Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CHRISTIANÆ FIDEI

ADVERSUS HUJUS TEMPORIS HÆRETICOS,

Tomus Quartus,

TRES CONTROVERSIAS GENERALES COMPLECTENS,

Quarum ultima in tres alias principales dividitur.

EDITIO ULTIMA JUXTA VENETAM ANNI MDXCIX.

Correctionibus tamen, & additionibus Auctoris in fine, necnon indicibus locupletiſſimis nobilitata.

VENETIIS. MDCCXXI.

Apud JOANNEM MALACHINUM, ſub Signo S. IGNATII.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

rentur, cur editio hujus quarti tomi tam longo tempore dilata fuerit. Sed ii mirari deſinent, ſi cauſas, quæ omnino veræ & multis notæ ſunt, hujus dilationis attenderint. Nam & opuſcula quædam ob varias occaſiones non ſine magno labore conficere hoc ipſo tempore me oportuit: & adverſa valetudine non ſemel tentatus ſtudia remittere, vel etiam penitus intermittere aliquando coactus ſum. Nec defuerunt in Urbe occupationes plurimæ tum publicæ, tum privatæ, quæ ſæpè menſes, interdum annos huic à me inſtituto operi eripuerunt.

Acceſſit poſtremò Gallicana peregrinatio, non minus diuturna, quàm periculoſa, ſiquidem in eorum numerum, qui SIXTI V. juſſu Legatum Apoſtolicum comitabantur, adſcitus, annum integrum & eo amplius, partim in variis itineribus conficiendis, partim in tolerandis obſidionis Pariſienſis incommodis ita conſumpſi, ut in tanto armorum ſtrepitu vix aliquid commentationi, aut ſcriptioni operæ & laboris impenderim.

Et quoniam in mentionem hujus legationis incidimus, & ego inſignium virtutum Henrici Cajetani Cardinalis & Legati ſpectator & teſtis fui, injuriam poſteritati facere me arbitrarer, niſi hoc loco teſtatum relinquerem, Legatum Cajetanum primariæ nobilitatis virum ea pietatis, ſapientiæ, fortitudinis, liberalitatis, comitatis, doctrinæ etiam & ingenii laude toto legationis tempore floruiſſe, ut una eſſet omnium vox, ad ea negotia tot periculis obnoxia, totque difficultatibus implicata, nullum ab Apoſtolica ſede mitti potuiſſe hominem aptiorem. Ejus certè incredibili animi magnitudini, in ſumma rerum omnium deſperatione, ſalutem ſuam debere ſe Galliarum metropolis Lutetia libenter agnoſcit, & prædicat.

Ego verò cùm itinerum laboribus, bellorumque periculis eſſem aliquando liberatus, retuli me ad opus jampridem inſtitutum: ſed non ita priſtinas occupationes effugere potui, quin mihi rurſus annus alius quaſi de manibus elaberetur. Itaque hyeme ſuperiore, ut omnino ab occupationibus cæteris me ſubducerem, ſeceſſi in Tuſculanum, atque in ea ſolitudine paucis menſibus tandem perfeci, quod alioqui multis annis perficere non potueram. Quartus igitur hic tomus, quo totum opus concluditur & abſolvitur, ante quadriennium inchoatus, nunc demum Deo juvante prodit in lucem.

Quamvis autem controverſias omnes temporis noſtri complecti, certaque methodo in unum quaſi corpus conferre voluerim: tamen controverſiam de Indulgentiis, quæ cæteris omnibus occaſionem dedit, video nondum eſſe tractatam. Nam cùm in libris de Pœnitentia ea diſputatio locum habere debuiſſet; & ego rebus aliis impeditus ante nundinas autumnales manum illi extremam imponere non potuiſſem; malui ſine hac diſputatione tomum

Digitized by Google

ORA-

Digitized by Google

go dicitur Lutheranus.

Ac ut nemo dubitet, orationi meæ fidem habere, nihil ipſe fingam, nihil adferam meum, ſed eum virum auctorem, ac teſtem producam, cujus vel ſolum nomen ad fidem faciendam ſufficiat. Is erit Apoſtolus, & Evangeliſta Joannes, qui in illa ſua diviniſſima Apocalypſi, poſteaquam de prioribus ſæculis multa longè proſpiciendo perſcripſerat, ubi ad hoc ſæculum venit, Lutherum per ſtellam de cęlo cadentem; Lutheranam doctrinam per fumum de tartaro aſcendentem; ipſos autem Lutheranos per exercitum innumerabilium, atque horribilium locuſtarum, ita ſuis coloribus, ita ad vivum, ita luculenter expreſſit, ut nihil dici potuiſſe videatur apertius. Quamobrem ſi quæ Joannes de ſtella, de fumo, & de locuſtis in Apocalypſi ſcripſit, paulò diligentius pro temporis brevitate expoſuerimus, nemo erit, qui non intelligat, quod genus beſtiarum ſit, cum quo, Deo benè juvante, pugnare aggredimur.

Igitur de Stella, quæ primo loco inſpicienda eſt, ita loquitur nonum caput Apocalypſeos: *Et quintus Angelus tuba cecinit, & vidi ſtellam de cœlo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clavis putei abyſſi. Et aperuit puteum abyſſi.* Septem Angelos Joannes inducit, qui toti orbi terrarum ſeptem ingentes calamitates ſeptem tubarum clangore prænunciant. De primis Quatuor cum adverſariis convenimus, quatuor principales hæreſes, quæ Catholicam Eccleſiam ſuis temporibus afflixerunt, tubis illis myſticis indicari. De Sexta & Septima tuba nulla dubitatio eſſe poteſt. Satis enim apertè ſexta tuba poſtremam, eamque graviſſimam Antichriſti perſecutionem. Septima verò mundi totius interitum, & (ut Scriptura loquitur) conſummationem ſignificant.

De vaticinio Quintæ tubæ nonnulla controverſia eſt, dum illud in nos quadrare Lutherani clamant, Nos in illos aptiſſimè convenire non ſolùm dicimus, ſed etiam apertiſſimè comprobamus. Illi enim vaticinium quintæ tubæ in Catholicos retorquere nullo modo queunt, niſi quintam, ac ſextam tubam ita confundant, ut unam efficiant ex duabus, & ſacrum, ac myſticum tubarum numerum penitus deſtruant. Neque enim Catholicæ noſtræ Eccleſiæ ullam certam hæreſeos notam inurunt, ſed eam in Antichriſti regnum degeneraſſe, degeneres ipſi, & verè adulterini filii mentiuntur. Regnum autem, & tempora Antichriſti ad ſextam tubam, non ad quintam pertinere, & res ipſa loquitur, & interpretes ejus loci ſumma conſenſione teſtantur.

Digitized by Google

re. illud affirmo, quæ Joannes hoc loco de ſtella, de fumo, de locuſtis loquitur, in Lutherum, & Lutheranos mirificè convenire.

Quid enim aliud (ut à ſtella cadente exordiar) vobis eſſe videtur, ſtellam de cœlo cadere, niſi hominem cœleſti vitæ addictum à terra longiſſimo intervallo remotum, ſacri cęlibatus, ac monaſticæ profeſſionis ſplendore, & puritate micantem, ſubito ad terrenas delicias, atque ad negotia hujus mundi delabi; mortali conjugio implicari, in carne & ſanguine volutari? Lutherum autem quis tandem ignorat, cùm aliquando monaſticam vitam, perfectam, pauperem, continentem, cœleſtem planè, ac divinam in clariſſimo quodam ordine profiteretur, repentino atque horribili caſu ex ſacerdote laicum, ex paupere divitem, ex continente maritum, ex monacho politicum factum? Monaſterium in palatium, pannoſam veſtem in ſericam, victum ſobrium, ac tenuem in opiparas cœnas, & prandia commutaſſe? Denique qui propter Chriſtum uxorem, liberos, agros, nummoſque contempſerat: iterum propter uxorem & liberos, propter agros & nummos Chriſtum reliquiſſe?

Quia verò Lutherus præcipuum ſtudium ſuum in Apoſtolica ſede oppugnanda poſiturus erat, ſeque Chriſti Vicario Antagoniſtam ſingularem profeſſurus, pulchrè Joannes dicit ſtellæ de cœlo cadenti *clavem abyſſi datam*. Ita nimirum oportebat, ut ſicut Chriſtus Apoſtolo Petro, ejuſque ſucceſſoribus claves regni cęlorum attribuit, ita etiam Satanas cum Apoſtolo ſuo primario clavem abyſſi communicaret; & ſicut Petrus cœleſti clave divina oracula reſerabat, ac populis ſibi creditis doctrinam ſalutarem de cœlo adferebat: ſic Lutherus abyſſi clave infernalem puteum aperiret, ac tetros inde errores, antiquarum hæreſum colluviem, dogmata pernicioſa, tartareaque deduceret.

Atque hoc eſt, quod ſequitur in Apocalypſi: *Et aperuit puteum abyſſi; & aſcendit fumus putei ſicut fumus fornacis magnæ, & obſcuratus eſt Sol, & aer de fumo putei.* Fumum iſtum, qui Lutheri caſum conſecutus eſt, planè eſt cæcus, & ſtupidus, qui non ſentit. Antequam enim ſtella iſta laberetur è cœlo, totus fermè Occidens, vel potius Latina Eccleſia univerſa, uno Boemiæ angulo excepto, ejuſdem fidei, & religionis erat, & quocumque aliquis iret, fratres ſuos continuò agnoſcebat. Siquidem omnes verſabantur in lumine. Una erat omnium fides, eadem prædicatio, iidem ritus Sacramentorum, eadem jejuniorum, feſtorumque obſervatio: non erat altare contra altare, nec domus contra domum, ſed ubique ad unum atque idem ſacrificium à ſacerdotum Principe colligebamur, atque in unum ovile ab uno paſtore congregabamur; & ad ubera ejuſdem matris Catholicæ Eccleſiæ nutriebamur. At poſteaquam ſtellæ hujus fulgor in tenebras eſt plangenda converſione mutatus, & abyſſi clave puteum tenebrarum aperuit: tantus eſt fumus hæreſum, ſchiſmatum, ſectarum exortus, ut jam nec in eadem provincia, nec in eadem civitate, vel domo, unus alium internoſcat. En quanto miraculo ſeparavit Deus Iſraelem ab Ægyptiis. Nos enim, ad quos, Dei beneficio, fumus ille tartareus non pervenit, non ſolùm in Italia, Hiſpania, Gallia, ſed in ipſa etiam Germania, & Britannia, & in ultimis orbis terræ partibus fratres noſtros videmus; cùm Ægyptii Boreales, quorum terram operuere te-

nebræ

Digitized by Google

ſtituunt.

Non defuerunt olim Hæretici veteres, qui Chriſtum juſtitiæ Solem variis errorum nebulis obſcurare tentarunt: ſed nulli unquam liberius, nulli impudentius, nulli horribilius, quàm ii, quos mundo Lutheri ſchola produxit. Quis enim in antiquis Hæreticis legit, Chriſtum non modò non eſſe Deum, ſed neque adorandum, aut invocandum; eundem etiam de ſalute deſperaſſe, atque eſſe damnatum. Ut omittam Cerberos tricipites, & tricorpores Geriones; Deum fictitium, imaginarium, phantaſticum, aliaque id genus nomina blaſphemiæ, quæ piiſſimi ſcilicet iſti Theologi uſurpant, cùm ſacroſanctæ Trinitatis arcana explicare, vel potius temerare nituntur. Horror eſt audire, vel legere quanta temeritate hoc tempore de Chriſti myſteriis diſputetur; ut jam dubitari non poſſit, quin iſti ſibi non levibus nebulis, ſed fumo teterrimo, atque tractabili Chriſtum Solem obduxerint.

Porrò ſcripturas, quæ (ut dixi) per aerem ſignificantur, incredibile dictu eſt, quàm denſis tenebris hic fumus involverit. Tot enim jam extant interpretationes contrariæ, tot commentaria inter ſe pugnantia, tot lites, & contentiones de intelligentia verbi Dei, ut ea quæ olim clariſſima omnibus erant, nunc obſcuriſſima, ac veluti ænigmata quædam eſſe videantur.

Joannis Evangelium quis neſcit adverſus Cherintum, & Ebionem præcipuè ſcriptum fuiſſe, qui Chriſtum ſempiternum, ac Deum eſſe negabant? Et quid illis verbis clarius pro Chriſti divinitate, atque æternitate dici poteſt: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum?* Et tamen hodie Tranſylvani locum iſtum ita ſuis commentariis perverterunt, ac depravarunt, ut ex iſto ipſo loco argumentum ducant, quo probent Chriſtum neque eſſe Deum, neque ante Matrem Virginem extitiſſe.

Quid in re ſacramentaria? Dici ne poteſt aliquid planius illis verbis: *Hoc eſt corpus meum?* At hoc tempore pauca iſta verba tam altè in cimmerias tenebras demerſa à Lutheranis, & Zuvinglianis ſunt, ut nuper quidam ducentas collegerit horum verborum vel apertas depravationes, vel inter ſe diſſidentes interpretationes. Exempla generis ejuſdem propè innumerabilia poſſem adferre; niſi me locuſtæ jamdudum ad ſe inſpiciendas invitarent.

De fumo igitur putei prodiiſſe Joannes vidit agmina quædam admirabilium, & furentium locuſtarum, quæ paulò poſt etiam equorum, & ſcorpionum, & leonum, & curruum volitantium, & hominum armatorum ſpeciem præſeferrent. Primùm locuſta ſordidum, atque ut ita dicam, ventroſum eſt

Digitized by Google

ac divinas intuendas erigere. Nituntur quidem interdum ſeſe attollere, & mores emendare, ſed more locuſtarum continuò iterum cadunt, ac deprimuntur ad terram.

Teſtis eſſe poteſt Saxonica viſitatio. Nam cùm Lutherus animadverteret aliquando ob evangelicam libertatem à ſe tot annis prædicatam, omneſque leges Eccleſiaſticas abrogatas, & ipſum decretum publicè in foro exuſtum, populos Germaniæ jam ſine ullo fræno in vitia ruere; quandam inſtituit viſitationem, atque admonuit verbi Miniſtros, ut prædicarent pœnitentiam, timorem Dei, obedientiam, opera bona. Sed ſaltus fuit locuſtæ, nam nec ipſe mores emendavit ſuos, nec populi paſtorum admonitionibus paruerunt. Nec ſanè immeritò. Quorſum enim bonis operibus ſtudeant, quibus ſufficit una fides?

Pari ratione conantur plerique eorum per contemplationem volare, & ſcribunt jam paſſim libros de tribus perſonis, de duabus naturis, de vera Chriſti divinitate, deque aliis ſummis fidei noſtræ myſteriis, ſed interim ita cadunt, ut non tibias tantùm, ſed etiam caput ad terram allidant. Rari enim admodum ſunt apud Lutheranos, qui in libris de Chriſto editis vel Ebionem, vel Arrium, vel Neſtorium, vel Eutychetem non ſapiant.

Habent deinde locuſtæ illud etiam proprium, quòd cùm rege careant, tamen turmatim incedunt. Sic enim legimus in Proverbiis Salomonis: *Regem locuſta non habet, & egreditur univerſa per turmas ſuas*. Sic etiam Regem Lutherani non habent ullum. Nullum enim eſſe volunt, qui toti Eccleſiæ cum poteſtate præſit; neque aliud magis in catholicis reprehendunt, quàm quòd uni omnes obediant, quodque unum agnoſcant Chriſti in terris Vicarium, Petri Apoſtoli ſucceſſorem, Eccleſiæ univerſæ patrem, & paſtorem. Sed licèt Rege careant novæ iſtæ locuſtæ, brevi tamen ita propagatæ, atque auctæ ſunt, ut turmatim ingenti agmine progrediantur. Quod quidem nonnulli non mediocriter admirantur. Qui fieri poteſt (inquiunt) ut doctrina iſta nova non ſit à Deo, & tamen tot populos, tot provincias, tot regna tam brevi tempore occupaverit? Sed ſi ita liceat philoſophari, magis adhuc mirabimur, cur Mahumeti Alcoranum in magna parte orbis terræ tam facilè obtinuerit.

Sed nulla eſt, mihi credite, cauſa admirationis, cùm & Alcoranum Mahumeti, & Evangelium Lutheri, carni, ac ſenſibus commodiſſimè accidant. Chriſti Evangelium, quod res difficillimas ad credendum, & laborioſiſſimas ad operandum imperat, quodque carni, & ſanguini penitus adverſatur, piſcatorum opera tam fœlici progreſſu in toto orbe terrarum breviſſimo tempore diſſeminatum, receptumque fuiſſe. Verè eſt admirandum, certiſſimumque divinæ potentiæ argumentum. At Mahumeti, Lutherique doctrinam nihil eſt mirum & facile, & in multis locum reperiſſe, multa enim eaque difficillima fidei noſtræ myſteria ſuſtulit, & ſimul fræna libidinibus laxavit, & omnibus ſceleſtis hominibus aditum patefecit.

Aſpicite enim qui ſint qui ad Lutheranos plerumque deficiunt: Gulæ addicti ad eos accurrunt; quòd non ſint apud eos ſtata jejunia: incontinentes; quòd apud eos etiam Monachis, & Monialibus matrimonia concedantur: deſertores monaſteriorum; quòd omnia apud eos vota laxentur, omnia clauſtra reſerentur, continentia cum conjugio, cum divitiis paupertas, obedientia cum li-

centia

Digitized by Google

modo, inquit, *vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?* Non miror, inquit, vos non credere, mirarer ſi crederetis, quando ſuperbia atque ambitio ita oculos veſtros excæcavit, ut humilem Chriſtum, & gloriæ contemptorem agnoſcere non poſſitis. Accepiſſent ſanè Phariſæi libenter Chriſtum, ſi non crucem, non egeſtatem, non humilitatem prædicaſſet, ſed primos accubitus in cœnis, primas cathedras in ſynagogis, ſalutationes in foro, denique magnas opes, & clariſſimos honores hic in terris ſuis ſectatoribus attuliſſet.

Quæ cùm ita ſint, nihil, nihil eſt cur quiſquam miretur, ſi tam multi, & tam facilè Mahumeto, ac Luthero carnis libertatem prædicantibus manus dederunt. Erant enim utroque tempore, ut ex hiſtoricis cognoſci poteſt, mores hominum Chriſtianorum magna ex parte corruptiſſimi, ſacramenta, religiones, diſciplina Eccleſiaſtica contemnebantur, conculcabantur, jacebant: florebant verò, ac vigebant, vel potius dominabantur, ac regnabant omnia genera vitiorum, ut jam homines ſic affecti ſanam doctrinam non ſuſtinerent, ſed quærentes ſibi magiſtros prurientes auribus. Non fiebant hæretici, quòd nemo eſſet, qui hæreſes prædicaret. Sed jam erant ipſi ad hæreſim ſuſcipiendam præparati. Ligna erant arida, atque ad flammam concipiendam idonea. Expectabatur ſolùm qui ignem excitaret, atque ſubjiceret. Non defuit Satanas muneri ſuo, ac per Mahumetum in Oriente, per Lutherum in Occidente tantum incendium excitavit, quantum multis annis, & magno labore reſtingui non poterit. Habemus igitur, cur Locuſtæ tam ſubito propagentur, ut per turmas plenis agminibus gradiantur. Videamus nunc, ſi placet, quibus verbis à Spiritu deſcribantur.

Ait igitur B. Joannes, vidiſſe ſe in locuſtis *faciem humanam, capillos muliebres, caudam ſcorpionum, dentes Leonum, caput corona quaſi aurea inſigne, pectus lorica ferrea communitum*: Atque addit, *Fuiſſe eas quaſi equos paratos ad prælium, & ſonitum alarum ipſarum, quaſi currus equorum properantium ad certamen; & habuiſſe Regem ſupra ſe Angelum abyſſi, qui dicitur Hebraicè Abaddon, Græcè Apollyon, Latinè Exterminator*. Percurramus breviter ſingula.

Facies humana, blanda, muliebris, deſignat initium hæreticæ prædicationis. Nihil enim ſe docturos affirmant, niſi ſimplicem veritatem, ac puriſſimum Dei verbum; nolle ſe aliquid immutare, vel innovare, ſed repurgare tantùm neſcio quos abuſus, ac breviter doctrinam fidei, & religionem Chriſtianam ad

puriſſi-

Digitized by Google

dit. *Scriptum eſt*, inquit, *Bibite ex hoc omnes, perperam igitur, & contra Evangelium faciunt, qui calicem Domini non omnibus præbent*. Agnoſco Dei verbum, ac veneror: *Bibite ex hoc omnes*. At bone vir, quo tandem verbo Dei probabis, vocabulum (*omnes*) ad omnes omnino homines, & non ad omnes certi alicujus generis pertinere? Alioqui ſi ita videtur, demus etiam Turcis, Judæis, Ethnicis, infantibus, morionibus ſacrum calicem. Nam & iſti inter homines numerantur. *Scriptum eſt*, inquit, *Honorabile connubium in omnibus*. *Ergo in Apoſtolum peccant, qui connubium in laicis venerantur, in Sacerdotibus, & Monachis reprehendunt*. Sed ſi ita eſt, & in omnibus hominibus connubium honorare oportet, honoremus connubium parentis cum filia, fratris cum ſorore, avi cum nepte. Quid quòd connubium dixit Apoſtolus, non ſacrilegium? Conjugia verò poſt ſolemnia vota, non connubia, ſed ſacrilegia à ſanctis Patribus nominantur.

Sed pergamus ad cætera. *Dentes Leonum* detractiones ſunt, quibus aſſiduè & literis, & ſermonibus Lutherani famam lacerant Monachorum, Sacerdotum, Pontificum, ipſorum etiam Sanctorum, qui cum Deo fœliciter regnant. Et ſanè detractionibus ita delectantur Lutherani, ut eis nutriri, ſuſtentari, ac vivere videantur. Et tam multa dicunt, & ſcribunt, quæ nec ſunt, nec fuerunt, fortaſſe etiam numquam erunt, ut videantur omnem penitus ſenſum pudoris, atque omnem conſcientiam exuiſſe. Certè ſi ex eorum diſputationibus, & concionibus, ex commentariis, & libris detractiones detraherentur: ſic ab eis tota ſubſtantia, & ſuccus omnis abſcederet, ut ingentia illa volumina, quibus bibliothecas nunc replent, in pauca folia contrahi poſſent.

Corona in capite locuſtarum ſuperbia atque arrogantia eſt, qua ſe ſe Lutherani ſuper omnes efferunt. Extat liber Lutheri ad Ducem Georgium; in eo ſic ait: *A tempore Apoſtolorum nullus Doctor aut Scriptor, nullus Theologus, aut Juriſconſultus tam inſigniter, & clarè conſcientias ſæcularium ſtatuum confirmavit, inſtruxit, & conſolatus eſt, ſicut ego feci. Per ſingularem Dei gratiam hoc certò ſcio, quoniam neque Auguſtinus, neque Ambroſius, qui tamen in hac re optimi ſunt, mihi in hoc æquales ſunt*. Et rurſus in ſermone de everſione Hieruſalem: *Tam copioſè*, inquit, *prædicatum eſt à nobis Evangelium, ut ne Apoſtolorum quidem tempore tam clarum fuerit*. Quid quòd in libro contra Bullam Leonis X. ſummi Pontificis, audet homo privatus Pontificem Maximum, cum univerſa, quæ illi paret, Eccleſia excommunicare? Quis unquam legit, vel audivit, Epiſcopum à presbytero, ne dicam ſummum Pontificem à Monacho excommunicari potuiſſe? Exhorruit quondam Chalcedonenſe Concilium Dioſcori audaciam, qui Concilio Epheſino ſecundo præſidens, Leonem primum Pontificem excommunicare præſumpſerat. At quæ comparatio eſſe poteſt inter Dioſcorum Patriarcham ſecundæ ſedis generali Concilio præſidentem; & Lutherum privatum Monachum in ſuo cubiculo delirantem? quid quòd non modò Lutherus, & Calvinus nihili faciunt mille Cyprianos, & mille Auguſtinos, ſed etiam quivis eorum miniſter pro aſinis, & ſtipitibus ducit omnes catholicos?

Erant autem coronæ illæ quaſi aureæ, ideſt, aureæ videbantur, ſed non erant: ſimulant enim ſe Dei Zelo ad ea, quæ dicunt incitari, cùm tamen nihil minus, quàm Zelum Dei noverint. Vel ideò coronæ dicuntur quaſi aureæ, quia

magnis

Porrò *volantes currus* miram indicant velocitatem, qua nova iſta ſecta inſtar peſtiferæ tabis ſeſe per varias regiones effudit. Nam non contenta occiduis, & aquilonaribus regnis, ad Orientem quoque, & Meridiem, ad Græcos, ad Indos, ad ipſum novum orbem navigare auſa eſt; quamquam & à Græcis cum ignominia repulſa fuit, & apud Indos non permiſit Dominus, ut veſtigium figere poſſet. Neque enim tam horribile flagellum innocens illa, ac tenera Chriſti Eccleſia merebatur,

Ad extremum: *Regem ſupra ſe locuſtæ habere dicuntur Angelum Abyſſi*. Nam etſi Regem aſpectabilem, & corporalem Locuſtæ non habent, ut ſuprà ex Salomone docuimus; inviſibili tamen Rege, velint, nolint carere non poſſunt. *Ipſe eſt enim* (ut ait S. Job) *Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*: in filiis autem ſuperbiæ principem locum Hæretici tenent.

Porrò *exterminator* dicitur Rex locuſtarum, quòd per nullam unquam hæreſim, aut perſecutionem Satanas Eccleſiam ita vaſtare, atque ad ultimum exterminium vocare conatus ſit, ut hoc tempore fecit per Lutheranos. Cæteræ hæreſes caput aliquod religionis petebant, ſed ordinem, ac diſciplinam, aliaque vel munimenta, vel ornamenta Eccleſiæ pro viribus conſervabant. Hæreſis Lutherana partim per ſe, partim per ſuas proles, Confeſſioniſtas, Zuvinglianos, Anabaptiſtas, Libertinos, Samoſatenos, Arrianos, Ubiquiſtas, omnia omnino Eccleſiæ bona in iis locis, ubi graſſari potuit, inſtar ſævæ grandinis proſtravit, diſſipavit, perdidit, exterminavit.

Percurrite mecum cœlum, terras, purgatorium, gehennam. Quid eſt in cœlo? Deus, Chriſtus, Angeli, Beati. Quid in his intactum reliquerunt? planè nihil. Deum ſpoliarunt Trinitate, Chriſtum Deitate, & humanitate; ſanctos homines beatitudine, eoſdem cum Angelis omni cultu, & veneratione.

Ab Eccleſia, quæ eſt in terris, quid non abſtulit Lutherana tempeſtas? magnam partem Scripturæ, omnia penè Sacramenta, omnes traditiones, ſacerdotium, ſacrificium, vota, jejunia, feſtos dies, templa, altaria, reliquias, cruces, imagines, uno verbo monimenta omnia pietatis, leges Eccleſiaſticas, diſciplinam, atque ordinem univerſum, populorum erga principes obedientiam, principum erga inferiores poteſtatem, denique omnem modeſtiam, omnem virtutem, omnem domus Dei decorem, ac pulchritudinem exterminavit.

Quid

Digitized by Google

ge digna, qui Hebraicè Abaddon, Græcè Apollyon, Latinè Exterminator appellatur. Et mirum ſanè eſſet, ſi non etiam Lutherani ipſi hoc exterminium mirarentur, niſi à fumo illo putei planè obcæcati fuiſſent.

Sed una in tot malis conſolatio eſt. Quòd, ut Joannes in eodem loco ſcribit: *Locuſta iſta herbas virides, florenteſque arbores non lædunt: ſed ligna ſolùm arida, atque ad incendium præparata*. Lutherana etenim ſecta cùm tota carnalis ſit, non facilè viros bonos, & in quorum animis viret, ac floret religio, & pietas, fallere poteſt; & rarò aut numquam fortaſsè contingit, ut Eccleſia Catholica deſerta ad Lutheranos transfugerit, qui non antea corruptè, & perditè inter Catholicos vixerit.

Cùm areæ ventilari incipiunt, non frumenta, ſed paleæ vento abripiente ſeparantur ab area. Ita prorſus cùm Eccleſia per Ethnicorum perſecutiones, vel Hæreticorum deceptiones, Deo permittente, cribratur, aut ventilatur à Sathana: non viri ſancti, & graves, ſed improbi, leves, curioſi, laſcivi ab Eccleſia avolantes ad Ethnicos, Hæreticoſve transfugiunt, nec ferè ſolet accidere, ut antè circa fidem aliquis naufraget, quàm naufragare cœperit circa mores. Quare ut hoc tempore improba vita gradus quidam eſt ad hæreſim Lutheranam, ſic etiam contra peſtem eandem antidotum præſentiſſimum, atque optimum erit innocentia vitæ, & ſtudium operum bonorum.

PRI-

GENERALIS,

DE

GRATIA GENERI HUMANO

IN PRIMO PARENTE COLLATA.

UNICO LIBRO EXPLICATA.

Digitized by Google

Digitized by Google

II. De cauſa peccati; ac præſertim an Deus ſit cauſa peccati.
III. De peccato primi hominis.
IV. De propagatione primi peccati.
V. De natura & ratione peccati originalis.
VI. De pœna & effectibus ejuſdem peccati.

Tertia Controverſia generalis.

De Reparatione gratiæ tres ſunt controverſiæ principales: Una *de gratia & libero arbitrio*. Altera *de Juſtificatione impii*. Tertia *de bonis operibus & fructibus juſtificatorum*.

Prima Controverſia principalis.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO LIBRI SEX.

LIBER I. De gratia in genere; ideſt, de nomine, definitione & partitione gratiæ.
II. De communicatione gratiæ, & de prædeſtinatione.
III. De natura liberi arbitrii, actu, ſubjecto, objecto, &c.
IV. De viribus liberi arbitrii, & gratiæ neceſſitate in operibus naturalibus.
V. De viribus liberi arbitrii, & gratiæ neceſſitate in operibus moralibus.
VI. De viribus liberi arbitrii, & gratiæ neceſſitate in operibus ſupernaturalibus.

Secunda Controverſia principalis.

DE JUSTIFICATIONE IMPII LIBRI QUINQUE.

LIBER I. De Fide juſtificante, ſive de præparatione ad juſtificationem.
II. De juſtitia inhærente habituali.
III. De incertitudine, inæqualitate, mutabilitate juſtitiæ.
IV. De neceſſitate, & veritate juſtitiæ actualis.
V. De meritis operum bonorum.

Tertia Controverſia principalis.

DE OPERIBUS BONIS IN PARTICULARI LIBRI TRES.

LIBER I. De Oratione.
II. De Jejunio.
III. De Eleemoſyna.

Digitized by Google

DE

GRATIA PRIMI HOMINIS.

LIBER UNUS.

CAP. I. *PRopenitur controverſia fuerit nec ne primus homo cum dono aliquo ſupernaturali conditus.*

II. *Hominem non eſſe initio conditum qualis nunc naſcitur, ſed multo fœliciorem.*

III. *Primum hominem gratiam gratum facientem in creatione accepiſſe.*

IV. *Non eguiſſe primum hominem in ſtatu innocentiæ auxilio ſpeciali, quo excitaretur ad bene operandum, vel ad vitanda peccata.*

V. *Supernaturale donum fuiſſe rectitudinem, quam primus homo in creatione accepit.*

VI. *Probatur veritas quarta propoſitionis.*

VII. *Refelluntur argumenta contra ſuperiorem ſententiam.*

VIII. *Adamum, ejuſque poſteros nequaquam mori potuiſſe niſi peccaſſent.*

IX. *Immortalitatem primi hominis ſupernaturalem fuiſſe, non naturalem.*

CAP. X. *Paradiſum, terreſtrem corporalemque fuiſſe, in quo Adam in ſtatu innocentiæ habitavit.*

XI. *Solvuntur objectiones.*

XII. *Locum terreſtris Paradiſi à cognitione humana remotiſſimum eſſe.*

XIII. *Solvuntur objectiones.*

XIV. *Paradiſum adhuc ſupereſſe.*

XV. *In Paradiſo non ſolùm homines in ſtatu innocentiæ, ſed etiam animantia rationis expertia habitatura fuiſſe.*

XVI. *Cherubim cuſtodientia Paradiſum, non ſpectra aliqua, ſed veros ſanctoſque Angelos fuiſſe.*

XVII. *Cur diceretur lignum quoddam arbor ſcientiæ boni & mali.*

XVIII. *Lignum vitæ perfectam immortalitatem adferre potuiſſe.*

XIX. *Solvuntur objectiones.*

Digitized by Google

Proponitur controverſia, fuerit nec ne primus homo cum dono aliquo ſupernaturali conditus.

CUM in hac poſtrema noſtri operis parte de gratia humano generi in primo noſtro parente collata; deque ejus gratiæ per peccatum ejuſdem primi hominis amiſſione; ac demum de gratiæ per JESUM CHRISTUM Dominum noſtrum reparatione propoſitum nobis ſit (Deo benè juvante) diſſerere: ratio ordinis poſtulat, ut ab eo, quod primo loco poſitum eſt, diſputandi principium faciamus.

Igitur de gratia primi hominis diſputaturus, ac de gratia triplici, videlicet de gratia Animæ, quæ dicitur juſtitia originalis; de gratia Corporis, ideſt, de corporis immortalitate; & de gratia Loci, hoc eſt, de Paradiſo; ab ea quæſtione ducemus exordium, quæ naturæ ordine cæteras antecedit. Eſt autem ea quæſtio: *Utrum primus homo cum dono aliquo ſupernaturali conditus fuerit*. In qua quæſtione, ex uno eodemque principio Pelagiani, ac Lutherani in contrarias, pugnanteſque ſententias abierunt.

Pelagiani enim, cùm in primo homine nullum ſupernaturale donum, ſed naturales tantùm facultates agnoſcerent, & ſimul animadverterent, nihil in homine nunc deſiderari, quod ad naturam humanam conſtituendam requiratur, in eam ſententiam venerunt, ut exiſtimarent per Adami peccatum nihil omninò homines perdidiſſe, talemque nunc quoque humanam eſſe naturam, qualem initio primus homo de manu conditoris acceperat.

Contra Lutherani cùm pro comperto habeant, hominem per lapſum primi parentis factum eſſe deteriorem, & cùm nulla ſupernaturalia dona (in quo cum Pelagianis conveniunt) in primo homine fuiſſe contendant, eo venire compulſi ſunt, ut dicant aliquid naturale, quale in primis eſt liberum arbitrium, naturæ hominis nunc deeſſe.

Porrò Catholici Doctores, qui multis ſupernaturalibus donis primum noſtrum parentem initio creationis ornatum fuiſſe non dubitant, duos illos erro-

A [illegible] Docent enim per Adæ peccatum totum hominem verò deteriorem eſſe factum; & tamen nec liberum arbitrium, neque alia naturalia dona, ſed ſolùm ſupernaturalia perdidiſſe.

Erroris Pelagianorum teſtis eſt S. Auguſtinus, qui tum in lib. de hæreſ. cap. 88. tum apertius in epiſtola 106. ad Paulinum ſcribit, ſenſiſſe Pelagianos talem omninò conditum fuiſſe primum hominem, quales nunc cæteros homines naſci videmus; naſci autem nunc homines ſine ullis ſupernaturalibus donis extra controverſiam eſt.

B In eodem principio cum Pelagianis convenire Lutheranos, cæteroſque hujus temporis hæreticos facile demonſtrabimus. Joannes enim Calvinus in 1. lib. Inſtitut. cap. 15. §. 8. deſcribens primi hominis conditionem, nullam mentionem facit ſupernaturalium donorum, in eoque ponit diſcrimen inter naturam humanam, qualis initio fuit, & qualis nunc eſt, quòd initio habuerit liberum arbitrium, nunc eo careat *Ergo*, inquit, *animam hominis Deus mente inſtruxit, qua bonum à malo, juſtum ab injuſto diſcerneret; ac quid ſequendum, vel fugiendum ſit, præeunte rationis luce videret. Huic adjunxit voluntatem, penes quam eſt electio.*
C *His præclaris dotibus excelluit prima hominis conditio*. Et paulò poſt: *In hac integritate libero arbitrio pollebat homo, quo, ſi vellet, adipiſci poſſet vitam æternam.*

Hanc autem integritatem fuiſſe primo homini naturalem, declarat idem Calvinus in verbis ſequentibus, ubi deſcribit ejuſdem primi hominis lapſum: *Hinc tanta*, inquit, *Philoſophis objecta caligo, quod in ruina ædificium, & in diſſipatione aptas juncturas quærebant. Principium illud tenebant, non fore hominem rationale animal, niſi ineſſet libera boni & mali electio. Veniebat etiam illis in mentem, alioqui tolli diſcrimen inter virtutes & vitia; niſi proprio conſilio vitam homo inſtitueret. Pro-*
D *bè quidem hactenus, ſi nulla fuiſſet in homine mutatio, quæ dum ipſos latuit, nihil mirum ſi cælum terra miſceant; qui verò Chriſti ſe diſcipuli eſſe profeſſi, in homine perdito, & in ſpirituale exitium demerſo, liberum arbitrium adhuc quærunt, inter Philoſophorum placita, & cæleſtem doctrinam partiendo planè deſipiunt, ut nec cælum, nec terram attingant*. Quibus verbis dum fatetur Calvinus rectè à Philoſophis indicatum eſſe non fore hominem rationale animal, niſi ineſſet libera boni & mali electio: ſatis apertè ſignificat, ad naturam hominis pertinere, ut inſit in eo libertas arbitrii, quemadmodum ad naturam ejuſdem hominis pertinet, ut ſit animal rationale. Quare cùm mutationem, quæ per pecca-

diligere Deum , credere Deo , agnoſcere Deum , hæc tam naturalia fuere in Adamo, quàm naturale eſt , quòd oculi lumen recipiant . Et infrà : *Porrò* , inquit , *hæc probant , originalem juſtitiam eſſe de natura hominis , ea autem per peccatum amiſſa, non manſiſſe integra naturalia, ut Scholaſtici delirant* .

Neque opus erit in aliorum hæreticorum ſententiis referendis laborare , tum quòd Lutherum, vel Calvinum penè omnes pro ſummis doctoribus habeant, tum etiam quoniam quotquot ſunt ab Eccleſia Catholica ob Lutheri dogmata ſeparati ; luctam illam carnis ac ſpiritus , quam omnes experimur ; verè proprieque peccatum eſſe definiunt , quamvis homo ſit juſtus , & concupiſcentiæ motibus ſtrenuè repugnet .

Ex eo verò id ſequitur , ut non potuerit homo ex eorum ſententia talis initio condi , qualis nunc naſcitur ; quia videlicet ſemper ac neceſſariò ex ipſa ſui inſtitutione peccaret , ac per hoc ejus peccata in auctorem naturæ Deum refunderentur . Originalis igitur juſtitia , quæ rebellionem illam carnis coercebat , ex adverſariorum ſententia , ad naturalem hominis conſtitutionem , non ad dona ſupernaturalia pertinebat . Huc etiam referri debent articuli quidam ante paucos annos à duobus ſummis Pontificibus damnati , Pio V. & Gregorio XIII. Sic enim habet art. 21. *Humanæ naturæ ſublimatio , & exaltatio in conſortium divinæ naturæ , debita fuit integritati primæ conditionis , ac proinde naturalis dicenda eſt , non ſupernaturalis* . Et art. 26. ita ſe habet : *Integritas primæ conditionis non fuit indebita humanæ naturæ exaltatio , ſed naturalis ejus conditio* .

CAPUT II.

Hominem non eſſe initio conditum ; qualis nunc naſcitur , ſed multo fœliciorem.

NUnc adverſus contrarios illos errores , quatuor propoſitiones adferre , ac probare decrevimus .

Prima propoſitio . Homo non fuit creatus qualis nunc naſcitur, pronus ad malum, infirmus , ignorans ; ſed rectus , juſtus , ſapiens , ſine concupiſcentia , & difficultate , quam ipſi in nobis aſſiduè experimur .

Secunda . Primus homo non quamlibet animi rectitudinem , ſed ipſam etiam gratiam gratum facientem in creatione accepit .

Tertia . Primus homo juſtitia originali , & habitu gratiæ gratum facientis ornatus , non eguit auxilio illo ſpeciali, quo excitaretur ad benè operandum , vel ad vitanda peccata .

Quarta . Integritas illa , cum qua primus homo conditus fuit , & ſine qua poſt ejus lapſum homines omnes naſcuntur , non fuit naturalis ejus conditio , ſed ſupernaturalis evectio .

Prima igitur propoſitio , quæ adverſus Pelagianorum errorem pugnat , ex divinis litteris ſatis apertè colligitur . Nàm quòd legimus in 1. cap. Geneſeos, *Creavit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam* , communis expoſitio Patrum , ita accipiendum eſſe docet , ut Imago ad naturam intelligentiæ , & voluntaper Spiritum.*

S. Cyprianus in ſerm. de bono patientiæ, non procul ab initio : *Sic* , inquit , *perfectos dixit fieri filios Dei , ſic conſummari oſtendit , & docuit cœleſti nativitate*
B *reparatos , ſi patientia Dei Patris maneat in nobis , ſi ſimilitudo divina , quam peccato Adam perdiderat , manifeſtetur , & luceat in actibus noſtris* .

S. Ambroſius in lib. de dignitate conditionis humanæ, cap. 2. docet , imaginem Dei ſitam eſſe in natura trium facultatum animæ rationalis , memoriæ , intelligentiæ , voluntatis . Deinde cap. 3. docet , ſimilitudinem in juſtitia , & probitate conſiſtere : *Quas virtutes* , inquit , *quanto plus quiſque in ſe ipſe habet , tanto propius eſt Deo , & majorem ſui conditoris ſimilitudinem gerit* .

S. Baſilius homil. 10. Examer. quærit cur Moſes cùm dixit : *Faciamus hominem ad imaginem , & ſimilitudinem noſtram* ; adjungat continuò , *& creavit Deus hominem*
C *ad imaginem ſuam* , & nihil dicat de ſimilitudine . Reſpondet hujus rei cauſam eſſe , quoniam imago , quæ eſt ipſa natura mentis , & voluntatis à ſolo Deo fieri potuit : Similitudo autem , quæ in virtute , & probitate conſiſtit , à nobis quoque , Deo juvante , perficitur . Ac inter alia de differentia imaginis , & ſimilitudinis ita loquitur : *Per imaginem animæ impreſſam mea , obtinui rationis uſum : verùm Chriſtianus effectus , utique ſimilis efficior Deo* .

S. Hieronymus in commentar. ad cap. 28. Ezechielis , explicans illud : *Tu ſignaculum ſimilitudinis : Et notandum* , inquit , *quòd imago tunc facta ſit tantùm , ſimilitudo in Baptiſmate compleatur* . Quæ verba non ſic accipienda ſunt , quaſi in ipſa creatione non acce-
D perimus in primo noſtro parente ſimilitudinem Dei . Id enim contrarium eſſet Scripturæ , quæ dicit , *ad ſimilitudinem Dei creavit illum* , Geneſ. 5. & ipſius etiam Hieronymi ſententiæ repugnaret , qui paulò ſuperius dixerat hominem per Chiſtum recipere ſimilitudinem , quam vitio ſuo antè perdiderat . Itaque in verbis citatis ſignificare voluit , nos ex prima creatione imaginem ſolùm habere , quæ ut ipſe idem docet in epiſtola ad Damaſum de filio prodigo , in natura liberi arbitrii potiſſimum ſita eſt , ſimilitudinem autem non ex prima creatione , ſed ex Baptiſmi regeneratione percipere . Nam tametſi Adam initio illam habuerat , tamen peccando , & ſibi , & nobis amiſerat .

E S. Joannes Chryſoſtomus homil. 9. in Geneſ. *Sicut* , inquit , *imaginem dixit ob principatus rationem , ita & ſimilitudinem , ut pro viribus humanis ſimiles ſiamus Deo , manſuetudine , inquam , & lenitate , & virtutibus Deo ſimiles efficiamur , quod & Chriſtus dicit , Similes eſtote Patri veſtro , qui in cœlis eſt* .

S. Auguſtinus in lib. contra Adimantum , cap. 5. *Filii* , inquit , *Dei ſunt homines renovati ad ejus imaginem, & ſimiles facti uſque ad dilectionem inimici* . Quo loco S. Auguſtinus ſimilitudinem in virtute ponit . Dicit verò hominem renovari ad imaginem , non quòd imago perierit , ſed quia deformata per peccatum , & obſcurata fuerat amiſſa perfectione , quæ illi ex virtutibus accedebat ; quam perfectionem imaginis , ſimilitudinem appellamus .

Eucherius lib. 1. in Geneſ. *Inter ſimilitudinem* , inquit ,

Digitized by Google

virtutes pertinere : proinde Adamum peccando non imaginem Dei, ſed ſimilitudinem perdidiſſe, & quia nunc homines naſcuntur Adamo ſimiles in eo quod erat, cùm filios gigneret poſt peccatum, non in eo quod fuerat ante peccatum : propterea rectè concludimus, non fuiſſe primum hominem creatum quales nunc homines naſcuntur, ſed conditionis longè melioris, & fœlicioris.

Deinde Geneſ. 2. legimus de primis noſtris parentibus : *Erant autem ambo nudi, & non erubeſcebant.* Hujus rei cauſam Patres aſſignant, quod primi noſtri parentes ante peccatum carerent pudenda illa rebellione membrorum, ob quam nunc erubeſcimus, ſi nudi conſpiciamur.

S. Auguſtinus lib. 14. de civit. Dei, cap. 17. *Sicut,* inquit, *ſcriptum eſt, Nudi erant, & non confundebantur: non quòd eis ſua nuditas eſſet incognita, ſed turpis nuditas nondum erat, quia nondum libido membra illa præter arbitrium commovebat : nondum ad hominis inobedientiam redarguendam ſua inobedientia caro quodammodo teſtimonium perhibebat.*

S. Bernardus ſerm. 1. de Annunciatione : *Nonne,* inquit, *contrariam legem invenerant in membris ſuis, quos de novo pudere cœperat nuditatis?* Neque his diſſimilia ſcribunt Chryſoſtomus, Eucherius, Rupertus & alii in commentario 2. cap. lib. Geneſeos, Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Paſcha, & Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Julianum. Huc etiam pertinet illud Apoſtoli Roman. 7. *Jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.* Vocat enim peccatum rebellionem carnis, quia ex peccato nata fuerat. Ex quo ſequitur ut Adam ante peccatum rebellione illa caruerit, ſine qua nullus jam hominum naſcitur. Præterea, *Creavit Deus initio hominem rectum,* ut legimus Eccleſ. 7. *& ſecundùm ſe veſtivit illum virtute.* Eccl. 17. Nunc autem *ſumus natura filii iræ,* ut ait Apoſtolus ad Epheſ. 2. non igitur tales nunc naſcimur, qualis initio primus homo conditus fuerat.

Adhæc, *Fecit Deus hominem inexterminabilem,* Sapient. 2. & ideò ad præcepti cuſtodiam, pœnam illam comminatus fuerat, *Quacumque die comederis, morte morieris,* Geneſ. 2. Quare cùm nunc ex ipſo ortu mortis debitum circumferamus, neque ullus ſit, qui mortis imperium effugere queat, certè ſequitur longè deterioris conditionis eſſe hominum propagationem, quàm fuerit prima creatio.

Denique planè fœlicem fuiſſe vitam duorum illorum hominum, qui paradiſum voluptatis ante pec-

miſeriis, qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet. Vide plura de hac re in tertio libro de peccato originali, ubi diſſerimus de pœna, & conſequentibus malis peccati originalis.

CAPUT III.

Primum hominem gratiam gratum facientem in creatione accepiſſe.

SEquitur nunc altera Propoſitio : *Primus homo non quamlibet animi rectitudinem, ſed ipſam etiam gratiam gratum facientem in creatione accepit.* Non deſunt quidem Theologi, qui juſtitiam originalem primo parenti in creatione conceſſam ſeparent à gratia gratum faciente, ac doceant accepiſſe Adamum initio habitum quendam, qui partem inferiorem ſuperiori ſubjiceret, non tamen accepiſſe gratiam illam gratum facientem, quæ filios & amicos Dei efficit, quæque ad vitam æternam promerendam neceſſaria eſt. In qua ſententia videtur fuiſſe Petrus Lombard. in 2. lib. Sentent. diſt. 24. & qui eum ſequitur, Joan. Scotus, & alii quidam. Nos Albert. Magnum in commentar. ejuſdem diſtinct. & S. Thom. 1. par. quæſt. 95. art. 1. & alios ſequimur, qui juſtitiam originalem cum gratia gratum faciente ita conjungunt, ut obedientia partis inferioris ad ſuperiorem, à gratia gratum faciente, quæ partem ſuperiorem Deo obſequentem reddebat, veluti à fonte, & radice dependeat; ſive autem gratia gratum faciens dicenda ſit pars originalis juſtitiæ, ſive tantùm radix, & cauſa, non multum referre videtur. Quare id ſolùm probare aggrediemur, primum parentem noſtrum cum gratia gratum faciente conditum fuiſſe.

Ac primùm divinæ literæ ſatis apertè hoc indicant, cùm dicunt, nos per Chriſtum renovari ad eam juſtitiam, in qua initio conditi ſumus: *Renovamini* (inquit Apoſtolus ad Epheſ. 4.) *ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis.* Qui renovari jubetur, fuit aliquando novus; quòd ſi renovatio conſiſtit in eo, ut induamus hominem Chriſto ſimilem, creatum ſecundùm Deum, in juſtitia, & ſanctitate veritatis; fuimus igitur aliquando, videlicet in primo noſtro parente, homines novi, conditi ſecundùm Deum in juſtitia, & ſanctitate veritatis. Dicit autem

Digitized by Google

terem hominem cum actibus ſuis, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, ſecundùm imaginem ejus, qui creavit illum. Homo qui renovatur in agnitionem ſecundùm imaginem Dei, ad quam initio conditus fuerat, animus noſter eſt, qui per Chriſti gratiam quotidie proficit in agnitione Dei, & ſanctitate, ac juſtitia, & eo modo renovatur in eo divina imago, quæ per peccatum obſcurata fuerat. Ex quo ſequitur ut ante vetuſtatem, & obſcurationem iſtam, fuerit in homine agnitio Dei, & ſanctitas, atque adeo nova, & ſplendidiſſima Dei imago. Neque abſimilis eſt locus ille ex poſteriore epiſtola ad Corinth. cap. 4. *Sed licèt is, qui foris eſt, noſter homo corrumpitur: tamen is, qui intus eſt, renovatur de die in diem.*

Præter hæc teſtimonia Scripturæ divinæ habemus teſtimonium Concilii II. Arauſicani, can. 19. in hæc verba: *Natura humana etiamſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, nullo modo ſeipſam creatore ſuo non adjuvante, ſervaret: unde cùm ſine gratia Dei ſalutem non poſſit cuſtodire, quam accepit, quomodo ſine Dei gratia poterit reparare quod perdidit?* Ex quo loco colligimus, nos, cùm per Chriſti gratiam juſtificamur, id reparare, quod in Adamo perdidimus: reparamus autem gratiam gratum facientem, qua filii Dei per adoptionem efficimur; hanc igitur gratiam perdidimus in Adamo.

Concilium Tridentinum ſeſſ. 5. in decret. de peccato originis, ſic ait: *Si quis non confitetur primum hominem Adam, cùm mandatum Dei in paradiſo fuiſſet tranſgreſſus, ſtatim ſanctitatem, & juſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amiſiſſe &c. anathema ſit.* Et paulò infrà: *Si quis Adæ prævaricationem ſibi ſoli, & non ejus propagini aſſerit nocuiſſe, & acceptam à Deo ſanctitatem, & juſtitiam, quam perdidit, ſibi ſoli, & non nobis etiam eum perdidiſſe &c. anathema ſit.* Fuit igitur Adam in paradiſo non ſolùm juſtus, ſed etiam ſanctus: Sanctos autem non facit, niſi Spiritus ſanctus per gratiam inhabitans corda hominum, ut S. Baſilius docet in lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium, cap. 16. Quare habuit Adam in paradiſo Spiritum ſanctum inhabitantem. Accedant nunc teſtimonia veterum Patrum.

S. Irenæus lib. 3. contra hæreſes, cap. 37. Adamum ita loquentem inducit: *Quoniam eam, quam habui à Spiritu ſanctitatis, ſtolam amiſi per inobedientiam &c.* Et in eodem lib. cap. 20. ante dixerat: *ut quod perdideramus in Adam, in Chriſto Jeſu recuperemus.* Stola ſanctitatis à Spiritu ſancto accepta non videtur aliud ſignificare poſſe, niſi gratiam, quæ infunditur in cordibus per Spiritum ſanctum. Præſertim cùm hæc ſit ſanctitas, quam per Chriſtum recuperamus. Et Irenæo teſte, id recuperemus per Chriſtum, quod perdidimus in Adamo.

S. Cyprianus ſerm. 3. qui eſt de bono patientiæ: *Adam*, inquit, *contra præceptum cæleſte cibi lethalis impatiens in mortem cecidit, nec acceptam divinitus gratiam patientia cuſtode ſervavit.* Idem in epiſt. ad Pompejum exponit illa verba Geneſeos: *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*, de gratia Spiritus ſancti, à Deo in animam primi parentis infuſa. Quemadmodum etiam ante ipſum eundem locum expoſuerat S. Irenæus lib. 5. contra hæreſes.

Dei, & conjunctio per dilectionem &c. Vide totum hunc locum.

S. Ambroſius lib. 6. Examer. cap. 7. ubi cùm multa dixiſſet de imagine gratiæ, ac inter cætera docuiſſet
B ſecundùm hanc imaginem animam nitere gratia virtutum, & luce pietatis, ſapientiæ atque juſtitiæ, ſubjungit: *Secundùm hanc imaginem Adam ante peccatum, ſed ubi lapſus eſt, depoſuit imaginem cæleſtis, ſumpſit terreſtris effigiem.* Idem lib. 7. in Luc. cap. 47. explicans parabolam Samaritani: *Qui ſunt*, inquit, *hi latrones, niſi Angeli noctis, & tenebrarum? Hi ante deſpoliant, quæ accepimus indumenta gratiæ ſpiritalis, & ſic vulnera inferre conſueverunt. Cave ergo ne ante nuderis ſicut Adam ante nudatus eſt.* Habuit igitur Adam ante peccatum indumenta gratiæ ſpiritalis.

S. Gregorius Nazianzenus in orat. de Paſcha, enarrans primi hominis creationem, dicit, eum fuiſſe angelum terreſtrem, & eundem ſpiritum, & carnem,
C ſpiritum propter gratiam, & ut cum Deo maneret, ac benefactorem glorificaret.

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 16. in Geneſ. *Videns igitur*, inquit, *ſuper terram angelum terreſtrem, & invidia tabeſcens dæmon malorum auctor, magna uſus eſt machinatione, ut & hominem gratia Dei privare, & ingratum factum tantis bonis per divinam bonitatem ipſi conceſſis nudare poſſet.*

S. Auguſtinus lib. de correptione & gratia, cap. 11. *Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? immò verò habuit magnam, ſed diſparem.* Et infrà: *Nec ipſum Deus eſſe voluit ſine ſua gratia, quem reliquit in ejus libero arbitrio.* Et lib. 11. de Geneſ. cap. 31. & lib. 13. de civit. Dei, cap. 13. *Mox*, inquit, *ut præceptum tranſgreſſi*
D *ſunt, intrinſecus gratia deſerente omninò nudati in ſua membra oculos injecerunt.* Quod autem idem S. Auguſtinus ſcribit libro de correptione & gratia, cap. 10. ſic Deum condidiſſe Angelos, & primum hominem, ut prius in eis oſtenderet, quid poſſet eorum liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium: non ſignificat, Angelos, & primum hominem initio, ſine gratia Dei fuiſſe, (contrarium enim habetur cap. ſeq.) ſed ſenſus eorum verborum eſt, primùm voluiſſe Deum oſtendi in Angelis, & Adamo quid poſſet liberum arbitrium, gratia quidem adjutum, ſed in gratia non confirmatum: deinde quid poſſet gratiæ beneficium in iis, qui confirmantur in bono per beatitudinem: quidve juſtitiæ
E judicium in obſtinatis, atque ad inferos condemnatis.

S. Cyrillus lib. 2. in Joannem, cap. 3. *Fuit*, inquit, *Adam in Paradiſo, quouſque gratiam creatoris Spiritu ſancto inhabitante ſervavit.* Vide eundem lib. 1. cap. 15. lib. 11. cap. 25. lib. 12. cap. 56. & in lib. de adoratione in Spiritu ante medium.

S. Leo Papa ſerm. 1. de jejunio decimi menſis, *Ad quam*, inquit, *quotidie nos utique reparat gratia Salvatoris, dum quod cecidit in Adam primo, erigitur in ſecundo.*

S. Gregorius lib. 5. epiſt. 14. & lib. 6. epiſt. 31. affirmat animam Adæ ſtatim atque peccavit mortuam eſſe, nimirum privatione gratiæ. Sic enim ipſe ſe declarat, cùm ait: *Non eſt ejus anima ita mortua, ut non eſſet, ſed ut beata non eſſet.* Intelligit autem de beatitudine inchoata per gratiam, non conſummata per glo-

tur. Neque in hac re ſolùm auctor ille erraviſſe convincitur, ſed in aliis etiam plurimis. Siquidem qu. 2. ſcribit, mundum à Deo conditum ob diaboli præſumptionem, quæſt. 21. ſcribit, fœminam non eſſe creatam ad imaginem Dei, quæſt. 43. ſcribit, Jephte nullum habere juſtitiæ teſtimonium, cùm tamen habeat tam præclarum apud Apoſtolum ad Hebræos 11. quæſt. 109. ſcribit, Melchiſedech eſſe Spiritum ſanctum, & Sacerdotem, non tamen ſummum. Quam ſententiam reprehendit S. Hieronymus in epiſtola ad Evagrium de Melchiſedech, ubi admonet auctorem ejus operis, in quo aſſeritur Melchiſedech eſſe Spiritum ſanctum, eſſe imperitum ſcientia, & ſermone. Eſt autem valdè probabile hunc ipſum, de quo agimus, illum eſſe, quem S. Hieronymus reprehendit. Fuit enim hic auctor paulò antiquior S. Hieronymo, quippe, qui quæſt. 44. teſtatur, fluxiſſe ab excidio Hieroſolymæ uſque ad ſua tempora annos circiter trecentos: & verè imperitum ſe prodit ſcientia, & ſermone.

At non ſine teſtimonio Scripturæ affirmat auctor ille, Adamum Spiritu ſancto caruiſſe. Scribit enim Apoſtolus in epiſtola priore ad Corinth. cap. 15. *Primum hominem*, ideſt, Adamum, *factum in animam viventem*; *ſecundum*, ideſt, Chriſtum, *in ſpiritum vivificantem*. Reſpondeo, Apoſtolum eo loco conferre corpus recens formatum Adami, quod animale erat, ciboque ac potu, ut ſuſtentaretur egebat, cum corpore Chriſti glorioſo poſt reſurrectionem, quod ſpirituale dici poterat, cùm nec fami, nec ſiti, nec ulli corporali neceſſitati, aut indigentiæ ſubjaceret. Differit enim eo loco B. Paulus de reſurrectione corporum, ac dicit prius eſſe corpus animale, deinde corpus ſpirituale, ac de corpore animali exponit illa verba Geneſeos: *Factus eſt homo in animam viventem*, de corpore ſpirituali, adjungit ipſe, *ſecundus homo factus eſt in ſpiritum vivificantem*. Et hæc eſt expoſitio Chryſoſtomi, Theophylacti, Ambroſii, Anſelmi, Thomæ, & aliorum in commentario ejus loci, & S. Auguſtini in epiſt. 146. & lib. 13. de civitate Dei, cap. 2. & 23. quamvis autem corpus Adami in paradiſo animale fuerit, potuit tamen animus ejus ſpiritualis eſſe, ut re vera fuit per Spiritum ſanctum in ejus pectore habitantem.

bus. Neque enim poſſunt ſecundæ cauſæ operari, niſi cooperante cum eis prima cauſa. Quartum eſt motio quædam Dei per auxilium excitans, quæ facit hominem uti prioribus donis. Priora enim tria dona, non

C

præſtant homini, ut operetur, ſed tantùm ut poſſit operari, ſi velit: quartum autem donum facit hominem velle, & operari. Id quod explicat S. Auguſtinus in libro de correptione & gratia, cap. 12. & libro 14. de civitate Dei, cap. 27. per ſimilitudinem alimentorum. Sicut enim qui præbet homini cibos, & relinquit in ejus arbitrio, ut comedat, ſi velit, non præſtat ei, ut vivat, ſed ut poſſit vivere, ſi velit; qui verò non ſolùm alicui cibos præbet, ſed etiam ipſos in os ejus infundit, is non tantùm præſtat poſſe vivere, ſed etiam vivere: ſic & Deus per habitum gratiæ infuſum, & ejus habitus conſervationem, & per hoc quod promptus eſt ad cooperandum, dat homini poſſe bene operari ſi velit, non tamen dat velle;

D

at ſpeciali illa motione & excitatione uti faciens habitu gratiæ, dat velle, & operari.

Jam igitur primus homo habuit tria priora dona, quarto non eguit, neque illud habuit. Nos poſt lapſum ejus indigemus omnibus, & omnia de Dei benignitate per Chriſti merita obtinemus. Ratio hujus diſcriminis eſt, quia primum donum in Adamo non ſolùm mentem ſubjiciebat Deo, ſed etiam carnem ſpiritui, ut ſuprà diximus, proinde non impediebatur, nec retardabatur Adam à bono opere, neque ad peccandum incitabatur per carnalem concupiſcentiam: in nobis autem primum illud donum mentem ſubjicit Deo, ſed non carnem ſpiritui, ideò propter carnales illecebras, quæ aſſiduè vel incitant ad peccandum, vel

E

à bono retardant, deſideſque ac dormitantes efficiunt, egemus auxilio excitante, dirigente, ac protegente.

Hæc omnia ex doctrina S. Auguſtini confirmari poſſunt. Ac Primùm datum fuiſſe Adamo donum gratiæ, quod carnem ſpiritui, & ſpiritum Deo ſubjiceret ex multis teſtimoniis ſuprà probavimus, & inſigne eſt teſtimonium illud lib. 4. in Julian. cap. ult. *Gratia Dei magna ibi erat, ubi terrenum, & animale corpus beſtialem libidinem non habebat.*

Deinde indiguiſſe Adamum ſecundo illo dono, quo conſervationem primi boni diximus contineri, perſpicuum eſt ex lib. 8. de Geneſ. ad literam, cap. 12. ubi ſic legimus: *Neque tale aliquid eſt homo factus, ut deſerente eo, qui fecit, poſſit aliquid agere benè tamquam ex ſeipſo &c.* Et ponit ſimilitudinem: *Sicut*, inquit, *aer præſente lumine non factus eſt lucidus, ſed fit, quia ſi fa-*

Digitized by Google

...ctè non poteſt vivere. Neque ſubtilius inquirendum eſt hoc loco, quomodo lux cooperetur oculo ad videndum. Si quidem S. Auguſtinus in eo ſolo ſimilitudinem conſtituit, quod ſicut oculus perfectiſſimè ſanus non poteſt cernere, niſi extrinſecus adjuvetur: Sic etiam homo pleniſſimè juſtificatus, non poteſt benè vivere, niſi extrinſecus illi adſit cooperatio omnipotentis boni. Neque illud movere nos debet quòd paulò antè à luce ſimilitudinem duxerit Auguſtinus ad probandam conſervationem, nunc ab eadem luce ſimilitudinem petat ad probandam cooperationem. Nam variæ ſunt rerum earundem proprietates, & ideo ab iiſdem rebus variæ ſimilitudines trahuntur, prout materia, de qua diſſeritur, locus, tempus, occaſio poſtulant. Sed habemus alia loca præterea ad rem eandem comprobandam. In epiſt. 106. *Natura humana, ſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, nullo modo ſeipſam creatore ſuo non adjuvante ſervaret*. Et in Enchiridio cap. 106. *Et ſi peccatum in ſolo libero arbitrio erat conſtitutum, non tamen juſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni divinum adjutorium præberetur*. Et in lib. de correptione & gratia, cap. 11. *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat, qui fecerat rectum dederat adjutorium, ſine quo in ea non poſſet permanere, ſi vellet &c.* Denique in lib. 14. de civit. Dei, cap. 27. *Cur non permitteret Deus, ut ab illo primus homo tentaretur; quandoquidem ſic erat inſtitutus, ut ſi de adjutorio Dei fideret, bonus homo malum Angelum vinceret: Si autem creatorem, atque adjutorem Deum ſuperbè ſibi placendo deſereret, vinceretur?*

Quarto dono, ideſt, auxilio excitante, & ſuadente interius, non eguiſſe, atque ob id eo caruiſſe Adamum, facilè poteſt intelligi primùm ex illis verbis S. Auguſtini de correptione & gratia, cap. 11. *Ille non opus habebat eo adjutorio, quod implorant iſti cùm dicunt, Video aliam legem in membris meis &c.* Deinde ex eo quod idem S. Auguſtin. dicit in lib. de bono perſeverantiæ, cap. 7. ubi quærit, an poſſit homo non peccare, ideſt, perſeverare in bono, reſiſtere omni tentationi, ſervare omnia mandata &c., & reſpondet: *Non eſt hoc in viribus liberi arbitrii, quales nunc ſunt: fuerat in homine antequam caderet*. Et in lib. 3. Hipognoſt. circa principium: *Reſpondemus*, inquit, *neminem poſſe per ſe ſibi, ideſt, per liberum arbitrium implere quod velit, rectè dicimus, niſi protoplaſtum ſolum potuiſſe, cum voluntas liberi arbitrii fuiſſet ſana ei ante culpam*. Et infrà loquens de ſanitate liberi arbitrii: *Ipſa*, inquit, *eſt prima gratia, qua primus homo ſtare potuiſſet, ſi mandata ſervare voluiſſet*.

In his locis S. Auguſtinus non ſignificat fuiſſe in viribus liberi arbitrii ante lapſum Adæ, perſeverare in bono ſine ulla Dei gratia, id enim repugnat plurimis teſtimoniis paulo antè adductis: neque ſignificat poſt lapſum Adæ non eſſe in viribus liberi arbitrii, adjuncta gratia Dei, perſeverare in bono. Sed ſignificat, fuiſſe in ſtatu innocentiæ in viribus liberi arbitrii perſeverare in bono, quia ipſa etiam gratia, ſine qua perſeverare non potuiſſet, erat in poteſtate liberi arbitrii. Nam gratia habitualis jam illi aderat, eaque uti poterat cum volebat; conſervatio quoque gratiæ ... tioni ſit in noſtra poteſtate, tamen ipſum vocari, & præſertim ſic vocari, ut Deus videt, nobis aptum, congruumque eſſe, ut vocationi non reſiſtamus, ſine B dubio non eſt in noſtra poteſtate. Sed de his plura ſuo loco dicemus. Illud hic ſatis eſt didiciſſe ex doctrina ſancti Auguſtini, non eguiſſe Adamum ulla gratia præter eam, quæ illi ſemper aderat, quæque quodammodo in ejus erat poteſtate. Quocirca in lib. de correptione & gratia, cap. 12. & lib. 14. de civitate Dei, cap. 27. comparat gratiam, & omnia auxilia conceſſa primo homini, cum alimentis, quibus utimur, ſi volumus, non utimur, ſi non volumus. Et in iiſdem locis ſæpiùs repetit, habuiſſe primum hominem, gratiam, qua poſſet perſeverare, ſi vellet, ut autem vellet, relictum fuiſſe in ejus libero arbitrio. Neque ab hac ſententia diſſentiunt Theologi Scholaſtici, ut videre eſt apud Magiſtrum in lib. 2. Sentent. C diſt. 24. §. 4. S. Bonaventuram in eadem diſt. quæſt. 2. Gregorium Ariminenſem diſt. 29. quæſt. 1. art. 1. concluſ. 3. & S. Thomam in 1. 2. quæſt. 109. art. 9.

CAPUT V.

Supernaturale donum fuiſſe rectitudinem, quam primus homo in creatione accepit.

PRopoſitionem primam, ſecundam, & tertiam, quæ erat adverſus Pelagianos, ſatis (ut opinor) pro D inſtituta brevitate, probavimus: Nunc poſtrema, contra Lutheranos aſſerenda & confirmanda eſt.

Quarta igitur Propoſitio hæc eſſe poteſt: *Rectitudo illa, cum qua Adam creatus fuit, & ſine qua poſt ejus lapſum homines omnes naſcuntur, donum ſupernaturale fuit.* Hæc eſt adverſus hæreticos hujus temporis. Sed antequam probetur, explicanda eſt.

Sciendum igitur eſt Primò, hominem naturaliter conſtare ex carne, & ſpiritu, & ideo partim cum beſtiis, partim cum Angelis communicare naturam, & quidem ratione carnis, & communionis cum beſtiis, habere propenſionem quandam ad bonum corporale, & ſenſibile, in quod fertur per ſenſum, & appetitum: ratione ſpiritus & communionis cum Angelis, E habere propenſionem ad bonum ſpirituale, & intelligibile, in quod fertur per intelligentiam & voluntatem. Ex his autem diverſis, vel contrariis propenſionibus exiſtere in uno eodemque homine pugnam quandam, & ex ea pugna ingentem benè agendi difficultatem, dum una propenſio alteram impedit.

Sciendum Secundò, divinam providentiam initio creationis ut remedium adhiberet huic morbo, ſeu languori naturæ humanæ, qui ex conditione materiæ oriebatur, addidiſſe homini donum quoddam inſigne, juſtitiam videlicet originalem, qua veluti aureo quodam fræno pars inferior parti ſuperiori, & pars ſuperior Deo facilè ſubjecta contineretur. Sic autem ſubjectam fuiſſe carnem ſpiritui, ut non poſſet ipſo invito moveri, neque ei rebellis fieri, niſi ipſe fieret rebellis

non ſolum juſtitia originalis, ſeu etiam gratiæ donum quodcumque, & ipſa etiam vita æterna hoc modo dicenda ſit naturalis.

Tertiò dicitur naturale, quod tametſi donum ſit gratuitum, tamen naturam juvat, ac perficit in operibus naturalibus, neque eam elevat ad opera ulla ſupernaturalia. Et hoc modo juſtitia originalis, ſi diſtincta eſſe intelligatur à gratia gratum faciente, donum naturale dici poteſt, ut loquitur Andreas Vega lib. 2. in Concil. Trident. cap. 11.

Quartò naturale vocatur, quod aut eſt pars naturæ, aut fluit à principiis naturæ. Qua ſignificatione corpus & animus, facultates quoque tum ſentiendi, tum intelligendi, & operationes, quæ ab eiſdem facultatibus exercentur, naturalia eſſe dicuntur. Atque hæc eſt ſignificatio, de qua hoc loco propriè diſputamus, & naturali, hoc modo conſiderato, valdè propriè opponitur ſupernaturale.

Poteſt autem duobus modis dici aliquid ſupernaturale, per ſe, & per accidens. Per ſe dicitur ſupernaturale, quod ex genere ſuo non eſt aptum fluere ex principiis naturæ, qualis fuit aſcenſio Eliæ igneo curru in cœlum, robur Sampſonis, & alia id genus. Per Accidens ſupernaturale vocatur, quod interdum obtinetur divino miraculo, licèt alioqui ex naturæ principiis fluere ſoleat. Talis fuit ſenſus videndi, quem Dominus cæco nato reſtituit, ſapientia divinitus Salomoni tributa, & alia non pauca, quæ in Scripturis leguntur.

Jam igitur adverſarii cenſent, rectitudinem illam, in qua creatus eſt Adam, fuiſſe illi naturalem hoc ultimo modo, nimirum quòd fuerit velut quædam ſanitas debita naturæ, aptaque naſci ex ipſa natura benè conſtituta, ideſt, non corrupta: & nunc hominibus, qui eam rectitudinem amiſerunt in Adamo, deeſſe bonum aliquod naturale, quale deeſſet pecudi ſi cæca, vel claudicans, vel febricitans naſceretur. Et ſi nunc alicui homini originalis illa juſtitia divinitùs redderetur, dicerent eam eſſe donum ſupernaturale per accidens, non per ſe, ut diximus de oculis redditis cæco nato.

Nos verò exiſtimamus rectitudinem illam etiam partis inferioris, fuiſſe donum ſupernaturale, & quidem per ſe, non per accidens, ita ut neque ex naturæ principiis fluxerit, neque potuerit fluere. Et quia donum illud ſupernaturale erat, ut ſtatim probaturi ſumus, eo remoto, natura humana ſibi relicta, pugnam illam experiri cœpit partis inferioris cum ſuperiore, quæ naturalis futura erat, ideſt, ex conditione materiæ ſecutura, niſi Deus juſtitiæ donum homini addidiſſet.

tam in dæmonibus data naturalia poſt peccatum permanſerint. Et infrà: *Ex quo datur intelligi, ſi deſerente gratia ſoluta eſt obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima exiſtentem inferiora ei ſubdebantur*. Ex hoc loco apertè diſcimus hominem in puris naturalibus conditum, habiturum fuiſſe rebellionem illam carnis
C ad Spiritum, quam nunc poſt amiſſum juſtitiæ originalis donum omnes experimur. Quandoquidem obedientia carnis ad Spiritum non fuit in primo homine naturalis, ſed ſupernaturalis, & gratuita. Proinde juſtitia originalis divinitùs homini collata non conſervavit ſolùm, ſed attulit, & fecit rectitudinem partis inferioris.

Idem S. Thomas 1. 2. quæſt. 82. art. 1. ad 3. *Ex peccato*, inquit, *originali ſequitur aliqua inclinatio in actum inordinatum, non directè, ſed indirectè, ſcilicet per remotionem prohibentis, ideſt, originalis juſtitia, quæ prohibebat inordinatos motus*. Fuiſſent igitur in homine inordinati motus, niſi donum ſupernaturale acceſſiſſet. Idem auctor 1. 2. quæſt. 87. art. 7. dicit, ex peccato
D originali factum eſſe, ut natura humana ſibi ipſi relinqueretur deſtituta auxilio juſtitiæ originalis. Idem auctor in quæſt. 4. de malo, art. 1. ſic loquitur: *Eſt autem conſiderandum, quod primo homini in ſua inſtitutione datum fuerat divinitus quoddam ſupernaturale donum, ſcilicet originalis juſtitia, per quam ratio ſubdebatur Deo, & inferiores vires rationi, & corpus animæ, &c.* Idem auctor lib. 4. contra Gentes, cap. 52. *Secundùm doctrinam* (inquit) *fidei ponimus hominem à principio taliter eſſe inſtitutum, quòd quamdiu ratio hominis Deo eſſet ſubjecta, & inferiores vires ei ſine impedimento deſervirent, & corpus ab ejus ſubjectione impediri non poſſet per aliquod impedimentum corporale, & Deo, & ſua gratia ſupplente quod ad hoc perficiendum natura minus habebat*. Idem in
E 2. Sententiar. diſt. 31. quæſt. 1. art. 1. *Deus*, inquit, *humanæ naturæ in ſui principio ſupra conditionem ſuorum principiorum contulerat, ut eſſet in ratione rectitudo quædam originalis juſtitia, quam ſine aliqua reſiſtentia imprimere poſſet inferioribus viribus. Quia hoc gratis collatum fuerat, ideò juſtè per ingratitudinem inobedientiæ ſubtractum eſt. Unde factum eſt, ut primo homine peccante, natura humana, quæ in ipſo erat, ſibi ipſi relinqueretur, ut conſiſteret ſecundùm conditionem ſuorum principiorum*. Natura igitur humana talis nunc eſt ex ſententia S. Thomæ, qualis fuiſſet ſi donum illud ſupernaturale numquam habuiſſet, eo excepto, quòd nunc eſt pœna ex peccato inflicta, quod tunc ex natura, & conditione materiæ profluxiſſet.

Neque his repugnat, quod idem S. Thomas docet 1. 2. quæſt. 82. art. 3. ad primum, concupiſcere eſſe ho-

Digitized by Google

fuiſſe futuram, ut bonum aliquid naturale, ſed ut languorem, & vitium naturæ, non ex intentione conditoris, ſed ex conditione materiæ conſequens, quale vitium eſt in gladio ferreo, ſubjectum eſſe rubigini. Omne enim vitium, contra naturam dici poteſt.

Multò minus his repugnat quod ſcribit S. Thomas in 1.2. quæſt. 85. art. 1. & 2. per peccatum non ſolùm privari hominem donis ſupernaturalibus, ſed etiam diminui bonum naturæ. Nam in eo loco non diſputat S. Thomas de peccato originis in ſpecie, ſed de peccato in univerſum, ac dicit, bonum naturæ diminui per peccatum, quia ex actu peccandi oritur in eo, qui peccat inclinatio ad idem peccatum, & per hoc diminuitur inclinatio ad virtutem oppoſitam, quæ inclinatio ad virtutem bonorum naturæ dici poteſt.

Ex qua generali doctrina ſequitur, ut ex peccato actuali oriatur propenſio actualis ad idem peccatum: (ut idem auctor diſertis verbis docet in eadem qu. 85. art. 3.) ex peccato autem originali, quod non in actu, ſed in habitu conſiſtit, non oriatur directè ulla inclinatio ad malum, ſed indirectè (ut S. Thomas loquitur) tamquam ex removente prohibens. Atque hæc ſunt vulnera ſingularum potentiarum, de quibus loquitur idem S. Thom. 1.2. quæſt. 85. art. 3. quia enim juſtitia originalis languorem illum impediebat, qui in natura humana exiſtere potuiſſet ex conditione materiæ. Ideo remoto originalis juſtitiæ dono, languor ille ſe prodidit; & factum eſt vulnus peccati, quod languor naturæ eſſe potuiſſet.

Denique eam eſſe ſententiam S. Thomæ, quam nos diximus, perſpicuum eſſe poteſt ex omnibus ejus interpretibus. Omnes enim communi conſenſu docent, rectitudinem primi hominis effectum fuiſſe doni cujuſdam ſupernaturalis, & eo dono remoto manſiſſe naturam, qualis eſſet, ſi in puris naturalibus condita fuiſſet, quod attinet ad motus inordinatos partis inferioris: Vide Joan. Capreolum in 2. Sentent. diſt. 30. quæſt. 1. artic. 1. Thomam Cajetanum 1.2. quæſt. 85. art. 3. ad 2. dubium, & quæſt. 109. art. 2. Franciſcum Ferrarien. in commentar. 4. lib. contra gentes, c. 52. Denique Conradum Kœllim, & Bartholomæum Medinam 1.2. quæſt. 85. artic. 3. & 6. qui auctor poſtremus addit hanc eſſe communem ſententiam omnium Theologorum.

Et certè Joannes Scotus diſertis verbis eam docet, cùm ſic loquitur in 2. Sententiar. diſt. 29. quæſt. unica: *Poteſt dici ergo, quòd ſi originalis juſtitia habuit illum effectum facere, ſcilicet perfectam tranquillitatem in anima quantum ad omnes potentias, ita quod natura inferior non inclinaretur contra judicium ſuperioris, aut ſi inclinaretur quantum eſt ex ſe, poſſet tamen ordinari, & regulari ſine difficultate ſuperioris, & ſine triſtitia inferioris: cùm hoc non habuerit potentia facta in puris naturalibus, neceſſe eſt ipſum ponere donum ſupernaturale, quod ſit illa tranquillitas perfecta in anima.*

Nec minus apertè docet eam Durandus in 2. Sententiar. diſt. 20. quæſt. 5. ubi cùm dixiſſet, Juſtitiam originalem propriè eſſe rectum ordinem virium inferiorum, & ſuperiorum, ita ut inferiores ſuperioribus ſubjectæ eſſent, infrà numero ſeptimo ſic loquitur, *Juſtitia originalis, quamvis eſſet conditio corporalis, erat tamen merè donum Dei, & non proprietas naturalis, alioquin manſiſſet poſt peccatum, ſicut natura manſit cum ſuis*

mè docent Gabriel in 2. diſt. 30. quæſt. 1. Marſilius in 2. quæſt. 18. & 19. & alii, quos longum eſſet, & minimè neceſſarium huc adducere.

Porrò veteribus Scholaſticis conſentiunt recentiores Doctores: ac ut paucos de multis proferam, Joannes
B Driedo lib. 1. de gratia, & libero arbitrio, cap. 3. par. 4. in fine: *Ex horum*, inquit, *conſideratione facilè poteſt quis intelligere temperaturam illam, ſeu conſonantiam omnium virium ſub imperio rationis, non fuiſſe hominis ſecundùm naturam ejus conſtitutam ex anima rationali, & carne, ſed ſecundùm peculiarem gratiam Dei dantis primo homini, ut inquit Sapiens virtutem continendi omnia, per quam non ſolùm inferiores animæ vires, ſed & totum corpus continebatur ſub rationalis animæ imperio, per quam & corporales defectus, ut mors, morbi, & humorum corruptiones poterant cohiberi. Per peccatum autem amiſſa virtute hac, quæ erat originalis juſtitia, jam natura humana ſibi relicta ſecundùm diverſitatem naturalium complexionum diverſimodè movetur.*

C Ruardus Tapper in defenſione articuli ſecundi, ponit aliquot propoſitiones de peccato originali. Quarum duas hìc adſcribam, ſecundam & tertiam. Secunda Propoſitio hæc eſt: *Fide firma & infallibili, credendum eſt, quòd virium rebellio, & motiones inordinatæ, ignorantia, infirmitates, mors, & univerſa miſeria, quas patiuntur homines, ſunt pœna peccati, & non naturales hominis conditi conditiones.* Tertia propoſitio eſt hæc: *Univerſa hæc mala potuiſſent eſſe naturales hominis conditiones & proprietates, ut ſi homines creaſſet ſine gratia, & juſtitia originali, quæ ſola impediebat ne hæc mala eſſent in homine, ſine qua ſecuta fuiſſent principia naturæ, ſicut & nunc ſequuntur naturam ab ea deſtitutam, quemadmodum earum plurima ſunt in cæteris animalibus.* Hæc ille.

D Andreas Vega lib. 2. in Concilium Trident. cap. 11. *Ipſa*, inquit, *lex membrorum, carnis ſcilicet rebellio ad Spiritum, ex conditione eſt naturæ noſtræ, & non ex aliqua mala qualitate transfuſa in nos à parentibus noſtris, ut communiter docent Scholaſtici contra Gregorium Ariminenſem, &, perinde atque in nobis, fuiſſent in omnibus creatis puris naturalibus. Habent tamen hæc in nobis rationem pœnæ, quam non haberent in creatis in puris naturalibus, quia Deus hos defectus naturales reformaverat per juſtitiam originalem, quam perdidimus per peccatum.* Vide in eandem ſententiam Dominicum à Soto lib. 1. de natura & gratia, cap. 13. Albertum Pighium controverſia prima, & alios.

Denique neſcio, quo modo poſſit ullus hoc tempo-
E re Catholicus dubitare, fuerit ne primi hominis integritas naturalis, an ſupernaturalis, cùm, ut ſuprà notavimus, duo ſummi Pontifices, Pius V. & Gregorius XIII. articulum illum damnaverint, *Integritas primæ conditionis non fuit indebita naturæ humanæ exaltatio, ſed naturalis ejus conditio.*

CAPUT VI.

Probatur veritas quartæ propoſitionis.

NUnc tandem Propoſitio quarta ſuperiore capite explicata, ex divinis literis, veterum teſtimoniis & argumentis ex ratione ductis, comprobanda eſt. Quo loco illud animadvertere oportebit, teſtimoniis omni-

[illegible], & primus factus eſt illis; quibus duobus modis indicatur fuiſſe primum hominem donis ſupernaturalibus ornatum. Primùm, quoniam miratur Propheta hominem ferè Angelis æquatum. *Quid eſt homo* (inquit) *quòd memor es ejus*; quaſi dicere vellet, mirum eſſe, hominem natura ſua corporatum, mortalem, animalium cæterorum affectibus obnoxium, ad eam gloriam evectum, ut parum omninò ab Angelis C abeſſet. Deinde accedit, quòd dona alia primo homini initio collata, vocat honorem, & gloriam: honor autem, & gloria ſine dubio aliquid extrinſecum, & ſuperadditum deſignant.

Item Eccleſiaſtici 17. *Deus creavit hominem de terra, & ſecundùm ſe veſtivit illum virtute*. Quo loco creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad ſuperaddita dona. Quemadmodum enim de honore, ſic etiam de indumento rectè dici poteſt eſſe quid extrinſecum, & ſuperadditum. Quo etiam pertinet parabola de eo qui incidit in latrones, Lucæ 10. primùm enim deſpoliaverunt eum, deinde plagis impoſitis abierunt ſemivivo relicto. Ubi non ſolùm intelligimus ex nomine veſtium, quæ (ut diximus) ex- D trinſecum quid ſignificant, colligi poſſe donis ſupernaturalibus privatum fuiſſe primum hominem, ſed etiam animadvertimus, plagas naturæ humanæ ex deſpoliatione conſecutas eſſe. Neque enim ſine cauſa Dominus in parabola illa prius dixit, hominem ſpoliatum, poſterius autem vulneratum fuiſſe, cùm tamen contra accidere ſoleat in veris latrociniis: nimirum indicare voluit in hoc ſpirituali latrocinio, ex ipſa amiſſione juſtitiæ originalis nata eſſe vulnera noſtræ naturæ, ſiquidem donum illud juſtitiæ non ſolùm tegebat, & ornabat, ſed etiam curabat, & ſanabat languorem illum, qui ex conditione materiæ alioqui pullulaſſet. Proinde ex natura humana dono illo ju- E ſtitiæ ſpoliata, ſibique relicta continuò plagæ illæ, & vulnera eruperunt. Quæ omnes ex Adamo nati experimur.

Porrò parabolam iſtam de jactura donorum, & virtutum, quam primus homo peccando fecit, exponunt communi conſenſu Patres, S. Ambroſius, Beda, Theophylactus, & S. Baſilius, quem in cathena citat S. Thomas in commentario hujus loci, necnon S. Auguſtinus lib. 2. quæſtion. Evangelicar. quæſt. 19. & S. Bernardus ſerm. 1. de Annunciat.

Accedant ſecundò teſtimonia veterum Patrum. S. Dionyſius Areopagita lib. de divin. nominibus cap. 4. part. 4. de dæmonibus loquens: *Nec Angelica*, inquit, *munera his tributa aliquando permutata, ſed integra ſunt, penituſque conſpicua*. Quæ verba ita ediſſerit in commentario ... eſſe potuiſſet, ſi in puris naturalibus creata fuiſſet, integra dici debet, & in hoc ſenſu integra dicitur à Dionyſio, & Theologis. Si verò ſtatum illum reſpiciamus, ad quem benignitate conditoris fuerat evecta, vulnerata, & corrupta dicenda eſt. Exemplum hujus rei habemus in Sampſone, qui poſt crines reſectos cùm inſignem illam fortitudinem divinitus acceptam amiſiſſet, infirmus factus dicitur, non quòd eſſet jam infirmior, quàm homines ut plurimum eſſe ſoleant, ſed quòd eſſet infirmior, quàm ipſe antea fuiſſet.

S. Baſilius in lib. de Spiritu ſancto ad Amphilochium cap. 16. *Sanctificatio*, inquit, *non eſt abſque Spiritu; non enim natura ſancta ſunt cælorum virtutes, ſed juxta proportionem eminentia inter ipſas, ſanctificationis menſuram à Spiritu ſancto habent*. Hæc ille. Neque dubitari poteſt, quin quod de Angelis S. Baſilius ſcripſit, idem in primum hominem aptè conveniat. Quare non natura ſanctus fuit primus homo dum paradiſum incoleret, ſed à Spiritu ſancto menſuram ſanctificationis acceperat: proinde juſtitia illa originalis, divinaque ſimilitudo, qua præditus erat, non conditio naturalis, ſed donum ſupernaturale fuit.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 15. in Geneſ. de Adamo, & Eva, qui cùm nudi eſſent, tamen ob juſtitiam originalem non erubeſcebant, ita loquitur; *Gloria*, inquit, *quæ supernè venerat, veſtiti erant*. Ubi vides juſtitiam originalem comparari indumento, & indumento supernè venienti: ut intelligas eam non ex naturæ principiis, ſed è cœlo, ac ſupra naturæ conditionem primis parentibus acceſſiſſe.

Sanctus Cyrillus lib. 1. in Joan. cap. 9. de Adamo loquens, *Participatione*, inquit, *hominis ſplendet ſuper naturam ſuam glorificantis Dei gratia, & variis donorum ornamentis aſcendens*. Et infrà: *Miſericors enim verè Dominus eſt, qui creaturam parvam, atque abjectam, ſecundùm naturam, magnam atque mirabilem ſua efficit bonitate*. Et cap. 13. *Creatura cùm ſerva ſit, nutu ſolùm & voluntate Patris ad ſupernaturalia vocatur*. Et in lib. de adorat. in Spiritu ante medium. *Ubi*, inquit, *Deo conditore animal hoc, ideſt, homo, ſua natura rationibus abſolutum eſt, accipit ſtatim ſimilitudinem ad illum*. Denique in lib. quòd Spiritus ſit Deus, propè initium: *Cùm*, inquit, *poſſe facere, & concedere creaturis dignitatem, quæ creaturam excedit, amplius ſit, quàm ferat creaturarum natura: & Spiritus deificet, quomodo eſſet creatura, & non magis Deus, utpotè Deificus?* Ex his S. Cyrilli doctiſſimi hominis teſtimoniis apertiſſimè diſcimus, Adam præter naturalia ornamenta, multa etiam dona ſupernaturalia accepiſſe, & naturam humanam,

indumentum, quod habebat, amiſerat. Innocentiæ autem illius veſtem, non naturalem, ſed gratuitam fuiſſe indicat tum ipſa veſtis appellatio, quæ ſuperadditum quid ſignificat, tum id quod idem auctor ſcribit lib. 7. in Luc. cap. 47. ubi explicans parabolam ejus, qui incidit in latrones, & eam applicans ad Adam, & nos omnes: *Qui ſunt*, inquit, *iſti latrones, niſi Angeli noctis, & tenebrarum? Hi ante deſpoliant, quæ accepimus indumenta gratiæ ſpiritualis, & ſic vulnera inferre conſuerunt.* Et in lib. de Paradiſo cap. 14. *Quid eſt*, inquit, *Adam ubi es? ideſt, non in quo, ſed in quibus es: non ergo interrogatio eſt, ſed increpatio, de quibus* (inquit) *bonis, de qua beatitudine, de qua gratia, in quam miſeriam recidiſti.*

S. Hieronymus in cap. 3. Oſeæ: *Dæmones*, inquit, *qui lapſi ſunt à propria dignitate, & nihil antiquæ gratiæ poſſidentes, aridi ſunt, & veteri ſiccitate marcentes.* Ex quo loco habemus, Angelos per peccatum dona ſupernaturalia perdidiſſe. Si enim nomine gratiæ dona naturalia intelligeremus, conſequens eſſet, ut Angeli nihil naturalium donorum poſt peccatum retinerent, atque adeò ad nihilum redacti eſſent. Eſt autem eadem ratio hominum, & Angelorum, ut adverſarii confitentur; & colligitur ex S. Auguſtino lib. de correptione, & gratia cap. 10. & 11. non igitur negandum eſt, homines per lapſum Adæ, dona ſupernaturalia amiſiſſe.

S. Auguſtinus lib. 12. de Civit. Dei cap. 9. de Angelis ita loquitur: *Simul in eis condens naturam, & largiens gratiam.* Ubi apertiſſimè diſtinguit in Angelis naturam à gratia, & lib. 13. cap. 13. de primis noſtris parentibus ſic ait: *Poſteaquam præcepti tranſgreſſio facta eſt, gratia deſerente divina, de corporum ſuorum nuditate confuſi ſunt.* Et lib. 11. de Geneſ. cap. 31. *Mox*, inquit, *ut præceptum tranſgreſſi ſunt, intrinſecus gratia deſerente, omnino nudati in ſua membra oculos injecerunt.* Et lib. 4. in Julianum cap. ult. *Quid eſt*, inquit, *guſtato cibo prohibito nuditas indicata, niſi peccato nudatum quod gratia contegebat? gratia quippè Dei magna ibi erat, ubi terrenum, & animale corpus beſtialem libidinem non habebat. Qui ergo veſtitus gratia, non habebat in ſuo corpore quod puderet, ſpoliatus gratia ſenſit quod operire deberet.*

Vides in his locis, ſemper ab Auguſtino innocentiam illam, juſtitiamque originalem primi hominis, gratiam nominari. Vides item eam indumento, quod ſuperadditur extrinſecus humano corpori perpetuo comparari. Vides denique beſtialem libidinem terreno, & animali corpori naturaliter convenire, & ideò non ex natura, ſed ex magna Dei gratia corpus Adami terrenum, & animale libidine illa in ſtatu innocentiæ caruiſſe. Adde quod idem S. Auguſtinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 20. 22. & 24. non obſcurè docet, potuiſſe creari hominem ſine juſtitia originali, neque eum locum in retractationibus correxit, ſed confirmavit potius, cùm in lib. 1. Retractation. cap. 9. ita locutus eſt: *Ignorantia, & difficultas, etiamſi eſſent hominis primordia naturalia, nec ſic culpandus Deus, ſed laudandus eſſet.* At ſi juſtitia originalis naturalis eſſet, non potuiſſet homo ſine ea creari, niſi Deus rem naturaliter mancam, & imperfectam ſponte condere voluiſſet, quod abhorrere videtur ab ejus ſapientia, & bonitate: *Dei enim perfecta ſunt opera*, Deut. 32.

non erat aſſuta, ſed inſita, atque ipſi impreſſa naturæ. Quocirca ex teſtimonio S. Bernardi, juſtitia, cæteræque virtutes, quarum jacturam primus homo peccando fecit, non erant inſitæ, & impreſſæ ipſi naturæ, ut ſunt dona naturalia, ſed extrinſecus aſſutæ, ac ſuperadditæ, ut ſunt dona ſupernaturalia. Atque hæc ex Patribus ſufficiant. Addamus nunc argumenta ex ratione petita.

Prima ratio. Naturale eſt corpori animali ſenſu & appetitu prædito concupiſcere bonum ſenſibilem: naturale eſt ſpiritui rationali concupiſcere bonum ſpirituale, quare ſi fiat una natura ex ſpiritu rationali, & corpore animali conflata, naturale erit illi habere diverſas & inter ſe pugnantes propenſiones. Quod igitur primi parentes noſtri ante peccatum pugna iſta diverſarum appetitionum carerent, donum erat ſupernaturale, non conditio naturalis.

Secunda ratio. Si corruptio, quæ nunc eſt in natura humana, non eſt conſecuta ex ſola remotione doni ſupernaturalis, neque fuiſſet in homine in puris naturalibus condito; quæro cauſam ejus; aliqua enim cauſa eſſe debet rebellionis carnis ad ſpiritum. Reſpondent quidam, cauſam eſſe Deum Scripturæ partim reclamant, quæ concupiſcentiam non eſſe ex Deo, multis in locis teſtantur. Joannes in epiſt. 1. cap. 2. dicit, concupiſcentiam non eſſe ex patre, ſed ex mundo. Jacobus in epiſtola ſua cap. 1. ſcribit, neminem à Deo tentari, ſed à concupiſcentia ſua, quod certè non ſcriberet, ſi concupiſcentia ipſa, quæ fons eſt tentationum, à Deo nobis eſſet inſerta. Lex: *Non concupiſces*, ſancta & bona, quam & legem mentis Apoſtolus vocat ad Roman. 7. ſine dubio eſt à Deo: quomodo igitur lex membrorum, quæ illi repugnat, eſt à Deo? & quomodo jubet Deus ut non faciamus quod ipſe in pœnam peccati cogit nos facere?

Porrò S. Auguſtinus ſcribit quidem multis in locis, inobedientiam carnis à Deo retributam homini in pœnam peccati, ſed explicat id factum eſſe per ablationem gratiæ, non per immiſſionem concupiſcentiæ. Sic enim loquitur lib. 11. de Geneſ. cap. 31. *Mox ut præceptum tranſgreſſi ſunt, intrinſecus gratia deſerente omninò nudati in ſua membra oculos injecerunt.* Et lib. 4. in Julianum cap. 13. *Non in fructu*, inquit, *ligni fuit libido: & ideò bonum erat lignum, ſed mala eſt inobedientia libidinis, quæ adverſus hominis inobedientiam, quam in ligno admiſit Deo deſerente ſurrexit.* Audis, Deo deſerente, non Deo inſerente libidinem ſurrexiſſe? Et ſimiliter loquitur in aliis locis ſuprà citatis. Quemadmodum etiam cùm idem Auguſtinus docet, peccatum aliquando pœnam eſſe peccati, & per hoc à Deo, à quo eſt omnis juſta pœna, non intelligit peccatum eſſe à Deo inſerente malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Lib. 5. in Julianum cap. 3. *Cùm*, inquit, *dicitur homo tradi deſideriis ſuis, inde fit reus, quia deſertus à Deo cedit eis, atque conſentit, vincitur, capitur, trahitur, poſſidetur, & fiet ei peccatum conſequens præcedentis pœna peccati.* Et in epiſt. 105. ad Sixtum: *Non obdurat Deus impartiendo malitiam, ſed non impartiendo miſericordiam.* Et tract. 53. in Joannem: *Sic excæcat, ſic obdurat Deus, deſerendo, & non adjuvando, quod occulto judicio facere poteſt, iniquo non poteſt.* Itaque non eſt Deus concupiſcentiæ, ſive corruptionis noſtræ naturæ

pto, quod illud, ut capitis totius naturæ, in omnes poſteros redundavit: non igitur probabile eſt ex peccato Adæ naturalia principia, ſive dona potuiſſe corrumpi, neque concupiſcentiam illam naſci, quæ eſt propenſio ad omnia vitia, niſi ea remoto juſtitiæ originalis dono, ex ipſa natura compoſita, ex contrariis conſecuta fuiſſet.

Quarta ratio. Si natura humana, qualis nunc eſt, remota culpa, mala eſt, & neceſſariò labitur in peccata, & ideò non potuit à Deo creari, ut adverſarii volunt, ſine juſtitia originali: certè ſequitur, non poſſe hominem mortuum à Deo revocari ad vitam, niſi præditum originali juſtitia: idem enim ſequitur abſurdum, ſive creetur, ſive reparetur à Deo natura mala, & quæ neceſſariò peccet. Non enim reparatio illa minus eſt opus ſolius Dei, quàm creatio. Et ſicut Deus diceretur auctor peccati, ſi naturam crearet, quæ non poſſet peccata vitare: ſic etiam cenſeretur peccati auctor, ſi naturam repararet, præſertim ſolus & immediata ſua actione, quæ non poſſet peccato abſtinere. At multos novimus ex ſacris literis à mortuis excitatos divina virtute, & ex iis nonnullos, quos omnino credibile eſt à peccato originis fuiſſe purgatos, qualis fuit Lazarus frater Marthæ, infantes illi, quos Elias, & Eliſæus à mortuis revocarunt: qui tamen ſine dubitatione ulla etiam in nova illa vita juſtitia originali carebant, & tales erant quales ſunt cæteri, qui ex parentum carne per generationem via ordinaria propagantur. Adde quòd ratio à majori duci poteſt. Nam ſi Deus animas juſtas Lazari & infantium, de quibus diximus, conjungere potuit corpori mortali, animali, concupiſcentiæ, & ignorantiæ obnoxio: cur non magis potuit initiò animas, neque juſtas, neque injuſtas ſimili corpori conjungere?

Quinta ratio propriè pugnat adverſus illos, qui non ſolùm qualemcumque rectitudinem, ſed etiam omnia dona primis parentibus in creatione conceſſa naturalia fuiſſe contendunt. Primi parentes evecti fuere ad eam dignitatem ut eſſent filii Dei, & Dii quidam, ideſt, divinæ conſortes naturæ, ut S. Petrus loquitur de iis, qui juſtificantur per Chriſtum. Neque id adverſarii negant, & nos in ſequenti diſputatione fuſiùs comprobabimus: At profectò abſurdiſſimum eſt, rem creatam, qualis eſt homo, Deum, vel

Reſponſio. Concupiſcentia carnis nunc quidem pœ- C na peccati eſt, tamen homini condito in puris naturalibus fuiſſet ſine dubio naturalis, non quidem ut bonum aliquod naturæ, ſed ut defectus, & quaſi morbus quidam naturæ, ex conditione materiæ conſequens. Quare rectiſſimè dicitur non eſſe ex Deo, odio, non amore dignam, malam, naturæque contrariam, propter duas cauſas, primum quia non ex intentione auctoris naturæ, ſed præter ejus intentionem in homine extitiſſet, ſi in puris naturalibus homo creatus fuiſſet. Deinde quia Deus illam ſuſtulerat, & ex ipſius hominis culpa locum in nobis habet.

Secunda objectio, S. Auguſtinus in Enchir. cap. 11. ſcribit, animorum quæcumque ſunt vitia, naturalium eſſe privationes bonorum. Sunt autem vulnera nobis D ex peccato primi parentis relicta, vitia quædam animorum: igitur ea vulnera naturalium ſunt privationes bonorum; juſtitia igitur originalis, & prima illa naturæ humanæ integritas, cui privativè vulnera opponuntur naturalis erat.

Reſponſio. Videtur S. Auguſtinus eo loco per naturalia bona, non formas ſed ſubjecta intelligere, ut ſententia ejus ſit, mala illa quæ dicuntur vitia, privationes eſſe naturalium bonorum, quia in bonis naturis inſunt, eaſque contrariis virtutibus privant. Nam paulo antè dixerat, eadem forma loquendi utens, corporales morbos eſſe privationes bonorum, quia ſubſtantia bona eſt, quæ accedente morbo ſanitate privatur. Quòd ſi hoc modo accipiamus verba S. E Auguſtini, veriſſima ſunt, neque pugnant contra ſententiam noſtram: Neque enim negamus animos humanos qui virtutibus privantur ſuccedentibus vitiis, naturalia bona dici debere, & eſſe. Præterea loquitur S. Auguſtinus de vitiis, quæ ſunt habitus quidam per iteratos malos actus acquiſiti, non de concupiſcentia, ignorantia, infirmitate & malitia, cum quibus naſcimur.

Porrò vitia omnia privationes ſunt naturalium bonorum, ideſt, naturalis rectitudinis, non qualis in primo homine fuit, ſed qualis eſſe potuit, ſi in puris naturalibus conditus fuiſſet. Natura enim creata ſine juſtitia, & ſine peccato (id enim vocamus in puris naturalibus) ſuam quandam habet rectitudinem, quatenus videlicet nullam habet vitii curvitatem. Denique ſi cogeremur per naturalia bona apud Auguſtinum,

num,

Digitized by Google

[illegible] Quod ſi naturale eſt Angelo adhærere Deo, certè naturale erit etiam. homini; non igitur opus fuit dono aliquo ſupernaturali ut primus homo Deo adhæreret, ac per hoc juſtus & rectus eſſet.

Reſponſio. Docet eo loco S. Auguſtinus, naturæ Angelicæ convenire ut per charitatem adhæreat Deo, & in hoc diſtingui à naturis ratione carentibus, quibus non convenit, ut per charitatem adhæreant Deo, ac de ipſo beatæ ſint, quamquam nec miſeræ eſſe poſſint. Sed non docet, id Angelorum naturæ naturaliter convenire, quaſi poſſit Angelus ſuis ſolis viribus Deo per charitatem inhærere, aut certè quaſi donum charitatis infuſæ neceſſariò Angelis debeatur, ita ut naturale, non ſupernaturale; debitum, non gratuitum dici debeat. Quin potiùs contrarium diſertis verbis docet in eodem lib. 12. cap. 9. cùm ſic loquitur: *Et iſtam (bonam voluntatem) quis fecerat niſi ille, qui eos cum bona voluntate, ideſt, cum amore caſto, qui illi adhærent, creavit, ſimul in eis & condens naturam, & largiens gratiam?* Et infrà: *Confitendum eſt igitur cum debita laude creatoris, non ad ſolos ſanctos homines pertinere, verùm etiam de ſanctis Angelis poſſe dici, quod charitas Dei diffuſa ſit in eis per Spiritum ſanctum, qui datus eſt eis.* Hæc ille, qui apertiſſimè diſtinguit in Angelis naturam à charitate, quàm gratiam vocat, & non per creationem, ſed per Spiritus ſancti inſpirationem diffuſam in eis fuiſſe ſcribit. Denique nihil aliud hoc loco de Angelis dicit, niſi quod de hominibus dixit lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 8. poſſe habere fidem, & charitatem, naturæ eſſe hominum, habere autem, gratiæ fidelium.

Quarta objectio, S. Auguſtinus in lib. de correptione & gratia cap. 11. & in Enchiridio cap. 106. ſcribit, fœlicitatem illam, per quam homo neque peccare, neque mori, poterit, id eſt, vitam æternam nunc eſſe munus gratiæ, quæ merces meriti futura erat, ſi primus homo in ſtatu innocentiæ permanſiſſet. Ex quo ſequi videtur, ut in ſtatu innocentiæ nulla gratia opus eſſet ad vitam æternam promerendam, ac per hoc juſtitia originalis, & ipſa charitas, per quam meremur, non donum gratiæ, ſed conditio naturalis primis parentibus fuerit.

Reſponſio. Ex ſententia S. Auguſtini, merita vitæ æternæ ut nobis poſt lapſum Adæ ſunt ex gratia, ita quoque Angelis ſanctis, & ipſi Adæ ante lapſum fuerunt ex gratia: proinde in omni ſtatu vita æterna & merces eſt, & gratia. Non potuiſſe Angelos, aut primum hominem in ſtatu innocentiæ, meritum vitæ æternæ habere ſine gratia, docet Auguſtinus in iiſdem locis, unde ſumpta eſt objectio. Nam in Enchiridio cap. 106. cùm dixiſſet: *Natura humana* (fœlicitatem, qua mori non poterit) *eſt acceptura per gratiam, quam fuerat, ſi non peccaſſet, acceptura per meritum*, continuò ſubjungit; *Quamvis ſine gratia nec tunc ullum meritum eſſe potuiſſet.* Et lib. de correptione & gratia cap. 11. de ſtatu primi hominis ante lapſum diſſerens: *Nec ipſum*, inquit, *Deus eſſe voluit ſine gratia ſua, quia liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem parum eſt, niſi adjuvetur ab omnipotenti bono.* Vides igitur ex Auguſtino neque Angelis, neque primo homini ante lapſum fœlicitatem eſſe potuiſſe mercedem, & non gratiam, cùm ſine gratia nulla bona merita habere

[illegible] tatis; nobis vitam æternam eſſe donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat, ſi Adam non peccaſſet? Reſpondeo, propter duas cauſas. Primùm, quia Angeli, & primus homo ante lapſum habuerunt ſolùm gratiam qua poſſent bene mereri, & perſeverare ſi B vellent, ut autem vellent, relictum eſt in eorum libero arbitrio; Sancti verò poſt lapſum Adæ, non habent ſolùm gratiam, qua poſſint benè mereri, & perſeverare, ſi velint, ſed habent gratiam quandam potentiorem, qua fit, ut velint, ut S. Auguſtinus docet lib. de correpcione, & gratia cap. 11. & 12. Itaque reſpectu hujus gratiæ, quæ facit nos velle, & perſeverare, dicitur vita æterna nobis donum gratiæ, Angelis autem, & primo homini, ſi non peccaſſet, merces meriti: Quamvis, ut oſtendimus, abſolutè utriuſque ſit merces, & gratia. Quemadmodum autem gratia illa, quæ facit nos velle, non tollat liberum arbitrium, dicemus poſtea ſuo loco.

Altera cauſa eſt, quia nos poſt Adæ peccatum in- C digni facti ſumus beatitudine, & digni miſeria ſempiterna. Neque ſolùm non habemus velle bonum, ſed neque poſſe id velle, niſi ex nova Dei benignitate id aſſequamur. Quare reſpectu hujus novæ benignitatis, qua non eguerunt Angeli ſancti, neque primus homo, ſi non peccaſſet, eguiſſet, dicitur nobis beatitudo donum gratiæ, quæ alioqui merces meriti futura erat. Atque hoc eſt quod docet S. Auguſtinus in Enchirid. cap. 106. cùm ait: *Sed poſt illam ruinam major eſt miſericordia Dei, quando & ipſum liberum arbitrium liberandum eſt à ſervitute, cui dominatur cum morte peccatum.* Exemplum hujus rei eſſe poſſet, ſi Rex quiſpiam athletas multos ad certamen pro inſigni obtinendo bravio ſua benignitate admitteret, eoſdemque D armis, & cæteris neceſſariis rebus inſtrueret: Deinde aliqui ex iis fortiter pugnando ad palmam pertingerent, alii victi diſcederent: ſed Rex victos illos iterum ex nova liberalitate melioribus armis inſtrueret, atque ad pugnam rurſus admitteret, ac demùm efficeret, ut ipſi quoque victores evaderent. Tametſi enim abſolutè bravium omnibus, qui viciſſent, & merces eſſet, & gratia; tamen ſi priores cum poſterioribus conferrentur, rectè dici poſſet, prioribus mercedem meriti, poſterioribus donum gratiæ bravium illud fuiſse.

Quinta objectio. S. Auguſtinus lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. ſic loquitur: *Approbare falſa pro veris ut erret invitus, & reſiſtente atque torquente dolore car-* E *nalis vinculi non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati.* Reſpondeo. Loquitur de natura, qualis fuit in primo homine, non qualis eſse potuit. Nam in eodem libro (ut ſuprà notavimus) idem Auguſtinus ſcribit: Si ignorantia, & difficultas eſſent hominis primordia naturalia, non potuiſſe reprehendi, ſed laudari creatorem: Et ſatis copiosè diſputat cap. 20. & ſequent. potuiſse hominem creari, qualis nunc naſcitur, etiamſi nullum peccatum ante præceſſiſset.

Sexta objectio. S. Leo ſerm. 13. de Paſſione Domini vocat innocentiam primi hominis naturalem, cùm ſic ait: *Libertatem itaque innocentiæ naturalis, quam primorum parentum prævaricatione perdidimus, nulla per Sanctorum præcedentium merita receperunt.* Reſponſio. Innocentiam naturalem vocat, quia ab initio conditionis

hominem in puris naturalibus conditum, futurum fuiſſe in diaboli poteſtate, ſed futurum fuiſſe quales nos ſumus, quoad mortalitatem corporis rebellionem membrorum, ignorantiam, difficultatem, & ſimilia; ac proinde mutationem totius hominis ſecundùm corpus & animam in deterius ex amiſſione juſtitiæ originalis natam eſſe, ita ut non ſit opus dicere, Deum vel diabolum rebellionem carnis nobis inſeruiſſe, aut nos dedita opera excæcaſſe, cùm ignorantia, & cupiditas, & alia id genus mala ex amiſſione juſtitiæ originalis, ut ex removente prohibens, dimanare potuerint.

Octava objectio, Naturalem carnis noſtræ impetum magis nunc eſſe rebellem, quàm ante peccatum ſine gratia futurus erat, ex doctrina Auguſtini clariſſima argumenra peti poſſunt. Hæc enim ſunt verba Auguſtini, lib. de correptione & gratia, cap. 11. *Ille Adam videlicet in bonis ſua naturæ erat, nos in malis naturæ ſumus. Ille non eguit morte Chriſti, ſupple, ut ſanitatem conſervaret. Nos egemus, ſupple, ut ſanitatem recuperemus, clamante Paulo, Quis me liberabit &c. Ille non opus habuit adjutorio contra rixam carnis, nos illo opus habemus. Ille denique accepit gratiam, qua potuit ſi vellet, nos accepimus, ut velimus, idque tantum velimus, tantoque ardore diligamus, ut voluntatem contraria concupiſcentem voluntate Spiritus vincamur.* Hæc ille. Haud dubiè igitur pura illius naturalia, ſecluſa gratia, & dono juſtitiæ multò erant ſaniora, & puriora, ut quæ minori remedio conſervabantur, ſeu perficiebantur, quàm noſtra ſunt, ſublata jam gratia.

Reſponſio, ex verbis S. Auguſtini non poteſt ulla ratione colligi naturalem carnis noſtræ impetum magis nunc eſſe rebellem, quàm ante peccatum ſine gratia futurus erat; neque illud, pura naturalia fuiſſe ſaniora, & puriora ante peccatum, quàm modo ſint poſt peccatum. Nam primùm non dicit Auguſtinus, Adamum fuiſſe in bonis naturæ, nos eſſe in malis naturæ. Sed hæc ſunt verba ejus: *Ille in bonis erat, quæ bonitate ſui conditoris acceperat*. Et paulò poſt: *Sancti verò in hac vita, ad quos pertinet liberationis hæc gratia, in malis ſunt &c.* Ubi nulla fit mentio naturæ: Et ex ſuperioribus verbis intelligimus, eum loqui de bonis gratiæ, non naturæ. Sic enim ait: *Quid ergo? Adam non habuit Dei gratiam? Imò verò habuit magnam, ſed diſparem. Ille in bonis erat, quæ bonitate ſui conditoris acceperat &c.* Itaque ſenſus eorum verborum eſſe videtur, Adamum fuiſſe in bonis gratiæ originaliſque juſtitiæ, nos eſſe in malis, quæ ex amiſſione gratiæ redundarunt.

ſe adjutorio contra rixam carnis, ſed Adamum in illis bonis, ideſt, in ſtatu illo fœlicitatis, in quo divino munere originalis juſtitiæ ornatus atque inſtructus nullas carnis moleſtias patiebatur, non habuiſſe opus illo adjutorio, quod nos aſſiduè imploramus, C cùm dicimus, *Video aliam legem in membris meis &c. Infælix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Proinde lætiore gratia donatus fuit Adam, nos potentiore, quia gratia in illo non ſolùm mentem ſubjiciebat Deo, ſed etiam carnem ſpiritui; in nobis verò relicta pugna carnis cum ſpiritu, gratia Dei tanto ardore mentem ſubjicit Deo, ut appetitum inferiorem contraria concupiſcentem appetitu ſuperiore vincamus. Hinc denique factum eſt ut placuerit Deo, primo homini juſtitia originali prædito dare ſolùm gratiam, qua poſſet juſtitiam operari, ſi vellet, nobis autem juſtitia illa ſpoliatis dare gratiam potentiorem, qua re ipſa vellemus.

Nona objectio, In parvulis quam primùm adoleſcunt, maxima vanæ cupiditatis abundantia apparet, ſuaque ſponte immani impetu in vitia vel omnia, vel plurima præcipites feruntur. De qua re lege Auguſtinum lib. 22. de civit. Dei, cap. 22. Non ſic homo in puris naturalibus in lucem editus fuiſſet, nuda enim in illo fuiſſet poſſibilitas peccandi, non præceps aliqua inclinatio.

Reſpondeo: Probanda erat aſſumptio argumenti. Gratis enim aſſumitur, non talem fuiſſe futurum hominem in puris naturalibus conditum, ut in eo præter peccandi poſſibilitatem eſſet etiam præceps in vitia inclinatio, qualis in nobis cernitur poſt lapſum Adæ. Quin potiùs apertiſſima ratio docet, talem E omninò fuiſſe futurum hominem in puris naturalibus, ut in eo eſſet præceps illa in vitia inclinatio; Tum quia objecta ſenſuum propinqua, & præſentia ſunt, objecta autem ſpiritus quodammodo abſentia, ac longè remota; Tum quia toto infantiæ & pueritiæ tempore vix ullum habemus rationis uſum, ob naturalem organorum indiſpoſitionem, ſenſus autem & appetitus inferior quovis tempore vigent; Tum denique, quia niſi ex materiæ conditione illa inclinatio ad vitia oriatur, nulla ejus cauſa demonſtrari poteſt, ut ſuprà oſtendimus.

Decima objectio: Si talis ſenſualitatis impetus, ſaltem ſecundùm quid, & ratione materiæ contra hominis naturam, in primo homine fuiſſet, tunc ſanè etiam ante peccatum corruptam naturam, & ad peccatum allicientem homo habuiſſet. Sed ſi hoc ponatur, difficillimum erit Deum excuſare, ne ſit auctor

pecca-

Digitized by Google

tur ſtatus, in quo Adam reipſa conditus fuit, cum eo in quo condi potuiſſet. Quod enim Scriptura clamat à Deo rectum hominem eſſe factum, ipſum autem ſe immiſcuiſſe infinitis quæſtionibus, veriſſimum eſt, quia Deus hominem (ut ſæpè jam diximus) condidit veſtitum originali juſtitia, quæ pacem ſummam, ac lætiſſimam inter carnem & ſpiritum faciebat: ipſe verò peccando juſtitiam illam amiſit, atque ita pugnam carnis, ac ſpiritus ſibi ipſe peperit. Sed ſi Deus hominem in puris naturalibus condidiſſet, feciſſet quidem rectum in eo ſenſu, quia nullum ei vitioſum habitum inſeviſſet, ſed obnoxium tamen rebellioni carnis ad ſpiritum.

Neque propterea difficile eſt demonſtrare quemadmodum Deus non ſit auctor peccati. Primùm enim rebellionem illam Deus non feciſſet, etiamſi hominem in puris naturalibus condidiſſet, ſed ea præter intentionem agentis ex conditione materiæ conſecuta fuiſſet. Nam neque faber ferrarius rectè dici poteſt auctor rubiginis, quam gladius ferreus contrahit, tametſi gladium ferreum ipſe fecerit. Deinde rebellio illa nec propriè peccatum eſt (ut in libris de peccato originis demonſtrabimus, ubi etiam locum Auguſtini in argumento adductum exponemus) nec neceſſariò ad peccatum inducit, ut S. Auguſtinus diſputat in lib. 3. de libero arbitrio. Nam vel homini creato in puris naturalibus Deus præberet auxilium, quo poſſet concupiſcentiam coercere, aut certè cupiditatibus ejus non conſentire, vel non præberet: Si præberet, non neceſſariò homo concupiſcentiæ cederet; Si non præberet, cederet quidem, ſed non ſua culpa cederet, proinde nec peccaret. Atque hoc ipſum his verbis S. Auguſtinus ſcribit in lib. de correptione & gratia cap. 11. *Si autem hoc adjutorium vel Angelo, vel homini quamprimum facti ſunt, defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet manere ſi vellet, non utique ſua culpa cecidiſſet: adjutorium quippè defuiſſet, ſine quo manere non poſſent.*

Undecima objectio. Contra accuſatores naturæ ſolent Patres peccati originis corruptelam noſtro vitio invectam opponere, non ipſam naturam, ut faciunt Ethnici, novercam vocare. Vide Auguſtinum lib. 4. in Julianum; Lib. 2. cap. 22. de peccatorum meritis, & remiſſione. Et lib. 14. cap. 17. de Civit. Dei. Reſponſio: Rectè Patres docent non eſse naturam accuſandam, ſed in originale peccatum noſtrarum omnium ærumnarum cauſam referendam. Nam (ut ſuprà non ſemel diximus) Deus hominem in ipſa conditione fœliciſſimum fecerat, ſed eundem hominem ſua inobedientia miſerrimum reddidit.

At, inquies, quod Philoſophi Ethnici naturam accuſent, eamque nobis non parentem, ſed novercam fuiſſe dicant, argumento eſt naturam humanam, qualis nunc eſt, non talem eſſe, qualis naturaliter eſſe deberet. Reſpondeo. Philoſophos Ethnicos contraria de natura noſtra ſenſiſſe, ut oſtendit Theodoretus lib. 5. ad Græcos. Alii enim hominem miſerrimum, alii fœliciſſimum à natura conditum diſſerebant. Tullius in 3. lib. de Republica, apud Auguſtinum lib. 4. in Julianum cap. 12. naturam nobis novercam fuiſſe queritur. Contra Plato in tertio item de Republica ſcribit, hominem per corpus fieri poſſe beatum, eſſe-

præter intentionem agentis in [illegible] ſtunt, & quoniam æquum eſſe cenſebant, ut naturæ auctor hos etiam defectus ſuo beneficio ſummoveret, ignorabant autem quod nos ex divinis ſcripturis didi- B cimus, defectus illos à Deo in primi hominis conditione ſublatos, rurſus in pœnam peccati ex conditione materiæ oriri permiſſos, ideò S. Auguſtinus in 4. lib. adverſus Julianum cap. 12. rectè ſcripſit, Philoſophos, qui naturam novercam appellabant, rem vidiſſe, cauſam ignoraſſe.

Duodecima objectio. Concupiſcentiæ carnalis inordinati motus maximè in genitalibus apparent. Sed illorum ante peccatum nullus fuiſſet inordinatus motus, ſed generationi ſerviſſent ſine ullo libidinis actu, ut longa diſputatione contra Pelagianos demonſtrat Auguſtinus. Ergo nec alius ullus concupiſcentiæ contra rationem impetus in puris naturalibus locum habere potuit. Reſpondeo. Aſſumptio argumenti pro- C banda fuerat. Nam S. Auguſtinus longa diſputatione contra Pelagianos, demonſtrat quidem non fuiſſe in primo homine, juſtitia originali prædito ullum libidinis æſtum, de qua re nulla apud nos dubitatio eſt: non tamen demonſtrat, in puris naturalibus nullum futurum fuiſſe æſtum libidinis, ſed contrarium potiùs demonſtrat in tot locis à nobis ſuprà citatis. Quare concluſio illa. (Ergo nec aliùs ullus concupiſcentiæ contra rationem impetus in puris naturalibus locum habere potuit) nec Auguſtino, nec veritati conſentanea eſt.

Addi poteſt objectio decimatertia in hunc modum, Æterna beatitudo finis eſt hominis naturalis, ut S. Thomas docet in 1. part. quæſt. 12. art. 1. debuit igi- D tur homo media naturalia habere ad eum finem conſequendum; alioqui rebus omnibus eſſet miſerior & abjectior, cùm res cæteræ fines ſuos propriis, ac naturalibus viribus aſſequantur. Juſtitia ergo, & cæteræ virtutes, quæ ad beatitudinem adipiſcendam neceſſaria ſunt, primo homini naturalia fuerunt.

Reſpondeo. Non parva quæſtio eſt, ſitne ſempiterna beatitudo, quæ in viſione Dei ſita eſt, finis hominis naturalis, an ſupernaturalis. Sed quia non multum facit ad rem noſtram illius quæſtionis explicatio, admiſſa parte affirmante, Reſpondeo: Beatitudinem finem hominis naturalem eſſe quoad appetitum, non quoad conſecutionem. Neque eſt aut novum, aut hominis natura indignum, ut naturaliter appetat, E quod nonniſi ſupernaturali auxilio conſequi valeat. Non eſt, inquam, novum, ſiquidem animæ hominum ſolutæ corporibus naturalem habent ordinem, & propenſionem ad corpora, quorum formæ fuerunt, nec tamen iterum conjungi corporibus ſine ſupernaturali auxilio poterunt. Non eſt autem natura humana indignum, ſed contra potiùs ad maximam ejus pertinet dignitatem, quod ad ſublimiorem finem condita ſit, quam ut eum ſolis naturæ ſuæ viribus attingere poſſit.

Dicet fortaſsè quiſpiam. Eſto, egeat homo ſupernaturalibus mediis: tamen id ſequetur, ut non potuerit ſine mediis illis creari, ac per hoc non potuerit talis creari, qualis nunc naſcitur, neque enim ad finem inferiorem condi potuit, niſi natura ejus mutaretur, neque negari media potuerunt ad finem naturalem obtinendum.

Reſpon-

DIſſeruimus hactenus de donis ſupernaturalibus, quæ ad animum primi hominis in ſtatu innocentiæ pertinebant. Nunc de corporis immortalitate diſputandum erit. Duo ſiquidem errores, quemadmodum de juſtitia originali, ita etiam de corporis immortalitate reperiuntur.

Prior fuit Pelagianorum, qui affirmabant hominem fuiſſe moriturum, etiamſi non peccaſſet, ut S. Auguſtinus teſtatur in lib. de hæreſ. cap. 88. Ad quem errorem proximè acceſſit Auguſtinus Eugubinus in annotationibus ad 2. cap. Geneſ. ſcribit enim, ex Adami lapſu genus humanum in mortem animæ, non corporis incurriſſe, & fuiſſe homines morituros, quamvis non peccaſſent. Addit tamen ſe id, ſi fortè contra fidem ſit, omninò damnare ac retractare.

Poſterior eorum eſt, qui non ſolùm docent, hominem, niſi peccaſſet, non moriturum, ſed etiam illam ejus immortalitatem naturalem dicendam eſſe volunt, non ſupernaturalem. Quæ ſententia videtur ſequi ex illa, quam ſuprà refutavimus de juſtitia originali. Et huc pertinet articulus ſeptuageſimus quintus eorum, quos nuper Pius V. & Gregorius XIII. damnaverunt. Sic enim habet: *Immortalitas primi hominis non erat gratiæ beneficium, ſed naturalis ejus conditio.* Nos igitur utrumque errorem breviter confutabimus, ac primùm ex ſcripturis, ex Patrum teſtimoniis, ex ratione ipſa perſpicuè demonſtrabimus, mortem pœnam eſſe peccati, ac per hoc neque Adamum, neque ejus poſteros potuiſſe mori niſi culpa præcederet. Deinde probabimus hanc primi hominis immortalitatem non naturalem, ſed ſupernaturalem, non debitam, ſed gratuitam, non naturæ conditionem, ſed gratiæ beneficium eſſe nominandam.

Quod igitur ad primùm, attinet, mortem pœnam eſſe peccati, colligitur ex verbis illis Geneſ. 2. *Quacumque die comederis, morte morieris.* Quorſum enim mortis comminatio in prævaricationis pœnam, ſi Adam etiam non peccando moriturus erat? Reſpondebant olim Pelagiani (teſte S. Auguſtino lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 2.) hunc locum de morte animæ, non de morte corporis intelligendum eſſe, quemadmodum intelligimus illum: *Sine mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Sed refellit S. Auguſtinus hanc explicationem ex verbis illis Geneſ. 3. *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Dominus enim his verbis Adamum damnat ad eam pœnam, quam illi fuerat antea comminatus. Proinde unus locus alium explicat. Certum autem eſt, corpus, non animam, ex pulvere factum eſſe, & per mortem in pulverem reditu-

poris, ac animæ ſermo erat.

Sed præter hunc locum, habemus alia multa, eaque tam perſpicua, ut nullo modo in aliam ſententiam detorqueri valeant, quid enim apertius illis verbis? Sapient. 1. *Deus mortem non fecit.* Et Sapient. 2. *Deus creavit hominem inexterminabilem: invidia autem* C *diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Et Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Et Rom. 6. *Stipendium peccati mors.* Et Rom. 8. *Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt, propter peccatum &c.* Notat autem S. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 5. Apoſtolum noluiſſe dicere, corpus mortale eſt propter peccatum, ſed mortuum, quia etiam ante peccatum corpus Adami erat aliquo modo mortale, ſed per peccatum conjectum eſt in neceſſitatem inevitabilem moriendi. Id autem quod neceſſariò brevi futurum eſt, quodque jam imminet, uſitatè dicitur factum. Denique 1. Corinth. 15. S. Apoſtolus non ſemel repetit hanc veritatem, cùm ait: *In Adamo omnes* D *moriuntur.* Et: *Per hominem mors.* Et: *Stimulus mortis peccatum eſt.*

His accedunt Conciliorum definitiones. Sic enim legimus in Concilio Milevitano, can. 1. *Placuit, ut quicumque dicit, Adam primum hominem mortalem factum, ita ut ſive peccaret, ſive non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati merito, ſed neceſſitate naturæ, anathema ſit.* Et in Concilio Arauſicano can. 2. *Si quis ſoli Adæ prævaricationem ſuam, non etiam ejus propagini aſſerit nocuiſſe, aut certè mortem tantùm corporis, quæ pœna peccati eſt, non autem & peccatum, quod mors eſt animæ, per unum hominem in omne genus humanum tranſiſſe teſtatur, injuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicenti? Per u-* E *num hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors in omnes homines pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Atque his ſimilia leguntur in Concilio Trident. ſeſſ. 5.

Accedat ultimò (ut Patrum teſtimonia, quæ obvia ſunt, omittamus) argumentum ex ratione petitum. Non poteſt homo defungi vita, niſi uno ex his quatuor modis, ut ſcilicet aut externa vi opprimatur, aut fame, ſitive deficiat, aut morbis ex interna humorum intemperie extinguatur, aut tandem ſenio contabeſcat. At primus homo ſapientiſſimus erat, & rebus omnibus, quæ infrà ipſum erant, liberè dominabatur, ut perſpicuum eſt ex nominibus, quæ animantibus omnibus impoſuit, & ex illa Dei voce: *Dominamini piſcibus maris, & volatilibus cœli &c.* Geneſ. 1. & 2. Quare noverat omnia noxia, & ea vitare poterat,

rat,

Digitized by Google

pore juſtus, & amicus Dei erat, dici potuiſſet.

Ut autem ciborum inopia homo non moreretur, provideràt Deus multos arborum fructus, ex quibus ſi veſci nollet ad vitam ſuſtentandam, planè peccaret. Nam & Deus dixerat: *De omni ligno comede &c.* Geneſ. 2. Et ratio naturalis, ideſt, lex divina in corde ſcripta dictabat neceſſarium eſſe uti cibis, quos Deus creaverat.

Ad hæc, ne ex humorum intemperie morbi, ac mors accidere poſſent; data fuerat homini juſtitia originalis, quæ non ſolum appetitum inferiorem rationi, ſed etiam corpus animæ perfectè ſubjiciebat, ut homo in eo ſtatu fœlicitatis incredibili pace intus & extrà frueretur.

Denique ne ſenio ex debilitate virtutis nutrientis contabeſceret, ac deficeret, conſtituerat Deus; Aut per uſum ligni vitæ corroborare vim nutrientem; Aut antò transferre homines ad ſtatum gloriæ, quàm ſeneſcendi tempus accederet. Loquor autem ſub disjunctione, quia duæ ſunt opiniones de uſu ligni vitæ, ut in ultimo capite demonſtrabitur.

CAPUT IX.

Immortalitatem primi hominis ſupernaturalem fuiſſe, non naturalem.

JAm verò primi hominis immortalitatem ſupernaturalem fuiſſe, non naturalem, conſtans eſt ſanctorum Patrum ſententia. S. Auguſtinus lib. 6. de Geneſ. ad literam, cap. 25. *Aliud eſt*, inquit, *non poſſe mori, aliud poſſe non mori, ſecundum quendam modum primus creatus eſt homo immortalis, quod ei præſtabatur de ligno vitæ, non de conſtitutione naturæ*: Et paulò poſt: *Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio conditoris*. Lib. 13. de civitat. Dei, cap. 20. loquens de immortalitate primorum hominum, *Qui ſtatus*, inquit, *eis de ligno vitæ, quod in medio paradiſi cum arbore vetita ſimul erat, mirabili Dei gratia præſtabatur*. Et lib. 1. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 4. *Si Deus*, inquit, *Iſraelitarum veſtimentis, & calceamentis præſtitit, quod per tot annos non ſunt obtrita, quid mirum ſi obedienti homini ejuſdem potentia præſtaretur, ut animale, & mortale habens corpus, haberet in eo quendam ſtatum, quo ſine defectu eſſet annoſus tempore quo Deus vellet à mortalitate ad immortalitatem ſine media morte venturus? Sicut enim hæc ipſa caro, quam nunc habemus, non ideo non eſt vulnerabilis, quia non eſt neceſſe, ut vulneretur: Sic illa non ideo fuit mortalis, quia non erat neceſſe ut moreretur. Talem puto habitudinem adhuc in corpore animali, atque mortali etiam illis, qui ſine morte hinc tranſlati ſunt, fuiſſe conceſſam. Neque enim Henoch & Helias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt*.

Hoc loco multis modis docet Auguſtinus, primi noſtri parentis corpus natura ſua fuiſſe mortale, ſola autem gratia conditoris immortale. Primò, quia comparat immortalitatem primi hominis cum veſtimentis, & calceamentis Iſraelitarum, quæ in ſolitudine per annos quadraginta obtrita non ſunt. Neque enim dubitari poteſt, quin ea veſtimenta, & calceamenta immortalitatem naturæ. Quartò, quia dicit, ſic fuiſſe mortale corpus illud, quamvis numquam moriturum, quemadmodum caro noſtra vulnerabilis eſt, quamvis non ſit eam neceſſe vulnerari. Caro autem noſtra natura vulnerabilis eſt, ſed diligenti cuſtodia fieri poteſt, ut numquam vulneretur: Igitur & illud corpus natura mortale erat, ſed divina gratia futurum erat, ut numquam moreretur.

S. Cyrillus lib. 1. in Joan. cap. 15. *Rationale*, inquit, *animal homo à Deo productus, quia natura ſua incorruptibilis, atque perpetuus eſſe non poterat, ſpiritû vitæ ſignatus immortalitatis bonum ſuper naturam ſuam conſecutus eſt*. Eandem ſententiam habent Theologi Scholaſtici cum Magiſtro Sentent. lib. 2. diſt. 19. quam etiam ratio evidens, ac certa confirmat. Nam cùm hominis natura ex contrariis elementis, atque humoribus conſtet, intrinſecam potentiam ad corruptionem habet: proinde immortalitas eſt ei præter naturam, vel potiùs ſupra naturam, mortalitas autem naturalis. Præterea homo in ſtatu innocentiæ generabilis erat, cùm ei dictum eſſet Geneſ. 1. *Creſcite & multiplicamini*: igitur & corruptibilis natura ſua, quamvis divino beneficio futurum erat ut non corrumperetur. Item in ſtatu innocentiæ natura humana cibo & potu indigebat, ut perſpicuum eſt ex cap. 1. Geneſ. ubi dantur herbæ, atque arborum fructus tum homini, tum animantibus cæteris in eſcam: At corpus, quod cibo indiget, ut conſervetur, & ſi non alatur, perit, certè mortale natura ſua eſſe convincitur. Huc Denique pertinet locus ille Scripturæ Geneſ. 3. *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, ut ſuprà initio diſputationis deduximus.

Objiciet aliquis teſtimonium S. Auguſtini ex lib. 13. de civit. Dei, cap. 15. ubi ſic legimus: *Conſtat inter Chriſtianos veraciter Catholicam tenentes fidem, etiam ipſam nobis corporis mortem, non lege naturæ, ſed meritò inflictam eſſe peccati*. Reſpondeo, ſignificat his verbis S. Auguſtinus, moriendi neceſſitatem, quæ ex natura hominis ſecutura erat, per Dei gratiam fuiſſe ſublatam, & ideò mortem, quæ nunc regnat in nobis, non lege naturæ, ſed merito inflictam eſſe peccati.

Secundò poſſet objici teſtimonium Concilii II. Arauſicani, canon. 2. ubi dicuntur injuſtitiam Deo dare, qui aſſerunt homines morituros fuiſſe, quamvis non peccaſſent. Nam ſi mors homini naturalis eſſet, profectò ſine ulla Dei injuſtitia homines mori poſſent: quemadmodum animantia cætera ſine ulla Dei injuſtitia moriuntur. Reſpondeo: Si in puris naturalibus homo fuiſſet conditus, potuiſſet utique ſine ulla Dei juſtitia mori: quia verò Dei benignitate moriendi neceſſitas ab hominis natura ſublata, & in peccati ſtipendium commutata fuerat: non potuit ſine injuſtitia fieri, ut homo ſine ullo culpæ merito moreretur. Præterea mors, homini in puris naturalibus condito natura debitum fuiſſet, nunc ſine dubio pœna eſt: Pœna autem juſta eſſe non poteſt, niſi quam culpa præceſſit. Quare injuſtitiam nunc Deo daret, qui diceret hominem ex naturæ debito, non ex peccati merito vitam finire.

Objici poſſet Ultimo, Animam rationalem natura immortalem eſſe, proinde corpus illi dandum fuiſſe,

Digitized by Google

DIſſeruimus hactenus de gratia, & de immortalitate primi hominis, ideſt, de bonis animi, & corporis eidem à conditore conceſſis: nunc de bonis externis, de paradiſo, & ligno vitæ breviter diſſeremus.

Eſt autem prima quæſtio: *Fueritne Paradiſus locus aliquis verus, & corporalis, ut Scriptura in libro Geneſeos ſignificare videtur, an potiùs ſpiritalis, ac* (ut ſic loquar) *allegoricus*. Non defuerunt ex veteribus, qui totam illam hiſtoriam de paradiſo, de fluminibus, & arboribus deſtruere, & in meras allegorias tranſmutare voluerint. Nota eſt ſententia Philonis Hebræi in lib. 1. Allegoriarum. Valentini Hæreſiarchæ apud Irenæum lib. 1. adverſus hæreſes, cap. 1. ante medium, & Origenis commentario libri Geneſeos. Sed noſtro ſæculo (quod mirum videri debet) ſententiam jam olim à Patribus damnatam, iterum revocavit ad lucem, ac propugnare conatus eſt Franciſcus Georgius in tom. 1. problematum, exponens illa verba: *Plantaverat Dominus paradiſum voluptatis* Geneſ. 2. Et in Harmonia mundi cantico 1. tom. 7. cap. 21. cujus rationes paulò poſt refellemus.

Igitur paradiſum locum fuiſſe corporeum, plantis veris corporatiſque plenum, & vero fonte, fluminibuſque irriguum, probare poſſumus. Primò ex divinis literis, quæ ita deſcribunt Paradiſum, ut ambigi non poſſit quin ſit locus verus & corporalis, Geneſ. 2. *Plantaverat autem Dominus Deus paradiſum voluptatis à principio, & in eo poſuit hominem, quem formaverat*. At plantari corporum eſt, & homo corporalis, & animalis, qualem fuiſſe Adamum omnes fatentur, in loco vero, & corporali poni debuit. Item ibidem additur: *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita, nomen uni Phiſon &c.* At flumina iſta vera, corporalia, aſpectabilia, navigabilia, & potabilia ſunt, ut perſpicuum eſt de Euphrate, & Tigri notiſſimis, maximiſque fluminibus. Rurſus cap. 3. Adam & Eva abſconderunt ſe inter ligna paradiſi, conſueruntque ſibi perizomata de foliis ficus. Erant igitur in paradiſo vera, & corporalia ligna, inter quæ latere poterant homines veri, & corporales: erant etiam folia ficulnea vera, quibus vera hominum membra tegi poterant.

Denique ibidem legimus ejectum fuiſſe Adamum de paradiſo, cuſtodiamque Angelorum adhibitam, ne aditus ei pateret ad lignum vitæ. At ſi lignum vitæ fuiſſet ſolùm ſpiritale, ſapientia videlicet, aut

tudines ſint, cùm hoc veritas non recipiat!

S. Hieronymus in epiſt. ad Pammachium de erroribus Joan. Hieroſolym. enumerans Origenis errores: *Sextum*, inquit, *quòd ſic paradiſum allegorizet, ut hiſtoriæ auferat veritatem, pro arboribus angelos, pro fluminibus virtutes cœleſtes intelligens, totamque paradiſi continentiam tropologica interpretatione ſubvertens*. Et in comment. cap. 10. Daniel. exponens illud: *in Die autem vigeſima & quarta menſis primi eram juxta fluvium magnum, qui eſt Tigris*. *Unde*, inquit, *eorum deliramenta conticeſcant, qui umbras & imagines in veritate quærentes, ipſam conantur evertere veritatem, ut flumina, & arbores, & paradiſum putent allegoriæ legibus ſe debere ſubruere*.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 13. in Geneſ. *Idcircò*, inquit, *nomen loci Scripturis inſeruit B. Moſes, ut non liceat nugari volentibus imponere ſimpliciorum auribus, ac dicere, nullum eſſe in terra hortum, quem dicunt paradiſum, ſed in cœlo, & fabulas quaſdam ejuſmodi ſomniare*.

S. Auguſtinus lib. 13. de Civitate Dei cap. 21. poſteaquam pluribus verbis confutaverat eos, qui paradiſum ita ſpiritalem faciebant, ut corporalem eſſe negarent, concludit hoc modo: *Hæc & ſi qua alia commodius dici poſſunt, de intelligendo ſpiritualiter paradiſo, nemine prohibente dicantur, dum tamen & illius hiſtoriæ veritas fideliſſima rerum geſtarum narratione commendata credatur*. Et lib. 8. de Geneſ. cap. 1. eorum ſententiam probari ſibi affirmat, qui paradiſum corporalem ſimul, & ſpiritualem fuiſſe docent. E quorum numero eſt S. Baſilius, qui in lib. de Paradiſo, tametſi Origenis, & errorum ejus non fecerit mentionem, exponit tamen narrationem de paradiſo, & ſecundùm hiſtoriæ veritatem, & ſecundùm intelligentiam ſpiritualem. Quod idem feciſſe S. Ambroſium paulò poſt demonſtrabo. Vide etiam Theodoret. quæſt. 24. & 29. in Geneſ. Joan. Damaſcen. lib. 2. de fide orthodoxa cap. 11. Bedam, Eucherium, & Rupertum in cap. 2. lib. Geneſ. adde & Scholaſticos Doctores in 2. Sentent. diſt. 17. Omnes enim communi conſenſu paradiſum corporalem faciunt. Adde poſtremò argumenta Franciſci Georgii leviſſima eſſe, ut meritò mirari poſſis, virum, alioqui doctum, ob tam debiles ratiunculas à communi totius Eccleſiæ ſententia recedere potuiſſe.

flumina, & cætera quæ in paradiſi deſcriptione ponuntur. Alioqui eadem forma argumentationis ita colligere poſſemus; Nuſquam legimus in Scriptura primum hominem habuiſſe præcordia: non igitur habuit ille præcordia.

Secunda objectio; Si paradiſus terrenus & corporalis eſſet, certè tertia die condi debuiſſet, tunc enim juſſu Dei protulit terra herbam virentem, & omnes arbores. At paradiſi & arborum ejus productio poſt ſextum diem facta deſcribitur. Reſpondeo, S. Baſilius in lib. de paradiſo exiſtimat, paradiſum, ejuſque arbores creatas fuiſſe ſpeciali quadam providentia Dei non cum cæteris plantis tertia die, ſed ſeorſim alio tempore. Sed poſſumus etiam dicere, arbores paradiſi, atque adeò ipſum paradiſum tertia die fuiſſe conditum, cæterùm quia res erat maximè memorabilis, fuſiùs deſcriptam fuiſſe productionem ejus poſt narrationem operum ſex dierum. Nam Adami quoque productio ex limo terræ, & Evæ ex latere viri deſcribitur poſt narrationem operum ſex dierum, & tamen conſtat eos creatos fuiſſe ſexta die. Fortaſſe etiam ideò interpres Latinus reddidit: *Plantaverat autem Dominus paradiſum*, & non, Plantavit Dominus paradiſum; ut ſignificaret, non tunc primùm conditum paradiſum, ſed multò antea, nimirum tertia die.

Tertia objectio; Fruſtra paradiſus ille terrenus creatus fuiſſet, quippè qui nulli uſui eſſet futurus, cùm non ignoraret Deus hominem peccaturum, & ex eo loco projiciendum. Reſpondeo, Theodoretum q. 24. in Gen. annotavit, non fruſtra conditum paradiſum, quamvis Adam omninò modico tempore in eo habitaturus eſſet, primùm quidem quia non parum utilis eſſe potuit homini deinceps ad peccatum fugiendum recordatio tam jucundæ habitationis, à qua ob inobedientiam ſe excidiſſe noverat. Deinde quia Deus non punit homines antequam peccent, neque deſinit eis benefacere ex eo ſolùm, quòd prævidet peccaturos. Addunt alii nunc etiam uſum eſſe aliquem paradiſi, cùm in eo Enoch, & Elias habitare credantur. Addi poteſt, utilem quoque nunc eſſe nobis terrenum illum paradiſum, ut in deſcriptione illa tam inſignis loci, tamquam in imagine quadam intueamur excellentiam ſpiritalis, ac cœleſtis paradiſi. Denique ſi non fruſtrà datum fuit homini ut poſſet non mori, & non peccare, & ut originali juſtitia inſignis eſſet, quamvis non ignoraret Deus hominem peccaturum, & moriturum, & dona illa eximia brevi amiſſurum; profectò nec fruſtrà dici debet conditus paradiſus, tametſi Adamus eo diu non eſſet uſurus.

Quarta objectio; S. Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis, exponens illud: *Plantaverat Dominus paradiſum voluptatis à principio*, ſcribit, paradiſum ante cœlum & terram fuiſſe creatum: At fieri non poteſt, ut paradiſum terrenum & corporalem Hieronymus crediderit ante cœlum & terram extitiſſe: igitur ſententia S. Hieronymi paradiſus non eſt terrenus & corporalis, ſed divinus & ſpiritualis. Reſpondeo, S. Hieronymus aut eo loco ex aliorum ſententia locutus eſt, ut ſæpè fecit in commentariis epiſtolæ ad Epheſios, & in aliis locis: aut ſignificare voluit, paradiſum conditum fuiſſe, antequam cœli & terræ fabrica omninò perficeretur, quod veriſ-

Valentiniani, & Origeniani; Apoſtolus Paulus in epiſt. poſteriore ad Corinth. cap. 12. ſcribit ſe raptum fuiſſe in tertium cœlum, & continuò idipſum repetens dicit, ſe raptum in paradiſum: igitur in tertio
B cœlo eſt paradiſus. Reſpondeo, B. Methodius apud Epiphanium, & ipſe S. Epiphanius locis antea notatis docent, duos fuiſſe Apoſtoli raptus, unum in tertium cœlum, alterum in paradiſum, proinde non debere ex hoc loco colligi, in tertio cœlo eſſe paradiſum. Facilius reſponderi poteſt, non eſſe eundem paradiſum, ex quo ejectus fuit Adam, & in quem raptus fuit Paulus, ut rectè docet commentarius S. Ambroſio adſcriptus in cap. 6. prioris ad Corinthios. Vox enim *Paradiſus* locum deliciarum, ſive hortum ſignificat, & in Scripturis interdum accipitur pro paradiſo corporali, non ſolùm Gen. 2. & 3. ſed etiam Eccleſiaſtæ 2. Ubi enim nos legimus: *Feci mihi hortos, & pomaria*, in hebræo habetur, *hortos & paradiſos*.
C Et Canticor. 4. *Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus*. Interdum autem pro paradiſo ſpirituali, cujus corporalis ille figura fuit, ut Ezechiel. 28. *In deliciis paradiſi fuiſti*. Luc. 23. *Hodie mecum eris in paradiſo*. Et Apocal. 2. *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei*. Et ſine dubio ſic accipiendus videtur paradiſus 2. ad Corinth. 12.

Sexta objectio ducitur ab auctoritate S. Ambroſii, qui non ſolùm in libro de paradiſo totam illam narrationem myſticè, & ſpiritualiter explicat, ſed etiam in epiſt. 42. ad Sabinum, jam (ut ipſe dicit) veteranus Sacerdos, interrogatus à Sabino per literas, quid ſentiret de paradiſo, reſpondit, ſe de ea
D re librum integrum ſcripſiſſe, & commemoratis aliorum ſententiis, dicit, in eo convenire omnes, ut ſpiritualis ſit: *Omnes*, inquit, *congruunt, in paradiſo & lignum vitæ radicatum, & lignum ſcientiæ, quæ diſcernat bonum & malum: cætera quoque ligna plena vigoris, plena vivificationis ſpirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur paradiſum ipſum non terrenum videri poſſe, non in ſolo aliquo; ſed in noſtro principali, quod animatur, & vivificatur animæ virtutibus, & infuſione Spiritus Dei*. Reſpondeo, S. Ambroſius non negavit, paradiſum, in quo fuit Adam, corporalem fuiſſe, ſed eo poſito, ut certo ex hiſtoria ſacra, totus fuit in explicandis paradiſi ſignificationibus atque myſteriis occupatus. Quod multis modis probare poſſu-
E mus.

Primò, quia in libro de paradiſo cap. 1. habet hæc verba: *In hoc ergo paradiſo Deus hominem poſuit, quem plaſmavit. Intellige, quòd non eum hominem, qui ſecundùm imaginem Dei eſt, poſuit: ſed eum qui ſecundùm corpus: incorporalis enim in loco non eſt*. Hæc verba ſatis apertè indicant, paradiſum ex Ambroſii ſententia fuiſſe corporalem, cùm in eo poſitus fuerit Adam, quà corpore, non quà ſpiritu præditus erat.

Secundò, quia in eodem libro, cap. 3. fatetur Ambroſius de paradiſo egredi flumina illa, Phiſon, Geon, Tigrim, & Euphratem; & explicat, Phiſon ipſum eſſe Gangem, Geon autem Nilum, flumina veriſſima atque notiſſima. Et addit Tigrim & Euphratem, quæ fluunt de paradiſo, ipſa eſſe quæ ita me-

[illegible] non diceret, Joſephum ut hiſtoriographum, paradiſum corporalem deſcripſiſſe, ſed ut Judæum nihil niſi corporales delicias ſomniantem.

Quintò, quia in eadem epiſtola dicit, omnes in eo convenire, ut in paradiſo fuerint ligna ſpirantia, & rationabilia. Quod quidem ſi de paradiſo myſticè accepto intelligatur, verum erit, ſi de paradiſo ſimpliciter, neque verum eſt, neque potuit S. Ambroſio in mentem cadere, ut id verum crederet. Nam, ut omittam ſcripta S. Epiphanii contra Origeniſtas, negantes paradiſum corporalem, quæ non videntur incognita S. Ambroſio eſſe potuiſſe: Certè legerat idem Ambroſius librum S. Baſilii de paradiſo. Quemadmodum enim ex homiliis Baſilii de opere ſex dierum, compoſuit Ambroſius ſuum Examеron, ita ex libro ejuſdem de paradiſo multa in ſuum librum de paradiſo tranſtulit. Baſilius autem apertiſſimè paradiſum corporalem fuiſſe ſcribit, & ſimul myſticas ejuſdem paradiſi ſignificationes exponit. Quod igitur Ambroſius ait, paradiſum ipſum non terrenum videri poſſe, non in ſolo aliquo, ſed in noſtro principali, non de quocumque paradiſo accipiendum eſt, ſed de eo tantùm, in quo paulò ante dixerat, ineſſe ligna ſpirantia & rationabilia.

CAPUT XII.

Locum terreſtris paradiſi, à cognitione humana remotiſſimum eſſe.

Altera de paradiſo quæſtio eſt: *In qua parte terrarum ſit paradiſus*. Quidam arbitrati ſunt, totum orbem terrarum eſſe paradiſum illum, de quo Scriptura loquitur Geneſ. 2. In qua ſententia videtur eſſe Joſephus lib. 1. antiq. cap. 2. ubi dicit, Fluvium qui paradiſum irrigabat, eſſe amnem quendam totam terram ambientem, quo nomine Oceanum ſignificaſse creditur. Sed repugnat huic ſententiæ Scriptura divina. Nam ſi Deus hominem extra paradiſum de limo terræ formatum in paradiſum introduxit, ac deinde è paradiſo ejectum in eam regionem reduxit ubi conditus fuerat, ut legimus Geneſ. 2. & 3. quomodo fieri poteſt, ut ſit univerſa terra paradiſus? niſi fortè extra orbem terrarum fuerit limus ex quo Adam formatus fuit, & ipſe Adam poſt lapſum extra univerſam terram pulſus fuerit, ut omittam cuſtodiam Angelorum paradiſo appoſitam, ne hominibus reliquam terram incolentibus aditus ad paradiſum pateat. Accedit quoque ſcriptorum penè omnium conſenſus,

Tertia eſt aliorum ſententia, paradiſum eſſe locum quendam ſublimem, & uſque ad globum lunæ pertingentem. Tribui ſolet hæc ſententia venerabili Bedæ; ſed in ejus operibus nuſquam eam reperire potui. Exſtat autem in quadam gloſſa Brideferti Rameſienſis ad cap. 41. Bedæ de ratione temporum, & eam refert, nec refellit Petrus Lombardus in 2. lib. Sententiarum
C diſtinct. 17. At profectò incredibile eſt eum eſſe ſitum paradiſi, tum quod ea regio inſaluberrima ſit, atque adeò inhabitabilis propter nimiam aeris ſubtilitatem, & perpetuam agitationem, tum quia ſi tanta eſſet ejus loci ſublimitas, ab aliqua regione paradiſus conſpiceretur, & vel nobis, vel antipodis noſtris aliquando ſolis, & lunæ conſpectum eriperet; præſertim cùm eadem illa opinio ad orientem paradiſum conſtituat, ut perſpicuum eſt ex Gloſſa Brideferti ſuprà citata. Tum denique quia ſi ulla eſſet proportio altitudinis paradiſi ad latitudinem, non ſufficeret totius terræ amplitudo ad baſim ejus capiendam; ſiquidem Mathematici demonſtrant, à ſuperficie terræ uſque ad
D globum lunæ intercedere ſpatium ſupra centum millium milliariorum. Sed fortaſsè auctor ejus ſententiæ hyperbole uti voluit, ut ex altitudine hyperbolica paradiſi excellentiam demonſtraret, ut admonet S. Thomas 1. part. qu. 102. artic. 1. Quemadmodum intelligimus verba S. Baſilii qui in lib. de paradiſo ſcribit, paradiſum ob ſitus ſublimitatem nullas tenebras admittere; & Joannis Damaſceni, qui lib. 2. de fide, cap. 11. ſcribit, paradiſum eſſe terra noſtra ſublimiorem; & Ruperti, qui lib. 1. in Geneſ. cap. 37. ſcribit, paradiſum eſſe locum cœlo proximum; & denique Alchimi Aviti, qui lib. 1. carminum de initio mundi cap. 9. de paradiſi ſitu ita cecinit.

E *Ergo ubi, tranſmiſſis, mundi caput incipit, Indis,*
Quo perhibent terram confinia jungere cœlo,
Lucus inacceſſa cunctis mortalibus arce
Permanet.

Quo alluſit Cl. Marius Victor cùm libro primo carminum in Geneſim ait:

Eoos aperit felix qua terra receſſus,
Editiore globo nemoris paradiſus amœni,
Panditur, & teretis diſtinguitur ordine ſylva.

Quarta ſententia eſt recentiorum quorundam Auguſtini Eugubini, Hieronymi ab Oleaſtro, Franciſci Vatabli in annotationibus ad cap. 2. Geneſ. & Cornelii Janſenii in cap. 143. Concordiæ Evangelicæ, qui exiſtimant Paradiſum fuiſse in Meſopotamia, ſed diluvii tempore ita ejus pulchritudinem & amœnitatem periiſse, ut nullum remanſerit veſtigium paradiſi, &

Digitized by Google

di fluvius oritur. Fluunt quidem per Meſopotamiam Euphrates, & Tigris, cæterùm non ibi oriuntur, ſed in Armenia fontes ſuos habent. Quare ſecundùm hanc rationem Armeniæ potiùs (quod tamen nullus dixit) quàm Meſopotamiæ paradiſi nomen congrueret. Porrò Phiſon & Geon neque in Meſopotamia fontes habent, neque in ea ullo modo reperiuntur.

Reſpondent aliqui; in Meſopotamia Euphratem, & Tigrim conjungi, at paulò poſt iterum ſeparari, atque ita effici quatuor capita, ac veluti flumina; & quidem duo priora eſſe Tigrim, & Euphratem, duo poſteriora Phiſon, & Geon, quamvis his nominibus hoc tempore non vocentur. Sed non videtur ſatis apta reſponſio: nam Scriptura non dicit, flumina aliunde venientia in paradiſo conjungi, ſed inde primùm exoriri, & poſt egreſſionem de paradiſo dividi in quatuor capita: *Fluvius* (inquit Scriptura) *egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita.* Itaque quod in Meſopotamia nullus oriatur fluvius; ſed flumina jam diviſa aliunde venientia, illic cernantur, argumento eſt, non fuiſſe in eo loco, neque eſſe paradiſum.

Deinde Phiſon, & Geon dicuntur circuire varias regiones, illa autem duo capita, quæ naſcuntur ex diviſione Tigris & Euphratis breviſſimo rectiſſimoque tractu in mare Perſicum demerguntur. Si tamen verum eſt quod iſti dicunt. Nam alioqui ego inſpiciens tabulas Geographicas non video Tigrim & Euphratem poſt conjunctionem iterum ſejungi, ſed ſimul in mare Perſicum exonerari. Non igitur dici poſſunt duo illa capita Phiſon & Geon.

Ad Hæc Phiſon, & Geon à multis graviſſimiſque ſcriptoribus dicuntur eſſe Ganges & Nilus. Sic enim docet Joſephus lib. 1. antiquit. cap. 2. Epiphanius in epiſt. ad Joan. Hieroſolymit. Ambroſius lib. de paradiſo, cap. 3. Hieronymus in locis Hebraicis, Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. cap. 7. Alchimius Avitus, & Claudius Marius Victor locis paulò antè citatis, Eucherius in Geneſ. & alii. Et quod majus eſt, Hieremiæ 2. ubi vulgata editio habet: *Quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam?* In ſeptuaginta interpretibus legitur: *Ut bibas aquam Geon*. Et S. Hieronymus in commentario ejus loci teſtatur ſemper in communi editione fuiſſe Geon. Neque repugnat vulgata editio cum editione Septuaginta, ſiquidem aquam Nili, qui à ſeptuaginta, interpretibus dicitur Geon, verè turbidam eſſe teſtatur in eodem loco S. Hieronymus.

Adde etiam quod ipſa divina Scriptura Eccl. 24. docere videtur, Phiſon, & Geon, eſſe Gangem, & Nilum: *Qui adimplet*, inquit, *quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus novorum. Qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum: qui multiplicat quaſi Jordanis in tempore meſſis: qui mittit diſciplinam ſicut lucem, & aſſiſtens quaſi Geon in die vindemia.* Quo loco Raban. Janſenius, & alii interpretes ſine dubio per Phiſon, Gangem, per Geon Nilum intelligi volunt. Nam Ganges eſt flumen ampliſſimum, & hoc ipſum ſignificat nomen Phiſon, dicitur enim à פש quòd eſt redundare, quia præter cætera flumina impleri ſolet. Et ad hanc etymologiam alluſit Eccleſiaſticus dicens: *Qui adimplet quaſi Phiſon, ſapientiam.*

mus Gangem, per Geon Nilum, cùm videamus primo loco nominari Phiſon, ultimo loco Geon, neque ulla ratio eſſe poſſit cur Jordanis prius nominatus ſit quàm Geon, niſi quia prior eſt, quoad ſitum. Quod
B ſi Phiſon & Geon ſunt Ganges & Nilus, ut tot, & tam graves auctores conſtanter affirmant, profectò neque capita illa ex Tigris & Euphratis disjunctione exorta dici poſſunt Phiſon, & Geon, neque in Meſopotamia collocandus eſt paradiſus, cùm duo iſta flumina paradiſi ad Meſopotamiam nulla ratione pertineant.

Ex quo etiam refellitur quod alii dicunt, Phiſon & Geon fuiſſe quidem circa Meſopotamiam, ſed aut mutaſſe vocabula, aut exaruiſſe. Quamquam hoc poſtremum repugnat expreſsè Scripturæ ſacræ, quæ ut diximus Eccl. 24. indicat, Phiſon & Geon fuiſſe flumina ingentia, qualia non facilè exareſcunt, nec præter Tigrim & Euphratem, in ea regione conſpi-
C ciuntur. Nam etiamſi quis obſtinatè contenderet, Phiſon & Geon apud Eccleſiaſticum, non eſſe Gangem & Nilum tamen nullo modo negare poſſet eſſe flumina maxima, & celeberrima, non autem exundantiam, aut ramos aliorum fluminum: niſi vellet Eccleſiaſticum ineptè comparaſſe ſummam affluentiam divinæ ſapientiæ exiguis fluviis; & eoſdem exiguos fluvios conjunxiſſe celeberrimis fluminibus Tigri & Euphrati.

Accedit ad hæc, quòd paradiſus ita deſcribitur à S. Baſilio in libro de paradiſo, à Joan. Damaſceno lib. 2. de fide, cap. 11. à S. Auguſtino lib. 14. de civit. Dei, cap. 10. Ab Alchimo Avito, & Claud. Mario Victore, & aliis ſuprà citatis. Iſidor. lib. 14. ety-
D molog. cap. 3. & aliis communiter, ut fuerit in eo ver perpetuum, nulla frigora, nulli æſtus, nullæ pluviæ, nives, grandines, nullæ etiam nubes; quod ipſum ſignificat Scriptura, cùm dicit primos homines in paradiſo fuiſſe nudos.

> *Hic* (inquit, Alchimius) *ver aſſiduum cœli clementia ſervat.*
> *Turbidus auſter abeſt, ſemperque ſub aere ſudo*
> *Nubila diffugiunt jugi ceſſura ſereno.*
> *Nec poſcit natura loci quos non habet imbres,*
> *Sed contenta ſuo dotantur germina rore.*
> *Sic cùm deſit hyems, nec torrida ferveat æſtas,*
> *Fructibus Autumnus, Ver floribus occupat annum.*

E At Meſopotamia, quamquam eſt amœniſſima regio, ſua tamen habet frigora, ſuos æſtus, pluvias, grandines &c. Neque reſponderi poteſt, ob diluvium mutatam eſſe magna ex parte loci illius fœlicitate. Nam diluvium non mutavit ſitum locorum, & aeris temperamentum. Itaque perierint ob diluvium arbores, perierint fructus & flores, temperamentum aeris perire non potuit. Quo magis Lutherum miror, qui in comment. 2. cap. Geneſ. ſcribit in paradiſo non fuiſſe hyemem, ſed ver perpetuum, & tamen contendit, paradiſum fuiſſe Syriam, Meſopotamiam, Ægyptum & Damaſcum, in quibus, regionibus non poteſt fuiſſe ver perpetuum, niſi alius tunc fuerit curſus ſolis, quàm nunc eſt.

Accedit poſtremò, quòd ſententia eſt graviſſimorum auctorum, Enoch & Eliam tranſlatos eſſe in para-

Digitized by Google

Certum autem eſt Enoch in cœleſtem paradiſum non aſcendiſſe, nemo enim inde deſcendet, ut det gentibus pœnitentiam.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

NEque verò ejuſmodi ſunt argumenta ſententiæ contrariæ, ut ſolvi non poſſint.

Objiciunt enim Primò, quod Scriptura teſtetur Paradiſum plantatum fuiſſe in Eden ad Orientem, Geneſ. 2. Eden autem locus ſit propè Charam in Meſopotamia, ut intelligi poteſt ex illo Ezechiel. 27. *Charan & Chene, & Eden negotiatores tui*. Et ex illo 4. Regum 14. *Numquid liberaverunt Dii gentium ſingulos, quos vaſtaverunt Patres mei, Goran videlicet, & Charan & Reſeph, & filios Eden qui erant in Thalaſſar*. Et denique ex illo Geneſ. 4. *Egreſſuſque Cain à facie Domini, habitavit profugus in terra ad Orientalem plagam Eden*. Secundò, Quod in Meſopotamia reperiantur flumina quæ dicuntur fuiſſe in paradiſo. Tertiò, quod ea ſit regio amœniſſima.

Sed Reſpondemus, vocem *Eden* in Scriptura nunc eſſe nomen loci, nunc verò ſignificare delitias, ſeu voluptatem, ut notum eſt linguæ Hebraicæ peritis. Et quidem in locis citatis Eden eſſe nomen loci perſpicuum eſt, ſed non eſſe eum locum, unde ejectus fuit Adam, non leve argumentum eſſe videtur, quod in eodem dicatur habitaſſe Cain, niſi quis ita deſipiat, ut exiſtimet datum fuiſſe Caino pro exilio paradiſum. Præterea ex Eden, ubi erat paradiſus, oriebatur flumen, quod inde dividitur in quatuor capita Gen. 2. At ex Eden, quod eſt prope Meſopotamiam nullum ejuſmodi flumen oriri compertiſſimum eſt. In ſecundo autem cap. Geneſ. non eſſe nomen loci, ſed voluptatem ſignificare ſatis nobis perſuadet auctoritas editionis vulgatæ, & S. Hieronymi, qui non ſolùm ita vertit, ſed etiam in quæſt. Hebraicis notat, ſic vertiſſe Symmachum, & ipſos etiam ſeptuaginta. Quod attinet ad flumina, & loci amœnitatem, jam oſtendimus in Meſopotamia nullum oriri ex fluminibus paradiſi; neque eam eſse amœnitatem, quæ fuiſſe dicitur in paradiſo. Proinde eam ſententiam melius refelli, quàm confirmari argumento fluminum, & amœnitatis.

Eſt aliud argumentum quod contra nos fieri poſset de fontibus Euphratis, & Tigris, qui noti eſse perhibentur. Sed reſpondent S. Auguſtinus lib. 8. de Gen. cap. 7. Theodoretus quæſt. 29. in Geneſ. & Rupertus

ea ullus cernitur paradiſus.

Quia verò nullum unquam ex veteribus legi, qui paradiſum terreſtrem, vel aquis diluvii, vel alia de cauſa periiſſe ſcripſerit; & contrà legi plurimos, qui illum extare affirmant, ut Scholiaſticos ferè omnes, C in 2. Sentent. diſt. 17. & S. Thomam 1. p. quæſt. 102. art. 1. ac præterea veteres Patres, Irenæum, Hieronymum, Auguſtinum, Theodoretum, Bedam, Alchimum Avitum, & cæteros, quos capite ſuperiore citavi, non facilè auderem à tam communi, celebrique opinione recedere. Præſertim cùm S. Auguſtinus videatur ad fidem Catholicam hoc referre, cum ſic loquitur in 2. lib. de peccato originali cap. 23. *Longè aliter ſe habent quæſtiones iſtæ, quas eſſe præter fidem arbitratur, quàm ſunt illæ, in quibus ſalva fide, qua, Chriſtiani ſumus, aut ignoratur quid verum ſit, & ſententia definitiva ſuſpenditur, aut aliter quàm eſt, humana, & infirma ſuſpicione conjicitur, veluti cùm quæritur, qualis, vel ubi ſit paradiſus, ubi conſtituit Deus hominem, D quem formavit ex pulvere: cùm tamen eſſe illum paradiſum fides Chriſtiana non dubitet*. Hæc ille.

Nec videtur ſatis aptè reſponderi, ſi dicatur, Auguſtinum non velle ſignificare, paradiſum nunc exſtare, ſed non eſſe rem fictam, aut parabolicam id, quod in Geneſi de paradiſo narratur. Nam in primis quæſtiones illæ, quæ ſalva fide diſputari poſſunt, qualis ſit, & ubi ſit paradiſus, præſupponunt, paradiſum eſſe etiam nunc in rerum natura; alioqui poſſet etiam, vel potiùs deberet quæri; Sitne paradiſus, antequam quæratur, qualis ſit, vel ubi ſit. Deinde id cognoſci poteſt ex alia quæſtion. quàm ibidem continuò ſubjungit Auguſtinus: *Vel*, inquit, *cùm quæritur ubi ſint nunc Elias, vel Enoch, an ibi, an alibi, quos tamen E non dubitamus, in quibus nati ſunt corporibus vivere*. Quo loco ſicut dixerat, paradiſum eſſe fides Chriſtiana non dubitat: ita dicit, Enoch, & Eliam non dubitamus in ſuis corporibus vivere. At certum eſt, non ſolùm Enoch, & Eliam non eſſe res fictas, ſed etiam re ipſa hoc tempore extare; & vivere: igitur eodem modo certum eſt apud Auguſtinum paradiſum non ſolùm non eſſe rem fictam, ſed etiam nunc re ipſa extare. Denique idem Auguſtinus lib. 2. in Geneſ. cap. 24. dicit, non poſſe dubitari quin flumina oriantur ex paradiſo, quia Scriptura hoc dicit, licet fontes alibi videantur. Ubi apertè indicare videtur: non poſſe dubitari, quin hoc tempore extet paradiſus.

Accedit etiam ratio probabilis, cur paradiſus conſervari debuerit, videlicet ut Enoch, & Elias, quos certum eſt in ſuis corporibus vivere, congruentem ſuo ſtatuti ſedem haberent, donec tempus eſſet, ut cum

Digitized by Google

locum, ubi dicuntur aquæ cooperuiſſe omnes montes ſub univerſo cœlo, reſpondemus, id eſſe intelligendum de omnibus montibus ejus terræ, quæ à peccatoribus incolebatur, quæque habitationi hominum poſt lapſum Adæ data erat. Similis eſt locus in eodem cap. 7. Geneſ. *Mortui ſunt univerſi homines, remanſitque ſolus Noe, & qui cum eo erant in arca.* Eſt enim univerſalis propoſitio: *Mortui ſunt univerſi homines*, non minus quàm illa, *Cooperti ſunt omnes montes*. At certum eſt, illam propoſitionem, *Mortui ſunt univerſi homines:* intelligenda eſſe de hominibus, qui vitam mortalem in communi hac terra degebant, non de omnibus omninò; ſiquidem Enoch mortuus non eſt, quamvis non eſſet in arca. Igitur eodem modo propoſitio illa: *Cooperti ſunt omnes montes*, intelligenda eſt de omnibus montibus terræ, ubi erant homines morti deſtinati, non de montibus, aut regione paradiſi.

At, inquies, ſi aquæ diluvii paradiſum non attigerunt, fruſtrà Noe tanto labore confecit arcam. Poterat enim cum omnibus animantibus in paradiſo conſervari. Deinde cùm aquæ diluvii fuerint altiores quindecim cubitis omnibus montibus univerſæ terræ, certè non potuit ſine miraculo fieri, ut aquæ non obruerent paradiſum. Non ſunt autem facilè miracula confingenda. Denique propoſitio Scripturæ univerſalis, non debet reſtringi, niſi in ipſa Scriptura exceptio fiat, aut ratio neceſſaria eam expoſcat. Exceptio autem paradiſi ab aquis diluvii omnem terram operientibus, neque in Scriptura extat, neque ulla neceſſaria ratione inducta eſt.

Ad primum reſpondeo; Paradiſum non eſſe locum hominum peccatorum, & humanis calamitatibus ſubjectorum: ſed eorum tantùm qui communibus hujus vitæ miſeriis non ſunt obnoxii, quales fuerunt olim Adam & Eva, & nunc Enoch atque Elias. Itaque non conveniebat regio paradiſi Noe, & filiis, atque uxoribus eorum. Et ideò neceſſarium fuit alia ratione vitæ ipſorum à Domino provideri.

Ad ſecundum reſpondeo, miraculum non fingi à nobis pro arbitrio, ſed neceſſario affirmari ob Scripturæ divinæ teſtimonium. Scriptura enim teſtatur Enoch non periiſſe tempore diluvii, nec tamen fuiſſe in arca: Quare cogimur miraculum aliquod ponere quod illum à diluvio conſervaverit. Uſitatius autem & congruentius miraculum fuit prohiberi aquas, ne paradiſum obruerent; quam Enoch in aere ſupra aquas, aut in terra in mediis aquis per integrum annum conſervari.

Ad tertium reſpondeo, exceptionem paradiſi optima ratione eſſe inductam, tum ob conſervationem Enoch, tum quia diluvium terris immiſſum fuerat propter hominum peccata. Proinde deſtruere debuit ſolùm ea, quæ uſui talium hominum ſerviebant. Sed fac in paradiſum aquas diluvii penetraſſe, & Enoch à Deo ſingulari aliqua providentia in mediis aquis conſervatum, non inde efficies neceſſariò paradiſum omninò eſſe deſtructum. Diluvium ſiquidem non mutavit ſitum loci, neque aeris temperamentum, nec arbores omnes eradicavit, vel areſecit, alioqui, ubi, quæſo, reperiſset columba ramum virentis olivæ, quem ſtatim poſt diluvium detulit ad Noe? Detrimentum igitur aliquod paradiſo aquæ diluvii forſitan attulerunt, ſed non ejuſmodi ut paradiſus eſse deſierit.

habitura fuiſſent, ſi homo non peccaſſet. Et quidem Joannes Damaſcenus id negat lib. 2. de fide c. 11. Eum ſequitur S. Thomas 1. p. quæſt. 102. art. 2. & alii quidam ex Scholaſticis in 2. Sentent. diſt. 17.

B At gravior nobis auctoritas eſſe videtur S. Baſilii in lib. de Paradiſo, & S. Auguſtini lib. 14. de Civit. Dei cap. 11. qui contrà ſentiunt. Verba S. Auguſtini hæc ſunt: *In paradiſo corporali cum duobus illis hominibus maſculo & fœmina animalia etiam terreſtria cætera ſubdita, & innoxia verſabantur.* Et ſanè non modicum ornamentum terreno paradiſo defuiſſet, ſi nulli in aquis piſces, nullæ in ſylvis aviculæ, nulla in pratis & campis pecora conſpici potuiſſent. Ut illud omittam, non fruſtrà primis hominibus dictum à Deo fuiſſe, ut piſcibus, volucribus, & cæteris animantibus dominarentur.

Neque verò metuendum erat, ne animantia bruta ſumerent de fructibus ligni vitæ, & immortalia fierent. Nam neque illa cibos ſumpſiſſent naturæ ſuæ
C non congruentes, neque ſi fructibus ligni vitæ veſci potuiſſent, immortalitatem ulla ratione conſequerentur. Siquidem lignum non ex natura ſua, ſed ex inſpiratione ſalubritatis occultæ immortalitatem hominibus attuliſſet, ferè ad eum modum, quo Sacramenta Chriſtiana corporalia, ac ſenſibilia gratiam ſpiritualem, atque inviſibilem, operantur. Sic enim docet S. Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. cap. 4. *Erat ei in lignis cæteris alimentum, in iſto autem Sacramentum.* Et cap. 5. *Illud quoque addo, quamquam corporalem cibum, talem tamen illam arborem præſtitiſſe, quo corpus hominis ſanitate ſtabili firmaretur, non ſicut ex alio cibo, ſed nonnulla inſpiratione ſalubritatis occulta. Profectò enim licet*
D *uſitatus panis, aliquid tamen amplius habuit, cujus una collyride hominem Deus ab indigentia famis dierum quadraginta ſpatio vindicavit.* Vide in eandem ſententiam Theodoretum quæſt. 26. in Geneſ. Eucherium lib. 1. in Gen. cap. 13. & ipſum Auguſtinum lib. 13. de Civitate Dei cap. 20. Quare quemadmodum animantia bruta, ſi fortè ſacratiſſimam Euchariſtiam guſtarent, nullum inde fructum ſpiritalem conſequerentur: ita neque ex ligno vitæ immortalitatem adipiſci ulla ratione potuiſſent.

CAPUT XVI.

Cherubin cuſtodientia paradiſum, non ſpectra aliqua, ſed veros, ſanctoſque Angelos fuiſſe.

E QUærunt adhuc nonnulli: *Quidnam fuerint illa Cherubin, quæ ad paradiſi cuſtodiam adhibita fuiſſe divina Scriptura commemorat.* Theodoretus quæſt. 40. in Geneſ. & eum ſequutus Procopius Gazæus in enarrat. 3. cap. lib. Geneſ. docent nullo modo eſſe credendum S. Angelos in paradiſi cuſtodia occupari, ſed Cherubin illa nihil eſſe aliud, niſi ſpectra quædam, ſive formas horribiles animalium, quæ ingredi cupientes in paradiſum terrefaciebant. Refert etiam Sixtus Senenſis lib. 5. Bibliothecæ ſanctæ, annotatione 58. novum hæreſiarcham Jacobum Chium (qui fortè is eſt, qui ſe Paleologum nominabat, & Romæ nuper ab hæreſi ad fidem Catholicam converſus eſt) in explana-

CAPUT XVII.

Cur diceretur lignum quoddam arbor ſcientiæ boni & mali.

EST alia quæſtio de ligno ſcientiæ boni & mali: *Unde videlicet ea arbor hoc nomen habuerit*. Joſephus lib. 1. antiquitatum, cap. 2. ſcribit eam arborem vim habuiſſe acuendi ingenium, ac prudentiam augendi. Quam ſententiam ſecuti videntur hæretici illi, qui à Tertulliano de præſcript. hæreticorum, & ab Epiphanio hæreſ. 37. dicuntur Ophitæ, qui pro Chriſto ſerpentem colunt, quod hominibus auctor fuerit adipiſcendi ſcientiam, cùm eſum ligni vetiti perſuaſit. Joan. Damaſc. lib. 2. de fide, c. 11. docet, arborem illam lignum ſcientiæ appellatam, quod adferret cognitionem propriæ naturæ. Eam verò cognitionem adultis, & perfectis utilem eſſe, imperfectis autem, & ad concupiſcentiam pronis, inutilem, & noxiam, & ideò prohibitum fuiſſe Adamo adhuc imperfecto exiſtenti ne arborem illam contingeret.

Sed hæc improbabilia ſunt. Nam nec Deus prohibuiſſet hominibus arborem, quæ prudentiam augeret, ac per hoc utiliſſima illis eſſet: neque Adam eo tempore rudis, & imperfectus erat, ſed perfectus & ſapiens, quippe, qui nomina omnibus animantibus impoſuit: neque naturam ſuam ignorare potuit, qui naturas rerum omnium noverat.

Vera igitur ſententia eſt lignum ſcientiæ boni & mali ſic appellatum, quod guſtatum, ob inobedientiæ culpam multa mala adferret, ac per hoc homines experiendo diſcerent diſcrimen boni & mali; quod antea ſola contemplatione didicerant. Ita docet S. Auguſtinus lib. 14. de civit. cap. 17. & lib. 8. Geneſ. c. 6. S. Cyrillus lib. 3. in Julian. Theodoret. quæſt. 26. in Geneſ. & Eucherius lib. 1. in Geneſ.

CAPUT XVIII.

Lignum vitæ perfectam immortalitatem afferre potuiſſe.

ULtima reſtat quæſtio, *De vi atque efficacia ligni vitæ*. Duæ ſunt enim de hac re Patrum ſententiæ. Una S. Auguſtini, quem Theologi Scholaſtici ferè ſequuntur, lignum vitæ inſtitutum fuiſſe ad arcendam mortem, quæ contingere ſolet ex ſenio. Quamvis enim per communes cibos reparetur humidum illud, quod ex generatione accepimus, quodque aſſiduè per actionem caloris naturalis abſumitur, tamen extranea illa ſubſtantia, quæ ex alimento ac-

rant non mori, ad ſtatum gloriæ; in quo non poſſent amplius mori. Gloſſa interlinearis in illa verba: *Ne fortè ſumat de ligno vitæ &c.* ſic loquitur: *Impleto electorum numero guſtaturi erant de ligno vitæ, & ſic ad beatum ſtatum migraturi*. Rupertus lib. 3. in Geneſ. cap. 30. *Nequaquam*, inquit, *ut nonnulli arbitrantur, frequentandum erat neceſſariò lignum, tamquam perpetrandæ vitæ tranſitivum medicamentum, ſed ſemel hoc ſumpto viveret corpus in æternum*. Theodoretus quæſt. 26. in Geneſ. ſcribit, lignum vitæ poſitum fuiſſe in medio paradiſi tamquam præmium obedientiæ. Non erat autem futurum obedientiæ præmium corroboratio virtutis nutrientis, ſed perfecta immortalitas. S. Joannes Chryſoſtomus (quem imitatus videtur Theodoretus) homil. 18. in Geneſ. ſcribit, duas fuiſſe arbores in paradiſo præter cæteras admirabiles; unam mortis, alteram vitæ, priorem in ſtipendium inobedientiæ, poſteriorem in præmium obedientiæ. Ex quo ſequitur, ut quemadmodum arbor ſcientiæ, quæ erat arbor mortis, ſemel guſtata, neceſſitatem attulit moriendi; ſic etiam arbor vitæ ſemel guſtata, æternitatem eſſet allatura vivendi.

S. Irenæus lib. 3. adverſus hæreſes cap. 37. ſcribit, Adamum de paradiſo fuiſſe expulſum, ne lignum vitæ attingere poſſet. Idque non tam ex indignatione, quàm ex miſericordia, ne videlicet fieret miſer in æternum, & malum ejus eſſet irreparabile: *Ejecit*, inquit, *eum de paradiſo, & à ligno vitæ longè tranſtulit, non invidens ei lignum vitæ, ſed miſerans ejus, ut non perſeveraret ſemper tranſgreſſor, neque immortale eſſet quod circa eum, & malum interminabile*. Idem habet S. Hilarius in comment. Pſal. 68. in illa verba, *Quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt*, *Non pepercerat*, inquit, *primo illi de terra limo Adæ, quem de Paradiſo poſt culpam, ne lignum vitæ attingens in æternitate pœnæ maneret, ejecit*. Idem his verbis breviter ſignificat S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. de Paſcha: *Inde* (Adam de paradiſo ejectus, & à ligno vitæ ſeparatus) *lucratur quippiam, mortem nempe, ac peccati abſciſſionem, ne malum eſſet immortale, ſitque pœna miſericordia*. Vide in eandem ſententiam ſanctum Hieronymum in cap. 65. Iſaiæ. S. Cyrillum lib. 3. adverſus Julianum circa medium. Eucherium lib. 1. in Geneſ. & Rupertum lib. 3. in Geneſ. cap. 29.

Neque reſponderi poteſt ad iſta loca Patrum, ſententiam ipſorum eſſe, ejectum fuiſſe Adamum de paradiſo, ne ſæpiùs recurrendo ad arborem vitæ conſervaret virtutem nutrientem, & eo modo numquam moreretur. Nam ſi lignum vitæ non habuiſſet aliam vim quàm roborandi, & conſervandi virtutem nutrientem, non ſolùm non feciſſet poſt peccatum Adæ homines immortales, ſed parum omninò profuiſſet ad vitæ diuturnitatem: Siquidem poſt lapſum Adæ

Digitized by Google

Porrò favet huic ſententiæ vehementer teſtimonium illud Scripturæ divinæ: *Dixit Deus, Ne fortè mittat manum ſuam & ſumat de ligno vitæ, & vivat in æternum, &c.* Illa enim particula, *ne fortè*, ut Rupertus annotavit, cogere videtur ut ex hoc loco intelligamus lignum vitæ etiam ſemel caſu guſtatum, perfectam immortalitatem allaturum. Quod verò quidam dicunt, Deum locutum eſſe ironicè, cùm ait, *& vivat in æternum*; non eſt probabile, tum quia repugnat teſtimoniis Patrum quos citavimus: tum quia ejectio Adæ de paradiſo, & Angelus cum gladio flammeo conſtitutus ad cuſtodiendam viam ligni vitæ, ſatis indicant Deum non ironicè, ſed propriè, & ſeriò eſſe locutum.

Quod autem alii dicunt, illud, *in æternum* ſignificare in longum tempus, non autem in perpetuum, propterea quod vox hebraica עלם hoc loco ſcribatur ſine litera ו parum movere debet. Illa enim obſervatio S. Hieronymi in comment. 1. cap. epiſt. ad Gal. de voce עולם & עלם, vera eſt, ſed non perpetua. Sæpè enim confunduntur hæc vocabula, ut ex hoc ipſo loco perſpicuum eſt. Scribit enim S. Hieronymus loc. cit. עלם ſine litera ו ſignificare ſpatium quinquaginta annorum, quo numero definiebatur tempus Jubilæi apud Hebræos. Et tamen Geneſ. 3. ubi legimus, *Ne fortè ſumat de ligno vitæ, & vivat in æternum*, habetur vox illa עלם, ſine ו: & certum eſt ea non ſignificari ſpatium quinquaginta annorum. Cur enim timeri poterat, ne viveret Adam quinquaginta annos auxilio ligni vitæ, cùm vixerit ſine ligno vitæ ſupra nongentos?

Accedit poſtremò etiam ratio. Nam non videtur fuiſſe neceſſarium lignum vitæ ut conſervaret homines in ſtatu innocentiæ, ne ſenium eos diſſolveret; ſi enim abſque juſtitia originali, & extra paradiſum inter tot anguſtias & pericula vixerunt multi ſupra nongentos annos, ut Adam, Seth, Enos, Cainan, Jared, Mathuſalem, Noe: certè cum originali juſtitia, in regione ſaluberrima paradiſi, & in ſumma corporis, atque animi tranquillitate longè diutius vivere potuiſſent, quouſque videlicet transferendi eſſent de ſtatu gratiæ ad ſtatum gloriæ. Neque enim credibile eſt tempus viæ, & meriti, quod in Angelis breviſſimum fuit, in hominibus futurum fuiſſe longiſſimum. Ex his duabus ſententiis fateor equidem hanc Poſteriorem mihi probabiliorem videri; quamvis Priorem propter Auguſtini, & Scholaſticorum multorum auctoritatem non negem etiam eſſe probabilem. Utramque certè arbitror ſine erroris periculo poſſe defendi. Solvam igitur duas objectiones, quæ contra poſteriorem ſententiam fieri ſolent.

CAPUT XIX.

Solvuntur objectiones.

Objiciunt quidam primò, Lignum vitæ fuiſſe in medio paradiſi, & per hoc notum, & in promptu; ex quo ſequi videtur, ut Adam pro arbitrio potuerit de fructu ejus ſumere, quocumque tempore vellet, præſertim cùm non fuiſſet illi interdicta ulla arbor præter arborem ſcientiæ boni & mali, imò econtrariò que Adamum, neque ipſum etiam dæmonem ſciviſſe ubi eſſet lignum vitæ, alioqui ſicut perſuaſerat illi Satan ut comederet de ligno ſcientiæ, ut faceret eum miſerum, ſic etiam perſuaſurum fuiſſe ut comederet de

B ligno vitæ, ut faceret perpetuò miſerum. Et idcircò addit Rupertus (ut ſuprà notavimus) dictum eſſe à Deo, ne fortè ſumat de ligno vitæ, quia poterat fieri ut caſu incideret Adam in arborem vitæ, licèt ubi eſſet, ignoraret.

Poſſumus etiam reſpondere, ſciviſſe Adamum ubi eſſet lignum vitæ, ſed non fuiſſe de illo ſumpturum, niſi ſuo tempore, id eſt, cùm eſſet transferendus de ſtatu gratiæ ad ſtatum gloriæ. Neque enim ignorabat Adam ſe aliquando ad ſtatum longè ſublimiorem evehendum, & tunc fore tempus ſumendi de ligno vitæ; & ſimul ſciebat parum prodeſſe immortalitatem ſine beatitudine, neque erat curioſus, nec aliqua ſtimula-

C batur concupiſcentia mala guſtandi aliquid ante tempus. Itaque abſtinuiſſet ſe ab eo cibo uſque ad præfinitum tempus, & ſic præceptum illud impleviſſet: *De omni ligno, quod eſt in paradiſo, comede*, ſuo tempore videlicet, neque enim oportebat eum uno die fructus omnium arborum deguſtare. At poſt lapſum factus erat intemperans, & curioſus, & periculum erat ne in ſuam perniciem ſumeret lignum vitæ, ideò juſtiſſimo, & ipſi homini utiliſſimo Dei conſilio de paradiſo fuit ejectus.

Ad ſecundam objectionem; Reſpondeo non eſſe uſque adeò certum, utrum, ſi Adam non peccaſſet, omnes ſimul electi transferendi fuiſſent uno eodemque tempore ad beatam vitam, an verò alii poſt alios; ita

D ut filii parentibus in ſtatu innocentiæ ſuccederent, & qui priores in hanc vitam intrarent, priores etiam ad aliam pervenirent. Sanctus enim Auguſtinus in lib. 9. de Geneſ. ad literam cap. 6. quæſtionem hanc movet, & inſolutam relinquit. Itaque probabile eſt tempus meriti fuiſſe futurum certo aliquo annorum numero definitum, ut 50. vel 100. annorum, & ut quis eum terminum attigiſſet, & toto eo tempore in bonis operibus perduraſſet, ad ſempiternam gloriam transferendum: Quemadmodum hoc tempore non expectant animæ ſanctæ, ut impleatur numerus electorum, ſed quæ priùs abſolvunt tempus peregrinationis & viæ, eæ priùs ad patriam & gloriam evehuntur.

Quòd ſi etiam demus debuiſſe impleri numerum electorum, antequam ullus de ſtatu innocentiæ ad ſtatum gloriæ tranſmigraret, non tamen ideò cogemur tempus illud meriti, & viæ in longum ſic extendere,

E ut neceſſarius fuerit uſus ligni vitæ ante finem communis & univerſalis translationis. Atque hæc de paradiſo pro inſtituti noſtri ratione ſufficiant. Quia verò non ita pridem in lucem prodierunt diſputationes ejuſdem argumenti à Benedicto Pererio in comment. in Gen. & à Gregorio de Valentia in 1. part. S. Thomæ, æditæ, quæ præclaræ & accuratiſſimæ eſſe dicuntur: Lectorem admonendum cenſui, hæc noſtra, qualiacumque ſunt, ante multos annos ſcripta, & auditoribus in ſcholis tradita fuiſſe: neque mihi unquam libros doctiſſimorum illorum Theologorum ordinis mei, evolvere per otium licuiſſe.

Finis primæ Controverſiæ generalis.

SE.

CONTROVERSIA
GENERALIS,

DE

AMISSIONE GRATIÆ,

ET

STATU PECCATI.

SEX LIBRIS EXPLICATA,
Quorum tres poſteriores tractant de Peccato originis.

Digitized by Google

Digitized by Google

tra.

LIBER SECUNDUS,

De ſtatu peccati, qui eſt de cauſa peccati primi hominis, ac de cauſa peccati in genere.

CAP. I. *De erroribus circa primariam cauſam peccati.*

II. *Explicatur ſtatus quæſtionis.*

III. *Sententia Zuvinglii, Calvini, & Bezæ in medium adducuntur.*

IV. *Ex ſententia Zuvinglii, Calvini, & Bezæ rectè colligi, Deum eſſe auctorem peccatorum, quæ à nobis fiunt.*

V. *Ex Zuvinglii, Calvini, & Bezæ ſententia ſequi, Deum verè ac propriè peccare.*

VI. *Ex doctrina Calvini, Zuvinglii, Bezæ, & ſimilium colligi, Deum ſolum verè peccare, non autem homines.*

VII. *Ex doctrina Zuvinglii, Calvini, & Bezæ non malè colligi eſſe peccatum, niſi falſam opinionem, ut volunt Libertini.*

VIII. *Probatur ex divinis literis Deum non peccare, nec eſſe peccati auctorem.*

CAP. IX. *Probatur teſtimoniis Patrum Deum non eſſe peccati auctorem.*

X. *Eadem veritas rationibus comprobatur.*

XI. *Refelluntur objectiones deprompta ex divinis literis.*

XII. *Solvuntur objectiones ex aliis teſtimoniis Scripturæ.*

XIII. *Solvuntur objectiones ex aliis Scripturæ locis.*

XIV. *Solvuntur objectiones ex Scripturæ teſtimoniis petitæ.*

XV. *Explicantur alia Scripturæ teſtimonia.*

XVI. *Explicantur loca aliquot Auguſtini, quæ in ſpeciem favere videntur adverſariis.*

XVII. *Solvuntur objectiones ductæ ex ratione.*

XVIII. *Solvitur objectio, quæ à Theologis proponi ſolet veritatis cognoſcendæ gratia.*

LIBER TERTIUS,

De ſtatu peccati, qui eſt de peccato primi hominis.

CAP. I. *De Tentatione, quæ peccatum primorum parentum præceſſit, quod tentatio ad peccandum fuerit, quòdque primi parentes verè peccaverint.*

II. *Cur Deus permiſerit tentari hominem, quem ſciebat caſurum.*

III. *De ſerpente, qui Evam ſeduxit, quod verus & naturalis fuerit ſerpens, quòdque per eum diabolus ſit locutus.*

IV. *Primum peccatum parentum primorum fuiſſe ſuperbiam.*

V. *Solvuntur objectiones, & explicatur quæ fuerit ſuperbia primorum hominum.*

CAP. VI. *Primos parentes amiſiſſe fidem, & quæ fuerit eorum infidelitas.*

VII. *Adamum propriè non fuiſſe ſeductum.*

VIII. *Primi Adami peccatum non potuiſſe eſſe veniale.*

IX. *Peccatum Adami gravius fuiſſe quàm peccatum Evæ.*

X. *Peccatum primi hominis fuiſſe aliquo modo peccatorum omnium graviſſimum, non tamen abſolutè.*

XI. *De pœna primi peccati.*

XII. *De pœnitentia, & ſalute primorum hominum.*

Digitized by Google

quæ eſt an ſit aliquod peccatum originis.
III. Derivari ex peccato Adami in poſteros aliquod veri nominis peccatum, probatur ex cap. 5. ad Romanos.
IV. Idem probatur ex aliis teſtimoniis Scripturæ divinæ.
V. Probatur eadem veritas teſtimoniis Patrum, qui ante Pelagianam hæreſim exortam ſcripſerunt.
VI. Probatur eadem veritas ex definitione Eccleſiaſtica.
VII. Res eadem rationibus confirmatur.
VIII. Diluuntur objectiones ex Scripturis.
IX. Explicantur teſtimonia Patrum, quæ Pelagianis in ſpeciem favere videntur.

norum, quod cap. 10. extremò propoſitum fuit.
XIII. Non ab Eva, ſed à ſolo Adamo peccatum originale trahi.
XIV. Ad filios fidelium peccatum originis pertinere, quemadmodum ad filios infidelium.
XV. B. Virginem Mariam ſine peccato originali conceptam fuiſſe.
XVI. Solvuntur argumenta, quæ adverſus immaculatam B.V. conceptionem fieri ſolent.
XVII. Refelluntur mendacia & calumniæ Kemnitii circa B. Virginis conceptionem.
XVIII. Non tranſiſſe ad poſteros per generationem omnia peccata parentum, ſed primum tantùm primi hominis lapſum.

LIBER QUINTUS,

De ſtatu peccati, qui eſt ſecundus de peccato originis.

CAP. I. Proponitur ſententia ſive potius abſurdiſſima hæreſis Illyrici.
II. Refutatur error Illyrici, qui aſſeruit peccatum originis eſſe ſubſtantiam.
III. Solvuntur argumenta Illyrici.
IV. Proponitur & refellitur ſecundus error, qui eſt multorum Lutheranorum.
V. Proponitur tertius error, qui eſt communis omnibus Lutheranis & Calviniſtis.
VI. Refutantur calumniæ & mendacia hæreticorum.
VII. Refutatur ex Scripturis tertius error, qui eſt Lutheranis communis.
VIII. Refellitur idem error ex teſtimoniis ſanctorum Patrum.
IX. Refellitur idem error variis rationibus.
X. Solvuntur argumenta adverſariorum, deprompta ex cap. 6. 7. & 8. ad Roman.

CAP. XI. Solvuntur objectiones ex aliis Scripturæ locis deprompta.
XII. Solvuntur objectiones ex Patribus.
XIII. Reſpondetur ad loca, quæ producuntur ex Auguſtino.
XIV. Solvuntur objectiones ex ratione.
XV. Refellitur eorum Catholicorum ſententia, qui peccatum originis quadam poſitiva qualitate conſtituunt.
XVI. Refellitur error Alberti Pighii & Ambroſii Catharini.
XVII. Explicatur vera ſententia de natura peccati originis.
XVIII. Probatur ſententia in ſuperiori capite explicata.
XIX. Probatur altera pars ejuſdem ſententiæ.
XX. Refelluntur objectiones, quæ fieri poſſunt contra doctrinam capitis ſuperioris.

LIBER SEXTUS,

De ſtatu peccati, qui eſt tertius de peccato originis.

CAP. I. Variæ ſententiæ de pœna peccati originalis poſt hanc vitam.
II. Refellitur prima & ſecunda ſententia, atque aſſeritur, parvulos ſine Baptiſmo decedentes, mortis æternæ pœna eſſe damnandos.
III. Reſpondetur ad objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.
IV. Refellitur quinta opinio, atque aſſeritur, parvulos ſine Baptiſmo decedentes, non puniendos pœna ſenſus, ſive ignis ſenſibilis.
V. Reſpondetur ad objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.
VI. Refellitur tertia opinio, & aſſeritur probabile eſſe parvulos non baptizatos paſſuros interiorem animi dolorem quamvis mitiſſimum.

CAP. VII. Reſpondetur ad objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.
VIII. Proponitur methodus futuræ diſputationis de pœna peccati in hac vita.
IX. Enumerantur morbi ſive vulnera mentis humanæ.
X. De morbis ac vulneribus voluntatis.
XI. De vulnere partis animæ inferioris.
XII. De Miſeriis hominum quoad corpus.
XIII. De Miſeriis naturæ humanæ, quæ extrinſecus accidunt.
XIV. Oſtenditur contra Pelagianos concupiſcentiam eſſe malam.
XV. Non ſolùm concupiſcentiam, ſed omnes miſerias humanæ naturæ pœnas eſſe peccati.
XVI. De effectu peccati originalis, quid ſentiant noſtri temporis hæretici.

CON-

Digitized by Google

LIBER PRIMUS.

DE STATU PECCATI,

Qui eſt de Peccato in genere.

CAPUT PRIMUM.

De Peccati definitione.

DE Peccato multa à Theologis diſputantur, quæ non videntur multum ad rem noſtram facere. Quare iis omiſſis, definitionem ſolùm, & partitionem, cauſam, & diſcrimina peccati trademus, quæ neceſſaria, vel certè valdè utilia ſunt ad eas controverſias, quas habemus præ manibus, explicandas.

Eſt igitur initio animadvertendum, non eſſe idem peccatum, & vitium. Peccatum enim eſt nomen operationis malæ, quæ opponitur operationi virtutis: vitium autem eſt nomen habitus mali, qui opponitur virtuti, ut virtus habitum ſignificat. In hoc enim mala bonis præſtant, quod vocabulis magis abundant; Nam ad ſignificandam actionem virtutis nullam habemus propriam vocem, & idcircò utimur nomine virtutis tum ad actionem, tum ad habitum deſignandum. Ad ſignificandam autem actionem, quæ naſcitur ex vitio, habemus plurimas voces, peccatum, crimen, delictum, ſcelus, facinus, flagitium, culpam, erratum, & alia. Eſſe autem vitium nomen habitus, non actionis, ex corporalibus rebus intelligi poteſt, unde nomina ad res ſpirituales transferri ſolent. Dicimus enim vitium eſſe in equo, quando habet permanentem aliquam qualitatem, ob quam ſæpè aut ceſpitat, aut terretur, aut fræno retineri nequit: ſed ſi caſu id accidat ſemel, atque iterum, non propterea dicitur equus vitioſus. Quocirca rectè Ariſtoteles in 7. lib. de moribus, cap. 8. vitium comparat cum hydropiſi, quæ eſt ſitis permanens. Et

A S. Auguſtinus in lib. de perfectione Juſtitiæ, cap. 4. ſimile eſſe dicit vitium curvitati tibiæ, peccatum autem claudicationi.

Prætermiſſo igitur vitio, de quo non eſt nobis in præſentia diſputandum, Peccatum ſic definitur à S. Auguſtino lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum, cap. 4. *Peccatum eſt tranſgreſſio legis*. Quæ definitio generaliſſima eſt, & convenit in peccata omnia non ſolùm morum, ſed etiam naturæ, & artis. Nihil eſt enim aliud peccatum, niſi declinare, ac recedere à regula. Quod etiam breviſſimè docuit S. Joannes in epiſt. 1. cap. 3. his verbis: *Peccatum eſt iniquitas*. Et clariùs
B Græcè ἁμαρτία ἐςὶ ἀνομία.

At peccatum in moribus, de quo ſolo nos agimus, definit idem S. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum, cap. 27. *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam*. Quam definitionem Theologi magno applauſu receperunt, nec immeritò. Nam cùm duo quædam in peccato reperiantur, ſubſtantia, quæ eſt materiale, & ratio ipſa, quæ eſt formale peccati: utrumque Auguſtinus ea definitione complexus eſt. Subſtantia peccati eſt actio aliqua voluntaria, vel voluntaria actionis omiſſio. Ratio peccati eſt ipſa declinatio, & receſſio à regula in illa actione, vel ejus omiſſio-
C ne. Et quoniam tria ſunt inſtrumenta generalia actionum, còr, lingua, manus: & rurſus tria ſunt genera actionum, unum planè ſpiritualium, ut deſideriorum, aliud planè corporalium, ut factorum; aliud partim ſpiritualium, partim corporalium, ut verborum: propterea S. Auguſtinus ut comprehenderet quidquid eſt in peccato materiale, dixit, peccatum eſſe dictum, vel factum, vel concupitum. Non meminit autem omiſſionis, quia definitiones debent eſſe breves; & negatio ex affirmatione colligitur.

Porrò peccati rationem, atque adeò ipſum formale peccati indicavit Auguſtinus cùm ait, contra legem æternam, nec dicere voluit, contra rationem, ut loquun-

Digitized by Google

Unum deſiderari videtur in Auguſtini definitione, ut videlicet voluntarii mentio in ea fieret. Non enim quodvis dictum, factum, concupitum; ſed dictum, factum, concupitum voluntarium, contra legem æternam, eſt peccatum: *Uſque adeò*, inquit Auguſtinus in lib. de vera religione, cap. 14. *Peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.* Sed non ſine cauſa hoc loco Auguſtinus voluntarium prætermiſit. Poterat enim ex aliis partibus definitionis facilè colligi. Siquidem non eſt propriè contra legem, niſi id quod eſt voluntarium. Neque enim lex propriè datur, niſi iis, qui habent uſum liberi arbitrii.

Hæc de definitione peccati hoc loco ſufficiant. Illud ſolùm obiter obſervandum eſt, tantam eſſe aliquorum ex Lutheranis imperitiam, vel impudentiam, ut Auguſtini definitionem, tacito ejus nomine, inter errores numerare non vereantur, idque non alia de cauſa, niſi quia eandem definitionem apud ſcriptores Catholicos invenerunt. Tilmannus Heshuſius, qui ſe Epiſcopum Sambienſem vocitat, in libro de ſexcentis erroribus Pontificiorum, loco quarto, numero primo? *Pontificii*, inquit, *hoc modo definiunt plerumque peccatum, quod ſit vel dictum, vel factum, vel concupitum contra Dei legem.* Et numero ſecundo: *Tamquam immotam*, inquit, *regulam urgent, uſque adeò voluntarium eſt peccatum, ut non ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium.* Deinde enumeratis aliis aliquot ejuſmodi ſententiis, antidotum tamquam contra venena ſubjungit.

At vel ignorabat Heshuſius has eſſe S. Auguſtini ſententias, vel non ignorabat: Si ignorabat, valdè imperitus ſit neceſſe eſt, cùm hæ ſint ſententiæ celeberrimæ, ac ferè omnibus notæ: Si non ignorabat, impudentiſſimus eſt, cùm tantum Doctorem contemnere non dubitaverit, ac præſertim in ea re, in qua (ut ipſe idem Auguſtinus loquitur loco citato, de vera religione, cap. 14.) nulla Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentit. Agimus tamen gratias, quod dum Auguſtini ſententias, ut Pontificiorum errores damnat, Auguſtinum Pontificium fuiſſe concedit.

CAPUT II.

Peccati partitiones.

JAM verò quinque ſunt peccati partitiones. Prima ſumitur ab objectis, ac proinde ſpecifica partitio eſt; Siquidem actiones ab objectis ſpecies ſumunt. Ab objectis autem generatim duo ducuntur genera peccatorum, alia enim ſunt peccata carnalia, alia ſpiritualia, juxta illud Apoſtoli 1. ad Corinthios 7. *Emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus.* Eſt autem hæc plena atque perfecta partitio. Siquidem res omnes, ad quas inordinatè convertimur, cùm peccamus, aut ſunt bona apprehenſa ſenſibus carnis, ut cibus, potus, concubitus, aut intelligentia, ut honor, poteſtas, divitiæ. Per converſionem ad priora fiunt peccata carnalia, per converſionem ad poſteriora fiunt peccata ſpiritualia. Illa nos red-

lia peccata commiſſionis, alia omiſſionis. Commiſſionis peccata ſunt, quæ pugnant cum lege negante, ac prohibente aliquid, ut adulterium, homicidium, furtum, quæ legibus illis repugnant: *Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis.* Omiſſionis verò ea peccata dicuntur, quæ violant leges affirmantes, & imperantes aliquid, ut cùm quis parentibus debitum honorem non exhibet, contra illud: *Honora parentes.* Et quidem commiſſio, Peccatum; omiſſio, delictum propriè dici ſolet, ut S. Auguſtinus quæſt. 20. in Levitic. colligit ex cap. 7. Levitici, ubi alia ſacrificia inſtituuntur pro peccatis, alia pro delictis.

Quarta partitio ſumitur ab eorum varietate, qui potiſſimùm peccato læduntur. Alia enim peccata committuntur in Deum, alia in proximum, alia in nos ipſos. Adverſus quæ peccata nos munit Apoſtolus cùm ait in epiſt. ad Titum, cap. 2. *Sobriè, juſtè, & piè vivamus in hoc ſæculo.* Sobriè videlicet quoad nos; juſtè quoad proximum; piè quoad Deum. Et Propheta David in Pſalm. 50. adverſus eadem peccata Spiritum ſanctum, ſpiritum rectum, ſpiritum principalem à Deo petebat.

Quinta partitio naſcitur ex gravitate culparum, ſive ex reatu pœnæ, quæ peccantes conſequitur. Dicuntur enim peccata quædam lethalia, alia venialia. Lethalia ſunt quæ hominem planè avertunt à Deo, & quibus pœna debetur æterna. Venialia, quæ nonnihil impediunt curſum ad Deum, non tamen ab eo avertunt, & facili negotio expiantur. Priora dicuntur crimina, poſteriora peccata, ut S. Auguſtinus monet in Enchirid. cap. 64. ubi ſcribit, ſine crimine juſtos homines vivere, ſine peccato non vivere. Denique ſimile eſt mortale peccatum vulneri lethifero, quod ſubitò vitam extinguit, veniale autem plagæ levi, quæ ſine vitæ periculo ſuſcipitur, & facilè curatur. Illud enim cùm charitate, quæ vita eſt animæ, pugnat, hoc non tam contra, quàm præter charitatem eſt. Et quoniam hæc poſtrema partitio præter cæteras ab adverſariis oppugnatur, de ea copioſius diſſeremus.

CAPUT III.

De diſcrimine peccati mortalis, & venialis.

DE diſcrimine peccati mortalis & venialis non levis controverſia eſt. Sed ut ſtatus cauſæ facilius poſſit intelligi, præmittendæ ſunt partitiones quædam peccati venialis.

Prima partitio eſt trimembris; peccata venialia à cauſa, ab eventu, ex natura & ratione peccati. Peccatum veniale à Cauſa dicitur peccatum, quod ex ignorantia, vel ex infirmitate committitur, quod genus peccati non dicitur veniale, ut diſtinguatur contra quodcumque mortale, ſed contra peccatum mortale ex malitia. Tametſi enim peccata ex ignorantia, vel ex infirmitate ſæpè ſint merè mortalia, tamen dicuntur omnia venialia, quia eſt in eis aliquid imminuens culpæ pravitatem, & ratione cujus is qui peccavit, eſt vicinior indulgentiæ. De quo genere peccati loquitur Apoſtolus in epiſtola priore ad Ti-

mo-

Digitized by Google

la controverſia eſt. Nemo eſt enim, qui neget peccatorum alia ex ignorantia, vel infirmitate, alia ex malitia poſſe committi; & rurſus alia per pœnitentiam expiari, alia per pœnitentiam non expiata in æternum puniri. De venialibus tertii generis eſt tota quæſtio. Quæ venialia rurſus in duo genera dividuntur. Alia enim dicuntur venialia ex genere ſuo, alia ex imperfectione operis.

Venialia Ex genere ſuo dicuntur ea, quæ habent pro objecto rem malam, & inordinatam, ſed quæ charitati Dei, vel proximi non repugnet, quale eſt verbum otioſum, riſus nimius, & alia id genus: & his contraria ſunt peccata mortalia ex genere ſuo, ut perjurium, adulterium, & ſimilia, quæ apertè cum charitate Dei, vel proximi pugnant.

Venialia Ex Imperfectione Operis ea ſunt, quæ tametſi ex genere ſuo mortalia eſſe poſſent, tamen ob imperfectionem operis venialia efficiuntur, quia videlicet ſola imperfectio operis facit, ut cum charitate pugnare non judicentur. His verò contraria ſunt mortalia ex parte agentis, quæ quidem ex genere ſuo venialia eſſe potuiſſent, & tamen ex diſpoſitione quadam peccantis mortalia ſunt, tale peccatum eſſet, ſi quis adeò delectaretur otioſis confabulationibus, ut paratus eſſet in iis tempus conterere, etiam cùm ex divino præcepto aliquid aliud ei neceſſariò faciendum incumberet.

Rurſus peccata venialia ex imperfectione operis in duo membra ſecari ſolent. Alia enim dicuntur venialia ex ſubreptione, alia ex parvitate materiæ. Ex Subreptione dicuntur ea, quæ non ſunt perfectè voluntaria, quales ſunt ſubiti motus cupiditatis, iræ, invidentiæ, & alii ſimiles, qui prius in animo exiſtunt, quàm ratio planè deliberare potuerit, eſſent necne admittendi; qui quidem & peccata ſunt, cùm præveniri aut continuò repelli potuiſſent, ſi ratio vigilaſſet: & tamen venialia ſunt, cùm pleno voluntatis aſſenſu caruerint. Ex Materiæ Parvitate dicuntur ea quæ in re parva ac levi committuntur, quale eſſet furtum unius oboli, quod neque proximum notabiliter lædit, neque ejuſmodi eſt ut apud æquos homines amicitiam tollere queat.

CAPUT IV.

Referuntur ſententiæ hæreticorum.

HIS ita conſtitutis ad ſententias adverſariorum explicandas accedamus. Primi fuerunt Jovinianus, & Pelagius, qui diſcrimen peccati mortalis, & [...] fuiſſe teſtatur.

Jovinianum ſecutus Pelagius, quolibet peccato juſtitiam amitti docebat, ac per hoc omne peccatum eſſe mortale, & quoniam multos juſtos eſſe negare non poterat, affirmabat poſſe hominem in hac vita, ſine omni peccato vivere. Ita refert S. Hieronymus in 1. & 2. Dialogo contra Pelagianos. Et
C S. Auguſtinus in lib. de hæreſ. cap. 88. *In id etiam*, inquit Auguſtinus, *progrediuntur, ut dicant, vitam juſtorum in hoc ſæculo nullum omninò habere peccatum, & ex his Eccleſiam Chriſti in hac mortalitate perfici, ut ſit omninò ſine macula & ruga, quaſi non ſit Chriſti Eccleſia, quæ in toto terrarum orbe clamat ad Deum: Dimitte nobis debita noſtra*.

Poſt hos Joannes Wicleffus (ut refert Thomas Waldenſis tom. 2. de Sacramentis, cap. 54. & ſeq.) totam Eccleſiam reprehendebat, quòd ignoraret diſtinctionem peccati mortalis, & venialis. Docebat verò ipſe, omnia peccata eſſe mortalia, ſi per mortale intelligatur id, quod eſt mortis æternæ inductivum. Si
D verò per mortale intelligatur id, quod de facto mortem æternam adducit, tunc omnia peccata reproborum eſſe mortalia, electorum venialia ex natura ſua. Ex qua ſententia illud manifeſtè ſequitur, ut omnia ſint mortalia.

Noſtro ſæculo quo veteres errores penè omnes renaſcuntur, nulli ſunt hæretici qui verum diſcrimen agnoſcant inter peccata mortalia, & venialia. Martinus Lutherus in aſſert. omnium articulorum ſuorum, cùm in artic. 32. dixiſſet, omne opus hominis juſti eſſe peccatum, & hoc Leo X. Pontifex damnaſſet, ita ſuum errorem auxit, ut diceret, omne opus hominis juſti eſſe peccatum ex natura ſua mortale, & ex ſola Dei miſericordia veniale. Idem Lutherus
E in lib. de captivit. Babylon. cap. de Baptiſmo, indicat omnia peccata eſſe venialia præter incredulitatem, cùm ait: *Ita vides quàm dives ſit homo Chriſtianus, ſive baptizatus, qui etiam volens non poteſt perdere ſalutem ſuam quantiſcumque peccatis, niſi nolit credere*. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi exiſtimaverit Lutherus non eſſe ulla peccata ex natura ſua mortalia præter incredulitatem; ſed illud dicit, quia ſibi perſuaſit omnia peccata condonari, vel non imputari credentibus; non credentibus autem nullum condonari, cùm fides ſola, ejus opinione, juſtificet, ita reditur ad primum errorem, ut quævis peccata natura ſua mortalia ſint, ſola verò Dei miſericordia venialia.

Philippus Melanchthon in locis communibus tit. de diſcrimine peccati mortalis & venialis, videtur qui-

Digitized by Google

rendis, & ira Dei æterna. Nec neceſſe eſt in non renatis quærere diſcrimen peccati mortalis & venialis, quia omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quòd ſi peccata non renatorum ſunt omnia mortalia, id omninò ſequitur, ut nulla ſint peccata ex natura ſua venialia. Nam ſi quæ eſſent ex natura ſua venialia, etiam in non renatis eſſent venialia.

Secundò docet, in renatis venialia peccata eſſe motus pravos, qui rationem ita præveniunt, aut rapiunt, ut voluntarii dici non poſſint: quique nobis invitis & repugnantibus in nobis interdum exiſtunt. Et quia poterat aliquis occurrere, ac dicere, ea quæ non ſunt voluntaria, non eſſe peccata nec mortalia, nec venialia; ſubjungit, vulgatum illud dictum (Quod non eſt voluntarium, non eſt peccatum) intelligendum eſſe quoad judicium civile, non quoad judicium legis divinæ. Itaque omnia illa, quæ ſunt ex ſententia Catholicorum vera peccata, ideſt, quæ ſunt aliquo modo voluntaria omnia (inquam) ex Philippi ſententia ſunt mortalia, & ſola illa apud eum venialia ſunt, quæ apud Catholicos nulla peccata ſunt.

Tertiò docet, peccata venialia eſſe verè contra legem Dei, & magnam deformitatem adferre; atque adeò iram Dei mereri. Sed venialia dici, quia condonantur iis, qui Deo grati ſunt. Quod eſt illud ipſum, quod Lutherus voluit, cùm ait, omnia opera juſtorum eſſe peccata mortalia ex natura ſua, ſed venialia ex miſericordia Dei, quia credentibus non imputantur: *Quanquam*, inquit, *renati, in quibus eſt accenſa cognitio Chriſti, & vera invocatio, & inchoata eſt obedientia, ſunt juſti, placent Deo, & habent Spiritum ſanctum: tamen in eis adhuc in hac vita manet ingens infirmitas, videlicet caligo in mente de Deo, & voluntatis ac cordis prava inclinatio, & multi vitioſi affectus &c.* Et paulò poſt: *Hæc mala in renatis ſunt contra legem Dei, ut Paulus teſtatur Roman. 7. & quanta ſit deformitas, quanta magnitudo horum malorum pii in veris doloribus aliquo modo agnoſcunt. Sed quia perſona accepta eſt, accenſa agnitione Chriſti, & fide in corde, & donato Spiritu ſancto, & aliquo modo infirmitatem agnoſcit, & deplorat, & expaveſcit, agnitione iræ Dei adverſus peccatum, & petit condonationem, & repugnat primis incendiis, ſiunt huic perſonæ hæc mala venialia peccata, ideſt, condonata, ita ut non excutiant Spiritum ſanctum, & fidem, ac maneat perſona in gratia.* Et rurſus paulò inferius: *Etſi*, inquit, *morbi hærentes adhuc in renatis in hac vita, & vitioſi affectus, non ſunt levia, aut contemnenda mala, nec ſunt tantùm ἀταξίαι præter legem Dei, ut Monachi finxerunt, ſed verè ſunt contra legem Dei; tamen donec manet in renatis bona conſcientia & fides, manet etiam Spiritus ſanctus.*

Quartò docet, peccata mortalia eſſe illa omnia, quæ excutiunt fidem, ideſt, quæ ſimul cum fide conſiſtere nequeunt: talia autem eſſe omnia peccata voluntaria: *Poſtremò*, inquit, *hæc duo impoſſibile eſt ſimul exiſtere, malam conſcientiam, ideſt, propoſitum peccandi, & fidem, quæ eſt fiducia miſericordiæ Dei propter Chriſtum promiſſæ. Quia habens propoſitum peccandi, contemnit aut fugit Deum, non accedit ad Deum. At fiducia miſericordiæ accedit ad Deum Pontifice Chriſto.* Ex his habemus, Philippum non agnoſcere ulla peccata venialia niſi involuntaria, & ea venialia eſſe non ex natura ſua, ſed quia ob fidem non imputantur.

damnationem; venialia verò nec charitati, nec juſtitiæ, nec legi adverſentur, nec etiam mereantur mortem, vel iram Dei, ſed ſint digna venia.

In eandem ſententiam concurrunt Magdeburgenſes cent. 1. lib. 2. cap. 4. columm. 171. ubi ſic loquuntur
B de diſcrimine peccatorum ex doctrina (ut ipſi putant) Apoſtolica: *Docent* (Apoſtoli) *veniale peccatum nullum quidem per ſe eſſe, dum aſſerunt omnia peccata pugnare cum lege divina, & mereri iram Dei, & æternas pœnas. Sed per accidens, hoc eſt, propter cauſas aliunde incidentes, nempe propter remiſſionem peccatorum, quæ contingit fidelibus propter Chriſtum.* Et paulò ante dixerant: *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non committit, hoc eſt, non committit peccatum mortale; ſed venialia ejus ſunt peccata, ſeu peccata propter fidem in Chriſtum, ipſi non imputantur.* Et columm. 173. *Impiis*, inquiunt, *& incredulis non tantùm ſcelera externa contra legem Dei adferunt mortem & condemnationem: verùm etiam depravata natura, & interni affectus mali, & opera ex-*
C *terna, etiam civiliter honeſta. Renatis verò mortem adferunt omnia actualia peccata, ſive interna ut cogitationes, & affectus, ſive externa, ut dicta, & facta contra legem Dei, ſi non repugnent iis fide, ſed aſſentiantur ad efficiendum ea, ſive in actum perducantur, ſive non.* Et paulò infra: *Peccata mortalia excutiunt fidem, & Spiritum ſanctum, & bonam conſcientiam.*

Eadem eſt ſententia Martini Kemnitii in 1. par. Examinis Concilii Tridentini pag. 926. & 927. *Peccata mortalia*, inquit, *excutiunt fidem, & Spiritum ſanctum, & tunc deſinunt eſſe juſti. Venialia verò peccata ſunt etiam in renatis, nec propterea deſinunt eſſe juſti.* Et infrà: *Licèt ſint differentiæ, & gradus peccatorum, nullum tamen tam minutum & leve peccatum eſt, quod non ſit ἀνο-*
D *μία, hoc eſt, prævaricatio legis divinæ.* Et infrà: *Lex accuſat & damnat etiam illa peccata, quæ venialia vocantur, niſi tegantur & non imputentur propter Chriſtum.*

Porrò Joannes Calvinus partim Luthero, partim Joviniano, partim Wicleffo aſſentitur. Nam lib. 2. Inſtitutionum, cap. 8. §. 59. ita concludit: *Habeant filii Dei omne peccatum mortale eſſe, quia eſt adverſus Dei voluntatem rebellio, quæ ejus iram neceſſariò provocat; quia eſt legis prævaricatio, in qua edictum eſt ſine exceptione Dei judicium: Sanctorum delicta venialia eſſe, non ex ſuapte natura, ſed quia ex Dei miſericordia veniam conſequuntur.* Et lib. 3. cap. 4. §. 28. *Cæterùm*, inquit, *fidelium peccata venialia eſſe: non quia non mortem mereantur, ſed quia Dei miſericordia nulla eſt con-*
E *demnatio iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu, quia non imputantur, quia venia delentur.* Neque his diſſimilia ſcribit in Antidoto Concilii Trident. ſeſſ. 6. cap. 12.

Atque hæc quidem conſentanea ſunt doctrinæ Lutheranorum. Sed quia idem Calvinus lib. 3. Inſtitutionum, cap. 2. §. 11. docet, fidem eſſe donum proprium electorum, & ſemel verè habitam non poſſe unquam amitti; inde conſequitur, ut ex doctrina Calvini peccata omnia reproborum ſint mortalia, electorum autem venialia, ut Wicleffum etiam ſenſiſſe demonſtravimus. Hoc tamen intereſt inter Wicleffum & Calvinum, quod Wicleffus abſolutè peccata electorum facit venialia; Calvinus autem vult eſſe venialia, quæ ſiunt ab electis poſt fidem ſemel adeptam, non autem quæ ante fidem.

Itaque opinione Calvini peccata fidelium electorum

ſunt

quædam ex natura ſua, nulla ratione habita ad prædeſtinationem, vel reprobationem, aut ad ſtatum renatorum, vel non renatorum, eſſe mortalia, quædam venialia, & prioribus quidem indignum reddi hominem amicitia Dei, & mortis æternæ reum. Poſterioribus temporalis tantùm ſupplicii, paternæque caſtigationis hominum reum conſtitui. Excipiuntur Joan. Gerſon. 3. par. Theologiæ, tract. de vita ſpirituali animæ, lect. 1. Jacobus Almain tract. 3. cap. 20. & Joan. Epiſcopus Roffenſis in refutatione artic. 32. Lutheri, qui nonnihil à communi Theologorum ſententia deflexerunt, ſed abſque pervicacia, & longè alia ratione, quàm hoſtes fidei faciant.

CAPUT V.

Refellitur ſententia Joviniani & Pelagii.

REfelemus nunc ordine, Primo Jovinianum & Pelagium. Deinde Wicleffum & Calvinum. Tertio Lutherum, Philippum, Kemnitium, & cæteros ejuſdem ſectæ. Poſtremo adverſus omnes ſimul probabimus Catholicam ſententiam de diſtinctione peccati mortalis & venialis ex natura ſua.

Igitur Jovinianus & Pelagius, qui ſimpliciter diſtinctionem peccati mortalis & venialis tollebant è medio, ex iis Scripturis apertiſſimè refelluntur, quæ docent peccata quædam injuſtos homines conſtituere, quædam in ipſis juſtis ita hærere, ut non propterea juſti eſſe deſinant. Ad Primum caput illa pertinent Ezech. 18. ubi poſteaqam Dominus per Prophetam deſcripſit hominem probum, qui non levaverit oculos ad idola domus Iſrael, non adulterium, non furtum fecerit, hominem non contriſtaverit &c. ſubjungit: *Hic juſtus eſt, vita vivet*, quaſi dicere velit, ſi ſecus fecerit, juſtus non erit, ſed injuſtus. Et ideò paulò poſt addit: *Si averterit ſe juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundùm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, numquid vivet?* Eodem pertinet illud Apoſtoli 1. Corinth. 6. *An neſcitis, quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt, & hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini Jeſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.*

Ubi Apoſtolus tribus modis oſtendit, peccata quæ ctus, manifeſte ſequitur, eſſe quædam peccata, quæ in Sanctis aliquando inveniuntur, nec tollunt ſanctitatem. Eodem pertinet illud Pſalm. 98. *Moyſes, & Aaron in ſacerdotibus ejus, & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus, cuſtodiebant teſtimonia ejus, & præceptum quod dedit illis, Domine Deus noſter, tu exaudie-*
C *bas eos, Deus tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum.* Ex hoc loco diſcimus, Moyſem, Aaron, & Samuelem viros juſtos fuiſse, & cuſtodiviſſe præcepta Domini. Et tamen non defuiſſe illis peccata, ob quæ propitiatione Dei indigerent, & à Domino paternè caſtigarentur. Simile eſt illud Salomonis Proverbiorum 24. *Septies in die cadet juſtus, & reſurget.* Et Eccleſiaſt. 7. *Non eſt homo juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Et in Teſtamento novo docuit Chriſtus, Apoſtolos, & omnes alios fideles, quantumvis juſtiſſimos, quotidie dicere: *Dimitte nobis debita noſtra*, Matth. 6. Et S. Joannes, qui ſine dubio Sanctus & juſtus erat, de ſe & aliis dicit, 1. Joan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus,*
D *nos ipſos ſeducimus.* Et B. Jacobus ſimiliter de ſe, & cæteris pronunciat: *In multis offendimus omnes*, Jacob. 3. Igitur ex divinis literis apertè convincitur, eſse peccata quædam, quæ cum juſtitia & ſanctitate non pugnent. Idem probari poteſt ex definitione Conciliorum. Nam Concilium Milevitanum can. 7. ita de hac re loquitur: *Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione Dominica ideo dicere ſanctos, Dimitte nobis debita noſtra, ut non pro ſeipſis hoc dicant, quia non eſt eis jam neceſſaria iſta petitio, ſed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores, & ideo non dicere unumquemque Sanctorum, Dimitte mihi debita mea, Sed, Dimitte nobis debita noſtra, ut hoc pro aliis potiùs, quàm pro ſe petere intelligatur, anathema ſit.* Similia habentur can. 6.
E & 8. Cui Concilium ante mille & centum annos celebrato ſubſcripſit Concilium Oecumenicum Tridentinum, cùm ait ſeſſ. 6. cap. 11. *Licet in hac mortali vita, quantumvis ſancti & juſti in levia ſaltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea deſinunt eſſe juſti. Nam juſtorum illa vox eſt humilis & verax, Dimitte nobis debita noſtra.*

Accedit præterea ſanctorum Patrum conſenſus. Sanctus Cyprianus in ſerm. de eleemoſyna: *Si autem*, inquit, *nemo eſſe ſine peccato poteſt, & quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt, quàm neceſſaria, quàm benigna eſt clementia divina, quæ cùm ſciat non deeſſe ſanatis quædam poſtmodum vulnera, dedit curandis denuò, ſanandiſque vulneribus remedia ſalutaria.*

S. Baſilius oratione in Pſal. 114. *Qui in peccato*, in-

S. Gregorius Nazianzenus orat. 2. in Julianum, ultra medium: *Magnum*, inquit, *eſt, neque ab initio peccare, aut ſaltem non in maximis delinquere. Quoniam penitus à peccato liberum eſſe, Deus ſupra humanam naturam ordinavit*. Ex quo loco intelligimus, peccata quædam levia in omnibus hominibus, quamvis juſtis & ſanctis reperiri.

S. Hieronymus lib. 2. adverſus Pelagianos, non procul ab initio: *Juſtos*, inquit, *eſſe concedo, ſine omni autem peccato omninò non aſſentior*. Idem fuſiſſimè docet toto lib. 2. & 3. contra Pelagianos, & lib. 2. contra Jovinianum.

S. Auguſtinus lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 14. *Nullus*, inquit, *in Eccleſia rectè poſſet ordinari miniſter, ſi dixiſſet Apoſtolus, ſi quis ſine peccato, ubi ait, ſi quis ſine crimine eſt. Multi quippè fideles baptizati, ſunt ſine crimine, ſine peccato autem in hac vita neminem dixerim*. Et lib. 3. cap. 3. *Quamvis*, inquit, *diabolus ſit auctor & princeps omnium peccatorum, non tamen filios diaboli faciunt quæcumque peccata. Peccant enim & filii Dei, quoniam ſi dixerint ſe non habere peccatum, ſeipſos ſeducunt, & veritas in eis non eſt*. Idem libro de natura & gratia cap. 36. ſcribit, omnes omninò Sanctos, excepta S. Virgine Deipara dicere potuiſſe illa verba S. Joan. jam citatata: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt*.

Joannes Caſſianus collat. 22. cap. 13. *Ceterùm*, inquit, *juſtos, ac ſanctos viros non eſſe immunes à culpa manifeſtè Scriptura pronunciat, dicens, Septies in die cadit juſtus, & reſurgit. Quid enim aliud eſt cadere, quàm peccare? & tamen cùm dicatur ſepties cadere, juſtus nihilominus pronunciatur, nec juſtitia ejus præjudicat lapſus fragilitatis humanæ, quia multum intereſt inter ſancti, & peccatoris hominis lapſum. Aliud enim eſt admittere mortale peccatum, & aliud eſt cogitatione, quæ peccato non careat, præveniri &c.*

S. Gregorius lib. 21. Moralium cap. 9. *Hoc*, inquit, *inter peccatum diſtat, & crimen, quod omne crimen peccatum eſt, non tamen omne peccatum crimen eſt: & in hac vita multi ſine crimine, nullus verò eſſe ſine peccatis valet, in qua videlicet peccatorum & criminum diſtinctione penſandum eſt, quia nonnulla peccata animam polluunt, quam crimina extinguunt*.

S. Bernardus in ſermone de cœna Domini: *Et unde*, inquit, *ſcimus, quia ad diluenda peccata quæ non ſunt ad mortem, & à quibus, plenè cavere non poſſumus ante mortem, ablutio iſta pertineat?* Vide eundem in libro de præcepto & diſpenſatione ubi ex Scripturis, ex regula ſancti Benedicti, & ex ipſa ratione demonſtrat, quædam eſſe peccata lethaliter criminalia, ut ipſe loquitur, quædam autem venialia. Vide etiam ejuſdem æqualem Richardum de ſancto Victore, qui librum integrum ſcripſit de diſtinctione peccati mortalis & venialis, ac docuit, omnes Sanctos in hac vita venialiter aliquando peccare, & privilegium eſſe beatorum in cœlo regnantium venialibus omninò carere. Huc etiam pertinere poſſunt argumenta, quæ paulò poſt adverſus Lutheranorum ſententiam proponemus.

homines peccatis omnibus carere, ac per hoc nullum eſſe peccatum, quod juſtitiæ non repugnet.

Prima objectio ſumitur ex illis teſtimoniis, quæ docent, homines debere eſſe perfectos, Deuter. 18. *Tu autem perfectus eris coram Domino Deo tuo*. Matt. 5.
B *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*. Certè perfectus dici non poteſt, cui aliquid deeſt; deeſſe autem aliquid ei, qui in peccatis eſt negari non poteſt. Poſſumus igitur & debemus omni peccato carere, & hoc Deus jubet ut ſimus perfecti, ſi amici & filii ejus eſſe volumus.

Reſponſio; *Perfectio* in Scripturis non uno modo accipitur. Interdum enim *perfecti* dicuntur, qui ſemper actu diligunt Deum, & omnia quæ faciunt, in ipſum actu referunt. Cum qua perfectione nullum peccatum, ac ne veniale quidem conſiſtere poteſt. Sed hæc perfectio propria beatorum eſt, neque nobis in hac vita à Domino imperatur. Itaque Apoſtolus de hoc perfectionis gradu loquens in epiſtola
C ad Philippenſes, cap. 3. ait: *Non quod jam acceperim: aut jam perfectus ſim. Sequor autem ſi comprehendam &c.* Interdum; *Perfecti* dicuntur, qui tametſi non ſemper actu Deum cogitent & diligant, ut beati faciunt, tamen totos ſe Deo conſecrant, atque omnia deſerunt, ut Deo placeant, juxta illud Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me*. Atque hæc perfectio non imperatur, ſed conſulitur, ut S. Auguſtinus docet in epiſt. 89. qu. 4. & ante eum Sanctus Ambroſius in libro de viduis, & S. Hieronymus in libro contra Vigilantium. Denique *Perfecti* dicuntur, & quidem valdè frequenter, qui Deum ſuper omnia diligunt, & licèt non
D deſerant actu res ſuas, tamen parati ſunt potius omnium rerum, & ipſius vitæ jacturam facere, quàm Dei gratiam & amicitiam perdere; atque ita ſervant omnia divina mandata, dum nihil admittunt, quod charitati, quæ finis eſt præcepti, repugnet.

Hunc perfectionis gradum Chriſtus imperavit, cum ait: *Eſtote perfecti*. Matth. 5. & de eodem loquitur Scriptura Gen. 6. cùm ait: *Noe vir juſtus atque perfectus fuit*. Et cap. 17. *Ambula coram me, & eſto perfectus*. Et Deut. 18. *Tu autem perfectus eris cum Domino Deo tuo*. Et Philip. 3. *Quicumque perfecti ſumus, hoc ſentiamus*. Iſti autem duo gradus perfectionis non excludunt omnia peccata, ſed ea ſolùm, quæ charitati repugnant. Nam Apoſtoli perfecti erant juxta il-
E lud jam citatum ad Philip. 3. *Quicumque perfecti ſumus*. Et in priore ad Corinth. cap. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos*: Et tamen Apoſtoli erant, qui dicebant: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus &c.* Et: *In multis offendimus omnes*. Et Apoſtolos Dominus orare docuit. *Dimitte nobis debita noſtra*.

Secunda objectio ſumitur ex illis teſtimoniis, quæ veram juſtitiam omni macula carere oportere affirmant. Pſalm. 14. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam*. Pſalm. 17. *Ero immaculatus cum eo, & obſervabo me ab iniquitate mea*. Pſalm. 118. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*. Epheſ. 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati*.

Reſponſio; S. Auguſtinus in libro de perfectione

juſti-

Digitized by Google

pernici quotidie magis ac magis; tamen ut filios hujus ſæculi ratione infirmitatis nondum omninò ſublatæ aliquando labi. S. Bernardus ſerm. 1. de Septuageſima, refert hunc locum ad prædeſtinationem, ac dicit, filios Dei non peccare, ita ut in peccato permaneant? *Omnis*, inquit, *qui natus eſt ex Deo, non peccat, ideſt, non permanet in peccato, quia conſervat illum (utique ut perire non poſſit) quæ falli non poteſt, generatio cœleſtis*. Sed optimè omnium videntur hunc locum expoſuiſſe S. Auguſtinus tract. 5. in epiſtola S. Joannis, & S. Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos, qui docent, homines juſtos, dum juſti ſunt, non poſſe peccare eo peccati genere, quod repugnat juſtitiæ, ſive charitati, quæ eſt veriſſima, perfectiſſimaque juſtitia. Itaque de venialibus peccatis, quæ cum charitate non pugnant, ſcripſit S. Joannes: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus &c.* De lethalibus autem: *Qui natus eſt ex Deo, non peccat &c.*

Objectio Quarta ſumitur ex teſtimonio illo Luc. 1. *Erant autem juſti ambo, incedentes in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini ſine querela*. Videtur enim hoc loco ſanctus Evangeliſta Lucas, poſteaquam dixerat, *Erant autem juſti ambo*, explicare voluiſſe quid ſit eſſe juſtum, & ideò adjunxiſſe, *incedentes in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini ſine querela*. Quæ explicatio removere videtur ab homine juſto peccata omnia non ſolùm gravia, ſed etiam levia. Et confirmabat hoc argumentum Pelagius ex commentario S. Ambroſii in hunc locum Evangelii, ubi S. Ambroſius invehitur in eos, qui putant homines non poſſe abſque peccato vivere.

Reſponſio: Ad locum Evangelii reſpondet S. Auguſtin. in lib. de perfectione juſtitiæ, & in libro de gratia Chriſti, cap. 48. & 49. aliud eſſe vivere ſine querela, aliud vivere ſine peccato: illum enim ſine querela vivere, de quo homines queri non poſſunt, qui nemini noceat, omnibus proſit, ſcandalum nulli tribuat, licet coram Deo peccatis venialibus non careat, & tales fuiſſe Zachariam, & Eliſabeth. Ad commentarium S. Ambroſii reſpondet ibidem Auguſtinus, S. Ambroſium aut poſtea ſententiam ſuam humiliter correxiſſe, aut ſolùm ſignificare voluiſſe poſſe homines ſine peccato vivere non abſolutè, ſed ſecundùm quendam modum, ita ut ſine querela inter homines converſentur. Nam idem Ambroſius in commentario Iſaiæ (quem Auguſtinus eo loco citat) apertè ſcri-

S. Ambroſius ſerm. ult. in Pſalm. 118. *Suſcipe*, inquit, *me non ex Sara, ſed ex Maria, ut incorrupta ſit Virgo,*
C *ſed Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati*. Et S. Auguſtinus lib. de natura, & gratia, cap. 36. *Excepta*, inquit, *ſancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quia concipere, ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum*. Et S. Anſelmus lib. de conceptu virginali, cap. 18. *Decuit*, inquit, *ut ea puritate Virgo niteret, qua major ſub Deo nequit intelligi*. Et S. Bernardus in epiſt. 174. *Ego*, inquit, *puto, quod & copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, qua ipſius non ſolùm ſanctificaret ortum, & vitam deinceps ab omni peccato cuſtodiret immunem, quod nemini*
D *alteri in natis quidem mulierum creditur eſſe donatum. Decuit nimirum Reginam Virginum ſingularis privilegio ſanctitatis abſque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati, mortiſque pareret peremptorem, munus vitæ & juſtitiæ omnibus obtineret*. Idem docet S. Thomas in 3. par. quæſt. 27. artic. 4. S. Bonaventura, & cæteri Theologi in 3. Sentent. diſt. 3. & copioſè Richardus de S. Victore in 2. lib. de Emanuele. Denique Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. can. 23. ita concludit: *Si quis dixerit, hominem ſemel juſtificatum poſſe in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, niſi ex ſpeciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine tenet Eccleſia, anathema ſit*.

Neque movere debent teſtimonia Chryſoſtomi,
E Ambroſii, & Auguſtini, quæ contrà citat Calvinus in Antidoto hujus canonis Concilii Tridentini. Nam teſtimonium Ambroſii, quod ille citat, nuſquam extat; teſtimonium autem Auguſtini generale eſt, & exceptionem admittit, quam ipſe Auguſtinus in alio loco adhibet, ut nos oſtendimus. Chryſoſtomus videtur quidem aliquid dicere adverſus ea, quæ communiter Patres docent: tamen & verba ejus benignè exponi poſſunt, & ipſe ſibi anteferri ſine dubio patietur communem Patrum conſenſum, & ipſas Græcas Liturgias, in quibus aſſeritur Beata Virgo planè irreprehenſa, & incontaminata, ſanctior Cherubin & Seraphin. Vide plura apud Caniſium noſtrum lib. 1. de Beata Virgine, cap. 10. & lib. 4. cap. ult.

Digitized by Google

ſunt, qui diſtinctionem iſtam admittunt, ſed perverſa interpretatione depravant. Ac imprimis occurrunt Joan. Wicleffus & Joan. Calvinus, qui (ut ſuprà oſtendimus) peccata venialia dici volunt omnia peccata prædeſtinatorum, mortalia verò peccata omnia reproborum. Quam ſententiam non ſolùm Catholici Doctores, ſed etiam Lutherani ex Scripturarum exemplis firmiſſima ratione confutant. Nam profectò Adam prædeſtinatus erat, & nunc in cœlo cum beatis ſpiritibus regnat. Nam inter hæreticos numerant Tatianum, qui negabat, Adamum ſalvum eſſe Irenæus lib. 1. cap. 31. Tertullian. lib. de præſcript. hæret. Epiphanius hæreſ. 46. & Auguſtinus in lib. de hæreſibus, cap. 25. & tamen eundem Adamum lethaliter peccaſſe, & verè à gratia Dei excidiſſe nemo unquam negavit, cum Apoſtolus dicat: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*, Roman. 5. Et cum Deus tam apertè comminatus eſſet: *Quacunque die comederis ex eo, morte morieris*, Geneſ. 2. Quod de morte non ſolum corporis, ſed etiam animæ intelligendum eſſe docent ſancti Patres, Ambroſius lib. de paradiſo, c. 9. Auguſt. lib. 13. civ. can. 12. & Gregor. lib. 5. epiſt. 14.

Adde etiam quod non ſolum lapſus eſt Adam in peccatum lethalis inobedientiæ, ſed etiam fidem amiſit, quam amitti non poſſe Calvinus exiſtimat. Audi Tertullianum in ſecundo libro adverſus Marcionem: *Quis dubitabit ipſum illud Adæ delictum hæreſim pronunciare?* Et infrà: *Rudis admodum hæreticus (Adam) fuit*. Audi ſanctum Ambroſium in epiſt. 33. ad ſororem Marcellinam: *Agnoſcis Adam, eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti*. Et lib. 7. in Lucam, can. 47. dicit, Adamum exutum fuiſſe fidei veſtimento, cùm primum peccavit. Audi ſanctum Auguſtinum lib. 14. de civit. Dei, canon. 17. *Hoc itaque cognoverunt, quod fœlicius ignorarent, ſi Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri, infidelitas & inobedentia quid nocerent*. Et lib. 1. in Julianum, cap. 2. idem probat teſtimonio Sancti Olympi Epiſcopi Hiſpani. Audi S. Proſperum in reſponſione ad tertium dubium Genuenſium: *Credendo Adam diabolo, non credidit Deo*. Et infrà: *Quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum ejus inveniretur, niſi ea idem ſpiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet?* Et infrà: *Omnes igitur quod Adam perdidit, perdiderunt. Perdidit autem primitus fidem, quam omnes, quia primam potuimus amittere, primam habemus accipere*. Cùm igitur Adam electus, ac prædeſtinatus fidem ſemel habitam peccando perdiderit, & reus mortis æternæ conſtitutus fuerit, falſum omninò eſſe convincitur, quod Wicleffus, & Calvinus, & ante eos Jovinianus aſſeruit, peccata prædeſtinatorum non poſſe eſſe lethalia, præſertim ſi fidem aliquando habuerint.

Alterum exemplum eſt ſancti Prophetæ David, quem prædeſtinatum fuiſſe, atque adeò ſalvum & ſanctum eſſe nemo negare poteſt, cùm Dominus dicat in Evangelio, Lucæ 13. *Cùm videritis Abraham, Iſaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei*. Certè enim ſi omnes Prophetæ erunt in regno Dei, ſine dubio non aberit David, qui per excellentiam Prophetæ cognomen invenit. Eundem fuiſſe fidelem, Nam in primis hoc apertiſſimè docet ipſe David in Pſalm. 50. ubi propriè (ut ex titulo conſtat) deflet adulterium ſuum, & homicidium occaſione Bethſabeæ commiſſum, ubi inter cætera dicit: *Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci*. Et: *Cor mundum crea*
B *in me Deus, & Spiritum rectum innova in viſceribus meis*. Nec ſanè peteret cor mundum in ſe creari, & renovari ſpiritum rectum, niſi crederet per peccatum munditiem cordis, & rectitudinem ſpiritus ſe amiſiſſe. Quod verò ſubjungitur: *Et Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me*. Non ſignificat, in eo peccante remanſiſſe habitatorem Spiritum ſanctum, qui in ſolis juſtis propriè inhabitat: Sed ſignificat (Auguſtino teſte) ſpiritum cœpiſſe iterum Davidi adeſſe, cùm ei pœnitentiam inſpiravit, & ideo Davidem, qui donum Dei non ignorabat, precatum eſſe à Deo, ut ſpiritum illum ſanctum, pœnitentiæ lachrymas in ſe excitantem, non auferret. Quod autem David reconciliationem adhuc expectaret & peteret, perſpicuum
C eſt ex verbis ſequentibus: *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui*. Et rurſum: *Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa mea humiliata*. Et *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies*.

His accedunt teſtimonia Patrum. Nam S. Ambroſius in lib. de Apologia David, cap. 16. explicans illud: *Libera me de ſanguinibus &c. Ad Uriæ mortem*, inquit, *poteſt referri, quod mandata necis ejus conſcius veniam tanti poſcat admiſſi*. Et infrà: *Quibus vinculis ſe enodari deſiderans divinum ſibi precatur auxilium, ut ab omni criminis perpetrati labe mundetur*. Et infrà: *Non eſt mirum, quod tam graviter doleat fundendi ſanguinis innoxii ſibi obrepſiſſe peccatum. Ideo liberari ſe à ſan-*
D *guinibus, hoc eſt à peccatis mortalibus poſtulavit*. His verbis Ambroſius Davidis adulterium & homicidium, peccata mortalia fuiſse docet, cùm & crimina, & vincula, & tanta admiſsa, & expreſsè peccata mortalia nominet.

S. Auguſtinus tract. in Pſalm. 50. ita Davidem loquentem inducit: *Miſerere mei ſecundùm magnam miſericordiam tuam. Subveni gravi vulneri ſecundùm magnam medicinam tuam. Grave eſt quod habeo, ſed ad omnipotentem confugio. De meo tam lethali vulnere deſperarem, niſi tantum medicum reperirem*. Et hic vides peccatum Davidis grave, & lethale nominari, & ejuſmodi, ut ferè ad deſperationem poſset adducere.

S. Hieronymus in epiſt. ad Oceanum de obitu Fa-
E biolæ deſcribit pœnitentiam publicam Davidis, qualis in Eccleſia pro magnis ſceleribus fieri ſolet. Ex quo ſatis indicat, grave admodum fuiſse peccatum Davidis.

S. Gregorius lib. 22. Moralium, cap. 13. ſcribit, peccatorem ſimilem eſse Lazaro mortuo, qui Domini voce revocatur ad vitam: atque exemplum Davidis adducens ait: *Unde David Propheta ab illa tanti mole facinoris reviviſcens ad vocem Domini, quaſi foras exiit, dum per Natham correptus, quod fecerat accuſavit*. Ex his igitur manifeſtum eſt, Davidem prædeſtinatum, fidelem, & juſtum in peccatum mortale incidiſse, & rurſus per pœnitentiam ad gratiam Domini rediiſse: ac proinde falſam atque etiam apertiſſimè falſam Wicleffi, & Calvini eſse ſententiam.

Tertium exemplum eſt Apoſtoli Petri, quem prædeſtinatum fuiſse, & nunc ſalvum, ſanctum, & Beatum

[illegible]
tem dabis anima tua. Quanta enim vita eſt confiteri Chriſtum, tanta mors eſt negare Chriſtum. Et infrà: *In anima Petri contigit, quod offerebat in corpore, non tamen pro Domino, quòd temerè præſumebat, præceſſit, ſed aliter quàm putabat; namque ante mortem, & reſurrectionem Domini, & mortuus eſt, negando, & revixit plorando. Sed mortuus eſt, qui ſuperbè præſumpſit; revixit autem, quia benignè ille reſpexit.* Ecce quoties Auguſtinus repetit, Petrum in Anima mortuum eſſe, ac proinde peccatum mortale commiſiſſe, cùm Chriſtum negavit. Et audet tamen Calvinus dicere, Fideles prædeſtinatos lethaliter peccare non poſſe.

His omnibus accedat manifeſta ratio ex adverſariorum ducta principiis. Actiones illas Adami, Davidis, Petri, ex genere ſuo peccata fuiſſe, nemo negare poteſt, niſi prævaricatio cœleſtis mandati ſpecialis, adulterium, homicidium, Chriſti abnegatio cum execratione, & perjurio alicui non videantur eſſe peccata; ea verò peccata à ſcientibus, & volentibus commiſſa, atque adeò voluntaria fuiſſe, extra controverſiam eſt. Quæro igitur, an ea peccata ſimul cum fide juſtificante in hominibus illis Adamo, Davide, Petro, conſiſtere potuerint, an non potuerint. Nam ſi non potuerunt, excuſſerunt fidem juſtificantem, ac per hoc lethalia fuerunt, quod nos contendimus. Neque ipſi hoc negare poſſunt, cùm ex communi adverſariorum doctrina illa ſint mortalia peccata, quæ cum fide conſiſtere nequeunt.

Si verò dicat Calvinus peccata illa Adami, Davidis, Petri, cum fide conſiſtere potuiſſe: ſequitur, poſſe homines ſemel juſtificatos liberè prævaricari Dei mandata, adulteria & homicidia perpetrare, Chriſtum abnegare, addita etiam execratione, atque perjurio. Nam ſi hæc in hominibus ſemel juſtificatis cum ipſa fide juſtificante manent, hoc ipſo à Deo non imputantur, nec tam ſunt venialia, & remittenda, quàm reipſa condonata, atque dimiſſa, neque reum faciunt ullius pœnæ ac ſupplicii. Hoc verò dogma nemo non videt quam ſit abſurdum, & pernicioſum. Huc igitur diſputationis ſumma perducitur, ut vel concedere cogatur Calvinus poſſe homines fideles, & prædeſtinatos peccare lethaliter, ac per hoc non eſſe peccata omnia prædeſtinatorum, poſt fidem ſemel adeptam, venialia: vel prædeſtinatis fidelibus, ideſt, verè fidelibus licentiam tribuat adulteria, homicidia, perjuria, & alia id genus ſcelera impunè, ac liberè perpetrandi.

Videtur autem Calvinus hoc poſterius membrum eligere. Nam tametſi in Antidot. Concil. Tridentini

[illegible]
tria præcipuè docent. Primò, peccata venialia eſſe illa, quæ à Deo non imputantur, quamvis ex ſe digna ſint pœna, ac ſupplicio ſempiterno. Secundò, illa peccata à Deo non imputari, quæ ſimul in homine cum fide, ideſt, cum fiducia miſericordiæ conſiſtunt. Tertiò, illa ſola peccata cum fide conſiſtere, quæ ſunt involuntaria. Ex quibus ſequitur: Quartò, omnia peccata in infidelibus eſſe mortalia, & conſequenter omnia peccata ex natura ſua eſſe mortalia. De quo 4. cap. (quia commune eſt etiam quibuſdam aliis ſcriptoribus non Lutheranis) ſeorſim poſtea diſſeremus. Nunc tria priora capita, quæ propria videntur eſſe Lutheranorum, breviter refellamus.

Quod igitur Primo loco affirmant, peccata venialia eſſe ea, quæ non imputantur, repugnat apertè Scripturis & Patribus. Scriptura ſiquidem in iis locis, ubi de peccatis venialibus ex conſenſu etiam Lutheranorum loquitur, manifeſtè docet, oportere à Deo peti remiſſionem eorum peccatorum: non igitur ea ſunt tecta & condonata, vel non imputata (ut ipſi dicunt) ſed imputantur, & ligant, ac reum faciunt, quamvis facilè condonentur, ac remittantur. Convenit inter nos, & Lutheranos, de venialibus agi Matth. 6. *Dimitte nobis debita noſtra*; quia juſtorum etiam eſt hæc humilis, & vera confeſſio. At hic videmus peti à juſtis remiſſionem peccatorum venialium: Proinde non fuiſſe antea condonata, vel non imputata. Eadem ratio eſt de loco illo 1. Joan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus &c.* continuò ſubjungitur: *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate.*

E At ſi peccata juſtorum, quia perſona grata eſt, non imputarentur, quid opus eſſet remiſſione? & cur oporteret confeſſionem ante præmittere? nec diſſimilis eſt locus ille Pſalm. 31. *Pro hac* (ideſt, pro remiſſione peccati) *orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno.* Et illud Pſal. 98. *Tu propitius fuiſti eis, & ulciſcens in omnes adinventiones eorum.* Certè ſi ulciſcebatur Deus peccata ſervorum ſuorum fidelium Moſis, Aaronis, & Samuelis, imputabat eis, nec tegebat, donec purgata eſſent. Huc etiam pertinet illud Joan. 13. *Qui lotus eſt, non indiget niſi ut pedes lavet*, quod ſancti Patres ad peccata venialia pertinere docuerunt. Qui enim lotus eſt ab impietate & lethalibus criminibus, adhuc eget lotione pedum, ideſt, remiſſione venialium, quæ inſtar pulveris in via vitæ hujus pedibus noſtris adhærent: *Dominus dicit* (inquit S. Auguſtinus tract. 56. in Joan.) *Veritas lo-*

nos opus habere, ut pedes lavemus, id eſt, vias ſpiritualium greſſuum dirigamus, in ipſa oratione Dominica confitemur, cùm dicimus: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Si enim confiteamur ſicut ſcriptum eſt, peccata noſtra, profectò ille qui lavit pedes diſcipulorum ſuorum, fidelis eſt & juſtus, qui dimittat nobis peccata noſtra, & mundet nos ab omni iniquitate, id eſt, uſque ad pedes, quibus converſamur in terra. Hæc S. Auguſtinus. Ex quibus omnibus perſpicuum eſſe poteſt, quam falsò & temerè dixerit Philippus (ut citavimus cap. 4.) peccata venialia eſſe peccata condonata. Et Illyricus, eſſe peccata, quæ propter fidem in Chriſtum non imputantur, & Heshuſius, eſſe peccata tecta, & Calvinus, eſſe peccata quæ iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu, non imputantur.

Quod autem ſecundo loco dicunt, illa peccata non imputari, ac per hoc eſſe venialia, quæ ſimul cum fide conſiſtunt, facili negotio convincitur eſſe falſum. Nam ſi id ita eſſet, ut adverſarii volunt, ſequeretur nullum eſſe mortale peccatum præter infidelitatem, ac proinde ſacrilegia, homicidia, adulteria, furta, rapinas, non eſſe peccata mortalia, quod eſt & contra manifeſtam Chriſti, & Apoſtolorum doctrinam, & contra ipſorum Lutheranorum ſententiam. Sequi autem ex dogmate adverſariorum, nullum eſſe mortale peccatum præter infidelitatem, probatur; Nam nullum eſt peccatum, quod fidem neceſſariò excludat, præter id quod ei opponitur, quod eſt infidelitas. Quod idem experientia ipſa manifeſtè teſtatur: nam ſi per fidem intelligatur aſſenſus certus & indubitatus, his omnibus rebus adhibitus, quas Eccleſia ex verbo Dei ſcripto, vel tradito credendas eſſe docet, multos videmus inter Catholicos publicos peccatores, homicidas, fornicarios, fures, ebrioſos, qui tamen ſine ulla dubitatione fidem habent iis omnibus, quæ Eccleſia credenda proponit.

Si verò per fidem accipiamus id quod Lutherani falsò ſibi perſuaſerunt eſſe fidem, fiduciam videlicet miſericordiæ propter Chriſtum, & quidem ſpecialem, qua unuſquiſque certò credat, & confidat, ſibi Deum propter Chriſtum eſſe propitium, videmus plurimos inter hæreticos qui ejuſmodi fidem ſe habere dicant, cùm vitam turpiſſimam ducant, & errores etiam graviſſimos de Chriſto, de Eccleſia, de Sacramentis, de peccatis, de juſtificatione, cæteriſque rebus ad doctrinam fidei pertinentibus doceant. Nam huic ſpeciali fidei Lutheranorum non repugnat quælibet infidelitas, ſed ea ſolùm, qua quis non certò credit ſibi Deum eſſe propitium.

Quod ſi fortè Lutherani dicant, ſe nullos habere errores, & fidem illam ſuam ſpecialem eſſe non poſſe in iis, qui homicidia, adulteria, & alia id genus peccata committunt: ſuis dimiſſis aliarum ſectarum homines parumper inſpiciant. Certè Calvinianos in erroribus multis & magnis verſari, atque adeò blaſphemos & ſacrilegos eſſe neque ignorant, neque tacent, & tamen negare non poterunt, eos ſibi certò perſuadere ſe Deo propter Chriſtum eſſe cariſſimos, ac proinde habere fidem illam ſpecialem, quæ apud eos ſola juſtificat. Quod idem dicere poſſumus de Anabaptiſtis, de Trinitariis, & aliis, qui Lutheranis hæretici ſunt, & tamen certò credunt ſibi Deum propitium conſiſtere, propoſitum peccandi & fidem. Reſpondeo, eum qui habet propoſitum peccandi, ſi apprehendat Deum ut juſtum judicem, & qui peccata, dum in nobis manent, odit, ac punit, quemadmodum eum Catholici apprehendunt, ſine dubio fugere à Deo: at ſi Deum apprehendat (ut eum Lutherani apprehendunt) ita miſericordem & facilem, ut peccata in nobis verè inhærentia & viventia nolit punire, ſed tegere, ac pro eis Chriſti juſtitiam, & merita nobis imputare; nego eum ad Deum non accedere. Qui enim ſibi perſuadere potuit peccata verè in ſe manentia ſibi à Deo non imputari, & iis non obſtantibus ſe Deo propter Chriſtum carum, & gratum eſſe; eadem facilitate credere poterit, propoſitum peccandi ſibi à Deo non imputari, dummodo Chriſti merita, ſua faciat per fidem. Certè Calvinus non exiſtimavit impoſſibile propoſitum peccandi cum fide conjungere, quoniam in Antidoto canon. 28. ſeſſ. 6. Concilii Tridentini ſcripſit, etiam in magnis lapſibus remanere fidem veram & vivam. Ac non ipſe quidem Lutherus tam certò credidit, non poſſe duo illa conjungi, ut credidit Philippus. Nam in lib. de captivit. Babylon. cap. de Baptiſmo ſcribit, non poſſe hominem damnari quantiſcumque peccatis, ſi ſtet, vel redeat fides. Quo loco per illam disjunctionem *ſi ſtet, vel redeat fides*, apertè ſignificavit, non ſe certò ſtatuiſſe, non poſſe ſtare fidem cum magnis lapſibus.

Habemus igitur ex ipſa natura, & ratione fidei, omnia peccata cum ipſa fide poſſe conſiſtere, præter infidelitatem, vel diffidentiam fidei, vel fiduciæ contrariam: ac per hoc omnia peccata præter infidelitatem, vel diffidentiam prædictam, eſſe venialia, ſi omnia illa dici debent venialia, quæ fidem non excludunt. Sed probatur hoc idem rurſus ex doctrina Patrum, & ex communi ſenſu & conſenſu omnium gentium. Nam ſi peccata omnia, vel ſaltem graviora, quæ nos mortalia nominamus, cum fide conſiſtere non poſſent, ſequeretur non poſſe hominem Chriſtianum labi in fornicationem, furtum, homicidium, aut aliud ſimile peccatum, quin eodem momento fieret hæreticus. Nam fidem juſtificantem amitteret, quæ ſola eſt vera fides: qui autem fidem veram amittunt, hæretici dicuntur. At hoc repugnat toti antiquitati, & ſenſui, ac conſenſui omnium gentium. Semper enim in Eccleſia latiſſimum diſcrimen agnitum eſt inter hæreticos, & malos Catholicos, cùm illi diſceſſionem faciant ab Eccleſia, iſti intra Eccleſiam perditè vivant: illi doctrinam oppugnent, iſti diſciplinam violent: illi zizaniis, iſti paleis; illi lupis rapacibus, iſti morbidis ovibus comparentur.

Denique inauditum eſt in Eccleſia, ut ob ſolam fornicationem, vel adulterium, aut aliud ſimile peccatum Chriſtianus aliquis fidem amiſiſſe, atque adeò infidelis, aut hæreticus factus fuiſſe dicatur. S. Auguſtinus in lib. quæſtionum in Matth. quæſt. 11. *Inter hæreticos*, inquit, *& malos Catholicos hoc intereſt, quod hæretici falſa credunt; illi autem vera credentes, non vivunt ita ut credunt.* Et lib. 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap. 18. *Conſtituamus*, inquit, *aliquem caſtum, continentem, non avarum, non idolis ſervientem, hoſpitalitatem indigentibus miniſtrantem, non cujuſquam inimicum, non contentioſum, patientem, quietum, nul-*

lum

ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. Ex quo intelligimus, verbum contumelioſum in fratrem peccatum eſſe lethale. Et Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum: Eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare &c.* Ex quo loco rectè colligit S. Auguſtinus lib. de fide & operibus cap. 15. non communicare bona ſua cum indigentibus, & multò magis rapere aliena, peccata eſſe mortalia, etiam in his, qui fidem numquam amiſerunt: *Erit ergo*, inquit, *æterna combuſtio, & eos in illam ituros veritas dicit, quorum non fidem, ſed bona opera defuiſſe declaravit*. Apoſtolus autem, ut paulò ante idem Auguſtinus commemoravit, 1. ad Corinth. 6. ad Epheſ. 1. & ad Galatas quinto, enumerat aliquot genera peccatorum, & ſubjungit, *Qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt*.

Denique Philippus Melanchthon (ut ſuprà citavimus) diſertis verbis ſcripſit in Locis communibus, tit. de diſcrimine peccati mortalis & venialis, Peccata voluntaria contra legem Dei, omninò eſſe mortalia. *Dixi*, inquit, *de veniali peccato. Sed cùm hi, qui fuerunt renati, ſcientes, & volentes violant legem Dei, ut cùm amplectuntur impias opiniones, aut ſtabiliunt eas ſua approbatione, aut indulgent odiis, ambitione, flammis libidinum, avaritia, aut externis factis ruunt contra legem Dei, ut David rapiens alienam conjugem, & aſtutè maritum interficiens. Hæ actiones contra conſcientiam ſunt peccata mortalia*. Hæc ille. Cùm igitur voluntarium adulterium, vel homicidium, vel aliud ſimile peccatum, ipſo etiam teſte Philippo, ſit mortale, & tamen (ut antè oſtendimus) cum fide conſiſtere poſſit, manifeſtè ſequitur, aut falſum eſſe quod idem Philippus cum Lutheranis cæteris docet, omnia peccata, quæ ſimul cum fide conſiſtunt, eſſe venialia, aut certè ipſorum ſententias inter ſe eſſe pugnantes, & alteram ab altera deſtrui, atque unam ex altera refutari.

Jam verò Tertium caput, quod continebat, illa ſola peccata, quæ ſunt planè involuntaria, cum fide poſſe conſiſtere, ex iis quæ dicta ſunt apertiſſimè convincit eſſe falſum. Jam enim oſtendimus, non ſolùm peccata involuntaria, ſed etiam voluntaria, quamtumvis gravia, ſimul cum fide conſiſtere, præter id ſolum, quod fidei contrarium eſt, hæreſim videlicet, aut infidelitatem. Deinde peccata prorſus involuntaria apud eos, qui rectè judicare poſſunt, non venialia, ſed nulla ſunt. Et ſi S. Auguſtino credimus, repugnantia loquitur, qui dicit peccatum involuntarium, cùm de ratione peccati ſit eſſe voluntarium. *Uſque adeò*, inquit Auguſtinus lib. de vera

gui à mortali, ac ſine ulla relatione vel ad prædeſtinationem, vel ad miſericordiam Dei, vel ad ſtatum renatorum, eſſe ejuſmodi, ut pœnam quidem mereatur, ſed non æternam; & Deum offendat, ſed non uſque ad amicitiæ diſſolutionem. Id Primùm probabitur ex Scripturis; Tum ex definitionibus Eccleſiaſticis; Deinde ex doctrina Patrum; Poſtremò ex ratione.

Quod attinet ad Primum, Matth. 5. ſic legimus: *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio; qui dixerit raca, reus erit concilio; qui dixerit fatue, reus erit gehenna ignis*. Hoc loco non reſpicit Dominus prædeſtinationem, neque diſcutit, quid poſſit, aut velit divina miſericordia; ſed res ipſas dijudicat, & peccatorum menſuram. Facit autem tres gradus iracundiæ, Unum ejus, quæ ita levis eſt, ut in vocem nullam erumpat; Alterum ejus, quæ paulò gravior eſt, non tamen pervenit uſque ad apertum convicium; Tertium ejus, quæ graviſſima eſt, & manifeſtum convicium parit. Quamvis enim poſſit interdum iracundia interior eſſe graviſſima, & tamen diſſimulari exterius; nihilominus ordinariè quo eſt major, eo ſe magis prodit, & ideo Dominus leviſſimam iracundiam vocat eam, quæ non manifeſtatur ullo ſigno exteriore.

Quod verò dicitur in ſecundo gradu: *Qui dixerit fratri ſuo raca*, non eſt omninò certum, quid propriè ſignificet. S. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 9. & S. Gregorius lib. 21. Moral. cap. 5. ſcribunt, eſſe interjectionem iraſcentis, quæ nihil determinatè ſignificet, ſed ſolùm exprimat animum eſſe commotum. Quæ interpretatio probabilis eſt, præſertim cùm dicat Auguſtinus, ſe id accepiſſe ab Hebræis. Quamvis enim non inveniatur in Scripturis ejuſmodi interjectio, neque in Dictionariis Hebraicis, & Chaldaicis, quæ nunc extant, Potuit tamen eo tempore fuiſſe in uſu, ac deinde obſolevisse: neque etiam neceſſe eſt in Dictionariis omnes omninò voces inveniri. Denique quod ea vox tranſlata non fuerit in Græcum aut Latinum, argumento eſt, nihil ea propriè ſignificari. Cæterum S. Hieronymus in commentar. hujus loci annotavit vocem *Raca*, ſignificare hominem vacuum. Nam à verbo ריק quod eſt evacuare, fit nomen ריק vacuus, & addito א more Syrorum, fit ריקא

Sed quod addit idem auctor hoc loco ſignificare hominem vacuum cerebro, non caret difficultate; tum quia in Scripturis non facilè invenitur ea vox in hoc ſenſu; tum quia vocare hominem vacuum cerebro, non videtur eſſe minus convicium, quàm ſi

accipitur non pro malo, ideſt, ſcelerato, ſed pro tenui, aut deformi, aut macilento, ut omittam quòd littera ש non redditur latinè per ch, ſed per Sc, aut per S, ſimpliciter, ut patet in vocibus, Hoſanna, B Salomon, Sabaoth, Sabathum, & ſimilibus. Probabile igitur eſt, *Raca* hoc loco ſignificare hominem vacuum opibus, aut dignitate, aut certè vanum & otioſum. Nam & in his ſignificationibus invenitur ea vox in Scripturis, & longè minus lædit, quàm vox fatuus. Sed quidquid ſit de propria ſignificatione ejus vocabuli, illud nobis hoc loco ſatis eſt, minus grave peccatum deſcribi per *Raca*, quàm per *fatue*.

His autem tribus gradibus peccatorum reſpondent tres reatus, judicii, concilii, & gehennæ ignis. Et quidem reus judicii dicitur (ut rectè explicat S. Auguſtinus loco ſupra notato) qui aliquid fecit, unde C in judicium vocari poſſit, ut cauſa ejus diſcutiatur. Reus Concilii dicitur, cujus culpa certa eſt, ſed ambiguum quanta ſit, & quam pœnam mereatur, & ideo judices inter ſe conveniunt in Concilium, ut definiant pœnæ menſuram. Reus gehennæ ignis dicitur, cujus culpa & menſura culpæ, ac per hoc etiam pœnæ gravitas certa eſt. Significari autem per gehennam ignis, mortem æternam apud inferos, docent in commentario hujus loci Hilarius, Auguſtinus, Chryſoſtomus, & Theophylactus. Hieronymus hoc loco nihil dicit, ſed in commentario, cap. 10. in illa verba: *Timete eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam*, ſcribit, nomine gehennæ ſemper in Evangelio ſignificari pœnas æternas.

Ex his igitur conficitur argumentum ejuſmodi; D Manifeſtum convicium, teſte vel judice Chriſto, facit reum gehennæ ignis, ac per hoc eſt peccatum mortale. Iracundia, ſono vocis expreſſa, ſed ad malum convicii non pertingens, facit reum concilii, ideſt, non conſtat an mereatur gehennam, ſed aut ea pœna, aut minore digna eſt. Inveniuntur igitur peccata quædam, quæ leviora ſunt, quàm ut gehennam ignis mereantur. Quorſum enim cogeretur concilium ad diſcernendum, num aliqua culpa gehenna ignis punienda eſſet, ſi omnes culpæ gehennam ignis mererentur? Sunt igitur culpæ aliquæ, quæ divino judicio ſola pœna temporali mulctandæ ſunt. Rurſus iracundia, quæ nullo ſigno externo E foras erupit, non facit reum concilio, ſed judicio; hoc eſt, non conſtat, an mereatur pœnam aliquam, an nullam; ex quo ſequitur, ut ſine dubio, ſi pœnam meretur, temporalem, non æternam mereatur, cùm ſit levior culpa, quàm ea eſſet, de qua dubium eſſe poterat, temporale ne ſupplicium, an æternum mereretur.

Neque digna videtur reſponſione annotatio Bezæ ad hunc locum Evangelii. Scribit enim inæqualia peccata hìc deſcribi à Domino, & minus eſſe reum fieri judicio, quàm concilio, & concilio, quàm gehennæ ignis: addit tamen, omnia peccata, quamvis inter ſe inæqualia, mortem mereri, quia ſtipendium peccati mortem eſſe ſcribit Apoſtolus ad Roman. 6. At ſi per mortem idem intelligit Apoſtolus, quod per gehennam Chriſtus, cùm eam vitæ æternæ opponus de ſolo tertio gradu dixiſſet, *reus erit gehennæ ignis*; ſed reſpondent diverſi gradus ſuppliciorum, quorum alia ſint æterna, alia temporalia, alia breviſſima. Atque hæc de primo teſtimonio Scripturæ.

Alia duo teſtimonia habentur Matth. 23. & Luc. 6. in quibus locis Dominus peccata quædam comparat rebus natura ſua leviſſimis, alia verò graviſſimis. *Duces cæci* (inquit Matth. 23.) *excolantes culicem, camelum autem glutientes*. Hìc videmus peccata quædam conferri culicibus, alia camelis: arguit enim Dominus Phariſæos, quòd graviſſima præcepta legis facilè tranſgrederentur, minuta verò diligentiſſimè obſervarent, atque ita peccata leviſſima ſtudioſè caverent, maxima verò ſine ſcrupulo perpetrarent. Conſtat autem inter culicem & Camelum tantum eſſe ex natura rei diſcrimen, ut nulla ferè inter ea proportio eſſe videatur.

Rurſus Luc. 6. *Quid*, inquit, *vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non conſideras?* Certè inter *feſtucam* & *trabem* tanta ex natura rei differentia eſt, ut feſtuca leviter portari queat, trabs autem ſit importabilis, & non ſolùm oculum deſtruat, ſed etiam totum corpus hominis opprimat, ſi illi imponatur. Si autem omnia peccata ex natura ſua morte ſempiterna digna eſſent, quis credat, ita quædam ab ipſo Domino extenuari potuiſſe, ut cum feſtuca & culice conferrentur, præſertim cùm alia camelis, & trabibus ab eodem Domino fuerint comparata?

Eſt aliud teſtimonium Lucæ 12. *Dico tibi, non exies inde, donec etiam noviſſimum minutum reddas*. Per noviſſimum minutum intelligunt Patres peccata minuta & leviſſima, pro quibus in carcere purgatorii ſatisfaciendum eſt, niſi in hac vita purgata vel relaxata fuerint. Tertullianus in lib. de anima, cap. 17. per *noviſſimum quadrantem*, ſive *minutum*, exponit modica quæque delicta purganda ante reſurrectionem. Origenes homil. 35. in Lucam, dicit, eos reddere noviſſimum quadrantem, qui modicum debent, & uſque ad certum tempus detinentur in carcere. Hieronymus in comment. ad cap. 5. Matth. *Hoc eſt*, inquit, *quod dicit, non egredieris de carcere, donec etiam minuta peccata perſolvas*. Denique Cyprianus lib. 4. epiſt. 2. Ambroſius in commentar. ad cap. 12. Lucæ, & Euſebius Emiſſenus (ſeu potius Cæſarius Arelatenſis) homil. 3. de Epiphania, ſcribunt, per noviſſimum quadrantem intelligi ea peccata, quæ poſt hanc vitam in locis purgatoriis expiantur, quæ ſine dubio venialia ſunt. Nam qui cum peccato mortali decedit ex hac vita, continuò ſtipendium peccati, mortem videlicet ſempiternam accipit. Jam igitur cùm debitum unius minuti minimum ſit, neque in ullo tribunali pro tam exiguo debito ullus damnari poſſit ad mortem: ſi Dominus peccata venialia cum tali debito rectè comparavit, ſequitur, ut peccata venialia ex natura ſua mortem æternam nulla ratione mereantur.

Adhæc Apoſtolus Paulus 1. Corinth. 3. peccata venialia rebus natura ſua leviſſimis comparat, ligno, fœno, ſtipulis: *Si quis*, inquit, *ſuperædificat ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos*;

in 1. cap. ſuæ epiſtolæ diſtinguit tentationem à peccato, & peccatum à crimine: *Unuſquiſque*, inquit, *tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Concupiſcentia verò cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem*. Ubi S. Jacobus non diſtinguit motus concupiſcentiæ in involuntarium, & voluntarium: Nec dicit omnem motum voluntarium eſſe peccatum mortale, omnem involuntarium eſſe veniale, ut Philippus Melanchthon voluiſſet. Sed diſtinguit Tres motus concupiſcentiæ; Unum involuntarium, quo quis ad peccatum incitatur, ſine ullo ſuo conſenſu, cùm ait: *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus*; Et hunc motum non dicit Apoſtolus eſſe peccatum, ſed cauſam peccati, ſi nimirum accedat conſenſus. Alterum motum vult eſſe imperfectè voluntarium, cùm addit: *Concupiſcentia verò cùm conceperit, parit peccatum*. Eſſe autem hunc motum imperfectè voluntarium, & proinde peccatum, ſed veniale, patet, quia nominatur peccatum, & tamen diſtinguitur à peccato conſummato, & mortem generante. Ex quo intelligimus hunc ſecundum motum non eſſe peccatum conſummatum, nec generare mortem, ac per hoc non eſſe peccatum mortale. Tertium denique adjungit perfectè voluntarium, & hunc motum eſſe peccatum mortale, declarat Apoſtolus, dicens: *Peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem*.

Neque verò ſuſpicari debemus, peccatum conſummatum hoc loco dici ſolum peccatum opere perpetratum, quaſi deſideria illicita mortalia peccata nominari non poſſent, niſi opere compleantur. Nam cùm inter prima decem præcepta legis diſtinctè nominentur, tamquam duo diverſa mandata: *Non mœchaberis*. Et: *Non concupiſces uxorem proximi tui*. Et cùm Dominus in Evangelio Matth. 5. dixerit: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Dubium eſſe non poteſt, quin peccatum conſummatum, & generans mortem, ſit concupiſcentia, cui perfectus & conſummatus adhibetur aſſenſus, tametſi numquam opere compleatur. Neque reſpondere poſſunt Lutherani, peccatum illud, de quo S. Jacobus loquitur, cùm ait: *Concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum*, eſſe peccatum veniale ex miſericordia Dei, quia videlicet fidelibus non imputatur, non autem eſſe tale ex natura ſua. Nam ipſi ſolùm ea dicunt non imputari, quæ ſunt planè involuntaria. Hoc autem, de quo loquimur, non eſt omninò involuntarium: Nam alioqui non potuiſſet diſtinguere S. Jacobus concupiſcentiam illicientem, &

ra cavenda eſſe pronunciaſſet, quæ videlicet apud gentiles vix pro peccatis agnoſcebantur, fornicationem, immunditiam, avaritiam, turpia verba, ſtultiloquia & ſcurrilitatem, de tribus prioribus tantùm adjunxit, eos, qui talia agunt, non habere hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Nimirum enim docere volebat, tria poſteriora debere quidem eſſe aliena ab ore ſanctificato fidelium, non tamen ex genere ſuo talia eſſe quæ excludant ab hæreditate Chriſti & Dei.

Neque hìc locum habet quod adverſarii dicere ſolent, quædam eſſe peccata venialia, quæ non excludant à regno Dei, ſed ea non eſſe talia ex natura ſua, ſed ex miſericordia Dei non imputante. Nam ut ſæpè diximus, ea ſola venialia ipſi agnoſcunt, ac non imputari dicunt, quæ ſunt involuntaria. At peccata, de quibus hìc agunt Chriſtus & Paulus, voluntaria ſunt, videlicet verba otioſa, minus honeſta, ſtulta, ſcurrilia.

CAPUT X.

Idem oſtenditur ex traditione Eccleſiæ, & Patrum.

PEccata quædam ex natura ſua venialia eſſe, non ſolùm Scripturæ, quas hactenus protulimus, oſtendunt, ſed etiam teſtimonia Eccleſiæ & Patrum. Nam Concilium Milevitanum can. 6. 7. & 8. docet, ſanctos & juſtos homines habere peccata quædam, quæ tametſi ſanctitati & juſtitiæ non repugnent, tamen verè peccata ſint, & remiſſione indigeant. Sed quia poſſent adverſarii reſpondere, peccata illa Sanctorum eſſe venialia ex miſericordia Dei, non ex natura ſua, proferemus commentarium S. Auguſtini, qui eorum canonum auctor fuit, ut ipſe ſua verba exponat. Tametſi enim canones illi nomine totius Concilii editi ſunt, tamen qui eos compoſuit, Auguſtinus fuit. Is autem in lib. de natura & gratia cap. 35. 36. & 37. profert eaſdem Scripturas: *Dimitte nobis debita noſtra*. Et: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus &c.* quas protulerat in illis canonibus Milevitanis.

Deinde cap. 38. explicat de quibus peccatis Scripturæ illæ intelligendæ ſint: *Ita*, inquit, *nec commemorandum fuit, ſi Abel, quamvis meritò juſtus appellatus eſt, paulò immoderatius aliquando riſit, vel animi remiſſione jocatus eſt, vel vidit aliquid ad concupiſcendum,*

vel

ſua, ſine dubio imputarentur à Deo & hominem damnarent, ac per hoc cum juſtitia nulla ratione conſiſterent. Sola enim involuntaria (ex ſententia adverſariorum) non imputantur, & cum juſtitia conſiſtunt: At hæc peccata ex doctrina S. Auguſtini, & Concilii Milevitani venialia ſunt, & cum juſtitia conſiſtunt: Igitur non ſunt mortalia ex natura ſua, ſed ex natura, & ex genere, & modis omnibus, abſolutè, & ſimpliciter venialia.

Confirmatur hoc idem (propter Catholicos) ex Tridentino Concilio. Nam ſeſſ. 14. cap. 5. docemur, in confeſſione Sacramentali peccata mortalia omnia, quæ menti occurrunt poſt diligentem conſcientiæ diſcuſſionem, eſſe neceſſariò aperienda: venialia verò utiliter aperiri, non neceſſariò: ex quo ſequitur, ut peccata venialia non ſolùm in hominibus juſtis, ſed etiam in impiis eſſe poſſint, alioqui homines impii omnia omninò peccata in confeſſione neceſſariò aperire deberent, quod eſt contra doctrinam Concilii, & ſenſum Eccleſiæ univerſæ: At peccata venialia ex miſericordia Dei ea non imputante, non ſunt in impiis, ſed in ſolis piis & juſtis, ex ſententia adverſariorum: Igitur peccata venialia, quæ in impiis eſſe Concilium Tridentinum admittit, non ſunt venialia ex miſericordia Dei ea non imputante, ſed ex natura ſua. Denique his accedat quòd in Bulla Pii V. Pont. Max. per Gregorium XIII. renovata, in qua multi errores damnantur, unus eſt, nulla eſſe peccata venialia ex natura ſua.

Præter hæc teſtimonia non deſunt etiam Patrum Græcorum & Latinorum ſententiæ. Intelligimus enim ſanctos Patres, cùm de peccatis venialibus verba faciunt, ea venialia peccata ſignificare velle, quæ natura ſua talia ſunt, ex eo quòd leviſſima, minuta, quotidiana vocant. Neque enim minuta, & levia rectè dici queunt, quæ ex natura ſua reum mortis æternæ conſtituunt, licèt ex miſericordia condonentur.

Origenes homil. 35. in Lucam ſic ait: *Unuſquiſque pro qualitate & quantitate peccati diverſam mulcta ſententiam expendit. Si parum eſt, quod peccas, ferseris damno minuti, ut Lucas ſcripſit, ut verò Matthæus quadrantis. Veruntamen neceſſe eſt hoc ipſum, quod extitiſti debitor, ſolvere. Non enim inde exies, niſi & minima quæque perſolveris.* Hìc loquitur Origenes de venialibus non de mortalibus (ne fortè quis dicat, minima dici ab eo peccata minima inter mortalia) nam in fine homiliæ ſcribit, eos qui debent unum quadrantem, certo tempore detineri in carcere (videlicet in purgatorio) qui debent ingentem ſummam, ſempiterno tempore cruciari: *Si*, inquit, *qui parum debet, non egreditur niſi exolvat minutum quadrantem: utique qui tanto debito fuerit obnoxius, infinita ei ad reddendum ſæcula numerabuntur.* Itaque venialia peccata vocat minima, & ideò minima, quia qualitate & quantitate ſunt minima. Nam (ut ipſe dicit) pro qualitate, & quantitate peccati ſupplicia decernuntur.

Porrò peccata minima qualitate & quantitate, ex natura & ratione ſua minima ſunt. Tertullian. in lib. de anima, cap. 17. peccata, quæ temporariam purgationem merentur, appellat ... deſiderium cum conſenſu: *προπάθεια* ſit titillatio ſine conſenſu, & addit *προπάθειαν* culpam habere vitii, non tamen teneri in crimine. Ubi apertè docet, B titillationem eſſe peccatum aliquod, ſed leve, nec dici poſſe crimen, niſi accedat conſenſus, quia videlicet in illa titillatione non ſit niſi peccatum negligentiæ in præcavendo, vel citò rejiciendo, quod præcavendum, vel rejiciendum erat. Idem lib. 2. adverſus Jovinianum qui peccata paria eſſe docebat: *Non tibi*, inquit, *habebunt tantas gratias, quos de humili in ſublime levas, quantum iraſcentur, quos propter leve quotidianumque peccatum in exteriores tenebras retruſiſti.* Ubi S. Hieronymus apertiſſimè docet, levia, quotidianaque peccata, qualia ſunt (ut ipſe ibidem ait) verba otioſa, non mereri ex natura ſua pœnam gehennæ. Nam ſi talem pœnam ea peccata mererentur, nulla fieret homini injuria, ſi ob ejuſmodi C delicta in exteriores tenebras truderetur, neque juſtè inde queri vel iraſci poſſet. Sed nec levia ullo modo nominanda eſſent, ob quæ in tenebras exteriores detrudi aliquis poſſet.

S. Auguſtinus lib. de natura & gratia cap. 38. *Quia*, inquit, *ſæpè in leviſſimis, & aliquando incautis obrepit peccatum, & juſti fuerunt, & ſine peccato non fuerunt.* Hoc loco videmus, venialia peccata quæ juſtitiam non auferunt, vel ideò talia eſſe, quia in re leviſſima conſiſtunt, vel quia obrepunt incautis. Proinde ratio cur peccatum aliquod ſit veniale, non eſt, quia non imputatur, licèt imputari poſſit (ut adverſarii docent) ſed quia in re leviſſima conſiſtit, ut in verbo otioſo, in riſu nimio, in joco ſupervacaD neo, vel quia obrepit incautis, ut evagatio mentis tempore orationis, ut cum Auguſtino Catholici docent.

Idem auctor de ſpiritu & lit. cap. 36. *His*, inquit, *conſtitutis, peccatum erit hominis ex fide viventis, aliquando alicui delectationi illicitæ conſentire, non tantùm in illis horrendis facinoribus, & flagitiis perpetrandis; verùm etiam in iſtis levioribus, ut vel aurem alicui voci, quæ audienda non eſſet, vel linguam alicui, quæ dicenda non eſſet, accommodet.* Et in Enchirid. cap. 71. *De quotidianis*, inquit, *brevibus, levibuſque peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana fidelium oratio ſatisfacit. Eorum enim eſt dicere, Pater noſter qui es in cœlis, qui jam Patri tali regenerati ſunt ex* E *aqua & Spiritu ſancto, delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata.* Et ſermon. 41. de Sanctis: *Illo*, inquit, *tranſitorio igne (de quo dixit Apoſtolus) ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem, non capitalia, ſed minuta peccata purgantur.* Et infrà: *Quibus peccatis licèt occidi animam non credamus, ita tamen eam veluti quibuſdam puſtulis, & quaſi horrendæ ſcabie replentes deformem faciunt, ut eam ad amplexus illius Sponſi cœleſtis, aut vix, aut cum grandi confuſione venire permittant.*

Ex his locis colligimus, ſenſiſſe Auguſtinum, peccata venialia ex natura eſſe talia. Tum quia vocat ea brevia, levia, leviſſima, minuta, minima, quotidiana. Tum quia comparat ea cum puſtulis, & ſcabie, quæ non ſolùm non occidunt, ſed etiam ex natura ſua non ſunt morbi lethales. Tum denique, quia

Digitized by Google

cura ſua eſſent mortalia, & ſolùm fidelibus ob fidem, quam habent, non imputarentur; certè infidelibus omninò imputarentur, & mortalia eſſent: Id verò manifeſtè falſum, atque abſurdum eſt: Igitur falſum quoque, & abſurdum erit, peccata venialia ex natura ſua eſſe mortalia. Propoſitio ab adverſariis conceditur, neque ulla probatione eget. Nam ſi ſola fides cauſa eſt cur peccata aliqua ſint venialia, ſine dubio peccata omnia mortalia erunt iis, qui fide carent. Aſſumptio igitur argumenti probatur. Nam in eodem genere peccati gravius Deum fidelis, quam infidelis offendit; Siquidem fidelis magis tenetur perfectioni vitæ ſtudere, quàm infidelis, cùm & majori lumine ſit præditus, & plura à Deo beneficia, plura contra peccatum remedia, plura denique adjumenta receperit: *Ille ſervus* (ait Chriſtus Lucæ 12.) *qui cognovit voluntatem Domini ſui, & non præparavit, & non fecit ſecundùm voluntatem ejus, vapulabit multis: qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis, Omni autem, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo; & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.* Item ad Hebr. 10. *Quanto magis* (inquit Apoſtolus) *putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatus eſt, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Contrà verò idem Apoſtolus docet, peccata infidelium ob ignorantiam, eſſe leviora, cùm de ſe ita loquitur in epiſt. priore ad Timotheum, cap. 1. *Miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate.*

Quare meritò S. Thomas in 1. 2. quæſt. 89. art. 5. ſcribit, irrationabiliter dici motus illos ſenſualitatis, qui in fidelibus peccata ſunt venialia, in infidelibus eſſe mortalia, cùm dignitas perſonæ non minuat, ſed augeat rationem culpæ. Et ſanè quis capiat, verbum otioſum infideli alicui peccatum eſſe mortale, mihi autem veniale, cùm ego diſertis verbis Deum dixiſſe legerim: *De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii.* Ille autem nihil ejuſmodi noverit: & cùm ſine ulla comparatione magis tenear ego perfectione ſtudere, quàm ille? Igitur cùm non ſit Evangelio, neque rectæ rationi conſentaneum, ut peccata fidelium venialia, mortalia ſint infidelibus, ſequitur ut etiam infidelibus ſint venialia, ac per hoc ex natura ſua, non ex conjunctione cum fide, vel alia ratione extrinſeca ſint venialia.

Secundum argumentum. Si propriè loqui velimus, non ideo peccatum aliquod eſt veniale, quia Deus illud ad reatum mortis æternæ non imputat, ſed ideo

Tertium argumentum ex S. Thoma 1. 2. quæſt. 87. art. 5. & 3. part. quæſt. 86. art. 4. Peccatum veniale ex natura ſua non ponit in homine averſionem à Deo, cùm non repugnet charitati, ut perſpicuum eſt: At pœna æterna non debetur peccato, niſi ratione averſionis à bono æterno, quod eſt Deus: Igitur peccatum veniale ex natura ſua non eſt ejuſmodi, ut reum faciat hominem ſupplicii ſempiterni.

Quartum argumentum. Si natura ſua quævis offenſio diſſolveret amicitiam Dei, eadem ratione diſſolveret quamvis aliam amicitiam. Quod enim ex natura rei convenit, ſemper & ubique convenit. At multum diſtat offenſio gravis & capitalis à levi & veniali inter homines. Qui enim amicum vel incautè lædit; vel in re leviſſima, judicio prudentium non cenſetur ſolvendæ amicitiæ ſatis juſtam cauſam dediſſe, & ſanè ſtultiſſimus haberetur, qui ob quamcumque offenſiunculam inimicus amico efficeretur, cumque uſque ad mortem inſectari vellet: igitur eam etiam amicitiam, quæ nobis cum Deo intercedit, non diſſolvet ex natura ſua quælibet culpa; neque ullo modo probabile eſt riſum immoderatum, aut verbum otioſum ex natura ſua tale eſſe ut hominem alioqui juſtum, & Dei amicum dignum efficiat perpetuo odio Dei, & ſempiterno cruciatu.

Quintum argumentum. Peccatum non dicitur univocè de mortali & veniali, ſed per analogiam quandam; & proinde peccatum veniale non eſt perfectè peccatum ſicut mortale, ſed imperfectè, ut rectè docent Albertus, S. Bonaventura, & alii, in 2. Sentent. diſt. 42. & S. Thomas in 1. 2. quæſt. 88. art. 1. ad 1. Igitur non debetur ei pœna mortis æternæ, quæ eſt ſimpliciter & perfectè pœna, vel potius pœnarum omnium graviſſima.

Antecedens hujus argumenti, quod ſolùm in controverſiam venire poteſt, hac ratione probo. Ad peccatum conſtituendum duo potiſſimum requiruntur, ut ſit voluntarium, & contra legem, ut initio hujus libri demonſtravimus; peccatum autem veniale omne aut non eſt perfectè voluntarium, aut non eſt perfectè contra legem; igitur nullum eſt veniale peccatum, quod perfectè & ſimpliciter ſit peccatum, ſed imperfectè, ut diximus, & ſecundùm quid.

Aſſumptio declaratur, & probatur. Nam peccatum veniale triplex eſt, ut ſuprà diximus; aut enim eſt veniale ex genere ſuo, ut verbum otioſum: aut ex imperfectione operis, & hoc vel ex ſubreptione, ut deſiderium illicitæ rei non plenè deliberatum vel ex parvitate materiæ, ut furtum unius oboli

vel

Digitized by Google

quo proximus non læditur, niſi ſecundum quid, non prohibet, niſi ſecundùm quid. Quod autem de lege prohibente furtum exempli cauſa diximus, idem de cæteris ſimilibus legibus intelligendum eſt. Quare peccatum veniale ex imperfectione operis non eſt perfectè contra legem, proinde nec perfectè peccatum.

Denique peccatum veniale ex genere ſuo eſſe poteſt perfectè voluntarium, & perfectè contra legem, ſi lex aliqua ſpecialis de eo ſit, ſed ea lex non erit perfectè, & in rigore lex, ut ſic loquamur. Nam cùm (ut diximus, vel potiùs ut Apoſtolus dicit) finis præcepti ſit charitas, & ex fine menſurentur præcepta; ſi quòd præceptum conſtituatur de re, quæ parum admodum ad eum finem pertineat, ut ſi ſpeciali præcepto caveatur ne quis verbum otioſum loquatur, id præceptum non poterit eſſe perfectè, & in rigore, atque (ut aliqui loquuntur) antonomaſticè lex.

Ita videmus omnia peccata venialia, aut non eſſe perfectè voluntaria, aut non eſſe perfectè contra legem, quæ perfectè & in rigore ſit lex. Et quia quod non eſt perfectè voluntarium, hoc ipſo etiam non eſt perfectè contra legem, niſi materialiter; propterea rectè dicunt Theologi peccata venialia, cujuſcumque tandem generis ſint, non eſſe contra legem, ſed præter legem.

Quod totum hac etiam ratione confirmari poteſt. Si peccatum veniale perfectè ac propriè eſſet contra legem, ſequeretur hominem juſtum ſtatim atque unum aliquod peccatum veniale commiſit, eſſe verè ac perfectè legis prævaricatorem, & per hoc reum omnium cœleſtium præceptorum, juxta illud Apoſtoli Jacobi: *Qui offendit in uno, factus eſt omnium reus*, Jacobi 2. Hoc autem falſum, & abſurdiſſimum eſſe conſtat ex eo, quod Scriptura vocat homines ſimpliciter ſanctos, & juſtos, & legis divinæ obſervatores, etiam cum peccatis venialibus non carent. Nam de Zacharia, & Elizabeth ſic ſcribit Lucas c. 1. *Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela*. Hos autem non caruiſſe peccatis venialibus etiam tunc, cùm (teſte Evangeliſta) incedebant in omnibus mandatis Domini, dubium eſſe non poteſt, cùm Apoſtolus Joannes de ſe, & ſui ſimilibus dicat: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus*, 1. Joan. 1. Et alius Apoſtolus: *In multis offendimus omnes*, Jacobi 2.

Denique peccata venialia non excludunt charitatem, nam alioqui in hominibus juſtis eſſe non poſſent, cùm (teſte Auguſtino lib. de natura & gratia, cap. ult.) charitas ſit vera, perfectaque juſtitia: *Qui autem diligit, legem implevit*, ut Apoſtolus ait Roman. 13. non igitur legis prævaricator eſt, qui ſola habet peccata venialia, quin potiùs iis etiam præſentibus legem implere dicitur. Quare non ſunt peccata venialia propriè contra legem, neque perfectè ſimpliciterque peccata.

verit, *ipſa morietur*. Ezechiel. 18. *Stipendium peccati mors*. Roman. 6. *Qui offenderit in uno factus eſt omnium reus*. Jacobi 2. *Qui ſolverit unum de mandatis* B *iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum*. Matth. 5. Hæc dicuntur de peccatis universè; igitur omnia peccata reum faciunt maledictionis divinæ, & mortis æternæ, & à regno cælorum excludunt. Quare ſunt omnia ex ſe mortalia, & ſi quæ venialia ſunt, id non habent ex natura ſua, ſed ex miſericordia Dei.

Ac ne fortè quis dicat, peccata venialia non eſſe ſimpliciter & abſolutè peccata; Scripturas autem allegatas de veris perfectiſque peccatis eſſe accipiendas: probari poteſt ex Apoſtolo Joan. peccata venialia ſimpliciter & abſolutè peccata, & iniquitates in divinis literis nominari.

De venialibus enim loquitur in epiſt. 1. cap. 1. cùm C ait: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: ſi autem confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate*. Apoſtolus quoque Jacobus cap. 3. ſuæ epiſtolæ peccata venialia offenſiones appellat, cùm ait: *In multis offendimus omnes*: Et ipſe idem cap. 2. de offenſionibus generatim ait: *Qui offenderit in uno, factus eſt omnium reus*.

Denique ſi minima mandata violari non poſſunt ſine amiſſione regni cœleſtis (minimum enim vocari in regno cœlorum) nulla peccata tam parva erunt, quæ non poſſint hominem damnare, ſi à Deo abſque miſericordia judicemur.

D Reſpondeo; Quamvis peccata venialia, ſi cum mortalibus conferantur, non ſint perfectè peccata, ut in extremo capite ſuperiore docuimus, abſolutè tamen peccata nominari poſſunt, ut in ſacris literis nominantur. Nam juxta communiorem philoſophorum doctrinam, ens non univocè dicitur de Deo & rebus creatis; neque de ſubſtantia & accidente, & ſunt res omnes creatæ, res imperfectæ, cum creatore collatæ; & accidentia, entia ſunt imperfecta, ſi cum ſubſtantia conferantur: nomen tamen entis non ſolum Deo, ſed etiam rebus creatis, & ipſis quoque accidentibus, abſolutè communicatur. Itaque non negamus peccata venialia, abſolutè peccata, & iniquitates, atque offenſiones dici poſſe, & re ipſa his E nominibus in divinis literis appellari: ſed dicimus vocabula iſta non univocè peccatis mortalibus & venialibus convenire, & idcircò non eſſe ex ſolis his vocibus de rebus ipſis pronuntiandum, ſed oportere ex adjunctis, antecedentibus, & ſequentibus judicare, ubi Scripturæ divinæ de peccatis mortalibus, & ubi de venialibus loquantur.

Porrò in locis in argumento allatis, non de peccatis in univerſum, ſed de ſolis mortalibus agi facilè probare poſſumus. Primùm, quia ſi Scripturæ illæ peccata venialia comprehenderent, ſequeretur homines juſtos ob ſola peccata venialia non ſolùm excidere poſſe à vita gratiæ ſed etiam re ipſa excidere; non enim Scripturæ illæ dicunt, animam quæ peccaverit, poſſe mori, ſi Deus imputare velit peccatum, ſed planè mori; neque dicunt, eum qui non perman-

ſerit

Digitized by Google

[illegible] ea verò mandata ſunt omnia longè graviſſima de cavenda idololatria, inceſtu, homicidio, & ſimilibus, quæ conſenſu omnium crimina ſunt, ac peccata lethalia.

Pari ratione Ezechiel ubi ait: *Anima quæ peccaverit, ipſa morietur*, enumerat varia ſcelera, quæ ſunt omnia genere ſuo mortalia, & quidem ex gravioribus, & ideò abominationes, & res deteſtandas, atque impietates ea nominat. De ejuſmodi autem peccatis rectiſſimè dicitur: *Anima quæ peccaverit, ipſa morietur*.

Jam verò B. Paulus in toto 6. cap. epiſt. ad Romanos, de peccato illo diſſerit, quod pugnat cum gratia, & ſimul cum Juſtitia manere non poteſt; & quod qui habet, mortuus eſt, qui non habet, vivus: qualia ſunt non omnia peccata, ſed ſolùm lethalia, venialibus enim gratiam, juſtitiam, & vitam non excludi, & Catholici & Lutherani admittunt. De his igitur peccatis in extremo capite concludit: *Stipendium peccati mors, gratia autem Dei vita æterna*.

S. Jacobus in epiſtola ſua cap. 2. cùm ait: *Qui offenderit in uno, factus eſt omnium reus*; explicat ſatis apertè de criminibus ſe loqui, quæ propriè & perfectè ſunt contra legem. Sic enim ſubjungit continuò: *Qui enim dixit; Non mœchaberis, dixit, & Non occides. Quod ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis*. Cur autem dixerit, reum eſſe omnium mandatorum, qui unum tranſgreſſus fuerit, etiamſi cætera obſervaſſe videatur, cauſam reddit S. Auguſtinus in epiſt. 29. ad S. Hieronymum, quem ſequitur Beda in commentario hujus loci, & Oecumenius, quia videlicet omnia mandata ad unum revocantur, quod eſt mandatum dilectionis, ut Apoſtolus docet Rom. 13. hinc enim ſequitur, ut qui unum aliquod præceptum violat, conſequenter charitatem violet; qui autem charitatem violat, totam legem quodammodo violat: efficitur enim ita ſimpliciter tranſgreſſor legis, & reus mortis æternæ, ac ſi nullum unquam præceptum ſervaſſet.

Et quemadmodum, ut pulchrè docet auctor operis imperfecti in Matthæum homil. 35. in 2. tom. S. Joannis Chryſoſtomi, ei qui unam ſolùm corporis partem non armatam reliquit, & inde vulnus accepit & periit, nihil prodeſt, quòd reliqua membra magno labore munierit, ita nihil prodeſt ad mortem æternam evadendam omnia præcepta ſervare, ſi quis offendat, ac labatur in uno, cùm omnia ſint in charitate connexa, & qui charitatem violat, amicus Dei eſſe non poſſit.

mùm obſervandum eſt; non dixiſſe Dominum: Qui fecerit peccatum minimum, minimus vocabitur in regno cœlorum: neque etiam dixiſſe: Qui ſolverit unum ex his mandatis minimis, minimus vocabitur &c. Sed: *Qui ſolverit unum de his mandatis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum*.
C Ubi Dominus excludit à regno non eos, qui quomodocumque ſolvunt mandata legis divinæ, ſed qui ſolvunt, prava interpretatione illa deſtruentes, quod Scribæ, & Phariſæi faciebant, qui ſic prædicabant dilectionem amicorum, ut inimicos odio haberi præciperent; & ſic adulterium damnabant, ut concupiſcentiam ſolo corde conceptam prohibitam eſſe negarent. Hinc enim Dominus clamabat: *Non veni legem* (moralem videlicet) *ſolvere*, ideſt, abrogare, ac tollere, *ſed adimplere*, ideſt, perfectè explicare, & vires ad eam ſervandam fidelibus ſuppeditare. Itaque hoc modo unum ex minimis mandatis ſolvere, non eſt peccatum minimum ac veniale, ſed ingens ac lethale crimen,
D cùm ſit depravare ac corrumpere verbum Dei.

Et hoc modo intelligit hunc locum S. Hieronymus in commentar. ubi dicit, à Domino ſugillari Scribas, & Phariſæos, qui mandata divina, perperam exponendo, corrumpebant. S. etiam Auguſtinus in lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 16. ſcribit, illud: *Qui ſolverit & docuerit ſic homines*, ita eſſe accipiendum, ut ſenſus ſit: *Qui ſolverit, & docuerit ſic, ideſt, ſecundùm id quod ſolvit, non ſecundùm id, quod invenit, & legit*.

Deinde ſi quis contendat, excludi hoc loco à regno cœlorum non ſolùm qui perversè docet, ſed etiam qui non obſervat mandata minima, etiamſi fortè rectè doceat: poſſumus aliam adhibere ſolu-
E tionem. Nam per mandata minima rectè poſſunt intelligi mandata legis veteris: *Non occides: Non mœchaberis* &c. de quibus paulò ante dixerat: *Non veni legem ſolvere, ſed implere*. Et hoc modo hunc locum intelligit S. Auguſtinus in lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 18. & S. Anſelmus in comment. dicuntur enim illa minima, non quia peccatum minimum aut leve committant, qui ea prævaricantur; ſed quia minus perficiant hominem, quàm ea, quæ Chriſtus explicando & perficiendo tradidit. Minùs enim perfectus eſt qui tantùm non mœchatur, quàm qui etiam non videt ad concupiſcendum: & minùs perfectus eſt qui tantùm non occidit, quàm qui etiam nullum verbum contumelioſum dicit.

Denique ſi quis omninò velit per mandata minima intelligi mandata, quæ Chriſtus adjecit ſupra

juſti-

Digitized by Google

ut modeſtè de rebus ſuis loqueretur, & nos doceret etiam in hac doctrina humilitatem, vel etiam quia minus peccatum eſt hæc violare, quam ſuperiora. Minus enim malum eſt concupiſcere, quam re ipſa mœchari; & dicere *fatue* quam occidere. Quocirca ſicut non occidere, & non mœchari ſunt minima, quoad perfectionem, ut dicebat S. Auguſtinus & S. Anſelmus, & è contrario ſunt maxima, quoad reatum, quem inducunt, ſi violentur: ſic etiam non concupiſcere, & non conviciari ſunt minima quoad reatum, & è contrario ſunt maxima quoad perfectionem.

Sed Objicies, inter Chriſti mandata non ſolum inveniri; Non conviciari, ſed etiam Non iraſci, & Non dicere *raca*, quæ qui non obſervent, peccant venialiter, & tamen juxta Domini ſententiam, qui mandata illa minima ſolverit, minimus vocabitur in regno cœlorum.

Reſpondeo, illa non eſſe propriè & per ſe mandata, ſed gradus ejuſdem mandati. Dominus enim explicare volens perfectè mandatum illud legis; *Non occides*, quod à Scribis & Phariſæis perperam exponebatur: docuit non ſolum re ipſa, ſed etiam verbis, & cogitatione proximum lædere, peccatum eſſe; & ſimul explicuit diſcrimen horum graduum cum ait: *Qui iraſcitur, reus erit judicio; Qui dixerit raca, reus erit concilio; Qui dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis*. Itaque docuit, mandatum de non occidendo, perfectiſſimè obſervari ab eo, qui ne iraſcitur quidem proximo ſine cauſa; ſi verò quis leviter iraſcitur, ita ut non prorumpat in vocem indignationis, aut certè non in apertum convicium, eum jam recedere à perfecta obſervatione legis, ſed tamen cenſeri ſecundum quid non autem ſimpliciter prævaricatorem, & ideo non eſſe reum gehennæ ignis, ſed pœnæ longè mitioris. Si quis autem manifeſtum convicium in proximum jaciat, quod certè ex amico pectore progredi nequit, tum demum non à perfecta obſervatione, ſed ſimpliciter ab obſervatione legis eum cecidiſſe, atque adeo reum gehennæ ignis factum eſſe, & ſi reus eſt ſimpliciter violatæ legis, qui verbo lædit, multò magis reum eſſe, qui verberibus, aut morte fratrem ſuum afficit. Atque hæc de prima objectione.

Aliæ objectiones ſumuntur ex aliis Scripturæ ſacræ teſtimoniis, quæ non ita directè, ſed quaſi ex obliquo pugnare videntur contra ea, quæ nos ſupra docuimus.

Eſt igitur Secunda objectio, quam Joannes Calvinus producit in medium, illud Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c.* Ex quo loco ejuſmodi argumentum conficit in Antidoto Concilii Trident. ſeſſ. 6. cap. 12. *Quæro*, inquit, *an ullum ſit omninò quamlibet leve peccatum, quod non legis obſervantiæ repugnet? Quæ enim vitioſa cogitatio obrepet in hominis animum, ſi totius Dei amore occupetur? non autem ſatisfit legi, niſi cum diligitur Deus ex toto corde.*

Reſpondeo; Dilectio Dei ex toto corde duobus modis intelligi poteſt, Uno modo ut idem ſit *ex toto corde*, quod ſuper omnia alia integrè, ac perfectè, ut nulla alia cogitatio, nullus alius affectus ... re poſſe ei, qui totus in Dei amore occupetur, ſed eam dilectionem, quæ propria eſt beatorum, nobis in hac vita non propriè imperari, ſed tantum

B indicari aſſerimus, ut nimirum ſciamus, quo ſpem ac deſideria dirigere debeamus.

Hæc autem ita ſe habere in libro de Monachis, cap. 2. & 13. jam antea demonſtravimus, Sed hoc loco nobis illud unum argumentum ſufficiet, quod Scriptura teſtetur Davidem in toto corde ſuo ſecutum eſſe Deum 3. Regum 14. & ſimiliter Joſiam 4. Reg. 23. & de Zacharia & Helizabeth ſcribat Lucas cap. 1. ambulaſſe eos in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini, neque enim dicerentur ambulaſſe in omnibus mandatis, qui primum & maximum, quod eſt de diligendo Deo ex toto corde neglexiſſent. Quod autem de Davide, Joſia, Zacharia, Helizabeth Scripturæ teſtantur, ambigi non

C poteſt, quin etiam dici poſſit de Abrahamo, de Moſe, de Elia, de Joanne Baptiſta, de Apoſtolis Petro, Paulo, Joanne, Jacobo, & cæteris, & tamen Joannem dixiſſe ſcimus: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus*, 1. Joan. 1. & Jacobum ſimiliter: *In multis offendimus omnes*, Jacob. 3. Quare non repugnant obſervantiæ legis imperantis dilectionem ex toto corde, levia illa peccata, quæ in illis fuerunt, qui Deum ex toto corde dilexerunt.

Tertia objectio ſumitur ex illo Joan. 13. *Si non lavero te, non habebis partem mecum*. Nam S. Auguſtinus in commentario hujus loci interpretatur per lotionem pedum, purgationem à peccatis venialibus

D cujus expoſitionem ſequitur etiam S. Bernar. in ſermone de cœna Domini. Quod ſi peccata venialia excludunt à parte Domini, ideſt, à regno cœleſti; profectò natura ſua non venialia, ſed mortalia dicenda ſunt. Adde quod S. Baſilius lib. 1. de Baptiſmo, cap. 2. dicit, Jacobum ideo dixiſſe; *Qui offendit in uno factus eſt omnium reus*, quia audierat à Domino, *Si non lavero te non habebis partem mecum*. Ex quo intelligimus, ad venialia peccata etiam pertinere illud; *Qui offendit in uno, factus eſt omnium reus*.

Reſpondeo illud (*ſi non lavero te, non habebis partem mecum*) duobus modis exponi poteſt. Uno modo ad literam de materiali pedum lotione, ut vi-

E delicet notetur inobedientia Apoſtoli Petri, qui Domino parere nolebat in eo, ut fineret ſibi pedes lavari; & hoc modo accepit S. Baſilius hanc Domini comminationem; & rectè dixit, tale peccatum eſſe non obedire Domino, ut qui in ea una re offendat, fiat omnium præceptorum reus, non enim veniale, ſed mortale peccatum fuiſſet, ſi Apoſtolus Petrus perſpecta Domini voluntate obſtinatè reſiſtere omnino decreviſſet.

Altero modo de ſpirituali lotione à peccatis venialibus, quomodo acceperunt hunc locum S. Auguſtinus & S. Bernardus, præſertim propter illa verba: *Qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet*; quibus verbis ſignificatur homines juſtos eſſe quidem lotos, & tamen egere in hac vita purgatione à peccatis venialibus quaſi ſordibus pedum ex humana conver-

teſtimonio effici non debet, minima peccata mereri mortem æternam, ſed non perditura eſſe pœnam ſuam, quod quidem libenter concedimus, ſed non continuò pœna illa erit ſempiterna.

Deinde etiamſi Dominus diſertis verbis promiſiſſet regnum cœlorum iis, qui darent calicem aquæ frigidæ, non tamen conſequens eſſet, ut minimo peccato deberetur pœna gehennæ. Dare enim minimo operi maximum præmium, ingens liberalitas & miſericordia eſſet. Dare autem minimo peccato maximam pœnam, injuſtitia & crudelitas eſſet. Denique dare calicem aquæ frigidæ ex charitate Dei, non eſt minimum opus, ſed valdè magnum, & verè meritorium vitæ æternæ; huic autem operi bono non eſt opponendum peccatum veniale, quod ſimul cum charitate conſiſtit, ſed mortale, quod charitati repugnat. Quodlibet autem peccatum charitati repugnans, etiamſi alioqui minimum videatur, non minimum, ſed magnum erit, & verè mortis æternæ meritorium.

Aliæ quædam objectiones proponi poſſent ex illis Scripturæ teſtimoniis, quæ docere videntur, animas in purgatorio non eſſe certas de ſalute: ex quo deducitur, peccata venialia, quæ in illis fortè hærent, cùm de hac vita diſcedunt, mortem ſempiternam promereri. Sed eæ ſolutæ ſunt in 2. lib. de Purgatorio cap. 5.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

JAM verò ex Patribus primo loco objici ſolet S. Baſilius, qui in quæſtionibus compendio explicatis quæſt. 4. ſcribit, nullum peccatum eſſe contemnendum ut parvum, cum re vera nullum ſit parvum, quando B. Paulus de omni peccato generatim pronunciaverit, ſtimulum mortis peccatum eſſe; & rurſus quæſt. 293. affirmat, in novo Teſtamento nullam inveniri differentiam gravium & levium peccatorum.

Reſpondeo; Non certò conſtat, an eæ quæſtiones ſint Magni Baſilii, an potiùs Euſtathii Sebaſteni, cujus multi, & graves errores damnantur in Concilio Gangrenſi. Huic enim auctori à multis hoc opus olim adſcriptum fuiſſe teſtes ſunt Sozomenus lib. 3. hiſtoria cap. 13. & Nicephorus lib. 9. cap. 16. & lib. 13. cap. 29. Huc etiam accedit, quòd auctor harum quæſtionum quæſt. 1. & qu. 95. non

Secundo loco objici poteſt teſtimonium S. Hieronymi, qui in 2. dialogo adverſus Pelagianos ante medium, videtur omnia peccata habere pro mortalibus cum ita loquitur: *Si ira, & ſermonis injuria, atque interdum jocus, judicio concilioque, & gehennæ ignibus delegatur, quid merebitur turpium rerum appeti-*
C *tio, & avaritia, quæ radix eſt omnium malorum?*

Reſpondeo, ſine ulla dubitatione S. Hieronymus non accepit illos reatus conjunctim, quaſi exiſtimaverit, iram, vel jocum reos homines efficere judicii, concilii, & gehennæ ignis: Si enim hoc vellet, pugnaret cum ipſa Domini ſententia, quam ipſe idem Hieronymus paulò ante adduxerat. Siquidem in ea ſententia tres reatus tribus peccatorum generibus, vel potiùs tribus gradibus ejuſdem peccati reſpondent, ſinguli ſingulis, non ſingulis omnes. Et quamvis Hieronymus in enumerandis gradibus peccati Primò loco poſuerit iram; Secundò ſermonis injuriam; Tertiò jocum: In enumerandis autem reatibus, Primò loco poſuerit judicium; Se-
D cundò Concilium; Tertiò gehennam ignis: Tamen non reſpondet joco gehenna ignis, ſed ſermonis injuriæ, ut ex Evangelii textu colligitur. Quare S. Hieronymus non habuit rationem ordinis in illa enumeratione, ſed tantum numeri.

Tertiò objiciunt aliqui S. Auguſtinum, qui in lib. 2. de peccatorum meritis & remiſs. cap. 3. habet hæc verba: *Quis cum ſpe aliqua adipiſcendæ ſalutis æternæ, de hac vita migraret, manente illa ſententia, quod quicumque totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus, niſi poſt paululum ſequeretur, ſuperexultat autem miſericordia judicium?* Videtur enim his verbis S. Auguſtin. ſignificare, peccata quæcumque etiam venialia ex ſe mereri mor-
E tem æternam, & re vera ob quodlibet peccatum damnandos homines niſi miſericordia judicium mitigaret. Cui ſententiæ ſimilis eſt illa, ejuſdem auctoris in epiſt. 29. *Cum Rex juſtus ſederit in throno, quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur, mundum ſe eſſe à peccato? quæ igitur ſpes eſt, niſi ſuperexaltet miſericordia judicium?* Et illa ex confeſſionibus lib. 9. cap. ult. *Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam.*

Sunt præterea multa loca ejuſdem auctoris, qui docent, multa venialia ſimul collecta damnare hominem: ex quo ſequi videtur, ut ſi pauca venialia non damnent, id fiat ex miſericordia Dei, non ex natura ipſius peccati. Loca ſunt hæc: In epiſtola 29. ad Hieronymum: *Denique*, inquit, *S. Jacobus jam ex iſto loco de miſericordiæ operibus loquitur*,

ut

Digitized by Google

lium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra: ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimiſſa non dubitamus in baptiſmo, ſed illa utique, quæ humanæ fragilitati, quamvis parva, tamen crebra ſubrepunt, quæ ſi collecta contra nos fuerint ita nos gravabunt & oppriment, ſicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur & obruatur an paulatim ſubrepens aqua in ſentinam, & per negligentiam derelicta, atque contempta impleat navem, atque ſubmergat!

In concione 3. ſuper Pſalm. 118. *Sed quoniam*, inquit, *tentatio eſt vita hominis ſuper terram, etiamſi à criminibus longè ſimus, non tamen deeſt, ubi deſideriis peccati, vel facto, vel dicto, vel cogitatu obediamus, quando adverſus majora vigilantibus quædam incautis minuta ſubrepunt, quæ ſi adverſus nos colligantur, etiamſi non ſingula ſuis motibus conterunt, omnia tamen acervo nos obruunt.* Tract. 12. in Joan. *Quomodo*, inquit, *minuta peccata ſi negligantur, occidunt? minutæ ſunt guttæ, quæ flumina implent. Minuta ſunt grana arenæ, ſed ſi multa arena imponatur, premit, atque opprimit. Hoc facit ſentina neglecta, quod fluctus irruens paulatim per ſentinam intrat: ſed diu intrando & non exhauriendo, mergit navim.* Denique tract. 1. in epiſt. Joan. *Iſta levia*, inquit, *quæ diximus, noli contemnere: ſi contemnis, quando appendis, expaveſce quando numeras. Levia multa faciunt unum grande, Multæ guttæ implent flumen. Multa grana faciunt maſſam.*

Reſpondeo; Duo quædam pro compertis habenda ſunt, ex quibus pendet horum locorum explicatio. Primum eſt, S. Auguſtinum non exiſtimaſſe, eum qui venialiter offendit in uno, fieri omnium reum, juxta ſententiam S. Jacobi, ſed ſolùm eum, qui lethaliter offendit. Id quod perſpicuum eſt ex epiſt. 29. ad Hieronymum, ubi S. Auguſtinus non ſemel repetit, ideò, qui offendit in uno, fieri omnium reum, qui pugnat contra charitatem, ex qua pendent omnia mandata. Quare ex ſententia S. Auguſtini, qui peccat ſalva charitate, non ita offendit, ut fiat omnium reus. Idem autem S. Auguſtinus in eadem epiſtola ſcribit, peccata venialia committi à filiis Dei juſtis & charitatem habentibus, ſed non tantam, quantam in patria cœleſti habebunt. Ex eo enim quod non eſt in hac vita charitas tam perfecta, quàm erit in futura vita, omnia peccata venialia committi dicit.

Itaque vult peccata lethalia ſimpliciter cum charitate non poſſe conſiſtere: peccata autem venialia conſiſtere quidem cum charitate, ſed non cum perfectione illa charitatis, quam habebimus in patria. Ex quo ſequitur, ut qui lethaliter offendit in uno, fiat omnium reus; non autem qui venialiter. Quocirca in extrema epiſtola, ubi loquitur de peccatis venialibus, dicit eos qui multa peccata levia & quotidiana committunt, terreri à B. Jacobo dicente: *Qui offendit in uno factus eſt omnium reus*; non quia unum peccatum leve & quotidianum eam vim habeat, ut faciat omnium reum; ſed quia magna congeries peccatorum levium videatur æquare unum aliquod grande peccatum, quod qui commiſerit, fiet omnium reus. Hoc enim ſignificant illa verba ſuprà citata, quos

grande peccatum, non ita eſſe accipiendum, quaſi multitudo peccatorum venialium, dum venialia manent, æquari poſſit uni mortali. Id enim apertiſſimis rationibus convincitur eſſe falſum. Nam venialia B peccata, ex conſenſu omnium Theologorum, neque tollunt, neque minuunt habitum charitatis, ſed ſolum actum, & fervorem ejus impediunt: quare etiamſi omnia peccata venialia ſimul colligerentur in unum, numquam efficerent id, quod facit unum lethale peccatum, quod videlicet continuò charitatem excludit. Deinde pœna mortalis peccati ſempiterna eſt, pœna venialis temporaria: at nulla ſpatia temporalia æternitatem adæquare queunt: igitur nec ulla multitudo venialium peccatorum unius mortalis peccati gravitatem unquam adæquabit. Siquidem ea eſt proportio pœnæ ad pœnam, quæ culpæ ad culpam cum pœna ſequatur culpam.

Ad hæc ſi multa venialia uni mortali æqualia eſ- C ſent, incredibilis ambiguitas in animis fidelium exiſteret, cum neque Scripturæ, neque Concilia, neque ulli auctores unquam definierint, quot venialia requirantur ad unum mortale efficiendum. Denique oporteret venialia peccata, cùm multa ſunt, neceſſariò in confeſſione ſacramentali ſacerdotibus aperire; quòd & Concilio Tridentino ſeſſione 14. cap. 5. & communi Chriſtianorum ſenſui, & conſuetudini repugnat.

Sententia igitur ſancti Auguſtini (ut rectè docet B. Thomas in 1. 2. quæſt. 88. art. 3.) ea fuit, multa venialia, ſi contemnantur, & negligantur, paulatim diſponere hominem ad mortale crimen: quemadmodum vulnus curabile, ſi negligatur, paulatim gignit D apoſtema lethiferum, & eo modo dicitur fieri incurabile. Id quod apertius ſcribit S. Gregorius lib. 10. Moral. cap. 14. illis verbis: *Si curare parva negligimus, inſenſibiliter ſeducti audenter etiam majora perpetramus.* Et ante utrumque, idem ſcripſit Eccleſiaſticus cap. 19. cum ait: *Qui ſpernit modica, paulatim decidet*. Poſſet etiam dici, multa venialia, ſecundùm Auguſtini ſententiam æquari uni mortali, quoad pœnam temporalem in purgatorio luendam.

His duobus præmiſſis; Reſpondeo ad primum teſtimonium ex lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione duabus de cauſis S. Auguſtinum ſcripſiſſe: *Quis cum aliqua ſpe adipiſcendæ ſalutis &c.* Primò quia quodlibet crimen quamvis ſolum, & minimum ſit, ſufficit ad E æternam hominis perditionem, & nemo certò novit, an non habeat, vel habuerit aliquod ejuſmodi crimen, unde iram Dei ſibi conciliaverit, & ad gratiam ejus per veram pœnitentiam non redierit. Et ideò nemo cum ſpe adipiſcendæ ſalutis de hac vita migraret, niſi ſciret, ſe bonum Dominum habere, & ſperaret, per ejus miſericordiam peccata ſua, præſertim lethalia, jam eſſe dimiſſa. Secundò, quia in venialibus offendimus omnes, multa autem venialia diſponunt (ut diximus) ad mortale; qui verò offendit in uno mortaliter, efficitur omnium reus: ideò niſi Deus providiſſet nobis quotidiana remedia ad quotidiana purganda peccata, nemo ferè eſſet, qui cum ſpe aliqua adipiſcendæ ſalutis, de hac vita migraret.

Ad alterum locum ex epiſtola 29. & Ad tertium ex

lib. 9.

Digitized by Google

CAPUT XIV.

Diluuntur objectiones ex naturali ratione petita.

SUperſunt adhuc paucæ quædam objectiones, quæ ex ipſa naturali ratione ducuntur.

Prima objectio; Quælibet culpa juſtè poteſt à Deo puniri pœna mortis & temporalis, & æternæ; igitur quælibet culpa natura ſua mortalis eſt, & ſola Dei miſericordia venialis. Antecedens probatur. Nam malum culpæ etiam leviſſimæ majus eſt quolibet malo pœnæ etiam graviſſimæ; igitur juſtè poteſt quælibet culpa puniri quavis pœna etiam mortis æternæ; Antecedens hujus argumenti poſterioris probatur, quia potiùs ſubeunda eſt quævis pœna quamvis graviſſima, quàm peccatum aliquod etiam leviſſimum perpetrandum; Nam alioqui peccatum aliquando licitum eſſet, quod nullo modo fieri poteſt, cùm repugnantia ſint, aliquid eſſe peccatum, & eſſe licitum.

Reſpondeo; Poteſt quidem Deus de rebus ſuis facere quicquid libuerit, & non ſolùm hominem qui venialiter peccavit interficere, ſed etiam in nihilum redigere: tamen ſi id faceret, Dominum ſe probaret, non judicem: *Nam* (ut S. Auguſtinus ait lib. 3. adverſus Julianum, cap. 18. *Bonus eſt Deus, juſtus eſt Deus, poteſt aliquos ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt: non poteſt quemquam ſine malis meritis damnare, quia juſtus eſt*. Ita poſſumus, & nos dicere, bonus eſt Deus, juſtus eſt Deus. Poteſt aliquos ſupra condignum remunerari, quia bonus eſt: non poteſt quemquam ſupra condignum punire, quia juſtus eſt. Quare negamus quod in antecedenti illo aſſumitur, poſſe Deum juſtè punire peccatum quodlibet etiam veniale, pœna omnium graviſſima, quæ eſt mors æterna.

Ad probationem Reſpondemus, culpam quidem etiam leviſſimam eſſe majus malum, quàm ſit pœna quæcumque etiam graviſſima. Nam culpa eſt malum ſimpliciter, & nullo modo eligibilis: pœna autem eſt malum illi, qui punitur, non tamen ſimpliciter, quin etiam bona & juſta dici debet, & eſt eligibilis ad vitandum malum culpæ. Sed non ideò debetur maxima pœna leviſſimæ culpæ quia pœna ex genere ſuo minus eſt malum, quàm culpa. Non ſummo, atque infinito bono. Ea enim cauſa eſt, cur peccatum mortale dicatur infinitam malitiam habere, quia mutat ultimum finem, ac facit, ut homo relicto Deo, qui verè eſt infinitus, in rem creatam ut in ſuum finem ultimum convertatur. Quod autem non oporteat peccatum veniale committere ab bonum infinitum adipiſcendum, non ea eſt ratio, quia ſit ipſum etiam malum infinitum, ſed quia eſt ſimpliciter malum; ut non poſſit ullo modo fieri bonum, ac per hoc non ſit eligibile neque medium ad ullum bonum conſequendum.

Tertia objectio; Peccatum veniale poteſt numquam remitti; atqui peccatum, quòd numquam remittitur, ſemper puniri poteſt: igitur peccatum veniale ſemper puniri poteſt. Proinde quod temporaliter, & non in æternum puniatur, non eſt ex natura ejus, ſed ex miſericordia Dei. Propoſitio hujus argumenti probatur; Nam peccatum veniale remitti non poteſt ſine gratia Dei: quod autem ex gratia Deus facit, poteſt ſine dubio non facere; igitur poteſt veniale peccatum numquam remittere. Et confirmari poteſt argumentum ex ſententia S. Thomæ, qui in 1. 2. quæſt. 87. art. 5. ſcribit, peccata venialia in hominibus ad inferos condemnatis ſempiterno ſupplicio puniri.

Reſpondeo, peccatum veniale poteſt numquam remitti, ſed non oritur id ex natura ipſius peccati, ſed aliunde. Poſſunt autem duo quædam in peccato conſiderari. Primò deformitas, ſive macula, quæ ex peccato relinquitur in anima. Secundò reatus pœnæ ob injuriam Deo factam. Et quidem deformitas, quam parit peccatum mortale, oritur ex amiſſione gratiæ Dei, quæ eſt quaſi lux quædam, & vita ipſius animæ; & quia nemo poteſt ſe ipſum à morte revocare, ideò peccatum mortale, quod tollit principium vitæ, ideſt, gratiam, ex natura ſua eſt quodammodo, irremiſſibile. Nihil enim relinquit in homine, unde per ſe reſurgere poſſit, ſed ſi fortè reſurgit, id fit ex peculiari, & magna Dei miſericordia: At peccatum veniale non excludit gratiam Dei, non tollit principium vitæ, ſed tantùm impedit aliquo modo fervorem charitatis, & ideò propriè non efficit maculam ſeu deformitatem in anima: quòd ſi deformitas dicenda ſit privatio illa fervoris, ea facilè tolli poteſt per actum dilectionis, qui quidem eſt in poteſtate hominis juſti, & habitu charitatis præditi. Quare peccatum veniale, quod attinet ad maculam ſeu deformitatem, non eſt

tale per se inducit reatum pœnæ sempiternæ, sicut per ſe eſt irremiſſibile. Neque enim debet deformitas ſempiterna ſine pęna ſempiterna manere, ut pulchritudo, quæ de operibus Dei per culpam perpetuò tollitur, per decorem juſtitiæ perpetuò reparetur. Contrà autem veniale peccatum quemadmodum non eſt per ſe & ex natura ſua irremiſſibile, ita non inducit per ſe & ex natura ſua reatum pœnæ ſempiternæ, ſed temporalis: quamvis per accidens fieri poſſit, ut per omnem æternitatem puniatur ſicut per accidens fieri diximus, ut aliquando per omnem æternitatem minimè deleatur.

Ex his ad formam argumenti propoſiti reſpondemus; ac primùm concedimus peccatum veniale poſſe numquam remitti, & ſemper puniri, ſed per accidens, ut diximus, non per ſe. Ex quo etiam ſolvitur confirmatio ex auctoritate S. Thomæ.

Ad illud autem, quod objiciebatur in probatione propoſitionis, (peccatum veniale remitti non poteſt ſine gratia, quod autem ex gratia Deus fecit, poteſt non facere: igitur poteſt veniale peccatum numquam remittere.) *Reſpondemus*, vel gratiam in argumento ſumi pro habitu gratiæ in anima inhæ-

vangelio donum remiſſionis, ſi & ipſi remiſerimus
B debitoribus noſtris: *Si enim remiſeritis hominibus* (inquit Matth. 6.) *peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis delicta veſtra*: Profectò ſi non abſolutè, certè ratione promiſſionis & pacti non poterit non remittere, ſi & nos remiſerimus, eique dixerimus, ut ipſe nos docuit: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Itaque S. Auguſtinus in libro de correptione & gratia cap. 13. dicit, in judicio miſericordiam bonis meritis juſtorum eſſe reddendam. Merentur enim qui bene operantur, ut Deus miſericorditer indulgeat, ſi quid manente charitate deliquerint.

C Adde Poſtremò, quòd ſi vellet Deus non condonare, ſed omninò exigere pœnam peccati venialis ab eo, qui culpam ipſam venialem per actum dilectionis purgaſſet; temporalem tantùm, non autem ſempiternam exigere poſſet. Quocirca etiamſi nullum eſſet pactum Dei nobiſcum de remiſſione pœnæ, adhuc tamen perſpicuum eſſet, peccatum veniale ex natura ſua non inducere reatum pœnæ ſempiternæ. Atque hic ſit hujus diſputationis terminus.

LIBER

Porrò de cauſa peccati illius, atque adeò de cauſa peccati in univerſum graviſſima controverſia eſt, quænam ſit propria, & præcipua cauſa peccati, an ea videlicet in hominem, an potius in Deum referenda ſit. Qua controverſia explicata, ubi conſtiterit, Deum non eſſe cauſam peccati; ſubjicientur tres aliæ quæſtiones breviores de tentatione, quam ſatis conſtat cauſam fuiſſe minus principalem & extrinſecam ejuſdem peccati; *Unam*, cur Deus tentari permiſerit primum hominem, quem non ignorabat ea tentatione vincendum. *Alteram*, quid fuerit ſerpens ille, qui primum hominem in paradiſo tentavit. *Tertiam*, qualis fuerit illa tentatio.

CAPUT PRIMUM.

De erroribus circa primariam cauſam peccati.

MULTI fuerunt tum ex antiquis, tum ex recentioribus hæreticis, qui primariam peccati cauſam, ingenti blaſphemia, in Deum ipſum retulerunt. Princeps hujus erroris ille ipſe fuit, qui ſimpliciter Primus fuiſſe dicitur omnium hæreticorum. Sic enim de Simone Mago ſcribit Vincentius Lirinenſis in commonitorio adverſus profanas vocum novitates. *Quis ante Magum Simonem Apoſtolica diſtrictione percuſſum, à quo vetus ille turpitudinum gurges uſque in noviſſimum Priſcillianum continua, & occulta ſucceſſione manavit, auctorem malorum, id eſt, ſcelerum, impietatum, flagitiorumque noſtrorum auſus eſt dicere creatorem Deum?*

Deinde Cerdoniſtæ, Marcioniſtæ, Manichæi, Priſcillianiſtæ, Albigenſes, qui variis ſæculis, & in diverſis regionibus ſcholas impietatis aperientes, duoque prima principia, ac veluti duos Deos unum bonum, alterum malum introducentes, primariam peccati cauſam Deum malum eſſe voluerunt. De Cerdoniſtis vide Tertullianum in libro de præſcriptione adverſus hæreticos; De Marcioniſtis Irenæum lib. 1. cap. 29. adverſus hæreſes. De Manichæis S. Auguſtinum in lib. de hæreſibus cap. 49. De Priſcillianiſtis S. Leonem in epiſt. ad Turbium 93. cap. 6. De Albigenſibus S. Antoninum in Summa Theologica par. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. Sed quamquam iſti omnes Deum peccati cauſam eſſe dicerent, tamen ſententiam ſuam aliquo modo temperabant. Nam Simon Magus non docebat apertè Deum velle, aut imperare, aut etiam efficere mala, ſed ea ratione peccatorum noſtro-

A rum cauſam eſſe, quòd eam naturam nobis dederit, quæ non poſſit non peccare. Cerdon, Marcion, Manichæus, & cæteri, qui duo rerum principia ſtatuebant, referebant quidem peccati cauſam in principium quoddam primum, & ſempiternum, ſed illud non Deum, ſed diabolum, aut certè Deum non bonum, ſed malum nominabant.

Primus igitur, qui apertè Deum, & bonum Deum auctorem peccati fecit, Florinus quidam fuit, qui ex Montani diſcipulo, per novum hoc dogma hæreſiarcha fieri meruit. De quo Florino rectè ſcripſit Irenæus (ut refert Cæſarienſis lib. 5. hiſt. cap. 20.) eum fuiſſe pluſquam hæreticum, cùm id auſus fuerit pa- B làm aſſerere, quod nullus hæreticorum uſque ad id tempus aſſeruerat. Sanctus Auguſtinus in lib. de hæreſ. cap. 59. ſcribit, Seleucianorum hæreſim fuiſſe, malum aliquando eſſe à Deo, aliquando à materia. Sed non explicuit, an de malo naturali, an de morali, quod propriè dicitur peccatum, Seleuciani loquerentur.

Florinum, Irenæo (ut diximus) pluſquam hæreticum, noſtro hoc ſæculo non pauci ſecuti ſunt. Præcipui ſunt, qui dicuntur Libertini, quorum ſectam (quoniam alios auctores non habemus) ex Calvino didicimus, & ex eodem hiſtoriam, quam hoc loco recenſemus, petere coacti ſumus. Scripſit enim Jo- C annes Calvinus duos libros adverſus Libertinos, quorum alter inſcribitur: Inſtructio contra Libertinos, alter eſt epiſtola ad Rotomagenſes adverſus Franciſcanum quendam Libertini erroris ſectarium. Igitur auctores dogmatis fuerunt Coppinus & Quintinus, Sutores Flandri. Quorum alter (id eſt, Quintinus) Tornaci à Catholico magiſtratu tum ob multa flagitia, tum etiam ob novam, eamque valdè perníciosam hæreſim interfectus eſt, ſed prius erroribus abjuratis.

Primarius eorum fuit error, unum eſſe tantùm ſpiritum immortalem, videlicet Deum: angelos, dæmones, animas, nihil eſſe præter opinionem. Hinc

Digitized by Google

reprehendere.

Quartum, regenerationem eſſe depoſitionem conſcientiæ, abjectionem ſcrupulorum, ignorationem diſcriminis inter bonum & malum. Nam in ſtatu innocentiæ ignorabat Adam diſcrimen boni & mali, atque ad eum ſtatum redire dicunt Libertini eos, qui ſine ſcrupulo quidlibet agunt, & hanc eſſe Chriſtianam libertatem, & mortificationem veteris Adami. Quocirca ſi quem vident reformidare actiones malas, dicere ſolent, ò Adam adhuc aliquid vides, adhuc pomi illius guſtum retines.

B

Quintum, pœnitentiam nihil eſſe aliud, niſi agnoſcere, & profiteri ſe nihil egiſſe mali, atque ea de cauſa dicunt, Petro peccatum fuiſſe dimiſſum, quia crediderit, ſe non peccaſſe, cùm Chriſtum negavit: Judæ non fuiſſe dimiſſum quia crediderit ſe peccaſſe, neque potuerit conſcientiam illam exuere, ut ex illis ejus verbis cognoſcitur: Peccavi tradens ſanguinem juſtum.

C

Sextum, poſſe hominem in hac vita ad ſummam perfectionem, & innocentiam pervenire, quia videlicet, ſi abjiciat omnes ſcrupulos, omni peccato carebit.

Septimum, Chriſtum nihil eſſe, niſi quiddam compoſitum ex ſpiritu Dei, & opinione. Tunc autem mortuum eſſe Chriſtum, quando abolevit illam opinionem, quòd peccatum ſit aliquid: tunc verò ab inferis rediiſſe, & nos omnes in vitam revocaſſe, cùm docuit, nos eſſe ipſum Dei ſpiritum, qui ſemper vivit, & regnat; neque aliam expectandam eſſe reſurrectionem.

Octavum, licitum eſſe ſimulare, ac diſſimulare omnia, & cum Catholicis Catholicè, cum Lutheranis Lutheranè vivere.

D

Nonum, Scripturas ſacras non eſſe magnifaciendas, cùm ſpiritus ſufficiat. Porrò ipſi Libertini non ſolùm Scripturas, ſed etiam ſcriptores ſacros ita contemnebant, ut per contumeliam S. Joannem juvenem ſtolidum; S. Matthæum fœneratorem; S. Paulum vas confractum; S. Petrum Chriſti abnegatorem nominarent.

Quamvis autem horrendas iſtas blaſphemias, Calvinus deteſtari ſe dicat, & eas etiam (ut diximus) editis libellis refutare conatur: Omninò tamen probabile eſt, ut Anabaptiſtas ex Lutheranis, ſic Libertinos ex Calvinianis promanaſſe. Nam in libris Calvini, & Magiſtri ejus Zuvinglii, ac diſcipuli ejus Bezæ, necnon Martini Buceri, & Petri Martyris, qui in multis cum Calvino conveniunt, inveniuntur apertiſſimæ ſententiæ, ex quibus colligitur, Deum eſſe auctorem omnium ſcelerum, quæ ab hominibus perpetrantur.

E

Docuerunt idem olim Lutherus & Melanchthon, ut perſpicuum eſt ex aſſertione art. 36. ubi Lutherus ſcribit, neminem habere in poteſtate, ut cogitet bonum vel malum; & clarius ex commentario Melanchthonis in cap. 8. ad Rom. ubi legimus, ſic eſſe opus Dei, Davidis adulterium & Judæ proditionem, ut Pauli vocationem. Cæterum uterque ſententiam retractavit. Nam Lutherus in libro de viſitatione Saxonica agnoſcit, & docet liberum arbitrium in rebus civilibus tam ad bonum, quàm ad malum; & Me-

Explicatur ſtatus quæſtionis.

QUia præcipua controverſia, cum Zuvinglio & Calvino, & iis, qui in eodem errore verſantur, diſputanda eſt: operæ pretium eſſe duxi, ſtatum quæſtionis breviter explicare, nam ſi ſub his verbis controverſia proponatur, An Deus ſit auctor malorum; vel an peccare poſſit, vel, An ſit cauſa, cur nos peccemus: nulla quæſtio erit. Siquidem illa omnia non ſolùm Catholici, ſed etiam Calviniſtæ, & ipſi quoque Libertini negant.

De Libertinis id refert Calvinus in epiſt. ad Rotomagenſes adverſus Franciſcanum quendam Libertinum, his verbis: *Conteſtatur*, inquit, *ſibi longè aliam eſſe mentem, ſeque Deum mali auctorem facere nolle affirmat: ſed quid prodeſt ejuſmodi ſubterfugium in re tam aperta?* Itaque Libertini, tametſi adulteria, homicidia, rapinas, & cætera hominum ſcelera, atque flagitia in Deum referrent, negabant tamen ſe facere Deum auctorem malorum; quia videlicet non judicabant illa eſſe mala, cùm à Deo fierent, qui nihil mali facere poteſt.

Zuvinglius in ſerm. de providentia, cap. 5. & 6. non ſemel repetit, Deum injuſtum non eſſe, nec peccare ulla ratione poſſe. Joannes verò Calvinus non uno in loco diſertis verbis affirmat Deum non eſſe auctorem malorum. Præfatione libri de æterna Dei prædeſtinatione: *Inter omnes pios*, inquit, *fixum hoc, & confeſſum eſſe debet, non eſſe cur ſuis peccatis ſocium homines Deum adſcribant, vel ullo modo ſecum involvant ad partem culpæ ſuſtinendam*. Et in fine ejuſdem libri: *Ergo*, inquit, *cùm juſta de cauſa, licèt nobis ignota, à Domino procedant, quæ ſceleratè ab hominibus maleficia perpetrantur: etiamſi rerum omnino prima cauſa ſit ejus voluntas, peccati tamen eum eſſe auctorem nego*. Et paulò poſt: *Turpi quidem*, inquit, *& illiberali calumnia nos gravant, qui Deum peccati auctorem fieri obtendunt, ſi omnium quæ aguntur cauſa eſt ejus voluntas*. Et lib. 1. Inſtit. cap. 17. §. 3. *Ad hanc modeſtiam*, inquit, *quicumque erunt compoſiti, neque in præteritum de rebus adverſis contra Deum frement, neque ſcelerum culpam in ipſum regerent*. Et ibidem reprehendit Lyconidem, qui apud Plautum dicit: *Deus impulſor fuit, credo Deos voluiſſe*. Denique idem Calvinus in admonitione adverſus Libertinos longa diſputatione probare nititur, Deum non eſſe cauſam peccati. Petrus Martyr in comment. 1. cap. epiſt. ad Roman. ſcribit quidem Deum verè ac propriè impellere homines ad peccandum: tamen ſimul negat, Deum peccare, aut eſſe auctorem peccati.

Denique Theodorus Beza tum in reſponſione ad Heſhuſium, tum in alia ad Caſtalionem, diligenter purgat ſe & Calvinum ab illa nota quòd Deum auctorem peccati faciat. Ac (ut omittam cætera) in reſponſione ad Caſtalionem triginta & octo Aphoriſmis explicat totam ſententiam ſuam, & præceptoris ſui Calvini. Eorum Aphoriſmorum octavus ſic habet: *Non conſequitur ex iſtis ulla iſtarum blaſphemiarum, nempe vel Deum eſſe auctorem peccati, ſive delectari iniquitate, aut etiam velle iniquitatem: vel Satanam, aut homines malè agendo, obedire Deo, aut quatenus malè agunt, facere quod Deus vult, ac pro-*

inde

Digitized by Google

Dei quinque propoſitionibus comprehendi poteſt.

Prima eſt, Deus non ſolùm permittit, ſed etiam vult fieri quæcumque fiunt ab hominibus peccata. Secunda, Deus non ſolùm vult fieri, ſed etiam ab æternitate decrevit ut fierent, quæcumque fiunt ab hominibus peccata, idque non prævila determinatione voluntatis humanæ: Deus enim non decernit quidquam quia præſcit futurum, ſed præſcit futura, quia ipſe decrevit ut fierent. Tertia, Deus non ſolùm ab æternitate decrevit ut fierent, quæcumque fiunt ab hominibus peccata, ſed etiam imperat Satanæ, & improbis hominibus ut concipiant maleficia, eoſque ad hoc inclinat, impellit, & etiam cogit. Quarta, Deus non ſolùm imperat Satanæ, vel eum inclinat & impellit, ut homines ad peccandum inducat, ſed etiam ipſe operatur in mentibus hominum impiorum, & per eos, ut per ſua inſtrumenta, ipſe tamquam prima cauſa facit ea omnia, quæ reſpectu hominum dicuntur, & ſunt verè peccata. Quinta, tametſi ea, quæ reſpectu hominum dicuntur, & ſunt verè peccata, fiant Deo volente, definiente, imperante, & operante; tamen reſpectu Dei non poſſunt dici, nec ſunt peccata, ſed opera bona & juſta, quia homines mala intentione, Deus autem bono conſilio illa omnia facit. Proinde Deus neque ipſe peccat, neque eſt auctor, & cauſa peccati. Hanc eſſe Zuvinglii, Calvini, & Bezæ ſententiam, ex ipſorum libris & confeſſione facili negotio demonſtrabimus.

Primùm igitur Zuvinglius in ſerm. de providentia, quem ſcripſit ad Principem Cattorum Philippum anno 1530. has teterrimas, ac planè tartareas blaſphemias habet. Nam cap. 5. loquitur: *Porrò injuſtitiam in ſeſe nobis oſtendere numen cùm nulla ratione poſſet, ut quod undique verum, bonum, ſanctum natura ſit, per creaturam injuſtitia exemplum produxit, non quaſi creatura illam ſuo marte produxit, quæ nec eſt, nec vivit, nec operatur ſine numine, ſed quod numen ipſum auctor eſt ejus, quod nobis eſt injuſtitia, illi verò nullatenus eſt*. Et infrà: *Cùm igitur Angelum tranſgreſſorem facit, & hominem, ipſe tamen tranſgreſſor non conſtituitur*. Et cap. 6. *Quod Deus operatur per hominem, homini vitio vertitur, non etiam Deo*. Et infrà: *Unum igitur, atque idem facinus, puta adulterium, aut homicidium, quantum Dei eſt auctoris, motoris, impulſoris, opus eſt, crimen non eſt: quantum autem hominis eſt, crimen ac ſcelus eſt*. Et infrà: *Cùm movet ad opus aliquod, quod perficienti inſtrumento fraudi eſt, ſibi tamen non eſt; ipſe enim liberè movet, neque inſtrumento facit injuriam, cùm omnia ſint magis ſua, quàm cujuſque artificis ſua inſtrumenta, quibus non facit injuriam, ſi nunc limam in*

destinari à Deo, quo ipſe voluerit, & tandem cogi quaſi fræno Satanam & impios ad obſequia præſtanda, ideſt, ut juxta Dei mandatum maleficia concipiant, & moliantur.

Ruſus in eodem lib. cap. 18. §. 1. *Abſurdum*, inquit, *videtur, volente ac jubente Deo excæcari hominem, qui mox cæcitatis ſuæ pœnas daturus eſt, tergiverſando itaque effugiunt, Dei tantùm permiſſu, non etiam voluntate hoc fieri, ipſe verò palam ſe facere pronuntians, effugium illud repudiat. Quòd autem nihil efficiant homines, niſi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, niſi quod ipſe jam apud ſe decreverit, & arcana ſua directione conſtituat, innumeris, & claris teſtimoniis probatur*. Et §. 2. *Et certè*, inquit, *niſi intus operaretur in mentibus hominum, non rectè dictum eſſet, auferre labium à veracibus, & à ſenibus prudentiam*. Et paulò poſt: *Sed nihil*, inquit, *clarius poteſt deſiderari, quàm ubi toties pronunciat ſe excæcare hominum mentes, ac vertigine percutere, ſpiritu ſoporis inebriare, incutere amentiam, obdurare corda. Hæc etiam ad permiſſionem multi rejiciunt, ac ſi deſerendo reprobos, à Satana excæcari ſineret. Sed cùm disertè exprimat ſpiritus, juſto Dei judicio infligi cæcitatem, & amentiam, nimis frigida eſt ſolutio*.

Et paulò poſt, de ſceleribus Aſſiriorum: *Apparet*, inquit, *certa deſtinatione Dei fuiſſe impulſos*. Et infrà: *Dicitur etiam idem Satan excæcare infidelium mentes: ſed unde hoc, niſi quòd à Deo ipſo manat efficacia erroris, ut mendaciis credant, qui renuunt parere veritati*. Et §. 2. *Homo*, inquit, *juſto Dei impulſu agit quod ſibi non licet*. Ex his habemus quatuor priores propoſitiones: audimus enim Deum non ſolùm permiſſione, & deſertione, ſed voluntate, decreto, impulſu, præcepto, interna operatione efficere, ut homines cogitent, deliberent, agant quæ ſibi non licent.

Idem auctor lib. 2. Inſtit. cap. 4. §. 2. *Satan*, inquit, *alioqui pravos Chaldæorum animos venenatis ſuis aculeis ad perpetrandum id flagitium inſtigat: illi ad injuſtitiam furiosè ruunt, omniaque membra ſcelere obſtringunt, ac contaminant. Propriè ergo agere dicitur Satan in reprobis, in quibus regnum ſuum, hoc eſt, nequitiæ, exercet. Dicitur & Deus ſuo modo agere quod Satan ipſe, inſtrumentum cùm ſit iræ ejus, pro ejus nutu, ac imperio, huc atque illuc ſe inflecti ad exequenda ejus juſta judicia. Omitto hic univerſalem Dei motionem, unde creaturæ omnes ut ſuſtinentur, ita efficaciam quidvis agendi ducunt; de illa ſpeciali actione tantùm loquor, quæ in unoquoque facinore apparet. Idem ergo facinus Deo, Satanæ, homini aſſignari, videmus non eſſe abſurdum*.

Ruſus §. 3. poſteaquam dixerat Calvinus Deum

facinore cernitur Deo auctori tribuendam eſſe, quia ipſe per miniſterium Satanæ voluntates impiorum excitet ad malum, & corda eorum obduret, ne obediant &c.

Idem auctor in 3. lib. Inſtit. cap. 23. §. 4. Ita ſibi ipſe objicit: *Nonne*, inquit, *ad eam, quæ nunc pro damnationis cauſa obtenditur, correptionem, Dei ordinatione prædeſtinati antè fuerant? cum ergo in ſua corruptione pereunt, nihil aliud, quàm pœnas luunt ejus calamitatis, in quam ipſius prædeſtinatione lapſus eſt Adam, ac poſteros præcipites ſecum traxit, an non itaque injuſtus, qui creaturis ſuis tam crudeliter illudit?* Huic objectioni ita reſpondet: *Fateor ſanè, in hanc, qua nunc illigati ſunt, conditionis miſeriam, Dei voluntate decidiſſe omnes filios Adam, atque id eſt, quod principio dicebam, redeundum tandem ſemper eſſe ad ſolum divinæ voluntatis arbitrium, cujus cauſa ſit in ipſo abſcondita*. Et §. 7. *Diſertis*, inquit, *verbis hoc extare negant, decretum fuiſſe à Deo, ut ſua defectione periret Adam, quaſi verò idem ille Deus quem Scriptura prædicat, facere quæcumque vult, ambiguo fine condiderit nobiliſſimam ex ſuis creaturis*.

Et paulò poſt: *Decretum quidem*, inquit, *horribile fateor: inficiari tamen nemo poteſt, quin præſciverit Deus quem exitum eſſet habiturus homo, antequam ipſum conderet, & ideo præſciverit, quia decreto ſuo ſic ordinaverat*. Et §. 8. *Quamquam*, inquit, *nec ipſum, quem probabile eſt, ſola Dei permiſſione, nulla ordinatione hominem ſibi acceſſiſſe interitum*. Et paulò poſt: *Cadit igitur homo, Dei providentia ſic ordinante*. Et §. 9. *Excuſabiles*, inquit, *peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeunt peccandi neceſſitatem: præſertim cum Dei ordinatione ſibi injiciatur hujuſmodi neceſſitas. Nos verò inde negamus ritè excuſari, quandoquidem Dei ordinationi, qua ſe exitio deſtinatos conqueruntur, ſua conſtet æquitas nobis quidem incognita, ſed illi certiſſima*.

Ex his locis ſatis apertè colliguntur prima & ſecunda propoſitio Calviniani erroris. Diſertis enim verbis non ſemel Calvinus repetiit, non ſolum Dei permiſſione, ſed voluntate, ordinatione, prædeſtinatione primum hominem lapſum eſſe, quia Deus id voluerat, & ordinaverat, ideo etiam præſciviſſe; nec ſolum primum hominem, ſed omnes ejus poſteros ex Dei prædeſtinatione incidiſſe in peccandi neceſſitatem.

Porrò hæc omnia iterum repetit, & copioſius etiam tractat in lib. de æterna Dei prædeſtinatione. Quia verò liber ejus valdè prolixus eſt, neque diſtinctionem ullam habet capitum, aut ſectionum aliarum, citabo numerum paginarum, juxta editionem opuſculorum Genuenſem anni 1552. in fol. Sic igitur loquitur pag. 905. *Arcanum Dei conſilium, quo præordinatus fuerat hominis lapſus, qua decet ſobrietate, procul adoret fides noſtra*. Et pag. 906. *Ad juſtam hominis damnationem ſatis erat in via ſalutis cum eſſet collocatus, inde ſponte excidiſſe. At fieri aliter non potuit. Quid tum? an ideò culpa liberatur, quæ tota in ejus voluntate reſidet?* Vides lector hoc loco, Calvinum concedere, non potuiſſe hominem non cadere, quia æterno Dei decreto fuerat jam ejus caſus præordinatus.

Rurſus pag. 916. *Non niſi ſciente, atque ita ordinante Deo cecidit Adam, ſeque & poſteros perdidit*. Et falſum eſt, Deum non eſſe auctorem peccati, ſi ejus decreto homines peccant, quod autem falſum eſt, mirum non eſt, ſi explicari, & intelligi nequeat.

B Rurſus pag. 944. *Hinc certè jam colligere promptum eſt quàm inane & fluxum ſit illud divinæ juſtitiæ patrocinium, quæ mala ſunt, non ejus voluntate, ſed permiſſu dumtaxat fieri, equidem quatenus mala ſunt, quæ malo animo perpetrant homines, ut ſtatim planius exponam, Deo minimè placere fateor; ſed quod otioſum ea permittere fingunt, quæ Scriptura non tantum eo volente, ſed auctore fieri pronunciat, nimis frivolum eſt effugium*. Et pag. 946. *Ergo cum juſta de cauſa licet nobis ignota à Domino procedant, quæ ſceleratè ab hominibus maleficia perpetrantur, etiamſi rerum prima cauſa ſit ejus voluntas, peccati tamen eum eſſe auctorem nego. Nec verò oblivione tegenda eſt illa, quam poſui, cauſarum diverſitas, quod alia eſt propinqua, alia autem remota cauſa:* C *ut ſciamus quàm longa inter æquabilem Dei providentiam, & turbulentos hominum impetus, ſit diſtantia*. Hæc ille. Ex quibus habemus primam, ſecundam, & quintam Joannis Calvini propoſitionem.

Sed eandem quintam propoſitionem fuſius & apertius explicat idem Calvinus in inſtructione adverſus Libertinos cap. 14. ubi poſteaquam dixerat, in omni opere tam bono, quàm malo eſſe homines inſtrumenta Dei, ſubjungit hæc verba: *Magna eſt differentia inter opus Dei, & opus impii, cùm eo Deus vice inſtrumenti utitur. Impius enim ſua avaritia, aut ambitione, aut invidia, aut crudelitate incitatur ad facinus ſuum, nec alium finem ſpectat, ideò ex radice illa, ideſt, ex animi affectione, & fine, quem ſpectat, opus qualitatem* D *ſumit, & merito malum judicatur, ſed Deus reſpectum omnino contrarium habet, nempe ut juſtitiam ſuam exerceat &c.* Et infrà, ſimilem eſſe dicit Deum ſoli, qui radiis ſuis in cadavere corruptionem generat, & tamen impuritatem nullam ad ſe trahit.

Addam nunc etiam Theodori Bezæ teſtimonia, ut exactè intelligatur, quid Calvinus, & ejus ſectatores de hac re ſentiant. Is igitur in reſponſione ad Sebaſtianum Caſtilionem de æterna Dei prædeſtinatione in refutatione ſecundæ calumniæ, ita loquitur de caſu Adami: *Deus hominem conditurus ad gloriam tum miſericordiæ, tum ſeveritatis ſuæ declarandam, Adamum condidit ad imaginem ſuam, ideſt, ſanctum, ac innocentem. Cur non id verò? nempe quia bonus cum ſit,* E *non poteſt ab eo vitioſum quidquam creari: vitioſi autem ſint oportet tum quorum conſtituit miſereri, tum etiam quos juſtè decrevit gloriæ ſuæ cauſa condemnare. Ideo oportuit Adamum condi ſanctum, & innocentem, ſed qui ſua ſponte, & ſine ulla Dei culpa vitioſus factus, viam patefaceret æternis Dei conſiliis, ideſt, tum miſericordiæ, tum ſeveritati ipſius declarandæ. Oportuit ergo Deum quoque hanc unicam viam ſibi aperire, ideſt, Adam lapſum ordinare, ſed ad eum, quem dixi finem, qui cum ſit juſtiſſimus & ſanctiſſimus, juſtam quoque ipſius ordinationem eſſe conſequitur*. Et paulò poſt: *Quærenda* inquit *eſt vitii origo in inſtrumentorum ſpontaneo motu, quo fit ut Deus juſtè decreverit, quod illi juſtè fecerunt. At enim dices, Non potuerunt reſiſtere Dei voluntati, ideſt, decreto, fateor, ſed ſicut non potuerunt, ita etiam noluerunt. Verùm non poterant aliter velle. Fateor*

quod

agunt, omnia igitur bona ſunt quatenus à Deo efficiuntur: & diſcrimen illud boni, & mali in inſtrumentis duntaxat locum habet.

Aphoriſmus XX. *Nam ſi hæc inſtrumenta bona ſunt, & reſpiciunt patefactam Dei voluntatem, bene agunt, & Deus quoque bene agit per illa. Quo fit ut id opus omnibus modis ſit bonum.* C

Aphoriſmus XXI. *Mala autem inſtrumenta, mala, inquam, non ex creatione, ſed ex corruptione, quatenus quidem agunt, malè ſemper agunt, ideoque juſtè incurrunt in iram Dei: quatenus autem Deus per illa agit, bono Dei operi, vel invita, vel per ignorantiam ſerviunt. Nam Deus, per quæcumque agat inſtrumenta, ſemper bene agit.*

Aphoriſmus XXII. *Sic autem agit per illa inſtrumenta, ut non tantum ſinat illa agere, nec tantum moderetur eventum, ſed etiam excitet, impellat, moveat, regat, atque adeo, quod omnium eſt maximum, etiam creet, ut per illa agat quod conſtituit. Quæ omnia rectè agit Deus, & ſine ulla injuſtitia.*

Atque hæc quidem omninò ſufficerent ad ſententiam Calvini & Bezæ intelligendam. Addam tamen D adhuc unum aphoriſmum, ut ex eo diſcamus quàm acutè Beza de his rebus diſſerere ſoleat. Sic igitur loquitur in aphoriſmo 31. *Agit* (Deus) *ſui operis reſpectu: permittit verò ejus operis reſpectu, quod mala ipſa inſtrumenta ſponte peragant; ſive quatenus activa ſunt, non paſſiva inſtrumenta, ut uſitata in ſcholis verba retineamus. Juſtè tamen permittit, quod iſta injuſtè agant, quoniam peccata, quatenus à Deo nolente permittuntur, peccata non ſunt, ſed peccatorum pœna; juſtum enim eſt coram Deo peccata etiam peccatis ulciſciſi. Sed iſta eadem actiones, quatenus à Satana, & à malis per Satanam, & per propriam concupiſcentiam ſolicitatis proficiſcuntur, eatenus demum peccata ſunt, quæ Dominus juſtè ſuo tempore ulciſcitur. Numquam enim Dominus* E *peccata quatenus peccata ſunt, permittit, immò ſemper prohibet, ac vetat.*

Sequuntur autem ex hoc eleganti aphoriſmo Tria quædam notatu digniſſima. Primo ſequitur, ea quæ fiunt ab inſtrumentis malis ſub eadem ratione permitti, & non permitti. Nam quæ fiunt ab inſtrumentis malis, quatenus ea inſtrumenta activa ſunt, non fiunt à Deo, ſed permittuntur, ut habet initium aphoriſmi hujus 31. & illa eadem, ſub eadem ratione, ideſt, ut fiunt ab inſtrumentis malis, quatenus ea inſtrumenta activa ſunt, non permittuntur à Deo. Deus enim peccata non permittit, ſed prohibet, ut habet finis ejuſdem aphoriſmi, peccata autem ſunt ea quæ fiunt ab inſtrumentis malis, quatenus activa ſunt, ut habet aphoriſmus 21. Igitur nihil fieri poſſe, extra controverſiam eſſe credidit. At per aphoriſmum Bezæ, quæ fiunt ab inſtrumentis malis, quatenus activa ſunt, Deo nec agente, nec permittente fiunt, quia peccata ſunt, & Deus peccata nec facit, nec permittit. Igitur ea Deo, vel ignorante, vel repugnante fiunt.

CAPUT IV.

Ex ſententia Zuuinlgii, Calvini & Bezæ rectè colligi, Deum eſſe auctorem peccatorum, quæ à nobis fiunt.

EXpoſita ſententia Zuuinglii, Calvini & Bezæ de cauſa peccati ex parte Dei; ſequitur ut probemus ex ea ſententia rectè colligi, Deum eſſe auctorem peccati, quamvis id ipſi, ne invidiam tam horribilis blaſphemiæ ſubeant, nec palam affirmare audeant, & non rarò diſertis verbis inficientur. Ac ut ſit clarior diſputatio, & impietas adverſariorum magis eluceſcat, quatuor abſurda, & blaſphema ex ſententia adverſariorum ſequi demonſtrabo. Primum enim erit, Deum verè & propriè eſſe auctorem peccatorum quæ fiunt ab hominibus. Secundum, propriè, & verè Deum peccare. Tertium, Deum ſolum verè peccare. Quartum, ſi hæc negentur, veram fore Libertinorum ſententiam, quæ habet, nihil eſſe peccatum niſi falſam opinionem. Ex quibus intelligetur abſurdiſſimum dogma Libertinorum, quod ab ipſo Calvino refutatum eſt, ab ejuſdem Calvini doctrina, tamquam à radice ſurculum germinaſſe.

Veniamus ad Primum. Deus (ex ſententia adverſariorum) impellit homines ad peccandum, atque adeo cogit eos peccare. Sic enim Zuuinglius ſcribit in ſerm. de providentia, cap. 6. *Nec dicet quiſquam, Innocens igitur eſt latro; Deo enim impulſore egit. Nam contra legem peccavit. At, inquies, coactus eſt ad peccandum. Permitto, inquam, coactum eſſe, ſed in hoc ut & alter transferetur, & alter cruci adfigeretur.* Ubi fatetur Zuuinglius, cogi latronem à Deo ad homicidium, ſed ad eum finem, ut occiſus à latrone transferatur ad cœlum, & ipſe latro ex ſententia judicis affigatur in cruce. Sic enim ſe ipſe exponit.

Calvinus ſic loquitur lib. 1. Inſtit. cap. 18. §. 4. *Homo juſto Dei impulſu agit quod ſibi non licèt.* Et ſuprà cap. 17. §. 11. dixerat, impios à Deo cogi quaſi fræno ut maleficia concipiant, & moliantur. At qui impellit, & cogit alium ad opus quodcumque faciendum, ejuſdem, operis auctor primarius eſt, & dicitur apud omnes

Digitized by Google

maleficia magis pertinent ad Deum, ut auctorem, quàm ad ipſos impios, & Satanam.

Ad hæc, Impii dum peccant, inſtrumenta Dei ſunt, ut paſſim in locis citatis Calvinus, & Beza teſtantur: At qui utitur inſtrumento, auctor eſt primarius ejus operis, quod ipſe per inſtrumentum facit; igitur Deus ex ſententia Calvini, & Bezæ auctor eſt primarius omnium peccatorum.

Denique Deus ab æternitate voluit, & decrevit, ut primus homo caderet in peccatum, non ante præviſa determinatione voluntatis humanæ, ſed ex mero, & abſoluto beneplacito ſuo, ut Calvinus docet lib. 3. Inſtitut. cap. 23. & in lib. de prædeſtinatione, quæ loca ſupra fusè citavimus. At ſi Deus permiſiſſet primo homini, ut ſtaret, vel caderet pro arbitrio ſuo, & non potius efficaciter procuraſſet ut caderet, facilè decretum illud fruſtrari potuiſſet; igitur neceſſe fuit, ut Deus primi hominis caſum efficaciter procuraret; atque adeò primo homini peccandi neceſſitatem injiceret. Quod ipſum libenter Calvinus admittit in locis citatis. At qui procurat, & quidem efficaciter, ut aliquis peccet, is ejus peccati veriſſimus auctor dici debet, niſi cum ipſo naturæ lumine pugnare velimus: igitur Deus ex Calvini ſententia, veriſſimus auctor peccati, quod primus homo commiſit, haberi poteſt, ac debet.

Hæc argumenta, quæ partim ex adverſariorum pronunciatis, partim ex certiſſimo lumine naturæ, & conſenſu, confeſſioneque omnium gentium contexta ſunt, non difficulter Zuinglius, & Calvinus unica diſtinctione ſibi videntur eludere. Dicunt enim Deum impellere, & cogere impios ad ſcelera concipienda, & moliendà, ſed ea non eſſe ſcelera quatenus fiunt Deo impellente, & cogente, ſed quatenus procedunt à mala impiorum voluntate, & ideò non Deum, ſed ipſos impios eſſe auctores ſcelerum ſuorum. Pari ratione dicunt Deum jubere impiis, ut ſcelera concipiant; item eſſe impios inſtrumenta Dei; & denique Deum efficaciter procurare, ut homines cadant: ſed opera impiorum non poſſe dici, neque eſſe peccata, qua parte à Dei mandato, providentia, vel motione procedunt: ſed ea ſolùm ex parte qua ſunt ipſorum inſtrumentorum, ideſt, hominum impiorum opera.

Cur autem mala ſit voluntas hominis, quæ flagitium eligit, non autem ſit mala voluntas Dei, quæ idem flagitium eligi voluit: ſive cur in eodem opere, bona ſit voluntas Dei, mala voluntas hominis; tres cauſas reddunt. Una eſt, quia natura humana vitio primi hominis tota corrupta eſt, ſed iſta ratio (quàm alio loco copioſius refutabimus) non ſolvit quæſtionem. Nam peccatum primum primi hominis, ut etiam peccatum primum Satanæ, non ortum duxit ex aliqua præexiſtente naturæ corruptione, ut adverſarii confitentur. Ex quo etiam refellitur alia ratio, quæ adferri poſſet, cur Deus non ſit auctor peccati, quia videlicet non velit peccatum ut culpam, ſed ut pœnam alterius peccati. Nam iſta ratio non poteſt habere locum in primo peccato primi hominis, & Angeli, quod cum fuerit primum, nullius præcedentis peccati pœna eſſe potuit.

ter miſereatur, ut ea ratione juſtitiæ, miſericordiæque ſuæ gloriam manifeſtet.

Porrò impiorum voluntatem eſſe malam, quia in illo ipſo opere, quod imperante, impellente, & movente Deo faciunt, malum finem ſpectant, videlicet ut libidinem ſuam expleant, non ut gloriæ Dei ſerviant. hanc rationem reddit Zuinglius in ſerm. de providentia cap. 6. *Quod*, inquit, *Deus facit, liberè facit, alienus ab omni affectu noxio, igitur & abſque peccato, ut adulterium David, quod ad auctorem Deum pertinet, non magis, Deo ſit peccatum, quam cum taurus totum armentum inſcendit, & implet &c.* Eandem rationem reddit Calvinus lib. 1. Inſtituit. cap. 17. §. 5. & in lib. de æterna Dei prædeſtinatione pag. 946. & in inſtruct. adverſus Libertinos cap. 14. & Beza in reſponſione ad Sebaſtianum Caſtalionem, in refutatione ſecundæ calumniæ, & in Aphoriſmis, ut ſupra citavimus. Sed hanc eorum doctrinam, quæ totius erroris fundamentum eſt, nullo negotio ſolidiſſimè poſſumus refutare.

Primum enim doctrina Apoſtolica eſt, non eſſe facienda mala, ut veniant bona, Rom. 3. non igitur bona intentio, & finis bonus animo conceptus id efficere poteſt, ut liceat ea facere, quæ per ſe intrinſecè, & ex objecto mala ſunt. Alioqui reprehendi non deberet, qui cauſa eleemoſinæ furtum faceret: neque is, qui privata auctoritate hominem interficeret, ne is exemplo, aut facto ſuo aliis noceret: neque ille, qui ſuſcipiendæ prolis gratia committeret adulterium. Siquidem iſti omnes bonum finem ſpectarent. Quod ſi hominum furta, homicidia, adulteria verè peccata ſunt, & homines eorum ſcelerum auctores juſtiſſimè puniuntur, tametſi bona intentione facta eſſe, re vera dicantur, & ſint: cur Deus eorundem operum auctor ob ſolam intentionem bonam excuſandus erit? fallitur igitur adverſarius, & quia mala intentio vitiat opus alioqui bonum; perperam ipſe colligit opera mala ex intentione bona juſtificari. Nam opus bonum naſcitur ex integra cauſa, malum autem ex quovis defectu oriri poteſt. Id quod nemo ignorat, qui vel prima moralis philoſophiæ rudimenta didicerit.

Deinde quæram ab adverſario, utrum mala hominis intentio ſit à Deo, nec ne. Nam ſi malæ intentionis eſt auctor Deus, ſequitur omninò peccati auctorem eſſe Deum. Quomodo enim non eſt auctor peccati, qui non ſolùm actionis malæ auctor eſt, ſed etiam ipſius intentionis malæ, unde habet actio, Calvino, & Beza doctoribus, ut ſit mala, & peccatum propriè nominetur? Porrò Deum intentionis malæ auctorem eſſe, negare non poſſunt adverſarii, niſi ſecum ipſi manifeſtè pugnare velint. Nam ſi Deus, ut ipſi volunt, impellit homines ad peccatum, & peccatum non eſt ſine mala intentione, certè impellit etiam ad malam intentionem. Et ſi ab æternitate decrevit ad miſericordiam, & juſtitiam ſuam oſtendendam, ut homo peccaret; & peccatum non eſt peccatum, niſi mala intentione fiat, neque poteſt ex miſericordia verè remitti, aut ex juſtitia verè puniri, niſi verè peccatum ſit, hoc eſt, niſi mala intentione fiat, manifeſtè ſequitur, Deum ab æternitate

aliquid, Deus [illegible] *, vel hominem tranſgreſſorem facit, ipſe tamen non tranſgreditur, ut qui contra legem non veniat. Non eſt igitur peccatum quod Deus fecit, ſed homini, atque Angelo eſt, illos enim lex premit, atque accuſat. Deo cum creaturis ſuis liberè licet agere, non minus quàm patrifamiliæ cum rebus ſuis, quàm figulo cum luto. Utcumque igitur creaturam huc impellat, aut illuc agat, tantum abeſt ut peccet, ut hæc citra inſigne bonum non faciat, cum interim homo, cui lex eſt præfixa, etiam cum impellitur, peccet, adverſus enim legem operatur*. Hæc ille.

Sed hæc Zuinglii doctrina ſibi ipſa repugnat, & evidentiſſimè refutatur. Primùm, ſi Deus impellit hominem ad adulterium (ut ipſe dicit) quemadmodum artifex inſtrumentum ad opus; vult igitur ut homo ſibi pareat in adulterio perpetrando, quemadmodum vult artifex ut ſibi pareat inſtrumentum in opere faciendo; proinde ille impulſus Dei eſt præceptum, & lex, quam homo implere tenetur, ut inſtrumentum tenetur obſequi artifici, à quo movetur. Ergo homo impulſus à Deo, adulterium committens prævaricatur, & non prævaricatur Dei legem; peccat, & non peccat. Et Deus illum impellens vult eum ſervare, & non ſervare legem, peccare, & non peccare.

Deinde, licèt Deo non ſit lex poſita ab aliquo ſuperiore legiſlatore, tamen ſua ſapientia ipſi eſt lex, & (ut ipſe Zuuinglius ibidem docet) quod nobis eſt lex, Deo eſt ingenium, & natura. Non minus ergo tenetur Deus, non repugnare ingenio, ſapientiæ, & naturæ ſuæ, quàm teneantur homines non repugnare legi Dei. Quare ſi Deus impelleret homines ad ea, quæ ſunt contraria legi æternæ, ac proinde ingenio, & ſapientiæ Dei, quale eſt adulterium, mala eſſet ejus voluntas, quippe quæ repugnaret regulæ rectæ divinæ ſapientiæ, & Deus ſeipſum negaret, quod nullo modo fieri poteſt, ut Apoſtolus ait.

Tertiò, Deo non eſt lex poſita ex ſententia Zuinglii, quomodo juſto non eſt lex poſita. At juſto non eſt lex poſita, quæ eum terreat, quia ſponte ſua legem ſervat; non autem quia non peccet, ſi fortè contra legem aliquid faciat. Nam Ezech. 18. Dominus teſtatur, juſtum planè peccaturum, & damnandum, ſi fecerit ea, quæ ſunt lege prohibita. Igitur eodem modo Deo non eſt lex poſita, quia ſponte ſua, immò ex natura ſua ſemper conformis eſt voluntas ejus ſapientiæ ipſius; non quod liceat Deo ſeipſum negare, ad ea homines impellendo, quæ repugnant æternæ legi, quæ eſt ipſa Dei infinita ratio, & ſapientia.

SEquitur nunc, ut probemus, Deum ex ſententia adverſariorum, non ſolùm eſſe peccati auctorem, ſed verè, ac propriè peccare; quæ eſt blaſphemia horribilis, & quam ne ipſi quidem Libertini liberè proferre audent. Sciendum eſt igitur, ad hoc, ut aliquis verè, ac propriè peccet, non id requiri: ut is velit
C peccatum ſub ratione peccati, ideſt, eligat ipſam peccati turpitudinem, atque malitiam; ſed ut ſit cauſa actionis malæ, quatenus ex ipſa actione conſequitur ea malitia. Nullus enim eſt, qui velit malum ſub ratione mali, cum malum ſit extra objectum voluntatis, & nihil habeat unde appeti, eligive poſſit. Itaque facinoroſi omnes in peccatis, non ipſam peccati turpitudinem, ſed bonum aliquod, ut lucrum, aut voluptatem ſpectant: ſed ideò verè ac propriè peccare dicuntur, quia lucrum, aut voluptatem quærunt per actionem, cui eſt annexa turpitudo, & ejus actionis ipſi cauſa ſunt, non quocumque modo, ſed ut ex illa actione neceſſariò ſequitur turpitudo. Hinc enim fit, ut peccati turpitudo ipſis jure, ac meritò tribuatur.

Porrò tria requiruntur ut ad actionem aliquam turpitudo ſequatur, ac per hoc tria requiruntur, ut aliquis verè ac propriè peccare dici poſſit. Primùm eſt, ut actio repugnet legi ſive poſitivæ, ſive naturali, ſive temporali, ſive æternæ. Nam ut libro ſuperiore docuimus ex Scriptura, & Patribus, nihil eſt aliud peccatum, niſi prævaricatio legis. Denique extra controverſiam eſt, actionem non eſſe malam, quæ nulli legi repugnet. Proinde extra controverſiam etiam eſſe debet, quòd primo loco poſuimus, requiri in actione, ad quam ſequitur turpitudo, ut alicui legi repugnet.

E Alterum eſt, ut ea actio à cauſa libera efficiatur. Hæc enim ſola ratio eſt, cur animantia bruta, pueri, ſtulti, dormientes, non peccent quamvis ea faciant, quæ alioqui cum regula rectæ rationis apertiſſimè pugnant, ut ſi hominem interimant, aut blaſphemum aliquid proferant (nam pſitaci, & corui interdum ad loquendum aſſueſiunt) aut res ſacras turpiter fœdent, aut aliquid aliud ejuſdem generis perpetrent.

Tertium, quod ad veram peccati rationem exigitur eſt, ut, qui actionem cum lege pugnantem facit, non ſolum liberè faciat, ſed etiam faciat ut cauſa particularis, ita ut actio talis ſit in ſpecie, quia à tali cauſa procedit, quia enim cauſa univerſalis limitatur, ac determinatur à cauſa particulari, & ex ſe indifferens eſt ad hanc actionem, & ad illam, non poteſt rectè dici hanc actionem eſſe talem in ſpecie,
quia

Digitized by Google

quum, aut plantam, & ſi hominem non magis illum, quàm illum, niſi à cauſa particulari determinaretur. Proinde monſtroſitatis, quæ in homine cernitur, cauſa eſt alter homo, qui hominem illum genuit, non cęlum, quod influxum præſtitit ejuſmodi, ut cum eo perfectus homo gigni potuiſſet, niſi in cauſa proxima impedimentum extitiſſet.

Jam igitur, ſi Deus concurrat cum homine ad actionem illam, quæ peccatum eſt, ſolùm ut cauſa univerſalis, facilè poterit intelligi quomodo & actionis illius cauſa ſit, & cauſa peccati non ſit. Erit enim verè cauſa actionis, quia verè concurret ad ſubſtantiam, ſive entitatem (ut ſic loquamur) actionis illius producendam; & tamen cauſa peccati non erit, quia concurret influxu quodam univerſali, & indifferenti ad hanc actionem, & ad contrariam; ac per hoc non erit talis actio in ſpecie, quia à Deo, ſed quia ab homine prodit: & tota culpa erit hominis, qui concurſu Dei abuti voluit ad iſtam actionem, cùm ad aliam bene uti potuiſſet. Qua ratione etiam non dicitur Deus cauſa peccati, quod libera hominis voluntate committitur, licet liberam voluntatem homini ipſe dederit, eamque conſervet; quia videlicet, libera voluntate poteſt homo bene uti ſi velit & eam illi Deus ideò dedit, ut ea bene uteretur, non ut illa in ſuam perniciem, & donatoris injuriam abuteretur.

Quod ſi Deus non ſolùm, ut cauſa univerſalis ad eas actiones, quæ malæ ſunt, concurrat, ſed etiam ut cauſa particularis eas, ut tales ſunt in ſpecie, intendat, eaſque imperet, vel ad eas hominem impellat, vel per homines, ut per inſtrumenta, actiones illas in ſpecie efficiat: nullo modo intelligi poterit, quemadmodum Deus ipſe non peccet. Non enim homines alia de cauſa peccare dicuntur, & verè, ac propriè re ipſa omnium conſenſu peccant, niſi quia ſunt cauſæ liberæ, & particulares earum actionum, quæ cum ratione, atque æterna lege pugnant. Deformitas enim illa, & malitia, in qua peccati ratio propriè conſiſtit, neceſſariò ſequitur ad ejuſmodi actiones, ut ſuprà demonſtratum eſt.

Jam vero Calvinus, & Zuuinglius non negant, Deum concurrere ad actiones quaſdam, quæ cum æterna lege pugnant, & ex objecto ſunt malæ: neque illud etiam negant, Deum liberè, ac (ut Apoſtolus loquitur) ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ omnia operari. In quibus duobus ab eis non diſſentimus: ſed de tertio illo capite, quod ad peccandum requiri diximus, tota controverſia eſt. Nos enim Deum dicimus concurrere ad eas actiones ſolùm ut cauſam univerſalem, per influxum quendam indifferentem tam ad eas, quàm ad contrarias; & præterea ſi non de phyſica, ſed de morali cauſa agatur, dicimus actiones illas in ſpecie à Deo non intendi, nec imperari, ſed è contrario, improbari, prohiberi, damnari; atque ideò non poſſe ullo modo in Deum referri earum malitiam, ac turpitudinem.

At adverſarii non uno in loco docent, Deum non ſolùm ut cauſam univerſalem ad actiones illas concurrere, ſed etiam eas, ut tales ſunt in ſpecie, velle, & imperare, ac per inſtrumenta ſua propriè efficere, aſſignari debere etiam Deo, cujus Satan, & homo inſtrumenta ſunt, quia Deus non influxu tantum generali cum Satana, vel homine cooperatur, ſed etiam ſpecialem illam actionem, quæ cernitur in facinore, ipſe intendit, & ad eam inflectit hominis, & Satanæ voluntatem, ac denique illam propriè ipſe facit.

Idem etiam lib. 1. Inſtit. cap. 18. §. 2. ubi explicat, quemadmodum homines excæcari, ac decipi Scripturæ doceant; dicit, Deum non tantùm ſinere, ut Satan homines decipiat, ſed ipſum Deum intùs in mentibus operari, atque ab ipſo Deo, manare efficaciam erroris. Hæc enim ſunt verba ejus: *Certè*, inquit, *niſi operaretur intus in mentibus hominum, non rectè dictum eſſet, auferre labium à veracibus*. Et infrà, *Dicitur etiam idem Satan excæcare infidelium mentes, ſed unde hoc, niſi quod à Deo ipſo manat efficacia erroris?* Hæc ille.

Itaque quemadmodum ſancti Patres, Auguſtinus tract. 26. in Joan. & lib. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 8. & Gregorius lib. 11. Moral. cap. 5. & alii docent, fruſtrà concionatores exterius exhortari, niſi Deus intùs operetur, & ideò converſionem peccacatoris eſſe opus Dei: Ita Calvinus docet fruſtra Satanam conari ad excæcandos, & decipiendos niſi Deus operetur intùs, & ideò efficaciam erroris ab ipſo Deo manare: & ſicut in converſione peccatoris Deus eſt, qui propriè illuminat, & convertit: ita in perverſione juſti, Deum eſſe, qui propriè ſeducit, & pervertit. At illuminare, & convertere opus eſt bonum, & rectæ rationi congruens; & contra ſeducere, & pervertere, opus eſt malum, & à recta ratione abhorrens; igitur ſicut Deus bene facit illuminando, & convertendo: ita male facit & peccat ſeducendo, & pervertendo.

Zuinglius in ſerm. de providentia cap. 5. dicit, fuiſſe neceſſariam injuſtitiam, ut juſtitia cognoſci poſſet. Et cap. 6. dicit, fuiſſe neceſſarium mendacium, ut veritas cognoſceretur, & ideò Deum impuliſſe Angelum, & hominem ad mendacium, & injuſtitiam. Igitur ex ſententia Zuinglii Deus voluit: & propriè intendit in particulari actionem mendacii, & injuſtitiæ. Ac per hoc mala fuit ejus voluntas, ac manifeſtè peccavit.

Porrò Beza in Aphoriſmo 22. docet, Deum non ſolùm excitare, & impellere inſtrumenta ad actiones illas, quæ malæ ſunt, & peccata reſpectu inſtrumentorum, ſed etiam creare ipſa inſtrumenta, ideſt, homines ad eum finem, ut actiones illas ab ipſo intentas, & decretas jam inde ab æternitate, perficiant. Ex qua Bezæ doctrina manifeſtum eſt, actiones malas ut tales ſunt in ſpecie à Deo eſſe intentas, & ipſi ut, veræ, & propriæ, ac principali cauſæ eſſe tribuendas, ex quo ſequitur (ut ex jam dictis patet) Deum ex ſententia Bezæ, verè, ac propriè peccare.

Sed præter hoc argumentum, idem colligitur ex iis, quæ diximus capite ſuperiore. Nam ſi rectè colligimus, ex adverſariorum ſententia, Deum eſſe verè, ac propriè auctorem peccatorum, quæ à nobis fiunt, certè rectè etiam colligere poſſumus, verè, ac propriè Deum peccare. Qui enim eſt alteri auctor,

Digitized by Google

trum utatur ejus miniſterio. Hæc ille.

At tribus in rebus peccat hæc ſimilitudo. Primùm, quod ante actionem ſolis ponatur cadaver, ideſt, corpus jam corruptum. Neque enim ex corpore integro, ſolis radii fœtorem excitare potuiſſent. At Deus ab adverſariis affirmatur, peccatum excitaſſe in voluntate primi hominis, cum adhuc ea integra, & omnino ſana, & innocens eſſet.

Deinde, ſol eſt cauſa univerſalis, neque corruptionem, ſed calefactionem intendit: quæ calefactio ex ſe indifferens eſt ad effectus varios producendos, & à cauſis particularibus limitatur, & determinatur ad hoc potius, quàm illud efficiendum. Itaque cur ex cadavere calefacto excitetur fœtor, ex pomo, aut aromate ſimiliter calefacto exiſtat odor, non in ſolem, ſed in cauſas particulares cauſa referenda eſt. Deus autem, ut ſuprà docuimus, non ſolum ut cauſa univerſalis, ſed etiam ut particularis ex doctrina Calvini, & Bezæ, concurrit ad actiones malas, quæ ab hominibus fiunt. Eas enim in particulari Deus intendit, imperat, & per humanas voluntates, ut per ſua inſtrumenta perficit.

Denique, ſol etiamſi eſſet cauſa particularis, non tamen corrumperetur corrumpendo alia, quia non agit libera voluntate, neque per actionem ullam immanentem, ſed per actionem in aliud tranſeuntem, & neceſſariam. At qui libera voluntate facit alium peccare, is etiam continuò peccat, nec poteſt corruptione peccati alium putrefacere, niſi ſimul etiam ipſe putreſcat. Nam ea voluntas, qua vult alium peccare, in ipſo eſt, non in alio, & cum ea ſit mala, quippè quæ liberè fertur in objectum cum recta ratione non congruens; ſequitur ut ipſe etiam ſit malus, & peccet.

CAPUT VI.

Ex doctrina Calvini, Zuvinglii, Bezæ, & ſimilium colligi, Deum ſolum verè peccare, non autem homines.

OStendimus hactenus, ſequi ex doctrina Zuvinglii, Calvini, & Bezæ, Deum eſſe auctorem omnium peccatorum, quæ ab hominibus perpetrantur, & ipſum etiam Deum verè peccare. Nunc demonſtrandum eſt, ſolum Deum (ex ſententia eorum-*ter, quod nullo modo fieri poſſet, ſi non voluntate, ſed neceſſitate ſervirent*. Et in fine capitis: *Quod autem*, inquit, *homini à perverſo angelo perſuaſum dicitur, etiam ad hoc utique voluntate conſenſit. Nam ſi neceſſitate*
C
id feciſſet, nullo peccati crimine teneretur. Hæc ille.

Ubi vides, primum hominem non potuiſſe teneri crimine, ſi neceſſitate peccaſſet, ideſt, peccatum vitare non potuiſſet. Quod etiam affirmat idem S. Auguſtinus in libro de correptione & gratia, quem librum ſenex conſcripſit exorta jam antea hæreſi Pelagiana (ne fortè Calvinus librum de vera religione contemnendum cenſeat, quòd ab Auguſtino juvene ſcriptus fuerit) in libro igitur de correptione & gratia, cap. 11. ſic loquitur S. Auguſtinus de Adamo: *Tunc ergo dederat homini Deus bonam voluntatem: in illa quippè eum fecerat, qui fecerat rectum, dederat adjutorium, ſine quo in ea non poſſet permanere, ſi vellet; ut autem vellet, in ejus reliquerat libero arbitrio. Poſſet*
D
ergo permanere ſi vellet, quia dederat adjutorium, per quod poſſet, & ſine quo non poſſet perſeveranter bonum tenere, quod vellet. Sed quia noluit permanere, profectò ejus culpa eſt, cujus meritum fuiſſet, ſi permanere voluiſſet. Et mox: *Si autem hoc adjutorium, vel Angelo, vel homini, quàm primùm facti ſunt, defuiſſet, quoniam non talis natura facta erat, ut ſine divino adjutorio poſſet manere ſi vellet, non utique ſua culpa cecidiſſent. Adjutorium quippè defuiſſet, ſine quo manere non poſſent*. Hæc ille. Itaque ex ſententia S. Auguſtini, Angelus, & primus homo non ſua culpa ceciderunt, ſi caſum vitare non potuerunt.

Neque id reſponderi poteſt (quod Calvinus & Beza ſolent) videlicet, eos qui non poſſunt vitare peccatum, verò tamen peccare, quia volunt peccare.
E
Nam qui non poſſunt vitare peccatum, non poſſunt non velle peccare, quia ſi poſſent non velle, poſſent etiam non peccare, cum in voluntate peccatum ſit: qui autem non poſſunt non velle peccare, non habent adjutorium, quo in bona voluntate manere poſſint. De his autem pronunciat S. Auguſtinus, eos non ſua culpa cadere, quibus tale adjutorium fuerit denegatum.

Jam verò Aſſumptio primi argumenti, videlicet, primos parentes noſtros in ſtatu innocentiæ non potuiſſe vitare peccatum, diſertis verbis ab adverſariis affirmatur. Nam ut ſuprà capite quarto citavimus, hæc ſunt verba Zuvinglii cap. 6. de providentia: *At*, inquies, *coactus eſt homo ad peccandum, permitto*, inquam, *coactum eſſe*. Hæc ille. Et ut in 3. cap. recitavimus,

Digitized by Google

Calvinus agnoſcit cùm ſubjungit §. 9. *Excuſabiles peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeunt peccandi neceſſitatem: præſertim cùm ex Dei ordinatione ſibi injiciatur ejuſmodi neceſſitas: Nos verò inde negamus ritè excuſari, quandoquidem Dei ordinationi, qua ſe exitio deſtinatos conqueruntur, ſua conſtet æquitas, nobis quidem incognita, ſed illi certiſſima.* Ubi non negat Calvinus, hominem neceſſariò peccare, ſed dicit eſſe inexcuſabilem, quia Deo ſua conſtat ratio, cur homini peccandi neceſſitatem injecerit.

Nos verò hoc loco nihil aliud probare contendimus, niſi primum hominem, ut etiam cæteros omnes ex Calvini ſententia peccatum vitare non potuiſſe. Quod cùm ille concedat, nihil deſideramus amplius. Porrò idem Calvinus in lib. de æterna Dei prædeſtinat. pag. 906. de re eadem ſic loquitur: *Ad juſtam hominis damnationem ſatis erat, in via ſalutis cùm eſſet collocatus, inde ſponte excidiſſe. At fieri aliter non potuit. Quid tum? an ideò culpa liberatur, quæ tota in ejus voluntate reſidet?* Quo loco rurſum fatetur, primum hominem non potuiſſe vitare peccatum, ſed ideò vult, eum eſſe inexcuſabilem, quia culpa in ejus voluntate reſideat, ideſt, quia peccare voluerit, & ſponte peccaverit, tametſi non potuerit non velle peccare.

Quod etiam docet Beza in reſponſione ad Caſtilionem de æterna Dei prædeſtinatione, cùm ait: *Quærenda eſt vitii origo in inſtrumentorum ſpontaneo motu. Quo fit ut Deus juſtè decreverit, quod illi injuſtè fecerunt. At enim dices, non potuerunt reſiſtere Dei voluntati: fateor; ſed ſicut non potuerunt, ita etiam noluerunt. Verùm non poterant aliter velle, fateor quoad eventum, & ἐνέργειαν, ſed voluntas tamen Adami coacta non fuit.* Quibus verbis tum Calvinus, tum Beza apertiſſimè confitentur non potuiſſe Adamum non velle peccare, & ideò neceſſariò peccaſſe; tametſi non coactè, ſed ſpontè voluerit, & peccaverit. Quæ ipſorum confeſſio, quamvis abſtineat à vocabulo coactionis, à quo Zuvinglius non abſtinuit, tamen ſatis nobis eſt ad probandam aſſumptionem argumenti, quod initio propoſuimus. Id enim ſolùm aſſumpſimus, primos parentes noſtros non potuiſſe vitare peccatum.

Quod autem Calvinus, & Beza dicunt, primum hominem neceſſariò quidem, ſed tamen ſponte peccaſſe, nihil eos juvat. Jam enim ex Auguſtino docuimus, primos parentes ſi neceſſitate peccarunt, nullo culpæ crimine detineri, & ſi non habuerunt adjutorium, quo poſſent permanere in bona voluntate, ideſt, quo poſſent non velle peccare, non ſua culpa cecidiſſe. Alioqui ſi ſufficeret ad peccandum, ſpontè aliquid velle, & non requireretur, non neceſſariò velle, nulla eſſet ratio cur pueri, atque amentes, & ipſæ etiam beſtiæ non peccarent, cùm hominem lædunt, aut aliquid magni pretii deſtruunt. Agunt enim iſta omnia ſponte, & ſponte appetunt, non coactè, ea quæ non poſſunt non agere, vel non appetere.

Habemus igitur quod initio propoſuimus, ex doctrina Zuvinglii, Calvini & Bezæ, rectè colligi Deum eſſe peccati auctorem, ipſum etiam peccare, & ſolum ipſum propriè, ac verè peccare. Quamquam de eo, quòd homo non ſit reus culpæ, ſi neceſſariò

QUod ſi blaſphemum, & Chriſtianis auribus intolerandum videtur, ut ſanè videri debet, Deum & peccati eſſe auctorem, & ſolum ipſum verè
B peccare: nihil reſtat aliud, niſi ut adverſarii dicant, nullum eſſe, neque unquam fuiſſe peccatum. Nam neque homines peccant, cùm quicquid agunt, Deo jubente, & impellente, atque adeò neceſſitatem adferente faciant: neque Deus etiam peccat, cùm ipſe, qui ſummum eſt bonum, nihil facere poſſit mali. Atque hoc ipſum eſt, quod Libertini volunt, quos Calvinus à ſe genitos immeritò recuſat agnoſcere.

Tanta eſt autem Libertini hujus dogmatis abſurditas, ut vel ex ipſa ſatis admoneri Calvinus potuerit, ut cogitaret quàm peſtilentem, ac pernicioſam doctrinam in orbem terrarum invexerit. Nam ſi ſemel tollatur diſcrimen boni, & mali, quemadmodum illud tollere conantur Libertini, continuò & fides, ac
C religio, qua Chriſtiani ſumus, tolletur è medio, & omnis politica gubernatio, per quam homines cum hominibus ſociantur, penitus interibit. Nam ſi nullum eſſe poteſt in mundo peccatum, tota Scriptura divina, quæ paſſim peccata reprehendit, falſa erit: nulla quoque erit gehenna, quam tam ſæpè Dominus peccatoribus comminatur: nullum erit futurum judicium in fine ſæculi, quod idem Dominus non ſemel prædixit: ipſe etiam Chriſtus fruſtra venerit in hunc mundum peccatores ſalvos facere; fruſtra crucem, & mortem pertulerit, ut ſua obedientia Adami inobedientiam expiaret; fruſtra inſtituerit Sacramenta, quæ eſſent & remedia peccatorum præteritorum, & præſidia ad cavenda futura.

D Quòd ſi Scriptura divina falſa eſt, ſi inania Sacramenta, ſi Chriſti incarnatio, paſſio, reſurrectio, nihil proſunt, ſi nullus eſt judicii, aut gehennæ metus, quorſum Chriſtiani ſumus? Ac ut omittamus religionem, ſi parricidia, adulteria, furta, proditiones, peccata non ſunt, certè juſtè puniri nequeunt; ſi verò impunè talia perpetrentur, quo pacto ulla ſocietas hominum diu ſtare poterit? Sed non eſt opus hunc errorem verbis, aut rationibus confutare, qui cum ipſo lumine rationis apertiſſimè pugnat. Rectè enim admonuit Ariſtoteles lib. 1. Topic. cap. 9. eos, qui de rebus clariſſimis dubitant, non eſſe verbis, ſed verberibus coercendos.

E CAPUT VIII.

Probatur ex divinis literis, Deum nec peccare, nec eſſe peccati auctorem.

SEquitur Tertia pars diſputationis de cauſa peccati ex parte Dei; in qua demonſtrandum erit ex Scripturis, & Patribus; & naturali etiam ratione, Deum nec peccare, nec eſſe ullo modo peccati auctorem: jam enim oſtendimus, abſurdiſſimum iſtum errorem Libertinis cum Calvino, & Beza eſſe communem.

Primùm igitur Scripturæ diſertis verbis affirmant; à Deo peccata non fieri. Geneſ. 1. *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona.* Deuteron. 32.

Deus

tiam voluntate omnino velle Deum, ut homines peccent, quoniam alioqui non aſſequeretur finem ſibi propoſitum declarandæ gloriæ ſuæ in condemnatione, vel punitione peccati.

Sed iſti dum dicunt, voluntatem Dei in Scripturis patefactam, eam eſſe, quæ prohibet peccata; ſatis oſtendunt, illam aliam voluntatem, qua Deus vult peccata, non eſſe in Scripturis patefactam; ſeque eam non ex Scripturis, ſed ex proprio capite deduxiſſe. Præterea cùm in Deo non poſſint eſſe contrariæ voluntates, & velle peccatum, ac non velle peccatum ſint contraria; ſi Deus vult peccata, ſequitur ut in eo non ſit voluntas, quæ nolit peccata, ac per hoc ſequitur ut voluntas declarata in Scripturis, ſive voluntas ſigni, nihil aliud ſit, niſi voluntas mentiendi. Quid enim eſt, velle peccata, & tamen velle indicare, ac declarare ſe nolle peccata, niſi velle mentiri? niſi fortè mendacium non ſit ſignificare te nolle, quod maximè velis. Adhæc voluntas ſigni dicitur à Theologis ipſum præceptum, vel prohibitio; proinde illa ſola Scripturæ loca continent voluntatem ſigni, quæ præcepta, vel prohibitiones continent. Illa igitur teſtimonia, quæ nos paulò ante adduximus: Non Deus volens iniquitatem tu es, & ſimilia, quæ per modum indicandi, non per modum imperandi proponuntur, non ſunt ad voluntatem ſigni propriè referenda.

Tertiò, Scriptura manifeſtè docet, Dum non imperare peccata, ac per hoc non eſſe auctorem peccatorum ut cauſam moralem, Ecclef. 15. *Nemini mandavit impiè agere*. Hieremiæ 19. *Ædificaverunt excelſa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor meum*. Denique: Deus ſeveriſſimè prohibet, & punit omnia peccata. Non igitur imperat, ut fiant, niſi fortè ſecum ipſe pugnare credatur. Quid ad hæc loca reſpondere ſoleant adverſarii, jam ſuprà diximus, & eorum tergiverſationem refutavimus, ubi oſtendimus ex ſententia adverſariorum, rectè colligi, Deum eſſe peccatorum auctorem, quia ex eorum ſententia, Deus imperat, ut ea fiant, quæ non poſſunt, niſi malè fieri.

Quartò, Scriptura docet Deum non incitare, ac multò minus compellere homines ad peccandum. Jacob. 1. *Nemo cùm tentatur, dicat quoniam à Deo tentatur. Deus enim intentator malorum eſt. Ipſe autem neminem tentat*. Ecclef. 15. *Non dicas, per Deum abeſt: Quæ enim odit, ne feceris. Non dicas, ille me implana-* adductum; ac primùm rejicit diſtinctionem S. Auguſtini, qui lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum cap. 30.
C ſcribit, duplex eſſe genus tentationis, unum ad probandum, alterum ad ſeducendum; & de priore ſcriptum eſſe, tentavit Deus Abraham, Gen. 22. de poſteriore ſcriptum eſſe, Deus intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat, Jacobi 1.

Hanc diſtinctionem tanti auctoris, & per ſe etiam certiſſimam, atque veriſſimam ſuperbè contemnit Petrus Martyr, in qua re magnum cauſæ ſuæ præjudicium fecit. Quis enim non malit Sancto Auguſtino, quàm iſti Petro ſolo nomine Martyri fidem habere? Affert autem ipſe aliam diſtinctionem, ac dicit, tentationum alias eſſe externas, alias internas, externas interdum eſſe à Deo, & ideò non loqui Jacobum de tentationibus, quæ extrinſecus adhibentur, ſed de iis, quæ intus in animo ſuggeruntur. Sed quo-
D niam iſtas etiam internas tentationes à Deo eſſe paulò ante docuerat idem auctor, idcircò adjungit, ſententiam Jacobi eſſe, Deum non tentare internis ſuggeſtionibus, ita, ut homo ſit excuſabilis. Nam in homine Deus invenit materiam, quaſi & ſeminarium tentationum, innatam videlicet concupiſcentiam.

At hæc Petri doctrina repugnat omnino ſententiæ B. Jacobi, qui abſolutè pronunçiat, à Deo neminem tentari, & Deum intentatorem malorum eſſe; non enim rectè dicitur non tentare is, qui revera tentat, licèt non reddat inexcuſabilem eum, qui tentatur; alioquin ipſe etiam Satan dici poſſet nemi-
E nem tentare, & intentator malorum eſſe, cùm ipſe quoque non reddat homines, quos tentat, inexcuſabiles, & non ſit ipſe origo mali, ſed inveniat in hominibus materiam, & ſeminarium tentationum, inſitam videlicet concupiſcentiam.

Quintò Scriptura docet, peccatum eſſe proprium creaturæ; ex quo ſequitur, ut nullo modo in creatorem referri poſſit. Oſeæ 13. *Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum*. Hoc eſt, nihil ex me habes, niſi adjutorium, ruinam ex te ſolo habes. Joan. 8. *Cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur. Quia mendax eſt, & pater ejus*. 1. Joan. 3. *Qui facit peccatum, ex diabolo eſt*. Denique 1. Joan. 1. legimus: *Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ*.

Reſpondent Calvinus & Martyr, originem mali eſſe in homine propter naturæ corruptionem, & hoc ſignificari teſtimonio illo Oſeæ Prophetæ, & aliis ſimilibus.

Digitized by Google

Igitur non ſolùm de Adamo, ſed neque de cæteris hominibus verè dici poteſt, *Perditio tua ex te*. *At*, inquit Martyr, *concupiſcentia, ipſumque originale peccatum inſertum quidem eſt in homine à Deo, ſed in pœnam peccati Adami. Ita prima origo perditionis humanæ non eſt Deus, ſed Adam.*

Omitto, quòd non dixit Propheta: Perditio tua ex Adamo, ſed ex te: & quòd ſi peccatum ipſum Adami refertur in Deum, in Deum quoque referri debeat peccatum noſtrum originale, quod ex illo fluxit. Hoc tantùm accipio, abſurdum, & iniquum eſſe, ut unus puniatur pro alio, ea præſertim pœna, quæ ſit etiam propriè peccatum, dicente Domino per Ezech. cap. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur; & filius non portabit iniquitatem patris*. Qua igitur ratione fieri poteſt, ut Deus juſtiſſimus in pœnam peccati Adami, inſeruerit verum peccatum in omnibus ejus filiis, & nepotibus?

His accedit, quòd non ſolùm ait Propheta: *Perditio tua ex te*; ſed etiam addit: *In me tantummodo auxilium tuum*. Quibus verbis duo ſignificantur, non eſſe alium, qui poſſit auxiliari generi humano, jam perdito, præter Deum; & in Deo nihil eſſe aliud, niſi auxilium, proinde non tentationem, nec impulſionem ad peccatum, neque ullam ruinæ, & perditionis cauſam. Neque aliud denique quod auxilio ſit contrarium. Ut ſenſus ſit, ex te perditio, ex me non perditio, ſed auxilium tantùm.

Sextò, Scriptura docet, Deum hortari homines, ut non obdurent corda ſua; Pſalm. 94. *Nolite obdurare corda veſtra*. Item pulſare ad oſtium cordis, ac paratum eſſe ingredi, ſi aperiatur; Apoc. 3. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo; ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad eum*. Item invitare omnes ad ſe. Matth. 11. *Venite ad me omnes*. Non igitur Deus poteſt eſſe cauſa peccati indurando propriè corda hominum, & intus efficaciter operando, ut adverſarii dicunt. Alioqui videretur Deus ſibi ipſe contrarius. Quorſum enim dicit, Nolite obdurare corda veſtra, ſi ea vult obdurari, & ipſe eſt, qui ea quaſi manibus ſuis obdurat; & quorſum ſtat ad oſtium, & pulſat, ſi ipſe claudit corda, & efficaciter operatur, ne aperiantur? quorſum etiam omnes vocat, atque invitat, ſi ipſe aggravat aures, ne fortè audiant, & convertantur, & vivant?

CAPUT IX.

Probatur teſtimoniis Patrum, Deum non eſſe peccati auctorem.

AD Scripturarum teſtimonia addemus traditionem Eccleſiaſticam. Igitur S. Dionyſius Areopagita in lib. de divinis nominibus cap. 4. *Non igitur*, inquit, *Deus auctor eſt mali*. Et paulò poſt demonſtrat, Angelos, & animas fieri malas, cùm à Dei bonis deficiunt.

S. Juſtinus in Dialogo cum Triphone, propè extremo: *Illud quoque*, inquit, *ante docui, Deum non eſſe cauſam, cur ii, quorum peccata ante cognita ſunt, ſive Angeli, ſive homines improbi efficiantur, ſed ſua quiſque culpa tales ſunt.*

byteri, qui ante nos fuerunt, quique erant Apoſtolorum diſcipuli, minimè tibi tradiderunt.

Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum circa medium, oſtendit cauſam peccati non poſſe referri in B Deum, cùm Deus non impediat, quo minus liberum arbitrium eligat quod voluerit. *Qui*, inquit, *non prohibuit liberam animæ electionem, juſtè judicat, ut vel maximè quidem Deus nobis non ſit cauſa vitii*. Et lib. 1. Pædagogi cap. 8. *Culpa*, inquit, *eſt ejus qui eligit; in Deum autem culpa conferri nequit.*

Origenes lib. 4. contra Celſum poſt medium: *Poſt hæc*, inquit, *pergit Celſus, naturam malorum cognoſcere difficile eſt non philoſophantibus, & ſatis eſt vulgus doceri, mala non eſſe à Deo, ſed materiam verſari circa mala*. Et infrà: *Eſt quidem verum*, inquit, *mala non eſſe ex Deo. Nam & noſter Hieremias, manifeſtè docet, quod ex ore Domini non egrediuntur mala cum bonis, cæterùm materiam, quæ verſetur circa mortalia, cauſam eſ- C ſe malorum, falſum eſt. Nam ſua cuique ratio cauſa eſt exiſtentis in ipſo malitiæ, quæ quidem malum eſt, malæ quoque actiones, quæ ex ea proveniunt.*

Euſebius Cæſarienſis lib. 6. de præparatione Evangelica cap. 5. *Impius*, inquit, *profectò judicabitur, immò verò peſſimus omnium, qui à creatore univerſi alios ad adulteria, alios ad rapinas, alios ad alia vitia impelli arbitretur. Unde ſequitur, aut hæc peccata non eſſe, aut peccandi cauſam in creatorem referri*. Et infrà: *Quare non jure homo, ſed creator ejus peccator erit, quo dogmate nihil ſceleſtius cogitari poteſt.*

S. Athanaſius in orat. contra Idola, non procul ab initio, demonſtrat, Deum auctorem mali eſſe non poſſe: *Id*, inquit, *abſurdum ſimul & impoſſibile fuerit.* D *Non enim ex bono malum, neque in eo eſt, neque per eum. Alioqui pro bono haberi non poſſet, cùm aut miſcellaneam, contrariamque naturam haberet, aut cauſa, auctorque malorum exiſteret*. Idem Athanaſius, eandem ſententiam tribuit S. Antonio, ejus vitam deſcribens.

S. Baſilius hom. 2. de opere ſex dierum: *At*, inquit, *à Deo malum profluxiſſe pium non eſt dicere*. Idem integram orationem ſcripſit de eo, quòd Deus non ſit auctor malorum.

S. Gregorius Niſſenus lib. 7. Philoſophiæ cap. 1. *Non enim*, inquit, *Deo fas eſt adſcribere turpes actiones & injuſtas.*

S. Gregorius Nazianzenus, orat. 1. in Julianum, ante medium, differens de conſiliis divinæ providen- E tiæ: *A quibus*, inquit, *conſiliis non ille quidem ad malum excitatus eſt (Deus enim nullo modo cauſa eſt mali, quippè natura bonus, vitiumque ejus eſt, qui eligit) haud tamen ab impetu ſuo, animique propoſito repreſſus eſt.*

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 23. in Acta Apoſt. *Nullus*, inquit, *dicat, Deus nobis auctor malorum eſt*. Et infrà: *Satius fuerit, ſexcenties defodi, quàm Deum audire talia per nos*. Et hom. 3. in Gen. *Propter hoc*, inquit, *creaturam hanc omnem produxit, & nos formavit, non ut pereamus, neque ut ſuppliciis nos torqueat: ſed ut ſalvet*. Et hom. de interdictione arboris ad Adam, quæ habetur poſt homilias in Geneſim: inquit, *manifeſtum eſt, Deum noluiſſe Adam peccare, qui voluit eum ante delictum præſtruere. Potuit Adam Deo parere, quod noluit, qui conſentire diabolo maluit*. Quæ duo loca pugnant apertè cum ſententia Calvini & Bezæ, qui

cos, copioſè hoc oſtendit, adductis teſtimoniis Platonis, & aliorum.

S. Cyrillus Alexandrinus lib. 3. in Julianum circa medium: *Igitur bona quidem, & bene operans, immò ipſa bonitas eſt divina, & ineffabilis natura, non ignoravit autem malum, ſed novit non practicè id, quod nos ſentimus, in omne venientes malum.* Hæc ille, ubi docet, Deum ſcire bonum, & malum, ſed bonum theoricè, & praticè, quia ſemper bene operatur; malum autem theoricè, non practicè, quia numquam malè operatur.

S. Joannes Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 20. nihil aliud docet, niſi Deum non eſſe auctorem mali, & explicat teſtimonia Scripturæ, quæ ſecus habere videntur. Atque hæc quidem ſunt Græcorum teſtimonia. Addemus nunc etiam Latinorum.

Tertullianus in lib. adverſus Hermogenem: *Jam ergo*, inquit, *malum ab ipſo, qui eſt mali ſi non auctor, quia non effector, certè permiſſor, quia dominator.* Et in lib. de Trinitate: *Nec enim poteſt fieri, ut ſit initiator, aut artifex ullius mali operis, qui nomen ſibi perfecti vendicat, & parentis, & judicis.*

S. Ambroſius lib. de paradiſo cap. 15. *Deus*, inquit, *operatur quod bonum eſt, non quod malum.* Idem in lib. 1. Exameron cap. 8. *Numquid*, inquit, *malitiam Deus creavit? ſed ea ex nobis orta, non à creatore Deo condita, morum levitate generatur.* Et infrà: *Eradicari hanc Deus vult de animis ſingulorum. Quomodo ipſe eam generaret, cùm clamet Propheta: deſinite à malitiis veſtris? & præcipuè S. David: Deſine, inquit, à malo, & fac bonum. Quomodo ergo ei initium à Domino damus? ſed hæc opinio feralis eorum, qui perturbandam Eccleſiam putaverunt.*

S. Hieronymus in comment. 1. cap. ad Epheſ. explicans illud; Qui univerſa operatur ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ: *Non*, inquit, *quo omnia quæ in mundo fiunt, Dei voluntate, & conſilio peragantur: alioquin & mala Deo poterunt imputari: ſed quo univerſa, quæ facit, conſilio facit, & voluntate.* Et in commentario cap. 7. Eccleſ. explicans illa verba, Deus creavit hominem rectum: *Ne videretur*, inquit, *Deum auctorem mali facere, argutè præcavit, & ait bonos nos à Deo creatos, ſed quia libero ſumus arbitrio derelicti, vitio noſtro ad pejora delabi.* Vide eundem lib. 12. in Iſaiam extremo; & in principio primi libri contra Pelagianos.

S. Auguſtinus tres libros de libero arbitrio ea potiſſimum de cauſa ſcripſit, ut oſtenderet, Deum non eſſe cauſam peccati. Idem Auguſtinus epiſt. 105. ad Sixtum: *Iniquitatem, quam rectiſſima veritas improbat, damnare novit ipſe, non facere.* Et lib. 13. de Trinit. *Si ergo voluntas aut bona eſt, aut mala; & utique malam non habemus ex Deo, reſtat ut bonam habeamus ex Deo.* Lib. de prædeſt. ſanct. cap. 10. *Preſcire*, inquit, *potens eſt Deus, etiam quæ ipſe non facit, ſicut quæcumque peccata.*

Quo loco demonſtrat S. Auguſtinus, prædeſtinationem ſine præſcientia eſſe non poſſe. Poſſe autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientiam: prædeſtinavit enim Deus bona, quæ ſe præſciebat eſſe facturum. Mala autem præſcivit, ſed non prædeſtinavit, proinde non fiunt mala (ut Calvinus dicit) ex decreto Dei. Idem auctor lib. 3. de libero arbitrio cap. 16. ita concludit: *Omnino non invenio, nec inveniri poſſe, & prorſus non eſſe confirmo, quomodo tribuantur peccata noſtra creatori noſtro Deo; quando & in ipſis eum laudabilem invenio, non ſolùm quòd ea punit, ſed etiam quòd tunc fiunt, cùm ab ejus veritate receditur.* Denique in 1. lib. de ordine cap. 1. *Sequitur*, inquit, *aut divinam providentiam non uſque ad hæc ima pertendi, aut certè mala omnia Dei voluntate committi, utrumque impium, ſed magis poſterius.* Quid clarius contra Calvinum, & Bezam dici potuit? ſimilia paſſim in Auguſtino reperiuntur.

Auctor libri Hypognoſtici, qui habetur inter opera ejuſdem Auguſtini lib. 6. circa medium, diſſerens de peccato Judæ proditoris: *Abſit*, inquit, *hoc à ſummo bono judice, auctore omnium bonorum Deo, damnatore verò cunctorum malorum: quia mala Judæ, ut prædixi, præſcivit, non fecit.*

S. Proſper in reſponſione ad capitula Gallorum, cap. 12. *Voluntas Dei numquam vult, niſi bona: Præſcientia autem, & bona noſcit, & mala: ſed bona quæ aut ipſe faciat, aut etiam ut nos faciamus, imperat: mala autem, quæ omnino ipſe non facit, nec fieri ſuaſit, aut impulit.* Et cap. 14. *Infidelitas non credentium Evangelio, nequaquam ex Dei prædeſtinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor eſt, non malorum.* Vide etiam reſponſionem ad capitula Vicentiana cap. 5. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.

S. Leo Pontifex auctor eſt Sententiarum, quæ in Concilio Arauſicano II. definitæ ſunt, in quarum vigeſimaquinta, quæ eſt poſtrema, ita legimus: *Aliquos ad malum divina poteſtate prædeſtinatos eſſe, non ſolùm non credimus, ſed etiam ſi ſunt, qui tantum malum credere velint, cum omni deteſtatione illis anathema dicimus.* Quam ſententiam iterum confirmavit, & quaſi ſuam fecit Synodus Valentina, quæ tempore Lotharii Imperatoris in Galliis celebrata eſt cap. 3. Idem S. Leo ſerm. 16. de paſs. Domini: *Numquid*, inquit, *iniquitas perſequentium Chriſtum ex Dei eſt orta conſilio? & illud facinus, quod omni majus eſt crimine,*

manus

Digitized by Google

naſſe impios ad opera mala, & proinde fieri opera mala ex decreto, & impulſu Dei. Quem errorem copioſiſſimè refutavit. Primò S. Proſper, Deinde S. Leo, & Concilium Arauſicanum ſuprà citatum, Tum S. Fulgentius, & auctores, qui eos ſecuti ſunt, ut Leo IX. & alii.

Sed operæpretium erit aliquid ex libro S. Fulgentii huc adducere: Sic igitur ipſe loquitur lib. 1. ad Monimum cap. 13. *Potuit*, inquit, *ſicut voluit, prædeſtinare quoſdam ad gloriam, quoſdam ad pœnam. Sed quos prædeſtinavit ad gloriam, prædeſtinavit ad juſtitiam: quos autem prædeſtinavit ad pœnam, non prædeſtinavit ad culpam. Poſſet enim peccatum aliquod ex prædeſtinatione Dei eſſe, ſi poſſet aliquis hominum juſtè peccare. Nullus autem hominum juſtè peccat, quamvis eum Deus juſtè peccare permittat*. Et infrà: *In Sanctis coronat Deus juſtitiam, quam eis gratis ipſe tribuit, gratis ſervavit, gratiſque perfecit: Iniquos autem condemnabit pro impietate, vel injuſtitia, quam in eis ipſe non fecit. In illis enim opera ſua glorificat, in iſtis autem opera non ſua condemnat*. Et cap. 21. *Si enim cùm à Deo fieret homo, ſic rat in præſenti opere Dei bonus, ut in prædeſtinatione ejus eſſet malus: proculdubio Dei opere malus futurus erat, à quo ad peccandum prædeſtinatus fiebat. Ubi ſtatim illa conſequetur abſurditas, ut dicatur, quia Deus, de quo Propheta dicit: Qui fecit quæ futura ſunt, in ſe habuit, quod abſit, iniquitatis originem: Si hominem à ſe factum ipſe prædeſtinaverat peccatorem. Prædeſtinatio enim ejus præparatio eſt operum ejus. Et ſicut competit Deo bono, ut cauſa ſit totius operis boni: ſic incongruum eſt, ut imputetur cauſa cujuslibet operis mali.*

S. Gregorius lib. 29. Moralium cap. 21. *Dominus*, inquit, *auctor eſt naturæ, non culpæ*. Et hom. 9. in Ezechielem, in principio; *Sed ſciendum*, inquit, *quia mala noſtra ſolummodo noſtra ſunt, bona autem noſtra & omnipotentis Dei ſunt, & noſtra.*

Leo IX. Pontifex in epiſt. ad Petrum Antiochenum, tradens fidei Catholicæ confeſſionem: *Credo*, inquit, *Deum prædeſtinaſſe ſolùm bona, præſciviſſe autem bona & mala.*

Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis parte 5. cap. 27. *Malis*, inquit, *Deus poteſtatem tribuit ſolam, non voluntatem, quia licèt ex ipſius permiſſione ſit, quòd malum poſſunt, ex inſpiratione tamen ejus non eſt, quòd malum volunt. Malarum enim voluntatum Deus ordinator eſt, non creator.*

His addere poſſumus tria gentilium teſtimonia, qui ſapientiſſimi præter cæteros haberi ſolent. Unum eſt Mercurii Triſmegiſti in Pimandro cap. ult. ubi legimus: *A Deo factore nihil turpe, nihil malum prodire*. Alterum eſt Platonis in ſecundo Dialogo de Republica, qui ſic ait: *Bonorum quidem ſolus Deus cauſa eſt dicendus, malorum autem quamlibet aliam, præter Deum, cauſam quærere decet*. Et infrà: *Malorum alicui cauſam eſſe Deum, cùm bonus ſit, refellendum eſt omninò, nec permittendum hoc quemquam dicere in ſua civitate, ſi bonis inſtrui legibus civitas debet. Nec inſuper quemquam audire, ſive ſit ille junior, ſive ſenior, ſive carminibus hæc inſerantur, ſive ſoluta oratione narrentur, tamquam quæ neque dictu ſancta ſint, neque aliis utilia, nec inter ſe conſona*. Tertium eſt Maximi Tyrii, qui in ſerm. 25. ubi de cauſa mali diſſerit, ita lo-

AD hæc teſtimonia rationes addi poſſunt. Prima ratio ſit ea, qua utitur S. Anſelmus in lib. de libero arbitrio cap. 8. Juſta voluntas hominis eſt ea tantùm, quæ vult id, quod Deus vult eam velle;
B injuſta verò econtrariò eſt ea, quæ vult id, quod Deus non vult eam velle: Ergo ſi Deus vellet hominem peccare, quod adverſarii dicunt, vellet hominem velle id, quod non vellet eum velle, quæ eſt manifeſta contradictio. Quare non ſolùm non vult Deus hominem peccare, ſed nec poteſt ulla ratione id velle. Ex quo etiam ſequitur, ut non ſit Deus auctor peccati, nec hortando, nec imperando, nec impellendo, nec ullo alio modo. Vel enim id faceret nolens, aut volens; non utique nolens, ergo volens: Quòd ſi volens, ſequitur ut diximus, apertiſſima contradictio.

Secunda ratio eſſe poteſt ea, quæ eſt apud S. Fulgentium lib. 1. ad Monimum, cap. 21. 22. & 23. In
C Dei operibus nihil eſſe poteſt non plenum ſapientiæ, & rationis; nulla autem poteſt excogitari ratio cur Deus velit, aut faciat homines peccare; non igitur id vult, nec facit. Aſſumptio demonſtratur hoc modo: In omni opere Dei, aut juſtitia, aut miſericordia cernitur. Nam omnes viæ ejus miſericordia, & veritas, Pſalm. 24. Et quidem cur Deus hominem ex injuſto faciat juſtum, ratio reddi poteſt, quia in eo opere miſericordia divina mirificè declaratur: At cur ex juſto facere velit injuſtum, non poteſt reddi ratio, cùm in hoc opere nec miſericordia, nec juſtitia, ſed iniquitas potiùs, & crudelitas locum habeant.

Dicet fortaſſis aliquis, etiamſi in hoc opere, quo
D quis efficitur injuſtus, nulla cerni poſſit miſericordia, vel juſtitia; tamen poteſt hoc opus ordinari ad finem, in quo miſericordia, vel juſtitia luceat: Proinde poterit reddi ratio cur Deus velit aliquos injuſtos facere, nimirum, ut habeat, quorum miſereatur, & quos puniat. Hæc enim eſt ratio Theodori Bezæ, ut ſuprà vidimus, qui docuit, Deum decreviſſe lapſum primi hominis, & omnium filiorum ejus, ut viam patefaceret miſericordiæ, & juſtitiæ ſuæ manifeſtandæ. At (ut rectè dicit S. Fulgentius loco citato, lib. 1. ad Monimum, cap. 22.) Juſtitia juſta non erit, ſi puniendum reum non inveniſſe, ſed feciſſe dicatur; quin potiùs major erit injuſtitia, ſi lapſo Deus tribuat pœnam, quem ſtantem prædeſti-
E naſſe dicitur ad ruinam.

Porrò miſericordia illa crudelis, & immiſericors eſſet, quæ hominem impium faceret, ut eum ab impietate poſtea liberaret, niſi fortè à clementia laudandus eſſe videatur, qui hominem ſpoliet ut veſtiat; vulneret, ut ſanet; in puteum dejiciat, ut eum inde extrahat. Pulchrè S. Auguſtinus, lib. 3. Confeſſionum, cap. 2. dicit, malevolam benevolentiam (quod eſſe non poteſt) omninò futuram, ſi quis miſerum aliquem eſſe velit, ut ei miſereatur. Adde quòd non poterant Deo deeſſe plurimæ rationes gloriæ ſuæ manifeſtandæ, etiamſi homines non peccaſſent. Rectè enim ſcripſit Eccleſiaſticus cap. 15. non eſſe Deo neceſſarios homines impios.

Tertia ratio eſt ſancti Auguſtini lib. 83. quæſtionum, quæſt. 3. Nullo ſapiente homine auctore fit

homo

fieri non poſſe, ut ab ipſo ſit origo mali; cùm ſimile à ſimili, non à contrario producatur.

Quarta ratio eſt ſancti Ambroſii lib. 1. Examerон cap. 8. Deus cupit eradicari malitiam, & ideò prohibet, ac punit peccata. Et ipſe Dei filius venit, ut tollat peccata mundi, ut diſſolvat opera diaboli, ut deſtruat corpus peccati: qua ratione igitur fieri poteſt, ut Deus velit homines peccare, & ideò non ſolùm peccata permittat, ſed etiam incitet, & impellat homines ad peccatum, &, ut adverſarii blaſphemant, ipſe per homines, tamquam per inſtrumenta ſua, illa omnia efficaciter peragat, quæ ſceleratè fiunt ab illis?

Quinta ratio talis eſſe poteſt. Si Deus eſſet auctor peccati, ipſe quoque peccaret. At peccare non minus Deo repugnat, quàm non eſſe Deum: igitur fieri nequit, ut Deus ſit auctor peccati. Propoſitio certiſſima eſt. Nam ſi Deus eſſet auctor peccati, certè vellet homines peccare: Homines peccare eſt malum; igitur Deus vellet malum; ac per hoc voluntas ejus eſſet mala; ubi autem eſt voluntas mala, ibi eſt peccatum. Aſſumptio primi argumenti probatur ex ipſa Dei natura, quæ planè tollitur, ac deſtruitur, ſi peccatum in ea ponatur. Nam peccare eſt deficere, Deus autem, ſi poteſt deficere, non eſt ſummum & infinitum eſſe, proinde nec eſt Deus. Item, peccare non poteſt, qui non errat aliqua in re, neque enim voluntas poteſt appetere malum, niſi ſub ratione boni. Unde eſt illud Sapientis: *Errant qui operantur malum*, Proverb. 22. Et illud Philoſophi: *Omnis malus ignorans*, 3. Ethicorum cap. 1. Deus autem, ſi poteſt errare, non eſt ſumma, & infinita ſapientia, proinde nec eſt Deus.

Rurſus peccare eſt recedere à regula legis æternæ, quæ eſt ipſa divina ſapientia; Deus autem à divina ſapientia recedere non poteſt, quin à ſe ipſe recedat, cùm ſit ipſa divina ſapientia. Denique peccare eſt averti ab ultimo fine, & ſummo bono, quod nihil eſt niſi Deus: igitur ſicut repugnat Deum à ſe averti: ita repugnat Deum peccare.

Accedat Poſtrema ratio ex eo quòd omnes communiter execrantur Marcionem, Manichæum, & alios veteres hæreticos, qui aliquo modo Deum faciebant auctorem peccatorum: at longè magis execrandi ſunt Libertini & Calviniſtæ. Siquidem illi veteres, cùm non auderent in Deum bonum referre cauſam mali, duos Deos finxerunt, unum bonum, bonorum auctorem; & alterum malum, auctorem malorum. Libertini verò, & Calviniſtæ, unum, & eundem Deum auctorem faciunt omnium ſcelerum, &

Hic etiam pertinent illa: *Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemiſtis*, *Actor.* 2. Et: *Convenerunt verè in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus, & populis Iſrael, facere quæ manus tua, & conſilium tuum decreverunt fieri*, *Actor.* 4.

C Reſponſio, In malis operibus ſæpè accidit, ut actio ſit mala, & paſſio bona. Venditio enim Patriarchæ Joſeph, & occiſio Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſi conſiderentur ex parte agentium, ideſt, vendentium & occidentium, ſcelera erant graviſſima; Si ex parte patientium, videlicet Joſephi & Chriſti, æquo animo ferentium venditionem, vel mortem, opera erant ſummæ patientiæ, ac per hoc valdè bona. Deus igitur voluit, ac prædefinivit opera iſta virtutum, quæ in paſſione conſiſtunt, cùm voluit, ac prædefinivit, ut Joſeph venderetur, & Chriſtus occideretur.

Opera autem mala vendentium Joſeph, & occidentium Chriſtum, non voluit, nec prædefinivit,
D ſed præſcivit, & permiſit, ut multi ſancti Patres, ſuprà citati, docent, & in iis Auguſtinus, Proſper, Fulgentius, qui accuratius de iis rebus diſſeruerunt. Ad hoc enim, ut infallibiliter fieret quod Deus voluerat & prædefinierat, ut videlicet Joſeph venderetur, & Chriſtus occideretur, ſatis erat Deum prævidiſſe malas voluntates fratrum Joſeph, & Judæorum, ac Pilati, & ſimul voluiſſe permittere, ut malæ illæ voluntates ſuo tempore parerent, quod ſceleratè conceperant.

Ac ut ſingula loca in argumento propoſito breviter explicemus, in cap. 45. & 50. libri Geneſeos, non dicit Joſeph à Deo impulſos fuiſſe fratres ſuos ad ſcelus, ſed Deum convertiſſe malum eorum in bonum.
E Sic enim ait: *Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, & ſalvos faceret multos populos*. Conſolatur autem Joſeph fratres ſuos, oſtendens bonum rei eventum ex divina providentia, quæ malum illud permiſit, ut multa, & magna bona indè eliceret. Id enim ſignificant illa verba c. 45. *Nolite timere, neque durum vobis videatur, quòd me vendidiſtis in his regionibus. Pro ſalute enim veſtra miſit me Dominus ante vos*. Neque enim parva conſolatio eſt ei, qui peccavit, & quem peccati jam pœnitet, ſi videat occaſione peccati ſui magnum aliquod bonum eſſe conſecutum.

Illud autem: *Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum*, in eundem ſenſum recidit. Pertinet enim (ut exponit Chryſoſtomus homil. 64. in Geneſ.) ad conſolationem fratrum, & ſenſus eſt; Niſi

Dei providentiæ tribuiſſe.

Illud autem cap. 50. *Nolite timere, num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* longè alium ſenſum habet, quàm prima fronte verba præ ſe ferre videantur. Non enim ſignificat, non potuiſſe fratres Joſeph reſiſtere Dei voluntati, quæ erat, ut Joſeph Ægyptiis venderetur: Sed non potuiſſe ipſum Joſeph reſiſtere Dei voluntati, quæ erat ut fratribus ſuis ignoſceret. Verba enim Hebræa hæc ſunt, Nolite timere nam ſub Deo ſum ego אל־תיראו כי התחת אלהים אני & concordat textus Græcus & Chaldæus, & ſenſus eſt ut exponit Chryſoſtomus homil. ult. in Geneſ.) Deum timeo, & illi ſubjectus ſum, & ideo illum imitari, eique obedire debeo. Quare cùm ille tam magna bona mihi præſtiterit per occaſionem hujus venditionis, non debeo, nec poſſum vobis iraſci, ne ingratus erga Deum videar. Itaque verba illa interpretis Latini: *Num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* ad ſolum Joſeph referenda ſunt, qui de ſe in numero multitudinis loquitur, quod non eſt inuſitatum, præſertim cùm de ea re loquatur, quæ ad omnes pertinet, qui verè Deum timent.

Neque aliam reſponſionem exigunt duo teſtimonia ex actis Apoſtolorum, de quibus ſic loquitur S. Leo ſerm. 16. de paſs. Domini: *Multum diverſum, multumque contrarium eſt id, quod in malignitate Judæorum eſt præcognitum, & quod in Chriſti eſt paſſione diſpoſitum. Non inde proceſſit voluntas interficiendi, unde moriendi, nec de uno extitit ſpiritu atrocitas ſceleris, & tolerantia Redemptoris. Non enim impias furentium manus immiſit in ſe Dominus, ſed admiſit; nec præſciendo quod faciendum eſſet, coegit ut fieret, cùm tamen ad hoc carnem ſuſcepiſſet, ut fieret.* Hæc ille. Nihil igitur aliud ex locis illis colligi poteſt, niſi Deum voluiſſe, ac definiviſſe, ut Chriſtus paſſione, ac morte ſua mundum redimeret. Non autem voluiſſe aut definiviſſe, ut Judas Chriſtum proderet, Judæi ad Pilatum adducerent, Pilatus morti adjudicaret, milites denique illum crucifigerent, & occiderent, ſed hæc omnia prævidiſſe futura, ſi ipſe permitteret; & voluiſſe, ac decreviſſe permittere.

CAPUT XII.

Solvuntur objectiones ex aliis teſtimoniis Scripturæ.

SEcundo loco objiciuntur ea teſtimonia, quibus ſignificatur, Deum creare impios, ut poſteà in eorum pœnis juſtitia divina reluceat. Sic enim legimus Proverb. 16. *Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus, impium quoque ad diem malum.* Et Rom. 9. *An non habet poteſtatem figulus facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* Exod. 9. *Idcircò autem poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra.* Vel ut Apoſtolus citat Rom. 9. *In hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam &c.*

Reſpondeo, Deum non creare impios niſi materialiter, ut in ſcholis Theologi loquuntur, ideſt, creare eos, quos videt futuros impios, ut eorum impie-

an non habet poteſtatem figulus luti ex eadem conſperſione facere, aliud quidem vas in honorem, aliud in contumeliam? Hæc ille.

Item in Enchirid. cap. 27. poſteaquam dixerat, to-
B tam naturam infectam eſſe peccato originali, ſic ait: *Non ſinè creatoris deſiſtente bonitate, & hominum, quamvis de propagine vitiata damnataque naſcentium, formare ſemina, & animare, & ordinare membra per temporum ætates, per locorum ſpatia, vegetare ſenſus, alimenta donare. Melius enim judicavit de malis bona facere, quàm mala nulla eſſe permittere.* In Proverbiis igitur cùm legimus, Deum omnia propter ſemetipſum operari, impium quoque ad diem malum; nihil aliud intelligendum eſt, niſi Deum, qui omnia produxit in gloriam ſuam; eos etiam, quos vidit impios fore, ſi crearentur, nihilominus procreaſſe, ut reddita eis pœna, quam merentur, juſtitiæ ſuæ gloriam patefaciat.

C Itaque negamus aliquos à Deo creari ad interitum ſempiternum, ſed eos, qui ad malum, ſive interitum prævidentur ituri, dicimus creari propter gloriam Dei. Hoc enim dicit Salomon, Deum omnia propter ſemetipſum operari, impium quoque ad diem malum, (videlicet iturum) propter ſemetipſum, ideſt, ad gloriam ſuam operari.

Tota autem quæſtio in eo ſita eſſe videtur, an impii creentur ad gloriam divinæ juſtitiæ, in eorum ſuppliciis demonſtrandam, ob decretum Dei, quod omnem culpæ præviſionem anteceſſerit, ut Calvinus & Beza docent; an potiùs, quod nos credimus, quia Deus ob eorum præviſa peccata, eos decreto ſuo ab æternitate damnaverit. Tantum autem abeſt,
D ut Salomon dixerit, Deum ante peccati præviſionem decreviſſe aliquos damnare, ut potiùs contrarium ſignificaſſe videatur, cùm ait, Deum omnia operari propter ſemetipſum, ideſt, ut gloriam miſericordiæ, juſtitiæve ſuæ demonſtret. Nam damnationem decernere ob præviſa peccata, juſtitiæ eſt: Sine præviſione autem peccatorum damnationem decernere, injuſtitiæ eſſe videtur; ſic enim loquitur S. Auguſtinus lib. 3. in Julianum, cap. 18. *Bonus eſt Deus, juſtus eſt Deus, poteſt aliquos ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt; non poteſt quemquam ſine malis meritis damnare, quia juſtus eſt.* Et in epiſtol. 106. ad Paulinum: *Quemquam immeritum, & nulli peccato obnoxium, ſi Deus damnare creditur, alienus ab iniquitate non credi-*
E *tur.* Non potuit igitur Deus ante præviſionem peccati decernere damnationem alicujus, ut juſtitiam ſuam ea damnatione moſtraret.

Quod etiam manifeſtius fiet ex teſtimonii ſecundi explicatione. Nam quod dicitur Deus feciſſe vaſa quædam in contumeliam, non ſic accipiendum eſt, quaſi ipſe ex materia nobili, aut indifferenti fecerit vaſa in contumeliam, ſed quòd ex materia damnata, & contumelioſa fecerit vaſa, qualia materia ipſa poſtulabat, cùm tamen ex eadem materia fecerit alia quædam in honorem, pro voluntate ſua, non pro conditione materiæ, quomodo ſi figulus ex luto vaſa quædam lutea faceret: eaque ut materia ipſa requirit, viliſſimis miniſteriis deputaret; quædam autem ex eodem luto facta, ſupra materiæ conditionem auro, & gemmis ornaret, & ad nobiliſſimos uſus adhiberet.

Digitized by Google

[illegible] *ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non fruſtra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vaſa in contumeliam. Cùm verò per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem univerſa deſtruxerit, proculdubio quod ex ea fiunt vaſa in honorem, non ipſius juſtitiæ, quam gratiam nulla præceſſit, ſed Dei miſericordiæ: quòd verò in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ abſit ut ſit apud Deum, ſed judicio deputandum eſt.*

Sed Theodorus Beza animadvertens hunc locum ita explicatum errori ſuo, ad quem ſtabiliendum eum adduxerat, nihil favere, confidenter S. Auguſtini ſententiam rejicit, & per maſſam, ex qua fiunt vaſa in honorem, & in contumeliam, intelligendum eſſe contendit genus humanum non creatum, & vitio primi peccati corruptum, ſed creandum, ſive lutum illud, ex quo Deus Adamum, & in illo omnes homines finxit. Sic enim loquitur in reſponſione ad acta Colloquii Montisbelgardenſis, parte priore, pag. 155. *Sed requirit*, inquit, *D. Andreas aliquid expreſſius. Cùm igitur idem Apoſtolus Deum teſtatur inſtar figuli ex eadem maſſa quædam vaſa honori, quædam dedecori feciſſe, quomodo dictum iſtud explicari verè, & commodè poterit, quin ad ipſum uſque Adami opificium aſcendamus? nec enim maſſæ nomen humano generi condito, ſed condendo convenit, ne dum ut maſſæ appellatione corruptum humanum genus intelligatur. Nam ſi ita eſſet, minimè dixiſſet Apoſtolus, Deum ex illa maſſa facere vaſa iræ, ſed quæ jam eſſent iræ vaſa, in illa miſera maſſa relinquere, nec Apoſtolo laborandum fuiſſet in aſſerenda Dei juſtitia in reproborum exitio. Deus igitur illic confertur cum figulo, cui ſi conceditur vaſa tum ad honeſtos, tum ad turpes uſus arbitrio ſuo condere, neque luto propterea fieri putatur injuria: an non multò magis Deo ſic lutum illud, ex quo humanum genus in uno homine conderet, diſponere licuit, ut inde alios educeret, in quibus juſtam iram ſuam exerceret, alios quos per inſignem ſuam bonitatem bearet. Quomodo verò illa condidit? certè in Adamo, ad cujus etiam creationem proculdubio reſpexit Apoſtolus, cùm figuli, & luti meminit.* Et pag. 164. *Nec etiam ignoro*, inquit, *ipſum Auguſtinum ſæpè per luti maſſam intelligere humanum genus, non ſolùm ut jam conditum, ſed etiam originis peccato vitiatum, unde naſcantur, quorum miſereatur, & quos juſtè induret. Sed ſi valet iſtud, tam nota eſſet cauſa deſtinationis ad iram, quàm deſtinationis ad miſericordiam. Cur autem Apoſtolus, ſi ita eſſet, exclamaret, O altitudo divitiarum.*

Sed facile eſt, iſtam Bezæ ſententiam refutare, figulus ſi ex luto faciat vaſa lutea, eaque viliſſimis miniſteriis deputet, non propterea illa odit, neque illis iraſcitur, neque contracta videre cupit.

Deinde quamvis S. Auguſtini auctoritatem Beza repudiet, ejus tamen rationem velit, nolit, admittere debet. Eſt enim illud inſolubile argumentum, ſi maſſa aliqua ita eſſet media, ut nec boni, nec mali aliquid mereretur (ut Beza exiſtimat) non fruſtrà videretur iniquitas apud Deum, ſi is ex ea faceret vaſa in contumeliam: at non eſt, nec eſſe poteſt iniquitas apud Deum: igitur maſſa, ex qua fiunt vaſa in contumeliam, eſt antè corrupta per peccatum, & iram Dei contumeliamque meretur.

Quod verò Beza dicit, non fieri vaſa in contumeliam, niſi interveniente lapſu Adami, parum valet ad Dei juſtitiam demonſtrandam. Nam ut ipſe ibidem (in reſponſione ad acta Colloquii Montisbelgardenſis, pag. 155. & 164.) dicit: *Decretum Dei de faciendis ex eadem maſſa vaſis aliis in honorem, aliis in contumeliam, antecedit omnem prævisionem culpæ, & omnem omnino cauſam; ſed quia non poterat Deus executioni hujus decreti viam aperire, niſi homo peccaret, ideo ordinavit lapſum Adami, ut haberet quorum miſereretur, & quos juſtè puniret.* Itaque interventus ille lapſus primi hominis non ad decretum divinum de perdendis in æternum reprobis, ſed ad executionem decreti pertinet. Quod certè injuſtitiam Dei non tollit, ſed auget. Sicut enim injuſtum eſt in executione damnare hominem nihil merentem; ita injuſtum eſt, decernere hominem damnare, cujus nullum extet malum meritum, ne in prævisione quidem, cùm fit decretum. Cùm enim juſtitia exigat, ut pœna reſpondeat culpæ, ſicut executio damnationis injuſta eſt, culpa non præcedente, ita etiam decretum damnationis injuſtum eſt, niſi ob culpam, ſaltem prævisam fiat.

Dixi autem injuſtitiam non ſolùm non tolli, ſed etiam augeri, quia additur novum genus injuſtitiæ, cùm dicitur Deum decreviſſe, & ordinaſſe primi hominis lapſum, ut haberet, quos juſtè puniret, quin etiam magis injuſtum eſt, ut Deus velit & ordinet, ut homo peccet, ut habeat quos puniat, quàm ut ſimpliciter abſque culpa puniat. Majus enim malum eſt culpa, quàm pœna, & ideò major injuſtitia eſt alicui nihil mali merito auctorem eſſe culpæ, quàm pœnæ.

Sed reſpondeamus ad argumenta, quibus Beza probat, maſſam apud Apoſtolum non eſſe genus humanum, originis vitio jam depravatum. Primum argumentum: *Si ita eſſet*, inquit, *non diceret Apoſtolus, Deum ex illa maſſa facere vaſa iræ, ſed quæ jam*

da Dei juſtitia in reproborum exitio. Tam enim nota eſſet cauſa deſtinationis ad iram, quàm deſtinationis ad miſericordiam. Cur autem ſi ita eſſet, exclamaret, ò altitudo divitiarum? Reſpondeo, non laborare Apoſtolum in aſſerenda Dei juſtitia in reproborum exitio, ſed in eo, quòd in pari cauſa Deus unius miſereatur, alterius non miſereatur. Quòd Jacob diligat, Eſau odio habeat, antequam quidquam boni, vel mali egerint, cùm uterque natura ſit filius iræ. Quòd denique ex eadem maſſa, corrupta videlicet, & vitiata, alia vaſa efficiat, ut maſſa ipſa meretur, in contumeliam, alia præter omne meritum efficiat in honorem. Hujus enim diſcretionis nulla cauſa aſſignari poteſt, niſi Dei voluntas, quemadmodum etiam illius, qua figulus ex eadem maſſa aliud vas deputat cibis, aliud ſordibus excipiendis, & illud ornat auro, & pictura, hoc luteum, ut eſt, relinquit. Atque ad hanc diſcretionem perpetuò refert S. Auguſtinus illam Apoſtoli exclamationem: *O altitudo divitiarum*; ac præſertim in epiſt. 105. ad Sixtum, ubi tractans illud: *O altitudo. Nec*, inquit, *de inſcrutabilibus judiciis ejus audeant judicare, cur in una eademque cauſa ſuper alium veniat miſericordia ejus, ſuper alium maneat ira ejus. Qui enim ſunt iſti, qui reſpondeant Deo?* Et ibidem: *Cur autem iſtum potius, quàm illum liberet, aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt judiciorum ejus tam magnum profundum, veruntamen caveat præcipitium.*

Tertium argumentum, Ad primi hominis creationem proculdubio reſpexit Apoſtolus, cùm figuli, & luti meminit. Reſpondeo, id non eſſe neceſſarium, nec veriſimile, cùm extet locus apertiſſimus in Iſaia, cap. 45. ad quem Apoſtolus, Calvino etiam, & Petro Martyre teſtibus, quos Beza præceptores agnoſcit, alluſit: *Numquid dicit lutum figulo ſuo, quid facis &c.* ubi Propheta non tractat de prima hominis formatione, ſed dicit, non minus poſſe Deum de hominibus pro arbitrio diſponere, quàm figulum de vaſibus. Præterea ſi propriè loqui velimus, ex luto, unde formavit Deus primum hominem, non ſunt facta multa vaſa, ſed unum tantùm, idque in honorem. Cæteros enim homines non ex luto Deus fingit, ſed ex aliis hominibus, per carnalem generationem quotidie propagat. Proinde maſſa, ex qua fiunt vaſa alia in honorem, alia in contumeliam, non eſt lutum illud, ex quo primus homo ſolus, & extraordinario quodam modo formatus eſt, ſed homines ipſi ſunt, ex quibus per naturalem generationis viam alii homines procreantur.

Reſtat ultimus locus ex cap. 9. Exodi, & cap. 9. ad Rom. *In hoc ipſum poſui*, ſive excitavi, *te, ut oſtendam in te potentiam meam &c.* videtur enim his verbis colligi Pharaonem ideò fuiſſe à Deo creatum, ut peccaret, & ob peccata punitus, Dei potentiam demonſtraret. Sed facile eſt iis, quæ antea dicta ſunt, hunc locum explicare, ſive enim illud, *poſui*, aut *excitavi te*, ſignificet, creavi te, ſive ad regnun promovi, ſive conſervavi, cùm jamdudum mori debuiſſes (omnia enim hæc patitur vox Hebræa העמדתיך quæ ad verbum ſonat, *ſtare feci te*) ſemper intelligendum eſt, prævìſum peccatum, quod Deus non facit, ſed ordinat in bonum.

cum exponit: *Et propter hoc ipſum conſervatus es, ut oſtendam in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in univerſa terra. Hæc Scripturæ verba & Apoſtolus poſuit, cùm in eodem loco perdifficili verſaretur.* B *Ibi autem & hoc ait, ſi autem volens Deus oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ, parcendo utique iis, quos malos futuros eſſe præſcierat, quæ vaſa dicit perfecta in perditionem.* Et infrà: *Novit ergo Deus uti malis, in quibus tamen humanam naturam non ad malitiam creat, ſed eos perfert patienter, quemſque ſcit oportere, non inaniter, ſed utendo eis ad admonitionem, vel exercitationem bonorum. Ecce enim ut annunciaretur nomen Dei in univerſa terra, vaſis miſericordiæ utique prodeſt. Ad eorum itaque utilitatem Pharao ſervatus eſt, ſicut & Scriptura teſtatur, & exitus docet.*

Porrò Rupertus Tuitienſis hunc eundem locum explanans, ita ait: *Nam idcirco potius Deus Pharaonem* C *excitavit, ſubauditur in regnum, & idcircò ſummam illi poteſtatem contulit, quia vas iræ fuit, & quia jamdudum aptus erat in interitum, idcircò corripiendis ſuperpoſitus eſt miſericordiæ filiis, ut eſſet virga furoris, & baculus in manu Domini ſuper eos, quos per tribulationem in gloriam transferre præparavit. Igitur cùm dicit, idcircò excitavi te, ſubaudiendum eſt, in regnum, permittendo videlicet, non agendo ut in ſummum aſcenderes imperium, ut haberes poteſtatem ſecundùm nequitiam, vel divitiem cordis tui ſæviendi in populum meum.* Hæc ille.

Calvinus & Petrus Martyr in comment. cap. 9. ad Romanos referunt illud: *Excitavi te*, ad inobedientiam Pharaonis, ut ſenſus ſit. In hoc ipſum in- D citavi te, ut populum meum affligeres, & mihi reſiſteres, quo in te demonſtretur potentia mea. Et ſi quidem vellent, Pharaonem excitatum, ut ejus inobedientia prævìſa Deus uteretur ad populi juſtam caſtigationem, & potentiæ ſuæ oſtenſionem, idem dicerent, quod nos cum S. Auguſtino paulò ante diximus. Sed ſi velint, quod ſanè velle videntur, Deum ante omnem peccati Pharaonis prævìſionem abſolutè Pharaonem excitaſſe, ut ſibi reſiſteret, apertiſſimè Deum auctorem peccati faciunt, & S. Auguſtino repugnant, quia in loco, paulò ante citato, dixit, Deum non creare homines ad malitiam, ſed iis, quos malos ſcit futuros, bene uti. Neque ex verbis Moſis, aut Pauli, aliud colligi poteſt, quàm Pha- E raonem, à Deo fuiſſe creatum, vel conſervatum, vel ad regnum promotum, quamvis eum inobedientem, & obſtinatum futurum ſciret, ut juſtitiam, & potentiam ſuam manifeſtaret.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones ex aliis Scripturæ locis.

TErtium caput continet ea loca, in quibus ſignificatur, Deum impellere homines ad mala, & iis quaſi inſtrumentis uti ad ea opera, quæ ſine peccato perfici nequeunt, Lib. 2. Regum cap. 24. *Addidit iraſci furor Domini contra Iſrael, commovitque David*

Digitized by Google

Ezech. 12. vocatur idem Rex rete Dei, ad capiendos Iſraelitas expanſum. Huc etiam pertinent loca illa Pſalmorum. Pſalm. 43. *Declinaſti ſemitas noſtras à via tua*. Pſal. 104. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus*. Pſalm. 118. *Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in avaritiam*. Pſalm. 140. *Non declines cor meum in verba malitiæ*. Denique illud: *Et ne nos inducas in tentationem*, Matth. 6.

Reſpondeo, Quatuor modis poſſe intelligi, ut Deus impellat, ſive inclinet aliquem ad malum, Primus modus eſſet, Si Deus per ſe, & propriè impelleret, vel phyſicè, ideſt, movendo immediatè voluntatem, vel moraliter, ideſt, verè & propriè imperando. Sed hic modus eſt manifeſtè falſus, & in Deum impius, ac blaſphemus. S. Auguſtinus tract. 53. in Joannem: *Fecerunt*, inquit, *peccatum Judæi, quod eos non compulit facere, cui peccatum non placet, ſed facturos eſſe prævidit, quem nihil latet*. Et paulò poſt: *Hoc omnino pietas religioſorum inconcuſſum debet, inviolatumque tenere, ſicut Apoſtolus dicit, cùm eandem tractaret difficillimam quæſtionem, numquid iniquitas apud Deum? abſit*. Et lib. de gratia & libero arbitrio cap. 20. *Quomodo*, inquit, *dixerit Dominus Semei maledicere David, quis ſapiens, & intelliget? non enim jubendo dixit, ubi obedientia laudaretur. Nam ſi jubenti obtemperaſſet, laudandus potius, quàm puniendus eſſet, ſicut ex hoc poſtea novimus eſſe punitum*. Itaque S. Auguſtinus negat peccatores compelli à Deo ad peccatum, quia eſſet iniquitas apud Deum; & ſimul etiam negat à Deo propriè imperari peccatoribus, ut peccent, quia illi obtemperantes Deo, laudandi potius, quàm puniendi eſſent.

Hoc igitur modo, ut impio, prætermiſſo, Secundus modus eſt, ut intelligamus, Deum in Scripturis dici excitare, & provocare aliquos ad malum, vel etiam imperare, ut malè operentur, eiſque tamquam inſtrumentis uti, quia permittit eos malè agere. Quamvis enim non omnis, qui aliquid permittit, rectè dicatur imperare, ut illud fiat, neque excitare, & provocare ad illud, tamen Deus, ſine cujus permiſſione nihil fieri poteſt, cùm ad certum aliquem finem conſequendum, fieri ſinit aliquid, rectè dicitur per quendam tropum, illud imperare, atque ad illud excitare. Quemadmodum etiam uſitatè dicimus, à venatore immiſſum fuiſſe canem in leporem, quamvis venator funem ſolùm laxaverit, quo canis retinebatur ne leporem perſequi poſſet.

Id apertè diſcimus ex hiſt. Job: neque enim Deus diabolum excitavit in Job, ſed petenti facultatem

inquit, *ego Dominus ſeduxi Prophetam illum, vel quem vult indurat, ejus merita cogitate, quem ſic obdurari, vel ſeduci permiſit*.

Tertius modus eſt, ut dicatur Deus excitare ad malum, vel imperare malum, vel uti malis impiorum voluntatibus tamquam inſtrumentis, quia non ſolùm permittat impios malè agere, ſed etiam deſerat eos, qui affliguntur, & ſic donet impiis in eos victoriam. Sic dicitur Deus imperaſſe ſpiritui, ut deciperet Achab, quia non ſolùm permiſit ſpiritui, ut loqueretur mendacia per ora omnium Prophetarum Achab. Sed etiam non dedit illi lumen, quo diſcerneret mendacium à veritate. Sic etiam dicitur Deus uſus Aſſyrio Rege, tamquam virga, & baculo, vel etiam malleo, & ſecuri, ad percutiendos filios Iſrael, quia non ſolùm permiſit Regem illum armari in Iſraelitas, ſed etiam deſeruit populum ſuum, avertit adjutorium gladii ſui, & non eſt auxiliatus ei in bello, ut dicitur in Pſal. 88. Sic etiam exponit S. Auguſtinus in epiſt. 89. quæſt. 2. illud: *Et ne nos inferas in tentationem. Intelligitur*, inquit, *ne nos inferri deſerendo permittas*.

Sed ſi fortè iſti modi non per omnia ſatisfaciant, accedat Alius, qui omnino ſatisfaciet. Deus igitur non ſolùm permittit impios agere multa mala, nec ſolùm deſerit pios, ut cogantur pati quæ ab impiis inferuntur; ſed etiam præſidet ipſis voluntatibus malis, eaſque regit & gubernat, torquet ac flectit in eis inviſibiliter operando, ut licèt vitio proprio malæ ſint, tamen à divina providentia ad unum potius malum, quàm ad aliud non poſitivè, ſed permiſſivè ordinentur.

Explicat hoc Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis par. 5. cap. 29. his verbis: De illo autem modo divinæ moderationis, quo malas etiam voluntates præſidens occulta, & inviſibili operatione ad ſuum arbitrium temperat & inclinat, hoc ſentiendum, ut credatur, Deus malis voluntatibus non dare corruptionem, ſed ordinem. Et infrà: Voluntati ergo malæ, vitium eſt ex ipſa, quo mala eſt; ordo autem ex Deo eſt, quo per velle ſive ad hoc, ſive ad illud eſt. In voluntate ergo vitium eſt, & ipſum malum eſt, & ex ipſo voluntas mala eſt. In velle autem & vitium eſt, in quantum velle ex voluntate mala eſt, & ordo eſt, in quantum ad hoc, vel ad hoc ex diſponente eſt. Et cùm ipſum velle ad hoc aliquid eſt, malum eſt, quod ad hoc eſt, quia mala voluntate eſt: quod autem potiùs ad hoc, quàm ad illud eſt, bonum eſt, quia ordo eſt, & ex bene diſponente eſt.

Digitized by Google

rendo, ut ferantur in unum, & non permittendo, ut ferantur in aliud, ut Hugo rectè docuit; ſed etiam poſitivè, inclinando in unum, & avertendo ab alio, non quidem per ſe, & phyſicè movendo voluntatem ad unum, & removendo ab alio, quod libertati arbitrii præjudicare videretur, ſed occaſionaliter, ut S. Thomas loquitur, & moraliter, immittendo videlicet cogitationem aliquam bonam, ex qua malus ob ſuum vitium occaſionem ſumat judicandi, melius eſſe huic nocere, quàm illi, ſive huic potiùs iniquitati ſervire, quàm illi. Et juxta hunc modum S. Auguſtinus & Theodoretus exponunt illud Pſal. 104. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus.* Dicunt enim Deum id feciſſe non pervertendo corda Ægyptiorum, ſed benefaciendo populo ſuo, unde Ægyptii majoris odii occaſionem acceperunt. Ita igitur Deus, licet malas non faciat voluntates, eis tamen præſidet, & regit, atque ordinat in bonum electorum ſuorum, quemadmodum (ut docet S. Baſilius in oratione, quòd Deus non ſit auctor malorum) medici utuntur viperæ veneno, quod ipſi non fecerunt ad corpora curanda.

Atque ex iis explicari poſſunt omnia loca ſuprà citata: Quod enim lib. 2. Reg. cap. 24. dicitur à Deo commotum Davidem, ut numeraret populum, in qua numeratione graviter peccavit, ex lib. 1. Paralip. cap. 21. explanatur, ubi ſic legimus: *Conſurrexit autem Satan contra Iſrael, & incitavit David ut numeraret Iſrael.* Itaque is, qui propriè Davidem incitavit ad peccatum, non Deus, ſed diabolus fuit; tribuitur tamen hæc incitatio etiam Deo, quia niſi Deus permiſiſſet, diabolus id non feciſſet. Permiſit autem Deus, quia id peccata populi merebantur.

Ad illud de maledictione Semei; jam dictum eſt, quemadmodum intelligi debeat, Deum præcepiſſe Semei, ut malediceret Davidi. Dicitur enim Deus præcepiſſe, quia corruptam Semei voluntatem inclinavit ad maledicendum Davidi: Inclinavit autem (ut diximus ex Hugone) non compellendo, ſed aperiendo illi viam ad hoc malum, & claudendo ad alia, id eſt, permittendo, ut hoc ſolum malum vellet & perageret, ex multis, ad quæ parata erat.

Eadem eſt reſponſio ad aliud de ſpiritu decipiente Achabum. Ipſe enim ſpiritus obtulit ſe Deo, ad decipiendum Regem, nec tam imperio, quàm permiſſione divina egebat, cùm ex ſe promptiſſimus ad omne malum, immò & cupidiſſimus nocendi eſſet. Sed urget Calvinus lib. 1. Inſtitut. cap. 18. §. 1. *Si Dei judicium eſt excæcatio, & amentia Achab, nude permiſſionis figmentum evaneſcit: quia ridiculum eſſet, judicem tantùm permittere, non etiam decernere quid fieri velit, & mandare executionem miniſtris.*

At S. Auguſtino ridiculum non eſt viſum judicem tantùm permittere, cùm ait lib. de gratia & libero arbitrio cap. 23. *Cùm auditis, Ego Dominus decepi Prophetam illum, & quem vult indurat, ejus merita cogitate, quem ſic obdurari, & ſeduci permiſit.* Ubi cum S. Auguſtinus dicit, ob merita hominum Deum permittere deceptionem & indurationem, ſatis oſtendit, Deum ut judicem illa permittere. Quamvis enim ſimpliciter permittere ſoleat etiam is, qui non eſt judex; tamen ſi quis in manu ſua habeat impedire,

graviter peccaſſe, & idem de Hieroboam ſentiat Petrus Martyr in commentario cap. 11. lib. 3. Regum, tamen S. Auguſtinus lib. 17. de Civit. Dei cap. 21. & 22. apertè docet, neque Hieroboam, neque populum in ea defectione peccaſſe: *Apparuit*, inquit,
B *nullum in ea re nec Regis Iſrael, nec populi fuiſſe peccatum, ſed voluntatem Dei vindicantis impletam.* Et profectò Scriptura ſancto Auguſtino manifeſtè favet. Nam lib. 3. Regum cap. 11. poſteaquam Ahias Propheta nomine Dei Regnum promiſerat Hieroboamo, ſubjungit hæc verba: *Si audieris omnia, quæ præcepero tibi, & ambulaveris in viis meis, & feceris quod rectum eſt coram me, cuſtodiens mandata mea, & præcepta mea, ſicut fecit David ſervus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David domum.* At certè Deus non conferret Hieroboamum cum Davide, neque illi promitteret protectionem in regno, & fidelem ſucceſſionem, ſi eum non verum Regem, ſed Tyrannum, & invaſorem fuiſſe
C ſciviſſet.

Præterea cap. 12. cùm Roboam aciem armatam educere vellet in Hieroboam, ut univerſum regnum recuperaret, miſit Deus Semeiam Prophetam, qui diceret Regi Roboam, & univerſo populo: *Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros, filios Iſrael. A me enim factum eſt verbum hoc.* Quo audito, ceſſaverunt ab intentione bellandi, & agnoverunt Hieroboam ut legitimum Regem, atque à Deo creatum ſuper decem tribus, quemadmodum Rex erat Roboam ſuper tribum Juda & Beniamin. Itaque licèt poſtea Hieroboam ſceleſtiſſimus fuerit, & ſchiſma fecerit in religione, tamen cùm regnum accepit,
D bonus erat, & electione divina, ac totius populi conſenſu & vocatione legitimè regnare cœpit.

Quod idem conſtat de Hiehu: non enim regnum ambivit, ſed ad eum, nihil tale cogitantem, miſit Heliſæus unum de filiis Prophetarum, qui eum nomine Dei ungeret Regem ſuper Iſrael, & imperaret, ut occideret Achabum Regem, Jezabelem Reginam, & omnem ejus domum exterminaret. Ac deinde cùm id ipſe perfeciſſet, dixit ad eum Dominus: *Quia ſtudioſè egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo, feciſti contra domum Achab, filii tui uſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael*, lib. 4. Regum cap. 9. & 10. Quis autem credat, Deum laudaturum fuiſſe factum Hie-
E hu, ac dicturum, eum ſtudioſè feciſſe, quod rectum erat, ſi Hiehu ex ambitione rebellaſſet, & injuſtè Dominum ſuum occidiſſet, ut Calvinus docet? Non igitur rectè probavit Calvinus, ex Deo eſſe, quæ perversè fiunt ab hominibus, quia fuerit auctor regni Hieroboam & Hiehu.

Sed Objicit Calvinus, quòd in Oſeæ cap. 8. Deus videatur improbare Regnum Hieroboam, cùm ait: *Ipſi regnaverunt, & non ex me; principes extiterunt, & non cognovi.* Quem locum S. Hieronymus etiam de Hieroboam interpretatur. Reſpondeo, duobus modis dici poſſe Hieroboam regnaſſe non ex Deo, id eſt, Deo non approbante. Primùm enim exponi poteſt hic locus (ut S. Thomas admonet in comment. cap. 13. epiſtolæ ad Romanos) de uſu regni, non de inſtitutione, & hoc modo certum eſt, non fuiſſe ex

Deo

tis quem elegit Dominus, quoniam non eſt illi ſimilis in omni populo. Et tamen quia peccavit populus in petendo Rege, ut habemus 1. Reg. 12. Occaſio eligendi Saulem, ſive inſtituendi Regni in populo Dei, non fuit ex Deo, & verè dicere potuit Deus per Prophetam, *Ipſi regnaverunt, & non ex me*. Sed de hoc loco ſatis multa dicta ſunt.

Ad illud Pſal. 43. *Declinaſti ſemitas noſtras à via tua*, Reſpondeo, Declinationem illam ſemitarum à viis Domini, non eſſe declinationem ad peccata, ſed declinationem ab auxilio, & favore divino. Præcedit enim in eo loco: *Hac omnia venerunt ſuper nos. Nec obliti ſumus te, & iniquè non egimus in teſtamento tuo*. Et paulò poſt ſequitur: *Et declinaſti ſemitas noſtras à via tua*. Et mox adjungitur explicatio: *Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis*.

Adde, quòd licèt videatur per affirmationem dici, *Declinaſti ſemitas noſtras à via tua*: tamen poſſumus ſubintelligere negationem, quæ habetur ad initium verſiculi, juxta regulas Hebræorum, ut ſenſus ſit, Non receſſit retrò cor noſtrum, & non declinaſti ſemitas noſtras à via tua, ideſt, te adjutore non declinavimus à via tua, tantum abeſt ut retroceſſerit à te cor noſtrum. Itaque S. Hieronymus vertit. *Non receſſit retrò cor noſtrum, nec declinaverunt ſemita noſtra à viis tuis*. Ad alia loca non eſt opus alia reſponſione. Jam enim expoſuimus quemadmodum intelligenda ſint.

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones ex aliis Scripturæ teſtimoniis petitæ.

QUartum caput continet ea loca, in quibus Deus dicitur excæcare, vel indurare corda hominum: ut non velint, nec poſſint bene agere, Exodi 7. 8. & 9. *Induravit Dominus cor Pharaonis*. Deut. 2. *Induraverat Dominus ſpiritum Sehon*. Joſue 11. *Domini ſententia fuerat, ut indurarentur*. 1. Reg. 2. *Non audierunt vocem Patris ſui, quia voluit Dominus occidere eos*. 3. Reg. 12. *Non acquievit Rex populo, quoniam averſatus eum fuerat Dominus*. Job 12. *Qui commutat labium veracium, & doctrinam ſenum aufert, qui immutat cor principum, & decipit eos, ut fruſtra incedant per invium, palpabunt quaſi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios*. Iſaiæ 19. *Dominus miſcuit in medio ejus ſpiritum vertiginis*. Et cap. 63. *Quare errare nos*

quit, *Deum eſt nolle miſereri, nec ab illo irrogatur aliquid, quo fit homo deterior, ſed tantùm quo fit melior, non irrogatur*. Et lib. 5. in Julianum, cap. 3. *Cùm ergo*, inquit, *dicitur homo tradi deſideriis ſuis, inde fit reus, quia deſertus à Deo cedit eis, atque conſentit, vincitur, capitur, trahitur, poſſidetur*. Denique in Joannem

C tract. 53. *Sic*, inquit, *excæcat Deus, ſic obdurat, deſerendo, non adjuvando, quod occulto judicio facere poteſt, iniquo non poteſt*.

Similia habet S. Joannes Chryſoſtomus homil. 3. in epiſt. ad Romanos, ubi ponit exemplum ducis milites ſuos in acie deſerentis. Similia etiam S. Gregorius lib. 25. Moralium, cap. 12. & 13. & Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 20. Iſidorus lib. 2. de ſummo bono, cap. 19. Sed quia non quælibet permiſſio, vel deſertio dici poteſt excæcatio, vel induratio, res tota paulo diligentius explicanda eſt.

Primò igitur obſervandum eſt, cæcitatem mentis, ut etiam cordis obdurationem eſſe peccatum, cauſam peccati, & effectum, ſeu pœnam peccati. Sic enim

D ſcribit S. Auguſtinus lib. 5. contra Julianum, cap. 3. *Cæcitas*, inquit, *mentis, quam ſolus illuminator Deus removere poteſt, & eſt peccatum, quo in Deum non creditur, & eſt pœna peccati, qua cor ſuperbum digna animadverſione punitur, & eſt cauſa peccati, cùm aliquid mali cæci cordis errore committitur*. Quod idem de obduratione cordis intelligitur, nam eo loco promiſcuè loquitur S. Auguſtinus de cæcitate & obduratione. Et in Scripturis de utraque homines reprehenduntur, tamquam de vero, maximoque peccato. Matth. 13. *Incraſſatum eſt cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem eos*.

E Itaque cæcitas cordis, de qua loquimur, non eſt ſimplex carentia luminis, ſed affectus pravus, quo quis illuſtrationes divinas repellit, vel impedimentum ponit, quo minus à Deo illuminetur. Quare dicuntur ejuſmodi homines, Matth. 13. videntes videre, & non videre, quia vident quidem unde illuminari poſſent, ſed ex malitia ſua nolunt advertere, atque ita excæcat eos malitia ipſorum. Pari ratione cordis obduratio eſt pravus affectus, quo quis admonitiones divinas, ſive internas, ſive externas contemnit, & ſemper magis ac magis eis reſiſtit, donec ad eum ſtatum deveniat, ut eas ne ſentiat quidem. Hinc enim cor dicitur durum, lapideum, grave, craſſum, quando non movetur ad correptiones & increpationes divinas, quia quæ ſunt ejuſmodi nec cedunt, nec ſentiunt. Sicut è contrario cor dicitur tenerum,

Digitized by Google

na peccati non poteſt eſſe primum peccatum, neque excæcantur, vel indurantur juſti, ſed peccatores. Rom. 1. *Sicut non probaverunt, Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum.* Item: *Quia commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, ac ſervierunt creaturæ potius quàm creatori: propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ.* Et 2. ad Theſ. 2. *Eò quòd charitatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent, ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.*

Secundo loco obſervandum eſt, ad excæcationem, & obdurationem non ſufficere, ut quis non videat, vel non cedat, ſed requiri ut non poſſit moraliter videre, nec cedere. Id enim oſtendit nomen excæcationis & obdurationis. Cæci ſiquidem non dicuntur qui videre poſſunt, licèt non videant; & res duræ illæ dicuntur, quæ nec cedunt, ſi comprimantur, nec cedere queunt, & potiùs franguntur, quàm cedant. Hinc Joan. 12. legimus: *Ideò non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava.* Et Eccl. 7. *Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem Deus deſpexerit.* Ex quo intelligimus, non dici Deum excæcare, vel indurare, quando juvat hominem auxilio ſuo, ita ut ille verè poſſit, ſi velit, licèt permittat eum labi, & eatenus deſerat, quia non præbet auxilium, quo ille infallibiliter velit. Alioqui omnes qui peccant eſſent excæcati, & obdurati, cùm nemo peccet niſi permittente, atque aliquo modo deſerente Deo: Conſtat autem non omnes qui peccant excæcatos, vel obduratos propriè dici poſſe.

Illa igitur ſola permiſſio, atque deſertio, excæcatio & obduratio dicitur ex parte Dei, qua fit ut homo juſto Dei judicio, peccata præterita punientis, ita deſtituatur auxilio divino, ut non poſſit moraliter non cadere, quòd pulchrè oſtendit ſimilitudo illa Chryſoſtomi, de duce milites in prælio deſerente. Ex quo etiam ſolvitur quod objicere ſolet Calvinus, cùm argumentatur, excæcationem, & obdurationem non poſſe referri ad ſolam permiſſionem, vel deſertionem, cùm Deus judicem agat in hac re, & judicis ſit non ſolùm permittere, vel deſerere, ſed etiam re ipſa punire. Nam iſta permiſſio, ac deſertio graviſſima eſt punitio, cùm homo in pœnam peccati præteriti in medio hoſtium nudus, atque inermis divino judicio relinquatur.

Tertiò obſervandum eſt, hanc impotentiam, qua homo excæcatus, vel obduratus, non poteſt videre quod videndum eſt, nec agere quod agendum eſt, non eſſe abſolutam, ſed ex hypotheſi: Nam licèt homo, dum eſt cæcus, & obduratus, non poſſit cernere, & credere, tamen abſolutè poteſt, quia poteſt cum Dei gratia removere cæcitatem, & obdurationem, quibus remotis cernere poterit, & credere. Numquam enim Deus ita deſtituit, quin ſaltem juvet ad impetrandam gratiam, & vires, quibus obduratio tolli poſſit, quando tenetur homo converti ad fidem, vel juſtitiam, & niſi faciat peccet. Proinde qui non poteſt facere quod debet, ſua culpa non poteſt, & ideò peccat, quia ſi peteret auxilium, utique impetraret.

cæci non poſſint videre, tamen poſſunt ex cæcis fieri videntes.

Sed occurret aliquis, atque objiciet incertum fore
B judicium Dei, quo in pœnam peccati præteriti aliquos obdurat & excæcat, ſi in illorum poteſtate eſt non excæcari, vel obdurari, aut continuò cæcitatem, obdurationemque repellere. Reſpondeo, certitudinem divini judicii ex eo pendere, quòd eum, qui excæcari, atque obdurari meretur, Deus non ſolùm deſerit, ac deſertione ſua vinci ſinit ab hoſtibus, & in peccata varia trahi, atque perduci, ſed etiam non dat gratiam congruentem ejus ingenio ad impetrandas vires, quæ eſt alia occultior deſertionis ſpecies, ideſt, non eum excitat, & vocat, quomodo prævidet illi aptum eſſe, ut ſequatur excitantem, & vocantem, & quamvis non deneget auxilium, quo ille abſolutè poſſit auxilium petere: tamen certiſſimè
C videt eum auxilio illo non uſurum. Atque ita cujus vult miſeretur, & quem vult obdurat; ut dicitur Rom. 9.

Quartò obſervandum eſt, hanc deſertionem ſecundùm morem loquendi Scripturæ rectè ſignificari per vocabula actionem exprimentia, quamvis revera non ſit actio, ſed actionis omiſſio. Nam in 2. lib. Regum, cap. 12. dicitur David occidiſſe Uriam Hetheum, cùm tamen David eum per ſe non occiderit, nec juſſerit propriè occidi, ſed tantùm imperavit Duci Joab, ut eum conſtitueret in loco, ubi fortiſſimum eſſet prælium, ibique eum deſereret, ut vinceretur, & moreretur. Sic igitur Deus rectè dicitur tradere in reprobum ſenſum, inducere in tentationem, mit-
D tere operationem erroris, obdurare, & excæcare, licèt hæc omnia non faciat niſi permittendo & deſerendo.

Neque tamen hinc ſequitur, Deum eſſe cauſam peccati, aut peccare deſerendo homines in tentationibus, licèt David peccaverit, & cauſa fuerit peccati jubendo Uriam deſeri in prælio. Nam Urias innocens erat, nec poterat juſtè à Davide, vel Joabo interfici, & ideo peccavit David, cùm juſſit eum in prælio derelinqui, ut moreretur: At ſi Urias necem promeruiſſet, potuiſſet utique David eum illa ratione de medio tollere; & quamvis tunc etiam verè diceretur cauſa mortis Uriæ, tamen neque ipſe peccaret, neque eſſet cauſa peccati Ammonitarum, quo-
E rum gladio ille periit. Neque enim David juſſit Ammonitis ut Uriam occiderent, ſed cùm illi ſponte ſua raperentur ad cædem filiorum Iſrael, uti voluit David eorum impetu ad necem Uriæ, quem relinqui juſſit, non ad necem aliorum, quos à prælio ſubduxit.

Ita quoque & Deus cùm aliquos juſto judicio deſerendo tradit in reprobum ſenſum, excæcat, obdurat, in tentationem inducit, neque ipſe peccat, quia juſtè deſerit, neque eſt cauſa peccati; quia non excitat ipſe ſatanam ad tentandum, & hominem ad conſentiendum (niſi ut ſuprà diximus, excitare ſit non impedire) ſed utitur utriuſque nequitia ad eum puniendum, qui tali pœna dignus eſt.

Porrò Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 4. §. 4. admittit Deum ſæpè obdurare ſolùm deſerendo: tamen addit eſſe alia teſtimonia, quæ ultra procedant: *Qualia ſunt,*

… ipſos excæcant, vel obdurant. Deus enim, cùm in Scripturis dicitur excæcare, vel indurare, id facit ut juſtus judex, & ideò non converſionem, & pœnitentiam, ſed pœnam & ruinam eorum intendit, qui excæcantur, vel obdurantur. At cùm patienter expectat, vel peccata diſſimulat, non pœnam & ruinam, ſed converſionem & pœnitentiam intendit: *Diſſimulat enim peccata hominum propter pænitentiam*, ut dicitur Sapient. 11. & Apoſtolus ait: *Ignoras quia patientia Dei ad pænitentiam te adducit? tu autem ſecundùm duritiam tuam, & impænitens cor theſaurizas tibi iram in die iræ, & juſti judicii Dei. Rom.* 2.

Quare patientia Dei ad pœnitentiam adducit, & ideò qui inde excæcantur, non excæcantur à Deo, ſed excæcat eos malitia ipſorum, ut dicitur Sapient. 5. Et verè ſi Deum excæcare nihil eſſet aliud, niſi patienter expectare, orandus eſſet Deus, ut S. Auguſtinus rectè colligit lib. 5. in Julianum, cap. 3. ut nos excæcaret. Igitur loca initio capitis adducta, quæ ſignificant à Deo homines indurari, vel excæcari non poſſunt commodè explicari de excæcatione, & obduratione per patientiam, ſed per deſertionem, ut ſuprà diximus, & ut perſpicuum erit, ſi eorum aliqua percurramus.

Primum teſtimonium ſumptum fuerat ex cap. 7. 8. & 9. Exodi, ubi agitur de induratione Pharaonis. Videmus autem in iis locis aliquando tribui cauſam efficientem indurationis ipſi Pharaoni, qui ex patientia Dei ſumebat occaſionem contemnendi ipſum Deum, & obfirmandi cor ſuum in propoſito non obediendi; aliquando tribui ipſi Deo, qui non ita illuſtrabat, neque movebat per gratiam cor illius, ut videbat congruum illi eſſe, ut attenderet, & flecteretur. *Videns Pharao* (inquit Moſes Exod. 8.) *quòd data eſſet requies, ingravavit cor ſuum, & non audivit eos, ſicut præceperat Dominus.* Ecce quomodo abutitur Pharao Dei patientia ad indurationem. Et rurſus cap. 9. *Videns Pharao, quòd ceſſaſſet pluvia, & grando, & tonitrua, auxit peccatum, & ingravatum eſt cor ejus, & ſervorum illius, & induratum nimis*, quia videlicet flagella Dei ceſſabant, exiſtimabat Pharao nihil jam eſſe periculi, & grandinem, ac tonitrua caſu accidiſſe, ideò confirmabat propoſitum non parendi. Sed quia quod non cogitaret idem Pharao, flagellorum ceſſationem provenire ex precibus Moſis, naſcebatur ex juſto Dei judicio, quo decreverat, non miſereri Pharaonis, neque eum illuſtrare & movere, ut videbat ejus ingenio congruum, aptumque eſſe, propterea in iiſdem locis ſæpè repetitur, *Induravit Dominus cor Pharaonis.*

Eodem modo explicanda ſunt loca ſimilia adducta illum Chuſai, quod in ſpeciem erat utile, re autem vera perniciosum: effecit verò Deus, ut Abſalon attenderet ad conſilium Chuſai, & rationes ejus ponderaret, oblitus conſilii Achitophel, atque ita immutavit cor ejus, ac fecit, ut reprobato conſilio Achitophel eligeret conſilium Chuſai, ex quo impeditus eſt ab eo, quod maximè cupiebat. Vide lib. 2.
C Reg. cap. 17.

Simile eſt quod accidit S. Athanaſio. Nam cùm in navicula fugeret perſecutores ſuos, Deo inſpirante convertit naviculam, & obviam ire perrexit adverſariis, qui per idem flumen eum inſequebantur. Egit verò divina providentia, ut illi eum non agnoſcentes, ab illo ipſo peterent, quantum inde Athanaſius abeſſet, quo reſpondente non longè abeſſe, illi citato curſu deſcendere feſtinarunt. Atque ita ſine ullo mendacio ab Athanaſio, vel à Deo potius juſtiſſimè decepti palpabant, ut inquit Job, quaſi in meridie, & errabant velut ebrii, cùm eo magis ab Athanaſio recederent, quo ſe ad eum propius accedere cogitabant. Vide Theodoreti hiſtoriam lib. 3.
D cap. 8. vel Ruffini lib. 1. cap. 34.

Illud Hieremiæ 20. *Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum*, rectè exponitur à S. Hieronymo, quod ambiguitate, non falſitate contigerit. Audiverat enim Hieremias: *Ecce Prophetam in gentibus dedi te.* Et rurſus: *Ecce conſtitui te ſuper gentes, & regna.* Itaque libenter munus prophetandi aſſumpſerat tamquam contra gentes, à quibus populus Domini vexabatur prophetaturus: advertit tamen poſtea, ſe perpetuò contra gentem ſuam, & Reges ſuos Domino jubente prophetare, ex quo multas, & varias calamitates patiebatur. Accedit, quòd cùm prædiceret, capiendam urbem Hieroſolymam à Chaldæis, ita loquebatur, ac ſi ſtatim id eſſet implendum, unde cùm non
E ita accideret, putabatur mentitus, & à populo, tamquam impoſtor deludebatur. Ita igitur ambiguitate verborum Domini, partim quoad gentes, partim quoad tempus deceptum ſe dicit, cùm aliter videret impleri ſermones Domini, quàm antè crediderat.

Denique illud Joann. 12. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, Excæcavit oculos eorum, &c.* duobus modis intelligi poteſt. Aut enim cauſa, cur Judæi credere non poſſent, erat, quia id prædixit Iſaias ita futurum; Aut quia excæcati erant juxta vaticinium Iſaiæ. Si dicatur Primum, tunc res eſt perſpicua. Non enim præſcientia, & prædictio futurorum imponit rebus neceſſitatem, & ideò ſolùm dicuntur non potuiſſe credere, quos Iſaias prædixit non credituros, quia non poterat fieri, quin eveniret

Digitized by Google

fieri videntes, & credere.

Simile eſt illud Joann. 5. *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, non quæritis?* Neque enim Dominus dicere volebat, eos abſolutè non poſſe credere, quorſum enim toto illo capite, & ſequenti eos hortaretur ad credendum, quos ſciret non poſſe credere? Sed monebat, deſiderium humanæ gloriæ impedimentum illis eſſe, quo minus credere poſſent; & ideò gloriam humanam contemnerent, & gloriam, quæ à ſolo Deo eſt, quærerent, ſi credere, & ſalvi eſſe cuperent.

CAPUT XV.

Explicantur alia Scripturæ teſtimonia.

Quintum & poſtremum caput ea loca complectitur, in quibus dicitur, Deus reipſa operari, & efficere ea, quæ mala ſunt, 2. Reg. 12. *Hæc dicit Dominus, ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis ſolis hujus. Tu enim feciſti abſconditè, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis hujus.* Urget hunc locum Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 18. §. 1. *Abſalon*, inquit, *inceſto coitu patris thorum polluens deteſtabile ſcelus perpetrat: Deus tamen hoc opus ſuum eſſe pronunciat. Verba enim ſunt, Tu feciſti occultè, ego verò palam faciam, & coram Sole hoc.*

Similia ſunt illa: *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael*, *Luc.* 2. Et apertius: *Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali*, *Rom.* 9. Ubi Deus ipſe (ut expendit Beza) dicit ſe ponere in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali. Addit Beza in reſponſione ad Caſtallionem de æterna Dei prædeſtinatione in refutatione ſecundæ calumniæ, locum illum Epheſ. 1. *Qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ.* Quem locum ſine ulla exceptione de omnibus omnino rebus, quæ in mundo fiunt, intelligendum eſſe contendit, ut ſenſus ſit, Omnia, quæ fiunt, ſive bona, ſive mala, Deo non ſolùm præſciente, & permittente, ſed etiam volente, decernente & operante fieri. Sed ex iis, quæ ſuprà dicta ſunt, facilè erit hæc teſtimonia explicare.

Quod enim Primo loco dicitur, de inceſtu Abſalon, dicitur Deus malum illud feciſſe, non qua culpa Abſalonis, ſed qua pœna Davidis erat. Quamvis enim malum eſſet Abſalonem peccare, quod non volebat, ſed prohibebat Deus, bonum tamen, ac juſtum erat puniri Davidem, quod voluit, & fecit Deus. Fecit autem non incitando Abſalonem ad malum, neque illud ei ſuadendo, vel imperando, ſed permittendo, cùm facilè impedire poſſet, vel etiam voluntatem ejus ad multa ſcelera inclinatam avertendo, & cohibendo ab aliis, atque ad hoc unum illi viam aperiendo, ideſt, ſinendo ruere in hoc, non ſinendo ruere in alia.

Porrò ejuſmodi permiſſionem ſecundùm morem Scripturæ, dici poſſe opus Dei, ſive facientis, ſive etiam ſiniſſe, ut eſſet occaſio ruinæ & ſcandali, non ipſo præbente occaſionem, ſed hominum malitia eam accipiente. Ita S. Fulgentius lib. 1. ad Traſimundum Regem, cap. 4. tractans hæc loca: *Lapis ille*, inquit, *qui ab ædificantibus reprobatus, in caput factus eſt anguli, quibuſdam pravæ credulitatis cæcitate poſſeſſis lapis offenſionis, & petra ſcandali efficitur.* Et paulò infrà: *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum: ibi ergo malè credentibus ruinam perfidia generat, ubi recta credulitas fideles exaltat.* Non itaque lapis ipſe à Deo poſitus, ſed cæcitas in eum offendentis ideſt, perfidia, ruinam generat. Sic etiam Theodoretus quæſt. 12. in Exod. adducens hæc loca, & præterea illud Joan. 9. *Ego in judicium veni, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant*; monet non fuiſſe ſcopum Dei Chriſtum mittentis; ut videntes cæci fierent, & ſtantes ruerent, vel ambulantes in petram offenderent, ſed Scripturam indicaſſe, id quod futurum erat. Quemadmodum etiam quod legimus Joan. 2. *Solvite templum hoc, & ego in triduo excitabo illud*, non ſignificat, imperatum fuiſſe à Chriſto Judæis, ut illud facerent, ſed eos id facturos, fuiſſe prædictum. Et cùm ait Judæ Joan. 13. *Quod facis, fac citius*, non ei mandavit proditionem, ſed indicavit, brevi eum facturum, & impleturum, ſe permittente, quod jam diu deſideraverat.

Sententia igitur Simeonis hæc eſt: *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum*, hoc eſt, Ecce à Deo miſſus eſt Chriſtus, qui multis eum propter paſſionem & ignominiam crucis deſpicientibus erit occaſio ruinæ, multis autem in eum fideliter credentibus erit cauſa reſurrectionis & ſalutis. Eadem eſt ſententia B. Pauli ad Rom. 9. Quod enim ipſe ait: *Ecce pono in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali*, hunc habet ſenſum, Ecce pono in Sion lapidem, qui erit lapis offenſionis & petra ſcandali. Nam & Simeon, & Paulus ad prophetiam Iſaiæ reſpexit, quæ habetur cap. 8. ubi non dicitur Deus facturus, ut Chriſtus ſit in ruinam, & in petram ſcandali, ſed ſimpliciter prædicitur Chriſtus futurus in ruinam, & in petram ſcandali, occaſionem videlicet ruinæ, & ſcandali accipiente hominum cæcitate ex Chriſti paſſione & morte: *Dominum*, inquit, *exercituum ipſum ſanctificate, ipſe pavor veſter, & ipſe terror veſter, & erit vobis in ſanctificationem: in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum, & in ruinam habitantibus in Hieruſalem; & offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.*

Quod autem B. Paulus ait: *Ecce pono in Sion lapidem*, ſumptum eſt ex cap. 28. ejuſdem Prophetæ, ubi Deus per Iſaiam dicit: *Ecce mittam in Sion lapidem angularem, probatum, electum, in fundamento fundatum.* Sed quia conjunxit Apoſtolus hæc verba diverſorum capitum in unam ſententiam, ideò paulò durius loqui viſus eſt. Sed ſi exponatur ut diximus, omnia cohærebunt, neque diverſa videbitur ſententia Iſaiæ à ſententia Pauli, nimirum poſuit Deus in Sion lapidem, qui ex intentione ipſius Dei eſſet angularis, pretioſus, electus, ut dicitur cap. 28. quamvis ex incredulitate hominum futurus eſſet etiam multis in lapidem offenſionis & petram ſcandali.

Illud

Digitized by Google

atque ſi daremus Bezæ in his Apoſtoli verbis ſignificari omnia omnino fieri à Deo, quæ in mundo fiunt, non tamen inde ſequeretur, peccata, quæ ab hominibus fiunt, etiam à Deo fieri, cùm peccatum facere, non ſit facere, ſed deficere, neque peccatum ſit res aliqua, ſed corruptio rei alicujus. Quemadmodum autem Deus faciat quidquid in actione mala ineſt rei, & boni; & tamen non ſit auctor corruptionis, & defectus; qui in actione illa cernitur, explicuimus cap. 5. & rurſus explicabimus cap. 17.

CAPUT XVI.

Explicantur loca aliquot S. Auguſtini, quæ in ſpeciem favere videntur adverſariis.

POſt loca Scripturarum objiciunt Calvinus, & Beza teſtimonia quædam S. Auguſtini ex lib. 5. contra Julianum, ex Enchiridio, & ex lib. de gratia & libero arbitrio. Illa igitur, & alia, quæ nobis interim occurrunt, breviter explicabimus.

Incipiamus à primo tomo operum ejus. Lib. 9. confeſſ. cap. 8. ſic loquitur S. Auguſtinus de ſancta Monica, quæ in pueritia per convicium famulæ curata eſt à vinolentia, cui dedita eſſe cœperat: *Quid*, inquit, *egiſti Deus meus? unde curaſti? unde ſanaſti? nonne protuliſti durum, & acutum ex altera anima convicium, tanquam medicinale ferrum, ex occultis proviſionibus tuis, & uno ictu putredinem illam præcidiſti?* Hic jam Calvinus, ſi in hunc locum incidiſſet, dicere non dubitaret famulam illam à Deo incitatam, & compulſam fuiſſe, ut Dominæ ſuæ conviciaretur: Idque ſignificari illis verbis, Nonne protuliſti durum, & acutum ex altera anima convicium. Sed aliam omnino fuiſſe mentem S. Auguſtini, ex verbis ejuſdem in extremo capite poſitis intelligetur: *Tu Domine*, inquit, *rector cœlitum & terrenorum, ad uſus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum ſeculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ inſania ſanaſti alteram, ne quiſquam cùm hoc advertit, potentiæ ſuæ tribuat, ſi verbo ejus alter corrigatur, quem vult corrigi.* Ex his enim verbis intelligimus, non fuiſſe à Deo incitatam, vel compulſam famulam illam ad convicium, ſed convicium illud jam animo conceptum, & foras per voces erumpens à Dei providentia ordinatum fuiſſe ad vitium Monicæ ſanandum. Neque enim Deus fons eſt, unde turbulenti ſcelerum torrentes manant, ſed artifex eſt mirabilis, qui ad uſum ſuum torrentes illos per ſe fluentes contorquet, & ordinat ad bonum aliquod perficiendum.

Itaque dicitur Deus protuliſſe convicium illud ex Dei, Adamum lapſum eſſe. Secundò, Deum permittere mala non invitum, nec otioſè ſpectantem, ſed volentem, ac per hoc inanem eſſe Catholicorum diſtinctionem, qui dicunt mala fieri non Deo volente, ſed Deo permittente, quaſi permiſſio non includat voluntatem. Sed non erit difficile reſpondere, ſi prius breviter explicemus, quemadmodum ſe ha-
C beat voluntas Dei erga peccata.

Dico igitur, Deum erga peccata non habere poſitivè velle, aut nolle, ſed negativè non velle: non habet Deus poſitivè velle peccata, quia bonus & juſtus eſt. Nec eſſet bonus & juſtus, ſi peccata (ideſt, mala) & iniquitates vellet. Non habet etiam poſitivè nolle, quia omnipotens eſt, neque eſſet omnipotens, ſi aliquid fieret ipſo invito. Fieret autem aliquid ipſo invito, ſi fieret aliquid, quod ipſe fieri nollet. Non igitur habet velle, aut nolle, ſed non velle, juxta illud Pſal. 5. *Non Deus volens iniquitatem tu es.*

Sed occurrit Beza in reſponſione ad acta Colloquii Mompelgardenſis, pagina centeſima octuageſima tertia, ac dicit, ſi Deus reſpectu peccatorum non ha-
D beat velle, aut nolle, ſed tantùm non velle, ſequi ut eorum, quæ in mundo geruntur, longè maxima pars fiat Deo vel imprudente, vel non curante, quorum illud ab ejus providentia, iſtud ab ejus potentia penitus eſt alienum. Reſpondeo neutrum ſequi, nam etiamſi Deus non velit peccata fieri, tamen novit ea futura, & poſſet impedire, ſi vellet: proinde non fiunt eo imprudente; præterea vult non impedire, vult permittere, vult ordinare, vult punire: proinde non fiunt eo non curante, & quaſi otioſè ſpectante. Neque nos dicimus, quod in ſuperiore pagina idem Beza reprehendit, divinam providentiam non ſe extendere niſi ad mala ordinanda, & quaſi limitibus definienda, ita ut moliri poſſit Satan contra
E Eccleſiam quidquid ei libuerit, quamvis non quidquid libuerit perficere queat. Non inquam, hoc ſolum damus providentiæ Dei, ſed etiam addimus, nihil fieri poſſe, niſi Deo permittente, ac per hoc, non ſolùm non perficiet Satan contra Eccleſiam, quidquid ei libuerit, ſed nec molietur quidquid ei libuerit, ſed quidquid ei permittere Deo placuerit.

Obſervandum eſt præterea id, quod diximus, Deum reſpectu peccati non habere poſitivè nolle, debere intelligi de voluntate beneplaciti, quæ abſoluta eſt. Nam habet Deus nolle fieri peccata, voluntate ſigni, quæ non abſoluta, ſed conditionata eſt. Voluntas enim ſigni, dicitur præceptum, ſive prohibitio, quæ voluntas ideò conditionata dici poteſt, quia cùm Deus præcipit, ut aliquid non fiat, ſimul addit pœnam, ſi fiat. Proinde cùm aliquid prohibet, non abſo-

ſe velit illud fieri, ſic enim ſecum ipſe pugnaret, ſed propter alias duas cauſas, quas ibidem idem auctor poſuit. Prima cauſa eſt, quia (ut diximus) cùm Deus peccata prohibet, non ſimpliciter vult non fieri, ſed aut non fieri, aut puniri eum, qui facit. Altera cauſa eſt, quia licèt Deus non velit peccata fieri, tamen vult permittere ut fiant, ordinaturus illa pro ſua infinita potentia, & ſapientia in bonum.

Priorem cauſam ponit Auguſtinus in præcedentibus verbis, dum ſic ait: *Hæc ſunt magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates ejus, & tam ſapienter exquiſita, ut cùm Angelica & humana creatura peccaſſet, ideſt, non quod ille, ſed quod voluit ipſa, feciſſet, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum eſt quod creator noluit, impleret ipſe quod voluit, bene utens & malis, tamquam ſummè bonus ad eorum damnationem, quos juſtè prædeſtinavit ad pœnam, & ad eorum ſalutem, quos benignè prædeſtinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipſos pertinet, quod Deus noluit* (voluntate ſigni) *fecerunt, quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo efficere valuerunt; Hoc quippè ipſo, quod contra voluntatem Dei fecerunt, de ipſis facta eſt voluntas Dei*. Ecce qua ratione non fiat præter Dei voluntatem, quia videlicet facit ipſe de peccantibus quod vult, dum eos æternæ damnationi, quam peccantibus fuerat comminatus, addicit.

Poſteriorem cauſam ponit in verbis ſequentibus, ſic loquens: *Propterea namque omnia opera Domini exquiſita in omnes voluntates ejus, ut miro, & ineffabili modo non fiat præter ejus voluntatem, quod contra ejus fit voluntatem, quia non fieret, ſi non ſineret*. Ideò igitur non fiunt peccata præter Dei voluntatem, quia non fierent ſi non ſineret, ac per hoc licèt non habeat Deus velle fieri, habet tamen velle permittere.

Sed (inquiunt adverſarii) velle permittere includit velle fieri. Nam hìc ſubjicit Auguſtinus: *Non utique ſinit nolens, ſed volens*. Et paulò ante cap. 95. *Non ergo*, inquit, *fit aliquid, niſi omnipotens fieri velit, vel ſinendo ut fiat, vel ipſe faciendo*. Ubi S. Auguſtinus apertè dicit, Deum velle fieri id, quod ſinit fieri. Et cap. 96. dicit, bonum eſſe ut mala ſint. *Quamvis*, inquit, *quæ mala ſunt, in quantum mala ſunt, non ſint bona; tamen, ut non ſolùm bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt*. Quod autem bonum eſt, Deus vult, igitur mala eſſe, ſeu fieri Deus vult. Addit Petrus Martyr in cap. 9. epiſt. ad Roman. vocem permiſſionis in Scripturis ſignificare etiam voluntatem, & operationem Dei, non ſolam negationem. Et allegat illud 1. ad Corinth. 16. *Spero me aliquantulum temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit*. Et illud ad Hebr. 6. *Et hoc faciemus, ſiquidem permiſerit Deus*.

Reſpondeo, propriè permittere non includere velle, ſed non nolle, ſive non impedire, & veriſſimam eſſe Theologorum Catholicorum doctrinam, qui dicunt Deum velle bona, mala autem non velle, ſed permittere; & longè aliud eſſe velle fieri mala, & velle permittere, ut fiant mala. Siquidem velle fieri mala, eſt malæ voluntatis, quæ vel delectatur malis, vel uti vult eis ad bona, contra illam regulam, *Non ſunt facienda mala, ut eveniant bona*. At velle permittere mala poteſt eſſe bonæ voluntatis, ac præſertim nihil poſſe fieri, niſi Deus velit fieri, aut ſinendo ut fiat, aut ipſe faciendo, ipſe ſe explicat. Non enim diceret, aut ſinendo, aut faciendo, ſi propriè Deus vellet fieri tam bona, quàm mala. Nam Deus B voluntate agit. Et ideò quidquid vult fieri, fit, & ideò fit, quia ipſe volendo facit.

Itaque ſi Deus vellet fieri mala, non permitteret, ſed faceret mala. Quorſum ergo Auguſtinus diſtingueret permiſſionem ab opere, dicens, aut ſinendo ut fiat; aut ipſe faciendo, ſi exiſtimaret, Deum propriè velle tam quæ facit, quàm quæ permittit, cùm non ignoraret, Deum volendo facere? Sententia igitur ejus loci talis eſt, Nihil poteſt fieri, niſi Deus velit fieri, ſaltem per accidens, ideſt, niſi velit permittere ut fiat ab aliis, aut etiam velit ipſe illud procurare, & facere.

Porrò quod adjungit, bonum eſſe, ut ſint mala, eodem modo explicandum eſt, videlicet bonum eſſe, C ut ſint Deo permittente, non Deo agente & volente: quod eſt per accidens eſſe bonum, quia conjunctum eſt cum aliquo per ſe bono. Mala enim per ſe nihil ornamenti adferunt rebus cæteris, tamen ordinata à Deo, & ſuo loco poſita, faciunt, ut res bonæ magis emineant, ut idem Auguſtinus docet in eodem lib. c. 11. qui etiam de eadem re ſic loquitur in lib. 3. de libero arbitrio, cap. 9. *Quomodo*, inquit, *juſtè peccata punit, quæ ſi defuiſſent, creatura ejus plena & perfecta non eſſet? Hic reſpondetur, non ipſa peccata, vel ipſam miſeriam perfectioni univerſitatis eſſe neceſſaria, ſed animas, in quantum animæ ſunt, quæ ſi velint, peccant, ſi peccaverint, miſeræ fiunt*. Hæc ille. Quare non tam eſt bonum, ut peccata ſint, quàm ut ordinentur, D poſteaquam Deo permittente exiſtunt.

Quocirca S. Auguſtinus ex eo quod dixit bonum eſt, ut mala ſint, non colligit, Deum velle mala, ſed tantùm permittere. Hæc enim ſunt verba ejus: *Nec dubitandum eſt, Deum facere bene etiam ſinendo fieri, quæcumque fiunt malè. Non enim hoc niſi juſto judicio ſinit, & profectò bonum eſt, quod juſtum eſt. Quamvis ergo quæ mala ſunt, in quantum mala ſunt, non ſint bona: tamen ut non ſolùm bona, ſed etiam ſint & mala, bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum, ut eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab omnipotente bono. Cui profectò quàm facile eſt, quod vult facere, tam facile eſt, quod non vult eſſe non ſinere*.

Neque in Scripturis ullus eſt locus, ubi vox (*permittere*) E non poſſit rectè exponi de propriè dicta permiſſione, quæ non ſignificat velle, ſed non impedire. Nam quod dicitur 1. Corinth. 16. *Spero me apud vos aliquantulum temporis permanſurum, ſi Dominus permiſerit*: rectiſſimè intelligitur dictum eſſe pro eo, quod eſt, ſi Dominus non impedierit. Sæpè enim Apoſtolus cogitabat aliquò ire, & Dominus aliò eum deſtinabat. Actor. 16. *Tranſeuntes autem Phrigiam & Galitiæ regionem vetati ſunt à Spiritu ſancto loqui verbum Dei in Aſia. Cùm veniſſent autem in Myſiam, tentabant ire in Bithiniam, & non permiſit eos Spiritus Jeſu*. Et ad Roman. 1. *Nolo autem vos ignorare fratres, quia ſæpè propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum uſque adhuc*. Quod etiam dicitur Hebr. 6. *Et hoc faciemus, ſiquidem permiſerit Dominus*, eundem ſenſum habet. Scribit enim Apoſtolus nolle ſe amplius de rudimentis

tis

Deus vult, quod impii mala intentione volunt.

Sed facillimè id ſolvitur. Nam in his rebus, quæ ſunt per ſe malæ, & in nullo caſu poſſunt fieri bene, nunquam Deus vult id, quod volunt homines mali. In rebus autem, quæ ſunt malæ ratione præcepti poſitivi eas prohibentis, aut alicujus circumſtantiæ, facilè fieri poteſt, ut Deus bona voluntate velit, quod mala voluntate volunt homines mali, & quod nolunt bona voluntate homines boni; ita ut magis congruant cum bona voluntate Dei illi qui nolunt, quàm illi qui volunt, quod ipſe vult. Exempla ſunt in eodem loco S. Auguſtini, vult Deus aliquem hominem mori, quia id merentur ejus peccata; voluntas hæc Dei *juſta* eſt, ac per hoc bona: fortè etiam vult hoc Deus, quia prævidet illum, ſi diutius vivat, gravius peccaturum, & atrocius apud inferos puniendum, ex quo non ſolùm juſta, ſed etiam miſericors eſt voluntas *Dei*, quæ vult illum de medio tolli. Contingit autem, ut filius ejus, non quia ſcit patrem mereri mortem, aut gravius peccaturum, ſi vixerit, ſed quia eum odit, aut cupit citò poſſidere paternam hæreditatem, velit eundem mori; ſine dubio hæc filii voluntas, quamvis id velit, quod vult & Deus, iniquiſſima eſt. Tenetur enim filius parentes diligere, & juvare, ac multò magis non odiſſe. Proinde magis congrueret cum bona Dei voluntate voluntas hujus filii, ſi nollet quod vult Deus, quàm nunc congruat, quando vult, quod Deus vult.

Sed non poteſt ullo modo ex his colligi, Deum eſſe auctorem peccatorum, aut velle peccata fieri. Nam etiamſi Deus vult aliquando id, quod peccator vult, non tamen vult Deus, ut ille hoc velit, immò contrarium vult, ſaltem voluntate ſigni, qua prohibuit illi, ne id vellet. Quòd ſi Deus filio imperaret, ut parentem occideret, ſicut imperavit Abrahæ ut occideret filium, tunc non mala voluntate filius vellet mori parentem ſuum, dum id non odio patris, ſed ut obſequeretur Deo jubenti id vellet. Sin autem filius non habeat Dei mandatum de parente occidendo, & tamen fortè noverit, Deo placere ut is moriatur, non debet quidem obmurmurare Deo, ſed contrà potiùs eum laudare, & acquieſcere in ejus voluntate, paratus æquo animo ferre mortem patris, cùm acciderit: ſed interim ei deeſſe non debet, quia mandatum habet honorandi parentes, eoſque juvandi, ac ſuſtentandi; & placebit ſine dubio Deo ſtudium filii in parente conſervando, licèt ipſe alia via ſibi nota, parentem illum occidi decreverit.

Sequitur Aliud teſtimonium, quod objiciunt ex lib. 6. de Geneſi ad literam cap. 15. ubi legimus, voluntatem Dei eſſe rerum neceſſitatem, atque id ne-

re Deus, multum laborans, ut oſtendas eum tradere deſerendo. Quibus verbis videtur S. Auguſtinus, non admittere explicationem illam, quam nos ſuprà ſecuti ſumus, quòd Deus deſerendo tradat.

Reſpondeo à S. Auguſtino non reprehendi Julianum, quòd dixerit, Deum tradere deſerendo, ſed quia dixerit, unum peccatum non eſſe pœnam alterius peccati, & exiſtimaverit, id bene probari, ſi oſtendiſſet, Deum tradere deſerendo. Itaque ipſe S. Auguſtinus demonſtrat, unum peccatum eſſe pęnam alterius peccati, ſive Deus tradat homines deſideriis ſuis deſerendo, ſive alio modo, ac per hoc inaniter laboraſſe Julianum, ut oſtenderet, Deum tradere deſerendo: *Audis*, inquit, *Propter hoc, & quæris inaniter quomodo intelligendus ſit tradere Deus, multum laborans, ut oſtendas eum tradere deſerendo. Sed quomodolibet tradat, propter hoc tradidit, propter hoc deſeruit. Curavit enim Apoſtolus dicere, quanta pœna ſit tradi paſſionibus ignominiæ, ſive deſerendo, ſive alio vel explicabili, vel inexplicabili modo, quo facit hæc ſummè bonus, & ineffabiliter juſtus.*

Adhæc reprehendit Auguſtinus Julianum, quòd per (deſerere) non intellexerit, deſtituere, ſeu non juvare cadentem, ſed permittere, ut quis in deſideriis, in quibus jam erat, hæreat; ac demonſtrat Auguſtinus, tradi in deſideria, non eſſe permittere, ut in aliquo ſint deſideria mala, ſed deſerere, ac deſerendo ſinere, ut deſideriis malis conſentiat. Sic enim loquitur Auguſtinus ponens, & reprehendens verba Juliani: *Jam flagitiorum*, inquis, *deſideriis æſtuabant. Et adjungis, ac dicis, quomodo ergo per potentiam tradentis Dei putandi ſunt in talia facta cecidiſſe? Quid ergo plus factum eſt, obſecro te, aut ut quid diceret, tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, ſi jam erant poſſeſſi quodammodo malis deſideriis cordis ſui? Numquid autem conſequens eſt, ut ſi habet aliquis cordis deſideria mala, jam etiam conſentiat eis ad committenda eadem mala? ac per hoc aliud eſt habere mala deſideria cordis, aliud tradi eis; utique ut conſentiendo eis poſſideatur ab eis, quod ſit cùm divino judicio traditur eis.*

Quòd autem S. Auguſtinus non reprehendat, ſed approbet, Deum tradere deſerendo, patet ex ſequentibus verbis: *Cùm ergo*, inquit, *dicitur homo tradi deſideriis ſuis, inde fit reus, quia deſertus à Deo cedit eis, atque conſentit, vincitur, trahitur, capitur, poſſidetur, à quo enim quis devictus eſt, huic & ſervus addictus eſt; & fit ei peccatum conſequens præcedentis pœna peccati.*

Sed objiciunt rurſus ex eodem capite illa verba: *Quid eſt autem quod dicis, cùm deſideriis ſuis traditi dicuntur, relicti per divinam patientiam intelligendi ſunt, non per potentiam in peccata compulſi? Quaſi non ſimul*

poſuerit

pus relinquit. Nam alioqui, ut cap. ſeq. idem Auguſtinus colligit, qui à Deo petit, ne tradat deſideriis ſuis, id peteret, ne ſit patiens erga ſe bonitas ejus. Quare ex hoc loco perſpicuè intelligimus, Julianum non accepiſſe deſertionem Dei pro deſtitutione auxilii divini, ut nos cum Auguſtino accipimus, ſed pro ſimplici permiſſione & tolerantia, quomodo fatemur, non ſola deſertione Deum tradere aliquos deſideriis ſuis.

Porrò non ſolam patientiam, ſed etiam potentiam Dei cerni in obduratione peccatorum, duobus modis intelligi poteſt, juxta mentem S. Auguſtini, Primò, quia finis obdurationis eſt, ut punitione peccatoris obdurati, quæ ſine dubio mirabilis, & horribilis erit, appareat juſtitia & potentia Dei. Et hoc habent verba Apoſtoli ab Auguſtino adducta: *Si autem Deus volens oſtendere iram, & demonſtrare potentiam ſuam, &c.* Et rurſus: *In hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te potentiam meam.* Neque dubitari poteſt, quin Deus potentiam ſuam magis oſtenderit in flagellis, & ſubmerſione Pharaonis obdurati, quàm in ipſa ejuſdem Pharaonis obduratione. Secundò, quia Deus non ſolùm deſerit peccatores, cùm eos tradit deſideriis cordis eorum, ſed etiam cùm eorum malas voluntates, quas ipſe non fecit, ſed futuras non ignoravit, ita mirabiliter torquet, regit, ordinat, ut ex eis bonum eliciat & faciat, ut etiam invitæ, ac nolentes ſibi ſerviant, & hoc ipſo quod libenter faciunt, juſto Dei judicio graviſſimè puniantur.

Quare poteſt rectiſſimè dici, Deum per potentiam tradere aliquos deſideriis ſuis, eoſque per potentiam excæcare & obdurare, non quidem quòd deſerere, non illuminare, non emollire, ad potentiam pertineat, aut quòd Deus poſitivè ad malum compellat, aut impellat, ſed quia (ut diximus, & explicuimus fuſius cap. 13.) mirabili potentia regat corda etiam impiorum, & impediat, ne aliud perficiant, conentur, velint, cogitent, quàm quod ipſe permittit, ipſamque culpam eis vertat in pœnam, & ad multa bona malis eorum voluntatibus ipſe ſummè potens, ſummeque bonus utatur. Atque hoc eſt, quod ſcribit idem Auguſtinus, in hoc ipſo lib. 5. contra Julianum cap. 4. cùm ait: *Facit hæc miris, & ineffabilibus modis, qui novit juſta judicia ſua non ſolùm in corporibus hominum, ſed & in ipſis cordibus operari, qui non facit voluntates malas, ſed utitur eis ut voluerit, cùm aliquid iniquè velle non poſſit.*

Quamvis autem admittamus juxta mentem ſancti Auguſtini, Deum per potentiam tradere impios deſideriis ſuis, eoſque excæcare & obdurare: non tamen admittimus, impios à Deo per potentiam in peccata compelli. Nam neque hoc loco S. Auguſtinus id uſquam dicit, & in aliis locis à nobis ſuprà citatis, ſæpè contrarium dicit. Unum locum hìc notare ſufficiet, tract. 53. in Joan. *Fecerunt*, inquit, *Judæi peccatum, quod eos non compulit facere, cui peccatum non placet, ſed facturos eſſe prævidit, quem nihil latet.*

Alia teſtimonia proferunt ex lib. de gratia & li-

hominum ad inclinandas eorum voluntates quocunque voluerit, ſive ad bona pro ſua miſericordia, ſive ad mala pro meritis eorum, judicio utique ſuo aliquando aperto, B *aliquando occulto, ſemper autem juſto.*

Reſpondeo, hæc loca jam eſſe explicata ſuperius, videlicet cap. 13. ſiquidem eo loco oſtendimus ex Hugone Victorino, qui Auguſtinum ſecutus eſt, Deum operari in cordibus inclinando ad unum malum potiùs, quàm ad aliud, non quidem malitiam inferendo, aut inclinata corda ad bonum, pervertendo, ſed inclinata vitio proprio ad malum, impediendo ne ferantur in aliud, & non impediendo ut ferantur in hoc. Id quod idem Auguſtinus in hoc libro indicat, cùm ait cap. 20. Deum inclinare voluntatem proprio vitio malam. Et cùm apertius, cap. 23. concludit, dicens: *Cùm ergo audiitis, ego Dominus ſeduxi Prophetam illum, & quem vult indurat,* C *ejus merita cogitate, quem ſic obdurari, vel ſeduci permiſit.* Ubi vides, ipſam permiſſionem ſeductionis & obdurationis judicio divino tribui, quia videlicet, niſi id mererentur hominum peccata, Deus eos non ita ſeduci, neque obdurari ſineret.

Aliud teſtimonium objici ſolet ex lib. de corrept. & gratia cap. 7. ubi ſic loquitur S. Auguſtinus: *Cùm*, inquit, *audimus, nonnè ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis diabolus eſt: illos debemus intelligere electos per miſericordiam, illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum ſuum; illum ad effundendum ſanguinem ſuum.* Quòd ſi Chriſtus elegit Judam ad opus proditionis, unde ſanguinis effuſio ſecuta eſt, certè videtur omninò voluiſſe, & ab æterno decreviſ- D ſe, ut Judas illud immane ſcelus perpetraret.

Reſpondeo, Chriſtum præſciviſſe ab æterno Judam, ſi permitteretur, fore pecuniarum cupidum; & ex ea cupiditate Magiſtri ſui, ac Domini ſceleſtiſſimum proditorem, & ſimul prævidiſſe, quantum boni ex illo ſcelere ipſe elicere poſſet; ſi illud permitteret, & ideò decreviſſe omnino permittere. Hoc autem permiſſionis decretum, ex quo infallibiliter ſequebatur ſanguinis ſui effuſio, vocat Auguſtinus electionem Judæ ad effundendum ſanguinem ſuum. Nam paulò ante dicit, Judam fuiſſe electum ad opus, cui congruebat. Quibus verbis ſignificat, Judam per ſe illi operi congruiſſe, & ideò ſatis fuiſſe, ut Deus illum permitteret facere, quod cupie- E bat. Et paulò poſt idem explicat apertius his verbis: *Ab illo quippè electus eſt, qui novit bene uti etiam malis, ut per ejus opus damnabile, illud, propter quod ipſe venerat, opus venerabile compleretur.* Itaque Chriſtum elegiſſe Judam ad effundendum ſanguinem ſuum, nihil eſt aliud, niſi Chriſtum decreviſſe uti mala voluntate Judæ, quam ſe permittente in eo futuram præноverat, ad paſſionem ſuam, & mundi redemptionem peragendam.

Poſtremò addunt Calvinus in lib. 3. Inſtit. cap. 23. §. 7. & Theodorus Beza in reſponſione ad acta Colloquii Mompelgardenſis, pag. 155. teſtimonium ſancti Auguſtini ex lib. de corrept. & gratia, cap. 10. ad probandum, mala non ſolùm præſciri, ſed etiam decerni à Deo, & lapſum Adami non ſolùm à Deo præcognitum, ſed etiam volitum & definitum.

Nunc

potuiſſe Angelos per liberum arbitrium cadere, & non cadere; & deinde potuiſſe Deum Angelos, qui ex libero arbitrio ceciderant, juſtè punire; qui verò per liberum arbitrium ſteterant, tanta gratiæ plenitudine donare, ut jam amplius cadere non poſſent. Homines ſimiliter in ſtatu innocentiæ conſtitutos, potuiſſe per liberum arbitrium cadere, & non cadere; & ſi quidem non cecidiſſent, potuiſſe Deum ad perfectam beatitudinem eos perducere; Sin autem cecidiſſent, potuiſſe juſtè punire, vel miſericorditer liberare, ut in ſequentibus Auguſtinus fusè explicat. Quare omnia veriſſima ſunt, nec ulla ex parte Bezæ ſententiam juvant.

Porrò illa parentheſis *præſcientiam autem nunquam Auguſtinus à propoſito Dei ſejungit*. Primùm petit principium; id enim probandum ſuſceperat initio, quod nunc tamquam certum, & conceſſum aſſumit: Deinde falſum eſt, ſi de peccatis agatur, ut hoc loco agitur: Sanctus enim Auguſtinus lib. de prædeſtinatione Sanctor. cap. 10. dicit, prædeſtinationem (quæ idem eſt cum decreto) non poſſe ſeparari à præſcientia, tamen præſcientiam poſſe ſeparari à prædeſtinatione, ſive decreto; Deus enim nihil decernit, ac definit, quin præſciat ſe facturum; multa autem præſcit futura, quæ ipſe non decernit, nec definit. *Prædeſtinatio*, inquit, *ſine præſcientia eſſe non poteſt. Poteſt autem eſſe ſine prædeſtinatione præſcientia. Prædeſtinatione quippè Deus præſcivit quæ fuerat ipſe facturus. Præſcire autem poteſt etiam ea, quæ ipſe non facit, ſicut quæcumque peccata.*

Idem cognoſci poteſt ex reſponſione S. Proſperi ad objectiones Vincentianas 10. 11. 12. 13. 14. 15. & 16. Nam cùm quidam ſuſpicarentur ex doctrina S. Auguſtini ſequi id, quod nunc Calvinus & Beza defendunt, mala fieri non ſolùm præſciente, ſed etiam prædeſtinante, & decernente Deo; reſpondet Proſper, iſtas ſententias blaſphemas eſſe, & à S. Auguſtini doctrina prorſus alienas. Inter cætera ſic loquitur in reſponſione ad objectionem undecimam: *Objectio, quod quando inceſtant patres filias, & matres filios, vel quando ſervi Dominos occidunt, ideò fiat, quia Deus prædeſtinavit ut fieret. Reſponſio, Si diabolo objiceretur, quod talium facinorum ipſe auctor, ipſe eſſet incentor, puto quòd aliqua ratione exonerare ſe hac poſſet invidia, & talium ſcelerum patratorem, de ipſorum voluntate vinceret: quia etſi delectatus eſt furore peccantium, probare tamen ſe non intuliſſe vim criminum. Quæ ergo inſipientia, quæve dementia deſinitur ad Dei referen-*

Prima ratio Calvini lib. 3. Inſtitut. cap. 23. §. 7. Si Deus non decrevit ab æterno, ut primus homo cum tota poſteritate laberetur, ſequitur Deum ambiguo fine condidiſſe nobiliſſimam creaturam. Non enim C condidit, ut ſtaret, ut perſpicuum eſt ex eo quòd non ſtetit; vel igitur condidit, ut laberetur, & ſic aperiretur via miſericordiæ & juſtitiæ divinæ, vel condidit in finem ambiguum, atque incertum, ut ex eventu penderet id, quod Deus poſtea facturus eſſet, quod certè valdè abſurdum eſſe videtur.

Reſpondeo, Deum condidiſſe hominem in finem bonum & certum, videlicet ad gloriam miſericordiæ, juſtitiæque in eo manifeſtandam. Licèt enim Deus non decreverit, neque voluerit, ut primus homo peccaret, neque ad hunc finem eum condiderit, ut peccaret: tamen præſcivit eum peccaturum, ſi conderetur, qualis conditus eſt; & ſimul præſcivit, ſe poſſe tale remedium ejus peccato adhibere, ut inde D juſtitia, & miſericordia ſua mirificè patefieret, quemadmodum ſi quis dum cogitat domum ædificare, animadvertat, ſi domus in tali loco ædificetur, fore, ut pateat peſtilentibus ventorum flatibus, & ſimul videat, ſe poſſe optimum remedium adhibere, quod non ſolùm flatus ventorum arceat, ſed etiam ornamento ſit toti ædificio; is profectò ſi domum tali loco ædificet, nec dici poterit cupiviſſe domum patere flatibus peſtilentium ventorum, neque verè dicetur eo imprudente id accidiſſe, ſed eum ut ſapientem architectum providiſſe quod accidere poterat, & nihilominus voluiſſe in eo loco domum extruere, quia viderit, ſe poſſe arte ſua omni incommodo facilè mederi.

E At dicet Calvinus Deus præſcivit hominem caſurum, quia jam decreverat, & prædeſtinaverat ejus lapſum. Prior ergo fuit prædeſtinatio, quàm præſcientia; proinde quando decrevit Deus hominem condere, vel in ambiguum finem condere voluit, vel certè in eum finem, ut laberetur, & per ejus lapſum aperiretur via miſericordiæ, ac juſtitiæ Dei manifeſtandæ.

Reſpondeo, Deum cognitione ſimplicis intelligentiæ cognoviſſe hominem caſurum, ſi conderetur, non ſolùm antequam eum conderet, ſed etiam antequam condere decerneret. Itaque prior eſt (ſecundùm modum noſtrum intelligendi) cognitio illa conditionalis propoſitionis, nimirum ſi homo creetur, peccabit, quàm decretum abſolutum hominis condendi. Priora enim ſunt in Deo, quæ neceſſaria ſunt, quàm quæ libe-

Digitized by Google

quam futura ſint, perſpicuum eſt ex divinis literis. Nam 1. Reg. 23. interrogatus Dominus à Davide, an ſi ipſe maneret in Urbe Ceilam, proderetur à civibus illius urbis in manus Saulis, reſpondit, tradent. Sciebat ergo Deus futurum, ut David proderetur, ſi maneret in Ceilam, & tamen quia non manſit, non fuit proditus, & abſolutè non erat futurum, ut proderetur. Et Matth. 11. Dominus ait: *Si in Tyro & Sidone facta fuiſſent virtutes, quæ facta ſunt in te, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent*. Sciebat igitur Dominus, fore ut Tyrii, & Sidonii converterentur ad pœnitentiam, ſi miracula illis oſtendiſſet, quæ Bethſaidæ fecerat, quod tamen abſolutè futurum non erat.

Sanctus etiam Auguſtinus in epiſt. 49. quæſt. 2. docet, Chriſtum antiquis temporibus non veniſſe, quia præſciebat homines illorum temporum, etiam viſis miraculis maximis minimè crediturios. Idem etiam cùm tam ſæpè repetit, Deum vocare electos, ſicut videt eis aptum eſſe, ut ſequantur vocantem: reprobos autem non ita vocare, pro certo ſumit, Deum noſſe, tali vocatione oblata, eum qui vocatur, ſecuturum, alia verò ſimiliter oblata, non ſecuturum. Vide lib. 1. ad Simplician. quæſt. 2. & librum de bono perſeverantiæ cap. 14. Hinc idem S. Auguſtinus libro de correpr. & gratia cap. 10. ſcribit, Deum creaſſe hominem & Angelum, ut Primùm in eis oſtenderet, quid poſſet liberum arbitrium, Deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium juſtitiæque judicium. Qui finis non erat incertus, aut ambiguus, quia noverat Deus, Angelos per liberum arbitrium partim caſuros, partim non caſuros, hominem autem cum omni poſteritate lapſurum, atque ideò tum in Angelis, tum in hominibus demonſtrare ſe poſſe miſericordiam, & judicium. Et in eodem lib. cap. 12. apertè docet, Deum præſciviſſe primum hominem lapſurum, ſed eum ad hoc non coegiſſe: *Præſciente*, inquit, *Deo quid ille eſſet facturus injuſtè, præſciente tamen, non ad hoc cogente, ſed ſimul ſciente, quid ipſe de eo facturus eſſet juſtè*.

Addo præterea quòd etiam ſi daremus, Deum non prævidiſſe, antequam decerneret hominem creare, quid homo facturus eſſet, ſi crearetur: tamen non propterea in ambiguum finem creatam à Deo fuiſſe nobiliſſimam naturam. Deus enim omnia propter ſemetipſum, ideſt, ad gloriam ſuam declarandam operatur; hic autem finis impediri non poterat ullo modo, quidquid tandem homo pro arbitrii ſui libertate faceret. Nam ſi peccaret, non effugeret Dei juſtitiam, ſi non peccaret, Dei gratiam magis ac magis ſibi conciliaret. Semper autem Dei gloria eluceret, ſive per excellentem gratiam homo coronandus eſſet, ſive per juſtum judicium puniendus. An autem homo miſericordiam, an juſtitiam Dei experturus eſſet, ambiguum aliquo modo fuiſſet, ſed abſque ullo detrimento gloriæ Dei, nam & ambiguitas iſta ex Dei decreto manaſſet, qui hominem in manu conſilii ſui relinquere voluiſſet, & (ut diximus) ſemper Dei gloria ſive coronando, ſive puniendo locum ſuum habuiſſet.

Altera ratio ejuſdem Calvini ibidem ejuſmodi eſt. Non eſt factum naturaliter, ut à ſalute exciderent omnes unius parentis culpa. Cùm igitur hoc naturæ ſit, quam Deus illi pro ſe, & pro toto genere humano donaverat. Quare qui per naturalem propagationem filii Adami efficiuntur, naturaliter injuſti, & peccatores naſcuntur, quod Apoſtolus docet, cùm

B ait Epheſ. 2. *Eramus & nos natura filii iræ, ſicut &c.* Idem paſſim docet ſanctus Auguſtinus, qui etiam tract. 44. in Joannem, ſcribit, omnes homines natura eſſe filios iræ, quia peccante primo homine vitium pro natura inolevit. Et (quod magis eſt admirandum) ipſe idem Calvinus ita exponit verba Apoſtoli in commentario ejus loci, ut probet peccatum originale, quia in omnibus naturaliter hoc peccatum ineſt, cùm ſit omnibus eadem natura communis: *Locus*, inquit, *eſt inſignis contra Pelagianos, & quicumque peccatum originale negat. Nam quod naturaliter ineſt omnibus, id certè eſt originale. Naturaliter verò nos omnes damnationi obnoxios Paulus docet*. Hæc ille. Quamvis igitur Adamus non naturaliter, ſed voluntariè pecca-

C verit, tamen poſito peccato Adami, & naturæ corruptione, quæ ex eo peccato conſecuta eſt, ſine alio Dei decreto, per ipſum naturalem propagationem naſcimur omnes peccatores, atque iræ filii.

Tertia ratio Calvini & Bezæ, Homo non potuit labi Deo invito, vel ignorante, vel otioſè ſpectante, Quia Primum repugnat Dei potentiæ, Secundum Dei ſapientiæ, Tertium Dei providentiæ, igitur Deo volente, & decernente lapſus eſt.

Reſpondeo, non bene colligi concluſionem. Nam lapſus eſt homo Deo permittente; & ex lapſu illo per ſuam potentiam, ſapientiam & providentiam ingens bonum eliciente. Atque ita non eſt homo lapſus, Deo volente, aut decernente, ſed neque eo

D invito, aut ignorante, aut otioſè ſpectante. Quemadmodum non diceretur aliquis otioſè ſpectare fluvium ſponte currentem, ſi curſum illius detorqueret ad agrum aliquem irrigandum, quamvis non ipſe fluvio impetum illum dediſſet.

Quarta ratio. Sæpè unum peccatum eſt pœna alterius peccati, ut ex Scripturis manifeſtè probat S. Auguſtinus lib. 5. contra Julianum cap. 3. At pœnæ auctor eſt Deus, igitur & peccati, quod pœna eſt alterius peccati.

Reſpondeo, peccatum bifariam conſiderari poſſe, Primò, ut egreditur à voluntate, & actio quædam eſt. Secundò, ut recipitur in ipſa voluntate, & paſ-

E ſio eſt. Ut igitur peccatum à voluntate egreditur, non eſt pœna, ſed culpa; pœna enim non actionem, ſed paſſionem ſignificat: ut autem recipitur in voluntate, eamque bono rectitudinis privat, ſic pœna eſt, quamvis non omnino propriè, & in rigore, ſed largo modo, quia pœna propriè dicta ſimpliciter involuntaria eſſe debet, ut culpa ſimpliciter voluntaria. Jam igitur Deus non eſt auctor peccati, ut culpa eſt, quod peccato propriè & ſimpliciter convenit; ſed ſolùm ut habet rationem pœnæ, quod (ut diximus) non ſimpliciter, ſed ſecundùm aliquid tantùm peccato convenit.

Sed præterea obſervandum eſt, Deum non eſſe auctorem peccati, ut pœna eſt, impellendo ad peccatum, ſed deſerendo, permittendo, non miſerendo (ut ſuprà explicuimus) ita ut non tam ipſum peccatum, quàm deſertio Dei pœna juſto Dei judicio inflicta

Digitized by Google

... etiam ab æterno decrevit, & voluit primi hominis, & univerſæ ejus poſteritatis lapſum.

Reſpondeo, hanc rationem multis modis ſolvi poſſe. Primum enim falſum eſt, non poſſe cognoſci veritatem, & juſtitiam, niſi ex contrario, mendacio videlicet, & injuſtitia. Nam veritas & juſtitia per ſe cognoſcibiles ſunt, neque à mendacio, aut injuſtitia pendent, cùm ſine illis eſſe potſint, & fuerint in Deo ab æterno, & in Angelo & homine, antequam mendacium, & injuſtitia exiſterent. Verum quidem eſt, mendacium & injuſtitiam, ut mortem, cæcitatem, & reliqua, quæ boni alicujus privationem ſignificant, neque eſſe, neque intelligi poſſe ſine contrario bono: Sed non eſt eadem ratio de forma & privatione, cùm privatio pendeat à forma, forma non pendeat à privatione.

Deinde eſto, non poſſent veritas, & juſtitia ſine notitia mendacii, & injuſtitiæ planè cognoſci, non tamen ideò neceſſarium erat, ut mendacium, & injuſtitia re ipſa exiſterent. Potuit enim utriuſque mali natura cognoſci, etiamſi numquam extitiſſet, alioqui non ſolùm homo, ſed etiam Deus eguiſſet mendacio, & injuſtitia ad ipſum mendacium, & injuſtitiam, & per ea ad veritatem & juſtitiam cognoſcendam. Quod verò vulgò dici ſolet, non cognoſci bonam valetudinem ab iis, qui in morbum non inciderunt, neque pacis bona ab iis, qui belli mala experti non ſunt: non tam ad cognitionem, quàm ad æſtimationem referendum eſt. Multò enim pluris æſtimat, apetit, quærit, conſervat ſanitatis bonum, qui contrarium malum tolerare coactus eſt, quàm qui numquam ægrotavit. Nec tamen ideò mentiendum eſt, aut injuſtitia committenda, ut charior ſit veritas, & juſtitia, nec vulnerandus eſt proximus, ut ſit ei poſtea bona valetudo jucundior, quia non ſunt facienda mala, ut eveniant bona, juxta verbum Apoſtoli Rom. 3.

Ad rationem Bezæ pari facilitate reſpondeo, Primò, non fuiſſe neceſſarium abſolutè, ut Deus miſericordiam, & juſtitiam ſuam mundo pateſaceret. Neque enim mundum neceſſariò Deus creavit, ſed liberè, & potuiſſet non creare, cùm ipſe ſe ipſo beatus nulla re prorſus indigeat. Deinde addimus, potuiſſe Deum miſericordiam, & juſtitiam ſuam oſtendere, etiamſi peccatum numquam extitiſſet. Neque enim abſque miſericordia ingenti Deus res creatas è nihilo produxit, ſuſtentat, movet, novis quotidie beneficiis cumulat, ac perficit, neque ſine juſtitia coronat bene merentes, & promiſſiones ſuas adimplet.

At, inquis, non apparet juſtitia vindicativa, niſi ſint impii, qui meritò puniantur. Reſpondeo, non eſſe neceſſarium, ut omnes juſtitiæ partes hominibus

CAPUT XVIII.

Solvitur objectio, quæ à Theologis proponi ſolet veritatis explicandæ gratia.

C UNa reſtat objectio, quam Catholici Theologi veritatis explicandæ cauſa proponere ſolent. Ea eſt hujuſmodi, Deus eſt cauſa totius entitatis, quæ in mala actione cernitur, cùm ſecundùm Scripturas, per ipſum omnia facta ſint, & ſine ipſo factum ſit nihil, igitur videtur etiam eſſe cauſa deformitatis, quæ in actione illa ineſt, quæ propriè peccatum dicitur.

Probatur conſecutio. Primò, Is qui eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati, at Deus eſt cauſa actionis, unde reſultat deformitas, igitur etiam cauſa eſt deformitatis, quæ ex actione illa reſultat.

Secundò, is verè ac propriè peccare dicitur, qui ſciens, & volens eſt cauſa actionis, cum qua eſt annexa deformitas, licèt ipſam deformitatem fortè non

D velit; Deus autem ſciens, & volens eſt cauſa actionis, cum qua eſt annexa deformitas, igitur peccare dicendus eſt, licèt deformitatem illam nolit.

Tertiò, qui ſciens, & volens concurrit cum alio ad actionem malam, particeps eſt criminis quod ille committit. Deus autem ſciens, & volens concurrit cum omnibus, qui peccant, ad eorum malas actiones, igitur particeps eſſe videtur criminum, quæ ab omnibus iis perpetrantur, qui peccant.

Quartò, actiones quædam ita ſunt per ſe atque intrinſecè malæ, ut deformitas ab eis ſit omnino inſeparabilis, & prohibitæ ſint, quia malæ, non malæ quia prohibitæ, ac denique nullo modo bene fieri poſſint, quales ſunt mentiri, odiſſe Deum, &

E alia id genus: Deus autem ad ejuſmodi actiones, non minus quàm ad alias omnes, concurrit, igitur fieri non poſſe videtur, ut Deus omninò liberetur à culpa.

Quintò, nulla eſt ratio cur homo dicatur peccare, dum mentitur, aut blaſphemat, ſi non peccat Deus dum cum homine concurrit ad mendacium, vel blaſphemiam illam producendam. Uterque enim liberè operatur, uterque facit opus intrinſecè malum: uterque totam actionem illam efficit. At homo verè peccat omnium judicio, igitur & Deus.

Hoc argumentum non ab omnibus eodem modo ſolvitur. Primùm enim non defuerunt qui exiſtimarent, Deum non eſſe cauſam actionum, quæ à rebus creatis efficiuntur, niſi mediatè, quatenus videlicet Deus dedit rebus virtutes operativas, & ipſas

Digitized by Google

legibus teneantur. Hæc ſententia Zuvinglii hæreſiarchæ eſt) ut ſuprà retulimus, & refutavimus cap. 4. eſt etiam aliorum quorundam, qui tametſi cum Zuvinglio non conveniant in eo, quod ille docet, Deum impellere homines ad peccata, tamen non aliter nituntur oſtendere, quemadmodum Deus non peccet, cùm actionem illam cum homine producit, quæ homini peccatum eſt, niſi quia Deus nulla lege tenetur; & nihil eſt peccatum, niſi prævaricatio legis.

Cæterùm non eſt hæc ſolida defenſio veritatis, propter duas cauſas. Primùm, quia multæ ſunt actiones ita per ſe, & intrinſecè malæ, ut ſemper pugnent cum lege æterna, & ratione recta, & non poſſint ulla addita circumſtantia reddi licitæ: & quia Deus, quamvis nulli legi propriè ſubjectus ſit, tamen non poteſt aliquid agere, quod repugnet ſapientiæ ſuæ, quæ eſt lex æterna, ideò non poteſt actiones illas efficere, aut ad eas concurrere, cùm ſe ipſe negare non poſſit. Deindè quia tametſi Deus multa, quæ non ſunt per ſe, & intrinſecè mala, facere poſſit, quæ hominibus ſunt prohibita, qualia ſunt occidere homines, etiam innocentes, & quod eſt unius, alteri donare etiam illo invito, cujus antea fuerat; tamen iſta, & alia, ſi qua ſunt ejuſdem generis, poteſt quidem Deus, ut Dominus rerum omnium, facere per ſe, vel alios, ut voluerit; cæterùm non poteſt homines juvare, cùm iſta ipſa opera faciendo peccant, quia per ſe, & intrinſecè malum eſt, juvare aliquem ut peccet, ſive (quod idem) participem, & ſocium eſſe peccantis.

Exemplo nobis ſint Abraham & David: imperavit Deus Abrahamo, ut filium innocentem occideret. Potuit ſine dubio Deus cum Abrahamo concurrere ad Iſaacum innoxium occidendum, quia cædes illa, nec Deo peccatum erat, qui ut Dominus omnium poteſt rebus ſuis, ut voluerit, uti; neque Abrahamo, qui non propria auctoritate, ſed imperio divino filium occidebat. David Uriam innocentem gladio filiorum Ammon neci dedit. Non potuit Deus cum Davide ad cædem illam concurrere, quia David in ea re legem Domini violavit, nec potuit Deus Davidem juvare, ut id faceret, quod ipſe fieri prohibuerat; quamvis alioqui potuiſſet Deus Uriam, non minus quàm Iſaacum jubere de medio tolli.

Quod idem in rebus humanis cernimus. Poteſt Rex condonare vitam reo, non tamen poteſt judici cooperari, ut ipſe ſententia ſua, eum, quem ſcit reum, innoxium pronunciet. Poteſt aliquis uxorem ducere, pecunias poſſidere, carnibus veſci, non tamen poteſt operam ſuam accommodare, ut iſta faciat, cui ex voto, quo ſe ipſe Deo obligavit, iſta non licent. Nondum ergo ſolutus eſt nodus objectionis illius, qua efficiebatur, Deum non poſſe à culpa liberari, ſi iniqua agentibus cooperetur.

Vera igitur ſolutio illa eſt, quam indicavimus cap. 5. quæ ut apertius, ac fuſius explicetur, pauca quædam obſervanda ſunt.

Primum eſt, peccati, quod non tam actio, quàm defectio eſt, non eſſe quærendam cauſam efficientem, ſed deficientem. Sic enim loquitur S. Auguſtinus, lib. 12. de Civit. Dei, cap. 7. *Nemo quærat effi-* menſtruum ut materia; ſed quia non deficit, niſi materia, ei ſoli tribuitur cauſa monſtri. Ambulat claudus deformi inceſſu, ſed quia non deficit Deus, neque virtus motrix, quæ in homine eſt, ſed ſola ti-
B bia quæ ob curvitatem, non plenè ſubjicitur virtuti motrici, ſoli tibiæ tribuitur cauſa claudicationis. Quod exemplum adfertur à S. Auguſtino in lib. de perfect. juſtitiæ, reſp. 4.

Secundò obſervandum eſt, peccatum, quod eſt malum morale, formaliter conſiſtere in privatione rectitudinis, quæ in actu voluntatis debuit ineſſe, videlicet conformitatis ad regulam rectæ rationis, ſive legis divinæ, cauſam autem hujus privationis per ſe non poſſe eſſe aliquid poſitivum, ſed aliam privationem, ſeu defectum, ut oſtendit S. Thomas lib. 3. contra Gent. cap. 10. & in quæſt. 1. de malo, art. 3. Triplex autem defectus aſſignari poteſt, in quem referenda eſt cauſa peccati, Primus, atque adeo proxi-
C mus, & immediatus defectus eſt, non attendere ad regulam rationis. Inde enim oritur, ut voluntas producat actum non conformem rationi, qui (ut diximus) peccatum eſt, quia non reſpicit regulam rationis, dum operatur. Hic autem defectus, licèt non ſit actus aliquis poſitivus, ſed negatio quædam, tamen eſt voluntarius, quia alioqui non eſſet cauſa peccati; nec tamen eſt voluntarius, quia ſit actus elicitus à voluntate, ſed quia eſt in poteſtate voluntatis attendere, vel non attendere ad regulam. Non minus enim liberè voluntas operatur, quàm non operatur. Neque eſt hic defectus, quatenus præcedit actum peccati malum aliquod naturale, aut voluntarium, ſed ſimplex negatio. Non eſt (inquam) ma-
D lum naturale, quia tunc peccatum etiam, quod inde naſcitur, eſſet naturale, nec poſſet homo non ſemper peccare, proinde nec propriè peccaret: neque eſt malum voluntarium, quia eſſet peccatum, & oporteret quærere defectum præcedentem, & ſic daretur progreſſus in infinitum. Eſt igitur defectus ille, ut præcedit peccatum, tempore, aut natura, cauſa mali, ut autem comitatur actum, induit rationem mali. Malum eſt enim non attendere ad regulam, dum quis operatur, ſive operari non attendendo ad regulam.

Alter defectus, ſed remotus eſt, quod voluntas creata non ſit ſummum bonum: inde enim fit, ut voluntas non ſemper ad regulam attendat, & defe-
E ctus ſit capax, quia non eſt bonum ſummum. Sic enim ſcribit S. Auguſtinus in Enchiridio, cap. 12. *Naturæ omnes, quoniam naturarum omnium conditor ſummè bonus eſt, bonæ ſunt: & quia non ſicut earum conditor, ſummè, atque incommutabiliter bonæ ſunt; ideo in eis & minui, & augeri bonum poteſt.*

Tertius defectus, ac remotiſſimus eſt, quòd voluntas humana, ex nihilo ſit creata. Inde enim non eſt ſummum, & infinitum bonum, in quod defectus cadere non poteſt, quia ex nihilo facta eſt. Auguſtinus lib. 2. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 28. *Nec ideo,* inquit, *potuit ex bono oriri voluntas mala, quia bonum factum eſt à Deo bono, ſed quia de nihilo factum eſt, non de Deo.* Idem etiam habet lib. 12. de Civ. Dei, cap. 1.

Ex his intelligemus, non eſſe neceſſarium, ut Deus ad peccatum concurrat, & nullo modo fieri poſſe,

Digitized by Google

laris, determinatus, in certa ſpecie conſtitutus. Neque de hoc ulla dubitatio eſſe poteſt. Non enim actus morales niſi certi & ſingulares eſſe queunt, neque alios producere poteſt cauſa particularis, qualis eſt humana voluntas.

Hæc tria quæ ad peccatum conſtituendum requiri diximus, ad primum revocari poſſunt, non enim eſſe poteſt actus non conformis regulæ, ideſt, legi, niſi ſit particularis, & à libero arbitrio productus. Lex enim non eſt niſi de actibus particularibus, & certis; neque legis capax eſt, niſi potentia libera, qualis eſt voluntas.

Itaque non potuit rectius, & brevius definiri peccatum, quàm ut à S. Joanne fuit definitum illis verbis, Peccatum eſt iniquitas, vel (ut clarius habetur Græcè) *ἁμαρτία ἐςὶν ἀνομία*. 1. Joan. 3. Ex his apertiſſima erit ratio cur Deus non peccet, neque peccati cauſa jure dici poſſit, quamvis concurrat ad actionem illam efficiendam, quæ homini eſt peccatum. Ratio enim eſt, quia Deus non efficit actionem illam, ut cauſa particularis, ſed ut cauſa univerſalis, præbens vim, & influxum quendam indifferentem, & communem ad illam actionem, & ad contrariam, ita ut actio illa non ſit talis in ſpecie, quia à Deo fit, ſed ſolùm quia fit à ſua particulari cauſa, quæ eſt humana voluntas. Hæc enim eſt, quæ vitio ſuo non attendens ad regulam, abutitur auxilio Dei generali ad hanc actionem, cùm eodem auxilio ad aliam actionem benè uti potuiſſet & debuiſſet.

Hanc rationem reddit ſanctus Thomas (cujus teſtimonium Beza in hac controverſia magni facit) in 1. 2. quæſt. 80. art. 1. ad 3. ubi ſic loquitur: *Dicendum quòd Deus eſt univerſale principium omnis interioris motus humani: ſed quòd determinatur ad malum conſilium voluntas humana, hoc directè quidem eſt ex voluntate humana, & à diabolo per modum perſuadentis, & appetibilia proponentis*. Et in eadem parte, quæſt. 10. art. 4. dicit, divinam motionem recipi in cauſis ſecundis juxta earum diſpoſitionem. Et fuſius hoc explicat in quæſt. 3. de malo, art. 2. *Attendendum*, inquit, *eſt, quòd motus primi moventis non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, ſed in unoquoque ſecundùm proprium modum*. Et in quæſt. eadem art. 7. ad 13. dicit, Deum agere cum omnibus ſecundis cauſis, ſed cum liberis ita agere, ut eas non determinet ad unum, ſed relinquat determinationem in poteſtate liberi arbitrii. Denique in lib. 3. contra Gentes cap. 66. dicit, cauſas

ad actionem voluntatis humanæ concurrit Deus cum libero arbitrio, ſed quia Deus generali tantum concurſu adeſt, non eſt talis actio, quia à Deo, ſed quia
C à libero arbitrio producitur: & ſi fortè actio mala eſt, defectus ad Deum nullo modo pertinet, cùm per ejus concurſum potuiſſet contraria actio æquè produci, atque ea, quæ producta eſt.

Dicet fortaſſis aliquis, Qui gladium præbet ei, quem ſcit illo malè uſurum, ſine dubitatione peccat, etiamſi potuerit ille gladio bene uti, ſi voluiſſet: cur igitur non peccat Deus concurſum ſuum illi adjungens, quem ſcit eo ad peccandum abuſurum? Reſpondeo, homine qui præbet gladium ei, quem ſcit malè uſurum, ideò ſolùm peccare, quia tenebatur impedire malum, quod ſciebat eventurum, cùm tam facilè potuiſſet: Deum autem non teneri ad mala impedienda, quæ certo novit eventura: Tum, quia
D ſummus proviſor eſt; Tum, quia poteſt ex malis elicere bona; Tum, quia æquum eſt, ut naturas conſervet, neque eis deneget auxilium, ſine quo operari non poſſunt; Tum denique quia ſi Deus omnia mala impedire vellet, plurima bona mundo deeſſent, cùm nihil ferè ſit in rebus creatis, quo non aliqui abutantur. Quid? quòd etiam in rebus humanis non peccat magiſtratus, ſi meretricibus certum locum urbis incolendum attribuat, quamvis certò ſciat eo loco ipſas non bene uſuras. Poteſt enim permittere minus malum, ut majora impediantur.

Rurſus objiciet aliquis, concurſus Dei cum voluntate ad actionem unam, differt ſpecie à concurſu Dei cum voluntate ad actionem contrariam: non eſt igi-
E tur unus, atque idem concurſus, communis, atque indifferens. Reſpondeo, concurſus illos Dei, ut limitatos à voluntate humana, differre ſpecie, ut ipſæ actiones differunt; tamen ex ſe unum & eundem concurſum eſſe communem, atque indifferentem.

Item objicies, Actio humana non ſolùm ut res quædam, ſed etiam ut actio talis in ſpecie, eſt aliquid, igitur ut talis in ſpecie, eſt à Deo. Reſpondeo, actionem humanam planè totam eſſe à Deo, & ab ipſo habere, non ſolùm eſſe genericum, ſed etiam ſpecificum, & ſingulare: cæterùm id habere per concurſum Dei determinatum ad actionem talem à voluntate humana. Proinde non habere eſſe ſpecificum ex modo agendi Dei, ſed ex modo agendi voluntatis humanæ.

Objicies poſtremò, Si Deus non eſt cauſa pecca-

Digitized by Google

quia ſunt à Deo intentæ, Deus enim ideo nobis dedit liberum arbitrium, & auxilium generale, ut iis bene uteremur ad vitam ſecundùm rationem traducendam, quamvis permittat, ut ſecus etiam, ſi libuerit, faciamus, ut S. Auguſtinus docet lib. 3. de libero arbitrio, cap. 1. & 6. Deinde, quia Deus actiones bonas ſuadet, imperat, laudat, atque ad eas hortatur & invitat: eadem verò ratione non poteſt actio mala Deo tribui, quia neque eam intendit, neque imperat, ſed contra potius vetat, improbat, diſſuadet, atque ab ea deterret, & avertit. Itaque non ſolùm turpitudo peccati, ſed ipſum etiam, quod materiale Theologi vocant, ſi ut tale eſt in ſpecie conſideretur, Deo tribuendum non eſt, cùm Deus (ut diximus) non ſolùm turpitudinem, ſed etiam actiones ipſas turpes averſetur, & lege ſua prohibeat. Ex his facile erit ad quinque argumenta initio capitis propoſita reſpondere.

Primum argumentum erat, Qui eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati; Deus autem eſt cauſa cauſæ, ideſt, actionis, ex qua deformitas peccati exoritur, igitur eſt cauſa ipſius deformitatis. Reſpondeo, propoſitionem illam, Quod eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati, ut plurimum non habere locum in cauſa univerſali, quæ adhibet influxum quendam communem, & indifferentem ad multa. Nam ſæpè accidit, ut cauſa ſecunda egrediatur ab ordine primæ; vel ut defectus ſit in ſecunda cauſa, & non in prima; vel ut defectus oriatur ex re, ut eſt talis in ſpecie, quod habet à ſecunda cauſa, & non à prima; ac per hoc multis modis fieri poteſt, ut cauſa univerſalis ſit cauſa cauſæ, & tamen non ſit cauſa cauſati.

Hinc S. Thomas in 1. 2. q. 79. art. 1. docet, non rectè concludi, Deum eſſe cauſam peccati, quia ſit cauſa voluntatis humanæ, quæ peccatum facit. Non enim voluntas humana peccatum facit, quatenus à Deo facta eſt, ſed quatenus declinat ab ordine Dei, & nos ſuprà demonſtravimus, deformitatem peccati non poſſe tribui Deo, tum quia defectus eſt in ſola poſitionem eſſe veram de cauſa particulari actionis, non de univerſali, qualis eſt Deus. Quoniam cauſa univerſalis eſt cauſa actionis per influxum quendam
B generalem, & indifferentem, ex quo non poteſt ſequi actio deformis, niſi cauſa ſecunda abutens influxu illo bono, eum detorqueat ad malum. Itaque Deus ſciens, & volens cauſa eſt actionis, quæ, quod attinet ad influxum ipſius, bona eſt, & ſimpliciter bona eſſet, niſi per influxum ſecundæ cauſæ corrumperetur.

Tertium argumentum erat, Qui ſciens, & volens cum aliquo ad actionem malam concurrit, is particeps criminis eſſe videtur: Deus autem ſciens, & volens concurrit cum omnibus, qui peccant, ad eorum malas actiones: Deus igitur particeps eſſe videtur omnium criminum, quæ ab hominibus per-
C petrantur. Reſpondeo, Propoſitionem eſſe veram de iis, qui concurrunt ut cauſæ particulares, ii ſiquidem verè concurrunt ad actionem malam. Deus autem, & cæteræ cauſæ univerſales non concurrunt propriè ad actionem malam, ſed ad actionem indifferentem ex ſe, ut ſupra ſatis explicuimus.

Quartum argumentum erat, Deus concurrit ad actiones intrinſecè malas, à quibus deformitas nullo modo ſeparari poteſt, igitur Deus, ut eſt cauſa actionis, ita eſt cauſa deformitatis. Reſpondeo, Actiones intrinſecè malas nullas eſſe, niſi ut ſunt de-
D terminatæ, & tales in ſpecie; nam entitas ipſa odii Dei, ſi per ſe conſideretur, non eſt mala, ſed ſolùm ut eſt talis entitas; Deus autem (ut ſæpè diximus) non eſt cauſa ſpecificans actionem, cùm ſit cauſa univerſalis, & ex ſe indifferens ad unam actionem, & ad contrariam.

Quintum argumentum erat, Nulla eſt ratio, cur homo dicatur peccare, & non Deus, cùm eandem actionem uterque ſciens, & volens faciat. Reſpondeo, Jam rationem eſſe allatam, quia videlicet ad actionem illam Deus concurrit ut cauſa univerſalis, homo ut cauſa particularis.

LIBER

Digitized by Google

De tentatione, qua peccatum primorum parentum præceſſit, quodque primi parentes verè peccaverint.

DE TENTATIONE primorum parentum primò quæri poteſt, An omninò tentari potuerint primi illi homines ad peccandum. Non enim defuerunt hoc noſtro ſæculo, in quo nullus cogitari poteſt tam abſurdus error, qui non continuò patronos inveniat, qui aſſeruerint, primos parentes neque peccaſſe, neque peccare potuiſſe, ac ne tentationi quidem, quæ ad peccandum inducat, obnoxios ulla ratione fuiſſe. Nam ut Lutherus refert in comment. 1. cap. Geneſ. inventi ſunt, qui dicerent, præceptum datum à Deo primis hominibus, ut de ligno ſcientiæ boni, & mali non ederent, non fuiſſe legem, ſed admonitionem tantùm, qualia ſunt præcepta medicorum, cùm aliquid noxium prohibent. Quod quidem confirmabant argumento, ex principiis Lutheranis ſatis aptè deducto, quia videlicet lex juſto non eſt poſita, ſed peccatori, ut Apoſtolus ſcribit 1. Timoth. 1. primi autem homines in paradiſo degentes juſti erant omnium conſenſu. Et quoniam ubi non eſt lex, nec prævaricatio eſſe poteſt, ut idem Apoſtolus docet Rom. 4. colligebant, primos homines, cùm pomum vetitum guſtaverunt, non incidiſſe, neque incidere potuiſſe in prævaricationem, ac per hoc nec in peccatum, cùm peccatum ſit *ἀνομία*, ideſt, prævaricatio legis, teſte Joanne in 1. epiſt. cap. 3. Sed hìc error adeò craſſus, & abſurdus eſt, ut vix refutatione indigeat.

Primùm enim, præceptum illud de pomo vetito veram fuiſſe legem, & primos parentes pomo illo deguſtato verè, graviterque peccaſſe, teſtis eſt pœna, quæ pomi eſum conſecuta eſt. Cur enim de paradiſo expulſi, à ligno vitæ excluſi, mortis neceſſitate conſtricti, atque ad victum cum dolore, & labore quærendum damnati ſunt, ſi nihil peccarunt? Quòd ſi fortè reſpondeant, mortis neceſſitatem, & ærumnas cæteras ex natura peſtiferi illius cibi, non ex peccati merito, aut ex ſententia juſti judicis manaſſe: occurret Scriptura divina, quæ reſponſionem iſtam refellat. Eccleſ. 25. *A muliere initium peccati, & per illam morimur omnes*. Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*. Rom. 6. *Stipendium peccati mors*. Rom. 8. *Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum*. Vides igitur,

Deinde lignum ſcientiæ ſine dubio bonum erat, nam *vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona*, Geneſ. 1. Non igitur ex natura ligni illius tanta mala naſci poterant, quibus præſertim obruerentur innocentes.

Adhæc immortalitas primorum hominum in paradiſo (ut in lib. de ſtatu innocentiæ demonſtravimus) non erat homini naturalis, ſed ex gratia, & amicitia divina pendebat: non igitur eam natura ligni alicujus, ſed ſola culpa, & averſio ab amicitia, & gratia Dei corrumpere poterat.

B Quòd ſi fortè adverſarii Scripturas contemnant, quamvis ad veritatem oppugnandam earum teſtimoniis abuti voluerint: ex peccatis, quæ in præſenti ab hominibus committuntur, eorum error manifeſta ratione vincetur. Si quidem ex eo quod ipſi docent, primos homines non peccaſſe, quia legem non habuerunt, cùm eſſent juſti, ſequitur, nullos homines peccare, quin etiam fieri non poſſe, ut ulli homines peccent. Nam ſi peccatum prærequirit legem, cùm peccatum ſit prævaricatio legis: & lex prærequirit peccatum, cùm lex juſto non ponatur, ſed peccatori; ergo peccatum ſemper prærequirit peccatum, nullum igitur fuit primum peccatum. Et ſi primum **C** non fuit, unde cætera extiterunt? Quare neceſſe eſt, ut vel fuerit lex ante peccatum, & falſa ſit adverſariorum opinio; vel certè nulla ſint, nec fuerint unquam in mundo peccata, qui eſt error Libertinorum, quorum impudentia (ut diximus libro ſuperiore) non argumentis, ſed tormentis, & ſuppliciis tantùm coercenda eſſet.

Quorſum enim rationibus cum iis agatur, qui rationem ipſam negant, & Religionem, ac Rempublicam, omnem fidem, & omnia jura ſimul evertunt? & ſanè credibile eſt, eos, qui Luthero auctore, peccatum primorum hominum negant, de grege eſſe Libertinorum, quos Lutherus ipſe, & Calvinus impru- **D** dentes genuerunt. Et viderint ipſi qua æquitate oppugnent, quos ex ſchola ſua produxiſſe negare non poſſunt, & quorum argumenta, ſi ſibi ipſi repugnare nolint refutare non queunt. Nam certè argumentum illud, lex juſto non eſt poſita, primi homines juſti erant, igitur lex illis non fuit poſita, Lutherus loco citato multum laborat, ut ſolvat, & multis fruſtrà conſumptis verbis verè non ſolvit. Summa ſolutionis ejus eſt, quòd Apoſtolus 1. Timoth. 1. loquatur de lege lata poſt peccatum, ac de ea verè dixerit, legem juſto non eſſe poſitam, ſed peccatoribus: eſſe autem aliam legem ante peccatum latam, & eam ad juſtos pertinere.

At concedet adverſarius, Apoſtolum loqui de lege poſt peccatum lata, ſed argumentum iterum te-

Adde quod diſtinctio illa de lege ante peccatum, vel poſt peccatum lata, omnino inanis eſt. Nam invenimus legem poſt peccatum latam, quæ juſtis data eſt; lex enim circumciſionis poſt peccatum, data eſt Abrahamo viro juſto, & ejus poſteritati, ut eſſet ſignaculum juſtitiæ fidei, Rom. 4. Invenimus etiam legem ante peccatum latam, quæ non minus ad peccatores, quàm ad juſtos pertineat; lex enim, quæ naturalis dicitur, ab ipſa hominis creatione cœpit, quippe quæ in corde omnis hominis ratione utentis ſcripta eſt, & ea ſine dubio tam juſtos, quàm peccatores obligat. Fruſtra igitur ſcribit Lutherus, legem datam poſt peccatum ad peccatores, legem datam ante peccatum ad juſtos pertinere. Sed loci Paulini explicationem, Luthero dimiſſo, à ſanctis Patribus, Ambroſio & Auguſtino ſumamus.

S. Ambroſius in expoſitione Pſal. 36. tractans verſiculum illum: *Lex Dei ejus in corde ipſius*, docet verba Apoſtoli (Juſto non eſt lex poſita, ſed injuſtis & peccatoribus) debere intelligi de renovatione legis, quæ fit quando ſcribitur in tabulis, aut libris. Lex enim non ponitur in tabulis propter juſtos, qui legem ſervant, & eam in corde fideliter retinent, juxta verba Pſalmi, lex Dei ejus in corde ipſius; ſed propter peccatores, qui legis obliviſcuntur, & ita vivunt, ac ſi legem non haberent. Unde idem Apoſtolus cùm ait, ſed injuſtis, græcè poſuit, *ἀνόμοις*, id eſt, exlegibus, ſive legis prævaricatoribus. Ex quo apertè ſignificavit, legem non ideò poni injuſtis, quia non tenerentur etiam antea lege, ſed quia obliti erant legis, nec ideo non poni juſtis, quia juſti carere debeant lege, ſed quia legem in corde ſe habere per opera bona teſtantur. Potuit igitur primis hominibus in ſtatu innocentiæ dari lex tum naturalis, tum etiam poſitiva, ſed non fuit opus renovatione, aut deſcriptione in tabulis lapideis. Quod propter iniquos poſtea factum eſt, ut peccatum cognoſceretur, ut Apoſtolus diſputat Rom. 7.

S. Auguſtinus lib. de ſpiritu & litera cap. 10. hunc eundem locum Apoſtoli ex cap. 1. prioris ad Tim. *Juſto non eſt lex poſita, ſed injuſtis*, vult ſimilem eſſe locis illis ejuſdem Apoſtoli, *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*, Rom. 6. &, *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*. Galat. 5. quæ loca non ſignificant, juſtos non teneri legibus, vel non peccare, ſi legem non ſervent, ſed non habere legem ſupra ſe, quaſi cervicibus imminentem, & flagello minantem, ac terrentem, ut habent injuſti, qui timore pœnæ bonum operantur. Operantur enim juſti bonum amore juſtitiæ, ac libenti animo, operaturi etiam ſi lex non eſſet, vel pœnam nullam minaretur. Quocirca in lege potius ſunt, quàm ſub lege, ut Apoſtolus de ſe loquitur 1. Corint. 9. ubi dicit, ſe ſub lege non eſſe, & tamen ſine lege Dei non eſſe, ſed in lege eſſe Chriſti. Sic igitur primi homines in paradiſo, quamdiu innocentiam conſervarunt, ſub lege non erant, neque lex eis poſita, id eſt, quaſi jugum nolentibus impoſita erat: cùm tamen ſine lege non eſſent, ſed in lege creatoris eſſent.

ſtio, cùm Deus tentari eos voluerit, aut permiſerit, quos non ignorabat tentatione vincendos.

Noti ſunt errores Zuinglii, Calvini, & eorum qui Zuingliani & Calviniani potius, quàm Chriſtiani & Catholici dici voluerunt. Nam (ut in libro ſuperio-
B re docuimus) placuit novatoribus iſtis, aſſerere Deum voluiſſe, ac decreviſſe, ut primi homines laberentur, & ideo non ſolùm permiſſione, ſed etiam voluntate, & ordinatione Dei fuiſſe tentatos. Porrò lapſum primorum parentum voluit Deus, ſi Zuinglio credimus, quia neceſſarium erat peccatum, ut juſtitia ab homine cognoſceretur, cùm contraria ex contrariis innoteſcant, vel (ſi credimus Calvino) quia non poterat Deus aditum patefacere miſericordiæ, & juſtitiæ ſuæ, niſi homo per peccatum miſer, & ſupplicio dignus efficeretur. Sed hæc jam refutata ſunt libro ſuperiore, & nos magis credimus Apoſtolo Petro dicenti, Deum neminem velle perire 2. Pet. 3. & coapoſtolo ejus affirmanti, Non eſſe facienda mala,
C ut veniant bona, Rom. 3. & ſapienti concionanti, Deo non eſſe neceſſarios peccatores Eccleſ. 15.

His igitur dimiſſis S. Proſper lib. 2. de vita contemplativa, cap. 19. videtur in ea fuiſſe ſententia, ut exiſtimaret, primos homines ante tentationem in ſuperbiam quamdam elatos, occultè peccaſſe, & ideò permiſſos fuiſſe tentari in pœnam peccati: *Non tentarentur*, inquit, *niſi deſerti, nec dereſerentur, niſi ipſi prius deſeruiſſent Deum, &c.* Quod idem videtur dicere S. Auguſtinus lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. 30. ubi ſic loquitur: *Quando his verbis crederet mulier, niſi ineſſet menti quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda & humilianda?* At hæc opinio falſa eſſe convincitur, tum ex ſcriptu-
D ra, quæ dicit diabolum fuiſſe homicidam ab initio, Joan. 8. non autem ipſe occidiſſet, ſi jam antea primi homines per ſuperbiam periiſſent: tum ex eo, quòd occaſionem ſuperbiendi primi homines habuerunt ex promiſſione illa, eritis ſicut Dii.

Porrò S. Auguſtinus loco citato, non loquitur abſolutè de tentatione, ſed de tentatione vincente. Quod apertius ſcripſit lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. 5. his verbis: *Nec arbitrandum eſt, quòd eſſet hominem dejecturus iſte tentator, niſi præceſſiſſet in anima hominis quædam elatio comprimenda, ut per humiliationem peccati, quàm de ſe falsò præſumpſerit diſceret.* Itaque ſuperbia illa occulta non fuit cauſa, cur Deus permiſerit hominem tentari, cùm tentatio ſuperbiam
E præceſſerit, ſed cur permiſerit induci in tentationem, ſive à tentatore perduci in apertam inobedientiam. Fortaſſe etiam verba S. Proſperi eodem modo intelligi poſſunt, quo S. Auguſtini verba intelligenda eſſe diximus. Sed quidquid de hoc ſit, illud conſtat, non fuiſſe peccatum cauſam permiſſionis tentationis.

Hac igitur opinione rejecta S. Auguſtinum audiamus, qui Tria quædam docet: Primò, nullam feciſſe Deum injuriam homini, quòd eum à diabolo tentari permiſerit, cùm eum tantis viribus inſtruxerit, ut facilè potuerit adverſarium ſuperare? Secundò, primariam cauſam hujus permiſſionis Deo ſoli eſſe notam: Tertiò, rationes illas probabiliter reddi poſſe, quia id requirerent, omnipotentia, providentia, miſericordia & juſtitia Dei, pulchritudo univerſi, & ipſa hominis gloria, atque utilitas.

Non

Digitized by Google

Geneſi ad literam, cap. 4. *Si ergo*, inquit, *quæritur, cur Deus tentari permiſerit hominem, quem tentationi conſenſurum eſſe præſciebat, altitudinem quidem conſilii ejus penetrare non poſſum, & longè ſupra vires meas eſſe confiteor*. Et Epiſt. 106. ad Paulinum ad ſimilem quæſtionem, cur videlicet Deus eos procreet, quos æterno igni damnandos prævidet, reſpondet: *Deum id facere quia vult, cur autem velit, tu quis es*, inquit, *qui reſpondeas Deo? an non habet poteſtatem figulus faciendi vaſa, alia in honorem, alia in contumeliam*.

Sed quamquam hæc ita ſe habent, tamen probabiles ſunt rationes illæ, quas paulò ante tetigimus. Ac primùm de omnipotentia Dei, quæ in hac permiſſione perſpicitur, ita loquitur Auguſtinus in lib. de corrept. & gratia, cap. 10. *Qui creavit omnia bona valdè, & mala ex bonis exoritura eſſe præſcivit, ſcivit magis ad ſuam omnipotentiſſimam bonitatem pertinere etiam de malis benefacere, quàm mala eſſe non ſinere*. Idem docet in Enchiridio, cap. 11.

De providentia, idem Auguſt. loquitur in lib. 7. de civit. Dei, cap. 30. *Sic*, inquit, *adminiſtrat omnia, quæ creavit, ut etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat*. Ideo igitur permiſit Deus primos homines labi, quia ad providentiam ejus pertinebat, ut homines libero arbitrio præditos, ſineret pro arbitratu ſuo reſiſtere, vel cedere tentatori. Quod idem docet in lib. de corrept. & gratia, cap. 10. ubi ſcribit, Deum ſic inſtituiſſe angelorum, hominumque naturam, ut primum in ea oſtenderetur, quid poſſet liberum arbitrium, deinde quid poſſet ſuæ gratiæ beneficium, juſtitiæque judicium.

De miſericordia, & juſtitia loquitur Auguſtinus loco proximè citato de corrept. & grat. cap. 10. *Deus igitur permiſit hominem tentari, quem ſciebat eſſe caſurum, quia ſimul videbat, eo caſu ſe uti poſſe ad miſericordiam, & juſtitiam declarandam, dum ex damnata maſſa alios juſtè punict, alios miſericorditer liberabit*.

De pulchritudine univerſitatis, quæ ex hac permiſſione conſurgit, loquitur idem Auguſtinus in lib. 3. de libero arbitrio, cap. 9. ubi propoſita quæſtione. *Cur Deus non fecerit, ut nulla creatura ad miſeriam perveniret*. Neque enim id aut omnipotens non potuit, aut bonus invidit. Reſpondet, ordinem creaturarum à ſumma uſque ad infimam gradibus juſtis ita decurrere, ut ille invideat, qui dixerit, iſta non eſſet, invideat etiam ille, qui dixerit, iſta talis eſſet. Si enim quis diceret, lunam aut omnino non fieri, aut certè æqualem ſoli fieri debuiſſe, invideret non parum ornatum rerum univerſitati; ſic etiam qui diceret, animas rationales aut creandas non fuiſſe, aut animæ, quæ pro merito culpæ ordinantur ad pœnas: neque Deo deeſſe poterat ratio exornandi rerum univerſitatem, ſi nullus angelus, & nullus homo peccare voluiſſet, quemadmodum (ut ibidem Auguſtinus ait) ſi ſervus peccare noluiſſet, non defuiſſet domeſticæ diſciplinæ alia proviſio, qua cloacæ, & loca cætera mundarentur.

C Itaque ſic fecit ad rerum pulchritudinem, ut Deus permiſerit tentari primos homines, quos caſuros eſſe præviderat, ut tamen alio modo rerum pulchritudini conſuli potuerit, ſi aut homo non fuiſſet caſurus, aut Deus id, quod futurum præviderat, permittere noluiſſet, de qua re vide eundem Auguſtinum lib. 3. de libero arbitrio, cap. 12.

Supereſt Ultima ratio, quæ ab ipſius hominis utilitate ſumitur. Primùm enim (ut Auguſtinus ſcribit lib. 11. de Gen. ad literam, cap. 4.) non videtur magnæ laudis fuiſſe futurum hominem, ſi propterea poſſet bene vivere, quia nemo malè vivere ſuaderet. Deinde perſpiciebat Deus valde utile id futurum ad eruditionem ſanctorum; nimirum ut caſus primi hominis præberet futuris ſanctis contra cupiditatem dubitationis exemplum, & incuteret contra ſuperbiam timorem pium (ut ait S. Auguſtinus in eodem libro
D cap. 6. Adhæc permiſit Deus tentationem, & caſum primi hominis, quia præſcius erat, quòd ab ejus ſemine adjuto ſua gratia, ipſe diabolus fuerat ſanctorum gloria majore vincendus, ut idem loquitur Auguſtinus lib. 14 de civit. Dei cap. 27. Denique addere poſſumus, occaſione peccati primorum hominum Chriſtum nobis donatum, per quem majora Dei munera ſuſcepimus, quàm ea fuerint, quæ per Adamum amiſimus. Nam (ut Apoſtolus teſtatur Rom. 5.) *Ubi abundavit delictum, ſuperabundavit & gratia*. Et: *Non ſicut delictum, ita & donum*. *Validius*, inquit
E S. Leo ſerm. 12. de paſſione Domini, *donum factum eſt libertatis, quàm debitum ſervitutis*. Et, ut idem ait in ſerm. 3. de Pentecoſte: *Si homo diabolica fraude deceptus, à lege ſibi poſita, per concupiſcentiam non deviaſſet, creator mundi creatura non fieret*. Quod etiam docet S. Auguſtinus ſerm. 9. de verbis Apoſtoli, cùm ait: *Nulla cauſa fuit veniendi Chriſto Domino, niſi peccatores ſalvos facere*. Itaque Eccleſia cum exultatione, & gratiarum actione in vigiliis paſchalibus canit, ò fœlix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere redemptorem.

ea dicamus, præſertim cùm & hanc doctrinæ partem hæretici variè depravarint.

Antiquiſſima hæreſis à Græca voce ὄφις, quæ ſerpentem ſignificat, Ophitarum fuit, cujus meminerunt, Irenæus lib. 1. de hæreſibus cap. 34. Tertullianus in lib. de præſcriptione adverſus hæreticos cap. 47. Clemens Alexandrinus lib. 7. Stromatum, Epiphanius hæreſi 27. Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos, Auguſtinus in lib. de hæreſib. cap. 17. Philaſtrius, Theodoretus, Damaſcenus, & alii, qui de hæreſibus ſcribunt. Hi docebant, ſapientiam Dei ſerpentem illum eſſe, qui primorum hominum oculos aperuit, ut bonum, malumque dignoſcerent. Idque feciſſe in odium creatoris, cui ipſa contraria eſſet.

Eundem errorem poſtea docuit etiam Manichæus Auguſtino teſte in lib. de hæreſibus, cap. 46., qui ſerpentem illum Chriſtum eſſe volebat. Origenes etiam more ſuo ad allegoriam omnia, quæ abſurda illi videbantur, transferens, per ſerpentem delectationem intelligi voluit. Primò enim delectatio ſenſum quaſi Hevam, titillat & ſeducit. Deinde ſenſus mentem, hoc eſt, Adamum ad conſentiendum, & peccandum inflectit. Vide Ambroſium libro de paradiſo cap. 2. ubi hanc ſententiam, tacito nomine Origenis refert. Nec defuerunt (teſte Procopio in commentario tertii capitis Geneſeos) qui aſſeruerunt diabolum induiſſe corpus phantaſticum ad ſimilitudinem ſerpentis. Julianus denique (ut eſt apud Cyrillum lib. 3. in Julianum) narrationem Moſis de ſerpente fabuloſam, omnino fuiſſe contendit, eo præſertim nomine, quòd ſerpens humana voce locutus fuiſſe perhibeatur.

Cæterùm verum illum, & naturalem ſerpentem fuiſſe, ſed per eum diabolum eſſe locutum, tam ex literis ſacris perſpicuum eſt, ut vix ulla probatione opus eſſe videatur. Nam quæ dicuntur cap. 3. Gen. de pœna ſerpentis, quòd maledictus ſit ſuper omnia animantia, & beſtias terræ, quòd ſuper pectus ſuum gradiatur; quòd terram comedat, quòd inimicitia perpetua ſit inter filios Hevæ & ſerpentes, apertiſſimè in verum & naturalem ſerpentem quadrat, ut notum eſt; in ſapientia Dei, vel delectationem nulla ratione conveniunt. Quocirca ſummo conſenſu ſancti Patres docent, verum illum fuiſſe ſerpentem, ut Chryſoſtomus homil. 16. in Gen. Baſilius in oratione quòd Deus non ſit auctor malorum, Epiphanius in hæreſi Ophitarum, Auguſtinus lib. 11. de Geneſ. cap. 2. & alii.

Non autem ipſum per ſe mutum ſerpentem, ſed diabolum per eum eſſe locutum, teſtatur liber Sap. cap. 2. his verbis: *Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum; invidia autem diaboli mors intravit in orbem terrarum, imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius.* Teſtatur etiam Chriſtus Joan. 8. cùm ait: *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit.* Homicida enim ab initio non aliter fuit, niſi quia primos homines, ut loquitur S. Leo, veneno ſuæ mortificavit invidiæ. Teſtatur quoque S. Joannes in Apocalypſi cap. 20. ubi non alia de cauſa diabolum vocat *ſerpentem* fabuloſum putat, rectè reprehendit Cyrillus loco notato, cùm apud Ethnicos, quorum opiniones Julianus ſequi ſe fatebatur, & equi, & fluvii aliquando locuti eſſe credantur: cæterùm apud Chriſtianos non exiſtimantur animantia bruta per ſe loqui poſſe, ſed poſſe tamen ſpiritus angelicos ſive bonos, ſive malos id per ora beſtiarum facilè præſtare. Non enim ſerpens dumtaxat ſpiritu diaboli plenus locutus eſt, ſed etiam aſina Balaam, bono angelo eam movente, hominis voce loquens prohibuit prophetæ inſipientiam, ut loquitur ſanctus Petrus in epiſtola poſteriore cap. 2. & nota eſt hiſtoria ex cap. 22. Num.

Una ſupereſt dubitatio, An diabolus ſponte ſua ſerpentem elegerit, per quem Hevam ſeducere conaretur, an aliam beſtiam non ſit à Deo permiſſus aſſumere, quàm ſerpentem. S. Joannes Chryſoſtomus homil. 16. in Geneſim, ſcribit diabolum de induſtria ſerpentem elegiſſe, quòd is aptiſſimus videretur ob naturalem ſuam calliditatem ad inſidias mulieri faciendas.

Sed probabilior videtur ſententia ſancti Auguſtini lib. 11. de Gen. cap. 3. qui docet, Satanam non fuiſſe permiſſum alio inſtrumento uti, quàm ſerpentis ore. Cùm enim mens diaboli eò tenderet, ut ſeduceret, facilius ſperare potuit ſe conſecuturum quod quærebat, ſi inſidias tegeret, quàm ſi aperiret. Tegeret autem ſi columbam aut ovem aſſumeret, quæ ſunt animalia naturæ ſimplicis & innocentis. Sed voluit Deus, ut ſi diabolus hominem tentare vellet, id non faceret niſi per ſerpentem, ut ſicut diabolo permittebat tentare, ita hominem admoneret etiam ex ipſa forma ſerpentis, quem callidum animal eſſe non ignorabat, ut caveret inſidias. Quod verò S. Chryſoſtomus dicit, diabolum quæſiviſſe idoneum animal ad inſidias faciendas, locum haberet, ſi ea calliditate, quæ naturaliter in ſerpente ineſt, Heva decipi potuiſſet; ſed cùm non ſerpentis muti, ſed diaboli ipſius aſtutia neceſſaria fuerit ad hominem ſeducendum, æquè potuit diabolus per ſerpentem, ac per columbam, & (ut diximus) occultiore conſilio, ac majori fraude per columbam negotium ſeductionis peragere.

CAPUT IV.

Primum peccatum parentum primorum fuiſſe ſuperbiam.

Diſſeruimus de tentatione; nunc de ipſo peccato diſſerendum eſt, ac prima ſe offert illa quæſtio, quodnam fuerit primorum hominum primum, & principale peccatum.

Non defuerunt ex veteribus, qui ſentirent, in eo peccaſſe primos homines, quòd anteverterint uſum ligni ſcientiæ boni & mali, ut S. Auguſtinus refert lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. 41. quorum ſententia, ſi myſticè accipiatur, fortaſſe non improbanda erit. Fieri enim poteſt, ut per lignum ſcientiæ contemplationem aliquam ſignificatam eſſe velint, quæ ſolis beatis congruat, ac per hoc non ante tempus debitum appetendam: ſic enim interpretatur arborem

Digitized by Google

ſuam primi homines, liberis operam dare voluiſſent, nulla erat lex, qua prohiberentur id facere. Nam neque infantes, aut pueri, ſed viribus, & ſtatura perfecti creati fuerant, ut ætas matura expectanda non eſſet: & jam audierant, *Creſcite & multiplicamini*, & Adamus divinitus edoctus pronunciaverat, *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*. Et, *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*.

Sunt aliæ duæ ſententiæ, quæ ſanctos Patres habent auctores. Sanctus enim Ambroſius in libro de paradiſo cap. 12. ſcribit, peccaſſe Hævam, quòd addiderit aliquid ad verba Domini. Nam cùm Deus prohibuiſſet, ne veſcerentur de fructu ligni ſcientiæ boni & mali, alioqui futurum ut morerentur: illa retulit, prohibitum ſibi fuiſſe, ne veſcerentur de ligno ſcientiæ, neque illud tangerent, ne fortè morerentur. Ubi addidit vetitum fuiſſe contactum ligni, & abſolutam mortis interminationem revocavit in dubium per vocem illam (fortè) S. Joannes Chryſoſtomus hom. 16. in Geneſim ſcribit, initium peccati fuiſſe, quòd Heva cum diabolo colloqui cœperit.

Cæterum ſancti iſti Patres, non videntur accuratè de peccato primæ parentis diſſerere voluiſſe, ſed obiter, ex eo quòd acciderat occaſionem accipere admonendi populum, tum ut fideliter, & religioſè verba Dei recitarent, tum ut diligenter, & ſtudioſè malorum colloquia præcaverent. Et quamvis illa additio ad verbum Dei, & colloquium cum diabolo aliquo modo peccata dici poſſint, quia fuerunt occaſiones peccati, quòd poſtea commiſſum eſt: propriè tamen peccata non fuerunt. Nam Heva non mutavit ſententiam Domini, quamvis non totidem verbis illam expreſſerit, ac Deus illam initio pronunciaverat. Neque ſciebat diabolum eſſe, qui ſecum per ſerpentem loquebatur. Et præterea ſatis inſtructa erat, ac munita gratiæ divinæ præſidio, ut poſſet tutò cum ipſo etiam diabolo apertè colloqui, ſi tentationi ejus reſiſtere voluiſſet.

His igitur opinionibus dimiſſis, in quarum refutatione cum hæreticis noſtri temporis convenimus; videamus, quæ inter nos, & illos controverſia ſuperſit. Martinus Lutherus in commentario 3. cap. Gen. contendit, primum peccatum primorum parentum fuiſſe infidelitatem, quòd videlicet non crediderint ſe morituros, ſi fructum illum deguſtaſſent. Id Lutherus probat, tum ex verbis Scripturæ, tum ex ratione. Nam Scriptura Geneſ. 3. refert, ſerpentem hoc potiſſimum perſuadere conatum eſſe mulieri, ut crederet ſe non morituram: & mulierem non prius auſam reſpicere poma illius arboris, ac multò minus decerpere, quàm audiſſet Nequaquam moriemini.

ſed humanæ amicitiæ. Sanctus verò Thomas loco notato, utriuſque parentis primum peccatum docet fuiſſe ſuperbiam, quæ ſententia omnino recipienda eſt. Nam & cum divinis literis & cum teſtimoniis Patrum, & cum ipſa ratione maximè congruit.

Incipiamus à Scripturis, Eccleſ. 10. *Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit eum, receſſit cor ejus*. Et rurſum: *Initium*, inquit, *om-*
C *nis peccati ſuperbia*. Quo loco duobus argumentis ſapiens oſtendit, ſuperbiam eſſe vitium maximè deteſtabile. Primùm, quia principium ſuperbiæ humanæ, ideſt, primus actus ſuperbiæ hominis, apparuit in illa defectione primi hominis, qui à Deo, qui eum recens creaverat, ſpontè receſſit, nolens ſubjici ejus imperio. Deinde, quia illa primi hominis ſuperbia fuit initium omnis peccati; ſive omnium peccatorum, quæ ab hominibus commiſſa ſunt, & quotidie committuntur. Quod idem confirmat Tobias illis verbis, quæ habentur cap. 4. *Superbiam nunquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas. In illa enim initium ſumpſit omnis perditio*. Quamvis enim hæc loca referri poſſent ad peccatum Angeli, quod fuit abſolutè om-
D nium primum; tamen credibilius eſt Eccleſiaſticum, & Tobiam reſpexiſſe ad primum peccatum primorum hominum, quod notius erat vulgo, quàm peccatum angeli.

Adhæc B. Paulus cap. 5. epiſt. ad Rom. *Sicut*, inquit, *per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per obedientiam unius hominis, juſti conſtituentur multi*. Quo loco Apoſtolus loquitur de peccato Adami potius, quàm Hevæ, ſiquidem *in Adamo omnes moriuntur*. 1. Corint. 15. *Et per unum hominem peccatum in mundum intravit, in quo omnes peccaverunt*. Rom. 5. Et loquitur de primo peccato, non de cæteris, quæ poſt primum commiſit; nam per primum peccatum amiſit gratiam Dei, & originalem ju-
E ſtitiam, cujus privatio eſt in ejus poſteris originale peccatum. Porrò actus primus ſuperbiæ eſt, nolle ſubjici imperio, & præceptis alterius, quæ propriè dicitur inobedientia: ſicut è contrario humilitatis eſt, ſubjici imperio, & præceptis aliorum, quæ propriè dicitur obedientia. Hinc legimus Eccleſ. 10. *Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo*. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi apoſtaſia ſit prior quàm ſuperbia, ſed ſignificat Eccleſiaſticus, primam partem, ſive primum ſuperbiæ actum fuiſſe nolle parere Deo, ut S. Thomas rectè exponit in 2. 2. quæſt. 162. art. 7. ad 2. hinc etiam Hierem. 2. dicitur homini: *A ſæculo confregiſti jugum meum, rupiſti vincula, dixiſti, Non ſerviam*.

Sanctus etiam Auguſtinus pro eodem habet ſuperbiam, & inobedientiam, humilitatem, & obedien-

tiam,

Digitized by Google

tas. Et lib. 8. de Geneſi ad literam, cap. 14. *Nec fieri poteſt, ut voluntas propria non grandi ruina pondere, ſuper hominem cadat, ſi eam voluntati ſuperioris extollendo præponat. Hoc expertus eſt homo contemnens præceptum Dei, & hoc experimento didicit, quid interſit inter bonum & malum, bonum ſcilicet obedientiæ, malum autem inobedientiæ, ideſt, ſuperbiæ & contumaciæ.* Apoſtolus igitur conſideravit, peccatum primi hominis cœpiſſe ab occulta inobedientia, qua in ſuperbiam elatus, non imperio Dei ſubjici, ſed in ſua poteſtate eſſe dilexit, & inde erupiſſe in apertam inobedientiam; qua fructum vetitum guſtare præſumpſit; & ideò propriè, & aptiſſimè dixit, per unius inobedientiam multos peccatores eſſe conſtitutos.

Quòd ſi primum peccatum hominum primorum fuiſſet infidelitas, aut amor conjugis, non verè, aut certè non propriè S. Paulus illud peccatum inobedientiam appellaſſet. Neque enim infidelitas, vel amor conjugis nimius, inobedientia propriè dici poteſt: ſuperbia verò quamvis ex ſe latius pateat quàm inobedientia, & non omnis ſuperbia inobedientia ſit, omnis tamen inobedientia formaliter ſumpta, ſuperbia eſt, ac per hoc ſuperbia, qua quis contemnit præceptum, nec parere vult legi ſuperioris, propriè contumacia, ſive inobedientia dici poteſt. Quemadmodum etiam humilitas, quæ reddit hominem ſubjectum ſuperiori, quoad omnia, latius patet, quàm obedientia, quæ reddit hominem ſubjectum ſuperiori, quatenus aliquid præcipit: tamen quædam humilitas, ea videlicet, quæ hominem præcepto ſuperioris ſubjicit, ſimul & humilitas & obedientia dicitur. Atque hæc de teſtimoniis Scripturarum.

Probemus nunc teſtimoniis Patrum, primum peccatum parentum primorum, non infidelitatem, neque aliquid aliud, ſed ſuperbiam fuiſſe. S. Baſilius in oratione quòd Deus non ſit auctor malorum: *Quamobrem* inquit, *dolis hominem aggreſſus, eadem ambitionis cupiditate, quam ipſe ab initio habuit, velle ſimilem eſſe Deo, hoc rurſus ad decipiendos nos uſus, lignum oſtendit, per cujus deguſtationem pollicitus eſt hominem ſimilem fore Deo.*

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 16. in Gen. *Igitur*, inquit, *ut divinitatem mente ſua imaginata eſt, ad eſum properavit.*

S. Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad literam, cap. 13. loquens de primo peccato: *Denique*, inquit, *à peccante nihil aliud appetitum eſt, niſi non eſſe ſub dominatione Dei, quando illud admiſſum eſt, in quo ne admitteretur, ſola deberet juſſio dominantis attendi.* Sed clarius lib. 11. cap. 30. *Quando*, inquit, *his verbis crederet mulier à bona atque utili re divinitùs ſe fuiſſe prohibitos, niſi jam ineſſet menti amor ille propriæ poteſtatis, & quædam de ſe ſuperba præſumptio, quæ per illam tentationem fuerat convincenda & humilianda?* His verbis apertiſſimè S. Auguſtinus refellit ſententiam, quam Lutherus & Calvinus tuentur. Illi enim volunt ex infidelitate ſuperbiam natam eſſe, contra autem S. Auguſtinus diſputat, non potuiſſe infidelitatem in animo primæ parentis locum invenire, niſi in eo ſuperbia præceſſiſſet.

Idem Auguſtinus in Enchir. cap. 45. enumerans actus malos, & quaſi partes peccati primi hominis, primo loco ponit ſuperbiam: *Superbia*, inquit, *eſt illi non expiſſet, niſi jam ille ſibi placere cœpiſſet. Ita enim delectavit quod dictum eſt: Eritis ſicut Dii, quod melius eſſe poſſent ſummo veroque principio cohærendo per obedientiam, quàm ſuum ſibi exiſtendo principium per ſuperbiam.*

S. Leo ſerm. 5. de Nativitate Domini: *Quid*, inquit, *ſanandis ægris, illuminandis cæcis, vivificandis mortuis aptius fuit, quàm ut ſuperbiæ vulnera humilitatis remediis curarentur?* Ubi vocat ſuperbiæ vulnera, mala inflicta humano generi ex peccato Adami. Item in eodem loco: *Illi* (Adamo) *per elationem lapſo dictum eſt, terra es, & in terram ibis. Huic per humilitatem exaltato dictum eſt, ſede à dextris meis, &c.*

S. Proſper lib. 2. de vita contemplativa cap. 19. *Et mihi quidem*, inquit, *videtur quòd non ederent de ligno prohibito, niſi concupiſſent; nec concupiſſent, niſi tentati; nec tentarentur, niſi deſerti; nec desererentur à Deo, niſi ipſi prius deſererent Deum; nec deſererent Deum, niſi ſuperbirent, & ſimilitudinem Dei miſerabiliter appetiſſent.*

S. Fulgentius in lib. 2. de Incarnatione & gratia Chriſti, cap. 22. *Quia primus homo in ſuperbiam eſt diabolica perſuaſione dejectus, perdidit humilitatem.*

S. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 9. *Duas*, inquit, *ad intelligendum ſe creaturas fecerat, angelicam videlicet & humanam; utramque verò ſuperbia perculit, atque ab ſtatu ingenitæ rectitudinis fregit.* Eucherius lib. 1. in Gen. & alii non pauci idem docent.

Accedat Poſtremò etiam ratio, nam inter actus malos priores fuerunt interiores, quàm exteriores, tam circa objectum intelligibile, quàm circa ſenſibile. Cùm enim pars inferior ſubjecta eſſet ſuperiori, nec ab ea deficere poſſet, donec ipſa non deficeret à Deo; non potuit concupiſcentia ſenſibilis alicujus boni in animo prævalere, niſi prius ipſe animus à Deo averſus ad infima corruiſſet. Quare fieri non poteſt, ut amor erga uxorem immoderatus, primum peccatum Adami fuerit: nec ſolùm de amore carnalis concupiſcentiæ loquor, ſed etiam de amore illo ſocialis benevolentiæ, quem Bonaventura & Scotus primum peccatum ſtatuunt. Nam & ille amor rei ſenſibilis erat, videlicet conſortii humani, & ſocialis vitæ, quam amittere Adamus nolens, maluit legem Dei tranſgredi, quàm vitæ ſociam contriſtare.

Porrò inter actus interiores, & circa bonum intelligibile prior eſt actus circa finem, quàm circa media, ſiquidem media appetuntur propter finem, non contra. Finis autem hominis in malis eſt excellentia propria, quæ ſuperbiæ eſt objectum. Non igitur infidelitas, aut aliquid aliud, ſed ſuperbia primum peccatum utriuſque primi parentis fuit.

Præterea (ut ſententiam Lutheri & Calvini propriè refellamus) non potuit mens primorum parentum divino lumine illuſtrata, in errorem induci, niſi antea per averſionem à Deo lumine illo deſtituta fuiſſet, ut Auguſtinus ratiocinatur lib. 14. de civit. Dei, cap. 13. Quemadmodum nemo poteſt credere ſolem non lucere, dum ſolem ipſum reſpicit: ergo infidelitatem primorum parentum averſio à Deo, & peccatum præceſſit; non igitur infidelitas primum peccatum fuit.

Adhæc mater infidelitatis eſt ſuperbia, ut idem Auguſtinus docet in lib. de paſtoribus cap. 8. igitur ſuperbia infidelitatem præceſſit, non è contrario, niſi filiam matre antiquiorem faciamus.

Deni-

Solvuntur objectiones, & explicatur, quæ fuerit ſuperbia primorum hominum.

SUpereſt objectiones aliquas ſolvere, quæ contra ea, quæ capite ſuperiore docuimus, adferri ſolent.

Prima objectio Lutheri. Satanæ tentatio eo tendebat, ut primùm crederet Heva non eſſe verum, quod Deus dixerat, morituros videlicet, qui fructum ligni vetiti guſtarent, deinde fructum illum guſtando legem Dei prævaricaretur, ſuccubuit autem Eva tentationi, igitur primùm peccavit non credendo, deinde fructum vetitum deguſtando. Reſponſio. Satanas non ſolùm ad infidelitatem, & inobedientiam, ſed etiam ad ſuperbiam adducere conabatur Evam. Nam ideò dixit, ſcit enim Deus, quia quacumque die comederitis aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum. Quare mulier in eo primùm à tentatore ſeducta & devicta eſt, quòd in ſuperbiam elata affectavit eſſe ſicut Deus, ſciens bonum & malum; deinde per ſuperbiam excæcata credidit diabolo, & non credidit Deo, & in apertam inobedientiam lapſa eſt.

Secunda objectio Lutheri & Calvini, Fides eſt radix, & origo juſtitiæ, ergo infidelitas radix, & origo injuſtitiæ. Reſponſio. Ex antecedente ab adverſariis poſito, ſequitur oppoſitum conſequentis. Quia enim fides eſt origo juſtitiæ, ſequitur infidelitatem non eſſe originem, ſed finem injuſtitiæ. Nam quod eſt primum in generatione, eſt ultimum in reſolutione. Fundamentum eſt principium ædificationis, ſed everſio fundamenti non eſt principium, ſed finis deſtructionis. Qui enim ædificat à fundamento incipit, in tecto deſinit: qui deſtruit incipit à tecto, deſinit in fundamento. Et in animantibus cor primum incipit vivere: ultimum deſinit vivere. Quare numquam in Scripturis dicitur, radix omnium malorum eſt infidelitas, ſicut dicitur, radix omnium malorum eſt cupiditas, ideſt, amor ſui, ſive propriæ excellentiæ, quæ eſt ſuperbia. Neque legimus uſquam, initium omnis peccati infidelitas, ſicut legimus, initium omnis peccati ſuperbia.

Tertia objectio Calvini, Numquam repugnare imperio Dei auſus fuiſſet Adam, niſi ejus verbo incredulus. Reſponſio, Adam non fuiſſet auſus imperio Dei manifeſto & expreſſo, quo lignum ſcientiæ vetabatur, repugnare, niſi verbo ejus incredulus: ſed nec fuiſſet verbo Dei incredulus, niſi per elationem à Deo averſus divina luce deſtitutus, tenebreſcere cœpiſſet, ut ſanctus Auguſtinus de Eva ſcribit, lib. 11. de Geneſ. cap. 30. & lib. 14. de civit. Dei, cap. 13. atque hinc explicari poteſt alius

nime amorem nimium uxoris, non autem ſuperbiam. Ac ne fortè reſpondeatur, amorem nimium erga conjugem fuiſſe priorem inobedientia manifeſta, non autem inobedientia, vel ſuperbia occulta, notandus eſt locus adductus ex lib. 11. de Geneſi ad Literam, cap. 42. ubi Auguſtinus ſcribit, Adamum fuiſſe in ſtatu innocentiæ, quando uxorem immoderatè amare cœpit, ſic enim loquitur: *Adam noluit Evam contriſtari, quam credebat poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere,* C *ſi ab ejus alienaretur animo, & omnino illa interire diſcordia; non quidem carnis victus concupiſcentia, quam nondum ſenſerat in reſiſtente lege membrorum legi mentis ſuæ, ſed amicali quadam benevolentia, qua plerumque fit, ut offendatur Deus, ne homo ex amico fiat inimicus.* Et confirmari poteſt hoc argumentum ex cap. 3. Geneſ. ubi Deus enumerans peccata Adami, primum ponit, quòd audierit vocem uxoris ſuæ, ſecundum quod comederit de ligno vetito.

Reſpondeo, ſanctus Auguſtinus vult quidem amorem inordinatum erga uxorem fuiſſe priorem in Adamo, quàm eſſet aperta inobedientia, ut loca citata demonſtrant, tamen non vult priorem fuiſſe, quàm ſuperbiam occultam. Nam lib. 14. de civit. D Dei, cap. 13. contrarium in his verbis docet: *Spontaneus eſt autem iſte defectus; quoniam ſi voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, à quo illuſtrabatur, ut videret, & accendebatur, ut amaret, ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum averteretur, & ex hoc tenebreſceret & frigeſceret, ut vel illa verum crederet dixiſſe ſerpentem, vel ille Dei mandato uxoris præponeret voluntatem &c.*

Primò igitur ſecundùm Auguſtinum fuit ſuperbia occulta in animo Adami, deinde vitium inordinati amoris erga uxorem, poſtremò aperta mandati divini tranſgreſſio. Neque in lib. 11. de Geneſi ad Literam, cap. 42. dicit S. Auguſtinus Adamum fuiſſe in ſtatu innocentiæ, quando immoderatè uxorem E amare cœpit, ſed dicit, nondum ſenſiſſe concupiſcentiam carnis repugnantis legi mentis. Potuit enim fieri, ut amiſſa innocentia, originalique juſtitia, non continuò extiterit in carne motus ille pudendus, quamvis continuò exiſtere potuerit. Nam etiam hoc tempore, quo juſtitia originali caremus, non ſemper patimur carnis rebellionem, & Eva non ſolùm per ſuperbiam interiorem, ſed etiam per exteriorem inobedientiam lapſa fuerat in peccatum, & tamen non continuò ſenſit carnis rebellionem, alioqui nuditatem ſuam agnoviſset, & erubuiſset antequam virum ſuum ad peccandum induceret.

Quinta objectio, quæ Scoti eſt. Homo priùs cognoſcit alia, quàm ſe, ergo priùs amat amore amicitiæ alios, quàm ſe, ac per hoc priùs fuit in Adamo inordinatus amor uxoris, quàm propriæ excellentiæ.

Reſ-

Digitized by Google

Scotus fatetur, cur igitur non potuit etiam primum peccatum viri eſſe amor proprius?

Sexta objectio, Si per ſuperbiam primi homines initio lapſi eſſent, id profectò accidiſſet, quia cupierunt fieri ſicut Dii, ut Satan illis promittebat. Quæro igitur, an crediderint ſe poſſe fieri ſicut Deos, an verò non crediderint: nam ſi crediderunt, certè in errorem, atque adeò in infidelitatem, priùs quàm in elationem, & ſuperbiam lapſi ſunt: ſi non crediderunt, non apparet quemadmodum appetere potuerint, fieri ſicut Dii. Neque enim id appeti poteſt, quod non poſſe fieri creditur.

Reſpondeo, S. Auguſtinus in explicat. Pſalm. 68. tractans illa verba: *Quæ non rapui tunc exolvebam*, ſcribit, primos homines rapere voluiſſe divinitatem, & perdidiſſe fœlicitatem. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi voluerint mutare naturam, & ex hominibus Dii per eſſentiam fieri. Nam idem ipſe Auguſtinus in plurimis locis explicat, ſuperbiam primorum hominum in eo ſitam fuiſſe, quòd optaverint fieri Dii per imitationem, & ſimilitudinem, ut ſicut Deus ſcit bonum & malum, nec eget aliquo rectore, & gubernatore, nec alicujus poteſtati ſubditus eſt; ita ipſi ſcirent bonum, & malum, nec Dei providentia indigerent, neque illius imperio & poteſtati ſubeſſent. Lib. 2. de Geneſi contra Manichæos, cap. 15. *Videmus*, inquit, *his verbis, per ſuperbiam peccatum eſſe perſuaſum. Ad hoc enim valet, quod dictum eſt, Eritis ſicut Dii. Quid hic intelligitur, niſi perſuaſum eſſe, ut ſub Deo eſſe nollent, ſed in ſua poteſtate potiùs ſine domino, ut legem ejus non obſervarent, quaſi invidentes ſibi, ne ſe ipſi regerent, non indigentes illius interno lumine, ſed utentes propria providentia, quaſi oculis ſuis ad dignoſcendum bonum, & malum, quod ille prohibuiſſet. Hoc eſt ergo, quod perſuaſum eſt, ut ſuam poteſtatem nimis amarent &c.* Tractat. 4. in epiſt. Joan. *Contempſit Adam in paradiſo poſitus præceptum Dei, & erexit cervicem, veluti in poteſtate ſua eſſe cupiens, & nolens ſubdi poteſtati Dei.* Idem docet in Enchirid. cap. 14. lib. 8. de Geneſi ad literam, cap. 13. & lib. 11. cap. 30. & lib. 14. de civitat. Dei, cap. 13. quæ loca capite ſuperiore citavimus.

Porrò initium hujus ſuperbiæ potuit eſſe, ac fuit in homine ſine ullo præcedente errore per ſolam incogitantiam, ſive inconſiderationem. Non enim cœpit ſuperbia hominum ab illo actu, Nolo eſſe ſub Dei poteſtate, ſed poſt audita verba diaboli, Eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum (quæ verba mulier ab ipſo diabolo, vir à muliere audivit, ſicut è contrario, præceptum Dei vir ab ipſo Deo, mulier à viro audierat, teſte Auguſtino lib. 11. de Geneſi cap. 34.) volvere cœperunt intra ſe, pulchrum eſſe non pendere ab alio, & ſimul cœperunt delectari propria poteſtate, eamque appetere, ac vehementer placere ſibi; & occupati ejuſmodi cogitatione, delectatione, ac deſiderio, non erexerunt animum ad Deum, neque cogitaverunt, id neque fieri poſſe, neque ſibi expedire, atque ita paulatim ad ſe magis, ac magis converſi, & à Deo averſi cæcutire cœperunt, & fidem habere verbis Satanæ, & Dei præceptum, minaſque contemnere. Sic enim (ut docet Auguſtinus lib. 14. de civit. Dei, cap. 28.) gradatim pergitur in via iniquitatis ab amore ſui uſque ad contem-

ne ſi ab ipſa potius eſſet, ... natione, ſed opere patraretur.

CAPUT VI.

B

Primos parentes amiſiſſe fidem, & quæ fuerit eorum infidelitas.

Diſſeruimus de ſuperbia primorum hominum, quam oſtendimus fuiſſe principium primi peccati & ſimul explicuimus quænam ſuperbia fuerit. Nunc de infidelitate eorundem breviter diſſerendum erit, & ſimul explicandum, in quo erraverint. Nam etiamſi contendimus, primum peccatum primorum hominum non fuiſſe infidelitatem, non tamen negamus, eos poſt ſuperbiæ peccatum incidiſſe in infidelitatem, quæ eſt communis patrum ſententia.

Tertullianus in 2. lib. adverſus Marcionem cap. 2. C *Quis*, inquit, *dubitabit, ipſum illud Adæ delictum hereſim pronunciare; quod per electionem ſuæ potiùs, quam divinæ ſententiæ admiſit?* Ambroſius in epiſt. 33. lib. 5. ad Marcellinam ſororem ſcribens, inducit Deum ita loquentem ad Adamum: *Agnoſcis eſſe te nudum, quia bona indumenta fidei perdidiſti.* Auguſtinus in Enchirid. cap. 45. enumerans partes primi peccati, primo loco ponit ſuperbiam, ſecundo infidelitatem: *Sacrilegium*, inquit, *illic eſt, quia Deo non credidit*. Item lib. 14. de civit. Dei, cap. 17. *Hoc itaque cognoverunt, quod fœliciùs ignorarent, ſi Deo credentes, & obedientes non committerent, quod eos cogeret experiri infidelitas, & inobedientia quid nocerent.* Denique lib. 1. adverſus Julianum cap. 3. citat Auguſtinus in eandem ſententiam D Olympium Epiſcopum Hiſpanum.

Proſper in reſponſione ad capitula Genuenſium, dubio 3. *Quid eſt*, inquit, *quòd eidem naturæ ſolam fidem non vult eſſe præreptam, quam niſi primam* (Adam) *amiſiſſet, cæteris bonis omnibus non careret? Credendo enim Adam diabolo, non credidit Deo.* Et infrà: *Quomodo fides in Adam perdita, in quoquam filiorum ejus inveniretur, niſi eam idem ſpiritus, qui omnia in omnibus operatur, infunderet?* Idem in libro contra Collatorem, cap. 19. *Perdidit*, inquit, *Adam fidem, perdidit continentiam, perdidit charitatem.* Et cap. 21. *Juſtitiam iniquitas depulit, humilitatem ſuperbia deſtruxit, infidelitas rapuit fidem, captivitas abſtulit libertatem.*

S. Leo ſerm. 4. de Nativitate Domini: *Homo primus*, E inquit, *invido, & deceptori temerè, atque infœliciter credidit.* S. Fulgentius lib. 2. de incarnatione, & gratia Chriſti c. 22. *Primus*, inquit, *homo perdidit fidem, perdens autem fidem, perdidit divinam protectionem, ſcriptum eſt enim, qui non credit Deo, non protegetur ab eo.*

Sed meritò quæri poteſt, quid illud ſit, quòd primi homines Deo non crediderint. Ac de fœmina quidem duæ ſunt opiniones, quidam enim exiſtimant, eam non credidiſſe, mortem ſubſecuturam, ſi fructum arboris vetitæ deguſtaret, quin potiùs credidiſſe, Deum eſſe mentitum, & ex invidentia prohibuiſſe fructum illum optimum, & utiliſſimum. Et in hunc ſenſum exponunt verba illa: *Cur præcepit vobis Deus &c.* Et: *Nequaquam moriemini. Scit enim Deus, quòd quacunque die comederitis, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum.* Ita docet Cyrillus

lib. 3.

Digitized by Google

ſumpſit de fructu ejus, & manducavit, & dedit etiam viro ſuo. Eandem inſinuat Epiphanius hæreſi Cajanorum, quæ eſt 38. ubi dicit, diabolum, ut mulierem ſeduceret, ſimulaſſe ſe amicum Dei: *Diabolus*, inquit, *per mendacium decepit Hevam, & Adam, alia pro aliis dicens, & amicitiam cum creatore demonſtrans*. Non igitur Deum mendacem, & invidum facere voluit, ſi amicitiam cum illo demonſtravit.

Eidem ſententiæ non parum favet quòd Apoſtolus 2. Corinth. 11. comparat ſeductionem Hevæ per ſerpentem cum ſeductione Corinthiorum per Pſeudoapoſtolos. Neque enim illi apertè Deum calumniabantur, ſed transfigurantes ſe in Apoſtolos Chriſti, prætexebant honorem Dei, & verum Chriſti Evangelium. Favet quoque eidem ſententiæ, quòd mulier non audierit à Deo immediatè præceptum, ſed per Adamum illud acceperit, ut S. Auguſt. docet lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. 34. & Ambroſius de Inſtitut. Virginis cap. 4. hinc enim facile fuit illi perſuadere, aut præceptum non eſſe datum, aut non eſſe ſic accipiendum, ut Adam illi dixerat. Favet denique huic expoſitioni textus Hebraicus, ſiquidem illa vox אף כי quam noſter interpres vertit, *cur*, magis ad verbum redderetur per particulam, *verè quod*, aut, *etiam quod*, ut ſenſus ſit, eſt ne verum, quod Deus præceperit vobis, ne de omni ligno comederetis? ubi videmus inſinuari dubitationem de ipſo præcepto, datum ne fuerit à Deo, an non.

Accedit, quòd ſecundùm hanc explicationem clarius apparet ſeductio mulieris, & aſtutia ſerpentis. Nam ſeducitur quis, cùm ei perſuadetur aliquid falſum ſub ſpecie veri: at mulieri juſtæ, & innocenti Deum eſſe invidum, & mendacem, non potuit prima fronte veriſimile videri; ſe autem non bene intellexiſſe verba Dei, planè credibile videri potuit. Exemplum habemus in hæreticis, qui Satanam in ſeducendis fidelibus ſtudioſè imitantur, neque enim Calviniani dicunt, mentitum eſſe Chriſtum cùm pane in manibus ſumpto, ait, Hoc eſt corpus meum; ſi enim hoc dicerent, neminem ſeducerent, ſed ab omnibus ut blaſphemi & impii repellerentur; ſed dicunt, à Catholicis non rectè intelligi verba Chriſti, & per tropum accipienda quæ à Catholicis ſine tropo accipiuntur. Et ſimiliter faciunt omnes alii hæretici, qui non Deum mendacem, ſed Catholicos imperitos eſſe contendunt, & hac ratione multis imponunt.

Hæc ſententia poſterior mihi valdè probatur; tamen ob reverentiam graviſſimorum auctorum, qui priorem ſequuntur, non audeo hanc poſteriorem ita priori illi anteponere, ut non illam etiam ut probabilem recipiendam eſſe cenſeam. Atque hæc de infidelitate mulieris.

die comederis ex eo morte morieris, ideo Patres rectè dicunt, Adamum Deo non credidiſſe, & infidelium, vel ut Tertullianus loquitur, hæreticum eſſe factum.

Denique tum ex præcedente elatione, tum ex habita experientia dubitare cœpit, an fortè verum eſſet quod diabolus dixerat, eritis ſicut Dii; non enim Deus ironicè dixiſſet, Ecce Adam ſicut unus ex nobis factus eſt, niſi Adam aliquo modo crediſſet ſe futurum ſicut Deum cibum illum comedendo: hoc autem erat fidem habere diabolo, & non habere Deo.

Sed Auguſtinum audiamus lib. 14. de civit. Dei, cap. 11. *Inexpertus*, inquit, *divinæ ſeveritatis* (Adam) *in eo falli potuit, ut veniale crederet eſſe commiſſum*. Et lib. eodem cap. 13. *Vel*, inquit, *illa crederet verum dixiſſe ſerpentem, vel ille Dei mandato uxoris præponeret voluntatem, putaretque ſe venialiter tranſgreſſorem eſſe præcepti, ſi vitæ ſuæ* Sociam *non deſereret etiam in ſocietate peccandi*. Et lib. 11. de Geneſi ad literam, c. 30. *Dedit*, inquit, *viro ſuo fortaſſe cum verbo ſuaſorio, quod Scriptura tacens intelligendum reliquit. An fortè nec ſuaderi jam opus erat viro, quando illam eo cibo mortuam non eſſe cernebat?* Et lib. eodem cap. ult. Poſteaquam dixerat, Adamum comediſſe fructum vetitum, ne conjugem contriſtaret, ſubjungit: *Ergo alio quodam modo etiam ipſe deceptus eſt, ſed dolo illo ſerpentino, quo mulier ſeducta eſt, nullo modo illum arbitror potuiſſe ſeduci in illo modo, quo illa potuit. Hanc autem propriè ſeductionem appellavit Apoſtolus, quia id quod ſuadebatur, cùm falſum eſſet, verum eſſe putatum eſt*. Et infrà: *Sed etiamſi virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum internorum ſcrutatorem latere non potuit, ſollicitavit aliqua experiendi cupiditas, cùm mulierem videret accepta illa eſca non eſſe mortuam, ſecundùm ea, quæ ſuperiùs tractavimus, non tamen eum arbitror, ſi jam ſpiritali mente præditus erat, ullo modo credere potuiſſe, quòd eos Deus ab eſca illius ligni invidendo prohibuiſſet*.

CAPUT VII.

Adamum propriè non fuiſſe ſeductum.

Ex his, quæ diximus capite ſuperiore, ſolvi poteſt alia quæſtio. Utrum videlicet Adam propriè ſeductus dici poſſit. Nam ab Una parte B. Pauli verba clariſſima ſunt: *Vir non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in prævaricatione fuit*, 1. Thimoth. 2. Et rurſus: *Timeo, ne ſicut ſerpens Evam ſeduxit aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri*, 2. Corinth. 11. Ubi nulla mentio fit Adami. Ab Altera parte communis patrum ſententia id videtur habere, ut Adam fuerit ſeductus.

S. Igna-

Digitized by Google

ctus. S. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 3. *Sed poſteaquam diabolica fraude ſeductus, Dei præcepta contempſit, & ſpreto mandato gratiam perdidit, terram ſe eſſe, & in terram reverſurum audivit.*

S. Hilarius (ut ad Latinos veniamus) can. 3. in Matth. *Serpens*, inquit, *Adam pellexerat, & in mortem fallendo traduxerat*. S. Ambroſius in lib. de paradiſo, cap. 4. *Mulier*, inquit, *prior decepta eſt, & virum ipſa decepit*. S. Auguſtinus tract. in Pſal. 68. in illud, Quæ non rapui tunc exolvebam: *Quis*, inquit, *rapuit? Adam. Quis primum rapuit? ille ipſe qui ſeduxit Adam*. S. Proſper in lib. contra Collatorem, c. 21. *Poſtquam Adam ſe deceptori ſuo ſubdidit, perdidit boni ſcientiam*. S. Leo ſerm. 2. de Nativitate Domini: *Gloriabatur*, inquit, *diabolus ſua fraude deceptum hominem divinis caruiſſe muneribus*. S. Fulgentius lib. 2. de Incarnatione, & gratia Chriſti, cap. 22. *Quia primus homo*, inquit, *in ſuperbia diabolica eſt perſuaſione dejectus, perdidit humilitatem, perdidit fidem &c.*

Propter hanc apparentem ſanctorum Patrum cum Apoſtolo Paulo diſcordiam, multi conati ſunt verba B. Pauli ita interpretari, ut ex iis non poſſet colligi, Adamum verè ac propriè non fuiſſe ſeductum: ſed eæ interpretationes non omnino convenire videntur verbis, & intentioni Apoſtoli. Percurram breviter præcipuas. Prima eſt, Vir non eſt ſeductus, ideſt, à Diabolo. Nam à muliere ſeductus eſt. Secunda, Vir non eſt ſeductus, ideſt, non eſt ſeductus prior. Nam ante eum mulier ſeducta fuit. Tertia, Vir non eſt ſeductus, ideſt, non ſcribitur, in Geneſi ejus, ſeductio; quemadmodum Melchiſedech dicitur ab Apoſtolo Hebr. 7. ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, quia nihil horum de eo legitur in Scripturis. Quarta, Vir non eſt ſeductus, ideſt, in prævaricationem, ſicut mulier ſeducta eſt in prævaricationem. Nam mulier ſeducta, fuit auctor prævaricandi viro ſuo. Vir autem ſeductus, non fuit ulli auctor prævaricandi.

Hæ quatuor explicationes non videntur quadrare omnino in hunc locum Apoſtoli. Tum quia abſolutè ipſe pronunciat, Vir non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in prævaricatione eſt; ac ſi diceret, uterque prævaricatus eſt, ſed vir ſine aliquo ſeducente ſe, mulier ab alio circumventa atque ſeducta; Tum quia intentio Apoſtoli eo loco erat, demonſtrare mulieres non ita pollere judicio, ac vigore animi, ac viros, & propterea non debere eas docere in Eccleſia ſed à viris diſcere. Nam cùm dixiſſet: *Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio*. Utrumque probat. Et primùm, quòd mulier non debeat dominari in virum, ſed ſubjecta eſſe, inde colligit. *Quia prior Adam formatus eſt, deinde Heva*. Et (ut addit 1. ad Corinth. 11.) *Mulier ex viro non vir ex muliere; & mulier propter virum, non vir propter mulierem formatus eſt*. Quòd autem mulier diſcere debeat, non docere, probat, *Quia vir non eſt ſeductus, mulier ſeducta in prævaricatione eſt*; Quod quidem eò tendit, ut oſtendatur mulier ſimplicioris eſſe naturæ, minoris judicii & prudentiæ, quàm vir, nam (ut notat Chryſoſtomus in commentario hujus

eſt, mulieres imitaturi judicii eſſe, & ad docendum ineptas, quòd Eva ſeducta ſit à Diabolo, & Adam à muliere, vel quòd Eva ſit priùs ſeducta, quàm Adam,

B vel quòd Evæ ſeductio ſcripta ſit in Geneſi, Adæ ſeductio non ſit ſcripta; vel denique quòd Evæ ſeductio fuerit cauſa prævaricationis Adæ, non contra. Nam quòd Eva ſeducta ſit à diabolo, Adam à muliere tantùm abeſt, ut arguat mulierem ſimplicioris eſſe naturæ, quàm virum, ut potiùs arguat contrarium, ſiquidem longè difficilius eſt, evadere inſidias diaboli, quàm mulieris. Quòd autem Eva prior ſeducta fuerit, Adam poſterior, quodque unius ſeductio ſcripta ſit, non alterius, nihil ad rem propoſitam facere videntur, cùm per accidens ſe habeant ad vigorem animi demonſtrandum. Quòd denique Evæ ſeductio cauſa fuerit prævaricationis viri, per accidens factum eſt, tum quia prior ipſa ſeducta eſt, tum quia nullus tunc e-

C rat, cui vir prævaricandi occaſionem dare poſſet.

Veriſſima eſt igitur S. Auguſtini ſententia, quam ſuperiore capite ſecuti ſumus; videlicet Adamum propriè non fuiſſe ſeductum, & verba Apoſtoli ſine ulla additione propriè, & formaliter (ut more ſcholaſtico loquamur) eſſe accipienda, cùm ipſe ait, Vir non eſt ſeductus, mulier ſeducta in prævaricatione eſt. Nam in tribus erravit Adam (ut ſuprà diximus) quòd crediderit peccatum eſſe veniale mandatum Dei prævaricari; quòd crediderit, ſe manducando cibum vetitum, non eſſe moriturum; quòd crediderit, ſe futurum ſimilem Deo, & nullius providentiæ, imperioque ſubjectum.

Primi erroris cauſa fuit amor nimius erga conju-

D gem, ac per hoc non ſeductio alicujus, qui per dolum eum deceperit, ſed propria ipſius pravitas, & cæcitas ex præcedente elatione ſubſecuta. Secundi erroris cauſa fuit, præter propriam cæcitatem, experientia, quam habuit cùm vidit uxorem illo cibo manducato non eſſe mortuam, fortaſſe etiam uxoris adhortatio, quæ tamen propriè ſeductio dici non poterat, cùm ipſa non animo fallendi, ſed ſimpliciter, quod verum eſſe credebat, viro ſuo proponeret. Tertii erroris occaſio fuit, verbum ſerpentis à muliere viro ſuo relatum (eritis ſicut Dii) cauſa autem fuit non ipſius ſerpentis, aut mulieris auctoritas, vel perſuaſio, ſed tum experientia præcedens, quæ ut fecit eum dubitare de illo (morte moriemini) ita fe-

E cit propendere ad credendum illud (eritis ſicut Dii;) Tum propria ſuperbia, ideſt, amor propriæ poteſtatis, libenter enim & facilè credimus quod amamus. Vide Auguſtinum lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. ult. & lib. 14. de civit. Dei, can. 11.

Neque verò ſancti illi Patres, qui ſcribunt, Adamum ſeductum fuiſſe cum Apoſtolo pugnant, aut Apoſtolum non legerunt, vel non intellexerunt: ſed de ſeductione Adami alio modo locuti ſunt. Nam ipſe etiam Auguſtinus alicubi ſcribit, Adamum fuiſſe ſeductum, alicubi non fuiſſe ſeductum, nec tamen ſecum ipſe pugnat, ſed alio, atque alio modo ſeductionem accipit. Itaque Patres id ſolùm ſignificare voluerunt, Adamum à Diabolo, non quidem immediatè, & propriè, ſed mediatè, occaſionabiliter, & materialiter (ut ſic loquamur) fuiſſe ſeductum;

Qua

Digitized by Google

Secunda interpretatio, quæ erat; Vir non eſt ſeductus, ideſt, prior; quæ magnos quoque auctores habet, S. Epiphanium hæreſi 38. S. Thomam, Theodoretum, & Oecumenium in commentario, vera erit, ſi hoc modo accipiatur, vir non eſt ſeductus prior, quia videlicet diabolus agnoſcens virum ſapientiorem, non auſus eſt illum immediatè aggredi, ſed à muliere, quæ facilius ſeduci poterat, incœpit, ut ea ſeducta, virum etiam dejiceret, ſi non propriè ſeducendo, at certè blanditiis mulieris inflectendo, atque ad peccandi ſocietatem impellendo.

CAPUT VIII.

Primum Adami peccatum non potuiſſe eſſe veniale.

OCcaſione verborum S. Auguſtini, qui ſcribit Adamum exiſtimaſſe ſe venialiter peccaturum, ſi legem Domini violaret, tractari ſolet alia quæſtio, videlicet, An primum peccatum in ſtatu innocentiæ potuerit eſſe veniale. Et quidem non deſunt qui exiſtiment fieri potuiſſe, ut primum peccatum primorum parentum veniale eſſet. Ita enim Scotus docet in 2. ſentent. diſtin. 21. & alii quidam pauci, qui eum ſequuntur. Sed graviores Theologi contrarium docent, ut S. Thom. in 1. 2. quæſt. 89. art. 3. Albertus, S. Bonavent. Richardus, Durandus, Ægidius, & alii, in 2. ſentent. diſtin. 21. & Alexander Alenſis in Summa Theologica part. 2. quæſt. 104. num. 6.

Hujus autem rei, Duplex eſt ratio, quarum altera ducitur ab effectu: altera à cauſa, & utraque ſancti Auguſtini auctoritate corroboratur. Prior igitur ratio eſt, quia ſi peccatum veniale in ſtatu innocentiæ locum haberet, ſequeretur etiam timorem, ac dolorem in eo ſtatu locum habiturum. Culpam enim ſequitur pœna, & quia culpa venialis non tollit gratiam, & amicitiam Dei, neque in ſtatu innocentiæ originalem juſtitiam ſuſtuliſſet, neque homine ex paradiſo voluptatis ejeciſſet, fuiſſet utique in paradiſo & in ſtatu illo fœlicitatis aliqua pœna, ac per hoc timor, & dolor. Quod eſſe abſurdiſſimum, docet S. Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei, cap. 10.

Poſterior ratio, quæ à cauſa ducitur, talis eſt. Peccatum veniale, aut tale eſt ex ſubreptione, aut ex genere ſuo. Rurſus quod ex ſubreptione eſt, aut oritur ex appetitu carnis præveniente rationem, ut imperfectum deſiderium adulterii: aut ex ipſa voluntate præveniente perfectam rationis deliberationem, ut imperfectus motus infidelitatis. Quod autem eſt ve-

lum erat omnino peccatum. Et in eodem lib. cap. 26. *Sicut in paradiſo nullus æſtus, aut frigus, ſic in ejus habitatore nulla ex cupiditate vel timore accedebat voluntatis offenſio, nihil omnino triſte, nihil erat inaniter lætum; gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Atque inter ſe conjugum fida ex honeſto amore ſocietas,* C *concors mentis corporiſque vigilia, & mandati ſine labe cuſtodia.* Argumenta, quæ contra hanc ſententiam fieri ſolent, & facilia ſunt, & à Cajetano rectè ſolvuntur in commentario S. Thom. 1. 2. quæſt. 89. art. 3. & ea de cauſa prætereunda mihi eſſe cenſui.

CAPUT IX.

Peccatum Adami gravius fuiſſe quàm peccatum Evæ.

TRactatur à Doctoribus alia quæſtio, uter peccaverit gravius, vir primus, an mulier prima. Et D quidem S. Joan. Chryſoſt. hom. 7. ad populum Antiochenum, diſertis verbis docet, peccatum mulieris gravius fuiſſe quàm peccatum viri. Quam ſententiam plerique Scholaſticorum ſequuntur in 2. ſent. diſt. 22. Contra autem S. Ambroſius in lib. de Inſtitutione virginis cap. 4. multis argumentis contendit, virum gravius peccaſſe, quàm fœminam. S. Auguſtinus loquens de primo actu malo primorum parentum, ideſt, de motu ſuperbiæ, lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. 35. dicit, eam peccaſſe impari ſexu, pari faſtu. Et tam in eo libro, quàm in lib. 14. de Civit. Dei, ſemper ita loquitur, ac ſi æquale putaverit fuiſſe peccatum mulieris peccato viri. Sed quoniam cap. 6. duas opiniones probabiles eſſe diximus, unam de in- E fidelitate mulieris, quòd crediderit Deum eſſe invidum, & mendacem; alteram quòd crediderit, Deum non prohibuiſſe lignum ſcientiæ, ſeque aut virum ſuum non bene intellexiſſe verba Domini: idcirco nunc etiam duas opiniones probabiles eſſe, affirmare cogimur de gravitate peccati viri, ac mulieris.

Probabilis enim eſt ſententia S. Joannis Chryſoſtomi, & multorum ſcholaſticorum, qui docent, mulierem gravius peccaſſe, quàm virum: quia ſi mulier credidit, Deum ex invidia eſſe mentitum, cùm ait, *Quacumque die comederis, morte morieris*, quod (ut dixi) Doctores illi probabiliter ſentiunt, certè mulieris ſuperbia, & infidelitas longè fuit gravior quàm ſuperbia, & infidelitas viri. Mulier enim voluit invito Deo, fieri ſicut Deus, quæ eſt ſuperbia planè intolerabilis, & credidit Deum eſſe invidum & mendacem,

Digitized by Google

pra etiam diximus) mulierem non credidiſſe Deum eſſe invidum & mendacem, ſed ſolùm præceptum Dei à ſe, vel à viro ſuo non bene intellectum, ac per hoc cum S. Ambroſio arbitramur, virum abſolutè gravius peccaſſe, quàm fœminam; licèt quoad aliquos actus æquè peccaverit mulier, ac vir, ut S. Auguſtinus rectè docuit.

Sed ut hæc omnia facilius perſpiciantur, ſciendum eſt in peccato viri fuiſſe ſeptem actus malos, & in peccato fœminæ totidem, ſed non omnino eoſdem. Primus actus malus in peccato viri, ſuperbia fuit, qua in ſua potius eſſe, quàm in Dei poteſtate dilexit. Teſtis Auguſtinus in Enchiridio, cap. 45. Secundus, amor conjugis immoderatus. Teſtis idem Auguſtinus lib. 11. de Geneſi cap. ult. Tertius, infidelitas, qua Deo non credidit dicenti, *morte morieris*, & diabolo credidit, *eritis ſicut Dii*. Auguſtinus in Enchiridio, cap. 45. Quartus, curioſitas. *Sollicitavit enim eum quadam experiendi cupiditas*, inquit Auguſtinus lib. 11. de Geneſi cap. ult. Quintus, inobedientia particularis & expreſſa. *Comediſti de ligno, de quo præceperam ne comederes*, inquit Deus ad Adamum Gen. 3. Sextus, excuſatio peccati. *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi*, Geneſ. 3. Septimus, læſio proximi. *Nam in Adam omnes moriuntur*, 1. Corinth. 15.

In peccato mulieris primus fuit, ſuperbia, Auguſtinus lib. 11. de Geneſ. cap. 3. Secundus, infidelitas, qua ſerpenti credidit, & Deo non credidit, Auguſtinus ibidem. Tertius, concupiſcentia cibi prohibiti. *Vidit* enim *lignum, quod eſſet pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuave*, Geneſ. 3. Quartus, inobedientia particularis, & notiſſima. *Sumpſit* enim *de fructu, & manducavit*, Gen. 3. Quintus, inductio viri ad peccandum. *Attulit viro, qui & ipſe comedit*, Geneſ. 3. Sextus excuſatio peccati. *Serpens decepit me*, Gen. 3. Septimus, læſio generis humani. Nam *à muliere initium peccati, & per illam omnes morimur*, Eccleſ. 25.

Jam verò ſi conferamus actus ipſos malos inter ſe, inveniemus peccatum viri æquale eſſe, aut aliquanto gravius peccato mulieris: ſi conferamus perſonas peccantes, inveniemus in multis peccatum viri eſſe gravius, in pauciſſimis gravius eſſe peccatum mulieris.

Primus actus utriuſque, fuit ſuperbia, & ſuperbia planè eadem. De utroque enim ſcribit Auguſtinus lib. 11. de Geneſ. cap. 34. *Quid mirum, ſi ſuperbi volentes eſſe ſicut Dii, evanuerunt in cogitationibus ſuis?* Et cap. 35. *Impari ſexu, pari faſtu*.

Secundus actus utrique communis fuit infidelitas, & infidelitas eadem, aut perſimilis, uterque credidit ſe non moriturum ſed futurum ſicut Deum, hoc ſolum videtur eſſe diſcriminis, quòd mulier credidit, præceptum non eſſe datum, aut à ſe non bene intellectum; vir credidit veniale fore peccatum, ſi præceptum tranſgrederetur, ac per hoc non ita accipiendum præceptum, ut verba ſonare videbantur. Itaque ferè in idem recidit infidelitas utriuſque.

Tertius actus utrique communis, fuit inobedientia, & inobedientia omnino eadem, ut notum eſt.

Quartus actus communis utrique fuit, excuſatio peccati. Et in hoc actu gravior fuit iniquitas viri, quàm mulieris. Vir enim ſociam accuſavit, mulier genus humanum, ſiquidem, *per unius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, & in uno homine*, Adamo videlicet, *omnes peccaverunt*, Roman. 5.

Sextus actus viri proprius, fuit amor nimius in B conjugem, cui reſpondet ſextus actus mulieris proprius, invitatio viri ad peccandum. Qui duo actus videntur omnino ſimiles; cùm Heva non alia de cauſa virum incitaverit ad cibum vetitum deguſtandum, niſi quia valde diligebat eum, & ut bonum, quod ſe inveniſſe credebat, cum eo communicaret.

Septimus actus viri proprius, fuit cupiditas experiendi, an cibus ille mortem adferret; cui reſpondet ſeptimus actus mulieris proprius concupiſcentia cibi illius, qui vel ipſo aſpectu ſpeciem & ſuavitatem præſeferebat. In hoc verò actu quis non videt, graviorem eſſe viri culpam, quàm mulieris? nam curioſitas illa viri tentatio Dei erat, & quidem periculoſa admodum; cupiditas mulieris tentatio fuit gulæ, C quæ ab objecti præſentia facilè irritatur. Actus igitur mali per ſe conſiderati, magis virum, quàm mulierem damnant.

Quòd ſi perſonas conſideremus, aliaſque actuum illorum circumſtantias longè clarius apparebit majorem viri, quàm fœminæ culpam eſſe judicandam. Primùm enim, vir erat ſapientior & fortior. Deinde, vir caput erat mulieris, & eam docere, non eam audire debuit. Quod exprobrans illi Deus ait: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ &c.* Tertiò, vir hoſtem habuit debiliorem, mulier fortiorem, ut notum eſt. Quartò, vir à Deo præceptum acceperat, mulier a viro (ut ſupra ex Ambroſio & Auguſtino docuimus.) Quintò mulier magis agnovit culpam, quàm vir, ſiqui- D dem confeſſa eſt errorem, cùm ait, *Serpens decepit me*: vir neque errorem, neque culpam agnoviſſe videtur. Sextò, Deus longè gravius Adamum reprehendit, quàm Hevam. Ait enim per irriſionem: *Ecce Adam ſicut unus ex nobis factus eſt &c.* Septimò, cùm Deus & virum, & mulierem propria pœna mulctaſſet, pœnam mortis, quæ utrique communis futura erat, ſoli Adamo ſignificavit, dicens; *Pulvis es, & in pulverem reverteris*.

CAPUT X.

Peccatum primi hominis fuiſſe aliquo modo peccatorum omnium graviſſimum, non tamen abſolutè.

E

ULtima quæſtio de peccato primi hominis eſſe ſolet, an fuerit peccatorum omnium graviſſimum. Eſt autem communis Doctorum reſponſio, non abſolutè, ſed ſecundùm aliquid omnium peccatorum fuiſſe graviſſimum. Vide S. Thomam in 2. 2. q. 163. art. 3. & cæteros Theologos in 2. ſentent. diſtinct. 21.

Et quidem, quòd non fuerit omnium peccatorum abſolutè graviſſimum, facilè probari poteſt. Illud enim peccatum abſolutè dicitur gravius, quod ſecundùm ſpeciem ſuam eſt gravius, illud abſolutè graviſſimum, quod ſecundùm ſpeciem ſuam eſt graviſſimum. Illud autem ſecundùm ſpeciem ſuam eſt gravius, cujus objectum majori bono contrarium eſt, & ideò

Digitized by

præceptum ad obſervandum, tam breve ad memoria retinendum, ubi præſertim nondum voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pœna tranſgreſſionis poſtea ſubſecutum eſt, tanto majore injuſtitia violatum eſt, quanto faciliore poſſet obſervantia cuſtodiri. Et in eodem lib. cap. 15. *Ubi enim magna eſt inobedentia pœna propoſita, & res à creatore facilis imperata, quiſnam ſatis explicet, quantum malum ſit non obedire in re facili, & tanta poteſtatis imperio, & tanto terrenti ſupplicio?*

Altera ratio ducitur ab ingratitudine primi hominis, qui ſumma fœlicitate in paradiſo fruebatur. Nunc enim maxima à Deo beneficia habemus, ſed partim in fide, ut beneficium incarnationis, partim in ſpe, ut ſempiternam fœlicitatem, ex quo fit, ut parum admodum illa cognoſcamus: deinde admiſta nunc ſunt beneficia flagellis, & conſolationes tribulationibus. Quocirca non eſt adeò mirum, ſi in his tenebris & in hoc exilio multi Deum deſerant, & ad temporalia bona declinent. At Adam plurima habuit Dei beneficia, maximum lumen, nullas tribulationes, nullam ignorantiam, & tamen Deum deſeruit: *Quia* (inquit S. Auguſtinus lib. 14. de civit. Dei, cap. 15.) *contemptus eſt Deus jubens, qui hominem creaverat, qui ad ſuam imaginem eum fecerat, qui cæteris animalibus præpoſuerat, qui in paradiſo conſtituerat, qui rerum omnium copiam, ſaluti ſque præſtiterat &c. juſta damnatio ſubſecuta eſt.* Et lib. 21. cap. 12. *Sed pœna æterna ideò dura, & injuſta ſenſibus videtur humanis, quia in hac infirmitate moriendorum ſenſuum, deeſt ille ſenſus altiſſimæ, puriſſimæque ſapientiæ, quo ſentiri poſſit, quantum nefas in illa prima prævaricatione commiſſum ſit. Quanto enim magis homo fruebatur Deo, tanto majore iniquitate dereliquit Deum, & factus eſt malo dignus æterno, qui hoc in ſe peremit bonum, quod eſſe poſſet æternum.*

Tertia ratio ſumitur à læſione generis humani. Peccatum enim in eadem ſpecie tantò majus eſt, quantò pluribus nocet. Nullum autem fuit unquam peccatum, quod pluribus noceret, quàm peccatum Adæ. Siquidem univerſum genus hominum damnationi addixit: *Hinc eſt* (inquit Auguſtinus loco citato) *univerſa generis humani maſſa damnata, quoniam qui hoc primitus admiſit, cùm ea, quæ in illo fuerat radicata, ſua ſtirpe punitus eſt.* Vide eundem Auguſtinum in Enchirid. cap. 26. & 27.

CAPUT XI.

De pœna primi peccati.

Explicuimus tentationem, & peccatum primorum parentum, nunc de pœna ejuſdem peccati, quam in præſenti tempore patimur, paucis diſſeremus. mala non æqualiter omnes premant, licèt in primo peccato ſint omnes homines pares.

Sed quamvis hæc ita ſe habeant, tamen Deus in lib. Geneſeos cap. 3. cùm deſcribit pœnas tum viri, tum mulieris, non meminit amiſſionis juſtitiæ originalis, ſed malorum conſequentium. Tum quia primam illam, & propriam peccati ſui pœnam jam ſentiebant, & nuditate, erubeſcentia, ac fuga, inobedientiæ pœnam ſe luere teſtabantur: Deus autem non quid jam paterentur, ſed quid deinceps paſſuri eſſent, indicare eis volebat: Tum etiam ut ab effectis diſcerent, quàm gravis pœna ſit illa originalis juſtitiæ carentia, quandoquidem ex illa una tot aliæ calamitates ſecuturæ eſſent.

Porrò mala illa conſequentia primam primi peccati pœnam, ſunt ferè innumerabilia, de quibus paulò fuſiùs diſſeremus in 3. lib. de peccato originali. Deus autem in Geneſi cap. 3. ſolùm attigit ea, quæ ad vitam ipſam corporalem pertinent, quoniam cùm vita ſit fundamentum bonorum omnium temporalium, mala, quæ ad vitam pertinent, ſunt omnium communiſſima & notiſſima.

Tria verò ſunt mala, quæ ad vitam corporalem ex pœna peccati redundarunt. Unum mulieribus proprium, Alterum proprium viris, Tertium utriſque commune. Ingreſſus hominum in vitam, gravis eſt mulieribus, quæ cum labore gerunt in utero conceptum fœtum, & cum dolore pariunt: conſervatio vitæ laborioſa eſt viris, ad quos præcipuè ſpectat & ſibi, & uxori, ac proli victum quærere. Denique exitus è vita ſive moriendi neceſſitas, tum viris, tum fœminis ſummam triſtitiam adfert.

Hæc tria mala Deus in Geneſi deſcribit; ac primùm de primo, quod ad vitæ ingreſſum pertinet, ſic loquitur: *Mulieri quoque dixit, multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Quid ſibi velint hæc verba, non eſt facile explicare, præſertim cùm multiplicatio conceptuum ad benedictionem pertineat, & in paradiſo, ac ſtatu innocentiæ futura eſſet, juxta illud, *Creſcite & multiplicamini*, Geneſ. 1.

Non defuerunt graviſſimi Patres, qui exiſtimaverint propagationem generis humani per opus nuptiarum, ac per hoc, conceptum, & partum, & ſubjectionem fœminæ ad virum, non fuiſſe futura in ſtatu innocentiæ. Et idcircò rectè inter pœnas primi peccati numerari. Ita ſenſit Gregorius Niſſenus in lib. de creatione hominis, cap. 18. Joannes Chryſoſtomus hom. 18. Geneſ. Et Joannes Damaſcenus lib. 2. de fide orthodoxa, cap. 30. & lib. 4. c. 25. Sanctus etiam Hieronymus in lib. contra Jovinianum, huic ſententiæ non audet apertè repugnare. Scribit enim incertum eſſe, an in ſtatu innocentiæ propagatio per nuptias futura fuiſſet.

Digitized by Google

&c. Ubi videmus ante peccatum homines cum ſexuum diverſitate creatos, idque in eum finem ut creſcerent, & multiplicarentur.

Quod verò Gregorius Niſſenus, & Joannes Damaſcenus reſpondet, ſexuum diverſitatem ideò inſtitutam, quia præviderat Deus fore, ut Adam peccaret, & propter peccatum ſexuum diverſitate ad opus generationis egeret, non rectè dicitur. Tum, quia per peccatum natura non eſt mutata, quoad partes, & membra naturalia, ſed ſolùm quoad actiones & officia. Tum, quia non decuit divinam providentiam, ut priùs in homine oſtenderet veſtigia pœnæ, quàm in eo extitiſſet veſtigium culpæ.

Rurſus, cap. 2. *Dixit Deus: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ſimile ſibi.* Ex quo loco rectè colligit Auguſtinus, mulierem ideò potiſſimum inſtitutam, ut in propagatione filiorum virum juvaret. Neque enim aliud eſt opus, in quo non melius vir à viro, quàm à fœmina juvari poſſit. Ac præſertim in paradiſo, ubi nullus erat labor ſubeundus, nulla indigentia timebatur, nulla fuit cauſa cur fœmina viro neceſſaria eſſet, niſi propter generationem.

Accedit, quòd in ipſo loco fœlicitatis ante peccatum commiſſum dixit Adam: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Quæ verba ad matrimonium, atque ad maritalem conjunctionem pertinere teſtatur Chriſtus in Evangelio Matth. 19. & Apoſtolus ad Epheſ. 5.

Denique homo in ſtatu innocentiæ, quamvis per donum ſupernaturale id haberet, ut poſſet non mori, tamen corpus habuit verè animale, quod ut cibo egebat, ut conſervaretur, ita etiam generatione opus habebat, ut propagaretur.

Fuiſſet igitur, ſi homo non peccaſſet, ſanctum connubium, & thorus immaculatus, abſque libidinoſo carnis ardore, geſtaſſet mater in utero prolem ſine labore, peperiſſet ſine dolore: *Ut enim* (inquit Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 26.) *ad pariendum non doloris gemitus, ſed maturitatis impulſus fœminea viſcera relaxaret: ſic ad fœtandum, & concipiendum non libidinis appetitus, ſed voluntarius uſus naturam utramque conjungeret.* Fuiſſet etiam ſubjectio uxoris ad virum, ſed charitatis, non conditionis, & ſpontaneæ voluntatis, non violentæ coactionis, ut idem Auguſtinus docet lib. 11. de Gen. ad literam cap. 37.

Quare pœna peccati eſt, quòd fœminæ cum faſtidio, & labore conceptum fœtum in utero gerant, quòd cum dolore pariant, quòd viris ita ſubjiciantur, ut etiam invitæ illis parere, eoſque non ſolùm diligere, ſed etiam timere cogantur. Atque hoc eſt, quod Evæ Deus prænunciavit, cùm ait: *Multiplicabo ærumnas tuas &c.* Quod autem dicit Deus: *Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos*, non ita accipiendum eſt, quaſi multiplicatio conceptuum abſolutè ad pœnam pertineat, ſed vel Hebraica phraſi dictum eſt. Multiplicabo ærumnas, & conceptus, pro eo quod eſt, Multiplicabo ærumnas conceptuum, & ideò fortaſſe ſeptuaginta interpretes ad rem explicandam, omiſerunt vocem *conceptus*, quæ in Hebræo habetur, & ſimpliciter poſuerunt multiplicabo triſtitias, & gemitum tuum. Vel dictum eſt, multò continuò fuiſſe pariendum, neque probabile eſt, neque verbis Scripturæ convenit, neque ſententiæ S. Auguſtini, qui (ut paulò ante citavimus) ſcribit

B maturitatis impulſu, fœminea viſcera relaxanda fuiſſe.

Porrò quod in deſcribenda pœna mulieris dicitur, ſub viri poteſtate eris, vel ut habent Græca, ad virum tuum converſio tua, duobus modis accipi poteſt propter ambiguitatem vocis Hebrææ תשוקתך, quod tum converſionem & obedientiam, tum deſiderium & concupiſcentiam ſignificare ſolet. Vel igitur ſenſus erit, mulierem ſerviendo & obediendo ad virum convertendam, ut ab ejus ore, & mandatis pendeat: vel certè ſignificabitur, mulierem etiam poſt laborem gerendi uteri, & dolorem pariendi adhuc virum deſideraturam. Siquidem non levis eſt pœna, ab eo ſe continere non poſſe, quòd tam ingentem laborem, & triſtitiam adferat.

C Jam verò quod attinet ad pœnam viris propriam, quæ eſt in parando victu, qui & ſibi & uxori, & liberis ſatis eſſe poſſit, ea deſcribitur his verbis: *Maledicta terra in opere tuo, in labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ; in ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Quibus verbis triplex labor agricolarum deſcribitur.

Primus naſcitur ex terræ ſterilitate, de qua dicitur: *Maledicta terra in opere tuo, in labore comedes ex ea.* Maledictio enim in Scripturis ſterilitatem ſignificat, ut contra benedictio fœcunditatem. Itaque multi requiruntur labores, ut quis ex terra ſterili comedere (ideſt) fructum ad cibum idoneum colligere

D poſſit.

Secundus labor naſcitur ex ſpinis, maliſque herbis, quæ ex terra etiam fœcunda cum bonis frugibus oriuntur. Et quia niſi magno labore ſpinæ, ac tribuli, & herbæ noxiæ evellantur, bonas herbas habere non poſſumus, ideò dicitur, ſpinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, hoc eſt, herbas quidem habere poteris, ſed non abſque impedimento ſpinarum & tribulorum.

Tertius labor eſt in colenda terra quamvis fœcunda, & ſpinis, ac tribulis vacua. Tot enim labores exanthlandi ſunt in arando, ferendo, metendo; vitibus, & arboribus plantandis, & putandis, aliiſque id genus rebus faciendis, ut meritò dictum

E ſit; *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo.* Quo loco nomine panis omnis cibus intelligitur, ſecundùm morem ſcripturæ familiarem.

Illud hoc loco prætereundum non eſt, quod nos habemus in editione Latina: *Maledicta terra in opere tuo*, in Hebraicis codicibus eſſe, maledicta terra בעבורך (ideſt) *propter te*: Ex quo intelligimus, illud, *in opere tuo*, non ſignificare, in opere terræ colendæ, ſed in peccato tuo. Ut S. Hieronymus monet in quæſtionibus Hebraicis in Geneſim. Ubi etiam notat aliquos vertiſſe, propter te; aliquos (in tranſgreſſione tua.) Niſi fortè interpres pro בעבורך legerit בעברך.

Reſtat pœna communis viris, ac mulieribus, quæ eſt neceſſitas moriendi, quam Deus cum pœnis, quæ ad virum magis propriè pertinent, conjungere voluit,

nit Chryſoſtomus homil. 17. in Geneſ. tum ad ipſum diabolum, ut explicat Auguſtinus lib. 11. de Geneſ. cap. 36. commodè referuntur. Quamvis enim ſerpens corporalis propriè non peccaverit, quippè qui rationis eſt expers; tamen puniri debuit, ut iram Dei adverſus peccatum intelligeremus: Magnum eſt enim iræ indicium, cùm non ſolùm peccati auctor punitur, ſed inſtrumenta etiam, quibus peccatum commiſſum eſt, conteruntur.

Exponamus breviter pœnam ſerpentis, primùm ut ad ſerpentem corporalem, deinde ut ad ipſum diabolum pertinet. Dixit igitur Dominus ad ſerpentem: *Quia feciſti hoc*, ſerpentem Deus alloquitur, non quòd ipſe verba illa intelligere poſſet, ſed propter Adamum & Evam, qui præſentes aderant; quemadmodum etiam Chriſtus aliquando ficulneæ maledixit, aliquando imperavit mari, & ventis.

Porrò non quæſivit Deus à ſerpente, quare id feciſſet, quemadmodum ab Eva quæſivit, neque enim ſerpens ille corporalis rationem aliquam facti ſui reddere potuiſſet, ſed ſimpliciter ait: *Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & beſtias terræ*, hoc eſt, quia inſtrumentum diaboli ad homines ſeducendos, & perdendos fuiſti, abjectiſſimum eris animal, & omnibus inviſum, & execrabile: & cùm antea non toto corpore reperes, ſed ſolùm parte poſteriore, anteriore autem rectus incederes; deinceps ſuper ventrem, & ſuper pectus tuum gradieris: terram quoque perpetuò comedes, cùm antea nequaquam terra, ſed herba cibus tuus eſſet: denique cùm in paradiſo cum animantibus cæteris, & cùm ipſo homine pacificè viveres, bellum erit poſthac inter te, & mulierem, & prolem tuam, ac proles mulieris, quod nullo unquam tempore ſopietur.

Jam verò ſi ad ipſum diabolum hæc verba pertineant, non dixit Dominus diabolo, quare hoc feciſti, ſed, *quia hoc feciſti*, quia videlicet diabolus ita eſt obduratus in malo, ut nullo modo emendari queat. Et verò idem ipſe maledictus inter omnia animantia, & beſtias terræ, quia miſer, ac vilis effectus eſt ſuper omnes, ſive angelos, ſive homines peccatores. Quemadmodum enim juſtitia angelos, atque omnes Deos quodammodo facit, ſic econtrariò peccatum eoſdem beſtias facit.

Super pectus autem diabolus graditur, Tum quia in aſtutia, & calliditate ſua confidit, ut Hieronymus explicat in quæſtionibus Hebraicis; Tum, quia permittitur à Deo de ſuperbia, & falſa poteſtate gaudere, qui antea de veritate, & charitate gaudebat. Non enim parva pœna eſt, cùm aliquis adhuc peccare, & de peccato gaudere ſinitur, ut explicat Auguſtinus lib. 2. de Gen. contra Manichæos cap. 17.

Porrò terram diabolus comedit, ſive quia terrenos,

cap. 38. Leonem ſerm. 2. de Natali Domini. Hieronymum in quæſtionibus Hebraicis, & alios.

CAPUT XII.

De pœnitentia, & ſalute primorum hominum.

C Reſtat pars ultima hujus diſputationis, quæ erat de primorum parentum pœnitentia & ſalute. Fuit enim una ex Tatiani hæreſibus, primos homines poſt mortem æternæ damnationi addictos fuiſſe. Qui error communi Patrum, & Eccleſiæ conſenſu rejectus eſt. Nam imprimis quotquot ſcribunt de hæreſibus Tatianum reprehendunt, quod ſaluti primorum parentum contradicere auſus fuerit.

Vide Irenæum lib. 1. cap. 30. & 31. Tertullianum in lib. de præſcriptione adverſus hæreticos cap. 52. Epiphanium in hæreſi Tatiani, quæ eſt 46. Philaſtrium in Catalogo hæreticorum. Auguſtinum in lib. de hæreſibus cap. 23. Quibus adde ejuſdem S. Auguſtini teſtimonium ex epiſtol. 99. ad Evodium in hæc verba:

D *Et de illo quidem primo homine, patre generis humani, quòd eum ibidem (Chriſtus ad inferna deſcendens) ſolverit, Eccleſia ferè tota conſentit. Quod eam non inaniter credidiſſe credendum eſt undecumque hoc traditum ſit, etiamſi canonicarum Scripturarum hinc expreſſa non proferatur auctoritas. Quanquam illud,* quod in lib. Sap. cap. 10. *ſcriptum eſt, hæc illum, qui primus factus eſt, patrem orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodivit, & eduxit illum à delicto ſuo, & dedit ei virtutem continendi omnia, magis pro hac ſententia, quam pro ullo alio intellectu facere videatur.*

Quo loco S. Auguſtinus primùm probat ex traditione non ſcripta, Adamum ſalvatum eſſe, deinde ex Scriptura; neque revocat in quæſtionem, an liber

E Sapientiæ ſit canonicus, ſed an verba ejus libri ita perſpicuè pro hac ſententia faciant, ut nihil contra objici poſſit. Et planè (ut ipſe etiam indicat) non apparet, quomodo aliter intelligi poſſint illa verba (*eduxit eum à delicto ſuo*) quam de pœnitentia, & ſalute primi hominis.

Adhæc S. Irenæus in lib. 3. cap. 34. & ſeq. multis rationibus probare conatur primos parentes ſalvos eſſe. Primùm, quia nova eſt ſententia contraria, & ab ipſo Tatiano primùm excogitata. Deinde, quia Deus non maledixit Adamo & Evæ, ſicut maledixit ſerpenti, cujus ſalvus omnino deplorata erat. Quo argumento utitur etiam Tertullianus in lib. 2. adverſus Marcionem: *Ideò*, inquit, *nec maledixit ipſum Adam & Evam, ut reſtitutionis candidatos, ut confeſſione revelatos*. Tertiò, quia Adam & Eva in ſignum pœniten-

Digitized by Google

ſervos ſuos fecit. A quo enim quis ſuperatur, ejus ſervus efficitur.

Addit Epiphanius hæreſi 46. aliud argumentum ex eo, quòd non ſine ingenti myſterio Adam ſepultus fuiſſe traditur in eo ipſo loco, ubi Chriſtus in cruce pendens ſanguinem ſuum fudit; Qui quidem locus à cranio primi hominis ibi reperto Calvariæ nomen accepit. Quorſum enim divina providentia hoc procuraſſet, ut cadaver primi hominis ea potiſſimùm terra contegeretur, quæ ſanguine Redemptoris aſpergenda erat, niſi ut intelligeremus, ipſum etiam primum hominem à peccato ſuo Chriſti ſanguine expiatum?

Nam quòd S. Hieronymus in comment. Matth. cap. 27. & epiſt. ad Epheſ. cap. 5. hanc ſententiam de primi hominis ſepultura in monte Calvariæ refelli exiſtimat ex lib. Joſuæ cap. 14. ubi dicitur, Magnus Adam ſepultus in Cariath Arbe; qui locus dictus videtur Cariath Arbe, ideſt, civitas quatuor, quia quatuor ſummorum hominum oſſa contineat, Adam, Abraham, Iſaac & Jacob, non multum nos movet. Nam ſententia illa de ſepultura Adami in monte Calvariæ non ſolius Epiphanii, ſed aliorum multorum eſt, ut Origenis tract. 35. in Matth. Athanaſii in ſermone illo breviſſimo de paſſione Domini, qui incipit, Hominum certè peccata; Baſilii in cap. 5. Iſaiæ; Joannis Chryſoſtomi homil. 84. in Joan. Anaſtaſii Sinaitæ lib. 7. contemplat. in Exam. Germani in theoria rerum Eccleſiaſticarum, Euthimii & Theophilacti in cap. 27. Matth. Ex Latinis

B cumque eſt auctor, ſermone de Reſurrectione Domini. Ambroſius epiſt. 19. ad Horontianum, & in cap. 23. Lucæ. Auguſtinus ſerm. 71. de tempore, &, quod magis admirandum videtur, ipſe Hieronymus in epiſtola ad Marcellam, in qua hortatur illam, ut veniat in Paleſtinam.

Ad argumentum illud, quod dicebatur, Adam ſepultus in Hebron, quæ eſt Cariath Arbe, reſponderi poteſt, per Adam maximum non intelligi eo loco primum parentem, ſed hominem quendam magnum, qui dicebatur proprio nomine Arbe. Nam

C vox Hebraica אדם communis eſt ad nomen proprium primi parentis, & ad commune omnibus hominibus, ſed quando præfigitur (ה) demonſtrativum, ut hoc loco, ubi habemus האדם non ſolet eſſe nomen proprium, ſed commune. Præterea in eo loco, Joſuæ cap. 14. verſ. 15. dicitur, Arbe homo maximus inter Enacim. Cur autem ſic dicatur, colligitur ex cap. 15. verſ. 13. & ex cap. 21. verſ. 11. ubi legimus, Arbe fuiſſe patrem Enac, ac proinde caput, & principem omnium Enacitarum. Itaque dicebatur Hebron Cariath Arbe, quia erat civitas Arbe, qui

D Arbe fuit maximus homo inter Enacitas, quia erat pater Enaci, à quo Enacitæ omnes ducebant originem. Fortaſſis etiam fuit maximus homo proceritate corporis, ſiquidem Enacitæ gigantes erant, ut perſpicuum eſt ex cap. 13. Num. ubi qui terram promiſſionis luſtraverant, dicunt: *Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere giganteo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur.*

LIBER

Digitized by Google

D in ſuperiore lib. diſſeruimus, in univerſum genus humanum derivatum eſt, diſputationis ordo nunc poſtulat ut diſſeramus.

Ac Tres ſunt de peccato originis præcipuæ quæſtiones; Prima, ſit ne aliquod peccatum originis; Secunda, quid ſit illud peccatum; Tertia, quæ ſit ejus propria pœna. Ad has enim quæſtiones revocari poſſunt aliæ omnes, ut illæ; Quomodo peccatum hoc traducatur, à quo traducatur, ad quos traducatur, unum ne tantùm, an alia etiam peccata traducantur.

Eſt autem hæc de peccato originis diſputatio, una ex graviſſimis fidei noſtræ controverſiis. Nam ut S. Auguſtinus docet in libro de peccato originali cap. 24. in cauſa duorum hominum, quorum per unum venundati ſumus ſub peccato, per alterum redimimur à peccatis, propriè fides Chriſtiana conſiſtit. Et idcircò in lib. 1. adverſus Julianum cap. 2. idem Auguſtinus de controverſia hac ita loquitur: *Alia ſunt in quibus inter ſe aliquando etiam doctiſſimi, atque optimi regulæ Catholicæ defenſores, ſalva fidei compage, non conſonant, & alius alio de una re melius dicit & verius. Hoc autem unde nunc agimus, ad ipſa fidei pertinet fundamenta. Quiſquis in Chriſtiana fide vult labefactare quod ſcriptum eſt, Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur, totum quod in Chriſtum credimus auferre molitur.*

Scripſerunt de peccato originis auctores multi, tum veteres tum recentiores. Primus omnium ſanctus Auguſtinus (ejus enim tempore quæſtio hæc orta eſt, ut ipſe teſtatur lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 5. 6. & 7.) controverſiam de peccato originis copioſiſſimè diſputavit in libro unico de peccato originali contra Pelagium; in duobus ad Valerium de nuptiis, & concupiſcentia; in tribus ad Marcellinum de peccatorum meritis & remiſſione; in quatuor ad Bonifacium contra duas epiſtolas Pelagianorum; in ſex ad Claudium adverſus Julianum; & in aliis libris, & epiſtolis ſuis frequentiſſimè.

Poſt Auguſtinum ſcripſerunt de re eadem ex profeſſo, S. Proſper ad capitula Genuenſium, reſponſione 3. S. Fulgentius lib. de gratia Chriſti, cap. 4. & 13. & ſeq. Hugo de S. Victore lib. 1. de Sacramentis part. 7. à cap. 24. Anſelmus in lib. de conceptu virginali & peccato originali, Petrus Lombardus lib. 2. ſent. diſt. 30. & 31. & in eandem diſtinctionem Theologi Scholaſtici omnes.

Item Albertus 2. part. tract. 17. Alexander Alenſis 2. part. quæſt. 122. S. Thomas in 1. 2. quæſt. 81. & yva lib. 3. orthodoxarum explicationum, & lib. 5. defenſionis Concilii Tridentini. Joannes Driedo lib. 1. de gratia & libero arbitrio, tract. 3. Ruardus Tapperus in explicatione artic. 2. Cunerus Petri in lib. de peccato originali. Theodorus Peltanus in diſceptatione de peccato originis. Jodocus Tiletanus in Apologia pro Concilio Tridentino. Wilhelmus Lindanus lib. 4. Panopliæ cap. 10. Andreas Fabricinus in harmonia Confeſſionis Auguſtanæ artic. 2. ubi ponit varios tractatus inſignium Theologorum de hac re. Thomas Stapletonus lib. 1. & 2. de juſtificatione.

Ex adverſariis Huldricus Zuvinglius ſcripſit de peccato originis in lib. de Baptiſmo tract. 3. & rurſus copioſius in lib. qui inſcribitur, Declaratio de peccato originis ad Urbanum Rhegium. Martinus Lutherus in aſſert. 2. & 3. articuli. Philippus Melanchthon in locis tit. de peccato originis. Joannes Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 1. & lib. 4. cap. 15. & in Antidoto Concilii Tridentini Martinus Bucerus, & Petrus Martyr in comment. cap. 5. ad Roman. Martinus Kemnitius in Examine Concilii Tridentini. Henricus Bullingerus ſerm. 10. Decad. 3. Matthias Illyricus multa ſcripſit de peccato originali. Primùm in Centuriis, Centuria 1. lib. 2. cap. 4. Deinde in lib. de eſſentia imaginis Dei, & diaboli; in libro de occaſione vitandi erroris in libro de eximia utilitate hujus doctrinæ; in libro Noſce te ipſum. Denique in refutatione quorundam contrarium ſententium. Scripſerunt autem contra Illyricum multi ex adverſariis; ut Joan. Wigandus, Martinus Kemnitius, Tilmannus Heſhuſius, Joachimus Merlinus & alii.

CAPUT II.

Referuntur errores circa primam quæſtionem, quæ eſt, an ſit aliquod peccatum originis.

QUod attinet ad primam quæſtionem, qua quæritur, ſitne aliquod peccatum originis, ideſt, quod per generationem ex parentibus trahatur; Primus Pelagius novum dogma excogitare cœpit, ut S. Auguſtinus teſtatur in lib. de peccato originali, ab initio uſque ad cap. 16. & in lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 2. & ſequentibus, & lib. de hæreſ. cap. 88. ubi ſcribit dogma Pelagii, & diſcipuli ejus Cœleſtii fuiſſe, peccatum Adami ſoli ipſi nocuiſſe, non autem poſteritati. Quòd autem omnes qui ex Adamo originem trahunt moriantur, fieri naturaliter; Nam etiam Ada-

Digitized by Google

peccatum primi hominis nocuit poſteris non propagatione, ſed exemplo, eum enim imitati ſunt omnes, qui poſtea peccaverunt: & infantes non tales naſcuntur, qualis fuit Adam ante lapſum, quia carent infantes uſu liberi arbitrii, & præcepti capaces non ſunt, Adam autem ante lapſum & liberi arbitrii uſum habuit, & præcepti capax fuit. Hæ ſunt videlicet artes hæreticorum.

Eſt Alius error Pelagianorum, qui convicti (ut apparet) argumentis Catholicorum, primum hominem non moriturum, ſi non peccaſſet, & poſt peccatum mortalem factum, mortales filios genuiſſe, docere cœperunt, mortem corporis trahi per generationem ex Adamo, non tamen peccatum, quod eſt mors animæ. Ita refert S. Auguſtinus in lib. 4. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 2. & 4.

Uterque error, tam prior ille Pelagii, quàm hic poſterior Pelagianorum patronos reperit hoc noſtro ſæculo. Priorem errorem, qui nec peccatum, nec mortem ex Adamo trahi contendit, tuentur hoc tempore Anabaptiſtæ, ut cognoſci poteſt ex argumentis, quæ nos refutavimus in libro de Baptiſmo cap. 9. Nam argumentum 30. 32. & 33. inde ducebantur ad probandum infantes non eſſe baptizandos, quòd careant peccato originali. Idem teſtatur Petrus Martyr in commentar. cap. 5. ad Rom. ubi dicit, eos non tantùm negare originale peccatum, ſed etiam mortem, & afflictiones hujus vitæ ita referre ad cauſas naturales, ut nullo modo velint ex peccato primi hominis derivari. Adverſus quam ſententiam, quod attinet ad mortem corporis, in lib. de ſtatu Innocentiæ diſſeruimus.

Ejuſdem ſententiæ videntur fuiſſe Albigenſes, teſte S. Antonino in Summa Theologica part. 4. tit. 11. cap. 7. §. 5. & ante Albigenſes Petrus Abailardus. Is enim (ut ſcribit S. Bernardus in epiſtola centeſima octuageſima octava) non rectè ſenſit de peccato originis. Quis autem ejus error fuerit, inſinuat idem Bernardus in epiſt. 190. ubi poſteaquam dixerat, Abailardum docuiſſe, Chriſtum non veniſſe in mundum, nec paſſum & mortuum eſſe, niſi ut nos verbo & exemplo doceret ac inſtitueret: inde colligit, ex ſententia Abailardi, Adamum nobis non nocuiſſe, niſi exemplo, & infantes, qui inſtitutionis, & exemplorum capaces non ſunt, neque in Adam periiſſe, neque per Chriſtum ſalvari.

Poſteriorem errorem, qui mortem corporis, alioſque morbos, & mala ex Adamo trahi concedit, non tamen peccatum, quod eſt mors animæ, renovarunt hoc ſæculo Huldricus, Zuvinglius, Jacobus Faber, & Deſiderius Eraſmus. Ac de Jacobo quidem Fabro nulla eſt ambiguitas, ſatis enim apertè in commentar. cap. 5. ad Rom. & in Apologia pro ſuis commentariis docet, nihil nos ex Adam trahere niſi obligationem ad mortem.

Eraſmus purgare ſe ſtuduit à ſuſpicione hujus erroris, tamen non videtur planè purgatus. Nam cùm in annotat. ad cap. 5. ad Rom. ſcripſiſſet in Adamo omnes peccaſſe imitatione, & hoc modo expoſuiſſet illud, in quo omnes peccaverunt: Ac deinde Primum verba B. Pauli quibus nulla ſunt apertiora pro peccato originali, omninò contendit non eſſe
B intelligenda de vera propagatione peccati, ut Catholici omnes intelligunt, ſed de imitatione, ut Pelagiani volebant.

Deinde auctorem commentariorum brevium in omnes epiſtolas Pauli, quæ falsò tribuuntur S. Hieronymo, commendat, ut virum valdè doctum. Is enim auctor exponit illa verba: *In quo omnes peccaverunt*, de imitatione. At auctorem illorum commentariorum fuiſſe Pelagium, aut Pelagianum aliquem extra controverſiam eſt. Pelagium enim ſcripſiſſe commentaria brevia in epiſtolas Pauli teſtis eſt Auguſtinus lib. 3. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 1. 5. & 12. & quamvis non extet nunc in illis commentariis argumentatio quædam, quam
C in illis ſe legiſſe Auguſtinus dicit, non propterea certum eſt, ea commentaria non eſſe Pelagii: Siquidem fieri poteſt, ut argumentatio illa ſublata fuerit ab iis, qui eum librum ſancti Hieronymi nomine venditare voluerunt.

Sed quidquid de hoc ſit, illud certum eſt, judicio doctorum omnium auctorem illum eſſe, ſi non Pelagium, certè Pelagianum.

Adhæc, Eraſmus S. Joannem Chryſoſtomum Pelagianum facere nititur, ut videlicet inſignem patronum hæreſi Pelagianæ acquirat, quem tamen S. Auguſtinus lib. 2. in Julianum, cap. 2. diligenter purgat, & Julianum acriter reprehendit, qui eandem notam eidem Chryſoſtomo inurere conabatur.

D Præterea, quia videbat Eraſmus, multum ſe premi auctoritate S. Auguſtini, qui totis viribus Pelagianam hæreſim oppugnavit, idcircò enumerat ejuſdem S. Auguſtini errata, ſive quæ ipſe arbitrabatur errata, ut imminuat, atque extenuet quantum poteſt ejus auctoritatem: neque erubeſcit ſcribere S. Auguſtinum, S. Hieronymum, & S. Ambroſium, in diſputationibus adverſus hæreticos, non ſincerè Scripturas interpretari, eaſque ad victoriam detorquere.

Denique diligenter monet, providendum nobis eſſe, ne nimis oderimus Pelagianos. Adde, quòd in encomio matrimonii apertè teſtatur, ſe non audire eos, qui dicunt fœdam libidinem, non à natu-
E ra, ſed à peccato eſſe profectam. Quæ omnia mirum eſt, ſi non Eraſmum Pelagianum eſſe ſignificent, quamvis ipſe verbo Pelagianum ſe eſſe neget.

Veniamus ad Zuvinglium. Is in comment. cap. 5. ad Rom. ſcribit, peccatum de quo Apoſtolus loquitur, cùm ait: *In quo omnes peccaverunt*. Non eſſe propriè peccatum, ſed effectum peccati, ideſt, morbum ac defectum. Sed apertius hoc docet in libro de Baptiſmo, tract. 3. in digreſſione de peccato originali; & apertiſſimè in libro, qui ſcribitur, Declaratio de peccato originali ad Urbanum Rhegium. Sed quia Henricus Bullingerus in ſerm. 10. Decad. 3. Martinus Bucerus in comment. cap. 5. epiſt. ad Rom. Et Rudolphus Gualterus in Apologia pro Zuvinglio, nituntur eum ab hac nota modis omnibus liberare, ac dicunt, Zuvinglium diſtinguere voluiſſe peccatum ori-

ginale

damo primo omnium noſtrum parente in nos derivatus eſt. Et infrà: *Unde colligimus peccatum originale morbum quidem eſſe, qui tamen per ſe culpabilis non eſt, nec damnationis pœnam inferre poteſt, utcumque hic nobis Theologorum diſputationes & ſententiæ reclamitent*. Hæc ille.

At Catholici Theologi non docent, peccatum originis non diſtingui ab actuali, neque dicunt eſſe actionem ſceleratam propria voluntate commiſſam, & tamen ſentiunt eſſe verè, proprieque peccatum, quod hominem non ſolùm miſerum, ſed etiam peccatorem & reum damnationis efficiat: Zuvinglius igitur non ſolùm negavit, peccatum originis eſſe peccatum actuale, ut eius defenſores & patroni contendunt, ſed etiam eſſe verè, ac propriè peccatum, quod peccatorem & reum mortis faciat. Id enim Doctores Catholici ſentiunt, à quibus ille ſe diſſentire liberè confitetur. Adde quòd Bucerus in comment. cap. 5. ad Rom. fatetur Theologos Catholicos, qui ſcholaſtici dicuntur, rectam ſententiam de peccato originis tradidiſſe, quare ſecum ipſe Bucerus pugnat, cùm Zuvinglium defendit, qui ſcholaſticorum ſententiam de peccato originis totis viribus oppugnavit.

Deinde idem Zuvinglius diſertis verbis negat, morbum originalem propriè eſſe peccatum, & ſolùm per metonymiam peccatum dici poſſe concedit. *Theologi* (inquit in lib. de Baptiſ. tract. 3.) *morbum hunc, & contagionem naturæ noſtræ hæreditariam, peccatum originale vocare conſueverunt, Pauli Apoſtoli dictum, quo ad* Roman. cap. 5. *utitur, minus probè intelligentes. Qui enim fieri poteſt, ut quod morbus, & contagio eſt, peccati nomen mereatur, vel peccatum re vera ſit?* Et in declaratione de peccato originis, initio: *Quid*, inquit, *brevius, aut clarius dici potuit, quàm originale peccatum non eſſe peccatum, ſed morbum, & Chriſtianorum liberos propter morbum iſtum non addici æterno ſupplicio? contra verò quid imbecillius dici potuit, & à canonica Scriptura alienius, quàm Baptiſmi lavacro hanc calamitatem levari, & non tantùm eſſe morbum, ſed etiam reatum?*

Et infrà, cùm dixiſſet, peccatum originis non eſſe peccatum, ſed morbum, definit morbum, ac dicit, eſſe naturalem defectum, quo nemo vel pejor, vel ſceleratior dici poteſt; & ponit exempla, ut balbutire, laborare podagra, cæcutire &c. & ſtatim addit: *Sic ergo diximus, originalem contagionem morbum eſſe, non peccatum &c.* Et infrà: *Hæc*, inquit, *volo, culpam originalem non verè, ſed metonymicè à primi parentis admiſſo culpam vocari: Eſſe autem nihil aliud, quàm conditionem, miſeram quidem illam, at multò leviorem, quàm crimen meruerat*. Et infrà: *Eſt*

propter adultos, qui ex peccato originali in actualia delabuntur, & quod addit, ſe loqui de filiis fidelium tantùm, cùm dicit peccato originis infantes non damnari, additum eſſe ad mitigandam invidiam, quam ipſe ſibi ex hac opinione conflaverat. Nam ratio, qua ipſe probat, peccatum originale non poſſe damnare, non ducitur ex ſanguine Chriſti, ſed ex eo quòd non damnat hominem, niſi

C transgreſſio legis, & legem tranſgredi non poteſt, qui eam non novit, quales ſunt infantes. Quæ ratio non minus efficit, filios infidelium non poſſe damnari, quàm filios fidelium.

Sed verba ejus audiamus: *Colligimus*, inquit, *peccatum originale morbum quidem eſſe, qui tamen per ſe culpabilis non eſt, nec damnationis pœnam inferre poteſt, utcumque hic nobis Theologorum diſputationes, & ſententiæ reclamitent, donec homo contagione hac corruptus, legem Domini traſgreditur, quod tum demum fieri conſuevit, cùm legem ſibi poſitam videt, & intelligit*. Et infrà: *Paulus* (inquit) ad Rom. 3. *peccati cognitionem per legem oboriri dicit. Ubi ergo legis cognitio nulla eſt, ibi nec peccati cognitio eſſe poteſt. Ubi*

D *verò cognitio peccati non eſt, ibi nec prævaricatio eſt, adeoque nec damnatio quoque ibidem eſſe poteſt. Idem enim hoc Paulus teſtatur*, Rom. 4. *dicens; Siquidem ubi non eſt lex, ibi nec tranſgreſſio eſt. Jam ergo teſtimoniorum iſtorum vim, & potentiam conſidera, quæ tanta eſt, ut omnia omnium Theologorum de originali peccato commenta penitus ſubruat: Morbus enim hic nobis damnationem adferre nequit, quæ tum demum ſubſequitur, cùm legem oculis noſtris expoſitam, conſpicati adhuc, tamen morbo hoc & affectu corruptæ naturæ impulſi, legem tranſgredimur. Numquam enim hæc fallet ratio, qua tranſgreſſionem nullam prorſus illic eſſe dicimus, ubi legis cognitio nulla eſt: ubi autem tranſgreſſio non eſt, ibi nec damnatio eſſe poteſt. Supina igitur jacet Theologorum ſententia, & omnibus conſtat, fidelium liberos*

E *propter originalem illum, & hæreditarium morbum, damnationem ſubire nullam, quòd legem, & legis ſententiam ignorant*.

Videsne quàm perſpicuè Zuvinglius neget, peccatum originis damnare, & quod dicit de filiis fidelium, æquè filiis infidelium convenire? Non enim filios fidelium excipit à damnatione propter pactum aliquod à Deo cum parentibus initum, vel propter fidem parentum, aut ſuam, vel propter ſpeciale aliquod Chriſti beneficium; ſed quia legem, & legis ſententiam ignorant, & ubi legis cognitio non eſt, nec tranſgreſſio, nec damnatio eſſe poteſt, quæ ratio non minus filios infidelium, quàm fidelium eximit à damnationis periculo.

Quocirca idem Zuvinglius in declaratione de pec-

Digitized by Google

mento videlicet, hoc, aut ſi quod eſt aliud. Proinde nulla ratione fingi poteſt, Chriſti ſanguine naturam univerſam à peccato originali abſolutè & generaliter eſſe liberatam. Et ratio qua Zuvinglius probat peccatum originis non poſſe damnare infantes, non fundatur (ut ſuprà oſtendimus) in beneficio Chriſti, ſed in eo, quòd ubi non eſt prævaricatio, ibi non eſt damnatio; & non eſt prævaricatio ubi non eſt cognitio legis.

Denique quod Zuvinglius omnino crediderit, peccatum originis non ſolùm diſtingui ab actuali peccato, ſed verè & propriè non eſſe peccatum, nec facere hominem reum, perſpicuum eſt ex eodem lib. qui inſcribitur, Declaratio de peccato originali, ultra medium libri, ubi dicit, infantes, quandiu legis capaces non ſunt, in ſtatu eſſe innocentiæ. Quomodo enim poterat clarius infantes à ſtatu peccati eximere, quàm aſſerendo eos in ſtatu innocentiæ degere?

Sed objiciunt Zuvinglii defenſores, Gualterus, Bucerus, & Bullingerus confeſſionem quandam Zuvinglii, in qua peccatum originis agnoſcere ſe dicit, & per illud omnes perire, niſi Chriſti ſanguine redimantur. Reſpondeo, non eſſe mirum, neque novum; ut hæretici vel ſecum ipſi pugnent, vel fraudulentas confeſſiones edant, quod etiam Pelagium feciſſe, ſuprà docuimus. Itaque veriſimile eſt, Zuvinglium, ne à Lutheranis omnibus hæreſeos damnaretur, in verbis confeſſionis cum Luthero conveniſſe. Et tamen eadem illa verba multò aliter intellexiſſe, quàm Lutherus & Lutherani exiſtimarent. Fortè enim ſignificare voluit, per originale peccatum omnes perire, niſi Chriſti ſanguine redimantur, quia propenſio ad peccandum, quæ apud ipſum eſt originale peccatum, omnes ad peccandum impellit, cùm legis cognitionem habere incipiunt, ut ipſe in eodem libro ſæpè repetit.

Unum hoc loco non eſt prætereundum, Zuvinglii ſententiam alio atque alio modo Lutheranis, & Catholicis eſſe contrariam. Nam tria Zuvinglius docet, Primò, ex peccato primi hominis redundare in omnes homines morbum quendam, ideſt, propenſionem quandam ad peccandum, quæ concupiſcentia ab aliis dici ſolet. Secundò, hunc morbum non eſſe propriè, ſed metonymicè peccatum, ideſt, effectum & cauſam peccati. Tertiò, hunc ipſum morbum eſſe peccatum originale, ac per hoc originale peccatum non propriè, ſed metonymicè tantùm eſſe peccatum.

Ex his tribus, in Primo convenimus omnes, in Secundo convenit Zuvinglius cum Catholicis, diſſentit à Lutheranis; Catholici enim (ut in diſputatione de concupiſcentia demonſtrabimus) concupiſcentiam radicem, ſeu fomitem peccatorum eſſe volunt, non tamen peccatum, niſi ei ratio ipſa conſentiat, Lutherani contra concupiſcentiam verum peccatum eſſe contendunt, ſive illi ratio conſentiat, ſive repugnet. In Tertio convenit Zuvinglius cum Lutheranis, diſſidet à Catholicis. Nos enim (ut paulò poſt docebimus) præter concupiſcentiam agnoſcimus in homine ex Adami ſemine propagato juſtitiæ privationem, & habitualem quandam ab ipſo Deo averſionem, nec non reatum quendam & maculam, quæ ipſum homi-gnent. Nam (ut diximus paulo ante, & ſuo loco infrà probabimus) concupiſcentia illa non eſt peccatum, niſi metonymicè, ut Zuvinglius docet. Sed de his poſtea.

CAPUT III.

Derivari ex peccato Adami in poſteros aliquod veri nominis peccatum, probatur ex cap. 5. ad Romanos.

JAM veritas Catholicæ fidei, quæ adverſus Pelagianos, tum veteres, tum recentes docet, peccatum verè, ac propriè dictum in poſteros Adami per generationem derivari, confirmanda eſt, Primùm, teſtimoniis Scripturarum. Deinde, traditione Conciliorum ac Patrum. Poſtremò etiam rationibus.

Primum igitur, ac præcipuum Scripturæ teſtimonium habetur in epiſt. ad Rom. cap. 5. in illis verbis: *Propterea ſicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccarunt*. Et infrà: *Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi*. Ex his verbis tale argumentum duci poteſt, Per unum hominem intravit in hunc mundum quoddam peccatum, quod omnes homines peccatores, & per hoc morti obnoxios fecit: At ejuſmodi peccatum non poteſt eſſe actuale, ideſt, actuali voluntate commiſſum, cùm etiam infantes ſint morti obnoxii, & ſæpè moriantur antequam quicquam boni vel mali, propria voluntate deſignare potuerint: igitur eſt peccatum originale.

Hoc argumentum tribus modis infirmari poſſet, Primùm, ſi quis diceret, peccatum, in illis verbis: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit*, non ſignificare peccatum originale filiorum Adam, ſed ipſum actuale peccatum Adami, quod per unum hominem dicitur introiſſe in mundum, quia tum primùm cœpit eſſe peccatum in mundo, quando fuit in Adamo, qui erat pars mundi. Hanc explicationem indicare videtur Zuvinglius in lib. de Baptiſmo (in digreſſione de pec. originali) ubi ſic ait: *Senſus verborum Pauli hic eſt, Peccatum per unum hominem, Adamum nempe, in mundum intravit. Is enim primus præceptum Domini contemnendo prævaricatus eſt*.

Deinde alio modo poſſet argumentum noſtrum eludi, ſi quis contenderet, peccatum hoc loco ſignificare peccatum originale, ſed Apoſtolum de peccato non propriè, ſed metonymicè eſſe locutum, ut ſenſus ſit, Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, hoc eſt, peccante uno homine morbus quidam, ideſt, pronitas ad peccandum, mortalitas quoque, & aliæ non leves ærumnæ in mundum intrarunt. Hos enim peccati effectus B. Paulus per figuram metonymiæ peccatum nominavit. Ita exponit idem Zuvinglius in comment. cap. 5. epiſt. ad Roman. Et eandem fuiſſe credibile eſt, ſententiam Pelagianorum, qui non ipſum peccatum, ſed effectum peccati ex Adamo trahi dicebant.

Denique Tertio modo poſſet argumentum noſtrum omni-

Digitized by Google

mini ſatis apertè, quia non per unum hominem, ſed per unum Angelum peccatum in hunc mundum intravit, ſi peccatum intraſſe dicatur in mundum, quia peccare cœpit aliquis, qui erat in mundo. Vel ſi de mundo corporali ſermo ſit, non per unum hominem, id eſt Adamum, ſed per unam fœminam peccatum in hunc mundum intravit. Siquidem Eva antè peccavit, quàm Adam, & ipſa peccante, cœpit eſſe peccatum in mundo.

Si quis objiciat Ambr. in commentario expoſuiſſe, per unum hominem, ideſt, per Evam: Reſpondebimus, commentaria illa non cenſeri à viris doctis eſſe S. Ambroſii; & cujuſcumque ſint, eam expoſitionem, per unum hominem, ideſt, per Evam, communiter rejici non ſolùm à noſtris, ſed etiam ab adverſariis, ut à Zuvinglio & cæteris; nec immeritò. Nam illud, per unum, quod eſt generis maſculini, ſatis indicat per *hominem*, hoc loco ſignificari virum, non fœminam. Quod etiam confirmatur ex verbis illis: *In quo omnes peccaverunt*. Nam de eodem loquitur Apoſtolus, cùm ait: *Per unum*. Et: *in quo*, utrumque autem eſt generis maſculini.

Accedit quòd in toto cap. confertur Chriſtus cum Adamo, ut etiam 1. ad Corinth. 15. ubi dicitur: *In Adam omnes moriuntur, in Chriſto omnes vivificabuntur*. Itaque cùm Apoſtolus cauſam peccati, quod in mundum intravit, referat in Adamum, & non poſſit hoc intelligi de peccato actuali, cùm illud non per Adamum, ſed per Evam initium cœperit, ſequitur, ut neceſſariò intelligatur de peccato originali.

Refellitur Secundò eadem expoſitio ex illis verbis: *Et per peccatum mors*. Nam ita intravit peccatum in mundum, ut intravit mors: Sed mors non intravit in mundum ratione ſolius Adami, quaſi ipſe ſolus, aut primus ſit mortuus, nam ante ipſum Abel mortuus eſt, & omnes, ut experimur, etiam infantes moriuntur. Non igitur peccatum intravit in mundum ratione ſolius Adami, quia ipſe videlicet actualiter peccaverit, & ſic peccatum fuerit in mundo, quia fuit in Adamo, qui erat pars mundi, alioqui oportuiſſet Apoſtolum dicere, per Adamum peccatum in mundum intravit, & per Abelem mors.

Tertiò refellitur ex verbis ſequentibus. Nam cùm Apoſtolus addit: *Et ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt*: Explicat per mundum, ſe intellexiſſe omnes homines. Colligit enim ex eo quòd peccatum eſt cauſa mortis, ideò in omnes homines mortem tranſiſſe, quia per unum hominem in omnes homines peccatum tranſierat. Quare cùm ait: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit*, idem eſt, ac ſi dixiſſet, Per unum hominem peccatum in omnes homines intravit. Et quoniam non intrum, & propriè dictum peccatum. *Nam ſtipendium peccati mors*, ad Roman. 6. Et, *Anima quæ peccaverit, ipſa morietur*, Ezech. 18. Et Adamo non dixit Deus, quacumque die pronus fueris ad peccandum, ſed quacumque die comederis de ligno vetito, morte morieris. Denique, apud nos qui re ipſa furantur, aut occidunt, non qui proni ſunt ad furandum, vel occidendum extremo ſupplicio affici ſolent.

C Præterea licèt peccatum metonymicè pro pœna peccati interdum accipiatur: tamen verbum (peccare) non videtur niſi violenter, & duriſſimè exponi poſſe pro eo, quod eſt, puniri, aut mortalem fieri, aut corporaliter mori; neque in Scripturis ullum teſtimonium, ut exiſtimo, pro hac acceptione invenietur.

Cùm igitur Apoſtolus non ſolùm dixerit, peccatum in mundum intraſſe per unum hominem: ſed etiam in uno homine omnes peccaſſe, & quia peccaverunt, & peccatum habent, & peccatores conſtituti ſunt, ideò morti, quæ pœna peccati eſt, addictos eſſe: non poteſt non Apoſtolo repugnare, qui per unum hominem ſolam pœnam peccati, non etiam ipſum verum, proprieque dictum peccatum ad reliquos homines promanaſſe dixerit. Adde Ultimò quòd (ut Concilium Arauſicanum II. can. 2. docet) *injuſtitiam Deo dare convincitur qui mortem, quæ eſt pœna peccati, ſine peccato, quod eſt meritum mortis, ad nos tranſiſſe dicit*.

Tertia expoſitio, quæ majorem habet veriſimilitudinem paulò accuratius refellenda eſt, ut eam refellit S. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 9. & ſequentibus, & in epiſt. 89. ad Hilarium quæſt. 3. Primùm igitur, peccatum non imitatione, ſed propagatione per unum hominem in hunc mundum intraſſe probatur ex intentione & propoſito Beati Pauli. Nam in tota ferè epiſt. ad Roman. aut certè in majore parte ejus, propoſitum B. Paulo erat oſtendere, omnes homines, tam Judæos, quàm gentiles vocatos eſſe ad gratiam Evangelii ſine ullis præcedentibus meritis. Id autem efficaciter probat in c. 5. quod nunc habemus in manibus, ex eo quòd nullus eſt homo, qui peccatum non habeat ad ſe ex prima origine derivatum, quique Adamo peccante, non peccaverit; qui denique non ſit peccator ex prima primi hominis inobedientia conſtitutus. Quod argumentum Apoſtoli debile prorſus, atque infirmum eſſet, ſi peccatum primi hominis ad poſteros ſola imitatione tranſiſſet. Quis enim affirmare auderet, omnes homines Adami imitatione peccaſſe, aut deinceps peccaturos, cùm plurimi nihil unquam de Adamo, aut ejus peccato cognoverint.

Secundò probatur ex illa particula (*Sicut*) cùm enim

Digitized by Google

tationem Adami, ſed per generationem ex Adamo. Non poſſe autem aliam eſſe comparationem ab Apoſtolo indicatam, quàm illam, quæ eſt inter Chriſtum & Adamum, perſpicuum erit, ſi conſulamus interpretes hujus loci. Omnes enim expoſitiones in eandem ſententiam recidunt, at tres omnino expoſitiones invenio.

Prima eſt Origenis, quam ſequuntur Ambroſius, Haymo, & alii permulti. Docent hi, ſenſum Apoſtoli eſſe imperfectum, alteram enim partem comparationis omiſſam eſſe, ſed ſupplendam, ut nos ſuprà poſuimus.

Altera expoſitio eſt S. Auguſtini lib. 6. in Julian. cap. 1. in editione Lovanienſi cap. 4. alteram partem comparationis haberi in ſuperioribus verbis, ubi legimus, nos per Chriſtum Deo reconciliatos eſſe. Vult enim S. Auguſtinus, quem ſequitur S. Thomas in commentario hujus loci, Apoſtolum reddere rationem, cur per Chriſtum ſimus Deo reconciliati ac dicere, propterea nos per Chriſtum, quaſi per ſecundum Adamum Deo reconciliari debuiſſe, quia per unum hominem, qui eſt primus Adamus, peccatum in hunc mundum intraverat, & per peccatum mors. Ita ut verba hoc modo connectantur: Gloriamur in Deo per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, per quem nunc reconciliationem accepimus, propterea ſicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, ideſt, propterea reconciliationem accepimus per Chriſtum, ſicut per unum, ideſt, quia eodem modo per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit.

Tertia expoſitio, quæ aptiſſima mihi videtur, eſt ejuſdem Origenis in commentario, & S. Auguſtini in explicatione aliquot propoſitionum epiſt. ad Roman. alteram partem comparationis haberi paulò inferius in illis verbis: *Igitur ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ*. Familiare enim eſt Apoſtolo interrumpere orationem aliquibus interpoſitis, ac deinde reſumere & perficere, quod inchoaverat.

Videmus igitur quæcumque expoſitio eligatur, ſemper fieri comparationem inter Adamum & Chriſtum. Quod enim Jacobus Faber dicit, ſupervacaneam eſſe conjunctionem, *&*, atque hoc modo legendam eſſe Apoſtolicam ſententiam: Propterea ſicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertranſiit; quemadmodum etiam legit Zuinglius in lib. de Baptiſmo; indignum eſt refutatione, cùm omnes codices, Græci, Latini, Syri, eam conjunctionem habeant, nec ulla ſit hactenus obſervata in hoc loco lectionis varietas, & Origenes antiquiſſimus auctor, ac poſtmodum alii multi notaverint imperfectam videri Paulinam ſententiam, ob illam conjunctionem, *&*, quia non dixit Paulus, ita in omnes homines, ſed, *&* ita in omnes homines mors pertranſiit.

Tertiò probatur ex illis verbis: *Per unum hominem*. Nam ſi de imitatione ageretur, non dixiſſet Apoſtolus, per unum hominem, ſed per unum Angelum peccatum intravit in mundum. Ille enim eſt primus ctè Apoſtolus dicere, per Adamum peccare cæteros.

Atque hoc quidem Eraſmus vidit, & ideò mutavit illud (*per*) in (*propter*) ut Apoſtolus dicere videatur, propter Adamum, ideſt, occaſione Adami peccatum in mundum introiſſe. Sed id fecit Eraſmus & contra codicum Latinorum etiam vetuſtiſſimorum auctoritatem; in omnibus enim legitur (*per*) & contra regulas Græcæ linguæ, quæ id poſtulant, ut particula, διὰ, cùm regit genitivum, ſignificet, *per*, cùm regit accuſativum, ſignificet, *propter*, quas regulas ipſe etiam Eraſmus ubique obſervare ſolet. Nam c. 4. ad Romanos (ut non longè petamus exempla) invenitur, διὰ, cum accuſativo in ultima periodo, quater, & ſemper vertit Eraſmus, ut etiam cæteri interpretes, *propter*, cap. autem 5. invenitur, διὰ, cum genitivo pluſquam duodecies, & ſemper verterunt tum Eraſmus, tum cæteri, *per*, præterquam hoc loco, ubi placuit Eraſmo mutare, *per*, in, *propter*. Et mirabile eſt, quod cùm Apoſtolus in eadem periodo bis ponat, διὰ, cum genitivo, dicens: *δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος*. Eraſmus primo loco reddiderit, *propter*, ſecundo, *per*. Perſpicuum igitur eſt, veram lectionem eſſe per unum hominem, ac per hoc Adamum veram cauſam fuiſſe peccati, cum quo omnes naſcimur.

Quartò probatur ex illis verbis: *Et per peccatum mors*. Docet enim Apoſtolus ita peccatum cauſam eſſe mortis, ut Adam cauſa fuit peccati, quod in mundum intravit. Sic enim ait: *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*. Sed certè peccatum non eſt cauſa mortis, per imitationem, aut impropriè, vel per accidens, & ex occaſione, ſed quia peccatum generat mortem, ut S. Jacobus loquitur in epiſt. ſua cap. 1. Igitur Adamus etiam cauſa peccati fuit, non per imitationem, vel impropriè, aut per accidens & ex occaſione: Sed quia peccator ipſe effectus, peccatores filios genuit.

Quintò probatur ex verbis ſequentibus. *Et ita in omnes homines mors pertranſiit*. Nam verbum illud (*pertranſiit*) indicat modum, quo peccatum, & mors in hunc mundum intraverunt. Nimirum peccatum & mors, non in ipſo Adamo conſtiterunt, ſed cùm ad filios tranſiiſſent, non in ipſis quoque finem acceperunt, ſed per filios ad nepotes, per nepotes ad pronepotes, per illos ordine ſuo ad omnes poſteros tranſierunt, ut eadem ſit ratio propagationis naturæ atque peccati.

Quocirca Eraſmus noluit hoc loco vertere, (pertranſiit) ut antiquus interpres fecerat, ſed (pervaſit) quod verbum non ita explicat propagationem peccati, ut non poſſit etiam referri ad imitationem. Cæterùm, noſtra lectio non ſolùm nititur auctoritate interpretis antiquiſſimi & ab univerſa Eccleſia approbati; ſed etiam editione Syriaca, in qua pro Græco verbo διῆλθεν, eſt verbum עבר, quod eſt hebraicum & propriè tranſire ſignificat. Unde eſt etiam מעבר vadum ſeu tranſitus. Adde quod S. Auguſtin. ſerm. 4. de verbis Apoſtoli, propè finem, non ſolùm agnoſcit noſtram lectionem, ſed etiam expendit vim verbi (pertranſiit) & inde probat propagationem peccati originalis.

Sextò

Digitized by Google

erat, per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit. Ideò enim per unum hominem peccatum in mundum intravit & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, quia in illo uno homines omnes peccaverunt. Quòd ſi in illo uno homine, Adamo videlicet, omnes peccaverunt, negari non poteſt originale peccatum propagatione, non imitatione trahi. Non enim qui Adamum peccando imitantur, in illo peccaſſe dici poſſunt, ſed qui propterea peccatum habent, quia ex illo naſcuntur, qui cùm peccaret, omnium perſonam in ſe uno gerebat.

Sed occurrit Eraſmus, ac docet, illud Græcum ἐφ᾽ ᾧ vertendum fuiſſe, *quatenus*, vel, *in quantum*, ſive *eò quòd*: Græcè enim præpoſitionem, in, non eſſe, ἐπὶ, ſed, ἐν, & ideò ſic ipſe vertit, & eodem modo vertunt hoc tempore omnes Sectarii, qui non tam veritate, quàm novitate gaudent.

Cæterùm, etiamſi non, *in quo*, ſed, *quatenus*, legeremus, non ideò tamen argumentum noſtrum labefactaretur. Nam ſi mors in omnes homines pertranſiit, quatenus omnes peccaverunt, ſine dubio infantes etiam peccaſſe negari non poterit, cùm eos quoque mortales eſſe, & ſæpè in ipſa infantia mori videamus, at quod eſt peccatum infantium, ſi nullum eſt originale peccatum? An actuale peccatum in eis inveniri poterit, de quibus Scriptura teſtatur, nihil eos egiſſe boni, vel mali? Sed non eſt opus ad hæc deſcendere, cùm lectio illa, *in quo*, veriſſima ſit, & nullo negotio ab adverſariorum calumniis defendatur, ſi videlicet novitati ipſorum objiciamus conſenſum veterum, non ſolùm Latinorum, ſed etiam Græcorum, qui proculdubio melius noverant vim præpoſitionis Græcæ, quàm Eraſmus aut Faber.

Igitur Chryſoſtomus, Theophilactus, Oecumenius Græci, diſertis verbis explicant (*in quo Adamo.*) Similiter expoſuiſſe Hilarium, teſtatur Auguſtinus lib. 4. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 4. Eadem expoſitio eſt in commentario, qui tribuitur Ambroſio. Eadem eſt Haymonis, Anſelmi, Thomæ, & aliorum. Porrò S. Auguſtinus non ſolùm hoc eodem modo conſtanter ubique ſemper expoſuit, ſed etiam in lib. 6. contra Julian. cap. 12. refert expoſitionem, quam nunc Eraſmus & novatores ſequuntur, fuiſſe à Juliano propoſitam, ut, *in quo*, ſignificet, *in quantum*, vel, *eò quòd*, & addit eſſe eam explicationem novam, diſtortam, falſam, & hominis mirabiliter impudentis, vel potius inſanientis. Neque verum eſt, quod Eraſmus dicit, ἐπὶ, non ſignificare, in, nam in epiſt. ad Hebr. cap. 9. quod Græcè habetur ἐπὶ βρώμασι, Eraſmus ipſe cum cæteris vertit, in cibis: & illud ἐπὶ νεκροῖς, vertit in mortuis. Nec deſunt alia teſtimonia, ſed hæc duo ſufficiunt.

Illud hoc loco addendum eſt, fruſtrà ab Eraſmo reprehendi S. Auguſtinum, quòd illud, *in quo*, ſignificare putaverit, in quo peccato; cùm tamen peccatum Græcè ſit generis fœminini. Nam S. Auguſtinus eſſe peccatum: tamen revera fuiſſe in mundo peccatum, non ſolùm actuale, quod per legem cognoſci cœpit, ſed etiam originale, quod colligi poteſt ex morte, quæ regnavit in omnes etiam parvulos, qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ, ideſt, actu, ac propria voluntate, ut peccavit Adam. Sunt autem hoc loco duæ lectiones. Una eſt cum negatione, ut nos citavimus & expoſuimus, & hanc ſequuntur Chryſoſtomus & alii Græci poſteriores, & S. Auguſtinus in epiſt. 89. ad Hilarium. Altera eſt ſine negatione, *Regnavit mors ab Adam uſque ad Moſem, etiam in eos, qui peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ*, & hanc ſequuntur Origenes, & commentarius, qui Ambroſio inſcribitur, & juxta hanc lectionem ſenſus eſſet, regnavit mors ab Adam uſque ad Moſem, etiam in eos, qui ſolùm peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adæ, hoc eſt, propter ſimilitudinem, quam habent cum Adamo ob communicationem ejuſdem peccati.

Octavò, probatur ex illis verbis: *Qui eſt forma futuri*. Nam omnium conſenſu dicitur Adam forma futuri, ideſt, Chriſti, quia fuit illi ſimilis in genere, non in ſpecie. Uterque enim in filios ſuos aliquid diffudit, ſed diſſimiliter quantum ad ſpeciem, quia peccatum Adamus, Chriſtus juſtitiam. Porrò Chriſtus juſtitiam non imitatione, ſed regeneratione diffudit: igitur & Adam peccatum non imitatione, ſed generatione tranſmiſit. Et ſanè (ut S. Auguſtinus admonet in lib. 1. de peccatorum meritis & remiſs. cap. 14.) Si B. Paulus de ſimilitudine eorum loqueretur, qui exemplum peccandi, vel bene agendi cæteris præbuerunt, non conferret Adamum cum Chriſto, ſed cum Abele. Nam quemadmodum primus fuit Adam, qui exemplo cæteros peccare docuit: ſic primus fuit Abel, qui cæteris bene vivendo præluxit; & quem omnes omnino imitari potuerunt. Chriſtum enim, qui tot ſæculis poſterior Adamo fuit, quantum ad carnem, quomodo tam multi, qui eum præceſſerunt, imitari potuiſſent?

Nonò, probatur ex verbis illis: *Judicium quidem ex uno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in juſtificationem*. Nam ut idem Auguſtinus in eodem lib. 1. de peccatorum meritis & remiſs. cap. 12. & 13. docet, ſi Adam non eſſet cauſa peccati, quod eſt in ejus poſteris, niſi quia poſteri illum imitantur, nulla ratio reddi poſſet, cur Apoſtolus diceret, judicium ex uno, gratia ex multis. Cur enim non judicium ex uno, gratia ex uno; vel judicium ex multis, gratia ex multis? Nam quemadmodum judicium Dei homines condemnat ob multa delicta, quæ ex uno illo Adami delicto didicerunt: ita gratia Dei homines juſtificat à multis delictis, quæ ex illo uno Adami delicto didicerunt. Sicut enim inter delictum Adami & damnationem aliorum ſunt media multa propria delicta: Sic etiam inter delictum Adami, & juſtificationem aliorum ſunt media multa propria delicta.

At

Digitized by Google

tiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per unius obedientiam juſti conſtituentur multi. Hìc enim non ſolùm habemus comparationem Adami cum Chriſto, de qua ſæpè jam locuti ſumus, ſed etiam unam unius Adami inobedientiam communem fuiſſe multis, & ita communem, ut per illam peccatores verè conſtituantur. Quia verò non poſſunt peccatores alii per aliorum peccata conſtitui, ſequitur ut inobedientia Adami, non ut in illo erat, ſed ut ad poſteros generatione transfunditur, omnes eos peccatores conſtituat, qui ex ipſo naſcuntur.

Accedat Poſtremò definitio Concilii Milevitani, cap. 2. quæ docet, locum Apoſtoli ad Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, &c.* non aliter eſſe intelligendum, quàm de peccato originali, quod generatione contrahitur. Quod autem Eraſmus dicit, Concilium fuiſſe particulare, ac propterea ſe decretis ejus minimè teneri, ſuperbè ac temerè dictum nobis videtur, præſertim cùm illud Concilium ab Apoſtolica ſede ſit confirmatum, ut conſtat ex epiſtola Innocentii I. ad Concilium Milevitanum, quæ epiſt. habetur in 1. tom. Conciliorum, & inter epiſtolas S. Auguſtini num. 93. Relatum quoque eſt hoc decretum Conc. Milevit. in corpus Juris Canonici, de conſecratione diſt. 4. can. Placuit. Et denique Concilium univerſale noſtro hoc ſæculo Tridenti celebratum ſeſſ. 5. idem decretum verbis iiſdem renovavit, ut jam nulli, qui Catholicus haberi velit, de hujus loci Apoſtolici explicatione liceat dubitare.

CAPUT IV.

Idem probatur ex aliis teſtimoniis Scripturæ divinæ.

PRæter locum Apoſtoli jam explicatum, ſunt alia multa in Scripturis utriuſque teſtamenti, ex quibus nos præcipua adducemus.

Primus locus eſt in lib. Job cap. 14. quem S. Auguſtinus, cæterique Patres paſſim allegare ſolent ex verſione 70. interpretum, his verbis: *Nemo mundus à ſorde, nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram*, & reſpondent verba Græca: Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ῥύπου; ἀλλ' οὐδεὶς ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. In codice Hebraico non difficulter idem ſenſus invenitur. Sic enim legimus; מי יתן טהור מטמא לא אחד אם חרוצים ימיו quæ verba hoc ſonant: *Quis dabit mundum ab immundo? non unus* (mundus videlicet eſt) *etiamſi breves dies ejus*. Interpres noſter ſic reddidit: *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es? breves dies hominis ſunt*. Quæ lectio, tametſi aliquid addit ad verba Hebraica per modum paraphraſis, tamen quoad ſententiam optimè convenit cum ipſo Hebraico textu, præſertim ut nunc ſcribitur & diſtinguitur. Nam illud מטמא propriè (ab immundo) vel (de immundo) ſignificat, cui noſter interpres explicandi gratia adjunxit, *Semine*: Septuaginta verò, aut acceperunt immundum verterunt, *etiamſi una dies ſit vita ejus*.

Itaque utramque verſionem, & noſtram latinam vulgatam, & illam ſeptuaginta virorum verba Hebraica ferre poſſunt. Et cùm noſtra ſit à Concilio Oecumenico approbata, & illa ab omnibus penè veteribus, quod attinet ad hunc locum, celebrata, neutra contemnenda eſt.

Et quidem juxta noſtram editionem ſumitur argumentum pro peccato originali, ex eo quòd ſi ſolus Deus poteſt mundare hominem de immundo conceptum ſemine, ſequitur eundem hominem ab ipſa conceptione eſſe immundum. Non enim mundari egent, niſi immundi. Hæc autem immunditia ſine dubio non corporàlis, ſed ſpiritualis eſt: nam à corporali immunditia, mundari homo etiam ab homine poteſt. Denique in Scripturis immunditia pro peccato accipitur. Iſai. 64. *Facti ſumus ut immundi omnes nos, & tanquam pannus menſtruatæ omnes juſtitiæ noſtræ*. Et Zachariæ 3. *Auferte veſtimenta ſordida ab eo, & dixit ad eum, ecce abſtuli à te iniquitatem tuam*. Porrò juxta editionem Septuaginta interpretum teſtimonium eſt adhuc illuſtrius. Nam ſi non eſt mundus à ſorde infans unius diei, profectò peccatum quoddam omnibus nobis ab ipſa conceptione inhæret.

Alterum teſtimonium habetur in Pſalm. 50. in illis verbis: *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea*. Ubi primo loco ſciendum eſt, non impedire argumentum pro peccato originis, quod in numero multitudinis dicatur homo concipi in peccatis, cùm peccatum originis unum ſit, non multa. Nam re vera in Hebraico fonte numerus eſt ſingularis; הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי & ideò S. Hieronymus, & alii ferè omnes reddiderunt in iniquitate, & in peccato. Adde quoque ex S. Auguſtino in Enchir. cap. 44. & 45. poſſe etiam peccatum originale ſignificari nomine peccatorum & iniquitatum, tum quia non eſt inuſitata in Scripturis, & in profanis auctoribus figura intellectionis, qua numerus multitudinis ponitur pro numero ſingulari, & contra numerus ſingularis pro numero multitudinis, tum quia in peccato illo primo Adami, quod à poſteris generatione contrahitur, multæ fuerunt iniquitates, ſuperbia, infidelitas, inobedientia & aliæ.

Deinde illud eſt obſervandum non poſſe hunc locum depravari ab adverſariis, quaſi peccatum in hoc teſtimonio accipiatur impropriè, ideſt, pro mortalitate, aut morbo aliquo, nam eæ voces עון & חטא propriè verum peccatum ſignificant, & eædem voces in eodem Pſalmo ſæpiùs repetuntur, & ſemper accipiuntur pro vero & propriè dicto peccato, quale fuit adulterium Davidis cum Bethſabeæ, quod in eo Pſalmo potiſſimùm deploratur.

Poſtremò non licet hanc Davidis confeſſionem detorquere ad peccata parentum, qui eum genuerunt, quaſi dicere voluerit, parentes ſuos peccaſſe, cùm genuerunt. Nam in primis ſatis conſtat, Davidem non ex fornicatione, vel adulterio, ſed ex honeſto, & ſancto conjugio natum. Deinde cùm David in toto hoc Pſalmo argumenta conquirat, quibus divinam miſericordiam ad ſe flectat, non debuit peccata parentum

us, quæ propriè ſignificant gignere, vel concipere, quæ ſunt יחם & חמם.

Jam verò ex novo teſtamento habemus in primis verba illa Præcurſoris Domini, Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Quo loco in textu Græco legitur in num. ſingulari *τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου*, *Ecce qui tollit peccatum illud mundi*. Quod eſt autem peccatum illud mundi, niſi commune illud peccatum, quod per unum hominem in hunc mundum intravit, ut ex Apoſtolo ſuprà citavimus?

Deinde habemus illud Joan. 3. *Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum*. Ubi notat S. Auguſtinus lib. 6. in Julianum cap. 12. non eſſe dictum, ira Dei veniet ſuper eum, ſed manet ſuper eum, quia jam antea erat, & manet in omnibus filiis Adæ, niſi per Chriſtum tollatur.

Tertiò habemus illud Rom. 3. *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*. Certè enim ſi omnes peccaverunt, non excipiuntur parvuli à peccato. Parvuli autem propria voluntate nihil boni, aut mali egerunt, ut idem Apoſtolus ait ad Rom. 9. Igitur omnes peccaſſe dicuntur, quia filii illius ſunt, in quo omnes peccaverunt, ad Rom. 5.

Quartò habemus comparationem illam Adami cum Chriſto, gratiæ cum peccato, reſurrectionis cum morte, quam idem Apoſtolus facit in priore epiſt. ad Corinth. cap. 15. ex qua comparatione manifeſtè colligitur, ita omnes, qui ex Adamo naſcuntur, peccatum & mortis æternæ debitum contrahere, ſicut omnes, qui renaſcuntur in Chriſto, gratiam juſtificationis, & beatæ reſurrectionis pignus acquirunt.

Quintò habemus inſignem illam Apoſtoli ratiocinationem in epiſt. poſteriore ad Corinth. cap. 5. *Si unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt. Et pro omnibus mortuus eſt Chriſtus*. Ubi primùm conditionalis conſecutio ponitur, ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt. Deinde abſolutè aſſumitur, Chriſtus pro omnibus mortuus eſt. Relinquitur autem, ut abſolutè concludamus, ergo omnes mortui ſunt. Et ſatis apertè loquitur B. Paulus de morte omnium, non tam corporali, quam ſpirituali. Dicit enim Chriſtum mortuum eſſe, *ut qui vivunt, jam non ſibi vivant, ſed Deo*. Et paulò poſt clariùs, quod dixerat, Chriſtum pro nobis mortuum, dicit, *Nos Deo per Chriſtum reconciliatos*. Et paulò poſt clariſſimè, dicit, *eum qui peccatum non fecerat, pro nobis peccatum, ideſt, hoſtiam pro peccato, factum, ut nos efficeremur juſtitia Dei in illo*. Jam igitur cùm conſtet, Chriſtum pro nobis omnibus omnino mortuum, atque hoſtiam pro pecca to factum eſſe, ſequitur om-

Catholicam fidem: quia non ferè invenitur Latinus codex, ſi non à vobis nunc incipiat emendari, vel potiùs in mendum mutari, ubi non, natura, ſit ſcriptum? Quod utique cavere debuit interpretum antiquitas, niſi etiam fidei hac eſſet antiquitas, cui cœpit veſtra reſiſtere novitas. Hæc ille, qui ex eo, quòd omnes codices Latini habent, natura, rectè colligit, hoc loco non eſſe vocem ambiguam, quoniam ſi ita eſſet, aliquis vertiſſet, *prorſus*, aliquis, *natura*, nunc autem omnes eodem modo, verterunt, quia omnes eodem modo teſtimonium hoc Apoſtolicum intellexerunt. Ac de Scripturis quidem hæc loca ſufficiant.

CAPUT V.

Probatur eadem veritas teſtimoniis Patrum, qui ante Pelagianam hæreſim exortam ſcripſerunt.

SEcundo loco confirmanda eſt veritas teſtimoniis, ac traditione Eccleſiæ. Ac Primò adferemus teſtimonia Patrum illorum, qui ante Pelagianam hæreſim exortam ſcripſerunt. Deinde addemus Eccleſiæ decreta, quæ propriè hæreſim iſtam damnaverunt.

Primus igitur prodeat S. Dionyſius Areopagita, qui in lib. de Eccleſ. hierarch. cap. 3. part. 3. peccatum primi hominis toti naturæ humanæ adſcribit: *Humanam*, inquit, *naturam, initio ſtolidè à divinis beneficiis prolapſam, obnoxia paſſionibus variis vita ſuſcepit, & mortis corruptibilis finis. Quippè pernicioſa illa à vera bonitate defectio, & ſacra in paradiſo legis prævaricatio eam, quæ ſponte ſua blande mulcentibus, atque infeſtis adverſarii fraudibus cedens vitale excuſſerat jugum, his quæ ſunt divinis bonis contraria tradidit*. Quibus verbis Dionyſius Primùm docet, humanam naturam divinis beneficiis, quæ in creatione acceperat ſpoliatam, obnoxiam factam eſſe paſſionibus quoad animam, & morti, quoad corpus. Deinde rationem reddit hujus ſpoliationis, ac dicit, id factum eſſe, quia natura humana ſponte cedens fraudibus Satanæ vitale jugum excuſſit. Iſta enim defectio à vera bonitate tradidit eam his, quæ ſunt contraria divinis bonis, ideſt, paſſionibus & mortalitati.

Ubi vides S. Dionyſium non ſolùm pœnam, ſed etiam culpam toti naturæ tribuere. Quod idem paulò infra his verbis docet: *Oberrans itaque (natura humana) & à recto itinere ad eum, qui veraciter Deus eſt, tendente averſa, & perditis, atque maleficis turmis ſubjecta,*

Digitized by Google

ritus in ſpecie columbæ adventu opus es fuerit, ſicut nec naſci, & crucifigi propter functionis hujuſmodi indigentiam ſuſtinuit: ſed humani generis cauſa, quod per Adam in mortem, & fraudem, ſeductionemque ſerpentis conciderat, ut interim propriam pro ſe malignè agentis, cujuſque culpam taceam. Hic videmus, non ſolam mortem, ſed etiam ſerpentis ſeductionem toti generi humano communem eſſe, & Chriſtum crucifixum eſſe pro peccato, tum communi toti naturæ humanæ, tum propriis uniuſcujuſque, ideſt, pro peccato tum originali, tum actuali.

Quartus ſit S. Irenæus lib. 5. cap. 17. *Delevit*, inquit, *chirographum, debita noſtra, affigens illud cruci, uti quemadmodum per lignum facti ſumus debitores Deo, per lignum accipiamus debiti remiſſionem*. Vide eundem lib. 3. cap. 20. & rurſus alium locum apud Auguſtinum lib. 1. in Julianum cap. 2.

Quintus ſit Tertullianus, qui in lib. de anima, cap. 40. ſic ait: *Omnis anima eouſque in Adam cenſetur, donec in Chriſto recenſeatur: tamdiu immunda, quamdiu recenſeatur. Peccatrix autem quia immunda*.

Sextus, Origenes homil. 8. in Levitic. *Quæcumque anima*, inquit, *in carne naſcitur, iniquitatis, & peccati ſorde polluitur, propter quod dictum eſt; Nemo mundus à ſorde, nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram*.

Septimus, S. Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. ad Fidum: *Infans*, inquit, *recens natus nil peccavit, niſi quòd ſecundùm Adam carnaliter natus, contagium mortis antiqua prima nativitate contraxit*.

Octavus, S. Athanaſius ſerm. in illud: *Omnia mihi tradita ſunt*, ſub initium: *Poſtquam*, inquit, *peccaverat, & lapſus fuerat homo, ejuſque lapſu perturbatis omnibus, mors invaluiſſet ab Adam uſque ad Chriſtum, terraque execrationi data eſſet, infernus apertus, paradiſus clauſus, cœlum infenſum, & tandem corrupto, & interempto homine invaluiſſet diabolus contra nos &c.*

Nonus, S. Hilarius, qui in explicatione Pſal. 118. exponens illa verba ad finem totius Pſal. *Vivet anima mea, & laudabit te*, ſic ait: *Vivere ſe in hac vita non reputat, quippè qui dixerit; Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea. Scit ſe ſub peccati origine, & ſub peccati lege eſſe natum*.

Decimus, S. Baſilius, qui in expoſitione Pſal. 32. explicans illud, *Diligit miſericordiam, & judicium, miſericordia Domini plena eſt terra*: *Nequit*, inquit, *homo mundo corde, ac liber omnino à ſorde peccati inveniri, etiamſi unius diei tempore ſupra terram vixerit. Quamobrem ſi quis videat quotidiè malitiam invaleſcentem, ac depaſcentem homines, & fragile genus hominum mille mortibus delictorum gratia dignum, tanto admirabitur magis divitias bonitatis divinæ tolerantiæ, & longanimitatis*. Vide alium locum ejuſdem apud Auguſtinum lib. 1. in Julianum cap. 2.

Undecimus, S. Ambroſius, qui in Apologia David cap. 11. ſic ait: *Antequam naſcamur, maculamur contagio; antequam uſuram lucis, originis ipſius excipimus injuriam, in iniquitate concipimur*. Et infrà: *Meritò David deploravit in ſe ipſa inquinamenta naturæ, quòd prius inciperet in homine macula, quàm vita*. Item lib. 1. de pœnitentia cap. 2. ſic ait: *Omnes homines ſub peccato naſcimur, quorum ipſe ortus in vitio eſt, ſicut habes le-*theum. Hic igitur auctor in comment. cap. 5. ad Romanos, ſic ait: *Manifeſtum eſt itaque in Adam omnes peccaſſe, tamquam in maſſa, ipſe enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes nati ſunt in peccato. Ex eo*
B *igitur omnes peccatores, quia ex ipſo ſumus omnes*. Item in comment. cap. 4. ad Hebræos: *Juxta ſimilitudinem carnis ſine peccato, quia natura, quam veram ſuſcepit, ſimilis eſt carnis noſtræ, peccata verò nequaquam habuit, quæ caro noſtra de parentibus contraxit, quia tale fuit originale peccatum in carne primi hominis, unde & pœna, & remedium fieri potuiſſet*.

Tertiusdecimus, Cyrillus Hieroſolymitanus catecheſi 2. *Per hunc*, inquit, *Pater noſter Adam pulſus eſt, & pro paradiſo admirando quodam modo ſponte ſua fructus ferente, terram ſpiniferam accepit. Quid igitur (dixerit aliquis) decepti perimus: numquid non eſt deinceps ſalus? cecidimus, an non licet reſurgere?*

Quartusdecimus, S. Gregorius Nazianzenus orat. 3.
C de pace, ſic ait: *Totus lapſus ſum, atque ex primigeni hominis inobedientia, & diaboli fraude condemnatus ſum*. Et in 2. oratione in S. Paſcha, dicit, nos omnes ab initio per peccatum lapſos. Vide etiam alia loca apud Auguſtinum lib. 1. in Julianum cap. 2.

Quintusdecimus, S. Hieronymus in commentario cap. 6. Oſeæ Prophetæ: *Et ibi*, inquit Deus, *hoc eſt in Paradiſo, omnes prævaricati ſunt in me, & in ſimilitudinem prævaricationis Adam. Non enim mirum, ſi quod in parente præceſſit, etiam in filiis condemnetur*. Item in commentar. cap. 2. Micheæ: *Unuſquiſque noſtrum cum Adam de paradiſo cecidit, & in hujus mundi captivitate verſatur*. Vide alium locum apud Auguſtinum loco citato.

D Sextusdecimus, Ruffinus in comment. Pſalm. 50. *Ego*, inquit, *conceptus contraxi mecum iniquitatem originalis delicti. Numquid de adulterio David natus erat, de Jeſſe juſto viro, & conjuge ejus? Quid eſt ergo quod ſe dicit, in iniquitatibus conceptum eſſe, niſi quia detrabitur iniquitas ex Adam? nemo naſcitur, niſi trahens culpam, & culpa pœnam*. Fortaſſe Ruffinus hæc ſcripſit poſt hæreſim Pelagianorum exortam: tamen placuit ejus teſtimonium hic adſcribere, quia vixit idem auctor etiam ante illud tempus.

Septimusdecimus, S. Siricius Papa, in epiſt. 1. ad Himerium cap. 2. ſic ait: *Infantibus, qui necdum loqui valent per ætatem, vel his, quibus in qualibet neceſſitate opus fuerit ſacra unda Baptiſmatis, omni volumus celeritate ſuccurri, ne ad noſtrarum perniciem tendat anima-*
E *rum, ſi negato deſiderantibus fonte ſalutari unuſquiſque exiens de ſæculo, & regnum perdat, & vitam*.

Decimusoctavus, S. Joannes Chryſoſtomus in homil. ad Neophytos: *Venit*, inquit, *ſemel Chriſtus, invenit noſtrum chyrographum paternum, quod ſcripſit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus poſterioribus peccatis*. Sic enim vertit verba de verbis S. Auguſtinus lib. 1. in Julianum, ubi etiam diligenter notavit, Chryſoſtomum non fuiſſe contentum dicere, *chyrographum paternum*, ſed addidiſſe, *noſtrum*, ut intelligeremur, ad nos etiam pertinere, & noſtrum eſſe ipſum Adæ peccatum. Alia loca Chryſoſtomi vide inferius cap. 9. ubi ſolvuntur argumenta.

Decimusnonus, S. Auguſtinus in lib. 1. ad Simplicianum (quem ſcripſit antequam Pelagiana hære-
ſis

Digitized by Google

Eccleſiaſtica.

NUnc adferemus judicia non ſingulorum hominum, ſed ipſarum Eccleſiarum, ſive Conciliorum, quibus error ille Pelagii, Cæleſtii & Juliani, quem Faber, Eraſmus & Zuvinglius noſtro ſæculo renovarunt, publicè damnatus fuit. Habemus autem judicia totius orbis terrarum.

Primùm enim in Oriente Concilium Paleſtinum, Epiſcoporum 14. errorem hunc ita damnavit, ut Pelagium ipſum ad eundem errorem damnandum compulerit. Meminit hujus Synodi S. Auguſtinus lib. 1. in Julianum cap. 2. epiſt. 106. & alibi.

Deinde in Occidente habemus ex Africa Concilium Milevitanum, quod in 2. can. ita ſtatuit: *Placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remiſſionem peccatorum eos quidem baptizari, ſed nihil ex Adamo trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, anathema ſit.*

Habemus item ex Africa Concilium Carthaginenſe nationale frequentiſſimum, Epiſcoporum videlicet 217. quod poſt confirmationem à Zozimo ſummo Pontifice obtentam, à toto orbe receptum fuit, ut refert S. Proſper in Chronico ad annum 420.

Ex Hiſpania habemus Concilium Toletanum VI. can. 1. ubi ſic legimus: *Ex his tribus divinitatis perſonis ſolum filium fatemur ad redemptionem humani generis propter culparum debita, quæ per inobedientiam Adæ originaliter, & noſtro libero arbitrio contraximus, reſolvenda, à ſecreto Patris, arcanoque prodiiſſe, & humanitatem ſine peccato de ſancta ſemper Virgine aſſumpſiſſe.* Vide etiam Concilium Toletanum XII. can. 2.

Ex Gallia habemus Concilium Arauſicanum II. canon. 2. ubi ſic legimus: *Si quis ſoli Adæ prævaricationem ſuam, & non ejus propagini aſſerit nocuiſſe; aut certè mortem tantùm corporis, quæ pœna eſt peccati, non autem & peccatum, quod eſt mors animæ, per unum hominem in omne genus humanum tranſiſſe teſtatur, injuſtitiam Deo dabit, contradicens Apoſtolo dicenti, Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit &c.*

Ex Germania habemus Concilium Moguntinum, can. 5. ubi ſic legimus: *Hoc primorum hominum peccatum propagatione in omnes homines tranſiit, & ſecum pœnam ſuam trahit, ut ſint omnes homines iræ Dei, damnationis, & mortis rei, & ad peccatum proni.*

Ex Italia habemus reſponſa veterum ſummorum Pontificum, Innocentii, Zozimi, Cæleſtini, Leonis, Gregorii. Nam B. Innocentius I. exortum erro... *quo nullus omnino natorum, antequam per baptiſmum liberetur, non tenetur obnoxius.* Poſt hæc verba recitata ita ſubjungit Auguſtinus: *In his verbis Apoſtolicæ ſedis tam antiqua, atque fundata, certa & clara eſt Catholica fides, ut nefas ſit de illa dubitare Chriſtiano.*

B. Cæleſtinus in epiſtol. ad Gallos prima, poſt finem epiſtolæ annectit aliquot capitula, quibus quidquid contrarium eſt, minimè Catholicum habendum eſſe pronunciat, in 4. cap. ſic ait: *In prævaricatione Adæ omnes homines naturalem poſſibilitatem, & innocentiam perdidiſſe.* In cap. 12. ſic rurſus loquitur: *Illud quod circa baptizandos in univerſo mundo ſancta Eccleſia uniformiter agit, non otioſo contemplamur intuitu, cùm ſive parvuli, ſive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius fontem vitæ adeunt, quàm exorciſmis, & exſufflationibus clericorum, ſpiritus ab eis immundus abigatur: ut tunc verè appareat, quo modo princeps mundi hujus mittatur foras, & quo modo prius alligetur fortis, & deinceps vaſa ejus diripiantur in poſſeſſionem tranſlata victoris, qui captivam ducit captivitatem, & dat dona hominibus.*

S. Leo I. epiſt. 86. ad Nicetam Aquilejenſem ita loquitur: *Sed ab iſtis ideò per naturalem induſtriam dicitur præveniri, ut quæ ad gratiam proprio clara ſit ſtudio, nullo videatur peccati originalis vulnere ſauciata. Ideò etiam parvulos dicunt, ſi ſine Baptiſmo hinc de ſæculo exierint, non poſſe damnari, neque reos in peccato Adæ teneri, ſed ad regnum, vel ad vitam æternam ſine ulla cunctatione venire, cùm Apoſtolus dicat; Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertranſiit, propter quod & ipſi parvuli baptizantur.*

S. Gregorius in epiſt. 53. lib. 7. ad Secundinum: *Illud*, inquit, *incertum non eſt, quia niſi ſacri Baptiſmatis gratia fuerit renatus homo, omnis anima originalis peccati vinculis eſt obſtricta.* His accedunt Poſtremò Concilia univerſalia duo, Florentinum & Tridentinum, quorum illud in literis unionis ſic docet: *Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendos:* Iſtud autem ſeſſ. 5. in decreto de peccato originis, ad verbum repetit decreta Conciliorum veterum Milevitani & Arauſicani. Quæ cùm ita ſint, nulla omnino remanet de fide Catholicæ Eccleſiæ dubitatio: ut non potuerint Eraſmus, Faber Zuvinglius atque Anabaptiſtæ ſine incredibili temeritate errorem toties damnatum, iterum innovare.

CA-

Digitized by Google

poſtolica traditione docet S. Dionyſius in lib. de Eccleſiaſt. Hierarchia cap. ult. Origenes hom. 8. in Leviticum, B. Cyprianus lib. 3. epiſt. 8. S. Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos extremo, S. Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo, contra Donatiſtas, cap. 24. neque id Pelagiani, aut Zuvinglius, vel Eraſmus negaverunt: & ſemper in Eccleſia fuit hæc ſollicitudo fidelium, ut diligentiſſimè providerent, ne quis omnino, ſive adultus, ſive infans abſque Baptiſmo decederet, ut perſpicuum eſt ex epiſtola Siricii, ſuprà citata, ad Himerium cap. 2. & ex epiſt. 28. S. Auguſtini, ad S. Hieronymum. Et præter Apoſtolicam traditionem habemus verbum ipſum ſcriptum, quod ea traditio nobis explicuit clarius: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei*, Joan. 3.

Certum autem eſt, Baptiſmum dari ad remiſſionem peccati. Nam qui baptizantur, *renaſcuntur ex aqua, & Spiritu ſancto*, Joan. 3. Cur autem renaſci debet per gratiam, cujus generatio corrupta non fuit per peccatum?

Item qui baptizantur, moriuntur peccato & reſurgunt: *Ut in novitate vitæ ambulent*, Rom. 6. Quomodo verò mori poteſt peccato, qui peccatum nullum habet? Rurſus qui baptizantur, mundantur & lavantur. Epheſ. 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Tit. 3. *Per lavacrum regenerationis, & renovationis &c.* Actor. 22. *Ablue peccata tua invocato nomine ipſius*. Qui autem fieri poteſt, ut mundetur, & lavetur, qui ſordes, aut maculas nullas habet?

Denique idem oſtendit forma Baptiſmi. Sive enim per formam intelligamus verba illa: *Ego te baptizo &c.* Sive ſymbolum illud externum, quod eſt ſimilitudo rei internæ; falſa erit forma Baptiſmi, ut Concilia allegata teſtantur, ſi Baptiſmus non datur in remiſſionem peccatorum. Nam quid eſt: *Ego te baptizo*, niſi, ego te lavo, vel mundo, juxta Scripturas definientes Baptiſmum, lavacrum regenerationis, quo mundamur in verbo vitæ? Quid verò ſignificat Symbolum illud externum, quo mergimur in aquam, emergimus ex aqua, niſi (ut Apoſtolus ipſe docet, Roman. 6.) *Mori nos peccato, ut reſurgamus juſtitiæ*? Quare dubitari non poteſt, quin infantes, quibus neceſſarium eſſe baptiſmum ex verbo Chriſti & Apoſtolica traditione monſtratum eſt, peccatum habeant quod ſecum ex utero matris adduxerint.

Secunda ratio dicitur à cæremoniis Baptiſmi antiquiſſimis, & in Eccleſia univerſa celebratis exorciſmo videlicet & exſufflatione. Quo argumento utitur paſſim S. Auguſtinus, ut lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſion. cap. 34. lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 20. & lib. 6. in Julianum, cap. 2. utuntur etiam Cæleſtinus Papa in epiſtol. ad Gallos, & alii poſteriores. Nam Pelagiani reprehendere nec poterant, nec audebant uſum univerſæ Eccleſiæ, quo per exorciſmum, & exſufflationem ab infantibus baptizandis ſpiritus immundus abigitur. Sic enim ſcribit Auguſtinus lib. 6. in Julianum cap. 2. *Id tu commemorare timuiſti, tamquam ipſe à toto orbe exſufflandus eſſes, ſi huic exſufflationi, qua princeps mundi à parvulis ejicitur foras, contradicere voluiſſes*. Quòd ſi ſpiritus immundus ex infantibus ejicitur, & virginis purgandum inſtituta fuerat: ex aliorum verò ſententia, ſi non ad tollendum peccatum originale, certè ad ſignificandam ejus purgationem referebatur.

B Nam ideò in eo membro fieri juſſa eſt, in quo evidentius peccati illius effectus apparet, & per quod genus humanum carnaliter propagatur, & propagatione inficitur. Vide Auguſtinum tractat. 30. in Joannem.

Quarta ratio ex pœna peccati. Mors pœna peccati eſt, ut ex eo conſtat, quod dictum eſt primo parenti: *Quacumque die comederis ex eo, morte morieris*, Geneſ. 2. Moriuntur autem omnes, & ipſi etiam infantes, qui propria voluntate nihil egerunt boni vel mali, igitur peccatum quoddam infantibus ineſt, quod non committitur propria voluntate, ſed ipſa propagatione à parentibus trahitur.

C Neque reſponderi poteſt, mortem fuiſſe pœnam Adamo, filiis autem non eſſe pœnam, ſed infortunium & calamitatem, quemadmodum cùm quis ob culpam ſuam ad inopiam redactus, filios pauperes gignit, ipſi quidem inopia pœna peccati eſt, filiis autem infelicitas & miſeria.

Hoc, inquam, reſponderi non poteſt. Nam Deus per Ezechielem teſtatur, ſe non affligere filios ob culpas parentum. Sic enim legimus Ezechielis 18. *Quid eſt, quòd parabolam iſtam vertitis in proverbium in Iſrael, dicentes: Patres comederunt uvas acerbas, & dentes filiorum obſtupeſcunt? Vivo ego, dicit Dominus, ſi erit ultra vobis parabola hæc in proverbium in Iſrael: Ecce omnes animæ meæ ſunt, ut anima patris, ita anima filii mea eſt: Anima quæ peccaverit, ipſa morietur, filius*
D *non portabit iniquitatem patris, nec pater portabit iniquitatem filii*.

Neque huic loco repugnat quod legimus in Exod. cap. 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem*. Nam Deus punit peccatum patrum in filiis non ſemper, ſed tunc ſolùm, cùm filii imitantur peccata patrum, ut docent S. Patres, Hieronymus in comment. ad cap. 18. Ezechiel. Auguſtinus in Pſal. 108. in illa verba: *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus*. Et in lib. cont. Adimantum cap. 7. Chryſoſtomus hom. 29. in Geneſin, tractans illud: *Maledictus puer Chanaam*, & hom. 75. in Matth. Gregor. lib. 15. moral. cap. 22. & Thomas in 1. 2. q. 87. art. 8. Quos
E ſequuntur ferè omnes recentiores, & hoc ipſum indicat Scriptura, cùm ait: *His qui oderunt me*; Non enim ſimpliciter Deus dicit, ſe puniturum peccata patrum in filiis, ſed in iis qui eum oderunt.

Itaque non puniuntur filii pro patribus, quaſi non mereantur eam pœnam peccata filiorum, aut magis puniantur quàm meriti ſunt, ſed quia niſi præceſſiſſent peccata parentum, Deus eos fortaſſe non puniviſſet in hoc mundo, ſicut parentes eorum non punivit. Cùm igitur infantes non ſint rationis capaces, ac per hoc non imitentur peccata patrum, & tamen puniantur pœna omnium graviſſima, quæ eſt mors temporalis, & æterna, ſequitur neceſſariò, ut habeant aliquod aliud peccatum, ob quod juſtè puniantur, & hoc eſt, quod originale vocamus.

Quocirca S. Paulus abſolutè pronunciat, *Mortem ſtipen-*

centeſima, quæ aberravit à grege, & drachma perdita Luc. 15. omnium conſenſu naturam humanam univerſam ſignificabant. Ille etiam, qui Lucæ 10. deſcendens ab Hieruſalem in Hiericho incidit in latrones, atque ab eis ſpoliatus, & ſemivivus relictus, jacebat in via, ſine controverſia genus humanum deſignat, quod à Satana in primo parente gratiæ cœleſtis indumento exutum, & plagis confectum, ita jacebat, ut ſemivivus rectè dici poſſet, cùm ablata eſſet animæ vita gratiæ, non vita naturæ.

Septima ratio ex diverſo judicio, & ſenſu Sanctorum & Ethnicorum in natalitiis hominum. Siquidem Ethnici, qui peccatum originis ignorabant, magna celebritate colebant natales dies, ac potiſſimum Reges & Principes. Geneſ. 40. Pharao celebrabat convivium ſolemne die natalitiorum ſuorum: idem facit Matth. 14. Herodes idem paſſim legitur in hiſtoriis gentilium. Contrà verò Sancti diem ſuum natalem ob originis corruptionem deplorant: *Pereat dies, in qua natus ſum*, inquit Job cap. 3. & Hieremias c. 20. *Maledicta dies, in qua natus ſum*. Abraham quoque filii ſui non diem natalem, ſed diem ablactationis celebravit Geneſ. 21. Porrò Eccleſia Chriſtiana natalitia Sanctorum feſtivis gaudiis recolit, ſed ea natalitia vocat, non quibus cum peccato naſcuntur ad vitam mortalem, ſed quibus per temporalem mortem tranſeunt ad vitam beatam & immortalem. Scit enim *pretioſam eſſe in conſpectu Domini Sanctorum ejus mortem*. Pſal. 15. Et, *Beatos eſſe mortuos, qui in Domino moriuntur*, Apocal. 14.

Octava ratio ex antiquitate ſententiæ Catholicæ, & novitate erroris contrarii. Una enim ex præcipuis notis hæreſeos eſt, ſi poſt fidem Catholicam prædicatam & receptam & longo tempore cultam, nova aliqua opinio exoriatur, quæ novitate ſua perturbet animos fidelium aſſuetos jam dudum contrariæ doctrinæ. Talem fuiſſe doctrinam Pelagii, quæ negat originale peccatum, teſtatur his verbis S. Auguſtinus in lib. 3. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 6. & 7. *Unde nobis hoc negotium repentè emerſerit, neſcio. Nam ante parvum tempus à quibuſdam tranſitoriè colloquentibus, curſim mihi aures perſtricta ſunt, cùm illic apud Carthaginem eſſemus, non ideò parvulos baptizari, ut remiſſionem accipiant peccatorum, ſed ut ſanctificentur in Chriſto. Qua novitate permotus, & quia opportunum non fuit, ut contra aliquid dicerem, & non tales homines erant, de quorum eſſem auctoritate ſollicitus, facilè hoc in tranſactis, atque abolitis habui. Et ecce contra Eccleſiam jam ſtudio flammante defenditur, ecce ſcribendo etiam memoria commendatur, ecce res in hoc diſcriminis adducitur, ut hinc etiam à fratribus con-*

tione ducuntur. Primo loco adferam teſtimonia Scripturarum, quæ olim Pelagiani objiciebant: Deinde quæ Zuvinglius poſtea adjecit. Primum teſtimonium ex Teſtamento veteri, erat illud Ezech. 18, *Filius non portabit iniquitatem Patris*. Hoc teſtimonium, ut potiſſimum in hac cauſa protulerat olim Julianus, protulit etiam noſtro ſæculo Zuvinglius in lib. de Baptiſmo, in digreſſione de peccato originis.

Reſpondit S. Auguſt. lib. 6. in Julianum, cap. 12. verba Ezechielis eſſe prophetica, iiſque promitti beneficium Teſtamenti novi, quo per regenerationem delendum erat chyrographum paternum, ut non amplius noceret peccatum veteris Adami, iis, qui ad novum Adamum per Baptiſmum pertinere cœpiſſent. Quod evidentius ſcribitur à Hieremia, c. 31. his verbis: *In diebus illis non dicent, Patres manducaverunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Sed unuſquiſque in ſuo peccato morietur. Omnis homo, qui comederit uvam acerbam obſtupeſcent dentes ejus. Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Juda fœdus novum, non ſecundùm pactum quod pepigi cum patribus veſtris in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti; pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus ſum eorum, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Iſrael: Poſt dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum, quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor amplius.*

Sed obſervandum eſt hoc loco, duobus modis poſſe fieri, ut filius non portet iniquitatem patris, Uno modo ſi per novam generationem transferatur ab illo patre ad alium; & hoc modo promittit Deus per Hieremiam futurum in Teſtamento novo, ut homines per regenerationem tranſlati ab Adamo ad Chriſtum, non portent iniquitatem Adami: Altero modo, ſi non imitetur iniquitatem patris nec ſit particeps peccati illius; & hoc modo videtur Ezechiel dicere, Filium non portaturum iniquitatem patris, ut expoſuimus capite ſuperiore. Ezechiel enim apertè prohibet ipſis Judæis nomine Dei, ne utantur eo proverbio: *Patres comederunt uvas acerbas, & dentes filiorum obſtupeſcunt*. Et rationem reddit, *quia æqua ſunt viæ Domini, & omnes animæ ejus ſunt &c.* Et juxta hanc expoſitionem promptum eſt Pelagianis reſpondere, Filios non regeneratos non portare iniquitatem patris, ſed ſuam; peccatum enim originale, tametſi ab Adamo eſt, non tamen Adami, ſed noſtrum eſt.

Itaque idem S. Auguſtinus, qui hoc loco conten-

Digitized by Google

lis verbis Roman. 5. *Sicut per unius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi &c.* Si enim non imitatione, ſed propagatione peccatores conſtitue-
B rentur homines ob inobedientiam Adami, non diceret Apoſtolus, multi, ſed omnes. Reſpondet S. Auguſtinus in eodem lib. 6. in Julian. cap. 12. per multos intelligi debere omnes, qui naſcuntur ex Adamo, qui verè ſunt multi. Poſſunt enim aliqua eſſe omnia, quæ tamen non ſint multa, ut Evangelia quatuor, ſunt omnia non multa: Poſſunt etiam eſſe multa, quæ non ſint omnia, ut credentes in Chriſtum multi ſunt, non tamen omnes, quia non omnium eſt fides.

Apoſtolus igitur valdè propriè dixit, multos conſtitui per Adamum peccatores, & multos juſtos per Chriſtum, quia omnes, qui naſcuntur ex Adamo, conſtituuntur peccatores, & illi ſunt multi, non ta-
C men omnes ſimpliciter, cùm Heva ſit homo, & tamen non ſit per Adamum injuſta conſtituta, & Chriſtus etiam ſit homo, & tamen nec ſit ex Adamo, nec peccator: & ſimiliter omnes, qui renaſcuntur in Chriſto, conſtituuntur juſti, & hi ſunt multi, ſed non omnes ſimpliciter, quia non omnes renaſcuntur in Chriſto.

Porrò Scriptura utrumque dixit, & multos, & omnes. Ait enim: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ: ſicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per unius obeditionem juſti conſtituentur multi.* Cùm dicit, *omnes*, ſignificat, neminem eſſe ex Adamo,
D qui non ſit peccator, neminem ex Chriſto, qui non ſit juſtus: & ſimiliter neminem eſſe peccatorem, qui non ſit ex Adamo, neminem eſſe juſtum, qui non ſit ex Chriſto. Cùm dicit (*multos*) ſignificat illos, quos dixit omnes, non eſſe omnes ſimpliciter, ſed tamen abſolutè, & ſimpliciter multos.

Similis locus eſt in cap. 17. Geneſ. *Patrem multarum gentium poſui te.* Et cap. 22. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Ubi videmus eos, qui promittuntur Abrahæ in filios, nunc dici multos, nunc omnes, quia omnes ſunt in quodam genere, & tamen ſimpliciter non omnes, ſed multi.

Dicet aliquis, ſi omnes, qui naſcuntur ex Adamo, contrahunt originale peccatum, cur Apoſtolus in eo-
E dem cap. ſcribit: *Gratiam Dei per Chriſtum abundaſſe in plures, quàm peccatum abundaverit per Adamum?* Reſpondeo, vocem illam (*plures*) non ſignificare comparationem eo loco, ſed æquivalere voci (*multos*) Nam in textu Græco non eſt πλείονας, ſed πολλὰς. Itaque ſenſus eſt, Gratiam Dei per Chriſtum non fuiſſe reſtrictam ad unum, vel duos, ſed abundaſſe in plures, ſicut peccatum non ſolùm infecit Adamum & filios, ſed alios plurimos. Atque hoc quod eſt abundare in plures, multò magis convenit gratiæ, quàm peccato, cùm gratia ſit potentior & efficacior.

Tertium teſtimonium ſumebant ex eodem loco Apoſtoli: *Per unum hominem peccatum in mundum intravit.* Nam ſi peccatum intraſſet in mundum per generationem, non diceret Apoſtolus, per unum hominem, ſed per duos homines. Generatio enim duos fuit. Tum quia peccatum Adami, non Hevæ traducitur in poſteros. Tum quia vir cauſa eſt activa generationis, mulier paſſiva. Quare ſi Heva peccante, Adam in innocentia permanſiſſet, non haberent ipſorum filii originale peccatum, & contra haberent illud, ſi Heva in innocentia permanente ſolus Adam peccaſſet.

Quartum teſtimonium accipiebant ex verbis illis Apoſtoli Pauli 2. ad Cor. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, ſicut geſſit, ſive bonum, ſive malum.* Reſpondet S. Auguſt. lib. 6. in Julian. c. 4. parvulos vel manifeſtandos eſſe ante Chriſti tribunal, vel non manifeſtandos, ſi non manifeſtandos, quia videlicet de adultis tantùm loquatur Apoſtolus, nihil hanc ſententiam ad parvulos pertinere, ac per hoc non probari hoc teſtimonio non eſſe in parvulis originale peccatum: ſi manifeſtandos, parvulos non regeneratos reportaturos quod geſſerunt per alios, ideſt peccatum, ſicut reportabunt parvuli regenerati, quod geſſerunt per alios, ideſt, meritum fidei. Sicut enim prodeſt parvulis, dum baptizantur, quod per alios credunt, & ideò inter fideles, & juſtos numerantur à Chriſto: Sic etiam mirum non eſt ſi eis noceat, quòd fidem & juſtitiam amiſerunt per alium, & ideò inter infideles & injuſtos numerantur à Chriſto, atque ad eorum gregem pertinent, de quibus præcurſor Domini dicit: *Qui non credit in filium, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum*, Joan. 3.

Quintum teſtimonium adducit Zuvinglius in lib. de Baptiſmo, ex cap. 3. & 4. ad Rom. his verbis: *Nunc Scripturæ teſtimonia, quæ polliciti ſumus, proferemus. Paulus ad Roman. 3. peccati cognitionem per legem oboriri dicit. Ubi ergo legis cognitio nulla eſt, ibi nec peccati cognitio eſſe poteſt. Ubi verò cognitio peccati non eſt, ibi nec prævaricatio eſt, adeoque nec damnatio quoque ibidem eſſe poteſt. Idem enim hoc Paulus teſtatur ad Rom. 4. dicens. Siquidem ubi non eſt lex, ibi nec tranſgreſſio eſt. Jam ergo teſtimoniorum iſtorum vim, & potentiam conſidera, quæ tanta eſt, ut omnia omnium Theologorum de originali peccato commenta penitus ſubvertat. Morbus enim hic nobis damnationem adferre nequit, quæ tum demum ſubſequitur, cùm legem oculis noſtris expoſitam conſpicati, adhuc tamen morbo hoc, & affectu corruptæ naturæ impulſi, legem tranſgredimur.*

Reſpondeo, Zuvinglium ex duobus Scripturæ teſtimoniis non ſyllogiſmum, ſed paralogiſmum texuiſſe. Nam ex illo teſtimonio: *Per legem cognitio peccati*, ad Rom. 3. deduxit, Ubi nulla eſt cognitio legis, nullam eſſe prævaricationem. Quam conſecutionem non rectè probavit ex illo alio teſtimonio, *Ubi lex non eſt, nec prævaricatio eſt*, ad Rom. 4. Non enim Apoſtolus ait, ubi legis cognitio non eſt, nec prævaricatio eſt; quæ erat Zuvinglii collectio; ſed, Ubi lex non eſt, nec prævaricatio eſt. Et quidem quod Apoſtolus ait, veriſſimum eſt, non enim poteſt fingi prævaricatio, niſi ſit lex, quæ prævaricando violetur. Quod autem Zuvinglius ait, falſum eſt, cùm ſæpè fiat, ut aliqui legem ignorent, & tamen eam verè prævaricentur. Unde ſunt peccata, quæ dicuntur ignorantiæ, quæ peccata lethalia eſſe poſſunt ſi ignoran-

Digitized by Google

prævaricatione loquitur, ideſt, quæ propria voluntate committitur, ideò illam ejus propoſitionem, Ubi non eſt prævaricatio, ibi nec damnatio eſſe poteſt, falſam eſſe contendimus, & Scripturis contrariam. Nam idem Apoſtolus, qui ad Roman. 9. dicit, infantes nihil boni, nihil mali feciſſe, ac per hoc nullam legem propria voluntate prævaricatos eſſe. Idem ad Epheſ. 2. ſcribit: *Omnes eſſe natura filios iræ.* Et ad Roman. 5. *Unius delicto in omnes homines in condemnationem.*

Denique Zuvinglius illud aſſumit, quod potiſſimum in quæſtione verſatur, ſolam videlicet prævaricationem, quæ eſt actuale peccatum, eſſe propriè peccatum, quod hominem damnare poteſt. Id enim Catholici omnes negant, & contrarium teſtimoniis multis Scripturarum apertiſſimè probant. Ipſe verò probavit quidem ex Scripturis, per legem cognoſci peccatum, & ubi lex non eſt, non eſſe prævaricationem: quæ duo extra controverſiam ſunt; ſed, ubi non eſt prævaricatio, non eſſe damnationem, quod unum ei probandum fuerat, nulla ratione probavit, ſed aſſumpſit ut certum, quod vitium Dialectici vocant, petere principium, quo nihil abſurdius in diſputatione committitur.

Sextum teſtimonium petit idem Zuvinglius in eodem libro ex illis Apoſtoli verbis ad Rom. 7. *Abſque lege peccatum erat mortuum, ego autem vivebam ſine lege aliquando. Porrò veniente mandato peccatum revixit.* *Quando*, inquit Zuvinglius, *ſine lege vixiſſe dicemus Apoſtolum? nempe cùm puer adhuc eſſet, & ætate tener. Alioquin enim ſine lege nemo eſſe poteſt.* Sed clarius ex hoc loco argumentum format idem Zuvinglius in declaratione de peccato originis, propè finem. Ibi enim probat, parvulos, & non baptizatos, eſſe in ſtatu innocentiæ, hoc argumento: *Quamdiu*, inquit, *parvuli legis capaces non ſunt, in ſtatu eſſe innocentiæ, nos incunctanter de noſtris aſſerimus, fulti auctoritate Pauli ad Roman. 4. Ubi enim non eſt lex, ibi nec prævaricatio. Sunt autem teneri inexperti, legumque rudes, non minus ſine lege, quàm Paulus: ergo non tranſgrediuntur, proindeque nec damnantur. Perhibet autem Paulus, ſe aliquando ſine lege vixiſſe, ad Roman. 7. id autem de nulla ætatis ejus parte, quàm infantia, pueritiave intelligendum eſt. Peccatum ergo tum ei mortuum fuerit, at ubi lex vixerit, jam ſe mortuum eſſe teſtatur. Eodem modo nos, quamdiu ſumus per ætatem rudes legis, non peccamus ipſi: ubi verò lux legis affulſit, jam rei reddimur.* Hæc ille.

ſtomo in comment. ejuſdem loci. Eſt autem expoſitio communior ſanctis Patribus, quòd Apoſtolus loquatur in perſona naturæ humanæ, qualis erat ante legem Moſis, & ſententia hujus loci hæc ſit, Peccatum abſque lege Moſis mortuum erat, quia non cognoſcebatur ut offenſa Dei, nec ut reatum mortis adducens. Homines autem vivebant ſine lege, Moſis videlicet, aliquando, & ideò in oculis eorum ignorantia excæcatis, peccatum mortuum erat, ſed ubi lex advenit, peccatum revixit, quia cognoſci cœpit. Vide comment. Chryſoſtomi & Theophylacti, necnon Ambroſii (ſive quicumque is fuit auctor) Haymonis, Anſelmi, Thomæ, & aliorum in hunc locum. Denique etiam Auguſtinum lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 1. & lib. 83. quæſt. 66.

Poſtremò, ſi concederemus hoc teſtimonium propriè ad parvulos pertinere, non propterea efficeretur, parvulos nondum baptizatos eſſe in ſtatu innocentiæ, ſed ſolum carere eos peccato actuali, quod propria voluntate committitur. Qui enim ſine lege ſunt, ideſt, ut Zuvinglius explicat, legem nón norunt, neque ejus noſcendæ capaces ſunt, non poſſunt actione propria legem prævaricari. At quæſtio noſtra eſt, an præter actuale peccatum non ſit etiam aliquod aliud verè ac propriè dictum peccatum, quod non actione propria committatur, ſed à parentibus per generationem trahatur. Ad quam quæſtionem nihil omnino pertinet locus Apoſtoli à Zuvinglio adductus.

Septimum teſtimonium adducitur ab eodem Zuvinglio, tum in lib. de Baptiſmo, tum in declaratione de peccato originis, ex cap. 5. ad Rom. ubi ſic Paulus loquitur: *Regnavit mors ab Adam uſque ad Moſem, in eos quoque qui non peccaverunt in ſimilitudinem prævaricationis Adam.* Nam ex hoc loco Zuvinglius colligit, mortem quidem ex primo parente trahi, non autem peccatum. Sed facilis eſt reſponſio. Nam Apoſtolus (ut ſuprà diximus) demonſtrare voluit, ante legem Moſis, fuiſſe in mundo peccatum, & omnes homines fuiſſe peccatores, tametſi peccatum non ita perſpicuè cognoſceretur, ut offenſa Dei. Id verò probat ex morte, quæ eſt pœna peccati, & in omnibus regnat, & regnavit etiam illo tempore, quo peccatum non perſpicuè cognoſcebatur, ideſt, ab Adam uſque ad Moſem.

Quare non dicit Apoſtolus, mortem regnaſſe in eos, qui nullo modo peccaverunt (ſi enim hoc diceret, neque probaret quod volebat, & verbis illis ſuis repugnaret, mors in omnes homines pertranſiit,

Explicantur teſtimonia Patrum, quæ Pelagianis in ſpeciem favere videntur.

EX Patribus pauci quidam ſunt, qui pro ſententia Pelagianorum adduci poſſent, videlicet Clemens Alexandrinus, Ambroſius, Arnobius, S. Joannes Chryſoſtomus & Theodoretus. Clemens lib. 3. Stromat. ſub finem, ſic ait: *Dicant ergo nobis, ubi fornicatus eſt infans natus, vel quomodo ſub Adæ cecidit execrationem, qui nihil eſt operatus?*

At non ſatis conſtat, cujus hæc verba ſint, ipſius ne Clementis, an hæreticorum, cum quibus in eo Stromate Clemens diſputat. Ac probabile eſt, illis verbis contineri objectionem Julii Caſſiani, & aliorum, qui docebant malam eſſe generationem, & ea de cauſa nuptias damnabant. Illi enim prolato teſtimonio ſancti Job: *Nemo mundus à ſorde, nec ſi ſit infans unius diei*, inde colligebant, infantes naſci immundos & peccatores; & quoniam certum eſt, non eſſe infantes propria aliqua actione pollutos, cùm nec fornicari, nec aliquid ejuſmodi facere poſſint, efficiebant malam eſſe generationem, quandoquidem ex ea homines procreantur immundi. Sic enim continuò ſubjicit Clemens. *Reſtat ergo eis (ut videtur) conſequenter ut dicant, malam eſſe generationem, non ſolùm eam, quæ eſt corporis, ſed etiam eam, quæ eſt animæ.* Itaque hæretici illi peccatum originis non negabant, ſed aſſerebant potiùs, & ex ea aſſertione errorem ſuum aſtruere conabantur.

S. Ambroſium adducit Michael Servetus (teſte Sixto Senenſe lib. 6. Bibliothecæ ſanctæ, annotat. 236.) contra peccatum originale, propter illa verba, quæ habentur in commentario capitis quinti ad Romanos: *Mors diſſolutio corporis eſt, cùm anima à corpore ſeparatur. Eſt & alia mors, quæ ſecunda dicitur in gehenna, quam non peccato Adæ patimur, ſed ejus occaſione propriis peccatis acquirimus, à qua boni immunes ſunt, tantùm quòd in inferno erant, ſed ſuperiori, quaſi in libera, quia ad cœlum aſcendere non poterant.*

Sed facilis eſt reſponſio. Nam neque commentaria illa cenſentur Ambroſii, neque auctor eorum commentariorum quidquam ſcripſit contra doctrinam Eccleſiæ de peccato originis, ſed eam potiùs, ut cap. 5. oſtendimus, apertiſſimè confirmavit. In verbis autem paulò ante citatis, nihil aliud auctor ille docet, niſi pœnam originali peccato debitam non eſſe gehennam ignis, hoc eſt, pœnam ſenſus, ut recentiores Theologi loquuntur, ſed carentiam æternæ beatitudinis, quæ pœna damni appellari ſolet, quam pœnam qui ſuſtinent, in inferno quidem degunt, ſed in parte quadam ejus loci ſuperiore, atque altiore, quàm ut ad eam gehennæ flamma pertingere queat.

Hanc verò eſſe auctoris illius ſententiam, ex ejus verbis intelligi poteſt; nam poſtquam dixerat, ob peccatum originale fuiſſe homines, alioqui bonos, in inferno, neque ad cœlum aſcendere potuiſſe, ita ſubjunxit: *Sententia enim tenebantur data in Adam, peccatis genuit me mater mea. Dicendo enim matrem ſuam in ſuis iniquitatibus genuiſſe, eum in peccatis ſeculi peperiſſe ſignavit, quia omne peccatum corde concipitur, &*
B *ore conſummatur, hic autem qui naſcitur, ſententiam Adæ habet, peccatum verò ſuum non habet.*

Hic verò auctor quicumque ſit, certè non eſt Arnobius ille, præceptor Lactantii, qui ſcripſit libros ſeptem adverſus Gentes, ſed aliquis multò recentior, ut aliqui ante nos obſervarunt. Videtur autem auctor iſte non negaſſe, parvulos habere peccatum, quod ex Adamo contraxerint, ſed non habere peccatum, quod propria voluntate commiſerint. Nam dicit parvulos habere ſententiam Adæ, ac per hoc etiam culpam Adæ ſibi generatione communicatam. Non enim juſta ſententia eſſet, niſi culpa præcederet, & idcirco cùm dixiſſet. Hic autem qui naſcitur, ſententiam Adæ habet, non adjunxit, peccatum ve-
C rò non habet; ſed peccatum verò ſuum non habet; quod relativum (ſuum) ad peccatum actuale referri debet, de quo ſuprà dixerat, peccatum corde concipi, & ore conſummari.

Quarto loco, adducitur S. Joannes Chryſoſtomus, qui non ſolùm olim Juliano Pelagii ſectatori primario, ſed etiam noſtra ætate novis Pelagianis viſus eſt negaſſe originale peccatum. Hæc autem ſunt teſtimonia, quæ ex Chryſoſtomo proferri ſolent. Primum, homilia 10. in epiſtolam ad Romanos: *Quid ſibi vult* (inquit Chryſoſtomus) *in quo omnes peccaverunt? quòd illo lapſo, & illi item qui de ligno non comederunt, effecti ſunt ex illo tempore omnes mortales.* Quibus verbis ſolam mortalitatem primi hominis, non autem
D inobedientiam ejus, qua pomum vetitum guſtavit, communicari poſteris dicere videtur. Quod etiam apertius paulò inferius his verbis ſcribit: *Videtur,* inquit, *quæſtionem non parvam habere quod dictum eſt, videlicet multos ob unius inobedientiam peccatores extitiſſe. Illo enim peccante, ac mortali effecto, & qui ex eo orti ſunt, eos tales eſſe, nihil abſurdum. At ex illius inobedientia alterum peccatorem extitiſſe, quam, obſecro, congruentiam & conſequentiam habet? Quid igitur hoc loco verbum hoc (peccatores) ſignificat? mihi videtur tantundem ſignificare, quantum illud (ſupplicio obnoxii, ac mortis rei) quòd Adam mortuo, omnes ſunt mortales effecti.*

Alterum teſtimonium habetur homilia 17. in epi-
E ſtolam priorem ad Corinthios: *Quid igitur faciam, inquis, propter illum, videlicet Adamum, pereo? minimè propter illum. Neque enim tu ſine peccato permanſiſti; quòd ſi non idem peccatum, tamen aliud commiſiſti.*

Tertium teſtimonium homilia 39. in eandem epiſtolam: *Quid igitur, dic mihi, num omnes in Adam morte peccati mortui ſunt? Quomodo ergo Noë vir juſtus ſeculo ſuo fuit? quomodo Abraham? quomodo Job? quomodo multi denique alii, & quomodo, dic mihi, omnes vivificabuntur in Chriſto, & hi præſertim, qui in gehennam adducendi ſunt? Itaque ſi hoc de corpore dictum eſſe velimus, conſtabit oratio, ſi autem de juſtitia & peccato, nequaquam.*

Quartum teſtimonium, homilia 24. in epiſtolam ad Epheſios: *Corruptibile nobis corpus eſt, ſed incorrupti-*

bilis

Digitized by Google

litanus Joannes tot ac tantis Coepiſcopis ſuis, maximeque Romano Innocentio, Carthaginenſi Cypriano, Cappadoci Baſilio, Nazianzeno Gregorio, Gallo Hilario, Mediolanenſi reſiſtat Ambroſio.

Deinde multa loca idem Auguſtinus ex libris Chryſoſtomi profert, unde probet, eum de peccato originali nihil aliud ſenſiſſe, quàm tot ejus Coepiſcopi ſenſerint. Ex his locis duo hic adſcribam. Primus C habetur in homilia ad Neophytos: *Venit*, inquit, *ſemel Christus, invenit noſtrum chirographum paternum, quod ſcripſit Adam. Ille initium induxit debiti, nos fœnus auximus poſterioribus peccatis.* Certè videmus in his verbis chirographum debiti, quod ſcripſit Adam, noſtrum vocari, & apertè diſtingui à fœnore peccatorum actualium, quod nos addidimus. Sumus igitur (Chryſoſtomi ſententia) Deo debitores, tum ob peccatum ab Adamo contractum, tum ob peccata propria voluntate commiſſa. Alter locus habetur in homil. 10. in epiſt. ad Rom. *Quod*, inquit, *Chriſto Crux & ſepulchrum, hoc nobis Baptiſma fuit, quamvis non iiſdem in rebus. Ille enim carni & mortuus & ſepultus eſt, nos autem peccato utrumque.*

D Ex hoc loco rectè colligit S. Auguſtinus ex ſententia Chryſoſtomi, parvulos in peccato naſci. Nam illi etiam baptizantur in Chriſto, ac per hoc moriuntur peccato. Quotquot enim baptizantur in Chriſto, conſepeliuntur ei in morte, ut Apoſtolus dicit, exponit autem Chryſoſtomus, conſepeliri in morte, nihil eſſe aliud, niſi mori & ſepeliri peccato, ſicut Chriſtus mortuus & ſepultus eſt, quoad carnem.

His duobus locis, ab Auguſtino adductis, addemus nos alia duo. Sit igitur Tertius locus ex hom. eadem, videlicet decima in epiſt. ad Rom. non procul ab initio: *Liquet*, inquit, *quòd non ipſum peccatum, quod à legis tranſgreſſione ortum eſt, ſed illud quod ab Adami inobedientia; ipſum illud, inquam, peccatum erat, quod omnia perdebat.* E In his enim verbis Chryſoſtomus diſtinguit peccatum, quod oritur in nobis ex legis tranſgreſſione, quod actuale dicitur, ab eo peccato, quod ex Adami inobedientia in nobis exiſtit, quod originale vocatur, atque ait ab iſto poſteriore peccato mortem & omnia mala promanaſſe, & ideò mirum non eſſe, ſi regnavit mors etiam antequam lex daretur. Nam erat in mundo peccatum ab Adami inobedientia natum, & illud omnia perdebat.

Quartus locus eſt in hom. 40. in epiſtolam priorem ad Corinth. *Deus*, inquit, *in regenerationis lavacro mentem gratia tangit, radicale peccatum evellit, & ut tu aurum ferrumve recoquendo purum, novumque facis; ſic Spiritus ille ſanctus in Baptiſmate velut in fornace recoquit ipſam, & peccatum conſumendo qualibet auro purius ſplendentem reddit.* Certè peccatum radicale non quoddam fuiſſe. Non enim ſupplicium juſtum eſſet, niſi meritum ſupplicii, ideſt, peccatum etiam haberemus.

Porrò quod abſurdum viſum eſt Chryſoſtomo, ut ex inobedientia unius alii peccatores conſtituantur, ſine dubio ad actuale peccatum referendum eſt. Neque enim fieri poteſt, ut præcisè quia unus peccat, alius peccare dicatur, ſive ut peccatum unius ſit alterius peccatum. Itaque rectè Chryſoſtomus in illis verbis: *Unius inobedientia peccatores conſtituti ſunt multi*, noluit verbum, peccatores, ita accipi, quaſi ſenſus eſſet, Unius inobedientia multi actu inobedientes facti ſunt: Sed voluit multos dici peccatores ex unius inobedientia, quia tales genuit Adam, qualis ipſe erat poſt peccatum, ipſe autem peccator erat, peccato in ipſo per modum habitus remanente, & inde obnoxius ſupplicio & mortis reus.

Porrò hoc ipſum peccatum per modum habitus inhærens, & reatum mortis, ac ipſam moriendi neceſſitatem in omnibus, qui naſcuntur ex Adam, ineſſe, ſatis apertè Chryſoſtomus indicavit, cùm alicubi peccatum radicale, alibi peccatum abſolutè, ut ſuprà dictum eſt, alibi mortalitatem, alibi mortis ſupplicium nominaverit. Sed quia nondum exorti fuerant Pelagiani, ſecurius loquebatur, & ideò ſolam mortalitatem interdum nominabat, cùm tamen peccatum habituale non excluderet.

Ad alterum teſtimonium ex homil. 17. in priorem ad Corinthios, facilis eſt reſponſio. Siquidem in concione eos Chryſoſtomus meritò reprehendit, qui cauſam damnationis ſuæ rejiciunt in Adamum. Nam ſi nullum nos peccatum propria voluntate committeremus, poſſemus fortaſſe queri de Adamo, quòd propter illum pereamus. At cùm tam multa & tam gravia peccata perpetremus, fruſtrà querimur de Adamo. Adde quòd eos Chryſoſtomus alloquebatur, quibus jam peccatum originis per Baptiſmum condonatum fuerat. Proinde mirum non eſt, ſi nolebat eos damnationis ſuæ cauſam in Adamum rejicere.

Ad tertium ex hom. 39. in eandem epiſtolam, expedita reſponſio erit, ſi duo breviter annotemus. Alterum eſt, Chryſoſtomi propoſitum eo loco eſſe, demonſtrare Apoſtolica illa verba, *In Adam omnes moriuntur*, de morte corporis, non de morte animæ eſſe intelligenda. Quod quidem veriſſimum eſſe, vel ex eo cognoſci poteſt, quòd in toto illo capite Apoſtolus de reſurrectione corporum diſſerat.

Alterum, verba illa Chryſoſtomi: *Num omnes in Adam, morte peccati, mortui ſunt &c.* non eſſe intelligenda de morte animæ quacumque, ſed de morte æterna, ſive de caſu in peccatum non quocumque, ſed

Doctor, omnes in Adam mortuos eſſe morte peccati quacumque, ſed irreparabili, atque æterna. Quod (ut diximus) veriſſimum eſt.

Ad quartum ex homil. 24. in epiſt. ad Epheſios. Reſpondeo, Chryſoſtomum loqui de iis tantùm, qui baptizati jam erant, ut perſpicuum eſt ex illis verbis, *Quod autem poſt lavacrum fit, etiam animam corrumpere poteſt*. Porrò qui baptizati ſunt, corpus adhuc gerunt corruptibile: non enim Baptiſmus tollit moriendi neceſſitatem ex primo peccato inductam, & ideò (ut Apoſtolus loquitur ad Rom. 8.) *Expectamus redemptionem corporis noſtri*: Animam tamen habent incorruptibilem, hoc eſt, quæ non neceſſariò corrumpitur morte peccati, ſed poteſt numquam corrumpi, ſi velint homines baptizati gratiam diligenter conſervare, quam in Baptiſmo perceperunt.

Ad quintum ex homilia ad Neophytos reſpondit jam olim S. Auguſtinus lib. 1. in Julianum, Chryſoſtomum non dixiſſe, infantes non eſſe inquinatos peccato, quod potuiſſet ad peccatum originale trahi, ſed non habere peccata, quod ad peccata actualia ſine dubio pertinet. Græca enim Chryſoſtomi verba hæc ſunt: Δία τῦτο καὶ τὰ παιδία βαπτίζομεν, καὶ τοὶ ἁμαρτήματα ὐκ ἔχοντα.

At Chryſoſtomus, inquies, demonſtrare volebat, Baptiſmum non eſſe inſtitutum ad ſolam remiſſionem peccatorum. Id verò ſatis efficaciter ſe demonſtraſſe credidit exemplo infantium, qui baptizantur in Eccleſia, quamvis peccata non habeant. Nihil autem hæc ratio efficeret, niſi infantes omni peccato, etiam originali carerent.

Reſpondeo, illos, adverſus quos Chryſoſtomus diſputabat, in ea ſententia fuiſſe, ut exiſtimarent, per Baptiſmum non infundi gratiam & dona Spiritus ſancti, neque animas purgari & ornari, ſed ſolùm remitti debita peccatorum, per quandam condonationem extrinſecam, quemadmodum inter homines remittuntur offenſiones, & amicitiæ reconciliantur. Quam ſententiam rectè Chryſoſtomus refellit exemplo parvulorum. Siquidem originale peccatum non tam eſt offenſa, quàm macula. Nihil enim parvuli propria voluntate egerunt, unde Deum offendere poſſent, ſed ideò peccatum habere dicuntur, quia carent juſtitia, & animam inquinatam, atque à Deo averſam, habitualiter gerunt, ut in ſequenti diſputatione oſtendemus. Itaque Baptiſmo egent infantes, non tam ut peccata eis remittantur per condonationem offenſarum, quàm ut peccati macula in eis abſtergatur, & ipſi gratiam & dona recipiant, quibus purgentur, ornentur, juſtificentur, & ex Satanæ ſervis filii Dei efficiantur.

Quinto loco adduci poteſt Theodoretus. Is enim exponens caput quintum epiſtolæ ad Romanos, videtur velle, peccatum Adami non tranſiſſe ad poſteros, niſi ratione occaſionis. Sic enim loquitur: *Cùm Dominus Adam fabricatus eſſet, & ratione ornaſſet, dedit unum præceptum ad rationem exercendam. Is deceptus, mandatum tranſgreſſus eſt, & cùm mortis decreto factus fuiſſet obnoxius, ita Cain, & Seth, & alios genuit. Hi verò omnes, utpote ex eo geniti, habebant mortalem natu-*

in iniquitatibus conceptus ſum.

Rurſus in epitome divinorum decretorum cap. 12. B quod eſt de Salvatoris incarnatione, tractans illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Sicut per unius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi &c.* ſic ait: *Valde neceſſariò illud, multi, in utroque poſuit. Etenim cùm Adam peccaſſet, & plurimi divinas leges tranſgreſſi eſſent, permanſerunt nonnulli in decretis naturæ, & virtutis curam geſſere, ſicut Abel, Henoch, & Noë, & Patriarchæ, & Prophetæ, & alii plurimi non ſolùm apud Hebræos, ſed etiam apud alias gentes*.

Cæterùm, quamvis Theodoretus interdum loca quædam Scripturæ ita expoſuerit, ut Pelagiani ſolebant: eum tamen de peccato originis à Catholicis Patribus non diſſenſiſſe, ex ejus teſtimoniis doceri poteſt. Nam in eodem cap. 12. divinorum decretorum C ita loquitur: *Juſtitia decretum, cùm unus peccaſſet, univerſum genus morti tradidit. Divina autem miſericordia, cùm omnes homines eſſent ſub maledicto, & peccati laqueis eſſent implicati, per unius juſtitiam dedit omnibus ſalutem*. Vides in his verbis apertiſſimam Theodoreti ſententiam de peccato originis. Nimirum affirmat, Adamo peccante, omnes homines peccati laqueis implicatos, ſub maledicto, & morti traditos fuiſſe.

Sed rurſus in eodem capite ita loquitur idem Theodoretus: *Quando unus peccavit, omnes condemnati ſunt: nunc autem cùm omnes peccaverint, omnibus volentibus ſalus propoſita eſt per fidem. Cùm ſic oſtendiſſet, unius juſtitiam fuiſſe communis peccati ſalutare medicamentum: oſtendit per ipſum quoque fuiſſe peractam mortis* D *diſſolutionem*. Quid clarius dici poterat, quàm Adami peccatum fuiſſe commune peccatum, & uno peccante omnes homines condemnatos?

Rurſus ibidem hæc Theodoretus ſubjungit: *Servamur non lege, ſed divina miſericordia juſtitiam aſſequentes. Lex enim, quod juſtum eſt, omnes ad ſupplicium adduxit. Omnes enim fuimus peccati perpetratores. Si enim cùm unus peccaſſet, genus condemnatum eſt, erat utique omnino juſtius, eos, qui ſub peccato fuerunt, ſubire ſupplicium*.

Sed explicemus breviter loca, quæ contra allata ſunt. Cùm igitur in primo teſtimonio ex commentario cap. 5. ad Roman. Theodoretus indicabat, peccatum primi hominis ex occaſione ad poſteros perveniſſe, E loquitur ſine dubio de peccato actuali, quod propria voluntate committitur. Quamvis autem Theodoretus dicat, ex occaſione primi peccati cœpiſſe poſteros Adami in varia peccata delabi, non tamen ideò negaſſe exiſtimandus eſt originale peccatum; quin potiùs illud aſſeruiſſe.

Nam idcircò dixit, peccatum primi hominis viam pateфeciſſe peccatis noſtris actualibus, quia naturam corruptam, & vitiatam ex Adamo trahimus. Quod clarius expreſſit, cùm ſubjunxit, peccatum & mortem ad nos ex Adamo perveniſſe, & non propter peccatum primi hominis, ſed propter ſuum unumquemque noſtrum decretum mortis ſuſcipere. Quorum verborum hæc ſententia eſt, unumquemque noſtrum mortis ſententiæ ſubjacere, non propter peccatum, quod in ipſo Adamo fuit, ſed propter illud, quod ex Ada-

tuunet : tamen in eadem epitome (ut ſupra demonſtratum eſt) apertiſſimis teſtimoniis idem Theodoretus orthodoxam doctrinam de peccato originis tradidit.

CAPUT X.

Diluuntur argumenta ducta ex ratione.

RESTAT nunc ut argumenta illa breviter diluamus, quæ ducuntur ex ratione.

Prima objectio, Chriſti juſtitia non credentibus nihil prodeſt, igitur & peccatum Adami non peccantibus nihil obeſt : infantes autem non peccant, quippe qui (Apoſtolo teſte) ad Roman. 9. *Nihil boni vel mali agunt*; igitur peccatum Adami infantibus nihil obeſt. Reſpondet Auguſtinus lib. 3. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 2. Chriſti juſtitiam nihil prodeſſe iis, qui nullo modo, hoc eſt, nec ſua voluntate, nec aliena credunt, & ad eundem modum peccatum Adami nihil obeſſe iis, qui nullo modo, hoc eſt, nec ſua, nec aliena voluntate peccarunt. Porrò infantes nihil quidem agere, vel egiſſe voluntate propria, ut Apoſtolus ſcribit ad Roman. 9. tamen aliena voluntate peccaſſe, cùm ille peccavit, in quo omnes peccaverunt, ut idem Apoſtolus teſtatur ad Roman. 5.

Secunda objectio, Deus remittit peccata propria; non igitur credibile eſt ab eo imputari aliena. Reſpondet idem Auguſtinus in eodem lib. cap. 8. Deum remittere peccata propria ſpiritu regeneratis, non carne generatis : nec imputare peccata omnino aliena, ſed ea, quæ tametſi aliena dicantur, quia aliena voluntate commiſſa ſunt, tamen etiam propria dici poſſunt, quia in iis hærent, quibus imputantur. Sic autem originale peccatum & alienum & proprium rectè dici, ſuprà non ſemel docuimus.

Tertia objectio, Ad rationem veri peccati pertinet, ut ſit voluntarium : atqui peccatum originis non eſt voluntarium parvulis, cùm ſit (ut jam dictum eſt) aliena voluntate commiſſum; igitur peccatum originis parvulis non eſt verè peccatum. Reſpondeo, peccatum bifariam ſumitur. Nam & actio mala dicitur peccatum; & reatus, ac macula, quæ tranſeunte actu reſident in anima ejus, qui peccavit, peccatum nihilominus appellantur. Voluntarium igitur ad rationem actionis malæ per ſe pertinet, ad rationem autem reatus & maculæ non pertinet, niſi ratione cauſæ ſuæ, ſive enim velit, ſive nolit, qui actionem malam voluntate libera perpetravit, reatum & maculam peccando contrahit. Porrò in infantibus non dici poteſt, quòd peccatum Adæ etiam non peccantibus nocuit, cùm Scriptura dicat, *In quo omnes peccaverunt. Nec ſic dicuntur iſta aliena peccata, tamquam omnino ad parvulos non pertineant. Siquidem in Adam omnes tunc peccaverunt, quando in ejus natura illa inſita in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt, ſed dicuntur aliena, quia nondum ipſi agebant vitas proprias, ſed quidquid erat in futura propagine, vita unius hominis continebat.*

C Si quem moveat, cur Deus voluerit, ut peccatum Adami ita poſteris omnibus imputaretur, ac ſi omnes idem peccatum patraviſſent : reſpondebimus cum S. Auguſtino lib. 5. adverſus Julianum cap. 3. & cum S. Bernardo in ſerm. 1. de Domin. 1. poſt octavas Epiphaniæ, Judicium hoc Dei juſtum eſſe, ſed occultum : *Noſtra eſt* (inquit Bernardus) *Adami culpa, quia etſi in alio, nos tamen peccavimus; & nobis juſto Dei judicio imputabatur, ſi èt occulto.* Adde quòd originale peccatum, etſi voluntarium nobis eſt, quatenus Adam cùm peccavit, totius naturæ perſonam geſſit, tamen inter omnia peccata minimum habet de voluntario, & ideò minus grave eſt in ratione voluntarii, quàm quodlibet veniale, quamvis ſit in

D ratione mali graviſſimum, cùm privet hominem gratia Dei, ac ſempiterna fœlicitate. Vide S. Thomam 3. part. quæſt. 1. art. 4. & in 2. Sentent. diſtinct. 33. quæſt. 2. art. 1. ad 2. & de malo, quæſt. 5. art. 1. in reſponſione ad 9.

Quarta objectio, Si peccatum originis per generationem à parentibus traheretur, videretur malum eſſe conjugium, quippe quod eſſet cauſa peccati. Reſpondit ad hoc argumentum ſanctus Auguſtinus duobus libris, quos inſcripſit de nuptiis & concupiſcentia. Summa ſolutionis hæc eſt, non eſſe per ſe ex conjugio, quòd proles naſcatur cum peccato, ſed per accidens. Non enim ideò proles cum peccato

E naſcitur, quia ex conjunctione viri & fœminæ naſcitur, quod eſt proprium conjugii : (Nam etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſet conjunctio viri & fœminæ, & tamen proles ſine peccato nata fuiſſet) ſed quia accidit naturæ, quæ per conjugium propagatur, ut à primo parente corrupta ac vitiata fuerit. Quare conjuges dum filios gignunt, naturam quidem corruptam ac vitiatam propagant : ſed ejus corruptionis culpa non ad ipſos, ſed ad primum hominem pertinet.

Quinta objectio, Non peccat (dicebat olim Julianus) iſte qui naſcitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui condidit. Per quas ergo rimas inter tot præſidia innocentiæ peccatum fingis ingreſſum? Reſpondit ſanctus Auguſtinus lib. 2. de nuptiis & concupiſcentia cap. 28. *Quid quæris*, inquit, *laten-*

catus eſt, quo pacto igitur trajicit peccatum in filium, quod ipſe non habet? Reſpondet S. Auguſtinus lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione c. 25. B 26. & 27. & in aliis locis, hominem regeneratum in Chriſto, ac per hoc juſtificatum, non generare carnalem prolem ſecundùm id, quòd eſt regeneratus, ideſt, ſecundùm Spiritum, ſed ſecundùm id, quod habet de vetuſtate, ideſt, ſecundùm carnem: & ea de cauſa prolem non ſanctam, ſed peccatricem naſci. Adhibet ſimilitudines lib. 6. in Julianum cap. 2. & 3. Oleaſtri, qui inſertus in oleam, fit olea, & tamen ex ejus ſemine non olea naſcitur, ſed Oleaſter. Itèm Hebræorum, qui circumciſi cùm ſint, filios tamen gignunt incircumciſos.

Poſſet adhiberi alia ſolutio. Generat enim homo ſibi ſimilem in ſpecie, non in individuo, hoc eſt, communicat cum filio quæ toti naturæ humanæ com- C munia ſunt, non ea quæ ſibi ut tali perſonæ conveniunt. Tametſi enim aliqua accidentia perſonalia transfundat aliquando pater in filium, tamen id neque neceſſarium eſt, nec ſemper fit. Jam igitur homo juſtificatus, cùm filium gignit, non communicat cum eo juſtitiam, quæ eſt accidens perſonale, ſed naturam, qualis eſt in ſe poſt Adæ peccatum; ea verò corrupta & vitiata eſt.

Septima objectio, Si peccatum originis traheretur per generationem, certè naturale vitium eſſet: atqui hoc eſt valde abſurdum; Tum, quia Deo naturæ auctori tribuendum eſſet, cui tribuuntur omnia naturalia; Tum, quia quod naturale eſt, propriè peccatum eſſe non poteſt; Tum demum, quia deſperan- D da eſſet liberatio à peccato. Reſpondeo, Peccatum originis aliquo modo naturale dici poſſe, juxta illud Apoſtoli ad Epheſ. 2. *Eramus natura filii iræ*; nam & à nativitate trahitur, & eſt vitium naturæ potius quàm perſonæ, ut ſupra diximus: non tamen eſt naturale, quaſi ſit pars naturæ, aut ex natura profluxerit. Eſt enim privatio quædam & defectus, iſque non ex natura, ſed ex libera primi hominis voluntate manavit.

Ex quo ſequitur primò, ut non in Deum, ſed in Adami inobedientiam, ut in propriam cauſam referri debeat. Sequitur Deinde, ut peccatum propriè dici poſſit: illa enim naturalia vitia, peccata propriè E dici nequeunt, quæ in libertatem arbitrii non referuntur, qualia ſunt cæcitas, ſurditas, & quævis monſtroſitas à nativitate contracta. Sequitur Poſtremò, non eſſe deſperandam hujus peccati liberationem. Non enim ut hic morbus curetur, deſtruenda natura, ſed perficienda, quod facilè poteſt medicus ille cœleſtis, qui venit quærere, & ſalvum facere quod perierat. Itaque S. Auguſtinus lib. 2. in Julianum cap. 1. *Nec perfectio*, inquit, *eſt deſperanda virtutis, per ejus gratiam, qui ex origine vitiatam mutare poteſt, & ſanare naturam*.

Octava objectio, Peccatum definitur, dictum, vel factum, vel cogitatum contra legem æternam: At infantes nec dicere, nec facere, nec cogitare aliquid poſſunt. Reſpondeo, definiri per ea verba peccatum, ut accipitur pro actu peccati, non autem pro reatu tium, quod eam ſpiritui immundo ſubjecit: *Nos* (inquit Auguſtinus lib. 2. in Julianum cap. 2.) *dicimus, non diabolum, ſed Deum verum, & verè bonum eſſe hominum conditorem, munda de immundis ineffabiliter operantem, quamvis hominum nemo mundus naſcatur, & ideò donec mundetur Spiritu ſancto, ſub ſpiritu immundo eſſe cogatur*.

Decima objectio, Peccatum non in carne, ſed in anima ſedem habet: ſed anima non trahitur ex Adamo, aut ſi trahitur, non propagatione, ſed imitatione trahitur.

Hoc argumentum ſemper Auguſtino difficillimum, ac penè inſolubile viſum eſt. Qua etiam de cauſa nunquam certò ſibi perſuadere potuit, animas creari ex nihilo, non à parentibus trahi. Et quoniam non deſunt hoc tempore, qui in ea S. Auguſtini dubitatione hærendum eſſe cenſeant, ideò in ſequenti capite, quæſtionem de animæ origine paulò planius explicare, & tunc demum de modo, quo peccatum traducitur, diſſerere, & ad objectionem propoſitam reſpondere decrevimus.

CAPUT XI.

Explicatur quæſtio de origine animæ.

IGitur de origine animæ ſemper fuit graviſſima concertatio. Primum apud ethnicos philoſophos; deinde apud Chriſtianos Theologos. Nam ex errore Stoicorum natus eſt error Manichæi & Priſcilliani: ex errore Platonis error Origenis: ex errore Ariſtotelis, vel certè ex Ariſtotelis ſententia non bene percepta, error Apollinaris, ut jure Tertullianus in lib. adverſus Hermogenem, Philoſophos Patriarchas hæreticorum nominandos cenſuerit.

Sex in univerſum fuiſſe video ſententias de origine animæ. Quas omnes breviter referemus, & quid de unaquaque ſentiendum ſit indicabimus.

Prima ſententia eſt, animas humanas eſſe particulas ſubſtantiæ Dei, proinde nec propriè creari, nec à parentibus traduci, ſed à Deo mirabiliter inſpirari. Hunc Stoicum errorem primus defendit Philo Judæus in eo libro, quem inſcripſit, Quòd deterius potiori inſidietur: eundem poſtea ſecuti ſunt Gnoſtici, Manichæi, Priſcillianiſtæ, ut S. Auguſtinus refert in lib. de hæreſibus cap. 6. 46. & 70.

Eſt autem hæc ſententia hæreſis explorata. Siquidem divina ſubſtantia immutabilis, atque inviolabilis eſt: *Ego Deus, & non mutor*, Malach. 3. *Apud quem non eſt transmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio*, Jacobi 1. *Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*, Pſalm. 101. At anima humana mutabilis & violabilis eſt, cùm ex bona poſſit fieri mala per peccatum, & rurſus ex mala bona per gratiam. Quare meritò damnata eſt hæreſeo. hæc ſententia in primo Concilio Bracarenſi, c. 5. & epiſt. S. Leonis ad Turbium cap. 5.

Quod verò objiciebant adverſarii ex cap. 2. Geneſ. *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*; facilè ſolvitur. Nam ex illis verbis intelligimus, humanum ſpi-

Digitized by Google

re cœpiſſe res terrenas, atque idcirco à Deo in corpora tamquam in carceres detrudi.

Platonicum hunc errorem, quem tuetur Origenes in lib. 1. περὶ ἀρχῶν, hoc eſt, de principiis cap. 7. & aliis in locis, damnavit Concilium Bracarenſe primum cap. 6. & S. Leo in epiſtola citata ad Turbium cap. 10. Eundem errorem antea reprehenderant ſancti Patres, Epiphanius in epiſtola ad Joannem Hieroſolymitanum. Hieronymus in epiſt. ad Pammachium contra eundem Joannem. Theophilus Alexandrinus in lib. 1. Paſchali. Auguſtinus in epiſt. 28. ad Hieronymum, & præclariſſimè Cyrillus Alexandrinus lib. 1. in Joannem, cap. 9. ubi viginti tribus argumentis hunc errorem expugnat. Nos principales rationes breviter attingemus.

Prima ratio eſſe poteſt, quia ſi animæ in corpora, tamquam in carceres ſupplicii gratia detruderentur, ſequerentur multa, quæ abſurdiſſima ſunt. Nam in primis imprudenter Deus tempore diluvii ſceleratos omnes occidiſſet, & juſtum Noe conſervaſſet; nec minus improvidè Sodomitas perdidiſſet, Lot verò ab incendio liberaſſet. Nihil enim id fuiſſet aliud, niſi viros improbos è carceribus dimittere, probos in vinculis retinere. Deinde maximas gratias agere deberemus diabolo, qui mortem nobis procuravit, ideſt, januam carceris aperuit, nullas verò Chriſto, qui reſurrectionem nobis acquiſivit, ideſt, in carcerem, eumque perpetuum revocavit. Præterea benedictiones illæ: *Creſcite & multiplicamini*, Geneſ. 1. & 9. *Et patrem multarum gentium conſtitui te, faciamque te creſcere vehementiſſimè*, Geneſ. 17. Et: *Addat Deus ad hunc numerum multa millia*, Deuter. 1. non benedictiones, ſed maledictiones eſſent. Quid enim eſſet aliud, multiplicari homines, quàm impleri carceres?

Rurſus, cùm Deus Annæ ſupplicanti filios donavit, & Ezechiæ vitam prorogavit, & Lazarum, ac filium viduæ à mortuis revocavit, non beneficium, ſed injuriam feciſſet. Denique cur Deus in lege maleficos jubet occidi, innocentes conſervari? & cur in omni Republica bene inſtituta latrones & parricidæ de medio tolluntur, ſi detineri in corpore ſupplicium eſt, educi de corpore, beneficium?

Altera ratio eſt, quia ſi omnes animæ in cœlo peccaſſent, & ideò ad corpora damnatæ fuiſſent, falſum eſſet quod ait Apoſtolus ad Roman. 5. *Regnavit mors ab Adam uſque ad Moyſem etiam in eos, qui non peccaverunt*. Et ad Roman. 9. *Cùm nondum nati eſſent, nec aliquid boni, vel mali egiſſent*. Et in poſteriore ad Corinth. cap. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſ-*

ternam pacem & animi tranquillitatem repetendam, quam ob frequentes timores & anguſtias penè perdiderat. Poteſt etiam hic locus intelligi de requie ſempiterna, à cujus ſpe per peccatum excidimus, & ad quam per pœnitentiam revocamur.

C In Secundo teſtimonio agnoſcit Propheta, & quilibet alius juſtus, ſe non immeritò à Domino interdum flagellari, & per tentationes humiliari. Quandoquidem peccata ſua pœnam ejuſmodi mereantur.

In Tertio, ad literam loquitur David de ſpelunca, in qua latebat ob Saulis perſecutionem, ut perſpicuum eſt ex titulo Pſalmi. Itaque Deum precatur, ut ſe aliquando liberet ab obſidione illa, ne ſemper cogatur in ſpelunca, quaſi in cuſtodia deliteſcere. Spiritualiter autem hic locus intelligi poteſt de carcere corporis hujus mortalis, à quo ſancti viri educi cupiunt: *Quia corpus quod corrumpitur aggravat animam*, ut ait Sapiens cap. 9. unde eſt illa vox Apoſtoli ad Rom. 7. *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Quibus vocibus non cupiunt ſancti homines ſimpliciter à corpore liberari, ſed à corpore mortali. Ut in

D hunc locum annotavit S. Auguſtinus. Nam alioqui redemptionem corporis magno deſiderio expectant, ut ait Apoſtolus ad Roman. 8. & ſi fieri poſſet (ut ait idem Apoſtolus 2. Corinth. 5.) non cuperent ſpoliari, ſed ſuperveſtiri, ut abſorberetur quod mortale eſt à vita.

In Quarto teſtimonio non ſignificatur, hominem venire in hunc mundum, quaſi antea extra mundum fuiſſet, ſed quia cùm nihil eſſet, ac per hoc in mundo non eſſet, per generationem cœpit eſſe, & vivere in hoc mundo, ut ſanctus Cyrillus in commentario rectè docet.

Tertia ſententia eſt, Animas humanas ſimul cùm Angelis initio conditas fuiſſe, ac deinde, modò

E unam, modò aliam ad corpus mitti. Intereſt autem inter hanc ſententiam; & ſuperiorem, quòd hæc non docet animas in cœlo peccaſſe, neque in pœnam peccati corporibus includi, ut ſuperior docebat: ſed ideò ſolùm affirmat, animas omnes initio fuiſſe creatas, ne concedere cogatur, Deum aliquid novi feciſſe poſt diem ſeptimum, cùm ſcriptum ſit Geneſ. 1. eo die ceſſaſſe Deum ab opere quod inſtituerat.

Hujus ſententiæ ſunt Rabini aliqui Hebræorum, ut intelligi poteſt ex commentario Rabbi Salomonis in cap. 33. Deuteron. & ex aliis eorum libris. Eandem ſententiam tradit Gregorius Nyſſenus in lib. de anima, cap. 6. Si tamen is liber eſt ejus & non potius Nemeſii, aut alicujus alterius, cùm Gregorius Nyſſenus in lib. de opificio hominis, cap. 28. & 29.

ex in-

Digitized by Google

Denique ſanctus Thomas in prima parte ſummæ, quæſt. 118. art. 3. eandem ſententiam hoc argumento refellit. Anima eſt natura imperfecta, & pars hominis non totus homo, ac per hoc naturaliter conjungitur cum corpore, ut forma cum ſua materia. At abſurdum eſt, Deum inchoaſſe opus ſuum à re imperfecta, cùm Dei perfecta ſint opera, nec minus abſurdum eſt, unam partem hominis factam eſſe initio mundi, alteram fieri poſt multa ſæcula; igitur anima non fuit antequam corpori inſpiraretur.

Propoſitio, quæ ſola probatione indigere videtur, probatur, nam ſi anima per ſe perfecta ſubſtantia eſſet, non poſſet eſſe forma corporis, formam autem eſſe certum eſt tum aliunde, tum ex definitione Concilii Lateranenſis ſub Leone X. Seſs. 8.

Item ſi anima non conjungeretur naturaliter cum corpore, violenter in eo maneret, neque eſſet nobis beneficium vita, ſed pœna.

Denique ſi anima perfecta eſſet abſque corpore, neque eſſet pars hominis naturalis, quæri poſſet, utrum ſua voluntate cum corpore copuletur, an aliena. Et ſiquidem ſua voluntate, Tria ſequentur abſurda, Primum, quòd fruſtra velit conjungi cum corpore, cùm non egeat ejus opera. Alterum, quòd tot ſæculis manſerit ſeparata, & nunc demum quaſi mutata ſententia velit eſſe in corpore. Tertium, quòd caſu fiat ut in corpus delabatur. Neque enim poteſt non caſu fieri, ut uno tempore concurrat voluntas hominis generantis ac diſponentis materiam cum voluntate animæ deſcendere cupientis ad eam informandam. Sin autem aliena voluntate cum corpore copulantur, certè cogitur à ſuperiori poteſtate in pœnam peccati præcedentis. Qui eſt error Origenis paulò ante refutatus.

Neque reſponderi poteſt, eam non cogi in pœnam peccati, ſed voluntate Dei applicari ad regendum corpus humanum, quemadmodum Angeli applicantur ad incitanda corpora cœleſtia. Nam Angeli non formæ cœlorum, neque in eis tamquam carceribus detinentur, neque pœnam ullam ex eo miniſterio capiunt: animæ verò ita copulantur corporibus, ut eorum formæ efficiantur, neque intelligunt, dum ſunt in corpore, niſi per phantaſmata corporalia, ut meritò in tenebris eſſe videantur; denique mala corporis ita redundant in animas, ut Sapiens dixerit cap. 9. *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam.* Itaque ſi animæ in cœlo fuerunt antequam cum corpore jungerentur, negari non poteſt quin in pœnam alicujus peccati invitæ detrudantur in corpora, quemadmodum ſceleſti homines inviti coguntur ad carceres.

Argumenta contraria Duo ſunt, quæ breviter refellenda videntur. Objicitur Primò Scriptura, quæ in 1. cap. lib. Geneſ. refert, hominem ſexta die creatum fuiſſe ad imaginem & ſimilitudinem Dei: ac deinde cap. 2. refert, hominem poſt ſeptimam diem formatum fuiſſe ex limo terræ. Videtur enim ex his locis ſatis apertè colligi, hominem creatum fuiſſe quoad animam, in qua propriè eſt imago Dei, ſexta die; quoad corpus, quod ex limo terræ conſtat, poſt ſeptimam diem. Et quia eadem eſt ratio cæterorum hominum, videtur dicendum, animas omnes creatas illis locis narrari productionem totius hominis, ſed in uno brevius, in altero plenius. Itaque totus homo conditus fuit ſexta die, tum quoad animam, tum

B quoad corpus; ſed quia id fuerat in primo cap. Geneſeos breviter indicatum, & res erat magni momenti placuit Spiritui ſancto in ſecundo capite iterum retexere narrationem eandem, & totum ordinem creationis humanæ fuſius explicare. Et quamvis imago Dei propriè reſideat in anima, tamen ratione animæ totus homo rectè dicitur conditus ad imaginem Dei. Et certè Scriptura in primo illo capite Geneſeos non dicit, factam eſſe animam ad imaginem Dei, ſed factum eſſe hominem, eumque maſculum & fœminam, eiſque dictum: *Creſcite & multiplicamini.* Quæ certè non ſoli animæ, ſed toti homini conveniunt.

Ad Alteram objectionem S. Auguſtinus in epiſt. 28. ad Hieronymum, reſponderi poſſe dicit, Deum ceſ-

C ſaſſe die ſeptimo ab opere ſuo, quia nihil poſtea fecit novum, ſed gubernavit, & multiplicavit opera, quæ primis illis diebus fecerat. Itaque animarum creationem non eſſe novam, quia jam animam unam ejuſdem ſpeciei cum cæteris, ſexto die fecerat.

Poſſumus etiam reſpondere, animas dici poſſe, creatas fuiſſe omnes ſexta die, non actu, ſed virtute. Nam cùm Deus produxit principia generationis humanæ, hoc eſt, virum & fœminam, eiſque dixit: *Creſcite & multiplicamini*, tum non ſolùm produxit in virtute omnia corpora humana, quæ per generationem propaganda erant, ſed etiam voluit, ut quotieſcumque materia ritè præparata eſſet ad humanam generationem, continuò anima exiſteret, & corpus

D illud animaret, ac per hoc non ſolùm corpora, ſed totos homines in virtute produxit, cùm duos illos homines condidit, eiſque vim generis propagandi attribuit.

Quare licèt animæ creentur ex nihilo in eo ipſo temporis puncto, quo corporibus inſpirantur, tamen ita eſt hoc perpetuum, & ſecundùm naturæ ordinem initio conſtitutum procedit, ut pro miraculo habendum ſit, ſi anima corpori diſpoſito ac præparato, ſuo tempore deſit.

Quarta ſententia eſt, Animas non minus à parentibus trahi, quàm corpora; ita ut ex anima patris, ſit anima filii, quemadmodum ex corpore patris, eſt corpus filii. Auctor hujus ſententiæ primus

E inter Chriſtianos Tertullianus fuit, quem ſecutus eſt Apollinaris, ut ſanctus Hieronymus refert, in epiſtola ſupra citata ad Marcellinum, & Anapſychiam. Ubi etiam idem auctor dicit, in eadem ſententia fuiſſe maximam partem occidentalium. Eandem ſententiam attributam fuiſſe Luciferianis, teſtatur ſanctus Auguſtinus in libro de hæreſibus, capite octogeſimo primo.

Hanc ſententiam ut exploratum errorem rejiciunt ac refellunt omnes Theologi Scholaſtici, cum Magiſtro ſententiarum lib. 2. diſtinct. 17. & 18. eamque S. Thom. in prima parte, quæſt. 118. art. 2. diſertis verbis hæreſim appellat.

Ac primùm refutari ſolet hæc ſententia ex capite 2. Geneſeos. Nam Deus ut diſcrimen oſtenderet inter animam humanam, & animas beſtiarum, de beſtiis

ſtiis

repugnet ſanctis Patribus, Chryſoſtomo homil. 12. & 13. in Geneſim. Hieronymo in epiſtola ad Pammachium, de erroribus Joannis Hieroſolymitani, Auguſtino lib. 12. de Civitat. Dei, cap. 23. & lib. 13. cap. 24. Theodoreto quæſt. 23. in Geneſim, Eucherio lib. 1. in Geneſim, & aliis: ſed etiam Apoſtolo Paulo, qui in epiſtola priore ad Corinthios, cap. 15. dicit, hominem initio conditum fuiſſe animalem, deinde poſt reſurrectionem futurum ſpiritualem. Et probat, quia ſcriptum eſt: *Factus eſt homo in animam viventem*. Porrò hæc verba, quæ Apoſtolus citat, ſcripta ſunt in 2. cap. Geneſeos, ubi legimus: *Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem*. Quare ſpiraculum illud vitæ (Apoſtolo teſte) non dedit homini eſſe ſpirituale, quale habetur per gratiam ſancti Spiritus, ſed eſſe animale, quod habetur per animam, quæ præſtat corpori eſſe, & vivere.

Eſt autem propriè ſententia ejus loci: *Inſpiravit Deus in faciem* (ſive ut Hebræa verba ſonant) *in nares ejus ſpiraculum vitæ*, hoc eſt, poſuit Deus in naribus corporis illius ex limo terræ conflati ſpiritum, ac fecit, ut ſpirare ac vivere inciperet. Reſpiratio enim ſignum eſt vitæ; quia verò non vivit homo ſine anima, quæ eſt vitæ principium, ideò cùm dicitur, Deus dediſſe homini, ut ſpiraret ac viveret, intelligitur animam quoque dediſſe, per quam fit, ut homo ſpiret, ac vivat. Quòd ſi Patres aliqui (ut Irenæus, Cyprianus, Baſilius, quos citavimus in lib. de gratia primi hominis, cap. 3.) interdum hunc locum exponunt de gratia Spiritus ſancti, non de anima rationali, ii non ad literam, ſed myſticè Scripturam accipiunt.

Sed obſervandum eſt, hunc locum ſatis efficaciter demonſtrare animam primi hominis non ex materia eductam, ſed à Deo ex nihilo fuiſſe creatam. Cæterùm non cogere ut idem de animabus reliquis judicemus. Poſſet enim reſponderi, quemadmodum Deus primi hominis corpus ex limo terræ formavit, reliqua verò corpora non per ſe ex limo terræ, ſed per generationem ex parentum corporibus procreat: ita primi hominis animam à Deo propriè atque ex nihilo fuiſſe creatam, nunc verò ex illa prima reliquas propagari.

Quare ut ſanctus Auguſtinus diſputat in epiſt. 28. ad Hieronymum, nullus fortaſſe Scripturæ locus invenietur, in quo perſpicuè doceatur, animas non fieri ex propagine, ſed creari. Nam loca illa, *Qui finxit ſigillatim corda eorum*, Pſalm. 32. Et, *Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum*, Eccleſ. ult. Et, *Flatum omnem ego feci*, Iſaiæ 57. Probant quidem animarum omnium conditorem eſſe Deum, tamen non indicant modum quo à Deo ſint conditæ, utrum per creationem ex nihilo, an per propagationem ex anima primi hominis.

re coſtam ſumpſit, non de anima portionem, hoc eſt, non anima ex anima, ſed os de oſſibus, & caro de carne.

Sanctus Hieronymus in commentario capitis poſtremi Eccleſiaſtæ? *Satis*, inquit, *ridendi ſunt, qui putant animas ex corporibus fieri, & non à Deo, ſed à corporum parentibus generari*. Item in lib. 3. Apologiæ adverſus Ruffinum, ultra medium, & in epiſtola ad Pammachium de erroribus Joannis Hieroſolymitani ante medium, recitatis ſententiis Origenis, Tertulliani & Apollinaris Hæreticorum de anima, dicit: *Eccleſiaſticum dogma eſſe, ut Deus quotidie animas fabri-*
C *cetur*. Ubi cùm opponat Eccleſiaſticum dogma ſententiis Hæreticorum, videtur omnino ſenſiſſe, Catholica fide eſſe tenendum, animas non traduci à parentibus, ſed creari.

Sanctus Joannes Chryſoſtomus homil. 23. in varia loca Matthæi: *Anima*, inquit, *nec generat, nec generatur, nec ullum agnoſcit patrem, præter eum, cujus voluntate creata eſt*.

Sanctus Gregorius Nyſſenus in libro de anima, cap. 6. refellit ex propoſito ſententiam de propagatione animarum ex parentibus tamquam exploratum errorem.

Theodoretus lib. 5. ad Græcos, qui eſt de natura hominis circa medium libri: *Formari prius*, in-
D quit, *in alvo matris infantem ait* (Moſes) *ac tum denique jam perfecto corpore animari, non ita quidem ut anima præexiſtens aliunde corpori inſeratur. Neque ut enaſcatur è ſemine, ſed divino inſtituto, ſicut ab initio inſita naturæ lex fuit, creationem accipiat*. Addit in eodem loco Theodoretus, hoc eſſe dogma, in quo conveniunt omnes Scripturæ Apoſtolorum & Prophetarum.

S. Cyrillus lib. 1. in Joannem, cap. 9. *Opportunè*, inquit, *ac juſtè non peccare in hac carne jubemur: quoniam eo cœpimus eſſe tempore, quo una cum corpore in hunc mundum venimus, ac quaſi à loco quodam, à nihilo ad eſſe pervenimus*. Quo loco Cyrillus ſcribit, non ſolùm animam ante corpus non fuiſſe, ſed etiam, à
E nihilo ad eſſe perveniſſe. Quamvis enim de toto homine loqui videatur, cùm ait, non peccare in carne jubemur, &c. tamen de ſola anima loquitur, quæ per intellectionis figuram homo etiam dici ſolet, ut perſpicuum eſt ex tota illa diſputatione.

S. Auguſtinus, quamvis (ut paulò poſt dicemus) incertam eſſe crediderit originem animarum, & in lib. 10. de Geneſi cap. 23. ſcripſerit, opinionem, quæ aſſerit propaginem animarum, niti fortioribus argumentis, quàm ſententias cæteras: tamen in epiſt. 157. ad Optatum, quam ſcripſit multo poſterius, apertiſſimè refellit eam ſententiam, quam nos modò refutare conamur: *Itaque illi*, inquit, *qui propaginem animarum inconſiderata temeritate defendunt*, &c. Et in eadem epiſtola loquens de ſententia Tertulliani, ſic ait: *quo quid perverſius dici poteſt?*

S. Leo

Cardinalibus Chriſti (quod opus habetur inter opuſcula S. Cypriani) in ſermone de reſurrectione ; auctorem libri de Eccleſiaſticis dogmatibus , cap. 14. quod opus habetur in quarto tomo S. Auguſt. S. Bernardum ſerm. 27. in Cantica , Innocentium III. in commentario Pſalm. 50. Denique Concilium Lateranenſe ſub Leone X. ſeſſ. 8.

Ad quæ teſtimonia poteſt etiam addi populorum conſenſus ; eſt enim ita inſitum in mentibus fidelium, animas à Deo recens creari, cùm fœtus in uteris matrum animantur, ut etiam agricolæ, fabri, ſutores, mulierculæ, pueri hoc ſciant , & ſi quis contrarium publicè doceret , peſſimè omnino apud Catholicum populum audiret : *Miraris*, inquit ſanctus Hieronymus in 2. lib. Apologiæ adverſus Ruffinum, *ſi contra te fratrum ſcandala concitentur , cùm id neſcire te jures , quod Chriſti Eccleſia ſe noſſe fateantur ?* Venio ad rationes : quæ ducuntur ex principiis fidei. Siquidem ea, quæ evidenter deducuntur ex articulis fidei , pertinent etiam ad fidem.

Prima ratio , animas hominum eſſe immortales principium eſt fidei, & quidem primarium & certiſſimum, & in ſcripturis ſanctis omnium conſenſu luculenter expreſſum. At ſi animæ hominum ſunt immortales, neceſſariò per ſe ſubſiſtunt. Nam ſi non per ſe ſubſiſterent, ſed penderent à corpore, ut animæ pecudum, illo pereunte , & ipſas interire neceſſe eſſet. Rurſus ſi animæ hominum per ſe ſubſiſtunt, certè etiam per ſe producuntur. Illa enim per ſe producuntur , quæ per ſe ſubſiſtunt , illa producuntur ad productionem alterius, quæ ad exiſtentiam alterius exiſtunt. Denique ſi animæ hominum per ſe producuntur , id manifeſtè ſequitur , ut non fiant ex propagine , ſed creentur ex nihilo. Quæ enim ex propagine fiunt, ut animæ omnium beſtiarum , non per ſe fiunt, ſed ad compoſiti generationem exiſtunt. Animæ igitur hominum, aut per ſe fiunt , quod eſt creari, non traduci, aut non ſunt immortales, quod eſt (ut diximus) contra fidem.

Secunda ratio , ſi animæ hominum à parentibus trahuntur , vel trahuntur ex corpore , vel ex anima parentum ; ſi ex corpore, ſunt igitur corporales, ac per hoc mortales , ut cæteræ , quæ ex corporali ſemine producuntur. Si ex anima , vel ex tota , vel ex parte ; ſi ex tota, igitur vel parens caret deinceps anima , quippe qui totam transfudit in filium ; vel tota manet in patre , & in filio. Utrumque eſt evidenter falſum ; nam experientia teſtatur , parentem per generationem anima non deſtitui ; & non eſſe unam atque eandem animam patris & filii ; ut omittam ſingulare , ac proprium eſſe divinæ naturæ ob ejus infinitatem , ut una numero ſit in pluribus perſonis. Sin autem non ex tota, ſed ex parte animæ patris exiſtit anima filii , igitur anima partibilis eſt , ac per hoc corporalis & mortalis. Ita ſemper reditur ad articulum de animæ immortalitate.

Dices, non fit anima ex corpore , neque ex anima patris, ſed ex ſemine animæ, quod cum ſemine corporis transfunditur in uterum matris . Id enim ſenſiſſe eos, qui animam fieri ex propagine contendebant , teſtatur S. Auguſtinus lib. 10. de Geneſi , mus, niſi quis ita deſipiat, ut velit patrem ex nihilo animam facere, quod ſoli convenit creatori.

Tertia ratio , omnis forma , quæ per veram ge-
B nerationem producitur, ſi à corpore ſeparatur , neceſſariò perit. Id enim eſt formam per veram generationem produci , de potentia materiæ virtute producentis educi . Quod autem de potentia materiæ educitur , ita pendet à materia , ut ſine ea neque fieri , neque eſſe queat . Eſt autem anima humana vera corporis forma, ut in Concilio Lateranenſi ſeſſion. 8. declaratum eſt , &, ſi à parentibus trahitur, per veram generationem ſine dubitatione producitur. Neque enim homines aliter filios gignunt , quàm animantia cætera , tantumque abeſt , ut homines propria aliqua actione, quæ ſoli homini conveniat , gignant, ut potius uſum rationis in ipſo actu gene-
C rationis amittant . Quare ſi anima humana traducitur, non ſecus atque animæ beſtiarum, & generabitur ex materia, & à materia ſeparata deficiet ac peribit . Sic igitur demonſtratum ſit , animas humanas non fieri ex propagine, ſed creari. Neque argumenta quæ contra fieri ſolent, magnam vim habent.

Objici ſolet Primùm illud Geneſ. 46. *Omnes animæ, quæ egreſſæ ſunt de fæmore Jacob , fuere ſexaginta ſex.* Reſpondetur , per animas eo loco intelligi debere ipſos homines , qui anima conſtant. Frequens enim eſt in Scripturis uſus ejus figuræ, quæ dicitur intellectio, cùm videlicet aut totum ex parte, aut ex toto pars intelligitur . Sic in lib. 1. Regum cap. 28. dicitur, Samuel apparuiſſe Sauli , cùm ei anima Samue-
D lis apparuiſſet . Sic in lib. Levitici cap. 5. accipitur anima pro homine cùm dicitur , ſi peccaverit anima, & audierit vocem jurantis. Item anima , quæ tetigerit aliquid immundum. Item anima, quæ juraverit, &c.

Objicitur Secundò, argumentum ductum ex cap. 7. epiſtolæ ad Hebræos, hoc modo, Chriſtus & Levi fuerunt in lumbis Abrahæ, quando is decimas obtulit ſummo ſacerdoti Melchiſedech ; & tamen Levi decimatus dicitur , cùm pater ejus Abraham decimatus fuit, Chriſtus autem non dicitur decimatus (inde enim probat Apoſtolus ſacerdotium Chriſti præſtantius eſſe ſacerdotio Levitico) quia ſacerdotium Chriſti eſt ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui ab
E ipſo Levi in lumbis Abrahæ deliteſcente decimas accepit , igitur non eodem modo fuerunt in lumbis Abrahæ Chriſtus & Levi, ſed propria quadam & certa ratione fuit Levi , qua non fuit Chriſtus. Fuit autem Chriſtus in lumbis Abrahæ ratione corporis, ergo Levi in iiſdem lumbis fuit ratione corporis , & ratione animæ.

Hoc argumentum proponit , & ſolvere conatur S. Auguſtinus lib. 10. de Geneſi , cap. 19. Nos breviter Reſpondemus , aliter fuiſſe in lumbis Abrahæ Levi, quàm Chriſtum, non quod Levi fuerit in lumbis Abrahæ ratione animæ & corporis, Chriſtus autem ſolùm ratione corporis , ſed quia Chriſtus fuit in lumbis Abrahæ ſecundùm materiam carnis , non ſecundùm rationem ſeminalem , Levi autem ſecundùm utrumque . Siquidem Chriſtus matrem habuit

ex pro-

Digitized by Google

gumentum ab Apollinare excogitatum, Gregorius Nyſſenus 12. lib. de anima, cap. 6. penè inſolubile judicavit.

Sed reſpondit S. Hieronymus in lib. 3. Apologiæ contra Ruffinum, non magis abſurdum eſſe ut Deus adulterinis conceptibus inſpiret animas, quàm ut terra gremio ſuo confoveat ſemina, quæ fator furto ſuſtulerit, vel immunda projecerit manu. Quam ſimilitudinem elegantiſſimam eſſe ſcribit S. Auguſtinus in epiſt. 28. ad Hieronymum.

Sed ſi quis ſcholaſticam ſolutionem requirat, breviter Reſpondemus, in fornicatione, & adulterio duo quædam conſiderari poſſe, actionem naturalem generationis humanæ, & vitium tranſgredientis legem Dei in opere illo perficiendo; ac primum quidem bonum eſſe, & ei bono bonum Deum cooperari, cùm animas in materiam ritè diſpoſitam, ac præparatam infundit: ſecundum eſſe malum, & ei Deum nulla ratione cooperari.

Quinta ſententia eorum eſt, qui cenſent, latere originem animæ, neque eſſe aliquid temerè definiendum. Hujus ſententiæ ad mortem uſque fuit ſanctus Auguſtinus, ut intelligi poteſt ex lib. 10. de Geneſi. Item ex quatuor libris de origine animæ, quos ſcripſit jam ſenex, & ideò ſcripſit, ut oſtenderet, ſe de hac re non ſine magna cauſa non audere certam proferre ſententiam. Rurſus in epiſt. 28. ad Hieronymum, & ex epiſt. 157. ad Optatum. Denique ex lib. 2. Retractationum, cap. 56. S. Auguſtini cunctationem ſecuti ſunt S. Gregorius in epiſtola ad Secundinum, quæ habetur in regiſtro epiſtolarum ejus lib. 7. cap. 27. & Eucherius in commentario ſecundi capitis libri Geneſeos. Neque deſunt, qui in eadem dubitatione adhunc perſeverandum eſſe velint.

Nos tamen hoc tempore hanc ſententiam minimè tutam eſſe cenſemus, & ideò ſententiæ Sextæ ſubſcribimus, quæ docet, hominibus ſingulis animas ſingulas, non ex propagine, ſed ex nihilo, tunc primùm creari, atque infundi, cùm in uteris matrum fœtus concepti, atque ad animationem præparati ſunt. Quæ ſententia eſt omnium auctorum, quos adduximus contra ſententiam quartam, exceptis Auguſtino & Gregorio Nyſſeno.

Porrò ratio, cur quintam ſententiam explodendam, & hanc ſextam amplectendam eſſe judicemus, duplex eſt. Primùm enim habemus hoc tempore præter teſtimonia Patrum, qui ſancti Auguſtini tempora præceſſerunt, reſcriptum ſancti Leonis primi, ſupra citatum ad Turbium, decretum Leonis decimi in Concilio Lateranenſi, conſenſum Theologorum omnium, qui his quingentis annis floruerunt; denique rationes egregias à Theologis exco-

quoniam quodlibet eorum falſum, atque impium eſt, hanc ſententiam ſuam (de nova creatione animarum) *non ſolùm me non vetante, ſed etiam favente, & gratias agente defendant*. Et in epiſt. 28. *Nam licèt*, inquit, *nemo faciat optando, ut verum ſit quod verum non eſt, tamen ſi fieri poſſet, optarem, ut hæc ſententia vera eſſet, ſicut opto, ut ſi vera eſt, abs te liquidiſſimè, atque invictiſſimè defendatur*. Et in epiſt. 157. *Et ſi inveneris*, inquit, *quod te quærere admonui, quod ipſe adhuc, fateor, non inveni, defende quantum potes, atque aſſere animarum infantium ejuſmodi eſſe novitatem, ut nulla propagatione ducantur: & nobiſcum quod inveneris fraterna charitate communica. Si autem non inveneris, nec ſic jam temerè in aliam ſententiam tua deflectatur aſſenſio, ut eas ex illa una credas propagando traduci, ne fortè alius invenire poſſit, quod ipſe non poſſit, aut aliquando invenias quod nunc non potes*. Et infrà ſic ait: *Si potes animas ſic alienas à propagatione defendere, ut tamen hoc chirographo, quod ſola Chriſti morte rumpendum eſt, rectiſſima ratione demonſtrentur obſtrictæ, non ſolùm nemine prohibente defende, verùm etiam id nobis quomodo tecum defendere poſſimus oſtende. Si autem non potes, melius origo animæ latet*.

Ex his locis perſpicuum eſt, Auguſtino, ſententiam noſtram de creatione animarum, viſam eſſe longè veriorem, quàm ſententiam de propagatione. Neque objici debet, quòd in lib. 10. de Geneſi, cap. 23. videatur magis propendere in ſententiam de propagatione. Neque enim confert eo loco ſententiam cum ſententia, ſed argumenta cum argumentis, ac dicit, ſententiam de propagatione niti fortiori argumento. Non tamen inde ſequitur eam ſententiam viſam illi fuiſſe veriorem.

Adde quòd epiſtolam ad Hieronymum de origine animæ, ſcripſit Auguſtinus poſterius, quàm libros de Geneſi, & epiſtolam ad Optatum adhuc poſterius, & poſt utramque ſcripſit libros quatuor de origine animæ, jam valdè ſenex, ut ex lib. 2. Retractationum intelligi poteſt. In his autem ſcriptis ſemper magis, ac magis invenitur receſſiſſe à ſententia de propagine, & acceſſiſſe ad ſententiam de creatione animarum. Igitur ſola traductio peccati originalis Auguſtinum impedivit, quo minus creationem animarum crederet.

At revera neque animarum creatio impedit peccati traductionem, ut in ſequenti capite demonſtrabimus; neque propagatio animarum ex anima Adami propagationem peccati juvat, ſiquidem Adamus, quoad animam, juſtificatus fuit à peccato antequam filios generaret; ſæpè etiam parentes juſti, & peccato originali carentes filios gignunt: non poteſt autem

Digitized by Google

veret, ſed etiam gratias ageret iis, qui noſtram hanc ſententiam tuerentur.

CAPUT XII.

Explicatur quomodo peccatum originis traducatur, & ſolvitur argumentum Pelagianorum, quod cap. 10. extremo propoſitum fuerat.

EXplicata quæſtione de origine animæ, explicandus eſt modus, quo peccatum originale traducitur. Hinc enim ſolutio pendet argumenti Pelagianorum, quod ſemper eſt habitum difficillimum.

Igitur ſanctus Auguſtinus numquam planè in hac quæſtione ſibi ſatisfecit. Hinc eſt illud in lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 22. nihil eſſe peccato originali ad prædicandum notius, nihil ad intelligendum ſecretius. Hoc eſt, nihil eſſe notius, quàm peccatum originale traduci, nihil obſcurius, quàm quomodo traducatur. Hinc etiam in epiſt. 29. ad Hieronymum conſolatur ſe his verbis: *Eleganter dictum eſſe narratur, quod huic rei ſatis aptè convenit. Cùm quidam ruiſſet in puteum, ubi aqua tanta erat, ut eum magis exciperet, ne moreretur, quàm ſuffocaret, ne loqueretur, acceſſit alius, & eo viſo admirans, ait, quomodo huc cecidiſti? at ille, obſecro* (inquit) *cogita quomodo hinc me liberes, non quomodo huc ceciderim, quæras. Ita quoniam fatemur, & fide Catholica tenemus, de reatu peccati tamquam de putea, etiam parvuli infantis animam Chriſti gratia liberandam, ſatis eſt ei, quòd modum, quo ſalva fiat, novimus, etiamſi numquam quomodo in malum illud devenerit noverimus.* Hæc eo loco.

Tamen in lib. 5. adverſus Julianum, cap. 3. explicat ſententiam ſuam de propoſita quæſtione his verbis: *Profectò aut utrumque vitiatum ex homine trahitur, aut alterum in altero tamquam in vaſe vitiato corrumpitur; ubi occulta juſtitia divinæ legis includitur. Quid autem horum ſit verum, libentius diſco, quàm dico, ne audeam docere quod neſcio.* Horum verborum ſenſus hic eſt, Aut utrumque, ideſt, anima & corpus, ſecundùm illorum ſententiam, qui propaginem animarum defendunt, vitiatum trahitur: aut alterum in altero, ideſt, anima in corpore tamquam in vaſe vitiato corrumpitur, ſecundùm ſententiam eorum, qui animas à Deo creari cenſent: & ſolam carnem corruptam à parentibus traduci volunt.

Porrò carnem ideò corruptam trahi, ſcribit idem Auguſtinus, quia cum libidine generatur. Non enim generationem, ſed libidinem eſſe, quæ propriè peccatum traducit. Vide Auguſtinum, lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 9. lib. 1. de nuptiis, & concupiſcentia, cap. 24. lib. 5. in Julianum cap. 2. & Fulgentium lib. de fide ad Petrum, cap. 2.

Hæc ſententia ſi accipiatur ut verba ſonant, ut eam accepiſſe videntur Petrus Lombardus in ſecundo ſententiarum, diſtinct. 31. & Gregorius Arimi-

lemus lib. 5. in Julianum, cap. 5. [illegible] & ad *præceptum tranſgrediendum inde conſenſio, tunc eſt caro facta peccati, &c.* Cur igitur in filiis Adami, ad quos hæreditas peccati ejuſdem devoluta eſt, non
B idem ordo ſervetur.

Præterea, ſi quis jam ex nihilo crearetur, quales nos naſcimur, quod poſſe fieri ſupra demonſtratum eſt, is neque haberet, neque traduceret in poſteros originale peccatum, ut Concilium Tridentinum ſtatuit ſeſſ. 6. cap. 3. ubi dicit, eos ſolos peccatum originis trahere poſſe, qui ex Adami ſemine procreantur; at is non careret concupiſcentia & ardore libidinis, ut notum eſt ex iis, quæ ſupra docuimus; igitur non eſt propriè carnis vitium, quod animam inficit, & peccatum in poſteros trajicit.

Præterea ſi duo homines, vir & fœmina, ex Adamo nati, ſingulari privilegio Dei, ſine libidine generarent, peccatum nihilominus in filios ſuos
C tranſmitterent, quia filii horum parentum, verè filii eſſent Adami, & in eo peccaſſent, in quo omnes peccaverunt, Rom. 4. neque gratia perſonalis proximorum parentum in eos transfunderetur. Non igitur libido generantium originalis eſt cauſa peccati.

Accedat poſtremò, quòd ſi libido eſſet cauſa peccati, ille majus peccatum traheret, qui cùm majori libidine conciperetur. Quod eſt manifeſtè falſum, cùm peccatum originis in omnibus hominibus ſit æquale.

Fuerunt igitur qui exiſtimarent, animam in carne vitiari, non quòd vel in carne peccatum propriè dictum hæreat, vel caro ſpiritum propriè inquinare
D poſſit: ſed quòd caro deſtituta originali juſtitia, ac rebellis rationi effecta, animam deorſum trahat: ac per hoc obliquam & diſtortam efficiat. Illa verò obliquitas eſt peccatum. Ita ſenſiſſe videntur Alexander Alenſis in 2. p. quæſt. 105. memb. 4. & S. Bonaventura ibid. art. 1. quæſt. 2.

Sed hæc ſententia refellitur iiſdem argumentis, ac præſertim quatuor poſtremis. Et præterea, ſi res ita ſe haberet, ſequeretur parvulos ante uſum rationis non habere peccatum originis, niſi in potentia. Neque enim anima trahitur deorſum à carne, niſi quando caro concupiſcit contra ſpiritum, quod non fit ante uſum rationis. Deinde vel ſpiritus carni malè concupiſcenti reſiſtit, vel ſuccumbit; ſi re-
E ſiſtit, non peccat; ſi ſuccumbit, peccatum actuale committit.

Eſt Alia ſententia, quam veriſſimam eſſe non dubito, S. Anſelmi in libro de conceptu virginali, cap. 7. & 10. Sancti Thomæ in 1. 2. quæſt. 81. art. 1. & quæſt. 4. de malo, art. 1. necnon Scoti, Durandi & aliorum, in ſecundum ſententiarum, diſtinction. 31. ad traductionem peccati originalis nihil aliud requiri, niſi ut homo per veram generationem ab Adamo deſcendat. Hoc enim ipſo, quòd aliquis in lumbis Adæ fuit, cùm is præceptum in paradiſo tranſgrederetur, in illo ejus peccato communicavit. Nam (ut Apoſtolus loquitur ad Roman. 5.) *In illo omnes peccaverunt*, omnes, inquam, qui in lumbis ejus erant.

Neque aliud ſibi volunt verba ſancti Auguſtini:
Alte-

Digitized by Google

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, facile erit argumentum illud Pelagianorum ſolvere, quod ad finem capitis decimi propoſitum fuit. Argumentum hoc erat: Peccatum non in carne, ſed in anima ſedem habet, ſed anima non trahitur ex Adamo, igitur nec peccatum trahitur ex Adamo.

Reſpondemus ad aſſumptionem argumenti, animam non trahi ex Adamo, quaſi ab Adamo fiat, vel ex Adami anima fiat, ſed tamen eſſe partem hominis qui verè trahitur ex Adamo. Quare neganda eſt illa conſecutio; Igitur nec peccatum trahitur ab Adamo. Neque enim, ut peccatum ex Adamo trahatur, neceſſarium eſt, ut anima fiat ab Adamo, ſed ſatis eſt, ſi homo ipſe cujus pars eſt anima, fiat ab Adamo.

Porrò verè & propriè dicitur homo hominem generare, tametſi anima non producatur ab homine, ſed inſpiretur à Deo. Nam generatio non terminatur ad productionem formæ, vel materiæ, ſed compoſiti.

Proindè qui animam cum carne conjungit, is verè hominem facit. Conjungit autem animam cum carne is, qui materiam ita diſponit, quod facit homo per generationem, ut infallibiliter anima conſequatur. Homo igitur hominem per generationem, verè producit, undecumque exiſtat anima.

Ex quo intelligimus, non ſolùm non impediri traductionem peccati ex eo, quòd animæ creentur à Deo, ſed neque multum juvari, vel illuſtrari, ſi animæ hominum intelligantur fieri ex propagine; quemadmodum animæ beſtiarum fiunt. Nam beſtiarum animæ non fiunt ex propagine, quaſi pars aliqua animæ parentum trajiciatur in prolem; (pater enim ſolùm præbet ſemen, quod eſt ſuperfluum alimenti, & mater ſanguinem menſtruum, qui eſt etiam ſuperfluum alimenti, & neutrum eſt pars animantis) ſed quia parentes generando diſponunt materiam uſque ad animationem.

Itaque ſive animæ fiant ex propagine, ſive inſpirentur à Deo, non poteſt reddi commodior & expeditior ratio traductionis peccati, quàm ſit ea, quam aſſignavimus, quia videlicet quicumque per carnalem generationem concipiuntur, veri ſunt Adæ filii. Proinde nulla cauſa eſt, cur propter originale peccatum de animarum creatione amplius dubitemus.

ſunt, quæ in controverſiam vocari poſſunt, Unum, ſi Eva ſola peccaſſet, Adamo in innocentia permanente, An peccatum Evæ ad poſteros traduceretur. Alterum, ſi primi parentes non peccaſſent, peccaſſet autem Cain, vel aliquis alius ex poſteris Adæ, utrum peccatum illud ad filios dimanaret.

Quod ad Priorem quæſtionem attinet, conveniunt omnes, peccatum propriè dictum non fuiſſe traji-
C
ciendum in poſteros, ſi ſola Eva peccaſſet; tamen in eo diſſentiunt, quòd aliqui exiſtimant, ex peccato ſolius Evæ dimanaturum in filios moriendi neceſſitatem, & cætera incommoda, quæ mortalitas ſecum trahit.

Alii contra diſputant, neque peccatum, neque moriendi neceſſitatem in filiis Adæ locum habitura ex peccato ſolius Evæ. Quæ ſententia poſterior eſt S. Thomæ in 1. 2. quæſt. 81. art. 5. & ſine dubitatione veriſſima. Nam peccatum originale contrahimus, quia cùm Adam peccavit, in illo fuimus, ut in activo principio. Non fuimus autem in Eva, ut in activo principio, cùm mater non virtutem activam, ſed materiam ſolùm ad prolem generandam præbeat.
D
Quòd ſi peccatum ab Eva non trahimus, certè nec mortem ab illa trahimus, quæ eſt pœna peccati. *Stipendium enim peccati mors*, Roman. 6. Quare Scriptura non dicit, In Eva omnes moriuntur, ſed *in Adam omnes moriuntur*, 1. Corinth. 15. & tamen cùm Eva prius peccaverit, quàm Adamus, ſi ab Eva mortem traheremus, omnino dicendum fuiſſet, In Eva omnes moriuntur.

Scribit quidem Eccleſiaſticus cap. 25. A muliere initium factum eſt peccati, & per illam morimur omnes. Sed aliud eſt, per illam, aliud, in illa; per illam morimur, quia illa occaſionem peccandi viro ſuo præbuit, unde mors conſecuta eſt; at non in illa, ſed in Adam omnes moriuntur, quia non Evæ,
E
ſed Adæ peccatum commune fuit omnibus, & ideò illo peccante, omnes in illo peccavimus, & illo moriente, omnes in illo mortui ſumus. Denique Concilium Arauſicanum canon. 2. ſtatuit, non poſſe mortem ſine peccato ad homines tranſire, niſi injuſtitia Deo detur, & contradicatur Apoſtolo dicenti: Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.

Jam verò quod attinet ad Alteram quæſtionem, communis ſententia eſt, ſi primus homo non peccaſſet, qui totius naturæ perſonam gerebat, quocumque alio peccante, peccatum futurum fuiſſe perſonale & particulare, & ideò poſteritatem ejus infici & vitiari minimè potuiſſe. Videtur quidem S. Thomas contrarium indicare quæſt. 5. de malo, art. 4. ad ult. ſed fortaſſe corruptus eſt is locus.

C A-

ſiam revocari non debet, an trajiciatur ad eos, qui ex Adamo per carnalem generationem minimè deſcendunt. Neque enim dubitari poteſt, quin Dominus Jeſus Chriſtus, qui non ex ſemine viri, ſed Spiritus ſancti virtute in utero Virginis conceptus fuit, originali peccato caruerit. Et eadem ratio eſſet, ſi aliquis alius per divinam potentiam aliundè, quàm ex Adam originem duceret. Itaque ſolùm quæſtio eſt, Utrum omnes, qui per carnalem generationem ex Adamo naſcuntur, trahant originale peccatum. Siquidem non pauci ex hæreticis ſine peccato originis concipi, ac naſci volunt omnes filios fidelium: multi autem ex Catholicis, Virginem Deiparam omnis omnino peccati, etiam originalis expertem fuiſſe contendunt. De utraque ſententia breviter diſſeremus.

Igitur Huldricus Zuvinglius in lib. de Baptiſmo, & in declaratione de peccato originis, tamquam rem certam & exploratam docet, nihil eſſe in filiis fidelium, etiam ante baptiſmum, quod propriè peccatum dici poſſit: quamquam probabiliter idem dici poſſe cenſeat de filiis infidelium; quin etiam abſolutè peccatum originis negat, ut ſuprà demonſtravimus.

Joannes Calvinus in Antidoto Concilii Trident. ad cap. 5. ſeſſ. 6. & lib. 4. Inſtit. cap. 16. §. 24. & 25. docet, filiis fidelium non imputari peccatum originis, & etiam ante baptiſmum eſſe ſanctos, & membra Eccleſiæ.

Similia docent Martinus Bucerus in cap. 3. Matth. Petrus Martyr & Henricus Bulingerus in cap. 7. prioris ad Corinth.

Sed hæc eorum ſententia, vel hæreſis potiùs, apertè repugnat verbo Dei, Traditioni Patrum, decretis Conciliorum, atque Pontificum, & Eccleſiæ univerſæ conſuetudini.

Primùm enim teſtimonia, quæ ſuprà attulimus ex Scripturis ad probandum originale peccatum, univerſalia ſunt, & homines omnes, ſive fidelium, ſive infidelium filios comprehendunt. Deinde locus ille Pſalm. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum &c.* Non quemcumque hominem, ſed Davidem ipſum in peccato conceptum fuiſſe docet; porrò Davidem filium fuiſſe hominis fidelis & juſti dubitari non poteſt. Ruffinus in hunc locum (ut etiam ſupra citavimus) *David*, inquit, *natus erat de Jeſſe viro juſto, & conjuge ejus. Quid eſt ergo quod de ſe dicit, in iniquitatibus conceptum eſſe, niſi quia detrahitur iniquitas ex Adam, nemo naſcitur, niſi trahens culpam & culpæ pœnam.*

Item illud Apoſtoli ad Epheſ. 2. *Eramus & nos natura filii iræ, ſicut & cæteri*, apertiſſimè dicitur de filiis fidelium, qualis erat Apoſtolus, qui ad Philip. 3. ſcribit, ſe fuiſſe de genere Iſrael, ex tribu Benjamin, Hebræum ex Hebræis. Et ad Galat. 2. dicit, ſe natura, hoc eſt, à nativitate, Judæum, non ex gentibus peccatorem. Denique circumciſio Dei mandato (Geneſ. 17.) filiis fidelium adhibenda erat, & tamen ea peccatum originis vel tollebat, vel tollendum ſignificabat, ut veteres omnes concedunt.

tequam naſcamur, maculamur contagio. Nam ſe quoque in eo numero ponit, & alios qui de Chriſtianis parentibus naſcuntur.

B Sanctus Hieronymus in epiſtol. ad Lætam de inſtitutione filiæ: *Chriſtiani*, inquit, *non naſcuntur, ſed fiunt.* Quod antea ſcripſerat etiam Tertullianus in Apologetico cap. 17. non igitur filii fidelium naſcuntur ſancti, & Eccleſiæ membra, ut adverſarii docent.

S. Auguſtinus lib. 2. de peccato originali, cap. 40. *Regeneratus*, inquit, *non regenerat filios carnis, ſed generat, ac per hoc in eos non quod regeneratus, ſed quod generatus eſt, trajicit. Sic igitur ſive reus infidelis, ſive abſolutus fidelis non generat abſolutos uterque, ſed reos. Quomodo non ſolùm oleaſtri, ſed etiam oleæ ſemina non oleas generant, ſed oleaſtros.* Idem docet lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, c. 18. 19. & 20. lib. 6.

C adverſus Julianum cap. 2. & 3. & lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 25. & duobus ſequentibus.

Addi poſſent multa ſimilia Patrum teſtimonia, ſed non eſt opus, cùm ne unus quidem ex Patribus adduci poſſit, qui contra ſenſerit.

Jam verò quod attinet ad Conciliorum atque Pontificum decreta, Concilium Milevitanum canon. 2. cùm dicit anathema iis, qui negant parvulos recenter ab uteris matrum baptizandos eſſe in remiſſionem peccatorum; & B. Siricius in epiſtol. 1. ad Himerium, cap. 2. cùm infantibus jubet per baptiſmum omni celeritate ſuccurri, ſine dubio de filiis fidelium præcipuè loquuntur. Nam (ut ſuprà diximus)

D infideles, ut plurimum, aut non ſinebant, aut non procurabant, ut filii ipſorum per baptiſmum regenerarentur.

Denique Eccleſiæ univerſæ conſuetudo, magnam vim in ejuſmodi rebus habere debet. Semper autem in Eccleſia fuit hæc ſollicitudo fidelium, ut ſummopere caverent, ne filii ipſorum in quavis ætate ſine baptiſmo decederent: *Quiſquis*, (inquit Auguſtinus epiſtol. 28. ad Hieronymum) *dixerit, quòd in Chriſto vivificabuntur etiam parvuli, qui ſine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam condemnat Eccleſiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis feſtinatur & curritur, quia ſine*

E *dubio creditur, aliter eos in Chriſto vivificari non poſſe. Qui autem non vivificatur in Chriſto, reſtat ut in eadem damnatione maneat, de qua dicit Apoſtolus, Per unius delictum in omnes homines in condemnationem.*

Certè ſi in Eccleſia cum baptizandis parvulis feſtinatur & curritur, à fidelibus, qui in Eccleſia ſunt, feſtinatur & curritur; ne videlicet filii fidelium ſine baptiſmo decedentes non ſint in regno cœlorum cum parentibus fidelibus, ſed apud inferos cum aliis filiis infidelium. Certè etiam Zuvinglius & Calvinus & cæteri, qui parvulos fidelium in Chriſto vivificari dicunt, etiamſi abſque Sacramenti ipſius participatione decedant, contra prædicationem Apoſtolicam veniunt, & totam condemnant Eccleſiam.

Accedit

Digitized by Google

æterna eſt. Sic enim loquitur Deus: *Statuam pactum meum inter me, & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te.* Itaque quod dixit Deus Abrahæ, idem intelligitur dictum filio ejus, & nepoti, & cæteris uſque in ſempiternum. Nos autem per Chriſtum facti ſumus etiam Abrahæ filii, & conjuncti populo Dei. Quare unicuique noſtrum dictum eſſe exiſtimandum eſt: *Ero Deus tuus, & ſeminis tui*: ac per hoc filii fidelium, hoc ipſo quòd filii ſunt fidelium, ad fœdus illud pertinent, & populo Dei aggregati eſſe cenſentur.

Reſpondeo, promiſſionem illam, quatenus ſpiritualis erat, & ad vitam æternam pertinebat, factam eſſe ſemini Abraham, non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm fidem, ut exponit Apoſtolus ad Rom. 4. & 9. & ad Gal. 3. & 4. Proinde filii fidelium non hoc ipſo, quòd ſunt filii fidelium ſecundùm carnem, pertinent ad fœdus, & ad populum Dei, ſed tunc primùm incipiunt deputari in ſemen, & in fœdere contineri, cùm incipiunt imitari fidem parentum ſuorum, quod faciunt vel credendo, vel Sacramentum fidei ſuſcipiendo, quamvis ipſum Sacramentum fidei ſuſcipere ſit etiam quoddam credere, ut Auguſtinus docet lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 27. ubi etiam diſertis verbis refellit quod Calviniſtæ dicunt, filios fidelium ante baptiſmum pertinere ad oves Chriſti: *Quoniam*, inquit, *de ovibus ejus eſſe non incipiunt parvuli, niſi per baptiſmum, profectò, ſi hoc non accipiunt, peribunt.*

CAPUT XV.

B. Virginem Mariam ſine peccato originali conceptam fuiſſe.

JAM verò de Beatiſſima Deipara, quam multi ex Catholicis ſine peccato originis conceptam fuiſſe contendunt, ideò ſolùm diſputare cogimur, quoniam non deſunt, qui Eccleſiam univerſam, & ipſum Concilium Tridentinum accuſant, quòd opinionem illam de immaculata Virginis conceptione (quam ipſi manifeſtum errorem eſſe credunt) non ſolùm tolerare, ſed etiam ut piam & probabilem recipere videatur. Neque deſunt, qui impudenter affirment, ab Eccleſia Romana defendi conceptionem immaculatam Virginis Mariæ, tamquam articulum fidei.

Nos igitur Tria breviter demonſtrare aggredimur. Primò, non haberi apud Catholicos pro re certa & explorata, ac fide Catholica tenenda, B. Virginem ſine peccato fuiſſe conceptam. Secundò, hanc ip-

& ideò pœnam excommunicationis ſtatuit in eos, qui alterutram ſententiam, ut hæreticam damnare audent.

Judicium Sixti Pontificis ſecutum eſt Concilium Tridentinum ſeſſ. 5. ac demum noſtro tempore Pius V. in conſtitutione, quam edidit de conceptione Beatiſſimæ Virginis Mariæ. Porrò Concilium Baſileenſe ſeſſ. 36. definivit quidem, B. Virginem ſine peccato fuiſſe conceptam: ſed nec ea definitio facit certam C fidem, cùm Concilium illud ab Apoſtolica ſede probatum non fuerit, nec ipſum Concilium ſententiam ſuam pro articulo fidei haberi voluit. Solùm enim ſtatuit, eam ſententiam amplectendam eſſe ut piam, & conſonam cultui Eccleſiaſtico, fidei Catholicæ, ſcripturis & rationi.

Jam verò quod attinet ad Secundum, Matthias Illyricus cent. 9. cap. 10. ubi tractat de quodam auctore, qui dicitur Idiota, ſententiam illam, quæ facit B. Virginem omnis peccati, etiam originalis expertem, erroneam eſſe docet. Idem habet Tilmannus Heshuſius in lib. de ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. de peccato, num. ult. Idem etiam Martinus Kemnitius in examine ſeſſ. 3. Concilii Tridentini, D ubi aliquoties repetit ſententiam de conceptione immaculata Virginis Mariæ, contra verbum Dei defendi; & in extrema diſputatione cùm dixiſſet, non poſſe adferri pro hac ſententia Scripturas, aut traditionem, aut Patres, ſed ſolas revelationes & miracula, addit Pontificios, cùm novos articulos fide condere volunt, non curare verbum Dei ſcriptum vel traditum.

Ab hac adverſariorum temeritate longè abſunt omnes Catholici. Tametſi enim non deſint inter Catholicos, qui propenſiorem ad veritatem exiſtiment eſſe ſententiam illam, quæ præter Chriſtum, neminem excipit à communi lege peccati originalis: tamen illi ipſi ſententiam contrariam neque damnant E ut erroneam, neque damnare poſſunt, niſi decretis generalis Concilii Tridentini, & ſummorum Pontificum Sixti IV. ac Pii V. reſiſtere velint, quod ſi facerent, inter Catholicos numerandi non eſſent.

Probatur igitur, ſententiam de imaculata Virginis conceptione, fidei Catholicæ minimè repugnare. Id enim Catholicæ fidei repugnat, quod aſſeritur vel contra expreſſum Dei verbum, quale eſt, Deum non eſſe unum, aut eſſe corporalem, aut non creaſſe cœlum & terram & ſimilia; vel contra verbum Dei ab Eccleſia declaratum, ut filium Dei non eſſe Patri conſubſtantialem, Spiritum ſanctum à Patre & Filio non procedere, Chriſtum non habere duas voluntates, & alia id genus. Virginem autem Deiparam ab originali peccato fuiſſe immunem, non repugnat expreſſo Dei verbo, neque Eccleſiæ declarationi, ut vel

Digitized by Google

cilia docent, cum in peccato fuiſſe conceptum, niſi de Davide, qui de ſe ait in Pſalm. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.*

Reſpondeo, fidem Catholicam id ſolùm requirere, ut credamus, omnes homines, qui per carnalem generationem ex Adamo naſcuntur, ex eodem trahere originale peccatum, niſi fortè ſingulari privilegio à communi lege aliquis excipiatur. Proinde cùm ad ſingulos deſcenditur, non erit continuo hæreticus, qui hunc, aut illum negaverit in peccato fuiſſe conceptum, ſed tamen temerè id negabit, & jure ac meritò præſumetur hæreticus, niſi probabiles rationes attulerit, cur ſingulare illud privilegium in hunc, aut illum hominem convenire cenſuerit. Quales rationes nemo adhuc protulit, niſi pro conceptione unius Virginis Mariæ. Sed hæc omnia erunt clariora, cùm argumenta adverſariorum profligata fuerint.

Quod attinet ad Tertium, probandum eſt breviter, non temerè, ſed piè ac rectè exiſtimari B. Virginem Mariam ſingulari Dei privilegio ab omni omnino peccato fuiſſe immunem. Neque verò expectandum eſt, ut expreſſum Dei verbum adferamus, aut certam aliquam Eccleſiæ definitionem. Id enim ſi facere poſſemus, non ſolùm piè ac rectè exiſtimari hoc diceremus, ſed pro hæreticis haberemus, qui contra ſentirent. Probabiles igitur tantùm, congruentesque rationes adferendæ ſunt, primùm ex Scripturis, deinde ex Patribus, tum ex conſenſu Eccleſiæ, poſtremò ex ratione.

Ex Scripturis habemus in primis duas inſignes figuras. Primum hominem Chriſti figuram geſſiſſe, vel (ut Apoſtolus loquitur) *formam fuiſſe futuri*, ideſt, Chriſti, docet idem Apoſtolus ad Rom. 5. & 1. Corinth. 15. Conſtat autem primum hominem non ex concubitu maris, & fœminæ generatum, ſed ex terra, eaque nondum maledicta, ab ipſo Deo conditum fuiſſe. Decuit igitur ut ſecundus homo, qui ſimiliter non ex concubitu maris & fœminæ, ſed opera Spiritus ſancti formandus erat, ex terra non maledicta, ideſt, ex Matre Virgine, quæ omnis maledictionis, ac per hoc omnis peccati expers fuerit, formaretur. Atque hinc fortaſſe ab Angelo, Benedicta inter mulieres, ſalutata eſt. Hanc figuram primus obſervaſſe videtur S. Andreas Apoſtolus, cujus hæc verba referunt Presbyteri Achaiæ in lib. de paſſione ejuſdem Apoſtoli & Martyris Andreæ: *Sicut de terra immaculata factus fuerat homo primus, ita neceſſe erat, ut de immaculata Virgine Chriſtus naſceretur.*

Deinde Hevam Mariæ typum ac figuram fuiſſe docet Epiphanius hæreſi 68. & alii præterea multi, quos non eſt neceſſe numerare. Satis autem conſtat, Hevam ſine peccato fuiſſe, cùm primùm formata eſt. Decebat igitur ut mater omnium viventium vita ſpirituali ſine peccato, conciperetur, cùm mater omnium viventium vita animali ſine peccato condita fuerit.

Adhæc accedunt loca illa ex Canticis: *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*, Cant. 2. Et; planans ultimum verſiculum, ſic ait: *Suſcipe me non ex Sara, ſed ex Maria, ut incorrupta ſit Virgo, ſed*
B *Virgo per gratiam ab omni integra labe peccati.*

Habemus Deinde S. Hieronymum, qui in explanatione Pſalm. 77. tractans illud: *Deduxit eos in nube diei*, dicit nubem illam eſſe Virginem Mariam, & addit hæc verba, *Pulchrè dixit, diei, quia nubes illa non fuit in tenebris, ſed ſemper in luce.*

Habemus Tertiò, S. Auguſtinum, qui in lib. de natura & gratia cap. 36. ſic ait: *Excepta ſancta Virgine Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorſus, cùm de peccatis agitur, habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, & parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.*

C Ad hunc locum reſponderi ſolet, Sanctum Auguſtinum de peccato actuali, non de originali eſſe locutum. Cæterùm multa ſunt, quæ nos contra ſentire cogunt.

Primum, quòd S. Auguſtinus dicat ſe nullam prorſus quæſtionem de ſancta Virgine habere velle, cùm de peccatis agitur. Quibus verbis ſatis indicat ſe quæſtionem aliam de ſancta Virgine habere nolle, cùm agitur de peccato originali.

Deinde quòd addat, illi gratiam fuiſſe collatam ad vincendum omni ex parte peccatum. Quomodo enim omni ex parte peccatum vicit, ſi peccato originali contaminata fuit?

Tertiò quòd dicat, ſe propter honorem Domini de
D ſancta Virgine quæſtionem habere nolle, cùm de peccatis agitur. At certè honor Domini non minus poſtulare videtur, ut ejus mater caruerit originali peccato, quàm actuali, cùm illud mortale neceſſariò fuerit, hoc veniale eſſe potuerit.

Denique, quia ex Auguſtini ſententia, nemo vivit ſine peccato actuali, qui habuit peccatum originale. Hæc enim ſunt ejus verba in lib. 5. in Julianum cap. 9. *Profectò peccatum etiam major feciſſet, ſi parvulus habuiſſet. Nam propterea nullus eſt hominum præter ipſum, qui peccatum non fecerit grandioris ætatis acceſſu; quia nullus eſt hominum præter ipſum, qui peccatum non habuerit infantilis ætatis exortu.* Cùm ergo ſancta Virgo non fecerit ex Auguſtini ſententia actuale
E peccatum, ut ex loco citato de natura & gratia, etiam adverſarii colligunt; ſequitur ex ejuſdem Auguſtini ſententia, ut neque habuerit originale peccatum, ſi doctrinam ſuam ex lib. 5. adverſus Julianum Auguſtinus admittat.

Habemus Quartò Sedulium, qui in 1. lib. mirabilium divinorum canens expulſionem Adami ex paradiſo, ſic ait:

Et veluti è ſpinis mollis roſa ſurgit acutis,
Nil quod lædat habens, matremque obſcurat honore:
Sic, Eva de ſtirpe ſacra veniente Maria,
Virginis antiquæ facinus nova virgo piaret.

Habemus Quintò auctorem ſermonum de operibus Cardinalibus Chriſti, qui Cypriani titulum ferunt. Is enim in ſermone de Nativitate, ſic ait: *Non ſuſtinebat juſtitia, ut illud vas electionis* (Maria) *communi-*

bus

Digitized by Google

nē Idiotam, qui paulò poſt annum Domini 800. floruit. Is enim in contemplatione Virginis Mariæ c. 2. ſic ait: *Tota pulchra es Virgo glorioſiſſima, non in parte, ſed in toto, & macula peccati ſive mortalis, ſive venialis, ſive originalis, non eſt in te*; Idem etiam cap. 6. ſcribit, Virginem Mariam præſervatam fuiſſe à peccato originali.

Habemus Nonò Petrum Damiani, qui in ſermone de Natali S. Joannis Baptiſtæ ſcribit, Altiore genere ſanctificationis B. Virginem mundatam fuiſſe à peccato quàm Joannem, vel Hieremiam, qui in utero ſanctificati leguntur. Non videtur autem aliud genus ſanctificationis fingi poſſe, quàm ut B. Virgo mundata ſit à peccato, in quod neceſſario incidiſſet, niſi per gratiam præſervata fuiſſet, Joannes verò & Hieremias ſanctificati ſint à peccato, in quod jam re ipſa inciderant. Idem Petrus in ſermone de Annunciatione B. Mariæ: *Cùm fecerit*, inquit, *Deus omnia opera ſua valde bona, hoc melius fecit, conſecrans ſibi in ea reclinatorium aureum, in qua ſola ſe poſt tumultus Angelorum & hominum reclinaret & requiem inveniret*.

Habemus Decimò B. Brunonem, qui in commentario Pſ. 101. tractans illa verba: *Dominus de cælo in terram aſpexit, dum de regalibus ſedibus in uterum Virginis venit. Hæc eſt incorrupta terra illa, cui benedixit Dominus ab omni propterea peccati contagione libera.*

Habemus Undecimò S. Anſelmum, qui in lib. de conceptu virginali & peccato originali cap. 18. ſic ait: *Decebat, ut illius conceptio* (Chriſti videlicet) *de matre puriſſima fieret, nempè decens erat, ut ea puritate, qua major ſub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret &c.* At profectò major puritas, etiam ſub Deo poſſet intelligi, ſi B. Virgo aliquando peccati macula inquinata fuiſſet. Angeli ſiquidem ſub Deo puritate nitent; & tamen nulla unquam macula inquinati fuerunt. Idem Anſelmus in comment. cap. 5. poſterioris ad Corinth. *Omnes*, inquit, *mortui ſunt in peccatis nemine prorſus excepto, dempta Matre Dei, ſive originalibus, ſive etiam voluntate additis.*

Habemus Duodecimò Cathenam Græcorum in Cantica à Theodoreto compoſitam. Nam in lib. 3. propè extremo legimus: *Virginem Mariam ideò columbam, eamque unicam in Canticis nominari, quòd Cherubim & Seraphim puritate vincat.* At certè non vinceret puritate Cherubim & Seraphim, in quibus nullum unquam peccatum fuit, ſi fuiſſet in ipſa originale peccatum.

Omitto teſtimonia recentiorum ſcriptorum, ut B. Laurentii Juſtiniani, S. Bernardini Senenſis, & aliorum. Solùm enim teſtimonia illorum adferenda eſſe cenſui, qui ante floruerunt, quàm in Eccleſia controverſia iſta cœpiſſet.

Venio ad conſenſum Eccleſiæ, qui certè ab annis non paucis maximus eſt. Nam in primis caput Eccleſiæ ſummus Pontifex Sixtus IV. in Extravaganti, Cùm præexcelſa, & in altera, quæ incipit, Grave ni- maculatam vocat.

Sed nec rationes deſunt ad hanc ipſam ſententiam confirmandam. Nam certum eſt, Deum potuiſſe B. Virginem à peccati originalis contagione præſervare, probabile autem eſt, etiam voluiſſe, igitur probabile eſt eam ab ejuſmodi contagione fuiſſe præſervatam. Potuiſſe Deum hoc facere, negari non poteſt. Nam neque ex parte Dei, neque ex parte creaturæ ulla repugnantia cernitur. Non quidem ex parte Dei quia eſt omnipotens, & non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum: non item ex parte Creaturæ, C nam nihil obſtat, quo minus eodem temporis puncto anima rationalis creetur à Deo, & gratia repleatur. Quod factum eſſe credimus in creatione Angelorum & animæ primorum parentum, & multo certius in creatione animæ Chriſti.

Deinde ſi poteſt anima juſtificari, poſteaquam peccatum habere cœpit, ac per hoc de injuſta, fieri juſta, ut in nobis fieri non dubitamus, cur non poterit anima in ipſa creatione ſanctificari, antequam incipiat eſſe peccatrix?

Dices, non repugnat abſolutè divinæ potentiæ aut voluntati, præſervare aliquem à peccato, repugnat tamen, poſito decreto illo divino & immutabili, quo ſtatuit Deus, ut ſi Adam non peccaret, omnes homines conciperentur juſtitia originali præditi, ſin au- D tem peccaret, conciperentur in iniquitate, & eſſent natura filii iræ.

Reſpondeo, decretum illud divinum ita eſſe intelligendum, ut ſi Adam peccaret, omnes homines, qui ex ipſo originem traherent, ex vi conceptionis obnoxii eſſent peccato, neque ullum jus haberent ad juſtitiam illam, quam in primo parente acceperant, non tamen eo decreto poteſtatem Deo eſſe ablatam, quo minus ex miſericordia & privilegio ſingulari poſſet aliquem à peccato re ipſa præſervare. Nam ex Adamo non ſolùm peccatum, ſed etiam mortem in totum genus humanum redundaſſe credimus, idque ob decretum Dei, quo dictum eſt: *Quacumque die come-* E *deris, morte morieris.* Unde Apoſtolus 1. Corinth. 15. *In Adam*, inquit, *omnes moriuntur*. Et tamen quis ambigat poſſe Deum efficere, ut aliquis re ipſa non moriatur? decreto enim ſatisfieri videtur, ſi omnes Adę poſteri morti obnoxii ſint.

Sic etiam ob decretum illud Dei non ſolùm concipiuntur, ſed etiam naſcuntur omnes homines in peccato, quod attinet ad vim generationis humanæ, & ideo neceſſe habent naſci denuo, quia quod natum eſt ex carne caro eſt, & niſi renaſcantur ex aqua & Spiritu ſancto, non poſſunt introire in regnum Dei, ut Dominus loquitur Joan. 3. & tamen legimus Hieremiam ſanctificatum antequam de vulva matris ſuæ egrederetur, Hierem. 1. & de S. Joanne Angelus dicit ad Zachariam, Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ, Lucæ 1. & de ipſa Virgine Maria nulla quæſtio eſt apud Catholicos,

Secunda, quia mater Chriſti ſingularem affinitatem & conjunctionem cum ipſo habet, quæ autem conventio Chriſti ad Belial?

Tertia, quia ſingulari modo Dei filius, qui eſt ipſa Dei ſapientia habitavit in matre: at *in malevolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis*, ut dicitur Sap. 1.

Quarta, quia debuit in Virgine teſtimonium illud ſponſi cœleſtis impleri, *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te*. Cant. 4.

Hæ certè rationes, ut probant decuiſſe Dei matrem ab omni actuali peccato immunem eſſe, ita ſi fieri potuit, ab originali: immò etiam magis ab originali, quàm ab actuali veniali; cùm originale magis inquinet & deformet, & cum Belial conjungat, & corpus atque animam peccato ſubdat, quàm veniale.

Addi poteſt alia Quinta ratio. Nam cùm Deus ſtatuerit, ſanctiſſimam hanc Virginem evehere ad ſummam dignitatem, ut omnibus puris creaturis, etiam angelicis præſtet, de qua re nulla controverſia eſſe poteſt, certè par erat, ut nullum eſſet privilegium alicui puræ creaturæ collatum, quod non etiam huic Virgini conferretur, niſi fortè conditioni, ſtatui, naturæ, aut ſexui repugnaret.

At ſanctificari in ipſa creatione datum eſt primis parentibus, ſanctificari autem in ipſa creatione, & nullo unquam pollui peccato, datum eſt angelis ſanctis, & privilegium hoc conditioni, ſtatui, naturæ, ſexui B. Virginis non repugnat: igitur pium eſt credere, ejuſmodi privilegio Dei matrem minimè caruiſſe.

Accedant poſtremò revelationes divinæ, quas de hac re ſe habuiſſe S. Birgitta teſtatur in lib. 1. cap. 9. & lib. 6. cap. 49. & 55. quæ quidem revelationes contemnendæ non ſunt, cùm à viris graviſſimis diligenter excuſſæ & approbatæ fuerint.

CAPUT XVI.

Solvuntur argumenta, quæ adverſus immaculatam B. Virginis conceptionem fieri ſolent.

NUNC argumenta ſolvenda ſunt, tum ea quibus hæretici probare conantur, noſtram ſententiam fidei Catholicæ repugnare, tum ea quibus alii nonnulli ſibi perſuaſerunt, ſententiam noſtræ contrariam veriorem eſſe, atque tutiorem.

Sed antequam ad argumenta ipſa veniamus explicandum erit breviter, quemadmodum accipiendum ſit quod dicimus, B. Virginem originali peccato ſemper caruiſſe.

Tribus modis peccatum primi parentis cum filiis ejus communicatur. Primò enim dicuntur Adæ filii in ipſo Adamo peccaviſſe, cùm ille præceptum Domini in Paradiſo tranſgreſſus eſt. Et quoniam tunc non erant ipſi in actu, ſed in potentia, ideò quoque tunc peccatum non actu, ſed potentia contraxerunt. Sive, quod eſt idem, non in ſe, ſed in parente peccaverunt; quemadmodum non in ſe, ſed in parente mo exiſtere, ratione unius ſuæ partis, (unde dicuntur filii in uteris matrum novem menſibus geſtari, 2. Mach. 7.) & pars illa ex corrupta natura originem
B habet, & vitiata, rectè nominari poteſt, atque ei ex vi ſuæ generationis debetur, ut cùm primùm animam rationalem ſortita fuerit, inde exiſtat homo peccator, & iræ divinæ filius. Propterea non immeritò, dicuntur homines tunc primùm in iniquitatibus generari. Explicat hoc multis verbis S. Anſelmus in lib. de conceptu virginali & peccato originali cap. 7. & de hac prima conceptione exponit illud, Pſal. 50. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum*.

Tertiò denique dicuntur homines concipi in peccato, cùm animæ corporibus inſpirantur. Tunc enim primùm incipiunt propriè, & re ipſa eſſe homines, & habere voluntatem originali juſtitia denudatam, à Deo averſam & deformem.

C Jam igitur quod attinet ad Primum modum, non deſunt, qui exiſtiment B. Virginem non peccaſſe in Adamo. Dicunt enim legem de non guſtando ligno ſcientiæ boni & mali datam fuiſſe primo parenti pro ſe & omnibus poſteris, excepta Virgine Maria. Proinde illam, ut erat in lumbis Adæ, guſtaſſe cum illo cibum vetitum, non tamen peccaſſe, quia prohibitio ad eam non pertinebat.

Quæ ſententia nobis non admodum tuta eſſe videtur, & contrariæ omnino ſubſcribimus. Nam inter Catholicos convenit, B. Virginem per Chriſti ſanguinem verè fuiſſe redemptam, & quod Apoſtolus ait: *Chriſtus pro omnibus mortuus eſt*. 2. Corinth. 5. ſine ulla exceptione eſſe accipiendum. At ſi B. Virgo
D neque actu, neque potentia, neque in ſe, neque in parente ſuo peccavit. Quomodo quæſo redempta dici poteſt?

Quod attinet ad Secundum modum, ſi B. Virgo non fuit libera, ut diximus, à peccato primi parentis quatenus in lumbis ejus erat, profectò prima ejus conceptio ſimilis fuit conceptioni aliorum. Nimirum originem habuit ex natura corrupta, eique ex vi generationis debebatur, ut peccatum contraheret, cùm primùm ad eam anima rationalis accederet.

Quod attinet ad Tertium modum, ſine peccati originalis macula fuiſſe exiſtimamus animam B. Virginis, in ipſo etiam primo inſtanti ſuæ creationis & infuſionis in corpus, ita ut numquam perſona illa actu
E exiſtens peccatum habuerit. Atque hoc ſolum eſt, in quo B. Virgo differt à cæteris, qui per gratiam Dei, Chriſtique paſſionis meritum à peccato originali liberati fuerunt, quòd alii communiter liberati ſint poſt nativitatem; aliqui pauci ante nativitatem, ſed poſt animationem, ipſa ſola in ipſo inſtanti animationis.

Ex his quæ diximus facilè ſolvi poſſunt argumenta, quæ ab adverſariis proferuntur, ſive ex Scripturis, ſive ex Patribus, ſive ex ratione ducantur. Primùm igitur profert Kemnitius in Examine Concilii Tridentini ſeſſ. 5. pag. 518. Scripturas, quæ (ut ipſe dicit) ſolum Chriſtum excipiunt à peccato 2. Cor. 5. *Eum qui peccatum non noverat &c.* Hebr. 7. *Talis decebat ut nobis eſſet Pontifex, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus*.

Reſpondeo, Scripturæ iſtæ, à Kemnitio allatæ,

dicunt

Digitized by Google

vilegio gratiæ divinæ, non vi generationis humanæ, & licèt in ſe polluta non fuerit, in parente tamen fuit. Similia ſunt cùm *ſolus Deus dicitur bonus*, Marci 10. *Solus ſapiens*, Rom. 16. *Solus immortalis*, 1. Timoth. ult. Quia videlicet ſolus ipſe talis eſt per eſſentiam, cæteri autem ſive angeli, ſive homines, per participationem.

Secundò, profert teſtimonia illa, quæ omnes homines in peccato conſtituunt. Rom. 5. *In quo omnes peccaverunt*. 1. Corinth. 15. *In Adam omnes moriuntur*. Epheſ. 2. *Eramus natura filii iræ, ſicut &c.* Reſpondeo, non negamus B. Virginem in Adamo peccaſſe, eo modo quo peccare poterat, quæ nondum erat, niſi in potentia, ac per hoc obnoxiam fuiſſe, ut quando actu eſſe inciperet, re ipſa in ſe peccatum haberet. Tamen addimus, præventam fuiſſe ſingulari gratia, ac privilegio Dei, ut ſimul & eſſe, & juſta eſſe inciperet.

Neque illud negamus, eandem Virginem in Adamo eſſe mortuam, hoc eſt, propter Adæ peccatum mortis debitum contraxiſſe & ſolviſſe. Nam etiamſi in primo ſuæ creationis inſtanti anima ejus per gratiam à peccati macula liberata fuit, redemptionem tamen corporis non continuò habuit, quemadmodum nos omnes, ſerius quidem, quàm B. Virgo, à peccato originali liberati ſumus, & tamen renovati ſpiritu mentis noſtræ adhuc redemptionem corporis expectamus, & ideò morti & ærumnis atque calamitatibus ſubjecti ſumus, quæ ex peccato primi hominis in genus humanum redundarunt.

Denique non negamus, B. Virginem natura fuiſſe filiam iræ, ſed addimus gratia ſemper fuiſſe filiam miſericordiæ. Ex natura enim corrupta parentum ſuorum quid hæreditare potuiſſet, niſi corruptionem? placuit tamen Deo, ſic eam in benedictionibus dulcedinis prævenire, ut numquam eſſet peccatrix, quod poſtulabat natura, ſed ſemper eſſet juſta, quod gratia conferebat.

Tertiò, objiciunt alii verba illa B. Pauli 2. Cor. 5. *Si unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus*. Reſpondeo, concedimus, B. Virginem aliquo modo mortuam eſſe morte peccati (de hac enim morte ſine dubitatione Apoſtolus loquitur) ut etiam verum ſit, pro ipſa vivificanda, ut pro cæteris omnibus mortuum eſſe Chriſtum. Cæterum mortua dicitur B. Virgo quòd obnoxia fuerit morti, & neceſſariò moritura ex vi ſuæ generationis, niſi eam gratia prævenisſet. Similis eſt locus Rom. 8. *Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus verò vivit propter juſtificationem*, quo loco dicuntur corpora fidelium juſtificatorum mortua, non quòd reipſa jam mortua ſint, ſed quòd morti obnoxia, & neceſſariò moritura; quamvis dubitandum non ſit, quin poſſit Deus aliquos à morte eximere, ſi ita judicet ad ſuam gloriam expedire.

Dicet aliquis, ſi B Virgo ſemper fuit juſta, quippè quæ in ipſo primo inſtanti creationis gratiam juſtificationis accepit, nullo igitur tempore peccato in- tionalis interceſſit, fuit illa non in potentia, ſed in actu, quamvis ratione unius partis peccato originali obnoxia, quo ſine dubio polluta fuiſſet, niſi per gratiam præſervata fuiſſet.

Denique obnoxia peccato fuit ipſa integrè exiſtens in primo inſtanti conjunctionis animæ rationalis cum corpore. Tametſi enim in eodem inſtanti temporis juſtificata fuerit, tamen quia ordine naturæ prius eſt ſubjectum, quàm accidentia, ideò prius fuit, ordine naturæ, perſona illa extra ſuas cauſas, quàm aut peccatum, aut juſtitia in illa inhæreret. Itaque in illo priori inſtanti naturæ fuit obnoxia peccato,
C quia ſine dubio continuò peccatum contraxiſſet, niſi in illo ipſo temporis puncto juſtitiæ luce ornata fuiſſet, quo peccati labe infici debuiſſet. Habemus igitur teſtimonia Scripturarum nihil omnino efficere contra immaculatam B. Virginis conceptionem.

Secundo loco producit Kemnitius teſtimonia Patrum, Primum teſtimonium Auguſtini eſt in lib. de natura & gratia, cap. 36. ubi S. Auguſtinus ſcribit, gratiam B. Virgini collatam fuiſſe ad vincendum omni ex parte peccatum: *Manifeſtiſſimum*, inquit Kemnitius, *eſt, quòd non ſentiat, Mariam ſine peccato conceptam fuiſſe. Aliàs enim non opus fuiſſet conferri ipſi gratiam ad vincendum peccatum*.

Reſpondeo, ſi beatiſſima Virgo natura ſua fuiſſet
D impeccabilis (quod nemo Catholicorum dicit) ſine dubio gratia non eguiſſet ad vincendum omni ex parte peccatum. At cùm per gratiam in ipſa creatione infuſam vicerit originale peccatum, hoc eſt, aditum ei omninò præcluſerit; & rurſum per gratiam tum habitualem, tum directionis & protectionis, tum etiam cooperationis divinæ maculas omnes peccati actualis evaſerit, profectò falſum eſt quod Kemnitius dicit, non opus fuiſſe conferri B. Mariæ gratiam ad vincendum peccatum, ſi ſine peccato concepta fuit. An non Adam & Eva ſine peccato creati fuerunt, & tamen ad vincendum peccatum gratia eguerunt? non igitur concipi ſine peccato, ſed impeccabilem eſſe natura requiritur & ſufficit, ut quis non egeat gratia ad
E vincendum omni ex parte peccatum.

Secundum teſtimonium eſt ejuſdem Auguſtini in lib. de fide ad Petrum, cap. 26. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum peccato originali naſci &c.* Cui teſtimonio addit Kemnitius aliud in eandem ſententiam ex lib. de nuptiis & concupiſcentia. Et rurſum aliud S. Ambroſii ex comment. in Luc. lib. 2. in hæc verba: *Solus enim per omnia ex natis de fœmina ſanctus Dominus Jeſus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non ſenſit*. Addit aliud in eandem ſententiam ex commentar. ejuſdem Ambroſii in Iſaiam.

Reſpondeo, nihil aliud his teſtimoniis probatur, niſi nullum eſſe, præter Chriſtum, qui ex vi generationis non traxerit originale peccatum. Nam ideò S. Ambroſius addidit, Chriſtum ſolum immaculati

A peccati originalis nexu nemo per ſe liber extitit &c. ubi illud, *per ſe*, ſignificat, ex vi generationis, ſive ex natura, non ex gratia.

Tertium teſtimonium Auguſtini eſt in libro de perfectione juſtitiæ. *Quiſquis*, inquit Auguſtinus, *eſſe vel fuiſſe in hac vita aliquem hominem, vel aliquos homines putat, excepto uno Mediatore Dei & hominum, quibus neceſſaria non fuerit remiſſio peccatorum, contrarius eſt divinæ Scripturæ, ubi Apoſtolus ait: Per unum hominem peccatum in mundum intravit &c.*

Reſpondeo, non negamus B. Virgini neceſſariam fuiſſe remiſſionem peccatorum & Chriſtum ejus fuiſſe, ut cæterorum omnium, redemptorem: ſed dicimus, remiſſa ei fuiſſe peccata, non in quæ inciderat, ſed in quæ incidiſſet, niſi gratia Dei per Chriſti merita præventa fuiſſet. Neque eſt hic modus loquendi à Scripturis divinis, vel ab Auguſtini diſputationibus alienus. Certè in Pſal. 85. dicit Propheta: *Eruiſti animam meam de inferno inferiori*. Et in Pſalm. 143. *Redemiſti ſervum tuum de gladio maligno*. Nec tamen in infernum inferiorem Propheta ceciderat, aut à gladio maligno cæſus fuerat; ſed quia periculum erat, ne id fieret, & gratia Dei periculum illud evaſerat, ideò gratias agit, ac dicit: *Eruiſti &c.*

In quem locum S. Auguſtinus ita loquitur: *Quemadmodum ſi medicus videat tibi imminentem agritudinem fortè ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, ſic te tracta, requieſce, his cibis utere, nam ſi non feceris, ægrotabis: tu autem ſi feceris, & ſalvus eris, rectè dicis medico, liberaſti me ab ægritudine, non in qua jam eras, ſed in qua futurus eras. Neſcio quis habens cauſam moleſtam, mittendus erat in carcerem, venit alius, defendit eum, gratias agens, quid dicit? eruiſti animam meam de carcere. Suſpendendus erat debitor, ſolutum eſt pro eo, liberatus dicitur de ſuſpendio. In his omnibus non erant, ſed quia talibus meritis agebantur, ut niſi ſubventum eſſet, ibi eſſent, inde ſe rectè dicunt liberari, quo per liberatores ſuos non ſunt permiſſi perduci.*

Ex qua ſententia B. Auguſtini explicari poſſunt alia duo teſtimonia. Scribit enim Zozimus Papa in epiſt. quam refert idem Auguſtinus epiſt. 157. in hunc modum: *Nullus, niſi qui peccati ſervus eſt, liber efficitur, nec redemptus dici poteſt, niſi qui verè per peccatum fuerit ante captivus*. Scribit item S. Leo ſerm. 1. de Nativitate Domini: *Sicut nullum à reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit*. Sed his verbis ſignificatur (ut ex Auguſtino didicimus) nullum poſſe liberari, vel redimi, niſi fuerit ſervus, vel captivus re ipſa, aut certè eſſe debuerit, niſi eum liberatoris ac redemptoris gratia prævenisset. Et per ſe nullum à reatu liberum fuiſſe, & ideò Chriſtum pro liberandis omnibus adveniſſe.

Quartum teſtimonium eſt ejuſdem Auguſtini in lib. 5. adverſus Julianum cap. 9. *Si ſine dubio*, inquit, *caro Chriſti non eſt caro peccati, ſed ſimilis carni peccati; quid reſtat ut intelligamus, niſi ea excepta omnem reliquam humanam carnem eſſe peccati? & hinc apparet illam concupiſcentiam, per quam Chriſtus concipi noluit, feciſſe in genere humano propaginem mali: quia Maria corpus quamvis inde venerit, tamen eam non trajecit in corpus, quod non inde concepit. Cæterùm corpus Chriſti inde dictum eſſe in ſimilitudine carnis peccati, quia omnis alia* caro peccati dicitur ea, quæ peccatum in ſe habeat, ſed quæ ex ſe, & ex natura ſua peccatum haberet, niſi gratia illud excluderet: item quæ non ſine libidine parentum propagata eſt, quæque ſi naturali ordine gignat, peccatum in prolem omnino trajiciat; quæ denique morti, aliiſque malis ex peccato primi parentis exortis ſubdita ſit.

B

Jam verò B. Virgo (ut ſæpè diximus) ex natura ſua, & vi conceptionis peccato originali ſine dubio polluenda fuiſſet, niſi privilegium gratiæ ſingulare interceſſiſſet: Item, non ſine libidine parentum concepta, morti, atque ærumnis ex Adæ peccato manantibus ſubdita fuit. Denique, ſi eadem Virgo (quod eſt ſignum evidens corruptæ naturæ, quoad carnem) ſolemni more ex complexu virili filios concepiſſet, illæ ejus proles originali peccato minimè caruiſſent. Ita rectè dicitur caro B. Virginis caro fuiſſe peccati, Chriſtus autem qui non carnem peccati, ſed ſimilitudinem habuit carnis peccati, ex vi conceptionis peccato pollui non potuit, ſine libidine enim conceptus fuit, mortem & ærumnas ſponte ſua aſſumpſit, & liberos ſi gignere voluiſſet, abſque originali peccato ſine controverſia genuiſſet.

C

Quintum teſtimonium S. Bernardi eſt, qui ſic ait: *Excepto homine Chriſto univerſos reſpicit, quod unus humiliter confitetur, In iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.*

Reſpondeo, teſtimonium hoc à Kemnitio ex epiſtol. 175. ad Canonicos Lugdunenſes depromptum eſt. In qua tamen epiſt. Tria ſunt contra Kemnitium, nihil pro Kemnitio. Primum contra Kemnitium eſt, quod S. Bernardus apertè tradit, B. Virginem ante ſanctam fuiſſe, quàm natam: *Sed*, inquit, *& ortum Virginis didici in Eccleſia & ab Eccleſia indubitanter habere feſtivum, atque ſanctum, firmiſſimè cum Eccleſia ſentiens, in utero eam accepiſſe, ut ſancta prodiret*. Et paulò poſt: *Fuit*, inquit, *procul dubio Mater Domini ante ſancta, quàm nata.*

D

Secundò, contra eundem eſt, quòd in eodem loco S. Bernardus addit B. Virginem fuiſſe omnis peccati actualis expertem: *Ego*, inquit, *puto, quòd & copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit, quæ ipſius non ſolùm ſanctificaret ortum, ſed & vitam ab omni deinceps peccato cuſtodiret immunem, quod nemini alteri in natis quidem mulierum creditur eſſe donatum.*

E

Tertiò, graviſſimè contra Kemnitium pugnat, quòd S. Bernardus in hac re, ut in aliis rebus omnibus ſententiam ſuam Eccleſiæ Romanæ judicio voluit eſſe ſubjectam. Sic enim epiſtolam claudit: *Quæ autem dixi, abſque præjudicio ſanè dicta ſint ſanius ſapientis Romanæ præſertim Eccleſiæ auctoritati, atque examini totum hoc, ſicut &c. quæ ejuſmodi ſunt univerſa reſervo: ipſius ſi quid aliter ſapio, paratus judicio emendare*. Si hanc obedientiam ſancti viri, non voculas hinc inde temerè collectas imitari dignarentur hæretici, hæretici non eſſent, neque ulla nobis cum Kemnitio controverſia remaneret.

Hæc igitur contra illum faciunt: pro illo autem nihil eſſe in tota epiſt. facilè demonſtrabo. Nam etſi S. Bernardus dicat B. Virginem in utero ſanctificatam, non tamen dicit id factum eſſe poſt infuſionem animæ rationalis, non autem in ipſa infuſione, quod nos

Digitized by Google

meminerit. S. enim Anſelmus in 2. lib. cur Deus homo cap. 16. apertiſſimè ſcribit, B. Virginem in peccato eſſe conceptam & natam. Sed loquitur de prima conceptione ſeminis & de nativitate, quæ fit in utero, non de ea, quæ fit ex utero, hoc eſt, de formatione fœtus, per quam incipit homo eſſe in mundo, juxta illud Matt. 1. *Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt*. Nam idem Anſelmus in lib. de conceptu virginali, & peccato originali c. 7. ſcribit, homines in peccato originali concipi ante infuſionem animæ, non quòd caro ſine anima ſit capax peccati, ſed quòd homo ex ſemine, & ex ipſa conceptione trahat neceſſitatem, ut cùm animam rationalem habuerit, ſimul etiam peccatum habeat.

Et de hac prima conceptione, quæ propriè dicitur conceptio, exponit ibidem Anſelmus verba illa Job: *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine?* Et illa Davidis: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum &c.* Neque ulla ratione credibile eſt S. Anſelmum affirmare voluiſſe, B. Virginem in peccato originali natam ex utero matris, cùm ejus tempore Eccleſia univerſa feſtum diem Nativitatis B. Virginis coleret, eandemque Virginem prius ſanctam fuiſſe, quàm natam publicè prædicaret. Quod ex ſermonibus Petri Damiani de Natali Virginis intelligi poteſt, qui venerabilis Petrus S. Anſelmi æqualis fuit, vel eo paulò major.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt nullo negotio ſolvi poſſunt argumenta omnia, quæ vel Capreolus, vel Cajetanus, vel alii ſolent adducere, non ut ſententiam noſtram damnent, ſed ut ſuam probabiliorem eſſe demonſtrent. Nam teſtimonia Scripturæ, Conciliorum & Patrum, quæ pro ſe facere arbitrantur, maxima ex parte generalia ſunt, ac per hoc non impediunt, quo minus aliquis ſingulari privilegio excipi poſſit. Concilium enim Tridentinum, cui nemo Catholicorum reſiſtere auderet, cùm doctrinam communem, & univerſalem de peccato originis tradidiſſet, apertè ſubjunxit: *Non fuiſſe mentem ſanctæ Synodi B. Virginem his decretis includere*. Quo facto docuit, tutò nos idem poſſe dicere de Conciliis Milevitano & Arauſicano, & ſi quæ alia ſunt, in quibus univerſalis doctrina de peccato tradatur. Teſtimonia verò Patrum, quæ B. Virginem nominatim attingunt, aut jam explicata ſunt, aut eodem modo explicari poſſunt. Quod verò ad alias objectiones attinet, nulla eſt, quæ ex iis, quæ diximus, non facilè diluatur.

Objiciunt Primò, B. Virginem non verè fuiſſe redemptam, ſi numquam fuit captiva. Sed jam oſtendimus, illos veriſſimè redimi, qui neceſſariò captivi fuiſſent, niſi redemptoris gratia intercederet.

Objiciunt Secundò, Chriſtum mortuum eſſe pro omnibus, & tamen eundem non pro juſtis, ſed pro peccatoribus mortuum eſſe. Ad hoc etiam jam reſpondimus, Chriſtum mortuum eſſe pro peccatoribus,

Objiciunt Quintò, detrahi de gloria filii Dei, ſi privilegium immaculatæ conceptionis alicui alteri tribuatur. Sed gloria filii Dei propria illa eſt, quod de Spiritu ſancto conceptus ex vi generationis peccatum contrahere non potuerit. Accedit ad ejus gloriam, ſi per ipſius merita non ſolùm juſtificari poſſint qui peccatum jam habent, ſed etiam præſervari à peccato aliquem, qui in illud alioqui neceſſariò incidiſſet.

CAPUT XVII.

Refelluntur mendacia & calumniæ Kemnitii, circa B. Virginis conceptionem.

POST argumentorum, quæ ſpeciem aliquam ſoliditatis habere videbantur, diſſolutionem; refellenda ſunt etiam mendacia & calumniæ Kemnitii, quæ ſimplicioribus negotium facere poſſent.

Igitur Kemnitius pag. 520. demonſtraturus quemadmodum ſenſim creſcant errores, & ſuperſtitiones, dum ſine verbo Dei de rebus ejuſmodi diſputatur, primo loco ponit, tempore Petri Lombardi ignotam adhuc fuiſſe opinionem de immaculata Virginis conceptione. Sed hoc falſum eſſe perſpicuum eſt ex Patribus à nobis citatis, ac præſertim ex Anſelmo in comment. cap. 5. poſterioris ad Corinth. Fuit autem Anſelmus antiquior Petro Lombardo. Quid quod ipſe Kemnitius poſt duas paginas hanc ipſam opinionem tribuit Anſelmo, quam hoc loco negat cognitam fuiſſe tempore Lombardi? ita nimirum ejus dicta inter ſe pulchrè cohærent.

Secundo loco dicit, Petrum Lombardum arrepta occaſione ex verbis S. Auguſtini diſputare cœpiſſe, B. Virginem in conceptione Chriſti ab omni peccato, atque etiam à fomite liberatam. Sed non fuiſſe primum Lombardum, qui tam inſignem puritatem B. Virgini tribuerit, intelligi poteſt ex Anſelmo lib. 2. cur Deus homo cap. 16. & lib. de conceptu virginali cap. 18. & ex ipſo Auguſtino lib. de natura & gratia cap. 36. & ex aliis.

Tertio dicit, eos, qui Lombardum ſecuti ſunt, excogitaſſe ſanctificationem in utero, & ſanctam nativitatem ejuſdem Virginis Mariæ. At hoc eſt inſigne mendacium, cùm ſanctificatio in utero, & ſancta nativitas Virginis in univerſa Eccleſia celeberrima fuerit etiam tempore S. Bernardi & Petri Damiani, qui Petrum Lombardum non ſecuti ſunt, ſed ejus æquales, vel majores fuerunt.

Quarto dicit, poſt ea tempora natam eſſe opinionem de immaculata ejuſdem Virginis conceptione. Et licèt S. Thomas & S. Bonaventura eidem opinioni reſtiterint, tamen in quibuſdam locis inſtitui cœpiſſe feſtum conceptionis. Hìc quoque inſigne menda-

Pontificis conſtitutionem obſervari [illegible]
ut liberum eſſet, extra, præter, aut etiam contra verbum Dei opinari, an B. Virgo concepta fuerit ſine peccato originali. Sed hoc, ut alia quæ ſequuntur, tam eſt impudens calumnia atque mendacium, ut nihil impudentius fingi queat. Ideò ſiquidem tum Sixtus Pontifex, tum Concilium Tridentinum libertatem opinandi circa conceptionem B. Virginis permiſerunt, quòd probè intelligerent, neutram partem verbo Dei apertè repugnare. Quòd enim contra verbum Dei non ſit opinio ulla libera, non eſt quòd Kemnitius nos docere contendat. Id enim nemo apud Catholicos ignorare permittitur. Sed de his hactenus, ne fruſtra bonas horas in nugis Kemnitianis conſumpſiſſe videamur.

CAPUT XVIII.

Non tranſire ad poſteros per generationem omnia peccata parentum, ſed primum tantùm primi hominis lapſum.

POſtrema reſtat quæſtio ex tribus illis, quas cap. 13. propoſuimus.

Eſt igitur quæſtio, quod nam peccatum per generationem trajiciatur ad poſteros, illud ne unum, quod Adam primò commiſit, an cætera omnia tum ipſius Adæ, tum aliorum parentum?

Et quidem S. Auguſtinus in Enchiridio cap. 46. ſic ait: *Parentum quoque peccatis parvulos obligari non ſolùm primorum hominum, ſed etiam ſuorum, de quibus ipſi nati ſunt, non improbabiliter dicitur.* Idem repetit in lib. 6. adverſus Julianum cap. 2. ejuſque ſententiam iiſdem verbis tradidit S. Leo in epiſtol. 86. ad Nicetam; Sanctus etiam Gregorius lib. 15. Moralium, cap. 22. ad eandem ſententiam, ut videtur, acceſſit.

Cæterùm ſancti iſti patres, fortaſſe non de contagione culpæ, ſed de communicatione pœnæ locuti ſunt. Deus enim (ut ſuprà diximus) & ex Scripturis divinis evidenter colligitur, Viſitat peccata Patrum in filios in tertiam & quartam generationem his, qui oderunt eum.

Nam quod attinet ad culpam, extra controverſiam eſſe debet, unum tantùm, hoc eſt, primum primi parentis peccatum, ad poſteros carnali generatione tranſmitti. Sic enim B. Apoſtolus loquitur in epiſt. ad Rom. 5. *Judicium quidem ex uno* (delicto) *in omnes homines in condemnationem, gratia verò ex multis delictis in juſtificationem.* Quo loco differentiam ponit Apoſtolus inter peccatum, quo damnata eſt maſſa generis humani, & gratiam, qua liberatur, ac dicit, peccatum unum fuiſſe, quod omnes homines perdidit, gratiam verò non ab illo uno ſolùm, ſed etiam ab omnibus aliis liberare.

Hinc in eodem loco ipſe idem Apoſtolus ait: *Unius delicto multi mortui ſunt.* Et: *Unius delicto mors regnavit.* Et: *Unius delicto in omnes homines in condemnationem.* Et: *Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Hinc etiam in eodem loco vocat Adamum formam futuri, ideſt, Chriſti, & in epiſt. 1. ad Corinth. cap. 15. Apoſtolus comparat Adamum cum Chriſto, & illum vocat primum hominem, hunc

[illegible]
peccatum quod naſcendo trahimus, vocat antiquam impietatem S. Irenæus lib. 5. adverſus hæreſes vocat chirographum, quod ſcripſit Adam. S. Cyprianus
B lib. 3. epiſt. 8. vocat contagium mortis antiquæ S. Joannes Chryſoſtomus in priorem epiſtol. ad Corinth. homil. 40. vocat radicale peccatum. S. Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos extremo, non agnoſcit in parvulis ullum peccatum, præter primam primi parentis prævaricationem, idque teſtimonio Cypriani confirmat. S. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſs. cap. 10. unum eſſe dicit peccatum, in quo omnes peccaverunt. Et apertius in Enchiridio cap. 43. ſcribit, parvulos ſoli peccato originali mori cùm baptizantur, adultos autem illis omnibus peccatis mori, quæ malè vivendo addiderunt ad illud unum, quod naſcendo traxerunt. Deinde addit c. 44. cùm adulti dicuntur mori peccato per baptiſmum, &
C parvuli dicuntur baptizari in remiſſionem peccatorum, utramque ſententiam eſſe tropicam, in illis enim ex numero ſingulari intelligi numerum multitudinis, in iſtis contra ex numero multitudinis intelligi numerum ſingularem. Denique cap. 45. adjungit, peccatum originale unum tantùm eſſe, ſed interdum ſignificari numero multitudinis, quia multas partes & quaſi membra continet, cùm in illo uno peccato ſuperbia, ſacrilegium, fornicatio ſpiritualis, & alia quædam cerni potuerint. S. Anſelmus in lib. de conceptu virginali & peccato originali, cap. 23. quæſtionem proponit, an peccatum, quod à parentibus trahimus, ſit unum, vel multa, & reſpondet eſſe unum. Quæ ſententia fuit etiam Petri Lombardi, &
D ſcholaſticorum Theologorum lib. 2. ſentent. diſt. 33.

His accedunt rationes, nam ſi Adam non peccaſſet, tranſmiſiſſet quidem ad poſteros juſtitiam originalem, quæ non tam ipſi, quàm toti naturæ in ipſo data fuerat: non autem tranſmiſiſſet dona ſua perſonalia, ſapientiam, prudentiam, acquiſitas virtutes, & alia id genus: igitur ratio poſtulat, ut non tranſmittat etiam peccata ſua perſonalia, ſed illud unum duntaxat, propter quod juſtitia originali privatus fuit, quod naturæ peccatum à Theologis nominatur.

Deinde experientia docet, ſæpè viros admodum malos genuiſſe viros admodum bonos, hoc eſt, ab ineunte ætate pronos ad virtutes, & opera egregia. Achaz enim & Amon Reges deterrimi filios genue-
E runt Ezechiam & Joſiam, qui & viri optimi & Reges præſtantiſſimi ab ipſa penè infantia fuiſſe narrantur. At ſi vitia parentum omnium tranſirent ad proles, laboraſſent certè parentum vitiis Ezechias & Joſias, ſaltem initio ætatis; neque enim uno die tot vitia funditus eradicari potuiſſent.

Neque verò S. Auguſtinus, S. Leo, & S. Gregorius in locis initio adductis contrarium ſentiunt. Non enim de contagione culpæ, ſed de communicatione pœnæ locuti ſunt. Quod vel ex eo perſpicuum eſſe poteſt, quòd allegant verba illa Exodi 20. *Qui reddis peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem.* Quod eſſe intelligendum de filiis illis, qui peccata parentum imitantur, idem Gregorius loco cit. docet, juxta verbum Domini Ezechielis cap. 18. *Filius non portabit iniquitatem patris.* Sed de hac re ſupra diſſeruimus cap. 7. & 8. hujus libri.

LIBER

Digitized by Google

E quod per carnalem generationem trajiciatur ad poſteros. Sequitur nunc altera quæſtio de natura & ratione ejuſdem peccati. Sunt autem quinque errores in hac parte vitandi, de quibus ordine diſſeremus, antequam ad eam ſententiam explicandam, & defendendam veniamus, quam veriſſimam eſſe cenſemus.

Primus igitur error eſt Matthiæ Illyrici, hominis ad monſtra excogitanda quodammodo nati. Is multos libros conſcripſit de natura peccati originis, quorum Unus inſcribitur: Demonſtrationes evidentiſſimæ de eſſentia imaginis Dei & diaboli. Alter, De occaſione vitandi erroris. Tertius, De eximia utilitate hujus doctrinæ. Quartus, Noſce teipſum. Quintus, Refutatio quorundam contrarium ſentientium. Extat etiam liber cujuſdam Illyrici diſcipuli, qui inſcribitur, Methodica probatio propoſitionis, quòd peccatum originale ſit ſubſtantia, per D. M. Pau. Rei. D. V. V. in quo libro peccatum paſſim dicitur ſubſiſtens quiddam, præſens & operans in homine &c. Sententia verò ejus his propoſitionibus comprehendi poteſt.

Prima propoſitio, Peccatum ſi generatim ſumatur, res eſt tranſcendens omnia prædicamenta; ſpeciatim verò quædam peccata pertinent ad prædicamentum ſubſtantiæ, alia ad prædicamentum quantitatis, vel qualitatis, vel ubi, vel habitus; & ſic de cæteris. Secunda propoſitio, Peccatum originis ſubſtantia eſt, non qualitas, vel ratio, vel aliquid ejuſmodi. Tertia, Peccatum originis nihil eſt aliud niſi ſubſtantialis imago diaboli. Quarta, Anima rationalis per peccatum primi hominis ſubſtantialiter tota corrupta eſt, ac transformata in imaginem diaboli ex imagine Dei: ut quemadmodum in homine mortuo forma ſubſtantialis cadaveris eſt loco animæ, ita poſt peccatum Adæ ſit in anima forma quædam teterrima ſubſtantialis pro ea, quæ ante fuerat. Quinta, Mutatio iſta non poteſt propriè dici generatio, vel creatio, ſed transformatio, qualis eſt, cùm vinum vertitur in acetum.

Hanc ſuam ſententiam plurimis argumentis Illyricus confirmare nititur, quorum alia ducuntur à Scriptura & ratione, quæ nos paulò poſt ſuo loco refellemus; alia petuntur ex variis Martini Lutheri teſtimoniis, quæ nos Kemnitio & Wighando, necnon Heshuſio & Merlino enodanda relinquimus. Scripſerunt enim adverſus Illyricum quatuor iſti Theologi Lutherani, quamvis alioqui Joannes Wighandus ejuſdem Illyrici collega fuerit in Centuriis conſcribendis.

Et fortaſſe, ſi Lutheri ſcripta & ſententias ſcru- *quoddam ſuperfluum, ſuperadditum. An non ſicut ponis juſtitiam non fuiſſe de eſſentia hominis: ita etiam ſequetur, peccatum quod ſucceſſit, non eſſe de eſſentia hominis?* Hæc Lutheri verba ſatis apertè Illyrico favent, nec ſatisfaciunt gloſſæ quorumdam, qui aliorſum ea detorquere conantur.

Idem etiam Lutherus in explicatione Pſal. 50. tractans illa verba: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum*; ſic ait, *Non loquitur David de ullis operibus, ſed ſimpliciter de materia, & ipſo eſſe & dicit ſemen humanum, ideſt, maſſa, ex qua conceptus ſum, tota eſt vitio & peccato corrupta. Materia ipſa eſt vitiata. Lutum illud, ex quo vaſculum hoc fingi cœpit, damnabile eſt.* Et paulò poſt: *Fœtus*, inquit, *in utero, antequam naſcimur, & homines eſſe incipimus, peccatum eſt.* Hæc Lutherus.

Rurſus illi ipſi, qui adverſus Illyricum diſputationes longiſſimas ediderunt, non pauca ſcribunt, quæ cauſam Illyrici meliorem facere videantur. Nam Joannes Wighandus in propoſitionibus de peccato originis, propoſit. 119. ſcribit, peccatum originis eſſe rem ream, & natura ſua dignam morte æterna, & damnatam à Deo, niſi per Chriſtum remiſſio fiat. At profectò rem eſſe ream & dignam æterna morte niſi remiſſio fiat, non convenit accidenti, ſed ſubſtantiæ, & ſubſtantiæ viventi, ac rationali. Neque enim furtum dignum eſt patibulo, ſed fur; nec furto, ſed furi poteſt remiſſio fieri. Quare videtur Wighandus id ipſum aſſerere, quod oppugnat, peccatum videlicet originis ſubſtantiam eſſe, non accidens. Idem auctor propoſit. 213. ſcribit, per peccatum primi hominis totam ſubſtantiam hominis eſſe corruptam ac depravatam, & non accidentia ejus tantùm, ut Sophiſtæ docebant.

At Scholaſtici Theologi, quos iſte more ſuo Sophiſtas vocat, ideò dicunt, non ſubſtantiam hominis, ſed accidentia per peccatum eſſe corrupta, quia non pars aliqua eſſentiæ, ſive ſubſtantiæ humanæ, ac ne potentia quidem aliqua periit, ſed juſtitia amiſſa eſt, & in ejus locum injuſtitia, pravitaſque ſucceſſit, & tam juſtitiam, quàm injuſtitiam accidentia eſſe uſque ad hoc ſæculum, in quo monſtra opinionum paſſim naſcuntur, extra controverſiam fuit.

Iſte igitur Wighandus, qui contra Sophiſtarum ſententiam docet, non accidentia ſolùm, ſed etiam ſubſtantiam hominis eſſe corruptam, quid aliud ſignificat niſi juſtitiam & injuſtitiam non accidentia, ſed ſubſtantiam eſſe? atque hoc eſt, quod Illyricus tot ſuis libris conabatur efficere.

Rurſus Tilmannus Heshuſius alter Illyrici antagoniſta, in libro de hac ipſa quæſtione conſcripto, non ſolùm fatetur, totam hominis ſubſtantiam per

Digitized by Google

hoſtem ſe Illyrici profitetur, in Reſolutione de peccato originis, dicit, totam maſſam animæ corruptam eſſe ſumma atque extrema depravatione. Idem in Examine Concilii Tridentini ſeſſione 5. pag. 454. dicit, peccatum eſſe, quicquid repugnat divinæ legi, ſive ſit defectus, ſive inclinatio, ſive ratio. Itaque ipſam etiam rationem, quæ eſt ſuprema pars hominis, Kemnitius vult eſſe peccatum, quia ipſa etiam legi Dei repugnat. At quid quæſo aliud docet Illyricus? Videmus igitur hoſtes Illyrici, ſive imprudentes, ſive prævaricantes non raro in ejus caſtra tranſire; ſed quicquid de illis ſit, ſententiam Illyrici falſam, atque abſurdam eſſe, & Verbo Dei, ſymbolo fidei, traditioni Patrum, & manifeſtiſſimæ rationi repugnare contendimus.

CAPUT II.

Refutatur error Illyrici, qui aſſeruit peccatum originis eſſe ſubſtantiam.

SCriptura divina non obſcurè docet, peccatum non eſſe ſubſtantiam, ſive naturam aliquam, ſed privationem, ac defectum. Nam S. Joannes dicit: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*, Joan. 1. Sanctus autem Paulus addit: *Omnis creatura Dei bona eſt*, 1. Timoth. 4. Ex quibus duobus locis evidenter ſequitur nullam ſubſtantiam, ſive naturam eſſe malam, ac per hoc neque eſſe peccatum. Nam cùm peccatum omnium conſenſu ſit malum, ſi idem peccatum ſubſtantia eſſet, vel non omnis ſubſtantia eſſet facta à Deo, quod repugnat Evangelio, vel non omnis creatura Dei bona eſſet, quod repugnat Apoſtolo.

Deinde argumentari poſſumus ex Scriptura, juxta Lutheranorum communem explicationem. Nam B. Paulus (ut Lutherani communiter docent) de peccato originali diſſerit ad Roman. 7. cùm ait: *Scio quod non habitat in me, hoc eſt, in carne mea bonum. Non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum hoc facio. Si autem quod odi malum, hoc facio, jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*. Ex quo loco perſpicuè intelligimus; peccatum quod Lutherani originale eſſe definiunt, non eſſe ipſum hominem, ſed in homine habitare; & non in mente, ſed in carne ſedem habere. Quòd enim hoc loco caro non ſignificet totum hominem, ſed alteram partem tantùm, certum eſt ex eo quòd diſtinguitur contra mentem. Nam ad mentem pertinet illud, *volo bonum*, & illud, *odi malum*. Et apertiſſimè paulò inferiùs: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*. Et rurſus: *Igitur ego ipſe mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati*.

Quòd ſi peccatum originis non eſt in mente, ſed in carne, quanto minus ipſa mens dici poterit eſſe peccatum, ut contendit Illyricus? neque verò reſponderi poteſt, Apoſtolum, qui de ſe hæc dicit, juſtificatum fuiſſe à peccato. Nam ex communi ſententia Lutheranorum, peccatum originis non ita remittitur in juſtificatione, ut non ſit, ſed ut non impute-

doxum iſtud Illyrici funditus deſtruit.

Primus articulus eſt: *Credo in unum Deum*. At Illyrici delirium tot facit Deos, quot ſunt mentes in
B originali juſtitia permanentes. Nam quemadmodum originale peccatum ad ſubſtantiam hominis pertinet poſt lapſum Adæ, ex Illyrici ſententia, ſic etiam originalis juſtitia ad ſubſtantiam hominis pertinebat ante lapſum ejuſdem. Quia verò proprium eſt ſolius Dei, ut ſit non ex accidente dono, ſed ſubſtantialiter juſtus, ut S. Gregorius docet hom. 14. in Evang. ſequitur, ut mentes primorum hominum ante lapſum, Dii quidam eſſent, & nunc etiam tot ſint in cœlo Dii, quot ſunt Angeli, originali juſtitia præditi. Omnes enim ſubſtantialiter juſti, & boni ſunt.

Idem primus articulus docet, *unum Deum eſſe creatorem omnium rerum*. At ſi vera eſſet Illyrici ſententia, Deus non eſſet creator animarum hominum, ſed
C diabolus, quæ eſt hæreſis Manichæi. Nam poſt lapſum Adæ ipſa humanæ animæ ſubſtantia eſt peccatum, ex Illyrici ſententia; peccati autem non eſt auctor Deus, ſed diabolus, ut idem ipſe Illyricus confitetur.

Reſpondet Illyricus, Deum verè dici creatorem omnium rerum, quia creavit ipſe hanc naturam bonam, quæ poſtea opera diaboli facta eſt mala. At quæſtio eſt de iſta ſubſtantia mala, quis eam fecerit, & quotidie faciat. Nam ſi diabolus, igitur diabolus eſt creator alicujus ſubſtantiæ, & non eſt Deus creator omnium rerum: Si Deus, igitur eſt auctor peccati. Quod tamen diſertis verbis damnatur in confeſſione Auguſtana art. 19. cujus confeſſionis ſectatorem
D ſe Illyricus profitetur.

Reſpondet Illyricus, iſtam ſubſtantiam totam eſſe à Deo, & totam à diabolo; à Deo quidem, quia ipſe conſervat, & propagat hanc naturam ita corruptam & vitiatam; à diabolo autem, quia ipſe eam ſic vitiavit, & (ut ipſe pro ſua inſigni honeſtate loquitur) penitus concacavit, & addit, nullam eſſe novaculam ſophiſtarum ita acutam, ut poſſit diſtinguere in anima hominis peccatoris, quid ſit Dei, & quid diaboli.

At hæc reſponſio, ut unum errorem tollat, inducit duos. Primùm enim ſi Deus propagat, & conſervat hanc naturam, quæ ita penitus corrupta & vitiata eſt, ut verè & propriè ſit ipſa vitium, atque
E peccatum, certè ſequitur, ut Deus ſit auctor peccati. Quid enim eſt propagare, & conſervare peccatum, niſi auctorem eſſe peccati? Itaque Deus verus, ac bonus erit auctor mali, ex Illyrici ſententia, quæ impietas Manichæi & Marcionis impietatem longè ſuperat. Siquidem illi peccati cauſam in Deum quendam malum, non in bonum retulerunt.

Deinde ſi diabolus initio naturam ita depravavit, ut per eam depravationem forma ſubſtantialis bona perierit, & forma ſubſtantialis mala producta fuerit, quis non videt, diabolum creatorem ſubſtantiæ dici poſſe?

Reſpondet Illyricus, diabolum non eſſe creatorem, quia non creavit ſubſtantiam ullam, ſed bonam transformavit in malam: *Quemadmodum*, inquit ipſe, *mulierculæ norunt lac in caſeum, vel butyrum convertere*,

animæ ſubſtantiam in aliam totam, diaboli opera, eſſe converſam; ſed partem tantùm ſupremam, id eſt, rationem. Nam (ut omittam, quod ipſe idem ſæpiſſimè dicat, totam animam, immò totum hominem, eſſe corruptum) non ſunt in anima hominis plures ſubſtantiæ, ſed una, eaque impartibilis, licèt ratione plures in ea gradus, ac veluti partes diſtinguamus. Illa autem una ſubſtantia non poteſt ullo modo re ipſa partim conſervari, partim deſtrui, ſed aut tota conſervetur, aut tota pereat, neceſſe eſt.

Pugnat deinde doctrina iſta Illyrici cum articulis fidei, quibus Dominicæ Incarnationis myſterium continetur. Siquidem fides Chriſtiana docet, à Verbo divino naturam humanam aſſumptam, ejuſdem ſpeciei cum noſtra, ideſt, carnem & animam, qualem nos habemus: *Non alterius natura* (inquit S. Leo in epiſt. 11. ad Julianum) *erat ejus caro, quàm noſtra, nec alio illi, quàm cæteris hominibus anima eſt inſpirata principio, quæ excelleret, non diverſitate generis, ſed ſublimitate virtutis*. At ex Illyrici ſententia, anima noſtra peccatum eſt, igitur aut Chriſtus peccatum aſſumpſit in unitatem perſonæ, quo nihil abſurdius fingi poteſt; aut animam non habuit ejuſdem naturæ cum noſtra, quod (ut diximus) Symbolo fidei manifeſtè repugnat.

Reſpondet Illyricus, Chriſtum aſſumpſiſſe animam humanam, non qualem nos habemus, ſed qualis in Adamo fuit ante peccatum, diſtingui verò unam ab alia non ſpecie, aut genere phyſico, ſed tantùm Theologico. Intelligit autem per Theologicam differentiam, quod ſummus gradus animæ rationalis non ſit idem in nobis, & in Chriſto, tametſi reliqua anima ſit eadem.

At ſummus gradus, ſi rectè philoſophari velimus, ad ſpeciem phyſicam pertinet. Ille ſiquidem eſt, per quem phyſicè diſtinguimur ab animantibus cæteris.

Quocirca myſterium Incarnationis Arrius, & Apollinaris deſtruere judicati ſunt à Patribus noſtris, quòd mentem in Chriſto non agnoſcerent, ejuſdem naturæ cum noſtra. Vide Epiphanium hæreſi 69. & 77. & Auguſtinum hæreſi 49. & 55.

Pugnat præterea error Illyrici cum articulo de reſurrectione. Nam non reſurget eadem ſubſtantia hominis, quæ nunc eſt, & quæ per mortem deſinit eſſe. Hæc enim tota ex Illyrici ſententia peccatum eſt, & peccatum ſine dubio non reſurget. Igitur alia ſubſtantia producetur, ac per hoc non erit vera reſurrectio, ſed nova productio. Reſurrectio enim non eſt, niſi ejus, quod cecidit.

Reſpondet Illyricus, reſurrecturum idem omninò individuum, ſed forma ſubſtantiali mutata. At quo pacto idem erit individuum, ſi non habebit eandem formam ſubſtantialem?

Pugnat denique cum articulo de vita æterna. paulò poſt affirmat hæreſim eſſe peſtiferam Valentini, Marcionis & Manichæi, quòd malitia ſit ſubſtantia.

S. Hieronymus in epiſt. ad Cteſiphontem: *Numquam*, inquit, *à me audies malam eſſe naturam*.

S. Auguſtinus lib. 7. Confeſſionum, cap. 12. *Malum*, inquit, *illud, quod quærebam, unde eſſet, non eſt ſubſtantia, quia ſi ſubſtantia eſſet, bonum eſſet*. Et in explicatione Pſal. 68. *Quæſivi*, inquit, *quid eſſet iniquitas, & non inveni ſubſtantiam, ſed à ſumma ſubſtantia, te Deo, detortam in infimam voluntatis perverſionem*. Et lib. 1. adverſus Julianum cap. 3. *Non*, inquit, *reſiſtimus Manichæis, niſi obtineamus, non eſſe mala orta niſi ex bonis, nec ea mala ſubſtantiam eſſe, ſed ſubſtantiarum vitia creatarum*.

Denique Patres omnes Manichæum, ut hæreticum execrantur, quòd diceret malum eſſe ſubſtantiam, quam non feciſſet Deus, & quæ in homine fons eſſet, & origo omnium peccatorum. Quod idem Illyricus dicit de peccato originis, quòd videlicet ſubſtantia quædam ſit, quam Deus non fecerit, & quæ cauſa ſit peccatorum omnium, quæ ab hominibus perpetrantur.

Reſpondet ipſe, ſententiam ſuam longiſſimè à Manichæi errore diſtare. Manichæum enim duas naturas æternas introducere, unam bonam, alteram malam: ſe verò unam tantùm naturam æternam agnoſcere, eamque bonam, malam enim poſtea acceſſiſſe. Addit etiam adverſarios ſuos Lutheranos videri potiùs Manichæos, quippè qui duas in homine naturas conſtituant, unam bonam, hoc eſt, ſubſtantiam, alteram malam, ideſt, peccatum, quod eſſe volunt veram, ac poſitivam qualitatem: ſe autem unam tantùm naturam in homine ponere, vel bonam, vel malam; bonam videlicet ante lapſum Adæ, malam poſt lapſum ejuſdem.

At revera utrique videntur Manichæi, & Illyricus, & adverſarii ejus Lutherani, ſed ipſe magis. Illi quidem dum realem & poſitivam qualitatem peccatum originis eſſe definiunt, coguntur omnino dicere, vel Deum non eſſe cauſam illius qualitatis malæ, ac per hoc non eſſe cauſam omnium rerum, quæ re vera exiſtunt, qui eſt unus ex erroribus Manichæorum; vel certè cauſam eſſe peccati, qui eſt error gravior, quàm fuerit Manichæorum.

Illyricus autem etiamſi ſe purgat ab uno Manichæorum errore, quia non docet, mali naturam eſſe abſque principio, & ſempiternam: tamen numquam ſe purgabit ab aliis tribus erroribus Manichæi, quòd videlicet aliqua ſubſtantia ſit mala, & non à Deo, ſed à diabolo procreata; quòd peccatorum noſtrorum non ſit cauſa liberum arbitrium, ſed ſubſtantia illa mala, quòd denique duæ ſint in homine ſubſtantiæ, una bona, altera mala. Nam etiamſi in libro de ſubſtantia imaginis Dei, & diaboli, dicat totum hominem eſſe malum: tamen in

reſu-

Digitized by Google

nam, & aliam ſubſtantiam malam?

Sed veniamus ad rationes. Prima ratio, ſi peccatum corrumpit verè & propriè ſubſtantiam animæ; igitur anima rationalis corruptibilis eſt, & re ipſa corrumpitur, ac deſinit eſſe, quod eſt apertiſſimè contra fidem Catholicam, & rationem.

Secunda ratio, Si per peccatum Adami prior ſubſtantia hominis periit, & alia in locum ejus ſucceſſit: igitur ineptè Deus Adamum increpat, dicens: *Adam ubi es?* Et: *Quis tibi indicavit, quòd nudus eſſes?* Et: *Nonne quia comediſti de ligno?* Et: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ &c.* Nam Adam ille, qui comederat de ligno, & audierat vocem uxoris, jam perierat. Ille autem, cum quo poſt lapſum loquebatur Deus, erat alius, genere differens à priore.

Tertia ratio, Si peccatum originis eſt ipſa ſubſtantia hominis, ut Illyricus dicit, igitur peccatum originis multa bona facit, intelligit, diſputat, indicat, ſcribit contra ſeipſum, credit, ſperat, diligit, hortatur alios ad credendum, &, quod eſt mirabilius, innocenter vivit. Nam Illyricus, qui ſe totum peccatum eſſe non dubitabat, tamen ſcribit de ſe in extremo libro de eſſentia imaginis Dei & diaboli, ſe multos annos honeſtè, innocenterque vixiſſe: *Vixi*, inquit, *multos annos Wittembergæ, cujus temporis honeſtè, innocenterque actæ vitæ, multos fide dignos teſtes producere poſſum*. At quis credat id, quod non eſt niſi malum, & fons omnium malorum, tam multa bona facere poſſe, ut etiam innocentiæ titulum mereatur?

Quarta ratio, Si peccatum originis eſt ſubſtantia hominis, vel eſt tota ejus ſubſtantia, vel pars; Si tota, falſum igitur eſt quod Illyricus dicit in Refutatione, peccatum non eſſe niſi ſummum animæ rationalis gradum. Non enim ſolus ille gradus eſt totus homo: Si pars, igitur falſum eſt quod idem Illyricus in lib. de eſſentia imaginis Dei, & diaboli toties repetit, totam eſſentiam hominis totumque hominem eſſe corruptum & transformatum in aliam ſubſtantiam, quemadmodum cùm dolium vini totum vertitur in acetum: & omnes illi clamores, quibus ipſe utitur adverſus eos, qui extenuant peccatum originis, non ſolùm inanes ſunt, ſed etiam in ipſum retorqueri poſſunt. Nam ſicut ipſe dicebat, Chriſtum fieri dimidium redemptorem ab illis, qui non confitebantur, totum hominem eſſe corruptum; ita nos dicere poſſumus, Chriſtum ab Illyrico fieri non dimidium, ſed longè minus quàm dimidium redemptorem. Nam ſi unus tantùm animæ rationalis gradus corruptus fuit, certè unum tantùm animæ rationalis gradum Chriſtus reparavit. Venit enim quærere, & ſalvum facere quod perierat. Luc. 19.

CAPUT III.

Solvuntur argumenta Illyrici.

Nihil eſt tam abſurdum, quin aliqua, ſi non vera, certè veriſimili ratione ſuaderi poſſit. Sed mala. Et Geneſ. 6. dicitur: *Figmentum cordis tantùm eſſe malum*, ideſt, nihil habere boni. Ad Roman. 6. *Vetus homo noſter crucifixus eſt, ut deſtruatur*
B *corpus peccati*. Quo loco peccatum dicitur vetus homo, & apertè corpus habere ſignificatur. Ibidem: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum concupiſcentiis ejus*. At quod regnat, & concupiſcit, non eſt accidens mortuum, ſed viva ſubſtantia.

Reſponſio. Scriptura, ſi quando verbis ſubſtantiam ſignificantibus utitur in deſcriptione peccati, non loquitur propriè, ſed figuratè, qui modus loquendi in Scripturis frequentiſſimus eſt. Pſalm. 68. *Operuit confuſio faciem meam*. Certè confuſio non eſt ſubſtantia, & tamen ita deſcribitur, ac ſi eſſet indumentum aliquod. Sed figura perſpicua eſt. Quoniam enim qui confunduntur, ſuffunduntur rubore,
C ideò facies eorum operiri videntur. Lucæ 4. *Imperavit Dominus febri, & febris febricitantem dimiſit*, Quis imperat accidentibus? & quomodo eſt accidens quod hominem dimittit & recedit? certè imperata facere, ſive ad imperantis vocem dimittere aliquem non ſolùm ſubſtantiæ, ſed etiam viventis, & intelligentis eſſe ſolet, & tamen nemo dubitat, quin febris ſubſtantia non ſit.

Sed reſpondeamus ad ſingula loca. Figmentum cordis, quod in Geneſi malum eſſe dicitur, non eſt ipſa cordis ſubſtantia, ſed cogitatio, quæ à corde fingitur, quæ non eſt ſubſtantia, ſed accidens. Quamvis enim cap. 8. Geneſ. dicatur figmentum cordis malum: tamen cap. 6. ubi res eadem pluribus verbis
D narratur, dicitur יֵצֶר מַחְשְׁבֹת hoc eſt figmentum cogitationum. Sic enim legimus Geneſ. 6. verſ. 5. ad verbum: *Et omne figmentum cogitationum cordis ejus tantùm malum omni die*. Quòd autem cogitationes omnes dicuntur eſſe malæ, ſine dubio hyperbole eſt Scripturis familiaris. Nam in eodem cap. 6. Geneſis legimus: *Omnis caro corruperat viam ſuam*: & tamen in eodem loco dicitur: Noë vir juſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis.

Porrò quod in epiſt. ad Rom. cap. 6. legimus de homine vetere, ineptiſſimè ſolvitur ab Heshuſio: dicit enim veterem hominem latius patere, quàm peccatum, quòd vetus homo complectatur ſubjectum & formam, ideſt, naturam humanam & ejus vi-
E tium; peccatum autem ſolam formam, ideſt, vitium. Quod ſi ita eſſet, cùm Beatus Paulus ad Coloſſ. 3. & ad Epheſ. 4. jubet nos exuere veterem hominem, intelligendum eſſet, oportere nos naturam humanam deponere, hoc eſt, ut ipſi nos interficeremus.

Vera igitur reſponſio eſt, quæ ex interpretibus ejus loci, tum Græcis, tum Latinis colligitur, per hominem veterem ſignificari vitam veterem, quæ agitur in peccatis, & contrà per hominem novum, vitam novam, quæ agitur per virtutem. Propriè ſiquidem vetus homo eſt Adam, novus homo eſt Chriſtus; ſed nos dicimur exuere veterem hominem, cùm non cernitur amplius in noſtris actionibus ſimilitudo peccantis Adami; & contrà induere novum hominem, cùm ita vivimus Chriſti virtutes imitantes, ut Chriſtus in converſatione noſtra ma-

Porro per corpus peccati intelligitur, per tropum quendam, tota multitudo, & quaſi congeries peccatorum, quam malè vivendo contraximus, ut ſententia Apoſtoli ad Rom. 6. hæc ſit: *Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati*, hoc eſt, per vim crucis Chriſti vita noſtra mala, & vitioſa periit, ut deinceps nullum peccatum admittamus, ſed in novitate vitæ ambulemus, in omni opere bono fructificantes &c.

Similis tropus eſt Luc. 11. in illis verbis: *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit*, hoc eſt, ſi intentio fuerit mala, omnes actiones erunt etiam malæ. Poſſet etiam per corpus peccati intelligi robur, & potentia concupiſcentiæ; Nam delectatur Apoſtolus phraſibus hebraicis; Hebræi autem eadem voce עצם & corpus, & robur appellare ſolent: itaque per corpus peccati rectè intelligetur robur peccati, ideſt, concupiſcentiæ, quæ ab Apoſtolo ſæpè vocatur peccatum per metonymiam, quia eſt effectus, & cauſa veri peccati, ut S. Auguſtinus multis in locis docet, ac præſertim lib. 1. contra duas epiſtolas Pelag. c. 13. Et conſentanea ſunt huic ſententiæ quæ ſequuntur: *Ut non ultra ſerviamus peccato*. Et: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum concupiſcentiis ejus*. Quibus in locis omnium conſenſu, nomine peccati concupiſcentia accipienda eſt, quæ quidem metaphoricè regnare, & imperare dicitur, cùm ardentius incitata conſenſum voluntatis extorquet. Alioqui enim neque res prædita ratione, ut propriè imperare poſſit, neque ſubſtantia eſt. Nihil enim eſt aliud concupiſcentia, niſi vis appetendi immoderata. De qua re plura alio loco dicemus.

Secunda objectio. Peccatum originis eſt fons, & radix omnium peccatorum. Nam Apoſtolus ad Roman. 7. dicit, peccatum operatum eſſe in ſe omnem concupiſcentiam. Et ſine dubio de peccato originali loquitur; continuat enim diſputationem inchoatam de peccato originali in 5. cap. ac fons, & radix omnium peccatorum eſt ipſum cor, ſive ipſa rationalis anima, cùm Dominus dicat Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta &c.* Cor autem ſine controverſia ſubſtantia eſt; igitur peccatum originis ſubſtantia eſt.

Sed quia hoc argumentum tanti factum eſt ab Illyrico, ut etiam initio libri ante præfationem illud poſuerit, placet ejus verba adſcribere: *Theſaurus, aut cauſa primaria omnis mali actualis, nempè cor peſſimum, vetus animaliſque homo, aut caro perpetua concupiſcens, & militans contra ſpiritum, Deum & legem ejus, eſt ipſamet eſſentia hominis, teſte Scriptura & Theologis: Originale peccatum eſt cauſa primaria, ſeu theſaurus, origo, radix, & fons omnium actualium peccatorum, teſtibus iiſdem: igitur originale peccatum eſt eſſentia ipſa.*

Reſponſio. Multa ſunt vitia hujus argumenti. Primùm enim, ſi ad formam ſyllogiſticam verè redigain Actuale peccatum inciderunt, cùm tamen originali peccato caruerint. Et nos quoque, ſi peccatum originale non traheremus à parentibus, tamen & à diabolo tentari & peccare ſine dubitatione poſſemus. Sicut etiam poſt peccatum originis in Baptiſmo dimiſſum, non raro peccamus.

Illud autem Apoſtoli ad Roman. 7. *Peccatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*: non eſt accipiendum de peccato originali, ſed de fomite, qui peccatum dicitur per metonymiam, quia eſt effectus & cauſa peccati. Quemadmodum in eodem capite, cùm Apoſtolus dicit: *Quid ergo, lex peccatum eſt? abſit &c.* C non quærit, ſitne lex propriè peccatum, quod in quæſtionem venire non poterat; ſed, ſitne lex peccatum, ideſt, cauſa peccati. Ac reſpondet, non eſſe cauſam, ſed occaſionem, quia licèt ipſa ſit ſancta & bona, tamen ex ea fomes occaſionem accipit magis concupiſcendi, quia nitimur in vetitum. Neque his repugnat, quòd Apoſtolus continuare videatur diſputationem inchoatam cap. 5. Nam diſputationem ita continuat, ut cùm c. 5. diſſeruerit de peccato originis, poſtea cap. 6. & 7. diſſerat de concupiſcentia, quæ eſt effectus & pœna peccati originis.

Adde Tertiò, quòd ipſa etiam concupiſcentia non eſt fons & radix omnium omnino peccatorum actualium, ſi per concupiſcentiam intelligamus concupiſcentiam carnis, de qua in eo capite loquitur Apoſtolus, D ubi eam vocat etiam legem membrorum. Nam S. Joannes in epiſt. 1. cap. 2. tres fontes peccatorum oſtendit, concupiſcentiam carnis, concupiſcentiam oculorum, & ſuperbiam vitæ.

Quod autem Apoſtolus dicit, Peccatum, ideſt, fomes, per mandatum, operatum eſt in me omnem concupiſcentiam; Duobus modis intelligi poteſt. Primùm, ut ſignificare voluerit, omne genus concupiſcentiæ actualis contra mandatum prodire poſſe ex fomite, ideſt, ex potentia concupiſcibili; quamvis etiam aliunde prodire poſſint, quomodo idem Apoſtolus 1. Timoth. 6. dicit, radicem omnium malorum eſſe cupiditatem, ideſt, avaritiam. Nam Græcè eſt E φιλαργυρία. Deinde, ut per omnem concupiſcentiam intelligamus ſummam, & ardentiſſimam concupiſcentiam, & hæc videtur eſſe maximè literalis explicatio. Nam Apoſtolus dicit, Peccatum per mandatum operatum eſſe omnem concupiſcentiam; ex mandato autem non tam habuit fomes, ut eſſet fons variorum peccatorum, quàm, ut vehementiorem concupiſcentiam excitaret.

Denique Quartò addi poteſt, etiamſi concederemus, peccatum originale eſſe fontem ſimpliciter omnium actualium peccatorum, tamen non inde rectè colligi peccatum originale eſſe hominis eſſentiam, vel totam, vel partem, ut cor, aut animam. Nam non eodem modo conveniret peccato, & cordi, vel animæ eſſe fontem, & theſaurum actualium peccatorum. Cor enim, ſive anima, eſt verè fons peccatorum,

Digitized by Google

lio nominatur, Matth. 4. & de concupiſcentia ſcribit S. Jacobus in epiſt. ſua cap. 1. *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus*. Sic igitur B quatuor modis ſolvitur primarium Illyrici argumentum.

Tertia objectio, Peccatum eſt id omne, quod pugnat cum lege. Nam in epiſt. 1. B. Joannis cap. 3. definitur peccatum his verbis: *ἡ ἁμαρτία ἐςὶ ἡ ἀνομία*. At ipſum cor, ipſa anima, ipſe totus homo pugnat cum lege. Ubi enim legimus: *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum*, ad Galat. 5. nomine carnis intelligitur totus homo; ſiquidem inter opera carnis non ſolùm numerantur adulteria & fornicationes, ſed etiam hæreſes, invidiæ, ſectæ, &c. Et Joan. 3. totus homo dicitur caro, cùm Dominus ait: *Quod natum eſt ex carne, caro eſt*. Denique adulteria, homicidia & ſimilia, quæ ad Galat. 5. dicuntur opera carnis, Matth. 15. ex corde prodire C dicuntur. Cùm igitur id omne quod pugnat cum lege peccatum ſit, & totus homo pugnet cum lege, ſequitur, ut totus homo peccatum ſit; homo autem ſubſtantia eſt, igitur peccatum ſubſtantia eſt.

Reſponſio. Hæc objectio à Kemnitio ſolvi nullo modo poteſt, cùm ipſe concedat, id omne verè ac propriè eſſe peccatum, quod legi repugnat, ſive ſit actio, ſive potentia, ſive ſubſtantia. Nos autem facili negotio propoſitum argumentum diluemus. Neque enim peccatum eſt res contraria legi, ſed ipſa contrarietas, ſive repugnantia ad legem; id enim ſignificat *ἀνομία* declinationem, ſeu deviationem à lege. Declinatio autem, deviatio, contrarietas & repugnantia, non ſubſtantiam ſignificant, ſed D accidens, & id non poſitivum, ſed privativum, hoc eſt, carentiam rectitudinis, ſive privationem conformitatis ad regulam. Et quoniam hæc privatio in actione propriè inhæret; actio enim eſt, quæ imperatur, vel prohibetur à lege. Ideò actio propriè dicitur eſſe ſecundùm legem, vel contra legem. Ex quo ſequitur, ut ſicut privatio conformitatis ad legem eſt peccatum formaliter, ita actio non conformis legi ſit peccatum materialiter, ſubſtantia verò, quæ eſt actionis principium, non peccatum materialiter, aut formaliter, ſed peccans, vel peccatrix nominari debeat. Itaque S. Auguſtinus in lib. 22. contra Fauſtum cap. 27. definiens peccatum, non ait, Peccatum eſt cor, vel anima, vel totus homo, ſed E dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.

Quarta objectio, Imago Dei in homine non erat aliquod accidens, ſed ſubſtantia. Sicut enim dicitur Gen. 1. *Creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*, ita dicitur Gen. 5. *Adam genuit filium ad imaginem ſuam*. Certum eſt autem filium eſſe ad imaginem patris, non propter ſola accidentia, ſed propter naturæ ſimilitudinem. Sed ſi imago Dei ſubſtantia erat, profectò etiam imago diaboli ſubſtantia eſſe debet. Amiſit autem homo per peccatum imaginem Dei, & induit imaginem diaboli, juxta illud Joan. 8. *Vos ex patre diabolo eſtis*. Et ad Coloſſ. 3. *Induite novum hominem, qui renovatur ſecundùm imaginem ejus, qui creavit eum*.

Reſpondeo, Imaginem Dei eſſe ipſam animæ rationalis naturam; imago autem diaboli non eſt ſubſtantia, quia diabolus non eſt creator, nec gignit quemquam, niſi per metaphoram dicatur gignere quos decipit, quemadmodum Apoſtolus 1. ad Corinth. 4. dicit, ſe genuiſſe, quos docuit. Itaque peccatores filii diaboli ſunt per imitationem, non per naturam, & imaginem quandam ejus gerere dici poſſunt, quia ſimiles ei ſunt, non ſubſtantia, ſed vitio; non natura, ſed moribus.

Vide S. Auguſtinum lib. adverſ. Adimant. cap. 5. ubi oſtendit Tribus modis aliquos dici filios aliorum; Primò, per naturam, quomodo Abel filius fuit Adami; Secundò, per doctrinam, quomodo Corinthios filios ſuos vocat Apoſtolus 1. ad Corinth. 4. Tertiò, per imitationem, quomodo nos omnes filii dicimur Abrahæ, cùm fidem ejus imitamur, ad Roman. 4. & Gal. 4. & peccatores dicuntur filii diaboli, quia imitantur eum, qui ſunt ex parte ipſius Sap. 2.

Ad illud autem ad Coloſſ. 3. *Qui renovatur ſecundùm imaginem*, Reſpondeo, hominem renovari per gratiam in ea parte ſui, ſecundùm quam eſt imago Dei, juxta illud ad Epheſios 4. *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ*. Hæc autem renovatio mentis humanæ, quæ eſt imago Dei ſignificat imaginem illam obſcuratam fuiſſe, non deletam. Quod ut facilius intelligatur, ſciendum eſt, imaginem Dei Tribus modis conſiderari poſſe, ſecundùm Naturam, ſecundùm Habitum, & ſecundùm Actum, ex quibus modis ſecundus & tertius nihil ſunt aliud, niſi perfectiones imaginis primo modo conſideratæ. Nam quemadmodum imago depicta, ſi ſolùm ſit lineis adumbrata, vera erit imago, ſed rudis; ſi addantur colores, reddetur perfectior; ſi exprimantur venæ, muſculi, & minutiſſimæ quæque partes, perfectiſſima judicabitur. Sic etiam ipſa ſubſtantia animæ rationalis imago Dei eſt, ſed addito habitu gratiæ, & ſapientiæ perficitur & ornatur: cùm verò actu Deum cognoſcit & diligit, perfectiſſima & ornatiſſima eſt.

Ac peccatum quidem ſubſtantiam imaginis de medio tollere non potuit, ſuſtulit tamen perfectionem illam, & eximiam ſimilitudinem, quæ in habitu, & actu cognitionis, & amoris poſita erat: Itaque imago non periit, ſed obſcurata, ac deformata eſt, quaſi coloribus extinctis: & ideò reformari dicitur cùm gratia, & ſapientia reparantur in nobis, quomodo imago depicta renovari dici poſſet, ſi colores fermò extincti eidem imagini iterum adderentur.

Quinta objectio, Juſtitia originalis in primis parentibus non fuit accidens, ſed ſubſtantia, igitur & injuſtitia originalis, quæ juſtitiæ illi ſucceſſit, non accidens, ſed ſubſtantia eſt. Antecedens hujus argumenti probatur ex argumento ſuperiore. Dictum enim eſt, imaginem Dei in homine eſſe ipſam naturam animæ rationalis: idem autem eſſe imaginem Dei, & juſtitiam originalem, colligitur ex Apoſtolo Paulo, qui quod dixerat ad Coloſſ. 3. *Induite novum hominem, qui reformatur ſecundùm imaginem ejus, qui creavit illum*; explicare videtur ad Epheſ. 4. cùm ait: *Induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis*. Ubi pro eodem videtur accipere imaginem, & juſtitiam, ſive ſanctitatem.

Reſ-

Digitized

nali contraria, ſed eſt privatio juſtitiæ originalis, ut ſuo loco demonſtraturi ſumus.

Sexta objectio, Accidens eſt quod poteſt adeſſe & abeſſe præter ſubjecti corruptionem: Atqui peccatum originis ſubſtantiam animæ rationalis omnino corrumpit. Scriptum eſt enim Geneſ. 1. *Quacumque die comederis, morte morieris*. Et ad Coloſſenſ. 2. *Et vos cùm eſſetis mortui in delictis, convivificavit cum illo*. Igitur peccatum originis non accidens, ſed ſubſtantia eſt.

Reſponſio, Tilmannus Heshuſius ad hoc argumentum reſpondere non potuit, niſi cum injuria Porphirii, quem de quinque vocibus diſſerentem ſcholæ penè omnes ſequuntur. Itaque repudiata definitione accidentis, quam Porphirius tradiderat, approbat definitionem, quam his verbis tradit Philippus Melanchthon: *Accidens eſt, quod non per ſe ſubſiſtit, nec eſt pas ſubſtantia, ſed eſt in alio mutabiliter*. Quæ definitio (ut omittam alia vitia) videtur contra ipſum Heshuſium, & auctorem ejus Philippum pugnare. Nam ſi peccatum originis ita hæret in anima ex ſententia Lutheranorum omnium, ut neque per Baptiſmum, neque ulla alia ratione evelli poſſit donec in hac vita ſumus, certè ſequitur, ut non ſit in alio mutabiliter, ac per hoc non ſit accidens, ſed ſubſtantia.

Sed quidquid de hoc ſit, argumentum Illyrici ſine magno labore ſolvi poteſt. Primùm enim deſtructio, ſive mors, quam adfert animæ peccatum, non eſt ſubſtantialis & propria, ſed accidentaria & metaphorica. Non enim per peccatum perit eſſentia animæ, quippè quæ immortalis eſt, ſed gratia, ſive juſtitia. Dicitur enim gratia Dei per metaphoram vitæ animæ, propter ſimilitudinem, quam habet cum ipſa anima, quæ eſt vita corporis. Et idcircò idem peccatum nunc dicitur mors animæ, ut loco citato ad Coloſſenſ. 2. nunc infirmitas, ut ad Rom. 5. nunc ſomnus, ut ad Epheſ. 5.

Deinde etiamſi peccatum propriè & ſubſtantialiter vitam animæ tolleret, quemadmodum mors corporalis propriè & ſubſtantialiter tollit vitam hominis, non tamen propterea peccatum non eſſet accidens, ſed ſubſtantia, aut reprehendenda eſſet Porphirii definitio. Nam corporalis mors omnium conſenſu eſt accidens, non ſubſtantia, & tamen ſic deſtruit ſubjectum ſuum, ut non deſtruat definitionem Porphirii.

Quod enim Porphirius dicit de ſubjecti deſtructione, non intelligitur efficienter, ſed formaliter. Neque enim ſignificare voluit non eſſe accidentia qualitates illas, aut actiones, quæ ſubjectum efficienter corrumpunt, ut febres peſtilentes, uſtionem, ſectionem, & alia id genus; ſed res illas non eſſe accidentia, nimæ ſubſtantia interiret, ipſum quoque peccatum, quod in anima ſedem habebat, ſine dubio interiret.

Septima objectio, Juſtificatio eſt creatio novi cordis, juxta illud Pſal. 55. *Cor mundum crea in me Deus*. Et Ezechiel. 36. *Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum*. Item eſt regeneratio totius hominis, ut patet ex Joan. 3. ad Tit. 3. 1. Petri 1. & 2. Jacobi 1. & aliis locis. At cor carneum, & cor lapideum ſubſtantiæ ſunt, & regeneratio & creatio C ad ſubſtantiam, non ad accidentia pertinent.

Reſponſio, Iſta omnia metaphorica ſunt, non propria; quod nemo, niſi omnino hebes negare poteſt. Certè enim peccatum, aut cor peccato obduratum non eſt propriè lapideum, ſed ita dicitur propter ſimilitudinem, quæ eſt inter peccatoris obſtinationem, & duritiem lapidis. Pari ratione mens juſta non eſt propriè cor carneum, ſed ita nominatur propter ſimilitudinem, quam habet mens per juſtitiam ad imperium Dei facilis cum carne molli, ac tenera. Denique tametſi gratia juſtificationis, & peccatum accidentia ſint, rectè tamen per metaphoram homines regenerari, & rurſus etiam creari dicuntur, cùm à peccato juſtificantur propter ſimilitudinem, quæ cer- D nitur inter peccatum & mortem, atque inter juſtitiam & vitam.

Octava objectio, Chriſtus ab Apoſtolo dicitur peccatum 2. ad Corinth. 5. ſed Chriſtus eſt ſubſtantia, igitur & peccatum eſt ſubſtantia. Si dicas, Chriſtus per tropum dicitur peccatum, quia fuit hoſtia pro peccato. Rectè id quidem; ſed non diceretur Chriſtus peccatum, quia fuit hoſtia pro peccato, niſi homo ipſe, pro quo Chriſtus mortuus eſt, verè ac propriè peccatum eſſet. Chriſtus enim peccatum appellatus eſt, quia paſſus eſt id, quod peccato ipſi debebatur; nimirum fuit hoſtia piacularis, vice hominum, qui jure interfici merebantur.

Reſponſio, Chriſtus peccatum, ideſt, victima pro E peccato dictus eſt, non quia vice peccati fuerit immolatus; quis enim tam abſurdè loqueretur; Sed quia morte ſua Deum placavit, qui propter peccatum hominum generi infenſus erat. Itaque illud (*pro peccato*) cùm dicitur Chriſtus hoſtia pro peccato, non ſignificat loco peccati, ſed, pro expiatione peccati, quod Joannes explicuit, cùm ait: *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi*, Joan. 1.

Nona objectio, Homines peccatores dicuntur, propter originale peccatum, natura filii iræ, ad Epheſios 2. & naturalis dicitur malitia eorum, Sap. 12. & contra, homines juſti dicuntur naturaliter, quæ legis ſunt, facere, ad Roman. 2. Igitur tam juſtitia, quàm peccatum ad naturam ipſam, & eſſentiam hominis pertinent.

Reſpondeo, Dicuntur homines natura filii iræ,

non

Digitized by Google

lem, ut ſit tota eſſentia, vel pars eſſentiæ humanæ, ſed eſſe conformem, & conſentaneam naturæ. Vitium enim eſt contra naturam, virtus ſecundùm naturam, quia vitio natura corrumpitur, virtute perficitur. Itaque gentes per Chriſtum juſtificatæ, naturaliter dicuntur facere opera juſtitiæ, quia ſunt opera illa conſentanea naturæ per gratiam reformatæ. Atque hæc quidem eſt explicatio S. Auguſtini in libro de litera & ſpiritu, cap. 26.

Sed etiam alia explicatio, quam Chryſoſtomus & plurimi alii auctores ſequuntur, quæque mihi magis probatur, ut loquatur Apoſtolus de gentibus, ignorantibus Chriſtum, quæ ſolo naturali lumine illuſtratæ aliquid boni interdum agunt. Et juxta hanc explicationem illud (*naturaliter*) opponitur legi ſcriptæ in tabulis, & idem eſt, quod ex lege naturæ.

Itaque ſenſus eſt, gentes quæ legem (ſcriptam videlicet) non habent, naturaliter, ideſt, ex lege, & inſtinctu naturali, quæ legis ſunt faciunt; Nam ſi fortè parentes honorant, non occidunt, non mœchantur, non furantur, id faciunt, non quia iſta legerunt in tabulis Moſis, ſed quia naturalis ratio dictat, quod tibi fieri non vis, non eſſe alteri faciendum. De qua explicatione plura dicemus in lib. 5. de gratia & libero arbitrio cap. 2. Nunc illud addendum eſt, hunc locum, quem Illyricus pro ſe adducit, adverſus eum maximè pugnare. Nam ſi gentes nondum juſtificatæ, naturaliter quæ legis ſunt, faciunt, quomodo verum eſt quod Illyricus dicit, naturam hominis non juſtificati, adeò eſſe corruptam, ut ſit ipſum peccatum? An poteſt ipſum peccatum naturaliter ea quæ legis ſunt facere?

Decima objectio ſumitur ex teſtimoniis Theologorum, & quidem Illyricus multa teſtimonia adducit ſanctorum Patrum, ut Ignatii, Irenæi & aliorum, qui nihil ferè aliud docent, niſi imaginem Dei ad naturam hominis pertinere. Quod quia nos minimè negamus, non eſt fruſtrà in illis recitandis tempus conterendum. Adducit etiam teſtimonia Lutheri, Melanchthonis, & ſimilium, quæ nos explicanda relinquimus Heshuſio & Merlino, aliiſque ſectariis, qui illa ſuſpiciunt. Nos enim non pluris facimus Lutherum & Melanchthonem, quàm ipſum Illyricum. Adducit quoque per incredibilem impudentiam, Petrum Lombardum, S. Thomam, Cardinalem Cajetanum, Dominicum à Soto, Ruardum Tapperum & Albertum Pighium.

Ex Petro Lombardo producit illa verba ex lib. 2. ſententiarum diſt. 39. litera A. *Cùm voluntas de naturalibus ſit, quare ipſa non ſemper bonum eſt, etſi aliquando vitiis ſubjaceat? Ad hoc facilè reſpondent, qui dicunt, omnia quæ ſunt, in quantum ſunt, bona eſſe; quia & ipſam voluntatem, in quantum eſt, vel in quantum voluntas eſt, ut ſuprà poſuimus, bonum eſſe aſſerunt; ſed in quantum inordinata eſt, mala eſt & peccatum. Ubi poteſt ab eis rationabiliter quæri, ſi voluntas, in quantum inordinata eſt, peccatum eſt, quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & hujuſmodi, cùm inordinata ſunt, peccata non ſunt? inordinata verò ſunt, ſicut voluntas, cùm ad rectum finem non tendunt, eorum-*

Sed ut intelligas quàm parum fidei ſit habendum hæreticis, lege quæ Petrus Lombardus immediatè B poſt verba illa ab Illyrico allegata ſubjunxit. Sic enim ait: *Ad quod illi dicunt, voluntatis nomine aliquando vim, ſcilicet, naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipſius vis ſignificari. Vis autem ipſa naturaliter animæ inſita numquam peccatum eſt, ſicut nec vis memorandi, vel intelligendi; ſed actus hujus vis, qui & voluntas dicitur, tunc peccatum eſt, quando inordinatus eſt.* Et paulò infrà: *Ecce qualiter ſolvitur præmiſſa quæſtio ab his, qui tradunt, omnia eſſe bona, in quantum ſunt. Qui verò dicunt, voluntates malas peccata eſſe, & nullo modo bona, brevius reſpondent dicentes, actum voluntatis non eſſe de naturalibus, ſed vim ipſam, & potentiam volendi, quæ ſemper bonum eſt, & in omnibus eſt, etiam in parvulis, in quibus nondum eſt ejus actus.*
C Vides, Lector, quanta ſit impudentia hominis hæretici, qui in eo ipſo loco affirmat, Petrum Lombardum dicere, ipſam vim & potentiam voluntatis peccatum eſſe, non ejus actum, in quo loco idem auctor diſertis verbis dicit, non ipſam vim & potentiam voluntatis, ſed ejus actum, cùm inordinatus eſt, eſſe peccatum.

Quod ad reliquos auctores attinet, quos pro ſe citat Illyricus, uno verbo reſponderi poteſt. Adducit enim duas eorum ſententias. Unam, quòd concupiſcentia ſit pars materialis peccati originis; Alteram, quòd concupiſcentia ſit pars animæ inferior. Ex his duabus deducit ipſe tertiam, quòd videlicet peccatum originis ſaltem quoad unam partem, ſit ipſa animæ D ſubſtantia.

Sed in hac ſententia Theologorum explicanda, multis modis peccat. Primùm enim Theologi partem materialem peccati originis non exiſtimant eſſe peccatum propriè, ſed ideò dici peccatum, quia eſt effectus peccati. Peccatum enim propriè in privatione juſtitiæ originalis conſtituunt. Deinde, ipſam concupiſcentiam non vocant animæ partem, quaſi ſit pars eſſentiæ, ut Illyricus ſomniat, ſed quia eſt potentia quædam animæ, ac proinde qualitas, non ſubſtantia. Vocant enim Theologi potentias partes animæ, ſed potentiales, non ſubſtantiales. Tertiò, non docent Theologi concupiſcentiam eſſe potentiam animæ abſolutè, ſed vitiatam, ſive deordinatam, ita ut E non tam ipſa potentia, quàm vitium ejus ſit propriè concupiſcentia. Itaque S. Thomas, eam febri ſimilem eſſe, & languorem naturæ appellari dicit. Porrò febrem, & languorem, nemo ſanus ſubſtantiam eſſe diceret. Denique Theologi concupiſcentiam, quam aliquo modo peccatum appellari poſſe cenſent, in parte inferiore animæ conſtituunt; Illyricus autem ſuperiorem tantùm, vel potiùs ſupremam animæ partem, quam nunc rationem, nunc liberum arbitrium, nunc ipſum cor appellat, peccatum originis eſſe contendit: nihil igitur commune habet Illyrici delirium cum Theologorum ſententia. Multæ ſunt aliæ objectiones Illyrici, ſed uſque adeò leves, ut me puduerit eas adferre.

CA-

orthodoxa ſententia varient. Et ex noſtris Joannes Hoffmeiſterus in judicio de 2. art. Confeſſ. Auguſtan. & Alphonſus Virveſius in tertia Philippica, vix ullam agnoſcunt diſſenſionem in hoc articulo inter nos & ſectarios. Tamen ſi res tota diligenter expendatur, Duo quædam in doctrina adverſariorum invenientur, quæ longiſſimè diſtant à vera, ſanaque doctrina Catholicorum.

Alterum eſt, quòd plurimi eorum peccatum originis non diſtinguunt à peccato actuali. Alterum quòd ea, quæ Catholici volunt eſſe vulnera naturæ, infirmitates, morbos ex peccato originali relictos, ut ignorantiam, difficultatem, concupiſcentiam, ipſi verè & propriè peccatum originis eſſe velint, & in omnibus per Chriſtum juſtificatis ita manere, ut natura ſua damnare poſſit homines, ſi Deus illud imputare velit. Sed priorem errorem proponamus, & breviter refellamus.

Igitur Prior error extat apud Lutherum in aſſertione articuli tertii, ubi dicit, impoſſibile eſſe, ut fomes ſit abſque actuali peccato. Et ſuprà in aſſertione ſecundi articuli jam dixerat, fomitem, ſive concupiſcentiam eſſe peccatum originale. Rurſus in aſſertione ejuſdem tertii articuli: *Omitto*, inquit, *dicere, quòd originale peccatum, ut omnia peccata, ita & incredulitas eſt*. Idem etiam Lutherus in commentario 2. cap. Gen. dicit, peccatum originale eſſe incredulitatem, deſperationem, & alia ſimilia, quæ ſine dubio peccata actualia ſunt. Idem in aſſertione ejuſdem articuli tertii, dicit fomitem eſſe rem vivam, & quæ movetur. Et tandem addit hæc verba: *Ideo fomes verè eſt actuale peccatum*.

Jam verò Philippus Melanchthon in locis communibus, editis anno 1522. titulo, Quid peccatum, ſic ait: *Peccatum originale eſt nativa propenſio, & quidam genialis impetus & energia, qua ad peccandum trahimur, propagata ab Adam in omnem poſteritatem*. Et paulò poſt: *Scriptura non vocat hoc originale, illud actuale peccatum. Eſt enim & originale peccatum planè actualis quædam prava cupiditas*. Idem Philippus, cùm in Confeſſione Auguſtana art. 2. poſuiſſet, peccatum originale eſſe, quòd homines ſint ſine metu, & fiducia Dei; & Catholici in refutatione Confeſſionis, quæ extat apud Fabricium Leodium in Harmonia Confeſſionis Auguſtanæ, objeciſſent, quòd eſſe ſine metu & fiducia Dei, ſint peccata actualia; Ille non aliter reſpondit in Apologia, niſi Confeſſionem Germanicam allegando, in qua non ſolùm actus, ſed etiam propenſio & dona Dei ad efficiendum timorem & fiduciam hominibus in peccato natis denegantur. Itaque non negavit, peccata actualia pertinere ad originale peccatum, ſed addit aliquid amplius.

plus quàm Deum, ſint verè peccata actualia.

Martinus Kemnitius in Examine, ſeſſ. 5. Concilii Tridentini, pag. 456. docet illam ſententiam Scripturæ, Geneſ. 6. *Omne figmentum cogitationis cordis eorum tantum malum eſt omni tempore*. Sic enim ipſe citat intelligendam eſſe de peccato originali, & pertinere etiam ad pueros & infantes, & probat, quia Geneſ. 8. repetitur hæc ſententia, & additur, Figmentum cordis humani eſſe malum à pueritia; &
C vox hebræa, quæ ſignificat pueritiam, dicitur etiam de infantia, & tamen in ſequenti pagina explicans quid ſit figmentum, quod hebraicè dicitur יצר *Significat*, inquit, *vel intus animo aliquid concipere, formare & quaſi effigiare, vel foris juxta conceptam ideam aliquid fingere, ſeu formare*. Et infrà: *Significat igitur, quando mens primùm concipit, & format cogitationes, ipſos primos motus, conatus ſeu impetus cordis, quando homo eſt ſine ſpiritu ſancto, jam eſſe res malas*. Et pag. 458. dicit, cogitationem, quæ deliberatione confirmata eſt, appellari etiam יצר in Scripturis, & allegat Iſai. cap. 26. Quare Kemnitius ſatis apertè ad peccatum originis refert actualem cogitationem, tum primam & indeliberatam, tum etiam deliberatione,
D ut ipſe loquitur, confirmatam.

Sed hic error tam eſt craſſus, ut vix refutatione indigeat. Primùm enim ſequitur ex eo in infantibus, præſertim in utero matris exiſtentibus, aut recens natis, non eſſe originale peccatum, quod non ſolùm Scripturis ſanctis, ſed etiam ipſorum Lutheranorum doctrinæ, & Confeſſioni repugnat. Infantes enim in uteris matrum, aut recens nati, nullum habent uſum mentis, & ideò nec Deum contemnere, neque ab eo fugere, neque illi iraſci, neque gratiam deſperare, neque aliud contra Dei legem appetere, vel cogitare poſſunt. Et contrà, fidem & timorem Dei actu habere non tenentur, cùm iſti actus uſum rationis requirant, quo infantes carent. Proinde ſi
E peccatum originale ſit carere fide & metu Dei, & iſta carentia in infantibus peccatum non ſit, certè ſequitur infantes peccato originali etiam ante Baptiſmum carere.

Quòd ſi fortè Lutherani reſpondeant, infantes ejuſmodi uſum mentis habere, & revera pravos motus cordis in illis exiſtere, & carentiam bonorum actuum illis imputari; non ſolùm pugnabunt cum S. Auguſtino, qui lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 35. ridet quoſdam Pelagianos, qui in infantibus recens natis, actualia peccata eſſe dicebant; ſed etiam cum ipſa experientia: experimur enim infantes recens natos uſque adeò mentis uſu deſtitutos eſſe, ut nec ubi ſint ſentiant, & juxta ſe jacentibus mammis magis poſſint eſurientes flere, quàm ſugere, quippe qui nec mammas quidem

Digitized by Google

actuali peccato perſpicuè liberat? Siquidem ſcribit Apoſtolus ad Rom. 9. *Cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent, aut mali.* B Loquitur autem de Jacob & Eſau, nondum natis, ſed jam conceptis, & in utero exiſtentibus, ut ex ipſo loco epiſtolæ ejus intelligi poteſt. Moſes quoque de parvulis dicit, in 1. cap. Deut. *Filii tui, qui hodie ignorant diſtantiam boni, & mali.* Et Dominus Jonæ quarto, dicit in Ninive fuiſſe pluſquam 120000. hominum, qui ignorabant, quid eſſet inter dexteram & ſiniſtram ſuam. Qui locus à S. Hieronymo, & aliis refertur ad ignorantiam, quæ cernitur in infantibus.

Quòd ſi parvuli in tam profundis ignorantiæ tenebris verſantur, & diſtantiam boni, & mali, & quid inter dexteram & ſiniſtram ipſorum ſit ignorent, multò magis Dei judicium, miſericordiam, gratiam & ſimilia eos ignorare neceſſe eſt. C Qui verò iſta ignorant, non poſſunt certè judicium Dei fugere, de miſericordia dubitare, gratiam Domini deſperare, atque alia ejuſdem generis agere.

Reſpondebunt fortaſſe, ſe non ponere in parvulis actiones aliquas mentis, repugnantes legi Dei, ſed tantùm mentem ipſam ſpoliatam originali juſtitia, & pronam ad actiones legi Dei repugnantes producendas, cùm rationis uſus advenerit. Vocaſſe autem ſe hoc vitium actuale peccatum, non quòd ſit actio aliqua, ſed quòd ſit actualis, & vera pronitas, ſive morbus ac defectus re ipſa, atque actu in homine exiſtens, & non mera negatio, aut relatio. Sic enim videntur explicare ſententiam ſuam Lutherus in aſſertione articuli tertii, & Melanchthon in locis editis anno 1522. D *Verè*, inquit, Lutherus, *fomes eſt actuale peccatum actualis privatio, ſive defectus ejus rei, quæ adeſſe debet, & actualis poſitio ſeu præſentia infirmitatis & aliorum affectuum, qui deeſſe debent.*

At ſi ita ſententiam ſuam explicent, Primò abutuntur vocabulis contra ſcholarum omnium conſuetudinem. Nemo enim hactenus pronitatem, vel paſſionem appellavit actuale peccatum.

Deinde perperam dicunt, extenuari peccatum originis, ſi quis ad id peccatum pertinere non velit, iraſci Deo, fugere judicium Dei, dubitare de miſericordia, & deſperare gratiam, & ſimilia; iſta enim non pronitates, ſed actiones ſunt.

E Tertiò, non rectè Apologia Confeſſ. Auguſtanæ dicit, peccatum originis non ſolùm eſſe privationem actuum fidei & timoris, ſed etiam donorum, quibus illi actus efficiuntur. Nam privatio actuum fidei, & timoris actuale peccatum eſt: non enim ſolus actus malus, ſed etiam omiſſio actus boni dicitur actuale peccatum. Proinde neceſſariò ſequitur, aut infantes habere peccatum actuale, ſaltem omiſſionis, quod abſurdiſſimum eſt, aut carere etiam originali, quod fidei Chriſtianæ contrarium eſſe, ne ipſi quidem adverſarii negant.

Quartò, malè Lutherus in aſſert. art. 3. ſcribit, fieri non poſſe, ut fomes ſeparetur ab actu & motu, cùm ſit res viva, & quæ ſemper movetur, ac gignit malos actus. Nam ſi id fieri nequit, certè ſequitur quod antea dicebamus, ex doctrina Lutheranorum faciant, vel naturam peccati originalis non rectè explicent.

CAPUT V.

Proponitur tertius error, qui eſt communis omnibus Lutheranis & Calviniſtis.

JAM Tertius error eſt is, quem initiò capitis ſuperioris dicebamus eſſe alterum ex duobus, in quibus Lutherani cum Catholicis non conveniunt. Eſt igitur ſententia communis apud ſectarios, corruptionem naturæ, ſive concupiſcentiam, qualis remanet in hominibus poſt juſtificationem eſſe peccatum ex natura ſua verè ac propriè, quamvis credentibus non imputetur. Intelligunt autem per naturæ corruptionem ea, quæ Catholici vulnera naturæ appellare ſolent, videlicet ignorantiam, difficultatem, propenſionem ad malum, & ſimilia.

Non eſt autem quæſtio inter nos & adverſarios, ſit ne humana natura graviter depravata per Adæ peccatum. Id enim libenter fatemur. Neque etiam quæſtio eſt, an hæc depravatio aliquo modo ad peccatum originale pertineat, ita ut materiale ejus peccati dici poſſit. Id enim ſanctus Thom. concedit in 1. 2. quæſt. 82. art. 1. ubi dicit, peccatum originis eſſe habitum corruptum, ideſt, languorem & depravationem totius naturæ per modum habitus ſe habentem, & in art. 3. dicit, concupiſcentiam eſſe peccatum originis materialiter.

Sed tota controverſia eſt, utrum corruptio naturæ, ac præſertim concupiſcentia per ſe, & ex natura ſua, qualis invenitur etiam in baptizatis & juſtificatis, ſit propriè peccatum originis. Id enim adverſarii contendunt: Catholici autem negant, quippe qui, ſanata voluntate per gratiam juſtificantem, docent reliquos morbos non ſolùm non conſtituere homines reos, ſed neque poſſe conſtituere, cùm non habeant veram peccati rationem.

Quocirca S. Thom. quem in primis Theologi Catholici ſequuntur, dixit quidem in 1. 2. quæſt. 82. art. 1. peccatum originis eſſe habitum corruptum, qui non ſolùm contineret privationem juſtitiæ, ſed etiam perverſionem omnium potentiarum: tamen in art. 3. diviſit habitum illum in partes duas, in averſionem mentis à Deo, & rebellionem partis inferioris à ſuperiore, & addidit in ſola averſione mentis à Deo conſiſtere propriè & formaliter peccatum originis, in rebellione autem partis inferioris, quæ fuit effectus rebellionis mentis à Deo, non conſiſtere peccatum, niſi materialiter.

Porrò eam, quam diximus, fuiſſe communem, ſententiam Lutheranorum & Calviniſtarum, perſpicuum eſt ex teſtimoniis ipſorum, quorum pauca (exempli gratia) hoc loco ſubjiciemus.

Igitur Lutherus in aſſertione art. 2. cùm multa dixiſſet, ut probaret, concupiſcentiam in baptizatis, & juſtificatis eſſe peccatum, ita ſibi ipſe objicit: *Scio quid hic mihi oppoſituri ſint, ſcilicet omnia quæ dicta ſunt,*

probare

ra vero eſt vitium nobiſcum naſcens, quod eſt malum pugnans cum lege Dei. Ex quibus verbis intelligimus, vitium nobiſcum naſcens, ideſt, concupiſcentiam natura ſua efficere reatum, quia eſt malum pugnans cum lege Dei, ac per hoc natura ſua eſſe peccatum, tametſi per Baptiſmum tollatur reatus, & deſinat eſſe peccatum, non re ipſa, ſed per non imputationem.

Joannes Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 1. §. 8. ſic definit peccatum originis: *Hereditaria naturæ noſtræ pravitas & corruptio, quæ primùm facit reos iræ Dei, tum etiam opera in nobis profert, quæ Scriptura vocat opera carnis*. Quæ definitio facilè poſſet cum ſententia S. Thomæ & aliorum Catholicorum conciliari, niſi continuò hæc verba Calvinus adjungeret: *Atque id eſt propriè quod à Paulo ſæpius peccatum nominatur*. Reſpicit enim ad cap. 6. & 7. ad Roman. ubi Beatus Apoſtolus concupiſcentiam carnis, quam in ſe quoque ipſe, quamvis juſtificatus, & ſanctus experiebatur, peccatum frequenter appellat.

Ex quo intelligimus, peccatum originis Calvino eſſe naturæ corruptionem, etiam poſteaquam præcipua pars ejus corruptionis, ideſt, averſio mentis à Deo, per gratiam juſtificantem ſublata eſt. Quocirca idem Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 3. multis locis S. Auguſtini prolatis contendit, omnes cupiditates eſſe peccata, tametſi conſenſus deſit.

Petrus Martyr in commentar. cap. 5. ad Roman. peccatum originis ita definit: *Totius hominis naturæ depravatio à lapſu primi parentis in poſteros traducta per generationem, quæ niſi beneficium Chriſti ſuccurrat, omnes inde naſcentes, infinitis propè malis, & æternæ damnationi adjudicat*. Deinde docet, hanc depravationem continere privationem rectitudinis omnium partium & potentiarum, & præterea quædam poſitiva, propenſionem ad malum, naturæ impetum contra Verbum Dei, & alia id genus. Denique addit, *Quæ*, inquit, *ſuperſunt in regeneratis, ad æternam mortem non imputantur; verùm quævis res ex eo judicari debet, quod eſt in ſeipſa. Quare ſi quæratur ex nobis, an ſit peccatum quod manet in regeneratis, reſpondebimus eſſe peccatum*.

Martinus Kemnitius in Examine ſeſſ. 5. Concilii Tridentini, pag. 454. non ſolùm concupiſcentiam, ſed ipſam etiam molem carnis, quamvis nondum formatis organis, vult eſſe verè proprieque peccatum: *Cùm igitur*, inquit, *maſſa embrionis in primo ardore conceptionis primùm inciperet uteri calore foveri, jam erat peccato contaminata, quæ contaminatio, juxta Davidis confeſſionem, habebat veram rationem peccati; cùm nondum formata eſſent vel mentis, vel voluntatis, vel cordis organa*. Et infrà pag. 464. quærit de concupiſcentia in renatis, quid ſit per ſe, ex ſe, & ex ſua natura. Et tandem poſt multa reſpondet pag. 468. *Non*, inquit, *fingere debent renati reliquam in membris ſuis concupiſcentiam talem eſſe, quæ per ſe, etiamſi re-*

mendacia, ineptias, & contradictiones, quibus adverſarii ſuas diſputationes in hac materia, ut in aliis omnibus, exornarunt.

Primus, Lutherus in libro adverſus execrabilem Bullam Antichriſti, diſſerens de 3. art. *De hac*, inquit, *re probabiliter diſputavi, nec hodie certus ſum*. Et ſimilia dicit de quarto, & tamen poſt unam paginam ita ſcribit: *Ego his ſcriptis teſtor, me omnia damnata ac Bullam iſtam execrabilem, confiteri pro Catholicis dogmatibus*. Et jam antea initio libri ſic præfatus fuerat: *Aſſero & amplector fiducia tota ſpiritus mei articulos per eam damnatos, aſſerendoſque pronuncio omnibus Chriſtianis ſub pœna æternæ maledictionis*.

Itaque fomitem retardare animum exeuntem à corpore, ab ingreſſu cœli, etiamſi nullum adſit actuale peccatum (hic enim erat art. 3.) Lutherus habet pro Catholico dogmate, & vult haberi ab omnibus ſub pœna maledictionis æternæ: & tamen adhuc incertus eſt, quid agatur cum tali anima, retardetur nec ne ab ingreſſu cœli, & ſolùm probabiliter diſputat.

Idem Lutherus in aſſertione omnium articulorum ſuorum, art. 2. imponit ſancto Auguſtino, quòd dixerit peccatum actu tranſire, reatu manere. Et rurſus in extrema diſputatione? *Concludamus*, inquit, *cum pulcherrimo verbo Auguſtini. Peccatum*, inquit, *remittitur in Baptiſmo, non ut non ſit, ſed ut non imputetur. Ecce eſt, & remanet peccatum, ſed non imputatur*. At nuſquam ſic loquitur S. Auguſtinus, neque unum locum adhuc notare potuerunt adverſarii, ubi ſanctus Auguſtinus dicat, peccatum actu manere, non reatu, vel eſſe in homine, ſed non imputari. Dicit quidem concupiſcentiam manere poſt Baptiſmum, ſed addit, eam non ſolùm non imputari, ſed neque eſſe peccatum, niſi ratio victa illi cedat. Teſtimonia S. Auguſtini habentur lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 25. & 27.

Philippus Melanchthon in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, in defenſione articuli ſecundi, qui eſt de peccato originali, graviter queritur de Scholaſticis, in hæc verba: *Hos morbos, qui maximè adverſantur legi Dei, non animadvertunt. Scholaſtici, immò tribuunt interim humanæ naturæ integras vires, ad diligendum Deum ſuper omnia*. Et paulò poſt: *Quòd ſi has tantas vires habet humana natura, ut per ſeſe poſſit diligere Deum ſuper omnia, ut confidenter affirmant Scholaſtici, quid erit peccatum originis? quorſum autem opus erit gratia Chriſti, ſi nos poſſumus fieri juſti propria juſtitia?*

At poſt unam vel alteram pagellam oblitus ſui, Scholaſticos contrarium ſentire dicit: *Itaque*, inquit, *vetus definitio, cùm inquit, peccatum eſſe carentiam juſtitiæ, detrahit non ſolùm obedientiam inferiorum virium hominis, ſed etiam detrahit notitiam Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei, aut certè vim iſta ef-*

Digitized by Google

reatum eſſe relationem: *Rectè*, inquit, *eruditi ſciunt, univerſaliter formale peccati eſſe reatum. Sed hæc relatio alicui malo accidit*, *&c.* Idem etiam paulò poſt: *Monachi*, inquit, *ineruditè omiſerunt reatum, & dixerunt formale peccati eſſe defectum, & hunc tolli in renatis, ac manere materiale, quod intelligebant appetitiones ipſas conditas à Deo, quæ ſunt res bonæ, ſed quid dicerent, non intellexerunt*, *&c.*

Multa ſunt in his paucis verbis errata. Primùm, idem Philippus, qui in locis prioribus reprehendebat Scholaſticos, quòd relationes, ideſt, reatum in peccatis agnoſcerent; in locis poſterioribus defendit ipſe reatum, & relationes adverſus Scholaſticos.

Deinde, repugnat apertè Luthero, in cujus verba juraverat. Lutherus enim in aſſertione ſecundi articuli, reprehendit Scholaſticos, quòd concupiſcentiam in renatis dixerint eſſe defectum. Philippus verò eoſdem reprehendit, quòd rem eandem negaverint eſſe defectum.

Tertiò, mentitur evidentiſſimè, niſi fortè Scholaſticos non legerit, & non tam quòd ipſi ſcripſerunt, quàm quod ipſe de illis ſomniavit, confutare decreverit. Nam Scholaſtici, ſive Monachi, adeò non omiſerunt reatum, ut Scotus & Durandus vix aliud, quàm reatum, propriè peccatum eſſe dixerint; ſanctus autem Thomas tametſi præter reatum, agnoſcit etiam maculam, tamen reatum nullo modo omiſit, ut perſpicuum eſt ex 1. 2. quæſt. 81. art. 3. ad 2. ubi dicit, peccatum originis per Baptiſmum tolli, quoad reatum, & remanere quoad fomitem.

Denique, illud etiam eſt apertiſſimum mendacium, quòd Monachi dicant, concupiſcentiam in renatis non eſſe defectum, ſed rem bonam, ideſt, appetitiones, ut ſunt à Deo conditæ. Iſta enim nulli Monachi Catholici unquam dixerunt, ſed omnes ſummo conſenſu docent, poſt Baptiſmum in renatis manere concupiſcentiam rebellem, & repugnantem legi mentis, & hanc eſſe malam, & morbum, ac defectum, non tamen peccatum propriè dictum, niſi rationalis voluntas deſideriis ejus aſſenſum præbeat.

Joannes Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 1. §. 9. *Frigidum*, inquit, *& ſtultum eſt, corruptelam quæ ex peccato Adæ manet, & peccatum iſtud eſſe ſenſualitatem, vel ad motus ſenſualitatis reſtringere. In quo craſſam inſcitiam detexit Petrus Lombardus, qui ſedem quærens & inveſtigans, dixit in carne eſſe peccatum originis, Paulo teſte, non quidem propriè, ſed quia in carne magis apparet.* Sed in his verbis Calvinus aut mentiri, & imponere ſimplicioribus voluit, aut Petrum Lombardum non legit, vel non intellexit. Nam Petrus Lombardus nuſquam peccatum originis ad motus ſenſualitatis reſtrinxit: Quin potiùs docuit in illis motibus conſiſtere non poſſe, quia eſſet actuale non originale. Sic enim loquitur in 2. lib. Senten. diſt. 30. lit. G. *Nunc ſupereſt videre, quid ſit ipſum originale peccatum, Quod cùm non ſit actuale, non eſt actus, ſive motus animæ, vel corporis.* Deinde idem Petrus non quærebat ſedem peccati originis, cùm dixit illud eſſe in carne, ſed cauſam. Nam diſtinct. 30. lit. B. propoſita, quia videlicet per concupiſcentiam carnalem traducitur. Sic enim ipſe loquitur diſtin. 31. litt. B. *Quæ dicitur manere in carne, non quia in anima ſit,* B *ſed quia per corruptionem carnis in anima ſit.* Et lit. D. *Caro quæ in concupiſcentia libidinis ſeminatur, nec culpam habet, nec actum culpæ, ſed cauſam.* Denique quidquid Petrus Lombardus dicit, id totum ex ſanctis Patribus, Ambroſio & Auguſtino probat. Quare Calvinus dum Petrum Lombardum craſſæ inſcitiæ reprehendit, Ambroſium & Auguſtinum craſſæ inſcitiæ reprehendit. Sed iſta tanta calumniandi, vel mentiendi libido nulli magis, quàm auctori proprio apud æquos judices nocet.

Jam verò Petrus Martyr in commentario 5. cap. ad Roman. ut ſe in hac re, ſicut in cæteris, falſum Martyrem eſſe probet, ſcribit, ſententiam illam ſuam de peccato originis, eſſe etiam S. Auguſtini, & C S. Anſelmi, S. Thomæ, S. Bonaventuræ, & Scoti. Quod certè falſiſſimum eſt; nullum enim teſtimonium horum Doctorum proferri poterit, quo probetur, morbos, qui ſuperſunt in regeneratis, per ſe eſſe peccata, & reos mortis æternæ facere poſſe. Certè ſanctus Auguſtinus, quem alii ſecuti ſunt, in plurimis locis, quæ poſtea citabuntur, contrarium diſertis verbis affirmat.

Martinus Kemnitius in Examine 5. ſeſſ. Concilii Tridentini, præter illud incredibile paradoxum, ſive potiùs Illyrici & Manichæi delirium, quo docet, ipſum embryonem nondum animatum habere veram & propriam peccati rationem, omnino tragicè exagitat, quod vir doctiſſimus Andradius dixerat, in D Concilio Tridentino non eſſe definitum, in quo poſita eſſet propria ratio peccati originalis, & ideò de hac re, ſalva fide, adhuc in ſcholis liberas eſſe diſputantium opiniones. Atque hinc idem Kemnitius colligit à Concilio Tridentino libertatem eſſe relictam defendendi ſententias omnes, quamvis profanas & cum ſacris Scripturis apertè pugnantes. *Ad perpetuam* (inquit pag. 436.) *rei memoriam notum ſit toti orbi Chriſtiano, profanam Pighii ſententiam (ne quid dicam duriùs) in decreto Tridentino non eſſe vel improbatam, vel damnatam, ſed relictam eſſe cum aliis profanis Scholaſticorum de peccato originali diſputationibus ſub opinandi libertate.* At ſi Concilium diligenter legatur, facilè apparebit, & verum eſſe quod Andradius E ſcripſit, & tamen profanas omnes opiniones tum Pighii, tum aliorum, à Concilio Tridentino fuiſſe damnatas. Siquidem eorum, quæ ad rationem peccati originalis pertinent, quædam ad fidem Catholicam neceſſaria ſunt, quædam ſine ullo fidei detrimento ignorari poſſunt. Concilium ergo definivit ea, quæ prioris generis erant, ut peccatum originis non ſolùm morbum, ſed etiam peccatum verè, proprieque dictum eſſe, contra errores Zuinglii. Item in homine inhærere, ac proinde non ſubſtantiam eſſe, ſed accidens, contra Illyrici ſomnia. Rurſus non unum in omnibus, ſed unicuique proprium ineſſe, contra ſententiam minus rectam Pighii & Catharini; nec ſolùm in infidelium, ſed etiam in fidelium filiis locum habere, contra hæreſim Buceri, Martyris & Calvini. Denique per Baptiſmum ita deleri,

ut in

CAPUT VII.

Refutatur ex Scripturis tertius error, qui eſt apud Lutheranos communis.

SEquitur, ut errorem Lutheranorum & Calviniſtarum 5. cap. expoſitum, Scripturæ & Patrum teſtimoniis confutemus.

Aſſerimus igitur, Naturæ corruptionem, ſive concupiſcentiam, qualis remanet poſt Baptiſmum in regeneratis, non eſſe peccatum originis, non ſolùm quia non imputatur, ſed etiam quia imputari non poteſt, cùm nullum ſit ex ſe, vel ex natura ſua peccatum.

Primum argumentum ad hanc ſententiam confirmandam duci poteſt ab illis verbis S. Jacobi, cap. 1. *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus. Deindè concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum, peccatum verò cùm conſummatum fuerit generat mortem.* Hic enim Quatuor res diſtingui videmus ab Apoſtolo, Concupiſcentiam, ideſt, potentiam appetendi pronam ad malum, & tres ejus motus, Suggeſtionem, Delectationem, & Conſenſum. Sic enim eos motus appellant Theologi poſt Gregorium homil. 16. in Evangelia, & Bedam in commentario hujus loci.

Suggeſtio eſt prima illa apprehenſio rei delectabilis, quæ abſtrahit, & illicit animam, & ſiquidem trahat ad delectationem cum aliquo imperfecto conſenſu, ſequitur ſecundus motus, de quo dicit Jacobus, Concupiſcentia, cùm conceperit, ideſt, cùm illexerit, parit peccatum. Denique ſi ſuggeſtio adjuncta delectatione, trahat ad perfectum conſenſum, exiſtit tertius motus, de quo dicit Apoſtolus, Peccatum verò cùm conſummatum fuerit, generat mortem. Non enim per conſummatum peccatum intelligi debet ſolum peccatum operis, ſed quodcumque peccatum, cui plenus acceſſerit voluntatis aſſenſus. Nam dubitari non poteſt, quin deſiderium adulteri, ſi voluntarium ſit, generet mortem, cùm Dominus dicat Matth. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Et eadem eſt ratio de aliis ſimilibus.

Jam igitur concupiſcentiam, ideſt, potentiam, pronam, & primum ejus motum non appellat B. Jacobus peccatum. Partum imperfectum, hoc eſt, delectationem non plenè deliberatam, peccatum vocat, ſed non mortale; Denique partum perfectum, hoc eſt, deſiderium cum pleno conſenſu, peccatum planè mortale eſſe definit.

Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 3. §. 13. & Beza in annotationibus ad hunc locum reſpondent, Beatum Ja-

quoniam à Deo tentatur. Hic enim ſine dubio loquitur de tentatione particulari, quæ certo tempore in homine exiſtit. Id namque ſignificat illud, *cùm*. Et de hac eadem loquitur, cùm ſubjungit: *Unuſquiſque verò tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus.* Jubet enim S. Jacobus, ut cùm exurgit aliqua tentatio, nemo illam referat in Deum, ſed in carnem ſuam. Ac de illa ipſa particulari tentatione ſubjungit, quòd peccatum pariat, & de illo eodem peccato affirmat, quòd cùm conſummatum fuerit, generat mortem. Quia verò ſatis conſtat, non quodlibet peccatum, quamvis perfectum & conſummatum, perducere continuò, ac re ipſa ad mortem æternam, quæ eſt in alia vita; ſequitur, ut loquatur Apoſtolus de morte animæ, quæ fit in hac vita, cùm gratia Domini anima deſtituitur. Peccatum igitur generans mortem, eſt quodlibet peccatum mortale, ſive ſit operis, ſive linguæ, ſive deſiderii.

Deinde nulla eſt ratio cur peccatum abſolutè poſitum, cùm dicitur, *Concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum*, Calvinus reſtringi velit ad peccatum operis. Nam cùm peccatum oris, ut blaſphemia, vel perjurium, & cordis, ut deſiderium voluntarium conjugis alienæ, non minus peccatum ſit, nec minus prohibeatur in Decalogo, quàm furtum, vel aliud peccatum operis, quo jure vocabulum peccati, abſolutè poſitum, ad ſolum operis peccatum reſtringi poterit? Peccatum igitur quod concupiſcentia parit, eſt omne peccatum actuale, ſive cordis, ſive oris, ſive operis; ſed illud, ſi plenum habeat conſenſum voluntatis, conſummatum, & mortale dicitur; ſin autem, imperfectum & veniale nominatur.

Dicent fortaſſe, ſi peccatum, quod concupiſcentia parit, eſt peccatum actuale, quid prohibet, cur ipſa concupiſcentia non ſit etiam verum peccatum, ſi non actuale, ſaltem originale?

At cùm adverſarii dicunt, concupiſcentiam eſſe peccatum, vel loquuntur de primo ejus motu, qui dicitur à Patribus ſuggeſtio, vel de pronitate potentiæ concupiſcibilis ad malum; ſi de ſuggeſtione loquuntur, illa non poteſt dici peccatum originale, quia eſt actio quædam & proinde ſi peccatum eſſet, actuale eſſet. Et jam oſtendimus eam peccatum actuale non eſſe.

Si loquuntur de pronitate, eadem ratione probatur, eam nullum eſſe peccatum. Nam ſi pronitas illa peccatum eſſet, ſive actuale, ſive originale, ideò nimirum eſſet, quia pugnare videtur cum lege Dei, ut adverſarii dicunt, ac præſertim Calvin. lib. 3. Inſtitut. cap. 3. §. 10. & Kemnitius in Examine 5. ſeſſ. Concilii Trident. pag. 454. At ſi pronitas peccatum eſſet, quia pugnare videtur cum lege Dei, multò magis actus ejus, quamvis omnino involuntarius, eſſet peccatum, cùm magis pugnet cum lege actus,

 quàm

Digitized by Google

tentatur à concupiſcentia ſua, abſtractus & illectus: Deinde concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: profectò in his verbis partus à pariente diſcernitur: *Pariens enim eſt concupiſcentia, partus peccatum. Sed concupiſcentia non parit, niſi conceperit; non concipit, niſi illexerit, hoc eſt, ad malum perpetrandum obtinuerit voluntatis aſſenſum.*

S. Cyrillus lib. 4. in Joannem, cap. 51. *Voluptas quædam*, inquit, *ante omne peccatum præcurrit, & fervens cupiditas ad delicta ſolet allicere, quæ ante peccandi actum inſidet, & mentis conſenſum arripit, perſuadens facilè hac via veniendum eſſe quò gliſcimus. Quod verum Chriſti diſcipulus oſtendit, dicens, Nemo qui tentatur, dicat à Deo ſe tentari, neminem enim Deus tentat, ſed unuſquiſque à ſua cupiditate abſtractus, atque ſeductus, tentatur. Cupiditas deinde, poſtquam conceperit, parit peccatum, porrò conſummatio mortem generat.*

Certè ſi ante omne peccatum voluptas quædam præcurrit, & ſi cupiditas ad malum alliciens, ante peccandi actum inſidet, non eſt veri nominis peccatum ipſa titillatio & incitatio, etiam cum delectatione conjuncta, niſi aliquo modo conſenſum mentis obtineat. Quòd ſi titillatio, quæ actus quidam eſt, peccatum non eſt, multò minùs pronitas ad eum actum, peccatum eſſe poterit.

Beda in commentario hujus loci diſtinguit ſuggeſtionem à delectatione, & delectationem à conſenſu; ac dicit, ſolam ſuggeſtionem, niſi trahat ad delectationem, non ſolùm non parere peccatum, ſed è contrario parere coronam vitæ, juxta verbum ejuſdem Apoſtoli in eodem loco: *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ.*

Secundum argumentum principale ſumitur ex cap. 7. epiſt. ad Roman. ubi B. Paulus ſic loquitur: *Nunc autem non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, id eſt, in carne mea, bonum.* His enim verbis ſatis apertè docet Apoſtolus, concupiſcentiam in homine juſtificato non eſſe propriè peccatum, quod reum facere poſſit. Nam primùm dicit, motum concupiſcentiæ non eſſe ſuum opus, ac per hoc non poſſe ſibi imputari. Quo enim jure mihi imputari poſſit, quod meum non eſt? Deindè addit hujuſmodi malum non eſſe in ſe, ſed in carne ſua. Conſtat autem carnem non eſſe capacem peccati propriè dicti.

Sed Contra objiciunt Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 1. §. 9. & cap. 2. §. ult. & Beza in annotationib. ad 7. cap. epiſtolæ ad Romanos, in hoc 7. cap. epiſt. ad Rom. carnem accipi pro toto homine, qualis eſt ſecundùm naturam corruptam. Quod probat Beza in annotationibus ad hunc locum, quia Beatus Paulus inter corruptiſſimas partes mentem numerat 1. ad Timoth. 6. & alibi, & ad Epheſ. 4. jubet renovari ſpiritum mentis noſtræ.

Reſpondeo, in multis locis divinæ Scripturæ ſine dubio per carnem intelligi omnes potentias tum inferiores, tum ſuperiores per peccatum corruptas. Unde etiam videmus ad Galatas quinto, inter opera carnis hæreſes numerari. Itaque non negamus etiam mentem per peccatum fuiſſe corruptam. Cæterùm in 7. cap. ad Roman. negamus, carnem ſumi pro toto homine, atque aſſerimus, accipi pro altera parte

net illa correctio, *in me, id eſt, in carne mea*: Si in toto homine eſt illud malum, de quo loquitur? Tertiò, nonne Apoſtolus diſertis verbis diſtinguit carnem à mente, id eſt, unam partem hominis ab altera,
B cùm dicit: *Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ? & ego ipſe mente ſervio legi Dei, carne autem legi peccati.*

At (inquit Beza) mens non conſideratur ab Apoſtolo ſimpliciter, ut adverſarii faciunt, ſed ut opponitur membris, quia legi Dei conſentit, quod in ſolis regeneratis accidit. Itaque vult, mentem accipi hoc loco pro mente renovata per gratiam, quæ opponitur membris, id eſt, toti homini, qualis eſt ex ſe, ſive ex corruptione naturæ, & probat, quia ad Coloſſenſes ſecundo, ubi nos legimus: *Inflati ſenſu carnis ſuæ.* Græcè pro ſenſu eſt νοὸς, id eſt, mens, & ad Rom. 8. eadem mens carnis dicitur φρόνημα σαρκὸς, id eſt, prudentia carnis.

C Sed hæc objectio nihil concludit. Admittimus enim, mentem conſiderari à Paulo, ut renovatam per gratiam, & nos eodem modo illam conſideramus; negamus autem illam opponi toti homini. Conſequens enim eſt, ut mentem renovatam opponat parti non renovatæ, id eſt, carni, cujus redemptionem adhuc expectamus.

Et confirmatur Quartò, quia quod Apoſtolus hìc dixit, in carne ſua eſſe malum, clarius dixit ad Roman. 6. in corpore mortali id malum eſſe, & in hoc ipſo cap. 7. *Quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Per corpus autem mortale certum eſt, non poſſe intelligi omnes partes hominis, ſed alteram tantùm.

D Quintò, quia quod dicit: *Mente ſervio legi Dei*, paulò ante dixit: *Condelector legi Dei, ſecundùm interiorem hominem.* Intelligimus autem ex cap. 4. poſterioris ad Corinth. exteriorem hominem eſſe corpus corruptibile, interiorem autem eſſe animam rationalem: *Licèt is, qui foris eſt, noſter homo corrumpitur, is, qui intus eſt, renovatur de die in diem.*

Sextò, quia tametſi caro interdum accipiatur pro toto homine, tamen cùm caro dicitur, in malam partem, non uſurpatur hæc vox in Scripturis, niſi cùm agitur de impiis, quorum animus carni obedit, ut Geneſ. 6. *Non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt.* Joan. 3. *Quod natum eſt ex carne, caro eſt.* Ad Galat. 5. *Opera carnis ſunt fornicatio, &c.*
E 1. ad Corinth. 15. *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebit.* Et in illis etiam locis agitur de impiis, in quibus mens, vel prudentia tribuitur carni, quæ loca Beza citaverat. Juſtificati autem, quia carnis deſideriis fortiter reſiſtunt, non ſolùm non dicuntur caro, ſed etiam dicuntur in carne non eſſe, ut patet ex cap. 8. ad Roman. Quare cùm in toto cap. 7. loquatur Apoſtolus de ſe, aliiſque juſtificatis, ſine dubio per carnem non intelligit totum hominem, ſed tantùm partem hominis inferiorem.

Accedat auctoritas ſancti Auguſtini, qui paſſim ita exponit hæc loca, ac præſertim in 1. lib. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 10. & toto 1. lib. de nuptiis & concupiſcentia, in quo libro cap. 6. ſic loquitur: *Ibi homo primitus Dei lege tranſgreſſa, aliam legem repugnantem ſuæ menti habere cæpit in membris,*

& in-

Tertium argumentum duci poteſt à teſtimonio Beati Pauli in epiſt. ad Rom. cap. 8. ubi ſic loquitur: *Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu*. Quo loco, cùm in 6. & 7. cap. multa dixiſſet de concupiſcentia, quam modò peccatum per metonymiam, modò legem membrorum appellaverat, tandem concludit, nihil eſſe timendum juſtificatis in Chriſto, etſi concupiſcentiam illam adhuc ſentiant in membris, repugnantem legi mentis. Nec tam ſignificat, nullam eſſe condemnationem juſtificatis in Chriſto ob concupiſcentiam, quàm nihil eſſe in eis condemnatione dignum, ſive nullam eſſe cauſam condemnationis. Quòd enim nondum eſſent actu, ac re ipſa condemnati, perſpicuum erat, quia ſententia damnationis non fertur, niſi poſt hanc vitam. Habemus igitur ex hoc loco, concupiſcentiam, qualis remanet in renatis, non eſſe peccatum ex natura ſua.

Reſpondent communiter adverſarii, Lutherus, Calvinus, Kemnitius & cæteri, Apoſtolum dixiſſe, nihil damnationis eſſe renatis ob concupiſcentiam, non quòd ea non ſit damnatione digna, ſed quòd ejus reatum Deus dimiſerit in Baptiſmo.

At hæc reſponſio multis de cauſis non eſt ſolida. Primùm enim ſi verè crederent adverſarii, reatum dimitti in Baptiſmo, fateri deberent conſequenter, nihil eſſe in renatis, quod habeat veram peccati rationem. Siquidem reatus & ſancti Auguſtini teſtimonio, & ipſorum confeſſione eſt id, quod propriè dicitur peccatum. Sic enim loquitur ſanctus Auguſtinus lib. 1. de nuptiis, & concupiſcentia, cap. 26. *Hoc eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati*. Et Philippus in locis communibus ut ſuprà citavimus tit. de peccato, docuit, formale peccati eſſe reatum. Quod idem indicat Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 3. §. 11. cùm dicit, remiſſo reatu, manere in homine peccati materiam. At certè ſublata rei forma, non manet ejus rei ratio, ſive natura, cùm forma ſit præcipua pars naturæ, immò ſit ipſa ratio & quidditas rei.

Deinde, reatus eſt omnino inſeparabilis ab eo, quod natura ſua eſt dignum æterna damnatione, qualem eſſe volunt concupiſcentiam adverſarii. Nam reatus, qui ab Auguſtino dicitur peccatum, & à Philippo formale peccati, non eſt ſola ordinatio ad pœnam; hæc enim eſt bona & à Deo; ſed eſt dignitas, ſive meritum pœnæ, ut eam S. Auguſtinus appellat: *Nemo naſcitur* (inquit in Pſalm. 50.) *niſi trahens pœnam, trahens meritum pœnæ*. Porrò iſte reatus, ut rectè docet Philippus loco notato, eſt relatio, cujus proximum fundamentum eſt actus malus, ſive iniquitas. Non poteſt autem relatio à fundamento proximo ſeparari, quia ex ipſo fundamento naturaliter & neceſſariò ſequitur. Neque enim fieri poteſt, ut qui genuit filium, non ſit ejus pater, & qui evidenter ſequitur ut vel falſum ſit Apoſtoli teſtimonium, vel ſit verum quod nos dicimus, concupiſcentiam in renatis natura ſua non eſſe rem dignam pœna, nec habere veram, ac propriam peccati rationem.

Tertiò, etiamſi concederemus, fieri poſſe, ut concupiſcentia eſſet res digna morte ſempiterna, & tamen ab ea tolleretur reatus: tamen certum eſt ex Scripturis divinis, Deum numquam remittere reatum dum manet ejus fundamentum. Nam *judicium Dei ſecundùm veritatem eſt*, ad Rom. 2. Et: *Odio habet Deus omnes, qui operantur iniquitatem, & perdit omnes qui loquuntur mendacium*, Pſal. 5. Et: *Odio eſt Deo impius & impietas ejus*, Sapient. 14. Denique Ezech. 18. demonſtrat Deus æquas eſſe vias ſuas, quia manente iniquitate, punit; remota illa, ignoſcit. Quare ſi re vera concupiſcentia in renatis (ut adverſarii volunt) eſſet iniquitas digna morte ſempiterna, numquam Apoſtolus dixiſſet: *Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu*. Neque enim tam cito oblitus fuiſſet ejus, quod antea dixerat, judicium Dei ſecundùm veritatem eſſe.

Quartò, illa particula, *ergo*, cùm Apoſtolus dicit: *Nihil ergo damnationis eſt, &c.* ſignificat, eam ſententiam deduci ex ſuperioribus verbis: in ſuperioribus autem verbis, non dixerat B. Paulus, Deum non imputare concupiſcentiam, aut condonare ejus reatum, ſed oſtenderat motus concupiſcentiæ involuntarios non eſſe peccata, nec poſſe homini imputari. Id enim ſignificat (ut ſuprà diximus) illud ad Rom. 7. *Non enim quod volo bonum, hoc ago; ſed quod odi malum, illud facio. Si autem quod odi malum, illud facio, jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*. Nam ſi verè dici poteſt (ut ſine dubio poteſt) de motu concupiſcentiæ involuntario, non ego operor illum, profectò nobis imputari non poteſt ejuſmodi motus, quippè cujus nos auctores non ſumus, qui fit in nobis, ſed non à nobis. Quòd ſi motus ille nobis imputari nequit, multò minus (ut ſuprà diximus) pronitas ad eum motum nobis imputari poterit. Quoniam igitur per Baptiſmum non ſolùm habemus remiſſionem omnium peccatorum, ſed etiam gratiam, qua legi carnis fortiter ac ſtrenuè reſiſtamus, & ideò concupiſcentia in renatis non habet culpæ, ſed pœnæ tantùm & ægritudinis rationem, ideò Beatus Paulus ait: *Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu*. Et ſubjungit rationem ſimilem ſuperiori: *Qui*, inquit, *non ſecundùm carnem ambulant*.

Ex iis rejicitur etiam reſponſio Illyrici, qui cùm videret, quod Lutherus, Philippus, Calvinus dixerant de reatu remiſſo, non ſatis eſſe firmum, addidit aliam reſponſionem in Apologia pro Confeſſione Antuerpienſi, cap. 3. quòd videlicet, Nihil damna-

ſalia eſſet.

Sed accedit præterea ratio illa quarta, quam attulimus contra Lutheri, Philippi, & Calvini explicationem. Nam quemadmodum Apoſtolus illam concluſionem, *Nihil ergo damnationis*, *&c.* non deduxit ex eo, quòd concupiſcentia non imputetur, ita etiam non deduxit ex eo quòd petentibus remittatur, ſed ex eo, quòd reſiſtente voluntate per gratiam Dei juſtificata motibus concupiſcentiæ, motus illi noſtri non ſint, nec nobis imputari poſſint.

Quartum argumentum principale, ſumitur ab his teſtimoniis Scripturarum, quæ docent, per Baptiſmum fieri veram peccatorum remiſſionem, ita ut non ſolùm condonetur debitum pœnæ, ſed etiam maculæ abluantur, purgentur, deleantur, tollantur, &c. Sed quoniam totum hoc argumentum fusè tractavimus in 2. tom. de Sacramentis, lib. 1. de Baptiſmo, cap. 13. ideò ſupervacaneum duximus hoc loco illud repetere.

CAPUT VIII.

Refellitur idem error ex teſtimoniis ſanctorum Patrum.

ACcedant ſecundo loco teſtimonia veterum patrum, quæ ita in hac parte cauſæ noſtræ favent, ut id Calvinus fateri coactus fuerit. Sic enim ſcribit lib. 3. Inſtitutionum, cap. 3. §. 10. *Neque opus eſt multum inveſtigando laborare, quid hic veteres ſentiant, quando unus Auguſtinus ſufficere ad id poteſt, qui fideliter magnaque diligentia omnium ſententias collegit. Ex illo igitur ſumant Lectores, ſi quid de ſenſu antiquitatis habere certi volunt. Porrò inter illum & nos hoc diſcrimen eſt, quòd ipſe quidem concupiſcentia morbum peccatum vocare non audet, ſed ad illum deſignandum infirmitatis nomine contentus, tum demum fieri peccatum docet, ubi vel opus, vel conſenſus accedit. Nos autem illud ipſum pro peccato habemus, quod aliqua omnino cupiditate homo titillatur.*

Quia tamen Lutherus, Kemnitius & ipſe etiam Calvinus ad errorem ſuum ſtabiliendum Patrum teſtimoniis, ac potiſſimùm S. Auguſtini, non minùs in hac controverſia, quàm in cæteris abutuntur, operæ pretium eſſe duxi, aliquot Patrum, tum Græcorum, tum Latinorum teſtimonia producere.

Primus, ex Græcis ſit S. Methodius, qui apud Epiphanium in hæreſi Origenis, quæ eſt num. 64. docet concupiſcentiam in nobis relictam eſſe ad agonem, ut per eam probemur, tamquam aurum in fornace. Conſtat autem aurum in fornace nullo modo inquinari, ſed purgari. Addit etiam, motus concupiſcentiæ forinſecus contra nos inſtare. Ex quo intelligimus, eos nobis imputari non poſſe, cùm noſtri non ſint. Denique hortatur ad reſiſtendum illis, ne fortè ob negligentiam capiamur. Quaſi dicat, nos capi non poſſe, ac per hoc nec peccare, niſi velimus: *Confidenter*, inquit, *ipſas* (concupiſcentias videlicet) *depellere oportet. Quò enim admittamur in regnum cælo-*

Naturalis, inquit, *Appetitus ad gulositatem, aut ſcortationem corpus titillat.* Et in lib. conſtitutionum B Monaſticarum, cap. 2. copioſè de hoc argumento diſſerens, docet, omnes carnis affectus eſſe naturales, & ſi quando in iis peccatur, totum eſſe ex negligentia animæ præſidentis. Eundem carnis affectum comparat equo pingui, ac robuſto, qui ſi fortè ſeſſorem dejiciat, non ipſe accuſandus eſt, ſed is, qui habenas regebat. Certè ſi affectus carnis ſunt naturales, non erit peccatum illos habere; ſed eos non regere ut oportet, eiſque cedere, atque ſuccumbere. Dicuntur autem à ſancto Baſilio naturales, immoderati concupiſcentiæ motus, non quòd fuerint in natura noſtra ante peccatum, vel quaſi non ſint pœna peccati, ſed quia futuri fuiſſent in natura noſtra, niſi Deus eam ſupernaturali dono juſtitiæ originalis orC naſſet: Et jam dono illo per peccatum amiſſo, natura noſtra ad eum ſtatum redierit, in quo futura fuiſſet, ſi in puris naturalibus condita eſſet.

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 19. ad populum Antiochenum, ultra medium: *Niſi conſuetudinem*, inquit, *vincamus, quomodo concupiſcentiam vincemus, cujus radix habet à natura principium? Concupiſcere enim naturale; at malè concupiſcere jam eſt voluntatis.* Idem homil. 17. in Matthæum: *Non ſimpliciter*, inquit, *dixit, qui concupiverit, ſed qui viderit mulierem ad concupiſcendum, ideſt, qui concupiſcentiam ſibi conſciverit, quique nullo omnino cogente quieſcenti cogitationum feram ſubitò immiſerit. Hoc enim non jam natura eſt, ſed propria deſidia*, idem homil. 13. in epiſt. ad Roman. *Ipſe*, D inquit, *paſſiones in ſe peccatum non ſunt, effrænata verò ipſarum immoderantia peccatum operata eſt. Et ut exempli gratia unam illarum tractem, concupiſcentia quidem peccatum non eſt, quando verò egreſſa modum foras eruperit, tunc demum adulterium fit, non à concupiſcentia, ſed à nimio, & illicito illius luxu.* Iſtum autem nimium, & illicitum luxum à voluntate habere, ut peccatum fit, docet idem Chryſoſtomus paulò poſt, exponens illud: Non quod volo bonum, hoc ago: *Quæcumque*, inquit, *culpa eſſe poteſt, ea omnis voluntatis eſt.*

Auctor operis imperfecti in Matthæum, exponens illa verba capitis quinti, *Qui viderit mulierem, ad concupiſcendum eam*, hom. 12. apertè docet, præceptum, *Non concupiſces*, non eſſe datum carni, ſed animæ raE tionali, ac propterea ſola carne concupiſcere, ratione videlicet reluctante, nullum eſſe peccatum: *Non mandat*, inquit, *carni, quæ mandat. Quis enim ſapiens illi ponit præceptum, qui, etſi vult, non poteſt obaudire? ſed animam alloquitur, & anima mandat, &c.*

Sanctus Cyrillus lib. 4. in Joan. cap. 51. circa medium: *Voluptas quædam*, inquit, *ante omne peccatum præcurrit, &c.* Vide hunc locum ſuprà citatum, cap. ſuperiore.

Ex Latinis, S. Cyprianus (vel quicumque eſt auctor) in ſermone de ablutione pedum: *Sic*, inquit, *abluit, quos parentalis labes infecerat, ut nec actualis, nec originalis macula poſt ablutionem illam ulla ſui veſtigia derelinquat.*

S. Hilarius in Pſalm. 118. exponens verſ. 29. *Viam iniquitatis amove à me*, ſatis apertè diſtinguit concupiſcen-

Digitized by Google

mum peccata remittuntur omnia. Errant igitur Lutherani, qui concupiſcentiæ peccatum affirmant non poſſe tolli de medio, niſi per mortem.

S. Hieronymus in epiſt. ad Oceanum. *Quomodo*, inquit, *juſtificati ſumus, & ſanctificati, ſi peccatum aliquod in nobis relinquitur?*

S. Proſper lib. 3. de vita contemplativa cap. 4. *Peccatum*, inquit, *perpetrare non poſſum, niſi malæ delectationi conſentiam.*

S. Gregorius lib. 9. epiſt. 39. ad Theothiſtam patritiam, multis argumentis probat, peccata omnia radicitus in baptiſmate extirpari: *Si qui ſunt*, inquit, *qui dicunt, peccata in Baptiſmate ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius, in qua ipſum fidei Sacramentum feſtinant ſolvere? in quo principaliter ad cæleſtis munditiæ myſterium anima ligatur, ut abſoluta radicitus à peccatis omnibus, ſoli illi inhæreat, de quo Pſalmiſta ait, Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.* Et infrà: *Totus mundus dici non poteſt, cui de peccato aliquid remanſit: Sed nemo reſiſtit voci veritatis, quæ ait, qui lotus eſt, mundus eſt totus: nihil ergo ei de peccati ſui contagione remanet, quem totum fatetur mundum ipſe, qui redemit.*

S. Bernardus in ſerm. de ſex tribulationibus: *Peccatum*, inquit, *in foribus eſt, niſi ipſe aperias non intrabit; appetitus in corde prurit, ſed niſi ſpontè ceſſeris, nihil nocebit; conſenſum cohibe, ne prævaleant hæc, & immaculatus eris.* Idem in ſerm. 56. in Cantica: *Cura*, inquit, *concupiſcentiæ totis reſiſtere viribus, ut non pertrahat in conſenſum, & omnis deinceps malignitatis machina evaneſcit. Nec eſt omnino quod ſponſum perhibeat appropinquare tibi præter ſolum parietem corporis.*

Ultimo loco S. Auguſtinus accedat, quem præter cæteros patronum ſe habere jactant, Lutherus in aſſertione artic. 2. Philippus in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, & alii. Porrò S. Auguſtinus non modò nuſquam difertis verbis dicit, concupiſcentiam propriè eſſe peccatum, ſed etiam contrarium affirmat in omnibus tomis operum ſuorum.

Tomo 1. lib. 2. de Geneſi, contra Manichæos c. 14. *Aliquando*, inquit, *ratio viriliter etiam commotam cupiditatem refrenat, atque compeſcit. Quod cùm fit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquanta luctatione coronamur.* Idem lib. 1. Retractationum cap. 15. *Hoc peccatum, de quo ſic eſt locutus Apoſtolus, ideò peccatum vocatur, quia peccato factum eſt, & pœna peccati eſt. Quandoquidem de concupiſcentia carnis dicitur.*

Tomo 2. in epiſt. 200. ad Aſellicum: *Quamvis inſint, dum ſumus in corpore mortis hujus, deſideria peccati, bus, cùm peccata dimittit; ſanat languores, cùm deſideria prava compeſcit; propitius fit iniquitatibus, dando indulgentiam; ſanat languores dando continentiam. Illud factum eſt in Baptiſmo confitentibus, hoc fit in agone certantibus.*

C Tomo 5. lib. 1. de civit. Dei cap. 25. *Illa concupiſcentialis inobedientia quanto magis abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis?* Item lib. 20. cap. 26. *Excepto uno mediatore, & poſt lavacrum regenerationis, quibuſque adhuc parvulis, nemo mundus à ſorde, ſicut ſcriptum eſt, nec infans, cujus eſt vita unius diei ſuper terram.* Comparat hoc loco S. Auguſt. parvulos recens natos cum ipſo Chriſto, quoad munditiam à ſorde peccati. Quæ ſanè comparatio impia eſſet, ſi in parvulis baptizatis adhuc eſſet, ut Lutherani volunt, ſordes vera peccati, quæ tametſi eis non imputaretur, tamen imputari poſſet.

Tomo 6. in lib. de bono conjugali cap. 11. *Opus nuptiarum ab omni crimine defendit Apoſtolus dicendo: Et ſi acceperis uxorem non peccaſti.* At Lutherus in aſſertione ſecundi articuli in ultimis verbis, contendit libidinem inevitabilem ſanctorum parentum, dum generant, verum eſſe peccatum.

D

Tomo 7. lib. 1. contra duas epiſt. Pelagianorum cap. 10. *Nulla ergo damnatio eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu: Non enim damnatur, niſi qui concupiſcentiæ carnis conſentit ad malum.* Et cap. 13. *Dicimus Baptiſma dare omnium indulgentiam peccatorum, & auferre crimina, non radere, nec ut omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quaſi raſorum in capite capillorum, unde creſcant iterum reſecanda peccata. Sed de iſta concupiſcentia carnis falli eos credo, vel fallere, cum qua neceſſe eſt ut baptizatus, & hoc ſi diligentiſſimè proficit, & ſpiritu Dei agitur, pia mente confligat. Sed hæc etiamſi*

E *vocatur peccatum, non utique quia peccatum eſt, ſed quia peccato facta eſt, ſic vocatur, ſicut Scriptura manus cujuſque dicitur, quod manus eam fecerit.* Idem repetit lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 23. & addit, poſſe etiam dici peccatum, quia eſt cauſa peccati, *Sicut frigus*, inquit, *dicitur pigrum, quia facit homines pigros.* Item lib. 6. in Julianum cap. 5. *Omni peccato carent juſtificati, ſed non omni malo.* Idem habet cap. 11. & lib. 2. de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 22.

Tomo 8. tract. in Pſalm. 50. *Opus hoc caſtum in conjuge non habet culpam.* Et concione 3. in Pſalm. 118. iterum docet, petitionem illam: *Dimitte nobis debita noſtra*, non pertinere ad motus concupiſcentiæ involuntarios.

To-

Digitized by Google

lùm actiones dicuntur peccata, quibus adeſt voluntatis aſſenſus.

At ſi ea in re vulgus errabat, quis credat ſanctum Auguſtinum cum vulgo errare voluiſſe? Deinde quis ſibi perſuadere poterit, ſanctum Auguſtinum non ſolùm in concionibus & epiſtolis, ſed etiam in libris maximè ſeriis, in quibus ex Scripturis divinis Pelagianos refellebat, vulgariter, & politicè contra Scripturarum veritatem loqui voluiſſe? Denique ſi vera eſſet iſtorum reſponſio, ſanctus Auguſtinus pernicioſo errore populum decepiſſet. Docuit enim, non eſſe orandum pro remiſſione motuum concupiſcentiæ, niſi eis præbeatur aſſenſus. Pro qua tamen remiſſione orandum eſſet, ſi motus illi peccata eſſent, ut orari volunt Lutherus in aſſertione articuli ſecundi. Illyricus in Apologia Confeſſionis Antuerpienſis cap. 3. & alii. Neque id excidit ſemel Auguſtino, ſed frequenter ab eo repetitum, & inculcatum legimus in epiſt. 200. ad Aſellicum lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 4. lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 13. libro de perfectione juſtitiæ, & concione 3. in Pſalm. 118.

Altera reſponſio eſt ejuſdem Kemnitii, apud Auguſtinum, peccatum dupliciter accipi, uno modo pro eo quòd facit reum, alio modo pro eo quòd non facit reum, tametſi verum ſit peccatum, & vera iniquitas, atque hujus generis poſterioris eſſe concupiſcentiam in renatis, ſed Auguſtinum loqui de priore genere, cùm negat concupiſcentiam eſſe peccatum.

At hæc diſtinctio omnino commentitia eſt, ſiquidem apud Auguſtinum *omne verum peccatum facit reum*. Sic enim ipſe loquitur lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 25. hoc eſt, non habere peccatum, reum non eſſe peccati, & ideò ipſe idem, peccatum, ſublato reatu, dicit non eſſe peccatum, niſi tropicè, ut ſupra citavimus ex lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 23. & idem ipſe in Baptiſmo non ſolùm reatum, ſed etiam iniquitatem tolli dixit tractatu 41. in Joannem.

Tertia ſolutio Calvini eſt, lib. 3. Inſtitut. cap. 3. §. 12. & 13. ſanctum Auguſtinum aliquando timuiſſe invidiam, quam illi conflare ſtudebant Pelagiani, quaſi doceret, per Baptiſmum non remitti omnia peccata, & ideò abſtinuiſſe a nomine peccati, quando de concupiſcentia loquebatur: ſed poſtea proſtrato jam errore, & invidia ſuperata apertè vocaſſe concupiſcentiam peccatum, lib. 5. in Julianum cap. 3. & tract. 41. in Joan. ubi ex propria ſententia loquitur.

At licet quidem fortaſſe ob metum invidiæ aliquando celare veritatem, ſed numquam licet dicere falſitatem, præſertim in cauſa fidei, ut idem S. Auguſtinus docet in libro de mendacio. In teſtimoniis verò à nobis adductis non ſolùm non appellatur concupiſcentia peccatum, ſed apertis verbis dicitur, non eſſe peccatum, niſi impropriè.

Præterea in illo tract. 41. in Joannem, ubi dicit Calvinus Auguſtinum loqui ſine timore invidiæ, & ex propria mente, nonne apertiſſimè dixit, concupiſcentiam non eſſe peccatum, niſi impropriè, quando de ea loquebatur, multo magis proſtraverat eundem errorem in lib. 6. & tamen in eo lib. cap. 5. ſic ait: B *Tu autem qui putas, quòd ſi malum eſſet concupiſcentia, careret ea qui baptizatur, multum erras. Omni enim peccato caret, non omni malo.* Libri quoque retractationum poſteriores ſunt libris in Julianum, & tamen lib. 1. cap. 15. apertiſſimè ſcribitur, concupiſcentiam infirmitatem eſſe, non autem peccatum, niſi per metonymiam. Denique liber de perfectione juſtitiæ poſterior eſt etiam libris retractationum, & tamen in eo libro extremo docet, adeo non eſſe peccata motus concupiſcentiæ involuntarios, ut pro eorum remiſſione non ſit opus dicere, *Dimitte nobis debita noſtra.*

Quarta ſolutio eſt Kemnitii pagina 484. ubi poſtquam allegaverat pro ſe locum Auguſtini ex lib. 5. in Julianum cap. 3. ſubjungit hæc verba: C *Hæc maniſeſtiſſima eſt retractatio, ſeu explicatio ejus, quod antea incommodius dixerat, reliquam concupiſcentiam non eſſe peccatum, ſed pœnam, & cauſam peccati.*

At hæc ſolutio refellitur ex iis, quæ paulò ante ſunt dicta. Nam ſi S. Auguſtinus lib. 5. in Julianum, cap. 3. retractaſſet ſententiam illam, qua dixerat, concupiſcentiam non eſſe propriè peccatum, quomodo hoc idem iterum dixiſſet lib. 6. in Julianum cap. 5. & lib. 1. Retractationum cap. 15. & in lib. de perfectione juſtitiæ.

CAPUT IX.

D

Refellitur idem error variis rationibus.

ULtimo loco rationes varias ad eundem errorem profligandum adferemus.

Prima ratio, Baptiſmus non liberat hominem à concupiſcentia, igitur vel concupiſcentia non eſt peccatum originis, vel Baptiſmus non liberat hominem à peccato originis.

Reſpondet Lutherus in aſſertione artic. 2. per Baptiſmum remitti peccatum originis quoad reatum, non quoad actum. Sed hæc ſolutio exploſa jam eſt ſuprà cap. 7. Reſpondent alii, per Baptiſmum non tolli quidem concupiſcentiam, ſed tamen tolli ejus dominium. Id enim facit gratia, quæ per Baptiſ- E mum confertur, ut concupiſcentia non dominetur.

At hæc ſolutio facilè refutatur. Nam ſi concupiſcentia eſſet peccatum originis, non eſſet propter dominium, ſed propter repugnantiam ad rationem, vel pronitatem ad repugnandum. Siquidem peccatum originis eſt id, cum quo naſcimur, & quod ab origine etiam infantes trahunt: naſcimur autem cum pronitate ad repugnandum rationi; dominium autem in infantibus non invenitur, ſed poſtea accedit ex conſenſu voluntatis, & ideò actuale, non originale peccatum eſt. Itaque Baptiſmus etiamſi dominium tollat, non tamen peccatum originis tollit, ſi concupiſcentia eſt peccatum originis.

Porrò quod diximus, concupiſcentiam non propter dominium, ſed propter repugnantiam, vel pronitatem eſſe peccatum originis, ex Auguſtino

ma-

Digitized by Google

ta peccati originalis, ergo non eſt peccatum ipſum originale. Nam tametſi poſſit unum & idem, & peccatum eſſe, & pœna peccati, addo etiam, & cauſa peccati: tamen hoc ſine dubio intelligendum eſt per comparationem ad diverſa. Neque enim intelligi poteſt, ut res una ſit peccatum, & pœna, atque effectus ejuſdem peccati, quia eſſet pœna, & effectus ſui ipſius, ac per hoc prior & poſterior ſeipſa.

Eſſe autem concupiſcentiam pœnam, & effectum peccati originalis, probatur primò ex verbis illis Apoſtoli ad Roman. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccaverunt.* Habemus enim ex hoc loco mortem eſſe pœnam, & effectum peccati originalis; mors autem eſt pars corruptionis humanæ naturæ, altera verò pars ejuſdem corruptionis eſt concupiſcentia cum ignorantia, & aliis ejuſdem generis naturæ noſtræ inflictis vulneribus. Igitur eadem ratio videtur eſſe mortis & concupiſcentiæ. Quare ſicut mors eſt pœna & effectus peccati originalis, ita quoque & concupiſcentia eſt pœna & effectus ejuſdem peccati originalis. Quod idem S. Auguſtinus multis in locis non obſcurè ſignificat lib. 5. in Julianum c. 3. *Concupiſcentia*, inquit, *pœna peccati eſt, quia reddita eſt meritis inobedientis*, lib. 1. retractationum cap. 15. dicit, hominem naſci implicatum reatu Adæ, & ob id pœnæ obnoxium, & per pœnam intelligit concupiſcentiam, de qua ſtatim ſubjungit, eam per tropum vocari peccatum, quia eſt effectus peccati.

Sed apertiſſimè id habet S. Auguſtinus, lib. 14. de Trinitate cap. 17. & libro de continentia cap. 7. quæ ſunt à nobis citata capite ſuperiore. Ubi comparat peccatum originale febribus, concupiſcentiam languori, qui remanet ſanatis febribus: *Aliud eſt*, inquit, *carere febribus, aliud ab infirmitate, quæ febribus facta eſt, revaleſcere.* Et infrà: *Prima curatio eſt cauſam removere languoris, quod per omnium fit indulgentiam peccatorum; ſecunda ipſum ſanare languorem, quod fit paulatim proficiendo &c.* Vides, quam apertè peccatum, quod remittitur in Baptiſmo, dicatur cauſa languoris, ideſt, concupiſcentiæ remanentis. Non igitur ipſa concupiſcentia poteſt eſſe peccatum originale, niſi idem ſit cauſa ſui.

Tertia ratio. Si homo non naſceretur ex Adamo, & tamen haberet concupiſcentiam, quam nunc habet, non poſſet in eo concupiſcentia propriè vocari peccatum, igitur concupiſcentia non eſt ex ſe, & ex natura ſua propriè peccatum. Hujus argumenti antecedens eſt S. Auguſtini lib. 3. in Julianum cap. 12. ubi concedit S. Auguſt. Juliano hominem non poſſe juſtè reprehendi, neque eſſe reum, vel peccatorem propter concupiſcentiam, ſi cum ea non pugnare cum lege Dei: Certum autem eſt, eam non pugnare cum lege Dei, ſi actus ejus cum eadem lege non pugnat. Probemus igitur antecedens, quod ipſi communi conſenſu negant. Concupiſcentia in pueris, amentibus & dormientibus peccatum non eſt, quia non eſt in poteſtate eorum non concupiſcere, ut docent S. Auguſtinus lib. 10. Confeſſion. cap. 30. S. Proſper lib. 3. de vita contemplativa cap. 6. & ſanctus Ambroſius lib. 1. de officiis cap. 21. At non eſt etiam in poteſtate virorum ſapientium & vigilantium, non habere primos illos concupiſcentiæ motus, ut experientia docet; igitur illi peccata non ſunt, & verè dixit beatus Auguſtinus lib. 1. de civit. Dei cap. 25. *Quanto magis concupiſcentialis inobedientia abſque culpa eſt in corpore non conſentientis, ſi abſque culpa eſt in corpore dormientis?*

Præterea lex Domini non ſolùm non impoſſibilis, ſed etiam facilis, ac ſuavis eſt habentibus gratiam ipſius, Matth. 11. *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve.* 1. ad Corinth. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis.* 1. Joan. 5. *Et mandata ejus gravia non ſunt.* Sanctus Baſilius oratione in illud: *Attende tibi*, non procul ab initio, *Impium*, inquit, *eſt dicere, impoſſibilia eſſe ſpiritus præcepta.* Sanctus Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos, non longè à principio: *Deus*, inquit, *poſſibilia mandavit, hoc nulli dubium eſt.* Sanctus Auguſtinus lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 3. *Acutè*, inquit, *ſibi videntur dicere, quaſi noſtrum hoc ullus ignoret, quòd ſi nolumus non peccamus, nec præciperet Deus homini, quod eſſet humanæ impoſſibile voluntati.* S. Cyrillus lib. 3. in Julianum, circa medium, ſignificat impoſſibile videri præceptum illud: *Si quis viderit mulierem ad concupiſcendum &c.* ſed continuò corrigit ſe his verbis: *Sed non ita*, inquit, *ſapere nos ſinit: Nam per gratiam Dei adimpletur ab iis, qui non ſecundùm carnem ambulant.* At impoſſibile eſt, niſi privilegio ſingulari Dei, etiam juſtis, & ſanctis non habere motus concupiſcentiæ, repugnantes legi mentis, ut notum eſt ex ipſo Apoſtolo Roman. 7. & 2. ad Corint. 12. igitur motus illi peccata non ſunt.

Quinta ratio. Hæc adverſariorum ſententia injuriam facit Chriſto, & ejus meritis. Nam ſi concupiſcentia eſt verum peccatum, & ſemper manet in homine, quantumvis juſtificato, certè ſequitur, ut Chriſtus nos non verè, ſed imputativè tantùm à peccatis redemerit, ac liberaverit, & ſit diabolus Chriſto potentior, cùm ille verè potuerit inquinare, iſte non potuerit verè mundare. Unde etiam falſa erunt teſtimonia illa Scripturarum, Joan. 8. *Si vos filius liberaverit, verè liberi eritis.* Et ad Roman. 8. *Sicut per unius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per unius obedientiam juſti conſtituentur multi.* Nam

qui

Digitized by Google

cap. 7. ſatis fuſè perſecuti ſumus. His igitur omiſſis, ad argumenta adverſariorum diluenda accedamus.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta adverſariorum, deprompta ex cap. 6. 7. & 8. ad Roman.

MUlta ſunt argumenta, quæ adverſarii Catholicis objicere ſolent. Ut igitur à Scripturæ ſacræ teſtimoniis ordiamur. Primum, ac præcipuum argumentum ſumunt Lutherus, Calvinus, Philippus, Kemnitius & alii ex cap. 6. 7. & 8. epiſt. ad Roman. Sed quia ſunt in his capitibus multæ ſententiæ explicandæ, proponemus ſeorſim objectiones, quæ ex his teſtimoniis colliguntur.

Prima objectio. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore Rom. 6.* Non ait Apoſtolus, Non ſit peccatum in veſtro mortali corpore, ſed non regnet, ut notavit etiam S. Auguſt. tract. 41. in Joan. Igitur ſemper eſt in nobis peccatum, licèt non ſemper regnet. Loquitur autem Apoſtolus de concupiſcentia, ut patet ex ſequentibus: *Ad obediendum concupiſcentiis ejus*; concupiſcentia igitur ſemper in nobis eſt, & ſemper peccatum eſt.

Reſpondeo, tum hoc loco, tum in ſequenti capite ſæpiùs, concupiſcentiam appellari peccatum impropriè, per figuram metonymiæ, quòd ſit cauſa peccati, ſi ei obediatur. Sed contra, exclamat Lutherus in aſſertione articuli ſecundi, non licere ipſis Angelis, nedum hominibus verba Dei pro arbitrio interpretari, ut quod illa peccatum appellant, nos defectum, & non propriè peccatum eſſe dicamus. Nam ſi ita liceat pro arbitrio verba Dei exponere, ubique poterimus nomen peccati per defectum interpretari, & dicere adulterium non eſſe adulterium, furtum non eſſe furtum, & de cæteris eodem modo.

At fruſtrà Lutherus ita vociferatur. Nullus enim eſt, qui majori licentia Scripturas pervertat, quàm ipſe faciat. Scripturæ ſiquidem paſſim affirmant, peccata per Chriſtum tolli. Iſaiæ 53. *Ipſe peccata multorum tulit*. Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, ad Roman. 11. *Cùm abſtulero peccata eorum*, & Lutherus tamen in aſſertione ejuſdem ſecundi articuli diſertis verbis dicit: nullum peccatum tolli, ſed tantùm remitti, ideſt, non imputari. Ipſe igitur verè facit, quod ne Angelis quidem licet.

Nos autem non negamus, concupiſcentiam dici peccatum, ut Apoſtolus eam vocat, ſed negamus dici peccatum propriè; quod nec Apoſtolus dixit. Et præterea colligimus explicationem noſtram evidenter ex Scripturis. Nam Scripturæ teſtantur vocem *peccati* eſſe ambiguam, & nunc accipi pro culpa, nunc pro pœna, quæ eſt culpæ effectus, nunc etiam pro cauſa peccati, nunc denique pro ſacrificio, quod eſt peccati expiatio. Deuteronom. 9. *Peccatum veſtrum, quod feceratis, ideſt, vitulum, igne combuſſi, & in fru-* vocatur peccatum, quia ſacrificium fuit pro peccato. Ut etiam Oſeæ 4. dicuntur Sacerdotes comedere peccata populi, quia comedunt oblationes pro expiatione

B peccati. Itaque certum eſt ex Scripturis, vocem peccati non ſemper accipi pro culpa, ideſt, pro peccato propriè dicto.

Rurſus ex Scripturis conſtat, peccata propriè dicta verè tolli in juſtificatione, ut ex locis, paulò ante adductis, perſpicuum eſt; nec minus conſtat ex Scripturis, concupiſcentiam in juſtificatione non tolli, cùm Apoſtolus juſtificatus, de ſe dicat ad Roman. 7. *Sentio aliam legem in membris meis &c.* Igitur ex Scripturis conſtat, Scripturas, quæ concupiſcentiam peccatum appellant, exponendas eſſe de peccato impropriè, ideſt, de cauſa vel effectu peccati.

Id ipſum confirmari poteſt ex eodem loco Apoſtoli. Siquidem teſtatur Apoſtolus hoc peccatum eſſe in

C corpore, non in mente. Ait enim: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore*. Et cap. 7. *Non habitat in me, ideſt, in carne mea, bonum.* At peccatum propriè dictum, non poteſt eſſe in corpore, ſed in mente. Peccatum enim eſt injuſtitia, & ibi ſolùm locum habere poteſt vera injuſtitia, ubi locum habere ſolet vera juſtitia. Quis autem juſtitiam veram, propriéque dictam in membris carnis unquam poſuit? Igitur Apoſtolus, cùm dicit, concupiſcentiam eſſe peccatum, ſed habitare in carne, non in mente, apertè ſignificavit, eam non propriè, ſed figuratè eſſe peccatum. Accedat auctoritas S. Auguſtini, qui (ut citavimus cap. 8.) multis in locis ſcripſit, concupiſcentiam ab Apoſtolo appellari peccatum, quia eſt effe-

D ctus, vel cauſa peccati. Quæ etiam ſententia eſt Concilii Tridentini ſeſſ. 5. cujus Concilii auctoritas vel ſola Catholicis ſufficeret.

Porrò argumentatio illa Lutheri, ſi hoc loco peccatum non accipiatur propriè, poſſe ubique non accipi propriè; ineptiſſima eſt, nam ex particulari propoſitione non colligitur propoſitio univerſalis, quamvis contrà ex univerſali rectè colligatur particularis. Quoniam particularis in univerſali continetur, non contrà. Itaque ſi quis oſtenderet, Peccatum ubique in Scripturis, accipi propriè, rectiſſimè colligeret, hoc etiam loco accipi propriè: Sed ex eo, quòd in hoc particulari loco certis de cauſis peccatum accipiatur impropriè, non efficiet, ut ubique accipiatur

E impropriè.

Sed opportunè Kemnitius in Examine Concilii Tridentini ſeſſ. 5. pag. 476. Luthero ſuppetias ferens dicit, nullum eſſe meliorem interpretem verborum Pauli, ipſo Paulo. Deinde ex ipſo Paulo probat vocem, *peccatum*, accipi debere propriè hoc loco. Primò, quia Paulus concupiſcentiam vocat non bonum. Secundò, quia vocat malum. Tertiò, quia illud malum deſcribit privativè, per illud, perficere bonum non invenio. Quartò, quia idem malum deſcribit poſitivè per illud, quod odi malum, illud facio. Quintò, quia dicit, concupiſcentiam pugnare cum præcepto, *Non concupiſces*. Sextò, quia dicit, illud malum eſſe crucifigendum, mortificandum, deſtruendum. Septimò, quia propter hoc malum exclamat, miſer ego homo &c. Reſpondeo, concupiſcen-

Digitized by Google

Reſpondeo, peccatum hoc loco propriè accipi, ideſt, pro vera legis prævaricatione: ſed concupiſcentiam non accipi pro fomite, ſed pro actu voluntario concupiſcendi, qui prohibitus eſt lege, Non concupiſces. Id ita eſſe perſpicuum eſt, Tum ex contextu Apoſtoli, qui cùm dixiſſet, legem non eſſe peccatum, ideſt, cauſam peccati, ſed eſſe cauſam cognitionis peccati; probavit ex eo, quòd non cognoſcebant homines actus interiores, ut deſiderium uxoris, vel rei alienæ eſſe peccata, niſi lex dixiſſet, Non concupiſces. Tum etiam ex loco illo Evangelii Matthæi 5. *Dictum eſt antiquis: Non mœchaberis; Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo*. Dominus enim hæc dixit contra perverſas Phariſæorum opiniones, qui adhuc docebant, flagitia interna non eſſe peccata. Quod etiam patet ex Joſepho lib. 12. antiquitatum cap. 13. qui ſcribit motum internum non eſſe peccatum, niſi exterius ſe prodat. Item ex David Kimhi in Pſal. 66. verſ. 17. ubi ſic exponit illud: *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non audiet Dominus*, ideſt, non imputabit ad peccatum deſiderium injuſtum, ſi tantùm ſit in corde.

Itaque Dominus ignorantiam illam, quæ regnaverat ante legem, & rurſus per Phariſæos inducta fuerat, deſtruere voluit, cùm ait: *Omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum &c.* & non ſine cauſa addidit, *in corde ſuo*, quia non concupiſcentia carnis, ſed cordis, ideſt, voluntaria prohibita eſt lege, Non concupiſces. De eadem ignorantia loquitur Apoſtolus, cùm ait: *Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces*. Itaque hoc B. Pauli teſtimonium, cùm de peccato actuali intelligatur, nihil juvat cauſam adverſariorum.

Unum objici poſſet contra noſtram hanc ſolutionem, quòd videlicet admittamus in eodem capite frequentes æquivocationes in voce, peccati. Sed hoc non eſt vitium, ſed ornamentum, cùm æquivocatio non obſcurat ſententiam. Et certè cogit nos evidentia rei, ut ſic exponamus. Nam cùm Apoſtolus dicit: *Quid ergo dicemus, lex peccatum eſt? abſit. Sed peccatum non cognovi niſi per legem*. Et mox: *Peccatum per mandatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*. Dubitari non poteſt, quin primo loco peccatum accipiatur pro cauſa peccati, alioqui ineptè quæreretur, an lex peccatum eſſet. Secundo loco pro peccato propriè dicto, quod repugnat legi; Tertio loco pro fomite, qui operatur omnem concupiſcentiam. Ubi videtur Apoſtolus explicare, cur fomitem appellaverit peccatum, quia videlicet efficit peccatum, cùm operetur in nobis concupiſcentiam, eamque voluntariam abſtrahendo & illiciendo, ut B. Jacobus in epiſtola ſua ſcribit.

non ſolum fomitem habent, ſed etiam ab ipſo fomite vincuntur, & pertrahuntur in varia flagitia; qui rectè dicuntur venundati ſub peccato, quia nondum redempti ſunt per applicationem ſanguinis Chriſti; quæ fit per fidem & Sacramenta. Et ſecundùm hanc expoſitionem argumentum adverſariorum nullas vires habet. Quod verò dicit Apoſtolus: *Quod odi facio*, &, *mente ſervio legi Dei*, quæ videntur non convenire hominibus nondum juſtificatis; intelligenda ſunt de lumine rationis, & quodam appetitu C boni, qui ſaltem in genere nulli homini deeſt. Nam etiam perditiſſimi quique norunt, malum eſſe furtum, homicidium, adulterium, & in aliis hæc ipſa ſcelera deteſtantur: *Video*, inquit ille, *meliora, proboque; deteriora ſequor*.

Poſterior expoſitio eſt S. Auguſtini in omnibus ferè libris contra Pelagianos, qui etiam illam priori præfert lib. 2. Retract. cap. 1. & de prædeſtinatione Sanctorum cap. 4. Item Primaſii, Anſelmi, Thomæ, & aliorum in hunc locum. Quæ expoſitio poſterior nobis etiam magis probatur, præſertim quia B. Paulus ex iis, quæ dixerat in 7. cap. *Condelector legi Dei ſecundùm interiorem hominem*, &c, *non ego operor illud, & mente ſervio legi Dei*, & ſi- D milibus, deducit illam concluſionem initio cap. 8. *Nihil ergo damnationis eſt his, qui ſunt in Chriſto Jeſu, qui non ſecundùm carnem ambulant &c.* Quæ concluſio manifeſtè indicat, Apoſtolum in cap. 7. de ſe, & cæteris per Chriſtum renatis eſſe locutum. Secundùm hanc expoſitionem dicendum eſt, beatum Paulum non velle ſignificare, legem ſpiritualem, non ſervari à juſtificatis, quatenus opus eſt ad vitandum peccatum, ſed non ſervari quantum ad quandam perfectionem, quæ eſt finis præcepti, ac propterea propriè non eſt in præcepto.

Sciendum eſt enim in præceptis interdum ſignificari ſolùm media ad aliquem finem, ut cùm dicitur, pugna contra hoſtes, fac medicinam ægroto. Hæc enim ſunt media, illud ad victoriam, iſtud ad E ſanitatem. Interdum autem ſignificari ſimul finem & media, ut ſi quis dicat, vince hoſtes, ſana ægrotum. Hic enim non ſolùm imperantur pugna & curatio, quæ ſunt media, ſed etiam indicatur finis, victoria & ſanitas. Cæterùm obligatio præcepti propriè in mediis, quæ imperantur conſiſtit, non in fine: & prævaricator eſt, qui media negligit, non qui finem non aſſequitur. Neque enim peccat, cui dicitur, vince hoſtes, ſi non vincat, modò viriliter pugnet; neque is peccat, cui dictum eſt, ſana ægrotum, etiamſi ſanare non poſſit, modò curet appoſitè ad ſanandum. Finis enim in præcepto indicari poteſt, propriè imperari non poteſt.

Præceptum igitur, *Non concupiſces*, ejus generis eſt, ut ſimul media, & finem comprehendat. Me-

dia

Sic enim S. Auguſtinus docet in epiſt. 200. ad Aſellicum : *Hoc*, inquit, *lex poſuit dicendo, Non concupiſces, non quod hic valeamus, ſed ad quod proficiendo tendamus*. Et lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 29. *Multum*, inquit, *boni facit, qui facit quod ſcriptum eſt, Poſt concupiſcentias tuas non eas : ſed non perficit, quia non implet quod ſcriptum eſt, Non concupiſces. Ad hoc ergo dixit lex, Non concupiſces, ut nos in hoc morbo jacere intelligentes, medicinam gratiæ quæreremus, & in eo præcepto ſciremus, & quo debeamus in hac mortalitate conari, & quò poſſit a nobis illa beatiſſima immortalitate perveniri*.

Ait igitur B. Paulus : *Scimus quia lex ſpiritualis eſt*. Quia videlicet ſpirituales homines facit, & ſpirituales omnino requirit, ut perfectè, etiam quoad finem obſervetur. *Ego autem carnalis ſum*. Quia nondum ſpirituale corpus habeo (inquit Auguſtinus lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 10.) non enim carnalem ſe vocat Apoſtolus, quòd ſecundùm carnem ambulet; nam id paulò infra apertè negat; ſed quòd non ſit totus ſpiritualis, qualis poſt reſurrectionem erit. Neque enim abſurdum eſt, ut ſit in illa vita etiam caro ſpiritualis, ſi potuit eſſe in hac vita in his, qui adhuc carnalia ſapiunt, etiam ſpiritus ipſe carnalis. *Venundatus ſub peccato*, non quia Chriſti ſanguine redemptus non ſim, ſed quia (ut ad Roman. 8. idem Apoſtolus dicit) *Et nos primitias ſpiritus habentes intra nos ingemiſcimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis noſtri*. Itaque venundatus erat Apoſtolus cum cæteris in prævaricatione primi peccati, & quoniam redemptus erat quoad animam, primitias ſpiritus habens, expectabat autem redemptionem corporis ſui, ideò concupiſcentias ſentiebat, ſed non conſentiebat, & propterea adjungit : *Quod enim operor non intelligo*, ideſt, non ſcio, non approbo, vel prius id fit, quàm ratio in conſilium avocetur, & ideò me ignorante, & non conſentiente fit : *Non enim quod volo bonum, hoc ago; ſed quod odi malum, illud facio*. *Ubi facere ſe dixit* (inquit Auguſtinus loco citato) *non affectu conſentiendi & implendi, ſed ipſo motu concupiſcendi*.

Quare B. Apoſtolus legem ſpiritualem, Non concupiſces, non omnino perficiebat, qua parte adhuc carnalis erat : nec tamen peccabat, quia lex non obligat ad non ſentiendum carnis motus, ſed ad non conſentiendum eis, ut ſupra diximus, cùm hoc ſit medium, illud finis. Atque hæc dicta ſunt ad mentem S. Auguſtini, qui præcepto, *Non concupiſces*, intelligit prohiberi aliquo modo motus omnes concupiſcentiæ, etiam involuntarios : aſſenſum verò his motibus prohiberi docet illo alio præcepto : *Poſt concupiſcentias tuas non eas*, Eccleſ. 18.

Cæterùm probabile etiam eſt, quod alii docent, præcepto, *Non concupiſces*, non prohiberi ullo modo motus involuntarios, ſed aſſenſum tantùm, & hoc præcepto contineri ſolùm media, non autem finem. Quod probatur Primò, quoniam ab Apoſtolo hæc vocatur lex mentis Roman. 7. Quia non carni, ſed menti data eſt. Secundò, quia hoc præceptum habetur in Exodo cap. 20. in Deuteronom.

ſe, ſed cauſam peccati non eſſe legem, quæ ſpiritualis eſt; ſed carnis noſtræ corruptionem, quæ pullulat prava deſideria, etiam reluctante ratione.
B Dixerat enim paulò ante : *Itaque lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, & juſtum, & bonum; quod ergo bonum eſt, mihi factum eſt mors? abſit, ſed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum eſt mihi mortem, ut fiat ſupra modum peccans peccatum per mandatum*. Et continuò, ut hoc probaret, adjunxit : *Scimus enim quòd lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum &c.* Hoc eſt, lex non potuit mihi mortem operari, quia ſpiritualis eſt : ſed radix peccati in me eſt, qui adhuc carnalis ſum, venundatus ſub peccato, quoad corpus. Unde etiam me ignorante, vel invito oriuntur in carne mea motus concupiſcentiæ, qui allicere conantur ad aſſenſum. Ex his objectiones reliquæ facili negotio di-
C luentur.

Quarta objectio Roman. 7. *Si quod nolo, facio, conſentio legi, quia bona eſt*. Si mens Pauli conſentiebat legi, certè idem volebant lex Domini, & mens Pauli, ſed mens Pauli nolebat ſentire motus concupiſcentiæ (ut patet) quia invitus eos ſentiebat; igitur ex lege Domini nolebat eos motus exiſtere, igitur motus illi, quamvis involuntarii, repugnabant legi, ac proinde peccatum erant. Unde S. Auguſtinus ſermon. 5. de verbis Apoſtoli : *Quid*, inquit, *dicis ò lex? Non concupiſces, & ego nolo concupiſcere, non implet legem infirmitas mea, ſed legem laudat voluntas mea*.

Reſpondeo, ſi præceptum, Non concupiſces, ex-
D tendamus cum Auguſtino ad motus involuntarios, fatemur eos motus repugnare legi, ſed negamus eſſe peccata; quia repugnant legi ut indicanti finem, non ut imperanti media, ut ſupra explicatum eſt. Sin autem præceptum illud reſtringamus ad motus tantùm voluntarios, reſpondemus ad argumentum, conſenſum Pauli cum lege, non conſiſtere in eo quòd rem eandem velint, aut nolint Paulus & lex; ſed quòd Paulus velit, aut nolit id quod lex jubet eum velle, aut nolle. Itaque conſenſum Pauli cum lege in eo poſitum eſſe, quòd lex jubeat eum reſiſtere concupiſcentiæ, & Paulus velit concupiſcentiæ reſiſtere, ac reſiſtat.

Quare ſenſus verborum Pauli hic erit, ſi quod
E nolo, facio; conſentio legi, quia bona eſt; hoc eſt, ſi invitus concupiſco, non repugno legi, ſed ei conſentio; ipſa enim vult, ut ego nolim concupiſcere, & ego nolo concupiſcere; & cùm concupiſco, id fit præter, & contra voluntatem meam. Poſſet etiam facilius dici, legem nolle concupiſcentiam, ut objectum; & ſimiliter mentem Pauli nolle eandem, ſimiliter, ut objectum. Quemadmodum ſi quis hominem caſu, atque omnino præter intentionem occideret; is verè dicere poſſet, Quod nolui, feci; & ideò conſentio legi, quæ ait, *Non occides*, quia bona eſt, nec tamen ex his verbis colligi deberet præceptum, *Non occides*, extendi ad homicidium omnino involuntarium, & reum eſſe, qui præter intentionem occiderit. Cædes enim involuntaria non eſt contra legem, niſi materialiter.

Quin-

cens mentat ad peccatum; ab altera lex Domini bona retrahit à peccato. Itaque non poteſt ex hoc loco effici, non poſſe legem ſervari, aut concupiſcentiam involuntariam eſſe peccatum.

Sexta objectio: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati*, Roman. 7. Hoc loco videmus concupiſcentiam repugnare legi, & captivare, ideſt, ſervum peccati facere, ac per hoc ſine dubio eſſe peccatum.

Reſpondeo, non omne quod repugnat legi peccatum eſt, quamvis omne peccatum legi repugnet. Peccatum enim repugnat legi privativè, quia eſt actio recedens à ſua regula, cùm poſſet, & deberet cum ſua regula congruere. Multa verò legibus repugnare, quæ peccata non ſunt, extra controverſiam eſt. Repugnat enim legi homo, qui peccat, & tamen homo non eſt peccatum propriè, niſi cum Illyrico delirare velimus. Item repugnat legi juſtæ lex injuſta, interdum etiam lex unius Principis legi alterius contraria eſt, cùm tamen neutra videatur injuſta. Poteſt quoque lex injuſta legi item injuſtæ repugnare. Nec tamen lex peccatum propriè dici poteſt, ſicut nec virtus.

Jam igitur concupiſcentia repugnat legi mentis, non ut actio recedens à regula, cùm poſſet, & deberet regulæ congruere; ſed repugnat ut lex contraria impellens ad malum; quomodo etiam legi repugnat diabolus, & quicquid incitat ad legis tranſgreſſionem. Itaque hoc ipſo, quòd Apoſtolus concupiſcentiam vocat legem membrorum, ſignificat eam non eſſe propriè peccatum.

Appoſitè autem legis nomine concupiſcentia appellata eſt, quia lex nihil eſt aliud, niſi regula actionum. Et quemadmodum lex mentis eſt regula bonæ actionis, quam ſi ſequaris, bene ages: ita concupiſcentia regula eſt peccandi, quam ſi ſequaris, omnino peccabis. Illud autem, *captivantem me in lege peccati*, rectè exponit S. Auguſtinus lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 30. ubi docet, concupiſcentiam dici captivantem, ideſt, captivare conantem; vel captivantem ſecundùm carnem, non ſecundùm mentem; ut ſupra dictum eſt de illis vocibus, Ego autem carnalis, venundatus ſub peccato.

Septima objectio, Roman. 7. *Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Hoc etiam eſt Calvini argumentum: colligit, concupiſcentiam eſſe peccatum, quia miſeros facit homines.

Reſpondeo, Infœlicitas & miſeria in Scripturis ut plurimum pœnæ potiùs tribuitur, quàm culpæ, ut Proverb. 14. *Miſeros facit populos peccatum*. Et Pſal. 11. *Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit Dominus*. Kemnitius (ut in 1. objectione diximus) ex hoc loco probabat, concupiſcentiam malus. Id autem de quo agimus, ideſt, carne non concupiſcere, non eſt in noſtra poteſtate, & ideò velle adjacet nobis, perficere bonum numquam concupiſcendi non invenimus. Et ideò concludit Apoſtolus, *Infœlix ego homo &c.* Hinc S. Auguſtinus lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 10. *Hoc eſt*, inquit, *perficere bonum, ut nec concupiſcat homo*.

Nona objectio, Roman. 8. *Sapientia carnis inimica eſt Deo*. Vel, ut clarius habent Græci textus, *φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς θεὸν, inimicitia eſt in Deum, legi enim Dei non eſt ſubjecta*. Hunc locum paſſim adferunt adverſarii, ut probent concupiſcentiam eſſe malum totius hominis, & inimicitiam adverſus Deum, & repugnantiam contra legem ejus; ac proinde propriè, veriſſimeque peccatum.

Reſpondeo, Prudentia, ſive ſapientia, ſive ſenſus carnis (nam his omnibus vocibus ad rem eandem ſignificandam utitur Paulus) verè proprieque peccatum eſt, ſed actuale, non originale. Non enim vocat Apoſtolus prudentiam carnis illud malum, quod cap. 7. dixit eſſe in carne, ſive in membris. Nam illud malum in ſe quoque, & in aliis ſanctis hominibus agnoſcit Apoſtolus; prudentiam verò carnis non ponit niſi in peccatoribus, qui terrena ſapiunt, & ſecundùm carnem ambulant. Sic enim loquitur: *Non ſecundùm carnem ambulamus, ſed ſecundùm ſpiritum. Qui enim ſecundùm carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt; qui verò ſecundùm ſpiritum ſunt, quæ ſpiritus ſunt ſentiunt. Nam prudentia carnis mors eſt; prudentia autem ſpiritus vita & pax; quoniam ſapientia carnis inimica eſt Deo. Legi enim Dei non eſt ſubjecta; nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt. Vos autem in carne non eſtis, ſed in ſpiritu, ſi tamen ſpiritus Dei habitat in vobis*.

Prudentia igitur carnis eſt cura, & ſollicitudo quædam nimia providendi, quæ carni ſunt commoda, utilia, ſuavia, neglecta cura, & ſollicitudine eorum, quæ ad ſpiritum pertinent. Talis autem ſenſus, ſive affectus (videtur enim verbum φρονεῖν, unde eſt vocabulum φρόνημα, apud Apoſtolum magis ad affectum, quàm ad cognitionem pertinere) inimicus eſt Deo, quia non congruit cum ejus lege, neque congruere poteſt, dum talis eſt. Neque enim fieri poteſt, ut iniquitas cum æquitate concordet, quamvis fieri poſſit, ut homo gratia Dei adjuvante, deponat prudentiam illam carnis, & ea, quæ ſpiritus ſunt, guſtare, & procurare incipiat. Hinc apparet adverſariorum temeritas, qui omnia confundunt, & miſcent, & argumenta petunt ex his locis, qui nihil ad rem faciunt.

CA-

Digitized by Google

capite explicata, hæc etiam addunt.

Primum proferunt Kemnitius, & alii teſtimonium ex Geneſi cap. 6. & 8. ubi dicitur: *Cuncta cogitatio cordis humani intenta ad malum omni tempore*. Hebraicè autem dicitur, *ipſum figmentum cordis humani totum, & ſemper eſſe malum*. Reſpondeo, locus ille Geneſeos ſimilis videtur ei loco, quem proximè explicuimus ex cap. 8. ad Roman. deſcribit enim Moſes ingenium illorum, qui vivebant tempore Noë, ac dicit omnes illos ſecundùm carnem ambulaſſe, & quæ carnis ſunt tantùm cogitare, & ſapere conſueviſſe. Itaque dicitur figmentum cordis, ſive (ut habetur cap. 6.) figmentum cogitationum cordis totum, & ſemper malum, quia nihil ferè homines illi cogitabant, niſi quod ad voluptatem, vel utilitatem carnis pertineret.

Sed hoc peccatum erat actuale, non originale, niſi fortè, ut Latini codices habent, admittant adverſarii cogitationem cordis hominum illorum, non tam fuiſſe actu malam, quàm pronam ad malum. Illam enim pronitatem ad malum concedimus eſſe vulnus ex peccato originali relictum, ſed negamus eſſe propriè peccatum, niſi in actum voluntarium prodeat. Tum verò peccatum quidem eſſe, ſed actuale, non originale, ut ſæpè jam diximus & probavimus.

Secundum, ex Pſalm. 18. *Delicta quis intelligit?* & Pſalm. 50. *Cor mundum crea in me Deus*. Hæc duo loca producit Lutherus in aſſert. 2. articuli, ut probet homines etiam juſtificatos ſemper habere delicta, & cor immundum. Quod non poteſt eſſe niſi ratione concupiſcentiæ, quæ remanet in juſtificatis uſque ad mortem. Reſpondeo, hæc loca non pertinent ullo modo ad peccatum originale, neque ad concupiſcentiam, quæ remanet poſt juſtificationem, tum quia in juſtificatione peccata omnia remittuntur, tum quia concupiſcentia non eſt res occulta, aut obſcura, ut dicendum ſit, Delicta quis intelligit? tum denique quia non opus eſt orare pro concupiſcentia, aut ejus motibus involuntariis expiandis, ut S. Auguſtinus docet in epiſt. 200. ſupra citata.

Loquitur igitur David de peccatis actualibus, ſive venialibus, quibus rarò caremus, ſive mortalibus occultis, & de quibus non omnino certi ſumus, an ſint nobis remiſſa. Itaque David, quamvis juſtificatum ſe eſſe ſperaret, rectè tamen dicebat: *Delicta quis intelligit? ab occultis munda me Domine*. Et: *Cor mundum crea in me Deus*. Petebat enim mundari cor ſuum à maculis quotidianis, vel etiam à gravioribus, ſi fortè eſſet iis quoque ignoranter inquinatus.

Tertium ex Hierem. 17. *Pravum eſt cor hominis*. At cordis pravitatem quis neget, inquit Confeſſio Saxonica, verè eſſe peccatum? Reſpondeo, pravum cor apud Hieremiam non eſt cor malum, ſive inquinatum peccatis, ſed callidum, ac difficile, ut penetretur. Nam vox Hebræa eſt עָקֹב non רַע unde etiam ſeptuaginta verterunt βαθεῖα καρδία cor profundum. Et conſonat vocabulum ſequens & inſcrutabile. Sed etiamſi intelligamus, cor hominis malum appellari; id ita accipiendum erit, quaſi dictum ſit, pronum ex natura corrupta ad malum. Pronitas autem non

cupit, ut adveniat regnum Dei, intelligit ſe ſub regno eſſe diaboli. Reſpondeo, Inaniſſima eſt objectio. Nam

B (ut S. Cyprianus rectè exponit in ſermone de oratione Dominica) *ſanctificari petimus nomen Dei in nobis*, ut qui per baptiſmum ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeveremus. Cupimus *ut adveniat regnum Dei*, quod poſt reſurrectionem & judicium expectamus, ut qui in præſenti vita Chriſto compatimur, in futura cum illo regnemus. Oramus, *ut fiat voluntas Dei in terra, ſicut fit in cœlo*, ut infideles, qui terreni adhuc ſunt, per fidem voluntatem Dei faciant, ſicut eam faciunt fideles, qui cœleſtes per eandem fidem jam eſſe cœperunt.

Denique oratio Dominica uſque adeo non convincit, in nobis perpetuo hærere originale peccatum, ut Lutherus ſomniat; ut etiam Chriſtus, qui ſine

C controverſia nullum omnino peccatum habuit, oraverit, ut fieret voluntas Dei, Matth. 26. & Auguſtinus dicat in epiſt. 200. & alibi nobis orationem illam Dominicam: *Dimitte nobis debita noſtra*, non fore neceſſariam, ſi nullum aliud haberemus niſi originale peccatum.

Quintum ex Matth. 13. & Luc. 10. *ubi duabus parabolis* (inquit Lutherus loco citato) *oſtendit Dominus non continuò hominem liberari ab omni peccato, ſed paulatim, ac per hoc, ſemper remanere aliquid peccati purgandum*. Prior parabola eſt de fermento miſſo in ſata tria, quæ paulatim fermentata ſunt. Poſterior eſt de Samaritano, qui hominem à latronibus vulneratum duxit in ſtabulum, & plagas ejus non in momento curavit, ſed paulatim curari voluit.

D Reſpondeo, parabolæ iſtæ nihil juvant cauſam Lutheri. Nam ut S. Auguſtinus rectè docet lib. 14. de Trinit. cap. 17. & alibi, cùm Scripturæ ſignificant, hominem paulatim curari, & proficere, non loquuntur de remiſſione peccatorum, ſed de curatione languoris ex peccato relicti. Sicut enim aliud eſt telum de corpore eruere, aliud vulnus per telum inflictum ſanare: ſic etiam aliud eſt peccatum tollere, quod fit in baptiſmo, aliud vulnus ex peccato factum, ideſt, concupiſcentiam omnino ſanare, quod fit paulatim dum imus de virtute in virtutem. Sed Lutherus cauſam cum effectu, ideſt, peccatum originis cum vulneribus ex eo natis confundit.

Sextum ducit Lutherus ex cap. 15. Joannis, ubi dicit,

E diſcipulos eſſe purgandos, quos tamen cap. 13. dixerat eſſe mundos. Hinc enim ſequitur, poſt juſtificationem adhuc remanere peccata. Reſpondeo, purgatio in hominibus juſtificatis neceſſaria quidem eſt, ſed propter peccata actualia, ac præſertim venialia, quæ quotidie ſubrepunt, non propter originale, quod perfectè remittitur in baptiſmo. Vide Auguſtinum tract. 80. in Joannem.

Septimum ſumit ex illo ad Galat. 5. *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum*. Sed jam ſupra reſponſum eſt, concupiſcentiam iſtam non eſſe propriè peccatum, dum ei ſpiritus reluctatur, quia non eſt niſi in carne, quæ ſedes peccati eſſe non poteſt. Verum enim peccatum non in carne, ſed in mente quæri debet.

Octavum ex illo ad Epheſ. 4. *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ*. Non juberet Apoſtolus jam renatis (ut obji-

Digitized by Google

… peccati; non quantum ad liberationem ab omnibus malis. Adde quòd vetuſtas, & novitas dicuntur etiam in Scripturis de peccatis actualibus, & malis habitibus inde contractis, & liberatione ab iiſdem. Sic enim accipienda videntur quæ dicit Apoſtolus ad Coloſſenſ. 3. *Expoliantes vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes novum, &c.* Et ad Epheſ. 4. *Deponite vos ſecundùm priſtinam converſationem veterem hominem.* Item: *Deponentes mendacium, loquimini veritatem &c.*

Nonum ex illo Coloſſenſ. 3. *Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram; fornicationem, immunditiam, &c.* Colligit hinc Lutherus, juſtificatos adhuc habere membra iſta veteris Adami, quæ B. Paulus peccata eſſe dicit. Reſpondeo, per membra, quæ ſuper terram ſunt, intelligitur concupiſcentia, quæ lex membrorum dicitur Rom. 7. eadem autem membra vocantur fornicatio, invidia &c. quia cauſa iſtorum omnium eſt concupiſcentia, dum ei præbetur aſſenſus. Jubentur autem juſtificati mortificare hæc ſua membra, ne fortè illiciendo ad conſenſum trahant. Quod eſt idem cum eo, quod dicitur ad Roman. 6. *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum concupiſcentiis ejus*. Juſtificatos autem non habere jam illa peccata, quæ parit concupiſcentia, cùm illi obeditur, docet idem Apoſtolus ibidem ſubjungens, *in quibus & vos ambulaſtis aliquando*.

Decimum ſumit idem Lutherus ex illo Hebr. 12. *Deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum.* Reſpondeo, non vocat Apoſtolus (ut Lutherus credidit) *circumſtans peccatum* concupiſcentiam penitus inhærentem. Nam cùm ea deponi non poſſit, fruſtra hortaretur ad eam deponendam. Et præterea B. Paulus per *circumſtans peccatum* intelligit ſine dubio aliquid extrinſecum, ut omnes ferè expoſitores docent. Concupiſcentia autem non eſt quid extrinſecum, ſed res maximè interna. Ex quibus etiam refellitur expoſitio Bezæ in annotat. ad hunc locum. Ubi per circumſtans peccatum intelligit naturæ pravitatem.

Igitur Apoſtolus ducit metaphoram ab iis, qui currunt, vel decertant in ſtadio, quibus duo præcipuè ſunt cavenda, ut non graventur aliquo onere, & ut non impediantur in certamine, vel curſu ab aliquo obſtaculo: *Deponentes*, inquit, *omne pondus, & circumſtans nos peccatum, curramus ad propoſitum nobis certamen &c.* Et quidem per *pondus* intelligunt expoſitores curas inanes rerum temporalium; per *circumſtans peccatum* intelligunt occaſiones, & pericula peccati, ſive ipſa peccata, quæ nobis undique inſidiantur. Vox enim Græca εὐπερίστατον ſignificat id, quod facilè circumdat, & obſidet, qualia ſunt quæ nobis per ſenſus corporis undique in-

turæ ejus). Philoſophatur enim Lutherus, nos dici initium, quia imperfectè juſtificamur, & ſemper aliqua ex parte peccatum in nobis remanet, ac ſi dictum eſſet, inchoatio quædam ſumus, non complementum, partim juſti, partim peccatores. Reſpondeo, vox Græca apud Jacobum ἀπαρχὴ omnium conſenſu non opponitur complemento, ſed primarium, & præcipuum ſignificat. Quare multi vertunt, etiam ex adverſariis, *ut ſimus primitia creaturarum*.

Vult igitur B. Jacobus ſanctos, & electos eſſe

C primitias, id eſt, partem perfectiſſimam creaturæ. Alioqui ſi Lutheri ſententia vera eſſet, Chriſtus ipſe non perfectè, ſed inchoatè tantùm reſurrexiſſet. Nam 1. Corinth. 15. ubi legimus: *Chriſtus reſurrexit primitiæ dormientium.* Et rurſus: *Omnes vivificabuntur, unuſquiſque in ſuo ordine*. Primitiæ Chriſtus, deinde ii qui ſunt Chriſti, in utroque loco nomine primitiarum in Græco habetur ἀπαρχὴ, quo vocabulo (ut diximus) utitur Jacobus cùm ait: *Ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus*.

Duodecimum ſumit idem Lutherus ex illo, 1. Joan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus*. Ubi notat, non eſſe dictum, habuimus, ſed habemus. Nullum eſt autem peccatum ſemper in nobis ma-

D nens, niſi concupiſcentia. Reſpondeo, loquitur B. Joannes de peccatis actualibus, ſed quotidianis, ac minutis, quæ frequentiſſima ſunt, ut docet S. Auguſtinus tractat. 1. in epiſt. Joan. lib. de natura & gratia cap. 36. & alibi paſſim. Similis eſt ſententia illa B. Jacobi cap. 2. *In multis offendimus omnes*. Ubi tamen clarius explicatur, hæc eſſe peccata actualia, non originalia.

Adde, poſſe fieri, ut ſaltem ad breve tempus aliquis careat omni peccato, etiam veniali; tamen quia verè Job dicit cap. 9. *Si juſtus fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea*. Ideò de ſe ipſe nemo affirmare poteſt, ſe non habere peccatum. Quare rectè B. Joannes non ait, Si diximus, aliquem non ha-

E bere peccatum; ſed, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus &c.*

Kemnitius in Examine Concilii pag. 514. planè ridiculum ſe oſtendit circa hunc locum. Clamat enim ingentem eſſe blaſphemiam, ſi hunc locum de peccatis actualibus intelligendum eſſe dicamus, quoniam ſi ita eſſet ad infantes & dormientes ea ſententia minimè pertineret. Quaſi verò infantes & dormientes unquam dixerint, ſe peccatum non habere. An non ipſe Joannes, cum ait: *Si dixerimus*, apertiſſimè teſtatur, ſe de iis tantùm loqui, qui ſermonis & rationis uſum habentes falsò pronunciant, ſe eſſe quod non ſunt? quod certè infantes & dormientes facere non poſſunt.

Digitized by Google

broſium, Hieronymum, Auguſtinum produxit. Id quod neceſſariò fecit; Nam Concil. Trident. ſeſſ. 5. docet, per baptiſmum tolli quidquid in nobis peccati rationem habet; & concupiſcentiam reliquam Eccleſiam Catholicam numquam intellexiſſe, veram peccati rationem habere. Ille igitur reprehendens hanc ſententiam tenetur oſtendere, Eccleſiam Catholicam ſenſiſſe, concupiſcentiam in renatis verum, ac proprium eſſe peccatum; quod ſe facturum prolatis vetuſtiſſimorum Patrum teſtimoniis, audaciſſimè pollicetur.

Ex Cypriano igitur Kemnitius in Examine Concil. Trid. pag. 481. quædam verba profert in medium, quæ ſunt apud Auguſtinum lib. 2. in Julian. Sic autem Kemnitius loquitur: *Et Cyprianus apud Auguſtinum malis motibus de origine venientibus fortiter reſiſtens, inquit: Ne quiſquam ſibi de puro, atque immaculato pectore blandiatur, ut innocentia ſua fretus, medicinam non putet adhibendam eſſe vulneribus, cùm ſcriptum ſit, Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccatis? Si autem nemo ſine peccatis eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatum eſſe dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt.* Reſpondeo, incredibilem eſſe Kemnitii impudentiam & nequitiam, cujus perpetuas in gehenna ſine dubio pœnas luet.

Sciendum igitur eſt S. Auguſtino in 2. lib. adverſ. Julian. id propoſitum fuiſſe, ut ex teſtimoniis ſanctorum Patrum everteret quinque argumenta Pelagianorum. Sic enim ipſe loquitur initio libri: *Nunc argumenta ipſa veſtra, quibus agitis, ne hominum prima nativitas originali peccato credatur obſtricta, eloquiis ſunt redarguenda ſanctorum.* Et mox, enumerans illa argumenta: *Dicitis*, inquit, *nos aſſerendo originale peccatum, diabolum dicere hominum naſcentium conditorem, damnare nuptias, negare in baptiſmo dimitti univerſa peccata, Deum crimine iniquitatis arguere, deſperationem perfectionis ingerere. Hæc quippè omnia conſequentia eſſe contenditis, ſi credamus naſci parvulos, peccato primi hominis obligatos.* Deinde toto libro recitat ſanctorum Patrum varia teſtimonia, quibus modò unum, modò alterum, modò plura ſimul ex prædictis argumentis evertit. Adfert igitur præter cætera, teſtimonium Cypriani, ut evertat argumentum quintum, ac probet, poſſe hominem perfectè vivere, etiamſi peccatum originale contraxerit, &, eo per baptiſmum remiſſo, relicta ſit in membris noſtris concupiſcentia, cum qua ſit perpetuò, dum vivimus, depugnandum.

Teſtimonium Cypriani ex libro de mortalitate hoc eſt: *Cum avaritia nobis*, inquit, *cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congreſſio eſt, cum carnalibus vitiis, cum illecebris ſæcularibus aſſidua & moleſta luctatio eſt, &c.* Poſt hoc teſtimonium ſubjungit Auguſtinus: *Abſit autem ut S. Cyprianum aut avarum exiſtimemus, quia cum avaritia; aut impudicum, quia cum impudicitia: aut iræ ſubditum, quia cum ira; aut ambitioſum, quia cum ambitione; aut carnalem, quia cum carnalibus vitiis; aut ſæculi hujus amatorem, quia cum illecebris ſæcularibus confligebat. Immò verò ideò nihil eorum erat, quia his malis motibus partim de origine, partim de conſuetudine venientibus fortiter reſiſtebat.* His verbis docet Auguſtinus *la ſua de eleemoſinis, Ne quiſquam ſibi de puro, atque immaculato pectore blandiatur, ut innocentia ſua fretus non putet medicinam adhibendam eſſe vulneribus; cùm ſcriptum ſit: Quis gloriabitur caſtum ſe habere cor? &c.*

B

Itaque S. Auguſtinus ex teſtimoniis Cypriani à Kemnitio etiam citatis, Duos confutat errores, qui ſunt hoc tempore ipſi Kemnitio cum Lutheranis omnibus communes. Unus eſt, non poſſe eum, qui habuerit originale peccatum, veram juſtitiam operari. Exiſtimant enim Lutherani omnia opera noſtra eſſe peccata, quia contaminentur à concupiſcentia, quæ eſt, ipſorum ſententia, verè propreque peccatum. Alter eſt, nullum eſſe peccatum natura ſua veniale, ſed omnia per ſe eſſe mortalia.

Hinc igitur apparet multiplex Kemnitii impudentia. Primùm enim ita conjunxit verba illa S. Auguſtini, *His malis motibus de origine venientibus*, cum

C

illis Cypriani, *Ne quiſquam ſibi de puro, atque immaculato pectore blandiatur, &c.* ut videatur Cyprianus dicere, malos illos motus vera eſſe peccata, etiam cùm eis reſiſtitur.

At priora verba non ſunt Cypriani, ſed Auguſtini, qui (ut jam diximus) probat ex libro Cypriani de mortalitate, eum qui reſiſtit malis motibus veram virtutem aſſequi, & non ſolùm non peccare, ſed etiam coronam mereri. Poſteriora verba ſunt Cypriani, ſed ex alio libro, ex tractatu videlicet de eleemoſina, ubi Cyprianus oſtendit, homines quantumvis juſtos & perfectos non carere peccatis venialibus, & ideò eleemoſinæ pharmaco indigere.

D

Deinde Kemnitius non ſolùm perperam teſtimonia ſanctorum Patrum uſurpat, ſed etiam incredibili audacia illa ipſa pro ſe adducit, quibus error ipſius, ut jam oſtendimus, manifeſtè planeque convincitur. Denique addit ad impudentiam, cùm ob hæc teſtimonia, Cypriani & aliud Hilarii, quod mox citabimus, his verbis triumphum canit. *Obſecro autem lectorem, ut hæc Hilarii & Cypriani verba conferat ad decretum Tridentinum, quod affirmat in baptiſmo ita tolli, quicquid habet veram & propriam rationem peccati, ut renati efficiantur innocentes, immaculati, puri, innoxii. Patres certè contrarium dicunt; & tamen non verentur Tridentini de conſenſu Catholicæ Eccleſiæ gloriari.*

E

Immò non veretur hæreticus pervertere verba Patrum, & cùm ceciderit in foveam, quam fecit, ita gloriari, quaſi alios dejeciſſet. Sed videamus, quid ex Hilario Kemnitius proferat.

Hilarius, inquit Kemnitius, *vocat corpora noſtra omnium vitiorum Materiam. Mala, quæ in nobis ſunt, malitiam per conditionem originis. Et ubi expreſſè de renatis, qui concupiſcentiæ repugnant, Hilarius loquitur, inquit: memores illa ipſa corpora noſtra omnium vitiorum eſſe materiam, pro qua polluti, & ſordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus.* Et paulò poſt: *Auguſtinus etiam hanc Hilarii ſententiam citat, Nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo, mundos eſſe non poſſe, niſi per ablutionem cæleſtis miſericordiæ emundationem conſequamur, poſt demutationem reſurrectionis, terreni corporis noſtri effecta glorioſiore natura.* Rurſus: *Ipſi*,

quit, *& tam admirabilis in nos miſericordia Dei bonitas eſt, ut per quem in Ada offenſa generoſitatem prima, & beata illius creationis amiſimus, per eum rurſus id quod amiſimus obtinere mereamur: tunc enim diabolus invidens nocuit, nunc autem cùm nocere nititur, vincitur. Movet enim per infirmitatem carnis noſtræ omnia poteſtatis ſuæ tela cùm ad laſciviam accendit, ebrietatem illicit, cùm ad odia ſtimulat, cùm ad avaritiam provocat, cùm ad cædes inſtruit, cùm ad maledicta exacerbat. Sed cùm per infirmitatem animi horum omnium ſurrepentia incentiva reprimuntur, emundamur à peccato per hujus victoriæ gloriam.* Hinc autem deducit per modum concluſionis verba illa, quæ citat Kemnitius: *Memores igitur*, inquit, *& conſcii, illa ipſa corpora noſtra omnium vitiorum eſſe materiem, per quæ polluti & ſordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus; gaudeamus nobis eſſe hoſtem, in cujus concertatione quodam concertationis noſtræ bello dimicemus.*

Ubi non dicit Hilarius nos abſolutè pollutos & ſordidos eſſe, & nihil mundum, nihil innocens obtinere; ſed ex parte concupiſcentiæ, quæ materia eſt vitiorum, & ſemper incitat ad peccata, nihil nos niſi pollutionem & ſordes habere poſſe, tamen ex parte gratiæ, per quam vincimus concupiſcentiæ incentiva non ſolùm pollutionem & ſordes evadimus, ſed magis etiam emundamur, atque purgamur. Alioquin ſi abſolutè polluti, & ſordidi eſſemus, etiam quando reſiſtimus concupiſcentiæ (ut Kemnitius docet) non diceret Hilarius, gaudendum nobis eſſe, quòd hoſtem habeamus (quæ verba ſtudioſè Kemnitius prætermiſit) nam ſi nihilominus polluimur & ſordidamur, & nihil mundum, nihil innocens obtinemus, certè non gaudendum, ſed flendum nobis eſt. Neque verba illa: *Memores igitur &c.* idem Hilarius tamquam concluſionem ex verbis illis deduceret, *emundamur à peccato per hujus victoriæ gloriam:* quomodo enim emundamur per victoriam, ſi, etiam pugnantibus nobis nihil mundum, nihil innocens obtinemus? Atque hæc de primo teſtimonio.

Alterum teſtimonium & Tertium ejuſdem Hilarii S. Auguſtinus ad peccata venialia refert. Poſtquam enim probaverat ex Cypriano, homines juſtos in hac vita indigere mundatione à peccatis venialibus; idem probat ex Hilario, adductis duobus teſtimoniis, quæ ſunt illa, quæ citavit Kemnitius. Quamvis enim renati puri, juſti & innocentes (ut Concilium Trident. loquitur) re vera ſint, & mundi à peccatis omnibus præteritis, ſive originalibus, ſive actualibus per baptiſmum, tamen in hac vita, quæ tota tentatio eſt, non poſſunt longo tempore vivere ſine aliqua nova ſorde peccati, ſaltem quotidiani & venialis, unde immundi & mali dici poſſunt.

Poſſemus præterea duo hæc Hilarii teſtimonia exponere de pronitate ad malum, quæ tametſi proprii *gem peccati, cujus manentis reatus in ſacro fonte remiſſus propterea vocavit iniquitatem, quia iniquum eſt, ut caro concupiſcat adverſus ſpiritum, quamvis adſit in noſtra renovatione juſtitia.* Ibidem: *Ambroſius dicit quandam delectationem eſſe divino mandato adverſam, & de illa Paulum loqui cùm ait: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Ambroſius igitur noſtram ſententiam ipſiſſimis verbis reddit, & exprimit.*

Reſpondeo, tota Kemnitii objectio in tribus vocibus poſita eſt. Quòd videlicet S. Ambroſius vocat concupiſcentiam, quæ eſt in renatis, *vitium, iniquitatem, & delectationem mandato Dei adverſam.* Quod attinet ad vocabulum vitii, dico per eam vocem ſignificari omnem corruptionem & languorem, etiamſi propriè non ſit peccatum. Et hæc non mea, ſed Auguſtini reſponſio eſt. Sic enim ipſe loquitur in eodem 2. lib. in Julianum: *Jam ne diſcernis, jam ne perſpicis, jam ne reſpicis, & in baptiſmate fieri omnium remiſſionem peccatorum, & cum baptizatis quaſi civile bellum interiorum remanere vitiorum? non enim talia ſunt vitia, quæ jam peccata dicenda ſint, ſi ad illicita opera ſpiritum concupiſcentia non trahat, & concipiat, pariatque peccatum; paſſiones ſunt, vitia ſunt, frenanda, cohibenda, ſananda ſunt, ſed dum curantur, infeſta ſunt.*

Quod ad vocem Iniquitatis, dico vocari concupiſcentiam ab Ambroſio iniquitatem, quia eſt deordinatio quædam, & perverſitas naturæ contra ordinem in prima creatione poſitum, non tamen propriè peccatum, cùm ejuſmodi perverſitas non ſit in voluntate, quæ ſola capax eſt peccati propriè dicti, ſed in carne. Nam etſi nunc equus freni impatiens dejiciat ſeſſorem, iniquitas eſt, quia ſecundùm ordinem à Deo in creatione poſitum, debuerunt animantia omnia homini obedire. Quia tamen equus nec virtutis, nec vitii propriè capax eſt, ea non eſt iniquitas, niſi materialiter & impropriè.

Hoc modo intellectam eſſe in verbis Ambroſii ab Auguſtino iniquitatem, patet ex Tribus. Primò, quia dicit, hanc iniquitatem eſſe in carne, non in mente. Propterea, inquit, vocavit iniquitatem, quia iniquum eſt, ut caro concupiſcat adverſus ſpiritum. Secundò, quia cum hac iniquitate juſtitiam in eodem homine eſſe teſtatur. *Quamvis*, inquit, *adſit in noſtra renovatione juſtitia.* Non poteſt autem iniquitas propriè dicta cum juſtitia in eodem homine commorari. Tertiò, quia idem Auguſtinus tractatu 41. in Joan. dicit, per baptiſmum tolli omnem iniquitatem, & ſolùm remanere infirmitatem. Ex quo ſequitur, ut concupiſcentia remanens, non ſit propriè iniquitas, ſed infirmitas. Adde quòd S. Ambroſius in lib. de Iſaac & anima cap. 8. unde ſumptum eſt teſtimonium, de quo agimus, ſatis apertè ſignificat, per Iniquitatem ſe intelligere paſſionem corporis, quæ caret proprio nomine, & iniquitas dici poteſt

Digitized by Google

tas propriè dicta, ſed paſſionem quandam corporalem, quæ non eſt iniquitas, niſi impropriè.

Quod attinet ad ultimum vocabulum, ideſt, *delectationem divino mandato adverſam*; ſupra copioſè reſpondimus, ubi demonſtravimus, concupiſcentiam involuntariam legi Dei eſſe contrariam, ſolùm materialiter, ideſt, ut objectum, non ut actum. Lex enim propriè ipſi homini prohibet, ne conſentiat in concupiſcentiam, ſive carnis delectationem. Et ideò conſenſus eſt propriè actus legi Dei contrarius; delectatio verò ſolius carnis, ſpiritu repugnante, non eſt contraria, niſi materialiter, ac per hoc neque peccatum eſt, niſi materialiter. Vide cap. 10. in refutatione quartæ objectionis.

Ex his intelligi poteſt, quàm vana ſit illa Kemnitii gloriatio: *Ambroſius igitur noſtram ſententiam ipſiſſimis verbis reddit & exprimit*. Ipſiſſima enim verba Lutheranorum illa ſunt, quod concupiſcentia in renatis, per ſe, ex ſe, & ex natura ſua ſit verum & propriè dictum peccatum, quod reum facere & damnare in æternum poſſit, ſi Deus imputare velit, & propterea nulla ſit in homine vera juſtitia, ſed omnia ejus opera bona ſint peccata mortalia, & ſimilia, quæ nec in Ambroſio, nec in ullo alio ſancto Patre reperiuntur.

Quarto loco producit Kemnitius S. Hieronymum: *Hieronymus*, inquit, *in 7. cap. Matth. dicit προπάθειαν eſſe primos motus, quando ab initio movent & irritant: πάθος verò eſſe, poſtquam ad illos voluntatis conſenſus acceſſerit, & de primis motibus dicit, quamvis habeant culpam, tamen non teneri crimine.*

Reſpondeo, non loquitur S. Hieronymus in commentar. cap. 5. Matth. (hic enim eſt locus, non in cap. 7. ut falsò Kemnitius citat) de concupiſcentia, ut ſignificat pronitatem, quam adverſarii peccatum originis eſſe volunt, ſed de actu concupiſcentiæ: & diſtinguit Duplicem actum. Unum planè voluntarium, & hunc vocat *paſſionem & crimen*, ideſt, peccatum lethale, ut cùm quis conſentit deſiderio adulterii. Et hoc ſine dubio peccatum eſt, ſed actuale, non originale. Alterum non omnino voluntarium, nec omnino involuntarium, ut cùm quis viſa muliere titillatur delectatione, quam videlicet præcavere potuiſſet, ſi diligenter oculos ſuos cuſtodire voluiſſet, & hanc vocat *propaſſionem*, ac dicit vitii culpam habere, non tamen crimen, hoc eſt, peccatum eſſe veniale, non mortale. Quod quidem veriſſimum eſt, & cum Kemnitii & Lutheranorum cæterorum ſententia manifeſtè pugnat, qui diſcrimen peccati mortalis & venialis ignorant.

At pro ſententia Kemnitii teſtimonium hoc S. Hieronymi, nullo colore adferri poteſt. Siquidem ipſe cum Lutheranis cæteris concupiſcentiam renatorum aut liberant ab omni culpa, ſi culpa pro reatu accipiatur, aut culpam mortalem, & damnantem illi tribuunt, ſi culpa pro eo accipiatur, quod natura ſua imputari, & damnare poteſt. S. verò Hieronymus apertiſſimè diſtinguit inter *culpam vitii*, & *crimen*: & *propaſſioni* tribuit tantùm *culpam vitii*, quæ polluit aliquo modo, ſed non damnat ex natura ſua, cùm non ſit crimen. *Paſſioni* autem, ideſt, concupi-

VEniamus nunc ad loca, quæ citantur ex Auguſtino. Primùm citat Lutherus in aſſert. 2. art. duo loca unum ex lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia c. 25. ubi dimitti dicit peccatum in baptiſmo, *non ut non ſit, ſed ut non imputetur*. Alterum ex eodem lib. cap. 27. ubi dicit, idem peccatum *reatu tranſire, actu manere*. Reſpondeo, Lutherus (ut ſuprà diximus) crimen falſi commiſit. Nuſquam enim S. Auguſt. dixit, peccatum in aliquo eſſe, ſed non imputari, vel actu manere, reatu tranſire. Neque enim tam ſtupidus erat, ut non intelligeret, reatum à peccato ſeparari non poſſe, cùm in eodem lib. cap. 26. ſcripſerit: *Hoc eſt non habere peccatum, reum non eſſe peccati.* Loquitur igitur S. Auguſtin. in duobus locis citatis de concupiſcentia, eamque dicit in renatis non eſſe peccatum, non imputari, nec reos facere, licèt maneat, quoad actum, quia non ceſſat prava deſideria excitare.

Sed contra ſolutionem eſt argumentum Melanchthonis & Calvini, & aliorum. S. Auguſt. non ſolùm in lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 25. ſed etiam lib. 2. in Julian. & alibi paſſim dicit concupiſcentiam in baptiſmo remitti: *Lex*, inquit, *iſta peccati & remiſſa eſt in regeneratione ſpiritali, & manet in carne mortali*. At nihil remittitur, niſi peccatum; igitur ipſa in ſe verè peccatum erat, antequam remitteretur. Sed manet in renatis eadem, quæ antea erat, quoad ſubſtantiam, ergo adhuc verè peccatum eſt, & ſolùm remitti dicitur, quia non imputatur. Reſpondeo, S. Aug. ſignificat quidem concupiſcentiam in non renatis eſſe peccatum, & propterea remitti per baptiſmum; ſed intelligit eam peccatum eſſe, non ratione ſui, ſed ratione reatus peccati originalis, qui cum ea annexus manet uſque ad baptiſmum. Sic enim loquitur idem Auguſt. lib. 1. de nupt. & concupiſcentia cap. 32. *Hæc itaque remiſſio peccatorum quamdiu non fit in prole, ſic ibi eſt lex iſta peccati, ut etiam in peccatum imputetur, ideſt, ut etiam reatus ejus cum illo ſit, qui eum teneat æterni ſupplicii debitorem.* Hæc ille, qui ſimiliter loquitur in multis locis.

Sed hoc loco diligenter attendendum eſt, reatum concupiſcentiæ Tribus modis intelligi poſſe. Primò, dici poteſt reatus concupiſcentiæ, reatus qui ab ipſa oritur, & in ipſa fundatur, ita ut reus ſit qui ipſam habet, quia ipſam habet. Sicut dicitur reatus furti is, quo propriè reus dicitur, qui furtum fecit. Secundò, dici poteſt reatus concupiſcentiæ is, quo ipſa facta eſt, non quem ipſa facit, quomodo ſi quis ſibi ipſe manum abſcinderet, diceretur eſſe reus manus abſciſſæ, non quòd habere manum abſciſſam ſit peccatum, vel reum faciat, ſed quòd abſcindere ſibi manum ſit contra rationem, & reatum faciat. Sic igitur dicitur reatus concupiſcentiæ, non quòd ipſam habere, faciat hominem reum, ſed quòd ipſa nata ſit ex reatu peccati Adami, qui factus Deo rebellis, meruit in ſe experiri carnis ſuæ rebellionem. Tertiò, dici poteſt etiam reatus concupiſcentiæ is, quem ipſa facit ſi ad conſenſum pertrahat, ut non ſit propriè homo reus, quia concupiſcentiam habet, ſed quia concupiſcentiæ cedit.

Ex his Tribus modis adverſarii Primum eligunt, & ideò

tas remaneat. Per reatum autem dicit ſe intelligere reatum malorum operum, quæ fecimus concupiſcentiæ aſſentiendo.

In eodem etiam lib. 2. in Julianum paulò ante medium libri, meminit ſecundi modi. Nam cùm dixiſſet, concupiſcentiæ reatum, ut cætera peccata omnia ſolvi in Baptiſmate, & deinceps eam manere ad agonem; objicit ſibi dicturum Julianum id malum, contra quod poſt baptiſmum dimicamus, non eſſe aliquid à parentibus tractum, ſed malos habitus ante baptiſmum propriis actibus acquiſitos. Deinde reſpondet his verbis: *Si hoc dicis, jam proculdubio cernis, atque concedis eſſe in homine aliquid mali, quod non ipſum, ſed reatus, qui ex illo contractus fuerat, auferatur in baptiſmo.* Quibus verbis ſimilem eſſe docet S. Auguſtinus concupiſcentiam nobis innatam, malo habitui multis malis actibus comparato: & quemadmodum in baptiſmo adultorum remittuntur omnia peccata, quibus comparatus eſt habitus, non tamen ipſe habitus tollitur: ita quoque in Baptiſmo parvulorum remitti peccatum originis, unde concupiſcentia nata eſt, non tamen ipſam concupiſcentiam penitus extirpari. Jam verò certum eſt, eum, qui malos habitus contraxit, non eſſe reum propriè, quia malos illos habitus habet, ſed quia malos actus fecit, unde mali habitus proceſſerunt. Sic igitur qui concupiſcentiam habet, non eſt reus propriè ratione concupiſcentiæ, quaſi peccatum ſit illam habere, ſed ratione peccati, quo ipſa concupiſcentia facta eſt.

Atque hac ratione remitti dicitur concupiſcentia in Baptiſmo, non ratione ſui, ſed ratione annexi reatus, qui ejus reatus dicitur, quia per eum, ut diximus, facta eſt. Idem S. Auguſt. lib. 1. Retractat. cap. 15. dicit, homines naſci implicatos reatu Adæ, & ob id pœnæ obnoxios; & paulò poſt eam pœnam, concupiſcentiam eſſe docet: reatus igitur, qui ſolvitur in baptiſmo, non eſt propriè reatus, quem concupiſcentia facit, ſed reatus unde pœna iſta proceſſit. Reatus enim Adæ, quo & nos naſcimur implicati, non fuit habere concupiſcentiam, ut notum eſt, ſed mente averti à Deo, unde nata eſt averſio carnis à ratione. Quocirca idem Auguſtinus lib. 14. de Trinit. cap. 17. apertiſſimè ſcripſit, in baptiſmo remitti omnia peccata, non tamen extingui concupiſcentiam, quia aliud eſt cauſam removere languoris, aliud ipſum curare languorem: ubi cùm dicit in Baptiſmo per remiſſionem peccati ſive reatus, cauſam concupiſcentiæ removeri, evidenter oſtendit, reatum concupiſcentiæ, qui remittitur in baptiſmo, non eſſe reatum, quem concupiſcentia facit, ſed per quem concupiſcentia facta eſt.

Denique idem S. Auguſtinus lib. 6. in Julian. cap. 5. dicit, in baptiſmo tolli reatum omnium malorum,

vulus ex hac vita exiſſet, quia reatus ejuſdem mali, non quo reum malum eſt, ſed quo reum facit, in quo eſt, ſicut generatione contrahitur, ita niſi regeneratione non ſolvitur.

Rurſus in eodem lib. circa medium epilogi: *Quamvis jam non eodem modo appelletur peccatum, quo facit reum, ſed quod ſit reatu primi hominis factum.* Ubi illud jam ſatis apertè demonſtrat, concupiſcentiam poſt Baptiſmum non habere reatum, quo ipſa faciat reum, ſed ante baptiſmum habuiſſe. Item lib. 1. de [C] nuptiis & concupiſcentia cap. 23. *Hæc*, inquit, *concupiſcentia, quæ ſolo Sacramento regenerationis expiatur, profectò peccati vinculum generatione trajicit in poſteros, niſi ab illo & ipſi regeneratione ſolvantur.* Item lib. 6. in Julianum cap. 5. *Tale porrò, ac tam magnum malum tantùm quia ineſt, quomodo non teneret in morte, & pertraheret in ultimam mortem, niſi & ejus vinculum in illa, quæ fit in baptiſmo, remiſſione peccatorum omnium ſolveretur.* Et eodem lib. cap. 6. *Nos*, inquit, *eam* (concupiſcentiam) *malum dicimus, & manere tamen in baptizatis, quamvis reatus ejus, non quo ipſa rea erat, neque enim aliqua perſona eſt, ſed quo reum hominem originaliter faciebat, fuerit remiſſus, atque vacuatus.*

[D] Item lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 26. Auguſtinus dicit, quòd, *ſicut adulterium actu tranſit, remanet reatu; ita concupiſcentia tranſit reatu, & remanet actu.* Ubi comparat reatum concupiſcentiæ cum reatu adulterii. Reatus autem adulterii, eſt reatus quo ipſum adulterium reum facit hominem. Denique lib. 6. in Julian. cap. 8. Auguſtinus dicit, reatum eſſe ordinationem divinæ legis, ut nulla iniquitas maneat impunita, niſi Chriſti ſanguine expietur. Et mox ſubjungit, concupiſcentiam quæ eſt in renatis, eſſe iniquitatem, & puniendam fuiſſe, niſi per Baptiſmum expiata fuiſſet: *Neque enim*, inquit, *nulla eſt iniquitas ſi in uno homine, vel ſuperiora inferioribus turpiter ſerviant, vel inferiora ſuperioribus contumaciter re-* [E] *luctentur, etiamſi vincere non ſinantur &c.*

Reſpondeo, in ultimo teſtimonio (ut ordine retrogrado procedamus) vocat Auguſtinus concupiſcentiam iniquitatem, quia talis eſt, vel formaliter, ſi in mente ſit, ut cùm ſuperiora inferioribus turpiter ſerviunt; vel certè materialiter, ſi in ſola carne ſit, ut cùm inferiora ſuperioribus reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur. Nam non eſſe concupiſcentiam ſolius carnis, quæ remanet in renatis, propriè & formaliter iniquitatem, patet ex tract. 41. in Joan. ubi dicit Auguſtinus, per Baptiſmum totam deleri iniquitatem, & ſolam remanere infirmitatem. Hæc autem infirmitas, quæ eſt materialis iniquitas, rectè dicitur punienda, niſi expiata eſſet, propter reatum, quo facta eſt, qui cum ipſa trahitur ex Adam, & cum ipſa manet donec remittatur, quo reatu ipſa concu-

Digitized by Google

manenti qualitati.

Ad cætera loca dici poſſet, per eum reatum, quo concupiſcentia facta eſt, ab ipſa concupiſcentia fieri hominem reum, donec non remittitur per Baptiſmum. Poteſt etiam dici, in his locis loqui Auguſtinum de concupiſcentia, quatenus ea efficit habitum totalem corruptum, ut ſuprà diximus, verè enim ille totalis habitus, ſive totalis illa naturæ, & omnium potentiarum corruptio, facit hominem reum, etiamſi tantùm inſit, & nihil operetur, ut in infantibus.

Cæterùm in hoc totali habitu pars una, ideſt, averſio mentis à Deo, eſt formaliter peccatum, & reum hominem propriè facit; altera, ideſt, rebellio partis inferioris à ſuperiore, non eſt peccatum niſi materialiter, nec facit propriè hominem reum, niſi illiciendo pertrahat ad conſenſum. Quoniam igitur ante Baptiſmum concupiſcentia conjuncta eſt in homine cum averſione mentis à Deo, ideò rectè dicitur habere reatum, non ſolùm per quem ipſa facta eſt, ſi conſideretur, ut pars illius habitus corrupti, ſed etiam quo facit reum, ſi conſideretur ut unum quid cum altera parte ejuſdem habitus corrupti. Poſt Baptiſmum verò, quia pars illa formalis, ideſt, averſio mentis à Deo, ſanata & ſublata eſt, ideò ſola remanet pars altera, ideſt, concupiſcentia carnis, quæ non habet reatum, quo facit reum, neque illum quo ipſa facta eſt; ſed eum ſolum, ad quem perducit, ſi regnare ſinitur.

Et hoc modo cohærent inter ſe loca omnia S. Auguſtini; atque etiam excluditur admiratio illa Calvini in antidoto ſeſſ. 5. Concilii Tridentini, ubi miratur, Patres Concilii rem eandem, ideſt, concupiſcentiam, dicere non eſſe poſt Baptiſmum id, quod erat antea. Patres enim rectiſſimè dixerunt, concupiſcentiam poſt Baptiſmum manere, & tamen non eſſe peccatum, ut erat antea, quia videlicet ſeparata ab averſione mentis non habet annexum reatum, quem habebat antea. Atque hæc de primo genere teſtimoniorum S. Auguſtini.

Alterum genus teſtimoniorum adducitur à Kemnitio eorum videlicet, quæ non videntur habere magnas vires, & ideò breviter perſtringuntur: *Ipſe Auguſtinus*, inquit Kemnitius, *reliquam concupiſcentiam vocat malam; & quomodo hoc intelligi velit, declarat per antitheſin: nam dicit eſſe non bonam, non ſanctam, ſed malam, contra Julian. lib. 6. cap. 6. & lib. 5. cap. 4. inquit, diſcerne mala, quæ per patientiam ſuſtinemus ab eis malis, quæ per continentiam refrænamus. Hoc eſt, affirmat concupiſcentiam non tantùm eſſe malum pœnæ, ſed & malum culpæ, cap. 5. vocat vitium, contra quod virtute pugnandum eſt. Eſt igitur vitium tale, quod virtuti opponitur. Lib. 2. contra Julianum, lex repugnans legi mentis, quæ in tanti quoque Apoſtoli membris erat, remittitur in Baptiſmate, non finitur. Lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 3. per Baptiſmum Chriſti hoc agitur, ut caro peccati evacuetur. Non autem ſic evacuatur, ut in carne concupiſcentia innata non ſit, ſed non obſit mortuo, quæ inerat vivo. Tractat. 41. in Joannem, Auguſtinus vocat reliquam concupiſcentiam languorem obluctantem ſaluti noſtræ, alibi vocat infirmitatem ſuccumbentem legi Dei.* Hæc ille pagina 482. ad-

ſunt boni, nec ſancti, ſed mali, & tamen non ſunt propriè peccata, niſi juxta doctrinam Illyrici. Itaque idem Auguſtinus in eodem lib. 6. in Julianum cap. 5. dicit, Baptizatum carere omni peccato, non tamen omni malo; & in ipſo cap. 6. dicit, per Baptiſmum remitti omnia peccata, ſed non ſanari omnes languores. Ubi concupiſcentiam vult eſſe malum & languorem, non tamen peccatum.

Ad Secundum ex lib. 5. cap. 4. rectè diſtinguit Auguſtinus mala, quæ per patientiam tolerantur, ut febres, inopiam, perſecutiones, & ſimilia, quæ non incitant per ſe ad peccandum ab iis malis, quæ per continentiam refrænantur, ut paſſiones immoderatas, quæ propriè incentiva ſunt vitiorum, quamvis autem hæc mala frænanda, & quoad ejus fieri poteſt, debellanda ſint, tamen non propterea culpæ, aut peccata propriè dici poſſunt. Idem enim S. Auguſt. in 2. lib. cont. Julian. de his malis ita ſcribit: *Non talia ſunt vitia, quæ jam peccata dicenda ſint; paſſiones ſunt, vitia ſunt, frænanda, cohibenda, ſananda ſunt.* Itaque gloſſa illa Kemnitii, hoc eſt, *affirmat Auguſtinus concupiſcentiam non tantùm eſſe malum pœnæ, ſed & malum culpæ*, deſtruit textum. Dicendum autem fuiſſet, affirmari ab Auguſtino, concupiſcentiam non tantùm eſſe pœnam, ſed eſſe etiam in ſe, & abſolutè malam, quia eſt quid immoderatum & vitioſum, quamvis non habeat propriam culpæ rationem, cùm non in voluntate, ſed in carne ſedem habeat.

Ad Tertium, ex lib. 5. in Julianum cap. 5. Rectè dicit S. Auguſtinus, contra concupiſcentiam virtute pugnari; ſed non omne quod virtuti opponitur, peccatum eſt propriè dictum; niſi fortè novam Dialecticam Kemnitius adinvenerit. Virtuti ſiquidem actus malus repugnat, ut caſtitati adulterium, & hoc eſt peccatum propriè dictum: repugnat etiam habitus malus, qui non peccatum, ſed vitium dici ſolet. Repugnat denique paſſio, in qua moderanda & coercenda virtus occupatur. Porrò concupiſcentia (ipſo Auguſtino teſte) ut paulò ante dicebamus, in 2. lib. adverſus Julianum, ut paſſio ac vitium, non ut peccatum, virtuti repugnat.

Ad Quartum, ex lib. 2. in Julianum, quis negat legem carnis repugnantem legi mentis remitti in baptiſmate, non finiri? ſed, ut nos fatemur, concupiſcentiam ratione reatus annexi in baptiſmate remitti, & tamen ad agonem remanere; ita fateri (velit nolit) Kemnitius debet, poſt baptiſmum concupiſcentiam non peccatum eſſe, ſed vitium.

Ad Quintum, ex lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 3. Non negamus concupiſcentiam poſt baptiſmum non ita evacuari, ut non ſit; ſed, ut non obſit mortuo ratione reatus annexi, quæ inerat vivo.

Ad Sextum, ex tractat. 41. in Joan. concedimus, reliquam concupiſcentiam obluctari ſaluti æternæ, quia allicere nititur ad peccatum, non quia ipſa in ſe propriè ſit peccatum. Idem enim Auguſtinus in illo eodem tractatu diſertis verbis dicit, in baptiſmo deleri totam iniquitatem, & ſolam remanere infirmitatem.

Ad Septimum, ex alio loco, Dico, negari non

poſſe,

Digitized by G

quæ remanet poſt baptiſmum, verè ac propriè eſſe peccatum. Loqui autem Auguſtinum de peccatis actualibus, ſed venialibus, non de concupiſcentia involuntaria, perſpicuum eſt ex eo, quòd allegat verba Domini: *Dimitte nobis debita noſtra*, quam orationem non eſſe dicendam pro concupiſcentia involuntaria, idem Auguſtinus ſæpiſſimè repetit epiſt. 200. & alibi. Hæc enim ſunt verba Auguſtini à Kemnitio recitata: *Etiam hoc Pelagiani audent, audent dicere hominem juſtum in hac vita nullum habere omnino peccatum? & in talibus hominibus eſſe jam in præſenti tempore Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam: tamquam ſponſa Chriſti non ſit, quæ per univerſam terram quod ab eo didicit, dicit: Dimitte nobis debita noſtra.*

Ad Nonum, ex lib. 4. ad Bonifacium cap. 7. Non diſſimili impudentia Kemnitius abutitur teſtimonio S. Auguſtini. Ille enim non reprehendit Pelagianos, quòd dicant, per baptiſmum perfectè hominem renovari; ſed quòd malo ſenſu hanc veritatem depravent, dum ita volunt perfectè hominem innovari; ut deinceps nullum committat veniale peccatum. Kemnitius autem ita citat Auguſtinum, quaſi ille ſenſerit poſt baptiſmum remanere aliquid, quod verè & propriè ſit peccatum, & per hoc non perfectè per baptiſmum hominem renovari. Hæc autem ſunt verba S. Auguſtini integra, non truncata, ut à Kemnitio callidè allegantur: *Quid eis* (Pelagianis) *prodeſt, quod Adverſus Manichæos, qui baptiſma deſtruunt, iſti dicunt baptiſmo perfectè homines innovari, atque ad hoc Apoſtoli adhibent teſtimonium, qui per lavacrum aquæ Eccleſiam de gentibus ſanctam fieri, immaculatamque teſtatur; cùm ſuperbo ſenſu, atque perverſo contra orationes ipſius Eccleſiæ ſuas exerant diſputationes? Hoc enim dicunt, ut credatur Eccleſia poſt ſanctum baptiſmum, in quo fit omnium remiſſio peccatorum, ulterius non habere peccatum, cùm adverſus eos illa à ſolis ortu uſque ad occaſum omnibus ſuis membris clamet: Dimitte nobis debita noſtra.*

Quod autem S. Auguſtinus contra Lutheranos doceat, per baptiſmum perfectè hominem renovari, perſpicuum eſt ex illis ejus verbis lib. 6. in Julianum cap. 5. *Dixiſſe me affirmas quòd gratia non perfectè hominem novum faciat. Non hoc dico, attende quod dico: Gratia perfectè hominem novum facit; quandoquidem & ad corporis immortalitatem, plenamque fœlicitatem ipſa perducit. Nunc etiam perfectè innovat hominem, quantum attinet ad liberationem ab omnibus peccatis, non quantum ad liberationem ab omnibus malis.*

Tertium genus teſtimoniorum producitur à Calvino & Kemnitio. Quod genus continet ea loca, quæ concupiſcentiam propriè docent eſſe peccatum, ſive inobedientiam legis, etiamſi illi à ratione & ſpiritu reſiſtatur. Lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianor. cap. 13. dicit Auguſtinus. *Concupiſcentiam vocari peccatum, non tantùm quia ex peccato facta eſt, & quia peccatum facit, ſi vincit, ſed etiam quia peccandi delectatione movetur, etſi ei vincente delectatione juſtitia* B *pura libertas; quia video aliam legem in membris &c.* Hinc enim apparet, adhuc renatos eſſe impuros propter concupiſcentiam. Ibidem: *Quia deleta eſt tota iniquitas, nulla remanſit infirmitas? certè ſi non remanſiſſet, ſine peccato hic viveremus.* Ubi ipſam infirmitatem remanentem appellat Auguſtinus peccatum. Ibidem: *Quamdiu vivis, peccatum neceſſe eſt eſſe in membris tuis: ſaltem illi regnum auferatur. Non fiat quod jubet.* Et ibidem tractans diſcrimen peccati regnantis & non regnantis, inquit: *Non ergo Deus quædam peccata damnat, quædam juſtificat & laudat: nulla laudat, ſed odit omnia.* Hic videmus concupiſcentiam vocari peccatum, quod *Deus odit & curando agit, ut conſumatur*; ut ibidem Auguſtinus ſubjungit. C Ex quo colligit Kemnitius falsò dixiſſe Concilium Tridentinum, Deum in renatis nihil odiſſe. Atque hæc tria teſtimonia ſunt omnium præcipua in iis, quæ ab adverſariis producuntur.

Reſpondeo, utitur in primis duobus locis S. Auguſtinus nomine peccati largo modo, ut omnem corruptionem & vitium ſignificat. Quemadmodum etiam lib. 2. in Julianum vocavit iniquitatem. Id ita eſſe probatur Primò ex eo, quod S. Auguſtinus in primo loco monet, concupiſcentiam non eſſe peccatum. Sic enim ait: *Et ideò jam non ſit peccatum, ſed ſic vocetur, ſive quòd peccato facta ſit, ſive quòd peccandi delectatione moveatur &c.* Ubi apertè oſtendit, moveri delectatione peccandi non eſſe peccatum propriè, niſi conſenſus accedat. D Nam alioqui perperam poſuiſſet illam particulam adverſativam, *ſed*. Quod autem in hoc loco dixit, moveri delectatione peccandi, in ſequenti dixit, ineſſe inobedientiam contra dominatum mentis. Neutrum igitur eſt peccatum propriè & formaliter, ſed ſolùm largo modo, vel materialiter.

Secundò idem probatur ex eo, quod (ut ſuprà diximus) inobedientia carnis contra dominatum mentis, non poteſt propriè eſſe peccatum, donec mens reſiſtit, quia caro non eſt capax peccati propriè dicti. Quare S. Auguſtinus cùm rationem illam reddit, cur concupiſcentia ſit peccatum, quia videlicet ineſt illi inobedientia contra dominatum mentis; E illa ipſa ratione ſignificavit, concupiſcentiam propriè non eſſe peccatum.

Tertiò, quia S. Auguſtinus in eodem opere adverſus Julianum lib. 2. dicit, motus iſtos concupiſcentiæ, paſſiones, & vitia eſſe, non tamen peccata. Et lib. 6. cap. 5. dicit, eſſe malum, non tamen peccatum: *Omni peccato*, inquit, *baptizati carent, non omni malo.*

Itaque ne S. Auguſtinum inconſtantem faciamus, cogimur dicere ab eo aliquando concupiſcentiam appellari peccatum, aliquando negari eſſe peccatum, quia nunc vocem (*peccati*) largo modo, & impropriè, nunc propriè, formaliterque accipiat. Neque verò hic habet locum, quod dicit Kemnitius, Auguſtinum in lib. 5. in Julian. cap. 3. retractaſſe quod antea dixerat. Nam quod antea dixerat, iterum po-

Digitized by Google

in promptu, quia Julianus ex eo quod Auguſt. in libro de nuptiis & concupiſcentia dixerat, concupiſcentiam eſſe pœnam peccati, collegerat eam eſſe bonam & laudabilem. Voluit igitur ſanctus doctor oſtendere, non eſſe rem bonam aut indifferentem concupiſcentiam, ſed malam; & quia pœna (ut à Deo eſt) bona & laudabilis eſt; & cauſa peccati, poteſt etiam eſſe res bona aut indifferens, ſi ſit cauſa per accidens, ut ſunt omnia objecta ſenſuum delectabilia; propterea S. Auguſtinus coactus eſt dicere, concupiſcentiam non ſolùm eſſe pœnam & cauſam peccati, ſed etiam peccatum, ideſt, rem in ſe malam & vitioſam, qualia ſunt non ſolùm peccata morum, quæ propriè peccata dicuntur, ſed etiam peccata naturæ, ut cæcitas & ſurditas, vel quælibet monſtroſitas naturalis, quales ſunt etiam habitus mali, qui vitia dici ſolent, & ipſæ paſſiones immoderatæ, quæ in ſtatu naturæ integræ locum nullum in homine habuiſſent.

Neque multum refert, quòd idem S. Auguſtinus comparat concupiſcentiam cum cæcitate cordis, quam dicit eſſe peccatum, quo in Deum non creditur & ſimul pœnam & cauſam peccati. Nam propoſitum S. Auguſtino fuit, oſtendere poſſe id, quod eſt pœna peccati, eſſe etiam peccatum, ſive propriè, ſive largo modo; & ideò varia profert exempla, non multum laborans, utrum ſint in omnibus ſimilia, modò ſimilia ſint in eo, de quo agitur.

Jam verò teſtimonium ex tract. 41. in Joannem ſi abeſſet pervicacia, nullo modo ab adverſariis proferretur. Nam in eo tractatu S. Auguſtinus diſertis verbis dicit, per baptiſmum tolli omne peccatum, ac totam deleri iniquitatem, nec remanere niſi languorem & infirmitatem. Quod verò poſtea dicit, renatos non eſſe ſine peccato, interdum loquitur de peccatis venialibus, quæ poſt baptiſmum fiunt; interdum ipſam concupiſcentiam cum Apoſtolo vocat peccatum per metonymiam, & ideò dicit, peccatum hoc eſt in membris, non in animo.

Itaque cùm dicit, non eſſe in renatis puram libertatem, ideò dicit, quia non ſunt puri à peccatis venialibus; & quia peccatorum venialium cauſa eſt concupiſcentia, ideò addit: *Quia videò aliam legem in membris &c.* pari ratione cùm dicit, ſi nulla remanſiſſet infirmitas, ſine peccato hìc viveremus; de peccatis loquitur venialibus, quorum cauſa (ut diximus) ut plurimum eſt infirmitas. Denique non negamus concupiſcentiam dici peccatum habitans in membris, & damnari, atque odio haberi à Deo; non ut peccatum propriè dictum, ſed ut morbum & languorem. Nam etiam medici non ſolùm febrem, ſed etiam remanentem infirmitatem oderunt, & pellere ſua arte conantur.

Porrò in Concilio Tridentino rectè etiam dictum eſt, Deum in renatis nihil odiſſe; quia loquitur Concilium de odio, quod redundet in perſonam. Sic enim nihil odit Deus, niſi peccatum. Unde dicitur Sap. 14. *Odio eſt Deo impius, & impietas ejus.* Odium autem concupiſcentiæ, quod ponit Auguſtinus in Deo non redundat in perſonam. Non enim Deus propter concupiſcentiam, quæ eſt in renatis, vult renatos tam peccati rationem.

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones ex ratione.

PRæter teſtimonia Scripturarum & Patrum, proferunt etiam adverſarii aliquot rationes.

Prima Ratio, Motus concupiſcentiæ ſunt illiciti, etiamſi nobis nolentibus fiant, ut ex Auguſtino colligitur lib. 1. de nuptiis & concupiſ. cap. 27. igitur lege divina prohibiti ſunt, ac per hoc inobedientia legis, & peccatum eſt illos habere, quamvis juſtis & fidelibus non imputentur.

Reſpondeo, Motus concupiſcentiæ dicuntur illiciti, quia non licet eis præbere conſenſum, non quia non liceat eos invito animo pati, quemadmodum carnalis copula extra conjugium res eſt illicita, & tamen ſi quis per vim turpitudinem pateretur, aut omnino ignoranter committeret, non peccaret. Itaque S. Auguſtinus loco notato, non dicit eos motus eſſe illicitos, quia non liceat eos pati, ſed quia non liceat eis obedire: *Non enim*, inquit, *ſi bona & licita deſideria eſſent, eis obedire prohiberet Apoſtolus, dicens: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum deſideriis ejus.*

Secunda Ratio, Id quod per ſe trahit ad malum, eadem lege prohibetur, qua prohibetur ipſum malum, ut perſpicuum eſt de amplexibus & oſculis impudicis: concupiſcentia autem, quantumvis involuntaria per ſe trahit ad malum, Jacobi 1. *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus*; igitur ejuſmodi concupiſcentia lege divina prohibita eſt, & legem violat qui concupiſcit, quamvis invitus.

Reſpondeo, id quod per ſe trahit ad malum, eadem lege prohibetur, qua prohibetur ipſum malum, ſed ſicut ipſum malum non prohibetur propriè, ita ut reum faciat, niſi cùm eſt in poteſtate noſtra illud non committere, ſic etiam, vel potius majori ratione, id quòd per ſe trahit ad malum, non cenſetur propriè prohiberi, niſi quatenus in arbitrio noſtro eſt illud aſſumere, vel rejicere. Nam ſi jure non poteſt reprehendi, qui ſtuprum per vim oblatum patitur, quanto minus reprehendi poterit, qui complexum, vel oſculum impudicum pati cogitur, etiamſi inde ſe ſtimulari ad flagitium ſentiat? Sic igitur concupiſcentiæ motus, qui reluctante animo interdum exoriuntur in carne, non ſunt illiciti, nec prohibiti niſi materialiter: propriè verò, ac formaliter ſolus conſenſus intelligitur prohiberi.

Tertia Ratio contra ſolutionem ſuperiorem, Qui cogenti cupiditati bona voluntate reſiſtere non poteſt, & ideò facit contra præcepta juſtitiæ, verè & propriè peccat, ut S. Auguſtinus docet lib. 1. retract. cap. 15. At in lege juſtitiæ non ſolùm prohibetur opus, ut adulterium, ſed etiam deſiderium, ut concupiſcentia adulterii; igitur ſicut opus eſt verè peccatum, etiamſi reſiſti bona voluntate non poſſit; ita concupiſcentia ipſa verè peccatum erit, quamvis invito animo oriatur.

Reſpon-

Quare totum argumentum conceditur, ſi in conſequente de concupiſcentia illa ſit ſermo, quæ in ipſa voluntate per conſenſum oritur. Fieri enim poteſt ut ea concupiſcentia invito animo oriri dicatur, ſi fortè nollet aliquis conſentire, & tamen victus tentatione conſentiat. Sin autem de concupiſcentia carnis agatur, quæ nullo modo conſenſum extorqueat, argumentum nihil omnino concludet; nam in antecedente dicitur eſſe peccatum id, quod fit cogente carnis cupiditate, quod non eſt in noſtra poteſtate immediatè, ſed tantùm mediatè. Ex quo non ſequitur, ut peccatum ſit ipſa cupiditas carnis, quæ non eſt in poteſtate noſtra, neque mediatè, neque immediatè.

Quarta Ratio, Concupiſcentiam, quæ remanet in baptizatis, Deus odit, ut S. Auguſtinus docet in Pſalm. 35. explicans illud: *Malitiam autem non odivit*. Apoſtolus item illam odio habebat, Rom. 7. *Quod odi facio*. Et nos illam odio habere debemus, juxta illud Judæ: *Odientes eam, quæ carnalis eſt, maculatam tunicam*. At nihil odit Deus niſi peccatum, Sap. 14. *Odio eſt Deo impius, & impietas ejus*. Et cap. 11. *Diligis omnia, quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti*. Fecit autem omnia Deus, præter peccatum. Quare concupiſcentia remanens in renatis peccatum eſt.

Reſpondeo, jam ſupra diximus in explicatione teſtimoniorum S. Auguſtini, concupiſcentiam odio haberi à Deo, & à nobis odio eſſe habendam; quia tametſi propriè peccatum non ſit, tamen incitat ad peccatum; & cum ea bellum inteſtinum & aſſiduum gerere cogimur.

Quod autem Scriptura dicit, Deum nihil odiſſe eorum, quæ fecit, veriſſimum eſt; ſed illud eſt falſum, Deum omnia feciſſe præter peccatum. Deus enim fecit, ac diligit omnia quæ ſunt, quia omnia bona ſunt. Vidit enim cuncta quæ fecerat & erant valdè bona, Gen. 1. Proinde malum nullum fecit, & malum omne odit, quatenus malum non eſt res aliqua, ſed rei alicujus privatio. Itaque in eodem libro Sap. cap. 1. legimus: *Deus mortem non fecit*. Et de concupiſcentia Joan. Apoſtolus in 1. epiſtol. cap. 2. dicit *Eam non eſſe ex patre, ſed ex mundo*. Odit igitur Deus in nobis concupiſcentiam, non ut peccatum, ſed ut languorem ex peccato relictum, eamque ſanando quotidie minuit, donec penitus conſumatur. Quomodo autem intelligendum ſit, quod Concilium Tridentinum dicit, Deum in renatis nihil odiſſe, explicatum eſt capite ſuperiore.

Quinta Ratio, Concupiſcentia non eſt à Deo, ut habetur 1. Joan. 2. At omnis juſta pœna eſt à Deo, ut habetur Amos 3. Igitur concupiſcentia non eſt ſolùm pœna, ſed etiam culpa.

Reſpondeo, ſi argumentum hoc vires haberet, ... *traria. Quaſi fieri non poſſit, ut idem malum, & diaboli iniquitate, & Dei æquitate peccantibus ingeratur. Neque hinc ſibi ipſa divina adverſantur eloquia quia ſcriptum eſt, Deus mortem non fecit. Item ſcriptum eſt, vita & mors à Domino Deo. Quia deceptor hominis cauſa mortis eſt diabolus, quam non ut primus auctor ejus, ſed ut peccati ultor intulit Deus.*

Sexta Ratio, Nulla eſt pœna hujus vitæ, quæ ob finem bonum experi non poſſit, at concupiſcentia ob nullum finem rectè experi poteſt: igitur concupiſcentia non eſt ſolùm pœna, ſed etiam culpa.

C

Reſpondeo, falſa eſt propoſitio. Nam ignorantia earum rerum, quæ ad ſalutem neceſſariæ ſunt, ſine dubio pœna peccati eſt, & tamen experi, niſi imprudenter & malè non poteſt. Pari ratione tentationes Satanæ experi non poſſunt, cùm orare jubeamur: *Et ne nos inducas in tentationem*, Matth. 6. & tamen tentationes internæ, quibus Satanas imaginationem movet, & inania, vel illicita interdum nos cogitare compellit, pœna peccati ſunt. Denique nullas pœnas expetendas eſſe docet S. Auguſt. ſed omnes tolerandas, cùm ſic loquitur lib. 10. Confeſſ. cap. 28. *Quis velit moleſtias & difficultates pati? tolerare jubes eas, non amare. Nemo quod tolerat amat, etſi tolerare amat. Quamvis enim gaudeat ſe tolerare, mavult tamen non eſſe quod toleret.* Porrò concupiſcentia eadem ratione experi non debet, non quòd peccatum ſit, ſi non ei conſentiatur, ſed quòd ad peccandum inducat, & quòd moleſta ſit, & gravis, & ideò non amanda, ſed toleranda ſit, ſi debellari nequeat. Neque diſplicere debet judicium Dei, qui eam ad agonem, & exercitium virtutis remanere voluit, & Apoſtolo ſuo dixit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur*, 2. Corinth. 12.

D

Septima Ratio, Chriſtus *per omnia tentari voluit, ſed abſque peccato*, ut Apoſtolus docet ad Hebr. 4. & ideò communes humanæ vitæ miſerias omnes aſſumpſit, ut fratribus per omnia ſimilis fieret: At concupiſcentiam carnis non aſſumpſit, neque tentationem ejuſmodi, quæ à rebellione carnis oritetur, pati voluit: igitur concupiſcentia non ſolùm pœna, ac miſeria, ſed culpa, & iniquitas eſt.

E

Reſpondeo, non ſolùm concupiſcentiam, ſed etiam ignorantiam Chriſtus aſſumere noluit, quamvis neutra ſit peccatum, ſi ſit omnino involuntaria. Cur autem ignorantiam & concupiſcentiam Chriſtus habere noluerit, docet S. Thomas in 3. part. quæſt. 15. art. 2. & 3. Tum quia duæ iſtæ miſeriæ nihil proderant ad redemptionem generis humani, ſed potius oberant. Tum etiam quia plenum gratia & veritate Chriſtum eſſe oportebat, quibus duobus donis concupiſcentia & ignorantia manifeſtè repugnant. Vide S. Auguſtinum lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 29. & lib. 5. in Julianum cap. 9.

Digitized by Google

tas, ſive ἀνομία, ut habetur in Græco: At depravatio naturæ humanæ non eſt conformis legi divinæ, eique triplici; repugnat enim Primò legi inſtitutionis primæ, quia non eſt qualis eam Deus condidit; Secundò, legi naturæ, quia non poteſt vivere convenienter rationi; Tertiò, legi Scriptæ. *Non concupiſces*. Igitur ea depravatio peccatum eſt. Hoc argumentum Achiles eſt (ut vulgo dicitur) Philippi, Buceri, Petri Martyris, Calvini, Kemnitii. *Argumenti hujus* (inquit Kemnitius pag. 506.) *mole premi ſe omnes Pontificii ſentiunt, ideò varias quærunt rimas, ut elabantur*.

Reſpondeo, argumentum hoc ex iis, quæ dicta ſunt facilè ſolvi poteſt; & adeò non premit ſua mole Catholicos, ut à multis per jocum eludatur, quippè quod ſeria reſponſione non egeat. Nam concupiſcentiam eſſe ἀνομίαν in renatis, largo modo & materialiter ſupra conceſſimus cum Auguſtino, & eadem ratione concedimus eſſe peccatum largo modo, materialiter, vel impropriè, quemadmodum omne vitium, omniſque receſſus à regula, vel ordine, non ſolùm in moribus, ſed etiam in natura & arte, dici poteſt eſſe peccatum. Sin autem concupiſcentiam renatorum contendant propriè eſſe ἀνομίαν, quomodo hanc vocem accipit S. Joannes, cùm ait, *& peccatum eſt ἀνομία*, ſive *iniquitas* 1. Joan. 3. negamus, concupiſcentiam renatorum eſſe ἀνομίαν.

Neque bona eſt illa Kemnitii probatio, Concupiſcentia etiam in renatis eſt ἀνομία, propterea quòd diſſidet à norma legis, & cum illa pugnat. Nam non quod diſſidet à legis norma, vel cum illa pugnat, eſt ἀνομία, ſed ipſa diſcordia, ſive repugnantia, vel receſſus, ac deviatio propriè eſt ἀνομία & formaliter peccatum. Diſſidet enim à lege diabolus tentans ad peccandum, ſed non eſt ipſe iniquitas, ſed iniquitatis ſuaſor. Diſſidet etiam homo qui peccat, ſed non eſt ipſe, neque eſſe dicitur iniquitas & peccatum, ſed auctor peccati. Diſſidet item à lege voluntas humana, cujus conſenſu peccatum perficitur; ſed nec ipſa dicitur iniquitas, vel peccatum, ſed principium, vel cauſa peccati. Denique diſſidet à lege actio humana, cùm non eſt legi congruens, & ne ipſa quidem eſt iniquitas, ſed iniqua. Iniquitas igitur (ut diximus) eſt ipſa receſſio à norma legis, quæ melius explicatur græca voce ἀνομία. Illa autem receſſio, vel deviatio à norma legis immediatè ineſt in ipſa actione, quæ ſecundùm legis normam fieri debuiſſet.

Jam verò concupiſcentia repugnat quidem legi mentis, ut Apoſtolus dicit ad Rom. 7. ſed neque eſt ipſa formalis repugnantia; neque repugnat, ut actio recedens à norma legis; neque ut potentia, vel perſona, quæ normam ſequi teneatur: ſed repugnat, ut incitans & impellens ad prævaricandam legem, quemadmodum de diabolo diximus. Tentatur enim unuſquiſque à concupiſcentia ſua, ut habemus Jacobi 1.

Eſt autem hoc loco notandum, haberi 1. Joannis 3. peccatum eſſe, ἀνομίαν, quod noſter interpres vertit iniquitatem. Sed 1. Joan. 5. non haberi omnem ἀνομίαν, eſſe peccatum, ſed πᾶσαν ἀδικίαν, ideſt, omnem injuſtitiam eſſe peccatum; noſtrum autem interἀνομίαν eſſe peccatum, non eſt verum, niſi peccatum largo modo accipiatur, ut etiam peccata artis & naturæ comprehendit. Sed de his hactenus. Nam ad
B mendacia & calumnias & varia Kemnitii abſurda, ſatis reſpondit Andradius, in quem propriè illa omnia Kemnitius effutiit.

Jam verò ad argumentum, ut texitur à Petro Martyre, Reſpondeo, propoſitionem illam: *Omne, quod non eſt conforme legi divinæ, peccatum eſt*, veram eſſe in univerſum, ſi peccatum accipiatur largo modo; ſin autem agatur de peccato in moribus, debere etiam reſtringi ad conformitatem legis præcipientis actus morales. Alioqui etiam monſtra, quæ ſunt peccata naturæ, eſſent peccata propriè dicta, & puniri deberent; quod certè eſt abſurdiſſimum. Aſſumptionem verò illam: *At depravatio naturæ humanæ non eſt conformis legi divinæ*, dico etiam eſſe veram, ſi agatur
C de lege in univerſum, non autem ſi agatur de lege, cujus prævaricatio inducat reatum, ſitque peccatum propriè dictum, de quo nos in præſenti diſputamus.

Nam etſi depravatio, quæ eſt in voluntate, ſi accipiatur pro averſione à Deo, ſit verè peccatum, ut poſtea dicemus; tamen depravatio quæ eſt in intelligentia, vel in carne, necnon pronitas quædam voluntatis ad obſequendum deſideriis carnis, & difficultas ejuſdem ad obſequendum Deo, non eſt contra legem ullam, cujus prævaricatio ſit peccatum propriè dictum. Et ideò non eſt per ſe, & ex natura ſua peccatum. Quod enim attinet ad legem primæ inſtitutionis naturæ, non eſt ea lex moralis, cujus prævaricatio reum conſtituat tranſgreſſorem. Non enim juſ-
D ſit Deus, ut homo naſceretur cum juſtitia originali, vel hoc, aut illo modo; ſed inſtituit naturam, ſicut voluit, & ornavit iis donis, quibus ei placuit illam ornare; & eidem attribuit principia, ex quibus propagari poſſet. Si quando autem contingit, ut aliter res oriatur, quàm Deus inſtituerit, eſt quidem in ea re peccatum aliquod naturæ, ſed non tale peccatum quod ſupplicio dignum ſit. Nam non creavit Deus homines cæcos, vel ſurdos, aut claudos, & tamen cùm naſcuntur aliqui cæci, vel ſurdi, aut claudi, nemo eos reprehendendos, aut caſtigandos cenſet, etiamſi non congruat eorum natura cum lege primæ inſtitutionis.

Quod verò attinet ad legem naturæ, quæ jubet ut
E vitam agamus ſecundùm rationem, quam legem viribus naturæ corruptæ ſervare non poſſumus; dico, poſſe legem illam bifariam conſiderari. Primò, ut ſignificat legem moralem, quæ propriè imperat voluntati, ut ſequatur ductum rationis, non conſentiat deſideriis carnis &c. & hoc modo vera lex eſt, ſed ejus prævaricatio non eſt peccatum originale, ſed actuale, & ad rem præſentem non pertinet. Secundò, ut ſignificat ordinem & congruentiam naturalem, quæ requirit, ut pars ſuperior imperet, inferior ſubjiciatur, & voluntas ſine difficultate rationi obediat &c. Et hoc modo lex iſta naturalis eadem eſt cum inſtitutione naturæ, contra quam inſtitutionem pugnant rebellio carnis, & difficultas voluntatis, ſed ea non ſunt peccata propriè dicta; ſed pœnæ peccati, & defectus conſequentes materiam, quemadmo-

dum

Digitized by Google

Prima ſententia eorum eſt, qui duas eſſe docent in homine malas qualitates, unam in carne, alteram in anima, quarum poſterior à priori oriatur, (animam enim ex contactu carnis pollui exiſtimant) utramque autem concupiſcentiam dici poſſe cenſent, ſed ſolam poſteriorem ſtatuunt eſſe originale peccatum. Itaque peccatum originis nihil aliud eſſe volunt, niſi concupiſcentiam, hoc eſt, morbidam in anima qualitatem, prava deſideria perpetuò excitantem. Ita docet Petrus Lombardus in 2. lib. ſentent. diſt. 31. §. 2. & 3. quem ſecuti ſunt Henricus Quodlib. 2. quæſt. 11. & Gregorius Arim. in 2. diſt. 30. quæſt. 1. & ex recentioribus Joannes Driedo in 1. lib. de gratia & libero arbitrio. Hoc tamen intereſt inter Henricum & Gregorium, quòd Henricus arbitratur malam illam animæ qualitatem eſſe propenſionem ad omnia mala: Gregorius autem reſtringit ad inclinationem in bonum delectabile ſecundùm carnem.

Hæc ſententia tametſi convenit ex parte cum errore Lutheranorum; tamen in eo differt, quòd Lutherani non agnoſcunt ullam ſuperadditam qualitatem, ſed eam potius ridet Philippus in Apologia Confeſſionis, non procul ab initio: *De fomite*, inquit, *diſputant, quòd ſit qualitas corporis, &, ut ſuo more ſunt inepti, quærunt, utrum qualitas illa contagione pomi, an ex afflatu ſerpentis contracta ſit*. Hæc ille. Præterea differt etiam in eo, quòd Lutherani concupiſcentiam poſt baptiſmum, ex natura ſua peccatum propriè dictum eſſe volunt; auctores autem illi Catholici minimè id concedunt.

Videtur autem nobis hæc ſententia nullo modo defendi poſſe. Quod ut manifeſtum fiat, pauca quædam præmittenda erunt, ex quibus controverſiæ ſtatus omnino aperietur.

Sciendum eſt igitur Primò, concupiſcentiam non ſemper eodem modo accipi in Scripturis. Interdum enim ſignificat appetitum boni in univerſum, qua notione multæ bonæ concupiſcentiæ inveniuntur, ut S. Auguſtinus monet concion. 8. in Pſ. 118. nam concupiſcentia ſapientiæ bona & laudabilis eſt, quippè quæ, ut dicitur Sap. 6. deducit ad Regnum. Bona eſt item concupiſcentia, qua ſpiritus adverſus carnem concupiſcit, de qua loquitur Apoſtolus ad Galat. 5. rectè quoque concupiſcebat, qui dicebat in Pſ. 118. concupivi deſiderare juſtificationes tuas.

Rurſus concupiſcentia aliquando ſignificat actum, aliquando potentiam. Nam & concupiſcentiam dicimus ipſum deſiderii motum, ut patet ex Auguſtino lib. 6. in Julianum cap. 8. & ipſam potentiam, ſeu vim appetendi bona ſenſibilia, ut patet ex eodem Auguſtino lib. 4. in Julian. cap. 14. & lib. 6. cap. 7. & hoc modo concupiſcentia non eſt mala, ſed bona, vel indifferens. Nam poſſumus per eandem vim appetendi, & bene & malè concupiſcere, & ſine dubio

languor. Et in cap. 31. *Carnem*, inquit, *appellavit, ubi eſt quidam morbidus carnis affectus, non ipſam corporis conformationem.*

Sciendum eſt Secundò, iſtud vitium in carne potiſſimùm reſidere, hoc eſt, in parte hominis inferiore, quæ ſenſualitas dicitur. Id quod ſupra docuimus ex Apoſtolo Rom. 7. ubi concupiſcentiam dicit eſſe malum inhabitans in carne; & repugnare legi mentis, &c. Quocirca S. Auguſtinus in omnibus libris, quos adverſus Pelagianos ſcripſit, ſemper de concupiſcentia loquens, ad vitium partis inferioris recurrit lib. 1. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 29. *Quod igitur*, inquit, *in membris corporis hujus movetur, totumque animum in ſe dejectum conatur attrahere, & neque cùm mens voluerit, aſſurgit, neque cùm mens voluerit, conquieſcit, hoc eſt malum peccati, in quo naſcitur omnis homo*. Et lib. 4. in Julianum cap. 4. dicit, libidinem, ſive concupiſcentiam eſſe vitium, quo appetimus immoderatè delectationem omnium ſenſuum, ſed præcipuè guſtandi & tangendi. Et lib. 6. cap. 8. *Huic chirographo*, inquit, *naſcuntur obnoxii omnes in carne de carne carnaliter nati. Neque enim nulla eſt iniquitas, cùm in uno homine, vel ſuperiora inferioribus turpiter ſerviunt, vel inferiora ſuperioribus contumaciter reluctantur, etiamſi vincere non ſinantur*. Denique in omnibus libris contra Pelagianos directè ſcriptis, cùm in ſingulis ferè capitibus concupiſcentiam ſæpius nominet, ſemper ferè pro vitio partis inferioris, quæ rebellis eſt ſuperiori, concupiſcentiæ nomen accipit.

Cæterùm negandum non eſt, etiam in parte ſuperiore ſimile vitium inveniri. Nam ea quoque animi pars prona eſt ad concupiſcendos honores, inanem gloriam, & alias vanitates, &, etiamſi nolimus, interdum parit ejuſmodi deſideria. Quocirca B. Paulus in epiſt. ad Galat. cap. 5. cùm dixiſſet carnem concupiſcere adverſus ſpiritum, ſtatim enumerans opera carnis, non ſolùm nominavit fornicationem, ebrietatem, & alia id genus; ſed etiam idololatriam, hæreſes, inimicitias &c. quod diligenter notavit S. Auguſtinus lib. 14. de civ. cap. 2. 3. & 4. ubi demonſtrat, carnem interdum accipi pro toto homine, qualis eſt, ſine gratia Dei, poſt lapſum Adami, & eum dici carnalem, qui ſecundùm ſe ipſum, non ſecundùm Deum vivit. Ex quo in explicatione Pſal. 79. dicit, omne peccatum oriri ex cupiditate malè inflammante, vel ex timore malè humiliante.

Itaque concupiſcentiæ vitium licèt præcipuè in ſenſualitate, tamen etiam in mente ſedem habet. S. autem Auguſtinus in libris contra Pelagianos ideò penè ubique loquitur de vitio ſenſualitatis, quia in ſenſualitate magis hoc vitium ſe prodit, non quòd ignoraret etiam in mente locum habere. Atque in his omnibus niſi fallor, cum Petro Lombardo, Henrico, Gregorio, & cæteris omnibus convenimus. Solùm

Digitized by Google

caſum non quia premitur aliquo corpore gravi ſuperaddito, ſed quia ſublatum eſt aliquid, quod prohibebat ne caderet. Quod autem diximus de ſenſualitate, de voluntate quoque intelligendum eſt.

His prænotatis probamus, non eſſe concupiſcentiam poſitivam qualitatem. Primò, teſtimoniis Sancti Auguſtini, quem adverſarii vel ſolùm pro ſua opinione patronum habere ſe putant. Is igitur in lib. 2. de peccato originis cap. 4. loquens de concupiſcentia, cujus reatum dicit eſſe originale peccatum, ut patet ex capitibus ſex præcedentibus, ſic ait: *Comparatur homo pecoribus per vitium, non per naturam, non pecoris vitio, ſed natura. Tanta namque excellentia eſt in comparatione pecoris homo, ut vitium hominis natura ſit pecoris*. Item lib. 4. adverſus Julian. cap. 5. *Hæc autem libido*, inquit, *ideò malum non eſt in belluis, quoniam non repugnat rationi, qua carent*. Et cap. 14. *Ideò*, inquit, *in pecoribus malum non eſt concupiſcentia, quia non adverſus ſpiritum concupiſcit, ſed eorum potius oblectat ſpiritum*. Et in Pſalm. 103. concio. 4. *Quod equo*, inquit, *natura eſt, homini crimen eſt*. In his locis S. Auguſtinus docet illud ipſum eſſe in homine vitium concupiſcentiæ, quod eſt in animantibus rationis expertibus natura. Certum eſt autem in animantibus rationis expertibus nullam eſſe corruptam qualitatem, qua ſint prona ad concupiſcendum, ſed ſolum appetitum ſenſitivum, qui rationi utique repugnaret, ſi ratio in belluis eſſet. In homine igitur nulla eſt qualitas poſitiva, præter ipſam ſenſualitatem, ſed ipſa ſenſualitas; ideò vitioſa dicitur, & eſt in homine, quia deberet rationi obtemperare, quod etiam faceret, niſi homo propter peccatum juſtitiam originalem amiſiſſet.

Præterea idem S. Auguſtinus, lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 25. dicit, concupiſcentiam non ſubſtantialiter manere, ſed ſicut languorem. Et lib. 2. in Julianum, ante medium, dicit, non eſſe ſubſtantiam, ſed ſubſtantiæ vitium. Solet autem S. Auguſtinus per ſubſtantiam intelligere id omne, quod eſt in rerum natura, ideſt, omne poſitivum. Sic enim ait in Pſalm. 68. *Quod nulla ſubſtantia eſt, nihil omnino eſt*. Idem quoque auctor ubicumque concupiſcentiæ cauſam explicat, ſemper recurrit ad privationem, ſive abſentiam gratiæ. Lib. 1. de peccat. meritis & remiſſ. cap. 16. *Quando ergo*, inquit, *peccavit Adam non obediens Deo, tunc ejus corpus gratiam perdidit, qua ejus anima omni ex parte obediebat; tunc ille extitit beſtialis motus pudendus hominibus, quem in ſua erubuit nuditate. Ex hac igitur inobedientia carnis, ex hac lege peccati & mortis, quiſquis carnaliter generatur, regenerari ſpiritualiter opus habet*. Et lib. 4. in Julian. cap. ult. *Quid*, inquit, *eſt guſtato cibo prohibito nuditas indicata, niſi peccato nudatum quod gratia contegebat? gratia quippè Dei magna ibi erat, ubi terrenum, & animale corpus beſtialem libidinem non habebat*. Idem repetit lib. 11. de Geneſi cap. 31. & lib. 13. de Civ. Dei cap. 13.

Vides in his locis, non ſolùm ad gratiæ abſentiam revocari concupiſcentiæ vitium, ſed etiam vocari libidinem beſtialem, quia illa ipſa libido eſt in homine vitium, quæ in beſtiis eſt natura. Et rur-

vel Serpens, vel ipſe Homo, vel certè Pomum ipſum vetitum. Deus non poteſt eſſe, præſertim ſecundùm adverſarios, qui volunt concupiſcentiam eſſe peccatum originis; nam tunc Deus eſſet auctor
B peccati. Et præterea ſi ea qualitas eſſet à Deo, ut à propria cauſa efficiente, ſequeretur ſaltem Deum eſſe cauſam tentationis ad malum. Unuſquiſque enim tentatur à concupiſcentia ſua, ut habetur Jacobi 1. quòd ſi concupiſcentia infunditur à Deo, certè ſequitur, ut Deus ſit cauſa tentationis ad malum; quod tamen eſt contra eundem Jacobum, qui in eodem loco dicit, Deus intentator malorum eſt, ipſe autem neminem tentat.

Sed nec Diabolus eſſe poteſt cauſa efficiens ejus qualitatis. Neque enim poteſtatem habet diabolus aliquid producendi, niſi per motum localem applicando activa paſſivis, idque in rebus corporalibus
C tantùm. Hæc autem qualitas ſpiritualis eſſe dicitur.

Multò minus Serpens corporalis cauſa eſſe potuit ejuſdem qualitatis, tum quia ſerpens corporalis non poteſt afflare ſpiritualem qualitatem, tum quia nihil egit ille ſerpens in Adamum, ſed ſolùm cum Heva collocutus eſt.

Ipſe autem Adam per actum peccandi efficere potuit in ſe diſpoſitionem aliquam ad ſimilem actum, ſed non talem qualitatem, quæ perpetuò hæreret, & ad omnia mala inclinaret, qualis eſt concupiſcentia. Nam actus ille ſuperbiæ fuit, & per eum gigni non potuit continuò habitus ſuperbiæ, ſed ſolum levis diſpoſitio, quæ facillimè tolli potuiſſet; & multò minus gigni potuit habitus inclinans ad
D fornicationem, adulteria, homicidia, furta &c.

Denique neque in Pomum vetitum cauſa ejus qualitatis rejici poteſt, neque enim pomum illud malum fuit, & ideò prohibitum, ſed ideò malum, quia prohibitum, & alioqui ex natura ſua bonum, ut cætera quæ Deus creaverat, ut S. Auguſtinus rectè docet lib. 14. de Civit. Dei cap. 12. & etiamſi pomum vitiatum & corruptum fuiſſet, non tamen intelligi poſſet, quemadmodum in anima qualitatem ſpiritualem efficere potuiſſet. Reſtat igitur ut mala concupiſcentia, quæ cauſam poſitivam non habuit, non ſit qualitas poſitiva.

Præterea Secundò, ſi concupiſcentiæ vitium qualitas eſſet poſitiva, per peccatum primi hominis in
E ipſo primo homine exorta; non facilè poſſet oſtendi, quemadmodum tranſmitteretur ad poſteros; neque enim habitus acquiſiti trajiciuntur in prolem, ut perſpicuum eſt de omnibus habitibus ſcientiarum, virtutum, artium, donorum. Quòd ſi aliquando pater ingenioſus filium ingenioſum gignit; aliquando etiam contra accidit, ut pater ſapiens filium inſipientem generet, ut Scriptura teſtatur de Salomone & filio ejus Roboam.

Tertiò, vel Deus eſt auctor poſitivæ illius qualitatis, vel non: ſi eſt, igitur eſt auctor peccati. Iſtam enim concupiſcentiam adverſarii peccatum eſſe contendunt: ſi non eſt, igitur Deus non eſt auctor omnium rerum, neque verum erit quod in Evangelio legimus, Joan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.*

Quar-

corporis complexionem & conſtitutionem aliqui ſunt ingenioſi, aliqui hebetes, aliqui hilares, aliqui triſtes, aliqui proni ad unum vitium, alii ad aliud, aliqui mites, aliqui iracundi &c.

Septimò, qualitas iſta poſitiva per baptiſmum non tollitur, ut notum eſt; ergo ſi peccatum originis eſt concupiſcentia, & concupiſcentia eſt qualitas poſitiva; certè ſequitur, peccatum originis per baptiſmum non tolli. Quod in Eccleſia Catholica, ut exploratus error exploditur.

Neque ſatisfaciunt duæ illæ ſolutiones quòd peccatum originis per baptiſmum dicatur remitti, tum quia concupiſcentia baptizatis non imputatur ad culpam, tum quia propter gratiam, quæ in baptiſmo confertur, concupiſcentia non amplius dominatur. Nam Prior ſolutio Concilio Tridentino (cujus auctoritatem Catholici non ſpernunt) apertiſſimè adverſatur, damnat enim Concilium, Lutheranorum errorem, qui dicunt peccatum originis poſt baptiſmum manere, ſed non imputari; & affirmat idem Concilium, per baptiſmum tolli quicquid peccati rationem habet. Poſterior ſolutio decretis ejuſdem Concilii manifeſtè repugnat. Nam cùm per baptiſmum infunditur gratia, non tollitur dominium concupiſcentiæ, ſed ligatur & impeditur ad tempus, & cùm per actuale peccatum amittitur gratia, iterum ſolvitur, ac redit idem concupiſcentiæ dominium. Quare ſi concupiſcentia dominans eſt peccatum originis, manifeſtè ſequitur peccatum originis per baptiſmum non verè tolli, ut Concilium docet. Nam ſi verè tollitur, unde quæſo idem peccatum in homine peccatore poſt baptiſmum exiſtit? neque enim reſponderi poteſt, non eſſe idem, ſed aliud. Nam eadem concupiſcentia dominans eſt, quæ ante baptiſmum erat; & peccatum originis, niſi per originem carnalis generationis, quæ ſemel fit, exiſtere non poteſt.

His accedat, quòd hæc ſolutio, non videtur conſentanea doctrinæ S. Auguſtini. Ipſe enim cùm dicit, reatum concupiſcentiæ eſſe peccatum originis, non recurrit ad concupiſcentiam dominantem, ſed dicit, hoc malum, tantùm quia ineſt, etiamſi non dominetur, perducere ad æternam mortem, niſi reatus ejus per baptiſmum expietur; ut perſpicuum eſt ex lib. 2. de peccato originali cap. 39. & lib. 6. in Julian. c. 5. & 8. & alibi. Quemadmodum autem accipi debeat concupiſcentiæ reatus, qui ſolvitur in baptiſmo, ſuprà explicuimus. Porrò argumenta adverſariorum, præter ea, quæ ſunt à nobis refutata in diſputatione adverſus Lutheranos, ſumuntur omnia ex teſtimoniis S. Auguſtini.

Primùm igitur objiciunt, quòd S. Auguſtinus ſcribit concupiſcentiam eſſe qualitatem: ſic enim loquitur de ea lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 25. *Non ſubſtantialiter manet, ſicut aliquod corpus aut ſpiri-*

ordinatio ex carentia juſtitiæ originalis conſequuta. Quocirca tam S. Auguſtinus, quàm S. Thomas concupiſcentiæ vitium ſæpenumerò naturæ languorem appellant. Languor autem ſignificat humores corporis debita proportione, & harmonia privatos.

Ad Alterum Reſpondeo, rectè dici animam in corpore tamquam in vaſe vitiato corrumpi, non quòd ſit in carne poſitiva qualitas, ex qua rurſus in anima qualitas alia oriatur; ſed quòd anima non incipiat habere peccatum, niſi cùm infunditur corpori, tunc enim primùm incipit eſſe homo filius Adami. Siquidem anima, ut prius natura intelligitur creari à Deo, nihil habet cum Adamo, ac per hoc non communicat ejus peccato, ſed cùm in corpore generato ex Adamo incipit habitare & cum ipſo corpore unum ſuppoſitum facere, tunc (ut ſupra fuſius explicuimus) peccatum originis contrahit. Dicitur autem corpus ex Adamo generatum, etiam ante animationem, vas corruptum, quia ex vi talis generationis debetur illi, ut ſit morti, & variis paſſionibus obnoxium.

Ad Poſtremum ex libro hypognoſtici, ut omittam librum illum non cenſeri opus Auguſtini, Reſpondeo, verba illius auctoris intelligenda eſſe metaphoricè. Per afflatum enim ſerpentis perſuaſionem diabolicam ſignificavit. Quòd videlicet, ut ipſe loquitur magis ſecutus ſit Adam ſerpentem ſuadentem, quàm Deum præmonentem. Nam ex Geneſi conſtat, flatum ſerpentis corporalis ad Adamum non perveniſſe, ſed ſolùm diaboli perſuaſionem, & eam non per ſerpentem, ſed per mulierem. Sententia igitur illius auctoris eſt, quemadmodum ſerpens corporalis afflando venenum hominum corpora interimit, ita ſerpentem ſpiritualem, ideſt, diabolum, ſuadendo peccatum, primo parenti necem animæ, & corporis attuliſſe.

CAPUT XVI.

Refellitur error Alberti Pighii, & Ambroſii Catharini.

RESTAT Ultimus error confutandus, qui eſt Alberti Pighii in prima controverſia de peccato originis, & Ambroſii Catharini in opuſculo de lapſu hominis, & peccato originali cap. 6. & videtur etiam fuiſſe quorundam veterum, ut refert Petrus Lombardus in 2. lib. ſent. diſt. 30. Hæc igitur ſententia docet, peccatum originis, nihil eſſe aliud, niſi illam primam Adami inobedientiam, qua præceptum de ligno ſcientiæ non guſtando violatum eſt, ex qua ſententia deducuntur ab iiſdem auctoribus Tres aliæ ſententiæ. Prima, peccatum originis eſſe unum & idem in omnibus hominibus. Secunda, hoc unum peccatum in primo homine re ipſa fuiſſe, in cæteris per imputationem.

tendunt, etiam ſine relatione ad peccatum Adami. Sed de hoc poſtea. Rurſus Verum eſt, præter communicationem peccati Adami, eſſe in parvulis carentiam juſtitiæ originalis, reatum, maculam & ſimilia. Quæ Albertus & Ambroſius cum cæteris Catholicis Doctoribus agnoſcunt.

Falſum autem eſt & hæreticum, peccatum originis nihil eſſe aliud, niſi primam Adæ tranſgreſſionem actualem; & nihil eſſe in parvulis, unicuique proprium & inhærens, quod habeat veram peccati rationem. Extat enim apertiſſima Concilii Tridentini Oecumenici definitio, in 5. ſeſſ. ubi quatuor ſententiæ leguntur de peccato originis, quæ ſunt quatuor argumenta contra Pighii, Catharinique doctrinam.

Docet In primis Concilium, peccatum originis propagatione, non imitatione transfundi. At quod eſt unum numero non propagatur, nec verè transfunditur. Sicut etiam propagari & transfundi non poteſt, quod ſtatim peractum tranſiit, & jam nuſquam eſt, & nihil eſt. Reſpondet Catharinus, peccatum illud unum Adami propagari, & transfundi non in ſe, quod fieri nequit, ſed in pœnis, quæ ex ipſo natæ ſunt, quæque ſaltem impropriè, & per metonymiam peccata dici poſſunt. At Concilium apertiſſimè diſtinguit peccatum originis, quod propagari dicit per generationem, à pœnis, quæ ex ipſo peccato naſcuntur. Nam primò damnat Pelagianos novos, ac veteres, qui negabant peccatum originis propagatione transfundi, & per baptiſmum deleri; deinde ſub finem decreti admonet, fomitem non eſſe propriè peccatum, ſed ita nominari interdum, quod ſit ex peccato & ad peccatum inclinet. Præterea ſi Concilium voluiſſet peccatum originis propagari ſolùm ratione pœnarum, Pelagianos, præſertim novos, non condemnaſſet; neque enim illi negant, peccati pœnas propagari, & transfundi ad poſteros.

Docet Secundò idem Concilium, peccatum originis ineſſe unicuique proprium. At peccatum illud unum Adami commune omnibus eſſe poteſt, proprium unicuique eſſe non poteſt.

Tertiò docet, per baptiſmi gratiam remitti parvulis id totum, quod habet in eis veram, ac propriam peccati rationem. Erit igitur aliquid in parvulis, quod veram & propriam peccati rationem habeat, quod certè de peccato Adami dici non poteſt, cùm illud in parvulis non inhæreat.

Poſtremò docet, peccatum originis remitti, non eſſe, non imputari, ſed verè tolli. At ſi peccatum originis nihil eſſet aliud, niſi peccatum Adæ poſteris per imputationem communicatum, certè ſequeretur, illud remitti, nihil eſſe aliud, niſi non amplius imputari. Habemus igitur ſententiam Catharini & Pighii, cum Tridentino Concilio, non obſcurè pugnare.

Porrò Concilii ſententia Scripturis ſanctis, & veterum Patrum teſtimoniis, & ipſi etiam rationi conſentanea eſt. Nam B. Paulus in epiſtola ad Rom. cap. 5. comparat peccatum originis, quod à primo parente per generationem trahimus cum juſtitia, ſcribit, peccatum noſtrum originale eſſe diſtinctum ab actuali peccato Adami, ut effectum à cauſa. Sic enim ait lib. 2. de nuptiis & concupiſc. cap. 26.
B *Voluntarium peccatum hominis primi, originalis eſt cauſa peccati.* Hæret igitur in nobis aliquid, & peccatum originale dicitur, quod non eſt illa prima Adami inobedientia, ſed aliquid aliud, quod ab illa manavit.

Denique rationis lumen idem oſtendit. Nam ſi parvuli non haberent in ſe proprium & inhærens peccatum, non poſſent dici abſolutè, ac propriè peccatores. Et præterea non egerent ad peccati remiſſionem regeneratione, ablutione, gratiæ infuſione, ſed ſatis eſſet, ſi Deus illis Adæ peccatum non amplius imputaret. Quæ certè divinis Scripturis, Conciliorum decretis, & Patrum teſtimoniis manifeſtè repugnant. Neque verò argumenta Catharini
C & Pighii tantam vim habent, ut propter ea recedendum ſit à communi Theologorum ſententia. Nam ex his quæ dicemus in ſequentibus duobus capitibus, nullo negotio diluentur.

CAPUT XVII.

Explicatur vera ſententia de natura peccati originis.

Reſtat, ut erroribus refutatis ad explicandam veram ſententiam accedamus.

Sciendum igitur eſt peccati nomen Bifariam ac-
D cipi ſolere. Uno modo pro libera tranſgreſſione præcepti; Alio modo pro eo quod remanet in anima peccatoris poſt actionem illam tranſgreſſionis præcepti. Nam quòd actio ipſa, qua præceptum tranſgredimur, & ſit, & dicatur propriè peccatum, nemo eſt, qui neget, & perſpicuum eſt ex definitione peccati, quæ eſt, dictum, vel factum, vel concupitum &c. quod autem poſt actionem peccati aliquid maneat, quod ſit, & dicatur propriè peccatum, ex eo poteſt intelligi, quòd qui peccatum commiſerunt, dicuntur ab omnibus poſt actionem peccati, propriè & formaliter peccatores; item dicuntur eſſe in peccato, habere peccatum, mundari à peccato &c.

E Quamvis autem id quod remanet poſt actionem, ſit aliquo modo effectus ejuſdem actionis, tamen eſt etiam aliquo modo idem cum ipſa actione, & ideò non per figuram metonymiæ, ſed propriè dicitur peccatum; & duplex illa ſignificatio peccati non eſt ſignificatio duarum rerum, ſive duorum peccatorum, ſed unius & ejuſdem alio atque aliò modo ſe habentis. Quemadmodum enim calefactio, & calor per calefactionem acquiſitus, non ſunt duo calores, ſed unus, qui calefactio dicitur dum acquiritur, & fit; calor autem dum factus & acquiſitus permanet: ſic etiam peccati perverſio, ſive obliquitas, ut eſt in motu, dicitur peccatum in priore ſignificatione; ut autem permanet in anima peccantis, dicitur peccatum in ſignificatione poſteriore. Nam ſicut qui à ſole avertitur, manet averſus in tene-

Digitized by Google

lud haud dubio, quàm inobedientia illa voluntariè ab eo commiſſa, per quam ſe, & ſuos poſteros juſtitia originali ſpoliavit, reos mortis effecit, turpes & inviſos Deo reddidit.

Itaque peccatum in priore ſignificatione unum eſt dumtaxat omnium hominum, ſed in Adamo actuale & perſonale, in nobis originale dicitur. Solus enim ipſe actuali voluntate illud commiſit: nobis verè communicatur per generationem eo modo, quo communicari poteſt id quod tranſiit, nimirum per imputationem. Omnibus enim imputatur, qui ex Adamo naſcuntur, quoniam omnes in lumbis Adami exiſtentes in eo, & per eum peccavimus, cùm ipſe peccavit.

Et ad hoc peccatum Catharinus & Pighius reſpexerunt, neque propter hoc reprehenſione digni ſunt. Hoc enim oportuit dicere, ſed aliud non tacere, quod ipſi tacuerunt: nos enim præterea dicimus, quemadmodum in Adamo præter actum illius peccati fuit etiam perverſio voluntatis & obliquitas ex actione relicta, per quam peccator propriè, & formaliter dicebatur & erat, donec ei per pœnitentiam remitteretur: ita quoque in omnibus nobis, cùm primùm homines eſſe incipimus, præter imputationem inobedientiæ Adami, eſſe etiam ſimilem perverſionem & obliquitatem unicuique inhærentem, per quam peccatores propriè & formaliter dicimur, donec per baptiſmum talis iniquitas remittatur; ſed hanc obliquitatem in Adamo fuiſſe perſonale peccatum in poſteriore ſignificatione; in nobis originale in poſteriore etiam ſignificatione.

Atque huc reſpexerunt S. Anſelmus in lib. de conceptu virginali cap. 3. S. Thomas in 1. 2. quæſt. 82. art. 3. S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Gabriel & alii in 2. ſent. diſt. 30. qui peccatum originis eſſe voluerunt carentiam juſtitiæ originalis debitæ in eſſe.

Sciendum eſt Tertiò, auctores citatos convenire in eo, quòd peccatum originale ſit carentia juſtitiæ originalis debitæ in eſſe; tamen in modo explicandi non omnino inter ſe convenire. Videtur enim privatio doni illius eſſe potius pœna quàm culpa, & ideò laborant omnes ut oſtendant quomodo ſit peccatum, & alii alia dicunt.

Quidam exiſtimant, peccatum originale eſſe carentiam juſtitiæ originalis cum indignitate illam habendi, ita tamen, ut formaliter peccatum conſiſtat in illa indignitate, quam etiam reatum appellare ſolent. Dicunt enim Adamum per actum peccati factum eſſe indignum dono juſtitiæ, & ideò juſtè illo fuiſſe privatum: & ſimiliter omnes poſteros Adæ, quia peccaverunt in Adamo, indignos eſſe gratia Dei, & dignos odio & pœna; quia verò indigni ſunt gratia & odio, ac pœna digni, ideò non infundi illis juſtitiam originalem à Deo, quæ alioqui infuſa fuiſſet. catum originale eſſe definiunt. Quæ ſententia poſtrema nobis veriſſima eſſe videtur, & auctorem habet, præter cæteros, S. Thomam in 1. 2. quæſt. 82. art. 3. ubi docet, formale in peccato originis eſſe privationem juſtitiæ originalis, quæ voluntatem ſubjiciebat Deo.

Si quis igitur à nobis quærat, quid propriè ſit originale peccatum: Reſpondebimus cum diſtinctione ad hunc modum. Si peccatum pro actione cum lege pugnante accipiatur; peccatum originale eſt prima Adami inobedientia ab ipſo Adamo commiſſa, non ut erat ſingularis perſona, ſed ut perſonam totius generis humani gerebat. Si verò peccatum accipiatur pro eo quod reſidet in homine poſt actionem, & unde idem homo non peccans, ſed peccator nominatur; peccatum originale eſt carentia doni juſtitiæ originalis, ſive habitualis averſio, & obliquitas voluntatis, quæ & macula mentem Deo inviſam reddens appellari poteſt.

CAPUT XVIII.

Probatur ſententia in ſuperiori capite explicata.

UT ſententiam jam explicatam per partes commodius probemus. Duæ propoſitiones ſtatuendæ erunt.

Prima propoſitio, Prima Adami prævaricatio, quæ totius humani generis prævaricatio fuit, peccatum eſt originale, ſi peccatum pro actione accipiatur. Probatur, Primò ex divinis literis, Roman. 5. *In quo omnes peccaverunt*. Ex quo loco intelligimus, nos omnes non ſolùm naſci peccatores, ſed etiam aliquando peccaviſſe, quod idem Apoſtolus docet Roman. 3. cùm ait: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*. Sed quia certum eſt, neminem noſtrum peccaviſſe propria voluntate, antequam nati eſſemus, ut ipſe idem B. Paulus teſtatur, Rom. 9. Sequitur ut peccaverimus aliena voluntate, ideſt, Adami: quæ tamen voluntas niſi fuiſſet aliquo modo totius naturæ, ac per hoc etiam noſtra, nullo modo verè peccaviſſe diceremur. Peccavimus igitur in primo homine, quando ille peccavit, & illa ejus prævaricatio noſtra etiam prævaricatio fuit.

Idem probant illa verba ejuſdem cap. 5. ad Roman. *Per unius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi*. Et: *Unius delicto in omnes homines in condemnationem*. Non enim verè per Adami inobedientiam conſtitueremur peccatores, niſi inobedientia illius noſtra etiam inobedientia eſſet, & ex illa profluxiſſet ea macula & perverſio, quæ in nobis inhæret. Neque juſtè unius delicto condemnaremur omnes, niſi delictum illud

torum meritis & remiſs. cap. 10. *Certè*, inquit, *manifeſtum eſt alia eſſe propria cuique peccata, in quibus hi tantùm peccant, quorum peccata ſunt; aliud hoc unum, in quo omnes peccaverunt, quando omnes ille unus homo fuerunt*. Idem in eodem opere lib. 3. cap. 7. *Unde nec illud liquidè dici poteſt, quòd peccatum Adæ etiam non peccantibus nocuit, cùm Scriptura dicat, in quo omnes peccaverunt. Nec ſic dicuntur iſta aliena peccata, tamquam omnino ad parvulos non pertineant. Siquidem in Adam omnes tunc peccaverunt, quando in ejus natura illa inſita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille unus fuerunt; ſed dicuntur aliena, quia nondum ipſi agebant vitas proprias; ſed quidquid erat in futura propagine, vita unius hominis continebat*. Idem lib. 16. de Civ. Dei cap. 27. explicans illud Gen. 17. *Maſculus, cujus caro præputii circumciſa non fuerit, peribit anima illa de populo ſuo, quia teſtamentum meum diſſipavit*. Intelligenda inquit, *ſunt hæc divina verba, tamquam dictum ſit: Qui non fuerit regeneratus, interibit anima illa de genere ſuo, quia teſtamentum meum diſſipavit, quando in Adam cum omnibus, & ipſe peccavit*.

Idem in epiſtol. 23. ad Bonifacium: *Traxit ergo reatum, quia unus erat cum illo & in illo, à quo traxit, quando quod traxit admiſſum eſt*. Idem in epiſtol. 89. ad Hilarium quæſt. 3. & lib. 1. Retract. c. 15. dicit, parvulos naſci reos illius peccati, quod Adam commiſit, & in Pſ. 118. concion. 25. & lib. 2. de nuptiis & concupiſc. cap. 11. dicit, etiam parvulos contineri inter prævaricantes, de quibus ait David: *Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ*, quia legem in paradiſo cum primo parente tranſgreſſi ſunt.

Itaque de ſententia B. Auguſtini dubitari non poteſt. Neque diſſimilia in aliis patribus inveniuntur. S. Baſilius orat. 1. de Jejunio: *Primum*, inquit, *mandatum accepit Adam, de ligno ſcientiæ boni & mali ne edatis*. Et mox: *Quandoquidem non jejunavimus, excidimus è paradiſo*. Ubi dicit, nos non jejunaſſe, quia cum Adamo comedimus fructum prohibitum. S. Gregorius Nazianzenus in oratione de natali Domini: *At poſtquam*, inquit, *diaboli invidia, mulieriſque tranſgreſſione, proh meæ imbecillitatis (mea enim fuit primævi parentis) traditi mandati oblitus homo eſt, amaroque ſuccubuit guſtui, pariter & à vitæ ligno, & à Deo propter pravitatem exterris agitur*. S. Ambroſius in cap. 15. Lucæ: *Fuit*, inquit, *Adam, & in illo fuimus omnes. Periit Adam, & in illo omnes perierunt*. S. Bernardus ſerm. 1. de Dominica prima poſt octavam Epiphaniæ, loquens de culpa originali: *Aliena*, inquit, *eſt, quia in Adam omnes neſcientes peccavimus: noſtra, quia etſi in alio, nos tamen peccavimus, & nobis juſto Dei judicio imputabatur, licèt occulto*.

Poſtremò probari poteſt eadem propoſitio evidentiſſima ratione. Niſi enim ponamus, nos in Adamo, & cum Adamo verè peccaſſe, nulla ratione explicari poterit, quomodo in parvulis recens natis ſit aliqua vera culpa: & hoc Catholicum dogma non tam ſupra rationem, quàm contra rationem eſſe videbitur. Nam quidquid dicamus in parvulis actuali, ſolo beneplacito ſuæ voluntatis, careret ille quidem converſione habituali ad Deum, quam habitus gratiæ faciebat; ſed non propterea diceretur
B à Deo averſus, ſed tantùm non converſus; quemadmodum ſi Deus hominem aliquem ex nihilo nunc produceret, & gratiæ habitum illi non infunderet, non haberet ille converſionem ad Deum, ſed neque averſionem, ſed tantùm non converſionem, quæ nomen culpæ nullo modo meretur.

Sed fingamus, parvulum aliquem habere averſionem, & reatum, & tamen non peccaſſe cum primo parente, quis capere poterit, cum meritò reprehendi & puniri debere? Quam culpam habet in eo, quòd ita generatus eſt? Num impedire potuit, ne ſic gigneretur? Quod verò quidam dicunt, an peccatum debeat eſſe voluntarium, nec ne, quæſtionem eſſe originis, non eſſentiæ, & ideò undecumque verum peccatum oriatur, modò inſit, poſ-
C ſe imputari ei, in quo ineſt: omnino improbabile eſt. Nam omne verum peccatum eſſentialiter habet ordinem ad voluntatem liberam, ita ut ſi aliunde quàm à libera voluntate naſcatur, verum peccatum non ſit. Quare enim blaſphemia in furioſo, vel Pſitaco non eſſe cenſetur, niſi quia non ducit originem à libera voluntate?

Itaque an peccatum voluntarium eſſe debeat, non ſolùm cauſæ, ſed etiam eſſentiæ quæſtio eſt; nec ullo modo imputari poteſt ad culpam, quòd nullo modo à libera voluntate proceſſit. Quod autem alii dicunt, peccatum in parvulis recens natis eſſe voluntarium habituali parvulorum voluntate, quia
D non gerunt contrarium voluntatis arbitrium; atque ita verum eſſe peccatum etiam ſine relatione ad peccatum Adami, non minus eſt improbabile. Nam quòd parvuli non gerant contrarium voluntatis arbitrium, non fit culpa ipſorum, neque ipſis eſt voluntarium, cùm non ſit in eorum poteſtate. Quare non poteſt rectè dici parvulis, peccatum eſſe voluntarium habituali voluntate per hoc ſolum, quòd non gerunt contrarium voluntatis arbitrium.

Denique non ſatis eſt ad culpam, ut aliquid ſit voluntarium habituali voluntate, ſed requiritur ut proceſſerit ab actu etiam voluntario: alioquin voluntarium illud, habituali voluntate, naturale eſſet, & miſericordia, non reprehenſione dignum.
E Certè ſiquis in puris naturalibus crearetur, is & gratia careret, & converſione ad Deum habituali, & carnem concupiſcentem contra rationem haberet, nec gereret contrarium voluntatis arbitrium, & tamen verè ac propriè peccator nec diceretur, nec eſſet. Quare S. Auguſtinus cùm quærit, unde peccatum originale ſit voluntarium, numquam recurrit ad habitualem parvuli voluntatem, ſed ad voluntatem Adami, in quo omnes peccaverunt, ut lib. 1. Retractat. cap. 13. & 15. & lib. 2. de nuptiis & concupiſcentia cap. 26. & 28.

Maneat igitur quod ſuprà diximus, non poſſe in parvulis aliquid eſſe, quod habeat culpæ rationem, niſi participes fuerint etiam ipſi prævaricationis Adæ,

Digitized by Google

nec iniquitas, nec malitia, nec fœditas, ſed relatio conſequens iſta omnia; at peccatum originis juxta Scripturas & Concilia, mors eſt animæ, iniquitas, malitia, fœditas: & ideò neceſſe habent homines propter hoc peccatum renaſci, juſtificari, purgari &c.

Altera ſententia, quæ peccatum originis ponebat in prævaricatione præcepti de dono juſtitiæ conſervando, videtur adverſari Scripturis & rationi. Scripturæ ſiquidem juxta communem veterum Patrum explicationem, peccatum primi hominis, quod per generationem propagatur ad poſteros, non aliud fuiſſe tradunt, quàm inobedientiam illam, qua præceptum de ligno ſcientiæ boni & mali violatum eſt. Et Ratio idem oſtendit; nam neque habuit Adam ſingulare præceptum de dono juſtitiæ conſervando, neque libera voluntate elegit donum illud amittere, ſicut revera ſingulare præceptum habuit de ligno ſcientiæ non edendo, & libera voluntate elegit lignum illud attingere, atque edere. Denique quia donum gratiæ per tranſgreſſionem cujuslibet præcepti perditur, non fuit opus, ut ullum daretur præceptum ſingulare & diſtinctum à cæteris de gratia conſervanda, ſed ſatis fuit, ſi in omnibus implicitè contineretur. Itaque reatus amiſſæ gratiæ, non eſt peccatum diſtinctum à cæteris, alioqui omnis qui peccaret, ſemper duo peccata committeret, ſed eſt unus & idem cum tranſgreſſione aliorum præceptorum.

Tertia ſententia, quæ peccatum originale eſſe volebat privationem juſtitiæ originalis, quatenus per eam, ut per effectum ſuum primarium, actio primi peccati in anima reſidet, & falſa eſſe poteſt, & vera. Nam ſi privationem juſtitiæ originalis ita velit eſſe effectum peccati, ut non ſit etiam ipſa verè, proprieque peccatum, Concilio Tridentino manifeſtè repugnat, neque diſtingui poteſt à ſententia Catharini, quam ſupra rejecimus. Si verò privationem juſtitiæ dicat eſſe effectum primi peccati, non quòd non ſit ipſa verè proprieque peccatum, ſed quia non eſſet verè peccatum, niſi ab actione peccati procederet; tum ſententia veriſſima eſt, neque à noſtra ulla ratione diſſentit.

Quarta ſententia, quæ privationem juſtitiæ originalis peccatum eſſe dicebat, ut juſtitia pro rectitudine voluntatis, non pro dono à Deo voluntati infuſo accipitur, ſimiliter falſa eſſe poteſt & vera. Nam ſi omnino privationem doni à Deo infuſi à ratione formali peccati originalis excludat, repugnabit Conc. Trid. in quo ſicut formalis cauſa juſtificationis impii definitur, eſſe gratia à Deo infuſa, ut ſuo loco demonſtrabitur, ita etiam formale peccati ſignificatur

manent in anima peccatoris, tranſeunte actu peccati, nihil eſt quod propriam peccati rationem habere poſſit, niſi privatio juſtitiæ, ſive averſio & macula, quæ unum & idem ſunt.

Remanet in anima peccatoris Primò, ordo quidam ad actum præcedentem, ſive privatio innocentiæ, quæ in eo ſita eſt, ut aliquis numquam peccaverit. Secundò, reatus culpæ, qui eſt dignitas odii, indignitas gratiæ, & meritum pœnæ. Tertiò, reatus pœnæ, ideſt, ordinatio, ſive obligatio ad luendam pœnam. Quartò, offenſa, ſive inimicitia ejus, qui per peccatum eſt læſus. Quintò, diſpoſitio, vel habitus acquiſitus. Sextò, averſio, ſive obliquitas voluntatis, manens per modum habitus, ut enim qui faciem à ſole avertit, manet averſus, donec iterum ad eundem ſolem faciem ſuam convertat; & digitus ſponte curvatus curvitatem retinet, donec iterum per actum contrarium dirigatur: ſic etiam voluntas, quæ per actum peccati à Deo receſſit, in eo receſſu permanet, donec iterum per pœnitentiam ad Deum accedat. Septimò, privatio gratiæ, ſive juſtitiæ à Deo infuſæ. Octavò, macula, atque fœditas, quæ ex privatione divini nitoris, ac luminis oritur.

Ex his omnibus ordo ad actum præcedentem non eſt propriè peccatum; non enim facit ut homo peccatum habeat, ſed ut habuerit, nec poſſit non habuiſſe. Quocirca iſte ordo manet etiam poſt peccatum remiſſum, nec poteſt ulla ratione deleri. Innocentia enim ſemel amiſſa per nullam potentiam reparari poteſt.

Reatus Culpæ, ideſt, dignitas odii, indignitas gratiæ & meritum pœnæ, non eſt propriè peccatum, ſed effectus neceſſariò conſequens & aliquid manens poſt actum peccati. Non enim homo eſt dignus odio præcisè, quia peccavit; alioqui numquam talis dignitas auferri poſſet, & peccatum eſſet irremiſſibile, ſicut fieri non poteſt, ut, qui peccavit, non peccaverit. Conſequitur igitur ea dignitas odii, vel deformitatem, vel obliquitatem manentem, vel damnum datum, & nondum reſarcitum: atque ita non eſt peccatum, ſed affectus peccati. Præterea, talis dignitas, vel indignitas non eſt aliquid recedens à lege, non eſt voluntaria, non deformat vel occidit ſpiritualiter animam, non eſt privatio boni, neque habet aliquid aliud eorum, quæ propriè peccato conveniunt.

Reatus Pœnæ, ſive meritum, ſive obligatio, ſive etiam ordinatio dicatur ad pœnam, multò minus peccatum eſt, quàm reatus culpæ. Nam obligatio & ordinatio ad pœnam, oriuntur ex merito & dignitate pœnæ, & ſunt à Deo obligante & ordinante

Digitized by Google

catum ſit. Nam ut peccatum actuale eſt averſio actualis à Deo, & ejus lege, ita peccatum habituale eſt averſio habitualis à Deo & ejus lege. Et ſicut peccatum actuale eſt privatio rectitudinis actualis; ita peccatum habituale eſt privatio rectitudinis habitualis, quæ eſt habitus gratiæ; & ſicut peccatum actuale eſt voluntarium actuali voluntate, ita peccatum habituale eſt voluntarium habituali voluntate.

Ex quo intelligimus, multum intereſſe inter habitum vitioſum acquiſitum per actus frequentatos, & peccatum habituale. Nam habitus acquiſitus eſt qualitas poſitiva: peccatum habituale eſt privatio. Item habitus acquiſitus non poteſt tolli per unum actum voluntatis, quamvis efficaciſſimum, peccatum habituale ſicut uno actu fit, ita uno actu tollitur. Rurſus habitus acquiſitus poteſt eſſe etiam valdè intenſus cum actu contrario, & cum gratia Dei; peccatum habituale non poteſt, ſaltem de potentia ordinaria. Denique habitus acquiſitus non poteſt dici propriè voluntarius, cùm maneat in nobis per aliquod tempus nobis invitis & repugnantibus: peccatum habituale voluntarium eſt, quia voluntariè in peccato manemus, & ſi efficaciter velimus non manere, non manemus.

Itaque differt habituale peccatum ab habitu acquiſito, quomodo qui curvus manet, quia ita vult manere, ab eo, qui ob aſſuetudinem ita curvus eſt, ut non poſſit niſi admodum difficulter erigi. Quia tamen peccatum habituale non eſt voluntarium, niſi habitualiter, ideò poteſt manere etiam in dormiente, in amente, in infante.

Porrò, Privatio gratiæ & Macula, quæ erant duo poſtrema ex his, quæ diximus ex actu peccati relinqui in anima peccatoris, re non differunt ab averſione habituali. Nam cùm gratia Dei per modum habitus in voluntate inhærens, eam formaliter converſam ad Deum, juſtam, rectam, formoſamque efficiat: ejus privatio voluntatem eandem habitualiter averſam, injuſtam, obliquam & deformem facit. Vide S. Thomam & Cajetanum in 1. 2. quæſt. 86. art. 2.

CAPUT XX.

Refelluntur objectiones quæ fieri poſſunt contra doctrinam capitis ſuperioris.

ADverſus ea, quæ diximus, objectiones quædam fieri ſolent, quas breviter in hoc capite diſſolvemus.

Prima objectio, Peccatum originis eſt peccatum propriè dictum, at peccatum propriè dictum definitur à S. Auguſtino lib. 22. contra Fauſtum cap. 27. *Dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei.* Igitur peccatum originis eſt dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei: non poteſt autem fingi in peccato originis aliud dictum, vel concupitum, niſi factum primi parentis in comedendo cibo prohibito; igitur illud ſolum, non autem privatio juſtitiæ modum habitus permanentis. Definitio autem S. Auguſtini convenit peccato, ut peccatum ſignificat actum tranſeuntem, non ut ſignificat maculam permanentem. In ea enim ſignificatione, quæ magis eſt nota, peccatum definiri ſolet.

B

Secunda objectio, S. Auguſtinus in plurimis locis docet id, quod manet poſt actum peccati, nihil aliud eſſe, niſi reatum; igitur peccatum originis, ut etiam aliud quodcumque peccatum, non eſt privatio juſtitiæ, vel averſio habitualis, ſed tantùm reatus. Lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 26. *Hoc eſt*, inquit, *non habere peccatum, reum non eſſe peccati. Nam ſi quiſquam, verbi gratia, fecerit adulterium, etiamſi nuſquam deinceps faciat, reus eſt adulterii, donec reatus ipſius indulgentia remittatur. Habet ergo peccatum, quamvis illud, quod admiſit, jam non ſit, quia cum tempore, quo factum eſt, præteriit. Nam ſi à peccando deſiſtere, hoc eſſet non habere peccatum, ſufficeret, ut hoc nos moneret Scriptura, Fili peccaſti, non adjicias iterum: non autem ſufficit, ſed addidit, & de priſtinis deprecare, ut tibi dimittantur. Manent ergo, niſi remittantur, ſed quomodo manent ſi præterita ſunt, niſi quia præterierunt actu, manent reatu?*

C

Idem lib. 1. Retractationum cap. 15. *Quaſi verò*, inquit, *peccatum quod eos ex Adam dicimus originaliter trahere, ideſt, reatu ejus implicatos, & ob hoc pœnæ obnoxios detineri &c.* Idem lib. 6. in Julianum cap. 8. fusè de hac re tractat; & tandem concludit his verbis: *Ubi ergo manet reatus, niſi in occultis legibus Dei, quæ ſunt ſcripta quodammodo in mentibus Angelorum, ut nulla ſit iniquitas impunita, niſi quam ſanguis Mediatoris expiaverit, cujus ſigno crucis conſecratur unda Baptiſmatis, ut ea diluatur reatus tamquam in chirographo, ſcriptus in notitia ſpiritualium poteſtatum, per quas pœna exigitur peccatorum, huic chirographo naſcuntur obnoxii omnes in carne de carne carnaliter nati &c.*

D

Reſpondeo, ſanctus Auguſtinus non fuit ſollicitus in his locis, explicare quid illud ſit, quod hominem formaliter peccatorem efficit, neque etiam quot ſint, & quæ, illa quæ tranſeunte actu peccati remanent in peccatore. Sed illud tantùm demonſtrare voluit; tranſeunte actu aliquid remanere, ratione cujus remiſſio ſit neceſſaria. Accepit autem ad hoc demonſtrandum, ipſum reatum; Tum quia eſt effectus peccati notiſſimus; Tum etiam quia donec reatus non ſit remiſſus, numquam dicitur plenè, atque perfectè peccatum remiſſum. Et contrà, tunc peccatum omnino perfectè cenſetur remiſſum, cùm non ſolùm culpa, ſed etiam omnis pœna fuerit remiſſa.

E

Non ſenſiſſe autem B. Auguſtinum, tranſeunte actu, manere ſolum reatum, ſed etiam averſionem habitualem, ſive iniquitatem & maculam, hoc eſt, reatum cum ſuo fundamento, perſpicuum eſt ex tract. in Pſalm. 50. ubi ſic loquitur: *Quid eſt, quòd ſe dicit in iniquitate conceptum, niſi quia trahitur iniquitas ex Adam? etiam ipſum vinculum mortis cum ipſa iniquitate concretum eſt.* Item ex lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 34. ubi de parvulo baptizando ait:

Quo-

Digitized by

Reſpondeo, Juſtitia originalis duas partes habebat. Nam & ſubjiciebat mentem Deo, & carnem ſpiritui. Ratione prioris partis privatio juſtitiæ eſt formale in peccato originis. Ratione poſterioris eadem privatio eſt materiale, ut idem S. Thomas affirmat in 1. 2. quæſt. 82. art. 3. ac per hoc ratione prioris partis non eſt effectus peccati originalis, ſed ipſum peccatum: Ratione poſterioris eſt effectus. Rurſus privatio juſtitiæ ratione prioris partis non eſt involuntaria, ſed voluntaria: voluntariè ſiquidem primus homo à Deo receſſit, atque ab eo ſe avertit: at ratione poſterioris partis privatio juſtitiæ involuntaria eſt. Quis enim non moleſtè fert, quòd caro ſpiritui obtemperare nolit? Quis contumacem ſervum non invitus patitur? Quare privatio juſtitiæ ratione poſterioris partis propriè pœna dici poteſt, non item ratione prioris. Hoc enim intereſt inter culpam & pœnam, quòd culpa omnis voluntaria, omnis autem pœna involuntaria eſt.

Denique donum juſtitiæ ratione prioris partis non dicitur propriè à Deo tolli, ſed ab ipſo homine projici quodammodo, & excludi; ut enim is, qui à ſole avertit faciem, non dicitur tenebreſcere, quia ſol non luceat ſuper eum, ſed quia ipſe prohibet ne lumen ad ſe perveniat: ſic etiam quòd Deus non conſervet in homine donum juſtitiæ, non eſt quia Deus nolit, ſed quia homo impedimentum ponit. Quocirca S. Thomas in quæſt. 4. de malo art. 1. in reſpon-

ſi hominis non ſubjiceretur caro ejus. Lib. 13. de civit. Dei cap. 13. *Senſerunt*, inquit, *novum motum inobedientis carnis ſuæ, tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ ſuæ*. Et lib. 14. cap. 15. *In illius peccati pœna quid*
C *inobedientia niſi inobedientia retributa eſt*. Et lib. 15. cap. 6. *Languor eſt quippè iſte inobedientiæ prima ſupplicium*. Vide in eandem ſententiam lib. 1. de nuptiis & concupiſcentia cap. 6. & lib. 5. in Julian. cap. 3.

Quarta objectio, Juſtitiæ originalis privatio eſt cauſa peccati originalis, ut S. Thomas docet in 1. 2. quæſt. 82. art. 2. non igitur eſt ipſum originale peccatum.

Reſpondeo, loquitur S. Thomas de cauſa formali, & ſi cauſa formalis peccati originalis eſt privatio juſtitiæ originalis, certè peccatum originale formali-
D ter in privatione juſtitiæ originalis conſiſtit, ut idem S. Thomas docet in eadem quæſt. art. 3.

Quinta objectio, Juſtitia originalis non reſtituitur in Baptiſmo, ut notum eſt; igitur aut Baptiſmus non tollit originale peccatum, aut peccatum originale non eſt privatio juſtitiæ originalis.

Reſpondeo, Non reſtituit Baptiſmus omnia quæ ad originalem juſtitiam pertinebant: tamen abſolutè dici poteſt, originalem juſtitiam reſtituere; quia reſtituit illud donum, quatenus mentem convertebat ad Deum, & ſubjectam faciebat Deo. Id enim propriè dicebatur juſtitia, & ejus privatio propriè dicitur injuſtitia.

Digitized by Google

illud : *Angeli eorum in* [illegible] *faciem pa-tris mei, qui in cœlis eſt*, *Matth.* 18. Et illud : *Scimus quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt* 1. *Joan.* 3. Et illud : *Hæc eſt autem vita æterna, ut agnoſcant te ſolum Deum verum &c.* *Joan.* 14. Itaque Pelagiani non vitam æternam ſimpliciter, ſed, ut Auguſtinus loquitur, *quandam ſuam vitam æternam*, infantibus non baptizatis promittebant.

Ad quem errorem proximè acceſſiſſe videntur, Ambroſius Catharinus in lib. de ſtatu puerorum ſine Baptiſmo decedentium; Albertus Pighius in prima controverſia; & Hieronymus Savonarola in lib. de triumpho crucis. Docent enim infantes ſine Baptiſmo morientes, futuros poſt judicium beatos naturali beatitudine, & in quodam veluti paradiſo terreſtri perpetuò, fœliciterque victuros.

B

Tertia ſententia jam aliquanto ſeverior, docet parvulos ſine Baptiſmo decedentes damnari apud inferos æterna morte, ſed tamen ſic puniri carentia viſionis Dei, quæ dicitur pœna damni, ut nullum patiantur omnino dolorem, neque internum, neque externum. Ita docet S. Thom. in quæſt. 5. de malo art. 1. 2. & 3. & tum ipſe, tum alii aliquot Scholaſtici Doctores in 2. Sent. diſt. 33.

C

Quarta ſententia ſuperiore adhuc ſeverior liberat quidem parvulos ejuſmodi à cruciatu ignis & vermis, de quo legimus Marci nono : *Vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur*; quæ propriè dicitur pœna ſenſus, ſed non eos liberat ab interno dolore, qui ſequitur ex amiſſa beatitudine ſempiternæ fœlicitatis. Ita docet Petrus Lombardus in 2. lib. ſent. diſtinct. 33. lit. E. Eumque nonnulli alii ſecuti ſunt, ut referunt S. Thomas, S. Bonaventura, Gregorius Ariminenſis, & alii in commentar. ejuſdem loci.

D

Quinta ſententia ſeveriſſima, atque extrema, docet, parvulos propter originale peccatum utroque pœnæ genere, damni ſcilicet & ſenſus, in gehenna perpetuò cruciari : in hanc ſententiam ſatis apertè propendet Gregorius Ariminenſis in 2. ſentent. diſtinct. 33. quæſt. 3. & Joannes Driedo in 1. lib. de gratia & libero arbitrio tract. 3. cap. 2.

Hæretici noſtri temporis extremis ſententiis maximè delectantur, & ideò parvulos non baptizatos, aut in cœlo cum beatis locant, ut diximus de Zvinglio & Calvino; aut igni ſempiterno illos addicunt. Quod manifeſtè colligitur tum ex Luthero, Melanchthone & aliis, qui, ut oſtendimus libro ſuperiore, peccatum originale cum actuali confundunt : tum ex Tilmanno Heſhuſio, qui in lib. de

E

ſexcentis erroribus Pontificiorum, tit. de peccato num. 13. numerat inter errores ſententiam illam Scholaſticorum, quæ docet, parvulos ſine Baptiſmo decedentes, pœnam damni, non ſenſus apud inferos eſſe paſſuros, nunc prædictas ſententias paulò diligentius excutiemus.

Variæ ſententiæ de pœna peccati originalis poſt hanc vitam.

RESTAT ultima Diſputatio de malis conſequentibus originale peccatum; quorum Alia patiuntur homines, ſi in infantia, peccato nondum remiſſo, fortè rapiantur : Alia tolerare coguntur, ſi diutius hanc vitam ducant, ſive peccatum dimiſſum fuerit, ſive non fuerit. Ac, ut incipiamus ab iis qui ſine Baptiſmo in infantia de hac vita decedunt, neque reatum alium ſecum ferunt, niſi peccati originalis : Quinque numerantur ſententiæ de ſupplicio ejuſmodi infantium, quæ paulatim à ſumma lenitate ad ſummam ſeveritatem deſcendunt.

Prima ſententia eorum fuit, qui regnum cœlorum infantibus non baptizatis promittere audebant, etiamſi non negarent eos in peccato originali conceptos & natos. Ita ſenſit quidam Vincentius, quem refellit ſanctus Auguſtinus in lib. 1. de origine animæ cap. 9. & lib. 3. cap. 13. In eundem errorem incidit noſtro ſæculo Zuvinglius in declarat. de pec. orig. ad Urbanum Rhegium, ubi docet, probabile eſſe, per Chriſtum univerſam naturam humanam ita eſſe reſtitutam, ut etiam filii infidelium ſine Baptiſmo decedentes ſalventur. Id autem non ſolùm probabile, ſed etiam certum eſſe de filiis fidelium: quem errorem, quod attinet ad filios fidelium, ſequuntur multi ſectariorum, ut Bucerus, Martyr, Calvinus, quos refutavimus in libro de Baptiſmo cap. 4.

Altera ſententia paulò quidem minus liberalis, ſed tamen valdè mitis, fuit eorum, qui parvulos non baptizatos excludebant à regno cœlorum, & vita beata Sanctis promiſſa. Tamen eis dabant vitam æternam & naturalem beatitudinem ſine ulla moleſtia, aut dolore, extra regnum Beatorum, & procul à carcere damnatorum, hoc eſt, in loco medio inter gehennam & cœlum, qualis locus vix poteſt fingi alius quàm terræ convexum. Ita ſenſiſſe olim Pelagianos docet S. Auguſtinus in lib. de hæreſibus cap. 88. *Nam*, inquit, *etiamſi non baptizentur, promittunt eis extra regnum quidem Dei, ſed tamen æternam & beatam quandam vitam ſuam.*

Quòd autem per regnum Dei intelligat Auguſtinus non ſolùm domum cœleſtem, ſed etiam viſionem Dei, & quòd Pelagiani non promiſerint parvulis non baptizatis vitam æternam ſupernaturalem, quæ conſiſtit in viſione Dei, ſed ſolùm vitam æternam, ſive beatitudinem naturalem, perſpicuum eſt ex lib. 5. in Julianum cap. 8. ubi, Auguſtino teſte, Pelagiani alienabant parvulos non baptizatos à vita Dei cùm alienarent à regno Dei. Quid eſt autem vita Dei, niſi viſio Dei? Sed neque ipſum regnum cœlorum in Scripturis aliud ſignificat, niſi fœlicita-

CA-

Digitized by Google

multum autem nobis obeſſe, ſi ob inutilem miſericordiam erga defunctos, pertinaciter aliquid contra Scripturas, aut Eccleſiam defendamus; idcirco non affectum quendam humanum, quo plerique moveri ſolent, ſed Scripturæ, Conciliorum & Patrum ſententiam conſulere & ſequi debemus.

Quod igitur attinet ad beatitudinem cœleſtem & vitam æternam in regno cœlorum, extat clariſſima Domini ſententia Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto non poteſt introire in regnum Dei*: ad quam rem confirmandam multa protulimus tum in lib. de Baptiſmo cap. 4. tum in 1. lib. de peccat. orig. c. 14. ad quæ loca, ne fruſtra eadem repetamus, lectorem remittimus. Quod autem ejuſmodi parvuli abſolutè damnati & miſeri, & ne naturali quidem beatitudine beati ſint, his argumentis probamus.

Primum argumentum ex teſtimoniis divinarum literarum ducitur, Joan. 3. *Sicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Et infrà: *Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui autem incredulus eſt filio, non videbit vitam, ſed ira Dei manet ſuper eum*. Jam cùm parvuli non baptizati nullo modo reſpiciant in ſerpentem, ideſt, non credant in Chriſtum, neque per ſe, neque per alios, neque actu, neque habitu, quid ſequitur, niſi ut non habeant vitam æternam, ut pereant in æternum, ut non videant vitam, ut ira Dei maneat ſuper illos. Rectè enim animadvertit S. Auguſtinus ſerm. 14. de verb. Apoſt. non eſſe dictum: *Ira Dei veniet ſuper eos*, ſed, *manet ſuper eos*, ut intelligeremus, fidem in Chriſtum neceſſariam eſſe, non ſolùm, ne incidamus in iram Dei, ſed etiam ut liberemur ab ira, in quam incidimus per inobedientiam primi hominis. De qua dictum eſt ab Apoſtolo ad Epheſ. 2. *Eramus enim & nos natura filii iræ, ſicut &c.*

His accedit illud ejuſdem Apoſtoli ad Rom. 5. *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem*. Sunt igitur parvuli ſine Baptiſmo decedentes, ſecundùm Scripturas à Deo condemnati, & iratum contra ſe Deum habent, & non videbunt in æternum vitam beatam ac fœlicem, nam corporalem quidem vitam in communi reſurrectione percipient, ſed non dicentur reſurgere ad vitam, ſed ad mortem, qui ideò reſurgent, ut perpetuò ſint miſeri: & non eſt vera vita, niſi ubi fœliciter vivitur, ut S. Auguſtinus docet in Enchirid. cap. 92.

Denique in Apocal. cap. 20. *Beatus, & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem*. Et infrà: *Qui non eſt inventus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis*. At parvuli non baptizati non habent partem in reſurrectione prima, nec ſunt ſcripti in libro vitæ, igitur in

Concilium Florentinum in ult. ſeſſ. *Illorum*, inquit, *animas, qui in actuali mortali peccato, vel ſolo originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas.*

Concilium Tridentinum ſeſſ. 5. conſentaneè ad antiquiora Concilia, diſertis verbis docuit, parvulos ſine Baptiſmo ad vitam æternam non pervenire.

Tertium argumentum ſumitur ex teſtimoniis ſummorum Pontificum. S. Innocentius I. in epiſtol. ad Concilia Carthaginenſe & Milevitanum, quæ ſunt apud Auguſtinum 91. & 93. dum approbat decreta illorum Conciliorum, ſimul reprobat Pelagianorum hæreſim.

S. Siricius in epiſt. 1. ad Himerium cap. 2. docet, infantes in periculo vitæ conſtitutos, continuò baptizari debere, & rationem reddens ait: *Ne regnum perdant & vitam.*

S. Leo Papa in epiſt. 86. ad Nicetam jubet, Pelagianos ad Eccleſiam redire volentes, non eſſe recipiendos, niſi prius ſuos anathematizent errores, & inter cæteros, quòd pueri ſine Baptiſmo de ſæculo exeuntes, non poſſint damnari.

S. Gregorius lib. 9. Moral. cap. 16. *Nonnulli*, inquit, *prius à præſenti luce ſubtrahuntur, quàm ad perferenda bona malave merita activa vitæ perveniant. Quos quia à culpa originis Sacramenta ſalutis non liberant, & hic ex proprio nihil egerunt, & illuc ad tormenta perveniunt*. Et infrà: *Perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccaverunt.*

Joannes Papa, ut habetur 30. quæſt. 1. canon. ad limina, laudat quendam laicum, qui neceſſitate cogente proprium filium baptizavit: *Quoniam* (ut ipſe loquitur) *ne animam perpetua morte pereuntem dimitteret, ſacri unda Baptiſmatis lavit, ut eum de poteſtate auctoris mortis, & tenebrarum eriperet, & in regnum Chriſti jam regnaturum ſine dubitatione tranſmitteret.*

Quartum argumentum à teſtimoniis Patrum, S. Auguſtinus in epiſt. 106. ad Paulinum: *Nempe*, inquit, *aliquando fatebuntur, parvulos non baptizatos vitam habere non poſſe, ac per hoc quoslibet tolerabilius omnibus qui etiam propria peccata committunt, tamen æterna morte mulctari*. Et lib. 1. de orig. animæ cap. 9. *Non baptizatis parvulis nemo promittat inter damnationem regnumque cœlorum quietis vel felicitatis cujuslibet, atque ubi libet quaſi medium locum; hoc enim eis hæreſis Pelagiana promiſit*. Et lib. 2. c. 12. *Novellos hæreticos Pelagianos juſtiſſimè Conciliorum Catholicorum, & ſedis Apoſtolicæ damnavit auctoritas, eò quòd auſi fuerint non baptizatis parvulis dare quietis & ſalutis locum, etiam præter regnum cœlorum*. Et lib. 1. de peccat. mer. & remiſſ. c. 23. *Nulla ſalus æterna, præter Baptiſmum Chriſti, promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura divina hu-*

Digitized by Google

damnatio retinet.

Auctor ſermonum de operibus Cardinalibus Chriſti, qui falsò inſcribuntur Cypriano, cùm ſint auctoris antiqui & docti, ſed Cypriano, immò & Auguſt. ſine dubio poſterioris, in ſerm. de circumciſione, loquens de pœna peccati originalis: *Supererat*, inquit, *poſt mortem carnis, anima labor & afflictio ſpiritus: nec poterat ulla ratione abſolvi illa damnatio, niſi morti omnium vita omnium ſubveniret, & pro generali morbo gratia Dei ſingulare propinaret Antidotum*.

Venerabilis Beda in comment. cap. 14. Joan. *Reſpuendi*, inquit, *ſunt à corde Chriſtiano, qui putant ideò dictum multas eſſe manſiones, quia extra regnum cœlorum erit aliquid, ubi beatè maneant innocentes, qui ſine Baptiſmo ex hac vita migrarunt. Quia ſine illo in regnum cœlorum ingredi non potuerunt*.

S. Anſelmus in lib. de conceptu virginali cap. 27. *Si originale*, inquit, *peccatum eſt aliquod peccatum, neceſſe eſt omnem hominem in eo natum, illo non dimiſſo damnari*.

S. Bernardus in epiſt. 191. ad Innocentium, propè finem, dicit, *Infantes perire ſi non baptizentur*.

Quintum argumentum ſumi poteſt ex rationibus quæ in ſcripturis & Patribus fundamentum habent. Prima ratio parvuli non baptizati, tum in hac vita, tum in alia ſunt captivi, & in poteſtate diaboli: non igitur Beati, ne naturali quidem beatitudine, ſed abſolutè infœlices & miſeri. Et quidem quod infantuli, niſi baptizentur, ſint in poteſtate diaboli & captivi, certiſſimum eſt. Nam Apoſtolus ad Col. 1. dicit: *Nos per Chriſtum eripi de poteſtate tenebrarum*. Ex quo ſequitur, ut ante Baptiſmum ſimus omnes ſub poteſtate tenebrarum. Quare Act. 26. Chriſtus ipſe dicit, ſe mittere Paulum *ad gentes & populos, ut aperiat oculos eorum, & convertantur de tenebris ad lucem, & de poteſtate Sathanæ ad Deum*. Et Lucæ 11. comparat Dominus Sathanam *forti armato cuſtodienti atrium ſuum*. Et Joan. 12. *Nunc*, inquit, *princeps hujus mundi ejicietur foras*. Hanc autem diaboli expulſionem in parvulis fieri per Baptiſmum, docent exorciſmi & exſufflationes, quarum in Eccleſia ſemper fuit uſus.

S. Auguſtinus lib. 1. de pec. merit. & remiſſ. cap. 34. *Vellem*, inquit, *aliquis iſtorum, qui contraria ſapiunt, mihi baptizandum parvulum adferret. Quid in illo agit exorciſmus meus, ſi in familia diaboli non tenetur?* Et lib. 2. de pec. orig. cap. 40. *Ipſa*, inquit, *ſancta Eccleſia Sacramenta ſatis indicant, parvulos à partu etiam recentiſſimos per gratiam Chriſti de diaboli ſervitio liberari*. Et infrà: *Non ſolùm ætate majores, ſed etiam puſillos eruit à poteſtate tenebrarum*. Et lib. 6. in Julian. cap. 2. *Verum eſt*, inquit, *quod antiquitus veraci fide Catholica prædicatur & creditur, per Eccleſiam totam: quòd filios fidelium, nec exorcizaret, nec exſufflaret, ſi non eos de poteſtate tenebrarum, & à principe mortis erueret: quod in libro meo, cui tu velut reſpondes, à me poſitum eſt. Sed id tu commemorare timuiſti, tamquam ipſe ab orbe toto exſufflandus eſſes, ſi huic exſufflationi, qua princeps mundi, & à parvulis ejicitur foras, contradicere voluiſſes*. Et eodem lib. cap. 8. *Hoc ergo generi humano inflictum vulnus à diabolo, quidquid per illud naſcitur, cogit eſſe ſub diabolo*.

baptizandi infantuli non ob aliud exſufflantur, niſi ut ab eis princeps mundi mittatur foras, à quo neceſſe eſt vaſa iræ poſſideantur, cùm in Adam naſcuntur, ſi in Chriſto non renaſcantur, & in ejus regnum per gratiam facta vaſa miſericordiæ transferantur.

Similia invenies in omnibus Patribus, & in ipſis etiam Pontificum decret. ut in epiſt. Celeſt. ad Gallos, in epiſtola Zozimi ad omnes Epiſcopos; in epiſt. Joan. Papæ, apud Gratianum 30. quæſt. 1. can. Ad limina.

Ex quibus apparet omnino improbabiliter, ne quid gravius dicam, ſcripſiſſe Ambroſ. Cathar. in lib. de ſtatu puerorum ſine Baptiſmo decedentium, parvulos ejuſmodi, poſt diem judicii non fore amplius ſub diaboli poteſtate. Quoniam, ut ipſe ait, etiam pro illis diabolus ejectus erit foras. Nam, ut jam ex S. Auguſt. audivimus, ſecundùm fidem univerſæ Eccleſiæ non eruuntur infantes de poteſtate Sathanæ, neque ejicitur diabolus foras, niſi per regenerationem, quæ eſt in Chriſto: & neceſſe eſt vaſa iræ eſſe ſub diabolo, niſi per gratiam Dei in regnum Chriſti, facta vaſa miſericordiæ, transferantur.

Quis autem negat, niſi manifeſtus hæreticus, parvulos in peccato decedentes, numquam per Chriſtum regenerandos, neque in ejus regnum ullo unquam tempore transferendos? Quid, quod idem S. Auguſt. diſertis verbis ſcribit, etiam poſt judicium parvulos ſub diaboli poteſtate futuros? Nam in lib. 1. de nupt. & concup. c. 23. cùm dixiſſet: *Hoc generi humano inflictum vulnus à diabolo, quidquid per illud naſcitur, cogit eſſe ſub diabolo*. Et paulò poſt: *Non itaque tenet homines diabolus, ſive majoris, ſive infantilis ætatis, propter quod homines ſunt, ſed propter quod immundi ſunt &c.* Subjungit: *Majores quidem pœnas ultimo judicio, quanto eſt immundior, ipſe paſſurus, verumtamen & quibus in illa damnatione tolerabilius erit, huic ſunt ſubditi veluti principi auctorique peccati, quia nulla erit damnationis cauſa niſi peccatum*. Igitur parvuli non baptizati, cùm ſemper captivi ſub principe diabolo futuri ſint, non beati, ſed miſeri dicendi ſunt.

Altera ratio ſumitur ex loco, in quo parvuli degunt, & ſemper degent, ſiquidem locus eorum eſt carcer inferni, locus horridus ac tenebricoſus, in quo qui degent, ſine dubio beati eſſe non poterunt, cùm beatitudo definiatur ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus. Locum autem talium infantium eſſe carcerem inferni, docent in primis ferè omnes Theologi Scholaſtici, S. Thomas, S. Bonaventura, Scotus, Durandus, Richardus, Capreolus, & alii in 2. ſent. diſt. 33. vel in 4. diſt. 45. & præterea Alexand. Alenſ. in 2. part. Summæ, quæſt. 122. membro 10. §. 1. & Albertus in 2. part. Summæ quæſt. 113.

Hoc ſolum inter veteres iſtos Theologos intereſt, quòd alii conſtituunt infantes in parte inferni altiore, quam limbum puerorum appellant, alii cum cæteris damnatis eos locum habere pronunciant. Docent hoc idem Patres Concilii Florent. in decret. quod habetur in ult. ſeſſ. ubi ſimpliciter definiunt, animas eorum qui in ſolo peccato originali, vel mortali actuali decedunt, in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas.

Ne-

Digitized

ſententiam, ubi ait: Qui non eſt mecum, contra me eſt. Et ſerm. 14. de verb. Apoſt. non longè ab initio: *Nullus, inquit, relictus eſt medius locus, ubi ponere queas infantes. De vivis & mortuis judicabitur, alii erunt ad dexteram, alii ad ſiniſtram, non novi aliud. Si ergo dextera erit, & ſiniſtra, & nullum medium locum in Evangelio novimus, ecce in dextera regnum cœlorum eſt. Percipite, inquit, regnum: quod ibi non eſt, in ſiniſtra eſt. Quid erit in ſiniſtra? ite in ignem æternum.*

Auctor hypognoſtici, qui vel eſt Auguſtinus, vel alius omnium conſenſu antiquus & doctus lib. 5. ultra medium. Primum, inquit, *locum, fides Catholicorum divina auctoritate regnum credidit eſſe cœlorum, unde, ut dixi, non baptizatus excipitur:* Secundum, *gehennam, ubi omnis apoſtata, vel à Chriſti fide alienus, æterna ſupplicia experietur.* Tertium, *penitus ignoramus; immò non eſſe in Scripturis ſanctis invenienus: finge Pelagiane, locum ex officina perverſi dogmatis tui, ubi alieni à Chriſti gratia vitam requiei, & gloria poſſidere parvuli poſſint.*

S. Fulgentius in lib. de fide ad Petrum cap. 27. inter regulas fidei numerat, quòd parvuli ſine Baptiſmo decedentes in gehenna locum perpetuum ſint habituri.

Venerabilis etiam Beda loco citato in comment. cap. 14. Joan. repellendum dicit eſſe à corde Chriſtiano, quòd ſit aliqua manſio beatitudinis extra regnum cœlorum.

Accedat poſtremò etiam ratio, quæ non obſcurè docet, infantes, qui non erunt in cœlo, non alium locum habituros, quàm inferorum ſubterraneas ſedes. Siquidem omnino credibile eſt, poſt ultimi judicii diem, elementum aquæ, ad locum ſuum naturalem eſſe rediturum, totamque terram undique coöperturum: nam ut Theologi Doctores communi conſenſu docent in 4. ſentent. diſt. 47. poſt diem judicii nullæ erunt amplius plantæ, nulla animantia, nulla corpora mixta, hominibus dumtaxat exceptis. Neque enim perpetuò duratura ſunt, niſi quæ vel in toto, vel ex parte incorruptionem ab ipſa natura ſortita ſunt. Ejuſmodi autem ſunt primùm corpora cœleſtia, quæ & ſecundùm totum, & ſecundùm partes incorruptibilia ſunt. Deinde elementa quæ ſecundùm totum, licèt non ſecundùm partes à natura incorruptionem habent. Denique homines, qui ſecundùm partem, quæ eſt anima rationalis, non ſecundùm totum immortales ſunt; cætera corpora ſunt omnia tum in toto, tum in partibus corruptibilia.

Quare cùm aqua initio mundi totam ambiret terram, ut natura ejus poſtulare videbatur, ac deinde juſſu Dei in locum unum congregata fuerit, ut eſſet locus in terra generationi animantium & plantarum, certè generatione iſta ſublata ratio ipſa & natura re-

ſcientia, quia neque eam bonis operibus meruerunt, neque gratis eis donabitur, cùm poſt mortem non ſit tempus gratiæ, ſed judicii, & ipſi prætérea ſint vaſa iræ, non miſericordiæ. Quod autem attinet ad acquiſitionem proprio labore, non poterit ea non eſſe valdè tenuis & exigua, cùm neque in hac vita didicerint aliquid, & in alia clauſi perpetuò futuri ſint in carcere tenebricoſo, ubi miniſterio ſenſuum parum admodum juvari poterunt.

C Sed fortaſſe animæ illorum, dum uſque ad diem judicii à carnis onere liberæ ſunt, ſapientia & ſcientia repleri poterunt. Non ita eſt, nam ut rectè ſcribit S. Thomas in 1. parte quæſt. 89. art. 1. & ſeq. animæ ſeparatæ, ſi privilegium abſit, intelligunt quidem aliquid, ſed valdè imperfectè & confuſè, & ideò naturaliter corpori uniuntur, ut eo tamquam inſtrumento utantur ad res perfectè diſtinctèque intelligendas.

Eadem ratio eſt de virtutibus moralibus, quarum perfectio ad naturæ fœlicitatem neceſſaria eſt. Nam ut ex hac vita diſcedunt infantes ſine vitiis & virtutibus poſitivis, cum ſola habituali averſione à Deo, ita ſemper erunt averſi habitualiter à Deo, neque proficient in virtutibus, niſi fortè admodum imperfectè pro
D ratione imperfectæ cognitionis, quam in eo ſtatu, ut diximus, aſſequentur.

Quartam rationem adjungere placet propriè adverſus Pighium & Catharinum ex abſurdo, quod ex eorum opinione conſequitur. Nam ſi verum eſſet, quod ipſi ſcribunt, parvulos cum originali peccato decedentes, non ſolùm cariturosomni dolore, tum interno, tum externo, ſed etiam beatos ac fœlices in quodam veluti terreſtri paradiſo perpetuò vitam acturos, plenos ſapientia & virtutibus ſua ſorte optimè contentos, Deum toto corde diligentes & laudantes, Angelorum denique conſortio & revelationibus ſæpè fruentes, ſi hæc, inquam, vera eſſent, ſequeretur
E infantes melioris conditionis eſſe, quia peccaverunt in Adamo, quàm ſi in puris naturalibus deceſſiſſent. Non enim tanta debentur hominibus in puris naturalibus in infantia decedentibus. Itaque parvuli iſti præmium ex peccato referrent.

Sequeretur deinde parvulos debere baptizari ut adoptionem divinam adepti admittantur ad regnum cœlorum, non aut quia periculum ſit ne damnentur & pereant. Nihil enim eis adeſt mali præter carentiam viſionis Dei, & nihil eiſdem boni deeſt, niſi viſio Dei, hoc eſt poſſeſſio regni cœleſtis.

Atqui hæc eſt ipſa hæreſis Pelagiana, nam ut ſanctus Auguſtinus teſtatur in lib. 1. de origine animæ c. 9. non timebant Pelagiani parvulis damnationem, ſi non baptizarentur, ſed à regno excluſionem; ubi per damnationem non intelligit Auguſt. excluſionem

Digitized by Google

mus, non tantum ut à regno Dei non excludantur, ſed etiam ut à peccato liberati, à poteſtate Sathanæ, & ab inferni carcere pariter liberentur, & vitam, ac requiem percipiant ſempiternam.

CAPUT III.

Reſpondetur ad objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.

SED operæ pretium erit reſpondere ad objectiones aliquas Ambroſii Catharini, quas ille opponendas putavit doctrinæ veterum Patrum, quam nos cap. ſuperiore defendimus. Omittam argumenta, quibus ille probare nititur, parvulos non puniendos igne gehennæ (id enim etiam nos probabimus in ſequenti capite) & ea ſolùm adducam, quibus effeciſſe ſe putat, parvulos non ſemper futuros in damnatione mortis, nec ſemper habituros ſedem in locis ſubterraneis, & denique fœlicem, ac beatam vitam acturos extra regnum cœlorum.

Prima igitur ejus objectio talis eſt: *Quòd*, inquit, *æterna damnatio non ſit ſecundùm omnem pœnam, factum eſt per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui venit peccatum illud ſufferre, ſicut enim dictum eſt à Paulo; ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem; ſic & ab eodem dictum eſt, ita & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ. Non quòd velim dicere, quòd ii pueri, niſi applicetur eis vita per Jeſum Chriſtum in Sacramento, juſtificentur ad vitam æternam. Abſit hæreſis, ſed non perpetuæ ſubdentur condemnationi mortis; quia & pro illis ultimo loco inimica deſtruetur mors, neque ſub diaboli perpetuò poteſtate erunt. Quia & pro illis ejectus erit diabolus foras in die noviſſimo, ut nihil juris habeat ulterius in illos. Illa ergo damnatio ob illud peccatum non erit perpetua.*

Reſpondeo, hæc argumentatio Catharini, Primùm repugnat expreſſis teſtimoniis Patrum, quæ in cap. ſuperiore citavimus. Deinde ſequitur ex ea, ut ſi damnatio parvulorum non ſit æterna, eadem ratione damnatio majorum non videatur æterna. Nam quod ipſe dicit, Chriſtum veniſſe, ut tolleret peccatum originis, & propter Chriſti juſtitiam omnes juſtificari, & in noviſſimo die inimicam mortem perituram, & diabolum foras ejiciendum, æquè valet in majoribus ac parvulis. Chriſtus enim venit omnia peccata tollere: *Dedit enim ſemetipſum redemptionem pro omnibus*. 1. Timot. 2. *Et ipſe eſt propitiatio pro peccatis totius mundi*. 1. Joan. 2. propter ejus juſtitiam omnes non ſolùm parvuli, ſed etiam adulti juſtificabuntur. Nam judicium quidem ex uno, delicto videlicet, in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in juſtificationem, inquit Apoſtolus ad Rom. 5. & inimica deſtruetur mors, pro omnibus omnino non ſolùm parvulis, ſed etiam majoribus; omnes enim reſurgent, etiam graviſſimi peccatores. Denique & diabolus ejicietur foras, ſed Scriptura nuſquam indicat, eum deinceps habiturum poteſtatem in majores, non autem in parvulos.

Itaque ſi concluſio illa, damnationem videlicet tollitur hoc peccatum, quia non applicatur eis pretium redemptionis. Inſtrumentum enim applicationis pro parvulis nullum eſt, præter Baptiſmum; pro-
B inde ſine Baptiſmo decedentes, expertes ſunt redemptionis.

Quod addit, ſcriptum eſſe, *Per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ*; veriſſimum quoque eſt: ſed intelligitur ex communi Catholicorum ſenſu atque conſenſu, non in omnes ſimpliciter, ſed in omnes, qui ex Chriſto per Baptiſmum renaſcuntur. Sicut enim omnes, qui naſcuntur ex Adamo, damnantur; ita omnes qui renaſcuntur in Chriſto, juſtificantur; quare ad parvulos non baptizatos nihil hoc teſtimonium pertinet.

At in noviſſimo etiam pro parvulis inimica deſtruetur mors. Si hic locus de reſurrectione ſimpliciter intelligatur: deſtruetur quidem mors pro omnibus dam-
C natis, quia omnes reſurgent, ſed non propterea deſinent eſſe in morte æterna: nam reſurgent non ad reſurrectionem vitæ, ſed ad reſurrectionem judicii, ut Dominus dicit Joan. 5. hoc eſt, reſurgent, ut miſeri ſemper in damnatione vivant, & ut mors eorum numquam moriatur.

Sin autem, quod probabilius videtur, verba illa, *Inimica deſtruetur mors*, intelligantur de reſurrectione ad veram vitam, nihil hæc promiſſio ad parvulos pertinet. Reſurrectio enim ad veram vitam, fidelium tantùm erit atque Sanctorum, ut S. Auguſtinus affirmat in epiſt. 146. ad Coſentium, qui etiam in epiſtol. 28. ad Hieron. parvulos in eorum numero ponit, qui reſurgent non ad reſurrectionem vitæ, ſed
D ad reſurrectionem judicii, ideſt, damnationis.

Denique quod affert Catharinus de ejectione diaboli, nihil omnino probat; nam ut ſuprà oſtendimus multis teſtimoniis, diabolus non ejicitur foras, niſi per Baptiſmum, cujus rei ſignum eſt, quòd in univerſa Eccleſia ex antiquiſſima traditione parvuli baptizandi exorcizantur & exſufflantur.

Altera objectio Catharini pugnat pro tertio loco infantibus aſſignando, ex cap. 12. Daniel. ubi ſic legimus: *Et multi de his, qui dormiunt in terra pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium, ut videant ſemper*. Attendite, inquit Catharinus, *non dicit, omnes qui dormiunt, ſed multi de his qui dormiunt, ut clarè innuat, ſupereſſe aliquos dormientium, qui nec in
E vitam æternam, nec in opprobrium æternum vigilaturi ſunt. Hi autem quinam eſſe poſſunt, niſi pueri iſti? Alioqui dent nobis contradicentes, quinam hi ſint. Certè hic locus irrefragabiliter contra eos concludit.*

Reſpondeo, S. Auguſtinus lib. 20. de civ. Dei c. 23. & Theodoret. in comment. hujus loci, nos admonent, vocem illam, *multi*, poſitam eſſe hoc loco pro voce, *omnes*, quia re vera multi erunt, qui reſurgent, cùm omnes reſurgent. Simile eſt illud ad Roman. 5. *Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi*. Quos multos vocavit, etiam omnes vocat, cùm ait: *In quo omnes peccaverunt*. Et: *Per unius delictum in omnes homines in condemnationem*. Simile eſt etiam quod habetur Gen. 17. *Patrem multarum gentium conſtitui te*. De quibus gentibus rurſus dicitur cap. 18. & 22. *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes terræ*.

Adde

cur non potiùs fateamur, quod Auguſtinus humani aliquid paſſus eſt, & exceſſit in dogmate?

Reſpondeo, S. Auguſtinus in lib. ad Renatum, qui eſt primus de origine animæ, cap. 9. non dicit, eſſe Pelagianam hæreſim, aſſignare parvulis medium locum inter Gehennæ ſupplicium & cœlorum regnum, ſed inter damnationem regnumque cœlorum. Parvulos autem verè eſſe damnatos, ac per hoc non habere medium locum inter damnationem, regnumque cœlorum, non ſolùm Apoſtolus dicit ad Rom. 5. & omnis ſchola contra Pelagianos defendit, ſed ipſe etiam Catharinus in illo ipſo ſuo libello confirmat. Sic enim loquitur in reſponſione ad primum argumentum: *Fateor*, inquit, *quod nemo ſecundùm fidem negare poteſt, omnes in Adam peccaſſe, & ideò pueros omnes illud vitium contrahere, ac ſecum ferre damnationem.*

Sed eſto, ſcripſiſſet Auguſtinus in libro ad Renatum, non poſſe aſſignari parvulis medium locum, niſi ex ſententia Pelagianorum, inter gehennæ ſupplicium, & cœlorum regnum; quod verè ſcripſit in ſerm. 14. de verbis Apoſtoli, & alibi: non propterea conſequens erit, ut omnis ſchola hæreſim Pelagianam defendat. Nam tametſi Theologi Scholaſtici in eo ferè conveniant, ut parvuli ſine Baptiſmo decedentes non patiantur pœnam ſenſibilem ignis corporalis; tamen apertè docent, ut nos ſuprà citavimus, eos in inferno eſſe, & pœnam damni perpetuò luere; ac per hoc non aſſignant illis medium locum inter gehennæ ſupplicium, & cœlorum regnum: Sed in ipſa gehenna mitiore pœna quàm cæteros puniendos eſſe confirmant. A qua ſententia ne ipſe quidem Auguſtinus multum abhorret. Non igitur Auguſtinus aliquid humani paſſus eſſe, aut exceſſiſſe in hoc dogmate cenſendus eſt; ſed illi planè humanum aliquid patiuntur, & excedunt, qui parvulos in ſuperiore parte terræ, quaſi in terreſtri paradiſo collocant, eoſque beatos ac fœlicès dicunt.

Quarta objectio: *Quia non erat conveniens*, inquit Catharinus, *ut quidquam fraudaretur ſuo fine, ideſt, ille qui ei ſecundùm naturam competit: idcircò parvulos ea manebit fœlicitas, quam homini dignum eſt competere, ut homò eſt. Ergo iſtis pueris, qui humanam naturam ſine crimine habebunt, illa, quæ humanæ naturæ convenit, & quodammodo ipſo jure debetur fœlicitas, dabitur. Noſcent ergo quatenus naturalis cognitio ſe extendere poterit, Dominum Deum & ſubſtantias ſeparatas longè ſuper omnes Philoſophos. Non enim ullum habebunt impedimentum ex corpore, neque interiùs, neque exteriùs, & in æternum viventes proficient quaſi in immenſum.*

Reſpondeo, Multa ſunt in hac ratiocinatione, quæ meritò negari & reprehendi poſſunt. Primùm, falſum eſt, non eſſe conveniens, ut quidquam fraude-

re mortale, cibo ac potu indigere, pendere à ſenſibus corporalibus, in ſcientiis acquirendis non ſine magno labore ad intelligentiam, quamvis exiguam, ac tenuem rerum incorporalium pervenire.

Quare non reſurgent parvuli, de quibus loquimur, ad vitam immortalem, quod ita poſtulat eorum natura, vel quod ipſis id valdè utile ſit futurum, ſed ut juſtitia Dei in eorum perpetua damnatione cernatur. Et ideò corpus habebunt, immortale quidem, C ſed non impaſſibile, non ſpirituale, non glorioſum: mentem quoque habebunt, non quidem actuali peccato inquinatam, ſed habitualiter à Deo averſam, nulliſque ſcientiis, aut virtutibus ornatam.

Quinta objectio: *Cùm non ſint futuri*, inquit Catharinus, *propriè exules à regno Dei, ſed relegatis magis ſimiles, probabile mihi videtur, quòd non carebunt Angelicis revelationibus & viſitationibus etiam eorum, qui erunt in cœlis, qui ſic recreabunt eos, & ſolabuntur, ut præter divinæ viſionem majeſtatis, nihil eis deeſſe intelligamus.*

Reſpondeo; Inter exulem, & relegatum ea differentia conſtituitur l. 2. ff. de pœnis, ut exules jus civitatis amittant, relegati retineant. Quare ſi parvuli non D baptizati, non exules à regno Dei, & civitate ſancta Hieruſalem cœleſti, ſed relegati dicendi ſint: id ſequetur, ut ejuſmodi parvuli, cives Sanctorum, domeſtici Dei, filii regni, & membra corporis Chriſti haberi debeant; nam cùm Eccleſia, quæ eſt in cęlis, nunc civitas ſancta, nunc domus Dei, nunc cęlorum regnum, nunc etiam corpus Chriſti eſſe dicantur, qui cives Sanctorum ſunt, iidem domeſtici Dei, filii regni, & membra Chriſti nominantur. At quis ferat Catholicus, ut homines ſine fide & Baptiſmo dicantur membra Chriſti? & filii iræ ſint filii regni? & qui ſcripti non ſunt in libro vitæ, ſint etiam poſt hanc vitam cives Sanctorum, & domeſtici Dei?

Non igitur relegatis, ſed planè deportatis ſimiles E ſunt parvuli ſine Baptiſmo decedentes, & in locis ſubterraneis longiſſimè à ſancta civitate conſtituti, neque Angelorum, neque hominum beatorum viſitatione fruuntur. Hìc planè locum habet, quod ſcribit S. Auguſtinus in lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 23. & relatum eſt in decretum de conſecratione, diſtin. 4. can. Nulla. *Nulla ex noſtro arbitrio præter Baptiſmum Chriſti, ſalus æterna promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura divina humanis omnibus ingeniis præferenda.*

Sexta objectio: *Probabiliſſimum*, inquit, *judicavi, quod quidam dicunt, habitationem eorum fore ſuper hanc terram, quia locus eſt proprius hominum, ubi contemplabuntur opera Dei. Et huc aſpexit forſan, qui dixit; Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum. Et fortaſſe hoc eſt etiam quod dixit Apoſtolus; Inſtaurata per-*

Digitized by Google

tales ſunt, & egent aere ad reſpirationem, & fructibus terræ ad alimentum, & pro hoc tempore loquitur Pſalm. *Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum*; immortalibus autem pro ratione meritorum cœlum potius, aut gehenna conveniet.

Quod autem Apoſtolus ad Epheſ. cap. 1. ſcribit, Chriſtum inſtauraſſe quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt, ſignificat per Chriſtum reparatas in cœlo Angelorum ruinas, & in terra genus humanum de captivitate redemptum. S. Auguſtinus in Enchirid. cap. 62. *In ipſo*, inquit, *inſtaurantur quæ in cœlis ſunt, cùm id, quod inde in Angelis lapſum eſt, ex hominibus redditur; inſtaurantur autem quæ in terris ſunt, cùm ipſi homines, qui prædeſtinati ſunt ad æternam vitam, à corruptionis vetuſtate liberantur.*

Alia eſt expoſitio ſancti Hieronymi in hunc locum, qui pro *inſtaurare*, legit, *recapitulare*, & ſenſum eſſe vult, in Chriſti cruce omnia myſteria diverſis temporibus prædicta, vel figurata, ad unam veluti ſummam eſſe revocata. S. Joannes Chryſoſtomus aliam adfert expoſitionem, & quidem valdè conſentaneam verbis Apoſtoli: verbum enim Græcum ἀνακεφαλαιώσασθαι, exponit, reducere ad unum caput, ut ſententia hujus loci ſit, factum eſſe per myſterium incarnationis, ut cœleſtia, & terrena, ideſt, Angeli & homines, unum caput, ideſt, Chriſtum, habere inciperent, cùm antea propter hominum peccata ſejuncta, & ſeparata eſſent à terrenis cœleſtia. Quod aliis verbis idem Apoſtolus ad Coloſſenſ. cap. 1. ſcribit, cùm ait: *Pacificans per ſanguinem crucis ejus, ſive quæ in terris, ſive quæ in cœlis ſunt.*

Septima objectio: *Eſt alia ratio*, inquit Catharinus, *per hoc non rejicienda, quam docti quidam inducere: Quoniam cùm terra hæc manſura ſit in æternum, & purgatior & pulchrior, ſicut ſcriptum eſt: Et vidi cœlum novum, & terram novam; ſicut autem cœlum non nudè pro cœlo ſumitur, abſque habitatore, ita nec terra. Et verè valdè incongruum videtur, locum talem & tantum fore perpetuò vacuum ſine habitatore; & ſimiliter terrenos homines carere habitatione ſua propria, quæ eſt terra hæc, non ſub terra manere tales, minus conveniens eorum conditioni videtur.*

Reſpondeo, terra quidem manebit in æternum, & purgatior, ſed aquis (ut ſuprà diximus) undique cooperta, & ideò non erit conveniens habitationi hominum. Porrò cœlum novum omnino ſine habitatore intelligitur, niſi quis velit poſt judicium aut dæmones, aut aves in cœlo hoc degere. Neque enim de cœlo ſydereo, ſed aereo ſermo eſt. Hoc enim cœlum innovabitur, & purgabitur, cùm, ut loquitur S. Petrus in epiſt. 2. cap. ult. *Cœli ardentes ſolventur*. Quòd ſi parum conveniens eſſet, terram perpetuò vacuam hominibus permanere, eadem ratione parum eſſet conveniens, aquam piſcibus, & aerem avibus perpetuò carituram. Denique conditioni hominum damnatorum optimè convenit locus ſub terra, ideſt, carcer, ſive ergaſtulum inferorum.

Octava objectio: *Quòd ſi nunc animæ tenentur in* Sed non ideo reſurgent, ut ibi ſint animæ, ubi fue-
B rant corpora, ſed contrà ut ibi ſint corpora, ubi fuerant animæ. Sequentur corpora ſua animas, ſive in cœlum, ſive in infernum.

Objectio Ultima, quamvis non ultimo loco poſita, ſumitur ex Auguſtino, qui in lib. 3. de libero arbitrio, cap. 23. ſic ait: *Quis novit quid parvulis, quorum cruciatibus duritia majorum contunditur, aut exercetur fides, aut miſericordia probatur, quis, inquam, novit, quid ipſis parvulis in ſecreto judiciorum ſuorum bonæ compenſationis reſervet Deus?*

Reſpondeo, Idem S. Auguſtinus in epiſt. 28. ad Hieronymum explicat hæc ſua verba, ac dicit, ea ſe protuliſſe pro infantibus baptizatis, non autem pro iis, qui ſine peccati originalis remiſſione decedunt.

C

CAPUT IV.

Refellitur quinta opinio, atque aſſeritur, parvulos ſine Baptiſmo decedentes, non puniendos pœna ſenſus, ſive ignis ſenſibilis.

EXcuſſimus primam & ſecundam ſententiam, eaſque ex divinis literis, & Eccleſiaſtica traditione refutavimus. Nunc ad aliud extremum, ideſt, ad Quintam ſententiam accedemus, quæ tantum abeſt,
D ut parvulis ſine Baptiſmo decedentibus, vitam æternam promittat, ut etiam eos omni genere pœnæ, tum damni, tum etiam ſenſus, & in animo, & in corpore puniri velit. Quæ quidem ſententia non videtur apertè ab Eccleſia Catholica reprobata; rejicitur tamen paſſim in ſcholis, & nobis etiam improbabilis eſſe videtur. Itaque ſequentibus argumentis refutari poteſt.

Primum ſumitur ex divinis literis. Legimus enim in Apocalyp. cap. 18. *Quantum ſe glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* At parvuli nulla ſe ratione glorificaverunt, neque in deliciis ullis fuerunt; nullum igitur merentur tormentum & luctum. Item Iſai. ult. & Marc. 9. conjungi-
E tur ignis cum verme: *Vermis*, inquit, *eorum non morietur, & ignis non extinguetur*. Conſtat autem parvulos nullam paſſuros pœnam ex morſu vermis, ideſt, ex conſcientia mali operis animum pungente, atque affligente; igitur credibile etiam eſt, nullam eſſe paſſuros ignis materialis pœnam.

Alterum argumentum ſumitur ex epiſtola decretali Innocentii III. Pontificis graviſſimi, atque doctiſſimi, quæ habetur in lib. 3. decretalium, tit. de Baptiſmo, & ejus effectu, cap. Majores, ubi legimus, peccati originalis pœnam eſſe carentiam viſionis divinæ, actualis autem gehennæ perpetuæ cruciatum: Quo loco per cruciatum gehennæ non poteſt intelligi niſi pœna ſenſus, quæ opponitur pœnæ damni. Neque repugnat hæc ſententia teſtimoniis Patrum, qui ſcripſerunt, parvulos æternis pœnis in gehenna torque-

gentia ſuo caruerint. De horum omnium pœna poſt hanc vitam ita pronunciat: *Exiſtimo*, inquit, *futurum, ut primi quidem cùm aliorum ſcelerum, tum etiam Baptiſmi contempti pęnas luant: alii autem pęnas quidem, ſed leviores pendant, ut qui non tam animi pravitate, quàm ſtultitia à Baptiſmo aberrarint: poſtremi denique nec cęleſti gloria, nec ſuppliciis à juſto judice afficiantur, utpote qui licèt Baptiſmo conſignati non fuerint, improbitate tamen careant, atque hanc jacturam paſſi potius fuerint, quàm fecerint. Neque enim quiſquis ſupplicio dignus non eſt, protinus honorem quoque meretur. Quemadmodum nec quiſquis honore indignus eſt, ſtatim etiam pęnam promeretur.* Non negat hic ſanctus Doctor, parvulos plecti pœna damni, ſed potiùs id fatetur, cùm ait, eos eſſe cœleſti honore indignos: negat autem eos plecti alia pœna, quæ dicitur ſenſus, quoniam ea propriè improbitati debetur, qua illi carent.

S. Ambroſius, vel quiſquis auctor fuit commentariorum in epiſtolas S. Pauli, quæ Ambroſii nomen ferunt, explicans cap. 5. ad Roman. ſcribit, nos omnes in Adamo, tamquam in maſſa, peccaſſe, & tamen paulò inferius adjungit, neminem puniri morte ſecunda in gehenna, niſi eam ſibi propriis malis actibus acquirat. Ubi cùm fateatur, omnes peccaſſe, non poteſt negare omnes quoque pariter puniendos, niſi remiſſionem obtineant: Sed certum pœnæ genus ab illis removet qui nihil propriis actibus meruerunt. Illud autem pœnæ genus non poteſt eſſe aliud, niſi pœna ſenſus.

S. Auguſtinus lib. 3. de libero arbitrio, cap. 23. *Dicunt*, inquit, *qualis in futuro judicio deputabitur, cui nec inter juſtos locus eſt, quoniam nihil rectè fecit; neque inter malos, quoniam nihil peccavit? quibus reſpondetur ad univerſitatis complexum & totius creaturæ, vel per locos, vel per tempora ordinatiſſimam connexionem non poſſe ſuperfluò creari qualemcumque hominem, ubi folium arboris nullum ſuperfluò creatur: ſed ſanè ſuperfluò quæri de meritis ejus, qui nihil meruerit, non enim metuendum eſt, ne vita eſſe potuerit media quædam inter rectè factum atque peccatum, & ſententia judicis media eſſe non poſſit, inter præmium, atque ſupplicium.*

Hanc ſententiam S. Auguſtinus nuſquam, quòd ego quidem legerim, retractavit. Et tamen ſi hoc faciendum eſſe cenſuiſſet, habuit magnam occaſionem, tum in 1. lib. Retractationum, cap. 9. ubi diligenter examinat hos libros, tum in epiſt. 28. ad Hieronymum, ubi diſputat de parte quadam hujus ipſius cap. 23. in quo habentur verba, quæ paulò ante citavimus. Neque verò in his verbis ſanctus Auguſtinus tribuit parvulis medium locum inter cœlum & infernum, ſed mediam ſententiam inter præmium, quod debetur iis, qui propria voluntate boni aliquid meruerunt, & ſupplicium, quod iis debetur, qui

parvulis morientibus ſine Baptiſmo ſententiam illam Domini: *Melius erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille*: cùm tamen ea ſententia de illis omnibus pronunciari poſſe videatur, qui ſempiterno igne in gehenna cruciantur. Deinde intelligimus, S. Auguſtinum numquam affirmare voluiſſe parvulos illos, in ſpecie, torqueri pœna ſenſus, ſed tantùm in genere pœnam aliquam ſuſtinere. Non enim dicit ſolùm, ſe definire non poſſe, quanta ſit ea pœna, quod referri potuiſſet ad ſolam magnitudinem, ſed ait: *Quæ, qua-*
C *lis, & quanta ſit, definire non poſſum.* Quæ verba ſatis apertè indicant, de ipſa ſpecie pœnæ Auguſtinum fuiſſe incertum. His accedit Petrus Lombardus cum omni ſchola Theologorum, qui in 4. ſent. diſt. 33. communi conſenſu docent, parvulos ſine Baptiſmo morientes puniri apud inferos pœna damni, non autem pœna ſenſus, ac per hoc liberos eſſe omnino à ſupplicio ignis corporalis.

Quartum argumentum ſumitur à ratione.

Prima ratio; peccatum originis non tollit in homine ordinem naturalem, ſed ſupernaturalem, converſionem videlicet ad Deum per donum gratiæ ſupernaturale: Igitur æquum eſt, ut pœna peccati originalis ſit privatio boni ſupernaturalis, qualis eſt ca-
D rentia viſionis Dei, non autem inflictio pœnæ ſenſibilis, quæ naturam ipſam lædit.

Secunda ratio, propter habitualem carentiam virtutum, & habitualem pronitatem ad vitia, nemo puniri ſolet pœna poſitiva, ac ſenſibili, ſed ſolùm propter culpam actualem, non enim ſuſpenduntur à magiſtratu, qui carent habitu juſtitiæ; vel qui proni ſunt ad furta, ſed qui re ipſa furantur: poſſunt tamen qui carent virtutibus, & è contrario proni ſunt ad mala, rejici tamquam indigni ab aliqua dignitate adipiſcenda: At peccatum originis eſt culpa ſolùm habitualis; ſunt enim infantes propter id peccatum habitualiter averſi à Deo, & habitualiter proni ad concupiſcendum contra rationem; igitur rejici
E poſſunt tamquam indigni à cœleſti beatitudine adeunda, non tamen puniri debent ſupplicio ignis, & ſulphuris, qui ſunt pœnæ ſenſibiles, ac poſitivæ.

Tertia ratio, propter originale peccatum non injungitur in Eccleſia hominibus baptizandis, quamvis adultis, ulla ſatiſfactio pœnalis; neque jubentur ejuſmodi homines propter id peccatum, ullam animo triſtitiam, doloremve concipere: igitur credibile eſt, nullam ei reſpondere ſenſibilem pœnam in ſæculo futuro, ſed carentiam tantùm, ut ſuprà dictum eſt, beatitudinis ſempiternæ.

CA-

Digitized by Google

cum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili: B Sed parvuli ſine Baptiſmo decedentes non ſunt grana in horreum inferenda, igitur paleæ ignis inextinguibilis pabulum futuræ.

Reſpondeo, hæc parabola nihil omnino ad parvulos pertinet. Siquidem area nihil eſt aliud niſi Catholica Eccleſia, in qua ſunt boni malis admixti, ut grana paleis, omnes tamen fideles, nulli infideles, ut ſanctus Auguſtinus docet in libro contra Donatiſtas, poſt collationem cap. 10. parvuli ſine Baptiſmo, non ſunt in area, ac per hoc neque inter frumenta, neque inter paleas numerantur.

Secunda objectio, Matth. 3. *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur*. At parvuli fructum bonum non fecerunt, & planè inutiles in hoc mundo fuerunt; igitur exciſi in ignem C mittentur.

Reſpondeo, loquitur Scriptura de adultis, qui fructum facere cùm poſſent, minimè fecerunt. Nam etiam arbores ante unam diem, vel alteram plantatæ non mittuntur in ignem, etiamſi fructum non ferant.

Tertia objectio, Matth. 13. *Sic erit in conſummatione ſæculi, exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio juſtorum, & mittent illos in caminum ignis*. At parvuli ſine Baptiſmo juſti non ſunt, ſed mali & peccatores.

Reſpondeo, verba citata concluſio ſunt parabolæ de ſagena miſſa in mare, bonos & malos piſces congregante. Porrò ſagena illa non mundum univer- D ſum, ſed Eccleſiam tantùm ſignificat, in qua ſunt homines boni & mali, ſed fideles & baptizati, ut S. Auguſtinus explicat lib. ſuprà citato, contra Donatiſtas, poſt collationem cap. 4. Illa igitur verba: *Separabunt malos de medio juſtorum, & mittent illos in caminum ignis*, ad infantes non pertinent, qui in ſagena Eccleſiæ numquam fuerunt.

Quarta objectio, Matth. 25. *Omnibus qui à ſiniſtris erunt*, ideſt, omnibus malis dicetur: *Ite maledicti in ignem æternum*. Judicium hoc ſine dubio univerſale erit, igitur etiam parvuli adeſſe cogentur. Non erunt autem parvuli à dextris: nam alioqui regnum cœlorum poſſiderent; erunt igitur à ſiniſtris, & ſententiam illam excipient: *Ite maledicti in ignem æternum*. E

Reſpondeo, judicium univerſale erit, & omnes omnino aderunt puſilli cum magnis, fideles cum infidelibus, juſti cum peccatoribus. Sed non eadem forma omnes judicabuntur; in Evangelio autem Matth. 25. ſolùm deſcribitur forma, qua judicabuntur ii, qui in Eccleſia ſunt, atque ita hic locus ad parvulos non pertinet, qui in Eccleſia non ſunt.

Deſcribi verò ſolùm formam judicii eorum, qui ſunt in Eccleſia, perſpicuum eſt, Primùm ex Auguſtino libro citato contra Donatiſtas, cap. 4. & libro de fide & operibus, cap. 15. & in quæſtionibus ad Dulcitium, quæſt. 1.

Deinde ex ipſis Evangelii verbis; comparat enim Dominus bonos & malos ovibus & hœdis qui in eodem grege ejuſdem paſtoris numerantur. Conſtat au-

genere dixiſſe: *Qui non crediderit, condemnabitur*. Marc. ult. Et: *Qui incredulus eſt filio, non videbit vitam*. Joan. 3. Et de parvulis: *Unius delicto in omnes in condemnationem*. Rom. 5.

At, inquies, S. Auguſtinus ſer. 14. de verbis Apoſtoli, ex hoc loco Matth. 25. probat adverſus Pelagianos, parvulos ſine Baptiſmo defunctos, ituros in ignem æternum, eò quòd ad ſiniſtram pertineant, cùm in dextera nulli ſint niſi juſti, & nullus ſit tertius locus præter dexteram & ſiniſtram. Reſpondeo, ex loco Evangelii Matth. 25. tantùm colligitur, ut diximus, forma in ſpecie, qua judicabuntur mali Catholici: tamen poteſt etiam colligi, omnes omnino peccatores futuros in ſiniſtra, & ſententiam damnationis accepturos. Nam judicium univerſale erit, & mali Catholici ideò erunt in ſiniſtra, quia ibi erunt dæmones & infideles, & omnes operarii iniquitatis. Sic enim legimus Luc. 12. *Quòd ſi dixerit ſervus ille in corde ſuo, moram facit Dominus meus venire, & cœperit percutere ſervos & ancillas, edere & bibere, & inebriari, veniet Dominus ſervi illius in die qua non ſperat, & hora qua neſcit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet*. Atque hoc ſolum probare volebat S. Auguſtinus in ſerm. 14. de verbis Apoſtoli, nimirum parvulos non habituros vitam æternam, ſed futuros in ſiniſtra, & damnandos.

Itaque cùm dicit, eos ituros in ignem æternum, accipit ignem æternum pro loco inferni, ubi eſt ignis æternus, ſive pro damnatione, non autem propriè pro certa pœnæ ſpecie, ſive qualitate, nam diſertis verbis lib. 5. in Julianum, cap. 8. ſcripſit, ſe definire non poſſe qualis, & quanta ſit futura pœna, qua plectentur parvuli, ſine Baptiſmo Chriſti morientes.

Quinta objectio, Apocalyp. 20. *Beatus & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem*. Et infrà, ut etiam cap. 21. *Mors ſecunda* dicitur eſſe *ſtagnum ignis, & ſulphuris*. At parvuli non habent partem in reſurrectione prima: igitur in eis poteſtatem habet mors ſecunda, quæ eſt, ut diximus, ſtagnum ignis & ſulphuris. Rurſus in eodem cap. 20. deſcribitur univerſale judicium, in quo judicabuntur omnes, puſilli & magni, ſecundùm opera ipſorum, & tandem concluditur his verbis: *Qui non eſt inventus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis*. Certum autem eſt, parvulos in peccato originali defunctos, non eſſe in libro vitæ ſcriptos.

Reſpondeo, poſſet fortaſſe reſponderi, in his locis Scripturam non loqui niſi de adultis, qui ſecundùm opera propria judicandi erunt. Nam in eodem cap. 20. ſcriptum eſt: *Et libri aperti ſunt, & judicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum*. Et cap. 21. declarat Scriptura, qui ſint mittendi in ſtagnum ignis, & ait: *Timidis, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure, quod eſt mors ſecunda*. Sed certè probabilius eſt, ſententias iſtas eſſe generales. Nam ideò in cap. 20. dicitur,

puſil-

ignis, nec tamen inflammandos illo igne, aut cruciandos, vel quòd ſint in parte altiore ejus loci, vel quòd ignis vim habeat eos detinendi, non tamen urendi. Siquidem ignis poſt diem judicii non habebit vim urendi, niſi ut inſtrumentum divinæ juſtitiæ, & propterea alios magis, alios minus, alios etiam nihil lædet.

Sexta objectio ex ſymbolo Athanaſii: *Omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum.*

Reſpondeo, omnes quidem reſurgent, etiam parvuli, cum corporibus ſuis, & reddent de factis propriis rationem, ſed parvuli facilè ſe expedient; dicent enim ſe nihil habere propriorum factorum. Nihil enim boni vel mali, etiam Apoſtolo teſte ad Rom. 9. ſe propria voluntate geſſiſſe. Quare, quod ſequitur: *Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala in ignem æternum*, ad eos non pertinet.

Quamvis autem non explicetur in ſymbolo, quid de iis futurum ſit, qui propria voluntate nihil peccaverunt, ſed tantùm, ut loquitur S. Cyprianus in epiſt. 8. lib. 2. contagium mortis antiquæ prima nativitate traxerunt, tamen aliunde ſcimus illos non habituros vitam æternam, & in ipſo inferno pœna mitiſſima eſſe plectendos: ſicut è contrario non explicatur in ſymbolo quid futurum ſit de parvulis baptizatis, qui nihil boni propria voluntate fecerunt, ſed per alios tantùm profeſſi ſunt, & in Chriſtum ſe credere, & Sathanæ renunciare, & per Baptiſmum Chriſtum induerunt: tamen aliunde ſcimus eos fratres Chriſti eſſe effectos, & per hoc hæredes, *hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti*. Sed profectò veriſimilius eſt ſymbolum univerſalem doctrinam tradere de præmio, & ſupplicio omnium etiam parvulorum.

Dicuntur autem propria facta alicujus non ſolùm illa, quæ propria voluntate quis geſſit, ſed etiam quæ ad ipſum jam in corpore viventem pertinent, ut ſanctus Auguſtinus docet lib. 6. in Julianum, cap. 4. & in epiſt. 107. explicans illud Apoſtoli: *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis ſicut geſſit.* Quod ergo dicitur ituros malos in ignem æternum, intelligendum eſt, ituros in locum ubi eſt ignis æternus, ſed puniendos pro varietate culparum, alios uſtione, alios ſola detentione.

Septima objectio, ex Patribus Auguſtino & Fulgentio. Sanctus enim Auguſtinus ſatis apertè ſcribit, parvulos igne ſempiterno cruciandos, in ſerm. 14. de verb. Apoſtol. & idem firmiſſimè credi jubet S. Fulgentius lib. de fide ad Petrum, cap. 27.

Reſpondeo, videntur ſancti iſti Patres ſignificare voluiſſe, parvulos cruciandos igne ſempiterno per ſent homines, ſi in puris naturalibus conditi fuiſſent, quemadmodum ſimilia patiuntur animantia rationis expertia, non aliqua ſua culpa, ſed ex conditione naturæ. At ignis & ſulphuris cruciatus, in alia vita non poteſt eſſe naturalis, ſed ſolùm ex inſtitutione divinæ juſtitiæ, & idcircò ſi tales pœnæ infligerentur parvulis, non indirectè & conſequenter, ſed directè & principaliter infligerentur.

Nona objectio, parvuli poſt diem judicii, non habebunt corpora glorioſa, ſed paſſibilia, igitur ſine dubio aliquid patientur: *In eis verò* (inquit S. Auguſtinus lib. 6. in Julianum, cap. 5.) *qui non ad vitam reſurgent, concupiſcentia non fœliciter, ſed pœnaliter erit, non quia tunc quiſquam ab ea mundabitur, ſed quia tunc malis non in delectamenta, ſed in tormenta vertetur.* Et in epiſt. 146. ad Conſentium, quæſt. 1. *Proinde*, inquit, *illi, qui ad judicium reſurrecturi ſunt, non commutabuntur in illam corruptelam, quæ nec doloris corruptionem pati poteſt. Illa namque fidelium eſt atque Sanctorum, illi verò perpetua corruptione cruciabuntur, quia ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur.*

Reſpondeo, corpora damnatorum paſſibilia quidem erunt, tamen non patientur niſi ſecundùm ordinationem divinæ juſtitiæ & ſupernaturaliter. Nam cùm poſt judicium ceſſare debeat ortus & interitus rerum naturalium, tolletur à corporibus naturalibus vis agendi in alia corpora, ac per hoc non agent, niſi, ſicut antea diximus, ut inſtrumenta divinæ juſtitiæ. Quare cùm divinæ juſtitiæ ratio id non exigat, ut corpora parvulorum ignem patiantur, immunia illa corpora à dolore erunt; quamvis alioqui non glorioſa, ſed ſimilia corporibus cæterorum damnatorum futura ſint. Sanctus verò Auguſtinus in locis notatis non tractat quæſtionem de parvulis, ſed in genere de corporibus damnatorum loquitur. Quapropter verba ejus veriſſima ſunt, quoniam ut plurimum ita ſe res habet, ut ipſe docet.

Decima objectio, Chriſtus pro peccato originis expiando pœnam ſenſus, & quidem graviſſimam paſſus eſt, igitur pœna ei peccato debita, eſt pœna ſenſus.

Reſpondeo, Chriſtus paſſus eſt non pœnam, quæ directè peccatis noſtris debebatur; neque enim pœnam gehennæ ſuſtinuit, ſed aliam, quæ quoniam infiniti meriti & efficaciæ fuit, propter perſonæ patientis dignitatem, ideò pro peccatis omnibus pleniſſimè ſatisfecit. Adde quòd non ſolùm pro peccato originis, ſed etiam pro actualibus culpis Chriſtus paſſus eſt. Culpæ autem actuales pœnam ſenſus ſine dubitatione merentur.

Digitized by Google

poſterior internum eis relinquebat, ab externo penitus liberabat; & quidem prior probabilis eſt propter auctoritatem S. Thom. S. Bonaventuræ, & aliorum multorum illuſtrium Theologorum. Sed poſterior probabilior nobis videtur propter auctoritatem ſanctorum Patrum, Auguſtini, Fulgentii, Gregorii, & aliorum, quos nonnulli etiam Scholaſticorum Theologorum ſecuti ſunt.

Dicimus igitur parvulos ſine Baptiſmo decedentes dolorem animi habituros, quòd intelligent ſe beatitudine privatos, à conſortio piorum fratrum & parentum alienos, in carcerem inferni detruſos, & in tenebris perpetuis vitam acturos.

Cæterùm hunc dolorem in eis leviſſimum, mitiſſimumque multis de cauſis futurum. Tum quòd diſpoſitionem ad beatitudinem non niſi remotiſſimam habuerint. Tum, quòd intelligent non propria negligentia ſe tantum bonum amiſiſſe, unde etiam verme conſcientiæ carebunt. Tum, quòd delicias, neque cœleſtes, neque terrenas unquam guſtaverint. Facilè enim iis bonis caremus, quibus numquam aſſuevimus. Tum denique, quòd videbunt plurimos eſſe in eodem gehennæ carcere ſe multò infœliciores, ad quorum ſortem ipſi quoque pertinere potuiſſent, ſi diutius ſibi vivere contigiſſet; quare S. Auguſtinus multis in locis affirmat, parvulos ſine Baptiſmo decedentes in damnatione omnium mitiſſima futuros. Vide lib. 1. de pec. mer. & remiſs. cap. 16. in Enchir. cap. 93. & lib. 5. in Julian. cap. 8. Sed adferamus teſtimonia Patrum, ad probandum parvulos non vacaturos omni dolore animi.

Primum teſtimonium eſt ſancti Auguſtini lib. 1. de orig. animæ, cap. 9. *Parvulis non baptizatis nemo promittat quietis aut fœlicitatis cujuslibet, atque ubilibet, inter damnationem regnumque cælorum, quaſi medium locum, &c.* Negat hoc loco ſanctus Auguſtinus, parvulos habere locum ullum quietis, aut fœlicitatis cujuslibet. At ſi nullo omnino dolore, nulla triſtitia tangerentur nec interna, nec externa, neque corporis, neque animi, certè magna & perfecta quiete fruerentur.

Secundum teſtimonium ejuſdem Auguſtini in epiſt. 106. ad Paulinum: *Nempè fatebuntur parvulos non baptizatos, quamlibet tolerabilius omnibus, qui etiam propria peccata committunt, tamen æterna morte mulctari.* At vox illa, *tolerabilius*, manifeſtè requirit ut parvuli aliquid habeant pœnale tolerandum; non dicitur autem tolerare, niſi qui ſentit dolorem & laborat in perferendo.

Tertium teſtimonium ejuſdem, lib. 6. in Julian. cap. 4. ultra medium, ubi probat parvulis eſſe malum, non intrare in regnum Dei, & ipſos de hac re dolere: *Si hoc*, inquit, *eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei tot innocentes imagines Dei. Si autem amabunt, & tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, à quo ad ipſius imaginem creantur, nihil ne mali de hac ſeparatione patientur?* addit etiam idem Auguſtinus lib. 5. in Julian. cap. 8. parvulis pœnam eſſe futuram, quòd ſeparabuntur à

non ſemel repetit parvulos perpetua gehennæ tormenta percipere; quis autem tormentum ſine dolore eſſe concedat?

Septimum eſt Cypriani, ſive quicumque fuit auctor, in ſerm. de ratione circumciſionis, ubi loquens de pœna peccati originalis poſt mortem: *Supererat*, inquit, *poſt mortem carnis, animæ labor & afflictio Spiritus*, quid clarius?

Ad hæc teſtimonia accedit, quòd nullus hactenus eorum, qui contra ſentiunt, congruentem rationem reddere potuit, cur infantes non triſtentur dum cogitant, ſe cœleſti fœlicitate privatos, & in carcerem inferni eſſe detruſos. Aliqui veterum Scholaſticorum dixerunt, parvulos illos propterea dolorem nullum percepturos ex amiſſione beatitudinis, quòd ignorabunt omnino eam ſe amiſiſſe, cùm id niſi per fidem cognoſci non poſſit, & ipſi fidem numquam habuerint; hanc rationem approbat S. Thom. in quæſt. 5. de malo, art. 3. Sed eandem reprehendit in 2. Sent. diſt. 33. quæſt. 2. art. 3. Defendit quidem eam Durandus in eandem diſtinctionem ejuſdem libri ſcribens.

Cæterùm, S. Thomæ (ut dixi) & S. Bonavent. in 2. Senten. ſcribentibus, aliiſque viris doctis jure non placuit: nam ſi ea ratio aliquid efficeret, ſequeretur, barbaros adultos, qui multa & graviſſima peccata ad unum illud originale addiderunt, non habituros dolorem de amiſſa beatitudine; quandoquidem in hac vita de ea beatitudine, vel de Chriſto nihil umquam audierunt. Cognoſcent igitur eſſe aliquam beatitudinem, & eam ſe amiſiſſe, quia cognoſcent naturam ſuam, & in ea naturale deſiderium ſummi boni adipiſcendi ab auctore naturæ inſertum eſſe non ignorabunt: nam, ut loquitur ſanctus Auguſtinus lib. 1. Confeſs. cap. 1. fecit nos Deus ad ſe, & inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcat in ipſo. Itaque hac inquieti cordis triſtitia homines illi vacare non poterunt.

Deinde nonne in die judicii palam aſpicient multos ſui generis, & fortaſſe parentes & fratres in cœlum cum ingenti gloria aſcendere? nonne in eodem judicio, ut juſtus Deus ab omnibus comprobetur, ratio manifeſta erit, tum præmii, tùm ſupplicii omnium hominum? *Tunc enim illuminabuntur abſcondita tenebrarum, & manifeſta erunt conſilia cordium*, ut Apoſtolus ſcribit 1. ad Corint. 4. vide S. Thom. in 4. Sent. diſtinct. 43. quæſt. 1. art. 5. quæſtiuncula 2. ubi docet, in judicio omnibus notam eſſe futuram, tum ſententiam ſuam, & aliorum, tum etiam rationem & cauſam ejus ſententiæ.

Quod autem Durandus reſpondet ad judicium propriè non pertinere parvulos, ſed ſolùm adultos, qui actualia peccata committunt, Repugnat Apoſtolo, qui ad Rom. 5. dicit: *Unius delicto in omnes homines in condemnationem*. Neque enim condemnatur, qui non judicatur. Repugnat ſymbolo Athanaſii, in quo dicitur, omnes homines reſurrecturos, & reddituros judici rationem. Repugnat Auguſtino, qui ſerm. 14. de verbis Apoſtoli dicit,

Digitized by Google

vices conſideraturos, nunc amiſſam beatitudinem, nunc liberationem à gravioribus malis, atque eadem ratione, nunc triſtes, nunc lætos futuros, aut certè conſiderationem pœnarum quas evaſerunt, non penitus ſublaturam, ſed ex parte mitigaturam triſtitiam, quam ſecum conſideratio amiſſæ fœlicitatis adferret.

S. Thomas aliam rationem adducit, nimirum homines illos, ideò nulla triſtitia eſſe afficiendos, quod probè intellecturi ſint, nullam ſe proportionem ad eam beatitudinem unquam habuiſſe, cùm nec habuerint gratiam, nec uſum liberi arbitrii. Non enim triſtantur qui recto judicio utuntur, ſi eo bono careant, ad quod nulla ratione inveniuntur idonei.

Verùm neque in hac ratione mens humana penitus acquieſcit. Nam tametſi numquam in ſe parvuli decedentes ſine Baptiſmo proportionem habuerint ad beatitudinem, tamen habuerunt in primo parente, & cognoſcent, ut oſtendimus, ſe primi parentis culpa tantum bonum perdidiſſe.

Richardus in eandem diſtinctionem 33. lib. 2. Sententiarum ſcribens, cùm videret prædictas rationes non plenè ſatisfacere, addidit Quartam, atque ait, quòd parvuli cognoſcant ſe beatitudine excidiſſe, & tamen non inde triſtentur, fieri ſingulari Dei providentia, qui dolorem ab eorum animis removet.

Sed hæc ratio nihilo videtur eſſe melior cæteris, nam cùm Deus non impediat, quo minus parvuli in hac vita patiantur dolores, qui ſequuntur ex amiſſione juſtitiæ originalis, cur impediret dolorem, qui poſt mortem naturaliter conſequetur cognitionem amiſſæ beatitudinis? Si enim ulla cauſa eſſet impediendi hunc dolorem, illa ſine dubio eſſet, quia non merentur parvuli ejuſmodi dolorem, cùm nihil mali propria voluntate commiſerint, at eadem ratione impedire deberet Deus tot mala, quæ nunc parvuli patiuntur.

CAPUT VII.

Reſpondetur ad objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.

ADverſus ea quæ dicta ſunt nonnullæ objectiones fieri ſolent, quas breviter diſſolvemus.

Prima objectio, verba divinæ Scripturæ, quæ ſuprà ex Apocalypſi allata ſunt: *Quantum ſe glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum*: Si rectè probant, parvulos non eſſe paſſuros pœnam ſenſus, certè etiam probant, non eſſe paſſuros dolorem animi, cùm parvuli nullas omnino delicias, neque corporis, neque animi deguſtare potuerint. Reſpondeo, multum intereſt inter pœnam ſenſus & dolorem animi. Nam pœnæ ſenſus poſt hanc rid. cap. 93. & alibi: at dolor de amiſſa beatitudine graviſſimus eſt, & multis partibus dolorem corporalem ſuperat. Reſpondeo, cùm ſanctus Auguſtinus dicit, pœnam parvulorum fore mitiſſimam, non comparat pœnam animi cum pœna corporis, ſed pœnam parvulorum cum pœna majorum. Rectè autem dicit fore mitiſſimam tribus de cauſis. Primò, quia majores punientur pœna damni & ſenſus; parvuli pœna damni ſolius. Secundò, quia majores ad pœnam damni annexum habebunt vermem conſcientiæ, quo parvuli carebunt. Tertiò, quia majores dolorem de amiſſa beatitudine graviſſimum percipient, parvuli contrà leviſſimum. Tanto enim dolor de re amiſſa gravior eſt, aut levior, quanto quis majorem aut minorem ad eam rem adipiſcendam diſpoſitionem habuit. Nulli autem damnatorum minorem diſpoſitionem ad cœleſtem beatitudinem habuerunt, quàm ii, qui ante uſum rationis de vita migrarunt.

Tertia objectio, concors Doctorum ſententia in eam opinionem propendet, ut parvuli nullum omnino dolorem animi patiantur. Reſpondeo non ita eſt, nam antiquiores Doctores Auguſtinus, Fulgentius, Gregorius, auctor ſermonum de Cardinalibus operibus Chriſti magis propendent, ut oſtendimus, in contrariam. Deinde Petrus Lombardus in 2. Sentent. diſt. 33. dum ſolùm removet à parvulis ignem corporalem & vermem conſcientiæ, ſatis apertè relinquit carentiam beatitudinis cum dolore, qui inde conſequitur. Innocent. quoque in cap. Majores, de Baptiſmo & ejus effectu, cùm dicit, pœnam peccati originalis eſſe carentiam viſionis divinæ, actualis autem, gehennæ perpetuæ cruciatum; ignem corporalem, qui propriè gehennæ cruciatus dicitur, à pœna parvulorum excludit, non autem eam triſtitiam, quæ carentiam viſionis Dei naturaliter comitatur.

Adhæc ſanctus Thomas, & ſanctus Bonaventura teſtantur, non defuiſſe ſuo tempore Scriptores, qui docerent, parvulos non baptizatos paſſuros animi dolorem, quamvis mitiſſimum, ex carentia viſionis Dei. Denique noſtro ſæculo Joannes Driedo, ut ſuprà diximus, non ſolum dolorem internum, ſed etiam externum parvulis non baptizatis tribuendum eſſe cenſuit. Et Dominicus à Soto lib. 1. de natura & gratia, cap. 14. diſputationem ſuam ita concluſit: *Quocirca vel dicendum eſt hanc cauſam, qua fuerint expulſi, occultam ſibi eſſe, quod magis probaverim, eò quòd ſit extra naturalem ordinem rerum: aut ſi eam cognoſcunt, ut quidam volunt, vix poſſum intelligere, quomodo nulla inde eos triſtitia moleſtet.* Ubi vir iſte doctiſſimus & inſignis alioqui S. Thomæ ſectator apertè fatetur, parvulos dolorem internum paſſuros, ſi verum ſit, quod nos cum ſancto Thoma, ſanctoque Bonaventura veriſſimum eſſe non dubitamus, notam fore iiſdem parvulis cauſam, cur à beatitudine cœleſti exciderint.

Petrus

Digitized by Google

non ſolum habitu, ſed etiam actu, & de divinis judiciis obmurmurarent, fortè etiam blaſphemarent. Quæ ſunt omnia perabſurda, cùm conſtet eos non futuros pejores, quàm eſſent cùm hinc diſceſſerunt. Reſpondeo, non eſt neceſſarium, ut qui juſtum Dei judicium in ſua afflictione cognoſcunt, aut non doleant, aut de Deo obmurmurent. Poteſt enim fieri, ut verè patiantur, ſed patienter & ſine querimonia. An in locis purgatoriis animæ non agnoſcunt ſe, juſto Dei judicio pœnas luere? aut dolores & quidem atrociſſimos non ſentiunt? aut de divinis judiciis obloquuntur? S. Job, Chriſti martyres, Chriſtus ipſe in paſſione ſua, nonne dolores graviſſimos ſenſerunt, & patientiſſimè pertulerunt, & Dei voluntate ſe pati certiſſimè cognoverunt? Sed de his hactenus.

CAPUT VIII.

Proponitur methodus futuræ diſputationis de pœna peccati in hac vita.

DIſſeruimus hucuſque de pœna peccati originalis, quam ii patiuntur, qui vixdum nati ex hac vita ſine hujus peccati remiſſione decedunt. Nunc de pœna illa, vel potiùs de pœnis, & calamitatibus illis diſſeremus, quas in hac vita patiuntur, qui aliquandiu ſupervivunt, & tum præſertim ſi ad uſum rationis accedant. Erit autem Tripartita hæc diſputatio. Primùm enim per modum ſimplicis narrationis enumerabimus incommoda hujus vitæ. Deinde propter Pelagianos quæremus, ſintne hæc incommoda pœnæ peccati originalis. Poſtremò, quid Lutherani de hac re ſentiant excutiemus.

Quod igitur ad Primum attinet, incommoda hujus vitæ ſanctus Auguſtinus ad duos veluti fontes reducit, ignorantiam & difficultatem, ex quibus alios duos fontes malorum oriri dicit, errorem & dolorem. Ignorantia enim parit errorem, difficultas dolorem. Vide Auguſtinum lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18. 19. & 20. In Enchirid. cap. 24. & in lib. de natura & grat. cap. 67.

Theologi Scholaſtici paulò aliter hæc tradunt, ſcribunt enim quatuor eſſe vulnera naturæ, ignorantiam, malitiam, concupiſcentiam, infirmitatem; quorum primum in mente, ſecundum in voluntate, tertium in appetitu concupiſcente, quartum in iraſcente conſtituunt. Sed nos operæ pretium eſſe duximus, maximè propter Lutheranos, qui extenuari à nobis effectus peccati originalis exiſtimant, ſi hæc omnia diſtinctius atque uberius explicemus.

Igitur mala hujus vitæ, alia ſunt interna, alia externa. Interna voco, quæ ſunt in ipſo homine, ut ignorantiam, concupiſcentiam, & ſimilia; externa quæ ſunt extra hominem, ut habere Deum iratum, eſſe ſub diaboli poteſtate, carere obedientia animantium rationis expertium; à cœlo, ab aere, ab aqua, ab ipſa terra multas & varias calamitates perpeti.

Sed rurſus Interna alia ſunt in parte animæ ſuperiore, alia in inferiore; alia in corpore. In Superio-

Enumerantur morbi ſive vulnera mentis humanæ.

B

UT igitur à Prima animi noſtri parte incipiamus, in Intelligentia, ſeu mente humana, plurima ſunt vulnera. Primum eſt ignorantia rerum neceſſariarum in infantibus tanta, quanta ne in beſtiis quidem cernitur. S. Auguſtinus lib. 1. de peccat. merit. & remiſs. cap. 38. *Multorum*, inquit, *pecorum, pulli etiam minutiſſimi matres agnoſcunt, nec ſugendis uberibus cura & ope admoventur aliena, ſed ea ipſi in maternis corporibus loco abdito poſita mirabili facilitate noverunt. Contra, homini nato, niſi opere nutrientis admotis labris papillæ uberis ingerantur, nec ubi ſint ſentiunt, & juxta ſe jacentibus mammis magis poſſunt eſurientes flere, quàm ſugere.*

Secundum eſt fatuitas, cum qua nonnulli naſcun-
C tur; nullum enim eſt animal, quod ita naſcatur deſtitutum omnino ab omni operatione naturæ ſuæ propria, ut hominum aliqui naſcuntur. S. Auguſtinus deplorans hanc miſeriam in epiſt. 28. ad Hieronymum: *Tam tardi*, inquit, *nonnulli ſunt & obливioſi, ut ne prima quidem diſcere literarum elementa potuerint. Quidam verò tanta ſunt fatuitatis, ut non multum à pecoribus diſſeçant, quos moriones vulgo nominant.*

Tertium eſt difficultas diſcendi, nam ſine labore ignoramus, cum labore diſcimus. Tamque altè radices ſuas in quorundam mentibus ignorantia jecit, ut malint illi ſemper in tenebris ignorantiæ vivere, quàm tantum laboris, quantum ad diſcendum neceſſarium eſſe vident, omnino ſubire. Sanctus Augu-
D ſtinus lib. 22. de civit. Dei, cap. 22. *Quid*, inquit, *aliud indicat horrenda quædam profunditas ignorantiæ, ex qua omnis error exiſtit, qui omnes filios Adam tenebroſo quodam ſinu ſuſcipit, ut homo ab illo liberari ſine labore, dolore, timore non poſſit?*

Quartum eſt ignoratio ultimi finis, in cujus adeptione tota hominis beatitudo conſiſtit; non enim ſolùm ignorant omnes homines, niſi divinitus adjuventur, finem ſupernaturalem, ſed etiam maxima pars hominum ab ipſo naturali fine intelligendo aberrat. Cujus rei teſtes eſſe poſſunt tam diverſæ Philoſophorum ſententiæ de ſummo bono. De quibus vide S. Auguſt. lib. 19. de civit. Dei, cap. 1. & ſeq. Quid autem miſerius fingi poteſt, quàm ignoratio
E proprii finis, ideſt, veri ac ſummi boni?

Quintum eſt ignoratio mediorum ad finem, ideſt, earum rerum, per quas ad bonam beatamque vitam perveniri poteſt. Nemo eſt enim tam prudens, qui non ſæpenumerò dubitet, hæſitet, cæcutiat in deliberatione rerum agendarum, ac præſertim, circa locum, tempus, modum, aliaſque rerum circumſtantias: *Cogitationes* enim *mortalium timidæ & incertæ providentiæ noſtræ*, inquit Sapiens cap. 9.

Sextum eſt difficultas intelligendi naturas rerum. Nam cùm hominis proprium munus eſſe videatur contemplari res omnes, & ex earum cognitione ad conditoris cognitionem aſcendere, & inſitum ſit homini à natura incredibile ſciendi deſiderium; unde eſt illud Philoſophi in 1. libro Metaphyſic. *Omnes homines natura ſcire deſiderant*. Et illud M. Tullii, in 1.

Digitized by Google

ra ſua ignorat. Hinc ſanctus ille Propheta ingemiſcens clamat in Pſal. 18. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine*, incredibilis planè eſt infœlicitas, ut ipſe, qui propria voluntate peccat, non poſſit ſæpè diſcernere, an verè peccaverit, an deliberata voluntate conſenſerit, quoties, quantumque deliquerit? At qui fieri poteſt, ut vitam rectè inſtituat, & ægritudinibus ſuis medicinam faciat, qui ſe ipſe non novit, nec ſcit quo morbo laboret, ac ne id quidem intelligit, an laboret.

Octavum eſt, quod mens humana ab ipſo corpore, quod ei datum eſt pro inſtrumento ad ſcientias comparandas, impeditur, ne facilè perfecteque intelligat: *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam*, inquit liber Sap. cap. 9. *& terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem*: Certè autem nullum eſt aliud corpus quod impediat actionem præſtantiſſimam propriæ formæ.

Nonum eſt curioſitas quædam propemodum naturalis. Rari enim ſunt, qui non libentius, ac diligentius, aliena facta, ac præſertim errata obſervent, quàm ſua. Sanctus Joannes Chryſoſtomus in 1. lib. de compunctione cordis affirmat, vix inveniri etiam inter eos qui perfectiorem vitam profitentur, qui non laborent eo vitio, ut videant feſtucam in oculo fratris, trabem autem in ſuo non videant. Unde data eſt occaſio fabulæ de duabus manticis, quarum anterior aliena vitia, poſterior propria continet: *Sed non videmus*, inquit ille, *mantica quod in tergo eſt*. Et alius: *Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo*; magna eſt hæc miſeria, nam propria vitia cognoſcere ſemper eſt utile, ſæpè autem neceſſarium: aliena ſcrutari vix unquam utile, ſæpenumerò noxium ac perniciosum fuit.

Decimum eſt, quòd multa inania, levia, inepta volvimus animo, vel inviti, etiam alieniſſimo tempore. Deplorant hanc miſeriam ſancti Patres paſſim, atque inter cæteros S. Hieronymus in dialogo adverſus Luciferianos, in aliorum fortaſſe perſona loquens: *Nunc*, inquit, *creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubeſcenda ſunt, gero*. Et S. Auguſtino in lib. 10. Confeſs. cap. 35. *Cùm*, inquit, *in hujuſcemodi rebus conceptaculum fit cor noſtrum, & portet copioſa vanitatis catervas, hinc & orationes noſtræ ſæpè interrumpuntur atque turbantur, & ante conſpectum tuum, dum ad aures tuas voce cordis intendimus, neſcio unde irruentibus nugatoriis cogitationibus res tanta præciditur*. Itaque quod ait Apoſtolus ad Rom. 8. *Vanitati creatura ſubjecta eſt non volens*, in ipſam etiam humanam mentem optimè quadrat.

His accedit, quòd cùm mens æterna ſit, & ei perpetua debeatur operatio: tamen dum eſt in corpore, ne mediam quidem temporis partem ſibi vindicare poteſt; nam ſi detrahas infantiam, ac pueritiam, in quæ S. Auguſtinus enumerat in lib. 22. de Civit. Dei cap. 22. *Mordaces curæ, perturbationes, mœrores, formidines, inſana gaudia, diſcordiæ, lites, bella, inſidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, perfidia, ſuperbia, ambitio, invidentia, homicidia, parricidia, crudelitas, ſævitia, nequitia, luxuria, petulantia, impudentia, impudicitia, fornicationes, adulteria, inceſta, & contra naturam utriuſque ſexus tot ſtupra atque immunditia, quas turpe eſt etiam dicere, ſacrilegia, hæreſes, blaſphemiæ, perjuria, oppreſſiones innocentium, calumniæ, circumventiones, prævaricationes,* C *falſa teſtimonia, iniqua judicia, violentiæ, latrocinia, & quidquid talium malorum in mentem non venit, & tamen de vita hominum non recedit*. Verùm hæc ſunt hominum malorum: ab illa tamen erroris & perverſi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam naſcitur.

Secundum eſt difficultas, quam experimur in vitiis ſuperandis, & virtutibus excolendis. Nam finis hominis naturalis, quantum ad voluntatem, eſt vivere ſecundùm rationem. Proinde virtus ſecundùm naturam eſt, vitium contra naturam; & videmus res omnes libenter, & facilè moveri ad ea quæ naturæ ſuæ conſentanea ſunt, ægrè & difficulter ad ea, quæ naturæ ſuæ repugnant. At homines *lætantur cùm malè* D *fecerint, & exultant in rebus peſſimis*, inquit Sapiens in lib. Proverbior. cap. 2. Et: *Bibunt*, ut inquit Job cap. 15. *ſicut aquam iniquitatem*, ideſt, ſine moleſtia & labore, facilè ſuaviterque peccata committunt.

Teſtes hujus rei ſunt multiplices illæ pœnæ, quas tum in parvulos, tum in majores cogimur exercere, ut homines vel inviti coerceantur à vitiis: *Quid enim* (inquit Auguſtinus loco citato) *ſibi volunt multimodæ formidines, quæ cohibendis parvulorum vanitatibus adhibentur? quid pædagogi, quid magiſtri, quid ferulæ, quid loræ, quid virgæ, quid diſciplina illa, qua Scriptura ſancta dicit, dilecti filii latera eſſe tundenda, ne creſcat indomitus, domarique jam durus, aut vix poſſit, aut fortaſſe non poſſit? quid agitur his pœnis omnibus, niſi ut de-* E *belletur imperitia, & prava cupiditas refrenetur, cum quibus malis in hoc ſæculo venimus?*

Quid verò ſignificant majora illa tormenta, quas legum ſeveritas pro majoribus excogitavit, cruces, ſecures, patibula, rotæ, ignes & alia id genus, niſi ſævitiam tantam omnino eſſe neceſſariam contra pronitatem humanæ voluntatis ad malum? Nam cum tanta abundantia vanæ cupiditatis, quæ in pueris incipit apparere, in hanc vitam intramus, ut ratus omnino ſit, qui ſi dimittatur vivere ut velit, & facere quidquid velit, non in ea facinora & flagitia, quæ ſuprà commemorata ſunt, vel cuncta, vel multa perveniat; quanta igitur hæc miſeria eſt, non poſſe à magna miſeria, niſi per aliam magnam miſeriam liberari?

Tertium eſt incredibilis quædam negligentia in iis,

Digitized by Google

quàm quid nobis ſit eventurum poſt mortem. At contra plerique hominum nihil minus curant, quàm de parandis virtutibus vel beatitudine ſempiterna; &, quod magis eſt admirandum, ne in extrema quidem ſenectute, cùm certum eſt, mortem longè abeſſe non poſſe, ſtudium incipiunt adhibere ad procurandam ſalutem; tanta videlicet oblivio, tantus ſopor, tanta ſecuritas genus humanum meritò primæ prævaricationis oppreſſit.

Quartum eſt immoderata ſollicitudo in temporalibus lucris captandis. Qui enim in veris & ſummis bonis quærendis ſupra modum negligentes ſunt, iidem ſunt in comparandis bonis, falſis, inanibus & fugacibus attentiſſimi. Quam ſanè calamitatem generis humani non ſolùm noſter Eccleſiaſtes multis in locis deplorat, ſed etiam Ethnicus ille, qui Satyras ſuas ita cœpit: *O curas hominum, ô quantum eſt in rebus inane*. Et quoniam ut S. Aug. loc. not. ſcribit, deſidia, ſegnities, pigritia, negligentia vitia ſunt, quibus labor fugitur; & tamen labor ipſe etiam cùm eſt utilis, pœna eſt: ideò ſive labore deſidiam vincimus, ſive deſidia laborem fugimus, ſemper miſeri ſumus.

Quintum eſt mira quædam perverſitas voluntatis humanæ, quæ ad verum Deum colendum tardiſſima eſt, etiam cùm is ſe per multa miracula, vel beneficia patefacit: ad colendos autem Deos falſos promptiſſima, tametſi nihil omnino de eorum divinitate cognoverit. Certè Philoſophi multi *per ea, quæ facta ſunt*, ut Apoſtolus loquitur ad Rom. 1. *Deum cognoverunt, non tamen ſicut Deum glorificaverunt*. Hebræi quoque Deum verum per innumerabilia ſigna & prodigia cognitum facillimè faſtidiebant ac deſerebant; & ad ſacrificandum falſis Diis etiam filios proprios promptiſſimi accurrebant, quare Hierem. 2. Deus ipſe Judæis exprobrat inconſtantiam Dei veri colendi, exemplo Ethnicorum qui in cultu falſorum Deorum retinendo conſtantiſſimi erant.

Sextum eſt inconſtantia, inſtabilitas, pugna quædam & contentio voluntatis humanæ, nam res cæteræ tam ſuperiores, ut Angeli, quàm inferiores, ut pecudes, ſemper idem volunt, aut nolunt, bonum proſequuntur, malum fugiunt. At homines rem eandem modò volunt, modò nolunt, modò neque planè volunt, neque planè nolunt. Placet adulterium, dicit incontinens, ſed nolo, quia lex prohibet. Neque ſolùm pars inferior cum ſuperiore, ſed ſuperior ſecum ipſa confligit. *Unde hoc monſtrum*, inquit S. Auguſtinus Confeſs. lib. 8. cap. 9. *& quare iſtud luceat miſericordia tua, & interrogem, ſi fortè mihi reſpondere poſſint latebræ pœnarum hominum, & tenebroſiſſimæ contritiones filiorum Adam. Unde hoc monſtrum, & quare iſtud; imperat animus corpori, & paretur ſtatim, imperat animus ſibi, & reſiſtitur*. Et cap. ſeq. *Ego cùm deliberabam ut jam ſervirem domino Deo meo, ſicut diu diſpoſueram, ego eram qui volebam, ego qui nolebam. Nec plenè volebam, nec plenè nolebam; ideò mecum contendebam, & diſſipabar à me ipſo, & ipſa diſſipatio me invito quidem fiebat, nec tamen oſtendebat naturam mentis alienæ, ſed pœnam meæ*.

Septimum eſt faſtidium proprii ſtatus. Magnum enim argumentum eſt corruptionis voluntatis huma-

alia peſte fatigamur.

Octavum eſt, quod nullus, niſi per gratiam renovetur, peccata omnia mortalia vitare poteſt, venialia verò, ne renovati quidem poſſunt, niſi privilegio ſingulari: quare ita proprium hominibus videtur eſſe peccatum, ut vulgò dici ſoleat, *humanum eſſe peccare*. Unde ille peccatum excuſans: *Perſuaſit*, inquit, *nox, amor, vinum, adoleſcentia; humanum eſt*. Et alius quidam: *Nemo ſine crimine vivit, optimus ille eſt, qui minimis urgetur*. Magna eſt hæc voluntatis ægritudo, ut cùm nemo peccare poſſit, niſi velit, & nihil ſit magis in poteſtate hominis, quàm velle; tamen non poſſit ſemper bene velle, & per hoc abſque omni peccato vivere.

CAPUT XI.

De vulnere partis animæ inferioris.

IN Parte animæ Inferiore, in qua ſunt ſenſus, tum interni, tum externi, & duplex appetendi facultas, multa ſunt etiam & gravia vulnera.

Primum, quòd multi naſcantur cæci, aut ſurdi, aut muti, aut claudi, aut alio modo in hac parte læſi, nam ſine dubio nihil unquam tale accidiſſet, ſi primus homo non peccaſſet. Neque in aliis animantibus iſta cernimus, quæ in hominibus ſæpè deflemus. Itaque S. Auguſtinus lib. 6. in Julian. cap. 4. ad pœnam peccati originalis etiam hoc refert, quòd tàm multi orbi, morbidi, monſtroſique naſcantur.

Secundum eſt illuſio ſomniorum, quæ per ſenſus interiores efficitur, quæ illuſio ne partem quidem illam temporis liberam nobis relinquit, quæ ad aliquantulam quietem à natura conceſſa fuiſſe videtur: *Ipſe ſomnus* (inquit S. Auguſt. lib. 22. de Civ. Dei cap. 22.) *qui propriè quietis nomen accepit, quis verbis explicet ſæpè ſomniorum viſis quàm ſit inquietus, & quàm magnis licèt falſarum rerum terroribus, quas ita exhibet, & quodam modo exprimit, ut à veris eas diſcernere nequeamus, animam miſeram, ſenſuſque perturbet?*

Tertium eſt, quòd cùm interior ſenſus, ideò nobis à natura ſit attributus, ut menti ad contemplationem, intelligentiamque deſerviat; tamen ſæpè mirum in modum intelligentiam impedit & confundit, cùm importuniſſimo tempore varia figmenta ſuggerit animo, & à contemplatione rerum cœleſtium ad ſuas nugas penè violenter avertit.

Quartum, eſt infirmitas in appetitu, qui dicitur iraſcibilis: nam cùm hæc facultas homini data ſit, ut imperanti rationi tamquam miles armatus obediat, & ſit quaſi nervus quidam animi (ut loquitur magnus Baſilius in oratione de ira) fortitudinem, conſtantiamque, ac robur ad res bene & ordine gerendas præbens. Contra plerumque accidit, ut imperium animæ ſponte invadens hominem penitùs in feram convertat, cumque cogat impetu ferri, inſilire, rabie, ut canes, affici, pungere ut ſcorpiones, mordere ut ſerpentes. Naſcitur nobiſcum iſta peſtis, & in ipſa infantia incipit apparere: *An*, inquit Auguſtinus lib. 1. Confeſſionum cap. 7. *pro tempore etiam illa bona erant, flendo petere etiam quod noxiè daretur, indignari acriter*

ri ſumus circa finem hujus libri.

Quantum autem imperium in rationem hic affectus acceperit, & contra, quàm debiles ſint vires rationis, adverſus impetum hujus indomitæ feræ. Teſtatur vita plurimorum adoleſcentium, qui tam immenſo voluptatum turpiſſimarum incendio flagrant, ut penè ad inſaniam redigantur. Teſtantur novæ & inauditæ libidinum adinventiones, quibus concupiſcentia hominum longè ſuperat concupiſcentiam beſtiarum, ut oſtendit Plutarchus in opuſculo, quòd bruta ratione utantur. Teſtantur jejunia, vigiliæ, ſacci, humi cubationes, ſpinarum aculei, aliaque id genus, quibus viri ſancti tamquam armis cœleſtibus, ut hoc malum reprimerent, utebantur. Teſtantur horribiles tragœdiæ, quæ ſingulis ætatibus, & in omnibus mundi partibus occaſione carnalis concupiſcentiæ acciderunt. Certè in Scripturis ſanctis horrorem incutiunt, quæ de Sampſone, Salomone & Davide leguntur exempla, quorum primus fortitudine, ſecundus ſapientia omnibus anteibat, tertius ad fortitudinem, & ſapientiam, ſanctitatem & pietatem planè ſingularem adjunxerat.

CAPUT XII.

De miſeriis hominum quoad corpus.

JAM verò corporales miſeriæ in hac lachrymarum valle, planè innumerabiles ſunt, quæ tamen nullæ fuiſſent, niſi peccatum eis aditum pateſeciſſet.

Primùm, tot ſunt morborum genera, ut nec libris medicorum omnia comprehenſa ſint.

Deinde, in eorum pluribus ac planè omnibus etiam ipſa adjumenta & medicamenta, tormenta ſunt, inedia, pharmaca, ſectiones, uſtiones, ut multi ſæpè levius malum æſtiment morbum, quàm medicinam.

Tertiò, inopia cibi ac potus ad quantam rabiem homines interdum adducant; multa & in ſacris & in profanis auctoribus exempla declarant: *Nonne*, inquit Auguſtinus lib. 22. de Civ. Dei cap. 22. *ad hoc perduxit ſitientes homines ardor immanis, ut urinam quoque humanam, vel etiam ſuam biberent? nonne ad hoc fames, ut à carnibus hominum abſtinere ſe non poſſent, nec inventos homines mortuos, ſed propter hoc à ſe occiſos, nec quoslibet alienos, verum etiam filios matres incredibili crudelitate, quam rabida eſuries faciebat, abſumerent?*

Quartò, ad inopiam arcendam tantus eſt labor neceſſarius, ut Scriptura primo homini dictum fuiſſe teſtatur: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, Gen. 3. Et rurſum alio loco propter eandem cauſam, ita dicitur *homo naſci ad laborem*, quaſi ad proprium quoddam munus, *ut avis naſcitur ad volatum*, Job 5. Itaque ſicut miſeria morbi per aliam miſeriam ſæpè graviorem, ideſt, per medicamenta pellitur: ſic etiam malum inopiæ per malum laboris, nec brevius, nec

C Quare non defuerunt ex Ethnicis, qui de natura quererentur, quòd longiorem vitam cornicibus, quàm hominibus dediſſet. Alius tunc vitam relinquere ſe dicebat, cùm diſcere, & vitam, hominis propriam agere inciperet. Alius librum ſuum ab illis verbis exorditur: *Ars longa, vita brevis*, quaſi dicere vellet, non rectè agi cum natura humana, quæ propter vitæ brevitatem artes ſibi proprias aſſequi non poteſt. Scriptura etiam divina non tacet, vitam hominum eſſe breviſſimam, *Homo natus de muliere* (inquit Job cap. 14.) *brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis, qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra.* Iſaias verò Propheta cap. 40. & Apoſtolus Petrus in epiſt. 1. cap. 1. hominem fœno comparare non dubitarunt, quod ad primum ſolis radium ſiccatur & cadit.

Accedit Poſtremò timor continuus imminentis mortis. Nam tametſi vita humana amara eſt valdè: tamen adhuc amarior eſſe videtur interitus: *Siccine ſeparat*, ajebat ille, *amara mors*. Et Apoſtolus 2. ad Corinth. 5. *Ingemiſcimus*, inquit, *gravati, eò quòd nolumus expoliari, ſed ſuperveſtiri, ut abſorbeatur quod mortale eſt à vita.* Et ad Hebr. 2. dicit, Chriſtum per mortem ſuam deſtruxiſſe eum, qui habebat mortis imperium, ideſt, diabolum, ut liberaret eos, qui timore mortis, per totam vitam obnoxii erant ſervituti. Animus certè immortalis, & qui naturalis

D forma corporis eſt, ſine dubio corpus immortale deſiderat. Proinde mors inimica naturæ, & omnium terribilium extremum rectè nominata eſt.

CAPUT XIII.

De miſeriis naturæ humanæ, quæ extrinſecus accedunt.

EXplicuimus breviter eas miſerias, quæ in homine ex ipſo homine oriuntur: nunc de illis dicendum eſt, quæ extrinſecus accedunt.

E Prima & ſumma eſt, quòd homines poſt peccatum primi parentis, Deum iratum & inimicum habent: *Naſcimur enim omnes* (ut Apoſtolus ait ad Epheſ. 2.) *filii iræ*. Si autem Deus contra nos eſt, quis pro nobis eſſe audebit? & quid mirum, ſi armatur orbis terræ contra hominem, cùm inimicus homini ſit, qui fecit cœlum & terram? Secunda eſt, quòd traditi ſumus in poteſtate principis tenebrarum, qui quidem multorum etiam parvulorum corpora invadit, eoſque miſerabiliter vexat & cruciat. Omnium autem mentes ſollicitat ad peccatum, & mille nocendi artes habens, die noctuque tamquam Leo rugiens circuit quærens quem devoret. Contra milleformes (inquit Auguſtinus lib. 22. de Civit. Dei cap. 22.) dæmonum incurſus quis innocentia ſua fidit? quandoquidem ne quis fideret, etiam parvulos baptizatos,

ta horrenda ſæpè contingunt?

Quarta eſt inobedientia animantium rationis expertium; *præpoſuit* enim initio *Deus hominem beſtiis terræ, volatilibus cæli, & piſcibus maris*, ut Scriptura loquitur Geneſ. 1. & certè ſi primus homo ab imperio Dei non receſſiſſet, omnia animantia hominis imperio facilè paruiſſent. Nunc verò retinet quidem homo principatum in beſtias, eiſque jure ſuo ad ſua commoda uti poteſt: ſed liberam executionem propter peccatum amiſit. Detrectant enim imperium, ſæpè etiam in ipſum Dominum ſuum inſurgunt, neque niſi magna induſtria & labore ſubjiciuntur; quemadmodum Principes regunt aliquando populos rebelles, & Domini mancipia fugitiva.

Significavit hoc Deus Geneſ. 9. illis verbis ad Noe: *Terror veſter ac tremor ſit ſuper omnia animantia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, & cuncta quæ moventur in terra*. Quo loco verba illa, terror ac tremor, indicant, in ſtatu innocentiæ fuiſſe pacificum imperium; poſt peccatum autem, futurum violentum atque terribile. Obſervat autem S. Auguſt. loco citato, non ſolùm multa homines pati ab agreſtium beſtiarum & ferarum, vel tantummodo moleſtis, vel etiam mortiferis morſibus: verùm etiam interdum à manſuetis & domeſticis animalibus: propter rabiem enim, quæ contingit ex rabido cane, fit, ut blanda & amica ſuo Domino beſtia nonnumquam vehementius & amarius, quàm leones draconeſque metuatur.

Quinta eſt calamitas, quæ è cœlo, terra, mari, non rarò accidere ſolet. Nam vix dici poteſt, quanta ea detrimenta ſint, quæ contingunt hominum generi, ut ejuſdem Auguſtini verbis utar, ab æſtibus & frigoribus, tempeſtatibus, imbribus, alluvionibus, coruſcatione, tonitru, grandine, fulmine, motibus hiatibuſque terrarum, oppreſſionibus ruinarum, eruptionibus ignium, à tot venenis fruticum, aquarum, aurarum. Quæ mala patiuntur navigantes? quæ terrena itinera gradientes? quæ hortorum agrorumque cultores? quot & quanti à cœlo & terra, vel perniciosis animalibus caſus timentur agrorum fructibus? ſolent tamen de frumentis tandem collectis & reconditis eſſe ſecuri. Sed quibuſdam, quod novimus, proventum optimum frumentorum, fluvius improviſus, de horreis ejecit atque abſtulit.

Sexta eſt, quæ nulla ratione prævideri poteſt ærumna caſuum fortuitorum, quæ ſicut in ſtatu innocentiæ locum nullum habuiſſet, ita poſt peccatum undique occurrit: *Quis ambulat*, inquit Auguſtinus, *ubicumque non inopinatis ſubjacens caſibus? de foro quidam rediens domum ſanis pedibus ſuis, cecidit, pedem fregit, & ex illo vulnere finivit hanc vitam. Quid videtur ſedente ſecurius? de ſella, in qua ſedebat, cecidit Heli ſacerdos & mortuus eſt*. Hæc Auguſtinus. Quibus addi poſſent multa ſimilia, quæ leguntur apud Valerium lib. 9. cap. 12. & Plinium lib. 7. cap. 7. & 53.

in homine ex merito peccati, an ex conditione naturæ. Pelagiani enim qui peccatum originale negabant, aliqua ex iis, quæ nos inter calamitates & vitia
B numeravimus, præcipuè verò concupiſcentiam carnis, inter naturæ bona numerabant. Alia, mala quidem, ſed naturalia eſſe dicebant.

Adverſus hunc errorem pugnat acerrimè S. Auguſtinus in lib. de peccato originali à c. 34. uſque ad 39. in libris duobus de nuptiis & concupiſcentia, in 1. lib. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 15. & tribus ſeq. lib. 3. contra Julian. c. 6. & ſeq. & totis libris 4. & 5. contra eundem Julian. Nos Auguſtinum ſequentes demonſtrabimus Primùm concupiſcentiam, qualis in nobis eſt, verè eſſe malam, & vitium naturæ, non bonum naturæ nominandam. Deinde tum ipſam concupiſcentiam, tum cætera mala ſuprà explicata, ex peccato nata eſſe, non ex conditione naturæ.

C Igitur concupiſcentiam eſſe malam, Primò docet Apoſtolus ad Rom. 7. cùm ait: *Malum adjacet mihi; perficere autem bonum non invenio*. Ubi per malum adjacens nihil aliud intelligi poteſt, niſi concupiſcentia carnis; nam illud idem malum in eodem capite, idem Apoſtolus vocat legem membrorum, & legem peccati repugnantem legi mentis. At ſi concupiſcentia eſſet bonum naturæ, quomodo ab Apoſtolo malum nominaretur?

Secundò, idem Apoſtolus in priore ad Cor. cap. 7. *Qui non ſe continent, nubant; melius eſt enim nubere, quàm uri*. Et rurſus admonens conjugatos ut propter orationem ad tempus & ex conſenſu contineant, & rurſus propter tentationis periculum revertantur in
D id ipſum: *Hoc*, inquit, *dico ſecundùm indulgentiam, non ſecundùm imperium*. Ubi S. Apoſtolus ſatis apertè declarat conjugium datum eſſe à Deo in remedium concupiſcentiæ, & indulgentia opus eſſe; cùm opus conjugii exercetur non amore prolis, ſed ad ſatisfaciendum concupiſcentiæ, ſive, ut Ambroſius loquitur, non amore poſteritatis, ſed ardore libidinis: at certè remedio & indulgentia non egent res bonæ, ſed malæ.

Tertiò, idem Apoſtolus 1. Corinth. 9. caſtigat corpus ſuum, & in ſervitutem redigit, & 2. Corinth. 12. ter Dominum rogat ut auferatur à ſe ſtimulus carnis. At quod tantus Apoſtolus ita vehementer oppugnat, & precibus apud Deum, & aſperitate vitæ in ſe, ſi-
E ne dubio malum eſt, & eo carere bonum.

Quartò, idem Apoſtolus ad Galat. 5. dicit carnem concupiſcere adverſus ſpiritum, ſpiritum autem adverſus carnem. At concupiſcentiam ſpiritus bonam eſſe, teſtantur opera ejus, quæ ibidem enumerantur, charitas, gaudium, pax &c. igitur malam eſſe neceſſe eſt concupiſcentiam carnis, quæ concupiſcentiæ ſpiritus adverſatur. Ut interim omittam, quòd cùm ejus fructus, qui in eodem loco notantur, mali ſint, non poteſt ipſa non eſſe mala, juxta doctrinam Domini, Matth. 7. *Non poteſt arbor bona malos fructus facere*.

Quintò, Apoſtolus Joannes in epiſt. 1. cap. 2. concupiſcentiam dicit non eſſe ex patre, ſed ex mundo. Quomodo autem bonum eſt, quod non eſt à Deo, à quo eſt omne bonum?

Sextò,

Digitized by Google

non paret, ſpiritui adverſatur. Quis igitur ambigat, an ea mala ſit appellanda?

Nonò, accedant teſtimonia Patrum, quos Auguſtinus citat lib. 2. in Julian. Cypriani, Ambroſii, Hilarii, Hieronymi, Chryſoſtomi, qui malam eſſe concupiſcentiam uno ore confirmant.

Decimò, accedant teſtimonia Ethnicorum. Nam Auguſtinus lib. 14. de Civit. Dei cap. 19. & lib. 4. in Julian. cap. 12. Tullium adducit in 3. lib. de Republica dicentem, iracundiam & libidinem vitioſas eſſe animi partes. Clemens quoque Alexandrinus in tertio Stromatum Platonem citat, in primo de Republica dicentem, corporis voluptatem ſapientiæ repugnare, & eſſe dominam ſæviſſimam, à qua fœliciſſimum ſit poſſe liberari; ſimilia ex Archita Tarentino, & Sophocle recitat M. Tullius in dialog. de ſenectute, & inter alia ſcribit, nullam capitaliorem peſtem quàm voluptatem corporis hominibus à natura datam.

CAPUT XV.

Non ſolùm concupiſcentiam, ſed omnes miſerias humanæ naturæ pœnas eſſe peccati.

NUNC ordine, ſed breviſſimè demonſtrabimus, omnes ſuprà numeratas humanæ vitæ calamitates, ex merito eſſe peccati, non ex conditione naturæ. De qua re diximus etiam aliqua in 1. lib. de gratia primi hominis. Poſſunt autem humanæ calamitates omnes ad decem præcipuas revocari.

Prima eſt, ignorantia in mente. Hanc ortam eſſe ex peccato, teſtatur David in Pſal. 48. *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*. Adamum quoque ante peccatum noviſſe naturas rerum, quas nunc ignoramus, ſatis apertè colligitur ex cap. 2. Geneſ. ubi nomina impoſuit omnibus animantibus, ut natura uniuſcujuſque exigere videbatur, denique in paradiſo nullus fuiſſet error, nulla deceptio, nulla ignorantia earum rerum, quæ pro loco & tempore ſcienda fuiſſent. Nam iſta omnia ſunt mala, & pœnæ peccati, ut S. Auguſt. docet in Enchir. cap. 24. & 25. & in lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. nullum autem malum in paradiſo fuiſſet, ſi Adam non peccaſſet, ut idem auctor docet in lib. 14. de Civ. Dei cap. 10.

Secunda, malitia in voluntate; hanc non fuiſſe in primis parentibus ante peccatum, & ex peccato natam eſſe teſtatur Eccleſiaſtes cap. 7. ubi dicit: *Hoc inveni quod fecerit Deus hominem rectum, & ipſe ſe infinitis miſcuerit quæſtionibus*.

Tertia, concupiſcentia in parte inferiore; hanc pœnam eſſe peccati docet Apoſtolus Rom. 7. cùm eam ſæpiſſimè vocat peccatum, quia videlicet ex peccato ſtat igitur ut tertium ſolum ſit verum, & libido, quæ in primis parentibus ante peccatum non fuit, ex peccato ſit nata, & ad nos per peccatum in quo concipimur, propagata deſcendat.

Quarta calamitas, labor & dolor in corpore. Hanc ex peccato manaſſe Deus ipſe teſtatur, cùm ait Geneſ. 3. *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*. Unde ſunt illa Eccleſ. cap. 40. *Jugum grave ſuper filios Adam, à die exitus de ventre matris ipſorum, uſque in diem ſepulturæ, in matrem omnium*.

Quinta, eſt mors ipſa, de qua B. Paulus ad Rom. 5. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit,*
C *& per peccatum mors*. Et cap. 6. *Stipendia peccati mors*. Sexta, ira Dei, hanc autem eſſe pœnam peccati, nulla ratione dubitari poteſt, niſi de ipſius Dei juſtitia dubitetur. Nam *vultus Domini*, ut legimus in Pſal. 33. non eſt, niſi *ſuper facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum*. Et ad Rom. 1. ſcribit Apoſtolus: *Revelari iram Dei de cœlo ſuper omnem impietatem & injuſtitiam*. Itaque non naſceremur filii iræ, quales nos naſci ſcribit Apoſtolus ad Epheſ. 2. niſi in iniquitatibus conciperemur, & in peccatis parerent nos matres noſtræ, ut legimus in Pſal. 50.

Septima, captivitas ſub diabolo, hanc pœnam eſſe peccati docet B. Petrus in epiſt. 2. cap. 2. cùm ait, *A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt*. Deinde,
D ut rectè notat S. Auguſtinus in epiſt. 28. ad Hieronymum, non daret Deus homines diabolo tamquam naturam inferiorem naturæ excellentiori, quomodo tradidit homini beſtias terræ. Nam etſi mortalis eſt homo, tamen eſt etiam rationalis, & Dei capax, & ideò non Angelorum ſervus, ſed conſervus eſt, & Deo non per Angelos, ſed per ſe famulatum præſtat. Quare quòd diabolus princeps hujus mundi nominetur in Scripturis, & homines captivos teneat ad ſuam ipſius voluntatem, & nos Chriſti ope indigeamus, ut de poteſtate Sathanæ liberemur, non poteſt aliunde, quàm ex peccato factum eſſe.

Octava, crudelitas hominum in alios homines. Hanc verò ex peccato manare Jacobus Apoſtolus do-
E cet cùm in epiſtola ſua cap. 4. dicit: *Unde bella & lites in vobis, nonne ex concupiſcentiis veſtris, quæ militant in membris veſtris?* Concupiſcentiam autem pœnam eſſe peccati, paulò ante monſtravimus. Itaque peccatum concupiſcentiam procreavit, concupiſcentia verò lites & bella: Neque hæc ſolùm, ſed etiam ſeditiones, rixas, homicidia, veneficia, impudicitiam, & illa omnia mala, quæ opera carnis vocat Apoſtolus ad Galat. 5.

Nona, inimicitia & rebellio beſtiarum. Non fuiſſe futurum hoc malum in ſtatu innocentiæ, colligitur ex 3. cap. Gen. ubi ſerpens familiariter cum Heva colloquitur, & neque ipſa ſerpentem horret, neque ſerpens ipſam aut fugit aut ferit. Idem intelligi poteſt ex c. 2. ubi Dei nutu animantia omnia venerunt ad hominem, ut ab eo tamquam à proprio Rege ac

Decima calamitas, ſunt illa omnia mala quæ à cœlo, terra, mari, vel ante præviſa, vel omnino inopinata homines patiuntur. Hæc enim omnia ad peccati ſupplicium pertinere, docet liber Sap. cap. 5. ubi dicit, armari creaturam ad ultionem inimicorum Dei, & pugnare cum eo orbem terrarum contra inſenſatos, neque dubitari poteſt, quin ad has etiam calamitates Eccleſiaſticus reſpexerit, cùm jugum grave impoſitum eſſe dixit ſuper filios Adæ. Atque hactenus ex Scriptura demonſtratum eſt humanæ vitæ miſerias, pœnas ſive fructus eſſe peccati originalis.

Poſſumus rem eandem ratione quoque & auctoritate humana probare. Nam tametſi calamitates humani generis ferè omnes potuerint eſſe naturales, quod accidiſſet, ſi Deus hominem ſine originali juſtitia in puris naturalibus condere voluiſſet; ex quo ſequitur, ut remota revelatione divina, non poſſit certò ſtatui corruptionem humanam pœnam eſſe peccati: tamen hac revelatione jam habita, & fide in animis noſtris accenſa divinitus, non mediocriter ratio naturalis fidem ipſam corroborat. Omnino enim veriſimile eſt, non fuiſſe Deum optimum & noſtri generis amantiſſimum conditurum hominem tam miſerum, quàm nunc eſt, niſi peccati noſtri magnitudo tale ſupplicium meruiſſet.

Quare plerique veterum Ethnicorum humanæ vitæ miſerias ita deflent, ut vel de natura, tamquam de noverca querantur, vel per has miſerias, puniri peccata animarum in alia vita commiſſa ſuſpicentur. De quibus rectè pronunciavit Sanctus Auguſtinus lib. 4. in Julianum, cap. 12. eos rem vidiſſe, cauſam ignoraſſe. Vide hæc Ethnicorum teſtimonia apud Theodoretum lib. 5. de curandis Græcorum affectionibus, non procul ab initio, & Auguſtinum lib. 4. in Julian. cap. 12. 13. 14. 15.

B tholici non agnoſcunt. Unus eſt amiſſio liberi arbitrii, nos enim læſum, ipſi extinctum liberum arbitrium, per Adæ peccatum eſſe volunt. Alter eſt, tanta naturæ corruptio, ut non poſſit homo, etiam juſtificatus, non ſemper peccare. Nos enim libenter admittimus, non poſſe homines ſolis viribus naturæ corruptæ quidquam boni præſtare, quod ad pietatem & vitam æternam pertineat: tamen viribus naturæ, per gratiam reparatæ ac ſanatæ, & ipſo Deo ſemper cooperante & adjuvante, credimus hominem poſſe legem implere, bene vivere, vitam æternam mereri. Cæterùm his controverſiis duabus in ſequentibus diſ-

C putationibus non deerit proprius locus.

Tertius igitur effectus eſt odiſſe Deum, fugere judicium Dei, dubitare de promiſſionibus Dei, deſperare de remiſſione peccatorum, & ſempiterna ſalute. Hæc enim & ſimilia nunc ipſum originale peccatum, nunc ejus fructus eſſe volunt. Vide Confeſſionem Auguſtanam & Apologiam art. 2.

Cæterùm non eſſe ejuſmodi motus peccati originalis effectus, niſi fortè remotos ac mediatos, ut ſunt omnia peccata, Duabus rationibus demonſtrari poteſt. Primùm, quoniam non exiſtunt in homine tales motus, niſi mediante imperio voluntatis. Proinde,

D propria cauſa ejuſmodi peccatorum, ut etiam actualium cæterorum, eſt voluntas humana, ut cum Catholicis fatentur etiam adverſarii in ipſa Confeſſione Auguſtana art. 19. & Philippus in locis, tit. de cauſa peccati. Deinde, quoniam iſti motus inveniuntur in multis, in quibus non eſt *originale peccatum*, ut in dæmonibus; & *in multis* non inveniuntur, in quibus eſt originale peccatum, ut in infantibus. Fatemur tamen propenſionem ad hæc peccata, & carentiam habituum, ſeu virtutum fidei, ſpei, & charitatis, quibus primus homo in paradiſo ornatus fuerat, ad peccatum originis, vel ejus effectus ſine dubio pertinere.

LAUS DEO VIRGINIQUE MATRI MARIÆ.

Finis ſecundæ Controverſiæ generalis.

TER-

TERTIA
CONTROVERSIA
GENERALIS,

DE
REPARATIONE GRATIÆ
Per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum.

QUÆ TRES PRINCIPALES CONTINET,
Quarum Prima *eſt, de Gratia & libero arbitrio, in ſex libros diviſa.*
Secunda, *de Juſtificatione, & bonis operibus generatim, quinque*
libris explicata. Tertia, *de bonis operibus in ſpecie,*
tres libros complectens.

Digitized by Google

De Gratia & libero arbitrio, quæ ſex libris explicatur.

Præfatio de libero arbitrio.

LIBER PRIMUS.

De Gratia & libero arbitrio.

CAP. I. *DE variis acceptationibus Gratiæ.*
II. *De partitionibus Gratiæ.*
III. *Gratiam gratum facientem eſſe qualitatem, per modum habitus in homine permanentem.*
IV. *Probatur veritas capite ſuperiore explicata.*
V. *Solvuntur objectiones.*
VI. *Gratiam gratum facientem re non diſtingui ab habitu charitatis.*
VII. *Solvuntur objectiones.*
VIII. *Charitatem eſſe virtutem creatam, non ipſum Spiritum ſanctum.*
CAP. IX. *Solvuntur objectiones.*
X. *Solvuntur dubitationes quædam, circa partitionem gratiæ, in gratis datam, & gratum facientem.*
XI. *Concedendam eſſe partitionem auxilii ſpecialis, in ſufficiens & efficax.*
XII. *In qua re ſita ſit Gratia efficacia.*
XIII. *Solvuntur objectiones quædam adverſus ea, quæ dicta ſunt de gratia efficaci.*
XIV. *Quæ ſit propriè Gratia operans.*

LIBER SECUNDUS.

De Gratia & libero arbitrio.

CAP. I. *PRoponitur quæſtio, an auxilium ſufficiens omnibus detur.*
II. *Auxilium Gratiæ non expectare, ſed prævenire voluntates noſtras, neque æqualiter omnibus adeſſe.*
III. *Solvuntur argumenta Pelagianorum & Pelagianis faventium, contra duas propoſitiones capitis ſuperioris.*
IV. *Non poſſe Deum injuſtitiæ accuſari, ſi non daret omnibus auxilium ſufficiens ad ſalutem, neque de ullo deſperandum eſſe.*
V. *Auxilium ſufficiens ad ſalutem pro loco & tempore omnibus dari.*
VI. *Auxilium Dei neceſſarium ad converſionem, non adeſt peccatoribus omnibus momentis, ſed certis temporibus, prout judicat Deus munera ſua eſſe diſtribuenda.*
VII. *Auxilium ad novum peccatum evitandum ſemper omnibus adeſt.*
VIII. *Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis quinti & ſeptimi.*
CAP. IX. *Proponitur octava propoſitio, & explicatur definitio prædeſtinationis.*
X. *Prædeſtinationis nullam eſſe cauſam in nobis, probatur ex divinis literis.*
XI. *Idem probatur ex traditione Eccleſiæ.*
XII. *Idem probatur rationibus ex Scriptura & traditione deſumptis.*
XIII. *Solvuntur argumenta contra propoſitionem octavam.*
XIV. *Solvuntur argumenta ex Patribus.*
XV. *Solvuntur argumenta ex rationibus, & ſimul oſtenditur non ſolùm ad gratiam efficacem, ſed etiam ad gloriam gratis homines eligi.*
XVI. *Cauſam reprobationis impiorum, partim ad ſolam Dei voluntatem, partim ad peccata præviſa referendam eſſe.*
XVII. *Quid interſit inter hominum & angelorum electionem, ſive reprobationem.*

LIBER TERTIUS.

De Gratia & libero arbitrio.

CAP. I. *PRæmittuntur aliqua ante ipſam tractationem, id eſt, argumentum totius operis, ſumma præcipuarum difficultatum, & qui ſcripſerint de libero arbitrio.*
II. *De nomine liberi arbitrii.*
CAP. III. *De liberi arbitrii definitione.*
IV. *Quænam libertas ſit neceſſaria ad liberum arbitrium.*
V. *Probatur ſententia communis quæ ad liberum arbitrium exigit libertatem à neceſſitate.*
VI. *Solvuntur argumenta contraria.*

CAP. VII.

Digitized by Google

De Gratia & libero arbitrio.

CAP. I. *Exponitur ordo futuræ diſputationis.*
II. *Poſſe cognoſci viribus naturæ Deum eſſe, & eſſe unum, & alia id genus.*
III. *Solvuntur objectiones.*
IV. *Requiri & ſufficere auxilium generale ad actiones naturales ac civiles efficiendas.*
V. *Proponitur quæſtio principalis, an homo liberum arbitrium habeat in operibus naturalibus & civilibus, & notantur Lutheri & Melanchthonis contradictiones.*
VI. *Non poſſe ab inſigni temeritate defendi modum loquendi adverſariorum, qui nomen liberi arbitrii in ſervi arbitrii mutaverunt.*
VII. *Secundùm fidem Catholicam hominem eſſe liberi arbitrii in rebus civilibus, probatur ex divinis literis.*
VIII. *Probatur idem ex traditione veterũ Patrum.*
CAP. IX. *Adferuntur teſtimonia ipſorum Patrum.*
X. *Evidens eſſe lumine rationis naturalis hominem liberi eſſe arbitrii in actionibus civilibus & externis.*
XI. *Reſpondetur ad argumenta, quæ ſumunt adverſarii, ex divinis literis.*
XII. *Reſpondetur ad objectiones ex teſtimoniis S. Auguſtini.*
XIII. *Reſpondetur ad objectionem ex repugnantia præſcientiæ & libertatis.*
XIV. *Refelluntur tres opiniones de concordia cooperationis divinæ cum libero arbitrio.*
XV. *Explicatur una ratio concordiæ divinæ cooperationis cum libero arbitrio.*
XVI. *Explicatur altera ratio concordiæ libertatis cum cooperatione Dei, & ſolvitur objectio cap. 12. propoſita.*

LIBER QUINTUS.

De Gratia & libero arbitrio.

CAP. I. *Proponitur quæſtio de cognitione veri moralis.*
II. *Probatur poſſe hominem ſuis viribus cognoſcere aliquod verum morale.*
III. *Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis ſuperioris.*
IV. *Proponitur quæſtio, de viribus humanæ voluntatis circa bonum morale.*
V. *Non poſſe ſolis naturæ virib. adimpleri omnia præcepta moralia ſecũdùm ſubſtantiã operis.*
VI. *Solvuntur argumenta contra ea, quæ capite ſuperiore dicta ſunt.*
VII. *Non poſſe ſolis naturæ viribus ullam veram tentationem ſuperari.*
VIII. *Solvuntur argumenta contra propoſitionem capitis ſeptimi.*
IX. *Poſſe hominem ſine fide cum auxilio ſpeciali, & etiam ſine illo, bonum aliquod morale perficere, ſi nulla tentatio urgeat.*
X. *Solvuntur argumenta contra propoſitionem capitis ſuperioris.*
XI. *Solvuntur argumenta ex Patribus.*
XII. *Solvuntur argumenta ex ratione.*
XIII. *Poroponitur controverſia de libero arbitrio in moralibus, & Tilmanni ineptiæ ac mendacia referuntur.*
XIV. *Probatur libertas arbitrii in moralibus, argumento ducente ad impoſſibile.*
XV. *Adfertur & defenditur ſecundum argumentum pro libero arbitrio in rebus moralibus.*
CAP. XVI. *Proponitur & defenditur tertium argumentum pro libero arbitrio in moralibus.*
XVII. *Proponitur & defenditur argumentum quartum pro libero arbitrio in moralibus.*
XVIII. *Prima claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.*
XIX. *Secunda claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.*
XX. *Tertia claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.*
XXI. *Quarta claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.*
XXII. *Quinta claſſis &c.*
XXIII. *Sexta claſſis &c.*
XXIV. *Præfatio ad teſtimonia Patrum pro libero arbitrio in moralibus.*
XXV. *Teſtimonia Græcorum Patrum adferuntur pro libero arbitrio in moralibus.*
XXVI. *Teſtimonia Patrum Latinorum pro libero arbitrio in moralibus.*
XXVII. *Adferuntur teſtimonia ex libris Auguſtini, quos ille ſcripſit ante exortam hæreſim Pelagianam.*
XXVIII. *Adferuntur teſtimonia Auguſtini pro libero arbitrio, ſcripta poſt exortam hæreſim Pelagianam.*
XXIX. *Solvuntur argumenta adverſariorum ex verbo Dei petita.*
XXX. *Solvuntur argumenta ex teſtimoniis S. Auguſtini.*

IV. *Non poſſe voluntatem humanam aliquid velle in iis, quæ ad pietatem & ſalutem pertinent, ſine auxilio gratiæ Dei.*
V. *Non poſſe hominem ſolis naturæ viribus ad gratiam recipiendam ullo modo ſe præparare.*
VI. *Solvuntur argumenta contra doctrinam duorum præcedentium capitum.*
VII. *Non poſſe ſine auxilio gratiæ diligi Deum.*

[illegible]
XII. *Probatur rationibus libertas arbitrii in operibus pietatis.*
XIII. *Diluuntur objectiones adverſariorum, deprompta ex divinis literis.*
XIV. *Diluuntur objectiones ex teſtimoniis S. Aug.*
XV. *Compendium diſputationis de cooperatione gratiæ & liberi arbitrii aliquot ſententiis comprehenſum.*

TERTIÆ CONTROVERSIÆ GENERALIS *Secunda Controverſia principalis, quæ eſt de Juſtificatione, in quinque libros diviſa.*

Ordo diſputationis.

LIBER PRIMUS.

De Juſtificatione, qui eſt de fide juſtificante.

CAP. I. *De nomine juſtificationis & Juſtitiæ.*
II. *Explicantur cauſæ Juſtificationis.*
III. *Aperitur ſtatus quæſtionis de fide juſtificante, & indicantur auctores qui de Juſtificatione ſcripſerunt.*
IV. *Quid ſit fides juſtificans ex ſententia tum hæreticorum, tum etiam Catholicorum.*
V. *Refellitur ex cap. 11. ad Hebr. hæreticorum error de notione fidei juſtificantis.*
VI. *Fidem juſtificantem non eſſe fiduciam, probatur ex divinis literis.*
VII. *Fidem juſtificantem non tam eſſe notitiam quàm aſſenſum, probatur ex Scripturis.*
VIII. *Fidei juſtificantis objectum non eſſe ſpecialem miſericordiam, ſed omnia quæ Deus revelavit, probatur ex divinis literis.*
IX. *Probatur ex traditione Eccleſiaſtica fidem juſtificantem non eſſe fiduciam miſericordiæ, ſed aſſenſum ad omnia quæ in verbo Dei continentur.*
X. *Probatur idem rationibus.*
XI. *Refelluntur objectiones adverſariorum.*
XII. *Proponitur ſecunda quæſtio an fides ſola juſtificet.*
XIII. *Fidem juſtificare ſed non ſolam, idem enim facere timorem, ſpem, dilectionem.*
CAP. XIV. *Fidem ſolam non juſtificare, probatur ex alio principio.*
XV. *Fidem veram poſſe re ipſa à dilectione, aliiſque virtutibus ſeparari, quæſtio tertia.*
XVI. *Fidem non ſolam juſtificare, probatur ex remotione cauſarum, quæ poſſunt reddi, cur fides ſolam juſtificet.*
XVII. *Fidē non ſolam juſtificare, probatur ex modo juſtificandi ipſius fidei, ubi etiam tractatur quæſtio quarta de valore & pretio fidei.*
XVIII. *Fidem non ſolam juſtificare, probatur ex cauſa formali juſtificationis & neceſſitate operum bonorum.*
XIX. *Solvitur argumentum primum ex Scripturis depromptum pro ſola fide.*
XX. *Solvitur alterum argumentum ex Scripturis petitum pro ſola fide.*
XXI. *Solvitur argumentum tertium ex Scripturis deſumptum pro ſola fide.*
XXII. *Solvitur argumentum quartum ex Scripturis depromptum pro ſola fide.*
XXIII. *Solvitur quintum argumentum ex Scripturis pro ſola fide.*
XXIV. *Solvitur argumentum ſextum ex Scripturis pro ſola fide.*
XXV. *Solvitur argumentum ex traditione veterum Patrum pro ſola fide.*

LIBER SECUNDUS.

De Juſtificatione, qui eſt de juſtitia inhærente.

CAP. I. *De variis erroribus circa formalem cauſam Juſtificationis.*
II. *Proponitur ſententia Eccleſiæ, & aperitur ſtatus quæſtionis.*
III. *Inhærentem eſſe juſtitiam noſtram formalem, probatur ex Scripturis.*
CAP. IV. *Fidem non eſſe integram formalem cauſam juſtificationis.*
V. *Formalem cauſam Juſtificationis non eſſe juſtitiam Dei eſſentialem ac divinam.*
VI. *Juſtificationem noſtram non conſtare ſola remiſſione peccatorum.*

CAP. VII.

Digitized by Google

II. — Proponitur ſtatus quæſtionis de incertitudine Juſtitiæ.
III. Recenſentur variæ ſententiæ de propoſita quæſtione.
IV. Probatur teſtimoniis Salomonis incertitudo propriæ Gratiæ atque Juſtitiæ.
V. Idem probatur teſtimonio & exemplo Job, Davidis & Pauli.
VI. Idem probatur ex variis locis Prophetarum & Apoſtolorum.
IX. Solvuntur argumenta adverſariorum ex teſtimoniis Scripturarum deprompta.
X. Solvuntur argumenta ex Patribus.
XI. Solvuntur argumenta ex ratione.
XII. Refellitur error de certitudine Prædeſtinationis.
XIII. Solvuntur objectiones.
XIV. Fidem ac juſtitiam non eſſe propriam electorum, & ſemel habitam amitti poſſe.
XV. Solvuntur objectiones.
XVI. Non eſſe omnes juſtos inter ſe pares.

LIBER QUARTUS.

De juſtificatione, qui eſt de juſtitia operum.

CAP. I. Quòd hæretici hujus temporis negent operum neceſſitatem.
II. Refutatur falſum diſcrimen Legis & Evãgelii, & inde probatur operũ neceſſitas.
III. Aſſeritur verum diſcrimen Legis & Evangelii, & inde neceſſitas operum comprobatur.
IV. Oſtenditur alterum diſcrimen Legis & Evangelii.
V. Refellitur falſa libertas Chriſtiana, & inde probatur neceſſitas operum.
VI. Aſſeritur vera libertas Chriſtiana, & inde quoq; probatur neceſſitas operum bonorum.
VII. Probatur ex Scripturis neceſſitas operum ad ſalutem.
VIII. Probatur operum neceſſitas ex traditione Eccleſiaſtica.
IX. Probatur operum neceſſitas ad ſalutem, ex ratione.
X. Proponitur quæſtio de veritate juſtitiæ operum, & ſententiæ referuntur Hereticorum & Catholicorum.
CAP. XI. Legem Dei eſſe poſſibilem, probatur ex divinis literis.
XII. Legem Dei non eſſe impoſſibilem, probatur ex Patribus.
XIII. Legem Dei non eſſe impoſſibilem, probatur rationibus.
XIV. Solvuntur objectiones hæreticorum.
XV. Juſtorum opera non eſſe peccata, ſed juſtitiam, probatur ex divinis literis.
XVI. Opera bona non eſſe peccata, ſed verè bona, probatur ex Patribus.
XVII. Opera bona juſtorum non eſſe peccata, ſed verè bona, probatur rationibus.
XVII. Opera bona non ſolùm eſſe verè juſta, ſed etiam juſtificare, probatur ex c. 2. Jacobi.
XIX. Opera juſtificare, probatur ex aliis Scripturis & rationibus.
XX. Solvuntur objectiones ex Scripturis contra veritatem juſtitiæ actualis.
XXI. Solvuntur objectiones ex Patribus contra veritatem juſtitiæ actualis.

LIBER QUINTUS.

De juſtificatione, qui eſt de meritis operum.

CAP. I. Proponitur quæſtio, ſintne opera bona juſtorum meritoria ſalutis æternæ.
II. Probatur ex Scripturis, opera juſtorum rectè vocari merita.
III. Opera juſtorum meritoria eſſe vitæ æternæ, probatur ex divinis literis.
IV. Idem probatur ex traditione Patrum.
V. Solvuntur objectiones ex Scripturis contra merita operum bonorum.
VI. Solvuntur objectiones ex Patribus.
VII. Quatenus fiducia in meritis collocari poſſit exponitur.
VIII. Licitum eſſe operari bona opera intuitu mercedis æternæ.
CAP. IX. Solvuntur objectiones.
X. Ad meritum conſtituendum requiri liberum voluntatis arbitrium.
XI. Solvuntur objectiones.
XII. Ad meritum requiri ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum.
XIII. Solvuntur objectiones.
XIV. Requiri ad meritum vitæ æternæ promiſſionem Dei gratuitam.
XV. Bonum opus non eſſe meritorium vitæ æternæ, niſi ex charitate procedat.
XVI. Opera juſtorum ex charitate facta, meritoria eſſe vitæ æternæ ex condigno.
XVII. Opera bona juſtorum meritoria eſſe ex condigno,

Digitized by Google

LIBER PRIMUS.

De bonis operibus, qui eſt de oratione.

CAP. I. *Definitio orationis breviter explicatur.*
II. *De partitione orationis.*
III. *De neceſſitate & utilitate orationis.*
IV. *De excellentia orationis Dominicæ.*
V. *De numero & ordine petitionum orationis Dominicæ.*
VI. *Exponitur oratio Dominica.*
VII. *Solius creaturæ rationalis proprium eſſe orare.*
VIII. *Non ſolùm generatim, ſed etiam in ſpecie pro tertiis hominibus orari poſſe.*
IX. *De conditionibus, quæ requiruntur ad impetrandum.*
X. *De nomine, & definitione officii divini ſive horarum canonicarum.*
XI. *De Partibus officii divini, & de canonico tempore ſingularum partium.*
CAP. XII. *Referuntur Hæretici, qui horas canonicas reprehendunt.*
XIII. *Demonſtratur antiqua & rationabilis inſtitutio horarum Canonicarum.*
XIV. *De antiquitate ſingularum partium officii Eccleſiaſtici.*
XV. *Antiphona Salve Regina ab hæreticorum calumniis aſſeritur.*
XVI. *Defenditur Cantus, qui in officio divino adhiberi ſolet.*
XVII. *Solvuntur objectiones adverſariorum.*
XVIII. *De iis, quæ requiruntur ad officium ritè perſolvendum.*
XIX. *De iis, qui ex officio tenentur ad horas canonicas perſolvendas.*

LIBER SECUNDUS.

De Jejunio.

CAP. I. *De nomine & varia acceptione Jejunii.*
II. *Unicam in Jejunio refectionem, eamque cœnam eſſe debere, non prandium.*
III. *De ciborum delectu, referuntur ſententiæ hæreticorum.*
IV. *Refellitur impudens calumnia hæreticorum circa ciborum delectum.*
V. *Ad rationem jejunii abſtinentiam à certis cibis, ac potiſſimum à carnibus, pertinere.*
VI. *Jejunium in genere lege divina eſſe præceptũ.*
VII. *Lege Eccleſiaſtica obligari fideles in conſcientia ad certa quædam jejunia & ciborum delectum.*
VIII. *Solvuntur argumenta ex Scripturis contra præceptum jejunii & delectum ciborum.*
IX. *Solvitur objectio ex hiſtoria antiquitatis.*
CAP. X. *Quinam excipiantur à lege jejunii.*
XI. *De fructibus & utilitate jejunii.*
XII. *Solvuntur objectiones.*
XIII. *Solvuntur objectiones ex Patribus.*
XIV. *De origine & inſtitutione jejunii Quadrageſimalis.*
XV. *De Quadrageſimæ varietate.*
XVI. *De ratione inſtituendæ Quadrageſimæ.*
XVII. *De Jejunio Feriæ quartæ & Feriæ ſextæ.*
XVIII. *De Jejunio Sabbathi.*
XIX. *De Jejunio Quatuor temporum.*
XX. *De Jejunio Adventus.*
XXI. *De Jejunio Rogationum.*
XXII. *De Jejuniis Vigiliarum & Stationibus.*
XXIII. *De diebus quibus jejunari non debet.*
XXIV. *De fraudibus & corruptelis Kemnitii in hiſtoria antiquitatis.*

LIBER TERTIUS.

De Eleemoſyna.

CAP. I. *Quid ſit Eleemoſyna.*
II. *De partitione Eleemoſynæ.*
III. *Eleemoſynas non ſufficere ad ſalutem, ſine Fide, Spe, dilectione, pœnitentia, aliiſque ad ſalutem præſidiis.*
IV. *Eleemoſynas eſſe opera meritoria & ſatisfactoria, ac multos præterea fructus habere.*
V. *Unde ſumatur Eleemoſynæ magnitudo.*
VI. *Eſſe præceptum aliquod de Eleemoſyna facienda, idque ad quartum præceptum Decalogi revocari.*
CAP. VII. *Divino præcepto divites obligari ad ea pauperibus erogãda, quæ ſibi ſupervacanea ſunt.*
VIII. *Non ſolùm ſuperflua, ſed etiam neceſſaria interdum erogare, vel præceptum, vel conſilium eſt.*
IX. *Quãdo ex malè partis Eleemoſyna fieri poſſit.*
X. *Divitias non eſſe Chriſtianis illicitas.*
XI. *Solvuntur objectiones.*
XII. *Quis Eleemoſynam facere, & cui Eleemoſyna fieri debeat.*
XIII. *Quomodo ſit Eleemoſyna facienda.*

DE

Digitized by Google

ſi etiam in ipſam naturam generis humani, atque adeò in ſua ipſorum capita atque viſcera, infeſtas manus, gladioſque converterent.

Eripuerunt Chriſto innumerabiles virgines ſacras, quas cœleſti thalamo jam addixerat, ſibique ipſe ſolemni cæremonia, rituque deſponderat. Detraxerunt beatis Angelis & Hominibus cœlum cum Chriſto tenentibus præconia, ſigna, baſilicas, dies feſtos, mortalium vota, preces, implorationes, omnia denique & illis debita, & nobis ſalutaria monumenta virtutum. Abſtulerunt Eccleſiæ bonam Sacramentorum partem, non paucos libros ſacros, divinum ac ſaluberrimum ſacrificium, Apoſtolicas traditiones, atque Eccleſiaſticas cæremonias univerſas. Ad extremum Pontifices, auctoritate; Principes, imperio; populos, diſciplina; paſtores, gregibus; greges, paſtoribus; veneratione, reliquias; reliquiis, aras; aris, templa; templis, religionem; religione, terrarum orbem prædones importuniſſimi ſpoliaverunt.

Nec tamen his tot, ac tantis ſacrilegiis perpetratis hæreticorum furor, ac rabies conquievit, donec etiam ut ſe, ac ſuos, totamque naturam generis humani violarent, arbitrii libertatem nobis omnibus ſuis ſententiis detraxerunt, ſeque ipſi non belluarum ſimiles, ſed belluas planè rationis expertes profiteri non dubitarunt. Quod ego, quando præfandi uſus in hoc noſtro gymnaſio veteri more jam eſt receptus, quàm breviſſimè potero demonſtrabo.

Quamquam, ſi verè ac ſapienter judicare volumus, non libertatem arbitrii tot libris ac diſputationibus hæretici vel in ſe, vel in nobis extinguunt, ſed animum male ſanum produnt ſuum, & ex hoc uno ſtultiſſimo dogmate inſigne adferunt univerſo doctrinæ ſuæ corpori detrimentum.

Quis igitur iſtis fidem habere poſſit, dum de Deo, de Juſtitia, de Sacramentis, deque aliis rebus graviſſimis atque abſtruſiſſimis diſputant: cùm eos videat de ſuorum animorum libertate, quam ſentire & experiri coguntur, tam perversè judicare? Quis non eos amentes & furioſos, & ſimul ingratos divino numini eſſe cenſeat, qui tam excellens & præclarum Dei donum, quod nec ob magnitudinem contemni, nec ob uſum frequentiſſimum latere poteſt, cùm per ſingula penè momenta in aciem oculorum & mentis incurrat, tamen obſtinatiſſimè reſpuere, refutare, abjicere, execrari pergunt?

An verò non eſt eximium Dei munus libertas arbitrii, quod Niſſenus Gregorius, *optimum quiddam, & omnium, quæ ſunt in homine, præſtantiſſimum* eſſe definit? quo ſolo & à brutis animantibus ſeparamur, & proximè ad Angelorum naturam accedimus, & ipſius divini numinis imaginem gerimus, & rebus omnibus, quæ ſunt infra lunam, tamquam Dii quidam terreſtres præſumus?

Deinde ſi tollas arbitrii libertatem, nonne vides unà repente concidere omnia penè hominum bona, quæ illa videlicet ſede, illo fundamento nitebantur?

& ubi

Digitized by Google

quam eſſe potuiſſemus?

Quòd ſi de populari libertate, qua regius dominatus excluditur, quæ melius umbra quædam, & imago libertatis, quàm libertas dici poteſt, quæque diutius niſi ſummo labore non conſervatur, & raró ſalutaris, ſæpius noxia eſſe ſolet, tamen M. Tullius dixiſſe verè putatur, tantum in ea libertate ineſſe boni, ut non ſolùm ab hominibus, verùm etiam à beſtiis expetatur, ac non immeritò rebus omnibus anteponatur: quid nos tandem de naturali illa, & germana libertate dicere par eſt, quæ animis noſtris à Deo conditore inſita & impreſſa, nihil eſſe videtur aliud (ut S. ait Bernardus ſerm. 81. in Cantica) niſi *divinum quiddam præfulgens in animo, tamquam gemma in auro, quod & ſummum naturæ noſtræ ſplendorem, atque ornamentum adfert, & nullis criminibus aboleri, nullis calamitatibus minui, nulla externa vi labefactari, deſtruive poteſt?*

Sed fortè nimis abdita atque abſtruſa res eſt libertas arbitrii, nec niſi à paucis, iiſque acutiſſimis & doctiſſimis perſpici poteſt. Nolo verbis meis reſpondere, S. Auguſtinum, quem unum ex omni vetuſtate ſobrium in hac cauſa fuiſſe Calvinus dicit, ſi placet audiamus. Is in eo lib. quem de duabus animabus contra Manichæos ſcripſit, de libero arbitrio in hæc verba loquitur: *Neque hìc*, inquit, *libri obſcuri mihi ſcrutandi erant, unde diſcerem, neminem vituperatione, ſuppliciove dignum, qui id non faciat quod facere non poteſt, nonne iſta cantant & in montibus paſtores, & in theatris poetæ, & indocti in circulis, & docti in bibliothecis, & magiſtri in ſcholis, & antiſtites in ſacris locis, & in orbe terrarum genus humanum*: Et in lib. de vera religione. *Atque adeò*, inquit, *hoc eſt manifeſtum, ut nulla doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat*. Quid potuit clarius de hujus quæſtionis claritate dici?

Quis igitur eorum ſive ſtuporem, ſive furorem non admiretur, qui magiſtri orbis terrarum haberi volunt, & vel id ignorant, quod & paſtores in montibus & in theatris poetæ, & indocti in circulis decantant? vel falſum eſſe contendunt, quod & docti in bibliothecis, & magiſtri in ſcholis, & Pontifices in templis, & ipſum genus humanum in orbe terrarum clariſſima voce, ſummaque animi conſenſione veriſſimum eſſe teſtatur? Quid? quod communem hunc ſenſum & conſenſum orbis terræ, ac præcipuè veterum Patrum, majorum noſtrorum non ignorant hujus temporis hæretici: & tamen ſine ullo pudore, inuſitato genere ſuperbiæ, incredibilique audacia paucitatem ſuam, multitudini generis humani; imperitiam ſuam, ſapientiæ omnium Patrum; novorum dogmatum vanitatem, auctoritati graviſſimæ vetuſtatis totius, ac ſæculorum omnium anteponunt. Ac ne aliquid me fingere, vel augere pluſquam oporteat arbitremini, eorum ipſorum, quorum de ſtultitia verba facimus, teſtimonia proferamus; Ordiamur, ſi ita videtur, ab hiſtoricis, quorum præcipua laus eſt veritas.

Matthias Illyricus in illa ſua centuriata hiſtoria, centur. 2. cap. 4. col. 59. cùm Juſtini, Irenæi, atque aliquot aliorum Patrum vetuſtiſſimorum ſententias de libero arbitrio retuliſſet, hæc verba ſubjecit: *Eodem modo Clemens Alexandrinus liberum arbitrium ubique aſſerit, ut appareat in ejuſmodi tenebris* (ſic enim liberi

arbitrii

Digitized by Google

cæteris oppugnat.

Neque ſolùm prima illa ætas, verùm etiam poſteriores omnes (ejuſdem Illyrici teſtimonio) doctrinam eandem incredibili conſenſu tenuerunt. Id enim illa verba ſignificant: *Ut appareat in ejuſmodi tenebris non tantùm fuiſſe omnes ejus ſæculi Doctores, verùm etiam in poſterioribus eas ſubinde creviſſe*. Poſſem & alia, ſi per tempus liceret ex eadem hiſtoria teſtimonia decerpere: ſed ad cæteros auctores feſtinat oratio.

Philippus Melanchthon in eo libro, quem de Locis communibus primùm edidit: *In hoc*, inquit, *loco, cùm prorſus Chriſtiana doctrina à philoſophia & humana ratione diſſentiat, tamen ſenſim irrepſit philoſophia in Chriſtianiſmum, quia receptum eſt impium de libero arbitrio dogma, & obſcurata Chriſti beneficentia per profanam illam, & animalem rationis noſtræ ſapientiam: uſurpata eſt vox liberi arbitrii, à divinis literis, à ſenſu & judicio ſpiritus alieniſſima, qua videmus ſanctos viros non rarò offenſos eſſe. Additum eſt è Platonis Philoſophia vocabulum Rationis æquè pernicioſum. Nam perinde atque his poſterioribus Eccleſiæ temporibus Ariſtotelem pro Chriſto ſumus amplexi, ita ſtatim poſt Eccleſiæ auſpicia per Platonicam philoſophiam Chriſtiana doctrina labefactata eſt: ita factum eſt, ut præter canonicas Scripturas, nullæ ſint in Eccleſia ſinceræ literæ. Redolet philoſophiam quicquid omnino commentariis proditum eſt*. Hæc ille, qui quidem, neſcio an apertius poterat indicare, ſe bellum cum omnibus Eccleſiæ Patribus & Doctoribus, gerendum ſuſcepiſſe, & aliam omnino fidei doctrinam à ſe tradi, aliam eſſe eam, quam univerſa Chriſti Eccleſia jam inde ab Apoſtolicis temporibus didicerit ſemper & docuerit. Nec enim alia de cauſa nullas eſſe dicit in Eccleſia ſinceras literas & philoſophiam redolere omnes veterum commentarios, niſi quia negare non poterat, omnibus omnium Patrum libris, commentariis, hiſtoriis, concionibus, liberum arbitrium liberrimè atque apertiſſimè prædicari.

Jam verò Philippum ſecutus Joannes Brentius in Apologia pro Confeſſione ſua Wirtembergenſi: *Pater*, inquit, *è cælis clamavit, non de Hieronymo, non de Auguſtino, non de Bernardo, non de Concilio Arauſicano, ſed de filio ſuo Domino noſtro Jeſu Chriſto: Hunc audite*. Quaſi verò de ſanctis Eccleſiæ paſtoribus & doctoribus, quales in primis Hieronymus, Auguſtinus, Bernardus, omneſque Arauſicani Concilii Patres fuerunt, Chriſtus ipſe non dixerit: Qui vos audit, me audit.

Sed ad cætera progrediamur, & omiſſis aliis, quos nimis longum eſſet ſingulos recenſere; Joannis Calvini teſtimonio, ac ſententia contenti ſimus. Is lib. 2. Inſtitut. cap. 2. §. 4. poſteaquam philoſophos omnes incredibili conſenſione liberum arbitrium aſſeruiſſe profeſſus eſſet, ita ſubjunxit: *Tametſi Græci præ aliis, atque inter eos ſingulariter Chryſoſtomus in extollenda humanæ voluntatis facultate, modum exceſſerunt; veteres tamen omnes, excepto Auguſtino, ſic in hac re aut variant, aut* vacil-

Digitized by Google

integer ſtaret homo, ſemper apud Latinos liberi arbitrii nomen extitit. Græcos vero non puduit multò arrogantius uſurpare vocabulum. Siquidem αὐτεξούσιον *dixerunt, ac ſi poteſtas ſui ipſius apud homines fuiſſet.*

Ac ne ſolùm de nomine liberi arbitrii, ſed etiam de re ipſa loqui eum exiſtimetis, audite quid cap. 3. §. 11. dicat: *Ac voluntatem*, inquit, *Deus movet, non qualiter multis ſæculis traditum eſt & creditum, ut noſtra poſtea ſit electionis motioni aut obtemperare, aut refragari: ſed illam efficaciter efficiendo. Illud ergo toties à Chryſoſtomo repetitum repudiari neceſſe eſt, Quem trahit, volentem trahit.* Itaque non modò Calvini teſtimonio liberi arbitrii nomen in Eccleſia ſemper fuit, ſed etiam dogma, & doctrina Chryſoſtomi ætate extabat, ac deinceps multis ſæculis tradita, credita, propagata, confirmata eſt.

Sed à partibus ſuis Auguſtinum Calvinus habet, ejuſque viri longè doctiſſimi patrocinio fretus, cæteros omnes meritò deſpicit. Omitto primùm quòd etiamſi B. Auguſtinus Calvino faveret, tamen neminem tam iniquum judicem eſſe oporteret, qui unum hominem quamvis doctiſſimum, omnium ſæculorum Patribus & Doctoribus, totique Eccleſiæ, atque adeò orbis terræ conſenſui anteferret. Taceo deinde quòd B. Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 2. clariſſimis verbis Calvinum hæreticum pronunciat, cùm ait: *Eſt igitur liberum arbitrium; quod quiſquis eſſe negaverit, Catholicus non eſt.* Id quod ſexcentis aliis in locis repetit, ut ſuo loco palam faciemus. Nihil etiam dico, quòd in eodem lib. Calvinus parum ingenuè, ne dicam impudenter, ab illo ipſo Auguſtino recedit, quem ſibi ſolum ex omni vetuſtate patronum reliquerat. Sic enim ait c. 3. §. 7. *Sed erunt fortè qui concedent voluntatem à bono ſuopte ingenio averſam, ſola Domini virtute converti, ſic tamen ut præparata ſuas deinde in agendo partes habeat. Quemadmodum docet Auguſtinus, omne bonum opus gratiam præcedere, & id comitante, non ducente; pediſſequa, non prævia voluntate.* Et paulò infrà, hanc ipſam B. Auguſtini ſententiam refellens: *Sed quia*, inquit, *reformata opus eſt Domini, hoc perperam homini tribuitur, quòd gratiæ prævenienti pediſſequa voluntate obſequatur.* Quid clarius? & ubi nunc eſt illud, excepto Auguſtino? ubi tua Calvine jactatio?

Sed his prætermiſſis, illud unum dicam, quod ſilere nullo modo poſſum, adeò parum vero, ac ſimplici teſtimonio B. Auguſtini confiſum eſſe Calvinum, ut auſus non fuerit locum unum, eumque diu quæſitum, & ex omnibus ſelectum proferre, niſi multis fucatum coloribus, mendaciiſque bene ſuffultum, ac diligentiſſimè fraudibus obvolutum. Sic enim loquitur ad finem ejuſdem cap. 3. *Audiamus*, inquit, *nunc Auguſtinum ſuis verbis loquentem, ne ætatis noſtræ Pelagiani, hoc eſt, Sorbonici ſophiſtæ, totam vetuſtatem nobis adverſam pro ſuo more criminentur. Libro de correptione & gratia ad Valentinum fuſius exequitur, quod breviter, ejus tamen verbis referam, gratiam perſiſtendi in bono, Adæ fuiſſe datam, ſi vellet: nobis dari ut velimus, ac voluntate concupiſcentiam ſuperemus. Habuiſſe ergo illum poſſe ſi vellet, ſed non velle ut poſſet: nobis & velle dari & poſſe. Primam fuiſſe libertatem, poſſe non peccare: noſtram multò majorem non poſſe peccare. Ac ne de futura poſt immortalitatem perfectione loqui putetur (ſicuti perperam Lombardus eò trahit) ſcrupulum hunc paulò poſt*

eximit.

Digitized by Google

, atque aliis in locis paſſim docet, neminem eſſe tam juſtum, qui non aliquando peccet? Quis igitur credat Auguſtino verba illa excidere potuiſſe, quæ Joviniani ſententiam continent, quæque omnibus ferè libris ejuſdem Auguſtini maximè repugnant? Atque hoc eſt mendacium primum.

Alterum deinde in illis verbis continetur, ubi Lombardum reprehendit, quòd S. Auguſtini verba de ſecunda libertate perperam traxerit ad eam perfectionem, quæ poſt hanc vitam erit. Ad quod mendacium refellendum ipſa per ſe B. Auguſtini verba ſufficiunt. Hæc enim ſunt vera Auguſtini verba: *Prima libertas erat, poſſe non peccare: noviſſima erit multò major, non poſſe peccare. Prima immortalitas erat, poſſe non mori: noviſſima erit multò major, non poſſe mori. Prima erat perſeverantia poteſtas, bonum poſſe non deſerere: noviſſima erit fœlicitas perſeverantia bonum non poſſe deſerere. Numquid, quia erunt bona noviſſima potiora, atque meliora, ideò fuerunt illa prima, vel parva, vel nulla?* Ubi non ait Auguſtinus (ut vult Calvinus) noſtra libertas eſt non poſſe peccare: ſed noviſſima libertas erit non poſſe peccare. Quò quæſo pertinet illud, *noviſſima?* quò illud, *erit?* niſi ad tempus futurum? & ſi (ut Auguſtinus dixit) illorum erit non poſſe peccare, quorum erit non poſſe mori; quis niſi inſanus dicat, noſtrum eſſe non poſſe peccare, qui non modo poſſumus mori, ſed etiam non poſſumus non mori? denique ſi bonum non poſſe deſerere, perſeverantiæ mercedem, atque ipſam fœlicitatem futuram Auguſtinus dicit, qua fronte, quo ore Calvinus illud ipſum ad hujus vitæ breviſſimæ, atque infœliciſſimæ ſtatum trahere conatur.

Jam verò cùm negat Calvinus vetuſtatem ſibi adverſari, quod idem & in libro adverſus Pighium, & in præfatione Inſtitutionis, & alibi paſſim repetit, non ſolùm prodigè mentitur, ſed etiam egregiè ſecum pugnat. Nam ſi veteris Eccleſiæ ea ſententia fuit, quæ nunc Calvini eſt, ex neceſſitate omnia fieri, nullam eſſe libertatem, nullam contingentiam, quo pacto ſemper in Eccleſia liberi arbitrii nomen extitit? qui fieri potuit, ut veteres omnes (ne Auguſtino quidem excepto) nimis philoſophicè locuti ſint, atque in defenſione humanæ mentis virium, modum exceſſerint?

Dicturi ſunt fortaſſe, ſententiam ſuam, ſententiam Chriſti & Apoſtolorum eſſe, quorum literæ omnium Patrum commentariis quemadmodum auctoritate, ſic etiam antiquitate præſtant. At ego libenter ab eis viciſſim quærerem, utrum tandem Chriſtum & Apoſtolos arbitrentur doctrinam ſuam prædicatione, & miraculis propagaſſe, an verò inutiliter, & ſine ullo fructu rem egiſſe. Non erunt, opinor, tam ingrati, ut Chriſtum & Apoſtolos, atque ipſum etiam Spiritum Sanctum qui per ipſorum linguas loquebatur tanto tempore, tot concionibus, tot ſignis & prodigiis, nihil egiſſe dicant.

Quòd ſi doctrinam ſuam Chriſtus & Apoſtoli, ut res eſt, plurimis hominibus perſuaſerunt, & longè, lateque ad fines uſque orbis terræ propagarunt; eaque doctrina ita philoſophorum placitis adverſatur, ut liberum arbitrium (ut Cal-

Digitized by Google

cemento quæſo, quo glutino poterunt

do inter ſe cohæreant? Chriſtus & Apoſtoli populis, gentibus, nationibus, orbi terrarum univerſo, nullum eſſe in homine liberum arbitrium perſuaſerunt; tamen nemo unquam id credidit, ſemper in Eccleſia liberi arbitrii nomen extitit; veteres omnes in defenſione liberi arbitrii modum exceſſerunt; philoſophiam redolet quidquid omnino commentariis proditum eſt.

Quamobrem nemini dubium eſſe jam debet, quin hujus temporis hæretici, dum contra liberum arbitrium tam audacter diſputant, eam doctrinam in Eccleſiam invehant, quam ipſimet intelligunt, & confitentur omnibus veteribus Patribus, toti antiquæ Eccleſiæ, orbi terrarum univerſo omnium gentium ſenſui, & conſenſui repugnare.

Quod quidem ejuſmodi eſt, ut ego dum in eorum libris verba ipſorum paulò attentius lego, ita vehementer admirer, ut vix oculis meis credam. Quis enim non obſtupeſcat? quis credat exiſtere potuiſſe homines tam projectæ audaciæ, tam incredibilis ſuperbiæ, tam inſolentis arrogantiæ, ut ſe Doctoribus omnium gentium, & omnium ſæculorum Græcis, Latinis, ſacris, profanis, veteribus, recentioribus anteponant? & qui poſt mille, & quingentos annos dicant, nullæ ſunt in Eccleſia ſinceræ literæ: omnes Patres erraverunt; nos ſoli ſapimus; nos ſoli videmus; cæteri hallucinantur, & delirant univerſi?

Quæ cùm ita ſint, nulla ſanè fides, ejuſmodi monſtris tam abſurdè delirantibus debetur: præſertim ſi illud addamus, doctrinam de ſervo arbitrio primum locum inter adverſariorum dogmata obtinere. Sic enim loquitur Lutherus in aſſertione art. 36. qui eſt de arbitrii libertate: *In cæteris*, inquit, *articulis de Papatu, Conciliis, Indulgentiis, aliiſque non neceſſariis nugis, ferenda eſt levitas & ſtultitia Papæ & ſuorum: ſed in hoc articulo, qui omnium optimus, & rerum noſtrarum ſumma eſt, dolendum, ac flendum eſt, miſeros ſic inſanire.* Hoc nimirum addendum ſupererat ad cumulum furoris, ut non ſolùm ipſi furerent, ſed etiam eos omnes, qui non pariter furunt, inſanire arbitrarentur.

Sed profectò ſi in eo articulo, qui ipſorum judicio omnium optimus, & rerum Lutheranarum ſumma eſt; adeò manifeſtè, vehementerque delirant, ut nullam omnino fidem, niſi fortè ab iis, qui pariter inſaniant mereantur: multò certè minus in rebus cæteris ulla eis fides ab hominibus ſanis & ſobriis haberi deberet.

Quia tamen juſtiſſimo Dei judicio, peccata hominum caſtigante, ac puniente, non defuerunt, nec deſunt permulti, à quibus nova iſta hæreticorum dogmata, licèt abſurda & incredibilia ſint, avidiſſimè tamen excipiantur & approbentur: noſtræ partes erunt, totum hunc locum diligentiſſimè pertractare, & tam in ſtatuenda & confirmanda veritate, quàm in evertendis, ac refutandis erroribus contrariis operam, laborem, vigilantiam quantam maximam poterimus, collocare: quod effecturum me omnino confido, ſi Dei primùm benignitate, ac favore, deinde etiam veſtra alacritate, & ſtudiis adjuvabor.

CON-

Digitized by Google

cii reparandi : *Tolle* (inquit S.Bernardus in libro de Gratia, & libero arbitrio) *liberum arbitrium, non eſt quod ſalvetur; tolle gratiam, non eſt unde ſalvetur*. Deinde de ipſa reparatione Gratiæ, ideſt, de juſtificatione impii diſputandum erit. Poſtremò addendum de conſequentibus juſtificationem, ideſt, de fructibus & bonis operibus juſtificatorum.

Porrò de Gratia & libero arbitrio ſex erunt libri. Primus, de Gratiæ acceptionibus & partitionibus. Secundus, de Gratiæ communicatione & prædeſtinatione. Tertius, de natura liberi arbitrii. Quartus, de viribus arbitrii, & gratiæ neceſſitate in naturalibus. Quintus, de iiſdem in moralibus. Sextus, de iiſdem in ſupernaturalibus.

CONTROVERSIA PRIMA PRINCIPALIS.

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De variis acceptionibus Gratiæ.

DE Gratia & libero arbitrio, Deo juvante, ſcripturus, ab ipſa gratia meritò incipiendum eſſe video.

Igitur gratia inde nomen accepit, quòd gratis detur: *Gratia*, inquit S. Auguſtinus tractat. in Pſalm. 43. *meritò nominatur, quia gratis datur*. Opponitur autem debito, dicente Apoſtolo, ad Rom. 4. *Ei autem qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum*. Et ad Roman. 11. *Si autem gratia, jam non ex operibus, alioquin gratia jam non eſt gratia*.

Porrò Tres ſunt in ſacris literis hujus vocabuli notiones, accipitur Primùm ampliſſima ſignificatione pro quovis beneficio Dei, ſive illud naturale ſit, ſive naturæ ordinem gradumque tranſcendat; qua ſignificatione accipitur gratia in illis verbis Sapient. cap. 16. *Propter hoc & tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deſerviebant*. Quo loco gratiam vocat Scriptura illam Dei benignitatem & providentiam, quæ tamquam nutrix, omnia quæ ab ipſo Deo

A creata ſunt, conſervat & fovet; ſic etiam S. Auguſtinus in Pſalm. 144. in illud: *Et juſtitia tua exultabunt. Attendamus*, inquit, *gratiam Dei non ſolùm qua fecit nos, verùm etiam qua refecit*. Et in epiſt. 95. *Quadam*, inquit, *non improbanda ratione dicitur gratia Dei, qua creati ſumus, & de hoc tanto beneficio gratias agere debemus. Unde meritò & iſta gratia dici debet, quia non præcedentium aliquorum operum meritis, ſed gratuita Dei bonitate donata eſt.*

Cæterùm hæc acceptio gratiæ non multùm ad rem noſtram facit, neque ſolent Theologi, cùm de gratia Dei diſputationem adverſus hæreticos Pelagianos inſtituunt, gratiæ nomine dona naturalia ſignificare. Pelagiani enim gratiam, hoc primo modo acce-

B ptam, non negabant, quin etiam hinc hæreſes ſuas quaſi quodam pallio tegere conabantur, cùm dicerent, ſine Dei gratia nihil nos agere poſſe; gratiæ autem nomine liberum arbitrium, atque alia id genus naturalia dona intelligi volebant, ut ſanctus Auguſtinus teſtis eſt in libro de gratia Chriſti, cap. 3. & ſequentibus.

Accipitur Secundò gratia Dei pro ſolis illis beneficiis divinis, quæ naturæ ſuperaddita, neque ad rei naturam conſtituendam, aut conſervandam ſunt neceſſaria, neque ex ipſa fluunt, aut ipſi quoquo modo debentur. Intelligimus autem hoc loco gratiam Dei vocari ſupernaturalia beneficia generali quadam ſignificatione, ut etiam illa comprehendantur, quæ

humanitate fuiſſe Scripturæ teſtantur, Pſal. 44. *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Luc. 2. *Gratia Dei erat in illo.* Joan. 1. *Plenum gratiæ & veritatis.* De qua ſic loquitur S. Auguſtinus lib. 1. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 15. *Ea gratia fit ab initio fidei ſuæ homo quicumque Chriſtianus, qua gratia homo ille ab initio factus eſt Chriſtus: de ipſo Spiritu & hic renatus, de quo eſt ille natus: eodem Spiritu fit in nobis remiſſio peccatorum, quo Spiritu factum eſt, ut nullum haberet ille peccatum.* Hæc Auguſtinus.

Accipitur Tertio gratia Dei maximè propriè pro ſolis illis Dei beneficiis, quæ non modò ſupernaturalia & non debita ſunt, ſed etiam indignis hominibus ex Chriſti merito conferuntur, ad Rom. 3. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu.* Ubi non ſatis eſſe credidit Apoſtolus, ſi diceret: *Juſtificati gratis*, ſed addidit: *Per gratiam ipſius*. Et: *Per redemptionem, quæ eſt in Chriſto*, nimirum ut ſignificaret, juſtificationem poſt lapſum Adæ, non ſolùm gratis dari, ſed etiam indignis, & peccatoribus dari, qui niſi per ſecundum Adamum redimerentur, iræ filii, & ſervi Sathanæ æterno tempore permanerent.

Idem quoque Beatus Apoſtolus, cùm dixiſſet ad Roman. 6. *Stipendium peccati mors*, non adjunxit ſtipendium juſtitiæ vita æterna, quod antitheſis requirere videbatur, & quod ſine dubio adjunxiſſet, ſi de homine ante lapſum loqueretur, ut ſanctus Auguſtinus diſputat in Enchiridio, cap. 106. & 107. ſed adjunxit: *Gratia Dei vita æterna.* Tametſi enim, ut loco citato ſcribit Auguſtinus, vita æterna certa ſit merces operum, eam tamen gratiam appellare maluit ſanctus Apoſtolus, ut intelligeremus, ipſa etiam noſtra merita eſſe Dei munera, neque id ſolùm, quòd ſine Dei gratia nulla eſſe poſſint liberi arbitrii bona merita, ſed quia poſt illam Adæ ruinam nova quadam & ſingulari Dei gratia liberandum fuit liberum arbitrium, à captivitate ac ſervitute peccati.

CAPUT II.

De partitionibus gratiæ.

JAM verò gratiæ Secundo, & Tertio modo acceptæ, de qua in ſequentibus diſputationibus multa, Deo juvante, ſcripturi ſumus, multæ partitiones ſunt. Prima partitio eſt in gratiam æternam ac temporariam. Gratia Æterna eſt ille amor, quo nos Deus ante mundi conſtitutionem ab ipſa æternitate dilexit, in cujus gratiæ laudem & gloriam nos à Deo prædeſtinatos eſſe atque electos in adoptionem filiorum teſtatur Apoſtolus ad Epheſ. 1. *Prædeſtinavit*, inquit, *nos in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.* Gratia Temporaria dicuntur beneficia vocationis, & juſtificationis, quæ ex æterna gratia, ut effectus ex cauſa, derivantur. Nam *quos prædeſtinavit, hos & vocavit; quos vocavit, hos & juſtificavit*, ad Roman. 8.

Altera partitio eſt gratiæ temporariæ in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem. Quæ partitio non ſic accipienda eſt, quaſi aliqua ſit gra-ditur divinitus: atque abſque ullo debito, quia neque debetur naturæ, neque cadit ſub meritum perſonæ. Quamvis autem ex gratia gratis data interdum

B beneficia corporalia conſequantur, ut bona valetudo ægrotantis: tamen quia finis ultimus omnis gratiæ gratis datæ, eſt ſanitas animæ ſempiterna, ideò ad ſpiritualem ſalutem eas referri diximus.

Denique addidimus in definitione gratiæ gratis datæ, ad aliorum præcipuè ſalutem, hoc genus gratiæ pertinere, quia licèt commune ſit gratiæ gratis datæ cum gratia gratum faciente, ut tam propriæ, quàm alienæ ſaluti conducant; tamen illud intereſt, quòd gratia gratum faciens datur potiſſimùm ad propriam uniuſcujuſque ſalutem, ſecundariò ad aliorum, nimirum, ut nos ipſi primùm juſti perfectique efficiamur, deinde cæteri videant opera noſtra bona, & glorificent Patrem noſtrum qui in cœlis eſt.

C Contra verò gratia gratis data, alienam ſalutem ſpectat præcipuè, eorum videlicet, qui prædicatione & miraculis vel ad fidem, vel ad pœnitentiam pertrahuntur: propriam autem ſecundariò, quia dum per ea dona ſolerter in proximorum ſalutem incumbimus, Deum nobis conciliamus, atque ab eo audire meremur: Euge ſerve bone, & fidelis, &c. Sicut enim Philoſophi duo genera virtutum eſſe volunt, quaſdam privatas, & neceſſarias unicuique ubicumque vivat, ut temperantiam & continentiam; quaſdam communes, & neceſſarias in Republica, propter aliorum ſocietatem, ut juſtitiam, & liberalitatem: ita etiam Deus in Republica Chriſtiana duo eſſe voluit genera adjumentorum; privatum, quo

D quiſque fit bonus; & commune, quo indigemus ad aliorum juvandam ſalutem.

Tertia partitio eſt gratiæ gratum facientis, in gratiam permanentem, ſive habitualem, & gratiam auxilii ſpecialis. Gratia Permanens dicuntur habitus infuſi, fidei, ſpei, charitatis, ac præcipuè charitatis, ut paulò poſt demonſtraturi ſumus. Gratia Auxilii Specialis definiri poſſe videtur his verbis: Eſt motio Dei qua homo ad operationes, quæ naturam ſuam aliquo modo ſuperant, adjuvatur. Motio dicitur, ut diſtinguatur ab infuſis ac permanentibus qualitatibus; neque enim auxilium ſpeciale eſt habitus infuſus, aut permanens qualitas, ſed actio qua Deus hominem movet ad operandum, vel cum eo opera-

E tur; non eſt autem hoc auxilium neceſſarium ad operationes, quæ vires naturæ non ſuperant, quales ſunt intelligere & appetere res humanas, ad hujuſmodi enim ſufficit auxilium generale; ſed neceſſarium eſt ad eas operationes, quæ quoquomodo naturæ vires excedunt.

Porrò Tribus modis operatio aliqua vires naturæ ſuperare poteſt. Primùm ſimpliciter & abſolutè, ut ſi ex genere ſuo operatio ſit ordinis altioris, quàm ſunt res naturales, quales ſunt actus virtutum Theologicarum, fidei, ſpei, & charitatis, quæ non acquiruntur per iteratos & frequentatos actus, ſed divinitùs in animam infunduntur.

Secundò, non ſimpliciter, ſed ratione ſtatus peccati; quemadmodum enim homo ægrotus movere non poteſt ingentem aliquam molem, niſi juvetur ab

alio,

Digitized by Google

citatio quibuſdam accedat, hinc ſpeciali auxilio id facere non poterit.

Ex his autem facile erit colligere, quid interſit inter auxilium Dei generale, & auxilium ſpeciale: Generale ſiquidem datur ad actus omnes tam bonos, quàm malos, nam & in malis actibus id quod materiale & poſitivum eſt bonum eſt, nec fieri niſi Deo cooperante poteſt; Speciale autem non datur niſi ad actus bonos.

Rurſus Generale auxilium datur à Deo, ut auctore naturæ, ad ea opera, quæ per naturales potentias exercentur, & ad finem, qui cum natura proportionem habeat, referuntur; Speciale verò præſtatur à Deo, ut gloriæ donatore, ad ea opera, quæ naturæ vires excedunt, & ad finem ſempiternæ beatitudinis ordinantur.

Adhæc Generale auxilium, quamvis non ſit debitum ſimpliciter, eſt tamen debitum aliquo modo ex hypotheſi, cùm enim Deus res creatas extare, & operari voluerit, æquum eſt, ut eis non deneget auxilium, ſine quo nec ſe ipſæ movere, nec aliquid omnino poſſent efficere; Speciale autem nulla ratione eſt debitum, ſed ex nova quadam & infinita Dei liberalitate donatur, præſertim ſi loquamur de prima gratia hominem præveniente & excitante: quare nomen gratiæ magis propriè convenit auxilio ſpeciali, quàm generali, ſicut etiam magis propriè habitus fidei, ſpei & charitatis, quàm intelligendi, volendique facultates, dona gratiæ nominantur.

Quarta partitio eſt auxilii ſpecialis, in auxilium excitans, & auxilium adjuvans; ad gratiam Auxilii Excitantis divinæ illuſtrationes, atque inſpirationes pertinent, quibus Deus cor noſtrum pulſat, ut à ſomno peccati, vel negligentiæ in bonis operibus excitemur: ad gratiam Auxilii adjuvantis ſpectat divina cooperatio, directio, ac protectio, quibus juvamur tum ut eligamus, tum ut faciamus quod Deus præveniens inſpiravit. Apocalypſis cap. 3. *Ecce ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis audierit vocem meam, & aperuerit januam, intrabo ad illum &c.* Hinc eſt illud in precibus Eccleſiæ: *Actiones noſtras, quæſumus Domine, aſpirando præveni, & adjuvando proſequere.* Et illud ſancti Auguſtini lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 18. *Quòd ad Deum nos convertimus, niſi ipſo excitante & adjuvante non poſſumus.* Et illud Beati Bernardi in libro de gratia & libero arbitrio: *Conatus noſtri & caſſi ſunt, ſi non adjuventur; & nulli, ſi non excitentur.* Quibus congruit illud Concilii Tridentini ſeſſ. 6. cap. 6. *Diſponuntur ad juſtificationem, dum excitati divina gratia, & adjuti, fidem ex auditu concipientes &c.*

Quinta partitio eſt auxilii, ſive gratiæ in auxilium, ſive gratiam ſufficientem, & efficacem. Auxilium ſufficiens dicitur, quo Deus ita hominem vocat, & excitat, & juvare dirigendo, protegendo, cooperando paratus eſt, ut re vera poſſit ille ſic excitatus, &

ad bona pietatis opera nihil valemus: De his duabus partitionibus in fine hujus libri plenius diſſeremus.

Solet adferri alia quædam partitio gratiæ, in prævenientem & ſubſequentem, cùm in Pſalm. 58. legamus: *Miſericordia ejus præveniet me.* Et in Pſalm. 22. *Miſericordia tua ſubſequetur me*: Sed hæc partitio nihil novi continet, ſed ſuperiores dumtaxat includit; ſiquidem gratia excitans dici poteſt præveniens; & adjuvans, ſubſequens, juxta illud: *Actiones noſtras aſpirando præveni, & adjuvando proſequere.* Rurſus gratia operans eſt etiam præveniens; & cooperans, ſubſequens: *Nolentem* (inquit ſanctus Auguſtinus in

C Enchiridio cap. 32.) *prævenit ut velit, volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit.* Et ſanctus Gregorius homil. 9. in Ezechielem: *Nos*, inquit, *prævenit, ut velimus, & volenter ſubſequitur, ne inaniter velimus.* Denique omnis gratia prior, præveniens dici poteſt, ſi comparetur ad poſteriorem: *Prævenit* (inquit ſanctus Auguſtinus libro de natura & gratia cap. 32.) *ut ſanemur, & ſubſequitur, ut ſanati vegetemur; prævenit ut vocemur, & ſubſequitur ut glorificemur; prævenit, ut piè vivamus, & ſubſequitur, ut cum illo ſemper vivamus.*

CAPUT III.

D

Gratiam gratum facientem eſſe qualitatem, per modum habitus in homine permanentem.

EX partitionibus præmiſſis quædam ſunt, quæ nonnullas pariunt quæſtiones. Ac Primùm de partitione gratiæ in gratiam habitualem, & gratiam auxilii ſpecialis, duæ ſunt quæſtiones: Una, ſit ne gratia aliqua habitualis; Altera, utrum ea gratia ſit qualitas à charitate diſtincta.

E Quod ad Primum attinet, non inſtituimus hoc loco diſputationem de juſtitia inhærente vel imputativa, quam in tractatu de juſtificatione impii, ſuo loco pro viribus Deo juvante, tractabimus. Sed ſolùm, an detur gratia habitualis gratum faciens habentem: non enim deſunt, qui non admittant gratiam gratum facientem, quæ ſit habitus, aut certè qualitas per modum habitus in anima permanens. Joannes Calvinus in Antidoto Concilii Tridentini, ſeſſ. 6. cap. 7. *Falſum*, inquit, *eſſe contendo, ullam juſtitiæ partem in qualitate ſitam eſſe vel habitu, qui nobis reſideat, ſed gratuita acceptione nos eſſe juſtos.* Martinus Kemnitius in Examine Tridentini Concilii, prima parte, pagina 640. editionis anni 1566. in parva forma (de qua editione ſemper intelligendæ ſunt citationes paginarum in meis libris) reprehendit Concilium Tridentinum, quod in qualitatibus & virtuti-

Catholicus alioqui Doctor, ſed in nonnullis quæſtionibus ut ante nos Ruardus Tapperus, vir doctiſſimus, annotavit, ex lectione librorum Calvini miſerè ſeductus. Sic enim Pighius loquitur in 5. lib. de libero arbitrio: *Gratiæ acceptionem variam non ex Scholis, ſed ex divinis Scripturis petimus. Quando quidem in illis ferè imaginantur gratiam Dei qualitatem aliquam increatam animæ noſtræ à Deo, vel eandem cum charitatis habitu, vel diſtinctam ab eodem. Quæ commentitia univerſa exiſtimo, nec ex ſcripturis ullam auctoritatem habere.* Hæc ille.

At ſententia communis Theologorum tum in primum Sentent. diſtinct. 17. tum in ſecundum diſt. 26. & 27. conſtanter docet, habitum aliquem ſupernaturalem à Deo nobis infundi, quo anima exornetur, & perficiatur, atque adeò juſta Deoque grata & accepta reddatur. Quamvis enim Petrus Lombardus in 1. lib. Sentent. diſt. 17. charitatem non habitum aliquem, ſed ipſum Spiritum ſanctum eſſe dicere videatur, tamen in eodem libro, diſtinct. 37. docet cum ſancto Auguſtino Spiritum ſanctum non ſolùm eos inhabitare, qui cum actu cognoſcunt & diligunt, ſed etiam parvulos baptizatos, qui cum actu neque cognoſcunt, neque diligunt; ex quo ſequitur, ut crediderit, Spiritum ſanctum per habitum aliquem in parvulis habitare.

Idem etiam Petrus in 2. lib. Sentent. diſtinct. 27. docet, gratiam eſſe virtutem nobis à Deo infuſam: virtutem autem eſſe bonam animi qualitatem; quare Joannes Scotus in 1. Sentent. diſtinct. 17. quæſtion. 1. artic. 3. rectè exponi, ac defendi poſſe docet, ſententiam illam magiſtri. Quam tamen ſanctus Thomas in 2. 2. quæſt. 23. artic. 2. & cæteri Theologi Magiſtri ſententiam reprehendunt, quaſi is negaverit habitum charitatis; nos utrumque, Deo volente, probabimus, & gratiam in genere, & charitatem in ſpecie eſſe habitum, ſive qualitatem creatam.

Neque verò hæc ſententia, quæ habitus infuſos defendit, ſolùm Thologorum Scholaſticorum, ſed etiam Eccleſiæ totius ſententia eſt; nam extant duorum Conciliorum generalium de hac re decreta. Concilium enim Viennenſe ſub Clemente V. Pontifice Maximo in Galliis celebratum, ut habemus in Clementina prima de ſumma Trinitate, & fide Catholica, cùm de hac re variæ Theologorum circumferrentur opiniones, ſtatuit eam eſſe recipiendam, quæ aſſerit infundi in Baptiſmo tum parvulis, tum adultis habitus gratiæ & virtutum.

Concilium etiam Tridentinum ſeſſ. 6. quamvis definire noluerit, ſit ne gratia gratum faciens, habitus propriè dictus, an qualitas alia, tamen eſſe qualitatem permanentem per modum habitus, atque animæ inhærentem ſatis apertè definiviſſe videtur, cùm ait cap. 7. juſtificationem non eſſe ſolùm remiſſionem peccatorum, ſed etiam ſanctificationem, & renovationem interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum. Et cùm paulò infra in eodem capite addit, in ipſa juſtificatione cum remiſſione peccatorum ſimul infundi fidem, ſpem & charitatem eaque animæ inhærere.

[illegible] rum ſit remiſſio, ſed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidam & lux, quæ animarum noſtrarum maculas omnes delet, ipſaſque animas pulchriores & ſplendidiores reddit. Ac ne quis fortè conetur per divinam qualitatem intelligere actionem, non habitum; paulò poſt idem auctor ſcribit, per eam qualitatem, quæ in cordibus noſtris diffunditur, ad omnia Chriſtianæ pietatis officia nos habiles reddi. Et paulò infra adjungit, ex ea pias honeſtaſque actiones proficiſci.

CAPUT IV.

Probatur veritas capite ſuperiore explicata.

HÆC igitur vera & communis apud Orthodoxos ſententia probanda eſt teſtimoniis Scripturæ & Patrum. Primùm igitur eo potiſſimùm teſtimonio probari mihi videtur, quo eam refellere conatur Calvinus in Antidoto Concilii, loco citato. Scribit enim Calvinus, non poſſe juſtitiam eſſe qualitatem nobis inhærentem, ſed imputationem ſolùm juſtitiæ Chriſti, propter illud Apoſtoli ad Romanos 5. *Per obedientiam unius hominis, juſti conſtituentur multi.*

At nos per obedientiam unius Chriſti juſtos multos conſtitui exiſtimamus in eo ſenſu, ut merito obedientiæ Chriſti reconcilietur nobis Deus, & ab eo juſtitia donemur, quæ ſit qualitas animæ noſtræ infuſa, & inhærens. Id quod ex antitheſi verborum Apoſtoli manifeſtè probamus, dixerat enim Beatus Paulus: *Quemadmodum per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi.* Et continuò adjecit: *Ita per obeditionem unius hominis, juſti conſtituentur multi.* Conſtat autem nos non conſtitui peccatores per imputationem injuſtitiæ, quæ fuit in Adamo, ſed per injuſtitiam nobis verè inhærentem, per modum habitus, quam contraximus ob inobedientiam primi hominis, cujus filii ſumus: igitur juſti etiam conſtituimur, ſi quid Apoſtoli antitheſis valet, non per imputationem juſtitiæ, quæ eſt in Chriſto, ſed per juſtitiam nobis verè inhærentem per modum habitus, quæ nobis infunditur ob Chriſti obedientiam, cujus per lavacrum regenerationis filii efficimur.

Secundò, probatur hæc veritas ex verbis illis Domini, Joan. 4. *Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Fons enim iſte Spiritus ſanctus eſt per gratiam inhabitans, ſive gratia à Spiritu ſancto inhabitante diffuſa, ut colligitur, tum ex cap. 7. Joannis, ubi cùm Dominus dixiſſet: *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*: ſubjunxit Evangeliſta: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant, credentes in eum;* Tum ex Patribus, qui hæc loca communiter exponunt de Spiritu ſancto, ſive de gratia ejus vivificante, hæc enim duo in idem

Digitized by Google

lum eſſe dicamus, tamen magis propriè videtur hic locus exponi de ipſa gratia creata, quàm de Spiritu ſancto creatore. Tum quia Dominus ait: *Fiet in eo fons aquæ;* Siquidem fieri ad rem creatam pertinet; Tum etiam quia ejuſdem ſunt generis fons & aqua ex fonte manans, & ſancta opera, quæ intelliguntur per aquam ex fonte fluentem, magis conveniunt cum habitu gratiæ, quàm cum Spiritu ſancto, ut notum eſt.

Porrò dubitari non poteſt, quin per fontem intelligatur aliquid permanens & fixum, ac per hoc ſignificetur gratia inhærens animæ per modum habitus permanentis, unde fluant rivi bonorum operum, qui ſaliant in vitam æternam; aqua enim tam altè aſcendit, quàm eſt altus locus, unde deſcendit; & quoniam fons iſte de cœlo deſcendit, ideò aquæ ejus ad cœlum uſque perveniunt, hoc eſt, merentur opera juſta regnum cœleſte, quoniam ex gratia cœleſti ac divina proveniunt.

Tertiò, probatur ex illis Scripturæ teſtimoniis, quæ ſignificant gratiam diffundi, ſive effundi in cordibus, ad Romanos cap. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Et ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè.* Certè enim tunc Spiritus ſanctus abundè effunditur, cùm abundanter gratia ejus donatur: effuſio autem & diffuſio gratiæ, ſive charitatis in corda hominum, non ad actionem hominis, ſed ad donum Dei collatum homini, referri debet. Actiones enim effunduntur ex cordibus: *De corde enim* (ait Dominus Matthæi 15.) *exeunt cogitationes malæ &c.* non effunduntur aut diffunduntur in corda, neque donum in corde effuſum, externus Dei favor propriè dici poteſt, ſed aliquid ipſum cor attingens, purgans & renovans, ut Apoſtolus loquitur.

Quartò, huc pertinent etiam illa loca, ubi gratia comparatur pignori, ſigillo, unctioni vel ſemini, rebus videlicet creatis, & permanentibus, 2. ad Corinth. 1. *Qui unxit nos Deus, & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.* Et 1. Joan. 2. *Unctionem quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis.* Et cap. 3. *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen ejus manet in eo.* Quid enim, quæſo, eſt aliud ſemen Dei in nobis manens, niſi charitas habitualis, ex qua fructus operum bonorum naſcuntur?

Addamus nunc teſtimonia veterum, qui tametſi non apertè nominent habitum, vel qualitatem; tamen ita rem deſcribunt, ut parvo negotio poſſit intelligi, verum eſſe quod ait Concilium Viennenſe, hanc ſententiam teſtimoniis veterum eſſe conformem.

S. Dionyſius Areopagita cap. 2. part. 1. lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia; *Primus*, inquit, *ad divina mo-*

S. Cyprianus in epiſt. 2. lib. 2. ad Donatum: *Poſtquam*, inquit, *undæ genitalis auxilio, ſuperioris ævi labe deterſa in expiatum pectus, ac purum deſuper ſe lumen infudit, poſtquam cœlitus Spiritu hauſto in novum me hominem nativitas ſecunda reparavit: Scis ipſe profectò quid detraxerit nobis, quidve contulerit mors iſta criminum, vita virtutum.* Infuſio luminis, & hauſtus ſpiritus, & inde renovatio hominis aliquid permanens in homine ſignificat.

S. Baſilius in lib. de Spiritu ſancto cap. 26. explicans quemadmodum Spiritus ſanctus per gratiam hominem inhabitet, ſic loquitur: *Sicut cernendi vis eſt in oculo ſano, ſic & operatio Spiritus in anima purgata; & quemadmodum ars eſt in eo qui nactus eſt illam, ita gratia Spiritus in eo qui recepit, ſemper quidem præſens, at non perpetuò operans.* Similitudo virtutis cernendi & artis, ſine dubio, gratiam per modum habitus ineſſe animæ oſtendunt.

S. Ambroſius lib. 6. Hexamer. cap. 8. *Utrum*, inquit, *juſtificatio ſecundùm corpus, an ſecundùm animam tibi conferri videatur, quæſo reſpondeas. Sed dubitare non potes cum juſtitia, unde juſtificatio derivata eſt, mentis tuæ utique, non corporis ſit. Pictus es ergo, ò homo, & pictus à Domino Deo tuo, bonum habes artificem, atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco, ſed veritate fulgentem, non cera expreſſam, ſed gratia.* Pictura res eſt permanens, ac per hoc gratiam permanentem demonſtrat.

S. Gregorius Nazianzenus, oratione in ſanctum lavacrum ante medium, loquens de effectu gratiæ, quæ confertur in Baptiſmo: *Novos*, inquit, *ex veteribus, ac Dei ſimiles efficit abſque igne conflans, & ſine confractione irradians.*

Sanctus Hieronymus præfatione commentariorum in Threnos Hieremiæ, deſcribens animam peccatricem: *Nudata*, inquit, *eſt domus Dei omnibus ornamentis ſuis, cunctiſque, quæ divinitus conſecuta fuerat, ſpoliata muneribus, remanſit deformis ac turpis.* Et in commentar. epiſt. ad Philemonem extremo: *Cùm*, inquit, *in Spiritu gratia fuerit, totum facit hominem ſpiritualem, ut & caro ſpiritui ſerviat, & anima non vincatur à carne, & redacta ſimul in ſubſtantiam ſpiritualem, adhæreant Domino, quia qui adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.*

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 40. in epiſt. priorem ad Corinth. *Itaque*, inquit, *qui crimine, Regis beneficio, abſolutus eſt, inquinatum animum ſervat; quem abluit Baptiſma, non item, ſed Solis radiis puriorem mentem habet.* Et hom. ad Neophitos, quam citat S. Auguſtinus lib. 1. contra Julianum, ſcribit etiam, infantibus per Baptiſmum conferri ſanctitatem & juſtitiam, quæ ſanè niſi habitualis eſſe non poteſt.

S. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 9. *Ille*, inquit, *in quo omnes vivificabuntur, præterquamquòd ſe ad juſtitiam exemplum imi-*

mento nomen Jacob, & Iſrael: quia puer meus es tu, formavi te puerum &c. ſic loquitur: *Formatur item in filium Dei, intelligibiliter informatus divinarum legum ſcientia ad ſpeciem effigiemque excellentem, quæ virtutum ornatu in animis hominum inhæret, ac inſidet, hæc autem pulchritudo intelligi poteſt Spiritualis, formatur etiam veluti in Chriſto per ſancti Spiritus participationem, ad ipſius ſpeciem. Scribit ſiquidem ad Galatas divinus Paulus: Filioli, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. Formatur autem in nobis Chriſtus ſancto Spiritu nobis divinam quandam formam per ſanctificationem & juſtitiam indente, ſic enim in animis noſtris elucet character ſubſtantiæ Dei, ac Patris reformante, ut dixi, ſancto Spiritu nos per ſanctificationem in ipſum.* Hæc ille, qui vix poterat apertius de qualitate divina in mentibus noſtris inhærente loqui, cùm eam & formam appellet, & in animo inhærere ſcribat.

Euſebius Emiſſenus, ſive potius Cæſarius Arelatenſis in ſermone illo pulcherrimo de corpore Domini, qui inſcribitur ſermo quintus de Paſchate: *Teipſum*, inquit, *qui jam es renatus, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à miſericordia, à ſalutis via, intrinſecus mortuus, exulabas. Subitò initiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſteriis innovatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, ſed credendo tranſiſti, & de filio perditionis adoptivus Dei fieri, occulta puritate meruiſti: in menſura viſibili permanens major factus es teipſo inviſibiliter, ſine quantitatis augmento, in exteriore nihil additum eſt, & totum in interiore mutatum eſt.* Atque hæc ex Patribus hoc loco ſufficiant. Addemus plura cùm ventum fuerit ad controverſiam de juſtificatione.

Probatur Ultimò hæc eadem veritas rationibus. Prima ratio ex parte Dei, Deus diligit juſtos, & odit peccatores, ut Scripturæ paſſim loquuntur; nulla autem mutatio in ipſo Deo cogitari poteſt: igitur mutatio fit in homine, cùm ex non dilecto incipit eſſe dilectus; quare concedendum eſt, in homine juſto eſſe pulchritudinem aliquam veram & ſpiritualem, ob quam oculis Dei gratus efficitur, præſertim cùm Deus non poſſit decipi, aut errare, ut diligat injuſtum pro juſto, & deformem pro formoſo. Præterea Dei dilectio efficax eſt, igitur cui Deus vult bonum, continuò ille verè efficitur bonus; nihil enim aliud eſt diligere, niſi velle bonum, & quidem homines multa bona cupiunt amicis, quæ tamen ipſi conferre non poſſunt: At Dei voluntas omnipotens & efficaciſſima eſt.

Secunda ratio ex parte hominis, homo ad ſupernaturalem gloriam conditus, opera ſupernaturalia operari debet, quibus ad finem illum tendere, ac tandem pervenire queat: ſed opera ſupernaturalia prærequirunt eſſe ſupernaturale, ſive formam ſupernaturalem: talia enim ſunt opera, qualis eſt forma, ſive eſſentia, unde opera ipſa procedunt, quod in rebus omnibus cernimus; igitur dat Deus hominibus, quos juſtificat, formam ſupernaturalem, quam habitum gratiæ nominamus. Et fortaſſe huc reſpexit ſanctus Petrus, cùm ait in epiſt. poſteriore cap. 1. nos effici divinæ conſortes naturæ. Certè hæc eſt ratio [...] non poſſe verè & propriè nominari juſtum, qui aliquod opus juſtum fecerit, ſed qui juſtitiæ habitum acquiſierit. B

Tertia ratio ex parte inſtrumentorum juſtificationis, quæ ſunt cœleſtia Sacramenta; Baptiſmus non ſolùm homines, qui uſum habent rationis, ſed etiam infantes, amentes, dormientes quandoque juſtificat, ac de infantibus quidem ſuprà citavimus Chryſoſtomum & Auguſtinum, & poſſent plurimi alii huc adduci, ſi opus eſſet. At in infantibus, & cæteris, qui uſu rationis carent, nulla ineſſe poteſt juſtitia actualis; erit igitur habitualis.

Præterea Baptiſmus non quomodocumque juſtificat, ſed per modum regenerationis, ſic enim legimus Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto &c.* Et ad Titum 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* C At regenerari non eſt aliquid agere, ſed novam naturam & divinam, ac ſupernaturalem formam accipere, unde filii Dei nominemur & ſimus; juſtitia igitur, quæ per Baptiſmum aquiritur, non eſt actualis, ſed habitualis, quæ per modum formæ in anima inhæreat, eamque ad eſſe quoddam divinum & ſupernaturale evehat.

Denique Sacramenta ſaltem ex communi Catholicorum ſententia gratiam conferunt & efficiunt, ut inſtrumenta Dei, non autem efficiunt actualem in nobis juſtitiam, ut experientia in plurimis non obſcurè teſtatur: efficiunt igitur habitualem. His igitur argumentis efficimus, gratiam juſtificantem eſſe qualitatem; quemadmodum autem idem probetur de D charitate, vide infrà cap. 8. neque enim probare neceſſe eſt charitatem eſſe habitum creatum, niſi antea conſtet gratiam juſtificantem idem eſſe cum charitate.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones.

ADverſus ea, quæ capite ſuperiore confirmata ſunt, Duæ objectiones fieri ſolent. Prima objectio ſumitur ex verbis S. Auguſtini, qui de gratia ita loquitur ut videatur velle eam non eſſe habitum, E quo nos utamur, ſed potiùs ipſum Spiritum ſanctum, qui nos regat & moveat; nam in lib. 3. Hipognoſtici comparat liberum arbitrium noſtrum jumento, gratiam Dei ſeſſori, à quo jumentum gubernatur & regitur, & in epiſt. 106. ſcribit in operibus gratiæ voluntatem noſtram comitem eſſe, non ducem; pediſſequam, non præviam.

Reſpondeo, S. Auguſtinum loqui de gratia ſimul creata & increata, ideſt, de Deo, qui per dona ſua creata ſedet in nobis, & variis modis nos ducit, regit, moderatur & gubernat, non ſecus ac ſeſſor jumentum. Quod Apoſtolus ad Roman. 8. illis verbis admonuit: *Qui Spiritu Dei aguntur, hi ſunt filii Dei.* Hinc autem non tolluntur habitus creati & infuſi, ſed potius aſſeruntur & confirmantur: nam Deus per habitus illos habitat in nobis, quod de fide teſtatur

quam magis eſſe, quàm præviam.

Secunda objectio ſumitur ex verbis ejuſdem Auguſtini, qui dicere videtur, Pelagianorum ſententiam fuiſſe, neceſſariam eſſe gratiam habitualem, per quam evehantur homines ad ſtatum filiorum Dei: nam lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſ. cap. 18. ſic loquitur: *Sed illi* (Pelagiani videlicet) *movent, & aliquid conſideratione ac diſcuſſione dignum videntur afferre, qui dicunt, parvulos recenti vita editos viſceribus matrum, non propter remittendum peccatum percipere Baptiſmum, ſed ut ſpiritualem procreationem non habentes, creentur in Chriſto, ipſius regni cœlorum participes, ſiant eo modo filii & hæredes Dei, cohæredes autem Chriſti.* Quam ſententiam Pelagianorum refert idem Auguſtinus lib. 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 6. & lib. 4. cap. 2. & in lib. de hæreſibus cap. 88. refellit autem eam ſententiam lib. 6. in Julian. cap. 4. ubi dicit, nullam eſſe cauſam, cur infantes excludantur à regno Dei, ſi nullum habent peccatum, quamvis non regenerentur in Chriſto.

Reſpondeo, nuſquam ab Auguſtino reprehendi Pelagianos, quòd regenerationem & adoptionem filiorum Dei parvulis neceſſariam eſſe dicerent ad regnum cœlorum obtinendum, ſed quòd negarent neceſſariam etiam eſſe ad peccatum originale purgandum. Pelagiani ſiquidem tum in parvulis, tum in adultis gratiæ neceſſitatem aliquam non negabant, ſed non integrè & perfectè ut oportebat veritatem confitebantur, agnoſcebant in parvulis gratiam adoptionis; gratiam remiſſionis peccati originis non agnoſcebant, fatebantur adultis neceſſariam eſſe gratiam remiſſionis peccatorum; gratiam quæ naturam ſanaret, & in bonis operibus faciendis, peccatiſque vitandis juvaret, minimè fatebantur.

Quòd autem Auguſtinus non reprehendat Pelagianos, quod attinet ad neceſſitatem Baptiſmi in parvulis propter regnum cœlorum, perſpicuum eſt ex illis verbis lib. 6. contra Julian. cap. 4. *Agimus gratias, quia non hoc putatis: non enim ad regnum Dei natos, niſi perfundantur, ideſt, baptizentur, admittitis, atque ita perfundi multò melius judicatis, quàm naſci.* Et ex illis in eodem capite: *Enumera quæ fides vera non dubitet Chriſtiana, in quibus ea commemoras, quæ penè omnia prædicamus & nos.* Et in lib. 2. contra duas epiſt. Pelagian. cap. 6. *Si parvulos*, inquit Pelagianos alloquens, *negatis attrahere, quòd in Baptiſmo remittatur originale peccatum, tamen in illo regenerationis lavacro adoptari ex filiis hominum in filios Dei non negatis.* Non igitur hanc adoptionem & exaltationem naturæ humanæ per Chriſtum Auguſtinus in Pelagianorum ſententia reprehendit.

Quid igitur, inquies, ſibi vult, cùm lib. 6. in Julian. cap. 4. abſurdum putat, ſi parvuli non baptizati excludantur à regno, ſi juxta Pelagianorum ſententiam nullum habeant originale peccatum? Reſpondeo, non judicari abſurdum ab Auguſtino, ſi parvuli

ducat, non ſine dolore aliorum, qui excluduntur.

Hanc eſſe B. Auguſtini ſententiam, perſpicuum eſt ex verbis ejus; ſic enim loquitur lib. 6. in Julianum cap. 4. reſpondens ad verba Juliani, qui dixerat, Deum infantibus nihil boni, vel mali merentibus regenerationis gratiam tribuiſſe: *Quid*, inquit, *eum offenderunt, quos pariter innocentes, mundos, à ſe ad imaginem ſuam creatos innumerabiles ab iſto munere* (regenerationis videlicet) *alienat, nec eorum voluntatem hujus ineffabilis prævenit beneficii largitate, ſeparans tot imagines ſuas à regno ſuo: ſi hoc eis non erit malum, non ergo amabunt regnum Dei, tot innocentes imagines Dei: ſi autem amabunt,* C *& tantum amabunt, quantum innocentes amare debent regnum ejus, à quo ad ipſius imaginem creantur, nihil ne mali de hac ipſa ſeparatione patientur? Poſtremò ubilibet ſint, quomodolibet ſint, ſub Deo judice, qui nec fato premitur, nec perſonarum acceptione corrumpitur, in illius regni fœlicitate non erunt, ubi erunt qui pariter nihil boni, malivè meruerunt, ſed ſi nihil meruiſſent mali, numquam privarentur in communi cauſa communione tanti boni.*

Aliæ nonnullæ objectiones ſolvendæ eſſent; ſed eæ propriè pertinent ad quæſtionem illam, utrum juſtificemur per imputationem juſtitiæ Chriſti, an per juſtitiam nobis inhærentem; & ad illam, utrum ad meritum vitæ æternæ requiratur, ut opus procedat ex D habitu gratiæ gratum facientis, an ſatis ſit, ut opus ſit conforme legi Dei. Itaque in iis locis, objectiones cæteras, Deo juvante, diluemus.

CAPUT VI.

Gratiam gratum facientem re non diſtingui ab habitu charitatis.

Altera quæſtio ſupereſt, utrum habitus gratiæ, de quo hactenus diſſeruimus, ſit idem cum habitu charitatis. Quæ controverſia, cùm ad fidem Catholicam non pertineat, inter ipſos Catholicos Do- E ctores, ſalva fide, diſputari ſolet; ſed mihi ea de cauſa tractanda fuit, ut intelligatur in controverſiis conſequentibus quid per habitum gratiæ gratum facientis intelligi velim.

Igitur quatuor ſunt apud Theologos de hac quæſtione ſententiæ. Quidam enim volunt, gratiam gratum facientem eſſe habitum, re & ratione à charitate diſtinctum, & gratiam quidem in ipſa animæ ſubſtantia, tamquam in ſubjecto ſedem habere, charitatem in voluntate. Exiſtimant enim ita ſe habere gratiam ad virtutes infuſas, quemadmodum ſe habet anima ad ſuas potentias, & ſicut anima dat eſſe naturale corpori, ex ipſa autem potentiæ fluunt, quæ ſunt actionum inſtrumenta. Sic etiam gratiam dare animæ eſſe quoddam ſupernaturale, ex ipſa verò quodammodo fluere habitus virtutum infuſarum, qui ſint

princi-

Digitized by Google

der Alenſis in Summa Theologica part. 3. quæſt. 69. mem. 2. art. 4. Albertus Magnus in 2. Sentent. diſt. 26. art. 3. & fortaſſe S. Bonaventura in 2. Sentent. diſt. 26. quæſt. 5. & in 3. diſt. 27. art. 1. quæſt. 3. is enim non ſatis explicat, an velit re ipſa, an ſolùm formaliter diſtingui gratiam à charitate; in eo tamen apertè diſſidet à S. Thoma, quòd tum gratiam, tum charitatem in voluntate conſtituit.

Alii gratiam & charitatem neque re ipſa, neque formaliter, ſed tantùm ratione diſtinguunt; Docent enim unum atque eundem habitum, qua parte ſubjectum reſpicit, atque hominem ipſum, in quo ineſt, exornat, Deoque gratum & amabilem reddit, gratiam nominari; qua parte reſpicit opus, & voluntatem promptam efficit ad Deum ſuper omnia diligendum, dici propriè charitatem. Hæc ſententia eſt Alexandri Alenſis, qui fortè mutavit opinionem in Summa Theologica, quæſtio. 12. de pœnitentia, memb. 3. Richardi in 2. Sentent. diſtinct. 26. quæſt. 4. item Scoti, Mayronis, Gabrielis, Majoris, & aliorum in eandem diſtinctionem, Henrici à Gandavo quodlib. 4. quæſt. 10. & ex recentioribus Andreæ Vegæ lib. 7. in Concil. Tridentin. cap. 25. & duobus ſequentibus.

Alii denique nihil omnino intereſſe volunt inter gratiam & charitatem, ſoloque nomine diſtingui affirmant, ita Durand. in 2. diſt. 26. quæſt. 1. num. 8.

Quamvis autem duæ priores ſententiæ, & quarta probabiles ſint, & auctores inſignes ac doctiſſimos habeant; tertia tamen probabilior mihi eſſe videtur, & cum Scripturis, & Patribus, & cum ipſo Tridentino Concilio magis congruere.

Et quidem ſententia quarta Durandi ſatis refelli videtur; Tum auctoritate omnium aliorum Theologorum, qui diſtinctionem aliquam inter charitatem & gratiam agnoverunt; Tum etiam quia ſi gratia facit hominem Deo dilectum, & charitas facit eundem dilectorem Dei, ut communis conceptio, & nomina ipſa teſtantur; profectò aliquid intereſt inter charitatem & gratiam; neque verum eſt quod ſcribit Durandus, fieri hominem Deo per gratiam gratum, per charitatem carum, & ideò non magis eſſe diſtincta charitatem & gratiam, quàm eſſe carum & gratum. Nam ſi propriè loqui velimus, per charitatem, quam quiſque in ſe habet, non eſt alteri carus, ſed habet alterum carum; eſt enim charitas virtus, qua diligimus, non qua diligimur; quamvis poſſit ipſa eſſe ratio, cur ab altero diligamur; amor enim amorem maximè provocat. Quare gratia, qua ſumus Deo cari, ſive grati, diſtinguitur ſaltem ratione à charitate, qua Deum habemus carum. Priores autem illæ ſententiæ, quæ diſtinctionem realem aut formalem inter gratiam & charitatem ponebant, his argumentis refelluntur.

Primò, Concilium Tridentinum, tametſi non voluit, quæſtionem iſtam, ut quæ ad fidem non pertineat, definire; tamen ſatis apertè indicaſſe videtur, cui ſententiæ magis faveret. Nam ſeſſ. 6. cap. 7. ubi propriè de hac re agit, ſimpliciter affirmat unicam eſſe formalem cauſam juſtificationis, eamque in charitate conſiſtere: *Demum*, inquit, *unica formalis cauſa eſt juſtitia Dei, non qua ipſe juſtus eſt, ſed qua nos*

que corporis ejus vivum membrum efficit. Et paulò poſt, hanc fidem vivam, ideſt, cum ſpe & charitate conjunctam, eſſe dicit id, quod ex traditione A- B poſtolica petunt catechumeni ab Eccleſia, cùm petunt fidem vitam æternam præſtantem. Et mox adjungit hanc ipſam fidem vivam eſſe veram & Chriſtianam juſtitiam, quam ceu primam ſtolam per Adami peccatum amiſſam, & per Chriſti obedientiam recuperatam, candidam & immaculatam jubentur renati conſervare.

At certè ſi gratia juſtificans à virtutum Theologicarum habitibus diſtingueretur, jure Concilium reprehendi poſſet, quòd hoc loco nullam de iſtiuſmodi gratia mentionem feciſſet: An non eſſet imperfecta & manca tanti Concilii doctrina, ſi in explicatione juſtificationis illud omiſiſſet, quod eſt in juſtificatione præcipuum? Adde quòd cap. 10. idem Con- C cilium docet, juſtitiæ incrementum ab Eccleſia poſtulari, cùm ita orat: Da nobis Domine fidei, ſpei & charitatis augmentum.

Alterum argumentum ſumitur à doctrina veterum patrum, qui perpetuò juſtitiam, qua coram Deo juſtificamur, eique grati, atque accepti ſumus, in virtute, ac præſertim in charitate conſtituunt. Auguſtinus libro de natura & gratia cap. 42. *Charitas*, inquit, *eſt veriſſima, pleniſſima, perfectiſſimaque juſtitia*. Et in Pſalm. 118. concione 26. *Juſtitia*, inquit, *virtus eſt magna animi, præcipueque laudabilis*. Et mox exponens illud: *Feci judicium & juſtitiam. Juſtitia*, inquit, *nomine, hoc loco non ipſa virtus, ſed opus ejus ſignificatum eſt, quis enim facit in homine juſti- D tiam, niſi qui juſtificat impium, hoc eſt, per gratiam ex impio facit juſtum? Unde ait Apoſtolus, juſtificati gratis per gratiam ipſius. Facit ergo juſtitiam, ideſt, opus juſtitiæ, qui habet in ſe juſtitiam, ideſt, opus gratiæ*.

Quo loco S. Auguſtinus apertiſſimè docet, juſtitiam, qua juſtificamur à Deo, eſſe virtutem divinitus infuſam, per quam operamur opera juſta; proinde non vult eſſe habitum aliquem in eſſentia animæ, qui nihil operetur, ſed habitum virtutis in potentia operatrice. Vide præterea teſtimonia veterum, quæ citavimus in libro de ſtatu innocentiæ, cap. 2. ad explicandum diſcrimen inter imaginem & ſimilitudinem Dei. Docent enim ea teſtimonia conditum fuiſ- E ſe hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei, & imaginem in natura, ſimilitudinem in probitate & juſtitia ſitam eſſe: per juſtitiam autem virtutes, ac potiſſimum charitatem intelligi oportere, non dubium eſt.

Tertium argumentum peti poteſt ex divinis literis, in quibus videmus ea omnia tribui charitati, quæ ab auctoribus contrariæ ſententiæ tribuuntur gratiæ, non ſolùm abſolutè, ſed etiam eam diſtingui, ut ipſi docent, à charitate. Profectò autem ſi in charitatem, ſecundùm Scripturas, conveniunt ea omnia, quæ ſoli gratiæ jure tribui ſolent, alterum neceſſe eſt, vel in Scripturis falſam doctrinam, quod fieri non poteſt, contineri, vel, quod nos contendimus, gratiam à charitate aut nullo modo, aut ſola ratione diſtingui.

Gratiæ

Digitized by Google

operatur, ad Rom. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.* Fides igitur viva, ideſt, cum charitate, eſt id, per quod renaſcimur, & proinde ipſa dat illud eſſe divinum & ſupernaturale, unde dicimur filii Dei.

Et confirmatur hoc ipſum ex illis Apoſtoli verbis ad Galat. 3. *Omnes enim filii Dei eſtis per fidem.* Loqui autem B. Paulum de fide viva, perſpicuum eſt ex cap. 5. ubi cùm dixiſſet: *Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini, ex gratia excidiſtis.* Subjungit explicans quid ſit iſta gratia, & quid faciat filios Dei; *Nam,* inquit, *in Chriſto Jeſu, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur.* Et cap. 6. hanc ipſam fidem vivam appellat novam creaturam, cùm ait: *In Chriſto Jeſu, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura.* De qua nova creatura dicit idem Apoſtolus ad Epheſ. 2. *Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis.*

Et confirmatur rurſus ex parte eorum, qui nos regenerant, qui ſunt Evangelii prædicatores, 1. ad Corinth. 4. *Per Evangelium ego vos genui,* ad Gal. 4. *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* Chriſtus autem in nobis per fidem formatur & habitat, ad Epheſ. 3. *Chriſtum habitare per fidem in cordibus veſtris.* Fidem autem iſtam debere eſſe vivam & charitate formatam dubium eſſe non poteſt. Quare S. Joan. 1. epiſt. cap. 4. dicit, Deum per charitatem in nobis manere: *Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.*

Sunt præterea multa alia, quæ tribui ſolent gratiæ, quæ omnia in Scripturis tribuuntur charitati. Neque aliquid afferri poteſt ita gratiæ proprium, ut non conveniat etiam charitati; quare nulla eſt cauſa, cur diſtincti habitus ponantur gratiæ & charitatis, percurramus breviter ſingula.

Primò, gratiæ proprium eſſe dicunt, facere hominem Deo dilectum, at Proverbiorum 8. legimus: *Ego diligentes me diligo.* Et Joan. 14. *Si quis diligit me, diligetur à Patre meo.*

Secundò, gratia dicitur eſſe animæ vita, ut peccatum, mors, at 1. Joannis 3. legimus: *Qui non diligit, manet in morte; & nos ſcimus, quia tranſlati ſumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres.*

Tertiò, gratia donum illud eſſe dicitur, per quod in nobis habitat Spiritus ſanctus. At Rom. 5. legimus: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.*

Quartò, per gratiam à peccato juſtificamur. At Lucæ 7. legimus: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Et jam antea ex Apoſtolo ad Galat. 6. oſtendimus, novam creaturam eſſe fidem per dilectionem operantem, & ex Tridentino Concilio demonſtravimus, formalem cauſam juſtificatio-

vidit inter filios regni, & filios damnationis æternæ.

Septimò, gratia eſt donum Dei omnium maximum. At Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. anteponit charitatem omnibus aliis donis. Et ad Coloſſ. 3. *Super omnia,* inquit, *Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* Et S. Auguſtinus lib. 15. de Trin. cap. 18. *Nullum,* inquit, *eſt iſto Dei dono excellentius: dantur & alia per Spiritum ſanctum munera, ſed ſine charitate nihil proſunt.* Et ſerm. 50. de verbis Domini: *Adde,* inquit, *charitatem, proſunt omnia; detrahe charitatem, nihil proſunt cætera: quale bonum eſt charitas fratres? quid pretioſius, quid luminoſius, quid firmius, quid utilius, quid ſecurius!*

Octavò, nihil majus gratia facere poteſt, quàm conjungere hominem Deo. At 1. ad Corinth. 6. legimus: *Qui adhæret Deo,* videlicet per charitatem, *unus ſpiritus fit cum eo.* Et 1. Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Id quod præclarè explicat S. Bernardus ſerm. 83. ſuper Cantica, ubi oſtendit, nihil eſſe quod magis hominem Deo conjungat, quàm charitatem, *qua,* ut ipſe loquitur, *quaſi maritatur anima Deo.*

Nonò, gratia facit amicos Deo. At Joan. 15. legimus: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis.*

Decimò, gratia formoſos gratioſos facit. At charitas eſt veſtis illa nuptialis, qua qui carent, mittuntur in tenebras exteriores, ut exponit S. Gregor. homil. 38. atque hæc ex divinis literis hoc loco ſufficiant.

Accedant Poſtremò argumenta ducta ex ratione. Prima ratio, ſi gratia iſta diſtingueretur à charitate, cæteriſque infuſis virtutibus, quemadmodum diſtinguitur anima à potentiis, vel lumen rationis à virtutibus, ut S. Thom. docet, ſequeretur amiſſa gratia per peccatum, ſimul amitti virtutes omnes infuſas, ſicut pereunte anima, pereunt neceſſariò ejus potentiæ, & ſine lumine rationis nullæ omnino virtutes in anima conſervantur; at fides infuſa non perit gratia recedente, ut Catholici omnes fatentur; non igitur diſtinguitur, neque pendet fides à gratia gratum faciente, ut diſtinguuntur, ac pendent potentiæ ab anima, & virtutes à lumine rationis.

Neque verò ſatisfaciet argumento, ſi quis dixerit, amiſſa gratia remanere quidem fidem, ſed non perfectam & formatam, & hoc modo ſolùm manare eam, ac dependere ab habitu gratiæ. Nam quamvis ſine gratia fides imperfecta atque informis ſit, eſt tamen habitus ſupernaturalis, & operationem habet ſupernaturalem; docuit autem S. Thomas, non poſſe eſſe in anima habitus ſupernaturales, & operationes ſupernaturales, niſi antea evecta eſſet eadem anima ad eſſe quoddam ſupernaturale per habitum gratiæ, cùm operatio prærequirat eſſe.

Secunda ratio, ſi gratia eſſet habitus à charitate diſtin-

eſt autem accidens, quo magis participemus eſſe divinum, quàm charitas, ac ne ipſa quidem gratia ſi eſſet, ut ponitur à S. Thoma, ita nos eveheret ad eſſe divinum, ut re vera charitas vehit; gratia enim illa eſſet accidens ordinis ſupernaturalis, & daret animæ eſſe quoddam accidentarium ſupernaturale; at charitas præterquamquod eſt accidens ordinis ſupernaturalis, & dat animæ eſſe accidentarium ſupernaturale, conjungit animam cum Deo, quàm intimè atque arctè in hac vita fieri poteſt; quod non faceret gratia, Deus enim intelligentia & voluntate attingitur, ſed intelligentia in hac vita nonniſi per fidem, & in ænigmate Deum attingit; voluntas autem etiam in hac vita immediatè, & propriè Deo conjungitur per amorem.

Adde quòd cùm ſumma perfectio in Deo ſit cognitio & amor, in futura vita participabimus per gloriam, divinam perfectionem viſionis Dei, de qua ſcribit Joannes in 1. epiſt. cap. 3. *Similes ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*; nunc autem participamus per gratiam, perfectionem amoris Dei & proximi, de qua dicit Dominus Matth. 5. *Diligite inimicos veſtros, ut ſitis filii Patris veſtri &c.*

Quod attinet ad effectum proprium amoris Dei, ille profectò charitas eſt, quid enim vult nobis Deus, cùm nos amat, niſi id quod nobis eſt optimum: optimum autem nobis charitas eſt, ut ſuprà ex Apoſtolo & Auguſtino docuimus.

Quod autem pertinet ad tertium, de eo quo propriè Deo grati ſumus; id verò nihil eſt aliud, niſi charitas, ſiquidem in ea conſiſtit ſumma ſimilitudo ad Deum, quam in hac vita poſſimus habere. Deus enim diligit ſibi ſimiles, & eo nos magis diligit quo ſumus ei ſimiliores. Atque hoc eſt verum amicitiæ fundamentum inter nos & Deum, amicitia ſiquidem oritur ex ſimilitudine, cùm omne ſimile diligat ſuum ſimile; Similitudo autem, quæ eſt fundamentum amicitiæ, non tam eſt ſimilitudo naturæ, quàm morum & virtutum; alioqui inter omnes homines eſſet amicitia, & inter Angelos & homines nulla eſſet. Porrò charitas eſt regina virtutum, & omnibus aliis virtutibus longè præſtat. Quare ſimilitudo in charitate, eſt prima & ſumma cauſa amicitiæ inter nos & Deum.

Tertia ratio, gratia propriè opponitur culpæ, ſed culpa eſt actualis & habitualis deformitas in voluntate; igitur & gratia erit habitus & actus in voluntate.

Quarta ratio, gratia reſpondet gloriæ, ſed gloria non erit habitus aliquis in eſſentia animæ, ut adverſus Henricum Theologi communiter docent, ſed conjunctio cum Deo per viſionem & amorem, igitur & gratia non eſt habitus aliquis in eſſentia animæ, ſed fides, ſpes & charitas ipſius animæ potentiis divinitùs infuſæ atque in illis inhærentes.

Quinta ratio, per gratiam formaliter juſtificamur; at juſtitia communi conſenſu Theologorum & Philoſophorum, virtus animi eſt, & in voluntate, non in eſſentia animæ ſedem habet.

mente V. ut habetur in Clementina prima, de ſumma Trinitate & fide Catholica definitum eſt, in Baptiſmo tam parvulis, quàm adultis conferri informantem gratiam, & virtutes. Et in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap. 7. legimus, juſtificationem eſſe renovationem interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum. Et canone undecimo dicitur anathema iis, qui docent, hominem juſtificari vel ſola imputatione juſtitiæ Chriſti, vel ſola peccatorum remiſſione, excluſa gratia & charitate. In quibus locis videmus ſemper diſtingui gratiam à virtutibus & donis, atque adeò ab ipſa etiam charitate.

Reſpondeo, Concilia iſta, ac præcipuè Tridentinum, dedita opera ita loqui voluiſſe videntur, ut indefinitam relinquerent quæſtionem Scholaſticam, de diſtinctione gratiæ à charitate, & ſolùm definirent, quod ab hæreticis negabatur, nos juſtificari per aliquid re ipſa in anima inhærens; ea ſiquidem cauſa fuit, cur Tridentinum Concilium, nunc gratiam & charitatem, nunc ſolam charitatem nominaret; ſed quamvis hæc ita ſint, tamen videntur omnino Concilii Patres in eam ſententiam inclinaſſe, quæ pro eodem habet gratiam & charitatem; Nam, ut ſuprà oſtendimus, in explicatione cauſæ formalis juſtificationis, ubi maximè oportebat hujus diſtinctionis mentionem facere, ſolam nominaverunt charitatem, cum ſuis comitibus fide & ſpe.

Porrò ubi Concilia iſta diſtinctè nominant gratiam & virtutes, vel gratiam & dona; aut per gratiam, intelligunt charitatem, per virtutes & dona, reliquas virtutes, ac ſi dixiſſent, gratiam & cæteras virtutes, ſive gratiam & cætera dona; aut certè idem ſignificant illæ voces, quemadmodum cùm dicimus, aliquem eſſe ſanctum & bonum, innocentem & juſtum &c. id quod in Scripturis ſacris, & in Patrum libris paſſim fieri videmus ad rem, de qua agitur, magis explicandam.

Et hoc modo intelligendus eſt canon 11. Concilii Tridentini, ubi damnantur anathemate, qui excludunt à juſtificatione gratiam & charitatem, nam idem omnino ſignificari eo loco per gratiam & charitatem, colligimus tum ex verbis ſequentibus, ubi numero ſingulari dicitur, quæ in eorum cordibus diffundatur, atque illis inhæreat: tum ex cap. 7. ejuſdem ſeſſionis, cui reſpondet canon iſte undecimus (neque enim in canonibus nova dogmata traduntur, ſed rediguntur ad formam anathematiſmorum ea, quæ in capitibus definita fuerant) verba autem c. 7. ex quibus canon undecimus confectus eſt, hæc ſunt, *Id in hac impii juſtificatione fit, dum charitas Dei per Spiritum ſanctum in eorum cordibus diffunditur, atque illis inhæret.*

Secunda objectio ducitur ex Patribus. Proferunt autem unum tantùm, ſed antiquiſſimum & celeberrimum, is eſt ſanctus Dionyſius Areopagita, qui in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 2. part. 1. ſcribit, non poſſe hominem operari divina, niſi prius adeptus fuerit ſtatum, ſive eſſe divinum, quemadmodum etiam opera humana non antè operari incipimus, quàm homines eſſe cœperimus.

Reſpon-

guuntur tria, eſſe, poſſe, operari, quorum tertium à ſecundo, & ſecundum à primo dependet: ſic etiam in rebus ſupernaturalibus diſtinguenda ſunt tria, eſſe, quod habetur per gratiam, poſſe, quod habetur per infuſas virtutes, & operari, quæ ſunt ipſæ actiones fidei & ſpei & charitatis.

Reſpondeo, habitus acquiſiti, de quibus loquitur Ariſtoteles, præexigunt naturalem diſpoſitionem ſubjecti ad opus, quia non dant operari, ſed facilè ac promptè operari; proinde ſi natura ſine habitu operari non poſſet, nihil ei prodeſſet habitus. At habitus divinitus infuſi non exigunt naturalem diſpoſitionem in ſubjecto, ſed ſolùm capacitatem naturalem, ipſi autem elevant naturam, & proportionem illi conferunt ad actionem ſupernaturalem. Hanc autem capacitatem eſſe in anima rationis participe, docet S. Auguſtinus lib. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 5. cùm ait: *Poſſe habere fidem & charitatem, natura eſt hominum; habere autem, gratia fidelium.*

Ad Illud autem, quod addebatur, in omnibus rebus inveniri eſſe, poſſe & operari, Reſpondemus, id eſſe verum in ſubſtantiis, non in accidentibus; ſubſtantiæ enim creatæ non poſſunt per ſe ſine inſtrumentis, ideſt, ſine accidentibus operari, & ideò in eis diſtinguitur ipſum eſſe ſubſtantiale à potentiis, & potentiæ ab actionibus; at verò in accidentibus non diſtinguuntur iſta tria, cùm ipſum eſſe qualitatis operatricis ſit potentia ſeu virtus; proinde cùm eſſe divinum, quod habet anima per gratiam, ſit eſſe accidentarium, non eſt neceſſarium, ut diſtinguatur à virtute, ſed unus atque idem habitus, ut reſpicit ſubjectum, dici poteſt eſſe ſupernaturale; ut reſpicit opus, dici poteſt virtus ſupernaturalis.

Tertia objectio ex divinis literis, Scripturæ teſtantur, hominem per gratiam renaſci, ac per hoc adipiſci eſſe divinum, Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit, &c.* Et: *Quod natum eſt ex carne, caro eſt; quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt.* Præterea ſecundùm Scripturas gratia Spiritus ſancti eſt prior charitate, ac per hoc non poſſunt eſſe idem charitas & gratia, ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Ubi vides, prius dari Spiritum, ac deinde diffundi in cordibus charitatem, ad Galat. 5. *Fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, &c.* 1. Joan. 4. *Non quia nos dileximus Deum, ſed ipſe prior dilexit nos.* Quòd ſi prius diligimur, quàm diligamus, certè ſequitur charitatem, qua Deum diligimus, poſteriorem eſſe gratia, qua Deo grati & amabiles ſumus.

Reſpondeo, jam oſtendimus capite ſuperiore, nos renaſci per charitatem, & accipere eſſe divinum, dum efficimur Deo ſimiles in virtutibus, ac præſertim in charitate. Neque enim participare poſſumus eſſe di-

peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Ad Epheſ. 1. *Elegit nos ut eſſemus ſancti.* Et cap. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, ut eam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* De poſteriore modo loquitur Sapientia, Proverb. 8. *Ego diligentes me diligo.* Et Dominus Joan. 14. *Qui diligit me, diligetur à Patre meo.* Et cap. 16. *Pater amat vos, quia vos me amaſtis.*

Jam igitur charitas, quæ in nobis eſt, cùm effe-
C ctus & objectum ſit benevolentiæ Dei, ut effectus, eſt illa poſterior; ut objectum, eſt prior. Quare cùm dicitur charitas diffundi in cordibus per Spiritum ſanctum, vel cùm dicitur charitas fructus eſſe Spiritus ſancti, non ſignificatur, dari nobis aliquod donum Spiritus ſancti, ex quo procedat, atque emanet charitas, ſed dari nobis Spiritum ſanctum, qui eſt donum increatum, & eius primum & primarium effectum in nobis eſſe charitatem; cùm autem dicitur Deus nos prius diligere, quàm diligatur à nobis, non ſignificatur eſſe in nobis aliquid, unde mereamur diligi antequam diligamus; ſed à Deo nos diligi, ut ex injuſtis juſti, & ex deformibus formoſi efficiamur, ut poſtea juſti, ſanctique effecti per do-
D num charitatis, amicitia inter nos conſtituatur & diligamus, ac diligamur.

Quarta objectio ſumitur ex rationibus. Prima ratio, effectus formales gratiæ & charitatis, diverſi ſunt, nec unus alium includit, aut neceſſariò comitatur; nam effectus gratiæ eſt facere dilectum, effectus charitatis eſt facere diligentem, & poteſt fieri, ut unus diligatur, & non diligat, & contrà; non igitur ſunt unum & idem habitus gratiæ & charitatis.

Secunda ratio, effectus gratiæ ſemper eſt in actu, dum ipſa gratia in homine perſeverat, ſemper enim facit gratum; at effectus charitatis non eſt ſemper in actu perſeverante charitate, cùm non ſemper actu
E diligamus: non igitur ſunt idem charitas & gratia.

Tertia ratio, in rebus naturalibus, præter virtutes acquiſitas, eſt in animo lumen naturale, ex quo aliquo modo virtutes omnes manant; erit igitur etiam in ſupernaturalibus donis, præter habitus virtutum infuſos, lumen gratiæ, ex quo habitus illi profluant.

Quarta ratio, gratia eſt donum quoddam univerſale, quod totum hominem Deo gratum reddit, & omnia opera accepta illi facit, & omni peccato repugnat; at virtutes ſunt dona particularia, quæ particulares potentias in operibus ipſarum perficiunt, & certis vitiis opponuntur; igitur non ſunt idem gratia & virtutes.

Quinta ratio, per gratiam reformatur imago Dei, quæ per peccatum fuerat obſcurata, at imago non eſt ſo-

Digitized by Google

gendum; nec tamen ſunt iſti duo effectus formales, ſed unus, illa enim propenſio & promptitudo animæ ad Deum diligendum, eſt ejus pulchritudo, quæ gratam eam facit Deo; & quamvis fieri poſſit, ut aliquis diligatur, & non diligat, quando fundamentum dilectionis unius, non eſt dilectio alterius; ſed aliquid aliud, ut forma corporis, aut aliquid ejuſmodi; tamen ſi fundamentum dilectionis unius, ſit dilectio alterius, ut nos ponimus, fieri non poteſt, ut qui diligitur non diligat, cùm ideò diligatur, quia diligit.

Ad Secundam rationem Reſpondemus, effectum formalem gratiæ ſemper eſſe in actu, & ſimiliter effectum charitatis formalem. Ut enim gratia ſemper facit gratum, ita & charitas ſemper facit propenſum & promptum ad diligendum; diligere autem actu quod non ſemper habemus, non eſt effectus formæ, ſed efficientis, ſive quod eſt idem, non eſt effectus charitatis, ut dat eſſe formale animæ, in qua inhæret, ſed ut eſt principium actionis.

Ad Tertiam Dicimus, in rebus ſupernaturalibus lumen fidei eſſe loco luminis naturalis, ex fide enim aliquo modo ſpes & charitas manant, ut ex fide per charitatem formata virtutes omnes, morales, ad finem ſupernaturalem ordinantur.

Ad Quartam Reſpondeo, charitatem dici poſſe donum univerſale, quia regina eſt virtutum, & radix omnis meriti, & ab ipſa actiones virtutum omnium imperantur, & nullum peccatum mortale ſecum patitur; quare Apoſtolus ait: *Qui diligit, legem implevit*, ad Rom. 13. Et: *Charitas patiens eſt, benigna eſt &c.* 1. ad Corinth. 13. Et S. Auguſtinus lib. de natura & gratia cap. 70. *Charitas*, inquit, *inchoata, inchoata juſtitia eſt; charitas provecta, provecta juſtitia eſt; charitas magna, magna juſtitia eſt; charitas perfecta, perfecta juſtitia eſt.*

Ad Quintam Dico, imaginem Dei eſſe tum in ſubſtantia, tum in potentiis, ſed non eſſe læſam, niſi quatenus in potentiis eſt, peccatum ſiquidem lumen intelligentiæ obſcuravit, voluntatis libertatem debilitavit, appetitum inferiorem ſuperiori rebellem fecit, ſimilitudinem ad Deum, quæ in juſtitia ſita erat, planè ſuſtulit: in ipſa verò ſubſtantia animæ nihil propriè operatum eſt: quare objectio iſta poſtrema, videtur potius noſtram confirmare, quàm infirmare ſententiam.

CAPUT VIII.

Charitatem eſſe virtutem creatam, non ipſum Spiritum ſanctum.

QUoniam charitatem à gratia gratum faciente, non diſtingui demonſtravimus, ut ſolidius confirmetur, gratiam gratum facientem eſſe qualitatem, quod probatum à nobis eſt cap. 4. operæpretium eſſe duximus hoc loco refellere ſententiam eorum, qui docent, charitatem, qua diligimus Deum, non eſſe habitum creatum, ſed ipſam perſonam Spiritus ſancti, ſive hoc intelligant de charitate habituali, ſive de actuali … ter charitatem, & alias virtutes, quòd in iſtis, præter actionem, habitus etiam creatus, reperiatur: in illa nullus ſit habitus creatus, ſed ipſe Spiritus ſan-

B ctus immediatè nos moveat ad actionem diligendi. Quam ſententiam omnes Theologi refellunt in commentariis ſuis ad diſtinct. 17. libri primi Sentent. atque in primis ſanctus Thomas acriter eam oppugnat in 2. 2. quæſt. 23. art. 2. & in quæſtionibus diſputatis, quæſtione de charitate, articulo primo, ubi diluit objectiones viginti quatuor, quæ pro ſententia Petri Lombardi fieri potuiſſent.

Probatur igitur charitatem eſſe qualitatem creatam, Primùm ex teſtimonio illo B. Pauli ad Rom. 5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* In cujus loci explicatione ſciendum eſt, ambiguum videri poſſe, loquatur ne Apoſtolus de charitate, qua nos diligit Deus, an

C de illa, qua nos diligimus Deum, nam commentarius, qui inſcribitur Ambroſio, explicat hunc locum de charitate Dei erga nos. Contra autem Auguſtinus lib. de Spiritu & litera, cap. 32. & Bernardus in epiſtol. 107. Anſelmus & alii nonnulli, in hunc locum, docent, Apoſtolum loqui de charitate, qua nos diligimus Deum. Plenus commentarius, de utraque, explicat verba B. Pauli, ita enim exponunt in commentario hujus loci Origenes, Chryſoſtomus, Theodoretus, Sedulius, Oecumenius, Thomas, & alii.

Sed tamen propriè loqui Paulum de charitate, quæ eſt in nobis per modum habitus, probatur hoc modo; non loquitur Apoſtolus de dilectione actuali, ſed de re aliqua permanente. Actualis enim dile-

D ctio non diffunditur à Deo in cor noſtrum, ſed effunditur à corde noſtro in Deum, juxta illud: *Finis præcepti charitas de corde puro*, 1. ad Tim. 1. in quo loco de actu, non de habitu agitur, actus enim eſt finis præcepti, non habitus; itaque charitas actualis exit de corde puro, & ad Deum tendit: Apoſtolus autem ad Roman. 5. loquitur de charitate, quæ in cor noſtrum à Deo immittitur, & in eo permanet. Rem autem iſtam permanentem non eſſe Spiritum ſanctum, ſed donum ejus, probatur ex voce illa, *diffuſa eſt*, non enim convenit propriè Spiritui ſancto diffundi, niſi ratione donorum ſuorum, quare Actorum 2. B. Petrus dicit: *Dextera igitur Dei exaltatus, effudit hoc donum, quod vos videtis & auditis*; ubi do-

E num creatum dicitur effuſum.

Idem etiam probatur ex illis verbis: *Per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.* Hìc enim diſtinguitur Spiritus ſanctus à charitate in nobis effuſa, ut cauſa ab effectu, quemadmodum ſi quis diceret: Effuſa eſt lux in hac domo per lampadem, quæ accenſa eſt nobis. Vel Effuſus eſt odor per balſamum, quo uncti ſumus; neque enim ullus diceret lucem & lampadem idem eſſe, neque odorem & balſamum, ſed unum alterius cauſam eſſe.

Secundò, probatur ex teſtimoniis Patrum. S. Auguſtinus, de cujus ſententia tota ferè quæſtio eſt, lib. de Spiritu & litera cap. 32. *Charitas*, inquit, *Dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos: ſicut juſtitia Dei, qua juſti ejus munere efficimur, & Domini ſalus, qua nos ſalvos*

formoſi ex deformibus efficimur : at certè non rectè de perſona Spiritus ſancti diceretur, quòd ſit virtus animi à Deo effecta, vel forma, qua formoſi ex deformibus efficiamur.

Denique lib. 15. de Trinitate cap. 18. apertè diſtinguit charitatem, quæ eſt in nobis, à perſona Spiritus ſancti : *Dilectio*, inquit, *quæ ex Deo eſt, & Deus eſt, propriè Spiritus ſanctus eſt, per quem diffunditur in cordibus noſtris Dei charitas, per quam nos tota inhabitat Trinitas*. Ubi non dixit dilectionem, quæ propriè Spiritus ſanctus eſt, in nobis diffundi, ſed per illam C diffundi in nobis charitatem Dei, qua videlicet Deum diligimus.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 32. in priorem ad Corinthios, de charitate copioſè diſputat, ac ſemper eam virtutem appellat, & ut de vera virtute loquitur S. Cyrillus lib. 9. in Joannem cap. 24. diſtinguit charitatem, quæ eſt in nobis, ab ea, quæ eſt in Deo, & eam quidem, quæ eſt in Deo, Deum eſſe docet, noſtram autem non Deum, ſed virtutem quandam, quæ ſit quaſi forma & imago illius, quæ eſt in Deo. Denique S. Bernardus in epiſt. 11. ad Carthuſienſes, & in libro de diligendo Deo, ultra medium : *Rectè*, inquit, *dicitur charitas & Deus, & Dei donum : charitas enim dat charitatem, ſubſtantiva* D *accidentalem*. Ubi dantem ſignificat, nomen eſt ſubſtantiæ; ubi donum, qualitatis.

Probatur Ultimò rationibus. Prima ratio quæ eſt S. Thomæ in 2. 2. quæſt. 23. art. 2. ſi nullus eſt habitus charitatis, vel Spiritus ſanctus efficit in animis noſtris dilectionem, concurrente & cooperante libera voluntate, vel ea non concurrente, neque cooperante : ſi primum detur, ſequitur actionem diligendi in nobis non eſſe perfectam, facilem, promptam, ſuavem; ſi detur ſecundum, ſequitur eandem actionem non eſſe voluntariam & liberam, ac per hoc nec meritoriam : utrumque autem eſt & contra rationem dilectionis, & contra id, quod unuſquiſque in ſe experitur. Nihil enim magis voluntarium eſſe E poteſt, nihil promptius, facilius, ſuavius charitate, neque ſolùm ſecundùm Scripturas actio diligendi meritoria eſt, ſed principium & radix omnis meriti. Nam *coronam vitæ repromiſit Deus diligentibus ſe*, Jac. 1.

Sequi autem ex opinione illa Magiſtri, actionem diligendi non eſſe voluntariam & liberam, aut certè non promptam & ſuavem, perſpicuum eſt. Nam ſi Spiritus ſanctus dilectionem in nobis efficiat, non cooperante libera voluntate, ſine dubio dilectio illa voluntaria eſſe non poterit; ſi verò cooperante libera voluntate, ſed abſque habitu prius infuſo, dilectio perfecta & prompta non erit, neque enim potentia perfectam actionem facere poteſt, niſi ipſa perfecta per habitum, neque poteſt promptè & ſuaviter operari, niſi ex forma, quam in ſe habeat, innatura communicari non poteſt, niſi per accidentariam aliquam ſui participationem, ideſt, per formam aliquam creatam; charitas igitur eſt forma creata, per quam nos Spiritus ſanctus inhabitat.

Tertia ratio, Spiritus ſanctus non ſolùm adultos, ſed etiam infantes baptizatos inhabitat, ut S. Auguſtinus docet in epiſt. 57. ad Dardanum, efficit igitur in illis charitatem, at non actualem, igitur habitualem.

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones.

Argumenta Lombardi partim ex Scripturis, partim ex Auguſtino petuntur.

Prima objectio eſt, Deus in Scripturis abſolutè charitas nominatur, 1. Joan. 4. *Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Eſt igitur verè & propriè charitas, nam ut S. Auguſtinus monet lib. 15. de Trinitate cap. 17. non dictum eſt, Deus charitas mea, ſicut Pſal. 58. *Tu es, Domine, ſpes mea*. Et Pſal. 70. *Tu es patientia mea*, ſed ſimpliciter, *Deus charitas eſt*.

Reſpondeo, non negamus, Deum abſolutè, verè & propriè dici poſſe charitatem, ſed qua nos ipſe diligit, non qua nos eum diligimus, quemadmodum etiam Deus ſapientia & juſtitia rectè dicitur, qua ipſe ſapiens & juſtus eſt, non qua nos ſapientes & juſti ſumus.

At contrà, eſt objectio Secunda, non ſolùm Joannes Deum charitatem eſſe dixit, ſed addidit : *Et qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*, ubi loquitur tam de charitate, qua diligimus, quàm de illa, qua diligimur, id enim eſt manere in charitate, diligere Deum, & diligi à Deo, & hanc ipſam charitatem dicit Joannes eſſe Deum, cùm ait : *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*.

Reſpondeo, S. Joannes rectiſſimè dicit, eum qui diligit & diligitur, in Deo manere & Deum in eo, non quòd charitas qua diligimus, ſit Deus, ſicut illa, qua diligimur; ſed quia inſeparabiles ſunt, & ubi eſt una, ibi eſt etiam altera, una enim alteram trahit: nam quemadmodum S. Auguſtinus dicit lib. 12. Confeſſionum, cap. 15. juſtitiam Dei eſſe lumen illuminans, juſtitiam noſtram lumen illuminatum, ſic etiam dicere poſſumus, charitatem Dei eſſe ignem accendentem, noſtram verò ignem accenſum, & ſicut per inſeparabilitatem luminis producti à Sole, & Solis producentis, dicere ſolemus, eum qui eſt in lumine à Sole producto, eſſe in Sole, & Solem in eo, ita quoque propter inſeparabilitatem charitatis creatæ, & charitatis increatæ, quæ eſt Deus, rectè dicimus,

Digitized by Google

niſi in Spiritu ſancto. Secundò, quia ſicut Joannes ſcripſit: *Deus charitas eſt*, ſic etiam ſcripſit: *Charitas ex Deo eſt*. Charitas enim quæ eſt in Deo, Deus eſt, charitas quæ eſt in nobis, non Deus, ſed Dei donum eſt.

Tertia objectio, S. Auguſtinus lib. de moribus Eccleſiæ cap. 11. affirmat, nihil eſſe melius charitate, id autem, quo nihil eſt melius, ſolus Deus eſt, charitas igitur Deus eſt.

Reſpondeo, cùm S. Auguſtinus docet, nihil eſſe melius charitate, non loquitur abſolutè, ſed per comparationem ad alia dona, quæ in hac vita percipimus à Deo, ut ipſe idem clarius explicat lib. 15. de Trinit. cap. 18. Et tamen verè & abſolutè etiam dici poteſt, nihil eſſe melius charitate, cùm charitas quædam, videlicet increata, Deus ſit.

Quarta objectio, S. Auguſtinus lib. 8. de Trinitate cap. 7. ita ratiocinatur: *Qui proximum diligit, conſequens eſt, ut ipſam præcipuè dilectionem diligat; Deus autem dilectio eſt, conſequens eſt ergo ut præcipuè Deum diligat*. Et cap. 8. *Nemo dicat, non novi quid diligam. Diligat fratrem, & diliget eandem dilectionem, magis enim novit dilectionem qua diligit, quàm fratrem quem diligit, ecce jam poteſt notiorem habere Deum, quàm fratrem*. Et infrà: *Iſta contextio ſatis aperteque declarat eandem ipſam fraternam dilectionem non ſolùm ex Deo, ſed & Deum eſſe*. In his locis videtur S. Auguſtinus ita perſpicuè docere charitatem, qua nos diligimus Deum & proximum, verè eſſe Deum, ut nihil contra dici queat, atque hoc eſt potiſſimum argumentum Lombardi.

Reſpondeo, certum eſt hæc loca ſancti Auguſtini, quamvis alioqui ſatis obſcura, non eſſe accipienda de charitate noſtra habituali, ſed de actuali, & ideò nihil omnino contra ſententiam noſtram, vel pro Lombardo facere; nemo enim unquam ſibi in animum induxit, charitatem actualem, quæ eſt liberi noſtri arbitrii effectus, eſſe Deum.

Loqui autem Auguſtinum de charitate actuali, probamus, quia dicit, eum qui proximum diligit, magis noſſe & diligere ipſam dilectionem, quàm proximum, quod quidem verum eſt de charitate actuali, non de habituali; nam qui diligit, amat ipſum diligere, & cognoſcit per experientiam certam ſe diligere, ſicut cognoſcit ſe cogitare, videre, audire & ſimilia. Et ſine dubio magis novit ſe diligere, quàm fratrem ipſum, quem diligit. Itaque de actuali dilectione veriſſima ſunt, quæ S. Auguſtinus ſcribit; de habituali autem nequaquam eſſent vera, ſiquidem habitus charitatis adeò non eſt nobis notus, ut multi putent, quamvis falsò, nullum eſſe ejuſmodi habitum.

Porrò dilectionem actualem S. Auguſtinus Deum eſſe dixit, non quòd ſit Deus per eſſentiam, ſed quòd ſit imago quædam, & participatio divinæ bonitatis, quam qui cognoſcit & diligit, cognoſcit & diligit Deum, non in ſe, ſed in ſua imagine. Alioqui ſi de Deo in ſe loqueretur, numquam diceret, nos videre Deum, & notiorem nobis eſſe Deum, quàm fratrem; neque enim dubitari poteſt, quin Deus in hac vita non videatur, ut eſt in ſe, ab iis omnibus, qui diligunt fratres.

deri à nobis ipſam ſubſiſtentem veritatem, quæ Deus eſt, niſi quadam quaſi imagine ejus, omnis enim veritas Deum repræſentat, qui eſt veritas increata, B incommutabilis, & ſubſiſtens; idem igitur & de charitate ſentiendum eſt, non enim Deus magis eſt charitas, quàm veritas. Si quis plura de hac re deſiderat, videat S. Thomam in quæſtionibus diſputatis, quæſt. 1. de charitate.

CAPUT X.

Solvuntur dubitationes quædam circa partitionem gratiæ, in gratis datam, & gratum facientem.

C JAM verò de partitione gratiæ in gratiam gratis datam, & gratum facientem, ſunt etiam quædam dubitationes, ſed breves ac faciles, eas breviſſimè percurremus.

Primùm igitur quæri ſolet à Theologis, ſit ne gratia gratis data habitus permanens, an motio Dei tranſiens; nam in tertia partitione diviſimus gratiam gratum facientem, in gratiam habitualem, & in gratiam auxilii ſpecialis; de gratia gratis data nihil diximus.

Reſpondeo, ex novem donis gratis datis, quæ enumerantur ab Apoſtolo 1. ad Corinth. 12. quinque videri habitus permanentes. *Sapientiam, ſcientiam, fidem, genera linguarum, & interpretationem ſermonum*; D quatuor reliqua, motiones tranſeuntes, *gratiam ſanitatum, operationem virtutum, prophetiam, & diſcretionem ſpirituum*. Ratio horum omnium eſt, Proprium eſt habituum, ut qui eos habent, pro arbitrio eis utantur. Porrò dubitari non poteſt, quin ii, qui habent donum ſcientiæ, ſapientiæ, & ſimilia, iis uti poſſint quando velint; contra verè certum eſt, donum prophetiæ non ſemper adfuiſſe Prophetis, ſed tunc ſolùm cùm à Deo ad aliquod prænoſcendum illuſtrabantur, ut S. Gregorius docet hom. 1. in Ezechielem, & perſpicuum eſt ex lib. 4. Regum cap. 3. & 4. ubi Heliſæus, egregius alioqui Propheta, per pſaltem & Dei laudem Spiritum prophetiæ in ſe excitabat, & apertè faſſus eſt, ſe ignoraſſe mortem filii E Sunamitis; *Anima*, inquit, *ejus in amaritudine eſt, & Dominus non indicavit mihi*. Idem dicendum videtur de dono ſanitatum, & operatione virtutum. Ordinariè enim non fiunt miracula, quando volunt homines, ſed quando Deus eos ad ea facienda impellit; quòd ſi aliqui donum ſanitatis habere videantur per modum habitus, quales ſunt Reges Francorum, qui curant morbum ſtrumæ, quando volunt, tamen neque in iis donum illud eſt verè habitus, ſiquidem miracula non fiunt ex virtute aliqua creata, quæ in hominibus inhæreat, ſed ex virtute Dei, quæ iis aſſiſtit, qui miracula faciunt.

Secundò quæri poteſt, an gratiæ gratis datæ ſejungi poſſint, vel à ſe invicem, vel à gratia gratum faciente. Sed quæſtio facilis eſt, nam certum eſt, hæc dona à ſe invicem ſeparari, dicente Apoſtolo 1. ad Corin-

Digitized by Google

mus, cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetavit, Joan. 11. Negandum tamen non eſt, ut plurimum gratias gratis datas, cum gratia gratum faciente conjungi, quia ut S. Gregorius docet hom. 17. in Ezechiel. ejuſmodi donis ſervos ſuos Deus ornat exterius, ut appareat quid ſint apud Deum interius.

Tertiò quæritur, utrum ſermo ſapientiæ & ſermo ſcientiæ ſint idem, quod ſpiritus ſapientiæ & ſpiritus ſcientiæ, de quibus agitur Iſaiæ 11. Multi enim, quoniam exiſtimant, ſeptem dona Spiritus ſancti numquam ſeparari à gratia gratum faciente & charitate, contendunt longè diverſa eſſe, ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ, & Spiritum ſapientiæ & ſcientiæ.

Nobis autem probabile videtur, parum aut nihil intereſſe inter ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ. Et: Spiritum ſapientiæ & ſcientiæ: ac per hæc dona Spiritus ſancti, ut à nobis accipiuntur, à charitate & à ſe invicem ſeparari poſſe. Nam ſanctus Auguſtinus prolixè diſputans de hoc loco B. Pauli 1. ad Corinthios 12. in lib. 12. de Trinitate cap. 14. & 15. & lib. 13. cap. 19. & 20. & lib. 13. Confeſſionum cap. 8. docet, ſapientiam, de qua Paulus loquitur, eſſe contemplationem rerum æternarum, ſcientiam autem cognitionem rerum agendarum, vel fugiendarum, quomodo etiam diſtinxit ſapientiam & ſcientiam, de quibus loquitur Iſaias cap. 11. in lib. 1. de ſerm. Domini in monte.

Ex quo intelligimus, ex ſententia S. Auguſt. eandem eſſe ſapientiam & ſcientiam apud Iſaiam, & apud Paulum; vel uno dono alterum contineri; non enim poteſt aliquis habere per Spiritum, ſermonem ſapientiæ, niſi habeat per Spiritum donum ſapientiæ: Sermo enim ſapientiæ apud Auguſtinum, loco citato, eſt ſermo de iis rebus quæ per ſapientiam cognoſcuntur, debet igitur per Spiritum donum habere ſapientiæ, qui per eundem Spiritum ſermonem habet ſapientiæ; certum autem eſt, ſermonem ſapientiæ non eſſe in omnibus bonis fidelibus, nam alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ. Unde Auguſtinus lib. 14. de Trinit. cap. 1. *Qua ſcientia, inquit, non pollent fideles plurimi, licèt polleant ipſa fide plurimum!*

Igitur nec ipſa dona ſapientiæ & ſcientiæ ſunt in omnibus bonis fidelibus. Quod idem ex ipſo B. Paulo colligi poteſt? Nam B. Paulus 1. ad Corinth. 13. cùm oſtendere vellet, gratias gratis datas, ſine charitate nihil prodeſſe, ita loquutus eſt: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habuero, factus ſum velut æs ſonans, aut cimbalum tinniens, & ſi habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem &c.* ubi quod cap. 12. vocaverat ſermonem ſapientiæ, explicat per illud: *Si noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem &c.* Et quod vocaverat ſermonem ſcientiæ, ſimpliciter vocat omnem ſcientiam.

Quare per ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ non in-eunte exit: docent S. Patres, ut Baſilius in oratione de initio proverbiorum, & alii. Vult igitur S. Auguſtinus dona Spiritus ſancti ſine charitate eſſe poſſe; S. etiam Gregorius lib. 1. Moral. cap. 32. diſputans de ſeptem donis: *Non enim, inquit, idem eſt ſapere quod intelligere, nam multi æterna quidem ſapiunt, ſed intelligere nequaquam poſſunt*. Ubi oſtendit, non eſſe neceſſariò connexa donum ſapientiæ & donum intellectus.

Adhæc, multi ſunt fideles adeò rudes, ut nihil ferè capiant, niſi craſſo modo, & exemplis corporalibus proponatur: *Quos* (ut loquitur S. Auguſtinus in lib. contra epiſt. fundamenti cap. 4. *non intelligendi vivacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimos facit*. His autem tribuere donum ſcientiæ, vel intellectus, ridiculum planè videtur, quos tamen charitate & gratia gratum faciente deſtitutos eſſe dicere non poſſumus.

Poſtremò, quorſum in Eccleſia neceſſarii eſſent Doctores, ſi omnes dono ſapientiæ, ſcientiæ & intellectus præditi eſſent? neque enim probabile eſt, dona iſta nihil eſſe aliud, niſi qualitates divinitùs infuſas, quibus mens humana facilè duci ſe ſinat à Spiritu ſancto: ſiquidem Scripturæ & ſancti Patres, per ſapientiam, ſcientiam & intellectum, paſſim intelligunt cognitionem myſteriorum, aliarumque rerum, quam certum eſt non in omnibus eſſe, in quibus eſt charitas.

Atque hæc dicta ſint de Spiritu, ſive dono ſapientiæ & ſcientiæ, ut ſignificant notitiam myſteriorum, quomodo accipere videntur S. Patres, Auguſtinus & Gregorius. Nam ſi accipiantur pro quibuſdam habitibus divinitùs infuſis, quibus mens humana rectè diſponitur, ut à Spiritu ſancto ducatur & moveatur, ut ejuſmodi dona accipit S. Thom. in 1. 2. quæſt. 68. tunc dicendum erit, hæc dona (ut S. Thomas rectè docet) inſeparabilia eſſe, tum inter ſe, tum à charitate: & aliud eſſe ſermonem ſapientiæ & ſcientiæ; aliud Spiritum ſapientiæ & ſcientiæ. Sed de his nimis multa pro inſtituto.

Quartò quæritur, num gratiæ gratis datæ ſint tantùm novem, ut colligi videtur ex cap. 12. prioris ad Corinth.

Reſpondeo, eſſe multò plures, neque enim Apoſtolus eo loco omnes enumeravit, ſed tantùm aliquas exempli loco poſuit. Id patet ex cap. 12. epiſt. ad Rom. ubi loquens idem Apoſtolus de eadem re, adjungit ad prophetiam gratiam docendi & exhortandi, item gratiam gubernandi, gratiam miniſtrandi, gratiam diſpenſandi, quorum donorum meminit idem Apoſtolus 1. ad Corinth. 12. ubi ait: *Numquid omnes Apoſtoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes virtutes? &c.* Itaque multa ſunt & varia Spiritus ſancti dona, quæ ad aliorum utilitatem fidelibus conceduntur: neque opus eſt curioſè certum numerum quærere, cùm is nuſquam præciſè in ſacris literis indicetur.

Digitized by Google

tantem, aut efficaciter perſuadentem, facilè judicat auctorem illius doni, eſſe Spiritum ſanctum: at poteſtas Sacramenta conferendi occulta eſt, & potiùs eget fide, ut credatur ineſſe, quàm ipſa fidem aliis rebus faciat.

Deinde gratia gratis data non tribuitur unicuique eam volenti, ſed diſtribuitur à Deo, prout ipſe voluerit, ut Apoſtolus docet 1. ad Corinth. 12. Poteſtas autem Sacramenta conferendi datur omnibus, qui Sacramentum Ordinis ſuſcipere volunt. Denique poteſtas conferendi Sacramenta datur per homines; gratiæ gratis datæ immediatè à ſancto Spiritu conferuntur.

Sextò quæritur, utrum gratiæ gratis datæ ſint nobiliores, quàm gratia gratum faciens?

Sed reſpondet Apoſtolus 1. ad Corinth. 12. charitatem, quæ eſt gratia gratum faciens, omnibus aliis donis præſtare. De hac enim ait: *adhuc excellentiorem viam vobis demonſtro*. Quod idem teſtantur S. Patres, Auguſtinus lib. 15. de Trinitate cap. 18. & Gregorius hom. 17. in Ezechiel. Accedit etiam ratio, quia gratia gratum faciens, immediatè hominem cum Deo conjungit, & amicum ac filium Dei facit; gratiæ verò gratis datæ, veluti quædam inſtrumenta ſunt, quibus unus homo alios præparat, ac diſponit, ut gratiam gratum facientem aliquando recipiant, & per eam in amicitiam Dei, & adoptionem filiorum recipiantur.

CAPUT XI.

Concedendam eſſe partitionem auxilii ſpecialis in ſufficiens & efficax.

DE Quinta partitione, quæ eſt gratiæ, tum excitantis, tum adjuvantis, in gratiam ſufficientem, & efficacem, Duæ ſunt quæſtiones.

Prior eſt, an hæc partitio admittenda ſit; Poſterior, unde ſumatur efficacia gratiæ, ſive quid propriè ſit gratia efficax.

Quod ad Priorem quæſtionem attinet, eam partitionem hæretici noſtri temporis omnino repudiare coguntur, cùm apud eos, qui à Deo moventur, neceſſariò bene agant; qui non moventur, non poſſint bene agere; ac per hoc omnis Dei motio ſit efficax, nulla ſufficiens. Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 3. §. 10. *voluntatem*, inquit, *movet gratia, non qualiter multis ſæculis traditum eſt, & creditum, ut noſtra poſtea ſit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari; ſed illam efficaciter efficiendo*. Nec aliam agnoſcit gratiam, ut ex ea ſectione, & ſequentibus perſpici poteſt.

Eandem partitionem ſine dubio Pelagiani quoque repudiabant, quippè qui exiſtimabant, ipſum liberum arbitrium eſſe ſufficiens auxilium perveniendi ad ſalutem, neque aliam agnoſcebant potentiorem gratiam, ut ex Auguſtino intelligi poteſt, lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. ultim. Ad utramque hæreſim refutandam neceſſariam eſſe arbitramur hanc partitionem, quam etiam breviter confirmabimus.

que feciſſent.

Si verò ſufficientem gratiam, per quam verè & propriè converti poſſent, non habuiſſent, non verè B diceret Dominus: *Quid ultra debui facere vineæ meæ, & non feci?* Reſponderetur enim, poſteaquam vineam plantaſti, & ex ea fructum ferre cupiebas, debuiſti ea omnia circa illam adhibere, quæ neceſſaria erant, ut ea fructum facere poſſet; quomodo autem omnia neceſſaria adhibuiſti, ſi defuit illi ſufficiens cultura, nec habuit verè quæ requirebantur ad fructum faciendum?

Deinde quorſum diceret Dominus: *Expectavi ut faceret uvas*, ſi non dediſſet ei facultatem germinandi, & omnia neceſſaria ad proferendas uvas? oportet igitur ut fateamur, habuiſſe illos homines auxilium Dei planè ſufficiens ad converſionem, & ad vitam Deo gratam inſtituendam.

C Similis locus habetur Matth. 23. *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* De quibus queritur Dominus, non habuerunt gratiam efficacem, ſi enim habuiſſent, voluiſſent ſine dubio ſub alas Domini congregari. Nec tamen caruerunt gratia neceſſaria & ſufficienti, qua poſſent velle quod Deus volebat, alioqui non diceret Chriſtus, *Volui congregare filios tuos & noluiſti*. Quomodo enim voluit, & ita voluit ut queratur de nolentibus, ſi eos, quos ſciebat per ſe non poſſe velle, non juvit ut poſſent velle?

Illud etiam quod legimus, Actor. 7. *Vos ſemper* D *Spiritui ſancto reſiſtitis*, ſatis apertè ſignificat quibuſdam inſpirari bona deſideria, & ita inſpirari, ut converti poſſint: & tamen eos nolle converti: Nam ſi non inſpirabantur Judæis illis bona deſideria, quomodo reſiſtebant Spiritui ſancto? ſi non poterant reſiſtere, cur à ſancto Stephano tam acriter arguuntur?

Apoſtolus quoque Paulus idem oſtendit, cùm ait ad Rom. 2. *An divitias bonitatis ejus & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Cur enim quæſo, Deus ad pœnitentiam expectaret, quibus non dediſſet ſufficiens auxilium ad converſionem? ignorat fortaſſe, neminem poſſe converti; & pœnitentiam agere, niſi E cui vires ipſe præbuerit?

Denique, ut alia multa ſimilia loca prætercam, Apocal. 3. Dominus ait: *Ego ſto ad oſtium & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad eum*. Vel igitur ii, ad quorum cor Dominus pulſat, habent ſufficiens auxilium aperiendi, vel non habent; ſi habent, eſt quod volumus; ſi non habent, cur obſecro, Dominus pulſat? an ignorat eos aperire non poſſe? an ſtultus non eſſet, qui oſtium vicini pulſaret, ſi certò ſciret, neminem intus eſſe, qui aperire poſſet? Habemus igitur ex divinis literis, dari quibuſdam ſufficiens auxilium, quibus non datur efficax.

Poſſumus autem ex iiſdem ſacris literis demonſtrare, quibuſdam concedi efficax auxilium, per quod infallibiliter convertantur: Nam Joan. 6. Dominus ait: *Omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me*.

Quod

Digitized by Google

quos vocavit, hos & juſtificavit. Itaque licèt multi ſint vocati, qui non reſpondent, nec juſtificantur, tamen qui vocantur ſecundùm propoſitum, omnes reſpondent & juſtificantur. Et ideò de his abſolutè pronunciat Spiritus ſanctus: *Quos vocavit, hos & juſtificavit*: iſta vocatio ſecundùm propoſitum, quam nullus vocatus contemnit, gratia eſt efficax.

Hinc etiam Ezechiel. 36. Dominus dicit: *Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis*; Ubi, quia de gratia efficaci ſermo eſt, non dicit Dominus, faciam ut in præceptis meis ambulare poſſitis: Sed *faciam ut ambuletis*. Dicente autem Domino: *Faciam ut ambuletis*, quis contra ſuſpicari audebit, fortè futurum eſſe, ut non ambulent, aut quod eſt idem, ambulare nolint in præceptis, quos Deus ambulaturos eſſe confirmat?

C

Jam verò eandem partitionem, quam ex Scripturis breviter probavimus, S. Auguſtini teſtimoniis comprobemus, ac primùm ſufficientem gratiam, ſed non efficacem habemus in lib. 83. quæſtionum, quæſt. 68. in illis verbis: *Ad illam cœnam, quam Dominus dicit in Evangelio præparatam, nec omnes qui vocati ſunt, venire voluerunt, neque illi qui venerunt, venire poſſent, niſi vocarentur. Itaque nec illi debent ſibi tribuere, qui venerunt, quia vocati venerunt, nec illi qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, ſed tantùm ſibi, quoniam ut venirent vocati, erat in eorum libera voluntate; propterea etſi quiſquam ſibi tribuit, quòd vocatus venit, non poteſt ſibi tribuere, quòd vocatus eſt. Qui autem vocatus non venit, ſicut non habuit meritum præmii ut vocaretur, ſic inchoat meritum ſupplicii, cùm vocatus venire neglexerit*. Et ibidem aſſerit Pharaonem, antequam induraretur, fuiſſe vocatum, & potuiſſe venire; ſed quia noluit, meruiſſe obdurationem. Ex hoc teſtimonio habemus Duo. Unum eſt, non omnem vocationem eſſe efficacem, quia multi vocati non veniunt; Alterum, omnes vocatos habere ſufficiens auxilium ad veniendum; Nam ideò juſtè puniri eos dicit Auguſtinus, qui vocati venire negligunt, quia venire poterant, cùm eſſet hoc in eorum libera voluntate, ut venirent aut non venirent, poſteaquam per vocationem divinam veniendi vires acceperant. Nam quòd vocatio, interna videlicet, ſit gratia quædam & vires præbeat voluntati, idem Auguſtinus clarius docet lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. cùm ſic ait: *Noluit Eſau & non cucurrit, ſed & ſi voluiſſet & cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet, qui etiam velle & currere vocando præſtaret, niſi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præſtat ut velimus, aliter præſtat quòd voluerimus: ut velimus enim & ſuum eſſe voluit & noſtrum, ſuum vocando, noſtrum ſequendo; quòd autem voluerimus ſolus præſtat, id eſt, poſſe bene agere & ſemper beatè vivere*.

D

Hìc audimus, Deum vocando præſtare ut velimus & curramus, & noſtrum Velle, eſſe Dei & noſtrum, Dei vocando, Noſtrum ſequendo; hìc etiam

E

magna, ſed mala. Libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 8. *Hæc*, inquit, *gratia à nullo duro corde reſpuitur, ideò quippè tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur*. Et libro de correptione & gratia cap. 12. dicit, electis non ſolùm dari, ut perſeverare poſſint, ſi velint; ſed etiam dari, ut velint, & certiſſimè perſeverent.

Accedat Ultimò etiam ratio, qua propoſita partitio confirmetur, nam ſi non detur gratia aliqua verè ſufficiens, Tria ſequuntur incommoda. Primum, quòd primus homo non ſua culpa cecidiſſet, nam non habuit primus homo gratiam efficacem ad perſeverandum, non enim perſeveravit; vel igitur habuit ſufficientem gratiam, qua ſtare poſſet, vel non habuit; ſi habuit, eſt quod nos dicimus; ſi non habuit, certè non ſua culpa cecidit, ut ſanctus Auguſtinus rectè colligit libro de correptione & gratia cap. 9. non enim culpæ adſcribi poteſt, quod nullo modo vitari potuit.

Alterum, quòd videbitur Deus amicos ſuos deſerere, antequam deſeratur ab eis, nam cùm juſtus aliquis peccat, certè non habuit gratiam efficacem ad reſiſtendum peccato; ſi enim habuiſſet, utique non peccaſſet, quòd ſi nec ſufficientem quidem habuit qua poſſet reſiſtere, quomodo non fuit à Deo deſertus, antequam ipſe Deum deſereret? abſurdum autem eſſe amicos Dei deſtitui neceſſario adjutorio, antequam ipſi Deum cadendo deſerant, teſtatur Auguſtinus libro de natura & gratia cap. 26. & tract. 2. in Joan. & Proſper in reſp. 7. ad objectiones Vincentianas, & ante eos Chryſoſtomus homil. 80. in Joan. & poſt eos Concilium Tridentinum ſeſſion. 6. cap. 11. & cap. 13.

Sed ſolent aliqui reſpondere, Deum non dici deſerere, quando non dat auxilium bene vivendi, ſed quando ab amicitia alicujus avertitur, & hoc modo non deſerere, niſi prius deſeratur; licèt pro arbitrio ſuo auxilium illud præbeat, aut deneget.

At Concilium Tridentinum (ut alia interim omittamus) apertiſſimè docet, Deum non deſerere, quia non denegat auxilium; dicit enim eos qui piè, juſtè & ſobriè vivunt, in bono poſſe proficere, quia Deus non deſerit, niſi deſertus ſeſſ. 6. cap. 11. & rurſus debere omnes juſtos firmiſſimam ſpem in Dei auxilio collocare, quia niſi ipſi ejus gratiæ deſint, Deus ipſis non deerit; at ſi nullum eſſet auxilium niſi efficax, non poſſemus hanc ſpem in Deo collocare, cùm quotidiè videamus tale auxilium multis juſtis deeſſe antequam ipſi Deum deſerant, alioqui numquam peccarent.

Tertium incommodum eſt, quòd nemo poterit verè dicere ſe non feciſſe tantum boni, quantum potuit; neque ullus ſe meritò reprehenderet, quòd gratiæ Dei non ſit cooperatus, quantum potuit & debuit; Nam ſi nulla ſit gratia efficax, nulla erit gratia, cui ulla ex parte unquam reſiſtatur, ac per hoc unuſ-

Digitized by Google

ipſa donatio. At præparatio gratiæ ſufficientis communis eſt etiam reprobis.

Deinde prædeſtinatio non eſt ſola præparatio, ſed præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur, ut idem Auguſtinus docet libro de bono perſeverantiæ cap. 14. novit igitur Deus quædam eſſe beneficia, quibus aliquis infallibiliter liberabitur, & ea præparat, ſi is ad numerum pertinet electorum, illa autem eſt gratia efficax, per quam aliquis infallibiliter liberatur. Si qua ſunt argumenta quæ contra hanc partitionem objici poſſint, ea facilius in ſequenti diſputatione ſolventur.

CAPUT XII.

In qua re ſit gratia efficacia.

SEquitur Altera quæſtio, unde ſumatur efficacia gratiæ, de qua re tres opiniones invenio, duas extremas, & unam mediam.

Prima opinio eorum eſt, qui gratiam efficacem conſtituunt in aſſenſu & cooperatione humana, ita ut ab eventu dicatur gratia efficax, quia videlicet ſortitur effectum, & ideò ſortitur effectum, quia voluntas humana cooperatur. Itaque exiſtimant hi auctores, in poteſtate hominis eſſe, ut gratiam faciat eſſe efficacem, quæ alioquin ex ſe non eſſet niſi ſufficiens.

Hæc opinio aliena eſt omninò à ſententia B. Auguſtini, & quantum ego exiſtimo à ſententia etiam Scripturarum divinarum; Nam S. Auguſtinus lib. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 8. dicit, gratiam, efficacem videlicet, à nullo duro corde reſpui, quia ipſa cor emollit; ubi vides, efficaciam tribui gratiæ, non voluntati humanæ. Et lib. de ſpiritu & litera c. 34. quærens, cur Deus uni ita ſuadeat, ut perſuadeat, alteri non ita; non reſpondet, quia unus conſentit, alter non conſentit, ſed exclamat: *O altitudo divitiarum*. Itaque refert in arcanum divinæ voluntatis, cur uni detur gratia efficax, alteri non detur. Et in epiſt. 107. ad Vitalem, reprehendit eos, qui dicunt omnes homines fuiſſe accepturos gratiam Dei, ſi non illi, quibus non datur, eam ſua voluntate reſpuerent.

Ubi ſine dubio loquitur de gratia efficaci; nam gratiam ſufficientem probabimus paulò infrà ex ſententia S. Auguſtini omnibus hominibus dari; non igitur vult S. Auguſt. gratiam efficacem pendere ab humana voluntate, ſed à Divina. Denique tam eſt hoc in operibus S. Auguſtini frequens & obvium ut ſupervacaneum ſit id pluribus confirmare.

Quod attinet ad Scripturas ſacras, verba illa Domini Joan. 6. *Omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me*: Satis perſpicuè docent, in quo ſita ſit efficacitas gratiæ, illi enim infallibiliter veniunt ad fidem Chriſti, ſive per fidem ad Chriſtum, qui Patrem cœleſtem habent doctorem, ita ut infallibilitas effectus non habeat pro cauſa ſtudium diſcipuli, ſed excellentiam magiſtri, allegat enim ibidem Dominus ſpirationem habeant, & unus credat, alter non credat, nonne dicere poterit is qui credidit, ſe diſcerni ab infideli per liberum arbitrium, quia ipſe inſpirationem acceperit, quam alter rejecit? nonne gloriari poterit contra infidelem, quòd ipſe Dei gratiæ cooperatus ſit, quam ille contempſit? & tamen Apoſtolus hoc omnino prohibet, & ideò non ſolùm poſſe credere, ſed etiam ipſum credere, dicit eſſe donum Dei, Philippenſ. 1. & Deum in nobis operari non ſolùm, ut poſſimus velle, ſed etiam ut velimus, Philipp. 2.

Denique hæc opinio evertit omnino fundamentum prædeſtinationis divinæ, quam S. Auguſtinus ex divinis literis ſolidiſſimè comprobavit; inde enim pendet certitudo, atque infallibilitas prædeſtinationis, quod electis Deus efficacem gratiam præparavit. *Quos enim prædeſtinavit, hos vocavit*, Vocatione illa, ut Auguſtinus monet in libro de correptione & gratia cap. 7. ſecundùm propoſitum, de qua dictum eſt: *Omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti*. Quos autem vocavit ſecundùm propoſitum, hos juſtificavit, juſtificatione videlicet ſecundùm propoſitum, quæ adjunctam habet perſeverantiam uſque in finem; quos verò ita juſtificavit, hos magnificavit.

Quòd ſi vocatio efficax non penderet à propoſito Dei, ſed ab humana voluntate, nullus locus prædeſtinationi relinqueretur, ſed tantùm præſcientiæ, neque Apoſtolus dixiſſet, *ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret: Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quia major ſerviet minori, ſicut ſcriptum eſt, Jacob dilexi, Eſau odio habui*, Rom. 9. Omitto, quòd eſſet abuti vocabulis, vocare gratiam efficacem, eamque à ſufficiente diſtinguere, ſi nulla omnino in ipſa gratia diſtinctio eſſet, & totum diſcrimen ab humana voluntate penderet.

Eſt igitur alia ſententia in alio extremo aliorum, qui docent gratiam efficacem eſſe actionem Dei phyſicam, quæ determinat voluntatem ad volendum & eligendum bonum, quod illi fuerat per gratiam excitantem inſpiratum; & quia non poteſt fieri, ut Deus phyſicè determinet voluntatem, quin ipſa voluntas determinetur & velit id, ad quod determinatur, ideò fieri non poteſt, ut gratia iſta non habeat effectum infallibilem.

Hæc opinio videtur mihi aut eſſe omnino eadem cum errore Calvini & Lutheranorum, aut parum ab illo diſtare. Et quemadmodum opinio ſuperior deſtruebat gratiam efficacem, & ſimul prædeſtinationem, ita hæc opinio deſtruit gratiam ſufficientem, & ſimul tollit è medio liberum arbitrium; Nam iſta determinatio voluntatis, quam gratia efficere dicitur, eſt neceſſaria ad hoc ut voluntas moveatur, Siquidem ſine Dei concurſu nihil omnino fieri poteſt; & ex ſententia horum auctorum, Dei concurſus nihil eſt aliud, niſi determinatio, quam Deus efficit in voluntate. Quòd ſi gratia iſta neceſſaria eſt, non igitur ſine ea poteſt fieri actio bona, ac per hoc, nulla remanet gratia verè ſufficiens, quæ non ſit etiam efficax; deſtruit igitur hæc opinio gratiam ſufficientem.

Quod

tem pertinere potiùs quàm ad adjuvantem, ſi per adjuvantem intelligamus phyſicam Dei cooperationem. Auctores enim opinionis, quam refutare aggredimur, gratiam efficacem ponunt in illa phyſica Dei actione, quæ producit ipſum actum volendi.

Igitur ſic loquitur S. Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera cap. 34. *Attendat, & videat*, inquit, *non ideò tantùm iſtam voluntatem, divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio eſt, quod nobis naturaliter creatum eſt: verùm etiam quod viſorum ſuaſionibus agit* C *Deus, ut velimus & ut credamus*. Et ibidem: *His modis quando Deus agit cum anima rationali ut ei credat, neque enim credere poteſt quolibet libero arbitrio, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio cui credat, profectò & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia ejus prævenit nos, conſentire autem vocationi Dei, vel diſſentire propriè voluntatis eſt, quæ res non ſolùm non infirmat quod dictum eſt, quid habes quod non accepiſti, verùm etiam confirmat. Accipere enim & habere anima non poteſt dona, de quibus audit, niſi conſentiendo, ac per hoc quid habeat & quid accipiat, Dei eſt: accipere autem & habere utique accipientis & habentis eſt.*

Hoc loco S. Auguſtinus Primùm oſtendit, ipſum D velle bonum, eſſe donum Dei, non quomodo Pelagiani docebant, quia ſit ex libero arbitrio, quod nobis à Deo donatum eſt, ſed quia ſit ex peculiari gratia Dei. Deinde explicat quidnam illa gratia ſit, ac dicit eſſe ſuaſionem, inſpirationem, viſorum immiſſionem, internam vocationem. Denique excludit opinionem illam quæ docet, à Deo determinari voluntatem, ac dicit conſentire vocationi & ſuaſioni Dei, vel diſſentire propriè voluntatis eſſe.

Rurſus idem Auguſtinus lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. *Noluit*, inquit, *Eſau & non cucurrit, ſed & ſi voluiſſet & cucurriſſet, Dei adjutorio perveniſſet, qui ei etiam velle & currere vocando præſtaret, niſi vocatione contempta reprobus fieret. Aliter enim Deus præſtat* E *ut velimus, aliter præſtat quod voluerimus. Ut velimus enim & ſuum eſſe voluit & noſtrum, ſuum vocando, noſtrum ſequendo; quod autem voluerimus, ſolus præſtat, ideſt, poſſe bene agere & ſemper beatè vivere. Et hic videmus, ipſum velle noſtrum, fieri à Deo, non per Phyſicam actionem determinantem voluntatem, ſed per vocationem, quæ eſt moralis inclinatio & impulſio, cui liberè conſentimus vel diſſentimus.*

Idem habemus in lib. 83. quæſtionum, quæſt. 68. ubi dicit Auguſtinus, ideò non debere ſibi tribuere eos, qui ad cœnam magnam venerunt, quia vocati venerunt; vocatio enim gratia fuit, ſine qua venire non potuiſſent. Idem Auctor in epiſt. 107. ante medium: *Si ergo*, inquit, *ita præpararet atque operaretur Deus hominis voluntatem, ut tantummodo legem ſuam, atque doctrinam libero ejus adhiberet arbitrio,*

Hìc verò non ſolùm diſcimus ex Auguſtino, gratiam efficacem eſſe internam ſuaſionem, quæ adhibetur cordis auribus; ſed etiam diſcimus ex Evangelio; Chriſtus enim in Evangelio de Dei gratia, quæ facit nos velle credere, loquitur, cùm ait: *Omnis qui audivit à patre & didicit, venit ad me*. Idem Auguſtinus ſimilia habet in libro de bono perſeverantiæ cap. 14. quem locum citabimus in argumento quarto; idem auctor libro de gratia & libero arbitrio cap. 5. *Ut Paulus*, inquit, *de cœlo vocaretur, & tam magna & efficaciſſima vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola, &c.* Hìc etiam videmus gratiam efficacem eſſe vocationem.

Quæ autem illa fuerit vocatio, explicat idem Auguſtinus lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. ad finem, ubi ſic ait: *Quid volebat Saulus niſi ut invaderet, & traheret, vinciret & necaret Chriſtianos? quàm rabida voluntas! quàm furioſa! quàm cæca! qui tamen una deſuper voce proſtratus, occurrente utique tali viſo, quo mens illa & voluntas, refracta ſævitia retorqueretur & corrigeretur ad fidem*. Illa igitur fuit vocatio efficax, immiſſio talis viſi in mente Pauli, quo ille ſubito perſuaderetur & vellet credere.

Denique idem auctor tract. 26. in Joan. explicans quomodo pater trahat homines ad Chriſtum: *Ramum*, inquit, *viridem oſtendis ovi, & trahis illam; nuces puero demonſtrantur & trahitur*. Et mox: *Si ergo iſta, quæ inter delicias & voluptates terrenas revelantur amantibus trahunt, quoniam verum eſt, trahit ſua quemque voluptas; non trahit revelatus Chriſtus à Patre? quid enim fortius deſiderat anima, quàm veritatem?* Hìc apertè videmus aptis ſimilitudinibus explicatum, quemadmodum gratia trahat animam, non eam phyſicè determinando, ſed invitando, atque alliciendo demonſtratis iis, quæ congrua ſunt ei qui trahitur.

Alterum argumentum ſumitur ex iis locis, in quibus S. Auguſtinus docet gratiam Dei, quæ facit nos velle, ac per hoc efficax eſt, eſſe gratiam prævenientem & adeò prævenientem, ut ſine nobis operetur, proinde eſſe prævenientem non ſolùm natura, ſed aliquando etiam tempore. Hinc enim manifeſtè ſequitur, gratiam efficacem non eſſe phyſicam actionem determinantem voluntatem; ea ſiquidem actio non poteſt eſſe prior actu voluntatis humanæ, niſi prioritate naturæ; & prioritate naturæ, non ut ſignificat inſtans in quo ſit illa actio, ſed tantùm à quo ſit: ipſa enim humana volitio, ut ſic loquar, ut à Deo eſt, dicitur actio Dei, nec intelligi poteſt, ut in aliquo inſtanti Deus efficiat illam volitionem, quin intelligatur in eodem inſtanti illa volitio fieri & eſſe in nobis, ſicut non poteſt intelligi, ut Deus moveat voluntatem quin illa moveatur. Igitur in epiſt. 107. *Gratia*, inquit, *meretur augeri, ut aucta* mere-

habeat, quemadmodum docet Auguſtinus, omne bonum opus gratiam præcedere, & id comitante, non ducente; pediſſequa, non prævia voluntate. Et infrà: *Sed quia reformata opus eſt Domini, hoc perperam homini tribuitur, quod gratia prævenienti pediſſequa voluntate obſequatur*. Hæc ille.

Idem Auguſtinus lib. 1. ad Simplicianum quæſt. 2. ſcribit, ipſum velle noſtrum, & Dei eſſe & noſtrum; Dei, vocando, noſtrum, ſequendo; ubi hunc vides eſſe ordinem. Primùm Deus vocat, deinde nos vocatione accepta ſequimur. Idem Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 5. *Ut Apoſtolus Paulus*, inquit, *efficaciſſima vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola*. Solam vocat gratiam Dei, quia non cooperabatur voluntas humana Deo in illa actione vocandi, qua præveniebatur & præparabatur, ut vellet converti. Quare in eodem libro cap. 16. ita ſcribit: *Certum eſt nos velle cùm volumus; ſed ille facit ut velimus bonum, de quo dictum eſt, quòd præparatur voluntas à Domino*. Et cap. 17. *Ut velimus ſine nobis operatur; cùm autem volumus, & ſic volumus ut faciamus, nobiſcum cooperatur*. Quod antea dixerat, gratia Dei erat ſola, nunc explicat per illa verba, *Ut velimus ſine nobis operatur*.

Prævenit igitur Deus, & præparat vocando, idque ſine nobis. Deinde nos ſequimur, non tamen ſine ejus auxilio, vocationi aſſentiendo. Denique in epiſt. 107. ad Vitalem, explicans illud Pſal. 37. *A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet*. Obſervat, primùm dictum eſſe, greſſus hominis à Deo dirigi, deinde additum hominem velle: *Quia*, ut ipſe loquitur, *voluntas bona donum Dei eſt, qui greſſus hominis propterea primitus dirigit, ut viam ejus velit*. Itaque primùm dirigit Deus greſſus, præparans voluntatem interna inſpiratione ac ſuaſione, deinde ipſa voluntas præparata inſpirationi ac ſuaſioni, liberè volendo aſſentitur.

Tertium argumentum ſumitur ex omnibus illis locis, quibus capite ſuperiore probavimus, dari gratiam ſufficientem diſtinctam ab efficaci. Nam fieri non poteſt, ut detur gratia verè ſufficiens, quæ ſimul non ſit efficax, ſi gratia Dei phyſicè determinat voluntatem; iſta enim gratia præſente & operante, habet homo gratiam efficacem; iſta abſente, ne ſufficientem quidem habet.

Poſtremum argumentum ſumitur ex illis locis, in quibus idem S. Auguſtinus oſtendit unde fiat, ut gratia ſit efficax, licèt non determinet phyſicè, ſed tantùm moraliter, per modum ſuaſionis: ſunt autem Duo loca præcipua. Locus Prior eſt in lib. 1. ad Simplician. quæſt. 2. *Igitur*, inquit, *non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, qui hoc modo vocavit, quomodo aptum erat eis, qui ſecuti ſunt vocationem*. Et infrà: *Cujus miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit ei congruere, ut vocantem non reſpuat*.

Poſterior eſt in lib. 2. de bono perſeverantiæ c. 14. *Ex quo apparet, habere quoſdam in ipſo ingenio divinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moveantur ad fidem, ſi congrua ſuis mentibus, vel audiant verba, vel ſigna conſpiciant. Et tamen ſi Dei altiori judicio à perditionis maſſa non ſunt gratia prædeſtinatione diſcre-*

reſpondere placet, ô altitudo divitiarum, &c. numquid iniquitas apud Deum? Ubi potuiſſet S. Auguſtinus reſpondere uni perſuaderi, alteri non ita, quia unus
B vult aſſentiri, alter non vult; ſed quoniam noverat, poſſe Deum etiam nolenti aſſentiri facilè perſuadere, & ex nolente facere volentem, ſi vellet ei proponere, quæ ſcit menti ejus & ingenio congruere; ideò ad arcanum divini conſilii retulit dicens: *ô altitudo divitiarum*.

Idem Auguſtinus hoc ipſum ſatis apertè declarat tract. 26. in Joan. ubi explicat, quomodo Deus trahat homines ad fidem, & faciat eos velle credere, nam quemadmodum paſtor trahit ovem cùm demonſtrat ei ramum viridem, quo ſcit illam delectari, & pueros parentes alliciunt oſtenſis nucibus, quæ ætati illi congruunt: ſic etiam, Auguſtini ſententia, Deus homines trahit inſpiratione interius oblata, qualem
C ſcit aptam eſſe, ut ab eis non reſpuatur; quomodo lib. 1. ad Simplician. quæſt. 2. in fine, idem Auguſtinus ſcribit, Apoſtolum Paulum continuò à Deo fuiſſe converſum, quia fecit, ut tale viſum menti ejus occurreret, quale requirebatur, ut mens illa & voluntas refracta ſævitia, retorqueretur & corrigeretur ad fidem.

Denique omnia teſtimonia in primo argumento allata huc pertinent. Neque enim intelligi poteſt, quo pacto gratia efficax conſiſtat in illa interna ſuaſione, quæ per liberum arbitrium reſpui poteſt, & tamen infallibilem effectum habeat, niſi addamus, Deum iis, quos efficaciter & infallibiliter trahere decrevit, eam ſuaſionem adhibere, quam videt congruere in-
D genio eorum, & quam certò novit ab eis non contemnendam.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones quædam adverſus ea, quæ dicta ſunt de gratia efficaci.

OCcurrunt tria, quæ objici poſſent adverſus ea, quæ in ſuperiore capite diſputavimus.

Primum eſt gratiam efficacem non videri in illuſtratione & inſpiratione, ſeu vocatione, ac ſuaſio-
E ne conſtituendam, quòd iſta omnia ad legem & literam, non ad gratiam & ſpiritum pertineant; quid enim intereſt inter ſuaſionem iſtam internam, & concionem externam? & tamen externa concio litera eſt, non ſpiritus.

Reſpondeo, multum omnino intereſſe inter gratiam internæ ſuaſionis, & concionem externam; nam concio externa admovetur auribus corporis, concio interna auribus cordis.

Deinde, concio externa ſolùm proponit objectum, ſed non infundit lumen menti ad illud cognoſcendum, neque aſpirat affectum ad illud diligendum; at interna ac divina ſuaſio aliquando proponit objectum, quod eſt illi commune cum externa; ſæpius autem utitur externa pro inſtrumento; ſemper autem lumen infundit, & afflat initium bonæ volunta-

tis,

[illegible], quam ex cooperatione phyſica. Vide Auguſtinum in epiſt. 107. de ſpiritu & litera cap. 34. & de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 8. in quibus locis apertè tribuit gratiæ & ſpiritui, ut diſtinguitur à lege & litera, internam ſuaſionem, quam nos gratiam excitantem appellamus.

Secunda objectio, ſi gratia efficax eſt interna ſuaſio, qua ita vocatur aliquis, ut aptum eſt ei, ut vocantem non ſpernat; gratia ſufficiens, ut ab efficaci diſtinguitur, nihil erit aliud, niſi interna ſuaſio, qua ita vocatur aliquis, ut aptum ei non eſt, ut vocantem non ſpernat. Atqui abſurdum videtur, ut Deus vocet aliquem, ut aptum ei non eſt, ut vocantem non ſpernat, ſive, ut tunc vocet, quando videt non ſecuturum, & non vocet quando videt ſecuturum. C

Reſpondeo, certum eſſe vocari à Deo multos, ut aptum eis non eſt, ut vocantem non ſpernant, & eo tempore, quo Deus videt illos non ſecuturos, & non vocari eo tempore, quo prævidentur ſecuturi, ſi vocarentur. Nam Dominus Matth. 11. dicit, Tyrios & Sidonios pœnitentiam acturos fuiſſe in cinere & cilicio, ſi ea ſigna vidiſſent, quæ Galilæi videbant, qui tamen iis viſis non convertebantur. Itaque Dominus ſigna fecit coram Galilæis, eoſque vocavit, quando vidit eos non convertendos, & noluit ſigna facere coram Tyriis & Sidoniis, eoſque vocare quando videbat eos convertendos, ſi per ea ſigna vocati fuiſſent. D

Neque dubitari poteſt, quin ii qui arguuntur reſtitiſſe Spiritui ſancto, Actor. cap. 7. vocati fuerint à Spiritu ſancto eo modo & eo tempore, quo videbat eis non aptum eſſe ut obedirent. Nam vocatos eſſe, & non obediviſſe, certum eſt, quia alioqui non reprehenderentur, quòd Spiritui ſancto reſtitiſſent: præſciviſſe autem Spiritum ſanctum eos non obedituros, ſi illo modo & illo tempore vocarentur; nec defuiſſe Spiritui ſancto potentiam, qua vocare poſſet eo tempore & modo, quo videbat illos ſecuturos, quis negare audebit, niſi ſapientiam aut potentiam Dei infinitam negare velit? vocavit igitur quomodo & quando vidit non ſecuturos, & non vocavit quomodo & quando vidit ſecuturos. E

Quod autem Deus facit, abſurdum videri non debet, etiamſi cauſam ignoremus: quamquam in hac re non omnino cauſam ignoramus, ut ex Auguſtino colligi poteſt in epiſt. 106. & alibi. Deus enim reprobos non vocat, quando videt ſecuturos, quia non tenetur ita eos vocare, & juſtè poteſt deſerere, cùm natura ſint filii iræ. Vocat autem quando videt non ſecuturos, tum ut oſtendatur vis liberi arbitrii, tum propter electos, ut ipſi in perditione aliorum intelligant, quam gratiam acceperint à Deo, qui eos non ſolùm vocavit, ſed ita vocavit, ut videbat infallibiliter ſecuturos. Neque reprobi culpam ullam ſuæ inobedientiæ in Deum referre poſſunt, cùm non præſcientia Dei, ſed ipſorum voluntas cauſa fuerit, ut vocationi non acquieſcerent.

Et, ſi proponatur quæſtio, Utrum ſi duo homines habeant eandem omnino gratiam excitantem & adjuvantem, ſaltem in actu primo, & eundem concionatorem audiant, & eadem ſigna videant: Utrum, inquam, fieri poſſit, ut unus credat, alter non credat: Prima illa opinio reſpondebit, fieri poſſe, quia libera voluntas manet, & poteſt pro àrbitrio gratiam ſequi, vel ei reſiſtere. Quæ reſponſio contradicit Apoſtolo, qui 1. Corinth. 4. prohibet fideli ne infletur adverſus infidelem, & rationem reddit, quia fides, quæ eos diſcernit, eſt donum Dei, quod illi eſt datum, & alteri non eſt datum. *Quis enim*, inquit, *te diſcernit? quid habes quod non accepiſti; ſi accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?*

At noſtra ſententia reſpondebit, poſſe quidem fieri, ut duo homines eadem interna motione accepta eundem concionatorem audiant, & eadem ſigna videant, & unus credat, alter non credat; tamen non poſſe fieri, ut ſi eandem omnino gratiam excitantem duo homines accipiant, unus credat, alter non credat. Siquidem ad gratiam non ſolùm pertinet motio, ſive excitatio interna, ſed circumſtantia loci, temporis, perſonæ &c. Si enim eadem motione accepta unus credit, alter non credit, ſine dubio unus accepit motionem eo modo, loco & tempore, quo Deus prævidit ejus ingenio congruere, alter non ita accepit; ac per hoc longè majorem habuit Dei gratiam, is qui credit, quàm qui non credit. Qui enim non credidit, habuit gratiam per quam poſſet credere; qui autem credidit, habuit gratiam qua poſſet & vellet credere. Tunc enim Deus in nobis operatur velle, cùm ita vocat, ut videt ſecuturos. Et ideò verè non poteſt fidelis adverſus infidelem gloriari aut inflari, quia qui eum principaliter diſcernit ab infideli, non eſt ipſe per liberum arbitrium, ſed Deus per gratiam efficacem, quam ei dedit & alteri non dedit. Vide Auguſtinum libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 5.

Dices, ſi ponamus id quod ponit Auguſtinus lib. 12. de Civit. Dei cap. 6. duos videlicet in omnibus pares, tentatos eadem tentatione, eodem modo, loco, tempore, & æquè affectos, & tamen unus reſiſtat, alter cadat; nonne cauſa diverſitatis referenda erit in liberum arbitrium? ut eo loco refert Auguſtinus: nam ſine dubio etiam gratia fuit æqualis, ſi vocatio data eſt utrique eodem modo, loco, & tempore, & cùm eſſent æquè affecti, alioqui non fuiſſent in omnibus pares.

Reſpondeo, cauſam diverſitatis referendam eſſe in liberum arbitrium, ut Auguſtinus eo loco rectè probat, ſed non primam cauſam; nam prima cauſa fuit, quia Deus uni dedit inſpirationem, quam prævidit ab illo per liberum arbitrium amplectendam, alteri dedit eandem, ſed quam prævidit ab eo per liberum arbitrium rejiciendam.

ſunt in epiſt. ad Philippenſes cap. 2. *Deus eſt, qui operatur in vobis velle & perficere, pro bona voluntate.* Quæ verba ſic explicat Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 17. *Ipſe ut velimus, operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens.* Et mox: *Ut velimus, ſine nobis operatur; cùm autem volumus, & ſicut volumus, ut faciamus, nobiſcum cooperatur.* Multæ ſunt hujus partitionis expoſitiones.

Primùm enim Theologi Scholaſtici, gratiam operantem vocant ipſum habitum gratiæ, ut formaliter nos juſtos & gratos Deo facit; id enim Deus in nobis ſine nobis facit. Gratiam cooperantem eſſe volunt eundem habitum, ut operis meritorii principium eſt; cùm enim opera bona facimus, non ſola gratia operatur in nobis, ſed & nos ipſi verè operamur.

Hæc doctrina veriſſima eſt, & eam inferius ſuo loco adverſus hæreticos propugnabimus; ſed tamen non propriè partitio gratiæ operantis & cooperantis, ut ab Apoſtolo & Auguſtino accepta eſt, ad habitum gratiæ, ſed potius ad auxilium ſpeciale pertinere videtur. Neque enim Apoſtolus & Auguſtinus tribuunt gratiæ operanti, ut faciat hominem juſtum, ſed ut faciat eum velle & deſiderare juſtitiam: neque efficientia ſive operatio propriè dici poteſt id, quod gratia non efficienter ſed formaliter facit.

Eſt igitur alia explicatio, quòd gratia operans non diſtinguatur à gratia excitante, neque cooperans ab adjuvante; & quia gratia excitans inſpirat initium quoddam bonæ voluntatis, ad quod non liberè concurrimus; gratia adjuvans juvat ad aſſenſum præſtandum & eligendum, quod Deus inſpiravit, in quo planè liberi ſumus: ideò dictum eſſe volunt auctores hujus ſententiæ, Deum in nobis ſine nobis efficere ut velimus, nobiſcum autem cooperari cùm volumus; ubi per illud, *ut velimus*, intelligunt imperfectum & indeliberatum deſiderium; per illud, *cùm volumus*, intelligunt perfectam & deliberatam electionem.

Hæc explicatio non videtur ſatisfacere verbis Apoſtoli & S. Auguſtini; uterque enim tribuit gratiæ operanti, tamquam effectum proprium, non illud velle indeliberatum & imperfectum, ſed velle deliberatum, unde opera bona naſcuntur: *Deus* (inquit Apoſtolus) *operatur in nobis velle & perficere.* Ubi non diſtinguitur velle indeliberatum à velle deliberato, ſed voluntas ab executione. Et S. Auguſtinus: *Ut velimus*, inquit, *ſine nobis operatur, cùm autem volumus, & ſic volumus ut operemur, nobiſcum cooperatur.* Ubi cooperatio adjungitur operi noſtro ex perfecta, ac per hoc, deliberata voluntate prodeunti.

Alia explicatio aliorum eſt, gratiam operantem eſſe eam, quæ tribuit actum internum, cooperantem quæ tribuit externum. Quæ videtur eſſe S. Thomæ in 1. 2. quæſt. 111. art. 2.

Sed non videtur requiri gratia aliqua ſpecialis ad actum externum; ubi enim aliquid efficaciter volumus, membra corporis ad nutum obediunt, & ideò S. Auguſtinus in eodem libro de gratia & libero arbitrio cap. 16. dicit, petendum eſſe à Deo, ut tantum velimus, quantum neceſſe eſt, ut volendo faciamus & cap. 17. dicit, eos qui volunt mandata ſervare, & non poſſunt, ideò non poſſe, quia pravam habent

orare, velle quærere ſacerdotem, velle bona opera facere, & alii ſimiles. Quos continuò ſequuntur actus externi, ita ut gratia operans nihil ſit aliud, niſi auxilium ſpeciale efficax reſpectu primi actus voluntatis; gratia verò cooperans ſit auxilium ſpeciale reſpectu actuum ſequentium.

Sed quæſtio eſt, eaque non levis, quomodo ſit intelligendum, quod S. Auguſtinus ait, primum actum deliberatæ voluntatis fieri ſine nobis. Quomodo enim fit ſine nobis, quod noſtra libera deliberatione & electione efficitur. Neque enim audiendi ſunt Lutherani & Calviniſtæ, qui contendunt actus bonos internos ita fieri ſine nobis, ut non ſint actus liberi arbitrii; neque nos eos propriè faciamus, ſed immiſſos à Deo neceſſariò recipiamus. Hunc enim errorem poſtea ſuo loco copiosè refellemus.

Neque dubitari poteſt quin iſta eorum ſententia alieniſſima ſit à mente S. Auguſtini, de cujus verbis nunc laboramus. Nam in lib. 1. ad Simplic. quæſt. 2. *Ut velimus*, inquit, *& ſuum eſſe voluit, & noſtrum, ſuum vocando, noſtrum ſequendo.* Item lib. 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 8. *Homo*, inquit, *præparat cor, non tamen ſine adjutorio Dei, qui tangit cor.* Et paulò poſt: *Quamvis niſi adjuvante illo, ſine quo nihil poſſumus facere, os non poſſumus aperire, tamen os aperimus illius adjumento, & opere noſtro; nam quid eſt præparare cor & os aperire, niſi voluntatem parare?* Item tract. 72. in Joan. *Credenti in eum qui juſtificat impium, deputatur ejus fides ad juſtitiam, in hoc opere facimus opera Chriſti, quia & ipſum credere in Chriſtum opus eſt Chriſti. Hoc operatur in nobis, non tamen ſine nobis.* Item in eodem loco: *Operanti in ſe Chriſto cooperatur homo ad ſalutem æternam ac juſtificationem ſuam.* Hæc ille. Non igitur dubitari poteſt, quin S. Auguſtinus nihil commune habuerit cum ſententia hæreticorum, qui nos paſſivè tantùm concurrere exiſtimant ad actus pietatis internos.

Cæterùm ſi hæc ita ſe habent, quæſtio initio propoſita magis jam implicata videtur; nam ex eodem Auguſtino audivimus, ipſum, ut velimus, Deum operari ſine nobis, & non operari ſine nobis, Deum ſolum id operari, & nos ei cooperari; & alia, quæ pugnantia eſſe videntur.

Igitur obſervandum eſt, Deum ſecundùm quoddam genus cauſæ, eſſe moventem reſpectu ipſius velle deliberati, & voluntatem non eſſe moventem, ſed tantùm motam; cùm tamen ſecundùm aliud cauſæ genus, ad eundem actum volendi producendum Deus concurrat ut movens, voluntas autem tum ut mota, tum ut movens, & ideò utrumque verum eſſe, Deum operari ipſum velle deliberatum ſine nobis, & non operari ſine nobis.

Nam ſi conſideremus cauſam efficientem & phyſicam illius actus, ea non ſolùm eſt Deus per auxilium ſpeciale, ſed etiam voluntas per liberum arbitrium & hoc modo illud velle, eſt Dei & noſtrum, & nos in eo cooperamur Deo, & Deus illud operatur non ſine nobis, ut S. Auguſtinus loquitur in locis paulò ante adductis contra hæreticos.

At ſi conſideremus cauſam illius ejuſdem actus moralem, ideſt, cauſam moventem ſuadendo, hortando,

ut Deum, ſed nos ipſi non tantum per liberum arbitrium producimus Deo juvante reliquos actus, ſed etiam nos incitamus & impellimus, Deo cooperante, ad eos.

Ac ut corporali ſimilitudine rem illuſtremus, ſit aliquis cui expediat navigare in orientem, & tamen nolit id facere; ſi quis ad eum accedat, eique multis allatis rationibus tandem perſuadeat, & de nolente volentem faciat; deinde ubi eum velle navigare cognoverit, procuret illi navem, pecunias & cætera, quæ navigantibus ſunt neceſſaria; is profectò verè dicere poterit, ego ſolus feci, ut iſte navigationem ſuſcipere vellet; nam etiamſi alter rationes allatas audierit, atque apud ſe expenderit, & tandem aſſenſum præbuerit; non tamen ipſe ſibi perſuaſit, neque ſe ipſe movit, ſed amicus ejus illum movit eique perſuaſit.

Cæterùm quod attinet ad executionem voluntatis, non poteſt amicus ille dicere, Ego ſolus detuli iſtum in orientem, ſed ſolùm ego illum adjuvi, & cooperatus ſum ut commodè navigaret. Siquidem ille qui ab amico perſuaſus navigaret decrevit, ſine dubio non ſibi ipſe defuit, ſed cogitare cœpit, quid facto opus eſſet, & conatum atque induſtriam adhibere ad futuram navigationem.

Hanc eſſe veram hujus diſtinctionis explicationem ex ipſo Auguſtino colligi poteſt; Nam in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 5. ſic loquitur: *Ut Apoſtolus Paulus de cælo vocaretur, & tam magna & efficaciſſima vocatione converteretur, gratia Dei erat ſola, quia merita ejus erant magna, ſed mala.* Ubi ſoli gratiæ tribuitur converſio B. Pauli, ac per hoc fuit illa gratia operans, non quia Paulus non concurrerit liberè conſentiendo, & per liberum arbitrium actum illum converſionis activè producendo, ſed quia merita ejus erant magna ſed mala, ideſt, quia non præceſſerat ante converſionem ullum meritum, cooperans eſt, quæ facit nos velle orare, jejunare, eleemoſynas dare, & Sacramenta requirere, quia, id non fit niſi conatu atque induſtria noſtra cooperante. Hinc idem Auguſtinus in eodem libro cap. 17. non dicit, Deum operari, velle noſtrum ſine nobis, ſed operari, ut velimus ſine nobis, nos enim cooperamur Deo volendo, ideſt, liberè producendo actum volendi, ſed non cooperamur faciendo ut velimus. Quia non ipſi nos movemus, & incitamus ad volendum, ſed ipſe ſolus interna inſpiratione nos movet atque impellit.

Fortaſsè etiam ſanctus Thomas non eſt alienus ab hac expoſitione; quamvis enim loco citato 1. 2. quæſt. 111. art. 2. retulerit gratiam operantem ad actum internum, cooperantem ad externum; tamen probabile eſt, per internum actum eum intellexiſſe primum internum, per externum autem intellexiſſe alios conſequentes, quos externi ſequuntur; Nam in eodem articulo docuit, gratiam operantem neceſſariam eſſe in converſione, cùm voluntas primò de mala fit bona, & ibidem docuit, gratiam cooperantem eſſe neceſſariam ad actus exteriores, quia ii fieri non poſſunt, niſi Deus confirmet voluntatem in bono & præbeat facultatem bene operandi.

Non igitur S. Thomas voluit, gratiam cooperantem ſimpliciter referri ad actus exteriores, ſed ad interiores, ut ex iis pendent exteriores, & hoc modo cùm B. Paulus dicit Deum operari in nobis velle & perficere, per vocem, *perficere*, non eſt intelligenda ſola executio externa, ſed tam interna quàm externa opera, quæ naſcuntur ex primo actu voluntatis. Et cùm S. Auguſtinus ſcribit Deum operari in nobis ut velimus, cooperari autem cùm ita volumus ut faciamus, per illud, *faciamus*, non eſt accipienda actio tantùm externa, ſed etiam opus internum ut oratio, contritio &c.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

Proponitur quæſtio, an auxilium ſufficiens omnibus detur.

EXPEDITIS quæſtionibus circa partitiones gratiæ, tractanda eſt gravis illa controverſia, de communicatione gratiæ & prædeſtinatione divina, videlicet an gratia ſufficiens ad ſalutem detur omnibus hominibus, &, ſi ita ſit, quomodo ſalvetur gratuitæ prædeſtinationis veritas. Cujus controverſiæ explicatio omnino neceſſaria eſt ad ſequentes diſputationes, de libertate arbitrii & gratiæ neceſſitate. Sunt autem duæ ſententiæ contrariæ de propoſita quæſtione, inter quas media incedit veritas.

Prima ſententia Pelagianorum eſt, & eorum qui Pelagianis in Gallia occultè favebant, Fauſti, Caſſiani & aliorum. Docet hæc ſententia, gratiam Dei omnibus hominibus paratam eſſe, modò ipſi eam petere & excipere velint, poſſe autem unumquemque ex viribus liberi arbitrii ſine alia præveniente gratia, ipſam gratiam expetere, invocare, excipere. Refert hanc ſententiam ſive potius hæreſim S. Auguſtinus in lib. 1. ad Bonifacium contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. ult. & in epiſt. 106. & 107. & in lib. de prædeſtin. Sanctor. cap. 1. & 2. eandem referunt Hilarius & Proſper in epiſtolis ad Auguſtinum, & Petrus Diaconus in libro de incarnatione & gratia Chriſti, cap. ult.

Altera ſententia priori contraria eſt eorum omnium, qui non agnoſcunt diſtinctionem inter auxilium efficax & ſufficiens, in quorum numero ſunt Lutherus in aſſertione art. 36. & Calvinus lib. 3. Inſtit. c. 22. §. 10. & cap. 24. §. 15. & 16. hi enim docent multis deeſſe ſufficiens auxilium ad ſalutem, omnibus iis videlicet, qui non ſunt à maſſa perditionis divina prædeſtinatione diſcreti.

Inter has contrarias pugnanteſque ſententias incedunt Theologi Catholici quamplurimi, ac ferè omnes, qui docent omnibus hominibus pro loco & tempore ſufficiens auxilium non deeſſe, & tamen ſine præveniente gratia, neminem poſſe gratiam deſiderare, petere, vel accipere. Vide Alexandrum Alenſem in 3. par. Summæ, quæſt. 69. memb. 5. art. 3. Albertum Magnum in 2. ſentent. diſt. 28. art. 1. S. Thomam in 1. 2. quæſt. 109. art. 8. ad 1. & in lib. 3. contra Gentiles cap. 159. S. Bonaventuram in 2. ſentent. diſt. 28. art. 1. quæſt. 3. Scotum in 1. ſent. diſt. 46. & ex recentioribus Adrianum Papam in quæſt. 3. de pœnit. Joannem Roffenſem in refutatione art. 36. Franciſcum Ferrarien. in comment. lib. 3. contra Gentiles cap. 159. Joannem Driedonem in lib. de captivitate, & redempt. generis humani tract. 5. Ruardum Tapperum in explicatione articuli de libero arbitrio, Dominicum à Soto lib. 1. de natura & gratia cap. 15. & 18. Andream Vegam lib. 13. ſuper Concilium Tridentinum cap. 13.

multa continet capita, neque una reſponſione abſolvi poteſt, per aliquot propoſitiones rem totam expedire conabimur.

CAPUT II.

Auxilium gratiæ non expectare; ſed prævenire voluntates noſtras, neque æqualiter omnibus adeſſe.

B SIT igitur Prima propoſitio: *Auxilium gratiæ Dei non ita offertur omnibus hominibus, ut Deus expectet homines, qui illud deſiderent vel poſtulent, ſed prævenit omnia deſideria & omnem invocationem.* Hæc propoſitio eſt contra Pelagianos & Pelagianorum reliquias, & habetur in Concilio Arauſicano can. 3. & 4. ubi ſic legimus: *Si quis per invocationem humanam, gratiam dicit poſſe conferri, non autem ipſam gratiam facere, ut invocetur à nobis, contradicit Iſaia Propheta, vel Apoſtolo idem dicenti, Inventus ſum à non quærentibus me, palam apparui his, qui me non interrogabant.* Item: *Si* C *quis, ut à peccato purgemur, voluntatem noſtram Deum expectare contendit, non autem, ut etiam purgari velimus, per Sancti Spiritus infuſionem & operationem fieri confitetur, reſiſtit ipſi Spiritui ſancto per Salomonem dicenti. Præparatur voluntas à Domino, & Apoſtolo ſalubriter prædicanti: Deus eſt, qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate.* Vide quæ ſcripſimus in 6. lib. cap. 2. 4. & 5. nam illa omnia hanc propoſitionem confirmant.

Secunda propoſitio: *Auxilium gratiæ Dei non æqualiter omnibus adeſt.* Hæc propoſitio in divinis literis ita luculenter habetur, ut mirum videri poſſit ab ullo D unquam fuiſſe negatam. Urget S. Auguſtinus illud Sapient. 4. *Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fictio deciperet animum ejus.* Certè enim non omnibus hoc præſtat Deus, ut eos rapiat, antequam in peccata labantur. Urget etiam illud Matth. 11. *Si in Tyro & Sidone hæc facta fuiſſent, in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent.* Ubi videmus Deum mirabili, ſed juſto, & ſibi ſoli noto judicio non ſolùm non æqualiter omnibus gratiæ auxilia ſubminiſtrare, ſed etiam iis quos credituros prævidebat, ſi miracula Chriſti vidiſſent, ea miracula non oſtendiſſe, & eadem illis oſtendiſſe, quos prævidebat quibuſcumque E viſis miraculis, minimè credituros.

Huc pertinet etiam illud Matth. 13. *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem non eſt datum.* Et illud Rom. 9. *Cujus vult miſeretur, & quem vult indurat.* Et Rom. 12. *Unicuique Deus diviſit menſuram fidei.* Et 2. Theſſal. 3. *Non omnium eſt fides.* Et Phil. 1. *Vobis donatum eſt, ut in illum credatis.*

Denique, ut alia innumerabilia prætermittam, ſi gratia æqualiter omnibus adeſt, quomodo Deus in præteritis generationibus permiſit omnes ingredi vias ſuas, nunc autem annunciat ut pœnitentiam agant, ut legimus Actor. 14. & 17. cur Paulus illo ipſo tempore, qui ſpirabat minas & cædes in diſcipulos Domini, divino miraculo, Chriſto ipſo eum vocante conver-

Digitized by Google

Solvuntur argumenta Pelagianorum & Pelagianis faventium, contra duas propoſitiones capitis ſuperioris.

ARgumenta, quibus error Pelagianorum confirmari ſolet, facilè ſolvi poſſunt.

Primum ſumitur ex cap. 6. Sap. *Æqualiter eſt illi cura de omnibus*. Reſpondeo, vox *æqualiter* non videtur hoc loco referenda ad ipſam curam, quaſi Deus non magis curet rem unam quàm aliam, ſed ad res ipſas, quæ curantur, ut ſenſus ſit, nihil omnino ſubtrahi à providentia Dei, ſed res omnes, nulla prorſus excepta, quamvis infima & vili, divina providentia gubernari. Quod ſignificantius exprimit vox Græca, quæ habetur hoc loco, videlicet κοινῆ, ideſt, communiter.

C

Sed fac illud, *æqualiter*, referri ad curam & providentiam; nihil tamen Pelagiani inde lucrantur; nam non loquitur Sapiens de beneficio gratiæ, ſed retributione præmiorum atque pœnarum. Præcedit enim illud: *Horrendò & citò apparebit vobis, quoniam judicium duriſſimum in his qui præſunt fiet*. Itaque ſententia hujus loci eſt, in extremo judicio Deum non accepturum perſonas, Regum & Principum, ſed ex æqualitate juſtitiæ ſententiam eſſe laturum.

D

Secundum argumentum ſumunt ex illo Joan. 1. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Ubi videtur Chriſtus conferri cùm Sole, qui lucem ſuam in omnia loca æquè diffundit. Reſpondeo, poſſet hic locus non incommodè referri ad naturalem illuſtrationem, quæ fit in nobis, cum in creatione lumen intelligentiæ & rationis accipimus; Tamen quoniam Chryſoſtomus & Cyrillus in commentario exponunt de lumine gratiæ. Reſpondeo, ſenſum hujus loci eſſe, à Chriſto illuminari omnes homines, non quòd omnes illuminentur, cùm multi in infidelitate remaneant, ſed quoniam nemo illuminatur niſi per ipſum, vel, ſi magis placeat, illuminari dicas omnes homines per Chriſtum, quoniam omnibus præbet auxilium ſufficiens quo converti & credere poſſint, quamvis nec lumen æquale omnibus præbeat, neque expectet ut homines illuminari cupiant & expetant, ſed ipſe deſideria & preces illuminando præveniat.

E

Porrò ſimilitudines non in omnibus rebus convenire debent, ac per hoc neque neceſſe eſt, ut ſi Sol non illuminat cæcos, id etiam non faciat Chriſtus, & ſi Sol non aperit feneſtras domus, neque Chriſtus aperiat feneſtras cordis, & ſi Sol lucem ſuam æqualiter ubique diffundit, Chriſtus quoque non dividat unicuique menſuram fidei & donorum, ſed æqualiter omnibus hominibus gratiæ ſuæ dona diſtribuat.

eſt, vide Auguſtinum lib. 1. ad Bonifacium cap. 3.

Quartum ſumunt ex illa promiſſione: *Petite & dabitur vobis, omnis enim qui petit accipit*. Et: *Dabit ſpiritum bonum petentibus ſe*, Luc. 11. Reſpondet ſanctus Auguſtinus lib. 4. in Julian. cap. 8. non poſſe peti ſpiritum bonum, niſi priùs ſpiritus bonus fidem infundat, & per eam excitet ad petendum. Nam *quomodo invocabunt, in quem non crediderunt*, Rom. 10. Et: *Poſtulet in fide nihil hæſitans*, inquit Jacobus c. 1. fidem autem donum eſſe Spiritus ſancti docet idem Apoſtolus 1. Corinth. 12. *Alteri datur fides in eodem ſpiritu*; itaque, *ſpiritus adjuvat infirmitatem noſtram; quid enim oremus ſicut oportet, neſcimus*, Rom. 8.

Quintum ſumunt ex illa Chriſti vocatione: *Venite ad me omnes qui laboratis &c.* Matth. 11. Reſpondeo, invitat Chriſtus omnes ut veniant, non quòd poſſint homines ſolis naturæ viribus venire, cùm ſcriptum ſit Joan. 6. *Nemo poteſt ad me venire, niſi pater qui miſit me, traxerit eum*. Sed ut admoneat, ut gratiæ prævenienti cooperentur, & non reſiſtant Spiritui ſancto.

Sextum ſumunt ex illis Scripturis, quæ teſtantur, Deum non eſſe acceptorem perſonarum. Actor. 10. Rom. 2. 1. Petr. 1. &c. hinc enim ſequi videtur, ut Deus non magis ex ſe faveat uni quàm alteri: ſed volentes curari, ſanet, non volentes, deſerat. Reſpondeo, acceptio perſonarum vitium eſt contra juſtitiam, & ideò locum non habet in donis gratiæ.

Itaque in iis rebus quæ quoquomodo juſtitiam ſapiunt, Deus æquus eſt omnibus, neque perſonas accipit, ſed unicuique reddit ſecundùm opera ſua, at in donis gratiæ nemini facit injuriam, ſi uni dat quod alteri negat. Immò in ipſo judicio quamvis acceptio perſonarum eſſet alicui minus præmium dare, quàm juſto judicio mereatur, vel majori ſupplicio afficere quàm dignus ſit reus, tamen ſi alicui majus præmium aut minorem pœnam dare voluerit, non erit acceptor perſonarum; etiamſi id non cum omnibus ſervet, quoniam hoc non eſt injuſtitiæ, ſed liberalitatis, juxta illud Matth. 20. *Amice non facio tibi injuriam, tolle quod tuum eſt & vade; volo autem & huic noviſſimo dare ſicut & tibi; an non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* vide Auguſtinum in epiſt. 105. non procul ab initio & lib. 2. ad Bonifacium cap. 7.

Septimum ſumitur ex illo 1. Cor. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur*. Nimirum inquiunt, ſi ipſi voluerint. Reſpondeo, loquitur Apoſtolus de reſurrectione corporali juſtorum, nam, ut rectè explicat S. Auguſtinus in epiſtol. 59. quæſt. 3. non dicuntur vivificari in Chriſto, niſi illi qui reſurgunt ad vitam beatam, quæ ſola vita dicenda eſt: impii enim reſurgent quidem, ſed ad mortem; ideſt, ad miſeriam ſempiternam. Itaque hic

locus

Digitized by Google

riuntur omnes homines, ſed ii tantùm qui ex Ada-mo naſcuntur, quo etiam modo non vivificantur in Chriſto omnes homines, ſed ii tantùm, qui per ipſum renaſcuntur. Quòd ſi de vita gratiæ Apoſtolus loqueretur, promptum eſſet reſpondere, omnes in Chriſto vivificari, non quòd omnes homines vivificentur, ſed quia nemo vivificatur, niſi per Chriſtum, ſicut nemo perit, niſi per Adamum, hoc eſt, niſi ex Adamo originem trahat.

Denique poſſet etiam Fauſto concedi in Chriſto vivificari vita gratiæ omnes homines, modò ipſi velint: ſed addendum eſſet, neminem velle per Chriſtum vivificari, niſi Deus eum præveniens, faciat eum velle. Deus eſt enim qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate, Philip. 2.

Octavum ſumunt ex illis locis quæ teſtantur Deum velle omnium hominum ſalutem, ut 1. Timoth. 2. *Vult omnes homines ſalvos fieri*. 1. Timoth. 4. *Qui eſt ſalvator omnium hominum*. 2. Petri 3. *Neminem vult perire, ſed omnes ad agnitionem veritatis venire*. Reſpondeo, hæc loca parum ad rem faciunt. Solùm enim ſignificant, Deum non impedire quemquam à ſalute. Immò remedia & auxilia pro omnibus in commune inſtituiſſe, prædicationem Evangelii & Sacramenta voluiſſe omnibus eſſe communia &c. ſed ex his nemo rectè colliget, Deum expectare ut homines ſuis viribus velint ſalvi fieri.

Sed, inquiunt, ſi Deus vult omnes ſalvos fieri, cur non fiunt omnes ſalvi, niſi quia ipſi nolunt? Reſpondeo, veriſſimum eſt, non fieri omnes ſalvos, quia ipſi nolunt; nam ſi vellent, Deus eis utique non deeſſet. Cæterùm nemo vult ſalvus fieri, niſi Deus, præveniendo ac præparando voluntatem faciat eum velle; cur autem Deus non faciat omnes velle, quis novit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? itaque ſicut verum eſt non omnes ſalvos fieri, quia ipſi non volunt, ſic etiam verum eſt, non omnes ſalvos fieri, quia Deus non vult voluntate illa beneplaciti, de qua ſcriptum eſt in Pſalm. 113. *Omnia quæcumque voluit fecit in cælo & in terra*. Et tamen ſimul etiam verum eſt, Deum velle omnes ſalvos fieri voluntate illa, quam rectè Theologi antecedentem vocant.

Poſtremum argumentum adferri poteſt ex ipſo Auguſtino, à quo vel invito, ut ajunt quidam, teſtimonium extorſit veritas, nam in comment. Pſal. 45. tractans illud: *Deus in medio ejus non commovebitur*, ſic ait, *quid eſt Deus in medio ejus? hoc ſignificat, quod æquus eſt omnibus Deus, & perſonas non accepit; quomodo enim illud, quod in medio eſt, paria habet ſpatia ad omnes fines, ita Deus medius eſſe dicitur æqualiter omnibus conſulens*.

Reſpondeo, loquitur in eo loco S. Auguſtinus de iis tantùm auxiliis, quæ aliquo modo ſunt debita, & juſtitiam ſapiunt, ubi locum habere poſſet acceptio perſonarum; in his enim Deus omnibus eſt æquus, & non accipit perſonas, & æqualiter omnibus conſulit, quia neminem impellit ad malum, omnes hortatur ad bonum, neminem punit niſi malum, neminem remuneratur niſi bonum, nulli ſubtrahit communia auxilia; alia verò ratio eſt donorum gratiæ, quæ nemini ſunt debita.

omnibus auxilium ſufficiens ad ſalutem negaret. Hæc certiſſima eſt apud eos, qui ex divinis literis peccatum originale noverunt; nam cùm per peccatum primi

B hominis naſcamur omnes filii iræ (ut Apoſtolus docet ad Epheſ. 2.) nihil nobis jure debetur niſi pœna. Hinc Sap. 12. dicit Spiritus ſanctus: *Quis ſtabit contra judicium tuum, aut quis tibi imputabit ſi perierint nationes, quas tu feciſti?* Et Apoſtolus ad Rom. 9. demonſtrat, ſolam eſſe miſericordiam, qua Deus ex maſſa perditionis aliqua vaſa facit in honorem, unde etiam vaſa miſericordiæ appellat. Et ea cauſa eſt, ut S. Auguſtinus docet in epiſtol. 105. cur pauci ſint qui ſalvantur, ut nimirum intelligamus, quid omnibus deberetur; denique prima gratia datur inimicis, ac per hoc modis omnibus eſt indebita; nulli igitur fieret injuria ſi ea gratia nemini præberetur: Itaque S. Auguſtinus lib. de bono perſev. cap. 8. *Non ſumus*

C *ingrati, quòd tam multos liberat miſericors Deus de tam debita perditione, ut ſi inde neminem liberaret, non eſſet injuſtus*.

Quarta propoſitio: *Sive detur ſufficiens auxilium omnibus, ſive tantùm aliquibus, nos tamen de nullius ſalute, donec in hac vita fuerit, deſperare debemus, neque ab ullo ſubtrahere correptionem, exhortationem & alia charitatis officia*. Hæc quoque ſine controverſia recipitur ab omnibus, nam tametſi nonnulli ita desererentur à Deo, omnique auxilio prorſus deſtituerentur, ut nulla ratione converti poſſent; nos tamen qui neſcimus qui ſint illi, de omnibus bene ſperare debemus, ac dicere cum Propheta Joel: *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem?* Joel. 2. Et Apoſtolum Paulum audire, qui jubet ut man-

D ſueti ſimus ad omnes, & cum patientia & modeſtia corripiamus eos, qui reſiſtunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem & reſipiſcant à diaboli laqueis.

Hinc S. Auguſtinus lib. de corrept. & grat. cap. 15. *Neſcientes*, inquit, *quis pertineat ad prædeſtinatorum numerum, quis non pertineat; ſic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus ſalvos fieri*. Et cap. 16. *Quantum ad nos pertinet, qui prædeſtinatos à non prædeſtinatis diſcernere non valemus, & ob hoc omnes ſalvos fieri velle, debemus omnibus ne pereant, adhibenda eſt à nobis medicinaliter ſevera correptio*. Quod idem repetit in 1. lib. retract. cap. 19. Sanctus quoque Leo in ſerm. 4.

E de Epiphania: *Dum*, inquit, *hoc in corpore vivitur, nullius deſperanda reparatio, ſed omnium eſt optanda correctio, auxiliante domino, qui erigit eliſos, ſolvit compeditos, & illuminat cæcos*.

CAPUT V.

Auxilium ſufficiens ad ſalutem, pro loco & tempore, omnibus dari.

QUinta propoſitio: *Auxilium ſufficiens ad ſalutem pro loco & tempore, mediatè vel immediatè omnibus datur*.

Dicimus, *auxilium ſufficiens ad ſalutem*, nam de auxilio ſufficienti ad non peccandum, alia ratio eſt, ut

rentibus, baptiſmum procurare poſſunt, ſi volunt.

Hæc igitur propoſitio ſic explicata probatur Primùm ex divinis literis Pſal. 18. *Non eſt qui ſe abſcondat à calore ejus*. Auguſtinus in hunc locum: *Nullum*, inquit, *mortalium permiſit excuſare ſe de umbra mortis, ipſam enim penetravit verbi calor*. Item Pſalm. 24. *Univerſa via Domini miſericordia & veritas*. Videtur enim hoc ſignificare Spiritus ſanctus, omnibus hominibus primùm à Deo exhiberi miſericordiam, deinde ſi ea non utantur, exhiberi judicium; non poteſt autem rectè dici, agi cum aliquo miſericorditer, quod attinet ad ſalutem, niſi detur ei ſufficiens auxilium ad ſalutem, neque juſtè puniri poteſt, qui ex divino auxilio non proficit, ſi auxilium non fuit ſufficiens.

Item Proverb. 1. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam, in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba ſua dicens, uſquequo parvuli diligitis infantiam, & ſtulti ea, quæ ſibi ſunt noxia cupient, & imprudentes odibunt ſcientiam? convertimini ad correptionem meam. En proferam vobis ſpiritum meum, & oſtendam vobis verba mea. Quia vocavi & renuiſtis, extendi manum meam, & non fuit qui aſpiceret, ego quoque in interitu veſtro ridebo*. Hæc certè prædicatio generalis & comminatio item generalis ſatis apertè ſignificat Dei ſapientiam, nullum ita deſerere, quin aliquando eum vocet, & auxilium ſufficiens illi præbeat.

Item Sap. 11. *Miſereris omnium, quia omnia potes, & diſſimulas peccata hominum propter pœnitentiam; diligis enim omnia, quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Nec enim odiens aliquid conſtituiſti, aut feciſti. Parcis autem omnibus, quoniam tua ſunt Domine, qui amas animas*. Hæc certè vix intelligi poſſunt, niſi fateamur omnibus tribui ſufficiens auxilium; quomodo enim miſeretur omnium, & parcit omnibus, ſi non dat ſaltem eis auxilium, quo ad reconciliationem poſſint pervenire ſi velint? Neque debent hæc reſtringi ad electos, nam ratio cur Deus omnibus parcat, & omnium miſereatur, redditur hoc loco ex creatione, quia Deus omnes creavit, & quoniam amat animas, & res à ſeipſo factas; at creatio communis eſt omnibus abſolutè.

Item Sap. 12. *Si inimicos ſervorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciaſti attentione, dans tempus & locum per quæ poſſent mutari à malitia, cum quanta diligentia judicaſti ſervos tuos?* At fruſtrà Deus daret tempus & locum peccatoribus, per quæ poſſent mutari à malitia, niſi auxilium etiam præberet, ſine quo mutari non poſſunt.

Item Ezech. 33. *Sic locuti eſtis dicentes, iniquitates noſtræ & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus, quomodo ergo vivere poterimus? dic ad eos, vivo ego, dicit Dominus, nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius à via ſua, & vivat; convertimini, con-*

agnitionem veritatis venire. Et 2. Pet. 3. *Non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam converti*. Exponitur quidem variis modis à S. Auguſtino, ſed illa expoſitio videtur maximè congruere Apoſtolicæ ſententiæ, quam habet in lib. de ſpiritu & liter. cap. 33. ubi exponit quæſtionem, cur Deus non det omnibus velle credere, cùm velit homines omnes ſalvos fieri. Et reſpondet Deum velle omnes ſalvos fieri, ſic tamen, ut non adimat eis liberum arbitrium, quo vel benè vel malè utentes juſtiſſimè judicentur, & addit, infideles contra Dei voluntatem facere, cùm non credunt Evangelio, tamen non vincere Dei voluntatem, quoniam experientur in ſuppliciis poteſtatem ejus, cujus in donis miſericordiam contempſerunt. Et ponit ſimilitudinem Domini, qui vult, ut omnes ſervi laborent in vinea, ſic tamen ut ſi qui operari noluerint, detrudantur in piſtrinum.

Ex his intelligimus hanc fuiſſe Auguſtini ſententiam de hoc loco Apoſtoli, Deum velle omnes ſalvos fieri, quia dat omnibus, unde poſſint velle credere & ſalvari, ſic tamen ut ſi ipſi noluerint, non ſalventur, ſed ad ſupplicia deſtinentur æterna, quæ fuit etiam expoſitio S. Proſperi lib. 2. de vocatione gentium cap. 23. 25. & 28. Item commentariorum qui tribuuntur Ambroſio, item Chryſoſtomi, Theophylacti & Oecumenii, qui dicunt Deum velle omnes ſalvos fieri, ſi & ipſi velint, nimirum ſi velint cooperari divinæ gratiæ prævenienti.

Illud item 1. Tim. 4. *Qui eſt ſalvator omnium hominum maximè fidelium*. Vix poteſt aliter exponi, quàm ut exponit S. Proſper in lib. 2. de vocatione gentium cap. 10. ut videlicet intelligamus, Deum ſalvatorem eſſe omnium, quia dat omnibus unde ſalvari poſſint, ſed maximè fidelium, quia dat illis non ſolùm, ut ſalvari poſſint, ſed etiam ut ſalventur.

Denique illud 1. Corinth. 15. *Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus*. Et 1. Timoth. 2. *Qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus*. Et 1. Joan. 2. *Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non ſolùm autem noſtris, ſed etiam totius mundi*. Quomodo poteſt verum eſſe, ſi non datur omnibus aliquid, unde Chriſti mortis participes fieri queant? nam cùm non poſſit ullus ſine præveniente dono particeps eſſe mortis Chriſti & pretii redemptionis hujus, fruſtrà Chriſtus pro omnibus pretium ſolvit, ſi noluit omnibus viam aperire, qua ad redemptionem pervenire poſſent.

Probatur Secundò eadem ſententia teſtimoniis Patrum. S. Dionyſius Areopagita in lib. de cœleſti hierarch. cap. 9. *Nempè*, inquit, *& aliis gentibus, ex quibus & nos, ad immenſum & infinitum divini luminis pelagus, quod ſemper paratum eſt, & patet omnibus ad participandum, ex præteriti erroris cæcitate reſpiravimus, ad quod ſanè obſequentes ducebant Angeli, præpoſiti ſingulis gentibus*. Quærit eo loco Dionyſius cur ſoli Judæi

Digitized by Google

cum eſſe & patere omnibus, quoniam Deus omnibus porrigit auxilium, quo poſſint, ſi velint, oculos cordis aperire & illuminari.

S. Irenæus lib. 4. cap. 71. *Vis*, inquit, *è Deo non fit, ſed bona ſententia adeſt illi* (homini videlicet) *ſemper, & propter hoc conſilium quidem bonum dat omnibus, poſuit autem in homine poteſtatem electionis. Abjicientes igitur bonum, & quaſi reſpuentes, meritò omnes juſtum judicium incident Dei*. Ubi per conſilium bonum, quod Deus dat omnibus, debet intelligi interna ſuaſio cum aliis omnibus, quæ neceſſaria ſunt ad converſionem, alioqui enim non juſtè judicarentur tamquam contemptores conſilii divini, niſi vires à Deo accepiſſent, quibus illud amplecti & exequi poſſent.

Clemens Alexandrinus in oratione exhortatoria ad gentes, ultra medium: *Audite*, inquit, *qui eſtis longè, audite qui propè, nullis celatum eſt verbum, hoc eſt communis, omnibus illuceſcit hominibus, nullus eſt in verbo Cimmerius*.

Origenes lib. 3. de principiis cap. 1. multis argumentis & ſimilitudinibus hoc ipſum probat, omnes homines poſſe ſalvari, & ſolvit argumenta contraria, explicans ferè omnia teſtimonia Scripturarum, quæ ad hunc locum pertinent. Et quamvis Origenis libri de principiis non paucos errores contineant, tamen neque Epiſanius, neque Hieronymus, neque Philaſtrius, neque Auguſtinus hanc ſententiam inter errores Origenis numerant.

S. Hilarius lib. 1. de Trinit. ante medium: *Eſſe*, inquit, *filios Dei non neceſſitatem eſſe, ſed poteſtatem, quia propoſito univerſis Dei munere, non natura gignentium aſſeratur, ſed voluntas præmium conſequatur*.

S. Ambroſius ſerm. 8. in Pſalm. 118. explicans illud: *Miſericordia Domini plena eſt terra. Sol*, inquit, *juſtitiæ omnibus ortus eſt, omnibus venit, omnibus paſſus eſt, & omnibus reſurrexit, ſi quis autem non credit in Chriſtum, generali beneficio ipſe ſe fraudat, ut ſi quis clauſis feneſtris radios Solis excludat*.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 7. in Joan. *Si illuminat*, inquit, *omnem hominem venientem in hunc mundum, quo nam pacto tot homines ſine lumine permanent? neque enim omnes Chriſtum cognoſcunt, quomodo ergo illuminat omnem hominem? illuminat profectò quantum in ipſo eſt; ſi qui autem ſponte ſua mentis oculis conniventibus ad hujus lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris perſtiterunt, ſed ex malitia ſua ſponte tanto ſe dono indignos reddiderunt*.

S. Cyrillus idem docet iiſdem ferè verbis, in lib. 1. in Joannem cap. 11. quæ fruſtrà repetenda non videntur.

S. Paulinus in epiſt. 1. ad Aprum: *Hinc*, inquit, *in omni loco plura quotidie mirabiliora ſolito ſigna crebreſcunt, ut omnem, quantum in ipſo eſt, hominem ſalvum faciat; oſtendit in raris quod omnibus, ſi velint, proſit; ſufficit enim univerſorum inſtitutioni forma paucorum, quæ in utrumque proponitur, ut credentibus exempla ſit, indurantibus teſtimonia*.

S. Auguſtinus præter locum citatum ex libro de ſpiritu & litera cap. 33. habet alium locum apertiſſimum in lib. 3. de libero arbit. cap. 19. quem iiſ-

exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quòd invitus ignoras, ſed quòd negligis quærere quòd ignoras; neque illud, quod vulnerata membra non colligis, ſed quòd volentem ſanare contemnis. Sed mentem S. Auguſtini adhuc apertius ex diligentiſſimo ejus diſcipulo & ſectatore diſcemus.

S. Proſper in 2. lib. de vocatione gentium cap. 14. *Neque*, inquit, *ob hoc excuſabiles ſunt nationes, quæ alienatæ à converſatione Iſrael, ſpem non habentes & ſine Deo in hoc mundo ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quæ nunc univerſum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit. Adhibita enim ſemper eſt univerſis hominibus quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ & ſi parcioris occultioriſque gratiæ fuit, ſufficit tamen, ſicut Dominus judicavit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium*.

Et cap. 26. *Gratia quidem Dei in omnibus juſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo*.

Et infrà: *Quæ opitulatio per innumeros modos ſive occultos ſive manifeſtos omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipſorum eſt nequitia, quod autem à multis recipitur, & gratiæ eſt divinæ & voluntatis humanæ*.

Et infrà cap. 28. *Fit*, inquit, *manifeſtum, quòd diverſis atque innumeris modis omnes homines vult Deus ſalvos fieri; ſed qui veniunt, Dei auxilio diriguntur; qui non veniunt, ſua pertinacia reluctantur*.

Et infrà cap. 31. *Elaboratum eſt, quantum Dominus juvit, ut non ſolùm in noviſſimis diebus, ſed etiam in cunctis retro ſæculis probarentur, gratiam Dei omnibus hominibus adfuiſſe, quoniam ſive manifeſtè, ſive occultè, ipſe eſt, ut Apoſtolus ait, ſalvator omnium hominum, maximè fidelium*.

Nec ſolùm adultis, ſed etiam parvulis auxilium ad ſalutem non deeſſe, idem auctor docet in eodem lib. cap. 23. *Non irreligiosè*, inquit, *arbitror credi, quòd iſti paucorum dierum homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ ſemper univerſis eſt impenſa nationibus quâ, utique ſi bene uterentur eorum parentes, etiam ipſi per eoſdem juvarentur, omnia namque exordia parvulorum, totaque illa principia, nec dum rationalis infantiæ ſub arbitrio jacent voluntatis alienæ, nec ullo modo eis, niſi per alios conſuli poteſt: & conſequens eſt illos ad eorum pertinere conſortium, quorum vel recto, vel pravo aguntur affectu, ſicut enim ex aliena confeſſione credunt, ita ex aliena infidelitate vel diſſimulatione non credunt. Et cùm ipſi, nec præſentis vitæ deſiderium habuerint, nec futuræ: quàm ipſorum factum eſt naſci, tam ipſorum efficitur non renaſci*.

Habemus igitur ex Scripturis & Patribus, ſatis probabiliter pieque credi, nemini deeſſe, aut unquam defuiſſe auxilium ſufficiens ad ſalutem. Argumenta contraria ſolventur commodius paulò infrà cap. 8.

CA-

... quæſt. 12. Adrianus VI. Papa in quæſt. 3. de pœnitentia. Thomas Cardinalis Cajetanus in 1. quæſt. jentaculi 8. Joannes Roffenſis in refutatione art. 36. Lutheri. Joannes Driedo in lib. de capt. & redemptione generis humani tract. 5. & Ruardus Tapperus in explicatione art. 7. Lovanienſium, qui ſic loquitur: *Mihi certum eſt non omnibus & ſingulis ſemper adeſſe hujuſmodi auxilium, quo opus eſt ut convertatur, aut converti poſſit peccator*. Andreas Vega in lib. 13. in Concilium Tridentinum cap. 19. dicit quidem peccatores omni momento poſſe converti, ſed addit, non poſſe omni momento eam potentiam in actum deducere; itaque in re non diſſentit à cæteris.

Probatur igitur hæc propoſitio ex divinis literis, C
Eccleſ. 7. *Conſidera opera Dei, quod nemo poteſt corrigere, quem ille deſpexit*. Certè qui hoc dixit pro comperto videtur habere, aliquos à Deo interdum ita deſpici ac deſeri, ut converti nequeant. Item Joannes 12. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum*.

Quo loco notandum eſt, illud, *non poterant credere*, non eſſe dictum ſolùm propter certam præſcientiam futurorum, ideſt, quia præviderat Iſaias eos non credituros, quomodo poſſemus dicere, non poterat Petrus non negare ſalvatorem, quandoquidem Chriſtus, qui mentiri non poterat, eum negaturum fuiſſe prædixerat. Nam hoc paulò ante ſignificaverat D
Joannes illis verbis: *Cùm autem tanta ſigna feciſſet, non credebant in eum, ut ſermo Iſaiæ impleretur, Domine quis credidit auditui noſtro?* Ibi igitur cauſam reddidit cur non crederent ex prædictione Iſaiæ; ſed mox adjungit aliam cauſam ab excœcatione; & de ea dicit: *Et propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, excæcavit oculos eorum*. Porrò excœcati non ſolùm non vident, ſed etiam videre, durante excœcatione, non poſſunt.

At, inquies, quamvis excœcati videre non poſſint, tamen removere poſſunt excœcationem, ſi cooperentur gratiæ prævenienti, & ſic abſolutè videre poſſunt. Fateor, excœcatos poſſe removere excœcationem, ſi gratiæ prævenienti cooperentur; ſed gra- E
tiam prævenientem non ſemper adeſſe confirmo, idque colligi dico ex loco Evangelii jam citato; nam cùm adeſt gratia præveniens, incipit homo videre, aut certè poſſe videre, gratia enim præveniens illuminat cor, proinde non eſt ille ſimpliciter excœcatus, cui gratiæ divinæ lumen affulget; & ſi ſemper adeſſet gratia præveniens, per quam poſſent omnes peccatores ſemper videre, nulli eſſent ſimpliciter excœcati; quod certò repugnat Scripturæ allegatæ aliiſque quamplurimis.

Præterea B. Paulus in poſteriore epiſt. ad Timoth. cap. 2. admonet, patienter ac manſuetè corripiendos eſſe peccatores, & cauſam reddens ait: *Ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis*. Quo loco videmus, do- *exigente culpa malitiæ jam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat*.

S. Fulgentius in lib. de incarnatione & gratia Chriſti cap. 17. *Ut homo in Deum*, inquit, *credere incipiat, à Deo accipit pœnitentiam ad vitam, ita ut omnino credere non poſſit, niſi pœnitentiam dono Dei miſerantis acceperit*. Et paulò ante dixerat: *Re vera, ſecundùm Apoſtolum, Deus quibus voluerit dat pœnitentiam, ad cognoſcendam veritatem*. Ex quibus locis intelligimus, auxilium neceſſarium ad credendum, ac per hoc, ad converſionem & ſalutem, non ſemper omnibus adeſſe.

S. Iſidorus in lib. 2. de ſummo bono cap. 15. & 19. & S. Anſelmus in commentario ad cap. 12. Matth. apertè dicunt, aliquos non poſſe converti, quod intelligendum eſt pro tempore, quo carent auxilio neceſſario ad converſionem.

Probatur Ultimò ratione, nam non poteſt ullus converti ſine gratia præveniente, cùm ſcriptum ſit Joan. 6. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater, qui miſit me traxerit illum*; gratia verò iſta præveniens, non ſemper adeſt, ut vel experientia ipſa teſtatur; non enim ſentimus aſſiduè nos illuminari à Deo, aut immitti bona deſideria, quibus excitemur ad converſionem; non igitur ſemper habemus auxilium ſufficiens ad converſionem.

Reſpondent ad hanc rationem duobus modis; dicunt enim aliqui, Deum quidem perpetuò pulſare ad oſtium cordis, & peccatores vocare, ſed eos aliis rebus intentos non percipere vocationem Dei. Alii dicunt, Deum quidem non ſemper vocare, ſed paratum eſſe id facere, ſi velimus.

At poſterior hæc reſponſio, manifeſtè incidit in errorem Caſſiani & Fauſti, quem refutavimus cap. 2. & omnino tollit è medio gratiam prævenientem, quomodo enim gratia præveniens eſt, ſi ſemper expectat ut à voluntate humana præveniatur? Sed neque trahi dicendus eſt, qui antequam trahatur, voluntatem habet eundi. Denique, expectat quidem ille, qui pulſat ad oſtium cordis, ut aperiatur, & ideò dicit: *Si quis aperuerit mihi, intrabo ad eum*; ſed non expectat, ut invitetur ad pulſandum, ſed ipſe prævenit pulſando & vocando, ut definitum eſt in Concilio Arauſicano, can. 4.

Prior autem reſponſio cum ipſo experimento apertiſſimè pugnat, nam cùm vocatio, pulſus, tractus, excitatio illa Dei, ſit actio noſtra, quamvis non libera, nimirum bona cogitatio, bonumque deſiderium repentè ac divinitus immiſſum; quomodo poteſt fieri ut non ſentiatur à nobis, ſi ſit non ſolùm in nobis, ſed etiam à nobis? Præterea ſi ſemper adeſſet talis gratia præveniens, ſemper actu bona cogitaremus & vellemus; quis autem hoc ſanus dicere audeat? quare in Pſalm. 94. cùm Spiritus ſanctus dicit: *Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra*, ideò nominat hodie, & conditionem addit, ſi audieritis, quia non quotidie, nec ſine intermiſſione

Digitized by Google

Tertiò, ſententiam Sancti Thomæ, qui in 3. par. quæſt. 86. art. 1. dicit, erroneam eſſe opinionem illorum, qui ſentiunt aliquem in hac vita pœnitentiam agere, & mores ſuos emendare non poſſe.

Sed hæc nullo negotio diſſolvuntur; Scripturæ ſiquidem dum hortantur homines ad converſionem, id monent, ut cùm à Deo vocantur & excitantur, non reſiſtant Spiritui ſancto, juxta Pſalmum paulò ante citatum, *hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra*.

Concilium verò Lateranenſe Sacramentorum doctrinam tradit, ac docet, poſt baptiſmum eſſe aliud Sacramentum, videlicet pœnitentiæ, per quod ſemper reparari poſſunt qui illud ritè ſuſcipiunt; non autem Concilium negat, requiri gratiam prævenientem ad veram pœnitentiam, eamque gratiam non ſemper, ſed pro loco, & tempore diſpenſari.

Denique S. Thom. ipſe ſe loco not. exponit, ſcribit enim errorem eſſe, ſi quis dicat, ita eſſe aliquos in hac vita obduratos, ut per Dei gratiam emolliri non queant, quaſi inflexile judicium & voluntatem habeant. Id enim repugnat, ut rectè idem ait, ſtatui viatorum; at non requirit ſtatus viatorum, ut ſingulis momentis habeant gratiam prævenientem, ſed ut ea præſente poſſint converti & non converti, & ut non ita certò & abſolutè per omnem vitam deſtituantur auxilio Dei, ut de ſalute deſperare poſſint.

CAPUT VII.

Auxilium ad novum peccatum evitandum, ſemper omnibus adeſt.

SEptima propoſitio: *Auxilium ſufficiens ac neceſſarium ad vitanda peccata omnibus hominibus, & omni tempore, vel immediatè, vel mediatè à divina benignitate præſtatur*. Dicimus *ad peccata vitanda*, non ad reſurgendum à peccato: multum enim inter hæc intereſt, & ideò non pugnat hæc propoſitio cum ſuperiore; nam, ut quis poſſit à peccato reſurgere, requiritur neceſſario interna excitatio, quæ, ut oſtendimus, non ſemper adeſt; ut autem poſſit quis vitare peccatum, non eſt neceſſaria interna illa inſpiratio, ſed ſatis eſt ſi vel vires adverſario minuantur, vel removeatur tentationis occaſio, vel terror aliquis injiciatur, vel aliquid magis alliciens offeratur. Quòd ſi etiam ad omne peccatum vitandum excitatio illa requireretur, adhuc multum intereſſet inter vitationem peccati & converſionem à peccato. Nam, ut quis poſſet ſemper converti, requireretur, ut ſemper haberet gratiam illam excitantem, quam tamen non ſemper haberi experientia ipſa teſtatur; ut verò quis poſſet ſemper vitare peccata, non requireretur ut ſemper haberet gratiam excitantem, ſed tunc ſolùm cùm adeſſet peccandi periculum, quod periculum non ſemper adeſt, cùm aliquando nullum occurrat præceptum affirmativum, & nulla tentatio contra negativa.

Dicimus deinde *mediatè vel immediatè*, quoniam certum eſt, aliquos non habere ſufficiens auxilium, quòd poſſit immediatè reſiſtere tentatori, & evitare ne ad Deum, non eſſe vincendis tentationibus pares; Tum denique ex Auguſtino qui lib. de nat. & gratia cap. 43. *Admonet*, inquit, *nos Deus, facere quod poſ-*
B *ſumus, & petere quod non poſſumus*. Et lib. de grat. & liber. arbit. *Ideò*, inquit, *quædam jubet quæ non poſſumus, ut ſciamus quid ab illo petere debeamus*.

His notatis, probatur noſtra propoſitio, Primò, ex teſtimonio Scripturæ Eccleſ. 15. *Non dicas per Deum abeſt*. Significat enim his verbis Spiritus ſanctus neminem poſſe culpam peccati ſui rejicere in Deum, quaſi per illum fiat, quo minus peccata vitemus. Cui loco ſimilis eſt ille alius apud Oſeam 13. *Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum*.

Secundò, idem probatur ex teſtimoniis Patrum. S. Jo. Chryſoſtomus hom. 16. in epiſt. ad Hebr. *Non potes*, inquit, *dicere non poſſum, neque accuſare conditorem. Si enim impotentes nos fecit, & deinde imperat,*
C *culpa ejus eſt; quomodo ergo, inquis, multi non poſſunt? quomodo ergo multi nolunt? ſi enim voluerint, omnes poterunt, habemus quippè cooperatorem & adjutorem Deum; tantùm velimus, tantùm opere accedamus ad rem ipſam*.

S. Hieronymus in epiſt. ad Cyprianum: *Homo*, inquit, *à principio conditionis, Deo utitur adjutore, & cùm illius ſit gratiæ, quòd creatus eſt, illiuſque miſericordiæ, quòd ſubſiſtit & vivit: nihil boni operis agere poteſt abſque eo, qui ita conceſſit liberum arbitrium, ut ſuam per ſingula opera gratiam non negaret*.

S. Innocentius in epiſt. ad Concil. Carthag. *Quotidiana*, inquit, *præſtat ille præſidia, quibus niſi freti confiſique nitamur, nequaquam humanos vincere poterimus*
D *errores*.

S. Auguſtinus initio tractat. in Pſal. 56. *Non imperaret hoc*, inquit, *Deus ut faceremus, ſi impoſſibile judicaret, ut hoc ab homine fieret. Si conſiderans infirmitatem tuam, deficis ſub præcepto, confortare in exemplo, ſed etiam exemplum multum eſt ad te, adeſt ille qui præbuit exemplum, ut præbeat & auxilium*.

S. Leo ſerm. 16. de paſſione Domini: *Juſtè*, inquit, *inſtat præcepto, qui præcurrit auxilio*.

Probatur Tertiò ratione, quæ in Scripturis & Patrum teſtimoniis fundamentum habet. Nulli ſunt, quamvis excæcati & obdurati, qui non verè proprieque peccent, ſi deliberato animo tranſgrediantur præcepta Dei, nemo autem peccat in eo, quod vi-
E tare non poteſt, igitur nulli ſunt, quamvis excæcati & obdurati, qui non poſſint Dei mandata non tranſgredi; cùm autem id non poſſint viribus propriis, ut nunc aſſumimus tamquam certum, & ſuo loco infrà probabimus, ſequitur ut poſſint per auxilium Dei, quod ſemper illis ſit paratum ac promptum.

Propoſitio hujus argumenti, videtur eſſe contraria ſententiæ S. Auguſtini, qui in expoſitione quarundam propoſitionum epiſt. ad Rom. propoſ. 62. ſcribit, Pharaonem obduratum non peccaſſe in eo, quòd non obediebat Deo, quoniam obdurato corde obedire non poterat. Sed tamen probatur, nam Joan. 15. Chriſtus dicit de Judæis: *Si non veniſſem & locutus fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo*. Et infrà: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*.

Digitized by Google

quæ vincuntur.

Adhæc, communis eſt ſententia Patrum & Scholaſticorum, & ex divinis literis apertè colligitur, ſæpenumerò peccatum pœnam eſſe peccati; atqui id verum non eſſet, ſi excæcati atque obdurati peccare non poſſent.

Denique multa ſequerentur abſurda, ſi non peccarent excæcati, qui pleno judicio mandata Dei violare non dubitant; nam prodeſſet eis excæcatio, quoniam faceret illos impeccabiles: item injuſtè punirentur, quoniam omnis pœna, ſi juſta eſt, pœna peccati eſt. Poſtremò viderentur ante mortem ad terminum perveniſſe, quoniam ſuis operibus, nec benè nec malè mereri poſſent.

Igitur S. Auguſtinus cùm ait, Pharaonem non peccaſſe, quando jubenti Deo non parebat, videtur ſignificare voluiſse, non potuiſse Pharaonem obedire ex corde, ita ut converteretur, & ideò non fuiſse illi imputatum in peccatum, quod non converteretur, quoniam pro eo tempore converti obdurato corde non poterat, cum quo tamen benè cohæret, ut potuerit Pharao facere ſecundùm ſubſtantiam operis, id quod Deus jubebat, & ideò peccaſse, quia non fecit. Fortaſse etiam S. Auguſt. poſtea mutavit ſententiam; nam in aliis locis à nobis citatis, longè aliter loquitur de peccatis obduratorum, quàm in eo lib. loqui videatur.

Aſſumptio ejuſdem argumenti, quòd videlicet nemo peccet in eo, quod vitare non poteſt, certiſſima eſt, & habetur apud Auguſt. lib. 3. de libero arbitrio cap. 18. & 19. & lib. 22. contra Fauſtum cap. 78. lib. 1. de pec. merit. & remiſſ. cap. 35. & alibi. Quare vera eſt illa propoſitio, nemini unquam deeſſe auxilium, quo poſſit vitare peccata.

Ad hoc argumentum duplex reſponſio adhiberi ſolet. Una eſt, multos homines, ac præſertim eos, qui dicuntur in Scripturis excæcati vel obdurati, non habere auxilium, quo poſſint tentationi reſiſtere, tamen verè peccare, propterea quòd eorum impotentia non ſit antecedens, ſed concomitans; cùm ipſi non ideò peccent, quia non poſſunt non peccare, quamvis re vera non poſſint; ſed quia non volunt, nec vellent etiamſi poſſent, quod ex eo perſpicuum eſt, quia neſciunt ſe non poſſe, immò exiſtimant ſe poſſe; tales videntur fuiſſe illi, de quibus in Evangelio Joan. 9. Dominus ait: *Si eſſetis cæci, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis, quia videmus; peccatum ergo veſtrum manet*, hoc eſt, ſi re vera ex ignorantia peccaretis, peccatum vobis non imputaretur: ſed quoniam putatis vos non ignorare, & tamen agitis contra id, quod faciendum exiſtimatis, peccatum veſtrum manet. Atque hinc dicit Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacram. par. 14. cap. 6. *Quando homo non poteſt, ſi vult, propter voluntatem impoſſi-*

autem aliquis occidat feram exiſtimans eſſe hominem, manifeſtiſſimè peccat, quoniam ignorantia illa non fuit cauſa malæ voluntatis, qua voluit hominem interficere.

Idem dici poteſt de impotentia ex parte potentiæ executivæ, nam ſi illa impotentia ſit antecedens, efficit actum involuntarium, & à peccato excuſat; ſi ſit concomitans, non attingit actum voluntatis, ſed per accidens cum illo conjungitur, & ideò non excuſat; ut ſi quis non liberet proximum à periculo mortis, C quia non poteſt, involuntaria & innocens eſt illa omiſſio. At ſi non liberet eum, quia non vult, non cogitans poſſit ne, an non poſſit, omiſſio eſt voluntaria, & non immeritò deputatur ad culpam.

At impotentia ex parte ipſius voluntatis numquam poteſt eſſe ita concomitans, ut non ſit etiam antecedens, quia ſemper impedit libertatem, undecumque veniat: & talis eſt impotentia voluntatis, cùm deſtituitur auxilio Dei neceſſario. Tunc enim non eſt libera ad utrumlibet, cùm non poſſit velle niſi unum, ideſt, tentationi acquieſcere. Quod autem exiſtimet aliquis ſe poſſe, cùm re vera non poſſit, non tollit neceſſitatem, neque reddit libertatem, ſed auget miſeriam & impotentiam; non enim ideò eſt liber, quia putat ſe eſſe liberum, quomodo qui ſomniant ſe liberè peccare, D non ideò liberè peccant, & ideò neque peccant.

Neque obſtat locus Evangelii ex cap. 9. Joan. nam, ut S. Auguſtinus eo loco rectè exponit, cæci dicuntur à domino, qui agnoſcunt ſuam cæcitatem, videntes autem qui ſibi lumen arrogant, cùm re vera cæci ſint. Itaque ſententia Domini hæc eſt, ſi eſſetis cæci apud vos ipſos, non haberetis peccatum, quoniam agnoſcentes morbum curreretis ad medicum, & curaremini; nunc autem quia videntes vos eſſe cenſetis, non quæritis medicum, & ideò peccatum veſtrum non ſanatur, ſed manet.

Hugo verò de S. Victore loquitur de impoſſibilitate, ex parte potentiæ executivæ: tunc enim cùm homo E non poteſt imperatam rem exequi, & tamen cupit exequi, propter bonam voluntatem impoſſibilitas non imputatur; ut ſi quis cupiat eleemoſynam inopi petenti dare, ſed non habeat unde det; ſi verò non poteſt rem exequi, neque vellet, etiamſi poſſet, tunc propter impoſſibilitatem voluntas mala non excuſatur, nam impoſſibilitas executionis non impedit voluntatem, quo minus liberè poſſit velle & non velle. At impoſſibilitas, quæ in ipſa voluntate eſt, de qua nos in præſenti loquimur, omnino impedit ne poſſit liberè velle & non velle.

Eſt igitur Alia reſponſio aliorum, qui dicunt, hominem peccare etiam in eo, quod vitare non poteſt, quando illa impotentia ex peccato noſtro ſive actuali, ſive originali oritur, & quoniam ii qui deſtituuntur auxilio neceſſario, in pœnam peccati originalis

Digitized by Google

ſtum cap. 44. diſputans de incœſtu Loth cum filiabus, qui non fuit voluntarius niſi in cauſa, ideſt, in ebrietate, dicit eum incœſtum non fuiſſe puniendum, quantum merebatur incœſtus, ſed quantum merebatur ebrietas, quia videlicet non fuit peccatum diſtinctum à cauſa ſua.

Quòd ſi omnia peccata excæcatorum & obduratorum non eſſent peccata, niſi in cauſa, ideſt, in peccato originali, non poſſent certè puniri in gehenna, niſi pœna mitiſſima; nam peccatum originale ex doctrina S. Auguſt. lib. 1. de peccat. mer. & remiſſ. cap. 16. & lib. 5. in Julian. cap. 8. mitiſſimam pœnam meretur, & ex communi Theologorum ſententia non meretur pœnam ſenſus, ſed ſolùm damni: at quis credat peccata obduratorum, quæ graviſſimè reprehenduntur in Scripturis, non eſſe punienda gravius, quàm ſi iſti in ſolo originali peccato deceſſiſſent.

At, inquiunt, peccata obduratorum non ſunt peccata ſolùm in cauſa, ſed etiam in ſe & diſtincta à ſua cauſa, quamvis impotentia reſiſtendi tentationibus orta ſit ex peccato originali. Contra, nam peccatum in ſe & diſtinctum non poteſt eſſe, niſi fuerit volitum & intentum in ſe. At primus homo cùm peccavit, non voluit nec intendit privare ſe, & poſteros potentia reſiſtendi, & multò minus nos ejus poſteri, cùm peccatum originale contraximus, voluimus aut intendimus hanc impotentiam reſiſtendi, vel peccata quæ inde ſequuntur; ſicut ille, qui ex intemperantia cibi incidit in morbum, ob quem non poteſt orare, jejunare, Eccleſiam frequentare, atque alia id genus facere, quæ alioqui facere debuiſſet, non cenſetur propriè reus, quia hæc non facit, quamvis ſua culpa in morbum inciderit, & impotentiam ad hæc facienda contraxerit, quoniam non ideò in morbum incidit, ut hæc non faceret; ſed præter ejus voluntatem impotentia intemperantiam conſecuta eſt.

Itaque rectè S. Auguſtinus in lib. 3. de libero arbitrio cap. 19. ſcribit, ea quæ volumus rectè facere, & ob ignorantiam aut difficultatem ex peccato originali natam, non poſſumus, non dici peccata niſi impropriè & per figuram metonymiæ, quomodo linguam appellamus verba, quæ per linguam efferuntur, & manum, ſcripturam quam manu formamus, & cap. 18. dixerat, illa ſola verè ac propriè dici peccata, quæ per liberum arbitrium vitari poſſunt, & in lib. 1. de pec. merit. & remiſſ. cap. 35. diſtinguit peccatum originis à peccato vitæ propriæ, quod illud aliena voluntate, hoc propria contrahatur: *Sine propria*, inquit, *voluntate, nullum vita propria poteſt eſſe peccatum*; neque per propriam voluntatem intelligit actum voluntatis quemcumque, ſed ſolum actum liberum, qui ſit in noſtra poteſtate, nam opponit propriam alienæ, aliena autem nimirum Adami libera fuit, & ideò propriè cauſa peccati: igitur etiam propria libera eſſe debet, ut ſit eodem modo propriè cauſa peccati.

Adde quòd non rectè dicitur propria voluntas, niſi quæ noſtræ poteſtatis eſt, nec enim pecudes propria voluntate operari dicuntur, etiamſi ſponte &

B

C

D

E

Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis 5. & 7.

NUnc argumenta ſolvenda ſunt, quæ fieri ſolent contra propoſitionem 5. & 7. quibus docuimus, neminem eſſe, qui non habeat auxilium ſufficiens pro loco & tempore ad converſionem à peccatis commiſſis, ſemper autem ad ea vitanda quæ ſolent tentatione urgente committi.

Primum argumentum ſumunt ex locis illis, quæ teſtantur homines à Deo indurari & excæcari Exo. 9. Iſa. 6. Matth. 13. Joan. 12. & Roman. 1. nam excæcari & indurari homines, nihil eſt aliud, niſi deſeri ac deſtitui à Deo, ut à Satana ſuperentur ac vincantur, ut exponit S. Chryſoſtomus in cap. 1. ad Rom. & S. Auguſt. lib. 5. in Julian. cap. 3.

Reſpondeo, excæcati & obdurati, ut diximus in cap. 6. & fuſius in lib. 2. de ſtatu peccati cap. 14. non poſſunt converti durante excæcatione & obduratione, neque habent ſingulis momentis auxilium ſufficiens, quo tollere poſſint excæcationem, & indurationem; tamen piè credimus, Deum pro loco & tempore iſtos etiam viſitare, & ad cor eorum pro ſua benignitate pulſare, atque ita porrigere auxilium, quo poſſint cæcitatem & duritiam à ſuo corde repellere; tunc autem maximè tempus eſt opportunum, cùm non poſſunt ſine converſione vitare peccatum. Itaque in tali temporis articulo Deus numquam deeſt, & ſi non præbet auxilium, quo peccator poſſit immediatè converti, aut ſervare mandatum, quod tunc ſervandum occurrit: tamen præbet ſaltem auxilium, quo poſſit deſiderare & petere majus auxilium, quod ſi non facit, ſua culpa illud non habet, & ſua culpa in tentatione ſuccumbit.

Secundum argumentum ſumunt ex cap. 14. & 17. Act. ubi dicitur Deus in præteritis generationibus dimiſiſſe omnes gentes ingredi vias ſuas, & deſpexiſſe tempora illa, quæ idcirco tempora ignorantiæ nominantur.

Reſpondeo, hæc teſtimonia ſignificant gratiam Dei non ita largiter antiquis temporibus fluxiſſe, ut poſtea fluxit, ſed non propterea defuit unquam ea menſura gratiæ, quæ divinæ providentiæ ſufficiens & neceſſaria viſa eſt. Itaque dimiſit Deus gentiles ingredi vias ſuas, quia non miſit ad eos Patriarchas & Prophetas, neque legem ſcriptam eis dedit: tamen non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, ut eodem loco dicit Apoſtolus, qui etiam addit, potuiſſe eos Deum quærere & invenire, & ideò Rom. 1. idem Apoſtolus inexcuſabiles fuiſſe confirmat eoſdem gentiles, quia cùm Deum cognoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt.

Tertium argumentum ſumunt ex cap. 10. ad Roman. *Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo credent ſine prædicante? quomodo prædicabunt niſi mittantur?* Initium ſalutis eſt fides, inde enim naſcitur invocatio, & ex invocatione ſalus; omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini ſalvus erit. At multi non habent auxilium ſufficiens, quo poſ-

petrandum à Deo majus fidei lumen, quod Deus per ſe, vel per Angelos, vel per homines facilè communicabit.

Ita reſpondet S. Thom. in quæſt. 14. de verit. art. 11. ad 1. & adfert exemplum Cornelii, qui ex fide unius Dei orabat & eleemoſynas faciebat, & eo modo impetravit, ut per Angelicam admonitionem & Apoſtolicam prædicationem Chriſti fidem audiret, & ipſum etiam ſacrum baptiſma ſuſciperet.

Quartum argumentum ſumunt ex cap. 11. Matth. & ex cap. 16. Act. legimus enim Tyrios & Sidonios potuiſſe converti, ſi Dominus apud eos miracula facere voluiſſet, & tamen noluiſſe Dominum apud eos ulla ſigna facere, legimus item expreſsè prohibitum C fuiſſe Apoſtolum Paulum à Spiritu ſancto, ne verbum Domini in Aſia loqueretur.

Reſpondeo, Tyriis & Sidoniis non dedit quidem Deus auxilium illud, per quod re ipſa converſi fuiſſent: tamen quin auxilium eis, quo converti potuerint, Dominus dederit, ex Evangelio non colligitur. Porrò B. Paulus prohibitus fuit aliquando verbum Dei loqui in Aſia, quoniam volebat Deus ut antea prædicaret in Macedonia, ut perſpicuum eſt ex eodem capite, nam alioqui in Aſia quoque longo tempore prædicavit, plurimoſque convertit.

Quintum argumentum ſumunt ex cap. 6. Joan. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*. D Et infrà: *Omnis qui audivit à Patre meo, & didicit, venit ad me*. Ex hoc loco tale texitur argumentum, nemo poteſt venire per fidem ad filium niſi pater traxerit eum, pater autem non omnes trahit: igitur non omnes poſſunt venire. Probatur aſſumptio, nam omnis qui trahitur venit: omnis, inquit, qui audivit & didicit venit; ſed non omnes veniunt, igitur non omnes trahuntur.

Reſpondeo, falſa eſt aſſumptio, quæ dicit, pater autem non omnes trahit, trahit enim omnes pater, ſed pro loco & tempore; at non omnes veniunt, licèt re vera poſſint; non enim trahere vellet pater, niſi dare diſponeret auxilium quo venire poſſent ſi vellent. At omnis qui audivit & didicit, venit, igitur omnis qui trahitur venit. Reſpondeo, trahi, eſ- E ſe audire, non autem venit omnis qui audit, ſed omnis qui audit & diſcit; nam ſi omnis qui audit, veniret, non diceret Pſalmus: *Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra*. Itaque omnes aliquando audiunt, quia omnes Deus pro loco & tempore vocat; ſed illi ſoli diſcunt & veniunt, quibus Pater ita ſuadet, ut perſuadeat. Et hæc eſt gratia efficax; poſſe tamen omnes credere, ac proinde omnes à Deo audire, & trahi perſpicuum eſt ex illo eodem cap. 6. Joan. ubi Dominus hortabatur omnes ad fidem, quod non feciſſet, niſi ſciviſſet omnes potuiſſe credere.

Poteſt tamen alia etiam reſponſio adhiberi, quæ, ut verum fatear, magis congruere videtur Evangelicæ ſententiæ, ſi dicamus Dominum loqui de gratia

Dices, quomodo poteſt quis orando impetrare fidem, cùm nemo poſſit orare, niſi habeat fidem. Facilis eſt reſponſio, nam iſti quibus Dominus loquebatur, jam noverant & credebant unum eſſe Deum, ſed Jeſum filium eſſe Dei, verum Meſſiam in lege promiſſum, nondum credebant. Quare poterant ex fide in unum Deum orare & impetrare fidem, qua Jeſum filium Dei & Chriſtum eſſe crederent.

Ex his, ad argumentum initio factum Reſpondemus, eo argumento ſolùm concludi, non habere omnes auxilium efficax, quo re ipſa credant, non tamen concludi non habere omnes ſaltem pro loco & tempore auxilium quo poſſint credere, vel certè quo poſſint auxilium petere & dicere, Credo Domine, adjuva incredulitatem meam.

Sextum argumentum ſumunt ex verbis Apoſtoli, 1. Corinth. 4. *Quis te diſcernit? quid habes quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Ex hoc loco videtur manifeſtè colligi, non dari omnibus auxilium ſufficiens ad ſalutem; nam ſi daretur omnibus, diſcretio fidelis ab infideli, & juſti ab impio, tota penderet à libero arbitrio. Nam ille eſſet fidelis & pius, qui auxilio ſufficienti cooperari vellet: ille maneret infidelis & impius, qui eidem auxilio cooperari nollet.

Reſpondeo, diſcretio fidelis ab infideli, & juſti ab impio, referenda eſt, tamquam in primariam cauſam, in gratiam efficacem, ut S. Auguſt. oſtendit in lib. de prædeſt. Sanctorum cap. 5. quamvis enim poſſint omnes credere & converti, qui habent auxilium ſufficiens, tamen re ipſa non credunt nec convertuntur, niſi qui ita vocantur, ut Deus vidit aptum fore, ut ſequantur vocantem. Sed de hac re diximus ſupra, & dicemus etiam paulò infrà. Præter hæc loca Scripturarum proferunt etiam varia teſtimonia S. Auguſtini.

Primum teſtimonium ex lib. 1. retract. cap. 15. *Qui autem cogenti cupiditati bona voluntate reſiſtere non poteſt, jam hoc ita peccatum eſt, ut ſit etiam pœna peccati*. Quod ſi aliqui cogenti cupiditati reſiſtere non poſſunt, certè non habent auxilium ſufficiens ad non peccandum. Rurſus ibidem: *Quantum eſt*, inquit, *quod valet voluntas, niſi fortè ſi pia eſt, ut oret auxilium?* Ergo ſi voluntas non ſit pia, non habet auxilium ſufficiens ne ad orandum quidem?

Reſpondeo, non deſunt qui cogenti cupiditati reſiſtere non poſſunt, manente ea cupiditate, tamen non neceſſariò ea cupiditas in ipſis hæret; poſſunt enim cum auxilio Dei illam exuere. Quod auxilium nemini deeſt, quo tempore præceptum obſervandum occurrit: *Juſtè enim inſtat præcepto, qui præcurrit auxilio*, ait S. Leo. At ſi voluntas non eſt pia, non poteſt ne auxilium quidem petere. Ita eſt, tamen poteſt fieri pia, ſi gratiæ prævenienti conſentire voluerit.

Secundum teſtimonium ex lib. de perfectione juſtitiæ,

Digitized by Google

teſt illi ex animo benefacere, durante odio, tamen abſolutè poteſt, quia poteſt odium deponere. Sic intelligitur illud Evangelii: *Quomodo vos poteſtis credere, qui gloriam ab invicem accipitis?* Et illud Prophetæ: *Quomodo vos poteſtis benefacere, cùm didiceritis malè?* Sicut etiam intelligit Auguſt. illud Joan. 12. *Non poterant credere quia dixit Iſaias, excæcavit oculos eorum.* Dicit enim tract. 53. in Joan. illos non potuiſſe credere durante cæcitate mentis, tamen potuiſſe removere cæcitatem. Et in loco contra nos citato, ex libro de perfectione juſtitiæ, poſteaquam dixerat, peccatum eſſe, ſive vitari poſſit, ſive non poſſit, ſubjungit continuò: *Et tamen vitari poteſt, non quando ſuperba voluntas laudatur, ſed quando humilis adjuvatur.*

Tertium teſtimonium ex libro de correptione & gratia cap. 11. *Dederat*, inquit, *adjutorium primo homini, ſine quo non poſſet permanere ſi vellet.* Et infrà: *Si autem hoc adjutorium ei defuiſſet, non utique ſua culpa cecidiſſet; nunc autem quibus deeſt tale adjutorium, jam pœna peccati eſt, quibus autem datur, ſecundùm gratiam datur, non ſecundùm debitum.* Videtur enim hoc loco S. Auguſtinus apertiſſimè dicere, adjutorium neceſſarium ad non peccandum non omnibus dari, nam ſi omnibus daretur, non eſſet in ullo pœna peccati ejus carentia. At Auguſtinus dicit, quibus autem deeſt, jam pœna peccati eſt. Et prætetea diſtinguit Auguſtinus duo genera hominum, unum eorum, quibus hoc adjutorium in pœnam peccati, ideſt, ex juſtitia non datur, alterum eorum, quibus ex miſericordia & gratia datur: non igitur omnibus datur.

Reſpondeo, non loquitur S. Auguſtinus de adjutorio neceſſario ad vitanda ſingula peccata, ſed de adjutorio neceſſario ad vitanda omnia, hoc eſt, ad perſeverandum ſine omni peccato, & per adjutorium intelligit gratiam habitualem, ut oſtendimus in lib. de gratia primi hominis. Dedit igitur Deus primo homini gratiam habitualem, per quam poterat perſeverare in bono, & ſine qua non poterat, quamvis enim poſſet vitare ſingula ſine dono habituali, tamen non poterat omnia, & ſine dubio aliquando cecidiſſet, nunc verò hoc adjutorium gratiæ habitualis, ſine quo non poſſunt vitari omnia peccata, etiam lethalia, quibus deeſt, pœna peccati eſt, quibus autem datur, ſecundùm gratiam datur, non ſecundùm debitum.

Dices, ergo non ſua culpa cadunt nunc homines, quia deeſt auxilium, ſine quo non poſſunt aliquando non cadere. Reſpondeo, ſua culpa cadere, quoniam poſſunt vitare ſingula, atque ita quandocumque peccant id faciunt, quod potuiſſent non facere.

Dices, at etiam primus homo poterat vitare ſingula, & tamen dicebatur non ſua culpa fuiſſe caſurus, ſi auxilium defuiſſet, quo poſſet vitare non ſolùm ſingula, ſed etiam omnia. Reſpondeo, primum hominem non ſua culpa fuiſſe caſurum, quoniam neceſſitas aliquando cadendi fuiſſet ei naturalis, & meritò de auctore naturæ queri potuiſſet, ſi dediſſet ei naturam, quæ non poſſet aliquando non cadere, &

Quartum teſtimonium ex epiſt. 107. ad Vitalem: *Scimus*, inquit, *gratiam Dei non omnibus dari.*

Reſpondeo, loquitur de gratia quæ diſcernit fide-
B les ab infidelibus, & juſtos ab impiis, ſicut etiam loquitur in lib. 1. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 5. ubi vocat gratiam ipſam fidem & charitatem, ſive illam internam perſuaſionem, quæ facit nos re ipſa velle credere & converti.

Quintum teſtimonium ex libro de gratia Chriſti cap. 46. & 47. ubi S. Auguſtinus gratiam Dei neceſſariam eſſe dicit, nón ſolùm ut poſſimus velle & facere; ſed etiam ut velimus & faciamus: at non habent omnes gratiam Dei, qua velint & faciant; igitur non habent omnes gratiam neceſſariam.

Reſpondeo, Pelagiani diſtinguebant poſſe, velle, & facere; & poſſe quidem dicebant nos habere ex dono Dei, quoniam à Deo habemus liberum arbi-
C trium, in quo eſt ipſa poſſibilitas; at velle & facere dicebant eſſe noſtrum, neque in iis egere nos gratia Dei. Vide eundem Auguſtinum hæc referentem in eodem lib. de gratia Chriſti cap. 4.

Contra hunc errorem ſcribit Auguſtinus gratiam Dei non ſolùm dare nobis poſſe, quia videlicet dat arbitrii libertatem, ſed etiam dare velle & facere, quia liberum arbitrium non poteſt ſuis ſolis viribus velle & facere. Itaque aliter accipit eo loco S. Auguſtinus *poſſe*, quàm nos accipiamus. Nos enim per *poſſe*, intelligimus quòd ipſum velle & facere ſit in poteſtate voluntatis à Deo præparatæ & adjutæ. Ille verò per *poſſe*, intelligit ex mente Pelagianorum ſolas vires liberi arbitrii.

D Sextum teſtimonium ex eadem epiſt. 107. ubi ſanctus Auguſtinus probat fidem eſſe donum Dei ex orationibus, quas pro infidelibus fundit Eccleſia, quæ, ut ipſe dicit, ſupervacaneæ eſſent, ſi poſſent infideles ſine Dei auxilio velle credere: At idem abſurdum ſequi videtur, ſi dicamus auxilium ſufficiens omnibus dari. Quorſum enim oramus pro infidelibus, ſi jam habent omnes auxilium, quo poſſint credere ſi velint?

Reſpondeo, ſanctus Auguſtinus efficaciſſimè Pelagianos & Pelagianorum reliquias ex orationibus Eccleſiæ refellit. Illi enim docebant Deum non prævenire homines gratia ſua, ſed expectare ut ipſi veniant & petant gratiam Dei, quod ſi ita eſset,
E fruſtra Eccleſia peteret, ut Deus nolentes credere converteret ad fidem, & ex nolentibus volentes faceret.

At contra nos argumentum illud ex orationibus Eccleſiæ nihil omnino concludit. Fatemur enim gratiam Dei ſæpè efficere ut infideles etiam obſtinati convertantur & credant, & quamvis piè credamus, Deum omnium corda pro tempore & loco pulſare: tamen rectiſſimè petimus à Deo, ut ſæpè ac ſæpius pulſet, & non ſolùm pulſet, ſed etiam per efficacem gratiam aperiat corda pertinacium & obduratorum, præſertim cùm ſciamus Deum velle multa beneficia in homines conferre, ſed ſimul velle pro iiſdem orari & ſupplicari, & non niſi per orationes Sanctorum ea velle concedere.

Septimum teſtimonium ex lib. 4. contra Julian. c. 8. ubi

Digitized by Google

& ſi decedebant abſque Baptiſmo, habituros ſuam quandam vitam æternam extra regnum cœlorum, & ideò ſolùm de adultis dicebat, Deum velle omnes ſalvare, ſi & ipſi velint. Hunc errorem accommodatè refellit Auguſt. illo argumento, quòd Julianus faciat Deum benevolentiorem ſceleratiſſimis, quàm innocentiſſimis & puriſſimis ab omni labe peccati.

At ex noſtra ſententia non ſequitur hoc abſurdum. Primò, quia nos parvulos non baptizatos non cenſemus eſſe innocentes, ſed peccatores.

Secundò, quia non dicimus Deum non velle ſalvare ullum abſoluta voluntate, immò, ut paulò poſt explicabimus, credimus Deum abſoluta voluntate velle ſalvare multos, tum parvulos, tum adultos, & abſoluta voluntate alios non velle ſalvare, tum parvulos, tum adultos.

Tertiò, non dicimus Deum antecedente voluntate ſalvare velle ſolùm adultos, ſed etiam ad parvulos hanc voluntatem extendimus, quamvis ut ſuprà ex doctrina S. Proſperi docuimus, aliter Deus parvulis, aliter adultis ſufficientia remedia provideat. Nam parvulis in parentibus ſuis præbet auxilium, adultos autem per ſe ipſe vocat, excitat, illuminat.

Illud tamen eſt verum, neque à S. Auguſtino negatur, Deum interdum eſſe benevolentiorem aliquibus adultis, & ſceleratiſſimis, quàm multis parvulis minus malis; quis enim inficiari audebit, benevolentiorem fuiſſe Deum Paulo, Matthæo, Magdalenæ, latroni in cruce ſecum pendenti, quàm plurimis parvulis ſine baptiſmo morientibus, cùm tamen eos adultos longè deteriores fuiſſe iſtis parvulis non liceat dubitare.

At ſi Deus vult antecedente voluntate omnes ſalvos fieri, non ſolùm adultos, ſed etiam parvulos, cur S. Auguſtinus loco citato contendit per illam vocem (*omnes*) intelligi multos, ideſt, omnes, qui ſalvantur, non omnes abſolutè?

Reſpondeo, quia voluit hunc locum exponere de voluntate abſoluta, ſecundùm quam Julianus exiſtimabat Deum neminem velle ſalvare; alioqui autem ipſe etiam Auguſtinus in lib. de ſpiritu & litera c. 33. ut ſupra oſtendimus hunc eundem locum de antecedente voluntate expoſuit.

CAPUT IX.

Proponitur octava propoſitio, & explicatur definitio prædeſtinationis.

OCtava propoſitio: *Quamvis gratia ſufficiens omnibus detur, tamen prædeſtinationis divinæ nulla ratio ex parte noſtri aſſignari poteſt*. Hæc propoſitio neceſſariò addenda fuit, quoniam non deſunt qui exiſtiment, non poſſe defendi prædeſtinationem merè

(inquit Auguſtinus in lib. 1. ad Simplician. quæſt. 2.) *non miſeretur, quibus gratiam non eſſe præbendam, æquitate occultiſſima, & ab humanis ſenſibus remotiſſima judicat, quam non aperit ſed admiratur Apoſtolus, dicens; ô altitudo divitiarum.* Et in epiſt. 105. ad Sixtum: *Cur*, inquit, *illum potiùs quàm illum liberet aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt judiciorum ejus tam magnum profundum; tamen caveat præcipitium.*

Idem tamen Auguſtinus in Enchirid. cap. 95. affirmat, in æterna beatitudine manifeſtum nobis futurum cur ille potiùs, quàm iſte fuerit aſſumptus, cùm una cauſa eſſet ambobus; & cur apud quoſdam non factæ ſint virtutes, quæ ſi factæ fuiſſent, egiſſent illi
C homines pœnitentiam; & factæ ſint apud eos, qui non fuerant credituri.

Operæ pretium autem erit, antequam ad probandam propoſitionem noſtram accedamus, breviter explicare, quid ſit prædeſtinatio, ut ſi qui fortè Scholaſticæ Theologiæ non aſſueti in has noſtras diſputationes inciderint, intelligant quid ſit de quo quæritur.

Igitur S. Auguſtinus libro de bono perſeverantiæ cap. 14. prædeſtinationem ita definit: *Eſt præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur.* Sed poſſet paulò plenius ex doctrina ejuſdem Auguſtini ita prædeſtinatio definiri. *Prædeſtinatio eſt providentia Dei, qua certi homines ex*
D *maſſa perditionis miſericorditer ſelecti, per infallibilia media in vitam diriguntur æternam.*

Dicitur *providentia*, quoniam prædeſtinatio ſpecies eſt providentiæ, & rectiſſimè ponitur genus initio bonæ definitionis. Dicitur *Dei*, quoniam prædeſtinare ad vitam æternam non poteſt eſſe actio niſi Dei, qui ſolus vitam æternam communicare poteſt: *Gratiam enim & gloriam dabit Dominus*, Pſalm. 83. Dicitur, *Certi homines*, quoniam providentia ad res omnes, prædeſtinatio de qua nunc agimus ad ſolos homines pertinet; nam etiamſi Angeli quoque dicuntur à S. Auguſtino prædeſtinati: tamen alia ratio eſt prædeſtinationis Angelorum, alia hominum. Addimus autem *certi*, quoniam non omnes prædeſti-
E nantur ad vitam, ſed ſolùm aliqui, & ii non confuſè, ſed diſtinctè, tales ac tales, Petrus, Andreas, Jacobus &c. Dicitur, *ex maſſa perditionis* quoniam prædeſtinatio ex ſententia S. Auguſtini & Scripturarum divinarum, non præceſſit, ſed ſecuta eſt prævisionem peccati originalis, ob quod univerſum genus humanum factum eſt quaſi quædam maſſa damnata. Unde eſt illud Apoſtoli ad Rom. 9. *An non habet poteſtatem figulus ex eadem maſſa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?*

Quod autem S. Auguſtinus ſcribit lib. 1. retractat. cap. 13. ſi Adam non peccaſſet, non fuiſſe naſcituros homines, niſi uſque ad certum numerum prædeſtinatorum: ſignificat quidem futuram fuiſſe prædeſtinationem, etiamſi Adam non peccaſſet, ſi nimirum prævidiſſet Deus hominem non peccaturum, tamen

Digitized by Google

propriè ratio prædeſtinationis conſiſtit, ut ſit directio & quaſi tranſmiſſio rei prædeſtinatæ per certa media ad ſuum finem.

Ex hac noſtra definitione ſic explicata, perſpicua erit definitio Auguſtiniana. Significat enim Auguſt. nihil eſſe aliud prædeſtinare, niſi præſcire quibus mediis infallibiliter certi homines ſalvari poſſint, & velle efficaciter ea media præparare.

Ex quo rurſus intelligi poterit, prædeſtinationem partim ad intellectum pertinere, partim ad voluntatem. Nam præſcire, diſponere, dirigere, opera ſunt intelligentiæ; ſeligere, velle, miſereri, voluntatis. Quod etiam in divinis literis obſervare licet. Nam ad intelligentiam pertinet illud Apoſtoli ad Rom. 9. *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit*. Et illud 2. Timot. 2. *Firmum fundamentum Dei ſtat, novit Dominus qui ſunt ejus*. Ad voluntatem verò illud Rom. 9. *Ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret*. Et illud Luc. 12. *Complacuit patri veſtro dare vobis regnum*.

Diſputant quidem Theologi, utrum prædeſtinatio magis ad intelligentiam, quàm ad voluntatem pertineat. Sed nobis placet ſententia S. Thomæ & Cajetani Cardinalis in 1. part. quæſt. 23. art. 1. qui docent, prædeſtinationem eſſe potiùs intelligentiæ, quàm voluntatis, quoniam eadem eſt etiam S. Auguſtini ſententia in lib. de bono perſeverantiæ cap. 17. ubi ſic loquitur: *In ſua, quæ falli mutarique non poteſt, præſcientia, opera ſua futura diſponere, id omnino neque aliud quicquam eſt, niſi prædeſtinare*. Eadem eſt ſententia auctoris Hypognoſtici lib. 6. qui prædeſtinare nihil aliud eſſe dicit, niſi providere & præordinare. Idem ſignificant ipſa nomina, tum græca, tum latina, nam προορίζειν, qua voce utitur Apoſtolus frequentiſſimè, quid eſt niſi prædefinire, ac prædecernere? ſicut etiam vox latina, *prædeſtinare*, idem ſignificare videtur, quod præmittere, ſive præordinare.

Itaque ſecundùm modum noſtrum intelligendi, iſte fuiſſe videtur ordo prædeſtinationis in mente divina. Primùm, prævidit Deus, ſi hominem conderet, eum lapſurum cum omni poſteritate, & ſimul vidit, poſſe ſe variis modis liberare vel omnes, vel aliquos pro arbitratu ſuo. Deinde voluit hominem condere, ac, ut laberetur permittere, & quoſdam ex numero lapſorum miſericorditer liberare, aliis in maſſa perditionis juſtè relictis. Tertiò, excogitavit remedia, ſalvandis electis idonea, in quibus primum locum habuit incarnatio, & paſſio Salvatoris. Quartò approbavit ea remedia, & tunc elegit Chriſtum, & nos in ipſo ante mundi conſtitutionem. Quintò diſpoſuit, ordinavit, & quodammodo imperavit ut ita fieret.

Ex quibus actibus primus fuit intelligentiæ, ſecundus voluntatis, tertius intelligentiæ, quartus voluntatis, quintus intelligentiæ. Itaque primus, medius & ultimus ad intelligentiam pertinent, & in ultimo potiſſimùm prædeſtinationis ratio, eſſentiaque conſiſtit.

Scriptura igitur docet, quoſdam electos eſſe ex omni genere humano, eoſque electos eſſe ad regnum cœlorum, & electos efficaciter, ut infallibi-
B liter ad regnum perveniant, denique electos omnino gratis, & ante omnem operum prævifionem. Eſſe aliquos electos docent hæ Scripturæ: *Multi ſunt vocati, pauci verò electi*, Matth. 20. & 22. *Congregabunt electos ejus à quatuor ventis*, Matth. 24. *Quis accuſabit adverſus electos Dei?* ad Roman. 8. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem*, ad Epheſ. 1.

Eſſe electos ad regnum, docet Dominus Luc. 12. *Nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum*. Item Apoſtolus ad Rom. 10. *Reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt*.

Eſſe infallibiliter ſalvandos, docet idem Dominus Matth. 24. *Propter electos breviabuntur dies illi*. Et:
C *Dabunt ſigna & prodigia, ut in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi*. Et Joan. 6. *Hæc eſt voluntas Patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam, ſed reſuſcitem in noviſſimo die*, hoc eſt, ut nullum perdam, ſed omnes reſuſcitem. Et Joan. 10. *Nemo rapiet eas de manu mea*. Et iterum: *Nemo poteſt rapere de manu Patris mei: Ego & Pater unum ſumus*. Et Apoſtolus ad Roman. 11. *Sine pœnitentia*, inquit, *ſunt dona & vocatio Dei*. Et ad Roman. 9. *Quos prædeſtinavit, hos vocavit*, nimirum ſecundùm propoſitum; *& quos vocavit*, videlicet ſecundùm propoſitum, *hos juſtificavit, & quos juſtificavit*, item ſecundùm propoſitum, *hos magnificavit*.

Eſſe electos ex mera Dei gratia, & miſericordia,
D docet in primis Dominus Luc. 12. *Complacuit Patri veſtro dare vobis regnum*. Certè vox illa: *Complacuit*, indicat puram Dei benignitatem, ſed manifeſtius Joan. 15. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, & poſui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat*; non igitur elegit Deus homines, quia videt ſe eligendum ab eis, ipſoſque boni operis fructum allaturos, & in bono opere perſeveraturos, ſed eligit ut faciat bene operantes, & in bono perſeverantes.

Et adhuc manifeſtius Apoſtolus Paulus ad Rom. 11. *Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genu ante Baal, ſic ergo in hoc tempore reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt*; non dicit, relicti
E ſunt, aut remanſerunt, ſed, *ego reliqui mihi*; & ideò reliquias dicit ſalvari ſecundùm electionem gratiæ, ideſt, non debitam, ſed gratuitam.

Et clarius ad Epheſ. 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati*. Et: *Qui prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ in laudem gloriæ gratiæ ſuæ*, non ait, elegit nos, quia ſanctos vidit futuros, ſed *ut eſſemus ſancti*, neque ait, elegit nos propter bonum uſum liberi arbitrii, aut gratiæ, ſed *ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ*, & hoc *in laudem gloriæ gratiæ ſuæ*, ut laudaretur & glorificaretur gratia ipſius.

Addit etiam in eodem cap. *In quo nos ſorte vocati ſumus prædeſtinati ſecundùm propoſitum ejus*, ubi oſtendit, vocationem electorum reſpectu ipſorum hominum

Digitized by Google

Dei, qui nos liberavit & vocavit vocatione ſua ſancta, non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm propoſitum ſuum, & gratiam, quæ data eſt nobis in Chriſto ante tempora ſæcularia.

Sed explicemus paulò fuſiùs illum locum primarium ex cap. 9. ad Roman. quoniam illum præcipuè Ambroſius Catharinus, & alii quidam recentiores non rectè exponunt. Propoſitum erat Apoſtolo demonſtrare, adoptionem filiorum Dei non pendere ex carnali generatione Abrahami, ut Judæi exiſtimabant, neque ex operibus noſtris, aut parentum noſtrorum: ſed ex mero Dei beneplacito. Itaque ut hoc demonſtraret, attulit figuram Jacob & Eſau, quorum priorem Deus dilexit, poſteriorem odio habuit, cùm eſſent inter ſe omnino pares, nam pares fuiſſe, demonſtrat, quia orti ex iiſdem parentibus & eodem concubitu generati, & eodem partu editi, ne fortè diceretur, uni profuiſſe merita parentum, alteri non profuiſſe. Et non ſolùm pares fuiſſe dicit, quantum ad parentes, ſed etiam quantum ad ſe, quoniam nihil boni aut mali egerant, neque agere potuerant, quando dictum eſt de eis, Jacob dilexi, Eſau odio habui. Cùm igitur inter ſe pares eſſent, tantam illam diſcretionem, non ex operibus eorum, aut parentum profectam eſſe concludit Apoſtolus, ſed ex voluntate Dei, ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret, ideſt, ut decretum Dei perficeretur, quo unum elegerat, alterum reprobaverat.

Quoniam autem videri poſſet hoc, aliquo modo, injuſtum; objicit ſibi ipſe beatus Paulus: *Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum?* & reſpondet, *abſit; Moſi enim dicit, miſerebor cujus miſereor, & miſericordiam præſtabo, cui miſerebor*. Et, *ò homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? an non habet poteſtatem figulus luti facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam?* At ſi ex operibus prævisis Deus unum diligeret, alterum odio haberet, promptum fuiſſet beato Paulo hoc dicere, & omnem ſuſpicionem injuſtitiæ Dei, uno verbo, de medio tollere. Cùm autem hoc non fecerit, ſed omnia revocaverit ad voluntatem Dei, qui miſeretur, cujus voluerit, & cujus non voluerit, non miſeretur: certum eſſe debet ex Apoſtoli ſententia, prædeſtinationem & electionem, ſive diſcretionem, ex maſſa perditionis non pendere ex ulla præviſione operum noſtrorum, ſed ex mero beneplacito Dei.

Ad hoc teſtimonium Apoſtoli reſponderi poſſet, illud: *Major ſerviet minori*. Et: *Jacob dilexi, Eſau odio habui*, non intelligi de perſonis illis ſingularibus, Jacob & Eſau, ſed de duobus populis, Iſraelitico & Idumæo. Et, quod dicitur de odio & amore, non intelligi de electione & reprobatione æterna, ſed de bonis maliſque temporalibus hujus vitæ. Nam Geneſ. 25. cùm Rebecca conſuleret Deum, cur parvuli, quos gerebat in utero, inter ſe colliderentur. Reſponſum eſt ei: *Duæ gentes ſunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, populuſque popu-*

los, ad quos Paulus ſcribebat, fuiſſe prædeſtinatos. Nam in genere loquitur de prædeſtinatione & electione omnium qui ad Eccleſiam vocati fuerant. Solùm igitur ex locis allegatis colligi poſſe videtur, Deum ex mera ſua miſericordia prædeſtinaſſe gentiles ad fidem Chriſti recipiendam, & per hoc etiam ad ſalutem.

Reſpondeo, non diſputare nos hoc loco de teſtimonio Gen. aut Malach. ſed ſolùm de teſtimonio Apoſtoli ad Roman. 9. Apoſtolus enim apertiſſimè loquitur de adoptione filiorum Dei, & de myſteriis regni cœlorum; & per Eſau intelligit reprobos; per Jacob electos; per terram promiſſionis vitam æternam cum Deo; per ſolitudines draconum mortem æternam cum diabolo, & quamvis ex myſtico ſenſu non ſoleat fieri ſolidum argumentum ad probanda dogmata fidei: tamen cùm myſticus ſenſus in ipſa Scriptura exponitur, ſolidiſſimum argumentum conficitur, illa enim expoſitio myſtici ſenſus Scripturæ veteris teſtamenti non eſt myſtica, ſed literalis ſententia Scripturæ novi teſtamenti.

At non loquitur Apoſtolus de electione & reprobatione ſingulorum hominum, ſed gentilitatis & Judaiſmi. Non ita eſt, immò loquitur de electione & reprobatione ſingulorum, tum ex gentilitate, tum ex Judaiſmo: ſed quoniam Judæi exiſtimabant, ſe ſolos ad Deum pertinere, gentiles autem omnino eſſe excluſos: ideò ſæpè beatus Paulus concionatur de vocatione gentium & induratione Judæorum, & concludit filios Abrahæ non debere exiſtimari eos, qui naſcuntur ex carne Abrahæ, ſed qui ſectantur fidem Abrahæ, ſive gentiles ſint, ſive Judæi; nam in hoc ipſo cap. 9. dicit Apoſtolus, *Ut oſtenderet divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam, quos & vocavit, non ſolùm ex Judæis, ſed etiam ex gentibus*. Et cap. 11. *Numquid Deus repulit populum ſuum? abſit, nam & ego Iſraelita ſum, ex ſemine Abrahæ, de tribu Beniamin; non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit.*

Quòd autem loquatur Apoſtolus de electione & reprobatione ſingulorum in particulari, perſpicuum eſt ex illa ſimilitudine figuli, maſſæ & vaſorum in honorem & in contumeliam. Neque enim vaſa in honorem dici poſſunt ſoli gentiles, cùm multi ex Hebræis ſalvi ſint; neque ſoli Hebræi, cùm plurimi ex gentilibus ſalventur; neque etiam contra, vaſa in contumeliam dici poſſunt ſoli Hebræi, vel ſoli gentiles, eadem ratione. Vaſa igitur in honorem ſunt omnes electi, vaſa in contumeliam omnes reprobi, ſive Judæi, ſive gentiles.

Idem etiam patet ex induratione Pharaonis, qui particularis homo erat, & cujus exemplum hoc eodem loco proponit Apoſtolus. Rurſus idem probatur ex eo, quòd omnes electi certò ſalvantur, ut ſuprà oſtendimus ex Scripturis. At non certò ſalvantur omnes gentiles ad Eccleſiam vocati, & per Baptiſmum in eam admiſſi; ſed ſolùm aliqui,

bene ſperaret de omnibus quos videbat ad fidem vocatos; non quod affirmare vellet omnes illos verè ac propriè eſſe electos.

CAPUT XI.

Idem probatur ex traditione Eccleſiæ.

SEcundo loco probari poteſt veritas prædeſtinationis gratuitæ, ex traditione Eccleſiaſtica; nam quamvis ante exortam hæreſim Pelagianam, veteres Patres quæſtionem iſtam non adeo accuratè tractaverint, ſed tantùm occaſione oblata breviter ſententiam ſuam aperuerint, ut S. Auguſtinus docet lib. de bono perſeverant. cap. 20. qui tamen cap. 10. Cyprianum, Ambroſium, & Nazianzenum pro hac ſententia citat, tamen poſt illam hæreſim exortam omnes omnino, qui ſanctitatis nomine in Eccleſia claruerunt, hanc ipſam ſententiam apertiſſimè docuerunt, ut perſpicuum eſt ex ſancto Auguſtino in libro de prædeſtinatione ſanctorum, & de bono perſeverantiæ, in libro de correptione & gratia, in epiſt. 105. ad Sixtum, & alibi paſſim. Ex S. Proſpero in ſecundo libro de vocatione gentium cap. 1. & ult. in libro contra collatorem extremo, & in reſponſione ad capitula Gallorum. Ex ſancto Fulgentio in libro de incarnatione & gratia Chriſti Extremo. S. Gregorio lib. 1. Dialogorum cap. 8. S. Anſelmo, Beda, Primaſio, Sedulio, & aliis in cap. 9. ad Rom. S. Bernardo in ſerm. 23. & 78. in Cantica, ſancto Thoma in 1. part. quæſt. 23. & S. Bonaventura in 1. Sent. diſtinct. 41. quæſt. 2. quo loco ſcribit quidem ſanctus Bonaventura, Deum prædeſtinare homines ob certas cauſas, ſoli ſibi notas, & non ob ſolam voluntatem ſuam; ſed eas cauſas non dicit eſſe ex parte operum præviſorum; intelligit autem voluntatem Dei non eſſe irrationalem, ſed cum ſapientia & conſilio conjunctam, ut etiam loquitur Auguſtinus in Enchiridio cap. 95.

Neque ſolùm ſancti iſti Patres hoc affirmant, ſed antiquiores & doctiores ex ipſis, quos cæteri poſtea ſecuti ſunt, ad fidem Catholicam hanc ſententiam pertinere tradunt, & contrariam ad Pelagianos rejiciunt. Notabo aliqua loca, ut ſi qui fortè contrà ſentiunt, intelligant ex judicio ſanctiſſimorum Patrum, in quàm manifeſto errore verſentur.

Sanctus Auguſtinus in libro de bono perſeverantiæ cap. 18. *Hoc* inquit, *ſcio, neminem contra iſtam prædeſtinationem, quam ſecundùm Scripturam ſanctam defendimus, niſi errando diſputare potuiſſe*. Et cap. 23. *Prædeſtinationis*, inquit, *hujus fidem, quæ contra novos hæreticos nova ſollicitudine nunc defenditur, nunquam Eccleſia Chriſti non habuit*.

S. Proſper in reſponſione prima ad objectiones Gallorum: *Prædeſtinationem*, inquit, *Dei nullus Catholicus negat*. Et in epiſt. ad Ruffin. de libero arbitrio: *Prædeſtinationem*, inquit, *tam impium eſt negare, quàm ipſi gratiæ contraire*. Neque reſponderi poteſt, eum loqui de prædeſtinatione in genere, non de prædeſtinatione merè gratuita; loquitur enim de gratia Chriſti cap. ult. in ipſo epilogo: *Cujus*, inquit, *prædeſtinationis veritatem, quæ nos ante mundi conſtitutionem prædeſtinatos in Chriſto teſtatur Apoſtolus, ſi quis detrectat cordis credulitate recipere, vel oris confeſſione proferre, ſi ante ultimum diem vitæ præſentis, impietatis ſuæ contumaciam, quâ Deo vivo & vero rebellis obſiſtit, non abjecerit, manifeſtum eſt, eum non pertinere ad eorum numerum, quos Deus in Chriſto ante mundi conſtitutionem gratis elegit & prædeſtinavit ad regnum*.

His accedit publica Eccleſiæ approbatio. Conſtat enim delatam fuiſſe ad Apoſtolicam ſedem, Celeſtino Pontifice, à Proſpero & Hilario querimoniam, quod in Gallia presbyteri quidam doctrinam S. Auguſtini de prædeſtinatione reprehenderent. Quid autem Celeſtinus reſcripſerit, perſpicuum eſt ex epiſtola ejus ad Gallos, in qua inter cætera, poſteaquam magnis laudibus ſanctum Auguſtinum extulit, ita ſubjunxit: *Unde reſiſtatur talibus, quos malè creſcere videmus; nefas eſt hæc pati religioſas animas, quarum afflictione, quia membra noſtra ſunt, nos quoque convenit macerari*.

Et quoniam Galli reſpondebant, fuiſſe quidem à Pontifice commendatam S. Auguſtini doctrinam, ſed non approbatos in ſpecie libros illos duos de prædeſtinatione Sanctorum, & de bono perſeverantiæ; Contrà, S. Proſper in lib. contra collatorem, extremo, demonſtrat, Pontificem non potuiſſe hos libros non approbare, cùm Auguſtini doctrinam probaverit, & hi libri à cæteris non diſſentiant; nam ſententia de prædeſtinatione gratuita, quæ in his libris accuratè defenditur, diſertis verbis habetur etiam in Enchir. in epiſt. 105. ad Sixtum, & 106. ad Paulinum.

Deinde Celeſtinus in ea epiſt. cap. 2. ita laudat Auguſtinum, ut dicat, eum ſemper habitum à Romana Eccleſia pro Magiſtro optimo, & numquam eum fuiſſe ſaltem rumore ſiniſtræ ſuſpicionis aſperſum. At quomodo iſta dicere potuiſſet Celeſtinus, ſi Auguſtinus falsò ſcripſiſſet, fidem prædeſtinationis in Eccleſia Catholica ſemper fuiſſe; & contra eam neminem niſi errando diſputare potuiſſe? Nam ſi Auguſtini de prædeſtinatione ſententia falſa eſſet, non poſſet idem Auguſtinus ab ingenti temeritate defendi, quippe qui non ſolùm tam acriter pro falſitate certaſſet, ſed etiam eam pro fide Catholica venditare auſus eſſet. Quomodo igitur Celeſtinus eos, qui pro hac ipſa re Auguſtinum temeritatis & erroris damnabant, ita reprehendit, ut dicat, nefas eſſe talia audire, & Auguſtinum pro Magiſtro optimo ſemper habitum, nec unquam fuiſſe ſaltem rumore ſiniſtræ ſuſpicionis aſperſum; niſi hanc ipſam de prædeſtinatione doctrinam, ſecundùm Auguſtini ſententiam, veram eſſe credidiſſet?

Poſt illa Celeſtini tempora, cùm nondum factio illa Gallorum conquieſceret, S. Leo Pontifex miſit ad Concilium Arauſicanum certa capitula de gratia & libero arbitrio, ex libris S. Auguſtini verbatim decerpta, quæ voluit ab Epiſcopis illis recipi & ſubſcribi, ut etiam factum eſt. Porrò in illis capitulis continentur omnia fundamenta ſententiæ de prædeſtinatio-

natio-

Digitized by Google

Doctorum opinio, ſed fides Eccleſiæ Catholicæ dici debeat: id quod in ſequenti capite adhuc apertius, Deo juvante, monſtrabitur.

CAPUT XII.

Idem probatur rationibus ex Scriptura, & traditione depromptis.

PRopoſuimus ultimo loco rationes, non ex ſola ſpeculatione noſtra, ſed ex ipſis ſacrarum literarum, & traditionis Eccleſiaſticæ fontibus derivatas.

Prima ratio, ſine fide nemo ſalvari poteſt: *Qui enim non crediderit, condemnabitur*, Marc. ult. Fides autem donum Dei eſt, quod non omnibus datur, ſed iis tantùm quibus eam Deus donare voluerit: *Vobis enim* (inquit Apoſtolus ad Philip. 1.) *donatum eſt pro Chriſto, non ſolùm ut in illum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini*. Igitur ſoli illi ſalvantur, quos Deus gratis ſalvari decreverit. Præſcivit verò Deus ante mundi conſtitutionem, quibus ſalutem gratis daturus eſſet, & hoc ipſum ab ipſa æternitate decrevit, & præordinavit, cùm Dei ſcientia & propoſitum æterna & immutabilia ſint. Igitur vera eſt ſententia S. Auguſtini de gratuita præſcientia & prædeſtinatione divina.

Ad hanc rationem Duobus modis reſponderi ſolet, ſic tamen ut modus uterque & Scripturis repugnet, & à Pelagiana hæreſi non recedat. Primùm igitur aliqui reſpondent, fidem eſſe donum Dei, ſed hoc donum iis omnibus dari, quos Deus prævidit per bonum uſum liberi arbitrii diſpoſitos fore ad illud donum recipiendum, hoc eſt, qui fecerint ante, quod in ſe eſt, ex viribus naturæ.

Hæc reſponſio manifeſtè incidit in illam damnatam ſententiam Pelagianorum, gratiam ſecundùm merita noſtra dari, ut copioſè tractabimus in 6. lib. cap. 4. 5. & 6. meritum enim appellant Patres in hac quæſtione quodlibet opus bonum, ratione cujus gratia, vel auxilium homini datur, ut patet ex Auguſt. in lib. 2. ad Bonifacium cap. 8. & ex Proſpero lib. contra Collatorem, cap. 6. & præter alia argumenta, refellitur iſta ſolutio ex orationibus Eccleſiæ, quæ funduntur pro infidelibus, & perſecutoribus. Si enim Deus ordinariè fidem donaret iis, quos ex bono uſu liberi arbitrii diſpoſitos eſſe videret, fruſtrà oraretur pro infidelibus, maximè obſtinatis & perſecutoribus. Præterea ſi res ita ſe haberet, initium ſalutis eſſet ex nobis, & petenti Apoſtolo: *Quis te diſcernit? Quid habes quod non accepiſti?* 1. ad Corinth. 4. reſponderi poſſet: diſcernit me bonus uſus liberi arbitrii, & hoc habeo quod non accepi, & hoc modo gratia non omnino eſſet indebita, ac per hoc non omnino eſſet gratia.

Dicunt ergo Alii, fidem eſſe donum Dei, ſed non omnibus dari, quia non omnes eam volunt accipere (Deum enim omnes vocare, & auxilium ſufficiens

B ait: *Omnis qui audivit à Patre meo, & didicit, venit ad me*. Et ibid. *Omne quod dat mihi Pater, venit ad me*. Et Joan. 10. *Vos non creditis, quia non eſtis ex ovibus meis*. Ubi videmus cauſam reddi, cur Judæi iſti non crederent, non quia non haberent auxilium, quo poſſent credere; quorſum enim Dominus illis prædicaret, ſigna coram eis faceret, hortaretur eos ad fidem, reprehenderet, & inexcuſabiles diceret, ſi non dediſſet eis auxilium, quo poſſent credere? Sed quia, non haberent gratiam illam, quæ ita ſuadet ut perſuadeat, & ideò non habuiſſe gratiam illam, quia non erant de electis ovibus, neque dederat eos Pater filio, & ideò ibidem addidit: *Nemo poteſt ad me venire*, ideſt, ſine dubio nullus veniet,
C niſi pater traxerit eum. Nam (ut diximus) venire poterant abſolutè, ſed dicuntur non poſſe, quia certum erat & infallibile, non venturos. Quare ibid. Dominus citans Iſaiam ait: *Eſt ſcriptum in Prophetis; Et erunt omnes docibiles Dei*. Quorum verborum ille eſt ſenſus, omnes qui credunt, docentur à Deo, proinde nemo credit, niſi à Deo doctus, ideſt, tractus & perſuaſus à Patre.

Deinde Matth. 11. idem Dominus ait: *Confiteor tibi Pater, Domine cœli ac terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus & revelaſti ea parvulis. Ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te*. Et: *Nemo novit filium, niſi Pater, neque Patrem quis novit, niſi filius, & cui voluerit filius revelare*. Hic verò non agi-
D tur de revelatione per externam prædicationem, nam eo modo revelaverat Deus multis aliis myſteria fidei, non ſolis iis, qui tunc crediderant, palam enim Chriſtus prædicabat in templo, & in ſynagogis: ſed loquitur de interna illa revelatione, quæ perſuadet fidem, quæ non datur omnibus, ſed quibus placitum eſt ante Deum. De qua etiam dicitur Matth. 16. *Beatus es Simon Bar Jona, quia non revelavit tibi caro & ſanguis, ſed Pater meus qui in cœlis eſt*.

Præterea cùm B. Paulus multis prædicaret, Act. 16. certè omnes poterant credere, alioqui non peccaſſent, non credendo: tamen ſola credidit Lidia purpuraria, cujus rei cauſam reddens S. Lucas ait: *Aperuit Dominus ejus cor intendere his, quæ dicebantur à*
E *Paulo*. Cur autem aperuit Dominus cor ejus, & non aliorum, niſi quia ex eo numero ſola ipſa præordinata erat ad vitam æternam, ut idem Lucas dicit de aliis, qui crediderunt, act. 13.

Item, cùm idem Paulus tam ſæpè repetit, fidem eſſe donum Dei, & non omnium eſſe fidem, ut ad Epheſ. 2. Philip. 1. 2. ad Theſſ. 3. & alibi, non negat, omnes poſſe credere, ſi velint cooperari gratiæ prævenienti & ſufficienti, neque dicit donum Dei eſſe fidem, quia Deus præbeat auxilium ſufficiens ad credendum, id enim eſt donum commune omnibus, ac præſertim ſecundùm adverſarios. Nihil igitur ſignificat aliud, niſi donum Dei eſſe ipſum velle credere, & re ipſa credere, quod non habent niſi qui credunt; quoniam eis ſolis Deus dignatur ita ſuadere, ut perſuadeat.

Deni-

autem Apoſtolus amputare omnem inflationis occaſionem, & ut fideles intelligant, hoc ipſum quod fideles ſunt, donum eſſe Dei ſibi gratis datum, aliis autem minimè datum.

Altera ratio ducitur à dono perſeverantiæ, hoc modo. Sine perſeverantia nemo ſalvari poteſt; *Qui enim perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit.* Matth. 10. & Apoc. 3. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam:* At perſeverantia donum eſt Dei, quod non datur ex meritis, ſed ex gratia, & quamvis omnes juſti perſeverare poſſint, ſi velint; tamen ſoli illi perſeverant, qui habent hoc donum perſeverandi, uſque in finem, ac per hoc ſalus & prædeſtinatio ad ſalutem ex voluntate Dei ſimpliciter pendet.

Probatur aſſumptio hujus argumenti. Primùm enim Dominus Joan. 13. cùm dixiſſet: *Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea*, ſubjungit, *non de omnibus vobis dico; ego ſcio quos elegerim.* Ubi ſatis indicavit, non omnibus dari, ut perſeveranter faciant, ſed ſolùm electis, & cap. 15. loquens iſtis, quos elegerat: *Ego poſui vos*, inquit, *ut eatis & fructum afferatis, & fructus veſter maneat.* Quod eſt idem ac ſi dixiſſet, ego dabo vobis bene operari, & perſeverare in bono opere, uſque in finem. Et Apoſtolus ad Roman. 9. *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.* Ubi ponit homines velle & currere, ideſt, credere & operari, ac per hoc habuiſſe gratiam credendi & operandi, & tamen quia videbat, non perventuros ad bravium, niſi eos, qui ex peculiari miſericordia haberent perſeverantiam; ideò dixit: *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.*

Et certè, ſi ſolùm ex Dei miſericordia diceretur pendere perſeverantia, quia ſine Dei auxilio, non poſſet homo perſeverare, non autem quia faceret hominem ipſa miſericordia infallibiliter perſeverare, alioqui non perſeveraturum, ficut dicitur: *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei:* ita contrà dici poſſet, non miſerentis Dei, ſed volentis & currentis eſt hominis. Nam ſine voluntate & actione hominis non perficit miſericordia Dei, quod intendit. Quòd ſi nemo audebit ita invertere verba divina, ne Spiritui ſancto apertiſſimè contradicat, planè ſequitur id, quod diximus, ut ideò dicatur miſerentis eſſe Dei, non volentis & currentis hominis, quoniam illi ſoli ex volentibus, & currentibus perveniunt, quos Dei miſericordia perſeveranter volentes & currentes facit.

Item Philippen. 2. *Cum metu*, inquit, *& tremore ſalutem veſtram operamini. Deus enim eſt, qui operatur in vobis velle & perficere, pro bona voluntate.* Quæ eſt iſta conſecutio, *cum metu operamini, quia Deus eſt, qui operatur?* nimirum Apoſtolus monet, ut quamvis bene operemur, non tamen nobis certò perſeverantiam promittamus, ſed cum metu & tremore Deo ſubjecti ſimus, à cujus manu pendet perſeverantia noſtra. Ipſe eſt enim qui in iis, qui perſeverant, operatur velle & perficere pro bona voluntate.

Denique ut alia multa teſtimonia divina prætercam. S. Joannes in epiſt. 1. cap. 2. *Ex nobis* inquit, *prodierunt, ſed non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum.* Quem locum ita edifferit S. Auguſtinus in lib. de bono perſeverantiæ,

... *cum: quænam eſt iſta diſcretio? non erant ex eis, quia non erant in Chriſto electi ante mundi conſtitutionem.* Hæc ille.

Dicet fortaſſe aliquis, loqui Apoſtolum Joannem de diſcretione ex præſcientia bonorum operum, ut ſenſus ſit, non erant ex nobis in præſcientia Dei, quia Deus prævideraт eos non perſeveraturos. At hæc intelligentia nimis frigidam, & quaſi puerilem reddit Apoſtolicam ſententiam. Idem enim eſt, non erant ex nobis in præſcientia, & non erant perſeveraturi. Unde ſequitur inepta illa conſecutio, nam ſi fuiſſent perſeveraturi, utique perſeveraſſent. Quæ conſecutio nihil arcani, aut divini continet.

Dicet rurſus alius, illud: *Non erant ex nobis*, poſſe intelligi de ſimulatione fidei, ut ſenſus ſit, videbantur exterioribus ſignis Chriſtiani atque Catholici, ſed jam præciſi erant corde à nobis. Ita enim exponit idem S. Auguſt. tract. 3. in epiſt. Joan. Reſpondeo, utrumque verum eſſe, & inter ſe optimè cohærere; nam qui prædeſtinati non ſunt, & per hoc in prædeſtinatione diſcreti ab aliis, qui ſunt in Eccleſia electi ac prædeſtinati; ſæpè etiam prius corde præciduntur, quàm corpore, & verum eſt, illos non eſſe ex nobis etiam cùm videntur eſſe ex nobis, tum quia non ſunt ex numero electorum; tum etiam quia ſunt à nobis jam corde præciſi. Cæterùm, hanc Apoſtolicam ſententiam præcipuè ad prædeſtinationem referendam eſſe, ex eo conſtat, quod Joannes ita ſecurè affirmat: *Si fuiſſent ex nobis, manſiſſent utique nobiſcum.* Non enim id certò aſſeverari poteſt de quibuſcumque ſinceris, veriſque Catholicis, niſi de numero ſint eorum, de quibus Dominus dicit: *Non rapiet eos quiſquam de manu mea.* Joan. 10.

Ad hæc teſtimonia, quibus ſpeciale donum perſeverantiæ comprobatur, addi poſſunt Duæ ſolidiſſimæ rationes? Altera ſumitur ab orationibus, quas jubemur aſſiduè fundere pro dono perſeverantiæ; Nam ſi perſeverantiæ donum nihil eſſet, niſi auxilium, quo perſeverare poſſimus, non eſſet opus tanta precum aſſiduitate; id enim donum ſemper habent qui juſti ſunt, non enim deſerit Deus, niſi prius ab homine deſeratur. Sic etiamſi donum perſeverantiæ ſemel impetratum, amitti non poſſet, hoc eſt, ſi ante mortem re vera obtineretur; non eſſet opus uſque ad mortem donum illud à Domino petere: jubemur autem quotidie, quantumvis proficiamus, ſemper dicere: *Sanctificetur nomen tuum, Fiat voluntas tua. Ne nos inducas in tentationem, Libera nos à malo.* Quibus omnibus verbis quid aliud petimus, niſi, ut S. Cyprianus loquitur in ſerm. 6. *Ut in eo, quod eſſe cæpimus, perſeveremus?* Itaque rectè S. Auguſtinus in lib. de bono perſeverantiæ, cap. 17. *Reſtat*, inquit, *in his bonis, uſque in finem perſeverantia, quæ fruſtra quotidie à Domino petitur, ſi non eam Dominus per gratiam ſuam in illo, cujus orationes exaudit, operatur.*

Altera ratio ſumitur à termino, ac periodo vitæ humanæ, quæ non ab alio, quàm ab ipſo hominum conditore ſtatuitur: *Ipſe* enim *conſtituit terminos, qui præteriri non poſſunt*, Job 14. *Ipſe aufert ſpiritum principum*, Pſalm. 75. *Ipſe* denique *mortificat & vivificat*, 1. Reg. 2. Cùm igitur in manu Dei ſit, juſtum rapere,

rita præviſa, ulluſve bonus uſus liberi arbitrii aut gratiæ fingi. Faciunt autem hoc argumentum multò adhuc firmius & ſolidius apparere vanæ reſponſiones, quas nonnulli magno labore tandem repererunt: *Mirum eſt*, inquit S. Auguſtinus in epiſt. 105. ad Sixtum, *cùm his coarctantur anguſtiis, in quanta ſe abrupta præcipitent, metuentes retia veritatis*.

Reſpondebant igitur olim quidam, prædeſtinatos eſſe parvulos ſecundùm opera, quæ Deus eos facturos fuiſſe præviderat, ſi diutius illis vivere contigiſſet. Sed refellit hanc reſponſionem idem Auguſt. in lib. de prædeſt. Sanctorum, cap. 12. ex eo, quod Apoſtolus definit 2. ad Corinth. 5. omnes homines judicandos à Chriſto ſecundùm propria corporis, ideſt, prout in hac vita corporali ſe geſſerunt. Item ex eo, quod parum profuiſſet cuidam, rapi antequam malitia immutaret intellectum ejus, ut dicitur Sapien. 4. & contra multum profuiſſet Tyriis & Sidoniis, fuiſſe credituros ſi Chriſti ſigna vidiſſent, ut dicitur Matth. 11. ſi judicandi ſumus ſecundùm opera, quæ facturi eramus.

Reſpondent igitur Alii, aliam eſſe rationem parvulorum, aliam adultorum; quoniam adulti, ſi non ſalvantur, in æternum pereunt; parvuli, ſi non ſalvantur, non tamen pereunt, ſed habebunt extra regnum cœlorum ſuam quandam vitam æternam, & beatam. Sed hanc ſolutionem incidere in hæreſim Pelagianam, docet Auguſt. in lib. de bono perſeverantiæ, cap. 11. & 12. & nos etiam contra hunc errorem diſſeruimus in lib. 6. de ſtatu peccati. Et certè fidelibus ſatis eſſe deberet, quòd Apoſtolus ad Roman. 5. tam apertè dicat, unius delicto omnes homines in condemnationem miſſos eſſe.

Reſpondent Alii poſtremò, caſu fieri quòd ex parvulis alii baptizentur, alii ſine Baptiſmo decedant, quia videlicet alii naſcantur apud Chriſtianos, alii apud infideles, alii debiliores ſint ex naturalibus cauſis, quàm ut ad Baptiſmum uſque vivere poſſint; Alii meliorem nacti ſint corporis conſtitutionem, & ideò ad lavacrum, regenerationemque perveniant. Sed hæc reſponſio non videtur digna Chriſtianis, qui providentiam Dei erga homines ex ſacris literis, & Eccleſiaſtica traditione didicerint; Nam ſi non cadit paſſer in terram, ſine Patre noſtro, qui in cœlis eſt, ut Salvator affirmat, quanto magis nos apud Deum pluris ſumus illis? & ſi non diſponeret Deus limites vitæ & mortis hominum, quomodo diceret Pſal. 54. *Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos?* Quomodo, quod ſæpè citavimus, lib. Sapient. 4. diceret: *Raptus eſt, ne malitia immutaret intellectum ejus*. Quomodo in Scriptura Teſtamenti veteris tam ſæpè repeteretur, qui caſu videbantur occiſi traditos eſſe à Deo in manus hoſtium, aut ferarum? quomodo in ipſa lege divina promitteretur iis, qui parentes colunt, ut debent, vita diuturna ſuper terram?

Deus igitur non mutat quidem curſum naturæ, ſinitque res omnes agere motus ſuos, tamen ante

caput eſt, & princeps omnium electorum: *Chriſtus enim prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute*, ut Apoſtolus loquitur ad Roman. 1. & prædeſtinatus eſt omnino gratis, non propter opera aliqua præviſa; non enim aliqua opera facere potuit homo Chriſtus ut filius Dei fieret, cùm ex illo cœperit eſſet filius Dei, ex quo cœpit eſſe homo. Nam filium Dei unicum fœmina illa gratia plena concepit, non hominem aliquem, qui poſtea accedentibus meritis, ad perſonam filii Dei aſſumeretur.

Ut igitur Chriſtus ipſe gratis omnino prædeſtinatus eſt, ita membra Chriſti gratis prædeſtinata ſunt; prædeſtinamur enim nos, *ut conformes efficiamur imagini filii Dei*, ut ait Apoſtolus ad Roman. 8. itaque
C ſicut ille homo prædeſtinatus eſt, eſſe filius Dei naturalis, nullis præcedentibus meritis; ita nos etiam prædeſtinamur, ut ſimus filii Dei per adoptionem, nullis præcedentibus meritis. Vide hanc rationem eleganter tractatam ab Auguſt. in lib. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 15. & de bono perſeverant, cap. ult. & de corrept. & grat. cap. 11.

Quinta ratio ſumitur à fine prædeſtinationis. Prædeſtinatio pro fine habet *oſtenſionem divitiarum gratiæ Dei, in vaſa miſericordiæ, & laudem gloriæ gratiæ ſuæ*, ut Apoſtolus teſtatur ad Roman. 9. & 11. & ad Epheſ. 1. at ſi prædeſtinaret homines Deus propter bonum uſum liberi arbitrii, gratiæve præviſum, non
D oſtenderet divitias gratiæ, ſed juſtitiæ, aut æquitatis.

At, inquiunt, hæc ipſa ingens eſt gratia, quòd Deus ad æternam gloriam homines prædeſtinare voluerit, propter bonum uſum liberi arbitrii, vel gratiæ; non enim tenebatur Deus hoc facere, ſed dimittere poterat omnes homines in maſſa perditionis, & ne ſufficiens quidem auxilium ulli concedere. Sed ſi hæc ſola eſſet gratia prædeſtinationis, non diceret Apoſtolus: *Deum oſtendere voluiſſe divitias gratiæ in vaſa miſericordiæ*. Nec diceret, *reliquias ſecundùm electionem gratiæ ſalvas fieri*. Nec diceret, *nos in Chriſto prædeſtinatos in laudem gloriæ gratiæ ſuæ*. Nam prædeſtinare velle eos, qui bene operabuntur, gratia eſt communis toti generi humano, non propria vaſorum miſericordiæ, neque dici poteſt electio gratiæ, ſed
E juſtitiæ, illa electio, qua eliguntur qui prævidentur bene operaturi; quamvis gratia dici poſſit, bravium hoc decertaturis proponere voluiſſe. Itaque non dubium eſt Apoſtolo repugnare ſententiam illorum, qui electionem ſalvandorum merè gratuitam negant.

Sexta ratio, diſcretionem electorum à reprobis Scripturæ referunt inter arcana, & Sacramenta altiſſima & inſcrutabilia, ut patet ex illo Roman. 11. *O altitudo divitiarum ſcientiæ & ſapientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus? quis enim cognovit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Quod enim eo loco tantoperè admiratur Apoſtolus, eſt, *quòd Deus omnia concluſerit in incredulitatem, ut omnium miſereatur*, ideſt, permiſerit omnes fieri incre-

Digitized by Google

bat pauciſſimos fuiſſe inter gentiles, qui prædicatoribus fidem habituri eſſent; nunc autem contrà eos mittere ac miſiſſe, quia videbat plurimos futuros qui hoc tempore fidem reciperent. Et idem dici poſſet de Judæis; non eſt autem mirum, ſi Deus non ſalvare, ſed damnare decrevit eos, quos minimè credituros, maleque operaturos fuiſſe prævidit; ſicut nemo miratur, ſi videat à judice puniri noxios, liberari innoxios.

Apoſtolus autem admiratur & exclamat: *O altitudo divitiarum*, quoniam videt in eadem cauſa Deum, qui non eſt acceptor perſonarum, aliorum miſereri, aliorum non miſereri; nam ut oſtenderet, gentiles hoc tempore facilè converti ad fidem, quia Deus miſeretur eorum, & antea non credidiſſe, quia Deus eorum non miſerebatur; & Judæos, qui nunc increduli ſunt, in fine credituros, quia Deus eorum nunc non miſeretur, ſed in fine miſerebitur, ita ait: *Sicut aliquando vos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter illorum incredulitatem: ita & iſti nunc non crediderunt in veſtram miſericordiam, ut & ipſi miſericordiam conſequantur*, ideſt, ſicut nunc Deus patitur Judæos manere incredulos, veſtri autem miſeretur, eoſque convertit ad fidem, ſic in fine mundi illorum etiam miſerebitur, eoſque convertet, & ideò poſt exclamationem illam: *O altitudo divitiarum*, rurſum addit, *quis prior dedit ei, & retribuetur illi? quoniam ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*, ut oſtendat, Deum prævenire omnia merita noſtra, & omnem bonum uſum liberi arbitrii, & propterea jure mirandum eſſe, & inter arcana inſcrutabilia habendum, cur Deus hujus miſereatur, illius non miſereatur.

Poſtrema ratio hæc eſſe poteſt, ſi Deus prædeſtinaret propter bonum uſum liberi arbitrii, gratiævè præviſum, certè in hujus prædeſtinationis executionem, prædicatores ad eos omnes dirigeret, quos prævidet bene uſuros Evangelio, atque apud eos omnes ſigna fieri vellet, quos ex iis ſignis convertendos, ſalvandoſque prænoſcit: at Deus ad Ezechielem, cap. 3. dicit: *Si ad populum ignotæ linguæ mitterem te, audirent te; domus autem Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me*. Et Dominus Matth. 11. *Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent*.

Quid hìc, obſecro, reſponderi poteſt? ſi prædeſtinat Deus ex præviſo bono uſu liberi arbitrii, vel gratiæ, cur non prædeſtinavit populos illos ignotæ linguæ, de quibus loquitur Ezechiel, & Tyrios & Sidonios, de quibus loquitur Dominus: iſtos enim bene uſuros fuiſſe libero arbitrio & gratia, veritas ipſa teſtatur, & tamen extra controverſiam eſt, hos non fuiſſe prædeſtinatos, ſed cum cæteris contumeliæ vaſis in maſſa perdita derelictos. Addi poſſent & aliæ rationes, quas Theologi Scholaſtici egregiè texunt. Sed hæ potiſſimæ nobis viſæ ſunt.

Primum Scripturæ teſtimonium ſumunt ex verbis illis Apoſtoli ad Roman. 8. *Quos præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui*. Videtur enim
B hac ſententia ſignificari, Deum prædeſtinaſſe illos, quos præſcivit conformes futuros imaginis filii ſui, ita ut præſcientia futuræ probitatis, ſive probitas futura præcognita prædeſtinationis cauſa fuerit.

Reſpondeo, depravatio eſt iſta non explicatio Apoſtolici teſtimonii; non enim dicit B. Paulus conformes futuros, ſed, *fieri conformes*; non autem rectè conjungitur, *fieri conformes*, cum verbo *præſcivit*, ſed cum verbo *prædeſtinavit*. Non enim rectè diceretur *præſcivit fieri*, ſicut rectè dicitur *prædeſtinavit fieri*. Deeſt quidem in textu Græco verbum *fieri*, & ſolum eſt nomen *συμμόρφους*; tamen magna eſt apud nos auctoritas veteris interpretis, qui explicandi gratia addidit, *fieri*, non autem, *futuros*.

C Deinde quid opus eſt hyperbato, cùm poſſimus recto ordine omnia planiſſimè interpretari. Itaque ſenſus eſt eorum verborum, quos Deus præſcivit, ideſt, quos præſcivit ſcientia approbationis, quos dilexit, quos voluit, illos & prædeſtinavit conformes fieri, ideſt, ut conformes fierent imaginis filii ſui. Nam ſcire, & præſcire in Scripturis non rarò pro ſcientia approbationis accipitur, ut patet ex illo ad Roman. 11. *Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit*. 2. ad Timoth. 2. *Cognovit Dominus, qui ſunt ejus*. Matth. 25. *Non novi vos*. Pſalm. 1. *Novit Dominus viam juſtorum*. Joan. 20. *Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oves meas*.

Alterum teſtimonium ſumunt ex illis verbis, 2. ad
D Timoth. 2. *In magna domo ſunt vaſa aurea & fictilia, alia in honorem, alia in contumeliam. Si quis emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem, utile Domino, &c.* Videmus enim hoc loco vaſa in contumeliam poſſe per liberum arbitrium, & Dei gratiam, mutari in vaſa in honorem. Non igitur ad Roman. 9. per vaſa in honorem & in contumeliam intelliguntur prædeſtinati & reprobi, ſola Dei voluntate, ſed per opera præviſa, alioqui falli poſſet prædeſtinatio, cùm poſſint, ut idem Apoſtolus ait, vaſa mutari, & de vaſis contumeliæ fieri vaſa in honorem.

Reſpondeo, non dicit Apoſtolus, vaſa in contumeliam per emundationem fieri vaſa in honorem; ſed oſtendit quo ſigno poſſint cognoſci vaſa in ho-
E norem; ac dicit, vaſa in honorem habere duo ſignacula. Unum internum, quod à nobis in hac vita cerni non poteſt, notitiam videlicet divinæ approbationis; Alterum externum, vitationem iniquitatum & errorum. Cùm enim Deus ita prædeſtinaverit homines, ut per bona opera eos pervenire velit ad gloriam, ſignum eſt prædeſtinationis, diligenter vitare peccata, & præſertim hæreſum inquinationem. Itaque cùm dixiſſet Apoſtolus, Hymeneum, & Philetum hæreticos ſubvertiſſe quorundam fidem, addit non eſſe periculum, ne omnium fidem ſubvertant, quoniam fundamentum Dei firmum conſiſtit, in electis videlicet, & addit ſigna electorum: *Habens*, inquit, *ſignaculum hoc, cognovit Dominus qui ſunt ejus*. Et: *Recedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini*. Ubi illud: *Recedat ab iniquitate*, non ſignifi-

cat

dibus, & pollutione ſervaverit, *erit vas in honorem, &c.*

At, Inquies, ſaltem homines ipſi ſe vaſa in honorem efficiunt, non igitur prædeſtinatione ſunt vaſa in honorem, niſi prædeſtinatio pendeat ex præviſione operum. Sed facilis eſt reſponſio. Nam Apoſtolus non dicit, Si quis emundaverit ſe ab his, fiet vas in honorem, ſed, *erit vas in honorem*, ideſt, cognoſcetur eſſe vas in honorem. Deinde non eſt abſurdum, homines & prædeſtinatione, & propriis actionibus fieri vaſa in honorem: Deus enim prædeſtinavit quos voluit, ut eſſent vaſa in honorem; ſed efficit poſtea, ut ſint tales, & gratia ſua, & opere ipſorum, & non ideò pendet prædeſtinatio ab operibus, ſed opera à prædeſtinatione. Nam *quos prædeſtinavit, hos vocavit; quos vocavit, hos juſtificavit; quos juſtificavit, hos magnificavit*, ad Roman. 8. Itaque ſunt opera bona effectus prædeſtinationis, licèt Deus nos juſtificet, concurrente libero arbitrio, & cooperante gratiæ ejus, ut infrà ſuo loco docebimus.

Tertium teſtimonium ſumunt ex Apocal. 3. *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*; At certè ſi corona poteſt amitti per mala opera, non prædeſtinavit Deus ullum ad coronam, niſi præviſis operibus ejus, niſi fallax & mutabilis prædeſtinatio eſſe queat.

Reſpondet S. Thom. in 1. part. quæſt. 23. art. 6. ad 1. coronam gloriæ duplici titulo debitam eſſe poſſe, titulo prædeſtinationis, & titulo meritorum; & quamvis, ut debita eſt priore titulo, ſimpliciter non poſſit amitti, tamen ut poſteriore titulo debita eſt, ea ratione poſſe amitti. Sanctus autem Auguſt. in lib. de corrept. & gratia, cap. 13. rectiſſimè monet, coronam gloriæ præparatam electis ante mundi conſtitutionem, amitti non poſſe, tamen ut non amittatur, Deum efficere variis modis. Horum unum eſſe timores ac terrores, quibus ſollicitudo, ac vigilantia excitatur.

Itaque dicitur prædeſtinato: *Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam*, quia revera ſi non perſeverat tenendo juſtitiam ſuam, amitteret coronam ſuam, ſed hac admonitione & comminatione perterritus is, cui adhuc incerta eſt prædeſtinatio ſua, tenebit ſine dubio fortiſſimè quod habet, & eo modo tandem perveniet ad coronam, quam non habet.

Quartum teſtimonium ſumunt ex illo Matth. 25. ubi pater familias, *diſtribuit unicuique talenta ſecundùm propriam virtutem*. Videtur enim Deus omnibus gratiam præbere, ſed variam pro varia diſpoſitione naturæ, quam in hominibus ineſſe videt. Quod autem Deus facit, id ſe facturum ante prædeſtinavit, igitur prædeſtinatio ex præviſa diſpoſitione naturæ, non ex ſola Dei voluntate dependet.

Reſpondeo, nomine talentorum gratiæ gratis datæ illæ intelliguntur, quæ communes ſunt electis cum reprobis, ut gratia ſanitatum, donum linguarum, interpretatio ſermonum, & alia id genus: no-

modis rerum ordo conſtitueretur.

Itaque vidit, exempli gratia, ſi talem prædeſtinaret, eum talis eſſe naturæ, ut parum aptus videatur ad id, ad quod eligitur, ſed in arbitrio ejus fuit, vel eum non prædeſtinare, vel alio modo ejus temperare naturam, vel naturam, quocumque modo diſpoſitam corrigere, atque emendare per gratiam, atque ita cùm eum prædeſtinavit, ſimul conſtituit, ut tum natura, tum gratia, & quidquid illi unquam accidere poſſet, ei cooperaretur in bonum.

Quintum teſtimonium ſumunt ex illo Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem*. Et cap. 25. *Percipite regnum, eſurivi enim & dediſtis mihi manducare, &c.* Deus autem id facit in tempore, quod ſe ante omnia tempora facturum eſſe conſtituit; igitur conſtituit Deus ab æterno regnum cœlorum illis dare, quos bona opera facturos fuiſſe prævidit.

Reſpondeo, alia ratio eſt prædeſtinationis, alia executionis. Conſtituit enim in prædeſtinatione, regnum cœlorum dare certis hominibus quos abſque ulla operum præviſione dilexit: tamen ſimul conſtituit, ut quoad executionem, via perveniendi ad regnum, eſſent opera bona.

Itaque illa propoſitio, Deus ab æterno prædeſtinavit hominibus dare regnum per opera bona præviſa, poteſt & vera eſſe & falſa. Nam ſi illud: *Per opera præviſa*, referatur ad verbum *prædeſtinavit*, falſa erit; ſignificabit enim Deum prædeſtinaſſe homines, quia opera illorum bona prævideret: ſi referatur ad verbum, *dare*, vera erit, quia ſignificabit, executionem futuram eſſe per opera bona, ſive, quod eſt idem, glorificationem effectum eſſe juſtificationis, & operum bonorum, ſicut ipſa juſtificatio effectus eſt vocationis, & vocatio prædeſtinationis.

Sextum teſtimonium ſumunt ex illis locis: *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, Joan. 1. Et: *Vult omnes homines ſalvos fieri*. 1. ad Timoth. 2. Et: *Neminem vult perire*. 2. Petr. 3. Sed hæc explicata ſunt cap. 3. Et ſatis commodè intelligi poſſunt de antecedente voluntate.

Septimum ſumunt ex illis locis, quæ teſtantur, Deum non accipere perſonas, Actor. 10. Roman. 2. & alibi, quæ ſunt etiam loco citato, quantum ſatis eſſe videbatur, expoſita. Nam cùm acceptio perſonarum ſit vitium juſtitiæ contrarium, non habet locum in gratiæ donis, quale eſt prædeſtinatio.

CAPUT XIV.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

PRæter Scripturas, adferunt etiam teſtimonia Patrum. Neque eſt hoc novum argumentum, ſed antiquiſſimum. Scribit enim S. Proſper in epiſt. ad S. Auguſtinum Gallos, qui ſententiam ejuſdem Auguſti-

Digitized by Google

attinet ad ſalutem, ſit in nobis, quod non ſit nobis ex Deo, convenire Catholicos omnes. Et ibidem citat Cyprianum, Ambroſium & Nazianzenum, quibus addere poſſumus Baſilium & Chryſoſtomum.

Baſilius enim in orat. de humilitate: *Nihil*, inquit *reliquit tibi, ò homo, ad arrogantiam, cui gloriatio, ac ſpes eſt in mortificando omnia ſua, & quærendo in Chriſto vitam futuram, cujus primitias habentes jam in his ſumus, in totum in gratia viventes, & dono Dei.*

Chryſoſtomus homil. 12. in 1. ad Corinth. tractans illud, *Quis enim te diſcernit, &c. Igitur*, inquit, *quod accepiſti habes, neque hoc tantùm, aut illud, ſed quidquid habes. Non enim merita tua hæc ſunt, ſed dona Dei.* Et homil. 24. in eandem epiſtol. ſcribit, omnem noſtram poſſibilitatem eſſe poſitam in auxilio Dei, cui totum eſt tribuendum.

Ex his aliiſque ſimilibus Patrum ſententiis rectè colligit Auguſtinus, gratuitæ prædeſtinationis ſententiam, & fidem in Eccleſia Catholica ſemper fuiſſe. Neque enim defendi poteſt prædeſtinatio ex operibus prævisis, niſi aliquid boni ponatur in homine juſto, quo diſcernatur ab impio, quod non ſit illi à Deo; quod ſanè Patres omnes ſumma conſenſione rejiciunt. Sed videamus, quid ex Patribus particulatim objici ſoleat, & qua ratione ſit explicandum.

Primùm igitur profertur S. Irenæus, qui in lib. 4. cap. 48. ita loquitur: *Quotquot ſcit non credituros Deus, cùm ſit omnium præcognitor, tradidit eos infidelitati eorum, & avertit faciem ab hujuſmodi, relinquens eos in tenebris, quas ipſi ſibi elegerunt.*

Reſpondeo, hæc ſententia veriſſima eſt, quoniam docet, Deum eſſe juſtum, & non punire niſi propter peccatum, quæ veriſſima ſunt: non autem negat, Deum eſſe miſericordem, & quibuſdam reddere bona pro malis, eruendo eos per gratiam ab infidelitate ipſorum. Itaque Irenæus id ipſum dicit, quod ante eum Apoſtolus dixerat, ad Roman. 1. nimirum, Deum tradidiſſe quoſdam in reprobum ſenſum, quoniam ita meruerant eorum peccata, cùm oblatam Dei cognitionem, & fidem recipere noluiſſent. Et quemadmodum in tempore Deus illos tradidit infidelitati ipſorum, & qui credere noluerunt, ſic in æternitate ab illis avertit faciem, eoſque in ſuis tenebris dereliquit, quos minimè credituros fuiſſe prævidit. Denique hæc ſententia, ponit cauſam in homine, cur reprobetur, non ponit cur prædeſtinetur.

Secundo loco profertur Joannes Chryſoſtomus, qui homil. 31. in Matth. ſcribit, Matthæum tunc vocatum eſſe à Chriſto, cùm Chriſtus vidit eum non repudiaturum vocationem. Et idem dicit de vocatis ad vineam, homil. 56. Rurſus idem auctor in comment. ad cap. 9. epiſt. ad Rom. *Multi*, inquit, *Matthæo meliores eſſe videbantur ab apparenti operum argumento; verùm qui arcana novit, quique cogitationis aptitudinem probare poteſt, is & in cœno margaritam jacentem novit, omiſſiſque aliis, admiratus hujus pulchritudinem, illum elegit, voluntatiſque nobilitati ſuam cùm adjunxiſſet gratiam, probatum illum eſſe pronunciavit.*

turum vocationi, ſed dicit, Chriſtum vocaſſe Matthæum, quando vidit eum non reluctaturum. Loquitur enim de executione prædeſtinationis, non de
B ipſa prædeſtinatione; effectus igitur prædeſtinationis fuit, ut Matthæus, vocante ſe Chriſto, ita diſpoſitus eſſet, ut Chriſti voci, & Spiritus ſancti lumini non reſiſteret.

Illa verò pulchritudo & nobilitas voluntatis, atque aptitudo ad Apoſtolatum, quam in Matthæo Chriſtum admiratum eſſe Chryſoſtomus dicit, non eſt aliquid naturale, ſed ipſa gratia prædeſtinationis, quæ in Matthæo, quamvis fœneratore lucebat. Sicut enim Joan. 10. Chriſtus vocat oves ſuas homines Ethnicos & peccatores, cùm ait: *Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient*; quoniam in prædeſtinatione oves erant, quamvis reipſa tunc lupi eſſent; & ſicut
C Joan. cap. 11. cùm ſcribit, Chriſtum moriturum fuiſſe, ut filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in unum, filios Dei nominat ratione prædeſtinationis eos, qui reipſa tunc filii diaboli erant: ita Chriſtus, Chryſoſtomo teſte, vidit Matthæum in telonio eſſe Margaritam in cœno, quoniam in prædeſtinatione Margarita erat, qui re ipſa tunc unus ex publicanis & peccatoribus erat.

Proinde admiratus Chriſtus eam pulchritudinem & nobilitatem voluntatis, quæ in Matthæo ut dixi, ex prædeſtinatione lucebat, illum elegit, quem à Patre, jam ante mundi conſtitutionem electum ſciebat, & cùm gratiæ prædeſtinationis, gratiam vocationis & juſtificationis adjunxiſſet, probatum illum jure
D pronunciavit. Ita igitur Chryſoſt. ſententia rectè exponi poteſt, præſertim cùm ipſe, ut paulò ante diximus, homil. 12. in 1. ad Corinth. totum quod in nobis eſt boni, Dei gratiæ tribuat.

Tertio loco proferunt S. Ambroſium in comment. ad cap. 8. ad Roman. ubi ſic ait: *Illi ſecundùm propoſitum vocantur, quos credentes præſcivit Deus, ut antequam crederent ſcirentur. Quos enim præſcivit ſibi devotos futuros, ipſos elegit ad æterna præmia.* Item in cap. 9. *Ejus*, inquit, *miſerebor, quem præſcivi poſt errorem recto corde reverſurum ad me.*

Reſpondeo, commentarios iſtos falsò tribui ſancto Ambroſio, viri docti non ſine cauſa judicant. Sed cujuſcumque ſint, ſatis commodè poteſt hujus aucto-
E ritatis ſententia explicari. Nam in priore loco, non loquitur auctor iſte de prædeſtinatione, ſed de vocatione, quæ eſt prædeſtinationis effectus. Veriſſimum autem eſt, Deum vocare ſecundùm propoſitum eos, quos præſcit credituros, ſibique devotos futuros; credituros autem & devotos futuros prænoſcit, quoniam ſcit ſe eos prædeſtinaſſe, ac per hoc etiam eis præparaſſe gratiam, qua ſine dubio credentes & devoti efficerentur. Dicit enim S. Ambroſius in lib. 7. in Luc. *Quos dignatur, vocat, & quem vult, religioſum facit; &, ſi voluiſſet, Samaritanos de indevotis devotos feciſſet.*

At, Inquies, tametſi auctor ille loquatur de vocatione, cùm ait, illi ſecundùm propoſitum vocantur, quos credentes præſcivit: tamen paulò poſt loquitur de electione, cùm ſubjungit: *Quos enim præſci-*

vit

... Nam prio-re modo electio eſt merè gratuita, & nullam præ-requirit prævisionem operum bonorum, & de hac dicit Dominus Luc. 12. *Complacuit Patri veſtro dare vobis regnum*. Poſteriore modo præexigit prævisionem meritorum. Non enim vitam æternam ſub ratione præmii Deus dare diſpoſuit, niſi iis, quos bene operaturos eſſe prævidit. Et de hac iſte auctor rectè dicit, quos præſcivit ſibi devotos futuros, ipſos elegit ad æterna præmia.

Ut autem id melius intelligatur, conſiderandum eſt, gloriam, in genere cauſæ finalis, priorem eſſe bonis operibus. Ipſa enim eſt finis, illa ſunt media ad finem: in genere autem cauſæ efficientis priora eſſe opera bona, quàm ſit ipſa gloria, quoniam illa ſunt cauſæ, ipſa eſt effectus. Deus igitur prius vult electis gloriam, quàm bona opera, quoad intentionem, ideò enim vult illis dare bona merita, quia vult dare coronam gloriæ; nam prior eſt finis in intentione, quàm media, cùm non intendantur media, niſi propter finem; & hoc modo non eligit ad gloriam, ex prævisione meritorum, ſed contrà eligit ad merita ex prævisione gloriæ. At quoad voluntatem executionis, quæ reſpicit gloriam, ut effectum meritorum, prius vult Deus electis dare bona merita, quàm gloriæ coronam, & hoc modo eligit Deus ad gloriam, ex prævisione operum bonorum.

Atque hac diſtinctione poterunt explicari plurima dicta Patrum, ac præſertim Græcorum, Theodoreti, Theophylacti, Oecumenii in cap. 8. & 9. ad Roman. qui dicunt, Deum prædeſtinaſſe ad gloriam eos, quorum bonum propoſitum ante prænoverat. Accipiunt enim prædeſtinationem & electionem pro voluntate dandi vitam æternam propter merita, ideſt, pro diſpoſitione executionis, ut diximus; Patres enim cùm ad populum verba facerent, ea dicebant, quæ utiliora videbantur ad excitandos homines ad opera bona.

Illud autem quod ultimo loco objiciebatur ex prædicto auctore: *Ejus miſerebor, quem præſcivi poſt errorem toto corde reverſurum ad me*, difficultatem non habet. Significat enim eo loco miſericordia propoſitum juſtificationis; illos enim Deus juſtificare diſpoſuit, quos præſcivit toto corde, ideſt, verè & ex animo convertendos. Nulli autem toto corde convertuntur ad Deum, niſi quos ille præveniendo, excitando & adjuvando convertit; proinde illorum miſerebitur eos juſtificando, quorum miſertus fuerit eos vocando ſecundùm propoſitum, & illorum miſerebitur eos vocando ſecundùm propoſitum, quorum miſertus fuerit eos prædeſtinando. Atque hoc eſt quod ad Moſem dictum fuiſſe teſtatur Apoſtolus ad Roman. 9. *Miſerebor cujus miſertus fuero, & miſericordiam præſtabo cui miſerebor*.

Quarto, proferunt S. Hieronymum, qui in epiſt. ad Hedibiam quæſt. 10. ſic ait: *Vaſa miſericordiæ non ſolùm populus gentium eſt, ſed etiam qui ex Judæis credere voluerunt*. Ex quo oſtenditur, non gentes eligi,

B quibus idem ſe donaturum eſſe prænovit. Pari ratione diligit Deus homines, ut dicitur in poſteriore teſtimonio, quos præſcit juſtos futuros, ſed illos præſcit juſtos futuros, quos prius dilexit ut juſti fierent.

Poſtremò, adduci ſolent duo loca S. Auguſtini. Primus locus eſt in libro de prædeſtinatione & grat. cap. 15. ubi videtur Auguſtin. diſcretionem juſtorum ab injuſtis referre, tamquam in ultimam cauſam, in eorum liberam voluntatem. Alter locus eſt in lib. 83. quæſtionum, quæſt. 68. ubi habentur hæc verba: *Cui vult miſeretur, & quem vult indurat: ſed hæc voluntas Dei injuſta eſſe non poteſt, venit enim de occultiſſimis meritis; quia & ipſi peccatores ſunt, cùm propter generale* C *peccatum unam maſſam fecerint; tamen non ideò nulla inter eos diverſitas eſt, præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo, quamvis nondum juſtificati ſint, digni efficiantur juſtificatione, & item præcedit in aliis peccatoribus, quo digni ſint obtuſione*.

Reſpondeo, liber de prædeſtinatione & gratia non judicatur ab hominibus doctis S. Auguſt. opus, cùm nulla ejus fiat mentio in retractationibus, neque in Indiculo Poſſidii. Sed quiſquis fuerit ejus libelli auctor, non videtur, meo quidem judicio, ab Auguſtini ſententia diſſentire. Nam, ut omittam alia multa loca, ſic loquitur cap. 16. *Hanc*, itaque, *divinam electionem non meritis reddi, ſed ſola voluntatis munificentia donari hominibus, Moſes cùm jam tunc, quamvis* D *carnalem populum doceret, oſtendit, &c.* In loco igitur nobis objecto, refert quidem ille auctor diſcretionem juſti ab impio in hominum voluntates, ſed mox adjungit, ultimam reſolutionem fieri in Dei voluntatem; qui unum miſericorditer adjuvit, alterum juſtè deſeruit.

Quod attinet ad Alterum locum, Petrus Lombardus in 4. lib. ſentent. diſtinct. 41. exiſtimat ſanctum Auguſtinum retractaſſe hunc locum, cùm alia ſimilia retractavit. Sed non eſt opus ad retractationis aſylum confugere: non enim diſſerit eo loco ſanctus Auguſt. de prædeſtinatione, quæ nullam habet cauſam ex parte hominum, ſed de obduratione & juſtificatione, quæ habent cauſas ex parte homi-E num, quamvis ſæpè, ut ipſe dicit, ſecretiſſimas. Obdurat enim Deus homines propter peccata, & juſtificat propter merita. Sic enim vocat Auguſtinus & hoc loco, & alibi paſſim diſpoſitiones ad juſtificationem, quæ tamen merita non ſunt in illis, niſi ex gratia: *Gratia enim* (ut idem Auguſtinus ait in epiſt. 106.) *meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici*.

CA-

Digitized by Google

S[illegible] ma ratio, electio prærequirit diſparitatem in iis, qui eligendi ſunt; unuſquiſque enim, qui in eligendo non errat, id eligit, quod melius eſt: non igitur electio ſalvandorum facta eſt ſine aliqua prævisione operum aut diſpoſitionis ex parte noſtri. Et confirmatur argumentum ex Auguſtino in lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. qui ſic ait: *Nemo eligitur, niſi jam diſtans ab illo, qui rejicitur: Unde quod dictum eſt, quia elegit nos ante mundi conſtitutionem, non video quomodo ſit dictum, niſi præſcientia.* Et confirmatur iterum idem argumentum, quoniam ſecundùm Scripturas vita æterna eſt vera merces operum; igitur non datur, nec promittitur, nec deſtinatur, niſi propter opera ſaltem prævisa.

Propter hoc argumentum non defuerunt, qui diſtinguerent prædeſtinationem ab electione, ac dicerent, prædeſtinationem eſſe priorem electione, & prædeſtinatione quidem præparari certis hominibus infallibilia media ad ſalutem; electione verò præparari gloriam. Denique prædeſtinationem eſſe planè gratuitam, electionem autem à bonorum operum prævisione pendere. Horum ſententia non eſt ullo modo errori Pelagianorum, aut Caſſiani & Fauſti affinis, & videtur aliquando ipſius etiam Auguſtini fuiſſe; nam in lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. ſic ait: *Non quia invenit Deus opera bona in hominibus, quæ eligat, ideò manet propoſitum juſtificationis ipſius; ſed quia illud manet, ut juſtificet credentes, ideò invenit opera, quæ jam eligat ad regnum cœlorum, &c.*

Veruntamen eſt hæc opinio parum congruens cum Scripturis, & libris Auguſtini poſterioribus, & ipſa ratione. Scriptura enim Luc. 12. apertè facit electionem ad regnum merè gratuitam, cùm ait: *Nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro, dare vobis regnum.* Nam & verbum, *complacuit*, & nomen, *Pater*, & vocabula illa, *puſillus grex*, apertè indicant gratiam, non juſtitiam. Sic etiam Apoſtolus ad Roman. 8. cùm ait: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit, conformes fieri imaginis filii ſui*, ſignificat dilectionem, ac per hoc voluntatem glorificandi priorem eſſe prædeſtinatione, non poſteriorem, ut illa opinio docet: Illos enim prædeſtinavit conformes fieri Chriſto, quos præſcivit præſcientia approbationis, ut ſuprà diximus. Quare etiam cap. 9. dicit, vaſa in honorem præparata in gloriam, ex ſola miſericordia ſeparata eſſe à vaſis factis in contumeliam, atque aptatis in interitum. Denique ad Roman. 11. dicit, reliquias ſecundùm electionem gratiæ ſalvas fieri, ubi videmus non ſolum prædeſtinationem, ſed etiam electionem eſſe opus gratiæ.

Porrò S. Auguſtinus cùm ſcripſit libros ad Simplicianum, adhuc juvenis erat, neque multa invenerat in hac difficillima quæſtione, quæ poſtea majori diligentia inveſtigavit & reperit. Itaque cùm incidiſſet in illa verba ad Roman. 9. *Ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret*, & non poſſet intelligere, quomodo Deus eligeret, ſi nulla eſſet diſparitas in rebus eligendis, ſuſpicatus eſt mutandam eſſe interpunctionem, & Apoſtolum non velle dicere, ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret, ideò non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, major ſerviet *Deo, quandoquidem ille Rebecca habente gemmos ex uno concubitu patris noſtri Iſaac, cùm illi nondum nati, nihil egiſſent boni vel mali, ut ſecundùm electionem propoſitum*

B *ejus maneret, electionem ſcilicet gratiæ, non debiti, electionem, quæ eligendos facit ipſe, non invenit; non ex operibus, ſed ex vocante dicit, &c.* Et in epiſt. 106. ad Paulinum: *Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe intelligatur, ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret, non meritum hominis anteiret; non enim dicit electionem voluntatis humanæ, ſive naturæ, cùm par eſſet in utroque mortis damnationiſque conditio, ſed electionem proculdubio gratiæ, quæ non invenit eligendos, ſed facit.* De qua & in conſequentibus ejuſdem epiſtolæ loquens ait: *Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ per electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt.* Vides quàm aliter ſapiat Auguſtinus ſenex, quàm Auguſtinus juvenis? nam ſenex ſcripſit ad Sixtum & Paulinum, juvenis ad Simplicianum.

C Idem etiam in lib. de corrept. & gratia, cap. 7. iterum exponit, ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret, ideò non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſſe, major ſerviet minori. Et idem loquens de ipſa electione, quæ non ex operibus, ſed ex vocante eſt, ait: *Electi ſunt autem ad regnandum cum Chriſto.* Et infrà cap. 13. *Hæc*, inquit, *de his loquor, qui prædeſtinati ſunt in regnum Dei.* Et in lib. 22. de civit. Dei cap. 24. *Quid dabit eis, quos prædeſtinavit ad vitam, qui hæc dedit eis, quos prædeſtinavit ad mortem?* Et infrà: *Unde Apoſtolus de ipſis in regnum illud prædeſtinatis loquens, &c.* ubi prædeſtinationem, quam ubique prædicat, merè gratuitam, non ſolùm dicit eſſe

D ad gratiam, ut vult illa opinio, quam refutamus, ſed etiam ad vitam & ad regnum.

Poſtremò, repugnat illa opinio rationi, nam media, ut media, non poſſunt appeti, niſi propter finem, non igitur potuit Deus velle dare certis hominibus media infallibilia ad ſalutem, niſi prius dare vellet iiſdem hominibus ipſam ſalutem.

Hac igitur opinione repudiata, Reſpondemus ad argumentum initiò propoſitum, diſparitatem inter eligendos facere ipſam Dei electionem. Quos enim Deus eligere dignatus eſt, illi fuerunt digni, qui eligerentur; nam eodem modo amari non poſſunt, niſi boni, & tamen Deus amando facit bonos. Ad confirmationem ex Auguſtino jam eſt reſponſum.

E Ad Alteram confirmationem ex ratione mercedis, Reſpondeo, vitam æternam verè proprieque eſſe mercedem, & meritis operum bonorum acquiri; nam hoc ipſum eſt in prædeſtinatione, ut per merita acquiratur.

At, Inquies, nemo dicitur acquirere, quod jam aliunde ei debetur, ergo ſi jure prædeſtinationis debetur electis beatitudo, certè illam meritis non acquirunt. Reſpondeo, ex prædeſtinatione non acquiri jus ullum electis ad beatitudinem, neque eis deberi, niſi poſtquam illam ſibi bene merendo pepererint. Oritur quidem ex prædeſtinatione certitudo & infallibilitas gloriæ electorum, quoniam quod Deus propoſuit ac decrevit, omnino fiet, ſed fiet eo modo, quo ipſe voluit fieri. Simile eſſet, ſi inſignis aliquis medicus certò ſciret tali pharmaco febrem curari, & in-

ſeveret ? & contrà, ſi poteſt qui fortè eſt electus, non converti, aut non perſeveraret, ſi nolit; quid prohibet, quo minus converti aut perſeverare nolit? &, ſi vel ille velit, vel iſte nolit, nonne divina vacillabit electio?

Reſpondeo, habent omnes pro loco & tempore ſufficiens auxilium, quo poſſint converti, ac deinde etiam perſeverare, ſi velint: ſed reipſa nemo convertitur, nemoque perſeverat, niſi qui habet ſpeciale donum pœnitentiæ & perſeverantiæ, quod non omnibus datur, ſed iis tantùm, quibus Deus dandum eſſe judicaverit. Unde autem fiat, ut cùm omnes poſſint converti, aut perſeverare, illi ſoli convertantur & perſeverent, qui habent iſta dona, explicatum eſt libro ſuperiore, ubi tradita eſt diſtinctio gratiæ ſufficientis & efficacis.

Sed inſtant nonnulli, ponatur aliquis electus in extremo vitæ, qui uſque ad illam horam in ſceleribus vixerit; vel poteſt iſte liberè gratiam converſionis repudiare, vel non poteſt; ſi poteſt, igitur poteſt electus non ſalvari; ſi non poteſt, igitur electio tollit arbitrii libertatem.

Reſpondeo, poteſt ille liberè gratiam repudiare, ſed certum eſt non repudiaturum, quia Deus vocabit illum, ſicut videt congruum illi eſſe, ut vocantem non reſpuat. Hoc enim modo gratia Dei vera à nullo duro corde reſpuitur, quoniam ad hoc datur, ut cor emolliat. Neque periculum eſt ne fortè ſapientiæ divinæ ratio deſit, qua poſſit unicuique homini perſuadere quidquid ei libuerit.

Tertia objectio, ſæpè gloria beatorum pendet ex peccatis impiorum, ut gloria martyrum ex malitia perſecutorum, gloria doctorum, ex perfidia hæreticorum, gloria virginum, ex tentationibus impudicorum: Deus autem non poteſt eſſe cauſa peccati: igitur non eligit Sanctos ad gloriam, niſi poſt certaminum victoriæque prænotionem.

Reſpondeo, propter hoc argumentum non deſunt, qui doceant, Deum ex prædeſtinatione non decreviſſe electis, niſi gradum unum gloriæ, eum videlicet, qui datur parvulis per Baptiſmum; reliquos autem gradus poſt præviſionem totius vitæ, atque omnium certaminum ſtatuiſſe. Sed non eſt opus ad iſta confugere, ſi modò teneamus, quod ſuprà diximus, Deum, antequam aliquid abſoluta voluntate decreverit, præſciviſſe quidquid unquam accidere poſſet, ſi hæc aut illa ponerentur. Ex hac enim conditionali prænotione potuit Deus in prædeſtinatione definire unicuique electorum omnem illam gloriam, ad quam eum pervenire decerneret, ac deinde merita illi convenientia præparare. Neque ſequitur ex hac ſententia, ut Deus decernat ac velit peccata, ſine quibus non poſſunt Sancti habere merita, quæ illis Deus in prædeſtinatione decrevit: Nam ſatis eſt ad certitudinem ejuſmodi meritorum, ut Deus præviderit fore, ut à perſecutoribus martyres occidantur, ſi ipſe permiſerit.

Neque ſolùm opinio illa, quæ diſtinguit gradus

B mus; illis certè non datur alius gradus gloriæ, niſi quem per martyrium ſibi ipſi acquirunt; illum autem gradum ex præviſione martyrii dari, non ex gratuita prædeſtinatione opinio illa contendit.

Quarta objectio, Deus non reprobat ante præviſionem operum, quia reprobatio ad juſtitiam pertinet, ex ſententia Auguſtini; igitur neque prædeſtinat ante præviſionem operum, quoniam qui non eſt reprobus, hoc ipſo eſt prædeſtinatus.

Reſpondeo, reprobat Deus ante præviſionem operum quatenus non vult aliquem ex maſſa peccati liberare. Et hoc modo, qui non eſt reprobus hoc ipſo eſt prædeſtinatus ante præviſionem operum; reprobat tamen poſt operum præviſionem, quatenus vult ali-
C quem condemnare; neque eſt eadem ratio electionis & reprobationis hoc modo poſteriore conſideratæ, quoniam electio eſt opus gratiæ, reprobatio opus juſtitiæ, ut copioſius oſtendemus in cap. ſequenti. Itaque quos reprobat, juſtè reprobat, quia peccatum ipſorum id meretur; quos prædeſtinat, ad vitam miſericorditer prædeſtinat, quia natura peccato originali infecta, pœnam non gloriam merebatur.

Quinta objectio, ſi Deus abſque operum noſtrorum præviſione prædeſtinaret, ſine dubio aut omnes, aut majorem partem hominum prædeſtinaret ad vitam, cùm ſit natura bonus; & miſericordia ejus ſit ſuper omnia opera ejus; At pauci ſunt qui ſalvantur, ut ex Evangelio colligitur, Matth. 7. igitur non
D prædeſtinat Deus, niſi ſecundùm præviſionem operum, ſive boni aut mali uſus liberi arbitrii.

Reſpondeo, hoc argumentum aliquid fortaſſe concluderet, ſi prædeſtinatio non præſupponeret originale peccatum. Nam in Angelis ita factum videmus, ut major pars ad vitam prædeſtinata fuerit. Cæterùm, cùm univerſum genus humanum damnationem juſtiſſimam per peccatum primi hominis incurriſſet, magna eſt miſericordia Dei, quòd multis indebitam gratiam donare voluerit; cur autem Deus, cùm poſſet etiam poſt peccatum, omnes liberare, minorem partem liberandam eſſe decreverit, rationem eſſe dicit S. Auguſtinus in epiſt. 157. ut intelligeremus, quid omnibus deberetur.

E Sexta objectio, hæc de prædeſtinatione ſententia videtur impedimentum adferre correptioni, exhortationi, orationi, induſtriæ, diligentiæque, &, quod eſt omnium graviſſimum, deſperationem adferre, ut non libeat aliquid boni agere, ſed contra omni generi flagitiorum & corruptelarum ſe dedere. Qui enim prædeſtinatus ad vitam non fuerit, ſed reprobus, quidquid egerit, & quomodocumque vixerit, ſalvari non poterit; qui verò fuerit prædeſtinatus ad vitam, quidquid tandem egerit, & quomodocumque vitam traduxerit, ſine dubitatione ſalvabitur.

Reſpondeo, hoc argumentum præclarè diſſolvit S. Auguſt. in lib. de bono perſever. extremo nos breviter reſpondemus, tantum abeſſe ut hæc ſententia de prædeſtinatione, correptiones, exhortationes, orationes, induſtriam, diligentiam, & ſpem bonam impediat,

mo ſalutem deſperare, ita etiam nemo certò debet de ſua fœlicitate præſumere, ſed cum metu & tremore ſalutem ſuam operari.

CAPUT XVI.

Cauſam reprobationis impiorum partim ad ſolam Dei voluntatem, partim ad peccata prævíſa referendam eſſe.

NOna propoſitio: *Reprobatio, quam S. Auguſt. prædeſtinationem ad interitum vocat, duos actus comprehendit, alterum negativum, cujus nulla eſt cauſa ex parte hominum, alterum poſitivum, cujus cauſa eſt peccati originalis, actualiſvè præviſio*. De hac nova propoſitione hoc loco breviter diſſeremus, quoniam maxima pars lib. 2. de ſtatu peccati, in hac ipſa re explicanda conſumpta eſt; nam quemadmodum prædeſtinationem, ſive electionem gratiæ contra Pelagianos defendimus, ita reprobationem juſtiſſimam contra Calvinianos defendere cogimur, qui cùm homines ante præviſionem peccati ad peccatum & mortem æternam prædeſtinatos eſſe contendant, cum ipſa Dei juſtitia pugnant, & omnia hominum ſcelera in Deum auctorem refundunt. Sed de hac re ſatis multa loco notato; nunc propoſitionem noſtram breviter explicemus.

Dicimus igitur Primùm, reprobationem à S. Auguſtino prædeſtinationem ad interitum nominari. Sic enim ipſe loquitur in Enchirid. cap. 100. *Implet ipſe quod vult bene utens & malis, tanquam ſummè bonus, ad eorum damnationem, quos juſtè prædeſtinavit ad pœnam, & ad eorum ſalutem, quos benignè prædeſtinavit ad gratiam*. Uſus tamen jam Scholarum obtinuit, ut non dicantur prædeſtinati, niſi qui ad gloriam ſunt electi; & verè in Scripturis non invenitur hoc nomen, niſi in bonam partem. Reprobos autem Theologi præſcitos vocare ſolent, non quòd hoc nomen non ſit commune cum electis, cùm Apoſtolus dicat: *Quos præſcivit & prædeſtinavit &c.* ad Roman. 8. ſed reliquerunt eis nomen commune, ut illos ab iis diſtinguerent, qui propriè prædeſtinati dici meruerunt.

Dicimus Deinde, reprobationem duos actus comprehendere, alterum negativum, alterum poſitivum; ſiquidem reprobi opponuntur electis contradictoriè & contrariè. Primùm enim non habet Deus voluntatem illos ſalvandi; Deinde habet voluntatem eos damnandi; & quidem, quod attinet ad priorem actum, nulla datur ejus cauſa ex parte hominum, ſicut neque prædeſtinationis. Poſterioris autem datur cauſa præviſio peccati. Utrumque breviter probandum eſt.

Igitur non dari cauſam ex parte hominum reprobationis negativæ, probatur primò ex Apoſtolo ad Rom. 9. *Antequam aliquid boni vel mali egiſſent, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, quia major ſerviet minori*. Et; *Jacob dilexi, Eſau autem odio habui*. Illud enim: *Antequam aliquid boni, vel mali egiſſent*, non ſolùm referri debet ad bona & mala coram hominibus, ſed etiam ad bona & mala in ex miſericordia ... quod quæritur, cur Deus unum dilexerit, ut liberaret, alterum odio habuerit, ut non liberaret, cùm uterque odio dignus, & amore indignus eſſet. Non B enim reſponderi poteſt, unum non diligi, quia dignus eſt odio, cùm uterque dignus ſit odio.

Reſtat igitur, ut hujus diſcretionis cauſa ſit voluntas Dei, qua unum liberat, quia ſic ei placet; alterum non liberat, quia non placet. Et hoc ipſum confirmat ibidem Apoſtolus, cùm dicit: *Miſerebor cujus miſereor &c.* Et: *An non habet poteſtatem figulus luti &c.* Et: *Cujus vult miſeretur, & quem vult indurat*. Ubi tamen obſervandum eſt, vocabula illa, quæ ſonant aliquid poſitivum, ut odio habere & indurare, accipienda eſſe pro negatione: nam odio habere, hoc loco, eſt, non velle diligere; &, indurare, eſt, non velle miſereri, ut Auguſt. docet in epiſt. 105. & tract. 53. in Joan. & in lib. 1. ad Simplician. quæſt. 2. ubi dicit, nihil eſſe aliud indurare, niſi non miſereri. (C)

At, inquies, induratio eſt pœna peccati, ut patet ex Apoſtolo ad Rom. 1. & ex Auguſtin. lib. 5. in Julian. cap. 3. non igitur oritur ex ſola Dei voluntate. Reſpondeo, induratio utrumque habet, nam & eſt pœna peccati præcedentis, quatenus Deus alicui negat auxilium & gratiam, quia propter peccata præcedentia dignus eſt tali deſertione; & tamen eſt ſimul effectus hujus negativæ reprobationis. Deus enim quia non vult eum ſalvare, punit tali deſertione peccatum ejus præcedens, quod non faceret, ſi eum ſalvare decerneret; atque ideò Apoſtolus ad voluntatem Dei recurrit, cùm ait, (D) cujus vult, miſeretur, & quem vult, indurat; nec tamen ulla eſt in hac re iniquitas, quoniam non tenetur Deus peccatorem liberare, aut eum emollire, atque convertere.

Sed dices, quamvis Odio habere & Indurare poſſint exponi per negationem, tamen Facere vaſa in contumeliam non videtur poſſe accipi niſi poſitivè. Quomodo igitur Apoſtolus hoc etiam revocat ad voluntatem Dei, cùm dicit, an non habet poteſtatem figulus luti, facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam? Reſpondeo, facere vaſa in contumeliam, poteſt accipi Duobus modis. Uno modo pro eo, quod eſt facere vaſa, qualia requirit conditio maſſæ, & ea ſic relinquere, hoc eſt, formare homines, quales requirit natura corrupta, neque aliquid addere; & hoc ſonat aliquid negativum, & (E) pertinet ad priorem actum reprobationis, & hoc modo loquitur Apoſtolus. Altero modo accipi poteſt, facere vaſa in contumeliam, pro eo, quod eſt deputare illa ad contumeliam, id eſt, ad confuſionem æternam, & hoc pertinet ad poſteriorem actum reprobationis, & hoc modo intellexit facere vaſa in contumeliam S. Auguſtinus in epiſt. 106. cujus verba paulò infrà citabimus.

Probatur Secundò ex teſtimonio S. Auguſt. is enim in epiſt. 105. ad Sixtum, ſic ait: *Cur illum potius quàm illum liberet, aut non liberet, ſcrutetur qui poteſt judiciorum ejus tam magnum profundum, veruntamen caveat præcipitium*. Ubi vides, non ſolùm non poſſe ſciri cauſam, cur illum aut illum liberet, ſed etiam cur

illum

Jam verò reprobationis poſitivæ, ideſt, alterius illius actus, quo Deus vult reprobos æternis ſuppliciis addicere, cauſam eſſe peccata hominum, non autem ſolam Dei voluntatem, probatur Primò ex Scripturis, quæ paſſim docent, pœnam æternam juſto Dei judicio peccatis hominum reddi. Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, eſurivi enim & non dediſtis mihi manducare &c.* Et ad Roman. 2. *Ira & indignatio in omnem animam operantis malum &c.* Quamvis enim eadem Scriptura doceat, vitam æternam juſto Dei judicio reddi bonis hominum meritis, tamen potuit Deus prædeſtinare ad vitam æternam ſine prævisione operum, quia potuit auctor eſſe prædeſtinatis, ut bona opera facerent, non autem potuit ſine prævisione operum damnare ad gehennam, quæ eſt pœna peccati ſecundùm Scripturas, quia non potuit auctor eſſe reprobis, ut mala opera facerent.

Secundò, idem probatur ex Auguſtino in lib. 3. adverſus Julian. cap. 18. ubi ſic loquitur: *Bonus eſt Deus, juſtus eſt Deus, poteſt ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt; non poteſt ſine malis meritis damnare, quia juſtus eſt.* Item in epiſt. 106. ad Paulin. *Hæc maſſa ſi eſſet ita media, ut quemadmodum nihil boni, ita nec mali aliquid mereretur, non fruſtra videretur iniquitas, ut ex ea fierent vaſa in contumeliam, cùm verò per liberum arbitrium primi hominis in condemnationem univerſa defluxerit, proculdubio quod ex ea fiunt vaſa in honorem, non ipſius juſtitiæ, quæ gratiam nulla præceſſit, ſed Dei miſericordiæ; quod verò in contumeliam, non iniquitati Dei, quæ abſit ut ſit apud Deum, ſed judicio deputandum eſt.*

Probatur Ultimò ratione, nam condemnare aliquem ſine cauſa, eſt punire ſine culpa, quod injuſtum eſſe, & Deo, qui juſtiſſimus eſt, convenire non poſſe, extra controverſiam eſt. Nam ut eleganter Auguſtinus ſcribit in libro de gratia & libero arbitrio cap. 23. *Deus reddit mala pro malis, quia juſtus eſt; bona pro malis, quia bonus eſt; bona pro bonis, quia bonus & juſtus eſt; ſolùm non reddit mala pro bonis, quia injuſtus non eſt.*

Adjecimus in noſtra propoſitione, cauſam reprobationis eſſe prævisionem peccati originalis, vel actualis, quia non omnes Deus reprobat poſitivè propter originale peccatum, cùm illud verè nonnullis reprobis per Baptiſmi gratiam remittatur, ſed alios propter originale tantùm, ut parvulos non baptizatos, alios propter actuale tantùm, ut baptizatos adultos, alios propter utrumque ut infideles adultos. De qua re vide Auguſt. in libro de corrept. & grat. cap. 13. & Proſperum in reſponſ. ad 2. cap. Gallorum. Quòd ſi B. Auguſt. ut plurimum reprobationis cauſam referre videtur ad peccatum originale, ratione cujus totum genus humanum factum eſt quaſi quædam maſſa damnata, propterea id facit, quoniam inde incipit omnium reproborum damnatio. Tametſi enim aliqui eruuntur ex maſſa per Baptiſmum, & ad ædificium transferuntur, ut ipſe etiam

Porrò qui ob ſolum originale peccatum à Deo prævisum, omnes reprobos damnationi perpetuæ addictos fuiſſe contendunt, quæſtionem planè inſolubilem ſibi ipſi faciunt; neque enim intelligi poteſt, quomodo Deus propter originale peccatum damnare velit eos, quibus in Baptiſmo peccatum ipſum verè, proprieque dimiſit: nam etiamſi dimiſſa culpa originali, non continuò tollantur concupiſcentia, ignorantia, mortalitas, aliæque id genus miſeriæ, tamen propter iſta non poteſt Deus hominem velle damnare, cùm Apoſtolus de juſtificatis dicat: *Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu*, ad Rom. 8.

CAPUT XVII.

C

Quid interſit inter hominum & Angelorum electionem ſive reprobationem.

Decima propoſitio: *Quamvis Angeli quoque ſancti gratis prædeſtinati ſint ad vitam, Angeli verò mali, partim ex ſola Dei voluntate, partim ob præviſa peccata reprobati; tamen divitiæ, gratiæ & juſtitiæ Dei, magis oſtenduntur in electione & reprobatione hominum, quàm Angelorum.* Hæc decima propoſitio erit hujus diſputationis, totiuſque libri poſtrema concluſio.

Eſſe autem Angelos electos ac prædeſtinatos, docet Apoſtolus, cùm ait, ſcribens ad Timoth. in 1.
D epiſt. cap. 5. *Teſtor coram Deo, & Chriſto Jeſu, & electis Angelis, ut cuſtodias hæc &c.* Docet etiam S. Auguſt. in Enchirid. cap. 100. ubi ſic ait: *Hæc ſunt magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates ejus, & tam ſapienter exquiſita, ut cùm Angelica & humana natura peccaſſet, ideſt, non quod ille, ſed quod voluit ipſa, feciſſet, etiam per eandem creaturæ voluntatem, quæ factum eſt quod creator noluit, impleret ipſe quod voluit, bene utens & malis, tamquam ſummè bonus, ad eorum damnationem, quos juſtè prædeſtinavit ad pœnam, & ad eorum ſalutem, quos benignè prædeſtinavit ad gratiam.* Idem quoque Auguſt. lib. 1. Retractat. cap. 13. indicat, homines fuiſſe etiam prædeſtinandos, ſi Adam non peccaſſet, & ſine dubio eadem ratio eſt de
E Angelis, & de hominibus ante peccatum: *Uſque ad certum*, inquit, *Sanctorum numerum, quem prædeſtinavit Deus, naſcerentur homines, non parentibus ſucceſſuri morientibus, ſed cum viventibus regnaturi.*

Porrò non ſolùm prædeſtinatos atque electos eſſe S. Angelos, ſed etiam gratis, ideſt, ante bonorum operum prævisionem prædeſtinatos electoſque fuiſſe, probari poteſt hac ratione. Antequam Deus Angelos abſolutè creare vel prædeſtinare vellet, ſine dubio cognovit eos bene uſuros libero arbitrio & gratia, & tandem ſalvandos, ſi eam gratiam illis præberet, quam re ipſa præbuit, hæc enim cognitio neceſſaria eſt in Deo, ac per hoc prior eſt, quàm abſoluta voluntas creandi, vel prædeſtinandi Angelos, quæ non eſt neceſſaria, ſed libera; neceſſaria enim priora ſunt liberis, ſecundùm modum noſtrum intelligendi:

Digitized by Google

gelorum negativam, non pendere ex præviſione peccati, nam prævidit Deus Angelos, qui perierunt, infallibiliter perituros, ſi eam ſolam gratiam illis daret, quam re ipſa illis dedit: ergo cùm eam ſolam gratiam illis dare voluit, ſimul voluit eos non prædeſtinare ad gloriam, ſed permittere, ut exciderent à ſalute; nam ſi eos Deus abſolutè ſalvare voluiſſet, non defuiſſet ejus ſapientiæ ratio, qua id faceret. Nulla igitur cauſa reddi poteſt, cur Deus aliis Angelis dare voluerit gratiam, per quam videbat infallibiliter ſalvandos, aliis verò per quam videbat infallibiliter non ſalvandos, niſi quia voluit illos ſalvare, iſtos non voluit ſalvare. Cur autem voluerit Angelos malos poſitivè damnare, ſine dubio cauſa fuit peccatum eorum præviſum. Non enim juſtè pœna damnationis infligitur, niſi ubi culpa præceſſerit.

B

Atque hæc ratio habet etiam locum in prædeſtinatione & reprobatione hominum; & poteſt hac ſimilitudine illuſtrari; ſi rex aliquis proponat bravium obtinendum per curſum, & revelatione divina prænoſcat, ſi curſu equorum certetur, talem hominem adepturum bravium; ſi bigis, talem; ſi pedibus, talem; ſi navibus, talem. Deinde inſtituat, ut certetur bigis, & omnibus qui decertaturi acceſſerint, bigas aptiſſimas ipſe præbeat; nonne juſtum erit certamen, & juſtè privabuntur bravio, qui currendo victi fuerint, & ille juſtè coronabitur, qui alios currendo ſuperaverit? & tamen quis ambigere poteſt, quin rex omnino gratis prædeſtinaverit ad bravium illum, qui victor evaſit? nulla enim cauſa reddi poteſt, cur voluerit curſu bigarum contendi, non alio genere pugnæ: cùm certo ſciret, ſi bigis contenderetur, illum ſolum fore victorem, qui reipſa fuit; niſi quia voluit ei gratificari.

C

Quod ſi rex ille, qui bigas omnino ſimiles, & æquales decertaturis dedit, dicitur gratis prædeſtinaſſe, quem voluit ad bravium, quanto magis Deus gratis prædeſtinaſſe dicetur electos, cùm eis majorem gratiam, quàm aliis, dederit? nam de hominibus quidem dubitari non poteſt, ut ſuprà probatum eſt; de Angelis autem id S. Auguſtinus teſtatur in lib. 12. de Civit. Dei cap. 9. *Aut minorem*, inquit, *acceperunt amoris divini gratiam, quàm illi, qui in eadem perſtiterunt, aut ſi utrique boni æqualiter creati ſunt, iſtis mala voluntate cadentibus, illi amplius adjuti ad eam beatitudinis plenitudinem pervenerunt*. Idem etiam libro de correptione & gratia cap. 10. cùm dicit, Deum in Angelis prius oſtendere voluiſſe, quid poſſit. Nam quod attinet ad gratiam, Deus prædeſtinavit homines quoſdam ad gloriam, qui non ſolùm gloria indigni, ſed etiam pœna digniſſimi erant, cùm eſſent natura filii iræ, ſicut & cæteri: Angeli verò neque pœna digni, neque gloria indigni, ſed ſolùm non digni, antequam prædeſtinarentur, erant.

D

Deinde homines, qui natura ſunt Angelis inferiores, prædeſtinavit Deus ad æqualem gloriam cum Angelis; æquales enim nos Angelis futuros, veritas ipſa promiſit Matth. 22. Imò verò naturam noſtram, ratione incarnationis Chriſti, ad gloriam longè excellentiorem prædeſtinatam eſſe ſcimus, quàm Angelorum, ſiquidem in illa ſuperna Hieruſalem, caput omnium hominum & Angelorum, non aliquis Angelus erit, ſed Chriſtus Jeſus, Deus & homo. Itaque Deus, ut oſtenderet immenſas divitias gratiæ ſuæ, naturam humanam ex profundiore abyſſo miſeriæ eduxit, & ad altius faſtigium gloriæ perduxit, quàm Angelorum.

Denique, electis Angelis Deus non aliam gratiam Dedit, niſi habitualem, qua fieret, ut poſſent perſeverare, ſi vellent; non autem dedit gratiam illam excitantem, qua fieret, ut vellent, ſed ut vellent, in eorum reliquit libero arbitrio, ut S. Auguſtinus docet in lib. de correptione & gratia, cap. 11. & 12. hominibus autem electis Deus non ſolùm gratiam habitualem donat, qua poſſint bene operari & perſeverare ſi velint, ſed etiam ita illos excitat, eiſque intus in corde perſuadet efficaci vocatione, ut faciat illos etiam velle. Quocirca idem B. Auguſtinus in loco citato ſcribit, ipſam beatitudinem hominibus nunc eſſe donum gratiæ, quæ merces meriti futura erat, ſicut fuit Angelis ſanctis, ſi primus homo ſtare voluiſſet. Vide quæ ſcripſimus in libro de gratia primi hominis cap. 4. & 7.

Quod verò attinet ad juſtitiam, longè major juſtitiæ rigor apparet in reprobatione hominum, quàm Angelorum, cum quia maximam partem hominum, minimam Angelorum reprobavit, tum etiam, quoniam Angelorum nullum Deus pœnæ ſempiternæ addicit, niſi propter culpam propria voluntate commiſſam; hominum autem plurimos damnat, propter ſolum originale peccatum, quod aliena voluntate commiſſum fuiſſe non dubium eſt. Quare non ſolùm cum Angelis, ſed etiam præ Angelis miſericordiam & judicium Deo noſtro cantare poſſumus & debemus.

LIBER

Digitized by Google

Præmittuntur aliqua ante ipſam tractationem, ideſt, argumentum totius operis, ſumma præcipuarum difficultatum, & qui ſcripſerint de libero arbitrio.

DISSERUIMUS de Gratia, & prædeſtinatione, nunc de libertate arbitrii, quatuor capita conſideranda ſunt. Primò, quæ ſit ratio & natura, quod ſubjectum, quod objectum, quis actus, quis finis liberi arbitrii. Secundò, Quæ ſint vires liberi arbitrii, & quæ neceſſitas gratiæ in operibus naturalibus. Tertiò, Quæ ſint in moralibus. Quartò, Quæ in ſupernaturalibus. Sunt autem ſex præcipuæ quæſtiones obſcuriſſimæ in tractatione de libero arbitrio, quas variis in locis, prout ordo diſputationis exiget, enodabimus.

Prima eſt de concordia liberi arbitrii cum determinatione judicii practici. Nam ſi voluntas pendet in electione à judicio rationis practico, cùm nihil poſſit voluntas eligere, niſi quod ratio judicaverit omnibus conſideratis, hoc loco, & tempore, eſſe bonum & expetendum; ratio autem non ſit in judicando libera, ſed neceſſariò pendeat ab objecto, nec poſſit aliter judicare, quàm res ſe habeat, remota ignorantia & perturbatione, quæ ſine dubio ad libertatem non neceſſariò requiruntur: ubi, quæſo, eſt arbitrium voluntatis?

Altera quæſtio eſt de concordia liberi arbitrii, cum præſcientia Dei. Nam ſi Deus omnia novit, antequam fiant, nec poteſt ejus cognitio falli; non poterit aliquid pro arbitrio hominis fieri aut non fieri, ſed neceſſariò id fiet, quod Deus futurum eſſe prænovit.

Tertia, de concordia liberi arbitrii, cum determinatione divinæ voluntatis. Nam ſi liberum arbitrium, ut omnes aliæ ſecundæ cauſæ, nihil agere poteſt ſine concurſu primæ cauſæ: prima verò cauſa, quæ eſt divina voluntas, prius natura operatur, & applicat ſecundas cauſas ad operandum, nec ulla ratione efficientia ejus impediri poteſt; ubi nam eſt ea libertas, quæ voluntati relinqui dicitur, & à qua liberum arbitrium nominatur?

Quarta, de concordia liberi arbitrii, cum depravatione naturæ, quæ ex peccato primi parentis in homine reperitur. Nam quemadmodum curva tibia, non poteſt non ſemper claudicare: ſic etiam humana voluntas per peccatum perverſa & curva effecta, non videtur poſſe in ullo opere vitare peccatum.

Quinta, de concordia liberi arbitrii, cum prædeſtinatione divina. Nam ſi prædeſtinatio certiſſima eſt, nec ab operibus noſtris, ſed à divina voluntate bene agere, necnon prædeſtinati bene agere. Proinde tollitur libertas ad bona & mala, niſi ratio inveniatur, qua prædeſtinatio cum libertate concilietur.

Sexta, de concordia liberi arbitrii cum gratia efficaci. Nam ſi gratia efficax facit hominem credere, ſperare, diligere, pœnitentiam agere, bene operari, neque poteſt ejuſmodi gratia rejici, quoniam alioqui non verè gratia efficax diceretur, & (ut Auguſtinus alicubi dicit) ipſa facit, ne rejiciatur: nullæ videntur partes eſſe liberi arbitrii in his operibus, quæ ad ſalutem & pietatem pertinent.

B Ex his quæſtionibus prima ſolvetur in hoc 3. lib. cap. 8. & 9. Secunda & tertia in 4. lib. cap. 13. 14. 15. & 16. Quarta, in lib. 5. cap. 10. 11. & 12. Quinta & ſexta, in lib. 6. cap. 14. & 15.

Scripſerunt de libero, ſive potius ſervo arbitrio ex adverſariis Joan. Wiclefus in Trialogo lib. 1. & 3. Martinus Lutherus in lib. de ſervo arbitrio, & in aſſertione articuli 36. & alibi. Martinus Bucerus in lib. de concordia, in artic. de libero arbitrio, Philippus Melanchthon in Locis, tit. de cauſa peccati, & tit. de libero arbitrio. Illyricus cum ſociis Centuriatoribus, centur. 2. 3. 4. & ſeq. cap. 4. Joan. Brentius in
C Apologia pro Confeſſione Wirtembergenſi, Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 2. in Antidoto Concilii Tridentini, & in reſponſione ad Pighium. Martinus Kemnitius in Examin. ſeſſ. 6. Concilii Tridentini, & alii, quos mihi videre non licuit.

Ex Catholicis ſcripſerunt de libero arbitrio plurimi, ac primùm ex Græcis antiquis Origenes in lib. 3. de principiis, Euſebius Cæſarienſis in toto lib. 6. præparat. Evang. S. Baſilius in orat. de libero arbitrio, & in alia de cauſa mali. S. Gregorius Nyſſenus lib. 5. 6. 7. & 8. de Philoſophia. S. Joan. Chryſoſtomus in quinque orationibus de Providentia, vel
D fato. S. Joannes Damaſcenus lib. 2. de fide orthodoxa cap. 25. & ſeq.

Ex Latinis antiquis, S. Auguſtinus in tribus de libero arbitrio, & in alio de gratia & libero arbitrio. S. Proſper in libro de libero arbitrio ad Ruffinum. Fauſtus Rhegienſis in duobus libris de libero arbitrio. Boethius Severinus in 5. libro de conſolatione Philoſophiæ. S. Anſelmus in libro de concordia gratiæ & liberi arbitrii, & in dialogo de libero arbitrio. S. Bernardus in libro de gratia & libero arbitrio. Petrus Lombardus in lib. 2. Sent. diſt. 24. & 25. & cum eo Doctores Theologi, qui Scholaſtici di-
E cuntur.

Ex recentioribus, qui propriè contra hæreticos noſtri temporis, pro liberi arbitrii defenſione ſcripſerunt, multi numerari poſſunt. Eorum, quos videre potui, nomina per Alphabeti ordinem adſcribam. Albertus Pighius ſcripſit libros decem de libero arbitrio contra Calvinum. Alphonſus à Caſtro lib. 9. adverſ. hæreſ. eandem materiam tractat. Item eandem Andreas Vega lib. 2. in Concilium Trid. cap. 12. & ſeq. Bartholomæus Camerarius in lib. de libero arbitrio contra Calvinum. Chriſtophorus à capite fontium,

bitrii, & prædeſtinationis, & in lib. de gratia & libero arbitrio. Joannes Eckius in Enchiridio art. 32. Joan. Roffenſis contra articulum 36. Lutheri. Jodocus Tiletanus in Apologia pro Concilio Trid. ſeſſ. 6. Joan. Antonius Panthuſa in libro de libero arbitrio & operibus. Petrus à Soto in Inſtitutione Sacerdotum. Raphael Venuſtus in lib. de prædeſtinat. gratia & libero arbitrio. Ruardus Tapper. in explicat. articuli 7. Lovanienſium. Thomas Waldenſis tom. 1. lib. 1. artic. 1. cap. 28. & ſeq. Wilhelmus Lindanus lib. 3. Panopliæ cap. 14. & ſeq.

CAPUT II.

De nomine liberi arbitrii.

NOmen liberi arbitrii Tribus modis ab auctoribus explicatur. Aliqui exiſtimant, nomen liberi arbitrii ſignificare conjunctionem duorum actuum, ideſt, judicii rationis, & electionis voluntatis, & ratione judicii, nominari arbitrium, ratione electionis, appellari liberum. Itaque volunt, liberum arbitrium nihil eſſe aliud, niſi judicium cum electione, ſive electionem cum judicio. Ita videtur hoc vocabulum accepiſſe auctor Hypognoſtici lib. 3. & poſt eum Petrus Lombardus in 2. lib. Sententiar. diſt. 24. lit. E.

Alii volunt, nomen liberi arbitrii dici propriè de actu rationis, ideſt, de judicio. Arbitrari enim idem eſt, quod judicare. Cur autem judicium rationis dicatur liberum, Duæ cauſæ reddi ſolent. Prior eſt S. Bernardi in libro de gratia & libero arbitrio, qui docet, judicium rationis dici liberum, quia liberè judicat de actu ſuæ voluntatis. Poſterior eſt Ruardi Tapperi in explicatione articuli 7. Lovanien. qui cenſet judicium appellari liberum, tum quia eſt indifferens ad multa, tum quia in rebus dubiis, ac præſertim in particulari judicamus, ut volumus.

Alii denique, quorum videtur eſſe optima, veriſſimaque ſententia, per liberum arbitrium ſolius voluntatis actum ſignificari docent. Nam is ſolus verè & propriè liber eſt. Atque hæc eſt ſententia S. Thomæ 1. part. quæſt. 83. art. 3. ad 2. & ſanctorum Patrum, qui paſſim ad nomen arbitrii, addunt voluntatis nomen, ac dicunt liberum voluntatis arbitrium. Adferamus aliqua teſtimonia.

S. Ambroſius lib. 2. de fide cap. 3. *Operatur*, inquit, *prout vult, ideſt, pro libero voluntatis arbitrio.* S. Auguſtinus lib. de gratia & libero arbitrio cap. 2. *Revelavit nobis Deus per Scripturas ſanctas, eſſe in homine liberum voluntatis arbitrium.* Et lib. 5. de Civitate Dei cap. 9. *Ex his duobus*, inquit, *elegit liberum voluntatis arbitrium.* S. Proſper lib. 1. de vocatione gentium cap. 3. *Judicium*, inquit, *voluntatis, depravatum eſt, non ablatum.* Concilium Arauſicanum, can. 13. *Arbitrium voluntatis in primo homine &c.* Neque mirum videri debet, nomen arbitrii accommodari voluntati, cùm propriè ad intellectum pertineat.

Nam electio voluntatis eſt quaſi ſententia quæ- mi libri ſcripſit, primus [illegible] Principum pro legibus fuiſſe. Sic igitur libera optio, ſive electio voluntatis rectiùs arbitrium, quàm judicium nominatur. B

CAPUT III.

De liberi arbitrii definitione.

DEfinitur liberum arbitrium à Clemente (ſi tamen is eſt auctor, in lib. 3. Recognitionum) his verbis: *Liberum arbitrium eſt ſenſus animi, habens virtutem, qua poſſit ad quos velit actus inclinari.* In libro de Eccleſiaſticis dogmatibus (qui inter opera S. Auguſtini habetur) cap. 21. Liberum arbitrium definitur *rationalis voluntas.* Petrus Lombardus lib. 2. C Sentent. diſt. 24. hanc definitionem adfert: *Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum eadem deſiſtente.* Quæ definitio deſumpta eſſe videtur ex Enchiridio ſancti Auguſtini cap. 106. ubi legimus, liberum arbitrium per ſe poſſe malum eligere. Bonum autem non poſſe, niſi gratia adjuvante. Item Petrus Lombardus in eodem lib. 3. diſt. 25. ſcribit, à Philoſophis liberum arbitrium definiri, liberum de voluntate judicium. S. Anſelmus in libro de libero arbitrio cap. 3. rem eandem ita definit: *Liberum arbitrium eſt poteſtas ſervandæ rectitudinis voluntatis, propter ipſam rectitudinem.* S. Bernardus in lib. de gratia & libero arbitrio, liberum arbitrium eſſe dicit D conſenſum ob voluntatis inamiſſibilem libertatem, & rationis indeclinabile judicium. Vel brevius, habitum animi liberum ſui.

Sed quia longum eſſet, minimeque neceſſarium, has omnes definitiones defendere, vel explicare, proponemus aliam, noſtro judicio, pleniorem, ex doctrina S. Thomæ collectam, hoc modo: *Liberum arbitrium eſt libera poteſtas ex his, quæ ad finem aliquem conducunt, unum præ alio eligendi, aut unum & idem acceptandi, vel pro arbitrio reſpuendi, intelligenti naturæ ad magnam Dei gloriam attributa.* In qua definitione duæ illæ voces primæ, *libera poteſtas*, explicant formam ipſam, & rationem liberi arbitrii. Eſt enim liberum arbitrium potentia quædam, E non habitus vel actus: & potentia non qualiſcumque, ſed indeterminata & libera, qualem ſolam voluntatem eſſe ſuo loco demonſtrabimus. Itaque nomen illud, *potentia*, ſeu, *poteſtas*, in definitione indicat genus; illud, *libera*, differentiam.

Quia verò potentia omnis eſt accidens, & omne accidens pendet à ſubjecto, in quo eſt; & rurſus omnis potentia habitudinem habet ad actum & objectum, ideò in definitione plena & perfecta explicandum fuit ſubjectum, actus & objectum. Et quidem ſubjectum liberi arbitrii ſignificatum eſt in illis verbis: *Intelligenti naturæ.* Omnes enim & ſolæ naturæ illæ, quæ intelligentia præditæ ſunt, liberum habent voluntatis arbitrium, Deus videlicet, Angeli & homines. Objectum liberi arbitrii illis verbis indicatur: *Ex his, quæ ad finem aliquem conducunt.* Siquidem liberum

Digitized by Google

iam pro arbitrio reſpuendi. Actus enim liberi arbitrii proprius eſt electio. Sed ea Duobus modis fieri poteſt, Vel ſeligendo unum ex duobus, aut pluribus propoſitis, quæ dici ſolet libertas contrarietatis, ſive ſpecificationis; Vel uno tantùm propoſito, illud acceptando, vel rejiciendo, quæ dicitur libertas contradictionis, ſive exercitii. Itaque ad ſignificandum actum liberi arbitrii prioris generis, dictum eſt in definitione, *unum præ alio eligendi*; ad ſignificandum actum generis poſterioris, dictum eſt, *aut unum & idem acceptandi, vel pro arbitrio reſpuendi*.

Adjecimus ultimò etiam finem, cujus gratia liberum arbitrium naturæ intelligenti attributum eſt, cùm dicimus: *Ad magnam Dei gloriam*. Hæc igitur eſt definitio liberi arbitrii, quæ in ſequentibus capitibus per partes commodius declarabitur, & probabitur.

CAPUT IV.

Quænam libertas ſit neceſſaria ad liberum arbitrium.

PRima definitionis particula, quæ excutienda nobis eſſe videtur, eſt, *libera*. Quæritur igitur, quænam libertas ſit, à qua dicitur liberum arbitrium, ſive, ut in definitione poſuimus, potentia libera. Triplex enim libertas diſtinguitur à S. Bernardo in libro de gratia & libero arbitrio, & Petro Lombardo lib. 2. Sent. diſt. 25. una à neceſſitate, altera à peccato, tertia à miſeria. Prima dicitur libertas naturæ, ſecunda libertas gratiæ, tertia libertas gloriæ. De prima ſcribit Apoſtolus in priore epiſt. ad Corinth. cap. 7. *Non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis*. De ſecunda in epiſt. ad Rom. cap. 6. *Liberati à peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ*. De tertia in eadem epiſt. cap. 8. *Tunc & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei*. Cæterùm ſatis conſtat inter auctores, libertatem, à qua dicitur liberum arbitrium, non eſſe niſi primam. Neque enim carent libero arbitrio homines impii, quamvis ſervi ſint peccati & corruptionis, ac per hoc careant ſecunda & tertia libertate.

Sed rurſus libertas naturæ duas in ſpecies dividi poteſt. Eſt enim libertas, quæ opponitur ſimplici coactioni, & eſt libertas, cui non ſola coactio, ſed etiam neceſſitas repugnat. Quæ partitio deſumpta eſt ex doctrina Philoſophi in lib. 3. Ethicor. cap. 4. & 5. Dicuntur autem illa eſſe libera à ſimplici coactione, quæ, tametſi neceſſariò fiant, nec poſſint non fieri, tamen ſponte, voluntariè, & libenter fiunt, ut cùm ita volumus eſſe fœlices & infœlices, eſſe nullo modo velle poſſimus. Illa verò dicuntur eſſe libera à neceſſitate, quæ pro arbitrio poſſumus velle, & nolle, ſive etiam velle & non velle, ut cùm ambulamus & loquimur, quando ſedere & tacere potuiſſemus.

B bitrio libero à neceſſitate, non à coactione.

Joannes etiam Calvinus lib. 2. Inſtitut. cap. 2. §. 6. ſcribit, hominem eſſe liberum à coactione, non à neceſſitate. Et addit, hanc ipſam fuiſſe mentem Petri Lombardi in 2. Sentent. diſt. 25. *Pronunciat*, inquit, *tandem Lombardus, non liberi arbitrii ideò nos eſſe, quod ad bonum & malum, vel agendum, vel cogitandum peræquè polleamus, ſed dumtaxat, quod coactione ſoluti ſimus*. Cæterùm Calvinus pro ſuo more non ſolùm perperam exponit Lombardi ſententiam, quod in ſequenti capite demonſtrabimus, ſed etiam ſecum ipſe pugnat. Nam in eodem libro cap. 3. §. 5. ſic ait: *Lombardus, cùm neceſſitatem à coactione diſtinguere neſciret, pernicioſo errori materiam dedit*. At ſi Lombar-
C dus neceſſitatem à coactione diſtinguere neſciebat; quomodo paulò ante pronunciavit, non ideò nos eſſe liberi arbitrii, quòd ad malum & bonum vel agendum vel cogitandum peræquè polleamus, ſed dumtaxat, quòd coactione ſoluti ſimus? Idem quoque Calvinus in ſecundo libro adverſus Pighium, diſertis verbis pronunciat, ſe pro hæretico habiturum, ſi quis neget liberum arbitrium à coactione, modò non aſſerat liberum à neceſſitate.

Ad eandem ſententiam acceſſiſſe videtur Alphonſus de Caſtro lib. 9. verbo libertas, tractans enim de libertate, unde dicitur liberum arbitrium: *Eſt*, inquit, *libertas quæ opponitur neceſſitati, vel, ut verius dicam, coactioni*. Cæterùm Alphonſus in eodem loco
D ſatis apertè indicat, ſe per coactionem intelligere quamlibet determinationem ad unum, dicit enim, hominem per libertatem à coactione poſſe facere & non facere, velle & non velle &c. Itaque ſolùm in modo loquendi à communi ſententia receſſiſſe videtur, quæ eſt, ad liberum arbitrium conſtituendum omninò requiri libertatem à neceſſitate, neque ſufficere à coactione.

CAPUT V.

Probatur ſententia communis, quæ ad liberum arbitrium exigit libertatem à neceſſitate.

E

IGitur libertatem à neceſſitate omnino requiri ad liberum arbitrium, neque ſatis eſſe libertatem à coactione, demonſtrari poteſt ex teſtimonio Scripturæ ex definitione Eccleſiæ, ex traditione Patrum, ex lumine rationis.

Ex divinis literis habemus in primis illud Eccl. 15. *Deus reliquit hominem in manu conſilii ſui, adjecit mandata & præcepta; Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te. Appoſuit tibi ignem & aquam; ad quod volueris, porriges manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei dabitur illi*. Neque verò aliquid intereſt, utrum hæc verba conveniant homini pro eo tempore, quo erat in paradi-

di, quæ eſt libertas contrarietatis. Alia multa teſtimonia adduci poſſent, ſed ea neque hoc loco neceſſaria ſunt, & in 4. lib. commodius adferentur.

Ex definitione Eccleſiæ habemus Concilium Arauſicanum, canon. 25. ubi declaratur, poſſe hominem baptizatum, ſi velit, bene vivere: Conſtat autem experientia, poſſe eum, ſi velit, etiam non bene vivere. Proinde poteſt velle & non velle; bene vivere & malè vivere. Concilium item Tridentinum, quod ſaltem apud Catholicos magnam habere debet auctoritatem, ſeſs. 6. cap. 5. docet, hominem liberè conſentire divinæ inſpirationi, quippè quam rejicere etiam poteſt. Et can. 4. dicit, liberum arbitrium concurrere in diſpoſitione ad juſtificationem, quia ſicut conſentire, ita etiam & diſſentire poteſt. Quo loco non eſt omittendum, Concilium hoc poſtremum, ſine dubio aliquid voluiſſe declarare adverſus errores nuper exortos. Nullus autem eſt, nec fuit, qui doceret, hominem non eſſe liberum à coactione, ſed tota quæſtio eſt de libertate à neceſſitate, quam ſolam hæretici negant. Igitur hanc ipſam Concilium aſtruere voluit. Et ſanè qui poteſt conſentire, vel diſſentire; acceptare, vel rejicere; non ſolùm à coactione, ſed etiam à neceſſitate liberum ſe eſſe demonſtrat.

Adde quòd etiam extat decretum Pii V. Pontificis à Gregorio XIII. rurſus innovatum, in quo damnantur ſententiæ illæ: *Quod voluntariè fit, etiamſi neceſſariò fiat, liberè tamen fit.* Et: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Ubi Pontifices illi non voluerunt docere, id quod voluntariè, ſed neceſſariò fit, nullo modo liberè fieri: Sed non fieri ea libertate, quæ ad liberum arbitrium conſtituendum requiritur. Nam de hac libertate quæſtio erat.

Jam ex Patribus idem probatur. Origenes lib. 3. de principiis cap. 1. dicit, liberum arbitrium eſſe facultatem diſcernendi bonum à malo, & eligendi quod probaverit.

S. Gregorius Nazianzenus in Apologetico, non procul ab initio: *Arbitrii libertas*, inquit, *parem in utramque partem motum habet.*

S. Gregorius Nyſſenus lib. 7. de Philoſophia cap. 1. probat, hominem eſſe liberi arbitrii, quia humanæ actiones non fiunt neceſſariò, ſed poſſunt etiam non fieri, & cap. 2. explicat, quid ſit in libero arbitrio, & dicit eſſe, ire & non ire; dare & non dare; concupiſcere & non concupiſcere; lætari & non lætari, & ſimilia, & cap. 3. dicit, omnem electivam poteſtatem, qualis nimirum eſt liberum arbitrium, eſſe in oppoſita.

S. Joan. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 25. & 26. idem repetit, & verbis ferè iiſdem.

S. Hilarius in commentario Pſal. 2. *Unicuique*, inquit, *noſtrum libertatem vitæ, ſenſumque permiſit, non neceſſitatem in alterutrum affigens.*

S. Optatus Milevitanus lib. 7. adverſus Parmenianum, in ipſo ferè principio: *Voluntas*, inquit, *habet pœnam, neceſſitas veniam. Homicida ſcelus poteſt facere, poteſt etiam non facere, & cætera hujuſmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.*

bitrii, eſſe obſcuriſſimam, & à paucis penetrari, & lib. de gratia Chriſti cap. 47. dicit, quæſtionem hanc B adeò eſſe implicatam, ut cùm gratia defenditur, liberum arbitrium negari videatur: & contra, cùm defenditur liberum arbitrium, negari videatur gratia. At ſi liberum arbitrium non aliam exigeret libertatem, quàm à coactione, quæſtio eſſet facillima, vel potius nulla.

S. Bernardus in lib. de gratia & libero arbitr. *Eſt verò*, inquit, *ratio data voluntati, ut inſtruat illam, non ut deſtruat. Deſtrueret autem, ſi neceſſitatem ei ullam imponeret, quo minus liberè pro arbitrio ſeſe volveret, ſive in malum, conſentiens appetitui, ſive in bonum, gratiam ſequens.*

Petrus Lombardus (cujus ſententia neceſſariò adferenda & conſideranda eſt propter calumniam Calvini) C in 2. lib. Sentent. diſt. 25. lit. A. *Poteſtas*, inquit, *ipſa, quam ſupra diximus eſſe liberum arbitrium, libera eſt ad utrumlibet, quia liberè poteſt moveri ad hoc, vel ad illud.* Item litera B. dicit, liberum arbitrium non eſſe præſentium, vel præteritorum, ſed futurorum tantùm, quia præſentia & præterita determinata ſunt ad unum. Liberum autem arbitrium indeterminatum ad utrumlibet eſſe debet. Lit. C. quærit, quomodo in Deo ſit liberum arbitrium, cùm ille non poſſit niſi bene agere, & liberum arbitrium requirat poteſtatem in oppoſita. Litera D. reſpondet, in Deo eſſe liberum arbitrium, quia licèt non poſſit malè agere, tamen non neceſſitate agit, quod agit, & potuiſſet illud non agere. Lit. E. concludit his verbis: D *Unde ſi diligenter inſpiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia ſine coactione & neceſſitate valeat appetere, vel eligere, quod ex ratione decreverit.* Lit. F. dicit, libertatem à neceſſitate fuiſſe ante peccatum, & remanſiſſe etiam poſt peccatum. Libertatem autem à peccato, & à miſeria, fuiſſe ante peccatum, non poſtea. Vides igitur (Lector) quàm apertè mentiatur Calvinus, cùm ſcribere audet, Petrum Lombardum pronunciare, nos dumtaxat à coactione ſolutos eſſe.

Sequuntur autem Petrum Lombardum Theologi Scholaſtici omnes, ut Albertus in 2. Sent. diſt. 24. Alexander in 2. part. quæſt. 72. membr. 3. art. 5. S. Bonaventura in 2. diſt. 25. S. Thomas cùm alibi, tum in quæſt. 6. de malo, quæ eſt de electione, articulo E unico ſcribit, hæreſim eſſe non ſolùm apud Theologos, ſed etiam apud Philoſophos, affirmare ad liberam electionem non requiri libertatem à neceſſitate, ſed ſatis eſſe eam, quæ eſt à coactione. Et rectè hoc dicit. Nam & Philoſophus lib. 3. Ethicorum, cap. 4. & 5. diſtinguit voluntarium à libero, quod ad liberum pertineat, poſſe facere & non facere: & naturalis ratio idem oſtendit.

Primùm enim ſi ad liberum arbitrium conſtituendum ſufficeret libertas à coactione, ſequeretur etiam in pecoribus eſſe liberum arbitrium. Nam & illa ſine coactione ulla ſponte ſua feruntur ad pabulum.

Secundò ſequeretur, in pueris, furioſis, ſomniantibus eſſe uſum liberi arbitrii, eadem ratione. Iſti enim omnes ſpontè agunt, ex Ariſtot. lib. 3. Ethic. cap. 2.

Ter-

Digitized by Google

re à ſola coactione; talis enim eſt voluntas beatitudinis, ſaltem quoad ſpecificationem; at poteſtas electiva non videtur intelligi poſſe cum determinatione ad unum & neceſſitate. Electio enim eſt inter multa, & ideò electionem præcedit conſultatio. At ſi neceſſe habeo unum aliquid velle, aut facere, ubi eſt conſultatio? ubi electio?

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta contraria.

SED jam argumenta ſolvenda ſunt, quæ adverſus ea, quæ diximus, ab adverſariis adferuntur.

Primo loco teſtimonium objicitur S. Auguſtini ex Enchiridio cap. 105. ubi ſic legimus: *Neque culpanda eſt voluntas, aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua beati eſſe ſic volumus, ut eſſe miſeri non ſolùm nolimus, ſed nequaquam prorſus velle poſſimus*. Ex hoc enim loco videtur poſſe colligi, non requiri libertatem à neceſſitate, ſed ſolùm à coactione, ut voluntas libera dici poſſit. Nam beatitudinem neceſſariò volumus, nec poſſumus eam non velle, & tamen liberè volumus, quia non coacti, ſed ſponte, & libenter volumus.

Reſpondeo, voluntas noſtra, tametſi libera non ſit in appetenda fœlicitate, quoad ſpecificationem, quia non poteſt velle miſeriam: tamen libera eſt in hac vita, quoad exercitium, quia poteſt appetere fœlicitatem, & ceſſare ab appetendo. Præterea tum in hac vita, tum in alia libera eſt voluntas, non ſolùm quoad exercitium, ſed etiam quoad ſpecificationem in aliis rebus eligendis, quæ non ſunt neceſſariò cum fœlicitate connexæ. Hoc igitur eſt, quod S. Auguſtinus dicit, poſſe voluntatem liberam remanere, licèt in aliqua re, vel aliquo genere libertatis, libera non ſit. Nam in aliis rebus, vel in iiſdem, alio genere libertatis liberrima erit. Et pro arbitrio poterit agere & non agere, velle & non velle.

Secundò, objicitur aliud ejuſdem Auguſtini teſtimonium ex eodem cap. 105. Enchiridii, & ex lib. 22. de Civit. Dei cap. ult. ubi ſic loquitur Auguſtinus de hominibus beatis in alia vita: *Nec ideò liberum arbitrium non habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt. Magis quippè erit liberum à delectatione peccandi, uſque ad delectationem non peccandi, indeclinabilem libertatem*.

Reſpondeo, non vult S. Auguſt. ſignificare, beatos habituros liberum arbitrium ad peccandum, & non peccandum; Id enim pugnaret cum eo, quod dicit, eos tales futuros, ut non poſſint ulla ratione peccare. Sed indicare voluit, per neceſſitatem non peccandi, non tolli liberum arbitrium beatorum, tiam, licèt neceſſariò eam velit. Reſpondet enim Pelagio, qui dixerat privari eum libero arbitrio, qui neceſſitate conſtringitur. Et contra ipſe aſſerit, non privari libero arbitrio eum, qui neceſſitate conſtringitur. Et probat duobus exemplis, hominis liberè volentis beatitudinem, & Dei liberè volentis juſtitiam, quamvis uterque ad ea volenda neceſſitate pariter conſtringatur.

Reſpondeo, ſignificat eo loco S. Auguſt. eum qui vult beatitudinem, conſtringi quidem neceſſitate quo-
C ad ſpecificationem, quia non poteſt velle miſeriam; tamen non ideò privari libero arbitrio, quia poteſt quoad exercitium velle, & non velle beatitudinem. Pari ratione Deum velle juſtitiam ex neceſſitate quoad quandam ſpecificationem, quia non poteſt velle iniquitatem: ſed non ideò privari libero arbitrio, quia poteſt, & quoad exercitium, quædam juſta facere & non facere; & quoad ſpecificationem ex multis juſtis unum alteri præferre, illudque eligere.

At (Inquies) non videtur id contrarium ſententiæ Pelagii; is enim cùm ait, privari libero arbitrio eum, qui neceſſitate conſtringitur, loquitur de libertate & neceſſitate reſpectu ejuſdem rei & modi, non autem reſpectu diverſorum. Reſpondeo, Verba Pelagii eſſe
D ambigua, & ſententiam veram & falſam habere poſſe, & ideò à S. Auguſt. non ſimpliciter reprehendi, ſed ſolùm qua parte falſa eſſe poterant. Itaque non ait Auguſtinus, verum non eſſe quod Pelagius dixerat, ſed inquit: *Et hic nonnulla quæſtio eſt*. Ac deinde oſtendit, quomodo poſſit fieri, ut aliquis neceſſitate conſtringatur, & tamen libero arbitrio non privetur.

Quartò, objicitur aliud teſtimonium ex lib. 5. de Civit. Dei cap. 10. ubi ſic legimus *Si illa definitur neceſſitas, ſecundùm quam dicimus neceſſe eſſe, ut ita ſit aliquid, vel ita fiat, neſcio cur eam timeamus, ne nobis libertatem auferat voluntatis. Neque enim & vitam Dei, & præſcientiam Dei ſub neceſſitate ponimus, ſi di-
E camus, neceſſe eſſe Deum ſemper vivere, & cuncta præſcire*.

Reſpondeo, S. Auguſt. in principio capitis, diſtinguit neceſſitatem in duas ſpecies. Dicit enim eſſe quandam neceſſitatem, quæ facit, ut res non ſit in poteſtate, qualis eſt neceſſitas moriendi. Non enim eſt in poteſtate noſtra mori, aut non mori. Aliam autem eſse neceſſitatem, quæ non facit rem non eſſe in poteſtate. Ac priorem quidem neceſſitatem fatetur Auguſt. pugnare cum libertate, & ideò non eſſe dicendum voluntatem noſtram eſſe ſub tali neceſſitate; poſteriorem dicit, non pugnare cum libertate, & ideò non eſſe timendum, ne talis neceſſitas, ſi admittatur, libertatem auferat voluntatis.

Hujus poſterioris neceſſitatis quatuor ponit exempla. Primum eſt de vita Dei. Neceſſe enim eſt Deum ſem-

Digitized by Google

Alterum exemplum eſt de præſcientia Dei. Neceſſe enim eſt, Deum cuncta præſcire; & tamen præſcientia Dei non ponitur ſub neceſſitate tollente libertatem, quia neceſſitas præſciendi eſt ex hypotheſi, non abſoluta. Poſito enim, quòd Deus velit aliquid eſſe futurum, neceſſariò præſcit illud eſſe futurum; ſed ſicut poterat Deus abſolutè non velle illud eſſe futurum; ita poterat abſolutè non præſcire eſſe futurum.

Tertium eſt de potentia Dei, quod ponitur ad illuſtranda duo ſuperiora. Neceſſe enim eſt Deum non poſſe mori aut falli, & tamen eſt omnipotens. Sicut igitur non minuitur potentia Dei per hoc, quòd non poteſt mori aut falli, ſic etiam non minuitur ejus libertas per hoc, quòd neceſſe eſt eum ſemper vivere, & cuncta præſcire.

Quartum exemplum maximè facit ad rem: *Neceſſe enim eſt,* (inquit Auguſtinus) *ut homo quicquid vult, libero velit arbitrio, & tamen non propterea liberum arbitrium ponitur ſub neceſſitate tollente libertatem, nam illa neceſſitas, de qua dicimus, neceſſe eſſe hominem liberè velle, non ſolùm non facit, ut opera liberi arbitrii non ſint libera, ſed cogit ut ſint libera, non enim cadit illa neceſſitas ſuper opera, ſed ſuper modum, & eſt ex hypotheſi non abſoluta. Non enim neceſſe eſt abſolutè, ut homo hoc velit aut illud, ſed eſt in ejus poteſtate velle hoc aut illud, & velle hoc aut non velle, tamen poſito quòd vellit, neceſſe eſt eum liberè velle, quia talem modum operandi ejus natura poſtulat.* Vides igitur ex Auguſtino manifeſtè colligi, libertatem arbitrii requirere, ut opus ſit in poteſtate, & pugnare non ſolùm cum coactione, ſed cum omni abſoluta neceſſitate.

Quinto objicitur teſtimonium ſancti Bernardi ex ſerm. 81. in Cantica, ubi ſic loquitur: *Neſcio quo pravo & miro modo ipſa ſibi voluntas peccato quidem in deterius mutata neceſſitatem faciat, ut neceſſitas, cùm voluntaria ſit, excuſare non valeat voluntatem, nec voluntas cùm ſit illecta, excludere neceſſitatem.* Et infrà: *Ita anima miro quodam modo, ac malè libera neceſſitate & ancilla tenetur, & libera: ancilla propter neceſſitatem, libera propter voluntatem; & quod magis mirum, magiſque miſerum eſt, eo rea quo libera, eoque ancilla quo rea, ac per hoc eo ancilla quo libera.*

Reſpondeo, loquitur S. Bernardus de neceſſitate conditionata, quæ non repugnat libertati, non autem de abſoluta, quæ ſimul cum libertate conſiſtere non poteſt. Nam quemadmodum non poteſt arbor mala bonos fructus facere (ut Dominus ait Matth. 7.) dum videlicet eſt mala: poteſt tamen fieri bona, & tunc bonos fructus facere: ſic etiam qui illectus eſt viſco pravæ cupiditatis, durante affectu illo, neceſſariò peccat, quia non poteſt non ſervire pravæ cupiditati, à qua tenetur quodammodo captivus: tamen abſolutè poteſt non peccare, & ſi peccat, liberè peccat, quia poteſt deponere pravum affectum, ſi velit gratiæ Dei cooperari. Hoc igitur modo peccator eſt ſervus & liber, & ideò ſervus quia liber. Nam ſi verè liber non eſſet libertate naturæ, numquam verè, proprieque *non caret merito tam is, qui potuit non facere mala & fecit, quàm qui potuit facere bona, & non fecit. Ubi autem non eſt libertas, nec meritum. Propterea, quæ ſunt ratione carentia animalia nihil merentur, quia ſicut deliberatione, ita & libertate carent.* Ex hoc loco apertiſſimè conſtat, S. Bernardum requirere ad liberum arbitrium libertatem, quæ eſt ad utrumlibet, quæ dicitur à neceſſitate, qua ſola beſtiæ carent.

Sexto, Objicitur teſtimonium S. Thomæ, qui in quæſt. 10. de potentia art. 2. ad 5. ſcribit, ſolam coactionem repugnare naturali libertati voluntatis.

Reſpondeo, loquitur eo loco S. Thomas de voluntate ſimplici, non de voluntate, ut eſt principium electionis, quæ ſola liberum arbitrium nominatur. Adde, quòd videtur idem auctor in modo loquendi, locum iſtum revocaſſe, in 1. part. *Summæ* quæſt. 41. art. 2.

Septimo, Objicitur idem S. Thomas, qui in 1. par. quæſt. 83. art. 2. ad 3. dicit, per peccatum periiſſe libertatem gratiæ, ſed non libertatem naturæ, *quæ eſt* (inquit) *à coactione.*

Reſpondeo, Accipit eo loco S. Thomas coactionem pro neceſſitate, ſive determinatione ad unum. Nam in corpore articuli dixerat, liberum arbitrium non eſſe habitum, ſed potentiam; quia per habitus inclinamur ad unum: liberum autem arbitrium indeterminatum eſt ad multa etiam oppoſita.

CAPUT VII.

An liberum arbitrium ſit potentia, proponuntur variæ Theologorum ſententiæ.

NUNC diſcutienda eſt illa definitionis particula, qua dicitur liberum arbitrium eſſe *potentia*. Cogemur autem multa hìc adferre, quæ non ſunt apud hæreticos in controverſia, ſed tamen ad controverſias, quæ in quarto & quinto libro diſputandæ ſunt, neceſſaria eſſe videntur. Neque enim de controverſiis circa liberum arbitrium rectè judicari poteſt, niſi natura ipſa & ratio liberi arbitrii probè intelligatur.

Quæritur igitur, an liberum arbitrium ſit potentia, & quæ potentia. Sunt autem de hac re multæ Theologorum ſententiæ, quas breviter enumerare placuit, ut ex earum collatione rei veritas planius eluceſcat.

Prima ſententia eſt eorum, qui docent, liberum arbitrium propriè in actu conſiſtere, non in habitu, vel potentia. Ita docuit Hervæus in 1. quodlibeto quæſt. 1. qui in iis actibus intellectus & voluntatis liberum arbitrium ponit, qui præcedunt deliberationem, vel deliberationis concluſionem. Ratio ejus hæc eſt. Liberum arbitrium eſt id, per quod habet homo actum aliquem in poteſtate, ita ut poſſit illum facere, vel ejus contrarium, vel eundem facere & non facere. Primus autem actus, qui eſt in poteſtate hominis, eſt deliberatio, vel ejus concluſio;

Digitized by Google

eſt in patre & matre ſimul junctis; & in neutro ſeorſim reperitur. Ratio ejus eſt, quoniam à S. Bernardo liberum arbitrium definitur habitus animi, liber ſui, & à Petro Lombardo dicitur eſſe facultas rationis & voluntatis. Facultas enim, & facilitatem & habitum magis, quàm potentiam ſonat.

Tertia ſententia eſt Alberti in ſumma par. 2. qu. 91. membr. 1. & 2. & in 2. ſent. diſt. 24. art. 5. qui docet, liberum arbitrium eſſe potentiam perfectam per habitum ſuperadditum, non tamen acquiſitum, ſed naturalem. Ratio ejus eſt tum illa, qua utitur S. Bonaventura, tum etiam alia, quia liberum arbitrium ex ſententia S. Auguſtini, per peccatum eſt amiſſum, vel imminutum, non autem amitti, vel minui poteſt potentia, ſed habitus.

Quarta ſententia eſt, liberum arbitrium eſſe potentiam quandam univerſalem, continentem ſub ſe potentias omnes animæ intelligentis & ſentientis. Ratio eſt, quia in his omnibus potentiis inveniuntur actus liberi, vel eliciti, vel imperati. Referunt hanc ſententiam ſine nomine auctoris S. Bonaventura loco citato, & S. Thomas in quæſt. 24. de veritate art. 5.

Quinta ſententia eſt Alexandri Alenſis, in 2. par. ſummæ quæſt. 72. membr. 1. art. 3. qui docet, liberum arbitrium eſſe potentiam particularem, & diſtinctam à ratione & voluntate. Ratio ejus eſt, quoniam in anima humana eſt imago Trinitatis; & quidem mens, ſeu ratio rectè refertur ad filium, qui eſt Verbum & ſapientia Patris: voluntas ad Spiritum ſanctum, qui eſt bonitas; igitur debet eſſe potentia aliqua motrix aliarum, quæ reſpondeat Patri, cui tribuitur potentia, & hæc potentia motrix eſt id, quod dicimus liberum arbitrium.

Sexta ſententia eſt Durandi, in 2. ſent. diſt. 24. quæſt. 3. qui docet, liberum arbitrium eſſe ipſas potentias rationis & voluntatis, ſed magis rationis. Ratio eſt, quia tam ratio, quàm voluntas eſt potentia formaliter libera, ſed ratio prius & magis eſt libera.

Eſſe autem utramque potentiam formaliter liberam, probat Durandus. Primò, quia Philoſophus ſcribit in lib. 9. Metaph. cap. 3. potentias rationales eſſe liberas. Secundò, quia definitur communiter liberum arbitrium facultas rationis & voluntatis. Tertiò, quia nec ratio, nec voluntas poteſt cogi, & utraque eſt indifferens ad agendum & non agendum, & ad agendum hoc aut illud. Nam licèt ratio in rebus neceſſariis non poſſit judicare aliter, quàm res ſe habeat, tamen in rebus probabilibus & dubiis, de quibus ſolis eſt conſultatio, non tenetur adhærere uni parti potius, quàm alteri. Quartò, quia ſi ratio non eſſet libera in concluſione judicii, nec voluntas eſſet libera in electione, neque enim poteſt voluntas aliud eligere, niſi id, quod poſt deliberationem ratio concludit eſſe faciendum.

Eſſe autem rationem prius & magis liberam, quàm voluntatem, probat idem Durandus. Primò, quia

B magis eſt libera quam voluntas. Quartò, quia radix libertatis eſt notitia contingentiæ mediorum ad finem. Notitia autem eſt in ratione, igitur radix libertatis eſt in ratione. Quare cùm ratio non ſolùm ſit libera, ſed etiam ſit cauſa cur voluntas ſit libera, ſequitur, ut ratio & prius & magis libera dicenda ſit, quàm voluntas.

Septima eſt Henrici in 1. quodlibeto quæſt. 16. & Scoti in 2. ſent. diſt. 25. qui docent, liberum arbitrium eſſe potentiam unam & particularem, ipſam videlicet voluntatem, eamque ita eſſe liberam, ut non pendeat, nec determinetur à judicio practico rationis; probant, quia illa eſt potentia libera, quæ omnibus poſitis, quæ requiruntur ad agendum, poteſt agere & non agere: at voluntas eſt libera omnium (C) conſenſu; igitur omnibus poſitis, quæ requiruntur ad agendum, quorum unum eſt Judicium rationis, poteſt agere & non agere. Addunt iidem auctores, rationem non eſſe liberam, nec formaliter, nec radicaliter; non formaliter, quia neceſſariò ratio judicat ut res eſt, remota ignorantia & errore: non radicaliter, quia nomen radicis ſignificat veram cauſam; ratio autem non eſt vera cauſa libertatis voluntatis, ſed ſolùm conditio, ſine qua non eſſet in voluntate libertas.

Octava ſententia eſt S. Thomæ in 1. par. Summæ quæſt. 83. art. 1. 2. 3. & in 1. 2. quæſt. 13. in 2. ſent. diſt. 24. quæſt. 1. & de Veritate quæſt. 24. Item Richardi & Capreoli in 2. ſent. diſt. 24. (D) Denique Cajetani, Conradi & aliorum, qui S. Thomam ſequi ſolent, qui docent liberum arbitrium eſſe quidem potentiam unam & particularem, ipſam videlicet voluntatem, ut ſuperior ſententia continebat, ſed addunt, radicem libertatis eſſe in ratione, & voluntatem pendere, ac determinari à judicio ultimo practicæ rationis, quæ ſententia quoniam veriſſima nobis eſſe videtur, in ſequenti cap. comprobabitur.

CAPUT VIII.

Probatur liberum arbitrium eſſe potentiam, videlicet ipſam voluntatem, eamque ſic eſſe liberam, ut tamen determinetur à judicio ultimo practicæ rationis.

(E)

EXplicatis ſententiis aliorum, reſtat, ut quid nobis ad veritatem propenſius videatur, aliquot propoſitionibus complectamur.

Prima propoſitio, *Liberum arbitrium non eſt actus*, Probatur. Nam liberum arbitrium eſt aliquid à natura inſitum homini, quod nulla ratione tolli poteſt, ut S. Bernardus in lib. de gratia & libero arbitrio, & alii Patres communiter docent: non igitur eſt actus, qui modò adeſt, modò abeſt, & non à natura ineſt, ſed à nobis producitur. Alioqui ſæpè homines, etiam ſani & vigilantes libero carerent

Digitized by Google

beri, ut eis nomen liberi arbitrii convenire poſſit; neque faciunt nos liberos, cùm determinent ad aliquid cogitandum & volendum.

Secunda propoſitio, *Liberum arbitrium non eſt habitus, ſed potentia*. Probatur. Nam vel is habitus eſſet naturalis, vel acquiſitus: non naturalis, quia cùm habitus ſit inclinatio ad aliquid, ſi liberum arbitrium eſſet habitus naturalis, naturaliter inclinati eſſemus ad unum, atque ita periret libertas ad oppoſita: non etiam acquiſitus, quia liberum arbitrium habemus, ut diximus, à natura, proinde cum illo naſcimur, non accedente ætate illud acquirimus. Itaque rectè admonet S. Thomas, habitus acquiſitionem repugnare naturalitati (ut ſic loquamur) liberi arbitrii; habitus verò naturalitatem repugnare arbitrii libertati.

At (inquies) potentia quoque eſt inclinatio quædam ad ſuum objectum: cur igitur liberum arbitrium non poteſt eſſe habitus naturalis, ſi poteſt eſſe potentia naturalis? Reſpondeo, cauſam eſſe, quia potentia eſt inclinatio determinata ad bonum in univerſum, indifferens autem & indeterminata ad bona particularia: habitus verò, ſi propriè loqui velimus, eſt inclinatio ad unum aliquod particulare bonum, vel malum apprehenſum ſub ratione boni. Et ex eo fit, ut per potentias non dicamur boni vel mali, ſed capaces utriuſque: at per habitus bonos, dicimur boni, per malos, mali. Quòd ſi S. Bonaventura & Albertus per habitum naturalem intelligant inclinationem naturalem ad bonum in commune, de ſolo nomine erit quæſtio, vel potius (ut S. Auguſtinus monet) cùm de re conſtet, non erit de nomine litigandum.

Tertia propoſitio, *Liberum arbitrium non eſt potentia univerſalis*. Probatur. Nam tametſi potentiæ cæteræ, præter voluntatem, ſint actuum liberorum capaces; tamen non ſunt actus earum liberi, ut ab ipſis procedunt, ſed ut procedunt à voluntate, à qua imperantur. Proinde non ſunt potentiæ illæ liberæ, nec liberi arbitrii nomen merentur. Illa enim ſola potentia rectè dicitur libera, quæ eſt domina ſui actus, quæque pro arbitrio poteſt illum producere, vel non producere. Adde quòd ſi liberum arbitrium eſſet potentia univerſalis, tot eſſent libera arbitria, quot ſunt potentiæ, quod eſt planè inauditum.

Quarta propoſitio, *Liberum arbitrium non eſt potentia quædam tertia diſtincta à ratione & voluntate*. Probatur. Nam nullus eſt actus, qui tertiæ iſti poteſtati reſpondeat. Quod enim aliqui dicunt, proprium actum hujus potentiæ eſſe, movere intelligentiam & voluntatem, nihil facit ad rem. Nam voluntas eſt, quæ ſe, & alias omnes potentias movet. Itaque illi ipſi dicunt, actum tertiæ illius potentiæ eſſe, volo judicare, volo eligere. Sed fortè Alexander per tertiam potentiam intellexit voluntatem, ut eſt motrix, & ut diſtinguitur à ſimplici voluntate, quæ eſt etiam impoſſibilium. Et tum ſolùm de nomine quæſtio eſſet: & inter ſe ſummi illi Theologi Alexander, Albertus, S. Bonaventura & S. Thomas, quod attinet ad rem, facilè convenirent.

Quinta propoſitio, *Libertas formaliter non eſt in ratione, ſed in ſola voluntate*. Probatur. Nam in primis luntatis eſſe, non rationis. Denique multi ex Patribus, cùm de libero arbitrio loquuntur, voluntatem ipſam appellant, ut perſpicuum eſt ex Optato lib. 7.
B contra Parmenianum, Auguſtino lib. 3. de libero arbitrio cap. 1. 2. 3. &c. Et Bernardo lib. de gratia & libero arbitrio.

His accedunt rationes ex abſurdis petitæ, nam ſi formaliter eſſet in ratione libertas, ſequeretur Primò, hominem peccare ante conſenſum voluntatis. Secundò, eundem bis peccare, cùm primò judicat eſſe faciendum id, quod non licet, & deinde id ipſum eligit. Tertiò, ignorantiam planè involuntariam à peccato non excuſare. Nam ad peccandum non requiritur, niſi libertas; libera enim tranſgreſſio legis, peccatum eſt. Quare ſi ante conſenſum voluntatis, libertas eſt in ratione, ante conſenſum voluntatis ratio peccare poterit, & cùm poſtea accedit conſenſus,
C erit aliud peccatum, & ignorantia erit libera, quamvis ſit involuntaria. Hæc autem abſurda eſſe nemo negare poteſt, cùm repugnent communi ſenſui generis humani, & S. Auguſtinus dicat, in lib. de vera religione cap. 14. peccatum, adeò eſſe debere voluntarium, ut, ſi non ſit voluntarium, non ſit peccatum. Accedat deinde ratio etiam oſtenſiva, qua demonſtrari poteſt rationem non eſſe liberam ullo genere libertatis, ideſt, neque à coactione, neque à neceſſitate, neque quoad ſpecificationem, neque quoad exercitium.

Primùm igitur, non eſſe liberam rationem à coactione eo modo, quo à coactione libera eſt voluntas, probatur: nam voluntas libera dicitur à coa-
D ctione, quia fieri non poteſt, ut voluntas aliquid velit contra inclinationem ſuam, vel totius ſuppoſiti; nam ipſa inclinatur ad omne bonum, proinde non poteſt aliquid velle contra ſuam inclinationem; & rurſus ipſa eſt inclinatio totius ſuppoſiti, ac per hoc non poteſt velle aliquid contra inclinationem totius ſuppoſiti. Ita nullo modo poteſt cogi, quia non poteſt fieri, ut velit quod non vult. At ratio inclinatur quidem ad omne verum intelligendum, tamen ejus inclinatio non eſt inclinatio totius ſuppoſiti, & ideò poteſt cogi ad judicandum & credendum contra inclinationem non quidem ſuam, ſed totius ſuppoſiti. Ita dæmones credunt unum eſſe Deum coacti, & idcirco etiam contremiſcunt, ut ait S. Ja-
E cob. cap. 2. Et ſæpenumerò qui ægrotant, coguntur credere ſe brevi eſſe morituros, quod omnino refugiunt, & ſi fieri poſſet, nollent credere. Falſum eſt igitur, quod ſcribit Durandus, rationem eſſe liberam à coactione æquè ac voluntatem.

Rurſus non eſſe liberam rationem à neceſſitate quoad ſpecificationem, probatur. Ratio enim ſi ei proponantur argumenta neceſſaria, neceſſariò aſſentitur; ſi probabilia, neceſſariò opinatur, ideſt, cum formidine credit; ſi contraria æquè probabilia, neceſſariò dubitat, niſi accedat inclinatio voluntatis. Hæc autem ita eſſe, teſtatur Philoſophus in 2. lib. de anima tex. 153. ubi ſcribit, nos imaginari poſſe quod volumus, non autem opinari, niſi id, quod argumenta concludunt eſſe opinandum. Et in 7. lib. Ethic. cap. 2. ſcribit, ſyllogiſmum captioſum neceſſariò induce-

docet in 1. lib. Ethicor. cap. 1. Et poſt eum S. Thomas 1. par. quæſt. 80. art. 1. & 1. 2. quæſt. 1. artic. 2. Appetitus autem boni in anima, ratione prædita nihil eſt, niſi voluntas. Ipſa igitur voluntas rationem applicat ad intelligendum, vel etiam ab actu intelligendi revocat. Quòd ſi inclinatio rationis ad intelligendum appetitus etiam nominetur, certum eſt ejuſmodi appetitum eſſe naturalem, & inclinare ad perpetuum actum. Proinde quòd ratio nunc exerceat actum ſpeculandi, vel judicandi, vel alium quemcumque, nunc verò quieſcat, non poteſt referri in ipſam rationem, ſed in appetitum totius ſuppoſiti, qui non eſt alius, niſi voluntas.

Poſtrema ratio ſumitur ex fine. Siquidem ad finem animæ rationalis non conducebat, ut in ratione eſſet libertas. Ratio enim eſt regula actionum humanarum, regula autem debet eſſe immobilis, uniformis, determinata, neceſſaria; alioqui perniciosa eſſet, & Lesbiæ regulæ ſimilis, quæ (ut Philoſophus teſtatur lib. 5. Ethic. cap. 10.) quod plumbea eſſet, facilè flectebatur in varias partes.

Sexta propoſitio, *Voluntatis electio pendet neceſſariò ab ultimo judicio practicæ rationis*. Probatur. Nam voluntas non poteſt aliquid velle ſine præcedenti judicio rationis; ergo ſi judicium ſit indeterminatum, & ipſa erit indeterminata, ſi judicium determinatum ſit, & ipſa determinata erit: at judicium ultimum practicum eſt omnino determinatum; dicit enim tunc ratio, hoc nunc (omnibus conſideratis) eſt faciendum; igitur voluntas neceſſariò eliget id, quod ultimum judicium practicum determinavit eſſe eligendum.

Probatur antecedens primæ conſecutionis manifeſtis rationibus. Primò, Voluntas eſt appetitus rationalis; & ex Ariſtotele lib. 3. Ethic. cap. 2. electio eſt appetitus intellectivus. Ex Auguſtino lib. 8. de Trinitate cap. 4. nemo poteſt amare incognitum; igitur ſine rationis actu præcedente nulla eſſe poteſt electio. Secundò, Voluntatis objectum eſt bonum apprehenſum & judicatum conveniens; quocirca ſi voluntas aliquid vellet ſine præcedente cognitione & judicio, operaretur ſine objecto, quod fieri non poteſt. Tertiò, quicquid homo agit, propter aliquem finem agit, ac proinde fieri nequit, ut moveatur ad eligendum aliquid, niſi ratio dictet illud eſſe medium conveniens ad propoſitum finem. Denique experientia idem docet. Nemo enim eſt, qui, ſi quæratur ab eo, cur aliquid agat, non reſpondeat, quia judicat ita eſſe faciendum. Ille etiam qui dixit, ſit pro ratione voluntas, non excluſit judicium ab electione, ſed judicavit, bonum ſibi eſſe contra rationem agere. Itaque rectè S. Bernardus in lib. de gratia & libero arbitrio: *Habet*, inquit, *voluntas quocumque ſe volverit ſemper comitem rationem, non quòd ſemper ex ratione, ſed quòd numquam abſque ratione moveatur*.

Probatur nunc illa conſecutio, qua colligebamus, ſi judicium ſit determinatum, & electionem fore determinatam. Nam ſi cùm eſt judicium planè determi-

B contra determinationem ultimi judicii practici; necnon & illud erit falſum, poſſe fieri, ut quis agat aliquid, repugnante ultimo judicio rationis.

Confirmatur hæc ratio à ſimili. Nam appetitus beſtiarum ideò eſt determinatus ad unum, quia cognitio ſenſuum eſt determinata ad unum: rurſus, voluntas humana, reſpectu ultimi finis, determinata eſt ad unum, ſaltem quoad ſpecificationem, quia judicium rationis determinatum eſt ad unum, nec poteſt repræſentare ultimum finem, niſi ſub ratione boni: denique, voluntas beatorum etiam quoad exercitium determinata eſt ad unum, quoad appetitum ultimi finis, quia rationis judicium repræſentans illum finem, tantùm ſub ratione boni, ſemper eſt præſens & per-
C fectè applicatum mentibus beatorum, ergo à ſimili, in quacumque re particulari eligenda, voluntas erit determinata ad unum, quoad ſpecificationem, & quoad exercitium, & reipſa neceſſariò eliget, quando aderit præſens judicium practicum particulare dictans hìc & nunc abſolutè omnibus conſideratis, hoc eſt eligendum. Nam tale judicium repræſentat rem, tantùm ſub ratione boni, pro eo tempore, ut eſt præſens & perfectè applicatum.

Dices, In mediis ad finem conducentibus numquam datur tale judicium ita determinatum ad unum, ut non ſimul etiam adſit aliud judicium, quòd alia quoque ſint media utilia ad illum finem. Reſpondeo, Judicium ultimum non pati ſecum aliud ju-
D dicium ſimile, quia eſſent contradicentia & repugnantia judicia. Itaque ultimum judicium non negat, quin alia ſint media utilia ad eundem finem, ſed dicit, omnibus conſideratis hìc & nunc, hoc unum eſſe accipiendum tamquam utiliſſimum, ac per hoc abſolutè & ſimpliciter melius cæteris, quare ſi voluntas tunc eligeret aliquid aliud, haberet quidem rationem, cur eligeret illud tale medium, quia nimirum eſt utile, ſed non haberet rationem ullam cur omitteret illud aliud quod hìc & nunc, & ſimpliciter eſt judicatum melius. Non enim nunc habet niſi unum ultimum judicium, nec poteſt habere, quia contradicentia eſſent, nimirum, omnibus conſideratis hoc eſt melius, & omnibus conſideratis hoc non
E eſt melius.

Accedat ad has rationes, quòd ſi poſſet fieri, ut quis eligeret contra dictamen ultimi judicii practici, poſſet etiam fieri, ut in voluntate eſſet peccatum ſine ullo errore, vel defectu in ratione, ſive intelligentia. Quod quidem adverſarii coguntur admittere. Sed certè videtur eſſe contra illud Salomonis, Proverb. 14. *Errant, qui operantur malum*. Et manifeſtiſſimè pugnat cum ſententia Philoſophi, lib. 3. Ethic. cap. 1. 3. & 5. lib. 6. cap. 12. & 13. lib. 7. cap. 3. & in lib. 3. de anima tex. 58.

Septima propoſitio, *Etſi voluntas ſola ſit formaliter libera, radix tamen libertatis ejus in ratione eſt*. Probatur, Nam voluntas ideò eſt libera, quia eſt appetitus rationalis: ſicut è contrario appetitus in beſtiis, ideò non eſt liber, quia non eſt rationalis: igitur cau-

Digitized by Google

& proponat varia objecta, oſtendens in ſingulis eſſe rationem boni & rationem mali, ac denique viam aperiat ad oppoſita, qualis eſt ratio noſtra reſpectu mediorum, quæ non habent neceſſariam connexionem cum fine, tunc appetitus erit liber, & poterit inclinari in varias partes. Voluntas igitur ideò libera eſt, quia ſequitur rationem, quæ varia & contingentia media ad finem obtinendum ei proponit.

Dices, ſi voluntas libera eſt propter indeterminationem rationis, cur propter eandem cauſam non eſt libera etiam ratio? Reſpondeo, Quia potentia cognoſcens non eſt capax libertatis, ſicut eſt potentia appetens. Nam potentia cognoſcens ex natura ſua, pendet ab objecto, & ab illo immutatur per ſpeciem, quam ab ipſo recipit. Unde non poteſt ei convenire libertas circa ſuum objectum: appetitus autem eſt inde pendens, cùm ab objecto nihil recipiat, nec ab eo patiatur: & ideò ſua natura capax eſt libertatis. Præterea non erat neceſſaria libertas potentiæ cognoſcenti, quia cùm verum vero non repugnet, ſine ullo detrimento poteſt apprehendere omnia, & omnibus aſſentiri: at appetitui neceſſaria erat, quia ſæpè bona ſunt inter ſe pugnantia, nec ſimul experiri poſſunt, ut virginitas & matrimonium; voluptas & ſanitas; actio & contemplatio, & ſimilia. Itaque voluntas quia eſt appetitus, capax eſt libertatis; quia eſt rationalis, habet re ipſa libertatem.

CAPUT IX.

Solvuntur argumenta contra concluſiones capitis ſuperioris.

SED jam argumenta ſolvenda ſunt, quæ pugnant contra ſuperioris capitis propoſitiones; quæque jam fuerunt in cap. 7. breviter indicata.

Primum igitur argumentum probare nitebatur, liberum arbitrium eſſe actus rationis & voluntatis, qui deliberationem præcedunt. Erat autem hæc ratiocinatio, liberum arbitrium eſt id, per quod habet homo actum aliquem in poteſtate: habet autem homo in poteſtate actum deliberandi (is enim eſt primus actus liber) per actum quo vult deliberare, & per cogitationem, quæ hanc ipſam voluntatem præcedit: igitur in his duobus actibus deliberationem præcedentibus liberum arbitrium conſiſtit.

Reſpondeo, Primùm falſum eſt, ante omnem electionem præcedere deliberationem, & ante deliberationem præcedere actum volendi deliberare. Sæpè enim homo rem oblatam continuò amplectitur & liberè, quia tametſi non deliberavit, tamen deliberare potuiſſet, ſi voluiſſet. Itaque non omnes actus indeliberati ſunt involuntarii, ſed illi tantùm, qui deliberari non potuerunt. Deinde, non rectè tribuitur nomen liberi arbitrii omnibus illis rebus, quæ ſunt neceſſariæ ad liberè eligendum, ſed illi tantùm rei, quæ eſt principium productivum actuum tentiæ, ſed pro ipſa potentia, quæ eſt inclinata & habilis ad operandum, etiam quando nihil operatur. Sic etiam Petrus Lombardus nomen facultatis
B non pro facilitate, ſed pro poteſtate uſurpat. Denique S. Auguſtinus liberum arbitrium amiſſum dicit, non quod eſt à neceſſitate, ſed quod eſt à peccato. Servi enim peccati facti ſumus per Adæ peccatum, unde etiam Liberatore, ac Redemptore opus habemus. Porrò imminutum dicitur liberum arbitrium, non quoad eſſentiam, ſed quoad operationem & vires. Multa enim non poſſumus operari in ſtatu naturæ corruptæ, quæ potuiſſemus in ſtatu naturæ integræ.

Tertium argumentum contendebat, liberum arbitrium eſſe potentiam diſtinctam à ratione & voluntate, nimirum potentiam motricem, ut eſſet in homine aliquid, quod compleret imaginem Trini-
C tatis. Nam Ratio, Verbi; Voluntas, Spiritus ſancti imaginem gerit: deerit autem imago Patris, niſi ponatur tertia potentia, quæ illum aliquo modo referat.

Reſpondeo, Imago Trinitatis conſiſtit in memoria, mente & voluntate, ex doctrina S. Auguſtini lib. 15. de Trinitate cap. 3. certum autem eſt, nomine memoriæ non poſſe intelligi tertiam illam potentiam motricem, ſed eſſe eandem mentem, ut retinet notitiam jam acceptam; atque ita fœcunda eſt, & parit Verbum, ut idem S. Auguſtinus docet in lib. 14. de Trinit. cap. 3. 4. & 6. Porrò S. Thomas in 1. par. quæſt. 93. art. 7. ſatis appoſitè explicat imaginem Trinitatis, dum mentem comparat Patri; no-
D titiam, à mente productam, *Filio*; amorem ex notitia mentis procedentem, Spiritui ſancto. Perſpicuum igitur eſt, tertiam illam potentiam non eſſe neceſſariam ad complendam imaginem Trinitatis.

Adde quòd ſi ponerentur in anima rationali tres potentiæ diſtinctæ, quarum ſingulæ ſuos actus producerent, daretur occaſio magno errori, quaſi in Deo, ad cujus imaginem factus eſt homo, tres eſſent proceſſiones, non duæ tantùm, ac per hoc perſonarum non Trinitas, ſed Quaternitas.

Quartum argumentum cum aliis tribus probare tentabat, potentiam intelligentem eſſe formaliter liberam, & ideò liberum arbitrium eſſe potentiam intelligentem. Sic igitur texebatur objectio: Poten-
E tiæ rationales ſunt liberæ ex Ariſtotele lib. 9. Metaphyſ. cap. 3. at potentia intelligens eſt rationalis, igitur libera.

Reſpondeo, Non dicit Philoſophus, potentias rationales eſſe liberas, ſed eſſe ad oppoſita, nec loquitur de ratione & voluntate, ſed de artibus & ſcientiis, quas potentias vocat rationales, quia poſſumus actus earum producere quando volumus: & dicit eſſe ad oppoſita, quia eadem eſt ſcientia contrariorum. Itaque etiam ſi liberas ejuſmodi potentias appellaſſet, non tamen cogeremur fateri eas formaliter eſſe liberas, ſed intelligeremus liberas eſſe nominatas, quòd liberos actus producerent, quamvis non ideò liberi eſſent, quoniam ab eis producerentur, ſed quoniam à voluntate imperarentur. Idem enim Philoſophus in lib. eodem cap. 6. ſcribit,

Digitized by Google

propoſitione capitis ſuperioris, ubi demonſtratum eſt, rationem poſſe cogi ad judicandum contra inclinationem totius ſuppoſiti: item ſic eſſe indifferentem in rebus probabilibus, ut tamen neceſſariò opinetur, vel hæreat, niſi accedat inclinatio voluntatis.

Septimum argumentum, Niſi mens in judicando ſit verè, ac formaliter libera, neque voluntas in eligendo libera eſſe poterit. Non enim poteſt voluntas aliud eligere, quàm id quod ratio judicat eligendum.

Reſpondeo, Voluntas in eligendo libera eſt, non quòd non determinetur neceſſariò à judicio ultimo & practico rationis: ſed quoniam iſtud ipſum judicium ultimum & practicum in poteſtate voluntatis eſt.

Sciendum eſt enim, poſt cognitionem boni in univerſum mox exiſtere in voluntate inclinationem aliquam in illud, non tamen plenam electionem: deinde cùm proponuntur à ratione varia media, & oſtenditur quid boni & quid mali ſit in unoquoque, voluntatem inclinari modò in unam partem, modò in aliam; & in ejus poteſtate eſſe, ut ſinat ſe moveri, vel reſiſtat, non quidem actu poſitivo, ſed negativo, non ſinendo videlicet ſe moveri. Per hoc enim quòd voluntas ſinit ſe moveri ab una ratione propoſita, fit ut mens omiſſa alia inquiſitione pergat & concludat judicium particulare, ad quod continuò ſequitur electio. Itaque libertas voluntatis in eo propriè ſita eſſe videtur, quòd propoſitis variis rationibus non neceſſariis, ſinat ſe moveri ab una, & non ab alia.

Atque hinc eſt quod Philoſophus dicit in 3. lib. Ethic. cap. 5. virtutes & vitia eſſe in noſtra poteſtate, licèt omnes appetant id, quod bonum eis videtur, quia unuſquiſque ſibi quodammodo cauſa eſt, ut hoc, aut illud ſibi videatur. Ubi Philoſophus ponit in noſtra poteſtate virtutes, quia in noſtra poteſtate ſunt bonæ electiones, ex quarum frequentatione generantur habitus: ipſas autem electiones ponit in noſtra poteſtate, quia judicia ſeu viſiones, ad quas electiones ſequuntur, ſunt in noſtra poteſtate.

Hinc eſt etiam quod boni, vel mali habitus multum conferunt ad bonam, vel malam electionem, quia quomodo unuſquiſque affectus eſt, ut ibidem Philoſophus docet, ita de rebus ipſis judicat. Hinc quoque S. Thomas in quæſt. 1. de malo art. 3. rectè dixit, cauſam peccati eſſe, quòd homo operetur non attendens ad regulam divinæ legis; hujus autem quod eſt non attendere ad regulam, non eſſe quærendam aliam cauſam, cùm ad hoc ſufficiat libertas voluntatis humanæ. Ubi ſanctus Thomas in eo ponit libertatem & cauſam peccati, quòd voluntas cùm ab una parte trahitur ad peccandum à voluptate per ſenſum & rationem apprehenſa & propoſita ut bona, ab altera revocatur à peccato per rationem proponentem legem Dei, & repræſentantem voluptatem illam, ut noxiam, ipſa ſinit ſe moveri à ſenſu, & attendit ad bonum propoſitum in voluptate, & non ſinit ſe moveri à ratione proponente legem

B phyſ. cap. 6. Voluntas autem eſt potentia maximè libera; igitur poteſt non agere, quantumvis habeat objectum præſens repræſentatum per judicium ultimum rationis.

Et confirmari poteſt hoc argumentum ex abſurdo. Nam ſi neceſſariò voluntas ſequatur judicium ultimum rationis, ſequetur numquam poſſe eligi minus bonum relicto majori; nam ratio ſemper judicat majus bonum præponendum eſſe minori, niſi fortè erret. Atqui hoc videtur eſſe falſum, & contra experientiam. Sæpè enim homines ex rebus non neceſſariis eligunt minus bonum, remoto etiam omni errore, & Deus ipſe, in quem error cadere non poteſt, eligit ac facit minus bonum, cùm majus aliquid eligere & facere poſſet.

C Confirmatur rurſus alia ratione, quoniam ſequeretur duobus æqualibus propoſitis bonis neutrum poſſe eligi, quoniam rectum judicium rationis neutrum alteri præponit; at contrarium docet experientia.

Confirmatur etiam tertiò, quia (ut S. Auguſtinus lib. 12. de Civit. Dei cap. 6. dicit) ſi duo ſint æquè affecti animo & corpore, & occurrant eidem rei, quæ ſua pulchritudine allicere poſſit affectum, & eadem diaboli tentatione uterque tentetur, & tamen unus tentationi conſentiat, alter non conſentiat, non poteſt reddi alia cauſa, niſi quia unus vult, alter non vult. At ſi voluntas neceſſariò ſequeretur judicium,
D fieri non poſſet, ut illo caſu poſito, unus conſentiret, alter non conſentiret. Nam ratio idem dictaret utrique.

Confirmatur ultimò, quia ſequeretur electionem non eſſe electionem. Nam electio eſt inter multa, igitur actus voluntatis, qui neceſſariò ſequitur judicium determinatum non eſt electio, & tamen revera eſt electio; igitur electio & non electio eſt.

Reſpondeo, Philoſophus in loco citato non comparat voluntatem, quæ propriè libera eſt, cum potentiis non liberis; ſed comparat potentias rationales, quas dicit eſſe ſcientias & artes, cum potentiis naturalibus; ac dicit potentias rationales præſente objecto poſſe non operari, quia totæ pendent ab ele-
E ctione: operamur enim per ſcientias & artes quando volumus, & ceſſamus quando volumus; quia videlicet in noſtra poteſtate eſt, applicare hos habitus ad opus. Itaque teſtimonium illud Philoſophi nihil pertinet ad rem.

Nec tamen inficiamur, verum eſſe diſcrimen illud inter potentias liberas & naturales, quòd præſente objecto poſſint liberæ non operari, non liberæ non poſſint. Nam liberæ potentiæ interdum pro objecto habent aliquid contingens, in quo ratio boni & ratio mali ſimul oſtenditur, ac per hoc poteſt libera potentia inclinari ad appetendum ratione boni, & ad non appetendum, vel etiam ad recuſandum ratione mali. At potentiæ non liberæ ſemper habent pro objecto aliquid unum, & ſub una tantùm ratione propoſitum, & ideò non poſſunt operari appetendo, vel

recu-

Digitized by Google

illud maximè expedire.

Ad Secundam confirmationem Reſpondeo, duobus æqualibus bonis ſimul propoſitis, poſſe alterum eligi, quia vel propter aliquam circumſtantiam voluntas inclinabit in alterum, vel certè, ut res aliquando finiatur, voluntas ſinet ſe moveri ab altero, & tunc judicium ultimum concludetur, & electio conſequetur. Nam experientia docet, cùm non poſſumus per rationem unum alteri præponere, judicari ab omnibus utile, ut potius fortè eligatur unum, quàm utrumque relinquatur.

Ad Tertiam confirmationem facilis eſt Reſponſio, nam tametſi duo ſint æquè affecti, & occurrant eidem pulchritudini, tamen unus, quia volet, judicabit eſſe appetendam objectam pulchritudinem, & ita conſentiet, alter, quia volet, judicabit eſſe reſiſtendum cupiditati, & ita non conſentiet. Itaque diverſa erunt judicia ultima in illis duobus, & inde etiam diverſæ electiones.

Ad Quartam confirmationem Reſpondeo, nomine electionis non intelligi præcisè actum voluntatis, qui ſequitur poſt ultimum judicium, ſed actum illum cum concluſione ipſius ultimi judicii. Nam ideò Ariſtoteles in lib. 3. Ethic. cap. 3. dicit, electionem eſſe conſultativam appetitionem; & in lib. 6. cap. 2. dicit, eſſe appetitum intellectivum, vel intellectum appetitivum. Et in lib. 7. cap. 3. dicit, electionem eſſe quaſi concluſionem ſyllogiſmi practici, quia videlicet accipiuntur pro uno & eodem concluſio judicii ultimi practici & actus voluntatis, qui inde neceſſariò ſequitur. Et S. Gregorius Nyſſenus lib. 5. de Philoſophia cap. 4. ſcribit, electionem eſſe quid compoſitum ex conſilio & appetitu. Denique S. Thomas in 1. 2. quæſt. 13. art. 1. dicit quidem electionem eſſe actum elicitum à voluntate, tamen importare etiam actum rationis, ſic igitur electio, cùm utrumque actum complectatur, judicii videlicet rationis ultimi & approbationis voluntatis, verè eſt inter multa, & eſt ſimpliciter in noſtra poteſtate, & abſolutè, proprieque libera.

Nonum argumentum, eſt contra poſtremam propoſitionem, quæ docebat libertatis radicem eſſe in ratione. Eſt autem tale argumentum, Ratio non concurrit ad actum voluntatis ut cauſa, ſed ut conditio, ſine qua voluntas non operaretur; ſolùm enim extrinſecè objectum illi repræſentat: radix autem veram cauſam ſignificat: igitur Ratio non eſt radix libertatis, quæ in voluntate reperitur.

Reſpondeo, Ratio non ſolùm repræſentat, ſed etiam facit objectum voluntatis. Nam res ipſa, quamvis in ſe bona, non eſt objectum voluntatis, niſi à ratione judicetur bona, & proponatur, ut conveniens & expetenda. Quare non ita ratio exhibet objectum voluntati, ut is, qui adducit ignem ad comburendum, vel qui aperit feneſtram ut cubiculum illuſtretur; ſed ut lumen quod facit colores eſſe viſibiles actu, qui ſine lumine ſolùm in potentia erant viſibiles.

Id autem ita ſe habere manifeſtum eſt. Nam ad ſolam conditionem numquam ſequitur actio; neque enim per ſolam apertionem feneſtræ cubiculum illu-

tiam & ſpeciem à bono per rationem propoſito ut convenienti: & ideò talis ſit voluntas nimirum libera, quia ratio proponit multa & varia, & ea confert
B inter ſe.

Quare vera radix libertatis eſt ratio proponens multa, eaque conferens, ac de eis judicans, ut ſupra dictum eſt.

CAPUT X.

Liberum arbitrium non eſſe potentiam tantùm paſſivam, nec partim paſſivam, partim activam, ſed ſimpliciter & abſolutè activam.

C SEquitur ordine diſcutienda particula tertia definitionis, in qua indicatur actus liberi arbitrii. Igitur circa particulam illam *eligendi unum præ alio, vel acceptandi, aut reſpuendi*; quæſtio tractari ſolet, ſit ne officium liberi arbitrii agere vel pati; ſive (quod idem eſt) ſit ne voluntas humana potentia paſſiva, an activa. Tres enim de hac re præcipuæ Theologorum ſententiæ ſunt.

Prima igitur ſententia eorum eſt, qui voluntatem humanam paſſivam potentiam eſſe voluntate ac docent actum voluntatis produci activè à phantaſmate, vel ab objecto cognito, vel certè ab ipſa mente apprehendente & judicante objectum. Hæc ſententia fuit Gottifredi quodlib. 6. quæſt. 7. & ex parte Ægi-
D dii quodlib. 3. quæſt. 16. & aliorum.

Altera ſententia eſt eorum, qui volunt liberum arbitrium partim eſſe paſſivum & partim activum, ita ut ad actionem voluntatis eliciendam concurrant ut cauſæ partiales, tum ipſa voluntas; tum etiam objectum cognitum, ſive ipſa ratio proponens objectum. Ita docent Gregorius & Gabriel in 2. ſentent. diſt. 25. quæſt. unica. Et Petrus Paludanus in 4. ſent. diſt. 49. quæſt. 3. quibus accedit etiam Cajet. in 1. par. qu. 80. art. 2. qui ſcribit, voluntatem moveri activè à ſe ipſa quoad exercitium, ab intellectu autem quoad ſpecificationem.

Tertia ſententia liberum arbitrium ſimpliciter facit activum, quæ ſententia videtur eſſe S. Thomæ in
E 1. part. quæſt. 82. art. 4. & de veritate, quæſt. 22. artic. 9. & 11. ad 5. & ſine dubio ſententia eſt Scoti in 2. ſentent. diſtinct. 25. Henrici quodlib. 10. quæſt. 9. & quodlib. 13. quæſt. 11. Capreoli in 2. ſentent. diſt. 24. & Ferrarienſis in 1. librum contra gentes cap. 44. Quæ ſententia veriſſima nobis eſſe videtur, propter ſequentes rationes.

Nam Primùm SS. Patres non obſcurè docent, liberum arbitrium non eſſe potentiam paſſivam, cùm dicunt, in poteſtate voluntatis eſſe agere & non agere, velle & non velle &c. Vide Gregorium Nyſſenum lib. 7. de Philoſophia cap. 1. & 2. Joan. Damaſcenum lib. 2. de fide cap. 25. & 26. Auguſtinum lib. 3. de libero arbitrio cap. 2. & 3.

Deinde, actio voluntatis eſt actio vitalis, ac per hoc à principio interno, & vitali neceſſariò producitur.

Digitized by Google

determinatur ab alio, non ſe ipſa determinat.

At (inquies) tametſi voluntas non ſit libera agendo, poterit tamen eſſe libera reſiſtendo. Sæpè enim aliqua non poſſunt quidem agere ipſa in ſe, ſed poſſunt reſiſtendo impedire actionem aliorum. Reſpondeo, ſi voluntas ſit potentia paſſiva, non poſſe illam reſiſtendo impedire actionem alterius. Illa enim reſiſtendo impediunt, quæ habent contrariam qualitatem; voluntas autem non habet contrariam qualitatem, cùm ſit indifferens ad contraria. Itaque non habet, unde reſiſtat, ſi ex natura ſua apta eſt pati phyſicè ab objecto. Quòd ſi potentia ſit activa, & ab objecto moveatur tamquam à fine, non tamquam ab agente, tum verè reſiſtere poterit, ut re ipſa etiam ſæpè reſiſtit, cùm variæ rationes in eodem objecto, vel varia objecta illi demonſtrantur.

Adde quòd libertas voluntatis, non in eo ſolùm poſita eſt, quòd poſſit reſiſtendo prohibere, ne objectum agat, amovendo videlicet phantaſma, ſive objectum, ſed etiam in eo, quòd præſente objecto, & agente quod ſuum eſt, voluntas poſſit liberè conſentire vel diſſentire, ut perſpicuum eſt ex illo exemplo, quod S. Auguſtinus proponit in lib. 12. de civit. Dei, cap. *6*.

Præterea nihil eorum, quæ nominantur ab auctoribus primæ & ſecundæ Sententiæ, tale eſt, ut in voluntatem agere poſſit. Nam Phantaſma in primis facilè excluditur, tum quia animæ à corpore ſeparatæ phantaſmatibus carent, & tamen ſine dubio aliquid appetunt, atque in eo actum voluntatis exercent: tum etiam quia phantaſma res eſt corporalis, ac per hoc in voluntatem, quæ potentia ſpiritualis eſt, vim habere non poteſt.

Deinde objectum non majore difficultate excluditur. Siquidem ſæpè numero accidit, ut non ſit in re, ſed tantùm in cogitatione, ut cùm ægrotus appetit ſanitatem, vel eligit ſumere pharmacum, quod nondum eſt paratum. Quo pacto autem re ipſa in voluntatem, & quidem activè, aliquid operabitur id, quod non eſt?

Adhæc ſæpè objectum eſt aliquid privativum, actus autem voluntatis poſitivus; ut cùm nolumus mortem, aut refugimus quodcumque malum. Qui autem fieri poteſt, ut privativum ſit cauſa efficiens poſitivi, & det alteri quod in ſe ipſum non habet?

Denique intelligentia, ſeu ratio proponens objectum (quæ una ſupereſt) ab hac actione nullo negotio removebitur; Tum quia actio intelligentiæ eſt immanens, ac per hoc tota recipitur in ipſa mente intelligente, nec tranſmitti poteſt ad aliam potentiam; Tum quia eſt cauſa neceſſaria, & idcircò tota periret humana libertas, ſi voluntatis actum effectivè ipſa produceret.

Sed hæc ratio poſtrema utrinque labefactari poteſt. Nam ſi ratio non poteſt activè movere voluntatem, quia intelligentia eſt actio immanens; eadem ratione non poterit voluntas activè movere rationem, aliaſque potentias, quia voluntatis actio eſt etiam imma-

ra cognoſcere, ſe ipſe impellit ad exercendam intelligentiam, & idem de aliis potentiis intelligendum eſt. Neque poteſt contra dici, hoc eodem modo activè moveri voluntatem à ratione, ut videlicet homo, quia per rationem cognoſcit bonum, ſe ipſe impellat ad illud bonum per voluntatem amandum. Nam ratio, ſive intelligentia, non eſt impulſio, ſeu inclinatio, ſed potius ſuſceptio & apprehenſio; voluntas autem ex natura ſua eſt inclinatio & impulſio non ſolùm ſui, ſed etiam (ut diximus) totius ſuppoſiti.

Ad Alteram objectionem Reſpondeo, Tunc ſolùm partialem cauſam poſſe liberè agere & non conferre vim ſuam, quando utraque cauſa partialis immediatè concurrit ad effectum producendum; non autem ſi altera cauſa alteram moveat, & per eam mediatè concurrat ad opus. Exempli cauſa; ſi duo neceſſarii ſint ad aliquod onus ferendum, ſine dubio nulla ſequetur actio, ſi alteruter deſit; etſi liberum ſit uni concurrere ad onus ferendum, & non concurrere, poterit etiam libera eſſe actio, quamvis alter fortaſſe neceſſariò concurrat. At ſi unus arrepta vi, manu alterius per eam literas pingat, aut aliquid aliud agat, non erit in poteſtate ejus, qui volenter movetur, ſcribere & non ſcribere literas, & ſimpliciter ſcriptio erit neceſſaria, ſi is qui movet alterum, neceſſariò movet. Non enim fieri poteſt, ut hic neceſſariò moveat, & alter non neceſſariò moveatur.

Jam igitur intelligentia & voluntas, ſi ut partiales cauſæ concurrant ad producendum actum voluntatis, non poſſunt immediatè concurrere ad effectum ipſum producendum. Nam actus voluntatis eſt actus immanens & vitalis, ac proinde non poteſt immediatè produci, niſi ab interno & vitali principio, immò etiam à tali principio, ideſt, appetitu rationali. Itaque ſicut abſurdum eſt dicere, intelligentia vult, ita quoque abſurdum eſt dicere, intelligentia producit immediatè actum voluntatis; nihil eſt enim aliud actus voluntatis, quàm ipſum velle. Quare ſi ullo modo intelligentia produceret effectivè actum voluntatis, certè produceret movendo ipſum voluntatem. Ex quo ſequeretur, ut periret voluntatis libertas, ut in argumento noſtro poſuimus, quia intelligentia eſt cauſa neceſſaria, & ea neceſſariò movente voluntatem, fieri non poſſet, quin voluntas neceſſariò moveretur.

Dices, actio recipitur in patiente per modum recipientis, atque ab eo temperatur & modificatur. Itaque cùm voluntas ſit potentia libera, actio intelligentiæ, quamvis in ſe neceſſaria ſit, tamen recipietur in voluntate libero quodam modo, ac per hoc effectus etiam liber, non neceſſarius erit.

Reſpondeo, Id verum eſſe quoad ſpecificationem, non quoad exercitium. Quia enim actio agentis recipitur per modum recipientis, ex actione intelligentiæ in voluntate, producetur actus voluntatis, non actus rationis; & hoc modo dabit ſpeciem actui cauſa mediata, non cauſa immediata. At quoad exercitium,

Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis ſuperioris.

SED jam argumenta ſolvenda ſunt, non quidem omnia, ſed præcipua, quæ ab auctoribus contrariæ ſententiæ fieri ſolent.

Primum argumentum cum duobus ſequentibus eſt eorum, qui exiſtimant, voluntatem eſſe potentiam tantùm paſſivam. Sic igitur illi ratiocinantur, Omne quod movetur, ab alio movetur; nam alioqui ſimul eſſet in potentia & in actu, ſi aliquid ſe ipſum moveret; quod enim movet, eſſe debet in actu; quod movetur, in potentia: Voluntas autem movetur, igitur ab alio movetur. Nihil verò eſt, quod veriſimilius voluntatem activè movere poſſit, quàm phantaſma, ſive objectum cognitum, aut ipſa ratio objectum proponens: igitur ab his, aut aliquo horum voluntas activè movetur.

Reſpondeo, Illa propoſitio, omne quod movetur ab alio movetur, ſolet adferri tamquam à Philoſopho pronunciata; ſed ille nuſquam ſcripſit, omne quod movetur ab alio moveri. Deinde intelligentia cùm ſe ipſa intelligit, nonne ſe ipſa movet? & nonne proprium dicitur eſſe viventium ſe ipſa movere? neque tamen inde ſequitur, ut idem eadem ratione ſit in actu & in potentia; erit enim in actu, ratione virtutis motricis; erit in potentia, ratione termini, ad quem tendit. Hoc enim modo quod movet ad locum, non eſt neceſſe, ut ſit actu in eo loco, ſed ſatis eſt ſi virtutem habeat movendi ad eum locum. Et eodem modo intelligendi facultas ex cognitione principiorum, quam actu habet, movet ipſa ſe ad cognitionem concluſionum, quam habet in potentia. Sic igitur voluntas ex amore finis, quem habet actu, movet ſe ad amorem mediorum, quem habet in potentia; & circa ipſum finem eſt in actu, ratione inclinationis cujuſdam generalis ad bonum, per quam movetur ad particularem inclinationem ad hoc aut illud bonum; & eſt in potentia ratione hujus particularis inclinationis, quam non ſemper habet.

Secundum argumentum, Inter movens & motum eſt relatio realis; at ejuſdem ad ſe non eſt relatio realis: igitur non poteſt eſſe idem movens & motum.

Reſpondeo, Propoſitio non eſt vera in univerſum, ſed tunc ſolùm, cùm extrema ſunt re ipſa disjuncta. Nam cùm quis ſe ipſe intelligit, idem omnino ſunt agens & patiens, & objectum, neque inter ea relatio realis fingi poteſt.

Tertium argumentum, Potentia indeterminata debet ab aliquo determinari, igitur à ſe, vel ab alio: non autem à ſe, quia ex ſe eſt indeterminata, igitur ab alio.

Reſpondeo, Voluntas ideò libera dicitur, & eſt, quia ſic eſt indeterminata, ut ipſa determinare poſſit. Itaque non ſe determinat, qua eſt indeterminata, ſed qua eſt activa & libera.

Quartum argumentum cum cæteris eſt eorum, qui exiſtimant voluntatem humanam ex parte eſſe activam, & ex parte paſſivam. Adducunt igitur teſti-

finis, eſt quoddam pati, ſi agere & pati accipiantur pro omni genere cauſæ.

Quintum argumentum, Notitia ſubſiſtens in Deo producit activè amorem, cùm Verbum ſpirat B Spiritum ſanctum; igitur notitia quælibet etiam non ſubſiſtens, producet activè amorem; non enim ſubſiſtentia mutare poteſt genus cauſalitatis. Quare ſanctus Auguſtinus, lib. 15. de Trinit. cap. 23. & 26. abſolutè pronunciat, Amorem à cognitione procedere.

Reſpondeo, Notitia ſubſiſtens producit activè amorem, non quia notitia eſt, ſed quia divina eſt, & habet omnia, quæ habet Deus Pater, ac per hoc habet etiam voluntatem & ipſum velle Patris. Itaque eadem voluntate, qua Pater, & eadem actione Spiritum ſanctum producit. Quod autem S. Auguſtinus dicit, ſi de divina cognitione accipiatur, eodem modo intelligendum erit: ſi de cognitione in C univerſum, tum dicemus à cognitione produci amorem; quia bonum cognitum eſt cauſa finalis, & objectiva amoris. Quidquid enim amamus, ideò amamus, quia intelligimus eſſe bonum, & naturæ noſtræ conveniens.

Sextum argumentum, Ratio per ultimum judicium practicum trahit voluntatem, & eam quodammodo rapit ad opus: ſic etiam cùm primùm terribile aliquid occurrit animo, non poſſumus non timere; & cùm aliquid valdè jucundum, non poſſumus non lætari: igitur ſaltem in hujuſmodi intelligentia activè voluntatem movet.

Reſpondeo, Voluntas movetur neceſſariò à judicio ultimo rationis, & à repentinis occurſibus rerum magnarum, non quòd ratio activè moveat, ſed quia D voluntas in hujuſmodi habet ſe per modum cauſæ naturalis, quæ præſente objecto, non poteſt non agere.

Septimum argumentum, Si voluntas ad præſentiam extrinſecam objecti, ſe ipſa activè moveret, non poſſet reddi ratio, cur non eſſent omnes ejus actus ejuſdem ſpeciei, talis enim eſt effectus, quale eſt principium formale in ipſo agente: cur igitur, ſi formale principium in voluntate eſt unum, ideſt, natura voluntatis, non ſunt omnes effectus ejuſdem ſpeciei? Item ſi voluntas ad præſentiam extrinſecam objecti per ſe operatur, cur non etiam mens ad præſentiam objecti cognoſcit, niſi ſpeciem ab illo recipiat? cur E item ſenſus non cognoſcit ſine immutatione activa ab objecto? cur ligna non ſe ipſa comburunt ad præſentiam ignis?

Ad explicationem hujus difficultatis, Sciendum eſt, in omni actione requiri quatuor cauſas, Materiam, ſive ſubjectum; Efficiens; Formam; & Finem; ex his autem Materiam & Efficiens, & rurſum Formam & Finem aliquando idem & unum eſſe. Nam cùm actio eſt immanens, idem eſt efficiens & ſubjectum; in rebus verò naturalibus idem eſt finis & forma; efficiens enim id propoſitum habet, ut effectum producat ſimilem ſuæ formæ. In his autem quæ fiunt ex arte, finis, & forma ſunt idem. Nam non intendit qui facit aliquid ex arte producere effectum ſimilem arti, per quam agit, ſed ideæ, quam gerit in mente.

Jam

Digitized by Google

Tendit enim actio voluntatis ad acquiſitionem objecti. Eſt autem hæc actio voluntatis valdè ſimilis motui locali animalium, in quo videmus efficiens, & ſubjectum eſſe idem; formam intrinſecam eſſe vim motricem; Finem autem eſſe ipſum (Ubi) extrinſecum, & ab eo ſpecificari motum.

Sciendum eſt præterea, ab objecto in mente concepto, ſpecificari quidem (ut diximus) actionem voluntatis, ſed tamen ſpecificari finaliter, non activè. Nam non poteſt in re diſtingui gradus ſpecificus à generico, quaſi poſſit aliquid activè concurrere ad producendum effectum, quoad gradum ſpecificum, niſi concurrat ad eundem effectum producendum etiam quoad gradum genericum. Eadem enim entitas eſt ſubſtantia rei & ſpecies rei. Itaque actus voluntatis ſpecificatur ab objecto, ſed non producitur ullo modo activè ab objecto: quemadmodum & motus localis ſpecificatur à loco, ſive ab (Ubi) à quo tamen nulla ratione producitur.

Ex his ad argumentum propoſitum Reſpondemus, actus voluntatis eſſe diverſarum ſpecierum, quia diverſa ſunt objecta, ad quæ per inclinationem voluntas fertur. Neque id eſt proprium voluntatis, ſed commune eſt non ſolùm motui ad locum (ut jam diximus) ſed etiam actibus intelligentiæ & omnium ſenſuum. Specificantur enim illi omnes non à forma intrinſeca ipſarum potentiarum, ſed ab objectis. Commune quoque eſt omnibus artificiatis, & (ſi quid aliud eſt) in quo finis non coincidat cum forma intrinſeca ipſius agentis.

Ad Aliud de intelligentia & ſenſibus quæ non operantur ad ſolam præſentiam objecti, niſi ab illo aliquid recipiant, Reſpondeo, Rationem diſcriminis eſſe in promptu. Nam potentiæ apprehenſivæ non ſunt in actu primo, niſi recipiant ſimilitudinem objecti, & ideò ſunt ex natura ſua potentiæ partim paſſivæ, partim activæ: appetitivæ autem potentiæ ſunt in actu primo per inclinationem generalem ad bonum. Et ideò ſimpliciter ſunt activæ, & ſe ipſæ movent ad præſentiam objecti, quamvis ab eo nihil recipiant.

Ad Illud de lignis, quæ non ſe ipſa comburunt ad præſentiam ignis, facilis Reſponſio eſt. Nam ligna non continent vim comburendi, neque virtute, neque actu: voluntas autem continet virtutem, per quam omnia bona poteſt appetere. Atque hæc de iſta quæſtione ſufficiant.

CAPUT XII.

Per liberum arbitrium non expeti mala, ſed bona.

SEquitur diſputatio de objecto liberi arbitrii, propter illam particulam definitionis, in qua dicebamus, liberum arbitrium eſſe eorum, *quæ ad finem aliquem ducunt*. Erit autem Tripartita tractatio; Primum enim quæremus, Utrùm ad objectum liberi ar-

cundariò & per accidens, quatenus videlicet malum
B nolumus, & ideò nolumus, quia bono, quod per ſe volumus, contrarium eſt. Id quod tum alii permulti, tum præcipuè S. Thomas docet in 1. par. quæſt. 20. art. 1. Item in 1.2. quæſt. 8. art. 1. & in lib. 3. contra gentes, cap. 16. & 17.

Rationes pro hac vera communique ſententia hæ ſunt. Prima eſt auctoritas. Sic enim docent ex noſtris, Clemens Alexandr. lib. 1. Stromatum, pag. 65. Dionyſ. in lib. de divinis nominibus, cap. 4. Auguſtinus lib. 2. Confeſſ. cap. 6. Boethius lib. 4. de Conſolatione, Damaſc. lib. 2. de fide, cap. 22. Ex externis, Ariſtoteles lib. 1. Ethic. cap. 1. & Seneca in lib. 4. de beneficiis, cap. 7. Deinde ſunt hæc argumenta.

Primum, Inclinatio voluntatis in ſuum objectum
C eſt naturalis, igitur auctor ejus eſt Deus. Quare non poteſt eſſe niſi bona. At ſi objectum voluntatis eſſet malum, & inclinatio ejus eſſet mala; immò eſſet inclinatio in perniciem propriam; quod ſine dubio naturali inclinationi repugnat; proinde eſſet naturalis & non naturalis, à Deo & non à Deo; quæ ſunt contradicentia.

Secundum, Ens, ut omnia omnino comprehendit, eſt proprium objectum intelligentiæ, non igitur eſſe poteſt objectum voluntatis. Neque enim diverſarum potentiarum idem objectum eſſe poteſt.

Tertium, Voluntas magis appetit id quod eſt utilius appetenti, quàm quod eſt in ſe præſtantius, vel nobilius. Quis enim non multò malit unum aureum
D nummum, quàm decem muſcas, aut viginti culices? igitur objectum voluntatis non eſt ens abſolutè, ſed bonum & conveniens.

Quartum, objectum appetitus non poteſt eſſe, niſi id, quod eſt appetibile. At bonum eſt, quod omnia appetunt, ut ſcribit Philoſophus initio primi libri Ethicorum. Igitur bonum propriè eſt objectum voluntatis.

Sed videamus quid contra adverſarius adferat. Argumentum Gulielmi non eſt niſi hoc; ſi quis non poſſit velle malum, & nolle bonum, non poterit mereri & demereri circa hos actus, quod videtur abſurdum. Nam ſi Chriſtianus judicet malum eſſe colere idola, non poterit velle colere idola, ac proinde non
E poterit circa hoc peccare & demereri; & ſimiliter non poterit mereri deteſtando cultum idolorum, quia circa quod non poſſumus demereri, circa idem nec poſſumus mereri.

Reſpondeo, Poterit Chriſtianus velle colere idola, tametſi judicet id eſſe malum abſolutè, quia poterit judicare id eſſe bonum ſibi, vel ad evadenda tormenta, vel ad conciliandam ſibi gratiam Ethnicorum, vel alia quacumque de cauſa. Quòd ſi quis apprehendat cultum idolorum ſolùm ſub ratione mali, non poterit quidem illum velle, tamen mereri poterit & demereri, quoad exercitium actus, qui poterit non deteſtari eum actum, quando tenetur deteſtari; poterit etiam deteſtari, quando liberè poſſet non deteſtari, & hoc modo demerebitur vel merebitur.

Digitized by Google

ſe in furto non amaſſe niſi peccatum. Et S. Bernardus ſerm. 35. ex parvis, ſcribit, Diabolum, & alios quoſdam diligere malum, quia eſt malum. Reſpondeo, S. Auguſtinus explicat in eodem libro, cap. 9. ſe amaſſe in eo furto ipſum peccatum, ſed ſub ratione boni delectabilis, quia videlicet gaudebat cum aliis ſociis ſuis fallere vicinum ſuum. Ad quem modum intelligendum eſt etiam quod ſcribit ſanctus Bernardus; Diabolus enim diligit malum noſtrum ſub ratione boni ſui, exiſtimat enim ſibi utile eſſe, ſi multi pereant.

Tertium argumentum, Intelligentia cognoſcit verum & falſum; cur igitur & voluntas non velit bonum & malum? Reſpondeo, Intelligentia apprehendit verum & falſum; ſed cùm judicandum eſt, vero conſentit, à falſo diſſentit. Porrò voluntas ſequitur intelligentiam non ſimpliciter ut apprehendentem, ſed ut judicantem. Idcircò ſicut intelligentia veritati conſentit, à falſo diſſentit; ita voluntas eligit bonum, rejicit malum.

Quartum argumentum, Poteſt voluntas nolle bonum ſub ratione boni, quia poteſt Deum, qui ſummum ac purum eſt bonum, odio habere, ſicut eundem poteſt diligere; igitur poteſt etiam velle malum ſub ratione mali; ſiquidem nolle bonum & velle malum ejuſdem rationis ſunt. Reſpondeo, poteſt quidem voluntas humana Deum odiſſe, ſed ſub ratione mali, ideſt, gravis & incommodi. Sic enim impii Deum cogitant judicem ſeverum. Et quia nollent pœnas dare ſcelerum ſuorum, ideò Deum eſſe, vel certè omnia ſcientem, & omnipotentem eſſe nollent. Quare negandum eſt poſſe voluntatem nolle bonum ſub ratione boni, ſicut etiam contra velle malum ſub ratione mali. Sed de his hucuſque dictum ſit.

CAPUT XIII.

Liberum arbitrium eſſe tum præſentium, tum futurorum.

Altera quæſtio circa objectum liberi arbitrii eſt, Utrum liberum arbitrium ſit etiam præſentium, an tantùm futurorum; hoc eſt, habeat ne homo in poteſtate actiones ſuas futuras tantùm, an etiam præſentes. Tres enim de hac re ſententiæ eſſe videntur.

Prima Petri Lombardi in lib. 2. ſentent. diſtin. 25. Item Gulielmi Okam & Gabrielis in 1. ſentent. diſtinct. 38. qui docent, actiones præſentes eſſe neceſſarias, quoniam id omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe; proinde ſolùm futuras in poteſtate eſſe liberi arbitrii.

Altera ſententia eſt Gregorii Ariminenſis, in 1. ſentent. diſtin. 39. qui cenſet inchoationem actionis etiam in præſenti liberam eſſe poſſe, tamen continuationem aliquam omnino eſſe neceſſariam. Nam etiamſi poſſit aliquis non inchoare actionem, & ideò libera ſit inchoatio: tamen ſi inchoetur, non poteſt in illo ipſo puncto temporis deſinere, quia eſſet & non eſſet, quia ſunt contradicentia, ſi in illo ipſo inſtanti deſineret, in quo primùm extitit: nec poteſt etiam continuationem.

Probatur pars prior. Nam ſi liberum arbitrium non eſſet præſentium, ſequeretur, ut nec poſſet eſſe futurorum. Non enim verè dici poteſt, hoc liberè
B fiet, ſi in præſenti non poteſt verè dici, hoc liberè fit. Sed neque verè dici poterit, hoc liberè factum eſt, ſi non potuit in præſenti verè dici, hoc liberè fit. Itaque tota peribit libertas.

Deinde, ſi præſentium actionum nulla eſſet vera libertas, Deus non eſſet verè liber, quippè cui nihil eſt præteritum, nihil futurum. Hoc autem falſum, atque abſurdum eſſe ſuo loco poſtea demonſtrabimus.

Tertiò ſequeretur, Chriſtum in primo inſtanti conceptionis, & Angelos in primo inſtanti creationis, neque boni aliquid meruiſſe, neque mereri ulla ratione potuiſſe, quod certè doctrinæ ſcholarum minimè conſentaneum eſſe videtur.

C Quartò, illud quoque efficeretur, ut numquam piis operibus aliquid mereremur. Non enim meremur quando nihil agimus, ut notum eſt, neque meremur quando aliquid agimus, quia non liberè agimus, ſi ad præſentia non eſt libertas, numquam igitur meremur.

Denique accedit & illud abſurdum, ut qui peccant, tunc minimè peccent, quando maximè peccant: nam tum maximè peccat quis, cùm eſt in ipſo actu & ardore peccati, at ſi præſentium non eſt liberum arbitrium, ille qui actu peccat, non liberè peccat, proinde nec peccat.

Quo argumento probatur etiam pars illa poſterior de continuatione. Nam ſi neceſſariò continuari de-
D bet actio, & in ipſa continuatione non eſt libertas, ſequitur, hominem per aliquod tempus bene operando non mereri, & malè agendo non peccare. At certè valdè abſurdum eſt, ut bona vel mala actio, per hoc ſolum quòd perſeverat & continuatur, deſinat eſſe bona vel mala.

Neque argumenta contraria aliquid efficiunt. Objiciunt enim Primò ſententiam illam Philoſophi, *Omne quod eſt, dum eſt, neceſſe eſt eſſe*, lib. 1. de Interpretatione, cap. ult. Sed facilis eſt Reſponſio; loquitur enim Philoſophus de neceſſitate conditionata, non de abſoluta. Quemadmodum enim ſi quis dicat, ſi homines inter ſe diſputant, neceſſariò loquuntur; diſputant autem, igitur neceſſariò loquuntur:
E illa propoſitio neceſſariò loquuntur, non intelligitur abſolutè, ſed ex hypotheſi, in hunc ſenſum, poſito quòd illi diſputent, fieri non poteſt, quin loquantur; abſolutè tamen liberè loquuntur, non neceſſariò, quia poterant pro arbitrio diſputationem non inchoare, & inchoatam eadem poſſunt libertate dimittere: ſic etiam cùm dicimus, Id quod eſt, quando eſt, neceſſariò eſt, de neceſſitate conditionata, non de abſoluta accipi debet. Siquidem actio, ſi libera ſit, non poteſt quidem non eſſe, quando eſt, tamen abſolutè non neceſſariò, ſed contingenter fluit à ſua cauſa, & in quolibet momento poteſt interrumpi & dimitti.

Poſſet etiam per aliam diſtinctionem argumentum ſolvi. Nam id quod fit, poteſt conſiderari Duobus modis. Uno modo, ut eſt jam in ſe, & extra cauſas ſuas,

rum fuit conſultatio, & ipſius quoque conſultationis. Nam & liberè in præſenti conſultamus de futuris: & liberè eligimus in præſenti, quod antea conſultavimus.

Objiciunt Tertiò, Non poſſe in eodem inſtanti aliquid fieri & deſinere, quia ſimul eſſet, & non eſſet, quæ ſunt contradicentia; & rurſus non poſſe deſinere in proximo inſtanti, quia non datur proximum inſtans; proinde neceſſariò actionem eſſe continuandam ad aliquod tempus, ac per hoc actionem, dum continuatur, non eſſe liberam, ſed neceſſariam. Reſpondeo, Non poſſe quidem in eodem inſtanti aliquid eſſe, & non eſſe, tamen poſſe in eodem inſtanti incipere & deſinere. Quia quæ deſinunt in inſtanti, in quo fiunt, incipiunt per primum ſui eſſe, & deſinunt per ultimum ſui eſſe.

Itaque non dicitur de ejuſmodi rebus, hæc res nunc eſt, quia incipit eſſe; & nunc non eſt, quia deſinit eſſe: ſed dicitur hæc res nunc eſt, quia incipit eſſe, & poſt hoc non erit, quia deſinit eſse. Porrò multa eſſe quæ non continuantur, ſed in eodem inſtanti pereunt, in quo naſcuntur, perſpicuum eſt ex ipſis inſtantibus in tempore, & mutatis eſſe in motu. Actiones etiam ſpirituales omnes, & ipſam illuminationem corporalem in inſtanti fieri, & per primum ſui eſſe incipere, ac per ultimum ſui eſse deſinere, notiſſimum eſt. Nihil igitur argutiæ Ariminenſis contra veritatem efficiunt.

CAPUT XIV.

Liberum arbitrium non eſſe finis, ſed mediorum ad finem.

POſtrema quæſtio eſt, ſit ne objectum liberi arbitrii finis, an id quod eſt ad finem, ſiquidem Philoſophus in lib. 3. Ethicorum, cap. 2. & 3. non ſemel repetit, electionem & conſultationem non eſſe finis, ſed mediorum tantùm ad finem. *Nemo enim* (ut ipſe dicit) *conſultat, an debeat eſſe fœlix, neque eligit fœlicitatem, ſed conſultat de mediis; & ex iis illa eligit, quæ optima videntur eſſe ad fœlicitatem aſſequendam.*

Contra autem S. Joannes Damaſcenus, in 2. lib. de fide, cap. 22. ſcribit, hominem non ſolùm liberè conſultare & eligere, ſed etiam liberè appetere & velle. Appetere autem & velle propriè ad finem pertinere videntur. Nam ex appetitione & voluntate finis movemur ad quærenda & eligenda media. Sanctus etiam Thomas in 1. 2. quæſt. 10. art. 2. docet, hominem eſſe liberum, quoad exercitium, etiam circa appetitionem ſummi boni.

Denique non videtur poſſe in dubium revocari, quin liberè diligamus Deum, qui eſt ſummus atque ultimus finis, quandoquidem amor Dei eſt actus maximè meritorius, & ei corona vitæ, tamquam mer-

per hoc res eadem, ut finis, ſub conſultationem & electionem non cadat, ut medium, cadat. Exempli cauſa, ſanitas finis eſt medicinæ. Propterea non conſultat medicus, an expediat curare ægrotum, neque eligit ſanitatem, ſed appetit, atque intendit ſanitatem, & ex amore hujus finis movetur ad quærendà media, & eligenda pharmaca. Judex autem, cujus finis non eſt ſanitas privati hominis, ſed pax & incolumitas, conſultat non ſolùm de ſanitate, ſed etiam de vita privatorum hominum, an videlicet utile ſit certos homines membrorum truncatione, aut etiam morte mulctare pro pace & ſalute civitatis. Porrò magnus aliquis Princeps, qui multis civitatibus imperat, non habet pro fine pacem unius civitatis, ſed regni totius incolumitatem, ac proinde conſultare poterit aliquando, utrum expediat ad regni totius conſervationem civitatem aliquam rebellem penitus evertere ac delere.

Quod autem attinet ad ultimum finem, non poteſt ille quidem induere rationem medii, ſed poteſt tamen appetitio ejus eſſe medium ad eundem finem aſſequendum. Itaque deſiderium fœlicitatis dum peregrinamur à patria, liberum eſt quoad exercitium; & ipſa dilectio Dei, medium eſt aptiſſimum ad aſſequendam beatitudinem. Atque hac ratione omnia conciliantur, quæ initio parum inter ſe cohærere videri poterant.

Sed exiſtit non exigua dubitatio de primo amore finis, qui in voluntate oriri cœpit, cùm ipſa ab actu omnino ceſſaret, an videlicet ille etiam amor ſit liber, an verò neceſſarius. Tres enim Theologorum ſententiæ numerantur, duæ extremæ, tertia media.

Prima Scoti & Henrici eſt, ille enim in quodlib. 21. hic in quodlib. 12. quæſt. 26. docent, primum actum voluntatis, ſive primum amorem finis non ſolùm elici à voluntate, ſed etiam ſimpliciter eſſe liberum.

Altera ſententia in altero extremo eſt Capreoli, qui eam S. Thomæ etiam attribuit. Capreolus igitur in 2. ſentent. diſtinct. 24. quæſt. 1. art. 3. ad 8. & diſtin. 25. quæſt. 1. art. 3. ad 7. docet, primum actum voluntatis eſſe quandam complacentiam actualem erga bonum in univerſum, eamque ita fieri à ſolo Deo, ut ad eam voluntas, non niſi paſſivè concurrat.

Tertia ſententia planè media, & meo judicio verior eſt Cajetani in 1. 2. quæſt. 9. art. 4. Et Ferrarienſis in lib. 1. contra gentes, cap. 23. & in 3. cap. 89. qui docent, primum actum voluntatis fieri efficienter ab ipſa voluntate, ſed tribui Deo auctori, quoniam ſit naturalis, & ſequatur ex inclinatione illa naturali, quam Deus in voluntate impreſſit: ad eum ferè modum quo gravia & levia dicuntur moveri à generante. Et hæc ſententia videtur eſſe verè S. Thomæ in 1. 2. quæſt. 6. art. 4. & 6.

Et quidem primum actum voluntatis elici activè ab ipſa voluntate, contra Capreolum, facilè probari poteſt, quoniam ſi complacentia illa eſt actualis, ut is fatetur, certè erit actus voluntatis; ſi actus vo-

Digitized by Google

veniret : ſed cùm addit in eodem loco, actum iſtum primum numquam eſſe ſine actu ſecundo, apertè ſignificat, per illam complacentiam actualem intelligendum eſſe aliquid ſuperadditum inclinationi naturali, quod imprimatur à Deo in voluntate quotieſcumque illa eſt proditura in actum. Iſtud autem ſuperadditum, videtur omnino gratis excogitatum, & cùm non ſit potentia, neque habitus, neque actus, vix intelligi poteſt quid ſit.

Jam verò primam appetitionem finis eſſe naturalem, & Deo auctori tribuendam, hac ratione probat egregiè S. Thomas: Omne quod agit, agit propter finem, ſive ex appetitione finis: ergo quando voluntas movet ſe & agit, ex appetitione finis ſe movet & agit: ergo antequam ſe moveat & agat, debet habere appetitionem finis: ergo ad primam finis appetitionem non ſe ipſa movet, neque propriè agit, ſed movetur & agitur ab auctore naturæ, per naturalem inclinationem voluntati impreſſam. Alioqui enim ſi ad primam appetitionem finis ſe ipſa moveret & ageret, deberet ex alia appetitione finis ſe movere & agere, & ſic daretur appetitio prior prima, vel certè proceſſus in infinitum.

Et confirmatur hæc ratio à ſimili. Nam intelligentia dicitur agere & ſe movere, cùm ex principiis per proprium diſcurſum indagat concluſiones; at cùm ipſa principia cognoſcit non dicitur propriè agere aut ſe movere, quia non per diſcurſum inveſtigat eorum principiorum cognitionem, ſed illam habet ex naturali lumine à Deo creatore impreſſo: ſic igitur & voluntas propriè agit, cùm ex amore finis per conſilium eligit media ad aſſequendum finem: non autem cùm ipſum finem ex naturali inclinatione ſibi à Deo indita, incipit appetere.

At contra Objiciunt aliqui, ſi voluntas ad primam appetitionem finis moveatur à Deo, ſequi, ut actus ille ſit naturalis, ac per hoc non ſit liber: id autem repugnat non ſolùm experientiæ, ſed etiam ipſi ſancti Thomæ doctrinæ. Nam in 1. par. quæſt. 63. art. 5. concedit S. Thomas, in primo inſtanti ſuæ creationis, Angelos meruiſſe apud Deum: non eſt autem meritum, ubi non eſt libertas. Reſpondeo, Primus actus voluntatis naturalis dicitur, & à Deo, quia naſcitur ex naturali inclinatione, non ex appetitione actuali finis: tamen idem actus liber eſſe poteſt, quoad exercitium, ac proinde in tantum liber, in quantum requiritur ad meritum. Nam idem ſanctus Thomas in 1. 2. quæſt. 10. art. 2. docet, quoad exercitium in hac vita, hominem eſſe liberum, reſpectu cujuſcumque objecti, etiamſi ſit ipſum bonum in communi.

Objiciunt Secundò. Nullum fore diſcrimen inter animalia & inanima, ſi ipſa etiam humana voluntas non ſe ipſa moveat, cùm elicit actum ſuum, ſed moveatur à Deo eo modo, quo gravia & levia moventur à generante. Reſpondeo, diſcrimen inter animalia & inanima, non eſt quærendum in primo actu (quamvis & in eo non deſit aliqua differentia) in quo animalia operantur per modum naturæ, ſed in ſeq. actib. Nam præhabita cognitione & appetitione finis, animalia per ſe quærunt modum acquirendi illum finem; inanima verò, quæ non cognoſcunt, neappetunt liberè. Item, quod ex amore finis animalia rationis expertia ſe movent ad media, quæ ducunt ad illum finem motu animali, & ſine deliberatione; ratione prædita, motu rationali, ideſt, cum
B conſilio & collatione mediorum ac per hoc cum deliberatione & electione.

CAPUT XV.

Subjectum liberi arbitrii non poſſe eſſe niſi naturam intelligentem.

DIſcutienda nunc eſt illa particula definitionis (*intelligentis naturæ*) quæ breviter explicat ſubjectum liberi arbitrii, ideſt, quæ res præditæ ſint libero arbitrio.

Sex omnino ſunt res, quæ in quæſtionem venire poſſent, res inanimæ, plantæ, beſtiæ, homines, An-
C geli, Deus. Ac ut certa ſeparemus à dubiis. Primùm, extra controverſiam eſt, nihil eorum, quæ cognitione carent, ſive ſint inanima, ut elementa & lapides, ſive animata, ut herbas & plantas liberum arbitrium habere poſſe. Neque enim fieri poteſt, ut non careant libero arbitrio, quæ omni arbitrio carent.

Deinde certum eſt, animantia rationis expertia prædita eſſe quadam imagine, & quaſi adumbratione liberi arbitrii, non tamen vero proprièque dicto libero arbitrio. Præditas eſſe beſtias imagine quadam liberi arbitrii, quæ liberum arbitrium metaphoricè nominari poſſit, perſpicuum eſt ex eo, quòd earum appetitio aliquo modo eſt indifferens ad multa, non ita ad unum tantùm alligata, ut potentia calefactiva
D ignis ad calefaciendum & ſimiles. Deinde, quòd quaſi judicio quodam uti videntur. Oves enim in campis unam herbam carpunt, aliam negligunt, lupum fugiunt, canem ſequuntur; æqui & canes terrentur minis, alliciuntur blanditiis. Denique quod non ſolùm judicium, ſed quædam etiam miram prudentiam & ſagacitatem præ ſe ferant in operibus ſuis, ut aranea, formica, apis, hirundo, & alia. Quocirca Plutarchus opuſculum quoddam inſcribere auſus eſt, quòd animantia bruta ratione utantur. Laurentius autem Valla, non per jocum, ut Plutarchus, ſed ſeriò beſtiis rationem attribuit in ſua Dialectica, cap. 9. attributurus iiſdem ſine dubio etiam liberum arbitrium, niſi illud hominibus denegaſſet.

E Cæterùm carere beſtias omnes libero arbitrio propriè dicto, teſtatur Philoſophus in 2. lib. de anima, text. 157. teſtatur Gregorius Nyſſenus in 1. lib. de Philoſophia, cap. 1. Et in lib. 5. cap. 4. teſtantur omnes Theologi, & Philoſophi, quos longum eſſet, minimèque neceſſarium huc adducere. Teſtatur ipſa divina Scriptura in Pſalm. 31. cùm ait? *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus*. Et in Pſalm. 48. *Comparatus eſt jumentis inſipientibus, &c.* Teſtatur denique etiam ratio. Nam potentia ſuprema, quæ eſt in beſtiis, ſive imaginatio, ſive æſtimativa nominetur, corporalis ac materialis eſt, proindè pertingere non poteſt ad cognitionem univerſalem, quæ fundamentum eſt ratiocinationis, neque poteſt reflecti ipſa in ſe & judicare de ſuo judicio, quod eſt fundamentum libertatis.

Ne-

omnia animantia ejuſdem generis, ſemper eodem modo operentur. Omnes enim oves lupos fugiunt; B omnes hirundines eodem modo nidificant. Omnes apes eodem modo mellificant, omnes araneæ eodem modo inſidiantur muſcis, omnes formicæ eodem modo grana recondunt, neque præterea aliud norunt.

At (inquiunt) terreri minis, atque allici blanditiis, videtur eſſe manifeſtum judicium rationis. Sed non ita eſt. Illud enim oritur ex eo, quòd ex memoria verberum, aut beneficiorum cognoſcunt aliquid boni vel mali ſibi demonſtrari, & non poſſunt id non cognoſcere & æſtimare, aut judicium ejuſmodi non ſequi.

Adhæc certum eſt, hominem abſolutè conſideratum eſſe liberi arbitrii. Neque enim hæretici de hac C re contendunt, ſed ſolùm de homine per peccatum primi parentis, de ſtatu ſuo dejecto, de qua re in ſequenti libro diſſeremus. Perſpicuum eſt autem illud Eccleſiaſtici teſtimonium, cap. 15. *Reliquit hominem in manu conſilii ſui, &c.*

Neque minus eſt certum, Angelos libero arbitrio præditos eſſe, præſertim ſi abſolutè ſecundùm naturam ſuam conſideretur, ante confirmationem in bono, vel obfirmationem in malo. Nam in primis literæ ſacræ de Angelis ita loquuntur, ut de rebus intelligentibus, ut conſtat ex Geneſ. cap. 18. & 19. ex Tobia, cap. 12. ex Luc. cap. 1. & 2. & ex aliis plurimis locis. Ubi autem intelligentia eſt, ibi ſine dubio & libertas eſt. Deinde, Scriptura teſtatur Angelos eſſe naturæ præſtantioris, quàm homines, Pſalm. 8. D *Minuiſti eum paulò minus ab Angelis.* Igitur ſi homines libero arbitrio præditi ſunt, cur non multò magis Angeli? Adhæc, Scriptura divina teſtatur, Angelos aliquando peccaſſe, & punitos eſſe, 2. Petr. 2. *Angelis peccantibus non pepercit.* At peccatum & pœna peccati ſine arbitrii libertate eſſe non poſſunt. Denique, ſancti Patres diſertis verbis liberum arbitrium Angelis tribuunt. Vide Irenæum lib. 4. cap. 71. Baſilium in lib. de Spiritu ſancto, cap. 16. Auguſt. in lib. de correptione & grat. cap. 10. Gregor. homil. 7. in Ezech. & Damaſcenum lib. 2. de fide, cap. 3. & 4.

Una ſupereſt dubitatio, ſit ne Deus etiam verè ac propriè liberi arbitrii. Nam & multi contra ſenſerunt, & argumenta non contemnenda difficilem quæ- E ſtionem efficiunt. Primùm igitur non defuerunt ex Philoſophis, qui dicerent, Deum ex neceſſitate agere, quorum ſententiam refert S. Thom. in lib. 2. contra Gent. cap. 23. & quamvis S. Thomas non indicaverit nomina eorum Philoſophorum, tamen commentator ejus Franciſcus Ferrarien. ſcribit, eos eſſe Ariſtotelem & Avicenam. Et ſanè non ſolus Ferrarienſis, ſed etiam Henricus, Scotus, & alii in horum Philoſophorum numerum referunt Ariſtotelem, nec ſine cauſa, ut cognoſci poteſt ex lib. 8. phyſic. text. 10. & ſeq. Et lib. 12. Metaph. text. 30. & 38.

In eodem errore verſatus eſt ex Chriſtianis, Petrus Abailardus, teſte Thoma Walden'i lib. 1. doctrinalis fidei, cap. 10. docuit enim prædictus Petrus, Deum facit: *Sanè*, inquit, *omnipotentiam ſibi vendicat, ac deferri à nobis vult Deus, non qualem Sophiſta fingunt, inanem, otioſam, & ferè ſopitam; ſed vigilem, efficacem, operoſam, & quæ in continuo actu verſetur.* Et paulò poſt: *Ideò*, inquit, *cenſetur omnipotens, non quòd poſſit quidem facere, ceſſet autem, ſed quia &c.* Ubi vides à Calvino reprehendi communem Theologorum (quos ipſe Sophiſtas vocat) ſententiam, quæ habet, Deum multa poſſe facere, quæ non facit, & contrà, poſſe multa non facere quæ facit, & idcirco verè, propriéque liberum eſſe.

Argumenta pro ſententia adverſariorum multa ſunt & gravia. Videtur enim libertas arbitrii, qua quis poteſt velle hoc aut illud, & velle hoc aut non velle, repugnare æternitati, immutabilitati, ſimplicitati, aliiſque attributis Dei. Immò cùm velle in Deo ſit idem quod eſſe, ſi velle Dei poſſet non eſſe, ipſe etiam Deus poſſet non eſſe: vel ſi eſſe Dei eſt ſimpliciter neceſſarium, quomodo velle Dei non erit etiam ſimpliciter neceſſarium? Sed hæc omnia planius exponentur, cùm refellenda erunt.

CAPUT XVI.

Probatur, Deum eſſe liberi arbitrii.

Sententia Theologorum, quæ ſine dubio veriſſima eſt, probabitur à nobis Primùm ex divinis literis & teſtimoniis Patrum, adverſus hæreticos. Deinde, naturalibus rationib. adverſus Philoſophos. Pſal. 113. *Omnia quæcumque voluit, fecit.* Pſalm. 111. *Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates ejus.* Epheſ. 1. *Qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ.* Et 1. Corinth. 12. *Hæc autem operatur unus & idem ſpiritus, dividens ſingulis prout vult.* Ex his, & ſimilibus locis efficitur, Deum operari per cognitionem & voluntatem, & res creatas tales eſſe, quales Deus eſſe voluit, non quales neceſſitas coegit.

Sed rurſus habemus alia loca, quibus oſtenditur, Deum poſſe facere quæ non facit, & contra non facere quæ facit. Daniel. 3. *Potens eſt Deus, nos de manibus tuis, ò Rex, liberare; quod ſi noluerit, ſtatuam tamen, quam feciſti, non adoramus.* Hoc loco ſcriptura docet, potuiſſe fieri, ut Deus nollet liberare tres pueros de fornace, quos tamen liberare voluit, & re ipſa liberavit. Heſter. 13. *Non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati, ſi decreveris ſalvare nos, continuò liberabimur.* Hìc præterquam quod ſignificatur, potuiſſe Deum non facere quod fecit, habetur etiam vocabulum decernendi, quod propriè ad liberum arbitrium pertinet.

Similis locus eſt Sapien. 11. *Non erat impoſſibilis manus tua, immittere illis multitudinem Urſorum, aut audaces Leones, &c.* Nec tamen id fecit: quare poterat facere quod non fecit. Ibidem: *Miſereris omnium, qui omnia potes, diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam.* At certè non verè dicitur diſſimulare peccata is, qui non punit, quia non poteſt, ſed is, qui cùm poſſit non vult. Matth. 3. *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* In quem locum Hie-

Digitized by Google

tem teſtimonium fit? Quemadmodum olim Pelagiani docebant, poſſe divitem ſalvum fieri, ſi venditis omnibus pauper fieret, alioqui non poſſe. Hoc (inquam) non valet, quoniam Dominus ait, hoc impoſſibile eſſe hominibus: Deo autem eſſe omnia poſſibilia. Non eſt autem impoſſibile hominibus efficere, ut camelus tranſeat per foramen acus, ſi ad fili tenuitatem antea redigatur. Itaque S. Gregorius Nazianzenus lib. 4. de Theologia, affirmat ex hoc Evangelii teſtimonio poſſe Deum facere, ut camelus, manens camelus, tranſeat per foramen acus; quod tamen nec fecit, nec unquam fortaſſe faciet.

Matth. 26. *An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum?* Poterat igitur Chriſtus orare Patrem, ut mitteret ad ſe pluſquam duodecim legiones Angelorum, & pater mittere poterat: & tamen neuter fecit, quod poterat facere. Ad hunc locum reſpondit Wiclefus, potuiſſe Chriſtum à Patre legiones petere, non à quibus defenderetur, ſed quæ ſibi eo tempore adeſſent. Potuiſſe quoque Patrem mittere eas legiones, ſi voluiſſet, ſed non potuiſſe velle.

At inepta reſponſio eſt. Primùm enim certum eſt, hoc loco non agi de ſimplici aſſiſtentia Angelorum, ſed de præſidio adverſus vim, quæ in Chriſtum parabatur. Dicuntur enim hæc verba Apoſtolo Petro, qui nitebatur gladio Dominum protegere, ut intelligeret, non eſſe opus Chriſto tali defenſione, qui aliam longe majorem in promptu haberet.

Deinde, eſto de ſimplici aſſiſtentia ageretur, adhuc probamus, poſſe Deum facere quæ non facit, quia potuit mittere pluſquam duodecim legiones Angelorum, qui Chriſto aſſiſterent, quas tamen non miſit.

Denique, Deum potuiſſe, ſi vellet, ſed non potuiſſe velle, ineptiſſimè dicitur, niſi Chriſtum ipſum ineptè locutum eſſe dicamus. Voluit enim Chriſtus docere, ſe liberè, non autem coactum ſubire mortem. Id autem demonſtrat ex eo, quòd poterat à Patre præſidium multorum millium Angelorum impetrare. Quæ Chriſti demonſtratio nihil valebat, ſi Pater non poterat velle mittere præſidium, quod petebatur. Vide Hieronymum & Chryſoſtomum in commentario ad hunc locum.

Marci 14. *Abba Pater, omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hunc à me.* Perſpicuum eſt ex hoc loco, poſſibile Deo fuiſſe transferre calicem paſſionis à Chriſto, quod tamen factum non eſſe ſcimus. Roman. 1. Reprehendit Apoſtolus gentiles, quòd cùm Deum cognoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: at non debetur gratiarum actio niſi ei, qui liberè agit, & beneficia præſtat, cùm poſſit non præſtare: igitur Deus liberè agit, & liberè procurat res humanas.

Accedant nunc teſtimonia Patrum. S. Gregorius Nazianzenus in epiſt. priore ad Calidonium: *Aſſerunt,* inquit, *Deo poſſibile eſſe, hominem etiam ſine mente ſalvare. Poſſibile etiam ſine carne, ſolo velle.* Ubi ſanctus Gregorius reſpondet objectioni Apollinariſtarum, qui dicebant, Chriſto in incarnatione defuiſſe mentem humanam; Verbum enim pro mente fuiſſe. Id autem probabant, quia poſſibile erat Deo ſalvare genus humanum, etiamſi mentem non aſſumpſiſ-

neceſſitatis eſt conditor. Et infrà: *Omnipotens,* inquit, *neque naturæ neceſſitate, neque legis præſcripto operatur, ſed ſunt illi omnia contingentia, etiam neceſſaria.*

S. Ambroſius in 2. lib. de fide, cap. 3. *Hæc operatur,* B inquit, *unus & idem Spiritus Sanctus dividens ſingulis prout vult, ideſt, pro libero voluntatis arbitrio, non pro neceſſitatis obſequio.*

S. Auguſtinus in Enchiridio, cap. 95. *Tunc,* inquit, *in clariſſima luce ſapientiæ videbitur, quàm multa poſſit* (Deus) *& non velit; nihil autem velit, quod non poſſit.* Et in lib. 13. de Trinit. cap. 18. dicit, Deum potuiſſe ſumere carnem aliunde, quàm ex Adam; & tamen hoc maluiſſe. In lib. de natura & grat. cap. 7. dicit, Chriſtum potuiſſe reſuſcitare Judam à morte ſpirituali, quo modo excitavit Lazarum à morte corporali, nec tamen feciſſe. In libro de bono perſeverantiæ, cap. 8. & 6. dicit, Deum poſſe facere ut omnes perſeverent uſque in finem: nec tamen facere. Petrus C autem Damianus in epiſt. 4. ad Deſiderium, quæ eſt de omnipotentia Dei, probat Deum multa poſſe facere quæ non vult facere, nec facit.

Adde etiam teſtimonia Hieronymi, Chryſoſtomi & Theophylacti ſuprà citata. Probatur hoc idem ratione fundata in divinis literis. Qua ratione utitur Nyſſenus loc. citat. lib. de fato propè extremo. Multa Deus operatur præter ordinem naturæ, ut cùm Solem ſtare fecit ad vocem Joſue; & eundem retrocedere ad preces Iſaiæ; & obſcurari tempore plenilunii ob mortem Salvatoris; Item cùm Virgini partum, cæcis viſum, ſurdis auditum, mortuis vitam donavit. At ſi Deus operaretur ex neceſſitate naturæ, ſemper eodem modo operaretur, nec poſſet nunc ſer- D vare naturæ ordinem, nunc immutare; igitur liberè operatur, & pro arbitrio agit, non ulla neceſſitatis vi ad operandum impellitur.

Jam verò adverſus Philoſophos, qui ſcripturis fidem non habent, his argumentis uti poſſumus.

Primò, Deus eſt cauſa efficiens omnium rerum, Intelligentiarum, cœlorum, elementorum, &c. Igitur non neceſſitate, ſed voluntate operatur.

Antecedens probatur. Nam ſi intelligentiæ carerent efficienti cauſa, & unaquæque earum ſuum cæleſtem orbem produxiſſet (ut videtur ſenſiſſe Philoſophus) nulla ratio reddi poſſet, cur tot eſſent intelligentiæ, & non plures; cur tantæ virtutis, & non majoris aut minoris; cur ita inter ſe ſubordinatæ; E Quis deinde procreaſſet elementa. Si Dicas, non carent Intelligentiæ cauſa efficiente, nec tamen omnes productæ ſunt ab una; ſed prima produxit ſecundam, ſecunda tertiam & ſic deinceps. Contra, nam tunc non poſſet reddi ratio, cur ultima intelligentia non produxerit aliam. Deinde, ſaltem hoc habebimus à prima ſubſtantia, quæ Deus eſt, non ſolùm productum eſſe primum orbem cœleſtem, ſed etiam ſecundam Intelligentiam.

Probatur nunc ejuſdem argumenti conſecutio. Nam ſi prima intelligentia produxit omnia per ſe, vel ſaltem ſuum orbem cœleſtem, & alteram Intelligentiam; non potuit non liberè operari. Nam quæ operantur ex neceſſitate naturæ, determinata ſunt ad unum, nec poſſunt producere, niſi unum aliquid ſimile ſibi. Igitur Intelligentia, quæ producit res tam

varias,

tæ, ſed certè id planè manifeſtum eſſe videtur. Nam quod ex ſe eſt illimitatum & infinitum, non poteſt limitari & finiri, niſi vel à cauſa efficiente, vel à ſubjecto: eſſe autem ex ſe, eſt illimitatum & infinitum; & in Deo non poteſt limitari & finiri, cùm Deus cauſa efficiente & ſubjecto careat; igitur in Deo eſſe, eſt illimitatum & infinitum. Quòd ſi, eſſe in Deo eſt infinitum; cur non etiam potentia in Deo ſit infinita? Eſſe enim eſt propter operationem, nec dari poteſt eſſe, cui non reſpondeat potentia operandi, quoniam otioſum eſſet.

Tertiò, Si Deus ex naturæ neceſſitate, non liberè, & pro arbitrio faceret quæ facit, fruſtra opem ejus homines implorarent, fruſtra eſſent omnes aræ, ſacrificia, vota. Reſpondebunt fortaſſe Philoſophi, fruſtra eſſe hæc omnia, ſed refellet eos communis naturæ inſtinctus & ſenſus, atque conſenſus omnium gentium. Omnes enim natura duce in calamitatibus tollunt oculos ad cœlum, & numinis opem implorant. Tertullianus in Apologetico cap. 7. cùm dixiſſet, ipſos etiam Paganos in anguſtiis ſuis non ad Capitolium, ſed ad cœlum reſpicere, ac ita loqui ſolere, Deus videt, Deo commendo, Deus mihi reddet; ſubjungit, *O teſtimonium animæ naturaliter Chriſtianæ*. Nimirum naturale eſſe docuit, in ærumnis unum Deum invocare. Vide ſimilia apud S. Cyprianum in tractatu adverſus Demetrianum.

Quartò, Nihil eſt quod neceſſariò appetatur, niſi finis, & quæ cum fine neceſſariam connexionem habent: At res creatæ non ſunt finis Dei, neque cum fine Dei neceſſariam connexionem habent; Deus enim eſt finis omnium rerum, ac per hoc ipſe ſibi eſt finis, neque eget ulla re ad finem ſuum aſſequendum, cùm ſe ipſe carere non poſſit: igitur non neceſſariò vult res creatas, ſed liberè.

Quintò, Homo eſt liberi arbitrii, ut Philoſophi etiam ferè omnes docent: ergo & Deus liberi arbitrii eſt. Neque enim fas eſt ullam perfectionem homini tribuere, quæ non excellentius reperiatur in Deo.

CAPUT XVII.

Solvuntur argumenta contraria.

SOlvenda reſtant argumenta, quæ contra Dei libertatem fieri ſolent. Sed ut ea facilius ſolvi poſſint, Duo quædam ſunt breviter prænotanda.

Primùm igitur ſciendum eſt, ex doctrina S. Thomæ in quæſt. 24. de veritate art. 3. non eſſe de ratione, & eſſentia liberi arbitrii poſſe velle bonum & malum; aut poſſe nunc velle unum, poſtea nolle; aut non poſſe eligere, niſi conſultatio re ipſa præcedat: ſed ſatis eſſe, ſi quis habeat optionem diverſarum rerum, & electio fiat cum pleno, atque perfecto judicio rationis. Nam poſſe velle bonum & malum, pertinet ad liberum arbitrium, non ſimpliciter, ſed ut eſt in natura creata, quæ quoniam ex nihilo facta eſt, deficere & peccare poteſt.

nos parat. Nam Angeli, qui ſimul cauſam & effectum cognoſcunt, non egent præcedente conſultatione, ſed ſimul conſilium capiunt, judicant, &
B eligunt.

Sciendum eſt Secundò, ex doctrina Hervæi in quodlib. 1. quæſt. 1. Ipſum velle Dei, duobus modis conſiderari poſſe. Uno modo abſolutè, & ut eſt idem quod eſſe Dei, & hoc modo, non liberum, ſed neceſſarium eſſe. Altero modo, ut dicit ordinem ad objectum, & hoc modo ſi objectum eſt intrinſecum ipſa videlicet divina eſſentia, ſapientia, potentia, bonitas & ſimilia, eſſe etiam neceſſarium; ſin autem objectum eſt extrinſecum, ut ſunt res omnes creatæ, tum demum velle Dei non eſſe neceſſarium, ſed liberum. Nam Deus non poteſt non velle ſuam eſſentiam, potentiam, bonitatem, ſapientiam, & cætera ſimilia: poteſt tamen non velle res creatas.

C Quare cùm dicimus, Deus liberè vult hoc, aut illud, & poteſt non velle; non ſignificamus rem illam, quæ eſt velle, in Deo eſſe rem liberam, & poſſe non eſſe; ſed ſignificamus, ipſum velle Dei non neceſſariò terminari ad rem iſtam, vel illam. Neque loquimur de poſſibilitate, ſed de exiſtentia rerum creatarum. Nam poſſibilitas rerum nihil ponit in re, niſi divinam eſſentiam infinitis modis participabilem; divinam ſapientiam, qua cognoſcat omnes modos, quibus divina eſſentia participabilis eſt; & divinam potentiam, qua poſſit res producere, quibus divina eſſentia participetur. Non poteſt autem Deus non habere eſſentiam infinitis modis participabilem & ſapientiam, qua cognoſcat res creatas eſſe poſſibiles,
D & potentiam qua poſſit eas re ipſa producere.

Cur autem poſſit voluntas Dei non terminari ad exiſtentias rerum extra ſe, & liberè ſuper eam cadat, ratio eſt, quia res illæ non ſunt Deo neceſſariæ, cùm neque ſint finis ejus, neque media cum eo fine ex neceſſitate connexa; ac per hoc non ſunt appetibiles abſolutè, ſed ſolùm ex hypotheſi, ideſt, poſito quòd velit Deus per eas, gloriam ſuam manifeſtare. Ex his facile erit ad argumenta omnia reſpondere.

Primum argumentum tale eſt, Arbitrii libertas in eo poſita eſt, ut quis poſſit velle & non velle, & velle hoc & non illud: at hoc repugnat immutabilitati divinæ. Reſpondeo, velle & non velle in Deo, non
E ſignificat mutationem actus, ſed quod terminetur, vel non terminetur ad tale, vel tale objectum. Unde non in Deo, ſed in creatura contingit mutatio.

Secundum argumentum, Voluntas divina non poteſt non eſſe conformis ſapientiæ divinæ: ſapientia divina non poteſt non judicare, id eſſe melius & faciendum, quod re ipſa eſt melius & faciendum: igitur voluntas divina non poteſt eligere, niſi id quod reipſa eſt melius & faciendum: ac proinde non eſt libera, cùm numquam poſſit eligere, niſi unum. Reſpondeo, ſapientia divina judicat, nihil eſſe abſolutè bonum & faciendum extra Deum, niſi quod ipſe Deus facere voluerit, & id eſſe melius, quod ei magis placet. Et hoc fortaſſe ſignificavit Apoſtolus ad Epheſios 1. cùm ait, Deum omnia operari ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ. Quamvis igitur voluntas divi-

Digitized by Google

quantum ad ipſum actum volendi, non tamen quantum ad ordinem, quem dicit ad creaturam. Et quia eſſe Dei, non dicit ordinem ad creaturam, ideò eſſe Dei, neceſſarium eſt omnibus modis, & nullo modo liberum; at velle Dei, aliquo modo eſt neceſſarium, ut videlicet eſt idem cum eſſe, alio modo liberum, ut nimirum terminatur ad rem creatam.

Neque his repugnat, quòd neceſſarium ſit nobilius contingenti. Nam id verum eſt de eſſentia rei, non de cauſalitate; ſive reſpectu ſui, non reſpectu aliorum. Illa enim eſſentia eſt nobilior, quæ magis eſt neceſſaria, quia longius abeſt à defectu & corruptione: contrà autem cauſa, ut cauſa, eo præſtantior eſt, quo liberior eſt, quoniam quo eſt liberior, eo minus ab aliis dependet, & ſanè magna eſſet imperfectio in Deo, ſi à rebus creatis ex neceſſitate penderet.

Quartum argumentum, Deus ab æternitate voluit omnia quæ fecit, facit, & facturus eſt: ergo jam eſt determinatus ad unum, nec poteſt aliud velle. Reſpondeo, Actus voluntatis Dei, quoad ſubſtantiam, & entitatem ſuam ab æternitate fuit, & eſt abſolutè determinatus, quia non poteſt non eſſe, vel aliter ſe habere, tamen reſpectu objecti creati non eſt determinatus niſi ex hypoteſi; abſolutè autem poteſt aliter ſe habere, quoniam (ut ſæpè diximus) ad res creatas voluntas Dei non habet ordinem neceſſarium, ſed contingentem.

Quintum argumentum. Indeterminatio imperfectionem ſignificat; Illi enim dicuntur indeterminati, qui adhuc ambigunt de rebus agendis: non igitur indeterminatio locum habet in Deo. Reſpondeo, Duplex eſt indeterminatio. Alia, quæ oritur ex parte cauſæ, quæ nondum eſt aſſecuta perfectionem ſuam, ut poſſit exire in actum; & talis non eſt in Deo, ſed in illis, qui non perfectè rem cognoſcunt, & ideò deliberant adhuc & conſultant: Alia, quæ oritur ex effectu, qui non habet ordinem neceſſarium ad cauſam. Et hæc indeterminatio dicit perfectionem in cauſa, quoniam ſignificat, cauſam eſſe independentem ab uno effectu & ejus contrario, & utroque ſuperiorem.

Sextum argumentum, ſi Deus poſſet facere quod non facit; haberet potentiam paſſivam & otioſam: quod Deo nulla ratione convenit. Reſpondeo, Nulla eſt in Deo potentia paſſiva, ac multò minus otioſa. Illa enim dicitur potentia paſſiva, quæ diſtinguitur ab actu, & nondum reducta eſt ad actum. Dei autem potentia non diſtinguitur ab actu, cùm ſit ipſa divina eſſentia, quæ eſt actus purus. Neque etiam propriè dicitur eſſe potentia in Deo, reſpectu actus, quaſi poſſit Deus habere actum, & non habere, ſed ſolùm reſpectu objecti, quia poteſt voluntas Dei terminari ad talem, vel talem rem producendam. Itaque nihil aliud eſt potentia in Deo, niſi voluntas actualis cum habitudine quadam ad res poſſibiles.

Poſtrema reſtat quæſtio de hac liberi arbitrii, ad illam definitionis particulam explicandam, *Ad magnam Dei gloriam.*

Quæritur igitur, cujus rei gratia Deus condiderit Angelos, & homines cum libero arbitrio: cùm id B ſolum ſit, per quod in Deum peccatum committitur, & unde omnia mala redundarunt in mundum. Sed res plana eſt, & quod in definitione liberi arbitrii poſuimus, omnium Patrum confeſſione firmatur, videlicet, ad inſignem Dei gloriam pertinere, quod naturas intelligentia præditas, arbitrii libertate donaverit.

Prima igitur ratio, cur Deus homines & Angelos liberos eſſe voluerit, ducitur à potentia & ſapientia Dei, quæ in hac re mirificè ſplendent. Deus enim per hoc, quòd Angelos & homines liberos condidit, oſtendit providentiam ſuam nullo modo impediri poſſe, etiamſi permittat creaturis, quas regit, planè pro arbitrio vivere. An non elucet inſignis Dei gloria, C ſi quis cogitet Angelos & Homines facere quicquid volunt, & tamen velint, nolint, ordinem divinæ providentiæ ab æternitate conſtitutum perturbare non poſſe, ut fiat aliquando, quod Deus abſolutè non vult, aut non fiat quod abſolutè vult? Simile eſſet, ſi quis innumerabiles aviculas liberè avolare permitteret; & tamen incredibili artificio id efficere poſſet, ut omnes ad ea loca pergerent, quo ipſe vellet. Vide S. Auguſtinum, cujus eſt hæc ratio, in Enchiridio cap. 95. & ſequentibus.

Secunda ratio ſumitur à juſtitia & æquitate divina, quæ in eo perſpicuè apparet, quòd Angelos & Homines ita creavit, ut poſſent bene & malè agere, & ipſe ſine acceptione perſonarum, bonos præmiis, maD los ſuppliciis afficeret. Ita docent ſancti Patres, Irenæus lib. 4. cap. 71. Juſtinus in Dialogo cum Tryphone, & alii.

Tertia ratio hæc eſſe poteſt, ut divina bonitas illuſtretur. Inſignis enim Dei bonitas in eo conſpicitur, quòd non ſolùm voluit gloriam ſempiternam nobiſcum communicare: ſed etiam addidit, ut eam per propria merita, ideſt, nobiliſſimo modo conſequeremur; ut annotavit S. Gregorius Nazianzenus in 1. Apologetico.

Neque his repugnat, quòd Deus & Chriſtus homo gloriam ſempiternam non habent ex meritis; & tamen eam habent modo, ſine controverſia, nobiliſſimo. Nam modus habendi gloriam præſtantiſſimus eſt E eam habere ex ſe: Porrò ex ſe gloriam habendi multi ſunt gradus. Primus gradus eſt, eam habere omnino naturaliter, ut ſit de eſſentia ejus, qui illa habet. Et hic primus gradus ſoli Deo proprius eſt. Alter gradus, qui ſoli Chriſto convenit, eſt eam habere quodammodo naturaliter, non ita ut ſit de eſſentia animæ Chriſti beatitudo, ſed ut fluat ab intrinſeco. Chriſtus enim ut Deus ſe ipſe ut hominem gratia & beatitudine donavit. Tertius gradus eſt eorum, qui eam habent ex ſe, non quia naturaliter habent ullo modo, ſed quia per liberum arbitrium gratia Dei adjutum illam ſibi acquirunt. Et hoc convenit Angelis & hominibus.

Quarta ratio fuit, ut appareat infinita magnitudo, & inexhauſtus theſaurus divitiarum Dei. Nam ſi Deus haberet apud ſe certam menſuram bonorum,

qui-

Digitized by Google

iumcere, & bonorum noſtrorum nullo modo egere. Homines enim qui aliorum opera neceſſariò indigent, neque ſe, aut ſua tueri ſine multorum adjumento poſſunt, omnino cuperent, &, ſi valerent efficerent, ut famuli, ac milites ſui à ſe deficere non poſſent, & ideò promiſſionibus, pactis, juramentis eos devinciunt, ſibique adſtringunt quoad valent. Deus autem, quia nullius opera eget, ſponte famulis ſuis libertatem conceſſit arbitrii, ut & in obſequio permanerent, & imperium detrectarent, prout vellent.

Sexta ratio ex præcedenti oritur, & infinitam Dei charitatem erga creaturas ſuas oſtendit. Nam cùm Deus non egeat hominibus, & ſi egeret, non multum eis fidere poſſet, quippe qui tam facilè ob libertatem arbitrii à conditore ſuo deficiunt: æquum eſſe videbatur, ut non uſque adeo magnam de hominibus curam gereret, & tamen ob nimiam charitatem ſuam non minorem de ipſis curam gerit, quàm ſi abſque illis gloriam, vitamque ſuam conſervare non poſſet. Quid enim majus cogitari, fingive poteſt, quàm ut Deus qui bonorum noſtrorum non eget, propter homines homo fieri & mori voluerit?

Septima ratio fuit, quòd id poſtulare videretur perfectio & ornamentum univerſi. Nam cùm ſit aliquid, quod agit, & non agitur, ut Deus; aliquid, quod agitur, & non agit, ut natura rationis expers; æquum erat, ut etiam extaret aliquid, quod ageretur & ageret. Et talis eſt natura creata intelligens, & libero arbitrio prædita, qualis eſt in Angelis & Hominibus.

Item cùm ſit aliquid quod ex nihilo, & liberè operatur, ut Deus: aliquid, quod ex alio, & neceſſariò operatur, ut res omnes infra hominem, certè pulchrum erat, ſi aliquid eſſet, quod ex alio, & liberè operaretur, quales ſunt Angeli & Homines. Nam quòd aliquid ex nihilo & neceſſariò operetur, quod eſt quartum membrum diviſionis, fieri non poteſt, cùm operari ex nihilo, ſit ſummæ perfectionis, operari neceſſariò, ſummæ imperfectionis.

Dices; cur Deus non attribuit Angelis & Hominibus liberum arbitrium confirmatum in bono, ut & res noxia, cùm id ſolum ſit, per quod fit injuria Deo, & unde innumerabilia mala in ipſos homines redundarunt; facilè Reſpondetur. Non enim data eſt homini libertas arbitrii, ut peccaret, ſed ut peccata liberè deteſtando mereretur laudem & gloriam apud Deum. Præterea (ut Euſebius rectè docet in lib. 6. de præparat. Evangel. cap. 5.) non dedit homini Deus ſolam arbitrii libertatem, ſed accendit etiam in ejus mente lumen intelligentiæ, addidit Synderesim ſemper clamantem, ut recta via incederet; incitavit ad virtutem promiſſione præmiorum, exterruit à vitiis comminatione pœnarum.

At abſurdum videtur, ut Deus aliquid inſtituerit, quod pro majori parte vertatur in malum: ejuſmodi autem eſt liberum arbitrium, quo maxima pars hominum abutitur ad peccandum. Reſpondeo, liberum arbitrium commune eſt Angelis & Hominibus; & ideò pro majori parte liberum arbitrium non in malum, ſed in bonum abſolutè convertitur. Nam major pars Angelorum libero arbitrio bene ſemper, & uſa eſt, & utetur.

At abſurdum ſaltem eſſe videtur, ut ſpecies humana, majori ex parte, propter arbitrii libertatem ſuo fine fruſtretur. Reſpondeo, Finis ultimus rerum omnium Duplex eſt. Unus intrinſecus & proprius, qualis eſt, ſi de hominibus agatur, viſio Dei; Alter extrinſecus, & communis, qui eſt gloria Dei. Quamvis igitur fine proprio, atque intrinſeco ſpecies humana majori ex parte fruſtretur, tamen ſemper obtinet Deus gloriam ſuam, quæ non minus in bonorum remuneratione, quàm in prævaricatorum animadverſione perſpicitur.

Adde quòd licèt major hominum pars excidat à perfecta adeptione finis intrinſeci, & proprii; tamen non excidit à totali adeptione ejuſmodi finis. Etſi enim minor pars hominum pertinget ad viſionem Dei, tamen major pars illud aſſequitur, ut ratiocinari, & vivere ſecundùm rationem poſſit. Non eſt autem abſurdum, ut minor pars individuorum alicujus ſpeciei, ad perfectam finis proprii conſecutionem non perveniat, modò à totali adeptione non excidat.

LIBER

CAPUT PRIMUM.

Exponitur ordo futuræ diſputationis.

DISSERUIMUS hactenus de natura liberi arbitrii; nunc de viribus ejuſdem arbitrii, & ſimul de gratiæ neceſſitate diſputare aggredimur.

Sunt autem Tria genera humanarum, tum cognitionum, tum actionum. Eſt enim Alia cognitio naturalis, ſive theorica ſit, ſive mechanica; Alia eſt cognitio moralis, ideſt, notitia ejus, quod ſecundùm virtutem eſt vel agendum, vel omittendum; Alia denique eſt cognitio ſupernaturalis, ideſt, eorum, quæ ſciri non poſſunt, niſi divinitus revelentur. Sic etiam actionum Aliæ naturales dici poſſunt, quales ſunt ambulare, ſedere, colere agros, gerere bella, & alia id genus, Aliæ morales, quibus actiones omnes virtutum, & vitiorum continentur, ut eleemoſynas dare, jejunare & ſimilia; & contra, furari, fornicari, & alia ejuſdem generis; Aliæ divinæ, ac ſupernaturales, quæ propriè ad ſalutem æternam conſequendam pertinent, ut credere, ſperare, diligere, orare, ſacrificare, & cætera.

Et quamvis actiones primi generis, quas naturales diximus, & à quibuſdam civiles etiam nominantur, in particulari, ſive (ut Theologi loquuntur) in individuo neceſſariò ſint bonæ, aut malæ moraliter (juxta doctrinam S. Thomæ, quam nos ut probabiliorem ſequimur) tamen ex genere ſuo indifferentes ſunt, & poteſt etiam fieri, ut aliquis ſit liber in ejuſmodi actionibus, qua parte naturales ſunt, & non ſit liber qua parte ſunt morales, ut ſi quis exiſtimet omnia opera infidelium eſſe peccata, is fortaſſe dicet, habere hominem infidelem liberum arbitrium ad colendum agrum, & non colendum, quatenus colere agrum eſt opus naturale; non autem habere, quatenus eſt opus morale, quia poterit colere agrum, vel non colere, ſed non poterit in eo opere ulla ratione vitare peccatum.

Nos igitur de ſingulis his cognitionum, actionumque generibus Tres tractabimus quæſtiones; Unam, egeatne homo auxilio gratiæ ſpecialis ad res cognoſcendas; Alteram, egeatne auxilio ad res eaſdem peragendas; Tertiam, admiſſo gratiæ adjumento, ſit ne opus illud in libera hominis poteſtate. Quare Novem erunt præcipuæ quæſtiones, præter alias, quæ harum occaſione diſcutiendæ erunt.

Prima quæſtio erit, an ad cognoſcendum verum naturale, indigeamus gratia; Secunda, an ad actiones naturales, ut tales ſunt, egeamus etiam gratia. Tertia, an ad eaſdem actiones, etiam ut tales ſunt, habeamus liberum voluntatis arbitrium. Quarta, utrum ſine auxilio gratiæ cognoſcere poſſimus verum morale. Quinta, utrum ad moralia opera, ideſt, ad
A præcepta ſervanda, & peccata cavenda opus habeamus auxilio gratiæ. Sexta, utrum ſit in noſtra poteſtate bene & malè agere moraliter. Septima, ſit ne auxilium gratiæ neceſſarium ad cognoſcendum verum ſupernaturale. Octava, ſit ne idem auxilium gratiæ neceſſarium ad actiones divinas, credendi, ſperandi, diligendi &c. Nona, ſit ne homo liberi arbitrii in ejuſmodi actionibus ſupernaturalibus, atque divinis.

CAPUT II.

B

Poſſe cognoſci viribus naturæ Deum eſſe, & eſſe unum, & alia id genus.

PRima igitur quæſtio tractanda ſe offert; Utrum ita læſa ſit mens humana per peccatum, ut non poſſit ſolis naturæ viribus cognoſcere aliquod verum mechanicum, vel theoricum naturale. Nam de vero morali & ſupernaturali poſtea diſſeremus.

Eſt autem communis omnium ſententia, poſſe cognoſci ſolo lumine naturæ, multas veritates theoricas & mechanicas, quæ in ſcientiis, & artibus humanis & naturalibus continentur. Id quod etiam Calvinus,
C fatetur in 1. lib. Inſtit. cap. 2. & in lib. 2. cap. 2. Una ſolùm controverſia remanet, Utrum Deum eſſe, & eſſe unum, cognoſci poſſit lumine rationis abſque ſpeciali gratiæ auxilio.

Nam Joannes Calvinus loco notato ſcribit, Ethnicos ſolo lumine naturæ cognoviſſe generatim, Deum eſſe aliquem, non tamen in veri Dei notitiam, qui unus & ſolus eſt, deveniſſe. Tilmannus etiam Heshuſius in lib. de erroribus Pontificiorum, titul. de libero arbitrio num. 11. inter errores ponit id, quod habetur in Catechiſmo Romano, lumine naturali cognoſci poſſe, Deum eſſe, & eſſe unum.
D Ex noſtris quoque Petrus ab Alliaco in 1. ſentent. quæſt. 3. ſcripſit, non poſſe de Deo quicquam cognoſci ſine ſpeciali adjutorio gratiæ.

At contra ſentiunt ferè omnes Theologi, ac præſertim S. Thomas lib. 1. contra gentes cap. 12. & 43. ubi non dubitat, errorem appellare ſententiam eorum, qui docent, non poſſe naturali ratione demonſtrari, Deum eſſe. Et certè quod naturali ratione demonſtratur, naturali lumine cognoſcitur; neque opus eſt ad aſſentiendum iis, quæ naturali ratione demonſtrantur, auxilio gratiæ ſpeciali, cum ſine labore iis aſſentiamur, quin etiam non aſſentiri nulla
E ratione poſſimus.

Probatur igitur hæc veritas Primùm ex divinis literis; Job 36. *Omnes homines vident eum, ſed unuſquiſque intuetur procul.* Quo loco dicuntur homines videre Deum, quia omnes habent lumen naturale, quo pertingere poſſunt ad cognitionem veri Dei: tamen procul eum intueri dicuntur, quia non poſſunt cognoſcere niſi communia quædam, ut eſſe, & eſſe unum, eſſe bonum &c. quæ ex rebus creatis colliguntur. S. Gregorius lib. 27. Moralium cap. 2. & Beda lib. 3. in Job cap. 5. ita hunc locum exponunt, quo-

Digitized by Google

ab iis, quos reprehendit, quòd mundi Dominum non invenerint, habitos fuiſſe pro Diis ſolem & Lunam, & homines mortuos.

Tertius locus eſt Actorum 17. *Quærere Deum, ſi fortè attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longè ſit ab unoquoque noſtrum.* Eſt enim ſententia hujus loci, interprete Chryſoſtomo & Oecumenio, tam eſſe facilem, & obviam Dei notitiam ex rebus creatis, ut ferè palpari & attrectari queat, quomodo tractantur ea, quæ ante pedes & oculos jacent.

Quartus locus eſt Rom. 1. *Revelatur ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injuſtitia detinent, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis, Deus enim illis manifeſtavit. Inviſibilia enim ipſius à creatura mundi per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles. Quia cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt.* Hoc loco ſignificat Apoſtolus ſapientes mundi ex rebus creatis verum Deum cognoviſſe. Nam ſi non cognoviſſent verum Deum, non dicerentur veritatem in iniquitate detinuiſſe, neque abſolutè pronunciaret Apoſtolus: *Cùm Deum cognoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt;* neque propter cognitionem numinis in genere dicerentur *inexcuſabiles*, circa peccatum idololatriæ. Non enim inexcuſabiles eſſent colentes idola pro Diis, ſi nullum alium Deum cognoviſſent, aut cognoſcere potuiſſent.

Præterea ex hoc loco intelligimus, Deum manifeſtaſſe Deitatem ſuam Philoſophis, non per revelationem ſpecialem, ſed per ſpecies rerum creatarum; nam cùm dixiſſet B. Paulus: *Deus illis manifeſtavit*, continuò explicat, quemadmodum manifeſtaverit, ac dicit: *Inviſibilia enim ipſius per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur.* Et hoc modo locum iſtum exponunt, Chryſoſtomus, Ambroſius & alii in commentario, & præterea Auguſtinus multis in locis, quæ paulò poſt adferentur.

Denique ex hoc loco colligimus Philoſophos cognoviſſe non ſolùm Deum eſſe, ſed etiam liberè agere, & providere rebus humanis. Nam alioqui non reprehenderentur, quòd gratias non egiſſent. Non enim debetur gratiarum actio ei, qui ex neceſſitate naturæ operatur, ſed ei qui beneficia nobis præſtat, cùm ſit in ejus poteſtate non præſtare.

Probatur Secundò eadem veritas ex teſtimoniis Patrum. S. Juſtinus Martyr in Apologia ad Imperatorem ultra medium, ſcribit Socratem, & alios quoſdam Deum verum ita cognoviſſe, ut ferè Chriſtiani dici potuerint.

S. Irenæus lib. 2. adverſus hæreſes cap. 5. habet hæc verba: *Etiamſi nemo novit patrem niſi filius, neque filium niſi pater, tamen hoc ipſum omnia cognoſcunt, quando ratio mentibus infixa moveat ea, & revelet, quoniam eſt unus Deus omnium Dominus.*

Tertullianus in Apologetico cap. 17. *Vultis*, inquit, *teſtimonio comprobemus? quæ licèt carcere corpo- eſt, & ubique diffuſus eſt. Nam & vulgus in multis Deum naturaliter confitetur, cùm mens, & anima ſui auctoris, & principis admonetur. Dici frequenter audimus, ò Deus, & Deus videt, & Deo commendo &c.*

Lactantius lib. 1. divinarum inſtitutionum cap. 3. *Nemo*, inquit, *eſt, qui ſapiat, rationemque ſecum putet, qui non unum Deum eſſe intelligat.*

S. Hilarius in primum verſum Pſalmi 52. *Quis*, inquit, *mundum intuens, Deum eſſe non ſentiat?*

S. Ambroſius in commentario capitis 1. ad Rom. vel quicumque fuit eorum commentariorum auctor: *Ut Deus*, inquit, *qui natura inviſibilis eſt, à viſibilibus cognoſci poſſet, opus fecit, quod opificem ſua viſibilitate* C *manifeſtavit.*

S. Gregorius Nyſſenus lib. 8. Philoſophiæ cap. 7. *Non levis*, inquit, *conjectura exiſtit, ſingularia gubernari providentia, quòd ejus cognitio ſit hominibus naturaliter inſerta. Neceſſitate enim aliqua obruti confeſtim ad divinum numen, & orationes confugimus, quaſi natura nos abſque præceptore divinum auxilium edocente.*

S. Hieronymus in comment. cap. 1. ad Gal. *Ex quo*, inquit, *perſpicuum ſit, natura omnibus ineſſe Dei notitiam.*

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 9. ad populum Antiochenum: *Deus*, inquit, *illis manifeſtavit. Quo pacto? quem Prophetam mittens? quem Evangeliſtam? quem Doctorem, ſi Scriptura nondum erant? Inviſibilia ipſius, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur &c.* D Quo loco S. Joannes Chryſoſtomus copiosè docet, potuiſſe mundi ſapientes naturæ lumine cognoſcere, Deum orbis terræ conditorem & moderatorem eſſe.

S. Auguſtinus in lib. de ſpiritu & litera cap. 12. *Vides*, inquit, *quomodo, non eos dixerit veritatis ignaros, ſed quòd veritatem in iniquitate detinuerint: & quia occurrebat animo ut quæreretur, unde illis eſſe potuerit cognitio veritatis, quibus Deus legem non dederat: neque hoc tacuit, unde habere potuerint; per viſibilia namque creaturæ perveniſſe eos dixit ad intelligentiam inviſibilium creatoris. Quoniam revera ſicut magna ingenia quærere perſtiterunt, ſic invenire potuerunt.*

Item ſerm. 55. de verbis Domini: *Unde*, inquit, E *illi impii veritatem detinent? numquid Deus ad quemquam illorum locutus eſt? numquid legem acceperunt, ſicut Iſraelita per Moſem? Audi quomodo illis Deus manifeſtavit. Inviſibilia ejus per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur. Interroga mundum, ornatum cæli, fulgorem, diſpoſitionemque ſyderum, & vide ſi non ſenſu ſuo, tamquam tibi reſpondent: Deus nos fecit. Hæc, & Philoſophi nobiles quæſierunt, & ex arte artificem cognoverunt.*

Item tractatu 106. in Joannem: *Hæc*, inquit, *eſt vis vera divinitatis, ut creaturæ rationali, jam ratione utenti non omnino, ut penitus poſſit abſcondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium depravata eſt, univerſum genus humanum Deum mundi hujus fatetur auctorem.*

Item lib. 8. de civit. Dei cap. 6. *Itaque*, inquit, *quod*

notum

Digitized by Google

quàm de ignorantia convincit, cùm à nobis diſcutiuntur, non ſe plures Deos ſequi, ſed ſub uno Deo magno plures miniſtros venerari fatentur. Reſtat igitur de intelligentia veri Dei, per multas intelligendi ſuſpiciones confuſa diſſenſio. Quia de uno Deo omnium penè una opinio eſt. Hucuſque humana ſcrutatio, etſi cum labore, deliberare potuit. At ubi ratiocinatio deficit, fides ſubvenit.

Theodoretus ſermon. 2. de curandis Græcorum affectionibus docet, Platonem cognoviſſe unum Deum ex teſſera, quam Dionyſio in epiſtola, ad eum ſcripta, dederat. Scripſit enim Plato epiſtolam fore ſeriam, ſi initio adſcribatur, Deus; ludicram autem, ſi adſcribatur, Dii. Hæc enim teſſera ſatis apertè declarat apud Platonem, fabuloſam fuiſſe multitudinem Deorum.

S. Gregorius lib. 27. Moralium cap. 2. *Omnis*, inquit, *homo eo ipſo, quo rationalis eſt conditus, debet ex ratione colligere, eum, qui ſe condidit, Deum eſſe. Quem videlicet jam videre, eſt dominationem illius ratiocinando conſpicere. Cùm verò dictum ſit, omnes homines vident eum, rectè ſubjungitur, unuſquiſque intuetur procul, procul quippe eum intueri eſt. Non jam illum per ſpeciem cernere; ſed adhuc ex ſola operum ſuorum admiratione penſare.*

Denique venerabilis Beda lib. 3. in Job cap. 5. ſic ait: *Per natura bonum, notitia creatoris ineſt cordibus hominum*. Et infrà: *Omnis homo hanc vim ſapientia naturaliter accipit, ut Deum ignorare non poſſit, niſi aut contemnat, aut negligat.*

Probatur Ultimò ratione. Nam ſi Deum eſſe unum, non poſſet cognoſci ſine gratia Dei ſpeciali, id fieret, vel quia objectum ſit ſupernaturale; vel quia actio intelligendi unitatem Dei ſit valdè difficilis, aut etiam impoſſibilis viribus ſolius naturæ: neutrum autem horum dici poteſt. Nam unitatem Dei eſſe objectum naturale, & nulla ad hoc opus eſſe revelatione, teſtatur Sapiens cap. 13. cùm ait: *A magnitudine ſpeciei, & creaturæ cognoſcibiliter poterit horum creator videri*. Teſtantur etiam demonſtrationes plurimæ à naturalibus effectis ductæ, quibus Deum eſſe unum probant Joannes Damaſcenus lib. 1. de fide cap. 5. Richardus de S. Victore lib. 1. & 2. de Trinitate, & S. Thomas lib. 1. contra gentes cap. 43. Quod autem demonſtrari poteſt naturalibus rationibus, certè non eſt ſupernaturale, nec ſuperat vim intelligentiæ naturalis. Ubi verò demonſtratio adfertur, non eſt difficile aſſentiri, ſed contra potius difficile, vel impoſſibile eſt non aſſentiri. Quare non requiritur auxilium ſpeciale ad hunc actum producendum. Præſertim cùm nec vehementia perturbationum, neque alia cauſa judicium theoricum impedire poſſit, licèt impediant judicium practicum, & actiones voluntatis.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones.

SED contrà Duo argumenta objici poſſunt. Primum eſt teſtimonium illud Evangelii: *Lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt.* eſſe totum genus humanum excæcatum, ut jam Deum nemo cognoſcere poſſit ex argumentis illis, niſi cui ſpeciali gratia Deus illuminaverit mentem.

Sed facile erit argumentum utrumque refellere. Nam non eſſe omnino excæcatos homines per peccatum primi hominis, in iis etiam, quæ ad Dei notitiam pertinent; perſpicuum eſt ex locis allegatis, Sap. 13. & Roman. 1. *Nam* (ut ipſis verbis ſancti Auguſtini utar, in expoſitione quarundam propoſitionum epiſtolæ ad Romanos, in principio) *quos arguit, Salomon Sap. 13. non cognoverunt per creaturam creatorem; quos autem arguit Apoſtolus, cognoverunt, ſed gratias non egerunt*. Non autem arguentur, qui non cognoverunt, ſi cognoſcere non potuiſſent: neque cæci ſunt, qui aut cognoverunt, aut certè cognoſcere potuerunt.

Illud verò: *Lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt*. Et illud: *Mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit*; intelligenda videntur de Verbo, ideſt, de filio Dei, ac per hoc, de myſterio Trinitatis: quod fatemur non poſſe cognoſci ſolo lumine rationis. Deinde, poſſent etiam ea verba hunc ſenſum habere, Lux divinæ ſapientiæ lucet etiam in tenebris, cùm appareat in iis rebus, quæ omni luce ſapientiæ carent, ideſt, in animantibus rationis expertibus, in arboribus, in lapidibus, in rebus cæteris, quæ quòd ratione careant, tenebræ dici poſſunt, & de iis rectè ſcriptum eſſe intelligitur, & tenebræ eam non comprehenderunt.

Nec malè, cum Chryſoſtomo, ac Theophylacto dici poteſt, illud, *& tenebra eam non comprehenderunt*, idem eſſe, ac ſi dictum fuiſſet, & tenebræ ei non prævaluerunt. Lux enim illuminat tenebras, & tenebræ non obſcurant lucem: hoc eſt, lux notitiæ Dei in hominibus quoque impiis, quavis tenebrarum multitudine, vel denſitate non vincitur. Denique, cum ſancto Auguſtino, ſanctoque Cyrillo dici poteſt, tenebras eſſe homines ignorantes & peccatores, qui lucem iſtam non perceperunt, quam tamen ſi voluiſſent, percipere potuiſſent.

Illud autem S. Auguſtini ex lib. 10. Confeſſionum, ad rem non facit. Non enim de cognitione, ſed de amore loquitur eo loco S. Auguſtinus: *Domine*, inquit, *amo te, percuſſiſti cor meum verbo tuo, & amavi te. Sed & cœlum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, ecce undique mihi dicunt, ut te amem, nec ceſſant dicere omnibus, ut ſint inexcuſabiles. Altius autem tu miſereberis, cujus miſertus eris. Alioquin cœlum & terra ſurdis canunt laudes tuas*. Itaque ſicut nos ſurdis canere dicimur, cùm ii, quibus multis verbis aliquid ſuademus, nolunt illud facere, licèt ſatis facilè intelligant, quæ dicimus: ſic etiam cœlum, terra, ſurdis canunt laudes Dei, cùm homines ex operibus Dei conditorem quidem agnoſcunt, ſed non ſicut conditorem diligunt, venerantur & colunt.

CA-

neri ſolis naturæ viribus. Duo ſiquidem de hac re contrarii errores aliquando extiterunt. Quidam enim docuerunt, poſſe homines, ut etiam res cæteras, opera ſua efficere ſine ullo Dei auxilio, ſive generali, ſive ſpeciali. Ita videtur ſenſiſſe Origenes in lib. 3. de principiis, ut annotavit S. Thomas lib. 3. contra Gentiles, cap. 89. ita etiam ſenſerunt Pelagiani, teſte S. Hieronymo in epiſtola ad Cteſiphontem, & lib. 1. adverſus Pelagianos. Ita denique ſenſit ex Theologis ſcholaſticis, Durandus in 2. ſent. diſt. 1. quæſt. 5. & diſt. 37. quæſt. 1. qui docet, Deum omnia operare, quæ nos operamur, quia dedit, & conſervat vim operatricem, quæ in nobis eſt, non quia nobiſcum ad opus noſtrum efficiendum ſua actione concurrat.

Alii verò, fortaſſe ut ab hoc errore longiſſimè recederent, contra ſenſerunt, ita Deum immediatè & propriè omnia operari, ut cauſæ ſecundæ nihil omnino efficiant, ſed ad eorum præſentiam ſolus omnia faciat Deus. Refert hanc ſententiam S. Thomas in quæſt. 3. de potentia art. 7. eamque Mahometis ſectatoribus tribuit. Cæterùm uterque error Scripturis, Patrum teſtimoniis, & manifeſtæ rationi repugnat. Quod breviter oſtendemus, quoniam copioſior diſputatio ad Philoſophos propriè pertinet.

Igitur ſecundas cauſas, & præſertim homines aliquid verè, ac propriè operari, Scriptura paſſim docet. Nam Geneſ. 1. dicit, terram germinare, ſtellas lucere ſuper terram, aves volare ſub firmamento cœli, homines dominari, ac præeſſe animantibus cæteris. Et alia id genus frequentiſſimè in divinis literis repetuntur.

Sancti quoque Patres id ipſum affirmant, ut Baſilius oratione 5. de opere ſex dierum. Ambroſius lib. 3. Hexameron cap. 6. & 8. Joannes Chryſoſtomus homil. 5. in Geneſ. Auguſtinus lib. 3. de Trinitate cap. 3. & 4. Joannes Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 10.

Denique rationes etiam in promptu ſunt. Nam in primis, ſi neque ignis calefaceret, neque Sol illuminaret, falleretur ſenſus circa proprium objectum, nulluſque eſſe poſſet experimentis locus. Certè enim ſenſus ignem calidum, & Solem lucidum eſſe judicat, quoniam ab illo per calefactionem, ab iſto per illuminationem immutari ſe ſenſit. Deinde, quorſum Deus rebus naturalibus virtutes operatrices dediſſet. Immò quorſum rerum naturas omnino eſſe voluiſſet, ſi omnia otioſa erant futura? Denique, unde monſtra naſcerentur, quæ dicuntur, & ſunt peccata naturæ, ſi ſolus Deus omnia efficeret, cùm in Deum error non cadat.

Jam verò humanam voluntatem, ut etiam res cæteras nihil omnino agere poſſe, nec ſe ulla ratione movere, niſi Deus cum illis ſimul operetur, nec ſufficere eſſentiam, & virtutem operatricem ad operandum, ſi deſit auxilium conditoris. Probatur Primùm ex divinis literis. Nam Actor. 17. Apoſtolus ait: *In ipſo vivimus, movemur, & ſumus*. Quo loco ſi Deus ſolùm donaret nobis naturam, & vires ad operandum, eaſque conſervaret, non etiam ſimul operaretur nobiſcum, ſatis fuiſſet dicere, In ipſo vivimus & *Deo faciemus virtutem. Hoc genus dæmoniorum non ejicitur, niſi in oratione & jejunio. Omnia poſſum in eo, qui me confortat*. Idem Apoſtolus in epiſt. priore ad Corinth. cap. 10. dicit, Deum operari omnia in omnibus. Quod multò antea ſcripſerat Iſaias cap. 26. cùm ait: *Omnia opera noſtra operatus es Domine*. Rurſus de aliis rebus idem Scriptura teſtatur, ut cùm in Pſalm. 146. dicit de Deo: *Qui producit in montibus fœnum*. Et Job 10. *Pelle, & carnibus veſtiſti me*. Et Hierem. 1. *Antequam te formarem in utero, novi te*. Et Dominus in Evangelio Matth. 6. *Quòd ſi fœnum agri Deus ſic veſtit*. Et Joan. 5. *Pater meus uſque modò operatur, & ego operor*.

Ad hæc, & ſimilia reſpondebat Pelagius (teſte Auguſtino in libro de gratia Chriſti cap. 4.) & poſt eum Durandus loco notato, dici Deum omnia operari, quia virtutes operatrices rebus attribuit. Sed refellit hanc reſponſionem S. Auguſtin. in epiſt. 146. eo argumento, quòd Deus non ſolùm dicatur omnia operatus, & omnia feciſſe, ſed in præſenti dicatur operari, cùm legimus: *Qui producit in montibus fœnum*; & *fœnum agri Deus ſic veſtit*, &, *Pater meus uſque modo operatur*.

Deinde, ſi propterea Deus diceretur operari omnia, quia dedit omnibus rebus operatrices virtutes, ſequeretur, Deum operari omnia peccata, quia dedit homini, & Angelo liberum arbitrium, quo peccata omnia fiunt. Et apud Durandum id maximè locum haberet, cùm ipſe contendat in ſecundo ſententiarum diſtinct. 44. potentiam peccandi formaliter eſſe à Deo.

Adde quòd Scripturas intelligere debemus non pro arbitratu noſtro, ſed juxta communem ſanctorum Patrum explicationem; ſancti autem Patres ex allegatis Scripturis errorem iſtum communi conſenſu refellunt.

Euſebius lib. 6. de præparatione evangelica cap. 5. *Cauſa*, inquit, *omnium, & quæ libertatis noſtræ ſunt, & quæ naturæ ſunt, Deus eſt*.

S. Hieronymus in lib. 1. adverſus Pelagianos, refellit Pelagianos, quòd dicerent, poſſe ſe abſque Dei auxilio ſcribere, ſedere, ſtare, curvare digitum, aptare calamum &c. Neque reſponderi poteſt, loqui S. Hieronymum de auxilio Dei mediato, ut vult Durandus. Nam ut diximus ex Auguſtino, & patet etiam ex Hieronymo ibidem, fatebantur Pelagiani, liberum arbitrium eſſe donum Dei, & illo mediante poſſe noſtras actiones Deo tribui, & tamen Hieronymus Pelagianos impios, & ſacrilegos nominat: *Audite*, inquit in epiſtola ad Cteſiphontem, *ſacrilegum, ſi voluero curvare digitum, movere manum, ſedere, ſtare, ambulare, ſemper mihi auxilium Dei neceſſarium erit? Audi ingrate, immò ſacrilege Apoſtolum prædicantem, Sive manducatis, ſive bibitis, ſive quid aliud facitis, omnia in nomine Domini facite*.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 5. in Geneſim: *Quocirca*, inquit, *divinæ Scripturæ veſtigia ſequamur, neque feramus eos, qui adverſa temerè blaterant. Etiamſi homines terram operentur, & jumentorum auxilio fruantur, & magna ſit cœli temperies, & omnia alia concurrant,*

Digitized by Google

quit, *Deus omnia, quæ juſta, vel injuſta voluntate ſunt, ideſt, opera bona & mala. In bonis quidem facit quòd ſunt, & quòd bona ſunt: in malis facit quòd ſunt, ſed non quòd mala ſunt.*

Accedat Poſtremò etiam ratio, nam omnes res creatæ ita pendent à divina conſervatione, ut ne ad momentum quidem per ſe, ac ſine Deo eſſe poſſint. At ſi aliquid fieret ſine Dei auxilio, ſaltem in primo illo inſtanti, quo fieret, per ſe, ac ſine Deo eſſet. Quemadmodum igitur lumen Solis in aere in primo inſtanti fit à Sole, & toto reliquo tempore ab eodem conſervatur, nec ullo modo eſſe poteſt ſine præſentia Solis continuantis eſſe, quod initio illi dedit: ſic etiam omnis effectus cujuſcumque cauſæ ſecundæ, initio fit à Deo, & ab eodem conſervatur, nec poteſt ulla ratione incipere, vel durare ſine actione Dei dantis, vel continuantis eſſe. Porrò res omnes creatas perpetuò à divina conſervatione pendere, nemo eſt qui neget, cùm Apoſtolus dicat Heb. 1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ*. Et fusè doceatur à S. Auguſtino lib. 4. de Gen. cap. 12. & lib. 8. cap. 12. à S. Joanne Chryſoſt. hom. 10. in Gen. à S. Gregorio lib. 16. Moral. cap. 18. & à S. Thoma 1. par. quæſt. 104. art. 1.

His igitur extremis refutatis erroribus, maneat ſententia illa media, & communis in ſcholis Theologorum, poſſe ab homine fieri multa opera ſine auxilio Dei ſpeciali, ut arare, ſerere, putare vites, plantare arbores, ambulare, ſedere, loqui, & alia id genus, nihil tamen fieri poſſe ſine auxilio Dei generali. Ita enim docet, & probat egregiis rationibus S. Thomas in lib. 3. contra Gentiles cap. 89. Item S. Bonaventura & cæteri Theologi (Durando excepto) in 2. ſent. diſtinct. 37.

CAPUT V.

Proponitur quæſtio principalis, An homo liberum arbitrium habeat in operibus naturalibus & civilibus; & notantur Lutheri & Melanchthonis contradictiones.

SEquitur Tertia quæſtio, quæ una eſt ex principalibus, & graviſſimis totius hujus materiæ quæſtionibus; utrum videlicet homo liberum arbitrium habeat in actionibus illis naturalibus, ſive civilibus, quas diximus fieri poſſe cum ſolo generali auxilio Dei.

Sunt autem Tres de hac quæſtione ſententiæ. Prima eſt Catholicorum ferè omnium, non ſolùm eſſe hominem liberi arbitrii in actionibus ſupra explicatis, ſed etiam id eſſe evidens, tum in lumine naturæ, tum in doctrina fidei. Vide præter alios, qui hoc docent, S. Thomam in quæſt. 6. de malo, quæ eſt de electione, & quæſt. 24. de veritate (quæ eſt de libero arbitrio art. 1.) Item Gregorium, Gabrielem, & alios in 2. ſententiar. diſtinct. 25.

Altera ſententia eſt quorundam Catholicorum, qui affirmant certum eſſe ex doctrina fidei, hominem eſſe liberi arbitrii, tamen id non poſſe naturali ratione convinci. Ita docuit Joannes Buridanus in tertio

ulla in re, ac ne in indifferentibus quidem & civilibus. Quocirca idem Calvinus in lib. 2. Inſtitutionum cap. 2. §. 4. dicit, optare ſe, ut tollatur omnino de medio nomen ipſum liberi arbitrii. Eadem fuit ſen-
B tentia multorum veterum hæreticorum, quos cap. 7. opportuniore loco nominabimus. Eadem etiam ſententia fuerat initio Lutheraniſmi, ipſius Martini Lutheri, & ejus Achatis Philippi Melanchthonis, ſed uterque apertiſſimè retractavit. Quos ſi Bucerus & Calvinus imitari voluiſſent, nulla cum hæreticis hujus temporis de libero arbitrio in actionibus civilibus controverſia remaneret.

Utile autem erit annotare hanc retractationem, & contradictionem Lutheri & Melanchtonis, ut appareat eorum inconſtantia in re omnium maxima. Nam Lutherus in aſſertione articuli 36. ſummam rerum ſuarum in doctrina de arbitrii ſervitute conſtituit. Sic enim ait: *In cæteris articulis de Papatu, de*
C *Conciliis, de Indulgentiis, aliiſque non neceſſariis nugis, ferenda eſt levitas & ſtultitia Papæ & ſuorum, ſed in hoc articulo, de ſervitute arbitrii, qui omnium optimus, & rerum noſtrarum ſumma eſt, dolendum ac flendum eſt, miſeros ſic inſanire.* Et in libro adverſus Regem Anglorum ſcripſit, adeo ſe certum eſſe de ſua doctrina, ut ſi quis aliter doceret, aut damnaret, quæ ipſe ſcripſit de fide, de operibus, de libero arbitrio, & ſimilibus; is damnaret Deum, & oporteret eum manere filium gehennæ.

Videamus igitur conſtantiam ejus, in ſumma doctrinæ, de qua certiſſimum ſe eſſe jactabat. In aſſert. articuli 36. ita loquitur: *Liberum arbitrium eſt figmentum in rebus, & titulus ſine re, quia nulli eſt in manu*
D *quippiam cogitare boni vel mali, ſed omnia (ut Vviclefi articulus Conſtantiæ damnatus rectè docet) de neceſſitate abſoluta eveniunt. Quod & Poeta voluit, quando dixit, certa ſtant omnia lege. Et Chriſtus Matthæi 6. Folium arboris non cadet in terram ſine patre veſtro.* Et infrà: *Non eſt dubium Satana magiſtro in Eccleſiam veniſſe hoc nomen liberum arbitrium.* Hìc apertè Lutherus ſimpliciter tollit liberum arbitrium omnibus in rebus, juxta hæreſim Wiclefi, & ideò ipſum etiam nomen liberi arbitrii damnat. Ex quo factum eſt, ut liberum adverſus Eraſmum inſcripſerit de ſervo arbitrio.

Sed audi nunc retractationem, quæ extat in libro ejus de Viſitatione Saxonica, quem poſtea ſcripſit,
E ſic enim loquitur in articulo de libero arbitrio: *Multi de libero arbitrio indiſcretè loquuntur. Idcirco hanc brevem informationem adſcripſimus. Homo habet ex propria virtute liberum arbitrium ad faciendum vel omittendum opera externa per legem, & pœnas adactus. Quapropter poteſt & ſæcularem probitatem, & bona opera facere, ex propria virtute, à Deo ad hæc data & obtenta. Paulus enim vocat eam juſtitiam carnis, hoc eſt, quam caro aut homo ex propria virtute facit. Si ergo operatur homo ex propria virtute ullam juſtitiam, utique habet electionem & libertatem, & fugiendi malum, & faciendi bonum.*

Item ibidem: *Voluntas humana eſt vis libera, ut facere poſſit juſtitiam carnis, ſeu juſtitiam civilem, ubi lege & vi agitur, ut non furari, non occidere; non mœchari &c.* Hæc ille, ubi per juſtitiam carnis intelligit ope-

Veniamus ad Philippum. Is in locis communibus, quos edidit anno 1521. Primò, deteſtatur nomen liberi arbitrii: *Uſurpata eſt*, inquit, *vox liberi arbitrii à divinis literis, à ſenſu & judicio ſpiritus alieniſſima. Additum eſt è Platonis Philoſophia vocabulum rationis æquè perniciosum.*

Secundò, defendit Vallam contra Eckium his verbis: *Vallam, ait Eckius, quòd Scholarum ſententiam de libero arbitrio confutavit, plura voluiſſe ſcire, quàm didiciſſet, ſcilicet egregiè feſtivus nugator.*

Tertiò, reprehendit Philoſophiam naturalem & rationem. *Hoc loco*, inquit, *prorſus Chriſtiana doctrina à Philoſophia, & humana ratione diſſentit.*

Quartò, tollit omnem libertatem, & contingentiam: *Eſt*, inquit, *libertas poſſe agere, aut non agere, poſſe ſic, aut aliter agere. Itaque in quæſtionem vocatur, ſitne libera voluntas, & quatenus libera ſit. Reſponſio, quandoquidem omnia quæ eveniunt, neceſſariò juxta divinam prædeſtinationem eveniunt, nulla eſt arbitrii libertas. Quid igitur inquies, nulla ne eſt in rebus contingentia? nihil caſus? nihil fortuna? Omnia neceſſariò evenire Scripturæ docent. Et ſi videatur tibi in rebus humanis eſſe contingentia, judicio rationis hic imperandum eſt.*

Quintò, his addit in comment. ad cap. 8. epiſt. ad Romanos. Non ſolùm opera indifferentia, ſed etiam peccata in nobis à Deo fieri. *Sicut*, inquit, *fatemur proprium Dei opus fuiſſe Pauli vocationem, ita fatemur opera Dei propria eſſe, ſive quæ media vocantur, ut comedere, bibere, ſive quæ mala ſunt, ut Davidis adulterium, Manlii ſeveritatem. Conſtat enim ex cap. 1. ad Romanos, Deum omnia facere non permiſſivè, ſed potenter (ut Auguſtini verbo utamur) id eſt, ut ſit ejus propria Judæ proditio, ſicut Pauli vocatio.* Et infrà: *Ergo non eſt cur frigidum gloſſema admittamus, Deum mala permittere, non etiam facere.* Hæc ille.

Contradicentia his omnibus habentur in iiſdem locis communibus poſteriori tempore editis, tum in loco de cauſa peccati, tum in loco de libero arbitrio. Primò ſiquidem, recipit nomen liberi arbitrii & rationis, quod ante deteſtabatur. *Monendi ſunt*, inquit, *rudiores, ut à Phyſicis ſumant diſtinctiones & appellationes partium hominis. In homine eſt pars cognoſcens & judicans, quæ vocatur mens, vel intellectus, vel ratio. Altera pars appetens vocatur voluntas; vocatur autem liberum arbitrium mens & voluntas conjuncta.*

Secundò, reprehendit Vallam, quem ante defenderat: *Valla*, inquit, *& plerique alii, non rectè detrahunt voluntati hominis libertatem, quia fiant omnia decernente Deo.* Item in epitome moralis Philoſophiæ: *Stoicas*, inquit, *illas de fato, ſeu Vallæ abſurdas imaginationes, quæ propter divinam gubernationem adimunt libertatem voluntati, fugiamus.*

Tertiò, amplectitur Philoſophorum ſententias, quas antea Scripturis contrarias eſſe dicebat: *Hæc*, inquit, *eſt libertas voluntatis, quam Philoſophi rectè tribuunt homini.* Item: *Honeſtius*, inquit, *Plato docuit.* Et in Epitome moralis philoſophiæ, *Eſt*, inquit, *prudentiſſimè ab Ariſtotele addita rationis deſcriptio.*

infrà: *Nec figura illa verborum in ſermone hebraico pugnant cum hac ſententia, Indurabo cor Pharaonis & ſimiles. Certum eſt enim hebraicæ phraſi ſignificare permiſſionem, non efficacem voluntatem.* Ex his enim facilè poteſt intelligi quàm ſint adverſarii inconſtantes in rebus etiam graviſſimis. Sed his omiſſis ad confirmandam veritatem accedamus.

CAPUT VI.

Non poſſe ab inſigni temeritate defendi modum loquendi adverſariorum, qui nomen liberi arbitrii, in nomen ſervi arbitrii mutaverunt.

UT Igitur vera & Catholica ſententia confirmetur, Tria ſunt ordine probanda. Primò, non poſſe adverſarios ullo colore defendi ab inſigni temeritate, quòd nomen liberi arbitrii tantoperè deteſtentur, & in nomen ſervi arbitrii commutare tentaverint. Secundò, ex doctrina fidei manifeſtè deduci, hominem, etiam poſt lapſum, libero arbitrio præditum eſſe, ſaltem in actionibus civilibus, & externis. Tertiò, idipſum certum & evidens eſſe in vera Philoſophia & naturali lumine rationis.

Quod attinet ad Primum, tribus argumentis probare poſſumus, adverſarios non ſine maxima temeritate nomen liberi arbitrii abolere, vel in nomen ſervi arbitrii commutare voluiſſe. Primùm enim, ſerio nos admonet Apoſtolus Paulus in priore epiſt. ad Timoth. cap. 6. ut fugiamus vocum novitates. At nomen ſervi arbitrii in Eccleſia Catholica, per totos mille quingentos annos numquam fuit auditum, cùm tamen ab ipſo principio naſcentis fidei, ac deinceps variis ætatibus numquam defuerint Hæretici, qui liberum arbitrium, vel nimium extulerint, vel etiam contra nimium depreſſerint.

Deinde, omnes omnino ſcriptores Eccleſiaſtici, qui ſingulis ætatibus fidem Catholicam propugnaverunt, diſertis verbis liberum arbitrium docuerunt. Neque opus erit magno labore teſtimonia Patrum conquirere. Nam & obvia ſunt, & adverſarii id non negant.

Hæc enim ſunt verba Calvini, quem in hac palæſtra præcipuum adverſarium habemus lib. 2. Inſtitutionum, cap. 2. §. 4. *Semper apud Latinos liberi arbitrii nomen extitit; Græcos verò non puduit arrogantius uſurpare vocabulum, ſiquidem αὐτεξούσιον dixerunt.* Quanta igitur temeritas eſt, nunc demum abolere velle vocabulum, quod ipſe fateris apud omnes ſcriptores, tum Latinos, tum Græcos ſemper in uſu fuiſſe?

Denique vel hoc nomen eſt bonum vel malum; verum aut falſum; utile vel noxium. Si bonum, verum, utile; certè etiam retinendum: ſi malum, falſum, noxium & (ut Lutherus loquitur) à Satana magiſtro in Eccleſiam invectum; cùm ſatis conſtet ab initio Eccleſiæ cepiſſe, & ad nos uſque propagatum,

pore à plerisque accipitur pro libero à necessitate, ideo meritò explodendum videri, ne propter ambiguitatem ſuam fidelibus noceat. At falſum eſt, nomen hoc eſſe ambiguum. Nam (ut in libro ſuperiore oſtendimus) nullo modo poteſt intelligi liberum arbitrium, ſi non ſit liberum à neceſſitate, & non hoc tempore ſolùm, ſed omnibus ſæculis acceptum eſt hoc vocabulum pro facultate animi indeterminata, & libera ad utramque partem, ac per hoc libera à neceſſitate. Id quod teſtimoniis Scripturæ & Patrum, & rationibus variis confirmavimus.

At, inquiunt, hoc vocabulum ſumptum eſt à Philoſophis, & in divinis literis nuſquam legitur. A quibus igitur ſumendum erat? à ſutoribus ne & cementariis? & ſi Scriptura divina voces à Poetis accipit, ut Arcturi, Orionis, Plejadum, quæ leguntur in Job cap. 37. & 38. & in Amos cap. 5. quid mirum eſt, ſi Eccleſia voces aliquas accipiat à Philoſophis? & quamvis in divinis literis non ſint hæ duæ voces ſimul junctæ quoad ſonum, liberum arbitrium, tamen invenitur altera cum alterius periphraſi, ut Numeri 30. *In arbitrio viri erit, ut faciat vel non faciat.* Quid enim eſt, in arbitrio, ut faciat, vel non faciat niſi in arbitrio libero ad utrumlibet? ſic etiam vox illa Græca, *αὐτεξούσιον*, quam Calvinus tantoperè deteſtatur, non invenitur fortaſſe in Scripturis, tamen invenitur pars una cum alterius partis periphraſi, ut 1. Cor. 7. *ἐξουσίαν ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος*, ideſt, poteſtatem habens propriæ voluntatis. Quid enim eſt poteſtas propriæ voluntatis, niſi *αὐτεξούσιον*.

Adde ultimò, non eſſe mirandum, ſi hæ voces crebrius à Patribus, quàm à Scripturis ſanctis, vel etiamſi ſolùm à Patribus uſurpantur, quoniam hæreſes, quæ liberum arbitrium oppugnant, poſt conditas Scripturas ſunt exortæ, & ipſæ ſunt, quæ has voces frequentare vel excogitare coegerunt, quemadmodum in aliis ſimilibus, ut Trinitatis *ὁμοουσίου* & *θεοτόκου* factum eſſe, ipſi etiam adverſarii confitentur.

CAPUT VII.

Secundùm fidem Catholicam hominem eſſe liberi arbitrii in rebus civilibus, probatur ex divinis literis.

JAM verò liberi arbitrii hominem eſſe in rebus civilibus (quod ſecundo loco propoſitum fuerat) ſecundùm doctrinam fidei, probatur ex divinis literis.

Ac Primùm, accedant ea teſtimonia, quæ tribuunt homini poſt lapſum, electionem diverſarum rerum. Neque enim intelligi poteſt veræ electionis poteſtas, ſine vera arbitrii libertate. Nam ut in 1. libro demonſtravimus, electio eſt actus maximè proprius liberi arbitrii. Sunt igitur hæc teſtimonia. Numeri 30. *In arbitrio viri erit, ſive faciat, ſive non faciat.* Joſue 24. *Optio vobis datur, eligite hodie quod vobis placet.* 2. Reg. 24. *Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his.* 3. Reg. 3. *Poſtula quod vis,* [illegible] *potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus &c.* 1. Cor. 9. *Non ſum liber? non ſum Apoſtolus? &c.* Quo loco do-
B cet Apoſtolus, potuiſſe ſe circumducere ſororem, & ab Eccleſiis ſumptus accipere, ſed neutrum facere voluiſſe. Act. 5. *Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate?* hoc eſt, Nonne poteras (Anania) agrum tuum non vendere? & poſteaquam vendideras, nonne poteras pretium tibi retinere? quis te agrum vendere, aut Deo pretium offerre coegit? poterat igitur vendere & non vendere, & offerre & non offerre.

Neque ſatisfaceret, qui reſponderet, in hoc loco, & ſuperiore agi de libertate à præcepto, non de libertate à naturali neceſſitate. Nam libertas à præcepto includit libertatem à naturali neceſſitate; alioqui inepta & ridicula eſſent præcepta, ſi is, cui præ-
C cipitur, non eſſet liber à naturali neceſſitate. Nam ſi Ananias non potuiſſet non vendere agrum, aut pretium illud Apoſtolis non offerre, ſed neceſſariò & agrum vendidiſſet, & pretium Apoſtolis obtuliſſet, ineptè dixiſſet B. Petrus, Nonne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate?

Tertiò, accedant illa teſtimonia quæ conditionem continent. Ea ſiquidem virtutem includunt liberam oppoſitorum optionem. Iſaiæ 1. *Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis.* Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Ibidem: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes.* Luc. 9. *Si quis vult poſt me venire, abneget ſe ipſum &c.*

D Quartò, prædictis locis adjungi poſſunt ea, quæ continent reprehenſionem cum interrogatione. Sequitur enim inde potuiſſe hominem non facere id, propter quod reprehenditur. Geneſ. 3. mulieri dicitur: *Quare hoc feciſti?* ſerpenti verò, qui expers eſt rationis & libertatis, non dicitur: *Quare hoc feciſti*, ſed, *Quia hoc feciſti.* Geneſ. 4. *Quare iratus es? & quare concidit vultus tuus?* Potuit igitur & Eva illud non facere, quod fecit. Et Cain non iraſci, neque vultum præ mœrore dejicere. Neque enim ovi dicitur, Quare fugis lupum? non enim poteſt non fugere lupum. Neque lupo dicitur: Quare agnum devoras? quia non poteſt aliud facere.

Quintò, adjici poſſunt omnia teſtimonia, quæ continent laudes ſanctorum Patrum, Noe, Abraham,
E Iſaac, Jacob, Joſeph, Moſis, Job, David, Tobiæ, Prophetarum denique omnium. Item illa, quæ continent præcepta, conſilia, cohortationes, qualia ſunt Proverbia Salomonis, liber Eccleſiaſtici, magna pars Pſalmorum: Prophetarum, Evangeliorum, Epiſtolarum Petri, Pauli, Joannis, Jacobi, Judæ. Hæc enim omnia ſignificant, hominem eſſe liberi arbitrii, ut S. Auguſtinus colligit in libro de gratia & libero arbitrio cap. 2.

Poſtremò, addantur ea teſtimonia, quæ probant, primum hominem ante lapſum præditum fuiſſe libero arbitrio; quale eſt illud Eccleſ. 15. *Deus creavit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui &c.* Nam ipſe etiam Calvinus propter hunc locum fatetur, primum hominem ante lapſum libero arbitrio præditum fuiſſe lib. 1. Inſtit. cap. 15. §. 8. & lib. 2. cap. 5. §. 18.

Quam-

Digitized by Google

fruatur arbitrii? Nam providentiæ divinæ illud eſt proprium, non deſtruere, ſed conſervare naturas. Diſponit enim ſuaviter omnia, ut legimus Sapient. 8. & ut inde colligit S. Auguſt. lib. 7. de Civitate Dei cap. 30. ſic adminiſtrat omnia, quæ creavit, ut etiam ipſa proprios exercere & agere motus ſinat. Itaque cùm natura rationalis libertatem arbitrii poſtulet, eamque ab initio à conditore perceperit: ſic hominem divina providentia gubernat & regit, ut liberam ejus electionem nullo modo impediat.

Atque hoc eſt quod voluerunt Origenes lib. 3. de principiis cap. 3. Gregorius Nyſſenus lib. 7. de Philoſophia cap. 1. lib. 8. cap. ult. Theodoretus in epitome divinorum decretorum cap. de Providentia, & Joan. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 29. cùm ſcripſerunt, liberas hominum actiones non fieri à providentia, ſed ab hominum ratione & conſilio. Non enim ſignificare voluerunt, providentiam Dei non ſe extendere ad omnia ſingularia, cùm hoc ibidem fateantur, & probent, ſed non determinari ad unum actiones hominum, neque neceſſitatem eis à providentia adferri; quemadmodum determinantur ea, quæ libera non ſunt, eiſque neceſſitas quædam adfertur, ut non poſſint alio modo fieri. Sed de his plura dicentur in reſponſione ad argumenta.

CAPUT VIII.

Probatur idem ex traditione veterum Patrum.

QUOD ex Scripturis probavimus, hominem etiam poſt lapſum liberi eſſe arbitrii in actionibus civilibus, & externis, idem nunc probare aggredimur ex traditione, & teſtimoniis veterum Patrum. Ac Primùm notabimus teſtimonia eorum Patrum, qui pro hæreticis habuerunt eos, qui liberum negabant arbitrium. Deinde, ſingulas eorum ſententias adferemus.

Fuerunt igitur permulti, propterea quòd liberum arbitrium negarent, inter hæreticos ab antiquis Patribus numerati. Primis enim Eccleſiæ temporibus Clemens lib. 3. Recognitionum, notavit Simonem Magum hæreſeos, quòd affirmaret hominem carere libero arbitrio. Deinde, inter hæreſes Bardeſanis, qui vixit circa annum Domini 170. ponit hanc ipſam de libero arbitrio S. Auguſtinus lib. de hæreſ. cap. 35. Inter errores Manichæorum, quorum auctor Manes centum annis Bardeſane poſterior fuit, numerat S. Hieronymus in præfatione dialogorum adverſus Pelagianos, quòd tolleretur ab eis liberum voluntatis arbitrium. Eadem hæreſis fuit etiam Priſcilliani, qui vixit circa annum Domini 390. quam refert S. Auguſtinus in lib. de hæreſ. cap. 70. damnat autem S. Leo in epiſt. 91. ad Turbium, & Concilium Bracarenſe primum, can. 10.

Hunc veterum hæreticorum errorem renovavit poſtmodum Petrus Abailardus, qui propterea tum ab

At, inquiunt, veteres hæretici, Simon Magus, B Bardeſanes, Manichæus & Priſcillianus, non ſimpliciter negabant liberum arbitrium, ſed vel inducebant duo principia coeterna, unum bonum, alterum malum; vel fato, & ſtellis homines alligabant: unde ſequebatur, ut peccata hominum, vel principio illi malo, vel ſtellis, non autem ipſis hominibus tribuerentur. Sed quid hoc ad cauſam? veteres enim Patres, non ſolùm reprehendunt in antiquis illis hæreticis cauſam, unde impellebantur ad negandum liberum arbitrium, ſed etiam diſertis verbis id notant, quòd negarent liberum arbitrium.

Quin etiam unum ex argumentis, quibus utebantur ad refellenda duo principia, ſive duas naturas, & fata illa ſtellarum, erat, quia ſequebatur homines C carere libero arbitrio, quod ſemper fuit in Eccleſia dogma certiſſimum. Certè S. Hieronymus in præfat. dialogor. adverſ. Pelagianos, dum ita loquitur: *Manichæorum eſt, hominum damnare naturam, & liberum auferre arbitrium.*

Diſertis verbis duos Manichæorum diſtinxit, atque damnavit errores; quorum alterum ad ſe pertinere, quicquid de altero ſit, Calvinus & Bucerus, eorumque Sectarii, negare non poſſunt. Sed veniamus ad ipſas Patrum ſententias breviter recitandas.

CAPUT IX.

D *Adferuntur teſtimonia ipſorum Patrum.*

SAnctus Irenæus lib. 4. cap. 71. *Conſilium*, inquit, *bonum dat omnibus, poſuit autem Deus in homine poteſtatem electionis, quemadmodum & in Angelis.* Et cap. 72. *Si igitur non in nobis eſſet facere hæc, aut non facere, quam cauſam habebat Apoſtolus, & multò prius ipſe Dominus conſilium dare, quæ quidem facere, à quibus verò abſtinere?*

Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, pag. 65. *Sed*, inquit, *nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec ſupplicia juſta eſſent, ſi anima non habeat liberam poteſtatem.*

Origenes lib. 2. contra Celſum pag. 780. *Videamus*, inquit, *quid Celſus dicat poſtea. Hic*, inquit, *cùm* E *Deus eſſet, prædixit, & omnino oportebat fieri quod prædixerat. Deus ergo ſuos diſcipulos, & Prophetas, cum quibus cibum & potum ſumebat, eò neceſſitatis adduxit, ut contra jus ac pietatem facerent. Reſpondebimus & ad hæc, quando jubet, ut ne iſta quidem argumenta prætercam, quæ mihi videntur frivola. Celſus putat, quod aliquis præſcius prædixit, ideò fieri, quia prædictum eſt: nos verò hoc non concedentes, dicimus, non prædictorem cauſam eſſe futuri, ſed futurum illud quod omnino eventurum erat, etiam nemine prædicente, præcognitori cauſam prædicendi dediſſe, totum enim in præcognitione vatis eſt, cùm alterutrum fieri poſſit, fore hoc alterum, non dicimus præcognitorem adimere poſſibilitatem, ut vel fiat, vel non.*

Quibus verbis Origenes diluit objectionem Celſi,

Digitized by Google

te. Idem etiam Origenes lib. 3. de principiis cap. 1. copioſè probat, hominem eſſe liberi arbitrii, & reſpondet ad omnia argumenta, quæ nunc adverſarii proferunt, quæque ab antiquis hæreticis proferebantur.

Euſebius Cæſarienſis lib. 6. de præparat. Evangel. cap. 5. probat optimis argumentis, libertatem à neceſſitate non pugnare cum providentia: *Nam*, inquit, *ſi eventura omnino ſunt proſpera, vel adverſa unicuique homini, eſtque neceſſe hac me agere, & te illa, quid oportet cura, laboreque confici?* Et infrà: *Quomodo*, inquit, *cùm ſentiamus noſtra nos appetitione moveri, non omnino amentiſſimum erit ab exteriori quadam vi, quaſi animi expertes moveri nos credere? ſic enim libera voluntate alia fugimus, alia ſequimur, ut quemadmodum dolere, gaudere, videre, audire, non ratiocinando, ſed reipſa comprehendimus: ita à noſtro ipſorum conſilio, aut ad fugiendum, aut ad ſequendum moveri nos profectò ſentiamus. Quas ob res rationalis natura libertas jure negari non poteſt.*

S. Athanaſius in ſerm. de paſſione & cruce Domini, propoſita quæſtione, an quæ ſunt divinitus præcognita, & prædicta ex neceſſitate eveniant, ita reſpondet: *Non Propheta iſtarum rerum auctor eſt, aut cauſa, ſed ipſorum voluntas, quin potius ipſi in cauſa fuerunt, ut talia de ipſis Prophetæ prædivinarent. Prophetæ proprium eſt futura proſpicere & non hallucinari, hominum autem eſt agere quod velint.*

S. Baſilius in ſerm. de libero arbitrio: *Quod*, inquit, *in hominis poteſtate ſitum eſt liberum arbitrium, in eligendo & non eligendo ſitum eſt.* Item in oratione, quòd Deus non ſit auctor malorum: *Cur*, inquit, *anima ad malum ſuſcipiendum apta fuit? propter liberum arbitrium, quod maximè rationalem naturam decet. Soluta enim ab omni neceſſitate, & voluntariam, ac in ſua poteſtate ſitam vitam à conditore adepta per hoc ad imaginem Dei creata eſt.*

S. Gregorius Nazianzenus in 1. Apologet. non procul ab initio: *Singularis*, inquit, *& eximiæ Dei bonitatis argumentum eſt, facere ut noſtra quoque aliqua ex parte ſit virtus, nec natura nobis inſeratur, ſed voluntate, animique propoſito excolatur, arbitriique libertate, parem in utramque partem motum habente.*

S. Gregorius Nyſſenus lib. 9. de philoſophia cap. 3. *Omnis*, inquit, *qui conſultat, quaſi in ejus poteſtate exiſtente electione de operabilibus conſultat, ut quod per conſilium decernitur eligat, & eligens faciat. Neceſſe igitur eſt eum, qui conſultat, Dominum eſſe actionum. Si enim non fuerit Dominus actionum, ex ſuperfluo conſultat; ſi verò hoc ex neceſſitate aſſiſtit vi rationali liberum arbitrium, aut enim non erit rationalis, aut dominium ſuarum actionum obtinebit: dominari autem actionum omnino liberi arbitrii eſt.*

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 60. in Matth. explicans illud: *Neceſſe eſt, ut veniant ſcandala. Neceſſitatem*, inquit, *dicit, non quia libertatem voluntatis, poteſtatemque liberi arbitrii tollat: nec quia neceſſitati rerum humanam vitam ſubjiciat, ſed quod omnino venturum eſt, pronunciat.* Et infrà: *Non quia futura ſcandala prædixit, idcircò veniunt; ſed quoniam futura erant, idcircò prædixit.* Et ſerm. 2. de Fato: *Deus dicit, poſui ante te vitam & mortem, ad quod volueris, extende*

cap. 7. *Non poſſumus*, inquit, [illegible] *tatiſque dogmata liberam poteſtatem hominis, quod liberum arbitrium appellatur, ullo modo negare.* Et lib. 9. cap. 10. *Rationali creaturæ liberam poteſtatem creator lar-*
B *gitus eſt, & ſuæ voluntatis habenas unicuique commiſit, ut in eo ſit, quidquid probaverit eligere.*

S. Joan. Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 26. *In nobis*, inquit, *ſunt ea, quorum ſumus liberam accepti poteſtatem, & facere & non facere.*

Theophylactus in comment. ad cap. 15. Lucæ: *Rationalis*, inquit, *ad quam ſubſequitur liberum arbitrium ſubſtantia eſt hominis, omne enim rationale liberi arbitrii eſt.*

Jam ex Latinis Tertullianus lib. 2. adverſus Marcionem ante medium: *Tota libertas arbitrii in utramque partem homini conceſſa eſt, ut ſui dominus conſtanter occurreret, & bono ſponte ſervando, & malo ſponte vitando.*

C S. Cyprianus lib. 1. epiſt. 3. ad Cornel. *Homo*, inquit, *libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet ipſi vel mortem appetit, vel ſalutem.*

S. Hilarius in Pſal. 2. *Unicuique*, inquit, *noſtrum libertatem vitæ, ſenſumque permiſit non neceſſitatem in alterutrum affigens.*

Sanctus Optatus Milevitanus lib. 7. in Parmenian. *Homicida*, inquit, *poteſt ſcelus facere, poteſt & non facere, & cætera hujuſmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.*

S. Ambroſius in comment. Pſal. 40. *Homini*, inquit, *dedit eligendi arbitrium quid ſequatur.*

S. Gaudentius Brixianus tract. 3. in Exod. *Libertatem*, inquit, *diximus arbitrii, quia voluerunt Judæi face-*
D *re quod fecerunt, & ſi noluiſſent, non feciſſent.* Et infrà: *Præſcientia quidem Dei non fallitur, ſed nec homini conceſſa ſemel voluntatis libertas aufertur, ne nihil de eo judicare poſſit, qui liber non fuerit in agendo.*

S. Hieronymus in epiſt. ad Cteſiphontem extrema: *Fruſtra*, inquit, *blaſphemas, & ignorantium auribus ingeris, nos liberum arbitrium condemnare. Damnetur ille, qui damnat.* Item commentar. cap. 26. Hieremiæ, explicans illud: *Forſitan audient & convertentur. Verbum*, inquit, *ambiguum, forſitam majeſtati Domini non poteſt convenire, ſed noſtro loquitur affectu, ut liberum homini ſervetur arbitrium, ne ex præſcientia ejus, quaſi ex neceſſitate vel facere quid, vel non facere cogatur. Non enim ex eo, quòd Deus ſcit futurum aliquid, idcir-*
E *cò futurum eſt: ſed quia futurum eſt, Deus novit quaſi præſcius futurorum.*

S. Auguſtinus in lib. de quantitate animæ cap. 36. *Datum eſt*, inquit, *animæ liberum arbitrium, quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur, uſque adeò cæci ſunt, ut ne iſta quidem vana, atque ſacrilega, propria voluntate ſe dicere intelligant:* Item lib. 5. de Civit. Dei cap. 10. *Quocirca nullo modo cogimur, aut retenta præſcientia Dei, tollere voluntatis arbitrium aut retento voluntatis arbitrio, Deum, quod nefas eſt, negare præſcium futurorum; ſed utrumque amplectimur, utrumque fideliter & veraciter confitemur.* Et infra: *Neque ideò peccat homo, quia Deus illum peccaturum præſcivit; immò ideò non dubitatur ipſum peccare cùm peccat, quia ille, cujus præſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum peccaturum eſſe*

præſci-

Digitized by Google

rer, quamvis ad hoc carnem aſſumpſiſſet, ut fieret.

S. Proſper Aquitanus in reſponſione ad object. 6. Gallorum: *Liberum*, inquit, *arbitrium nihil eſſe, vel non eſſe, perperam dicitur.*

His addi poſſent recentiores, S. Gregorius, S. Fulgentius, Venerabilis Beda, S. Anſelmus, S. Bernardus, & alii, quos de induſtria prætermittimus, Tum, quod obſcurum non ſit, eos S. Auguſtini doctrinam in omnibus ſequi, Tum, quia teſtimonia ipſorum cum aliis pluribus adſcribentur, cùm de libero arbitrio in actionibus moralibus diſſeremus. Nam illa omnia teſtimonia, ſi probabunt hominem eſſe liberi arbitrii in actionibus bonis & malis, multò magis probabunt id, quod nunc agimus, hominem videlicet eſſe liberi arbitrii in actionibus indifferentibus & civilibus.

CAPUT X.

Evidens eſſe lumine rationis naturalis, hominem liberi eſſe arbitrii in actionibus civilibus & externis.

DEmonſtravimus hucuſque adverſus hæreticos libertatem arbitrii, & teſtimoniis Scripturarum & Patrum: nunc tum adverſus eoſdem hæreticos, tum adverſus pauciſſimos quoſdam Catholicos, quos cap. 5. nominavimus, demonſtrabimus eandem arbitrii libertatem ex ratione, ac lumine naturali.

Prima igitur ratio duci poteſt à communi conſenſu ſapientum, etiam Ethnicorum. Id enim Peripatetici docent, ut perſpicuum eſt ex Ariſtotele lib. 3. Ethicor. cap. 1. 2. 3. & ſequent. Idem Academici, ut planè conſtat ex Platone in Gorgia, & alibi. Idem etiam Stoici, qui tamen fatum acerrimè defendebant. Nam (ut ſcribit S. Auguſtin. lib. 5. de Civit. Dei cap. 10.) Stoici cætera omnia fato ſubjiciebant præter animos humanos. Quare Plutarchus in 1. lib. de Placitis Philoſophorum, affirmat, Stoicos de libertate arbitrii idem cum Platone ſenſiſſe. Idem de Stoicis & Platonicis confirmat Gregorius Nyſſenus in libro de fato cap. 1. 2. & 3. quibus etiam adjungit Sapientes Ægypti. Marcus etiam Tullius (eodem Auguſtino teſte lib. 5. de Civit. Dei cap. 9.) maluit Deo providentiam auferre, quàm homini libertatem, & ita ut faceret homines liberos, facit ſacrilegos. Cùm enim libertatem humanam cum providentia divina copulare non poſſet, elegit id quod erat notius, quodque in ſe ipſe ſingulis ferè momentis experiri videbat. Multorum præterea Ethnicorum teſtimonia adducit Euſebius lib. 6. de præparat. Evangel. cap. 6. & 7. Denique Calvinus ipſe lib. 2. Inſtitution. cap. 2. §. 2. fatetur Philoſophos ſummo conſenſu libertatem arbitrii docuiſſe.

Altera ratio ſumitur à conſenſu orbis terrarum univerſi. Nulla eſt enim aut fuit unquam Reſpublica, nullum Imperium, quod non habuerit publicum conſilium, magiſtratus, leges, pœnas, præmia. Quæ

ex neceſſitate, nihil contingenter & liberè, pervertere aut evertere humanam vitam univerſam.

B Tertia ratio ducitur ab experientia, quæ illos ipſos, qui verbis liberum arbitrium negant, re ipſa, & factis, illud affirmare compellit, id quod ex Alexandro Aphrodiſæo docet Euſebius lib. 6. de præparat. Evang. cap. 7. nam illi etiam, qui negant arbitrii libertatem, hortantur ſuos, eiſque præcipiunt, puniunt quoque ſi perperam agant, ſolliciti ſunt in periculis, cauti in rebus dubiis, & ſi quis eos afficiat injuria, iraſcuntur, & ultionem parant. Quod in Calvinianis maximè cernere eſt, qui ſi uno verbo fortè lædantur, mox evomunt libros plenos conviciorum. At ſi verè ſentiunt, eos quibus iraſcuntur, non potuiſſe injuriam non inferre, cur, quæſo, iraſcuntur.

C Dicent fortaſſe, ſe quoque non poſſe iraſci. Cur igitur non ſimiliter iraſcuntur, ſi à phrenetico, vel puero ſimilem injuriam patiantur? & ſi ſerio credunt, eos, quos hortantur, & quibus præcipiunt, neceſſitate quadam impelli, ut non poſſint aliud facere, quàm quod faciunt, cur tempus & in cohortando & præcipiendo fruſtrà terunt? quòd ſi ipſi quoque ex neceſſitate hortantur & præcipiunt; cur non utuntur hortationibus, & præceptis erga ſtultos; aut pecora? cur tantùm erga homines & ſanos & ſobrios? Nonne igitur experientia planè cogit fateri, liberum eſſe arbitrium tum in nobis, qui hortamur, præcipimus, iraſcimur, tum in iis quos hortamur, quibus præcipimus, & quibus iraſcimur, quandoquidem nihil ejuſmodi agimus erga eos, quos libero arbitrio carere non dubitamus?

D Quarta ratio, ſumitur ex peccatis hominum. Siquidem evidens eſt, homines quandoque peccare; nec minus eſt evidens neminem poſſe ſine arbitrii libertate peccare. Conſcientiæ ſtimulus, ac remorſus; verecundia quæ naſcitur ex peccato; reprehenſiones aliorum; commune odium in eos, qui malè agunt, ita ut etiam furibus ſint fures inviſi, apertiſſimè teſtantur, homines quandoque peccare. Neminem autem peccare in eo, quod neceſſitate facit, tam eſſe manifeſtum, & omnibus certum, docet S. Auguſt. in lib. de vera relig. cap. 14. ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat; & in lib. de duabus animabus cap. 11. ſcribit, hoc à paſtoribus
E cantari in montibus, à Poetis in theatris, ab indoctis in circulis, à doctis in bibliothecis, à magiſtris in ſcholis, à Pontificibus in templis, à genere humano in orbe terrarum.

Quinta ratio ducitur ab ipſa rei natura; talis eſt enim in unaquaque re modus appetendi, qualis eſt cognoſcendi; appetitio enim cognitionem ſequitur, nec fieri poteſt, ut quis appetat rem incognitam. In hominibus autem eſt cognitio finis & mediorum ad finem tum neceſſariorum, tum etiam contingentium: igitur hominum appetitio ex neceſſitate fertur in finem, & in ea media, quæ ſunt cum fine ex neceſſitate connexa: in alia verò nonniſi contingenter. Atqui hoc eſt, hominem eſſe liberum libertate contingentiæ, poſſe videlicet accipere vel rejicere ea media, quæ ratio docet non neceſſariò cum fine eſſe connexa.

Digitized by Google

Reſpondetur ad argumenta, quæ ſumunt adverſarii ex divinis literis.

SED jam argumenta Calvini, aliorumque hæreticorum proponenda & ſolvenda ſunt. Et quoniam ducunt etiam ipſi argumenta à Scripturis ſanctis, à teſtimoniis veterum, & à ratione, initium à Scripturis faciemus.

Calvinus igitur producit hæc loca. Primum ex lib. Exodi cap. 11. ubi Ægyptii à Deo impulſi, dederunt Hebræis pretioſiſſima vaſa, & veſtes, aliaque permulta, quæ ſine dubio numquam daturi fuiſſent, ſi verè liberum arbitrium habuiſſent. Secundum ex Geneſ. 43. ubi Jacob dicit filiis ſuis: *Det vobis Deus invenire miſericordiam coram viro.* Quod certè non diceret, niſi exiſtimaret à Deo flecti & regi corda hominum. Tertium ex illo 1. Reg. 11. *Irruit ſuper eum ſpiritus Domini.* Quartum ex illo 2. Reg. 17. ubi Deus effecit, ut Abſalon ſequeretur conſilium Achitophel. Quintum ex illo 3. Reg. 12. ubi Deus inclinavit cor Roboam, ut ſequeretur conſilia juvenum. Sextum ex illo Joſue 2. ubi teſte Rahab Deus ad introitum Hebræorum in Paleſtinam, immiſit terrorem & pavorem in corda incolentium terram illam. Septimum ex Levit. 16. & Deuter. 28. ubi Deus Iſraelitis ait: *Dabo vobis cor pavidum, & oculos deficientes &c.*

His accedant teſtimonia, quæ ante propoſuerant Lutherus & Melanchthon. Sit igitur Octavus locus ex illo Iſaiæ 26. *Omnia opera noſtra in nobis operatus es Domine.* Nonus ex illo Hierem. 10. *Scio Domine quia non eſt in homine via ejus, nec viri ut dirigat greſſus ſuos.* Decimus ex illo 1. Reg. 2. *Non audierunt vocem patris ſui* (filii Heli) *quia voluit Dominus occidere eos.* Undecimus ex illo 1. Reg. 10. *Abiit cum eo* (Saul) *pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda.* Duodecimus ex illo Proverb. 16. *Hominis eſt præparare cor, Domini autem eſt gubernare linguam.* Item: *Cor hominis cogitat viam ſuam, & Dominus dirigit greſſus ejus.* Tertiusdecimus ex illo Proverbior. 20. *A Domino diriguntur greſſus viri, quis autem hominum poteſt intelligere viam ſuam?* Quartusdecimus ex illo Proverb. 21. *Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud.* Quintusdecimus ex illo Matth. 10. *Unus paſſer non cadit in terram ſine Patre veſtro.* Sextusdecimus ex illo Rom. 11. *Quoniam ex ipſo, & in ipſo, & per ipſum ſunt omnia.* Item ex illo 1. Corinth. 12. *Omnia in omnibus operatur.* Denique ex illo Epheſ. 1. *Qui operatur omnia ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ.*

In explicatione horum locorum pauca quædam notanda ſunt. Primum eſt, Non eſſe idem liberam electionem & liberam executionem. Libera enim electio neceſſaria eſt ad libertatem arbitrii conſervandam, non item libera executio, ut S. Joan. Damaſcenus rectè docet in lib. 2. de fide cap. 26. Itaque poteſt Deus nec ſolùm Deus, ſed etiam homines impedire, quo minus aliquis re ipſa faciat quod elegit ac decrevit, nec tamen detrimentum ullum patietur liberum voluntatis arbitrium.

Atque hinc Reſpondetur ad teſtimonium Nonum, & ſtatuimus animo ita loqui, ut nihil falſi, nihil noxii, nihil ſupervacanei nobis excidat, & tamen, niſi

B Deus ſpeciali gratia linguam gubernet, non implemus quod propoſuimus.

Neque verò hinc ſequitur (ut Pelagiani volebant) poſſe nos ſine Dei auxilio, præparare cor, aut cogitare viam noſtram, quia ſcriptum eſt, *hominis eſt præparare cor:* &, *homo cogitat viam ſuam.* Nam neque ſumus ſufficientes, cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, ut Apoſtolus ait 2. Corinth. 3. Neque ita diriguntur greſſus noſtri à Deo, ut non etiam eos nos dirigamus, juxta illud Proverb. 15. *Vir prudens dirigit greſſus ſuos.* Sed Scriptura indicare voluit, magis in poteſtate noſtra eſſe cogitationem & voluntatem, quàm operis executionem.

Secundò ſciendum eſt, libertatem arbitrii non ex-

C cludere cooperationem & auxilium Dei. Non enim ideò dicitur homo eſſe liber in deliberando & eligendo, quia poſſit id facere ſuis ſolis viribus; ſed quia poſita etiam cooperatione divina, in poteſtate ejus ſit hoc aut illud eligere, & rurſus eligere vel non eligere.

Quomodò liberè dicimur, videre omnia quæ videmus, non quòd abſente lumine quidquam videre poſſimus, ſed quòd præſente lumine ſitum in nobis ſit cernere hoc aut illud, & etiam cernere vel non cernere, hoc eſt, oculos ad rem videndam advertere, vel ab eadem illos avertere.

Atque hinc reſpondetur ad teſtimonium Octavum, Quintumdecimum, & Sextumdecimum. Nam omnia

D opera noſtra operatur Dominus, ſed non ſine nobis: & paſſer non cadit in terram ſine Patre noſtro, quia providentia ejus ad omnia etiam minutiſſima ſe extendit: & ex ipſo ſunt omnia; operatur omnia in omnibus; & operatur ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ, ſed ita ſuaviter, ut ſinat etiam res creatas agere motus ſuos; neque cooperando tollat, aut deſtruat, ſed adjuvet, perficiatque naturam. Quamquam illud Iſaiæ 26. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine,* rectius intelligitur de flagellis aut miraculis divinis, quàm de operibus liberi arbitrii. Quoniam præcedit in Iſaia: *Dabis pacem Domine.* Et ſequitur: *Poſſederunt nos Domini abſque te.*

S. Hieronymus in commentar. per opera intelligit

E flagella, ut ſenſus ſit, dabis pacem Domine: omnia enim flagella quæ paſſi ſumus, à te nobis venerunt; poſſederunt enim nos Domini abſque te &c. cui explicationi conſentanea eſt interpretatio 70. Seniorum, quæ habet: *Da pacem Domine, quoniam omnia reddidiſti nobis.*

Sanctus Cyrillus in commentar. ejuſdem loci, intelligit (per opera) miracula & beneficia divina, ut ſenſus ſit, Dabis pacem nobis, quandoquidem omnia mirabilia opera noſtra, ideſt, quæ facta ſunt in nobis munera tua ſunt, & tamen poſſederunt nos Domini abſque te &c.

Tertiò eſt obſervandum, poſſe Quatuor modis voluntatem à Deo inclinari ad aliquid appetendum vel fugiendum. Primò, efficienter & phyſicè immediatè illam movendo & determinando ad unum. Nam ſi po-

eandem proveniat non tam ex vehementia perſuaſio-nis, quàm ex diſpoſitione voluntatis, quam Deus prævidet. Nimirum cùm Deus ita proponit aliquid B interna perſuaſione, ut videt voluntatem aptam eſſe ad conſentiendum.

Ex his modis, Utrum Deus utatur primo & tertio, & utrum ſi illis utatur maneat integra libertas voluntatis, poſtea videbimus: certum autem eſt, Deum ſæpè uti ſecundo & quarto. Nec minus eſt certum, eos duos modos non repugnare arbitrii libertati. Nam quod attinet ad Secundum, nullus eſt habitus virtutis, excepta charitate, quæ eſt in beatis in cœlo, qui ex neceſſitate determinet voluntatem. Quod autem ad Quartum pertinet, infallibiliter quidem fit id, ad quod Deus inclinat quarto illo modo, ſed integra manet libertas, cùm infallibilitas C non oriatur ex vehementia motionis divinæ, ſed ex præviſione aptitudinis ipſius voluntatis: præviſio enim nullam imponit neceſſitatem. Et quoniam omnia teſtimonia à Calvino & Luthero adducta, præter ea, quæ jam explicata ſunt, ad ſecundum & quartum modum revocari poſſunt, ideò nihil efficiunt contra arbitrii libertatem.

Ad Primum enim de Ægyptiis reſpondemus, Deum inclinaſſe corda Ægyptiorum, ut libenter darent Hebræis pretioſas veſtes & vaſa, quia fecit, ut occurreret menti eorum aliqua ratio, quam prævidebat idoneam eſſe, ut per eam indicarent bonum eſſe commodare vaſa illa & veſtes Hebræis. Vel certè infudit Deus benevolentiam Ægyptiis erga Hebræos, & per D eam benevolentiam inclinavit corda eorum ad communicandas opes ſuas cum illis. Id enim ſignificare videntur illa verba, Exod. 12. *Dominus dedit gratiam populo coram Ægyptiis, ut commodarent eis, & ſpoliaverunt Ægyptios.*

Sic etiam precatur Jacob (quod erat Secundum teſtimonium) ut Deus det filiis ſuis invenire miſericordiam coram viro, ideſt, aſpiret viro benevolentiam erga filios ſuos &c. Quod autem irruiſſe dicitur ſpiritus Domini in Saul (quod erat Tertium) ſignificat ſpiritum zeli & fortitudinis, donatum fuiſſe à Deo ipſi Sauli, per quem inclinabatur & incitabatur ad prælium contra Ammonitas.

Quòd verò non audierit Abſalon conſilium Achitophel (quod erat Quartum) factum eſt, quia Deus fecit, ut Chuſai iis rationibus refutaret ſententiam A- E chitophelis, quas idem Deus præviderat probandas ab Abſalone. Idem dicendum eſt de eo, quòd non audivit Roboam conſilia ſeniorum, ſed juvenum; & quòd filii Heli non audierunt admonitiones patris ſui; quæ erant teſtimonia Quintum & Decimum.

Ad illa verò de pavore immiſſo in corda Philiſtinorum vel Hebræorum; quæ erant Sextum & Septimum, reſpondemus ea pertinere ad eundem modum. Facilè enim potuit Deus efficere, ut occurrerent cogitationi eorum rationes, ob quas timendum eſſe judicarent; & contra non occurrerent rationes, ob quas in ſpem erigi poſſent.

Quòd verò ſecuti ſunt Saulem ii, quorum Deus tetigerat corda (quod erat Undecimum) factum eſt,

quod Reges volunt, impediri non poteſt, niſi à Deo.

Alia eſt reſponſio, ut hic locus intelligatur de ipſis voluntatibus Regum, & ſenſus ſit, facile eſſe Deo mutare voluntates hominum, etiamſi Reges ſint. Nam in Hebræo non fit mentio impetus, ſed ſimpliciter nominatur aqua פַּלְגֵי־מַיִם לֶב־מֶלֶךְ בְּיַד־יְהוָה *rivi aquarum, cor Regis in manu Dei*, hoc eſt, quàm facile eſt agricolæ ducere ab aliquo fonte rivos aquarum quocumque voluerit, cùm aqua facillimè fluat, quà via datur: tam eſt facile Deo flectere corda Regum quamvis potentium & ſuperborum, nimirum interius eis proponendo, quæ novit eorum ingenio congruere. Atque ita ſoluta ſunt argumenta omnia, quæ ex divinis literis adverſarii protulerunt.

CAPUT XII.

Reſpondetur ad objectiones ex teſtimoniis S. Auguſtini.

EX Auguſtino plurima profert Calvinus teſtimonia contra liberum arbitrium; ſed pertinent ferè omnia ad quæſtiones de libero arbitrio, in actionibus moralibus vel ſupernaturalibus. Tria tantùm ſunt, quæ ad hunc locum, quem nunc tractamus, pertinent, & ea facili negotio ex iis, quæ ſuprà diximus, explicantur.

Primum eſt, in lib. 6. de Geneſi ad literam cap. 15, ubi ſic loquitur Auguſtinus: *Conditoris voluntas rerum neceſſitas.* Et cap. 17. *Hoc autem neceſſariò futurum eſt, quod Deus vult, & ea ferè futura ſunt, quæ ille præſcivit.*

Alterum eſt, in libro de gratia & libero arbitrio cap. 20. *Scriptura*, inquit Auguſtinus, *ſi diligenter inſpiciatur, oſtendit non ſolùm bonas hominum voluntates, quas ipſe facit ex malis, & à ſe factas in actus bonos, & vitam dirigit æternam; verùm etiam illas, quæ conſervant ſæculi creaturam, ita eſſe in Dei poteſtate, ut eas, quò voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad præſtanda beneficia, vel ad pœnas infligendas occultiſſimo quidem judicio, ſed juſtiſſimo.*

Tertium eſt in Enchir. cap. 30. *Libero arbitrio malè utens homo, & ſe perdidit & ipſum.*

Sed reſponſio in promptu eſt. Nam quod attinet ad Primum, loquitur eo loco S. Auguſtinus de neceſſitate conſequentiæ non conſequentis, ut ſenſus ſit, quod Deus vult fieri, infallibiliter futurum eſſe, ſed liberè vel neceſſariò prout cauſæ ſecundæ fuerint. Non enim Deus deſtruit naturas, ſed eo modo vult rem fieri, quem natura ejus rei poſtulat.

Quod autem ad Secundum pertinet, fatemur hominum voluntates ita eſſe in poteſtate Dei, ut quocumque voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, ſed planè ſuaviter, & quomodo Deum par eſt agere, cum libera voluntate. Itaque non inclinat eam ex neceſſitate determinando ad unum, ſed vel imprimendo formam aliquam per quam inclinetur, vel interius perſuadendo eo modo, quem ipſe videt aptiſſimum eſſe, ut ab homine non reſpuatur. Et ſi ea

intelligitur de libero arbitrio non ſimpliciter , ſed quale erat in ſtatu innocentiæ, hoc eſt, de arbitrio non ſolùm libero à naturali neceſſitate (de qua nos hoc loco tractamus) ſed etiam à miſeria & peccato. Poterat enim primus homo in ſtatu innocentiæ per liberum arbitrium numquam peccare, & nullam omnino miſeriam experiri. Docet hoc idem S. Auguſt. in 1. lib. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 2. his verbis: *Quis noſtrum dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, ſed illa, quæ in paradiſo fuit, habendi plenam cum immortalitate juſtitiam. Nam liberum arbitrium uſque adeò in peccatore non periit, ut per illud peccent maximè omnes, qui cum delectatione peccant.*

CAPUT XIII.

Reſpondetur ad objectionem ex repugnantia præſcientiæ & libertatis.

PRæter teſtimonia Scripturarum, & S. Auguſtini, adducit Calvinus argumentum ex repugnantia providentiæ divinæ, & libertatis humanæ. Sed quoniam providentia includit præſcientiam & prædeterminationem, & utraque ſeorſim pugnare videtur cum libero arbitrio, ideò ſeorſim de utraque tractabimus.

Igitur objectio ducta à præſcientia Dei talis eſt, Deus neceſſariò prænoſcit omnia futura, nec poteſt ullo modo fieri, ut ipſe fallatur, igitur omnia futura ex neceſſitate evenient. Rurſus præſcientia Dei eſt cauſa rerum, igitur ideò res erunt, quia Deus præſcit eſſe futuras, non contra. Alioqui enim Deus penderet à rebus creatis, & ejus ſcientia mutabilis & accidentaria eſſet. *Univerſas* (inquit Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 13.) *creaturas ſuas tam ſpirituales, quàm corporales non quia ſunt, ideò novit, ſed ideò ſunt, quia novit.* Quòd ſi præſcientia Dei eſt cauſa rerum, certè ſequitur, ut poſita præſcientia, neceſſariò res, quæ præſciuntur, ſint futuræ. Neque enim præſcientia Dei impediri poteſt ab ulla cauſa creata.

Reſpondeo, præſcientiam Dei eſſe certiſſimam, & tamen nullam imponere rebus futuris neceſſitatem, neque cum arbitrii libertate ulla ratione pugnare. Demonſtrant hoc Theologi multis rationibus. Sed hoc loco ſatis nobis erit ratio S. Auguſtini ex lib. 3. de libero arbitrio cap. 3. Si præſcientia Dei rebus futuris neceſſitatem imponeret, vel id faceret, quia præſcientia eſt, vel quia Dei eſt. Neutrum autem verè dici poteſt. Nam ſi præſcientia Dei, quia præſcientia eſt, imponeret rebus neceſſitatem, non ſolùm præſcientia Dei, ſed etiam præſcientia hominum imponeret rebus neceſſitatem. Id autem falſum eſt. Nam præſcientia hominum non eſt cauſa rerum, neque aliquid ponit in rebus, ut ſi ego divina revelatione certò prænoſcam futurum eſſe, ut craſtina die pluat; non propterea ero ego cauſa pluviæ, & tamen ſine dubio pluet, ſed non minus contingenter, quàm ſi nihil ego præſciſſem.

Unde igitur (inquies) fit, ut quæ certò prænoſcius ſit. Non autem cogit præſcientia Dei ipſum Deum ut aliquid faciat, igitur neque homines cogit.

Præterea præſcientia mea non imponit rebus neceſſitatem, quia non eſt cauſa rerum; at neque præ-
B ſcientia Dei eſt cauſa rerum, ut patet, quia non poteſt eſſe actus cauſa ſui objecti, ſed contra potius objectum eſt cauſa actus. Quare veteres Patres citati cap. 9. Origenes, Athanaſius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, & præterea Juſtinus (aut quicumque fuit auctor) in quæſtionibus Gentilium, quæſt. 58. Epiphanius hær. Cajanorum, docent non ideò res evenire, quia Deus præſcivit futuras, ſed ideò Deum præſciviſſe, quia futuræ erant.

Ex his ad Primam objectionem Reſpondeo, Ex eo quòd Deus omnia futura prænoſcit, nec poteſt ejus præſcientia falli, non ſequi, ut res omnes futuræ ex neceſſitate eveniant, neceſſitate conſequentiæ, ſed ſolùm neceſſitate conſequenti: hoc eſt, tantùm ſe-
C qui, ut infallibiliter eveniant, non autem ut abſolutè non potuerint non evenire.

Ad Alteram objectionem Reſpondeo, aliquam ſcientiam Dei eſſe cauſam rerum, non autem ſcientiam, ſive præſcientiam, de qua loquimur. Duplex enim in Deo ſcientia eſt. Altera, ſimplicis intelligentiæ, qua Deus cognoſcit res omnes, quæ quoquo modo eſſe poſſunt; Altera, viſionis, qua cognoſcit ea ſolùm, quæ reipſa ſunt, vel erunt, aut fuerunt. Viſio enim terminatur ad exiſtentiam rei, non ad ſolam poſſibilitatem. Et quamvis in Deo ſint omnia ſimul, vel potius omnia ſint unum: tamen juxta modum noſtrum intelligendi, ſimplex intelligentia prior eſt viſione, cùm inter eas media ſit voluntas.

D Itaque Primùm Deus intelligit res omnes, quæ quoquo modo eſſe poſſunt; Deinde, voluntate decernit ex his, quas velit reipſa aliquando exiſtere; Poſtremò, res illas, quas voluit exiſtere, intuetur in ſuo tempore exiſtentes, & ſi tempus illud nondum advenit, prævidet ac prænoſcit. Ex quo ſequitur, ut ſcientia, quæ eſt cauſa rerum ex doctrina S. Auguſtini lib. 15. de Trinit. cap. 13. non ſit ſcientia viſionis, ſed ſcientia ſimplicis intelligentiæ. Scientia enim viſionis præſupponit exiſtentiam rerum, ſicut ſcientia ſimplicis intelligentiæ præſupponit rerum poſſibilitatem; ſemper enim cognitio præſupponit objectum.

Porrò præſcientia non eſt ſimplex intelligentia, ſed ſcientia viſionis, ut notum eſt, cùm præſcientia
E non ſit rei poſſibilis, ſed rei certò futuræ in aliquo tempore, ac per hoc præſcientia non eſt cauſa rerum, nec ideò res ſunt futuræ, quia Deus eas prænoſcit, ſed ideò Deus eas prænoſcit, quia ſunt futuræ, ut veteres Patres ſuprà citati rectè docuerunt, & poteſt res tota exemplo rerum humanarum facilè explicari. Siquidem apud homines ii, qui rem aliquam ex arte moliuntur, ut domum, vel arcem, aut aliquid ejuſmodi, primùm mente concipiunt formam, qua poſſit res fieri, ſed nondum ſciunt eſſe futuram; deinde poſtquam cognoverunt rem illam ſecundùm formam conceptam poſſe fieri, & ritè ſucceſſuram, ſi velint admovere manum ad opus; decernunt omnino eam facere, & tum demum præſcire poſſunt rem eſſe futuram. Cæterùm cauſa operis non eſt præſcientia iſta rei futuræ, ſed forma illa mi-

Digitized by Google

[illegible] cum libero arbitrio.

SUpereſt objectio, quæ ducitur à repugnantia cooperationis divinæ voluntatis cum libertate humana. Eſt autem hæc objectio; Divina voluntas eſt prima cauſa omnium rerum, & jam ab æternitate decrevit quid velit, aut non velit fieri; nulla igitur eſſe poteſt in homine libertas arbitrii; nam prima cauſa efficaciſſima eſt, & ſecundùm Scripturas, non poteſt ullus divinæ reſiſtere voluntati.

Confirmat hanc objectionem Calvinus ab experientia. Nam in rebus minimè perplexis ſæpè deficit nobis & mens & ratio, ita ut miremur poſtea, quomodo non viderimus, quod erat ante oculos: contrà autem ſæpè in rebus obſcuriſſimis continuò affulget conſilium optimum, quo res tota facili negotio expeditur. Pari ratione quod attinet ad effectum, ſæpè in rebus minimè arduis animus flacceſcit; in rebus autem difficillimis & periculoſis, animus ſuppetit omni difficultate ſuperior. Ex quo intelligi poteſt, mentes noſtras à Deo regi & gubernari, juxta illud Proverb. 20. *Ut auris audiat & oculus videat, Dominus facit utrumque*. Et cap. 21. *Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit inclinabit illud*.

Ad hanc objectionem variis modis reſponderi ſolet. Primùm enim Cajetanus in 1. par. quæſt. 22. artic. 4. docet, concordiam iſtam liberi arbitrii cum divina providentia videri inexplicabilem, & non intelligibilem in hac vita. Et quidem ſi ita ſe res haberet, non tamen neganda eſſet vel providentia Dei, vel libertas hominum. Poteſt enim facilè contingere, ut aliquid ab una parte manifeſtè conſtet, ab altera ſit maximè dubium & obſcurum; & tunc non eſt negandum unum propter alterum: *Numquid* (inquit S. Auguſtinus lib. de bono perſeverantiæ cap. 14.) *ideò negandum eſt, quod apertum eſt, quia comprehendi non poteſt, quod occultum eſt?*

Sed quamvis res hæc ſit obſcura atque abdita valde, ut Cajetanus rectè monuit, tamen conandum eſt, rebus etiam obſcuris aliquod lumen adferre. Durandus in 2. ſentent. diſt. 37. quæſt. 1. nullo ferè negotio rem tantam ſe expediviſſe credidit, cùm docuit, nullum requiri divinæ voluntatis concurſum ad actiones cauſarum ſecundarum, ſed ſatis eſſe ipſas naturas, earumque virtutes, & ut Deus, ſicut utraſque condidit, ita utraſque conſervet. Sed hanc ſententiam falſam eſſe, & Scripturis, Patrumque teſtimoniis, ac rationi repugnare, paulò ante docuimus.

Eſt igitur Tertia aliorum ſententia, qui fatentur, Deum ſuo concurſu determinare actionem voluntatis humanæ, & eo poſito non poſſe humanam voluntatem non agere; tamen eſſe liberam abſolutè, vel quia (ut ſcribit Jacobus Almaynus in moralibus, cap. 1. & 2.) Dei concurſus non eſt de prærequiſitis ad actionem liberi arbitrii, ſed de comitantibus: illa autem eſt potentia libera, quæ poſitis omnibus prærequiſitis poteſt agere & non agere, vel quia, ut docent alii, concurſus Dei determinans humanam voluntatem, non impedit quo minus homo plenum atque perfectum habeat judicium rationis, & proinde primo, neque verum eſſe videtur, quod ſcribit quidam, ſatis eſſe ad liberum arbitrium, ut homo plenum, atque perfectum habeat judicium rationis. B Requiritur enim præterea, ut homo ſit Dominus ſuæ actionis, & poſſit agere & non agere. Ideo enim Græci liberum vocant αὐτεξούσιον, ideſt, ſuæ poteſtatis. Qui autem determinatur ab alio ad aliquam actionem, certè non eſt Dominus illius actionis. Quocirca licèt beati habeant plenum, & perfectum judicium, reſpectu viſionis divinæ, tamen non ſunt liberi circa illam, quia determinati ſunt ad unum, nec poſſunt illam non velle. Et nos omnes non minus perfecto judicio cognoſcimus media neceſſariò connexa cum fine, quàm media connexa contingenter & tamen circa poſteriora liberi ſumus, non circa priora, quia videlicet, poſteriora poſſumus non eligere, C non autem priora.

Itaque verum eſt, ibi eſſe liberum arbitrium, ubi eſt radix libertatis, ideſt, cognitio contingentiæ mediorum; non quia non requiratur dominium actionum, ſed quia Deus nemini dedit illam cognitionem contingentiæ mediorum, cui etiam non dederit dominium actionum. Fruſtrà enim dediſſet illam cognitionem, niſi dediſſet vim conſultivam, & fruſtrà dediſſet vim conſultivam, niſi dediſſet dominium actionum, & indeterminationem, in qua conſiſtit vera libertas.

At, inquies, Deus non poteſt velle, & non velle, ſed ab æterno eſt determinatus ad unum: & tamen quia judicat res creatas non eſſe ſibi neceſſarias, D liberum arbitrium circa eas habere dicitur. Reſpondeo, Deum determinatum eſſe ad unum ab æterno, ſed à ſe ipſo, non ab alio, & potuiſſe determinare ſe ipſum ad aliud, & ideò verè & propriè Dominum eſſe actionum ſuarum ad extra: quare ipſe etiam homo, qui ad imaginem Dei creatus eſt, ut ſit verè liber, non ſolùm habere debet plenum & perfectum judicium, ſed etiam dominium actionum ſuarum, ut ſe ipſe determinet.

Deinde, videtur hæc ſententia parum conſentanea Scripturæ, quæ Eccleſ. 15. dicit, hominem relictum in manu conſilii ſui, ut ad quodcumque voluerit extendat manum ſuam. Quomodo enim relinquitur in manu conſilii ſui, qui in omnibus actionibus determi- E natur ab alio, cui reſiſtere nullo modo poteſt? Scripturæ etiam, quas ſuprà citavimus, quæ dicunt hominem habere optionem eligendi hoc, aut illud, ſine dubio ſignificant, hominem Dominum eſſe ſuarum actionum & indeterminatum.

Tertiò, videtur repugnare teſtimoniis Patrum. Sic enim loquitur S. Joan. Chryſoſtomus hom. 11. in Joan. *Anima ſui juris vim in ſe habet operandi, neque ulla in re Deo, niſi velit, obtemperat*. Item hom. 42. ad popul. Antioch. *Oportet*, inquit, *nos prius eligere bona, & ille ſua tunc inducit: noſtras non prævenit voluntates, ne noſtram temeret libertatem*. Quo loco ſanctus Doctor non negat gratiam prævenientem vel Dei cooperationem, quam alibi ſæpè confitetur, ſed negat præventionem determinantem ad unum, ita ut non ſit verè in poteſtate hominis facere, vel omittere.

S. Hie-

arbitrium, ſi eſſet cauſa futuræ actionis humanæ; quanto magis illud deſtruet prædeterminatio divinæ voluntatis, ſi ponatur cauſa actionum humanarum, cùm longè magis libertati repugnet prædeterminatio, quàm præſcientia? Idem Hieronymus in epiſt. ad Damaſum de filio prodigo: *Dedit*, inquit, *homini mentis propriæ libertatem, ut viveret unuſquiſque non ex imperio Dei, ſed ex obſequio ſuo, ideſt, non ex neceſſitate, ſed ex voluntate.* Ubi illud (*non ex imperio Dei*) non ſignificat, liberum eſſe hominem ab obligatione præceptorum Dei, ſed liberum eſſe à neceſſitate determinante ad unum.

S. Auguſtinus lib. 7. de Civit. Dei cap. 30. *Sic*, inquit, *adminiſtrat omnia, quæ creavit, ut etiam ipſa proprios exercere & agere motus ſinat.* At certè proprium eſt liberi arbitrii, Dominum eſſe ſuæ actionis, atque ad eam ſe determinare, non ab alio determinari.

S. Gregorius Nyſſenus lib. 7. de Philoſoph. cap. 1. & 2. docet, actiones liberi arbitrii non eſſe referendas ut in cauſam, in Deum, ſed in nos ipſos; & ideò eas dici eſſe in noſtra poteſtate.

S. Joannes Damaſcenus lib. 2. cap. 30. *Operæ pretium*, inquit, *eſt agnoſcere, omnia præſcire Deum, non autem omnia prædefinire, ac prædeſtinare. Præſcit enim & ea quæ in nobis, non prædefinit autem hæc.*

Quartò, repugnat præcipuis auctoribus Scholaſticis. Nam S. Bonaventura in 2. diſt. 37. quæſt. 1. ad ultimum: *Ad illud*, inquit, *quod objicitur, quòd Deus eſt principale movens in tali actione, dicendum, quòd verum eſt: attamen non ſequitur ex hoc, quòd excitet liberum arbitrium ad faciendam illam operationem. Excitatio enim dicit aliquem effectum gratiæ prævenientem ipſam voluntatem. Hæc autem requiritur in bonis meritoriis: in aliis autem operibus indifferentibus, vel etiam malis, non eſt niſi ſola cooperatio divinæ virtutis, quæ exiſtens in creatura potentialiter, eſſentialiter & præſentialiter, ſicut conſervat eam in eſſendo; ſic adjuvat in operando. Propter quod conceditur ibi eſſe operationem, non præventionem.*

Gregorius Ariminenſis in 2. diſt. 34. & 37. quæſt. 1. art. 3. *Deus*, inquit, *ſequitur determinationem voluntatis: non quòd determinatio voluntatis ſit aliqua entitas diſtincta à voluntate, & actu ejus, quæ primò fiat à voluntate, ſicut imaginari videtur argumentum; nec etiam intelligendo, quòd prius natura voluntas agat actum illum, quàm Deus, propriè loquendo de priori natura; quoniam tunc ſequeretur, quòd poſſet illum agere Deo coagente, ſicut patet ex definitione prioris ſecundùm naturam: ſed ad hunc ſenſum dico, Deum ſequi determinationem voluntatis, quoniam ideò Deus agit actum illum, quia eum voluntas agit, & non quia Deus agit, ideò voluntas agit. Et ideò dicitur magis propriè Deus coagere voluntati talem actum cauſando, quàm voluntas dicatur coagere Deo.*

Scotus in 2. ſent. diſt. 37. quæſt. 1. §. ad ſolutionem iſtorum &c. differens de cooperatione primæ cauſæ cum ſecunda libera, docet, nullo modo prius agere Deum, quàm voluntatem, ac per hoc non prædeterminari voluntatem à Deo: *Sicut*, inquit, *in uno inſtanti naturæ materia materiat & efficiens efficit: ita duæ cauſæ efficientes ordinatæ in inſtanti naturæ cau-*

[illegible] *jectum voluntatis, quod eſt bonum; & ſine hac univerſali motione homo non poteſt aliquid velle: ſed homo determinat ſe per rationem ad volendum hoc, vel illud, quod eſt verè bonum, vel apparens bonum.* Ubi
B illa particula adverſativa, *ſed*, oſtendit, determinationem particularem referendam eſſe in ipſam voluntatem, non in Deum prius determinantem, determinationem autem univerſalem in bonum in communi, referendam eſſe in Deum, qui eſt cauſa univerſalis.

Idem in 1. 2. quæſt. 10. art. 4. *Quia*, inquit, *voluntas eſt activum principium non determinatum ad unum, ſed indifferenter ſe habens ad multa, ſic Deus ipſam movet, quod non ex neceſſitate ad unum determinat, ſed manet motus ejus contingens, niſi in his, ad quæ naturaliter movetur.*

Idem in 1. 2. quæſt. 80. art. 1. ad 3. *Dicendum*, in-
C quit, *quòd Deus eſt univerſale principium omnis interioris motus humani: ſed quòd determinetur ad malum conſilium voluntas humana, hoc directè quidem eſt ex voluntate humana, & à diabolo per modum perſuadentis, vel appetibilia proponentis.* Item in 2. 2. quæſt. 174. art. 1. docet juxta Damaſcenum, Deum prædeſtinare ea, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, præſcire autem, ſed non prædeſtinare, ea quæ ſunt facienda per liberum noſtrum arbitrium. Denique in quæſt. 3. de potentia art. 7. ad 13. ſic ait: *Voluntas dicitur habere dominium actus, non per excluſionem cauſæ primæ, ſed quia cauſa prima non ita agit in voluntate, ut eam de neceſſitate ad unum determinet, ſicut determinat naturam; & ideò determinatio actus relin-*
D *quitur in poteſtate rationis & voluntatis.*

Cajetanus in comment. 1. par. quæſt. 19. art. 8. inquit: *Cooperatio Dei in unoquoque eſt ſecundùm naturam uniuſcujuſque, ſic enim diſponit omnia ſuaviter. Unde ſive neceſſariè, ſive liberè cooperetur Deus, nihilominus creata voluntas liberè utitur illa cooperatione.*

Quintò repugnat rationi. Nam in primis poſita determinatione voluntatis à Deo facta, non videtur poſſe ſalvari libertas arbitrii. Illa enim dicitur libera potentia, quæ poteſt agere, & non agere; at voluntas humana non poteſt agere, antequam à Deo determinetur ex doctrina adverſariorum; poſtquam autem à Deo determinata eſt, non poteſt non agere, quia intelligi non poteſt, ut Deus
E eam moveat, & ipſa non moveatur, ſive ut Deus eam determinet, & ipſa non determinetur; igitur numquam dabitur tempus, quo ipſe verè poſſit agere & non agere.

Deinde, ſi Deus eſſet agens neceſſarium & determinaret humanam voluntatem, illa non liberè, ſed ex neceſſitate ageret, ut adverſarii admittunt. At perinde eſt voluntati, utrum Deus eam neceſſariò, vel liberè moveat; nam actus voluntatis non ideò liberè procedet à voluntate, quia liberè procedit à Deo: quemadmodum ſi Deus liberè moveat pecudem ad herbam depaſcendam, non propterea pecus liberè herbas depaſcet. Neque ideò ſervus ex electione vertit molam piſtrini, quia Dominus ex electione cogit illum ad molam piſtrini vertendam. Itaque ſive Deus liberè, ſive ex neceſſitate determi-

net

ri, fornicari, mentiri, blaſphemare &c. quis autem capiat hominem dignum eſſe pœna, ſi id velit quod Deus determinando & movendo facit eum velle? Sed de hac re multa diximus in 2. lib. de ſtatu peccati.

CAPUT XV.

Explicatur una ratio concordiæ divinæ cooperationis cum libero arbitrio.

ILLA igitur ſententia refutata, Duæ nobis rationes occurrunt ſatis accommodatæ, ad explicandam concordiam divinæ cooperationis cum libero arbitrio, & objectionem ſuperiore capite propoſitam diluendam.

Una ratio eſt juxta ſententiam Gregorii Ariminenſis, Scoti, Gabrielis, & aliorum, in 2. ſent. diſt. 37. qui docent, cooperationem divinam ſe tenere ex parte effectus, non ex parte cauſæ, hoc eſt, concurſum Dei non determinare voluntatem noſtram, nec aliquid in illam imprimere, aut operari, ſed immediatè influere in effectum, eumque producere illo ipſo momento, quo à voluntate noſtra producitur.

Hinc enim ſequitur, ut neque Deus determinet, ſive neceſſitet voluntatem, neque voluntas Deum. Nam & uterque concurſum ſuum liberè adhibet, & ſi alter nolit concurrere, opus non fiet. Simile eſt, cùm duo ferunt ingentem lapidem, quem unus ferre non poſſet: neuter enim alteri vires addit, aut eum impellit, & utrique liberum eſt onus relinquere. Quamquam Deus niſi extraordinariè miraculum operari velit, ſemper concurrit, quando voluntas noſtra concurrit, quoniam ad hoc ſe liberè quodammodo obligavit, quando liberam voluntatem creavit. Ex quo etiam ſequitur, ut licèt in eodem prorſus momento temporis & naturæ, Deus & voluntas operari incipiant, tamen Deus operetur, quia voluntas operatur, non contra. Et hoc eſt, quod aliqui dicunt, voluntatem prius natura operari, quàm Deum, non prioritate inſtantis in quo, ſed à quo. Sed operæ pretium erit ſolvere argumenta, quæ adverſus hanc ſententiam fieri ſolent.

Primum argumentum, Inter primam cauſam, & ſecundam eſt ordo quidam eſſentialis, ut prima ſecundam moveat, & ſecunda non agat niſi mota à prima; eſt autem Deus prima cauſa; voluntas noſtra, ſecunda; igitur Deus voluntatem movet, & applicat ad opus.

Reſpondeo, Inter cauſam principalem, & inſtrumentariam eſt ille ordo, ut una alteram moveat. Inter primam autem cauſam & ſecundam, cùm ſecunda non eſt propriè inſtrumentum, non eſt ordo, ut una alteram moveat, ſed ut una ſit prior men non tollat arbitrii libertatem, explicatum eſt ſupra.

Secundum argumentum, Si Deus operatur, quia voluntas operatur, & non contrà; certè ſequitur, ut Deus pendeat à voluntate, & aliquo modo ab illa determinetur: abſurdum eſt autem, ut Deus pendeat à creatura, & à temporali determinetur æternum.

Reſpondeo, Deus non pendet, nec determinatur à voluntate humana, licèt operetur, quia illa operatur: nam liberè Deus condidit liberam voluntatem, & potuiſſet non condere: & rurſus liberè voluit, & ab æterno decrevit, concurrere ad opus
C liberæ voluntatis, quando ipſa operari voluerit: & denique poteſt etiam, quando vult, non concurrere, ſi velit præter ordinem à ſe conſtitutum aliquid fieri. Itaque Deum operari, quia voluntas operatur, non eſt Deum pendere à creatura, ſed ab æterna ſua inſtitutione & voluntate.

Tertium argumentum, Deus eſt cauſa omnium rerum, quæ quoquo modo habent eſſe; at quod voluntas noſtra ſe determinet & applicet ad operandum, ſine dubio eſt aliquid, igitur hoc ipſum facit Deus. Deus igitur facit, ut voluntas ſe determinet & applicet, ac per hoc ipſam movet, determinat & applicat.

Reſpondeo, In eo quod eſt, voluntatem ſe determinare ad opus, ſive (quod idem eſt) re ipſa
D operari, cùm antea non operaretur; Tria conſiderari poſſunt, voluntas, actio ejus, & egreſſus actionis à voluntate, ſive relatio, & habitudo actionis tamquam effectus ad voluntatem, ut ad cauſam. Ex his tribus, voluntas ſine dubio à ſolo Deo facta eſt; actio quoque fit à Deo, quamvis non ſolo; denique relatio propriè non fit, ſed conſequitur: tamen ut eſt idem re cum actione, ab eo fit, à quo actio ipſa fit.

Itaque nihil eſt, quod non fiat à Deo, & tamen non dicitur Deus determinare, vel applicare voluntatem ad opus, quia relatio illa non refertur ad Deum, ſed ad ſolam voluntatem. Referretur autem etiam ad Deum, ſi ipſe uteretur voluntate
E tamquam inſtrumento ad illam ipſam actionem faciendam.

Quartum argumentum, Actus voluntatis eſt actio vitalis & immanens, igitur non poteſt immediatè fieri, niſi à principio intrinſeco & vitali. Proinde Deus non concurrit ad illam actionem immediatè producendam, ſed mediante voluntate noſtra.

Reſpondeo, Concurſus Dei eſt generalis & indifferens quidam influxus, qui à cauſis ſecundis modificatur & determinatur, ſaltem quoad ſpecificationem, ut diximus in lib. de cauſa peccati. Et colligitur etiam ex S. Thoma in lib. 3. contra Gentes cap. 66. ubi dicit cauſas ſecundas eſſe particulantes (ſic enim loquitur) & determinantes actionem primi agentis. Porrò actio immanens, & vitalis non

poteſt

Digitized by Google

tic. 8. ubi concludit, Deum præparaſſe cauſas alias neceſſarias, alias contingentes, vel liberas, quia tales eſſe voluit effectus; non contra, ideò voluiſſe effectus eſſe alios neceſſarios, alios contingentes, vel liberos, quia tales ſunt cauſæ.

Reſpondeo, Deus ab æterno determinavit omnes effectus, ſed non ante prævisionem determinationis cauſarum ſecundarum, præſertim contingentium, & liberarum: & rurſus determinavit omnes effectus, ſed non eodem modo; alios enim determinavit futuros ſe operante, vel cooperante, alios ſe permittente, vel non impediente: neque ratio providentiæ poſtulat, ut Deus ante omnem præviſionem omnia prædeterminaverit, ſed ſolùm ut nihil fiat ſine ejus præviſione & cooperatione, vel permiſſione. Alioqui enim etiam peccata prædeterminaſſet ante præviſionem malæ voluntatis, & ideò malam voluntatem eſſe voluiſſet, ut inde peccata jam ante prædeterminata prodirent, quæ eſt hæreſis abſurdiſſima, & aperta blaſphemia. Neque Dominus in Evangelio diceret, unum ex paſſeribus non cadere in terram ſine Patre noſtro: ſed diceret, unum ex paſſeribus non cadere in terram, quem Pater noſter in terram non dejiciat.

Quod autem S. Thomas dicit, Deum inſtituiſſe quaſdam cauſas contingentes, vel liberas, quia tales eſſe voluit effectus; videtur intelligendum de effectibus in univerſum, non in particulari, ideſt, quia voluit Deus in hoc mundo non omnia fieri neceſſariò, ſed aliqua contingenter, vel liberè, ideò cauſas inſtituit tum neceſſarias, tum contingentes & liberas: tamen in particulari non ideò inſtituit iſtam cauſam liberam, quia voluit hunc effectum liberum, ſed contra voluit hunc effectum eſſe liberum, quia cauſam habet liberam. Nam hoc modo neque res contingentes eveniunt præter intentionem Dei, neque prima radix contingentiæ ſunt cauſæ ſecundæ & tamen providentia non impedit liberum arbitrium.

Quòd autem S. Thomas locutus ſit in genere, & non in particulari, cognoſci poteſt ex 1. part. quæſt. 23. art. 7. ubi dicit, Deum determinaſſe numerum partium eſſentialium mundi, ut cœlorum, elementorum, & omnium ſpecierum; tamen non determinaſſe numerum individuorum corruptibilium, ut culicum, muſcarum, &c. neque ut hæc muſca hodie naſcatur, cras illa; ſed tantùm in genere providiſſe, & providere, ut non deficiat ſpecies ulla animalium. Quòd ſi providentia divina non prædeterminavit in particulari individua ſubſtantialia, licèt ea præviderit futura, & voluerit cooperari cauſis ſecundis in eorum productione, multò minus determinavit in particulari omnes actiones tranſeuntes liberas, licèt eas præviderit & decreverit cooperari, vel impedire, vel permittere, ſi malæ ſint, & bonum aliquid ex eis elicere.

Sextum argumentum, ſi Deus non omnia prædeterminaret ante præviſionem determinationis ſecundarum cauſarum, non poſſet omnia certò præſcire. Nam actiones liberas futuras non videt Deus in ip-

quædam, quæ numquam erunt, ut cùm 1. Reg. 23. petenti David, num tradent me viri Ceilam, reſpon-
B dit, tradent; & cùm Matth. 11. prædixit Dominus Tyrios & Sidonios pœnitentiam acturos fuiſſe, ſi miracula vidiſſent, quæ Capharnaitæ viderunt. Hæc & ſimilia conditionalia Deus certò prænoſcit, & tamen in ſe ipſis numquam extabunt, neque æternitati unquam coexiſtent. Igitur aut videt in ſua voluntate, tamquam in prima cauſa efficiente, & efficaciſſima, aut nullo modo videt.

Reſpondeo, res eſt omnino difficilis, & fortaſſe in hac vita incomprehenſibilis, qua ratione Deus futura prænoſcat. Et hoc videtur indicaſſe David in Pſal. 138. cùm ait: *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam*. Illud enim (*ex me*) hebraica phraſi ſignificat (*præ me*) ſive (*ſuper*
C *me*) ut ſenſus ſit, mirabilior eſt modus ſcientiæ tuæ, quàm ut ego eum comprehendere poſſim. Quomodo videlicet, intellexeris cogitationes meas de longè, & omnes ſemitas meas inveſtigaveris &c.

Probabile tamen nobis videtur, Deum futuras actiones liberas non videre niſi in humana voluntate. Id enim ſignificat in primis Scriptura, cùm dicit, Deum ſcrutari renes & corda, & in hoc Pſalm. 138. Deum inveſtigare omnes ſemitas noſtras. Nam ſi videret eas in ſua voluntate prædeterminante omnia; non diceretur ſcrutari corda noſtra & inveſtigare ſemitas, ſed intueri voluntatem ſuam. Deinde non eſſet mirabile, Deum omnia prænoſcere, ſi omnia prædeterminaret. Nam & nos facilè præſcimus & prædi-
D cimus, quæ facturi ſumus: at S. David in toto illo Pſal. 138. miratur ſcientiam Dei, qua prævidet omnes vias noſtras, & intelligit cogitationes noſtras de longè &c.

Adhæc S. Auguſtinus lib. 11. Confeſs. cap. 18. ſatis apertè hoc docet, cùm ait: *Quoquo modo ſe habeant arcana præſcientiæ futurorum; videri niſi quod eſt, non poteſt; quod autem jam eſt, non futurum, ſed præſens eſt. Cùm ergo videri dicuntur futura, non ipſa, quæ nondum ſunt, ideſt, quæ futura ſunt, ſed eorum cauſæ, vel ſigna forſitan videntur, quæ jam ſunt. Ideò non futura, ſed præſentia ſunt jam videntibus ex quibus futura prædicantur animo concepta*. Hæc ille.

Deus igitur quia perfectè cognoſcit omnes propen-
E ſiones, & totum ingenium animi noſtri, & rurſum non ignorat omnia, quæ illi poſſunt occurrere in ſingulis deliberationibus, & denique perſpectum habet, quid magis congruum & aptum ſit, ut moveat talem animum tali propenſione & ingenio præditum, infallibiliter colligit, quam in partem ſit animus inclinaturus. Et hoc fortaſſe ſibi volunt, qui docent, Deum cognoſcere futura omnia tam libera, quàm neceſſaria, & tam abſoluta, quàm conditionalia, quia cognoſcit omnem veritatem; & quia omnia, quæ quoquo modo futura ſunt aliquo modo vera ſunt; verum enim eſt dicere, hoc erit, quando re vera eſt futurum.

Hæc, inquam, ſententia videtur coincidere cum noſtra. Nam verum, & ens convertuntur, & ideò non eſt verum modò aliquid eſſe futurum, niſi illud,

modò,

Digitized by Google

ri tempore.

CAPUT XVI.

Explicatur altera ratio concordiæ libertatis cum cooperatione Dei, & ſolvitur objectio cap. 14. propoſita.

ALtera ratio conciliandi libertatem humanam cum cooperatione divina, & fortaſſe etiam probabilior eſt juxta ſententiam S. Thomæ, qui docet, cooperationem divinam ita concurrere cum ſecundis cauſis etiam liberis, ut non ſolùm eis dederit, & conſervet virtutes operatrices, ſed etiam eas moveat, & applicet ad opus, ut cognoſci poteſt ex 1. part. quæſt. 105. artic. 5. & lib. 3. contra gentes, cap. 70. & in quæſt. 3. de potentia art. 7. quæ ſententia videtur valdè conſentanea, tum Scripturæ, quæ dicit nos in Deo eſſe, vivere, & moveri, Actor. 17. tum etiam rationi & ordini, quem habet prima cauſa cum ſecundis, neque laborandum eſt in hac ſententia, ut oſtendamus, nihil omnino fieri ſine Deo. Sed tamen habet etiam hæc ſententia ſuas difficultates, quas breviter explicabimus antequam exponamus, quemadmodum juxta hanc ſententiam ſalvetur liberum arbitrium.

Objiciunt igitur aliqui contra ſententiam S. Thomæ, non poſſe intelligi quomodo Deus moveat, & applicet cauſas ſecundas. Nam ſi Deus movet cauſas ſecundas, vel movet locali motu, vel alterativo; non locali, quia cauſæ ſecundæ, ut plurimum immotæ; ſecundùm locum agere poſſunt; ignis enim non eget motu locali, ut comburat ſtupam vicinam; & multò minus humana voluntas eget motu locali, ut aliquid velit. Non etiam alterativo, quia tunc aliqua qualitas imprimi deberet in cauſa ſecunda. Nulla autem talis qualitas neceſſaria eſt, neque ex parte Dei, qui operatur omnia per actum ſuæ voluntatis; neque ex parte cauſæ ſecundæ, quæ jam habet virtutem operatricem à natura.

Dices, neceſſariam eſſe ex parte Dei, & ex parte cauſæ ſecundæ; ex parte Dei, ut per eam qualitatem attingat effectum, ex parte cauſæ ſecundæ, ut determinetur, & applicetur ad operandum. Contra, nam Deus non eget qualitate, ut attingat effectum; & præterea ſi egeret qualitate, ut effectum attingeret non in cauſa, ſed in effectu, illam imprimeret: porrò cauſa ſecunda præſente objecto, non videtur indigere alia determinatione vel applicatione.

Ad hanc objectionem Reſpondeo, Deum non movere localiter cauſam ſecundam, neque in illa qualitatem ullam imprimere, ſed tantùm illa uti tamquam inſtrumento ad opus efficiendum, quocirca virtus à Deo impreſſa per modum tranſeuntis, dum cauſa ſecunda operatur, non diſtinguitur

B *tendendum*, inquit, *quòd motus primi moventis, non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, ſed in unoquoque ſecundùm proprium modum*. Et in 1.2. quæſt. 10. art. 4. *Ad providentiam*, inquit, *Dei pertinet, naturam non corrumpere, ſed ſervare. Unde omnia movet ſecundùm eorum conditionem*. Et infrà: *Quia*, inquit, *voluntas eſt activum principium non determinatum ad unum, ſed indifferenter ſe habens ad multa; ſic Deus ipſam movet, quod non ex neceſſitate ad unum determinat, ſed remanet motus ejus contingens, & non neceſſarius, niſi in his, ad quæ naturaliter movetur*. Hæc ille.

Porrò iſte modus, ſeu conditio in voluntate, ſecundùm quam recipitur in ea motus Dei, nihil C aliud eſt, niſi negativa quædam determinatio, præcedens tum influxum Dei, tum actum elicitum voluntatis. Nimirum quod voluntas ſinat ſe moveri ab objecto per rationem ſibi propoſito, vel non ſinat. Hæc enim determinatio dicitur negativa, quia non conſiſtit in actu poſitivo, ſed in negatione actus, cùm tamen voluntas non minus ſit libera ut agat, quàm ut non agat.

Explicat id S. Thomas in quæſt. 1. de malo artic. 3. ubi dicit, Non uti regula rationis præintelligi in voluntate ante inordinatam electionem: hujus autem quod eſt, non uti regula rationis, non oportere quærere aliam cauſam, niſi voluntatis libertatem, quia videlicet in ejus poteſtate eſt, ut D ſinat ſe moveri à ratione, vel non ſinat. Et rurſus in quæſt. 3. de malo art. 2. idem S. Thomas dicit, requiri in homine diſpoſitionem quandam ad recipiendum influxum Dei, & juxta eam diſpoſitionem produci bonum, vel malum actum. Non poteſt autem prærequiri ante influxum Dei ulla diſpoſitio poſitiva, cùm nihil poſitivum ſine Deo fieri poſſit. Sola igitur prærequiritur diſpoſitio negativa.

Atque hinc fit, ut voluntas ſit verè libera, & ſe ipſa determinet, tametſi Deus illam moveat, & applicet ad opus, quoniam ipſa Dei motio in ejus poteſtate eſt, ſive (ut loquitur Cajetanus in 1. part. quæſt. 19. art. 8.) Dei motione voluntas noſtra liberè utitur. E Nam ſi ſe moveri ſinat ab objecto propoſito, Deus eam applicat, & movet ad actum eliciendum; ſi non ſinat, Deus eam non applicat, neque movet. Et ideò S. Thomas in 1.2. quæſt. 10. art. 4. ad 3. concludit, poſita Dei motione, impoſſibile eſſe ut voluntas non moveatur; abſolutè autem non eſſe impoſſibile. Quia videlicet poteſt voluntas non ſe diſponere per negativam determinationem ad motionem Dei recipiendam.

Simile eſt, quod ſuprà diximus de concordia ultimi judicii practici, & liberæ electionis. Sicut enim poſito ultimo judicio practico fieri non poteſt, ut voluntas non eligat id, quod tunc ei à ratione proponitur; & tamen electio libera eſt, quoniam ipſum judicium practicum eſt in poteſtate voluntatis, propter negativam præcedentem determinationem:

Digitized by Google

explicata ſunt.

Ex his igitur facilè reſponderi poteſt ad objectionem Calvini propoſitam initio cap. 14. Erat autem hæc objectio, Voluntas divina eſt prima cauſa omnium rerum, & jam ab æternitate decrevit quid velit fieri: nulla igitur eſſe poteſt in homine libertas arbitrii; nam prima cauſa efficaciſſima eſt, & ſecundùm Scripturas non poteſt ullus divinæ reſiſtere voluntati.

Reſpondeo, voluntas divina eſt quidem prima cauſa omnium rerum, & ab æterno decrevit quid velit, aut non velit fieri; ſed in particularibus, & maximè liberis actionibus, id non decrevit, niſi præcognita prius diſpoſitione, & determinatione ſecundarum cauſarum, ut ſupra oſtendimus. Quocirca licèt nemo poſſit divinæ reſiſtere voluntati, manet tamen integra libertas humanæ voluntati, quia Deus ipſe, cui nemo reſiſtere poteſt, hoc voluit, ut animus humanus liber eſſet, & actiones ſuas in poteſtate haberet, & ideò decrevit ei cooperari, vel eam applicare & movere, quotieſcum-

B Reſpondeo veriſſimum eſt Dei providentia regi animos noſtros, & interdum à Deo ſuppeditari expeditum conſilium, & ingentem fiduciam in rebus arduis; & in rebus facilibus non ſuppeditari. Cæterùm nihil id facit contra libertatem arbitrii, nam ſuppeditatio conſilii, & inflammatio voluntatis, non determinat ex neceſſitate homines ad eligendum unum potius, quàm alterum. Alioqui ſapientes & eloquentes homines, qui ſæpè auditores ſuos ducunt, ac flectunt prout ipſi volunt, libero arbitrio
C illos privarent.

Sed eſt etiam cauſa naturalis ejus rei, quam tantopere Calvinus miratur. Naturale enim eſt, ut homines difficultate rei perſpecta excitentur, & contra nitantur, facilia verò & tuta deſpiciant. Mirum autem non eſt ſi conſilia ſuppetant, cùm animus ad rem cogitandam vehementer intenditur, & ſi conſilium non occurat, cùm res negligitur. Sic nimirum & ferrum cote acuitur, & per antiperiſtaſin contraria ad contrariorum præſentiam vehementius roborantur.

LIBER

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

Proponitur quæſtio de cognitione veri moralis.

DISSERUIMUS hactenus de viribus humanis, & libertate arbitrii, circa res naturales. Nunc de moralibus agendum erit. Primùm, An poſſit viribus naturæ cognoſci verum aliquod morale. Deinde, An iiſdem viribus fieri poſſit actio aliqua verè bona moraliter. Poſtremò, Sitne homo liberi arbitrii in hujuſmodi actionibus peragendis vel omittendis.

Quæritur igitur, poſſitne homo viribus naturæ, ſine auxilio gratiæ ſpecialis verum aliquod morale cognoſcere. Ubi Tria præmittenda ſunt, ut quæſtionis ſtatus clarius innoteſcat; quid intelligamus nomine Gratiæ, quid nomine Veri Moralis, & quid nomine Cognitionis.

Per auxilium Gratiæ non intelligimus gratiam juſtificantem, ſed motionem & directionem divinam, qualem peccatores quoque habere poſſunt. Satis enim conſtat tum ex teſtimonio S. Auguſtini lib. 1. Retract. cap. 4. tum ex communi omnium conſenſu, injuſtos & peccatores, aliqua vera, non ſolùm naturalia, ſed etiam moralia & ſupernaturalia poſſe cognoſcere. Sed utrum id poſſint viribus ſuis, an Deo ſpeciali auxilio juvante in controverſia eſt.

Nomine autem Veri Moralis, non accipimus verum morale universè conſideratum, ut Deum eſſe colendum, parentes venerandos, filios diligendos; id enim non minus facilè poteſt intelligi, quàm verum naturale theoricum: Sed verum morale cum omnibus circumſtantiis, quæ neceſſariæ ſunt, ut actio voluntatis, ei vero conformis ſit actio virtutis, ut cùm quis judicat, ſibi hoc tempore eleemoſynam faciendam; vel quod mutuo eſt acceptum, eſſe reſtituendum hoc tempore, quia ratio juſtitiæ nunc id fieri poſtulat.

Denique nomine Cognitionis non intelligimus ſimplicem apprehenſionem, ſed etiam judicium, & judicium non illud ultimum, ad quod ex neceſſitate ſequitur electio. Id enim ex voluntate dependet, ſed judicium, præcedens imperium voluntatis, quale inter conſultandum exerceri ſolet.

His prænotatis ad propoſitam quæſtionem quidam Theologi reſpondent, nullum verum morale poſſe ab intellectu humano, in ſtatu naturæ corruptæ, ſine ſpeciali Dei auxilio, cognoſci. Ita docuit Gregorius Arimin. in 2. ſent. diſt. 26. quæſt. 1. art. 1. conc. 2. & diſt. 29. quæſt. 1. art. 2. quem ſecutus eſt ex antiquioribus Joannes Capreolus in 2. diſt. 28. quæſt. unica, artic. 3. in reſponſione ad argumenta contra primam concluſionem, ex recentioribus Gaſpar Caſſalius lib. 1. de quadripartita juſtitia cap. 32.

A Contrà ſentiunt, poſſe cognoſci viribus naturæ, & auxilio Dei generali, aliquod verum morale, Omnes ferè alii Theologi, ut Albertus in 2. diſt. 28. artic. 1. S. Bonaventura ibidem artic. 2. quæſt. 3. Scotus ibidem quæſt. unica. Richardus ibidem. Durandus ibidem, quæſt. 1. Dominicus à Soto lib. 1. de natura & gratia, cap. 20. & idem docere videtur S. Thomas in 1. 2. quæſt. 109. art. 1. Quæ ſententia poſterior veriſſima nobis eſſe videtur, & eo libentius eam amplectimur & defendimus, quo magis diſplicet adverſariis, ac præſertim Joanni Calvino in 2. lib. Inſtitut. cap. 2. §. 24. 25. & 26.

B

CAPUT II.

Probatur, poſſe hominem ſuis viribus cognoſcere aliquod verum morale.

DIcimus igitur in ſtatu naturæ corruptæ non ita extinctum eſſe lumen rationis practicæ, quin poſſit cum ſolo auxilio Dei generali, aliquod verum morale cognoſcere, quamvis alioqui in multis ſæpè fallatur & erret, niſi divina illuſtratione & gubernatione
C dirigatur.

Poſteriorem hujus ſententiæ partem, ſatis probat experientia, neque opus erit de ea diſſerere, cùm neque ab ullo negetur, & multa ſint à nobis dicta in 3. lib. de peccato originis cap. 9. Priorem partem probare poſſumus ex divinis literis, ex Patrum teſtimoniis, & ex ipſa ratione.

Ex divinis literis habemus in primis illud Pſalm. 4. *Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.* Ubi Propheta docet non poſſe excuſari per ignorantiam, homines; ſi non ſervant præcepta moralia, cùm ab ipſa natura
D lumen in corde impreſſum habeant, ut S. Cyrillus exponit lib. 1. in Joan. cap. 9.

Non diſſimilis locus eſt in Pſalm. 57. *Si verè utique juſtitiam loquimini, rectè judicate filii hominum.* Significat enim Propheta, omnes homines habere in corde impreſſa quædam præcepta juſtitiæ, & ideò inexcuſabiles eſſe, cùm ea non ſervant, quæ ignorare non poſſunt: *Cui iniquo*, inquit Auguſtinus in comment. hujus loci, *non facile eſt loqui juſtitiam? aut quis de juſtitia interrogatus, quando cauſam non habet, non facilè reſpondeat quid ſit juſtum?*

Huc etiam pertinet illud ad Rom. 1. *Cùm Deum co-*
E *gnoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt.* Oſtendit enim Apoſtolus, potuiſſe Gentiles per cognitionem unius Dei ex creaturis acceptam, abſtinere à cultu Idolorum, & ideò eſſe inexcuſabiles, quòd veritatem Dei in injuſtitia detinuerint, & mutaverint gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis.

Sed eſt & aliud inſigne teſtimonium in eadem epiſtol. ad Rom. cap. 2. ubi ſic Apoſtolus loquitur: *Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt* lex,

Digitized by Google

ſed etiam ſequenti deſerviet, paulò diligentius conſiderandus eſt.

Duæ ſunt hujus loci explicationes à veteribus indicatæ. Una eſt Origenis & Ambroſii, in comment. ad hunc locum. Item S. Auguſtini in lib. de ſpiritu & litera cap. 26. & 27. & S. Fulgentii lib. de gratia Chriſti cap. 26. qui totum hunc locum referunt ad Chriſtianos, ex gentibus converſos. Illud autem: *Naturaliter quæ legis ſunt, faciunt*, docet Auguſtinus non excludere gratiam, ſed poſitum eſſe ad ſignificandum, virtutem eſſe ſecundùm naturam, vitium contra naturam. Ratio potiſſima hujus ſententiæ eſt, quoniam in hoc ipſo capite B. Paulus dicit, factores legis juſtificari, ex quo ſequitur, ut gentes, quæ legem non habentes, quæ legis ſunt, faciunt, omnino juſtificentur. Conſtat autem ex hac eadem epiſt. cap. 3. & 4. neminem ſine Chriſti fide juſtificari: Quare neceſſe eſt, ut gentes, de quibus hìc agitur, non ſint infideles, ſed fideles.

Altera expoſitio eſt communior, hæc Apoſtolica verba de gentibus illis eſſe intelligenda, quæ Chriſtum ignorantes, ſolo naturali lumine ducebantur. Ita exponunt Græci communiter, ut Chryſoſt. Theodor. Theophyl. & Oecumen. in comment. hujus loci. Et auctor operis imperfecti in Matt. hom. 8. Item multi ex Latinis, ut S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 99. S. Hieronymus in epiſt. ad Algaſiam, quæſt. 8. & Haymo in hunc locum. Sanctus etiam Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, cap. 28. non reprobat hanc expoſitionem poſteriorem, tametſi priorem magis probet. Idem autem in lib. 4. adverſus Julian. cap. 3. utramque expoſitionem admittit, & in Pſalm. 118. Conc. 25. ſolius poſterioris mentionem facit, eaque utitur ad probandum, omnes peccatores eſſe prævaricatores legis, quandoquidem juxta hunc locum Apoſtoli, etiam Ethnici, qui legem videntur non habere, legem naturæ ſcriptam in corde gerant. Denique eadem eſt ſententia recentiorum, ut S. Thomæ, Cajetani, Dominici à Soto, & aliorum in hunc locum, Joan. Driedon. in lib. de capt. & redemptione humani generis, tract. 4. cap. 2. part. 2. & Ruardi Tapperi in defenſione articuli de libero arbitrio.

Hæc explicatio, ut eſt communior, ita quoque eſt verior. Nam id conſtat in primis ex propoſito & intentione B. Pauli. Voluit enim oſtendere in 1. part. epiſt. neceſſitatem fidei Chriſtianæ, ſine qua nemo coram Deo juſtificari poteſt, ſive is gentilis ſit, ſive Judæus. Ad hoc oſtendendum demonſtravit in 1. cap. principes & magiſtros primarios gentilium, videlicet Philoſophos, qui ſapientiſſimi & optimi habebantur, graviſſimis ſceleribus etiam contra naturam coopertos fuiſſe.

Deinde in 2. cap. idem oſtendit de Judæis, qui tametſi legem ſcriptam digito Dei acceperant, nihilominus multis maximiſque, peccatis inveniebantur obnoxii. Ex quibus efficit, omnes eſſe peccatores, & egere gloria Dei, & quicumque in lege peccaverunt, per legem eſſe judicandos, qui autem ſine lege peccaverunt, ſine lege perituros. Quoniam verò durum & iniquum eſſe videbatur, ut qui ſine lege peccaverunt, tamquam prævaricatores punirentur. Ideò adversus dem *ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam, nobis autem &c.* 1. ad Corinth. 5. *Fornicatio auditur inter vos, qualis nec inter gentes*. 1. ad Corinth. 10. *Sine offenſione eſtote Judæis, & gentibus, & Eccleſiæ Dei*. 1. ad Co-
B rinth. 12. *Scitis enim cùm gentes eſſetis, ad ſimulacra muta prout ducebamini &c.*

Accedit etiam illud: *Qui legem non habent*, quod rectè dicitur de gentibus nondum converſis ad Chriſtum; de gentibus autem, quæ per fidem, & Baptiſmum in Eccleſiam intraverunt, rectè dici non poteſt; cùm in ipſo initio Catechumenis tradatur Decalogus, cum ſymbolo fidei.

Denique vox illa, *naturaliter*, ſatis apertè ſignificat, Apoſtolum loqui de lumine, quod habetur ex natura. Declarat enim idem Apoſtolus quid ſit *naturaliter*, cùm ait: *Teſtimonium illis reddente conſcientia ipſorum*. Quod eſt idem, ac ſi dixiſſet, ideò naturaliter quæ legis ſunt faciunt, quia ſi ſecus facere ve-
C lint, conſcientiam reclamantem ſentiunt, & certè in Scripturis vox, *naturaliter*, ita ſolet accipi, ut id fieri dicatur naturaliter, quod fit dictante, & movente natura, ut in epiſt. Judæ: *Quæcumque naturaliter tamquam muta animalia norunt, in his corrumpuntur*. Et 2. Petr. 2. *Hi verò velut irrationalia pecora, naturaliter in captionem & perniciem, in his quæ ignorant, blaſphemantes, in corruptione ſua peribunt*.

Neque argumentum illud de juſtificatione pro ſententia priore concludit. Nam cùm Apoſtolus dicit, factores legis juſtificandos, loquitur de illis, qui totam legem obſervant: Nam ut dicitur Jacobi 2. *Qui offendit in uno, factus eſt omnium reus*. Hoc autem loco non docet Apoſtolus, gentes, quæ legem non
D habent, naturaliter totam legem obſervare; ſed eas oſtendere opus legis, ſcriptum in cordibus ſuis, quando quæ legis ſunt faciunt, ideſt, cùm aliquid operantur, juxta normam legis.

Ad hæc loca Scripturæ fortaſſe reſponderi poſſet, non colligi ex his, cognoſci naturali lumine verum morale in particulari, ſed ſolùm in univerſali. Quod quidem Calvinus admittit & adducit teſtimonium Ariſtotelis, qui docet incontinentem verè judicare de propoſitione univerſali, ſed errare in particulari.

Cæterùm hæc reſponſio facilè refellitur, nam quod attinet ad Primum locum ex Pſalm. 4. interroganti: *Quis oſtendit nobis bona?* Non ſatisfaceret Propheta, dicens: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui*: Si eo
E lumine non poſſet cognoſci bonum in particulari, eo modo, quo cognoſci neceſſe eſt, ut fiat opus bonum. Quid enim prodeſt cognitio illa univerſalis, ad hoc ut fiat opus bonum, niſi colligi poſſit ex ea naturaliter cognitio particularis? actiones enim ſingulares ſunt, non univerſales. Pari ratione in ſecundo & tertio teſtimonio accuſantur peccatores, quòd cùm cognoſcant quid ſit juſtum, non tamen juſtè operentur: at certè digni eſſent excuſatione, ſi ſolùm in univerſali verum morale cognoſcerent, in particulari verò id cognoſcere non valerent. Denique in Poſtremo loco B. Paulus colligit ex operatione cognitionem; ſcribit enim, gentes oſtendere opus legis ſcriptum in cordibus, ex eo quòd faciunt ea quæ legis ſunt. Atqui opera legis in particulari fiunt, erit igitur etiam cognitio particularis. Præter hæc teſtimo-

... ſcribitur, omnes continet nationes, *& nullus eſt, qui hanc legem neſciat. Unde omnis mundus ſub peccato eſt, & univerſi homines prævaricatores legis ſunt, & idcirco juſtum judicium Dei eſt.*

S. Auguſtinus in Pſalm. 57. *Manu formatoris noſtri in ipſis cordibus veritas ſcripſit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri. Hoc & antequam lex daretur, nemo ignorare permiſſus eſt, ut eſſet unde judicarentur, & quibus lex non eſſet data.*

S. Proſper in lib. contra Collatorem cap. 22. *Quis*, inquit, *ambigat, hanc ſapientiam humano generi, ad temporalis vitæ utilitatem, ex natura à Deo condita ſupereſſe reliquiis? Si enim nec ad iſta terrena ordinanda rationalis animi vigeret ingenium, non vitiata eſſet, ſed extincta natura.* Vide etiam Fulgentium in lib. de incarnatione & gratia Chriſti cap. 26.

Addi poſſunt ad extremum etiam rationes. Prima ratio, Pharao rex Ægypti, quamvis perditiſſimus eſſet, cognovit tamen aliquod verum morale in particulari, cùm ait Exod. 9. *Peccavi, Dominus juſtus, ego & populus meus impii:* neque veriſimile eſt, id eum cognoviſſe per ſpeciale adjutorium Dei, cùm potiùs contra teſtetur Scriptura, ſubtractum ei fuiſſe ſpeciale auxilium, cùm ait ibidem: *Induravit Dominus cor Pharaonis.*

Secunda ratio, Omnis potentia naturalis poteſt circa objectum ſibi proportionatum, cum ſolo generali auxilio aliquem actum exercere; alioqui otioſa & ſupervacanea eſſet: eſt autem intellectus humanus potentia naturalis, & ejus objectum proportionatum, eſt verum morale, ideſt, bonum, ſecundùm rationem, ſive in univerſum, ſive in particulari: Igitur poteſt intellectus humanus cum ſolo auxilio generali verum aliquod morale, etiam in particulari cognoſcere.

Tertia ratio, Homo ſine auxilio ſpeciali cognoſcit verum morale in univerſum, ideſt, prima principia doctrinæ moralis, ut omnes fatentur: igitur poterit etiam ſine auxilio ſpeciali concluſiones aliquas, ſaltem faciliores, inde deducere. Idem enim eſt lumen, per quod prima principia intelligimus, & quo per diſcurſum concluſiones ex principiis illis deducimus. Et re vera incredibile eſt, ſcire hominem non licere rem alienam ſibi uſurpare; & ruſus ſcire, rem aliquam eſſe alienam; & tamen non poſſe ſine ſpeciali auxilio judicare rem illam ſibi non eſſe tollendam.

CAPUT III.

Solvuntur argumenta contra doctrinam capitis ſuperioris.

ADverſus ea, quæ ſuperiore capite definita ſunt, objicit Gregorius Ariminenſis, & poſt eum Joannes Calvinus illud Apoſtoli ex cap. 3. poſterioris ad Corinthios: *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Reſpondeo, Non loquitur Apoſtolus de quacumque cogitatione, ſed de illa ſolùm, *vitæ æternæ cogitare, aut eligere poſſe confirmat, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus ſancti, hæretico fallitur ſpiritu, non intelligens illud: Non quòd idonei ſimus cogitare aliquid à nobis tamquam à nobis.*

At, inquies, omnis cogitatio veri moralis, ut, Deum eſſe colendum, præcepta ſervanda, & ſimilia, ad pietatem & ſalutem pertinere videntur. Reſpondeo, Illam ſolam cognitionem ad pietatem & ſalutem propriè pertinere, quæ ordinatur ad gratiam juſtificationis, vel ad meritum vitæ æternæ; iſta eſt enim cognitio, quæ ſine ſpeciali auxilio haberi non poteſt, ut poſtea multis teſtimoniis confirmabimus. Itaque initium converſionis ad Deum, & quæcumque diſpoſitio ad gratiam, ſpeciale Dei auxilium neceſſariò poſtulat, & aliquo modo ſupernaturalis eſſe debet. At Deum eſſe colendum, parentes honorandos, præcepta moralia obſervanda, poteſt aliquis cognoſcere, etiamſi nihil de Chriſto noverit, nec unquam de converſione cogitaverit.

Alia Duo loca objicit Calvinus, Unum ex cap. 6. Geneſ. *Figmentum cordis humani tantùm malum.* Alterum Pſalm. 93. *Cogitationes hominum vanæ ſunt.* Sed Priorem locum ſæpè jam in ſuperioribus libris explicavimus, atque inter alia diximus, figmentum cordis, ideſt, humanas cogitationes, dici malas in univerſum, quoniam ut plurimum ſunt malæ. Scripturis enim valdè familiaris eſt figura intellectionis, nec minus familiaris eis eſt amplificatio. Itaque quomodo in eodem capite dicitur *Omnis caro corrupiſſe viam ſuam*, cùm tamen ibidem excipiatur paulò poſt *Noë, qui fuit vir juſtus, & perfectus coram Deo in generatione ſua*; ſic etiam dicitur malum, omne figmentum cordis humani, quamvis non deſit aliquod figmentum, ideſt, aliqua cogitatio non mala. Ad Poſteriorem locum Reſpondeo, cogitationes hominum dici vanas, quoniam, ut ſunt ex ſolis viribus naturæ, non pertinent ad ſalutem. Ideò enim ſubjungit Propheta: *Beatus homo, quem tu erudieris Domine.*

Secundo loco objiciunt aliqua teſtimonia Conciliorum & Patrum. Nam in Concilio Milevitano canon. 4. ſic dicitur: *Donum Dei eſt & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus.* In Concilio Arauſicano can. 9. *Divini eſt muneris, cùm rectè cogitamus, & pedes noſtros à falſitate, & injuſtitia tenemus.* Et Can. 22. *Nihil habet homo ſuum, præter mendacium & peccatum: ſi quis autem veritatem, & juſtitiam habet, ab eo fonte habet &c.*

S. Auguſtinus in epiſt. 105. *Nemo*, inquit, *rectè ſapit, rectè intelligit, niſi acceperit ſpiritum ſapientiæ & intellectus.*

Reſpondeo, Concilium Milevitanum per ſcientiam intelligit cognitionem legis divinæ. Nam Pelagiani fatebantur, donum Dei eſſe legem divinam, ſcriptam in veteri & novo Teſtamento, ſed ea divinitus accepta, dicebant, poſſe hominem ſuis viribus totam legem implere. Contra quem errorem, tum Concilium Milevitanum, tum S. Auguſtinus in libro de gratia Chriſti cap. 26. & alibi docent, valdè eſſe abſurdum, vocare donum Dei ſcientiam, quæ inflat, & non charitatem, quæ ædificat: re au...

Nam ut paulò ante citavimus, idem Concilium canon.7. & Auguſtinus in lib. 1. de prædeſtinatione Sanctorum cap.2. diſertis verbis docent, in iis, quæ ad pietatem, & ſalutem æternam pertinent, nihil poſse nos boni cogitare. Quod idem repetit idem Auguſtinus lib.6. in Julianum cap.5. & alibi frequentiſſimè. Unde etiam in epiſt. 105. poſt illa verba: *Nemo rectè ſapit, rectè intelligit*; addit, *Nemo ſcienter pius eſt, vel piè ſciens &c.* Alioqui ſi Concilium Arauſicanum de omni ſcientia, & veritate intelligendum eſset, ſequeretur, ne mathematicas quidem diſciplinas; aut mechanicam ullam artem, in quibus ſine dubio multa ſunt vera, poſse humano ingenio comprehendi ſine ſpeciali gratiæ adjutorio.

Itaque in his, quæ ad pietatem & ſalutem æternam pertinent, nemo habet de ſuo, niſi mendacium & peccatum, & divini muneris eſt, cùm rectè cogitamus, & pedem à falſitate, & injuſtitia tenemus. Quòd ſi quis omnino contendat, Concilium Arauſicanum de omni veritate eſſe intelligendum, is etiam admittere debebit, idem Concilium per donum Dei non ſolùm gratiæ, ſed etiam naturæ dona intellexiſſe. Nam eo modo abſolutè verum erit, nos nihil habere ex nobis niſi mendacium & peccatum; veritatem enim, & juſtitiam non habemus ex nobis, ſed à Deo, cujus donum eſt lumen rationis & naturalis propenſio voluntatis.

Tertio loco objiciunt rationes. Prima ratio eſt, quoniam per peccatum primi hominis ignorantiæ vulnus accepimus, à quo niſi per Chriſtum nemo ſanari poteſt, ut Auguſtinus docet lib. 1. Retract. cap.9. lib.22. de civit. Dei cap.22. & alibi. Reſpondeo, per peccatum primi hominis intellectus humanus læſus, ac debilitatus eſt, non tamen extinctus. Quocirca nihil impedit, quo minus aliquid videat, ac rectè judicet, tum in naturalibus, tum in moralibus. Nam & oculus corporis ſi debilis ſit, ac læſus, ſed non omnino cæcus, aliquid videt, quamvis non longè.

Secunda ratio, Ex cognitione veri moralis acquiritur prudentia: nemo autem ſine dono Dei fit prudens, quia virtutes ſunt inter ſe connexæ & colligatæ, ita ut qui unam habet, omnes habeat: & ſatis conſtat, hominem ſuis viribus non poſſe omnes virtutes acquirere. Reſpondeo, aliquod verum morale cognoſci poteſt abſque eo, quòd acquiratur prudentia. Neque enim habitus virtutum uno actu, vel paucis actibus comparantur. Deinde non eſt abſurdum, ut imperfecta virtus prudentiæ ſine cæteris habeatur. Quod enim Philoſophi dicunt de connexione virtutum, intelligitur de perfectis & abſolutis virtutibus, non de imperfectis & inchoatis.

Tertia ratio, Cognitionem veri moralis ſancti viri à Deo petere ſolent, juxta illud Pſal. 118. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam*. Item: *Juſtificationes tuas doce me*. Reſpondeo, meritò petitur à Deo lumen ad cognoſcendum verum, non ſolùm morale, ſed etiam theoricum, tum quia multò plura ſunt quæ ignoramus, quàm ea quæ ſcimus; tum etiam, quia in iis, quæ ſcimus, facilè falli poſſumus, ob varias circumſtantias & perturbationes. Adde, quòd in Pſal. 118. non petitur ſimplex cognitio alicujus veri gis, modo minus impediant. Sed etiamſi ratio omnium eadem eſſet, non tamen fieri poſſet in ſtatu naturæ corruptæ, ut omnes errores, qui in deliberationibus committi ſolent, evaderemus, dum enim vitamus unum, labimur in alterum, & ſæpè in eo ipſo turpius fallimur, in quo cautiores eſſe volumus.

Quinta ratio, Si noſtris viribus verum morale cognoſceremus, haberemus aliquid ex nobis, & in eo non temerè gloriaremur. Quod tamen prohibere videtur Apoſtolus, cùm ait in 1. epiſt. ad Cor. cap. 1. *Qui gloriatur, in Domino glorietur*. Et cap. 4. *Quid habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Reſpondeo, locus Apoſtoli adverſus eos facit, qui ſibi tribuunt ea, quæ re vera ſupernaturalia ſunt, ac præſertim fidei donum. Nam (ut docet S. Auguſtinus lib. 1. de prædeſt. Sanctorum cap. 4. & 5.) illi, quos Apoſtolus reprehendit, non gloriabantur de forma, ſanitate, ingenio; aut alio naturali dono, ſed de donis, quæ pertinent ad ſalutem & pietatem, ſibi tribuentes fidem, aut ſanctitatem, idcirco enim ait: *Quis te diſcernit?* hoc eſt, Quis tibi dedit, ut fidelis, vel ſanctus eſſes, tam multis in incredulitate & impietate remanentibus? & ne fortè reſponderetur, fides mea, voluntas mea, ſtudium meum: ſubjungit Apoſtolus, *Quid enim habes, quod non accepiſti?*

Sed quamvis Apoſtolica illa verba propriè de donis ſupernaturalibus intelligenda eſſe videantur: verum eſt tamen, in nulla re gloriandum, cùm & naturam, & vires acceperimus à Deo, & ſine ejus auxilio ſaltem generali, ne digitum quidem curvare poſſimus. Itaque rectè S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum cap. 4. universè pronunciavit: *In nullo gloriandum, quando noſtrum nihil ſit*.

CAPUT IV.

Proponitur quæſtio de viribus humanæ voluntatis, circa bonum morale.

SEquitur nunc, ut videamus, quid circa bonum morale poſſit voluntas, cùm viderimus, quid circa verum morale poſſit intelligentia.

Cùm autem quærimus, quid poſſit voluntas ſine gratia Dei, Triplex eſſe poteſt quæſtio, una, quid poſſit ſine gratia juſtificante, ideſt, ſine charitate; Altera, quid poſſit non ſolùm ſine gratia juſtificante, ſed etiam ſine fide, quamvis apud Lutheranos non ſit opus diſtinguere gratiam juſtificantem à fide, cùm ipſi doceant hominem ſola fide juſtificari, & non poſſe perdi juſtitiam, quin perdatur ſimul & fides; Tertia, quid poſſit non modò ſine gratia juſtificante & fide, ſed etiam ſine auxilio ſpeciali, per ſolas naturæ vires.

Rurſus cùm quærimus, quid poſſit voluntas circa morale bonum, poteſt etiam Triplex eſſe quæſtio. Una, poſſit ne totum morale bonum efficere, ideſt, omnia præcepta moralia implere; Altera, poſſitne, ſi non omnia, certè ſingula, etiam graviſſima, quale eſt in primis diligere Deum ſuper omnia, ſaltem ut auctorem naturæ; Tertia, poſſitne aliqua per-

Digitized by Google

S. Auguſtinus, tum alibi, tum præcipuè in libro de hæreſibus cap. 88.

Contrà verò Lutherani vires liberi arbitrii non tam extenuantes, quàm extinguentes docent, ſolis B naturæ viribus, nihil boni moralis fieri poſſe, nec ſolùm ſine auxilio ſpeciali, ſed etiam ſine fide juſtificante, omnia quæ fiunt, eſſe peccata. Quin etiam addunt, juſtorum quoque opera omnia eſſe peccata, ſed propter fidem non imputari, infidelium verò opera, peccata eſſe & imputari. Vide Lutherum in aſſertione artic. 6. & 36. Philippum in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ, & in locis communibus, Calvinum in Antidoto Concilii Tridentini, ſeſſ. 6. & in 2. lib. Inſtitutionum cap. 3. §. 1. & ſequentibus, Kemnitium in Exam. Concilii Tridentini ſeſſ. 6. canon. 7. ubi copioſè diſſerit de operibus infidelium.

Quamvis autem concedere videantur Martinus Lu- C therus in viſitatione Saxonica, Philippus in locis communibus, & Kemnitius in Examine Concilii, poſſe hominem ſuis viribus implere legem de non occidendo, non furando, & alias id genus, quoad externas actiones: tamen non ideò exiſtimant, poſſe hominem ſuis viribus efficere bonum aliquod morale, & vitare peccatum. Nam in iiſdem locis adjungunt, poſſe quidem hominem exterius implere præceptum, ſed non effugere internam immunditiam; proinde unum, & idem opus hominis impii, coram hominibus honeſtum & juſtum, coram Deo immundum & vitioſum futurum.

Sed antequam ad Catholicam ſententiam veniamus, D operæ pretium erit breviter annotare pauca quædam in ſcriptis Melanchthonis & Kemnitii. Primum eſt, Philippum in Confeſſione Auguſtana artic. 18. & in Apologia ejuſdem articuli ſecum pugnare. Scribit enim, Theologos noſtros cum Pelagio ſentire, quòd affirment, poſſe hominem viribus liberi arbitrii ſervare aliqua præcepta ſecundùm ſubſtantiam operis, & tamen ipſe in iiſdem locis fatetur, poſſe hominem, per naturæ vires, abſtinere manum à cæde & à furto, & alias ejuſdem generis actiones facere. Quaſi verò non hoc ſit implere præceptum ſecundùm ſubſtantiam operis. Præcepta ſiquidem: *Non occides*. Et: *Non furaberis*, nihil aliud imperant, niſi voluntariam omiſſionem E externi operis homicidii & furti; concupiſcentia enim rei alienæ, & odium proximi, præceptis aliis prohibetur. Itaque non prævaricatur præcepta: *Non furaberis*, & : *Non occides*, ſed illa obſervat ſecundùm ſubſtantiam operis, qui abſtinet manum à furto, & à cæde, etiamſi fortè prævaricatur præceptum : *Non concupiſces rem proximi tui*, & : *Non oderis fratrem tuum in corde tuo*.

Alterum eſt, Kemnitium in Examine Concilii Tridentini ſeſſ. 6. can. 7. multa fraudulenter more ſuo & mendaciter effutiiſſe. Nam ex eo, quod canone illo ſeptimo declaratur, non eſſe peccata omnia opera, quæ gratiam juſtificationis præcedunt; colligit ipſe, Concilium Tridentinum pugnantia docuiſſe, cùm in primo capite ſeſſionis ſextæ docuerit, neminem poſſe, neque per vires naturæ, neque per lis, ac de iſtis. Deinde in primo canone & capite, loquitur Concilium de operibus, quibus juſtificatio, per peccatum amiſſa, reparatur; in canon. 7. de illis, quibus non committitur novum peccatum. Certum autem eſt longè difficilius eſſe à peccato ad juſtitiam redire, quàm in novum peccatum non incidere; quemadmodum difficilius eſt à vulnere curari, quàm vulnus non accipere.

Neque definit Concilium opera infidelium non eſſe peccata, ſed non eſſe peccata omnia opera, quæ juſtificationem præcedunt. Præcedunt enim juſtificationem etiam illa opera, quæ fiunt à fidelibus, poſteaquam in peccatum ceciderunt. Non enim Concilium ſequitur regulas Lutheri, qui per omne peccatum mortale voluit fidem amitti; ſed regulas Domini, qui Luc. 18. probavit orationem Publicani, qui cum fide oravit pro remiſſione peccatorum.

Neque definit idem Concilium, opera fidelium peccatorum abſolutè non eſſe peccata, ſed addidit: *Quocumque modo facta*. Ut intelligeremus definiri ſolùm à Concilio, quædam opera fidelium peccatorum non eſſe peccata, illa videlicet, quæ fiunt cum auxilio ſpeciali Dei. De his enim ſolis propriè Concilium definire voluit, quoniam propoſitum illi erat, agere de juſtificatione, & iis operibus, quæ ad juſtificationem diſponunt: illa verò ſola opera ad juſtificationem diſponunt, ut in eodem Concilio habetur, quæ initium ſumunt à gratia Dei excitante.

Adde Ultimò, Concilium non potuiſſe accuſari hæreſis Pelagianæ, etiamſi diſertis verbis docuiſſet, non omnia opera infidelium eſſe peccata; Tum quia id potuiſſet intelligi de illis infidelium operibus, quæ fierent ex cognitione unius Dei, & ipſo Deo excitante & adjuvante; Tum etiam quia neque Auguſtinus in libro de hæreſibus cap. 88. ubi enumerantur errores Pelagii, neque alius antiquus auctor, inter Pelagianas hæreſes poſuit, quòd opera infidelium etiam facta ſolis naturæ viribus, non omnia ſint peccata. Dicunt quidem interdum veteres, omnia infidelium opera eſſe peccata, quod, quomodo ſit intelligendum, poſtea explicabimus: ſed nuſquam dicunt, propterea Pelagium eſſe damnatum, quòd affirmaverit, aliqua opera infidelium non eſſe peccata, ſed quòd ea voluerit eſſe meritoria gratiæ; inde enim eſt ille Pelagianus error, tam ſæpè ab Auguſtino reprehenſus, gratiam Dei ſecundùm opera noſtra dari. Ex his igitur perſpicuum eſſe poterit Kemnitium in explicandis Concilii verbis, aut graviter hallucinatum, aut impudenter eſſe mentitum.

Venio nunc ad ſententiam Catholicam, quam mediam eſſe diximus inter contrarios Pelagianorum ac Lutheranorum errores. Conveniunt Theologi Catholici omnes, nullo prorſus excepto, in duobus. Primùm, non poſſe fieri ulla opera, ſolis naturæ viribus, quæ ſint meritoria gratiæ; idque contra Pelagianos. Deinde, non eſſe peccata omnia opera, quæ juſtificationem præcedunt, atque id contra Lutheranos. De quibus duabus ſententiis dicendum erit in alio loco.

Digitized by Google

qui contrarium ſentiunt. Quæ modeſtia longè eſt à Kemnitio & aliis hujus temporis ſectariis, qui quidquid effutiunt, pro articulis fidei haberi volunt, eoque ſunt audaciores, quo imperitiores.

Nos id ſecuti, quod plures & graviores Theologi docent, ut Alexander in 3. part. Sum. quæſt. 60. Albertus in 2. Sentent. diſtinct. 28. S. Thomas in 1. 2. quæſt. 109. art. 2. 3. & 4. & in 2. 2. quæſt. 10. artic. 4. S. Bonaventura in 2. Sentent. diſtinct. 28. tres propoſitiones conſtituemus. Prima erit, *Non poſſe hominem, ſolis naturæ viribus, implere omnia mandata moralia, ſecundùm ſubſtantiam operis*. Secunda, *Immò nullum omnino morale præceptum ſervare poſſe ſuis ſolis viribus ſi tentatione urgeatur*. Tertia, *Poſſe tamen, nulla tentatione urgente, ſine fide, cum auxilio ſpeciali, & etiam ſine illo, ſuis viribus, aliquod bonum morale ita perficere, ut in ea nullum omnino peccatum admittat*. Has autem propoſitiones in ſequentibus capitibus eodem, quo numeratæ à nobis ſunt, ordine proſequemur.

CAPUT V.

Non poſſe, ſolis naturæ viribus, adimpleri omnia præcepta moralia, ſecundùm ſubſtantiam operis.

PRopoſitio illa Prima, quæ negat, ſolis naturæ viribus, ſervari poſſe omnia præcepta moralia, ſecundùm ſubſtantiam operis, breviter explicanda eſt, deinde probanda. Primùm igitur dicimus: *Præcepta omnia*; quia non loquimur hoc loco de ſingulis ſeorſim conſideratis, ſed de omnibus ſimul; neque ſignificare volumus, non poſſe aliquem ad breviſſimum tempus omnia ſervare, cùm poſſit fieri, ut aliquando nullum occurrat præceptum affirmativum, & nulla adſit tentatio provocans ad violanda præcepta negativa. Itaque ſententia propoſitionis illius hæc eſt, ut non poſſint longiore aliquo tempore, quo varia præcepta obſervanda ſe offerunt, ſolis naturæ viribus, ita omnia adimpleri, ut omni ex parte peccatum vitetur.

Deinde dicimus: *Secundùm ſubſtantiam operis*; quia non diſputamus hoc loco de obſervatione mandatorum, ex charitate Dei, & eo modo, qui requiritur, ut obſervatio ſit meritoria apud Deum. Id enim alio loco tractandum eſt; ſed de ea tantùm diſſerimus, quæ neceſſaria eſt, ut novum peccatum vitetur, & fiat opus bonum, ſecundùm moralem quandam honeſtatem.

Poſtremò dicimus: *Solis naturæ viribus*; ut excludamus non ſolùm gratiam juſtificationis, ſed etiam auxilium ſpeciale. Nam etiamſi ſententia S. Thomæ, qui docet in 1. 2. quæſt. 109. art. 4. & 8. ſine gratia juſtificationis non poſſe impleri omnia mandata, nec poſſe vitari longo tempore lethale peccatum, veriſſima nobis eſſe videatur; tamen hoc loco ſatis nobis erit, ſi probaverimus, non ſufficere per ſe vires naturæ corruptæ ad legem implendam, ſed neceſſarium omnino eſſe auxilium gratiæ, ſive ea gratia ſit habitus permanens & juſtificans, ſive auxilium tantùm ſpeciale.

nem ſine gratia Dei, idque propter carnis infirmitatem, quia natura corrupta infirma facta erat, & ideò miſſum fuiſſe filium Dei, ut per ipſum poſſibile fieret, quod alioqui impoſſibile erat; nec dubium
B eſt, quin loquatur de præceptis naturalibus, ſive moralibus, cùm in ſpecie diſſerat de præcepto, *Non concupiſces*.

Idem etiam Apoſtolus legem divinam moralem & naturalem vocat legem peccati & mortis, ad Rom. 8. item virtutem peccati, 1. ad Cor. 15. & apertiſſimè dicit, literam occidere, 2. ad Cor. 3. quoniam demonſtrando, quid ſit faciendum, & non præbendo vires naturæ infirmæ, prævaricatorem hominem conſtituit, & reum peccati & mortis. Addit autem idem Apoſtolus ad Rom. 8. Spiritum vitæ, quem habemus à Deo per Chriſtum; liberaſſe nos à lege mortis, quia per gratiam Spiritus legem implemus, quam per vires naturæ, & literam legis implere numquam potuiſſe-
C mus. Et in eandem ſententiam, 1. ad Cor. 15. poſtquam dixerat: *Virtus verò peccati lex*, addidit, *Gratias autem Deo, qui dedit nobis victoriam per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum*. Et 2. ad Cor. 3. ad illa verba: *Litera occidit*, adjunxit, *ſpiritus autem vivificat*. Ex quibus locis S. Auguſtinus in lib. de ſpiritu & litera, contra Pelagianos, evidenter ſe demonſtraſſe exiſtimat, ut re vera demonſtravit, non poſſe viribus ſolius naturæ legem impleri. Rurſus in epiſt. ad Rom. cap. 2. *Factores legis juſtificabuntur*, inquit Apoſtolus. Et tamen idem Apoſtolus ad Galat. 2. dicit: *Si ex lege eſſet juſtitia, Chriſtus gratis mortuus eſſet*. Et poſſet ſine dubio etiam dici, ſi ex natura eſſet juſtitia, Chriſtus gratis mortuus eſſet. Non igitur fieri poteſt, ut tota
D lex ſolis naturæ viribus impleatur.

Neque reſponderi poteſt, hæc omnia teſtimonia ſolùm probare, non poſſe legem obſervari perfectè, & quoad modum, non autem non poſſe obſervari ſecundùm ſubſtantiam operis. Nam obſervatio ſecundùm ſubſtantiam operis requirit, ut ſic præceptum obſervetur, ut peccatum non committatur, & non fiat homo reus ob præceptum non impletum: Scripturæ autem allegatæ apertiſſimè docent, non poſſe legem ſine Dei gratia ita ſervari, ut non peccetur; ideò enim vocant legem, ſine gratia adjuvante legem peccati & mortis, virtutem peccati, literam occidentem &c. & ideò ad Galatas tertio Apoſtolus dicit: *Concluſit Scriptura omnia ſub peccato, ut promiſſio ex fi-*
E *de Jeſu Chriſti daretur credentibus*: loquuntur igitur teſtimonia allegata de obſervatione ſecundùm ſubſtantiam operis.

Præterea inter omnia mandata moralia quædam ſunt, quæ ſine dubio ſervari non poſſunt, ſine gratia Dei, nam de continentia, quæ virtus eſt moralis, & habet mandatum morale, legimus in libro Sapientiæ cap. 8. *Ut ſcivi, quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ, ſcire cujus eſſet hoc donum, adii Dominum, & deprecatus ſum*. Et 1. ad Corinthios 7. beatus Paulus Dei donum eſſe dicit, non ſolùm continentiam virginum & viduarum, ſed etiam conjugatarum: *Unuſquiſque*, inquit, *donum ſuum habet ex Deo, unus quidem ſic, alius autem ſic*.

Præceptum quoque dilectionis Dei ſuper omnia, ſal-

d by Google

legis, eſt ſignum certiſſimum veræ, perfectæque charitatis Dei; ſic enim legimus Joan. 14. *Qui habet mandata mea & ſervat ea, ille eſt, qui diligit me*. Et ibidem: *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat*. Et 1. Joan. 2. *Qui ſervat verba ejus, in hoc charitas Dei perfecta eſt*. Et cap. 5. *Hæc eſt charitas Dei, ut mandata ejus cuſtodiamus*. Non poteſt autem charitas Dei ex viribus naturæ acquiri, ſed infunditur à Deo per Spiritum ſanctum, ut Apoſtolus ſcribit ad Roman. 5. Neque igitur obſervatio omnium mandatorum, ex naturæ viribus haberi poteſt.

Quòd autem Scriptura, quæ dicit, obſervationem legis eſſe ſignum charitatis, & ubi eſt charitas, eſſe legis obſervationem, ubi non eſt iſta, neque illam eſſe, loquatur de lege morali & naturali, facilè demonſtrari poteſt: Dominus enim cùm dixiſſet, & aliquoties repetiiſſet Joan. 13. 14. & 15. ſignum dilectionis Dei eſſe mandatorum ipſius obſervationem, addidit: *Hæc mando vobis, ut diligatis invicem*. Et iterum: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem*. Dilectio autem proximi, quæ eſt ſignum certiſſimum dilectionis Dei, continet virtute totam legem naturalem, ut Apoſtolus ait ad Roman. 13. *Nam*, inquit, *qui diligit proximum, legem implevit. Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Et ad Galat. 5. *Omnis lex in uno ſermone impletur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum*.

Quòd verò ſignum charitatis Dei ſit obſervatio mandatorum, ſecundùm ſubſtantiam operis, perſpicuum eſt, Tum, quia ineptum eſſet dicere, ſignum dilectionis Dei eſſe obſervationem mandatorum, ex dilectione Dei; & qui non diligit me, ſermones meos non ſervat ex dilectione mea. Tum etiam, quia ſignum debet eſſe externum & viſibile, præſertim cùm refertur ad alios, quale eſt hoc, de quo Dominus dicit: In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem. Ubi per dilectionem, intelligit opera externa, quæ ab hominibus videri poſſunt, non internum affectum, qui videri non poteſt, niſi in ſuo effectu. Obſervatio igitur omnium præceptorum moralium, ſecundùm ſubſtantiam operis, neceſſariò cum dilectione proximi & Dei conjuncta eſt, ac per hoc, ſecundùm Scripturas, viribus ſolius naturæ, nullo modo haberi poteſt.

Probatur hoc idem ex traditione Eccleſiæ. Synodus Milevitana canon. 5. *Item placuit*, inquit, *ut quicumque dixerit, ideò nobis gratiam juſtificationis dari, ut quod facere per liberum jubemur arbitrium, facilius poſſimus implere per gratiam, tamquam, etſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſemus etiam ſine illa divina implere mandata, anathema ſit*.

Synodus Arauſicana can. ult. cùm docet, hominem baptizatum poſſe, ſi velit, Dei gratiæ cooperari, divina implere præcepta, intelligitur etiam locuiſſe, non poſſe hominem, ſine gratia, ſuis ſolis viribus idem præſtare.

implere non poſſumus, niſi adjuvemur à Deo. Idem etiam docet in toto libro de ſpiritu & litera, & in toto ferè libro de natura & gratia, & in libro de perfectione juſtitiæ, & in epiſt. 89. quæſt. 2. epiſt. 95. 105. 106. 120. 144. 200. & alibi paſſim.

Probatur Ultimò ratione S. Thomæ, quoniam natura humana, per peccatum primi hominis depravata, averſa eſt à Deo, & converſa ad creaturas, ac præſertim ad ſe: proinde finem ultimum, vel actu, vel habitu, vel certè propenſione quadam in creatura, non in Deo conſtitutum habet: Quare quando occurrunt aliqua agenda vel evitanda ex fine illo præconcepto, quaſi naturaliter inclinatur ad malum, & violenter ad bonum, & ideò neceſſaria eſt vis quædam, & ut homo perpetuò vigilet, & præmeditetur, & contra propenſionem amoris proprii pugnet, quod impoſſibile eſſe moraliter, non ſolùm ratio, ſed etiam experientia docet. Et ſi S. Auguſtinus in libro de correptione & gratia cap. 12. affirmat, ipſum etiam hominem juſtificatum, niſi is divina gratia indeclinabiliter & inſeparabiliter ageretur ob naturæ infirmitatem, ſine dubio caſurum, quanto nos id majori ratione affirmare poſſumus de homine infideli, & qui ſolis nitatur viribus naturæ per peccatum corruptæ & vitiatæ.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta contra ea, quæ capite ſuperiore dicta ſunt.

SED adverſus ea, quæ dicta ſunt, objiciunt adverſarii Primò, verba illa Moſis Deuteronom. 30. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi, non ſuprà te eſt, neque procul poſitum &c.* Ubi per mandatum intelligit, per figuram intellectionis, totam legem naturalem, hoc eſt, decalogum, quem in eo lib. repetiverat.

Reſpondeo, Hic locus duobus modis exponi poteſt Primò, cum Auguſt. in lib. de perfectione juſtitiæ, propè extremo, ut ſenſus ſit, legem Domini non eſſe ſupra vires hominum, non quorumlibet, ſed eorum, qui per gratiam ſanati ſunt ab amore proprio, Deumque toto corde diligunt. Dixerat enim paulò ante idem Moſes, promittens gratiam teſtamenti novi: *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua*.

Secundò, dici poteſt cum Abulen. Epiſcopo, & aliis nonnullis in comment. ejus loci. Moſem non loqui de facilitate obſervandæ legis, ſed de facilitate cognoſcendæ. Quæ expoſitio videtur maximè literalis & propria. Quoniam enim ante datam legem potuiſſent Judæi prætexere ignorantiam, ſi non feciſſent, quæ Deus ab illis fieri volebat: idcirco Moſes poſteaquam totam legem illis expoſuit, admonet eoſdem, ut legem impleant, neque ullo modo ignorantiam obtendant, ait igitur: *Mandatum hoc non ſupra te eſt, neque procul poſitum*, ideſt, non eſt in loco alto vel longinquo, ut illud cognoſcere non valeas.

Digitized by Google

lum, neque ultra mare, ſed proxima tibi omninò. Nam eſt in corde tuo, quoniam illam jam audiviſti, & didiciſti, & in ore tuo, quia tu illam accepiſſe & didiciſſe teſtatus es, cùm dixeris, omnia, quæ præcepit nobis Dominus, faciemus.

Et confirmatur hæc expoſitio ex Apoſtolo ad Roman. 10. alludens enim B. Paulus ad hunc locum Deuteronomii ſic loquitur: *Quæ*, inquit, *ex fide eſt juſtitia, ſic dicit, ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cælum, ideſt, Chriſtum deducere? aut quis deſcendet in abyſſum, ideſt, Chriſtum à mortuis revocare? ſed quid dicit? propè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo, hoc eſt, verbum fidei, quod prædicamus; quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum ſuſcitavit à mortuis, ſalvus eris.* Ubi vult Apoſtolus oſtendere, quemadmodum Judæis tempore Moſis, non erat opus in cœlum conſcendere, vel trans mare proficiſci, ut legem haberent & intelligerent, cùm Moſem ipſum coram prædicantem & exponentem ſententiam legis haberent: ſic etiam iiſdem Judæis, tempore Apoſtolorum, opus non fuiſſe in cœlum aſcendere, aut in infernum deſcendere, ut Chriſti incarnationem & reſurrectionem haberent & intelligerent, cùm iſta palam ab Apoſtolis prædicarentur, ſed ſatis fuiſſe, ſi corde credere & ore confiteri voluiſſent.

Secundò, objiciunt illud Eccleſiaſtici 15. *Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te.*

Reſpondeo, Ad hunc locum, & alios ſimiles reſpondet S. Auguſt. in lib. de perfectione Juſtitiæ, propè extremo, & lib. de gratia & libero arbitrio cap. 15. & 16. in his locis demonſtrari liberum arbitrium, per quod præcepta implenda ſunt, ſed non excludi gratiam Dei, ſine qua impleri non poſſunt. Quemadmodum in aliis multis locis, quæ iſtis contraria eſſe videntur, gratia demonſtratur, ſed liberum arbitrium non excluditur.

Tertiò, objiciunt illud ad Rom. 2. *Cùm gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt.* Sanctus enim Joan. Chryſoſt. in comment. hujus loci ſcribit, omnia quæ legis ſunt, impleſſe Gentiles.

Reſpondeo, jam ſupra diximus, ex loco Apoſtoli ſolùm colligi, naturaliter impleri poſſe aliquod mandatum legis naturalis, non tamen omnia. Ad comment. Chryſoſtomi reſpondeo, Gentiles impleſſe omnia quæ legis ſunt, ideſt, omnia, quæ ad unam aliquam legem pertinent, ita ut in ea lege ſervanda nihil peccaverint, non tamen ſervaſſe omnes leges, præſertim longo tempore.

Quartò, ita objiciunt; Præcepta legis naturæ ideò naturalia dicuntur, quia proportionem habent ad vires naturæ, igitur naturæ viribus ſervari poſſunt. Neque ſatisfaciet, ſi quis dixerit, naturam non eſſe ſanam, ſed infirmam: nam infirma natura videtur poſſe omnia, quæ poteſt ſana, ſed non æquè facilè, alioqui non tam infirma, quàm extincta dicenda eſſet. Præterea natura humana dicitur infirma, ſi comparetur ad ſanitatem juſtitiæ originalis, in qua condita fuit: nam abſolutè non eſt minus ſana, quàm eſſet, ſi in puris naturalibus crearetur: Haberet autem homo, in puris naturalibus conditus, vires ad ſervanda præcepta naturalia; igitur & nunc habet.

ſed in equo, vel certè cum baculo, cùm aliquis ſanus idem iter pedibus & ſine baculo confeciſſet. Itaque ſi homo in puris naturalibus conſideretur, quoniam etiam tunc infirmus eſſet propter morbum, ex B conditione materiæ promanantem, non haberet vires, quibus ſine adjutorio Dei poſſet omnia mandata ſervare; ſed tamen vel auxilium non defuiſſet, vel homo non ſua culpa aliquando cecidiſſet, ut Auguſtinus docet libro de correptione & gratia cap. 11.

Quintò, objiciunt teſtimonia Patrum, qui dicunt, Deum non præcipere impoſſibilia; ex quibus teſtimoniis illud ſequitur, ut quæ præcipiuntur homini, quovis auxilio deſtituto, ea ſint illi poſſibilia; præcipiuntur autem omni homini præcepta naturalia, igitur illa ſunt omni homini poſſibilia.

Reſpondeo, Deus numquam præcipit impoſſibilia, quia ſemper promptus eſt ad juvandum: *Juſtè* (inquit S. Leo ſerm. 16. de paſſione Domini) *inſtat præcepto,* C *qui præcurrit auxilio*, ſed de hac re fusè diſputavimus in ſecundo libro, ubi tractavimus quæſtionem illam; Utrum detur omnibus auxilium ſufficiens.

Sextò, objiciunt hanc rationem, Poteſt homo ſuis viribus ſervare aliquod unum præceptum morale, juxta illud ad Rom. 2. *Cùm gentes, quæ legem non habent, ea quæ legis ſunt faciunt &c.* Igitur poteſt ſervare omnia. Non enim occurrunt multa præcepta ſimul ſervanda, ſed unum poſt aliud. Rurſus poteſt aliquis ſervare omnia mandata ad breve tempus, ut ſuprà nos diximus, igitur poterit etiam ad longum tempus, quoniam ſervando præcepta acquiritur habitus obediendi, & facilius continuatur, quàm inchoatur opus.

Reſpondeo, nihil hoc argumentum valet, multis D de cauſis. Primùm, quoniam non ſunt omnia præcepta paria. Sed alia aliis graviora, & ideò non ſequitur, ut poſſit omnia ſervare, qui unum aliquod ſervare poteſt. Deinde, occurrunt aliquando plura ſimul, ut ſi quis dum orationi, aut divinis laudibus operam dat, illiciatur, diabolo ſuggerente, ad conſenſum noxiæ cogitationis, vel occaſionem habeat clam aliquid ſubripiendi; facilius autem eſt unum peccatum vitare, quàm multa, & unum præceptum, quàm multa ſervare. Præterea, tametſi ab una parte facilius ſit opus continuare, quàm inchoare; tamen ab altera, cùm in opere laboratur, vires paulatim deficiunt, & facilius eſt brevi tempore, quàm longo in opere perdurare. Itaque ſicut non rectè colliges, ſi dicas, poteſt homo ægrotus ambulare ſuis E viribus mille paſſus, igitur poterit etiam duo millia; ſic etiam non rectè ratiocinantur, qui dicunt, poteſt homo in ſtatu naturæ corruptæ, in quo requiritur perpetua vigilantia & præmeditatio ad bene agendum, parvo tempore obſervare omnia mandata, poterit igitur & longo tempore. Denique, parvo tempore ideò poteſt quis omnia mandata ſuis viribus obſervare, quia fieri poteſt, ut diximus, ut brevi illo ſpatio nullum occurrat præceptum affirmativum, & nulla tentatio contra negativa: quæ tamen in longo ſpatio non poſſunt non occurrere.

CA-

ſe vinci tentationem aliquam. Uno modo ſuccumbendo alteri tentationi; ut cùm quis ut auram popularem captet, & vir fortis aut continens habeatur, abſtinet ſe à flagitio, ad quod alioqui non leviter ſtimulabatur. Sæpè enim (ut monet ſanctus Gregorius homil. 12. in Ezechielem) uno tempore à pluribus hoſtibus oppugnamur, & dum unus à fronte ſe palam oſtentat, alius à tergo clam inſidiatur. Sed de hoc primo modo nulla quæſtio eſſe poteſt; ſatis enim conſtat, poſſe hominem uni potiùs vitio, quàm alteri cedere, vel, quod eſt verius, poſſe in eodem homine unum vitium ab alio majore ſuperari: neque hoc eſt tentationem dejicere, ſed à tentatione proſterni: *Carnalis enim cupiditas* (ut loquitur ſanctus Auguſtinus lib. 3. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 4.) *cupiditate alia non ſanatur*.

Altero modo poteſt tentatio ita vinci, ut non ſolùm peccatum ſimpliciter evitetur, ſed etiam ex victoria meritum acquiratur, quod fit, cùm ex charitate Dei tentationi reſiſtitur. De quo modo loqui videtur Apoſtolus, cùm dicit in priore ad Corinthios cap. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tentatione proventum*. Et S. Auguſtinus lib. 21. de civit. Dei cap. 16. *Tunc*, inquit, *victa vitia deputanda ſunt, cùm Dei amore vincuntur*. De hoc modo non diſſerimus in præſentia, ſed pro comperto ſumimus (quod alio loco tractabimus) nullum opus pietatis ſine adjutorio gratiæ fieri poſſe.

Tertio igitur modo tentatio vinci poteſt, ita ut nec peccatum ullum admittatur, nec tamen meritum comparetur; & de hoc ſolo modo in præſentia diſputamus.

Obſervandum eſt Secundò, Nos cùm dicimus, nullam tentationem ſolis naturæ viribus vinci poſſe, loqui de vera tentatione, non de leviſſima aliqua titillatione, quæ nomen tentationis abſolutè & propriè non meretur. Præterea ſciendum eſt, nos non ſemper requirere ad vincendas tentationes, auxilium ſpeciale, propriè dictum, hoc eſt, internam illuſtrationem vel motionem ſupernaturalem, ſed quodcumque auxilium Dei, ſive conſiſtat in eo, quòd Deus ſingulari providentia ſua, removeat occaſiones peccandi, ſive in eo, quòd non permittat diabolum ſævire, quantum vellet, ſive quocumque alio modo Deus nos juvet. Multæ enim tentationes ſunt, quæ per ſe non ſuperant vires humanas; & tamen ſi Deus homines prorſus deſtituat, & diabolum ſinat agere quantum poteſt, illæ fient graviſſimæ & intolerabiles; tanta eſt humana fragilitas ad reſiſtendum, & diabolica potentia ad nocendum.

Atque hinc fortaſſe conciliari poſſunt auctores, qui dicunt nullam tentationem ſine auxilio Dei vinci poſſe, cum iis, qui dicunt, aliquas poſſe. Nam ii poſteriores loquuntur de auxilio ſupernaturali, & conſiderant menſuram virium humanarum, in comparatione ad levem aliquam tentationem abſolutè ſumptam: priores autem per auxilium Dei accipiunt quamcumque ſingularem Dei providentiam, quæ ſe-

net. Neque enim difficile eſt continere, quando nulla tentatio ad peccandum invitat. Præterea verba
B illa B. Pauli 1. ad Cor. 10. *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id, quod poteſtis*, ſatis apertè indicant, tentationes ſupra id, quod poſſumus, creſcere poſſe, ſi Deus permittat.

His accedunt plurima teſtimonia Pſalmorum, quæ victoriam in tentatione ſimpliciter Deo tribuunt. Pſal. 27. *In te eripiar à tentatione*. Pſal. 26. *Adjutor meus eſto, ne derelinquas me*. Pſalm. 29. *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum: avertiſti faciem tuam, & factus ſum conturbatus*. Pſal. 117. *Impulſus everſus ſum ut caderem, & Dominus ſuſcepit me*. Illa quoque oratio. *Et ne nos inducas in tentationem*. Matth. 6. Et illa adhortatio: *Orate, ne intretis in tentationem*. Matth. 26. ſatis oſtendunt, ſine Dei ad-
C jutorio tentationibus reſiſti non poſſe.

Probatur Secundò ex traditione Eccleſiaſtica, Synodus Palæſtina apud Aug. in epiſt. 106. *Fateatur* (Pelagius) *quando contra tentationes, concupiſcentiaſque illicitas dimicamus, quamvis & illic habeamus propriam voluntatem, non tamen ex illa, ſed ex adjutorio Dei noſtram provenire victoriam*.

Synodus Milevitana in epiſt. ad Innocentium, quæ eſt apud Aug. 92. *Illud* (inquit) *ne nos inferas in tentationem, non ita intelligendum dicunt* (Pelagiani) *tanquam divinum adjutorium poſcere debeamus, ne in peccatum tentati decidamus, ſed hoc in noſtra eſſe poſitum poteſtate, & ad hoc implendum, ſolam ſufficere voluntatem hominis*. Non diſſimilia habet Synodus Car-
D thaginenſis, in epiſtola ad eundem Innocentium, quæ eſt apud Auguſtinum epiſt. 90.

S. Innocentius I. in epiſt. ad Concilium Carthaginenſe, apud Auguſtinum epiſt. 91. *Niſi magnis precibus*, inquit, *gratia in nos implorata deſcendat, ne quicquam terrenæ labis, & mundani corporis vincere conamur errores, cùm pares nos ad reſiſtendum, non liberum arbitrium, ſed Dei ſolum facere poſſit auxilium*. Et infrà: *Quotidiana præſtat ille remedia, quibus niſi freti, confiſique nitamur, nullatenus vincere humanos poterimus errores. Neceſſe eſt enim, ut quo auxiliante vincimus, eodem rurſus non adjuvante vincamur*. Idem in epiſtola ad Concilium Milevitanum, apud Auguſtinum 93. *Gratia*, inquit, *privatus, neceſſe eſt in dia-
E boli laqueis irretitus occumbat*.

S. Zozimus Papa, Innocentii ſucceſſor, in epiſtola, cujus meminit Celeſtinus in epiſt. ad Gallos, cap. 9. *Quod*, inquit, *tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? in omnibus igitur actibus, cauſiſque, cogitationibus, motibus, adjutor & protector orandus eſt. Superbum eſt enim, ut quidquam ſibi humana natura præſumat, clamante Apoſtolo, Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed contra Principes & poteſtates &c.*

Sanctus Celeſtinus I. in epiſtola, jam citata ad Gallos cap. 6. *Nemo*, inquit, *etiam Baptiſmatis gratia renovatus, idoneus eſt ad ſuperandas diaboli inſidias, & ad evincendas carnis concupiſcentias, niſi per quotidianum adjutorium Dei perſeverantiam bonæ converſationis acceperit*.

V 4 S. Cy-

tibus diſcedere : ubi tamen quis permiſſus eſt, in tentationem incidere, eventum ut ſufferre poſſit, & voluntatem Dei per orationem petere.

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 24. in priorem ad Corinth. *Sunt*, inquit, *tentationes, quas ſufferre non poſſumus, & quænam ſunt illæ? omnes, ut ita dicam: poſſibilitas enim in divino nutu eſt, quam noſtra allicimus voluntate. Quare ut certò cognoſcas, non ſolùm illas, quæ virtutem noſtram exuperant, non poſſe ſine divino auxilio facilè ſuſtinere, ſed ne has quidem humanas, addidit, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſitis ſuſtinere. Et quidnam hoc ſignificat? neque enim mediocres illas, quod dixi, inquit, propria virtute ſufferemus, ſed hic quoque divino indigemus auxilio, ut eas vel effugiamus, vel certè perferamus.*

Auctor operis imperfecti in Matthæum, hom. 37. *Sicut navis*, inquit, *fracto gubernaculo, illuc ducitur, quò tempeſtas voluerit, ſic & homo divinæ gratiæ auxilio perdito per peccatum, agit non quod vult, ſed quod diabolus vult.*

S. Ambroſius in Pſalm. 43. explicans illud: *Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te. Quis*, inquit, *eſt tam fortis, ut nequaquam in tentationem moveatur, niſi Dominus ei adjutor aſſiſtat.*

Sanctus Hieronymus lib. 2. adverſus Pelagianos, citat illa verba Domini, Matth. 26. *Surgite, vigilate & orate, ne intretis in tentationem.* Et continuò ſubjungit: *Debuiſſet dicere, juxta vos, Surgite & reſiſtite. Liberum enim habetis arbitrium & ſemel vobis conceſſa à Domino poteſtate, nullius alterius indigetis auxilio.* Idem initio lib. 3. *Noſtra*, inquit, *victoria & corona victoriæ, illius protectione & clipeo paratur.*

Sanctus Auguſtinus in libro de perfectione juſtitiæ, extremo: *Quiſquis*, inquit, *negat, nos orare debere, ne intremus in tentationem, negat autem hoc, qui contendit, ad non peccandum gratiæ Dei adjutorium non eſſe homini neceſſarium, ſed ſola lege accepta, humanam ſufficere voluntatem, ab auribus omnium removendum, & ore omnium anathematizandum eſſe non dubito.*

Idem in libro de gratia Chriſti, cap. 27. *In libro*, inquit, *ad virginem ſacram, cùm dicit* (Pelagius) *divinam mereamur gratiam, faciliùs nequam ſpiritui, Sancti Spiritus auxilio reſiſtamus: Significat profectò quid ſapiat. Ut quid enim hoc verbum interpoſuit, id eſt, faciliùs? an verò non erat integer ſenſus, ut nequam ſpiritui, ſancti Spiritus auxilio reſiſtamus? Sed quantum detrimentum hoc additamento fecerit, quis non intelligat? volens utique credi tantas eſſe naturæ vires, quas extollendo præcipitat, ut etiam ſine auxilio Spiritus ſancti, & ſi minus facilè, tamen aliquo modo nequam ſpiritui reſiſtatur.*

Sanctus Gregorius lib. 9. Moralium, cap. 37. *Qui aptè*, inquit, *reduci in pulverem dicitur, quia dimiſſus ſibi, cujuslibet tentationis aura raptatur.* Idem in Pſalmum tertium pœnitentialem, explicans illud: *Ne derelinquas me Domine Deus meus. Illos*, inquit, *procul dubio Dominus relinquit, quibus conſtantiam in tribulatione non tribuit. Neceſſariò enim ſequitur, ut omni tentationi ſit ſubditus, quicumque à Deo fuerit derelictus.*

Sanctus Proſper in libro adverſus collatorem,

adjuvandum me feſtina. Et in oratione, quæ agitur ad horam orationis primam, protectionem Dei contra tentationes invocans, dicit: *Tua nos hodie ſalva virtute, ut ad nullum declinemus peccatum, ſed* B *ſemper ad tuam juſtitiam faciendam, noſtra procedant eloquia, dirigantur cogitationes & opera, per Chriſtum Dominum noſtrum.*

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contra propoſitionem capitis ſeptimi.

ARgumenta Pelagianorum pauca ſunt, nec difficilia. Objiciunt primò teſtimonium S. Hieronymi, ex lib. 2. in Jovinianum: *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutem, nec ad vitia neceſſitate* C *trahimur, alioquin ubi neceſſitas, neque damnatio, neque corona eſt.* Reſpondet ſanctus Auguſtinus in lib. de natura & gratia cap. 65. ſanctum Hieronymum loqui de natura, qualis fuit à Deo condita, non qualis nunc eſt per peccatum vitiata. Nunc enim quædam peccandi neceſſitas adeſt ex vitio, non ex conditione naturæ. A qua neceſſitate liberari petimus, cùm dicimus, *De neceſſitatibus meis erue me.*

Poſſet etiam reſponderi, ſi concedamus, S. Hieronymum loqui de natura, qualis nunc eſt, non neceſſitate trahi nos ad vitia, quoniam etiamſi per nos reſiſtere tentationibus non valeamus, valemus tamen cum adjutorio Dei, quod ſemper in promptu eſt, juxta illud ejuſdem Hieronymi in epiſtola ad D Cyprianum: *Qui ſuſtinet tempeſtatem, vel petræ, vel tecti quærit refugium; quem hoſtis perſequitur, ad muros urbium confugit: ita & homo à principio conditionis ſuæ Deo utitur adjutore, & cùm illius ſit gratiæ, quòd creatus eſt, illiuſque miſericordiæ, quòd ſubſiſtit & vivit; nihil boni operis agere poteſt abſque eo, qui ita conceſſit liberum arbitrium, ut ſuam, per ſingula opera, gratiam, non negaret.*

Secundò objicitur, tentationes oriuntur ex concupiſcentia carnis, dicente Jacobo in epiſtola ſua, cap. 1. *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus:* Concupiſcentiæ verò rationalis animus naturaliter dominatur, juxta illud Geneſ. 4. *Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.* E Igitur poteſt homo naturæ viribus, tentationi non cedere.

Reſpondeo, natura humana ita conſtituta eſt, ut naturaliter pars inferior apta ſit obedire ſuperiori, & ſuperior imperare inferiori: tamen poteſt etiam inferior reluctari ſuperiori, & eam non quidem dominando, ſed alliciendo & blandiendo ad ſe pertrahere. Quocirca Philoſophi rectè dicunt, rationem imperare appetitui inferiori, non deſpotico imperio, quomodo imperat dominus ſervo, ſed politico, quomodo magiſtratus imperat populo, qui excitat non raró ſeditiones & rectoribus ſuis obedire detrectat.

Quamvis autem ex natura rei contingere deberet, ut aliquando quidem pars inferior dejiceret ſuperiorem, ſed ut plurimum inferiorem ſuperior

in

by Goog

quia diabolus maximam habet potentiam & artem nocendi, concupiſcentiam excitando atque inflammando. Hinc enim fit, ut ratio, ſi ſuis ſolis viribus nitatur, concupiſcentiæ, & per ſe vehementi, & à diabolo inflammatæ, reſiſtere nullo modo poſſit. Quare quod in Geneſi dicitur: *Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius*, verum eſt quidem, ſed ideò potiſſimùm eſt verum, quoniam (ut ſuprà diximus) Deus non ſinit nos tentari ſupra id, quod poſſumus.

Tertiò, objici ſolet à quibuſdam teſtimonium ſancti Thomæ, qui in 1.2. quæſt. 10. art. 3. ſcribit, voluntatem non poſſe neceſſitari à paſſione, niſi paſſio abſorbeat penitus judicium rationis. Quòd ſi paſſio quantumlibet vehemens, numquam neceſſitat voluntatem, dum manet liberum rationis judicium, certè ſequitur, ut poſſit ei reſiſti viribus voluntatis etiam ſolis.

Reſpondeo, ſignificat ſanctus Thomas à paſſione non neceſſitari voluntatem neceſſitate phyſica, quaſi voluntas determinetur ad unum, quomodo determinatur appetitus animantium brutorum; tamen non negat neceſſitari moraliter, ideſt, infallibiliter moveri, quomodo eloquentiſſimus orator, qui perſuadendo ducit homines quocumque voluerit, non eos neceſſitat phyſicè, ſed moraliter. Eligunt enim illi id facere, quod orator eis perſuadet, ſed impulſi efficacia perſuaſionis, cui reſiſtere moraliter non valent.

Præterea non negat S. Thomas, etiam noſtram voluntatem divino auxilio indigere, ut à paſſione non neceſſitetur: ſed ſolùm dicit, eam, ſi ratio abſorbeatur, omnino neceſſitari; ſi verò ratio non abſorbeatur, non neceſſitari; quod verum eſt, quia divino auxilio munita poteſt non conſentire paſſioni, cujus auxilii non eſt capax, quando rationis judicium penitus eſt ligatum.

CAPUT IX.

Poſſe hominem ſine fide, cum auxilio ſpeciali, & etiam ſine illo, bonum aliquod morale perficere, ſi nulla tentatio urgeat.

Tertia propoſitio, quæ docet, poſſe hominem ſine fide, cum auxilio ſpeciali, & etiam ſine illo, bonum aliquod morale perficere; ſi nulla tentatio urgeat; breviter explicanda eſt, antequam probetur.

Sciendum eſt igitur, non eſſe omnino idem, facere bonum morale, & obſervare præceptum ſecundum ſubſtantiam operis. Poteſt enim ſervari præceptum ſecundùm ſubſtantiam operis, etiam cum peccato, ut ſi quis amico reſtituat depoſitum, ut illo ipſe à furibus ſpolietur. At bonum morale non poteſt cum peccato fieri: proinde majus quiddam eſt, facere bonum morale, quàm ſervare præceptum; & ri aliquod opus bonum moraliter, non ſolùm ſine fide, ſed etiam ſine auxilio ſpeciali, ſi nulla tentatio B urgeat. Nam urgente tentatione jam oſtendimus, nihil boni ſolis naturæ viribus fieri poſſe. Itaque teſtimonia adferemus, quæ probent, aliqua bona opera ab infidelibus poſſe fieri, ſive cum auxilio ſpeciali, ſive etiam ſolis naturæ viribus.

Primum igitur teſtimonium ſumitur ex illis Scripturis, quæ teſtantur, Deum remunerari bona quædam opera Gentilium; non enim Deus, qui juſtiſſimus eſt, & juſtitiam diligit, quique ſapientiſſimus eſt, & falli nullo modo poteſt, opera mala remuneraret, cùm juſto judicio ſupplicium mereantur, non præmium. Unus locus eſt Exod. 1. *Quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificavit illis domos*. Senſus eſt, quia Ægyptiæ obſtetrices non paruerunt injuſto C imperio Pharaonis, qui juſſerat occidi omnes infantes maſculos Hebræorum, exiſtimantes id eſſe, ut revera erat, contra Dei voluntatem, ideò Deus pro hac miſericordia, quam exercuerunt in filios Hebræorum, dedit eis pro mercede copioſam & fœlicem prolem, atque ita domos illis ædificavit, & ſtabilivit.

Alius locus eſt Ezechielis, cap. 29. *Fili hominis, Nabuchodonoſor Rex Babylonis, ſervire fecit exercitum ſuum, ſervitute magna, adverſus Tyrum. Omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus eſt: & merces non eſt reddita ei, neque exercitui ejus, de Tyro pro ſervitute, qua ſervivit mihi adverſus eam. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce dedi Nabuchodonoſor Re*D*gem Babylonis in terram Ægypti, & accipiet multitudinem ejus, & deprædabitur manubias ejus, & diripiet ſpolia ejus, & erit merces exercitui illius*. Exercitus iſte ſine dubio infidelis erat, & tamen quia fideliter regi ſuo ſervivit in bello juſto contra Tyrum, quam urbem ob ſua peccata Deus everti volebat, ideò mercedem illi reddidit, donans ei, mirabili providentia, ſpolia Ægypti, quæ propter ſcelera quoque ſua ſpoliari meruerat. Itaque ſanctus Hieronymus in comment. ſic ait: *Ex eo quòd Nabuchodonoſor mercedem accipit boni operis, intelligimus etiam Ethnicos, ſi quid boni fecerint, non abſque mercede Dei judicio præteriri*.

Alius item locus eſt Danielis 4. ubi cùm Daniel E prædixiſſet regi Nabuchodonoſor gravem pœnam temporalem à Deo propter peccata ſua, hortatur illum ad eleemoſynas, quibus redimat, ſive avertat pœnam illam temporalem: *Nunc*, inquit, *Rex conſilium meum placeat tibi, peccata tua eleemoſynis redime*, *&c.* Quòd ſi eleemoſynæ hominis infidelis avertere poterant pœnam temporalem, certè bona opera erant, non peccata; non enim peccata iram Dei mitigant, ſed magis accendunt.

Secundò, probatur ex aliis Scripturis, quæ indicant, infideles facere, aut poſſe facere aliqua bona opera. Matth. 5. *Si ſalutaveritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti*, *&c.* Quo loco tribuitur Ethnicis bonum opus, oſtendendi ſigna benevolentiæ erga ſuos; niſi enim hoc bonum eſſet, non di-

ceret

Digitized by Google

ſilius homil. 9. de opere ſex dierum; *Sunt*, inquit, *& apud nos virtutes ſecundùm naturam, ad quas familiaritas ipſi animæ non ex doctrina hominum, ſed ex ipſa natura ineſt. Quemadmodum enim nulla diſciplina nos docet morbum odiſſe, ſed ſpontaneam habemus calumniam, ac deteſtationem adverſus ea quæ nobis moleſta ſunt: ſic etiam eſt animæ quædam declinatio, & fuga vitii citra doctrinam.* Quo loco ſanctus Baſilius apertiſſimè docet, quaſdam virtutes eſſe naturales, ut miſericordiam & ſimiles, ac per hoc non eſſe ſemper neceſſariam vel fidem divinam, vel auxilium ſpeciale, cùm ad ejuſmodi naturaliter inclinemur.

Sanctus Joannes Chryſoſtomus homil. 67. ad populum Antiochenum: *Non poteſt*, inquit, *malus omnino malus eſſe, ſed evenit, ut aliquid habeat boni: neque bonus eſſe omnino bonus, ſed nonnulla ſolet habere peccata. Cùm itaque malus proſperis utitur rebus, ad capitis ſui perniciem utitur, ut enim illorum paucorum bonorum retributionem hic capiens, illic deinde puniatur, hac de cauſa recipit.* Loquitur Chryſoſtomus de omnibus malis, etiam infidelibus; generatim enim dicit, nullum eſſe malum, qui non habeat aliquid boni, & loquitur de opere bono, non ex genere tantùm, ſed ſimpliciter, quia opponit illud peccato, & mercedem illi debitam aſſignat. Non enim merces debetur operi, præſertim apud Deum, quod ſit ex genere bonum, ſed abſolutè peccatum.

Auctor operis imperfecti, homil. 26. in Matth. *Audi*, inquit, *myſterium, quod Petrus apud Clementem expoſuit, ſi fidelis fecerit opus bonum, & hic ei prodeſt, liberans eum à malis, & illic ad percipiendum regnum cæleſte, magis autem ibi, quàm hic. Si autem infidelis fecerit opus bonum, hic ei prodeſt opus ipſius, & hic ei reddit Deus bona pro opere ſuo, in illo autem ſæculo nihil ei prodeſt. Nec enim collocatur inter cæteros fideles, propter opus ſuum, & juſtè: Quia naturali bono motus fecit bonum, non propter Deum.*

Sanctus Hieronymus in cap. 1. epiſt. ad Galat. *Ex quo*, inquit, *perſpicuum fit, natura omnibus ineſſe Dei notitiam, nec quemquam ſine Chriſto naſci, & non habere ſemina in ſe ſapientiæ & juſtitiæ, reliquarumque virtutum. Unde multi abſque fide & Evangelio Chriſti, vel ſapienter faciunt aliqua, vel ſanctè, ut parentibus obſequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant.* Hoc loco ſanctus Hieronymus non ſolùm concedit, ſine fide aliqua opera ſancta fieri, ſed etiam ſanctè. Nullo autem modo ſanctè fieri dici poteſt, quod cum peccato fit. Idem in cap. 5. ad Galat. *Quomodo*, inquit, *juxta Jacobum fides abſque operibus mortua eſt; ſic abſque fide, quamvis bona opera ſint, mortua computantur.* Fides ſine operibus non eſt falſa, ſed vera, tametſi mortua dicatur, quia non operatur ſalutem æternam: igitur & opera bona ſine fide non ſunt mala, ſed verè bona, mortua tamen, quia nihil proſunt ad veram vitam, quæ eſt in cœlis, comparandam.

Sanctus Auguſtinus docet, quædam bona opera fieri ſine fide, ſed cum auxilio ſpeciali Dei; & rurſus alia ſine auxilio ſpeciali, ſolis naturæ viribus. De primi generis operibus habemus teſtimonium in epiſt. cap. 3. & lib. 4. cap. 23. eleemoſynas Cornelii, antequam in Chriſtum crederet, & juſtitiam appellat, & donum Dei eſſe dicit. At certè impium eſt, dona
B Dei inter peccata deputare.

De ſecundi generis operibus habemus teſtimonium in lib. de perfectione juſtitiæ, reſpon. proxima poſtremæ, ubi cùm Celeſtinus probare volens, non eſſe neceſſariam Dei gratiam ad bona opera liberi arbitrii, objeciſſet illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 7. *Quod vult faciat, non peccat, ſi nubat*, reſpondit Auguſtinus: *Videte, obſecro, quale ſit, volenti & currenti miſericordiam Dei non neceſſariam dicere, quia de quodam ait Apoſtolus, quod vult faciat, non peccat, ſi nubat. Quaſi pro magno habendum ſit, velle nubere, ubi de adjutorio divinæ miſericordiæ operoſius diſputatur.* Itaque concedit Auguſt. in hujuſmodi operibus humanis, quæ ad ſalutem non pertinent, auxilium gratiæ non
C ſemper requiri: & tamen hæc opera bona ſunt, cùm peccata non ſint, Apoſtolo teſte, qui ait, *Non peccat, ſi nubat.*

Aliud teſtimonium eſt in libro de ſpiritu & litera, cap. 27. qui locus paulò fuſius recitandus eſt: *Si autem*, inquit, *hi, qui naturaliter, quæ legis ſunt, faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum, quos Chriſti juſtificat gratia, ſed in eorum potius, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter, pieque colentium, quædam tamen facta vel legimus, vel novimus, vel audivimus, quæ ſecundùm juſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus, verùm etiam meritò, rectèque laudamus: Quamquam ſi diſcutiatur quo fine fiant, vix inveniuntur, quæ juſtitiæ debitam laudem, defenſionemve*
D *mereantur.*

Ubi notandum eſt illud, *vix*, verè enim magna pars operum infidelium ob finem pravum, ad quem referuntur peccata, ſimpliciter ſunt: quædam tamen, tametſi pauca, inveniuntur, quæ nullo malo fine vitiantur, & ea non peccata, ſed opera bona ſimpliciter dici debent. Itaque idem Auguſtinus continuò ita ſubjungit: *Verumtamen quia non uſque adeo in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, ut nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint. Unde meritò dici poſſint, etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel ſapere, &c.* Quorum verborum hic eſſe videtur ſenſus, ſi quæramus opera bona infidelium, quæ propter malum finem facta non ſint, ac per hoc ſimpliciter bona ſint, vix invenire poteri-
E mus: tamen ejuſmodi aliqua eſſe, inde colligi poteſt, quòd imago Dei in anima humana per peccatum non omnino ſublata eſt. Quare paulò poſt hæc adjungit: *Sicut enim non impediunt à vita æterna juſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua opera, ſine quibus difficillimè vita cujuſlibet peſſimi hominis invenitur.* In quibus verbis ipſa antitheſis ſatis apertè teſtatur, opera bona impiorum, quæ non proſunt ad vitam æternam, non poſſe dici peccata, ſicut peccata venialia juſtorum, quæ non impediunt à vita, bona opera dici non poſſunt.

His adde quod idem Auguſtinus in lib. 5. de civit. Dei, cap. 15. dicit, Deum dediſſe Romanis tam amplum imperium, ut remuneraret in hac vita bonas

[redacted]

d by Goog

tiæ auxilium non requiri, aut certè ſine præjudicio fidei de hac re diſputari poſſe. Libro de gratia Chriſti, cap. 26. *Gratiam Dei*, inquit, *ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni ſine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque juſtitiam, fieri poſſe non dubitet*. Item libro de gratia & libero arbitrio, cap. 17. *Sine illo operante, ut velimus, & cooperante, cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus*. Idem habet in libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 2. & alibi frequentiſſimè.

Auctor Hypognoſtici, lib. 3. non procul ab initio: *Eſſe fatemur*, inquit, *liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum, quæ ad Deum pertinent, ſine Deo aut inchoare, aut certè perficere; ſed tantùm in operibus vitæ præſentis, tam bonis, quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, ideſt, velle laborare in agro, velle manducare & bibere, velle habere amicum, velle habere indumenta, velle fabricare domum, velle uxorem ducere, pecora nutrire, artem diſcere diverſarum rerum bonarum, velle quidquid boni ad præſentem vitam pertinet*. Hæc ille.

Neque ſatisfacit Ariminenſis, reſpondens, hæc non eſſe bona moralia, ſed naturalia. Nam auctor hujus libri hæc bona opponit malis, cùm dicit, liberum arbitrium poſſe ſine Dei gratia velle tam bona, quàm mala, quæ ad vitam præſentem pertinent, & certè non loquitur de malis naturalibus. Nemo enim eligit illa mala, ſed de moralibus, quæ ſunt propriè voluntaria. Quod etiam patet ex exemplo, quod idem auctor ponit, nimirum colere idolum, & ſimilia. Loquitur igitur de bonis moralibus, qualia ſunt illa omnia enumerata, ſi debitis circumſtantiis veſtiantur.

Sanctus Proſper in libro contra Collatorem, cap. 26. *Naturæ*, inquit, *humanæ, cujus creator eſt Deus, etiam poſt prævaricationem manet ſubſtantia, manet forma, manet vita, & ſenſus & ratio, cæteraque corporis, atque animi bona, quæ etiam malis, vitioſiſque non deſunt. Sed non in illis veri boni perceptio eſt, quæ mortalem vitam honeſtare poſſunt, æternam conferre non poſſunt*. Nota illud *honeſtare*, non enim peccata, ſed ſolæ virtutes vitam noſtram honeſtare poſſunt.

Sanctus Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Chriſti, cap. 26. *Quòd ſi*, inquit, *quibuſdam cognoſcentibus Deum, nec ſicut Deum glorificantibus, cognitio illa nihil profuit ad ſalutem: quomodo potuerunt hi juſti eſſe apud Deum, qui ſic in ſuis moribus atque operibus bonitatis aliquid ſervant, ut hoc ad finem Chriſtianæ fidei, charitatiſque non referant? quibus aliqua quidem bona, quæ ad ſocietatis humanæ pertinent æquitatem, ineſſe poſſunt, ſed quia non charitate Dei fiunt, prodeſſe non poſſunt*.

Sanctus Gregorius homil. 27. in Evangelia, tractans illud: *Hoc eſt præceptum meum. Sunt*, inquit, *nonnulli, qui diligunt proximos, ſed per affectum cognationis & carnis. Quibus tamen in hac dilectione ſacra eloquia non contradicunt. Sed aliud eſt quod ſponte impenditur naturæ, aliud quod præceptis dominicis charitate debetur obedientiæ*. Quòd ſi naturali dilectioni ſa-

circumſtantia finis, cùm propter Deum non fiant, ut dicit Gregorius Ariminenſis; Vel, quia fiunt ab homine peccatore, ac per hoc inficiuntur & vitiantur à ſua cauſa, tametſi ex genere ſuo ſint bona, ut dicit Martinus Kemnitius, qui hoc etiam illuſtrat ſimilitudine cordis. Ut enim ſubſtantia cordis in ſe bona eſt, & tamen cor dicitur pravum, Hierem. 17. quia malis operibus inquinatur; ſic etiam contra opera, in ſe bona, inquinantur, & fiunt mala, quia exeunt à corde malo; Vel, quia bona opera moralia non habeant proportionem cum naturæ noſtræ viribus; Vel denique, quia nimis difficilia ſint, ob carnis rebellionem, dæmoniſque tyrannidem.

At nihil horum dici poteſt. Nam quod attinet ad circumſtantiam finis, poſſunt Ethnici etiam ſine fide cognoſcere, Deum eſſe, & curam noſtri gerere, ut ſuprà probatum eſt; proinde poterunt operari bona moralia, ut Deo auctori naturæ obediant. Quo modo M. Tullius in ſomnio Scipionis monet, adminiſtrandam eſſe Rempublicam diligenter, quia ſummo Deo nihil eſt gratius, quàm ut concilia, cœtuſque hominum bene gubernentur. Deinde non eſt neceſſe, omnia referre in Deum explicitè, ſed ſatis eſt, ſi opus referatur in bonum finem proximum; tunc enim per ſe dirigetur in Deum, ut in ultimum finem. Sicut enim omne agens particulare, agit in virtute primi motoris, ideſt, Dei; ſic etiam omnis bonus finis movet in virtute ultimi finis. Alioqui non ſolùm infideles, ſed etiam fideles & juſtiſſimi quique ſemper peccarent, cùm inter operandum de Deo non cogitant, ſed operantur, quia ratio dictat eſſe bonum & faciendum. Itaque niſi apponatur circumſtantia finis mali, omne opus bonum morale per ſe refertur in Deum, etiamſi auctor operis id non cogitet, vel intendat.

Quòd autem poſſit homo, ſuis viribus, non apponere circumſtantiam finis mali, immò etiam dirigere opus in finem bonum, ſecundùm rationem, manifeſtum eſt: nam ſi poteſt ſuis viribus operari malum, ſed arduum & naturæ contrarium, cur non poterit operari bonum facile, congruumque naturæ? Si poteſt, exempli gratia, ſuis viribus, ſine auxilio gratiæ, projicere omnia bona ſua in mare, vel ipſe ſe occidere, à quo natura abhorret; cur non poterit paucos nummos largiri indigenti, vel hominem à præcipitio revocare ob miſericordiam, ad quam propè natura ipſa compellit? Et ſi poteſt interroganti, falſum de induſtria reſpondere, cur non poterit reſpondere verum, ſi nihil inde lucretur, aut perdat?

Quod autem pertinet ad inquinationem cauſæ, non poteſt opus inquinari à malitia cauſæ, niſi quando ab ipſa malitia procedit. Nam ſi ex bono naturæ, non ex adjuncta malitia, quis operetur, opus erit ſimpliciter bonum. Atque hoc modo eleemoſyna hominis impudici bona eſſe poterit, ſi fiat miſericordiæ cauſa, non impudicitiæ. Per accidens enim opus illud eſt hominis impudici, per ſe autem miſericordis. Hoc autem eſſe veriſſimum, ex eo poteſt intelligi, quòd ſi ſemper malitia cauſæ inquinaret

cordis, non inquinantur omnia à malitia cordis. Quoniam non omnia effectus ſunt per ſe illius malitiæ, ſed in multis malitia non concurrit, niſi per accidens, bonum autem naturæ per ſe.

Neque tertium illud dici poteſt, non habere proportionem opus bonum morale cum viribus naturæ. Natura ſiquidem, quamvis per peccatum deterior facta ſit, quàm eſſet in ſtatu innocentiæ, non tamen infirmior eſt, quàm fuiſſet in puris naturalibus. In puris autem naturalibus ſine dubio proportionem habuiſſet cum bono morali, quod naturaliter cognoſcitur & appetitur. Quorſum enim ratio illi data eſſet, ſi nihil omnino ſecundùm rationem agere poſſet? Agere verò ſecundùm rationem, eſt moraliter bene agere.

Denique nec dici poteſt, quod quarto loco adſerebatur de nimia difficultate, ob tentationum vehementiam. Nam hoc loco non agimus niſi de rebus facilibus, & naturæ valdè conſentaneis, atque omni tentatione ceſſante; qualia ſunt misereri pauperis in via occurrentis, providere filiis, adjuvare cognatos, & alia id genus.

Secunda ratio ducitur ab abſurdis, nam ſi nullum opus bonum fieri poſſet ab infidelibus, ſequeretur, melius illis eſſe, remoto præcepto, bona opera ex objecto non facere, quàm facere. Nam faciendo peccarent, non faciendo non peccarent. Itaque monendi eſſent infideles, ne facerent eleemoſynas, ne pacificarent diſcordes, ne imperitos docerent, niſi quando ex præcepto aliquo tenerentur. Hæc autem ſine dubio abſurdiſſima ſunt.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta contra propoſitionem capitis ſuperioris.

ADverſariorum argumenta contra propoſitionem capitis ſuperioris nec pauca ſunt, nec levia.

Primum argumentum Kemnitii eſt. Scriptura docet, Deo diſplicere opera omnia impiorum, quamvis alioqui ſpecioſiſſima, & à ſe inſtituta, ut cognoſci poteſt ex illis verbis: *Incenſum abominatio eſt, mihi, & ſolemnitates veſtras odit anima mea*, Iſaiæ 1. Et rurſus: *Qui immolat bovem, quaſi qui interficiat virum*, Iſaiæ 66. Item: *Sacrificium impiorum abominatio*. Proverb. 15. Multò igitur magis Deo diſplicebunt alia opera, minus ſpecioſa & humana, ſi ab impiis fiant. Reſpondeo, Multum intereſt inter ſacrificia & opera moralia, nam ut fiat bene opus morale, non requiritur, ut fiat cum deteſtatione peccatorum, vel cum conſcientia pura, quod tamen requiritur ad ſacrificium ritè offerendum. Cujus differentiæ ratio eſt, quia ſacrificium habet pro fine placare & reconciliare Deum, vel ab illo beneficia aliqua impetrare, aut pro acceptis gratias agere: qui autem Deum ſibi reconciliare nititur, & tamen peccata non deteſtatur, nec relinquit, is pugnat cum ipſa ſua actione, nec tam Deum placat, quàm ad iracundiam provocat. Sic etiam qui vult à Deo beneficia impetrare, vel ei pro acceptis gratias agere: & communiter ex illo Geneſ. 6. *Omne figmentum cordis humani tantùm eſt malum*. Sic enim ipſi vertunt ex Hebræo. Reſpondeo, Scriptura hoc loco, ut in aliis plurimis, tribuit omnibus, quod convenit majori

B parti. Sententia igitur hujus loci eſt, majorem partem cogitationum, ſive præcipuum ſtudium hominum illius ſæculi fuiſſe malum. Quo ſenſu in eodem loco ſcribitur: *Omnis caro corruperat viam ſuam*. Et tamen ibidem additur: *Noe vir juſtus fuit, atque perfectus*. Similes locutiones ſunt Pſal. 1. *In lege Domini meditabitur die ac nocte*. Pſalm. 34. *Benedicam Dominum in omni tempore*. Luc. 18. *Oportet ſemper orare, & numquam deficere*. 1. ad Theſſalon. 1. *Sine intermiſſione orate*. Joan. 12. *Mundus totus poſt eum abit*. Quare ſanctus Auguſtinus in lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 12. ſcribit, in ſacris literis ſæpè reprehendi omnes homines, cùm ſolos malos Spiritus ſanctus reprehendere velit, & contrà.

C Tertium argumentum ſumunt ex Pſalm. 13. *Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum*. Quem locum allegat etiam Apoſtolus ad Roman. 3. Reſpondeo, Libenter fatemur, omnes homines eſſe in ſtatu peccati (quod Apoſtolus eo loco probare contendit, ut neceſſitatem gratiæ Chriſti manifeſtam faciat) & inutiles ad opera facienda, quæ Deo placeant, niſi priùs per Dei gratiam & redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, reconcilientur & juſtificentur. Illud autem: *Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum*, non ſignificat, neminem eſſe qui faciat aliquod opus bonum morale, ſed, neminem eſſe, qui juſtè vivat, ſervando totam legem moralem. Id enim præcedit, non eſt juſtus quiſquam,

D non eſt intelligens, omnes declinaverunt, &c. Neque enim juſtus dici poteſt, aut ſimpliciter bonum facere, qui multis peccatis unum aliquod bonum opus admiſcet.

Quartum argumentum ſumit Calvinus ex illo verſu Pſalmi 61. *Mendaces filii hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum*. Siquidem in Hebræo hic eſt verborum illorum ſenſus: *Mendaces filii hominum, & vani in ſtateris præ ipſa vanitate*, ideſt, ſi ponderentur homo, & vanitas in ſtatera, homo levior & vanior apparebit. Quid igitur boni ab illo expectari poteſt, qui eſt ipſa vanitate vanior?

E Reſpondeo Primùm, Græca & Latina verſio ejus loci ſatis commodè defendi poteſt. Illud enim לַעֲלוֹת מֵהָבֶל, ideſt, ad aſcendendum præ vanitate, poteſt optimè reddi, ad prævalendum ex vanitate. Nam præpoſitio Hæbraica מן ſignificat tam ex, & de, & ab, quàm præ. Sic etiam aſcendere, præſertim apud Hebræos, ſignificat non raro prævalere. Itaque ſenſus eſſe poteſt, etiam ſecundùm Hebraicum fontem: *Mendaces filii hominum in ſtateris*, ideſt, in negotiis, quæ menſuris & ponderibus tranſiguntur, ad prævalendum ex vanitate, ideſt, ut fraudibus prævaleant & decipiant, fraudibus (inquam) vanitate plenis, quæ nihil ſolidi & veri lucri apportent. Quare ſanctus Hieronymus ex Hebræo reddidit: *Ut fraudent invicem*.

Deinde, fac interpretationem Calvini ſolam eſſe

gitized by Google

æternam.

Quintum argumentum ſumit idem Calvinus ex illo Iſai. 60. *Ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, &c.* Hinc enim ſequitur, ut omnis mundus, excepta Eccleſia, quæ per Hieroſolymam, apud Iſaiam, ſignificatur, ignoret penitus viam juſtitiæ, ac per hoc etiam nihil omnino boni per ſe valeat operari. Reſpondeo, Non loquitur Iſaias de lumine naturali, quod ad bona moralia cognoſcenda requiritur, ſed de lumine divino, quod neceſſarium eſt ad cognoſcendum Chriſtum, & rectam viam ad ſempiternam fœlicitatem. Neque enim negari poteſt, quin Ariſtoteles in libris de moribus, Plutarchus in Opuſculis, Epictetus in Enchiridio, Cicero in libris de officiis, & Seneca in omnibus ſuis operibus, non oſtenderint lumen naturale plus quàm mediocre in tradendis præceptis, & inſtitutione morali.

Sextum argumentum ſumunt ex illo Hierem. 17. *Pravum eſt cor hominis, & fraudulentum præ omni re.* Sic enim ipſi vertunt ex Hebræo. Reſpondeo, Nihil ex hoc teſtimonio ſequitur contra doctrinam, à nobis traditam. Non enim dicitur cor hominis pravum & fraudulentum, quia nihil boni moralis facere poſſit; ſed quia in eo fons eſt, & origo malorum, tum propter arbitrii libertatem, tum propter naturæ corruptionem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, adulteria, furta, &c. Matth. 15. Adde quod rectè verti poteſt illud pravum, Hebraicè עקב profundum, ut Græci reddiderunt *Βαθεῖα*; ſequitur enim: *Et inſcrutabile, & quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcrutans corda.* Ex eo verò, quòd cor humanum dicitur profundum & inſcrutabile, nihil efficitur quod ad rem præſentem pertineat.

Septimum argumentum ſumunt Calvinus, Kemnitius & alii, ex illo Matth. 7. *Non poteſt arbor mala, bonos fructus facere.* Quod iterum repetitur Matth. 12. & Luc. 6. arbor autem mala eſt homo impius, ex Auguſtino lib. 4. Julianum, cap. 3. Reſpondeo, Obſervandum eſt hoc loco, non eſſe omnino idem teſtimonium Matth. 7. & Luc. 6. ſed diverſa, & alia occaſione prolata. Nam apud Lucam ponitur doctrina generalis, ad dignoſcendos omnes hypocritas; apud Matth. cap. 7. ponitur ſignum cognoſcendorum falſorum Prophetarum tantùm. Rurſus, apud Lucam ſpinæ opponuntur ficubus, & rubi uvis: apud Matthæum contrà ſpinæ uvis & tribuli ficubus. Denique ea, quæ ſcribit Lucas, cap. 6. ſcribit Matth. cap. 12. neceſſe igitur eſt, ut quæ ſcribuntur Matth. 7. diverſa ſint ab iis, quæ ſcribuntur Luc. 6. niſi quis velit Matthæum bis eadem ſine cauſa repetiviſſe.

Hoc poſito dico, Matthæi 7. per arbores bonas & malas, non intelligi voluntates hominum bonas vel malas; ſed doctrinas veras vel falſas, vel ipſos homines, quatenus docent ſanam doctrinam, aut corruptam & pernicioſam. Dominus enim vult eo loco nos inſtruere, ut caveamus à falſis Prophetis, qui veniunt ad nos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Docet autem, ex fructibus

Vult igitur Dominus Matth. 7. ut ex fructibus doctrinæ, de ipſa doctrina, & doctoribus judicemus. Nam doctrina verè divina & Catholica eſt doctri-
B na ſana, & ex ſe parit obedientiam, pacem, concordiam animorum, & ſimilia. Doctrina hæretica parit quodammodo naturaliter diſſenſiones, ſectas, contumaciam, licentiam, contemptum majorum, & alia id genus. Commune ſiquidem eſt omnibus hæreticis, ut deſpiciant veteres Doctores, ut doceant, non eſſe acquieſcendum Eccleſiæ judicio, ut in ſectas varias brevi tempore ſcindantur. Itaque hoc teſtimonium ex Matthæo prolatum, non pertinet ad cauſam, quam nunc tractamus; ſed ſolùm obiter nos inſtruit, ut, niſi cæci ſimus perſpiciamus doctrinam Lutheri & Calvini, & ipſos quoque, ut talis doctrinæ auctores, fuiſſe arbores valdè malas, & ideò ſecuri divini judicii exciſos, in ignemque
C projectos.

Porrò apud Matthæum, cap. 12. & Luc. cap. 6. per arbores bonas vel malas, intelliguntur voluntates hominum bonæ vel malæ, ſive ipſi homines boni, vel mali. Sic enim Dominus ipſe videtur expoſuiſſe, cùm ait: *Bonus homo de bono theſauro cordis ſui profert bona; & malus, de malo theſauro profert mala.*

Ad argumentum autem, quod ſecundùm hanc expoſitionem vires habere videtur, Triplex ſolutio dari poteſt. Prima eſt, Dominum non voluiſſe ſignificare, arborem bonam non poſſe facere ullum fructum malum, ſed non poſſe facere omnes, aut plurimos fructus malos. Et contra, ar-
D borem malam, non poſſe facere omnes, aut plurimos fructus bonos, ſed ordinariè quidem, & ut plurimum facere fructus malos, interdum tamen facere poſſe aliquos fructus bonos. Atque hoc eſt valdè conſentaneum experientiæ, tum in veris arboribus, tum in hominibus, per eas ſignificatis. Nam arbores bonæ ſemper aliquos bonos fructus ferunt, quamvis interdum aliquos aut non perducant ad maturitatem, aut à vermibus corruptos, ac per hoc malos gerant. Arbores item malæ, ideſt, putridæ, ſeu nimis antiquæ & carioſæ (id enim ſignificat vox Græca *σαπρὸν*) non tantùm producunt multos fructus malos & corruptos, ſed etiam aliquos integros & bonos.

E Altera ſolutio eſt, per arbores intelligi actualem voluntatem bonam, quæ dicitur charitas, & malam, quæ dicitur cupiditas, ut exponit S. Auguſtinus in lib. 2. de actis cum Felice Manichæo, cap. 4. vel certè ipſos homines, ut operantur ex charitate, vel ex cupiditate. Ex hac autem expoſitione argumentum planè ſolutum remanet. Fatemur enim arborem malam, ideſt, cupiditatem, ſive hominem, ut operatur ex cupiditate, non poſſe facere niſi malos fructus. Sed non ſequitur propterea, opera omnia hominis peccatoris eſſe peccata, quoniam interdum peccator non operatur ex cupiditate, ſed ex bono naturæ, & tunc facit opus bonum morale: Sicut etiam interdum homo juſtus facit opera mala, ideſt, peccata venialia, quia non operatur ex charitate, ſed ex corruptione naturæ.

Ter-

Digitized by Google

juſtus; & tamen poteſt, etiam manens juſtus facere peccata venialia: ſic impius non poſſit facere opera digna regno cœlorum, niſi deſinat eſſe impius, & tamen poſſit, etiam manens impius, facere opera bona moraliter. Et certè ſecundùm uſum Scripturæ, fructus boni non dicuntur, niſi opera ſalutifera, de quibus dicitur Joan. 15. *Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum*. Et ad Roman. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem*. Et ad Galat. 5. *Fructus ſpiritus ſunt charitas, continentia, &c.* Et ad Epheſ. 5. *Fructus lucis eſt in omni bonitate, &c.*

Octavum argumentum ſumit Calvinus ex illo Joan. 3. *Quod natum eſt ex carne, caro eſt*. At caro tota eſt mala, neque bonum aliquid gignere poteſt. Nam effectus carnis mors eſt, ad Roman. 8. Et fructus carnis ſunt fornicatio, immunditia, &c. ad Galat. 5. Neque reſponderi poteſt, accipi carnem pro parte hominis inferiore, cùm dicitur: *Quod natum eſt ex carne, caro eſt*. Nam Dominus ait: *Oportet vos naſci denuò*. At naſci debemus ſecundùm partem ſuperiorem. Ait enim Apoſtolus ad Epheſ. 4. *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ*. Igitur pars etiam ſuperior ante juſtificationem dicitur caro, & nihil facere poteſt, niſi propria carnis, ideſt, peccata.

Reſpondeo, Caro ſumitur quidem interdum in divinis literis pro homine carnali, ut carnalis diſtinguitur à ſpirituali, ideſt, pro homine, in quo primas partes ſibi vendicat caro, ut in loco citato, ad Galat. 5. *Opera carnis ſunt fornicatio, &c.* Sæpius tamen per figuram intellectionis pro toto homine ſimpliciter accipitur, ut Joann. 1. *Verbum caro factum eſt*. Et Iſai. 40. *Omnis caro fœnum*. Hoc autem loco certum eſt, carnem accipiendam eſſe ſimpliciter pro homine, ut accipiunt Chryſoſtomus, Auguſtinus, Cyrillus & alii in commentario, & Baſilius lib. 1. de Baptiſmo, cap. 2. ultra medium. Dominus enim, ut oſtenderet, oportere nos naſci denuò, ſi velimus hæreditatem divinam conſequi, dixit, *Quod natum eſt ex carne, caro eſt*, hoc eſt, non ſufficit natum eſſe ſemel ex homine. Nam homo nihil aliud quàm hominem gignit. Sed naſcendum eſt iterum, idque ex Deo, ut ſimus quodammodo Dii, & hæreditatem filiorum Dei conſequi mereamur.

Quare illa ratiocinatio Calvini non eſt ad propoſitum. Non enim debet homo naſci denuò, quia ſit totus carnalis, & nihil poſſit facere, niſi opera carnis, ſed quia per primam generationem non habet eſſe, niſi naturale & humanum, indiget autem eſſe divino & ſupernaturali, ut filius & hæres Dei dici, & eſſe poſſit. Porrò ad Roman. 8. accipitur caro pro parte inferiori, ut patet ex toto præcedente capite, & ſenſus ejus loci eſt, acquieſcere carnis concupiſcentiis mortem eſſe, quia peccatum mortale admittit, qui carni in omnibus acquieſcit. Quamvis autem non poſſit non peccare, qui carni obedit; tamen non cogitur etiam homo impius in omni opere carni obedire, ſed poteſt aliqua opera facere ex naturali propenſione, non ex vitioſa cupiditate, ut ſæpè dictum eſt ſuprà.

Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis. Ex Philipp. 2. *Deus eſt, qui operatur in nobis velle & perficere*. Hæc enim omnia ad opera pietatis & ſalutis pertinent, quæ ſine Deo, neque
B inchoari, neque perfici poſſe, infra demonſtraturi ſumus.

Decimum argumentum ſumunt ex illis verbis epiſtolæ ad Roman. cap. 14. *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, quod argumentum non ſolùm à Kemnitio proponitur, ſed etiam à Calvino lib. 3. Inſtitut. cap. 15. & à Melanchthone in Apologia Confeſſionis, titul. de Juſtificatione.

Sed reſponſio in promptu eſt. Nam eo loco beatus Paulus, nomine fidei, non intelligit fidem, qua credimus in Chriſtum, unde dicuntur fideles, qui ea fide præditi ſunt, & infideles, qui eadem fide carent; ſed fidem, qua credimus aliquid eſſe licitum, quæ etiam conſcientia dici poteſt. Et ſententia il-
C lius loci eſt, peccatum eſſe quidquid fit conſcientia reclamante & proteſtante, illud fieri non debere.

Hanc autem eſſe germanam ejus loci expoſitionem, dubitari non poteſt, Tum, quoniam ita expoſuerunt ferè omnes interpretes Græci & Latini, ut comment. adſcriptus Ambroſio, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius & alii, & præterea Innocentius Papa in Concilio Lateranenſi, unde extat caput finale de præſcriptione. Tum, quia textus ipſe planè cogere videtur. Differit enim Apoſtolus de cibis mundis & immundis, ſecundùm legem, & ait: *Qui diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt, quia non ex fide*; ideſt, qui diſcernit inter ci-
D bos mundos & immundos, exiſtimans aliquos verè eſſe immundos, ſi omnes æquè manducaverit, damnatus eſt, quia facit contra id, quod credit eſſe faciendum. Omne enim quod non eſt ex fide, ideſt, ſecundum id, quod credit faciendum, peccatum eſt. Atque hinc natum eſt axioma illud Theologorum, conſcientiam (quamvis erroneam) ſemper ligare. Numquam enim licet contra conſcientiam facere. Non ignoro, ſanctum Auguſtinum paulò aliter hunc locum expoſuiſſe, ſed de ejus ſententia paulò poſt dicemus.

Undecimum argumentum ſumunt ex illo 1. ad Corinth. 10. & Coloſſ. 3. *Sive manducatis, ſive bibitis, ſive quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite*.
E Reſpondeo, ſonant hæc verba piam admonitionem, non præceptum propriè dictum; niſi intelligamus, hoc tantùm imperari, ut omnia fiant in gloriam Dei explicitè vel implicitè. Nam ſaltem implicitè omnia refert in gloriam Dei, qui operatur propter bonum aliquem finem. Semper enim ex bonis operibus, etiamſi is, qui ea facit, fortè de Deo non cogitet, ſequitur, ut qui ea vident, glorificent, aut certè glorificare poſſint patrem noſtrum, qui in cœlis eſt.

Duodecimum argumentum ex illo ad Epheſ. 4. *Teſtificor in Domino, ut jam non ambuletis, ſicut & gentes ambulant in vanitate ſenſus ſui, tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam, quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis ipſorum, qui deſperantes, ſemetipſos tradiderunt impudicitiæ, in operatio-*

d by Google

illa captivitate liberari.

B Quartumdecimum argumentum, ex illo ad Titum 1. *Omnia munda mundis, inquinatis autem & infidelibus, nihil eſt mundum, ſed inquinata ſunt eorum & mens & conſcientia*. Reſpondeo, Explicant hunc locum ſanctus Hieronymus in commentario & ſanctus Auguſtinus lib. 31. contra Fauſtum, cap. 4. qui docent, Apoſtolum non loqui de operibus infidelium, ſed de cibis mundis & immundis, ſecundùm legem, ut hæc ſit ſententia hujus loci: *Omnia munda mundis*, ideſt, omnes cibi natura ſua mundi ſunt, & hoc tempore poſt abrogatam legem veterem juſtè & ſanctè à juſtis hominibus manducantur, quippè qui ſciunt nihil eſſe immundum, quod cum gratiarum actione percipitur: *Inquinatis autem & infidelibus, nihil eſt mundum*, ideſt, hominibus injuſtis, & qui no- C lunt credere, legem eſſe abrogatam, quales ſunt Judæi, omnes cibi ſunt immundi, non ſolùm illi, quos lex judicabat immundos, ſed etiam cæteri, quos iſti ita infideliter ſumunt, ut exiſtiment, eos ſolos eſſe mundos. Inquinata enim eſt eorum & mens & conſcientia, ideſt, idcirco omnes cibi ſunt iſtis immundi, quoniam inquinatam mentem, & erroneam conſcientiam gerunt.

Quòd ſi quis omnino contendat, illud: *Infidelibus, nihil eſt mundum*, ſignificare, omnia opera infidelium eſſe peccata: interrogandus erit, quid ſignificet illud: *Omnia munda mundis*. Nam non poteſt hæc ſententia ſignificare, omnia opera juſtorum eſſe juſta, cùm juſti ſint, qui jubentur dicere: *Dimitte nobis* D *debita noſtra*. Et: *Septies in die cadit juſtus*. Reſtringenda igitur erit ſententia ad illa opera, quæ fiunt ex juſtitia, ideſt, ex charitate & pietate: quo modo facilè concedemus, omnia opera impiorum & infidelium, eſſe peccata, dum illud (*omnia*) reſtringatur ad illa opera, quæ ex impietate & infidelitate procedunt.

Quintumdecimum argumentum, ex illo ad Hebræos 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*. Reſpondeo, Impoſſibile eſt ſine fide placere Deo, ut quis amicus Dei conſtituatur. At ſicut natura humana, ut res aliæ creatæ, quia bona eſt, bonitate naturæ, non poteſt non placere Deo, qui ſummè bonus eſt, E & cui placent omnia bona: Sic etiam opera facta ex bono naturæ, ſine admixtione malæ alicujus circumſtantiæ, bona ſunt, & Deo placent, tametſi non ſint ejus pretii, ut vel gratiam, vel vitam mereantur æternam. Quoniam verò Pelagiani bonis operibus, ſolis naturæ viribus effectis, tribuebant, ut gratiam Dei mereri poſſent, ideò rectè ſanctus Auguſtinus lib. 4. in Julianum, cap. 3. utitur adverſus eos hoc Apoſtoli teſtimonio: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*.

Poſtremum argumentum ſumitur ex illo 1. Joan. 2. *Quidquid eſt in mundo* (ideſt, in amatore mundi) *concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ*. Reſpondeo, Si per mundum intelligamus cum Auguſtino hominem mundi amatorem, ſenſus erit, in amatore mundi, ut talis eſt, nihil eſſe,

CAPUT XI.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

SEquuntur nunc argumenta ex Patribus, ac præſertim ex Auguſtino.

Primum argumentum ex lib. 1. Retract. cap. 15. *Voluntas ſine charitate tota eſt vitioſa cupiditas*. Reſpondeo, loquitur de voluntate, ut voluntas ſignificat potentiam, non actum. Nam de eadem paulò antè dixerat, quantum eſt quod valet voluntas ſub dominante cupiditate, niſi fortè, ſi pia eſt, ut oret auxilium? Porrò potentia voluntatis ſine charitate, tota eſt vitioſa cupiditas, ideſt, plena eſt amore proprio. Sed non tollitur propterea inclinatio naturalis ad bonum, quæ non eſt habitus bonus, vel malus, quales ſunt charitas & cupiditas, ſed eſt ipſa potentia voluntatis, inclinata ad bonum natura ſua, ex qua inclinatione fieri poteſt aliquod opus, quod non ſit peccatum, quando non datur occaſio cupiditati, ut vim ſuam exerat, ut cùm aliquis, quamvis alioquî vitiis omnibus coopertus, occurrit pauperi & ægroto, & ex humana miſericordia illi compatitur.

Non eſſe autem peccata omnia opera illorum, qui charitate carent, ac proinde cupiditate non carent, docet idem Auguſtinus in libro de patientia, cap. 26. ubi de ſchiſmaticis loquens dicit, eos non peccare, ſi quid patiantur pro Chriſto, & tamen id eis non prodeſſe ad vitam æternam, cùm charitatem non habeant.

Secundum argumentum, ex epiſt. 106. ubi ſic loquitur de Pelagio: *Aliquando ita paribus momentis poteſtatem voluntatis æqua lance perpendit, ut aliquantum etiam ad non peccandum valere definiat. Quod ſi ita eſt, nullus locus adjutorio gratiæ reſervatur, ſine qua nos dicimus, ad non peccandum nihil voluntatis arbitrium valere.* Reſpondeo, Non ſignificat, meo judicio, ſanctus Auguſtinus, non poſſe hominem ſuis viribus facere aliquod opus, quod non ſit peccatum, ſed non poſſe vivere ſine omni peccato, ita ut illud, *ad non peccandum*, non ſit, ad peccatum aliquod vitandum, ſed, ad vivendum ſine peccato. Nam hoc nobis perſuadet in primis illa ratio ejuſdem Auguſtini (*Quod ſi ita eſt, nullus locus adjutorio gratiæ reſervatur*) quæ nihil concludit, ſi, *ad non peccandum*, ſignificet, ad peccatum aliquod vitandum: concludit autem efficaciſſimè, ſi, *ad non peccandum*, ſignificet ad numquam peccandum.

Deinde, verba ſequentia idem teſtantur. Nam explicans S. Auguſtinus quid ſit, quod Pelagius dicebat, liberum arbitrium aliquantum ad non peccandum valere, dicit, ſenſiſſe Pelagium, poſſe hominem ſervare ſolis naturæ viribus omnia mandata, ſed ægrè, ac difficulter, per gratiam verò facilè, ac ſuaviter, ac per hoc poſſe ſuis viribus numquam peccare, ſed aliquantum, ideſt, ægrè ac difficulter.

Adde etiam Tertiò, non fuiſſe ab ullo veterum inter

Digitized by Google

non peccandum, ſine adjutorio gratiæ liberum arbitrium nihil valere.

Tertium argumentum ſumitur ex Enchiridio, cap. 30. ubi ſic legimus: *Quid boni operari poteſt perditus, niſi in quantum à perditione liberatur?* Reſpondeo, Loquitur S. Auguſtinus de opere bono, quod ad ſalutem perducat. Dixerat enim: *Verùm hæc pars generis humani, cui liberationem Deus, regnumque paravit æternum, numquid meritis operum ſuorum reparari poteſt? abſit. Quid enim bonum operari poteſt perditus? &c.*

Quartum argumentum ex lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 18. *Si voluntas aut bona eſt, aut mala, & utique malam non habeamus ex Deo, reſtat ut bonam voluntatem habeamus ex Deo.* Reſpondeo, Per voluntatem non accipit actum voluntatis, ut adverſarii putant, ſed potentiam, quæ ſi prædita eſt charitate, eſt bona; ſi cupiditate, eſt mala. Dixerat enim paulò antè, illam eſſe bonam, quæ diligit Deum, illam malam, quæ non diligit. Diligere enim & non diligere, ad potentiam pertinet. Poteſt autem voluntas mala operari aliquid boni moralis, ſicut poteſt voluntas bona operari aliquid mali venialis. Sed ſicut voluntas bona hominis juſti non operatur peccatum veniale ex charitate, ſed ex corruptione naturæ, ita voluntas mala hominis impii & infidelis, non operatur bonum morale ex cupiditate, ſed ex bono naturæ, quod non omnino periiſſe idem Auguſtinus ſcripſit in libro de ſpiritu & litera, cap. 34. & aliis in locis.

Quintum argumentum ex lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. ult. ubi ſanctus Auguſtinus ſcribit, bonum uſum liberi arbitrii eſſe ex gratia. Reſpondeo, Non dicitur bene uti libero arbitrio, qui inter innumerabilia peccata admiſcet unum aut alterum opus bonum morale, ſed qui ut plurimum vivit ſecundùm rationem, & omnia mandata moralia diligenter ſervat, quemadmodum non bene utitur calamo, qui unam, aut duas literas pulchrè depingit, & integras dictiones corruptiſſimè ſcribit: Sed qui appoſitè ad legendum verba omnia format ac digerit, quamvis unum, aut alterum characterem interdum minus rectè pingat.

Hunc bonum uſum liberi arbitrii Pelagiani meritorium gratiæ eſſe volebant, nos verò cum ſancto Auguſtino dicimus, eum haberi non poſſe, niſi per gratiam. Jam enim ſuprà docuimus, non poſſe hominem ſuis viribus, omnia mandata ſervare, præſertim ſi tentatione pulſetur.

Sextum argumentum, ex lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 8. liberum arbitrium captivatum, non niſi ad peccatum valet, ad juſtitiam verò, niſi divinitus liberatum, adjutumque non valet. Reſpondeo, Rectè dicitur liberum arbitrium non niſi ad peccatum valere, tum quia magnas vires ad peccandum habet, tum quia ut plurimum reipſa peccat, niſi divinitus adjuvetur. Nam pauca quædam bona moralia, quæ poteſt facere, pro nihilo reputantur, cùm & nihil proſint ad ſalutem æternam, & obruantur multitudine peccatorum. Similes ſententiæ frequentiſſimè occurrunt in Scripturis divinis, ubi dicitur, ab omnibus fieri, quod à plurimis fit, ut Gen. 6. *Omnis caro corruperat viam ſuam.* Matth. 2. in Pſalm. 31. ubi ſanctus Auguſtinus docet, omnia opera infidelium eſſe peccata, & eo trahit illud: *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Reſpondeo, Duæ adhiberi poſſunt ad hoc argumentum ſolutiones; B Prior eſt conformis iis, quæ dicta ſunt ad argumenta ſuperiora, videlicet, vocari peccata omnia opera infidelium, quia ferè omnia fiunt ob malum finem, ut in cultum falſorum Deorum, vel ad inanem gloriam; & hoc modo loquitur ipſe ſanctus Auguſtinus lib. 4. in Julianum, cap. 3. *Quidquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri vera ſapientia jubet, & ſi officio videatur bonum, ipſo non recto fine peccatum eſt.* Et infrà: *An & iſtis, qui exhibuerunt terrenæ patriæ Babylonicam dilectionem, & virtute civili, non vera, ſed veriſimili dæmonibus, vel humanæ gloriæ ſervierunt; Fabiis videlicet, & Regulis, & Fabriciis, & Scipionibus, & Camillis providuri eſtis aliquem locum inter damnationem, regnumque cælorum?* C Damnat igitur rectiſſimè Auguſtinus illa opera infidelium, quæ ad malum ab eis referebantur; & quoniam talia erant ferè omnia, quæ ab illis fiebant (ut ipſe idem dicit in libro de ſpiritu & litera, cap. 27.) ideò ſimpliciter omnia opera infidelium peccata fuiſſe dicit, tribuens omnibus, quod maximæ parti conveniebat; & meritò reprehendit Julianum, qui poſſe infideles viribus naturæ præcepta omnia moralia ſervare, & ſine peccato vivere, temerè aſſerebat.

Poſterior ſolutio erit, ſi dicamus, per peccatum, intelligi ab Auguſtino non ſolùm id, quod eſt propriè peccatum, & cui debetur pœna, ſed illud etiam, quod caret omni illa perfectione, quam habere potuiſſet, quodque ſterile & inutile eſt ad veram beatitudinem conſequendam. D Ita enim ſe ipſe explicat loco citato, lib. 4. in Julianum, cap. 3. *Scito*, inquit, *nos illum bonum hominem dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, per quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum, regnumque perduci.* Hæc ille, qui cùm ita definiverit bonum, ſignificavit etiam contra malum ſe appellare, & peccatum illud omne, quod ad regnum cœlorum non perducit, etiamſi alioqui non ſit tale malum, quod pœnam mereatur.

Nonum argumentum ſumitur ex illis Auguſtini teſtimoniis, quæ docent, virtutes morales eſſe etiam dona Dei; ſive in fidelibus, ſive in infidelibus inveniantur. Id enim docet Auguſtinus de virtute continentiæ in epiſt. 89. quæſt. 2. & 105. & 130. E in quo loco poſtremo continentiam infidelis hominis, dixit eſſe donum Dei. Idem docet de patientia, in libro de patientia, à cap. 15. uſque ad finem. Denique lib. 4. in Julianum, cap. 3. idem affirmat de omnibus virtutibus infidelium.

Reſpondeo, virtutes morales dicuntur meritò dona Dei, quia non acquiruntur, niſi per actus frequentes: non poſſunt autem frequentari ejuſmodi actus, niſi reſiſtendo paſſionibus, eaſque frænando & coercendo, quod ſupra diximus, ſine adjutorio & protectione Dei fieri non poſſe. Sed non ſequitur, ſi virtutes ſint dona Dei, non poſſe hominem ſuis viribus aliquod bonum opus facere, quando nulla tentatione pulſatur, quod ſit bonum moraliter, hoc eſt, non ſit peccatum propriè dictum.

Atque

d by Googl

eſt omne quod poſſumus. Et illud, quod definitum fuit contra Pelagianos, teſte Auguſtino in epiſt. 106. gratiam ad ſingulos actus dari.

Vel debent exponi de opere, quod reipſa ad malum finem refertur, aut certè quod eſt peccatum largo modo, quia non habet omnem perfectionem quam habere poſſet. Sic intelligimus illud Proſperi lib. 1. de vocatione cap. 7. *Sine cultu veri Dei, etiam quod virtus eſſe videtur, peccatum eſt*. Et illud Gregorii lib. 2. Moralium cap. 15. *Si non prius in corde noſtro fides gignitur, reliqua quoque eſſe bona non poſſunt, licèt eſſe videantur*. Et illud Hieronymi in cap. 3. ad Galat. *Sine Chriſto omnis virtus in vitio eſt*.

Vel denique accipi debent de operibus, non ratione difficultatis, quæ ſit in ipſo actu, ſed ratione tentationum, quæ vel adſunt, vel adeſſent, niſi Dei protectio, & ſingularis providentia vigilaret. Hoc enim modo dictum eſſe intelligimus à Zozimo, ut refert Celeſtinus in epiſt. ad Gallos, in omni actu & motu adjutorem & protectorem invocandum eſſe Deum. Et à Concilio Arauſicano canon. 9. *Divini muneris eſt, cùm pedes noſtros ab injuſtitia detinemus*. Et canone 22. nihil nos habere à nobis, niſi mendacium & peccatum.

Quamvis hoc poſſit etiam intelligi de auxilio generali, quod à Pelagio pariter negabatur, ut ſenſus ſit, à nobis habemus mendacium & peccatum; veritatem & bona opera non habemus, niſi concurrente Deo, per auxilium generale, vel ſpeciale, prout operum ipſorum qualitas & varietas poſtulat. Superſunt argumenta ex ratione.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta ex ratione.

PRimum argumentum ex ratione ducitur ab orationibus piorum. Pii ſiquidem omnes in omnibus operibus, etiam moralibus, Deum implorant adjutorem, & opere perfecto illi gratias agunt. Sed ſi hoc argumentum aliquid efficeret, efficeret quoque, non poſſe opera mechanica fieri ſine ſpeciali auxilio Dei; Nam & in illis perficiendis, pii opifices Deum invocant, & opere abſoluto, illi gratias agunt. Iſta igitur non probant, non poſſe fieri ſolis viribus naturæ aliquod opus bonum mechanicum, vel morale, quaſi vires naturæ, etiam corruptæ, non ſint pares illis operibus, niſi excitentur, aut juventur auxilio ſupernaturali; ſed probant, rectè invocari Deum, ut protectione ſua impediat hoſtem communem generis humani, qui nos infeſtare non ceſſat; & rurſum, ut inde curſu operis providentia ſua noſtram vitam & vires conſervet; impedimenta, quæ extrinſecus accidere poſſent, avertat; denique ſemper & ubique nos dirigat, ne humana ignorantia & errore labamur, in tanta actionum varietate. Cogitationes enim hominum timidæ & incertæ providentiæ noſtræ.

Secundum argumentum eſt Philippi Melanchtho-

conditæ ſiunt?

Tertium argumentum eſt Calvini in Antidoto canone 7. ſeſſ. 6. Concilii, ubi ſic loquitur: *Peccator & infidelis mortuus eſt, & reſuſcitatur per Evangelium; ergo quamdiu ſic manet, non poteſt aliquid vitale agere*. At peccator & infidelis mortuus eſt morte gratiæ, non morte naturæ. Liberum enim arbitrium, quod ad vitam naturæ pertinet, non extinctum ſed extenuatum eſſe docet Concilium Arauſicanum canon. 8. Itaque non poteſt homo peccator & infidelis agere aliquid vitale, quod ad vitam gratiæ pertineat; poteſt tamen agere aliquid vitale ex iis, quæ pertinent ad vitam naturæ, qualia ſunt opera moralia, quæ ex naturalibus principiis, ratione videlicet & voluntate dependent.

Quartum argumentum, Homo per peccatum factus eſt perverſus & diſtortus, ac ſimilis tibiæ curvæ. Sed curva tibia non poteſt ambulando non claudicare; igitur nec poteſt homo peccator operando non peccare. Reſpondeo, homo per peccatum ſine dubio perverſus ac diſtortus efficitur, ſed non neceſſariò ex illa curvitate, quæ nihil eſt aliud, quàm cupiditas, operatur. Poteſt enim quieſcente cupiditate operari ex propenſione naturali, quæ recta eſt. Quare ſimilitudo de curva tibia nihil probat, niſi ſemper hominem peccare, quando ex cupiditate aliquid facit.

Quintum argumentum, ſi ad bonum opus morale non requireretur, niſi auxilium Dei generale, ſequeretur, Deum non magis concurrere ad opera bona, quàm ad mala. Hoc autem eſſe abſurdum, docet S. Auguſtinus in libro de gratia Chriſti, cap. 25. Reſpondeo, Deum magis concurrere ad bonum opus, quàm ad malum, poteſt Duobus modis intelligi: Uno modo quòd majus auxilium conferat. Alio modo, quòd eodem auxilio magis attingat effectum. Priore modo non eſt abſurdum, Deum non magis concurrere ad bonum opus morale, quàm ad malum, cùm aliquando non ſit unum magis difficile quàm alterum, immò etiam poſſit fieri, ut opus malum ſit longè difficilius, & plura requirat, quàm bonum, & ideò magis egeat auxilio Dei generali, quod numquam negatur, niſi Deus miraculum facere velit. Poſteriore modo ſemper Deus magis concurrit ad bonum, quàm ad malum; Nam in bono facit Deus & quod eſt & quod bonum eſt, in malo facit quod eſt, ſed non quod malum eſt. Et rurſus, Deus concurrit ad bonum moraliter, quia præcipit illud, vel conſulit, ad malum non concurrit ulla ratione moraliter.

At (inquies) Pelagius non negaret, Deum magis concurrere ad opus bonum, quam ad malum, hoc modo poſteriore. Diceret enim, Deum per virtutem operativam, quam nobis dedit, facere in opere bono, quod eſt, & quod bonum eſt; in malo non facere, quod malum eſt, ſed ſolùm quod eſt, quia opus malum, ut malum non procedit à virtute, ut agente, quam habemus à Deo, ſed à defectu ejuſdem virtutis, qui defectus non eſt à Deo. Reſpondeo, ſanctum Auguſtinum loco notato, non loqui de bono tantùm morali, ſed de eo, quod eſt meritorium gratiæ vel gloriæ; de hoc enim bono verè eſt

tized by Google

odio Dei, & rerum ipſius, ac præſertim humani generis, id enim pertinet ad ſtatum damnationis, ſicut confirmatio in actuali amore Dei & proximi pertinet ad ſtatum fœlicitatis, & ideò non eſt mirum, ſi quicquid faciunt, malum eſt, quoniam ad malum illum finem omnia referunt. Homines autem in hac vita, etiamſi infideles, & perditiſſimi, non ſemper actu Deum & proximum oderunt, neque ex hoc odio ſemper operantur.

Septimum argumentum. Si poſſet homo bonum morale facere viribus ſolius naturæ, certè remanſiſſent in natura humana, poſt Adæ peccatum, ſemina aliqua virtutum, ut Caſſianus docuit: Atqui hoc reprehendit ſanctus Proſper in libro contra Collatorem cap. 28. Reſpondeo, ſemina virtutum, ſi propriè accipiantur, nihil ſunt aliud, niſi lumen intellectus practici, & inclinatio voluntatis ad bonum proſequendum, & malum fugiendum, ut ſanctus Thomas docet in 1. 2. quæſt. 63. Et hoc modo ſemina virtutum remanſerunt poſt peccatum, nec poſſunt aboleri, niſi homo deſinat eſſe homo. Et hæc ſemina admittunt Baſilius, homil. 9. in Exameron, & in regulis fusè explicatis, cap. 2. Athanaſius in vita ſancti Antonii, ipſius beati Antonii exhortationem ad virtutem referens, Hieronymus in cap. 1. ad Galat. Damaſcenus lib. 3. cap. 14. & alii. Refert etiam Ruardus Tapper, in explicatione articul. 10. hanc ſententiam ex Auguſtino: *In naturali judicatorio adſunt quædam regulæ, & ſemina virtutum, quæ dicunt Synderesim.*

Caſſianus tamen pro ſemine virtutum, accepit ſemina veræ pietatis, ideſt, bonas cogitationes & pia deſideria, quibus homo præparatur ad gratiam. Sic enim ait, cap. 9. Collationis de protectione Dei: *Jam hic*, inquit, *quaſi per inſcrutabilem diverſitatem introducitur definitio, qua doceatur multos ad gratiam venire ſine gratia, & hunc affectum petendi, quærendi, atque pulſandi habere quoſdam de vigilantia libera voluntatis.* Et infrà: *Dubitari ergo non poteſt, ineſſe naturaliter omni animæ virtutum ſemina &c.* Hanc ſententiam meritò refellit Proſper his verbis: *Qui ergo dicit, ſine ulla opere gratiæ, naturaliter omni animæ ſemina ineſſe virtutum, quid laborat oſtendere, niſi de iſtis ſeminibus quædam germina præcedentium Dei gratiam pullulare meritorum?*

CAPUT XIII.

Proponitur controverſia de libero arbitrio in moralibus, & Tilmanni ineptiæ, ac mendacia referuntur.

SEquitur ultima quæſtio de bono morali, quæ eſt omnium potiſſima inter quæſtiones de libero arbitrio. Igitur controverſia eſt inter Catholicos omnes ab una parte, & hæreticos hujus temporis omnes ab altera (neque enim in hac re vel apud noſtros, vel apud adverſarios ulla eſt opinionum varietas) ſit ne homo in ſtatu naturæ lapſæ liberi arbitrii, in bono morali eligendo, & malo evitando, ſive,

mendacia, vel ineptias Tilmanni Heshuſii, ut lector ex hoc uno, qui non parvi nominis epiſcopus apud adverſarios eſt, judicium faciat de cæteris.

B Tilmannus igitur in libro de ſexcentis erroribus Pontificiorum, titul. de ſervo arbitrio, inter alios, decem & novem errores de libero, vel (ut *ipſe loquitur*) ſervo arbitrio, Romanæ Eccleſiæ attribuit, qui ſunt omnes vel manifeſta mendacia, vel ſententiæ veterum, quas ne ipſi quidem Lutherani negare ſolent. Tam acri judicio ſcilicet Papiſtarum errores Heshuſius colligit.

Primus error: *Liberum arbitrium eſt facultas rationis & voluntatis, qua bonum eligitur gratia aſſiſtente, vel malum eadem deſiſtente.* Item: *Eſt facultas applicandi ſeſe ad gratiam.* Et citatur Petrus Lombardus lib. 2. diſtinct. 24. At Prior definitio deſumpta eſt ex Auguſtino in Enchiridio, cap. 95. proinde fateri debet Tilmannus, ſanctum Auguſtinum
C fuiſſe Papiſtam. Poſterior eſt merum ſomnium Heshuſii.

Secundus error: *Liberum arbitrium, quoad res ſpirituales, non eſt prorſus extinctum, ſed tantùm fractum & attenuatum.* At hoc ipſum accepit Concilium Tridentinum ex Concilio Arauſicano, canon. 8. Itaque Patres illius Concilii, quod ante annos mille celebratum eſt, contra Pelagianos, Papiſtæ omnes, teſte Tilmanno, fuerunt.

Tertius error: *Homo ex puris naturalibus poteſt diligere Deum ſuper omnia.* At hoc ſcripſerunt Scholaſtici quidem pauci, ſed non debet Eccleſiæ Catholicæ tribui opinio paucorum, quam in eadem Eccleſia
D plures & graviores refellunt.

Quartus: *Poteſt homo ſuis viribus implere præcepta Theologicarum virtutum, ſecundùm ſubſtantiam operis, ut credere, ſperare, diligere.*

Et citatur Ruardus. At Ruardus in explicatione articuli de libero arbitrio, refert hoc ex aliorum ſententia, ſed non probat. Nec debent Eccleſiæ tribui ſingulorum ſomnia. Certè Concilium Tridentinum, cujus vox Eccleſiæ Catholicæ vox eſt, diſertis verbis tradit in ſexta ſeſſione, canone tertio, neminem poſſe ſine Dei auxilio credere, ſperare, aut diligere ſicut oportet.

Quintus: *Gentes potuerunt ex Philoſophia eam notitiam comparare, quæ ſatis eſt ad ſalutem conſequen-*
E *dam.*

Et citatur Andradius lib. 3. Atqui Andradius non ſcribit ex ſola Philoſophia gentes id potuiſſe, & non ſemel in eodem loco repetit, neceſſarium fuiſſe gentibus ad ſalutem lumen divinæ gratiæ. Viderit igitur Heshuſius, quàm bona fide auctores citet, & utrum hoc non ſit Lectoribus imponere vel mentiri.

Sextus: *Par libertas à neceſſitate eſt in Deo, in Angelis & hominibus.* Item: *Libertas à neceſſitate inſeparabilis eſt à natura intellectiva.* At hic ſi error eſt, Gregorii Nyſſeni, Anſelmi, Bernardi, & omnium ſanctorum Patrum eſt, quos libro ſuperiore citavimus. Quare non parum Tilmanno debemus, quòd tam antiquos, & tam doctos ac ſanctos Patres Papiſtas fecerit.

Septi-

idem ſynderelis, & lex naturæ, cùm ſynderesis ſit ipſum lumen intellectus per modum habitus in nobis manens, lex naturæ ſint prima quædam principia practica, quæ lumine illo cognoſcuntur, tamen certum eſt, eſſe inſeparabilia ſynderesim, legemque naturæ. Itaque ſanctus Hieronymus, in primum caput Ezechielis ſcribit, ſynderesim in ipſo etiam Cain poſt peccatum commiſſum deleri non potuiſſe. Sed omiſſis Patribus, nonne Iſaias hoc dicit cap. ultim. *Ignis eorum non extinguetur, & vermis non morietur.*

Quod item repetit aliquoties Dominus, Marci 9. Vermem autem, qui in damnatis non moritur, ſynderesim eſſe, ſive ſcintillam conſcientiæ, docet Hieronymus, & alii in commentario Iſaiæ. Itaque jam non Patres tantùm, ſed etiam Chriſtum & Iſaiam Tilmannus inter errantes Papiſtas numerare poterit.

Decimus: *Naturalia manſerunt integra poſt peccatum.* At hoc perſpicuè docet Dionyſius Areopagita, lib. de divinis nominibus cap. 4. Neque repugnat ei, quod alii dicunt, naturam humanam, per peccatum eſſe corruptam. Corrupta ſiquidem eſt natura per amiſſionem donorum ſupernaturalium, non per deſtructionem alicujus potentiæ, aut membri naturalis. *Natura quippè humana* (inquit ſanctus Proſper, libro contra Collatorem cap. 26.) *etiam poſt prævaricationem manet ſubſtantia, manet forma, manet vita, & ſenſus, & ratio, cæteraque corporis & animi bona.* Nec aliud ſignificare volunt, qui inter Catholicos ſcribunt, naturalia manere integra poſt peccatum.

Undecimus: *Mens humana multa per ſe intelligit, quæ ad cognitionem divinarum rerum pertinent.* At hoc docet Apoſtolus ad Rom. 1. ubi dicit: *Inviſibilia Dei per ea, quæ facta ſunt, cognoſci.*

Duodecimus: *Homo poſt lapſum habet rectum lumen rationis.* At ſolus eo caret, qui id negat. Certè enim ſi lumine rectæ rationis omnino privati eſſemus, nihil à furioſis, vel à beſtiis differremus.

Tertiusdecimus: *Homo accepta prima gratia gratis data, de condigno mereri poteſt gratiam gratum facientem, & vitam æternam.* Et citatur Gabriel lib. 2. diſtinct. 27. quæſt. 1. ita dicens: *Anima gratia informata per actum à voluntate ſimul, & gratia elicitum de condigno meretur æternæ beatitudinis præmium.*

At quis crederet Heshuſium tam ſtultum, vel ſtupidum eſſe potuiſſe, ut ipſe verba citaret, quibus mendacia ipſius nullo labore confutarentur? Tantum enim abeſt, ut Gabriel dicat, hominem de condigno mereri gratiam gratum facientem, ut etiam dicat, non poſſe mereri gloriam, niſi prius habeat gratiam gratum facientem.

Decimusquartus: *Initium fidei à nobis eſt.* Et probatur ex Gabriele dicente: *Actum meritorium, quantum ad ſubſtantiam ejus, eſſe à voluntate, tamquam à cauſa prima & principali, & à gratia tamquam à cauſa ſecunda, ſive minus principali.* At ſomniabat

B *plere poteſt.* Et citatur Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. At hoc idem habetur in Concilio Arauſicano, canon. 25. Immò & ſanctus Joannes hoc dicit, cùm ait: *Qui natus eſt ex Deo, non peccat*, 1. Joan. 3. Idem enim eſſe non peccare, & legem Dei totam implere, docet idem Apoſtolus, 1. Joan. 3. cùm ait: *Et peccatum eſt ἀνομία, ideſt, legis prævaricatio.* Itaque jam ipſum etiam Joannem erroris pontificii damnare non veretur Heshuſius.

Decimusſeptimus: *Libertas arbitrii eſt cauſa efficiens applicationis voluntatis ad gratiam.* Et citatur Andradius, lib. 4. Atqui Andradius in eodem loco adjungit, id non poſſe liberum arbitrium, niſi confirmatum firmiſſimis divinæ gratiæ præſidiis.

C Porrò voluntatem efficienter concurrere ad ejuſmodi actus, adeò certum atque evidens eſt, ut Kemnitius Heshuſii collega excuſare nitatur Lutherum, quòd alicubi ſcripſerit, voluntatem merè paſſivè ſe habere.

Decimusoctavus: *Homo plus præſtare poteſt, quam lex Dei præcipiat.* At id verum eſſe teſtatur Dominus, qui Matth. 19. Ei, qui totam legem ſe impleviſſe dicebat, ait: *Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia &c.*

Decimusnonus: *Perſeverantia ex gratia, & libero arbitrio pendet.* At hoc docet S. Auguſtinus, lib. de corrept. & grat. cap. 12.

En igitur quales ſententias Heshuſius errores Pontificiorum, appellare non dubitavit. Sed magis ad-
D huc impudentiam ſuam prodidit, cùm eos refutare aggreſſus eſt.

Nam prolatis aliquot Scripturæ ſententiis, quæ nihil ad rem faciebant, ita concluſit: *Ubi demonſtratum eſt, quòd liberum arbitrium in rebus ſpiritualibus prorſus ſit extinctum, ſua ſponte corruunt omnes reliqui errores Pontificiorum, quos plenis buccis de malè libero arbitrio impudenter decantant.*

At neque demonſtravit, liberum arbitrium in rebus ſpiritualibus eſſe prorſus extinctum, de qua re in 6. lib. diſſeremus; neque ſi id verè demonſtraſſet, reliquæ ſententiæ, quas ipſe perperam vocat errores, ſua ſponte corruerent. Quales enim eſſent iſtæ con-
E ſecutiones? liberum arbitrium in rebus ſpiritualibus nihil poteſt, igitur non eſt facultas rationis, aut voluntatis; vel igitur ſynderesis non eſt inclinatio ad bonum, aut non remanet in dæmonibus; vel, igitur gentes per philoſophiam non habuerunt notitiam, quæ ſufficit ad ſalutem. Sed his nugis omiſſis, ad ſeria veniamus.

CAPUT XIV.

Probatur libertas arbitrii in moralibus, argumento ducente ad impoſſibile.

Aſſerenda nunc eſt veritas orthodoxa, quæ docet, hominem in ſtatu naturæ corruptæ libero

arbi-

Digitized by Google

poſſibile, in Poſteriore rationes [illegible] ex verbo Dei.

Primum Catholicorum argumentum ejuſmodi eſt: *Aut peccatum eſt neceſſarium, aut voluntarium; ſi eſt neceſſarium, igitur non eſt peccatum, ac per hoc peccatum non erit peccatum, quod fieri non poteſt: ſi eſt voluntarium, igitur vitari poteſt: & proinde bona eſt liberi arbitrii in moralibus. Quippè qui poteſt peccare & non peccare.* Quod argumentum ſumptum eſt ex Auguſtino, in lib. de vera religione cap. 14.

Ad hoc argumentum, reſpondet Calvinus, peccatum eſſe neceſſarium & voluntarium ſimul, & negat utramque partem conſecutionis, videlicet, ergo non eſt peccatum, ſi eſt neceſſarium, & ergo vitari poteſt, ſi eſt voluntarium.

Et quidem de Poſteriore parte non erit magna quæſtio, ſi tollatur ambiguitas. Nam ipſe per voluntarium intelligit ſpontaneum, ſeu liberum à ſola coactione, quale eſt etiam in pecoribus, & hoc modo voluntarium non pugnat cum neceſſario & inevitabili. Nos autem accipimus voluntarium pro libero à neceſſitate, alioqui ineptè diceremus, aut eſt neceſſarium, aut eſt voluntarium, ſi voluntarium non opponeretur neceſſario. Eodem etiam modo accepit voluntarium S. Auguſtinus loco cit. ideſt, lib. de vera relig. cap. 14. ut patet ex illis verbis: *Quod nullo modo fieri poſſet, ſi non voluntate, ſed neceſſitate ſervirent.* Et infrà, cum dixiſſet, Adamum voluntariè peccaſſe, reddit rationem: *Quoniam*, inquit, *ſi neceſſitate feciſſet, nullo peccati crimine teneretur.*

Itaque conſecutio illa, ſi peccatum eſt voluntarium, ergo vitari poteſt, non fuiſſet à Calvino negata, ſi voluntarium accepiſſet, ut accipere debebat, ideſt, ut ipſa noſtri argumenti verba poſtulabant.

Priorem verò partem conſecutionis cur negaverit, Quatuor cauſas reddit.

Primam, quoniam idem argumentum aliquando Pelagiani contra Auguſtinum protulerant.

Secundam, quoniam peccata hominum, licèt ſint neceſſaria, tamen ideò ſunt verè peccata, quia non naſcuntur ex creatione, ſed ex corruptione naturæ, quam corruptionem peccatum primi hominis peperit.

Tertiam, quia diabolus neceſſariò ſemper malè agit, & tamen verè peccat, & Angeli ſancti neceſſariò ſemper bene operantur, & tamen verè bona ſunt ipſorum opera.

Quartam, quia ſanctus Bernardus ſerm. 81. in Cantica ſcribit, hominem poſt peccatum non poſſe vitare alia peccata, & tamen verè proprieque peccare.

Addit Calvinus in lib. 4. adverſus Pighium. Quintam cauſam ex Ariſtotele, lib. 3. Ethicor. cap. 5. ubi docet Philoſophus, hominem ſponte fieri malum, cùm poſſet non fieri, ſed ubi talis effectus eſt, jam neceſſariò eſſe malum: ſicut qui ægrotat, ſpontè & liberè in morbum incidit, quia noluit vitare res noxias, cùm eas facilè poſſet vitare, tamen poſteaquam ægrotus factus eſt, neceſſariò malè valet: *Ita quoque* (inquit Calvinus) *primus homo ſpontè ac liberè*

[illegible] objicimus Calvino, & quod olim Pelagiani objecerunt Auguſtino. Nam quæſtio Pelagianorum non B erat, an ſingula peccata vitari poſſent, ſed an poſſet homo vivere ſine omni peccato, etiam veniali, ut intelligi poteſt vel ex ipſo titulo libri, de Perfectione juſtitiæ, quem Calvinus citat. Reſpondit verò ad eam quæſtionem Auguſtinus, ante peccatum Adæ fuiſſe in homine libertatem vivendi ſine omni peccato, nunc autem eſſe neceſſitatem habendi aliquod peccatum. Ideò autem hæc neceſſitas habendi peccatum, non facit, quo minus peccatum ſit verè peccatum, quoniam poſſunt vitari ſingula, quamvis non omnia. De qua re plura paulò infra dicenda erunt.

Ad Secundam de corruptione naturæ, Reſpondeo, ex doctrina ejuſdem Calvini. Ipſe enim loco C notato ſcribit, ſi peccata noſtra orirentur ex corruptione nobis à Deo concreata, juſtam excuſationem peccatorum nos habituros apud Deum, tamquam noſtrorum criminum auctorem. At ipſe idem lib. 3. Inſtitut. cap. 23. ſcribit, peccatum primi hominis, ex quo naturæ corruptio orta eſt, fuiſſe Dei decreto, & inevitabili voluntate commiſſum. Habemus igitur excuſationem apud Deum, ſi ex corruptione, in quam ejus decreto incidimus, & non ex noſtra libera voluntate peccamus. Præterea naturæ corruptio ex doctrina Calvini, eſt ipſum originale peccatum, peccatum autem originale dimiſſum eſt in baptiſmo, vel ut non ſit juxta veritatem, vel certè ut non imputetur juxta Calvini ſententiam: igitur neque pec- D cata illa imputari poterunt, quæ ex ea corruptione naſcuntur, niſi accedat nova cauſa imputandi, ideſt, quod ita libera voluntate jam fiant, ut etiam vitari potuerint.

Ad Tertiam, de peccatis dæmonum, & bonis operibus Angelorum, Reſpondeo, tam Angelos ſanctos, quàm malos dæmones, reſpectu finis ultimi, non habere liberum arbitrium à neceſſitate, ſed ſolùm à coactione: tamen reſpectu mediorum, liberum arbitrium etiam à neceſſitate habere, quia multa faciunt, quæ poſſent non facere, & contrà; & in hujuſmodi, dæmones verè peccare, & bonos Angelos opus verè laudabile facere: quamvis nec pœna, nec præmium eſſentiale creſcere poſſit, cùm E utrique ſint in termino, & omnia ipſorum opera ad exercitium damnationis, vel gloriæ ſempiternæ pertineant.

Itaque propoſitio illa Calvini, dæmones ſemper neceſſariò malè agunt, in aliquo ſenſu falſa eſt, in aliquo vera. Verum ſiquidem eſt in genere, eos non poſſe niſi malè agere; falſum tamen eſt in particulari, omnia mala, quæ faciunt, illos neceſſariò facere, poſſent enim (ut diximus) multa non facere, quæ faciunt, & ideò non neceſſitate, ſed voluntate peccata committunt.

Ad Quartam, ex Bernardo Reſpondimus, in 3. lib. cap. 6. ſumma eſt, hominem peccatorem, dum in eo regnat cupiditas, non poſſe vitare peccatum, abſolutè autem poſſe, quia poteſt cum Dei adjutorio cupiditatem exuere & induere charitatem.

Ad

etiam ille, qui vitioſos habitus malè vivendo contraxit. Sed quale eſt, ut Calvinus ab Ariſtotele ſubſidium contra libertatem arbitrii poſtulet, cùm ille Philoſophus in libro tertio Ethicorum, libertatem arbitrii ſtudioſiſſimè accuratiſſimeque defenderit?

Ad Sextam, ex definitione peccati, Reſpondeo, In definitione peccati virtute contineri liberum arbitrium. Lex enim, quæ in ea definitione manifeſtè ponitur, non datur niſi iis, qui liberum gerunt arbitrium. Nihil enim eſt aliud lex, niſi regula dirigens actiones: Fruſtrà autem datur regula ei, qui non habet in poteſtate actiones ſuas, Alioqui reddant adverſarii cauſam, cur beſtiis nullæ præſcribantur leges, ſi ad legis uſum non requiritur libertas arbitrii. Atque hinc rurſus confirmatur, & inſolubilius efficitur argumentum illud, quod fruſtrà Calvinus ſolvere conatus eſt. Nam ſi quod ſpontè fit, licèt neceſſariò fiat, poteſt eſſe peccatum propriè dictum, cur non verè proprieque peccant infantes, furioſi, pecudes?

CAPUT XV.

Adfertur & defenditur ſecundum argumentum, pro libero arbitrio in rebus moralibus.

ARgumentum Secundum Catholicorum à Calvino propoſitum, atque (ut ipſe falsò credidit, etiam ſolutum) tale eſt: *Si non ſit in homine libertas arbitrii, nullus erit pœnæ aut præmio locus, id autem communi totius humani generis conſenſu, ſenſuque refellitur.* Quod argumentum depromptum eſt ex Auguſtino, in eodem cap. 14. ejuſdem libri, de vera religione.

Ad hoc argumentum Calvinus tria dicit. Primò, fuiſſe quidem hanc ratiocinationem Chryſoſtomo & Hieronymo familiarem, eadem tamen uſos eſſe quandoque Pelagianos. Secundò, non ſequi, nullum fore locum pœnæ, ſi nulla ſit in homine libertas arbitrii.

Nam pœna debetur culpæ; culpa verò in nobis reſidet, & à nobis manat: *Quid enim refert*, inquit, *libero ne, an ſervili judicio, modo voluntaria cupiditate peccetur?* Tertiò addit, rectè bona merita excludi, ex eo, quòd non ſit in homine liberum arbitrium: neque id eſſe abſurdum, cùm teſtimonio ſancti Auguſtini, Deus non coronet merita noſtra, ſed munera ſua. Et citat aliquot loca S. Auguſtini, adjunctis etiam quibuſdam teſtimoniis divinæ Scripturæ. Videamus nunc, quid ponderis habeant tria iſta dicta Calvini.

Ad Primum, refero alia tria. Primùm, Dico, ſi propterea nos Pelagiani cenſendi ſumus, quoniam utimur argumento, quo utebantur olim Pelagiani, certè Calvinus, ejuſque ſodales Manichæi cenſendi erunt, quoniam eodem argumento, quo nos utimur contra Calvinum utebantur olim Chryſoſtomus, Hieronymus & Pelagius; quomodo igitur Hieronymus tam acriter pugnabat contra Pelagianos, ſi idem cum Pelagio ſentiebat? Sed his omiſſis.

B Dico Tertiò, ex eodem principio duxiſſe argumentum Patres noſtros, & Pelagium, ſed argumentum Patrum noſtrorum fuiſſe planè ferreum, Pelagii verò arundineum. Chryſoſtomus enim & Hieronymus contra Manichæos efficaciſſimè probant ex pœnis & præmiis arbitrii libertatem, quod nos eorum Patrum filii modò facimus, contra Manichæorum filios Calviniſtas: & idem fecerunt Auguſtinus, aliique Patres omnes contra eoſdem hæreticos Manichæos, quorum teſtimonia ſuo loco proferentur.

Pelagiani autem ex pœnis & præmiis probare nitebantur, non liberum arbitrium non eſſe, ſed gratia non indigere, ſic enim ex Pelagianis Calvinus
C ipſe refert: *Si gratia Dei in nobis agit, illa ergo, non nos, qui non laboramus, coronabitur.* Quod argumentum non minus debile eſt, quàm contrarium Calviniſtarum, qui ex gratiæ neceſſitate contendunt, nullam eſſe arbitrii libertatem. Siquidem adjutorium gratiæ, & libertas arbitrii non pugnant inter ſe, neque unum alterum deſtruit aut impedit, ſed mirificè potius alterum juvatur ab altero, quemadmodum infirmus & baculus. Neque enim infirmus ſine baculo ambulare poteſt, ipſe tamen adjutus baculo verè ambulat, & liberè etiam ambulat, cùm poſſit, ſi velit, non ambulare. Atque hæc de primo Calvini dicto.

Ad Secundum breviter Reſpondeo, Calvinum pec-
D catum illud committere, quod Dialectici vocant petitionem principii. Aſſumit enim id, quod probare debuiſſet, culpam videlicet in nobis reſidere, & à nobis promanare, etiamſi neceſſitate adacti operemur, nec peccatum ulla ratione vitare poſſimus. Id enim eſt poſitum in controverſia, ſitne vera culpa, quæ vitari non poteſt.

Cùm autem rogat, quid referat, libero ne, an ſervili judicio, modò voluntaria cupiditate peccetur? Reſpondeo, tantum referre, quantum intereſt inter hominem & pecudem. Nam quemadmodum animal eſt genus ad hominem & pecudem; ita voluntarium, ideſt, ſpontaneum, ad liberum & non liberum. Itaque homo peccat, quia ſpontè libereque
E agit; pecudes non peccant, quia ſpontaneè, ſed non liberè operantur.

Ad Poſtremum Calvini dictum Reſpondeo, ipſum à ſe deſtrui, atque everti. Nam ſi non eſt locus bono merito ſine libero arbitrio, eadem ratione non erit locus malo merito, eadem enim libertas ad bonum & malum meritum, ad præmium & pœnam requiritur. Itaque cùm Calvinus ad argumentum illud, ſi nulla eſt arbitrii libertas, nullus erit pœnæ aut præmio locus, negat conſecutionem quantum ad pœnas, & concedit quantum ad præmia, una parte reſponſionis alteram evertit.

At fortaſſe non fuit tam ineptus, ut cùm negaſſet conſecutionem quoad pœnas, eandem poſtea concederet quoad præmia. En igitur verba ipſius libri ſecundi Inſtitut. cap. 5. §. 2. *Acutè ſanè*, inquit, *hoc animad-*

Digitized by Google

arbitrii libertatem everteret : ipſe probat, nulla eſſe bona merita, ſine gratia, quod nemo Catholicorum negat.

Loca quæ ipſe adducit, hæc ſunt. Primum, ex epiſt. 52. ad Macedonium : *Merita quorumlibet hominum quæ ſunt? quando ille non cum mercede debita, ſed cum gratuita gratia venit, omnes peccatores ſolus à peccato liber, & liberator invenit.* Alterum, ex præfatione in Pſalm. 31. *Si redditur tibi quod debetur, puniendus es. Quid ergo fit? non tibi reddidit Deus debitam pœnam, ſed donavit indebitam gratiam.* Et infrà : *Si vis alienus eſſe à gratia, jacta merita tua.* Tertium, ex concion. 2. in Pſalm. 70. *Nihil es per te, Deum invoca; tua peccata ſunt, merita Dei ſunt. Supplicium tibi debetur, & cùm præmium venerit, ſua dona coronabit, non merita tua.* Quartum, ex ſerm. 15. de verbis Apoſtoli : *Meritum ex gratia, non gratia ex merito eſt.*

His omnibus teſtimoniis nihil aliud S. Auguſtinus docet, niſi hominem nihil poſſe ſine gratia in ordine ad ſalutem, & nulla eſſe merita hominum, quæ non ſint Dei munera, ratione præcedentis gratiæ, ut ipſe explicat in lib. de gratia, & libero arbitrio, cap. 6. *Si merita noſtra*, inquit, *ſic intelligerent, ut etiam ipſa Dei dona eſſe cognoſcerent, non eſſet reprobanda iſta ſententia, quoniam verò merita humana ſic prædicant, ut ea ex ſemetipſo habere hominem dicant, prorſus rectiſſimè illis dicitur, dona ſua coronat Deus, non merita tua, ſi tibi à teipſo ſunt. Hæc enim ſi talia ſunt, mala ſunt: quæ mala ſunt, non coronat Deus &c.*

Itaque non alia merita humana, S. Auguſtinus negat coronari à Deo, niſi illa, quæ ſint in nobis à nobis ſine adjutorio gratiæ. Quod cùm omnes Catholici amplectantur, & prædicent; mentitur Calvinus, cùm dicit, nos putare nefas, confiteri id, quod Auguſtinus pro neceſſario ponit. Non negari autem ab Auguſtino merita humana reſpectu ſempiternæ beatitudinis, ex illa ipſa epiſt. ad Macedonium (ut alia nunc omittamus) Calvinus diſcere potuiſſet. Nam in ea ſic loquitur de vita æterna : *Hoc piorum præmium eſt.* Et infrà : *Aſſueſce, obſecro, te, vir bone, beatus eſſe interim ſpe, ut ſis etiam re, cùm pietati perſeverantiſſimæ retribuetur merces fœlicitatis æternæ.* Et infrà : *Bona vita nunc agitur, & poſtea præmium ejus, quæ niſi æterna eſſe non poteſt, beata vita perſolvitur.* Et infrà : *Hic ſunt virtutes in actu, ibi in effectu; hic in opere, ibi in mercede.* Hæc ille.

Pari fide citat idem Calvinus tria loca Apoſtoli, duo pro ſe, unum contra ſe. Pro ſe adducit illa : *Quos prædeſtinavit, hos vocavit; quos vocavit, hos juſtificavit; quos juſtificavit, hos magnificavit.* Rom. 8. Et : *Quid habes, quod non accepiſti?* 1. ad Corinth. 4. Sed quid hæc (obſecro) faciunt contra vera merita Sanctorum? Docet Apoſtolus, gratiam Dei ſemper eſſe neceſſariam, in principio, in medio, in fine. Quis noſtrum hoc negat? docet magnificari juſtificatos, quia videlicet juſtificati gratis, opera juſta fecerunt, quibus deberetur corona juſtitiæ. Quis noſtrum hoc non gratiſſimè confitetur? docet à Deo nos omnia accepiſſe, naturam, gratiam, bona merita, vitam æternam, neque id ullus Catholicorum inficiatur. Sed ſicut bona merita naſci ex gratia, ita mercedem ex meritis promanare, non dubitamus, dicere, ... rum ſit, vitam æternam eſſe donum Patris miſericordiæ propter gratiam præcedentem, juxta illud : *Gratia Dei vita æterna*, ad Rom. 6. tamen verum eſt etiam, eam eſſe coronam juſtitiæ, & reddi à juſto judice propter opera bona : *Quoniam* (ut habetur in Concilio Arauſicano can. 18.) *merces debetur operibus, ſi fiant, ſed gratia, quæ non debetur, præcedit, ut fiant.* Hæc de meritis, nos παρέργως dicere coegit à Calvino extra rem propoſitam allata diſputatio.

Ut igitur redeamus ad rem, argumentum illud Catholicorum, quod ſumitur ex pœnis & præmiis, hac ratione confirmari poteſt. Ratio debiti, ſive pœnæ, ſive præmii debitum ſit, id neceſſariò poſtulat, ut id quod datur ſit proprium. Nam ſi quis rem non ſuam, ſed alienam donet, nihil ei propterea jure debebitur. Non eſt autem proprium, niſi id, cujus domini ſumus : illius verò tantùm domini ſumus, quod eſt in poteſtate noſtra, ita ut dare vel non dare, facere vel non facere pro arbitrio valeamus.

S. Hilarius, can. 6. in Matth. *De noſtro*, inquit, *eſt beata illa æternitas promerenda, præſtandumque eſt aliquid ex proprio.* Et S. Paulinus, in epiſt. 2. ad Severum : *Quæ nobis*, inquit, *eſt gratia, ſi in aliena tantùm fideles fuerimus, niſi de proprio ſerviamus?* Ipſe etiam B. Paulus ideò dixit, ad Rom. 7. *Si quod nolo facio, jam non ego operor illud* : Quoniam non eſt noſtrum, neque nos propriè facimus, niſi quod liberè facimus. Quocirca tametſi beſtiæ nobis multis in rebus utiliſſimè ſerviant, nihil tamen eis præmii deberi putamus, quoniam non liberè, ſed ex neceſſitate deſerviunt. Perſpicuum igitur eſt, ſi nulla ſit libertas arbitrii, nullum fore (ut initio dicebamus) pœnis, aut præmiis locum, & fruſtrà Calvinum in hujus argumenti ſolutione ſudaſſe.

CAPUT XVI.

Proponitur & defenditur tertium argumentum, pro libero arbitrio in moralibus.

Argumentum tertium à Calvino pro Catholicis allatum, hoc eſt; *Si non eſſet in hominibus libertas arbitrii, non eſſent alii boni, alii mali, ſed omnes boni, aut omnes mali; & ſi eſſent omnes boni, non eſſent alii aliis meliores, ſed omnes æquè boni; & ſi eſſent omnes mali, non eſſent alii aliis pejores, ſed omnes æquè mali. Id autem falſum eſſe tam apertè experientia docet, ut nulla ratione negari poſſit.*

Reſpondet Calvinus, hoc argumentum eſſe acceptum ex Chryſoſtomo, hom. 2. in Geneſ. & Ambroſio (ſeu potius) Proſpero in lib. 2. de vocatione gentium cap. 4. tamen non eſſe ſolidum, propterea quod diverſitas bonorum & malorum, quæ in hominibus cernitur, non oriatur ex libero arbitrio, ſed ex electione divina. Homines enim in ſtatu naturæ corruptæ, omnes eſſe malos, ſed placuiſſe Deo, alios ex illis electione ſua bonos facere, alios relinquere ut ſint mali.

At

& equos poſſet electio facere bonos moraliter, ſi libertas arbitrii ad moralem bonitatem non requireretur. Itaque rectè ſcribit ſanctus Bernardus, initio libri de gratia & libero arbitrio, ſine altero horum, ſalutem perfici non poſſe. Nam ſi non eſt liberum arbitrium, non eſt quod ſalvetur; ſi non eſt gratia, non eſt unde ſalvetur. Et eodem modo dici poteſt, ſi non eſt liberum arbitrium, non eſt quod bonum fiat; ſi non eſt gratia, non eſt unde fiat. Non igitur eſſent alii boni, alii mali, niſi eſſet libertas arbitrii.

Præterea cur inter malos alii ſint aliis deteriores, certè non poteſt cauſa referri in electionem divinam, cùm illa non faciat, ſed ſinat eſſe malos. Unde igitur tanta diverſitas inter homines malos, ut alii multa vitia deteſtentur, quibus alii mirificè delectantur, & alii modicè, alii mediocriter, alii extremè ſint mali, niſi propter arbitrii libertatem?

Denique cur inter bonos alii proficiant in dies magis, & perſeverent uſque in finem, alii deficiant, & miſerè cadant, ac pereant, non poteſt reddi ratio, niſi ſit in homine liberum arbitrium. Siquidem electio Dei nulli eſt cauſa cadendi, neque Deus ullum deſerit, niſi prius ab illo deſeratur, ut S. Auguſtinus docet, in lib. de natura & gratia cap. 26. tract. 2. in Joan. & alibi. Immò Scriptura ipſa hoc docet, in 2. lib. Paralipomenon cap. 15. *Dominus vobiſcum eſt, quia vos fuiſtis cum illo*, vel clarius ſecundùm interpretationem ſeptuaginta virorum: *Quamdiu vos eſtis cum illo. Si dereliqueritis eum, derelinquet vos.* Et in Pſ. 36. *Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in ſæculum ſæculi, quia Dominus amat judicium, & non derelinquet ſanctos ſuos.* Illi igitur qui fiunt ex bonis mali, poterant non fieri, quia non desererentur à Deo, niſi prius ipſi deſererent Deum, ac per hoc liberè fiunt mali. Quare niſi eſſet libertas arbitrii, ut argumentum Catholicorum rectè probat, non eſſet iſta, quam cernimus inter homines, bonorum, malorumque diverſitas.

CAPUT XVII.

Proponitur & defenditur argumentum quartum, pro libero arbitrio in moralibus.

ARgumentum Quartum, idemque poſtremum, quod adfert Calvinus pro Catholicis ejuſmodi eſt: *Si tollatur liberum arbitrium ab humano genere in actionibus morum, ſimul etiam tolli neceſſe erit cohortationes, objurgationes, laudes, vituperationes, præcepta, conſilia, monita & alia id genus. Quorſum enim laudes, aut vituperes, admoneas, præcipias, reprehendas, horteris, ſi non poſſunt homines aliud facere, quàm faciunt?* Deſumptum eſt autem hoc argumentum ex Auguſtino, in lib. de vera religione cap. 14.

Reſpondet Calvinus duobus modis. Primùm admonet, ut contenti ſimus exemplis Chriſti & Sanctorum. Chriſtus enim dixit: *Sine me nihil poteſtis facere.* Auguſtinus quoque in lib. de correptione & gratia, quo libro cap. 3. ſic ait: *O homo in præceptione cognoſce, quid debeas habere; in correptione cognoſce, tuo*
B *te vitio non habere; in oratione cognoſce, unde accipias quod vis habere.* Et cap. 6. *Corripiatur origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur, ſi tamen qui corripitur, filius eſt promiſſionis.*

Deinde reſpondet, correptiones & exhortationes utiles eſſe, etiamſi non adſit liberum arbitrium, nam reprobis adhiberi ad flagellum conſcientiæ in hac vita, & ad teſtimonium in alia, ut inexcuſabiles ad Domini tribunal efficiantur; electis autem ut per verbum exterius excitentur, ſicut per ſpiritum intus illuminantur, & ad gratiam recipiendam per externam verbi correptionem præparentur. Sed utraque Calvini reſponſio parvo negotio refutari poteſt.

Quod enim ad Priorem attinet, nos ex Chriſti
C & Sanctorum exemplis liberum arbitrium efficaciter probari exiſtimamus. Quoniam enim nemo, niſi prorſus judicio careat, hortatur, aut corripit infantes, vel inſanos, ſed ſolùm adultos & mentis compotes, colligimus eos dumtaxat hortationis & correptionis capaces eſſe, qui liberi arbitrii uſum habent: non enim aliud intereſt, inter homines inſanos & ſanos, niſi quòd illi more pecudum, naturali quodam inſtinctu feruntur, nec poſſunt aliter facere: iſti libero judicio eligunt quid agant, & poſſunt, ſi ita libitum fuerit, non eligere. Itaque ſimile eſſet hortari hominem non liberum, ad eligendum bonum, & corripere, ſi non eligat; ac ſi quis hominem in carcere concluſum, hortaretur ad
D currendum per campos, & reprehenderet ſi non pareret.

Refellit hanc ſimilitudinem Calvinus; aliud enim eſſe dicit, hominem tyrannicè ligatum ab alio, non poſſe per campos diſcurrere: aliud, hominem proprio vitio effectum malum, jam non poſſe eligere bonum. At finge aliquem, qui ſua culpa in puteum lapſus fuerit; utrum is rectè admoneretur, ut exiret & objurgaretur niſi pareret? Objurgaretur quidem rectè, quòd in puteum ſe dejeciſſet, cùm in poteſtate haberet, non ſe dejicere; at non rectè objurgaretur, quòd non inde emergeret, ſi id jam in ejus poteſtate non eſſet.

Ad objectiones illas ex Scriptura: *Sine me nihil*
E *poteſtis facere.* Et: *Non eſt volentis, neque currentis.* Et: *Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat.* Reſpondeo, rectè probari his teſtimoniis, liberum arbitrium egere gratia Dei. Cæterùm eam gratiam, quæ neceſſaria eſt ad faciendum quod Deus præcipit, vel ad quod hortatur, nemini deeſſe; & ideò (ut S. Leo ſcribit ſerm. 16. de paſſione Domini) rectè Dominum inſtare præcepto, quia præcurrit auxilio.

Ad objectionem ex Auguſtino, in lib. de correptione & gratia, Reſpondeo, Auguſtinum in toto eo libro pro certo aſſumere, eis, qui corripiuntur, non deeſſe auxilium gratiæ, quo poſſint, ſi velint, ex correptione proficere. Nam cùm dicit, cap. 3. *O homo in præceptione cognoſce, quid debeas habere; in correptione agnoſce, te tuo vitio non habere; in oratio-* ne

d by Google

ſcere, & ex eo dolore concipere deſiderium vitæ melioris. Alioqui ſtultiſſimus eſſet, qui ea de cauſa corriperet peccatorem, ut in eo ex dolore correptionis oriretur voluntas regenerationis, niſi crederet eum poſſe dolere, ſi velit; aliàs enim adhiberet cauſam, quam ſciret nihil efficere poſſe. Illa verò correctio (*ſi tamen is, qui corripitur, filius eſt promiſſionis*) non ſignificat eum, qui non eſt filius promiſſionis, non poſſe converti, ſed non convertendum re ipſa, licèt converti poſſit. Nam idem Auguſtinus in eodem libro cap. 7. apertiſſimè ſcribit, poſſe perſeverare etiam eos, qui re ipſa non ſunt perſeveraturi, & meritò argui & puniri, quia non perſeverant. *Poteſt enim*, inquit, *dici ei, In eo quod audieras & tenueras, perſeverares, ſi velles.*

Ac ut clariſſimè perſpiciatur, librum hunc de correptione & gratia, nihil omnino Calvini cauſam adjuvare; Obſervandum eſt, eodem tempore ſcripſiſſe Auguſtinum librum de correptione & gratia, & librum de gratia & libero arbitrio, & epiſtolam 46. omnia enim hæc ſcripta ſunt ad Valentinum, occaſione quorundam ejus Monachorum, qui gratiam Dei ſic defendebant, ut liberum arbitrium denegarent. In epiſt. igitur illa 46. ad Valentinum utitur Auguſtinus, hoc ipſo noſtro argumento, quod Calvinus ex Auguſtino ſolvere nititur: *Niſi eſſet*, inquit, *liberum voluntatis arbitrium, non diceretur in Pſalmo, Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite.* Ubi probat Auguſtinus ex admonitione & correptione liberum arbitrium. Et ſimilia habet in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 2. Quomodo igitur credibile eſt, Auguſtinum in libro de correptione & gratia ad Valentinum ſcripto, deſtruere voluiſſe, quæ ſcripſerat eodem ferè tempore, & eadem occaſione ad eundem Valentinum? atque hæc de priore reſponſione Calvini.

Venio ad Poſteriorem, in qua Calvinus pro ſua ſumma ſcientia Dialecticæ principium petit. Nam cùm dicit, reprobos ideò corripiendos eſſe, tametſi neceſſariò peccent, ut correptio ſit illis in hac vita flagellum conſcientiæ, & in altera teſtimonium, quod eos reddat ad tribunal Domini inexcuſabiles, omnino pro certò aſſumit, id quod neceſſariò fit, poſſe eſſe peccatum propriè dictum. At de hoc ipſo tota noſtra controverſia eſt. Itaque nego correptionem futuram eſſe flagellum conſcientiæ illi, qui libertate arbitrii careat, nego etiam futurum illum coram Deo inexcuſabilem. Immò hoc ipſum illum, & in conſcientia, & coram Deo facillimè excuſabit, ſi verè dicere poterit, ſe non libera voluntate, ſed cogente neceſſitate peccaſſe.

At, inquit Calvinus, *experientia teſtatur, peccatores etiam perditiſſimos ſentire flagellum conſcientiæ, quando corripiuntur.* Fateor, ſed hinc libertas arbitrii apertiſſimè comprobatur. Propterea enim flagellantur & erubeſcunt, quoniam conſcii ſunt ipſi ſibi, ſe potuiſſe peccatum vitare, ſi ſtudium adhibere voluiſſent.

Pari ratione altera pars ejuſdem reſponſionis, quæ habet corripi electos, ut præparentur per verbum externum ad renovationem internam, confirpareant. Nam hæc ſunt verba ipſius lib. 2. Inſtitut. cap. 5. §. 5. *Ad recipiendam hanc ipſam gratiam, qua fit ut hortationi pareatur, per hortationem vult nos præ-*
B *parari.* Et infrà: *Bifariam Deus in electis ſuis operatur, intus per Spiritum, extra per verbum: Spiritu mentes illuminando, corda in juſtitia amorem, cultumque formando, novam eos creaturam facit: verbo ad eandem renovationem expetendam, quærendam, aſſequendam excitat.* Hæc ille.

Ex his verbis ſequitur Primò, poſſe hominem ſine gratia per verbum externum præparari ad gratiam, eamque expetere & quærere. Nam diſtinguit Calvinus operationem verbi ab operatione ſpiritus, & priorem eſſe vult operationem verbi, qua homo præparatur ad gratiam, poſteriorem operationem ſpiritus, qui gratiam ipſam adfert. At hic eſt error Pelagianus, quem Calvinus refellere ſe velle
C dicit. Quomodo igitur non pugnat ſecum, qui illum ipſum errorem docet, quem refutare ſtudet?

Reſpondet Calvinus lib. 4. adverſus Pighium, miniſterium verbi vocari miniſterium ſpiritus, quoniam Deus per ſpiritum ſuum inſculpit in cordibus hominum id, quod prædicator verbi non ante, nec poſt, ſed ſimul ad aures loquitur; ita ſimul omnino fieri externam operationem per verbum, & internam per ſpiritum.

At reſponſio iſta non ſolvit nodum, ſed magis ligat. Nam Deum inſculpere in cordibus verbum exhortationis, Vel eſt perſuadere illud efficaciter, & per hoc facere ut homo aſſentiatur; Vel eſt efficere, ut cogitetur, vel intelligatur, non tamen perſuadea-
D tur. Si dixerit Primum, pugnabit liber iſte quartus adverſus Pighium cum lib. 2. Inſtitutionis. Nam in lib. 2. Inſtitutionis ut jam citavimus, diſertis verbis Calvinus dicit, per verbum hominem præparari ad illam gratiam ſpiritus deſiderandam & quærendam, qua fit, ut verbo pareatur, proinde priorem eſſe operationem verbi præparantis, quàm ſpiritus intus perſuadentis: in lib. autem 4. contra Pighium dicit, utramque eſſe ſimul, & ſine alia præparatione verbum extra prolatum intus à ſpiritu inſculpi, ideſt, efficaciter perſuaderi. Si dixerit Secundum, non excludet errorem Pelagianum. Non enim ſatis eſt gratia ad cogitandum, & intelligendum ſecundùm fidem Catholicam, ſed requiritur gratia ad deſiderandum,
E & quærendum, & omnino ad præparandum ſe ad renovationem. Neque Auguſtinus à Pelagianiſmo excuſaret eum, qui diceret poſt verbum exhortationis aure corporis auditum & corde perceptum, poſſe ſuis viribus expetendo, & quærendo gratiam, ad eam ſe præparare.

Sequitur Secundò, ex illis verbis Calvini, ſupra citatis, poſſe ante renovationem hominis, quæ fit per ſpiritum ex ipſo homine aliquid boni exprimi, deſiderium videlicet ipſius renovationis, & præparationem ad eandem. At hoc apertè repugnat iis, quæ idem Calvinus ſcribit in eodem 2. lib. Inſtitut. cap. 3. §. 6. ubi dicit, nihil unquam boni ex corde humano exprimi poſſe, niſi penitus aliud fiat per renovationem, ideſt, niſi ex lapideo fiat carneum. Neque enim negari poteſt, quin ſit bona præparatio & cupidi-

ditionem & præparationem, & tamen præparatio deſiderium, & inquiſitio præcedunt renovationem, quia nemo ſe præparat ad id, quod jam habet; neque deſiderat, quod jam accepit; neque inquirit, quod jam invenit. Præparatio igitur præcedit renovationem, & renovatio præparationem.

CAPUT XVIII.

Prima claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

IN Secundo ordine argumentorum Catholicorum collocantur à Calvino teſtimonia Scripturarum, quæ ipſe revocat ad quinque claſſes, ut multa argumenta unica reſponſione confutet.

Prima igitur claſſis continet ea teſtimonia, quæ
C præcipiunt aliquid homini faciendum, vel non faciendum. Talia ſunt: *Non habebis Deos alienos*, *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*, *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Et alia quæ numerantur, Exod. 20. Cujus generis teſtimonia colligit Auguſtinus uſque ad triginta duo in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 2. Ex his teſtimoniis conficitur hoc argumentum. *Præceptum eſt regula bene vivendi, fruſtrà autem datur regula ei, qui non poteſt deficere, aut non poteſt non deficere, ſolum liberum arbitrium eſt, quod in via morum poteſt deficere, & non deficere; igitur fruſtrà homini præceptum à Deo datur, ſi caret libero arbitrio, nihil autem facit Deus fruſtrà, igitur non caret homo libero arbitrio.*

D Reſpondet ad hoc argumentum Calvinus, ſed ita reſpondet, ut multa dicendo nihil dicat. Ait Primùm, legem non eſſe fruſtrà, quamvis detur homini carenti libero arbitrio, quoniam non datur ſolùm ut ſit norma vivendi, ſed propter alias etiam cauſas, quarum una eſt, ut per eam cognoſcatur peccatum, ut Apoſtolus ſcribit ad Rom. 3. Ait Secundò, in ſcripturis non tantùm inveniri legem præcipientem, ſed etiam promiſſionem gratiæ adimplentis, ut hinc intelligamus legis impletionem non eſſe ex libero arbitrio, ſed ex dono gratiæ. Atque hoc fuſiſſimè probat ex divinis literis, & S. Auguſtini teſtimoniis. Ad Extremum concludit, legem eſſe impoſſibilem, & non inde probari libertatem arbitrii, ſed gratiæ neceſſitatem.

E Sed Prior illa reſponſio ſatis frigida eſt. Nam etiamſi lex habeat multos fines, tamen habet etiam iſtum, ut ſit norma vivendi, & ratione hujus finis exigit in homine neceſſariò arbitrii libertatem. Deinde, nonne hoc ipſum, quod eſt per legem cognoſci peccatum, & legem normam eſſe vivendi, in idem recidunt? ideò enim datur lex, per quam cognoſcatur peccatum, ut cognitum vitetur, & hoc modo ſit lucerna pedibus noſtris, & regula rectè videndi.

At (inquit Calvinus) Apoſtolus dicit, datam eſſe legem, ut ſuperabundet peccatum, ad Rom. 5. Reſpondeo, non eſſe Apoſtoli mentem, legem datam fuiſſe à Deo, ut per eam peccatum creſceret; nam ſi ita eſſet, lex mala fuiſſet, & tamen idem Apoſtolus ad Roman. 7. dicit: *Lex quidem ſancta, & mandatum*

Illud igitur *ut*, non ſignificat cauſam, ſed eventum, cùm dicitur, *lex ſubintravit, ut abundaret peccatum*. Similis locus eſt in lib. 3. Regum cap. 17. *Quid*
B *mihi & tibi vir Dei? intraſti ad me, ut interficeres filium meum*. Sciebat illa ſine dubio, non ad hoc veniſſe Heliam, ut interficeret filium ejus, ſed ſignificare voluit, occaſione præſentiæ viri tam ſancti & juſti, non potuiſſe peccata ſua manere diutius impunita, & ideò interfectum à Deo filium ſuum, quaſi ad hoc ipſum Propheta veniſſet. Sic igitur dicit B. Paulus, occaſione legis peccata creviſſe, quaſi ad hoc ipſum data lex fuiſſet. Et eundem ſenſum habent illa omnia: *Lex iram operatur, litera occidit, virtus peccati lex*. Et ſimilia.

Poſterior Calvini reſponſio planè eſt extra rem. Non enim diſputamus hoc loco, poſſit ne lex ſolis naturæ viribus adimpleri, nec ignoramus, auxilium gratiæ eſſe modis omnibus neceſſarium, cùm lex ſola non faciat juſtos, ſed contrà potius per gratiam juſtificati faciant legem. Sed quæſtio noſtra eſt, utrum poſito auxilio gratiæ, homo ſit verè liberi arbitrii, ita ut poſſit legem implere, vel eandem, ſi maluerit, prævaricari. Quomodo ſi quis quærat, an poſſit homo pro arbitrio videre, & non videre; non oportet objicere, quid ſi lumen abſit? intelligitur enim quæſtio poſitis omnibus quæ neceſſariò requiruntur.

Nos igitur dicimus, poſito auxilio neceſſario, quodcumque illud ſit, hominem verè, proprieque liberum eſſe in moralibus, atque id probamus, quoniam alioqui lex omnis fruſtrà data eſſet. Ad hoc autem Calvinus nihil omnino reſpondit, ſed ad aliam quæſtionem, ſatis callidè, pro ſuo more divertit.

Porrò noſtrum argumentum efficaciſſimum eſſe, vel ex eo cognoſci poteſt, quòd eo penè ſolo utitur S. Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio, ad illud ipſum probandum adverſus imperitos quoſdam Monachos, quod nos adverſus Calviniſtas probare contendimus. Sic enim ait cap. 2. *Revelavit nobis Deus per Scripturas ſanctas, eſſe in homine liberum voluntatis arbitrium. Quomodo autem revelaverit, commemoro non humano, ſed divino eloquio. Primùm quia ipſa divina præcepta, homini non prodeſſent niſi haberet liberum voluntatis arbitrium*. Et infrà: *Quomodo jubet, ſi non eſt liberum arbitrium?* Et infrà: *Jam multa mandata quid oſtendunt, niſi liberum arbitrium voluntatis humanæ?* Et infrà: *Nempè ubi dicitur, noli hoc & noli illud, & ubi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in divinis monitis opus voluntatis exigitur, ſatis liberum demonſtratur arbitrium*. Hæc ille.

CAPUT XIX.

Secunda claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

ALTERA claſſis continet ea teſtimonia Scripturarum, quibus promittitur nobis aliquid à Deo ſub conditione, ſi voluerimus. Iſaiæ 1. *Si volueritis & au-*

Digitized by Google

bravium ei, qui cæteros currendo ſuperaverit: deinde paucos quoſdam vi traheret ad bravium, alios vinculis, & catenis coſtringeret, ne ſe commovere poſſent.

B Reſpondet Calvinus, non eſſe abſurdum, ut Deus aliquid ſub impoſſibili conditione polliceatur. Conſtare enim ipſi rationem ſuam cur hoc faciat. Nam impiis quidem proponere ejuſmodi promiſſa, ut eis quàm ſint indigni divina benignitate teſtetur; ſicut etiam præceptis ſuis eoſdem pungit, ne nimis ſuaviter in peccatis delicientur. Piis autem eaſdem promiſſiones proponere, ut quia præceptis ignavia noſtra non ſatis acuitur, promiſſionum dulcedine ad eorum amorem alliciamur.

At non quærimus nos hoc loco, cur Deus promiſſiones offerat piis, vel impiis: ſed contendimus, non poſſe rectè promitti aliquid ſub conditione, niſi ei qui libero utatur voluntatis arbitrio: Et re vera ſi

C Deus proponeret impiis impoſſibilem conditionem, ut eis teſtaretur, quàm ſint indigni benignitate divina, illa conditionis oblatio ironicè exponi deberet, & eſſet (ut diximus) non tam conditio, quàm irriſio. Neque enim fieri poteſt, ut aliquis ſciens, & prudens propriè loqui intendat, cùm aliquid faciendum, vel non faciendum ſub impoſſibili conditione proponit.

At loca illa Scripturæ nullus adhuc ironicè expoſuit, ſed omnes propriè. Neque poſſunt ironicè exponi, niſi vis maxima divinis literis adferatur. Certè enim interrogatus Dominus, quæ eſſet ad ſalutem via, nullam cauſam habuit ironicæ reſponſionis. Proinde Magiſter bonus verè, proprieque reſpondit,

D cùm ait: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Et infrà: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende omnia &c.* Deinde, ſi Deus promiſſiones ſub conditione impoſſibili offert impiis, ut eis indignitatem eorum teſtetur; vel poſſunt impii ex hoc teſtimonio divino proficere, cogitando videlicet ſuam indignitatem, & inde timorem, ac dolorem concipiendo, ſeque coram Deo humiliando; vel non poſſunt, quia videlicet, aut non intelligunt teſtimonium divinum, aut contemnunt: ſi poſſunt, ergo habent liberum arbitrium; ſi non poſſunt, igitur inutile eſt ejuſmodi teſtimonium, ac fruſtrà adhibetur. Et re vera impii non intelligunt indignitatem ſuam, nec ullo modo exiſtimant, promiſſiones divinas ad hoc ſibi offerri, ut teſtimonium habeant indignitatis ſuæ. Quare ſine cau-

E ſa Deus hoc teſtimonium illis daret.

Denique certum eſt, ſaltem piis, non offerri promiſſiones ſub conditione ironicè & irriſoriè, ſed verè ac propriè: poterunt igitur pii pro arbitrio conditionem implere, vel etiam non implere. Id enim eſt proprium veræ conditionis, ut dependeat ab arbitrio ejus, cui proponitur. Itaque ſicut promiſſio ad amorem præceptorum accendit animos piorum, quod nos Calvino minimè negamus, ita conditio demonſtrat arbitrii libertatem, quod nobis Calvinus viciſſim negare non debet, nec poteſt, ſi rationem, & naturam veræ conditionis intelligat.

quod nolueritis acquieſcere Domino. Deuter. 30. *Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt.* Iſaiæ 5. *Quid potui vineæ meæ facere, & non feci?* Hieremiæ 7. *Hæc gens non audivit vocem Domini Dei ſui, nec recepit diſciplinam, ideò projecta eſt à Domino.* Et cap. 32. *Quia indurastis cor veſtrum, & noluiſtis obedire Domino, hæc omnia mala evenerunt vobis.* Matt. 23. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti.* Act. 7. *Incircumciſi cordibus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.* Ex his locis ducitur hoc argumentum. *Vel poteſt is qui peccat, non peccare, vel non poteſt: ſi poteſt, habet igitur liberum arbitrium: ſi non poteſt, igitur Deus fruſtra queritur de homine, quaſi per illum ſteterit, quo minus bene ageret, cùm ipſe aliter facere non potuerit.*

Ad hoc argumentum Calvinus reſpondet, ac Primùm dicit, Deum non immeritò de hominibus conqueri, quamvis non poſſint non malè agere, quoniam vitio ſuo, & hæreditaria malitia infirmi ſunt. Secundò addit, peccatores à Deo reprehendi, ut peccatorum tædio in viam redeant. Tertiò, ad locum allegatum ex cap. 30. Deuter. quo ſe magis urgeri ſentiebat, duobus modis reſpondet, primò, locum illum poſſe eludi, ſi quis affirmet, Moſem loqui de facilitate cognitionis, non obſervationis præceptorum: Deinde, reſpondet ſeriò, Moſem eo loco intelligendum eſſe de promiſſione Evangelii, non de præceptis, & lege naturæ.

Conſideremus nunc quanti ponderis ſint iſtæ Calvini reſponſiones. Prima illa de malitia hæreditaria parum eum juvat. Nam malitiam illam, nos pœnam docemus eſſe, non culpam, niſi libera voluntate ei obediamus: Calvinus autem, qui culpam eſſe contendit, id probare, non aſſumere debuiſſet. Itaque ſicut homini cæco à nativitate non rectè quis vitio verteret, ſi inter ambulandum impingeret, etiamſi cæcitas illa ex peccato originali deſcendat, & ille vitio ſuo, ideſt, vitio, quod in ipſo hæret impingat: ſic etiam non rectè peccatores reprehenderentur, cùm præcepta divina tranſgrediuntur, ſi abſque libera conſenſione, ex ſola naturæ corruptione, quæ ex peccato primi hominis in nobis hæret, præcepta Domini violarent.

Altera reſponſio, quam reddit Calvinus, cùm dicit, peccatores à Deo reprehendi, ut peccatorum tædio in viam redeant, non ſolvit ullo modo propoſitum argumentum. Nam ſi poſſunt homines peccatores audita objurgatione, tædio peccatorum affici, & in viam redire, liberum arbitrium ſe habere demonſtrant, ſi non poſſunt, quorſum illæ divinæ querimoniæ? quorſum (inquam) ita loquitur Deus, quaſi per homines ſtaret, quo minus bene agerent? *Ut nolentes*, inquit Calvinus, *ac inviti intelligant, nefarium ſacrilegium eſſe, ſi malorum ſuorum culpam, quæ in ipſis reſidet, in Deum reſcribant.* Et probat ex cap. 7. Hierem. ubi jubet Deus narrari omnia ſcelera populi, & tamen prædicit eum non auditurum: *Loqueris*, inquit, *ad eos omnia verba hæc, & non audient te.* At probare Calvinus debuiſſet, veram culpam reſidere in iis, qui ex neceſſitate peccant, vel certè eos meritò reprehendi, qui non poſſunt bene agere

Hie-

pra nos oſtendimus, tamen ex facilitate cognitionis colligi vult, in poteſtate populi fuiſſe mandata ſervare, vel non ſervare. Dixerat enim paulò ante: *Revertetur Dominus, ut gaudeat ſuper te in omnibus bonis, ſi tamen audieris vocem Domini Dei tui, & cuſtodieris præcepta ejus.* Ac ne populus reſponderet, ſe non poſſe implere præcepta aut non ſcire quid Dominus velit; Adjungit Moſes: *Circumcidet Dominus cor tuum, ut timeas eum &c.* Ubi promittitur auxilium gratiæ contra excuſationem impotentiæ, & poſtea addit: *Mandatum hoc non ſupra te eſt, neque in cœlo ſitum, ut poſſis dicere, quis aſcendet in cœlum &c.* Ubi tollitur excuſatio ignorantiæ.

Hac igitur ſolutione omiſſa, quam (ut diximus) Calvinus etiam cavillatoriam eſſe confitetur: ſeria reſponſio illa eſt, quòd Moſes non loquatur de obſervatione legis, ſed de promiſſione Evangelii. Id quod probat; Tum, quia B. Paulus ad Rom. 10. totum hunc locum Deuteronomii refert ad Chriſtum; Tum etiam, quia Moſes ſi de præceptorum legis obſervatione locutus fuiſſet, in manifeſtum exitium populum præcipitaſſet. Effeciſſet enim ut exiſtimaret, ſe legem univerſam ſuis ſolis viribus poſſe complere.

At hæc reſponſio vim adfert clariſſimis verbis divinæ ſcripturæ. Quomodo enim poterat Moſes magis apertè ſignificare, ſe loqui de lege, & præceptis ſervandis, quàm illis verbis: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie?* Et illis: *Si audieris vocem Domini, & cuſtodieris præcepta ejus, & cæremonias, quæ in lege hac ſcripta ſunt?* Quomodo poſſunt ſine ſumma impudentia hæc negari?

Convictus igitur tam perſpicua veritate Calvinus in lib. 4. adverſus Pighium, addit, ſi Moſes de præceptis loquatur, loqui tamen de eis, ut ad Chriſtum manu ducunt, ut potiſſima ſententia ad Chriſtum pertineat.

Sed hoc non ſolvit argumentum. Nam ſive hic locus ad Chriſtum pertineat in ſenſu literali, ſive myſtico, ſive non pertineat ullo modo, non multum laboramus; id nobis eſt ſatis, ſi concedatur, quod nulla ratione negari poteſt, loqui Moſem etiam de præceptis ſervandis, & docere, eſſe in poteſtate hominum illa ſervare, & non ſervare, ex quo liberum ſine ulla dubitatione demonſtratur arbitrium. Neque obſtat teſtimonium Apoſtoli ad Rom. 10. non enim oportet exponere Scripturam claram per obſcuram: certum autem eſt omnium interpretum conſenſione locum Moſis, multò clariorem eſſe, quàm Pauli.

Deinde (ut nos ſuprà docuimus) Apoſtolus non explicat verba Moſis, ſed ad ea tantùm alludit propter ſimilitudinem quandam legis & fidei. Neque Moſes prædicando liberum arbitrium præcipitat in exitium populum. Non enim dicit, ſolis viribus liberi arbitrii mandata poſſe compleri, ſed adjungit etiam gratiam, cùm ait: *Circumcidet Dominus cor tuum, ut timeas Dominum.* Denique docet Moſes abſolutè mandata legis poſſe compleri, atque id eſſe in libero voluntatis arbitrio, quoniam qui dedit præceptum, ſine dubio non denegat auxilium.

mandata illius, an non. Et cap. 13. *Tentat vos Dominus Deus noſter, ut videat, ſi diligatis eum in toto corde. At fruſtrà exploraret Deus, quid homines facere velint, niſi poſſent rem eandem facere, & non facere. Nemo enim prudens explorat eventum rei determinatæ ad unum. Quis namque exploravit unquam calidus ne ſit ignis, an frigidus? appetat canis eſuriens panem potius, quàm lapidem?*

Reſpondet Calvinus, Deum non ſic recedere quaſi deſtituat hominem gratia ſua, ut exploret, quid ille ſuis viribus poſſit: ſed permittere, ut homines affligantur, quaſi ipſe non videret quid mali patiantur ſui. Atque huc uſque ſatis bene. Sed quorſum Deus affligi ſinit ſuos? *Ut videat*, inquit Calvinus, *an poſt longas calamitates capiat eos recordatio Dei, & quærant faciem Domini ſui.*

Hìc verò rurſus redit argumentum, nam ſi poſſunt homines afflicti quærere Deum, quod ante non faciebant, certè habent liberum voluntatis arbitrium: ſi non poſſunt, fruſtrà Deus illos affligi ſinit, ut videat, an quærant faciem Domini ſui: quorſum enim explorat, quod ſcit non poſſe fieri?

Reſpondet, non poſſe afflictos quærere faciem Domini ſine gratia, tamen poſſe cum auxilio gratiæ. At nos id minimè negamus; non neget ipſe viciſſim, poſſe hominem cum auxilio gratiæ pro libero arbitrio voluntatis quærere Deum, & non quærere, ideſt, gratiæ cooperari, & non cooperari, & pax erit. Vel ſi id negare perrexerit, intelligat argumentum non eſſe ſolutum; ſemper enim ea difficultas manet, cur Deus exploret, quid homo facere velit, ſi non poteſt homo pro arbitrio velle & non velle, facere & non facere.

Adfert deinde Calvinus alteram reſponſionem, ac dicit, Deum non deſtituere hominem, ut videat quid ille poſſit, ſed ut eum adigat ad recognoſcendam propriam οὐδένειαν, ideſt, ſuum nihil. At neque nos ignoramus, Deum, qui omnia novit, non explorare, ut ipſe aliquid novi cognoſcat, ſed ut faciat nos cognoſcere quales ſimus; & ut alii quoque, qui corda noſtra non vident, intelligant ex operibus externis, quales intus ſimus.

Itaque Deum tentare aliquem, nihil eſt aliud, quàm occaſionem illi præbere aliquid patiendi, vel agendi, ex quo intelligatur ejus charitas & patientia. Vel contrà proprius amor & impatientia. Sic Deus tentavit Abrahamum, Tobiam, Job, ut appareret eorum inſignis virtus; & contrà ſic tentavit filios Iſrael in deſerto, ut appareret, quàm parum ſolidæ virtutis in illis eſſet, etiamſi dixiſſent: *Quicquid nobis præcepit Dominus, faciemus, nec ambulabimus altera via.*

Cæterùm ex hac tentatione, qua Deus facit nos explorare & cognoſcere, quid ſimus, non minus libertas arbitrii comprobatur, quàm ſi Deus tentaret, ut ipſe hoc idem exploraret, atque cognoſceret. Nam neque nobis explorandum eſſet quid ſimus, ſi ex neceſſitate operaremur, & occaſione oblata, non poſſemus niſi in alteram partem inclinare.

Præ-

Digitized by Google

Quinta claſſis Scripturarum pro libero arbitrio in moralibus.

QUinta claſſis habet Duo teſtimonia divinæ Scripturæ, quæ magno quodam faſtidio, & quaſi per contemptum Calvinus propoſuit, præmiſſo hoc procemio: *Quæ*, inquit, *præterea hinc inde teſtimonia corradunt, mediocribus etiam ingeniis non multum faceſſent negotii, quæ ſuperiores modò ſolutiones probè imbiberint.* Iſta videlicet eſt ſerpentis aſtutia. Nam quia duo iſta loca ſunt omnium graviſſima, neque ſperabat Calvinus poſſe lectoribus ſatisfacere reſponſiones ſuas, oſtentare voluit contemptum, ut putaretur magis non voluiſſe, quàm non valuiſſe propoſitos nodos accuratè ſolvere.

Prior igitur locus eſt in cap. 4. Geneſ. ubi ſic legimus: *Quare iratus es, & quare concidit vultus tuus? Nonne ſi bene egeris, recipies; ſin autem malè, ſtatim in foribus peccatum aderit? ſed ſub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.*

Poſterior locus eſt in cap. 15. Eccleſ. ubi hæc habentur: *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui; Adjecit mandata, & præcepta ſua. Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te. Appoſuit tibi ignem & aquam, ad quod volueris porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi.*

Conſideremus Priorem locum, in quo tot penè ſunt argumenta, quot verba: *Quare*, inquit Deus ad Cain, *iratus es? & cur concidit vultus tuus?* Hæc interrogatio indicat, potuiſſe Cainum, ſi voluiſſet, non iraſci, & non triſtari. Cur enim non dicimus cani, quare latras? & Leoni, quare rugis? niſi quia ſcimus, non poſſe beſtias illas pro arbitrio latrare & non latrare, rugire & non rugire?

Nonne ſi bene egeris, recipies; ſin autem malè, ſtatim in foribus peccatum aderit? Illa conditio (*ſi bene*) & illa (*ſi malè*) nonne etiam liberum oſtendunt voluntatis arbitrium? cur enim non dicimus homini, ſi Solem ſtare feceris, ſicut dicimus, ſi benè egeris, habebis hoc, aut illud? niſi quia non ignoramus, non eſſe in poteſtate hominis, ut Solem ſtare faciat, eſſe autem ut bene agat, ſi velit, vel malè, ſi nolit?

Sed ſub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius. Hìc verò apertiſſimè in ſtatu naturæ corruptæ liberum prædicatur arbitrium. Quid enim eſt, *ſub te erit appetitus ejus*, niſi, in poteſtate tua erit peccati cupiditas? & quid ſignificat, *tu dominaberis illius*, niſi, poteris, ſi volueris, cupiditati reſiſtere, & ita efficere, ut non regnet peccatum in tuo mortali corpore?

Videamus nunc, quàm hic ſe torqueat, ſudetque Calvinus, qui paulò ante jactavit hunc, & ſimiles locos ne mediocribus quidem ingeniis negotium faceſſere poſſe. Primùm ait, non debere intelligi illa verba (*ſub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius*) de peccato, ſed de Abel, ut ſenſus ſit, quamvis peccaveris, tamen primatum inter fratres obtinebis, & dominaberis fratri tuo juniori. Deinde admittit hunc locum, poſſe exponi de peccato: *Ne videamur*, inquit, *hanc interpretationem complecti, quòd cato referes, ſi tamen certaveris.* Reſpondet: *Sed quis recipiat iſtas ambages?* Ad extremum, cùm ei diſpliceret, quod tam facilè conceſſiſſet, hoc loco de

B peccati victoria, & dominatu agi, mox ſubjungit: *Quamquam & res ipſa, & ratio Grammatica poſtulant, comparationem fieri Cain & Abelis, quia primogenitus frater minori poſthabitus non fuiſſet, niſi proprio ſcelere deterior.* Atque hæc eſt tota Calvini defenſio.

Nos verò conſtanter aſſerimus, hoc loco non de Abele, ſed de peccato Deum eſſe locutum. Idque probamus Primùm ex ratione Grammaticæ, quam nobis Calvinus objecit. Illud enim pronomen *ejus*, cùm dicitur, *ſub te erit appetitus ejus*; & illud pronomen *illius*, cùm dicitur, *& tu dominaberis illius*; referunt id, quod paulò ante nominatum eſt. Paulò verò ante, peccati, non Abelis, mentio facta eſt, ſic enim legimus: *Si bene egeris, recipies; ſin autem*

C *malè, ſtatim in foribus peccatum aderit. Sed ſub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.* Ratio igitur Grammaticæ poſtulat, ut illa pronomina (*ejus*) & (*illius*) ad peccatum, non ad Abelem referantur. Quid quòd in tota hac divina ſententia numquam nominatur Abel? unde igitur venit Calvino in mentem, ut de Abele, non de peccato ſermonem hoc loco haberi exiſtimaverit?

Deinde probamus, ex communi conſenſu interpretum. S. Ambroſius lib. 2. de Cain cap. 7. *Non frater*, inquit, *ei addicitur, ſed error adſcribitur, cujus ipſe ſibi auctor eſt. In te*, inquit, *revertetur crimen, quod à te cœpit. Non habes in quo neceſſitatem magis, quàm mentem tuam arguas.* Vides, quomodo S. Ambroſius &

D Calvini expoſitionem rejiciat, & liberum arbitrium à neceſſitate perſpicuè doceat?

S. Hieronymus in quæſtionibus Hebraicis idem docet, & quidem his verbis: *Quia*, inquit, *liberi arbitrii es, moneo ut non tibi peccatum, ſed tu peccato domineris.*

S. Auguſtinus lib. 15. de Civit. Dei cap. 7. *Quieſce*, inquit, *ad te enim converſio ejus, & tu dominaberis illius. Numquid fratris? abſit, cujus igitur, niſi peccati?* En quam apertè S. Auguſtinus abſurdum eſſe pronunciat eam ſententiam, quam Calvinus maximè probavit.

S. Proſper in 2. lib. de Vocatione gentium cap. 13. enarrans illud: *Ad te erit converſio ejus, & tu domi-*

E *naberis illius, Ad te*, inquit, *tua culpa revocetur, noli peccato regnum in te dare, ſed tu potius in ipſum ſume dominatum.*

S. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 22. *Tunc*, inquit, *peccatum cordis ſub juris noſtri poſſeſſionem reducitur, ſi cùm incipit reprimatur. Unde & divina voce Cain prava cogitanti dicitur, in foribus peccatum tuum aderit, ſed ſub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius &c.*

Eodem modo exponunt Eucherius, Beda, Rupertus, Abulenſis, Lyranus, Cajetanus, & gloſſæ, ordinaria & interlinealis. Neque ſuſpicari debemus, nullum horum Doctorum tenuiſſe rationem Grammaticæ, aut omnes graviter eſſe hallucinatos.

At objicit Calvinus: *Si de peccato agitur, cum dicitur, tu dominaberis illius, vel jubet Deus, vel promittit; ſi jubet non colligitur hinc liberum arbitrium,*

quia

d by Googl

ſine ullis ambagibus dixit: *Non coronabitur, niſi qui legitimè certaverit?*

Adde, Ad extremum, probari ex hoc loco liberum arbitrium, etiamſi daremus, locutum hic eſſe Deum non de peccato, ſed de Abele. Neque enim Deus mitigare conaretur animum Caini, promittendo permanſurum illi jus primogenituræ, & dominaturum illum fratribus ſuis, niſi ſciret, potuiſſe eum revocari à concepto ſcelere, & in arbitrio ejus eſſe cupiditati jam exortæ reſiſtere, vel conſentire.

Poſterior locus, ex cap. 15. Eccleſiaſt. invictiſſimus eſt, & tam perſpicuus, ut nulla declaratione indigeat. Reſpondet autem Calvinus Primò, librum Eccleſiaſtici eſſe dubiæ fidei. Secundò, Eccleſiaſticum, de libero arbitrio primi hominis, quale fuit ante peccatum, non de eo, quale nunc eſt, eſſe locutum. Tertiò, ſi velit ille auctor, ſuis illis verbis non aſtruere liberum arbitrium, ſed ſolùm coercere carnis malignitatem, quæ ſua mala in Deum transferendo vanam defenſionem captare ſolet, ei ſe quoque libenter aſſenſurum, alioqui ejus auctoritatem non magni pendere.

Ad Primum reſpondeo, non poſſe à Calvino Eccleſiaſticum repudiari, ſi ſibi ipſe conſtare velit, propter duas cauſas. Primò, quoniam recipit Calvinus epiſtolam Jacobi & Judæ, quæ non minus dubiæ fidei olim fuerunt, quàm Eccleſiaſticus, deberet enim vel cum Lutheranis repudiare omnes libros, qui aliquando dubii fuerunt, vel cum Eccleſia recipere eos omnes, quorum auctoritas in ſacris Conciliis declarata eſt. Conſtat autem in Concilio Carthaginenſi III. can. 47. inter libros canonicos, & divinos librum Eccleſiaſtici numeratum. Secundò, quia profitetur Calvinus ſe diſcipulum ac ſectatorem eſſe Auguſtini. Auguſtinus autem non ſolùm hunc librum inter canonicos ponit, in lib. 2. de doctr. Chriſtiana cap. 8. ſed etiam adducit in lib. de Gratia & libero arbitrio cap. 2. ad ipſum liberum arbitrium comprobandum.

Ad Alteram Calvini ſolutionem Reſpondeo, ex Eccleſiaſtico non ſolùm colligi primum hominem, cum libero arbitrio conditum fuiſſe, ſed etiam idem liberum arbitrium in ejus poſteris remanſiſſe. Nam paulò ante dixerat: *Ne dicas, per Deum abeſt; non dicas, ille me implanavit*, ideſt, non referas in Deum cauſam ſceleris tui. Et continuò rationem adjungit: *Quoniam Deus hominem conſtituit, & reliquit in manu conſilii ſui &c.* Quæ ratio nihil efficeret, niſi ſignificare vellet Eccleſiaſticus, liberum arbitrium initio datum primo homini, nunc etiam in ejus poſteris permanere.

Præterea verba illa: *Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te*. Et illa: *Ante hominem vita & mors, quod voluerit, dabitur ei*. Et illa: *Appoſuit tibi ignem, & aquam, ad quod volueris, porriges manum tuam*; Non apertiſſimè teſtantur Eccleſiaſticum alloqui homines, qui nunc ſunt, & illis con-

C

Præterea ea loca, quæ Calvinus notavit, ſunt alia quædam, quæ ab illo prætermiſſa nos in ſextam claſſem, quæ locorum derelictorum dici poterit, breviter conferemus.

Primus igitur locus ſit ex cap. 30. Deuteron. ubi ſic loquitur Moſes: *Conſidera*, inquit, *quòd hodiè propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum, & econtrariò mortem & malum*. Et infrà: *Teſtes invoco cælum & terram, quòd propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & ſemen tuum*. Non video quid ad hunc locum reſponderi poſſit. Liber hic In primis non eſt dubiæ fidei, & à Calviniſtis pro canonico, ac divino recipitur.

Deinde, non loquitur Moſes ad homines in ſtatu innocentiæ, ſed ad Hebræos, qui tunc erant cum ipſo. Denique, nullæ hic ſunt ambages, nam Moſes jurat per cœlum & terram, ſe dediſſe populo optionem, ut facerent quod vellent, in re maximè morali, ideſt, in præceptis ſervandis, aut violandis, & cohortatum fuiſſe eundem populum ad electionem obedientiæ, quæ vitam adfert, & dehortatum ab electione contumaciæ, quæ mortem adfert. Nihil autem magis proprium eſt liberi arbitrii, quàm electio, ut in tertio libro demonſtravimus.

D

Secundus locus eſt, in lib. Joſuæ cap. 24. *Optio*, inquit, *vobis datur, cui ſervire potiſſimum debeatis &c.* Hic etiam locus ad liberum arbitrium in moralibus pertinet, quoniam Joſue ſignificat populum eligere potuiſſe, vellet ne Deo vero cultum adhibere, vel idolis, ideſt, an vellet bene agere, an peccare.

Tertius locus eſt in cap. 31. Eccleſiaſt. *Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere mala, & non fecit, ideò ſtabilita ſunt bona illius*. Non miror hæc loca prudenter à Calvino diſſimulata, cùm non ſolùm, non vera, ſed ne veriſimilis quidem aliqua reſponſio hìc locum habere poſſe videatur. Non enim hoc teſtimonium trahi poteſt ad ſtatum innocentiæ, neque ullæ ſunt in eo ambages, ſed liberum arbitrium aſſeritur ita verè, proprieque liberum in moralibus, ut dicatur vir bonus, ideò dignus laude & præmio, quòd potuerit tranſgredi, & non ſit tranſgreſſus, facere malum, & non fecerit.

E

Quartus locus eſt in priore epiſt. ad Corinthios cap. 7. *Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo, ſervare virginem ſuam, bene facit*: Et infrà: *Quod vult faciat, non peccat, ſi nubat*. Hoc loco agitur de bono morali, ut patet ex illis verbis, *bene facit*. Et infrà: *Melius facit*. Et: *Non peccat &c.* De hoc autem bono morali faciendo, vel non faciendo, dicit Apoſtolus, habere hominem liberam electionem, modò non ſit impeditus extrinſeca aliqua neceſſitate voti, juramenti, aut præcepti. Huc enim pertinet illud: *Non habens neceſſitatem*.

Exclu-

Digitized by Google

ex triſtitia, aut ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus. Loquitur Apoſtolus de facienda eleemoſyna, quod eſt opus morale & monet, ut unuſquiſque libenter tribuat id, quod deſtinavit in corde ſuo, ideſt, quod libera voluntate prælegit, cùm in poteſtate haberet, parum, aut multum velle dare, aut etiam omnino nihil velle dare. Nam illud verbum *προαιρεῖται*, quo ipſe utitur, propriè, ad liberum arbitrium pertinet. Diſtinguitur enim voluntarium in genere, ſive ſpontaneum, quod etiam beſtiis convenit à voluntario libero, quod eſt proprium rationalis, ſive intelligentis naturæ, quod illud dicitur *ἑκούσιον*. Hoc autem *προαιρετικόν*, ut perſpicuum eſt, ex Ariſtotele lib. 3. de morib. cap. 1. & 2. Atque ex Scripturis quidem hæc argumenta ſufficiant.

CAPUT XXIV.

Præfatio ad teſtimonia Patrum, pro libero arbitrio in moralibus.

TEſtimonia veterum Patrum Calvinus non fuit auſus contra ſe objicere: tamen coactus à Pighio ad pauca quædam loca reſpondit. Produxit Albertus Pighius, in ſecundo libro de libero arbitrio, teſtimonia decem Patum, S. Petri Apoſtoli, S. Clementis Romani, S. Irenæi, Tertulliani, Origenis, S. Hilarii, S. Ambroſii, S. Hieronymi, S. Baſilii, S. Chryſoſtomi.

Ad quæ teſtimonia Calvinus ita reſpondit, ut Petrum & Clementem, de numero teſtium auferri juberet, quod eorum verba ex libris recognitionum apocryphis deprompta fuiſſent. Origenem & Tertullianum, ut hæreticos, & qui multis in rebus lapſi eſſent, omnino contemneret: eoſdem item, & Irenæum exponi poſſe diceret de libero arbitrio, quale fuit in ſtatu innocentiæ, non quale nunc eſt in ſtatu naturæ corruptæ; Ambroſium & Baſilium, de libertate à coactione, non à neceſſitate diſſeruiſſe contenderet: ſolos eſſe affirmaret Hilarium, Hieronymum & Chryſoſtomum, qui propriè liberi arbitrii patrocinium ſuſcepiſſent, ſed trium hominum teſtimonia non eſſe conſenſum Eccleſiæ univerſæ, ut Pighius fruſtra jactaverat: præſertim cùm contrariæ ſententiæ inveniantur in Auguſtino, & in Synodo Arauſicana.

Illud autem bene habet, & nobis mirificè placet, quod in ſecundo libro adverſus Pighium, Calvinus admittit veteres Patres, ut de controverſia noſtra judices ſedeant. *Lectores*, inquit, *monitos velim, non difficulter poſſe inter me, & Pighium hoc loco convenire, ſi modò Eccleſiæ traditionem ex certo, & perpetuo Sanctorum & Orthodoxorum conſenſu, non ex teſtimoniis hinc inde malè excerptis demonſtraret. Deinde ſi iis ſimpliciter, & candidè uteretur ad veram, & germanam Eccleſiæ doctrinam comprobandam, non ad pingendas horum temporum impias doctrinas abuteretur.*

Nos igitur producemus teſtimonia omnium Patrum Græcorum & Latinorum, nec ullum prætermittemus auctorem alicujus nominis, & ſimul diligenter obſervabimus, & hinc ſimul judicari poterit ...tur, utrum nos germanam doctrinam teneamus, qui liberum arbitrium in actionibus moralibus eſſe defendimus, an adverſarii, qui liberum arbitrium,
B in ſervum arbitrium commutantes, hominem poſt lapſum Adami, ex neceſſitate peccare contendunt.

CAPUT XXV.

Teſtimonia Græcorum Patrum adferuntur, pro libero arbitrio in moralibus.

PRimus ex Græcis Patribus occurrit S. Ignatius; Is in epiſt. ad Magneſianos ita loquitur: *Quandoquidem*, inquit, *actiones ipſæ ſua habent præmia, & obedientiæ proponitur vita, mors autem inobedientiæ, &*
C *ſinguli, qui aut hoc, aut illud elegerunt, in ejus quod elegerunt, locum abituri ſunt, fugiamus mortem, & eligamus vitam*. Et infrà: *Si quis pietati ſtudet, Dei homo eſt, ſi impiè agit, diaboli eſt, non id factus per naturam, ſed per animi arbitrium*. Nihil hic reſponderi poteſt. Nam & loquitur S. Ignatius de bono & malo morali, & affirmat, homines eligere id, quod volunt, qui eſt proprius actus liberi arbitrii; & eum, qui impiè agit, per animi arbitrium fieri malum, docet.

At fortaſſe non ſunt Ignatii epiſtolæ, quæ ſub illius nomine circumferuntur, id enim Lutherani objicere ſolent. Sed recipit eas Euſebius lib. 3. Hiſtoriæ Eccleſiaſt. cap. 36. Sanctus etiam Hieronymus mul-
D tas enumerat, & inter cæteras, iſtam ad Magneſianos, & Ignatio tribuit in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis. Denique paſſim citantur epiſtolæ iſtæ nomine S. Ignatii ab Athanaſio, Theodoreto, aliiſque Patribus, neque ulla occurrit ſolida ratio, cur rejiciendæ videantur.

Secundus ſit S. Dionyſius Areopagita. Is in libro de divinis nominibus, cap. 4. part. 4. propè finem, poſteaquam docuerat, malum non eſſe ſubſtantiam, ſed defectum quendam, ita ſubjungit: *Dixerit verò quiſpiam infirmitatem ſupplicium non mereri, ſed veniam. Si igitur non licuiſſet obſiſtere, rectè forſan eſſet objectum. Sin autem ex ipſo bono vires ſuppeditantur, quod, ut ſacra eloquia docent, omnibus ſimpliciter con-*
E *venientia tribuit, non eſt ignoſcendum, ſi quis per ignaviam ab ipſo bonorum propriorum habitu divinitus procedente aberraverit*. Idem lib. de Eccleſiaſtica hierachia cap. 2. part. 3. tribuit homini nomen illud *αὐτεξούσιον*, quod fatetur Calvinus proprium eſſe liberi arbitrii.

Neque ad hunc locum reſponderi poteſt, niſi fortè libros iſtos, non eſſe Dionyſii Areopagitæ. Sed certè negari non poteſt, auctorem hujus libri fuiſſe virum magnum, & ante mille annos floruiſſe, cùm citetur à S. Gregorio homil. 34. in Evangelia, nomine antiqui, & venerandi Patris. Nam ſi Gregorio antiquus fuit, cùm ipſe Gregorius ante annos circiter mille floruerit, nobis profectò antiquiſſimus eſſe debebit. Sed de hoc auctore aliàs diſſerumus.

Tertius

Digitized by Google

[illegible], ut non peccarent.

Ad hunc locum prompta reſponſio eſt, librum eſſe ſuppoſititium. Nam alioqui liberi arbitrii tam eſt aperta confeſſio, ut nihil contra fingi poſſit. At nos fatemur, librum eſſe corruptum, ac depravatum ab hæreticis, ſed tamen vel eſſe Clementis Romani, vel alterius æquè docti, atque antiqui. Siquidem Euſebius lib. 3. Hiſtor. Eccleſiaſt. cap. 38. ſcribit, hos libros & eſſe Clementis, & ab hæreticis depravatos. Idem ſcribunt Epiphanius hæreſ. 30. Et Ruffinus in Apologia pro Origene. Meminit etiam horum librorum S. Hieronymus, in lib. 2. adverſus Ruffinum.

At ſi corrupti ſunt hi libri, ac propterea inter apocryphos recenſentur, quorſum citantur à nobis? quoniam manifeſtè conſtat, non eſſe corruptos iis in locis, ubi defenditur libertas arbitrii. Nam ante Ruffini ætatem, qui hos libros latinos fecit, nulli fuerunt hæretici, qui libero arbitrio nimis multum tribuerent, quod poſtea fecerunt Pelagiani; multi autem hæretici fuerant, qui negaverant liberum arbitrium, ut Simon Magus, Manichæus & alii. Itaque ſi in his libris negaretur liberum arbitrium, ſuſpicari poſſemus, inſertam fuiſſe eam doctrinam à Manichæis, vel aliis ejuſmodi hæreticis; at liberi arbitrii confeſſionem non poſſumus ulli hæretico illius temporis adſcribere.

Deinde, veteres Patres, qui dicunt, hos libros corruptos eſſe ab hæreticis, non tacent in quibus articulis corrupti ſint. Scribunt enim in articulis de divinitate filii, aliiſque ſimilibus eſſe corruptos. Corruptelam autem in articulo de libertate arbitrii, nullus veterum unquam notavit.

Adde Poſtremò, quod quæ dicuntur in his libris de libero arbitrio, eadem repetuntur paſſim ab aliis Patribus, ut neceſſe ſit, omnes omnium Patrum libros eſſe depravatos, ſi libri iſti recognitionum in hoc articulo depravati cenſendi ſunt.

Quartus ſit S. Juſtinus Martyr. Is ita loquitur in Apologia ad Imperatorem Antoninum pag. 31. in meo codice: *Niſi libero arbitrio genus humanum, & res turpes fugere poteſt, & pulchras, ac bonas ſequi, extra cauſam, culpamque eſt eorum, quæ quoquo modo aguntur. Sed ipſum libero arbitrio liberaque voluntate & rectè facere, & peccare docemus.* Et infrà: *Neque ille remuneratione, aut laude dignus eſſet, ſi per ſe ipſum bonum non eligeret.* Et in Apologia ad Senatum: *Nihil*, inquit, *eſſet in illis laude dignum, niſi facultatem haberent, qua ſe in utramque partem converterent.* Hìc vero Calvinus neque fingit, neque fingere poteſt aliquid, quod ſpeciem habeat reſponſionis. Auctor enim certus eſt, & verba clariſſima. Sola pertinacia his, atque ſimilibus reſiſtit.

Quintus ſit Athenagoras Juſtini æqualis. Is in Apologia ad eundem Imperatorem Antoninum: *Liberi arbitrii*, inquit, *in ipſis quoque (Angelis videlicet) in utramque partem, voluntatem conſtituerat Deus, ſicut & in hominibus liberam & pravitatis, & virtutis deligendæ poteſtatem habentibus cernere eſt.* Quid clarius? quid verius?

Sextus ſit B. Martyr Irenæus. Is in lib. 4. cap. 71. ita loquitur: *Illud quod ait, Quoties volui congregare filios tuos, & noluiſti, veterem legem libertatis hominis [...]tem qui illud non operantur, judicium juſtum recipient Dei, quoniam non ſunt operati bonum cùm poſſent operari illud.* Et cap. 72. *Si igitur*, inquit, *non in nobis eſſet facere hæc, aut non facere, quam cauſam habebat Apoſtolus, & multo prius ipſe Dominus conſilium dare, quæ quidem facere, à quibus verò abſtinere?*

Et adhuc reſiſtit Calvinus, ac probare nititur, Irenæum non dicere id, quod dicit, quoniam in eodem libro ſcripſit, liberum arbitrium ad imaginem Dei pertinere: imaginem autem fuiſſe in primo homine, ſed per peccatum extinctam, colligi ex Apoſtolo, qui reformari dicit in nobis imaginem Dei. At nimis frigidum eſt argumentum contra manifeſtiſſimam veritatem.

Nam imaginem Dei extinctam eſſe poſt peccatum, neque Irenæus, neque Paulus unquam ſcripſit. Reformatur verò in nobis imago, quoniam obſcurata fuerat, licèt (ut diximus) non extincta. Sed de hac re alibi multa diximus.

Septimus ſit Clemens Alexandrinus. Is in 1. lib. Stromat. pag. 65. ſic ait: *Quoniam libera electio & appetitio, peccata primùm inchoat, jure infliguntur ſupplicia.* Et infrà: *Quæ cùm ita ſint, & liberari ab ignoratione, & à malo, & delectabili electione, & ante omnia non aſſentiri fallacibus illis phantaſiis & viſis, ſitum eſt in noſtra poteſtate.* Vide alium locum, in 4. lib. de Gratia & libero arbitrio cap. 9.

Octavus ſit Origenes. Is in comment. ad cap. 13. Matth. exponens parabolam ſagenæ piſcium, poſteaquam dixerat, ab hæreticis accipi per bonos & malos piſces, duas naturas, alteram bonam, alteram malam, ita ſubjungit: *Huic intellectui repugnant omnes Scripturæ, declarantes eſſe liberum arbitrium, dum & accuſant eos, qui delinquunt & probant eos, qui rectè faciunt.* Idem Origenes ſimilia docet, lib. 3. de principiis cap. 1. præfat. in epiſt. ad Roman. hom. 12. in librum Numeri, & alibi.

Sed Calvinus Origenis teſtimonium non recipit, quòd dicat eum in multis lapſum eſſe. At Nos eum in hac re non erraviſſe, facillimè demonſtramus. Nam Origenis errores diligentiſſimè notaverunt Epiphanius, Theophilus, Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, Nicephorus & alii, neque ullus eorum inter errores Origenis poſuit, hominem præditum eſſe libero arbitrio.

Rurſus Calvinus Origenis teſtimonia cauſæ ſuæ nihil nocere contendit, quòd Origenes diſputet adverſus Marcionem, qui liberum arbitrium ita tollebat, ut naturam humanam ab ipſa creatione malam eſſe diceret. At parum intereſt, contra quos Origenes diſſerat, modo liberum arbitrium in præceptis morum ſervandis prædicet.

Deinde Origenes, ut oſtendat, naturam non eſſe malam à creatione, probat, hominem eſſe liberi arbitrii, & mutari per ſe de bono in malum, quod fieri non poſſet, ſi eſſet naturaliter malus. Itaque Duo probat Origenes. Primò, hominem eſſe liberum. Secundò, non eſſe natura malum, ex quibus duobus unum deducit ab altero. Marcion negabat utrumque, Calvinus alterum tantùm; proinde damus Calvino, ut non ſit Marcioniſta, ſed Semimarcioniſta, & Origenes Calvinum non ex toto,

ed by Google

non aliunde, neque ulla neceſſitate, ſed libera voluntate, atque judicio facta eſt. Et in extremo capite: *Cæcus profectò de his rectè judicaret, non neceſſitate, ſed libero hæc fieri arbitrio.* Itaque teſtimonio Euſebii cæci ſunt Calviniſtæ, vel potiùs cæcis deteriores. Cùm id non videant, quod cæci videre poſſent.

Sed forſan objiciat aliquis. Euſebium contra eos diſſerere, qui ponebant fatalem neceſſitatem, qualem Calviniſtæ non ponunt. At Calviniſtæ In primis ponunt, etiam neceſſitatem ſimilem fatali; Deinde, parum refert quid moverit Euſebium, ut liberum arbitrium defenderet, modò illud verè docteque defenderit. Denique, nonnè Euſebius omnem prorſus neceſſitatem excluſit, cùm ait: *Neque ulla neceſſitate, ſed libera voluntate atque judicio facta eſt?*

Decimus ſit Magnus Athanaſius. Is in oratione contra Idola, non procul ab initio, ſic ait: *Anima libera eſt, & ſui arbitrii. Poteſt enim ut ad bona ſe inclinare, ita bona quoque averſari.* Et infrà: *Quæ cum liberum ſui jus, arbitriumque intuetur, ſentit ſe in utramque partem corporeis membris uti poſſe, tum ad ea quæ ſunt, tum ad ea quæ non ſunt. Ea verò quæ ſunt, bona appello. ea quæ non ſunt, mala.* Ad hoc teſtimonium nihil omnino reſponderi poteſt. Auctor enim eſt certus, gravis, doctus, antiquus, ſanctus, & ſine ullis ambagibus liberum arbitrium docet.

Undecimus ſit Magnus Baſilius, qui in explicat. Pſal. 61. tractans illud: *Mendaces filii hominum in ſtateris, Non licebit* (inquit) *tibi dicere in die judicii, non noveram bonum. Proferentur tibi propria tua ſtatera, ſufficientem boni & mali diſcretionem habentes. Nam corporis pondera libra momentis examinamus, quæ verò in vita eligenda ſunt, libero animæ judicio diſcernimus. Quod etiam ſtateram nominavit, propterea quod æquale momentum ad utramque partem capere poteſt.* Idem in oratione de libero arbitrio: *Nam*, inquit, *quod in homine ſitum eſt liberum arbitrium, in eligendo & non eligendo ſitum eſt &c.* Item, in oratione de cauſa mali. *Cur*, inquit, *in ſtructura non habemus, ut neque volentibus nobis peccare detur? quia etiam tu famulos, non cùm vinctos habes, benevolos putas, ſed cùm voluntariè ea, quæ officii ipſorum ſunt, explere videris. Itaque etiam Deo non gratum eſt, quod coactum eſt, ſed quod ex virtute rectè geritur. Virtus autem ex voluntate, non ex neceſſitate fit. Voluntas verò ex his, quæ in nobis ſunt, dependet. In nobis autem eſt liberum arbitrium.*

Arripuit Calvinus voculam illam (*coactionem*) & inde colligit, non loqui S. Baſilium de libertate, à neceſſitate, ſed à ſola coactione. At ſine dubio non rectè collegit. Nam explicavit in eodem loco ſanctus Baſilius, quid per coactionem intellexerit, cùm illi per adverſativam particulam oppoſuerit id, quod geritur ex virtute. Et quod geritur ex virtute, eſſe dixerit id, quod ex voluntate, non ex neceſſitate fit. Et quod fit ex voluntate, declaraverit eſſe id, quod in nobis eſt, quodque ex arbitrii noſtri libertate dependet.

Itaque per coactionem, neceſſitatem intellexit determinantem ad unum. Quod etiam clarius manifeſtat in eadem oratione, cùm dicit: *Soluta enim ab omni neceſſitate, & voluntariam, ac in ſua poteſta-*

virtutis, & vitii opera, hæc ſunt in noſtro libero arbitrio. Neſcio quid hìc Calvinus comminiſci poſſit. Nullum enim cavillis locum Gregorius reliquit. Vide etiam quæ citavimus libro ſuperiore.

B Tertiusdecimus ſit ſanctus Gregorius Nazianzenus, qui in carminibus de Chriſto patiente: *Neque enim* (inquit) *Deus neceſſitatem adducet, ut ſit bonus, ſed in electione, & ſententia tua id ſitum eſt.* Vide alium locum à nobis citatum libro ſuperiore, ex Apologetico.

Quartusdecimus ſit Cyrillus Hieroſolymitanus, qui Catecheſi 4. *Cognoſce* (inquit) *animam eſſe ſui juris, ſeu voluntatis liberæ.* Item infrà: *Liberum arbitrium habet anima, & poteſt quidem Diabolus incitare, cogere autem præter voluntatem omnino non poteſt. Subjicit tibi ſcortationis cogitationes, ſi vis, probas, ſi nolis, improbas. Si enim ex neceſſitate ſcortareris, cujus gratia gehennam Deus paraſſet?* Nihil apertius C dici potuit.

Quintusdecimus ſit S. Epiphanius, qui in hæreſi Phariſeorum, quæ eſt ordine decimaſexta. *Per id* (inquit) *quod peccare quiſquam poſſit, & non peccet, & per id, quod poſſit non peccare, peccet tamen, hoc propter peccata pœnam per vindictam pendente, illo propter bene facta laudem reportante, utriuſque conſtituta eſt differentia.* Et infrà: *Itaque* (inquit) *manifeſtum, evidens & indubium eſt, unicuique liberum arbitrium conceſſum à Deo, qui per ſeipſum dixerit, ſi volueritis, & ſi nolueritis, ut penes hominem ſit bene facere, vel pravè operari.* Vides, ut ſanctus hic Pater manifeſtum, evidens & indubium eſſe clamet, quod Calvinus tot libris obſcurare conatus eſt?

D Sextusdecimus ſit Theophilus Alexandrinus, Is enim in epiſt. 3. Paſchali, ſic loquitur: *Nec ambigitur quin in utramque partem faciendi, vel non faciendi bona, habeamus liberam facultatem, & oppreſſis pravis recta naſcantur, tuncque virtutum inter ſe concinit chorus, cùm vitiorum in animo fuerit ſolitudo.* Quid hìc objicient adverſarii? auctor inſignis eſt, quippè qui S. Hieronymum meruit habere interpretem, & ſententia tam perſpicua, ut nulla ratione obſcurari queat.

Septimusdecimus S. Joannes Chryſoſtomus ſit, qui homil. 22. in Geneſim: *Nonne*, inquit, *manifeſtum eſt, ſua quemvis voluntate, vel malitiam, vel virtutem eligere? Nam niſi ita eſſet, & naturæ noſtræ* E *pravitas inſita eſſet, neque illos puniri, neque iſtos virtutum retributiones accipere oportebat. Verùm quia in noſtra voluntate totum poſt gratiam Dei relictum eſt, ideò & peccantibus ſupplicia propoſita ſunt, & bene operantibus retributiones.* Hunc patrem nobis Calvinus libenter concedit, quod ei nimius viſus ſit in liberi arbitrii viribus prædicandis. At imperitiam ſuam apertè prodit, cùm è tanto numero patrum unum Chryſoſtomum, quaſi novi aliquid introducentem rejicit. Nam ſi legiſſet cęteros, numquam ita judicaſſet. Quid enim Chryſoſtomus dicit, quod non ante illum Ignatius, Clemens, Juſtinus, Athenagoras, Irenæus, Baſilius, Cyrillus, Epiphanius, & poſt eum plurimi dixerint? Deinde, ſi tam graviter Chryſoſtomus in libero arbitrio prædicando exceſſit, cur nulli veterum illum reprehenderunt? cur S. Augu-

gusti-

Digitized by Google

converti.

Decimusnonus ſit Marcus Eremita, qui in libro de baptiſmo, ultra medium, ita loquitur: *Hac & ſimilia cùm ſciat Scriptura in noſtra poteſtate poſitum eſſe, ut hac agamus nec ne, propterea non Satanam, neque peccatum Adæ, ſed nos increpat.* Et infrà comparans nos cum Adamo: *Primam*, inquit, *conceptionem habemus ex diſpenſatione, quemadmodum & ille, & perinde ac ille pro arbitrio poſſumus obtemperare, vel non obtemperare.* Sententia horum verborum eſt, nos tentari ex permiſſione Dei, ſicut eadem permiſſione tentatus fuit Adam, & ſicut ille propter arbitrii libertatem potuit tentatori acquieſcere, vel reſiſtere, ſic etiam nos propter eandem arbitrii libertatem poſſe tentationem admittere, vel repellere, quæ ſi Calvinus legiſſet, forſitan de Chryſoſtomo aliter judicaſſet.

Vigeſimus ſit ſanctus Cyrillus Alexandrinus, qui in lib. 2. in Joannem, cap. 44. ſic ait: *Liberum*, inquit, *arbitrium hominis his verbis oſtendit, qui ad alterutrum ſecundùm animi ſui judicium poteſt proficiſci. Sic enim juſtè laudem, ſi bene agimus, & contraria, ſi mala committimus, invenimus.* Vide alia loca, quæ citavimus in libro ſuperiore.

Vigeſimusprimus ſit Theodoretus, qui Pſalm. 67. tractans, & explicans illud: *Pluviam voluntariam ſegregabis, &c.* Sic ait: *Pluviam, doctrinæ irrigationem vocat, voluntariam autem appellavit, ob liberum arbitrium. Non enim ex neceſſitate irrigatur aliquis, ſed doctrinæ acquieſcens conſequitur gratiam.*

Vigeſimusſecundus ſit Palladius, in epiſtola ad Lauſum, quam præfixit hiſtoriæ ſuæ de Sanctorum vita, in ea ſiquidem loquens de eleemoſynis: *Neque*, inquit, *ullo prætextu, quo placeres hominibus, jurejurando obligaſſes tuam liberam eligendi voluntatem, &c.*

Vigeſimustertius ſit Beatus Joannes Damaſcenus. Is enim in lib. 2. de fide, cap. 26. *In nobis*, inquit, *ſunt ea, quorum liberam adepti poteſtatem ſumus & facere, & non facere.* Et infrà explicans quæ illa ſint: *Ea*, inquit, *quæ ſequitur laus aut vituperatio, & in quibus prævaricatio cadit & lex.*

Vigeſimusquartus ſit Theophylactus, qui in commentario ad cap. 15. Lucæ, ſic ait: *Itaque ille qui dedit omnia hæc ex æquo, permiſit liberè ingredi. Nullum enim cogit non volentem. Nam ſi voluiſſet nos cogi, non feciſſet rationales, & liberi arbitrii.* Neque verò hic auctor intelligit per coactionem vim illam, quæ adigit invitos, ſed neceſſitatem determinantem ad unum, ut perſpicuum eſt ex ratione, quam reddit, cùm dicit: *Non feciſſet rationales, & liberi arbitrii.* Nam beſtiæ quoque, tametſi rationales non ſunt, non coguntur invitæ ad ſua objecta, ſed ſponte accurrunt. Et nomen liberi arbitrii, quod iſte auctor uſurpat, non poteſt propriè convenire libertati à ſola coactione, ut in tertio libro demonſtravimus.

Vigeſimusquintus ſit Euthymius, qui in comment. ad idem cap. 15. Lucæ, ita ediſſerit parabolam filii prodigi: *Subſtantiæ*, inquit, *partem, quæ ſibi obveniebat, petivit, hoc eſt, liberum arbitrium, quod ei ex natura debebatur. Ac ſi diceret, nolo urgeat me ſervien*bus inſumit. Non enim ſimilitudines in omnibus valent. Denique id ſolum ex parabola colligunt Patres, Deum permittere, ut qui volunt, peccent, neque eos ad bene agendum ex neceſſitate compellere.

CAPUT XXVI.

Teſtimonia Patrum Latinorum, pro libero arbitrio in moralibus.

PRimus ex Latinis Tertullianus eſt. Is in lib. 2. contra Marcionem ita loquitur: *Liberum, & ſui arbitrii, & ſuæ poteſtatis invenio hominem inſtitutum.* Sed ne Calvinus dicat (ut ſolet) Tertullianum loqui de prima Inſtitutione, quæ poſtea per peccatum ſit mutata, audi ſequentia. *Hunc ſtatum ejus confirmavit etiam ipſa lex tunc à Deo poſita. Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate. Nec rurſus comminatio mortis tranſgreſſioni adſcriberetur, ſi non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur. Sic & in poſteris legibus creatoris invenias proponentis ante hominem bonum & malum, vitam & mortem.* Et infrà non procul à fine: *Interrogat*, inquit, *Deus quaſi incertus, ut & hinc liberi arbitrii probans hominem in cauſa aut confeſſionis, aut negationis, ut daret ei locum ſponte confitendi delictum, & hoc nomine relevandi. Sicut de Cain ſciſcitatur, ubi nam frater ejus, ut ille haberet poteſtatem, ex eadem arbitrii libertate ſponte negandi delicti, & hoc nomine gravandi.* Et in libro de exhortatione Caſtitatis non longè ab initio: *Itaque*, inquit, *cùm utrumque ex præceptis ejus didicerimus, quid velit & quid nolit, jam nobis eſt voluntas eligendi alterum, ſicut ſcriptum eſt, Ecce poſui ante te bonum & malum.*

At non meretur Tertullianus locum inter teſtes dogmatum Catholicorum, cùm in multis magniſque rebus erraverit. Id enim ſolum eſt, quod reſpondere poteſt Calvinus. Sed facilis Reſponſio eſt. Nam ſi ſolus hæc diceret, nullam ei fidem haberemus, ut qui propriam ſectam inſtituerit, ſed quod dicit cum omnibus Græcis & Latinis Patribus, non parum valet ad teſtimonium fidei, quæ vigebat antiquis illis temporibus in Eccleſia. Non erraſſe autem in hac re Tertullianum, nec fuiſſe dogma de libertate arbitrii proprium ſectæ ipſius, certum eſt ex eo, quod neque Euſebius in hiſtoria, neque Auguſtinus in libro de hæreſibus, neque alius auctor hanc ſententiam inter alios Tertulliani errores enumerat.

Secundus ſit B. Martyr Cyprianus. Is in lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium: *Dominus*, inquit, *non increpuit recedentes, aut graviter comminatus eſt, ſed magis converſus ad Apoſtolos ſuos dixit, Numquid & vos vultis abire? ſervans ſcilicet legem, qua homo libertati ſuæ relictus, & in arbitrio proprio conſtitutus ſibimetipſi vel mortem appetit, vel ſalutem.* Et in libro de unitate Eccleſiæ: *Fieri verò*, inquit, *hæc Dominus permittit & patitur, manente propria libertatis arbitrio.* Ubi Notandum eſt, non poſſe hæc detorqueri ad libertatem à coactio-

ſtro numero carcer exæſtuat. Chriſtianus ibi nullus, niſi aut reus ſuæ religionis, aut profugus. Nec de fato quiſquam aut ſolatium captet, aut excuſet, eventum ſit ſortis fortunæ, mens tamen libera eſt, & ideò actus hominis, non dignitas judicatur. Neque verò loquitur de libertate à ſola coactione. Nam ea non repugnat fato, cui tamen repugnat libertas à neceſſitate. Poteſt enim ſponte fieri, id quod fato fit. Non poteſt autem quod fato fit, non neceſſariò fieri.

Quartus ſit Lactantius. Is in lib. 4. divinarum Inſtitutionum, cap. 24. *Qui dat* (inquit) *præcepta, amputare debet omnium excuſationum vias, ut imponat hominibus parendi neceſſitatem, non vi aliqua, ſed pudore, & tamen libertatem relinquat, ut & præmium ſit conſtitutum parentibus, quia poterant non parere, ſi vellent, & non parentibus pœna, quia poterant parere, ſi vellent. Quo modo ergo poterit amputari excuſatio, niſi ut qui docet, faciat quæ docet, & ſit quaſi prævius, & manum porrigat ſecuturo?*

Quintus ſit Julius Firmicus. Is in libro de erroribus profanarum religionum, quem ad filios Conſtantini ſcripſit, ſic loquitur cap. 29. *Liberum te Deus fecit, in tua manu eſt, ut aut vivas, aut pereas; quid te per abrupta præcipitas?*

Sextus ſit ſanctus Hilarius. Is in commentario Pſalmi ſecundi, ſic ait: *Unicuique noſtrum libertatem vitæ, ſenſumque permiſit, non neceſſitatem in alterutrum affigens.* Et infrà rationem reddens: *Quid enim* (inquit) *honoris & præmii bonitatis neceſſitas mereretur, cùm malos nos eſſe, vis quædam nobis conſerta non fineret?* Hunc egregium Patrem ultro nobis dat Calvinus, neque intelligit quantum detrimenti cauſæ ſuæ faciat, cùm illi contrarium ſe profiteatur, quem non ſolùm Hieronymus & Auguſtinus, ſed etiam integra Synodus Epheſina prima, & alia deinceps Concilia mirificè coluerunt.

Septimus ſit Optatus Milevitanus, qui ſic loquitur initio libri ſeptimi, adverſus Parmenianum: *Quidquid neceſſitas peccat, non poteſt magnis viribus accuſari. Voluntas habet pœnam, neceſſitas veniam. Homicida ſcelus poteſt facere, poteſt & non facere, adulterium mœchus poteſt admittere, poteſt & non admittere, & cætera hujuſmodi, in quibus liberum habetur arbitrium.*

Octavus ſit ſanctus Ambroſius. Is in lib. 1. de Jacob, cap. 3. *Non eſt* (inquit) *quod cuiquam noſtram adſcribamus culpam, niſi noſtræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam niſi voluntate propria deflexerit. Voluntarium ſibi militem legit Chriſtus, voluntarium ſibi ſervum diabolus auctionatur.* Ad hoc teſtimonium Calvinus reſpondet, intelligendum eſſe de voluntario, quod opponitur coacto, atque invito, non quod opponitur determinato ad unum. Sed fallitur, nam in primis voluntarium, quod ſolum opponitur coacto, non ſufficit ad peccandum, alioqui lupus etiam peccaret cùm ſponte alienas oves rapit & occidit. Deinde verba illa (*niſi voluntate propria deflexerit*) non ſignificant ſolùm ſponte, libereque deflectere, quod etiam pecudi convenire poteſt, quæ tamen non dicitur propria voluntate deflectere, etiam quando libenter errat, ſed ſignificant ex deliberato conſilio, atque electione peccare.

niſſa: *Ignorant*, inquit, *quod credentes animæ à fide Chriſti, deditas jam ſe impietati faciunt, quia arbitrii ſui eſt omnis homo, quod velit, ut eligat facere permit-*
B *tente Deo.*

Decimus ſit Beatus Gaudentius Brixianus, Philaſtrii Succeſſor. Is in 3. tractat. ſuper Exodum, inquit, *conceſſa ſemel voluntatis libertas non auferetur, ne nihil de eo judicare poſſit, qui liber non fuerit in agendo.* Quo loco illud eſt obſervandum, liberum arbitrium primo homini in creatione datum (quod teſte Calvino verum fuit liberum arbitrium, etiam à neceſſitate) numquam auferri, auctore Gaudentio.

Rurſus idem auctor in tractatu de Machabæis: *Unam* (inquit) *Deus elegit arborem de omnibus lignis Paradiſi, non utique malam, ſed in qua ſervorum ſuorum obedientiam pertentaret, ut libertas arbitrii, vel immor-*
C *talitatis præmium poſſideret obediens, vel contemnens exciperet mortis interminatæ ſententiam. Manducavit homo quia voluit; mandatum non cuſtodivit, quia noluit; morte mulctatur, quia mandatum ſervare potuit, & non ſtuduit. Igitur ſi unius arbuſculi fructus, contra Dei mandatum temerè à Protoplaſtis deguſtatus, mortem generi acquiſivit humano, potuit & Machabæis tunc ſub lege poſitis interitum parare mandati divini tranſgreſſio, quibus nunc honorem & gloriam præcepti ejus cuſtodia comparavit.* Comparat Gaudentius Machabæos cum Protoplaſtis, quod iſti tentati fuerint de manducatione ligni ſcientiæ, illi de manducatione carnis ſuillæ, quæ non minus eo tempore Judæis prohibita erat, quàm olim arbor ſcientiæ Protoplaſtis. At-
D que in eo Machabæos laudat, quòd præceptum ſervaverint, quod ex libertate arbitrii potuiſſent non ſervare: & contra Protoplaſtos accuſat, quòd præceptum non cuſtodierint, quod ex libertate arbitrii cuſtodire ſine dubio potuiſſent. Alioqui enim ineptiſſima comparatio eſt, ſi non ſit manente arbitrii libertate in Machabæis, ſicut in Protoplaſtis.

Undecimus ſit Prudentius, qui in verſibus liberum arbitrium pulchrè deſcripſit. Sic enim canit in Hamartigenia.

Non fit ſponte bonus, cui non eſt prompta poteſtas
Velle aliud, flexoſque animi convertere ſenſus.

Item in Libro ſecundo, adverſus Symmachum.

E *Dicant, cur condita ſit lex*
Bis ſex in tabulis, aut cur rubrica minatur,
Quæ prohibet peccare reos, quos ferrea fata
Cogunt ad facinus, & inevitabile mergunt:
Quin & velle adigunt pravum inſinuantia votum,
Ne liceat miſeris vetitum committere nolle?
Cedite, ſi pudor eſt, gladiumque retundite veſtrum;
Aſpera nil meritos pœnis plectentia jura,
Antrum carcereum diſſolvite; corpora ſub quo
Agminis innocui, fato peccante, tenetis.
Nemo nocens, ſi fata regunt, quod vivitur, ac fit.
Immò nocens quicumque volens, quod non licet, audet.
Alterutrum quia velle ſuum eſt, nec fata reatum
Imponunt, placitumque nefas, & facta rependit
Impia, ſuppliciis merito, non ſorte peremptus.

Neque reſpondeat Calvinianus aliquis, hæc non facere

bitrium, dedit mentis propria libertatem, & ut viveret unuſquiſque, non ex imperio Dei, ſed ex obſequio ſuo, ideſt, non ex neceſſitate, ſed ex voluntate, ut virtus haberet locum, ut à cæteris animantibus diſtaremus, dum ad exemplum Dei permiſſum eſt nobis facere, quod velimus. Unde & in peccatores æquum eſt judicium, & in ſanctos ac juſtos juſtum præmium retribuetur. Similia habet idem auctor in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 10. & in lib. 2. adverſus Jovinianum.

Sed quoniam Calvinus dicit, Hieronymum ſolum in ſenectute à Pelagianis excitatum, ſapere cœpiſſe; proferamus unum etiam locum ex dialogis adverſus Pelagianos. Sic igitur loquitur in tertio dialogo: *Hoc eſt quod tibi in principio dixeram, in noſtra eſſe poteſtate peccare, vel non peccare, ut liberum ſervetur arbitrium.* Certè nihil hic deſiderari poteſt. Nam & liber eſt contra Pelagianos, & ſententia perſpicua.

Tertiusdecimus ſit ſanctus Paulinus, qui in epiſtola ſecunda ad Severum, ſic ait: *Quæ nobis eſt gratia (ſi in alieno tantùm fideles fuerimus) niſi de proprio ſerviamus, ideſt, de libero voluntatis arbitrio?* Vocat aliena Paulinus terrenas divitias, quoniam tametſi noſtræ ſint, tamen facilè poſſumus impediri, ne faciamus ex eis, quod volumus: propria nominat actiones internas, quoniam illæ ſunt in poteſtate noſtra, & earum propter arbitrii libertatem verè domini ſumus.

Idem in eadem epiſtola: *Libertas* (inquit) *voluntatis non cogitur, ſed ſuadetur.* Per coactionem hoc loco neceſſitatem intelligit, fruſtra enim adhiberetur ſuaſio, ſi homo non poſſet aliter facere. Idem in epiſt. 4. ad eundem Severum: *Res poteſtatis noſtræ eſt noſter affectus, hunc Domino impendamus & ſolvamus.* Lutherani docent, nos utcumque liberos eſſe in actionibus externis; in internis autem, præſertim erga Deum, ne micam quidem libertatis habere. Noſter verò Paulinus contra docet, magis eſſe in poteſtate liberi arbitrii affectum internum etiam erga Deum, quàm actiones externas. Itaque verus Papiſta fuit ſanctus Paulinus. Qui rurſus in epiſtol. 8. ad eundem: *Agnovi bonum* (inquit) *& feci malum, cùm æque mihi liberum eſſet bonum facere. Quæ ergo miſero mihi ſuppetet venia peccati?*

Quartusdecimus ſit Beatus Innocentius I. Pontifex Romanus, qui in reſcripto ad Concilium Milevitanum, ſic loquitur: *In omnibus divinis paginis voluntati liberæ, non niſi adjutorium Dei, legimus eſſe nectendum, eamque nihil poſſe cœleſtibus auxiliis deſtitutam.* Idem in reſcripto ad Concilium Milevitanum: *Liberum* (inquit) *arbitrium cùm naſceremur accepimus.*

Hæc Innocentii teſtimonia diligentiſſimè conſideranda ſunt. Nam & ſunt abſque controverſia ejus, cui tribuuntur, & auctor eſt antiquus & gravis, & à ſancto Auguſtino ac Hieronymo non ſemel laudatus. Scripta ſunt præterea contra Pelagianos, & à ſancto Auguſtino commendantur, in epiſt. 106. ad Paulinum, ut non ſit periculum, ne nimium tribuant libero arbitrio. Denique non poſſunt retorſceremur, accepimus. Nec poſſunt ad extremum intelligi de libertate à ſola coactione; Illa enim non eget gratia Dei, cùm ſit nobis communis cum beſtiis, neque per peccatum amitti aut lædi potuerit.

Quintusdecimus ſit Beatus Cæleſtinus primus, Pontifex Romanus, qui in epiſtola ad Gallos, cap. 13. ſic loquitur: *Auxilio & munere Dei liberum arbitrium non tollitur, ſed liberatur, ut de tenebroſo lucidum, de pravo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit providum.* Hic omnia fermè reperi poſſent, quæ diximus de teſtimoniis ſancti Innocentii, ut omittam, quod ſanctus Cæleſtinus in eadem epiſtola, ſancti Innocentii ſententiam confirmat, & in eandem allegat etiam Beatum Zozimum, Innocentii ſucceſſorem, ſuum autem prædeceſſorem.

Sextusdecimus ſit ſanctus Leo primus, item Pontifex Romanus, qui canonum Concilii Arauſicani primarius auctor fuit, ut in præfatione ejus Concilii dicitur; legimus autem in canon. 8. & 13. liberum arbitrium per lapſum primi hominis infirmatum, atque attenuatum, non extinctum fuiſſe: proinde poſſe malum & bonum eligere, ſed malum per ſe, bonum cum auxilio gratiæ. Neque poteſt hoc ad libertatem à ſola coactione derivari, quoniam ut diximus, ea libertas non eget auxilio gratiæ, neque per peccatum infirmata, vel attenuata fuit, neque liberi arbitrii nomen meretur.

Septimusdecimus ſit Beatus Proſper, qui in 1. lib. de vocatione gentium, cap. 3. ſic ait: *Nec quia ſpiritu Dei agitur, ideò ſe putet liberum arbitrium non habere, quod nec tunc perdidit, quando diabolo voluntate ſe dedit, à quo judicium voluntatis depravatum eſt, non ablatum.*

Decimusoctavus ſit ſanctus Fulgentius, qui in libro de Incarnatione & gratia Chriſti, cap. 20. ſic ait: *Gratia Dei humanum non aufertur, ſed ſanatur, arbitrium.* Hæc quoque Proſperi, atque Fulgentii teſtimonia intelligi non poſſunt de ſola libertate à coactione, propter eaſdem rationes.

Decimusnonus ſit Severinus Boetius, vir ſui temporis longè doctiſſimus, qui in lib. 5. de Conſolatione Philoſophiæ, extremo ſic ait: *Quæ cùm ita ſint, manet intemerata mortalibus libertas arbitrii, nec iniquè leges ſolutis omni neceſſitate voluntatibus præmia, pœnaſque proponunt.* Nihil clarius dici potuit.

Vigeſimus ſit ſanctus Gregorius primus, Romanus Pontifex, qui in lib. 33. Moralium, cap. 25. ita loquitur: *Idcirco nequaquam cœleſtis patriæ præmia æterna percipiunt, quia nunc dum promereri poterant, ex libero arbitrio contempſerunt.* Habes hic liberum arbitrium, quo poteſt homo (adjutus gratia) promereri vitam æternam, & eandem ſi velit, non promereri, ſed deſpicere atque contemnere.

Vigeſimusprimus ſit Arnobius qui tractans Pſal. 90. ſic ait: *Libertatem arbitrii & negare periculum eſt, &* nuda-

zed by Google

Vigeſimusſecundus ſit ipſe venerabilis Beda, qui in comment. ad 4. cap. Geneſ. ita loquitur: *Sub te erit appetitus ejus, ideſt, peccati, & tu dominaberis illius, ac ſi apertè diceret, ſub tua poteſtate eſt, ſi bene vel malè egeris.*

Vigeſimustertius ſit S. Leo IX. Romanus Pontifex, qui in epiſtola ad Petrum Antiochenum: *Gratiam*, inquit, *Dei pravenire, & ſubſequi hominem credo, & profiteor, ita tamen, ut liberum arbitrium rationali creatura non denegem.*

Vigeſimusquartus ſit S. Anſelmus, qui in comment. ad 2. cap. epiſtolæ poſterioris ad Timotheum, ſic ait: *Liberum arbitrium dedit nobis Dominus, ut arbitrio propria voluntatis recedamus ab iniquitate, vel permaneamus in iniquitate.*

Vigeſimusquintus ſit S. Bernardus, qui in ſerm. 81. in Cantica: *Arbitrii*, inquit, *libertas eſt planè divinum quiddam præfulgens in anima, tamquam gemma in auro. Ex hac nempe ineſt illi inter vitam & mortem, ſed & nihilominus inter lucem & tenebras, & cognitio judicii, & optio eligendi.* Et infrà: *Unde & liberum nominatur arbitrium, quòd liceat averſari in his pro arbitrio voluntatis. Inde homo ad promerendum potis: omne etenim quod fecerit bonum, malumve, quod quidem non facere liberum ſit, meritò ad meritum deputatur. Et ut meritò laudatur non is tantùm, qui potuit facere mala, & non fecit: ita malo non caret merito, tam is, qui potuit non facere mala, & fecit, quàm qui potuit facere bona, & non fecit. Ubi autem non eſt libertas, nec meritum. Propterea quæ ſunt carentia ratione animalia nihil merentur, quia ſicut ratione ita & libertate carent.* Præclara omnino ſententia & digna, quæ conſenſum tot hominum doctiſſimorum quadam quaſi peroratione concluſerit.

Jam verò ſi Calvinus ſtare promiſſis velit, cedere prorſus illum oportebit, non mihi, ſed Concilio planè œcumenico & libero, quale alterum numquam celebratum eſt. Hîc enim, ſi quæras dignitates ſedium, habes Romanos Epiſcopos ſeptem, Clementem, Innocentium, Zozimum, Celeſtinum, Leonem, Gregorium, alterum Leonem; Alexandrinos tres, Athanaſium, Theophylum, Cyrillum; Antiochenum Ignatium; Hieroſolymitanum Cyrillum; Conſtantinopolitanum Chryſoſtomum. Si Provinciarum varietatem, habes ex Aſia Juſtinum, Origenem, Euſebium, Theodoretum, & alios. Ex Africa Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Fulgentium. Ex Europa, Hilarium, Ambroſium, Hieronymum, Paulinum, & cæteros maximo numero. Si doctrinam, eloquentiam, ſanctitatem, habes lumina ipſa totius Eccleſiæ, tum Latinæ, tum Græcæ.

Accedit Poſtremò, quòd in Conciliis Eccleſiæ, quantumvis numeroſis, ſoli illi intereſſe potuerunt, qui illa ætate vivebant: hîc autem nos illos omnes egregios Paſtores & Doctores congregavimus, qui diverſis ætatibus ab ipſo tempore Apoſtolorum uſque ad annum Domini milleſimum & centeſimum floruerunt, neque difficile eſſet, ſi adverſarii id requirerent, addere cæteros, qui non ſolùm doctrina, ſed etiam vita, & miraculis illuſtres ſententiam eandem de arbitrii libertate his poſterioribus ſæculis docuerunt.

verſus Pighium, duobus verbis reſpondet ad omnia loca, quæ habentur in libris ab eo ſcriptis ante exortam hæreſim Pelagianam, dicens, in eis vel
B agi tantùm de libero arbitrio primi hominis ante peccatum, vel non affirmari ex propria ſententia liberum arbitrium, ſed concedi, ut inde aliquid contra adverſarios colligatur. Nos Primò, adferemus teſtimonia ſcripta ante exortam hæreſim Pelagii, & breviter diſcutiemus iſtas Calvini reſponſiones. Deinde, adferemus etiam teſtimonia ex libris ſcriptis poſt exortam Pelagianam hæreſim. Nam ex utroque ordine ſatis magna copia ſuppetit, atque utinam adverſarii vel unius ſancti Auguſtini judicio acquieſcere vellent. Res enim tota facilè componeretur.

Primum igitur teſtimonium ſumitur ex libro de quantitate animæ, cap. 36. ubi ſic legimus: *Deus*
C *ſummus & verus lege inevitabili & incorrupta, qua omne quod condidit, regit, ſubjicit animæ corpus, animam ſibi, & ſic omnia ſibi, neque in ullo actu eandem deſerit, ſive pœna, ſive præmio. Id enim judicavit eſſe pulcherrimum, ut eſſet quidquid eſt, quo modo eſt, & ita natura gradibus ordinaretur, ut conſiderantem univerſitatem, nulla offenderet ex ulla parte deformitas, omniſque animæ pœna, & omne præmium conferret ſemper aliquid proportioni juſtæ pulchritudinis, diſpoſitionique rerum omnium. Datum eſt enim animæ liberum arbitrium, quod qui nugatoriis ratiocinationibus labefactare conantur, uſque adeò cæci ſunt, ut ne iſta ipſa quidem vana, atque ſacrilega propria voluntate ſe dicere intelligant.*

Hunc locum non retractavit (nam ad retracta-
D tiones nos Calvinus remittit, pro ejuſmodi locorum explicatione) ſanctus Auguſtinus, neque explicuit, ſed reliquit planè intactum, ut perſpicuum eſt ex lib. 1. retract. cap. 8. ubi hunc librum recognoſcit. Neque rectè dicitur (ut Calvinus exiſtimat) hunc locum retractatum, vel explicatum cenſeri debere, cùm alii ſimiles retractati ſunt, vel explicati. Nam omnia loca, quæ ſanctus Auguſtinus explicat in libris retractationum circa liberum arbitrium, poſteriora ſunt, proinde ab hoc noſtro loco incipere debuiſſet, ſi in eo annotandum aliquid reperiſſet.

Neque loquitur hoc loco ſanctus Auguſtinus de libero arbitrio ſolius Adami, ut Calvinus impuden-
E ter affirmat, nam dicit eos ipſos, qui nunc diſputant contra liberum arbitrium, tam cæcos eſſe, ut non intelligant, ſe per liberum arbitrium hoc facere, & præterea cùm dicit in ſingulis actibus non deſeri nos à Deo pœna, vel præmio, quia liberi arbitrii ſumus, de quo quæſo libero arbitrio loquitur? nonne de noſtro, hoc eſt, omnium hominum, qui nunc vivimus?

Denique, non argumentari Auguſtinum ex conceſſis, ſed affirmare ex ſententia ſua, idque omnino ſeriò, teſtantur illa verba, quibus dicit, cæcos eſſe, qui nugatoriis ratiocinationibus liberum arbitrium labefactare conantur. An non etiam ipſe ſe inter cæcos, & nugaces conſtitueret, ſi liberum arbitrium eſſe non crederet, ſed tantùm argumentandi gratia illud eſſe concederet?

Secun-

ed by Google

ſti, ſine peccato ei ceditur. Si autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur. An fortè fallit incautum? ergo caveat ne fallatur. An tanta fallacia eſt, ut caveri omnino non poſſit? ſi ita eſt, nulla peccata ſunt. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri poteſt? peccatur autem, ergo caveri poteſt. Non erit opus, credo, ut probemus in his locis, Auguſtinum non argumentari ex conceſſis, ſed ex propria ſententia libertatem arbitrii confirmare: nam totum opus ad hunc finem potiſſimum ſcriptum eſt, ut liberum arbitrium contra Manichæorum fabulas defendatur.

Veniamus igitur ad alteram Calvini reſponſionem, & videamus, utrum Auguſtinus diſſerat de libero arbitrio, quale nunc eſt, an ſolùm de illo, quod fuit in ſtatu innocentiæ. Nam de ſolo libero arbitrio naturæ integræ Auguſtinum loqui, probat Calvinus ex lib. 1. retractationum, cap. 9. ubi ſanctus Auguſtinus hoc ipſum non ſolùm dicit, ſed etiam indicat, ſe id non tacuiſſe in ipſo lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18. ubi habentur hæc verba: *Approbare falſa pro veris, ut erret invitus, & reſiſtente atque torquente dolore carnalis vinculi, non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati. Cùm autem de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa ſcilicet, in qua homo factus eſt, loquimur.* Hæc ille.

At profectò, ſi ſanctus Auguſtinus crederet, ſolum Adamum fuiſſe liberum, eumque non niſi ante peccatum; non deberet explicare ſententiam ſuam in libris retractationum, ſed totos libros tres de libero arbitrio, & cum eis alios multos igni tradere, niſi ſtultiſſimus haberi vellet. Nam ſinguli ferè verſus horum librorum tam luculenter docent, hominem poſt lapſum Adæ eſſe liberi arbitrii, ut nulli explicationi ſit locus. Certè in 2. lib. cap. 1. ſæpiſſimè repetit, hominem nunc eſſe liberi arbitrii, & niſi talis eſſet non peccaturum, & injuſtè puniendum: *Illud*, inquit, *bonum, quo commendatur ipſa juſtitia in damnandis peccatis, rectèque factis honorandis, quomodo eſſet, ſi homo careret libero voluntatis arbitrio?* Et antea cùm dixiſſet in perſona Evodii: *Quantum in ſuperiori libro intelligere mihi viſus ſum, & habemus liberum voluntatis arbitrium, & eo ſolo peccamus.* Subjungit in perſona ſua: *Ego quoque memini, jam nobis id factum eſſe perſpicuum, ſed tunc interrogavi, utrum hoc quod nos habere, & quo nos peccare, manifeſtum eſt, Deum nobis dediſſe ſcias, &c.* Audiſne Auguſtinum dicere, perſpicuum eſſe, nos habere liberum arbitrium (non ſolum Adamum habuiſſe) & eo nos peccare, non ſolum Adamum eo peccaviſſe?

Ut igitur intelligamus, quid ſit quod ſanctus Auguſtinus in retractationibus explicat, ex libris de libero arbitrio; Sciendum eſt, liberum arbitrium Adami ante peccatum, duabus in rebus potentius fuiſſe, quàm noſtrum; nos enim etſi liberi ſimus in actu voluntatis, & poſſimus pro arbitrio velle, & non velle, eligere & non eligere; tamen ſæpè non ſumus liberi in actibus aliarum potentiarum, ſive in executione voluntatis: & pati cogimur rebellionem partis inferioris, & dicere cum Apoſtolo, quod nolo hoc facio. Adam verò ante lapſum li-

non egebat, ſed poterat viribus liberi arbitrii, quod ſanum & forte acceperat, tentationibus omnibus facilè reſiſtere. Utrumque Pelagiani negabant, & liberum noſtrum arbitrium nulla in re libero arbitrio
B Adami concedere contendebant, & ad hanc falſam ſententiam ſuam, ipſius etiam Auguſtini verba in libris de libero arbitrio ſcriptis, eidem Auguſtino objiciebant. Hac igitur de cauſa in lib. 1. retractationum, cap. 9. ſanctus Auguſtinus clarius explicat ſententiam ſuam, & monet in lib. 3. de libero arbitrio, cap. 18. non ſe tacuiſſe hanc diverſitatem inter liberum arbitrium noſtrum, & Adami ante peccatum. Quare verba illa: *Cùm autem de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa ſcilicet in qua homo factus eſt, loquimur.* Non ſignificant, ut Calvinus falsò credidit, omnia loca horum librorum exponenda eſſe, de ſolo libero arbitrio Adami; ſed omnia loca, in quibus aſſeritur libertas eligendi ſine
C reſiſtentia partis inferioris, & ſine ulla ignorantia, & difficultate, intelligenda eſſe de libero arbitrio quale fuit ante peccatum, non quale nunc eſt poſt peccatum.

Id autem ita eſſe, confirmari poteſt ex verbis ejuſdem capitis decimi octavi, libri tertii, de libero arbitrio: *Nec mirandum*, inquit, *quod vel ignorando non habet liberum arbitrium, ad eligendum quid rectè faciat vel reſiſtente carnali conſuetudine, videat quid rectè faciendum ſit, & velit, nec poſſit implere. Illa eſt enim peccati pœna juſtiſſima, ut amittat unuſquiſque quo bene uti noluit, cùm ſine ulla poſſet difficultate, ſi vellet.* Nota illud, *velit, nec poſſit implere*. Significat enim, quod diximus, liberè hominem velle, ſed non liberè
D implere, propter reſiſtentiam partis inferioris. Et ibid. *Approbare falſa pro veris ut erret invitus, & reſiſtente dolore carnalis vinculi, non poſſe à libidinoſis operibus temperare, non eſt natura inſtituti hominis, ſed pœna damnati. Cùm autem de libera voluntate rectè faciendi loquimur, de illa ſcilicet, in qua homo factus eſt, loquimur.* Vides hìc libertatem rectè faciendi, quæ homini inſtituto conceditur, opponi neceſſitati errandi, & concupiſcendi contra voluntatem? Poterat igitur Adam non errare invitus, & temperare ab omnibus motibus carnis, quod nos minimè poſſumus, etiamſi velimus. Atque hæc eſt prima diverſitas inter nos & Adamum.

Idem Auguſtinus in eodem lib. 1. retractatio-
E num, cap. 9. explicat alteram differentiam inter liberum arbitrium noſtrum, & Adami, quod nos egeamus adjutorio, quo ille non egebat: *Novi*, inquit, *hæretici Pelagiani, qui liberum ſic aſſerunt voluntatis arbitrium, ut gratiæ non relinquant locum, non ſe extollant, quaſi eorum egerim cauſam, quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, quæ illius diſputationis cauſa poſcebat.* Et infrà: *In his, atque hujuſmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non eſt, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani, vel putare poſſunt, ſuam nos tenuiſſe ſententiam. Sed fruſtrà hoc putant.*

Idem etiam Auguſtinus in libro de natura & gratia, cap. 67. demonſtrat in 3. lib. de libero arbitrio, non fuiſſe omnino præteritam gratiæ mentionem. Nam cùm Pelagiani objeciſſent illud ex eodem lib. 3.

lib. 3. *Cum ubique ſit præſens, qui multis modis per crea-turam ſuam averſum vocet, doceat credentem, conſoletur ſperantem, diligentem adhortetur, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras, neque illud quòd vulnerata membra non colligis, ſed quòd volentem ſanare contemnis.* Ex his omnibus habemus S. Auguſtinum in libris de libero arbitrio, ſic Manichæos, & per hoc etiam Calviniſtas, verè ac ſolidè confutaſſe, ut tamen cauſam Pelagianorum nulla ex parte adjuverit; licèt non ita diligenter, & copiosè gratiam commendaverit, quam tunc nemo negabat, ſicut poſtea fecit, cùm occaſio illam defendendi ſe obtulit.

Tertium teſtimonium ſumitur ex libro de vera religione, cap. 14. ubi ſic loquitur ſanctus Auguſtinus: *Uſque adeò peccatum voluntarium eſt malum, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non ſit voluntarium. Et hoc quidem manifeſtum eſt adeo, ut nulla hìc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat.* Et infrà: *Et quoniam peccari non dubium eſt, ne hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis arbitrium. Tales enim ſervos ſuos meliores eſſe, Deus judicavit, ſi ei ſervirent liberaliter. Quod nullo modo fieri poſſet, ſi non voluntate, ſed neceſſitate ſervirent.* Non poteſt ad hunc locum reſponderi, Auguſtinum argumentari ex conceſſis, & non ſerio explicare quid ſentiat. Quid enim potuit apertius ex ſententia ſua dicere, quàm ita eſſe manifeſtum, animas habere liberum voluntatis arbitrium, ut nulla hìc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat?

Calvinus igitur ad alterum perfugium ſe conferens dicit, Auguſtinum loqui de peccato, primi hominis, quod verè non neceſſitate, ſed voluntate commiſſum eſt. Id autem probat ex lib. 1. retractationum, cap. 13. ubi hunc locum explicans Auguſtinus ita loquitur: *Poteſt videri falſa hæc definitio, ſed ſi diligenter excutiatur, invenietur eſſe veriſſima. Peccatum quippe illud cogitandum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt etiam pœna peccati.* Item probat ex libro de natura & gratia, cap. 65. ubi proponitur objectio Pelagii, ex verbis illis Hieronymi lib. 2. in Jovinianum: *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia neceſſitate trahimur, alioqui ubi neceſſitas, neque corona, neque damnatio eſt.* Ad quam objectionem reſpondet Auguſtinus: *Quis non agnoſcat? quis non toto corde ſuſcipiat? quis aliter conditam humanam neget eſſe naturam? ſed in recto faciendo ideo nullum eſt vinculum neceſſitatis, quia eſt libertas charitatis?*

At nihilominus conſtanter aſſerimus, non poſſe locum Auguſtini citatum à nobis ex lib. de vera religione ita exponi, ut ad ſolius Adæ peccatum pertinere doceatur. Nam quod peccatum ſit omnino voluntarium, & ſi non ſit voluntarium, non ſit peccatum, probat Auguſtinus ex communi conſenſu generis humani, dum dicit, nullam hìc indoctorum turbam diſſentire, at certè turba indoctorum, & vulgus generis humani, cùm prædicat, non eſſe peccatum quod voluntate non ſit, ſed neceſſitate, non reſpicit ad peccatum Adami, ſed ad experientiam ſuam, & naturale lumen omnibus inſitum.

ſia intelligi debet de libero arbitrio, quod nunc eſt.

Ad objectionem igitur propoſitam ex retractationibus, Reſpondeo, ſanctum Auguſtinum ſigni-
B ficare voluiſſe definitionem peccati, in qua ponitur voluntarium, perfectiſſimè & pleniſſimè convenire primo peccato, ſed tamen etiam cætera omnia peccata debere eſſe voluntaria, & alioqui non eſſe peccata. Quod autem dicit Auguſtinus, definitionem illam, niſi diligenter diſcutiatur, videri poſſe falſam, dicit propter peccatum originale, quod minimum habet de voluntario, non propter peccata actualia, de quibus modò nos loquimur, quæ quidem adeo ſunt manifeſtè voluntaria, ut de illis potiſſimum intelligatur, quòd nulla hìc doctorum paucitas, nulla indoctorum turba diſſentiat.

C Diſtinguit igitur Auguſtinus Quatuor genera peccatorum. Primum eſt peccatum illud, quod nullius præcedentis eſt pœna peccati, & tale fuit peccatum primum Adami, quod quia pleniſſimè voluntarium fuit, ideò fuit etiam pleniſſimè perfectiſſimèque peccatum.

Alterum eorum eſt, qui dominanti cupiditati conſentiunt, quod quidem eſt aliquo modo pœna peccati (nam cupiditas ex peccato nata eſt) & eſt neceſſarium ex hypotheſi, quoniam non poteſt non cadere is, in quo regnat cupiditas, tamen abſolutè non eſt neceſſarium, ſed voluntarium, quoniam poteſt homo cum Dei auxilio facere, ut cupiditas in ſe non regnet, ac per hoc eſt etiam abſolutè, ſimpliciterque peccatum.
D

Tertium eſt infantium, qui contrahunt ex parentibus originale peccatum, & hoc non eſt voluntarium, niſi primi parentis voluntate, & ideò non dicitur actuale, ſed originale, & eſt aliquo modo alienum, aliquo modo proprium, & ſimul eſt peccatum, & pœna peccati. Et propter hoc (ut jam diximus) ſanctus Auguſtinus monet, reſpiciendum eſſe ad peccatum primi hominis, ſi quis intelligere velit, quomodo omne peccatum, etiam originale, ſit voluntarium.

Quartum eſt eorum, qui ex ignorantia peccant, cùm id faciunt, quod ignorant eſſe peccatum, atque hoc etiam eſt pœna peccati, quia ignorantia ex
E peccato eſt, & eſt aliquo modo voluntarium, ſed voluntate facti, non voluntate peccati, quoniam volunt facere quod faciunt, ſed ſi ſcirent eſſe peccatum, non vellent facere, nec facerent. Et iccircò hoc eſt impropriè voluntarium, proinde etiam impropriè peccatum.

Ad objectionem ex libro de natura & gratia, facillima Reſponſio eſt. Non enim eo loco ſanctus Auguſtinus negat, peccatum eſſe voluntarium, ſed addit, gratiam eſſe neceſſariam ad peccata vitanda, quod nos non negamus; atque utinam adverſarii ſic liberum arbitrium non oppugnarent quomodo nos gratiam libentiſſimè, gratiſſimèque defendimus.

Quartum teſtimonium ſumitur ex lib. de duabus animabus, cap. 11. ubi hæc habentur: *Peccatum eſt volun-*

ma iniquitatis eſt, & inſania. Quamobrem illæ animæ quidquid faciunt, ſi natura, non voluntate faciunt, ideſt, ſi libero ad faciendum, & non faciendum motu animi carent, ſi denique his abſtinendi ab opere ſuo nulla poteſtas conceditur, peccato earum teneri non poſſumus.

Ad hunc etiam locum reſponderi non poſſe, argumentari Auguſtinum ex conceſſis, & non loqui ex propria mente, extra controverſiam eſſe debet. Siquidem ipſe ſe inſaniæ argueret, ſi crederet, reum peccati teneri eum, qui non habet liberum arbitrium, ut poſſit facere & non facere. Reſpondet igitur Calvinus more ſolito, loqui Auguſtinum de peccato primi hominis, quod libera voluntate commiſſum fuit. Et probat ex lib. 1. retractationum, cap. 15. ubi recognoſcens ſanctus Auguſtinus locum à nobis citatum, ſic ait: *Definitio peccati, quæ diximus, peccatum eſt voluntas retinendi, &c. propterea vera eſt, quia id definitum eſt, quod tantummodo peccatum eſt, non quod eſt etiam pœna peccati.*

At non dicit Auguſtinus, ſolum illud eſſe verum peccatum, quod ita eſt peccatum, ut non ſit etiam pœna peccati, alioqui nullum verum peccatum eſſet pœna peccati, & ſanctus Auguſtinus ſecum ipſe pugnaret. Quòd ſi id, quod eſt pœna peccati, poteſt etiam verum eſſe peccatum, certè poteſt illi etiam peccati definitio convenire. Significat igitur Auguſtinus, definitionem illam, in qua ponitur libertas ad utrumlibet, præcipuè convenire peccato Adami, quoniam illud ita liberè factum eſt, ut nulla fuerit neceſſitas neque conditionalis, neque abſoluta peccandi. Unde etiam paulò ante in eodem capite, idem Auguſtinus appoſuit illam particulam.

Præcipuè, dicens: *Peccatum quod nuſquam eſt niſi in voluntate, illud Præcipuè intelligendum eſt, quod juſta damnatio conſecuta eſt.*

Peccata verò, quæ fiunt cogente cupiditate (de his enim loquitur hoc loco ſanctus Auguſtinus) ſunt quidem abſolutè voluntaria, & abſolutè illis convenit definitio ſupra poſita, tamen habent aliquid neceſſitatis admixtum, quoniam ex hypotheſi, ideſt, niſi auxilio Dei reprimatur cupiditas, evitari non poſſunt, & ideò non tam perfectè illis convenit definitio peccati, ac peccato primi hominis conveniebat.

Denique, non velle Auguſtinum in retractationibus dicere, definitionem à ſe poſitam, in libro de duabus animabus, ſoli peccato primi hominis convenire, certiſſimum eſſe debet. Nam ipſe dicit, cantari à paſtoribus in montibus, à Poetis in theatris, & ab indoctis in circulis, neminem peccare ſi non facit, quod facere non poteſt. Certè autem paſtores, Poetæ, indocti, cùm illa cantant, non cogitant Adami peccatum, ſed peccata ſua, ſuique ſimilium. Deinde cum ibidem Auguſtinus addit, ſi anima noſtra non habet liberum arbitrium ad faciendum, & non faciendum, peccato ejus nos teneri non poſſe: nonne apertiſſimè de noſtro, non de Adami peccato, loquitur?

Quintum teſtimonium ſumitur ex lib. 2. Actorum, cum Felice Manichæo, cap. 3. ubi habentur hæc verba; *Eſſe liberum arbitrium, & inde peccare quemque, ſi velit, non peccare, ſi nolit, non ſolùm in divinis Scri-*

eſſe arbor mala.

Hunc locum ſanctus Auguſtinus nuſquam retractavit. Nam in lib. 2. retractationum, cap. 8. recenſens hos libros, tantùm admonet, ſe non diſputaſſe de gratia, quia non erat neceſſe. Itaque vera eſſe illa omnia exiſtimavit, nec pugnare libertatem arbitrii, ut revera non pugnat cum neceſſitate gratiæ.

Neque dici poteſt, illum argumentari ex conceſſis & ad hominem. Nam is (cum quo diſputabat) non concedebat, ſed negabat liberum arbitrium, & ideò ex divinis literis illud probandum ipſe ſuſcepit. Confugit igitur Calvinus ad ſuam veterem cautionem de libero arbitrio primi hominis. Sed hæc jam eſt intolerabilis impudentia, cùm Auguſtinus dicat, eſſe liberum arbitrium, & unumquemque (non ſolùm igitur Adamum) inde peccare ſi velit, non peccare, ſi nolit. Et id probet ex teſtimonio Evangelii, quod non ad Adamum, ſed ad Judæos à Domino dictum erat, & denique, cùm Auguſtinus adverſus Manichæos diſputet, non de Adami peccato, ſed de noſtris, quæ illi negantes liberum arbitrium excuſare, & in principem quendam tenebrarum referre ſolebant.

CAPUT XXVIII.

Adferuntur teſtimonia ſancti Auguſtini pro libero arbitrio ſcripta, poſt exortam hæreſim Pelagii.

JAM verò quod attinet ad ſecundum ordinem librorum ſancti Auguſtini, eorum videlicet, quæ ſcripta ſunt poſt exortam hæreſim Pelagii, multa Calvinus diſputat, quæ parum, aut nihil ad rem faciunt. Jactat enim magna confidentia, eos omnes libros pro ſe facere, quòd in illis Auguſtinus identidem repetat, nihil boni hominem facere poſſe ſine adjutorio gratiæ. Atqui iſta alia quæſtio eſt, neque nos negamus neceſſitatem gratiæ, ſed contendimus præſente auxilio gratiæ, hominem verè ac propriè adhuc eſſe liberi arbitrii, ut poſſit præcepta ſervare, ſi velit, & non ſervare, ſi nolit. Et quoniam adverſarii, & Calvinus in primis contrà affirmant, præſente auxilio gratiæ non poſſe hominem malè facere, eo verò abſente non poſſe bene facere, ac per hoc numquam habere liberum voluntatis arbitrium, & hoc ipſum vocabulum non rectè uſurpari, cùm ſit titulus ſine re, idcirco teſtimonia Auguſtini ad liberum arbitrium confirmandum adferimus.

Omiſſis ergo parergis, Primum teſtimonium ſit illud, quo ſanctus Auguſtinus ſimpliciter libertatem arbitrii confitetur, in libro de gratia & libero arbitrio, cap. 1. *Revelavit*, inquit, *Deus per Scripturas ſuas ſanctas, eſſe in homine liberum voluntatis arbitrium.* Similia habet in epiſt. 46. & 47. ad Valentinum, & alibi multis in locis.

Reſpondet Calvinus, quod attinet ad nomen liberi arbitrii, ſanctum Auguſtinum ceſſiſſe inveteratæ jam conſuetudini, cui reſiſtere non valebat. Quantum

ſed contra potius eam conſuetudinem diligentiſſimè fovit? foviſſe enim manifeſtè colligimus ex eo, quod ipſe monet, ut nemo propter gratiæ prædicationem negare audeat arbitrii libertatem: *Credite* (inquit in epiſt. 46.) *divinis eloquiis, quia liberum eſt hominis arbitrium*. B Et rurſum in epiſt. 47. *Quantum potuimus*, inquit, *egimus cum iſtis veſtris & noſtris fratribus, ut in fide ſana, Catholica perſeverarent, quæ neque liberum arbitrium negat, ſive in vitam malam, ſive in bonam, neque tantum ei tribuit, ut ſine gratia valeat aliquid*. Et in libro de gratia & libero arbitrio, cap. 1. *Quoniam*, inquit, *ſunt quidam, qui ſic gratiam Dei defendunt, ut negent hominis liberum arbitrium, aut quando gratia defenditur, negari exiſtiment liberum arbitrium, hinc aliquid ſcribere ad veſtram charitatem, Valentine frater, & cæteri, qui ſimul Deo ſervitis, compellente charitate curavi*.

Neque poſſunt hæc Auguſtini loca detorqueri ad liberum arbitrium à ſola coactione. C Nam illud liberum arbitrium ſanctus Auguſtinus confitetur, & confitendum eſſe monet, quod à Valentini Monachis negabatur. Illi autem non negabant liberum arbitrium à coactione, ſed à neceſſitate, quod ſolùm difficulter cum gratia conjungi poſſe videtur. Libertas enim à coactione facillimè cum gratia copulatur; immò etiam cum fato, & quavis alia cauſa determinante ad unum; & ideò nemo unquam illud negavit.

Secundum teſtimonium ſumitur ex illis locis, ubi recitantur hæreſes Pelagii. Ubicumque enim ſanctus Auguſtinus Pelagianos errores, circa libertatem arbitrii commemorat, ſemper dicit Pelagianos nimis multum tribuiſſe libero arbitrio. D Nuſquam autem dicit erraſſe in eo, quòd liberum arbitrium prædicarent. At certè ſi aſſertio liberi arbitrii erronea eſſet, ad errores Pelagii ſine dubio pertineret. Vide hoc teſtimonium in lib. 1. retractationum, cap. 9. in epiſtol. 107. in lib. de hæreſibus, cap. 88. & lib. 1. ad Bonifacium contra duas epiſt. Pelagianorum, cap. ult. nam in his locis enumerantur errores Pelagii. Nec ſolùm Auguſtinus non ponit inter errores Pelagii, agnoſcere liberum arbitrium, ſed probat hoc in Pelagianis, dum ſcribit lib. 4. ad Bonifacium, cap. 3. eos in laude legis & liberi arbitrii deliteſcere. Quia videlicet laudabant Pelagiani legem, & liberum arbitrium, quæ ſciebant à Catholicis non negari, & lib. 2. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 3. E *Liberum*, inquit, *in hominibus eſſe arbitrium, & Deum eſſe naſcentium conditorem, utrique dicimus, non hinc eſtis Cæleſtiniani & Pelagiani*.

Denique ſanctus Auguſtinus valde ægrè ferebat, quòd Pelagiani dicerent, ab ipſo negari liberum arbitrium, quod certè non ægrè tuliſſet, ſi crediddiſſet hæreſim eſſe Pelagianam, liberum arbitrium confiteri, ſicut hoc tempore non ægrè ferunt Lutherani & Calviniſtæ, ſi dicamus, eos liberum arbitrium in ſervum arbitrium permutaſſe. Lib. 2. de nuptiis & concupiſcentia, cap. 3. *Non eſt*, inquit, *ita ut loqueris, multum falleris, vel fallere meditaris, non liberum negamus arbitrium*. Et lib. 1. ad Bonifacium, cap. 2. *Quis noſtrum dicit, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere?* Et lib. 4. [ad Bonifa-]cium, cap. 4. apertiſſimè ſcribit, Manichæos ſe manifeſtare dum vituperare audent legem, nuptias, naturam, ſanctos veteris Teſtamenti, & liberum voluntatis arbitrium; hoc eſt, oſtendere ſe manifeſtos hæreticos, dum quinque iſta negant & damnant, quæ Catholica recipit & commendat Eccleſia.

Habet igitur Auguſtinus Lutheranos & Calviniſtas pro hæreticis manifeſtis, quoniam liberum voluntatis arbitrium ita perſpicuè negant & damnant, ut libros ſuos de ſervo arbitrio inſcribere non vereantur. Neque recurrere poterit Calvinus ad liberum arbitrium à ſola coactione, cùm certum ſit, non hoc eſſe, quod Manichæi vituperabant.

Quartum teſtimonium ſumitur ex iis locis, ubi ſanctus Auguſtinus profert argumenta pro libero arbitrio. Siquidem iiſdem argumentis probat liberum arbitrium poſt hæreſim Pelagii exortam, quibus idem probabat ante exortam illam hæreſim, nam in libris de libero arbitrio, & in libro de vera religione, quos ſcripſit antequam nomen Pelagii audiri cœpiſſet, probat Auguſtinus liberum arbitrium adverſus Manichæos, his potiſſimum rationibus, quod alioqui tollatur judicium Dei, tollantur leges, admonitiones, cohortationes, pœnæ, præmia, & alia id genus, at iiſdem omnino rationibus idem liberum arbitrium probat in epiſt. 46. & 47. & in libro de gratia & libero arbitrio, quæ ſcripta eſſe conſtat occaſione hæreſis Pelagianæ. Sic enim loquitur in epiſt. 46. *Si non eſt gratia Dei, quo modo ſalvat mundum? ſi non eſt liberum arbitrium, quomodo judicat mundum?* Et infra: *Niſi libero arbitrio intelligeremus, atque ſaperemus, non nobis præciperetur dicente Scriptura, Intelligite inſipientes in populo, & ſtulti aliquando ſapite*. Et libro de gratia & libero arbitrio, cap. 2. *Illa præcepta divina homini non prodeſſent, niſi haberet liberum voluntatis arbitrium, quo ea faciens ad promiſſa præmia perveniret*. Et infrà: *Quomodo jubet, ſi non eſt liberum arbitrium?* Vides igitur S. Auguſtinum non mutaſſe ſententiam de libero arbitrio, propter exortam hæreſim Pelagianam.

Quintum argumentum ſumitur ex illis locis, ubi ſanctus Auguſtinus ſcribit, liberum arbitrium adjuvari gratia Dei. Non enim adjuvatur, niſi id quod eſt, nec auxilio eget libertas à ſola coactione, ſed libertas à neceſſitate, ut etiam ſupra diximus. In epiſt. 89. quæſt. 2. *Valet*, inquit, *liberum arbitrium ad bona opera, ſi divinitus adjuvetur*. Et infrà: *Neque enim voluntatis arbitrium ideò tollitur, quia juvatur, ſed ideò juvatur, quia non tollitur*. Et hoc millies in ſuis ſcriptis contra Pelagianos reperit.

Sextum teſtimonium ſumitur ex illis locis, in quibus diſertis verbis docet, eſſe in poteſtate hominis velle, & non velle. In expoſitione Pſalm. 7. propè finem: *Diabolo*, inquit, *non conſentire in poteſtate noſtra eſſe voluit, qui nos fecit*. Item in libro de ſpiritu, & litera, cap. 33. *Liberum*, inquit, *arbitrium naturaliter attributum à creatore animæ rationali, illa media vis eſt, quæ vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem poteſt*. Et cap. 34. *Conſentire vocationi Dei, vel ab ea diſſentire propriæ voluntatis eſt*. Satis igitur probatum exiſtimamus, S. Auguſtinum libertatem arbi-

PORrò adverſus ea, quæ diximus, & docuimus, Duo proferunt adverſarii genera argumentorum. Unum ductum a Verbo Dei, Alterum ex libris ſancti Auguſtini.

Primum teſtimonium objecit Lutherus ex cap. 41. Iſaiæ: *Benè agite, aut malè ſi poteſtis.*

Reſpondeo, argumentum eſt ſatis ineptum, ac pingue, ut cætera Lutheri eſſe ſolent. Neque enim Propheta de hominibus, ſed de Idolis gentium loquitur. Nam quemadmodum ſanctus David ſimulacra gentium irriſit dicens: *Oculos habent, & non videbunt, aures habent, & non audient &c.* Pſalm. 113. ſic Iſaias exprobrat illis imbecillitatem, quòd cùm Dii habeantur à ſtultis hominibus, tamen nulli prodeſſe, aut nocere poſſint.

Secundum teſtimonium ſumunt ex illis verbis Ezechielis cap. 36. *Dabo vobis cor novum, & faciam ut in præceptis meis ambuletis.* Qui non habent cor novum, non poſſunt in præceptis Domini ambulare, qui habent cor novum, non poſſunt in iiſdem præceptis non ambulare, quoniam alioqui falſa eſſet illa promiſſio, faciam ut in præceptis meis ambuletis, igitur nulli habent ſimul poteſtatem ambulandi in præceptis, & non ambulandi, ac per hoc nulli habent liberum arbitrium in moralibus.

Reſpondeo, qui non habet cor novum, non poteſt præcepta Domini omnia, ſicut oportet, obſervare; dum talis eſt, hoc eſt, dum gerit cor vetus; tamen abſolutè poteſt, ſi velit omnia mandata Domini, ſicut oportet, obſervare, quia poteſt exuere cor vetus, & induere novum, ſi velit vocationi Domini acquieſcere, ſeque ad Deum ex toto corde convertere. Scriptum eſt enim: *Facite vobis cor novum, & ſpiritum novum.* Ezechiel. 18. pari ratione qui habet cor novum, non poteſt, dum talis eſt, non ambulare in præceptis Domini, tamen abſolutè poteſt, quia poteſt exuere cor novum, ſi velit ſe avertere à Deo, juxta illud ejuſdem Prophetæ in eodem cap. 18. *Si averterit ſe juſtus à juſtitia ſua &c.* Poteſt igitur abſolutè homo per liberum arbitrium bene facere ſi velit, & non facere, ſi non velit.

Tertium teſtimonium ex illo Pſal. 118. *Inclina cor meum in teſtimonia tua.* Et 3. Regum 8. *Inclinet cor noſtrum ad ſe Dominus, ut ſervemus mandata ejus.*

Reſpondeo, probant hæc teſtimonia, ſine Dei gratia non poſſe à nobis omnia mandata ſervari, quod (ut ſæpè diximus) libentiſſimè confitemur. Non autem probant hominem non eſſe liberi arbitrii. Quoniam non inclinat Deus corda noſtra cogendo, aut neceſſitatem adferendo, ſed interna inſpiratione ſuadendo, & invitando, ita ut in poteſtate voluntatis relinquatur conſentire vocanti, & ſuadenti, vel non conſentire. Atqui dicet aliquis, Quid aliud facit Deus cùm nos inclinat, quàm operari, ut conſentiamus? Ita eſt; Facit Deus per auxilium gratiæ ſuæ, ut vocanti conſentiamus, ſed hoc facit adjuvando infirmitatem, non tollendo libertatem. De qua re plura dicemus in ſequenti libro.

Quartum teſtimonium ex illo Joan. 8. & ad Rom. 6. & 2. Petri 2. *Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* At ſervitus, & libertas opponuntur.

Reſpondeo, ſervitus & libertas generatim accepta men per liberum arbitrium, adjuvante Deo, liberari à peccato, & poteſt, ſi velit, per ſe manere in ſervitute peccati. Sicut etiam è contrario, ſervitus naturæ, ideſt, naturalis determinatio ad unum, qualis eſt in pecoribus, opponitur libertati naturæ, ideſt, libero voluntatis arbitrio; non tamen libertati à peccato. Immò quæ caret libertate naturæ, hoc ipſo quòd illa carent, non poſſunt ullo modo ſervire peccato.

Quintum teſtimonium ex illo Joan. 15. *Sicut palmes non poteſt à ſemetipſo ferre fructum, niſi manſerit in vite, ita & vos, niſi in me manſeritis.* Palmes, inquiunt, à vite præciſus non poteſt non areſcere, in vite autem inſitus, & ex ea vivens, non poteſt non ferre fructum: igitur nec homines, qui palmitibus comparantur, habent ullo tempore libertatem ad oppoſita.

Reſpondeo, homo rectiſſimè palmiti comparatur, quia ſine ſucco vitis cœleſtis, quæ Chriſtus eſt, non poteſt producere opera ſalutifera, & cœleſtia; tamen quoniam idem homo palmes eſt rationalis, poteſt per liberum arbitrium, cùm eſt in vite, ab illa ſponte recedere & areſcere, & à vite præciſus per idem liberum arbitrium, adjuvante ſummo agricola, poteſt in vite rurſum inſeri & fructum ferre. Itaque probant iſtæ ſimilitudines neceſſitatem gratiæ, ſed non excludunt arbitrii libertatem.

Sextum teſtimonium ex illo prioris ad Corinthios cap. 4. *Quid enim habes quod non accepiſti?* At ſi nihil habemus proprii & noſtri, certè non ſumus Domini actionum, nec illæ ſunt in noſtra poteſtate.

Reſpondeo, idem Apoſtolus in 3. cap. ejuſdem epiſtolæ, fatetur, nos habere aliquid proprii & noſtri, cùm ait, Unuſquiſque propriam mercedem accipiet, ſecundùm ſuum laborem, ubi quod Latinus interpres reddidit (*ſuum*) in Græco fonte eſt, ἴδιον, ideſt, *proprium*. Habemus igitur dono Dei liberum arbitrium, ſed hoc dono accepto, domini ſumus actionum, & quia poſſumus eas pro arbitrio facere, vel omittere, propriæ & noſtræ eſſe dicuntur, & quamvis opera ſancta, de quibus loquitur eo loco B. Paulus, ſint etiam peculiari ratione dona Dei, quatenus non fiunt ſine gratia, tamen ſunt etiam opera noſtra propria, quatenus poteramus per liberum arbitrium ea non facere, & ideò (ut jam diximus) eodem Apoſtolo teſte, debetur eis merces propria, & non immeritò labores noſtri, & proprii nominantur.

CAPUT XXX.

Solvuntur argumenta ex teſtimoniis S. Auguſtini.

JAM verò ex B. Auguſtino, in quo magnum præſidium habere ſe gloriantur adverſarii, Primò proferunt illud ex Enchiridio cap. 30. *Libero arbitrio male utens homo, & ſe perdidit, & ipſum. Nam cùm libero peccaretur arbitrio, victore peccato amiſſum eſt & liberum arbitrium.*

Reſpondeo, dicitur homo perdidiſſe liberum arbitrium, quia deterius illud fecit; quomodo dicitur perdere filium, aut ſervum, aut diſcipulum, qui nimia

cuntur amiſſa, quæ tempore belli in poteſtatem hoſtium devenerunt. Unde etiam adfert Auguſtinus teſtimonium Domini dicentis : *Si vos filius liberavit, verè liberi eritis*. Et apertè dicit, victore peccato amiſſum, quia videlicet in poteſtatem victoris venit.

Explicabitur autem commodè totus hic locus ex lib. 1. ad Bonifacium contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 2. *Quis noſtrum*, inquit, *dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, ſed illa, quæ in paradiſo fuit habendi plenam cum immortalitate juſtitiam. Unde natura humana divina indiget gratia, dicente Domino, ſi vos filius liberaverit, verè liberi eritis*. Itaque liberum arbitrium perditum & amiſſum nihil eſt aliud, niſi deterius factum per captivitatem, qua periit libertas gratiæ, non libertas naturæ.

Secundum teſtimonium ſumunt ex hoc ipſo loco proximè citato, ideſt, ex lib. 1. ad Bonifacium cap. 2. & 3. nam cùm S. Auguſtinus dixiſſet, non periiſſe liberum arbitrium de humano genere; ſubjungit, ideò non periiſſe, quia per illud peccant, quicumque cum delectatione peccant. Idque ſæpiùs repetit, ut videatur non agnoſcere liberum arbitrium niſi à coactione, & ad malum.

Reſpondeo, S. Auguſtinus propter inſidias Pelagianorum, qui ex libertate naturæ colligebant libertatem à peccato : vix unquam audet liberum arbitrium aſſerere, quin aliquid adjungat, unde intelligi poſſit, illud ſine gratia Dei non poſſe liberum eſſe à peccato. Id autem facilius aſſequemur, ſi breviter exponamus ſententiam totius illius loci.

Initio igitur ſecundi capitis libri primi ad Bonifacium, proponit S. Auguſtinus objectionem, ſeu verius calumniam Pelagianorum, qui de Catholicis ita loquebantur : *Dicunt illi, quia peccato primi hominis, ideſt, Adæ, liberum arbitrium perierit, & nemo jam poteſtatem habeat bene vivendi, ſed omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur*. Hæc eſt Pelagianorum objectio, qua calumniabantur Catholicos, quaſi negarent liberum arbitrium, & inde callidè intendebant efficere, ut gratia Dei ad bene vivendum non videretur eſſe neceſſaria.

Hanc fraudem his verbis Auguſtinus detegit : *Liberum*, inquit, *arbitrium defendendo præcipitant, ut de illo potiùs ad faciendam juſtitiam, quàm de Domini adjutorio confidatur, atque in ſe quiſque, non in Domino glorietur*. Quibus verbis non negat, defendi debere liberum arbitrium, ſed prohibet nimis multum illi tribui. Deinde addit, calumniam ſuperiorem refellens : *Quis autem noſtrum dicat, quòd primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? libertas quidem periit per peccatum, ſed illa, quæ in paradiſo fuit habendi plenam cum immortalitate juſtitiam, propter quod natura humana divina indiget gratia*.

His verbis Auguſtinus Primùm negat illam partem objectionis Pelagianæ : *Dicunt, quòd peccato primi hominis, perierit liberum arbitrium*. Deinde, explicat illam alteram partem (*& nemo jam poteſtatem habeat bene vivendi*) dicens, hominem non poſſe bene vivere ſine auxilio gratiæ, & in hanc miſeriam incidiſſe per peccatum, à quo non liberamur, niſi per illum, qui dixit: *Si vos filius liberaverit, verè liberi eri-*luit, maximè liberè eos peccare, qui cum delectatione peccant, quoniam qui ejuſmodi ſunt Duplici libertate gaudent. Una, quæ opponitur neceſſitati, quæque communis eſt omnibus qui peccant, & dicitur propriè libertas naturæ, ſive libertas arbitrii; Altera, quæ opponitur ſervituti juſtitiæ, & dicitur propriè libertas peccati, ſive etiam ſervitus peccati. Eadem enim eſt ſervitus peccati, & libertas peccati, quoniam qui ſervus eſt peccati, liberè, ideſt, libenter, & cum delectatione peccat, ſicut etiam eadem eſt libertas juſtitiæ, & ſervitus juſtitiæ, quoniam qui ſervi ſunt juſtitiæ, libenter & cum delectatione juſtitiam faciunt.

Refellit Poſtremò in cap. 3. illam tertiam partem ejuſdem objectionis Pelagianæ. *Sed omnes in peccatum carnis ſuæ neceſſitate cogantur*. Et ait : *Non itaque ſicut dicunt, nos quidem dicere, & iſte audet etiam ſcribere, omnes in peccatum velut inviti carnis ſuæ neceſſitate coguntur. Sed ſi jam in ea ætate ſunt, ut propriæ mentis utantur arbitrio, & in peccato ſua voluntate retinentur, & à peccato in peccatum ſua voluntate præcipitantur. Neque enim agit in eis etiam qui ſuadet & decipit, niſi ut peccatum voluntate committant. Sed hæc voluntas, quæ libera eſt in malis, quia delectatur malis, ideò libera in bonis non eſt, quia liberata non eſt*.

Quibus verbis reſpondet Auguſtinus directè, ad illud *neceſſitate cogantur*, & docet non cogi, ideſt, non invitos trahi homines ad peccatum, ſed liberrimè potiùs peccare, quoniam non ſolùm libertate naturæ, ſed etiam libertate peccati, ut plurimum homines peccant, & ne Pelagiani more ſuo colligerent, poſſe hominem peccatorem ſuis viribus bene facere, addit voluntatem hominis impii, quæ eſt libera in malis libertate peccati, non eſſe in bonis liberam libertate gratiæ, niſi prius à Chriſto Domino liberetur.

Tertium teſtimonium ſumunt ex lib. 1. retractationum cap. 15. *Qui cogenti cupiditati bona voluntate reſiſtere non poteſt, jam hoc ita peccatum eſt, ut ſit etiam pœna peccati*. Et infrà : *Nam quando tale eſt, ut idem ſit & pœna peccati, quantum eſt quod valet voluntas, niſi fortè, ſi pia eſt, ut oret auxilium? in tantum enim libera eſt, quia in tantum liberata eſt*. Ex hoc loco colligunt, impiam voluntatem non eſſe liberam, ſed omnino ex neceſſitate peccare; quoniam nihil poteſt in bono, ac ne auxilium quidem petere, & tamen verè peccat, quoniam alioqui non verè peccatum eſſet pœna peccati.

Reſpondeo, voluntas, quæ cogenti cupiditati reſiſtere nequit, libera eſt abſolutè, quoniam illa impotentia conditionata eſt, non abſoluta. Poteſt enim Dei auxilium implorare; quod ſi non facit, culpa ſua non facit. Nemini enim deeſt auxilium, quo ſaltem poſſit vires à Deo petere. Nemini autem deeſſe auxilium neceſſarium ad non peccandum, in alio libro probavimus.

Quartum teſtimonium ſumunt ex epiſt. 144. *Sine gratia Dei non poteſt eſſe libera voluntas, cùm cupiditatibus vincentibus, & vincientibus ſubdita ſit*.

Reſpondeo, Sine gratia Dei accipiendo gratiam largo modo pro auxilio neceſſario ad non peccandum non eſt libera voluntas, quoad exercitium, ideſt, non habet uſum liberi arbitrii; tamen abſolutè libera eſt,

Quintum teſtimonium ſumunt ex libro de ſpiritu & litera cap. 30. *Per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam ſanatio animæ à vitio peccati, per animæ ſanitatem libertas arbitrii, per arbitrii libertatem dilectio juſtitiæ, per dilectionem juſtitiæ impletio legis.* Et infrà: *Ut quid miſeri homines audent ſuperbire de libero arbitrio antequam liberentur, nec attendunt in nomine liberi arbitrii ſonare libertatem &c.*

Reſpondeo, Loquitur hoc loco S. Auguſtinus apertiſſimè de libero arbitrio, ut denominatur à libertate gratiæ, non à libertate naturæ. Nam ſi libertas naturæ, ideſt, liberum arbitrium propriè dictum, inciperet primùm in nobis eſſe poſt fidem & juſtificationem, quo modo idem Auguſtinus in eodem libro cap. 33. diceret, liberum arbitrium naturaliter attributum animæ rationali, eſſe vim illam mediam, qua vel intendi ad fidem, vel inclinari ad infidelitatem poteſt? quo modo enim intenditur ad ſuſcipiendam fidem, ſi non incipit exiſtere niſi poſt fidem? loquitur igitur de libertate gratiæ, per quam anima ſanata viam mandatorum Domini cum delectatione currit. De qua loquitur etiam in libro de correptione & gratia cap. 8. cùm ait: *Voluntas humana non libertate conſequitur gratiam, ſed gratia libertatem.*

Sextum teſtimonium ſumunt ex libro de correptione & gratia cap. 12. *Si relinqueretur ipſis ſua voluntas, ut in adjutorio Dei manerent, ſi vellent, inter tot, & tantas tentationes infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet, & ideò perſeverare non poſſent, quia deficientes infirmitate nec vellent.* Videtur enim hoc loco S. Auguſtinus dicere, juſtos homines etiam cum adjutorio gratiæ ſanantis animam, non poſſe perſeverare in bonis operibus niſi à ſpiritu Dei perpetuo agantur; atqui hoc eſt non habere liberum arbitrium ad utramque partem.

Reſpondeo, Significat Auguſtinus, non ſufficere homini poſt lapſum primi hominis, adjutorium gratiæ habitualis (id enim vocat adjutorium, in quo permanet homo, ſi vult, quod etiam in eodem loco cum alimentis comparavit, quibus ſi volumus, utimur, ſi nolumus, non utimur) ſed neceſſarium eſſe præterea, propter tentationes, auxilium Dei protegens, & dirigens, ſine quo etiam juſti perſeverare non poſſent, quia deficientes infirmitate, nec vellent.

Cæterùm hæc impotentia non eſt abſoluta, ſed conditionalis; quamvis enim non poſſit homo juſtus, ſine auxilio ſpeciali perſeverare in operibus bonis, abſolutè tamen poteſt, quoniam Deus non deſerit niſi deſertus. Quocirca in eodem libro cap. 7. idem Auguſtinus dicit, non poſſe excuſari eos, qui non perſeverant, quoniam poterant perſeverare ſi vellent.

Septimum teſtimonium ſumunt ex eodem libro cap. 13. ubi cùm dixiſſet S. Auguſtinus eos, qui peccant, peccare per liberum arbitrium, corrigit ſe continuò, ac dicit: *arbitrium*, inquam, *liberum, ſed non liberatum.* Videtur enim (ut notat Calvinus) voluiſſe dicere, arbitrium liberum eſſe nomine, non re.

... firmitas.

Reſpondeo, Multiplex eſt neceſſitas, ſed non omnis repugnat arbitrii libertati. Prima eſt, patiendi motus carnis repugnantes legi mentis. Nam etiam
B juſtiſſimi quique dicere poſſunt cum Apoſtolo ad Romanos cap. 7. *Sentio aliam legem in membris meis &c.* Sed hæc non repugnat libero voluntatis arbitrio, quoniam etiamſi neceſſariò motus illos ſentimus, tamen non neceſſariò conſentimus, & tunc cum Apoſtolo dicimus: *Si quod nolo facio, jam non ego operor illud.*

Secunda neceſſitas eſt peccandi ex ignorantia, nam *delicta quis intelligit?* Sed neque hæc repugnat libero arbitrio, quoniam etiamſi non poſſimus quædam non ignorare, tamen poſſumus non velle ignorare. Ille enim reprehenditur, qui noluit intelligere, ut bene ageret, non qui voluit, ſed non potuit. Ac de his neceſſitatibus loquitur S. Auguſtinus in priore
C parte objectionis. Nam ibidem ſubjungit: *Unde ad Deum fides clamat: De neceſſitatibus meis educ me. Sub quibus poſiti, vel non poſſumus, quod volumus intelligere, vel quod intelleximus, volumus, nec valemus implere.*

Tertia neceſſitas eſt divinæ gratiæ, tam ad remiſſionem peccati contracti, quàm ad vitanda ea, quæ contrahi poſſent. Sed neque hæc tollit liberum arbitrium, quoniam ut ſæpè diximus, & in ſecundo libro probavimus, Deus nemini denegat adjutorium neceſſarium.

Quarta neceſſitas eſt, habendi peccatum aliquod veniale. Nam etiam homines juſti quotidie neceſſe habent illa oratione uti ad Deum, *Dimitte nobis de-*
D *bita noſtra.* At neque hæc neceſſitas pugnat cum arbitrii libertate, quoniam ſi ratio vigilet, ut debet, poſſumus vitare ſingula venialia; quamvis fieri nequeat, ut omnia evitemus, ſine privilegio ſpeciali. Et de hac neceſſitate loquitur Auguſtinus in poſteriore parte objectionis, ut perſpicuum eſt legenti eum locum. Immò totus liber ideò de perfectione juſtitiæ inſcriptus eſt, quoniam hoc potiſſimum agit, ut probet adverſus Pelagianos, non poſſe in hac vita nos ita perfectè adimplere juſtitiam, ut non ſemper oratio illa neceſſaria ſit, *Dimitte nobis debita noſtra.*

Quinta neceſſitas eſt faciendi actus malos, poſita mala, & efficaci voluntate. Nam qui efficaciter vult
E finem, non poteſt non velle media, quæ ad eum finem judicat eſſe neceſſaria. Ita qui vehementer aliquem odit, non poteſt illi ex animo benefacere. Sed neque hæc neceſſitas repugnat libertati, quia conditionalis eſt. Non abſoluta. Poteſt enim homo ſi velit, non velle finem illum efficaciter, ex cujus amore ad media eligenda quodammodo cogeretur.

Sola igitur illa neceſſitas libertati arbitrii propriè repugnat, quæ abſolutè facit, ut homo non ſit Dominus propriæ voluntatis; quam neceſſitatem in Auguſtini libris adverſarii noſtri, quamtumvis Auguſtinum ſuum eſſe jactent, numquam demonſtrare poterunt.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

Proponitur quæſtio, An poſſint credi myſteria fidei, ſine auxilio ſpeciali.

SEXTUS Hic liber tres Poſtremas quæſtiones abſolvet, quid poſſit videlicet intelligentia humana in rebus ſupernaturalibus fide percipiendis, quid voluntas in iiſdem appetendis & eligendis, & num in ejuſmodi rebus, verè propriéque liberi ſimus.

Prima quæſtio, quæ ad intelligentiam pertinet, non minus breviter, quàm facilè explicari poteſt. Convenit enim inter nos & adverſarios, ſive ii Pelagiani, ſive Lutherani ſint, Tria potiſſimum eſſe neceſſaria, ut myſteria ſupernaturalia percipiantur à nobis. Primum eſt, divina revelatio, quæ per Scripturas, aut prædicatores à Deo miſſos proponitur. Cùm enim hæc ſupernaturalia ſint, nulli unquam mortalium veniſſent in mentem, niſi Deus ipſe illa manifeſtare voluiſſet. Sic enim loquitur B. Paulus in priore epiſtola ad Corinthios cap. 2. *Loquimur Dei ſapientiam in myſterio, quæ abſcondita eſt*: Et mox: *Sicut*, inquit, *ſcriptum eſt, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, nobis autem revelavit Deus per ſpiritum ſuum*. Et ad Roman. 10. *Quomodo credent in eum, quem non audierunt? quomodo audient ſine prædicante?* Et Dominus Joan. 15. *Si non veniſſem & locutus fuiſſem, peccatum non haberent*. Quia videlicet ſine prædicante credere non potuiſſent, ideò non credendo minimè peccaſſent.

Hinc etiam videmus Marci ultimo mandari Apoſtolis: *Prædicate Evangelium omni creaturæ*. Et Act. 8. mitti Philippum, ut prædicaret Eunucho: Act. 10. mitti Petrum, ut prædicaret Cornelio: Actor. 17. mitti Paulum, ut prædicaret Macedonibus: quia videlicet ordinariè neceſſaria ad fidem eſt prædicatio. Quocirca Dominus in Pſalm. 2. non vi & armis, ſed verbo prædicationis regnum ſe collegiſſe teſtatur: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus*. Atque hoc (ut dixi) ne ipſi quidem Pelagiani negabant, quippe qui gratiam Dei in doctrina à Deo nobis revelata & tradita præcipuè conſtituebant.

Alterum eſt, perſuaſio aliqua, ſive per ſigna & prodigia, ſive aliqua alia ratione. Non enim ſatis eſt ad hoc, ut homines credere teneantur, ſi ſolùm eis doctrina à Deo revelata proponatur, ſed neceſſe eſt, ut accedat etiam aliquid, quod eam doctrinam credibilem faciat. Hinc enim Dominus Exod. 4. cùm mitteret Moſem ad prædicandum, dedit illi
A poteſtatem operandi miracula, quibus fidem faceret, prædicationem ſuam verè eſſe divinam. Et Chriſtus Matth. 10. cùm dixiſſet: *Prædicate dicentes, appropinquabit regnum cælorum*; adjunxit continuò, *infirmos curate, mortuos ſuſcitate &c.* Et Joan. 15. ſicut ait: *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem, peccatum non haberent*. Sic etiam ait: *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*.

Adde etiam id, quod ait Eccleſiaſticus cap. 19. *Qui cito credit, levis eſt corde*. Valdè autem cito credit, qui res longiſſimè remotas ab humanis ſenſibus, & quæ omnem intelligentiam ſuperant ſine ulla perſuaſione credit. Idem enim faceret, ſi res
B abſurdiſſimas, ac omnino improbabiles ei proponerentur. Qua levitate credendi peccant hoc tempore Mahometani, qui ſine ullis miraculis, aut alia congrua perſuaſione doctrinam abſurdiſſimam Mahometi recipiunt. Nec longè ab his abſunt Calviniſtæ, qui non ſolùm ſine ullis ſignis & prodigiis, ſed etiam contra doctrinam, confirmatam innumeris miraculis, & totius orbis terræ, atque omnium ſæculorum conſenſione multa nova, & mira credere potuerunt.

Tertium eſt, imperium voluntatis. Quoniam enim
C nulla eſt perſuaſio, quæ cogere poſſit hominem ad credendos articulos ſupernaturales, ac ne ipſa quidem miracula omnino mentem convincere queant, ideò requiritur inclinatio voluntatis, quæ moveat intellectum ad aſſentiendum iis, quæ vim intelligentiæ ſuperant. Non poſſe autem quævis miracula cogere aliquem ad finem, ſi is nolit credere. Satis apertè indicat illud Joan. 12. *Cùm tanta ſigna feciſſet, non credebant in eum*. Quocirca B. Paulus in poſteriore ad Corinthios cap. 10. docet, captivandum eſſe intellectum in obſequium fidei, hoc eſt, pio affectu quaſi cogendum, ut iis aſſentiatur, quæ cum ratione pugnare quodammodo videantur. De-
D nique S. Auguſtinus tract. 36. in Joannem: *Intrare*, inquit, *quiſquam in Eccleſiam poteſt nolens, accedere ad altare poteſt nolens, accipere poteſt Sacramentum nolens, credere non poteſt, niſi volens*.

His igitur poſitis, quæ ſunt extra controverſiam, quæſtio remanet, utrum qui prædicatorem audit, aut doctrinam à Deo revelatam per ſe legit, & habet congruentem perſuaſionem miraculorum, aut alterius teſtimonii, quo res, quæ credenda proponitur, efficiatur credibilis, poſſit eam rem credere ſine ſpeciali illuſtratione divina. Fuit unus ex er-
E roribus Pelagianorum, poſſe hominem credere ſine ſpeciali gratia Dei. Ita enim refert S. Auguſtinus multis in locis, ſed præcipuè in epiſt. 106. ad Paulinum, & 107. ad Vitalem. In eodem errore etiam, ante exortam hæreſim Pelagianam fuiſſe Ticonium, refert idem Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 33. In eodem fuiſſe Caſſianum, & alios quoſdam in Gallia, qui propterea reliquiæ Pelagianorum dici meruerunt, cognoſci poteſt ex epiſtolis Proſperi & Hilarii ad Auguſtinum, & ex libro ejuſdem Proſperi contra Collatorem. In eo-

luſtratione Dei, credere myſteria fidei.

SED non erit difficile prædictum errorem ex divinis literis & Eccleſiæ traditione refellere. Primùm enim perſpicua ſunt verba Domini Joan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum.* Quo loco obſervandum eſt, non dixiſſe Dominum, Nemo venit, ſed nemo poteſt venire, propter quoſdam, qui minus cautè dicunt, re ipſa neminem credere ſine ſpeciali gratia Dei, tamen fieri poſſe, ut credat. Porrò venire ad Chriſtum, nihil eſſe aliud, niſi credere in ipſum, explicat ipſe paulò infra cùm dicit: *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt, ſed propterea dixi vobis, quia nemo poteſt ad me venire, niſi datum ei fuerit à Patre meo.* Itaque ſi venire eſt credere, & nemo poteſt venire niſi trahatur à Patre, certè nemo poteſt credere, niſi trahatur à Patre.

In eundem ſenſum dicta ſunt etiam illa à Domino Matth. 11. *Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis. Ita Pater, quoniam ita placitum fuit ante te. Et nemo novit Filium, niſi Pater, neque Patrem quis novit, niſi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Non enim loquitur Dominus de revelatione per externam prædicationem, ſed per internam illuſtrationem & ſuaſionem, de qua dixit Joan. 6. *Omnis, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* Nam paulò ante exprobraverat civitatibus, in quibus longo tempore prædicaverat & plurima ſigna fecerat. Et videns poſt eam prædicationem ſapientes & prudentes, ideſt, Scribas & Phariſæos, non eſſe converſos, ſed tantùm ſimplices turbas; explicare voluit, rectè quidem reprehendi eos qui non crediderunt: ſed non debere ſuis ſolis viribus tribuere fidem, eos qui crediderunt, cùm Patri cœleſti placuerit abſcondere hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelare parvulis, trahendo iſtos, illos non trahendo. Similis ſententia habetur Joan. 12. *Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum.* Illos enim excæcare dicitur Deus, quos non illuſtrat, cùm ſine ejus lumine videre nequeant.

Adhæc, Apoſtolus Paulus plenus eſt ejuſmodi teſtimoniorum, ut mirum ſit eſſe aliquos, qui hunc Apoſtolum diligenter evolverint, & tamen non didicerint, fidem eſſe donum Dei Roman. 12. *Unicuique*, inquit, *ſicut diviſit Deus menſuram fidei.* 1. Corinthiorum 4. *Quis enim te diſcernit? quid autem habes, quod non accepiſti?* 1. Corinthiorum 7. *Conſilium autem do, tanquam miſericordiam conſequutus à Domino, ut ſim fidelis.* 1. Corinth. 12. *Et nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto.* 2. Corinth. 3. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis.* Epheſ. 2. *Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, donum enim Dei eſt.* Epheſ. 6. *Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Jeſu Chriſto.* Philip. 1. *Vobis donatum eſt, non ſolùm ut in illum credatis, ſed etiam ut pro illo patiamini.*

Denique S. Lucas in Actis cap. 13. *Crediderunt*, inquit, *quotquot præordinati erant in vitam æternam.* Et *illuminatione Spiritus ſancti, hæretico fallitur ſpiritu &c.*

Idem repetit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. can. 3. his verbis: *Si quis dixerit, ſine præveniente Spiritus* B *ſancti inſpiratione, atque ejus adjutorio hominem credere poſſe, ſicut oportet, anathema ſit.*

S. Auguſtinus lib. 1. de prædeſtinatione ſanctorum cap. 2. *Si non ſumus*, inquit, *idonei cogitare aliquid quaſi ex nobis ipſis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, profectò non ſumus idonei credere aliquid quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra, qua credere incipimus ex Deo eſt.* Vide eundem lib. 1. retractationum cap. 23. in epiſtol. 90. 105. 106. & 107. in Enchiridio cap. 31. in libro de ſpiritu & litera cap. 31. & 32. in libro de gratia Chriſti cap. 31. & lib. 1. ad Bonifacium contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 3. Denique in lib. 1. de prædeſtinatione ſanctorum ferè toto. Et in ſecundo de bono perſeverantiæ cap. 1. 2. 3. 19. & aliis.

Auctor Hypognoſtici lib. 3. ferè extremo: *Nemo*, C inquit, *penitus glorietur ſe fidem ex proprio ſenſu genuiſſe in ſe, per quam poſſit credere Deo: ſed agnoſcat, tam ante legem, quàm ſub lege, & poſt legem, fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, per illuminationem gratiæ, quæ à Deo Patre eſt, unicuique revelatam ad ſalutem &c.* Neque loquitur de revelatione, quæ per Scripturas habetur: hanc enim non negabant Pelagiani, contra quos ille auctor acerrimè diſputat, ſed de peculiari inſpiratione, qua Deus in mentibus operatur, ut verbo prædicationis aſſentiant.

S. Proſper idem docet, ac probat in lib. 1. de vocatione gentium cap. 23. & 24. & contra Collatorem cap. 36. & 37. & in reſponſione 8. ad Capitula Gallorum. Et in reſponſione ad prima quinque dubia Ge- D nevenſium. Sic igitur loquitur (ut unam ſententiam ejus ponamus) in lib. 1. de vocatione gentium cap. 24. *Abunde*, inquit, *quantum arbitror, his teſtimoniis demonſtratum eſt, fidem, qua juſtificatur impius, niſi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui &c.*

S. Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Chriſti cap. 20. *Vita*, inquit, *noſtra à fide ſumit initium, quia juſtus ex fide vivit. Quam fidem non ex voluntate noſtra naſci, ſed per Spiritum ſanctum unicuique dari, B. Paulus oſtendit.* Et infrà: *Forma præceſſit in carne Chriſti, quam in noſtra fide ſpiritualiter agnoſcamus. Nam Chriſtus filius Dei ſecundùm carnem de Spiritu ſancto conceptus & natus eſt. Sic ergo in hominis corde, nec* E *concipi fides poterit, nec augeri, niſi eam Spiritus ſanctus effundat & nutriat. Ex eodem namque ſpiritu renati ſumus, ex quo natus eſt Chriſtus.*

Accedant Poſtremò rationes, atque eæ potiſſimum quibus utitur S. Auguſtinus. Prima ratio ſumitur ab orationibus Eccleſiæ. Orat enim Eccleſia pro infidelibus, ut convertantur, & hoc ipſum juberi dicit S. Cyprianus in expoſitione orationis Dominicæ, cùm Dominus præcipit, ut orantes dicamus, fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. At fruſtra fierent iſtæ preces, ſi poſſent infideles ſine Dei auxilio credere: ſatis enim eſſet illis prædicare fidem, & admonere ut crederent.

Neque reſponderi poteſt, orari ab Eccleſia Deum ut habitum fidei donet volentibus & incipientibus credere. Nam Eccleſia juxta præceptum Domini,

orat

velamen de cordibus infidelium, ut adaperiat aures præcordiorum, ut illuſtret cæcitatem, & tenebras mentium, ut eruat ab erroribus animas diabolica fraude deceptas.

Secunda ratio, ſumitur ab abſurdis, quæ ſequerentur, quæ ſunt potiſſimum Tria. Primùm enim ſequeretur, gratiam ſecundùm merita noſtra dari, & ita gratiam non eſſe gratiam, quod ita viſum eſt abſurdum Patribus noſtris, ut in Concilio Palæſtino (quod primum contra Pelagium celebratum eſt) ipſe etiam Pelagius id (quamvis ore, non corde) damnaverit. Id autem ſequi, probat S. Auguſtinus in epiſt. 106. quoniam nonnullum eſt meritum fidei, ratione cujus oratio impetrat, quidquid poſtulat. Meretur enim exaudiri, qui poſtulat cum fide.

Deinde ſequeretur, initium ſalutis eſſe ex nobis, nam cùm juſtus ex fide vivat, ſi initium fidei eſſet ex nobis, initium vitæ eſſet ex nobis. Id autem eſſe abſurdum patet. Tum quia repugnat Apoſtolo dicenti: *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei*. Roman. 11. Et: *Quid habes, quod non accepiſti?* 1. Corinth. 4. Tum quia ſi poteſt homo per ſe incipere credere, poterit etiam per ſe augere fidem; difficilius enim eſt incipere opus, quàm augere inchoatum, atque ita vel non egebunt homines Deo, vel ita partientur cum eo, ut ſibi tribuant quod eſt melius, illi quod eſt deterius, ſive priores operis partes ſibi, poſteriores Deo.

Poſtremò ſequeretur, tolli penitus fundamentum divinæ prædeſtinationis & electionis; non enim ſalvæ fierent reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ, ut Apoſtolus prædicat ad Romanos cap. 11. ſed juxta meritum fidei, & bonum uſum liberi arbitrii, ut S. Auguſtinus efficaciſſimè probat in libro de prædeſtinatione ſanctorum. Quoniam enim duo ſunt fundamenta prædeſtinationis, fides & perſeverantia, ideò in priore duorum illorum librorum demonſtrat, fidem eſſe donum Dei, in poſteriore idem probat de perſeverantia.

Tertia ratio pendet ex iis, quæ dicentur in 4. cap. Demonſtrabimus enim, nullum opus pietatis vel inchoari, vel perfici poſſe, ſine ſpeciali gratia Dei; certum autem eſt, initium fidei includere pium affectum, ac per hoc eſſe opus pium, vel certè pii operis inchoationem.

CAPUT III.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.

Objectiones adverſus ea, quæ paulò ante docuimus, hæ potiſſimum fieri ſolent.

Primùm, infideles multa credunt ſolis viribus liberi arbitrii non minus difficilia, quàm ſint articuli noſtræ fidei, ut continuum ſecari poſſe in infinitas partes, inter quælibet duo puncta notata, quamvis inter ſe proxima, intercedere alia infinita: unam eſſe mentem omnium hominum, qui ſunt, erunt, fuerunt, & alia id genus plura, quæ Philoſophi vel omnes, vel aliqui ſibi perſuaſerunt: cur igitur non eodem principio [illegible] errores credunt. Mahometani ſiquidem, quemadmodum ob Alcorani auctoritatem credunt, Chriſtum eſſe Virginis filium, ſic ob ejuſdem Alcorani auctoritatem

B credunt, Chriſtum non eſſe Dei filium, nec verè Deum. Et qui nunc inter Lutheranos educantur, ut credunt Miniſtro prædicanti, Deum eſſe Trinum & Unum, ita credunt eidem prædicanti, nullam eſſe arbitrii libertatem, hominem ſola fide juſtificari, & alios id genus errores.

Tertiò, nos omnes facilè credimus ſine ſpeciali gratia Dei vera eſſe, quæ Livius & Saluſtius, aliique profani hiſtorici tradiderunt: cur non igitur poterimus eadem facilitate credere quæ ſcripſerunt hiſtorici ſacri, ſaltem in his rebus, quæ naturam non ſuperant, quales ſunt res geſtæ Patriarcharum ac Prophetarum?

Quartò, res quædam falſæ, quæ omnem rationem

C excedunt, quale eſt paradoxum illud Lutheranorum, Corpus Chriſti ſemper eſſe ubique; & illud, Infantes dum baptizantur, actu credere, firmiſſimè credi poſſunt abſque ullo adjutorio Dei, ut notum eſt: quæ igitur cauſa eſt, cur non poſſint credi etiam aliqua vera, ſine ſpeciali auxilio Dei, quamvis eandem rationem excedant?

Quintò, articuli noſtræ fidei tot jam miraculis, aliiſque teſtimoniis magni ponderis confirmati ſunt, ut omnium judicio credibiles cenſeri debeant, juxta illud Prophetæ Pſalm. 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis*. At quod credibile eſt, cur ſine alio auxilio credi non poterit?

Sextò, ſi quis ab ineunte pueritia inter Chriſtianos

D educetur, etiamſi caſu aliquo Baptiſmum non ſuſcipiat, neque illum petat, ex conſuetudine credet, quod alii credunt: quod igitur fieri poteſt ex conſuetudine, cur non magis fieri poterit ex electione, ab eo præſertim, qui conferat dogmata fidei cum antiquis Prophetarum oraculis & ſignis ac prodigiis, quibus ea ſingulis ætatibus confirmata fuiſſe conſtat?

Ad hæc omnia facilè reſponderi poterit, ſi quis obſervet, nos cùm dicimus, ſine auxilio ſpeciali, non poſſe hominem credere articulos noſtræ fidei, non intelligere, non poſſe credere ullo modo, ſed non poſſe, ut oportet, ad hoc, ut ſit actus fidei Catholicæ, & initium juſtificationis. Non enim hanc particulam (*ut oportet*) ſine cauſa in decretis ſuis ad-

E diderunt Concilium Arauſicanum can. 25. & Tridentinum ſeſſ. 6. can. 3. Includit autem illud (*ut oportet*) Tres conditiones. Unam, ut certò credatur, ex parte objecti, ideſt, tamquam à Deo revelatum, & quod nullo modo falſum eſſe poſſit. Alteram, ut firmiter credatur ex parte ſubjecti, ideſt, ut homo nihil dubitet, & malit potiùs mori, quàm articulum fidei non credere. Tertiam, ut ex pio affectu credatur, ideſt, ex quadam inclinatione pia erga Deum, quia incipit homo cervicem Deo flectere, eique ſe ſubjicere ad obedientiam fidei, etiam in iis rebus, quæ rationem humanam ſuperant.

Ad Primam igitur objectionem de Philoſophis gentilibus, Dico eos vel habere demonſtrationem, ut de diviſione continui, & tunc non eſſe rem difficilem ad credendum, niſi imperitis: vel non habere,

ros. Nam ſi is, qui revelat, & cujus auctoritate nitimur, falli poſſit, fides etiam incerta redditur. Itaque cauſa revelans non debet eſſe, niſi Deus. Et B pari ratione ſi is, qui articulos revelatos proponit, aut declarat, errori ſit obnoxius, & poſſit aliquid proponere tamquam à Deo revelatum, quod verè non ſit à Deo revelatum, tota fides nutabit.

Jam igitur Mahometani & Hæretici, exiſtimant quidem ſe credere id, quod credunt, quia Deus revelaverit, ſed re vera non credunt, quia Deus revelavit, ſed quoniam ipſi temerè volunt id credere, quod credunt, cùm non habeant cauſam proponentem ac declarantem revelationem Dei infallibilem. Nam ſi quis ab hæreticis petat, unde habeant Deum revelaſſe hunc articulum, aut illum: reſpondebunt ex divinis literis. At ſi quis urgeat, unde habeant divinas literas hoc ſignificare, quod ipſi dicunt, cùm C alii aliter Scripturas intelligant: immò etiam, unde habeant, has eſſe divinas literas: nihil omnino reſpondere poterunt, niſi ita ſe judicare: judicium enim Eccleſiæ, quod unum Deus innumeris ſignis & prodigiis, aliiſque teſtimoniis plurimis infallibile eſſe declaravit, jam ipſi rejecerunt, & unuſquiſque ad ſe judicium divinæ revelationis interpretandæ revocavit. Quis autem poſſit, niſi valde temerè credere, ſuum ipſius judicium de rebus divinis infallibile eſſe, cùm hanc infallibilitatem nulla neque divina promiſſione, neque humana ratione probare poſſit?

At Catholici fidem habent omnino certam & infallibilem, quoniam credunt id, quod credunt, quia Deus id revelavit: Deum autem revelaſſe credunt, D quoniam Eccleſiam ita dicentem, vel declarantem audiunt, quam errare non poſſe non temerè credunt, cùm teſtimonia ejus ex plurimis ſignis & prodigiis, aliiſque multis argumentis, quæ in libro de notis Eccleſiæ numerata & explicata ſunt, credibilia facta ſint nimis.

Ad Tertiam, de his, quæ credimus Livio & Saluſtio, Reſpondeo, humanas hiſtorias nos humana fide credere, ut etiam exiſtimemus cœlum & terram tranſire poſſe, Verbum autem Domini tranſire non poſſe.

Ad Quartam, de iis, qui res difficillimas, ſed tamen falſas credunt, Reſpondeo, non eſſe omnino E eandem rationem veri & falſi, ſicut nec eſt eadem ratio boni & mali. Poteſt enim homo peccator ex animo, ac toto corde blaſphemare Deum, non tamen poteſt ex animo ac toto corde laudare Deum ſine ſpeciali gratia: ita poterit figmenta ſua, quamvis aliis incredibilia, ipſe facilè credere propter affectum erga res ſuas, nec tamen poterit ſine ſpeciali gratia Dei res divinas credere. Addo præterea, ejuſmodi homines, ſicut temerè credunt falſa & diabolica, ita etiam temerè credere vera & divina, non autem ſicut diximus, *ut oportet*, ideſt, pio affectu, ut res à Deo revelatas, & quibus falſum ſubeſſe nulla ratione poſſit.

Ad Quintam Reſpondeo, Res credibiles ſine alia gratia, credi poſſe, ſed humana fide, non divina, presbyter. non baptiz. Si verò ſciat, ſe non eſſe baptizatum, & tamen baptiſmum non poſtulet, is ſine dubio non habet fidem, niſi fortè humanam, vel potiùs nec humanam. Quomodo enim fieri poteſt, ut aliquis certò credat, ſine baptiſmo ſe in æternum periturum, & tamen baptiſmum, rem videlicet factu facillimam, non poſtulet, neque cupiat? Neque veriſimile eſt, poſſe aliquem eſſe inter Chriſtianos inſtitutum, & qui noverit fidem Chriſtianorum, qui tamen de baptiſmo nihil unquam audierit, cùm inter rudimenta fidei fiat mentio baptiſmi, & quotidie in Eccleſia recens nati baptizentur infantes.

CAPUT IV.

Non poſſe voluntatem humanam aliquid velle in iis, quæ ad pietatem & ſalutem pertinent, ſine auxilio gratiæ Dei.

SEquitur Altera quæſtio, quæ eſt de viribus voluntatis humanæ, in iis rebus, quæ ad pietatem & ſalutem æternam pertinent. In qua quæſtione eoſdem habemus adverſarios, quos in ſuperiore, Pelagianos videlicet, & qui Pelagianis occultè, & ſub nomine Catholico in Galliis favere ſtuduerunt, Caſſianum, Fauſtum, & alios. Hi enim bona aliqua deſideria, initium dilectionis, diſpoſitionem ad gratiam, & alia id genus, ex bono naturæ, ſine ſpeciali præveniente gratia haberi poſse, prædicabant.

Quibus præcipuè reſtiterunt ſanctus Auguſtinus in libro de prædeſtinatione ſanctorum, & de bono perſeverantiæ. Sanctus Proſper in libro contra Collatorem. Et ſanctus Fulgentius in libro de incarnatione & gratia Chriſti à cap. 13. uſque ad finem. Dicitur etiam ab Adone Vienneſi in Chronico ad annum 500. egregiè contra Fauſtum ſcripſiſſe ſanctus Alchimus Avitus, vir eloquentiſſimus, non ſolùm oratione ſoluta, ſed etiam carmine, ſed liber ejus injuria temporum interiiſſe videtur. Eundem quoque Fauſtum breviter refutavit Joannes Maxentius in profeſſione fidei Catholicæ, quæ in bibliotheca ſanctorum Patrum extat.

Nos Tres ſententias ex Scripturis & traditione Eccleſiaſtica paucis comprobabimus. Prima erit, non poſſe hominem ſine ſpeciali gratia Dei aliquid velle, aut facere in iis rebus, quæ ad pietatem & ſalutem pertinent. Secunda, non poſſe hominem propriis viribus ad gratiam ſe diſponere, ſive aliquid facere, propter quod ei divina gratia conferatur. Tertia, non poſſe ab homine diligi Deum, etiam ut auctorem naturæ, & imperfectè ſine adjutorio gratiæ. Quamvis enim duæ ſententiæ poſteriores in prima includi videantur, tamen placuit eas diſtinguere; Tum, quoniam non deſunt, qui aliter ſentiant; Tum etiam, quoniam poſſunt propriis argumentis ſingulæ tres ſententiæ comprobari.

Prima igitur illa ſententia probatur, Primùm ex teſti-

Digitized by Google

ſicut etiam illud Apoſtoli 1. Corinth. 4. *Quis enim te diſcernit? quid habes quod non accepiſti?* Adverſus eos facit, qui ob fidem, aut juſtitiam ad ſalutem pertinentem inflabantur, ut ſæpè aliàs diximus. Alioqui hæ ſententiæ non eſſent univerſaliter veræ: Nam aliqua bona opera naturalia, & aliqua etiam moralia ſine ſpeciali Dei gratia fieri poſſe, ſupra docuimus: Denique (ut alia multa prætercam) illud ejuſdem Apoſtoli, ad Philippenſes cap. 1. *Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti.* Et cap. 2. *Deus eſt enim, qui operatur velle, & perficere pro bona voluntate.* Satis apertè oſtendit, nihil omnino boni ad ſalutem pertinentis, ſine Deo inchoari poſſe.

Probatur deinde eadem ſententia ex definitionibus Conciliorum. Primum Concilium in cauſa Pelagii celebratum in Palæſtina, duodecim articulos definivit, quos etiam Pelagius ipſe admittere coactus fuit. Septimus articulus erat (ut Auguſt. teſtatur in epiſt. 106.) gratiam Dei ad ſingulos actus dari, ac per hoc nullum actum bonum ad ſalutem pertinentem (de his enim quæſtio erat) ſine gratia fieri poſſe.

Deinde celebratum eſt Concilium frequentiſſimum in Africa, Epiſcoporum ducentorum & quatuordecim, quod à ſede Apoſtolica approbatum à toto orbe terrarum receptum fuiſſe, teſtatur S. Proſper in Chronico; hujus Concilii decretum his verbis refert idem Proſper in reſponſione ad octavum capitulum Gallorum: *Cum ducentis quatuordecim ſacerdotibus, quorum conſtitutionem, contra inimicos gratiæ Dei, totus mundus amplexus eſt, veraci profeſſione, quemadmodum ipſorum habet ſermo, dicamus, gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolùm ad cognoſcendam, verùm etiam ad faciendam juſtitiam nos per actus ſingulos adjuvare, ita ut ſine illa nihil veræ ſanctæque pietatis habere, cogitare, dicere, agere valeamus.*

Acceſſit Denique in ipſa Gallia Concilium Arauſicanum, quod juſſu S. Leonis, propriè adverſus reliquias Pelagianorum celebratum fuit, in cujus Concilii can. 7. hæc habentur: *Si quis per naturæ vigorem bonum aliquod, quod ad ſalutem pertinet vitæ æternæ cogitare, aut eligere poſſe confirmat &c. hæretico fallitur ſpiritu.* Ita videmus, tres orbis terræ partes, Aſiam, Africam, Europam, per tria Concilia, in eandem ſententiam pro Dei gratia conſpiraſſe.

Per eadem tempora tres ſummi, ſanctiſſimique Pontifices, Innocentius, Zozimus, Celeſtinus reſcriptis ſuis eandem ſententiam comprobarunt. Innocentius in epiſtola ad Concilium Carthaginenſe, quæ eſt apud Auguſtinum 91. *Adjutorio*, inquit, *quotidiano nos egere, negare non poſſumus.* Et infrà: *Quemadmodum Pelagius, Celeſtiuſque ſuaſores ſe aliquibus eſſe confidunt, nos adjutorium Dei non debere quærere, nec egere, cùm omnes ſancti, nihil ſe ſine hoc agere poſſe teſtentur?* Idem in epiſt. ad Concilium Milevitanum apud Auguſtinum 93. *In omnibus*, inquit, *divinis paginis voluntati liberæ non niſi adjutorium Dei legimus eſſe nectendum, eamque nihil poſſe cœleſtibus auxiliis deſtitutam.*

Zozimus in epiſtola ad omnes Epiſcopos (ut refert Celeſtinus in epiſtola ad Gallos cap. 9.) *Quod*, inquit, *tempus intervenit, quo ejus non egeamus auxilio? in omnibus igitur actibus, cauſis, cogitationibus, moti-*

quit, *quia ubique Domini virtus ſtudiis cooperatur humanis, ut nemo poſſit ædificare ſine Domino, nemo cuſtodire ſine Domino, nemo quicquam incipere ſine Domino.*

S. Hieronymus in lib. 3. contra Pelagianos, non longè à principio: *Hoc*, inquit, *longa diſſertione concluſum eſt, ut gratia ſua Dominus, qua nobis conceſſit liberum arbitrium, in ſingulis operibus juvet atque ſuſtentet.*

S. Auguſtinus lib. 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 5. *Liberum*, inquit, *arbitrium dicimus ad benè, pieque vivendum non valere, niſi ipſa voluntas hominis, Dei gratia, fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, ſermonis, cogitationis adjuta.* Item in libro de prædeſtinatione Sanctorum cap. 2. *Quod*, inquit, *attinet ad pietatem, & religionem, non ſumus ſufficientes cogitare aliquid quaſi ex nobis, & nemo ſibi ſufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcumque opus bonum.* Item in libro de gratia Chriſti cap. 26. *Gratiam*, inquit, *Dei ſic confiteatur, qui vult veraciter confiteri, ut omnino nihil boni ſine illa, quod ad pietatem pertinet, veramque juſtitiam, fieri poſſe non dubitet.* Et cap. 47. *Si*, inquit, *ut dixi, conſenſerit (Pelagius) etiam ipſam voluntatem & actionem divinitus adjuvari, ut ſine illo adjutorio nihil boni velimus & agamus, eamque eſſe gratiam Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, in qua nos ſua, non noſtra juſtitia facit juſtos, ut ea ſit vera juſtitia, quæ nobis ab illo eſt, nihil de adjutorio gratiæ Dei, quantum arbitror, inter nos controverſia relinquetur.*

Auctor Hypognoſtici, qui, ut aliàs diximus, non eſt Auguſtinus, ſed alius Pater antiquus & doctus lib. 3. *Eſſe fatemur*, inquit, *liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem judicium rationis, non per quod ſit idoneum (quæ ad Deum pertinent) inchoare, aut certè perficere ſine Deo, ſed tantùm in operibus vitæ præſentis, tam bonis, quàm etiam malis.* Et infrà: *Vitiato ergo libero arbitrio, totus homo eſt vitiatus, per quod (abſque adjutorio gratiæ) quod Deo placeat nec valet incipere, nec perficere ſufficit.*

S. Proſper in lib. contra Collatorem cap. 38. *Non conturbat*, inquit, *nos ſuperbientium inepta querimonia, quia liberum arbitrium cauſantur auferri, ſi & principia, & profectus & perſeverantia in bonis, uſque in finem Dei dona eſſe dicantur. Quoniam opitulationes divinæ gratiæ, ſtabilimenta ſunt voluntatis humanæ. Volentes oramus, & tamen miſit Deus ſpiritum in corda noſtra clamantem Abba Pater, volentes loquimur, & tamen ſi pium eſt, quod loquimur non ſumus nos loquentes, ſed ſpiritus patris noſtri, qui loquitur in nobis; volentes operamur ſalutem noſtram, & tamen ipſum velle, atque operari, Deus eſt, qui operatur in nobis.*

S. Fulgentius lib. de incarnatione & gratia Chriſti cap. 13. *Peccans*, inquit, *ille qui ſine peccandi neceſſitate creatus eſt, in eo quod animæ ſanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quæ ad Deum pertinent, amiſit facultatem. Oblitus eſt enim manducare panem ſuum, & expoliatus veſtimento fidei, carnaliumque concupiſcentiarum vulneribus ſauciatus, ſic jacuit oppreſſus ditione peccati, ut nullatenus aliquod bonæ voluntatis initium habere potuiſſet, niſi hoc Deo gratis donante ſumpſiſſet.*

San-

opere gratias agit, niſi quia novit, nihil veri boni, ideſt, quod ad ſalutem pertineat, ſine Salvatoris gratia fieri poſſe.

Accedat Poſtremò damnatio operum Caſſiani & Fauſti, in Concilio Romano, præſidente S. Gelaſio Papa, quæ habetur in decreto Gratiani diſtinct. 16. Canone S. Romana. Non enim alia de cauſa opera Caſſiani & Fauſti, quæ alioqui multa valdè utilia continent in apocryphis numerantur, niſi propter ſententiam iſtam de bonis operibus ad pietatem pertinentibus, quæ illi ſine adjutorio gratiæ fieri, aut inchoari poſſe diſputabant. Quibus adde, Fauſtum propter hos errores habitum fuiſſe Pelagianum hæreticum, ut teſtes ſunt Iſidorus in lib. de ſcriptoribus, Ado Vienenſis in Chronico, & auctor vitæ S. Fulgentii cap. 26. Quod ſi vir doctiſſimus Ruardus Tapperus obſervaſſet, non tam ſæpè Fauſtum Catholicum appellaſſet.

CAPUT V.

Non poſſe hominem ſolis naturæ viribus ad gratiam recipiendam, ullo modo ſe præparare.

ALtera ſententia erat, non poſſe hominem ſolis naturæ viribus ad gratiam recipiendam, ulla ſe ratione diſponere. Quæ ſententia ita intelligenda eſt, ut non ſolùm non poſſit homo ſuis viribus ſe præparare ad habitum gratiæ gratum facientis, ſed neque ad gratiam adjutorii ſpecialis: & rurſus, non modò non poſſit ita ſe præparare, ut ex condigno illi gratia conferatur, ſed neque ut ex congruo, ac demum nihil agere poſſit, cujus cauſa Deus illi gratiam dare dicatur.

Id verò Primùm probari poteſt omnibus argumentis, quibus ſuperior ſententia confirmata eſt. Nam omnis diſpoſitio ad gratiam, aliquid eſt ad ſalutem æternam pertinens: proinde fieri non poteſt ſolis naturæ viribus, ſi quid valent teſtimonia Scripturæ, Conciliorum & Patrum capite ſuperiore prolato. Sed duo præcipuè loca ex iis, quæ citavimus capite ſuperiore, urget S. Auguſtinus in lib. 1. ad Bonifacium cap. 19. & lib. 2. cap. 8. illud Joan. 6. *Nemo poteſt ad me venire, niſi Pater traxerit eum.* Nam qui ſe diſponit, non debet trahi, ſed duci, jam enim venire paratus eſt. Et illud Joan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere.* Poſſet enim Dominum convincere, qui poſſet ſe diſponere. Diceret enim; Ecce ſine te cor præparavi. Qui eodem modo Apoſtolo dicenti, 1. Cor. 4. *Quid habes, quod non accepiſti?* Reſponderet, habeo cordis mei præparationem.

Deinde probant hanc ſententiam illæ omnes Scripturæ, quæ docent, converſionem ad Deum eſſe opus Dei, ut Pſal. 84. *Converte nos Deus ſalutaris noſter.* Et Thren. 5. *Converte nos Domine, & convertemur.* Nam converſio eſt diſpoſitio, & diſpoſitio eſt converſio. Quemadmodum enim, qui eſt averſus à Sole, non incipit diſponi ad recipiendam lucem, niſi cùm incipit converti ad aſpiciendum Solem: ſic etiam qui eſt convertat, detque eis *cor novum & ſpiritum novum*, ut in eodem Propheta continuò adjungitur. Quem locum diligenter notavit S. Auguſtinus in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 14.

B Adducunt quoque paſſim idem Auguſtinus, & Concilium Arauſicanum, item Proſper, Fulgentius & alii, illud Proverb. 8. *Preparatur voluntas à Domino.* Sic enim reddiderunt Septuaginta id, quod nos legimus, *hauriet ſalutem à Domino.* Et verba Hebræa utrumque ſenſum recipiunt, quamvis enim vox illa רצון non ſignificet propriè ſalutem, ſed voluntatem, tamen ſignificat aliquando bonam Dei voluntatem erga homines, & tunc idem eſt, quod ſalus. Illud etiam verbum פוק ſignificat quidem in conjugatione Hiphil educere, haurire &c. Sed poteſt etiam in conjugatione Hophal ſignificare educi, excitari &c. ut ſenſus ſit, & excitabitur, ac producetur voluntas à Domino. Denique dubitari non poteſt, quin ſeptuaginta
C viri longè doctiſſimi verba Hebraica probè intellexerint & expreſſerint.

Frequentiſſimè autem profert idem Auguſtinus illud Apoſtoli Rom. 11. *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Quod apertiſſimè ſignificat Dei gratiam à nullo humano opere præveniri. Præveniretur autem, ſi homo ſuis ſolis viribus poſſet ad gratiam ſe diſponere. Daret enim prior Deo pium illum affectum diſponendi ſe ad gratiam.

Huc Denique pertinent variæ Scripturarum ſimilitudines. Comparatur enim homo peccator terræ omni humore deſtitutæ, quæ ne minutiſſimam quidem herbam germinare poteſt, niſi deſuper irrigetur. Sic enim ait David in Pſal. 142. *Anima mea ſicut ter-*
D *ra ſine aqua tibi.* Et paulò ante dixerat: *Non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Comparatur item luto, quod à figulo tractatur Iſaiæ 47. Hierem. 18. & Roman. 9. At certè lutum non ſe ipſum diſponit ad formam vaſis recipiendam, ſed à figulo primùm diſponitur, deinde formatur. Comparatur præterea homini mortuo, qui ad vitam revocandus eſt Lucæ 18. *Mortuus erat & revixit.* Epheſ. 2. & Coloſſ. 2. *Cùm eſſetis mortui in peccatis & delictis.* At mortuus non ſe diſponit ad vitam, nec poteſt, niſi vim aliquam vitalem ab excitatore ſuo recipiat. Comparatur quoque juſtificatio generationi, 1. Petri 1. *Renati non ex ſemine corruptibili &c.* Et Jacobi 1. *Genuit nos verbo veritatis.* At materia non ſe ipſa diſponit, ſed à ge-
E nerante diſponitur. Comparatur denique ipſa Dei gratia igni; Cant. 8. *Lampades ejus, lampades ignis, atque flammarum.* Et Dominus Lucæ cap. 12. *Ignem*, inquit, *veni mittere in terram.* Nihil autem incipit diſponi ad concipiendum ignem, niſi per calorem, qui eſt ejuſdem ignis effectus. Scripturæ igitur & verbis, & ſimilitudinibus undique clamant, non poſſe peccatorem ad recipiendam gratiam ulla ſe ratione diſponere.

Probatur Secundò eadem veritas ex definitione Eccleſiaſtica: definivit enim Synodus Palæſtina contra Pelagium, gratiam non ſecundùm merita noſtra dari, ſed ab illa potius originem ducere omnia bona merita. Cujus definitionis meminit S Auguſtinus in epiſt. 106. & eam repetit in omnibus ferè libris, quos adverſus Pelagianos ſcriptos reliquit: gra-

Digitized by Google

juvari, tanquam ſua voluntate, nulla Dei gratia bonum opus aggreſſa, in ipſo jam opere divinitus adjuvetur, pro meritis videlicet voluntatis bonæ, ut reddatur debita gratia, non donetur indebita, ac ſic gratia jam non ſit gratia; ſed ſit illud, quod Pelagius in Concilio Palæſtino ficto corde damnavit, gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari. Et lib. de prædeſtinat. ſanctor. cap. 2. cùm propoſuiſſet ſententiam illorum, qui dicebant, initium fidei, ideſt, ipſum velle credere, poſſe haberi ex viribus naturæ, ait: *Non ergo receditur ab ea ſententia, quam Pelagius ipſe in epiſcopali judicio palæſtino damnare compulſus eſt, gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari.*

S. Proſper in lib. contra Collatorem cap. 6. *Quomodo*, inquit, *non advertis, te in illud damnatum incidere, quod velis nolis convinceris dicere, gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, cùm aliquid præcedere boni operis ex ipſis hominibus, propter quod gratiam conſequantur, affirmas?*

Denique S. Fulgentius in lib. de Incarnat. & gratia Chriſti cap. 18. *Si verò*, inquit, *ſecundùm opinionem illorum noſtrum eſt velle credere, priuſquam Dei gratia incipiat nos adjuvare, injuſtè gratia dicitur, quia non gratis datur hominibus, ſed bonæ retribuitur voluntati.* Hæc illi.

Habemus igitur gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, & gratiam non eſſe gratiam, ſi aliquid eam præcedat, propter quod ipſa detur. At certè qui ſe diſponit ad gratiam, aliquid facit, propter quod ei detur gratia: igitur qui dicit, diſpoſitionem ad gratiam fieri ſine gratia, idem dicere convincitur, gratiam Dei ſecundùm merita noſtra dari, quod jam in Pelagio à Concilio Palæſtino & univerſa Eccleſia conſtat eſſe damnatum.

Præter Concilium illud Palæſtinum, habemus etiam Concilium Arauſicanum, in quo multis canonibus hoc idem apertiſſimè condemnatur. Nam canon. 3. dicitur, neminem ſine gratia poſſe invocare gratiam. Et can. 4. Per gratiam fieri non ſolùm, ut purgemur, ſed etiam ut purgari velimus. Et canon. 14. Nullum miſerum de quantacumque miſeria liberari, niſi gratia præventum. At certè aliqua miſeria eſt, non ſe poſſe ad gratiam præparare. Et denique can. ult. *Hoc*, inquit, *ſalubriter profitemur, quòd in omni bono opere nos non incipimus, & poſtea per Dei miſericordiam adjuvamur, ſed ipſe nobis nullis præcedentibus bonis meritis, & fidem & amorem ſuperius inſpirat, ut baptiſmi Sacramenta fideliter requiramus, & poſt baptiſmum cum ipſius adjutorio, ea quæ ſibi ſunt placita implere poſſimus.*

Accedat poſtremò ratio S. Thomæ in 1. 2. qu. 109. art. 6. Nam ejus eſt diſponere ad formam, cujus eſt introducere formam: diſpoſitio enim effectus eſt agentis, non materiæ, aut alterius cauſæ: gratiam autem juſtificationis Deus producit, & in animam introducit, igitur Deus animam diſponit ac præparat, non ipſa ſe diſponere, ac præparare poteſt, niſi prout movetur ab ipſo Deo per aliud gratiæ donum.

Dices, quamvis non poſſit homo ſe ſuis viribus diſponere ad gratiam juſtificationis, poſſe tamen ad illud gratiæ donum, per quod diſponitur ad gratiam juſtificationis. At illud donum, per quod diſponi-

cum ſolis naturæ viribus.

Huc etiam pertinet ratio ducta ab orationibus piorum, & ab abſurdis, quæ poſita ſunt in cap. 2. ad probandum, initium fidei non haberi ſine dono gratiæ. Eædem enim rationes non minus efficaciter probant id, quod nunc probare contendimus.

CAPUT VI.

Solvuntur argumenta contra doctrinam duorum præcedentium capitum.

SED non deſunt argumenta quædam adverſus ea, quæ dicta ſunt in hoc, & præced. cap.

Primùm objici poteſt illud Zachar. cap. 1. *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* Et illud Prov. 16. *Hominis eſt præparare animam, & Domini gubernare linguam.* Reſpondet, S. Auguſtinus lib. 2. ad Bonifacium cap. 8. & lib. de gratia & libero arbitrio cap. 5. commendari in his ſententiis liberum arbitrium, ſed non excludi gratiam prævenientem: quemadmodum in illis: *Converte nos Deus ſalutaris noſter.* Et: *Præparatur voluntas à Domino.* Commendatur gratia præveniens, ſed non excluditur liberi arbitrii cooperatio. Si enim ſolus Deus iſta faceret, fruſtra diceretur hominibus, convertimini, & ſi homines ſoli ad hoc ſufficerent, fruſtra diceretur Deo, converte nos, & ſi Deus ſine nobis nos præpararet, falſum eſſet, hominem præparare animam, & ſi abſque Deo nos corda noſtra, præparari voluntatem à Domino.

Secundò objici poſſunt duo teſtimonia Patrum. Nam S. Joannes Chryſoſtomus hom. 42. in Geneſim docet, Abrahamum accepiſſe à Deo magna dona gratiæ, ſed antea ſe ad illa per opera bona diſpoſuiſſe. Item hom. 17. in Joan. ſcribit, Deum non prævenire noſtras voluntates, ſed ubi præparati fuerimus, tunc demum illum adeſſe, ac juvare per gratiam. Et ſimilia habet in hom. 12. in epiſt. ad Hebræos & homil. 42. ad populum Antiochenum, & lib. 1. de compunctione cordis, extremo. S. Hieronymus in lib. 3. adverſ. Pelagianos, bis repetit, noſtrum eſſe velle, Dei autem, ut impleamus quod volumus.

Reſpondeo, S. Joannes Chryſoſtomus non ita quidem apertè gratiam prævenientem prædicat, quoniam eo tempore nondum exorti fuerant, qui eam negarent; ſed tamen neque eam negat, ſi verba ejus ſano modo accipiantur. Itaque nonnumquam Deo tribuit ea, quæ ſolus ipſe facit, nobis autem tribuit ea, quæ nos cum Deo facimus. Et hoc modo loquitur de Abrahamo, cui Deus ſolus præſtitit magna illa dona, ut eſſet pater multarum gentium, & ut in ſemine ejus benedicerentur omnes gentes: ſed non hæc præſtitit Deus, niſi poſteaquam Abraham ſe in virtutum ſtadio diu exercuit, quod quidem opus ipſius Abrahæ fuit, & illi jure, meritoque tribuitur, licèt non ſine Dei ope, bona illa opera fecerit. Similiter explicanda ſunt, quæ habentur homil. 17. in Joannem, & in priore de compunctione cordis.

Nonnumquam verò dicit, non præveniri nos à Deo per modum determinantis ad unum, & neceſſitatem

ed by Google

cum eodem adjutorio non valemus implere, ſed Dei ſolius ſit efficere, ut aliquando illa quæ volumus impleamus. Ex: gr. volumus ſine omni peccato vivere, & nullum omnino rebellem motum partis inferioris ſentire; ſed non poſſumus hæc implere, etiamſi adjutorium illud non deſit, per quod velle iſta potuimus; ſed cum Apoſtolo dicere cogimur: *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio*, Roman. 7. Tamen dabit aliquando Deus, ut hoc quod volumus impleamus, quando ſanaverit omnes languores noſtros, & ea, quam expectamus, advenerit redemptio corporis noſtri.

Non voluiſſe autem S. Hieronymum ſignificare, noſtrum eſſe velle, ſine gratia Dei, perſpicuum eſt ex epiſt. ad Cteſiphontem, ubi ſic loquitur idem Hieronymus: *Velle & currere meum eſt, ſed ipſum meum ſine Dei auxilio non erit meum. Dicit enim idem Apoſtolus; Deus eſt, qui operatur in vobis velle & perficere.*

Tertiò objici poteſt illud commune ſcholarum; facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam. Hinc enim ſequitur, ut ſi quis faciat quod poteſt ſolis naturæ viribus, is hoc ipſo diſponatur ad gratiam, aut certè ad auxilium ſpeciale, per quod deinde præparetur ad gratiam.

Reſpondeo, dictum illud commune ſcholarum, rectè exponitur à S. Thoma in 1.2. quæſt. 109. art. 6. ad 2. & quæſt. 112. art. 3. ad 1. & à S. Bonaventura in 2. ſentent. diſt. 28. art. 2. quæſt. 1. qui docent, tunc facienti quod in ſe eſt non denegari gratiam, cùm homo facit quod in ſe eſt, cooperando gratiæ Dei, à qua movetur. Nam ei, qui facit quod in ſe eſt ex ſolis naturæ viribus, non debetur gratia, ſed pœna, non quidem pro eo quod facit ex ſolis viribus naturæ; ſed quoniam pro uno aut altero bono opere morali, quod fortaſſe faciet, plurima peccata lethalia ſine dubitatione committet.

Sanè qui docent, hominem faciendo, quod in ſe eſt, ſolis naturæ viribus ad gratiam præparari, aut opinantur, eum ſuis viribus poſſe deſiderare & petere à Deo gratiam, & hæc eſt hæreſis Pelagiana, ut ex Concilio Arauſicano, aliiſque teſtimoniis ſuprà citatis probatum eſt; aut certè exiſtimant, poſſe hominem ſervare propriis viribus omnia præcepta moralia, & innocentem vitam agere ſecundùm rationem, & hac ſanctitate morali provocare Deum ad auxilium ſpeciale ſibi donandum, quo tandem ad fidem, gratiamque perveniat; ſed hæc quoque eſt hæreſis Pelagiana in libro ſuperiore ſatis ſuperque refutata. Ut omittam, nullum ejuſmodi hominem ex hiſtoriis poſſe monſtrari. Catones enim, Socrates, aliique horum ſimiles, qui inter Ethnicos ſanctiſſimi judicati ſunt, multis vitiis coopertos fuiſſe, facilè demonſtrari poſſet.

Quartò, poſſet objici exemplum Cornelii Centurionis, qui quoniam eleemoſynas faciebat, impetrare meruit à Deo, ut ad ſe inſtituendum in fide Chriſtiana Petrus Apoſtolus mitteretur.

Reſpondeo, Cornelius antequam fidem Chriſtianam audiret, non erat omnino infidelis, ſed unum Deum noverat, eumque religiosè colebat, ut in Actis cap. 10. S. Lucas ſcribit. Proinde ex fide orabat, & auxilio Dei eleemoſynas faciebat. Sed etiamſi in-

catore, non faciunt hominem magis indiſpoſitum ad gratiam, cùm novum impedimentum non addant; tamen non diſponunt, cùm nullum habeant ordinem, aut relationem ad gratiam. Quocirca Deus interdum majores peccatores, interdum minores, auxilio ſpeciali magis & citius adjuvat.

Sexta objectio, poteſt homo ſuis ſolis viribus timere pœnas gehennæ; naturale enim eſt timere malum; poterit igitur metu pœnæ futuræ dolere de peccato, qui dolor à Theologis attritio dici ſolet: atqui ejuſmodi dolor eſt diſpoſitio ad gratiam, & accedente Sacramento juſtificat: igitur poteſt homo ſuis ſolis viribus ad gratiam ſe præparare. Et confirmatur, quoniam ſine dubio poteſt homo ſine ulla ſpeciali gratia Dei dolere de offenſa amici, cur igitur non poſſit etiam dolere de offenſa Dei, præſertim ſi Chriſtianus ſit, & noverit ſumma Dei erga homines beneficia?

Reſpondeo, timor gehennæ ſi ordinatur ad peccatum deteſtandum & relinquendum, ſine dubio donum eſt Dei, neque ſolis viribus naturæ haberi poteſt. Ipſe enim eſt initium ſapientiæ, & inter dona Spiritus ſancti numeratur ab Iſaia cap. 11. Multò etiam magis dolor, ac deteſtatio peccati cum deſiderio purgationis, donum Dei eſt cùm ad ſalutem pertineat. Et quamvis poſſit quis ſine auxilio gratiæ deteſtari offenſam amici, non tamen Dei, cujus ipſe peccator non eſt amicus, ſed inimicus. Denique novit quidem homo Chriſtianus ex fide ſumma Dei in homines beneficia, non tamen movetur ad ea conſideranda, & inde concipiendum odium in peccata, & amorem in Deum niſi gratia illum divina præveniat. Tenetur enim ſomno, vel potius morte peccati, à qua non eum excitat, niſi gratia Dei per JESUM Chriſtum Dominum noſtrum.

CAPUT VII.

Non poſſe ſine auxilio gratiæ diligi Deum.

Tertia reſtat ſententia de dilectione Dei, quæ priuſquam probetur, paucis explicanda eſt. Siquidem multiplex eſſe poteſt dilectionis acceptio, ac per hoc etiam multiplex quæſtio.

Primùm, accipi poſſet dilectio Dei vel pro actione voluntatis, vel pro quadam propenſione ad Deum, ut finem ultimum & ſummum bonum, & de hac poſteriore non quærimus hoc loco, ſed tantùm de priore. Nam pro comperto haberi exiſtimamus, naturam voluntatis propenſam eſſe ad bonum, ac per hoc ad Deum, ad quem facti ſumus, fecit enim nos Deus ad ſe, & ideò inquietum eſt cor noſtrum, donec requieſcamus in ipſo, ut S. Auguſtinus loquitur lib. 1. Confeſſion. cap. 1.

Secundò, dilectio, quæ eſt actus voluntatis accipi poteſt, vel pro dilectione Dei, ut is eſt auctor naturæ, vel pro dilectione ejuſdem, ut eſt donator felicitatis æternæ. Et hoc modo poſteriore concedunt omnes Theologi, non poſſe diligi Deum ſine gratia Dei, & fide præcedente; neque nos de hac re dubitamus.

Tertiò, dilectio Dei, ſive ut auctor bonorum naturalium, ſive etiam ſupernaturalium, alia eſt

cætera omnia potiùs, quàm illum perdere, tamen non ita vehementer, quod attinet ad intenſionem, afficitur in Deum, ac in res creatas.

Alia denique eſt perfecta, quoniam non modò Deum ſuper omnia diligit, unico aliquo actu voluntatis, dum eum cogitat ſummum eſſe, atque infinitum bonum, ſed etiam perſeverat in dilectione uſque ad impletionem omnium mandatorum, quæ dicitur dilectio ſuper omnia quoad affectum & effectum. Alia eſt imperfecta, quoniam afficitur quidem in Deum ſuper omnia, dum eum cogitat ſummum eſſe bonum, & nulla occurrit tentationis occaſio, tamen occurrente objecto aliquo alliciente, facilè deficit & extinguitur.

Nos igitur ſententiam illam tertiam in ipſo titulo capitis annotatam, ita intelligimus, ut exiſtimemus, non poſſe Deum ſine ope ipſius diligi, neque ut auctorem naturæ, neque ut largitorem gratiæ & gloriæ: neque perfectè, neque imperfectè ullo modo: atque hanc non dubitamus ſententiam eſſe S. Auguſtini, imò etiam Scripturarum & Conciliorum, quicquid aliqui minus conſideratè in hac parte ſcripſerint.

Primùm igitur, Scriptura divina paſſim teſtatur, dilectionem eſſe donum Dei Rom.5. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. 1. Joan. 4. *Charitas ex Deo eſt*. Ephel.6. *Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo patre*. Ad Galat. 5. *Fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium &c.*

Dicent fortaſſe, hæc intelligi ſolùm de amore Dei, ut eſt auctor bonorum ſupernaturalium. At Scriptura nuſquam ita reſtringit dilectionis donum, ſed abſolutè pronunciat, charitatem Dei ex Deo eſſe, & per ſpiritum nobis dari: auctor autem bonorum omnium naturalium verè, ac propriè Deus eſt; cur igitur ejus dilectio non ſit ex Deo, & Spiritus ſancti donum?

Præterea qui diligit Deum, ut auctorem naturæ, & proximum propter Deum, certè implet totam legem naturalem. Nam plenitudo legis eſt dilectio: qui verò totam legem naturalem implet, in eo ſine dubio charitas illa eſt, quam Scripturæ nobis commendant. Nam B. Paulus cùm ſcribit ad Rom. cap. 13. *Qui diligit, legem implevit*, de lege naturæ loquitur, ut perſpicuum eſt ex verbis illis: *Non occides &c.* Et illæ conditiones veræ charitatis, quæ deſcribuntur, 1. Corinth. 13. *Charitas patiens eſt, benigna &c.* Sine dubio dilectioni illi conveniunt, qua diligitur ſuper omnia Deus, ut auctor naturæ.

Denique, qui diligit Deum, ut auctorem naturæ, certè proximum diligere poteſt, & re ipſa diligit, ſicut ſeipſum. At inquit Dominus Joannis cap.14. *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt qui diligit me*. Et infrà: *Qui diligit me, ſermonem meum ſervabit, & qui non diligit me, ſermones meos non ſervat*. Quæ ſint autem ſua præcepta explicat in cap. 15. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem*. Et infrà: *Hæc mando vobis, ut diligatis invicem*. Itaque vera charitas Dei eſt in eo, qui diligit proximum. Imò etiam perfecta charitas. Nam ut ſcribit Joannes in 1. epiſt. cap. 2. *Qui ſervat verbum ejus, in hoc verè charitas Dei perfecta eſt*. Et cap. 4. *Si diligamus invicem, charitas* gatas adducebant contra Pelagianos, qui contendebant, Deum diligi poſſe ſine auxilio gratiæ.

Præterea Scriptura divina non ſolùm prædicat, di-
B lectionem eſſe donum Dei, ſed etiam præcipit, ut diligamus Deum; at certè non præcipit, ut diligamus ex habitu infuſo, quem habere, non eſt in noſtra poteſtate, ſed ut diligamus Deum ex toto corde; quemadmodum etiam cum præcipit Deus, ut juſtè, ſobrieque vivamus, non imperat, ut iſta faciamus ex habitu, ſed tantùm ut faciamus. Leges enim de actibus dantur, non de habitibus. Igitur dilectio, quæ ſecundùm Scripturas eſt donum Dei, non eſt ſolùm habitus infuſus, aut actio ex habitu illo ſcaturiens, ſed quæcumque actio, qua diligimus Deum.

Dicent fortaſſe poſtremò, Scripturas à nobis productas, non poſſe intelligi de dilectione imperfecta, qua non diligitur Deus ſuper omnia, & toto corde,
C ſed ſolùm de perfecta. At id quidem verum eſt, quoniam dilectio imperfecta, qua Deus non antefertur omnibus rebus, non meretur nomen charitatis, neque implet legem, neque conveniunt illi encomia, quæ paſſim tribuuntur in divinis literis charitati: tamen ex eiſdem locis convincitur imperfecta illa dilectio, donum eſſe Dei, & ex ſolis naturæ viribus haberi non poſſe. Nam cujus rei perfectio eſt à Deo, ab illo etiam eſt inchoatio. Et ſicut initium fidei ſupra probatum eſt, eſſe à Deo, quia fides à Deo eſt, ita quoque initium charitatis tribuendum eſt Deo, quia charitas ipſa eſt à Deo. *Nec initium ejus* (inquit Auguſtinus lib. 2. ad Boniſac. cap. 9.) *ex nobis, & perfectio ejus ex Deo, ſed ſi charitas ex Deo eſt, tota no-*
D *bis ex Deo eſt. Avertat enim Deus hanc amentiam, ut in ejus donis nos priores faciamus, poſteriorem ipſum, quoniam miſericordia ejus præveniet me*.

Accedant Secundo loco teſtimonia Conciliorum, Concilium Milevitanum, canone 4. *Utrumque donum Dei, & ſcire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus*. Concilium Arauſicanum can. ult. *Prorſus donum Dei eſt diligere Deum*. Et ut intelligamus, non ſolùm perfectam charitatem eſſe Dei donum, ſed etiam imperfectam & inchoatam, ſubjungit, fidem & amorem Dei nobis primùm inſpirari, ut baptiſmum fideliter requiramus, & deinde quæ Deo ſunt placita implere poſſimus. Ubi vides amorem Dei quendam imperfectum non eſſe ex natura, ſed à Deo
E inſpirari, & per eum perduci hominem ad juſtificationis gratiam, & perfectam charitatem, per quam omnia mandata ſervantur, quod idem expreſſit clarius Tridentinum Concilium. Nam ſeſſione 6. cap.6. dicit, hominem à Deo motum & excitatum, atque eodem Domino adjuvante incipere diligere Deum; Deinde cap. 7. addit, in ipſa juſtificatione recipi charitatem infuſam. Concilia igitur non ſolam charitatem perfectam, ſed etiam inchoatam Dei donum eſſe definiunt.

Accedant Tertio S. Auguſtini teſtimonia, in epiſtola 107. ad Vitalem: *Liberum*, inquit, *arbitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus*. Ubi ſimpliciter actionem diligendi quamcumque, negat Auguſtinus ſolis liberi arbitrii viribus haberi poſſe. Idem in libro 4. in Julianum, cap. 3. *Amor*, inquit,

ſine ſuo fructu prorſus admoneretur, niſi prius acciperet aliquid dilectionis, ut addi ſibi quæreret, unde quod jubebatur impleret. En hic apertiſſimè dicitur Dei donum imperfecta quædam dilectio, qua quis à Deo petit donum perfectæ charitatis, quo mandata valeat adimplere. Itaque meritò in eodem loco idem Auguſtinus ait: *Si non ex Deo, ſed ex hominibus eſt dilectio Dei & proximi, vicerunt Pelagiani; ſi autem ex Deo, vicimus Pelagianos.*

Vide etiam Proſperum in lib. contra Collatorem, cap. 30. ubi comparat naturam humanam omni gratia deſtitutam glaciali rigori, ex quo nihil omnino caloris excuti poteſt, niſi reſolvi incipiat ab illo, qui dixit: *Ignem veni mittere in terram.*

Accedant Ultimò rationes. Prima ratio, Amor Dei ſuper omnia, etiamſi Deum ſolum reſpiciat, ut auctorem naturæ, non patitur ſecum ullum affectum inordinatum, imò includit odium rerum omnium delectabilium contra legem Dei, ergo ſi poteſt hic amor naturæ viribus obtineri, poterit homo naturæ viribus implere omnia mandata, vivere ſine omni peccato, imò & à præteritis ſine gratia Dei juſtificari. Nam implicat contradictionem, ut quis in peccato mortali ſit, & non ſit averſus à Deo, & converſus ad creaturas. Proinde vel per amorem illum Dei ſuper omnia juſtificabitur à peccatis, vel certè ſimul erit averſus à Deo, & converſus ad Deum, averſus à creatura & converſus ad creaturam. At poſſe hominem ſolis naturæ viribus implere omnia mandata, vivere ſine peccato, & à præteritis delictis juſtificari, manifeſti ſunt Pelagiani errores.

Secunda ratio, Dilectio Dei ſuper omnia eſt ultima & maxima diſpoſitio ad gratiam remiſſionis peccatorum, ita ut non præcedat eam remiſſionem ullo ſpatio temporis, nam Deus diligentes ſe diligit. *Et qui diligit me* (inquit dominus, Joan. cap. 14.) *diligetur à Patre meo.* Et peccatrici remiſſa ſunt peccata multa, *Quoniam dilexit multum*, Lucæ cap. 7. Quare ſi poſſet homo ſuis viribus ſemper diligere Deum ſuper omnia, poſſet ſine ulla Dei gratia præveniente pertingere ad remiſſionem peccatorum. Quæ eſt ipſiſſima hæreſis Pelagii ex Auguſtino in lib. 1. ad Bonifacium cap. ult. Sed probemus etiam duabus aliis rationibus, non ſolùm dilectionem Dei ſuper omnia viribus naturæ haberi non poſſe, ſed neque dilectionem non ſuper omnia, ideſt, inchoatam & imperfectam.

Tertia ratio, nullum opus pietatis fieri poteſt ſolis naturæ viribus, neque contrarium affirmari ſine hæreſis periculo, demonſtratum eſt in quarto capite. At dilectio Dei, quamvis ut auctoris naturæ, & imperfecta atque inchoata opus eſt pietatis, ut S. Auguſtinus docet in epiſt. 29. ad Hieronymum, qui ſic ait: *Pietas eſt cultus Dei, qui præcipuè diligendo exhibetur.* Igitur omnis dilectio Dei eget auxilio gratiæ, ut haberi poſſit à nobis. Neque reſponderi poteſt, dilectionem illam ſolam eſſe pietatem, quæ fertur in Deum, ut auctorem beatitudinis. Nam etiam in puris naturalibus teneretur homo Deum colere, quamvis tunc nulla eſſet felicitatis æternæ promiſſio. Neque dubium eſt, quin pietatis cultus debeatur Deo, quia Deus eſt, ideſt, ſummum bonum, prin-

... ceſſe eſt, ut dilectio Dei feratur in Deum ut auctorem beatitudinis, ut dici poſſit converſio. Nam quemadmodum averſio à Deo, ut auctore naturæ, vera eſt averſio, ita converſio ad eundem, ut auctorem naturæ, eſt vera converſio.

B

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta contraria.

AT contra objiciunt quidam has rationes. Prima ratio, dilectio Dei ſuper omnia eſt homini naturalis, nam inclinatur voluntas naturaliter ad bonum, & magis inclinatur ad majus bonum, & maximè ad maximum, proinde inclinatur ſuper omnia ad ſummum bonum, quod eſt Deus: cur ergo non poſſit homo ſuis viribus diligere Deum ſuper omnia, C ſaltem ut auctorem naturæ, cùm id ſit maximè ſecundùm ejus naturam?

Reſpondeo, *Dilectio* Dei ſuper omnia naturalis eſt, quod attinet ad inclinationem naturæ, quæ manet in homine per modum actus primi, neque eſt aliud, quàm ipſa propenſa ad bonum: tamen non poteſt in actum ſecundum prodire propter naturæ corruptionem, ſine auxilio gratiæ Dei. Neque neceſſe eſt, ut ubicumque eſt inclinatio naturalis, ſint etiam vires ſufficientes per ſe ad actum illum perficiendum, ad quem natura propendet. Nam humana anima, à corpore ſeparata, naturaliter propendet ad corpus, nec tamen ſuis viribus poteſt iterum cum corpore copulari: & juxta multorum ſententiam na- D turaliter inclinatur mens hominis ad Deum videndum, nec tamen poteſt ſuis viribus Deum videre.

Secunda ratio, Amor Dei ſive amicitiæ, ſive concupiſcentiæ, oritur ex amore ſui. Nam (ut Philoſophus docet) amicabilia, quæ ſunt ad alterum, oriuntur ex amicabilibus, quæ ſunt ad ſe. Itaque diligit homo Deum, amore concupiſcentiæ, quia intelligit in ejus viſione ſummum ſuum bonum poſitum eſſe: Diligit eundem amore amicitiæ, quia novit illum eſſe quaſi alterum ſe, vel potius aliquid amplius, cùm ipſe ſit quaſi pars, & Deus quaſi totum: At amor ſui habetur ſine auxilio gratiæ, igitur & amor Dei, qui (ut diximus) initium ducit ex amore ſui.

E Reſpondeo, Amor Dei, ut auctoris naturæ, oritur ex amore ſui, non quocumque ſed ordinato, ideſt, quo quis amat ſe, ut partem, ut creaturam, ut figmentum Dei. Amor enim ſui inordinatus, qui in ſacris literis cupiditas dicitur, non parit amorem, ſed contemptum Dei, ut S. Auguſtinus docet in lib. 14. de Civit. Dei cap. ult. facit enim amor ſui inordinatus, ſe ipſe quaſi totum & principium, ac finem omnium rerum. Portò amor ſui ordinatus non ex natura corrupta exiſtit, ſed inſpiratur à Deo corrigente, atque ſanante naturam. Itaque S. Joannes in 1. epiſt. cap. 4. *Diligamus*, inquit, *invicem, quia charitas ex Deo eſt.* Ubi dilectionem proximi, ac per hoc etiam dilectionem ſui ordinatam, ex qua naſcitur dilectio proximi, dicit eſſe à Deo.

Tertia objectio, Naturalis ratio dictat, Deum eſſe ſuper omnia diligendum: Poteſt autem voluntas

Digitized by Google

quoniam pendet ex inclinatione voluntatis, & ad ſalutem, & pietatem pertinet. Quòd autem non poſſit homo, ſine gratiæ adjutorio, velle diligere Deum ſuper omnia, licèt univerſale judicium dictet, ita eſſe faciendum, non eſt argumentum, voluntatem eſſe neceſſariò malam, aut non liberam, ſed infirmam, magiſque corruptam, quàm ſit ratio.

Quarta objectio, Poteſt homo diligere proximum ſuper omnia, ita ut etiam pro illo ſe morti objiciat, quod ſæpè faciunt parentes pro filiis; poteſt item infidelis diligere Deum ſecundùm ſuam hæreſim, aut perfidiam cognitum, ita ut pro illo etiam moriatur, quod interdum in hæreticis & Judæis cernimus: poteſt denique aliquis patriam ſuam diligere, plus quàm ſe, quod ex hiſtoriis novimus, multos feciſſe Romanorum, qui ſe pro patria morti certiſſimæ obtulerunt: cur igitur non poſſit homo eadem ratione diligere Deum verum ſuper omnia, ſine auxilio gratiæ?

Reſpondeo, Facilius eſt diligere ſeipſum, aut aliam creaturam ſuper omnia, quàm Deum; Tum, quia ſenſibilia melius cognoſcuntur; unde Joannes ait in 1. epiſt. cap. 4. *Qui non diligit fratrem, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere?* Tum etiam, quia natura corrupta ſemper inclinat ad ſe, & ſua. Porrò, qui pro ſuis hæreſibus, aut pro patria moriuntur, ſe ipſos quærunt, ideſt, gloriam propriam, quarum præcipuè Romani inter Ethnicos, & hæretici inter infideles avidiſſimi ſemper fuerunt. Vide Auguſtinum in lib. de patientia cap. 16. & 17. ubi ſimile argumentum ſolvit, & inter alia ſic loquitur: *Qui hæc dicunt, non intelligunt quemque iniquorum, tanto eſſe ad quæcumque mala toleranda duriorem, quanto in eo major eſt cupiditas mundi; & quemque juſtorum, tanto eſſe ad quæcumque mala perferenda fortiorem, quanto in eo eſt major charitas Dei. Sed cupiditas mundi initium habet ex arbitrio voluntatis, progreſſum ex jucunditate voluptatis, firmamentum ex vinculo conſuetudinis: Charitas autem Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.*

Adde, quòd ſi quis verè pro patria moreretur, non gloriam ſuam, ſed patriæ ſalutem potiſſimum quærens, is, quamvis infidelis, non ſine auxilio ſpeciali id facere credendus eſſet. Tametſi enim mori pro patria ſit opus morale, tamen eſt arduum, ac difficile, & ideò à natura infirma, & ad ſeipſam diligendam prona præſtari nequaquam poteſt.

Quinta objectio, Poteſt homo peccator, ſine auxilio gratiæ, velle Deum eſſe Deum, ſe autem non eſſe Deum, ſed hominem; igitur poteſt ſine auxilio gratiæ, Deum magis amare, quàm ſe.

Reſpondeo, Vult homo peccator Deum eſſe Deum, quia non poteſt prohibere, quo minus ita ſit. Alioqui enim magis vult ſe hominem, & talem hominem eſſe, quàm Deum, Deum eſſe. Atqui hoc eſt vitam ſuam Deo præferre, ſeque ipſum magis amare, quàm Deum.

[illegible] tum primi hominis verè [illegible] in iis rebus, quæ pertinent ad ſalutem, ut quamvis nihil poſſit ſine auxilio gratiæ, tamen per gratiam prævenientem excitatus, & à Deo adjutus, ita valeat operari, ut poſſit etiam non operari.

B

Hic Primùm ſe offert craſſus Lutheri error, quem etiam Lutherani poſtea erubuerunt. Hæc enim ſunt ejus verba, ex digreſſione quadam libri, qui inſcribitur, Operationes in Pſalmos. *Error eſt, quòd liberum arbitrium habeat aliquam activitatem in bono opere, quando de interno opere loquimur. Velle enim illud, quod credere, ſperare, diligere jam diximus, motus, raptus, ductus verbi Dei, & quædam continua purgatio, & renovatio mentis & ſenſus, de die in diem, in agnitionem Dei, licèt non ſemper æquè intenſa ſit illa paſſio, tamen ſemper eſt paſſio. Ecce* (inquit Hierem. cap. 18.) *ſicut lutum in manu figuli, ita & domus Iſrael in manu mea. Quid, obſecro, activitatis habet lutum, quando figulus formam ei affingit? nonne mera paſſio ibi cernitur?*

C

Hæc certè ſententia abſurdiſſima eſt. Nam velle eſt actus immanens & vitalis, ſicut intelligere & videre. Proinde principium activum ejus actus, debet eſſe ipſa voluntas. Neque eſt opus alia refutatione, Tum, quod ſimilem ſententiam ſatis copioſè refutaverimus in lib. 3. de gratia & libero arbitrio cap. 10. Tum, quòd ipſi etiam Lutherani, Lutheri verba potius in alium ſenſum detorquere, quàm defendere maluerint. Certè Kemnitius in Examine Concilii Tridentini, propè finem cenſuræ, in ſextam ſeſſionem, dicit, dandam eſſe Luthero veniam, quòd in primordiis converſionis ſuæ, adhuc retineret phraſes Scholaſticorum, quibus longo tempore aſſueverat, quamvis in re nihil erraverit: cùm per id, quod ſcripſit, voluntatem ſolùm paſſivè concurrere ad ejuſmodi actiones, nihil aliud ſignificare voluerit, niſi non liberè concurrere.

D

Sed miror imprudentiam, ſive impudentiam Kemnitii. Nam ſi Lutherus Scholaſticorum phraſim, in ea digreſſione retinuit, ſine dubio per illa verba, *paſſivè concurrere*, non intellexit, non liberè concurrere, ſed non eſſe cauſam activam, ſed ſolùm receptivam illius actionis. Nulli enim ſunt, qui magis ſtudeant proprietati, & (ut ipſi loquuntur) formalitati verborum, quàm Scholaſtici.

Deinde Lutherus duobus exemplis ita ſuam ipſe ſententiam explicat, ut nullus dubitationi relinquatur locus. Adfert enim Primò ſimilitudinem luti, in quo (ut ipſe notat) nulla eſt activitas. Deinde adducit ſimilitudinem gladii, qui dum manu alicujus agitur, ad motum ſuum non concurrit, niſi paſſivè, quamvis ad ſciendendum ligna, vel quæcumque alia, activè concurrat. Qua ſimilitudine ſignificare voluit humanam voluntatem non concurrere, niſi paſſivè, ad motum ſuum, ideſt, ad volendum, tametſi activè concurrat ad opera externa, quæ ex imperio voluntatis fiunt, qualia ſunt, ambulare, loqui, manducare, bibere, aliaque id genus.

E

Denique ipſe Kemnitius (ut ejus ſtultitiam admireris) explicat in eodem loco, quid ſit paſſivè concurrere, juxta phraſes Scholaſticorum, ac dicit, eſſe, cùm ſubjectum nihil agit in motu, vel forma, quam recipit, ſed tantùm patitur. At ſi iſtud eſt paſ-

ſivè

Digitized by Google

ſine auxilio gratiæ Dei. Atque in hac re rectè ſentiunt, ſed non rectè contrariam ſententiam Catholicis attribuunt. Scribit enim Calvinus lib. 2. Inſtit. c. 2. §. 27. & Kemnitius in Exam. *6.* ſeſſ. Concilii Trident. communem Scholaſticorum ſententiam eſſe, ante gratiam præcedere in homine quædam bona deſideria, quamvis debilia. Sed hæc non Scholaſticorum, ſed Caſſiani & Fauſti ſententia fuit, quam S. Thomas & S. Bonaventura, Gregorius Ariminenſis, Joannes Capreolus, & alii Doctores Scholaſtici repudiant ac refellunt. Et tamen Calvinus & Kemnitius multum laborant in ea re nobis probanda, quam nos ipſi non ſolum ex Scripturis, ſed etiam ex Pontificum reſcriptis, & Conciliorum decretis copioſè probamus.

Secundò docent, voluntatem noſtram in bonis pietatis operibus ſic agi à Deo, ut non poſſit non agere, & quamvis ipſa quoque concurrat activè, quoniam ipſa eſt, quæ actionem producit, tamen concurrere ut merum inſtrumentum Dei naturale, non ut cauſam liberam, & dominam ſui actus. Ex quo colligunt, non propriè dici, voluntatem noſtram cooperari Deo, vel adjuvari à Deo: quemadmodum non rectè dicitur calamus cooperari manui, vel juvare manum ad ſcribendum, ſed ſolùm agi, ac moveri à manu, quamvis revera ipſe literas pingat.

Sed verba ipſa Calvini audiamus lib. 2. Inſt. cap. 3. §. 7. ſic ait: *Sed erunt, qui concedent voluntatem à bono, ſuopte ingenio adverſam, ſola Domini virtute converti, ſic tamen, ut præparata ſuas deinde in agendo partes habeat.* Et infrà: *Sed hoc perperam homini tribuitur, quod gratiæ prævenienti pediſſequa voluntate obſequatur.* Et §. 11. *Ac voluntatem*, inquit, *movet, non qualiter multis ſæculis traditum eſt & creditum, ut noſtræ poſtea ſit electionis motioni aut obtemperare, aut refragari, ſed illam efficaciter efficiendo.* Similia ſcribit in lib. 3. & *6.* adverſus Pighium, & in Antidoto Concilii ſeſſ. *6.* cui ſubſcribit Kemnitius in Examine ejuſdem Concilii, eandem ſextam ſeſſionem reprehendens.

CAPUT X.

Probatur ex divinis literis liberum arbitrium in actionibus piis, & ſalutaribus.

ADverſus hunc hæreticorum errorem, quo voluntatem noſtram in operibus piis & ſalutaribus, omni libertate ſpoliarit, adferemus Primùm teſtimonia Scripturarum. Deinde etiam veteris Eccleſiæ traditionem.

Primum teſtimonium ſumitur ab illis locis, in quibus dicuntur homines in operibus pietatis operarii, ædificatores, plantatores, rigatores, cooperatores & coadjutores Dei. Nam ſi homines propriè nihil agerent per liberum arbitrium, ſed tantùm ducerentur & moverentur, ut mera inſtrumenta, non deberent appellari cooperatores & coadjutores Dei, ſed ligones, raſtra, ſecures, & alia id genus. Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Hìc certè operarii dicuntur, qui bona opera, ad ſalutem conducentia, peregerunt. 1. ad Corinth. 3. *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.* Et ibidem: U-

ſit noſter, non quia nos illum liberè fecerimus. Hæc, inquam, objectio nihil valet, imò poteſt in auctorem apertiſſimè retorqueri. Nam, ut aliqui veteres rectè exponunt, panem, quem nobis dari petimus, noſtrum
B vocamus, quia nolumus panem alienum furari, ſed noſtro labore illum acquirere, Deo juvante, ut ſimul impleamus illud Gen. 3. *In ſudore vultus tui, veſceris pane tuo.* Itaque noſter dicitur panis, ratione proprii laboris, & tamen dono petitur, ratione divini adjutorii, ſine quo inutilis eſſet noſtra omnis induſtria.

Neque poteſt Calvinus rejicere hanc expoſitionem cùm ipſe quoque lib. 3. Inſtit. cap. 20. §. 44. exponat eam petitionem de pane corporali. Adde, quod Apoſtolus pro eo, quod nos habemus, ſecundùm ſuum laborem, ſcripſit Græcè, *κατὰ τὸν ἴδιον κόπον*, ideſt, ſecundùm proprium laborem, In Evangelio autem Matth. *6.* & Luc. 11. ubi habetur oratio Dominica,
C non eſt *ἴδιον ἄρτον*, ſed *ἄρτον ἡμῶν*, panem noſtrum, non panem proprium. Magis autem explicat liberam actionem illud, *proprium*, quàm illud, *noſtrum*.

Alterum vocabulum eſt, *Coadjutores*, in Græco *συνεργοί*, ideſt, cooperatores, qua voce nulla fingi poteſt aptior. Eadem verò utitur Marcus cap. ult. ubi dicit de Apoſtolis: *Illi verò profecti, prædicaverunt ubique, Domino cooperante.* Ubi illud quoque notandum eſt, cùm agitur de prædicatione, in qua requiritur opus humanum & liberum, dici, *Domino cooperante*: cùm verò agitur de miraculis, quæ non ſunt in poteſtate hominum, ſed fiunt à Deo per homines, ut mera inſtrumenta, non dici, Domino cooperante, ſed, *Domino confirmante ſermonem ſequentibus ſi-*
D *gnis*; ubi miracula ſimpliciter tribuuntur Deo, licèt per homines fiant, quoniam non pendent ex libero arbitrio.

Alius locus eſt ad Rom. 8. *Diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum*; ubi Græca lectio duplicem ſenſum oſtendit, nam illud *συνεργεῖ*, poteſt referri ad nomen, *omnia*, & tunc reddendum eſt, cooperantur, & ſenſus eſt, diligentibus Deum, omnia eſſe utilia, & cooperari ad ſalutem. Hunc ſenſum facit lectio Latina vulgata, quæ reprehendi non poteſt, cùm non ſit inuſitatum apud Græcos, conjungere nominativum numeri multitudinis, cum verbo numeri ſingularis: ſed poteſt etiam aptiſſimè referri verbum illud *συνεργεῖ* ad nomen *πνεῦμα*, quod præcedit,
E ut ſenſus ſit, diligentibus Deum, Spiritus ſanctus in omnibus cooperatur ad bonum.

Neque hunc ſenſum adverſarii rejicere poſſunt. Nam eſt omnino ad propoſitum, ut intelliget, qui locum ipſum leget. Et præterea eſt ſimplicior, cùm *συνεργεῖ* ſit numeri ſingularis, & non ſit opus recurrere ad Atticiſmum, quod tamen oportet, ſi conjungatur verbum numeri ſingularis, cum illa voce, *πάντα*, quæ eſt numeri multitudinis.

Denique hanc lectionem, & hunc ſenſum ſequuntur ex Græcis, Theodoretus in comment. hujus loci, & ex Latinis, S. Auguſtinus lib. de correptione & gratia cap. *9.* & fortaſſe fieri potuit, ut Latinus interpres verterit, cooperatur, & vitio Scriptorum acceſſerit una litera & factum ſit, cooperantur. Spiritus igitur ſecundùm hunc ſenſum, quem (ut dixi) adver-

Digitized by Google

Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro.* Hierem. 1. *Tu fornicata es cum amatoribus plurimis, veruntamen revertere ad me.* Ezechiel. 18. *Facite vobis cor novum & ſpiritum novum.* Iſai. 1. *Lavamini, mundi eſtote.* Joan. 6. *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam.* Et petentibus Judæis: *Quid faciemus, ut operemur opera Dei?* Reſpondet Dominus: *Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille.*

Itaque ipſum credere, quod eſt opus Dei, jubet Dominus, ut nos ipſi operemur, ac per hoc jubet, ut Deo in hoc opere cooperemur. Ad Coloſſenſ. 3. *Exuite veterem hominem, & induite novum.* Ad Philip. 2. *Cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini, Deus enim eſt, qui operatur in vobis.* Quid hoc eſt aliud, niſi cooperamini Deo ſalutem veſtram in vobis operanti?

Reſpondet Calvinus lib. 2. Inſtit. cap. 5. §. 14. iſta omnia loca nihil aliud ſibi velle, niſi non moveri nos à Deo, tamquam ſtipites, ac truncos, ſed tamquàm homines mente, & ratione præditos, quamvis neceſſariò moveamur, nec poſſimus aliud agere, quam id, quod Deo movente agimus. At ſi Deus ita nos movet, ut non ſit in nobis agere, & non agere, quorſum illa præcepta & ſuaſiones? Nam etiam ignis, cùm applicatur ad ligna, non movetur inſtar trunci, nihil agentis, verè enim ignis comburit ligna; & equus, cùm ei adhibentur calcaria, non movetur inſtar ſtipitis, verè enim equus ambulat; & tamen quis, niſi amens, imperaret, vel ſuaderet igni, ut combureret, aut equo, ut ambularet? At ignis & equus, non ſunt mente & ratione præditi. Cur igitur nemo imperat, aut ſuadet homini, ut velit eſſe beatus, aut miſer? niſi quia novit, non poſſe hominem mente & ratione præditum, non amare beatitudinem, aut non odiſſe miſeriam, cùm ad hæc arbitrii humani non ſit ulla libertas. Præcepta igitur & ſuaſiones, non ſolam rationem, ſed libertatem etiam in hominibus eſſe demonſtrant.

Deinde, quando Scriptura dicit: *Deus operatur velle & perficere.* Et: *Deus operatur omnia in omnibus.* Et: *Dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum.* Et cùm nos Deo dicimus: *Converte nos Deus ſalutaris noſter.* Adverſarii contendunt, ejuſmodi teſtimoniis ſignificari, Deum verè & propriè agere, & operari noſtras actiones bonas. Cur igitur, quando Scriptura dicit: *Operamini veſtram ſalutem. Facite vobis cor novum, & ſpiritum novum; Convertimini ad me, & convertar ad vos;* non patiuntur, ut eodem modo iſta eadem vocabula intelligantur, & nos verè, proprieque dicamur, operari noſtras actiones bonas? Eſt ne hoc Verbum Dei ſequi, an illud pro arbitrio ad proprias hæreſes detorquere?

Tertium teſtimonium ſumitur ex locis illis, quæ docent, nos à Deo juvari in operibus pietatis. Non enim propriè juvari dicendus eſt, qui nihil agit, ſed qui laborat in agendo. Pſal. 26. *Adjutor meus eſto, ne derelinquas me.* Pſal. 69. *Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me feſtina.* Ad Roman. 8. *Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram. Nam quid oremus ſicut oportet, neſcimus, ſed ipſe Spiritus poſtulat pro no-*

Ad hunc poſtremum locum reſpondet Calvinus his verbis in lib. 2. Inſtit. cap. 3. §. 12. *Ad hanc,* inquit, *feſtucam, mirum eſt, tot non malos alioqui homines impegiſſe. Non enim gratiam Domini ſecum laboraſſe ſcribit Apoſtolus, ut ſe conſortem laboris faciat. Quin potiùs totam laboris laudem uni gratiæ tranſcribit iſta correctione. Non ego, ait, ſum is, qui laboravi, ſed gratia Dei, quæ mihi aderat. Fefellit autem eos locutionis ambiguitas, ſed magis præpoſtera verſio, in qua vis Græci articuli prætermiſſa fuit. Nam ſi ad verbum reddas, non dicit, gratiam ſibi fuiſſe cooperatricem, ſed gratiam, quæ ſibi aderat, omnium fuiſſe effectricem.*

At niſi Calvinus novum textum Græcum ſibi cudat, ac nobis obtrudat, non perſuadebit unquam iſtam expoſitionem ſuam iis, qui aliquid norint. Nam Græca verba hæc ſunt: ἀλλ᾽ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί, quæ ad verbum hoc ſonant: *Sed ipſa gratia Dei, quæ mecum* videlicet *eſt*. Illud autem, *mihi aderat*, vel *in me erat*, viderit Calvinus unde ſumpſerit. Certè σὺν ἐμοί, non poteſt ſimplicius reddi, quàm *mecum*, ut vulgatus interpres reddidit. Cur autem non dixit Apoſtolus, gratia quæ eſt in me, ſed, gratia quæ mecum eſt, niſi ut oſtenderet, gratiam nobiſcum laborare, non ſolam operari? Reſpexit enim ad illud Sapient. 9. *Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, ut mecum ſit, & mecum laboret.* Quare S. Auguſtinus, cui cedere, velit nolit, debebit Calvinus in lib. de Gratia & libero arbitrio cap. 15. *Non autem ego,* inquit, *ſed gratia Dei mecum, ideſt, non ſolus, ſed gratia Dei mecum, ac per hoc nec gratia Dei ſola, nec ipſe ſolus, ſed gratia Dei cum illo,* quid clarius?

Quartum teſtimonium ſumitur ex iis locis, quæ docent, hominem à Deo vocatum, poſſe non venire. Nam cùm per gratiam Dei poſſit venire, ut adverſarii concedunt, ſi poſſit etiam gratiæ reſiſtere, & non venire, ſine dubio liberi arbitrii eſſe convincitur. Proverb. 11. *Vocavi, & renuiſtis.* Matth. 23. *Volui congregare filios tuos, & noluiſti.* Joan. 6. *Vultis & vos abire?* Actor. 7. *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.* Apocal. 3. *Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad eum.*

CAPUT XI.

Probatur libertas arbitrii in operibus pietatis ex traditione Patrum.

Accedat nunc ad rem eandem comprobandam traditio veteris Eccleſiæ. Et quidem Joannes Calvinus in lib. Inſtit. cap. 3. §. 11. fatetur, noſtram ſententiam à multis jam ſæculis in Eccleſia tradi, credique cœpiſſe. *At voluntatem,* inquit, *movet Deus, non qualiter multis ſæculis traditum, & creditum eſt, ut noſtræ ſit electionis, motioni Dei obtemperare, aut refragari &c.* Iſta autem multa ſæcula intelligit, ut minimum ſpatium annorum ſupra mille & centum. Nam ſtatim ſubjungit: *Illud ergo à Chryſoſtomo toties repetitum repudiari neceſſe eſt, Quem trahit, volentem trahit &c.* Chryſoſtomus autem ante annos mille & centum floruit. Itaque, vel adverſario teſte, ſententia

noſtra

Digitized by Google

rum arbitrium agnoſcit, cùm ait: *Si quis pietati ſtudet, Dei homo eſt, ſi impiè agat, diaboli eſt, non id factus per naturam, ſed per animi arbitrium.*

Et clarius S. Irenæus lib. 4. cap. 72. ſic loquitur: *Non tantùm in operibus, ſed etiam in fide liberum, & ſuæ poteſtatis arbitrium homini ſervavit Dominus, dicens, ſecundùm fidem tuam fiat tibi. Propriam fidem hominis oſtendens, quoniam ſuam habet ſententiam. Et propterea is, qui credit ei, habet vitam æternam, & qui non credit filio, ira Dei manet ſuper eum.*

Item S. Cyprianus lib. 3. ad Quirinum, hoc argumentum præfixit capiti 52. Credendi, & non credendi libertatem in arbitrio poſitam. Idem lib. 6. epiſt. 3. citans illud Joan. 6. *Vultis & vos abire? Servat*, inquit, *Dominus legem, qua homo libertati ſuæ relictus, & arbitrio proprio conſtitutus, ſibimet ipſe mortem appetit, vel ſalutem.*

S. Hilarius lib. 1. de Trinitate: *Eſſe*, inquit, *filios Dei, non neceſſitatem eſſe voluit, ſed poteſtatem.*

S. Hieronymus in comment. ad cap. 5. Matth. *Ergo*, inquit, *non eſt natura filius, ſed arbitrio ſuo.*

S. Ambroſius de operibus pietatis loquitur, cùm ait lib. 2. in Luc. cap. 12. *Vides, quia ubique Domini virtus ſtudiis cooperatur humanis?*

S. Joan. Chryſoſtomus hom. 19. in Geneſ. de juſtificatione, diſſerens: *Neceſſitatem*, inquit, *non imponit, ſed congruis remediis appoſitis totum in ægroti ſententia jacere permittit.*

S. Celeſtinus Papa in epiſt. ad Gall. cap. 12. *Nec otioſa*, inquit, *in nobis eſſe patitur, quæ exercenda, non negligenda donavit, ut & nos cooperatores ſimus gratiæ Dei.*

S. Auguſtinus in ſingulis tomis operum ſuorum hanc veritatem docet. Tomo Primo, lib. 1. Retract. cap. 22. *Niſi quiſquam voluntatem mutaverit, bonum operari non poteſt. Quod in noſtra poteſtate eſſe poſitum, alio loco Dominus docet, ubi ait, aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum, aut facite arborem malam, & fructum ejus malum, quod non eſt contra gratiam Dei, quam prædicamus. In poteſtate quippè hominis eſt, mutare voluntatem. Sed ea poteſtas nulla eſt, niſi detur à Deo, de quo dictum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc ſit in poteſtate, quod cùm volumus, facimus, nihil tam in poteſtate, quàm noſtra voluntas eſt, ſed præparatur voluntas à Domino. Eo modo ergo dat poteſtatem.* Itaque ex ſententia B. Auguſtini, voluntas præparata per gratiam prævenientem, in poteſtate ſua habet ſtare, vel cadere, Deum ſequi vocantem, vel eidem pro arbitrio refragari. Atqui hoc ipſum eſt, quod Calvinus falſum eſſe contendit.

Tomo Secundo, in epiſt. 89. quæſt. 2. *Liberum arbitrium non ideò tollitur, quia juvatur, ſed ideò juvatur quia non tollitur.* Et in epiſt. 106. *Proinde in iis, qui per electionem gratiæ ſalvi ſiunt, adjutor Deus operatur, & velle, & operari.* Obſerva hoc loco, Deum dici adjutorem, etiam dum operatur in nobis velle. Hinc enim ſequitur, ut in ipſo etiam actu volendi, ideſt, in ipſa converſione prima liberi ſimus. Nam (ut paulò ante ex eodem Auguſtino citavimus) *Liberum arbitrium non tollitur, quia juvatur, ſed ideò juvatur, quia non tollitur.* Rurſus in eadem epiſt. 106. *Gratia meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici, comitante non ducente; pediſſequa, non prævia voluntate.* At non diſentire & diſſentire propriè, adverbialiter, eſſe voluntatis, ſicut dicimus, intelligere proprium eſſe mentis, velle voluntatis. Illa ſententia poſtea ita depravata eſt. Conſentire in ſpiritualibus, propria eſſe voluntatis, hoc eſt, ex propriis viribus.* At quis noſtrum exponit, propriæ voluntatis, ideſt, ex propriis viribus? non hoc dicimus, ſed, conſentire, ad voluntatem pertinere docemus, poſteaquam præventa eſt à Domino, & ſic accepit conſentiendi poteſtatem. Deinde quis dedit Kemnitio facultatem commutandi nomina in adverbia? nam in omnibus codicibus legitur, *propria* non *propriè*.

Denique ſive propriæ, ſive propriè, legas, quis non videt, tribui hoc loco ipſi voluntati poteſtatem eligendi inter contraria, ideſt, liberum arbitrium propriè dictum, ſi legantur, quæ paulò ante præcedunt? Nam opponit Auguſtinus conſenſum voluntatis noſtræ vocationi divinæ, ac dicit, vocationem non eſſe in noſtra poteſtate, ſed conſenſionem eſſe noſtræ voluntatis; ubi ipſa antitheſis cogit, ut intelligamus conſenſum eſſe in poteſtate noſtræ voluntatis: *Attendat*, inquit, *& videat, non ideò tantùm iſtam voluntatem* (credendi videlicet) *divino muneri tribuendam, quia ex libero arbitrio eſt* (nota Kemniti, voluntatem credendi ex libero arbitrio eſſe) *quod nobis naturaliter concreatum eſt; verum etiam quod viſorum ſuaſionibus agit Deus, ut velimus, & ut credamus: ſive extrinſecus per Evangelicas exhortationes, ubi & mandata legis aliquid agunt, ſi ad hoc admonent hominem infirmitatis ſuæ, ut ad gratiam juſtificantem credendo confugiat; ſive intrinſecus, ubi nemo habet in poteſtate quid ei veniat in mentem: ſed conſentire, vel diſſentire, propriæ voluntatis eſt.* Quid facit, Kemniti, illa particula adverſativa, *Sed*, nonne indicat, neminem habere in poteſtate, quid ei veniat in mentem, dum per gratiam prævenientem præparatur voluntas à Domino; tamen poſt eam præparationem habere planè in poteſtate, ut conſentiat, vel diſſentiat?

At, inquiunt, retractavit hunc locum Auguſtinus in lib. de prædeſt. Sanctor. cap. 3. ubi fatetur, in ſuis libris contineri errorem illorum, qui docent, prædicationi Evangelicæ noſtrum eſſe proprium conſentire. At in eo lib. loquitur de iis, qui docent, prædicationi Evangelicæ noſtrum eſſe proprium conſentire ex ſolis viribus naturæ, ſine ulla præveniente gratia; quem errorem continent Auguſtini libri ſcripti ut) ipſe ibidem teſtatur) ante ſuum Epiſcopatum, hic autem liber de ſpiritu & litera, ſcriptus fuit ab Auguſtino jam Epiſcopo, & poſt hæreſim Pelagianam exortam. Sed nimis multa de hoc loco.

Tomo Quarto, Item lib. 1. ad Simplic. quæſt. 2. *Ut velimus*, inquit, *& ſuum eſſe voluit, & noſtrum, ſuum vocando, noſtrum ſequendo.* Quid apertius dici potuit?

Tomo Quinto, Item lib. 5. de Civ. Dei, cap. 10. *Si neceſſitas noſtra, illa dicenda eſt, quæ non eſt in noſtra poteſtate, manifeſtum eſt, voluntates noſtras, quibus rectè, vel perperam vivitur ſub tali neceſſitate non eſſe. Multa enim facimus, quæ ſi nollemus, non utique faceremus, quò primitus pertinet ipſum velle. Nam ſi volumus, eſt; ſi nolumus, non eſt.*

Tomo Sexto, lib. 2. Actor. contra Felicem Mani-

chæum

ed by Google

operibus, quæ fiunt poſt juſtificationem. Et infrà: *Non ideò*, inquit, *de hac re, ſolis votis agendum eſt, ut non ſubinferatur ad bene vivendum noſtra efficacia voluntatis. Adjutor enim Deus dicitur, nec adjuvari poteſt, niſi qui ſponte aliquid conatur.* Et cap. 18. *Quod ad Deum nos convertimus, niſi ipſo excitante, atque adjuvante, non poſſumus.*

Item lib. de natura & gratia cap. 32. loquens de juſtificatione: *Ubi quidem*, inquit, *operamur & nos, ſed illo operante cooperamur, quia miſericordia ejus prævenit nos.*

Item lib. de prædeſtinat. Sanctor. cap. 3. *Utrumque*, inquit, *noſtrum eſt (velle ſcilicet credere & amare) propter arbitrium voluntatis, & utrumque datum eſt per ſpiritum fidei & charitatis.* Et cap. 5. *Non quia credere, vel non credere, non eſt in arbitrio voluntatis, ſed in electis præparatur voluntas à Domino.* Hìc certè videmus, quàm longè aberrent à vero, qui ſentiunt, in hoc libro retractatum eſſe, quod ſcriptum fuerat in libro de ſpiritu & litera, conſentire & diſſentire propriæ voluntatis eſſe. An non apertius eſt credere, & non credere eſſe in arbitrio voluntatis, quàm conſentire, & non conſentire eſſe propriæ voluntatis?

Item in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 15. *Ne autem putetur, nihil ibi facere homines per liberum arbitrium, ideò in Pſalmo dicitur: Nolite obdurare corda veſtra. Et per Ezechielem: Projicite à vobis omnes impietates veſtras.* Vides in ipſa prima converſione locum ſuum habere liberum arbitrium?

Item in lib. de gratia Chriſti cap. 14. *Quis non videat, venire quemquam, aut non venire, arbitrio voluntatis? Sed hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum, ſi non venit, non autem poteſt eſſe, niſi adjutum, ſi venit.* Et hìc habes gratiam adjuvantem ad initium fidei.

Libro 2. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 8. *Homo præparat cor, non tamen ſine adjutorio Dei, qui tangit cor.* Et infrà: *Quamvis niſi adjuvante illo, ſine quo nihil poſſumus facere, os non poſſimus aperire, tamen nos aperimus illius adjutorio, & opere noſtro. Nam quid eſt præparare cor, & os aperire, niſi voluntatem præparare?* Quid manifeſtius Calvinus, Kemnitiuſque deſiderent, omnino non video.

Tomo Octavo, tractatu in titulum Pſal. 71. propè finem: *Non erat*, inquit, *in poteſtate tua, ut non naſcereris ex Adam; eſt in poteſtate tua, ut credas in Chriſtum.*

Tomo Nono, tract. 72. in Joan. *Credenti in eum, qui juſtificat impium, deputatur ejus fides ad juſtitiam. In hoc opere facimus opera Chriſti, quia & ipſum credere in Chriſtum eſt opus Chriſti. Hoc operatur in nobis, non tamen ſine nobis.* Et infrà: *Operanti in ſe Chriſto, cooperatur homo ſalutem æternam, ac juſtificationem ſuam.* Cooperamur igitur Deo non ſolùm, ut adverſarii volunt, poſt juſtificationem, ſed etiam in ipſa juſtificatione & initio fidei.

Denique Tomo decimo, ſerm. 15. de verbis Apoſtoli, poſt medium: *Videtis*, inquit, *quia nec ipſa converſio eſt ſine adjutorio Dei.* Et infrà: *Totum ex Deo, non tamen quaſi dormientes, non quaſi ut non conemur, non quaſi ut non velimus. Sine voluntate tua non erit in te juſtitia Dei; qui fecit te ſine te, non te juſtificat ſine te.*

exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus
B *imbuendo: ſed etiam voluntas hominis ſubjungitur ei, atque conjungitur, quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis, ut divino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habens mutabilitate, ſi deficit, de gratiæ opitulatione, ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, ſive occultos, ſive manifeſtos omnibus adhibetur, & quod à multis refutatur, ipſorum eſt nequitia: Quod autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt divinæ, & voluntatis humanæ.*

Vide etiam caput 28. in quo toto probat, poſſe eos, qui per gratiam Dei in Chriſtum credunt, non credere, & eos, qui perſeverant, à Deo recedere, & tandem ita concludit: *Igitur ſicut qui crediderunt, ju-*
C *vantur ut in fide maneant, ſic & qui nondum crediderunt, juvantur, ut credant. Et ſicut illi in ſua habent poteſtate, ut exeant, ita & iſti in ſua habent poteſtate, ne veniant.*

His teſtimoniis ſanctorum Patrum, conſonum eſt, quod Concilium Arauſicanum canon. ult. declarat liberum arbitrium ita inclinatum & attenuatum eſſe per lapſum primi hominis, ut nemo credere in Deum, aut diligere Deum poſſit, niſi gratia eum, & miſericordia divina præveniat. Ubi vides liberum arbitrium in actione credendi, & diligendi attenuatum quidem eſſe, non tamen extinctum; ac per hoc operari poſſe opera pietatis, ſi adjuvetur à gratia.

Idem decretum renovat ac repetit Concilium Va-
D lentinum cap. 6. quod Concilium in Gallia, tempore Lotharii celebratum eſt. Concilium item Toletanum IV. cap. 55. ſententiam eandem his verbis expreſſit: *Sicut homo propria arbitrii voluntate ſerpenti obediens periit: ſic vocante ſe gratia Dei, propria mentis converſione quiſque credendo ſalvatur.* Ubi notanda eſt comparatio libertatis in primo homine ad peccandum, cum libertate filiorum ejus ad converſionem & fidem, gratia Dei præveniente. Id enim comparatio poſtulat, ut ſicut verum fuit liberum arbitrium, quo primus homo poſt diabolicam ſuaſionem peccavit, ita verum ſit liberum arbitrium quo poſteri ejus, poſt vocationem divinam, convertuntur & credunt. Similia denique noſtris temporibus ſanxit Synodus
E Tridentina ſeſſ. 7. cap. 5. & can. 4.

CAPUT XII.

Probatur rationibus libertas arbitrii in operibus pietatis.

Supereſt, ut eandem veritatem rationibus comprobemus. Sed quoniam eædem rationes, quæ allatæ ſunt in lib. ſuperiore, ad confirmandum liberum arbitrium in actione morali, hìc etiam locum habent, ſatis erit eas breviter attingere.

Primùm igitur, ſi non eſſet homo liberi arbitrii in operibus pietatis, ſequeretur, non peccare eos, qui nolunt credere in Chriſtum, aut nolunt converti à pecca-

Digitized by Google

mum eſt, tum ex iis, quæ libro ſuperiore diſputata ſunt, tum etiam quia non alia de cauſa bruta animantia non peccant, nec laude aut præmio digna ſunt, nec præcepta vel conſilia illis dantur, nec denique diligentia vel induſtria eis convenit, niſi quia libero carent arbitrio. Pari ratione nulla alia cauſa eſt, cur homines in iis actionibus, quæ ad finem ultimum pertinent, quales ſunt velle bonum, & fugere malum, in genere, neque peccare, neque bene mereri poſſint, neque præceptis, aut conſiliis egeant, nec diligentiam aut induſtriam ullam adhibere teneantur, niſi quoniam libertas arbitrii non eſt circa finem, ut tertio libro demonſtratum eſt.

Denique, cur homines vulgo non peccant, quia non prophetant, aut linguis non loquuntur, aut miracula non faciunt? cur nemo præmium meretur, quia prophetat, aut linguis loquitur, aut miracula facit? cur nemo præceptis, conſiliis, hortationibus incitat paſſim homines ad prophetandum, ad loquendum linguis, ad miracula facienda? Cur nemo diligentiam, induſtriamve ſuam in eo ponit, ut in his actionibus excellat? niſi quoniam non ſunt hæc in poteſtate liberi arbitrii, quamvis ab hominibus, ut inſtrumentis Dei, per rationem & voluntatem, per linguam & manus exerceantur?

Cùm igitur adverſarii velint, non minus nos ex neceſſitate operari in iis, quæ ad converſionem, fidem & pietatem pertinent, quàm ex neceſſitate determinati ſumus ad bonum ſectandum, & malum fugiendum, & non magis nos liberos faciant in iis, quæ pertinent ad converſionem, fidem & pietatem, quàm ad dona prophetiæ, linguarum, & miraculorum, expediant, ſi poſſunt, cur peccata & bona merita, præcepta & conſilia, diligentiam & induſtriam in converſione, fide, pietate, locum habere conſentiant.

CAPUT XIII.

Diluuntur objectiones adverſariorum, deprompta ex divinis literis.

MULTA proferunt adverſarii teſtimonia divinæ Scripturæ, quæ nos ordine diluemus.

Primo loco proferunt illud Ezech. 36. *Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, ſpiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis*. Obſervant cor lapideum, ideò nominari malam hominis voluntatem, quoniam ſicut in lapide nulla eſt cooperatio, ſi debeat verti in carnem, ſic etiam nulla eſt cooperatio voluntatis humanæ, in ſua mutatione, de mala in bonam, & ideò non dixiſſe Deum, faciam, ut in præceptis meis ambulare poſſitis, ſed faciam, ut ambuletis. Qui enim cor carneum habent, illi ſoli ambulant in præceptis, qui habent lapideum, non ambulant.

Reſpondeo, Liberum arbitrium non eſt cor lapideum, neque carneum, ſed vis quædam media & naturalis, quæ formam lapidis, ideſt, peccati duri-

neum, ſed eam recipit per gratiam Dei prævenientem. Liberum enim arbitrium per gratiam prævenientem excitatum & præparatum, poteſt per vires, quas à Deo recipit, cooperari ad ſuam ipſius converſionem.

B

Neque obſtat ſimilitudo lapidis; non enim ſimilitudines convenire debent in omnibus. In eo tantùm ſimilitudo locum habet, quòd ſicut lapis ex ſe non habet, ut cooperetur, ſi fortè convertatur in carnem, ſic etiam liberum arbitrium ex ſe non habet, ut cooperetur ad ſuam ipſius converſionem; poteſt tamen à Deo recipere poteſtatem operandi per gratiam prævenientem, quod non poteſt lapis. Atque ad hanc diſſimilitudinem, ſive diſparitatem, fortè ſignificandam, idem Propheta Ezechiel cap. 18. dicit: *Facite vobis cor novum & ſpiritum novum*. Neque

C

poſſunt Kemnitius & Calvinus hanc diſparitatem negare, cùm ipſi fateantur, non excludi in converſione peccatoris actionem voluntatis humanæ, qui tamen lapidi non concederent ſimilem actionem, ſi verè in carnem convertendus eſſet.

Quod autem Deus dicit: *Faciam, ut in præceptis meis ambuletis*, nihil nocet arbitrii libertati. Nam qui habet cor carneum, dum tale cor habet, ideſt, charitate imbutum, non poteſt non ambulare in præceptis Domini, quia charitas non eſt otioſa, & plenitudo legis eſt dilectio: poteſt tamen abſolutè ambulare & non ambulare in præceptis Domini, quia poteſt retinere, vel abjicere charitatem, ideſt, manere carneum, vel in lapideum commutari.

D

Ex qua ſolutione detegitur deceptio, vel fraus Kemnitii. Scribit enim, Catholicos in ea ſententia eſſe, ut liberum arbitrium per gratiam excitatum, exerat vires, quas habebat etiam antequam excitaretur, & per illas ſuas vires vocationi divinæ conſentiat; ita ut gratia præveniens, non tribuat vires libero arbitrio, ſed quaſi ſopitas excitet. At non hoc ſentiunt Catholici, ſed agnoſcunt quidem liberum arbitrium in homine, etiam antequam eum gratia divina præveniat, quia liberum arbitrium eſt res naturalis, quæ per peccatum non amittitur, ſed tamen non dicunt, nec ſentiunt, liberum arbitrium habere ex ſe potentiam ullam, ſaltem proximam ad actus pietatis, ſed eam accipere à Deo per gratiam prævenientem.

E

Secundo loco proferunt illud Pſalm. 50. *Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis*. Videtur enim his verbis ſignificari, nihil omnino cooperari gratiæ Dei in ſe operanti, quo modo non cooperatur ad ſuam creationem id, quod recens creatur.

Reſpondeo, Facilis eſt ſolutio. Non enim cordis ſubſtantia in juſtificatione creatur, ſed mundities ipſa efficitur, quæ per peccatum perierat: nihilque aliud eſt, cor mundum creari, niſi cor ipſum mundari, atque purgari. Quare non eſt abſurdum, ſi ſubſtantia ipſa cordis ſpiritualis, accepto ſemine divinæ gratiæ, cooperetur ad fructum converſionis ſuæ, & pietatis opera germinanda.

Tertiò, proferunt illud Pſal. 99. *Ipſe fecit nos, &*

non

Digitized by Google

ejus, *in confeſſione &c.*

Sed & illud præterea libenter agnoſcimus de juſtificatione dici poſſe: *Ipſe fecit nos, & non ipſi nos.* Deus enim eſt, qui juſtificat, & qui regenerat in ſpem vivam, & nos ejus factura ſumus creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis, ut Scripturæ loquuntur. Cæterùm, ſicut reſpiciendo terminum juſtificationis, ideſt, habitum charitatis infuſum, ipſe facit nos, & non ipſi nos, quoniam ſolus ipſe habitum charitatis infundit, ita reſpiciendo diſpoſitionem ad juſtificationem, ipſi nos, Deo adjuvante, facimus, quod expreſſit Ezechiel cap. 18. cùm ait: *Ipſe animam ſuam vivificabit.*

Quartò, proferunt illud Joan. 6. *Omnis qui audivit à Patre & didicit, venit ad me.* Hinc enim ſequitur, non eſſe liberum homini gratiam recipere, vel rejicere. Alioqui fieri poſſet, ut aliquis audiret & non veniret.

Reſpondeo, Omnis qui audivit, & ita audivit, ut diſceret, ſine dubio venit, quia diſcere eſt perſuaderi & credere. Qui autem perſuaſus eſt, non poteſt non venire, in ſenſu compoſito, tamen abſolutè poteſt non venire, quia poteſt audire, & non diſcere, nec perſuaderi. Nec enim fruſtrà clamat Propheta in Pſal. 94. *Hodie ſi vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda veſtra.*

Quintò, proferunt illud 2. ad Corinth. 3. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis.* Nulla igitur virtus liberi arbitrii manet in nobis, quæ juvante Deo perficiatur.

Reſpondeo, Hic locus maximè nobis favet, non enim negat Apoſtolus, nos ſufficientes eſſe, ſed negat, nos eſſe ſufficientes ex nobis, continuò enim addit: *Sed ſufficientia noſtra ex Deo eſt.* Itaque ſufficimus aliquid cogitare, immò etiam velle, & facere; ſed poſteaquam vires à Deo accepimus, & niſi liberi eſſemus arbitrii, non rectè diceremur non ſufficere ex nobis, ſicut non rectè diceret aliquis, jumentum, aut lapidem non ſufficere ex ſe aliquid cogitare de Deo.

Sextò, proferunt illud 1. ad Corinth. 12. *Qui operatur omnia in omnibus.*

Reſpondeo, Sed non niſi cooperantibus nobis ſalutem noſtram operatur. Alioqui fruſtrà dixiſſet Dominus Joan. 6. *Operamini non cibum, qui perit &c.*

Septimò, proferunt illud ad Philipp. 2. *Qui operatur velle & perficere pro bona voluntate.* At operari ipſum velle, non eſt juvare, ut poſſimus velle, ſed eſt ſimpliciter facere ut velimus.

Reſpondeo, Cùm Deus operatur in nobis velle, non juvat ſolùm, ut poſſimus velle, ſed excitat & juvat, ut re ipſa velimus. Proinde non facit hoc ſine nobis, alioqui non diceret ibidem Apoſtolus: *Cum timore & tremore ſalutem veſtram operamini*, ſed diceret, nihil eſt, quod vos operemini, nam ſolus Deus operatur in vobis velle & perficere.

Octavò, proferunt illud 1. Joan. 3. *Qui natus eſt ex Deo, non poteſt peccare, quia ſemen Dei manet in eo. Citra controverſiam* (inquit Calvinus) *elicitur ex verbis Joannis ſic efficaciter gubernari divinitus piorum corda, ut inflexibili affectu ſequantur.*

Reſpondeo, Nomine ſeminis non intelligit S. Joannes gratiæ auxilium, quod hominem determinet Dei manet in eo. Itaque vocat ſemen Dei ipſam nativitatem ex Deo, ſive id, per quod homo eſt natus ex Deo, & eſt filius Dei, quæ eſt ipſa charitas infuſa in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Porrò qui habet chari-
B tatem (ut ſæpè jam diximus) neque peccat, videlicet lethaliter, neque peccare poteſt, dum manet in eo charitas, ſed abſolutè charitatem amittere, immò etiam abjicere poteſt & peccare.

Nonò, proferunt teſtimonia ex cap. 2. & 5. ad Epheſ. & ex cap. 5. Joannis, ubi peccatores dicuntur mortui & ſepulti, nec niſi per Chriſti gratiam revocantur ad vitam. Certè enim mortui homines, & ſepulti, nec cooperantur Deo, ſi fortè velit eos ad vitam revocare, neque liberum eſt eis in morte permanere, aut à morte reſurgere.

Reſpondeo, hoc argumentum rectè probat (ut nos ſuprà oſtendimus) peccatorem, quia mortuus eſt, non poſſe ex ſe, aut ſuis viribus vitam recupe-
C rare, aut ullo modo ad vitam recuperandam ſe præparare. Sed non probat, non poſſe eundem peccatorem per gratiam prævenientem excitatum & adjutum Deo, ſe ad vitam revocanti, cooperari. Id enim non facit ut mortuus, ſed ut vitalem virtutem à Deo habens.

Adde quòd (ut ſuprà diximus) ſimilitudines non in omnibus conveniunt. Quare tametſi cadavera propriè dicta, quoniam omnibus modis mortua ſunt, nec ullum vitæ genus retinent, nullo modo cooperentur ad ſuam excitationem: tamen qui ſunt mortui in peccatis, quoniam vivunt vita naturæ, licèt non vivant vita gratiæ, poterunt non ut mortui, ſed ut vivi uno genere vitæ cooperari ad ſuam vi-
D vificationem, ſecundùm alterum genus vitæ, ſi virtutem cooperandi à Deo receperint.

CAPUT XIV.

Diluuntur objectiones ex teſtimoniis S. Auguſtini.

AD Argumenta ex divinis literis addunt adverſarii non pauca teſtimonia ex libris ſancti Auguſtini.

Primum teſtimonium ex lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 18. *Laborant*, inquit, *homines, invenire*
E *in noſtra poteſtate, quid boni ſit noſtrum, quod nobis non ſit ex Deo, & quomodo inveniri poſſit, ignoro.*

Reſpondeo, Loquitur S. Auguſtinus adverſus eos, qui docebant, hominem habere ex ſe, ideſt, ſine ulla præveniente gratia, initium fidei, aut dilectionis Dei, ideſt, piam aliquam voluntatem, & rectiſſimè docet, nihil omnino boni eſſe in noſtra voluntate, quod nobis non ſit ex Deo. Sed nihil id facit contra liberum arbitrium. Tametſi enim non poſſit liberum arbitrium ex ſe ſolo cooperari Deo; poteſt tamen ex dono gratiæ prævenientis.

Secundò, proferunt illud ex lib. de gratia Chriſti cap. 14. *Arbitrium ſic adjuvatur, ut non ſolùm quid faciendum ſit ſciat, ſed quod ſcierit, etiam faciat. Ac per hoc, quando Deus docet, non per legis literam, ſed per Spiritus gratiam ita docet, ut quod quiſque didicerit,*

non

Tertium testimonium ex lib. de bono perſeverant. cap. 13. *Hoc nobis expedit & credere & dicere, hoc eſt pium, hoc verum, ut ſit humilis, & ſubmiſſa confeſſio, & detur totum Deo.*

Reſpondeo, Et hoc quoque nihil facit ad rem. Nos enim non ponimus in homine initium bonæ voluntatis ex libero arbitrio, & perfectionem ex Deo, neque partimur opera cum Deo, & priores partes accipimus nobis, poſteriores damus Deo, ut faciebant illi, quos in eo libro, & præcedente, S. Auguſtinus reprehendit, ſed damus totum Deo, nobis autem nihil omnino, quod non ſit ex Deo.

Quartum teſtimonium ex lib. de corrept. & gratia cap. 12. *Proviſum eſt*, inquit, *ut voluntas humana indeclinabiliter & inſeparabiliter*, &c. Et cap. 14. *Volenti ſalvum facere nullum hominum reſiſtit arbitrium. Sic enim velle aut nolle, in volentis aut nolentis eſt poteſtate, ut divinam voluntatem non impediat, nec ſuperet poteſtatem.* Et infrà: *Non eſt dubitandum, voluntati Dei, voluntates humanas reſiſtere non poſſe.*

Reſpondeo, Hæc loca manifeſtant gratiam efficacem, quæ datur electis, & infallibilitatem adjunctam habet, non neceſſitatem. Nam quos Deus prædeſtinavit, hos vocavit; & quos vocavit, hos juſtificavit; & quos juſtificavit, hos magnificavit, ad Rom. 8. & ſicut qui ſunt prædeſtinati omnes infallibiliter vocantur; ita qui ſunt vocati, ſecundùm propoſitum videlicet, nam de hac vocatione loquitur ſine dubio Paulus, omnes juſtificantur, proinde vocatio illa efficax eſt, & numquam rejicitur, quoniam alioqui falli poſſet prædeſtinatio: Et eodem modo qui ſunt juſtificati, ſecundùm propoſitum, omnes infallibiliter perſeverant & glorificantur, ne fortè incerta reddatur electio.

Habet igitur gratia efficax, ut etiam prædeſtinatio, cujus prædeſtinationis gratia illa eſt effectus, infallibilem certitudinem: & hoc ſignificant teſtimonia illa S. Auguſtini: non tamen habet neceſſitatem, niſi ex hypotheſi, ac per hoc non impedit arbitrii libertatem. Nam ut explicuimus in lib. 1. cap. 12. gratia efficax dicitur illa, qua Deus ita vocat hominem, ut videt congruere illi, ut vocationem non reſpuat. Quare non magis inducit neceſſitatem, aut impedit libertatem gratia efficax, quàm præſcientia; de qua copioſè diſſeruimus in lib. 4.

Atque hinc eſt, quod S. Auguſtinus ut plurimum, cùm loquitur de gratia efficaci, non dicit, eam non poſſe reſpui, ſed de facto non reſpui. Si quando tamen dicit, non poſſe reſpui, intelligendum eſt de hypotheſi, non abſolutè, ut ſenſus ſit, non poſſe fieri, ut is Deum vocantem non ſequatur, quem Deus vocavit eo modo, quo prævidit eum ſecuturum: tamen abſolutè poſſe non ſequi. Sed tunc Deus non eum prævidiſſet ſecuturum, & alio modo eum vocaſſet, quo ſecuturum prævidiſſet. Et quoniam Deus prævidet eos, quos vocat ſecundùm propoſitum, liberè ſecuturos, ſicut non poteſt fieri, ex hypotheſi ut non ſequantur, ita non poteſt fieri, ut non liberè ſequantur. In neutro enim falli poteſt providentia Dei, neque in eo, quòd videt aliquem ſecuturum, neque in eo, quòd videt liberè ſecuturum.

Quintum teſtimonium ex lib. de grat. & liber. arb. cap. 17. *Ut velimus*, inquit, *ſine nobis operatur: cùm* videantur; ut illud in Enchir. cap. 32. *Totum Deo dandum eſt, qui hominis voluntatem bonam, & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam. Præcedit enim bona voluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia, quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa.*

Reſpondeo, hoc argumentum vehementer nos terrere potuiſſet, ſi obliti eſſemus, quàm frequenter ſupra dicentem Auguſtinum audiverimus, quod nos ad Deum converti, niſi ipſo excitante & adjuvante, non poſſumus. Et velle ſuum, eſſe voluit & noſtrum, ſuum vocando, noſtrum ſequendo. Et, in opere credendi, cùm incipimus velle credere, nos operari opera Chriſti, & cooperari Deo &c. Vide loca notata cap. 11. in hoc eodem lib. Sed præterea totum hoc argumentum ſolutum eſt in 1. lib. hujus tract. de grat. & liber. arb. cap. 14.

Summa autem ſolutionis hæc eſt, Deum operari in nobis, ſine nobis, ut velimus, uno quodam genere cauſæ, nimirum moralis, non autem omni genere cauſæ. Nam efficit in nobis Deus, ut velimus interna inſpiratione & ſuaſione, quo modo nos non operamur, ut velimus, non enim nos ipſi nobis perſuademus; ſi enim id faceremus, jam vellemus. Sed quamvis Deus ſine noſtro prævio conatu nos moveat ad volendum, non tamen efficit ipſum velle, ſine nobis cooperantibus conſentiendo. Et ideò non ait Auguſtinus, velle facit ſine nobis; Sed, ut velimus, facit ſine nobis. Eodem modo voluntatem bonam præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam, quia illo genere cauſæ, quæ facit ut velimus, ſine nobis facientibus ut velimus, præparat voluntatem nobis non præparantibus eandem ſimili excitatione & ſuaſione, & ideò in hac re non juvamur, cùm ſine nobis fiat. Sed tamen alio genere cauſæ nos præparamus voluntatem, adjuvante Deo, cùm vocationi divinæ conſentimus: *Homo*, inquit Auguſtinus lib. 2. ad Bonifac. cap. 8. *præparat cor, non tamen ſine adjutorio Dei, qui tangit cor.* Hæc ille.

Quid ſi nunc oſtendamus, hunc locum, de quo tantopere triumphare videntur adverſarii, adverſus ipſos pugnare graviſſimè? nam S. Auguſtinus poſteaquam dixerat: *Ut velimus, ſine nobis operatur*, ſubjunxit: *Cùm autem volumus, & ſic volumus, ut operemur, nobiſcum cooperatur.* Quæro ab adverſariis, quid ſit *nobiſcum cooperatur*? Nam ſi nobiſcum Deus cooperatur, certè & nos operamur. Non autem dicimur operari, Deoque cooperari, quia producimus actum illum, ut inſtrumenta naturalia, ab alio mota, quoniam hoc modo operamur etiam ipſum velle, Calvino & Kemnitio teſtibus, cùm tamen ipſi idem negent, nos cooperari Deo in actu volendi.

Igitur fateri debent ex mente Auguſtini, nos operari opera externa, & in eis cooperari Deo, non tantùm producendo actum, ſed etiam liberè producendo, ut verè dicamur cooperari Deo, & ab illo adjuvari. At non poteſt intelligi, quemadmodum ſit libera actio externa, ſi non fuit libera electio, ſive voluntas interna. Actiones enim externæ non habent libertatem, niſi in ſua cauſa. Neceſſariò enim ſequuntur electionem voluntatis, & imperium rationis. Non dat liberè eleemoſynam, niſi qui liberè voluit dare; neque liberè orat, aut jejunat, niſi qui liberè elegit orare & jejunare. Quare ex eo, quòd admit-

poſſe peccare, ſed in futura vita eam libertatem ſanctos habituros, ut non poſſint peccare. Vide quæ diximus in præfatione.

CAPUT XV.

Compendium diſputationis de cooperatione gratiæ & liberi arbitrii, aliquot ſententiis comprehenſum.

AD Extremum totius diſputationis operæ pretium eſſe duxi, ſi per modum compendii ſententiis aliquot comprehenderem, quid de cooperatione gratiæ & liberi arbitrii ſentiam, adjuncta ſimul auctoritate, non ſolùm Concilii, aut veteris alicujus patris, ſed etiam Joannis Driedonis, & Ruardi Tapperi, qui hac noſtra ætate totam hanc materiam diligentiſſimè pertractarunt, ut habeat Lector, ubi plura legere poſſit, ſi velit.

Septem quaſi tempora hominis per Spiritum renaſcentis, his noſtris ſententiis concludemus. Primum dici poteſt, cùm omni gratia Dei caret, & in tenebris peccati, vel morte jacet. Secundum cùm à Deo, per internam vocationem excitatur. Tertium, cùm vocationi acquieſcens, eligit pœnitentiam. Quartum, cùm incipit opera pœnitentiæ facere, orare, jejunare, flere, eleemoſynas dare. Quintum, cùm illi per actionem pœnitentiæ diſpoſito, gratia juſtificationis infunditur. Sextum, cùm juſtificatus, opera juſtitiæ facere ſtatuit. Septimum, cùm ipſa opera faciens viam mandatorum magna alacritate percurrit.

Prima ſententia: *Homo ante omnem gratiam liberum habet arbitrium, non ſolùm ad opera naturalia, & moralia, ſed etiam ad opera pietatis, & ſupernaturalia.* Docet hoc S. Auguſtinus in lib. de ſpir. & liter. cap. 33. ubi dicit, liberum arbitrium eſſe vim naturalem & mediam, quæ ad fidem, & infidelitatem inclinari poteſt. Vide Driedonem in lib. de concordia liberi arbitrii, & prædeſtinationis cap. 3. & Tapperum in explicatione art. 7.

Idem etiam probatur ratione. Nam liberum arbitrium non poteſt dari, nec tolli per gratiam, neque per peccatum: Manet igitur ante gratiam, & poſt peccatum. Non dari per gratiam, certum eſt, quia libero arbitrio poſſumus bene & malè uti, & non niſi per ipſum peccamus, quando peccamus, ut S. Auguſtinus docet lib. 2. de peccator. mer. & remiſs. cap. 18. at gratiæ donis nemo poteſt malè uti. Neque per gratiam ullus peccat. Nec minus certum eſt, non dari liberum arbitrium per peccatum, quoniam nemo poteſt bene uti peccato, libero autem arbitrio (ut dictum eſt) bene & malè utimur. Non tolli per gratiam, extra controverſiam eſt, quoniam gratia perficit, non deſtruit naturam: Non tolli etiam per peccatum, inde conſtat, quòd peccatum lædere potuit naturalia bona, non tamen extinguere, ut ſuprà multis argumentis probatum eſt.

Secunda ſententia: *Habet homo ante omnem gratiam, potentiam remotam, & imperfectam ad opera pietatis,* [illegible]

Tertia, [illegible] *tiam proximam & perfectam ad opera pietatis, & ideò nihil omnino in hoc genere ex ſe facere poteſt.* S. Auguſt. lib. 1. Retract. cap. 22. *In poteſtate,* inquit, *hominis*
B *eſt, mutare in melius voluntatem, ſed ea poteſtas nulla eſt, niſi detur à Deo; de quo ſcriptum eſt: Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Atque hinc ſolvitur illud dilemma Kemnitii. Aut habet homo ex ſe aliquas vires, quamvis exiles, aut nullas omnino. Si habet aliquas, ergo poteſt aliquid ſine Deo, contra illud Joan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere.* Si nullas, igitur extinctum eſt liberum arbitrium, neque gratiæ cooperari poteſt. Sed hoc dilemma ex dictis in hac, & ſuperiore ſententia, planè ſolutum manet. Habet enim potentiam remotam, & vires imperfectas, & ideò nihil per ſe poteſt, ſed ſi perficiatur ea potentia, & vires addantur, poterit multa præſtare.

Dices, Quomodo liberum eſt arbitrium ad utrum-
C libet ante gratiam, ſi bonum facere non poteſt? Reſpondeo, liberum eſt, ſed ejus libertas eſt quaſi ligata & impedita; ſolvitur autem & expeditur, cùm potentia proxima ad operandum per Dei gratiam prævenientem ei confertur. Simile aliquid experimur in potentia videndi: nam abſente ſpecie ſenſibili, habet homo potentiam & libertatem videndi; non enim ea ſpecies cauſa eſt libertatis, aut potentiæ videndi; tamen potentia remota eſt, & libertas ligata, donec accepta ſpecie potentia perficiatur, & in actum prodire poſſit.

Quarta, *Gratia excitans interna neceſſariò præcedere debet hominis converſionem, ſive ab infidelitate ad fidem, ſive à peccato ad juſtitiam, neque ſufficit gratia adjuvans.*
D Hæc eſt contra quoſdam, qui exiſtimant, ſufficere externam excitationem per Evangelii prædicationem, vel lectionem, cum auxilio Dei concurrente ad eliciendum actum converſionis.

Sed probatur noſtra ſententia ex loco illo Evangelii, Joan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Tractus enim non eſt gratia adjuvans, ſed excitans, quia prævenit nolentem, ut faciat volentem; gratia enim adjuvans non prævenit, ſed comitatur, neque dicitur trahi, qui juvatur, ſed qui impellitur. Neque per hunc tractum poteſt intelligi prædicatio externa. Dominus enim jam prædicaverat iſtis, quibus dicebat: *Nemo poteſt ad me venire &c.* ſed quoniam multi ex iis non convertebantur, ideò
E adjunxit: *Nemo poteſt &c.* & addidit: *Omnis, qui audivit à Patre meo & didicit, venit ad me.*

De hoc tractu loquens Auguſtinus in lib. de prædeſtin. Sanct. cap. 8. *Valde,* inquit, *remota eſt à ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua Pater auditur, & docet, ut veniatur ad filium. Ibi eſt & filius, quia ipſe eſt verbum ejus, per quod ſic docet, nec agit hoc cum carnis aure, ſed cordis.* Non igitur hic tractus eſt prædicatio externa, quæ non eſt remota à ſenſibus carnis. Immò carnis aurem potiſſimum pulſat.

Idem probatur ex can. 7. Concilii Arauſicani, ubi dicitur, hæretico ſpiritu falli eum, qui dicit, poſſe hominem evangelizanti prædicationi conſentire, abſque illuminatione & inſpiratione Spiritus ſancti. Et ex illo canon. 14. Concilii ejuſdem: *Nullus miſer de quantulacumque miſeria liberatur, niſi eum miſericordia divina*

tè loquitur de excitatione interna. Deinde cap. 6. de infidelibus dicit: *Diſponuntur, dum excitati divina gratia, & adjuti &c.* Et cap. 14. de fidelibus lapſis: *Qui verò,* inquit, *accepta juſtificationis gratia per peccatum exciderunt, rurſus juſtificari poterunt, cum excitante Deo, per pœnitentiæ Sacramentum, merito Chriſti, amiſſam gratiam, recuperare procuraverint.* Et can. 3. *Si quis dixerit, ſine præveniente Spiritus ſancti inſpiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, ſperare, diligere, pœnitere poſſe, ſicut oportet, ut ei juſtificationis gratia conferatur, anathema ſit.*

Nec puto ullum fore tam audacem, ut hunc locum in eam ſententiam detorquere conetur, ut per prævenientem Spiritus ſancti inſpirationem intelligendam eſſe velit externam prædicationem. Multò etiam minus probanda eſt illorum interpretatio, qui dicunt, Concilium loqui de modo ordinario, & communi vocationis, non de omni vocatione. Nam Concilium non dicit, neminem credere aut pœnitere, ſed neminem poſſe credere aut pœnitere, ſine præveniente inſpiratione.

Idem probari poteſt ex Patribus. Nam certè Auguſtini verba clariſſima ſunt in 2. lib. de peccat. mer. & remiſſ. cap. 18. *Quod nos ad Deum convertimus, niſi ipſo excitante & adjuvante non poſſumus.* Et ne trahatur excitatio ad prædicationem externam, repetatur locus paulò ante citatus, de prædeſtinatione Sanctor. cap. 8. & conſulatur totus liber de gratia Chriſti, ſed præſertim cap. 7. & ſeq.

S. verò Gregorius, non ſolùm prædicationem hominum, ſed ipſam Dei vocem externam non ſufficere ſine interna inſpiratione, confirmat in lib. 11. Moral. cap. 5. *Cain,* inquit, *divina voce admoneri potuit, & mutari non potuit, quia exigente culpa malitiæ, jam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad teſtimonium verba faciebat.*

Et S. Fulgentius in lib. de Incarnat. & grat. Chriſti, in ultimis verbis; *Fruſtra,* inquit, *ſermo divinus exterioribus auribus ſonat, niſi Deus ſpirituali munere, auditum hominis interioris aperiat.*

S. Proſper in lib. contra Collatorem, cap. 28. reprehendit Caſſianum, quòd diceret, ineſſe animæ ſemina virtutum, ſed excitanda per externam prædicationem. Ponit enim hæc verba Caſſiani: *Ad perfectionis incrementum ſemina hæc pervenire non poterunt, niſi opitulatione divina fuerint excitata.* Et addit: *Ut ſcilicet opitulatio Dei ſit cohortatio, atque doctrina; mens autem, quæ virtutum eſt opulenta ſeminibus, utatur facultate, quam poſſidet &c.*

Denique S. Bernardus, ut alios omittam, in libro de grat. & liber. arbit. *Conatus,* inquit, *liberi arbitrii & caſſi ſunt, ſi non adjuventur, & nulli, ſi non excitentur.*

Accedat Poſtremò etiam ratio, nam gratia adjuvans, requiritur ad exercitium actus, gratia excitans ad ſpecificationem. Illa enim eſt ratio agendi, & quaſi ſemen fructus futuri, ut eam appellat ſanctus Proſper in 2. lib. de vocatione gentium, cap. 26. & ſicut aqua, ut poſſit calefacere, non ſolùm exigit concurſum divinum, quo adjuvetur, ſed etiam ut converſio. Non enim excitatio illa eſt in hominis poteſtate. Tertiò, fideles, quamvis peccatores, fidem habent, igitur per eam orare poſſunt, ac per hoc non egent gratia excitante. Quartò, Poſſumus nos addere teſtimonium S. Auguſtini ex lib. de ſpiritu & & litera cap. 34. ubi ſic loquitur: *Viſorum ſuaſionibus agit Deus, ut velimus & credamus, ſive extrinſecus per Evangelicas exhortationes, ſive intrinſecus, ubi nemo habet in poteſtate, quid ei veniat in mentem.*

Reſpondeo ad Primum, converſionem fieri ſemper in momento, ſi converſio accipiatur pro actu voluntatis, quo vocationi Dei conſentimus: ſed ſi accipiatur pro toto illo opere, quo vocantem audimus & vocationem percipimus, ac demum illi acquieſcimus, non poſſe fieri in momento, ſed in tempore breviſſimo, quod non inuſitatè momentum dici poterit. Illos enim repente converti vulgò dicere ſolemus, qui ſtatim ut audierint vocem aliquam concionatoris, aut ſententiam aliquam legerint, vitam mutare conſtituunt, ita ut neque dies, neque horæ, ſed tempus longè brevius inter vocem concionatoris, & converſionem peccatoris interſit.

Ad Secundum Reſpondeo, Converſionem ſemper eſſe in poteſtate liberi arbitrii, quoniam poteſt ſemper converti, quando voluerit. Id enim dicitur eſſe in poteſtate (ut Auguſtinus definit lib. de ſpiritu & litera cap. 31. & lib. 5. de Civit. Dei cap. 10.) quod adeſt, quando volumus, & quando nolumus non adeſt. Quo ſenſu admittit Auguſtinus ibidem, fidem eſſe in poteſtate liberi arbitrii, quia credit homo, ſi vult, & ſi non vult, non credit. Cæterùm ipſum velle credere, aut converti, non poteſt homo habere, niſi per gratiam prævenientem acceperit, ut poſſit. Neque eſt in poteſtate hominis, ut Deus illum vocet atque excitet; alioqui non diceret Apoſtolus 2. ad Timoth. 2. *Ne quando det eis Deus pœnitentiam, & convertantur à diaboli laqueis.* Neque tam anxiè oraret Eccleſia pro infidelibus, aliiſque peccatoribus, ſi poſſent ipſi ſuis viribus, abſque divina inſpiratione converti. Atque hoc eſt, quod ſupra diximus, habere hominem ad actus pietatis, ante omnem gratiam, liberum arbitrium & potentiam remotam, ſed non proximam.

Ad Tertium Reſpondeo, In homine peccatore fidem quidem eſſe, ſed mortuam. Quæ nihil operari poteſt in ordine ad ſalutem, niſi per divinam inſpirationem & vocationem excitetur.

Ad Quartum Reſpondeo, Ad gratiam excitantem pertinere, ut proponat objectum aliquod congruum menti, per quod homo perſuaderi poſſit; & præterea ut excitet mentem ad illud conſiderandum, & ut moveat voluntatem, eamque inclinet ad illud acceptandum: Quod igitur attinet ad repræſentationem objecti, non eſt neceſſarium, ut id ſemper fiat interius, ſed ſatis eſt, ſi fiat extrinſecus per Evangelicam exhortationem, & hoc eſt quod dicit eo loco S. Auguſtinus, ubi non negat requiri, ut Deus intrinſecus excitet ad intendendum prædicationi, & ad eam amplectendam. Quamvis illa etiam ſit gratia Dei, quòd talis exhortatio extrinſecus offeratur,

quæ

d by Googl

teſt ulla ratione cadere ſub meritum, ne gratia non ſit gratia, & cùm hæc eadem ſit prima diſpoſitio ad juſtitiam, non poteſt eam ulla ratione præcedere alia diſpoſitio.

B Sexta: *Gratia excitans non datur homini ſine actione ipſius, quamvis ſine cooperatione liberi arbitrii detur.* Hæc etiam probata eſt ſuprà in cap. *9.* & non minus eſt certa, quàm ſuperior. Nam gratia excitans, duo quædam complectitur, initium bonæ cogitationis, & initium boni deſiderii. Cogitare autem, & deſiderare ſunt actus mentis & voluntatis. Quare fieri non poteſt, ut quis ſine ſuo actu ad cogitandum & deſiderandum excitetur. Quia tamen ſunt repentini quidam motus, & omnem deliberationem rationis præveniunt, ideò non ſunt actus liberi arbitrii; qualia ſunt etiam ſæpè immunda deſideria, & ſordidæ cogitationes, quas diabolus interdum nobis etiam invitis immittit. Et ſicut de malis motibus, quos inviti patimur, quoniam liberi non ſunt, verè dicit Apoſtolus:
C *Jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*, ad Roman. 7. Ita de iſtis motibus bonis eadem ratione, qua liberi non ſunt, dicere poſſumus. Jam non ego operor illos, ſed quæ prævenit me gratia Dei. De iis Auguſtinus in lib. de ſpir. & lit. cap. 34. ſcribit: *Viſorum ſuaſionibus agit Deus ut velimus, ſive extrinſecus per Evangelicas exhortationes, ſive intrinſecus, ubi nemo habet in poteſtate, quod ei veniat in mentem.*

Septima: *Ad aſſentiendum gratiæ excitanti, ſeu divinæ internæ vocationi, requiritur neceſſariò gratia adjuvans.* Hæc nota eſt ex teſtimoniis ſuprà citatis, Concilii Tridentini ſeſſ. *6.* cap. 5. Diſponuntur ad juſtificationem, dum excitati, & adjuti, liberè moventur
D in Deum. Et S. Auguſtini in Enchiridio cap. 32. *Hominis voluntatem, & præparat adjuvandam, & adjuvat præparatam.* Et lib. 2. de peccator. meritis & remiſſ. cap. 18. *Quòd nos ad Deum convertimus, niſi ipſo excitante, & adjuvante non poſſumus.* Et S. Bernardi libro de grat. & liber. arbit. *Conatus liberi arbitrii, & caſſi ſunt, ſi non adjuventur, & nulli, ſi non excitentur.*

Eſt autem hoc loco breviter annotandum, à nonnullis diſtingui Quatuor motus, qui poſſunt in homine exiſtere, cùm à Deo interna inſpiratione excitatur. Vel enim qui vocatur, rejicit vocantem; Vel neque rejicit, neque recipit, ſed ſinit Deum pulſare ad oſtium cordis, & tamen nullo modo afficitur ad pulſantem; Vel neque rejicit, neque recipit, ſed gau-
E det tamen ea vocatione, & incipit affici ad vocantem; Vel denique ſimpliciter vocantem amplectitur, & ſe trahi ſinit quocumque ille voluerit.

Et quidem de primo & poſtremo cordis motu, nulla poteſt eſſe diſcordia. Certum eſt enim, poſſe hominem ſine auxilio gratiæ rejicere vocantem: non enim Deus nos ad peccandum adjuvat: nec minus eſt certum, non poſſe hominem ſine Dei gratia, vocantem amplecti. Ac de his duobus motibus loquitur S. Auguſtinus, cùm ait in lib. de gratia Chriſti cap. 24. *Hoc arbitrium poteſt eſſe ſolum, ſi non venit; non autem poteſt eſſe, niſi adjutum, ſi venit.* De ſecundo & tertio aliqui ambigunt, ſed vix eſt ulla juſta cauſa ambigendi. Nam ſecundus pertinet ad primum, & tertius ad poſtremum.

Secundus (inquam) ad primum pertinet, quoniam repellere vocationem contrario aliquo actu, ſed etiam non eam admittere, & non venire, rejicere eſt.

Tertius autem motus ad poſtremum pertinet, nec ſine adjutorio gratiæ haberi poteſt, quoniam gaudere de vocatione Dei, initium eſt bonæ voluntatis, piique affectus erga Deum; & licèt non ſit abſolutè venire, tamen eſt inclinari ad veniendum, & quaſi itineris inchoatio.

Octava ſententia: *Neque gratia excitans, neque adjuvans, ullam imponit homini neceſſitatem, quo minus poſſit liberè conſentire, aut diſſentire Deo vocanti.* Nam in primis gratia excitans, ſi ſolùm ſit ſufficiens, non autem efficax, rejici poteſt, & re ipſa rejicitur, ut experientia docet. Si verò ſit efficax, non rejicitur unquam neque poteſt rejici ex hypotheſi, ſed abſolutè rejici poteſt, ut oſtendimus capite ſuperiore; & ratio eſt, quoniam gratia, quantumvis efficax, nihil eſt aliud, niſi ſuaſio, quæ non determinat voluntatem, ſed inclinat per modum proponentis objectum: Sed ideò numquam rejicitur, quia Deus ſic ſuadet, ut videt aptum eſſe homini, ut ſuaſori acquieſcat.

Gratia verò adjuvans Tribus in rebus conſiſtit. Primò, in directione hominis. Secundò, in protectione ejuſdem, contra varias hoſtis noſtri diaboli impugnationes. Tertiò, in cooperatione intrinſeca, ad eliciendum actum cum ipſa voluntate. Et quidem directio & protectio nullam imponunt neceſſitatem, cùm non attingant ipſum actum liberæ electionis, ſed tantùm removeant impedimenta. Cooperatio autem illa intrinſeca non alio modo concurrit, quàm auxilium generale. Sicut enim ad opera naturalia facienda neceſſarium eſt auxilium generale, ſic ad opera ſupernaturalia auxilium ſpeciale: & ſicut illud numquam deeſt iis, qui habent formas naturales, per quas operari queant: ita neque hoc deeſt unquam iis, qui habent formam ſupernaturalem, id eſt, habitus infuſarum virtutum, vel certè gratiam excitantem: & ſicut denique auxilium generale ita concurrit cum omnibus rebus in actionibus naturalibus, ut tamen non impediat libertatem & contingentiam, ut oſtendimus in quarto libro hujus diſputationis: ita ſpeciale auxilium adjuvans, ita concurrit ad omnes actiones ſupernaturales, ut non impediat hominis libertatem; quoniam eodem prorſus modo auxilia iſta concurrunt, ut rectè docet Ruardus Tapperus in explicat. art. 7.

Neque hoc negari poteſt à Catholicis, ſalva Concilii Trid. auctoritate, quod diſertis verbis in 6. ſeſſ. cap. 5. & can. 4. docet, hominem excitatum & adjutum, liberè moveri in Deum, quoniam vocationem Dei & recipere & rejicere poteſt. Sed refutandæ ſunt diſtortæ quædam hujus canonis explicationes.

Dicunt enim aliqui, hominem liberè moveri in Deum, cùm ab ejus gratia excitatur, & adjuvatur, quoniam ſponte, & cum pleno, atque perfecto judicio rationis movetur, tametſi neceſſariò moveatur.

At Concilium non ſolùm dicit, hominem liberè moveri, ſed etiam adjungit rationem: quia poteſt gratiam non recipere, & vocationi reſiſtere, quod certè non poſſet, ſi neceſſariò moveretur. Deinde, nonne beati, qui Deum vident, ſponte feruntur per amorem in Deum, & cum pleno, atque perfecto judicio

tas, *liberum eſſe arbitrium, & conſtanter aſſevero, & pro hæretico habeo, quiſquis ſecus ſentiat.* Quid igitur Concilium contra hæreticos huius temporis laboravit in canonibus condendis, ſi Calvinus nobiſcum ſentit, aut nos potiùs cum illo ſentimus?

Dicunt Rurſus, hominem poſſe diſſentire, ſi velit, ſed tamen non poſſe id velle, ſi gratiam Dei habeat; & hanc ipſam ſententiam fuiſſe Concilii.

At Concilium non ſolùm dicit, poſſe hominem diſſentire, ſi velit, ſed etiam dicit abſolutè, poſſe hominem gratiam Dei excitantem abjicere, ut patet ex cap. 5. ſeſſionis ſextæ. Deinde, non poſſe velle diſſentire, pugnat omnino cum libero arbitrio, ſi ponatur (ut adverſarii ponunt) ideò non poſſe velle diſſentire, quia gratia determinat voluntatem activè, & intrinſecè ad contrarium. Nos quidem ſuprà ſæpè diximus, poſſe hominem credere aut diligere Deum, ſi velit, non tamen poſſe velle ſine adjutorio gratiæ. Sed hoc rectè dicebatur, quia liberum arbitrium ad bonum eſt infirmum, & ideò indiget adjutorio; ſed adjutorio præſtito, dicebamus, poſſe hominem velle & non velle, & eo modo verè ac propriè eſſe liberum. At ſi gratia Dei præſente, non poteſt homo velle diſſentire, ea verò abſente, non poteſt velle conſentire, nulla eſt arbitrii libertas, neque ab hæreticorum opinione receditur.

Dicunt Iterum, poſſe hominem, juxta Concilii decretum conſentire & diſſentire, quia poteſt fieri, ut habeat gratiam, & poteſt etiam fieri, ut non habeat gratiam. At hoc non facit hominem liberum, ſed Deum, qui pro arbitrio gratiam tribuit, vel non tribuit. Alioqui dici poſſet liberum etiam jumentum, quia poteſt currere & non currere, ſi placeat ſeſſori calcaria adhibere, vel non adhibere, & habenas laxare, vel non laxare. Sed reſpondent, jumentum numquam poſſe dici liberum, quia naturaliter determinatur ad unum; homo verò non naturaliter, ſed beneficio gratiæ determinatur ad bonum.

At nos non quærimus nunc, unde tollatur libertas, ex natura, an ex gratia, ſed, an tollatur, & an ſit verum, quod Scriptura dicit, Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere malum, & non fecit; & quod Concilium dicit, hominem liberè recipere gratiam internæ inſpirationis, quoniam eam rejicere etiam poteſt. Quidquid enim ſit de Deo & beatis, qui peccare non poſſunt, Eccleſia Catholica in hominibus mortalibus, ſecundùm Scripturas divinas, & communem Patrum conſenſum, eam libertatem defendit, per quam poſſint bene agendo mereri præmium, quia poterant non bene agere; & malè agendo mereri pœnas, quia poterant non malè agere, ut in 4. & 5. lib. ſatis abundè monſtravimus.

Dicunt Poſtremò, Concilium loqui de gratia excitante, non de adjuvante, cùm dicit, poſſe ab homine gratiam rejici, & poſſe hominem diſſentire, ſi velit: ſe autem non gratiam excitantem, ſed adjuvantem aſſerere ita efficacem, ut voluntatem determinet, & rejici non poſſit.

At iſti falluntur Primùm in eo, quòd gratiam efficacem putant eſſe gratiam adjuvantem, cùm ſecun-guſtinus in lib. 1. ad Simplicianum, extremo: *Una, inquit, deſuper voce proſtratus, Paulus videlicet, occurrente utique tali viſo, quo mens illa & voluntas, refracta ſævitia retorqueretur & corrigeretur ad fidem.* Gratia igitur efficax in converſione beati Pauli fuit vox de cœlo, cum interna tali inſpiratione & ſuaſione, qualis congruebat, ut Paulus eam non ſperneret. Vide locum citatum, ubi perſpicuè hæc veritas demonſtratur.

Neque ſolùm in eo labuntur iſti, quòd gratiam efficacem in adjuvante, non in excitante conſtituunt; ſed etiam in eo, quod dicunt, excitantem gratiam reſpui poſſe, non adjuvantem. Nam cùm ad hoc detur adjuvans, ut excitans non reſpuatur, ſed ei conſentiatur: Quomodo poteſt reſpui gratia excitans, ſi reſpui non poteſt adjuvans? Adde quòd ſi propriè loqui velimus, recipi & rejici, non poteſt convenire gratiæ adjuvanti, quia gratia adjuvans non eſt aliquid, quod homini offeratur, ſed eſt ipſa productio actus, quæ non eſt, niſi quando actus producitur, quando autem actus producitur, non poteſt fieri, ut non producatur, & in hoc ſenſu non poteſt rejici gratia adjuvans, ſicut nec ipſa cooperatio noſtra, quæ ſunt omnino ſimul. Et ideò Concilium non dixit, poſſe rejici gratiam adjuvantem, ſed ſolùm excitantem.

Sed quamvis gratia adjuvans, propriè loquendo, non poſſit rejici, tamen adhuc remanet quæſtio, an operatio illa Dei, determinet priùs natura voluntatem noſtram, nec ne. Nam ſi non determinat, ut nos probavimus in 4. lib. ferè extremo, in noſtra poteſtate eſt, ut ea gratia ponatur vel non ponatur, & ſic in quodam ſenſu poteſt rejici; quomodo auxilium generale in noſtra quodammodo poteſtate eſt, & in quodam ſenſu poteſt rejici, quia ſi volumus operari, ponitur; ſi nolumus, non ponitur. At ſi gratia illa determinat prius natura voluntatem noſtram, tunc quidem in nullo ſenſu poteſt rejici, ſed tollitur libertas arbitrii, ut loco citato ſatis probaſſe nos credimus.

Nona ſententia: *Fieri poteſt, ut eadem motione interna duobus adhibita, unus convertatur, alius non convertatur, & unus magis, alius minus proficiat.* Hæc eſt Ruardi Tapperi loco citato, & colligitur ex iis, quæ ante dicta ſunt. Nam motio divina relinquit hominem planè liberum, ut poſſit converti & non converti, & magis minuſque proficere. Et confirmatur ex parabola ſeminantis, Matth. 13. ubi Dominus cauſam diverſitatis, cur idem ſemen alicubi multum, alicubi parum, alicubi nihil omnino protulerit, refert in variam terræ diſpoſitionem. Denique accedit etiam communis piorum confeſſio, qui negligentiam ſuam accuſant, & ingenuè profitentur, ſe non tantum proficere, quantum poſſent, ſi gratiæ divinæ majori ſtudio cooperarentur.

Dices, ſi res ita ſe habet, poterit, qui convertitur, aut qui magis proficit, gloriari adverſus alterum, qui ex eadem vocatione & auxilio converti noluit, aut minus proficere ſtuduit. At id eſt contra illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 4. *Quis te diſcernit? quid habes, quod non accepiſti?*

Reſpondeo, Qui non convertitur, aut minus proficit, meritò poterit negligentiam ſuam accuſare, quòd gratiæ divinæ cooperari noluerit: qui

gitized by Google

ſi eadem utrique gratia donetur; id enim falſum eſſe cenſemus: Sed ſi eadem utrique motio adhibeatur. Poteſt enim, ut diximus, eadem motio uni eſſe congrua, alteri non congrua, ac per hoc uni dari ut poſſit, alteri ut poſſit & velit.

Decima ſententia, *Converſio hominis ad Deum, ut etiam quodlibet aliud opus pium, quatenus opus à libero arbitrio eſt tantum, non tamen ſecluſo auxilio generali; quatenus pium, à ſola gratia eſt; quatenus opus pium à libero arbitrio & gratia ſimul.* Hæc eſt ejuſdem Ruardi ibidem. Et probatur, quoniam cauſa efficiens actionis humanæ, ut eſt actio, eſt ipſa voluntas hominis; ut eſt libera, eſt libertas arbitrii; ut eſt pia, eſt divinum ſemen, & auxilium tali ſemini conveniens. Proinde gratia ſolùm facit, ut actio humana ſit talis, ideſt, pia & ſupernaturalis, ad quod ſanè viribus ſuis numquam ipſa natura pertingeret.

Undecima: *Ad opera, quæ ſequuntur actum converſionis tam interna, quàm externa, ideſt, ad opera pœnitentiæ, quibus ad juſtificationis gratiam præparamur, non videtur requiri neceſſariò nova aliqua gratia, ſed ſolùm continua directio, & protectio, & conſervatio divini ſeminis jam concepti & formati.* Eſt Ruardi ibidem, & probatur, quoniam poſita voluntate efficaci, non eſt dubium, quin cætera opera neceſſariò conſequantur. Nam qui vult efficaciter vitam mutare, orare, jejunare, eleemoſynas dare, continere ſe à deliciis & voluptatibus, iſta omnia non difficulter exequitur. *Certum eſt* (inquit Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 16.) *nos mandata ſervare, ſi volumus, ſed quia præparatur voluntas à Domino, ab illo petendum eſt, ut tantum velimus, quantum ſufficit, ut volendo faciamus.* Et infrà: *Certum eſt nos facere, cùm facimus, ſed ille facit ut faciamus, præbens vires efficaciſſimas voluntati.* Et in lib. 8. Confeſſ. cap. 9. totam cauſam, cur non poſſet abdicare à ſe carnis voluptates, eam fuiſſe dicit, quia non plenè volebat.

Adhæc, ſicut in operibus mentis, ex principiis cognitis, poſſumus diſcurrendo concluſiones colligere: Sic etiam in operibus voluntatis ex amore finis, ſive naturaliter excitato, ſive ex divina inſpiratione concepto, poſſumus ſine dubio, abſque nova inſpiratione progredi ad inquiſitionem, & electionem mediorum. Gratia ſiquidem non tollit aut impedit, ſed juvat ac perficit naturalem efficaciam liberæ voluntatis. Qui ergo Deo miſericorditer prævenienti & vocanti acquieſcens, firmiſſimè ſtatuit mutare vitam, poterit ſine novæ gratiæ inſpiratione inquirere & accipere media ad hoc utilia, modò, ut diximus, non deſit divinæ directionis ac protectionis auxilium.

Neque repugnat hæc ſententia definitioni illi Eccleſiaſticæ, quam refert S. Auguſtinus in epiſt. 106. quòd gratia ad ſingulos actus detur. Significatur enim ea definitione, nullum eſſe poſſe pium actum, qui non ſit donum Dei, & non oriatur ex gratia,

turali, ſed per quandam quaſi creationem producitur: Solus autem Deus res creare poteſt. Itaque
B S. Auguſtinus in Pſal. 118. concion. 26. tractans illud: *Feci judicium & juſtitiam*, diſtinguit juſtitiam actualem, quam faciunt qui juſti ſunt à juſtitiæ virtute, qua juſti ſunt, ac de iſta poſteriore loquens: *Quis*, inquit, *facit in homine juſtitiam, niſi qui juſtificat impium?*

Ex quo ſequitur (ut Ruardus loco citato ſapienter admonuit) cùm gratia præveniens ſemini comparatur, non fieri ſimilem gratiam illam ſeminibus herbarum, quæ virtute continent formam rei producendæ; ſed ſemini humano, quod non continet virtute formam humanam, ideſt, animam rationalem, quæ à ſolo Deo creatur, ſed diſpoſitiones tantùm ad eam formam recipiendam. *Renati*, inquit B. Petr. in epi-
C ſtol. 1. cap. 1. *non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbum Dei.* Itaque ſicut in humana generatione, ex vi ſeminis diſponitur, formaturque materia, ut fiat apta ad animam ex divina creatione, atque infuſione recipiendam: ſic etiam ex vi gratiæ excitantis & adjuvantis, diſponitur anima peccatoris, ut ei gratia juſtificationis divino munere infundatur. Porrò de gratia juſtificante in ſequenti diſputatione, Deo propitio diſſeremus.

Tertiadecima ſententia: *Homo juſtus poteſt, quando vult, juſtitiam tam internam, quàm externam, exercere, ideſt, bona opera facere, ac præcepta divina ſervare, neque indiget ordinariè nova gratia excitante, ſed ſolùm*
D *adjuvante.* Colligitur hæc ſententia ex ſuperioribus. Nam ſi poteſt homo, nondum juſtificatus, ex ſemine bonæ inſpirationis producere fructum converſionis, & operum pœnitentiæ, quanto magis ex ſemine gratiæ, gratum facientis, producere poterit fructum juſtitiæ, & operum bonorum? Habetur id præterea diſertis verbis poſitum in canone poſtremo Concilii Arauſicani.

Diximus autem *ordinariè* quoniam non eſt negandum, in arduis quibuſdam operibus exigi nova & ſpecialia auxilia gratiæ. Requiri autem in omni opere bono & pio, gratiam adjuvantem, ideſt, dirigentem ac protegentem, nec ſufficere gratiam juſtifican-
E tem, docent Scripturæ, Concilia & Patres paſſim. Illud enim Joan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere*, dictum eſt Apoſtolis, qui ſine dubio juſti erant, ut notat S. Auguſtinus in lib. de corrept. & grat. cap. 1. Et illud: *Niſi Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.* Pſalm. 26. intelligunt Hilarius in comment. hujus Pſalmi, & Ambroſius lib. 2. in Luc. de anima juſti, quæ ſine divina protectione non poteſt tentationi reſiſtere. Concilium Arauſicanum can. 19. *Non poteſt*, inquit, *natura humana, ſine gratia ſalutem cuſtodire, quam accepit.* Quod idem docet Cæleſtinus in epiſt. ad Gallos, cap. 6. & S. Auguſtinus in lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 6. & de corrept. & grat. cap. 12. & alibi.

Finis Primæ Controverſiæ Principalis.

TER-

CONTROVERSIÆ GENERALIS.

Controverſia Secunda Principalis,

QUÆ EST DE JUSTIFICATIONE IMPII, ET BONIS OPERIBUS GENERATIM.

QUINQUE LIBRIS EXPLICATA.

ORDO DISPUTATIONIS.

DE Juſtificatione, quæ eſt ſecunda controverſia principalis, *Tria* potiſſimum tractanda ſunt. *Primò*, De diſpoſitione, præcedente juſtificationem. *Secundò*, De ipſa juſtificatione. *Tertiò*, De operibus conſequentibus juſtificationem.

De diſpoſitione præcedente *Duæ* ſunt præcipuæ Quæſtiones: *Prima*, Quænam ſit fides juſtificans. *Secunda*, An fides ſola juſtificet: quibus annexæ erunt aliæ *Duæ*, An fides juſtificans poſſit à charitate disjungi. Et, An ſit alicujus pretii, vel meriti, coram Deo.

De ipſa juſtificatione multæ ſunt quæſtiones. *Una*, An juſtitia, qua formaliter juſtificamur, ſit inhærens, an imputativa: *Altera*, An illud *Inhærens* ſit actus, vel habitus. *Tertia*, De certitudine gratiæ, & remiſſionis peccatorum, & perſeverantiæ. *Quarta*, De inæqualitate, & mutabilitate juſtitiæ.

De operibus conſequentibus, ſunt item quæſtiones multæ, *Una*, De neceſſitate operum bonorum. *Secunda*, De veritate juſtitiæ, ſive de impletione legis. *Tertia*, De merito. *Quarta*, De intuitu mercedis. *Quinta*, De fiducia meritorum. *Sexta*, Quid requiratur ad meritum. *Septima*, De merito ex condigno. Quas quæſtiones omnes quinque ſequentibus libris, Deo favente, explicabimus.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

De nomine juſtificationis, & juſtitiæ.

ANTEQUAM ad ipſam quæſtionem, de fide juſtificante, explicandam aggrediamur, pauca quædam, quaſi prolegomena præmittenda ſunt, de nomine juſtificationis & juſtitiæ; de cauſis juſtificationis, & de ſententia hæreticorum, ac ſtatu totius quæſtionis.

Quod igitur ad Primum attinet, juſtificationis nomen in ſacris literis multis modis accipitur. Primùm, pro ipſa lege, quæ juſtitiam docet, qua notione paſſim utitur David in Pſalm. 118. *Juſtificationes tuas cuſtodiam; Doce me juſtificationes tuas; Utinam dirigantur viæ meæ, ad cuſtodiendas juſtificationes tuas, &c.*

Deinde, pro acquiſitione juſtitiæ, ut 1. ad Corinth. 6. *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis.* Ad Roman. 8. *Quos vocavit, hos juſtificavit.* Et cap. 4. *Credenti in eum, qui juſtificat impium.*

Tertiò, pro incremento juſtitiæ, nam quemadmodum uſitatè dicitur calefieri, non ſolùm qui fit calidus ex frigido, ſed etiam qui ex calido fit calidior; ſic etiam juſtificari dicitur non ſolùm is, qui ex impio fit juſtus, ſed ille quoque qui ex juſto fit juſtior. Sic loquitur Eccleſiaſticus, cap. 18. *Ne verearis uſque ad mortem juſtificari, quoniam merces Domini manet in æternum.* Et Jacobus in epiſt. ſua, cap. 2. *Videtis, quod ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm.* Et Joannes in Apoc. cap. 22. *Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc.*

Quartò, pro declaratione juſtitiæ, modo quodam forenſi, ut ille dicatur juſtificari, qui cùm eſſet ab accuſatore factus reus alicujus iniquitatis, à judice per ſententiam declaratur juſtus, atque abſolvitur. Sic utitur hac voce Salomon Proverb. 17. *Qui juſtificat impium, & qui condemnat juſtum, uterque abominabilis eſt apud Deum.* Et Iſaiæ cap. 5. *Væ qui juſtificatis impium pro muneribus, & juſtitiam juſti aufertis ab eo.* Et Luc. cap. 7. *Juſtificata eſt ſapientia ab omnibus filiis ſuis.* Et cap. 10. *Ille autem volens juſtificare ſe ipſum.*

Ex his acceptionibus adverſarii iſtam Quartam in controverſia de juſtificatione, maximè propriam eſſe docent, illam autem ſecundam & tertiam, quæ naſcitur ex ſecunda, impropriam eſſe dicunt, & apud nullos probatos auctores inveniri. Sed de hac re diſſeremus in 2. lib. cap. 3.

Porrò juſtitia, unde juſtificatio nomen habet, nihil eſt aliud, niſi ordinis rectitudo. Id enim eſt juſtum, quod rectum & adæquatum, & cum ſua regula optimè congruens. Inveniuntur autem in ſacris literis plures juſtitiæ acceptiones. Interdum enim idem ſo-
A nat juſtitia, quod jus. Quo modo loquitur Jacob in Geneſ. cap. 30. *Reſpondebitque mihi cras juſtitia mea, cùm placiti tempus venerit apud te.* Et Iſaias cap. 5. *Juſtitiam juſti aufertis ab eo.*

Interdum accipitur pro rectitudine ſcripta in libris, quæ propriè juſtitia legis dici poteſt. Pſal. 18. *Juſtitiæ Domini rectæ, lætificantes corda.* Ad Rom. 2. *Si præputium juſtitias legis cuſtodiat, &c.*

Accipitur Tertiò juſtitia pro rectitudine operum externorum, quæ dici poteſt juſtitia operum. De qua Dominus Matth. 5. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in*
B *regnum cœlorum.* Juſtitia enim Scribarum & Phariſæorum, tota in externa legis obſervatione erat, de qua etiam Apoſtolus ad Roman. 4. *Si Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non ad Deum.* Homines enim laudant eum, quem vident opera externa facere, ſecundùm regulas juſtitiæ, de interno affectu minimè judicantes, & talis ferè eſt juſtitia politica, quam ſolam Philoſophi cognoverunt & docuerunt, ea enim ordinat homines inter ſe, quantum ad actiones externas. Eſt autem duplex iſta juſtitia politica & humana; altera univerſalis, quæ & legalis dicitur; altera particularis.
C Juſtitia Legalis non eſt una aliqua virtus, ſed aggregatio omnium virtutum, quæ neceſſariæ ſunt ad leges obſervandas, de qua Philoſophus in lib. 5. de moribus, cap. 1. *Juſtitia,* inquit, *virtutes in ſe continet omnes.* Juſtitia Particularis ſpecialis eſt virtus, quæ rurſus dividitur in commutativam, & diſtributivam.

Accipitur Denique pro rectitudine interna, qua homo rectè ordinatur erga Deum, & proximum, quæ ſola eſt ſimpliciter, & abſolutè juſtitia, & dicitur juſtitia fidei, quia à fide incipit, & juſtitia Dei, quoniam ab illo donatur. De hac ſcribit Apoſtolus
D ad Philip. 3. *Et inveniar in illo, non habens meam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt juſtitia in fide.* Ubi notandum eſt, juſtitiam ex lege, quæ opponitur juſtitiæ ex fide, non eſſe juſtitiam legis, ideſt, juſtitiam ſcriptam in lege, ſed eſſe juſtitiam factam ſine auxilio gratiæ, ex ſola cognitione legis: *Miro modo* (inquit Auguſtinus in lib. 3. ad Bonifacium, cap. 7.) *ſed tamen verè, juſtitiam legis non implet juſtitia, quæ in lege eſt, ſed quæ in ſpiritu gratiæ.* Idem enim ſignificant, juſtitia ex lege & juſtitia in lege.

Interna igitur juſtitia ſedem habet in corde, nam
E juſtitia legis eſt in libris, juſtitia operum eſt in manibus, juſtitia fidei, ſive Dei, eſt in animo, ideſt, in voluntate, quæ cordis nomine in Scripturis appellari ſolet, & ideò in Scripturis juſti dicuntur recti corde, ut in Pſalm. 31. *Lætamini juſti in Domino, & gloriamini omnes recti corde.* Et Pſalm. 96. *Lux orta eſt juſto, & rectis corde lætitia.* De qua ſic loquitur ſanctus Auguſtinus lib. 19. de Civit. Dei, cap. 27. *Hic in unoquoque juſtitia eſt, ut obedienti Deus homini, animus corpori, ratio autem vitiis, etiam repugnantibus, imperet, vel ſubigendo, vel reſiſtendo.*

Eſt

C A P U T II.

Explicantur cauſæ juſtificationis.

CAuſæ rerum omnium ſunt Quatuor, Finis, efficiens, materia, & forma. Finis juſtificationis impii, eſt gloria Dei, & Chriſti; & ſalus æterna eorum, qui juſtificantur. Ita enim Concilium Tridentinum docet ſeſſ. 6. cap. 7. & Concilii doctrina, cum Scripturis ſanctis apertiſſimè congruit. Nam de gloria Dei ſic loquitur Iſai. cap. 43. *Omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum.* Et Apoſtolus ad Epheſ. 1. *Prædeſtinavit nos in adoptionem filiorum in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.* De gloria Chriſti ſic loquitur idem Apoſtolus ad Hebr. 2. *Decebat eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.* Ubi vides, propter Chriſtum eſſe omnia, ac per hoc ipſius gloriam finem eſſe totius operis redemptionis humanæ.

Quod etiam ex eo poteſt intelligi, quòd cùm Chriſtus ſit caput omnium juſtorum, in ipſum redundat omnis gloria juſtificationis ipſorum. Neque enim dubitari poteſt, quin pulchritudo membrorum pertineat ad gloriam capitis. Itaque S. Gregorius lib. 32. Moralium, cap. 5. ſcribit, Chriſtum in cœlo quaſi veſtiendum, atque ornandum eſſe gloria omnium Sanctorum, juxta illud Iſai. 49. *Omnibus his velut ornamento veſtieris.*

Denique, ſalutem propriam finem eſſe juſtificationis, docet Apoſtolus Paulus ad Roman. 6. *Nunc verò liberati à peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et Apoſtolus Petrus in epiſt. 1. cap. 1. *Ut reportetis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum.*

Cauſa Efficiens primaria eſt bonitas, & miſericordia Dei, efficiens per modum meriti, eſt Chriſti paſſio; efficiens per modum inſtrumenti conjuncti, eſt ipſa Chriſti humanitas, per modum inſtrumenti ſeparati, ſunt verbum & Sacramenta, & qui illa Chriſti nomine adminiſtrant.

De Primaria cauſa efficiente legimus in lib. Job, cap. 14. *Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?* Et Iſai. cap. 43. *Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates tuas propter me.* Et ad Roman. 3. *Unus eſt Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem.* Denique cùm juſtificatio impii conſtet ex remiſſione peccati, & infuſione gratiæ adoptionis filiorum Dei, quis poteſt remittere peccata, ideſt, debita contracta cum Deo, niſi ipſe Deus? & quis poteſt adoptare ſervum & inimicum in filium Dei, niſi idem Deus?

De cauſa Meritoria loquitur Iſaias, cap. 53. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum, & juſtificabit ipſe juſtus ſervus meus multos.* Et Apoſtolus Paulus ad Roman. 3. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, quem*

poſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius, &c.

B tur) pro noſtris omnium ſceleribus ſatisfecit. Id enim ſignificant Scripturæ, cùm vocabulo redemptionis utuntur, & hoc idem indicare voluit Concilium Tridentinum loco citato, cùm docuit, Chriſtum cauſam eſſe meritoriam noſtræ juſtificationis, quoniam paſſione ſua pro peccatis noſtris integrè ſatisfecit, & nobis reconciliationem, gratiamque promeruit.

De cauſa Inſtrumentaria, ſed Conjuncta, loquitur Scriptura, cùm Dei filium ratione aſſumptæ naturæ, brachium Domini nominat, ut Iſai. 53. *Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini, cui revelatum eſt? & aſcendet ſicut virgultum coram eo, & tamquam radix de terra ſitienti, non eſt ſpecies ei, neque decor, &c.* Vide S. Cyrillum lib. 4. in Joannem, cap. 12. 14. & 23. & Damaſcenum lib. 3. cap. 15.

C De cauſa inſtrumentaria Separata, ideſt, de verbo Dei & Sacramentis, & de ipſis miniſtris verbi, & Sacramentorum, Scriptura divina frequentiſſimè loquitur. De Verbo, Jacob. cap. 1. *Voluntariè genuit nos verbo veritatis.* Item: *Suſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſalvare animas veſtras.* De Sacramentis Apoſtolus Petrus in epiſt. 1. cap. 3. *Salvos facit Baptiſma.* Et Apoſtolus Paulus ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, &c.* De Miniſtris idem Paulus 1. ad Corinth. 3. *Dei adjutores ſumus.* Et 2. ad Corinth. 1. *Poſuit in nobis verbum reconciliationis.* Et Dominus ipſe Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

Cauſa Materialis dici poteſt animus hominis, ſive D ipſa ejus voluntas, in qua juſtitia, tamquam in ſubjecto, & ſede propria commoratur. Pertinent quoque ad materialem cauſam diſpoſitiones, quæ materiam præparant ad recipiendam formam. Dicuntur autem diſpoſitiones ad juſtificationem illi omnes actus gratiæ & liberi arbitrii, quibus donum ipſum juſtificationis acquiritur, quales ſunt ex ſententia Concilii Tridentini, ſeſſ. 6. cap. 6. actus fidei, timoris, ſpei, dilectionis, pœnitentiæ, de quibus poſtea diſſeremus.

Cauſa Formalis intrinſeca juſtificationis eſt ipſe habitus Gratiæ, ſive charitatis infuſus, ut poſt ſuo loco probabimus. Cauſa formalis extrinſeca, quæ & exemplaris dicitur, eſt ipſa Chriſti juſtitia: *Nam* E *quos præſcivit, eos Deus prædeſtinavit, conformes fieri imaginis filii ſui*, ut Apoſtolus loquitur ad Roman. 8. qui etiam 1. ad Corinth. 15. monet, ut portemus imaginem hominis cœleſtis, ideſt, Chriſti, ſicut portavimus imaginem hominis terreni, ideſt, Adami. Denique formalis cauſa, non in habitu, ſed in actu, ſunt ipſa opera juſta, quæ etiam effectus juſtitiæ, vel juſtificationis dici poſſunt. Ex his omnibus ſolùm tria in quæſtionem vocantur, diſpoſitiones, cauſa formalis intrinſeca, & juſtitia actualis. Cætera enim omnia vel conceduntur ab omnibus, vel ſunt à nobis alio loco, pro tenuitate ingenii noſtri & virium, explicata.

Digitized by Google

non negant, aliquos eorum actuum requiri, quos nos diſpoſitiones appellamus, quidquid tandem initio hujus pernicioſæ contentionis ſcripſerit Lutherus; nulli enim ferè ſunt hodie ſectarii, qui errores, & fidem non requirant ante juſtificationem. Aliqui etiam addunt propoſitum novæ vitæ, ſive obedientiæ, ut oſtendimus in 1. lib. de pœnitentia, cap. 18. Sed tamen quatuor in rebus à nobis diſſentiunt; omitto enim illud, quòd non vocant ipſi fidem, diſpoſitionem, ſed inſtrumentum, quo apprehenditur juſtificatio. In eo certè nobiſcum adverſarii conveniunt, actum fidei requiri, ut juſtificationem adipiſci valeamus.

Primùm igitur in eo diſſentimus, quod aliter ipſi fidem, quæ ad juſtificationem obtinendam neceſſaria eſt, interpretantur, quàm nos Catholici faciamus; proinde Prima quæſtio diſputanda erit, quænam ſit illa fides, ſive quid ſit ea fides, quæ ad juſtificationem requiritur. Secundò diſſentimus, quòd ipſi ſolam fidem juſtificare contendunt; nos ei comites adjungimus in hoc ipſo officio juſtificandi, ſive ad juſtitiam diſponendi. Erit igitur Altera quæſtio, an per modum diſpoſitionis, ſive inſtrumenti, fides ſola juſtificet. Tertiò diſſentimus, quòd ipſi fidem, quam dicunt ſolam juſtificare, docent numquam eſſe poſſe ſolam: nos contrà dicimus, non juſtificare ſolam, ſed tamen poſſe eſſe ſolam. Poſtremò diſſentimus de modo, quo fides juſtificat, ipſi enim contendunt, fidem nullius eſſe pretii, aut meriti, & ſolùm relativè juſtificare: nos aſſerimus, fidem etiam à charitate disjunctam, alicujus eſſe pretii, & vim habere juſtificandi per modum diſpoſitionis & impetrationis.

Illud autem non eſt hoc loco prætereundum, adverſarios noſtros, ut ſunt inopes argumentorum, & divites calumniarum, paſſim traducere Catholicos, quaſi doceant, ſolis naturæ viribus diſponi homines ad gratiam, quibuſcumque operibus, vel etiam ritibus, & cæremoniis tribuere meritum juſtificationis; fidei juſtificantis nullam rationem habere, neque in ſuis libris, & ſermonibus ullam ejus mentionem facere. Quæ omnia mendacia, atque calumnias eſſe, fusè demonſtravimus tum in 1. lib. de pœnitentia, tum in libello, cujus inſcriptio eſt, Judicium de libro concordiæ Lutheranorum.

His igitur prætermiſſis, ad primam quæſt. explicandam aggrediar, ſi priùs in lectorum gratiam breviter annotavero nomina eorum, qui hoc noſtro ſæculo de Juſtificatione, adverſus novas hæreſes opuſcula ediderunt. Videat igitur lector auctores ſequentes, præter alios multos, qui mihi noti non ſunt Joan. Driedon. in lib. de capt. & redempt. humani generis, tract. 4. cap. 1. Jac. Latom. in lib. de fide & operibus. Albertum Pighium in 2. controverſia. Joan. Roffen. in refutat. articulorum, & aſſertionis Lutheri. Enchiridion Concilii Colonien. Dominicum à Soto in lib. 3. de natura & gratia. Petrum à Soto in Inſtitut. Sacerdotum, lect. 11. & 12. de Pœnitentia. Alphonſum à Caſtro in lib. contra hæreſes. Andream Vegam in opuſculo de juſtificatione, & in explicatione Concilii Trident. Ambroſium Cathar. in ne. Vide etiam auctores, quos in unum congeſſit Fabritius Leodius in Harmonia Confeſſ. Auguſtanæ, videlicet, Joan. Cochlæum in diſcuſſione Confeſſio-
B nis ejuſdem, & alios. Audio multa præclarè ſcripſiſſe tum de juſtificatione, tum de aliis controverſiis omnibus Gregorium de Valentia noſtri ordinis Sacerdotem.

CAPUT IV.

Quid ſit fides juſtificans, ex ſententia tum hæreticorum, tum etiam Catholicorum.

Sectarii tres fides diſtinguere ſolent, fidem hiſto-
C ricam, fidem miraculorum, & fidem promiſſionum; ut ex Calvino intelligi poteſt lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 9. ex Kemnitio in 1. part. Exam. Concilii Trident. & ex aliis. Fidem hiſtoricam vocant, qua credimus vera eſſe, quæ narrantur in ſacris literis; de qua ſcriptum eſt ad Hebr. 11. *Fide credimus aptata eſſe ſæcula Verto Dei*. Fidem miraculorum appellant, qua fiunt miracula, de qua 1. ad Corinth. 13. dicit Apoſtolus; *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, &c.* Fidem promiſſionum, quæ fertur in promiſſiones divinas de remiſſione peccatorum, qualis eſt illa Marc. ult. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit.*

Rurſus fidem promiſſionum aliam generalem, a-
D liam ſpecialem eſſe docent; generalem, qua credimus, promiſſam eſſe omnibus credentibus ſalutem; ſpecialem, qua unuſquiſque ſibi promiſſionem divinam applicans credit, ſive potius confidit, peccata omnia per Chriſtum ſibi eſſe dimiſſa. Nam fidem Lutherani ferè omnes non tam notitiam, vel aſſenſum; quàm fiduciam eſſe definiunt. Atque eam demum fiduciam ſpecialis miſericordiæ, fidem juſtificantem eſſe docent.

Tradit autem Philippus Melanchthon in præfatione in ſecundum tomum Lutheri hanc ſententiam de fide juſtificante, quæ quaſi ſemen fuit omnium hæreſum hujus temporis, accepiſſe Lutherum à quodam ſene ordinis ſui, cùm adhuc Monachus eſſet, qui ci-
E tabat S. Bernardum in ſerm. 1. de annunciatione. Quem locum Bernardi, vide à nobis explicatum infra in lib. 3. cap. 10. Sed verba ipſorum audiamus. Lutherus in ſermone Dominicæ 2. Quadrag. *Fides*, inquit, *eſt certa, altiſſimeque animo inſidens, divinæ bonitatis & gratiæ, per verbum Dei cognitæ, atque manifeſtæ fiducia*. Loqui autem Lutherum de fiducia ſpecialis miſericordiæ, palam eſt ex aſſertione art. 1. & 15. & ex aliis locis plurimis. Hinc etiam Centuriatores, cùm tradunt communem doctrinam ſuæ ſectæ Cent. 1. lib. 1. cap. 4. colum. 113. ita fidem definiunt. *Fides eſt fiducia miſericordiæ, propter Chriſtum*. Et in eodem lib. cap. 6. propè finem, dicunt, Joannem Baptiſtam nullum admiſiſſe ad Baptiſmum, niſi priùs diligenter interrogatum, utrum iſta fide ſpeciali Meſſiam apprehenderet.

Phi-

d by Googl

dicit, toleranda potius quælibet eſſe ſupplicia, quàm negandum in ſententiis illis Paulinis: *Credidit Abraham Deo*, & ſimilibus, fidem non ſignificare fiduciam. Similia habet in Confeſſione Auguſt. art. 4. & in Apologia ejuſdem articuli.

Denique in Colloquio Altemburgenſi fol. 3. Electorales Theologi definiunt fidem juſtificantem, eſſe fiduciam in voluntate & corde, acquieſcentem in Mediatore Chriſto, certo ſtatuentem propter filium nobis remittere Deum peccata gratis, noſque acceptare in filios, & hæredes vitæ æternæ.

Porrò Joannes Calvinus paulò aliter philoſophari videtur de ſignificatione, vel natura fidei juſtificantis. Sic enim eam definit lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 7. *Fides eſt divinæ erga nos benevolentiæ firma, certaque cognitio, quæ gratuitæ in Chriſto promiſſionis veritate fundata, per Spiritum ſanctum, & revelatur mentibus noſtris & cordibus obſignatur*. In qua definitione pro objecto fidei cum Lutheranis ſolam miſericordiam, ſive benevolentiam Dei ponit. In eo verò diſſentire videtur, quòd fidem non fiduciam, ſed notitiam appellat. Niſi fortè fiduciam intelligi voluerit in illis ultimis verbis: *Et cordibus obſignatur*. Nam §. 8. ſcribit, aſſenſionem fidei cordis potius eſſe, quàm cerebri, & affectus magis, quàm intelligentiæ. Unde etiam §. 16. multa interſerit de fiducia, & expectatione promiſſionum Dei.

Jam verò Catholici agnoſcunt quidem vocabulum fidei, in divinis literis non ſemper uno, & eodem modo ſumi. Nam ad Roman. 3. *Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit?* fides pro fidelitate, ideſt, conſtantia in ſervanda promiſſione accipitur. Et 1. ad Timoth. 5. *Primam fidem irritam fecerunt*; fides promiſſionem ipſam, votumque ſignificat. Et ad Roman. 14. *Quod non eſt ex fide, peccatum eſt*; fides pro conſcientia poſita eſt. Et ad Epheſ. 4. *Una fides, Unum Baptiſma*; fidei nomine ipſum fidei objectum deſignari videtur, ut ſenſus ſit, id ipſum omnes credimus, quemadmodum eodem ritu baptizati ſumus, tamen fidem hiſtoricam, & miraculorum, & promiſſionum unam & eandem eſſe docent, atque illam unam non eſſe propriè notitiam, aut fiduciam, ſed aſſenſum certum, atque firmiſſimum, ob auctoritatem primæ veritatis; & hanc unam eſſe fidem juſtificantem.

Quamquam quod attinet ad voces, Catholici non utuntur nomine fidei hiſtoricæ, ne videantur ſentire (ut re vera non ſentiunt) res geſtas Sanctorum, quæ referuntur in Scripturis non credi, niſi propter ipſius hiſtorici auctoritatem: ſed vocant ſimpliciter fidem Catholicam, aut etiam fidem dogmaticam, qua voce utuntur Cyrillus catecheſ. 5. & 9. & Chryſoſtomus homil. 29. in priorem & ad Corinthios, explicans cap. 12.

Itaque Tribus in rebus ab hæreticis Catholici diſſentiunt; Primùm, in objecto fidei juſtificantis, quod hæretici reſtringunt ad ſolam promiſſionem miſericordiæ ſpecialis, Catholici tam latè patere volunt, quàm latè patet verbum Dei; quin potiùs certam promiſſionem ſpecialis miſericordiæ, non tam ad fidem, quàm ad præſumptionem pertinere contendunt. Deinde in facultate, & potentia animi, quæ ſedes

CAPUT V.

Refellitur ex cap. 11. ad Hebr. hæreticorum error de notione fidei juſtificantis.

PRobatur igitur primùm ex divinis literis, fidem juſtificantem non eſſe fiduciam miſericordiæ, ſed ſolùm aſſenſum firmum, ac certum ad ea omnia, quæ Deus credenda proponit.

Primum teſtimonium ſumi poteſt ex definitione fidei, quæ habetur ad Hebr. 11. *Fides*, inquit Apoſtolus, *eſt ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentum*. Quæ definitio breviter explicanda eſt, ut vis argumenti, quod ex ea ſumitur magis appareat. *Subſtantia* Græcè eſt ὑπόστασις, ideſt, baſis, ac fundamentum. *Sperandarum rerum*, Græcè eſt ἐλπιζομένων, quod ambiguum eſt, & verti poteſt, tum ſperantium hominum, tum rerum ſperatarum, ſive ſperandarum. S. Auguſtinus, ferè ubicumque hunc locum citat, legit ſperantium, ut in epiſt. 112. ad Paulinum, lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 31. tract. 79. in Joannem, homil. 32. in lib. 50. homiliarum, & alibi. Et juxta hanc lectionem ſenſus erit, fidem eſſe ſubſtantiam ſperantium, ideſt, quaſi vitam & animam, quæ ſuſtentat hominem juſtum, qui deſpiciens terrena, ſperat, atque expectat æterna. Quo ſenſu dictum etiam eſt, juſtum ex fide vivere, in hac ipſa epiſtol. cap. 10. Græci verò omnes, ut S. Baſilius in explicatione Pſal. 115. & Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophylactus, Oecumenius, in hunc locum paſſivè accipiunt, quos ſecutus eſt antiquus noſter interpres, qui reddidit rerum ſperandarum.

Sed ſententia eſt omnino eadem, nihil enim aliud eſt Fidem eſſe ſubſtantiam rerum ſperandarum, niſi quæ ſperantur, quoniam futura ſunt, non habere ullam ſubſiſtentiam, vel fundamentum, niſi in intellectu per fidem. Itaque fides eſt quaſi vita, & anima rerum, quæ ſperantur, quoniam eas apprehendens, ac menti repræſentans, facit eas quodam modo eſſe præſentes, ac vivere, quamvis in ſe re vera non ſint, niſi futuræ. Idem autem eſt, fidem eſſe ſubſtantiam ſperantium, & ſubſtantiam rei ſperatæ; ideò enim dici poteſt fides ſubſtantia ſperantium, quoniam eſt ſubſtantia rei ſperatæ; ideſt, ideò fide ſe ipſe ſuſtentat, qui ſperat, quoniam ſubſiſtentia rei ſperatæ non eſt niſi fides.

Illud autem quod ſequitur, *argumentum non apparentium*, Græcè eſt, ἔλεγχος οὐ βλεπομένων, hoc eſt, demonſtratio, ſive convictio (ut S. Auguſtinus legit) eorum, quæ non conſpiciuntur. Quæ verba ſic exponunt aliqui, ut velint eſſe repetitionem ſententiæ ſuperioris, ut ſenſus ſit, fides facit quodammodo extare ea, quæ non ſunt, ſed ſperantur futura, & facit quaſi cerni, & ſpectari res eaſdem, cùm in ſe minimè appareant. Sed non ita eſt, nam idem Apoſtolus explicans paulò poſt objectum fidei, non reſtringit illud ad res futuras, quæ ſperantur, ſed extendit ad omnia, quæ Deus revelare dignatus eſt, ſive ſint futura, ſive præterita, ſive ſperanda, ſive timenda. Nam dicit, fide nos credere, aptata eſſe

d by Google

quod intellectum faciat iis aſſentiri, quæ non intelligit. Ex quo intelligimus, fidem Chriſtianam (hanc enim definit Apoſtolus) diſtingui ab omnibus aliis habitibus intellectus. Nam ea particula, *Subſtantia rerum ſperandarum*, diſtinguit fidem Chriſtianam, à fide politica & humana; Tum quia fides humana poteſt eſſe fallax, & ideò non meretur nomen ſubſtantiæ, ideſt, fundamenti, ac baſis firmæ, ac ſolidæ; Tum quia nomine rerum ſperandarum intelliguntur bona divina, ac cœleſtia, ad quæ fides humana non pervenit.

Ea vox, *argumentum*, ſive convictio, diſtinguit fidem Chriſtianam ab opinione, ſuſpicione & dubitatione. Iſta enim non convincunt, neque cogunt intellectum ad aſſenſum.

Denique duæ illæ voces, *non apparentium*, diſtinguunt eandem fidem à ſcientia & intellectu, quæ non patiuntur obſcuritatem, ſed lumen, & evidentiam requirunt. Vide de hoc loco quæ ſcribimus infrà, cap. 11. in ſolutione primi argumenti Lutheranorum.

Oſtendamus nunc falſam eſſe adverſariorum ſententiam, de notione fidei juſtificantis. Nam quòd Apoſtolus hoc loco definiat fidem juſtificantem, negari non poteſt; cùm enim in cap. ſuperiore extremo dixiſſet: *Juſtus ex fide vivit; quod ſi ſubtraxerit ſe, non placebit animæ meæ. Nos autem non ſumus ſubtractionis filii in perditionem, ſed fidei in acquiſitionem animæ*: continuò ſubjungit, nullo interpoſito verbo, *eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, &c.* Ubi vides definiri eam fidem, ex qua juſtus vivit, & ex qua placemus Deo, & cujus filii ſumus in acquiſitionem animæ, & à qua qui ſe ſubtrahit, in perditionem ruit. Deinde in reliquo capite non ſemel Apoſtolus repetit, hanc eſſe fidem, ſine qua impoſſibile eſt placere Deo, & per quam Sancti omnes Deo placuerunt. Definitur igitur fides juſtificans.

Quòd autem hæc fides non ſit fiducia, ſed aliquid ad intellectum pertinens, probat Primò, illud verbum *ſubſtantia*. Nam ſubſtantia rei futuræ (ut oſtendimus) dicitur fides, quia facit præſentia ea, quæ ſunt alioqui futura: at repræſentare non eſt voluntatis, ubi eſt fiducia, ſed intellectus. Ille enim rem apprehendens per ſpeciem ſibi impreſſam, facit rem eſſe antequam ſit.

Secundò, idem probat illud verbum (*argumentum*) Nam ἔλεγχος, ideſt, *demonſtratio*, & convictio ad intellectum pertinet, ut etiam ipſum nomen Latinum *argumentum*; ejus enim eſt convinci argumentis, cujus eſt aſſentiri & judicare.

Tertiò, accedit illud quod ſequitur: *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula Verbo Dei*. Ubi deſcribitur actus fidei per vocem intelligendi, quæ nullo modo ad fiduciam accommodari poteſt.

Quartò, Idem confirmat illud: *Fide Noë metuens aptavit arcam, &c.* Ubi fidei actus non poteſt eſſe fiducia, quia fiducia non gignit metum, ſed expellit; proinde fidei actus in Noë fuit, credere certò futurum diluvium; nam ex illo actu credendi metus exortus, cauſa fuit cur fabricaretur arca.

Quintò, denique idem probant illa verba: *Sine* ſcuræ fiant perſpicuæ, ſed ut credantur, etiam non appareant. Mirè enim conjunxit Apoſtolus (*argumentum*) cùm (*non apparentium*) ut ſignificaret, B fidem id facere, quod faciunt argumenta, ſed alio modo. Nam argumenta, & maximè demonſtrationes, faciunt, ut intellectus omnino aſſentiatur, ſed hoc faciunt, per evidentiam rei intellectum convincendo, dum cauſas ipſas, & proprietates aperiunt. At fides facit quidem, ut intellectus omnino aſſentiatur, ſed non per evidentiam rei, & notitiam cauſæ, & proprietatum, ſed cedendo auctoritati dicentis. Itaque in fide manet res obſcura ut antea erat, ſed creditur propter auctoritatem dicentis; non igitur fides propriè loquendo eſt notitia, ſed aſſenſus.

Quod autem Apoſtolus ait: *Fide intelligimus, aptata eſſe ſæcula Verbo Dei*, non ſignificat, fide planè cognoſci creationem ſæculorum, ſed per verbum C intelligendi exprimere voluit apprehenſionem, & aſſenſum intellectus. Omnis enim actus intellectus, ſignificari poteſt per verbum intelligere.

Quòd fides juſtificans non habeat pro objecto miſericordiam ſpecialem, ſed omnia, quæ Deus revelavit, probatur Primùm ex illis vocibus: *Sperandarum rerum*. Nam ſpecialis miſericordia non eſt res aliqua ſperanda, ſed donum præſens, aut præteritum, ut ipſimet adverſarii docent, qui ad fidem pertinere dicunt, ut unuſquiſque credat ſibi eſſe remiſſa peccata, ſeque per Chriſtum gratum eſſe Deo, & pro juſto reputari. Secundò, idem probatur ex illis verbis: *Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei*. Et ex illis; *Accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt,* D *&c.* Denique ex toto illo capite, ubi fidei tribuuntur plurima; & ſpecialis miſericordiæ nulla fit mentio.

Denique quòd una & eadem ſit fides hiſtorica (ſi tamen hoc nomine appellare fas eſt, aſſenſum, quem adhibemus narrationi rerum præteritarum, non ob hominum, ſed ob Dei ipſius, qui ea revelavit, auctoritatem) fides miraculorum & promiſſionum, ac per hoc fides juſtificans non ſit ſola fides promiſſionum: perſpicuè probatur ex hoc eodem loco; nam eidem fidei quam definivit, & quam juſtificantem eſſe oſtendimus, tribuit Apoſtolus, quòd per eam intelligamus aptata eſſe ſæcula Verbo Dei, quod ad hiſtoriam pertinet; Item quòd per eam ſancti vicerint regna, obturaverint ora leonum, extinxerint E impetum ignis, &c. Quæ pertinent ad miracula. Denique quòd per eandem adepti ſint repromiſſiones, quod ad promiſſiones ſpectat.

Ad hunc locum Kemnitius reſpondere conatur, ac duo dicit. Primò, fatetur multa eſſe fidei objecta, ea videlicet omnia, quæ continentur in Verbo Dei, ſed quæſtionem eſſe ait, quid illud ſit, in quod propriè fides juſtificans intueri debet; quod quidem non eſſe aliud, niſi miſericordiam ſpecialem. Secundò addit, Apoſtolum hoc loco tractare de variis exercitiis fidei, quæ illis conveniunt, qui fide juſtificati ſunt.

Sed iſta nihil faciunt ad abſolutionem argumenti. Nam In primis quamvis multa ſint objecta fidei, materialia tamen, non ideò multæ ſunt fides. Una enim fides eſt propter unam, & eandem rationem for-

d by Google

Præterea ſi quæ in iſto capite narrantur ſunt exercitia, vel objecta fidei; peto, cujus fidei? certè juſtificantis, nam illius fidei exercitia, & objecta explicantur, quæ initio definita eſt: igitur fides juſtificans non ſolùm reſpicit, vel apprehendit miſericordiam ſpecialem, ſed etiam credit mundi creationem, & operatur miracula: proinde ipſa fides juſtificans, eſt etiam fides hiſtorica & miraculorum.

Quid, quod idem Apoſtolus in hoc eodem loco diſertis verbis tradit, fidem juſtificare, quatenus per eam credimus ea, quæ gignunt timorem, ac per hoc quatenus non eſt fiducia miſericordiæ? *Fide*, inquit, *Noè reſponſo accepto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in ſalutem domus ſuæ per quam damnavit mundum, & juſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt conſtitutus*. Videſne hoc loco, ſanctum Noè juſtitiam fidei eſſe adeptum, ac per hoc fide juſtificatum, quia credidit Deo dicenti, futurum fuiſſe diluvium generale, & ex ea fide metuens arcam fabricavit? Ideò enim damnavit mundum incredulitatis, & ipſe hæres juſtitiæ fidei conſtitutus eſt, quia mundus credere noluit diluvium futurum, ipſe autem credidit.

Quid hìc reſponderi poteſt? Ubi hoc loco mentio miſericordiæ ſpecialis? Simile eſt quod paulò infra legimus: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones &c.* Ubi etiam fidei tribuitur juſtitiæ operatio, & miraculorum oſtenſio. Sed de hoc loco ſatis multa dicta ſunt.

CAPUT VI.

Fidem juſtificantem non eſſe Fiduciam, probatur ex divinis literis.

NUNC adferemus teſtimonia Scripturæ, quibus ſeorſim probemus, Primùm, fidem non eſſe fiduciam; Deinde, non eſſe notitiam, ſed aſſenſum; Poſtremò, non habere pro objecto miſericordiam ſpecialem, ſed id totum, quod in verbo Dei continetur.

Fidem igitur non eſſe fiduciam, probatur primò ex illis verbis Roman. 4. *Non infirmatus eſt fide, nec conſideravit corpus ſuum emortuum, & emortuam vulvam Saræ, in repromiſſione etiam Dei non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere. Ideò & reputatum eſt ei ad juſtitiam*. Ubi loquitur Apoſtolus, de fide juſtificante, ut perſpicuum eſt ex ultimis verbis: quid autem fuerit illa fides, explicat per propoſitionem negantem & affirmantem; per negantem, cùm dicit: *Non conſideravit corpus ſuum emortuum &c.* Conſideratio autem ad intellectum pertinet; ad quem non pertinet fiducia: per affirmantem, cùm ait: *Pleniſſimè ſciens quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere*. Pleniſſimè ſcire, intellectus eſt, non voluntatis, ſicut contrà, fiduciam habere, voluntatis eſt, non intellectus. Porrò vox Græca πληροφορηθεὶς, ſignificat propriè, pleniſſimè perſuaſus, ſive pro

Spes hypocritæ peribit, & ſicut tela aranearum fiducia ejus. Et pro eo, quod dixit David Pſalm. 39. *Beatus vir, cujus eſt nomen Domini ſpes ejus*. Dixit Hieremias cap. 17. *Beatus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus*. Itaque fiducia ex fide quidem oritur, ſed non poteſt idem eſſe cum fide, niſi confundere velimus, quæ tam apertè Apoſtolus ipſe diſtinxit.

Tertiò, probatur ex illo, 2. Corinth. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti*. Ubi B. Paulus per fidem dicit, intellectum captivum duci in obſequium Chriſti, quia cogitur credere, quod non intelligit. Proinde fides maniſeſtè ad intellectum non ad voluntatem pertinet.

Quartò, probatur ex illis verbis, ad Epheſios 3. *In quo habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia per fidem ejus*. Quòd ſi habemus acceſſum ad Deum in confidentia, ſeu fiducia per fidem, certè ſequitur, ut fides non ſit fiducia, ſed fiduciæ cauſa; alioqui ſenſus hujus loci eſſet, habemus acceſſum in confidentia per confidentiam, quod abſurdum eſſe non dubium eſt. Non diſſimiliter diſtinguitur fides à fiducia Matth. 9. *Confide filia, fides tua te ſalvam fecit*: Ubi excitatur ad fiduciam concipiendam mulier illa, quæ jam ex fide ſanata fuerat. Et in priore ad Timotheum cap. 3. *Qui benè miniſtraverint, gradum bonum ſibi acquirent, & multam fiduciam in fide quæ eſt in Chriſto*. Ubi fiducia in fide acquiri dicitur, quia poteſt eſſe fides ſine tali fiducia.

Quintò, accedant omnia illa loca, quæ docent, objectum fidei juſtificantis eſſe illa omnia, quæ Deus revelavit, quæ loca cap. 8. adferentur; neque enim fiducia tam latè patere poteſt, cùm ſolùm bona, & ea ut futura reſpiciat.

Sextò, accedant etiam loca, ubi actus fidei dicitur eſſe, credere; ut Rom. 4. *Credidit Abraham Deo &c.* Nam ſi Scriptura divina per fidem intelligeret fiduciam, actum ejus explicaret per verbum fidere, non per verbum credere. Quòd ſi adverſarii contendant, ipſum etiam (credere) uſurpari in ſacris literis, pro eo quod eſt (fidere) aut confidere; cogentur abſurdiſſimè, atque ineptiſſimè loca plurima explicare, ut exempli gratia, cùm dicitur Joan. 14. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt? alioqui propter opera ipſa credite*. Actor. 8. *Credo filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum*. Rom. 10. *Corde creditur ad juſtitiam*: Et infrà: *Si in corde tuo credideris, quia Deus eum ſuſcitavit à mortuis, ſalvus eris*. Hæc & ſimilia non poſſunt niſi ineptiſſimè accipi pro fiducia.

Neque ſatisfacit Kemnitius, qui in ſuo examine Concilii Tridentini dicit, ad fidem pertinere non ſolùm fiduciam, ſed etiam notitiam, ſive aſſenſum intellectus. Scribit enim in fide Primò, eſſe notitiam, ſive cogitationem promiſſionum Dei. Secundò, aſſenſionem, qua unuſquiſque ſtatuit eam promiſſionem ad ſe pertinere. Tertiò ex illa notitia, & aſſenſu oriri in voluntate deſiderium juſtificationis. Quartò, demum excitari fiduciam accedendi ad thronum gratiæ, quæ apprehendit juſtificationem.

Hæc

Digitized by Google

ficandi officium.

Argumenta autem omnia, quæ fecimus hactenus, apertè demonſtrant, fidem eſſe in intellectu, ac per hoc ad eam nullo modo pertinere fiduciam, quæ eſt in voluntate. Quibus addere poſſumus teſtimonium S. Auguſtini in lib. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 2. ubi dicit, credere, nihil eſſe aliud, niſi cum aſſenſu cogitare; ita ut cogitatio ſit quaſi genus, aſſenſus quaſi differentia. Nam ut ipſe ibidem docet, multi cogitant, qui non credunt, imò etiam aliquando cogitant, ut non credant, ſed nullus credit, qui non cogitet. Quo loco S. Auguſtinus, manifeſtè confirmat ſententiam noſtram. Et ex quatuor illis actibus quos Kemnitius diſtinxit, duos tantùm priores ad fidem pertinere, demonſtrat.

At inſtat Kemnitius, Scriptura tribuit cordi, quæ ad intellectum, & quæ ad voluntatem pertinent, cùm dicat: *Ut quid cogitatis mala in cordibus veſtris*. Matth. 9. Et: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Matth. 22. Cur igitur non poterunt etiam fidei tribui, quæ ad intellectum, & quæ ad voluntatem pertinent? Addit etiam poſtremò teſtimonium S. Bonaventuræ, qui ſcribit, ſpem, quantum ad certitudinem, pertinere ad intellectum, quantum ad expectationem pertinere ad voluntatem.

Sed facilis eſt Reſponſio. Cor enim in ſacris literis pro tota anima accipitur, ut videlicet totum interiorem hominem ſignificet; nam idcirco carni, vel corpori opponitur. Pſal. 23. *Innocens manibus, & mundo corde*. Pſal. 83. *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum*. 1. Petr. 3. *Qui in abſcondito eſt cordis homo*. Quare non eſt mirum, ſi cordi tribuantur actus, tam intellectus, quàm voluntatis, cùm in homine interiore utraque potentia reperiatur. Non eſt autem eadem ratio fidei, quæ ſpecialis quædam virtus eſt, & ad unam ſpecialem potentiam pertinet.

Porrò S. Bonaventura in 3. ſentent. diſt. 26. art. 1. quæſt. 5. contrarium docet, ejus, quod à Kemnitio illi tribuitur. Siquidem affirmat, ſpem etiam quoad certitudinem pertinere ad voluntatem. Diſtinguit enim duplicem certitudinem, unam fidei, quæ eſt in intellectu, alteram ſpei, quæ eſt in voluntate. Itaque viderit Kemnitius ubi ſententiam illam Bonaventuræ repererit. Quòd ſi teſtimonium illud Bonaventuræ germanum eſſet, promptum eſſet reſpondere, ab eo poni ſpem in intellectu quoad certitudinem, non eſſentialiter, ſed cauſaliter, quia videlicet ideò ſpes certa eſt, quia præſupponit certitudinem fidei de omnipotentia & fidelitate Dei. Nos autem cum hæreticis non contendimus de ſubjecto cauſæ ſpei, ſed de ſubjecto ipſius ſpei.

CAPUT VII.

Fidem juſtificantem non tam eſſe notitiam, quàm aſſenſum, probatur ex Scripturis.

NUNC adverſus Calvinum breviter probandum eſt, fidem non tam eſſe notitiam, quàm ſimpli- … ſenſum. Nam in primis Iſaias cap. 7. apertè proteſtatur: *Niſi credideritis, non intelligetis*. Ubi videmus, fi- B dem non eſſe intelligentiam, ſed viam, & gradum ad intelligendum. Quod aliis verbis dixit etiam de rebus naturalibus ille Philoſophus: *Addiſcentem oportet credere*. Item in priore ad Corinthios cap. 13. Apoſtolus diſtinguit notitiam myſteriorum à fide tamquam duo diverſa dona; *Si habuero*, inquit, *omnem ſcientiam, & noverim myſteria omnia, & omnem fidem*. Et 1. Corinth. 12. enumerans dona Dei, dicit, alii dari ſermonem ſapientiæ, alii ſermonem ſcientiæ, alii fidem, ideſt, eximiam fidem, quæ montes etiam transferre poſſit. Rurſus in poſteriore ad Corinth. cap. 10. dicit, ſe per Evangelii prædicationem in captivitatem redigere omnem intellectum in obſequium Chriſti. At certè non eſt neceſſe, captivare intellectum, ubi C eſt notitia veritatis. Quo etiam pertinet obedientia fidei, de qua tam ſæpè idem Apoſtolus concionatur. Quorſum enim obedientia in credendo opus eſſet, ſi per fidem notitia præberetur; ſed audiamus in hac re ſententiam veterum Patrum.

S. Irenæus lib. 2. cap. 45. *Melius*, inquit, *eſt nihil omnino ſcientem credere Deo, & perſeverare in ejus dilectione, quæ hominem vivificat, quàm per quæſtionum ſubtilitates, & multiloquium in impietatem cadere*.

Clemens Alexandrinus lib. 3. Pædagogi, cap. 11. *Fides*, inquit, *non ſapientium ſecundùm mundum, ſed eorum, qui ſecundùm Deum ſunt ſapientes, poſſeſſio eſt. Illa autem etiam abſque literis diſcitur. Ejus autem ſcriptum, quod & ad rudes, & ad ignorantes pertinet, &* D *eſt divinum, charitas vocatur*.

S. Hilarius lib. 8. de Trinit. ante medium: *Habet*, inquit, *non tam veniam, quàm præmium, ignorare quod credas, quia maximum ſtipendium fidei eſt, ſperare quæ neſcias*.

S. Auguſtinus in epiſt. 102. ad Evodium: *Si propter eos ſolos*, inquit, *Chriſtus natus eſt, qui certa intelligentia poſſunt iſta diſcernere, penè fruſtra in Eccleſia laboramus*. Et ſanè ita eſſe, experientia teſtatur, cùm maxima pars fidelium, vel propter ætatem puerilem, vel propter ſexum muliebrem, vel propter ingenii hebetudinem, vel propter imperitiam literarum & ſcientiarum, quales ſunt penè omnes ruſtici, non ſolùm non intelligant myſteria Trinitatis & Incarna- E tionis, & ſimilia neceſſaria ad ſalutem, ſed vix quidquam animo concipiant, præter ſonum verborum; & tamen inter fideles meritò numerantur, cùm fatentur ſe credere, Deum eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, juxta ſenſum Eccleſiæ.

Quare idem Auguſtinus in libro contra epiſtolam Fundamenti, cap. 4. *Turbam*, inquit, *non intelligendi vivacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit*. Et tract. 27. in Joanem dicit, intelligentiam myſteriorum eſſe præmium fidei. Et tract. 40. *Non quia cognoverunt*, inquit, *crediderunt, ſed ut cognoſcerent, crediderunt. Quid enim eſt fides, niſi credere quod non vides*. Et ſerm. 189. de tempore, qui eſt primus de ſancta Trinitate: *Conſidera*, inquit, *quod voceris fidelis, non rationalis. Denique accepto baptiſmo hoc dicimus, fidelis factus ſum, credo quod neſcio*.

S. Pro-

gitized by Google

pe, aliquos homines imperitos, qui ſimpliciter credentes in intelligentia majorum acquieſcunt.

Denique in eo qui credit, duo ſunt, apprehenſio, & judicium, ſive aſſenſus: ſed apprehenſio non eſt fides, ſed aliquid fidem præcedens. Poſſunt enim etiam infideles apprehendere myſteria fidei. Præterea, apprehenſio non dicitur propriè notitia, ſi ſit rudis & confuſa; diſtincta autem & perſpicua non neceſſariò requiritur ad fidem. Nam accidere poteſt, ut Philoſophus Ethnicus apprehendat non ſolùm confuſè, ſed etiam diſtinctè myſterium Trinitatis, & ſubtiliſſimè intelligendo diſcernat eſſentiam & relationes, atque alia id genus, & tamen non credat: Contra autem ruſticus Catholicus, non apprehendat niſi confuſè tria illa nomina, & tamen verè credat.

Judicium autem, ſive aſſenſus duplex eſt. Alter enim ſequitur rationem, & evidentiam rei, alter auctoritatem proponentis: prior dicitur notitia (ſi propriè loqui velimus) poſterior fides. Sic enim loquitur ſanctus Auguſtinus, in libro de utilitate credendi, cap. 11. *Quòd*, inquit, *intelligimus aliquid, rationi debemus; quòd autem credimus, auctoritati*. Igitur myſteria fidei, quæ rationem ſuperant, credimus, non intelligimus, ac per hoc fides diſtinguitur contra ſcientiam, & melius per ignorantiam, quàm per notitiam definitur.

Illud autem, quod objicit Calvinus, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis pervenientes, nihil ad rem facit. Nam tametſi diſtinguatur fides à ſcientia, tamen utilis eſt etiam, & laudabilis ſcientia rerum divinarum, quippe quæ amorem Dei ſemper magis & magis accendit: & ſicut laude digni ſunt, qui diſcendo proficiunt, ita meritò reprehenduntur, qui ſemper diſcunt, & ad ſcientiam numquam perveniunt.

CAPUT VIII.

Fidei juſtificantis objectum non eſſe ſpecialem miſericordiam, ſed omnia quæ Deus revelavit, probatur ex divinis literis.

NUNC demum ad id, quod maximè proprium eſt hujus loci, veniamus, ac ex divinis literis probemus, fidei juſtificantis objectum non eſſe ſpecialem miſericordiam, ſed omnia quæ Deus revelare dignatus eſt.

Incipiamus ab Evangeliis. Fides certè, quam Chriſtus exigebat, & in cujus confirmationem miracula faciebat, fides erat juſtificans. Hujus enim rei cauſa fidem prædicabat & confirmabat, ut per eam homines ſalvarentur. *Venit enim quærere, & ſalvum facere quod perierat*. Luc. 19. Et: *Venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere*. 1. ad Timoth. 1. Et ideò pater *ſic dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Joan. 3.

Videamus igitur, quam fidem Chriſtus exigeret, quam laudaret, ad quam hortaretur, quam denique ſignis & prodigiis comprobaret. Matth. 9. Dominus

ſanguis, ſed Pater meus, qui in cœlis eſt. Eandemque ſancti Petri fidem, omnes Patres miris laudibus efferunt. Ut quæ perfecta fides fuerit. Vide Hilarium lib. 6. de Trinit. Chryſoſtomum homil. 55. in Matth. Auguſtinum tract. 10. in epiſt. Joannis. Cyrillum B Dialog. 4. de Trinit. Et Leonem ſerm. 2. de aſſumptione ſua ad Pontificatum. Quid autem Petrus tunc credidit, niſi Chriſti divinitatem?

Similis fuit confeſſio fidei in Centurione, Luc. 7. quam Chriſtus ita miratus eſt, ut diceret: *Tantam fidem ſe non inveniſſe in Iſrael*. Neque enim aliud ſe credere Centurio ille profeſſus eſt, niſi Chriſti omnipotentiam & divinitatem, dicens: *Dic tantùm verbum, & ſanabitur puer meus*.

Joan. 1. cùm Nathanael dixiſſet: *Rabbi, tu es Rex Iſrael, tu es filius Dei*. Dominus fidem ejus approbans ait: *Quia dixi, vidi te ſub ficu, credis*.

Joan. 6. cùm Dominus longa oratione ad fidem cohortatus eſſet Judæos, & illi non credentes abi- C rent, interrogavit Apoſtolos, num & ipſi vellent abire; reſpondit autem Petrus nomine omnium: *Ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi*. Ex quo intelligimus hanc ipſam fuiſſe fidem, quam Dominus requirebat.

Joan. 11. cùm Dominus Marthæ dixiſſet: *Ego ſum reſurrectio & vita, qui credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?* Reſpondit illa: *Utique Domine, ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei vivi, qui in hunc mundum veniſti*.

Joan. 14. Dominus ipſe docens, quod ſit objectum fidei, quam in nobis requirit. *Non creditis*, inquit, *quia ego in Patre, & Pater in me eſt? alioqui* D *propter opera ipſa credite*. Et cap. 20. cùm Thomas, aliquandiu incredulus, tandem viſo Domino exclamaſſet: *Dominus meus, & Deus meus*. Subjunxit Dominus: *Quia vidiſti me Thoma, credidiſti, beati qui non viderunt & crediderunt*. Ubi certè beati dicuntur, qui credunt, Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis, & Dominum, ac Deum eſſe. Id enim eſt, quod Thomas credidit. Denique ibidem; *Hæc ſcripta ſunt, ut credatis, quia Jeſus eſt Chriſtus filius Dei, & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus*. Hæc igitur fides, quæ reſpicit Chriſti divinitatem, ipſa eſt, quæ & juſtitiam, & vitam æternam tribuit. Atque hæc quidem teſtimonia probant, fidem juſtificantem habere pro objecto aliquid aliud præter miſericordiam E ſpecialem.

Sed addamus alia teſtimonia, quibus probemus, non ſolùm fidem juſtificantem reſpicere alia objecta, ſed etiam fidem eſſe juſtificantem, quamvis non reſpiciat miſericordiam ſpecialem, & non eſſe fidem juſtificantem, ſi eam miſericordiam fortè reſpiciat. Marc. 1. Leproſo dicenti: *Domine ſi vis, potes me mundare*. Dominus ait: *Volo, mundare*. Leproſus iſte de voluntate Domini, ac per hoc de miſericordia ſpeciali ſine dubio ambigebat, alioqui non dixiſſet, *ſi vis potes*. Et tamen quia non defuit illi fides omnipotentiæ, & divinitatis, impetravit quod petiit. Ex quo intelligimus, fidem ejus fuiſſe talem, qualem Dominus exigebat, & in cujus confirmationem miracula faciebat; quamvis deeſſet illi certitudo de miſericordia ſpeciali.

Luc. 18.

Digitized by Google

propria merita, quaſi juſtitiam ſuam ex ſe habere ſe crederet. Nam agebat gratias Deo de ſua juſtitia, proinde à Deo eam ſe habere credebat. Non igitur B juſtificatur, qui juſtum ſe eſſe confidit, ſed qui cum metu, & tremore ſalutem ſuam operatur.

Accedat Ultimò teſtimonium ex capite poſtremo Marci, ubi cùm Dominus dixiſſet; *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur*; Mox adjunxit: *Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur, in nomine meo dæmonia ejicient, linguis loquentur novis, ſerpentes tollent &c.* Ubi apertiſſimè videmus, fidem miraculorum unam & eandem eſſe cum fide juſtificante & ſalvante: certum autem eſt, fidem miraculorum non reſpicere tamquam objectum ſpecialem miſericordiam remiſſionis peccatorum, ſed omnipotentiam, & divinitatem filii Dei.

Hæc igitur ex Evangeliis ſufficiant; quibus addi C poſſunt alia non diſſimilia ex Actis & epiſtolis Apoſtolorum. Nam Actorum 2. 4. 10. 13. & 17. narrantur conciones Petri & Pauli, quibus explicatio, & doctrina fidei continetur. In his autem nullum eſt verbum de ſpeciali miſericordia, ſed totæ conſumuntur in explicanda, & perſuadenda reſurrectione, & divinitate Jeſu Chriſti. Item Actor. 8. cùm Philippus ab Eunucho baptiſmum poſtulante quæſiviſſet, crederet ne ex toto corde, reſpondit ille; *Credo filium Dei eſſe Jeſum Chriſtum*. Atque hoc reſponſo contentus Philippus, Eunuchum continuò baptizavit. Eſt igitur fides verè juſtificans, non qua credimus, Deum nobis eſſe propitium, alioqui perperam egiſſet Philippus, qui ſine tali fide Eunuchum baptizavit, ſed D qua toto corde, id eſt, ſine ulla hæſitatione credimus, Jeſum eſſe Chriſtum, ac filium Dei, ac per hoc etiam Deum.

Apoſtolus Paulus in epiſt. ad Roman. cap. 4. explicans fidem Abrahæ, quæ reputata eſt illi ad juſtitiam, non dicit, eum crediſſe ſibi per miſericordiam ſpecialem, remiſſa fuiſſe peccata, ſed patrem ſe futurum multarum gentium ex filio quem ſibi centenario uxor nonagenaria, & ſterilis præter ſolitum ordinem curſumque naturæ paritura eſſet. Id enim credere, nihil aliud erat, niſi credere Deum, qui promiſerat, omnipotentem, ac fideliſſimum eſſe. Itaque Abrahæ fides ideò tanto præconio, ab Apoſtolo laudatur, & in exemplum omnibus fidelibus poni- E tur, *quia* (ut ipſe dicit) *in repromiſſione Dei non hæſitavit, neque conſideravit corpus ſuum emortuum, & emortuam vulvam Saræ, ſed dedit gloriam Deo, pleniſſimè perſuaſus, quoniam quæ promiſit Deus, potens eſt & facere*.

Item cap. 10. *Hoc* (inquit idem Apoſtolus) *eſt verbum fidei, quod prædicamus, quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quia Deus eum ſuſcitavit à mortuis, ſalvus eris*. Hìc quoque apertiſſimè videmus objectum fidei juſtificantis & ſalvantis, eſſe reſurrectionem filii Dei.

Idem in priore ad Corinthios cap. 13. conjungit fidem, quam montes transferri poſſunt, quam illi vocant fidem miraculorum, cum ſpe & charitate; ut intelligamus, fidem miraculorum non eſſe aliam, quàm fidem, quæ cum ſpe & charitate juſtificat. Chriſti. Denique ſanctus Joannes, in epiſt. 1. cap. 5. *Omnis*, inquit, *qui credit, quoniam Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt*. Et infrà: *Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Quis eſt, qui vincit mundum, niſi qui credit, quoniam Jeſus eſt filius Dei?* Habemus igitur objectum fidei juſtificantis tam perſpicuè, & tam copioſè in ſacris literis explicatum, ut adverſarii hæreſim ſuam perſuadere non poſſint, niſi novas Scripturas veteribus abolitis ſolita temeritate confingant.

CAPUT IX.

Probatur ex traditione Eccleſiaſtica, fidem juſtificantem non eſſe fiduciam miſericordiæ, ſed aſſenſum ad omnia, quæ in verbo Dei continentur.

JAM verò quid vetus Eccleſia ſenſerit, ac tradiderit de fide ad juſtificationem, & ſalutem neceſſaria, quid ea videlicet ſit, & quod objectum habeat, non poteſt clarius intelligi, quàm ex Symbolo fidei, quod catechumenis initio traditur, ut cum fide recta, & ſana ad lavacrum regenerationis accedant, hoc eſt, ut ex fide juſtificentur, & juſtificati ſalutem conſequantur æternam.

Extat igitur in primis Symbolum antiquiſſimum, quod Apoſtolicum dicitur, propterea quod Apoſtoli ipſum condiderint, ut inter omnes conſtaret, quænam eſſet totius Chriſtianæ fidei ſumma. Cujus rei teſtes ſunt Ambroſius in epiſt. 81. ad Siricium. Hieronymus in epiſt. ad Pammachium adverſus Joannem Hieroſolymitanum, Auguſtinus in ſerm. 115. & 181. de tempore. Leo epiſt. 13. ad Pulcheriam, & ſerm. 11. de paſſione Domini. Maximus in ſerm. de Symbolo & alii.

Contineri autem Symbolo, quamvis breviter, & in ſumma, totum fidei objectum, docet præter alios ſanctus Auguſtinus, loco citato, ſerm. 115. de tempore, ubi Symbolum Apoſtolicum, his verbis definit: *Eſt*, inquit, *Symbolum comprehenſio fidei noſtræ ſimplex, brevis, plena, ut ſimplicitas conſulat audientium ruſticitati, brevitas memoriæ, plenitudo doctrinæ*. Et ſerm. 119. *Symbolum*, inquit, *eſt breviter complexa regula fidei, ut mentem inſtruat, nec oneret memoriam*.

Hoc Symbolum habemus paulò latius explicatum, in Conciliis Oecumenicis Nyceno & Conſtantinopolitano, & rurſus à S. Athanaſio Epiſcopo Alexandrino; ſed ſicut quatuor Evangelia, non tam ſunt quatuor Evangelia, quàm quatuor Symbola, Apoſtolicum, Nycænum, Conſtantinopolitanum, & S. Athanaſii, non tam ſunt quatuor Symbola, quàm enarrationes quatuor ejuſdem Symboli.

In Symbolo igitur fidei continentur multa, quæ neceſſariò credenda ſunt, ſi quis ex fide juſtificari velit, de unitate & Trinitate Dei, de Incarnatione, Paſſione & Reſurrectione Chriſti, de Eccleſia, de Baptiſmo, de vita æterna, de ſpeciali autem miſericordia ne verbum quidem. Itaque id ſolum prætermiſſum eſt,

quod

d by Googl

lus eſt ſanctus : non autem quoniam omnes , qui in ea ſunt , ſancti ſint. Scimus enim, Eccleſiam eſſe aream, in qua ſunt paleæ cum tritico ; & rete in quo ſunt boni & mali piſces , & domum, in qua ſunt vaſa alia in honorem, alia in contumeliam . Secundò, quoniam qui credit Eccleſiam ſanctam , non tenetur credere , ſe jam eſſe partem Eccleſiæ ſanctæ . Catechumeni enim credunt Eccleſiam ſanctam , & tamen ſciunt , ſe nondum partem ejus eſſe : qui verò jam baptizati ſunt , & intus manent , ſciunt ſe partem eſſe corporis Eccleſiæ . Sed an ſanctitatem ejus participent, quæ potiſſimum in charitate ſita eſt, neque ſciunt, neque ſcire, aut credere tenentur.

At (inquit Philippus, in Apologia confeſſ. in articulo de fide) *Non eſt omiſſa remiſſio peccatorum in Symbolo fidei ; atque illa eſt , quam fides juſtificans propriè intuetur* . Sed facilè hoc rejicitur. Nam in primis, ſi fides juſtificans rectè definita eſſet fiducia miſericordiæ propter Chriſtum ; deberet ſaltem magna pars Symboli, ſi non totum, cum hac definitione congruere . Contra autem factum eſſe videmus, cùm ex articulis duodecim , unus tantùm ſit, qui utcumque ad fiduciam miſericordiæ accommodari poſſe videatur : nam reliqui undecim neque de miſericordia docent aliquid, neque ad fiduciam ulla ratione, ſed ad ſolam credulitatem (ut ſic loquamur) pertinent.

Deinde, articulus de remiſſione peccatorum , non docet ſpecialem & abſolutam benevolentiam , quam adverſarii objectum fidei juſtificantis faciunt, ſed benevolentiam generalem , & quæ ſuis conditionibus non caret , cùm ex baptiſmi perceptione dependeat. Nam quod in Symbolo Apoſtolico habetur , *Credo remiſſionem peccatorum*, in Conſtantinopolitano explicatur, cùm dicitur, *Confiteor unum baptiſma in remiſſionem peccatorum*. Quocirca Catechumeni etiam ante baptiſmum ; totum fidei Symbolum recitant & credunt ; & tamen nondum habent remiſſionem peccatorum , ſed eam obtinendam per lavacrum regenerationis expectant . Itaque ſenſus illius articuli non eſt , credo aut confido mihi remiſſa eſſe peccata , ſed credo & confiteor , in Eccleſia Catholica eſſe donum remiſſionis peccatorum , quod per baptiſmum , aliaque Sacramenta percipitur.

Præter hoc teſtimonium totius Eccleſiæ Symbolum fidei Catechumenis tradentis , adferri poſſunt etiam teſtimonia ſingulorum Patrum , qui de fide juſtificante cùm diſſerunt , eam ſemper intelligunt , quæ Catholica dicitur , quæque totum Symbolum reſpicit.

Sanctus Irenæus , lib. 1. cap. 2. 3. & 4. explicat regulam fidei Chriſtianæ , quod idem facit Tertullianus , in lib. adverſus Praxeam ; uterque autem nihil aliud credendum docet , niſi articulos Symboli Apoſtolici , quamvis nomen Symboli non habeant. Sanctus quoque Baſilius , in oratione de confeſſione fidei, docet , fidem ad ſalutem & juſtificationem neceſſariam illam eſſe , qua creduntur ea , quæ Deus revelavit : neque fidei ſpecialis in tota illa oratione uſquam meminit.

Pari ratione Cyrillus Hieroſolymitanus, Catecheſi 5. ſcribit , fidem juſtificantem eſſe fidem dogmaticam, qua credimus Jeſum eſſe Chriſtum, & à mor- Symbolo , Ruffinus, in explicatione Symboli , Auguſtinus, in lib. de Fide & Symbolo , in lib. de Geneſi imperfecto , cap. 1. Et in Enchiridio per multa capita ; Fulgentius, in lib. de fide ad Petrum, & auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus , qui omnes , cùm Symbolum explicant , tum profitentur, ea omnia ſe docere , quæ ad fidem Chriſtianam pertinent ; & tamen nemo eſt eorum , qui vel ſemel ſpecialis iſtius fidei Lutheranorum meminerit.

Sed placet ex Auguſtino , & qui eum ſecuti ſunt , Proſpero, Leone, atque Fulgentio, verba ipſa proferre. Igitur Auguſtinus in Enchiridio, cap. 3. dicit, Deum fide , ſpe & charitate coli , & cap. 5. dicit , mentem imbui debere fide , ut bene vivendo tendat ad ſpeciem . Et cap. 7. dicit , ſalutem his tribus acquiri fide , & ſpe , & charitate . Nam quicumque invocaverit nomen Domini ſalvus erit : ſed non poteſt invocari nomen Domini niſi prius credatur ; ideò fides credit , ſpes & charitas orant . Ex quibus locis manifeſtè colligimus eum loqui de fide juſtificante & ſalvante .

De hac igitur fide juſtificante, mox cap. 8. docet, eam diſtingui à ſpe , ac per hoc etiam à fiducia non ſolùm nomine , ſed etiam objecto, unde ſumitur ratio propria, eſſentiaque virtutum. *Eſt* (inquit) *fides & malarum rerum & bonarum , quia & bona creduntur & mala , & hoc fide bona non mala . Eſt etiam fides & præteritarum rerum, & præſentium, & futurarum. Credimus enim mortuum Chriſtum, quod jam præteriit, credimus ſedere ad dexteram Patris , quod nunc eſt , credimus venturum ad judicandum , quod futurum eſt . Item fides & ſuarum rerum eſt & alienarum . Nam & ſe quiſque credit aliquando cœpiſſe , nec fuiſſe utique ſempiternum , & alia atque alia : nec ſolùm de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verùm etiam de Angelis credimus . Spes autem non niſi bonarum rerum eſt , nec niſi futurarum , & ad eum pertinentium , qui earum ſpem gerere perhibetur . Quæ cùm ita ſint , propter has cauſas diſtinguenda erit fides à ſpe, ſicut vocabulo , ita & rationabili differentia.*

Idem Auguſtinus in lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 5. *Noſtra* (inquit) *fides , hoc eſt, catholica fides , juſtos ab injuſtis non operum, ſed ipſa fidei lege diſcernit . Quia juſtus ex fide vivit* . Ubi ſanctus Auguſtinus loquitur de fide juſtificante , quæ diſcernit juſtum ab injuſto , & dicit , eam fidem eſſe Catholicam , ideſt, fidem dogmaticam , communem toti Eccleſiæ, non ſpecialem illam, quæ ejus tantùm eſt, qui credit, vel confidit ſibi remiſſa eſſe peccata. Et paulò infra, dicit, hanc fidem , eſſe fidem rectam, quæ hæreſi opponitur , & ratione cujus melior eſt mulier bis nupta catholica , quàm virgo hæretica . Ubi ſine dubio per fidem juſtificantem intelligit fidem, qua creduntur articuli & dogmata omnia ſine ulla permixtione perfidiæ.

Sanctus Leo ſer. 4. de Epiphania: *Hæc eſt* (inquit) *quod juſtificat impios , hoc eſt, quod ex peccatoribus facit ſanctos, ſi in uno eodemque Domino noſtro* Jeſu Chriſto , *& vera Deitas, & vera credatur humanitas*.

Sanctus Proſper in lib. 1. de vita contemplativa , cap. 18. enumerat breviter ſummam fidei de Trinitate & Incarnatione . Deinde cap. 19. hanc ipſam dicit eſſe fidem juſtificantem : *Qui non crediderit* (inquit)

habendo

nitium. Sine hac fide, nemo ad filiorum Dei numerum poteſt pervenire: quia ſine ipſa, nec in hoc ſæculo quiſquam juſtificationis gratiam conſequitur, nec in futuro vitam poſſidebit æternam.

Sanctus Bernardus, multis in locis hoc docet, ſed unum in præſentia nobis citaſſe ſufficiet, ſerm. 6. in vigilia Nativitatis, cùm loqueretur de fide Incarnationis, & aliorum myſteriorum: *Beati* (inquit) *qui non viderunt, & crediderunt. Pars noſtra hæc in verbo vitæ; nec ſanè contemptibilis, ex qua nimirum vivitur, & qua vincitur mundus, quoniam juſtus ex fide vivit: & hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra. Hæc eſt, quæ velut quoddam æternitatis exemplar præterita ſimul & præſentia, ac futura ſinu quodam vaſtiſſimo comprehendit.* Ubi fidem juſtificantem dicit, complecti præterita, præſentia & futura, quia credimus omnes articulos à Deo revelatos, quorum alii ſunt de rebus præteritis, alii de præſentibus, alii de futuris.

CAPUT X.

Probatur idem rationibus.

POſtremò, manifeſtis rationibus poteſt fides iſta ſpecialis explodi.

Prima ratio, Fides (ut ipſe etiam docet Calvinus) in nihil aliud collimare debet, niſi in verbum Dei. Non enim poteſt eſſe certa & infallibilis, niſi ejus auctoritate nitatur, qui nec falli poteſt, nec fallere: at in verbo Dei nuſquam reperitur annunciata ſalus, vel remiſſio peccatorum mihi, aut illi in particulari, exceptis quibuſdam paucis, ut Paralytico, cui dictum eſt Matth. 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*; Et Peccatrice, de qua dictum eſt Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Et fortaſſe Adultera, cui dictum eſt Joan. 8. *Vade, & jam amplius noli peccare.* Et Zachæo, de quo dictum eſt Luc. 19. *Hodie ſalus huic domui facta eſt, eò quòd & ipſe ſit filius Abrahæ.* Et Latrone, cui dictum eſt Luc. 23. *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Non igitur poſſunt reliqui homines credere, niſi omnino temerè, tamquam ex verbo Dei ſibi remiſſa eſſe peccata.

Reſpondent, ſpecialem promiſſionem contineri in generali: nam qui dixit Joan. 3. *Qui credit in filium, habet vitam æternam*; ſignificavit omnes qui credunt, hoc eſt, illum, & illum, qui credit, habere vitam æternam. Pari ratione qui dixit, Actor. 13. *In hoc omnis, qui credit, juſtificatur.* Et Rom. 3. *Juſtitia Dei per fidem Jeſu Chriſti in omnes, & ſuper omnes, qui credunt in eum*; ſignificavit, omnes & ſingulos, qui credunt, juſtificari.

Sed hæc reſponſio multis nominibus peccat. Primùm enim nuſquam dicit Scriptura, qui credit ſibi remiſſa eſſe peccata, habet vitam æternam, aut juſtificatur; ſed qui credit in filium, habet vitam æternam, vel juſtificatur. Quòd autem credere in filium, ſit credere ſibi remiſſa eſſe peccata per filium, non habent adverſarii ex verbo Dei, ſed ex interpretatione ſua; proinde non poſſunt id facere objectum fidei, niſi velint ex verbo ſuo facere verbum Dei.

ſua, cùm ait ad Rom. 10. *Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quòd Deus eum ſuſcitavit à*
B *mortuis, ſalvus eris.* Itaque non modò non habentur in Scriptura illæ particulares propoſitiones, quas adverſarii certa fide ſe tenere profitentur, videlicet, Luthero, aut Calvino remittuntur peccata; ſed neque habetur illa generalis; Omnis qui credit ſibi per Chriſtum remiſſa eſſe peccata, juſtificatur.

Deinde peccant adverſarii etiam in eo, quòd ex antecedente conditionato colligunt concluſionem abſolutam. Nam illæ propoſitiones: *Qui credit in filium, habet vitam æternam.* Et: *In hoc omnis qui credit juſtificatur*, conditionatæ ſunt, ac ſi dictum eſſet, Si quis credit in filium, is habet vitam æternam: Et ſi quis in Chriſtum credit, juſtificatur. Ita enim explicat Apoſtolus ad Roman. 10. *Si credideris in corde*
C *tuo &c.* Et Philippus Actor. 8. *Si credis ex toto corde &c.*

Ex his autem conditionatis propoſitionibus rectè colligitur conditionata concluſio, igitur ego, ſi credo, habeo juſtificationem, & vitam æternam. Abſoluta verò concluſio, quam adverſarii volunt, requirit aſſumptionem abſolutam, videlicet illam, Atqui ego credo in Filium. Quæ aſſumptio abſoluta non eſt in verbo Dei, ſed in opinione mea. Opinio autem iſta mea non ſolùm non eſt verbum Dei, ſed etiam fallax eſſe poteſt. Nam ſi omnis, qui exiſtimat ſe credere, re vera crederet, ſicut oportet, hæretici omnes, quamtumvis inter ſe contrarii, rectè crederent & ſalvarentur. Quis enim unquam hæreticus fuit tam
D abſurdus & deploratus, qui ſe non arbitraretur rectiſſimè credere? certè Lutherani, qui Calvinianos & Anabaptiſtas pro hæreticis habent, ne cogantur fateri, illos rectè credere, non poſſunt admittere, omnes illos re vera credere, qui arbitrantur ſe credere: quod idem Calviniani & Anabaptiſtæ eadem de cauſa non admittent.

Adde quòd ſecundùm Scripturas, non ſatis eſt, quocumque modo credere, ſed oportet toto corde credere, ut dicitur Actor. 8. Et quemadmodum Dominus dicit: *Omnis qui petit accipit*, Lucæ 11. Et tamen Jacobus in epiſtola ſua, cap. 4. verè ſcribit: *Petitis & non accipitis, eò quòd malè petatis.* Sic etiam quamvis Scriptura dicat: *Qui credit in filium, habet*
E *vitam æternam*; Tamen veriſſimè dicere poſſumus, multi credunt in Filium, & non habent vitam æternam, eò quòd malè credant. Neque hoc negare poſſunt adverſarii, quippe qui fidem negant eſſe veram, niſi ſit viva, & fructus bonorum operum pariat. At quis eſt, qui certò affirmare queat, ſe toto corde, atque ut oportet, credere, & fidem habere vivam, & cum charitate conjunctam?

Denique peccant adverſarii in eo, quòd exiſtimant, illas propoſitiones: *Qui credit in filium, habet vitam æternam: In hoc omnis, qui credit, juſtificatur*; Et alias ſimiles, ita eſſe intelligendas, ut ſola fides ſufficiat ad juſtitiam & ſalutem, quod apertè falſum eſſe in libro ſequenti demonſtraturi ſumus. Qui enim credit in Filium, habet vitam æternam, ſi cætera adhibeat, quæ fides ipſa adhibenda demonſtrat. Quare ta-

Digitized by Google

... fides juſtificans præcedere debet juſtificationem; Fides autem ſpecialis miſericordiæ ſequitur juſtificationem, Igitur fides ſpecialis miſericordiæ, non eſt fides juſtificans.

Propoſitio hujus argumenti certiſſima eſt, nam fides eſt cauſa juſtificationis; cauſam enim ſignificant illæ præpoſitiones, *ex* & *per*, cùm dicitur ad Roman. 5. *Juſtificati ex fide*; Et cap. 3. *Qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*. Omnis autem cauſa prior eſt effectu. Quocirca S. Auguſtinus, in libro de ſpiritu, & litera, cap. 30. hunc ordinem ſtatuit inter actus Juſtificationis, ut Primo loco ſit lex, per quam eſt cognitio peccati, Secundo, fides, quæ impetrat gratiam contra peccatum, Tertio, gratia, quæ juſtificat à peccato. Et in epiſt. 106. & alibi, ſæpè repetit, per fidem impetrari remiſſionem peccatorum, ac per hoc fidem priorem eſſe juſtificatione.

Aſſumptio ejuſdem argumenti, nullo negotio demonſtratur; nam ſi fides illa ſpecialis non ſequitur juſtificationem, falſa eſſe convincitur. Quomodo enim vera fides eſt, qua credo mihi remiſſa eſſe peccata, ſi dum ita credo, nondum ſunt remiſſa peccata, ſed ſunt per hunc ipſum actum poſtea remittenda? Deinde ſi objectum hujus fidei eſt illa propoſitio: Mihi ſunt per Chriſtum peccata remiſſa, certè prior debet eſſe remiſſio, quàm fides, cùm omnis actus pendeat ab objecto, non contra objectum ab actu. Neque multum refert, ſi quis fortè dicat, fide ſpeciali non credi peccata eſſe remiſſa, ſed remitti in præſens; nam ſemper remiſſio eſt objectum fidei, ac per hoc prius debet eſſe, quàm fides, neque intelligi poteſt, ut objectum fiat per illum ipſum actum, cujus eſt objectum, cùm objectum det eſſentiam actui, non actus objecto. Non igitur fides illa juſtificare poteſt, quæ juſtificationem ipſam ſpecialem pro objecto habet.

Tertia ratio, Fides illa ſpecialis, quam adverſarii fingunt, eſſe fidem juſtificantem, tollit è medio orationem, ſacramenta, opera bona, & quidquid aliud ad ſalutem noſtram Deus inſtituit; non igitur fides juſtificans, ſed fides juſtificationem impediens, & in exitium, ac perditionem adducens, jure nominari poteſt. Nam ſi certò, atque ex fide credere debeo, mihi peccata eſſe remiſſa per Chriſtum, quomodo poſſum cum publicano dicere: Deus propitius eſto mihi peccatori, aut cum Apoſtolis, & Eccleſia univerſa: Dimitte nobis debita noſtra, niſi hæſitem in fide, & Deum mendacem efficiam? cur enim ſi precarer à Deo, ut Verbum ipſius caro fieret in utero virginis, infidelis judicarer, & non ſimiliter infidelis meritò judicabor, ſi petam à Deo remiſſionem peccatorum, cùm non minus certa fide credere debeam, mihi remiſſa eſſe peccata, quàm verbum carnem in utero Virginis eſſe jam factum?

Deinde quid opus eſt baptiſmo, ſi per fidem, quæ baptiſmum præcedere debet, certus ſum mihi jam remiſſa eſſe peccata? Itaque Lutherus ſatis congruenter ad hanc ſuam hæreſim, de fide ſpeciali ſcripſit, in libro de captivitate Babylonica, capite de baptiſmo, juſtificari hominem, qui credit, etiamſi fortè is qui baptizat, neque intendat baptizare, neque baptizet in nomine Domini. Quod confidit, ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeque Deo gratum eſſe, & hæredem regni, de qua loquuntur adverſarii, pendet à bona conſcientia, & perſeverantia in dilectione Dei, & operibus bonis, ac proinde præexigit juſtificationem, non illam efficit, ac per hoc non eſt fides juſtificans, ſed aliquid fide
B juſtificante poſterius.

Pendere fiduciam, atque etiam naſci ex bona conſcientia, & perſeverantia in dilectione, & operibus bonis perſpicuè tradunt divinæ ſcripturæ. Pſalm. 4. *Sacrificate ſacrificium juſtitiæ, & ſperate in Domino*. Eccleſiaſtici 2. *Dirige viam tuam, & ſpera in illum*. Oſee 12. *Et tu ad Dominum Deum tuum converteris, miſericordiam & judicium cuſtodi, & ſpera in Deo tuo ſemper*. 1. Joan. 2. *Manete in eo, ut cùm apparuerit, habeamus fiduciam*. Et cap. 3. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. 2. Petr. 1. *Satagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis*.

Sanctus quoque Auguſtinus in lib. de agone Chri-
C ſtiano, cap. 13. *Fides* (inquit) *eſt prima, quæ ſubjugat animam Deo, deinde præcepta vivendi, quibus cuſtoditis ſpes noſtra firmatur*. Et tract. 6. in Joannem, docet, fiduciam ex charitate procedere. Vide in eandem ſententiam ſanctum Joannem Chryſoſtomum, homil. 5. in Matth.

Quinta ratio, quæ propriè Calvinum reſpicit: Fides juſtificans pacem & tranquillitatem animi parit, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 5. *Juſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum*: At fides illa ſpecialis, quam Calvinus docet, perturbationem, & deſperationem mentibus adfert. Vult enim Calvinus, fide ſpeciali non ſolùm credi oportere, nobis per Chriſtum remiſſa eſſe peccata, ſed etiam planè cognoſci, nos ad numerum prædeſtinatorum certò perti-
D nere, & fidem ſemel habitam amitti non poſſe, lib. 3. Inſtitut. cap. 2.

At quis (obſecro) talem ſe fidem habere ſperare poteſt? & ſi hæc ipſa fides, & ſola ipſa juſtificat, quis juſtum ſe futurum eſſe, aut unquam ſe fuiſſe confidet? Falli enim poſſe eos, qui ſe prædeſtinatos, aut numquam lapſuros arbitrantur, docet apertiſſimè tum experientia, qua videmus quotidie homines labi, tum ipſe etiam Calvinus in eodem loco, ubi ſic loquitur: *Tot vanitatis receſſus ſunt, tot mendacii latebris ſcatet cor humanum, tam fraudulenta hypocriſi objectum eſt, ut ſe ipſum ſæpè fallat. At verò qui talibus fidei ſimulacris gloriantur,*
E *intelligant diabolis nihilo ſe in hac parte præcellere*.

Certè ſi hæc vera ſunt, maxima pars hominum meritò de ſalute deſperat. Nam ſi ex iis, qui ſtatuunt in corde ſuo ſe juſtos ac prædeſtinatos eſſe, plurimi falluntur, & cùm ſe Angelis pares arbitrentur, nihilo ſunt diabolis meliores, nonne meritò omnes formidare debent, ne ipſi ſibi imponant? quòd ſi hoc formidant, nonne fide juſtificante jam carent, quæ certa & firma notitia divinæ benevolentiæ eſſe debet?

CA-

gitized by Google

vox Græca *ὑπόστασις* expectationem ſignificat, ut colligitur ex illo Pſal. 38. *Quæ eſt expectatio mea, nonne Dominus? & ſubſtantia mea apud te eſt*: Tum ex cap. 3. ad Hebræos, ubi cùm dixiſſet Apoſtolus: *Quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam, & gloriam ſpei uſque in finem firmum retineamus*. Paulò poſt in eandem ſententiam dicit: *Participes enim Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ ejus uſque in finem firmum retineamus*. Ubi repetitio illorum verborum (*uſque in finem firmum retineamus*) convincit, idem ſignificatum eſſe per fiduciam, & per ſubſtantiam, quæ in Græco eſt *ὑπόστασις*.

Reſpondeo, ſanctus Joannes Chryſoſtomus, ſine dubio Græcæ linguæ periti ſſimus erat, nec ignorabat quid ſignificaret vocabulum *ὑπόστασις*. Ipſe autem auctor eſt expoſitionis, quam nos ſupra cap. 5. ſecuti ſumus. Hæc autem ſunt ejus verba, homil. 12. in epiſtolam ad Hebræos: *Quoniam ea quæ ſunt in ſpe, ſine ſubſtantia eſſe putantur, fides eis tribuit ſubſtantiam, magis autem eis non tribuit, ſed ipſa eſt eſſentia eorum, ut puta; Reſurrectio nec dum facta eſt, & nec dum eſt in ſubſtantia, ſed fides facit eam ſubſiſtere in anima noſtra, hoc eſt, quod dixit ſubſtantia*. Nec alio modo locum iſtum exponunt cæteri Græci interpretes, quorum auctoritate freti, contemnere poſſumus novam Grammaticam Melanchthonis & Kemnitii.

Sed præterea tametſi vocabulum *ὑπόστασις* ſignificare poſſet expectationem (negari enim non poteſt, quin multa, variaque ſignificet) tamen in locis allegatis ex Pſalm. 38. Et ex epiſtola ad Hebræos, ſine dubio non expectationem, ſed ſubſtantiam, ſive ſubſiſtentiam ſignificat. Nam in Pſalmo citato ubi legimus, *& ſubſtantia mea apud te eſt*, in Hebræo quidem eſt, תוחלתי expectatio mea: tamen ſeptuaginta viri non ignorantes, per expectationem eo loco ſignificari rem expectatam, quæ eſt vera vita, & ſubſtantia apud Deum, ideò verterunt *ὑπόστασιν*.

In epiſtola verò ad Hebræos in ipſo initio capitis primi, ubi legimus: *Qui cùm ſit ſplendor Patris, & figura ſubſtantiæ ejus*. Græcè, *χαρακτὴρ ὑποστάσεως*, non ſignificat vocabulum hoc expectationem, ſed ſubſtantiam, eſt enim filius perfecta imago ſubſtantiæ Patris, ideſt, ſubſiſtentis perſonæ paternæ. Qua notione utuntur hac voce paſſim Theologi tum veteres, tum recentiores. Capite autem tertio, initium ſubſtantiæ Chriſti, non ſignificat initium fiduciæ, ſed initium novæ creaturæ, quod initium eſt fides. Nam (ut dicitur ad Galat. 4.) cùm juſtificamur, formatur Chriſtus in nobis, & ideò dicimur ad Galat. 6. nova creatura. Et ad Epheſ. 2. dicimur creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis. Itaque participes ſumus Chriſti, ut membra capitis, ſi tamen retinemus initium hujus novæ ſubſtantiæ ejus, per quam formatus eſt ipſe in nobis, quod initium eſt fides, quæ per dilectionem operatur.

Addo poſtremò, non poſſe adverſarios ex definitione fidei, quæ habetur ad Hebr. 11. errorem ſuum conſtabilire, quamvis eis concederemus, nomine putamur à Deo, non per quam expectamus, ut juſti reputemur.

B Secunda objectio, Apoſtolus ad Roman. 4. dicit Abrahamum juſtificatum ex fide; per fidem autem intelligit fiduciam miſericordiæ. Nam explicans fidem Abrahami dicit: *Qui contra ſpem in ſpem credidit*: Et infrà: *Non hæſitavit diffidentia*. Similia ſunt illa, Marci 11. *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis*. Ubi (*credite*) accipitur pro confidite, non enim tenemur fide propriè dicta credere, nos accepturos omnia, quæ petimus, cùm multa petamus quæ non accipimus. Item illud Jacobi 1. *Poſtulet autem in fide nihil hæſitans*. Denique huc etiam pertinet illud 2. Paral. 20. *Credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis*.

Reſpondeo, In his omnibus locis, vocabulum fi-
C dei accipitur pro vera fide Catholica, qua credimus id omne, quod Deus revelat, non pro fiducia, aut confidentia. Quamvis illud verum ſit, fidem qua impetrantur miracula, magnam eſſe debere, ut etiam gignat fiduciam quandam impetrandi quod petitur. Nam propterea dixit Dominus Chananeæ: *O mulier, magna eſt fides tua*. Matth. 15. & Apoſtolus 1. Corinth. 13. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam*. Eſſe autem fidem miraculorum, fidem ipſam Catholicam, ſuprà probavimus ex cap. ult. Marci, & ex hoc ipſo loco, 1. Corinth. 13. Neque res in controverſiam vocanda eſſet, cùm ſatis conſtet, miracula fieri ad confirmandam fidem, quæ fundamentum eſt religionis & ſalutis, juxta illud Marci ult.
D *Illi autem profecti, prædicaverunt ubique Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis*. Et illud Actor. 3. *In fide nominis ejus hunc, quem vos videtis, confirmavit nomen ejus. Et fides, quæ per eum eſt, dedit integram ſanitatem iſtam*.

Illud igitur Roman. 4. *Qui contra ſpem in ſpem credidit*: Hanc ſententiam habet, credidit ob divinam promiſſionem, ſe poſſe ſperare filium ex Sara, quem naturaliter ſperare non poterat. Illud autem (*Non hæſitavit diffidentia*) ſignificare poſſet, fidem Abrahæ fuiſſe inſignem, ita ut fiduciam, quoque pepererit. Quamquam ſupra notavimus, diffidentiam hoc loco poſitam eſſe pro incredulitate, cùm ſit in Græco *ἀπιστία*. Denique Apoſtolus evidenter aperit, quæ
E fuerit fides Abrahæ, cùm ait: *Pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere*. Itaque omnipotentiam Dei credidit Abraham. Deum autem eſſe omnipotentem, fide tenemus, non fiducia.

Illud Marci 11. *Credite quia accipietis*, ad fidem propriè dictam pertinet, ſed intelligitur cum conditione ſi bene petatis, & ſi expedit vobis dari. Illud Jacobi 1. *Poſtulet in fide nihil hæſitans*, excludit dubitationem fidei contrariam. Vult enim Deus, omnipotentiam ſuam ſine ulla dubitatione credi: nam ideò Dominus Matth. 9. petebat à cæcis: *Creditis quia hoc poſſum facere vobis?* Et Angelus Gabriel, Luc. 1. Zachariam punivit, quòd promittenti Deo filium, objecerit ſenectutem ſuam, & ſterilitatem conjugis. Et ad Mariam idem Angelus de Chriſti & Joannis conceptio-

dit. Id verò ex ſequentibus verbis manifeſtè colligitur. Sequitur enim: *Credite Prophetis ejus, & cuncta evenient proſpera*. Ubi non ſignificat Scriptura, fiduciam eſſe ponendam in Prophetis, ſed fidem habendam verbis eorum. Neque credibile eſt intra duas lineas Scripturam accepiſſe verbum (credendi) nunc pro fiducia, nunc pro fide. Semper igitur accepit pro fide.

Tertia objectio ſumitur ex illis locis, ubi reprehenduntur quidam ob timiditatem & tamen ea reprehenſio refertur in defectum fidei; ex quo ſequitur, ut fides accipiatur pro fiducia, cui propriè opponitur timor. Matth. 6. *Quanto magis vos modicæ fidei*. Matt. 8. *Quid timidi eſtis modicæ fidei?* Matth. 14. *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Matth. 16. *Quid cogitatis modicæ fidei?* Et confirmatur argumentum, quoniam ſicut timor, qui eſt fiduciæ contrarius, opponitur fidei; ſic etiam interdum fortitudo, quæ propriè naſcitur ex fiducia, in Scripturis tribuitur fidei Hebr. 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, fortes facti ſunt in bello &c.* 1. Petri 5. *Cui reſiſtite fortes in fide*. Epheſ. 6. *In omnibus ſumentes ſcutum fidei &c.*

Reſpondeo, Non eſt mirum ſi timiditas, quæ fiduciæ opponitur, referatur in defectum fidei, quandoquidem ipſa fiducia oritur ex fide. Sed non ideò confundenda eſt fides cum fiducia. Itaque cùm Dominus ait: *Quid timidi eſtis modicæ fidei*. Docet ideò timorem in Apoſtolis locum inveniſſe, quoniam debiles erant in fide. Nam ſi magna, ideſt, firmiſſima & intenſiſſima fide credidiſſent, Chriſtum eſſe Deum, ac per hoc ubique præſentem & omnipotentem, ſemperque vigilantem, ac ſuorum providentiam gerentem, ex ea fide concepiſſent fiduciam evadendi periculum naufragii, etiamſi Chriſtus corporaliter dormiret; ſed quoniam dubitabant, an periculum illud evadere poſſent, niſi Chriſtum dormientem excitarent, ideò meritò audierunt; Quid timidi eſtis modicæ fidei? quod idem ad alia loca reſpondendum eſt.

Eadem de cauſa fortitudo tribuitur fidei, quoniam fides eſt radix & origo fiduciæ, & ipſius etiam charitatis, quibus contraria omnia ſuperantur. Quamvis illud etiam dici poſſet, fortitudinem referri in fidem, quoniam fides eſt genus armorum ſpiritualium, quibus armati fideles fortiter bellum gerunt adverſus Principes & poteſtates, contra nequitiæ ſpiritualia in cœleſtibus: ſed eadem ratione referri poſſet fortitudo in alias Chriſtianas virtutes, quæ ſunt omnia ſpiritualium armorum genera, ut idem Apoſtolus docet ad Epheſ. 6.

Quarta objectio, in qua multum omnino confidere videntur Hæretici, ſumitur ex illis verbis ad Roman. 4. *Ideò ex fide, ut ſecundùm gratiam firma ſit promiſſio*. Videntur enim hæc verba planè cogere, ut per fidem intelligamus fiduciam, ſive aſſenſum, quo amplectimur promiſſionem, eamque nobis applicamus. Nam quemadmodum in humanis contractibus non eſt rata donatio vel promiſſio, donec illam is, cui facta eſt acceptaverit; ſic etiam promiſſio remiſſionis peccatorum non eſt firma, ideſt, non ſortitur effectum ſuum, niſi homo per fidem illam amplectatur, & dicenti Deo, remittuntur tibi peccata tua, dicat homo, credo mihi remitti peccata mea.

lui paulò etiam clarius, quàm adverſarii ipſi facere ſoleant, ut clarior quoque ac evidentior fiat ſolutio.

Reſpondeo, ſi Deus alicui manifeſtè diceret, remittuntur tibi peccata, ut re vera dixit Paralytico, & Magdalenæ, ſine dubio credere, & confidere is
B deberet, ſibi verè peccata eſſe remiſſa, alioqui mendacem faceret Deum, ut S. Joannes dicit. Sed non ideò per eam fidem is juſtificaretur; nam ut ſuprà oſtendimus, fides iſta, ut etiam fiducia poſterior eſſet remiſſione peccatorum, ac proinde eam efficere non poſſet.

Cæterùm Apoſtolus ad Rom. 4. non loquitur de promiſſione remiſſionis peccatorum, ut adverſarii falsò aſſumunt, ſed de promiſſione facta Abrahæ, quòd Pater fieret multarum gentium, ſive, quod eſt idem, de promiſſione vocationis gentium ad juſtitiam & ſalutem. Hæc autem promiſſio non poterat eſſe firma & rata, ſi juſtificatio contingeret ex lege Moſis, vel ex operibus factis ex viribus liberi arbitrii, nam
C tunc vel nulli omnino, vel ſoli Judæi juſtificati ſalvatique fuiſſent; quare ut firma ſit promiſſio & gratuita, non debita, non juſtificat Deus homines ex lege, aut operibus factis ex ſolis naturæ viribus, ſed ex fide Jeſu Chriſti, quæ ſola eſt initium gratuitæ, veræque juſtitiæ non ſolùm Judæis, ſed etiam gentibus.

Itaque adverſarii perperam intelligunt in hoc teſtimonio, tum vocabulum promiſſionis, tum vocabulum fidei. Et quidem, per vocabulum promiſſionis, non intelligi remiſſionem peccatorum, ſed vocationem gentium, patet ex illis verbis: *Ut firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei, qui ex lege eſt ſolùm, ſed & ei, qui ex fide eſt Abrahæ, qui pater eſt omnium no-*
D *ſtrum, ſicut ſcriptum eſt, quia patrem multarum gentium poſui te*.

Per vocabulum autem fidei non intelligi fidem, ſeu fiduciam, qua quis credit aut confidit ſibi remiſſa peccata, ſed fidem dogmaticam, quam illi vocant hiſtoricam; patet ex verbis ſequentibus: *Sed confortatus eſt fide dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere. Ideò & reputatum eſt illi ad juſtitiam. Non eſt autem ſcriptum tantùm propter ipſum, quia reputatum eſt illi ad juſtitiam, ſed etiam propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum à mortuis*. Hic enim videmus fidem juſtificantem in Abrahamo fuiſſe fidem omnipotentiæ Dei, & in nobis
E ſimiliter fidem, qua credimus, Deum excitaſſe Chriſtum à mortuis.

Quod autem S. Joannes ſcribit: *Qui non credit, mendacem facit eum*, non ſolùm locum haberet in eo, qui non crederet, ſibi remiſſa eſſe peccata, ſi Deus hoc illi ſpeciali verbo ſignificaret: ſed etiam locum habet in iis, qui non credunt, Jeſum eſſe filium Dei, & alia dogmata, quæ Deus per Prophetas & Apoſtolos ſuos manifeſtavit.

Quinta objectio, Fides non juſtificat, ut reſpicit in Verbo Dei rerum geſtarum hiſtorias, aut commінationem pœnarum, aut præcepta & leges operum faciendorum, ſed ſolùm ut reſpicit promiſſionem ſalutis, & hanc non in genere, ſed in ſpeciali; igitur rectè definita eſt fides juſtificans, fiducia ſpecialis miſericordiæ propter Chriſtum.

Eam quoque fidem, quæ docet mandata & legem operum, non juſtificare, probant, quoniam illa fides adigit homines ad deſperationem, cùm requirat exactam legis impletionem, quam nemo præſtare poteſt.

Denique fidem promiſſionum generatim ſolùm propoſitarum non juſtificare, probant, quia promiſſio non adfert pacem, & tranquillitatem animæ, niſi in ſpeciali applicetur. Reſtat igitur ut illa ſola fides juſtificet, quæ reſpicit promiſſionem ſalutis, ut in ſpeciali ad nos pertinet. Quocirca Lutherus in comment. ad 1. & 3. cap. ad Galat. totam vim promiſſionum ſitam eſſe dicit in pronominibus, Noſtris, Nobis, Me &c. Ut cùm dicitur Galat. 1. *Qui dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris*. Et cap. 3. *Factus eſt pro nobis maledictum*. Et cap. 2. *Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me*.

Reſpondeo, adverſarii non malè ratiocinantur apud ſuos, quibus perſuaſerunt, fidei juſtificantis officium eſſe, reddere homines ſecuros, ac certos de remiſſione peccatorum & ſalute ſempiterna. Hoc enim admiſſo principio, non eſt difficile probare, fidem juſtificantem non reſpicere hiſtorias, aut leges, aut minas, ſed promiſſiones tantùm & gratiam. At catholici, qui vident eos aſſumere, quod erat probandum, rident ejuſmodi argumenta.

Nam cùm dicunt, fides juſtificans non reſpicit hiſtorias, ideſt, res geſtas, quæ narrantur in ſcripturis, quoniam illa pavores & deſperationem auget. Negamus conſecutionem, quod attinet ad pavores. Non enim ideò non juſtificat fides, quia pavores auget, immò pavores augendo juſtificat, non (ut illi vellent) ſecuritatem adferendo, ſed ut ſcripturæ docent, revocando à peccato, & diſponendo ad juſtitiam: *Initium enim ſapientiæ, timor Domini*. Prov. 1. Deinde negamus, ejuſmodi hiſtorias augere deſperationem. Nam etſi hiſtoria mortis Chriſti ſummam ſummi Dei iram contra peccatum oſtendit, tamen ſimul oſtendit, mortem illam pretium fuiſſe redemptionis, & propitiationem pro peccatis totius mundi. 1. ad Timoth. 2. Et 1. Joan. 2. Denique multæ ſunt hiſtoriæ, quæ in ſpem erigunt peccatorem, & ad quærendum potius Deum, quàm ab eo fugiendum hortantur, quales ſunt hiſtoriæ de converſione Pauli, Matthæi, Zachæi, Magdalenæ & ſimilium. Atque hoc idem Reſpondeo, ad aliam partem argumenti, de fide reſpiciente minas, & juſta Dei judicia.

Ad illud autem de fide reſpiciente leges & mandata, Reſpondeo, eam quoque juſtificare, quoniam excitat in homine propoſitum benè operandi, ſine quo (ut infrà ſuo loco dicemus) nemo juſtificari poteſt. Neque verum eſt, hac fide adigi homines ad deſperationem. Neque enim recta fides docet, Deum requirere à nobis, ut propria virtute legem præſumamus implere, ſed contra potius, ut ſine dubitatione credamus, ſine ipſius auxilio nihil omnino nos poſſe, omnia autem poſſe in eo, qui nos confortat.

Denique quod dicunt de promiſſionum generalium applicatione, propter illa pronomina, noſtris, no-

Chriſti mortem in omnibus ſortiri ſuum effectum, abſque ulla conditione ex parte ipſorum, ſed omnes conditionales ſunt, quod attinet ad efficaciam, cùm
B fidem, & Sacramenta requirant. Legant adverſarii nobis ex libro Dei talem aliquam generalem promiſſionem, & tunc ſuo jure poterunt eam ſibi ratione pronominum applicare.

Quid? quòd ipſi quoque inficiari non poſſunt, exigi ſaltem conditionem fidei. Non enim admittunt, per Chriſti mortem promiſſam eſſe indulgentiam omnibus hominibus, etiamſi in Chriſtum credere nolint. Cùm igitur non ſit facta promiſſio remiſſionis peccatorum, ipſi etiam adverſariis confitentibus, ſine conditione fidei, quomodo poſſunt abſolutè credere, ſibi remiſſa eſſe peccata, cùm ex nullo verbo Dei didicerint, ſe habere fidem, qualis requiritur ad remiſſionem illam obtinendam?

C At (inquiunt) nonne S. Joannes in 1. epiſt. cap. 5. abſolutè, & ſine conditione dicit: *Hæc ſcribo vobis, qui creditis in filium Dei, ut ſciatis, quia vitam habetis æternam?* Oportet igitur abſolutè credere, nos habere vitam æternam: alioqui, ut ibidem idem Joannes ait: *Mendacem facimus Deum*.

Reſpondeo, S. Joannes veriſſimè dicit, omnes qui credunt, videlicet ſicut oportet, habere vitam æternam, nimirum in ſpe. Nam ſpe ſalvi facti ſumus, Roman. 8. Cæterùm non dicit, omnes qui arbitrantur ſe credere, ſicut oportet, re vera credere ſicut oportet. Itaque ait quidem, Hæc ſcribo vobis, qui creditis, ut ſciatis, quia vitam habetis æternam; ſed non ait, Hæc ſcribo vobis, ut ſciatis, vos habere fi-
D dem, qualis requiritur.

Sententia igitur Apoſtoli conditionalis eſt; ſcribit enim iis, qui credunt, ut ſciant, ſe habere vitam æternam, ſi re vera (ſicut oportet) credant, hoc eſt, ſi fidem habeant, quæ per dilectionem operatur.

CAPUT XII.

Proponitur ſecunda quæſtio, an fides ſola juſtificet.

SEquitur nunc Altera quæſtio, an fides ſola juſtificet. Quo loco illud eſt initio Obſervandum,
E quæſtionem iſtam diſputari poſſe de diſpoſitionibus ad juſtitiam, an fides videlicet per modum diſpoſitionis ſola juſtificet; Item de ipſa formali juſtificatione, an, ut homo ſit formaliter juſtus, requiratur obedientia legis ſaltem in habitu, an verò ſufficiat fides apprehendens Chriſti juſtitiam. Denique de conſequentibus juſtitiam, nimirum utrum ad juſtiam retinendam & conſervandam requirantur opera bona, an fides ſola ſufficiat. Cæterùm hoc loco primam tantùm quæſtionem ſuſcepimus explicandam. Nam de aliis duabus in ſequentibus libris diſſerendum erit. Quare nemo mirari debet, ſi multa hoc loco prætermittimus, quæ alii ſcriptores de ſola fide juſtificante, vel potius de fide non ſola juſtificante diſputant.

Porrò hæretici hujus temporis una in re conve-
niunt

negat, nos juſtificari propter charitatem, certè negat, charitatem eſſe cauſam juſtificationis: igitur cùm aſſerit propter fidem nos juſtificari, aſſerit fidem eſſe cauſam juſtificationis.

Eandem ſententiam in Colloquio Altemburgenſi, tribuunt Illyriciani Wittembergenſibus, affirmantes à Georgio Majore, dictum eſſe, fidem eſſe cauſam, cur detur juſtificatio. Alii tamen plurimi, ac ferè omnes hoc tempore docent, fidem non juſtificare, per modum cauſæ formalis, aut efficientis phyſicæ vel meritoriæ, quaſi aut ipſa ſit juſtitia, vel initium juſtitiæ, aut ejus intuitu, ſive reſpectu Deus nos juſtificet, ſed ſolùm relativè, quia reſpicit, ac recipit oblatam indulgentiam.

Itaque ſenſum hujus propoſitionis: Homo fide juſtificatur, hunc eſſe volunt, Homo juſtificatur per gratiam Dei, non imputantis peccata, quam gratiam fides credendo recipit. Explicant ſententiam ſuam exemplo manus, qua pauper eleemoſynam à divite recipit. Nam manus illa recipiens eleemoſynam, non eſt ipſa eleemoſyna, neque eſt cauſa efficiens eleemoſynæ, neque propter ipſam, quaſi ſua pulchritudine id mereatur, datur eleemoſyna, ſed ſolùm relativè concurrit ad eleemoſynam obtinendam, quoniam dare & accipere, ſunt relativa, neque enim dari poteſt eleemoſyna, niſi ab aliquo recipiatur. Ita explicant modum, quo fides juſtificat, Philippus in locis communibus, titulo de bonis operibus, in dilutione argumentorum. Et Kemnitius, in Examine Concilii Tridentini ſeſs. *6.* Et Joannes Calvinus, in Antidoto Concilii, ad Canon. 11. ſeſs. *6.* Item in Colloquio Altemburgenſi, non ſolùm Illyriciani, ſive Saxonici, ſed etiam Wittembergenſes Electorales convenerunt in eo, quòd fides non ſit dicenda cauſa, ſed merum organum juſtificationis, & verba Georgii Majoris ſibi objecta, non tam defenderunt, quàm excuſarunt. Ex quo intelligimus Lutheranos, qui ſe jactant omnia tribuere ſoli fidei, re verà nihil omnino ei tribuere, ſed eam planè contemnere, ac nihili facere.

Secundò, diſſentiunt de actibus aliarum virtutum, ſive operum, ut ſpei, dilectionis, pœnitentiæ & ſimilibus, an videlicet requirantur ad juſtificationem aliquo modo. Nam etſi conveniant in eo, quòd iſti actus non ſint cauſa juſtificationis, neque dicantur juſtificare, tamen aliqui exiſtimant, requiri eorum præſentiam, vel ut ſigna veræ fidei, vel aliis de cauſis. Ita docent Wittembergenſes, in Colloquio Altemburgenſi, idem etiam docet Philippus, in locis communibus, paulò ante citatis. *Clarè*, inquit Philippus, *docemus, oportere in homine exiſtere notitiam articulorum, item contritionem, bonum propoſitum, inchoari dilectionem. De his dimicant adverſarii, quæ tamen fatemur ipſi, in homine oportere exiſtere. Sed addimus oportere accedere fidem, ideſt, fiduciam miſericordiæ, quòd propter filium Dei habeamus remiſſionem peccatorum, non propter has noſtras virtutes.*

Calvinus item in Antidoto Concilii, ad artic. 11. ſeſſ. *6.* docet, fidem ſolam juſtificare, ſed eam fidem non eſſe ſolam, quo modo Solis calor ſolus accendit, *operibus, non juſtificat, immò non eſt fides.*

Tertiò, diſſentiunt de voce Sola, an ſit omnino
B neceſſaria, an verò poſſet juſta aliqua de cauſa reticeri. Non deſunt enim inter Lutheranos, qui dicant, voculam illam Sola in propoſitione: Fides ſola juſtificat, etiamſi non exprimatur, ſubintelligi, & ideò non eſſe de ea pertinacius altercandum, præſertim cùm non inveniatur in ſacris literis, immò poſſe utiliter reticeri concordiæ cauſa. Alii tamen contra, pro vocula Sola acerrimè dimicandum eſſe cenſent, atque omnia, priuſquam ut ea vox ſibi eripiatur, toleranda eſſe contendunt. Vide de hac eorum digladiatione Joan. Cochlæum in Actis Lutheri, anno 1530. Et Laurentium Surium, in commentario rerum geſtarum, ejuſdem anni, vel ex hæreticis, Joan. Sleidanum, ad eundem annum, & Davidem Chythræum,
C in hiſt. confeſs. Auguſtanæ, & ipſum etiam Altemburgenſe Colloquium, ubi multa de hac re ab Illyricianis referuntur. Sed nos parum laborantes de ipſorum contentionibus, ad eam tantùm controverſiam explicandam aggredimur, quam nobiſcum, ideſt, cum Catholicis habent.

Igitur adverſarii, ut paulò ante diximus, Sola Fide juſtificationem acquiri, ſive apprehendi docent: Catholici contra, ac præſertim Synodus ipſa Tridentina (quam omnes Catholici ut magiſtram ſequuntur) ſeſs. *6.* cap. *6.* Septem actus enumerat, quibus impii ad juſtitiam diſponuntur, videlicet fidei, timoris, ſpei, dilectionis, pœnitentiæ, propoſiti ſuſcipiendi ſacramenti, & propoſiti novæ vitæ,
D atque obſervationis mandatorum Dei. Quam ſententiam veram eſſe in ſequentibus capitibus, Deo bene juvante, probabimus.

CAPUT XIII.

Fidem juſtificare, ſed non ſolam, idem enim facere timorem, ſpem, dilectionem &c.

HOminem non ſola fide juſtificari, Quinque argumentis principalibus, demonſtrare conabi-
E mur.

Primum argumentum petimus ex eo, quòd ſcripturæ & Patres tribuunt vim juſtificandi non ſoli fidei, ſed etiam aliis virtutibus, quas Concilium Tridentinum, inter diſpoſitiones ad juſtitiam numeravit, deinde addemus alia argumenta variis ex locis petita.

Prima igitur diſpoſitio, ex doctrina Concilii, Fides eſt, de qua ſupervacaneum eſt oſtendere, per eam juſtificari impium, cùm adverſarii id non negent. Quare probabimus, Fidem non tam juſtificare, quàm juſtificare ut initium, & radicem primam juſtificationis, hinc enim ſequetur, non ipſam ſolam juſtificare, ſed ſic eam agere in hoc negotio, quod ſuum eſt, ut etiam cæteris virtutibus locum relinquat. Simul etiam refellemus adverſariorum

Digitized by Google

Deum, per quam is qui longè erat, jam incipit propinquare. Idem Apoſtolus ad Rom. 10. *Quicumque invocaverit nomen Domini ſalvus erit. Sed quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo credent ſine prædicante? quomodo prædicabunt niſi mittantur?* Ubi hunc ordinem juſtificationis deſcribit Apoſtolus, ut Primò ſit miſſio prædicatorum. Secundò, ipſa prædicatio Evangelii. Tertiò, fides. Quartò, invocatio. Quintò, ſalus, ideſt, juſtificatio, quæ eſt ſanitas animæ à morbo peccati. Ex quibus miſſio, & prædicatio extra nos ſunt, proinde prima inchoatio juſtificationis in nobis eſt fides quam ſequitur invocatio, & cætera ordine ſuo.

S. etiam Joannes cùm ait: *Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* Joan. 1. apertè docuit, eos, qui per fidem Chriſtum recipiunt, nondum eſſe filios Dei, ſed poſſe fieri, ſi pergant ulterius, ut etiam ſperare & diligere incipiant. Dilectio enim propriè filios Dei facit, ut patet ex cap. 2. 1. epiſtolæ ejuſdem Joannis. Sed jam audiamus etiam veteres patres.

Clemens Alexandrinus lib. 2. Strom. ante medium: *Fides*, inquit, *eſt prima ad ſalutem inclinatio, poſt quam timor, & ſpes, & pœnitentia.*

Cyrillus Hieroſolymitanus, Catecheſi 1. ſcribit, Fidem eſſe quaſi oculum, & lampadem ad viam ſalutis inveniendam.

Euſebius Emiſſenus, hom. 2. de Symbolo, Fidem appellat lumen animæ, oſtium vitæ, fundamentum ſalutis.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. de fide, ſpe & charitate, nominat fidem, originem juſtitiæ.

S. Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Joan. cap. 9. *Janua*, inquit, *& via in vitam, fides erit.*

S. Ambroſius lib. de Sacram. 1. in ipſo principio: *In Chriſtiano*, inquit, *prima eſt fides.*

S. Hieronymus in comment. ad cap. 3. epiſtolæ ad Epheſios: *Fiducia*, inquit, *atque acceſſus ad Deum principium, atque origo fides in Chriſto eſt.*

S. Auguſtinus, in expoſitione capitis tertii epiſtolæ ad Galatas: *Efficiuntur*, inquit, *filii ſapientiæ, præparante, ac præſtante id fide Mediatoris.* Fides igitur præparatio eſt ad juſtificationem, per quam efficimur filii Dei. Item in lib. de Prædeſtinat. ſanctor. cap. 7. *Fides*, inquit, *prima datur, ex qua cætera impetrantur.* Et in libro de bono perſeverantiæ cap. 2. *Quod initium*, inquit, *verius homini Chriſtiano, quam credere in Chriſtum?* Et in libro de Spiritu & litera cap. 30. *Per legem*, inquit, *cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ, per gratiam ſanitas animæ &c.* Ubi poſt legem, quæ extra nos eſt, primo loco inter ea, quæ in nobis ſunt, conſtituit fidem, ſecundo orationem, tertio gratiam &c. Et in ſerm. 22. de verbis Apoſtoli: *Domus*, inquit, *Dei credendo fundatur, ſperando erigitur, diligendo perficitur.* Vides quomodo fides ſolùm inchoat ædificium, & ſine ſpe & charitate non perficit?

S. Proſper lib. 3. de vita contemplativa cap. 21. *Fides*, inquit, *eſt juſtitiæ fundamentum, quam nulla bona opera præcedunt, & ex qua omnia procedunt.* Et reſponſ. ad dubium octavum Genevenſium: *Fides eſt*, inquit, *virtutum omnium fundamentum.*

tamen ſola illa fides eſt integra ſanitas.

Secunda diſpoſitio eſt Timor, quem quidem bonum eſſe, ac ſalutarem oſtendimus in 2. lib. de Pœnitentia, cap. 17. & 18. Nunc adferemus ſolùm ea
B loca, quæ docent illum concurrere ad juſtificationem eo ferè modo, quo fides ipſa concurrit.

Primùm igitur, fidem juſtificare didicimus ex Apoſtolo, qui ait: *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo*, Hebr. 11. Sed hoc idem dicitur de timore: Eccleſiaſtici 1. *Qui ſine timore eſt, non poterit juſtificari.*

Deinde, fides juſtificat, quia eſt initium juſtitiæ & ſalutis, ut paulò ante docuimus: *At timor Domini eſt initium ſapientiæ*, ut legimus Pſalm. 110. & Proverb. 1. Et per ſapientiam intelligitur perfecta juſtificatio, quæ totum hominem componit, ut ſanctus Auguſtinus demonſtrat in lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 9. per timorem autem iſtum, qui eſt initium ſapientiæ, intelligunt timorem ſervilem,
C qui eſt in peccatore (de quo timore hic diſputamus) ferè omnes Patres, ut ſanctus Baſilius, oratione in principium Proverbiorum. Sanctus Auguſtinus tum loco citato, tum tractat. 9. in epiſtolam Joannis. Sanctus Gregorius, homil. 19. in Ezechielem. Beda in comment. ad 1. cap. Prov. S. Bernardus hom. 23. in Cantica, & alii.

Præterea, Fides juſtificat, quia per eam quærimus Deum, atque ad eum accedimus, ut etiam adverſarii docent, ſed idem facit timor, ſcriptum eſt enim in Pſalm. 77. *Cùm occideret eos quærebant eum, & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.* Et rurſus in Pſalm. 82. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine.* Et Jonæ 3. Ad timorem in-
D cuſſum à Jona, Rex, & populus Ninitiviticus ad Deum redit. Ex quo loco intelligimus, quàm procul aberret à vero Martinus Lutherus, qui in comment. ad 2. cap. ad Galat. dicit, Impoſſibile eſſe, ut peccator audiens ex lege judicium Dei, non fiat impatiens, & non murmuret, & oderit Deum. Et in aſſertion. articuli 6. affirmat, peccatorem quandiu timore agitur, ſemper fieri deteriorem in ſe ipſo, quamvis fortaſſe aliis minus noceat.

Adhæc, Fides juſtificat, quia per eam *formatur Chriſtus in nobis*, ut dicitur ad Galat. 4. At de timore ſcribit Iſaias cap. 26. ſecundùm interpretationem 70. *A timore tuo concepimus & peperimus ſpiritum*
E *ſalutis.*

Rurſus, fides juſtificat, quia *juſtus ex fide vivit*. Habacuc 2. Et de timore ſcriptum eſt: *Timor Domini fons vitæ.* Proverb. 14.

Denique, fides juſtificat, quia purgat peccata, ut Apoſtolus docet Actor. 13. Roman. 3. Galat. 3. & alibi. At de timore quoque legimus Eccleſ. 1. *Timor Domini expellit peccatum.*

Neque deſunt etiam in hac parte teſtimonia Patrum. S. Auguſtinus Tract. 9. in epiſtolam Joannis: *Stimulat*, inquit, *timor, ſed noli timere, intrat charitas, quæ ſanat quod vulnerat timor. Timor Dei ſic vulnerat, quomodo medici ferramentum putredinem tollit. Opus eſt ergo, ut intret timor primò, per quem veniat charitas: Timor medicamentum, charitas ſanitas.* Idem in libro de Catechizandis rudibus cap. 5. *Rariſſimè*, inquit,

S. Hieronymus in comment. ad 1. cap. Malachiæ: *Vult*, inquit, *Dominus, ut à malis per ſuppliciorum formidinem recedamus, & de timore ſervorum ad gratiam filiorum tranſeamus.*

S. Gregorius, hom. 34. in Evangelia: *Prava*, inquit, *mens, ſi non prius per timorem evertitur, ab aſſuetis vitiis non emendatur.*

Joannes Caſſianus, lib. 4. de inſtitutis renunciantium cap. 39. *Principium noſtræ ſalutis, ejuſdemque cuſtodia, ſicut dixi, timor Domini eſt. Per hunc enim & initium converſionis, & vitiorum purgatio, & virtutum cuſtodia his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.* His adde locum ante citatum ex Clemente Alexandrino, qui poſt fidem ſubjungit timorem in negotio acquirendæ ſalutis.

Accedat Poſtremò etiam ratio; natura enim timoris eſt, ut fugiat mala, & quærat remedia, quibus illa poſſit evadere. Hinc enim S. Joannes Baptiſta dicebat, Matth. 3. *Quis vobis demonſtravit fugere à ventura ira?* Et nos quotidie videmus, numquam eſſe homines de ſalute æterna magis ſollicitos, quàm cùm ingens aliquis timor, aut peſtis, aut naufragii, aut tonitruum, & cœleſtium fulminum ingruit.

Tertia diſpoſitio Spes eſt, quæ naſcitur ex fide, non ſecus ac timor. Eadem enim fides, quæ docet, Deum judicem eſſe juſtiſſimum, & vindicem peccatorum acerrimum, & ideò gehennam ignis inextinguibilis peccatoribus obſtinatis, & impœnitentibus præparaſſe, docet etiam eundem eſſe patrem clementiſſimum, & nolle mortem peccatorum, ſed ut convertantur & vivant; & ideò filium ſuum in terras miſiſſe, ac paratum eſſe propter merita filii ſui peccatores omnes in gratiam recipere, ſi pœnitentiam agere, & ad ſe toto corde redire velint.

Hanc igitur ſpem obtinendæ veniæ, diſpoſitionem eſſe ad juſtitiam & remiſſionem peccatorum, docet Sapiens, Proverb. 28. *Qui ſperat in Domino, ſanabitur.* Et David in Pſal. 36. *Salvabit eos, quia ſperaverunt in eo.* Et Pſ. 90. *Quoniam in me ſperavit, liberabo eum.* Et Dominus, Matth. 9. *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Non enim (ut quidam falsò docent) prius Dominus Paralyticum juſtificavit, quàm ei diceret, confide fili, ſed contra (ut Concilium Tridentinum ſignificat, ſeſſ. 6. cap. 6.) prius dixit, Confide fili, & cùm eum erectum in ſpem ſalutis vidit, adjunxit, remittuntur tibi peccata tua.

S. Ambroſius, lib. 1. de pœnitentia cap. 1. *Nemo poteſt bene agere pœnitentiam, niſi qui ſperaverit indulgentiam.*

S. Auguſtinus, in lib. de Catechizandis rudibus, cap. 4. *Quicquid narras, ita narra, ut ille cui loqueris, audiendo credat, credendo ſperet, ſperando amet.*

S. Cyprianus, in ſerm. 5. de lapſis: *Graviſſimum conſcientiæ crimen agnoſcite, nec deſperantes miſericordiam Domini, nec tamen jam veniam vendicantes.* Quibus verbis ſatis apertè refelluntur adverſarii, qui non prius reſipiſcere incipiunt, quàm certo certius ſibi perſuadeant, ſe jam Deo cariſſimos & amiciſſimos eſſe factos. Et inter Cherubim & Seraphim locum, & ſedem ſe habere confidunt.

Quarta diſpoſitio, dilectio eſt. Statim enim ac incipit aliquis ſperare ab alio beneficium, incipit etiam eundem diligere, ut benefactorem, atque auctorem

num, diligite illum, & illuminabuntur corda veſtra. Docet deinde etiam ipſe Salvator, cùm ait, Luc. 7. *Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Docet quoque Apoſtolus Paulus, cùm ſcribit ad Galat. 5. *Neque circumciſio aliquid valet, neque præputium,* B *ſed fides, quæ per dilectionem operatur.* Docet item Apoſtolus Joannis, in epiſt. 1. cap. 3. dicens: *Tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Docet denique Concilium Arauſicanum, Canon. ult. *Deus*, inquit, *fidem & amorem ſui prius inſpirat, ut Sacramenta baptiſmi fideliter requiramus.*

At objiciunt adverſarii pauca quædam argumenta, ut probent, dilectionem non poſſe priorem eſſe juſtificatione. Nam prius diligit nos Deus, quàm nos diligamus Deum, ut ſanctus Joannes affirmat in epiſtol. 1. cap. 4. Deus autem diligens juſtificat, quos diligit, quoniam dilectio ejus non eſt inanis, ſed efficax.

Item, nemo diligit Deum, niſi Spiritum ſanctum C habeat inhabitantem, juxta illud Roman. 5. *Charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*; At nemo Spiritum ſanctum habet inhabitantem, niſi ſit juſtus; igitur nemo diligit Deum, niſi juſtificatus.

Denique non poteſt aliquis Deum diligere, niſi credat eum ſibi placatum. Iratum enim odit potius, quàm diligit, at pax oritur ex juſtificatione facta per fidem, juxta illud Rom. 3. *Juſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum.*

Reſpondeo ad Primum, Deus prior diligit nos, & diligendo facit juſtos, ſed paulatim, & per certa media. Quos enim diligit, primùm vocat ad fidem, tum ſpem & timorem & dilectionem inchoatam in- D ſpirat, poſtremò juſtificat & perfectam charitatem infundit.

Ad Secundum. Nemo diligit Deum ex toto corde, & perfectè, ut ejus dilectio propriè charitas dici poſſit; niſi ſpiritum ſanctum inhabitantem habeat ut Apoſtolus ſcribit: tamen imperfecta & inchoata dilectio ſine Spiritu ſancto inhabitante haberi poteſt, quamvis non ſine auxilio Dei ſpeciali, ut oſtendimus in lib. 5. de Gratia & libero arbitrio.

Ad Tertium, Falſum eſt, non poſſe diligi Deum iratum; præſertim ſi quis credat, illum juſtè eſſe iratum, & tamen propenſum eſſe ad clementiam, & ſperet brevi placandum. Aliud autem eſt pax, aliud dilectio, & fieri poteſt, ut quis diligat eum, E quem læſit, & cum quo pacem inire cupit, quamvis nondum ei reconciliatus ſit. Itaque rectè dicit Apoſtolus, pacem ad Deum per juſtificationem acquiri; ſed non negat, ante juſtificationem inchoari dilectionem.

Quinta diſpoſitio eſt Pœnitentia, dolor videlicet, ac deteſtatio peccati, de qua multa extant in divinis literis teſtimonia. Sed nos ea ſolùm adducemus, quæ probant, per eam diſponi homines ad juſtificationem & remiſſionem peccatorum. Tale eſt illud, Actor. 11. *Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.* Et illud 2. Corinth. 7. *Quæ ſecundùm Deum triſtitia eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Et illud Ezech. 18. *Cùm averterit ſe impius ab impietate ſua, ipſe animam ſuam vivificabit.* Quid clarius dici poterat? Si pœnitentia datur à Deo ad vitam, id-

poteſt introire in Regnum Dei, Joan. 3. & : *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.* Joan. 20. Qui jam didicit, neceſſariam medicinam ad curanda peccata, lavacrum eſſe Baptiſmi; & poſt Baptiſmum reconciliationis poteſtatem ſacerdotibus à Chriſto eſſe conceſſam; certè non poteſt rectè diſpoſitus dici ad juſtificationem, niſi ejuſmodi media ab ipſo Domino inſtituta deſideret ac requirat. Itaque S. Petrus, Actor. 2. utrumque conjunxit, cùm ait : *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum.*

Septima diſpoſitio eſt Propoſitum novæ vitæ & obſervationis omnium mandatorum, de qua Dominus loquitur, Ezech. 18. *Projicite à vobis omnes iniquitates veſtras, & facite vobis cor novum, & ſpiritum novum.* Scripſit de hac re librum integrum S. Auguſtinus, qui inſcribitur de fide & operibus. Refellit enim quorundam errorem, qui docebant admittendos eſſe homines ad Baptiſmum, etiamſi vitam, & mores emendare non vellent.

CAPUT XIV.

Fidem ſolam non juſtificare, probatur ex alio principio.

VENIO nunc ad Alterum argumentum principale, quod hac ratiocinatione concludi poteſt, ſi fides à ſpe & dilectione, aliiſque virtutibus ſeparetur, ſine dubitatione juſtificare non poterit; non igitur fides ſola juſtificare poteſt. Conſecutio hujus argumenti probatur hoc modo. Si tota vis juſtificandi eſſet in ſola fide, ita ut cæteræ virtutes, quamvis præſentes adeſſent, ad juſtificationem nihil omnino conferrent, ut adverſarii docent, profectò fides ipſa tam juſtificaret illis præſentibus, quàm abſentibus. Igitur ſi abſentibus illis juſtificare non poteſt, efficitur, ut vis juſtificandi non ſit in ipſa ſola, ſed partim in ipſa, partim in aliis.

Porrò Antecedens ejuſdem argumenti, propoſitio videlicet illa conditionata, ſi fides à ſpe & dilectione, aliiſque virtutibus ſeparetur, ſine dubitatione juſtificare non poterit: hac ratione probatur; Fides ex doctrina adverſariorum relativè juſtificat, igitur poſita fide in homine, in eodem puncto temporis ponitur & juſtitia: relativa enim ſimul ponuntur, & ſimul tolluntur, cùm non poſſit unum eſſe, aut intelligi ſine altero. Et hoc quidem adverſarii libenter admittunt, quippè qui docent, per omne peccatum amitti fidem.

Rurſus, ſi fides ſola juſtificat, quia relativè juſtificat, non poteſt eſſe in animo hominis, quin ſimul in eodem ſit etiam juſtitia, at ſine dilectione non poteſt eſſe juſtitia, quoniam *qui non diligit, manet in morte,* 1. Joan. 2. Et ex Auguſtino, in lib. de natura & gratia cap. ult. *inchoata charitas, inchoata juſtitia eſt; perfecta charitas, perfecta juſtitia eſt.* Igitur fieri non poteſt, ut fides à dilectione ſejuncta juſtificet. Ac per hoc non ipſa ſola juſtificat, quoniam (ut probatum eſt) ſi ſola juſtificaret, etiam ab omnibus aliis virtutibus ſejuncta juſtificaret.

proximum, quique voluntatem gerit fornicandi, furandi, necandi, mentiendi, blaſphemandi; eſſet enim juſtus is, qui non ſolùm, non eſt juſtus, ſed etiam ſceleratus & injuſtus. Igitur non poteſt fides, B cum vitiis conjuncta, & à virtutibus omnibus disjuncta ita juſtificare, ut ſtatim atque ipſa adeſt, & juſtificatio adſit. Id autem faceret, ſi ſola ipſa juſtificaret, ut apertè probatum eſt, igitur non ſola ipſa juſtificat, ſed eget neceſſariò ad officium juſtificandi non ſolùm præſentia, ſed etiam ope & efficientia timoris, ſpei, dilectionis, pœnitentiæ, aliarumque virtutum.

Reſpondebunt ad hoc argumentum, nos aſſumere aliquid impoſſibile, fidem videlicet eſſe poſſe ſolam. Id enim ipſi paſſim negant; ſic enim Lutherus loquitur in commentar. ad cap. 15. Geneſ. *Scio, has virtutes eſſe inſignia Dei dona, ſcio fidem ſine his donis non exiſtere. Sed nunc nobis quæſtio eſt, quid cujuſque* C *proprium ſit, tenes manu varia ſemina, non quæro ego quæ quibus conjuncta ſint, ſed quæ cujuſque propria virtus ſit. Hic apertè dico, quid faciat ſola fides, non cum quibus virtutibus conjuncta ſit. Sola autem fides apprehendit remiſſionem, credit promittenti Deo, Deo porrigenti aliquid admovet manum, & accipit, hoc proprium ſolius fidei eſt.* Et infrà : *Scimus quod fides nunquam eſt ſola, ſed affert ſecum charitatem, & alia multiplicia dona, ſed non ideò confundenda res, & quod ſolius fidei eſt, aliis tribuendum.*

Joannes Calvinus in Antidoto Concilii, ad Canon. 11. ſeſſ. 6. *Sola,* inquit, *fides eſt, quæ juſtificat, fides tamen, quæ juſtificat, non eſt ſola. Sicut calor Solis ſolus eſt, qui terram calefacit, ipſe tamen calor, non eſt* D *ſolus in Sole, ſed cum ſplendore.* Idem docent Philippus, tum in locis, tum in Apologia Confeſſ. Brentius in Catechiſmo, Kemnitius in Examin. Concilii, & alii.

Sed hæc reſponſio multis modis labefactari poteſt. Primò, quoniam Patriarcha novatorum omnium Lutherus diſertis verbis ſcripſit, in cap. 2. ad Galat. *Fides ſine, & ante charitatem juſtificat.* Et in diſputatione, utrum opera faciant ad juſtificationem: *Fides niſi ſit ſine ullis etiam minimis operibus, non juſtificat, imò non eſt fides.* Quæ certè cum verbis paulò ante citatis, non bene cohærent. Calvinus quoque ſummus Propheta Genevenſium, in Antidoto ad Canon. 28. ſeſſ. 6. Conc. Trid. admittit, ſemen aliquod fidei ma- E nere inter graviſſimos lapſus, atque id quantulumcumque eſt, particulam eſſe veræ ac vivæ fidei. At ſi particula veræ & vivæ fidei manet inter graviſſimos lapſus, ideſt, cum mortiferis peccatis; quomodo non poteſt ſeparari à charitate? Quomodo non poteſt eſſe ſola? Quomodo facit eſſe juſtos eos, qui illo ipſo tempore graviſſimè peccant?

Secundò, quoniam noſtrum argumentum non aſſumit, fidem eſſe poſſe ſolam; ſed, ſi fides ſola juſtificaret, id præſtituram, etiamſi eſſet ſola. Hac enim conditionata propoſitione conceſſa, quicquid ſit de abſoluta, ratiocinatio noſtra manifeſtè, efficaciterque concludit. Conditionatam autem illam propoſitionem ſatis apertè paulò ante probavimus. Et confirmari poteſt ſimilitudine Solis, quam Calvinus adducit. Quamquam enim fieri nequeat, ut Solis calor

ed by Google

quam arbor bona fructus bonos, dilectionem, aliaſque virtutes. At hoc etiam conceſſo, fides eſt prior dilectione, aliiſque virtutibus omnibus, ſi non tempore, certè natura. Nulla enim eſt cauſa, quæ non ſit prior ſuo effectu, ac proinde quæ non poſſit intelligi, ſine ſuo effectu. Fides autem non poteſt eſſe, nec intelligi prior, ne natura quidem, ipſa juſtificatione, cùm ſint relativa, ut ipſi dicunt, Deus juſtificans, & fides juſtificationem accipiens; relativa enim ſimul omnino eſſe debent, ut ne intelligi quidem poſſit unum ſine altero. Igitur fides prius, ſaltem natura, juſtificabit, & cum juſtitia conjuncta eſſe intelligetur, & quam dilectionem, aliaſque virtutes attulerit. Proinde ſequentur abſurda, quæ ſuprà notavimus, ut homo ſit juſtus & non juſtus, juſtificatus & ſceleratus, vivens & mortuus, quia juſtus ex fide vivit, & tamen qui non diligit, manet in morte.

Quartò denique, quoniam falſum eſt, quod ipſi dicunt, fidem veram non poſſe à virtutibus cæteris eſſe disjunctam, & cum peccatis, vitiiſque conjunctam. Quod in ſequenti capite, ut omnis falſitati aditus præcludatur demonſtrare aggrediar.

CAPUT XV.

Fidem veram poſſe re ipſa à dilectione, aliiſque virtutibus ſeparari.

IGitur fidem veram & Chriſtianam, quæ per modum diſpoſitionis juſtificat impium, poſſe à dilectione, aliiſque virtutibus ſeparari, his argumentis probatur:

Primò, de Principibus Judæorum ita ſcribitur, Joan. 12. *Veruntamen multi ex Principibus, crediderunt in eum, ſed non confitebantur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei.* Hic Evangeliſta teſtatur, in illis Principibus fuiſſe fidem abſque charitate.

Reſpondent Adverſarii, non habuiſſe Principes illos veram fidem, ſed tantùm notitiam quandam Chriſti imperfectam. At ſi licet ita interpretari ſcripturas; nihil unquam probari poterit.

Præterea, in eodem capite ſæpè eadem phraſi utitur ſcriptura, ubi tamen per id, quod eſt (credere in Chriſtum) omnes intelligunt veram fidem: *Cogitaverùnt*, inquit Evangeliſta, *Principes ſacerdotum, ut & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Judæis, & credebant in Jeſum.* Et infrà: *Cùm tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, ut ſermo Iſaiæ impleretur, Domine quis credidit auditui noſtro?* Quem locum Iſaiæ allegat etiam Beatus Paulus ad Roman. 10. cùm diſſerit de fide juſtificante. Et infrà: *Dixit Jeſus, qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me.* Et rurſus: *Ego lux in mundum veni, ut omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.* Cùm igitur hæc omnia loca de vera fide juſtificante intelligantur, cur non etiam ille, qui in eodem capite habetur, *Multi ex Principibus crediderunt in eum?* Eadem enim ſunt verba, & eadem Phraſis.

Adde Ultimò etiam commentarium S. Auguſtini,

Alioqui ſi fides cùm proficit non eſt eadem, quæ antea erat; non illa profecit, ſed alia naſcente, ipſa defecit.

Idem etiam Auguſtinus, Tract. 54. in ipſo initio, eundem locum Evangelii tractans: *Quidam*, inquit, *crediderunt prædeſtinati in vitam æternam, quidam verò non crediderunt. Eorum autem qui crediderunt, alii uſque adeò confitebantur, ut palmarum ramis acceptis venienti occurrerent, in eadem laudis confeſſione lætantes. Alii verò ex Principibus confiteri non audebant, ut de Synagoga non ejicerentur.* Ubi S. Auguſtinus eandem fidem tribuit illis, qui confitebantur Jeſum manifeſtè, & illis qui confiteri non audebant: neque dubitari poteſt, quin fides confitentium vera fides in Chriſtum fuerit: erat igitur vera & non confitentium, ſed in prioribus per dilectionem operabatur, in poſterioribus ſine dilectione otiabatur.

Alterum teſtimonium eſt Apoſtoli Pauli, in priore ad Corinth. cap. 13. ubi ſic loquitur: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.*

Reſpondent ad hunc locum duobus modis. Primò, Apoſtolum duxiſſe argumentum à conditione impoſſibili, ut oſtenderet neceſſitatem dilectionis; quod probant ex principio capitis: *Si linguis hominum loquar & Angelorum.* Secundò, loqui Apoſtolum de fide ſignorum, non de fide promiſſionum, quæ ſola eſt fides vera & juſtificans. At neutra reſponſio ſolida eſt; Primùm enim, argumentum Apoſtoli non ducitur à conditione impoſſibili, ſed ab hyperbole in ſacris literis valde uſitata. Sententia enim ejus loci eſt, Eloquentiam quamvis maximam, ſcientiam omnium rerum, fidem ſummam & certiſſimam, eleemoſynas profuſiſſimas, & omnia alia bona, ſine charitate ad vitam æternam conſequendam minimè prodeſſe. Ex quo ſequitur, ut ſicut eloquentia, ſcientia, eleemoſynæ ſine charitate eſſe poſſunt, ſed non prodeſſe, ita & fides ſine charitate poſſit eſſe, non prodeſſe.

Deinde, loquitur hoc loco Apoſtolus de fide, per quam miracula fiunt, ut patet ex illis verbis: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam.* Hanc autem fidem re ipſa ſeparatam in quibuſdam fuiſſe à charitate, teſtatur Dominus, Matthæi 7. cùm ait: *Multi mihi dicent in illa die, Nonne in nomine tuo prophetavimus, & dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus? Quibus confitebor, quia nunquam novi vos, diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Non igitur Apoſtolus ducit argumentum ab impoſſibili, ſed ab eo, quod aliquando factum eſt, & fieri ſolet.

Poſtremò, ſi argumentum Apoſtoli ab impoſſibili duceretur, probaret ſaltem conditionatam illam propoſitionem, quam ſuperiori capite ego probare inſtitui. Nam ſi fides ſine charitate eſſet, eam nihil profuturam Apoſtolus diſertis verbis affirmat; ex quo evidenter efficitur, eam non juſtificare, niſi à charitate juvetur, ac per hoc non ſolùm præſentia, ſed etiam ope charitatis egere ad officium juſtificandi. Nam ſi charitatis ope non egeret, nulla eſſet cauſa, cur abſente charitate juſtificare non poſſet: quòd ſi illa abſente, juſtificare poſſet; falsò pronunciaſſet Apoſtolus, ſi habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil ſum.

ed by Google

Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplantare in mare, & obediet vobis. Nam hoc dixit Dominus reſpondens Apoſtolis, qui petierant, adaugeri ſibi fidem. Oſtendit enim Dominus ſignum auctæ fidei eſſe, ſi per eam miracula efficiantur. Quod etiam indicat Apoſtolus hoc loco, cùm ait: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam.* Illa enim particula (*omnem*) ſignificat omnem gradum fidei, ita ut etiam ad magna miracula ſe extendat.

Denique illa conjunctio hujus fidei, cum ſpe & charitate, cùm dicitur: *Nunc manent tria hæc, fides, ſpes, charitas, major autem horum eſt charitas;* Apertiſſimè declarat, eandem fidem eſſe, quæ cùm opus eſt, montes transfert, & quæ cum ſpe & charitate juſtificat. Adde huc etiam teſtimonium S. Auguſtini, lib. 15. de Trinitate cap. 18. ubi ex hoc loco Apoſtoli docet, fidem ſine charitate eſſe poſſe, prodeſſe non poſſe.

Tertium teſtimonium eſt S. Jacobi, qui in epiſtola ſua non ſolùm docet, ſed etiam probat, Fidem ſine operibus non juſtificare, & tamen ſine operibus inveniri poſſe. Sic enim ait, cap. 2. *Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? numquid poterit fides ſalvare illum?*

Reſpondet Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 2. & cap. 17. Jacobum loqui non de vera fide, ſed de umbra quadam fidei, hoc eſt, de inani quadam cognitione articulorum fidei. At nos probamus, eum loqui de vera fide, quæ, ſi non deſint cætera quæ requiruntur, omnino juſtificat. Primùm enim Jacobus eam abſolutè fidem appellat. Quod nomen in ſacris literis ſemper veram fidem ſignificare ſolet.

Secundò, in eodem capite, ac de eadem fide loquens, dicit, fidem Abrahami cooperatam eſſe operibus ejus, & ex ipſis operibus conſummatam. At certè fides Abrahami non umbra fidei, nec inanis articulorum notitia, ſed fides veriſſima fuit.

Tertiò, ibidem Jacobus concludit: *Videtis quòd ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm?* At umbra fidei nullo modo juſtificat, hìc verò Apoſtolus fidem juſtificare concedit, ſed non ſolam.

Quartò, idem probatur ex duobus exemplis, quæ S. Jacobus adfert, ut probet fidem ſine operibus non juſtificare. Primùm enim comparat hominem habentem fidem ſine operibus ei, qui videns pauperes egentes cibo, & veſtibus contentus ſit ea cognitione, & nihil eis eleemoſynæ largiatur. Sicut enim nihil prodeſt pauperibus, quòd divites ſciant eorum inopiam, etiamſi veriſſima ſit ea cognitio, niſi ſecundùm eam cognitionem neceſſaria illis præbeant; ita nihil prodeſt vera fides, niſi quis juxta eam vivere ſtuduerit. Deinde, comparat fidem ſine operibus corpori ſine ſpiritu, quod certum eſt verum eſſe corpus, licèt mortuum.

Quintò, accedant teſtimonia patrum, qui ſemper hunc locum de vera fide intellexerunt. Vide Hieronymum in cap. 5. ad Galat. Chryſoſt. homil. 2. in Geneſ. & hom. 2. in epiſt. ad Philemon. Auguſtinum lib. 21. de Civ. Dei cap. 26. & lib. de unico baptiſmo cap. 10. & Cyrillum lib. 10. in Joan. cap. 18.

Ad Primum Reſpondeo, notaſſe Apoſtolum, jactantiam improborum, qui de ſola fide gloriantur. Hæc enim eſt ſententia ejus loci. Si quis fidem ha-
B bere ſe dicat, ideſt, ſi quis fide ſola fretus, eam jactet, ſeque ea contentum eſſe affirmet, ſciat nihil ſibi fidem hujuſmodi profuturam. Quòd enim Apoſtolus ea phraſi noluerit negare, fidem eſſe in iis, qui non operantur, perſpicuum eſt ex verbis ſequentibus: *Numquid fides poterit ſalvare illum?*

Ad Secundum, fateor, S. Jacobum explicare voluiſſe fidem eſſentiæ, non benevolentiæ; non enim Lutheranam fidem, ſed Catholicam docebat. Fidem autem benevolentiæ ſolam juſtificare, in controverſia eſt, proinde non debet aſſumi tamquam certum ab adverſariis, niſi velint vitium illud diſputando incurrere, quod vocatur petitio principii.

Ad Tertium, Fides hominum improborum par-
C tim convenit cum fide Dæmonum, partim ab ea diſſidet. Convenit in eo, quòd utraque eſt vera & recta fides ex parte objecti, & tamen utraque infructuoſa. Et hoc modo comparat Apoſtolus Jacobus fidem hominum improborum cum fide dæmonum. S. autem Auguſtinus in lib. de unico baptiſmo cap. 10. uſque adeò veram & Catholicam eſſe docet Dæmonum fidem, ex parte objecti, ut eam comparet cum fide S. Petri, quam Dominus laudavit, Matth. 16. Differunt autem fides hominum malorum & Dæmonum; quòd hominum fides libera eſt, captivante nimirum pia voluntate intellectum in obſequium Chriſti: fides verò Dæmonum eſt coacta & extorta ab ipſa rerum evidentia. Quod in-
D ſinuavit idem Jacobus dicens: *Dæmones credunt & contremiſcunt.* Nos enim non credimus contremiſcentes, ideſt, inviti & coacti, ſed ſponte ac libenter.

Ad Quartum, Fides dicitur mortua, non quomodo homo dicitur mortuus, qui poſt mortem non eſt, ſed quomodo corpus dicitur mortuum, quod poſt mortem eſt, ſed non vivit. Vita enim non eſt de eſſentia fidei, quemadmodum eſt de eſſentia hominis; ſed per metaphoram dicitur fides viva cùm operatur, mortua cùm non operatur; ſicut etiam aqua dicitur viva, quæ continuò fluit, ut in fonte, & fluviis; mortua, quæ non movetur, ut in ſtagnis, & paludibus: cùm tamen utraque verè, proprieque ſit aqua.

E Quartum argumentum ſumitur ex illis teſtimoniis, quæ docent in Eccleſia eſſe bonos & malos; ut Matth. 3. ubi ponitur ſimilitudo palearum, & tritici in eadem area. Matth. 13. ubi ponitur ſimilitudo piſcium bonorum & malorum in eodem reti. Matth. 22. ubi ponitur ſimilitudo venientium ad nuptias ſine veſte nuptiali. Matth. 25. ubi ponitur ſimilitudo Virginum prudentium & fatuarum, & ovium atque hœdorum. Quoniam enim, qui ſunt in Eccleſia, fideles ſunt, ſi iidem mali eſſe poſſint, certè ſequitur fidem, unde dicuntur fideles, cum peccato, unde dicuntur mali, poſſe eſſe conjunctam.

Reſpondebunt fortaſſe, malos, qui ſunt in Eccleſia, habere fidem, ſed hiſtoricam, ideſt, notitiam articulorum, ſed non fidem ſpecialis benevo-

lentiæ.

d by Google

Matth. 22. reprehenditur, qui non habet veſtem nuptialem, non alia de cauſa, niſi quia veſtem illam non habet. Illa autem veſtis charitatem ſignificabat, teſte Hieronymo, Chryſoſtomo, & aliis in eum locum, & Gregorio hom. 38.

Item Matth. 25. non reprehenduntur Virgines fatuæ, niſi quòd oleum, ideſt, opera miſericordiæ non habuerint, ut in eum locum notat Chryſoſtomus, & in eodem cap. 25. non damnantur ii, qui ex grege dominico, à ſiniſtris erunt, niſi propter mala opera, non autem propter carentiam fidei, ut admonet S. Auguſtinus, in lib. de fide & operibus cap. 15. S. etiam Paulus, 1. Corinth. 5. Inceſtuoſum quendam Corinthium, ſeverè puniri jubet, nec tamen eum arguit infidelitatis, ſed ſolius inceſtus, & S. Petrus Act. 5. non reprehendit Ananiam & Saphiram, & cap. 8. Simonem Magum, propter infidelitatem, ſed propter alia peccata. Itaque ex his, & ſimilibus locis ſatis apertè colligitur, fidem in peccatoribus eſſe poſſe.

Quintum argumentum, ſumitur à ratione propria fidei & charitatis. Nam ſi fides & charitas inter ſe disjungi non poſſent, Vel id ex eo fieret, quòd una eſſet de ratione alterius, Vel certè quòd una neceſſariò naſceretur ab altera. Neutrum autem dici poteſt. Non Primum, Nam fides & charitas non ſunt una virtus, ſed duæ, ut ſcripturæ paſſim docent, ut 1. Corinth. 13. *Nunc manent tria hæc, fides, ſpes, charitas*. Et 1. Timoth. 2. *Finis præcepti charitas de corde puro, conſcientia bona, & fide non ficta*. Et præterea habent diverſa ſubjecta, actus & objecta. Fides enim eſt in intellectu, charitas in voluntate, & fides credit, vel (ut ipſi volunt) confidit; charitas diligit. Denique fides reſpicit veritatem primam, charitas ſummum bonum.

Non item Secundum, quoniam tametſi charitas oriatur ex fide, tamen non oritur ut propria paſſio, quæ neceſſariò fluit à ſubjecto, ſed ut virtus, ad quam alia diſponit & inclinat, fides enim dicitur gignere charitatem, quia diſponit & inclinat eum, qui credit, ad diligendum eum, cui credit. Diſpoſitio autem & inclinatio non cogit, ſed liberum relinquit hominem, ut diligat ſi velit, & non diligat ſi non velit.

Adverſarii eligunt illud ſecundum, charitatem videlicet ideò inſeparabilem eſſe à fide, quòd neceſſariò ſequatur fidem: ſed exemplis perſuadere nituntur, quod ſolidis rationibus probare non poſſunt. Lutherus enim præfatione in epiſt. ad Rom. dicit, Fidem ſimilem eſſe igni, qui ſi non luceat & ardeat, non eſt ignis: ita fidem rem eſſe vivam, actuoſam, efficacem, quæ ſemper neceſſariò operetur.

Bucerus quoque, in libro Concordiæ, jubet fingi animo ægrotum aliquem valdè cupidum ſalutis, qui ſi repente ad eum accedat medicus, qui certò polliceatur ſalutem, non poſſit eum non amare. Similem verò hujus ægroti dicit eſſe eum, qui credit Deum inſtar peritiſſimi medici, certam ſalutem offerre.

Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 9. comparat fidem & charitatem cum Chriſto & Spiritu ſancto. Nam quomodo fieri nequit, ut Chriſtus ſeparetur à Spiritu ſancto, ita fieri non poſſe dicit, ut fides ſeparetur à dilectione, quoniam fides intuetur, & recipit

eſt, quæ juxta Apoſtolum ad Rom. 13. *implet legem*. Et 1. Corinth. 13. *patiens eſt, benigna eſt, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet &c.* Et de qua S. Auguſtinus, præfatione in Pſal. 31. *Quòd*, inquit, *credit, fidei eſt, quòd operatur, charitatis eſt*. Et ibidem: B *Dilectio vacare non poteſt, niſi & mali nihil operetur, & quicquid poteſt boni operetur*. Et S. Gregorius hom. 30. *Amor operatur magna, ſi eſt; ſi autem operari renuit, amor non eſt*. Itaque charitas eſt virtus illa viva, actuoſa, efficax, ſemper operans, & à qua non magis ſejungi poteſt operatio, quàm ab igne ſplendor, aut calor. Fides autem non immediatè operatur, ſed mediante charitate, quam ipſa gignit, ſed (ut diximus) non propriè illam producendo, ut ignis producit calorem, ſed ad illam diſponendo & inclinando.

Deinde, ſimilitudo ægroti, quam adfert Bucerus, ſolùm probat quod nos dicimus, eum qui credit, inclinari ad amandum eum, cui credit, non autem cogi, ut neceſſariò amet, niſi fortè amore concupi- C ſcentiæ, qui non eſt charitas, ſed cupiditas. Ægrotus enim, & ſalutis cupidus neceſſariò amat medicum, ſed ſæpiùs gratia ſui, quàm gratia illius.

Denique, ſimilitudo illa Calvini nihil omnino concludit, nam qui fide Chriſtum reſpicit, vel recipit, intuetur quidem illum cum ſpiritu ſuo, & recipit cum eodem ſpiritu, ſed credendo recipit, ideſt, credit illum habere ſpiritum ſanctificationis & dilectionis: ſed non inde ſequitur, in homine cum fide ſemper eſſe ſpiritum ſanctificationis & dilectionis, niſi objectivè; quomodo eſt ſanitas in ægroto, quando illam cogitat aut appetit.

Sextum argumentum, ſumitur ab abſurdo, quod ſequitur ex doctrina adverſariorum. Ipſi enim ideò D contendunt, hominem ſola fide juſtificari, quoniam ſi juſtificatio penderet à conditione operum, aut obedientia legis, nemo certus eſſe poſſet, ſe eſſe juſtificatum; & quia in hac certitudine juſtificationem ſitam eſſe credunt, efficeretur, impoſſibilem eſſe juſtificationem.

At ſi fides neceſſariò conjuncta eſſe debet cum dilectione & operibus bonis, ita ut alioqui non ſit fides, ſed umbra quædam, & ſpectrum fidei; certè ſequitur juſtificationem hoc ipſo quòd pendet à vera fide, pendere etiam ab operibus & dilectione, quæ eſt impletio legis; ac per hoc neminem certum eſſe poſſe, ſe eſſe juſtificatum, atque omnino impoſſibilem eſſe juſtificationem. Ita videlicet ſtabile eſt ædi- E ficium hæreticorum dogmatum, ut undique ruinam minetur.

Accedat Septimò conſenſus veterum patrum, quibus numquam in mentem venit hæc abſurditas, ut non poſſit eſſe fides, ubi non eſt charitas.

S. Auguſtinus lib. 15. de Trinit. cap. 18. *Fides*, inquit, *ſine charitate poteſt quidem eſſe, ſed non & prodeſſe*. Tract. 10. in epiſt. Joan. *Jam*, inquit, *credit aliquis in Chriſto, ſed odit Chriſtum, habet confeſſionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: adde huic fidei dilectionem, ut fiat fides, qualem dicit Apoſtolus Paulus, Fides, quæ per dilectionem operatur*. Lib. de ſpir. & lit. cap. 32. *Unde*, inquit, *eſt dilectio, ideſt, charitas, per quam fides operatur, niſi unde illam fides ipſa impetravit?* Quod ſi fides impetrat charitatem, certè prior eſt charitate, & antequam illam impetret, ſine

illa

gavit, & eſt infideli deterior. Reſpondeo, loquitur Apoſtolus, teſte Chryſoſtomo & aliis interpretibus, de iis, qui fidem negare dicuntur, quoniam non vivunt, ut fides vivendum docet, *qui* (ut idem Apoſtolus ait ad Titum. 1.) *confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant*. Dicuntur autem iidem infidelibus deteriores, non quoad omnia, ſed quoad impietatem in ſuos. Infideles enim ſuorum curam gerere ſolent. Itaque improbi fidem negant, non corde, vel ore, ſed opere, & de iiſdem ſcribit S. Gregorius hom. 29. in Evangelia, eos non veraciter credere, & non habere veram fidem, qui non bene operantur. Significat enim eos non verè oſtendere ex operibus fidem ſuam, ac per hoc non habere veram fidem in oſtenſione operum. Alioqui enim idem Gregorius hom. 38. apertiſſimè docet, multos in Eccleſiam intrare, quia fidem habent, & tamen veſte nuptiali carere, quia charitatem non habent.

Secundò objiciunt illud Joan. 6. *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt, ipſe enim ſciebat, qui eſſent credentes, & quis eum traditurus eſſet*. Ubi Judas dicitur non credere, quia eum traditurus erat. Reſpondeo, Judas unus ex illis erat, qui audito ſermone Domini, de carne ejus manducanda, ſcandalizatus eſt, & cœpit corde recedere ab eo, per incredulitatem; unde poſtea etiam ad prodendum illum inductus eſt. Numquam enim eum prodidiſſet, ſi verum Deum fuiſſe credidiſſet. Itaque verè fidem amiſit Judas, & ex infidelitate ad proditionem devenit.

Tertiò objiciunt illud, 1. Joan. 2. *Qui dicit, ſe noſſe Deum, & mandata ejus non ſervat, hic mendax eſt*. Reſpondeo, loquitur S. Joannes de notitia familiaritatis & amicitiæ, ut Beda & Oecumenius exponunt. De qua notitia loquitur Dominus, Matthæi 7. & Matth. 25. ubi de improbis dicit, *non novi vos*, aut, *neſcio vos*.

Quartò objiciunt illud, 1. Joan. 5. *Omnis, qui credit, quoniam Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt*, proinde ſine dubio charitatem habet.

Reſpondeo, loquitur de fide formata, quæ per dilectionem operatur, ut S. Auguſtinus exponit tractat. 10. in epiſt. Joannis.

Quintò objiciunt illud, Jacobi 2. *Fides ſine operibus mortua eſt*. Sed jam id explicatum eſt in argumento noſtro tertio.

Sextò objiciunt illud, Habacuc 2. *Juſtus ex fide vivit*. At non vivit ſine charitate, igitur cum fide ſemper eſt charitas.

Reſpondeo, ad literam videtur ſententia illa, *Juſtus ex fide vivit*, quam etiam frequenter Apoſtolus citat, ſignificare, Juſtum ſuſtentare ſe, ac tolerare deſiderium cœleſtis patriæ ex fide, quoniam fides præſentem facit quodammodo eam beatitudinem, quæ ſuo tempore futura ſperatur, ut ſupra oſtendimus. Eſt enim fides fundamentum, & ſubſtantia rerum ſperandarum. Cæterùm illud etiam eſt veriſſimum, Juſtum vivere ſpiritualem vitam ex fide, ſed ex fide, qualis eſt in hominibus juſtis, ideſt, formata per charitatem.

licet. Omnes [illegible] capita revocari poſſunt. Primum caput eſt, auctoritas verbi Dei; ſi enim Scriptura expreſsè alicubi dicat, Fides
B ſola juſtificat, id ſine dubio credendum erit, etiamſi nulla reddatur cauſa, cur ita fiat. Alterum caput eſt voluntas De juſtificantis, quia videlicet placuit Deo, donare juſtificationem cum ſola conditione fidei.

Tertium eſt natura ipſius fidei, quoniam ipſa ſola id habet, ut apprehendat juſtificationem, & nobis applicet, ac noſtram eſſe faciat.

Quod attinet ad Primum, ſolent quidem adverſarii perpetuò jactare verbum Dei expreſſum, atque ad hoc unum caput dogmata ſua omnia revocare. Sed in hac cauſa deſtituuntur iſto præſidio. Nuſquam enim hactenus oſtendere potuerunt in ſacris literis illam particulam Sola, cùm de fide juſtificante agi-
C tur. Nos autem expreſſum verbum proferimus, ubi habetur negatio ejus vocis, aut ſynonimæ. *Videtis*, (inquit Jacobus cap. 2.) *quia ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm?* Edidit quidem Martinus Lutherus, Biblia Germanica cum voce Sola ad Roman. 3. ſed cito fallacia deprehenſa fuit, inſpectis codicibus Græcis & Latinis, & qui circumferuntur, omnibus. Neque ipſe de hac re admonitus, negare potuit à ſe additam eam vocem, ſed reſpondit, pro ſolita ſua modeſtia: *Sic volo, ſic jubeo, ſit pro ratione voluntas*. Vide reſponſionem Lutheri ad duos articulos ad amicum quendam ſcriptam.

Reſpondere ſolent, non eſſe quidem eam vocem expreſsè in Scriptura, tamen eſſe rem ipſam, quæ il-
D la voce ſignificatur, ad Rom. 3. cùm dicitur: *Arbitramur hominem juſtificari per fidem ſine operibus legis*. Et ibidem: *Juſtificati gratis per gratiam ipſius*. Idem enim eſt juſtificari gratis & ſine operibus legis. Idem verò per fidem ſine operibus legis, & per ſolam fidem.

At hæc reſponſio non difficulter evertitur. Quæro enim, ſi idem eſt per ſolam fidem, & per fidem ſine operibus legis, utrum illud (*ſine operibus legis*) excludat omnia opera, & omnem legem, an tantùm aliquod genus operum & legum: Nam ſi excludat omnia omnino opera, & omnem legem, excludet etiam ipſam fidem. Nam actus fidei eſt quoddam opus, & quidem inſigne, & hoc nomine appellatur in
E Evangelio, Joan. 6. dicente enim Domino: *Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam?* Reſponderunt Judæi: *Quid faciemus, ut operemur opera Dei?* Quibus Dominus ait: *Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille*.

Quare S. Auguſtinus in lib. de prædeſtin. ſanctor. cap. 7. ſcribit, Fidem non diſtingui ab operibus, quaſi ipſa non ſit opus, ſed quoniam ipſa eſt opus Dei gratia factum, vel eſt primum opus, unde cætera naſcuntur. Et addit, ſic diſtingui fidem ab opere, quomodo in libris Regum diſtinguitur Juda ab Iſrael, quamvis etiam, Juda ſit Iſrael. Itaque operamur opera Dei, cùm credimus in Dominum Jeſum. Sine quo opere juſtificabimur, ſi fides ſine operibus omnia opera excludit, ac per hoc juſtificari ex fide, nihil aliud erit, niſi juſtificari ſine fide.

Eſt

d by Googl

operibus legis excludit omnia opera & omnem legem, ſed certum genus operum & legis, ideſt, opera facta ſolis viribus naturæ, vel ex ſola cognatione legis Moſaicæ, vel ſi quo alio modo opera legis hoc loco intelligenda ſunt. Parum enim refert ad argumentum, quod nunc urgemus, quomodo iſta intelligantur, modò illud maneat, non excludi omnia opera & omnem legem. At ſi non excluduntur omnia opera & omnes leges; non igitur verum eſt, ſola nos fide juſtificari; neque eſt idem, ſola fide juſtificari, &, per fidem juſtificari ſine operibus legis; illud enim latius patet; & proinde præter Scripturam, ne dicam contra Scripturam, aſſeritur.

Illud autem Gratis excludit merita, quæ ſunt nobis ex nobis, non autem dona Dei, qualis eſt dilectio, pœnitentia & ſimilia, alioqui excluderet etiam fidem: *Non dicat*, inquit, Auguſtinus in epiſt. 106. *ſi per fidem, quomodo gratis? reſpondetur enim ei, Quid habes quod non accepiſti &c.* Quod idem de charitate dici poteſt. Si per dilectionem, quomodo gratis? nimirum, quia ipſa dilectio nihil eſt niſi gratia. Quare non poſſunt Adverſarii, expreſſi Verbi Dei auctoritate, ſententiam ſuam de ſola fide juſtificante comprobare.

Quod attinet ad Alterum caput, Non videntur adverſarii in illo magnam ſpem ponere, quippe qui ut plurimum negare ſolent, Deum nos juſtificare ob meritum fidei, aut propter noſtræ fidei virtutem. Cæterùm ſi admittant, fidem ſolam ideò juſtificare, quia Deus requirat conditionem ſolius fidei; manifeſtis Scripturarum teſtimoniis repugnabunt. Scripturæ ſiquidem multò apertius exigunt ad juſtificationem conditionem pœnitentiæ & Sacramentorum, quàm ipſius fidei. Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt, vita vivet, &c.* Lucæ 13. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.* Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.* Non igitur affirmari poteſt, fidem ſolam juſtificare, propterea quod ſolius fidei conditio requiratur.

Reſtat caput Tertium, in quo maximè nituntur; fidem ſolam juſtificare, quòd ſola ipſa ſit, quæ promiſſionem juſtificationis, ſive ipſam juſtificationem apprehendit, applicat, & noſtram eſſe facit. At hoc etiam facilè refellitur. Primùm enim fides non dicitur propriè apprehendere. Apprehenſio enim cùm refertur ad intellectum, eſt cognitio rei, prout in ſpecie repræſentatur & diſtinguitur à judicio, quod rem apprehenſam diſcernit & dijudicat, vera ne ſit, an falſa. Illa autem cognitio apprehenſiva præexigitur quidem ad fidem, ſed non eſt ipſa propriè fides, nam etiam infideles apprehendere poſſunt myſteria fidei, cùm tamen ea non credant. Fides igitur conſiſtit potiùs in judicio, quàm in apprehenſione. Qui enim judicat, ſive per ſcientiam, ſive per fidem nihil apprehendit, ſed rem apprehenſam, ut dixi, appendit & diſcernit. Neque ideò res eſt vera, quia intellectus credendo, vel ſciendo judicat eſſe veram, ſed contrà ideò intellectus verè judicat, ideſt, verè ſcit, aut verè credit, quia res eſt vera.

Eadem quoque ratio eſt fiducia, ſi per fidem fiduciam intelligi velint. Confidere enim non eſt apprehendere, ſed firmiter adhærere rei apprehenſæ. Nam qui ſe doctum eſſe aut fore confidit, non apprehenjam amor & gaudium, ut ſcribit S. Auguſtinus in libro 8. Confeſſ. cap. 2. Ubi de Victorino loquens: *Volebant eum*, inquit, *omnes rapere intro in cor ſuum, & rapiebant amando, & gaudendo: Hæ rapientium manus erant.* Itaque ſi fides juſtificat, quia juſtitiam apprehendit, dum credo aut confido, me eſſe juſtum per
B Chriſtum; ipſa etiam charitas juſtificat, dum diligo, & gaudeo me eſſe juſtum per Chriſtum. Et revera ſi per hujuſmodi apprehenſionem juſtificaremur, id tribui deberet maximè charitati, quæ omnia quantumvis aliena, facit eſſe noſtra. Amantium enim omnia ſunt communia.

Sed quid, obſecro, reſpondere poterunt adverſarii ad applicationem juſtificationis, quam ipſi iidem per Sacramenta fieri docent? certè Philippus & Kemnitius (ut oſtendimus in primo libro de Sacramentis in genere) contendunt, Sacramenta eſſe quaſi viſibilia verba, quæ generales promiſſiones applicant iis, qui ritè Sacramenta ſuſcipiunt, eaſque ſpeciales de generalibus eſſe faciunt. Quòd ſi Sacramenta promiſ-
C ſiones applicant, & noſtras faciunt, non ergo per modum inſtrumenti applicantis fides ſola juſtificat.

Et confirmatur hoc ipſum teſtimonio apertiſſimo ſanctarum Scripturarum. Nam quemadmodum ad Rom. 3. Apoſtolus ſcribit, Deum juſtificare homines per fidem; ita ad Tit. 3. idem ipſe ſcribit, Deum juſtificare per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus ſancti. Et ſicut Actor. 15. Petrus Apoſtolus dicit, fide purificari à Deo corda hominum. Ita ad Epheſ. 5. coapoſtolus ejus Paulus dicit, à Deo mundari Eccleſiam lavacro aquæ in verbo vitæ.

Neque multum refert, quòd Sacramenta promiſſionem applicant dando, fides applicat accipiendo. Nam utrumque eſt inſtrumentum Dei, non enim
D per Sacramenta juſtificat Deus, per fidem juſtificat homo; ſed idem Deus per fidem, & per Sacramenta juſtificat; & ſicut Sacramenta dantur à Deo, ita & fides datur à Deo. Et quoniam juſtificare ſignificat actionem non paſſionem, magis propriè juſtificat Sacramentum, quod eſt inſtrumentum, & quaſi manus dans juſtitiam, quàm fides, quæ eſt inſtrumentum, & quaſi manus (ut ipſi dicunt) accipiens juſtitiam. Non igitur verè dici poteſt, vel homo ſola fide juſtificari, vel Deus hominem ſola fide juſtificare, cùm id ipſum & magis propriè præſtent Sacramenta, quàm fides.

Reſpondebunt fortaſſe, ſolam fidem, non excludere Sacramenta, ſed opera. At Lutherus in lib. de
E Captivit. Babylonica cap. de Baptiſmo, & in aſſertione art. 1. 2. 6. & aliorum, apertiſſimè ſcribit Sacramenta non juſtificare, ſed ſolam fidem. Deinde, ſi illud Sola non excludit Sacramenta, ſed opera: redibitur ad primum caput, ubi jam demonſtratum eſt, non poſſe excludi opera, niſi excludatur etiam fides, quæ eſt quoddam opus.

Dicent, excludi etiam fidem, ut eſt opus, ſed non ut inſtrumentum apprehendens juſtitiam. At fides non eſt inſtrumentum, niſi ut opus; neque enim fides eſt aliquid ſolidum & permanens, ſed actio & operatio, atque ut actio & operatio apprehendit juſtitiam, ſi ullo modo illam apprehendit.

Dicent, vocem, Solam, excludere opera, non ut opera, ſed ut merita. Sic enim accipitur opus ad Romanos 4. ubi diſtinguitur fides ab opere, quod operan-

ratione excludantur, ſimpliciter, & abſolutè excludi: fidem autem præter rationem meriti, habere etiam, ut ſit inſtrumentum apprehendens juſtitiam, & idcircò eam ſolam inter humanas actiones, non excludi ſimpliciter, ſed tantùm ſub ratione meriti. Atque hoc eſt omnino extremum, quo poteſt adverſariorum pervenire reſponſio, ſi Sacramenta juſtificare concedant.

Sed hoc ipſum facilè refutatur ex ipſa natura fidei & dilectionis. Nam (ut ſuprà oſtendimus) actus fidei non eſt apprehenſio, ſed judicium: quod ſi judicium impropriè apprehenſionem appellare velint, cogentur vim apprehendendi tribuere dilectioni meliore ratione, quàm fidei. Magis enim apprehendere dicetur dilectio quàm judicium, quoniam magis unit. Quod ſi actum fidei juſtificantis non judicium, ſed confidentiam eſſe velint: eadem ratione dicemus, melius apprehendi rem aliquam dilectione, quàm confidentia, quod magis illa, quàm iſta conjungat & uniat.

CAPUT XVII.

Fidem non ſolam juſtificare, probatur ex modo juſtificandi ipſius fidei, ubi etiam tractatur quæſtio de valore & pretio fidei.

SEquitur argumentum Quartum, quod petitur ex modo juſtificandi ipſius fidei. Nam præcipua cauſa, cur adverſarii ſoli fidei juſtificationem attribuant, illa eſt, quòd exiſtiment, fidem non juſtificare per modum cauſæ, aut dignitatis, aut meriti, ſed ſolùm relativè, quia videlicet credendo accipit, quod Deus promittendo offert. Nam ſi perſuaderi poſſent, fidem juſtificare impetrando, ac promerendo, & ſuo quodam modo inchoando juſtificationem, ſine dubio non negarent, id etiam dilectioni & pœnitentiæ, aliiſque bonis actibus convenire.

Probemus igitur fidem veram & juſtificantem non eſſe (ut adverſarii volunt) nudam ac ſolam apprehenſionem juſtitiæ, ſed eſſe cauſam, & vim habere juſtificandi. Poſſunt autem argumenta omnia ad tria capita revocari. Primum ducetur ab iis teſtimoniis, quæ docent, fidem eſſe cauſam juſtificationis in genere. Alterum ab iis, quæ probant fide inchoari juſtitiam. Tertium ab iis, quæ demonſtrant per fidem nos placere Deo, & impetrare, atque aliquo modo mereri juſtificationem.

Primùm igitur prodeant ea loca, quæ ſignificant nos juſtificari per fidem, aut ex fide. Rom. 3. *Arbitramur hominem juſtificari per fidem*. Ibidem: *Unus eſt Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem*. Rom. 5. *Juſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum*. Epheſ. 2. *Salvi facti eſtis per fidem*.

In his & ſimilibus locis præpoſitionem Per, & Ex, veram cauſam ſignificare probamus Primò, ex contrario. Nam cùm Apoſtolus ſcribit ad Rom. 3. & 4. & ad Galat. 2. & 3. & alibi ſæpè, hominem non juſtificari per opera, aut ex operibus; per legem, aut ex firmat & probat, hominem non juſtificari ex lege, aut operibus, non ſomniabant lege, aut operibus, quaſi manu apprehendi juſtitiam; ſed exiſtimabant, merito operum ſuorum, & obſervationis legis Moſaicæ ſibi debitum fuiſſe adventum Chriſti & juſtificationis donum, ut perſpicuum eſt ex ipſa epiſt. ad Rom. & ad Galat. inde enim cogebant Pſeudoapoſtoli gentiles ad legis obſervationem, ut ipſi quoque merito obſervationis legis pertinere poſſent ad Chriſtum, & ad indulgentiam peccatorum, & ad ipſam fidei gratiam. Sic enim enarrat hæc loca S. Auguſtinus, tum alibi, tum præfatione in Pſalm. 31. *Propterea*, inquit, *hæc dixi tibi, ò homo, quia ex operibus non juſtificatur aliquis, ne quaſi de operibus tuis præſumere videreris, & merito operum tuorum te accepiſſe gratiam fidei*. Vide etiam S. Auguſtinum in cap. 1. ad Galat. tom. 4.

Igitur cùm idem Apoſtolus tribuit fidei, quod negat operibus & legi, dicens hominem juſtificari per fidem, non per legem; ex fide, non ex operibus ſine dubio tribuit fidei efficientiam, & meritum aliquod reſpectu juſtificationis, quod tamen meritum, non ex nobis, ſed ex Deo eſt, cujus donum eſt fides, & ideò cum fide gratiam adjungit Apoſtolus, dicens, nos gratis juſtificari per gratiam Dei, per fidem Jesu Chriſti &c.

Secundò probamus ex aliis locis, ubi habetur præpoſitio Per, aut Ex. Nam ſi in omnibus aliis locis ſignificat cauſam, cur non etiam cauſam ſignificabit, cùm dicitur homo juſtificari per fidem, aut ex fide? omitto loca illa, ubi dicimur juſtificari per Chriſtum, per ſanguinem ejus, per mortem ipſius; item ex ipſo, per ipſum, & in ipſo eſſe omnia, & alia id genus, ubi præpoſitionem Per, aut Ex, cauſam ſignificare nemo dubitavit unquam. Illis tantùm locis contentus ero, ubi de ipſa fide agitur. Igitur ad Hebræos 11. cùm dicitur: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturaverunt ora leonum, &c.* Particula, Per, non apprehenſionem, ſed veram cauſam ſignificat. Non enim per fidem apprehenderunt regna relativè, ſed re ipſa fide armati filii Iſrael, obtinuerunt regna Chanaam. Neque Daniel, & David, & Sampſon, per fidem apprehenderunt victoriam contra Leones, ſed fide muniti, & implorantes auxilium Dei, beſtias illas ſuperaverunt.

In eodem capite accipit Apoſtolus, pro eodem aliquid fieri per fidem, aut fide, ut omnes concedunt. Cùm igitur dicit, Abel obtuliſſe plurimam hoſtiam, & Noë aptaſſe Arcam in ſalutem, & Abraham obediviſſe, ut exiret in alium locum; & hæc omnia tribuit fidei; apertiſſimè fidem facit cauſam. Nam Abel fide, ſeu per fidem obtulit plurimam hoſtiam, quàm Cain, quoniam certò credens, Deum eſſe primum auctorem omnium rerum, & ſummo cultu adorandum, ex ea fide motus eſt, ut offerret id, quod optimum habebat. Itaque fides cauſa fuit illius pretioſæ oblationis.

Noë quoque fide, ſeu per fidem aptavit arcam, quoniam credens verbis Dei comminantis diluvium, timore concepto metuens aptavit arcam; ubi videmus ex fide natum eſſe timorem, ex timore fabricationem

eſſe cauſam. Igitur eodem modo fide juſtificari, vel per fidem juſtificari, nihil aliud erit, niſi fidem cauſam eſſe juſtificationis.

Alterum argumentum petitur ab iis locis, quæ teſtantur, fidem eſſe initium juſtitiæ, ac per hoc eſſe cauſam formalem inchoatam juſtificationis. Id in primis docet Apoſtolus ad Roman. 4. cùm dicit: *Credenti in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam.* Ubi ipſa fides cenſetur eſſe juſtitia; ac per hoc non apprehendit fides juſtitiam Chriſti, ſed ipſa fides in Chriſtum eſt juſtitia. Et ſi quidem ſit fides viva, & perfecta per charitatem, erit perfecta juſtitia, ſin minus, erit ſaltem imperfecta, inchoataque juſtitia.

Idem probat teſtimonium illud, 1. Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. Si quis autem ſuperadificat ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulas, uniuſcujuſque opus ignis probabit.* Nam per fundamentum intelligit S. Auguſtinus in lib. de fide & operibus, cap. 16. & alibi paſſim, fidem in Chriſtum. Quomodo etiam hunc locum exponunt Chryſoſtomus, Theophylactus & interpretes cæteri. Conſtat autem fundamentum in quovis ædificio partem & inchoationem ædificii eſſe, quod per additionem parietum & tecti, perducitur ad faſtigium & perfectionem.

Idem probat illud Apoſtoli Petri Actor. 15. *Fide purificans corda eorum.* Ubi fides dicitur corda purificare, quoniam liberat hominem à ſordibus errorum, & falſarum opinionum de Deo, rebuſque divinis. Quod quidem facit fides non tam efficienter, quàm formaliter, quomodo lux intrans pellit tenebras, cùm ſimul morari non poſſint lux, & tenebræ. Porrò puritas cordis quid eſt niſi juſtitia, vel inchoata, vel perfecta?

Huc pertinent omnia teſtimonia, quæ attulimus ſuprà cap. 13. ubi probavimus, fidem eſſe primam diſpoſitionem ad juſtificationem. Quibus addi poſſunt hæc etiam teſtimonia Patrum.

Sanctus Ignatius in epiſtola ad Philippenſes? *Principium*, inquit, *vitæ, eſt fides; finis verò ejus, dilectio. Ambæ autem ſimul junctæ, & in unitate factæ, hominem Dei perficiunt.*

Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromatum, adducens ſententiam libri antiquiſſimi, qui dicebatur Paſtoris: *Præcedit*, inquit, *fides, timor autem ædificat, perficit autem dilectio.*

Origenes in cap. 4. ad Roman. *Puto*, inquit, *quòd prima ſalutis initia, & ipſa fundamenta fides eſt: profectus verò, & augmenta ædificii ſpes; perfectio autem & culmen totius ædificii charitas.*

Sanctus Ambroſius in Pſal. 118. ſerm. 20. tractans illud: *Principium verborum tuorum veritas, Fides*, inquit, *principium Chriſtiani eſt, plenitudo autem Chriſtiani, juſtitia eſt.*

Sanctus Auguſtinus ſerm. 16. de verbis Apoſtoli: *A fide incipit homo, ſed quia & dæmones credunt, neceſſe eſt addere ſpem & charitatem.* Et ſerm. 22. item de verbis Apoſtoli: *Domus Dei credendo fundatur, ſperando erigitur, diligendo perficitur.* Et præfatione in Pſal. 31. *Magnum*, inquit, *opus, ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fundamentum fidei; laudo fructum boni operis, ſed in fide agnoſco radicem.*

tua. Non autem rectè diceretur, fides ſalvum facere, videlicet à peccatis, hoc eſt, juſtificare, ſi re vera nihil faceret in ordine ad juſtificationem, ſed tantùm acciperet indulgentiam. Quis enim diceret egenti, qui ſolùm ad eleemoſynam porrigeret manum, manus tua tibi fecit eleemoſynam? aut quis
B ægroto manu pharmacum capienti diceret, manus tua te curavit à morbo? Itaque, fides tua te ſalvam fecit, ſine dubio magnum eſt encomium fidei, & non nihil, ſed planè aliquid efficaciæ ipſi fidei tribuit.

Confirmat autem hanc efficaciam fidei, quod Matthæi 15. legimus dictum Chananeæ: *O mulier, magna eſt fides tua.* Et Marci 7. *Propter hunc ſermonem vade, exiit Dæmonium à filia tua.* Hìc enim apertè tribuitur fidei efficacia impetrandæ ſanitatis. Neque reſponderi debet, aliud eſſe loqui de juſtificatione, aliud de curatione morbi corporalis. Nam Dominus iiſdem planè verbis tribuit fidei utramque ſanitatem. Peccatrici enim dixit: *Fides tua te ſalvam fe-*
C *cit*, Luc. 7. & mulieri curatæ à fluxu ſanguinis, ſimiliter dixit: *Fides tua te ſalvam fecit*, Matth. 9. & cæco illuminato etiam dixit: *Fides tua te ſalvum fecit*, Marci 10.

Rurſus ad Roman. 4. *In repromiſſione*, inquit Apoſtolus, *non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere. Ideò & reputatum eſt ei ad juſtitiam.* Hoc loco cauſam reddit Apoſtolus, cur fides Abrahæ reputata ſit juſtitia, quoniam credendo dedit gloriam Deo. Itaque placuit Deo fides illa, per quam ipſe glorificatus eſt, & ideò merito illius fidei, quæ tamen donum & gratia ipſius erat, Abrahamum juſtificavit.

D Item ad Roman. 10. *Omnis*, inquit Apoſtolus, *quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit. Quomodo invocabunt in quem non crediderunt? quomodo credent ſine prædicante?* Ubi Beatus Paulus, ſicut facit cauſam fidei prædicationem Verbi, ita facit cauſam invocationis ipſam fidem, & cauſam ſalutis: ideſt, juſtificationis, invocationem. Ex quo intelligimus fidem per invocationem impetrare juſtificationem. Non igitur fides relativè juſtificat, accipiendo videlicet oblatam juſtificationem, ſed quærendo, pulſando, petendo, denique invocando & impetrando juſtificat.

Poſtremò (ut alia multa loca prætercam) ad Hebræos 11. multis exemplis Apoſtolus docet, per fidem
E placere homines Deo, ac per hoc fidem apud Deum magni eſſe pretii ac meriti. De Abele ſcribit, eum per fidem adhuc, quamvis defunctum, loqui. Hoc eſt ſanguinem ejus clamare ad Deum, & vindictam impetrare ob meritum fidei ipſius. De Henoch ſcribit, fide tranſlatum fuiſſe ne videret mortem, hoc eſt, merito fidei, per quam placuerat Deo: Placuiſſe autem per fidem, quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Alia id genus multa in eo capite leguntur, quæ longum eſſet, minimeque neceſſarium huc adferre.

Ad hæc teſtimonia Scripturæ addam teſtimonia S. Auguſtini, qui conſtanter docet plurimis in locis, fidem impetrare & mereri remiſſionem peccatorum & juſtificationem. Ex quo intelligetur hunc ſanctiſſimum virum, quem adverſarii aliis omnibus antepo-
nunt,

In epiſt. 106. ad Paulinum, ante medium: *Si quis dixerit, quòd gratiam bene operandi fides mereatur, negare non poſſumus, imò verò gratiſſimè confitemur*. Quo loco per gratiam bene operandi juſtificationem intelligit: *Nam*, ut ipſe ſæpè repetit, *bona opera accedunt juſtificato, non precedunt juſtificandum*. In epiſtol. 144. ad Anaſtaſium: *Lex*, inquit, *adducit ad fidem, fides impetrat ſpiritum largiorem, diffundit ſpiritus charitatem, implet charitas legem*. In lib. de ſpiritu & litera cap. 13. *Quod factorum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat*. Et cap. 30. *Per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam ſanatio animæ*. In libro de fide & operibus cap. 21. *Violentia*, inquit, *fidei Spiritus ſanctus impetratur, per quem diffuſa charitate in cordibus noſtris, lex, non timore pœnæ, ſed juſtitiæ amore completur*. In lib. 1. cont. adverſarior. legis & Prophetarum cap. 17. *In novo*, inquit, *Teſtamento fides impetrat charitatem*. In lib. de prædeſtinat. Sanctorum cap. 7. *Ex fide*, inquit, *ideò dicit Apoſtolus juſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus juſtè vivitur*. Denique libro de gratia & libero arbitrio cap. 14. *Fides*, inquit, *& non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur*.

Habemus igitur ex Auguſtino non ſemel, aut iterum, ſed ſæpè ac ſæpius repetitum, Fidem impetrare juſtificationem, remiſſionem peccatorum, gratiam bene operandi, ac per hoc juſtificare per modum diſpoſitionis ac meriti, non propter nudam relationem, qua juſtificationem aſpiciat vel recipiat. Vide quæ diximus in 2. lib. de pœnit. cap. 12. ubi probavimus, contritionem eſſe cauſam meritoriam juſtificationis, & reſpondimus ad objectiones, quæ contra meritum ejuſmodi diſpoſitionum fieri ſolent. Vide etiam ſolutionem argumentorum contra hoc meritum fidei cap. 21. hujus libri.

CAPUT XVIII.

Fidem non ſolam juſtificare, probatur ex cauſa formali juſtificationis & neceſſitate operum bonorum.

RESTAT argumentum Poſtremum, quod hìc ſolùm indicandum, ſed alibi perficiendum erit. Sumitur enim ex duobus principiis, quæ in libris ſequentibus demonſtrantur. Unum principium eſt, cauſam formalem juſtificationis non eſſe juſtitiam, quæ eſt in Chriſto, vel ſolam remiſſionem peccatorum; ſed juſtitiam in nobis realiter inhærentem, ad quam juſtitiam Scripturæ & Patres præcipuè charitatem pertinere docent. Ex hoc principio, quod in ſequenti libro tractabitur, evidenter ſequitur, non ſolam fidem per modum diſpoſitionis juſtificare. Nam juſtitia iſta realis & inhærens non debet apprehendi per fidem, ſed infundi per gratiam.

Ad hanc autem infuſionem, diſponit quidem actus fidei, ſed diſponunt etiam actus timoris, pœniten[illegible] ... cauſa, cur ſoli fidei tribuatur diſpoſitio juſtificationis.

B Adde, quòd ipſa etiam natura nos docet, iis actibus diſponi materiam ad recipiendam formam, qui ſunt eorum ſimiles, qui conſequentur formam. Ligna enim per calorem diſponuntur ad formam ignis concipiendam, quoniam ex igne calor procedit. Itaque ad formalem juſtificationem, quæ potiſſimum in infuſione charitatis ſita eſt, nihil magis quàm dilectio, ſive pœnitentia ex dilectione diſponit. Neque id adverſarii unquam negaſſent, aut de fide juſtificante controverſiam ullam feciſſent, niſi de ipſa formali juſtificatione novam doctrinam prius excogitaſſent.

Simile argumentum ducitur ex neceſſitate operum bonorum ad ſalutem; quod eſt Alterum principium C ſuo loco probandum. Nam ſi fides ſola juſtificaret impium, certè ipſa etiam ſola ſalvaret; non enim amitti poſſet juſtitia, quibuſcumque malis operibus, niſi amitteretur fides; proinde manente fide, maneret juſtitia; manente autem juſtitia, ſalus quoque eſſet in tuto.

Neque iſtas conſecutiones adverſarii negare poſſunt, aut negant. Lutherus enim in lib. de Captivit. Babylonica cap. de Baptiſmo, diſertis verbis ſcribit, tam eſſe divitem hominem Chriſtianum, ut quibuſcumque operibus amittere ſalutem non poſſit, niſi nolit credere. Et in Colloquio Altemburgenſi Miniſtri Saxonici Miniſtros Electorales, ideſt, Illyriciani Majoriſtas, ſive Lutherani rigidi Lutheranos molles D reprehendunt, quòd diſtinguant *inter juſtitiam* & ſalutem, quaſi bona opera non juſtificent, ſed ſola fides; non ſalvet autem fides ſola, ſed etiam opera. Illi verò reſpondent, opera quidem bona neceſſaria eſſe ad ſalutem, ſed neceſſitate præſentiæ, aut neceſſitate ſigni, quòd videlicet fides adſit; tamen non minus ſalutem, quàm juſtitiam tribui ſoli fidei.

Itaque argumenta omnia ex Scripturis & patribus deprompta, quibus infrà ſuo loco probabimus, ita neceſſaria eſſe opera bona ad ſalutem, etiam hominibus juſtificatis, ut ſine illis fides ſola non ſalvet: Probant etiam fidem ſolam non juſtificare, quod in præſentia ſuſceperamus probandum.

E

CAPUT XIX.

Solvitur argumentum primum ex Scripturis, depromptum pro ſola fide.

NUNC argumenta ſolvenda ſunt, quibus adverſarii magno conatu contendunt, ſolam fidem juſtificare. Revocabimus autem teſtimonia Scripturæ, quæ illi proponunt ad certa capita, ut confuſio evitetur.

Primum igitur argumentum ſumunt ab illis teſtimoniis, quæ docent, hominem ſine operibus juſtificari. Inde enim effici non dubitant, ſolam fidem juſtificare. Teſtimonia hæc ſunt, Rom. 3. *Excluſa eſt gloriatio tua, per quam legem? factorum? non. Sed per legem*

Digitized by Google

poſtolum lex factorum, & lex fidei. Secundò, quid interſit inter juſtitiam legis & juſtitiam in lege. Tertiò, quid intelligat Apoſtolus per opera, cùm dicit, hominem juſtificari ſine operibus.

Quod attinet ad Primum, Calvinus & Kemnitius & alii Sectarii, per legem factorum intelligunt legem, quæ requirit opera, per legem fidei eam, quæ requirit fidem. Sed refellit hanc explicationem S. Auguſtinus, cùm alibi ſæpè; tum præcipuè in libro de ſpiritu & litera cap. 13. ubi demonſtrat, legem evangelicam, quæ maximè requirit fidem requirere etiam opera, & omnium mandatorum, ac totius Decalogi obſervationem: & contra demonſtrari poſſet, legem Moſis, quæ maximè requirit opera, requirere etiam fidem.

Lex igitur factorum apud Apoſtolum eſt ea, quæ jubet quid ſit faciendum, lex fidei eſt ipſa fides, quæ impetrat gratiam faciendi, quod lex factorum jubet. Itaque utraque lex requirit opera, ſed lex factorum continet præceptum, lex fidei auxilium. Lex factorum præſtat, ut cognoſcamus, lex fidei facit, ut faciamus. Lege factorum dicit Deus, fac quod jubeo, lege fidei dicimus Deo, da quod jubes. Denique lex factorum eſt litera, quæ occidit jubendo & non juvando, lex fidei eſt ſpiritus, qui vivificat opem ferendo, ut juſtificatio legis impleatur in nobis. Ex quo ſequitur, ut non ſolùm lex Moſis, ſed etiam lex Chriſti, quatenus aliquid imperat, ſit lex factorum, & lex fidei ſit ſpiritus fidei, non ſolùm quo nos Chriſtiani, ſed etiam Patriarchæ & Prophetæ, & omnes antiqui juſti, Dei gratiam impetrarunt, & juſtificati gratis per eandem gratiam, legis mandata ſervarunt.

Quantum ad Secundum, juſtitia legis (ut etiam initio hujus libri breviter indicavimus) ſunt opera juſta, quæ lex facienda præſcribit. Neque hanc juſtitiam uſquam Apoſtolus rejicit tamquam inutilem, ſed contrà potiùs ita commendat, ut dicat Roman. 2. *Factores legis juſtificabuntur.* Et in eod. cap. *Si præputium juſtitias legis cuſtodiat, nonne præputium in circumciſionem reputabitur?* Et Rom. 8. *Deus miſit Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis.* At juſtitia ex lege, ſive in lege ſunt illa opera, quæ homines faciunt ſine gratia fidei, ſola cognitione legis adjuti, & hæc opera non juſtificant coram Deo, ſed ſolùm coram hominibus, qui tantùm externa conſiderant.

Hanc juſtitiam tamquam inutilem B. Paulus rejicit, & opponit juſtitiæ fidei, hoc eſt, operibus bonis, quæ fiunt ex gratia & fide. Eandem juſtitiam ex lege vocat Apoſtolus ad Roman. 10. juſtitiam propriam, & opponit juſtitiæ Dei: *Ignorantes*, inquit, *Dei juſtitiam, & ſuam quærentes ſtatuere, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti.* Et cap. 9. *Gentes, quæ non ſectabantur juſtitiam, apprehenderunt juſtitiam; Juſtitiam autem, quæ ex fide eſt: Iſrael autem ſectando legem juſtitiæ, in legem juſtitiæ non pervenit. Quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus.* Hoc eſt, Iſraelitæ quærentes implere legem juſtitiæ, re vera legem juſtitiæ implere

Apoſtolus; & juſtitiam quæ ex lege eſt, ſuam dicit fuiſſe, non Dei. Intelligendum eſt igitur, juſtitiam legis non im- B *pleri ſecundùm juſtitiam quæ in lege eſt, vel ex lege, id-eſt, ſecundùm juſtitiam hominis, ſed ſecundùm juſtitiam, quæ eſt in ſpiritu gratiæ. Quod planius, & brevius ità dici poteſt, juſtitiam legis Dei non impleri, cùm lex jubet, & homo quaſi ſuis viribus facit, ſed cùm ſpiritus adjuvat, & hominis non libera, ſed Dei gratia liberata voluntas facit.* Vide eundem lib. de grat. & libero arbitr. c. 12. ubi rurſus de hac ipſa re copioſè diſputat.

Quod jam ad Tertium pertinet, adverſarii exiſtimant per opera, quæ B. Paulus à juſtificatione excludit, intelligi omnia omnino opera, ſive ante fidem, ſive poſt fidem facta, immò etiam ipſam fidem, ſi conſideretur ut opus.

At hanc abſurdiſſimam eſſe ſententiam, & ab igno- C ratione Scripturæ profectam, docet idem Auguſtinus in libro de gratia & libero arbitrio cap. 7. *Homines*, inquit, *non intelligentes, quod ait ipſe Apoſtolus Paulus, Arbitramur hominem juſtificari per fidem ſine operibus legis; putaverunt eum dicere, ſufficere homini fidem, etiamſi malè vivat, & bona opera non habeat. Quod abſit, ut ſentiret vas electionis.* Et mox adjungit, non excludi opera, quæ fiunt ex fide, & nos etiam ſuprà probavimus, requiri ad juſtificationem actum ſpei, timoris, pœnitentiæ, dilectionis, & ipſius fidei, non ſolùm credentis, ſed etiam orantis & impetrantis, qui actus opera quædam meritò dici poſſunt.

Nonnulli ex Catholicis docent, per opera, quæ à juſtificatione Apoſtolus excludit, intelligi obſerva- D tionem legalium cæremoniarum, circumciſionis, ſabbathi, neomeniarum &c. qui ea ratione moventur, quod ad Rom. cap. 3. idem Apoſtolus poſteaquam dixerat: *Arbitramur hominem juſtificari per fidem ſine operibus legis*, ſubjungit, *An Judæorum Deus tantùm? nonne & gentium?* Et ad Rom. 2. 3. & 4. & ad Galat. 2. & 3. ubi de hac re diſſeritur ex propoſito, ſemper adducatur in medium exemplum circumciſionis.

Cæterùm ſententia S. Auguſtini conſtans, & ſine dubitatione veriſſima eſt, per opera, quæ fidei opponuntur, & à juſtificatione excluduntur, intelligi opera, quæ fidem præcedunt, quæque ſolis viribus liberi arbitrii fiunt. Ita docet Auguſtinus loco citato de gratia & libero arbitrio cap. 7. de prædeſtinatione Sanctorum cap. 7. præfat. in Pſal. 31. & ubicumque E de hac re diſputat. Quod idem apertè docet etiam S. Hieronymus in epiſtola ad Cteſiphontem, ultra medium. Et ratio hujus ſententiæ eſt, quoniam ad Roman. 4. ad Epheſ. 2. & ad Tit. 3. Apoſtolus ſimpliciter excludit opera, nulla mentione facta legis Moſaicæ. Hinc enim intelligimus, non excludi ſolùm legalium cæremoniarum obſervationem, ſed etiam moralium.

Excludi autem omnia opera facta ante fidem, non autem omnia abſolutè, probari poteſt ex cap. 4. ad Rom. ubi legimus: *Ei qui operatur, merces imputatur ſecundùm debitum, non ſecundùm gratiam.* Quo loco explicat Apoſtolus ipſe, quid intelligi debeat per opera, quæ opponuntur fidei; ac dicit, illa ſe vocare opera, quibus id, quod redditur, eſt merces, non gratia.

Digitized by Google

ſtum, & gratuita Dei miſericordia. Proinde quamvis ſæpè meminerit circumciſionis, & cæremoniarum legis propter Judaizantes, qui multum in illis confidebant: tamen abſolutè omnia opera fidem præcedentia excludere voluit; præſertim cùm in epiſtola ad Romanos, non ſolùm Judæis, ſed etiam gentilibus, qui non minus philoſophiam jactabant, quàm Judæi legem, Chriſti fidem neceſſariam eſſe ad juſtificationem, & ſalutem perſuadere voluerit.

Ex his facilè reſpondetur ad illa omnia loca. Ad Primum ex cap. 3. ad Rom. Reſpondeo, excludi gloriationem Judæorum per legem fidei, non per legem factorum, quoniam homo juſtificatur ex gratia, quæ primò fidem inſpirat, deinde per fidem ad indulgentiam, & opera bona perducit; non autem juſtificatur per legem factorum, ideſt, per ſolam notitiam legis, & vires liberi arbitrii.

At contrà Kemnitius: *Apoſtolus*, inquit, *vult excludere omnem gloriationem, igitur excludit omnia opera, etiam facta per fidem, vel ex fide. Nam de illis etiam poſſet aliquis gloriari*. Reſpondeo, non excludit Apoſtolus omnem gloriationem, ſed illam ſolùm, quæ oritur ex operibus per ſolas vires liberi arbitrii factis. Non enim dicit, ubi eſt gloriatio? ſed *ubi eſt gloriatio tua?* ideſt, ubi eſt gloriatio, qua in te glorians, & non in Domino? ex operibus autem factis ex fide, ac per hoc ex gratia, cùm fides ex gratia ſit, nemo poteſt gloriari, niſi in Domino, quæ gloriatio non eſt prohibita, cùm idem Apoſtolus dicat: *Qui gloriatur, in Domino glorietur*, 2. Corint. 10.

Itaque S. Auguſtinus libro de gratia & libero arbitrio cap. 7. cùm dixiſſet, non intelligere Apoſtolum ad Rom. 3. eos, qui dicunt, ſolam fidem ſufficere ad juſtificationem, reddit cauſam cur dictum ſit, hominem juſtificari per fidem ſine operibus: *Quia*, inquit, *& ipſa bona opera nobis ex Deo ſunt, à quo nobis & fides eſt, & dilectio*. Et in lib. de prædeſtinat. Sanctorum cap. 7. *Ideò*, inquit, *per fidem juſtificari dicit Apoſtolus hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera*.

Ad Secundum de Abraham ex cap. 4. ad Rom. Reſpondeo, Abrahamum juſtificatum fuiſſe per fidem, non per opera præcedentia fidem, quoniam non potuiſſent illa eſſe verè juſta, niſi ſecundùm externam juſtitiam, & ideò ſi per illa juſtificatus fuiſſet, habuiſſet gloriam, ſed apud homines, non apud Deum. Idem dicendum eſt ad loca ſequentia ex cap. 2. ad Galat. cap. 2. ad Epheſ. & cap. 3. ad Titum. Nam in illis omnibus locis ſolùm excluduntur opera facta ante fidem.

Sed hìc etiam occurrit Kemnitius, ac probat, excludi etiam opera facta per fidem. Nam Abraham jam renatus erat, & ex fide operabatur eo tempore, de quo loquitur Apoſtolus, & tamen idem Apoſtolus excludit opera ejus à juſtificatione. Item Galatæ renati erant, & in Chriſtum credebant, & tamen eorum opera Paulus opponit fidei, & apertè rejicit. Immò ſtatus quæſtionis in epiſt. ad Galat. non alius eſſe videtur, niſi utrum opera ex fide juſtificent, an fides ſola juſtificet. Apoſtolus autem reſpondet, hominem juſtificari ex fide, non ex operibus, ideſt, ex ſola fide.

ſine relatione ad Deum.

Denique loquitur Apoſtolus cum conditione, ſi Abraham juſtificatus eſt ex operibus, non procedentibus ex gratia fidei, ut ii putabant, qui ſuis viribus tribuebant juſtitiam; certè habuit gloriam, ſed non apud Deum. Et quoniam ſatis conſtat, Abrahamum habuiſſe gloriam etiam apud Deum, inde colligit, eum non eſſe juſtificatum ex operibus ſine fide, ſed ex fide, ex qua bona opera verè procedunt.

Porrò in epiſt. ad Galat. duplex tractatur quæſtio, Una ſpecialis, an cæremoniæ legales ad Chriſtianos pertineant, ita ut ſine illis ſalvi eſſe non poſſint; Altera generalis, an per legem, & vires naturæ poſſit contingere juſtificatio ſine gratia, & fide JESU Chriſti. Ad utramque reſpondet Apoſtolus negativè. Quæſtionem autem illam, quam fingit Kemnitius, ne verbo quidem attingit. Id autem ita ſe habere, perſpicuum eſt ex illis verbis: *Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt*. Galat. 2. & ex illis: *Si ex lege hæreditas, ergo non ex promiſſione*. Galat. 3. & ex illis: *Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini, à gratia excidiſtis*. Galat. 5. & Rom. 4. *Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio*.

Nam iſtæ conſecutiones firmiſſimæ ſunt, ſi excluduntur à juſtificatione opera facta ſine fide & gratia, ex ſola cognitione legis, & viribus liberi arbitrii. Nam ſi lex, & natura ſufficiunt ad juſtificandum; quid opus fuit, ut Chriſtus moriendo, de peccato damnaret peccatum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis? & ſi lex, & natura ſufficiunt ad juſtitiam, ſufficiunt etiam ad hæreditatem, non enim injuſtus eſt Deus, ut juſtos fraudet corona *juſtitiæ*, ut S. Auguſtinus loquitur in libro de natura & gratia cap. 2. Quòd ſi lex, & natura ſufficiunt ad hæreditatem, quid opus fuit promiſſione? Denique ſi lex, & natura ſufficiunt, evacuati ſumus à Chriſto, & à gratia excidimus, quoniam his opus nobis non eſſe profitemur.

At eædem iſtæ conſecutiones infirmiſſimæ ſunt, neque aliquid efficiunt, ſi quis per eas excludere velit opera, quæ fiunt ex gratia & fide. Neque enim Chriſtus gratis mortuus dici poteſt, ſi juſtificamur ex fide & operibus conſequentibus fidem: imò niſi Chriſtus mortuus eſſet, non poſſemus ex fide & operibus inde ſequentibus juſtificari. Hæc enim omnia gratia Dei donavit nobis per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. Sic etiam, non ideò hæreditas non eſt ex promiſſione, quia opera ex fide & gratia procedentia ad juſtificationem ſunt neceſſaria; quin potiùs ideò eſt ex promiſſione hæreditatis, quoniam ſine promiſſione non fuiſſet gratia, ſine gratia non fuiſſet fides, ſine fide non fuiſſent opera juſta, quibus redderetur hæreditas, ideſt, ipſa corona juſtitiæ. Ac demum non evacuamur à Chriſto neque à gratia excidimus, qui ex fide Chriſti, & operibus gratiæ juſtificamur, ſed contrà potiùs, niſi ad Chriſtum, & ejus gratiam pertineremus, fidem & opera juſtificantia non haberemus.

Quare cùm Paulinæ illæ conſecutiones vim habeant adverſus eos, qui juſtificationem operibus factis ſine fide, & gratia tribuebant, non autem adverſus eos, qui à juſtificatione opera conſequentia fidem, &

gratiam

At contra objicit Kemnitius, Apoſtolum non ſolùm loqui de operibus ſuis, quæ fecerat ante fidem, cùm damnat juſtitiam propriam, ſed etiam de operibus, quæ tunc faciebat, cùm eſſet Apoſtolus Chriſti. Nam de prioribus dixit in præterito, omnia arbitratus ſum detrimenta, de poſterioribus dicit in præſenti, omnia arbitror ut ſtercora. Itaque B. Paulus omnia opera ſua, ſive ex fide, ſive ſine fide facta contemnit, & pro ſtercoribus habet, ſola interim Chriſti fide contentus.

Reſpondeo, mirum eſt, quàm prompti ſint hæretici ad blaſphemias, nulla fermè oblata occaſione. Nam quod Apoſtolus inter ſcribendum nunc utatur tempore præterito, nunc tempore præſenti, non cogit, ut exiſtimemus eum loqui de rebus diverſis. Potuit enim de iiſdem illis operibus factis in lege, & ante fidem dicere, ſe initio converſionis illa omnia pro detrimentis habuiſſe, & nunc etiam illa eadem nihili facere, & non ſolùm pro detrimentis, ſed etiam pro ſtercoribus habere, quòd in dies magis ac magis intelligat illorum operum inanitatem. Et re vera locutum eſſe B. Paulum, etiam in præſenti, de operibus factis in lege, & ante fidem, perſpicuum eſt ex antitheſi, quam facit cùm dicit: *Ut inveniar in illo, non habens meam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt, Chriſti*. Ubi opponit juſtitiam ſuam, ideſt, opera ſua juſta facta ex fide, quæ ſunt verè juſta coram Deo, juſtitiæ ſuæ, ideſt, operibus ſuis juſtis factis in lège ſine fide, quæ non poterant eſſe verè juſta coram Deo, ſed ſolùm exterius, & in facie hominum, apud quos (ut ipſe ibidem ſcribit) fuerat in Judaiſmo ſine querela verſatus.

At quanta quæſo blaſphemia eſt, opera facta ex fide, & gratia Chriſti, ſtercora nominare, quæ ad Galat. 5. Fructus ſpiritus ipſe idem vocat Apoſtolus? ergo ne Spiritus ſancti fructus ſtercora ſunt? & quo modo 2. Timoth. 4. B. Paulus gloriatur, & dicit: *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi juſtus judex*? Ita ne de ſtercoribus gloriari debuit tantus Apoſtolus? & quæ debetur ſtercoribus corona juſtitiæ? & quis ille eſt juſtus judex, qui ſtercora coronare dignatur? Deinde, quam gratiam debemus Deo, qui nos creavit in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit ut ambulemus in illis ad Epheſ. 2. ſi iſta opera nihil ſunt aliud, niſi ſtercora? Denique, ſi opera bona fidelium, detrimenta, ac ſtercora ſunt, certè facienda, & amplectenda non ſunt, ſed excutienda, atque abjicienda ſunt. Eat nunc Kemnitius, & queratur, quòd eum hoſtem operum bonorum eſſe dicamus.

CAPUT XX.

Solvitur alterum argumentum ex Scripturis petitum pro ſola fide.

ALterum argumentum ſumunt ab iis locis, ubi ſola fides nominatur, cæteris omnibus operibus, vel diſpoſitionibus prætermiſſis. Matth. 9. Lucæ 7. *Fides tua te ſalvam fecit*. Lucæ 8. *Crede tantùm, & ſalva erit*. Joan. 1. *Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus*. Joan. 3. non de juſtificatione impii, & remiſſione peccatorum. Fatemur autem, fidem ſolam interdum ſatis eſſe ad miracula impetranda, videlicet cùm referuntur ad ipſam fidem confirmandam, non ad vitam ejus illuſtrandam, qui miraculum impetrat. Hoc enim modo virtutes multas feciſſe dicuntur improbi
B quidam, qui in die judicii audituri ſunt: *Amen dico vobis, numquam novi vos, diſcedite à me omnes operarii iniquitatis*, Matth. 7.

Quod attinet ad alia loca, negamus id ſequi, ut fides ſola juſtificet, etiamſi interdum ſola nominetur Nam interdum quoque ſolæ nominantur aliæ virtutes, aut Sacramenta, ut Lucæ 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*. Tobiæ 12. *Eleemoſyna à morte liberat*. Ad Roman. 8. *Spe ſalvi facti ſumus*. Eccleſ. 2. *Timor Domini expellit peccatum*. Ad Titum 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis*. Epheſ. 2. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Nec tamen ullus colligit, dilectionem, aut eleemoſynam, aut timorem, aut baptiſmum ſine fide
C juſtificare.

Itaque ſcriptura, cùm ad unum effectum multæ cauſæ concurrunt, modò uni cauſæ, modò alteri effectum illum tribuit, nec propterea ſignificare intelligitur, unam cauſam ſine aliis poſſe ſufficere. Cur autem Apoſtolus frequentius juſtificationem tribuat fidei, quàm dilectioni, aut aliis rebus, cauſa eſt, quam reddit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 8. quoniam fides eſt initium gratuitæ juſtificationis. Inde enim incipit Deus ædificium ſpirituale in anima hominis, inde incipit curare morbum peccati, inde incipit colere agrum cordis, inde incipit viam aperire ad portum ſalutis.

Sed occurrit Joannes Calvinus in Antidoto Concilii, atque hanc explicationem non ſolùm puerilem
D vocat, ſed etiam manifeſti erroris damnat. Probat autem ipſe, fidem non eſſe tantùm initium, & fundamentum juſtificationis, ſed etiam incrementum, & perfectionem, tribus teſtimonis divinæ Scripturæ, Primum eſt ad Rom. 1. *Evangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti, quia revelatur in eo Dei juſtitia ex fide in fidem. Quis non videt*, inquit Calvinus, *principium & finem pariter hic deſignari, alioqui dicendum erat ex fide in opera, ſiquidem opera perficerent, quod fides inchoat*. Alterum eſt Habacuc 2. *Juſtus ex fide vivit. Hoc*, inquit Calvinus, *Propheta valdè impropriè dixiſſet, niſi fides continuaret vitam*. Tertium eſt Geneſ. 15. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam.*
E *Non erat*, inquit Calvinus, *tunc Abraham novitius, ſed ſanctitatis omniumque virtutum exemplar, ergo non ei aditum ad juſtitiam patefecit fides, ut aliunde poſtea juſtificatio compleretur*.

Reſpondeo, impudenter Calvinus, dum ſe Concilio Tridentino inſultare credit, S. Auguſtino, & toti antiquitati inſultat. Quod enim Concilium dixit, ideò ex fide hominem juſtificari, ex Apoſtoli ſententia, quod fides initium ſit, & radix juſtificationis: ſcripſit antea S. Auguſtinus in libro de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 7. his verbis; *Ex fide ideò dicit juſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur*. Et in epiſt. 105. ad Sixtum: *Fides*, inquit, *unde omnis juſtitia ſumit initium*. Et libro de bono perſeverantiæ, cap. 2. *Quod initium verius homini Chriſtiano*, quàm

re ſolet, pueriliter in Scriptura ſumi; quia fidem vocavit initium, fundamentum, radicemque juſtitiæ, & ideò juſtificari ex fide hominem ſcripſit, quia fides prima datur, ut per eam cætera impetrentur. Verè igitur fides initium eſt, & origo juſtitiæ; ſed non tale initium, ut veniente juſtitia cedat, ac recedat, quo modo timor foras mittitur à charitate, quam ſuo quodam miniſterio introduxit, ſed eſt initium, quod manet & perficitur; quo modo arborum radices non areſcunt, ſed creſcunt, & roborantur creſcente arbore; & fundamentum ædificii non ſubtrahitur accedente fabrica domus, ſed perficitur, & ſtabilitur, & parietes, tectumque ſuſtentat. Ita nimirum & fides primùm inchoat juſtificationem, deinde aſſumpta ſpe & charitate perficit. Ideò cum inchoat, ſola eſt; cùm perficit, non eſt ſola; ſive (quod idem eſt) ſola inchoat, non ſola perficit.

Proinde rectè Concilium poſt Auguſtinum ſcribit, hominem juſtificari ex fide, quia fides eſt initium & origo juſtitiæ: ut videlicet id fidei propriè tribueret, quod ei ſoli propriè convenit. Quare ſi Calvinus & cæteri Sectarii, cùm dicunt, fides ſola juſtificat, ſignificare vellent, fidem ſolam inchoare juſtitiam, non eſſet cum eis de ſola fide diutius litigandum.

Illud igitur Apoſtoli: *Revelatur juſtitia Dei ex fide in fidem*, multis modis exponi poteſt; neque cogimur admittere fidem ſolam eſſe principium, finemque juſtitiæ. Exponit enim S. Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, cap. 11. ex fide annunciantium Evangelium, in fidem obedientium Evangelio. Exponunt Alii, ex fide Prophetarum in fidem Apoſtolorum: Alii, ex fide obſcura & latente in Teſtamento veteri, in fidem manifeſtatam & revelatam in Teſtamento novo: Alii, ex fide rerum præteritarum, in fidem futurarum: Alii, ex fide imperfecta, in fidem perfectam, & charitate formatam.

Quæ poſtrema expoſitio confirmatur ex ſimilibus phraſibus, quæ ſignificant progreſſum, & incrementum ejuſdem rei, ut, *Ibunt de virtute in virtutem*, Pſalm. 83. *Et uſque in generationem & generationem veritas ejus*, Pſalm. 99. *Transformamur à claritate in claritatem tanquam à Domini ſpiritu*. 2. Corinth. 3. *Et miſericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum*, Luc. 1. Itaque ſententia Apoſtoli eſt, in Evangelio revelari juſtitiam Dei, quæ incipit à fide inchoata, & perducitur ad fidem charitate perfectam, atque formatam.

Illud verò Habacuc 2. *Juſtus ex fide vivit*. Intelligitur de fide viva (quomodo enim poteſt aliquis vivere ex fide mortua?) fides autem viva ex teſtimonio ſancti Jacobi cap. 2. non eſt fides ſola, ſed fides cum operibus, ſive (ut loquitur Paulus ad Galat. 5.) fides per charitatem operans. Et rectè cohæret hoc teſtimonium cum ſuperiore. Probat enim Beatus Paulus, juſtitiam Dei eſſe ex fide in fidem, quia ſcriptum eſt, Juſtus ex fide vivit, nimirum juſtitia Dei ex fide imperfecta inchoatur, & in fidem perfectam, hoc eſt, vivam terminatur. Quoniam juſtus ex fide vivere debet, nec poſſet ex fide vivere, ſi juſtitia ejus conſtaret ex fide non viva.

Quare docet quidem Propheta, per fidem conti-

Geneſ. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*; Significat, Abrahamum juſtum, ex novo quodam actu fidei factum eſſe juſtiorem. Sed non ideò non aperuit illi aditum ad juſtitiam fides, cùm
B primùm ille juſtificatus eſt, quia poſtea quoque juſtitiam in illo auxit. Nam (ut jam diximus) non ita facimus fidem initium juſtitiæ, ut negemus illam creſcere & perfici, & ſemper hominem ad majora perducere. Hoc ſolum negamus, per eam ſolam poſſe hominem integrè, perfectèque juſtitiæ formam acquirere.

CAPUT XXI.

Solvitur argumentum tertium, ex Scripturis deſumptum pro ſola fide.

C

TErtium argumentum petunt ab iis locis, in quibus dicitur homo gratis juſtificari. Idem enim eſt gratis, & non ex operibus; ac per hoc idem eſt gratis, & ſola fide, Roman. 3. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius*. Roman. 4. *Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum. Ei autem, qui non operatur, credenti autem in eum, qui juſtificat impium, deputatur fides ejus ad juſtitiam*. Rom. 11. *Si gratia, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non eſt gratia*. Epheſ. 2. *Gratia eſtis ſalvati per fidem, non ex operibus*. Hoc argumentum non ſolùm probat, ſola fide hominem juſtificari, ſed etiam juſtificari ſola fide relativè, ideſt, non propter dignitatem, aut meri-
D tum fidei, quia tunc gratia non eſſet gratia.

Reſpondeo, particula illa Gratis duobus modis accipi poteſt. Uno modo, ut opponatur debito ex juſtitia, ſive meritis, ut loquuntur Theologi, de condigno, quæ ſunt abſolutè & ſimpliciter merita. Et hoc modo juſtificatio gratuita non excludit opera, quæ dicantur concurrere ad juſtificationem ut diſpoſitiones, vel ut merita de congruo, modò non tribuatur eis meritum de condigno, de quo loquitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 8. ubi dicit, hominem juſtificari gratis, quoniam neque fides, neque opera, quæ juſtificationem præcedunt, eam merentur. Et juxta hunc modum non eſt idem, hominem juſtificari gratis, & juſtificari ex ſola fide.
E Nam juſtificari gratis, eſt juſtificari ſine merito de condigno. Juſtificari ſola fide, eſt nihil requiri ad juſtificationem niſi fidem, quod eſſe falſum jam demonſtratum eſt.

Altero modo poteſt accipi particula, Gratis, ut opponitur operi facto ſine ulla gratia, ex ſolis naturæ viribus, ſive illud opus dicatur meritum de condigno, ſive de congruo, ſive etiam ſolùm dicatur conditio, aut ratio aliqua, cur detur homini juſtificatio. Et hoc modo juſtificatio gratuita non excludit merita abſolutè, ſed merita propria, ideſt, quæ ſint nobis ex nobis, & non ex Deo. Nam merita quæ ſunt nobis ex Deo, ideſt, quæ originem ducunt ex gratia præveniente, non pugnant cum gratia, niſi quis velit ipſam gratiam pugnare cum gratia. Hoc modo idem eſt, hominem juſtificari gratis, & ju-

Digitized by Google

non excludit pœnitentiam, & dilectionem, & opera pœnitentiæ & dilectionis, quoniam etiam iſta omnia ſunt ex gratia. Et hac ratione explicat ſanctus Auguſtinus particulam, Gratis, ubicumque de hac re ſcribit. Nam in epiſt. 105. poſteaquam dixerat: *Nec ipſa remiſſio peccatorum ſine aliquo merito eſt, ſi fides hanc impetrat. Neque enim nullum eſt meritum fidei.* Conti-B nuò explicat, quomodo hoc meritum non pugnet cum gratuita juſtificatione, & ait: *Reſtat igitur, ut ipſam fidem, unde omnis juſtitia ſumit initium, non humano, quo iſti extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcumque ſunt merita, ſed gratuitum Dei donum eſſe fateamur, ſi gratiam veram, ideſt, ſine meritis cogitamus.* Et in epiſt. 106. *Non dicat,* inquit, *ſibi, ſi ex fide, quomodo gratis? quod enim fides meretur, cur non potius redditur, quàm donatur? non dicat iſta homo fidelis, quia cùm dixerit, ut merear juſtificationem, habeo fidem: reſpondetur ei, Quid enim habes, quod non accepiſti? cùm ergo fides impetrat juſtificationem, non gratiam aliquid meriti præcedit humani, ſed ipſa gratia meretur* C *augeri, ut aucta mereatur & perfici.*

At contra hanc ſolutionem objiciunt tum hæretici, tum etiam quidam Catholici. Nam Kemnitius in Examine Concilii Tridentini ſeſſ. 6. in fine diſputationis de operibus infidelium, contendit, nullum eſſe meritum de congruo. Immò hoc meritum dicit, eſſe illam Helenam, de qua ſeptimus canon ſextæ ſeſſionis Concilii contra Scripturæ, & antiquitatis ſententiam dimicat. Sublato autem merito de congruo, tollitur omnis dignitas, & efficacia fidei, & aliarum diſpoſitionum ad juſtificandum, & inde ſequitur, ut juſtificari gratis nihil ſit aliud, niſi juſtificari ſine ulla dignitate fidei, aut operum, ex D ſola fide apprehendente promiſſionem. Probat autem nullum eſſe meritum de congruo; quia tunc ſequeretur, hominem juſtificari propter meritum ſuarum diſpoſitionum, non autem propter meritum ſolius Chriſti, quod eſt contra Scripturam, & omnes Patres.

Aliqui etiam ex Catholicis, atque in primis Dominicus à Soto lib. 2. de natura & gratia, cap. 14. concedunt quidem diſpoſitiones ad juſtificationem, ſed negant eas poſſe vocari ulla ratione merita; & juſtificari hominem gratis, contendunt eſſe, juſtificari ſine ullo merito, ſive de condigno, ſive de congruo, ſive procedente ex auxilio Dei ſpeciali, ſive ex viribus ſolius naturæ. Ratio autem eorum potiſſima eſt, quoniam meritum, & merces relativa E ſunt, ita ut omni merito merces è regione reſpondeat: merces autem ex debito, & juſtitia redditur: ac per hoc non gratis datur. Debitum enim & gratia opponuntur ex Apoſtolo ad Roman. 4.

Præterea meritum ex congruo non fundatur in ulla dignitate, & proportione operis ad gratiam juſtificationis, ſed in ſola promiſſione Dei, qui credentibus & pœnitentiam agentibus indulgentiam & juſtificationem promiſit: at cui debetur aliquid ex ſola promiſſione alterius, is non dicitur illud mereri, niſi valdè impropriè. Igitur meritum de congruo non eſt veri nominis meritum.

Huic addi poteſt teſtimonium S. Auguſtini ex præfatione in Pſal. 31. *Nihil,* inquit, *boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum.* Et idem habet in Pſalm. 110.

gruo contra Scripturæ, & totius antiquitatis ſententiam dimicare. Nam aut loquitur de merito operum, quæ fiunt ex ſolis viribus liberi arbitrii, aut de merito operum, quæ naſcuntur ex gratia præveniente, & ex fide: ſi de Primo genere operum loquitur, apertiſſimè improbus eſt, cùm impudenter, & prodigè mentiatur. Concilium enim Tridentinum non ſolùm nuſquam nominat meritum de congruo, ſed etiam illud rejicit, quod attinet ad opera, quæ fiunt ex ſolis viribus naturæ, ut patet ex ipſa 6. ſeſſ. cap. 5. & 6. & can. 1. 2. & 3. nam docet, initium juſtificationis ſumi à gratia præveniente, & tunc primùm incipere diſpoſitiones ad gratiam juſtificantem, cùm homo à Deo motus, & adjutus incipit credere; & neminem poſſe per naturæ vires, aut ſcientiam legis ſine gratia Dei credere, diligere, pœnitentiam agere &c.

Si loquitur de Secundo genere operum, imperitum ſe totius antiquitatis oſtendit. Vix enim eſt ullus inter veteres, qui non agnoſcat meritum aliquod in operibus pœnitentiæ, quæ per Dei gratiam fiunt, ut oſtendimus in 2. lib. de pœnitentia, cap. 12. Quamvis neque de hoc ſecundo genere operum mendacio careant verba Kemnitii. Concilium enim in illa ſeſſ. 6. cap. 7. hoc meritum congrui neque recipit, neque rejicit, immò ne verbum quidem de hac re facit, tantum abeſt, ut pro illo quaſi pro Helena dimicet. Dicit quidem Concilium, Juſtitiam à Deo nobis infundi ſecundùm diſpoſitionem, & cooperationem uniuſcujuſque, ſed an ea diſpoſitio ſit meritoria, ſaltem de congruo, an verò nullo modo, ſed tantùm ſit conditio quædam requiſita, non explicat.

Jam verò quod attinet ad Catholicos, quæſtio videtur eſſe ferè de ſolo nomine meriti, cùm alioqui conveniat inter omnes Catholicos, diſpoſitiones requiri, & non ſola fide homines juſtificari. Nos autem intelligere certè non poſſumus, cur non ſit hoc tempore utendum nomine meriti, præſertim cum additione illa, de congruo, cùm agitur de operibus, quæ fiunt ex gratia præveniente. Etſi nulla eſſet alia ratio, auctoritas omnium Patrum, & præſertim S. Auguſtini omnino ſufficere nobis deberet. Nam ſi quo tempore Pelagiani humana merita extollebant, ſanctus Auguſtinus præcipuus gratiæ defenſor merita appellare non dubitavit opera illa, quæ naſcuntur ex fide, quanto magis hoc tempore, quo Lutherani merita omnia tollunt è medio, deberent Catholici eadem illa opera, merita nominare?

At S. Auguſtinus lib. 1. Retractationum, cap. 23. retractaſſe videtur ſententiam illam, fides meretur remiſſionem peccatorum, quando illam aliam retractavit, initium fidei eſt ex nobis. Non ita eſt, nam in epiſt. 105. & 106. docet Auguſtinus, fidem mereri juſtificationem, & tamen in his epiſtolis ſumma contentione affirmat, initium fidei non eſſe ex nobis. Et in ipſo lib. 1. Retractationum, cap. 23. ubi retractat illam ſententiam de initio fidei ex nobis, ſcribit veriſſimè dictum eſſe, fides inchoat meritum.

At S. Auguſtinus loquitur de merito fidei formatæ, quo meremur juſtificationem, ideſt, incrementum juſtitiæ, non de merito fidei informis, quo meremur remiſſionem peccatorum. Neque hoc eſt verum, nam in epiſt. 105. ut ſupra citavimus, loquitur

Digitized by Google

cationem, intelligi, neſcit oſtendere à quo ſit pe-
tendum auxilium, unde juſtificatio, & poſt juſtificationem merita acquirantur. Hæc verò reſponſio indigna eſt viro docto, qualis eſt is, cum quo diſſerimus. Nam ſi id eſſet mereri juſtificationem, poſſet etiam Verbum Dei, & concionatores, & ipſe Deus dici, mereri nobis juſtificationem. Deinde S. Auguſtinus explicat, quomodo fides mereatur, cùm dicit, eam impetrare remiſſionem peccatorum. Denique & ipſe Auguſtinus, & reliqui Patres omnes non ſolùm fidei, ſed etiam dilectioni, & pœnitentiæ tribuunt meritum juſtificationis. Certè autem dilectio, & pœnitentia non oſtendunt, à quo ſit petendum auxilium.

At S. Auguſtinus impropriè loquitur de merito, proinde nulla eſt cauſa, cur eum in hac parte imitari velimus. Si ſemel tantùm, aut iterum hæc vox uni Auguſtino excidiſſet, fortaſſe tolerari poſſet iſta reſponſio. At quòd omnes Patres, quorum plerique Latinam linguam ab ipſa nutrice didicerant, in re tam gravi perpetuò impropriè loquantur, incredibile videtur. Vide Tertullianum lib. 4. in Marcionem, Cyprianum ſerm. 6. de oratione Dominica, Ambroſium lib. 7. & 10. in Lucam, & lib. 2. de pœnitentia, cap. 3. Hieronymum lib. 2. contra Pelagianos, Auguſtinum epiſt. 89. quæſt. 4. tract. 44. in Joan. in Pſalm. 50. & alibi paſſim. Et Gregorium 1. Reg. lib. 3. cap. 4.

Deinde non eſt potiſſima noſtra quæſtio, an opera ex fide, quibus diſponimur ad juſtificationem ſint merita propriè, vel impropriè dicta, ſed an ſint hoc nomine appellanda, & nos quidem probamus ita eſſe vocanda, quoniam ſic ea vocant omnes Latini Patres. Neque argumenta illa de relatione meriti, & mercedis convincunt, fatemur enim omni merito reſpondere mercedem, ſed ſicut meritum quoddam eſſe dicimus ex congruo, ita mercedem quandam eſſe dicemus ex congruo, quæ magis debeatur ex gratia, quàm ex juſtitia. Nam ipſe etiam Apoſtolus ad Rom. 4. cùm dicit: *Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum.* Satis apertè indicat, eſſe quandam mercedem, quæ imputari poſſit ſecundùm gratiam, non ſecundùm debitum.

Ad illud autem quod objiciebatur, meritum de congruo non fundari in dignitate operis, ſed in ſola promiſſione Dei, Reſpondemus, contrarium eſſe verum. Nam ſi promiſſio non requirat ullam conditionem operis, tunc quidem nullum inde orietur meritum; ut ſi Rex egenti alicui promittat in ſingulos annos certum nummorum numerum ſine ulla conditione; debebuntur egenti illi pecuniæ regiæ, ſed abſque ullo ejus merito: at ſi promiſſio contineat operis conditionem, orietur inde meritum, etiamſi opus illud alioqui non ſit per ſe æquale mercedi. Verè enim, qui opus illud fecerit, convenire poterit promiſſorem, ac dicere, ſe meruiſſe præmium ab illo promiſſum.

Quare ſi meritum de congruo fundaretur in promiſſione cum conditione operis, eſſet verè meritum ex juſtitia, & potiùs de condigno, licèt imperfectè, quàm de congruo nominandum. Et ideò nos exiſti-

Id autem ita eſſe intelligi poteſt, Primò ex eo, quòd vita æterna ſæpè vocatur merces, bravium, ſtipendium; juſtificatio numquam vocatur, niſi gratia & miſericordia. Secundò ex eo, quòd Scripturæ cùm pœnitentibus veniam promittunt, reddunt rationem, quia Deus miſericors eſt: ut Joel. 2. *Convertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia benignus, & miſericors eſt &c.* At cùm promittunt bene operantibus vitam æternam, non tam allegant miſericordiam, quàm juſtitiam, & fidelitatem, ut 2. Timoth. 4. *Quam reddet mihi juſtus judex.* Quod ſi 1. Joan. 1. dicitur: *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata.* Sciendum eſt eum loqui de remiſſione venialium, quæ juſto Dei judicio redditur bonis meritis juſtorum, ut S. Auguſtinus docet in libro de correptione & gratia, cap. 13. Tertiò idem patet ex eo, quòd Prophetæ cùm promittunt indulgentiam operibus pœnitentiæ, addere ſolent particulam dubitantem, ut, Quis Scit, Forſan &c. ut patet Joelis 2. Dan. 4. Jonæ 5. At nihil tale additur in promiſſione vitæ æternæ meritis juſtorum. Verum eſt igitur, quod diximus, promiſſiones indulgentiæ non eſſe propriè pacta, in quibus fundari poſſit meritum pœnitentiæ; ſicut promiſſiones vitæ æternæ vera ſunt pacta, in quibus fundatur meritum operum bonorum, quæ à juſtis fiunt.

Porrò negamus, nullam eſſe in merito de congruo dignitatem. Nam cùm ſit opus illud à Deo, & ſit opus gratiæ, & donum Spiritus ſancti, quo pacto fieri poteſt, ut nullam habeat dignitatem? Illud quidem eſt verum, totam ejus operis dignitatem pendere à gratia, & ideò non tam eſſe hominem, qui meretur, quàm ipſam gratiam, quæ (ut loquitur Auguſtinus in epiſt. 106.) meretur augeri, ut aucta mereatur & perfici.

Neque tamen hinc jam licebit colligere, hoc eſſe meritum de condigno; nam etiamſi eſt à Deo, tamen non eſt à Deo intus inhabitante per gratiam juſtificantem, ſed extrinſecus excitante & adjuvante, ut idem Auguſtinus docet in epiſt. 105. & præterea eſt à Deo incipiente & inchoante, nondum complente & perficiente: proinde eſt meritum inchoatum & imperfectum; & habet aliquam dignitatem, & proportionem ad ſuum finem, ſed non tantam, quantam requirit meritum de condigno. Denique deeſt, ut diximus, pactum propriè dictum, ſine quo nullum poteſt eſſe meritum ex juſtitia, ſive de condigno.

Ad illud autem S. Auguſtini præfatione in Pſal. 31. *Nihil boni feciſti, & datur tibi remiſſio peccatorum, attenduntur opera tua, & inveniuntur omnia mala.* Reſpondeo, ſanctum Auguſtinum per remiſſionem intelligere totam juſtificationem ab initio primæ diſpoſitionis, quæ eſt fides, uſque ad plenam reconciliationem. Tunc enim Deus incipit remittere peccata, cùm inſpirat fidem, quæ orando impetrat cætera dona. Itaque illud: *Nihil boni feciſti*, intelligitur ante fidem: ſicut etiam id quod ſequitur, *attenduntur opera tua, & inveniuntur omnia mala.* Neque enim mala dici poſſunt opera, quæ fiunt ex fide.

Id

Digitized by Google

...incipit ergo eſſe in fide per indulgentiam. Jam fides illa aſſumpta ſpe, & dilectione incipit bene operari &c. Vides quomodo remiſſio peccatorum, ideſt, indulgentia, tunc incipit, cùm incipit fides? proinde ante remiſſionem peccatorum, quæ inchoatur in fide, nihil boni fecimus, quia ante fidem nihil boni fieri poteſt. Ex fide enim incipiunt quæcumque ſunt bona. In eundem ſenſum ſcribit Auguſtinus in epiſtol. 105. juſtitiam numquam vocari mercedem, quoniam accipit juſtitiam pro toto beneficio juſtificationis, ita ut in ea includatur etiam fides, quæ ſola non poteſt eſſe merces, cùm eam nulla omnino merita, neque de congruo, neque de condigno, præcedant. Cætera omnia dona & gratiæ, & mercedis nomine appellari poſſunt. Hinc igitur patet explicatio omnium teſtimoniorum, quæ docent hominem juſtificari gratis. Significant enim nulla eſſe merita ante donum fidei.

CAPUT XXII.

Solvitur argumentum quartum, ex Scripturis depromptum pro ſola fide.

Quartum argumentum depromunt ex illis teſtimoniis, quæ docent, omnes qui credunt juſtificari & ſalvari. Quod quidem non eſſet infallibiliter verum, ſi non ſufficeret ſola fides. Joan. 3. *Ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Actor. 10. *Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere omnes, qui credunt in eum.* Actor. 13. *In hoc omnis, qui credit juſtificatur.* Roman. 1. *Evangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti.* Rom. 10. *Omnis qui credit in eum non confundetur.* 1. Joan. 5. *Omnis qui credit, quoniam Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt.*

Reſpondeo, particula Omnis, poteſt In primis rectè exponi negativè, ut ſenſus ſit, omnis qui credit, juſtificatur, ideſt, nemo ſine fide juſtificatur. Quod illuſtrat aptiſſima ſimilitudine S. Auguſtinus, explicans illud, *Deus vult omnes ſalvos fieri*, lib. de prædeſtinatione Sanctorum, cap. 8. nam ſi in una aliqua urbe unus tantùm Grammaticæ Doctor eſſet, & diceretur, omnes in hac urbe Grammaticam diſcunt ab iſto: non ſignificaretur, omnes in ea urbe Grammaticam diſcere, ſed neminem diſcere ſine illo. Sic igitur omnis qui credit, juſticatur, quia nemo juſtificatur, niſi credat. *Sine fide enim impoſſibile eſt placere Deo.* Et hoc videtur Apoſtolus ſignificare ad Roman. 1. cùm dicit, Evangelium eſſe virtutem Dei in ſalutem omni credenti; nam in tota illa diſputatione probare nititur, fidem Chriſti neceſſariam eſſe omnibus, & ſine illa neque Judæos per legem Moſis, neque gentiles per lumen rationis poſſe coram Deo juſtificari. Idem etiam videtur eſſe ſenſus illius loci Joan. 3. *Ut omnis qui credit in eum non pereat*; ſignificat enim miſſum eſſe filium Dei à Patre in mundum, quoniam ſine ejus adventu & fide, nemo ſalvari potuiſſet.

Secundò, poteſt eadem particula Omnis, referri ad omnia hominum genera, ut ſignificet, fidem Chriſti eſſe viam ad ſalutem apertam toti mundo, Judæis, Græcis, Barbaris, non autem uni tantùm genti, ut

Tertiò refertur interdum particula, Omnis, ad ſingulos credentes, & quidem affirmativè, ſed tamen non ſignificatur illis ſententiis, ſolam fidem ſufficere, ſed fidem juſtificare & ſalvare, ſi non deſint cætera, ideſt, fidem ex parte ſua ſemper juſtificare & ſalvare, modò addantur alia, quæ ſimul requiruntur.
B Id autem ita eſſe, perſpicuum eſt ex eo, quod in Scripturis etiam de ſpe dicitur: *Omnis qui ſperat in eum, non confundetur.* Eccleſiaſt. 2. & de dilectione: *Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt.* 1. Joan. 4. de humilitate: *Omnis, qui ſe humiliat exaltabitur.* Luc. 18. de oratione: *Omnis qui petit accipit.* Lucæ 11. &: *Quicumque invocaverit nomen Domini ſalvus erit.* Rom. 10. & de obedientia: *Factus eſt omnibus obedientibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.* Hebr. 5. & tamen nemo diceret ſolam ſpem, aut orationem, aut humilitatem, aut alia ſufficere ſine fide.

Itaque ſententia Scripturæ eſt, ſingulas iſtas virtutes ex parte ſua perducere homines ad ſalutem, niſi aliunde oriatur impedimentum, aut defectus. Atque
C hoc ipſum ſancti Patres paſſim docent, cùm admonent, non ſufficere ſolam fidem: *Multi*, inquit Auguſtinus tract. 10. in epiſt. Joan. *dicunt, credo, ſed fides ſine operibus non ſalvat.* Et S. Proſper lib. 1. de vita contemplativa, cap. 19. *Nec opera ſine fide, nec fides ſine operibus juſtificat.* Vide alia teſtimonia infra in diſputatione de neceſſitate operum.

CAPUT XXIII.

Solvitur quintum argumentum ex Scripturis pro ſola fide.

D Quintum argumentum ducunt ab illis teſtimoniis; quæ prædicant efficaciam Verbi Dei. Verbum enim ſola fide apprehenditur. Pſalm. 106. *Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos.* Joan. 15. *Vos mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis.* Rom. 1. *Evangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti.* 1. ad Corinth. 15. *Notum vobis facio Evangelium, quod prædicavi vobis, quod accepiſtis, in quo ſtatis, per quod & ſalvamini.* Jacob. 1. *Suſcipite inſitum verbum, quod poteſt ſalvare animas veſtras.*

Reſpondeo, Verbum Dei ſanat & ſalvat, ſed ut hoc faciat, non ſatis eſt ut fide apprehendatur, niſi etiam charitate impleatur. Verbum enim Dei non ſolùm offert promiſſiones, ſed etiam imperat opera fa-
E cienda. Quare Dominus Matth. 7. comparat hominem audientem verba ſua, & non facientem viro ſtulto, qui ædificat domum ſuper arenam. Præterea Verbum, quod fide apprehenditur, non eſt ipſa ſalus, ſed ſemen ſalutis, quod non ſolùm excipi, ſed etiam calefieri, & excoli debet, ut fructum faciat. Quocirca rectè S. Jacobus non ait, Suſcipite inſitum verbum, quod ſalvabit, ſed quod poteſt ſalvare animas veſtras, ſi videlicet excipiatur in corde bono, & retineatur cum patientia tempore tentationum, ut dicitur in parabola ſeminantis, Matth. 13.

Sed contra occurrit Lutherus in libro de libertate Chriſtiana, ubi probat, fidem ſolam cum Verbo Dei ſufficere. Primùm enim (ut ipſe dicit) fides implet omnia mandata. Nam audiens in Verbo præcepta & promiſſa, & prudenter intelligens præcepta non

Digitized by Google

Deo pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt & facere. Denique, fides copulat animam Deo, juxta illud Oſeæ 2. *Sponſabo te mihi in fide*: & ideò omnia quæ Chriſti ſunt efficiuntur communia cum anima fideli.

Reſpondeo, hoc argumentum Lutheri ex tribus virtutibus fidei ductum, magis Lutheranos, quàm Catholicos lædit. Nam ſi Deus glorificat nos & juſtificat, quia ſummum cultum illi exhibemus per fidem, certè ſequitur ut merito fidei, ideſt, propter virtutem & dignitatem ipſius fidei juſtificemur. Quod tamen Philippus & Kemnitius, & quotquot ſunt hodie Lutherani abſurdum, & falſum eſſe contendunt.

Sed excutiamus breviter fidei virtutes, quas Lutherus prædicat. Primam illam virtutem, quòd videlicet fides impleat omnia mandata, furtim ſubripuit Lutherus charitati, ut tribueret fidei. Sed vera fides non vivit ex raptu, & ideò clamat verum eſſe, quod Apoſtolus dicit, Rom. 13. *Qui diligit, legem implevit*. Et: *Plenitudo legis eſt dilectio*. Et quod ipſe Dominus ait Joan. 14. *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit*. Et: *Qui non diligit me, ſermones meos non ſervat*. Convertit ſe quidem fides ad promiſſa, cùm videt, legis mandata ſolis naturæ viribus impleri non poſſe: & credens, veram eſſe illam promiſſionem, petite, & accipietis, à Deo petit ſpiritum charitatis, per quem fit verè, ut juſtificatio legis impleatur in nobis. Sed non eſt hæc promiſſio, quam vellet Lutherus, ipſe enim promiſſionem quærit, per quam liberetur à debito legis implendæ, & habeatur, ac reputetur juſtus, quamvis ſit omni flagitiorum genere coopertus. Sed hanc promiſſionem in veris Bibliis, ideſt, in libro Dei numquam inveniet.

Quod enim ipſe allegat, concluſit Deus omnia ſub incredulitate, ut omnium miſereatur. Et dedit eis poteſtatem filios Dei fieri his, qui credunt in eum, longè aliud ſignificat, quàm illud ſit, quod ipſe ſomniat. Dicitur enim Deus concluſiſſe omnia ſub incredulitate, quia permiſit & Judæos & Gentiles incredulos fieri, ut in utriſque liberandis miſericordiam ſuam oſtenderet. Dedit autem poteſtatem iis, qui credunt in eum, ut filii Dei fiant; proinde non ſunt hoc ipſo, quòd credunt, filii Dei, ſed fieri poſſunt, ſi renaſcantur ex aqua & Spiritu Sancto, & ſic diffuſa charitate in cordibus eorum per Spiritum ſanctum, qui datus eſt eis, incipiant dicere Deo, Abba Pater.

Jam verò quod attinet ad alteram virtutem fidei exhibet quidem fides cultum & obſequium Deo, cùm dat illi gloriam, credens eum fidelem eſſe in omnibus verbis ſuis. Sed neque ſola fides exhibet cultum Deo, cùm ſcriptum ſit Matth. 5. *Videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem, qui in cœlis eſt*. Et Joan. 21. de ſancto Petro legamus, eum morte ſua clarificaſſe Deum. Neque fidei obſequium placet Deo, niſi fides ipſa per dilectionem operetur. Nam & Dæmones velint, nolint, dant gloriam Deo, dum credunt, illum eſſe veracem, ſed nihil eis prodeſt obſequium illud coactum. Et nos ipſi, ſi habeamus perans reputata fuerit ad juſtitiam, ideſt (ut erat verè) opus exiſtimata, ac judicata juſtitiæ.

Porrò Tertia virtus fidei forſaſſe caret fundamento. B Nam quod legimus Oſeæ 2. *Sponſabo te mihi in fide*, non videtur accipiendum de fide, qua credimus Deo, ſed de fide, qua Deus præſtat promiſſa. Nam paulò ante dixerat Deus in eodem Propheta: *Sponſabo te mihi in juſtitia & judicio, & in miſericordia, & miſerationibus*; & mox addidit, *& ſponſabo te mihi in fide*. Quorum omnium verborum illa videtur eſſe ſententia, ſponſabo te mihi juſtè, miſericorditer, atque fideliter. Sed ſi accipiatur fides pro fide, qua nos credimus Deo, certè ſicut ſponſamur Deo per fidem, ita conjungimur in matrimonium perfectum & conſummatum per charitatem. Non enim fides, ſed charitas eſt vinculum perfectionis Coloſſ. 3. &, *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*, C 1. Joan. 4.

Denique ſive per fidem, ſive per charitatem, ſive (quod eſt verius) per utramque ſponſemur Chriſto; erunt quidem noſtra, quæ Chriſti ſunt, & Chriſti quæ noſtra ſunt, ut Lutherus dicit, ſed non eo modo, quo ipſe dicit. Non enim noſtra erit Chriſti juſtitia, quia reputabitur noſtra, ſed noſtra erit, quia cauſa erit juſtitiæ in nobis inhærentis, noſque verè, & formaliter perficientis, quemadmodum noſtra mortalitas, & cæteræ pœnæ, in quas per lapſum primi parentis incidimus, non fuerunt in Chriſto per ſolam reputationem, ſed per veram, & realem aſſumptionem. Lutherus enim parum liberalem ſponſum noſtrum facit, quem vult ea, quæ noſtra ſunt, re ipſa ſibi aſſumere, D ea verò, quæ ſua ſunt, nobiſcum ſola reputatione communicare. Sed de his hactenus.

CAPUT XXIV.

Solvitur argumentum ſextum ex Scripturis pro ſola fide.

POſtremum argumentum ex Scripturis illis accipiunt, quæ docent, irritam forè promiſſionem, ſi lege, aut operibus nitatur, & non ſola fide accipiatur, Rom. 4. *Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio*. Et ibidem: *Ideò ex fide,* E *ut firma ſit promiſſio*. Et Galat. 3. *Ut promiſſio ex fide daretur credentibus*. Et Galat. 5. *Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini*.

Reſpondeo, hoc argumentum ſolutum eſt, partim cap. 11. in reſponſione ad quintam objectionem: partim cap. 19. in explicatione vocabulorum legis & operum. Summa eſt, docet Apoſtolus, inanem fore fidem noſtram, & irritam promiſſionem Dei, ſi juſtificatio haberi poſſit per ſolam cognitionem legis, aut opera facta ſolis naturæ viribus. Nuſquam autem docet, juſtificari hominem ex ſola apprehenſione promiſſionis per fidem, aut juſtificationem non pendere ex conditione operum. Quin potiùs in infinitis locis Scriptura teſtatur, & juſtificationem, & ſalutem pendere ex conditione pœnitentiæ, & operum bonorum: *Niſi pœnitentiam habueritis*, inquit Domi-

Digitized by Google

QUamvis adverſarii teſtimonia ſanctorum Patrum non magni pendant, cùm ipſorum erroribus manifeſtè repugnant: tamen cupidè illa eadem colligunt, ſi quando in ſpecie ſaltem nobis contraria eſſe judicant. Percurram igitur breviter teſtimonia, quæ ab illis adferri ſolent, tametſi non ignorem jam ab uno, aut altero, fortaſſe etiam à plurimis ex noſtris, ſatis diligenter eſſe fermè omnia explicata.

Primo loco proferunt ex Origene in cap. 3. epiſtolæ ad Romanos hæc verba. *Et dicit (Apoſtolus) ſufficere ſolius fidei juſtificationem, ita ut credens quis tantummodo, juſtificetur, etiamſi nihil ab eo operis fuerit expletum.*

Reſpondeo, Origenes opponit fidem operi externo, ac docet, poſſe hominem interdum juſtificari, etiamſi nullum opus externum faciat. Ponit enim exemplum peccatricis & latronis, qui non leguntur jejunaſſe, aut eleemoſynas feciſſe antequam juſtificarentur. Itaque per vocabulum Sola, excludit Origenes neceſſitatem operis externi; quando videlicet, aut poteſtas, aut occaſio deeſt ejuſmodi operis faciendi.

Non excludi autem ab Origene dilectionem & pœnitentiam, perſpicuum erit ex verbis ejus in cap. 4. ejuſdem epiſt. ad Romanos: *Puto*, inquit, *quòd prima ſalutis initia, & ipſa fundamenta fides eſt; profectus verò, & augmenta ædificii, ſpes; perfectio autem, & culmen totius operis, charitas.* Et infrà: *Credentibus quidem Chriſto, nec tamen deponentibus veterem hominem cum actibus ſuis, fides reputari non poteſt ad juſtitiam.* Vides igitur non ſufficere ſolam fidem, ſed etiam ſpem, & dilectionem, & depoſitionem veteris hominis, quod fit per pœnitentiam, omnino requiri.

Secundo proferunt ex Hilario illa verba can. 8. in Matth. *Movet Scribas, remiſſum ab homine peccatum, hominem enim tantùm in Jeſu Chriſto intuebantur, & remiſſum ab eo quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola juſtificat.*

Reſpondeo, non excludit Hilarius per particulam *ſola*, niſi legem Moſis, de qua loquebatur. Qui enim dicit, lex non juſtificat, ſed ſola fides, idem eſt, ac ſi diceret, ex his duobus ſola fides vim habet juſtificandi, ſive, fides juſtificat, lex non juſtificat. In quem ſenſum ſcriptum eſt, Actor. 8. *Nondum Spiritus ſanctus, in quemquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini* Jeſu, non enim illud, *tantùm*, excludit fidem, aut alias virtutes, ſed ſolum viſibilem Spiritus ſancti adventum. Itaque idem Hilarius can. 7. in Matth. cum fide conjungit opera, cùm ſic loquitur: *Salus gentium omnis in fide eſt, & in præceptis Domini vita eſt univerſorum.*

Tertio, proferunt ex Baſilio illa verba in homilia de Humilitate: *Hæc eſt perfecta, & integra gloriatio in Deo, quando neque ob juſtitiam ſuam quis ſe jactat: ſed novit quidem ſe ipſum vera juſtitia indignum, ſola autem fide in Chriſtum juſtificatum.*

Reſpondeo, excludit Magnus Baſilius per vocem *ſola*, opera, quæ fiunt ſine fide, & gratia Dei. Hortatur enim ad humilitatem, ac monet, ut unuſquiſque intelligat, ſe nihil juſtitiæ à ſe habere, ſed quidquid habet, donum eſſe Dei. Itaque ſola fide juſti-

Porrò idem Baſilius in ſermone de fide, poſteaquam docuit neceſſitatem fidei, adjungit etiam neceſſitatem charitatis. Quod probat, tum ex Apoſtolo 1. Corinth. 13. tum ex ipſo Domino, qui Joan. 15. non ex fide, ſed ex charitate diſcipulos ſuos cognoſcendos eſſe prædixit.

B Quarto, proferunt ex Ambroſio verba illa in ſermon. 45. *Sicut ſuffecit Judæ ad ſcelera, Chriſtum deſeruiſſe; ita ſuffecit latroni ad innocentiam, Domino credidiſſe.* Item ex comment. in cap. 3. ad Roman. *Juſtificati ſunt gratis, quia nihil operantes, neque vicem reddentes, ſola fide juſtificati ſunt dono Dei.* Item in cap. 4. *Non ergo opus eſt lex, quando impius per ſolam fidem juſtificatur.* Item ibidem: *Sic decretum dicit à Deo, ut ceſſante lege, ſolam fidem gratia Dei poſcerent ad ſalutem.* Item: *Beatos dicit, de quibus hoc ſanxit Deus, ut ſine labore, & aliqua obſervatione, ſola fide juſtificentur apud Deum.* Item in cap. 9. *Sola fides poſita eſt ad ſalutem.*

Reſpondeo, Ambroſius (ſi tamen is eſt auctor vel C ſermonis illius, vel commentariorum in Paulum) per vocem Solam, non excludit, niſi opera cæremonialia legis veteris, aut certè neceſſitatem operum externorum. Nam idem auctor ſic loquitur in comment. ad 4. cap. ad Hebræos; *magna res eſt fides & ſalutaris, & ſine hac non eſt ſalvari poſſibile: ſed ſola fides non ſufficit. Operari fidem per dilectionem neceſſarium eſt, & converſari dignè Deo.*

Idem etiam auctor in cap. 3. ad Rom. explicat, gentiles ſalvari ſola fide, quia ſine obſervatione circumciſionis, ſabbathi, neomeniæ, & ſimilium ſalvantur. Sic etiam in cap. 4. ideò dicit, ceſſante lege, ſolam fidem ſufficere, quia loquitur de lege cæremoniali, quæ jam ceſſavit. Nam in cap. 6. tractans illud: *Gratias autem Deo, quia cùm fuiſſetis ſervi peccati &c.* dicit, D nos jam ſervire Deo, non per legem Moſis, ſed per legem naturæ. Denique in cap. 9. antequam diceret, ſola fides poſita eſt in ſalutem, præmiſerat, per fidem hominem conſequi ſalutem ſublatis neomeniis, & ſabbatho, & circumciſione, & lege eſcarum, & oblationibus pecorum.

Quinto, proferunt ex Chryſoſtomo illa verba in homilia de fide & lege naturæ: *Eum qui operatur opera juſtitiæ, ſine fide non poſſum probare vivum eſſe: fidelem abſque operibus poſſum monſtrare & vixiſſe, & regnum cælorum aſſecutum: nullus ſine fide vitam habuit, latro autem credidit tantùm, & juſtificatus eſt.* Item illud ex homil. 3. in epiſt. ad Titum: *Si credis fidei, cur alia infers, quaſi fides juſtificare non ſufficiat ſola?*

E Reſpondeo, Chryſoſtomus in priore loco docet, fidem ſolam, ideſt, ſine opere externo interdum ſufficere, opus externum ſine fide numquam ſufficere. Et rationem reddit, quia fides parit opera, opera non pariunt fidem: in poſteriore loco docet fidem ſolam, ideſt, ſine cæremoniis legis veteris abundè ſufficere. Nam poſt verba allegata, mox addit: *Quid te ſpontanea ſervituti ſubdis, & legis jugo collum ſubmittis?*

Chryſoſtomum autem non fuiſſe in ea ſententia, ut exiſtimaret, fidem ſine dilectione & pœnitentia, aliiſque ſimilibus operibus ſufficere, facilè poteſt intelligi ex illis verbis ipſius homil. 70. in Matth. *Ne fideles ſola ſe fide ſalvari poſſe confidant, de pœna malorum diſſerit. Ita infideles ad fidem, fideles verò ad rectè vivendum cohortatur.* Vide etiam homil. 5. 25. & 26.

Reſpondeo, in priore loco ſolùm docet Auguſtinus, neminem ſine fide ſalvari; proinde antiquos juſtos neque per naturam, neque per legem Moſis, ſed per ipſam Chriſti fidem eſſe ſalvatos. Ipſa enim ſola ex rebus enumeratis vim habet ſalvandi. Quomodo ſi tres ambularent, & diceretur nobis, nullus eſt Doctor niſi ille, qui ambulat medius; non intelligeremus, nullum eſſe in orbe terrarum Doctorem præter illum, ſed non eſſe inter eos tres Doctorem niſi unum.

In poſteriore loco apertiſſimè loquitur ſanctus Auguſtinus de fide viva & charitate perfecta, atque formata, quæ ſine operibus in actu eſſe poteſt, ſed non in habitu. Dixerat enim in verbis immediatè præcedentibus, hominem juſtificari ſine operibus præcedentibus fidem, ſed fidem juſtificantem eſſe fidem, quæ per dilectionem operatur. Idem autem Auguſtinus in infinitis locis, ut ſuprà citavimus, docet, fidem ſine charitate nihil eſſe niſi fundamentum ædificii, & initium, ac radicem juſtificationis.

Septimo, poſſet adduci Cyrillus Alexandrinus qui lib. 10. in Joan. cap. 18. ſcribit, hominem per ſolam fidem inhærere Chriſto. Sed in eodem loco ſatis ipſe ſe explicat, cùm dicit, poſſe hominem in Chriſto manere per fidem, & tamen carere dilectione & perire.

Octavo, adduci poteſt Leo in epiſt. 70. ubi ſic ait: *Sola fides Catholica vivificat & ſanctificat*. Et ſerm. 4. de Epiphania: *Hoc eſt quod juſtificat impium, hoc eſt, quod de peccatoribus facit ſanctos, ſi in uno, eodemque Domino Jeſu Chriſto, & vera Deitas, & vera credatur humanitas.*

Sed Reſponſio eſt in promptu; ſiquidem per vocem *Sola*, nihil aliud S. Leo excludit, niſi falſam fidem,

B nihil eſſe, quod ſine fide juſtificare valeat.

Decimo, adduci poteſt, & ſolet Bernardus, qui ſerm. 22. in Cantica ſic ait: *Quiſquis pro peccatis compunctus, eſurit, & ſitit juſtitiam, credat in te, qui juſtificas impium, & ſolam juſtificatus per fidem pacem habebit ad te*. Et in epiſt. 77. citans illud: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſalvus erit: Cautè*, inquit, *non repetiit, qui verò baptizatus non fuerit, condemnabitur, ſed tantùm, qui verò non crediderit, innuens nimirum, ſolam fidem interdum ſufficere ad ſalutem, & ſine illa ſufficere nihil.*

C In priore teſtimonio loquitur de fide viva, & cum charitate conjuncta. Nam illa eſt, quæ eſurit & ſitit juſtitiam, & quæ pro peccatis non timore pœnæ, ſed juſtitiæ amore compungitur. Itaque idem eſt, ac ſi dixiſſet, Qui toto corde averſatur peccatum, & cupit operibus pœnitentiæ Domino ſatisfacere, etiam antequam opera iſta aggrediatur per fidem vivam, & charitatem ferventem Domino reconciliatur.

In poſteriore teſtimonio per vocem Solam, Baptiſmi neceſſitatem excludit, quando videlicet ejus percipiendi facultas non datur. Juſtificat enim fides ſine
D Baptiſmo in neceſſitatis articulo, non autem Baptiſmus ſine fide. Ea tamen fides, quæ ſine Baptiſmo aliquando juſtificat, numquam ſine voto Baptiſmi & pœnitentia, ac dilectione juſtificat. Sic enim loquitur idem Bernardus ſerm. 24. in Cantica: *Non facit hominem rectum fides etiam recta, quæ non operatur ex dilectione*. Et infrà: *Neque opera ſine fide, neque fides ſine operibus ſufficit ad animi rectitudinem.*

Habemus igitur ex teſtimoniis veterum Patrum, fidem ſolam aliquando juſtificare, ſed numquam in eo ſenſu, quo id accipiunt adverſarii.

LIBER

Digitized by Google

JUSTIFICATIONE,

QUI EST DE JUSTITIA INHÆRENTE.

CAPUT PRIMUM.

De variis erroribus circa formalem cauſam Juſtificationis.

EXPEDITIS Iis, Quæ Juſtificationem præcedunt, de ipſa juſtificatione, ideſt, de cauſa formali, propter quam homo dicitur juſtus coram Deo, diſſerendum eſt. Magna ſanè quæſtio, & hoc tempore præter cæteras maximè neceſſaria.

Hæretici ſiquidem Lutherani ad hanc diſputationem illuſtrandam, magnum à ſe lumen accenſum eſſe gloriantur. Cùm tamen tanta eam opinionum confuſione turbaverint, ut multi jam apud eos de veritate reperienda non ſine ratione deſperent. Exponam igitur breviter præcipuas eorum ſententias, ut inde ſtatu quæſtionis invento, commodius & veritatem comprobare, & quæ contra eam objiciuntur argumenta refutare poſſimus.

Primus igitur Lutherus cauſam formalem juſtificationis aliquando fidem, aliquando Chriſtum ipſum fide apprehenſum, facere videtur. Sic enim loquitur in comment. ad cap. 2. ad Galat. *Sicut Sophiſtæ dicunt charitatem informare & imbuere fidem; ſic nos dicimus, Chriſtum informare & imbuere fidem, vel formam eſſe fidei. Ergo fide apprehenſus & inhabitans Chriſtus, eſt juſtitia Chriſtiana, propter quam nos Deus reputat juſtos, & donat vitam æternam.* Ibidem tamen etiam hæc habet: *Eſt ergo formalis noſtra juſtitia, ipſa fides & nebula cordis, hoc eſt, fiducia in rem, quæ non videtur.* Itaque variè locutus eſt Lutherus; & ideò diſcipuli ejus in varias ſententias abierunt, quamvis in eo convenirent, ut dicerent, ſola fide hominem juſtificari, & nullam eſſe in nobis inhærentem juſtitiam.

Philippus Melanchthon in Confeſſione Auguſtana, art. 4. ſcribit, fidem ipſam nobis pro juſtitia imputari coram Deo. Sed in art. 20. & in Apologia Confeſſionis, art. 4. 5. 6. & 20. ſæpius repetit, non propter ipſam fidei virtutem nos coram Deo juſtos reputari, ſed propter Chriſti meritum: dici autem nos fide juſtificari, quia fides apprehendit miſericordiam Dei. Proinde Philippus quoque non ſemper uno modo loquitur, cùm interdum fidem, interdum Chriſti meritum, interdum Dei miſericordiam videatur facere formalem cauſam juſtificationis.

Quocirca Oſiander in confutatione ſcripti, quod contra ipſum ediderat Melanchthon, teſtatur, viginti diſcrepantes ſententias apud ſolos Confeſſioniſtas numerari de juſtificatione. Et in libro, quem ſcribit contra Nicticoracem quendam, ita loquitur de Philippo, ejuſque diſcipulis: *Simul ac locum aliquem Scripturæ viderunt, in quo juſtitiæ mentio fieret, ſtatim ex eo novam juſtitiam ſunt fabricati.* Atque ibidem recenſet quatuordecim de juſtificatione ſententias. Ipſe autem Oſiander ex Lutheri libris docuit, formalem cauſam juſtificationis eſſe illam ipſam juſtitiam, qua Deus eſſentialiter juſtus eſt. Sic enim intellexit, quod Lutherus ait, ipſum Chriſtum in nobis habitantem eſſe formalem noſtram juſtitiam. Itaque Oſiander non agnoſcit imputativam juſtitiam cum aliis Lutheranis, neque inhærentem cum Catholicis, ſed inhabitantem cum Luthero, ut ipſe eum interpretatur. Extat ejus confeſſio, in qua ſic loquitur: *De confeſſioniſtis, Hypocritæ docent, juſtitiam noſtram nihil eſſe aliud, quàm quod Deus nos pro juſtis habet, etiamſi ſimus peccatores, & noſtram juſtitiam eſſe extra nos.* Et in confutatione ſcripti Philippi, ſcribit, Deum non acceptare ullam juſtitiam, niſi ſuam propriam, & eſſentialem. Refellunt hanc Oſiandri ſententiam, cùm alii permulti, tum Joannes Calvinus ſatis copiosè lib. 3. Inſtit. cap. 11.

Matthias Illyricus in Centuriis, cent. 1. lib. 2. col. 238. his verbis proponit ſententiam, quam ex Luthero ſe didiciſſe gloriatur: *Juſtitia, quam Deus impio imputat, non ſunt qualitates, aut virtutes noſtræ, neque ipſa Dei eſſentia, ſed divina & ſubſtantialis juſtitia, ſed totum opus, quod Chriſtus homo & Deus in una perſona mediator noſter pro toto genere humano præſtitit.* Eodem ferè modo loquuntur in Colloquio Altemburgenſi tum Saxonici, ideſt, Lutherani rigidi: tum Electorales, ideſt molles: *Inter nos*, inquiunt iſti, *nulla eſt dubitatio, quin ſacra Scriptura juſtitiam Chriſti, per quam nos coram Deo juſtificamur, & qua juſti ſumus, paſſionem & obedientiam Chriſti claris & perſpicuis verbis appellet.* Et ibidem Saxonici: *Obedientia*, inquiunt, *& meritum Chriſti eſt res ipſa, quæ nobis imputatur, eſt juſtitia ipſa, quæ nobis donatur, atque adſcribitur.*

Joannes Calvinus admittit quidem cum Lutheranis, non eſſe in nobis ullam inhærentem juſtitiam, & imputari Chriſti juſtitiam, & propter eam condonari peccata, propriè tamen in ipſa remiſſione peccati ſitam eſſe docet juſtificationem. Exiſtimat enim nomen juſtificationis eſſe forenſe, neque aliud eſſe juſtificare, niſi juſtum pronunciare. Itaque in lib. 3. Inſtitut. cap. 11. §. 2. ſic ait: *Nos juſtificationem ſimpliciter interpretamur acceptationem, qua nos Deus in gratiam receptos pro juſtis habet: eamque in peccatorum remiſſione, ac juſtitiæ Chriſti imputatione poſitam eſſe dicimus.* Et ibidem §. 3. *Juſtificare nihil aliud eſt, quàm eum qui reus eſt, vel agitur, tanquam approbata innocentia à reatu abſolvere. Cum itaque nos Chriſti interceſſione juſtificet Deus, non propria innocentiæ approbatione, ſed juſtitiæ imputatione nos abſolvit, ut pro juſtis in Chriſto cenſeamur, qui in nobis non ſumus.* Itaque cùm idem Calvinus in eodem cap. §. 21. & 22. & in Antidoto Concilii ad ſeſſ. 6. contendit, Juſtificationem non eſſe poſitam niſi in peccatorum remiſſione, non excludit imputationem juſtitiæ Chriſti, ſed internam renovationem & ſanctificationem; quam juſtitiæ nomine omnino indignam eſſe judicat.

Martinus Bucerus in libro Concordiæ, ut fortaſſe Catholicos aliquos ſeduceret, ut fecit, duplicem juſtitiam excogitavit, à qua formaliter juſtificaremur, unam

ſtitiam accipit, & habet per Chriſtum etiam inhærentem; tamen animia fid.lis huic non innititur, ſed ſoli juſtitiæ Chriſti nobis donatæ, ſine qua nulla omnino eſt, nec eſſe poteſt juſtitia.

In eandem ſententiam, ſive potiùs errorem incidit Albertus Pighius in ſecunda controverſia, & auctores Antididagmatis Colonienſis. Quocirca Bucerus in libro Concordiæ jam citato, in articulo de Juſtificatione, fatetur, Pighii ſententiam non diſſentire à Lutheranorum ſententia, quod attinet ad cauſam formalem juſtificationis, ſed ſolùm quantum ad cauſam apprehenſivam, quam Lutherani ſolam fidem, Pighius dilectionem potius, quàm fidem eſſe definit.

Cæterùm quidquid Bucerus de Pighii communione cum Lutheranis dicat, duabus in rebus diſſidet à Lutheranis Pighius. Primùm enim Lutherani virtutes, quæ ſunt in nobis per gratiam Dei, non dignantur ullo modo nomine juſtitiæ (ſolo excepto Bucero) ſed inchoatam obedientiam & renovationem vocant, quam ipſam per ſe adeo contemnunt, ut injuſtitiam eſſe velint, & ſempiterna morte dignam exiſtiment, ut perſpicuum eſt ex Calvino, Kemnitio, & aliis: *Omnia hominum opera* (inquit Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 12. §. 4.) *ſi ſua dignitate cenſeantur, nihil niſi inquinamenta ſunt & ſordes*. Et cap. 14. §. 9. *Nullum à ſanctis exire poteſt opus, quod non mereatur juſtam opprobriis mercedem*. Neque ipſum Bucerum credibile eſt, juſtitiam in nobis inhærentem poſuiſſe, niſi nomine. Neque enim axioma illud Lutheri negare auſus fuiſſet: *Juſtus in omni bono opere peccat mortaliter*. At Pighius & Colonienſes juſtitiam inhærentem imperfectam dixerunt, non quòd injuſtitiam eſſe crederent, ſed quòd eam imparem eſſe cenſerent ad magnitudinem adoptionis filiorum Dei, quæ per juſtificationem acquiritur.

Deinde (quod eſt diſcrimen longè maximum) Bucerus & cæteri Sectarii, ſententiam ſuam obſtinatè defendunt, neque Eccleſiæ Catholicæ judicio acquieſcere ſunt parati; proinde non errantes, ſed hæretici meritò nominantur. Pighius autem, & Colonienſes ſemper in Eccleſiæ Catholicæ communione manſerunt, parati illius judicio judicium ſuum, ſententiamque ſubjicere; quocirca illorum errorem nulla animoſitate, ſed ſola ignoratione defenſum tegere potuit charitas unitatis.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, errores de juſtificatione Quinque numerari poſſe videntur. Unus eſt, formalem cauſam juſtificationis eſſe fidem. Id enim (ſaltem verbo) tum in Lutheri ſcriptis, tum in Auguſtana Confeſſionere perimus. Alter, formalem cauſam juſtificationis eſſe Chriſti obedientiam, & juſtitiam nobis imputatam. Id enim Illyricus, & plerique alii docent. Tertius, formalem cauſam Juſtificationis eſſe juſtitiam Dei eſſentialem nos inhabitantem. Id enim docuit Oſiander. Quartus, formalem juſtificationem ſitam eſſe propriè in ſola remiſſione peccati. Id enim Calvinus affirmat, quamvis non neget (ut diximus) ad juſtificationem requiri etiam imputationem juſtitiæ Chriſti. Quintus, formalem cauſam juſtificationis duplicem eſſe, juſtitiam noſtram inhærentem, & Chriſti juſtitiam

ſeſſ. 6. cap. 7. his verbis: *Unica formalis cauſa eſt juſtitia Dei, non qua ipſe juſtus eſt, ſed qua nos juſtos facit, qua videlicet ab eo donati, renovamur ſpiritu mentis noſtræ, & non modò reputamur, ſed verè juſti nominamur,* B *& ſumus*. Et paulò infrà: *Id in hac impii juſtificatione fit, dum ejuſdem ſanctiſſimæ paſſionis merito, per Spiritum ſanctum charitas Dei diffunditur in cordibus eorum, qui juſtificantur, atque ipſis inhæret. Unde in ipſa juſtificatione cum remiſſione peccatorum hæc ſimul infuſa, accipit homo per* Jeſum *Chriſtum, cui inſeritur, fidem, ſpem & charitatem*.

His verbis, omnes quinque errores damnantur, quos capite ſuperiore numeravimus. Nam cùm dicitur, Unica eſſe formalis cauſa; rejicitur ſententia Buceri, & Pighii, de duplici juſtitia; cùm dicitur ea eſſe juſtitia Dei, non qua ipſe juſtus eſt, rejicitur ſententia Oſiandri de juſtitia divina per eſſentiam; C cùm dicitur, qua renovamur ſpiritu mentis, & quæ inhæret, & qua juſti verè nominamur & ſumus, rejicitur ſententia Lutheranorum de juſtitia imputativa; cùm dicitur ea juſtitia non conſiſtere in ſola remiſſione peccatorum, rejicitur ſententia Calvini de juſtificatione more forenſi; cùm dicitur, juſtitia noſtra eſſe fides, ſpes & charitas infuſa, rejicitur ſententia Lutheri de ſola fide.

Porrò ſtatus totius controverſiæ revocari poteſt ad hanc ſimplicem quæſtionem, ſit ne formalis cauſa abſolutæ juſtificationis juſtitia in nobis inhærens, an non. Nam ſi quis probet partem affirmantem, eodem tempore refellet omnes contrarios errores. Nam ſi formalis cauſa juſtificationis eſt juſtitia inhærens, D non igitur juſtitia Dei inhabitans; vel juſtitia Chriſti imputata; vel ſola remiſſio peccati ſine renovatione hominis interioris. Et ſi juſtitia inhærens eſt formalis cauſa abſolutæ juſtificationis, non igitur requiritur imputatio juſtitiæ Chriſti, quæ juſtificationem alioqui inchoatam & imperfectam abſolvat. Neque ſola fides eſt noſtra juſtitia, cùm fides (ipſis etiam Lutheranis teſtibus) non poſſit abſolutè juſtificare, & ideò (ut loquitur Confeſſio Auguſtana art. 4.) non tam ſit, quàm reputetur à Deo juſtitia. Itaque omnes illi errores, aut non ponunt juſtitiam inhærentem, ſed extrinſecam, aut ſi ponunt inhærentem, nolunt eam abſolutè juſtificare. Proinde omnes refutantur, ſi probetur juſtitia inhærens, quæ abſolutè ſimpliciterque juſtificet.

E Eſt autem hoc loco breviter Annotandum, Kemnitium more ſuo fraudulenter admodum proponere ſtatum quæſtionis de formali juſtificatione. Dicit enim id in controverſiam vocari; Quid ſit id, propter quod Deus hominem in gratiam recipiat? an ſit meritum filii Dei, an inchoata in nobis novitas? & planè tragicè queritur, nos detrahere vim juſtificandi merito Chriſti, ut tribuamus eam virtutibus, & qualitatibus noſtris. Ubi Primùm de induſtria loquitur impropriè, ut confundere poſſit cauſam formalem cum meritoria, & illa ambiguitate ſententiam Catholicam odioſam reddat. Nam ſi quis propriè loqui velit, non utetur voce, *propter*, ſed, *per*, cùm formalem cauſam deſignare voluerit. Si quis enim quærat, per quid vivit homo? per quid ignis eſt calidus?

per

nitius ſine fraude ageret, propriè loqueretur, ac diceret, id eſſe quod quæritur, quid illud ſit, per quod homo juſtificatur, an juſtitia ſibi à Deo per Chriſti merita donata & inhærens, an ipſum Chriſti meritum extrinſecus imputatum.

Deinde, in eo quoque fraudulenter egit, quòd merito filii Dei oppoſuit quaſi è regione inchoatam renovationem noſtram, inde invidiam nobis apud ſuos concilians, quaſi pluris faciamus renovationem noſtram quantumvis imperfectam & inchoatam, quàm ipſum perfectiſſimum atque abſolutiſſimum meritum filii Dei.

Remotis igitur fraudibus, & ambiguitate verborum, Ad quæſtionem (ut à Kemnitio proponitur) an videlicet juſtificemur propter meritum filii Dei, an propter inchoatam renovationem noſtram, Reſpondemus, ſi illud, *propter*, ſignificet cauſam formalem, nos juſtificari propter novitatem nobis inhærentem, non propter meritum Chriſti, quod inhærere non poteſt. Si verò ſignificet cauſam meritoriam, nos juſtificari dicemus propter meritum filii Dei, non propter novitatem in nobis inhærentem. Si denique ſignificet cauſam in communi, aſſeremus, juſtificari hominem propter utrumque, ſed propter meritum filii Dei meritoriè, propter novitatem in nobis inhærentem formaliter.

Sed non minori fraude Concilii Tridentini ſententiam Calvinus expoſuit. Sic enim ſcripſit in antidoto ad ſeſſ. 6. *Cauſam juſtificationis Tridenti faciunt duplicem, ac ſi partim remiſſione peccatorum, partim ſpirituali regeneratione juſti eſſemus. Vel ut aliis verbis exprimam, quod ſentiunt, ac ſi partim imputatione, partim qualitate juſtitia noſtra conſtaret. Ego autem unicam & ſimplicem eſſe aſſero.* Sed hoc ipſum nos in illum majori ratione regerere poſſumus, quippe qui lib. 3. Inſtitution. cap. 11. §. 2. diſertis verbis juſtificationem in peccatorum remiſſione, & juſtitiæ Chriſti imputatione ſitam eſſe ſcripſit. Quid enim hoc aliud eſt, niſi cauſam juſtificationis duplicem facere? Concilium autem Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 7. apertiſſimis verbis unicam eſſe dixit formalem cauſam juſtificationis, juſtitiam videlicet Dei, nobis infuſam & inhærentem.

Quòd ſi Concilium in eodem loco ſeparatim meminit remiſſionis peccatorum & infuſionis gratiæ: id fecit, non ut ſignificaret, duplicem eſſe cauſam formalem juſtificationis, ſed ut indicaret, duos eſſe terminos ejus motus, qui dicitur *juſtificatio*, ſive duos effectus ejuſdem cauſæ; nam (ut idem Concilium rectè definit) juſtificatio eſt tranſlatio hominis ab eo ſtatu, in quo naſcitur filius primi Adami in ſtatum adoptionis filiorum Dei, juxta illud Apoſtoli, ad Coloſſ. 1. *Qui eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filii dilectionis ſuæ.* Non poteſt autem hæc tranſlatio fieri, niſi homo per remiſſionem peccati deſinat eſſe impius; & per infuſionem juſtitiæ incipiat eſſe pius. Sed ſicut aer cùm illuſtratur à Sole, per idem lumen, quod recipit, deſinit eſſe tenebroſus, & incipit eſſe lucidus: ſic etiam homo per eandem juſtitiam ſibi à Sole juſtitiæ donatam, atque infuſam, deſinit eſſe injuſtus, delente videlicet lumine gratiæ tenebras peccatorum, & incipit eſſe juſtus, ſuccedente nimirum tenebris peccatorum ipſa luce juſtitiæ.

ſertis verbis anathema dicit iis, qui ſentiunt, nos per Chriſti juſtitiam, juſtos eſſe formaliter, quo canone ſententia Pighii ſine dubitatione damnata eſt.

Quòd autem can. 11. idem Concilium anathema dicit iis, qui docent; hominem juſtificari aut ſola imputatione juſtitiæ Chriſti, aut ſola remiſſione peccatorum; Damnantur eo canone duo quidam errores, alter Lutheranorum, Calvini alter, ſed non ſignificatur, Concilii ſententiam eſſe, hominem juſtificari quidem imputatione juſtitiæ Chriſti, ſed non ſola: jam enim, ut diximus can. 10. abſolutè fuerat definitum, non juſtificari hominem formaliter per juſtitiam, qua Chriſtus ipſe juſtus eſt. Ac de ſtatu quidem quæſtionis ſatis eſt dictum.

CAPUT III.

Inhærentem eſſe juſtitiam noſtram formalem, probatur ex Scripturis.

NUNC ad argumenta pro veritate veniamus. Primum argumentum ſumitur ex verbis illis Apoſtoli ad Roman. 5. *Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & juſtitiæ accipientes in vita regnabunt per unum Jeſum Chriſtum. Igitur ſicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per unius obedientiam juſti conſtituentur multi.*

Ex hoc loco habemus, juſtificari per Chriſtum, non eſſe haberi, aut pronunciari juſtos, ſed verè fieri atque conſtitui juſtos, per adeptionem inhærentis juſtitiæ, & juſtitiæ non imperfectæ, ſed abſolutæ & perfectæ. Nam juſtificare hoc loco eſſe juſtum facere, non juſtum pronunciare, perſpicuum eſt Tum ex illis verbis, Juſti conſtituentur multi, ubi declarat Apoſtolus ipſe, quid ſit juſtificari, ac dicit eſſe juſtum conſtitui; juſtum autem conſtitui, & juſtum fieri idem ſunt; Tum ex antitheſi Adami ad Chriſtum, ſcribit enim Apoſtolus, ſic nos conſtitui juſtos per obedientiam Chriſti, quo modo conſtituti ſumus injuſti per inobedientiam Adami: conſtat autem per inobedientiam Adami nos injuſtos eſſe conſtitutos, injuſtitia in nobis verè, ac re ipſa inhærente, non injuſtitia Adami nobis imputata.

Eſſe autem juſtitiam, quam per Chriſtum adipiſcimur, veram, abſolutamque juſtitiam, intelligi poteſt, Tum ex eo, quod Apoſtolus vocat eam abundantiam juſtitiæ; Tum ex eo, quod idem Apoſtolus dicit, majus eſſe Dei donum, quàm Adæ peccatum. Inde enim ſequitur, ut ſi peccatum Adæ veram in nobis & abſolutam injuſtitiam poſuit, ut omnium conſenſu poſuit, certè Dei donum veram in nobis abſolutamque juſtitiam ponat.

Sed occurrunt Calvinus & Kemnitius, & probare nituntur, Apoſtolum hoc loco per vocem *juſtificare*, nihil aliud ſignificare voluiſſe, niſi juſtum, pronunciare. Primò, quoniam oppoſuit verbum, *juſtificare*, verbo, *condemnare*, cùm ait, *judicium ex uno in condemnationem, gratia ex multis in juſtificationem.* Et rurſus cap. 8. *Deus, qui juſtificat, quis eſt, qui condemnet.*

Secun-

Digitized by Google

quaſi juſtificare ſit juſtum facere, quia componitur ex nomine juſtum & verbo facere.

Reſpondeo ad Primum, juſtificatio rectè opponitur condemnationi, & tamen non ideò ſemper eſt forenſe vocabulum. Nam ipſa etiam condemnatio interdum eſt actus judicis deputantis ad pœnam eum, qui in judicio reus inventus eſt: interdum autem eſt effectus culpæ, quæ pœnam commeruit. Siquidem & Adam nos condemnavit & Deus. Sed Adam nos condemnavit non judicando, nec modo forenſi, ſed imprimendo culpam originalem: Deus autem judicando damnavit. Ad eundem igitur modum & juſtificatio nunc eſt actus judicis, nunc effectus gratiæ; & ipſe idem Chriſtus primò, ut ſecundus Adam, nos juſtificat delendo peccata, & gratiam infundendo, ſecundò, in die judicii nos juſtificabit, declarando juſtos, quos ipſe antea fecit juſtos.

Præterea, quamvis condemnatio & juſtificatio alicubi ſignificent actionem judicis, ut in illo loco citato: Judicium ex uno in condemnationem, &c. tamen quando Deus juſtificat impium, declarando juſtum, facit etiam juſtum; quoniam judicium Dei ſecundùm veritatem eſt. Itaque ſive Chriſtus per obedientiam ſuam, ſive per judicium ſuum nos juſtificet, ſemper facit juſtos. Et hoc modo locum iſtum intellexit S. Auguſtinus lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 15. ubi dicit, in Chriſto juſtificari, ex ſententia Apoſtoli ad Roman. 5. non eſſe ſolùm imitatione Chriſti juſtum fieri, ſed etiam per ejus gratiam regenerari: ſicut in Adamo condemnari, non eſſe ſolùm imitatione Adami, ſed carnali etiam generatione ad culpam trahi.

Ad Secundum de voce Hebraica, Dico verbum צדק & הצדיק propriè nihil eſſe aliud, niſi juſtum facere, ſed quia poteſt aliquis fieri juſtus, tum intrinſecè per adeptionem juſtitiæ, tum extrinſecè per declarationem, inde eandem vocem ad varia ſignificanda traduci. Porrò non deeſſe loca in Scripturis, ubi vox illa ſignificet juſtum facere, non more forenſi declarando, ſed verè efficiendo juſtitiam, perſpicuum eſt ex verbis illis Danielis cap. 12. *Qui ad juſtitiam erudiunt multos, fulgebunt ſicut ſtellæ in perpetuas æternitates*. Illud enim: *Qui ad juſtitiam erudiunt*, in Hebræo eſt מצדיקים, ideſt, juſtificantes, ſive qui juſtificant. Et non poteſt hoc trahi ad judices declarantes, ſignificat enim Propheta magnam futuram eſſe gloriam Doctorum, qui multos ad juſtitiam docendo perduxerint.

Neque multum prodeſt adverſariis, quod aliqui eorum dicunt, Danielem loqui de miniſtris Evangelii, qui annunciant remiſſionem peccatorum per fidem Chriſti, quaſi juſtificare ſit indulgentiam prædicare. Nam etiam hoc modo juſtificare non erit forenſe vocabulum, quomodo Calvinus & Kemnitius, illud accipiunt. Non enim qui prædicat Evangelium, pronunciat homines eſſe juſtos, more judicis, ſed aperit viam ad juſtificationem, & eo modo cauſa eſt, ut auditores juſti efficiantur ex impiis. Non enim dicit, ego vos omnes juſtos eſſe pronuncio, ſed ait, credite Evangelio, & juſtificabimini: quemadmodum nullus judex loquitur. Itaque certum eſt apud Interprete S. Hieronymo, Chriſtum variis modis juſtificaſſe homines, atque unum ex eis modis fuiſſe doctrinam. Qui autem docendo juſtificat, certè non B judicis more juſtificat.

Alterum eſt, *ipſe juſtus*, qua voce ſignificatur, Chriſtum non ſolùm docendo, ſed etiam juſtè operando, ac nobis juſtitiam ſuam impartiendo juſtificare. Porrò non requiritur ad juſtificandum more forenſi, ut is juſtus ſit, qui alios juſtificat, ſed neceſſariò requiritur, ut is juſtus ſit, qui bene operando juſtificare debet. Et ideò Beatus Paulus ad hunc locum alludens ait ad Roman. 3. *Ut ſit ipſe juſtus & juſtificans*.

Tertium eſt, *ſervus meus*. Sic enim legendum eſt, non ſervos meos, ut habent aliqui codices vitio librariorum, in Hebræo enim eſt עבדי ſignificat autem hæc vox, Chriſtum ſerviſſe Deo Patri in opere C juſtificationis, ac per hoc juſtificaſſe homines non judicando, ſed miniſtrando, ut ipſe dicit Matth. 20. *Filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam redemptionem pro multis*. Unde & ab Apoſtolo Roman. 15. vocatur miniſter circumciſionis ad confirmandas promiſſiones Patrum.

Quartum eſt, *iniquitates eorum portabit*. Hic enim ſignificatur modus, quo Chriſtus miniſtrando juſtificat, ubi vox Hebræa יסבל ſignificat, geſtare quaſi in humeris. Itaque docet Iſaias, Chriſtum nos juſtificaſſe portando ſarcinam peccatorum noſtrorum in humeris ſuis, ideſt, luendo pœnam nobis debitam. Quo alluſit ſanctus Petrus in epiſt. 1. cap. 2. cùm ait: *Peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, D ut peccatis mortui, juſtitiæ vivamus, cujus livore ſanati eſtis*. Ubi vides effectum ſatisfactionis Chriſti, eſſe juſtitiam & ſanitatem nobis inhærentem. Non igitur in hoc Iſaiæ teſtimonio, *juſtificare*, accipitur more forenſi, neque enim judices ita juſtificant, ut pro reis pœnas luant, eoſque peccatis mori, & juſtitiæ vivere, ac demum ſpiritualiter ſanos eſſe faciant.

Eſt etiam alius locus in Scriptura, ubi *juſtificare*, nullo modo poteſt accipi more forenſi, nimirum Apoc. 22. *Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc, & qui ſordidus eſt, ſordeſcat adhuc*. Et tamen non ignorabat ſanctus Joannes Hebraicas phraſes.

Ad Tertium, de uſu Latinæ vocis apud bonos au- E ctores, Reſpondeo, auctores linguæ Latinæ non habere hanc vocem in ulla ſignificatione, & ideò non eſſe mirum, ſi non poſſimus oſtendere in Terentio, vel Cicerone, *juſtificare*, poſitum eſſe pro eo, quod eſt juſtum facere. Nam nec ipſe Kemnitius aut Calvinus oſtendet in iiſdem auctoribus, *juſtificare*, uſurpatum eſſe pro eo, quod eſt juſtum pronunciare.

Deinde non eſſet etiam mirum, ſi profani auctores haberent hanc vocem ſolùm in uſu forenſi, cùm ignoraverint juſtificationem judicis Dei. Deus enim cùm juſtificat impium, pronunciat quidem illum juſtum, quod & homines faciunt, ſed abſolvendo facit illum verè juſtum ex impio, quod homines facere non poſſunt. Atque hinc eſt, quòd apud homines, qui fatetur delictum, condemnatur; qui negat, juſtifica-

Digitized by Google

rrat, cùm impios injuſtoſque juſtificat.
ıod myſterium non ignorantes ſancti Patres, æ etiam linguæ non imperiti, verbum, *juſtifica-* aſſim uſurpant pro eo, quod eſt juſtum facere: *eſt*, inquit Auguſtinus in Pſalm. 30. concion. 1. *ſtificat impium? qui facit ex impio juſtum.* Item de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 33. *Dei juſtificamur, hoc eſt, juſti efficimur.* Item de ſpiritu & litera, cap. 26. *Quid eſt aliud juſti-, quàm juſti facti?* Epiſt. 105. *Juſti enim facti cùm juſtificati ſunt.* Et Epiſt. 106. *Antequam gra-ſificetur, ideſt, juſtus efficiatur, impius quid eſt, ıpius?* Et epiſt. 120. cap. 20. *Credens in eum qui at impium, ideſt, ex impio facit pium.*

anta igitur importunitas novatorum eſt, ut in ione Eccleſiaſtica repudient Patres, neque ve-uieſcere, niſi Ciceronem illis, vel Terentium m proferamus. Et cùm Apoſtolus ipſe tam ſignificaverit juſtificari eſſe juſtum conſtitui, hoc vocis compoſitionem & notionem aperue-alumnietur Kemnitius adhuc, quòd ex compo- vocis interpretationem nominis eruamus? ſed ſatis multa dicta ſunt.

erum teſtimonium pro juſtitia inhærente ſumi- cap. 3. ad Romanos: *Juſtificati gratis per gra-pſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, ıropoſuit propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.* loco ſimul explicantur ferè omnes cauſæ juſtifi-is; nam juſtificamur à Deo gratis, ideſt, ex ejus liberalitate, quantum ad noſtra merita; enim noſtro opere meremur juſtificari. At hæc beralitas eſt cauſa efficiens. Juſtificamur autem atiam ipſius, ideſt, per juſtitiam ab illo dona-& infuſam; & hæc eſt cauſa formalis. Juſtifi-r item per redemptionem, quæ eſt in Chriſto & hæc eſt cauſa meritoria. Denique juſtifica-er fidem in ſanguine propitiatoris; & hæc eſt diſpoſitiva.

pondent adverſarii, Calvinus, Kemnitius & per gratiam non ſignificari donum aliquod in-& inhærens, ſed ipſum Dei favorem & be-entiam, qua nos proſequitur, dum per Chri-rita nos reconciliat, non imputans delicta no-ſed imputans juſtitiam & obedientiam Chriſti.

In primis favor Dei ſatis explicatur per illam a, *gratis*, qui enim gratis juſtificat, certè ex olentia & liberalitate juſtificat. Illa igitur addi-*per gratiam*, non ipſum favorem, ſed aliquid, ideſt, effectum illius favoris ſignificabit.

inde præpoſitio, *per*, non rectè accommodatur i & benevolentiæ, ſed cauſæ formali, aut me-e, aut inſtrumentali. Non enim rectè dicere-Deus per ſuum favorem, aut per ſuam bene-tiam nos juſtificat; rectè autem dicimus, per m inhærentem, per meritum filii ſui, per fidem ıramenta juſtificat.

hæc benevolentia Dei non poteſt eſſe inanis, mnino præſtat, atque efficit id bonum, quod vult. Omnia enim quæcumque voluit fecit; 113. & ſi vellet alicui bonum, & non face-ion eſſet omnipotens, ſed ſimilis nobis infirmus. nim multa volunt homines, quæ non faciunt, tia multa volunt, quæ non poſſunt? cùm verò nos diligit, ac nobis bene vult, id ſine dubio

& immaculatos, quales eſſe nos vult, certe ſequi-tur, ut per gratiam juſtificari, non ſit juſtos reputa-ri, & non eſſe, ſed re vera juſtos, ſanctos, atque im-maculatos eſſe.

Præterea gratiam juſtificantem non eſſe ſolum fa-vorem Dei, ſed donum in anima inhærens, intelligi poteſt ex variis attributis & nominibus ejus. Nam

B dicitur donum, quod accipimus, ad Roman. 5. *Ac-cipientes abundantiam gratiæ & donationis*, Item dicitur dari per Chriſtum, *gratia & veritas per Jeſum Chri-ſtum facta eſt*, Joan. 1. non autem rectè dicitur facta per Chriſtum benevolentia Dei Patris. Item dicitur dari ad menſuram ab ipſo Chriſto: *Unicuique noſtrum data eſt gratia, ſecundùm menſuram donationis Chriſti*, ad Epheſ. 4. At benevolentia Dei non datur ad men-ſuram, neque à Chriſto. Item comparatur eſſentiæ, quæ datur per creationem. Inde enim dicimur *creari in Chriſto*, ad Epheſ. 2. Et eſſe *nova creatura*, ad Ga-lat. 5. At id, per quod creaturæ dicimur, intimum & inhærens eſt.

Denique comparatur luci, 2. ad Corinth. 6. *Quæ*

C *participatio juſtitiæ cum iniquitate? quæ ſocietas luci ad tenebras?* ad Epheſ. 5. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* 1. Joan. 2. *Qui dicit, ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris eſt.* At certè lux non facit corpus lucidum, niſi inhæreat, neque pa-titur ſecum tenebras. Quomodo igitur poteſt homo juſtificatus, non tantùm lucidus dici, ſed etiam lux in Domino, cùm antea tenebroſus eſſet, ſi adhuc te-nebræ peccatorum in ipſo inhærent, & gratiæ lux extrinſecus manet?

Præterea gratia, per quam juſtificari nos dicit A-poſtolus, dicitur etiam *charitas diffuſa in cordibus per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*, ad Roman. 5. Et quamvis adverſarii, Philippus, Calvinus, Petrus

D Martyr, & alii, contendant, Apoſtolum loqui de charitate, qua Deus nos diligit, hoc eſt, de favore & benevolentia, quæ in ipſo Deo eſt; tamen ſanctus Auguſtinus, quem ſibi anteponi, velint nolint ad-verſarii, pati debent, diſertis verbis contrarium do-cet. Sic enim loquitur in libro de Spiritu & litera, cap. 32. *Charitas Dei dicta eſt diffundi in cordibus no-ſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos.* Ipſe etiam Apoſtolus ad Roman. 8. de hoc ipſo ſpiritu nobis dato, loquens: *Accepiſtis*, inquit, *ſpiri-tum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater.* At certè clamamus, Abba Pater, per charitatem, qua diligimus nos Deum, non qua diligit nos Deus. Et in eodem cap. per gratiam juſtificantem vivere

E dicimur: *Corpus quidem*, inquit, *mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vivit propter juſtificationem.* At non rectè dici poſſumus vivere per extrinſe-cum Dei favorem; cùm nihil ſit magis intimum, quàm vita.

Tertium teſtimonium eſt in epiſtola priore ad Co-rinth. cap. 6. ubi ſic explicat Apoſtolus juſtificatio-nem: *Et hæc quidem* (peccatores videlicet) *fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in ſpiritu Dei no-ſtri.* Quo loco, ut exponunt Chryſoſtomus, Ambro-ſius, Theophylactus & alii, docet Apoſtolus, ho-mines in Baptiſmo per invocationem nominis Chri-ſti, & operationem Spiritus ſancti purgari & ſancti-ficari. Atque hoc ipſum eſſe juſtificari, ita ut juſtifi-catio duo illa contineat, purgationem, ſive ablutio-nem

Digitized by Google

Quartum teſtimonium eſt in epiſtola ad Titum, cap. 3. *Cùm apparuit benignitas & humanitas Salvatoris noſtri Dei, non ex operibus, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, ut juſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus, ſecundum ſpem vitæ æternæ.* Ex verbis illis poſtremis: *Ut juſtificati gratia ipſius, &c.* intelligimus, in verbis ſuperioribus deſcriptam eſſe juſtificationem, ita ut ſecundùm Apoſtoli ſententiam, juſtificatio ſit regeneratio & renovatio, Dei benignitate, per lavacrum Baptiſmi & effuſionem Spiritus ſancti, in nobis facta.

Hanc autem regenerationem, & renovationem, quæ eſt ipſa juſtificatio, formaliter fieri per donum aliquod inhærens, tribus argumentis probari poteſt; Primò, ex ipſa natura & ratione regenerationis; neque enim intelligi poteſt, quemadmodum regeneretur aliquis, ſine ulla ſui mutatione, per ſolam Dei benevolentiam, in ipſo Deo exiſtente; vel per ſolam extrinſecam juſtitiæ alterius imputationem. Nam certè regeneratus, diligitur ut filius, cùm antea odio haberetur, ut inimicus, igitur mutatio aliqua facta eſt; non potuit autem in Deo fieri, igitur in homine facta eſt. Ac per hoc regeneratio aliquid in ipſo homine ponit, ob quod filius Dei nominetur & ſit.

Deinde, idem probatur ex cauſis hujus renovationis, quas hoc loco idem Apoſtolus numerat. Nominatur enim benignitas Dei, quæ eſt efficiens cauſa; Chriſtus, qui eſt cauſa meritoria; lavacrum Baptiſmi, quod eſt cauſa inſtrumentaria; effuſio Spiritus, ſive Spiritus effuſus, qui eſt cauſa formalis. Per effuſionem autem Spiritus, ſive ſpiritum effuſum, nihil rectius intelligitur, quàm primarium ejus donum, quod eſt charitas, quæ idcircò etiam dicitur diffundi in cordibus noſtris.

Denique idem probatur ex confeſſione adverſariorum; fatentur enim etiam ipſi, eſſe in nobis inhærentem aliquam renovationem per Spiritum ſanctum, ſed negant eam propriè eſſe juſtitiam, aut per eam nos abſolutè juſtificari, & ideò confugiunt ad Chriſti juſtitiam imputatam. At Apoſtolus hanc ipſam renovationem juſtificationem appellat, ut oſtendimus. Id enim ſignificat illud: *Ut juſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus, ſecundùm ſpem vitæ æternæ.* Reddit enim cauſam, cur nos Deus per lavacrum & ſpiritum ſanctum regeneraverit, ac renovaverit; & ait, cauſam fuiſſe, ut juſtificati, ideſt, ut per eam regenerationem, & renovationem juſtificati, hæredes regni, ac vitæ ſempiternæ effici mereamur.

Quintum teſtimonium eſt, ad Hebr. 11. ubi teſtatur Apoſtolus, aliquos homines fuiſſe verè & abſolutè juſtos; nam de Abel ſcribit: *Teſtimonium conſecutus eſt, eſſe juſtus.* De Noè: *Juſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt conſtitutus.* Iſti certè & alii eorum ſimiles, verè juſti erant, nec juſti imperfectè & inchoatè, ſed abſolutè & perfectè. Neque enim Scriptura juſtos abſolutè vocaret eos, qui abſolutè juſti non eſſent. Quid? quòd etiam perfectos & immaculatos appellat? Nam Gen. 6. de Noè dicitur: *Noè vir juſtus atque perfectus fuit.* Et David in Pſal. 118. probat Apoſtolus, Abelem fuiſſe juſtum, quia juſta opera faciebat, cùm Deo ritè ſacrificaret. Juſti autem operis cauſa, eſt juſtitia inhærens, non imputatio juſtitiæ, quæ cùm extrinſeca ſit, principium operis eſſe non poteſt. B Sic etiam Noè fuiſſe juſtum, probat ibidem Apoſtolus, quia credidit Deo, timuit judicium Dei, obedivit mandatis Dei. Et in Geneſi, cap. 6. dicitur fuiſſe juſtus, quia ambulavit cum Deo. Quomodo etiam probat S. Lucas, cap. 1. Zachariam & Eliſabetham fuiſſe juſtos coram Deo, quia incedebant in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini.

Sextum teſtimonium eſt Apoſtoli ad Roman. 8. & 1. ad Corinth. 15. ubi dicit, juſtos conformes eſſe imagini Chriſti, & portare imaginem Chriſti: *Quos*, inquit, *præſcivit & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui; ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Et ſicut portavimus imaginem terreni, ita portemus & imaginem cæleſtis.* C Chriſtus autem non eſt juſtus per imputationem, neque per ſolam inhabitationem juſtitiæ increatæ, ſed juſtus eſt verè ac propriè, etiam ut homo, per creatam & inhærentem ſibi juſtitiam, ex qua juſtiſſima opera faciebat: igitur & nos ſi ſimiles, ſi fratres, ſi imagines ejus eſſe debemus, juſtitiam veram & inhærentem habere neceſſe eſt. Nam ſi re ipſa injuſti & ſolùm putativè juſti ſimus, magis diaboli, quàm Chriſti imaginem geremus. Rectius enim denominamur ab eo, quod ſumus, quàm ab eo, quod eſſe putamur. Præterea terreni hominis, ideſt, Adami peccatoris, veram imaginem portavimus, quoniam peccatum in nobis non putativè, ſed verè & re ipſa inhærebat, D igitur & Chriſti veram imaginem geremus, ſi juſtitia nobis non putativè, ſed verè ac re ipſa inhæreat.

Septimum teſtimonium eſt in epiſt. ad Romanos, cap. 6. ubi Apoſtolus docet, nos per juſtificationem, qui morimur peccato, & reſurgimus juſtitiæ, repræſentare Chriſti mortem & reſurrectionem. Et inter alia dicit: *Qui mortuus eſt, juſtificatus eſt à peccato.* Quod etiam ſignificavit Apoſtolus Petrus in priore epiſt. cap. 4. cùm ait: *Chriſto igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. Quia qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis.* At Chriſtus non putativè, ſed verè mortuus eſt & verè reſurrexit. Igitur & nos non putativè, ſed verè morimur peccato, & E reſurgimus ad juſtitiam, cùm per Baptiſmum juſtificamur.

Octavum teſtimonium eſt in epiſt. ad Romanos, cap. 8. ubi Apoſtolus ſcribit: *Nos jam per Chriſtum accepiſſe ſpiritum adoptionis filiorum Dei quoad animam, quæ vivit* (ut ibidem dicit) *propter juſtificationem, quamvis corpus mortuum ſit* (ideſt, adhuc mortale ſit) *propter peccatum.* Sed paulò poſt addit: *Nos jam primitias ſpiritus habentes, intra nos gemere, expectantes adoptionem filiorum Dei, redemptionem corporis noſtri. Nam*, ut idem ait ad Philippenſ. 3. *Salvatorem expectamus, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Atqui adoptio filiorum, quam expectamus in redemptione corporis, veriſſima erit, & inhærens in ipſo corpore, ideſt, immortalitas & impaſſibilitas, non putativa, ſed vera.

Digitized by Google

Fidem non eſſe integram formalem cauſam juſtificationis.

HActenus communibus argumentis probatum eſt, cauſam formalem juſtificationis noſtræ eſſe juſtitiam inhærentem; ex qua ſententia refelluntur quinque illi errores, quos ſuprà notavimus, nunc ſeorſim ſingulos paucis refellemus.

Primus igitur error fuit, cauſam formalem juſtificationis noſtræ ſolam eſſe fidem. Id enim Lutherus diſertis verbis poſuit in comment. ad 2. cap. epiſt. ad Galatas, & Philippus in ipſa Confeſſione Auguſtana, art. 4. & quamquam Lutherani omnes, tum rigidi, tum molles, ab hoc errore jam receſſiſſe videantur, ut ſuprà notavimus ex colloquio Altenburgenſi: nihil tamen oberit, ſi hunc ipſum errorem breviter confutemus.

Primùm, in ipſa epiſtola ad Galatas, cap. 5. Apoſtolus, cùm dixiſſet: *Nos autem ſpiritu ex fide ſpem juſtitiæ expectamus*: ſubjunxit continuò: *Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per dilectionem operatur.* Ubi verba illa, *Ex fide ſpem juſtitiæ expectamus*, duobus modis intelligi poſſunt. Uno modo, ut ſenſus ſit, ex fide ſperamus vitam æternam, quæ eſt merces juſtitiæ. Sæpè enim Apoſtolus ponit ſpem pro ea re, quæ ſperatur, ut ad Tit. 3. *Expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei*: Itaque ſpes juſtitiæ erit id, quod juſtitia ſperat, ideſt, quod juſtitiæ debetur, videlicet, præmium vitæ beatæ. Altero modo, ut ſenſus ſit, ex fide ſpem juſtitiæ expectamus, ideſt, ex fide ſperamus, nos poſſe juſtificari. Utrumque ſenſum attigit ſanctus Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, cap. 32. Sed hic poſterior ſimplicior & magis congruens cum præcedentibus verbis eſſe videtur: & tamen uterque in idem recidit; cùm ex utroque id manifeſtè colligatur, ex fide, non ex lege, aut operibus ante fidem factis, hominem juſtificari.

At ne daretur occaſio errandi, explicuit idem Apoſtolus, quæ fides ſit illa, quæ juſtificat, cùm ait: *Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium*, ideſt, neque lex circumciſis data, neque opera gentilium, in præputio facta, juſtificant, *ſed fides*; non quæcumque autem fides, ſed *quæ per dilectionem operatur*, ideſt, fides, quæ agitur, ac movetur, formatur, & quaſi animatur per dilectionem. Quòd ſi charitas eſt forma fidei, & fides non juſtificat formaliter, niſi ab ipſa charitate formata, certè multò magis charitas ipſa juſtificat.

Huc etiam pertinent illa teſtimonia, quæ indicant, ſolam fidem non ſufficere, ut 1. ad Corinth. 3. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Et Jacob. 2. *Fides ſine operibus mortua eſt.* Et illa, quæ docent neceſſariam eſſe charitatem, ut 1. Joann. 3. *Qui non diligit, manet in morte. Et nos ſcimus, quia translati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.*

Deinde, poteſt hoc idem probari ex Patribus, qui docent, fide tantùm inchoari juſtitiam, perfici verò per dilectionem, quos citavimus libro ſuperio- [...] Apoſtoli: *juſtitia ſit, ſeu ex gratia ſit, à Deo tibi ſit, non tua ſit.* Et mox de eadem: *Geme, ut impetres, plora ut impetres, crede ut impetres. Qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit, juſtus erit.* Quòd ſi fides impetrat juſtificationem, certè non formaliter ſola ipſa juſtificat. Nam ſi formaliter ipſa ſola juſtificaret, eſſet homo formaliter juſtus, antequam juſtificatio-
B nem impetraret, cùm fidem habeat ante impetrationem juſtitiæ, atque ita eſſet juſtus antequam eſſet juſtus.

Alterum teſtimonium eſt in lib. de natura & gratia, cap. ult. ubi juſtitiam ſanctus Auguſtinus in ipſa charitate conſtituit: *Charitas*, inquit, *inchoata, inchoata juſtitia eſt; charitas provecta, provecta juſtitia eſt; charitas magna, magna juſtitia eſt; charitas perfecta, perfecta juſtitia eſt.*

Tertiò, probatur ratione, ducta ex natura ipſius fidei & juſtitiæ. Nam juſtitia res eſt adeò bona, ut cum nullo alio bono pugnet, & ideò adjunctione aliorum bonorum, non minuatur, nec deſinat eſſe, ſed perficiatur ſemper, & creſcat, ut perſpicuum eſt
C ex eo, quod invenitur in beatis, in Chriſto, & in ipſo Deo: At fides repugnat beatitudini, neque in Deo, aut in Chriſto unquam fuit, neque in Angelis, & hominibus manet, cùm beati eſſe incipiunt: non igitur fides eſt ipſa formalis juſtitia, niſi inchoata & imperfecta.

Præterea juſtitia facit nos Chriſto ſimiles, & per eam gerimus Chriſti imaginem, ut ſuprà probatum eſt ex cap. 8. ad Roman. & cap. 15. prioris ad Corinthios. At fides non facit nos Chriſto ſimiles, ſed potiùs aliquo modo diſſimiles, cùm in Chriſto fides non fuerit, quippe qui faciem Patris ſemper viderit. Adhæc juſtitia virtus eſt, per quam lex divina completur; at plenitudo legis non eſt fides, ſed charitas,
D Apoſtolo teſte, ad Roman. 13.

Denique, juſtitia non poteſt eſſe informis, & mortua, cùm ipſa ſit animæ vita, nec poſſit fieri, ut quis eodem tempore ſit peccator & juſtus, hoc eſt, mortuus ſecundùm Spiritum, & ſecundùm ſpiritum vivus: At fides informis & mortua eſſe poteſt, ut libro ſuperiore probavimus ex Apoſtolo Paulo 1. ad Corinth. 13. & Apoſtolo Jacobo, cap. 2. non igitur ſola fides eſt noſtra integra, formaliſque juſtitia.

Sed occurrendum eſt Luthero & Calvino, qui freti teſtimonio Prophetæ Habacuc: *Juſtus ex fide vivit*, miris modis exagitant diſtinctionem fidei in fidem formatam & informem. Et Lutherus quidem
E in comment. ad cap. 3. ad Galat. eam diſtinctionem Satanicam & peſtilentem vocat: Calvinus in lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 8. nugatoriam, putidam & inſulſam nominat. Et quoniam ipſe quoque fatetur, quandam fidem, videlicet hiſtoricam, ſeparatam eſſe poſſe à charitate, & non juſtificare. Ne cogatur fidem informem admittere, dicit, duas eſſe formas fidei, quarum una juſtificat, altera non juſtificat. At Calvini diſtinctio in duas formas fidei, ad verborum novitates relegari debet. Nuſquam enim Scriptura, vel traditio Eccleſiaſtica duas iſtas formas, ſed unam fidem ubique prædicat.

Diſtinctio verò unius fidei in formatam & informem ab Apoſtolis Chriſti Paulo & Jacobo manifeſtiſſimè traditur. Nam quid, quæſo, intereſt, ſi dicamus fidem vivam & mortuam; vel formatam & infor-

Digitized by Google

Galat. 5. *Fides per dilectionem operatur*. Ubi illud (*operatur*) paſſivè accipiendum eſt, non activè. Eſt enim in Græco ἐνεργουμένη, ideſt mota atque acta.

Itaque ſenſus Apoſtoli eſt, fidem à charitate agi & moveri, quo modo à ſpiritu movetur, & agitur corpus. Ac per hoc dilectionem non eſſe ſignum viventis fidei, ut adverſarii dicere ſolent, ſed eſſe ipſam vitam fidei, & fidem ſine dilectione ſimilem eſſe corpori ſine ſpiritu, ut rectiſſimè ſcribit Jacobus. Rectè igitur Catholici dicunt, fidem ſine charitate eſſe informem, & cum charitate formatam. Et non rectè Calvinus duas facit fidei formas; nam cùm duæ ſint formæ, numquam poteſt una fieri altera; fides autem informis, formata fieri poteſt, & quæ formata eſt, reddi poteſt rurſus informis.

Piget autem multis refellere ineptias & nugas Lutheri. Colligit enim, ſi charitas ſit forma fidei, ſequi, ut charitas ſit præſtantior fide, & in ea ſita ſit ſumma Chriſtianæ religionis; & inde obſcuretur Chriſtus, ejuſque beneficium; & omiſſâ fide incipiant homines niti dilectione & moralibus operibus; quærit etiam, an Spiritus ſanctus non potuerit, ſi veritas id poſtulaſſet, per Prophetam dicere, Juſtus ex fide formata vivit; Denique addit, charitatem ad legem pertinere, fidem autem non eſſe ex lege, proinde neque eſſe ex charitate, ac per hoc nullo modo charitate formari.

Reſpondeamus totidem ferè verbis, charitatem præferri fidei libenter admittimus, neque id abſurdum videri poteſt, niſi hæretico, qualis fuit Lutherus, qui Apoſtolo repugnare non veretur. Quid enim clarius dici potuit, quàm quod ait Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. *Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, major autem horum eſt charitas*? In eadem charitate ſitam eſſe ſummam Chriſtianæ religionis, numquam Lutherus negaſſet, ſi Chriſtum audire voluiſſet in Evangelio ſuo dicentem: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem*. Et: *In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem*, Joan. 13. & Apoſtolum exhortantem: *Super omnia hæc charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis*, ad Coloſſ. 3. & ſanctum Auguſtinum, qui tract. 83. in Joannem breviſſimè demonſtrat, ſummam Chriſtianæ religionis redigi ad charitatem, non ad fidem, quoniam qui diligit, neceſſariò etiam credit & ſperat. Non autem omnis qui credit, continuò etiam ſperat & diligit.

Obſcurari autem Chriſtum, & ejus beneficia, ſi charitas ita magni fiat, ut fidei forma eſſe dicatur, tam eſt conſequens, quàm Solem contemni ab iis, qui ejus luce cupidè fruuntur. Quid enim eſt charitas, niſi ſummum Chriſti beneficium? *Charitas enim diffunditur in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis*. Hoc autem donum, nonne Chriſtus ipſe ad Patris dexteram exaltatus effudit, ut Apoſtolus Petrus ait Actor. 2. Neque periculum eſt, ne fidem negligant, aut in operibus moralibus per ſolas vires liberi arbitrii factis, ſpem ponant, qui charitatem in primis prædicant. Sciunt enim charitatem ſine fide in hac vita eſſe non poſſe, & charitatem laudant, non quæ ex lege, aut ex viinde inchoatur; ſic per Apoſtolum eamdem vitam tribuit charitati, quoniam inde perficitur: *Tranſlati ſumus* (inquit Joannes in epiſt. 1. cap. 3. *de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Et: *Qui non diligit, manet in morte*.

Quis autem ferat charitatis donum, quod eſt ipſe nucleus (ut ſic loquar) Evangelii, transferri ad legem, & opponi fidei? ſi charitas ad legem pertinet, quia lex charitatem præcipit: cur non etiam fides relegatur ad legem, cùm multa ſint in lege de fide præcepta? *De fide* (inquit S. Auguſtinus tract. 83. in Joan.) *quàm multa mandata ſunt? quis poteſt cuncta colligere? quis enumerando ſufficere?* Eat igitur Lutherus & fidem cum charitate ab Evangelio ſeparet; & legem ſcriptam in cordibus, dicat non eſſe teſtamentum novum, ut Hieremias prædixit cap. 31. ſed teſtamentum vetus, & omnia more ſuo invertat, atque confundat. Itaque præceptum charitatis, ut etiam fidei ad legem pertinet, Spiritus autem charitatis & fidei ad Evangelium. Sed de diſcrimine legis & Evangelii plura dicemus, cùm controverſiam de juſtitia operum & legis obſervatione tractabimus.

CAPUT V.

Formalem cauſam juſtificationis non eſſe juſtitiam Dei eſſentialem, ac divinam.

SEcundus error Oſiandri eſt, qui juſtificari hominem dixit per illam ipſam juſtitiam, qua Chriſtus non ut homo, ſed ut Deus eſſentialiter juſtus eſt. Refellitur hic error ab Apoſtolo ad Roman. 4. ubi ex propoſito de juſtificatione diſſeritur; & apertiſſimè demonſtratur, juſtitiam, per quam juſtificamur, eſſe fidem, vivam videlicet & per dilectionem operantem; illam enim fidem Deus pro juſtitia habet; & quia Deus non fallitur, eadem fides verè juſtitia eſt, & juſtitia fidei nominatur: *Credenti*, inquit, *in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam*. Et infrà: *Dicimus, quia reputata eſt Abrahæ fides ad juſtitiam*. Et infrà: *Signum accepit circumciſionis ſignaculum juſtitiæ fidei, quæ eſt in præputio, ut ſit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad juſtitiam*. Et ſimilia habentur ad Galat. 3. *Nos fide ſpem juſtitiæ expectamus; nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides, quæ per dilectionem operatur*. Quòd ſi fides per dilectionem operans, eſt illa juſtitia, per quam juſtificamur, certè non juſtificamur per juſtitiam Dei eſſentialem, niſi quis ita deſipiat, ut fidem noſtram juſtitiam Dei eſſentialem eſſe definiat.

Secundò, refellitur ex Auguſtino, qui ſæpiſſimè repetit & inculcat, nos juſtificari juſtitia Dei, non qua ille juſtus eſt, ſed qua nos juſtos facit. Libro de ſpiritu & litera, cap. 9. *Sicut*, inquit, *fides Chriſti dicta eſt, non qua credit Chriſtus, ſic juſtitia Dei, non qua juſtus eſt Deus*. Et paulò ante: *Juſtitia Dei, non qua Deus juſtus eſt, ſed qua induit hominem, dum juſtificat impium*. Et cap. 31. dicit, Juſtitiam, qua juſtificamur, dici juſtitiam Dei, ſicut dicitur charitas Dei,

Dei,

Digitized by Google

quæ, *juſtitia Dei dicitur, quoniam Deus juſtus eſt, ſed quia homini ex Deo.* Similia repetit in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 12. & alibi ſæpè.

Tertiò, refellitur rationibus variis. Prima ratio, Juſtificatio præcedit inhabitationem Dei, non igitur homo juſtificatur per juſtitiam eſſentialem inhabitantem. Juſtificationem præcedere teſtatur Scriptura Sapient. 1. ubi dicitur Spiritus ſanctus non habitare in corpore ſubdito peccatis. Teſtatur item Auguſtinus in epiſt. 105. ad Sixtum: *Poſt remiſſionem,* inquit, *peccatorum, niſi mundatam domum habitet Spiritus ſanctus, nonne cum aliis ſeptem redit ſpiritus immundus. Ut autem inhabitet Spiritus ſanctus, nonne ubi vult ſpirat, & charitas Dei diffunditur in cordibus noſtris, non à nobis, ſed à Spiritu ſancto, qui datus eſt nobis?* Hìc videmus, priùs remitti peccata, & mundari domum, & ornari etiam charitate, ut in illa Spiritus ſanctus habitare dignetur.

Neque his repugnat, quòd Spiritus ſanctus prius dari videtur, quàm charitas diffundi, cùm ipſe ſit, qui eam diffundit, & peccata remittit. Nam, ut idem Auguſtinus ait ſerm. 11. de verbis Domini: *A quo mundamur, accipiendo indulgentiam, ipſum accipimus habitatorem ad faciendam, augendam, perficiendamque juſtitiam.* Et in epiſt. 105. *Aliter adjuvat Spiritus nondum inhabitans, aliter inhabitans; adjuvat enim, ut efficiamur fideles, cùm non inhabitat; cùm verò inhabitat adjuvat jam fideles. Itaque purgat, & juſtificat, ut purgatos & juſtificatos inhabitet.* Et hoc idem apertè Scriptura demonſtrat, cùm dicit ad Epheſ. 4. Chriſtum habitare per fidem in cordibus noſtris. Et 1. Joan. 4. eum, qui manet in charitate, in Deo manere, & Deum in eo. Quia nimirum non habitat Deus in nobis, niſi fides charitaſque præcedant. Inhabitatio igitur Dei non facit juſtos, ut Oſiander exiſtimat, ſed jam juſtificatos Deus inhabitans adjuvat (ut loquitur Auguſtinus) ad faciendam, augendam, perficiendamque juſtitiam.

Secunda ratio, ſi eſſemus juſti, juſtitia Dei eſſentiali nos inhabitante, eſſemus omnes æquè juſti atque ipſe Chriſtus. Nam ipſe quoque non aliter juſtus eſſe poſſet, niſi per juſtitiam Dei eſſentialem, ſi Deus nullam juſtitiam acceptat, niſi ſuam eſſentialem, ut Oſiander ſomniat. At Scriptura Joan. 1. diſertis verbis teſtatur, nos omnes de plenitudine Chriſti accepiſſe; & ad Epheſ. 4. Unicuique noſtrum dari gratiam ſecundùm menſuram donationis Chriſti, non igitur juſti ſumus juſtitia illa eſſentiali, ſed juſtitia creata, quæ major & minor eſſe, & ſub certam menſuram cadere poteſt.

Tertia ratio, Scriptura docet, aliquos homines verè eſſe juſtos, ut Noë, Geneſ. 6. Zachariam, Lucæ 1. Abel & multos alios, ad Hebræos 11. At non poteſt homo verè denominari à forma extrinſecus inhabitante, ſed ſolùm ab inhærente, alioqui enim, ſi ſatis eſt juſtitia inhabitans, ut verè juſti eſſe dicamur, cur non dicimur etiam immortales, æterni, beati, omnipotentes, cùm immortalitas Dei, æternitas, beatitudo, omnipotentia & alia omnia ejus attributa nos inhabitent? & cur non dicuntur omnes homines juſti, imò & omnes lapides, omnia ligna, omnia ſydera, cur non rectè juſta dicentur, ſi inhabitatio Dei denominationem illam tribuere poteſt? Quamvis enim non in-
inhabitat, ut juſtos efficiat; certè ſequitur, ut Chriſti juſtitiam, qua is pro nobis Patri ſatisfacere patiendo & moriendo voluit, Deus non acceptet. Illa enim Chriſti juſtitia, juſtitia fuit creata, non divina & eſſentialis. Quòd ſi Chriſti juſtitia Patri non ſatisfecit, quorſum ille carnem ſuſcepit?
B quorſum tanta pati voluit? quorſum humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis? numquid ut tantis ſumptibus nihil redimeret?

At longè aliud nos docent Iſaias & Paulus. Ille enim cap. 53. ſcribit de Chriſto: *Juſtificavit ipſe juſtus ſervus meus multos.* Et iſte ad Rom. 3. & 5. *Reconciliatos* nos dicit, *Patri in ſanguine filii ſui.* Quid Apoſtolus Joannes? an non affirmat in epiſtola 1. cap. 1. ſanguinem Chriſti mundare nos ab omni peccato? Et cap. 2. Chriſtum propitiationem eſſe pro peccatis totius mundi.

Denique, nihil frequentius omnis Scriptura teſtatur, quàm Chriſti paſſionem & mortem, plenam,
C atque perfectam ſatisfactionem fuiſſe pro peccatis. Quare Oſiandri ſententia recipi non poteſt, niſi quis velit totum myſterium humanæ redemptionis & reconciliationis evertere.

Neque argumenta, quibus ille nititur, aliquid ſoliditatis habent. Præcipua ſunt: Quoniam B. Petrus in epiſt. 2. cap. 1. ſcribit, nos effici divinæ conſortes naturæ. Et quia Deus non acceptat ullam juſtitiam, niſi ſuam. Sed Apoſtolus Petrus non dicit, nos effici divinæ conſortes naturæ per inhabitationem juſtitiæ eſſentialis. Hæc enim eſt gloſſa Oſiandri, non ſententia B. Petri.

Quomodo autem efficiamur divinæ conſortes naturæ, indicat ipſe idem, cùm ait: *Ut per hæc efficia-*
D *mur &c.* Illud autem, *hæc*, refert ſententiam præcedentem. *Per quem nobis maxima & pretioſa promiſſa donavit.* Ubi nomine promiſſorum intelliguntur res promiſſæ, non ipſæ promiſſiones, non enim donantur promiſſiones propriè loquendo, ſed dona, quæ fuerant promiſſa. Itaque donavit nobis Deus per Chriſti merita res maximas, & pretioſas, quas antè promiſerat, & per hæc dona facti ſumus divinæ conſortes naturæ. Quoniam per hæc dona efficimur filii Dei, & cohæredes Chriſti, & hoc modo participamus naturam Dei, quomodo filii participant naturam patris; Unde eſt illud: *Ego dixi, Dii eſtis, & filii excelſi omnes.* Ubi dicuntur Dii, ideſt, divinæ conſortes naturæ, qui Filii ſunt Dei. Quæ ſint autem
E dona, quæ nos filios Dei faciant, explicat Apoſtolus Joannes in epiſt. 1. cap. 3. cùm ait: *Videte qualem charitatem dederit nobis Pater, ut Filii Dei nominemur, & ſimus.* Et cap. 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt.* Et ibidem: *Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Et ipſe B. Petrus ideò, poſteaquam dixerat: *Ut divinæ efficiamini conſortes naturæ,* adjunxit, *fugientes eam, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem.* Nam cupiditati opponitur charitas, & qui per charitatis donum efficitur divinæ conſors naturæ, hoc ipſo fugit eam, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem.

Fuit autem hoc donum promiſſum nobis à Deo, Primùm per Prophetam Hieremiam cap. 31. *Dabo legem meam in cordibus eorum.* Et Ezechiel. cap. 36. *Dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum ponam in medio ve-*

mitatam & apparentem. Priore modo non acceptat quidem Deus in veram ſatisfactionem pro peccato, niſi juſtitiam infinitam; quoniam peccatum offenſa eſt infinita: ſed ut aliqua juſtitia ſit infinita, ideſt, infiniti pretii & valoris, non eſt neceſſe, ut ſit juſtitia Dei eſſentialis, ſed ſatis eſt, ut ſit juſtitia perſonæ infinitæ, qualis eſt Chriſtus, Deus & homo. Itaque obedientia, paſſio & mors Filii Dei, quamvis in ſe & eſſentialiter fuerit creata & finita, tamen ratione perſonæ obedientis, patientis & morientis infinita fuit, & ex vero juſtitiæ rigore propitiatio fuit pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi. Poſteriore modo acceptat Deus non ſolùm juſtitiam infinitam, ſed etiam finitam, modò vera ſit juſtitia, non fucata.

Id autem ita eſſe, perſpicuum eſt ex ipſius Dei teſtimonio. Nam ad Noë dicit Deus Geneſ. 7. *Te vidi juſtum coram me in generatione hac*. Et de Abel ſcribit Apoſtolus ad Hebr. 11. *Teſtimonium conſecutus eſt, eſſe juſtus, teſtimonium perhibente Deo operibus ejus*. Et certè ſi non acceptaret Deus juſtitiam, niſi ſuam eſſentialem, non verè diceret Apoſtolus Paulus 2. ad Timoth. ultim. *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi in illa die juſtus judex, non ſolùm autem mihi, ſed etiam iis, qui diligunt adventum ejus*.

Itaque viderit Oſiander, in qua Scriptura repererit, à Deo non acceptari juſtitiam, niſi ſuam divinam & eſſentialem. Nos enim contrariam ſententiam in omnibus divinis libris prædicari exiſtimamus.

CAPUT VI.

Juſtificationem noſtram non conſtare ſola remiſſione peccatorum.

Tertius error Calvini erat, qui, quamvis cum Lutheranis agnoſcat imputationem juſtitiæ Chriſti, & non imputationem peccatorum, & inchoatam etiam renovationem & ſanctificationem: tamen contendit, ut ſuprà oſtendimus, juſtificationem propriè in ſola remiſſione, ideſt, non imputatione peccatorum poſitam eſſe; cùm Lutherani in imputatione potiùs juſtitiæ Chriſti eam propriè ſitam eſſe contendant.

Refutavimus hunc errorem ſupra capite tertio, & refutabimus copioſius in lib. de juſtitia operum. Id enim potiſſimum Calvinus efficere conatur, ut nulla ſit juſtitia operum in hac vita. Nunc igitur id ſolùm ex Scriptura, ex Auguſtino, & ex ratione probabimus, juſtificationem non conſiſtere in ſola remiſſione peccatorum, ſed etiam in interna renovatione, ita ut ipſa renovatio juſtitia dicenda ſit, & non tantùm juſtificationis effectus.

Primùm igitur Apoſtolus Paulus ad Romanos 4. ita loquitur de Chriſto: *Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram*. Hic Apoſtolus nomen juſtificationis tribuit potiùs renovationi internæ, quàm remiſſioni peccatorum, ac per hoc docet juſtificationem non modò non

& novitatem vitæ.

Cùm igitur Apoſtolus dicit, Chriſtum traditum eſſe ad mortem, propter delicta noſtra, videlicet
B remittenda, & reſurrexiſſe propter juſtificationem noſtram, ideſt, ut in vitæ novitate ambulemus, apertiſſimè demonſtrat in ipſa renovatione juſtificationem eſſe poſitam, alioqui dicere debuiſſet; Qui traditus eſt propter juſtificationem à peccatis, & reſurrexit propter vitæ novitatem.

Eſt autem hoc loco breviter Annotandum, mortem Chriſti, quæ pretium fuit redemptionis, non ſolùm cauſam fuiſſe remiſſionis peccatorum, ſed etiam internæ renovationis. Nam ſecundùm Eccleſiæ Catholicæ doctrinam hæc duo ſeparari nequeunt, cùm una & eadem gratia per Chriſti meritum nobis infuſa, atque nobis inhærens, & peccata deleat, & animam juſtitia exornet.

C Sed quamvis hoc ita ſit, tamen ad juſtificationem noſtram non ſatis erat mors Chriſti, ſed neceſſaria erat etiam reſurrectio. Deus enim ita conſtituerat, ut Primùm Chriſtus ipſe glorificaretur. Deinde, mitteretur Spiritus ſanctus, Evangelium prædicaretur, gentes converterentur, & per fidem, & Sacramenta juſtificarentur: *Nondum erat* (inquit Joannes in Evangelio cap. 7.) *Spiritus datus, quia Jeſus nondum erat glorificatus*. Et Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt fides veſtra, adhuc eſtis in peccatis veſtris*. Itaque cùm tam mors, quàm reſurrectio ad juſtificationem neceſſaria eſſet, potuiſſet B. Paulus utramque partem juſtificationis, ideſt, remiſſionem peccati, & donum
D renovationis tribuere morti Chriſti vel reſurrectioni, ſed maluit diſtinguere, & morti quidem tribuere remiſſionem peccati, reſurrectioni autem renovationem propter ſimilitudinem, quam habet extinctio peccati cum morte carnis, & renovatio ſpiritualis, cum reſurrectione corporali.

Secundò, probatur idem ex cap. 5. ad Romanos. Nam cùm Apoſtolus ait ad Rom. 5. *Sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per juſtitiam in vitam æternam*. Opponit juſtitiam peccato, & per juſtitiam intelligit internam renovationem, ex qua procedunt opera vitæ. Id enim requirit antitheſis. Peccatum enim regnaſſe dicitur in mortem, quia operabatur opera mortifera; contra igitur, gratia
E Dei regnare dicetur per juſtitiam in vitam, quia per juſtitiam infuſam operabitur opera vitæ. Quòd ſi renovatio interna, quæ eſt principium operum bonorum, rectè vocatur juſtitia, proculdubio juſtificatio in illa renovatione, & non in ſola peccatorum remiſſione conſtituenda erit.

Rurſus idem probatur ex cap. 6. ad Romanos, ubi Apoſtolus dicit: *Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, & membra veſtra arma juſtitiæ Deo*. Docet enim in nobis eſſe juſtitiam loco peccati, & per juſtitiam intelligit aliquid inhærens, unde procedunt opera. Nam ideò dicit, nos eſſe ex mortuis viventes, & membra noſtra eſſe debere arma juſtitiæ Dei, ut videlicet membris utamur ad opera juſtitiæ facienda ad gloriam Dei.

Quartò,

Digitized by Google

vitam animæ præbet, eamque in motu, & actione conſtituit.

Sextò, idem patet ex illo ad Epheſ. 4. *Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis.* Ubi renovari in ſpiritu explicat Apoſtolus per induere novum hominem, novum autem hominem appellat, creatum in juſtitia & ſanctitate veritatis. Proinde renovationem, juſtitiam & ſanctitatem vocat.

Quod autem ex Scripturis probavimus, longè adhuc faciliùs ex teſtimonio S. Auguſtini probari poteſt. Nam in epiſt. 105. ad Sixtum, ultra medium: *Nec quiſquam*, inquit, *liberatur & juſtificatur, niſi gratia Dei per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, non ſolùm remiſſione peccatorum, ſed prius ipſius inſpiratione fidei, & timoris Dei impartito ſalubriter orationis affectu & effectu.* Item in Enchirid. cap. 52. *Quemadmodum*, inquit, *in illo vera mors facta eſt, ſic in nobis vera remiſſio peccatorum, & quemadmodum in illo vera reſurrectio, ita in nobis vera juſtificatio.* Ubi S. Auguſtinus Apoſtolum ſecutus, juſtificationis nomen tribuere maluit internæ renovationi quàm remiſſioni peccatorum.

Item lib. 1. de peccator. meritis & remiſs. cap. 13. *Quid eſt*, inquit, *quod abundantiam gratiæ & juſtitiæ accipiunt, niſi quòd non ei tantùm peccato, in quo omnes peccaverunt, ſed eis etiam, quæ addiderunt, gratia remiſſionis datur, eiſque hominibus tanta juſtitia donatur, ut cùm Adam conſenſerit ad peccatum ſuadenti, non cedant iſti etiam cogenti.* An non apertiſſimè hoc loco S. Auguſtinus præter remiſſionem peccatorum, ponit in homine juſtitiam, per quam divina præcepta, diabolo etiam tentante, ac penè ad prævaricandum cogente, cuſtodiat?

Item ſerm. 16. de verbis Apoſtoli: *Juſtificati ſumus*, inquit, *ſed ipſa juſtitia cùm proficimus creſcit.* At remiſſio peccatorum non propriè dicitur creſcere, ſed virtus fidei, ſpei & charitatis, ipſa eſt juſtitia, quæ cùm proficimus creſcit, & eodem loco fuſius idem Doctor exponit.

Denique in libro de ſpiritu & litera cap. 17. *Ibi lex*, inquit, *extrinſecus poſita eſt, qua injuſti terrerentur, hic intrinſecus data eſt, qua juſtificarentur.* Quo loco dicit, hominem juſtificari per legem ſcriptam in cordibus, quæ ut ipſe ibidem explicat, nihil eſt aliud, niſi charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Itaque de ſententia S. Auguſtini nulla omnino relinquitur dubitatio.

Accedat ad hæc teſtimonia ratio naturalis. Nam juſtificatio ſine dubio motus quidam eſt de peccato ad juſtitiam, & nomen accipit à termino, ad quem ducit, ut omnes alii ſimiles motus, illuminatio, calefactio, & cæteri: non igitur poteſt intelligi vera juſtificatio, niſi aliqua præter remiſſionem peccati, juſtitia acquiratur. Quemadmodum nec vera erit illuminatio, nec vera calefactio, ſi tenebris fugatis, vel frigore depulſo, nulla lux, nulluſque calor in ſubjecto corpore ſubſequatur.

Deinde, juſtificatio non ideò ſolùm nobis confer-

non tribuit gloriam. Quod ipſum quotidie in forenſi judicio videmus. Qui enim à judice abſolvuntur, eripiuntur à morte, ſed non conſequuntur nova præ-
B mia propter hoc ſolum, quòd judicentur non fuiſſe, aut non eſſe rei.

Denique juſtificatio ex inimicis facit amicos, filios, dilectos, cives Sanctorum, domeſticos Dei, hæredes regni, ut Scripturæ paſſim loquuntur: non igitur ſola remiſſione peccatorum conſtat, ſed & infuſione virtutum, ob quas homo dignus tam inſignibus appellationibus habeatur. Non enim dignus eſt amore aliquis ob hoc ſolum, quòd ei debita condonata ſunt, cùm ea diſſolvere non poſſet. Neque continuò efficitur filius, aut civis, aut domeſticus, aut hæres, qui pœnam, cui juſtè adjudicatus erat, judicis clementia non ſubibit.

Argumenta quæ pro ſententia ſua Calvinus exco-
C gitavit, in extrema diſputatione cum argumentis aliorum hæreticorum commodius diluentur.

CAPUT VII.

Juſtificationem non conſiſtere in imputatione juſtitiæ Chriſti.

QUartus & Quintus error, & qui plures aſſertores habent, in imputatione juſtitiæ Chriſti juſtificationem conſtituunt, quaſi videlicet nos juſti ſimus coram Deo, quoniam tegit nos Chriſtus juſtitia ſua, & eo modo tectos Deus nos videns, pro
D juſtis ſe habere pronunciet.

Omittam autem ineptias, nugaſque Kemnitii, qui neſciens quid loquatur, neque de quibus affirmet, dicit, vocabulum imputationis eſſe relativum, & fundamentum quidem hujus relationis eſſe Chriſti juſtitiam; terminum autem, hominem credentem; alium terminum juſtitiam, ſeu beatitudinem, relationem ipſam, Dei miſericordiam. Quia videlicet miſericordia Dei imputat homini credenti juſtitiam Chriſti, ad juſtitiam & beatitudinem. Ita tribus verbis totam Ariſtotelis doctrinam de relationibus ſubtiliſſima hac diſputatione Kemnitius noſter evertit. Et quid mirum, ſi temeritas horum hominum tot monſtra pariat in doctrina ſupernaturali, cùm
E in rebus Philoſophicis, & ab ipſis Ethnicis tam luculenter expoſitis, ita delirent? Certè ſi miſericordia Dei relatio eſt, quia juſtitiam Chriſti credentibus imputat; Philemon quoque relatio erit, quoniam illi ſcribit Apoſtolus, ut ſibi imputet debitum Oneſimi. Sed nolo, ut dixi, cum Kemnitio ineptire.

Primùm igitur ſatis refutatur error adverſariorum, quòd nullum in Scripturis, aut patribus, teſtimonium habeat. Hactenus enim nullum omnino locum invenire potuerunt, ubi legeretur, Chriſti juſtitiam nobis imputari ad juſtitiam; vel, nos juſtos eſſe, per Chriſti juſtitiam nobis imputatam. Legimus quidem, beatum eſſe, cui non imputantur peccata; & fidem reputari ad juſtitiam, & Chriſtum factum eſſe nobis à Deo ſapientiam, juſtitiam & redemptionem.

Digitized by Google

Reſpondeo, Concilium Tridentinum in illo Canone damnare voluit errorem illorum, qui dicunt, ſola imputatione juſtitiæ Chriſti hominem juſtificari, quales ſunt Lutherani; ſed non propterea approbavit idem Concilium errorem aliorum, qui dicunt, hominem juſtificari partim renovatione interna, partim imputatione juſtitiæ Chriſti. Nam ex ſententia ejuſdem Concilii, non juſtificari hominem formaliter per juſtitiam Chriſti ullo modo, habetur expreſsè in Can. 10.

Secundò, refutatur idem error ex eo, quòd nulla neceſſitas ejuſmodi imputationis adferri poteſt. Nam ſi neceſſaria eſſet imputatio iſta, ideò potiſſimum neceſſaria eſſet, quod homo poſt remiſſionem peccati adhuc ſit verè peccator, peccato videlicet tecto, non deleto. At iſta neceſſitatis cauſa locum non habet, niſi quis Scripturarum evidentiſſimis teſtimoniis repugnare velit. Scriptura ſiquidem utitur omni genere vocabulorum, quæ excogitari poterant ad veram peccati remiſſionem ſignificandam, ut ſi quis de induſtria quærat vocabula, quibus perſpicuè declaret, peccatum aliquod verè tolli & aboleri; non poſſit aliquod reperire, quod ipſa Scriptura divina ante non occupaverit.

Dicit enim peccata tolli, 1. Paralipomenon 2. *Obſecro, Domine, aufer iniquitatem ſervi tui*. Dicit deleri, Iſaiæ 44. *Delevi, ut nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam, peccata tua*. Ubi ſimilitudo nubis, & nebulæ indicat, ne veſtigium quidem veræ culpæ remanere. Dicit mundari, Ezechielis 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris*. Dicit ablui, Pſalm. 50. *Aſperges me Domine, hyſſopo, & mundabor, lavabis me, & ſuper nivem dealbabor*. Ubi etiam obiter comparatio illa notanda eſt, *ſuper nivem dealbabor*. Quomodo enim ſuper nivem dealbatur, à quo nihil omnino nigredinis, & ſordium aufertur? Dicit purgari, Proverbior. 15. *Per miſericordiam & fidem, purgantur peccata*. Dicit removeri à nobis, & longiſſimè projici, Pſalm. 102. *Quantum diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras*. Et Micheæ 7. *Projiciet in profundum maris omnia peccata noſtra*. Dicit denique peccatum fuiſſe, & non eſſe, Pſalm. 9. *Quæretur peccatum illius, & non invenietur*, Cantic. 4. *Tota pulchra es, & macula non eſt in te*.

Nec ſolùm in Teſtamento veteri, ſed etiam in novo, phraſes ejuſmodi frequentantur. Joan. 1. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Actorum 3. *Convertimini, ut deleantur peccata veſtra*. 1. Joan. 1. *Sanguis Jeſu Chriſti emundat nos ab omni peccato*. Actorum 22. *Ablue peccata tua, invocato nomine ipſius*. Hebræor. 1. *Peccatorum purgationem faciens*. Hebr. 9. *Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata*. 1. ad Corinth. 6. *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis*. Et ad Epheſ. 5. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Et ibidem: *Ut exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam*.

Multa poſſent huc adduci alia graviſſima argumenta, ſed jam allata ſunt in libro de Baptiſmo, cap. 13. Unum hoc loco non videtur omittendum, quod nullam omnino reſponſionem videtur admitte-

Tertiò, refutatur [illegible] cauſæ, quam adverſarii pro imputatione juſtitiæ Chriſti prætexere ſolent. Dicunt enim imputationem hanc propterea neceſſariam eſſe, non ſolùm quòd verè peccatum in nobis perpetuò hæreat, ſed etiam quòd juſtitia noſtra inhærens, non tam ſit perfecta, ut ſimpliciter, & abſolutè juſtificet. At cauſam iſtam facilè refutabimus, ſi Scripturis ſanctis adverſarii fidem habere voluerint. Nam juſtitia inhærens, ſive renovatio interior in fide, ſpe & charitate, potiſſimum ſita eſſe cognoſcitur. Id enim affirmat Apoſtolus 1. ad Corinth. 13. cùm ait: *Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc*. Idem docet S. Auguſtinus in Enchir. cap. 3. & præfat. in Pſal. 31. & alibi; neque adverſarii hoc negant. Quare ſi probaverimus fidem, ſpem & charitatem in hac vita poſſe eſſe perfectam, probatum quoque erit, non eſſe neceſſariam imputationem juſtitiæ Chriſti.

Ac Fidem quidem in hac vita tenuem, ac languidam ſemper eſſe, docet Philippus in Exam. ordinand. & ideò non poſſe nos fidei juſtificari, ut fides eſt opus, aut virtus, ſed ſolùm ut organum eſt, apprehendens Chriſti juſtitiam. At ſi fides in hac vita non poteſt eſſe perfecta, numquam omnino poterit eſſe perfecta. Nam in alia vita non perficietur, ſed evacuabitur. Quis autem credat tam inſignem virtutem numquam futuram eſſe perfectam?

Deinde S. Petrus in epiſt. 1. cap. 1. apertè docet, fidem perfectam eſſe poſſe, cùm ait: *Ut probatio veſtra fidei multò pretioſior auro, quod per ignem probatur, inveniatur in laudem & gloriam, in revelatione Domini noſtri*. Sicut enim aurum perfectum eſt, quod ignem ſuſtinet, ita planè fides perfecta eſt, quæ in camino tentationis probata, pretioſior auro invenitur.

Præterea qui credit ex toto corde, certè perfectam habet fidem: talem autem habuiſſe Eunuchum illum, quem Philippus baptizavit, teſtatur S. Lucas Actor. 8. Adhæc fidem Abrahami omnino fuiſſe perfectam, docet Apoſtolus ad Rom. 4. cùm ait: *Contra ſpem in ſpem credidit, non infirmatus eſt fide, non hæſitavit diffidentia pleniſſimè ſciens &c.* ubi ponitur illud πληροφορηθεὶς, quod ſummam plenitudinem, perfectionemque deſignat. Idem quoque Apoſtolus ad Hebr. 11. non languidam fidem, ſed robuſtiſſimam commendat, cùm ait: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones &c.* Et S. Joannes in epiſt. 1. cap. 5. non de languida fide, ſed de perfecta dicit: *Hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra*. Et Apoſtolus Petrus in epiſtol. 1. cap. 5. *Cui reſiſtite fortes in fide*. Et Apoſtolus Paulus ad Epheſ. 6. *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere*. Certè enim fides, quæ mundum vincere, diabolo reſiſtere, & omnia ejus tela retundere poteſt, non imbecilla, nec languida, ſed fortis & robuſta eſſe debet.

Denique ad Hebr. cap. 3. negari non poteſt, quin Apoſtolus perfectam fidem agnoſcat, ubi dicit: *Accedamus cum vero corde, in plenitudine fidei*, eſt enim hic vox illa (πληροφορία) quæ adverſariorum etiam conſenſu pleniſſimam, ac perfectiſſimam perſuaſionem ſignificat.

Jam

Digitized by Google

cta charitas, perfecta juſtitia eſt. Teſtimonia autem divina ubique occurrunt. Nam Dominus Joan. 15. ait: *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Conſtat autem plurimos homines, ideſt, omnes Martyres hanc perfectionem charitatis attigiſſe. Item 1. Joan. 2. *Qui ſervat* (inquit Joannes) *verbum ejus, in hoc verè charitas Dei perfecta eſt*. Servari autem poſſe verbum ejus, docet idem Apoſtolus in eadem epiſt. cap. 5. cùm ait: *Et mandata ejus gravia non ſunt*.

Denique non deſunt in Scripturis exempla Sanctorum, qui Deum toto corde dilexerint. Nam de Davide ſcribitur Eccleſiaſt. 47. *De omni corde ſuo laudavit Dominum, & dilexit eum, qui fecit illum*. Et in Deuteronomio promittitur hæc perfectio charitatis populo Dei, cùm dicitur cap. 30. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima tua*. His accedit, quod Matth. 5. Dominus dicit: *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt*. Et Apoſtolus agnoſcit ſe, & alios quoſdam eſſe perfectos, cùm ſcribit 1. ad Corinth. 2. *Sapientiam loquimur inter perfectos*. Et ad Philipp. 3. *Quicumque ergo perfecti ſumus &c.* Conſtat autem perfectionem in charitate conſiſtere, cùm ſit ipſa vinculum perfectionis Coloſſenſ. 3. Igitur fatendum eſt, charitatem etiam in hac vita poſſe eſſe perfectam. Quòd ſi fidem, ſpem & charitatem, ac per hoc juſtitiam inhærentem, perfectam habere poſſumus, fruſtra laborant hæretici in aſſerenda imputatione juſtitiæ, quaſi alioqui nullo modo ſimpliciter, & abſolutè juſti eſſe poſſimus.

Quartò, refellitur idem error, quia fieri non poteſt, ut Chriſti juſtitia nobis imputetur, præſertim in eo ſenſu, qui probatur hæreticis. Nam ſi ſolùm vellent, nobis imputari Chriſti merita, quia nobis donata ſunt, & poſſumus ea Deo Patri offerre pro peccatis noſtris; quoniam Chriſtus ſuſcepit ſuper ſe onus ſatisfaciendi pro nobis, noſque Deo Patri reconciliandi; recta eſſet eorum ſententia, quamvis modus loquendi in Scripturis & Patribus, aut numquam, aut rariſſimè inveniatur: ſed ita imputari nobis Chriſti juſtitiam, ut per eam formaliter juſti nominemur, & ſimus, id nos cum recta ratione pugnare contendimus. Nam tametſi aliquando denominatio fiat à forma extrinſeca, quomodo res dicitur cognita per cognitionem, quæ eſt in mente, & paries dicitur viſus, per viſionem, quæ eſt in oculo. Tamen cùm in aliquo duæ ſunt formæ contrariæ, una inhærens, altera extrinſeca, ſine dubio denominatio abſoluta ſumitur ab inhærente forma potiùs, quàm ab extrinſeca. Si quis enim æthiopem candida veſte indueret, non rectè diceret, hic æthiops eſt albus, ſed contra rectè diceret, hic æthiops eſt niger. Quoniam magis pertinet ad eum propria, & inhærens nigredo, quàm ille aſcititius candor externus. Sic igitur, ſi hominem verè impium & injuſtum, per inhærentem injuſtitiam, in duas per apprehenſionem, & cogitationem juſtitiæ Chriſti, non rectè pronunciabis eum juſtum, ſed impium & injuſtum juſtiſſimè nominabis.

Quintò refellitur, quoniam ſi verè nobis imputaretur Chriſti juſtitia, ut per eam juſti haberemur ac cenſeremur, perinde ac ſi propriè noſtra eſſet intrinſeca, formaliſque juſtitia, profectò non minus

in compendio nobis ſalutem præſtans, ut quod perdideramus in Adam, ideſt, ſecundùm imaginem, & ſimilitudinem eſſe Dei, hoc in Chriſto Jeſu reciperemus.

Et S. Auguſtinus lib. 6. de Geneſ. cap. 24. *Recipimus*, inquit, *juſtitiam, ex qua per peccatum lapſus eſt homo*. Et cap. 26. *Renovamini*, inquit, *ſpiritu mentis*
B *veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis. Ecce quod amiſit Adam per peccatum. In hoc ergo renovamur ſecundùm id, quod amiſit Adam, ideſt, ſecundùm ſpiritum mentis noſtræ*. Et cap. 27. *Hanc imaginem in Spiritu mentis impreſſam, amiſit Adam per peccatum, quam recipimus per gratiam juſtitiæ*. Ubi Notandum eſt, in 2. lib. Retract. cap. 24. explicari hunc locum ab eodem Auguſtino, qui monet, imaginem non fuiſſe amiſſam omnino, ſed tantùm deformatam per peccatum, ut reformatione opus haberet. At in Adam non perdidimus juſtitiam imputatam, neque eſſe ad imaginem & ſimilitudinem Dei, per imputationem, ſed veram juſtitiam inhærentem, per quam
C verè ſimiles eramus Deo; igitur per Chriſtum veram juſtitiam, Deique ſimilitudinem, non extrinſecam tantùm imputatamque, recipimus.

Septimò, ſi per juſtitiam Chriſti, nobis imputatam, verè dici poſſumus juſti & Filii Dei; ergo poterit etiam Chriſtus, per injuſtitiam noſtram, ſibi imputatam, dici verè peccator, &, quod horret animus cogitare, filius diaboli. Nam adverſarii concedunt, ita Chriſto imputatum fuiſſe peccatum, ut nobis juſtitia imputatur. Imò Illyricus in Confeſſ. Antuerpienſ. cap. 6. & in Apologia ejuſdem admittit, Chriſtum veriſſimè dici peccatorem per potentiſſimam patris imputationem, & voluntariam in ſe peccatorum receptionem. At iſta ipſorum blaſphe-
D ma, & ſacrilega impudentia toti Scripturæ repugnat. Chriſtus enim in ſacris literis dicitur ſemel peccatum per tropum, quia hoſtia fuit pro peccato 2. ad Corinth. 5. & item ſemel dicitur maledictum, ad Galat. 3. quia maledictis & opprobriis, ac pœnis plurimis ſubjectus fuit. At nuſquam dicitur peccator, impius, ſceleſtus, diaboli filius, niſi fortè ab inimicis & infidelibus; ſed ubique ſanctus, innocens, immaculatus, impollutus, juſtiſſimus prædicatur.

Quare ſi Chriſtus, quia verè in ſe ſanctus erat, quamvis ei noſtra iniquitas imputaretur; non iniquus, ſed juſtus nominatus eſt: certè eadem ratione, ſi nos verè immundi eſſemus, & impii etiam
E poſt juſtificationem; quamvis nobis Chriſti juſtitia imputaretur, non juſti, ſed iniqui dicendi eſſemus, at Scriptura vocat nos juſtos & ſanctos, Deique filios, & hæredes poſt lavacrum regenerationis & renovationis, ut patet ex cap. 8. ad Rom. cap. 1. ad Epheſ. cap. 3. ad Coloſſ. & aliis plurimis locis, non igitur per imputationem juſtitiæ, ſed per ipſam juſtitiam inhærentem in nobis, & manentem juſtificamur.

Octavò, Chriſtus in Canticis Canticorum comparatur ſponſo, & Eccleſia, ſive anima juſtificata, comparatur ſponſæ. Dicitur autem ſponſa illa pulcherrima pulchritudine ſibi inhærente, non pulchritudine ſponſi ſibi imputata. Nam idcircò tribuitur ſponſæ pulchritudo propria mulierum, & ſponſo pulchritudo propria virorum, ut intelligamus aliam

Digitized by Google

quamvis mundum reputetur, Deum unquam videbit. Vera igitur mundities, non imputativa confertur in juſtificatione, ſi ad viſionem divinam præparare nos debet.

Decimò, Chriſtus paſſus eſt, *ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum ſuum*, dicit Apoſtolus ad Hebr. 13. *Et tradidit ſemetipſum pro Eccleſia, ut eam ſanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*, ad Epheſios 5. *Et mundaret ſibi populum acceptabilem*, ad Titum 2. Et ipſe Dominus ait, Joannis 17. *Et pro eis ego ſanctifico meipſum, ut & ipſi ſint ſanctificati in veritate*. At ſi non verè, ſed imputativè tantùm populum ſuum Chriſtus ſanctificavit, fruſtra paſſus & mortuus eſt; & non potuit perficere, quod optabat. Velle enim ſanctificare, & ſanctificare in veritate, non ſignicat ſolùm velle liberare à pœna peccati, aut velle, ut habeamur pro ſanctis, quamvis re vera non ſimus, ſed velle id efficere, ut verè ſancti, mundi & immaculati ſimus. Aliæ rationes multæ adferri poſſent, ſed hæ viſæ ſunt nobis præcipuæ.

CAPUT VIII.

Traditio veterum Patrum, ac potiſſimum Auguſtini, de juſtitia inhærente.

NUNC adferemus teſtimonia veterum Patrum pro juſtitia inhærente. Sed duas ob cauſas erimus in hac parte breviores. Nam & protulimus non pauca teſtimonia, quæ huc etiam pertinent, in lib. 1. de gratia & libero arbitrio, cap. 4. & adverſarii concedunt, ſanctos Patres juſtificationis gratiam ad internam renovationem & ſanctificationem, non ad ſolam peccatorum remiſſionem retuliſſe. Nam Calvinus, qui ſolum Auguſtinum excipere ſolet, cùm ſanctos Patres rejicit, lib. 3. Inſtitut. cap. 11. §. 15. etiam Auguſtinum in hac quæſt. repudiat: *Ac ne Auguſtini quidem*, inquit, *ſententia recipienda eſt, qui gratiam ad ſanctificationem refert, qua in vitæ novitatem per ſpiritum regeneramur*.

Kemnitius quoque in 1. parte Examinis Concilii Tridentini, admittit Patres ita loqui de juſtificatione, ut nos loquimur: *Non movemus*, inquit, *litem, quo modo juſtificationem accipiant Patres*. Et infrà: *Non ignoro*, inquit, *aliter loqui Patres, ſed de proprietate linguarum quæſtio eſt*. Scilicet, Patres omnes imperiti, ac rudes proprietatis linguarum erant. Proferamus igitur pauca, de multis, teſtimonia veterum, ac potiſſimum S. Auguſtini.

S. Auguſtinus tom. 1. lib. 12. Confeſſionum, cap. 15. *Quantum*, inquit, *diſtat inter lumen, quod illuminat & quod illuminatur: tantum diſtat inter juſtitiam juſtificantem, & juſtitiam quæ juſtificatione facta eſt*. Quo loco juſtitiam noſtram diſtinguit à juſtitia Dei, & ſine dubio creatam qualitatem facit, ut eſt lumen, ſapientia, & ſimilia.

Tomo 2. in epiſt. 85. ad Conſentium: *Quid eſt*, inquit, *aliud juſtitia, cùm in nobis eſt, vel qualibet virtus, qua rectè, ſapienterque vivitur, quàm interioris* ſe idem Auguſtinus lib. 2. Retractat. cap. 37. in eo autem toto lib. gratia Dei dicitur charitas diffuſa in cordibus, quæ facit, ut lex impleatur: charitas igitur, qua legem implemus, eſt juſtitia, qua juſtificamur.

Tomo 4. lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. *Quia*, inquit, *manet propoſitum Dei, ut juſtificet credentes, ideò invenit opera, quæ jam eligat ad regnum cælorum*. Ubi juſtificatio vocatur id, unde opera bona procedunt. Et infrà: *Niſi*, inquit, *vocando præcedat miſericordia Dei, nec credere quiſquam poteſt, ut ex hoc incipiat juſtificari, & accipiat facultatem bene operandi*. Itaque per juſtitiam, qua juſtificamur, intelligitur fides & charitas, quæ eſt ipſa facultas bene operandi.

Tomo 5. lib. 19. de civitate Dei, cap. 27. *Hic*, inquit, *in unoquoque juſtitia eſt, ut obedienti Deus homini, animus corpori, ratio autem vitiis, etiam repugnantibus, imperet, vel ſubigendo, vel reſiſtendo: atque ut ab ipſo Deo petatur, & meritorum gratia, & venia delictorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio perſolvatur*. In hac definitione juſtitiæ nullum locum habet juſtitia Chriſti imputata, ſed ſola juſtitia nobis inhærens, per quam ratio vitia ſubigit, & Deo obedientiam præſtat. Quia tamen hæc juſtitia inhærens Deo, indiget adjutore, ut opera juſta exequi valeat, ideò ad juſtitiam noſtram pertinere dicit Auguſtinus, ut à Deo petamus gratiam meritorum, & veniam delictorum, & pro beneficiis acceptis gratiam perſolvamus.

Tomo 6. in lib. de hæreſ. cap. 88. explicans quæ ſit gratia Dei, cujus inimici ſunt Pelagiani, & per quam juſtificamur (ut ipſe ait lib. 2. Retract. cap. 37. & 42. & alibi) dicit eſſe eam, *qua eruimur de poteſtate tenebrarum, ut in Chriſtum credamus, atque in regnum ipſius transferamur, & qua diffunditur charitas in cordibus noſtris, ut fides per dilectionem operetur*; ubi manifeſtè gratiam juſtificationis conſtituit in remiſſione peccatorum, & in infuſione virtutum, fidei præſertim, & charitatis.

Tomo 7. lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 10. *Legimus*, inquit, *juſtificari in Chriſto, qui credunt in eum, propter occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis*. Item in libro de natura & gratia, cap. 38. 42. & 70. docet, charitatem infuſam in cordibus, eſſe veram juſtitiam noſtram.

Tomo 8. in Pſalm. 118. concione 26. *Juſtitia*, inquit, *virtus eſt animi magna, præcipueque laudabilis*. Et continuò de hac ipſa virtute: *Quis fecit*, inquit, *in homine juſtitiam, niſi qui juſtificat impium? hoc eſt, per gratiam ſuam de impio facit juſtum*. Et hìc apertiſſimè juſtificari dicimur per juſtitiam, quæ ſit virtus inhærens. Item in Pſalm. 98. tractans illud: *Juſtitiam & judicium in Jacob tu feciſti; exaltate Dominum Deum noſtrum. Verè*, inquit, *exaltate, bene exaltate, laudemus & exaltemus illum, qui fecit ipſam juſtitiam, quam habemus; Ipſe in nobis fecit. Quis enim in nobis fecit juſtitiam, niſi qui nos juſtificavit? nos ergo impii, ille juſtificator, quando & ipſam juſtitiam ipſe in nobis fecit, qua illi placeamus*.

Tomo 9. tract. 26. in Joan. *Quid eſt*, inquit, *juſtitia Dei, & juſtitia hominis? Juſtitia Dei dicitur, non qua Deus juſtus eſt, ſed quam dat homini Deus, ut juſtus ſit homo per Deum*.

Digitized by Google

Itaque prudenter fecit Calvinus, ut S. Auguſtinum à partibus ſuis non ſtare, ingenuè fateretur. Alioqui teſtimoniis ejus, ex ſingulis tomis petitis, planè obrui potuiſſet. Velim tamen non obliviſceretur, hunc eſſe Auguſtinum illum, quem ipſe idem lib. 3. Inſtitut. cap. 3. §. 10. & lib. 4. cap. 14. §. 26. fideliſſimum, atque optimum teſtem antiquitatis eſſe prædicavit. Addamus nunc etiam pauca quædam ex aliis Patribus.

S. Ambroſius lib. 6. Exam. cap. 8. *Utrum*, inquit, *juſtificatio ſecundùm corpus, an ſecundùm animam tibi conferri videatur, quæſo reſpondeas. Sed dubitare non potes, cùm juſtitia, unde juſtificatio derivata eſt, mentis tuæ utique, non corporis ſit*. Hìc certè per juſtitiam non poteſt intelligere ſolam remiſſionem peccati, aut juſtitiam Dei, vel Chriſti, imputatam, quæ nec propriè corporis, nec propriè mentis eſt, cùm in neutra parte hominis inhæreat, ſed intelligit juſtitiam, quæ virtus animi eſt, & non in corpore, ſed in animo propriè inhæret. Idem auctor lib. 6. in Luc. *In eo*, inquit, *juſtificatio Dei eſt, ſi non ad indignos & obnoxios, ſed ad innocentes per ablutionem factos, videatur, & juſtos ſua munera tranſtuliſſe*. Docet hoc loco S. Ambroſius, Deum in Baptiſmo juſtificare & juſtificari; juſtificare, quia per ablutionem facit mundos de ſordidis, juſtos de iniquis, de obnoxiis innocentes: juſtificari autem, quia ſe juſtum oſtendit, dum non ad impios & injuſtos, ſed ad pios, & juſtos à ſe factos, munera divina tranſmittit. At ſi vera eſſet hæreticorum ſententia, Deus juſtificari non poſſet, quia munera ſua largiretur hominibus verè ſordidis & injuſtis, qui falsò juſti & innoxii haberentur.

S. Hieronymus lib. 1. adverſus Pelagianos: *Hæc*, inquit, *eſt hominis ſumma juſtitia, quidquid potueris habere juſtitiæ, non tuum eſſe putare, ſed Domini, qui largitus eſt*. Et lib. 3. *Nunc*, inquit, *mundus factus es in lavacro, & de te dicitur: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata; & lota quidem ſit, ſed cuſtodire non valeat puritatem ſuam, niſi à Domino ſuſtentetur*. Vides quemadmodum S. Hieronymus juſtitiam ponat in virtute & puritate, quam acquirimus per Baptiſmum, non in aliqua imputatione alienæ juſtitiæ.

S. Proſper in reſponſ. ad cap. 6. Gallor. *Juſtificatus*, inquit, *homo, ideſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo mediò acquirat & meritum, ut quod in illo inchoatum eſt per gratiam Chriſti, etiam per induſtriam liberi augeatur arbitrii, nunquam remoto adjutorio Dei, ſine quo nec proficere, nec permanere in bono quiſquam poteſt*. At imputatio juſtitiæ Chriſti non eſt donum, unde acquirantur merita, neque augetur induſtria liberi arbitrii.

S. Cyrillus Alexandrinus lib. 6. de Trinit. *Calor*, inquit, *Spiritus eſt, qui ſimul ut charitatem in nobis diffuderit, & ejus igne mentes noſtras inflammaverit, jam ſumus juſtitiam conſecuti*. Vide eundem lib. 11. in Joannem, cap. 25. & lib. 12. Theſauri, cap. 3. & 5.

S. Gregorius lib. 18. Moral. cap. 33. exponens illud capitis 28. *Non commemorabuntur in comparatione ejus; Omnes*, inquit, *ſupernæ patriæ electi, ſancti qui-*

ad Innocentium Papam.

CAPUT IX.

Solvuntur argumenta adverſariorum ex epiſtola ad Rom.

SUpereſt ut argumentis adverſariorum reſpondeamus, è quibus præcipua nobis eſſe videntur, quæ profert Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 11. quamvis multa eorum communia ſint etiam Lutheranis. Primùm igitur ex epiſtola ad Romanos colligit argumenta nonnulla, quæ ordine proponemus & diluemus.

Primum ſumit ex nomine juſtificationis, quod ad Roman. 5. & 8. contendit ſumi pro declaratione juſtitiæ. Reſpondeo, Nomen juſtificationis accipitur quidem ſæpè in Scripturis pro declaratione juſtitiæ, ſed non ſemper; loca protulimus cap. 3. Porrò ad Roman. 5. accipi juſtificationem pro eo, quod eſt juſtum facere, ſive conſtituere, demonſtravimus loco citato ex ipſa B. Pauli declaratione, qui cùm dixiſſet: *Per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem*, expoſuit dicens: *Per obedientiam unius hominis, juſti conſtituentur multi*.

Sic etiam ad Roman. 8. accipi verbum juſtificare, pro eo, quod eſt juſtum facere, non autem ſolùm, juſtum pronunciare; perſpicuum eſt ex ſimilitudine hujus vocis ad alias, quæ in eodem loco ponuntur. Ait enim Apoſtolus: *Quos juſtificavit, hos & magnificavit*. Ibidem etiam utitur verbis vivificandi, mortificandi, conglorificandi, quæ ſunt omnino ſimilia verbo juſtificandi. Nemo autem negaret, magnificare, eſſe magnum facere; vivificare, vivum facere; mortificare, mortuum facere; conglorificare, glorioſum cum alio facere; cur igitur juſtificare non ſit etiam juſtum facere?

Denique, ut oſtendimus loco citato, etiamſi juſtificare acciperetur ubique pro juſtum pronunciare, nihil tamen adverſarii obtinerent. Non enim poteſt impius verè juſtificari, ideſt, juſtus pronunciari, niſi qui pronunciat juſtum, ſimul faciat juſtum. Hinc enim ſolus Deus juſtificat impios, quia ſolus poteſt de impiis facere pios. Homines autem qui juſtificant impios, non minus abominabiles ſunt, quàm ſi condemnarent juſtos, ut ait Salomon Proverbior. 17.

Secundò, petit argumentum ex cap. 4. ad Rom. ubi dicit Apoſtolus, Abrahæ fidem reputatam eſſe ad juſtitiam. Hinc enim colligit, nihil eſſe aliud noſtram juſtitiam, niſi fidem in Chriſtum, ideſt, Chriſti juſtitiam, fide apprehenſam.

Reſpondeo, Fides quidem reputata eſt Abrahæ ad juſtitiam, ut Apoſtolus dicit: ſed non admittimus gloſſam, quòd reputari fidem ad juſtitiam, ſit nobis imputari Chriſti juſtitiam, ſi fide illam apprehendamus. Nam gloſſa hæc repugnat Apoſtolo, duas ob cauſas. Primùm, quoniam Apoſtolus ipſam fidem dicit imputari ad juſtitiam, fides autem

Digitized by Google

Tertiò, petit argumentum ex illis verbis Pſal. 31. in eodem cap. 4. ad Rom. citati: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum*. Quærit hoc loco Calvinus, an hæc ſit plena definitio juſtificationis, an dimidia. Nam ſi plena ſit, verum erit quod ipſe docet, juſtificationem ſola peccatorum remiſſione conſtare. Nulla enim hìc mentio fit infuſionis virtutum & donorum, ſed ſolius remiſſionis. Si dimidia ſit, quomodo beatus dici poterit, qui non erit, niſi media ex parte juſtificatus? At beatum dicit David eum, cui non imputavit Dominus peccatum.

Præterea colligunt ex hoc loco, ipſam etiam remiſſionem non eſſe veram peccati ablutionem & extinctionem, ſed non imputationem. Quod enim dixerat: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates*, explicuit per illa verba: *Quorum tecta ſunt peccata*. Et: *Cui non imputavit Dominus peccatum*. Ac ne fortè dicamus, non imputare peccatum, eſſe delere peccatum, & infundere juſtitiam; occurrit Kemnitius, & probat, à contrario ſenſu id eſſe falſum. Nam ſi non imputare peccatum, eſſet delere peccatum, & infundere juſtitiam; imputare peccatum eſſet delere juſtitiam, & infundere iniquitatem, quod eſt abſurdiſſimum. Igitur imputare peccatum, eſt habere hominem pro peccatore, non imputare peccatum, eſt habere pro juſto. Idem etiam Kemnitius alio loco probat, tegere peccata, non eſſe delere, ſed abſcondere, ut ſint, & non videantur. Nam Prov. 12. *Homo aſtutus tegit ſcientiam*. Ubi ineptè exponas, delet ſcientiam, cùm ſenſus ſit, homo aſtutus, abſcondit ſcientiam, ut non facilè percipiatur, quod ipſe novit.

Reſpondeo, Ad quæſtionem Calvini poſſet objici alia ſimilis quæſtio, Sitne plena definitio juſtificationis, an dimidia illa ejuſdem Prophetæ, *Beatus vir qui timet Dominum*, Pſal. 111. Et illa: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*, Pſal. 118. Nam ſi plena ſit, ubi eſt remiſſio peccatorum? ſi dimidia, quomodo dicuntur beati, qui non ſunt niſi media ex parte juſtificati? Poteſt igitur ad omnes ejuſmodi quæſtiones reſponderi, non poni in his locis integram definitionem juſtificationis, aut beatitudinis; ſed explicari ſolùm aliquid, quod pertinet ad juſtificationem, vel beatitudinem acquirendam. Nam hoc etiam modo accipimus illa Domini verba Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu, beati mites, beati qui lugent*, & alia, quæ eo loco ſequuntur. Neque B. Paulus ad Rom. 4. allegat hoc teſtimonium Pſalmi, ut definiat integrè juſtificationem, ſed ſolùm ut probet juſtificationem veram eſſe donum Dei, nec poſſe propriis viribus obtineri. Id autem rectiſſimè probat ex eo, quod David beatum dicit eum, cui Deus peccata remittit, hoc eſt, qui dono & gratia Dei juſtificatur.

Poteſt etiam reſponderi, in his verbis definitionem integram, ſed implicitè contineri. Nam remiſſio peccatorum non poteſt fieri, niſi juſtitia infundatur, quomodo non fugantur tenebræ, niſi lumen ſuccedat. Id quod Apoſtolus ipſe manifeſtè indicat, cùm ait: *David dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert juſtitiam ſine operibus. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates &c.* Ubi ex non imputatione peccatorum

bræos 4. Quare ſi Deo tegitur aliquid, hoc ipſo ex neceſſitate deletur & evaneſcit. Neque poteſt Deus non imputare peccata, hoc eſt, non habere hominem impium, pro impio, niſi deſinat eſſe impius; & quia non poteſt homo tranſire ab impietate ad pietatem, niſi per gratiam ejus, qui juſtificat impium; ideò non imputatio peccati neceſſariò trahit ſecum veram peccati remiſſionem & juſtitiæ infuſionem. Itaque in Scriptura ferè ſemper conjunguntur hæc duo, remittere, ſive delere, & tegere peccata, ut intelligamus unum non eſſe ſine altero. 2. Eſdræ 4. *Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur*. Pſalm. 50. *Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele*. Pſalm. 84. *Remiſiſti iniquitatem plebis tuæ, operuiſti omnia peccata eorum*. Sic igitur etiam dictum eſt, *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*.

Neque aliquid probant argutiæ Kemnitii. Nam non dicimus, non imputare peccatum, eſſe infundere juſtitiam, niſi conſequenter, quia videlicet ſequitur infuſio juſtitiæ ad non imputationem, cùm Deus non poſſit falli non imputando id, quod imputari deberet. A contrario autem ſenſu non efficitur, ut imputare peccatum, ſit delere juſtitiam, vel infundere iniquitatem, ne conſequenter quidem; Nam cùm Deus imputat peccatum, habet pro peccatore eum, qui revera eſt peccator, propria voluntate, & operibus. Non enim neceſſarium eſt, ut Deus juſtitiam deleat, vel iniquitatem infundat, cùm ſatis per ſe ſit homo potens, & fortis ad malum. Præterea ſi diceremus, non imputare peccatum, eſſe infundere juſtitiam; imputare peccatum, non eſſet infundere iniquitatem, ſed eſſet, non infundere juſtitiam. Quemadmodum enim non imputare peccatum, & imputare peccatum, contradicentia ſunt, non contraria; ita quoque à contrario ſenſu colligi debent duo contradicentia, infundere juſtitiam, & non infundere juſtitiam, non autem duo contraria, infundere juſtitiam, & infundere iniquitatem.

Sed ignoſcendum eſt Kemnitio, qui tam fuit occupatus in arte Grammaticæ, ut non ei vacaverit dare operam Dialecticæ. Illud autem, quod objicit, tegere ſcientiam, non eſſe delere ſcientiam, non ignorabamus; ſed ſimul etiam ſciebamus, quædam tegi, ut conſerventur, quædam ut deleantur, quo modo teguntur vulnera emplaſtro. Sed placet afferre ſententias Patrum de hoc teſtimonio Pſalmi, ut adverſarii intelligant quàm longè aberrent à ſententia veteris, orthodoxæque Eccleſiæ.

S. Juſtinus Martyr in Dialogo cum Triphone Judæo, propè finem: *Beatus*, inquit, *cui non imputabit Dominus peccatum, hoc eſt, cui pœnitenti Deus peccata remittet. Non ſicut prædicatis voſmetipſos fallentes, & alii quidam veſtri ſimiles aſſeverant, etiamſi peccatores fuerint, modò Deum noverint, non imputabit eis Dominus peccata*.

Origenes lib. 4. in epiſt. ad Roman. ſcribit, Davidem quaſi quibuſdam gradibus aſcendiſſe, ut diceret, magnum eſſe beneficium, cùm alicui peccata dimittit, majus cùm tegit, maximum cùm non impu-

S. Auguſtinus, concion. 2. in hunc eundem Pſalmum: *Non ſic*, inquit, *intelligatis quod dixit, peccata cooperta ſunt, quaſi ibi ſint & vivant*. Et infrà: *Medicus*, inquit, *tegat, ut curet, emplaſtro enim tegit*. Similem expoſitionem habet uterque Gregorius, Romanus videlicet in Pſalmum ſecundum pœnitentialem, & Nazianzenus in ſanctum lavacrum; quod attinet ad modum tegendi peccata per gratiam, quaſi per emplaſtrum.

Quartum argumentum ſumit Calvinus ex cap. 5. ad Rom. ubi dicit: *Apoſtolus, cùm dicit per obedientiam unius hominis juſtos conſtitui multos, nihil aliud ſignificare videtur, niſi ipſam Chriſti obedientiam noſtram eſſe juſtitiam.*

Reſpondeo, Jam ſuprà diximus, obedientiam Chriſti cauſam fuiſſe efficientem, non formalem noſtræ juſtificationis. Id quod ex antitheſi probavimus, quoniam inobedientia Adami nos conſtituit peccatores, non formaliter, ſed efficienter. De qua re vide Auguſtinum lib. 1. de peccat. merit. & remiſs. cap. 9.

Quintum argumentum ſumit ex cap. 10. ad Rom. ubi B. Paulus reprehendit Judæos, quòd ignorantes Dei juſtitiam, & ſuam quærentes conſtituere, juſtitiæ Dei ſubjecti non eſſent. Id enim in nos quoque convenire videtur, qui ignorantes Dei juſtitiam, nobis imputatam, & noſtram inhærentem quærentes conſtituere, juſtitiæ Dei ſubjecti non ſumus.

Reſpondeo, S. Auguſtinus lib. de gratia & libero arbitrio cap. 12. & alibi, locis propè infinitis, docet, Juſtitiam Dei vocari ab Apoſtolo juſtitiam, quæ eſt in nobis, ex dono Dei; juſtitiam autem noſtram dici eam, quæ propriis viribus, ſine gratia Dei, paratur, aut parari creditur. Itaque reprehenduntur ab Apoſtolo Judæi, qui legem Dei ſe propriis viribus implere poſſe credebant: *Commendat* (inquit Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Apoſtoli) *hoc aſſiduè Apoſtolus commendans fidem gentibus, qua fide impetrant adjutorium, ut impleant legem, non per legem, ſed vires implendi impetrantes per fidem. Ad hoc aſſiduè ducit, & commendat iſta Apoſtolus propter Judæos, qui de lege gloriabantur, & libero ſuo arbitrio legem ſufficere arbitrabantur: ac per hoc, quia libero ſuo arbitrio legem ſufficere arbitrabantur, ignorantes Dei juſtitiam, id eſt, ex fide juſtitiam datam à Domino, & ſuam volentes ſtatuere, quaſi ſuis viribus impletam, non dante fidem impetratam, juſtitiæ Dei non ſunt ſubjecti.*

Ubi vides, juſtitiam Dei appellari gratiam & virtutem, qua lex impletur, quæ eſt charitas in corde diffuſa per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis; juſtitiam autem propriam, nominari præſumptionem legis implendæ, ſolis naturæ viribus. Non igitur abducimus homines à Chriſto (ut adverſarii mentiuntur) cùm juſtitiam inhærentem docemus, ſed eos maximè adducimus ad Chriſtum, cùm doceamus, juſtitiam illam inhærentem, per quam juſtificatio legis impletur in nobis, non eſſe in nobis, ex nobis, ſed ex dono & gratia Dei, per meritum Jeſu Chriſti Domini noſtri. Ipſi autem verè extenuant beneficium Chriſti, cùm illum velint, non veram, abſolutamque juſtitiam, ſed imputatitiam tantùm, & relativam, nobis tot ſuis laboribus & doloribus comparaſſe.

Ex Epiſtolis ad Corinth. depromunt Calvinus & alii argumenta tria.

Primum argumentum ſumunt ex illis verbis, 1. ad Corinth. 1. *Qui factus eſt nobis à Deo ſapientia & juſtitia & redemptio*. Cui loco adjungunt illud Hier. 23. *Et hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus juſtitia noſtra*. Sic enim vertunt ex Hebræo. Ex his locis colligunt, noſtram juſtitiam non eſſe aliam, niſi eam, quæ eſt in Chriſto, nobis imputatam.

B

Reſpondeo, Rectè dicitur Chriſtus noſtra juſtitia, non quod juſti ſimus ea juſtitia, quæ eſt in Chriſto nobis imputata, ſed duabus aliis de cauſis. Primùm, quia Chriſtus cauſa eſt efficiens noſtræ juſtitiæ. Sic enim dicitur Chriſtus juſtitia noſtra, quomodo dicitur Deus fortitudo noſtra in Pſalm. 17. & patientia noſtra in Pſal. 70. & ſalus noſtra in Pſalm. 26. quod explicatur in Pſalm. 36. cùm dicitur: *Salus autem juſtorum à Domino*. Denique ſic dicitur Chriſtus juſtitia noſtra, quomodo dicitur ſapientia noſtra, & redemptio noſtra; & alibi pax noſtra, quia videlicet nos redemit, & juſtos ac ſapientes fecit, & Patri ſuo reconciliavit, pacificans quæ in terris, & quæ in cœlis ſunt.

C

Deinde, dicitur Chriſtus juſtitia noſtra, quoniam ſatisfecit Patri pro nobis, & eam ſatisfactionem ita nobis donat & communicat, cùm nos juſtificat, ut noſtra ſatisfactio & juſtitia dici poſſit. Nam etiamſi per juſtitiam nobis inhærentem verè juſti nominemur & ſimus; tamen non per eam ſatisfacimus Deo pro culpis noſtris, & pœna æterna: ſed eſt illa juſtitia inhærens cum remiſſione culpæ, & ſempiternæ pœnæ, effectus ſatisfactionis Chriſti, quæ (ut docet Concilium Tridentinum ſeſs. 6. cap. 7.) nobis in juſtificatione confertur & applicatur. Et hoc modo non eſſet abſurdum, ſi quis diceret, nobis imputari Chriſti juſtitiam, & merita, cùm nobis donentur & applicentur, ac ſi nos ipſi Deo ſatisfeciſſemus, modò non negetur eſſe in nobis: præterea juſtitiam inhærentem, eamque veram & abſolutam eſſe juſtitiam, cui juſto Dei judicio non debeatur pœna, ſed gloria. Sic enim loquitur S. Bernardus in epiſt. 190. ad Innocentium: *Nam ſi unus*, inquit, *pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt; ut videlicet ſatisfactio unius omnibus imputetur, ſicut omnium peccata unus ille portavit.*

D

Alterum argumentum ſumunt ex cap. 5. poſterioris ad Corinth. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum*. Videtur enim hoc loco B. Paulus in eo conſtituere juſtificationem, quòd peccata non imputentur.

E

Reſpondeo, Non imputatio, ut ſuprà dixi, remiſſionem peccati, & juſtitiæ infuſionem ſecum trahit. Ideò ſiquidem non reputat nobis Deus delicta, quoniam ſatisfecit Chriſtus pro nobis, & Deus ea ſatisfactione placatus, reconciliavit nos ſibi, & ex inimicis amicos fecit. Quare idem Apoſtolus quod hìc dixit, *reconcilians, & non reputans delicta*, dixit ad Coloſ. 2. *Convivificavit nos Chriſto, donans nobis omnia delicta, delens quod adverſus nos erat chirographum decreti*. Ubi vides vivificationem, quæ pertinet ad internam renovationem & donationem delictorum, quæ pertinet ad remiſſionem peccati, & deletionem chirographi, quæ ſignificat omnimodam extinctionem debiti.

Et ad Rom. 5. cùm idem Apoſtolus dixiſſet: *Gloriamur*

conciliavit in corpore carnis ejus, per mortem exhibere vos ſanctos & immaculatos, & irreprehenſibiles coram ipſo.

Tertium argumentum ſumunt ex illis verbis ejuſdem epiſtolæ, & ejuſdem capitis: *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficiamur juſtitia Dei in ipſo.* Hinc enim ſequi dicunt, ut nos juſti ſimus ipſa juſtitia Dei, quæ eſt in Chriſto; ſicut ipſe dicitur peccatum, ideſt, peccator, per peccata, quæ ſunt in nobis. Ut enim imputantur illi peccata noſtra, ita imputatur nobis juſtitia illius.

Reſpondeo, Non dicitur Chriſtus peccatum, ideſt, peccator, neque imputantur illi peccata noſtra, quaſi ipſe illa fecerit, & iniquus haberi poſſit. Sed ſolùm imputantur illi, quoad debitum ſatisfaciendi, quod ille ſponte ſuſcepit. Ex quo non peccator, ſed juſtus dici meretur. Qui enim pro alio ſatisfacit, juſtiſſimus eſt. Sic igitur & nobis imputatur juſtitia ejus, quoad ſatisfactionem, quam pro nobis præſtitit: ſed non propterea nos juſti, ideſt, mundi & immaculati haberi poſſumus, ſi verè in nobis peccatorum maculæ & ſordes inhæreant.

Hac igitur falſa expoſitione rejecta, Tribus modis poteſt hic locus exponi. Uno modo, ut juſtitia Dei, ſit juſtitia ipſa divina, quæ eſt in Chriſto. Quæ juſtitia nos eſſe dicimur, non in nobis, ſed in illo, quia ipſe eſt caput noſtrum, & quod convenit capiti, convenit etiam membris, non ut ſunt membra diſtincta à capite, ſed ut faciunt unum, & ſunt unum cum ipſo capite. Ob quam unionem cum capite ſcribit Apoſtolus ad Epheſ. 2. *Conreſuſcitavit nos, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto.* Et propter eandem unionem tribuit ipſe Chriſtus ſibi paſſiones noſtras, & hinc Saulo dixit Actor. 9. *Quid me perſequeris?* & Apoſtolo Petro: *Vado Romam iterum crucifigi.* Et ſicut nos dicimur juſtitia in illo, non quia ſimus formaliter juſti juſtitia ejus, ſed quia ſumus membra ejus: ſic etiam contra dicitur ipſe peccatum, non quia formaliter ſit peccator, ſed quia caput eſt noſtrum, & peccata noſtra, ſua eſſe voluit, ut pro eis ſatisfaceret. Iſaiæ 53. *Poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum*; Et in Pſal. 21. ipſe dicit: *Longè à ſalute mea verba delictorum meorum.*

Altera expoſitio eſt, ut per juſtitiam Dei intelligatur juſtitia nobis inhærens, quæ dicitur Dei, quia donatur nobis à Deo, ut Auguſtinus exponit in libro de Spiritu & litera cap. 18. & dicitur in ipſo, ideſt, in Chriſto, quia per ejus meritum donatur. Et dicimur juſtitia potius, quàm juſti, ut ſervetur antitheſis, cum voce (*peccatum*) quoniam enim dixerat, Chriſtum factum eſſe peccatum, ideſt, hoſtiam pro peccato, maluit dicere, nos eſſe juſtitiam, quàm juſtos. Neque eſt abſurdum, ut homines juſti dicantur juſtitia, cùm dicantur etiam lux. Matth. 5. *Vos Eſtis lux mundi.* Et ad Epheſ. 2. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Addit S. Joan. Chryſoſtomus in commentario hujus loci, nos dici juſtitiam, & juſtitiam Dei, quia tanta eſt juſtitia, quam nobis Deus donat per Chriſtum, ut nulla in juſtificatis macula relinquatur.

Tertia expoſitio eſt, ut per juſtitiam Dei intelligatur quidem juſtitia inhærens, ſed dicatur juſtitia

Et ad Rom. 6. *Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel.*

Sicut igitur Chriſtus factus eſt pro nobis peccatum, ideſt, aſſumpſit ſimilitudinem carnis peccati,
B ut fieret victima pro peccato; ita nos efficimur juſtitia Dei, per ſimilem tropum, quia juſtitiam inhærentem recipimus, quæ eſt juſtitia Dei, ideſt, effectus juſtitiæ Dei, & item juſtitia Dei, ideſt, ſimilitudo quædam juſtitiæ Dei. Et ſicut Chriſtus non imputativè, ſed verè participavit ſimilitudinem carnis peccati, cùm verbum factum eſt caro; & non imputativè, ſed verè factus eſt victima pro peccato: ita nos in juſtificatione non imputativè, ſed verè participamus effectum & ſimilitudinem divinæ juſtitiæ, cùm juſtitiam inhærentem accipimus. Vide Cyrillum lib. 12. theſauri cap. 3. qui hunc locum ita exponit.

CAPUT XI.

C

Solvuntur argumenta ex epiſtola ad Epheſios.

EX Epiſt. ad Epheſios duo argumenta depromunt. Primum eſt ex cap. 1. ubi Apoſtolus ait: *Deus nos acceptos, ſive gratioſos habuit in dilecto filio ſuo.* Ubi clariſſimè videtur oſtendere, nos in nobis ſemper eſſe turpes, & odio dignos, ſed in Chriſto, ideſt, coopertos juſtitia Chriſti nobis imputata, gratioſos & acceptos fieri coram oculis Dei. Huc etiam trahunt illa omnia teſtimonia, quæ docent, nos in Chriſto, aut per Chriſtum juſtificationem & remiſ-
D ſionem peccatorum accipere.

Reſpondeo, verbum Græcum, ἐχαρίτωσεν, quod noſter interpres vertit, gratificavit, non ſignificat (ut Calvinus exiſtimat) gratioſos vel acceptos habuit, ſed gratioſos fecit, id quod vel ex unius S. Joannis Chryſoſtomi verbis intelligere licebit. Fuit enim vir ille non ſolùm diligentiſſimus Apoſtoli explanator, ſed etiam eloquentiſſimus, & Græcæ linguæ peritiſſimus, ut Calvinus ægrè ferre non debeat, ſi in intelligentia Græci vocabuli & ſententiæ Paulinæ neminem Chryſoſtomo præferamus.

Sic igitur ille loquitur in comment. hujus loci: *Gratioſos*, inquit, *nos reddidit, hoc eſt, non ſolùm peccatis liberavit, ſed & dilectos amicos effecit. Quemad-*
E *modum enim, ſi quis ſcabioſum quendam, peſte, morbo, ſenio, paupertate pariter ac fame corruptum, nactus, formoſum mox adoleſcentem reddat, qui quoſvis venuſtate ſuperet, vehementem ſplendorem ex genis emittat, ipſaque fulgura oculorum repercuſſionibus obſcuret. Quem deinde & in ipſo ætatis flore conſtituat, atque inſuper & purpura, & omnigeno mundo veſtiat, atque exornet. Non aliter animam noſtram Deus, & elaboratam & pulchram, & deſiderabilem ac dilectam reddidit.* Habemus igitur (interprete Chryſoſtomo) ex Apoſtoli ſententia, in juſtificatione non ſolùm dari nobis remiſſionem peccatorum, ſed etiam donum juſtitiæ animam renovantis & exornantis; & nos à Deo non modò gratioſos & acceptos haberi, ſed etiam verè gratioſos & interna, ac ſpiritali pulchritudine formoſiſſimos reddi.

Illud

Digitized by Google

quia fratres Chriſti non debent eſſe diſſimiles primogenito: *Prædeſtinavit enim nos conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*. Itaque valdè abſurdè ſentiunt hæretici, cùm nos in Chriſto juſtificari, ita exponunt, ac ſi per Chriſti juſtitiam imputatam, juſti haberemur, quamvis reipſa ſordidi ſemper, & immundi eſſemus. Sic enim
B Chriſtus horribile monſtrum videri poſſet, cùm caput quidem formoſiſſimum, membra verò turpiſſima haberet. Et ſponſus ipſe pulcherrimus ſponſæ teterrimæ conjunctus eſſet.

Alterum argumentum ſumunt ex cap. 4. ad Epheſ. ubi B. Paulus ait: *Induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt*. Iſta enim ſimilitudo ab indumento petita, indicat nos juſtificari per juſtitiam extrinſecam, quæ non inhæret, ſed per fidem apprehenditur, & nos tegit atque operit, ne turpitudo noſtra Dei oculos offendat. Confirmant hoc argumentum exemplo Patriarchæ Jacob, qui indutus veſtibus primogeniti, ac pro primogenito reputatus, benedictionem
C & hæreditatem à patre obtinuit. Geneſ. 27.

Reſpondeo, ſimilitudo indumenti aptiſſimè convenit juſtitiæ inhærenti. Primùm enim juſtitia inhærens comparatur indumento, quia non eſt naturalis, nec naſcitur nobiſcum, ſed extrinſecus accedit ex infuſione Spiritus ſancti. Sic exponit S. Auguſtin. ſerm. 15. de verb. Apoſt. *Sacerdotes tui*, inquit, *induantur juſtitia. Veſtis accipitur, non cum capillis naſcitur. Pecora de ſuo veſtiuntur*. Deinde, comparatur etiam veſtimento, quia veſtes diſtinguunt homines, ut alii ab aliis diſcernantur: ſic juſtitia per bona opera diſtinguit nos ab impiis, & facit, ut Chriſtum, quem in corde gerimus, vita & moribus exprimamus. Itaque in hoc ipſo loco Apoſtolus antequam diceret: *Induite novum hominem*, ait, *deponite ſecundùm priſtinam*
D *converſationem veterem hominem*.

Denique ſecundùm Hebraicam phraſim verbum, *induere*, ſignificat abundanter & copioſè tegere. Sic dicitur in Pſalm. 64. *Induti ſunt arietes ovium & valles abundabunt frumento*. Eſt enim ſenſus, abundaſſe greges fœtibus & valles frumento. Sic etiam Judicum 6. Spiritus Domini dicitur induiſſe Gedeonem, quia videlicet copioſè in eum deſcendit, & quaſi undique illum texit. Sic in Pſalmis ſæpè legimus, induantur confuſione, ubi ſignificatur magna confuſio, quæ undique ſe oſtendat, nec tegi ullo modo poſſit. Sic igitur dicuntur induere Chriſtum, ſive novum hominem, qui pleni fide & charitate in omnibus operibus ſuis Chriſtum imitantur, & ejus doctrinam,
E vitam & mores exprimunt, & illi dicuntur induere juſtitiam, qui abundantiam gratiæ, juſtitiæque accipiunt. Habemus igitur ſimilitudinem indumenti, non neceſſariò requirere imputationem juſtitiæ Chriſti, cùm ſatis aptè conveniat in ipſam juſtitiam inhærentem.

Poteſt tamen ſano modo accommodari hæc ſimilitudo, ut etiam exemplum Patriarchæ Jacob, juſtitiæ imputatæ: ſi quis dicat, oportere ut induamus merita Chriſti, & illis quodammodo tecti petamus à Deo indulgentiam peccatorum. Nam (ut ſuprà dixi) ſolus Chriſtus pro peccatis noſtris ſatisfacere potuit, & reipſa ex juſtitia ſatisfecit, & illa ſatisfactio nobis donatur & applicatur, & noſtra reputatur, cùm Deo reconciliamur & juſtificamur. Itaque

& non tam ſupra, quàm contra omnem rationem.

CAPUT XII.

Solvuntur argumenta ex Actis Apoſtolorum, & ex parabola publicani.

EX Actis Apoſtolorum ſumit Calvinus argumentum unum, in quo magnam ſpem poſuiſſe videtur. Ait enim Apoſtolus, ut refert S. Luc. Actor. 13. *Per hunc annunciatur vobis remiſſio peccatorum ab omnibus, à quibus non potuiſtis in lege Moyſis juſtificari. In hoc omnis, qui credit, juſtificatur*. Ubi illud, *Per hunc*, ſignificat, per Chriſtum, non per noſtras virtutes & qualitates nos juſtificari. Illud, *annunciatur*, ſignificat ipſam annunciationem divinæ promiſſionis, ſi fide apprehendatur, juſtificare, nam ut ſtatim idem Apoſtolus explicat, in hoc omnis, qui credit, juſtificatur. Illud, *remiſſio peccatorum*, ſignificat juſtificationem nulla alia in re poſitam eſſe, quàm in remiſſione peccati. Proinde non eſt altera pars juſtificationis interna renovatio. Iſta enim renovatio non tam eſt juſtificatio, quàm juſtificationis effectus. Denique illud; *à quibus non potuiſtis in lege Moyſis juſtificari*, ſignificat, juſtificationem non conſiſtere in obſervatione legis, ſed (ut dictum eſt) in ſola remiſſione peccatorum propter Chriſti juſtitiam imputatam.

Reſpondeo, Illud, *per hunc*, ſignificat quidem, per Chriſtum, ſed non excludit virtutem & qualitatem à Deo infuſam. Nam per Chriſtum juſtificamur, ut per cauſam efficientem, per virtutem & qualitatem infuſam, ut per cauſam formalem. Particulam autem, *per*, ſignificare cauſam efficientem, perſpicuum eſt ex illo Proverb. 8. *Per me reges regnant*. Et Joan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt*. Et ad Roman. 1. *Per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum*. Et ad Hebræos 1. *Per quem fecit & ſæcula*. Et ex aliis plurimis locis. Et cùm ſit Chriſtus, vel ejus juſtitia cauſa efficiens noſtræ juſtitiæ, non poteſt fieri, ut ſit cauſa formalis ejuſdem, niſi velimus unam rem, & eandem eſſe cauſam & effectum reſpectu ejuſdem rei. Cauſa enim formalis, effectus eſt cauſæ efficientis. Neque eſt cur confugiant ad latibulum myſteriorum, & dicant (ut ſolent) hoc eſſe myſterium fidei, quod ratione attingi non poteſt. Nam myſteria fidei ſuperant quidem rationem, ſed non repugnant rationi, neque oportet myſteria fingere, ubi Scripturæ facilem & perſpicuam ſententiam præbent.

Illud autem, *annunciatur*, non ſignificat ex ſola annunciatione remiſſionis, fide apprehenſa homines juſtificari. Alioqui non dixiſſet Petrus Actor. 2. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in remiſſionem peccatorum*. Sed ſignificat, annunciari remiſſionem peccatorum iis omnibus, qui credunt in Chriſtum ut oportet, id eſt, faciendo quicquid ille fieri juſſit. Juxta illud Matth. ult. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti, docentes eos ſervare omnia, quæcumque mandavi vobis*. In hoc ſenſu; Omnis qui credit in Chriſtum, juſtificatur, id eſt, qui credit ſicut oportet, implendo videlicet omnia, quæ fides implenda eſſe demonſtrat. Neque enim qui credit Medico, quamvis peritiſſimo

men juſtificationis, quod à juſtitia nomen accepit.

Deinde, quamvis hoc loco ſola mentio fieret juſtificationis à peccato: tamen in aliis multis locis mentio fit ſanctificationis, mundationis, ablutionis, renovationis & ſimilium, quæ alteram partem juſtificationis oſtendunt.

Denique illud: *A quibus non potuiſtis in lege Moyſis juſtificari*, ſignificat obſervationem legis, propriis viribus, vel ſola ipſa lege juvante præſumptam, non juſtificare, non quòd vera legis obſervatio non ſit juſtitia; ſed quòd lex ante remiſſionem peccatorum ſervari non poſſit. Deus enim, cum per Chriſti merita reconciliat aliquem, ſimul ei peccata dimittit, & charitatem infundit, per quam legis mandata cuſtodiat. Id quod ſignificat S. Auguſtinus, cùm tam ſæpè repetit, opera non præcedere juſtificandum, ſed ſequi juſtificatum. Loquitur enim de operibus verè juſtis, quibus legis mandata integrè, perfectèque ſervantur. Quod, ut poſſimus, ille facit; *Qui de peccato damnavit peccatum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis*, ad Roman. 8.

Alterum argumentum ſumunt ex alio libro ejuſdem Beati Lucæ, videlicet ex cap. 18. Evangelii, ubi proponitur parabola publicani & Phariſæi. Nam publicanus dicitur juſtificatus, cùm ſolùm poſtulaſſet remiſſionem peccatorum, dicens: *Deus propitius eſto mihi peccatori*. Contra, Phariſæus prædicans dona Dei ſibi collata, & gratias agens, diſceſſit minimè juſtificatus. Igitur juſtificatio non in donis & operibus bonis, etiam Deo adjuvante, factis, ſed in ſola peccatorum remiſſione conſiſtit.

Reſpondeo, Publicanus, cùm dixit, Deus propitius eſto mihi peccatori, non petiit ſolam debiti condonationem, quaſi vellet iniquus eſſe, ſed non haberi à Deo, neque puniri; ſed petiit integram reconciliationem; & talem obtinuit. Unde Dominus parabolam concluſit: *Deſcendit hic juſtificatus ab illo, quia omnis qui ſe humiliat, exaltabitur; & qui ſe exaltat, humiliabitur*. Exaltatio autem humilis, & pœnitentis publicani, aliquid amplius certè ſignificat, quàm ſolam delicti condonationem. Non enim dicuntur exaltari, quibus debita dimittuntur, ſed qui ad gradus & honores evehuntur. Itaque publicanus ideò dicitur exaltatus, quia de peccatore juſtus, de ſervo peccati, ſervus juſtitiæ, de filio diaboli, filius Dei repentè factus eſt.

Porrò Phariſæus, non quia dona Dei recenſebat, & ipſi Domino gratias agebat, publicano poſtponi meruit, ſed quia tumore ſuperbiæ plenus erat, & in ſua juſtitia ita confidebat, ut nihil ſibi addi, nihil ſibi ignoſci peteret: inſuper etiam publicanum humilem contemnebat. Alioqui enim alius Publicanus Luc. 19. qui bona opera promittebat, dicens: *Domine, ecce dimidium bonorum meorum do pauperibus, & ſi quem defraudavi, reddo quadruplum*, audivit à Domino: *Hodie ſalus huic domui facta eſt*. Et Ezechias Rex, qui morti proximus in oratione, bona ſua opera ſincero corde prædicavit, dicens: *Obſecro, Domine, memento, quæſo, quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim*. Iſaia teſte cap. 38. exauditus eſt à Deo, & additi ſunt ad vitam ejus quindecim anni. Non igitur

PRæter loca Scripturarum profert etiam Calvinus tria teſtimonia Patrum.

Primum eſt S. Ambroſii in Pſalm. 118. ſerm. 3. *Qui*
B *dicit*, inquit Ambroſius, *peccata ſua, juſtificatur*. Si dicere peccata, juſtificari eſt, nihil erit aliud juſtificatio, niſi remiſſio peccatorum. Nam ideò qui dicit peccata ſua, juſtificatur; quia confitenti Deus ignoſcit, juxta illud: *Dixi, confitebor adverſum me injuſtitiam meam, & tu remiſiſti impietatem peccati mei*.

Reſpondeo, Jam ſæpè diximus, Juſtificationem, eſſe remiſſionem peccati, & remiſſionem peccati, eſſe juſtificationem, ſed remiſſionem iſtam peccati non eſſe ſolam liberationem à debito luendi pœnam, ſed eſſe ipſius iniquitatis, & maculæ in animo reſidentis per infuſionem gratiæ & juſtitiæ mundationem. Id quod vel ex uno Davidis Pſalmo intelligi poteſt. Quod enim ait David 2. Regum 12. *Peccavi Domino*;
C & audivit, *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum à te*: & quod dixit in Pſ. 31. *Dixi, confitebor adverſum me injuſtitiam meam, & tu remiſiſti impietatem peccati mei*; explicat fuſius in Pſal. 50. ubi ex eo, quod petiit, intelligimus quid acceperit. Sic igitur ait: *Amplius lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Aſperges me, Domine, hyſſopo, & mundabor, lavabis me, & ſuper nivem dealbabor. Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis*.

Hoc modo fatemur eum, qui dicit peccata, juſtificari; & juſtificationem eſſe remiſſionem peccati, ita ut anima ante ſordida mundetur, & ſuper nivem de-
D albetur, & cor immundum & diſtortum, reformetur ac renovetur, ut jam aliud, & quaſi recens creatum videri poſſit.

Alterum teſtimonium eſt S. Auguſtini lib. 19. de Civit. Dei cap. 27. ubi ſic ſcribit: *Ipſa noſtra juſtitia, quamvis vera ſit, propter veri boni finem, ad quem refertur; tanta tamen eſt in hac vita, ut potius peccatorum remiſſione conſtet, quàm perfectione virtutum*. Quibus verbis negare videtur S. Auguſtinus juſtitiam noſtram eſſe virtutem à Deo infuſam. Qui enim dicit, hoc potius volo, quàm illud, idem eſt, ac ſi diceret, hoc volo, non illud.

Reſpondeo, Illud, *potius*, hoc loco non excludit perfectionem virtutum, ſed præponit remiſſionem
E peccati, ut ſenſus ſit, juſtitiam noſtram, quæ partim in remiſſione peccati, partim in perfectione virtutum ſita eſt, magis conſtare remiſſione peccati, quàm perfectione virtutis. Id autem ita eſſe, manifeſtè probatur. Primò ex eo, quod dicit Auguſtinus, hanc eſſe veram juſtitiam propter finem veri boni, ad quem refertur. Hæc enim juſtitia non eſt juſtitia Chriſti imputata, nec abſolutio à peccatis, ſed juſtitia nobis inhærens, quam dicit eſſe veram, propter veri boni finem: ut eam diſtinguit à juſtitia Philoſophorum, quorum opera juſta erant ex genere ſuo, ſed carebant recto fine, quia non referebantur ad Deum, cùm non fierent ex fide, ut prolixè diſputat idem Auguſtinus lib. 4. in Julian. Noſtra autem juſtitia vera eſt, quia per eam non ſolùm facimus opera juſta ex genere, ſed etiam ex omnibus circumſtantiis,

Digitized by Google

[illegible] *ut obediat Deo homini, animus corpori, ratio autem, vitiis etiam repugnantibus imperet, vel ſubigendo, vel reſiſtendo: atque ut ab ipſo Deo petatur, & meritorum gratia, & venia delictorum, ac de acceptis bonis gratiarum actio perſolvatur*. Ubi vides, juſtitiam definiri non ſola remiſſione peccati, ſed etiam perfectione virtutis, qua ratio Deo paret, & corpori imperat, & vitiis dominatur.

Tertiò, probatur ex omnibus illis locis, quos adduximus cap. 8. & ipſius Calvini confeſſione, qui (ut ibi notavimus) fatetur, Auguſtinum ad ſanctificationem & renovationem, juſtificationis gratiam retuliſſe.

Cur autem dicat Auguſtinus, juſtitiam noſtram in hac vita potius, ideſt, magis conſtare remiſſione peccati, quàm perfectione virtutis, duplex eſt ratio; Una, quia peccata in Baptiſmo perfectè delentur & purgantur, ut nihil omnino remaneat, quod habeat rationem culpæ; virtutes autem infuſæ, ita ſuo quodam modo perfectæ ſunt, ut quotidie magis, ac magis perfici debeant.

Altera, quoniam remiſſio peccati, ſemel facta, non eget nova infuſione virtutum; at virtus ſemel infuſa, eget quotidie nova remiſſione peccati, non lethalis, quod cum juſtitia ſimul eſſe non poteſt, ſed venialis. Juſti enim, tametſi multa bona, & juſta opera faciunt, tamen ſæpè etiam labuntur in peccata levia & venialia. Atque hoc eſt quod in eo loco potiſſimùm S. Auguſtinus intendit. Nam cùm dixiſſet, juſtitiam noſtram in hac vita potius conſtare remiſſione peccati, quàm perfectione virtutis: Continuò, ut id probaret, ſubjunxit hæc verba: *Teſtis eſt oratio totius civitatis Dei, quæ peregrinatur in terris. Per omnia quippè membra ſua clamat ad Deum, Dimitte nobis debita noſtra. Nec pro eis eſt efficax hæc oratio, quorum fides ſine operibus mortua eſt, ſed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur. Quia enim Deo quidem ſubdita, in hac tamen conditione mortali, & corpore corruptibili, quod aggravat animam, non perfectè ratio vitiis imperat, ideò neceſſaria eſt juſtis talis oratio*. Vides juſtos eſſe, qui ſic orant, ac per hoc egere indulgentia venialium delictorum, quæ juſtitiam non tollunt è medio, non autem remiſſione lethalium, quæ ſi juſti committerent, hoc ipſo juſti non eſſent.

Tertium teſtimonium eſt S. Bernardi, qui in epiſtola 190. ad Innocentium ſic ait: *Juſtum me dixerim, ſed illius juſtitia. Quænam ipſa? finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti. Denique qui factus eſt nobis*, inquit, *juſtitia à Deo Patre*. Et ſerm. 22. in Cantica, exponens illud: *Qui factus eſt nobis ſapientia, juſtitia, ſanctificatio & redemptio. Sapientia*, inquit, *in prædicatione, juſtitia in abſolutione peccatorum*: Et infrà; *Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris, & juſtus ſum*. Et ſerm. 23. *Sufficit mihi ad omnem juſtitiam ſolum habere propitium, cui ſoli peccavi*. Et paulò poſt: *Non peccare, Dei juſtitia eſt; hominis juſtitia, indulgentia Dei*.

Reſpondeo, In epiſt. 190. juſtitiam Chriſti S. Bernardus vult eſſe noſtram, quomodo peccatum Adami fuit noſtrum, quia videlicet juſtitiam Chriſti participamus per regenerationem, ſicut peccatum Adami per generationem. Proinde ſicut peccatum Adæ in nos traductum, non eſt illud, quod Adamo inhærebat, ſed aliud nobis inhærens, ſed ab illo derivatum; ſic juſtitia Chriſti, nobis donata, non eſt *charitatem, ſed non infudit?* Ubi reprehendit Petrum Abailardum, qui dicebat, Chriſtum profuiſſe hominibus doctrina, atque exemplo, non autem nos redemiſſe, nec juſtitiam & charitatem infudiſſe.

In ſermonibus autem in Cantica dicit quidem, Chriſtum nobis eſſe juſtitiam, quia nos à peccato juſtificavit; & indulgentiam Dei noſtram eſſe juſtitiam,
B ſed nomine indulgentiæ & remiſſionis, intelligit plenam juſtificationem: quoniam (ut ſæpè diximus) numquam remittitur culpa, quin ſimul infundatur juſtitia. Quòd ſi aliquando per indulgentiam intelligit ſolam remiſſionem, adjungit tunc etiam juſtificationem; ut cùm ait in ſerm. 22. *Tam validus es ad juſtificandum, quàm multus ad ignoſcendum*. Et infrà: *Sic tactus à peccatrice juſtus, juſtitiam impertit, non perdit, nec ſorde peccati, qua illam mundat, ſe inquinat*. Vides hìc apertè diſtingui duas partes juſtificationis, cùm Chriſtus juſtitiam Magdalenæ impertit, & maculas tergit. Et infrà de ſancto Petro: *Qui lapſus flevit amarè, quatenus culpam dilueret, recuperaret juſtitiam*. Idem etiam ſanctus Bernardus in ſerm. 5.
C de verbis Iſaiæ: *Vidi Dominum &c.* luculenter tradit juſtitiam nobis inhærentem, eamque diſtinguit à juſtitia, qua juſtus eſt Chriſtus, quòd noſtra in hac vita ſit recta, ſed non pura, ob admixtionem venialium delictorum; Chriſti autem & recta ſit & pura.

CAPUT XIV.

Solvitur argumentum petitum ex ratione.

ARgumentum Poſtremum ex duplici ratione depromunt. Prima ratio ſumitur ab imperfectio-
D ne juſtitiæ noſtræ: Juſtitia enim debet exactè reſpondere legi: nulla autem humana juſtitia exactè reſpondet legi, juxta illud Pſalm. 142. *Non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens*. Et illud ſancti Gregorii lib. 8. Moralium cap. 23. *Quantalibet juſtitia polleant, nequaquam ſibi ad innocentiam vel electi ſufficiunt, ſi in judicio diſtricto requirantur*. Cùm igitur humana juſtitia judicium Dei ſuſtinere non poſſit, neceſſe eſt, ut confugiamus ad juſtitiam Chriſti, quæ nobis imputetur, ut per eam juſti haberi ac pronunciari in divino judicio valeamus.

Reſpondeo, hoc argumentum, ſi quid probat,
E probat juſtitiam actualem non eſſe perfectam; non autem probat, juſtitiam habitualem, qua formaliter juſti ſumus, ut paulò poſt fuſius oſtendemus, non eſſe ita perfectam, ut abſolutè, ſimpliciter, & propriè juſti nominemur, & ſimus. Non enim formaliter juſti ſumus opere noſtro, ſed opere Dei, qui ſimul maculas peccatorum tergit, & habitum fidei, ſpei & charitatis infundit: *Dei autem perfecta ſunt opera*, Deuteron. 32. Et: *Exquiſita in omnes voluntates ejus*. Pſal. 110. Unde parvuli baptizati, verè juſti ſunt, quamvis nihil operis fecerint. Addo præterea, nec de juſtitia actuali argumentum illud rectè concludere. Juſtitia enim actualis, quamvis aliquo modo ſit imperfecta, propter admixtionem venialium delictorum, & egeat quotidiana remiſſione peccati; tamen non propterea deſinit eſſe vera juſtitia, & ſuo

etiam

Digitized by Google

humilitas indiget protectione mendacii, nihil detrahimus Chriſti meritis, cùm ab illorum virtute & efficacia confiteamur juſtitiam noſtram omnino pendere. Sed adverſarii multum detrahunt de Chriſti gloria, cùm affirmant, eum non potuiſſe tot ſuis laboribus & doloribus tam profunda humilitate, tam accurata obedientia, tam ardenti charitate à Patre impetrare, ut peccata noſtra verè deleret, noſque ad veram juſtitiam reformaret. Et plus multò tribuunt Sathanæ ad nocendum, quàm Chriſto ad curandum: & majores vires peccati volunt fuiſſe, quàm gratiæ.

Nulla quoque datur ſuperbiendi occaſio iis, quibus dicitur: *Quid habes, quod non accepiſti: ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Et: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Et: *Gratia ſalvi facti eſtis per fidem.* Et: *Hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt, non ex operibus, ne quis glorietur.* Hæc autem omnia Catholici dicunt, cùm dicunt, homines ex dono Dei habere juſtitiam, ideſt, charitatem in corde diffuſam per Spiritum ſanctum, qui datus eſt eis ex merito obedientiæ & paſſionis Chriſti.

Adverſarii verò an non incredibili tumore ſuperbiunt, qui ſe ipſam Chriſti juſtitiam apprehendiſſe jactant, & inde ſe nulli Sanctorum æquare formidant. Certè Lutherus in ſerm. de natali B. Virginis, omnes fideles ipſi Deiparæ facit æquales. Nec defuerunt, qui ſe ipſi etiam Chriſto æquare contenderent, ut Ruardus teſtatur in explicatione articuli de juſtificatione.

CAPUT XV.

Juſtitiam, qua formaliter juſtificamur, habitualem eſſe, non actualem.

EXpedita controverſia de juſtitia inhærente, ſequitur Altera quæſtio brevior, Utrum juſtitia inhærens, per quam formaliter juſti ſumus, ſit juſtitia habitualis, an actualis, an utraque. Diſputant enim de hac re Catholici Doctores, cùm in eo conveniant omnes, ut ſit in nobis vera juſtitia inhærens, non autem Chriſti juſtitia imputata.

Nos eorum ſententiam magis conformem eſſe judicamus Scripturis, Concilio Tridentino, teſtimoniis Patrum, & rationi, quæ docet, ſolam eſſe habitualem juſtitiam, per quam formaliter juſti nominamur & ſumus: juſtitiam verò actualem, ideſt, opera verè juſta, juſtificare quidem, ut S. Jacobus loquitur, cùm ait cap. 2. ex operibus hominem juſtificari, ſed meritoriè, non formaliter.

Quod igitur ad Scripturas attinet, ea teſtimonia nobis hoc loco ſufficere poſſe videntur, quæ docent, nos per Sacramenta juſtificari, Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto &c.* Ad Epheſ. 5. *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ.* Ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus ſancti, quem effudit in nos abundè.* At certè Sacramenta non juſtificant, niſi concurrendo per modum inſtrumenti ad infuſionem juſtitiæ habitualis. Nam ſi juſtificare deberent excitando actua-

[illegible] Concilium habitualem juſtitiam, patet ex ſeſſ. 6. c. 7. ubi dicit, cauſam formalem juſtificationis eſſe juſtitiam, ſive charitatem, quam Deus unicuique propriam infundit, ſecundùm menſuram diſpoſitionum, & quæ in cordibus juſtificatorum inhæret. Quæ certè non conveniunt propriè, niſi in juſtitiam habitualem. Illa enim eſt, quæ requirit diſpoſitiones: illa quæ propriè infunditur ab alio, non à nobis exhibetur; illa quæ verè & permanenter inhæret, cùm non ſit actus tranſiens, ſed qualitas permanens.

Quod autem idem Concilium neget, per actualem juſtitiam nos formaliter juſtificari, intelligi poteſt ex eodem capite, ubi Concilium docet, unicam eſſe formalem cauſam juſtificationis. Nam ſi unica eſt formalis cauſa juſtificationis; non igitur juſtificamur formaliter per habitualem & actualem juſtitiam, cùm iſtæ duæ ſint, non una. Adde quòd idem Concilium in eadem ſeſſ. 6. can. 3. diſtinguit gratiam juſtificationis ab actibus fidei, ſpei & dilectionis. Adde etiam teſtimonium Catechiſmi Romani, ejuſdem Concilii auctoritate confecti. Sic enim loquitur in tractatu de Baptiſmo: *Eſt autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus ab omnibus credendum pœna anathematis propoſita decrevit, non ſolùm per quam peccatorum ſit remiſſio, ſed divina qualitas in anima inhærens, ac veluti ſplendor quidam, & lux, quæ animarum noſtrarum maculas omnes delet, ipſaſque animas pulchriores & ſplendidiores reddit.* Et paulò poſt addit auctor ejuſdem libri, per eam qualitatem ad omnia Chriſtianæ pietatis officia nos habiles reddi. Et rurſus paulò infra adjungit, ex eadem pias, honeſtaſque actiones proficiſci. Quem locum citavimus in 1. lib. de gratia & libero arbitrio, ſed placuit eum repetere, quoniam luculenter explicat Concilii ſententiam, & nulla ratione, quæ Concilium de cauſa formali tradit, ad actualem juſtitiam detorqueri patitur.

Jam verò quod attinet ad teſtimonia Patrum, unius Auguſtini teſtimonio contenti erimus, quòd ſatis multa loca Patrum, loco notato ſint à nobis allata. S. igitur Auguſtinus plurimis in locis docet, opera juſta eſſe effectus juſtificationis, ac per hoc non cauſam formalem ejuſdem. Lib. de fide & operibus, cap. 14. *Sequuntur opera juſtificatum, non præcedunt juſtificandum.* Lib. 1. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 2. *Non vivunt homines bene, niſi prius effecti ſint filii Dei.* In Pſalm. 110. *Juſtitiam homo non operatur, niſi juſtificatus.* Lib. de ſpiritu & litera cap. 26. *Sic intelligendum eſt, factores legis juſtificabuntur, ut ſciamus, eos non aliter eſſe factores legis niſi juſtificentur, ut non juſtificatio factoribus accedat, ſed factores legis juſtificatio præcedat.* Et cap. 30. *Per legem cognitio peccati, per fidem impetratio gratiæ contra peccatum, per gratiam ſanatio animæ à vitio peccati, per animæ ſanitatem libertas arbitrii, per liberum arbitrium juſtitiæ dilectio, per juſtitiæ dilectionem legis operatio.* Denique in Pſal. 118. concione 26. explicans illud: *Feci judicium & juſtitiam; Juſtitia,* inquit, *nomine hoc loco non ipſa virtus, ſed opus ejus ſignificatum eſt. Quis enim fecit in homine juſtitiam, niſi qui juſtificat impium? hoc eſt per gratiam ex impio facit juſtum. Facit ergo juſtitiam, ideſt, opus juſtitiæ, qui habet in ſe juſtitiam, ideſt, opus gratiæ.*

Ubi

Digitized by Google

... ſunt aliqua bre-viter obſervanda; Primum, eſt impudenter iis abuti nonnumquam hæreticos, ut probent, opera non miſceri juſtificationi, & ſolam fidem in ea locum habere. Falluntur enim hæretici duabus de cauſis; Primò, quoniam non loquitur Auguſtinus de operibus, quæ diſponunt ad juſtitiam acquirendam, quales ſunt actus fidei, ſpei, dilectionis, pœnitentiæ & alii ſimiles, B ſed ſolùm de operibus abſolutè juſtis & meritoriis. Quamvis autem opera, abſolutè juſta, ut Auguſtinus rectè dicit, ſequantur juſtificatum, non præcedant juſtificandum; tamen opera pœnitentiæ diſponentia ad gratiam juſtificationis omnino præcedunt, ut ſuo loco ex eodem Auguſtino docuimus. Secundò falluntur, quoniam S. Auguſtinus loquitur de prima tantùm juſtificatione, qua juſtificatur impius, non de ſecunda, qua juſtus juſtificatur adhuc, ideſt, in juſtitia creſcit. Quamvis autem fateamur cum Auguſtino, in prima juſtificatione non admiſceri opera perfectè juſta, tamen in ſecunda juſtificatione docemus cum eodem Auguſtino, opera juſta maximè admiſceri, ut in diſputatione de actuali juſtitia ſuo C loco, Deo favente, monſtrabimus.

Secundo loco obſervandum eſt, non poſſe eludi teſtimonia, à nobis allata, ſi quis fortè dicat, Auguſtinum per juſtificationem intelligere initium juſtificationis, ideſt, fidem, ac velle dicere, opera juſta non poſſe fieri ſine fide. Nam in Pſalm. 110. ubi Auguſtinus dixit, non poſſe fieri opera juſtitiæ, niſi ab homine jam juſtificato, ibidem objicit ſibi, orationem & confeſſionem publicani, quæ præceſſit juſtificationem, & tamen fiebat ex fide. *Unde ergo*, inquit, *illa confeſſio? nondum quidem opus eſt juſtitiæ, ſed delicti improbatio*. Hic certè videmus Auguſtinum loqui de operibus juſtitiæ, quæ prærequirunt perfectam juſtificationem. Idem etiam Auguſtinus, cùm tam ſæpè repetit, fide impetrari juſtificationem, ut in li- D bro de ſpiritu, & litera cap. 29. & alibi, apertè diſtinguit juſtificationem à fide. Et cùm dicit, homines non bene vivere, niſi prius effecti ſint filii Dei; nonne apertiſſimè loquitur de perfecta juſtificatione, quæ non ſolùm initium fidei, ſed etiam ipſam regenerationem & adoptionem includit?

Tertiò Notandum eſt, non poſſe etiam eludi hæc teſtimonia, ſi quis dicat, Auguſtinum per juſtificationis gratiam, quæ præcedit operationem juſtitiæ, non intelligere habitum aliquem permanentem, ſed continuam motionem Dei, vel ipſam rectitudinem voluntatis erga Deum, ut ipſe Auguſtinus definit in lib. 19. de Civ. Dei cap. 27. qui etiam alibi dicit, charitatem eſſe motum animi. Non poſſunt, inquam, E hoc modo eludi teſtimonia allata. Nam motio illa Dei nihil ponit in nobis reale & inhærens, niſi actus noſtros. Actus autem noſtri ex Auguſtino prærequirunt juſtificationem, non ipſi formaliter juſtificant: proinde juſtificatio non eſſet aliquid reale in nobis, & inhærens ex ſententia S. Auguſtini, quod nemo Catholicus admittet. Deinde, Auguſtinus apertè dicit, nos juſtificari per infuſionem juſtitiæ, quæ eſt virtus magna, præcipueque laudabilis concione 26. in Pſal. 118. & eam diſtinguit ab opere juſtitiæ. Denique, idem Auguſtinus in lib. 1. de peccat. meritis & remiſs. cap. 9. ſcribit, nos juſtificari per communicationem gratiæ ſpiritualis, quam Deus latenter infundit & parvulis. At certè parvuli non habent continuam illam Dei motionem.

& inhærens, ex quo rectitudo illa potentiarum conſequitur. S. autem Auguſtinus in lib. 19. de Civitate Dei, & cùm dicit, charitatem eſſe motum animi, definit juſtitiam actualem, vel certè ab effectu declarat, quid ſit illud, quo formaliter juſti ſumus. Atque hæc de ſententia Auguſtini.

Porrò rationi conſentaneam eſſe hanc ſententiam, quæ docet, nos formaliter juſtificari per habitum, non per actum, facilè probari poteſt. Primùm enim juſtitia, qua formaliter juſtificamur, non eſt ſolùm in adultis, ſed etiam in parvulis baptizatis. At in parvulis nulla eſſe poteſt juſtitia actualis.

Secundò, juſti non tantùm, cùm operantur, ſed etiam cùm ceſſant ab opere, juſti ſunt; neque enim dormientes juſtos deſerit juſtitia.

Tertiò, Spiritus ſanctus peculiari modo inhabitat juſtificatos, non adultos tantùm, ſed etiam parvulos, ut S. Auguſtinus ſcribit in epiſt. 57. ad Dardanum, & 105. ad Sixtum: nec deſinit unquam inhabitare, donec juſti ſunt, ut omnes concedunt. At non poteſt intelligi, quomodo Spiritus ſanctus ſemper inhabitet juſtos, & non inhabitet peccatores, niſi aliquid, atque id permanens, efficiat in juſtis, quod non efficit in peccatoribus. Id autem eſt gratia juſtificationis.

Quartò, non dicitur homo peccator, quia malè operatur, ſed quia transeunte opere malo, remanet in illo perverſio, & macula per modum habitus. Igitur à contrario ſenſu, non dicitur juſtus formaliter, qui operatur juſtitiam, ſed qui habet in ſe juſtitiam & rectitudinem, per modum habitus permanentem.

Quintò, ipſi etiam Philoſophi hoc docent, non poſſe rectè dici juſtum, qui unum, aut aliud opus efficit juſtum, ſed qui per habitum ita diſpoſitus eſt, ut poſſit, quando velit, facilè, perfectè, & cum delectatione operari juſtitiam.

CAPUT XVI.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.

ADverſus ea, quæ diximus objici poſſunt, Primò, teſtimonia Scripturarum, quæ docent, homines juſtificari operibus, ut ad Roman. 2. *Factores legis juſtificabuntur*. Jacobi 2. *Videtis, quoniam ex operibus juſtificatur homo*. 1. Joan. 3. *Qui facit juſtitiam, juſtus eſt*.

Reſpondeo, Primum teſtimonium Tribus modis explicari poteſt. Nam factores legis juſtificabuntur, ideſt, augmentum juſtitiæ merebuntur, ac per hoc juſtificabuntur per opera meritoriè, non formaliter. Item, factores legis juſtificabuntur, ideſt, qui cupiunt verè legis eſſe factores, dent operam, ut juſtificentur. Non enim juſtitiam legis faciunt, niſi juſtificati. Ita explicat S. Auguſtinus lib. de ſpiritu & litera cap. 26. Denique, factores legis juſtificabuntur, ideſt, in divino judicio juſti judicabuntur, & juſtitiæ coronam juſtè conſequentur. Sic etiam exponit in eodem loco idem Auguſtinus. Eſtque hæc, præter cæteras, maximè literalis expoſitio. Siquidem tractat eo loco B. Paulus de præmiis & pœnis, in quibus non debet eſſe acceptio perſonarum: *Gloria*, inquit, *honor & pax omni operanti bonum; ira & indignatio*

minem formaliter juſtum, ſed unde poſſit cognoſci, an aliquis ſit juſtus. Ille enim juſtus eſt, qui juſtitiam facit, ſicut ille vivens eſt, qui movetur; & illa eſt arbor bona, quæ fructus facit bonos, nec tamen ideò eſt arbor bona, quia facit fructus bonos, nec ideò vivit aliquis, quia movetur, ſed contrà ideò movetur, quia vivit, & ideò facit fructus bonos, quia eſt arbor bona; Sic igitur qui facit juſtitiam, juſtus eſt; ſed non ideò juſtus, quia facit juſtitiam, ſed ideò juſtitiam facit, quia juſtus eſt.

Secundò, obiici poteſt Triplex ratio, ducta ex natura juſtitiæ habitualis. Primò, ſi juſtitia habitualis eſſet formalis cauſa juſtificationis, formaliter peccato opponeretur. Id autem non ita eſt; nam juſtitia habitualis non opponitur peccato contrariè, nec privativè, proinde nullo modo: non opponitur contrariè, quoniam habitus juſtitiæ contrarius eſt habitui injuſtitiæ, qui non eſt peccatum, ſed vitium ex malis actibus contractum, quale etiam in juſtificatis reperiri poteſt; non opponitur privativè, quoniam peccatum non eſt privatio juſtitiæ habitualis, ſed deviatio, ac receſſus à regula rationis, ſive à lege Dei. Neque enim ſunt idem receſſus à regula, & privatio juſtitiæ habitualis, ut ex eo poteſt intelligi, quòd qui in peccato ſunt, iterum peccant, ſi prævaricentur legem, & tamen juſtitiam habitualem non amittunt, cùm eam non habeant; neque enim amitti poteſt, quod non habetur.

Secundò, ſi juſtitia habitualis, eſſet formalis cauſa juſtificationis, ea juſtitia faceret nos gratos Deo, & acceptos ad regnum: at non ita eſt, nam juſtitia habitualis donum Dei eſt, & ex prædeſtinatione datur electis jam antè ad regnum. Itaque quia ſunt grati, & electi in prædeſtinatione, datur illis hoc donum, tamquam medium ad conſequendum finem.

Tertiò, ſi juſtitia habitualis eſſet formalis cauſa juſtificationis, non poſſet ullo modo aliquis juſtificari ſine infuſione juſtitiæ habitualis, cauſam enim formalem, ne à Deo quidem ſuppleri poſſe ſcholæ communiter docent. At non deſunt graviſſimi Theologi, qui ſentiant, poſſe per Dei potentiam abſolutam, tolli peccatum, ſine infuſione juſtitiæ: igitur non eſt omnino certum, nec tamquam dogma Eccleſiaſticum defendi debet, cauſam formalem juſtificationis eſſe habitum charitatis infuſum.

Ad hæc omnia argumenta Reſponſio erit in promptu, ſi breviter explicemus, ac probemus, habitualem juſtitiam Quatuor habere formales effectus, videlicet, purgare peccatum, efficere juſtum, conciliare Deo, ordinare ad regnum.

De Primo effectu multa diſſeruimus in 5. lib. de ſtatu peccati, qui erat ſecundus de peccato originis, in duobus extremis capitibus. Nunc in pauca rem contrahemus. Sciendum igitur eſt, non eſſe multum laborandum, quem ad modum tollatur actus peccati; is enim per ſe tranſit, dum fit: ſed quem ad modum tollatur id, quod manet, tranſeunte actu, & unde dicitur homo formaliter peccator. Hæc autem ſunt averſio à Deo, macula, dignitas pœnæ, & indignitas gratiæ, reatus, ſive obligatio ad pœnam, & offenſa, atque inimicitia Dei.

Porrò averſio, ſive declinatio à Deo, & à lege, Auguſtinus) pleniſſima juſtitia eſt. [illegible] tus charitatis formaliter tollit, quod in homine peccatore maximè propriè habet rationem peccati.

Macula quoque non poteſt ulla ratione formaliter B tolli, niſi per eundem habitum charitatis. Nam quemadmodum ex averſione illa orta eſt macula, ita ex converſione contraria tollitur macula. Neque differunt, niſi ratione averſio & macula, ac per hoc eadem eſt ratio utriuſque.

Dignitas, ſive meritum pœnæ, & indignitas gratiæ, naſcitur ex averſione & macula: proinde ex converſione, & reſtituto decore tolletur. Nam quemadmodum qui à Deo receſſit & diſtortus ac deformis evaſit, dignus eſt qui odio habeatur, & indignus qui diligatur; Sic etiam, ſi rurſus ad Deum acceſſerit, atque ab eo lumen & decorem acceperit, dignus erit qui diligatur, indignus qui odio habeatur.

Reatus pœnæ & offenſa, poſſent quidem tolli ſine C infuſione juſtitiæ; nihil enim impedire videtur, quo minus poſſit Deus velle non ordinare ad pœnam, & condonare offenſam, & non habere pro inimico illum, cui donum habitualis juſtitiæ non conceſſerit, tamen tolluntur etiam iſta per habitualem juſtitiam: & ſine ea ordinariè non tolluntur, nec poſſunt non tolli, ſi donum illud præceſſerit. Quomodo enim fieri poteſt, ut velit Deus inimicus eſſe illi, atque eum in æternum perdere, quem per infuſionem charitatis amicum ſuum, immò & filium fecerit? Habemus igitur primum effectum formalem juſtitiæ, ideſt, charitatis habitualis, divinitus infuſæ, eſſe de medio tollere, ac delere peccatum.

De Altero effectu res erit adhuc facilior. Nam tametſi D poſſit homo utcumque juſtus fieri, per humanas virtutes, Dei potiſſimùm adjutorio concurrente, acquiſitas; tamen juſtus ea juſtitia, quæ hominem perfectè diſponat in ordine ad ultimum finem etiam ſupernaturalem, & ad omnes leges, etiam ſupernaturales, nullo modo fieri poterit, niſi per charitatem diffuſam in corde, per Spiritum ſanctum, ea ſiquidem eſt veriſſima, pleniſſima, perfectiſſimaque juſtitia, ut S. Auguſtinus rectè docet in lib. de natura & gratia cap. 42. neque ſufficit actualis dilectio, qualis per auxilium Dei ſpeciale haberi poteſt; ſed requiritur habitualis. Nam (ut ſuprà diximus) non eſt juſtus, qui interdum juſta opera facit, ſed qui perfectè, atque intrinſecè ita diſpoſitus eſt, ut poſ- E ſit, quando velit, promptè, facilè, cum delectatione operari.

Tertius effectus infuſæ charitatis, eſt reconciliare hominem Deo, ideſt, gratum, & amicum Deo facere, & hic quidem non eſt immediatus charitatis effectus, ſed conſequens ex natura rei abſolutè. Charitas enim infuſa, ſi conſideretur, ut habet ordinem ad ſubjectum, propriè facit hominem juſtum, bonum, formoſum, ſi conſideretur, ut habet ordinem ad opus, facit hominem expeditum ad diligendum Deum, & proximum, & per hoc ad legem implendam. Sed quia ex natura rei, amor petit amorem mutuum & reciprocum, inde conſequitur, ut qui diligit Deum, diligatur à Deo. Rurſus, quia ſimile, ex natura rei, diligitur à ſimili, & nihil eſt, quod ſimiliores nos Deo reddat, quàm dilectio, ut

S. Au-

tized by Google

nem carentem iſto habitu, & contra non ordinare ad gloriam hominem iſto habitu præditum; Non enim videtur tanta eſſe vis hujus habitus abſolutè conſiderati, ut ex neceſſitate petat, tamquam ſibi debitam beatitudinem. Tamen quoniam Deus promiſit (ut ait S. Jacobus cap. 1.) coronam vitæ omnibus diligentibus ſe: ideò charitas infuſa, non ſolùm facit juſtos & amicos, ſed etiam hæredes regni: nec poteſt ullus, ſecundùm ordinariam Dei legem, acceptus eſſe ad regnum, qui non ſit per infuſam charitatem adoptatus in filium.

Ex his ad rationes, quæ contra objiciebantur, facilè reſpondebitur. Ad Primam Dico, juſtitiam habitualem opponi peccato privativè, ideſt, ut opponitur habitus privationi. Neque verum eſt, quod in argumento aſſumebatur, non idem eſſe receſſum à regula, & privationem juſtitiæ habitualis; immò ſunt prorſus idem, ſi de receſſu, & averſione habituali ſermo ſit, de qua nos in præſentia loquimur: illa eſt enim, quæ remanet in homine, tranſeunte actu peccati, & quæ facit hominem formaliter peccatorem; per accidens autem eſt, quòd qui ſemel peccavit, cùm iterum peccat, non amittat juſtitiam, quam non habet. Satis eſt enim, quòd peccatum ex natura ſua juſtitiam expelleret, ſi in homine reperiret. Actus enim peccati opponitur gratiæ habituali, non privativè, ſed contrariè, & eam expellit efficienter, ſive diſpoſitivè: quomodo actus dilectionis ſuper omnia opponitur peccato habituali, non privativè, ſed contrariè, & expellit illud efficienter, ſive diſpoſitivè per modum ultimæ diſpoſitionis, ita ut ex natura rei, & infallibiliter ſequatur ad illum actum infuſio gratiæ, & deletio peccati habitualis, ſicut ad ultimam diſpoſitionem in generatione humana ſequitur ex natura rei, & infallibiliter infuſio animæ rationalis. Itaque ſine miraculo non poteſt poſt actum peccati manere gratia, nec poſt actum dilectionis ſuper omnia manere peccatum.

Ad Secundam rationem Dico, Deum in prædeſtinatione acceptaſſe electos ad gloriam, ſed voluiſſe, ut ad eam non pervenirent, niſi prius per infuſam charitatem juſti, grati, amici & filii facti eſſent. Proinde acceptaſſe fatemur Deum electos ad gloriam in prædeſtinatione, quamvis nondum charitate prædicent, peccatum remitti poſſe ſine infuſione juſtitiæ, vel niti falſo quodam fundamento, quòd videlicet nihil maneat in peccatore præter reatum pœnæ; vel certè loqui de peccato, quod ab homine in puris naturalibus condito committeretur; nam ſi quis admittat, peccatum, à quo formaliter nominatur homo peccator, non eſſe ſolùm reatum pœnæ, ſed averſionem & maculam, ut ſuprà ex divinis literis manifeſtè probavimus; & loquatur de homine, qualis nunc eſt poſt lapſum Adæ, non qualis eſſet, ſi in puris naturalibus conderetur, certè negare non poterit, nullo modo fieri poſſe, ut qui peccator eſt, & per hoc habitualiter averſus à Deo, & à divina lege, juſtificari poſſit à peccato, ſine converſione habituali ad Deum, & ad divinam legem. Neque enim privatio tolli poteſt formaliter, niſi per habitum, ut neque habitus, niſi per privationem.

Quod autem quidam dicunt, peccatum & juſtitiam, non eſſe contraria immediata, ut neceſſariò unum alteri ſuccedere debeat, cùm ſit medius ſtatus innocentiæ naturalis; rectè refellitur à S. Thoma in quæſt. 28. de veritate, artic. 2. ubi docet, peccatum & juſtitiam, eſſe contraria immediata, ſi non reſpectu hominis abſolutè, ſaltem reſpectu hominis conditi in gratia. Quemadmodum viſus & cœcitas, non ſunt contraria immediata, reſpectu canis, ante novum diem, quando non eſt aptus ad videndum; ſed tamen poſt eum diem ſunt omnino contraria immediata.

At, inquiunt illi, ſi potuit Deus condere hominem in puris naturalibus, ac per hoc non converſum ad Deum, ut objectum ſupernaturale; cur non poterit nunc etiam velle, ut aliquis peccator non teneatur eſſe converſus ad Deum, ut objectum ſupernaturale, ac per hoc efficere, ut carentia juſtitiæ divinitus infuſæ, non ſit illi amplius privatio, ſed ſimplex negatio, & conſequenter non habeat culpæ rationem? Reſpondeo, Si id ponatur, perinde erit, ac ſi conditus fuiſſet homo ille in puris naturalibus. Quare nihil impediet iſta poſitio, quo minus verum ſit, quod diximus, non poſſe fieri, ut homo, qualis nunc naſcitur, juſtificetur à peccato, ſine infuſione juſtitiæ habitualis. Sed de his rebus non eſt neceſſe hoc loco ſubtilius diſputare.

Digitized by Google

CAPUT PRIMUM.

De variis erroribus recentium hæreticorum, circa Juſtificationem.

EX EA Forma Juſtificationis, quam Lutherani conſtituunt, multi ac varii deducuntur errores, quos in hoc tertio libro, Dei gratia adjuvante, profligare conabimur.

Errores præcipui Quatuor eſſe videntur.

Primùm enim ex eo, quòd ſibi perſuaſerunt, juſtificationis formalem cauſam non eſſe donum aliquod infuſum à Deo, atque in nobis inhærens, ſed juſtitiam Chriſti, fide apprehenſam, colligunt, poſſe ac debere omnes certò ſtatuere, ſe eſſe juſtos. Et in hoc errore conveniunt planè omnes hujus temporis hæretici. Deinde, quoniam ipſorum ſententia juſtificatio non eſt doni alicujus infuſio, ſed acceptatio ad gratiam & benevolentiam per Chriſtum; ac per hoc nihil ponit in homine, ſed eſt actio Dei immutabilis, ac ſempiterna, & eadem omnino cum electione & prædeſtinatione.

Colligunt Secundò, debere homines certò credere, non tantùm ſe eſſe juſtos, ſed etiam electos ac prædeſtinatos. Quem errorem audacter docent Calviniſtæ, timidius autem Lutherani.

Tertiò, ex præcedente errore colligunt Calviniſtæ, fidem, ac juſtitiam ſemel adeptam, nullo unquam tempore poſſe perdi: proinde qui poſt fidem, & juſtificationem ad peccata redeunt, eos nec veram fidem, nec veram unquam habuiſſe juſtitiam.

Quartò, ex iiſdem fontibus imputativæ juſtitiæ, colligunt Lutherani omnes, non eſſe unum alio juſtiorem, cùm omnium juſtitia ſit ipſa Chriſti obedientia, fide apprehenſa, & à Patre imputata. Hos igitur quatuor errores in hoc libro, quem de incertitudine, mutabilitate & inæqualitate juſtitiæ idcirco inſcripſimus, refutare aggredienur, ſed præcipuè primum, qui latius patet, & non ſolùm hæreticos hujus temporis omnes, ſed etiam aliquos ex Catholicis patronos invenit.

CAPUT II.

Proponitur ſtatus quæſtionis de incertitudine juſtitiæ.

UT Primus error diſtinctè & perſpicuè refellatur, operæ pretium erit explicare quid ſit, & quotuplex certitudo, & inde controverſiæ ſtatum ob oculos manifeſtè ponere.

Certitudo igitur nihil aliud eſſe videtur, niſi firmitas quædam, & immutabilitas veritatis. Illud enim
A dicitur certum, quod exploratè, & immobiliter eſt verum. Eſt autem Duplex certitudo; Una objecti, ideſt, rei cognitæ, vel creditæ; Altera ſubjecti, ideſt hominis cognoſcentis, vel credentis. Prior certitudo eſt immutabilitas rei, quæ re vera aliter ſe habere non poteſt, quàm creditur, vel cognoſcitur; qua notione dicimus, certum eſſe, Deum eſſe bonum, peccatum eſſe malum. Poſterior certitudo eſt firmitas quædam aſſenſus noſtri ad rem, quæ cognoſcenda vel credenda proponitur: de qua certitudine loquimur, cùm dicimus, hoc mihi eſt certum, ego de hac re certus ſum, hoc habeo pro comperto: id-
B eſt, ita firmiter adhæreo huic ſententiæ, ut prorſus de illius veritate non dubitem.

Oritur Prior certitudo vel à neceſſitate ipſius rei, ſi fortè non ſit contingens, ſed neceſſaria; vel à determinatione jam facta, ſi non ſit neceſſaria, ſed contingens. Deum eſſe bonum, certum eſt, quoniam eſt in ſe neceſſarium. Chriſtum venturum eſſe ad judicandos vivos & mortuos, certum eſt, quoniam à divina voluntate determinatum eſt, quamvis alioqui contingens eſſet in ſe non neceſſarium.

Certitudo Poſterior naſcitur partim à medio, quo nobis res aliqua ſuadetur, partim ab ingenii bonita-
C te, & voluntatis affectu. Quædam enim ſunt media, quæ vim habent gignendi firmum aſſenſum; quædam ſunt etiam, quæ non habent. Sic etiam aliqui ex bonitate, vel exercitatione ingenii planè percipiunt vim mediorum, & certi redduntur; alii contra ex ingenii tarditate non aſſequuntur efficaciam mediorum, & ideò certi reddi non poſſunt. Vir doctus, & acutus certus eſt, Solem multò terra tota eſſe majorem: quod multi rudes non modò non credunt, ſed etiam ridendos exiſtimant eſſe eos, qui credunt.

Denique ipſum quoque affectum non parum valere ad certitudinem ex parte ſubjecti efficiendam,
D teſtes eſſe poſſunt hæretici rudiores, qui ſæpè neſciunt ipſi quid credant, & tamen ita firmiter adhærent hæreſibus, quæ in ſua patria prædicantur, ut aliquando malint occidi, quàm illas non credere. Quamquam, ſi propriè loquendum ſit, certitudo vera ex parte ſubjecti, numquam ſeparatur à certitudine ex parte objecti. Qui enim certò credunt ea, quæ falſa ſunt, non tam certi, quàm perſuaſi dici debent. Poteſt tamen certitudo vera ex parte objecti, ſeparari à certitudine ex parte ſubjecti, cùm multa ſint in ſe certa, quæ nobis videntur incerta.

Sed eſt alia etiam partitio certitudinis. Quædam
E enim eſt certitudo Evidens, quædam Obſcura, & in utraque Tres quaſi gradus diſtingui poſſunt. Certitudo Evidens eſt earum rerum, quæ aliquo modo videntur. Cujus certitudinis Primum gradum obtinent prima rerum principia, quæ ſolis vocabulis explicatis, ſine alia ratiocinatione ab omnibus vera eſſe creduntur, ut non poſſe idem eſſe, & non eſſe; totum majus eſſe, quàm partem, & ſimilia; atque hæc dicitur certitudo intellectus, ſive habitus principiorum. Secundum gradum certitudinis evidentis obtinent concluſiones ex principiis

Digitized by Google

certò creduntur, & hæc eſt certitudo fidei Catholicæ & divinæ, eſtque abſolutè, ac ſimpliciter certitudo, quoniam nulla ratione poteſt ei ſubeſſe falſum. Secundum gradum obſcuræ certitudinis habent ea, quæ creduntur ob auctoritatem humanam, ſed ita confirmatam & celebrem, ut omnem formidinem prorſus excludat, qualia ſunt, Ciceronem & Virgilium fuiſſe inſignes viros; Auguſtum magnæ parti orbis terrarum fœliciter imperaſſe; multas eſſe civitates præclaras in provinciis à nobis longè diſſitis, Alexandriam in Ægypto, Conſtantinopolim in Thracia, Hieroſolymam in Palæſtina, Antiochiam in Aſia. Atque hæc dicitur certitudo fidei humanæ, ſive certitudo moralis: quæ tametſi non tanta ſit, ut ei nullo modo falſum ſubeſſe poſſit (omnis enim homo mendax) tamen tanta eſt, ut temerarius meritò judicetur, qui contra ſentiat, aut diſputet. Tertium gradum habent illa, quæ tot ſignis, & conjecturis nituntur, ut ſecurum hominem reddant, & anxietatem excludant, non tamen formidinem omnem expellant, atque hæc dicitur certitudo conjecturalis & opinionis eſt potius, quàm fidei.

His explicatis, ad ſtatum controverſiæ accedamus. Calvinus in Antidoto Concilii, & Kemnitius in Examine ejuſdem Concilii, ſeſſ. 6. ad invidiam Catholicis ſolito more conflandam, & ponentes mendacium ſpem ſuam, nec rectè ſtatum quæſtionis proponunt, & apertiſſimè mentiuntur. Nam Calvinus quidem ſcribit, Patres Concilii miſcere dubitationem cum fide. Kemnitius autem adhuc impudentius dicit, Concilium Tridentinum facere dubitationem virtutem fidei & ornamentum, ita ut ſine dubitatione non ſit fides vera, neque juſtificans. Et in alio loco ſcribit, quæſtionem inter nos & Lutheranos eſſe, *An fides juſtificans ſit fiducia, an dubitatio de remiſſione peccatorum*, quaſi nos fidem juſtificantem doceamus eſſe dubitationem. At Concilium Tridentinum, tantum abeſt, ut dubitationem cum fide miſcuerit, ut potiùs ideò rejecerit fidem ſpecialem hæreticorum, & non fidem, ſed inanem fiduciam eſſe dixerit, quoniam ea fides certa eſſe non poteſt, cùm fides vera certiſſima eſſe debeat.

Porrò ſtatum quæſtionis ita proponit Kemnitius, *Utrum peccator in ſeria pœnitentia ex fide vera in Chriſtum poſſit certa fiducia ſtatuere, ſibi remiſſa eſſe peccata.* Sed non iſtum eſſe quæſtionis noſtræ ſtatum ex duobus intelligi poterit, Tum quia quæſtio eſſet conditionalis, non abſoluta, Tum quia non de fiduciæ, ſed de fidei certitudine diſputamus. Quæſtio (inquam) eſſet conditionalis; nam illud, *in ſeria pœnitentia*, idem ſignificat, ac ſi diceretur, ſi ſeria ſit pœnitentia. Quòd ſi quæſtio ita conditionaliter proponatur: An poſſit homo certò ſtatuere, ſibi remiſſa eſſe peccata, ſi conſtet eum ſeriam egiſſe, vel agere pœnitentiam: nemo Catholicorum erit, qui non reſpondeat, poſſe, atque debere. Non igitur conditionaliter, ſed abſolutè controverſia hoc tempore inter Catholicos atque hæreticos, de certitudine juſtitiæ magna contentione tractatur.

Deinde, ſi de fiducia tantùm ageretur, ut Kemnitius proponit, non eſſet etiam opus longa diſputatione. Neque enim Catholici negant, certam fiduciam in Deo collocandam eſſe, & certò confidendum poſt actam legitimè pœnitentiam & Sacramentum Baptiſmi, vel Abſolutionis ritè perceptum, re-

ſione, partim propria diſpoſitione; & quod attinet ad divinam promiſſionem, omnem ſimiliter formidinem excludit, & eſt abſolutè, & ſimpliciter certitudo: quod attinet ad propriam diſpoſitionem, non excludit quidem penitus formidinem, neque eſt certitudo ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, & conjecturalis, tamen tanta eſt, ut ſatis eſſe poſſit
B ad ſecuritatem gignendam. Sed de hac re ſuo loco dicemus.

Status igitur quæſtionis, ſi abſque fallacia, & ambiguitate conſtituatur, hic erit; *Utrum debeat, an poſſit aliquis, ſine ſpeciali revelatione certus eſſe, certitudine fidei divinæ, cui nullo modo poteſt ſubeſſe falſum, ſibi remiſſa eſſe peccata.* Neque neceſſe eſt hoc loco diſtinguere fidem Catholicam à fide divina ſpeciali, quamvis enim inter ſe differant, quod fides Catholica non tantùm divina ſit, ſed etiam omnibus hominibus neceſſaria: fides autem divina ſpecialis ad eos tantùm pertineat, ad quos revelatio pertinet; tamen non differunt, quantum ad certitudinem, neque ſunt habitus diverſi, ſed unus & idem, cùm ejuſ-
C dem æternæ veritatis auctoritate nitantur.

CAPUT III.

Recenſentur variæ ſententiæ de propoſita quæſtione.

DE Propoſita igitur quæſtione tres videntur eſſe ſententiæ, ſive potiùs errores. Primus eſt, omnium hujus temporis Hæreticorum qui tria docent. Primò, poſſe fideles eam notitiam habere de ſua gratia, ut certa fide ſtatuant, ſibi remiſſa eſſe peccata. Secundò, non ſolùm poſſe, ſed etiam debere
D omnes hoc de ſe ſtatuere, alioqui nec fideles, nec juſtos futuros. Tertiò, hac ipſa fide, & ſola hac fide homines juſtificari. Ita Lutherus in artic. 10. 11. & 12. & eorundem articulorum aſſertione. Melanchthon in Locis, tit. de fide, & in Apologia Confeſſionis, artic. 4. & 20. Bucerus in lib. Concordiæ, artic. de Juſtificatione. Calvinus in Antidoto Concilii ſeſſ. 6. & in lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 16. 17. 18. & cæteris, uſque ad finem capitis. Kemnitius in Examine Concilii Tridentini ſeſſ. 6. & alii.

Altera ſententia eſt auctoris Enchiridii Colonienſis in tractatu de Juſtificatione, qui ex tribus illis hæreticorum erroribus ſolum tertium non recipit. Vult enim neceſſarium eſſe ad juſtificationem, ut
E certò credat unuſquiſque ſibi remiſſa eſſe peccata: ſed tamen negat, hominem ſola fide juſtificari; *Fatemur*, inquit, *verum eſſe ad juſtificationem hominis omnino requiri, ut homo certò credat, non tantùm generaliter, quòd propter Chriſtum verè pœnitentibus remittantur peccata, ſed & quòd ipſimet homini credenti remiſſa ſint propter Chriſtum per fidem*. Hæc ille. Sed liber ille in multis aliis cenſura Eccleſiaſtica dignus eſſe videtur. Certè in modo loquendi doctrinam Melanchthonis & Buceri valdè redolet.

Tertia ſententia eſt Ambroſii Catharini, qui ſolùm in primo dicto cum hæreticis communicat. Non enim docet, certitudinem fidei de propria gratia neceſſariam eſſe ad juſtificationem, neque hac fide, qua homo credit, ſe juſtum eſſe, & multo minus hac ſola fide hominem juſtificari, ſed tantùm aſſe-

in 1.2. quæſt. 112. art. 5. Item ſanctus Bonaventura, Scotus, Durandus, & alii, in primum ſententiarum, diſtin. 17. & ex recentioribus Joannes Roffenſis contra articul. 10. & 11. Lutheri, Alphonſus à Caſtro lib. 7. adverſus hæreſ. verbo, Gratia, Dominicus à Soto lib. 3. de natura & gratia, cap. 10. & ſeq. Ruardus Tapper in explicatione artic. 9. Lovanienſium, Joannes à Lovanio in lib. de fide ſpeciali. Andreas Vega lib. 9. in Concilium Tridentinum, Nicolaus Sanderus, & Thomas Stapletonus in libris de Juſtificatione, & alii.

Videtur autem hæc eſſe ſententia non ſolùm particularium Theologorum, ſed etiam ipſarum Academiarum, & quod longè majus eſt, ipſius Concilii Oecumenici. Pariſienſis Academia in iis cenſuris, quas ad articulos Lutheri edidit, recitatis verbis illis Lutheri: *Peſſimè docent Theologi, quando dicunt, nos neſcire, quando ſimus in gratia*, hanc cenſuram adjecit. *Hæc propoſitio, intelligendo neſcire certitudine fidei, de qua loquitur ſcribens, eſt falſa, ſacris Doctoribus diſſona, & ſacræ intelligentiæ Scripturæ.*

Lovanienſis Academia in articulis adverſus Lutheranos, art. 9. ſic habet: *Fides, qua quis firmiter credit, & certè ſtatuit, per Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeque poſſeſſurum vitam æternam, nullum habet in Scripturis teſtimonium, immò eiſdem adverſatur.*

Nititur quidem Ambroſius Catharinus hæc duo teſtimonia aliò detorquere; dicit enim ab iis Academiis ſolùm damnatam eſſe ſententiam hæreticorum, quæ docet, hominem certum eſſe ſibi remiſſa eſſe peccata certitudine fidei, non cujuſcumque autem fidei, ſed fidei, quæ ſola juſtificet.

At fruſtra nititur. Nam Pariſienſis Academia, cùm ait: *Intelligendo certitudine fidei, de qua loquitur ſcribens*, per illud (*de qua*) non ſignificat fidem, ſed certitudinem. Diſtinguit enim certitudinem fidei, à certitudine ſcientiæ. Præterea damnant Pariſienſes, quod Lutherus affirmat, & probant, quod ipſe improbat. Lutherus autem cùm Theologos reprehendit, quòd dicant, neſcire nos, quando ſimus in gratia, non agit de juſtificatione, ſed de certitudine fidei. Non enim Theologos arguit, quòd negent, nos juſtificari ſola fide, ſed quòd dicant, nos ignorare, quando ſimus in gratia. Igitur Pariſienſes hoc ipſum in Luthero cenſura dignum eſſe judicarunt, quòd affirmaverit, nos certitudine fidei ſtatuere poſſe, quando ſimus Deo grati.

Lovanienſium verò ſententia clarior eſt, quàm ut depravari poſſit. Nam errorem illum de fide ſola juſtificante, jam antè damnaverant in art. 8. proinde in artic. 9. non iterum repetunt, quod dixerant, ſed alium errorem damnant, qui eſt de certitudine propriæ juſtificationis.

Sed Concilii Tridentini, cui Catholici omnes ingenia ſua, atque judicia ſponte ſubjiciunt, decretum audiamus: *Sicut* (inquit ſeſſ. 6. cap. 9.) *nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet: ſic quilibet, dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt. Cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.* Et cap. 16. ex titulo capitis, qui eſt, contra inanem hæreticorum fiduciam. Addit eo decreto, non negari omnem fidei certitudinem de propria gratia, atque juſtitia, ſed certitudinem fidei Catholicæ. Probat autem id, Tum ex illis verbis: *Cui non poteſt ſubeſſe falſum*, quæ non conveniunt, niſi fidei Catholicæ; Tum ex eo, quòd alioqui nemo poſſet certus eſſe, certitudine fidei, ſibi remiſſa eſſe peccata, etiamſi haberet ſpecialem revelationem; Concilium enim nihil excepit.

Hæc Catharini defenſio non videtur eſſe ſatis idonea. Nam in primis nihil impedit, quo minus Concilium præcipuè decretum edat adverſus hæreticos, & ſimul damnet omnes opiniones erroneas, quæ aliquid commune habent cum hæreticorum erroribus, qui in eo decreto damnantur. Itaque titulus illius capitis noni indicat, quò potiſſimum ſpectent verba decreti, ſed non prohibet, quo minus intelligamus, alia quoque damnari, quæ in eo titulo non ſunt expreſſa, modò ſint expreſſa in decreto.

Quod verò Concilium non rejiciat certitudinem ſolius fidei Catholicæ, ſed omnis divinæ fidei, intelligi poteſt Primùm ex eo, quòd Concilium, data opera, non fecit mentionem fidei Catholicæ, ut ſimilibus gloſſis aditum præcluderet, & omnem fidem veram atque divinam includeret. Deinde ex eo, quod diſertis verbis docet, neminem eſſe, qui non poſſit de ſua gratia formidare. At qui habet certitudinem fidei, non poteſt formidare, alioqui facit injuriam divinæ fidei. Tertiò, quoniam omnis fides divina habet certitudinem fidei Catholicæ, fides enim non eſt certa, quia Catholica, ſed quia divina. Non enim ideò certitudinem habet fides, quia toti Eccleſiæ communis eſt, ſed quia nititur auctoritate Dei, qui nec falli, nec fallere poteſt, cùm ſit ipſa veritas.

At (inquit Catharinus) *ſoli fidei Catholicæ convenit, ut ei falſum ſubeſſe nequeat, quoniam eſt de objecto probato ab Eccleſia: fidei autem divinæ particulari falſum ſubeſſe poteſt, quoniam eſt de objecto non probato ab Eccleſia.* Reſpondeo, novam, atque inauditam hanc eſſe doctrinam, ut fidei divinæ poſſit ſubeſſe falſum, antequam ejus objectum probatum fuerit ab Eccleſia. Probatio enim Eccleſiæ facit, ut omnibus innoteſcat, objectum illud eſſe revelatum à Deo, & propter hoc certum, & indubitatum; non autem tribuit firmitatem verbo Dei aliquid revelantis.

Itaque implicat contradictionem, ut aliquid ſit revelatum à Deo, & poſſit ei ſubeſſe falſum, ſive illud ab Eccleſia probatum ſit, ſive non ſit. Alioqui quod Chriſtus Paralytico & Magdalenæ dicebat: Remittuntur tibi peccata tua, poterat eſſe falſum, quia nondum fuerat ab Eccleſia approbatum; quis ita deſipiat, ut verba Chriſti ab Eccleſiæ approbatione pendere arbitretur? Et ſi quis infantem baptizet, cum intentione verè baptizandi, nonne hæreticus cenſebitur, ſi dubitet, an infans ille ſit verè juſtificatus? Et tamen non eſt hoc objectum ab Eccleſia approbatum.

Denique Prophetæ & Apoſtoli, quibus immediatè myſteria divina revelabantur, nonne tenebantur ea credere, antequam ab Eccleſia probarentur? & nonne fides eorum tam certa erat, ut nullo

Cur igitur (inquit Cathar.) *Concilium non excepit ſpecialem revelationem, cùm definivit, neminem eſſe, qui de ſua gratia formidare non poſſit?* Reſponſio eſt in promptu, quia privilegia ſemper intelliguntur excepta. Concilium enim cùm docet, neminem eſſe certum certitudine fidei ſibi eſſe remiſſa peccata, loquitur de certitudine, quæ habetur per media ordinaria, qualia ſunt Scripturæ, Sacramenta, opera bona, & alia id genus. Porrò idem Concilium diſertiſſimis verbis damnat errorem Enchiridii Colonienſis, cùm ſic loquitur ſeſſ. 6. Can. 13. *Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, ut credat certò & abſque ulla hæſitatione propriæ infirmitatis & diſpoſitionis peccata ſibi eſſe remiſſa, anathema ſit.*

CAPUT IV.

Probatur teſtimoniis Salomonis incertitudo propriæ gratiæ, atque juſtitiæ.

SED jam ad argumenta veniamus, ac primùm ad ea, quæ ex teſtimoniis divinæ Scripturæ ducuntur. Primum teſtimonium habetur in variis locis Proverbiorum, Eccleſiaſtæ & Eccleſiaſtici. Primus locus eſt in lib. Proverb. cap. 20. *Quis poteſt dicere, mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato.* Notat hoc loco venerabilis Beda in comment. rectè Salomonem non dixiſſe, neminem eſſe mundum corde & purum à peccato, ſed neminem poſſe dicere, mundum eſt cor meum, &, purus ſum à peccato. Nam niſi poſſent homines per gratiam Dei mundum cor habere, non diceret David Pſal. 50. *Cor mundum crea in me Deus.* Neque in Pſalm. 118. *Beati immaculati in via.* Neque Dominus Matth. 5. *Beati mundo corde.* Sed quoniam illi ipſi, qui mundi ſunt, non poſſunt hoc certò ſcire, neque teſtimonium aliquod infallibile habent de ſua juſtitia, ideò nemo poteſt gloriari, ac dicere, mundum eſt cor meum.

Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 13. §. 3. reſpondet, hoc dictum eſſe, quia nemo eſt in hac vita verè mundus; & ideò egent omnes Chriſti juſtitia imputata. At repugnant loca paulò ante citata: *Beati mundo corde.* Et: *Beati immaculati in via.* Et: *Cor mundum crea in me Deus.* Et illud ad Epheſ. 1. *Ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus.* Et cap. 5. *Mundans eam lavacro aquæ.* Et ad Tit. 2. *Mundans ſibi populum acceptabilem, &c.*

Catharinus reſpondet, in Hebræo eſſe, Quis poteſt dicere, mundavi cor meum? & purificavi me à peccato meo? proinde reprehendi hoc loco ſuperbiam eorum, qui ſuis viribus exiſtimabant ſe poſſe juſtificari, non autem prædicari incertitudinem propriæ gratiæ. Sed quamquam in Hebræo verba ſint activæ vocis, tamen ſine dubio eum habent ſenſum, quem & 70. Interpretes, & Sanctus Hieronymus reddiderunt. Nam apud Hebræos conſtans erat fides, purgationem peccatorum à ſolo Deo fieri. Id enim ſignificat Job, cùm ait cap. 14. *Quis poteſt facere mundum de immundo, conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es?* Unde & David à Deo petit, *Cor mundum crea in me Deus.* Et Pharisæi, cùm audiebant Chriſtum dicentem: *Remittuntur tibi peccata tua;* dicere ſolebant, *hic blaſphemat, quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Marc. 2. Luc. 5. & alibi. Itaque, mundavi cor meum, idem eſt in ſenſu Hebræo, quod mundum eſt cor meum, quoniam ſola venialia non impediunt, quo minus homines mundi & immaculati eſſe dicantur. Non enim peccatis venialibus carebant, de quibus dicitur: *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Rectus igitur ſenſus eorum verborum eſt, ut nemo ſit, qui quantumvis ſibi conſcius non videatur eſſe peccatorum, non poſſit meritò de ſua juſtitia

B formidare.

Secundus locus eſt in lib. Eccleſiaſtæ, cap. 9. *Sunt juſti, atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei; Et tamen neſcit homo, utrum odio vel amore dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta.* Addamus huic loco commentarium Sancti Hieronymi, *Senſus*, inquit, *eſt, inveni juſtorum quidem opera in manu Dei eſſe, & tamen utrum amentur à Deo, an non, nunc eos ſcire non poſſe, & ambiguos fluctuare, utrum ad probationem ſuſtineant, quæ ſuſtinent, an ad ſupplicium. In futuro igitur ſcient, & in vultu eorum ſunt omnia, ideſt, antecedet eos, cùm de hac vita diſceſſerint, notitia iſtius rei. Quia tunc eſt judicium, & nunc certamen. Et quicumque adverſa ſuſtinent, utrum per amorem Dei ſuſti-*

C *neant, ut Job, an per odium, ut plurimi peccatores, nunc habetur incertum.*

Ad hunc locum reſpondere nituntur, non ſolùm hæretici, Bucerus, Calvinus, atque Kemnitius, ſed etiam Ambroſius Catharinus. Quare ipſorum objectiones breviter refellendæ erunt.

Primùm igitur queritur Kemnitius, locum hunc eſſe depravatum, ad ſtabiliendum dogma de dubitatione fidei in juſtificatione. Nam ad verbum ex Hebræo ſic reddi poſſet: *Et amorem & odium non ſciens homo, omnia ante eos.*

Sed hoc facilè refellitur. Nam cùm editio vulgata antiquiſſima ſit, non potuit depravari ad ſtabiliendum dogma, quod ipſi recens & Papiſtarum pro-

D prium eſſe dicunt. Vel certè fateri debent, ſententiam noſtram eſſe antiquiſſimam, & Sanctum Hieronymum, qui Eccleſiaſtem vertit ex Hebræo, ut nos habemus in editione vulgata, egregium fuiſſe Papiſtam. Cæterum, verſio Sancti Hieronymi non reddidit quidem verbum verbo, ſed ſententiam fideliter & eleganter expreſſit, ac præſertim in Eccleſiaſte, ut omnes eruditi fatentur, & ſi id Kemnitius neget, hoc ipſo ſe imperitum linguæ Hebraicæ & rationis interpretandi demonſtrabit.

Secundò dicunt, Salomonem non abſolutè negare, poſſe hominem ſcire, ſit ne dignus odio vel amore, ſed negare, id poſſe cognoſci ex eventis externis. Id verò probant, quoniam alioqui ſequeretur,

E non poſſe homines manifeſtè impios ſcire, ſe dignos eſſe odio, non amore, quod abſurdiſſimum eſt.

Sed facilis eſt reſponſio. Nam Salomon non loquitur, niſi de juſtis, ut verba illa declarant: *Sunt juſti, atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei, & tamen neſcit homo* (juſtus videlicet) *utrum odio vel amore dignus ſit.* Idem perſpici poteſt ex commentario ſancti Hieronymi ſuprà citato, qui ſic ait: *Inveni juſtorum opera in manu Dei eſſe, & tamen utrum amentur à Deo, an non, nunc eos ſcire non poſſe.*

Tertiò objicit Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 2. §. 38. verba quæ locum citatum proximè conſequuntur, *Eò quòd univerſa æquè eveniant juſto & impio.* Hæc enim ratio ſatis apertè oſtendere videtur, loqui Salomonem de notitia, quæ haberi poteſt ex eventu externo.

ciat ad ſe, beneficiis temporalibus cumulat, nunc ut eoſdem deterreat à peccatis, ſeverè punit. Ita beneficia & flagella divina nec odii, nec amoris certa ſunt indicia.

Falſam autem eſſe illam interpretationem; neſciunt an odio, vel amore digni ſint, ideſt, neſciunt id non abſolutè, ſed ex præſenti rerum eventu, perſpicuum eſt ex illis verbis proximè ſequentibus: *Sed omnia in futurum ſervantur incerta*. Non enim poſt hanc vitam ſervatur nobis cognitio, an digni eſſemus odio, vel amore, quantum ad ſigna præſentium eventuum, ſed abſolutè. Nam ſi ſciremus, nunc eſſe nos juſtos & dignos amore, quamvis non ſciremus ex eventu præſenti, non eſſet verum, omnia in futurum incerta ſervari, neque nos de futuro ſolliciti eſſemus contenti cognitione præſenti.

Quartò objicit Calvinus ſimilem locum ex cap. 3. ejuſdem libri Eccleſiaſtæ. Nam cùm Salomon ait, non poſſe ſciri quid interſit inter animam hominis & animam jumenti, cùm utrumque ſimiliter intereat; certè non ſignificat ignorari abſolutè, utrum anima hominis ſit immortalis, anima jumenti mortalis; ſed non poſſe id colligi ex morte corporali, cùm illa communis ſit homini cum jumento.

Reſpondeo, Loquitur in eo cap. Salomon ex perſona inſipientium, qui omnia metiuntur præſenti voluptate, aut dolore, quique ex eo, quòd cernunt homines & jumenta ſimiliter interire, vix adduci poſſunt, ut credant, animam hominis eſſe immortalem: *Quis novit*, inquit, *utrum ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus jumentorum deſcendat deorſum*? ideſt, quotus quiſque eſt ex vulgo hominum, qui intelligat aut cogitet, ſpiritum hominis redire ad Deum, ut ab illo pro factis judicetur; ſpiritum autem jumentorum deſcendere deorſum, ideſt, reſolvi in terram, unde ſumptus erat. Ipſum enim Salomonem hoc non ignoraſſe, perſpicuum eſt ex cap. 12. ubi diſertis verbis dicit, ſpiritum hominis redire ad Deum, qui dedit illum. Quòd ſi multi ob iſtam mortis communionem, quam cum jumentis habemus, ignorant id, quod alioqui naturali ratione diſcere potuiſſent, quanto magis ignorabunt omnes homines ſtatum gratiæ, qui niſi ex divina revelatione cognoſci non poteſt?

Quintò objicit Catharinus, poſſe exponi locum Salomonis, propoſitum de cognitione, quam habet homo, ut homo, non autem de ea, quam habet, ut eſt filius Dei. Neque enim ſcire poteſt homo, ut homo, ideſt, per ſolam ratiocinationem humanam, utrum dignus ſit odio, vel amore, ſed tamen id ſcire poteſt ex teſtimonio ſpiritus, quem habemus in corde, ſi filii Dei ſumus.

Reſpondeo, Poteſt quidem homo juſtus, ſi ſpiritus ei perſpicuè id revelare voluerit, ſcire, ſe dignum eſſe amore, non odio: tamen ordinariè ſpiritus id non revelat per manifeſtam notitiam, ſed per experimenta quædam & internas conſolationes, quæ non faciunt certam fidem, ut infrà ſuo loco dicemus. Hoc autem loco Salomonem abſolutè loqui de incertitudine, quam habent juſti, ſive ut homines, ſive ut filii Dei, de propria gratia, intelligi poteſt nium accipere à Rabbi Salomone, qui hunc locum ita exponit: *Neſcit homo, ideſt, carnalis & peccator*.
B At Rabbi Salomon Regi Salomoni manifeſtè repugnat. De juſtis enim, non de peccatoribus ſe loqui teſtatur, cùm ait: *Sunt juſtorum opera in manu Dei, &c.* Deinde carnales & peccatores facilè ſcire poſſunt, ſe odio eſſe dignos, non amore. Non enim tam difficile eſt cognoſcere ſe peccatorem, quàm cognoſcere ſe juſtum, cùm peccatum ſit opus noſtrum, juſtitia inhærens & infuſa, de qua loquimur, ſit opus ſolius Dei, & quidem occultum & abditum valdè. Denique mirum eſt, cur Catharinus velit nos homini Judæo, & fabellarum architecto, potius fidem habere, quàm ſancto Hieronymo, Eccleſiæ doctori, & non ſolùm linguarum, ſed etiam dogmatum peritiſſimo.

Ultimò objiciunt aliqui, quod hic locus à ſancto
C Bernardo exponi ſoleat de incertitudine prædeſtinationis, ut in ſerm. 1. de Septuageſima, & in ſerm. 2. in octava Paſchæ, de verbis Joannis; *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo*.

Reſpondeo, Non pugnant inter ſe incertitudo juſtitiæ præſentis, & incertitudo prædeſtinationis, immò ex una colligitur altera. Et ideò hic locus de utraque rectè exponi poteſt.

Tertius locus eſt in libro Eccleſiaſtici, cap. 5. *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adjicias peccatum ſuper peccatum, & ne dicas: Miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur.* Hic locus mirificè pungit hæreticos hujus temporis. Ipſi enim propriè illi ſunt, qui ubi fide ſibi viſi ſunt
D Chriſti juſtitiam apprehendiſſe, nullo deinceps metu tanguntur. Et quamvis adjiciant peccatum ſuper peccatum, putant ſibi ſalutem perire non poſſe, quia miſeratio Domini magna eſt, & credentibus non imputat multitudinem peccatorum. Quos ſanè vaniſſimos judicat Eccleſiaſtes cap. 8. cùm ait: *Sunt impii, qui ita ſecuri ſunt, quaſi juſtorum facta habeant. Sed & hoc vaniſſimum judico.*

Reſpondet ad hunc locum Kemnitius verba illa depravata eſſe à Papiſtis, cùm ex Græco legendum eſſe conſtet *de propitiatione, non de propitiato*. Addit præterea, locum iſtum pugnare contra carnalem ſecuritatem eorum, qui ſpe miſericordiæ peccare non deſinunt.

E Sed inane eſt, quod queritur de corruptione verborum. Idem enim prorſus eſt ſenſus, ſive dicas, de propitiato peccato, ſive de propitiatione peccati. Non enim loquitur de propitiatione futura, ſed præterita. Nam de futura adjungit quæ ſequuntur: *Et ne dicas, miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur*.

Similis eſt hic locus illi, qui habetur cap. 21. *Fili peccaſti, ne adjicias iterum, ſed & de priſtinis deprecare, ut tibi dimittantur*. Ubi duplicem ſollicitudinem injungit. Unam pro futuris; Alteram pro præteritis. Sic igitur & hoc loco Primùm admonet, ut de propitiato peccato, ſive de propitiatione peccati, quam quis exiſtimat ſe accepiſſe, non ſit abſque metu, ſed adhuc ſollicitè oret, ut ſibi dimittatur. Deinde, ut caveat in futurum, & non adji-

Eccleſiaſticus, cùm ait: *Non tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem, ſubitò enim veniet ira illius*. Proinde requiritur ad obtinendam indulgentiam aliquid etiam ex parte noſtra, nimirum ſeria converſio, & pœnitentia. Quis autem poteſt certus eſſe, præſertim ex fide divina, ſe veram habere converſionem & pœnitentiam?

Itaque loquitur quidem Eccleſiaſticus contra carnalem ſecuritatem, ſed eam ſecuritatem non ſolùm conſtituit in eo, quòd aliqui ſpe miſericordiæ adjiciunt peccatum ſuper peccatum: ſed etiam in eo, quòd aliqui non precantur pro priſtinis, ut ſibi dimittantur, ſed certò credunt, ſibi eſſe remiſſa, ob id ſolum, quia credunt ſibi eſſe remiſſa; & cum Luthero auctore carnalis ſecuritatis, dicunt, ſe non poſſe perdere ſalutem ſuam, etiamſi velint, modò nolint credere.

CAPUT V.

Idem probatur teſtimonio, & exemplo Job, Davidis & Pauli.

SEcundo loco petemus argumentum à teſtimonio & exemplo trium perfectiſſimorum hominum, Job, Davidis & Pauli. Nam ſi viri iſti tam inſignes, quorum Unus dicebat, *Non reprehendit me cor meum, in omni vita mea. Alius; In innocentia mea ingreſſus ſum. Tertius: Nihil mihi conſcius ſum*; non audebant ſibi certitudinem propriæ gratiæ arrogare, quis erit ille, qui de propria juſtitia non formidet?

Igitur ſanctus Job, cap. 9. *Si venerit*, inquit, *ad me, non videbo eum: Si abierit, non intelligam*. Item; *Si juſtificare me voluero, os meum condemnabit me, ſi innocentem oſtendero, pravum me comprobabit, etiamſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea*. Et infrà: *Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti*. Et cap. 31. *Quid faciam, cùm ſurrexerit ad judicandum Dominus? Et cùm quæſierit, quid reſpondebo illi?*

Addamus ad hæc loca comment. ſancti Gregorii lib. 9. Moralium, cap. 17. & 19. *Quid de aliis loquar, qui ipſe pro me teſtimonium ferre non valeo?* Et infrà: *Si ſubtili*, inquit, *diſcuſſione nos requirimus, plerumque inter vitia virtuteſque caligamus*. Et infrà; *Conditoris contra me judicia, qua temeritate redarguo, qui ipſum me ex infirmitatis caligine ignoro?* Et infrà: *Sed juſtorum corda, quia ad perfectum ſe examinare nequeunt: agrè hoc exilium cæcitatis ferunt. Unde & bene ſubditur, & tædebit me vita mea. Tædet juſtum vivere, quia & operando vitam non deſinit quærere; & tamen ejuſdem vitæ ſuæ meritum non valet invenire*.

Ad hunc locum Catharinus reſpondet, ſanctum Job non ignoraſſe, juſtum ſe eſſe, cùm in toto hoc libro, contra amicos ſuos diſputando, defendat: ſed noluiſſe jactare juſtitiam ſuam, nec ſibi aliquid ſuperbè arrogare. At ſancti humiles eſſe debent, ſed non mendaces. Proinde ſi Job certus fuiſſet, certitudine fidei, de ſua juſtitia, non potuiſſet ſine mendacio, vel etiam ſine perfidia dubitationem illam oſtendere: *Si ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea*. Et: *Verebar omnia opera mea, &c.* Neque enim ſine peccato dubitare, vel dubitationem oſtendere poſſumus in iis rebus, quas fide tenemus. In toto autem libro ſanctus Job aſſerit quidem innocentiam

intelligit? inquit, *& ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſervo tuo*. Sanctus Hieronymus lib. 1. & 2. adverſus Pelagianos, & ſanctus Bernardus in epiſt. 42. ſententiam hujus loci eſſe volunt, neminem eſſe juſtorum, qui plenè intelligat, careat ne peccatis, an non. Et quamvis hic locus interdum exponi ſoleat de peccatis venialibus; tamen probabilius eſt extendi ad omnia, cùm ſententia ſit generalis, & nihil ſequatur abſurdi, ſi generaliter exponatur. Præterea diſtinctio peccati mortalis & venialis nihil adverſarios noſtros Lutheranos & Calviniſtas juvat, qui omnia peccata mortalia eſſe contendunt.

B

Quod autem Catharinus dicit, ab Auguſtino & Hieronymo hunc locum exponi de peccatoribus, qui dum in tenebris ſunt, peccata ſua videre non poſſunt: non infirmat argumentum noſtrum. Loquuntur enim ſancti illi Patres de viſione peccati, utili ad ea curanda, neque enim dicere volunt, peccatores non intelligere, homicidium, & adulterium, & ſimilia, quæ ab illis committuntur, eſſe peccata; Sed indicare volunt, peccata non videri à peccatoribus, quia non cogitant peccatores quàm magna ſint illa mala, & quàm graviter per ea ipſi lædantur, quod tamen cognoſcere incipiunt, cùm à Domino convertuntur, & ideò quaſi tunc primùm ea vidiſſent magno horrore concutiuntur, & de eorum curatione magno ſtudio ſatagunt. Hæc autem doctrina, quæ veriſſima eſt, nihil impedit, quo minus juſtiſſimi quique dicant: *Ab occultis meis munda me Domine*, metuentes videlicet, ne fortè hoc ipſo peccatores ſint & excæcati, quòd peccata non vident. Nam David ſanctus erat, & tamen dicebat; *Ab occultis meis munda me Domine*: & ipſe etiam S. Auguſtinus conc. 2. in hunc Pſalmum, pro ſe, & univerſo populo dicit: *Ab occultis meis munda me Domine*.

C

D

Sed jam ad Apoſtolum veniamus. In epiſt. priore ad Corinth. cap. 4. *Nihil*, inquit, *mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum*. Propoſitum Apoſtoli erat deterrere Corinthios à judiciis temerariis, quibus unus alium aut juſtum, aut peccatorem judicat. Oſtendit autem judicium de noſtra juſtitia Deo eſſe relinquendum, cùm ne nos quidem ipſi nos plenè cognoſcamus: *Mihi*, inquit, *pro minimo eſt, ut à vobis judicer, aut ab humano die*, ideſt, non magnifacio aliena judicia de me, quia non ignoro, quàm ſint incerta: ſed neque me ipſum judico, ideſt, nec meo judicio fidere audeo, quoniam etiamſi nihil mihi conſcius ſim, tamen non in hoc juſtificatus ſum, ideſt, non ideò juſtus ſum, quia bonam conſcientiam habeo. Fortaſſe enim Deus videt in conſcientia mea id, quod ego ibi non video: *Qui autem judicat me, Dominus eſt*, ideſt, ſolus Deus eſt verus judex, ille ſolus omnia novit, & tunc verè juſtum me putabo, cùm Dominus me juſtum eſſe pronunciabit: *Nolite itaque ante tempus judicare, quouſque veniat Dominus, qui revelabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo*.

E

Ad hoc teſtimonium alio atque alio modo reſpondent Lutherani & Catharinus. Lutherus in aſſertione articuli decimiquarti, Calvinus lib. 3. Inſtitutionum, cap. 17. §. 14. Petrus Martyr in commentario hujus loci, & Kemnitius in Examine Concilii dicunt, Apoſtolum ſignificare potuiſſe, ſe contra maledictos, & obtrectatores, innocentiam ſuam teſtari, tamen

mea, quamvis in me ſint, & vivant: Si dixerint Primum, falſum erit Apoſtolum non fuiſſe juſtum coram Deo, ex ulla virtute & qualitate. Quomodo enim non eſt juſtus ex interiori puritate & virtute, ſi re vera nullum in eo peccatum inhæret? vel ſi verè peccata in illo inhærebant, immò omnia ejus opera, juxta doctrinam Lutheranorum, erant peccata mortalia, falsò dixit, Apoſtolus: *Nihil mihi conſcius ſum*, & contra potiùs dicere debuit, Multa mala mihi conſcius ſum, quoniam omnia mea opera ſunt ex ſe peccata mortalia. Si dixerint Secundum, falſum erit illud: *Non in hoc juſtificatus ſum*. Nam ſi Beatus Paulus nihil ſibi conſcius erat, quia peccata non imputari ſibi, & per non imputationem tecta eſſe credebat, certè per hoc ipſum juſtificabatur ex ſententia Lutheranorum. Quomodo igitur opponit illud: *Nihil mihi conſcius*, illi, *Sed non in hoc juſtificatus ſum*? debuiſſet igitur dicere, Multa bona opera, & multas bonas qualitates, & virtutes me habere, mihi conſcius ſum, ſed non propter eas, ſed propter ſolam Dei miſericordiam juſtificatus ſum.

Reſpondebunt fortaſſe, illud, *Nihil mihi conſcius ſum*, hunc habere ſenſum, non agnoſco in me ulla ex illis criminibus, quæ humano judicio damnari ſolent, tamen non ideò juſtificatus ſum, quoniam illa ipſa opera, quæ videntur bona, in me peccata ſunt. At hæc reſponſio refellitur ex illis verbis: *Sed neque me ipſum judico*. Apoſtolus enim cùm dicit: *Nihil enim mihi conſcius ſum*, non reddit cauſam, cur non timeat externa judicia, ſed cur non audeat ipſe ſe judicare. *Sed neque*, inquit, *me ipſum judico, nihil enim mihi conſcius ſum, &c.* non igitur loquitur de criminibus, quæ externo judicio damnari ſolent, ſed de peccatis, quæ ipſe ad ſuum internum tribunal adducere poſſet. Potuiſſet autem ipſe ſe facilè judicare, ſi vera eſſet ſententia Lutheranorum, facilè enim cognoſceret opera ſua per ſe eſſe mala, ſed à Deo non imputari.

Præterea tota hæc hæreticorum expoſitio repugnat ſcopo, ſive propoſito Apoſtoli. Nam ut antè diximus, cupiebat deterrere Corinthios à judicio temerario, & ideò ait: *Nolite ante tempus judicare*. Et: *Mihi pro minimo eſt, ut à vobis judicer*. Et: *Neque me ipſum judico*. Et: *Qui judicat me, Dominus eſt*. Ad hoc autem propoſitum nihil pertinet illa ratio, non juſtificor ex virtutibus, aut qualitatibus meis, ſed ex Dei miſericordia non imputante peccata: multum autem pertinet illa: ita incerta ſunt humana judicia, ut nemo poſſit etiam ipſe ſe, nedum alios judicare, quod attinet ad juſtitiam & peccata.

Poſtremò, repugnat iſta Lutheranorum expoſitio, communi Patrum interpretationi, qui omnes ex hoc loco colligunt incertitudinem gratiæ.

Sanctus Ambroſius (vel quicumque eſt auctor commentariorum illorum) hunc locum enarrans, *Humiliat*, inquit, *ſe, & loquitur ut homo, qui poſſit peccatum incurrere neſcius*.

S. Joannes Chryſoſtomus in hunc eundem locum: *Non Corinthios*, inquit, *tantùm, ſed ſeipſum quoque hoc privat judicio, quod cognitione ſua majus teſtatur*. Et infrà: *Qua ratione*, inquit, *ſi res meas non ſatis exploratas habeo, aliena potero judicare?*

nem, in quo eſt; cùm enim dixiſſet: Nihil mihi conſcius ſum, adjecit, ſed non in hoc juſtificatus ſum.

Sanctus Bernardus in epiſt. 42. ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum, *Cùm Apoſtolus*, inquit, *diceret: Mihi pro minimo eſt, ut à vobis judicer, aut ab humano die, adjecit, Sed neque me ipſum judico. Quare? non poſſum*, ait, *ratam de me proferre ſententiam. Ego enim nihil mihi conſcius ſum, non tamen in hoc juſtificatus ſum. Non ex toto corde credo me vel ipſi conſcientiæ meæ; quippe cùm me ipſa quidem queat me comprehendere totum. Neque poteſt judicare de toto, qui totum non audit. Qui autem judicat me, Dominus eſt; Dominus, inquit, cujus utique ſcientiam non fugit, ſententiam non ſubterfugit, etiam quod propriam latet conſcientiam. Audit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipſe, qui cogitat.*

Vide quæ citamus cap. 7. & præterea Theophylactum, Sanctum Anſelmum, Sanctum Thomam, & alios hujus loci interpretes, qui omnes in eandem ſententiam manifeſtè conveniunt.

Jam verò Ambroſius Catharinus in commentario hujus loci, ne ſententiam ſuam de certitudine gratiæ, ex tam aperto Apoſtoli teſtimonio refutari poſſe concederet, ita hunc locum exponi voluit, *Nihil mihi conſcius ſum*, ideſt, ego quidem ſcio me juſtum & innocentem eſſe, *tamen non in hoc juſtificatus ſum*, hoc eſt, ſed non propterea juſtus ſum coram hominibus, qui juſtitiam meam internam videre non poſſunt; *Qui autem judicat me, Dominus eſt*, ideſt, Deus ipſe in extremo judicio, me juſtum eſſe coram aliis omnibus declarabit.

Hæc expoſitio Primùm refellitur, quia eſt nova & contraria Patribus paulò ante citatis.

Secundò, quia non bene cohæret cum verbis illis, *Sed neque me ipſum judico*. Hujus enim ſententiæ cauſam reddit cùm ait, *Nihil enim mihi conſcius ſum, &c.* Quæ eſt autem iſta connexio, Ego me ipſum non judico, quia ſcio me eſſe juſtum, ſed non ideò juſtus ſum apud homines?

Tertiò, quia repugnat ſcopo & propoſito Apoſtoli, ut oſtendimus.

Quartò, quia Concilium Tridentinum ſeſſion. 6. cap. 16. hunc locum intelligendum eſſe docuit, juxta communem Patrum ſententiam, de certitudine gratiæ; *Unuſquiſque*, inquit, *ſicut miſericordiam & benignitatem, ita ſeveritatem & judicium ante oculos habere debet, neque ſeipſum aliquis, etiamſi nihil ſibi conſcius fuerit, judicare, quoniam omnis hominum vita, non humano judicio examinanda & judicanda eſt, ſed Dei, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo.*

CAPUT VI.

Idem probatur ex variis locis Prophetarum & Apoſtolorum.

EADEM veritas probari poteſt teſtimoniis Prophetarum & Apoſtolorum, quæ vel requirunt ex parte noſtra varias conditiones, ut juſtificemur, vel

Digitized by Google

& in tota tribulatione animæ tuæ. 2. Paralip. 6. *Si peccaverint tibi, & iratus fueris &c.* Et infrà; *Si conversi fuerint ad te in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, tu exaudies de cœlo, & dimittes populo tuo.* Iſaiæ 1. *Quieſcite agere perversè, diſcite benefacere, quærite juſtitiam &c. & venite & arguite me, dicit Dominus, ſi fuerint peccata veſtra ſicut coccinum, ſicut nix dealbabuntur, & ſi fuerint rubra ſicut vermiculus, ſicut lana alba erunt.* B
Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, & fecerit judicium & juſtitiam, vita vivet &c.* Joan. 15. *Vos amici mei eritis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Luc. 13. *Niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.* Act. 8. *Si credis in toto corde, licet.*

Hæc & ſimilia teſtimonia manifeſtè ſignificant requiri aliquid in nobis, ut juſtificemur. Neque adverſarii hoc negare poſſunt, qui tametſi dicant, remiſſionem non pendere à conditione operum, neque pœnitentiam, aut fidem, aut ullum actum noſtrum, eſſe cauſam aut meritum juſtificationis, tamen non negant, requiri fidem, & pœnitentiam, & fidem vivam, & pœnitentiam ſeriam, & ſine his neminem juſtificari. At nemo certus eſſe poteſt, præſertim certitudine fidei, ſe toto corde converſum eſſe ad Dominum, & fidem, ac pœnitentiam habere, qualis requiritur, cùm in nulla Scriptura teſtimonium ejuſmodi inveniatur de fide & pœnitentia noſtra in particulari: igitur nemo certus eſſe poteſt, certitudine fidei, ſibi remiſſa eſſe peccata. Hæc planè Theologica demonſtratio eſt, de qua ſatis multa diximus in lib. 1. ubi probavimus, non eſſe veram fidem illam, qua quis credit, ſibi remiſſa eſſe peccata. C

Secundi generis ſunt hæc teſtimonia, Daniel. 4. *Forſan ignoſcet Deus delictis tuis*; Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro &c.* Et paulò poſt: *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus.* Jonæ 3. Idem habetur, *Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat Deus.* Act. 8. *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi.* Hæc & ſimilia, quæ ſignificant incertitudinem remiſſionis, non faciunt dubias promiſſiones Dei, quibus promiſit verè pœnitentibus indulgentiam, illæ enim certiſſimæ ſunt; ſed reſpiciunt incertitudinem noſtræ diſpoſitionis. Undecumque autem veniat incertitudo, ſemper probant hæc teſtimonia non debere hominem ita eſſe ſecurum, ut non ſemper à Deo petat ſeriam pœnitentiam & peccati remiſſionem. D

Sic exponit ſanctus Hieronymus illud Jonæ 3. *Ideò*, inquit, *ambiguum ponitur, & incertum, ut dum homines dubii ſunt de ſalute, fortius agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiam provocent Deum.* Huc etiam pertinere docet S. Auguſtinus illud Pſalm. 50. *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* Ubi etiam allegat locum Jonæ; *Quis ſcit, ſi convertatur & ignoſcat Deus. Incertum eſt*, inquit, *cùm dicitur, quis ſcit. De incerto pœnitentiam egerunt, & certam miſericordiam impetrarunt.* E

Tertii generis ſunt hæc teſtimonia, Prover. 28. *Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus.* 2. ad Corinth. 10. *Non enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* At certè ſi quis certitudine fidei ſciret, ſe juſtum eſſe, poſſet utique ſe commendare, & probatus eſſet, quia ſine dubio minimè falleretur. Ad Philip. 2. *Cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini.* 1. Pet. 1. *In timore incolatus veſtri tempore converſamini*, non igitur ex ſola fide pendet certitudo juſtificationis. Denique, non igitur certa eſt juſtificatio noſtra certitudine fidei, quæ infallibilis eſt, ſed certitudine operum, quæ conjecturalis atque imperfecta certitudo eſt.

CAPUT VII.

Idem probatur teſtimoniis ſanctorum Patrum.

ADferemus nunc teſtimonia veterum Patrum, ad rem eandem comprobandam.

S. Ambroſius ſerm. 5. in Pſalm. 118. tractans illud, *Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum*, ſic loquitur: *Sui volebat auferri opprobrium, quod ſuſpicatus eſt, vel quia cogitaverat in corde, & non fecerat, & pœnitentia licèt abolitum, ſuſpectus tamen erat, ne fortè adhuc maneret ejus opprobrium, & ideò Deum precatur, ut illud auferat, quia ſolus novit, quod neſcire poteſt etiam ipſe qui fecit.* Et addit teſtimonium Apoſtoli: *Nihil mihi conſcius ſum &c.*

S. Baſilius in Conſtitut. Monaſticis, cap. 2. *Multa*, inquit, *peccantes, plurima neque intelligimus. Quapropter dicit Apoſtolus, Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum, hoc eſt, multa pec.., & non intelligo.*

S. Hieronymus lib. 2. adverſus Pelagianos: *Sunt*, inquit, *juſti, ad quos pervenit quaſi opus impiorum; & ſunt impii, ad quos pervenit quaſi opus juſtorum. Hoc idcircò dicitur, quia certum judicium ſolius Dei eſt.* Idem lib. 3. in Hieremiam, exponens cap. 13. *Homo*, inquit, *videt in facie, Deus in corde, & quod nobis interdum mundum videtur, illius oculis ſordidum deprehenditur.*

Sanctus Joannes Chryſoſtomus, hom. 87. in Joannem, ſanctum Petrum, ſic loquentem inducit; *Propterea contriſtatus ſum, ne fortè me amare arbitratus, non amem ut antè, cùm me fortem & conſtantem putarem, imbecillis inventus ſum.* Et homil. 11. in priorem ad Corinth. *Multis de cauſis incertum eſt*, inquit, *noſtrum judicium, una, quòd multa opera noſtra nos lateant &c.*

Sanctus Auguſtinus in Pſalm. 41. tractans illud: *Ad me ipſum anima mea turbata eſt*; *Novi*, inquit, *quia juſtitia Dei mei manet, utrum mea maneat, neſcio. Terret enim me Apoſtolus, dicens; Qui ſe putat ſtare, videat ne cadat.* Idem ſerm. 23. de verbis Domini: *Fortaſſe*, inquit, *tu nihil invenis in conſcientia tua, invenit ille, qui melius videt.* Idem homil. 35. *Quandiu*, inquit, *vivimus hic, de nobis ipſis nos ipſi judicare non poſſumus, non dico quid cras erimus, ſed quid hodie ſimus.* Idem in Pſalm. 50. ſuper illud: *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi; Quæ occulta*, inquit, *& quæ incerta? quia Deus ignoſcit & talibus. Nihil tam occultum, nihil tam incertum.* Idem in libro de perfectione juſtitiæ, poſt medium: *Quantalibet*, inquit, *juſtitia ſit præditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipſe non videt, inveniatur eſſe culpandum.*

Theodoretus in comment. ad cap. 4. prioris ad Corinth. enarrans illud: *Nihil mihi conſcius ſum, Non me*, inquit, *à peccato immunem pronunciabo, ſed Dei ſententiam expectabo. Sæpè enim evenit, ut etiam ignorantes peccent,*

uſque veniat, ſemper ſuſpecta, ſemper trepida metuere culpas debes, atque eas quotidianis fletibus lavare.

Sanctus Beda in comment. ad cap. 20. Prover. *Poteſt*, inquit, *hic verſus, & de electis accipi, Qui habent aliquando latentia in mente mala, quæ ab aliis videri non poſſunt hominibus, quæ tamen ipſe Dominus cernit*. Et infrà: *Sunt*, inquit, *multi mundo corde, & juxta humanæ poſſibilitatis modum, puri à peccato, nec tamen ſe ipſe quiſquam mundicordem & immunem à peccato abſque temeritate pronunciaverit*.

Sanctus Bernardus ſerm. 3. de adventu: *Accedit*, inquit, *ad ſollicitudinis cumulum & pondus timoris, quod tùm & meam, & proximi conſcientiam ſervare neceſſe ſit, neutra mihi ſatis eſt nota, utraque abyſſus eſt imperſcrutabilis, utraque mihi nox eſt, & nihilominus exigitur à me utriuſque cuſtodia*. Item in epiſt. 107. *De qua tamen*, inquit, *percepta ſumet ex parte notitia, interim quidem gloriatur in ſpe, nondum tamen in ſecuritate*. Idem ſerm. 2. in octava Paſchæ: *Novit Dominus, qui ſunt ejus, quis verò ſcit hominum ſi eſt dignus amore, an odio?* Idem ſerm. 1. de Septuageſima: *Quis poteſt dicere, ego de electis ſum, ego de prædeſtinatis ad vitam, ego de numero filiorum? quis hæc inquam dicere poteſt reclamante Scriptura, neſcit homo, ſi dignus ſit amore, an odio? certitudinem utique non habemus, ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur*.

His accedat Innocentius III. Papa doctiſſimus, qui cap. ult. de purgatione canonica, ſcribit, juramentum cujuſdam hominis, qui jurare paratus erat, ſe à certis criminibus immunem eſſe, quæ per pœnitentiam ſibi dimiſſa fuiſſe credebat, eſſe juramentum temerarium & indiſcretum, eò quòd nemo ſcire poſſit, an, ut oportet, egerit pœnitentiam; ac per hoc an ad veram pervenerit indulgentiam.

CAPUT VIII.

Idem probatur rationibus variis.

PRæter teſtimonia Scripturarum & Patrum, non deſunt etiam egregiæ rationes, quibus hæc veritas comprobetur. Probabimus igitur ratione Primùm, non poſſe haberi certitudinem fidei de propria juſtitia. Secundò, neminem teneri ad illam habendam, etiamſi fortè poſſet haberi. Tertiò, non expedire, ut ordinariè habeatur. Quartò, reipſa non haberi, niſi à paucis, quibus à Deo ſpecialiter juſtificatio propria revelatur.

Prima ratio, Non poteſt aliquid certum eſſe certitudine fidei, niſi aut immediatè contineatur in verbo Dei; aut ex verbo Dei per evidentem conſequentiam deducatur: Fides enim non eſt, niſi verbi divini auctoritate nitatur. Neque de hoc principio vel Catholici, vel Hæretici dubitant. At in verbo Dei non continetur immediatè particularis iſta Propoſitio; Talis vel talis homo verè juſtificatus eſt, exceptis enim pauciſſimis, ut Magdalena, & quodam Paralytico, qui ab ipſo Chriſto audierunt, *Remittuntur tibi peccata tua*: Cæteri homines in ſacris lite-

indulgentiam & gratiam obtinere: Mihi autem evidens eſt mea vera converſio, & pœnitentia; igitur mihi certum eſt, certitudine fidei, me indulgentiam
B & gratiam accepiſſe.

Hujus argumenti aſſumptionem dico non ſolùm falſam, ſed etiam impoſſibilem eſſe, niſi adſit revelatio; nam In primis *pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile, & quis cognoſcet illud?* inquit Hierem. cap. 17. Deinde videmus reipſa multos falli, qui ſe putant habere quod non habent. Certè B. Petrus, cùm diceba, *Tecum paratus ſum in carcerem & in mortem ire*; paratum ſe eſſe credebat mortem ſubire pro Chriſto; & tàmen verè paratus non erat, ut eventus oſtendit. Et Apoſtolus Paulus, cùm in Chriſtianos fureret, magna ſe Dei charitate flagrare arbitrabatur, & tamen ex ignorantia fallebatur. Et quis eſt, qui certus ſit, ſe non laborare ignorantia aliqua non probabili, ſed craſſa & ex ea peccandi affectum gerere, quem ipſe non videat? Denique, nulla ſunt clariora ſigna veræ converſionis & gratiæ jam adeptæ, quàm opera charitatis, & præſertim, ſi quis animam pro Deo ponat: at hoc ipſum poteſt eſſe ſignum fallax, cùm Apoſtolus dicat prima ad Corinth. 13. poſſe hominem ſine vera charitate Dei conſumere in cibos pauperum omnes facultates ſuas, & tradere corpus ſuum ita ut ardeat. Et reipſa interdum videmus, hæreticos pro defenſione perfidiæ ſuæ mortem libenter oppetere, qui ſe Deum ardentiſſimè amare non dubitant, cùm tamen ne micam quidem veræ charitatis habeant.

Dicent fortaſſe adverſarii, non requiri talem converſionem, ſufficere ſolam fidem. At hoc jam ſæpè refutatum eſt, præſertim cùm ipſi quoque Lutherani veram fidem à charitate & pœnitentia ſeparari non poſſe contendant. Sed fortaſſe Catharinus reſpondebit, non exigi neceſſariò perfectam converſionem & pœnitentiam, niſi extra Sacramentum, cum Sacramento autem ſufficere, ut quis obicem non ponat. At neque poteſt quis certus eſſe certitudine fidei, ſe non ponere obicem, cùm poſſit ex ignorantia craſſa gerere affectum ad peccatum, neque poteſt certus eſſe certitudine fidei, ſe percipere verum Sacramentum, cùm Sacramentum ſine intentione miniſtri non conficiatur, & intentionem alterius nemo videre poſſit. Nec ignoro quid de intentione, in Sacramentis conficiendis, ſentiat Catharinus; ſed ejus ſententia definitioni Eccleſiaſticæ contraria eſſe convincitur, ut alibi demonſtravimus.

Secunda ratio erit ad probandum neminem teneri certò credere certitudine fidei, ſibi remiſſa eſſe peccata. Nam ejuſmodi articulus in nullo Symbolo fidei continetur. Et ejuſmodi præceptum in nullo canone Eccleſiaſtico reperitur. Percurrantur Symbola, Apoſtolicum, Nicænum Conſtantinopolitanum, Athanaſii, nuſquam reperietur talis articulus, *Credo me eſſe juſtum*. Quod autem in Symbolo Apoſtolico dicitur: *Credo remiſſionem peccatorum*, ſignificat in Eccleſia dari Baptiſmum in remiſſionem peccatorum, ut explicatur in Symbolo Conſtantinopolitano.

Porrò in Conciliis Eccleſiaſticis non ſolùm non habetur

cum, atque ita nullum eſſe peccatorem, qui non ſimul eſſet hæreticus, neque enim poteſt, qui voluntariè peccat, credere, ſe juſtum eſſe, niſi falſum, dedita opera, credere velit. At certè inauditum eſt, in Eccleſia nullum eſſe peccatorem, qui non ſit hæreticus. Et præterea cùm omnes hæretici ab Eccleſia ſeparentur, & foris ſint, ſequeretur, nullum pec-
B catorem in Eccleſia eſſe poſſe, quæ fuit hæreſis Donatiſtarum, & ab Auguſtino & cæteris Patribus ex Evangelio manifeſtè refutata eſt. Quid enim ſunt grana & paleæ in eadem area, boni & mali piſces in eodem reti, oves & hœdi in eodem ovili, niſi juſti & peccatores in eadem Eccleſia? Viderint igitur Lutherani, qui per omne peccatum fidem juſtificantem, ideſt, veram fidem excuti dicunt, quomodo ſe ab hæreſi Donatiſtarum expediant, & quomodo non apertè cum ipſo Evangelio pugnent.

Tertia ratio probabit, non expedire ut homines habeant ordinariè certitudinem de propria gratia. *Nam* (ut ſanctus Auguſtinus ait in lib. de corrept. & gratia, cap. 13.) *in hoc loco tentationis tanta eſt infirmitas, ut ſuperbiam poſſit generare ſecuritas*. Unde et-
C iam S. Gregorius ſcribit lib. 9. Moralium cap. 17. *Si ſcimus nos gratiam habere, ſuperbimus*. Et ipſe Dominus Luc. 18. per parabolam Phariſæi & Publicani oſtendit, eos, qui ſe juſtos eſſe confidunt, facilè ſe cæteris anteponere, eoſque deſpicere: *Non ſum*, ajunt, *ſicut cæteri hominum, velut etiam hic publicanus*. Contra autem ignoratio hujus ſecreti humilitatem conſervat, & auget, facit enim ut ſe fideles ſuperiores invicem arbitrentur, & unus alium honore præveniat.

Dices, ſi ita eſt, cur Deus aliquibus juſtificationem propriam revelat? Quoniam ſicut ſpeciali hoc favore dignos illos judicat, ita etiam prævidet, ſic
D in humilitate, & charitate radicatos eſſe, ut non ſit illis ab hac elatione periculum, quod tamen infirmioribus, & imbecillioribus facilè imminere poſſe cognoſcit.

Quarta ratio docebit, reipſa fidelibus, ejuſmodi certitudinem non adeſſe. Nam in primis quibuſdam ſingulari beneficio revelatum eſſe conſtat, ipſis remiſſa fuiſſe peccata. Id enim teſtatur de ſancto Antonio Magnus Athanaſius in ejus vita; de ſancta Galla S. Gregorius in lib. 4. Dialogorum, cap. 13. de ſancto Franciſco, ſanctus Bonaventura in ejus vita, cap. 3. nec deſunt alia ejuſdem generis exempla. Quorſum autem Deus id certis hominibus revelaret, quaſi ſpeciali prærogativa, ſi fidelibus omnibus eſſet notitia iſta communis?

E Deinde non minus conſtat, alios quoſdam, alioqui perfectiſſimos, in obitu ſuo propter hoc incertum non mediocriter trepidaſſe. Refert S. Hieronymus, B. Hilarionem in morte dixiſſe: *Egredere anima mea, quid times? egredere, quid trepidas? Septuaginta propè annis ſervuſti Chriſto, & mortem times?* Similia exempla trepidantium ſanctiſſimorum Patrum recenſet Joan. Climacus. At certè ſi viri etiam ſanctiſſimi propter incertitudinem gratiæ, & abyſſum judiciorum Dei trepidant, quomodo credibile erit, omnibus fidelibus certitudinem adeſſe de propria gratia atque juſtitia?

Denique idem apertiſſimè probat experientia hujus temporis hæreticorum. Nam cùm omnes omnino hanc certitudinem jactent; tamen ipſorum ſententia los, tenent illi quoque fundamentum. Sin autem per fundamentum intelligantur omnia dogmata fidei, quæ in Scripturis habentur, errant quidem illi contra fundamentum, ut etiam errat ipſe Kemnitius; tamen iſti errores ſunt in fide hiſtorica, non in fide juſtificante, omnes enim eodem prorſus modo credunt, ſe juſtos eſſe propter Chriſti merita imputata, & eaſdem promiſſiones fide amplectuntur. Unde igitur fit, ut illi fallantur, & non iſti? *Quoniam* (inquit Bucerus) *in illis iſta certitudo non eſt ex motu Spiritus ſancti*. At hoc ipſum eſt, quod quærimus, cur non ſit ex motu Spiritus ſancti, ſi fidem juſtificantem habent.

Dicent, eos non habere fidem juſtificantem, quia fides juſtificans, cum errore conjuncta eſſe non poteſt. At experientia docet, fidem quam ipſi juſtificantem eſſe definiunt, cum errore facilè permanere. Nam Anabaptiſtæ & Sacramentarii, quos Lutherani errare contendunt, firmiter credunt, ſibi propter Chriſtum, fide apprehenſum, remiſſa eſſe peccata.

Deinde, quo certo indicio Lutherani docebunt, Anabaptiſtas & Sacramentarios errare, ſe autem non errare, cùm omnes jactent Scripturas, & non ſit apud eos ullum commune judicium, quo ipſorum controverſiæ dirimi queant?

Denique undecumque accidat, ut fallantur Anabaptiſtæ & Sacramentarii, judicio Lutheranorum, & contrà Lutherani, judicio Anabaptiſtarum & Sacramentariorum, nos evidenter concludimus, atque hoc potiſſimum urgemus, maximam partem eorum, qui hanc certitudinem jactant, ipſis etiam teſtibus, ſine dubio decipi.

CAPUT IX.

Solvuntur argumenta adverſariorum, ex teſtimoniis Scripturarum deprompta.

Quoniam teſtimonia Scripturarum quæ Calvinus, Kemnitius & Catharinus adducunt, plurima ſunt, ut ſaltem multitudine teſtimoniorum ſpeciem aliquam probabilitatis efficiant, nos illa omnia ſecundùm ordinem Scripturarum proponemus & refellemus.

Primum igitur teſtimonium Catharinus profert ex cap. 17. Luc. *Cùm feceritis hæc omnia, dicite, ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus*. At hoc quomodo poteſt quis dicere, niſi certò ſciat, ſe feciſſe omnia quæ præcepta ſunt? qui autem certò ſcit, ſe omnia mandata compleſſe, certò quoque ſcit, ſe diligere Deum, & diligi à Deo, & juſtum eſſe; *Qui enim diligit me, ſermones meos ſervabit*. Et: *Qui diligit me diligetur à Patre meo*, Dominus ait. Et: *Qui facit juſtitiam, juſtus eſt*, inquit Joannes.

Reſpondeo, Abſit ut Chriſtus eo loco nos hortetur, ut dicamus vel exiſtimemus, nos feciſſe omnia, quæ præcepta ſunt nobis. Id enim eſſet ad jactantiam & ſuperbiam exhortari; cùm contra potiùs ad humilitatem nos eo loco Salvator informet. Sententia igitur Domini eſt, ut cùm bona fide fecerimus, quæ præcepta ſunt nobis, ita ut cor noſtrum nos non reprehendat, non inde ſuperbiamus, ſed dicamus, ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.

Secun-

igitized by Google

bet colligi, eundum nobis eſſe ad Chriſtum, ut apud eum prædicemus opera noſtra. Neque etiam colligi debet, omnes qui ad Chriſtum libenter accedunt eſſe perfectè juſtificatos. Multi enim ad illum accedunt, ut juſtificentur, juxta illud, *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Matth. 11. ſed colligi debet id quod ipſe Chriſtus in eo loco colligit, qui ejus conſortium fugiebant, ut Phariſæos & ſcribas, hoc ipſo fuiſſe homines malos, fugiebant enim Chriſti conſortium, quia timebant reprehenſionem; qui autem ad eum accedebant, ut publicanos & peccatores, vel etiam veros Iſraelitas, in quibus dolus non erat, ut Nathanaelem & Nicodemum, hoc ipſo fuiſſe bonos, vel voluiſſe fieri bonos, & denique bonam fuiſſe illam voluntatem, qua Chriſtum quærebant.

Quòd ſi peccatores ad Chriſtum accedere poterant, & hoc ipſo veritatem faciebant, & veniebant ad lucem, nec timebant manifeſtari opera ſua, ideſt, deſiderium & voluntatem ſuam, quam habebant recuperandæ ſalutis: multo magis poſſunt, qui non ſunt ſibi conſcii peccatorum, ſincero corde ad Chriſtum accedere, non ut jactent opera ſua, ſed ut ab eo illuminentur & proficiant, ſi boni ſunt, vel corrigantur, ſi fortè boni ſibi videntur & non ſunt.

Tertium teſtimonium profert ex illo Joan. 13. *In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.* Quanto igitur magis poterit unuſquiſque cognoſcere, ſe verè diſcipulum fuiſſe Chriſti, ſi dilectionem proximi habere ſe videat?

Reſpondeo, Nihil planè concluditur ex hoc loco; niſi quis velit, non ſolùm non ipſos, ſed etiam omnes alios certò cognoſcere noſtram gratiam. Dominus enim non ait: In hoc cognoſcetis, ſed, in hoc cognoſcent omnes. At profectò abſurdiſſimum eſt tribuere omnibus hominibus certitudinem fidei de aliena juſtitia. Sententia igitur Domini eſt, Diſcipulos Chriſti non poſſe internoſci ab aliis clariori ſigno, quàm dilectionis. Ejuſmodi autem externa ſigna non efficiunt certitudinem fidei divinæ, ſed humanam & conjecturalem; cùm hoc ipſum non poſſit ſine revelatione cognoſci, an quis verè diligat Deum & proximum, ut oportet. Sæpè enim cupiditas ſe venditat pro charitate, ideſt, amor concupiſcentiæ pro amore amicitiæ.

Quartum teſtimonium non à Catharino tantùm, ſed etiam à Calvino producitur ex illo Joan. 14. *Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Item: *In illa die cognoſcetis, quia ego ſum in Patre, & vos in me, & ego in vobis.*

Reſpondeo, ex priore loco ſolùm colligitur, eos qui per fidem Spiritum ſanctum noſcunt, non ſine ejus gratia & auxilio noſcere. Quomodo etiam dicitur de notitia Chriſti: *Nemo poteſt dicere, Dominus Jeſus, niſi in Spiritu ſancto.* Dixerat enim Dominus: *Mittam vobis Spiritum paracletum, quem mundus non poteſt accipere, quia non novit eum, nec ſcit eum; vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Ex quibus verbis intelligimus, non poſſe accipi ſpiritum ſanctum, niſi priùs cognoſcatur, & tamen non poſſe cognoſci, niſi priùs habeatur.

dei. De Poſteriore modo dictum eſt: *Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit.* Vel ut habent codices Græci & plerique Latini: *Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manet*, ideſt, vos jam illum habetis ad fidem, & ideò cognoſcitis eum, & capaces facti eſtis donorum ejus, & propterea mittam eum ad vos. Non igitur habetur ex hoc teſtimonio, nos certos eſſe de noſtra juſtitia & gratia, ſed ſolùm, ſi cognoſcimus Deum per fidem, certos eſſe id non fieri ſine ipſius auxilio.

In Altero teſtimonio, ſi credimus Auguſtino & Cyrillo in commentario hujus loci, loquitur Dominus de cognitione beata, quæ poſt hanc vitam erit, cùm videbimus Deum, ſicuti eſt. Tunc enim apertè cognoſcemus, Filium eſſe in Patre, & nos in Filio, & Filium in nobis. Si quis autem contendat, in hac etiam vita compleri, quod Dominus ait; in promptu erit reſponſio, cognoſcere, nos eſſe in Filio, & Filium in nobis, non eſſe cognoſcere, nos eſſe juſtos, ſed Chriſtum eſſe caput totius Eccleſiæ, ſic enim eſt Chriſtus in nobis, ideſt, in Eccleſia, & Eccleſia in Chriſto, quia, ipſe eſt caput, & Eccleſia eſt corpus.

Quintum teſtimonium ſumunt hæretici ex illo ad Roman. 3. *Juſtitia Dei in omnes & ſuper omnes, qui credunt in eum.* Et ad Roman. 4. *Si ex lege hæreditas, exinanita eſt fides, abolita eſt promiſſio.* Item ibidem: *Ideò ex fide, ut firma ſit promiſſio.* Et ibidem: *Ideò reputatum eſt ei ad juſtitiam.* Hinc enim colligunt, omnes qui credunt, etiamſi nihil aliud agant, certiſſimè juſtificari, & hoc ipſo juſtificari, quòd credunt. Proinde non pendere promiſſionem juſtificationis ab ulla conditione operis, & ideò nihil eſſe, quod illam incertam poſſit efficere. Itaque Kemnitius his locis citatis exclamat: *Hæc non verba ſunt, ſed fulmina contra Tridentinum decretum, quod dicit: Nemini, qui in fiducia & certitudine remiſſionis peccatorum, juxta promiſſionem acquieſcit, remitti peccata. Paulus verò dixit, ideò reputatum eſt ei ad juſtitiam.*

Reſpondeo, Hæc omnia ſunt à nobis explicata in 1. lib. ideò nunc paucis reſpondemus. Primùm manifeſtè hallucinantur hæretici, cùm exiſtimant, Apoſtolum loqui de fide, ſeu fiducia, qua quis credit, ſibi remiſſa eſſe peccata. Nuſquam enim id Apoſtolus ſignificat, ſed loquitur de fide, qua credimus, Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis; & qua credidit Abraham, ſe habiturum filium ex uxore vetula & ſterili, juxta promiſſum divinum.

Deinde manifeſtè falſum aſſumunt, immò ſecum ipſi pugnant, cùm dicunt, promiſſionem non pendere ab ulla conditione operis, & tamen requirere fidem. Nam ipſa fides eſt quoddam opus, & conditio, & omninò ſufficit ad hoc, ut juſtificatio reddatur incerta. Nam nemo certus eſſe poteſt certitudine fidei, ſe habere fidem illam, quæ requiritur ad juſtificationem, cùm hoc in nulla parte verbi Dei contineatur. Itaque certum eſt, omnes, qui credunt ut oportet, ideſt, viva fide, juſtificari; ſed nemo certus eſt ex fide, ſe fidem vivam habere. Rurſus certum eſt, hominem juſtificari ex fide, non ex lege, aut operibus, ideſt, non ex ſola notitia legis, vel operibus

dem vivam, & per dilectionem operantem, & tum fulmina contra Concilium jactet; alioqui ſciat, verba quidem Apoſtoli fulmina eſſe, ſed per paralogiſmos non bene torqueri, vel potiùs in caput recidere imperiti fulminatoris.

B Sextum teſtimonium ſumunt ex illo ad Rom. 8. *Accepiſtis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filii Dei.* At Spiritus teſtimonium certitudinem ſummam efficere debet, cùm Spiritus ſanctus nec falli poſſit, nec fallere. Atque hoc teſtimonium, ut unum ex præcipuis, non ſolùm Calvinus & Kemnitius, ſed etiam Catharinus maximi facit.

Reſpondeo, Duæ ſunt hujus loci expoſitiones ut etiam duæ ſunt lectiones. Una lectio eſt Latini codicis, quæ habet, Spiritum ſanctum teſtimonium reddere ſpiritui noſtro; Altera eſt codicis Græci, quæ habet, Spiritum ſanctum ſimul teſtari cum ſpiritu noſtro; *αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν*. Juxta C Priorem reſpondemus cum Latinis interpretibus, Spiritum ſanctum atteſtari ſpiritui noſtro, quòd ſimus filii Dei, ſed hoc teſtimonium non eſſe per verbum aliquod expreſſum, ideſt, per revelationem, ſed per experimentum cujuſdam ſuavitatis & pacis internæ, quæ non gignit certitudinem, niſi conjecturalem.

Juxta Poſteriorem lectionem reſpondemus cum interpretibus Græcis, teſtimonium Spiritus nihil eſſe aliud, niſi ipſam orationem, qua dicimus: *Abba Pater*. Illa enim oratio teſtimonium eſt noſtrum & Dei, Noſtrum, quia nos ſumus, qui dicimus: *Abba Pater*, ac per hoc teſtamur hac oratione, Patrem nos habere Deum; Dei autem, quia Deus eſt, qui movet nos, ut dicamus: *Abba Pater*, & hoc modo Spi- D ritus Dei ſimul cum ſpiritu noſtro teſtimonium perhibet, quod ſimus filii Dei.

Sed hoc ipſum, quòd videlicet Spiritus ſanctus ſit, qui nos movet, cùm dicimus, *Abba Pater*, non conſtat nobis ex fide divina, ſed ſolùm ex conjecturis, quæ fallaces eſſe poſſunt. Multi enim non ſolùm peccatores inter Catholicos, ſed etiam hæretici dicunt Deo, *Pater noſter qui es in cœlis*, & tamen non ſunt ipſi verè filii Dei. Et Judæis dicentibus Joan. 8. *Nos unum Patrem habemus Deum*, Chriſtus dixit: *Vos ex Patre diabolo eſtis*. Non igitur hoc teſtimonium fidem facit, niſi conjecturalem.

Septimum teſtimonium ſumunt Calvinus, & Kemnitius ex illis verbis ad Rom. 8. *Certus ſum, quia neque* E *mors, neque vita poterit nos ſeparare à charitate Dei.*

Reſpondeo, Duæ ſunt etiam hujus loci expoſitiones. Una quòd loquatur Apoſtolus de prædeſtinatis in genere; ut ſenſus ſit, certum eſſe, omnes prædeſtinatos perſeveraturos in charitate Dei. Nam paulò ante dixerat idem Apoſtolus: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti. Nam quos præſcivit & prædeſtinavit &c.* Atque hæc eſt S. Auguſtini ſententia de hoc loco Apoſtoli in lib. de corrept. & gratia cap. 7.

Altera expoſitio eſt, quòd loquatur Apoſtolus de ſe in particulari, & aliis ſimilibus ſibi, ſed per illud, *certus ſum*, non intelligat certitudinem fidei divinæ, ſed quandam perſuaſionem & confidentiam, ad quam gignendam ſatis eſt certitudo conjecturalis. Id autem ita eſſe perſpicuum eſt ex verbo Græco, quo *nem Prophetam eſſe*. Denique ad Hebr. 6. ubi nos habemus. *Confidimus de vobis meliora*, habetur Græcè *πεπείσμεθα*. Quis autem ita deſiperet, ut diceret, Apoſtolum certum fuiſſe ex fide, omnes Romanos plenos fuiſſe dilectione & ſcientia? Illa igitur eſt vis ejus verbi in omnibus locis citatis, ut ſignificet perſuaſionem & confidentiam, quam poſſumus habere ex variis conjecturis, quamvis ea non ſit ejuſmodi, ut omnem formidinem prorſus excludat. Vide aliam expoſitionem hujus loci apud Auguſtinum in lib. de moribus Eccleſiæ, cap. 11. & ſeq.

Octavum teſtimonium ſumunt ex cap. 2. prioris ad Corinth. ubi legimus: *Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ donata ſunt nobis.*

Reſpondeo, Non loquitur Apoſtolus de notitia beneficiorum Dei, quæ in particulari ad hunc, aut illum pertinent, ſed de notitia beneficiorum, quæ Deus præparavit electis ſuis, qualia ſunt in primis hæreditas, & gloria regni cœlorum. Quam notitiam habemus per Spiritum Dei, qui in Scripturis ea revelavit, non per Spiritum hujus mundi, ideſt, non per ſapientiam, & ſtudium humanum. Nam paulò ante dixerat: *Et ego, cùm veniſſem ad vos, fratres, veni non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti*. Et infrà: *Sicut ſcriptum eſt, quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus diligentibus ſe: nobis autem revelavit Deus per Spiritum ſuum*. Et infrà cùm dixiſſet: *Ut ſciamus quæ donata ſunt nobis*, ſubjecit continuò, *quæ & loquimur non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus.*

Nonum teſtimonium ſumunt ex illo 1. ad Cor. 11. *Probet ſe unuſquiſque, & ſic de pane illo edat.*

Reſpondeo, Hæc diſcuſſio, atque probatio non exigit certitudinem fidei, ſed qualem poſſumus ex ipſa noſtræ conſcientiæ examinatione conſequi. Ille enim paratus dicitur ad percipiendam Euchariſtiam, qui poſt diſcuſſionem non eſt ſibi conſcius alicujus criminis, quod per pœnitentiam expiare neglexerit, & neque fidem, aut charitatem, aut devotionem tanto Sacramento debitam ſibi deeſſe bona fide exiſtimat.

Decimum teſtimonium ſumunt ex illo 2. ad Cor. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. At *gloria iſta*, inquiunt, *inanis eſſet, niſi teſtimonium conſcientiæ certitudinem infallibilem gigneret.*

Reſpondeo, teſtimonium conſcientiæ magnam lætitiam adfert, ſed non infallibilem certitudinem; non enim ſolùm lætamur, & gloriamur de iis rebus, quas certi ſumus nos habere, vel habituros, ſed etiam de iis, quas vel nos habere confidimus, vel habituros eſſe ſperamus, quamvis non ſine timore. Unde etiam jubemur in Pſalm. 2. exultare cum tremore. Denique teſtimonium conſcientiæ non parere certitudinem abſolutam, teſtis eſt idem Apoſtolus, qui ait 1. ad Corinth. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum.*

Undecimum teſtimonium ſumunt ex illo 2. ad Corinth. 13. *Voſmetipſos tentate, ſi eſtis in fide, an non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus in vobis eſt, niſi fortè reprobi eſtis?*

Reſpondeo, Loquitur Apoſtolus de præſentia Chri-

Ill

prædico, ut præſens iis, qui ante peccaverunt, & cæteris omnibus, quoniam ſi venero, iterum non parcam. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei. Hoc eſt, vultis ne experiri animadverſionem Chriſti, qui per me tradat aliquos veſtrum Sathanæ in interitum carnis? Nam etſi Chriſtus ſecundùm infirmitatem carnis crucifixus fuit, tamen nunc immortalis regnat per potentiam Dei, & quos vult punire poteſt.

Et mox adjungit: *Nam & nos infirmi ſumus cum illo, ſed vivimus cum eo ex virtute Dei in vobis. Voſmetipſos tentate, &c.* Ideſt, Nos quoque in utroque, in infirmitate videlicet, & in potentia Chriſto ſimiles ſumus; & ideò ſecundùm infirmitatem multa quotidie patimur, ſecundùm potentiam ſigna, & prodigia facimus, & ex auctoritate Chriſti omnem inobedientiam caſtigare parati ſumus. Id quod vel ex vobis ipſis intelligere poteſtis. Nam ſi vos ipſi conſideretis, & ea, quæ apud vos facta ſunt, ſi quid fidei in vobis eſt, & non eſtis traditi in reprobum ſenſum, facilè cognoſceretis, Chriſtum in vobis eſſe, & res veſtras adminiſtrare, & ipſum eſſe, qui per miniſterium noſtrum tradit inobedientes Sathanæ in interitum carnis. Hæc eſt Apoſtoli ſententia, ex qua nihil omnino colligi poteſt pro certitudine gratiæ.

Duodecimum teſtimonium ſumunt ex cap. 3. ad Epheſ. *Per quem habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia per fidem ejus.* In Græco nomine fiduciæ eſt παρρησία, ideſt, audacia. *Audacia verò*, inquit, Calvinus, *plus eſt quàm certitudo. Igitur per fidem plus quàm certi ſumus, nos eſſe gratos Deo, atque inde ad Deum audacter accedimus.*

Reſpondeo, Audacia non eſt certitudo, neque eſſe audacem, eſt eſſe certum; ſed certitudo gignit audaciam. Itaque ex quadam certitudine ſumma, & infallibili audaces ſumus. Cæterùm ea certitudo non eſt de juſtitia noſtra, ſed de veritate myſteriorum fidei. Nimirum, quia certiſſimi ſumus ex fide Catholica, Chriſtum pro nobis natum, paſſum & mortuum eſſe, & eundem reſurrexiſſe & aſcendiſſe in cœlum, & nunc aſtare vultui Dei pro nobis, inde nos tanto interceſſore freti, audemus confidenter accedere ad thronum gratiæ, & ſperare à Deo indulgentiam, juſtificationem, ſanctificationem, & alia id genus beneficia. Itaque paralogiſmus Calvini in eo conſiſtit, quòd per fidem accipiat notitiam propriæ juſtificationis, quam non eſſe fidem, ſed falſam perſuaſionem in 1. lib. copiosè probavimus.

Tertiumdecimum teſtimonium ſumunt ex epiſt. 1. S. Joannis; nam in 3. cap. ſic legimus: *Scimus, quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres.* Et cap. 4. *In hoc cognovimus, quoniam in ipſo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de Spiritu ſuo dedit nobis.* Et cap. 5. *Scimus quoniam ex Deo ſumus.* Et ibidem: *Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.*

Reſpondeo Primùm, Illæ voces, *ſcimus*, &, *cognoſcimus* non neceſſariò includunt certitudinem fidei

ex Deo. Sicut etiam B. Paulus cùm loquitur de prædeſtinatis, ferè ſemper ita loquitur, quaſi certus eſſet, non ſolùm ſe, ſed etiam illos omnes, ad quos
B ſcribit, in numero electorum fuiſſe; quia videlicet, id cupiebat, & ſperabat.

Illud autem: *Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe*, non eſt ad propoſitum. Quoniam non loquitur ſanctus Joannes de teſtimonio noſtræ juſtificationis, ſed de teſtimonio divinitatis Chriſti. Dixerat enim paulò ante: *Hoc eſt teſtimonium Dei, quod majus eſt, quia teſtificatus eſt de filio ſuo.* Et mox ſubjungit: *Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe*, ideſt, retinet, & conſervat, & acceptat teſtimonium Dei, non de ſe, ſed de filio Dei in ſe, qui autem non credit, non recipit hoc teſtimonium in ſe, & ideò mendacem facit eum, qui de filio teſtificatus eſt, cùm dixit: *Hic eſt filius meus dilectus,*
C *in quo mihi bene complacui.*

Ultimum teſtimonium ſumunt ex illo 2. Petri 1. *Satagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis.*

Reſpondeo, Hoc teſtimonium non adfertur Lutheranis, & meritò, quia cum eorum ſententia maniſeſtè pugnat. Ipſi enim certitudinem ſuam priorem operibus eſſe volunt, non poſteriorem. Sed neque Catharinum hæc auctoritas juvat. Non enim certitudo, quæ ex operibus naſcitur, poteſt eſſe certitudo fidei, ſed tantùm conjecturalis, ut omittam quòd Apoſtolus non tam loquitur de certitudine ex parte ſubjecti, quàm ex parte objecti. Id enim monet, ut per bona opera certam, ideſt, ratam & firmam vo-
D cationem, & electionem faciamus. *Nam cùm Deus nos elegerit, ut eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu ejus in charitate*, ad Epheſios 1. illi electionem ſuam confirmant, & certam reddunt, qui ſancti & immaculati fieri ſtudent, & in charitate magis ac magis, Deo adjuvante, proficiunt.

CAPUT X.

Solvuntur argumenta ex Patribus.

EX Patribus multa teſtimonia Catharinus adducit, quædam etiam hæretici, & Kemnitius, &
E Calvinus.

Primus eſt Dionyſius Areopagita, in libro de divinis nominibus, cap. 7. propè finem, qui ſic ait: *Novit penitus is, qui veritati conjunctus eſt, quàm bene ſe habeat, etiam ſi plures illum corripiant, quaſi amentem.*

Reſpondeo, Fallitur Catharinus, exiſtimans, loqui Dionyſium de certitudine propriæ juſtitiæ, cùm ipſe loquatur de certitudine Chriſtianæ religionis, quæ ſtultitia eo tempore Gentilibus eſſe videbatur. Itaque ſententia Dionyſii eſt, pios Chriſtianos omninò ſcire, & certos eſſe, quàm bonum ſit in Chriſtiana religione vivere, quamvis propterea, ut ſtulti à mundi ſapientibus arguantur. Et ſubjungit paulò poſt, ſanctos martyres huic ipſi veritati quotidie libenter etiam cum vitæ periculo teſtimonium dare. Certè autem Sancti Martyres non pro ſua juſtifi-

Digitized by Google

Reſpondeo, Loquitur Baſilius de certitudine conjecturali, quæ ſatis eſt ad animæ tranquillitatem. Alioqui enim certitudinem fidei divinæ non poteſt gignere quivis affectus, & odium contra peccata, niſi Deus revelare dignetur, affectum illum & odium eſſe purum & ſincerum, atque ex vera Dei charitate, non ex ſolo pœnæ timore procedere.

Tertius eſt Sanctus Gregorius Nazianzenus, cujus teſtimonium adducit Kemnitius ex oratione de plaga grandinis: *Quis ſcit*, inquit, *numquid convertatur, & pœniteat, & relinquat poſt ſe benedictionem? atqui manifeſtè hoc ſcio. Ego divina clementia ſum fidejuſſor. Nam iram, quæ præter naturam ipſius eſt, remittet, & ad miſericordiam, quæ ſecundùm naturam ejus eſt, convertetur.*

Reſpondeo, Valdè acutus eſt Kemnitius, qui videt argumenta etiam ubi non ſunt. Quid enim hoc teſtimonium facit ad rem? affirmat verò Gregorius, ſe manifeſtè ſcire, Deum eſſe clementem, & nullis verè pœnitentibus indulgentiam denegare. Et verba illa Prophetica: *Quis ſcit ſi convertatur &c.* non falſa eſſe contendit, ſed exponit, docens, dubitationem illam non pertinere ad ipſum Deum, quaſi is non velit pœnitentibus veniam dare. Nuſquam autem Gregorius dicit, ſe manifeſtè ſcire, omnes qui videntur pœnitentiam agere, ex animo illam agere, neque ſe fidejuſſorem noſtræ pœnitentiæ, quam perfectè ſcire non poterat, ſed divinæ clementiæ, cujus ex divinis literis certiſſimus erat, offerre non dubitat.

Quartus eſt S. Joannes Chryſoſtomus, cujus illa verba Catharinus profert ex homil. 14. in epiſt. ad Roman. *Quando verò ſpiritus teſtatur, quænam relinquitur ambiguitas?* Et infrà: *Suprema illa eſſentia, quæ & hoc ipſum largitur, quod promittit, atque adeo orare etiam juſſit, teſtimonium perhibente, quiſnam de dignitate hac deinceps dubitare audebit?*

Reſpondeo, S. Joannes Chryſoſtomus explicat verba B. Pauli de teſtimonio, quod Spiritus ſanctus perhibet, dum efficit in nobis, ut clamemus *Abba Pater*. Ex quo teſtimonio certiſſimè colligitur, eos qui verè, & ex corde dicunt, *Abba Pater*, eſſe filios Dei. Nam iſta vox eſt à Spiritu ſancto, qui nulla ratione falli poteſt. At non dicit Chryſoſtomus, omnes qui dicunt, *Abba Pater*, ex corde, & ſicut oportet, illud dicere; ac per hoc non affirmat Chryſoſtomus omnes qui dicunt, *Abba Pater*, hoc dicere, impulſos à Spiritu ſancto, & proinde eſſe filios Dei. Itaque Chryſoſtomi ſententia conditionata eſt, non abſoluta; generalis, non particularis.

Quintus eſt S. Cyrillus lib. 10. in Joan. cap. 3. qui ſic ait: *Cùm non rectè à diſcipulo verba ſua intellecta Chriſtus videret, repetit rurſus quod dixit, dilucideque docet, non ſolùm cognitione iſta communi, amicis ſe ſuis manifeſtaturum, ſed excellentiori quodam fulgoris modo: Nam rudiores ab impio idolorum cultu ad cognitionem Dei vocati, ſolummodò per fidem diſcunt, quòd unus Deus, qui nos creavit, colendus eſt. Qui verò omni virtute mentem ſuam purgando apti jam ad majora facti ſunt, Spiritus illuminatione recepta, oculis animi habitantem in ſe Deum videbunt.*

Reſpondeo, Nulla eſt in hoc difficultas. Nam loqui videtur S. Cyrillus de notitia beata, quæ obtinebitur poſt hanc vitam, ut ex cap. 1. & 2. intelligi poteſt. Proinde non diſtinguit rudiores à perfectiori-

Jam verò ex Latinis Primus, quem adducunt, Sanctus Cyprianus eſt. Cujus auctoris duo loca profert Catharinus, unum Kemnitius. Primus locus eſt in libro adverſus Demetrianum, ubi ſic legimus: *Viget apud nos ſpei robur, & firmitas fidei, & inter ipſas ſeculi labentes ruinas erecta mens, & immobilis virtus, & de Deo ſuo ſemper anima ſecura.*

Secundus locus eſt in ſermone de cœna Domini, ubi Cyprianus dicit, animam fidelem in perceptione Euchariſtiæ mirabiliter affici, dum videt, quòd Deus condonet, & quid etiam donet. Et addit, *ſe donatam & ſanctificatam agnoſcens, fletibus ſe abluit, & lachrymis ſe baptizat.*

Tertius locus eſt in lib. de mortalitate, ubi hæc habentur verba: *Quis hic anxietatis, & ſollicitudinis locus eſt? quis inter hæc trepidus, & mæſtus eſt, niſi cui ſpes & fides deeſt? ejus enim eſt mortem timere, qui ad Chriſtum tranſire nolit. Ejus eſt ad Chriſtum nolle ire, qui ſe non credit cum Chriſto incipere regnare. Scriptum eſt enim: Juſtus ex fide vivit, ſi juſtus es, & fide vivis, ſi verò in Deum credis, cur non cum Chriſto futurus, & de Domini pollicitatione ſecurus, quòd ad Chriſtum voceris, amplecteris?* Item ibidem: *Deus tibi de mundo recedenti immortalitatem pollicetur, & tu dubitas? hoc eſt, Deum omnino non noſſe, hoc eſt, Chriſtum credentium Magiſtrum peccato incredulitatis offendere, hoc eſt, in Eccleſia conſtitutum, fidem in domo fidei non habere.*

Reſpondeo, primum teſtimonium omnino gratis adducitur. Fatemur enim apud omnes pios vigere ſpei robur, & fidei firmitatem, & animam de Deo ſuo ſemper eſſe ſecuram. Sed negamus, inde ſequi, ut certi ſint certitudine fidei, de ſua juſtitia; ut enim ſecuri de Deo vivamus, ſatis eſt, ſi certi ſimus, Deum fidelem eſſe in omnibus verbis ſuis & non deſerere ſuos, niſi prius ipſe deſeratur ab illis.

Alterum quoque teſtimonium non docet agnitionem certam certitudine fidei, ſed experimentalem, & conjecturalem, quæ non ex teſtimonio, ideſt, ex verbo aliquo Dei, ſed ex infuſa divinitus lætitia, & ſuavitate oritur.

Tertium teſtimonium pugnat adverſus eos, qui de promiſſionibus Dei dubitant, ideſt, qui non ſatis firmiter credunt, parata eſſe gaudia ſempiterna diligentibus Deum, & ſpem talem non gerunt, qualis requiritur, & ideò nimis anxiè mortem timent, & fugiunt. Nos autem non negamus, oportere fidem certiſſimam, quæ dubitationem prorſus excludat, haberi de divinis promiſſionibus, & ſpem etiam talem, ac tantam, quæ deſiderium moriendi pariat, quamvis ea ſpes cum timore conjuncta eſſe debeat propter incertitudinem diſpoſitionis noſtræ, ut hoc modo ſerviamus Domino in timore, & exultemus ei cum tremore.

Reprehendi autem à S. Cypriano trepidationem natam ex incredulitate, perſpicuum eſt Tum ex verbis citatis, Tum etiam clarius ex verbis interjectis inter duo teſtimonia allegata. Sic enim loquitur Cyprianus: *Hoc autem fit, fratres dilectiſſimi, quia fides deeſt, quia nemo credit futura eſſe, quæ promittit Deus. Si tibi vir gravis, & laudabilis aliquid polliceretur, haberes utique pollicenti fidem; nunc Deus tecum loquitur, & tu mente incredula perfidus fluctuas?*

At, inquiet Kemnitius, *hoc eſt, quod nos dicimus, divinæ promiſſioni fidem eſſe habendam etiam in particulari, ut ad nos pertinet, & per hoc nihil eſſe dubitandum de remiſſione peccatorum, vel æterna ſalute.* Reſpondeo,

Divinæ

Digitized by Google

Dominum citò poſſe placari? putas eum facilè miſereri tui? orare oportet impenſius, & rogare; diem luctu tranſigere, vigiliis noctes, & fletibus ducere; tempus omne lachrymoſis lamentationibus occupare; ſtratos ſolo adhærere cineri, in cilicio, & ſordibus volutari &c.

Ergo cùm ipſe idem Kemnitius affirmet, Catholicos ideò docere incertitudinem juſtificationis, quia exiſtimant, eam pendere à conditione operum pœnitentiæ; quamvis non dubitent de promiſſionibus ex parte Dei; cogetur omninò, niſi ſecum pugnare velit, concedere S. Cyprianum non docuiſſe certitudinem fidei habendam de remiſſione peccatorum abſolutè, ſed tantùm ex parte Dei, cùm tam apertè idem Cyprianus doceat, juſtificationem ab operum pœnitentiæ conditione pendere.

Secundus ex Latinis, quem adducit Kemnitius, eſt S. Hilarius, cujus hæc verba citat ex comment. in cap. 5. Matth. *Regnum cælorum, quod Dominus in ſe eſſe poſitum eſt profeſſus, vult ſine aliqua incertæ voluntatis ambiguitate ſperari. Alioqui juſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ipſa fiat ambigua.*

Reſpondeo, Hoc teſtimonium veriſſimum eſt, ſed ad rem propoſitam nihil pertinet. Non enim loquitur S. Hilarius de fide propriæ juſtificationis, quaſi unuſquiſque ſine ambiguitate credere debeat, ſibi remiſſa eſſe peccata; ſed de fide reſurrectionis corporum, quæ niſi certiſſima ſit, ita ut omnem dubitationem excludat, ſpes quoque nulla eſſe poterit. Quomodo autem juſtificabitur ex fide, qui fidem verbo Dei reſurrectionem futuram proteſtanti non habet? aut quomodo regnum Dei conſequetur, qui illud venturum eſſe non ſperat?

Loqui verò ſanctum Hilarium de fide dogmatica reſurrectionis, intelliget quicumque locum illum allegatum conſulere voluerit. Dixerat enim paulò ante, quoſdam ob præſentium delectationem, & futurorum deſperationem fieri negligentes. Ac deinde in ſequentibus explicaverat, deſperationem futurorum inde naſci, quòd nonnulli adduci non poſſunt, ut credant, corpora mortuorum eſſe reſurrectura. Inde poſtea ſubjunxit, regnum cœlorum ſine ambiguitate ſperandum, & quia ſpes oritur ex fide, addiderat, juſtificationem nullam futuram, ſi fides ipſa ſit ambigua.

Tertius eſt S. Ambroſius, cujus duo teſtimonia profert Catharinus, Unum ex lib. 5. de Sacramentis, cap. 2. ubi dicit, animam poſt Baptiſmum ſuſceptum, videre ſe à peccatis eſſe mundatam. Alterum ex ſerm. 5. ubi ſic loquitur Ambroſius: *Quiſquis illi fermento Chriſti adhæreſcit, efficitur & ipſe fermentum, tam ſibi utilis, quàm idoneus univerſis, & de ſua certus ſalute, & de aliorum acquiſitione ſecurus.*

Reſpondeo, in priore loco docet Ambroſius, animam videre ſe ipſam eſſe mundatam, quoniam ita ſibi perſuadet, tum ex certa fide virtutis Baptiſmi, tum ex bona ſpe, quam de ſua diſpoſitione gerit. In eo verò fallitur Catharinus quòd ubicumque legit, *videre*, *ſcire*, *cognoſcere*, & ſimilia verba, continuò interpretatur de notitia fidei divinæ: cùm tamen ea verba multis aliis modis accipi queant, & ſoleant.

In Poſteriore loco loquitur de certitudine conditionali ... lutè eſſe de aliorum acquiſitione ſecurum.

Quartus eſt S. Hieronymus, cujus teſtimonium adfertur ex comment. ad cap. 6. ad Galat. tractans enim Hieronymus illa verba: *Vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum ne & tu tenteris*; objicit ipſe ſibi: *Ergo juſtus, qui de ſua certus eſt mente, qui ſcit ſe non poſſe labi, non debet inſtruere peccatorem in ſpiritu lenitatis.* Admittit igitur Hieronymus, aliquos eſſe ita perfectos, ut certò ſciant, ſe non poſſe labi.

Reſpondeo, Non negamus eſſe quoſdam, qui ex multis victoriis contra aliqua vitia probabilem certitudinem perſeverantiæ ſint adepti. Nam qui ad ſenectutem virgines pervenerunt, quod exemplum Hieronymus adfert, non immeritò certi, ac ſecuri dici poſſunt de ſua continentia. Non enim probabile eſt, vinci poſſe in ſenectute qui in adoleſcentia carnis petulantiam adeò glorioſè vicerunt.

Nihil autem pugnat hoc teſtimonium contra ſententiam noſtram, Tum quia Sanctus Hieronymus loquitur de certitudine in aliquo certo genere virtutis, non abſolutè de juſtificatione; Tum quia non loquitur de certitudine fidei, cui falſum ſubeſſe non poteſt, ſed de certitudine conjecturali, atque humana.

Quintus eſt ſanctus Auguſtinus, cujus unum teſtimonium profert Calvinus, duo Kemnitius, multa Catharinus.

Primus igitur locus eſt in tractatu ſuper Pſalm. 88. *Hoc dixit Deus, hoc promiſit Deus, ſi parum eſt, hoc juravit. Quia ergo non ſecundùm opera noſtra, ſed ſecundùm illius miſericordiam firma eſt promiſſio, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non poteſt dubitare.*

Reſpondeo, eſt argumenetum hoc in ſpecie magnum, in rei veritate nullum. Nam non loquitur S. Auguſtinus de verbo, aut juramento Dei, quòd iſte, aut ille ſit juſtus, ſed quòd Chriſtus ſit perpetuò regnaturus in Eccleſia. Explicans enim verſiculum illum: *Juravi David ſervo meo, uſque in æternum præparabo ſemen tuum*; ait: *In æternum regnabit Chriſtus in ſanctis ſuis, hoc dixit Deus, hoc promiſit Deus &c.* Et quis credat Sanctum Auguſtinum dicturum fuiſſe, Nemo debet cum trepidatione prædicare, ſi de prædicatione propriæ juſtitiæ loqueretur? an non fuiſſet hoc ad jactantiam homines exhortari? igitur de regno Chriſti perpetuo, cujus abſoluta eſt promiſſio nec ullo modo pendens ab operibus noſtris, nemo debet cum trepidatione prædicare, de quo non poteſt ſine perfidia dubitare.

Secundus locus eſt in ſerm. 28. de verbis domini: *O homo, faciem tuam non audebas attollere, oculos tuos in terram dirigebas, & ſubitò accepiſti gratiam Chriſti, omnia tibi peccata dimiſſa ſunt. Ex malo ſervo factus es bonus filius. Ideò præſume non de operatione tua, ſed de gratia Chriſti. Non ergo arrogantia eſt, ſed fides, prædicare quod accepiſti, non ſuperbia, ſed devotio. Ergo attolle oculos ad Patrem, qui te per lavacrum genuit, qui te per filium redemit, & dic Pater noſter.*

Reſpondeo, Hæc omnia libenter amplectimur, aſſerimus, prædicamus, nec videre poſſumus, qua in re ſententiæ noſtræ repugnent. Non enim hortatur Augu-

etiam gignendam abunde ſufficit fides; qua certiſſime credimus per Baptiſmum ritè collatum, & ſuſceptum omnia peccata deleri, & gratiam juſtificationis infundi, & præterea bona conſcientia, quæ non reprehendat cor noſtrum de obice divinæ gratiæ poſito, ideſt, de affectu aliquo erga peccatum. Itaque nos ipſi, qui contendimus, non poſſe quemquam ſine peculiari revelatione, certò ſcire, certitudine fidei, ſibi remiſſa eſſe peccata, tamen quando Sacramenta percepimus, & cor noſtrum non reprehendit nos, magna cum fiducia, & ſecuritate dicimus, *Pater noſter.*

B

Tertius locus eſt in tractatu 22. ſuper Joannem: *Oportet omnes nos exhiberi ante tribunal Chriſti, & tu tibi audes promittere, quod in judicium non venies? Abſit,* inquis, *ut hoc ego mihi promittere audeam: ſed credo promittenti. Salvator loquitur, veritas pollicetur, ipſe dixit mihi, Qui audit verba mea, & credit ei, qui me miſit, habet vitam æternam, & in judicium non venit. Ego audivi verba Domini mei, credidi. Jam infidelis cùm eſſem, factus ſum fidelis, ſicut ipſe monuit, tranſii de morte ad vitam, ad judicium non venio, non præſumptione mea, ſed promiſſione ipſius.*

C

Reſpondeo, Ex promiſſione Chriſti poteſt unuſquiſque, ut S. Auguſtinus rectè docet, colligere, ſe tranſiſſe de morte ad vitam, & in judicium non eſſe venturum. Cæterùm, quæſtio eſt, qua certitudine id poſſit colligere, id enim Auguſtinus non explicat. Nos verò dicimus, id eum poſſe colligere certitudine infallibili, planeque divina, ſi promittentis fidelitas attendatur: ſin autem conſideretur diſpoſitio propria, non majorem certitudinem illi damus, quàm conjecturalem. Quoniam promiſſio Chriſti non abſoluta, ſed conditionalis eſt. Non enim dixit abſolutè Chriſtus, tu in judicium non venies, aut ille in judicium non veniet: ſed *qui audit verba mea, & credit ei, qui miſit me, in judicium non veniet.* Utrum autem ego verba

D

ejus, ſicut oportet, audierim, & crediderim, mihi ipſe non dixit, ſed experientiæ meæ, quæ fallax eſſe poteſt, credere me oportet.

Quartus locus eſt ſuper Pſal. 149. *Eſt ergo modus gloriandi in conſcientia, ut noveris fidem tuam eſſe ſinceram, ut noveris ſpem tuam eſſe certam, ut noveris charitatem tuam eſſe ſine ſimulatione.*

Reſpondeo, Loquitur S. Auguſtinus de notitia humana, & conjecturali, quæ ſufficit ad gloriam conſcientiæ, de qua dicit Apoſtolus 2. ad Corinthios 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Nam ibidem admonet Auguſtinus, cum hac notitia & gloria, poſſe conſiſtere peccatum occultum, & ideò ſcriptum eſſe Proverbiorum 20. *Quis gloriabitur mundum ſe eſſe à peccato? ſed quoniam,* inquit, *multa ſunt*

E

adhuc, quæ poſſunt fortè offendere oculos Dei, lauda eum qui iſta tibi donavit, tunc perficiet, quod donavit, ideſt, lauda eum, quòd ſcias te multa peccata non feciſſe, & non habere, & ipſe dabit etiam ut auferantur, ſi quæ habes occulta.

Quintus locus eſt in ſerm. 6. de verbis Apoſtoli ferè extremo: *Si quis Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus. Ecce adjuvante ipſius miſericordia ſpiritum Chriſti habemus, ex ipſa delectatione juſtitiæ, integra fide, Catholica fide, ſpiritum Dei in nobis eſſe cognoſcimus.*

Reſpondeo, Hunc locum, quem tanti fecit Catharinus, ut diceret, per eum planè obſtrui ora omnium adverſariorum, dico nihil omnino concludere, ſi ambiguitas ſententiæ tollatur è medio. Illud enim, tamquam ex quodam ſigno colligere poſſe, Spiritum Dei eſſe in nobis.

Hanc autem eſſe mentem Sancti Auguſtini evidenter probamus ex eo, quòd idem Auguſtinus conjungit cum fide Catholica delectationem juſtitiæ, dicens: *Ex ipſa delectatione juſtitiæ, integra fide, Catholica fide, ſpiritum Dei in nobis eſſe cognoſcimus.* Nam vel particula, ex, refertur etiam ad fidem Catholicam, vel non refertur: ſi refertur; tunc ſenſus iſte erit, ex delectatione juſtitiæ, & ex Catholica fide, tamquam duobus ſignis, ſpiritum Dei in nobis eſſe cognoſcimus. Si non refertur, iſte erit ſenſus, ex delectatione juſtitiæ, tamquam ex quodam ſigno cognoſcimus fide Catholica, Spiritum Dei eſſe in nobis. Hic autem ſenſus abſurdiſſimus eſt, & repugnantiam involvit, quomodo enim Catholica fide cognoſcimus, ſi ex juſtitiæ delectatione cognoſcimus? fides enim Catholica, in divina revelatione, non in noſtra delectatione niti debet. Itaque idem eſt, ac ſi quis diceret, ſententiam aliquam ſe certiſſima demonſtratione concludere ex argumento topico. Prior igitur ſenſus, qui verus eſt, Auguſtino tribui debet.

Adde quòd cùm Tridentinum Concilium, ipſo etiam Catharino teſte, definiat, non poſſe haberi de propria juſtitia certitudinem fidei Catholicæ, ſi Auguſtinus diceret contrarium, ut jam videtur Catharinus velle, pugnaret Concilium cum Auguſtino, & Catharinus cum Concilio. Quæ ſi Catharinus concedere non audet, non dicat etiam eo teſtimonio obſtrui ora contra ſentientium.

Sextus locus eſt in tract. 75. ſuper Joannem. *Tunc erit, ut poſſimus videre quod credimus. Nam nunc eſt in nobis, & nos in illo. Sed hoc nunc credimus, tunc etiam cognoſcemus.* Ergo (inquit Catharinus) *nunc fidei certitudine certi ſumus, Chriſtum eſſe in nobis, & nos in illo.*

Reſpondeo, Ita eſt, ſed Chriſtum eſſe in nobis, & nos in illo, non ſignificat, in me, aut in te in particulari eſſe Chriſtum per gratiam juſtificantem, ſed ſignificat Chriſtum eſſe in Eccleſia, ut caput in corpore, & Eccleſiam eſſe in Chriſto, ut corpus in capite.

Septimus locus eſt in lib. 13. de Trinitate cap. 1. *Fidem ipſam videt quiſque eſſe in corde ſuo, ſi credit, vel non eſſe, ſi non credit.* Et lib. 8. cap. 8. *Qui diligit,* inquit, *fratrem, magis novit dilectionem, qua diligit, quàm fratrem, quem diligit.*

Reſpondeo, loquitur ſanctus Auguſtinus de actione credendi & diligendi. Certiſſimi enim ſumus nos credere & diligere, quando credimus & diligimus, ſed utrum actus illi ſint, quales oportet, & utrum ex habitu proficiſcantur, ſine revelatione ſciri non poteſt.

Octavus locus eſt in tract. 5. ſuper epiſt. Joan. *Nemo interroget hominem, redeat ad cor ſuum, ſi ibi invenit charitatem, ſecurus ſit, quia tranſiit à morte ad vitam.*

Reſpondeo, Charitas ſine ulla dubitatione vivificat, & ideò ſi quis illam inveniat in corde ſuo, ſecurus meritò eſſe poteſt. Cæterùm quamvis poſſit unuſquiſque in corde videre actum dilectionis, tamen (ut dixi) non poteſt certò cognoſcere, ſitne ille actus veræ charitatis, an non. Proinde poterit quidem ſecurus eſſe, quoniam ad hoc ſufficit certitudo moralis, non tamen certus erit certitudine fidei, cui falſum nulla ratione ſubeſſe poſſit.

ſe confidimus. Illud autem, *niſi de ipſa fide dubitemus*, ideò poſitum eſt, quoniam ſi quis dubitet, an in Baptiſmo peccata omnia deleantur, de ipſa fide Baptiſmi dubitare cenſebitur, non quòd fieri non poſſit, ut vel propter defectum intentionis miniſtri, vel propter indiſpoſitionem ſuſcipientis non ſint deleta peccata, ſed quia ut plurimum nulla eſt rationalis cauſa dubitandi de intentione vel diſpoſitione, quod attinet ad Baptiſmum ritè miniſtrandum & ſuſcipiendum; & ideò ſi quis dubitet, de ipſa efficacia Baptiſmi, hoc eſt, de fide Catholica dubitare videbitur.

Dices, ergo talis certitudo haberi debet de remiſſione peccatorum in Baptiſmo, ut omnem dubitationem prorſus excludat.

Reſpondeo, ita eſſe, ſi per dubitationem intelligas eam animi diſpoſitionem, per quam neutri parti aſſentiri quis audet, illi enim dubii propriè ſunt, qui ita fluctuant, ut nihil decernere audeant. At ſi per dubitationem intelligas formidinem, quam interdum habemus de contraria parte, etiamſi uni parti aſſentiamur, nego talem certitudinem haberi debere, quæ dubitationem, ideſt, formidinem prorſus excludat. Sanctus autem Auguſtinus dicit, eos dubitare de fide, qui dicunt, *Dimitte nobis debita noſtra*, pro ſis peccatis, quæ in Baptiſmo dimiſſa eſſe confidere debent, quoniam qui orant pro illis peccatis, videntur eſſe dubii priore modo, ac per hoc anxii & fluctuantes, quæ fluctuatio non præſumitur naſci, niſi ex defectu fidei de efficacia Sacramenti, ut dictum eſt.

Decimus locus eſt in tractatu ſuper Pſal. 85. *Dicat unuſquiſque fidelium, ſanctus ſum, non eſt iſta ſuperbia elati, ſed confeſſio non ingrati*.

Reſpondeo, dicat ſanè unuſquiſque fidelium, qui nihil ſibi conſcius eſt, ex bona ſpe, ſanctus ſum. Nam ex fide divina non poteſt hoc dicere, niſi hoc ipſum Deus ei revelaverit. Alioqui falſa eſſe poſſet fides, cùm facilè fieri poſſit, ut aliqui ſanctos ſe eſſe credant, & non ſint.

Sextus eſt S. Leo in ſerm. 2. de feſto Paſchæ: *Diſcutiant ſe fidelium mentes, & intimos ſui cordis affectus vera examinatione dijudicent, ut ſi depoſitum aliquid in conſcientiis ſuis de fructibus charitatis invenerint, Deum ſibi ineſſe non dubitent*. Et idem habet in ſerm. 8. de Epiphania.

Reſpondeo, eadem eſt ſententia S. Leonis, quæ S. Auguſtini in tract. 5. in epiſt. Joan. De quo loco paulò ante locuti ſumus.

Septimus eſt S. Gregorius, in 1. lib. Dialog. cap. 1. *Mens, quæ ſancto Spiritu impletur, habet evidentiſſima ſigna ſua, virtutes ſcilicet, & humilitatem, quæ ſi utraque perfectè in una mente conveniunt, liquet, quod de præſentia ſancti Spiritus teſtimonium ferant*.

Reſpondeo, loquitur S. Gregorius, de evidentia ſignorum, quæ quamvis tanta ſit, quanta eſſe poteſt, ſemper tamen eſt evidentia ſigni, ideſt, conjecturalis; ac per hoc certitudinem efficit conjecturalem, non fidei divinæ. Deinde, non videtur loqui Sanctus Gregorius de notitia, quam unuſquiſque habet de ſe, ſed potius quam habet de aliis, in quibus videt, cum ſummis virtutibus humilitatem eſſe conjunctam.

omnes adducunt, Lutherus, Calvinus, Philippus, Bucerus, Kemnitius; Et ex Catholicis Catharinus. Is igitur in ſerm. 1. de Annunciatione Dominica habet hæc verba: *Si credis peccata tua non poſſe deleri niſi ab eo, cui ſoli peccaſti, & in quem peccatum non cadit, bene facis, ſed adde adhuc ut credas, quia per ipſum tibi peccata donantur. Hoc eſt teſtimonium, quod perhibet in corde noſtro Spiritus ſanctus, dicens: Dimiſſa ſunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apoſtolus, gratis juſtificari hominem per fidem*.

Reſpondeo, S. Bernardus in eo ſermone, proponit explicanda verba illa Pſalmi, *ut inhabitet gloria in terra noſtra*. Et ſtatim in ipſo principio, dicit, hanc gloriam eſſe illam de qua loquitur Apoſtolus, 2. Corinth. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*. Deinde docet, hoc teſtimonium conſcientiæ, eſſe teſtimonium, quod perhibet Spiritus ſanctus in corde noſtro, non teſtimonium, quod ipſi perhibemus de nobis. Et addit, eſſe teſtimonium triplex, de remiſſione peccatorum, de meritis vitæ æternæ, de electione ad gloriam.

Ut autem quis habeat hoc teſtimonium triplex, & poſſit dicere: *Gloria noſtra hæc eſt &c.* Tria neceſſaria eſſe demonſtrat.

Primum eſt, ut quis credat, non poſſe haberi remiſſionem peccatorum, neque merita, neque vitam æternam, niſi per gratiam Dei. Et de hoc primo non eſt quæſtio, certum enim eſt, hoc debere credi fide Catholica.

Secundum eſt, ut quis credat, per Chriſtum ſibi indulgeri peccata, donari merita, & paratam eſſe vitam ſempiternam. De hoc ſecundo quæſtio eſt quo pacto intelligi debeat.

Aliqui ex Catholicis dicunt, S. Bernardum non loqui de fide Catholica, ſed de fide, quæ haberi poteſt ex conjecturis & ſignis, ut ſenſus ſit, debere hominem ſibi perſuadere, & confidere ſibi remiſſa eſſe peccata, non tamen id certò credere certitudine fidei divinæ. Sed hæc reſponſio non videtur ſolida. Tum, quia S. Bernardus eadem voce (*credendi*) utitur, cùm dicit, credendum eſſe, non poſſe deleri peccata, niſi per gratiam, & cùm dicit, credendum eſſe, per Chriſtum remitti peccata; & in priore ſententia ſine dubio loquitur de fide Catholica, non de perſuaſione ex ſignis, neque credibile eſt, eum intra duas lineas æquivocatione uti voluiſſe. Tum, quia mox adjungit de hac fide, qua credimus, nobis per Chriſtum remitti peccata, *ſic enim arbitratur Apoſtolus, gratis juſtificari hominem per fidem*. At certè non juſtificamur per illam perſuaſionem ex ſignis, ſed per veram & Catholicam fidem.

Dico igitur, S. Bernardum loqui de fide Catholica, qua credimus, Deum velle nobis peccata remittere, & re ipſa ex parte ſua remittere, modò conditio impleatur, de qua paulò poſt dicemus, non autem loqui de fide, qua abſolutè, & ſine reſpectu diſpoſitionis credamus nobis peccata remitti, ut hæretici ſomniant. Id autem probo.

Primùm, quoniam S. Bernardus, ſicut dicit, credendum eſſe nobis remitti peccata, ita etiam dicit in eodem loco, credendum eſſe nobis donari merita, & paratam eſſe vitam æternam; at idem Bernardus in

Digitized by Google

cit, argumenta validiſſima eſſe Chriſti mortem, reſurrectionem & aſcenſionem. At hæc argumenta verè validiſſima ſunt ad probandum, Deum velle peccata remittere, & ex parte ſua reipſa illa remittere, & merita donare, & vitam æternam parare. Non enim Chriſtus mortuus eſt, reſurrexit, & aſcendit, ut oſtenderet ſine ſua gratia, non poſſe deleri peccata, haberi merita, & vitam æternam, ſed ut oſtenderet, ſe velle iſta omnia præſtare, & re ipſa ex parte ſua jam præſtare. At non probant hæc argumenta nobis in particulari, ſine ulla diſpoſitione ex parte noſtra, dimitti peccata, donari merita, & vitam æternam. Nam ſi ita eſſet, omnes homines juſtificarentur & ſalvarentur, quia pro omnibus Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit.

Tertiò, idem Bernardus paulò poſt (ut mox dicemus) apertè docet, multas conditiones ex parte noſtra requiri, ut juſtificemur & ſalvemur: non igitur docet, credendum eſſe abſolutè, nobis remitti peccata, donari merita, & vitam æternam.

Adde ultimò, quòd cùm Bernardus antea locutus eſſet de potentia Dei, cùm dixit, neceſſarium eſſe credere, non poſſe deleri peccata, haberi merita, & vitam æternam, niſi per gratiam Dei, recto ordine adjungit, credendum eſſe ſecundo loco, Deum velle delere peccata, donare merita, & vitam æternam, ut habeamus primò teſtimonium potentiæ, ſecundò teſtimonium voluntatis. Atque hæc de ſecundo.

Tertium, quod neceſſarium eſſe demonſtrat S. Bernardus, eſt, ut nobis applicetur in particulari remiſſio peccatorum, & merita donentur, & ſpes vitæ æternæ conferatur, ut non ſolùm habeamus teſtimonium potentiæ, & voluntatis, ſed etiam executionis. Et in hoc tertio non dicit Bernardus, credendum eſſe, ſed potius experiendum, an habeamus conditiones, quæ requiruntur: *Sic ergo* (inquit loquens de applicatione in particulari) *inhabitat hac gloria etiam hic in terra noſtra, ſi miſericordia, & veritas obvient ſibi, & ſeſe juſtitia, & pax oſculenter. Prævenienti ſiquidem miſericordia, ut veritas noſtræ converſionis occurrat neceſſe eſt, ac de cætero ſanctimoniam ſectemur & pacem, ſine qua nemo videbit Deum. Ubi enim compungitur quis, tunc eum miſericordia prævenit, ſed nequaquam ingreditur, donec ei veritas confeſſionis occurrat. Et hoc quidem, ut declines à malo. Jam verò ut facias bonum, in tympano, & choro tibi pſallendum eſt, ut ipſa mortificatio carnis tuæ, & pœnitentiæ fructus, ac juſtitiæ opera in unitate, & concordia fiant.* Et infrà: *Sanè quiſquis ille eſt, in quo miſericordia, & veritas obviaverunt ſibi, juſtitia, & pax oſculatæ ſunt, ſecurè glorietur, ſed in eo, qui ſibi teſtimonium perhibet, in Spiritu utique veritatis.* Hæc ille.

Vides igitur S. Bernardum non docere, abſolutè credendum eſſe ſine reſpectu operum, nobis remitti peccata; ſed eum requirere conditionem converſionis, confeſſionis, fructum pœnitentiæ, & ſimilium operum, ex quibus, ut ex ſignis quibuſdam gignitur perſuaſio, & ſecuritas gratiæ, non tamen certitudo fidei Catholicæ, vel divinæ. Hunc locum fuſius explicare volui, quoniam ex verbis hujus ſermonis perperam intellectis, duxit originem pernicioſa illa hæreſis de fide ſpeciali, quæ magnam partem Septentrionis infecit.

PRæter teſtimonia Scripturarum & Patrum, multas quoque rationes colligunt adverſarii.

Primam rationem ducunt ab exemplis ſanctorum, qui certi fuiſſe narrantur de ſua juſtitia. Enumerant Kemnitius, & Catharinus Sanctos Patriarchas, Abel, Henoch, Noe, Abraham, & ſimiles, quos ipſa Scriptura commendat.

Sed facilis eſt reſponſio. Primùm enim pauci illi
B viri, & ii valdè eximii, fortaſſe peculiari revelatione certi fieri meruerunt de gratia, quam apud Dominum invenerunt. Certè ad Abraham manifeſtè dictum eſſe legimus Geneſ. 22. *Nunc cognovi, quòd timeas Dominum*, ideſt, nunc te cognoſcere feci, quòd verus ſis cultor, & amator Dei. Sic enim exponit S. Auguſtinus quæſt. 57. & 58. in Geneſin, ex quo intelligimus, non eſſe commune omnibus juſtis, ut ſe juſtos eſſe certò ſciant. Quandoquidem Patriarcha Abraham, tot annis piè Deo ſervierat, & tamen tunc ſolùm audire meruit: Nunc cognovi, quòd timeas Deum, quando ad Imperium Dei unigenitum Filium immolare decrevit. Deinde, Scriptura dum ſanctos commendat, & eorum juſtitiam, & virtutes
C laudat, nos certos reddit, quibus id utiliſſimum erat, potius quàm illos.

Secundam rationem petunt Kemnitius & Calvinus à veritate promiſſionum. Deus enim, qui mentiri non poteſt, gratiam promiſit non ſolùm in genere omnibus, ſed etiam in particulari ſingulis. Id enim ſonant illa verba, Zach. 9. *Ecce Rex tuus venit tibi.* Et Luc. 12. *Complacuit Patri in te.* Addit Calvinus in Antidoto confirmationem ex Concilio Tridentino. *Concilium ſeſſ. 6. cap. 9. monet, ut nemo dubitet de efficacia paſſionis Chriſti, at numquid in aere*, inquit Calvinus, *locanda eſt iſta efficacia? Si efficax fuit Chriſti paſſio, certè mihi, & tibi fuit efficax, non Idea Platonica.*

Reſpondeo, multa de hac re diximus in 1. lib. ideò
D breviter nunc reſpondemus, Primùm promiſſiones allegatas non eſſe particulares, ſed generales. Illud enim: *Ecce Rex tuus venit tibi*, dicitur filiæ Sion, ideſt, toti Eccleſiæ. Et illud (*Complacuit Patri in te*) dicitur toti gregi puſillo, ideſt, eidem Eccleſiæ. Deinde addimus, promiſſiones iſtas poſſe quidem etiam applicari ſingulis in particulari, ſed tunc eſſe conditionatas, non abſolutas. Non enim quæ promittuntur Eccleſiæ, conveniunt ſingulis hominibus, niſi illi per fidem, & charitatem incipiant eſſe membra viva corporis Eccleſiæ, immò niſi prius renaſcantur ex aqua & Spiritu ſancto, & poſtea ſervent omnia, quæ mandata ſunt.

Tertiam rationem ſumunt iidem ab efficacia & proprietatibus fidei & ſpei: Scriptura enim tribuit fi-
E dei πληροφορίαν, ideſt, pleniſſimam certitudinem, ad Hebr. 10. Item ut ſit convictio & hypoſtaſis, ad Hebræos 11. Et Jacobi 1. Fidei opponitur hæſitatio. Præterea ipſi etiam ſpei tribuitur firmitas & certitudo, immò & πληροφορία ad Hebr. 6. ubi etiam comparatur anchoræ propter ſtabilitatem & immobilitatem: Igitur promittenti Deo remiſſionem peccatorum, debet homo firmiſſimè, ac certiſſimè credere & confidere, ſibi remitti peccata. Alioqui fides & ſpes dubiæ eſſe poſſent.

Reſpondeo, quod attinet ad Fidem, nulla eſt in hac parte difficultas. Fides enim certiſſima eſt. Neque ullus unquam Catholicus dixit, fidem non eſſe certam, aut poſſe dubitari, vel cum formidine aſſentiri, in iis, quæ ad fidem pertinent. Sed paralogiſmus adverſa-

tatis; Altera ex parte intellectus. Ex parte voluntatis certitudo ſpei eſt firma adhæſio voluntatis ad rem ſperatam, & hæc maxima eſſe poteſt, etiamſi ex parte intellectus non ſit homo certus, ſe rem illam conſecuturum. Immò videtur ſpes non ſolùm non exigere, ſed nec ferre poſſe ex parte intellectus certitudinem abſolutam. Nam quod certò ſcimus nos habituros, non propriè ſperamus, ſed ſimpliciter expectamus. Hoc enim modo animæ beatorum non propriè ſperant corporum reſurrectionem, ſed tantùm expectant, quia certiſſimæ ſunt ex parte intellectus, eam ſibi deeſſe non poſſe. Itaque Hæretici noſtri temporis, qui certitudinem abſolutam ex parte intellectus requirunt de juſtificatione & ſalute, nullum locum ſpei propriè dictæ relinquunt.

Quamvis autem (ut diximus) abſolutam certitudinem ſpes non requirat ex parte intellectus, tamen habet etiam ex parte intellectus Duplicem certitudinem.

Prima oritur ex fundamento ſpei primario, quod eſt promiſſio Dei. Certi enim ſumus, Deum non poſſe fallere. Et ſi quidem nihil requireretur ad juſtificationem, vel ſalutem niſi promiſſio Dei, haberemus etiam de his rebus abſolutam, & infallibilem certitudinem: tamen quia requiruntur etiam alia, de quibus non ſumus tam certi, ideò ſpes non expellit omnem timorem. De hac certitudine, ex parte fundamenti, loquitur Apoſtolus 2. Tim. 1. *Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem*. Et ad Hebr. 6. *Interpoſuit (Deus) jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam, ac firmam.*

Altera certitudo ſpei ex parte intellectus oritur ex charitate, ac per hoc non convenit niſi hominibus juſtis. Amicus enim ab amico omnia bona ſperare poteſt, neque periculum eſt, ne confundatur. De hac certitudine ſcribit Apoſtolus ad Roman. 5. *Spes autem non confundit, quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris*. Et ſi quidem amicitia iſta cum Deo corrumpi non poſſet, infallibiliter, & abſolutè de ſalute ſecuri eſſent, qui charitate cum Deo conjuncti ſunt: tamen quia dum peregrinamur à Domino, fieri poteſt, ut qui amicus eſt, iterum fiat inimicus. Idcircò non poſſunt etiam juſti ſine timore aliquo vivere.

Habemus igitur ſpem Chriſtianorum certiſſimam eſſe, tum ex parte voluntatis, tum ex parte intellectus, ſed ex parte intellectus certitudinem abſolutam, & infallibilem habere, ratione fundamenti, & ratione formæ, ideſt, ratione promittentis Dei, & ratione charitatis, quæ eſt forma ſpei: & ſolùm ratione propriæ diſpoſitionis formidinem aliquam habere conjunctam.

Quartam rationem ducunt adverſarii ex natura & efficacia Sacramentorum. Sed aliter hoc argumentum texunt hæretici, aliter Catharinus. Hæretici ſic ratiocinantur, Sacramenta ſunt inſtituta ad obſignandam gratiam per Chriſtum acceptam, vel quæ per Chriſtum accipitur, ut nimirum hoc ſymbolo externo ſuſtentetur fides, & certi reddamur de eo, quod non videmus. Igitur qui dicit, baptizatos non eſſe

Catharinus autem in hunc modum argumentum proponit, Sacramenta non ponenti obicem certò gratiam conferunt; poteſt autem qui Sacramentum recipit, certò ſcire à ſe obicem nullum poni; igi- B tur poteſt idem ipſe certus eſſe, ſibi peccata eſſe dimiſſa.

Reſpondeo, Falsò aſſumunt Hæretici Sacramenta inſtituta eſſe præcipuè ad fidem ſuſtentandam, & nos certos de Dei voluntate reddendos: nam (ut in lib. 1. de Sacramentis in genere demonſtravimus) ſi ita eſſet, fruſtrà baptizarentur infantes & amentes, qui ejuſmodi effectus capaces non ſunt. Potiſſima igitur cauſa inſtitutionis Sacramentorum eſt, ut ſint inſtrumenta juſtificationis efficiendæ. Et ideò B. Paulus ad Tit. 3. non dixit, certos nos fecit, ſed, *ſalvos nos fecit per lavacrum*; neque lavacrum dixit certificationis (ut ſic loquar) ſed, *regenerationis & renovationis*. Et ad Epheſ. 5. non dixit, certam faciens Eccleſiam, ſed, *mundans eam lavacro aquæ in verbo vi-* C *tæ*. Concedimus tamen Sacramenta non ſolùm eſſe cauſas, ſed etiam ſigna juſtificationis, & quidem infallibilia ex parte ſua, non abſolutè. Non enim ſignificat cæremonia illa Baptiſmi, hominem abſolutè lavari & mundari à peccato, ſed lavari & mundari, quod attinet ad vim, & efficaciam Sacramenti, modò non impediatur effectus per indiſpoſitionem ſuſcipientis. Requiri autem diſpoſitionem fidei & pœnitentiæ, & poſſe fieri, ut quis fidem, & pœnitentiam ſimulans ad Baptiſmum accedat, neque hæretici negant.

Itaque non ſunt fallacia ſigna, neque poteſt dici Miniſtro, Domine tu mentiris, ſi quis fortè ficto D corde accedens à Miniſtro, qui id ignorat, ſimpliciter baptizetur. Non enim ille, cùm dicit, ego te baptizo, aliud ſignificat, niſi ego Sacramentum tibi præbeo, quod vim habet omnia peccata delendi, vel (quod eſt in me) abluo te, & mundo à ſordibus peccatorum. Et hoc ipſum eſt, quod credere tenetur, qui Sacramentum recipit, nimirum ſibi remitti peccata vi Sacramenti illius, niſi fortè ipſe per indiſpoſitionem ſuam in cauſa ſit, cur non ſuccedat juſtificationis effectus.

Jam verò ad Catharinum Reſpondeo, argumentum ejus rectè concludere, poſſe eum, qui non eſt ſibi conſcius fraudis alicujus, certum eſſe de remiſſione peccatorum, ſed certitudine quadam humana & E morali, non certitudine fidei. Quoniam (ut ſuprà oſtendimus) non poteſt haberi certitudo fidei (ſi revelationem removeas) de intentione Miniſtri, ſine qua non perficitur Sacramentum, neque de remotione omnis impedimenti, cùm fieri poſſit, ut aliquis non ſit ſibi conſcius obicis, & tamen re ipſa obicem ponat, cùm affectum gerat ad peccatum aliquod lethale, quod eſſe peccatum ignoret.

Quintam rationem ducit Kemnitius ab origine ſententiæ noſtræ. Scribit enim eam ortam eſſe ab errore Phariſæorum & Novatianorum. Quod inde probat, *quoniam Phariſæi* (ut ipſe dicit) *non dubitabant de remiſſione peccatorum in genere, ſed murmurabant, quia Chriſtus jubebat homines confidere, ſibi in particulari dimiſſa eſſe peccata*. *Novatiani verò* (ut ex Ambroſio de pœnitentia, & ex hiſtoria tripartita

lib. 8.

mè teſtatur, Phariſæos non murmuraſſe, quòd Chriſtus juberet in particulari fiduciam concipi de remiſſione peccatorum, ſed quòd ſe Deum facere videretur, dum poteſtatem peccata relaxandi ſoli Deo propriam ſibi ſumebat. Sic enim Phariſæi loquuntur, Marci 2. *Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. Quis enim poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?* Et Lucæ 7. *Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit?* Adde quòd Dominus non juſſit, homines credere fide Catholica, ſibi peccata eſſe dimiſſa, ſed tantùm confidere. Quod ipſum Catholici omnes docent, quippè qui ſciunt fidem & fiduciam non eſſe idem, & poſſe hominem confidere ſibi remiſſa eſſe peccata, etiamſi ex parte intellectus, non habeat ejus rei certitudinem abſolutam.

Quod ad Novatianos pertinet, mirum eſt, cur audeant Lutherani nobis errorem Novatianorum tribuere, cùm ipſi veriſſimi ſint Novatiani. Nam error Novatianorum ille erat, quòd nullum in Eccleſia Sacramentum pœnitentiæ & reconciliationis agnoſcebant diſtinctum à Baptiſmo. Quod ipſum Lutherani omnes docent. Sed quoniam nondum Satanas inſpiraverat Novatianis, ut dicerent per memoriam Baptiſmi poſſe homines reconciliari, quod Lutheranis poſtea inſpiravit, ideò Novatiani lapſos poſt Baptiſmum monebant, ut cum Deo agerent, in Eccleſia enim non eſſe poteſtatem reconciliandi. Sic Ambroſius loquitur lib. 1. de pœnitentia, cap. 1. *Ajunt Novatiani ſe Domino deferre reverentiam, cui ſoli remittendorum criminum poteſtatem permittunt.* Et Socrates lib. 8. Tripart. & lib. 4. hiſtoriæ ſuæ, cap. 23. *Novatus*, inquit, *Eccleſiis ſcribebat, ne eos, qui dæmonibus immolaverant, ad Sacramenta ſuſciperent, ſed invitarent quidem ad pœnitentiam, remiſſionem verò Dei relinquerent poteſtati, cujus ſolius eſt peccata remittere.*

Poſtremam rationem ducunt ab abſurdo. Nam valde abſurda videtur eſſe doctrina, quæ perpetuam dubitationem, hæſitationem & fluctuationem docet. *Qualis*, inquit Kemnitius, *eſt illa doctrina, cujus effectus, ſumma, & finis eſt, ut anxiæ conſcientiæ, quærentes conſolationem, rejiciantur in perpetuas hæſitationes & dubitationes ſuæ cum Deo reconciliationis, ſalutis, & vitæ æternæ?*

Reſpondeo, Poſſet hoc argumentum, ſi rethoricari liberet, multo verius in adverſarios retorqueri, qui miſeras animas, quærentes conſolationem, ita ſeducunt, ut in vaniſſimam fiduciam & temerariam præſumptionem præcipitare non dubitent. Sed his omiſſis, dico nullum eſſe Catholicum Scriptorem, qui doceat oportere homines perpetuò dubitare, & hæſitare de ſua cum Deo reconciliatione.

Tres enim videntur numerari inter Catholicos de hac quæſtione ſententiæ, quarum Una, quæ eſt Ambroſii Catharini, non ſolùm dubitationem omnem excludit, ſed etiam addit poſſe juſtos habere de ſua juſtificatione certitudinem fidei divinæ, de qua ſententia non poteſt Kemnitius queri.

Altera ſententia non docet quidem certitudinem fidei divinæ, tamen affirmat poſſe, immò etiam ſolere præſertim homines perfectos ad eam ſecuritatem venire, ut nullam habeant de ſua juſtificatione formidinem, planè ad eum modum, quo credimus ſine ulla hæſitatione & formidine deceptionis, Cæſarem imperaſſe in Italia, Alexandrum in Græcia, Ciceronem Oratorem, Livium Hiſtoricum, Virgilium Tridentin. ſeſſ. 6. cap. 9. docet, neminem eſſe, qui dum conſiderat ſuam infirmitatem & indiſpoſitionem, non poſſit de ſua gratia formidare, ac timere. Tum etiam quia exempla ſanctorum, Jobi, Davidis, Pauli, Hilarionis, & aliorum perfectiſſimorum hominum, ſupra citata, contrarium perſuadent. Tum denique quoniam de Cæſare, Alexandro, Cicerone, Livio, Virgilio, Conſtantinopoli, & Antiochia,
B aliiſque ſimilibus rebus ideò non dubitamus, quoniam habemus plurimos oculatos teſtes, nec unquam in ejuſmodi rebus accidit deceptio, vel multis ſæculis res celebrata eſt, & nemo unquam contradixit, & ejuſmodi res ſunt, quæ ſub aſpectum cadunt, & facili negotio cognoſci poſſunt. Sæpè etiam nihil ad nos pertinent, & ideò malumus ſimpliciter credere, quam anxiè quærere, utrum ſic, an aliter ſe habeant. At negotium juſtificationis, & ſalutis æternæ ad nos maximè pertinet, neque ullos habemus de ea re teſtes oculatos, & ſcimus non paucos vehementer eſſe deceptos, & res eſt altiſſima, atque abdita valde.

Tertia ſententia, quæ communior in Eccleſia eſt,
C non tollit quidem omnem formidinem, tamen tollit omnem anxietatem & hæſitationem, & ipſam etiam dubitationem, ſi dubius dicatur, qui non audet alteri parti aſſentiri. Neque enim bona eſt argumentatio, Catholici non habent certitudinem fidei de ſua juſtificatione, igitur ſemper dubitant, hærent, anxii ſunt. Sicut neque contra rectè quis concluderet, Catholici non ſunt anxii, neque hæſitant de ſua juſtificatione, igitur certi ſunt certitudine fidei, ſibi remiſſa eſſe peccata. Datur enim aliquid medium inter hæc extrema, videlicet certitudo quædam moralis ex parte intellectus, & ſpes, ac fiducia ex parte voluntatis.

Porrò ſolidam conſolationem & pacem, ac tran-
D quillitatem, & lætitiam interiorem longè melius gignit in Catholicis bona conſcientia, contritio, charitas, ſtudium bonorum operum, frequens Euchariſtiæ perceptio, viſitatio Spiritus ſancti, quæ eſt manna abſconditum, quod nemo ſcit, niſi qui accipit, quàm inanis illa fiducia, & verè temeraria præſumptio in Lutheranis. Nam de bona conſcientia ſcribit Apoſtolus, 2. Corinth. 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ.* Et S. Joannes in epiſt. 1. cap. 3. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum.* De vera contritione ſcribit Salomon, Proverb. 14. *Cor quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio ejus non miſcebitur extraneus.* Verè enim incredibilis lætitia oritur ex eo, quòd quis vi-
E deat ſe amariſſimè peccata ſua deflere. Porrò charitas nihil prius gignit quàm gaudium & pacem. Inde enim dicitur Galat. 5. *Fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, pax &c.*

Sed ex patientia (ut alia nunc omittam) ſolidiſſima oritur conſolatio. Nam ut ait Apoſtolus, Roman. 5. *Gloriamur in tribulationibus, quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit &c.* Et 2. Corinth. 7. *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtra.* Et cap. 8. *Notum*, inquit, *vobis facimus fratres gratiam Dei, quæ data eſt in Eccleſiis Macedoniæ, quòd in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipſorum fuit.* Et Jacobus cap. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis, ſcientes quòd probatio fidei veſtræ patientiam operatur,*

rum congebant. Placet autem nomine aliorum S. Bernardi teſtimonium hic adſcribere, ut omnes intelligant, unde petenda ſit ſolida conſolatio. Sic igitur loquitur in ſerm. 69. in Cantica: *Quanta putas ex hac manſione inter animam & verbum familiaritatis gratia oriatur. Quanta de familiaritate ſequatur fiducia? Non eſt (ut opinor) quod jam talis anima dicere vereatur, dilectus meus mihi, quæ ex eo quòd ſe diligere & vehementer diligere ſentit, etiam diligi nihilominus vehementer non ambigit, ac de ſua ſingulari intentione, ſollicitudine, cura, opera, diligentia, ſtudioque, quo inceſſanter & ardenter invigilat quemadmodum placeat Deo, æquè hæc omnia in ipſo indubitanter agnoſcit, recordans promiſſionis ejus, in qua menſura menſi fueritis remetietur vobis. Ergo ex propriis, quæ ſunt penes Deum agnoſcit, nec dubitat ſe amari quæ amat.* Et infrà: *Vides quomodo non ſolùm de amore ſuo certum te reddit, ſi quidem tu ames illum, ſed etiam de ſollicitudine ſua, quam pro te gerit, ſi te ſenſerit ſollicitum ſui.*

Hanc igitur certitudinem libenter agnoſcimus, quæ non oritur ex præſumptione imputatæ juſtitiæ, neque eſt certitudo fidei Catholicæ, ſed oritur ex charitatis & operum bonorum experimento, ac per hoc moralis & conjecturalis certitudo nominari poteſt.

CAPUT XII.

Refellitur error de certitudine Prædeſtinationis.

HActenus primum errorem ex illis quatuor, quos initio hujus libri propoſuimus, expugnare conati ſumus. Sequitur ut adverſus ſecundum breviter diſſeramus.

Secundus error eorum erat, qui non ſolùm de præſenti gratia, atque juſtitia, ſed etiam de prædeſtinatione, atque electione ad gloriam certitudinem fidei haberi contendunt. Docuit hunc errorem Martinus Bucerus, in Colloquio Ratisbonenſi. Nam extat in eo Colloquio inter alios titulos, unus de firmiſſima æternæ ſalutis fiducia, & certitudine, & in eo affirmat Bucerus, non eſſe verum Chriſtianum, qui non eadem fidei certitudine, credit ſe habiturum eſſe vitam æternam, qua credit, Chriſtum eſſe, & Deum etiam eſſe. Idem etiam docet in lib. de concordia, in conciliatione articuli de juſtificatione: Idem quoque docet Petrus Martyr, in commentar. ad cap. 8. epiſt. ad Roman. Eundem errorem mordicus defendit Joannes Calvinus, in lib. 3. Inſtitution. cap. 2. ubi ſic loquitur §. 16. *Verè fidelis non eſt, niſi qui ſolida perſuaſione Deum ſibi propitium perſuaſus, de ejus benignitate omnia ſibi pollicetur, niſi qui divinæ erga ſe benevolentiæ promiſſionibus fretus, indubitatam ſalutis expectationem præſumit.* Vide eundem §. 40. & in antidoto Concilii. In eodem errore verſatur Kemnitius, in Examine Concilii Tridentini. Reprehendit enim quod Concilium docet, ſeſſ. 6 cap. 12. neminem ſine peculiari revelatione, certò ſtatuere debere ſe eſſe ex numero prædeſtinatorum. Affirmat verò Kemnitius, hanc falſam eſſe doctrinam, & pro-

ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus? quis novit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? Et quamvis hæc altitudo ſecreti præcipuè reſpiciat cauſam, cur Deus unum eligat, alterum non eligat,
B tamen indicat etiam non poſſe ſciri ſine revelatione, quem Deus elegerit, & quem non elegerit. Nam ex hoc ipſo, quòd ignoramus, quid moveat Deum, ut hunc potius quàm illum eligat, & in ejus voluntatem rem totam referre cogimur, intelligimus non poſſe alia via cognoſci, quem eligere, & quem non eligere voluerit, niſi per revelationem ſpecialem, qua ſuam ipſe voluntatem alicui manifeſtare dignetur.

Secundò, Scriptura hortatur omnes fideles ad timorem, cùm ait Roman. 11. *Tu autem fide ſtas, noli altum ſapere, ſed time, ne fortè & tibi non parcat.* Et 1. Corinth. 10. *Qui ſtat videat ne cadat.* Et Philip. 2. *Cum timore, & tremore ſalutem veſtram operamini.* Et
C Apocal. 3. *Tene quod habes, ne fortè alius accipiat coronam tuam.* Et in epiſt. 2. idem Joannes: *Videte*, inquit, *ne perdatis, quæ operati eſtis.* Et in Pſal. 2. *Servite domino in timore & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus, & pereatis de via juſta.*

Ad hæc & ſimilia reſpondent Calvinus & Kemnitius, hæc dici ad excutiendum torporem & carnalem ſecuritatem, quæ homines in operibus bonis negligentes faciunt, non quod revera periculum ſit, ne veri fideles excidant à ſalute. At verum quidem eſt, nullum eſſe periculum, ne prædeſtinati ſalutem æternam perdant, & terrores illos à Spiritu ſancto, per Scripturas ſanctas adhiberi, ut electi ad ſollicitudi-
D nem & diligentiam excitentur, ſed hæc omnia locum habent in iis, qui prædeſtinationem ſuam ignorant, non in iis, qui de illa certiſſimi ſunt. Nam qui certò perſuaſi ſunt, ſe omnino ſalvandos, non poſſunt timere, ne excidant à ſalute, immò nec debent timere, ſi id certò credunt certitudine fidei, quomodo credunt Chriſtum eſſe Deum, nam iſto ſuo timore injuriam fidei facerent.

Proinde ſi vera eſſet reſponſio hæreticorum, Spiritus Sanctus hortaretur electos ad infidelitatem cùm hortatur ad timorem amittendæ ſalutis: Quemadmodum enim ſi quis admoneret fidelem ut timeret, ne fortè non ſit verum, Chriſtum eſſe Deum, ad impietatem ſine dubio eum impellere videretur. Ita
E prorſus Spiritus ſanctus (quod blaſphemum eſt cogitare) ad impietatem provocaret electos, dum hortatur ut timeant, ne fortè excindantur, ne pereant de via juſta, ne amittant coronam ſuam. Igitur qui timere jubemur, non debemus, nec poſſumus certò credere certitudine fidei, nos eſſe de numero ſalvandorum.

Tertiò, Scriptura disertis verbis docet, ſalutem pendere à conditione operum, Matth. 5. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Rom. 8. *Quòd ſi filii & hæredes, ſi tamen compatimur, ut & conglorificemur.* 2. Timot. 2. *Si commortui ſumus, & convivemus.* Et ibidem: *Non coronabitur, niſi qui legitimè certaverit.* At concedunt adverſarii nullam eſſe poſſe certitudinem ſalu-

Digitized by Google

ciat ſe & opera ſua, ſed reſpiciat Chriſtum, non ut extra ſe poſitum, ſed ut in ſe manentem, & omnia bona ſua communicantem. Sed hæc reſponſio non eſt ſolida. Nam Chriſtus ipſe requirit à membris ſuis, ut ipſa etiam bene operentur, & tamquam vitis requirit, ut palmites fructum ferant. Alioqui exciſionem minatur: *Ego ſum vitis vera* (inquit Joan. 15.) *& Pater meus agricola eſt. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum.* Et infrà: *Si quis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.* Non igitur ſufficit ad ſalutem inſertum eſſe in vitem Chriſtum, niſi quis ut palmes fructum bonorum operum pariat. Deinde, cùm Dominus ait: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra &c.* Et: *Si vis ad vitam ingredi &c.* Non ſignificat ut membra juſtitiam capitis ſibi arrogent, ſed ut ipſa quoque operentur, & juſtitiam faciant, ut perſpicuum eſt ex ſequentibus, ubi ait Matth. 5. *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros &c.* Et Matth. 19. *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & habebis theſaurum in cœlo.*

Reſpondere ſolent, opera quidem requiri, ſed non ut conditionem, à qua pendeat promiſſio vitæ æternæ, ſed quia fides vera non eſt niſi ſit viva, & fructificet opera bona, nam peccata, ideſt, opera carnis excutiunt fidem, & effundunt Spiritum ſanctum. At non laboramus hoc loco cur ſint opera neceſſaria, ſed contenti ſumus, ſi detur nobis, ea neceſſariò exigi, & ſine illis non obtineri vitam æternam. Hinc enim evidenter concludimus, ſine divina revelatione neminem certò ſtatuere poſſe, ſe eſſe de numero electorum, cùm nemo, ipſis etiam adverſariis teſtibus, certò ſtatuere poſſit, ſe facturum omnia illa bona opera, quæ Chriſtus fieri jubet.

Quartò, Scriptura teſtatur, multos ad tempus credere, & poſtea circa fidem naufragare & perire, ut patet Luc. 8. de ſemine quod cecidit ſuper petram, quod exponit Dominus de iis, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Et 1. Timoth. 4. *Spiritus manifeſtè dicit, quia in noviſſimis diebus diſcedent quidam à fide.* Et cap. 9. *Quam quidam appetentes erraverunt à fide.* Qui autem à gratia & fide exciderunt, nullam certitudinem habent ſuæ reſtitutionis in gratiam, immò Scriptura dicit, hoc planè eſſe incertum, cùm ait 2. ad Tim. 2. *Ne fortè det illis Deus pœnitentiam & reſipiſcant.* Et Joelis 2. *Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus?* At ſi multi credentes à veritate poſtea aberrant, & reprobi fiunt, igitur non erant illi certi ex fide ſe perſeveraturos, alioqui falſa fuiſſet eorum fides. Non poteſt autem certitudo prædeſtinationis haberi ſine certitudine perſeverantiæ, cùm perſeverantia ſit effectus maximè proprius prædeſtinationis, & ſine perſeverantia non poſſit impleri prædeſtinatio, igitur neque de prædeſtinatione homines illi certi fuerunt ex fide. Ac per hoc falſum eſt, omnes fideles certos eſſe certitudine fidei de ſua prædeſtinatione.

Ad hoc argumentum utcumque reſpondere poteſt Calvinus, quippe qui negat habuiſſe veram fidem illos qui non perſeverant. Quem errorem paulò poſt refellemus. Kemnitius verò nihil omnino reſpondere poteſt. Ipſe enim apertè fatetur, poſſe fideles excidere à gratia, & non perſeverare, & tamen audacter affirmat debere eos, qui fidem habent certò ſtatuere ſe eſſe prædeſtinatos. Quæ quam malè intèr ſe cohæreant, nemo non videt. Nam ſi omnes debent quia quòd aliqui non perſeverent, non ſit ex eo quòd Deus nolit conſervare eos uſque in finem, ſed quia ipſi per opera carnis fidem excutiunt. At inepta ſolutio eſt. Hoc enim eſt quod nos urgemus, non poſſe ullum ex fide certum eſſe, ſe ad numerum electorum pertinere, quia poteſt fieri, ut excutiat fidem, & tandem ſit reprobus. Nam cùm vera fides poſſit eſſe in eo, qui re vera coram Deo reprobus
B eſt, cùm præſciatur non perſeveraturus, evidenter ſequitur, ut vel fides non doceat eum eſſe de numero electorum, vel fides ſit falſa; quomodo enim reprobus credere poteſt ex fide vera ſe non eſſe reprobum, ſed electum?

Ad hæc teſtimonia Scripturæ addi poſſunt etiam teſtimonia Patrum. S. Joannes Chryſoſtomus hom. 11. in epiſt. ad Philip. *Si Paulus*, inquit, *qui tanta paſſus eſt, nondum de reſurrectione illa ſecurus fuit, quid ſanè nos dicemus?*

S. Hieronymus lib. 2. adverſus Pelagianos: *Ne beatum*, inquit, *dixeris quempiam ante mortem, quamdiu enim vivimus, in certamine ſumus; quamdiu in certamine, nulla eſt certa victoria.*

C S. Auguſtinus lib. 11. de Civ. Dei cap. 12. *Licèt*, inquit, *ſancti de ſua perſeverantiæ præmio certi ſint, de ipſa tamen perſeverantia ſua reperiuntur incerti. Quis enim hominum ſe in actione, profectuque juſtitiæ perſeveraturum uſque in finem ſciat, niſi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hac re juſto, latentique judicio non omnes inſtruit, ſed neminem fallit?*

Martinus Bucerus in lib. de concordia, ſub finem conciliationis articuli de juſtificatione, hunc unum locum ſibi ipſi objecit, & duas adhibuit reſponſiones, ſive malis dicere tergiverſationes. Primò dicit, Sanctos ex ſe non poſſe certò ſtatuere, an ſint perſeveraturi; tamen quia vocati ſunt ad ſempiternum Chriſti conſortium, ex fide debere omnino certos
D eſſe, ſe uſque in finem perſeveraturos. Secundò dicit, Auguſtinum loqui de certitudine ſcientiæ, non de certitudine fidei. At ſi Sancti ex ſe ſtatuere debeant, ideſt, ex viribus naturæ ſuæ, certò ſtatuere debent, ſe non perſeveraturos. Quo modo enim ſine Dei gratia perſeverarent? Itaque ſi ex ſe ſtatuere debent, non ſunt incerti, ut Auguſtinus dicit, ſed planè certi.

Dicet fortaſſe Bucerus, illud (*ex ſe*) non debere ad vires perſeverandi referri, ſed ad cognitionem, ut ſenſus ſit, Sanctos non poſſe ſtatuere certò ſe perſeveraturos ex lumine ſolius rationis, ſed ex lumine fidei omnino poſſe. At contra, nam de præmio perſeverantiæ non ſunt certi ex ſe, ideſt, ex lumine ſolius rationis, ſed ex lumine fidei: & tamen Augusti-
E nus ſcribit, de præmio perſeverantiæ Sanctos eſſe certos, de ipſa perſeverantia incertos. Præterea ſi certi eſſent Sancti ex lumine fidei de ſua perſeverantia, omnes, qui fide præditi ſunt, hanc certitudinem haberent; At Auguſtinus dicit, non omnes Sanctos, ideſt, non omnes qui fidem habent, eſſe de hac re certos, ſed illos tantùm, quibus Deus per ſpecialem revelationem id manifeſtare dignatur. Vult igitur Auguſtinus non ſolùm ex ſe, ſed etiam ex fide, & non ſolùm certitudine ſcientiæ, ſed etiam certitudine fidei Sanctos de ſua perſeverantia eſſe incertos.

Sed ut omnem tergiverſandi occaſionem Bucero auferamus, addamus alia duo loca in lib. de correptione & gratia cap. 13. *Quis*, inquit, *ex multitudine fidelium, quamdiu in hac mortalitate vivitur, in numero* præde-

gratia, quam recipit, perſeverare in perpetuum debeat.

S. Proſper, in lib. 2. de vocatione gentium cap. ult. *In remotiſſimo*, inquit, *ab humana cognitione ſecreto præfinitio hujus electionis abſcondita eſt. Et de nullo ante ipſius finem pronunciari poteſt, quod in electorum gloria ſit futurus, ut perſeverantem humilitatem utilis metus ſervet, & qui ſtat videat ne cadat.*

S. Bernardus, quem virum Dei loco citato Bucerus appellat, & Lutherani omnes in quæſtione de Juſtificatione magnifacere ſolent, ſic loquitur in ſermon. 1. de Septuageſima: *Quis poteſt dicere, ego de electis ſum? ego de prædeſtinatis ad vitam? ego de numero electorum? certitudinem utique non habemus, ſed ſpei fiducia conſolatur nos.* Idem in epiſt. 107. *Datur*, inquit, *aliquid præſentire de ſua ipſius futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in juſtificante plenius appariturum in beatificante. De qua tamen jam percepta ſuimet ex parte notitia, interim quidem glorietur in ſpe, nondum tamen in ſecuritate.*

Addamus ultimò rationes. Prima ratio, Nihil affirmari debet de his, quæ pendent ex ſola Dei voluntate, niſi ex manifeſta revelatione ipſius: ſi enim nemo certò ſcire poteſt, quid ſit in homine, niſi ſpiritus ejus, quanto magis nemo ſcire poterit quid ſit in Deo, niſi Spiritus Dei? Pendere autem prædeſtinationem ex Dei voluntate, perſpicuum eſt, quia *cujus vult miſeretur, & quem vult indurat*. Rom. 9. Et quos eligit non ex operibus, ſed ex miſericordia eligit. Dicent, revelavit Deus per Spiritum ſuum in Scripturis, omnes qui credunt, habituros eſſe vitam æternam. At nuſquam revelavit omnes qui dicunt ſe credere, eos credere ſicut oportet. Nam ſi ſatis eſſet dicere, ego credo, vel etiam, ego rectè credo, & ſicut oportet, credo, omnes hæretici ſalvarentur.

Secunda ratio, Non poteſt homo certus eſſe ex fide, an ſit dignus odio vel amore ſecundùm præſentem juſtitiam, quam in ſe habet, ut oſtendimus in diſputatione præcedenti, igitur multò minus ex fide certus eſſe poteſt, an ſit dignus odio vel amore ſecundùm æternum decretum, quod in ipſo Deo latet. Neque enim dubitari poteſt, quin facilior ſit notitia præſentis juſtitiæ, quàm æternæ prædeſtinationis.

Tertia ratio ſumitur ab utilitate hujus ſecreti. Nam ut ſcribit S. Auguſtinus, in lib. de corrept. & gratia cap. 13. utiliſſimum eſt ad humilitatem conſervandam, ut non ſciatur in hac vita, quis ad numerum electorum certò pertineat. Et quamvis poſſet Deus alia etiam ratione huic elationis morbo medicinam facere: tamen ſic placuit magno illi medico, qui ordinem ſanandi non accipit ab ægroto.

Quarta ratio eſt S. Proſperi loco notato, quoniam id etiam utiliſſimum fuit propter reprobos. Nam ſi ſcirentur qui ſint prædeſtinati, reliqui omnes deſperantes de ſalute nihil omnino boni peragere curarent. Itaque ut qui ſtat, videat ne cadat, & qui victus tentatione cecidit, reſurgere conetur, & nemo de Dei miſeratione diffidat, nemo deſperet, utiliſſimum fuit, ut ſecretiſſima eſſet electio.

carunt.

Primùm igitur ita ratiocinatur Bucerus: *Aſſiduè pro dono perſeverantiæ nobis orandum eſſe non dubium eſt: dicit autem Jacobus, cap. 1. de eo, qui cupit à Deo aliquid impetrare, Poſtulet in fide nihil hæſitans: igitur nihil hæſitare debemus, ſed certò credere, nos accepturos perſeverantiam, ac proinde etiam eſſe prædeſtinatos.*

B

Reſpondeo, Poteſt optimè cohærere oratio in fide ſine hæſitatione cum incertitudine de re illa adipiſcenda, quæ petitur. Nam in oratione requiritur tum fides, tum etiam fiducia, & utrique ſuo modo contraria eſt hæſitatio. Et quidem de fide nulla eſt difficultas. Nam fide credere debemus, Deum poſſe facere quod petimus, fidelem quoque eſſe in omnibus verbis ſuis, & per hoc velle etiam facere quod petimus, niſi ex parte noſtra ſit defectus, & de his rebus non debemus vel minimum hæſitare. Non autem tenemur certò credere, nos abſolutè impetraturos quod
C petimus: alioqui fides falſa eſſe poſſet. Certè cùm Apoſtolus ter rogavit, ut liberaretur à ſtimulo carnis, in fide nihil hæſitans oravit, & non impetravit tamen quod petiit: ex quo intelligimus, eum non crediſſe abſolutè ſe liberandum.

At Dominus Marc. 11. dicit: *Quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, & fiet vobis.* Reſpondeo, credendum eſſe quia accipiemus, ſi bona petamus, & ſi expedit nobis, non abſolutè. Porrò perſeverantiæ donum planè expedit nobis, ſed non benè petit, qui non aſſiduè petit. Non enim perſeverantia res eſt ejuſmodi, quæ uno die peti & accipi poſſit, ſed quotidie petenda eſt, ut quotidie detur, & ſic tandem fiat, ut in finem uſque perſeveremus.
D Tunc enim data intelligitur perſeverantia cùm perſeveratum eſt uſque in finem. Itaque credere debemus nos accepturos perſeverantiam, ſi perſeveranter eam poſtulaverimus, utrum autem perſeveranter eam poſtulaturi ſimus, quis ſcire poteſt, niſi Deus, & cui voluerit Deus revelare?

Quod autem attinet ad fiduciam, confidere debemus, nos accepturos quod petimus, & non hæſitare, ideſt, non diffidere. Cæterùm ſicut fiducia non eſt in intellectu, ſed in voluntate, ita hæſitatio cùm opponitur fiduciæ, non eſt incertitudo intellectus, ſed infirmitas & inſtabilitas voluntatis. Quare fiducia ſine hæſitatione non requirit certitudinem intellectus de re impetranda, ſed firmam adhæſionem
E voluntatis erga bonitatem Dei, à qua ſperat homo ſe impetraturum quod poſtulat. Nihil igitur concludit Buceri ratiocinatio.

Secundò, objicit idem auctor illud, 1. Joan. 5. *Hæc ſcribo vobis, ut ſciatis, quia vitam habetis æternam, qui creditis in nomine filii Dei.* Reſpondeo, Multa hic dici poſſent, ſed jam ſæpè de hac re locuti ſumus.

Dico igitur eos qui credunt, habere vitam æternam, ſed in ſpe, non in re. *Spe enim ſalvi facti ſumus*, inquit B. Paulus ad Rom. 5. porrò ut in re vita habeatur æterna, requiritur (præter alia multa) perſeverantia in fide. Sic enim ſcribit Apoſtolus ad Hebræos 3. *Videte fratres ne fortè ſit in aliquo veſtrum cor malum incredulitatis diſcedendi à Deo vivo. Sed adhortamini voſmetipſos per ſingulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati.*

Parti-

Digitized by Google

rare debet, ut inveniat Scripturæ teſtimonium, in quo habeatur, ſe, & alios in particulari uſque in finem perſeveraturos.

Tertiò, objicit Calvinus, 1. cap. epiſt. ad Epheſ. ubi Apoſtolus dicit, nos habere pignus hæreditatis: at qui pignus habet, certus eſt de hæreditate. Item ibidem Apoſtolus orat Deum, ut illuminet oculos Epheſiorum, ut cognoſcant, planeque perſpiciant ſe prædeſtinatos in adoptionem filiorum.

Reſpondeo. Qui ſpiritum habent inhabitantem, ſine dubio pignus habent hæreditatis: hoc enim Apoſtolus dicit. At quis certus eſſe poteſt certitudine fidei, ſe ſpiritum inhabitantem habere? Deinde, qui pignus habent hæreditatis, ſine dubio conſequentur hæreditatem, modò pignus diligenter conſervent. Nam ſi fortè illud amiſerint, antequam hæreditatem accipiant, nihil eis proderit aliquando pignus ejuſmodi accepiſſe. Non ſcribit autem Apoſtolus, omnes, qui pignus habent, illud ſine dubio ſervaturos, ac patriſamilias ſuo tempore repræſentaturos. Neque eſt aliqua ratio, Dei revelatione excepta, per quam hujus rei certi reddi valeamus.

Porrò rogat idem Apoſtolus Deum ut illuminet Epheſiorum oculos, non ut cognoſcant ſe eſſe prædeſtinatos; ſed ut intelligant quæ ſit ſpes vocationis, & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis in Sanctos, ideſt, quanta ſit ea gloria, quam Deus præparavit diligentibus ſe.

Sed libenter quærerem à Calvino, ſi ex fide certus eſt omnis, qui juſtificatur, ſe prædeſtinatum eſſe, cur iſti Epheſii jamdudum fideles, & juſtificati egebant illuſtratione nova, ut cognoſcerent ſe eſſe prædeſtinatos? Nam ſi id non certò noverant, non erant fideles & juſtificati, ſi verum eſt dogma Calvini; ſi autem fideles & juſti, immò & ſancti erant, ut eos Apoſtolus vocat: igitur vel non egebant iſto novo lumine, & Paulus fruſtra pro illis orabat, vel quod eſt verius, non certi erant ex fide, ſe eſſe prædeſtinatos.

Quartò, objicit idem Calvinus illud, 1. Theſſalonicenſ. 1. *Scientes fratres dilecti à Deo electionem veſtram, quia Evangelium noſtrum non fuit ad vos in ſermone tantùm, ſed & in virtute, & in Spiritu ſancto & in plenitudine multa.* Ubi probat Apoſtolus Theſſalonicenſes fuiſſe electos, ex eo quòd fidem haberent, per quam Evangelium receperant. Ex quo ſequitur, ut fides ſit propria electorum, & qui illam habent, ſciant etiam ſe eſſe in numero electorum.

Reſpondeo, Primò illud: *Scientes electionem veſtram*, non refertur ad ipſos Theſſalonicenſes, quaſi ipſi ſcirent electionem ſuam, ſed ad Paulum, qui dicit ſe cum Silvano & Timotheo ſcire electionem illorum. Deinde, loquitur Apoſtolus de ſcientia, non ex revelatione, ſed ex ſignis, quia videlicet noverat ſe illis prædicaſſe cum adjunctione miraculorum & cum plenitudine multa, Græcè πληροφορία, ideſt, cum magna copia teſtimoniorum divinorum, quæ apta erant ad certam perſuaſionem gignendam. Idem etiam probat ex operibus Theſſalonicenſium, quia in tribulatione multa cum gaudio verbum Dei receperant. Itaque nihil aliud ex eo loco colligitur, niſi Apoſtolum optimam ſpem habuiſſe de electione Theſſalonicenſium, ex multis ſignis, quæ de ipſorum electione habebat.

Quintò, objicit Kemnitius illud, Rom. 8. *Quos vocavit, hos & juſtificavit, quos juſtificavit, hos & ma-*

nullius roboris argumentum illud eſſe oſtendit. Cùm igitur Apoſtolus ait: *Quos vocavit, hos & juſtificavit*, non loquitur de omnibus vocatis, ſed de vocatis ſecundùm propoſitum: & cùm addit, *quos juſtificavit, hos & magnificavit*, non loquitur de omnibus juſtificatis, ſe de juſtificatis ſecundùm propoſitum, de quibus dicitur in eodem capite: *Scimus quia diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundùm*
B *propoſitum vocati ſunt ſancti*. Vide Auguſtinum in libro de bono perſeverantiæ cap. 13. qui ſint autem vocati & juſtificati ſecundùm propoſitum, nemo ſcire poteſt. Quis enim novit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit?

Ultimò, objicit Kemnitius multa loca, quæ nihil ad rem faciunt, ut Joan. 10. *Nemo rapiet eas de manu mea*. Rom. 8. *Quis accuſabit adverſus electos Dei?* 1. Corinth. 1. *Confirmabit vos uſque in finem*. Epheſ. 1. *Elegit nos ante mundi conſtitutionem*.

Reſpondeo, priora duo loca docent, electos non poſſe perire: ſed non docent electos noſſe de ſe in particulari, ſe eſſe tales. Quæ autem eſt iſta conſecutio; Nemo rapiet oves de manu Chriſti, ergo
C Kemnitius certò ſcit certitudine fidei ſe eſſe de numero electorum? Duo loca poſteriora, ut etiam multa alia ſimilia teſtantur Apoſtolum bene ſperaſſe de ſalute Corinthiorum & Epheſiorum; non autem certum fuiſſe certitudine fidei, eos omnes ſalvandos.

Hinc prudenter monet S. Auguſtinus, in libro de bono perſeverantiæ cap. 22. ut cùm in concione ad populum de electis loquimur, utamur prima vel ſecunda perſona, ponentes in eo numero nos & auditores noſtros, ut oſtendamus, nos bene ſperare cùm de nobis, tùm etiam de illis: at cùm loquimur de reprobis, utamur verbis tertiæ perſonæ, ne nobis aut auditoribus malè ominari videamur.

D

CAPUT XIV.

Fidem, ac juſtitiam non eſſe propriam electorum, & ſemel habitam amitti poſſe.

VENIO ad errorem Tertium, qui proprius eſt Calvini, qui docet in lib. 3. Inſtit. cap. 2. §. 11. Fidem & juſtitiam propriam eſſe electorum, & ſemel verè acceptam, non poſſe ulla ratione amitti, & qui eam videntur amittere, numquam verè habuiſſe. *Solos, inquit, electos ſemine incorruptibili Deus in perpe-*
E *tuum regenerat, ut numquam diſpereat ſemen vitæ in eorum cordibus inſitum*. Et infrà §. 12. *Hoc, inquit, interim tenendum eſt, quamvis exigua ſit, ac debilis in electis fides; quia tamen ſpiritus Dei certa illis arrha eſt, ac ſigillum ſuæ adoptionis, numquam ex eorum cordibus deleri poſſe ejus ſculpturam*. Et ibidem affirmat, plurimos decipi, qui fidem ſe habere putant, cùm nihil habeant, niſi fidei umbram & ſimulacrum.

Repugnant Calvino non ſolùm Catholici, ſed etiam plerique Lutheranorum, & ipſe etiam Petrus Martyr in comment. ad cap. 8. ad Rom. & Kemnitius in Examin. Concilii. Quamvis hi duo poſtremi etſi apertè doceant, poſſe juſtum interdum labi: tamen ſentire videntur non poſſe fieri, quin ante mortem redeat ad fidem. Certè cogit error ille de fide prædeſtinationis, ut credant, nullum fidelem eſſe poſſe

Digitized by Google

que error teſtimoniis & exemplis divinæ Scripturæ, definitione Eccleſiaſtica & ratione.

Quod attinet ad Scripturæ teſtimonia, tam multa & tam perſpicua ſunt, ut mirum ſit, potuiſſe in mentes hominum ejuſmodi errorem cadere. Ezechiel. 18. *Cùm averterit ſe juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem morietur in illa*. Quid clarius? Quomodo, quæſo, avertitur juſtus à juſtitia, ſi fide ſola juſtificatur, & fides ſemel concepta extingui non poteſt?

Sed veniamus ad Evangelium. Luc. 8. *Nam quod ſuper petram; qui cum gaudio ſuſcipiunt verbum, & hi radices non habent, ſed ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt*. Iſti certè ſuſcipiunt ſemen verbi Dei cum gaudio, & credunt: neque deeſt illis fides, ſed perſeverantia in fide.

Joannis 15. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum*. At palmes eſſe non poteſt, qui aliquando non vixerit in vite; non enim palmites aliunde inſeruntur, ſed naſcuntur ex vite & non mortui, ſed vivi naſcuntur. Sic igitur fideles renaſcuntur in Chriſto, & cùm renaſcuntur, non mortui ſunt, ſed vivi: & tamen ſi poſtquam renati ſunt, fructum bonorum operum ferre recuſent, areſcunt, præciduntur & pereunt. Ex quo non ſolùm Calvinus, ſed etiam Martyr & Kemnitius refutantur. Dominus enim non ſolùm dicit, palmitem areſcentem, ſeparandum à vite, ſed addit, *& colligent eum, & in ignem mittent, & ardet*. Poteſt igitur, qui aliquando palmes in vite, ideſt, membrum in corpore Chriſti per fidem vivam fuit, mitti in ignem æternum, ut ſemper ardeat.

Matthæi 24. *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Qui autem perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit*. Ex hoc loco intelligimus, non omnes juſtos perſeverare, ac per hoc non omnes juſtos ſalvari. Illud enim (*refrigeſcet charitas*) extinctionem planè ſignificat charitatis, alioqui non opponeretur perſeverantiæ uſque in finem.

1. ad Corinth. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar*. At Calviniſtæ meritò non caſtigant corpus ſuum, & operibus pœnitentiæ valedixerunt, quia certi ſunt certitudine fidei, ſe reprobos fieri nulla ratione poſſe.

Galat. 5. *Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini, à gratia excidiſtis*. Quomodo poſſent evacuari à Chriſto, & à gratia excidere, ſi in Chriſto & in gratia verè numquam fuiſſent?

1. ad Timoth. 1. *Quidam circa fidem naufragaverunt*. 1. ad Timoth. 4. *In noviſſimis diebus diſcedent quidam à fide*. 1. ad Timoth. 6. *Quam quidam appetentes erraverunt à fide*. Hebr. 6. *Impoſſibile eſt eos, qui ſemel ſunt illuminati, guſtaverunt etiam donum cæleſte, & participes facti ſunt Spiritus ſancti: guſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtuteſque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt, renovari iterum ad pœnitentiam &c.* Quid hic dici poteſt? Non habuerunt veram fidem, qui diſceſſerunt à fide? Et quomodo naufragaverunt qui in navi numquam fuerunt? Non verè juſtificati fuerant, qui illuminati guſtaverant donum cœleſte, & participes facti erant Spiritus ſancti? & tamen prolapſi ſunt.

trorſum converti ab eo, quod illis traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim illis illud veri proverbii: Canis reverſus ad ſuum vomitum, & ſus lota in volutabro luti. Poterat ne clarius explicari vera prolapſio? Nam qui revertitur ad ſuum vomitum, certè antea vomuerat, & vomendo pectus purgaverat; & ſus lota non diceretur reverti ad volutabrum luti, niſi de illo antea exiviſſet & lota verè fuiſſet.

Veniamus nunc ad exempla eorum, qui Spiritu ſancto referente, fidem vel charitatem amiſerunt. Atque ut altè incipiamus. Primò, Angeli mali, qui Scriptura teſte peccaverunt, & ex Angelis diaboli fieri meruerunt, certè antequam peccarent juſti fuerant, ut colligunt ſancti Patres, ex cap. 14. Iſaiæ, & 28. Ezechiel.

Secundò, primi noſtri parentes ad imaginem & ſimilitudinem Dei conditi fide & gratia ornati erant, etiam adverſariis teſtibus, & tamen eos graviſſimè lapſos eſſe, adverſarii negare non poſſunt.

Tertiò, Saul Rex initio bonus & juſtus erat, & tamen non ſolùm peccavit, ſed etiam reprobus & damnatus creditur. Id enim inſinuat Scriptura, 1. Regum 15. & 16. Et apertè aſſerit Auguſtinus lib. 2. ad Simplician. quæſt. 1. Et ante eum Cyprianus lib. 1. epiſt. 5. Negat quidem Calvinus, Saulem fuiſſe unquam verè juſtum. Sed audi, quid Spiritus ſanctus dicat, in 1. lib. Reg. cap. 9. *Erat Saul electus & bonus, & non erat vir de filiis Iſrael melior illo, ab humero & ſurſum eminebat ſuper omnem populum*. Hic planè deſcribitur vir animo & corpore præſtans: & cùm nemo eſſet in filiis Iſrael melior illo, ſi non erat hic verè juſtus, nullus tunc fuiſſet in univerſo populo Dei verè juſtus. Quod falſum eſſe certum eſt, cùm adhuc viveret Samuel, & multi cum eo Prophetæ & Prophetarum filii.

Quartò, David Rex omnium conſenſu juſtus fuit, cùm de eo diceret Deus: *Inveni David virum ſecundùm cor meum*, Actor. 13. & tamen quis negare poteſt, eum verè à gratia & juſtitia, &, ſecundùm adverſarios, qui ſola fide juſtificant, à fide excidiſſe? Magnitudinem enim peccati ejus teſtatur pœnitentiæ magnitudo, qua lavabat per ſingulas noctes lectum ſuum, & lachrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat Pſal. 6.

Quintò, Salomon fuit aliquando verè juſtus, & à Deo ſingulariter dilectus. Nam 2. Reg. 7. dicit de eo Deus: *Ego ero illi in patrem, & ipſe erit mihi in filium*. Et cap. 12. *Vocavit nomen ejus Salomon, & Dominus dilexit eum, miſitque in manu Nathan Prophetæ, & vocavit nomen ejus Amabilis Domino, eò quòd Dominus diligeret eum*. Denique filius erat Davidis, hominis ſancti, igitur ſecundùm doctrinam Calvini & Petri Martyris, & ipſe ſanctus erat. Hunc autem virum in ſenectute à gratia & juſtitia excidiſſe, Scriptura teſtatur. Quæ refert eum etiam idola omnium concubinarum ſuarum, turpiſſimè coluiſſe. Eundem planè reprobum, atque damnatum eſſe, indicat S. Cyprianus lib. 1. epiſt. 5. Et poſt eum S. Auguſtinus in lib. 22. contra Fauſtum, cap. 88. his verbis: *De Salomone quid dicam? quem vehementer arguit ſancta Scriptura, atque condemnat; nihilque de pœnitentia ejus, vel in eum indulgentia Dei omnino commemorat?*

Sextò, S. Petrus ſine dubio juſtus erat, cùm ei dice-

Digitized by Google

[illegible] & repre-hendit defenſores Apoſtoli, qui audent excuſare peccatum, cujus magnitudinem ipſe idem amariſſimè flendo monſtravit.

Septimò, Simon Magus, converſus à Philippo credidit, & baptizatus Philippum ſequebatur, ut Lucas ſcribit Actor. 8. Et tamen hæreſiarcha factus miſerè periit. Dicit quidem Calvinus, eum non verè crediſſe, ſed fidem ſimulaſſe. At nós magis credimus S. Lucæ, qui dicit, eum crediſſe, & hoc dicit, ubi alios multos crediſſe dicit, qui permanſerunt in fide: nec ullo verbo indicat ſimulationem Simonis.

Octavò, Judas proditor, etiamſi ſolus eſſet, exemplo ſuo omnia ora obſtrueret. Nam fuiſſe Judam aliquando juſtum, probat S. Hieronymus, in lib. 3. adverſus Pelagianos, ex illis verbis Domini Joan. 17. *Pater quos dediſti mihi cuſtodivi, & nemo ex eis periit, niſi filius perditionis.* Nam ſi Pater dedit illum filio, certè bonus erat: & ſi periit ex grege certè antequam periret, in Chriſti grege numerabatur. Conſtat autem Judam reprobum & damnatum eſſe, tum ex hoc loco, ubi dicitur: *Filius perditionis:* tum ex c. 26. Matthæi, ubi Dominus de Juda dicit; *Melius erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.*

Habemus igitur octo exempla, quorum tria, Adami, Davidis, & Petri, demonſtrant, juſtitiam poſſe & amitti & recuperari; alia quinque Satanæ, Saulis, Salomonis, Simonis & Judæ indicant, poſſe aliquos verè juſtos ita excidere à juſtitia, ut inter reprobos numerari non ſine ratione credantur. Proinde juſtitiam non ſemper eſſe propriam electorum, ſed cum reprobis aliquando communem.

His teſtimoniis & exemplis divinæ Scripturæ addi poteſt traditio, ac definitio Eccleſiaſtica. Nam eundem hunc errorem olim in Joviniano damnavit Eccleſia. Teſtantur enim S. Hieronymus lib. 2. adverſ. Jovinianum, & S. Auguſtinus hæreſ. 82. Unum ex erroribus ejus fuiſſe, juſtos poſt baptiſmum non poſſe peccare, & ſi fortè peccent, eos quidem fuiſſe lotos aqua: ſpiritum autem gratiæ minimè recepiſſe. Itaque error Calvini jam ante mille & ducentos annos in Joviniano dijudicatus & damnatus fuit.

Præter hoc publicum antiquitatis teſtimonium, diſertis verbis idem teſtatur S. Auguſtinus, in lib. de corrept. & grat. cap. 13. *Credendum eſt*, inquit, *quoſdam de filiis perditionis non accepto dono perſeverandi uſque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter & juſtè vivere, & poſtea cadere, neque de hac vita priuſquam eis id contingat, auferri.* Et S. Gregorius lib. 30. Moral. cap. 32. *Quis*, inquit, *intelligat, quòd alius Catholicæ matris ventre proditus, juxta vitæ terminum erroris voragine devoratur, alius autem vitam ſuam in Catholica pietate conſummat, qui ortus in perfidia, cum lacte matris hauſerat virus erroris?*

Accedant ultimò rationes. Prima ratio, Fides quæ ſecundùm Calvini ſententiam, immobiliter hæret in corde hominis ſemel juſtificati, ſine dubio non eſt actus, ſed habitus: actus enim non ſemper eſt in corde hominis juſtificati, ut experientia teſtatur: habitus autem non impedit ex neceſſitate actum contrarium, ut perſpicuum eſt ex ratione & natura omnium aliorum habituum, qui inclinant ad ſuum actum, ſed non cogunt. Poterit igitur is, qui habet habitum fidei, facere actum infidelitatis. At ſecundùm Scripturas, qui facit actum infidelitatis, perdit etiam [illegible] & providentia Dei, qui non permittit homines ſemel verè juſtificatos labi in peccatum. At ſi ita eſſet, cur dicerent ipſi, omnia opera juſtorum eſſe peccata mortalia? Et ubi eſt promiſſio iſta Dei, quòd non permittet juſtos labi in peccatum? Nonne Scriptura contrarium diſertis verbis docet, cùm ait: *Cùm averterit ſe juſtus à juſtitia ſua.* Ezechiel. 18. &, *Si negaverimus, & ille negabit nos.* 2. Timoth. 2. & alia, quæ ſuprà citavimus?

B Secunda ratio, Infantes omnes per Baptiſmum verè juſtificantur, & fidem accipiunt etiam teſtimonio Lutheranorum, immò etiam ſine Baptiſmo, ex ſententia Calvini, & Petri Martyris, & Buceri, filii fidelium naſcuntur ſancti: At quis credat omnes filios fidelium, vel certè omnes, qui in infantia baptizantur, eſſe prædeſtinatos, & non poſſe peccare ſecundùm Calvinum, vel non poſſe damnari ſecundùm Bucerum & Martyrem? Nonne videmus multos in infantia baptizatos, cùm adoleverint graviſſimè peccare? Adde quòd, ſi verum eſſet paradoxum iſtorum, omnes Catholici, qui in infantia baptizati ſunt, prædeſtinati eſſent ad vitam, & perire non poſſent: quos tamen iſti pro membris Antichriſti &

C infidelibus habent.

Tertia ratio, ſi fides amitti non poteſt, unde tot ſunt in mundo hæretici? Hoc enim intereſt inter paganos & hæreticos, quòd pagani fidem numquam habuerunt, hæretici habuerunt & amiſerunt. *Ex vobis ipſis* (inquit Apoſtolus Actor. 20.) *exurgent viri loquentes perverſa.* Et 2. Timoth. 2. *Hymenæus & Philetus à veritate exciderunt.* Et ad Tit. 3. *Hæreticum devita, ſciens quia ſubverſus eſt &c.*

Quarta ratio, ſi juſti peccare non poſſunt, quorſum tot admonitiones & cohortationes Apoſtolorum & Prophetarum, & omnium ſequentium Doctorum Eccleſiæ ad populum Dei, ut timeant, ut caveant, ut ſolliciti ſint? Quorſum ipſe Dominus Apoſtolos

D ſuos & omnem Eccleſiam orare juſſit: *Dimitte nobis debita noſtra, ne nos inducas in tentationem, & libera nos à malo?* Quorſum pœnitentia, abſolutio & reconciliatio lapſorum defenditur contra Novatianos, ſi juſti peccare non poſſunt?

Quinta ratio, ſententia iſta Calvini, ex parte etiam Buceri, Martyris & Kemnitii, non ſolùm certitudinem nullam adfert, ſed planè deſperationem inducit; proinde non modò contraria eſt veræ doctrinæ Catholicorum, ſed etiam ipſorum hæreticorum propoſito & inſtituto, qui nihil ſæpiùs jactant, quàm ſolidam conſolationem ſe conſcientiis hominum ex certitudine juſtificationis adferre. Nam ſi præſens gratia & juſtificatio vera eſſe non poteſt, niſi quis

E certus ſit de perſeverantia, ita ut vel certò ſciat ſe numquam lapſurum, vel ad pœnitentiam rediturum; quomodo fieri poteſt, ut ullus ſani cerebri certò ſperet, ſe verè juſtum eſſe, cùm de futuris eventibus nihil ſibi certi polliceri niſi temerè poſſit? Et cùm videat quotidie ſe & alios in varia peccata, etiam contra conſcientiam labi? *Ne glorieris in craſtinum* (inquit Sapiens Proverb. 27.) *ignorans quid ſuperventura pariat dies.* Et Eccleſiaſt. cap. 11. *Ante mortem ne laudes quemquam.* Et S. Jacobus cap. 4. *Ignoratis quid erit in craſtino.*

CA-

runt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam. Quòd ſi charitas non poteſt extingui, certè nec fides, cùm ſine fide charitas eſſe non poſſit. Reſpondeo, hoc teſtimonium non probat, non poſſe amitti charitatem, ſi quis velit eam exuere, & cupiditatem in ejus locum recipere, ut multi quotidiè faciunt, quibus dicitur in Apocalypſi, cap. 2. *Habeo adverſum te pauca, quia primam charitatem reliquiſti. Memor eſto unde excideris*. Sed probat, manente charitate nullam eſſe tribulationem, quæ non facilè toleretur. Nam aquarum nomine hoc loco tribulationes ſignificari teſtantur Ambroſius, in lib. 1. de Jacob cap. 7. Et Gregorius in comment. hujus loci, charitatem autem omnia tolerare, docet Apoſtolus, 1. Corinth. 13. *Charitas omnia ſuffert, omnia ſuſtinet, benigna eſt, patiens eſt &c.*

Secundum teſtimonium Joan. 4. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Reſpondeo, eadem eſt vis hujus teſtimonii, quæ ſuperioris. Nam in quo manet gratia Dei, ſive charitas, is non ſitiet in æternum, cùm habeat in ſe fontem vivum: tamen fons ille ſiccari & obſtrui poteſt, dum ſumus in hoc loco tentationum. Etſi fortè ſiccetur, ideſt, ſi excidamus à gratia, juxta illud Galat. 5. *A gratia excidiſtis*; quid mirum, ſi iterum delectationes vanas, urgente cupiditate, ſitire incipiamus?

Tertium teſtimonium Rom. 8. *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* Et infrà; *Certus ſum, quia neque mors, neque vita &c. poterit nos ſeparare à charitate Dei*. Reſpondeo, S. Auguſtinus, in lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 11. & ſequentibus, explicans hunc locum, docet, hìc explicari efficaciam & potentiam charitatis, quæ ſi adſit in corde noſtro, omnes tribulationes vincit, ut ſenſus totius illius ſententiæ ſit, nullum eſſe terrorem, qui poſſit efficere in homine, in quo ardeat charitas, ut Deum ſuum offendat; tamen ibidem idem Auguſtinus monet, poſſe in hac vita amitti charitatem, & ideò diligentiſſimè tantum bonum eſſe ſervandum. Poſſet tamen etiam reſponderi, Apoſtolum hìc loqui in perſona electorum, ut ſuprà diximus cap. 9. in explicatione teſtimonii ſeptimi.

Quartum teſtimonium, 1. Corinth. 13. *Charitas numquam excidit*. Reſpondeo, charitas numquam excidit, quia non frangitur laboribus, ſed omnia tolerat, ut exponit hoc loco S. Joan. Chryſoſtomus. Rurſus & magis ad literam, charitas ex ſe numquam excidit, ſed nos ab illa interdum excidimus. Ipſa (inquam) ex ſe numquam excidit, quia & in hac vita, & in futura locum ſuum habet. Non ſic autem fides & ſpes, quæ poſt hanc vitam non erunt. Itaque non ſignificat Apoſtolus, nullum eſſe, qui charitatem amittat, ſed oſtendit, non repugnare charitati, ut ſemper vigeat, ſicut id fidei & ſpei repugnat.

Quintum teſtimonium 1. Joan. 3. *Qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen illius in eo manet, & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt*. Reſpondeo, Variæ ſunt hujus loci, qui omnium eſt difficillimus, expoſitiones.

ſigno internoſci poſſint in hac vita filii Dei, à filius diaboli, & dicit, illud eſſe primarium ſignum, quòd filii Dei non peccant, filii diaboli peccant, atque ita utrique patrem ſuum imitantur, illi Deum, B qui eſt ipſa juſtitia, iſti diabolum, qui ab initio peccat.

Secunda expoſitio eſt S. Bernardi, in 1. ſermone de ſeptuageſima, & ſerm. 23. in Cantica, qui per ſemen Dei intelligit gratiam prædeſtinationis, ac dicit, prædeſtinatos non poſſe peccare, non quòd revera quandoque non peccent, ſed quod perinde ſit, ac ſi numquam peccarent, cùm certum ſit, eis peccata remittenda eſſe, immò ipſa etiam peccata eis cooperentur in bonum. Hæc quoque expoſitio veram doctrinam continet: ſed non explicat propriè ſenſum Apoſtoli, & credibile eſt, S. Bernardum, more ſuo uti voluiſſe ſcripturæ verbis, ad ſententiam quandam veram explicandam, quamvis non C eo loco intentam ab eo, qui verba illa conſcripſerat. Certè S. Joannes ſicut dicit, omnem, qui eſt natus ex Deo, non peccare; ita etiam dicit, omnem, qui facit juſtitiam, ex Deo natum eſſe. Nec tamen ſignificare voluit, omnem, qui facit juſtitiam, eſſe prædeſtinatum. Præterea docere intendit Apoſtolus (ut diximus) quomodo diſcernantur filii Dei à filiis diaboli, non autem quo modo internoſcantur electi à reprobis. Nam de electis & reprobis ne verbum quidem facit, neque poſſunt in hac vita diſcerni, ut ſuprà docuimus.

Tertia expoſitio eſt aliorum, qui docent, illud (*non poteſt peccare*) poſitum eſſe pro eo, quod eſt, non debet peccare. Refert hanc ſententiam S. D Auguſtinus, in lib. de natura & gratia cap. 14. Sed non videtur hæc ſententia multum ad rem facere. Nam etiam qui non eſt natus ex Deo, non debet peccare. Nemo enim debet peccare, alioqui peccatum non eſſet, ſi fieri deberet.

Quarta expoſitio eſt S. Auguſtini, in lib. 2. de peccatorum meritis & remiſs. cap. 7. de gratia Chriſti cap. 21. & alibi, qui refert hunc locum ad peccata venialia, ut ſenſus ſit, eum, qui natus eſt ex Deo, non poſſe peccare etiam venialiter, quatenus eſt filius Dei, ideſt, quatenus operatur ex charitate: ſed poſſe tamen eundem peccare, quatenus idem ipſe ratione corruptionis carnis eſt adhuc filius hujus ſæculi.

E Sed proculdubio melior eſt expoſitio Quinta, quæ eſt ejuſdem Auguſtini tract. 5. in epiſt. Joannis, & Hieronymi lib. 1. adverſus Pelagianos, & lib. 2. adverſus Jovinianum. Hæc ſententia docet, S. Joannem loqui, de peccatis lethalibus, non de venialibus. Nam diſtinguit filios Dei à filiis diaboli per hoc, quod eſt peccare & non peccare: non autem diſtinguuntur filii Dei à filiis diaboli, ideſt, juſti ab impiis per hoc, quòd juſti non peccent venialiter, & impii venialiter peccent. Igitur ſententia Apoſtoli hæc eſt; Qui natus eſt ex Deo non peccat, nec peccare poteſt lethaliter, dum perſeverat filius Dei, quoniam ſemen illius, ideſt, charitas, quæ omnibus peccatis lethalibus contraria eſt, in ipſo manet. Charitas enim eſt plenitudo legis, ac per hoc nullo modo fieri poteſt, ut ſit prævaricator, qui

at qui charitatem habet, non poteſt ea retenta contra aliam virtutem peccata committere, quoniam charitas virtutes omnes continet. *Benigna eſt, patiens, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet &c.* Quare ipſa ſola eſt certiſſima nota, qua diſcernuntur filii Dei à filiis diaboli.

Ex quo intelligimus, omnia quinque teſtimonia pro immobilitate charitatis adducta, excellentiam charitatis probare, non autem immobilitatem: quoniam ſi maneat, efficit ut homo non peccet, nec poſſit peccare: tamen poteſt non manere, ſi quis (ut diximus) eam abjiciat & cupiditati ſponte ſuccumbat.

CAPUT XVI.

Non eſſe omnes juſtos inter ſe pares.

QUartus reſtat error breviter refellendus. Nam ut initio diximus in eo conveniunt Lutherani, ut dicant, omnes juſtos æqualiter eſſe juſtos, ita ut neque unus ſit juſtior alio, neque idem homo in juſtitia creſcat. Similem errorem docuit olim Jovinianus, teſte S. Hieronymo, in lib. 2. adverſus Jovinianum: quamvis non ex fundamento eodem. Jovinianus enim docebat virtutes eſſe pares, & peccata etiam paria, juxta antiquam ſententiam Stoicorum. Lutherani verò non dicunt (quod ſciam) virtutes eſſe pares, aut peccata paria, neque negant, poſſe hominem creſcere in fide, ſpe, dilectione, aliiſque virtutibus, neque dicunt, non eſſe unum alio majorem, quod attinet ad ejuſmodi virtutes: ſed affirmant, per has virtutes neminem juſtificari, ac per hoc creſcere in fide & charitate, non eſſe creſcere in juſtitia: & ex eo quòd alius alio fide & charitate ſit major, non effici, ut unus ſit alio juſtior, quandoquidem una & eadem Chriſti juſtitia fide apprehenſa, atque à Deo imputata omnes juſtificari docent.

Nos igitur primùm adverſus Jovinianum proferemus pauca quædam teſtimonia Scripturarum & Patrum: deinde alia quædam ſeorſim adverſus Lutheranos.

Quod attinet ad Jovinianum, evidenter refellitur error ipſius ex his teſtimoniis. Job 1. *Numquid conſideraſti ſervum meum Job, quòd non ſit ei ſimilis in terra?* 1. Reg. 9. *Non erat vir de filiis Iſrael melior illo.* Eccleſiaſt. 44. *Non eſt inventus ſimilis illi, qui conſervaret legem excelſi.* Pſal. 83. *Beatus vir, cujus eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit in valle lachrymarum, in loco quem poſuit. Etenim benedictionem dabit legiſlator, ibunt de virtute in virtutem &c.* Quem locum tractans S. Gregorius, hom. 15. in Ezechiel. *Non mirum*, inquit, *ſi de virtute in virtutem gradus ſunt, quando ipſa unaquæque virtus quaſi quibuſdam gradibus augetur, & ſic per incrementa meritorum ad ſumma perducitur.* Lucæ 17. Apoſtoli petunt ſibi fidem augeri. Ex quo loco ducit argumentum S. Hieronymus, lib. 2. in Jovinianum; *Quare*, inquit, *dicunt Apoſtoli, Adauge nobis fidem, ſi omnium una menſura eſt.* Matth. 11. *Non ſurrexit major Joanne Baptiſta.* Matth. 8. *Non inveni tantam fidem in Iſrael.* Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.*

Huc pertinent variæ ſimilitudines. Nam Matt. 13. comparatur Eccleſia terræ, quæ pro varia diſpoſitionis apta ſimilitudine dicuntur in domo Dei eſſe vaſa aurea & argentea, lignea & fictilia. Et ſine dubio præſtantiora ſunt aurea quàm argentea, & argentea quàm lignea vel fictilia. Quo etiam ſpectat illa ſimilitudo ejuſdem Apoſtoli, 1. Corinth. 3. de his, qui ſupra fundamentum fidei ædificant aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulas.

Denique idem probant omnia teſtimonia, quæ do-
B cent, præmia in cœlo non eſſe paria, ut illud Joan. 14. *In domo patris mei manſiones multa ſunt.* Et 1. Corinth. 15. *Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, alia claritas ſtellarum, & ſtella differt à ſtella in claritate &c.* Neque his repugnat, quòd Matth. 20. dari videtur idem præmium omnibus operariis, videlicet denarius quidam diurnus. Nam denarius ille ſignificat æqualitatem æternitatis, non gloriæ & excellentiæ.

Pulchrè S. Ambroſius lib. 7. in Lucam, exponens cap. 15. *Æqualem* (inquit) *dignaris ſolvere mercedem, æqualem mercedem vitæ, non gloriæ.* Itaque datur omnibus idem denarius, quoniam ſancti omnes ſine fine regnabunt, quamvis non omnes eadem emi-
C nentia regnabunt. Quemadmodum commune ſtellis omnibus eſt perpetuò fulgere in cœlo, tametſi aliæ aliis clarius micent. Atque hoc modo locum iſtum exponunt ſancti Patres, Ambroſius loco citato, Hieronymus lib. 2. in Jovinianum. Auguſtinus lib. de ſancta Virginitate, cap. 26. Gregorius lib. 4. moral. cap. 42.

At (inquies) ſi denarius diurnus non ſignificat omnino par præmium, unde murmurabant operarii, qui plus laboraverant, quòd eandem mercedem acciperent cum iis, qui minus laboraverant? Introducitur murmur illud in parabola, non quòd in cœlo ullum futurum ſit murmur; ſed ut oſtendatur, nullam eſſe in Deo iniquitatem, ſi cum aliis libe-
D ralior, quàm cum aliis eſſe velit. Et ſi (quod fieri non poteſt) murmur inter beatos oriretur, illud eſſe planè injuſtum. Non enim facit Deus injuriam ei, cui debitam mercedem reddidit, ſi parem, vel majorem alteri ex benignitate donaverit.

Ad hæc teſtimonia Scripturæ addi poſſunt teſtimonia Patrum. S. Ambroſius, in epiſt. 81. ad Siricium: *Agreſtis*, inquit, *ululatus eſt, nullum virginitatis gratiam, nullum caſtitatis ordinem ſervare, promiſcuè omnia velle confundere, diverſorum gradus abrogare meritorum, & paupertatem quamdam cœleſtium remunerationum inducere, quaſi Chriſto una ſit palma, quam tribuat, nec plurimi abundent tituli meritorum.*

S. Hieronymus lib. 2. adverſus Jovinianum, ex in-
E ſtituto hoc agit, ut ſupervacaneum ſit teſtimonium ejus adducere.

S. Auguſtinus in epiſt. 57. ad Dardanum: *Deus*, inquit, *totus adeſſe rebus omnibus poteſt, & ſingulis totus: quamvis in quibus habitat, habeant eum pro ſuæ capacitatis diverſitate alii amplius, alii minus, quos ipſe ſibi dilectiſſimum templum gratia ſuæ bonitatis ædificat.* Et ibidem: *Unde in omnibus ſanctis ſunt alii aliis ſanctiores, niſi abundantius habendo habitatorem Deum?*

S. Gregorius lib. 4. moral. cap. 42. *Quia* (inquit) *in hac vita nobis eſt diſcretio operum, erit proculdubio in illa diſcretio dignitatum, ut quo hic alius alium merito ſuperat, illic alius alium retributione tranſcendat.* Atque hæc in Jovinianum.

Nunc adverſus Lutheranos Primò pugnat illud Proverb. 4. *Juſtorum ſemita quaſi Lux ſplendens procedit*

Digitized by Google

incrementa frugum juſtitiæ veſtræ. Quomodo enim Deus augebit incrementa frugum juſtitiæ noſtræ, ſi nulla eſt in nobis juſtitia, niſi Chriſti, quæ augeri non poteſt?

Tertiò, illud S. Joannis in Apocalypſi, cap. ult. *qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc, & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc, & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc*. Quis autem dubitat, eos, qui in ſordibus ſunt, verè poſſe adhuc ſordeſcere, & unum eſſe ſordidiorem alio? cur igitur non concedunt, poſſe etiam juſtos effici juſtiores, & unum alio in juſtitia eſſe majorem?

Quartò, pugnant adverſus eos omnia loca, in quibus dicitur charitas augeri, & in uno major eſſe, quàm in alio, ut Joan. ult. *Diligis me plus his?* Et Luc. 7. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: Et: *Cui minus dimittitur, minus diligit*. Et Joan. 15. *Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis*. Et 1. Joan. 4. *Perfecta charitas foras mittit timorem*. Et: *Qui timet, non eſt perfectus in charitate*. Nam ſecundùm Scripturas, juſtitia nihil eſt aliud niſi charitas. Nam 1. Joan. 3. Apoſtolus pro eodem accipit eſſe juſtum, & diligere: *In hoc*, inquit, *manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli. Omnis qui non eſt juſtus, non eſt ex Deo, & qui non diligit fratrem ſuum. Quoniam hæc eſt annunciatio, quam audiſtis ab initio, ut diligatis alterutrum*. Et ibidem: *Qui non diligit, manet in morte*. Et: *Tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Item Apoſtolus Paulus … & ſic juſtitia noſtra abundet plus quàm Scribarum & Phariſæorum. Itaque cùm adverſarii non negent, diſparitatem eſſe charitatis in regeneratis: non poſ-

B ſunt etiam negare, diſparitatem eſſe juſtitiæ, niſi verbo Dei repugnare velint.

Quintò, pugnant contra eos omnia loca, quæ docent, in cœlo varietatem eſſe præmiorum & coronarum, quæ ſupra citata ſunt contra Jovinianum. Nam præmia regni cœlorum propriè juſtis parata ſunt, ut Dominus ait, Matth. 25. *Ibunt juſti in vitam æternam*. Et Philipp. 3. Apoſtolus vocat beatitudinem *bravium ſupernæ vocationis*. Et apertius 2. Timoth. 4. vocat *coronam juſtitiæ, quam reddit juſtus judex*. Quare ſi diverſitas eſt in cœlo præmiorum, ſine dubio diverſitas eſt in terra meritorum; & ſi varia eſt corona juſtitiæ, varia quoque eſt ipſa ju-

C ſtitia. Non ſunt igitur omnes regenerati æquè juſti.

Accedant ultimò teſtimonia S. Auguſtini, ſer. 16. de verbis Apoſtoli; *Juſtificati*, inquit, *ſumus; ſed ipſa juſtitia, dum proficit, creſcit*. Item in epiſt. 29. ad Hieronymum; *Induti ſunt ſancti juſtitia, alius magis, alius minus*. Item tract. 6. in Joan. *Ipſi*, inquit, *ſpiritales ſancti in Eccleſia, ſunt alii aliis ſanctiores, alii aliis meliores*.

Argumenta contraria nulla remanent hoc loco ſolvenda, quoniam non alia ſunt, quàm quæ in libro ſuperiore diſſolvimus. Quibus videlicet inhærentem juſtitiam oppugnare, & imputatitiam propugnare adverſarii nitebantur.

LIBER

JUSTIFICATIONE,

QUI EST DE JUSTITIA OPERUM.

DE JUSTITIA ACTUALI, SIVE OPERUM, Quatuor ſunt quæſtiones, *Una* de neceſſitate, *Altera* de veritate, *Tertia* de merito, *Quarta* de perfectione. Diſſidemus enim ab Hæreticis hujus temporis; *Primùm*, an ſint hominibus juſtificatis opera neceſſaria ad ſalutem, cum qua quæſtione ferè coincidunt illæ; Utrum juſti legem Dei ſervare teneantur, & quid interſit inter legem & Evangelium. *Deinde*, diſſentimus de ipſa veritate juſtitiæ actualis, ideſt, utrum opera juſtorum ſint verè juſta, ita ut coram Dei judicio comparere audeant, cum qua quæſtione coincidit illa, Poſſit ne homo juſtus legem divinam ita implere, ut in eo opere peccatum nullum admittat. *Tertiò*, contendimus de meritis operum bonorum, utrum ex juſtitia digna ſint retributione. *Quartò*, diſceptamus de perfectione juſtitiæ, ſed ea duobus in locis à nobis explicata eſt, in libro de Monachis, & in libro de diſtinctione peccati mortalis & venialis.

CAPUT PRIMUM.

Quòd Hæretici hujus temporis negent operum neceſſitatem.

UT IGITUR à Prima quæſtione incipiamus, explicanda eſt ſententia adverſariorum de neceſſitate operum. Siquidem multi ipſorum aliud loquuntur, aliud ſentiunt. Non deſunt enim qui clament injuriam Lutheranis fieri, cùm dicuntur opera bona, tamquam non neceſſaria ad ſalutem contemnere.

Ac Primùm confeſſio ipſa Auguſtana art. 20. falsò dicit accuſari ſuos, quòd bona opera negligant, vel prohibeant. Philippus quoque in locis, Brentius in Catechiſmo, Kemnitius in Examine Concil. ſeſſ. 6. propè finem. Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 16. Et ipſe etiam Lutherus, in lib. de viſitatione Saxonica, docent opera bona eſſe facienda; & aliquo modo indicant eſſe neceſſaria, cùm affirment, veram fidem non eſſe, quæ non parit opera bona, & quæ charitatem comitem non habet. Denique in Colloquio Altemburgenſi Majoriſtæ, ſive Electorales diſertis verbis docent, opera bona eſſe ad ſalutem neceſſaria, non quidem neceſſitate efficientiæ, ſed neceſſitate præſentiæ. Illyriciani autem, ſive Saxonici non negant opera eſſe neceſſaria neceſſitate præſentiæ: ſed tamen propter ſcandalum & periculum contendunt, iſtam propoſitionem, opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, non eſſe in Eccleſia tolerandam.

Cæterùm quidquid ſit de modis ipſorum loquendi, cùm excutiuntur ipſorum principia & pleraque dicta & ſcripta Lutheri, videntur omnino exiſtimare poſſe hominem ſalvari, etiamſi nulla bona opera faciat,

A nec mandata divina cuſtodiat. Quod his argumentis probo.

Primùm, ex verbis diſertis Prophetæ ipſorum Lutheri, qui affirmat mala opera credenti nihil nocere. Sic enim loquitur in libro de libertate Chriſtiana: *Bona opera non faciunt bonum virum, nec malum mala.* Et Paulò poſt: *Ut infideli nullum bonum opus prodeſt ad ſalutem & juſtitiam: ſic è diverſo nullum malum opus facit malum & damnatum, ſed ſola incredulitas.* Idem in ſermone, Sic Deus dilexit mundum: *Ubi fides eſt*, inquit, *nullum peccatum nocere poteſt.* Et in lib. de Captivitate Babylonica cap. de Baptiſmo: *Vides*, inquit,
B *quàm dives ſit homo Chriſtianus, vel baptizatus, ut etiam volens non poſſit perdere ſalutem ſuam, quantiſcumque peccatis, niſi nolit credere. Nulla enim peccata poſſunt eum damnare, niſi ſola incredulitas.* Hæc & ſimilia manifeſtè docent, omnia bona opera poſſe tutò omitti, ac per hoc non eſſe neceſſaria. Nam ſi quævis peccata non faciunt hominem malum, neque ipſum damnant, quare non poſſunt omitti? Et ſi poſſunt omitti, quare ſunt neceſſaria?

In comment. ad cap. 2. ad Galat. *Quando*, inquit, *ſic docetur, fides in Chriſtum juſtificat quidem, ſed ſimul ſervari oportet mandata Dei, quia ſcriptum eſt, ſi vis ad*
C *vitam ingredi ſerva mandata, ibi ſtatim Chriſtus negatus eſt, & fides abolita, quia mandatis Dei, ſive legi tribuitur, quod eſt ſolius Dei.* Item in ſermone de novo teſtamento, ſive de Miſſa: *Caveamus*, inquit, *à peccatis, ſed multo magis à legibus, & operibus bonis, tantùm attendamus Dei promiſſionem & fidem.*

Denique in ſermone citato, ſic Deus dilexit mundum: *Ego*, inquit, *dico tibi, quia anguſta eſt via, oportet te fieri tenuem, ſi vis per eam venire. Cæterùm qui operibus onerati ſunt, ſicut conchilibus onuſtos videmus Jacobi peregrinos, ii non poterunt penetrare.* Et infrà, *Si veneris cum magnis ſaccis operum plenis, deponere oportebit, alioqui non poteris penetrare.*

Hæc & ſimilia, quæ in Lutheri ſcriptis contra ſtudium

§. 4. & cap. 14. §. 9. Nam ſi bona opera ſunt peccata mortalia, & tamen propter fidem non imputantur, certè poterunt etiam mala opera propter fidem non imputari, ac per hoc non nocere. Neque erit cauſa cur vitentur. Atque hoc eſt, quod dicit Lutherus, in Captivit. Babylon. loco citato, omnia peccata in momento à fide abſorberi.

Dicent fortaſſe, mala opera non poſſe cum fide conſiſtere, quoniam qui habet propoſitum peccandi, non poteſt concipere fiduciam remiſſionis peccatorum, & ideò fides vera ſemper eſt, cum charitate conjuncta. At contra, nam ſi hoc eſſet verum, non poſſent etiam opera, quæ dicuntur bona, cum fide conſiſtere. Nam opera bona non ſunt bona (ex ipſorum ſententia) niſi nomine, & ſecundùm quid, re ipſa verò & ſimpliciter ſunt peccata mortalia. Quare qui habet propoſitum faciendi eleemoſynam, quoniam ſcit hoc ſe non poſſe facere, niſi peccando mortaliter, habet propoſitum peccandi mortaliter, atqui hoc propoſitum cum fide conſiſtit, imò propter fidem non reputatur peccatum, igitur eodem modo qui habet propoſitum furandi, poterit ſimul habere fidem, & propter eam fidem furtum non reputabitur ad peccatum. Sequitur igitur ex hoc ipſorum dogmate, ut re vera non ſint neceſſaria bona opera ad ſalutem, ſed perinde ſit utrum quis amet conjugem ſuam, an alienam, utrum furetur, an donet.

Tertiò, idem probamus ex diſcrimine legis & Evangelii. Nam ex doctrina ipſorum communi hoc intereſt inter legem & Evangelium, quòd lex proponit juſtitiam & ſalutem cum conditione totius legis implendæ, Evangelium promittit juſtitiam & ſalutem ſine ulla conditione, ſed abſolutè, vel cum ſola conditione fidei. Et hinc deducunt alterum diſcrimen, quòd lex terret, Evangelium conſolatur. Ita docet Lutherus paſſim in comment. ad cap. 2. ad Galat. & alibi, Philippus in locis, tit. de lege & de Evangelio, & alii. Et in Colloquio Altemburgen. ita loquuntur Saxonici: *Legis promiſſiones ſunt conditionales, proponunt enim cum conditione obedientiæ, ſed promiſſiones Evangelii non ſunt conditionales, ſed gratuitæ.* At ſi Evangelium nullam requirit conditionem obedientiæ, ſed eſt ſola fide contentum, certè qui nihil boni faciat, conſentaneè ad Evangelium vivet.

Quòd ſi dicas, Evangelium non requirit conditionem operum, fides tamen requirit, non enim erit fides, niſi pariat bona opera, ſequetur aut fidem non eſſe conformem Evangelio, aut Evangelium ſi non immediatè, ſaltem mediatè requirere conditionem operum. Quomodo enim fides ſi requirit opera, non erit potiùs ex lege, quàm ex Evangelio? aut ſi Evangelium requirit fidem, & fides requirit opera, nonne etiam conſequenter Evangelium requirit opera? Quare vel inane eſt diſcrimen quod frequentiſſimè tradunt inter legem & Evangelium, vel coguntur dicere, abſolutè nulla bona opera neceſſaria eſſe ad ſalutem, & conſolationem magnam ex Evangelio percipere, & juſtificari & ſalvari etiam eos, qui voluntariè in ſceleribus perſeverant.

Quartò, probamus idem ex libertate Chriſtiana, quam ipſi communi conſenſu docent. In eo ſiquidem libertatem Chriſtianam conſtituunt, quòd homo juſtus ſit liber à debito legis implendæ coram Deo, & ... *ria eſt, ut juſti ſimus, cætera omnia liberrima, neque præcepta amplius, neque prohibita.* Ibidem: *Si conſcientia dictat, peccaſti, reſponde, peccavi, ergo Deus punict & damnabit? Non. At lex hoc dicit. Sed nihil mihi cum lege. Quare? Quia habeo libertatem.* Et in argumento ejuſdem epiſtolæ. *Summa ars,* inquit, *& ſapientia Chriſtiana eſt, neſcire legem, ignorare opera, & totam juſtitiam activam.* E in lib. de libert. Chriſt. *Nullo opere, nulla lege homini Chriſtiano opus eſt, cùm per fidem ſit liber ab omni lege.*

Et Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 19. §. 2. 4. & 7. tribus in rebus libertatem Chriſtianam ponit; Primùm in eo, quòd ubi fiducia juſtificationis quæritur, nulla legis, vel operum ratio habeatur. Deinde in eo, ut opera bona non fiant tamquam examinanda ad regulam legis, ſed tamquam certò acceptanda à Deo qualiacumque ſint. Denique in eo, ut omnium rerum externarum uſus habeatur pro indifferenti, ita ut homo nulla religione tangatur, ſive eas uſurpet, ſive relinquat. Ex hac doctrina quis non videt, quàm lata porta ſceleribus & flagitiis omnibus pateſiat? Et quis ambigat, nulla eſſe opera bona neceſſaria ad ſalutem, ſi res omnes externæ, proinde etiam Baptiſmus & Euchariſtia, adiaphoræ ſunt, & nihil ad legis regulam examinandum eſt?

Quintò, probamus ex vita & moribus Lutheranorum, qui occaſione hujus doctrinæ ita cœperunt incredibili licentia in omnia ſcelera & peccata prorumpere, ut neceſſe fuerit, Lutherum ipſum Viſitationem inſtituere & laudare opera bona, atque ad ea populos adhortari. Sed quàm parum fœliciter id ei ſucceſſerit, ſcribit Joannes Cochlæus in ejus vita. Rectè igitur, ideſt, conſentaneè ad Lutheri dogmata in Colloquio Altemburgenſi dixerunt quidam ex rigidis Lutheranis: *Opera bona, & novam obedientiam non ad regnum Chriſti, ſed ad mundum pertinere.* Item, *Ad Satanam ſpectare Chriſtianos cum operibus bonis.* Item, *adeò non eſſe neceſſaria opera bona, ut etiam ad ſalutem incommodent, ſintque pernicioſa.* Denique, *precari oportere, ut in fide ſine omnibus operibus bonis, uſque in finem perſeveremus.* Vide Petrum Caniſium in lib. 1. de corruptelis verbi Dei cap. 10. ubi multa hujus generis ex adverſariorum libris refert.

CAPUT II.

Refutatur falſum diſcrimen legis & Evangelii & inde probatur operum neceſſitas.

NUnc ut errorem omnium pernicioſiſſimum refellamus; Primò probabimus, in Evangelio contineri doctrinam operum, & leges varias, ejuſque promiſſiones requirere conditionem legis implendæ. Deinde, Juſtos non eſſe liberos ab obſervatione legis divinæ. Poſtremò, opera bona ſimpliciter ad ſalutem eſſe neceſſaria.

Igitur Sciendum eſt Evangelium Duobus modis accipi poſſe. Uno modo pro doctrina, quam Chriſtus & Apoſtoli prædicarunt, & in libris Evangeliſtarum, aliiſque

Digitized by Google

pro doctrina. Et quidem, ſi loquamur de gratia novi teſtamenti, non diſtinguitur lex ab Evangelio, quòd lex requirat opera, Evangelium non requirat opera, ſed quòd lex doceat quid ſit faciendum, Evangelium præbeat vires ad faciendum: inde enim dicitur lex ſcripta eſſe in tabulis, Evangelium in cordibus. De quo diſcrimine copioſè ſcribit ſanctus Auguſtinus in libro de Spiritu & litera ad Marcellinum in epiſt. 200. ad Aſellicum & alibi.

Neque de hac acceptione hoc loco controverſia eſt. Nam ipſi etiam adverſarii, cùm de diſcrimine legis & Evangelii diſſerunt, nomine Evangelii non gratiam ipſam, ſed prædicationem Chriſti & Apoſtolorum intelligunt, quam ideò Evangelium, ideſt, bonum nuncium appellatam eſſe dicunt, quoniam nihil niſi conſolationem annunciat. Nos verò contendimus Evangelio contineri illa omnia, quæ adverſarii ſoli legi tribuunt, quæ ſunt præcipuè tria, leges propriè dictæ, comminationes & promiſſiones cum conditione obedientiæ.

Quod attinet ad leges propriè dictas, id probamus ex cap. 5. Matth. ubi Dominus confirmat, explicat & perficit legem Moſis de homicidio, adulterio, perjurio, & ſimilibus rebus. Nam quod revera Dominus eam legem, ut à ſe explicatam ſervari velit, perſpicuum eſt.

Primò, ex modo illo loquendi: *Ego autem dico vobis*. Quæ verba Legiſlatorem propriè decent.

Secundò, ex eo quod Dominus ait: *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere*. Si enim nulla eſſet in Evangelio legis obligatio, ſuſtuliſſet Dominus legem veterem, etiam quoad præcepta moralia.

Tertiò, ex eo quod dicitur Matth. 7. in fine; *Quod erat docens ſicut poteſtatem habens, non ſicut Scribæ & Phariſæi*. Ideſt, ſicut Legiſlator, qui ex auctoritate leges interpretatur, vel mutat, vel addit, non ſicut Legiſperitus, qui ſolùm ex ſciencia legem explicat.

Quartò, ex eo quod concludit; *Si quis ergo ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum*. Non igitur Dominus ſolùm explicat legem veterem, ſed etiam jubet eam ſervari, quod attinet ad præcepta moralia. Alioqui non diceret, qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum.

Præterea, ſi lex vetus moralis ad Chriſtianos non pertineret, quare Dominus tam accuratè illam exponeret & perficeret? Num Evangelium Chriſti otioſè in rerum inutilium explicatione conſumi debuit? Vide plura de hoc argumento infrà cap. 3.

Quod attinet ad Alterum de comminationibus & terroribus; quæ major comminatio excogitari poteſt quàm illa Dominico ore prolata, Matth. 5. *Qui dixerit fratri ſuo, fatue, reus erit gehennæ ignis?* Et Matth. 7. *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Similes autem comminationes habentur in Evangelio paſſim, Matth. 22. 23. 25. Marci 9. Lucæ 12.

Sed reſpondent adverſarii, comminationes, quæ in Evangeliis reperiuntur, ad legem pertinere, ſicut etiam contra, promiſſiones remiſſionis peccatorum, quæ leguntur in Prophetis, ad Evangelium. At certè coguntur ita dicere, qui Evangelium ſola conſolatione definiunt. Sed cogitent, an non ſatius eſſet, corrigere definitionem illam, quàm dicere maximam partem ſermonum Chriſti non eſſe Chriſti verba, ſed Moſis; & Chriſtum in E-

lutem omni credenti. Judæo primùm & Græco. Juſtitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem; Sicut ſcriptum eſt: Juſtus autem ex fide vivit. Revelatur enim ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem, &c. Iſta revelatio iræ Dei manifeſtè tribuitur Evangelio, revelatur enim in Evangelio juſtitia Dei ex fide, ut juſtificati evadant iram Dei, quam idem Evangelium omnibus impiis imminere teſtatur. Unde in 2. cap. idem Apoſtolus ait: *In die cùm judicabit Dominus occulta hominum, ſe-*
B *cundùm Evangelium meum*.

Adhæc, Nonnè Apoſtolus Petrus in die Pentecoſtes, accepto Spiritu ſancto Evangelium prædicavit? Quis autem fuerit ejus prædicationis effectus, docet ſanctus Lucas, Actor. 2. cùm ait: *His auditis compuncti ſunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apoſtolos, Quid faciemus viri fratres?* Evangelium igitur non ſolùm conſolatur, ſed etiam terret. Compunctio enim ex terrore naſcitur.

Nec ſolùm Petrus, ſed etiam Paulus cùm Evangelium prædicaret, homines terrefaciebat. Sic enim ſcribit idem Lucas, Actor. 34. *Veniens Fœlix cum Druſilla uxore ſua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ eſt in Chriſtum Jeſum. Diſputan-*
C *te autem illo de juſtitia & caſtitate, & de judicio futuro, tremefactus Fœlix reſpondit, quod nunc attinet, vade, &c.* Non audebunt (credo) Lutherani dicere, Paulum vocatum, ut prædicaret fidem Chriſti, pro fide legem, pro Chriſto Moſem, pro Evangelio aliquid Evangelio contrarium prædicaſſe, & tamen finis prædicationis fuit terror & tremor audientium.

Quid ſanctus Jacobus? An ipſe quoque Evangelium non prædicabat, cùm ſcriberet in epiſtola ſua, cap. 5. *Agite nunc divites, plorate ululantes in miſeriis, quæ advenient vobis?* Et Frater ejus Judas item Apoſtolus, quid niſi Evangelium prædicabat, cùm in epiſtola ſua ſcriberet: *Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis, facere judicium contra omnes, & arguere omnes*
D *impios de omnibus operibus impietatis eorum?*

Denique S. Joannes Apoſtolus & Evangeliſta in Apocalypſi, cap. 14. *Vidi* (inquit) *alterum Angelum volantem per medium cœlum, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret ſedentibus ſuper terram, & ſuper omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum, dicens magna voce, Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus*.

Cùm igitur Chriſtus & omnes Apoſtoli evangelizando terreant, & in Symbolo Apoſtolico, quod Evangelii ſummam continet, ſit etiam articulus unus de futuro judicio, falsò docent Lutherani, proprium eſſe legis officium terrere, & ad Evangelium non pertinere.

E *At ſi res ita ſe habet* (inquiunt) *cur Apoſtolica prædicatio dicitur Evangelium, ideſt, lætus & bonus nuncius? Et cur ſanctus Paulus ad Romanos octavo ſcribit, nos non accepiſſe Spiritum ſervitutis iterum in timore?* Reſpondeo, Nomen Evangelii impoſitum eſt ad ſignificandum officium unum, idque potiſſimum Apoſtolicæ prædicationis; ſed non propterea ſequitur non eſſe etiam alia officia Evangelii, quamvis eo nomine non explicentur. Quomodo clavis dicitur quia claudit, & tamen etiam aperit; & lingua dicitur inſtrumentum lingendi, quod eſt tamen inſtrumentum etiam loquendi.

Dicitur igitur Evangelium, quia annunciat Salvatoris adventum, reconciliationem cum Deo, aditum patefactum ad regnum cœlorum. Unde etiam dicitur Evangelium Regni, Matthæi 24. Et Marc. 1.

vangelium, quatenus Evangelium ſignificat doctrinam Chriſti & Apoſtolorum; ſecundùm quam acceptionem nos hìc loquimur de Evangelio; ſed inter teſtamentum novum & vetus. Nam teſtamentum vetus propriè non continet, niſi quod Moſes attulit, id eſt, legem ſcriptam in tabulis, quæ quidem ſervitutem generat, ut dicitur ad Galat. 4. Et timorem incutit, quoniam oſtendit quid facere oporteat, & non dat vires faciendi: at novum teſtamentum continet id, quod Chriſtus attulit: Chriſtus autem non attulit ſolùm doctrinam & præcepta Evangelica, quamvis hæc etiam attulerit, ſed gratiam quoque Spiritus ſancti, quæ eſt lex in corde ſcripta, id eſt, charitas in corde diffuſa, per quam non timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ lex in tabulis conſcripta ſervatur. Atque hoc diſcrimen indicat Apoſtolus ad Roman. 8. ad Galat. 4. ad Hebr. 8. & 10. Et S. Auguſtinus in lib. contra Adimantum, cap. 17. breviſſimam differentiam eſſe ſcripſit, non legis & Evangelii, ſed teſtamenti veteris & novi, timorem & amorem.

Veniamus ad Tertium diſcrimen, quod eſt hujus loci maximè proprium. Igitur promiſſiones Evangelicas conditionales eſſe, non abſolutas, probatur Primò ex cap. 5. Matthæi: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Hæc certè promiſſio eſt Evangelica, cùm regnum cœlorum comprehendat. Et tamen requirit conditionem juſtitiæ non imputatitiæ, ſed actualis & operoſæ, quæ in perfecta mandatorum obſervatione conſiſtit. Explicat enim Dominus quid ſit, juſtitiam noſtram abundare plus quàm Scribarum & Phariſæorum, cùm dicit, Phariſæorum & Scribarum juſtitiam fuiſſe diligere amicos, non occidere, non mœchari, non pejerare: noſtram autem eſſe debere, diligere etiam inimicos, non iraſci ſine cauſa, non videre uxorem alienam ad concupiſcendum, non jurare omnino abſque neceſſitate.

Secundò, probatur ex cap. 19. Matth. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Hæc enim apertiſſima promiſſio vitæ æternæ, apertiſſimam conditionem exigit obedientiæ. Et ſimilis habetur promiſſio, Lucæ 10. ubi cùm is, qui Dominum rogaverat, quid facto opus eſſet ad vitam æternam acquirendam, mandata legis expoſuiſſet, Dominus ait, *Rectè reſpondiſti, fac hoc, & vives.*

Ad hæc loca reſpondent adverſarii, Dominum hæc dixiſſe ironicè, cùm ſolùm ſignificare vellet, fieri non poſſe, ut aliquis mandata divina cuſtodiat: quomodo ſi quis diceret, ſi vis in cœlum conſcendere, vola per aerem; vel hoc fac, aſſume pennas ſicut columbæ, & altiſſimè volabis. Ita docet Lutherus, in comment. ad cap. 3. ad Galat. explicans illud: *Qui fecerit ea, vivet in illis.* Quæ verba dicit eſſe intelligenda ironicè, ſicut illa Chriſti: *Hoc fac, & vives.*

Sic etiam Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 18. §. 9. dicit Chriſtum attemperare ſolitum ſua reſponſa iis, qui eum interrogabant: & quoniam Legiſperitus perſuaſione legalis juſtitiæ imbutus erat, & in operum fiducia cæcutiebat, ideò à Chriſto ad legis obſervationem eſſe remiſſum. Idem quoque in antidoto Concilii exagitans illud quod monet Concilium ſeſſ. 6. pervertunt, & ad ſuos errores & blaſphemias detorquere conantur.

At multis de cauſis nihil eos conficta iſta ironia juvare poterit. Primùm, quoniam ſi ironica eſſet reſponſio, ideò talis eſſet, quoniam ad Legiſperitos,
B vel Phariſæos dirigitur: igitur cùm Dominus Apoſtolos ſuos alloquitur, non ironicè, ſed propriè & ſeriò loquitur. Audiant ergo quid Apoſtolis ſuis dicat, Joan. 13. *Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea.* Joan. 15. *Vos amici mei eritis, ſi feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Et illud quod ante citavimus, Matth. 5. *Niſi abundaverit juſtitia veſtra &c.* Et cap. 6. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater veſter cœleſtis peccata veſtra, ſi autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis.* Hæc, & ſimilia non poſſunt eludi per ironiam, & tamen promiſſiones continent, cum conditione operum bonorum & obedientiæ legis.

Secundò, is cui Dominus dixit, *ſi vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, non erat Scriba, nec Phariſæus,
C aut Legiſperitus, ſed Adoleſcens quidam dives. Matthæus enim cap. 19. adoleſcentem vocat, & divitem fuiſſe narrat. Marcus cap. 10. non meminit, niſi divitiarum. Lucas cap. 18. principem appellat; Legiſperitum, Scribam, aut Phariſæum, nullus Evangeliſtarum nominat. Præterea non venit ille ut Chriſtum tentaret, ſed ut ſimpliciter viam ſalutis addiſceret. Nam tentationis hoc loco nulla mentio eſt; & Marcus ſcribit eum genu flexo rogaſſe Dominum de via ſalutis. Et addit: *Intuitus eum Dominus, dilexit eum.* Certè tam adoleſcentis erga Chriſtum humilitas, quàm Chriſti erga adoleſcentem benevolentia maniſeſtè indicant ſerium fuiſſe colloquium, neque ullam
D ironiæ ſuſpicionem ſubeſſe.

Tertiò is, cui Dominus dixit: *Hoc fac & vives.* Luc. 10. Legis quidem peritus erat, & Dominum tentaturus acceſſit: ſed non propterea ſequitur, ut ironicè Dominus illi reſponderit. Nam tentatio illa non erat ad fallendum, ſed ad inquirendum quid Dominus de via ſalutis ſentiret, quidve doceret: id quod intelligi poteſt, Tum ex eo quod Dominus illi ait: *Rectè reſpondiſti, hoc fac, & vives.* Quomodo enim Dominus diceret, rectè reſpondiſti, ei quem hypocritam & tentatorem ſubdolum eſſe cognoſceret? Tum ex eo quòd ibidem Dominus, ut illum magis inſtrueret, parabolam adjecit de eo, qui incidit in latrones, & cùm narraſſet opus miſericordiæ,
E quod in eum Samaritanus quidam exercuit, ait ad Legiſperitum: *Vade, & tu fac ſimiliter.* Ubi nullo modo ironiam ſuſpicari fas eſt, niſi velimus Dominum ironicè commendaſſe opera miſericordiæ, verè autem & propriè contemptum eorum docuiſſe. Quod ſi in illis verbis, *Vade, & tu fac ſimiliter*, nulla ironia eſt, certè neque in illis eſt, *Rectè reſpondiſti, hoc fac & vives.* Nam ad eundem, ab eodem, eadem phraſi, in eodem loco & tempore & eadem occaſione dicuntur.

Quartò, cùm Dominus tentaretur tentatione fallaci, & ſubdola, non reddebat dolum pro dolo, ſed vincebat in bono malum, & non ironicè, ſed propriè reſpondebat, & doctrinam ſeriam, & ſolidam tradebat, ut patet Matth. 22. ubi primùm Phariſæi conſilium ineuntes, ut caperent eum in ſermone,

quæ-

Digitized by Google

tes interrogant, quod ſit mandatum magnum in lege. Omnibus autem quæſtionibus Dominus verè, propriè, ſimpliciterque reſpondit. Ad primam: *Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Ad ſecundam: *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur, ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo.* Ad tertiam: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.* Audeant Calviniſtæ & Lutherani, ſi pudorem penitus exuerunt, has reſponſiones Domini ironicas facere. Si verò non audent, multo minùs Matth. 19. & Luc. 10. ironiam ſuſpicentur, cùm in his locis minor occaſio ironiæ reperiatur.

Tertiò probari poteſt, promiſſiones Evangelicas eſſe conditionales ex doctrina Apoſtolorum, qui paſſim conditiones operum inculcant, Roman. 8. *Si ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.* Et ibidem, *Cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur.* 2. ad Timoth. 2. *Si commortui ſumus, & convivemus; ſi ſuſtinebimus & conregnabimus.* Jacob. 2. *Si tamen legem perficitis regalem.* 2. Petri 1. *Sic enim* (ſi videlicet) *per bona opera certam veſtram vocationem faciatis; abundanter miniſtrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini noſtri.* 1. Joan. 1. *Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra.* Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo.*

Quartò, probatur ex doctrina prophetica. Nam Promiſſiones remiſſionis peccatorum, etiam ſi in Prophetis ſint, non ad legem, ſed ad Evangelium pertinere adverſarii non negant. Sic igitur loquitur Ezechiel, cap. 18. *Si impius averterit ſe ab impietate ſua, & fecerit judicium & juſtitiam, vita vivet &c.* Ubi non ſemel, ſed ſæpiùs Dominus repetit, ſe indulgentiam, & vitam impio donaturum, ſi tamen pœnitentiam egerit à peccatis, & mandata omnia cuſtodierit. Et contra, ſe juſtum graviter puniturum, ſi averterit ſe à juſtitia & mandata omnia non cuſtodierit. Quo loco ſicut avertere ſe à juſtitia & mandata non cuſtodire, conditio eſt, à qua pendet comminatio mortis omnium conſenſu; & nemo dicere auderet comminationem mortis non eſſe conditionalem, ſed abſolutam: ita quoque avertere ſe à peccato, & facere judicium & juſtitiam, conditio eſt, à qua pendet promiſſio vitæ; & nemo dicere debet, promiſſionem vitæ non eſſe conditionalem, ſed abſolutam, niſi divinis literis apertè repugnare velit.

Quintò, probatur ex conditione fidei, quam requiri ad ſalutem non negant adverſarii, cùm ſcriptum ſit Marci ult. *Qui crediderit, ſalvus erit; qui non crediderit, condemnabitur.* Ex hac enim fidei conditione ſequitur Primò, ut falſum ſit quod ipſi dicunt, promiſſiones Evangelii non eſſe conditionales: quomodo enim conditionales non ſunt, ſi conditio aliqua, fidei videlicet, in omnibus requiritur? Secundò, ut etiam falſum ſit, non requiri conditionem legis implendæ. Nam quibus verbis Scriptura docet, requiri conditionem fidei ad ſalutem, iiſdem, vel etiam clarioribus docet, requiri conditionem legis implendæ, ut patet ex tot locis ſuprà citatis.

At (inquiunt) *promiſſiones Evangelii gratuitæ ſunt, non igitur conditionales.* Reſpondeo, Gratuitum non opponitur conditionali, neque eſt idem, quod abſolutum, alioqui promiſſio Evangelica conditionem fidei non requireret. Gratuita igitur dicitur promiſſio, quamvis conditionalis; quoniam ipſa etiam conditio gra-

& hoc modo gratiam dat Deus pro gratia, ut legimus Joan. 1. Quoniam gratiam vitæ æternæ dat pro gratia meritorum, & gratiam indulgentiæ dat pro gratia pœnitentiæ.

CAPUT III.

Aſſeritur verum diſcrimen legis & Evangelii, & inde neceſſitas operum comprobatur.

B

EXplicabimus nunc verum diſcrimen legis & Evangelii, ut hinc etiam neceſſitas bonorum operum comprobetur.

Duo ſunt præcipua diſcrimina legis & Evangelii, ex quibus multa alia conſequuntur.

Primum igitur illud intereſt inter legem & Evangelium, quod inter doctrinam inchoatam & perfectam: continetur enim Evangelium in lege, ut arbor in ſemine, ut ſanctus Thomas rectè docet in 1. 2. quæſt. 107. Unde S. Auguſtinus in lib. 16. de civitate

C Dei, cap. 26. ſcribit, teſtamentum vetus eſſe occultationem novi, & teſtamentum novum eſſe revelationem veteris. Et S. Gregorius homil. 6. in Ezechielem, explicans myſterium rotæ, quæ erat in rota, dicit rotam in rota eſſe teſtamentum novum in teſtamento vetere.

Tria continet Scriptura utriuſque teſtamenti, myſteria, promiſſiones & præcepta, ideſt, res credendas, ſperandas & faciendas, quibus fides, ſpes, charitaſque reſpondent. Nam ad hæc tria revocatur ſumma totius doctrinæ cœleſtis, ut S. Auguſtinus docet in Enchiridio, in lib. de agone Chriſtiano, in lib. de catechizandis rudibus, & alibi. Sed in omnibus tribus longè præſtat doctrina evangelica & Apoſtolica doctrinæ legis & Prophetarum.

D Nam quod attinet ad Myſteria Fidei, doctrina veteris teſtamenti unitatem Dei manifeſtè docet, Trinitatem perſonarum, & Incarnationem verbi non niſi obſcurè & imperfectè, ut ea potiùs adumbret, quàm exprimat: doctrina verò teſtamenti novi hæc omnia perſpicuè tradit & prædicat. Itaque ad hoc ſignificandum, Moſes cùm loqueretur ad populum, faciem velabat, nobis autem Chriſtus ipſe revelata facie locutus eſt, annuncians omnia, quæcumque audivit à Patre ſuo. Unde Apoſtolus 2. ad Corinth. 3. *Moyſes*, inquit, *ponebat velamen ſuper faciem ſuam, ut non intenderent filii Iſrael in faciem ejus: nos autem revelata facie, gloriam Domini ſpeculantes,*

E *transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini ſpiritu.*

Quod attinet ad Promiſſa, Lex & Prophetæ pollicentur expreſsè bona temporalia, figuratè autem regnum cœlorum, Chriſtus & Apoſtoli manifeſtè regnum cœlorum, & vitam æternam pollicentur, bona temporalia adjicienda eſſe dicunt, & ideò non eſſe ſollicitè & anxiè requirenda. Et quoniam promiſſionibus adjungi ſolent etiam minæ, Lex & Prophetæ comminantur temporalia mala, Chriſtus & Apoſtoli mortem ſempiternam. *Si audieritis me* (inquit Dominus per Prophetam, Iſaiæ 1.) *bona terræ comedetis; quòd ſi nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos.* Chriſtus autem Matth. 5. *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati mundo corde, quoniam*

dem Auguſtinus in lib. 19. contra Fauſtum, cap. ult. in Prophetis inveniri non rarò teſtimonia de reſurrectione & vita æterna; ſed regnum cœlorum nuſquam expreſsè nominatum, nedum promiſſum, niſi in Evangelio. Quare non immeritò S. Hieronymus in lib. 1. adverſus Pelagianos, reprehendit Pelagianos, quòd dicerent in teſtamento veteri regnum cœlorum eſſe promiſſum.

Reſtant Leges & Mandata, quorum alia cæremonialia, alia judicialia, alia moralia erant in veteri teſtamento. In novo autem pro Cæremoniis illis Moſaicis, quæ propemodum infinitæ erant *inſtituit in Evangelio* Chriſtus, ut ſanctus Auguſtinus loquitur in epiſt. 118. ad Januarium, *Sacramenta numero pauciſſima, obſervatione facillima, ſignificatione praſtantiſſima, quibus ſocietatem novi populi colligavit*. Et in Pſalm. 73. *Mutata*, inquit, *ſunt Sacramenta, facta ſunt pauciora, faciliora, ſalubriora, fœliciora*.

Judiciales leges in Evangelio, Chriſtus non tulit, ſed ferendas reliquit iis, qui variis in locis Rempublicam gerentes pro rerum, perſonarum & temporum diverſitate inſtituendas eſſe judicaverint. Hoc enim intereſt inter populum Hebræum & Chriſtianum, quòd ille unam gentem & unam regionem, eamque ſatis exiguam continebat. De qua re vide Hieronymum in epiſt. ad Dardanum, de terra promiſſionis, iſte autem orbem terræ complexus eſt, ubi regiones ſunt & regna vaſtiſſima, mores & conſuetudines diverſiſſimæ, temperamenta, ingenia, habitus animorum & corporum infinitis modis variantes. Hinc igitur facilè poterat Hebræus populus iiſdem judiciis regi, non poteſt autem populus Chriſtianus ulla ratione iiſdem particularibus ritibus & legibus gubernari.

Morales leges, quæ perpetuæ ſunt, eaſdem ferè habent lex & Evangelium, ut oſtendit S. Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum, cap. 28. ſed in hoc præſtat Evangelium legi, quòd quædam graviora, quæ à Judæis propter infirmitatem ipſorum in lege non exigebantur, à Chriſtianis in Evangelio exiguntur ut patet de libello repudii & polygamia: quædam etiam expreſſius leguntur in Evangelio, quæ obſcurius habebantur in lege. Quare S. Auguſtinus, cùm in lib. contra Adimantum, cap. 3. ſcripſiſſet, nihil eſſe in Evangelica & Apoſtolica diſciplina, quod in lege & Prophetis deſideretur: admonuit poſtea in lib. 1. retract. cap. 22. addendam fuiſſe voculam *ferè*; non enim, omnia, ſed ferè omnia, quæ ad mores pertinent, habet Evangelium cum lege communia.

Sed ut planè intelligatur, quemadmodum in Evangelio Dominus legem moralem non ſuſtulerit, ſed perfecerit, exponam breviter ſummam ſermonis Domini in monte, quem verè ſcripſit S. Auguſtinus lib. 1. de ſermone Domini in monte, cap. 1. omnibus præceptis, quibus vita hominis formari poteſt, eſſe perfectum.

Initio igitur ſermonis ſui, Dominus, quaſi loco prooemii, divino prorſus artificio, ſimul explicat finem ultimum hominis & virtutum, atque operum bonorum utilitatem proponit, dicens: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum*. Et quæ ſequuntur. Quoniam enim ultimus finis, prin-

nes non ſemel repetivit, cùm præpoſitos Eccleſiæ fideles, & prudentes eſſe debere præmonuit.

Aggreditur deinde inſtructionem populorum eoſque inſtruit, tum quoad Subſtantiam præceptorum divi-
B norum, tum quoad Finem; nam in utroque Scribæ & Phariſæi pravas opiniones induxerant.

Quod attinet ad Subſtantiam præceptorum reprobat Dominus quinque Phariſæorum corruptelas. Primùm, depravabant Scribæ & Phariſæi præcepta graviſſima de homicidio & adulterio, docentes in ejuſmodi præceptis, actum externum ſolum eſſe prohibitum, non autem internum, niſi ſignis exterioribus proderetur. In quo errore fuit etiam Joſephus lib. 12. antiquitatum, cap. 13. & David Kimhi in comment. Pſalm. 66. verſ. 17. exponens illud: *Iniquitatem ſi aſpexi in corde meo, non audiet Dominus*: depravat enim illud, *non audiet Dominus*; ut ſignificet, non imputabit Dominus. Adverſus ejuſmodi corru-
C ptelas, declarat Dominus legem, non occides, non ſolùm manum, ſed etiam linguam & animum cohibere; & legem, non mœchaberis, extendi uſque ad concupiſcentiam in ipſa mente conceptam.

Deinde, Phariſæi depravabant legem de repudio; quod enim ob infirmitatem eorum hominum lex impunitum dimiſerat, ipſi ut rem abſolutè juſtam proponebant. Dominus autem docuit, non licere uxorem dimittere, niſi cauſa fornicationis, & legem de libello repudii penitus abrogavit.

Tertiò, Phariſæi docebant, non eſſe pejerandum, tamen frequentare juramenta, etiam levi de cauſa nullum peccatum eſſe docebant. Contra Dominus jubet, non eſſe jurandum omnino, niſi (videlicet)
D ſubſit jurandi neceſſitas.

Quartò, corrumpebant Phariſæi legem illam talionis, oculum pro oculo, dentem pro dente. Nam cùm non animadverterent, eam legem conſtitutam fuiſſe ad juſtitiam conſervandam, non ad appetitum vindictæ ſaturandum, docebant, licitum eſſe vindictam appetere. Dominus igitur monet, non eſſe appetendam vindictam, nec malum pro malo reddendum; ſed potiùs paratum eſſe debere hominem probum ſi opus ſit, percutienti maxillam unam, præbere etiam alteram.

Quintò, pervertebant Phariſæi primarium dilectionis præceptum. Quoniam enim lex juſſerat, ut hoſtes ſuos occiderent, non odii cauſa, ſed zelo juſti-
E tiæ, qua juſta bella interdum etiam à piis Regibus indicuntur, illi generale præceptum tradebant diligendos eſſe amicos, odio habendos inimicos. Dominus ergo graviſſimè admonet, diligendos eſſe inimicos, benefaciendum his, qui nos oderunt, orandum pro perſequentibus & calumniantibus nos.

His ita explicatis tranſit ad modum, ac docet, cavendam eſſe in primis inanem gloriam, & non eſſe facienda opera bona ea intentione, ut videantur & laudentur ab hominibus. Et quoniam nimis prolixum fuiſſet, de ſingulis operum bonorum generibus diſſerere; revocavit omnia ad tria capita, orationem, jejunium & eleemoſynam, quorum primum erga Deum, alterum erga nos ipſos, tertium erga proximum exhibemus; & uno mentem, altero corpus, tertio bona externa ſacrificamus.

Addit

Digitized by Google

neceſſariis procurandis, *Nolite ſolliciti eſſe in craſtinum*. Temerarium judicium de vita & factis alienis, *Nolite judicare*. Adjumenta etiam tria oſtendit, orationem aſſiduam, *petite & dabitur vobis*; conatum & contentionem proficiendi & ſuperandi omnes difficultates; *Contendite intrare per anguſtam portam*; electionem bonorum Magiſtrorum: *Attendite vobis à falſis Prophetis*.

Poſtremò concludit ſermonem iterum commendans utilitatem operum bonorum, ut in proœmio fecerat: *Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea, ſimilis eſt viro ſapienti, qui ædificavit domum ſuam ſuprà petram &c.* Atque hæc de ſermone Domini in monte.

Perfecit autem Dominus legem moralem, non ſolùm explicando & addendo quæ diximus, ſed etiam adjiciendo conſilia quædam ad perfectionem charitatis, quæ finis eſt omnium præceptorum, adipiſcendam aptiſſima; de quibus ſatis multa diſputavimus in lib. de Monachis. Habemus igitur primùm diſcrimen legis & Evangelii, ex quo manifeſtè colligitur obedientiam legis, atque opera bona non minus, ſed multò magis in Evangelio, quàm in lege doceri. Proinde Lutheranos ſine dubitatione verum Evangelii ac legis ignorare diſcrimen.

CAPUT IV.

Oſtenditur alterum diſcrimen legis & Evangelii.

Alterum diſcrimen legis & Evangelii ſumitur ex annexis. Nam lex per Moſem data eſt, qui legiſlator tantùm fuit, Evangelium per Chriſtum, qui non fuit ſolùm legiſlator, ſed etiam Redemptor. Proinde lex venit ſola; Evangelium non ſolum, ſed cum gratia. Itaque qui legem in monte Syna per Moſem acceperunt, doctrinam tantùm acceperunt, ut inſtructi per legem, inter vitia, virtuteſque diſcernerent: qui verò per Chriſtum Evangelium acceperunt, non ſolam doctrinam, ſed etiam gratiam acceperunt, ut non modò inter virtutes & vitia diſcernerent, ſed etiam ut juſtitiam diligerent, & odio haberent iniquitatem.

Hoc diſcrimen prædixerunt Ezechiel cap. 36. & Hieremias cap. 31. Ille enim cùm Baptiſmum adumbraſſet illis verbis: *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris*, adjungit de ſpiritu gratiæ, *auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis*. Iſte autem diſertis verbis duo teſtamenta diſtinguit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Iſrael, & domui Juda fœdus novum, non ſecundùm pactum, quod pepigi cum patribus veſtris, in die, qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus ſum eorum, dicit Dominus. Sed hoc eſt pactum, quod feriam cum domo Iſrael poſt dies illos, dicit Dominus. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam, & ero eis in Deum, & ipſi erunt mihi in populum.*

Quam prophetiam de teſtamento novo, cujus Chriſtus auctor eſt, exponit Apoſtolus ad Hebr. 8. & 10. & idem Apoſtolus ad Rom. 5. cùm dicit: *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſan-*

diligit, legem implevit, & plenitudo legis eſt dilectio, Rom. 13. Quod diſcrimen copioſè & eleganter perſequitur S. Auguſtinus in pluribus locis, ſed præcipuè in toto libro de ſpiritu & litera.

Porrò hoc diſcrimen legis & Evangelii tantum abeſt, ut operum neceſſitatem ab Evangelio removeat, ut eam potiùs ad Evangelium maximè pertinere demonſtret. Quorſum enim cum Evangelio gratiam bene operandi, & legis ipſius implendæ Chriſtus conjunxit, niſi ut, quod per literam legis evangelicæ diſcimus eſſe faciendum, id per ſpiritum & gratiam impleamus? Quod enim Apoſtolus ait, 2. Corinth. 3. *Litera occidit, ſpiritus vivificat*, demonſtrat S. Auguſtinus, manifeſtiſſima ratione, non tantùm intelligi debere de litera legis Moſaicæ, ſed etiam de litera legis Evangelicæ, utraque enim occidit, ſi à ſpiritu ſeparetur. Sed ideò ſcriptum eſt de lege Moſis, lex iram operatur. Non autem ſcriptum eſt de lege Chriſti, Evangelium iram operatur, quoniam (ut diximus) cùm Moſes legem dedit, nihil niſi literam dedit, Chriſtus autem cùm Evangelium dedit, ſimul cum litera ſpiritum dedit. Quare S. Joannes hoc ipſum diſcrimen attendens ait: *Lex per Moſem data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*, Joan. 1. Habemus igitur duas potiſſimas differentias legis & Evangelii. Nunc paucis percurremus alias, quæ ex his duabus tamquam ex fontibus derivantur. Ex primo diſcrimine naſcuntur alia tria, & ex ſecundo item tria.

Tertium igitur diſcrimen legis & Evangelii eſt, quòd lex Moſis uni tantùm genti data fuit, lex Chriſti omnibus gentibus, Deuteron. 4. *Quæ eſt alia gens, ut habeat cæremonias, juſtaque judicia, & univerſam legem, quam ego ponam hodie ante oculos veſtros?* Pſal. 147. *Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua non manifeſtavit eis*. Rom. 3. *Quid ergo amplius Judæo eſt, aut quæ utilitas circumciſionis? Multum quidem per omnem modum, primùm, quia credita ſunt illis eloquia Dei*. Et cap. 9. *Optabam ego ipſe anathema eſſe pro fratribus meis, ſecundùm carnem, quorum eſt teſtimonium & legiſlatio &c.* At Chriſtus Matth. ult. *Euntes* (inquit) *docete omnes gentes*; Et Marci ult. *Prædicate Evangelium omni creaturæ*. Et Lucæ ult. *Oportet prædicari in nomine meo pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma*. Et Apoſtolus ad Rom. 1. *Non erubeſco evangelium. Virtus enim Dei in ſalutem omni credenti, Judæo primùm, & Græco*. Oritur hoc diſcrimen ex primo. Lex enim Moſis poſitiva (ideſt) cæremonialis & judicialis anguſta erat, & ritus, ac judicia particularia continebat: Evangelium verò lex eſt perfecta & ritus, præcepta & ſacramenta ita univerſalia comprehendit, ut toti mundo communia eſſe poſſint.

Quartum diſcrimen, quod oritur etiam ex primo, in eo poſitum eſt, quòd lex umbram, & figuras rerum futurarum magna ex parte complectitur: Evangelium ipſum corpus, & veritatem exhibet. Joan. 1. *Lex per Moſem data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*. Lex enim per Moſem data, per Chriſtum facta eſt gratia, propter infuſionem fidei & charitatis, facta eſt veritas, propter impletionem omnium figurarum. 1. Corinth. 10. *Hæc autem in figura facta ſunt noſtri*. Et paulò poſt: *Hæc autem omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correptionem*. Hebr. 10. *Umbram habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum*. Denique

Joannem Baptiſtam. Hebr. 7. *Tranſlato ſacerdotio neceſſe eſt, ut & legis tranſlatio fiat*. Et ibidem. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem & inutilitatem*. Et cap. 8. *Dicendo novum, veteravit prius. Quod enim antiquatur & ſeneſcit, propè interitum eſt*. Et ad Galat. 3. *Quid ergo lex? propter tranſgreſſionem poſita eſt, donec veniret ſemen, cui promiſerat*. At Chriſti legem non eſſe finem habituram, perſpicuum eſt ex duobus. Primò, quoniam ſacerdotium Chriſti manet in æternum, juxta illud Pſam. 109. *Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*. Secundò, quoniam regni Chriſti nullus erit finis, ut legimus Danielis 2. & Luc. 1. Lex enim cum ſacerdotio & regno ita conjuncta eſt, ut illis manentibus, & ipſa manere debeat, quod de ſacerdotio & lege Apoſtolus docet ad Hebr. 7. de regno & lege dubium eſſe non poteſt, cùm regum proprium ſit leges ferre, neque ullum ſit regnum, quod proprias leges non habeat. Denique Teſtamentum novum æternum dicitur, Pſal. 110. *Mandavit in æternum teſtamentum ſuum*. Baruch 2. *Statuam illis teſtamentum alterum ſempiternum*. Ad Hebr. 13. *Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ovium, in ſanguine teſtamenti æterni, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum*.

Eſt autem hoc loco breviter annotandum, legem Moſis, quoad præcepta cæremonialia & judicialia ſimpliciter abrogatam eſſe: quoad moralia præcepta, & doctrinam fidei mutatam eſſe, non abrogatione, ſed profectu, non enim ſublata eſt lex moralis, nec fides unitatis Dei, ſed aucta, amplificata, perfecta; quomodo mutari ſolet infans in adoleſcentem, adoleſcens in virum, & quo modo populus Dei, Chriſto adveniente, non periit, ſed ſtatum mutavit. Lex autem evangelica ſempiterna dicitur non quòd Sacramenta & omnia ejus præcepta nullum ſint finem habitura, ſed quoniam uſque ad mundi conſummationem legi evangelicæ nulla ſuccedere debet alia lex, cùm hæc perfectiſſima ſit: & præterea quia charitas, quæ eſt lex nova, & teſtamentum novum ſcriptum in cordibus, numquam excidit, & ſine fine in omnem æternitatem durare debet.

Sextum diſcrimen, quod oritur ex ſecundo, illud eſt, quod lex Moſis non habebat vim juſtificandi, neque data erat ut juſtificaret, ſed ut morbum oſtenderet, & ad quærendum medicum excitaret: Lex autem Chriſti, ideſt, Evangelium, vim habet juſtificandi, & ad hoc ipſum datum eſt, ut ab iniquitate juſtificet. Rom. 3. *Per legem cognitio peccati*. Galat. 2. *Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt*. Et cap. 3. *Quoniam in lege nemo juſtificatur, manifeſtum eſt, quia juſtus ex fide vivit; lex autem non eſt ex fide*. Item ſi data eſſet lex quæ poſſet vivificare, verè ex lege eſſet juſtitia. At Evangelium (ut dicitur ad Roman. 1.) *Virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti*. Et 1. Corinth. 15. *Notum vobis facio* (inquit Apoſtolus) *Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepiſtis, per quod & ſalvamini*.

Sed hoc quod dicimus, Evangelium vim habere juſtificandi, non ita accipiendum eſt, quaſi ſola litera Evangelii ſalutem adferre poſſit; ſed quoniam (ut dictum eſt in ſecundo diſcrimine) cum Evangelii doctrina data eſt etiam gratia fidei & charitatis, quia le-

Septimum diſcrimen, quod item oritur ex ſecundo, illud eſt, quod lex Moſis, lex timoris & ſervitutis fuit, Evangelium lex amoris & libertatis. Roman. 8. *Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater*. Galat. 4. *Hæc enim ſunt duo teſtamenta, unum quidem in monte Syna, in ſervitutem generans, quæ eſt Agar*. Et infrà: *Itaque fratres, non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate Chriſtus nos liberavit*. 2. Timoth. 2. *Non dedit nobis ſpiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis*.

Sed hoc diſcrimen fuſiùs explicabimus in ſequenti capite. Interim illud annotaſſe ſatis erit, legem Moſis dici legem timoris & ſervitutis, quoniam legis mandata ſine gratia Dei, quam Moſes dare non potuit, reos conſtituunt homines, & pœnæ obnoxios; Evangelium Chriſti legem eſſe libertatis & amoris, quoniam Chriſtus, qui dedit mandata, dedit etiam ſpiritum, per quem in corde diffuſa eſt charitas.

Octavum diſcrimen eſt, quòd lex Moſis graviſſima & importabilis erat. Evangelium Chriſti jugum ſuave & onus leve. Sic enim de lege Moſis B. Petrus loquitur Actor. 15. *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervicem diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus?* De lege autem ſua Chriſtus Matth. 11. *Tollite jugum meum*, inquit, *ſuper vos. Jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve*. Oritur hoc quoque diſcrimen ex ſecundo. Potiſſima enim cauſa cur lex nova ſit levis, & lex vetus gravis, eſt annexa legi novæ gratia charitatis. Quod eſt enim durum & importabile timenti, leve eſt & facile diligenti. Et hanc rationem reddit ſanctus Auguſtinus in omnibus ferè locis, ubi de hac re tractat, quæſt. 116. in Exod. in lib. 83. quæſt. 66. lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 17. in lib. de natura & gratia, cap. 69. & in libro de perfectione juſtitiæ poſt ratiocinationem decimamſextam. Ubi etiam addit inſignem ſimilitudinem de pennis avium, quæ non tam premunt, quàm ſublevant: *Perfecta*, inquit, *charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam levem, non ſolùm non prementem onere ponderum, verùm etiam ſublevantem vice pennarum*.

Sunt tamen etiam aliæ duæ rationes cur lex nova verè dici poſſit facilior vetere. Una eſt, quam reddunt Nazianzenus in 2. orat. de Paſcha, & Chryſoſtomus homil. 8. de pœnitentia, quòd ſpes retributionis longè ſit major in lege nova, quàm in vetere, cùm jam propalata ſit via ſanctorum, atque aditus pateat ad regnum fœlicitatis æternæ. Altera ratio eſt, quoniam in lege vetere præcepta cæremonialia & judicialia plurima erant, & parum utilia; in lege nova pauciſſima ſunt & utiliſſima: præcepta verò moralia ferè ſunt eadem in utraque lege. Nam illa quoque quæ videntur in Evangelio eſſe graviſſima de dilectione inimicorum, & de concupiſcentia cohibenda, inveniuntur Exodi 20. Prov. 25. & alibi, ut ſanctus Auguſtinus demonſtrat in libro contra Adimantum, cap. 3. & lib. 19. contra Fauſtum, cap. 28.

Itaque non ait Dominus Matth. 5. Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam legis & Prophetarum, ſed pluſquam Scribarum & Phariſæorum, ut videlicet ſignifi-

ſi quæ ſunt alia; non debent illa gravia videri populo Chriſtiano, etiamſi gravia viderentur populo Judæorum. Nam non eſt grave viro forti, quod puero delicato importabile ſolet videri.

CAPUT V.

Refellitur falſa libertas Chriſtiana, & inde probatur neceſſitas operum.

DIſſeruimus hactenus de falſo & vero diſcrimine legis & Evangelii; Nunc de falſa & vera libertate Chriſtiana breviter diſſeremus. Nam hoc eſt alterum caput, unde magna ex parte dependet quæſtio de neceſſitate operum ad ſalutem.

Igitur adverſarii, ut ſuprà diximus, in eo ponunt Chriſtianam libertatem, ut nulli legi ſubjecti ſint in conſcientia, & coram Deo; & Chriſtum habeant pro Redemptore, non pro Legiſlatore; Moſes autem cum ſuo Decalogo nihil ad eos pertineat. Nos verò cum Tridentino Concilio in ſeſſ. 6. can. 19. 20. & 21. docemus, homines Chriſtianos & juſtificatos, non eſſe liberos ab obligatione præceptorum Dei & Eccleſiæ, & eam, quam Hæretici prædicant, non eſſe Chriſtianam, ſed profanam libertatem, & veriùs peccati, ac diaboli voluntariam ſervitutem.

Primùm, id probamus ex iis teſtimoniis, quæ docent, Chriſtum verum fuiſſe Legiſlatorem. Neque enim negare audebunt, ſe legi ſubjectos eſſe, ſi Dominum ſuum Legiſlatorem fuiſſe negare non poſſint, Iſaias quidem cap. 33. de Salvatore dicit: *Dominus Judex noſter, Dominus Legifer noſter, Dominus Rex noſter, ipſe ſalvabit nos.* Ac ne ad tropum aliquem fortè confugiant, audiamus Moſem in Deuter. cap. 18. *Prophetam*, inquit, *de gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus, ipſum audies.*

Hunc Prophetam, Chriſtum eſſe, teſtatur Apoſtolus Petrus Actor. 3. & S. Stephanus Act. 7. ſed aperiſſimè Apoſtolus Paulus Chriſtum confert cum Moſe, ut legiſlatorem cum Legiſlatore. Nam in epiſt. ad Hebræos cap. 2. dicit, ſermonem factum per Angelos in manu Moſis, ita firmum fuiſſe, ut omnis inobedientia dignam receperit vindictæ retributionem. Et inde colligit, multò magis timendum eſſe nobis, ſi ſermonem filii Dei contempſerimus. Et cap. 3. dicit, Moſem fidelem fuiſſe in tota domo Dei tamquam famulum, Chriſtum autem in domo ſua tamquam filium. Et cap. 5. dicit, Chriſtum factum eſſe omnibus obedientibus ſibi cauſam ſalutis æternæ. Obedientia autem propriè Legiſlatori debetur, & cap. 12. ita concludit: *Videte ne recuſetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recuſantes eum, qui ſuper terram loquebatur, multò magis nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus, cujus vox movit terram tunc, nunc autem repromittit dicens, Adhuc ſemel & ego movebo non ſolùm terram, ſed & cœlum.*

Præterea Chriſtum eſſe Regem noſtrum omnis Scriptura teſtatur, Pſal. 2. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo.* Michææ 5. *Ex te exiet Dux, qui regat populum meum Iſrael.* Luc. 1. *Et regni ejus non erit finis.* Apocal. 1. dicitur: *Princeps Regum terræ.* Et cap. 19. *Rex regum, & Dominus dominantium.* At Regis proprium eſt leges condere; ideò ſiquidem Iſaiæ 33. conjungitur, *Legifer noſter*, cum verbis, *Rex noſter*; & Proverb. 8. dicitur: *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.* Chriſtus igitur Rex noſter legem

mini de Hieruſalem. Quæ verba intelliguntur communiter de prædicatione evangelica, quæ ab urbe Hieroſolyma per totum mundum propagata eſt. Vide Auguſtinum lib. 18. de Civ. Dei cap. 50. & Iſai. 42. *Ecce ſervus meus, electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meum ſuper eum, judicium gentibus proferet.* Et paulò poſt: *Et legem ejus inſulæ expectabunt.* Et cap. 51. *Attendite ad me popule meus, quia lex à me exiet, & judicium meum in lucem populorum*
B *requieſcet.*

Pertinere autem hæc ad Chriſtum, perſpicuum eſt ex verbis ſequentibus: *Propè eſt juſtus meus, egreſſus eſt Salvator meus.* Et Matth. 11. cùm Dominus ait: *Jugum meum ſuave eſt, & onus meum leve*; Nonne apertè legem aliquam ſe attuliſſe teſtatur? neque enim promiſſio, exhortatio, inſtructio, jugum & onus dici poſſunt. Sed lex, quæ obligat, & obligando premit & gravat, rectè dicitur jugum. Unde Actor. 15. & ad Gal. 5. lex Moſis jugum ab Apoſtolis appellatur. Præterea B. Paulus 1. Corinth. 9. *Iis*, inquit, *qui ſine lege erant, factus ſum tamquam ſine lege eſſem, cùm ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti.* Et ad Galat. 6. *Alter alterius onera portate, & ſic ad-*
C *implebitis legem Chriſti.*

Tertiò, probatur ex particularibus & propriis Chriſti mandatis. Nam in primis mandatum Chriſti in Evangelio contineri, de ſuſcipiendo Baptiſmo & Euchariſtia, nemo negare poteſt, cùm tam apertè ſcriptum legamus, Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei*, Et Joan. 6. *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Deinde lex prohibens libellum repudii, & præcipiens, ut vir uxorem non dimittat, neque uxor virum, niſi in cauſa fornicationis, & ſi dimiſerint, hac etiam de cauſa maneant innupti, vel conjugibus reconcilientur; propria Chriſti eſt, de qua ſic loquitur A-
D poſtolus 1. ad Corinth. 7. *His, qui matrimonio juncti ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere; quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Et Matth. ult. Dominus ipſe aliqua ſe mandaſſe, & ab omnibus eſſe cuſtodienda teſtatur his verbis: *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſervare omnia, quæ mandavi vobis.*

Quartò, probatur ex teſtimoniis, quæ docent, legem Moſis, quæ ad mores pertinet à Chriſto & Apoſtolis approbatam, & fidelibus ad obſervandum traditam. Nam id in primis perſpicuum eſt ex cap. 5. 6. & 7. Matth. ubi Dominus approbat, & explicat legem Moſis. De qua re diximus ſuprà in cap. 1. & 2.
E Deinde, idem patet ex cap. 19. Matth. 10. Marc. & 18. Luc. Ubi Dominus iterum approbat Decalogum Moſis, ac dicit, eam legem viam eſſe ad vitam æternam. De quo etiam diximus cap. 1. Tertiò, probatur evidenter ex eo, quod idem Dominus teſtatur Matt. 22. præceptum dilectionis eſſe primum & maximum mandatum, & ab eo legem, Prophetaſque pendere, quippè quod virtute Decalogum, & omnes alias leges, & præcepta comprehendit; & hoc ipſum mandatum ita commendat Apoſtolis, & per eos Eccleſiæ univerſæ, ut dicat Joan. 15. *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem.* Et rurſus: *Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.* Et Joan. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem.* Ubi novum appellat, tum quia renovari illud volebat, tum quia illud unum diligenter ſervatum homines facit novos.

hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur, plenitudo ergo legis eſt dilectio. Idem ad Epheſ. 6. *Honora*, inquit, *patrem tuum & matrem tuam, quod eſt mandatum primum in promiſſione*.

Apoſtolus quoque Jacobus cap. 2. *Si tamen*, inquit, *legem perficitis regalem ſecundùm Scripturas, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum, bene facitis; Si autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi tranſgreſſores. Quicumque autem totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus. Qui enim dixit, non mœchaberis, dixit &, non occides, quòd ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis*. Vides quàm apertè Jacobus Decalogum Moſis ad nos quoque pertinere demonſtret?

Porrò S. Petrus in epiſt. 1. cap. 1. & 4. & S. Joannes in tota 1. epiſt. immò etiam in 2. & 3. nihil ſæpiùs admonent, quàm ut dilectionis præceptum implere ſatagamus, ſcientes videlicet in eo præcepto, ut ſæpè diximus, univerſalem legem pleniſſimè contineri.

Quintò, probatur ex teſtimoniis illis, quæ docent, legem Moſis moralem non eſſe per fidem Chriſti, & Evangelium abrogatam, Matth. 5. *Nolite putare quoniam veni ſolvere legem, non veni ſolvere, ſed adimplere*. Quomodo verò ſe dixerit impleturum, explicat in ſequentibus, ubi perfectiſſimè ſervari mandat præcepta legis, Non occides, Non mœchaberis & ſimilia. Et Apoſtolus ad Rom. 3. *Quid ergo legem deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus*. At ſi prædicatio Evangelica ſolam fidem ita docet, ut opera non requirat, nec legem ullam propriè dictam admittat, quid ni verum ſit, legem deſtrui per fidem? quid enim eſt, legem deſtruere, niſi vim obligandi ab ea tollere? idem quoque Apoſtolus ad Rom. 7. *Itaque*, inquit, *lex quidem ſancta, & mandatum ſanctum, juſtum & bonum*. Et ibidem: *Conſentio legi, quia bona eſt*. Item: *Ego ipſe mente ſervio legi Dei*. Et cap. 8. *Deus filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnavit peccatum, ut juſtificatio legis impleatur in nobis*. Quis igitur credat, legem illam à Chriſto eſſe ſublatam, quam ſanctam, bonam & juſtam appellavit Apoſtolus, & cujus gratia miſit Deus filium ſuum, & de peccato damnavit peccatum, ut eam videlicet, ipſo adjuvante, implere poſſemus?

Sextò, probatur ex teſtimoniis, quæ habent nomen debiti, ut Rom. 8. *Debitores ſumus non carni, ut ſecundùm carnem vivamus &c.* 1. Joan. 4. *Nos debemus alterutrum diligere*. 1. Joan. 2. *Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare*. 1. Joan. 3. *Nos debemus pro fratribus animas ponere*. Luc. 17. *Quod debuimus facere fecimus*.

Septimò, probatur ex iis, quæ docent, Chriſtum eſſe judicem totius mundi, & in ultimo die ſecundùm opera uniuſcujuſque, vel pœnas, vel præmia diſtributurum. Id enim habetur expreſsè Matt. 25. Act. 10. & 17. Rom. 2. & 14. 1. Petri 4. & alibi paſſim. At quale judicium erit, ſi nullæ ſunt leges, ex quarum prævaricatione damnari, vel obſervatione coronari mereamur? quod enim quidam ex novatoribus dicunt, in judicio extremo examen futurum de ſola fide, manifeſtè pugnat cum verbis Domini, qui Matth. 25. *unuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſive bonum, ſive malum*.

Octavò, probatur ex teſtimoniis Patrum. Clemens in lib. 6. Apoſtolicarum conſtitutionum, cap. 19. B *Cognoſcitis*, inquit, *Deum per Chriſtum, univerſamque ejus diſpenſationem à principio inſtitutam, quod dedit nobis legem ſimplicem ad auxilium naturalis legis, puram, ſalutarem, ſanctam, in qua & proprium nomen repoſuit, perfectam, abſolutam, decem præcepta continentem, reprehenſione carentem, convertentem animas &c.*

S. Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, cap. 14. *In illis*, inquit, *decem præceptis, excepta ſabbathi obſervatione, dicatur mihi, quid non ſit obſervandum à Chriſtiano*. Et infrà: *Quid horum quiſquam dixerit, non debere ſervare Chriſtianum?* Item lib. 10. conta Fauſtum, cap. 2. *Judæo dicenti mihi, cur tenes vetus Teſtamentum, cujus præcepta non ſervas? Reſpondeo, ſervari à Chriſtia-* C *nis etiam ex ipſis libris præcepta vitæ agendæ; præcepta autem vitæ ſignificandæ tunc rectè obſervata, cùm prænunciabantur, quæ nunc revelata ſunt*. Item tractat. 3. in Joan. *Illa*, inquit, *omnia (moralia præcepta) nobis magis præcipiuntur, & obſervanda ſunt*. In Pſalm. 73. non procul ab initio: *Si diſcernimus*, inquit, *duo Teſtamenta vetus & novum, non ſunt eadem Sacramenta, non eadem promiſſa, eadem tamen pleraque præcepta. Nam non occides, Non mœchaberis, Non furaberis, Honora patrem & matrem, Non falſum teſtimonium dixeris, Non concupiſces res proximi tui, Non concupiſces uxorem proximi tui, & nobis dictum eſt, & quiſquis ea non obſervaverit, deviat, nec omnino dignus eſt, qui aſcendere mereatur montem ſanctum Dei*. Et infrà. *Diſcuſſa ergo* D *præcepta, aut eadem omnia inveniuntur, aut vix aliqua in Evangelio, quæ non dicta ſint à Prophetis, præcepta eadem, Sacramenta non eadem*.

S. Leo ſerm. 6. de jejunio decimi menſis: *Ex ipſa*, inquit, *Eccleſiaſtica devotione demonſtratur, quod Dominus Jeſus Chriſtus non venit legem ſolvere, ſed adimplere. Ceſſantibus enim ſignificationibus, quibus Salvatoris noſtri nunciabatur adventus, & peractis figuris; quas abſtulit ipſa præſentia veritatis, ea quæ vel ad regulas morum, vel ad ſimplicem Dei cultum ratio pietatis inſtituit, in eadem apud nos forma, in qua ſunt condita perſeverant; & quæ utrique Teſtamento erant congrua, nulla ſunt commutatione variata*. Idem in ſerm. 14. de paſſione Domini; *Sicut*, inquit, *nemo eſt credentium,* E *cui dona neganda ſint gratiæ, ita nemo eſt, qui non ſit Chriſtianæ debitor diſciplinæ. Quia etſi remota ſit myſticæ legis aſperitas, voluntaria tamen obſervantiæ crevit utilitas*. Ubi vox illa, *voluntaria*, non opponitur debitæ, alioqui ſecum ipſe pugnaret, ſed opponitur aſperæ & ſervili, ut fuſius in ſequenti capite declarabimus. Unde ſubjungit ibidem ſanctus Leo: *In præceptis moralibus nulla prioris Teſtamenti decreta reprobata, ſed evangelico miniſterio multa ſunt aucta, ut perfectiora & lucidiora eſſent dantia ſalutem, quàm promittentia Salvatorem*.

Poſſent ejuſmodi teſtimonia adhuc multa proferri, ſed non eſt opus, cùm obvia ſint, & legentibus paſſim occurrant. Id unum addam, nonnullos ex Patribus non ſolùm obiter hoc dixiſſe, ſed etiam ſtudioſè collegiſſe ex utroque teſtamento præcepta moralia,

ctus Baſilius, ſed anguſtiis temporis excluſus, non collegit præcepta moralia, niſi ex Teſtamento novo, ut ipſe teſtatur in præfatione moralium.

Nonò, probatur evidentiſſima ratione. Nam vel homo Chriſtianus & juſtus peccat, cùm moralia legis veteris præcepta tranſgreditur, vel non peccat. Si peccat, igitur non eſt liber ab ejus legis obſervatione. Quid enim eſt peccatum, niſi prævaricatio legis? non autem prævaricatur legem, qui non habet legem. Nam ubi non eſt lex, nec prævaricatio; proinde ſi lex illa moralis Teſtamenti veteris non eſt homini Chriſtiano & juſtificato verè lex, non peccat, dum eam non ſervat: vel ſi peccat, igitur eſt illi verè lex: Denique fingi non poteſt, quomodo peccet, qui liber ſit à lege. Quòd ſi non peccat, igitur falſum eſt quod ſectarii omnes dicunt, omnia opera hominis juſti eſſe peccata mortalia. Item ſi non peccat, igitur vera eſt Libertinorum hæreſis, quòd nihil ſit peccatum, niſi falſa imaginatio; & laxandæ ſunt omnibus habenæ, ut unicuique liceat quod ei libet. Iſta videlicet libertas eſt Chriſtiana, quam ſectarii prædicant, libertas omnia flagitia ſine ſcrupulo perpetrandi, libertas carnis, non ſpiritus, filiorum diaboli, non filiorum Dei, libertas denique omni ſervitute miſerior.

Dicent fortaſſe, non ita ſe intelligere libertatem à lege, quaſi prævaricatio legis non ſit peccatum, ſed quòd fidelibus ea prævaricatio non imputetur. Hunc enim ſenſum videntur efficere verba Lutheri in lib. de votis Monaſticis, ubi dicit, in eo conſiſtere libertatem, quòd pia conſcientia ſit libera ab omnibus operibus, non quidem faciendis, ſed accuſantibus & defendentibus, quia nulla ſunt tam mala, quæ poſſint illum accuſare & damnare, nulla tam bona, quæ eum queant defendere & juſtificare. Et in 2. cap. ad Galat. ubi agnoſcit hominem peccare, ſed dicit, nihil ſibi eſſe cum lege, quia non poteſt eum damnare. Eundem ſenſum faciunt verba Calvini lib. 3. Inſtitut. cap. 19. §. 4. & 7. ubi dicit, libertatem in eo conſiſtere, ut faciamus opera non tamquam examinanda ad regulam legis, ſed tamquam acceptanda qualiacumque ſint.

At ſi ita dixerint, fateri debent, verè & propriè legem ad ſe pertinere, ejuſque jugo ſe quoque eſſe ſubjectos: nam ſi verè peccant, licèt peccatum eis non imputetur, verè prævaricantur legem. Proinde verè legem habent. Non enim verè prævaricatores dici poſſent, niſi legem haberent; neque verè peccarent, niſi legem prævaricarentur.

Præterea quæro, utrum prævaricatio legis, ut exempli gratia, homicidium, adulterium, perjurium, cum fide ſimul habitare poſſit, vel non poſſit: nam ſi non poteſt, igitur prævaricatio illa non ſolùm eſt peccatum, ſed imputatur. Quomodo enim non imputatur, ſi excutit fidem? an etiam infidelibus prævaricatio non imputatur? ſi verò poteſt prævaricatio legis habitare cum fide; ut ſatis apertè indicat Lutherus, cùm dicit in lib. de captiv. Babylonica, cap. de Baptiſmo, nulla peccata nocere poſſe baptizato, quia ſi ſtet, vel redeat fides, in momento abſorbentur; ubi ſignificat poſſe ſtare fidem. Et lib. de votis Monaſticis, ubi dicit, credentis nulla eſſe tam mala opera, quæ eum accuſare vel damnare poſſint. Igitur non ſunt neceſſaria opera bona, etiam ut fructus & ſigna fidei? igitur nulla eſt omnino ratio, cur ſint ſcelera & flagitia fugienda, niſi fortè ex me-

CAPUT VI.

Aſſeritur vera libertas Chriſtiana, & inde quoque probatur neceſſitas operum bonorum.

B VERA igitur Chriſtiana libertas ex Evangelicis, & Apoſtolicis literis, tribus in rebus ſita eſſe cognoſcitur, in libertate à peccato & morte, in libertate à jugo legis cæremonialis & judicialis Hebræorum, & à dominio, & reatu legis naturalis atque moralis.

De libertate à peccato & morte, quæ ex peccato ſequitur, loquitur Dominus Joan. 8. *Si vos Filius liberaverit, verè liberi eritis.* Nam paulò ante dixerat: *Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati.* De eadem loquitur Apoſtolus ad Roman. 6. *Cùm ſervi eſſetis peccati, liberi fuiſtis juſtitiæ; nunc autem liberati à peccato, ſervi autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et cap. 7.
C idem Apoſtolus hoc rurſus confirmat ſimilitudine mulieris, quæ per mortem viri liberatur à ſervitute ejuſdem viri, ut poſſit liberè cum alio viro conjungi. Tres enim perſonæ in ea ſimilitudine introducuntur, perſona mulieris, perſona viri morientis, & perſona alterius viri, cui rurſus mulier nubit.

Applicando autem ſimilitudinem, per mulierem intelligit Apoſtolus homines baptizatos, & juſtificatos: per virum, cui rurſus mulier nubit, intelligit Chriſtum, per virum morientem, à quo mulier liberatur, intelligit peccatum, & mortem: ſed reddita eſt obſcura ſententia Apoſtolica, quoniam cùm debuiſſet dicere, peccatum eſſe mortuum, ipſe contra dixit, nos mortificatos eſſe per mortem Chriſti,
D Nam in idem recidit, ſive nos moriamur peccato, ſive peccatum moriatur nobis. Obſcurior etiam ſententia reddita eſt, quoniam cùm debuiſſet ſaltem dicere, nos mortificatos eſſe peccato, vel morti, dixit, nos mortificatos eſſe legi, quoniam lex (ut infrà explicat) ex occaſione peccatum fovebat & augebat, & nos ipſi peccato, ut conjugem viro, ſubjectos tenebat.

Quod autem intentio Apoſtoli fuerit dicere, nos per Chriſti mortem liberatos eſſe à peccato, & in ea ſimilitudine peccatum tenere locum viri morientis, perſpicuum eſt ex illis verbis: *Itaque fratres mei, & vos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti, ut ſitis alterius, qui ex mortuis reſurrexit, ut fructificemus Deo;*
E *cùm enim in carne eſſemus, paſſiones, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, ut fructificaremus morti. Nunc autem ſoluti ſumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut ſerviamus in novitate ſpiritus, & non in vetuſtate literæ.* Ubi ſicut ex eo, quod dicit, *ut fructificemus Deo*, intelligimus, Deum eſſe ſecundum virum cui nubit anima, & cui fructificat, proles bonorum operum pariendo; ſic etiam ex eo, quod dicit, *ut fructificaremus morti*, intelligimus mortem eſſe priorem virum cui copulata erat anima & cui fructificabat, proles malorum operum pariendo. Vide ſanctum Auguſtinum copioſè hunc locum explicantem in lib. 83. quæſt. 66. & lib. 15. contra Fauſtum, cap. 8. ubi monet, hominem baptizatum dici mortificatum legi, non quia ſit mortuus legis juſtitiæ, ſed legis reatui & prævaricationi,

quam

ribus legis cæremonialis & judicialis, extant etiam apertiſſima teſtimonia. Hoc enim eſt, quod clamat Apoſtolus Petrus Actor. 15. *Quid tentatis imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus*. Et Apoſtolus Paulus ad Galat. 2. *Nec Titus*, inquit, *Compulſus eſt circumcidi, cùm eſſet gentilis. Sed propter falſos fratres, qui ſubintroierunt explorare libertatem noſtram, quam habemus in Chriſto Jeſu, ut nos in ſervitutem redigerent*. Et cap. 4. *Quomodo iterum convertimini ad infirma, & egena elementa, quibus denuo ſervire vultis*. Et cap. 5. *State & nolite iterum jugo ſervitutis contineri. Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam ſi circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit*. Et ad Hebr. 7. *Tranſlato enim ſacerdotio neceſſe eſt, ut & legis tranſlatio fiat*. Et ibidem: *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus & inutilitatem. Nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Et cap. 9. vocantur cæremoniæ legis, juſtitiæ carnis uſque ad tempus correctionis impoſitæ. Neque de hac libertate ulla jam dubitatio eſt.

De Tertia libertate, quæ eſt à dominio legis divinæ moralis, ideſt, per quam fit, ut lex nobis non dominetur tamquam ſervis imminens flagello, & timorem ſemper incutiens, ſed ut imperet liberis, & liberaliter obtemperare volentibus: non adimendo legi vim obligandi, ſed addendo hominibus charitatem illam libenter implendi, loquitur idem Apoſtolus cùm ait ad Roman. 6. *Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia*, 2. ad Corinth. 3. *Ubi ſpiritus Domini, ibi libertas*, ad Galat. 5. *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege*. Et 1. Timoth. 1. *Juſto non eſt lex poſita, ſed injuſtis & non ſubditis*. Nam ut S. Auguſtinus obſervat in explicatione primi Pſalmi, aliud eſt hominem eſſe ſub lege, aliud hominem eſſe in lege. Sub lege enim dicitur eſſe, qui à lege agitur tamquam ſervus; in lege eſt, qui ſecundùm legem agit, ut liber. Quare Apoſtolus 1. Corinth. 9. dicit ſe factum eſſe omnia omnibus, iis, qui ſub lege ſunt, quaſi eſſet ſub lege, cùm verè non eſſet ſub lege, iis qui ſine lege ſunt, quaſi ſine lege eſſet, cùm tamen ſine lege Dei non eſſet, ſed in lege eſſet Chriſti. Ubi negat ſe eſſe ſub lege, & affirmat eſſe in lege.

Unde in libro de continentia, cap. 3. idem Auguſtinus ait: *Non ſumus ſub lege bonum quidem jubente, non tamen dante, ſed ſumus ſub gratia, quæ id quod lex jubet, faciens nos amare, poteſt liberis imperare*. Et in lib. de natura & gratia, cap. 57. *Si ſpiritu*, inquit, *ducimini, non eſtis ſub lege, utique lege quæ timorem incutit, non tribuit charitatem*. Et in libro de ſpiritu & litera, cap. 10. explicat illud: *Juſto non eſt lex poſita*, de lege terrente & minante, qua juſti non indigent, ſed injuſti. Quod etiam pulchrè explicat in eandem ſententiam S. Ambroſius in Pſalm. 36. tractans illud: *Lex Dei ejus in corde ipſius*. Ubi dicit, lege ſcriptam fuiſſe in tabulis lapideis propter injuſtos, de quorum cordibus lex Dei deleri jam cœperat; juxta illud ad Galat. 3. *Lex propter tranſgreſſionem poſita eſt*. Ut videlicet tranſgreſſores eam videre cogerentur in tabulis, qui non amplius eam videbant in cordibus. Nam juſtis non eſt neceſſaria lex ſcripta in tabulis, cùm eam diligenter ſervent in cordibus. Lex enim Dei ejus in corde ipſius.

tur id ſatis efficaciter probari Primò, ex ipſo principio Decalogi, ut ſcribitur Exodi 20. *Ego ſum Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti*: Nos enim numquam fuimus ſervi in Ægypto. Secundò ex illo Lucæ 16. *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*. Tertiò ex Apoſtolo, qui ad Rom. 7. ad Hebr. 7. & ad Galat. 3. videtur abſolutè dicere totam legem Moſis eſſe ſublatam.

Cæterùm nos verius putamus, legem moralem, etiam ut eſt data per Moſem & per Prophetas, atque ut eſt in libris veteris Teſtamenti ſcripta, verè obligare Chriſtianos. Nam quod Dominus ait, Matth. 5. *Non veni legem ſolvere, ſed adimplere*, intelligitur de lege morali, ut patet ex toto illo capite. Adimplere autem non eſt (ut Dominicus à Soto ait) adducere tempus, quo lex illa ceſſare debet, ideſt, per adventum ſuum illi finem imponere, quandoquidem uſque ad Chriſti adventum duratura erat. Non (inquam) ideſt, eo loco adimplere, ſed perficere & ſtabilire remotis corruptelis, quæ per falſas interpretationes illi acceſſerant. Adimplevit enim Chriſtus legem de cavendo homicidio, quia docuit cavendam eſſe etiam iram, quæ eſt via ad homicidium.

Præterea S. Paulus ad Rom. 3. cùm ait: *Numquid legem deſtruimus per fidem? abſit, ſed legem ſtatuimus*. Loquitur de lege Moſis, illa enim in Scripturis intelligitur cùm abſolutè lex nominatur.

Adhæc Apoſtoli ſemper allegant verba Teſtamenti veteris, cùm præcepta moralia ſervanda eſſe docent, ut patet ad Rom. 13. *Non adulterabis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum &c.* Ad Epheſ. 5. *Honora patrem & matrem, quod eſt mandatum primum in promiſſione*. Jacobi 2. *Si tamen legem perficitis regalem ſecundùm Scripturas, Diliges proximum tuum ſicut te ipſum &c.* At cur Apoſtoli hoc facerent, ſi teſtimonia illa ad Chriſtianos non pertinerent?

Sanè mirum eſt, cur Dominicus à Soto loco notato ſcripſerit, nullum teſtimonium ex libris veteris Teſtamenti quoad vim obligandi adduci poſſe Chriſtianis. Nam non ſolùm Apoſtoli, ſed etiam Patres omnes, immò & Theologi omnes teſtimonia veteris Teſtamenti allegant ad probanda præcepta moralia, ut verbi gratia ad probandum uſuras eſſe prohibitas, quis non allegat Pſal. 14. & Ezech. cap. 18.

Adhæc S. Auguſtinus lib. 10. contra Fauſtum cap. 2. diſertis verbis dicit, ſervari à Chriſtianis præcepta vitæ ex ipſis libris Teſtamenti veteris. Et tam ipſe, quàm alii Patres citati capite ſuperiore crebrò repetunt, præcepta moralia data Judæis obligare etiam Chriſtianos. Et nonne in Catechiſmis, quibus omnis Chriſtianorum Eccleſia utitur, ſcribuntur decem præcepta ad verbum deprompta ex cap. 20. Exodi? Denique lex moralis Teſtamenti veteris, non tantùm divina eſt, ſed etiam ſpiritualis, ſancta, juſta, bona, ut dicitur ad Rom. 7. & præterea immaculata, convertens animas, & illuminans oculos, ut dicitur in Pſal. 18. denique liber mandatorum Dei, & lex, quæ eſt in æternum, ut dicitur Baruch 4. quare nulla eſt ratio, cur non conveniat Chriſtianis, vel cur abrogari debuerit à Chriſto.

Neque contraria argumenta convincunt, ſed po-

tius

tate converſi ſumus ad Deum, in radicem bonæ olivæ inſerti ſumus, ideſt, ad populum Patriarcharum adjuncti, ut dicit Apoſtolus ad Rom. 11. non enim populus Dei veteris Teſtamenti extinctus eſt, ſed crevit ex adjunctione gentilium; unde idem Apoſtolus 1. Corinth. 10. alloquens Chriſtianos ex gentilibus, dicit: *Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, &c.* Itaque nos ſumus Abrahæ filii, quos ei Deus promiſit, cùm ait Geneſ. 17. *Patrem multarum gentium conſtitui te.* De qua re vide plura apud Apoſtolum ad Roman. 3. & 4. & ad Galat. 4. & apud Auguſtinum in epiſt. 200. ad Aſellicum. Ubi deducit ex Scripturis, Judæos, qui ſecundùm carnem ex Sara, & Iſrael deſcendunt, & tamen increduli ſunt, ſecundùm ſpiritum eſſe ramos fractos, & ad Agar, & Eſau pertinere: nos autem qui ſecundùm carnem Judæi non ſumus, & tamen in Chriſtum credimus, eſſe veros Judæos in ſpiritum, & ad Saram, & Iſrael pertinere. Et ibidem dicit, omnia præcepta legis veteris moralia, à nobis, qui jam ſumus populus Dei, ſine dubitatione eſſe ſervanda. Præterea ſi non fuimus in Ægypto captivi, fuimus tamen in poteſtate diaboli, quam ſervitus illa ſignificabat, & ſi liberati non ſumus ab oneribus duris luti & laterum, liberati tamen ſumus ab oneribus longè durioribus peccatorum. Itaque rectè nobis quoque Deus dicit: *Ego ſum Deus tuus, non habebis Deos alienos coram me, &c.*

Ad illud: *Lex & Prophetæ uſque ad Joannem*, reſponſio in promptu eſt. Nam loquitur Dominus de lege prophetante per figuras, non de lege inſtituente mores hominum. Quod apertius habetur Matthæi 11. *Omnes Prophetæ & lex uſque ad Joannem prophetaverunt*, ideſt, omnes prædictiones futuri Meſſiæ, ſive per verba Prophetarum, ſive per figuras & cæremonias legis non ultra Joannem extenduntur, qui fuit noviſſimus Prophetarum. Itaque locus iſte de cæremoniali lege non de morali intelligi debet.

Porrò ad Roman. 7. jam ſupra oſtendimus in hujus capitis initio, non abrogari legem, ſed reatum legis. Quod vel inde confirmari poteſt, quòd in eodem cap. 7. idem Apoſtolus ait: *Condelector legi ſecundùm interiorem hominem.* Item: *Conſentio legi, quia bona eſt.* Item: *Ego ipſe mente ſervio legi Dei.* Certè ſi ſerviebat legi Dei, non erat mortuus legi, nec lex erat illi mortua, quoad obligationem & debitum implendi. Quare initio cap. 8. dicit, lex ſpiritus vitæ liberavit me à lege peccati & mortis, ideſt, lex in corde ſcripta, quæ eſt charitas, liberavit me à lege ſcripta in tabulis, quæ ſine ſpiritu litera erat occidens. Liberavit autem, quia effecit (ut mox idem Apoſtolus ſubjungit) ut juſtificatio legis (ſcriptæ nimirum in tabulis) impleretur in nobis.

In locis autem ad Galat. 3. & ad Hebr. 7. ſermo eſt de lege cæremoniali, ut ſuprà dictum eſt. Vide quæ diximus cap. 2. in explicatione quinti diſcriminis legis & Evangelii. Habemus igitur ex vera Chriſtiana libertate colligi legis cuſtodiam & opera bona homini Chriſtiano eſſe maximè neceſſaria.

ad ſalutem.

SED jam propius ad quæſtionem ipſam de neceſſitate operum accedamus.

Adverſarii in eo conveniunt, ut opera bona non ſint neceſſaria ad ſalutem, niſi neceſſitate præſentiæ. Cujus propoſitionis hic ſenſus eſt, ut opera bona fieri debeant, quoniam alioqui fides non eſſet viva, nec vera, niſi fructus bonos faceret, quomodo ignis non eſt ignis, niſi calefaciat; B tamen opera bona non habeant ullam relationem ad ſalutem, quaſi ſint merita, cauſæ, conditiones, &c. In quo diſtingui dicunt fidem ab operibus, quoniam fides habet relationem ad ſalutem, quia illam apprehendit, & ideò neceſſaria dicitur ad ſalutem: opera verò nullam omnino relationem habent, & ideò ſunt quidem neceſſaria, ſed non ad ſalutem.

Nos contra dicimus, opera bona homini juſto eſſe neceſſaria ad ſalutem, non ſolùm ratione præſentiæ, ſed etiam ratione efficientiæ, quoniam efficiunt ſalutem, & ſine ipſis ſola fides non efficit ſalutem. Intelligimus autem hoc eſſe neceſſarium hominibus rationis uſum habentibus: & qui tamdiù poſt adeptam remiſſionis gratiam ſupervivant, C donec occaſio implendæ legis occurrat. Non enim negamus, quin infantes, & etiam adulti recens baptizati ſalventur, ſi continuo ex hac vita decedant. Cenſentur enim totam legem implere, qui poſt juſtificationem adeptam legis præcepta non violarunt, & qui charitatem, quæ eſt legis plenitudo ſaltem habitualiter in corde gerunt.

Primùm igitur probatur neceſſitas operum ad ſalutem ex iis, quæ dicta ſunt de diſcrimine legis & Evangelii, & de libertate Chriſtiana. Nam ſi promiſſio vitæ æternæ eſt conditionata, ut in 1. cap. probavimus, certè neceſſarium eſt implere conditionem, ſi quis ſalvus fieri velit. Et ſi juſtus non eſt liber ab D obligatione divinæ legis, certè niſi eam impleat non ſalvabitur.

Deinde probatur ſpecialibus teſtimoniis. Primum teſtimonium ad Hebr. 10. *Patientia vobis neceſſaria eſt, ut facientes voluntatem Dei reportetis promiſſionem.* Hìc habemus In primis modum loquendi contrarium ſententiæ Lutheranorum rigidorum, qui non admittunt propter periculum erroris (ut ipſi ſomniant) opera eſſe neceſſaria ad ſalutem. Nam patientia opus quoddam eſt, cùm ſit actus virtutis à fide diſtinctæ, immò opus perfectum juxta Jacobum cap. 1. & verbis diſertis neceſſaria prædicatur; & additur ad quid ſit neceſſaria, *ut reportetis* (inquit) *promiſſionem.* Deinde, habemus etiam hoc loco patientiam eſſe neceſſariam, non ſolùm ratione præſentiæ, ſed etiam E relationis ad ſalutem. Id enim ſignificat illud, *ut reportetis promiſſionem.* Nam ſi tantùm neceſſaria eſſet ratione præſentiæ, ſatis fuiſſet dicere, patientia vobis neceſſaria eſt, ſed cùm additur ratio neceſſitatis, & dicitur, *ut reportetis promiſſionem*, apertè ſignificatur relatio aliqua patientiæ ad acquiſitionem promiſſionis. Id enim videmus in omnibus ſimilibus loquendi formis: cibus eſt neceſſarius, ut nutriamur; aer eſt neceſſarius, ut reſpiremus; veſtis eſt neceſſaria, ne frigeamus. Ubi ſemper relatio cauſæ alicujus exprimitur.

Secundum teſtimonium 1. ad Timoth. 2. *Mulier ſeducta in prævaricatione fuit, ſalvabitur autem per filiorum generationem, ſi permanſerit in fide, & dilectione & ſanctificatione cum ſobrietate.* Quo loco perſeveran-

Quartum teſtimonium 2. ad Corinth. 7. *Triſtitia quæ ſecundùm Deum eſt, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur*. Hìc etiam videmus rationem efficientiæ. Nam triſtitia pœnitentiam, pœnitentia ſalutem ſtabilem operatur. Triſtitia enim verè efficit in homine pœnitentiam, ideſt, deteſtationem peccati, & propoſitum peccata vitandi: igitur ipſa etiam pœnitentia verè efficit ſtabilem ſalutem. Proinde non eſt neceſſaria ſolùm ratione præſentiæ, ſed etiam cauſæ.

Quintum teſtimonium 2. ad Corinth. 4. *Id enim quod in præſenti eſt momentaneum, & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Quid apertius dici potuit? ſi patientia tribulationis operatur pondus æternæ gloriæ: quis negare poteſt relationem aliquam eſſe inter patientiam & ſalutem? niſi fortè operari ſalutem, non ſit aliquid operari, vel nulla conſequatur ex operatione relatio.

Sextum teſtimonium Roman. 8. *Si ſpiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*. Ubi mortificationem carnalium concupiſcentiarum neceſſariam eſſe ad ſalutem, ut conditionem & cauſam, ac per hoc relationem habere ad ipſam ſalutem, primùm demonſtrat particula conditionalis, *ſi*, deinde antitheſis. Nam paulò ante dixerat, *ſi ſecundùm carnem vixeritis, moriemini*. Neque enim dubitari poteſt, quin ſecundùm carnem vivere ſit vera cauſa mortis æternæ. *Stipendium enim peccati mors*, ad Roman. 6. Quod autem additur, *Gratia autem Dei vita æterna*, non ſignificat, vitam æternam non eſſe ſtipendium juſtitiæ, ſed ipſam juſtitiam non haberi, niſi ex gratia Dei, ut in libro de Meritis operum fuſius declarabimus.

Septimum teſtimonium ad Roman. 8. *Si tamen compatimur, ut & conglorificemur. Exiſtimo enim, quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam*. Hìc verò non ſolùm conditionalis particula indicat cauſam, ſed etiam ratio addita de exceſſu gloriæ ad paſſiones. Nam ſi nullam haberet patientia tribulationum relationem ad ſalutem, fruſtrà Paulus diceret, *Exiſtimo enim, quòd non ſunt condignæ, &c.* Iſta enim collatio paſſionum ad gloriam & exceſſus unius ad alterum, manifeſtè declarat, eſſe aliquam vim in opere patientiæ ad acquirendam illam gloriam, tametſi abſolutè longè major ſit futura illa gloria, quàm ſit præſens tribulatio.

Octavum teſtimonium ad Roman. 10. *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*. Videmus hoc loco non ſufficere fidem ad ſalutem, quæ vera & integra in corde eſſe non poteſt, niſi acceſſerit etiam externa confeſſio. Mirum eſt autem quanta ſit in adverſariis audacia, & quid non moliantur, ut evadant retia veritatis. Nam, ut ſcribitur in Colloquio Altenburgenſi Illyricianus quidam, timens ne hoc teſtimonio ſtabiliretur neceſſitas operum ad ſalutem, pro, *ad ſalutem*, poſuit, *de ſalute*, ut ſenſus ſit, hominem corde credere ad juſtitiam obtinendam; ore autem confiteri de adepta ſalute. Sed refellit hanc depravationem Apoſtolus ipſe, cùm ait: *Si enim confeſſus fueris Dominum Jeſum, & in corde tuo credideris, quoniam Deus eum ſuſcitavit à mortuis, ſalvus eris*. Ubi quod confitemur, non eſt, ſalutem nos eſſe adequidem adverſarii, opera bona à Domino commendari, ut fructus & ſigna veræ fidei. Sed non oportet verba Domini expreſſa dimittere, & alia, quæ ipſe non dixit, & quæ in quæſtione ſunt poſita aliunde accerſere. Quòd enim opera ſint neceſſariò cum vera fide conjuncta, & proinde ſint ejus ſigna & teſtimonia infallibilia, Dominus hoc loco non dicit, ubi fidei ne meminit quidem: & res (ut diximus) in quæſtione poſita eſt. At quòd propter opera bona detur regnum cœlorum, diſertis verbis hoc loco Scriptura teſtatur, nec ſolùm hoc loco, ſed etiam in aliis plurimis, ut in ſequenti libro probabimus.

Decimum teſtimonium Jacob. 1. *Qui autem perſpexerit in legem perfectam libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliviosus factus, ſed factor operis, hic beatus in facto ſuo erit*. At quomodo quæſo beatus in facto ſuo, ſi facta nullam habent relationem ad beatitudinem, ſed ſolùm præſentiam ſuam otioſè exhibent? Adde, quod idem Apoſtolus ait cap. 2. *Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides ſalvare eum?* De quo teſtimonio ſatis multa diximus in 1. lib.

Hìc accedant integræ epiſtolæ Petri, Joannis, Jacobi & Judæ, qui, teſte ſancto Auguſtino in lib. de fide & operibus, cap. 14. intentionem ſuam eò potiſſimum dirigunt, ut probent, opera bona juſtificatis hominibus ad ſalutem eſſe neceſſaria, neque fidem ſolam ſufficere, ut quidam eo tempore ex epiſtolis Beati Pauli non bene intellectis, prædicare cœperant.

CAPUT VIII.

Probatur operum neceſſitas ex traditione Eccleſiaſtica.

AD Scripturæ teſtimonia traditio Eccleſiaſtica debet adjungi. Ac primùm teſtantur Patres, hanc ipſam hæreſim, quæ negat operum neceſſitatem ad ſalutem, patronos habuiſſe perditiſſimos hæreticos. Nam ipſo tempore Apoſtolorum non defuiſſe, qui dicerent ſolam fidem ſufficere, opera non eſſe neceſſaria, teſtatur S. Auguſtinus, tum in lib. de unico Baptiſmo contra Petilianum, cap. 10. tum in lib. de fide & operibus, cap. 14.

Præterea nominatim Simonem Magum hujus erroris aſſertorem faciunt, S. Irenæus & Theodoretus. S. Irenæus lib. 1. cap. 20. dicit, unum ex erroribus Simonis fuiſſe, ſalvari homines per gratiam ejus non ſecundùm opera juſta. Theodoretus autem de hæreticis fabulis: *Jubebat*, inquit, *Simon ſuos legis minas non pertimeſcere, ſed tamquam liberos facere quæ vellent. Non enim per bonas actiones, ſed per gratiam eos eſſe ſalutem conſecuturos*.

Denique Eunomium corpore & mente lepreſum, atque hæreticorum penè omnium impudentiſſimum in eodem errore verſatum, teſtatur ſanctus Auguſtinus in lib. de hæreſib. cap. 54. *Fertur*, inquit, *uſque adeò fuiſſe bonis moribus inimicus, ut aſſeveraret, quòd nihil cuiquam obeſſet quorumlibet perpetratio & perſeverantia*

Digitized by Google

Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum : *Gratia*, inquit, *ſalvamur*, *ſed non abſque bonis operibus*. Et infrà : *Quando audierimus*, *fides tua te ſalvum fecit*, *non accipimus abſolutè eos ſalvos futuros*, *qui quomodocumque crediderint*, *niſi facta quoque fuerint conſecuta*.

Sanctus Hilarius can. 7. in Matth. *Salus*, inquit, *gentium omnis in fide eſt*, *& in præceptis Domini vita eſt univerſorum*.

Sanctus Gregorius Nazianzenus oratione in ſan-
B ctum lavacrum, propè extrema : *Operare*, inquit, *bonum ſuper hoc doctrinarum fundamento*, *quoniam fides ſine operibus mortua eſt*, *quemadmodum & opera ſine fide*.

S. Ambroſius, vel quicumque eſt auctor in comment. ad cap. 4. ad Hebr. tractans illud : *Feſtinemus ingredi in illam requiem*. *Feſtinemus*, inquit, *quoniam non ſufficit fides*, *ſed debet addi & vita fidei condigna*. *Opus eſt quippe omni volenti cœlum poſſidere*, *fidem operibus bonis ornare*.

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 30. in Joannem, tractans illud : *Qui credit in filium*, *habet vitam æternam*, *Numquid ergo*, inquit, *ſatis eſt ad vitam æternam in filium credere ? minimè*. *Non enim omnis qui dicit mihi*,
C *Domine Domine*, *intrabit in regnum cœlorum*. *Et peccatum in Spiritum ſanctum vel ſolum eſt ſatis ut hominem in gehennam detrudat*. *Et quid de Patre loquor? nam ſi in Patrem*, *& Filium*, *& Spiritum ſanctum rectè credideris*, *non autem rectè vixeris*, *nulla tibi ad ſalutem utilitas*. *Cùm ergo dicit*, *ipſa eſt vita æterna*, *ut cognoſcant te ſolum Deum verum* : *nolimus hoc nobis ad ſalutem ſatis arbitrari*. *Opus namque nobis eſt & vita & morum puritate pollere*. *Et licèt hoc in loco dicat*, *Qui credit in filium*, *habet vitam æternam* : *non tamen dicimus*, *ſatis eſſe ſolam fidem ad ſalutem*. *Quod quæ de vita ſæpè in Evangeliis dicuntur*, *oſtendit*.

S. Hieronymus in comment. Iſai. ad cap. 26. tractans illud : *Murus & antemurale ponetur in ea*,
D *Murus*, inquit, *bonorum operum*, *& antemurale fidei*. *Non enim ſufficit murum habere fidei*, *niſi ipſa fides bonis operibus confirmetur*. Idem in cap. 4. Oſeæ, imitans penè ipſam Lutheri vocem : *Per dulces*, inquit, *ſermones decipiunt infœlices*. *Cùm enim viderint aliquos delinquentes*, *ajunt* : *Nihil aliud quærit Deus*, *niſi fidei veritatem*, *quam ſi cuſtodieritis*, *non curat quid agatis*. Quid, quæſo, intereſt inter iſta verba, & illa Lutheri de captivitate Babylonica, cap. de Euchariſtia : *Nos cum Deo numquam aliter agere poſſumus*, *quàm fide*, *opera ille nihil curat ?*

S. Cyrillus lib. 10. in Joannem, cap. 18. *Quod autem*, inquit, *fides ad ſalutem non ſufficiat*, *Chriſti etiam diſcipulus oſtendit*, *ſcribens*, *Tu credis*, *quia unus*
E *eſt Deus*, *&c.*

S. Auguſtinus in libro de fide & operibus cap. 14. *Jam*, inquit, *illud videamus*, *quod excutiendum eſt à cordibus religioſis*, *ne mala ſecuritate ſalutem ſuam perdant*, *ſi ad eam obtinendam ſufficere ſolam fidem putaverint*. Idem de gratia & libero arbitrio, cap. 7. *Homines*, inquit, *non intelligentes*, *quod ait Apoſtolus*, *arbitramur*, *hominem juſtificari per fidem ſine operibus*, *putaverunt eum dicere ſufficere homini fidem*, *etiamſi malè vivat*, *& bona opera non habeat*, *quod abſit ut ſentiret vas electionis*. Et in præfat. Pſalm. 31. explicans præcipitium quo ruunt, qui ſola fide nituntur : *Si*, inquit, *ſe infirmitati propriæ omni ex parte donaverit*, *& in hanc cogitationem ſe inclinaverit*, *ut dicat*, *quia miſericordia Dei omnibus peccatoribus*, *in quibuslibet peccatis perſeverantibus*, *tantùm credentibus*, *quia Deus liberat*, *neminem perire talium*, *cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum* : *& Deus ille juſtus*, *cui cantatur miſericordia & judicium*, *non ſola miſericordia*, *ſed & judicium*, *invenit hominem malè de ſe præſumentem*, *& ad interitum ſuum miſericordia Dei abutentem*, *& neceſſe eſt ut damnetur*.

Ubi S. Auguſtinus videtur Lutheranum hominem apertè deſcribere, qui infirmitatem ſuam reſpiciens & exiſtimans impoſſibile eſſe, ut legem Dei ſervare poſſit, totum ſe transfert ad præſumptionem miſericordiæ Dei, & hoc ipſo quòd credit ſe à Deo liberandum, & peccata ſua propter fidem non imputanda, exiſtimat ſibi jam omnia eſſe ſalva. Cæterùm ejuſmodi hominem, Auguſtinus dicit, ad interitum ſuum abuti miſericordia Dei, & neceſſariò eſſe damnandum.

Sanctus Gregorius homil. 38. in Evangelia, explicans illud : *Amice*, *quomodo huc intraſti*, *Amicum*, inquit, *vocat & reprobat*, *ac ſi apertius dicat*, *amice*, *& non amice*, *amice per fidem*, *non amice per operationem*.

S. Proſper in Pſalm. 111. explicans illud : *Potens in terra erit ſemen ejus*, *ſemen futuræ meſſis*, inquit, *eſſe opera miſericordiæ*, *Apoſtolus teſtis eſt dicens* : *Bonum autem facientes*, *non deficiamus* ; *tempore enim proprio metemus*. *Quid autem potentius hoc ſemine*, *cujus impendio comparatur regnum cœlorum & vita æterna ?* Idem lib. 1. de vita contemplativa, cap. 19. *Verbum fidei prædicandum eſt*, *ut audiens credat*, *credens intelligat*, *intelligens bonum opus perſeveranter exerceat*, *quoniam eum*, *qui poteſt uti libera voluntatis arbitrio*, *nec opera ſine fide*, *nec fides ſola ſine operibus juſtificat*.

S. Fulgentius in lib. 2. de remiſſ. pec. cap. 1. *Vita*, inquit, *bona non veraciter dicitur*, *quæ perverſa credulitatis vitio depravatur* : *neque ſufficit ad ſalutem fides rectè credentis*, *ſi converſatio moribus atque operibus turpatur obſcœnis*.

Primaſius in comment. cap. 5. ad Epheſ. notat illud : *Omnis fornicator*, *aut immundus*, *aut avarus*, *&c.* propriè dictum eſſe adverſus eos, qui ſolam fidem ſufficere credunt ad ſalutem.

CAPUT IX.

Probatur operum neceſſitas ad ſalutem ex ratione.

ADdemus Poſtremò rationem illi ſimilem, quam texuimus in 1. lib. ut probaremus, fidem ſolam non juſtificare.

Sic igitur ratiocinari poſſumus, ſi fides ſola ſalvaret, & opera non eſſent neceſſaria niſi ratione præſentiæ, ut fructus & ſigna fidei, ſequeretur, fidem ſalvare poſſe, etiamſi careret omni bono opere, & conjuncta eſſet omnibus vitiis & peccatis : hoc autem conſequens eſt manifeſtè falſum, & Scripturis, ac rationi repugnat ; igitur fides ſola non ſalvat, & neceſſaria ſunt opera bona, non ſolùm ratione præſentiæ, ſed etiam ratione alicujus efficientiæ.

Propoſitio argumenti, quæ conditionata eſt, probatur hoc modo, opera non requiruntur in actu ſalvandi niſi per accidens, nullam enim ipſa vim ſalvandi habent, neque addunt fidei, neque tollunt à fide vim, quam habet ſalvandi, ut adverſarii contendunt, igitur bonis omnibus operibus ſublatis,

neret, adhuc pater ille referretur ad filium. Ita prorſus quia Chriſtianus per ſolam fidem ſalutem apprehendit, atque ad eam refertur per adverſarios, certè ſequitur, ut manente fide ſalvari poſſit, etiamſi nulla habeat opera bona & multa habeat opera mala.

Neque reſpondere debent, noſtram hypotheſim eſſe impoſſibilem; Tum quia probavimus in 1. lib. verè poſſe fidem ab operibus ſeparari, non ſolùm ratione, ſed etiam re: Tum quia ſatis nobis hoc loco eſt ad hypotheticam propoſitionem ſtatuendam, fidem poſſe intelligi ſine bonis operibus, atque ab eis ſi non re, ſaltem ratione ſeparari. Poſſe autem fidem intelligi ſine operibus, & ab eis ſaltem ratione ſeparari, adverſarii negare non poſſunt, quippe qui dicunt, fidem & opera ita ſe habere ut cauſam & effectum, ut arborem & fructus, ut ignem & calorem. Quidni enim intelligi poſſit cauſa ſine effectu, arbor ſine fructu, prius ſine poſteriore? Vera igitur eſt argumenti propoſitio ita conditionata: ſi fides ſola ſalvaret, id præſtaret, etiamſi bonis omnibus operibus eſſet vacua, & cum omni genere vitiorum conjuncta.

Aſſumptio ejuſdem argumenti, quæ docet, fieri nullo modo poſſe, ut fides bonis operibus deſtituta, & malis operibus comitata, hominem ſalvet, ab adverſariis non negatur, & ſi negaretur, in promptu eſſet probatio, cùm ſcriptum ſit: *Tribulatio & anguſtia in omnem animam operantis malum, Judæi primùm & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primùm & Græco*, Rom. 2. Item; *An neſcitis, quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſſidebunt*, 1. ad Corinth. 6. Item: *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur*, Galat. 5. Denique ut alia multa prætercam: *Hoc ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator aut immundus, aut avarus, quod eſt Idolorum ſervitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei*, Epheſ. 5.

Sequitur igitur Concluſio, neceſſaria eſſe ad ſalutem opera bona, non ſolùm ratione præſentiæ, ſed etiam alicujus efficientiæ, & non minus opera, quàm fidem, ad ſalutem ſuo modo referri. Atque hæc de neceſſitate operum hoc loco ſufficiunt. Nam argumenta contraria nulla ſunt, præter ea, quæ ſolvimus in primo libro, cùm diſputaremus de fide non ſola juſtificante, & quæ ſolvemus paulò poſt in quæſtione de juſtitiæ veritate in operibus bonis.

S de veritate juſtitiæ actualis, ſive operum. Eſt autem hic controverſiæ ſtatus: *Utrum homines juſtificati, & gratia Domini adjuvante, poſſint ita legem divinam implere, ut opera ipſorum non modò non ſint appellanda pecca[illegible], ſed etiam verè ac propriè juſta dici mereantur.*

B

Et quidem Hæretici hujus temporis partem negantem defendunt. Docent enim, legem divinam eſſe planè impoſſibilem homini, etiam juſto, & inde colligunt, nullam eſſe in nobis veram actualem juſtitiam, ſed omnia opera juſtorum eſſe peccata mortalia ex natura ſua. Ita Lutherus docet in lib. de libertate Chriſtiana: *Æquè*, inquit, *nobis impoſſibilia ſunt omnia præcepta, atque illud unum, Non concupiſces*. Idem in aſſert. artic. 2. 31. 32. & 36. apertè ſcribit, omnia opera hominis juſti eſſe peccata mortalia.

C

Idem habet Joannes Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 14. §. 9. *Nullum*, inquit, *à ſanctis exire poteſt opus, quod non mereatur juſtam opprobrii mercedem*. Idem etiam in Antidoto Concilii ſeſſ. 6. cap. 11. ſic ait: *Non ſunt tantopere exagitandi, qui dixerunt quælibet bona opera, ſi exacto rigore cenſeantur, æterna potiùs damnatione, quàm vita præmio digna eſſe*. Ibidem diſputat contra id quod habet Concilium, legem Dei non eſſe impoſſibilem. Et in lib. 2. Inſtitut. cap. 7. §. 5. ex inſtituto probat, ne ſanctis quidem poſſibilem eſſe legis impletionem, præſertim quod attinet ad illud: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Et illud: *Non concupiſces*.

D

Idem habet Philippus in locis anni 1521. tit. de peccato: *Conſequitur itaque*, inquit, *omnia hominum quantumvis laudabilia opera, planè vitioſa eſſe, & morte digna peccata*. Idem habet in Confeſſione Auguſtana, art. 6. & in Apologia tit. de impletione legis, & in locis, tit. de libero arbitrio.

Kemnitius in Examine Concilii, more ſuo fraudulenter agens, videtur admittere, legem Dei per gratiam poſſe ſervari, modò non addatur, *perfectè*. Nam reprehendens, cap. 11. ſeſſ. 6. accuſat Patres Concilii, quòd non explicaverint, an lex Dei poſſet impleri perfectè, an inchoatè: *Nam poſſe per gratiam legem impleri, non eſt*, inquit ipſe, *controverſia*. Et ibidem: *Perſuaſio*, inquit, *quæ renatorum operibus bonis in hac vita tribuit perfectionem, facit Chriſtum poſt primam reconciliationem otioſum*. Ubi ſi exiſtimaret Kemnitius, non poſſe legem impleri ita perfectè, ut juſti in tota vita non admiſcerent operibus bonis ulla peccata venialia, nobiſcum ſentiret, & cum ipſo Concilio, ut patet ex illo ipſo cap. 11. ſeſſ. 6. ſed non hoc ſenſu negat ille perfectionem operibus juſtorum, ſed quia cum cæteris ſectariis cenſet, non poſſe ita legem impleri, ut opus ſimpliciter juſtum appellari queat. Imperfectam enim dicit eſſe noſtram obſervantiam legis, quia judicat eam contaminatam & immundam. Unde approbat dictum Lutheri, quòd omnia opera juſtorum ſint verè peccata.

E

Porrò Catholici omnes ſumma conſenſione contrarium docent. Fatentur enim Primò, legem Dei juſtis hominibus abſolutè eſſe poſſibilem, non quidem per ſolas vires liberi arbitrii, ut Hæretici calumnian-

Digitized by Google

juſti ; & illo etiam modo eſſe perfecta , quamvis non ea perfectione , quin creſcere poſſint , & quin (ut paulò ante dixi) non admiſceantur interdum operibus bonis aliqua opera mala, non quidem mortifera, ſed venialia, quæ non impediunt, quo minus juſti maneant, qui juſti erant. De qua re diſſeruimus in 1. lib. de ſtatu peccati.

Tertiò , operibus juſtis hominem verè juſtificari , non prima, ſed ſecunda juſtificatione , quæ non facit juſtos ex impiis, ſed juſtiores ex juſtis. Hæc tria habentur in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap. 10. & 11. & nos eadem tria in ſequentibus capitibus , Domino adjuvante, probabimus.

CAPUT XI.

Legem Dei eſſe poſſibilem probatur ex divinis literis.

Legem igitur Dei eſſe poſſibilem , probamus Primò iis teſtimoniis , quibus utitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 11. quæ non ſolùm poſſibilia , ſed etiam facilia teſtantur eſſe mandata , Matthæi 11. *Jugum meum ſuave eſt , & onus meum leve.* Et 1. Joan. 5. *Et mandata ejus gravia non ſunt.*

Reſpondent, Calvinus in antidoto , & Kemnitius in Examine , legem Dei vocari jugum ſuave & onus leve, & mandata non gravia, quoniam renatis non imputatur prævaricatio. Chriſtus enim nos liberavit de maledicto legis , ut dicitur ad Galat. 3. & nihil damnationis eſt his , qui ſunt in Chriſto Jeſu , ut dicitur ad Roman. 8.

At hæc ſolutio non tollit , nec minuit vim argumenti , nam in primis vel illa non imputatio tollit obligationem legis , ita ut prævaricator non incurrat reatum ; vel tollit reatum ex prævaricatione contractum . Si tollit obligationem , facit , ut lex non ſit lex , & jugum non ſit jugum . Proinde Scriptura falsò dicit , legem eſſe jugum ſuave , & mandata non eſſe gravia . Neque enim ſine obligatione lex eſſe poteſt.

Si verò permittit contrahi reatum , ſed contractum poſtea tollit , tunc non facit jugum eſſe ſuave, neque onus leve , immò oſtendit jugum eſſe duriſſimum , & onus graviſſimum , quippe quod portari non poteſt. Certè ſi boves ſub jugo ad ſingulos paſſus caderent, etiamſi aratoris induſtria continuò reſurgerent, non tamen propterea diceretur jugum eorum ſuave, & onus leve. Domini autem & Apoſtoli verba indicant , legem Dei eſſe jugum , quod facilè portatur , & mandata ejus non eſſe gravia , ſed parvo negotio cuſtodiri , quod evidentius expreſſit David ſub metaphora viæ, cùm ait in Pſalm. 118. *Viam mandatorum tuorum cucurri , cùm dilataſti cor meum.* Et Apoſtolus ad Philippen. 4. *Omnia poſſum in eo , qui me confortat .* Ubi vides dilatationem cordis per infuſam charitatem & gratiam Domini confortantem efficere , ut mandata facilè conſerventur. Quod multo ante futurum prædixit Ezechiel cap. 36. cùm ait : *Spiritum meum ponam in medio veſtri , & faciam , ut in præceptis meis ambuletis , & judicia mea cuſtodiatis .*

Et hoc idem confirmant loca, quæ illi contra adducunt . Nam Chriſtus liberavit nos de maledicto legis, quia fecit ut mandatum impleremus, & nulla damnatio eſt his, qui ſunt in Chriſto, non quia non imputatur prævaricatio , ſed quia ii non ſecundùm

mandata ſervari ab iis, qui diligunt, ut idem Concilium in eodem loco argumentatur . Joan. 14. *Qui diligit me , ſermonem meum ſervabit.* Roman. 13. *Qui diligit proximum , legem implevit .* Galat. 5. *Omnis lex in uno ſermone impletur : Diliges proximum tuum ſicut te ipſum .* At certè debemus & poſſumus diligere Deum & proximum, alioqui non poſſumus eſſe Chriſti diſcipuli, cùm ipſe dicat Joan. 13. *In hoc cognoſcent omnes , quòd diſcipuli mei eſtis , ſi dilectionem habueritis ad invicem .* Nec poſſemus unquam amici Chriſti fie-
B ri, ſi non poſſemus diligere. Ipſe enim ait Joan. 15. *Vos amici mei eritis , ſi feceritis quæ ego præcipio vobis .* Quid autem præcipiat , explicat ibidem dicens : *Hoc eſt præceptum meum , ut diligatis invicem .*

Ad hoc argumentum Reſpondent Calvinus , & Kemnitius , locis notatis , eum , qui diligit, legem implere, ſed neminem eſſe qui diligat ſicut oportet, ut præcepto divino ſatisfiat . Hic enim inchoatam tantùm eſſe dilectionem, non perfectam.

At nos fatemur dilectionem in hac vita imperfectam eſſe, quia poteſt creſcere, & quia major erit in patria : tamen non poſſe eſſe etiam tam perfectam , ut præcepto adimplendo ſufficiat, omnino negamus. Nam in primis (ut diximus) non poſſemus eſſe Chri-
C ſti diſcipuli & amici , niſi hoc præceptum dilectionis impleremus . Valdè autem abſurdum eſt , neminem eſſe poſſe Chriſti diſcipulum, vel amicum.

Deinde nihil Deus requirit, cùm dilectionem præcipit , niſi ut diligamus ex toto corde : at hoc non ſolùm poſſe fieri , ſed etiam fuiſſe futurum in ſtatu Teſtamenti novi teſtatur Scriptura Deut. 30. *Circumcidet*, inquit, Dominus *cor tuum , & cor ſeminis tui , ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo , & in tota anima tua.* Denique Scriptura docet , homines poſſe eſſe perfectos in hac vita , ac per hoc verè, perfecteque diligere : charitas enim eſt vinculum perfectionis. Geneſ. 6. *Noë vir juſtus fuit atque perfectus .* Gen. 17. *Ambula coram me , & eſto perfectus .* Matth. 5.
D *Eſtote perfecti .* Matt. 19. *Si vis perfectus eſſe .* Philip. 3. *Quicumque perfecti ſumus .* 1. Joan. 5. *Qui ſervat verbum ejus , verè in hoc charitas Dei perfecta eſt.*

Porrò Philippus Melanchthon in Apologia , titulo de impletione legis, in ſolutione argumentorum, videtur concedere , poſſe diligi proximum , ſed negat ab eo , qui diligit proximum , legem impleri . Stultum enim eſſe dicit , ſomniare , quòd dilectio proximi juſtificet coram Deo , & legi divinæ ſatisfaciat . At hoc eſt negare Verbum Dei expreſſum . Quid enim apertius ſcribi poteſt, quàm , qui diligit proximum, legem implevit?

Tertiò probatur ex teſtimoniis, quæ docent, aliquos ſervaſſe mandata , ac præcipuè de dilectione ex
E toto corde , & de non concupiſcendo. Pſal. 118. inquit David : *In toto corde meo exquiſivi te .* Et de eodem dicitur lib. 3. Reg. 14. *Non fuiſti ſicut ſervus meus David , qui cuſtodivit mandata mea , & ſecutus eſt me in toto corde ſuo , faciens quod placitum eſſet in conſpectu meo.* Et Actor. 13. *Inveni* , inquit, *David filium Jeſſe , virum ſecundùm cor meum , qui omnes voluntates meas faciet .* Et 3. Reg. cap. 15. *Eò quòd feciſſet David rectum in oculis Domini , & non declinaſſet ab omnibus , quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ , excepto ſermone Uriæ.* Item de Joſia lib. 4. Reg. cap. 23. *Similis non fuit ante eum Rex , qui reverteretur ad Dominum omni corde ſuo , in tota anima ſua , & in univerſa virtute ſua.* Item de Aſa, & populo lib. 2. Paralip. cap. 15. *In tota voluntate ſua quæſierunt Dominum , & invenerunt .* Item de Joſue in ejus lib. cap. 11. *Sicut præceperat Dominus ,*

De Apoſtolis Dominus ait Joan. 17. *Tui erant, & mihi eos dediſti, & ſermonem tuum ſervaverunt*. Eoſdem etiam vocat amicos, Luc. 12. *Dico autem vobis amicis meis*. Et Joan. 15. *Vos autem dixi amicos*. Et tamen ibidem jam dixerat, ſolos amicos eſſe, qui præcepta cuſtodiunt.

Apoſtolus verò Paulus ad Roman. 7. de præcepto, Non concupiſces, verba faciens: *Quod nolo*, inquit, *facio, ſi autem quod nolo facio, jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum*. Ubi apertè demonſtrat, ſe non peccare, dum invitus concupiſcit, quia non ipſe illud opus facit, proindè ſervare ſe legem, quæ cùm jubet, non concupiſces, voluntati præcipit, ne velit concupiſcere, non ſenſui, qui legis capax non eſt. Unde ibidem addit: *Ego ipſe mente ſervio legi Dei*. At ſi mente ſerviebat legi, certè non peccabat, non enim peccatum eſſe poteſt niſi in mente, aut cum aliquo mentis conſenſu. Quod autem de Apoſtolis legimus, ambigi non poteſt, quin etiam de Joanne Baptiſta dici poſſit, cùm inter natos mulierum non ſurrexerit major Joanne Baptiſta. Habemus igitur multos ſervaſſe legem Dei, ex quo evidenter ſequitur, ut non ſit impoſſibilis.

Neque ad hoc argumentum applicari poteſt communis Lutheranorum ſolutio, quòd ſancti Patres mandata ſervaſſe dicantur, tum propter inchoatam obedientiam, tum propter non imputationem Dei. Non enim dici poteſt, abſolutè implere mandatum, ſed potiùs abſolutè prævaricari, qui tam imperfectè illud ſervat, ut peccet mortaliter, & dignus ſit propter illud opus odio, & ira Dei, & ſupplicio ſempiterno. Scriptura autem dicit, illos abſolutè ſervaſſe, immò etiam toto corde ſervaſſe, addit etiam Ezechias, Iſai. 38. ſe in veritate & in corde perfecto ambulaſſe coram Deo. Et non eſſe mentitum, teſtis fuit Deus, qui eum exaudivit. Et ſi Ezechias corde perfecto coram Domino ambulavit, quis id negabit Abrahamo, cui dictum eſt: *Ambula coram me, & eſto perfectus*? Quis idem negabit Davidi, Moſi, Heliæ & ſimilibus, quibus Ezechiam præferre nemo ſanus auderet?

CAPUT XII.

Legem Dei non eſſe impoſſibilem, probatur ex Patribus.

Accedat traditio Eccleſiaſtica. Habemus in primis Concilium II. Arauſicanum Canon. ult. ubi ſic legimus: *Hæc etiam ſecundùm fidem Catholicam credimus, quòd accepta per Baptiſmum gratia, omnes baptizati, Chriſto auxiliante & cooperante, quæ ad ſalutem pertinent, poſſint & debeant, ſi fideliter laborare voluerint, adimplere*.

Origenes homil. 9. in Joſue propè finem, mulieribus comparandos cenſet eos, qui dicunt, ſe Dei mandata ſervare non poſſe.

S. Baſilius orat. in illud: *Attende tibi*, non procul ab initio: *Impium*, inquit, *eſt dicere, impoſſibilia eſſe ſpiritus præcepta*.

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 8. de pœnitent. circ. med. *Nequaquam*, inquit, *Dominum accuſes, haud* *tum Dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur, ut non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto Domini obtemperare*.

S. Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos propè initium: *Deus*, inquit, *poſſibilia mandavit, hoc nulli*
B *dubium eſt*. Idem in comment. ad cap. 5. Matt. propè finem: *Multi præcepta Dei ſua imbecillitate metientes, putant eſſe impoſſibilia, quæ præcepta ſunt*. Et: *Sciendum eſt ergo, Chriſtum non impoſſibilia præcipere, ſed perfecta, quæ fecit David, &c.*

S. Auguſtinus lib. de natura & gratia, cap. 43. *Non igitur*, inquit, *Deus impoſſibilia jubet, ſed jubendo admonet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis*. Ubi docet, mandata omnia eſſe poſſibilia, ſed alia immediatè, alia mediatè, ideſt, mediante oratione.

Hoc teſtimonium Concilium Tridentinum citavit, vel potiùs ſuum fecit ſeſſ. 6. cap. 11. Ideò reſpondet Kemnitius, Auguſtinum fuiſſe vexatum à Pelagianis
C iſta quæſtione, eſſent ne Dei præcepta poſſibilia, & ad cavendam invidiam abſtinuiſſe à voce impoſſibilitatis, interdum etiam conceſſiſſe eſſe poſſibilia, ſed ſine præjudicio veritatis. Nam in libro de perfectione juſtitiæ reſp. 16. dicit Auguſtinus, non eſſe quæſtionem, an poſſit homo vitare omnia peccata, ſed quando, & per quem. Poteſt enim vitare, ſed in alia vita, non in iſta & per gratiam, non per naturam, quod eſt idem, ac ſi dixiſſet, legem eſſe poſſibilem, ſed in cœlo, non in terris, poſt mortem non in vita. Item in lib. 3. contra duas epiſt. Pelagianorum, cap. 7. dicit, gratiam Dei dediſſe homini ſtudium præcepta ſervandi, & eandem gratiam ignoſcere, ſi quid minus fit. Quibus verbis videtur S. Au-
D guſtinus dicere voluiſſe, mandata non eſſe impoſſibilia, non quòd impleri poſſint, ſed quia quod non impletur, indulgetur.

At Kemnitius confundit more ſuo duas quæſtiones, Utrum præcepta ſervari poſſint, & an poſſit homo vivere abſque peccato. Iſtæ enim quæſtiones adeò diverſæ ſunt, ut ad priorem ſemper Auguſtinus reſponderit affirmando, ad poſteriorem reſponderit ſemper negando. Peccata enim venialia non ſunt contra, ſed præter mandata, & etiamſi eſſent contra mandata, non tamen neceſſe eſt, ut in quolibet opere peccatum veniale admiſceatur. Itaque ſanctus Auguſtinus conſtanter docet, non poſſe hominem in hac vita cavere omnia peccata venialia, lib.
E de natura & gratia, cap. 34. de ſpiritu & litera, cap. ult. lib. 1. ad Bonifacium contra duas epiſt. Pelagianorum, cap. 14. in epiſt. 89. & 95. & in toto libro de perfectione juſtitiæ.

Atque hoc modo intelligitur, quod objicit Kemnitius ex libro de perfectione juſtitiæ, non enim Auguſtinus dicit, mandata ſervari poſſe in cœlo, non in terra, ſed in cœlo non in terra habituros nos eam perfectionem, ut vivamus omnino abſque peccato, etiam veniali. Immò in altero loco nobis objecto, ideſt, in lib. 3. ad Bonifacium, cap. 7. cùm Pelagiani colligerent ex ſententia Auguſtini id, quod nunc Kemnitius colligit, legem videlicet in cœlo impleri poſſe, non in terra, reſpondit Auguſtinus, valde illos errare, præcepta enim ad hanc vitam, non ad aliam pertinere: *Hic*, inquit, *præcipitur nobis*, *ut*

Digitized by Google

eſſe impoſſibilia, ſed hominem non eſſe impeccabilem. Senſus enim eorum verborum eſt, ex gratia Dei hominem habere, ut velit, & ſtudeat implere mandata. Quòd ſi fortè aliquando labatur & non impleat, ex gratia item indulgentiam eſſe ſperandam.

Jam verò quòd S. Auguſtinus ad priorem quæſtionem ſemper reſpondeat affirmando, hæc loca teſtantur. Lib. de natura & gratia cap. 69. *Eo ipſo quo firmiſſimè creditur Deum juſtum & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere, hinc admonemur & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus. Omnia quippè facilia ſunt charitati, cui uni Chriſti ſarcina levis eſt.* Lib. 2. de peccat. merit. & remiſſ. cap. 3. *Non præciperet Deus aliquid, quod eſſet humanæ impoſſibile voluntati.* Et in eodem lib. cap. 6. *Dubitare non poſſum nec Deum aliquid impoſſibile homini præcepiſſe, nec Deo ad opitulandum & adjuvandum, quo fiat quod jubet, inimpoſſibile aliquid eſſe.* Lib. de gratia & libero arbitrio cap. 16. *Magnum aliquid Pelagiani ſe ſcire putant, quando dicunt, non juberet Deus, quod ſciret, non poſſe ab homine fieri, quis hoc neſcit?* In Pſal. 56. *Non imperaret hoc Deus, ut faceremus, ſi impoſſibile judicaret.*

CAPUT XIII.

Legem Dei non eſſe impoſſibilem, probatur rationibus.

ACcedant poſtremò etiam rationes. Prima ratio, poteſt homo facere plus quàm Deus præcipiat, igitur multo magis poteſt implere præceptum. Poſſe autem fieri plus quàm Deus præcipiat, teſtatur Dominus Matth. 19. qui poſteaquam dixerat: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*, & quidam reſponderat, *hæc omnia ſervavi à juventute mea*; Rurſus eidem ait: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, &c.*

Teſtatur quoque S. Joannes Chryſoſtomus loco citato hom. 8. de pœnitentia: *Multi*, inquit, *& ipſa ſuperant mandata.*

Teſtatur denique S. Auguſtinus ſerm. 18. de verbis Apoſtoli: *Non grande onus impoſitum eſt virginibus, major amor impoſuit majus onus, tamquam dicerent, quid jubes? ne adulteræ ſimus hoc præcipis? amando te plus facimus, quàm præcipis.*

Secunda ratio, ſi præcepta eſſent impoſſibilia, neminem obligarent, ac per hoc præcepta non eſſent præcepta. Neque enim fingi poteſt, quomodo aliquis peccet in eo, quod vitare non poteſt. Quòd ſi non peccat, qui legis tranſgreſſionem vitare non poteſt, profectò nec legem tranſgreditur, nec legem ullam habet. Non enim fieri poteſt, ut legis tranſgreſſio non ſit peccatum, cùm nihil ſit aliud peccatum, niſi tranſgreſſio legis.

Tertia, ſi lex Domini eſſet impoſſibilis, ſequeretur, Deum omni tyranno eſſe crudeliorem & ſtultiorem, quippe qui ab ipſis etiam amicis tributum exigeret, quod nemo ſolvere poſſet, & leges ferret, quas ſciret à nemine obſervandas. Quod verò Philippus & Kemnitius dicunt, non eſſe audiendam politicam juſtitiam, quæ docet, nihil præcipi poſſe aut debere, quod ſervari non poſſit, fortaſſe locum haberet, niſi huic juſtitiæ politicæ, vel potiùs rectæ rationi Scripturarum & Patrum teſtimonia conſentanea non haberemus. At cùm politica in hac par- cuit nos orare: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra*, Matth. 6. ubi petimus gratiam implendi præcepta, ut exponunt S. Cyprianus in ſermone de oratione Dominica. Et S. Auguſtinus lib. 3. ad Bonifacium cap. 7. Denique Chriſtus *factus eſt omnibus obedientibus ſibi cauſa ſalutis æternæ*, Hebr. 5. At ſi lex impleri non poteſt, Chriſtus non obtinuit quod voluit, fruſtrà nos oramus quotidie, & nemo omnino ſalvari poterit. Nam ſi lex impleri non poteſt, juſtificatio legis numquam impletur in nobis, etiamſi Chriſtus venerit in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato, ideſt, victima pro peccato, damnaverit peccatum, nec fit unquam Dei voluntas in terra, ſicut in cœlo, etiamſi Chriſto Magiſtro freti hanc orationem aſſiduè frequentemus, nec unquam verè obedimus Chriſto, ac per hoc nulli noſtrum erit cauſa ſalutis æternæ.

Quinta ratio, omnes verè juſtificati Spiritum ſanctum habent, ut Scripturæ paſſim teſtantur, Rom. 5. & 8. 1. Corinthios 3. Galatas 3. Titum 3. & alibi: At Spiritus ſanctus fructus ſuos parit, qui numerantur ad Galat. 5. *Charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.* Qui verò hos fructus habet, non accuſatur à lege, quippe qui eam non prævaricatur, ſed implet. Idem enim ſignificat quod in eodem loco ſubjungitur, *adverſus hujuſmodi non eſt lex.* Non enim lex habet, in quo accuſet eos, qui ſunt præditi charitate, patientia, &c. & ideò paulò ante dixerat idem Apoſtolus: *Si ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.* Et ad Roman. 8. *Lex ſpiritus vitæ liberavit me à lege peccati & mortis.* Quia videlicet lex in corde ſcripta, ideſt, Spiritus ſanctus in corde diffuſus facit implendo legem, ut lex non accuſet amplius, neque occidat, ut prævaricatores: ergo de primo ad ultimum, qui eſt juſtificatus, propter Spiritum, quem accipit, legem omnino implet, & ſi non implet, nec ſpiritum accepit, nec verè juſtificatus eſt.

Sexta ratio, omnes juſtificati ex Deo nati ſunt ut perſpicuum eſt ex plurimis locis divinæ Scripturæ, Joan. 1. *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto.* 1. Petr. 2. *Quaſi modo geniti infantes.* Jacobi 1. *Genuit nos verbo veritatis.* 1. Joan. 4. *Qui diligit, ex Deo natus eſt.* Roman. 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. At qui natus eſt ex Deo, non peccat, nec poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt*, ut habetur 1. Joan. 3. qui autem non peccat, non prævaricatur, ſed implet legem, qui enim legem non implet, hoc ipſo prævaricatur & peccat. Igitur omnis, qui verè juſtificatus eſt, implet legem, nec poteſt fieri, ut juſtificatus maneat, & legem non impleat. Quare qui legem impoſſibilem eſſe dicunt, contra Scripturarum apertiſſima teſtimonia, hominem juſtificatum ex Deo natum eſſe negare coguntur.

CAPUT XIV.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

SUpereſt ut argumenta Hæreticorum breviter diſſolvamus.

Primò objiciunt Calvinus in Antidoto, & Kemnitius in Examin. illud S. Petri Actor. 15. *Quid ten-*

Digitized by Google

particula adverſativa, *ſed*, opponit gratiam legi ſimpliciter, tum quia ſi cæremonialis lex jugum eſt importabile, quanto magis lex moralis jugum erit importabile?

Reſpondeo, non loquitur S. Petrus niſi de lege cæremoniali. Id quod evidenter probo, Primùm ex occaſione illorum verborum. Scribit enim S. Lucas, ſurrexiſſe quoſdam ex diſcipulis, qui dicerent, oportere gentiles converſos ad fidem circumcidi, & Moſis legem omnino ſervare: atque iſtam fuiſſe cauſam, cur Apoſtoli Concilium coegerint, ut viderent de verbo hoc. Perſpicuum eſt igitur, de circumciſione aliiſque id genus cæremoniis Apoſtolum Petrum eſſe locutum.

Secundò, idem probatur ex decreto illius Concilii, quod juxta Petri ſententiam conſtitutum fuit. Sic enim habet decretum: *Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quàm hæc neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, à ſanguine, ſuffocato & fornicatione.* Quæro igitur, utrum iſta dicantur ſola neceſſaria ex lege cæremoniali Judæorum, an ex omni lege ſimpliciter. Si ex lege cæremoniali Judæorum, habemus quod volumus. Si ex omni lege ſimpliciter, id ſequetur abſurdi, ut non ſit neceſſarium Chriſtiano non colere idola, non mœchari, non furari, non occidere, non falſum teſtimonium dicere, & alia, de quibus Apoſtolus ait 1. Corinth. 6. *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.* Dicent fortaſſe, neceſſaria quidem eſſe hæc omnia, ſed non inde homines juſtificari. At num ex illis quatuor, quæ ſola dicuntur neceſſaria, homines juſtificantur?

Tertiò, probari poteſt res eadem ex ipſa ſumma decreti, & verborum Petri. Volunt enim Petrus & Apoſtoli cæteri removere jugum legis à cervicibus diſcipulorum. Quid verò eſt removere jugum legis? tollere ne obligationem, atque abrogare legem, an tollere opinionem juſtificationis, ac docere, neminem per eam legem juſtificari? ſi dixerint, removere jugum, eſſe tollere obligationem, ergo nulla jam amplius lex obligabit Chriſtianos, excepta lege de immolatis ſimulachrorum, ſanguine, ſuffocato & fornicatione, ſi per legem intelligatur lex omnis non ſolùm cæremonialis, ſed etiam moralis. Atqui hoc abſurdiſſimum eſſe neque ipſi quidem adverſarii negare audebunt. Si dixerint tollere jugum, non eſſe tollere obligationem, ſed opinionem tantùm juſtificationis, ergo lex cæremonialis de circumciſione, ſabbathis, neomeniis, ſacrificiis pecorum non erit ſublata, quoad obligationem.

Atqui id repugnat Apoſtolo, qui ad Galatas 5. ſcribit: *Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil proderit.* Cogimur igitur dicere, Apoſtolos jugum importabile appellaſſe legem cæremonialem, atque ejus obligationem declaraſſe per Chriſtum omnino eſſe ſublatam. Voluiſſe tamen eoſdem Apoſtolos paucas quaſdam cæremonias de ſanguine, ſuffocato & immolatis idolorum à gentibus ad tempus obſervari, quibus adjunxerunt continentiam à fornicatione, quòd fornicatio apud Gentiles non haberetur pro peccato, ſicut habebatur adulterium, homicidium, perjurium & alia id genus.

gravia & importabilia in humeros hominum.

Ad illud autem, quòd adverſativa particula, *ſed per gratiam Dei &c.* videatur opponere gratiam legi ſimpliciter, Reſpondeo, S. Petrum duas rationes indicaſſe, cur non eſſent obligandi Chriſtiani ad cæremonias legis. Unam, quòd eæ cæremoniæ eſſent jugum graviſſimum.

Alteram, quòd eſſent inutiles ad juſtificationem. Itaque ſenſus hic eſt verborum S. Petri, Quid tentatis Deum, imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus? præſertim cùm non per eas cæremonias, ſed per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti credamus ſalvari, ſicut & illi ſalvati ſunt: ubi in illa particula adverſativa includitur, ſive implicitè continetur altera illa ratio de inutilitate cæremoniarum.

Ad illud quòd lex moralis ſit gravior cæremoniali, ac proinde juſtius dicenda ſit jugum importabile, quàm cæremonialis, Reſpondeo legem cæremonialem non debere comparari cum morali præciſè, ſed conferri debere legem cæremonialem adjunctam morali, cum ipſa morali remota cæremoniali. Non enim lex cæremonialis dicitur jugum importabile, quia ſola ipſa ſit importabilis, ſed quoniam adjuncta legi morali, auget vehementer onus, & fit jugum ferè importabile homini jam onerato lege morali. Quare lex moralis, remota cæremoniali Judaica, non eſt jugum importabile habenti gratiam Dei, ſed jugum ſuave, & onus leve; & lex cæremonialis Judaica, adjuncta morali, jugum eſt graviſſimum, ita ut importabile dici poſſit. Quamvis enim per gratiam Dei portatum fuerit à nonnullis, tamen rectè dicuntur etiam illi portare non potuiſſe, quod non ſine magno labore & ſudore portarunt.

Secunda objectio Calvini ejuſmodi eſt, Paulus ad Galat. 3. pro confeſſo aſſumit legem eſſe impoſſibilem, cùm dicit: *Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. Scriptum eſt enim, maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis hujus.* Ubi hoc argumentum texit Apoſtolus, Maledictus eſt qui non ſervat totam legem, ut Moſes dicit: *Maledictus omnis qui non permanet &c.* igitur qui ex operibus legis ſunt, ideſt, qui juſtificari volunt implendo legem, maledicti ſunt. Quæ conſecutio nulla eſt, niſi ſubintelligatur aſſumptio iſta. Atqui nullus legem totam ſervare poteſt. Sic igitur argumentum integrum conficiendum erit, Maledictus omnis, qui totam legem non ſervat; Nemo poteſt legem totam ſervare; igitur maledictus omnis qui ex operibus legis eſt, ideſt, qui ut legi ſubjectus ex ipſius obſervatione juſtificari quærit.

Reſpondeo, Aſſumptio neceſſaria, ut argumentatio Apoſtoli concludat, quod ipſe intendit, non eſt illa: Atqui nemo totam legem ſervare poteſt; ſed iſta: Atqui nemo ſuis viribus, ſine fide & gratia ſervare poteſt totam legem. Illud quoque: *Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt*, non ſignificat, eos eſſe maledictos, qui legem implendo juſtificari quærunt, cùm dicat idem Apoſtolus ad Rom. 2. *Factores legis juſtificabuntur*; ſed ſignificat, maledictos eſſe eos, qui ſuis viribus ſine fide & gratia legem implere, & juſtificari ſe poſſe credunt. Nam

paulò

legis ſunt, ſub maledicto ſunt.

Itaque argumentum Apoſtolicum eſt hoc: Maledictus eſt omnis qui non ſervat totam legem, At nemo poteſt ſuis viribus, ſine fide & gratia totam legem ſervare, igitur maledicti ſunt omnes illi, qui ex operibus legis ſunt, ideſt, qui ſuis viribus, ſine fide & gratia totam legem ſervare, & eo modo juſtificari quærunt. Atque hinc intelligimus id quod ſequitur: *Chriſtus nos liberavit de maledicto legis factus pro nobis maledictum*. Non ſignificare, ut adverſarii credunt, nos liberatos à lege per non imputationem prævaricationis, ſed (ut nos ſæpè diximus) nos liberatos à maledicto, quia per Chriſti fidem & gratiam legem implere poſſumus & implemus.

Dicet aliquis, Apoſtolus Paulus loquitur eo loco de lege circumciſionis, non de lege morali, ut nos etiam ſupra diximus cùm ageremus de libertate Chriſtiana: legem autem circumciſionis omnino tollendam, vel ſublatam eſſe contendit: non igitur maledictos eos eſſe dicit, qui legem non ſervant ex fide & gratia, ſed qui eam quomodocumque ſervare volunt.

Reſpondeo, Beatus Paulus in epiſtola ad Galatas, ut etiam in epiſtola ad Romanos, duos errores Judaizantium, quorum unus eſt ratio alterius, refellit. Unus error eorum erat, ſervandam eſſe legem circumciſionis, atque aliarum id genus cæremoniarum.

Alter error erat, ideò ſervandam eſſe legem circumciſionis, quoniam obſervatio legis eſſet neceſſaria præparatio ad fidem & gratiam Chriſti, & ideò poſſent & deberent omnes ſervare legem, & juſtificari, ut digni eſſent Evangelio & promiſſis Chriſti. Apoſtolus igitur contra priorem errorem, dicit legem cæremonialem fuiſſe quaſi pædagogum, & ad tempus impoſitam, non eſſe amplius ſervandam, & hoc diximus cùm ageremus de libertate Chriſtiana. Contra poſteriorem errorem, qui pernicioſior erat, Apoſtolus dicit, ex operibus legis ſine fide nullam poſſe eſſe juſtitiam, & alioqui Chriſtum gratis mortuum eſſe, & in hac diſputatione contra poſteriorem errorem loquitur de omni lege, non ſolùm cæremoniali, ſed etiam morali. Nulla enim lex eſt, quæ ſine fide & gratia juſtificare poſſit.

Tertia objectio ſumitur ex illis verbis Apoſtoli ad Roman. 7. *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio.*

Reſpondeo, loquitur Apoſtolus de actu concupiſcendi, quem ſæpè ſentimus, quando etiam non conſentimus. Quamvis enim non ſit peccatum ſentire carnalem concupiſcentiam, & non conſentire, tamen nollet homo caſtus eam ſentire, & in partem in fœlicitatis ſuæ ponit, quòd cogatur etiam nolens, carne ſervire legi peccati. Hinc igitur Apoſtolus dicit: *Velle adjacet mihi, perficere autem non invenio*. Et: *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Vide Auguſtinum tract. 41. in Joan. lib. 6. in Julian. cap. 11. & lib. 1. ad Bonifacium cap. 10.

Quarta objectio, Nemo poteſt vitare omnia peccata, cùm ſcriptum ſit Jacobi 2. *In multis offendimus omnes*. Et 1. Joan. 1. *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus*. At qui legem omnem impleret, nullum haberet omnino peccatum: igitur fieri non poteſt, ut lex omnis à nobis, etiam cum fide & gratia, impleatur.

Reſpondeo, Ab hoc argumento, quod valde Kemnitius urget, non tam facilè ſe expediunt, qui concedunt, peccatum veniale eſſe propriè contra legem, … eſt illis, quid reſpondeant Apoſtolo Jacobo dicenti: *Quicumque totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.*

Solida igitur reſponſio eſt, peccata venialia, ſine quibus non vivimus, non eſſe peccata ſimpliciter, ſed imperfectè, & ſecundùm quid, neque eſſe contra legem, ſed præter legem, ut S. Thomas rectè docet in 1. 2. quæſt. 88. art. 1. hinc enim omnia cohærent. Nam qui offendit in uno, prævaricans videlicet unum præceptum, factus eſt omnium reus, & injuſtus ſimpliciter conſtituitur, & tamen in multis offendimus omnes, quia tametſi nihil facimus contra legem, tamen multa facimus præter legem. Et qui natus eſt ex Deo non peccat, transgrediendo legem, & tamen ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nihil videlicet præter legem faciendo, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.

Quinta objectio, Chriſtus Mediator eſt non ſolùm in prima reconciliatione, ſed etiam poſtea in toto vitæ noſtræ tempore, ergo ſemper egemus interceſſione Chriſti, ac per hoc ſemper peccamus legemque tranſgredimur, alioqui poſt primam reconciliationem Chriſtus otioſus eſſet. Hoc argumentum commune eſt Calvino, Philippo, Kemnitio & aliis, qui inde concludunt, ſi qua eſt in nobis legis impletio, illam non tam eſſe operum, quæ reſpondeant perfectioni legis, quàm fidei, quæ perpetuo apprehendit remiſſionem.

Reſpondeo, Chriſtus ſemper nobis Mediator eſt, nec unquam eſt otioſus, idque duplici ratione. Primò, quoniam ſemper nobis vires & gratiam ſubminiſtrat, per quam bona opera faciamus. Ideò ſiquidem rectè comparavit ſe ipſe viti & nos palmitibus. Ut enim palmes non poteſt ferre fructum, niſi manſerit in vite, & ſuccum traxerit ex vite, ſic nec nos niſi manſerimus in Chriſto, & ſpiritum hauſerimus ex ipſo.

Secundò, quoniam peccata noſtra, quamvis levia & quotidiana, ipſe purgat, & ſanguis ejus emundat nos ab omni peccato. Et ſi fortè legem prævaricando à juſtitia excidamus, ipſe nihilominus propitiatio eſt pro peccatis noſtris, & non ſepties, ſed ſeptuagies ſepties nos Patri reconciliat, ſi per ejus gratiam converſi ſerio pœnitentiam agere incipiamus. Itaque non facimus nos, qui legem impleri poſſe dicimus, Chriſtum Mediatorem otioſum, ſed verè faciunt adverſarii Chriſti merita inefficacia, cùm docent Chriſtum tam inſigni obedientia id efficere non potuiſſe, ut juſtificatio legis impleretur in nobis.

Sexta objectio ſumitur ex S. Auguſtino, qui in lib. 1. Retract. cap. 19. ſic ait: *Omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit, ignoſcitur.*

Reſpondeo, loquitur eo loco ſanctus Auguſtinus de ſumma perfectione implendi præcepta, quam dicit expreſſam fuiſſe à Domino per illa verba, Matthæi 5. *Jota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant;* quærit autem num hæc perfectio poſſit haberi in hac vita, & reſpondet, non poſſe haberi, niſi in hoc ſenſu quòd omnia mandata facta deputantur, quando quicquid non fit ignoſcitur. Nam inter alia mandata implenda eſt etiam illud, ut oremus: *Dimitte nobis debita noſtra*. Ex quo intelligimus eam imperfectionem in lege divina ſervanda aſſeri ab Auguſtino, quæ non ſit prævaricatio integri præcepti, ſed carentia perfectionis in ipſa legis obſervatione, quomodo qui ſcribendo, aut proferendo legem, proferret quidem omnes dictio-

tur: non deberet, nec poſſet illuc corrigi, legem Domini eſſe impoſſibilem. Poteſt enim fieri, ut quis multa mandata integrè ſervaverit, & poſtea tamen aliquod aliud mandatum non impleat, cujus prævaricationis pœnitentiam agat, & indulgentia impetrata ita ſalvetur, ac ſi mandata omnia cuſtodiſſet.

Addi poſſet alia objectio ex præceptis: *Diliges, dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; &, *Non concupiſces*. Hæc enim duo in hac vita impleri non poſſe probant adverſarii ex Auguſtino & Bernardo. Sed hæc à nobis fusè tractata ſunt in lib. 2. de Monachis, cap. 13. & in lib. 1. de peccato originis, qui eſt quintus de ſtatu peccati, cap. 10. Ideò videntur hoc loco prætermittenda, ne fatigemus nimia repetitione lectorem.

CAPUT XV.

Juſtorum opera non eſſe peccata, ſed juſtitiam, probatur ex divinis literis.

NUNC veniendum eſt ad Alterum caput hujus controverſiæ de veritate juſtitiæ actualis, in quo probandum erat, opera bona juſtorum non eſſe peccata, ſed verè juſta, ut etiam juſtitia actualis dici poſſint.

Primum igitur teſtimonium ad hoc probandum ſumitur ex libro Job cap. 1. *In omnibus his non peccavit Job labiis ſuis, nec ſtultum aliquid contra Deum locutus eſt*. Ubi Scriptura reddit teſtimonium ſancti Job, quod in tanta occaſione impatientiæ, ne verbo quidem peccaverit, ac ne fortè Lutherani Rabbinos quoſdam imitari velint, qui dicunt, Job non peccaſſe labiis, tamen corde peccaſſe; audiamus Deum ipſum in 2. capite ita loquentem ad Satanam: *Numquid conſideraſti ſervum meum Job, quòd non ſit illi ſimilis in terra, vir ſimplex, & rectus, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam?* Certè ſi innocentiam retinebat, & ſi à malo recedebat, neque lingua, neque corde peccaverat.

Adde quòd cùm Satan nihil aliud quæreret tot ſuis tentationibus, niſi Job ad peccandum inducere, contra autem Deus illa omnia tentamenta permitteret, ut patientia & virtus ſancti viri demonſtraretur, ſi Job peccaſſet, Deus ipſe quodammodo à Satana ſuperatus fuiſſet. Quare certum eſt, opus illud patientiæ S. Job nullo peccato maculatum fuiſſe, & Lutheranos, qui id negant, à partibus diaboli contra Deum pugnare.

Secundum teſtimonium ſumi poteſt ex verbis Davidis Pſal. 7. *Judica me Domine ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm innocentiam meam ſuper me*. Pſalm. 6. *Exaudi Domine juſtitiam meam. De vultu tuo judicium meum prodeat. Oculi tui videant æquitatem. Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas*. Pſalm. 17. *Retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam, & ſecundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi, quia cuſtodivi vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo*. Pſalm. 25. *Judica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingreſſus ſum*. Pſalm. 118. *Feci judicium, & juſtitiam, non calumnientur me ſuperbi*. In his locis David non ſolùm

etiam abſolutè, ſed incerta aliqua cauſa. Hæc, inquam, reſponſio non ſatisfacit, quoniam verba Davidis generalia ſunt, atque illa præſertim: *Quia cuſtodivi vias Domini, nec impiè geſſi à Deo meo*. Item: *Ab omni via mala prohibui pedes meos*. Item: *Feci judicium & juſtitiam. Igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas*.

Tertium teſtimonium, Matth. 6. *Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*. Ex Luc. 11. *Si ergo corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te*. Hoc loco deſcribitur opus perfectè bonum, quod videlicet ſit bonum ex genere ſuo, & ex intentione, aliiſque circumſtantiis. Nam oculus ſimplex, eſt intentio recta; corpus lucidum, eſt opus bonum, de quo dicitur Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra, ut videant opera veſtra bona &c.* Tale autem opus pronunciat Dominus eſſe lucidum totum, nec ullam habere partem tenebrarum.

At ſi illud opus peccatum eſſet mortale natura ſua ut Lutherani dicunt, magnam partem haberet tenebrarum, immò eſſet tenebroſum totum, ut Dominus ibidem dicit de opere quod mala intentione fœdatur. Sicut enim mala intentio, ita quodlibet aliud vitium reddit opus malum, quamvis ex genere ſuo bonum eſſet.

Quartum teſtimonium ex Apoſtolo in priore ad Corinth. cap. 3. *Si quis ſuperædificat ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcujuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cujus opus manſerit, quod ſuperædificavit, mercedem accipiet, ſi cujus opus arſerit, detrimentum patietur, &c.* Quo loco indicantur eſſe quædam opera ſupra fundamentum veræ fidei ædificata adeò bona, ut nihil omnino habeant vitii. Id enim primùm oſtendit comparatio ad aurum, argentum, lapides pretioſos.

Deinde quòd illa opera in igne divini judicii manere dicantur, & mercedem accipere. Certè enim peccata nec aurum dici poſſunt, nec in divini judicii igne ſubſiſterent, nec mercedem, ſed pœnam, ſuppliciumque perciperent.

Quintum teſtimonium ex Jacobo cap. 3. *In multis offendimus omnes*. Quare, quæſo, non dixit, in omnibus offendimus omnes? Nam ſi omnia opera juſtorum ſunt peccata mortalia, certè non tantùm in multis, ſed etiam in omnibus offendimus, ſed noverat ipſe quid diceret. Nam capite ſecundo diſtinxerat opera bona à peccatis, dicens: *Si legem perficitis regalem ſecundùm Scripturas, diliges proximum tuum ſicut teipſum, bene facitis: ſi autem perſonas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quaſi tranſgreſſores*.

Sextum teſtimonium ſumitur ex illis locis, quæ hortantur hominem ad non peccandum, Pſalm. 4. *Iraſcimini & nolite peccare*. Iſaiæ 1. *Quieſcite agere perverſè, diſcite bene facere*. Joan. 5. *Noli amplius peccare*. 1. ad Corinth. 15. *Evigilate juſti, & nolite peccare*. 2. Petri 1. *Satagite ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes non peccabitis aliquando*. 1. Joan. 2. *Hæc ſcribo vobis ut non peccetis*. Quorſum enim pertinent hæ cohortationes,

vel

docent opera juſtorum placere Deo; Malach. 3. *Placebit Deo ſacrificium Juda & Hieruſalem, ſicut dies ſæculi & ſicut anni antiqui.* Sapient. 9. *Sapientia cuſtodiet me in potentia ſua, & accepta erunt opera mea.* Actor. 10. *Qui timet Deum, & operatur juſtitiam, acceptus eſt illi.* 1. Petri 2. *Offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo.* Philippenſ. 4. *Repletus ſum acceptis ab Epaphrodito, quæ miſiſtis in odorem ſuavitatis hoſtiam acceptam, placentem Deo.* Atqui Deo nihil placere poteſt, niſi quod eſt verè bonum & purum ab omni vitio, ut ipſe etiam Calvinus fatetur lib. 3. Inſtitut. cap. 12. §. 1.

Quod verò idem Calvinus ait, placere Deo ejuſmodi opera, non ratione propriæ dignitatis, ſed quia Deus per indulgentiam lavat operum fœditatem, omnino eſt abſurdum, niſi fortè non ſolùm peccatoribus imputari velit Chriſti juſtitiam, ſed ipſis etiam peccatis, quod nullo modo fieri poteſt. Nam ſi quis dixerit, Deum ignoſcere culpas, non velle punire, non imputare, facilè intelligetur; at ipſum peccatum per indulgentiam fieri hoſtiam placentem Deo in odorem ſuavitatis, quis tandem intelliget?

Octavum teſtimonium ex locis illis, quæ abſolutè juſtorum opera, bona opera nominant, Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* 1. ad Timoth. 6. *Divitibus præcipe non ſuperbè ſapere, divites fieri in operibus bonis.* Tit. 3. *Curent operibus bonis præeſſe, qui credunt Deo.* Epheſ. 2. *Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus.*

At ſi opera omnia juſtorum eſſent peccata mortalia, dicenda eſſent potiùs mala, quàm bona. Nam ut ex Dionyſio in cap. 4. de divinis nominibus Theologi colligunt, malum dicitur opus abſolutè ex quocumque vitio, bonum non dicitur abſolutè, niſi integrè ſit bonum. Quomodo igitur Scriptura prædicat abſolutè opera bona, ſi non ſunt bona, niſi ſecundùm quid, ſed abſolutè & ſimpliciter mala? Omnino neceſſe eſt, ut vel Spiritus ſanctus in hac parte fallatur, vel Lutherus & Calvinus erret. Utrum autem horum ſit verius, ipſiſmet ſectariis judicandum relinquo.

CAPUT XVI.

Opera bona non eſſe peccata, ſed verè bona, probatur ex Patribus.

QUOD attinet ad teſtimonia ſanctorum Patrum ſi producere vellemus in medium, quæ illi dicunt in commendationem operum bonorum, nullus eſſet finis. Solùm igitur pauca quædam notabimus, ex quibus colligi poſſit, agnoviſſe Patres opera ſimpliciter bona, atque à peccatis, verè, proprieque diſtincta.

S. Ambroſius in libro de Apologia David, cap. 6. *Etenim*, inquit, *quia non poteſt ſine peccato eſſe humana fragilitas, cavendum eſt, ne plura peccata ſint, quàm opera virtutum.* Ubi diſtinguit apertè S. Ambroſius opera virtutum à peccatis, quod non faceret, ſi exiſtimaret, omnia opera, quantumvis bona, verè eſſe peccata.

S. Hieronymus lib. 3. adverſus Pelagianos: *Hoc*, inquit, *& nos dicimus, poſſe hominem non peccare ſi velit, pro tempore, pro loco, pro imbecillitate corporea, quamdiu intentus eſt animus, quamdiu chorda nullo vitio laxatur in cithara.* Et infrà: *Qui cautus eſt & timi-*

In enim in controverſiam nondum venerat, ſed nititur contra Pelagianos oſtendere vitam humanam, etiam juſtorum, non ita eſſe poſſe perfectam, ut longo tempore caveat omnia peccata, etiam quotidiana & levia. Ubi tamen admittit, ſaltem aliquanto tempore, poſſe hominem diligentem ita vivere, ut nullum peccatum, ne veniale quidem admittat, ac per hoc aliqua opera facere ab omni vitio pura & integra.

Sanctus Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, cap. ultim. *Dici poteſt quædam juſtitia minor, huic vitæ*
B *competens, qua juſtus ex fide vivit, quamvis peregrinus à Domino, & ideò per fidem ambulans, nondum per ſpeciem; non abſurdè dicitur etiam ad iſtam pertinere, ne peccet. Neque enim ſi nondum eſſe poteſt tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ, perfectaque debetur, jam culpæ deputandum eſt. Aliud eſt enim totam nondum aſſequi charitatem, aliud nullam ſequi cupiditatem. Quamobrem debet homo, quamvis longè minus amet Deum, quàm eum poteſt amare conſpectum, nihil tamen appetere illicitum, ſicut etiam in his, quæ adjacent ſenſibus corporis, poteſt oculus nullis tenebris delectari, quamvis non poſſit in fulgentiſſima luce defigi.* Hoc loco ſanctus Auguſtinus fatetur quidem juſtitiam noſtram in hac vita eſſe minorem, quàm ſit futura
C in alia vita, tamen difertis verbis affirmat, ad hanc etiam juſtitiam noſtram pertinere, ut non peccet; & poſſe, ac debere hominem nullam ſequi cupiditatem.

Idem in libro de bono conjugali, cap. 6. *Conjugalis*, inquit, *concubitus generandi gratia non habet culpam; concupiſcentiæ verò ſatiandæ, ſed tamen cum conjuge propter fidem thori, venialem habet culpam; adulterium verò, ſive fornicatio lethalem habet culpam.* Et cap. 7. *Continentia meriti eſt amplioris; reddere debitum conjugi nullius eſt criminis; exigere ultra generandi neceſſitatem culpæ venialis, fornicari, vel mœchari, puniendi criminis.* In his quatuor gradibus operum, quos diſtinguit Auguſtinus, aſſignare debent adver-
D ſarii diſcrimen aliquod; vel potiùs neceſſariò confiteri, in primo & ſecundo nullum omnino eſſe peccatum, neque mortale ex natura ſua, neque veniale per miſericordiam Dei.

Nam ſi continentia ab omni concubitu peccatum eſt mortale ex natura ſua, & veniale per miſericordiam Dei, quid erit concubitus gignendi cauſa, niſi peccatum omni ex parte mortale? & ſi concubitus gignendi cauſa peccatum eſt omni ex parte mortale, quid erit concubitus cauſa libidinis ſatiandæ, niſi peccatum in Spiritum ſanctum, quod non remittitur, neque in hoc ſæculo, neque in futuro? At S. Auguſtinus huic tertio gradui tribuit culpam venialem: ſecundo gradui nullam culpam, primo gradui meritum
E ingens. Tantum videlicet intereſt inter ſententiam S. Auguſtini & Novatorum.

Idem denique ſanctus Auguſtinus lib. 4. in Julianum cap. 3. & aliis in locis plurimis, contendit opera infidelium eſſe peccata, non quòd non ſint, vel eſſe poſſint bona ex genere ſuo, ſed quoniam deeſt illis intentio bona dirigendi opera illa ad verum Deum, quem ignorant, cùm fidem non habeant. Igitur opera fidelium ex ſententia S. Auguſtini poterunt eſſe ſimpliciter & abſolutè bona. Nam ſi fidelium quoque opera eſſent omnia peccata, & quidem morte digna, quorſum tantopere laboraſſet Auguſtinus, ut probaret opera infidelium eſſe peccata?

S. Gregorius lib. 2. Moral. cap. 8. *Si in ſermonibus*, inquit, *ſuis dicimus Job deliquiſſe, quod ſentire nefas eſt, Deum dicimus in ſua propoſitione victoriam perdidiſſe.*

Digitized b

bedientiæ, & ponit aliquot gradus, ut ſupra S. Auguſtinus ponebat in concubitu: *Bonus*, inquit, *obedientiæ gradus eſt, ſi juxta Magiſtri noſtri ſententiam, propter metum gehennæ, ſeu propter profeſſionem ſanctam, quam profeſſus eſt, quiſpiam obedierit. Melior tamen cùm ex Dei amore obeditur. Illa quippe obedientia neceſſitatis eſt, iſta charitatis.* Et infrà de obedientia: *Hæc*, inquit, *generalis regula ſit univerſorum, quæ per ſe, aut propter ſe nec bona, nec mala ſunt, aut propria cujuſque profeſſione, aut divina inſtitutione fixa non ſunt, ut non juſſa quidem, licitè utrumlibet, vel admittantur, vel omittantur, juſſa verò, ſine culpa non negligantur, ſine crimine non contemnantur. Ubique enim & culpabilis neglectus & contemptus damnabilis eſt.*

Ubi S. Bernardus cùm dicit, obedientiam ex metu gehennæ eſſe bonam, ex charitate meliorem, intelligit bonam ſimpliciter, & ſine ullo peccato, etiam veniali poſſe præſtari. Alioqui non diſtingueret eam ab inobedientia propter neglectum, quam dicit eſſe culpam venialem, & inobedientia propter contemptum, quam dicit eſſe criminalem, atque damnabilem.

CAPUT XVII.

Opera bona juſtorum non eſſe peccata, ſed verè bona probatur rationibus.

JAM verò poteſt eadem veritas manifeſtis rationibus comprobari.

Prima ratio, ſi opera bona juſtorum eſſent omnia vitiata, & corrupta, ita ut peccata mortalia ex natura ſua dici deberent, id ſine dubio, vel ex innata concupiſcentia, vel ex defectu dilectionis Dei, vel ex admixtione peccatorum venialium naſceretur. Iſtas enim cauſas adverſarii reddere ſolent, cur opera ex genere ſuo bona, vel à Deo mandata & bona intentione facta, tamen peccata mortalia eſſe contendunt. At nihil horum trium contaminare poteſt opera juſtorum bona.

Nam in primis concupiſcentia ipſa peccatum non eſt, ſed infirmitas, niſi ei conſentiatur. Unde S. Auguſtinus in libro de perfectione juſtitiæ, & alibi ſæpè repetit, non oportere pro motibus concupiſcentiæ involuntariis dicere: *Dimitte nobis debita noſtra*. Deinde etiamſi peccatum eſſet, tamen non ſemper movetur, ut idem teſtatur Auguſtinus lib. 6. in Julianum, cap. 8. ac per hoc opera bona fieri poſſunt aliquando ex charitate ſine ulla admixtione cupiditatis.

Defectus autem charitatis, quòd videlicet non faciamus opera noſtra tanto fervore dilectionis, quanto faciemus in patria, defectus quidem eſt, ſed culpa, & peccatum non eſt, ut S. Auguſtinus docet in libro de ſpiritu & litera, cap. ultim. Unde etiam charitas noſtra, quamvis comparata ad charitatem beatorum ſit imperfecta, tamen abſolutè perfecta dici poteſt, ut eam S. Joannes appellat, in 1. epiſt. cap. 2. & 5. S. Auguſtinus in lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap. 39. lib. 1. de pecc. merit. & remiſſ. cap. 13. & alibi.

Admixtio denique venialium peccatorum non immines quoſdam juſtos, ſanctos, immaculatos, perfectos; quod nullo modo faceret, ſi veniale peccatum juſtitiam impediret. Gen. 6. *Noë vir juſtus fuit, atque perfectus.* Ephes. 1. *Ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus.* Philip. 3. *Quicumque perfecti ſu-* B *mus, hoc ſentiamus.* Pſal. 118. *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.* Similia habet S. Auguſtinus in lib. 2. de peccatorum meritis & remiſſione cap. 12. & 13. & in lib. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum cap. 2.

Secunda ratio ducitur ab abſurdis, nam ſi omnia juſtorum opera eſſent peccata, etiam opus fidei quo juſtificamur, eſſet peccatum; & illa oratio, quam fundimus, cùm dicimus: *Dimitte nobis debita noſtra*, eſſet peccatum. At nonne abſurdiſſimum eſt, hominem per peccatum juſtificari, & per peccatum quærere & impetrare remiſſionem peccati?

Item ſi omnia opera juſtorum ſunt peccata, qua fronte dicere potuit Apoſtolus Paulus: *Nihil mihi* C *conſcius ſum?* nullum ne bonum opus fecerat? aut ignorabat, illa ipſa bona opera peccata eſſe mortalia? & nonne major adhuc fuiſſet audacia pro ejuſmodi operibus, ideſt, peccatis mortalibus expectare à juſto judice coronam juſtitiæ?

Præterea ſi omnia juſtorum opera eſſent peccata mortalia, ſequeretur, ipſum Deum peccare mortaliter: *Deus enim eſt, qui operatur in nobis*. Cùm bona opera facimus, ut dicit Apoſtolus ad Philipp. 1. & 2. neque adverſarii id negant.

Item fieret ingens injuria Redemptori, qui, ut Apoſtolus ait ad Titum 2. *Dedit ſemetipſum, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum*. Nam à nul- D la nos iniquitate verè redemiſſet, nec verè populum ſuum mundaſſet, nec ſectatores nos operum verè bonorum, ſed peccatorum mortalium effeciſſet.

Adhæc ſi omnia opera bona ſunt peccata mortalia, ſequitur, ut aliqua peccata mortalia ſint opera bona; & poſſe fieri hos ſyllogiſmos: Omnia opera bona ſunt facienda, aliqua peccata mortalia ſunt opera bona, igitur aliqua peccata mortalia ſunt facienda. Item: nullum peccatum mortale eſt faciendum, omnia opera bona ſunt peccata mortalia, igitur nullum opus bonum eſt faciendum. Dignæ ſanè Lutheranis concluſiones, aliqua peccata mortalia ſunt facienda, & nullum bonum opus eſt fa- E ciendum.

Denique quis non videt, opera bona eſſe peccata mortalia, contradictionem implicare, atque involvere? Nam erunt opera bona & non bona, digna præmio & pœna; & per ea ſerviemus Deo & diabolo, & ſimul erimus filii Dei & filii diaboli.

Dicent fortaſſe, quod Lutherus dicit in aſſert. art. 6. eadem opera eſſe bona, ut fiunt à Deo, mala ut fiunt à nobis, vel in nobis. Vel eſſe bona ex genere ſuo, ſive ex objecto, mala ex circumſtantia, ideſt, propter cupiditatem, qua fiunt.

At Prior diſtinctio inanis eſt, cùm Deus non faciat noſtra opera bona, niſi per nos, ideſt, faciendo ut nos illa faciamus; ac per hoc ſi ut à nobis fiunt mala ſunt, ſimpliciter mala, non bona ſunt. Id quod ex ipſo Lutheri exemplo intelligi poteſt:

Si

Digitized by Google

non eſſe bona & mala, ſed tantùm mala. Bonus enim faber per malam ſecurim non facit bonas, ſed malas inciſiones: ſic igitur Deus per nos operans non faciet opera bona, ſed mala.

Poſterior quoque diſtinctio non ſolvit nodum. Nam opera bona ex genere, ſive ex objecto, ſed mala ex circumſtantia, non ſunt bona ſimpliciter, ſed mala. Quoniam (ut ſuprà diximus) bonum non exiſtit niſi ex integra cauſa, malum verò ex quolibet vitio. Quare Dominus Matth. *6.* & *7.* orationes, jejunia & eleemoſynas, quæ ſunt bona ex genere ſuo, ſimpliciter damnat, & mercede apud Deum carere dicit, ſi fiant intentione captandæ auræ popularis. Pugnantia igitur adverſarii docent, cùm opera bona juſtorum bona opera, & peccata mortalia ſimul eſſe definiunt.

CAPUT XVIII.

Opera bona non ſolùm eſſe verè juſta, ſed etiam juſtificare, probatur ex cap. 2. Jacobi.

NUNC antequam argumenta Hæreticorum contra juſtitiam operum proponamus, probare nitemur id, quod Tertio loco probandum eſſe diximus in cap. 10.

Operibus igitur bonis hominem juſtum magis juſtificari, atque adeò fieri juſtiorem probamus ex epiſt. S. Jacobi, qui ſic loquitur cap. 2. *Abraham pater noſter nonne ex operibus juſtificatus eſt, offerens filium ſuum ſuper altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus ejus, & ex operibus fides conſummata eſt? & impleta eſt Scriptura dicens, credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam, & amicus Dei appellatus eſt. Videtis quoniam ex operibus juſtificatur homo, & non ex fide tantùm? ſimiliter autem & Raab meretrix nonne ex operibus juſtificata eſt, ſuſcipiens nuncios, & alia via ejiciens?*

Ad hoc teſtimonium reſpondere conatur Joannes Calvinus in lib. 3. Inſtitut. cap. 17. §. 11. & 12. & in ſumma Tria dicit.

Primò, Scopum Jacobi fuiſſe oſtendere, quæ ſit vera fides.

Secundò per fidem, quæ ſine operibus non juſtificat, Jacobum accipere veram fidem, ſed umbram quamdam veræ fidei.

Tertiò, nomine juſtificationis hoc loco non intelligi imputationem juſtitiæ Chriſti, ſicut apud Paulum ad Rom. 4. ſed declarationem juſtitiæ. Ex his efficit, ut cùm Jacobus dicit, Abrahamum ex operibus juſtificatum fuiſſe, intelligere debeamus juſtum fuiſſe declaratum, & ideò juſtum, quia veram fidem haberet.

In omnibus tribus ab eo diſſentimus; Primùm enim dicimus, ſcopum Jacobi fuiſſe demonſtrare, non quæ ſit vera fides, ſed fidem veram, atque Catholicam ad ſalutem ſine operibus non ſufficere, & fidelem, qui bene operatur, in juſtitia creſcere; qui malè operatur, juſtitiam amittere, & fidem in eo mortuam, otioſamque manere.

Id ita eſſe non eſſet nobis neceſſe probare, cùm ſententiam ſuam Calvinus nulla ratione probaverit, tamen habemus In primis teſtimonium S. Auguſtini, qui in lib. de fide & operibus, cap. 14. diſertis verbis affirmat, ſcopum epiſtolæ Jacobi, ut etiam Petri, *Joannis, Jacobi, Judæ, contra eam maximè dirigunt intentionem, ut vehementer adſtruant, fidem ſine operibus nihil prodeſſe.* Deinde, ſcopus Jacobi in hac epiſtola ſatis apertè colligitur ex ipſo contextu verborum ejus. Nam ad finem cap. 1. concludit: *Eſtote factores verbi, & non auditores tantùm, fallentes voſmetipſos &c.* Et ad initium cap. 2. *Fratres mei,* inquit, *nolite in perſonarum acceptione habere fidem Domini noſtri Jeſu Chriſti*; hoc eſt, Nolite cum fide quam habetis in Chriſtum, ſimul peccata nutrire, quale eſt acceptio perſonarum. Deinde pergit explicare, magnum eſſe malum perſonas accipere, & hoc unum ſufficere ad æternam damnationem, ſicut etiam quodcumque aliud lethale peccatum: *Quoniam,* ut ipſe dicit, *qui totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.* Deinde quoniam ſciebat pſeudoapoſtolos multum gloriari de fide, qua juxta Paulum juſtificamur, continuò ſubjungit: *Quid proderit, fratres mei, ſi quis dixerit fidem ſe habere, opera autem non habeat, numquid poterit fides ſalvare illum?* Atque hinc ſumpta occaſione demonſtrat fidem, ſi operibus deſtituatur, reddi otioſam; ſi verò opera illi adjungantur, hominem juſtum fieri juſtiorem, quod oſtendit exemplo Abrahæ & Raab. Atque hæc de Scopo.

Quod attinet ad fidem, diſſeruimus de toto hoc loco in 1. lib. cap. 15. ubi oſtendimus multis rationibus Jacobum loqui de vera fide, & objectiones Calvini diluimus, & certè res clarior eſt, quàm ut probatione indigeat. Jacobus enim dicit, hominem juſtificari ex fide, ſed non ex fide tantùm, & fidem cooperari operibus; umbram autem fidei neque juſtificare, neque operibus cooperari poſſe, non dubium eſt.

Jam verò de nomine juſtificationis, præcipua controverſia eſt: Calvinus enim contendit, juſtificationem hoc loco neceſſariò pro declaratione juſtitiæ accipiendam eſſe, quoniam alioqui manifeſtè pugnaret Jacobus cum Paulo, cùm Jacobus dicat, hominem ex operibus juſtificari, Paulus autem ad Roman. 4. dicat, non ex operibus juſtificari. Quos ita Calvinus conciliat, ut dicat Paulum loqui de juſtificatione, quæ fit per imputationem juſtitiæ Chriſti, Jacobum verò de declaratione juſtitiæ. In utroque à veteribus, & ab ipſa veritate diſſentit.

Nos igitur dicimus, Paulum loqui de prima juſtificatione, qua homo ex impio fit juſtus; Jacobum de ſecunda, qua juſtus efficitur juſtior. Et ideò rectè Paulum dicere, juſtificari hominem ſine operibus; Jacobum, juſtificari ex operibus. Quemadmodum enim nemo poteſt opere ſuo ſe ipſe procreare, aut à morte revocare; procreatus autem, vel à morte revocatus, ipſe ſe, comedendo & bibendo, nutrit & auget: ſic etiam homo per peccatum mortuus, non poteſt merito operum ſuorum ſe juſtificare, ſed poſteaquam à Deo juſtus factus eſt, poteſt rectè vivendo juſtitiam in ſe alere & augere, atque ita operibus juſtificari. Ita conciliat hæc loca Tridentinum Concilium ſeſſ. *6.* cap. 8. & 10. & multò antea S. Auguſtinus præfatione in Pſalm. 31. in lib. de fide & operibus cap. 14. in quæſtion. ad Dulcitium quæſt. 1. & lib. 83. quæſt. 76.

Ac ne ſola auctoritate niti videamur, probatur, Jacobum per juſtificationem non intelligere declarationem, ſed incrementum juſtitiæ, Primò ex eo, quod Jacobus dicit, fidem Abrahæ cooperatam eſſe operibus ad eum juſtificandum. Neque enim fides cooperatur operibus ad juſtitiæ declarationem. Nam

reticos.

Tertiò ex eo, quod additur, fidem Abrahæ ex operibus conſummatam eſſe. Id enim non poteſt aliud ſignificare, niſi juſtitiam inchoatam per fidem, accepiſſe incrementum, & perfectionem per opera.

Quartò ex eo, quod dicitur Raab meretricem ex operibus juſtificatam. Neque enim Raab declarari potuit juſta, cùm eſſet meretrix, ſed verè juſtificata eſt, ideſt, ex infideli fidelis, & ex meretrice juſta facta eſt. Non igitur juſtificatio apud Jacobum pro declaratione ſumitur.

Jam verò quod Paulus loquitur de prima juſtificatione, qua quis ex impio efficitur juſtus, multis argumentis probari poſſet. Sed unum hoc loco ſufficiet, quod ex ipſo cap. 3. & 4. ad Roman. petitur. Nam cap. 3. ſic ait: *Omnes peccaverunt & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ejus, per redemptionem quæ eſt in Chriſto.* Et cap. 4. probare volens Apoſtolus, hominem juſtificari ex fide, non ex operibus, adducit teſtimonium Prophetæ dicentis: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Quod teſtimonium de juſtificatione impii apertiſſimè loquitur. Præterea ibidem Apoſtolus dicit: *Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum, credenti autem in eum, qui juſtificat impium, deputatur fides ejus ad juſtitiam.* Ubi non alia de cauſa, non dixit, credenti in Deum, ſed credenti in eum, qui juſtificat impium, niſi quia de impii juſtificatione tractabat.

Sed una eſt hic graviſſima difficultas, ex qua totus hic locus dependet. Nam & Paulus & Jacobus, utitur eodem exemplo Abrahæ, & uterque citat illa verba: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam.* Quare vel eodem modo uterque accipit juſtificationem, vel alter eorum ineptè utitur exemplo Abrahæ, & perperam explicat verba Moſis.

Cæterùm Reſpondemus, Paulum, & Jacobum, non eodem modo accipere juſtificationem, & tamen ab utroque rectè uſurpari exemplum Abrahæ, & verba Moſis. Ac (ut à Jacobo incipiamus) reſpexit ille præcipuè tempus, quo Abraham immolare voluit filium ſuum, quod legitur in Geneſ. cap. 22. ſic enim ait: *Abraham pater noſter nonne ex operibus juſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper altare?* Illo autem tempore certum eſt, Abraham fuiſſe juſtum, quippè qui jam obedierat Deo, ut exiret de terra ſua, & ſignum acceperat circumciſionem ſignaculum juſtitiæ fidei &c. & ideò illo novo opere obedientiæ non factum eſſe juſtum ex impio, ſed juſtiorem ex juſto.

Quod verò Jacobus dicit, tunc impletam fuiſſe Scripturam, quæ ait: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*, Non repugnat ſententiæ noſtræ. Nam non vult Jacobus dicere, tunc primùm eam Scripturam impletam fuiſſe. Non enim ignorare poterat, verba illa multò antea fuiſſe dicta de fide Abrahæ, quando videlicet credidit Deo, promittenti ſibi filium ex Sara, quod ſcriptum eſt in Geneſi cap. 15. ſed dicere voluit, tunc etiam fuiſſe Scripturam illam impletam, quando ex fide obtulit eundem illum filium ſuper altare. Poſſunt enim illa verba applicari ad omnes inſignes actus fidei ejuſdem Patriarchæ. Quemadmodum ſi quis narraret aliquod factum Nathanaelis, in quo ejus integritas & ſimplicitas ap-

mus in commentar. ad cap. 4. ad Roman. & eandem ſententiam indicare videtur S. Auguſtinus, præfat. in Pſal. 31. cùm ait, exponens hunc locum: *Ergo ex fide juſtificatus eſt Abraham, & ſi opera non præceſſerunt, tamen ſequuta ſunt.* Et ſi quidem hæc opinio vera eſ-
B ſet, nulla eſſet in Paulo difficultas.

Cæterùm non auderem dicere, Abrahamum non fuiſſe multò ante juſtificatum, quàm de eo dictum ſit: *Credidit Abraham Deo &c.*

Primò, quoniam in Geneſ. cap. 12. 13. & 14. narrantur egregia opera Abrahæ, ut quod vocatus à Deo, & juſſus exire de terra ſua, continuo obedierit, quòd aram Deo erexerit, quòd ſæpius cum Deo familiariter collocutus fuerit.

Secundò, quoniam Apoſtolus ad Hebr. 11. inter præcipuas laudes Abrahæ ponit, quòd fide obedierit exire in locum, quem neſciebat. Quod certè factum eſt multò ante, quàm diceretur de eo: *Credidit Abraham Deo &c.*

C Tertiò, quoniam idem confirmant Patres, Origenes lib. 4. in epiſt. ad Rom. Ambroſius lib. 1. de Abraham cap. 2. Chryſoſtomus hom. 31. & 36. in Geneſ. & Auguſtinus lib. 16. de Civit. Dei cap. 13.

Quartò, quoniam id quod dicitur Geneſ. 15. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad juſtitiam*, ſi verba Hebræa diligenter inſpiciantur, hunc ſenſum habet, quòd actus ille credendi fuerit opus juſtum & meritorium, & pro tali ſit à Deo judicatum & acceptum. Ex quo intelligimus, eum antea fuiſſe juſtum, cùm opera juſta facere potuerit, eaque fide non eſſe factum juſtum ex impio, ſed juſtiorem ex juſto.

Dico igitur, Paulum uſum eſſe exemplo Abrahæ, non ut ſignificaret, Abrahamum tunc primùm juſti-
D ficatum fuiſſe à peccatis, ſed ut oſtenderet, non juſtificari impium ex operibus ſine fide & gratia Dei factis, ſed ex fide & gratia Dei. Nam ſi Abraham juſtus, non eſt factus juſtior ex operibus ſine fide, multò magis impius non poterit fieri juſtus ex operibus ſine fide.

Poſſumus enim doctrinæ cauſa diſtinguere Tres juſtitias. Unam, quæ ſit gratia & non merces, qualis ſecundùm rei veritatem eſt illa, qua impius juſtificatur: Alteram, quæ ſit merces & gratia, qualis eſt etiam ſecundùm rei veritatem, qua juſtus fit juſtior: Tertiam, quæ ſit merces & non gratia, qualis eſſet, ſi homo ex operibus ſolius liberi arbitrii viribus factis juſtificaretur. Hanc tertiam contendit Apoſtolus ex-
E cludere in epiſt. ad Rom. & ad Galat. Ad hoc autem faciendum nihil intereſt, utrum ſumantur exempla à prima, vel à ſecunda juſtitia, cùm neutra ex operibus ſine fide obtineri poſſit.

Igitur Apoſtolus ad Rom. 4. loquitur de prima juſtificatione, qua quis ex impio fit juſtus: tametſi ad probandum, eam non fieri ex operibus, ſed ex fide, exemplum petat à ſecunda juſtificatione, qua quis ex juſto fit juſtior. Quare Paulus & Jacobus, conſentiunt omnino in exemplo Abrahæ, & verbis Moſis intelligendis, quamvis ad varias concluſiones probandas illis utantur.

Porrò ſicut Paulus, cùm loqueretur de prima juſtificatione, attulit exemplum Abrahæ, quod erat ſecundæ, ut probaret à majori, non poſſe impium juſtificari ex operibus ſine fide, ſi Abraham juſtus non

eſt

Digitized by Google

probaret à majori, juſtum fieri juſtiorem ex operibus, & non ex fide tantùm: ſi Raab ex meretrice facta eſt juſta ex operibus, & non ex fide tantùm. Nam probabile eſt valde, Raab uſque ad illud tempus, quo ſuſcepit nuncios Joſue, fuiſſe non ſolùm meretricem, ſed etiam infidelem: ſed ab eo tempore credidiſſe in Deum, & opere illo miſericordiæ præparatam fuiſſe ad juſtificationem, ita ut bonum illud opus ex fide factum, non fuerit meritorium ſimpliciter juſtificationis, ſed imperfectè & de congruo, ut ſuprà diximus de diſpoſitionibus ad gratiam.

CAPUT XIX.

Opera juſtificare, probatur ex aliis Scripturis & rationibus.

PRæter Jacobi teſtimonium, quod apertiſſimum eſt, non deſunt alia multa, quæ breviter perſtringemus. Idem igitur probatur ex verbis illis Eccleſiaſtici cap. 18. *Non impediaris orare ſemper, & ne verearis uſque ad mortem juſtificari.* Ubi monet Sapiens, ut aſſidua oratione juſtitiam noſtram augere atque alere ſtudeamus.

Calvinus in Antidoto ex occaſione Græci vocabuli, *μείνῃς*, dicit, legendum eſſe, ne differas juſtificari uſque ad mortem, ut hoc teſtimonium ad primam juſtificationem, non ad ſecundam pertineat. At verbum illud Græcum poteſt etiam commodè verti, ne ceſſes, quod eſt idem cum illo, ne vereris, vel, ut legit S. Auguſtinus in Speculo, ne verearis. Omnia enim continuationem & progreſſionem, non inchoationem juſtitiæ ſignificant. Et conſonant huic ſenſui præcedentia & ſequentia. Illud enim quod proximè antecedit: *Non impediaris orare ſemper*, ſignificat continuationem & progreſſum orationis, quæ propria ſunt juſtorum proficientium, non impiorum nondum converſorum. Quod autem proximè ſequitur: *Quia merces Domini manet in æternum*, eſt ratio aptiſſima, congruens præcepto augendæ juſtificationis. Nam primæ juſtificationi impiorum non merces, ſed indulgentia congruit.

Alterum teſtimonium habetur apud Apoſtolum ad Rom. 6. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ſic exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.* Quo loco illud, *in ſanctificationem*, non ſignificat, ad acquirendam primam ſanctitatem: nam ſanctos & juſtos alloquebatur Paulus, ſed ad augendam ſanctificationem. Intelligi autem per ſanctificationem, juſtificationem, & per ſanctitatem, juſtitiam, perſpicuum eſt ex antitheſi. Opponit enim ſanctificationem iniquitati.

Tertium teſtimonium eſt ejuſdem Apoſtoli in poſteriore ad Corinthios cap. 7. *Has ergo habentes promiſſiones chariſſimi, emundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Domini.* Ubi docet Apoſtolus, per mentis & corporis puritatem proficiendum eſſe quotidie ad majorem juſtitiam & ſanctificationem.

Quartum teſtimonium 2. ad Corinth. 9. *Multiplicabit ſemen, & augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ.* Docemur his verbis, per eleemoſynas liberaliter pauperibus erogatas, diminui facultates, ſed augeri juſtitiam. Ubi opportunè etiam Paulus allegat illud Pſalmi 111. *Diſperſit dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi*; pulchrè enim verbo, *diſperſit*, opponitur verbum contrarium, *manet*, quia ſicut divitiæ corporales per eleemoſynam diſſipantur, ita juſtitia *manet meum ſervabit, & Pater meus diliget eum.* Hæc nova dilectio poſt impleta mandata, quid eſt, niſi dilectionis, ac per hoc juſtitiæ augmentum, quod per obſervantiam divinæ legis acquiritur?

Sextum teſtimonium, Apocal. ult. *Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, & qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc.* Certè qui magis ſordeſcunt, per mala opera, & nova peccata ſordeſcunt: igitur & qui magis juſtificantur, per bona opera, & novam obedientiam juſtificantur.

His addi poſſunt Duæ rationes ex iis, quæ in capitibus ſuperioribus probata ſunt. Nam ſi poteſt juſtus legem divinam implere, ut ſuprà demonſtratum eſt, poteſt etiam ſine dubio per opera juſtificari. Neque enim adverſarii negant, implenti legem, deberi juſtitiam: *Obedientia legis* (inquit Philippus in Apologia Confeſſ. tit. de impletione legis) *eſſet juſtitia, ſi legem faceremus.* Rurſus, ſi poteſt juſtus opera verè bona facere, quæ nullo vitio polluta ſint, ut ſuprà oſtendimus: poteſt utique juſtitiam facere, & multiplicando opera juſta, conſequenter augere juſtitiam.

CAPUT XX.

Solvuntur objectiones ex Scripturis, contra veritatem juſtitiæ actualis.

SUpereſt tandem, ut objectiones hæreticorum, quibus illi probare nituntur, omnia opera noſtra eſſe peccata, breviter diluamus.

Primùm igitur objicit Calvinus illud Pſal. 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* David enim cùm hæc diceret, non ad unum temporis momentum, quo homo per Baptiſmum juſtificatur, ſed ad totam vitam juſtorum reſpiciebat. Proinde ſequitur, ut tota vita juſtorum remiſſione indigeat, quod non fieret, niſi perpetuò, & in omnibus operibus peccaremus.

Reſpondeo, Quàm vera ſunt verba Davidis, tam falſa eſt gloſſa Calvini. Nam ſi tota vita juſtorum, & omnia ipſorum opera peccatis ſordeſcerent, unde diceret idem David in Pſalm. 1. *Beatus vir, qui non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit, ſed in lege Domini voluntas ejus.* Et in Pſalm. 100. *Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Non proponebam ante oculos meos rem injuſtam. Non adhæſit mihi cor pravum, ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.* Et ſimilia, quæ paſſim repetit? Certè hæc non bene cohærent cum eo, quod dicit Calvinus, totam vitam juſtorum, ex teſtimonio Davidis, nihil eſſe niſi peccatum. Loquitur igitur David in Pſalm. 31. de initio juſtificationis, ſive de prima juſtificatione, per quam remittuntur peccata, & infunditur charitas, ut per eam corde dilatato per viam mandatorum currere valeamus.

Secundo objiciunt adverſarii omnes, illud Pſ. 142. *Non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.*

Reſpondeo, Triplex hujus loci explicatio à Patribus indicatur. Prima eſt S. Auguſtini in commentario hujus loci, ubi dicit, hominem coram Deo juſtificari non poſſe, quoniam ex ſe juſtitiam nullam habet, ſed ſi quam habet, ex Deo habet. *Qui cum illo*, inquit Auguſtinus, *volunt intrare in judicium, niſi qui ignorantes Dei juſtitiam, ſuam volunt conſtituere?* Sententia igi-

tur

qui eſt poſtremus ex pœnitentialibus, qui referunt hunc locum ad peccata venialia, ſine quibus in hac vita eſſe non poſſumus. Non autem ſequitur, ut omnia noſtra opera ſint peccata, etiamſi abſque peccato vivere non poſſimus. Miſcentur enim operibus bonis opera quædam mala, quæ tametſi levia, & quotidiana ſint, (B) tamen in judicio Dei non injuſtè puniuntur. Igitur ſententia Pſalmi hoc ſecundo modo accepti, hæc erit, Non intres in judicium cum ſervo tuo, ideſt, non cupio tecum contendere, confiteor me peccatorem, & veniam oro. Nam non ego ſolus, ſed etiam omnis homo aliquando peccat, nec eſt ullus ita juſtus, qui non aliquando labatur, & erret.

Tertia expoſitio eſt Hilarii, Hieronymi, Arnobii, Euthymii, & aliorum in hunc Pſalmum, & S. Bernardi ſerm. 5. de verbis Iſaiæ, qui dicunt, ſententiam Davidis eſſe, non poſſe hominem juſtificari, ſi comparetur ad Deum, non quòd non ſit in homine juſto vera juſtitia, ſi abſolutè conſideretur, ſed quia tanta (C) eſt puritas, & ſublimitas juſtitiæ Dei, ut omnis hominum, & Angelorum juſtitia, cum ea comparata, injuſtitia eſſe videatur. Sicut etiam ſtellæ clariſſimæ ſunt in ſe; tamen coram Sole continuò tenebreſcunt. Atque hoc eſt, quod in Job legimus, cap. 4. *Numquid homo Dei comparatione juſtificabitur?* Et cap. 9. *Verè ſcio, quòd ita ſit, & quòd non juſtificabitur homo compoſitus Deo.* Quem locum tractans Auguſtinus libro ad Oroſium, contra Priſcillianiſtas, & Origeniſtas, cap. 10. *In comparatione juſtitiæ Dei, ſi nec ſancti in cœlis Angeli juſti eſſe dicantur, non mihi videtur importuna ſententia; non quia ut hoc eſſent, à juſtitia lapſi ſunt, ſed quia facti ſunt, & Deus non ſunt, tantumque ſpiritalis* (D) *luminis habere non poſſunt, quantum habet ille, à quo facti ſunt. Ibi enim ſumma juſtitia, ubi ſumma ſapientia: & hoc Deus eſt, de quo dictum eſt, ſoli ſapienti Deo.* Et infrà: *Cujus participatione juſti ſunt, ejus comparatione nec juſti ſunt.*

Tertiò, objiciunt illud Eccleſiaſtæ 7. *Non eſt homo juſtus, qui faciat bonum, & non peccet.*

Reſpondeo, Non ſignificat Sapiens, ut Lutherus exiſtimare videtur, hominem juſtum peccare, dum bonum facit: ſed neminem eſſe tam juſtum, qui ſemper bonum faciat: omnes enim aliquando peccant, juxta illud Proverbiorum 24. *Septies in die cadit juſtus, & reſurgit.* Ubi non dicitur juſtus ad ſingulos paſſus cadere, ſed aliquoties cadere, nec dicitur ſemper ca- (E) dere, ſed aliquando cadere, aliquando reſurgere: niſi etiam reſurgere apud Lutheranos ſit cadere. Vide S. Hieronymum, hæc loca explicantem, tum in commentario Eccleſiaſtæ, tum in lib. 1. adverſus Pelagianos & in epiſt. ad Cteſiphontem.

Quartò, objiciunt illud Iſaiæ 64. *Facti ſumus ut immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ, univerſæ juſtitiæ noſtræ.*

Reſpondeo, Hìc planè triumphare ſibi videntur hæretici. Hunc enim locum ſemper in ore habent: cùm tamen ad rem nihil pertineat, propter Tres rationes. Primò, quoniam ſine dubio non loquitur Iſaias de juſtis hominibus, ſed de inſignibus peccatoribus, ob quorum ſcelera tradenda erat civitas, & totus populus in manu regis Babyloniæ. Quòd enim loquatur Iſaias in perſona ejuſmodi hominum ſceleratorum, patet, ut adverſarii volunt. Loquitur igitur Iſaias de impiis, quibus Deus iraſcitur, non de juſtis, quorum peccata diſſimulat.

Secundò, patet ex verbis ſequentibus. *Non eſt qui invocet nomen tuum, non eſt qui conſurgat, & teneat te.* At juſti Deum invocant, & ipſe Iſaias, qui juſtus erat, in hoc ipſo capite Deum invocat, & Philippus in Apologia Confeſſionis Auguſtanæ valdè gloriatur, quòd propter Lutheri doctrinam didicerit populus exercere opera fidei, & maximè in precibus Deum frequenter invocando. Loquitur igitur Iſaias in perſona impiorum, non in perſona ſua, vel aliorum juſtorum.

Tertiò, opera juſtorum Scriptura ubique laudat, & dicit, eſſe Deo placita, & accepta in odorem ſuavitatis, ut ſuprà probatum eſt, & in hoc ipſo capite dicit Iſaias: *Occurriſti lætanti, & facienti juſtitiam: in viis tuis recordabuntur tui.* Non igitur loquitur de operibus juſtorum, cùm dicit, juſtitiam eſſe quaſi pannum menſtruatæ, niſi quis ita deſipiat, ut exiſtimet, Deo placere ſordes, & pannum menſtruatæ ab illo, qui fons eſt totius puritatis, acceptari in odorem ſuavitatis.

Neque movere nos debet, quòd Iſaias loqui videatur ita generatim, ut omnes homines comprehendat. Eſt enim iſte Scripturæ mos, ut loquatur de multis, quaſi de omnibus: *Omnis caro* (inquit Moſes Gen. 6.) *corruperat viam ſuam.* Et tamen ibidem vocat Noè virum juſtum, atque perfectum. Et Apoſtolus Paulus 1. ad Corinth. 1. vocat omnes Corinthios ſanctificatos in Chriſto Jeſu, & tales, ut nihil eis deſit in ulla gratia, & prædicit fore, ut confirmentur à Deo uſque in finem ſine crimine. Et tamen cap. 3. omnes vocat carnales, & dicit: *Tamquam parvulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam, nondum enim poteratis, ſed nec nunc quidem poteſtis, adhuc enim carnales eſtis.* Cæterùm laudat omnes propter quoſdam, qui apud eos laudabiles erant, vituperat omnes propter quoſdam, qui apud eoſdem vituperatione digni erant. Vide Auguſtinum lib. de unitate Eccleſiæ, cap. 12. ubi hunc morem Scripturæ ſacræ diligenter obſervat. Atque hæc eſt Prima ratio cur teſtimonium Iſaiæ ad rem non faciat.

Altera ratio eſt, quoniam etiamſi loqueretur Iſaias de omnibus, ideſt, de toto illo populo, tamen non loquebatur de omnibus, pro omni tempore, ſed ſolùm pro eo tempore, quo tradendi erant propter ſumma ipſorum ſcelera in captivitatem Babylonicam. Id enim patet ex ſequentibus verbis: *Civitas ſancti tui facta eſt deſerta, Sion deſerta facta eſt, Hieruſalem deſolata eſt, domus ſanctificationis noſtræ, & gloriæ noſtræ, ubi laudaverunt te patres noſtri, facta eſt in exuſtionem ignis, & omnia deſiderabilia noſtra verſa ſunt in ruinas.* Non autem ſequitur, ſi quodam tempore totus populus fuit malus, ut omni alio tempore fuerit malus, & omnia opera ipſorum ſemper fuerint mala.

Tertia ratio eſt, quoniam non ſolùm non loquitur Iſaias de juſtis, ſed de impiis, & de impiis pro certo quodam tempore, ſed etiam non loquitur de omnibus operibus illorum impiorum, quaſi omnia eſſent peccata, ſed tantùm de operibus illis, quæ ipſi juſtitias eſſe putabant, ut ſacrificia, neomenias &c. poterant enim illi ipſi impii multa opera facere, quæ neque eſſent

Digitized by Google

omnes juſtitias eſſe quaſi pannum menſtruatæ, vocat enim juſtitias opera quædam ad cultum divinum inſtituta, in quibus illi præcipuè juſtitiam conſtituebant, quæ quoniam non bona intentione, nec ſicut oportebat, ab illis fiebant, meritò panno menſtruatæ comparantur. De iis enim dicit Dominus Iſaiæ 1. *Ne offeratis ultrà ſacrificium fruſtrà, incenſum abominatio eſt mihi. Calendas veſtras, & ſolemnitates veſtras odivit anima mea, &c.*

Ad has cauſas accedat confeſſio Lutheri & Calvini. Uterque in commentario hujus loci fatetur, hoc teſtimonium non rectè adferri contra juſtitiam operum: & tamen idem Lutherus in aſſertione artic. 31. ex hoc potiſſimum teſtimonio probare conatus erat, omnia opera juſtorum eſſe peccata.

Quintò, objicit Lutherus ex cap. 6. Matthæi orationem Dominicam. Nam ex eo quod oramus quotidie: *Sanctificetur nomen tuum, Fiat voluntas tua, Dimitte nobis debita noſtra:* colligi dicit Lutherus, nos omnes in omni opere noſtro peccare: quoniam non petimus quod habemus, ſed quod non habemus. Igitur ſemper in nobis polluitur nomen Domini, ſemperque rebelles ſumus in omni opere voluntati Dei, ſemper denique egemus, ut nobis peccata miſericorditer remittantur.

Reſpondeo, Poteſt hoc argumentum rectiſſimè in adverſarium retorqueri. Nam Chriſtus non docuit nos petere, quæ numquam impetraturi eſſemus, immò promiſit nos accepturos quod peteremus, dicens: *Petite, & accipietis.* Et: *Omnis qui petit, accipit.* Petimus autem ſanctificari nomen Domini, & ut fiat à nobis voluntas Dei, igitur non polluitur ſemper in nobis, ſed ſanctificatur potius nomen Domini, & legi obedientes, facimus Domini voluntatem. Alioqui fruſtrà id peteremus, ſi numquam impetraremus. Præterea ſi non poteſt quiſquam petere, ut fiat voluntas Dei, niſi qui ſemper Dei voluntati rebellis eſt. Quomodo Chriſtus oravit, Fiat voluntas tua? an etiam Chriſtus ſemper voluntati Dei rebellis erat?

Reſpondeo igitur, Non ſolùm poſſe peti quod non habemus, ſed etiam conſervationem, & incrementum ejus quod habemus. Sic enim explicat S. Cyprianus ſerm. de oratione Dominica primam illam petitionem: *Id*, inquit, *petimus, & rogamus, ut qui in Baptiſmo ſanctificati ſumus, in eo quod eſſe cœpimus, perſeveremus.* Et eodem modo explicat S. Auguſtinus in libro de bono perſeverantiæ cap. 2.

Illud autem: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra*, monent prædicti Patres, poſſe etiam ſic intelligi, ut petamus converſionem infidelium, ut videlicet illi quoque, qui nomine terræ intelliguntur, faciant voluntatem Dei, ſicut eam faciunt plerique fideles, qui nomine cœli ſignificantur. Ex quo intelligimus, ſanctos Patres contrario modo ex Dominica oratione argumentari, ac Lutherus facere ſoleat.

Porrò illud, *Dimitte nobis debita noſtra*, dicimus non pro omni opere noſtro, (pro multis enim gratias agimus, non veniam petimus) ſed pro venialibus peccatis, quæ bonis operibus admiſcentur. Quod autem Lutherus dicit in aſſertione articuli ſecundi, dici illam orationem pro concupiſcentia, quæ ſemper eſt in nobis, repugnat expreſsè S. Auguſtino, qui in libro de perfectione juſtitiæ ſcribit, non eſſe opus dicere: Dimitte nobis debita noſtra, pro concupiſcentia, quæ eſt in nobis, niſi motibus ejus voluntate conſentiamus.

Solvuntur objectiones ex Patribus, contra veritatem juſtitiæ actualis.

PRæter Scripturæ teſtimonia proferunt etiam adverſarii nonnulla ex Patribus, Cypriano, Hieronymo, Auguſtino, Gregorio, Bernardo. S. enim Cyprianus in ſerm. 4. de mortalitate ſic loquitur: *Obſeſſa mens hominis, & undique Zabuli infeſtatione vallata, vix occurrit ſingulis, vix reſiſtit. Si avaritia proſtrata eſt, exſurgit libido &c.*

B Reſpondeo, Nihil hoc loco S. Cyprianus dicit, contra juſtitiam operum, ſed contra miſeriam hujus vitæ, quæ tota militia, ſive tentatio eſt, ſuper terram. Una enim tentatione devicta, continuò exoritur alia, atque ita ſemper pugnæ pugna ſuccedit. Quam autem juſtitiam operum veram, & meritoriam Cyprianus agnoverit, perſpicuum eſt ex ſermone de eleemoſyna, ut in libro ſequenti citabimus.

Ex S. Hieronymo adducunt verba illa in 1. Dialogo adverſus Pelagianos: *Tunc ergo juſti ſumus, quando nos peccatores fatemur, & juſtitia noſtra non ex proprio merito, ſed ex Dei conſiſtit miſericordia.*

Reſpondeo, Poteſt hic locus referri ad primam juſtificationem, per quam ex impiis reddimur juſti: hanc C enim juſtitiam non ex merito, ſed ex miſericordia Dei conſequimur, atque hanc propriè pœnitentia, & confeſſio peccatorum præcedit. Nec tamen ullum ſequetur incommodum, ſi idem locus referatur ad ſecundam juſtificationem. Nam ad juſtitiam hujus vitæ pertinet veritas confeſſionis, quòd ſæpè labamur in peccata, ſaltem venialia, quæ (ut ſæpè diximus) non repugnant juſtitiæ; & quòd quidquid boni facimus, non ſine gratia, & auxilio Dei facimus.

Ex S. Auguſtino tria loca objici ſolent, præter ea, quæ in diſputatione de meritis operum in ſequenti libro excutiemus. Primus igitur locus eſt in epiſtol. 29. ad Hieronymum: *Pleniſſima charitas, quæ jam non poſſit augeri, quamdiu hic homo vivit, eſt in nemine, quamdiu autem augeri poteſt, profectò illud quod minus eſt* D *quàm debet, ex vitio eſt, ex quo vitio non eſt qui faciat bonum, & non peccet.* Alius locus eſt huic ſimilis, in libro de perfectione juſtitiæ, reſponſ. 15. *Peccatum*, inquit, *eſt, cùm vel non eſt charitas, quæ eſſe debet, vel minor eſt, quàm debet.*

Reſpondeo, Appellat S. Auguſtinus vitium, & largo modo peccatum, imperfectionem; & defectum illum, qui eſt in nobis, ratione concupiſcentiæ. Cujus vitii cauſa nemo eſt, qui non aliquando peccet. Non eſſe autem eam imperfectionem peccatum propriè dictum, perſpicuum eſt, Tum ex ipſo libro de perfectione juſtitiæ, ubi S. Auguſtinus dicit, non eſſe opus pro concupiſcentia carnis, contra quam Spiritus concupiſcit, dicere: *Dimitte nobis debita noſtra*; E Tum ex libro de ſpiritu & litera, cap. ultim. ubi difertis verbis dicit, non eſſe ad culpam deputandum, quòd charitas in hac vita non tanta ſit, quanta erit in patria.

Secundus locus eſt in lib. 9. confeſs. cap. 13. *Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam.*

Reſpondeo, Non dicit S. Auguſtinus, laudabilia opera eſſe peccata, ſi remota miſericordia diſcutiantur; immò in eodem loco ſeparat opera bona matris ſuæ, pro quibus gratias agit Deo, à peccatis, pro quibus à Deo veniam petit. Solùm igitur dicit, vitam hominis laudabilem propter opera bona, egere miſericordia in judicio Dei, propter peccata, ſaltem venialia, à quibus nemo liber invenitur.

Ter-

perfectionis cognitionem & confeſſionem, hoc tempore non parum eſſe neceſſariam, ne quis exiſtimet, ſe eſſe, quod verè non eſt, atque ita ſe ipſe ſeducat. Nuſquam autem in toto hoc libro imperfectionem iſtam peccatum eſſe Auguſtinus dicit, ſed contra potius veram juſtitiam, & ſuo modo perfectam eſſe confirmat. Sic enim ait in fine capitis: *Juſtitia, ſecundùm quam juſtus ex fide vivit, quoniam per ſpiritum gratiæ homini ex Deo eſt, vera juſtitia eſt. Quæ licèt non immeritò in aliquibus juſtis pro hujus vitæ capacitate perfecta dicitur; parva tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum, quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ inerat, perfectum, & propter iſtam, quæ adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Sed planè minor iſta juſtitia facit meritum, major illa fit præmium, unde qui iſtam non ſequitur, illam non aſſequitur.* Hæc ille, ex quibus evidenter apparet, adverſarios abuti Patrum auctoritate ad imperitos, ſimpliceſque fallendos.

Ex S. Gregorio proferunt multa teſtimonia. Primum eſt in lib. 9. Moral. cap. 1. *Sanctus*, inquit, *vir, quia omne virtutis noſtræ meritum eſſe vitium conſpicit, ſi ab interno arbitro diſtrictè judicetur, rectè ſubjungit, ſi voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille.*

Reſpondeo, Diſtrictè judicari hoc loco virtutis noſtræ meritum, nihil eſt aliud, niſi judicari ex his, quæ homo ex ſe habet, remotis donis gratiæ Dei. Sic enim verè, quod virtutis meritum eſſe videtur, vitium & peccatum eſſe cognoſcitur. Id ita eſſe, probamus ex verbis præcedentibus & ſequentibus. Nam diſtrictè judicari dicit eum, qui ſe Deo comparat, & cum eo contendere cupit; illum autem ſe Deo comparare, & cum eo contendere velle dicit, qui non agnoſcit, ſe à Deo habere quod habet, ſed totum locum adſcribamus: *Homo*, inquit, *Deo non compoſitus, juſtitiam percipit, compoſitus amittit, quiſquis ſe auctori bonorum comparat, bono ſe, quod acceperat, privat. Qui enim accepta bona ſibi arrogat, ſuis contra Deum donis pugnat. Sanctus autem vir, quia omne virtutis noſtræ meritum eſſe vitium conſpicit, ſi ab interno arbitro diſtrictè judicetur, rectè ſubjungit: Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille. Cum Deo autem contendere, eſt non ei tribuere, ſed ſibi gloriam ſuæ virtutis arrogare. Sed ſanctus vir conſpiciat, quia & qui ſumma jam dona percipit, ſi de acceptis extollitur, cuncta, quæ acceperat, amittit, & dicat: Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille.* Ex his intelligimus, eum diſtrictè judicari apud Gregorium, qui propter ſuperbiam prius amittit dona Dei, quæ acceperat, & ſeverè ſecundùm propria judicatur.

Alterum teſtimonium eſt in lib. 9. Moralium, cap. 11. *Repentè*, inquit, *Deus interrogat, cùm nos ad diſtrictionem ſui examinis inopinatos vocat, ſed interrogationi illius, homo reſpondere non ſufficit, quia ſi remota tunc pietate diſcutitur, in illo examine etiam juſtorum vita ſuccumbit.*

Reſpondeo, Explicat S. Gregorius illa verba Job: *Si repentè interroget, quis reſpondebit ei?* docet autem, eſſe valdè periculoſum, ſi quis inopinatò, & imparatus ad judicium Dei vocetur, quia cùm nemo ſit, qui non peccet, qui imparatus vocatur, veriſi-

ria, temporariaque mulctantur, juxta illud 1. ad Corinth. 3. *Si cujus opus arſerit, detrimentum patietur, ipſe autem ſalvus erit quaſi per ignem.*

Tertium teſtimonium eſt in eodem libro, cap. 14. Ubi explicans Gregorius illa verba: *Si habuero quippiam juſtum, non reſpondebo, ſed meum judicem deprecabor;* ſic ait: *Omnis humana juſtitia, injuſtitia eſſe convincitur, ſi diſtrictè judicetur. Prece ergo poſt juſtitiam indiget, ut quæ ſuccumbere diſcuſſa poterat, ex ſola judicis pietate convaleſcat.*

Reſpondeo, Hic locus eundem ſenſum habet cum primo loco. Significat enim humanam juſtitiam eſſe injuſtitiam, ſi diſtrictè judicetur, ideſt, ſi judicetur remotis beneficiis Dei, ſecundùm ea, quæ homo habet ex ſe. Nam hoc loco hortatur nos Gregorius ad humilitatem, non ad pœnitentiam, ut patet ex verbis ſequentibus: *Preci itaque innitendum eſt, cùm recta agimus, ut omne quod juſtè vivimus, ex humilitate condiamus.* Itaque ſenſus verborum ejus hic eſt, ut cùm bona opera aggredimur, Dei auxilium invocemus; ſcientes nos abſque Deo nihil boni facere poſſe: & poſteaquam bona opera fecimus, non ſuperbiamus, quaſi noſtris viribus illa fecerimus, ſed inſiſtamus precibus, orantes Deum, ut confirmet, quod operatus eſt in nobis.

Quartum teſtimonium eſt in eodem libro, cap. 26. in illud: *Verebar omnia opera mea. Ac ſi*, inquit, *humili confeſſione diceretur, quæ apertè egerim, video: ſed quæ in his latenter pertulerim, ignoro.*

Reſpondeo, Non dicit in omni bono opere eſſe latentem culpam, ſed ſæpè cùm bona opera facimus, culpam aliquam admiſceri, niſi quis diligenter vigilet. Id quod apertius dixerat paulò ante, cùm ait: *Ipſa bona noſtra, quia inſidiantis culpæ evadere gladium nequeunt, niſi ſollicito quotidie timore muniantur, per ſanctum virum nunc rectè dicitur, verebar omnia opera mea.*

Quintum teſtimonium eſt in eodem libro, cap. 28. *Notandum*, inquit, *quod vir ſanctus non ait, fulſerint mundiſſimæ manus meæ, ſed velut mundiſſimæ manus meæ; quia quouſque pœna corruptionis adſtringimur, quantumlibet rectis operibus inſudemus, veram munditiam nequaquam apprehendimus, ſed imitamur.*

Reſpondeo, Vocat Gregorius veram munditiam, munditiam Dei & beatorum, cujus comparatione, noſtra munditia vera non eſſe videtur, quamvis abſolutè ſit vera. Sic enim loquitur idem Gregorius lib. 5. Moral. cap. 26. *Humana juſtitia divinæ juſtitiæ comparata, injuſtitia eſt; quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur, ſed in Solis radio poſita tenebratur.* Et lib. ult. cap. 1. *Omnia humana, quæ juſta, & pulchra ſunt, Dei juſtitiæ, & pulchritudini comparata, nec juſta, nec pulchra ſunt.*

Sextum teſtimonium eſt in lib. ult. cap. ult. *Si autem*, inquit, *de his divinitus diſtrictè diſcutimur, quis inter iſta remanet ſalutis locus; quando & mala noſtra pura mala ſunt, & bona, quæ nos habere credimus, pura bona eſſe nequaquam poſſunt?*

Reſpondeo, Non dicit Gregorius, omnia bona opera noſtra eſſe impura, ſed non omnia poſſe eſſe pura, quia fieri non poteſt, ut non aliquando ſubrepat aliquid, quo bona aliqua opera vitientur. Ita enim ſe ipſe explicat, cùm paulò poſt ait: *Fatendum eſt igitur, quòd rectam intentionem noſtram, quæ ſoli Deo placere appetit, nonnunquam intentio minus recta, quæ de donis*

nis

Digitized by Google

ſi diſtricte judicemur, quoniam peccata etiam venialia, ſi non miſericorditer remittantur, impediunt ab ingreſſu illius regni, in quod nihil coinquinatum intrare poteſt.

Cæterùm fieri non poteſt, ut non miſericorditer remittantur, ſi juſti ſimus, & in charitate Dei perſeveremus: Nam, ut ſcribit ſanctus Auguſtinus in libro de correptione & gratia, cap. 13. *Miſericordia illa juſto Dei judicio dabitur juſtis, quoniam bonis ſuis operibus meruerunt, ut non ſine miſericordia judicarentur. Nam beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur, ait Dominus Matth. 5. & judicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam, inquit Jacobus, cap.2.*

Ex S. Bernardo proferri ſolet teſtimonium illud, quod habetur in ſerm. 5. de verbis Iſaiæ Prophetæ: *Noſtra, ſi qua eſt humilis juſtitia, recta forſan, ſed non pura, niſi fortè meliores nos eſſe credimus, quàm Patres noſtros, qui non minus veraciter, quàm humiliter dicebant: Omnes juſtitiæ noſtræ tanquam pannus menſtruatæ mulieris. Quomodo enim pura juſtitia, ubi non poteſt adhuc culpa deeſſe?*

Reſpondeo, Sanctus Bernardus exponit quidem il-

B

plicem juſtitiam, Unam, quam dicit eſſe rectam, ſed non puram, nec firmam; Alteram, rectam, & puram ſed non firmam; Tertiam, rectam, puram & firmam. Rectam eſſe docet, cùm peccato non conſentitur; Sic enim ait: *Recta proinde interim videri poteſt juſtitia hominum, ſi tamen peccato non conſentiant*. Puram autem vocat, quæ in eis eſt, qui numquam fuerunt injuſti. Firmam denique, quæ amitti non poteſt. Itaque in Angelis beatis ponit juſtitiam rectam, puram & firmam; in primis noſtris parentibus, antequam peccarent, dicit fuiſſe juſtitiam rectam & puram, ſed non firmam; Denique in nobis dicit eſſe poſſe juſtitiam rectam, quia poſſumus peccato non conſentire: ſed non puram, quoniam nemo noſtrum eſt, qui non peccaverit in Adamo, & qui non aliquando ſaltem venialiter peccet. Nec firmam, quoniam nemo eſt, qui eam non poſſit amittere.

Videmus igitur S. Bernardum juſtitiam rectam, ideſt, quæ in peccatum lethale non conſentiat, libenter admittere. Quod unum planè ſufficit ad novatores refellendos, quia omnia bona opera, peccata mortalia eſſe definiunt.

LIBE.

Digitized by Google

QUI EST DE MERITIS OPERUM.

DISSERUIMUS hactenus de neceſſitate, & veritate juſtitiæ actualis: nunc de efficacia ejuſdem, ideſt, de meritis operum diſſerendum eſt. Erit autem *Quadripartita* hæc de meritis diſputatio. *Primùm* enim tractandum erit, An ſint merita aliqua vera juſtorum. *Deinde*, Quid ſit meritum, ſive quid requiratur ad verum meritum conſtituendum. *Tertiò*, Qualia ſint hæc merita, ideſt, an ex condigno, an ex congruo tantùm. *Quartò*, Propter quid ſint, ſive quid illud ſit, quod propriè cadit ſub meritum.

CAPUT PRIMUM.

Proponitur controverſia, ſint ne opera bona juſtorum meritoria ſalutis æternæ.

PRIMUM Igitur Controverſia illa principalis tractanda erit: *Sint ne opera juſtorum meritoria vitæ æternæ*. Deinde quæſtiones duæ breviores de intuitu mercedis, & de fiducia meritorum.

Quod igitur ad controverſiam illam principalem attinet, adverſarii, quamvis initio valdè contemptim loquerentur de operibus bonis, paulatim tamen cœperunt nonnihil eis tribuere. Nam Confeſſio Auguſtana, & Apologia art. 20. dicunt, opera bona juſtorum placere Deo, & eſſe meritoria præmiorum. Sed ne videantur omnino conſentire Papiſtis, addunt Duo temperamenta, quorum unum eſt, opera bona eſſe meritoria præmiorum temporalium & ſpiritualium, in hac vita, & in futura, ſed non ipſius vitæ, & ſalutis æternæ. Ne videlicet falſum ſit, quod tam ſæpè repetiverunt, ſola fide juſtificari, & ſalvari homines. Alterum temperamentum eſt, opera juſtorum non eſſe meritoria ex propria dignitate, quaſi re vera ſint juſta, & legi ſatisfaciant, ſed ex fide, & indulgentia Dei, quia videlicet Deus iis, qui credunt ſibi remiſſa eſſe peccata, indulgentia ſua tegit operum fœditatem, & ſic accipit, quaſi juſta eſſent.

Eandem ſententiam habet Joannes Brentius in Confeſſione Wirtembergenſi, capite de bonis operibus. Martinus Kemnitius in Examine Concilii Tridentini ad finem ſeſſionis ſextæ, & alii paſſim.

Joannes verò Calvinus lib. 3. Inſtitutionum cap. 15. §. 2. & ſequentibus, in re cum Lutheranis conſentit, in verbis diſcrepat. Contendit enim, non eſſe utendum nomine meriti & mercedis, ſed dicendum eſſe, operibus bonis dari à Deo remunerationem aliquam, & compenſationem liberalem, & quamvis agnoſcat, & fateatur veteres Patres paſſim uſos eſſe vocabulis meriti & mercedis, tamen ita acerbè in eos invehitur, ut dicat peſſimè conſuluiſſe fidei ſinceritati, qui primus nomen meriti operibus tribuit. Qua incredibili arrogantia non ſolùm totam antiquitatem temerè & impudenter accuſat, ſed ipſum etiam Spiritum
A ſanctum corrigit, qui in ſacris literis hæc ipſa nomina (ut paulò poſt videbimus) extare voluit. Fatemur nihilominus eum valdè malè conſuluiſſe Calvinianæ & Lutheranæ fidei, qui hoc nomen primus invenit. Nihil enim efficacius dici poteſt ad probandam juſtitiam veram operum bonorum, & ad juſtitiam imputatitiam refellendam, quàm ſi opera juſtorum merita vitæ æternæ eſſe dicantur.

Porrò Martinus Bucerus in actis Colloquii Ratisbonenſis ne totam antiquitatem contemnere videatur, negat Scripturam, vel Patres, nomine meriti uſos eſſe; addit tamen, ſi fortè Patres hoc nomine uſi
B ſint, duram eſſe in ea voce catachreſim. Sed tam frequenter, & tam apertè utuntur Patres hoc nomine, ut neſciam, utrum ſit majus Calvini ſacrilegium, an Buceri mendacium.

Nos igitur probabimus id, quod habet communis Catholicorum omnium ſententia, opera bona juſtorum verè, ac propriè eſſe merita, & merita non cujuſcumque præmii, ſed ipſius vitæ æternæ, contra Sectarios omnes. Sed antea tamen contra Calvinum probabimus nomen meriti in Scripturis fundari, ac proinde non malè conſuluiſſe fidei ſinceritati ſanctos Patres, qui eo nomine paſſim uſi eſſe inve-
C niuntur.

CAPUT II.

Probatur ex Scripturis, opera juſtorum rectè vocari merita.

QUOD igitur ad nomen meriti pertinet, non deſunt teſtimonia ſacræ Scripturæ, ubi ejuſmodi nomen vel apertè contineatur, vel unde facili negotio deducatur.

D Primum teſtimonium habetur Eccleſiaſtici cap. 16. *Omnis miſericordia faciet locum unicuique ſecundùm meritum operum ſuorum*. Reſpondet Calvinus, in Græco textu non haberi nomen meriti, ſed ſolùm κατὰ ἔργα. At illud κατὰ ἔργα, rectè vertitur ſecundùm meritum operum, vel pro merito, & dignitate operum. Quid enim eſt reddere ſecundùm opera, niſi reddere ſicut opera merentur? Quare non ſolùm vetus interpres Eccleſiaſtici, ſed etiam S. Hieronymus, qui trium linguarum peritiſſimus erat, Latinè reddere ſolet per vocem Meriti, quod Hebræi, vel Græci dicunt, juxta, vel ſecundùm opera. Ut exempli cauſa, quod habe-

Digitized by Google

tis: *Ut poſſimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro ſcelere quod meretur.*

Alius locus eſt in epiſt. ad Hebr. cap. 13. *Beneficentiæ, & communionis nolite oblivviſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus.* Ubi paſſivè uſurpavit interpres vocem Promeretur, ſed alioqui rectiſſimè vertit vocem Grecam: *εὐαρεστεῖται*. Significat enim hoc verbum delectari, hilariter ſe habere, placari. Itaque ſenſus eſt, talibus hoſtiis delectatur, ſive placatur Deus, ut habet commentarius Chryſoſt. vel talibus hoſtiis placetur Deo, ut exponit Oecumenius. Calvinus fatetur, Apoſtolum dicere voluiſſe, tales hoſtias placere Deo, atque ei acceptas eſſe: & tamen negat, rectè vocari merita. At certè propriiſſimè dicimus Latinè, unum apud alterum mereri, & eum ſibi obſtringere, qui facit aliquid, quod ei placeat, eumque delectet. Adde, quòd verbum illud conjunctum cum vocabulo, *hoſtiarum*, non ſolùm ſignificat, Deum delectari bonis operibus, ſed etiam conciliari & induci ad benefaciendum iis, qui bene operantur. Hoc autem eſt quod dicimus, opera bona eſſe meritoria.

Alia loca ſunt, ubicumque invenitur nomen dignitatis. Nam quod nos dicimus mereri, dicunt Greci *ἀξιοῦσθαι*, ideſt, dignum eſſe, & meritum vocant *ἀξίαν*; Hæc autem verba frequenter habentur in Scripturis, ut 2. ad Theſſalon. 1. *Ut digni habeamini regno Dei.* Græcè eſt, *εἰς τὸ καταξιωθῆναι ὑμᾶς, τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.* Quod æquè verti poterat, ut vos mereamini regnum Dei. Et Apoc. cap. 3. *Ambulabunt mecum in albis quia digni ſunt*, ideſt, quoniam id merentur. Et cap. 16. *Dediſti eis ſanguinem bibere, digni ſunt enim*, ideſt, ejuſmodi pœnam merentur. In his omnibus locis, aliiſque permultis, ponitur illa vox, qua Græci meritum deſignare ſolent.

Denique plurima ſunt teſtimonia Scripturæ, quæ diſertis verbis continent nomen mercedis. Ut Gen. 15. *Ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis.* 2. Paral. 15. *Vos ergo confortamini, erit enim merces operi veſtro.* Prov. 11. *Seminanti juſtitiam merces fidelis.* Sap. 5. *Juſti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum eſt merces eorum.* Eccleſiaſtici 18. *Nec verearis uſque ad mortem juſtificari, quoniam merces Dei manet in æternum.* Iſaiæ 40. *Ecce Dominus veniet, & merces ejus cum eo.* Matth. 5. *Merces veſtra copioſa eſt in cælis.* 1. ad Corinth. 3. *Unuſquiſque propriam mercedem accipiet.* Apocal. ultim. *Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt.* At merces, & meritum, relativa ſunt: merces enim meritis redditur, ſicut gratia gratis datur. Igitur cùm tam ſæpè, & tam perſpicuè præmium operum dicatur merces, dubium eſſe non debet, quin ipſa opera ſecundùm morem loquendi Scripturæ, rectè dicantur merita.

Neque probabile eſt, in tot locis ſemper eſſe duram catachreſim, ut dicit Bucerus: Catachreſis enim, præſertim dura, in uno aut alio loco fortaſſe tolerari poſſet: in tot autem locis planè intolerabilis eſſet, & injuriam facit Spiritui ſancto, qui tot in locis duriſſima catachreſi illum uſum eſſe confirmat.

CAPUT III.

Opera juſtorum meritoria eſſe vitæ æternæ, probatur ex divinis literis.

SED ut jam ad rem ipſam veniamus, probare poſſumus ex divinis literis ſententiam noſtram teſtimoniis plurimis: ſed ea nos ad certa capita revocabimus.

Primum igitur argumentum ducitur ab iis locis, ubi merces vitæ æternæ promittitur. Matth. 5. *Beati eſtis cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis.* Quid autem ſit hæc merces, paulò ante explicaverat Dominus dicens: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Dicit igitur, gaudendum, & exultandum in perſecutionibus, quoniam copioſa nos manet merces in cœlo, cùm regnum cœlorum iis paratum ſit, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam.

Item Matth. 20. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Hujus autem mercedis nomine intelligi denarium diurnum, ex ipſa eadem parabola perſpicuum eſt. Per denarium verò diurnum ſignificari vitam æternam, communi conſenſu Patres docent. Nam præter commentarios in hunc locum, id habent ſanctus Hieronymus lib. 2. in Jovinianum, S. Auguſtinus lib. de ſancta Virginitate cap. 26. & S. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 42.

Ad hoc argumentum reſpondet Philippus in Apologia confeſſionis Auguſtanæ, mercedem dici præmium, quod Deus reddit, non quia debeatur operibus, ſed quia debetur promiſſioni, qua Deus conſtituit filiis ſuis adoptatis per Chriſtum dare vitam æternam. At Scriptura diſertis verbis dicit, hanc mercedem dari operibus, non ſoli promiſſioni. Quid enim apertius dici potuit, quàm: *Voca operarios, & redde illis mercedem?* Deinde eſto, propter ſolam promiſſionem aliquid verè & propriè debeatur: tamen numquam id mercedis nomine verè appellari poterit, niſi conditio operis & conditionis impletio intervenerit. Iſta enim verè duriſſima, & intolerabilis eſſet catachreſis, ſi quis donativum à rege promiſſum, ex mera liberalitate, ſine ulla conditione operis mercedem appellare vellet.

Calvinus aliter reſpondet, mercedem videlicet, cùm dicitur de vita æterna, non accipi propriè, ſed figuratè: quoniam vita æterna in Scripturis vocatur hæreditas, hæreditas autem non eſt propriè merces, cùm debeatur filiis, quia filii ſunt, non quia ſibi eam propriis laboribus pepererunt. At neque hæc ſolutio multum valet. Nam cùm in Scripturis vita æterna non minus ſæpè, fortaſſe etiam ſæpiùs dicatur merces, quàm hæreditas, unde probabit Calvinus, dicendam eſſe propriè hæreditatem, impropriè mercedem, & non potius contra, mercedem propriè, hæreditatem impropriè? Deinde, quid ſi utrumque poſſit dici propriè? habet enim vita æterna conditionem mercedis & hæreditatis. Datur enim ex promiſſione laborantibus, quod eſt mercedis proprium, & non datur niſi filiis, quod eſt proprium hæreditatis.

At ſi filiis debetur hæreditas, quia filii ſunt, quid opus eſt pro ea adipiſcenda laborare? Reſponſio eſt in promptu, nam tametſi parvulis, qui mox à Baptiſmo decedunt, vita æterna donetur ſolo jure hæreditatis, tamen voluit Deus filios ſuos, qui uſum rationis habent, propriis laboribus, & meritis illam acquirere, ut duplici titulo illis vita æterna deberetur, titulo videlicet hæreditatis, & jure mercedis, quoniam enim magis honorificum eſt, habere aliquid ex merito, quàm ex ſola donatione, ideò Deus, ut filios ſuos magis honoraret, id etiam eis præſtitit, ut vitam æternam per merita ſibi pararent. Nam & ipſi Chriſto debita erat gloria corporis, & exaltatio nominis hoc ipſo quòd erat filius Dei, & tamen quia *humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, propterea Deus illum exaltavit, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Ut interim illud omittam, quòd meritis operum redditur gradus aliquis gloriæ ſempiternæ, ad quem non pertingunt, qui ſolo titulo hæreditatis gaudent.

Alte-

lis ſuis, & tunc reddet unicuique ſecundùm opera ſua. Lucæ 6. *Eadem menſura, qua menſi fueritis, remetietur vobis*. Ad Roman. 2. *Theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicii Dei, qui reddet unicuique ſecundùm opera ejus*. 1. ad Corinth. 3. *Unuſquiſque mercedem recipiet ſecundùm ſuum laborem*. Ad Galat. 6. *Quæ ſeminaverit homo, hæc & metet*. Apocal. ultim. *Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere unicuique ſecundùm opera ſua*.

Ad hæc & ſimilia reſpondere ſolent, non negare ſe, danda eſſe præmia in hac vita, & in futura bonis operibus: non tamen vitam æternam. At Apoſtolus ad Roman. 2. cùm dixiſſet, Deum redditurum unicuique ſecundùm opera ſua: ſubjunxit continuò: *His qui ſecundùm patientiam boni operis gloriam & incorruptionem quærunt, vitam æternam*. Et ad Galat. 6. cùm dixiſſet: *Quæ ſeminaverit homo, hæc & metet*: adjunxit explicans: *Qui enim ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam*. Igitur vita æterna eſt præmium illud, quod datur ſecundùm proportionem & menſuram operum.

Deinde explicare deberent adverſarii, quæ ſint præmia reddenda in futura vita, ſi ad ea non pertinet vita æterna. Certè Scriptura, quamvis nunc regnum cœlorum, nunc viſionem Dei, nunc ſalutem animarum, nunc aliis verbis explicet beatitudinem Sanctorum, tamen ſemper rem eandem intelligit, ideſt, vitam æternam, ut S. Auguſtinus docet in lib. 1. de ſermone Domini in monte cap. 9.

Denique, cùm Scriptura dicit, Deum redditurum unicuique ſecundùm opera ſua, omnes conſentiunt, malis hominibus ſecundùm mala ipſorum opera, reddendam eſſe mortem æternam: cur non igitur conſentiunt etiam bonis hominibus ſecundùm bona ipſorum opera reddendam eſſe vitam æternam?

Sed rurſus reſpondent; quod Scriptura dicit, reddendam eſſe vitam æternam bonis operibus, eſſe phraſim quandam, qua ſignificatur, vitam æternam dandam eſſe fidei, cujus ſigna, & fructus ſunt opera bona. Unde Calvinus dicit, ſe poſſe illud in nos regerere, quod habetur 1. Petri 1. vitam æternam fidei eſſe mercedem.

Sed neque hæc reſponſio ſolida eſt. Nam ſi vita æterna non redderetur operibus, niſi ut ſigna ſunt fidei, non rectè diceret Scriptura, dari præmium illud ſecundùm proportionem laboris, & operis uniuſcujuſque; immò nec dici poſſet dari ſecundùm proportionem majoris, vel minoris fidei; immò nec dici poſſet eſſe mercedem fidei. Siquidem fides non ſalvat, ut adverſarii docent, vi ſua, quaſi ſit ipſa meritum, vel cauſa vitæ æternæ, ſed ſolùm relativè, quia apprehendit promiſſionem ſalutis.

Itaque, ſi vera eſſet Hæreticorum ſententia, ſicut juſtitia eadem eſt in omnibus juſtis, nec major in uno, quàm in alio, ita eſſet eadem beatitudo in omnibus beatis, nec major in uno, quàm in alio: Proinde nihil intereſſet, utrum quis magnam, vel parvam fidem haberet, ſive utrum plura, & majora opera, vel pauciora, & minora feciſſet. At certè longè aliud Scriptura docet, cùm ait: *Unuſquiſque mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem*. Et cùm opera comparat ſemini, & vitam æternam frugibus,

rio, perjurio, aliiſque id genus ſceleribus non deberi ſupplicium per ſe, qua talia ſcelera ſunt, ſed ſolùm quatenus ſunt ſigna perfidiæ, vel abſentiæ veræ fidei?

Quod verò S. Petrus dicit, veriſſimum eſt & pro nobis facit. Primùm enim non dicit, vitam æternam eſſe mercedem, ſed finem fidei; ſic enim ait: *Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum*. Non eſt autem idem finis, & merces. Nam finis relationem habet ad media, ſive ſint merita, ſive non ſint: merces relationem habet ad ſola merita. Proinde omnis merces eſt finis, non omnis finis eſt merces. Deinde, ſine dubio loquitur S. Petrus de fide, quæ per dilectionem operatur; hujus autem fidei, ut etiam cujuſcumque alterius virtutis formatæ per charitatem, vitam æternam eſſe mercedem, libentiſſimè confitemur.

Sed fortè non ſeriò Calvinus Petri ſententiam nobis objecit: nam ſi re vera fidei actum meritorium ſalutis eſſe fateretur, omnes proteſtantes illum, tamquam Papiſtam novum, execrarentur. Nam (ut ſæpè diximus) nulli omnino hominum minus tribuunt fidei, quàm Lutherani & Calviniani, qui ſoli fidei omnia tribuere videri volunt.

Tertium argumentum ſumitur ex illis locis, quæ ita vitam æternam reddi teſtantur operibus bonis, ut ipſam rationem, cur detur vita æterna, in operibus ponant. Sunt autem hæc loca, Matthæi 25. *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum ab origine mundi. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare &c.* Item ibidem: *Quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui*. Apocal. 7. *Hi ſunt qui venerunt ex magna tribulatione &c. ideò ſunt ante thronum Dei*. In quibus locis particulæ, Enim, Quia, Ideò, ſunt omnes cauſales, ut notum eſt.

Reſpondet Calvinus, in his locis notari ordinem divinæ providentiæ, quæ non donat ſalutem, niſi iis, quos antea juſtificavit, & bona opera exercere fecit. Itaque ſenſum illorum verborum: *Poſſidete regnum, eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare, &c.* hunc eſſe vult, non poſſidebunt regnum, niſi qui prius miſericordiæ opera fecerint, non quòd opera miſericordiæ ſint merita, vel cauſæ illius regni adipiſcendi, ſed quia Deus voluit, prius fieri opera miſericordiæ ab electis, & poſterius ab eiſdem obtineri regnum. Probat autem Calvinus, in Scripturis illud Enim, vel Quia, ſæpè notam eſſe ordinis & conſequentiæ, non autem cauſæ: quoniam in Geneſi cap. 15. Deus abſolutè, & gratis promittit Abrahæ, quòd ſemen ejus multiplicaretur inſtar ſtellarum, quæ numerari non poſſunt. Et tamen cap. 22. ait: *Quia feciſti rem hanc, multiplicabo ſemen tuum, &c.*

At ſi ita licet omnia eludere, nullæ erunt formæ loquendi, quibus ſententias noſtras explicare poſſimus. Fingamus enim, voluiſſe Chriſtum oſtendere, opera miſericordiæ eſſe veram cauſam, cur juſtis hominibus in judicio reddenda ſit merces ſalutis æternæ. Quibus, quæſo, verbis brevius, apertius, commodius id explicare potuiſſet, quàm illis: *Poſſidete regnum: eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare?*

Deinde, nonne eodem modo loquitur Dominus de

Digitized by Google

æternum, eſurivi enim, & non dediſtis mihi manducare, &c. At nemo dicere poteſt, in his verbis poſterioribus non reddi veram cauſam, ſed ordinem & conſequentiam tantùm oſtendi. *Nam ſtipendium peccati mors*, ut dicitur ad Roman. 6.

Denique utrum illæ particulæ, Enim, & Quia, & ſimiles, veræ ſint cauſales, cùm agitur de bonorum operum præmiis, perſpicuum eſt ex plurimis aliis locis, ubi dona opera dicuntur ſalutem ipſam efficere, ut 2. ad Corinth. 4. *Quod in præſenti eſt momentaneum, & leve tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*. Et ad Galat. 6. *Qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam*. Et ad Philippen. 2. *Cum timore, & tremore ſalutem veſtram operamini*. Vide etiam alia, quæ ſuprà attulimus in diſputatione de neceſſitate operum bonorum.

Ad illud autem, quod Calvinus objicit ex cap. 15. & 22. Geneſeos, facilis eſt Reſponſio, Deus enim voluit, ſemen Abrahæ multiplicare ſicut ſtellas cœli, & ſimul voluit, ut donum illud Abraham bonis operibus promereretur, quemadmodum etiam poſtea voluit, ut Iſaac precibus impetraret filios, quos tamen idem Deus antè promiſerat, voluit enim dare, ſed per meritum precum ejus. Sicut etiam omnes electos Deus prædeſtinavit ad gloriam, & tamen vult, ut ad eam per bona opera, meritaque perveniant. Itaque ex eo, quòd Deus abſolutè promiſit Abrahæ multiplicationem poſteritatis, non ſequitur, ut Abraham eam non verè meruerit; immò ſequitur, ut meruerit, cùm Deus per ejuſmodi medium promiſſionem ſuam implere decreverit.

Quartum argumentum ſumitur ab illis teſtimoniis, ubi præmium bonis operibus ex juſtitia dicitur eſſe reddendum. Ut 2. ad Theſſalon. 2. *Gloriamur in Eccleſiis Dei, pro patientia veſtra, & fide in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus, quas ſuſtinetis in exemplum juſti judicii Dei*. Et infrà: *Si tamen juſtum eſt apud Deum, retribuere tribulationem his, qui vos tribulant, & vobis, qui tribulamini requiem nobiſcum*. 2. ad Timoth. 4. *Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi, in reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex*. Ad Hebr. 6. *Non eſt injuſtus Deus, ut obliviſcatur operis veſtri*. Jac. 1. *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ*. Apocalyp. 2. *Eſto fidelis uſque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ*. Huc etiam pertinent illa: *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis*. Proverb. 19. Et: *Neſcitis, quod hi, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed unus accipit bravium; ſic currite, ut comprehendatis*. 1. ad Corinth. 9. Et: *Certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem*. 2. ad Timoth. 1. Siquidem injuriam faceret, qui mutuum non redderet, vel bravium vincenti non daret, vel depoſitum non reſtitueret. Hæc enim omnia juſtitiam includunt.

Reſpondet Calvinus ad primum teſtimonium, afflictiones juſtorum eſſe quaſi notas, & ſtigmata quædam, quibus Chriſtiani Chriſto ſimiles efficiuntur, & illis inſigniti digni ſunt, qui in regnum Cœlorum admittantur, non propter meritum patientiæ, ſed quia ſunt veri Chriſtiani, quod notæ, & ſtigmata illa teſtantur. Ad alia loca reſpondet, Scripturas ita loqui, ut hortentur homines ad opera bona.

Sed non ſolas notas eſſe veri Chriſtiani, tribulationes patienter propter Chriſtum toleratas, ſed etiam vera merita, perſpicuum eſt, quia quod ſolis notis reſpondet, non dicitur corona, bravium, & ſimilia. Neque ſi eſſent opera illa ſolùm notæ veri Chriſtiani, bulant, & requiem his, qui tribulantur. Neque enim qui tribulant, & peſequuntur Sanctos, ejuſmodi impietate ſolùm teſtantur, ſe veros non eſſe Chriſtianos, ſed verè ac propriè iram divinam in ſe provocant, & ſupplicia, pœnaſque ſuis ſceleribus debitas promerentur.

Quòd autem Scriptura hortetur homines ad opera bona, veriſſimum eſt, ſed illud etiam eſt verum, cohortationes divinas non habere officioſa mendacia, ſed veritate eſſe pleniſſimas. Quare ſi Deus ut nos ad bona opera cohortetur, dicit, bene operantibus juſto judicio reddendam eſſe coronam juſtitiæ, ſecuri eſſe debemus, quia non fallit nos Deus, & ſic ad bona opera excitari, ut ſimul credamus, bonis operibus ex juſtitia reddendam eſſe mercedem.

B

Quintum argumentum ſumitur ex illis teſtimoniis, quæ docent, vitam æternam promiſſam eſſe operibus bonis, qualia ſunt Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Et ibidem. *Omnis qui reliquerit domum, vel patrem, &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*. 1. ad Timoth. 4. *Pietas ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ*. Jacob. 1. *Accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe*. At promiſſio facta cum conditione operis, non ſolùm debitam facit rem promiſſam, qui enim promiſit, ex juſtitia tenetur ſtare promiſſis; ſed etiam facit, ut qui opus impleverit, meruiſſe rem promiſſam, eamque ut mercedem jure ſuo exigere poſſe dicatur. Sed de hoc plura diximus in libro ſuperiore.

C

Sextum argumentum ſumitur ab illis locis, in quibus fit mentio dignitatis. Nam (ut ſuprà diximus, cap. 2.) dignum eſſe præmio, & mereri præmium, idem ſunt, juxta illud Domini Luc. 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua*. Sunt igitur hæc loca Sapien. 3. *Deus tentavit eos, & invenit eos dignos ſe*. Item 2. ad Theſſalon. 1. *Ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini*. Luc. 20. *Qui digni habebuntur ſæculo illo, & reſurrectione ex mortuis*. Apoc. 3. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni ſunt*.

D

Neque his locis repugnat illud ad Roman. 8. *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam*. Loquitur enim Apoſtolus de ſubſtantia ipſorum operum, non de proportione abſoluta. Nam paſſiones hujus temporis breves ſunt, gloria illa æterna eſt, tamen proportio eſt inter has paſſiones, & illam gloriam propter charitatis dignitatem, unde procedunt. Nam & Chriſti paſſio multò brevior fuit pœnis damnatorum ſempiternis, & tamen propter dignitatem perſonæ patientis digniſſima fuit, quæ pro illis pœnis juſtiſſimè ſatisfaceret. Et deliciæ peccatorum incomparabiliter minores ſunt tormentis gehennæ, & tamen propter contemptum Dei digniſſimæ ſunt, quæ illis ſuppliciis puniantur. Et ſemen multò eſt minus, quod ad molem attinet, ipſa arbore, & tamen proportio eſt inter ſemen, & arborem tanta, ut ſemini ritè fato naturali quadam juſtitia arbor debeatur. Itaque beatus Paulus 2. ad Corinth. 4. dicit quidem, paſſiones hujus temporis momentaneas & leves eſſe, ſi conferantur ad pondus æternæ gloriæ, quod expectamus, & tamen addit has ipſas momentaneas, leveſque paſſiones operari æternum gloriæ pondus, operari verò ſine dubio intelligit non phyſicè, ſed moraliter, ideſt, non efficienter, ſed meritoriè; ac per hoc dignas eſſe, quibus gloria illa, quamvis maxima, & ſempiterna, juſto judicio tribuatur.

E

Septimum argumentum ſumitur ab illis locis, ubi dicitur Deus judex juſtus, & non acceptor perſonarum.

ſitate vitæ æternæ manſiones aſſignat.

Itaque rectè S. Auguſtinus in epiſt. 46. ad Valentinum: *Si non ſunt merita*, inquit, *quomodo judicabit Deus hunc mundum?* proinde adverſariorum hæreſis, quæ tollit merita, tollit ſimul articulum fidei de judicio futuro.

CAPUT IV.

Idem probatur ex traditione Patrum.

NUNC addemus teſtimonia ſanctorum Patrum. Ac ut à Græcis incipiamus, Deinde ad Latinos veniamus.

Sanctus Ignatius in epiſt. ad Roman. *Sinite*, inquit, *me, ut beſtiarum eſca ſim, per quam poſſim Deum promereri.*

Sanctus Juſtinus in Apolog. 2. ant. med. *Homines*, inquit, *qui dignos ſe Dei voluntate, & conſilio operibus præſtiterint, cum eo victuros eſſe meritis ſuis ſumpſimus, ac regnaturos, ſic ut ab omni interitu, perturbationeque ſint liberi.*

S. Irenæus lib. 4. adverſus hæreſes, cap. 72. *Pretioſam*, inquit, *arbitremur coronam, quæ per agonem nobis acquiritur, ſed non ultro coalitam, & quanto per agonem nobis advenit, tanto eſt pretioſior.* Item cap. 44. probat meritum operum ex judicii forma, quæ deſcribitur Matth. 25.

Origenes lib. 2. in epiſt. ad Roman. explicans cap. 2. *Primò*, inquit, *excludantur hæretici, qui dicunt, animarum naturas bonas & malas, & audiant, quia non pro natura, ſed pro meritis reddit Deus. Secundò ædificentur fideles, ne putent hoc ſolum ſufficere, quòd credunt, ſed ſciant, juſtum judicium Dei unicuique reddere ſecundùm opera ſua.* Vide etiam Clementem Alexand. Origenis præceptorem, lib. 4. Strom.

S. Baſilius in lib. de Spiritu ſancto, cap. 24. *Homo*, inquit, *ex operibus juſtitiæ ſalvatur.* Et oratione in initium Proverb. *Omnes*, inquit, *qui per viam Evangelicam incedimus, mercatores ſumus, per opera mandatorum nobis poſſeſſionem cæleſtium comparantes.*

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 4. de Lazaro, circa medium: *Si juſtus*, inquit, *eſt Deus, & his, & illis reddet pro meritis. Quòd ſi & his, & illis rependet pro meritis; hic verò nullus eorum recepit, neque ille improbitatis pœnam, neque hic virtutis præmia, perſpicuum eſt, reſtare tempus aliud, in quo congruens præmium horum uterque ferat.* Vide eundem homil. 42. in Geneſ. & homil. 43. in priorem ad Corinth.

S. Gregorius Nazianzenus orat. in S. Baptiſma, extrema: *Crede*, inquit, *reſurrectionem; judicium, mercedem, ad juſtam Dei lancem exigendam.*

S. Gregorius Nyſſenus orat. 1. de amandis pauperibus: *Denique*, inquit, *pro ſuis quemque meritis ornatum cerno. Illis, qui boni, benignique fuerint, ſumma, & perpetua requies tribuitur in regno cæleſti, inhumanis autem, & improbis, ſupplicium ignis, idque ſempiternum.*

Jam ex Latinis, Tertullianus in lib. de reſurrectione carnis, ultra medium, tractans cap. 15. prioris ad Corinth. *Ordo*, inquit, *meritorum, diſpoſitorum nomine diſponetur: merita autem cùm corpori quoque adſcribantur,* *ce coronam vincentibus candidam pro operibus dabit, in perſecutione purpuream pro paſſione geminabit.* Vide eundem lib. 2. epiſt. 4. lib. 3. cap. 25. lib. 4. epiſt. 6. & 8.

S. Hilarius Can. 5. in Matth. *Regnum*, inquit, *Dei vita noſtra ſtipendiis quæramus. Et hæc rectè, perfecteque viventium merces eſt, ut in novam, cæleſtemque ſubſtantiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur, & corruptio terrena cæleſti incorruptione mutetur.* Et Can. 6. *De noſtro*, inquit, *eſt beata illa æternitas promerenda, præſtandumque eſt aliquid ex proprio.*

S. Ambroſius lib. 1. de officiis, cap. 15. *Nonne*, inquit, *evidens eſt meritorum, aut præmia, aut ſupplicia poſt mortem manere?* Vide eundem in epiſt. 81. ad Siricium lib. 2. de Cain, cap. 9. lib. de Noë, & arca, cap. 7. in Pſal. 118. ſerm. 7. & lib. 7. in Luc. in illud: *Nonne duo paſſeres, &c.*

S. Hieronymus lib. 2. adverſus Jovinianum non procul à fine: *Denarius*, inquit, *quaſi indulgentia veri Principis omnes per Baptiſmum emittit de carcere: Jam noſtri laboris eſt, pro diverſitate virtutum, diverſa nobis præmia præparare.*

Sanctus Paulinus in epiſt. ad Victricium: *Tuorum*, inquit, *tibi præmia ſe debere virtutum, judex juſtus agnoſcet.*

S. Auguſtinus in epiſt. 105. ad Sixtum: *Nulla ne*, inquit, *ſunt merita juſtorum? ſunt planè, quia juſti ſunt. Sed ut juſti fierent, merita non fuerunt.* Et infrà: *Sicut merito peccati, tamquam ſtipendium redditur mors, ita merito juſtitiæ, tamquam ſtipendium, vita æterna.* Idem in lib. de moribus Eccleſiæ, cap. 25. *Vita*, inquit, *æterna eſt totum præmium, cujus promiſſione gaudemus. Nec præmium poteſt præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus eſt. Quid enim hoc eſt injuſtius, & quid juſtius Deo? non ergo debemus poſcere præmium, antequam mereamur accipere.*

Hic ſanctus Auguſtinus non ſolùm docet, hominem habere merita vitæ æternæ, ſed etiam unum, & totum eſſe præmium noſtrum vitam æternam, contra ſententiam adverſariorum, qui finxerunt varia præmia in hac vita, & in futura, ut eluderent teſtimonia, quæ loquuntur de meritis, ac ne cogerentur admittere, bona opera eſſe præmia vitæ æternæ. Item docet hoc loco ſanctus Auguſtinus, meritis operum ex juſtitia dari præmium vitæ æternæ, ne fortè dicerent, dari quidem, ſed ex mera liberalitate. Item addit, non dari niſi prius ea digni inveniantur, qui illam habituri ſunt, ne dicant, nullam eſſe in operibus dignitatem. Denique dicit, injuſtiſſimum eſſe petere à Deo juſtiſſimo judice vitam æternam, antequam eam merearis accipere, ubi apertè damnat omnes Lutheranos, qui vitam æternam operibus mereri non volunt, & tamen eam ſibi certiſſima fide dandam eſſe præſumunt. Vide eundem Auguſtinum in Pſal. 83. 93. 100. Item in epiſt. 46. 47. 52. In Enchir. cap. 106. & 107. libro de natura & gratia, cap. 2. de correptione & gratia, cap. 13. de gratia & libero arbitrio, cap. 4. & ſeq.

S. Proſper in reſponſione ad cap. 6. Gallorum: *Juſtificatus*, inquit, *homo, id eſt, ex impio pius factus, nullo præcedente bono merito accipit donum, quo medio acquirat & meritum.* Idem habet in lib. 2. de vocatione gentium, cap. 8. & in Pſalm. 125. in ultimis verbis.

S. Ce-

Digitized by Google

[illegible] præmia ſit donaturus.

S. Gregorius lib. 4. Moral. cap. 42. *Quia*, inquit, *in hac vita nobis eſt diſcretio operum, erit in illa proculdubio diſcretio dignitatum, ut quo hic alius alium merito ſuperat, illic alius alium retributione tranſcendat.* Vide eundem lib. 18. Moral. cap. 24. & lib. 25. cap. 1.

S. Bernardus ſerm. 68. in Cant. *Merita*, inquit, *habere cures, habita data noveris. Pernicioſa paupertas, penuria meritorum.* Et ſerm. 81. Item in Cant. *Omne*, inquit, *quod feceris, bonum, malumve, quod quidem non facere liberum ſit, meritò ad meritum deputatur.*

His addi poſſunt teſtimonia Conciliorum. Nam in B Concilio Arauſicano can. 18. ſic legimus: *Debetur merces bonis operibus, ſi fiant; ſed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.*

Concilium Lateranenſe Oecumenicum, ſub Innocentio III. ut habetur in cap. Firmiter, de Summa Trinit. & fide Catholica: *Non ſolùm*, inquit, *Virgines, & continentes, verùm etiam conjugati per rectam fidem, & operationem bonam placentes Deo, ad æternam merentur beatitudinem pervenire.*

Concilium Florentinum item Oecumenicum, in decreto de purgatorio, docet, animas, quæ nihil expiandum habent, in cœlum mox recipi, Deumque videre pro meritorum diverſitate, aliam alia clarius, C atque perfectius. Nihil igitur novi, ſed fidem antiquam docuit Concil. Trid. ſeſſ. 6. cap. 16. & can. 26. & 32. ubi merita juſtorum aſſeruit.

Accedat Ultimò ratio evidens ex iis, quæ probata ſunt in libro ſuperiore. Demonſtratum eſt enim, opera bona juſtorum eſſe verè juſta, ſatisfacere legi divinæ, juſtificare hominem: Hinc autem ſequitur, eſſe verè meritoria. Potiſſima enim ratio, cur hæretici hujus temporis merita negent, illa eſt, quoniam exiſtimant, nullum eſſe opus in hac vita verè juſtum, & quod legi ſatisfaciat, ſed eſſe omnia opera noſtra peccata mortalia ex natura ſua, & ſolùm propter Domini indulgentiam venialia.

CAPUT V.

Solvuntur objectiones ex Scripturis, contra merita operum bonorum.

D Argumenta adverſariorum magna ex parte ſoluta ſunt in libro ſuperiore extremo. Siquidem illa omnia, quæ adferuntur ad probandum, omnia juſtorum opera eſſe peccata, adferri ſolent etiam ad probandum, nulla eſſe vera merita ſalutis æternæ. Solvemus igitur hoc loco eas tantùm objectiones, quæ propriè contra merita pugnare videntur.

E Primùm ex divinis literis objiciunt illud Pſalmi centeſimi ſecundi: *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.* Item; *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Et Jacob. 2. *Judicium ſine miſericordia ei, qui non fecit miſericordiam.* Hæc enim, & alia ſimilia loca teſtantur, ipſam etiam coronam gloriæ, & beatitudinem cœleſtem dandam eſſe ſanctis hominibus ex miſericordia, non ex juſtitia, ac per hoc non reddi propriè meritis, ſed gratis dari.

Reſpondeo, S. Auguſtinus hæc loca diligenter expendit Tum in epiſt. 105. Tum in libro de corrept. & gratia, cap. 13. Duas autem indicat expoſitiones. Una eſt, quòd beatitudo tribuatur miſericordiæ, non quia non ſit vera merces meriti, ſed quia merita ipſa ſericordia. Quare ſolet etiam Auguſtinus ita diſtinguere, ut dicat, ipſi juſtitiæ vitam æternam eſſe mercedem, non gratiam, ipſi autem homini eſſe gratiam, non mercedem, quoniam homini juſtitia gratia eſt. Eandem explicationem ſequitur ſanctus Gregorius in Pſalm. 7. pœnitentialem, tractans illud: *Auditam fac mihi manè miſericordiam tuam.*

Altera expoſitio eſt, quòd in ipſa coronatione, quæ merces eſt meriti, ſit etiam miſericordia neceſſaria, quæ peccata venialia remittat, ſine quibus nulli vivunt, & pauci vitam hanc finiunt; cæterùm addit B ibidem Auguſtinus, hanc ipſam miſericordiam debitam eſſe bonis meritis Sanctorum, & in judicio non tam donari, quàm reddi, ut dici poſſit juſta miſericordia, quoniam juſto judicio redditur.

Sed etiamſi iſta miſericordia non redderetur meritis, ſed pura miſericordia eſſet, non tamen impediret rationem meriti in bonis operibus hominum juſtorum. Nam comitatur miſericordia coronam gloriæ, ſed non eſt ipſa corona gloriæ. Corona enim reſpicit bona merita, miſericordia reſpicit peccata venialia, quæ remiſſione delenda ſunt. Sicut enim ex parte hominis duo ſunt, bona merita, & peccata venialia, quorum unum non deſtruit alterum; ita ex parte Dei duo ſunt, corona gloriæ tamquam merces meriti, C & miſericordia tamquam medicina peccati, & horum etiam duorum unum non impedit aliud. Nam ſi remiſſio illa nullo modo debita eſſet, ſed omnino gratuita; poſſet quidem Deus non remittere peccata illa venialia, ſed tamen nec punire poſſet, niſi temporaria pœna, cùm illa peccata majorem pœnam juſto judicio non mereantur. Soluta verò in igne purgatorio illa pœna, bona merita juſto judicio coronam juſtitiæ nulla re jam impediente perciperent.

Secundò objici poteſt illud Iſai. 55. *Venite, emite abſque argento, & abſque ulla commutatione vinum & lac.* Et illud Danielis cap. 9. *Non in juſtificationibus noſtris proſternimus preces noſtras, ſed in miſerationibus tuis* D *magnis.*

Reſpondeo, Hæc loca ad rem non faciunt; ſiquidem vinum & lac non gloriam ſempiternam, ſed gratiam temporis hujus eo loco ſignificant. Fatemur autem gratiam Dei non acquiri per merita, ſed gratis dari, quamvis non abſque opere & labore noſtro. Nam venire & emere, laborem noſtrum deſignat, abſque argento, & abſque ulla commutatione, reconciliationem, non debitam, ſed gratuitam planè eſſe demonſtrant. Porrò vinum & lac ad gratiam præſentis temporis pertinere docet ſanctus Hieronymus in commentario, ubi etiam dicit, in hujus rei ſignum ſolitos eſſe Chriſtianos renatis in Chriſto præbere guſtandum vinum & lac; Daniel quoque non coronam petit eo loco, ſed liberatio- E nem à captivitate, in quam populus Dei, propter peccata devenerat.

Tertiò objiciunt illud Luc. 17. *Cùm feceritis hæc omnia, dicite, ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.*

Reſpondeo, Multis modis hunc locum Patres exponunt, & ſunt omnes egregiæ explicationes, nec ulla contra merita bonorum operum pugnat.

Primùm (ut exponit ſanctus Ambroſius lib. 8. in Lucam) jubet Dominus, ut agnoſcamus id, quod ſumus ex nobis: *Agnoſcenda*, inquit, *gratia, ſed non ignoranda natura, &c.* Itaque ex nobis ſervi inutiles ſumus, inepti prorſus ad ea implenda, quæ Dominus præcipit: tamen per ejus gratiam utiles efficimur, juxta illud 2. ad Timoth. 2. *Qui emundaverit ſe ab his,*

omnia divina mandata ſervavimus, quoniam nihil facimus ultra id, quod debemus, & nihil inde juſtæ mercedis petere poſſemus, niſi Deus liberali pacto nobiſcum convenire voluiſſet. Nam ex conditione mancipia Dei ſumus, & ſi velit, poteſt nos abſque ullo præmio ad omnia opera, quæcumque illi placuerint, obligare. Hanc igitur conditionem noſtram ad humilitatem conſervandam, vult nos Chriſtus agnoſcere. Quamvis ex gratuito pacto, quod nobiſcum facere dignatus eſt, poſſumus cum Apoſtolo dicere: *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi in illa die juſtus judex.* Nam & Dominus ipſe dicit: *Nonne ex denario conveniſti mecum? tolle quod tuum eſt, & vade. O magna* (inquit Auguſtinus) *bonitas Dei, cui cùm pro conditione reddere debeamus obſequium, utpote ſervi Domino, amicitiarum nobis præmia repromittit, ut à nobis obſequia debita ſervitutis extorqueat.*

Quartò, ut exponit ſanctus Joannes Chryſoſtomus homilia in illud: *Elatum eſt cor Oziæ*, non dicit Dominus, cùm feceritis hæc omnia, ſervi inutiles eſtis; ſed ait: dicite, quia ſervi inutiles ſumus, ubi vult nos de nobis poſt benefacta humiliter ſentire, ne ſuperbia corrumpat opera bona, quæ fecimus. Sed cùm nos dicemus, ſervus inutilis ſum, dicet ille, Euge ſerve bone, & fidelis, quia in pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui. Abſolutè enim non eſſe inutiles eos, qui bene operantur, perſpicuum eſt ex hac ipſa parabola de talentis, Matth. 25. Nam ſervum inutilem vocat Chriſtus eum ſolum, qui talentum abſcondit, & quem projici jubet in tenebras exteriores. Alios autem, qui talenta multiplicaverant, ut ſervos utiles laudat, & remunerat.

Quartò, objiciunt illud Apoſtoli ad Roman. 6. *Stipendium peccati mors, gratia Dei vita æterna.* Hinc enim videntur apertè excludi merita, tum quia vita æterna non dicitur ſtipendium bonorum operum, ſicut dicitur mors æterna ſtipendium peccati, tum quia ſimpliciter dicitur gratia, nam ut idem Apoſtolus ait ad Roman. 4. *Ei qui operatur, merces non imputatur ſecundùm gratiam, ſed ſecundùm debitum.*

Reſpondeo, Hoc argumentum diligenter ſolvit ſanctus Auguſtinus in epiſt. 105. in Enchirid. cap. 107. & præcipuè in libro de gratia & libero arbitrio, cap. 8. & 9. Duo autem dicit, Primò, potuiſſe Apoſtolum rectè dicere, ſtipendium juſtitiæ vita æterna, ſicut dixit, ſtipendium peccati mors. Quæ ſancti Auguſtini confeſſio cauſam adverſariorum penitus jugulat. Secundò, non eſſe dictum, ſtipendium juſtitiæ vita æterna, ſicut ſtipendium peccati mors, ne quis exiſtimaret, ita nos ex nobis habere juſtitiam, ſicut ex nobis habemus peccata. Itaque gratia dicitur vita æterna, non quia non eſt merces meriti, ſed quia ipſa merita habemus ex gratia. In illis autem verbis ad Roman. 4. *Ei qui operatur, &c.* loquitur Apoſtolus de operibus, quæ ſine gratia Dei, ſolis viribus liberi arbitrii fieri poſſe credebant ii, quos eo loco refellit.

Quintò, objiciunt illud ad Roman. 8. *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, &c.* Sed hoc jam ſolutum eſt cap. 3. in argum. 6. pro meritis.

Sextò, objiciunt illud ad Philippen. 3. *Hæc omnia,*

ſtolus loquatur de ſalute inchoata, quæ habetur in hac vita, per gratiam juſtificationis, & regenerationis, non de ſalute perfecta, quæ repoſita eſt nobis in cœlis. Nos autem non contendimus, ſalutem inchoatam, ideſt, juſtificationem haberi per merita, ſed gratis eam donari gratiſſimè confitemur.

Deinde loquitur Apoſtolus de juſtitia & operibus, quæ fidem & gratiam Dei præcedunt, nam ideò fidei & gratiæ illam opponit, cùm ait: *Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti.* Et: *Gratia eſtis ſalvati per fidem, non ex operibus, &c.* Iſtam autem juſtitiam, & opera nos quoque deſpicimus, & merita vitæ æternæ non eſſe concedimus.

Denique adverſarii, qui hæc loca, ac præcipuè primum locum ex cap. 3. ad Philipp. impudentiſſimè referunt ad opera bona, quæ ex fide & gratia Dei à ſanctis & juſtis hominibus fiunt, deberent vel unum ex tota vetuſtate producere, qui ea loca ita expoſuiſſet.

Certè ſanctus Auguſtinus in lib. 2. de pec. merit. & remiſs. cap. 13. dicit, Apoſtolum vocare detrimenta & ſtercora, opera bona, quæ fecerat in Judaiſmo, quoniam talia videri poterant in comparatione eminentiſſimæ juſtitiæ, quæ habetur per fidem Chriſti, in Eccleſia Catholica. Ubi juſtitiam Chriſtianorum non ſolùm non vult appellari detrimenta vel ſtercora, ſed eminentiſſimam juſtitiam nominat, immò nec juſtitiam, quæ erat in Judaiſmo, abſolutè damnat eo loco, ſed tantùm in comparatione Chriſtianæ juſtitiæ.

Idem verò Auguſtinus eum locum diligentius tractans in lib. 3. ad Bonifacium, in libro de gratia & libero arbitrio, & in ſerm. 15. de verbis Apoſtoli, damnat quidem abſolutè juſtitiam illam, quam Apoſtolus vocat detrimenta & ſtercora, ſed ideò damnat quia docet illam eſſe juſtitiam ſuperborum, qui ſuis ſolis viribus exiſtimant ſine fide & gratia Chriſti ſe poſſe implere juſtitiam. Juſtitiam enim ex fide & gratia, ubique Auguſtinus laudat, & meritum vitæ æternæ eſſe docet.

Quod verò Kemnitius notat, Apoſtolum in præſenti dixiſſe, *Arbitror ut ſtercora*, quaſi damnare voluerit impuritatis eam etiam juſtitiam, quam ex fide Chriſti, cùm eſſet Apoſtolus, faciebat: puerile eſt, nam illud (*Arbitror*) non reſpicit opera præſentia, ſed præſens judicium de operibus præteritis, atque in Judaiſmo factis.

Septimò, objiciunt illud ad Roman. 3. *Excluſa eſt gloriatio tua, per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei.* At ſi fides excludit omnem gloriationem, quæ ex operibus naſcitur; certè excludit omnia merita. Si quis enim vera merita haberet, de illis jure gloriari poſſet.

Reſpondeo, Fides excludit gloriationem eorum, qui in ſe gloriantur, quaſi ſuis viribus juſtitiam facere poſſint, & à ſe habeant, ſi quid boni habent: non autem excludit gloriationem eorum, qui in Domino gloriantur, ideſt, qui juſtitiam & merita, Deo juvante, habere ſe poſſe confidunt. Alioqui non diceret Apoſtolus: *Qui gloriatur, in Domino glorietur.* Itaque ſanctus

Digitized by Google

Octavò objiciunt, fieri Chriſto magnam injuriam, ſi meritis noſtris aliquid tribuatur, quaſi non ſufficiant Chriſti merita.

Reſpondeo, Hoc argumentum, quanto ab adverſariis magis rhetoricè, vel potiùs tragicè amplificatur, tantum, cùm diſcutitur, inanius invenitur. Siquidem merita juſtorum non opponuntur meritis Chriſti, ſed ab illis naſcuntur, & quidquid ipſa juſtorum merita laudis habent, id totum redundat in laudem meritorum Chriſti. Ipſe enim vitis, nos palmites, & ſicut palmes non poteſt ferre fructum, niſi manſerit in vite, ſic & nos nihil poſſumus ſine Chriſto facere. Et ſicut nemo unquam ita deſipuit, ut diceret detrahi de gloria vitis, ſi palmites ipſius multum fructum adferant. Ita nemo, niſi planè ſtultus, dicere poteſt detrahi de gloria Chriſti, ſi ſervi ejus, per gratiam ejus, per ſpiritum ejus, per fidem, & charitatem ab ipſo inſpiratam, bona opera faciant, quæ ita verè ſint juſta, ut eis debeatur à juſto judice corona juſtitiæ.

At, inquiunt, ſi requiruntur merita hominum, non igitur ſufficiebant merita Chriſti. Non ita eſt. Nam merita hominum non requiruntur propter inſufficientiam meritorum Chriſti, ſed propter maximam eorum efficaciam. Meruerunt enim Chriſti opera apud Deum, non ſolùm ut ſalutem conſequeremur, ſed etiam ut eam per merita propria conſequeremur. Sive (quod eſt idem) non ſolùm æternam ſalutem, ſed etiam virtutem merendi nobis meruerunt. Sicut etiam quod Deus Sole utatur ad mundum illuſtrandum, igne ad calefaciendum, aura & pluviis ad refrigerandum, non eſt in cauſa imbecillitas Dei, quaſi non poſſet ipſe per ſe, abſque Sole, igne, aura mundum illuſtrare, calefacere, refrigerare: ſed omnipotentia ejus, qua potuit non ſolùm iſta facere, ſed etiam rebus creatis vim faciendi tribuere.

At ſaltem, inquiunt, dividitur gloria inter Deum & hominem, ſi non ſolis ejus meritis, ſed etiam noſtris ſalutem aſſequimur. Neque id verum eſt. Nam merita noſtra, dona ſunt Chriſti, & quamvis in opere bono, quod nos, Deo juvante, facimus, nihil ſit noſtrum, quod non ſit Dei, neque aliquid ſit Dei, quod non ſit noſtrum, ſed totum faciat Deus, & totum faciat homo: tamen ratio, cur id opus ſit dignum vita æterna, tota pendet à gratia.

Denique, nos ipſi non minus Chriſto ſumus obſtricti, nec minus ſalutem noſtram totam, atque integram illi acceptam referimus, cùm illam meritis noſtris acquirimus, quàm ſi abſque ullis meritis noſtris illam acciperemus: immò multò magis nunc illi nos debitores eſſe fatemur, quandoquidem non ſolùm per ejus gratiam ſalvamur, ſed etiam per eandem nobiliſſimo modo, honorificentiſſimoque ſalvamur.

CAPUT VI.

Solvuntur objectiones ex Patribus.

JAM Verò ex Patribus nonnulla proferunt teſtimonia contra merita humana, quæ facili negotio explicari poterunt.

Primò, objiciunt illa verba ſancti Hilarii in Pſal. 51. *Non enim illa ipſa juſtitiæ opera ſufficerent ad perfectæ beatitudinis meritum, niſi miſericordia Dei, etiam in hac juſtitia voluntate humanarum demutationum, & motuum,*

perioris. Solùm enim Hilarius docet, cum bonis meritis admiſceri peccata quædam, quæ tametſi non faciant hominem injuſtum, cùm ſint levia, & venialia, tamen remiſſione, & miſericordia indigent, quia nihil coinquinatum intrare poteſt in regnum cœlorum.

Secundò, objiciunt illa verba ſancti Baſilii in Pſalm. 114. *Manet ſempiterna requies illos, qui in hac vita legitimè certaverunt, non ob eorum merita factorum, ſed de munificentiſſimi Dei gratia, in qua ſperarunt.*

B Reſpondeo, Non rectè verba ſancti Baſilii Kemnitius interpretatur. Non enim in Græco textu invenitur illud: *Non ob eorum merita*, neque illud, *gratia*. Hæc enim ſunt verba: *οὐ κατὰ ὀφείλημα τῶν ἔργων ἀποδιδομένα ἀλλὰ κατὰ τοῦ μεγαλοδώρου θεοῦ*. Quæ verba ſignificant, requiem æternam reddendam eſſe legitimè certantibus, non ſecundùm debitum operum, ſed ſecundùm debitum Dei munificentiſſimi, ideſt, non pro menſura operum, ſed pro menſura magnificentiæ Dei, ſive non quantum debetur operibus, ſed multò amplius, quantum videlicet decet munificentiam Dei.

Sed etiamſi rectè Kemnitius verba S. Baſilii Latinè reddidiſſet; nihil tamen obtineret ex Baſilio contra
C merita. Diceremus enim à Baſilio excludi merita, quæ ſint homini à ſe, & prædicari merita, quæ ſint homini ex gratia. Nam cùm dicit, manere requiem æternam legitimè certantes, apertè ponit merita: legitimè enim certanti debetur jure bravium. Cùm autem addit (ſi tamen addit) *Non ob eorum merita factorum, ſed de munificentiſſimi Dei gratia*, indicat, neminem legitimè certare ſuis ſolis viribus, ſed per gratiam condonationis. Ac per hoc non ob merita propria, ideſt, propriis viribus acquiſita, ſed ob gratiam Dei, à qua merita vera naſcuntur, dari certantibus requiem ſempiternam.

Tertiò, objiciunt ex Auguſtino illa verba in Pſal. 70. concion. 2. *Tua peccata ſunt, merita, Dei ſunt. Supplicium tibi debetur, & cùm præmium venerit, ſua dona
D coronabit, non merita tua.* Item illa ex ſerm. 15. de verbis Apoſtoli: *Pro nihilo ſalvos facies illos, nihil invenis, unde ſalves, & multum invenis, unde damnes.* Item illa verba ex libro de gratia, & libero arbitrio, cap. 9. *Maluit*, inquit, *dicere, Gratia Dei vita æterna, ut intelligeremus, non pro meritis noſtris Deum nos ad æternam vitam, ſed pro ſua miſericordia perducere.*

Reſpondeo, S. Auguſtinus, ubicumque merita damnat, loquitur de meritis, quæ ſint in nobis, ex nobis, ideſt, ſine gratia Dei. Id quod ex duobus locis apertiſſimè intelligi poterit. Prior locus eſt in epiſtol. 105. ad Sixtum: *Ipſa*, inquit, *vita æterna, quæ in fine, ſine fine habebitur, & ideò meritis præcedentibus
E redditur; tamen quia eadem merita, quibus redditur, non à nobis parta ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per gratiam, etiam ipſa gratia nuncupatur, non ob aliud, niſi quia gratis datur: nec ideò, quia meritis non datur, ſed quia data ſunt, & ipſa merita, quibus datur.* Et infrà: *Cui debetur vita æterna, vera juſtitia eſt; ſi autem vera juſtitia eſt, ex te non eſt, de ſurſum eſt deſcendens à Patre luminum, ut haberes eam, ſi tamen habes, profectò accepiſti. Quid enim habes, quod non accepiſti? Quapropter, ò homo, ſi accepturus es vitam æternam, juſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt ipſa juſtitia. Tibi enim tamquam debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet juſtitia, cui debetur.*

Habemus ex hoc loco, juſtitiam noſtram, cui redditur vita æterna, veram eſſe juſtitiam, ac per hoc verè meritoriam, non autem ita imperfectam, ut pecca-

bitrio cap. 6. Cùm, inquit, *dicunt Pelagiani, hanc eſſe ſolam, non ſecundùm merita noſtra gratiam, quâ hominis peccata dimittuntur: illam verò, quæ datur in finem, ideſt, æternam vitam, meritis noſtris præcedentibus reddi, reſpondendum eſt eis. Si enim merita noſtra ſic intelligerent, ut etiam ipſa dona Dei eſſe cognoſcerent, non eſſet reprobanda iſta ſententia; quoniam verò merita humana ſic prædicant, ut ea ex ſemetipſo habere hominem dicant, prorſus rectiſſimè reſpondet Apoſtolus: Quis enim te diſcernit? quid autem habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? prorſus tali cogitanti veriſſimè dicitur, Dona ſua coronat Deus, non merita tua: ſi tibi à te ipſo non ab illo ſunt merita tua. Hæc enim ſi talia ſunt, mala ſunt, quæ mala ſunt, non coronat Deus: ſi autem bona ſunt, Dei dona ſunt.*

Et cap. 7. *Si*, inquit, *Dei dona ſunt bona merita tua, non Deus coronat merita tua, tamquam merita tua, ſed tamquam dona ſua.*

Et cap. 8. *Apoſtolus*, inquit, *cùm dixiſſet. Gratia ſalvi facti eſtis, per fidem, & hoc non ex vobis, ſed Dei donum eſt, non ex operibus, ne quis extollatur, vidit utique, putare poſſe homines, hoc ita dictum, quaſi neceſſaria non ſint opera bona credentibus, ſed eis fides ſola ſufficiat, & rurſus poſſe homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda ſibi ſufficiant: mox itaque addidit, ipſius enim ſumus figmentum, creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in illis ambulemus. Quid eſt hoc, quod cùm Dei gratiam commendans, dixiſſet, non ex operibus, ne fortè quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddens, ipſius enim ſumus, inquit, figmentum, creati in Chriſto Jeſu, in operibus bonis? quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? ſed audi, & intellige, non ex operibus dictum, tamquam tuis ex te ipſo tibi exiſtentibus, ſed tamquam his, in quibus te Deus finxit, ideſt, formavit, & creavit.*

Et infrà: *Illa (nimirum gratia boni operis) cui datur, tantummodo gratia eſt. Hæc autem (ideſt, vita æterna,) quæ illi datur, quoniam præmium eſt, gratia eſt pro gratia, tamquam merces pro juſtitia, ut verum ſit, quoniam verum eſt, quia reddet unicuique Deus ſecundùm opera ejus.* Ex his manifeſtè colligitur, quid S. Auguſtinus de meritis ſentiat: neque opus eſt verbis ejus aliquid addere, cùm ſine ullis ambagibus dixerit, illa ſe merita damnare, quæ non ſunt nobis ex Deo.

Quartò objiciunt illud ex ſancto Proſpero in lib. 1. de vocatione gentium, cap. 17. ſive (in alia editione) cap. 5. ubi dicit: *Ideò in parabola de his, qui laborant in vinea, dari idem præmium, eandemque mercedem omnibus operariis, ſive multum, ſive parum laboraverint, ut ii, qui multo labore ſudarunt, nec amplius, quàm noviſſimi acceperunt, intelligant, donum ſe gratiæ, non operum accepiſſe mercedem.*

Reſpondeo, Conſiderat ſanctus Proſper vitam æternam, ut eſt una, & eadem, ſive ut eſt æqualis in omnibus beatis. Neque enim alius longius, alius brevius, ſed omnes in æternum vivent. Dicit autem, hanc vitam æternam donum eſſe gratiæ, non operum mercedem, eo ſenſu, quo dixit Auguſtinus, dona ſua coronat Deus, non merita tua, videlicet non eſt vita æterna merces operum, quæ ſint nobis à nobis, ſed quæ ſunt nobis à gratia Dei. Atque ut hoc intelligeretur, ideò voluit Deus vitam æternam tribuere quæ ſunt in nobis ex nobis, eo modo quo loqui [illegible]mus Auguſtinum, & Proſperum. Vult enim ad humilitatem nos adhortari, & ideò dicit, cùm opera virtutis facimus, nos ad vitam convaleſcere, non ex meritis propriis viribus acquiſitis, ſed ex venia, per quam juſtificati à Deo juſtitiam, & bona opera habere incipimus.

Sextò, objiciunt ſanctum Bernardum, qui in ſer. 1. de Annunciatione ſic loquitur: *Neque talia ſunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret, niſi eam donaret.* Item ſerm. 15. in Pſalmum? *Qui habitat. Totum*, inquit, *hominis meritum eſt, ſi totam ſpem ſuam ponat in eo, qui totum hominem ſalvum facit.* Et ſerm. 61. in Cant. *Proinde meritum meum, miſeratio Domini.* Addit etiam Kemnitius altercationem ſancti Bernardi cum Diabolo, in qua dixiſſe legitur: *Fateor, non ſum dignus ego, nec propriis poſſum meritis regnum obtinere cælorum. Cæterùm Dominus meus duplici jure illud poſſidens, hæreditate Patris, & merito paſſionis, altero ipſe contentus, alterum mihi donat.*

Reſpondeo, In primo teſtimonio docet ſanctus Bernardus, vitam æternam non deberi meritis ex jure abſolutè, quia merita præſupponunt & gratiam & promiſſionem. Id enim paulò infra ita ipſe explicat, dicens, propterea non deberi meritis vitam æternam ex jure, quia merita ipſa naſcuntur ex gratia. Præſuppoſita autem gratia & promiſſione, deberi vitam æternam ex jure, docet Apoſtolus, cùm ait 2. ad Timoth. 4. *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.* Et ad Heb. 6. *Non eſt injuſtus Deus, qui obliviſcatur operis veſtri & laboris.* Et ſanctus Auguſtinus de natura & gratia, cap. 2. *Non eſt injuſtus Deus, ut juſtos fraudet mercede juſtitiæ.*

Ad Alia loca Reſpondemus, ea dicta eſſe à ſancto Bernardo, ut intelligamus, merita noſtra non eſſe ex nobis, ſed ex miſericordia Dei; quod clarius explicat ſerm. 68. in Cant. *Merita habere cures: habita, data noveris, &c.* Fortaſſe etiam ſanctus Bernardus, Tum ex humilitate, quæ propria merita ignorat, Tum ex incertitudine propriæ gratiæ, prudenter non confidebat in meritis ſuis, ſed in ſola miſericordia Domini. Quod imitandum eſſe in ſequenti capite pluribus oſtendemus. Sed non ideò merita non habebat, quia merita ſua non agnoſcebat.

CAPUT VII.

Quatenus fiducia in meritis collocari poſſit, exponitur.

Controverſiæ ſuperiori conjunctæ ſunt Duæ quæſtiunculæ breviores. Una, de fiducia meritorum; Altera, de intuitu mercedis.

Quod attinet ad Primam, Hæretici noſtri temporis, nullam omnino fiduciam in meritis conſtitui poſſe contendunt. Quam ſententiam coguntur defendere, ſi velint in illo errore perſiſtere, quòd omnia opera juſtorum ſint peccata mortalia.

Sed in primis Joannes Calvinus adverſus hanc fidu-

Digitized by Google

tia Dei, & meritis præcedentibus: *Quis*, inquit, *non meritò tales beſtias execretur? à magiſtrum talibus dignum diſcipulis, quales in inſanis rabularum Scholis nactus eſt*. Deinde, cap. 12. §. 3. & 4. ex inſtituto docet, nullam in propriis meritis fiduciam eſſe locandam. Errorem huic planè contrarium docuit Joannes Wicleffus, Pelagium ſecutus, ut teſtatur Thomas Waldenſis tom. 3. cap. 7.

Sed Catholica Eccleſia mediam viam ingreditur, quæ præcipuam quidem ſpem & fiduciam in Deo ponendam eſſe; aliquam tamen etiam in meritis poni poſſe docet. Sed ut res tota planius explicetur, Sciendum eſt, fiduciam nihil eſſe aliud, niſi ſpem confirmatam atque perfectam, ut ſanctus Thomas docet in 2. 2. quæſt. 129. art. 6. Quod etiam profani Scriptores tradiderunt. Sic enim loquitur Seneca in epiſtol. 16. ad Lucilium. *De te ſpem habeo, nondum fiduciam.*

Sciendum eſt etiam, aliud eſſe fiduciam naſci ex meritis, aliud fiduciam eſſe ponendam in meritis. Poteſt enim fieri, ut quis exiguam, ac penè nullam fiduciam in meritis propriis conſtituat, eò quòd non certò ſciat, an habeat vera merita, & tamen veris, magniſque meritis abundet, & ex illis fiducia in ipſo erga Deum maxima oriatur. Ex qua diſtinctione tota quæſtio abſolvi, & variæ Scripturarum, ac Patrum teſtimonia conciliari poterunt. Igitur tribus propoſitionibus noſtram ſententiam complectemur.

Prima Propoſitio. *Fiducia Sanctorum, quam in Deo conſtituunt, non ex fide ſola, ſed etiam ex bonis meritis naſcitur, atque ideò ſummo ſtudio merita quærenda ſunt, ut apud Deum fiduciam habere poſſimus.*

Hæc propoſitio directè contra Calvinum ponitur, & ex Scripturis & Patribus facilè probari poteſt. Tob. 4. *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna, omnibus facientibus eam.* Job 11. *Si iniquitatem, quæ eſt in manu tua, abſtuleris, & non manſerit in tabernaculo tuo injuſtitia, tunc levare poteris faciem tuam, & habebis fiduciam propoſita ſpe, & defoſſus ſecurus dormies.* Ad Roman. 5. *Tribulatio patientiam operatur, patientia verò probationem, probatio verò ſpem.* 1. ad Timoth. 3. *Qui bene miniſtraverit, gradum bonum ſibi acquiret, & multam fiduciam, &c.* Ad Hebr. 10. *Vinctis compaſſi eſtis, & rapinam bonorum veſtrorum cum gaudio ſuſcepiſtis. Nolite itaque amittere confidentiam veſtram.* 1. Joan. 3. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* His apertiſſimis Scripturæ teſtimoniis addi poſſunt hæc teſtimonia ſanctorum Patrum.

Sanctus Cyprianus in ſerm. de eleemoſyna, circa finem: *Præclara*, inquit, *& divina res, Fratres cariſſimi, ſalutaris operatio, ſolatium grande credentium, ſecuritatis noſtræ ſalubre præſidium, munimentum ſpei, tutela, fidei medela peccati.*

Sanctus Joannes Chryſoſtomus homil. 2. in poſteriorem ad Corinthios: *Nos*, inquit, *oramus, ut poſt Baptiſmum etiam vitam honeſtam habeatis: tu contra ſtudes, nihilque non facis, ut hinc migres abſque bona vita. At nos optamus, ut ex benefactis habeas fiduciam.*

Auctor operis imperfecti homil. 15. in Matth. non procul ab initio, *Sicut oleum*, inquit, *accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ.*

Sanctus Ambroſius in comment. ad cap. 17. Lucæ: *Ex fide*, inquit, *charitas, ex charitate ſpes, & rurſus in ſe ſancto quodam circuitu revolvuntur.* Idem (ſi tamen idem) in cap. 3. poſterioris ad Corinthios: *Nam*, inquit, *opus eſt, ut creſcat in nobis fiducia bonis actibus comparata.*

nationem. Ut ergo ſperes regnum, habeat bonam conſcientiam, credat & operetur. Idem in ſerm. 16. de verbis Apoſtoli: *Quæ ſpes*, inquit, *eſt niſi de aliqua conſcientiæ bonitate?*

His accedit etiam ratio, nam cùm promiſerit Deus coronam vitæ diligentibus ſe, ut dicit ſanctus Jacobus cap. 1. ex duobus pendet adeptio gloriæ; ex fidelitate Dei, qui præſtat quod promiſit, & ex operibus noſtris: diligere enim oportet, non verbo & lingua, ſed opere & veritate, ut ait ſanctus Joannes in epiſtol. 1. cap. 3. proinde ſicut ſpes certa non eſſet, ſi nos bene operaremur, ſed Deus fidelis non permaneret, ita nec certa eſſe poteſt, ſi Deus quidem fidelis ſit, ſed nos non bene operemur, nec diligamus opere & veritate. Spes igitur, ac per hoc etiam fiducia, non ſolùm ex gratia Dei promittentis, ſed etiam ex meritis & operibus naſcitur, ut rectè docuit Petrus Lombardus lib. 3. Sent. diſtin. 26.

Sed fortè Objiciet aliquis, quòd his, quæ dicta ſunt, repugnare videatur, quod ſanctus Auguſtinus tract. 83. in Joannem, & Petrus Lombardus in 2. Sentent. diſt. 25. dicunt, ſpem priorem eſſe charitate, & ſine ea poſſe conſiſtere, contra autem charitatem ſine ſpe eſſe non poſſe. Nam ſi hæc vera ſint, illud verum eſſe non poterit, quod ſupra dictum eſt, ſpem ex charitate & bonis operibus naſci.

Sed facilis eſt reſponſio. Nam (ut rectè ait ſanctus Ambroſius) ſpes oritur ex charitate, & ex ipſa ſpe oritur charitas. Amor enim beatitudinis, ut rei nobis convenientis, ſpem omnem præcedit. Non enim ſperatur, quod non amatur, ut Auguſtinus docet in Enchirid. cap. 117.

Itaque in homine nondum conciliato primus motus ad ſalutem eſt fidei, inde ſequitur amor, & deſiderium beatitudinis, per fidem jam cognitæ: poſt amorem, ſive cupiditatem beatitudinis, ſequitur in homine ſpes conſequendæ ejuſdem beatitudinis: ſed ea ſpes non immediatè, ſed mediatè beatitudinem reſpicit. Non enim qui nondum cum Deo in gratiam redit, nec habet ulla bona merita, immediatè beatitudinem ſperare poteſt. Iſta enim non ſpes, ſed præſumptio eſſet, ut Auguſtinus dicit in locis ſupra citatis: ſed ſperat reconciliationem, & bona merita per Dei miſericordiam ſe habiturum, & per hæc tandem ad beatitudinem perventurum. Poſt hanc ſpem, quam Theologi vocant informem, ſequitur vera charitas, & operatio bona. Inde autem roboratur ſpes & fiducia incipit appellari, quæ immediatè beatitudinem reſpicit.

Sit jam Altera Propoſitio: *In bonis meritis, quæ verè talia eſſe compertum ſit, fiducia aliqua collocari poteſt, modò ſuperbia caveatur.*

Hæc quoque propoſitio exemplis divinæ Scripturæ confirmari poteſt. Legimus enim in 2. lib. Eſdræ, cap. 5. Nehemiam virum ſanctum, enumerantem opera ſua bona, & dicentem Deo: *Memento mei Domine in bono, ſecundùm omnia, quæ feci populo huic.* Item Davidem dicentem in Pſalm. 17. *Et retribuet mihi Dominus ſecundùm juſtitiam meam, quia cuſtodivi vias ejus.* Et Ezechiam orantem apud Iſaiam, cap. 38. *Obſecro Domine memento, quæſo, quomodo ambulaverim coram te in veritate; & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.* Et ſanctam Heſter ita orantem cap. 14. *Tu ſcis neceſſitatem meam, quòd abominer ſignum ſuperbiæ & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud, ſicut pannum menſtruatæ: & non portem in diebus ſilentii mei; & quòd non comederim in menſa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libaminum; & nunquam lætata ſit*

Peracto curſu ſupereſt mihi corona juſtitiæ. In vita verò Hilarionis refert idem Hieronymus; dixiſſe Hilarionem: *Egredere anima mea, egredere, quid times? ſeptuaginta propè annis ſervisti Chriſto, & mortem times?* Scribit quoque Sulpitius, S. Martinum in exitu diabolo aſtanti, magna cum fiducia dixiſſe: *Quid hic aſtas cruenta beſtia? nihil in me funeſte reperies. Abraha me ſinus excipiet*. Denique S. Bonaventura ſcribit, illa fuiſſe verba extrema S. Franciſci: *Educ de cuſtodia animam meam ad confitendum nomini tuo. Me expectant juſti, donec retribuas mihi*.

His tot, ac tantis exemplis ſatis apparet in bonis meritis nonnullam fiduciam reponi poſſe: addidi autem: *Modò ſuperbia caveatur*. Quoniam ſi quis in propriis meritis ita confideret, ut ea ſe à ſe, non ex gratia Dei habere crederet, vel cæteros præ ſe deſpiceret, aut majora ſe merita habere exiſtimaret, quàm re vera haberet; is non tam in ſpem erigeretur, quàm in ſuperbiæ barathrum præcipitaretur.

Poſſe autem in meritis ſpem aliquam poni, ſi vera ſint merita, & ſobriè id fiat, probari poteſt hac etiam ratione, quoniam ſicut miſericordia Dei, ita etiam bona merita ſunt vera ſalutis cauſa; licet autem confidere in omni vera cauſa, quæ ad finem optatum & ſperatum conſequendum, cognoſcatur idonea. Nam & in rebus corporalibus ægrotus rectè confidit non ſolùm in arte, & induſtria medici, ſed etiam in medicamentorum virtute & efficacia. Neque hoc eſt confidere in propria virtute, ſed in Deo, & ejus gratia, cujus ſunt munera omnia bona merita.

Sit Tertia Propoſitio: *Propter incertitudinem propriæ juſtitiæ, & periculum inanis gloriæ tutiſſimum eſt, fiduciam totam in ſola Dei miſericordia & benignitate reponere*.

Explico propoſitionem, non enim ita accipienda eſt, quaſi non ſit homini totis viribus ſtudendum operibus bonis, aut non ſit in eis confidendum, quaſi non ſint vera juſtitia, aut judicium Dei ſuſtinere non poſſint, ſed hoc ſolum dicimus tutius eſſe, meritorum jam partorum, quodammodo oblivisci, & in ſolam miſericordiam Dei reſpicere, Tum quia nemo abſque revelatione certò ſcire poteſt, ſe habere vera merita, aut in eis in finem uſque perſeveraturum; Tum quia nihil eſt facilius in hoc loco tentationis, quàm ſuperbiam ex conſideratione bonorum operum gigni.

Probatur igitur propoſitio teſtimoniis illis, quæ adverſarii contra merita operum adferre ſolent. Nam quod ait Daniel cap. 9. *Non in juſtificationibus noſtris proſternimus preces noſtras ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis*. Et quòd ipſe Dominus admonet, Luc. 17. *Cùm feceritis hæc omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite, ſervi inutiles ſumus*; hoc ſolum probant, quod nos dicimus, tutum eſſe in ſola miſericordia Dei, & non in operibus noſtris fiduciam collocare. Quod etiam teſtantur publicæ preces quas Eccleſia Catholica ad altare fundere ſolet. Nam in collecta Dominicæ, quæ ſexageſima dicitur, ſic orat Eccleſia: *Deus, qui conſpicis, quia ex nulla noſtra actione confidimus, &c.* Item in collecta ſecreta Dominic. 2. Adventus: *Ubi nulla ſuppetunt ſuffragia meritorum, tuis nobis ſuccurre præſidiis*. Item in canone poſt conſecrationem:

…nia, dicite, ſervi inutiles ſumus. Item homil. 3. in illud: *Elatum eſt cor Oziæ*, ſub initium, *Nihil*, inquit, *perinde gignit ſuperbiam, ut bona conſcientia, niſi advigilemus. Unde & Chriſtus ſciens quòd poſt benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat diſcipulis, cùm omnia feceritis, dicite, ſervi inutiles ſumus*. Item homil. 3. in Matth. *Noli*, inquit, *mercedem repoſcere, ut accipias mercedem. Tu ſalvari te per gratiam confitere, ut ſe ille tibi debitorem fateatur; nec modò pro operibus tuis, ſed etiam pro hac æquanimitate. Quando enim aliqua præclarè fecerimus, habemus eum debitorem ob res bene geſtas: quando verò nihil arbitramur nos operatos, egregium amplius etiam ob talem meremur affectum, quàm propter opera ipſa, quæ fecimus. Minimum itaque de ſe ſenſiſſe, tam magnum eſt, quàm maximas res feciſſe*.

Sanctus Ambroſius, ut in ejus vita ſcribit Paulinus, ſub mortem ita locutus fertur ad cives Mediolanenſes: *Non ſic vixi, ut me pudeat inter vos vivere: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus*. Quæ verba ſanctus Auguſtinus (ut in ejus vita Poſſidonius refert) vehementer mirari & laudare ſolebat; ideò ſiquidem Ambroſium dixiſſe affirmabat: *Nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus*, ne crederetur præfidens de ſuis purgatiſſimis moribus præſumpſiſſe. Sciens enim Ambroſius examen æquitatis divinæ, magis de bono Domino, quàm de ſuis meritis confidebat.

Ipſe quoque ſanctus Auguſtinus lib. 3. Contra Creſconium, cap. 80. *Ad exiſtimationem*, inquit, *hominum magna teſtium, qui me noverunt, ſuppetit copia: ad Dei vero conſpectum ſola conſcientia, quam contra veſtras criminationes, cùm intrepidam geram; non me tamen ſub oculis omnipotentis juſtificare audeo, magiſque ab illo effluentem miſericordiæ largitatem, quàm judicis ſummum examen expecto*.

Sanctus Gregorius lib. 9. Moralium cap. 17. *Si ſcimus*, inquit, *bona quæ agimus, ad elationem ducimur; ſi neſcimus, minimè ſervamus. Quis enim aut de virtutis ſuæ conſcientia non quantulumcumque ſuperbiat? aut quis rurſum bonum ſe cuſtodiat, quod ignorat; ſed contra utraque quid ſupereſt, niſi ut recta quæ agimus ſciendo neſciamus, ut hæc & recta æſtimemus, & minima, quatenus & ad cuſtodiam ſenſificet animum ſcientia rectitudinis, & in tumorem non elevet æſtimatio minorationis*.

S. Bernardus ſerm. 9. in Pſalm. *Qui habitat*: *Prætendat*, inquit, *alter meritum, ſuſtinere ſe jactet pondus diei, & æſtus; mihi adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam*. Item in Cant. ſerm. 68. *Pernicioſa paupertas penuria meritorum: præſumptio autem ſpiritus fallaces divitiæ. Et ideò divitias & paupertatem ne dederis mihi Domine, ait Sapiens: Fœlix Eccleſia cui nec merita ſine præſumptione, nec præſumptio abſque meritis deeſt. Habet merita, ſed ad promerendum, non ad præſumendum*. Idem in epiſt. 42. ſcribit, utiliſſimum eſſe coram Deo, non juſtitiam prætendere, ſed miſericordiam poſtulare. Et in epiſt. 310. quam in ipſa penè morte conſtitutus dictavit: *Orate*, inquit, *Salvatorem, ut tempeſtivum jam exitum non differat, ſed cuſtodiat: curate munire votis calcaneum nudum meritis*. Ubi ſanctus Bernardus ex conſcientia bonæ vitæ optat, non differri diutius mortem ſuam; & tamen adeò non confidebat in meritis, ut exiſtimaret, ſe nudum eſſe meritis.

Denique, his accedit ratio manifeſta. Vel enim habet

apud S. Bernardum, quæ veras impediunt. Si verò habet, nihil perdit ex eo, quòd ipſe ea non intuetur & in ſolo Deo confidit. Deus enim ea bene novit, & intuetur, nec irremunerata eſſe patitur, ut pulchrè docet S. Joannes Chryſoſtomus hom. 38. ad populum Antiochenum. Habemus igitur quatenus in bonis meritis fidendum, aut non fidendum eſſe videatur.

CAPUT VIII.

Licitum eſſe operari bona opera intuitu mercedis æternæ.

ALtera quæſtio eſt de intuitu mercedis; liceatne operari opera bona intuitu mercedis æternæ. Joannes Calvinus lib. 3. Inſtit. cap. 16. §. 3. & cap. 18. §. 2. negare videtur operandum eſſe intuitu mercedis, & quoniam negare non potuit, Scripturas interdum hortari homines ad bonum ſpe mercedis, addit, ſaltem non eſſe à tali exhortatione ducendum exordium. In Antidoto quoque Concilii, ſeſſ. 6. Can. 31. dicit, Apoſtolum ad Epheſ. 1. longè aliam doctrinam tradere de intuitu mercedis, quàm Concilium faciat. Fuit etiam in Catalonia quidam Buganrius publicè damnatus, ut Bernardus Lutzemburgenſis in ſuo Catalogo refert, quòd diceret, opera bona vitiari, ſi fierent intuitu mercedis æternæ.

Contrariam doctrinam tradit Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 11. & Can. 31. ubi tamen non dicit Concilium, operandum eſſe tantùm affectu mercedis, ut Calvinus in Antidoto ſignificat, cùm contra ipſe aſſerit, non tantùm affectu mercedis operandum eſſe. Hæc enim ſunt verba Concilii, cap. 11. *Conſtat eos orthodoxæ religionis doctrinæ adverſari, qui ſtatuunt, juſtos peccare, ſi ſuam ipſorum ſocordiam excitando, & ſeſe ad currendum in ſtadio exhortando, cum hoc ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur æternam.* Ubi clarè videmus, non tantùm, nec præcipuè amore mercedis operandum eſſe ex doctrina Concilii, ſed Primùm quidem propter gloriam Dei, Deinde etiam propter mercedem fœlicitatis æternæ. Quam doctrinam ex Scripturis & Patribus, & ipſa naturali ratione probabimus.

Primùm igitur Chriſtus ipſe Matth. 4. prædicationem ſuam ita exorſus eſt: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Item Matth. 5. Inſtructionem Apoſtolicam inchoavit: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* A ſimili ſpe regni cœlorum exordium ſumpſit Jo: Baptiſta Matth. 3. ab eodem juſſit Chriſtus, Matth. 10. ut Apoſtoli exordirentur. Quid igitur eſt, quod Calvinus dicit, non eſſe ducendum exordium à promiſſione mercedis? utrum, quæſo, Chriſtus, & ejus præcurſor, & Apoſtoli falluntur, an Calvinus errat?

Secundò, habemus Chriſti non ſolùm exhortationem, ſed etiam præceptum, Matth. 6. *Primùm quærite regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Et Luc. 16. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Simile eſt Apoſtoli præceptum 1. ad Corinth. 9. *Debet in ſpe, qui arat, arare, & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi.*

Tertiò, habemus exempla Sanctorum, in Pſ. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas propter retributionem.* Neque obſtat, quod in Hebræo habetur, לעולם עקב, id eſt, in æternum finis, ſive merces. Nam idem eſt ſenſus; eſt enim ac ſi dixiſſet, quoniam merces, quam expecto, ſempiterna erit. Quod expreſſit itaque non ſolùm Septuaginta viri verterunt, *propter retributionem*; ſed etiam S. Hieronymus reddidit, *propter æternam mercedem.* Aliud exemplum eſt ad Heb. 11. *Moſes grandis factus, negavit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æſtimans theſauro Ægyptiorum improperium Chriſti; aſpiciebat enim in remunerationem.* Aliud exemplum eſt ipſius Apoſtoli ad Philip. 3. *Ad deſtinatum perſequor, ad bravium ſupernæ vocationis in Chriſto Jeſu.*

Quartò, habemus cohortationes Apoſtoli plurimas, Nam 1. ad Corinth. 9. ait: *Sic currite, ut comprehendatis.* Ad Galat. 6. *Bonum autem facientes non deficiamus: Tempore enim ſuo metemus.* Ad Coloſſ. 3. *Quodcunque facitis, ex animo operamini, ſicut Domino, & non hominibus, ſcientes quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis.*

Quid autem Calvinus ſibi velit, cùm contra allegat primum cap. ad Epheſios, penitus neſcio. Nihil enim eſt in eo capite, quod vel imaginem præ ſe ferat argumenti adverſus ſententiam noſtram. Contra autem illud eſt, quod Apoſtolus orat Deum, ut illuminet Epheſiorum mentes, ut *ſciant quæ ſit ſpes vocationis ejus & quæ divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in Sanctis.* Quæ oratio Apoſtoli eò tendit, ut Epheſii, cognita præmii magnitudine, prompti ad bona opera facienda, & mala omnia pro Chriſto ferenda reddantur.

Addamus his etiam teſtimonia Patrum. S. Cyprianus in libro de exhortatione Martyrii, cap. ult. poſteaquam docuit, quàm magnum præmium in cœlo Martyres maneat: *Has cogitationes*, inquit, *quæ perſecutio poteſt vincere? quæ poſſunt tormenta ſuperare?* Et infrà: *Hæc oportet mente contemplari, & cogitatione; hæc die ac nocte meditari. Si talem perſecutionis dies Chriſti militem invenerit, vinci non poteſt virtus ad prœmium prompta.*

Sanctus Ambroſius in cap. 15. Luc. tractans illud: *Quanti mercenarii &c.* diſtinguit bonos mercenarios à malis mercenariis: malos autem eſſe dicit, qui ſerviunt Deo propter lucela bonorum temporalium. Ex quo ſequitur, ut boni ſint, qui ſerviunt propter lucrum mercedis æternæ.

Sanctus Hieronymus lib. 2. in Jovin. diſſerens contra quartam propoſitionem: *Ideò*, inquit, *Paulus hoc facit, ut plus laborans, plus etiam mercedis accipiat.*

S. Auguſtinus in Pſalm. 120. ſuper illud: *Dominus protectio tua ſuper manum dexteram tuam; Quid eſt*, inquit, *neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? id eſt, quando facis opus bonum, propter vitam æternam fac. Nam ſi opus bonum in terra propterea feceris, ut terrena tibi cibum dent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere, niſi propter vitam æternam, ideò fac, & ſecurus facies. Hoc enim mandavit Deus.*

Sanctus Gregorius homil. 13. in Evangelia: *Nec caſtitas*, inquit, *magna eſt ſine bono opere, nec opus bonum eſt aliquod ſine caſtitate. Sed ſi utrumque agitur, reſtat, ut quiſquis ille eſt, ſpe ad ſupernam patriam tendat, & nequaquam ſe à vitiis pro mundi hujus honeſtate contineat.*

Neque deſunt ad rem eandem confirmandam optimæ rationes. Primùm enim, ſi vita æterna eſt finis fidei, & operum juſtorum, ad Roman. 6. *Habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Et 1. Pet. 1. *Ut reportetis finem fidei veſtræ, ſalutem animarum veſtrarum.* Quis ambigere poteſt, liceatne vitam æternam intueri, atque ad eam opera bona dirigere, cùm certò conſtet, finem ſpectandum eſſe inter operandum, atque ad eum media omnia eſſe referenda?

Deinde,

Digitized by Google

mata, atque perfecta?

Poſtremò, licet omnium conſenſu in operibus temporalibus ſpectare temporalem finem, ut pharmacum ſumere gratia ſanitatis, arare & ſerere ſpe fructus percipiendi; currere, vel decertare in ſtadio cauſa obtinendæ victoriæ. Cur igitur non liceat in opere ſpirituali, in curſu, & certamine ab ipſo Deo propoſito, ad bravium ſupernæ vocationis attendere?

CAPUT IX.

Solvuntur objectiones.

NEque argumenta, quæ contra objiciuntur; aliquid probant. Primùm objicitur teſtimonium Domini, qui Joan. 10. mercenarios reprehendit. Secundò, Additur teſtimonium S. Bernardi in lib. de diligendo Deo, ſic loquentis, *Non ſine præmio diligitur Deus, etſi abſque præmii intuitu diligendus ſit. Vacua namque vera charitas eſſe non poteſt, nec tamen mercenaria eſt.* Tertiò, teſtimonium S. Thom. qui in 2. 2. quæſt. 19. art. 4. ad 3. ſcribit, amorem mercenarium cum vera charitate non poſſe conſiſtere. Quartò, quòd ſervile, ac ſordidum videatur operari propter mercedem. Quintò, quòd Deus amore amicitiæ, non amore concupiſcentiæ diligendus ſit.

Ad Primum, Secundum, & Tertium, Reſpondeo, Mercenarios propriè non vocari, niſi qui mercedem ſolam, aut præcipuè intuentur. Iſti enim ſunt, qui ſi merces nulla præſto eſſet, Domino non ſervirent. Iſti etiam ſunt, qui viſo lupo fugiunt & dimittunt oves; quoniàm non pertinet ad eos de ovibus, ideſt, non ovium ſalutem, ſed propriam tantùm utilitatem propoſitam habent. Hos igitur Dominus reprehendit: nec non S. Bernardus & S. Thomas. Nos verò non dicimus, in bonis operibus ſolam, aut præcipuè ſpectandam eſſe mercedem, ſed Deum, ejuſque gloriam, tamquam ultimum finem, mercedem autem, ut finem ſecundarium, qui propter Deum, ejuſque gloriam expectatur. Cupimus enim Deum videre, atque ex ea viſione fœlices effici, ut tanto ardentius & ſecurius Dominum diligamus.

Ad Quartum Reſpondeo, ſervile ac ſordidum eſſe intueri mercedem opere ipſo, & labore viliorem; quod faciunt, qui propter temporalia lucra præcipuè Deo ſerviunt, aut Eccleſiaſtica & ſpiritalia miniſteria obeunt. At ſpectare mercedem eminentiſſimam, quæ in ipſius Dei viſione conſiſtit, non poteſt eſſe ſordidum, aut ſervile, ſed nobiliſſimum ac regium. Et quamvis ne ipſa quidem vita æterna ſit appetenda, pluſquam Dei gloria, & vitioſus amor eſſet, magis beatitudinem propriam amare, quàm Deum, tamen incomparabiliter turpius & periculoſius eſt temporalem mercedem intueri, quàm æternam, non ſolùm quoniam (ut diximus) merces temporalis opere ipſo vilior eſt, ſed etiam quoniam temporalis mercedis amor impedit amorem Dei, revocat à Deo, implicat terrenis; amor autem mercedis æternæ, quæ in Dei viſione poſita eſt, cum Deo conjungit, avellit à rebus terrenis, purgat animam à pravis cupiditatibus, excitat ad cuſtodiam mandatorum Dei. Denique vix contingere ſolet, ut aliquis ardenter appetat videre homil. 14. in [illegible] lib. de diligendo Deo dicit: *Anima amans Deum, aliud præter Deum, præmium non requirit, aut ſi aliud requirit, illud pro certo, non Deum diligit.*

Ad Quintum Reſpondeo, Amorem concupiſcentiæ propriè dici, cùm potiſſimum quis diligit alterum propter ſe, non propter illum. Nam ſi quis diligat amicum, præcipuè propter ipſum, etiamſi ſecundario mercedem operis ab illo expectet, non eſt amor concupiſcentiæ, ſed amicitiæ.

CAPUT X.

Ad meritum conſtituendum requiri liberum voluntatis arbitrium.

SEquitur Altera pars diſputationis de merito, in qua diſcutiendum eſt, *quæ ſint, & quot neceſſariæ conditiones, ut aliquod opus dici poſſit verè ac propriè meritorium fœlicitatis æternæ.* De hoc enim potiſſimum quærimus. Videntur autem Septem omnino conditiones requiri, quarum tres conceduntur ab omnibus, aliæ quatuor in controverſia ſunt.

Prima conditio eſt, ut ſit opus bonum. Mala enim opera merentur quidem, ſed pœnam, non præmium. *Quæ mala ſunt, non coronat Deus,* inquit Auguſtinus de gratia, & libero arbitrio cap. 6. Nos autem de bonis meritis hoc loco diſſerimus. Altera conditio eſt, ut opus illud bonum fiat in obſequium Dei. Meritum enim relationem dicit ad mercedem ab alio accipiendam, proinde qui meretur, apud aliquem meretur. Tertia, ut qui meretur, ſit viator. Nam in hac vita ſtadium eſt, & prælium, in alia bravium, & corona. Sed de hac conditione vide infrà cap. 14. ubi agitur de conditione ſexta. Quarta, ut opus ſit non ſolùm bonum, ſed etiam liberum. Quinta, ut qui meretur, ſit amicus & gratus Deo. Sexta, ut intercedat promiſſio. Septima, ut opus ex charitatis virtute procedat.

Omiſſis igitur tribus prioribus, de quibus nulla quæſtio eſt, examinare incipiamus Quartam, ſed quamvis non deſint, qui doceant libertatem arbitrii ad merendum non eſſe neceſſariam; id enim ſenſiſſe Robertus Olchot, teſtatur Jo: Picus in Apologia quæſt. 8. tamen communis Theologorum ſententia contrarium habet, ut perſpicuum eſt ex S. Thoma 1. 2. quæſt. 114. art. 1. & ex Doctoribus cæteris in 1. ſentent. diſt. 17. & in 2. diſt. 27. & in 3. diſt. 18.

Poteſt autem hæc ſententia vera, atque communis probari Primò ex divinis literis utriuſque teſtamenti. Nam Eccleſiaſt. 31. cùm dictum eſſet: *Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere malum, & non fecit:* continuò additur meritum, *Ideò ſtabilita ſunt bona illius, & eleemoſynas illius enarrabit omnis Eccleſia Sanctorum.* Et Apoſtolus 1. ad Corinth. 9. *Si volens,* inquit, *hoc ago, mercedem habeo, ſi autem invitus, diſpenſatio mihi credita eſt.* Et 2. ad Corinth. 9. *Unuſquiſque prout deſtinavit in corde ſuo; non ex triſtitia, aut ex neceſſitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.*

Secundò, idem probatur ex Patribus, quorum teſtimonia plurima attulimus in 5. lib. de gratia & libero arbitrio. Ex quibus pauciſſima adſcribemus, quæ magis propriè ad rem præſentem faciunt.

San-

Digitized by Google

... ſe poſſent.

Sanctus Irenæus lib. 4. cap. 71. *Qui operantur*, inquit, *bonum, gloriam & honorem percipient, quoniam operati ſunt bonum, cùm poſſent non operari illud.*

Clemens Alexandrinus lib. 1. Strom. circa medium: *Sed*, inquit, *nec laudes, nec vituperationes, nec honores, nec ſupplicia juſta ſunt, ſi anima non habeat liberam poteſtatem & appetendi & aggrediendi.*

Sanctus Baſilius in orat. quòd Deus non ſit auctor malorum: *Deo*, inquit, *non eſt gratum, quod coactum, ſed quod ex virtute rectè geritur. Virtus autem ex voluntate, & non ex neceſſitate fit. Voluntas autem ex his, quæ in nobis ſunt, dependet. In nobis autem eſt liberum arbitrium.*

Sanctus Joannes Chryſoſtomus hom. 22. in Geneſ. *Nonne*, inquit, *manifeſtum eſt, ſua quemque voluntate vel malitiam, vel virtutem eligere? nam niſi ita eſſet, & naturæ noſtræ poteſtas inſita eſſet, neque illos puniri, neque iſtos præmia virtutum accipere oportebat. Verum quia in noſtra voluntate totum* (poſt gratiam Dei) *relictum eſt, ideò & peccantibus ſupplicia propoſita ſunt, & bene operantibus mercedes & præmia.*

Sanctus Cyrillus lib. 2. in Joan. cap. 54. *Liberum*, inquit, *arbitrium hominis his verbis oſtendit, qui ad alterutrum ſecundùm animi ſui judicium poteſt proficiſci. Sic enim juſtè laudem, ſi bene agimus, & contraria, ſi mala committimus, invenimus.*

Tertullianus lib. 2. in Marcionem, ante medium: *Cæterùm*, inquit, *nec boni, nec mali merces jure penſaretur ei, qui aut bonus, aut malus neceſſitate fuiſſet inventus, non voluntate.*

Sanctus Hilarius in Pſalmum ſecundum: *Quid*, inquit, *honoris ac præmii, bonitatis neceſſitas mereretur, cùm malos nos eſſe vis quadam inſerta non fineret? voluntati ergo promiſſa bonitas eſt, ut præmium ſibi voluntas bonitatis acquireret.*

Sanctus Hieronymus lib. 2. in Jovinianum: *Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia neceſſitate trahimur. Alioqui ubi neceſſitas, nec corona, nec damnatio eſt.*

S. Auguſtinus lib. 2. de libero arbitrio, cap. 1. *Deinde*, inquit, *illud bonum, quo commendatur ipſa juſtitia in damnandis peccatis, rectèque factis honorandis, quo modo eſſet, ſi homo voluntatem non haberet liberam? non enim rectè factum, aut peccatum eſſet, quod non fieret voluntate; ac per hoc & pœna injuſta eſſet, & præmium, ſi homo voluntatem non haberet liberam.*

S. Paulinus in epiſt. 2. ad Severum: *Quæ nobis*, inquit, *eſt gratia, ſi in alieno tantùm fideles fuerimus, niſi de proprio ſerviamus, ideſt, de libero voluntatis arbitrio?*

Sanctus Bernardus ſermon. 81. in Cantic. *Ubi*, inquit, *non eſt libertas, nec meritum. Propterea quæ ſunt carentia ratione animalia, nihil merentur, quia ſicut deliberatione, ita & libertate carent.*

Tertiò, idem probatur rationibus. Primùm enim res multæ, ut Sol, Luna, campi, vineæ, horti, jumenta, pecora, maxima nobis commoda præſtant, & tamen non dicuntur propriè de nobis bene mereri, quia non liberè agunt, nec poſſunt aliud facere, quàm quod faciunt. Deinde, merito debetur merces; debitum autem non oritur, niſi ex eo, quod unus dat alteri, quod ſuum erat. Nam ſi rem non ſuam, ſed alienam daret, nihil ei deberetur: nihil autem propriè noſtrum eſt, niſi quod pro arbitrio poſſumus facere, vel omittere. Iſta enim in noſtra poteſtate ſunt, & horum dominium propriè habere dicimur. Denique mala opera, niſi liberè fiant, pœnam nullam merentur; igitur nec bona opera præmium merebuntur, niſi liberè facta fuerint.

Solvuntur objectiones.

SED contra doctrinam capitis ſuperioris objici ſolet, quòd meritum ex acceptatione dependeat, & poſſit Deus ad vitam æternam acceptare non ſolùm actiones liberas, ſed etiam neceſſarias, quemadmodum ad Martyrii palmam acceptavit mortem ſanctorum Innocentium.

Sed facilis eſt Reſponſio; pendet enim meritum ab acceptatione Dei, ſed non ſola. Et poteſt Deus ac- B ceptare ad vitam æternam actionem non liberam, ſed non ad meritum vitæ æternæ. Sancti autem Innocentes privilegio ſingulari gloriam, Martyribus debitam, acceperunt, quamvis illam propriè non meruerint: *Si quæris*, inquit Sanctus Bernardus in ſerm. de Natali Innocentium, *eorum apud Deum merita, ut coronarentur: quære & apud Herodem crimina, ut trucidarentur. An fortè minor Chriſti pietas, quàm Herodis impietas, ut ille quidem potuerit innoxios neci dare, Chriſtus non potuerit propter ſe occiſos coronare?* Et infrà: *Cæterùm ſi ſunt planè Martyres tui Deus, ut in quibus nec homo, nec Angelus meritum invenit, ſingularis tuæ prærogativa gratiæ evidentius commendetur.*

Secundò, objiciuntur Chriſti merita, quæ conſtat C fuiſſe maxima atque veriſſima: & tamen Chriſtus non liberè, ſed neceſſario Deum diligebat, quippe qui beatus erat. Nam meritum omne ex charitate pendere, ſuo loco demonſtraturi ſumus.

Reſpondeo, Chriſtus ſimul viator fuit, & comprehenſor, & ideò duplex in eo dilectionis actus inveniri poterat, unus conſequens ad viſionem Dei, qui neceſſarius erat, alter conſequens ad cognitionem infuſam, qui liber ac voluntarius erat. Vide S. Thomam 3. part. quæſt. 19. art. 3. ad 1. Deinde quamvis Chriſtus non poſſet non diligere Deum, tamen poterat ex actibus charitatis imperatis, alios facere, alios omittere pro arbitrio; quemadmodum cæteri tum Angeli, tum homines, qui Deum vident, & ipſe etiam D Deus, non poſſunt quidem peccare, aut Deum non ſemper diligere: tamen poſſunt in aliis multis rebus pro arbitrio agere.

Itaque electionem paſſionis, qua nos Chriſtus redemit, liberam, voluntariamque fuiſſe teſtatur Iſaias cap. 53. *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Et apertè de merito ejuſdem paſſionis: *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum.* Et infrà: *Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit & ſaturabitur &c.* Et ipſe Dominus Joan. 10. *Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam.* Et: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam.*

Tertia objectio contra ſolutionem argumenti ſuperioris; Chriſtus præceptum habuit à Patre ponendi a- E nimam ſuam, ſic enim ipſe ſubjungit Joan. 10. *Hoc mandatum accepi à Patre meo.* Unde ad Philip. 2. dicitur: *Factus obediens uſque ad mortem.* At Chriſtus peccare non poterat: igitur non poterat non implere præceptum, ac per hoc electio illa ponendi animam ſuam, non libera ſed neceſſaria fuit.

Reſpondeo, Duplex eſt neceſſitas, altera Interna, altera Externa; neceſſitas Interna eſt, cùm ipſa potentia naturaliter determinata eſt ad unum; vel cùm objectum eam ex neceſſitate determinat, & hæc neceſſitas impedit libertatem, ac per hoc meriti rationem. Neceſſitas externa eſt, cùm remanet in voluntate vera indifferentia, & indeterminatio ad utrumlibet, ſed tamen fieri non poteſt, ut eligat non ſervare præceptum, quoniam regitur & gubernatur à Deo, qui ſemper illi objicit ea media ad non peccandum,

quæ

Deus, & homo erat, etiam cùm viator eſſet, habebat intra ſe, unde peccare non poſſet. Divinitas enim, quæ humanitatem regebat, unita erat ipſi humanitati Chriſti hypoſtaticè, ac per hoc intrinſecum, & naturale erat Chriſto, ut non poſſet peccare etiam ſecundùm humanitatem, & ideò abſolutè, & ſimpliciter Chriſtus, etiam ut homo viator (ſtante hypoſtatica unione) peccare non potuit. At cæteri confirmati in gratia, non habent intra ſe, ideſt, in ſuo ſuppoſito aliquid, unde peccare non poſſint, cùm divinitas, quæ eos regit, ad ipſorum ſuppoſitum non pertineat. Proinde ipſi in ſe conſiderati, abſolutè peccare poſſunt, etiam lethaliter; ſed ſine dubitatione immunes erunt à peccato, ſi Deus eos in gratia confirmavit.

Quod autem diximus, in voluntate Chriſti humana fuiſſe veram indifferentiam ad utrumque, ideſt, ad præcepti obſervationem & violationem & neceſſitatem non peccandi, reſpectu illius voluntatis, fuiſſe extrinſecam: non repugnat his, quæ diximus. Nam neceſſitas non peccandi ipſi voluntati humanæ Chriſti præcisè ſumptæ fuit extrinſeca, ſed ipſi Chriſto etiam ut homo eſt, fuit intrinſeca & naturalis.

CAPUT XII.

Ad meritum requiri ſtatum gratiæ & adoptionis filiorum.

ALtera quæſtio tractanda eſt propter quintam conditionem meriti. Quæritur igitur, *Utrum ad meritum vitæ æternæ neceſſario requiratur, ut homo ſit juſtus, & gratus Deo, & in filium per regenerationem adoptatus.*

Poteſt autem quæſtio Duobus modis intelligi. Primò, Utrum requiratur elevatio illa naturæ ad ſtatum filiorum Dei, ex parte operum: quia videlicet non poſſit legem perfectè implere, niſi qui per gratiam juſtificantem factus eſt filius Dei. Secundò, Utrum requiratur ex parte ſubjecti, quia videlicet, etiamſi quis legem perfectè impleret, tamen non mereretur vitam æternam, niſi eſſet elevatus ad ſtatum illum ſupernaturalem.

Fuit opinio cujuſdam recentioris, cujus multæ ſententæ à Pio V. Pontifice damnatæ fuerunt, operibus bonis vitam æternam deberi, ex eo quòd ſunt vera legis obedientia, non quia fiant à perſona elevata per gratiam ad ſtatum filiorum Dei. Intelligit verò Doctor ille non ſolùm non eſſe neceſſariam elevationem naturæ ex parte ſubjecti, ſed neque ex parte operum. Exiſtimat enim opera verè meritoria vitæ æternæ, poſſe fieri ab homine nondum renato per Baptiſmum, vel nondum reconciliato per Sacramentum pœnitentiæ. Itaque ex ejus ſententia Catechumeni, & pœnitentes, ante remiſſionem peccatorum ſervantes mandata, per auxilium Dei ſpeciale, vitam merentur æternam.

Contraria ſententia communis eſt, & fuit in Scholis Catholicorum Theologorum. Neque ſolùm nunc in ſtatu naturæ corruptæ, ſed etiam in ſtatu naturæ integræ Theologi docent neceſſarium fuiſſe ad meri- deliter ex Dei promiſſione reddendam. Idem conſtat ex Can. 32. ubi Concilium declarat, opera meritoria illa eſſe, quæ fiunt à juſtificatis per gratiam Dei, ut ſunt viva Chriſti membra.

B Denique erat Bulla Pii V. Pontificis, à Gregorio XIII. renovata, in qua damnantur hæ duæ propoſitiones. *Pelagii ſententia eſt, opus bonum citra gratiam adoptionis factum, non eſſe regni cœleſtis meritorium. Opera bona à filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quòd fiunt per ſpiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, ſed tantùm ex eo, quòd ſunt conformia legi.* Nos igitur probabimus, gratiam adoptionis ad meritum conſtituendum requiri, variis argumentis, quorum aliqua oſtendunt, eam gratiam eſſe neceſſariam ex parte operum, alia ex parte ſubjecti.

Probatur igitur hæc ſententia Primò ex divinis literis. Geneſ. 4. *Reſpexit Deus ad Abel, & ad munera ejus.* Notat S. Gregorius lib. 22. Moralium, cap. 12.
C hoc ideò dictum eſſe, quia Deus non habet gratum offerentem propter munera, ſed munera propter offerentem. Neque intelligit propter ſolam intentionem offerentis, ſed propter bonitatem & puritatem: dicit enim, debere ab omni malitia eſſe purgatum, qui cupit, ut ſua munera Domino placeant Joan. 15. *Manete in me, & ego in vobis, ſicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic & vos, niſi in me manſeritis: ego ſum vitis, & vos palmites; qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.* Requiritur igitur ad fructum, ideſt, ad bona opera facienda, non quæcumque gratia, ſed ea, quæ facit hominem eſſe vivum membrum corporis Chriſti. Idem enim eſt, eſſe palmitem vitis, & membrum corporis.

D Adhæc Scriptura paſſim docet, regnum cœlorum eſſe gloriam & hæreditatem filiorum. Joan. 8. *Servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum, quòd ſi vos filius liberavit, verè liberi eritis.* Roman. 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum. Si autem filii & hæredes.* Et infrà: *Et ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Galat. 3. *Itaque jam non eſt ſervus, ſed filius; quòd ſi filius & hæres per Deum.* Et infrà: *Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam & filium ejus. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ.* Similia habentur ad Epheſ. 1. ad Coloſſ. 3. ad Tit. 3. ad Hebr. 1. 1. Petri 1. & alibi, ubi vita æterna dicitur hæreditas, quæ propriè ad filios
E pertinet. Non igitur qui ſervus eſt, vitam æternam ullis meritis obtinere poterit; non enim hæreditas merces eſt ſervorum, etiamſi annis mille ſervirent, ſed propria portio filiorum. Quare ſine dubio neceſſaria conditio ad meritum vitæ æternæ eſt regeneratio, & adoptio filiorum Dei.

Præterea, Scriptura teſtatur ita fundari meritum in amicitia cum Deo ut ſtatim atque aliquis Deum offendit, amittat omnia bona merita. Ezechielis 18. *Si averterit ſe juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem, omnes juſtitiæ ejus non recordabuntur.* Et Jacobi 2. *Si quis totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus.* At ſi merita non penderent à ſtatu, & qualitate perſonæ, ſed à ſola obedientia legis, non deberet is, qui Deum offendit, amittere bona merita per obedientiam legis antea parta. Quemadmodum

qui

Digitized by Google

amicitia, ſed in ſolo opere & labore fundatur. Igitur meritum vitæ æternæ, quod ſtatim perditur cùm quis Deum ad iracundiam provocat, non in ſolo opere, ſed etiam in amicitia & dignitate perſonæ fundamentum habet. Atque hinc eſt, quod Scriptura vitam æternam diligentibus Deum promiſſam eſſe teſtatur, Joan. 14. 1. Corinth. 2. 2. Timoth. 4. Jacobi 1. & alibi.

Probatur Secundò eadem veritas teſtimoniis Sancti Auguſtini, qui in lib. 1. ad Bonifacium, contra duas epiſtolas Pelagianorum, cap. 2. *Non vivunt* (inquit) *rectè homines, niſi effecti filii Dei. At non ſunt homines filii Dei, niſi per regenerationem, in qua remittuntur peccata, & infunditur gratia gratum faciens.* Item lib. 1. ad Simplicianum, quæſt. 2. *Sed in quibuſdam* (inquit) *tanta eſt gratia fidei, quanta non ſufficit ad obtinendum regnum cælorum ſicut in Catechumenis, ſicut in Cornelio, antequam ſacramentorum participatione incorporaretur Eccleſiæ.*

Neque ſolùm in ſtatu naturæ corruptæ, ſed etiam in ſtatu naturæ integræ agnoſcit Auguſtinus gratiæ neceſſitatem ad bona merita comparanda. Sic enim ait in Enchiridio, cap. 106. *Quamvis ſine gratia nec tunc ullum bonum meritum eſſe potuiſſet.* Non loqui autem Auguſtinum de aliqua gratia auxilii generalis, vel etiam ſpecialis tranſeuntis, ſed de ipſa charitate infuſa & inhærente, perſpicuum eſt ex lib. 12. de civ. Dei, cap. 1. ubi de ſanctis Angelis loquens: *Cum amore* (inquit) *caſto eos creavit, ſimul in eis & condens naturam, & largiens gratiam.* Et mox: *Confitendum eſt igitur, cum debita laude creatoris, non ad ſolos ſanctos homines pertinere, verùm etiam de ſanctis Angelis poſſe dici, quòd charitas Dei diffuſa ſit in eis per Spiritum ſanctum, qui datus eſt eis.* Illa igitur gratia, ſine qua nec tunc (ideſt, in ſtatu naturæ integræ hominum, vel Angelorum) ullum bonum meritum eſſe potuiſſet, eſt charitas Dei diffuſa per Spiritum ſanctum, qui datus eſt eis.

Huc etiam pertinent, quæ diximus in 2. lib. de Juſtificatione, ubi probavimus juſtificari hominem, per juſtitiam habitualem, ideſt, per gratiam gratum facientem, inhærentem & permanentem. Nam ut idem Auguſtinus ait in libro de fide & operibus, cap. 14. *Sequuntur bona opera hominem juſtificatum, non præcedunt juſtificandum.* Et in lib. de Spiritu & litera, cap. 29. *Per ſpiritum incorporatus, factuſque membrum ejus poteſt quiſque, illo incrementum intrinſecus dante, operari juſtitiam.*

Probatur Tertiò rationibus. Prima ratio, Viſio Dei, in qua propriè vita æterna conſiſtit, res eſt non modò ſupernaturalis, ſed uſque adeò naturam omnem creatam excedit, ut nec agnoſci, nec appeti, nec cogitari poſſit, niſi Deo ipſo revelante: *Oculus non vidit* (inquit Apoſtolus Iſaiam citans, 1. Corinth. 2.) *auris non audivit, in cor hominis non aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe.* Atqui ad finem ſupernaturalem & divinum requiruntur opera ſupernaturalia & divina, præſertim cùm Deus omnia ſapienter, ſuaviterque diſponat. Non poteſt autem divina & ſupernaturalia opera facere, niſi prius ipſe divinus & ſupernaturalis efficiatur, ut S. Dionyſius ratiocinatur, in lib. de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 2. par. 1. debet igitur homo per gratiam inhærentem, & Spiritum inhabitantem evehi ad conſortium divinæ naturæ, ut opera divina, ideſt, vitæ æternæ meritoria facere valeat. Atque hæc eſt ratio Sancti Thomæ, S. Bonaventuræ, & aliorum illuſtrium Theologorum.

Secunda ratio, ſi merita non penderent à ſtatu & dignitate perſonæ, ſed ſolùm ab ipſo opere, ſive legis obedientia; certè merita Chriſti non eſſent infiniti pretii, neque multo eſſent majora, quàm cæterorum opera Chriſti fuiſſe infiniti pretii, quandoquidem propitiatio fuerunt pro peccatis totius mundi, & copioſa fuit apud eum redemptio; igitur dignitas perſonæ plurimùm confert ad valorem meriti. Et confirmatur hæc ratio, nam de Chriſto nullus Catholicus negare audebit, quin ejus merita fuerint maximi pretii propter dignitatem perſonæ. Nam (ut alia nunc omittam) extat epiſtola decretalis Clementis VI. quæ incipit, Unigenitus, in quo docemur guttam unam ſanguinis Chriſti propter infinitam perſonæ dignitatem ad totius mundi redemptionem ſufficere potuiſſe. At non
B diſſimilis eſſe debet ratio meriti in capite, & membris: Igitur ſicut Chriſti meritum, ita etiam merita juſtorum aliorum vim accipient à dignitate perſonæ.

Tertia ratio. Si non requiritur ad meritum adoptio & regeneratio; certè poterit homo ante remiſſionem peccati per auxilium Dei ſpeciale mereri vitam æternam, id verò tametſi ab adverſario concedatur non ſolùm eſt falſum, ſed etiam repugnantiam continere videtur. Nam idem ipſe merebitur vitam æternam & mortem æternam. Reus enim erit mortis æternæ propter peccata olim admiſſa, & nondum remiſſa; & ſi-
C mul vitam æternam & mortem æternam repugnantiam includit, quoniam mors æterna carentiam ſignificat vitæ æternæ, proinde qui talis eſſet, deberet vivere in æternum, & non vivere in æternum; mori in æternum, & non mori in æternum.

Quarta ratio, ſi poſſet qui nondum regeneratus eſt, vitam æternam operibus ſuis verè mereri: certè poſſet etiam gratiam juſtificationis propriè mereri. Nam ſi mereri poteſt gloriam, quæ eſt gratia conſummata, cur mereri non poterit gratiam, quæ eſt gloria inchoata? At gratiam juſtificationis, ideſt, juſtitiam ipſam, per quam formaliter juſtificamur, non cadere ſub meritum propriè dictum, Theologi omnes conſentiunt, & ipſum Concilium Tridentinum,
D diſertis verbis affirmat, ſeſſ. 6. cap. 8. Unde etiam S. Auguſtinus, in epiſt. 105. ad Sixtum ſcribit, vitam æternam in ſcripturis appellari mercedem & gratiam: ipſam autem juſtitiam numquam appellari mercedem, ſed ſolùm gratiam.

CAPUT XIII.

Solvuntur objectiones.

SED jam argumenta, quæ contra objiciuntur, breviter diluamus. Prima objectio, Scriptura divina promittit vitam æternam obedientiæ legis, Eccle-
E ſiaſt. 15. *Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te.* Et Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Non autem dicit, ſi vis ad vitam ingredi, cura ut adopteris in filium.

Reſpondeo, Immò hoc ipſum Scriptura manifeſtè clamat cùm ait Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei.* Et Rom. 8. *Vivificat corpora noſtra propter inhabitantem ſpiritum ejus in nobis.* Et ad Tit. 3. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis &c.*

Sed intuendum eſt in ſcripturis ſanctis ad quos dirigatur oratio. Nam cùm infidelibus ſcripturæ loquuntur, non tam opera bona, quàm fidem & Baptiſmum prædicant: cùm autem alloquuntur fideles atque regenitos, non amplius fidem & Baptiſmum, ſed opera, & legis obedientiam docent. Quod etiam

nobis

Digitized by

recte obſervari non poteſt. Actus enim dilectionis Dei ſuper omnia, vel non poteſt haberi, niſi per gratiam gratum facientem, & ſpiritum cor inhabitantem; vel ſi poteſt haberi per auxilium Dei ſpeciale, continuò ad eum tamquam ad ultimam diſpoſitionem ſequitur infuſio gratiæ juſtificantis & regenerantis, atque in filium Dei adoptantis.

Secunda objectio, Apoſtoli Petrus & Paulus, ille Actor. 10. iſte ad Rom. 2. docent, Deum non accipere perſonas, ſed gloriam & honorem tribuere omni operanti bonum. Non igitur requiritur ad meritum vitæ æternæ exaltatio naturæ ad eſſe quoddam ſupernaturale, ſed ſola obedientia legis.

Reſpondeo, ſæpè jam diximus cum Sancto Auguſtino, lib. 2. contra duas epiſt. Pelagianorum cap. 7. acceptionem perſonarum vitium eſſe contrarium juſtitiæ, non miſericordiæ, vel liberalitati; proinde in judice locum habere, non in eo qui ſua liberaliter donat. Deus igitur in judicio non accipiet perſonas, ſed unicuique reddet ſecundùm opera ſua. At opera bona naſcuntur ex gratia & juſtificatione, ac regeneratione præcedente, quam gratiam Deus non ut judex reddit, ſed ut Princeps liberalis donat. Itaque etiamſi in judicio Deus non reſpiceret perſonæ dignitatem, ſed ſolam obedientiam legis, adhuc neceſſaria eſſet exaltatio illa naturæ ad eſſe quoddam ſupernaturale, quoniam ſine illa merita vitæ æternæ haberi non poſſunt.

Sed addo non eſſe acceptionem perſonarum, ſi judex præmia diſtributurus dignitatem perſonæ conſideret, quando ex ipſa dignitate meritum pendet. Accipere enim perſonam non eſt attendere ad quamvis qualitatem perſonæ, ſed ad eam, quæ ad cauſam nihil pertinet. Nam ſi fortè lex ſit, ut ſoli filii nobilium currant ad bravium aliquod à Rege propoſitum, non accipiet perſonam Judex, ſi non ſolùm celeritatem curſus, ſed etiam nobilitatem conſiderabit. Sic igitur cùm vita æterna ſit bravium ſolis juſtis & bonis, & in filios Dei adoptatis propoſitum: non accipit Deus perſonas, cùm has perſonæ qualitates attendit; ſicut acciperet ſi conſideraret, an qui bene operantur ſint Græci, vel Judæi, liberi, an ſervi, maſculi, an fœminæ; & ideò nominatim Apoſtoli cùm dicunt, Deum non accipere perſonas, mentionem faciunt Judæi & Græci. Quam rem ſæpè repetunt & inculcant, quoniam Judæi exiſtimabant ſe ſolos ad regnum Dei, & gratiam pertinere.

Tertia objectio, Concilium Arauſicanum, can. 18. docet, deberi mercedem bonis operibus, ſi fiant; ſed gratiam, quæ non debetur, præcedere, ut fiant. Non igitur requiritur ad meritum aliqua exaltatio naturæ, ſed ſola gratia bene operandi.

Reſpondeo, Gratia bene operandi, & gratia adoptans homines in filios Dei, & exaltans in conſortium divinæ naturæ, una atque eadem eſt, nimirum charitas infuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. Illa enim ſi conſideretur ut virtus, dicitur gratia bene operandi, ſi conſideretur ut forma inhærens in anima, eamque formoſam & divinam reddens, dicitur gratia adoptionis filiorum. Quare idem Concilium, can. ult. dicit, debere homines per baptiſmum regenerari, ut poſſint legem implere ſicut oportet.

quantur, ſi tantùm boni ſint bonitate naturali, ſimili etiam beatitudine ſint beati.

Quinta objectio, ſanctus Auguſtinus in libro de natura & gratia, cap. 2. *Natura* (inquit) *humani* B *generis ex illius unius prævaricatoris carne procreata, ſi poteſt ſibi ſufficere ad implendam legem, perficiendamque juſtitiam, de præmio debet eſſe ſecura, hoc eſt, de vita æterna, etiamſi in aliqua gente, aut in aliquo ſuperiori tempore fides eam latuit ſanguinis Chriſti. Non enim eſt injuſtus Deus, qui juſtos fraudet mercede juſtitiæ.* Hoc enim loco videtur ſanctus Auguſtinus refellere ſententiam Pelagianorum, qui dicebant hominem poſſe ſuis viribus legem implere, & tamen egere gratia adoptionis & regenerationis, ut regnum cœlorum valeat obtinere. Sequitur autem ex hac refutatione, ſanctum Auguſtinum in ea ſententia fuiſſe, ut exiſtimaret non eſſe opus gratia adoptionis & regenerationis, ad regnum cœlorum obtinendum, ſed C ſolùm gratia, quæ juvaret ad implendam legem, perficiendamque juſtitiam. Ac per hoc meritum pendere ſimpliciter ex obedientia legis, non ex dignitate perſonæ.

Reſpondeo, Propoſitio conditionata ſancti Auguſtini veriſſima eſt: videlicet, ſi homo ſine fide Chriſti poſſit ſuis ſolis viribus implere legem, de præmio vitæ æternæ debet eſſe ſecurus. Sed non inde ſequitur, non eſſe neceſſariam gratiam adoptionis ad meritum. Nam (ut idem Auguſtinus docet, loco citato, ideſt, lib. 1. ad Bonifacium, cap 2.) non vivunt rectè homines, ac per hoc non implent legem, neque juſtitiam perficiunt, niſi prius filii Dei efficiantur.

D Neque eó loco S. Auguſtinus refellit Pelagianos, quod exiſtimarent gratiam adoptionis eſſe neceſſariam. Hujus enim rei in toto eo libro ne meminit quidem; ſed tantùm refellit errorem *cujuſdam*, qui naturæ humanæ nimium tribuebat. In aliis quidem locis idem Auguſtinus Pelagianis tribuit, quòd requirerent gratiam adoptionis tamquam neceſſariam ad capeſcendam vitam æternam; ſed non eos inde reprehendit, quòd eam gratiam requirerent, ſed quòd negarent, eam neceſſariam eſſe in parvulis ad peccatum originale purgandum, in adultis ad implenda mandata divina. Vide quæ ſcripſimus de hac re in 1. lib. de gratia & libero arbitrio, cap. 5.

At (inques) ex hac propoſitione conditionata S. E Auguſtini, ſi homo ſibi ſufficeret ad implendam legem, perficiendamque juſtitiam, de præmio, ideſt, de vita æterna deberet eſſe ſecurus; ſequitur, non eſſe neceſſariam gratiam adoptionis ex parte ſubjecti, ſed tantùm ex parte operis.

Reſpondeo, Id non ſequi, quoniam (ut ſuprà diximus) eadem gratia habitualis infuſa, quæ perficit ſubjectum, eſt etiam principium operis. At nonne poſſet Deus ſine habituali illa gratia elevante naturam, per ſolum auxilium ſpeciale id efficere, ut homo legem impleret, juſtitiamque perficeret? Poſſet quidem, ſed non quærimus hoc loco quid Deus poſſit, ſed quid velit, & quid faciat, Conſtat autem nobis ex ſacris literis, & ex ipſo S. Auguſtino non vivere homines rectè, niſi filii Dei efficiantur: proinde non ſufficere ſecundùm ordinariam Dei legem, ſive po-

ten-

elevat ad eſſe quoddam ſupernaturale , atque divinum.

Sexta objectio , Opus malum ex natura ſua meretur pœnam, nec requiritur ut procedat ex habitu deſtruente naturam , igitur & opus bonum ex natura ſua meretur præmium , etiamſi non procedat ex habitu elevante naturam.

Reſpondeo , Facilius eſt peccare , quàm bene agere . Et ideò ad peccandum ſufficit libertas arbitrii, ad bonum opus requiritur etiam gratia . Præterea , ut peccato debeatur pœna , nulla conventio , vel promiſſio neceſſaria eſt , qui enim alterum lædit , juſtitiam violat , & ideò ſatisfacere tenetur ex juſtitia , etiamſi nulla promiſſio interceſſerit . At ut bono operi debeatur merces ex juſtitia , conventio vel promiſſio neceſſaria eſt . Non enim tenetur unus alterius obſequium acceptare , niſi conventio intervenerit . Deus autem non promiſit mercedem vitæ æternæ , niſi per Chriſti gratiam regeneratis & adoptatis , ut paſſim ſcriptura teſtatur.

CAPUT XIV.

Requiri ad meritum vitæ æternæ promiſſionem Dei gratuitam.

Diſcutienda ſequitur conditio Sexta , quam eſſe diximus promiſſionem , ſive pactum liberale , atque gratuitum. Nam recentior ille Doctor, cujus ſententiam ſuperioribus duobus capitibus refutavimus , docuit præterea , opera bona ex natura ſua eſſe meritoria vitæ æternæ , ita ut non requiratur pactum aliquod , vel gratuita promiſſio , ad hoc ut ex juſtitia merces vitæ æternæ bonis operibus debeatur.

Addidit etiam quod ex hac ipſa ſententia manifeſtè ſequitur , Chriſtum nobis non meruiſſe vitam æternam , niſi quatenus gratiam bene operandi nobis meruit . Sed verba ejus ex Bulla Pii V. Pontificis audiamus ; hæc enim eſt ſecunda propoſitio damnata : *Sicut opus malum ex ſua natura eſt mortis æternæ meritorium , ſic opus bonum ex ſua natura , eſt vitæ æternæ meritorium* . Et hæc eſt undecima , *Quod piè & juſtè in hac mortali vita converſati uſque in finem , vitam conſequuntur æternam , id non gratiæ Dei propriè , ſed ordinationi naturali ſtatim initio creationis conſtitutæ , juſto Dei judicio deputandum eſt . Neque in hac retributione bonorum ad Chriſti meritum reſpicitur , ſed tantùm ad primam inſtitutionem humani generis , in qua lege naturali conſtitutum eſt , ut juſto Dei judicio obedientiæ mandatorum vita æterna reddatur* .

Quamvis autem omnibus Eccleſiæ filiis ad has ſententias repudiandas ſatis abundè ſufficiat Pontificis Maximi auctoritas : tamen addemus etiam ad majorem veritatis confirmationem auctoritatem Concilii Tridentini , & rationes ex Scriptura depromptas . Concilium igitur in 6. ſeſſ. cap. ult. *Bene operantibus* (inquit) *uſque in finem , & in Deo ſperantibus proponenda eſt vita æterna , & tamquam gratia filiis Dei per Chriſtum Jeſum miſericorditer promiſſa , & tamquam merces ex ipſius Dei promiſſione bonis ipſorum operibus & meritis fideliter reddenda* . Et Can. 26. *Si quis dixerit , juſtos non debere pro bonis operibus , quæ in Deo fuerunt facta , expectare & ſperare æternam retributionem à Deo per ejus miſericordiam , & Jeſu Chriſti meritum , ſi bene agendo & divina mandata cuſtodiendo uſque in finem perſeveraverint , anathema ſit* . Hìc habemus & promiſſionem eamque miſericordem , & gratuitam , & Chriſti merita reſpe-

Prima ratio, ſumitur ex parte ipſorum operum quæ ſi conſiderentur ex natura ſua remota promiſſione & dignitate principii operantis , nullam habent proportionem ad beatitudinem illam ſupernaturalem ; proinde non eis debetur ex juſtitia merces æternæ vitæ , ſi ex natura ſua tantummodo conſiderentur . Atque hoc eſt , quod Apoſtolus dicit , ad Rom. 8. *Exiſtimo , quòd non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam , quæ revelabitur in nobis* . Et 2. Corinth. 4. *Quod in præſenti eſt momentaneum , & leve tribulationis noſtræ , ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis* . Hæc enim non docent opera bona non eſſe

B meritoria vitæ æternæ , ſed non eſſe meritoria tanti præmii ex natura ſua , ſed aliunde , nimirum ex promiſſione , ex dignitate principii &c.

Huc etiam pertinent teſtimonia Patrum , Athanaſii in vita Sancti Antonii : *Nec univerſo orbi renunciantes , dignum aliquid habitaculis poſſumus compenſare cœleſtibus* . Euſebii Emiſſeni , homil. 3. ad Monachos : *Totis licèt animæ , & corporis laboribus deſudemus , totis licèt obedientiæ viribus exerceamur , nihil tamen condignum merito pro cœleſtibus bonis compenſare , & offerre valebimus* . Auguſtini , in Pſalm. 93. *Quanto labore digna eſt requies , quæ non habet finem ? Si verum vis comparare , & verum judicare , æterna requies æterno labore rectè emitur . Verum hoc eſt , ſed noli timere , miſericors eſt Deus.*

C Bernardi , in ſerm. 1. de Annunciatione : *Quid ſunt merita omnia ad tantam gloriam?* Thomæ , in 1. 2. q. 114. art. 3. *Si conſideretur opus meritorium ſecundùm ſubſtantiam operis , & ſecundùm quod procedit ex libero arbitrio , ſic non poteſt ibi eſſe condignitas , propter maximam inæqualitatem* . Cùm igitur opera ipſa noſtra bona , ſi per ſe , & ſecundùm naturam ſuam tantùm conſiderentur , ſint temporalia & vilia , & nullo modo æqualia præmio ſupernaturali & ſempiterno : certè neceſſe eſt , ut addatur eis dignitas aliunde , ſi ex juſtitia merces æternæ vitæ illis reddenda ſit.

Secunda ratio ſumitur ex parte Dei , qui nulla re indiget , & cujus ſunt omnia jure creationis . Hinc enim ſequitur , ut non teneatur Deus acceptare opera noſtra ad præmium , jure reddendum , niſi ipſe pro-

D miſſione ſua liberali , ſe antea obligare voluerit . Hinc enim Job dicit , cap. 35. *Si juſtè egeris , quid donabis ei ? aut quid de manu tua accipiet ?* Et Apoſtolus ad Roman. 11. *Quis prior dedit illi , & retribuetur ei? Nam ex ipſo , per ipſum , & in ipſo ſunt omnia.* Et S. Auguſtinus , ſerm. 16. de verbis Apoſtoli : *Debitor* (inquit) *nobis factus eſt Deus , non aliquid accipiendo , ſed quod ei placuit promittendo . Aliter enim dicimus homini , debes mihi , quia dedi tibi : Et aliter dicimus , debes mihi , quia promiſiſti mihi. Deo igitur quid dicimus? Redde mihi , quia dedi tibi? Quid dedimus Deo , quando quod ſumus , & quod habemus boni , ab illo habemus ? Nihil ergo ei dedimus , non eſt quemadmodum iſta voce exigamus debitorem Deum . Illo*

E *ergo modo poſſumus exigere Dominum noſtrum , redde quod promiſiſti , quia fecimus quod juſſiſti . Et hoc tu feciſti , qui laborantes juviſti.*

S. Fulgentius , in prologo librorum ad Monimum : *Nam* (inquit) *& ſe ipſum ſua largitate dignatus eſt facere debitorem.*

Et Sanctus Bernardus , in libro de gratia & libero arbitrio , extremo : *Promiſſum quidem* (inquit) *ex miſericordia , ſed tamen ex juſtitia perſolvendum* . Et ſanctus Thomas in 1. 2. quæſt. 114. articul. 1. concludit , Deum cùm nobis aliquid debet , non tam nobis debere quàm diſpoſitioni & promiſſioni ſuæ.

Denique poteſt inſtitui hæc ratio , Vel debet Deus vitam æternam bonis operibus reddere , ex juſtitia commutativa , Vel ex Diſtributiva : ſi ex Commutativa , igitur requiritur pactum , ſive promiſſio . Neque enim

prius conducerentur, accedere, & Dominus vineæ conventionem feciſſe legitur, cum operariis ex denario diurno.

Si verò ex juſtitia Diſtributiva Deus reddit præmia laborantibus; tunc quoque neceſſaria eſt promiſſio, atque conventio. Nam in juſtitia diſtributiva non ſolet exigi pactum, vel promiſſio ſaltem expreſſa, quando Princeps diſtribuit bona communia; ſed planè exigitur, quando propria bona diſtribuit, ut cum ad certamen bravium ſponte proponit. Neque enim debetur velocius currenti certum præmium, niſi promiſſio pactum præceſſerit. Deus igitur qui non diſtribuit bona communia, ſed propria, ſine dubio non tenetur præmia reddere laborantibus, niſi quia redditurum ſe antè promiſit.

Quod ſi quis fortè hìc explicari cupiat, Utrum Deus ſecundùm juſtitiam diſtributivam, an ſecundùm commutativam bonis hominum meritis ſit præmia redditurus; illud breviter habeat, Subſtantiam divini judicii ſecundùm Diſtributivam juſtitiam fore; Modum autem ſecundùm Commutativam. Subſtantiam enim illius judicii futuram eſſe ſecundùm juſtitiam Diſtributivam, docet Sanctus Thomas in 1. part. quæſt. 21. articul. 1. & lib. 1. contra Gent. cap. 93. Et ratio manifeſta eſt, quoniam Deus, ut ſummus Judex præmia pro meritis diſtribuet. Unde etiam in ſacris literis dicitur Deus non eſſe acceptor perſonarum, quod vitium, juſtitiæ diſtributivæ contrarium eſſe non dubium eſt.

Modum autem ejuſdem judicii futurum ſecundùm juſtitiam Commutativam, docet idem Sanctus Thomas, in 2. 2. quæſt. 61. artic. 4. ad primum. Et ratio eſt etiam manifeſta, quoniam Deus non ſolùm conſtituet proportionalem æqualitatem inter merita & præmia, ut ille plus habeat præmii, qui plus habet meriti, quod proprium eſt juſtitiæ diſtributivæ, ſed etiam conſtituet abſolutam æqualitatem inter opera & mercedes, ut unuſquiſque non minorem habeat mercedem, quàm juſto judicio mereatur, quod eſt juſtitiæ commutativæ. Et ideò Deus in divinis literis, nunc ſe Judicem forè dicit, qui præmia, pœnaſque diſtribuat, ut Matth. 25. in parabola de talentis, nunc patrem familias, qui laborantibus mercedem ex conventione reſtituat, ut Matth. 20. in parabola de conductis ad vineam pro denario diurno.

Hoc enim intereſt, inter juſtitiam diſtributivam & commutativam, quòd Commutativa perfectam æqualitatem conſtituit inter meritum & præmium; Diſtributiva proportionalem, ſive ſint abſolutè æqualia, ſive non ſint. Neque enim injuſtus diſtributor Princeps erit, ſi officium præſtantiſſimum in hominem, cæteris omnibus digniorem conferat, etiamſi ille abſolutè majore, vel minore dignus eſſet. Cæterùm Deus qui theſauros bonorum infinitos habet, non ſolùm (ut diximus) meliores magis remunerat, ſed etiam ſingulis non minùs mercedis attribuit, quam ipſorum opera juſto judicio mereantur, atque ita utrique parti juſtitiæ ita planè ſatisfacit, ut nihil omnino in ejus juſtitia deſiderari queat.

Tertia ratio, ſumitur ex parte hominum, qui merentur. Nam cùm ſimus omnes conditione ſervi, & mancipia Dei, non poſſet eſſe juſtitia inter nos &

citiarum nobis præmia repromiſit. Et S. Bernardus, in ſermone de quadruplici debito, demonſtrat pluribus de cauſis in ſolidum, omnia noſtra opera bona eſſe debita Deo, ita ut poſſit omnia exigere, etiamſi præmium nullum dare velit. Inter alia numerat creationem: *Ecce* (inquit) *in januis eſt, qui fecit cœlum & terram, & creator tuus eſt, tu creatura, tu ſervus, ille Dominus, ille figulus, tu figmentum. Totum ergo quod es, illi debes, à quo totum habes.*

Dicent fortaſſe, conventionem eſſe neceſſariam ſed non aliam, quàm quæ in ipſa creatione lege naturæ facta eſt, ut operibus bonis vita æterna reddatur. At ſi lege naturæ conventio facta eſt, & ex natura rei bonis operibus etiam ſine gratia Dei factis, debetur vita æterna, non potuit Deus iſtam conventionem non facere; non enim lex naturæ mutabilis eſt. Proinde non eſt gratuita, ſed debita conventio. Atque hoc quidem Doctor ille concedit; ſed reclamant ſcriptura & Auguſtini, ac Bernardi teſtimonia jam citata, & ipſa ratio à conditione deprompta.

Præterea idem Auguſtinus ſerm. 13. de verbis Apoſtoli, apertiſſimè tribuit gratiæ, non legi naturæ promiſſionem vitæ æternæ: *Genus*, inquit, *humanum juſto ſuo judicio condemnatum noluit Deus in interitum ſempiternum relinquere, ſed miſit & medicum, miſit ſalvatorem, miſit eum, qui gratis ſanaret. Parum eſt, qui gratis ſanaret, qui ſanatis etiam mercedem daret. Nihil addi ad iſtam benevolentiam poteſt. Quis eſt, qui dicat, ſanem te, & do tibi mercedem?* Hic apertè videmus, non legi naturæ, ſed admirabili benevolentiæ tribui promiſſionem mercedis. Idem quoque Auguſtinus in Pſal. 93. cùm dixiſſet, æternam requiem æterno labore comparandam fuiſſe. Non addidit, noli timere, quia juſtus eſt Deus: ſed, *noli timere, quia miſericors eſt Deus.* Ubi oſtendit, ex miſericordia factum eſſe, ut bonis operibus, quamvis imparibus tanto præmio, vita promitteretur æterna.

Quarta ratio ſumitur ex ipſo ſtatu viatorum, qui requiritur ad merendum. Nulla enim cauſa reddi poteſt, cur opera bona, quæ fiunt in hac vita, mereantur præmium apud Deum, & non mereantur bona opera, quæ fiunt in alia vita; niſi quia requiritur ad meritum promiſſio Dei liberalis, atque gratuita; placuit autem Deo, ut promiſſionem ſuam non ultra tempus vitæ præſentis extenderet. Alioqui enim multa faciunt S. Angeli, atque homines in cœlo opera bona, liberè, in obſequium Dei, quibus gloriæ incrementum mereri poſſent, niſi tempus ad merendum præſcriptum præteriiſſet. Et tamen ſi lege naturæ, ſive ex natura rei bonis operibus abſolutè præmium deberetur, nullum certum tempus ad meritum præſcribi poſſet, niſi poſt illud tempus deſinerent eſſe opera bona, quæ ante illud tempus erant opera bona.

Eſſe autem certo tempore definitum ſpatium ad merendum, ſcripturæ paſſim teſtantur, 1. Corinth. 7. *Tempus breve eſt*. 2. Corinth. 6. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis*. Galat. 6. *Dum tempus habemus operemur bonum &c.*

Quinta ratio ſumitur à virtute meritorum Chriſti. Nam ſi diſtributio præmiorum lege naturæ deberetur obedientiæ legis, Chriſtus nobis non meruiſſet vitam æternam immediatè, ſed ſolam gratiam bene operandi.

habere ad hæreditatem fœlicitatis æternæ. *Nam ſi filii & heredes*, inquit Apoſtolus ad Rom. 8. & ad Gal. 4. *Quòd ſi filius & hæres, per Deum*. Incipimus autem eſſe filii Dei, antequam incipiamus bene operari, nam (ut ſuprà ex Auguſtino probavimus) non vivunt homines rectè, niſi prius filii Dei efficiantur; igitur jus habemus ad æternam hæreditatem per gratiam regenerationis, antequam incipiamus bene operari: immò etiam Baptizati infantes, per ſolam eam gratiam, ante omnia opera bona ſalvantur: meruit igitur Chriſtus nobis ipſam hæreditatem, dum gratiam regenerationis & adoptionis promeruit.

Quòd autem voluerit, ut eandem etiam nos bonis operibus mereremur, argumentum eſt amplioris gratiæ & benignitatis ipſius, qui (ut ſuprà demonſtravimus) non ſolùm vitam æternam nos habere voluit jure hæreditatis, ſed etiam jure promeritorum, quæ ut haberemus, ipſe etiam dedit. Rectè igitur Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 16. concludit, vitam æternam proponendam eſſe fidelibus, & tamquam gratiam filii Dei per Chriſtum promiſſam, & tamquam mercedem bonis operibus à Deo juſtè, fideliterque reddendam.

Argumenta ſolvenda contra hanc doctrinam nulla ſunt. Si qua enim erant, ſoluta ſunt cap. ſuperiore.

CAPUT XV.

Bonum opus non eſſe meritorium vitæ æternæ, niſi ex charitate procedat.

RESTAT Poſtrema conditio, quæ erat, ut opus bonum ex charitatis virtute procedat. Fuit enim ſingularis opinio Gulielmi Altiſiodorenſis lib. 3. tractat. 10. cap. 1. quæſt. 2. & cap. 2. quæſt. 1. Meritum prius, & principalius à fide, quàm à charitate pendere. Quæ ſententia non parum favere videtur erroribus hujus temporis hæreticorum, quamvis ille longè alio ſenſu fidem ita prædicet, ac hæretici facere ſoleant, ſed profectò tam ſunt aperta ſcripturarum teſtimonia, ut mirum ſit, egregium illum virum in ea re labi potuiſſe.

Primùm enim diſertis verbis charitati beatitudo promittitur. Joan. 14. *Si quis diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifeſtabo ei me ipſum*. Eſſe autem in hac manifeſtatione ſitam beatitudinem, idem Dominus teſtatur, cùm ait, Matthæi 5. *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Et Joan. 17. *Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum*. Et Apoſtolus Joannes in 1. epiſt. cap. 3. *Nunc filii Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus enim quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum ſicuti eſt*. Præterea rurſus de præmio charitatis Apoſtolus Paulus 1. Corinth. 2. *Oculus*, inquit, *non vidit, auris non audivit, in cor hominis non aſcenderunt quæ præparavit Deus diligentibus ſe*. Et 1. Corinth. 13. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil ſum*. At quo pacto, quæſo, fides prius & principalius fœlicitatem meretur, quàm charitas, ſi homo fidem habens ſine charitate nihil eſt? Idem Apoſtolus 2. ad Timoth. 4. *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi in illa die juſtus judex, non ſolùm autem mihi, ſed & iis qui diligunt adventum ejus*. Item B. Jacobus cap. 1. *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe*.

ita ut principaliter juſtitia vera & Chriſtiana in charitate conſiſtat, probant etiam meritum principaliter ex charitate pendere, quandoquidem præmium vitæ æternæ nihil eſt aliud niſi merces & corona juſtitiæ.

Tertiò, idem probatur manifeſta ratione. Nam meritum vitæ æternæ ita ex divina ordinatione dependet, ut illa ſola opera propriè meritoria vitæ æternæ poſſint eſſe, quæ Deus ad vitam æternam acceptare dignatur. Eſt enim vita æterna veluti bravium quoddam, ut Scripturæ loquuntur; & in libera poteſtate

B Principis proponentis bravium eſt, ut definiat quibus operibus, quo curſu, quo certamine bravium obtineri velit.

Porrò charitatis opera ad vitam æternam à Deo requiri, perſpicuum eſt, Tum ex Scripturis paulò ante citatis, Tum etiam ex ratione ſuavis providentiæ Dei; illa enim media Deus ordinare ſolet ad finem, quæ majorem cum illo proportionem & conformitatem habent. Nihil autem eſſe, quod majorem proportionem & conformitatem cum æterna fœlicitate habeat, quàm dilectionem, & opera ex dilectione manantia, facilè probari poteſt. Nam æterna fœlicitas eſt conſecutio ultimi finis, atque adeptio ſummi boni; ſola verò charitas eſt, quæ finem ultimum,

C ſummumque bonum tamquam objectum proprium reſpicit, atque ad illud movet & ordinat actus virtutum omnium reliquarum. Inde eſt enim, quòd ipſa ſola vera dicitur & eſt forma & regina virtutum; & ipſi ſoli actus virtutum omnium quaſi proprii ejus eſſent, ab Apoſtolo tribuuntur: *Charitas patiens eſt, benigna eſt, omnia credit, omnia ſperat, &c.* 1. ad Corinth. 13.

Atque hęc eſt ratio, cur S. Auguſtinus lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 15. dixerit, virtutem eſſe amorem ſummi boni; & omnes virtutes per amorem definiendas eſſe cenſuerit. Non quòd ignoraret propriam rationem temperantiæ, prudentiæ & aliarum virtutum non in amore, ſed in alio actu ſitam eſſe, ſed ut o-

D ſtenderet virtutes omnes à charitate moveri atque formari. Et eaſdem virtutes, non niſi charitate formatas, nos ad Deum promerendum poſſe perducere. Id enim in cap. 14. extremo poſuerat, nos ad ſummum bonum non poſſe niſi dilectione, amore, charitate conſcendere.

Ex quo intelligi poterit, quid illud fuerit, quod Altiſiodorenſem fefellit. Nam ex hoc loco S. Auguſtini perperam intellecto, collegit fidem ex propria ratione, & ut eſt virtus à charitate diſtincta, includere non ſolùm cognitionem, ſed etiam amorem primæ veritatis, ut proprium ſit fidei, ut fides eſt, credere primæ veritati propter amorem ipſius primæ veritatis, & hoc diſtinguatur à charitate, quòd fides

E ſit cognitio, & amor primæ veritatis; charitas verò amor primæ bonitatis: ſed non erit opus in his refellendis diutius laborare, cùm nemo ſit vel mediocriter in morali diſciplina verſatus, qui neſciat, fidem non eſſe amorem, & amorem, non veritatem, ſed bonitatem reſpicere.

His igitur ita conſtitutis quæri ſolet à Theologis: *Utrum ad meritum vitæ æternæ ſatis ſit, ut opus bonum procedat ab homine juſto, & habitu charitatis prædito, an etiam requiratur, ut actu, vel virtute ab ipſa charitate procedat*. Et quamvis non deſint graviſſimi auctores, qui ſentiant, omne opus bonum hominis juſti, & habitu charitatis præditi, vitæ æternæ meritorium eſſe: nobis tamen probabilius videtur ad meritum exigi, ut opus bonum, vel tunc, cùm fit, actu imperetur à charitate, atque in Deum ut finem ſupernaturalem

poſtea faciendum eſt. Tunc enim dicuntur opera virtute in Deum relata, cùm intentio præcedens eſt vera cauſa operum, quæ poſtea fiunt, ut ſi quis apud ſe certò conſtituat aliquam nummorum ſum- B mam propter Deum pauperibus erogare, & poſtea ſummam illam oblata occaſione eroget: is dicetur virtute referre opus ſuum in Deum, etiamſi dum pecunias illas diſtribuit, nihil de Deo cogitet.

Hæc ſententia, quæ communior in ſcholis eſſe videtur, his argumentis confirmari poteſt. Primò Scriptura teſtatur Joan. 15. ita ſe habere homines juſtos ad Chriſtum, ut palmites ad vitem; conſtat autem palmites non ferre fructum, niſi ſuccum à vite traxerint; igitur neque homines juſti (ut Concilium Tridentinum, ſeſs. 6. cap. 16. explicat) opera meritoria facere poſſunt, niſi per illam gratiam, quam Chriſtus in ipſos, ut vitis in palmites influit. Quod etiam confirmatur ex epiſtola Cœleſtini ad Gallos cap. 8. C ubi legimus, non placere Deo, niſi opera illa, quorum ipſe auctor eſt. Item ex Auguſtino, qui in epiſtol. 105. & alibi paſſim ſcribit, merita noſtra munera eſſe Dei. Non igitur meritoria ſunt opera bona tantùm moraliter, quæ ſine relatione in Deum per actum charitatis, à juſtis fieri poſſunt.

Secundò, Dominus Matth. 5. cùm ait: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis?* Sine dubio demonſtrat, poſſe hominem juſtum facere aliqua bona moralia, quale eſt Diligere amicum, quoniam ab illo diligeris, & tamen non habere mercedem in vita æterna. Idem etiam Matth. 10. non ait: *Qui recipit juſtum, mercedem juſti accipiet*: Sed qui recipit juſtum in nomine juſti, ideſt, ea intentione, D quia ſervus Dei eſt: Et Matth. 19. cùm diceret: *Omnis qui reliquerit patrem, vel matrem &c. Centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*: Addere curavit, *propter nomen meum*; Ut etiam alibi ſæpè addit, *propter me*. Et cur Apoſtolus tam ſollicitè monet 1. ad Corinth. 10. & ad Coloſſenſ. 3. ut quicquid facimus, in nomine Domini, & in gloriam Dei faciamus; ſi omnia juſtorum opera ex ſe diriguntur in Deum, & meritoria ſunt?

Tertiò, Illa ſolùm opera meritoria ſunt vitæ æternæ, quæ ex natura ſua charitatem augent. Nam juxta communem Theologorum ſententiam, omne meritum vitæ æternæ, ſimul etiam incrementi charitatis meritum eſt: at charitas non augetur niſi per actus, E qui ex ipſa procedunt; id enim omnibus habitibus commune eſt. Igitur illa ſolùm opera meritoria ſunt vitæ æternæ, quæ vel ſunt actus charitatis eliciti, vel ſaltem imperati.

Quartò, Convenit inter omnes, ut opus referri debeat in Deum, ut finem ſupernaturalem, ſi futurum ſit meritorium vitæ æternæ; at opera virtutum cæterarum non referuntur in Deum ut finem ſupernaturalem, niſi à charitate imperentur, & dirigantur, nam ſi morales ſint, non referuntur ex natura ſua in Deum, niſi ut finem naturalem; ſi Theologicæ ſint, reſpiciunt quidem Deum, ut objectum ſupernaturale, ſed non referuntur in eum, ut finem ſupernaturalem, vel ut ſummum bonum; igitur non ſunt meritorii actus virtutum reliquarum, niſi à charitate imperentur & moveantur.

eundem finem, niſi ex illo habitu operetur, alioqui omnia opera hominis habitualiter à Deo averſi, & ad creaturam, ut ad finem ultimum converſi, eſſent ordinata ad perverſum ultimum finem, atque adeò peccata eſſent mortalia, quod eſſe falſum & hæreticum, ſuprà docuimus.

Item nulla eſſe poſſent in homine juſto verba, vel facta otioſa; nam illa dicuntur & ſunt otioſa, quæ carent debito fine: nulla verò juſti verba, vel facta debito fine carerent, ſi ratione ſubjecti directa atque ordinata intelligerentur in Deum, ut finem. Neque verò ſufficit generalis illa, & confuſa relatio operum in Deum, quam facere debent vel ſolent, qui recipiunt habitum charitatis infuſæ; alioqui (ut diximus) non ita ſedulo Apoſtolus hortaretur, ut omnia in Dei gloriam faceremus, neque diceret 1. Corinth. ultim. Omnia veſtra in charitate fiant, ſi non poſſet accidere, ut opera juſtorum in charitate, vel ex charitate non fierent. Maneat igitur opera meritoria, id ex neceſſitate requirere, ut actu vel virtute à charitate dirigantur, atque ordinentur in Deum.

CAPUT XVI.

Opera juſtorum ex charitate facta, meritoria eſſe vitæ æternæ ex condigno.

DIſſeruimus hactenus de merito, an ſit, & quid ſit: ſequitur nunc, ut quale ſit videamus. Sunt autem Tres, de hac re quæſtiones. Una ſitne meritum juſtorum dicendum ex condigno, an ex congruo. Altera, ſitne condignum ratione promiſſionis tantùm, an etiam ratione operis. Tertia, num Deus remuneret opera juſtorum ſuprà condignum, & impiorum citra condignum.

Quod attinet ad Primam quæſtionem, Catholici omnes agnoſcunt opera bona juſtorum eſſe meritoria vitæ æternæ, ſed tamen aliqui cenſent non eſſe utendum his vocibus de condigno, & de congruo, ſed abſolutè dicendum, opera bona juſtorum eſſe meritoria vitæ æternæ, ex gratia Dei. Ita docet Thomas Waldenſis, tomo 3. de Sacramentalibus cap. 7. cui ſubſcribere viſus eſt Paulus Burgenſis, in additione ad commentarium Nicolai Lyrani, in Pſal. 35.

Alii volunt opera bona juſtorum eſſe meritoria de condigno, largo modo, ita ut hoc condignum reſpectu condigni propriè ſumpti poſſit dici congruum, reſpectu congrui propriè ſumpti poſſit dici condignum. Ita docent Durandus in 2. ſentent. diſtinct. 27. quæſt. 2. Et Gregorius in 1. Sentent. diſt. 17. quæſt. 1. art. 2.

Communis autem ſententia Theologorum admittit ſimpliciter, meritum de condigno. Quæ ſententia veriſſima eſt. Et quidem quod ad voces attinet, rectè dicuntur, merita noſtra eſſe ex gratia Dei, ſicut etiam verè dicuntur eſſe munera Dei, tamen non minus rectè dicuntur eſſe ex juſtitia & ex condigno. Nam Scriptura divina ſatis apertè agnoſcit has voces, dum dicit, Coloſſenſ. 1. Ut *ambuletis dignè Deo*. Et

2. Theſ-

Digitized by Google

Quod verò quidam diſtinguunt inter dignum & condignum, & meritum ex digno admittunt, non ex condigno, nimis leve eſt. Nam interpres Latinus eandem vocem Græcam, nunc vertit dignum, ut in locis citatis, nunc condignum, ut ad Roman. 8. *Non ſunt condigna paſſiones &c.*

Quod verò attinet ad rem ipſam, Durandi ſententia, ſi nihil aliud vellet, niſi merita noſtra non eſſe ex condigno, ſive ex juſtitia abſolutè, ſed tantùm ex hypotheſi, ideſt, poſita liberali Dei promiſſione non eſſet reprobanda. Cæterùm videtur omnino velle, merita noſtra ex gratia Dei procedentia, & poſita promiſſione, adhuc non eſſe talia, ut eis ex juſtitia debeatur merces, ſed ex ſola Dei liberalitate. In quo ſenſu refellitur à Theologis communi ferè omnium conſenſu, & meritò, pugnant enim contra eam ſententiam omnia argumenta, quæ fecimus adverſus hæreticos. Omnia enim probant juſto Dei judicio deberi meritis operum bonorum mercedem vitæ æternæ.

Neque neceſſe erit hoc loco illa repetere. Satis erit, paucis refutare quatuor ejus dicta, quibus potiſſimum ejus ſententia niti videtur. Dicit enim Primò, temerarium & blaſphemum eſſe dicere, Deum fore injuſtum, ſi meritis hominum juſtorum non reddat mercedem promiſſam.

Dicit Secundò, Non extare in ſacris literis promiſſionem, quæ Deum obliget ad reddendam mercedem, ſed tantùm, quæ doceat, Deum ordinaſſe, ac diſpoſuiſſe vitam æternam dare iis, qui mandata ſervaverint.

Dicit Tertiò, in illis B. Pauli verbis, 2. ad Tim. 4. *Quam reddet mihi in illa die juſtus Judex*; rectè poſitum eſſe, *Juſtus judex*, & rectè non eſſe poſitum, juſto judicio, quia Deus, qui reddit præmia juſtis, & pœnas injuſtis, juſtus & miſericors eſt, & ut juſtus, juſto judicio pœnas reddit injuſtis, ut miſericors, liberaliter præmia tribuit juſtis.

Dicit Quartò, Non poſſe ullum ex juſtitia mercedem ab alio petere, niſi reddat ei omnia, quæ illius ſunt, & aliquid amplius; nos autem, non poſſe Deo unquam reddere omnia, quæ illius ſunt, nedum aliquid amplius, cùm omnia ſint ipſius.

Ad Primum Reſpondeo, non eſſe temerarium nec blaſphemum, ſed pium & ſanctum dicere Deum fore injuſtum, ſi non ſervaret promiſſa. Sic enim loquuntur Scripturæ & Patres. Quid enim ſibi vult illud Pſal. 144. *Fidelis Deus in omnibus verbis ſuis?* Et ibidem: *Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis?* Et illud 2. Eſdræ 9. *Tu ipſe Domine Deus, qui elegiſti Abraham, & inveniſti cor ejus fidele coram te, & percuſſiſti cum eo fœdus, ut dares ei terram Amorrhæi, & Jebuſæi, & impleſti verba tua, quoniam juſtus es!* Et illud ad Hebr. 6. *Non eſt injuſtus Deus, qui obliviſcatur operis veſtri & laboris?* Certè qui dicit, Deus implet verba ſua, quoniam juſtus eſt, & non obliviſcitur Deus laboris & operis ſuorum, quia injuſtus non eſt: manifeſtè ſignificat, eum injuſtum fore, ſi ſecus faceret.

S. Auguſtinus libro de natura & gratia cap. 2. *Non eſt*, inquit, *injuſtus Deus, qui juſtos fraudet mercede juſtitiæ.* Et lib. 4. in Julianum cap. 3. *Per quod*, inquit, *vera juſtitia, per hoc & regnum Dei, Deus namque ipſe, quod abſit, erit injuſtus, ſi ad ejus regnum verus non admittitur juſtus.* Vides quam non timeat S. Auguſtinus temeritatem, vel blaſphemiam, ſi dicat, Deum injuſtum fore, ſi juſtos excludat à regno.

Adde, quòd ſi Deus non ſervando promiſſa, non eſſet injuſtus, poſſet certè non ſervare promiſſa: ac per hoc poſſet non eſſe fidelis, poſſet mentiri, poſſet negare ſe ipſum, quæ verè temeraria ſunt, atque blaſphema: *Nam ſi nos negaverimus, ille fidelis permanet,* ... Hebr. 6. Item: *Fidelis eſt, qui repromiſit.* Hebr. 10.

Ad Secundum Reſpondeo, Omnem veram promiſſionem ferre ſecum obligationem, & ideò ex juſtitia implendam eſſe, atque ſervandam. Nam idcirco fidelis dicitur, qui ſtat promiſſis, infidelis, qui promiſſa non præſtat. Extare autem in Scripturis non ſolùm ordinationem & diſpoſitionem, ſive propoſitum, ſed etiam promiſſionem, quæ ad fidelitatem verè pertineat, perſpicuum eſt ex loco citato, ad Tit. 1. *Secundùm ſpem vitæ æternæ, quam promiſit, qui non mentitur, Deus.* Et Jacobi 1. *Accipiet coronam vitæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe.*

Deinde, ſimilitudo bravii, cui comparat Apoſtolus vitam æternam, 1. Corinth. 9. ſimilitudo denarii diurni ex conventione promiſſi laborantibus in vinea, Matth. 20. ſimilitudo depoſiti, quæ habetur 2. Timoth. 1. & alia id genus multa, nonne apertiſſimè ſignificant promiſſionem ex debito & obligatione reddendam?

Quid quod Patres paſſim dicunt, Deum fieri hominibus propter bona opera debitorem. S. Cyprianus, in ſerm. de eleemoſyna, extremo, de eo, qui bene operatur: *Deum*, inquit, *computat debitorem.*

S. Baſilius, orat. ad divites: *Opera*, inquit, *oſtende, & exige retributionem.*

S. Ambroſius ſerm. 7. in Pſal. 118. in illud: *Memor eſto verbi tui. Vult*, inquit, *Deus conveniri, ut ſi quis propoſita ſecutus virtutibus præmia bene certaverit, fructum remunerationis expectet, quin etiam exigat.*

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 3. in Matth. *Ut ſe*, inquit, *Deus tibi debitorem fateatur non ſolùm pro operibus, ſed etiam pro hac gratia, humilique ſententia.*

S. Auguſtinus in Pſal. 83. in illud: *Miſericordiam & veritatem diligit Dominus; Ecce*, inquit, *videmus, quia tenet eum Paulus debitorem.* Item: *Debitorem*, inquit, *Dominus ipſe ſe fecit, non accipiendo, ſed promittendo. Non ei dicitur, redde quod accepiſti, ſed redde quod promiſiſti.* Similia ſupra citavimus ex Paulino ad Victricium, & Fulgentio ad Monimum.

Ad Tertium Reſpondeo, non rectè à Durando exponi ſententiam Apoſtoli, quod enim illa verba, *quam reddet mihi juſtus judex*, ſint accipienda formaliter, ut ſenſus ſit, reddet mihi Dominus, quatenus eſt juſtus judex, ac per hoc ex juſtitia, non ex ſola liberalitate, planum eſt, Primò, ex ſingulis penè verbis illius ſententiæ, ut ex illis, *bonum certamen certavi*. Item ex illo, *reddet*, & ex illo, *corona juſtitiæ.*

Secundò, quia ſupervacaneum eſſet illud, *juſtus judex*, eo loco, ubi non agitur de pœnis impiorum, ſed de præmiis tantùm juſtorum, ſi Deus pœnas ſolùm ut juſtus judex infligeret, præmia verò, ut liberalis donator effunderet.

Tertiò ex Auguſtino, qui loco citato in Pſalm. 83. hunc locum Apoſtoli tractans, dicit, Deum indulgentiæ eſſe largitorem, coronæ autem debitorem, & ideò indulgentiam tribuere ut patrem, coronam juſtitiæ, ut judicem juſtum. Item in lib. de gratia & libero arbitrio, eundem locum exponens cap. 6. *Cui redderet*, inquit, *coronam juſtus judex, ſi non donaſſet gratiam miſericors Pater?* Et in lib. de correptione & gratia cap. 13. non ſolùm vitam æternam, ſed etiam miſericordiam in remiſſione venialium dicit, juſto judicio bonis meritis reddi.

Denique, in aliis locis idem Apoſtolus non ſolùm dixit, juſtum judicem eſſe Deum in remuneratione operum bonorum, ſed etiam juſtum eſſe apud Deum, ut bona opera remuneret, 2. Theſ. 1. Et ibidem diſertis verbis dicit, juſto judicio Dei Theſſalonicenſes dignos haberi regno Dei, pro quo patiebantur.

ra ſua, & pro iiſdem tanquam ſibi non debitis mercedem promittere, jure mercedem pro ſuis operibus poſtulabit.

Deinde, objectio iſta Durandi locum haberet, ſi Deus ex juſtitia commutativa mercedem redderet operibus bonis: ſed cùm Deus ex juſtitia diſtributiva præmia bene operantibus dare decreverit, non eſt opus, ut ei propriè aliquid demus. Nam neque ii, qui currunt ad bravium, dant aliquid Regi, & tamen tenetur Rex bravium tribuere ei qui cæteros in curſu ſuperaverit. Maneat igitur, opera bona juſtorum ex juſtitia, atque adeò ex condigno mereri vitam æternam.

CAPUT XVII.

Opera bona juſtorum meritoria eſſe ex condigno, non ſolùm ratione pacti, ſed etiam ratione operum.

ALtera quæſtio ſequitur, Utrum opera bona ſint meritoria ex condigno ratione pacti tantùm, an ratione operis tantùm, an ratione utriuſque. Neque enim dubitari debet, quin meritum ex condigno his tribus modis variari poſſit. Nam ſi fortè opus aliquod ſit multò inferius mercede ex conventione promiſſa, ut ſi dominus vineæ conduceret operarios, & non denarium diurnum, ſed centum nummos aureos pro mercede promitteret: eſſet ejuſmodi meritum ex condigno, ratione pacti, non ratione operis.

Contra verò ſi opus ſit revera æquale mercedi, vel fortè etiam majus: ſed conventio nulla intervenerit; ſi dici debeat ejuſmodi meritum ex condigno; dici debebit ex condigno ratione operis, non ratione pacti. Et in malis quidem facilè reperiemus meritum pœnæ ex condigno ratione operis, non ratione pacti, quoniam ſine ulla conventione qui alterum lædit, ſatisfacere tenetur, atque ad pœnam à judice compelli poteſt: utrum autem in bonis ſit aliquod meritum verè de condigno ratione operis, non ratione pacti, paulò poſt videbimus.

Denique, ſi & pactum intercedat, & opus ſit verè par mercedi, ut cùm operarii ad vineam juxta Evangelium conducuntur pro denario diurno, id meritum erit ex condigno ratione operis & ratione pacti.

Non deſunt qui cenſeant, opera bona juſtorum eſſe meritoria vitæ æternæ ex condigno ratione operis, etiamſi nulla extaret divina conventio. Ita enim docet Cajetanus in 1.2.quæſt.114. art.3. Et idem videtur ſenſiſſe Dominicus à Soto lib.3. de natura & gratia cap.7.

Alii contra exiſtimant opera bona ex gratia procedentia non eſſe meritoria ex condigno ratione operis, ſed tantùm ratione pacti, & acceptationis divinæ. Ita docet Scotus in 1.ſentent. diſt.17. quæſt.2. quem alii quoque ſequuntur ex veteribus ſcholaſticis, & ex recentioribus Andreas Vega, in opuſculo de juſtificatione quæſt.5.

Diſtat autem hæc opinio longiſſimè ab hæreſi Lutheranorum. Non enim Scotus cenſet, opera bona na ex condigno ratione pacti, & operis ſimul; non quidem quòd ſine pacto, vel acceptatione non habeat opus bonum proportionem ad vitam æternam, ſed quia non tenetur Deus acceptare ad illam mercedem opus bonum, quamvis par, & æquale mercedi, niſi conventio interveniat. Quam ſententiam conformem eſſe non dubitamus Concilio Tridentino & principibus Theologorum S. Thomæ, in 1.2.quæſt.114. artic.1. ad 3. & art.3. S. Bonaventuræ, & aliis in 2.ſent. diſtinct.27.

Primùm igitur opera juſtorum, remoto pacto, vel promiſſione, non eſſe meritoria vitæ æternæ ex condigno, ſive ex juſtitia, ita ut non poſſit Deus ſine injuſtitia talem negare mercedem; ſatis probatum eſt ſuprà cap.14. in 2. ratione. Scriptura ſiquidem & Patres ubicumque dicunt, Deum fidelem eſſe, & juſtum in reddendo præmio, ſemper aut ferè ſemper mentionem faciunt promiſſionis.

At (inquiunt) Filio debetur hæreditas, ſi bene ſe geſſerit, etiamſi nulla conventio inter patrem & filium intercedat. Nos autem per gratiam filii Dei ſumus, igitur, ſi bene operemur, debebitur nobis hæreditas vitæ æternæ, etiamſi nulla conventio vel promiſſio intercedat.

Reſpondeo, aliud eſſe loqui de merito perſonæ, aliud de merito operis. Et rurſus aliud de vita æterna, ut eſt hæreditas, aliud ut eſt merces, ſtipendium, bravium. Nam ex eo quòd aliquis eſt filius Dei per gratiam, meretur ex condigno hæreditatem vitæ æternæ, ſine alio pacto, ſed merito perſonæ, non merito operis. Nam etiam infantibus, qui decedunt mox à Baptiſmo, quia filii Dei ſunt, debetur jure hæreditas, & ipſi eam mereri dici poſſunt, non merito operis, ſed perſonæ. Quemadmodum etiam cùm diſtribuenda ſunt officia, vel beneficia publica melioribus civibus, illi dicuntur ea mereri ex condigno, qui ſunt optimi inter cives.

Porrò bona opera non requiruntur ad vitam æternam acquirendam, ut hæreditatem, ſed requiruntur, ne filius excidat ab adoptione, & jure mereatur exhæredari. Proinde filius Dei adoptivus per bona opera ſine alio pacto non meretur vitam æternam acquirere ut hæreditatem, ſed meretur eam non amittere. Quod patet tum ex eo, quòd hæreditas ante omnia bona opera, jure adoptionis illi debetur. Tum quia infantes baptizati, ex hac vita migrantes vitam æternam accipiunt in hæreditatem, cùm tamen nulla habeant operum merita, ut experientia teſtatur, & ſancti Patres docent, Auguſtinus in epiſt.157. ad Optatum. Et Bernardus ſerm.68. in Cantica.

At verò ut filius Dei adoptivus vitam æternam obtineat, ut mercedem, ſive ſtipendium & bravium, dicimus requiri promiſſionem, ſive pactum: neque ſufficere gratiam adoptionis. Nam etiamſi tenetur pater admittere probum filium ad hæreditatem, tamen non tenetur admittere opera ejus, quamvis alioqui valde egregia ad obtinendum bravium, niſi pactum, vel promiſſio interveniat. Id quod magis apertè perſpiceretur, ſi cœleſtis hæreditas, & cœleſte bravium omnino diſtinguerentur. Tunc enim omnes intelligerent, hæreditatem deberi perſonæ à Deo in filium adoptatæ, etiamſi nulla alia extaret promiſſio, juxta illud, *ſi filii, & heredes*, Rom.8. at bravium deberi operibus ex

nonne ex denario convenisti mecum? Matth. 20.

Sed quamquam ipſa gloria ſempiterna, hæreditas eſt & bravium; tamen ut hæreditas perſonæ debetur jure adoptionis ſine alio pacto, ut objectio probat; ut bravium debetur operibus ex pacto, ut nos hic docemus: & præterea cùm varii ſint gradus cœleſtis gloriæ, unus tantùm debetur perſonæ jure adoptionis, ſine alio pacto; reliqui debentur operibus ex promiſſione vel pacto.

Jam verò opera bona juſtorum meritoria eſſe vitæ æternæ ex condigno non ſolùm ratione pacti & acceptationis, ſed etiam ratione operis, ita ut in opere bono ex gratia procedente ſit quædam proportio & æqualitas ad præmium vitæ æternæ, probatur his argumentis.

Primò, vita æterna eſt gratia pro gratia, ut dicitur Joan. 1. id eſt, gratia mercedis pro gratia meritorum, ſive charitas patriæ pro charitate viæ, ut exponitur à S. Auguſtino, *in epiſt.* 105. & in lib. de gratia & libero arbitrio cap. 9. At inter gratiam & gratiam ſine dubio magna ſimilitudo, & proportio eſt.

Secundò, vita æterna eſt flumen lætificans civitatem Dei, Pſal. 45. gratia verò bene operandi eſt fons aquæ ſalientis in vitam æternam, ut dicitur Joan. 4. at fons proportionem habet ad flumen, imò totum flumen virtute continet. Et præterea proportio eſt inter deſcenſum & aſcenſum aquæ; tam enim altè aſcendit, quàm altè deſcendit; fons autem aquæ vivæ, id eſt, gratia Spiritus ſancti diffuſa in cordibus noſtris, de cœlo deſcendit, & ideò debita proportione ſalit in vitam æternam.

Tertiò, vita æterna eſt denarius diurnus laborantium in vinea, Matth. 20. At denarius diurnus juſtum eſt pretium laboris diurni. Ideò enim vocatur denarius diurnus, quia ſolet ordinariè ex communi æſtimatione reſpondere labori diurno.

Quartò, gratia eſt ſemen gloriæ juxta illud, 1. Joan. 3. *Semen Dei manet in eo*. At ſemen non eſt quidem æquale rei, cujus eſt ſemen, quo ad molem, ſed eſt tamen æquale, quo ad virtutem.

Neque Durandi reſponſio, quòd gratia ſit ſemen gloriæ, mataphoricè, non propriè, ſolida eſt. Nam hæc ipſa metaphora ſatis aptè, atque accommodatè poteſt indicare quod volumus. Ut enim ſemen propriè dictum, arboris videlicet, aut animantis, phyſica virtute totam arborem, vel animantem continet, ſic etiam charitas Dei in corde diffuſa, morali, meritoriaque virtute gloriam ipſam continet.

Quintò, vita æterna eſt actio quædam ſupernaturalis ex parte objecti, & principii tum efficientis tum etiam formalis; at meritum, quod in dilectione conſiſtit, eſt etiam actio ſupernaturalis ex parte objecti, & principii tum efficientis, tum formalis; igitur proportionem habent inter ſe, & unum ad alterum, quaſi recta via ad ſuum terminum ducit.

Sextò, Deus eſt, qui electos per merita ad vitam æternam ut bravium, & coronam juſtitiæ perducendos eſſe decrevit, igitur ſine dubio ejuſmodi merita illis donat, quibus verè & propriè, atque adeò ex condigno perveniant ad coronam. Neque enim poteſtas, vel ſapientia, qua id faceret, Deo deeſſe potuit.

Septimò, merita noſtra pendent à meritis Chriſti, tum quia nobis ille meruit virtutem merendi, tum quia nos meremur ut membra viva Chriſti, & per influxum, quem ab illo, ut à capite noſtro recipimus: igitur detrahitur de gloria Chriſti, ſi merita noſtra ſint ita imperfecta, ut non ſint merita ex condigno, niſi ratione acceptationis Dei.

Solvuntur objectiones contra doctrinam capitis ſuperioris.

NEQUE argumenta, quæ contra objici ſolent aliquid concludunt. Primò, objici poteſt illud Apoſtoli, Rom. 8. *Non ſunt condigna paſſiones &c.* Et illa teſtimonia Patrum, quæ nos ſuprà citavimus cap. 14. in prima ratione.

Sed intelliguntur illa omnia loca de meritis ſecundùm ſubſtantiam operum, non ut à Spiritu ſancto, & gratia Dei proficiſcuntur, ut tum eo loco, tum in cap. 6. diximus. Quòd ſi velimus locum Apoſtoli univerſaliter intelligere de bonis operibus omnibus, etiam ut à Spiritu ſancto, & gratia Dei proficiſcuntur; ut S. Fulgentius intellexit in lib. 1. ad Monimum, promptum erit reſpondere, non requiri ad meritum ex condigno abſolutam æqualitatem inter meritum & præmium, ſed ſatis eſſe proportionalem, ut paulò poſt fuſius explicabimus.

Secundò, objici poteſt S. Auguſtinus, qui lib. 1. Confeſſ. cap. 4. dicit: *Qui reddit debita nulli debens*. Et ſerm. 16. de verbis Apoſtoli: *Non dicimus Deo, redde, quia accepiſti; ſed redde, quia promiſiſti*. Item S. Bernardus, qui in ſerm. 1. de Annunciat. dicit: *Neque enim talia ſunt hominum merita, ut propter ea vita æterna debeatur ex jure, aut Deus injuriam aliquam faceret niſi eam donaret*. Denique S. Thomas, qui 1. 2. q. 114. art. 1. ad 3. dicit, Deum non debere nobis, ſed diſpoſitioni ſuæ.

Sed facilis eſt Reſponſio. Nam dicitur Deus, reddere debita nulli debens: quia nihil ulli debet abſolutè, ſed ſolùm ex promiſſione & dono ſuo. Pari ratione dicimus Deo, redde quia promiſiſti, non dicimus, redde quia accepiſti; quoniam fundamentum primum debiti divini non in opere noſtro, ſed in ejus promiſſione conſiſtit. Nam remota promiſſione non tenetur acceptare opus noſtrum ad mercedem. Quod autem non ex ſola promiſſione, ſed etiam ex opere noſtro Deus efficiatur debitor, docet ibidem Auguſtinus cùm ſubjungit: *Redde quod promiſiſti, quia fecimus quod juſſiſti*.

S. quoque Bernardus dicit, vitam æternam non deberi ex jure, quoniam (ut ipſe ibidem explicat) merita noſtra naſcuntur ex gratia. Proinde ſignificat non deberi ex rigore *juſtitiæ* (ut Theologi loquuntur) qui gratiam nullam præſupponit; & Deum abſolutè non facturum injuriam juſtis, ſi eos privet mercede juſtitiæ: non tamen negat, quin ex hypotheſi Deus injuriam facturus eſſet, ſi vitam æternam bonis operibus, ex conventione non redderet.

Denique S. Thomas non dicit, Deum non fieri nobis debitorem, ſed non fieri nobis ſimpliciter debitorem; quoniam (ut diximus) prima & potiſſima ratio debiti divini, ex ipſius Dei promiſſione & diſpoſitione conſurgit.

Tertiò objiciunt, inter Deum & hominem non poſſe eſſe juſtitiam, niſi ſecundùm quid, ut S. Thomas docet, 1. 2. quæſt. 114. art. 1. Juſtitiam autem ſecundùm quid, non eſſe juſtitiam ſimpliciter & abſolutè: quare non eſſe abſolutè dicendum operibus noſtris, ex condigno deberi vitam ſempiternam.

Reſpondeo, Duobus modis dicitur aliquid ſecundùm quid. Uno modo, cùm caret ea forma, à qua denominatur ſecundùm quid, quo modo Cycnus dicitur niger ſecundùm quid, id eſt, ſecundùm pedes, & æthiops albus ſecundùm quid, id eſt, ſecundùm dentes. Altero modo cùm non caret ea forma, ſed tantùm perfectione ejus, quæ in aliis rebus ejuſdem generis reperitur; quo modo puer dici poteſt homo ſecundùm quid,

poſteriore Theologi dicunt juſtitiam ſecundum quid eſſe inter Deum & hominem, quia præſupponit gratiam, & tamen ſimpliciter etiam dicunt eſſe juſtitiam, ſed minus perfectam, quàm ea ſit, quæ nullam gratiam prærequirit.

Quartò objiciunt, maximam eſſe inæqualitatem inter opera noſtra, quamvis ex gratia proficiſcantur, & ipſam æternam beatitudinem; præſertim ſi beatitudo objectivè conſideretur, ſicut ſcriptum eſt: *Ego ero merces tua magna nimis.*

Reſpondeo, negari non poteſt, quin beatitudo longè excellat actioni meritoriæ, cùm in illa ſit cognitio & charitas perfecta, in iſta verò ſit cognitio & charitas imperfecta: ſed non requiritur abſoluta æqualitas inter meritum & præmium, ſecundùm juſtitiam diſtributivam, ut dici poſſit præmium deberi meritis ex condigno, etiam ex parte operis: ſed ſufficit, ut ſit proportio quædam, ſecundùm quam is, qui meretur dici poſſit dignus eo præmio. Nam hìc etiam in terris, qui doctrina & bonis moribus præditus eſt, & pro Eccleſia aliquamdiu laboravit, dignus Epiſcopatu judicari ſolet, quamvis abſolutè dignitas Epiſcopalis ampliſſima ſit, & nullo pretio comparabilis: in rebus quoque naturalibus, diſpoſitio ad formam multo imperfectior eſt ipſa forma, & tamen ex naturali quadam juſtitia ſubjecto ritè diſpoſito forma debetur: ſic igitur qui Deum ex toto corde diligit, ac per hoc mundus eſt corde, pacificus, mitis, humilis, miſericors, dignus eſt, qui ad beatitudinem illam admittatur, quæ diligentibus Deum, mundis corde, pacificis, mitibus, miſericordibus, humilibus, ut ritè diſpoſitis promiſſa eſt.

Quod autem dicebatur de beatitudine objectiva, quæ Deus eſt, non auget difficultatem, nam ſicut Deus objectum eſt beatitudinis (ideſt) cognitionis & amoris beatorum; ſic etiam objectum eſt meriti, ideſt, fidei & charitatis viatorum. Hoc ſolum intereſt, quòd fides & charitas in hac vita minus perfectè Deum attingunt, quàm viſio & charitas in alia vita; ſed ideò dicimus ex condigno fidei formatæ per charitatem deberi viſionem cum ardentiſſima charitate, quia dignum eſt, ut res à Deo inchoata, & diſpoſita tandem aliquando perficiatur & abſolvatur. Nam (ut loquitur S. Fulgentius in lib. 1. ad Monimum cap. 10.) *Cùm Deus vitam æternam donat, opus ſuum, quod inchoavit juſtificans impium, perficit, glorificans juſtum.*

Quintò objiciunt, Deum ex communi ſententia Theologorum remunerare juſtorum opera ſupra condignum; proinde non eſſe in operibus juſtorum veram condignitatem ad præmium.

Reſpondeo, Deum remunerare ſuprà condignum non ita eſſe accipiendum, quaſi bona opera non ſint digna præmio vitæ æternæ; ſed quòd ultra præmium, quod ex condigno meritis bonis debetur, Deus ex liberalitate aliquid ſemper adjungat. Sed de hac re in ſequenti capite diſſeremus.

CAPUT XIX.

Deum remunerare opera bona ſupra condignum.

Poſtrema reſtat quæſtio, Num Deus opera bona remuneret ex mera liberalitate ſupra condignum. [illegible] *reantur accipere.*

Probatur igitur breviter, Deum remunerare ultra, vel ſuprà condignum, Primò, ex divinis literis. Nam Matth. 5. non ſine cauſa Dominus ait: *Gaudete & e-* B *xultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Et apertius Luc. 6. *Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinus veſtros.* Certè enim juſta merces eſſe poterat menſura bona; cur autem additur, conferta, coagitata, ſupereffluens, ſi nihil additur ſupra condignum?

Item Luc. 19. poſteaquam ſervus fidelis qui lucratus fuerat decem Mnas, acceperat præmium ſuum, ideſt, imperium ſuprà decem Civitates; rurſus extraordinario munere datur ei Mna, quæ fuerat ablata à ſervo infideli & pigro. Quid autem hoc ſignificare poteſt, ſi Deus in judicio nulli dabit aliquid, niſi juſtè & ex condigno illud mereatur.

Adhæc, Matth. 20. in parabola vineæ, manifeſtè C videmus multis dari integrum diurnum denarium, cùm tamen non integrum diem in opere potuiſſent. Atque id non ex juſtitia, ſed ex liberalitate factum eſſe, indicat Dominus illis verbis: *Volo huic dare, ſicut & tibi. An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?* Ex quo etiam intelligimus, id, quod ſuprà condignum additur, non dari ex æquo, nec omnibus. Fortaſſe etiam huc pertinet illud Apoſtoli ad Roman. 8. *Non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*, quamvis & aliter hoc teſtimonium exponi poſſit, ut ſuprà notavimus.

Idem Secundò, ex Patribus probari poteſt. S. Baſilius, in Pſalm. 114. in illud: *Convertere anima mea* D *in requiem tuam; Propoſita eſt*, inquit, *æterna requies his, qui legitimè in hac vita decertarunt, quæ non ſecundùm operum debitum ac meritum retribuitur, ſed juxta magnificentiam Dei his, qui in ipſum ſperaverunt, exhibetur.* Quem locum oſtendimus cap. 6. malè allegari contra merita ex condigno, cùm non extenuet merita, ſed amplificet munificentiam Dei in retribuendis præmiis etiam ſuprà condignum.

S. Fulgentius in lib. 1. ad Monimum cap. 10. reddens rationem cur vita æterna dicatur gratia, cùm merces ſit meriti, ita loquitur: *Gratia autem etiam ipſa non injuſtè dicitur, quia non ſolùm donis ſuis Deus dona ſua reddit; ſed quia tantum etiam ibi gratia divina retributionis exuberat, ut incomparabiliter, atque ineffabiliter omne meritum, quantumvis bona, & ex Deo data, humanæ vo-* E *luntatis atque operationis excedat.* Hæc ille. Itaque non temerè, nec ſine fundamento ſcholæ Theologorum præmium operibus bonis à Deo ſuprà condignum reddendum eſſe confirmant.

Utrum autem operibus malis Deus pœnam reddat citra condignum, non videtur ita eſſe certum; nam nec inveniuntur loca Scripturæ, quibus id facilè confirmetur; & quamvis S. Joannes Chryſoſtomus hom. 37. in Geneſ. hujus ſententiæ patronus eſſe videatur, tamen S. Auguſtinus lib. 21. de Civ. Dei cap. 24. hanc ipſam ſententiam tolerat potius, quàm probat. Nam cùm dixiſſet illa verba Pſal. 76. *Numquid oblivisſcetur miſereri Deus, aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas*, non pertinere ad reprobos, ſed ad electos, ita ſubjunxit: *Sed quibus placet, iſtam ſententiam uſque ad illa impiorum*

Digitized by Google

contineat Deus in hac ira ſua miſerationes ſuas, & faciat eas non tanta, quanta digni ſunt pœnarum atrocitate cruciari: non ut eas pœnas vel nunquam ſubeant, vel aliquando finiant, ſed ut eas mitiores, quàm merita ſunt eorum, levioreſque patiantur. Sic enim & ira Dei manebit, & in ipſa ira ſua miſerationes ſuas non continebit. Quod quidem non ideò confirmo, quia non reſiſto. Hæc ille.

Quia tamen hæc ſententia de pœnis citra condignum, & multis Theologis placuit, & à ſancto Auguſtino minimè refutatur; reſpondendum erit quatuor teſtimoniis Scripturæ divinæ, quæ contra eam pugnare videntur.

Primum teſtimonium eſt illud: *Non exibis inde, donec reddas noviſſimum quadrantem*, Matth. 5. Sed facilis eſt Reſponſio. Nam ſive hic locus intelligatur de pœnis purgatorii, ut nos in 1. lib. de purgatorio, & in 1. lib. de ſtatu peccati oſtendimus, ſive etiam de pœnis gehennæ; ſignificat Dominus, nullum peccatum ſine ſuo cruciatu manſurum, non autem nullam partem ejus cruciatus qui ſingulis peccatis debetur eſſe minuendam. Deinde loquitur Dominus de pœna, quæ ſolvenda manebit poſt latam Judicis ſententiam, non de ea, quam Judex conſtituet, cùm ſententiam feret. Quamvis enim Deus, cùm peccatores judicabit, citra condignum fortaſſe judicabit; ſed poſt ſententiam latam nihil unquam de pœna minuetur.

Alterum teſtimonium eſt Luc. 6. *Qua menſura menſi fueritis remetietur vobis*. Sed abſque dubio ſententia hæc generatim accipienda eſt, ut ſenſus ſit, Qui boni fuerint, bona recipient; qui mali, mala; & qui valde boni fuerint, multum boni recipient; qui valde mali, multum mali. Nam ſi æqualitas præmii ad merita deſcriberetur, repugnaret hæc ſententia verbis illis, quæ ex eodem capite nos citavimus, *menſuram bonam & confertam &c.*

Tertium teſtimonium eſt Jac. 2. *Judicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam*. Sed loquitur Apoſtolus eo loco de miſericordia non quacumque ſed ſalvante, atque à damnatione æterna hominem liberante. De qua loquitur Dominus Matth. 5. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*.

Poſtremum teſtimonium eſt in Apocalypſi cap. 18. *Quantum ſe glorificavit, & in deliciis fuit tantum date illi tormentum & luctum*. Cæterùm hic locus docet proportionem quandam futuram inter culpam & pœnam, ut majori culpæ major pœna reſpondeat, & minor minori; non tamen neceſſe eſt ex hac proportione æqualitatem colligere. Sed de his ſatis, præſertim cùm de ſuppliciis citra condignum inferendis res ſit (ut diximus) ſatis incerta,

CAPUT XX.

Vitam æternam etiam quoad primum ejus gradum reddi meritis operum bonorum.

EXplicavimus tres partes diſputationis de Merito; Sequitur Quarta, quæ eſt etiam ultima, in qua breviſſimè docendum eſt, quænam ſint illa, quæ cadunt ſub meritum de condigno.

Sunt autem omnino Quinque res, quæ in dubium revocari poſſunt, vita æterna, gratia juſtificationis, gratiæ incrementum, reparatio poſt lapſum, & perſeverantia in fide & charitate uſque in finem. De quibus diſputat S. Thomas in 1. 2. quæſt. 114. art. 5. & ſequent. Nos paucis indicabimus, quæ veriora de his omnibus quæſtionibus nobis eſſe videantur.

Primùm igitur de vita æterna ſolùm quæſtio eſt, Utrum ipſa vita æterna, an gradus tantùm in ea primum non cadere ſub meritum, cùm debeatur jure hæreditatis omnibus filiis Dei, hoc ipſo quòd ſunt filii Dei. Sunt etiam, qui exiſtimant vitam æternam, ſive primum ejus gradum, reddi meritis operum, ſi dilectio illa Dei, quæ eſt ultima diſpoſitio ad juſtificationem, oriatur ex ipſa gratia juſtificationis, alioqui meritis non reddi.

Nos exiſtimamus, vitam æternam, tum quoad primum gradum, tum quoad cæteros reddi bonis meritis filiorum Dei: nec multum ad rem facere, utrum ultima illa diſpoſitio procedat ex gratia juſtificante, vel eam præcedat. Nam Scriptura divina paſſim docet,
B non ſolùm gloriæ incrementum, ſed ipſam gloriam ſimpliciter præmium eſſe operum bonorum. Ut Matthæi 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*. Et ibidem: *Qui reliquerit patrem, vel matrem &c. centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit*. Et Jacobi 1. *Beatus vir, qui ſuffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ*. Galat. 6. *Qui ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam*. Et ad Coloſs. 3. Ipſam hæreditatem ſcribit Apoſtolus, reddi operibus bonis; *Quodcumque facitis, ex animo operamini, ſicut Deo, & non hominibus, ſcientes quòd à Domino recipietis retributionem hæreditatis, Domino Chriſto ſervite*.

Ex quo intelligimus illum ipſum gradum gloriæ, qui debetur jure hæreditario, retribui etiam jure mercedis.
C Non enim eſt abſurdum (ut ſuprà non ſemel diximus) eandem rem duplici jure deberi, titulo videlicet hæreditatis, & titulo meritorum. Atque hoc præſtabunt in cœlo adulti infantibus, non ſolùm quòd illi ampliorem gloriam obtinebunt, ſed etiam quòd ipſam gloriam, & primum ejus gradum habebunt infantes ſolo jure hæreditatis, adultis verò gloria illa ſimul erit & patris hæreditas, & corona victoriæ.

Porrò diſpoſitio illa ultima, ſi gratiam adoptionis præcedat, non erit meritoria vitæ æternæ de condigno, quia non poſſunt mereri vitam æternam de condigno, niſi filii Dei, ut ſuprà demonſtratum eſt: ſi verò ex gratia illa naſcatur, eamque ſequatur, ſaltem ordinem naturæ, non poterit mereri primum gradum
D gloriæ, ſi vera ſit illorum opinio, qui dicunt, non cadere ſub meritum id, quod jam debetur titulo hæreditatis: nam primus gradus gloriæ prius natura debetur titulo hæreditatis homini juſtificato, quàm ultima illa diſpoſitio ex gratia juſtificationis procedat. Sicut enim prius eſt in homine gratia adoptionis, quàm diſpoſitio ex gratia ipſa procedat, ita prius eſt jus ad hæreditatem, quod à gratia adoptionis ſeparari nequit, quàm ex gratia adoptionis diſpoſitio illa procedat.

Vides igitur ad rem non facere, utrum illa diſpoſitio gratiam præcedat, vel ſequatur. Neutro enim modo meritoria eſſe poterit primi gradus gloriæ, ſi quod jam debetur, non poteſt ſub meritum cadere. At ſi concedatur, quod nos contendimus, & quod S. Thomas docet, in 3. ſentent. diſt. 18. quæſt. 1. art. 5. rem
E unam & eandem variis titulis poſſe deberi; ſine dubio ultima illa diſpoſitio poſt infuſionem gratiæ continuata meritoria erit vitæ æternæ, ut S. Thomas confirmat in 1. 2. quæſt. 112. art. 2. ad 1.

CAPUT XXI.

Non gratiam juſtificationis, ſed ejus incrementum cadere ſub meritum de condigno.

JAM verò de gratia juſtificationis, & ejus incremento, tota res breviſſimè expediri poterit. Nam gratiam ejuſmodi non poſſe obtineri, neque ex condigno,

gianorum cap. 7. & in lib. 1. de prædeſtinat. Sanctorum cap. 12. quod illo argumento potiſſimum confirmatur: quia gratia juſtificationis ſæpè datur illis, qui ea bene uti non poſſunt, ut infantibus mox à baptiſmo morituris, vel qui non volunt, ut adultis quibuſdam, qui gratiam jam acceptam abjiciunt, & fiunt noviſſima eorum pejora prioribus, ſæpè etiam non datur illis, qui ea bene uſuri fuiſſent, ſi illam accepiſſent, quod de Tyriis & Sydoniis Dominus ipſe teſtatur Matthæi 11.

Adhæc, nullum (Chriſto excepto) quamvis juſtum & ſanctum poſſe aliis mereri gratiam de condigno, certa ratio perſuadet. Nullum enim extat pactum, nulla promiſſio de merito alienæ ſalutis; & ſolus Chriſtus, ut Eccleſiæ totius caput, eam gratiam habuit, qua membris omnibus gratiam & gloriam mereretur: *Quamvis* (inquit S. Leo in epiſt. 97. ad Leonem, cap. 2.) *multorum Sanctorum in conſpectu Domini pretioſa mors fuerit; nullius tamen inſontis occiſio, redemptio fuit mundi. Acceperunt juſti, non dedere coronas, & de fortitudine fidelium exempla nata ſunt patientiæ, non dona juſtitiæ.*

Sed ſicut certum eſt, non poſſe unum alteri ex condigno gratiam promereri, ita non dubium eſt, poſſe id ex congruo fieri. Quomodo S. Stephanum precibus apud Deum converſionem Apoſtoli Pauli, & S. Monicam lachrymis apud eundem converſionem S. Auguſtini promeruiſſe, nemo eſt qui neget. Et in ipſo Evangelio legimus, Matthæi 9. *Videns Jeſus fidem illorum dixit Paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.*

Denique poſſe hominem juſtum mereri ex condigno augmentum juſtitiæ, docet Concilium Tridentinum ſeſs. 6. can. 32. docet etiam ſanctus Auguſtinus, tract. 77. in Joannem, quamvis nomen ipſum de condigno non ponat: *Reſtat*, inquit, *ut intelligamus Spiritum ſanctum habere, qui diligit, & habendo mereri, ut plus habeat, & plus habendo plus diligat.*

CAPUT XXII.

Reparationem poſt lapſum, & perſeverantiam uſque in finem non cadere ſub meritum de condigno, ſed ſolùm de congruo.

DE Reparatione poſt lapſum, & perſeverantia uſque in finem concors eſt ſententia Theologorum, non cadere ea ſub meritum de condigno. Ac (ut cæ-

concedere videtur in epiſt. ad Hebr. cap. 6. lect. 3. ut etiam apertè concedit S. Bonaventura, in 2. ſentent. diſtinct. 28. explicans verba Petri Lombardi. Et certè non deſunt optimæ rationes, quibus id probari poſſe videatur. Nam in 2. lib. Paralipom. cap. 19. dictum eſt ad Joſaphat Regem Juda: *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum, amicitia jungeris, & idcirco iram Domini merebaris, ſed bona opera inventa ſunt in te &c.* Ex quo intelligimus ſanctum illum Regem bonis operibus apud Deum obtinuiſſe, ut etiam cùm peccaret, à Deo non desereretur, nec pro meritis puniretur. Item in Pſal. 70. orat Propheta, quod nos etiam orare convenit: *Cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Et certè fruſtrà fieret talis oratio, ſi nulla ei reſpondere poſſet impetratio.

Adhæc, ſi poteſt juſtus mereri de congruo, ideſt, impetrare alteri converſionem, cur non & ipſe ſibi poſtulare & impetrare poſſit, ut ſi labatur non deſeratur, ſed ad pœnitentiam revocetur?

Præterea, poteſt homo nondum reconciliatus per opera pœnitentiæ impetrare & mereri ex congruo gratiam juſtificationis, ut in 1. lib. demonſtratum eſt, cur igitur non poterit idem ipſe, dum eſt juſtus & amicus Dei impetrare & mereri ex congruo reparationem, ſi fortè labatur?

Neque objectio illa convincit, per peccatum amittuntur omnia merita præcedentia, igitur fieri non poteſt, ut reparatio poſt lapſum bonis meritis ulla ratione reddatur. Nam probat quidem hoc argumentum, reparationem non poſſe eſſe mercedem, quæ ſit reddenda ex juſtitia. Qui enim amiſit omnia merita, quomodo poteſt ex juſtitia poſtulare mercedem? At non probat non eſſe congruens, ut Deus reſpiciat ex clementia ſua ad bona opera præcedentia, & illorum intuitu miſereatur ejus qui cecidit.

At (inquies) quo quis plura merita habuit, eo gravius Deum offendit, cùm peccat. Quoniam merita noſtra munera Dei ſunt, & qui plura beneficia accepit, ſi benefactorem offendat, magis eſt ingratus, & minus dignus indulgentia. Reſpondeo, argumentum rectè concludit adverſus eos, qui ex malitia & contemptu benefactoris peccant; at non adverſus eos, qui ex ignorantia & infirmitate delinquunt. De quibus nos tantùm loquimur. Quare ſanctus Thomas in 2. 2. quæſtione 186. artic. 10. docet, peccata religioſorum, etiam mortalia, ſed ex ignorantia, vel infirmitate commiſſa minus eſſe gravia, & facilius condonari, quàm aliorum hominum, propter bona opera, quæ religioſi aſſiduè faciunt.

Finis Secundæ Controverſiæ Particularis.

TER-

Digitized by Google

CONTROVERSIÆ GENERALIS

TERTIA ET ULTIMA CONTROVERSIA PRINCIPALIS.

De bonis Operibus in particulari.

ORDO DISPUTATIONIS.

POSTREMA reſtat Controverſia ex Tribus illis, quas de reparatione gratiæ tractandas eſſe diximus: ea verò eſt de bonis operibus in particulari, & tribus libris continetur, quorum *Primus* erit de oratione, *Secundus* de jejunio, *Tertius* de eleemoſyna. Tot enim eſſe præcipua genera operum bonorum, teſtatur Angelus Raphael apud Tobiam, cap. 12. Bona eſt oratio cum jejunio & eleemoſyna, magis quàm theſauros auri recondere.

LIBER PRIMUS, DE BONIS OPERIBUS IN PARTICULARI,

Qui eſt de Oratione.

CAPUT PRIMUM.

Definitio orationis breviter explicatur.

DE ORATIONE ſolita brevitate ſcripturus, Primùm de ipſa oratione generatim diſſeram, Deinde, de certa illa forma precum, quæ propria eſt Sacerdotum & Monachorum, & Horarum canonicarum nomine appellari ſolet.

De oratione generatim Septem capita tractanda eſſe cenſeo; Quid ſit oratio; Quotuplex; An ſit neceſſaria, vel utilis; Quid ſit in oratione petendum; Cujus ſit petere; A quo, & pro quibus ſit petendum; Quomodo ſit petendum, ut, quod petimus, impetremus.

Quod attinet ad Primum, ſic poteſt Oratio definiri ex S. Thoma in 2. 2. quæſt. 83. art. 1. *Eſt actus rationis practicæ, voluntatis deſiderium explicantis, & ab alio aliquid poſtulantis.*

Dicitur *actus rationis*, quoniam tametſi tum ratio, tum voluntas ad orationem ex neceſſitate concurrant, tamen propriè actus eſt rationis, non voluntatis. Nam oratio eſt petitio quædam, petitio autem cùm ſit intimatio, ac locutio, ſine dubio ad

A rationem & intelligentiam pertinet. Itaque Dominus Matthæi 7. *Petite*, inquit, *& accipietis.* Et Marci 11. *Quicquid orantes petitis, &c.* Et Apoſtolus ad Rom. 8. *Quid oremus, ſicut oportet, neſcimus; Spiritus poſtulat pro nobis, &c.* Et Ss. Patres, Baſilius orat. in Julittam: *Oratio*, inquit, *eſt boni cujuſdam petitio, quæ à piis ad Deum effunditur.* Gregorius Nyſſenus orat. 1. de oratione Dominica: *Oratio eſt converſatio, ſermocinatioque cum Deo.* Et orat. 2. *Oratio eſt petitio bonorum, quæ Deo cum ſupplicatione offertur.* Joan. Chryſoſtomus hom. 30. in Geneſ. *Oratio colloquium eſt cum Deo.* Joannes Damaſcenus lib. 3. de fide, cap. 24. *Oratio eſt aſcenſio mentis in Deum, aut decentium à Deo petitio.*

B Dicimus Deinde eſſe actum rationis non theoricæ, ſed *practicæ*, quoniam non ad cognitionem, ſed ad impetrationem ordinatur.

Dicimus Tertiò, eſſe actum rationis: *Explicantis deſiderium voluntatis.* Nam cùm intellectus & affectus ad orandum concurrant, affectus concurrit deſiderando id bonum, quo caret; intellectus verò deſiderium illud explicando, & proponendo; quemadmodum in rebus corporalibus cùm re aliqua indigemus, per appetitum, qui concupiſcibilis dicitur, rem illam deſideramus, per linguam verò, quæ appetitus interpres eſt, rem eandem flagitamus.

Dicimus Poſtremò, eſſe actum rationis: *Ab alio aliquid poſtulantis.* Quoniam deſiderium voluntatis, ſi

eſt

Digitized by Google

De partitione Orationis.

PORrò Triplex eſt orationis partitio. Primùm enim Alia eſt oratio publica, quæ nomine totius populi à ſacerdotibus, tamquam publicis Miniſtris in templis potiſſimum ritè celebratur: Alia eſt privata,
B
quæ ad ſingulos pertinet, & de qua ſcribit Apoſtolus: *Volo ergo viros orare, in omni loco levantes puras manus, ſine ira & diſceptatione*, 1. ad Timoth. 2.

Deinde, Alia eſt oratio tantùm mentalis, Alia mentalis ſimul & vocalis. Neque debet addi tertium membrum, ideſt, vocalis tantùm. Ea ſiquidem non eſt utilis ad placandum Deum, ſed magis ad provocandum ad iram, juxta illud: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me*, Iſaiæ 29.

Et quidem oratio, quæ ſola mente concipitur, cùm quis privatim orat, utiliſſima eſt, & aliquando utilior, quam ſi etiam vox corporalis addatur. Nam & Deus ſatis intelligit quid velimus, & quid petamus etiamſi id ſola mente exprimamus; & nos ipſi non-
C
nunquam toto ictu cordis Dei aures melius attingimus, cùm ab omni ſtrepitu corporali vacamus, quam ſi voce ſimul & corde orare velimus. Et denique (ut S. Ambroſius docet in 6. lib. de Sacramentis, cap. 4.) *Qui in ſilentio orat, fidem defert, & confitetur, quod Deus ſcrutator cordis & renis ſit, & orationem tuam antè ille audiat, quàm tuo ore fundatur.*

Cæterùm non negamus, quin oratio vocalis ſit interdum utilis, & aliquando etiam neceſſaria. Utilis enim eſt; *Quoniam* (ut S. Auguſtinus loquitur in epiſtol. 121. ad Probam, cap. 9.) *interdum voce nos ipſos ad devotionem acrius excitamus*. Utilis quoque eſt, quoniam ſervit devotioni jam excitatæ, quæ erumpere ſolet & redundare in externum affectum, juxta illud
D
Pſal. 15. *Lætatum eſt cor meum, & exultavit lingua mea.* Et illud Pſal. 83. *Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Denique utilis eſt, ut non ſolùm corde, ſed etiam corpore debitæ ſervitutis Deo reddamus obſequium, juxta illud Oſeæ ultim. *Omnem aufer iniquitatem, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* Eſt autem non ſolùm utilis, ſed etiam neceſſaria vocalis oratio, quando ex præcepto majorum, vel publicè, vel privatim certas preces recitare jubemur.

Tertia partitio orationis extat apud Apoſtolum, 1. ad Timoth. 2. ubi Quatuor facit quaſi genera, ſive partes orationis, cùm ait: *Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus &c.* Et ad Philipp. 4.
E
In omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. Et quoniam hæc partitio ſubobſcura eſſe videtur, referam breviter quid præcipui Patres de ea ſcriptum reliquerint.

Igitur S. Hilarius in explicat. Pſal. 140. ita loquitur: *Quatuor genera orationum Apoſtolus eſſe ſignificat, ad Timotheum ſcribens; Exoro ergo primò omnium fieri precationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones. Humilitatis noſtræ eſt deprecari, Magnificentiæ Dei eſt orari, Fidei eſt poſtulare, Confeſſionis & laudis eſt gratulari.*

S. Ambroſius in lib. 6. de Sacramentis, cap. 5. *Prima*, inquit, *oratio laudem debet habere Dei, ſecunda ſupplicationem, tertia poſtulationem, quarta gratiarum actionem.* Ubi S. Ambroſius primo loco ponit orationem, ſecundo loco obſecrationem, nonnihil invertotum nunc locum refert ad publicas preces, quæ tempore ſacrificii ad altare funduntur. Quod idem facit Chryſoſtomus in commentario, ſed Chryſoſtomus non indicat, quid interſit inter has voces: Auguſtinus autem indicat, cùm ita loquitur: *Eligo* (in-
B
quit) *in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Eccleſia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione ſacramentorum, antequam illud, quod eſt in Domini menſa, incipiat benedici: Orationes, cùm benedicitur & ſanctificatur, & ad diſtribuendum comminuitur, quam totam petitionem ferè omnis Eccleſia Dominica oratione concludit. Interpellationes autem, ſive (ut veſtri codices habent) poſtulationes, fiunt, cùm populus benedicitur. Tunc Antiſtites velut advocati ſuſceptos ſuos per manus impoſitionem miſericordiſſimæ offerunt poteſtati. Quibus peractis, & participato tanto ſacramento, Gratiarum actio cuncta concludit, quam in his etiam verbis ultimam commendavit Apoſtolus.*

Joannes Caſſianus collat. 9. cap. 9. & ſequentibus,
C
fusè tractat de hac partitione, & in ſumma docet, per obſecrationem intelligi orationem pro remiſſione peccatorum; por orationem, vota, quibus Deo aliquid offerimus: per poſtulationem, ſive interpellationem, preces, quas pro ſalute aliorum fundimus: per gratiarum actionem, laudes Dei, pro acceptis beneficiis.

Theodoretus in comment. 1. Timoth. 2. ſcribit, obſecrationem eſſe deprecationem malorum, orationem, poſtulationem bonorum, interpellationem, eſſe accuſationem adverſariorum, ideſt, Diaboli & angelorum ejus, qui nos ad peccata ſollicitant. Denique gratiarum actionem, id quod verba ipſa ſignificant.

S. Bernardus, in ſermone de quatuor modis orandi,
D
per obſecrationem accipit orationem peccatoris pœnitentiam inchoantis, qui interceſſores adhibet, nondum audens per ſe ad Deum accedere, per orationem intelligit preces pęnitentis, qui per ſe à Deo poſtulat indulgentiam, per poſtulationem orationem juſti, qui petit regnum cœlorum, & alia neceſſaria ad ſalutem: per gratiarum actionem orationem viri perfecti, qui ſe certò confidit exauditum.

S. Thomas in 2. 2. quæſt. 83. artic. 17. explicans hanc ipſam partitionem, ſcribit, in omni oratione Tria eſſe neceſſaria. Primò, ut animus conjungatur cum Deo, quod fit per orationem, quæ eſt aſcenſio mentis in Deum. Secundò, ut aliquid petatur à Deo, quod fit per poſtulationem. Tertiò, ut proponatur
E
ratio aliqua cur videatur eſſe concedendum id quod petitur, tum ex parte orantis, tum ex parte Dei. Et quidem ex parte Dei optima ratio eſt Meritum Chriſti, quod proponitur per obſecrationem: Ex parte noſtra eſt actio gratiarum, quæ proponitur, cùm Deum aliqua ratione laudamus.

Explicat S. Thomas hæc omnia in oratione de ſancta Trinitate; Nam cùm dicimus: *Omnipotens ſempiterne Deus*, Oratio eſt; cùm addimus, *Qui dediſti famulis tuis in confeſſione veræ fidei æternæ Trinitatis gloriam agnoſcere*, Gratiarum actio eſt; cùm adjungimus, *Tribue quæſumus, ut ejuſdem fidei firmitate ab omnibus ſemper muniamur adverſis*, Poſtulatio eſt, cùm concludimus, *Per Dominum noſtrum &c.* Obſecratio eſt.

Theophilactus in commentario hujus loci ſcribit, Apoſtolum loqui de oratione ſacerdotis ad altare, in

quo

Digitized by Google

ſtulationem, in quo convenit cum Chryſoſtomo.

Si mihi licet addere, quid de hoc loco Apoſtoli ſentiam; Primùm exiſtimo loqui Apoſtolum, non ſolùm de oratione ſacerdotis ad altare, ſed etiam de oratione privata cujuſcumque fidelis. Nam ideò 1.Timoth.2. concludit: *Volo ergo viros orare in omni loco, &c. Similiter & mulieres in habitu ornato &c.* Et ad Philipp. 4. omnibus dicit: *Nihil ſolliciti ſitis, ſed in omni oratione & obſecratione &c.* Fateor tamen hoc præceptum, quod omnibus datur, ad ſacerdotes præcipuè pertinere, & in illis precibus, quæ funduntur ad altare, potiſſimum locum obtinere.

Exiſtimo Præterea, voluiſſe Apoſtolum per has voces partitionem aliquam indicare, non rem eandem pluribus vocibus inculcare. Id mihi perſuadet, Tum communis opinio; nam uno vel altero excepto, omnes in eo conveniunt, ut Apoſtolus diſtinctionem aliquam inter eas voces notari voluerit: Tum quod eaſdem quatuor voces repetierit in epiſt. ad Philippenſes.

Exiſtimo Tertiò partitionem hanc Apoſtoli deſumi à materia orationis, quæ eſt res bona, vel mala, præterita, vel futura, ut ſenſus Apoſtoli ſit, orandum eſſe Deum pro malis avertendis & bonis accipiendis, & quidem utraque poſtulanda eſſe in futurum, & pro jam impetratis gratias exhibendas. Quem ſenſum clarius oſtendit epiſt. ad Philippenſes, quàm ad Timotheum. Nam cùm ait ad Philippenſes: *In omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum;* Hoc maniſeſtè præcipit, ut ſive bonorum adeptionem, ſive à malis liberationem cupiamus & precemur à Deo, ſemper conjungamus petitionem cum gratiarum actione, ideſt, ita petamus futura, ut pro præteritis agere gratias numquam obliviſcamur.

Exiſtimo Denique, per Obſecrationes Græcè *δεήσεις*, rectè Theodoretum & Auguſtinum locis citatis accipi voluiſſe deprecationes malorum. Nam vox illa à verbo *δέομαι* deſcendit, quod eſt indigere: ille autem maximè indiget ope divina, qui malo aliquo premitur. Item per Orationes rectè eoſdem auctores intellexiſſe petitiones bonorum: non enim in Græco eſt, *εὐχάς*, ut Caſſianus legiſſe videtur, qui interpretatur vota, ſed *προσευχάς*, quod orationes ſignificat. Nam (ut ſcribit Gregorius Nyſſenus, oration. 2. de oratione Dominica) ideò oratio, qua boni aliquid petimus, dicitur *προσευχή*, quoniam votum dicitur *εὐχή*, & illi cum fiducia petunt à Deo bona, qui illi antea boni aliquid devoverunt. At per Poſtulationes non exiſtimo cum Theodoreto, ſignificari hoc loco accuſationem adverſariorum, ſed cum Auguſtino ſimpliciter poſtulationem. Nam etiamſi vox Græca *ἔντευξις* ſignificet interpellationem pro aliquo, vel contra aliquem; tamen quia omnis interpellans petit, immò ideò interpellat ut petat, rectè S. Auguſtinus loco notato monet, vicinitate vocabuli unum pro alio poni ſolere, neque corrigendum eſſe textum Latinum, qui non habet interpellationes, ſed poſtulationes.

Addo quòd in epiſt. ad Philipp. cap. 4. ubi obſecratio, oratio & gratiarum actio iiſdem Græcis verbis exprimuntur, quibus in epiſt. priore ad Timoth. cap. 2. ſolùm nomen poſtulationis variatur. Non enim eſt *ἔντευξις*, ſed *αἰτήματα*, quod propriè petitionem, vel poſtulationem ſignificat. Ubi videtur Apoſtolus explicare voluiſſe uno in loco id, quod dixerat in alio.

Addo etiam quòd interpellatio contra aliquem, comprehenditur in obſecratione, quæ eſt deprecatio malorum, ſicut interpellatio pro aliquo, in oratione.

Addo denique auctoritatem Latini interpretis antiquiſſimi, qui non ſine cauſa verbum *ἔντευξις*, hoc loco poſtulationes, non interpellationes reddendum eſſe judicavit.

CAPUT III.

De neceſſitate & utilitate orationis.

SEquitur pars Tertia diſputationis propoſitæ, quæ erat de neceſſitate, vel utilitate orationis. Multi fuerunt, ac ſunt errores de fructu orationis, qui facili negotio recenſeri & refutari poterunt.

B Primùm igitur non defuerunt olim tum ethnici, tum hæretici, qui nimis multum orationi tribuerent. Refert enim S. Thomas in lib. 3. contra Gentes cap. 96. errorem ethnicorum quorundam, qui arbitrabantur, per orationes hominum mutari poſſe providentiam Dei. Refert quoque Theodoretus lib. 4. Hiſt. cap. 10. & lib. 4. de fabulis hæreticorum, Meſſalianos hæreticos uſque adeò extollere ſolitos orationem, ut exiſtimarent, per eam ſolam verè juſtificari homines. Sacramenta verò, præſertim Baptiſmum, & Euchariſtiam nihil prodeſſe. Unde etiam Euchitæ dici meruerunt.

C Sed hic error nullo negotio refutari poteſt. Deum enim eſſe prorſus immutabilem, non ſolùm docet ſcriptura divina, Numer. 23. 1. Reg. 15. Malach. 3. & Jacobi 1. ſed etiam maniſeſta ratio. Nam ſi Deus ulla ratione mutationi eſſet obnoxius, non eſſet ſimplex, neque infinitus, neque æternus, ac per hoc eſſet creatura, non Deus. Vide S. Thomam in 1. par. quæſt. 9. art. 1. non igitur poteſt humana oratio providentiam illius invertere, aut mutare, apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Et ſi abſque Sacramentis à Chriſto inſtitutis, poſſent homines per ſolas preces juſtificari, atque ſalvari, non diceret idem Salvator: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in*

D *regnum Dei.* Joan. 3. Neque diceret: *Niſi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis.* Joan. 6. Non igitur ſola oratio ſufficit ad ſalutem.

Alter error, & quidem ſuperiori contrarius, eſt eorum, qui nimium extenuant fructum orationis. In quo numero reponendi ſunt in primis ethnici illi, qui tollebant è medio providentiam Dei erga res humanas, ut Epicurei, teſte Marco Tullio, in lib. 1. de natura Deorum, ut Peripatetici, teſte Clemente Alexandrino lib. 5. Strom. Et S. Ambroſio, lib. 1. de Officiis cap. 13. ut illi, qui Epicurum, & Ariſtotelem præceſſerunt, qui in libro S. Job cap. 22. dixiſſe leguntur: *Circa cardines cæli ambulat, nec noſtra conſiderat.* Iſti enim omnes orationis ſtudium non

E ſolùm extenuant, ſed etiam penitus tollunt. Quid enim prodeſt orare Deum, ſi noſtra non curat?

Ad horum errorem accedunt hæretici Pelagiani, qui ſi non utilitatem, certè neceſſitatem orationis tollebant, cùm dicerent, poſſe homines ſuis viribus bene vivere, ſervare mandata, gratiam Dei, & gloriam promereri. Quare S. Auguſtinus, tum in libro de hæreſibus cap. 88. tum in epiſtol. 106. ad Paulin. inter præcipuos Pelagianorum errores poſuit, quòd deſtruerent orationes Eccleſiæ.

In ſimilem errorem incidit poſtea Joan. Wiclef, qui teſte Thoma Waldenſi tom. 3. cap. 1. & 2. docebat, Deum non requirere à nobis cogitationem, aut vocem, ſed bonis operibus eſſe contentum. Idem etiam cùm diceret, tria eſſe genera orationis; aliam enim eſſe orationem mentalem, aliam vocalem, aliam

aliam

ſum non neceſſaria, ſed etiam ſupervacanea videatur oratio.

Adverſus omnes iſtos errores pugnat Evangelica illa ſententia, Lucæ 18. *Oportet ſemper orare, & nunquam deficere*. Item illud cap. 21. *Vigilate omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia*. Item illa B Apoſtolica, 1. Theſſal. ultim. *Sine intermiſſione orate*. Quibus non diſſimilis eſt illa ſapientis, Eccleſiaſt. 18. *Non impediaris orare ſemper*. Hæc enim, & alia, quibus plena eſt ſcriptura divina, apertiſſimè docent omninò neceſſariam eſſe orationem, neque eſſe committendum, ut alia vitæ hujus negotia à ſtudio rei tam neceſſariæ nos impediant.

Neque reſponderi poteſt, prædicta teſtimonia referenda eſſe ad neceſſitatem ſolius orationis vitalis, ut loquitur Wiclef. Nam Dominus in Evangelio Luc. 18. cùm dixiſſet: *Oportet ſemper orare, & nunquam deficere*; explicaturus de quo genere orationis intelligi vellet ſententiam ſuam, narravit parabolas duas. Unam de vidua, quæ importunitate petendi extorſit à Judi- C ce, alioqui injuſto & ſævo, juſtam ſententiam. Aliam de Phariſæo & Publicano orantibus in templo. Et rurſus Luc. 11. Cùm vehementer commendaret ſtudium orationis, narravit Aliam parabolam de quodam, qui ab amico tres panes petiit importuniſſimo tempore, & tamen accepit quod petiit, non quia eſſet amicus, ſed quia non deſtitit petere, donec acciperet. Quæ omnes parabolæ clariſſimæ ſunt, & omnium judicio orationem propriè dictam, non autem metaphoricam, qualis eſt vitalis, neceſſariam eſſe demonſtrant.

Præterea ut bene vivamus, fieri non poteſt ſine auxilio Dei, cùm ſcriptum ſit, Joan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere*. Et 2. Corinth. 3. *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, ſed ſuf-* D *ficientia noſtra ex Deo eſt*. Igitur auxilium Dei per orationem propriè dictam petere neceſſe habemus, ſi vitalem orationem exercere, ideſt, ſi bene vivere deſideramus. Quare non ſola vitalis oratio, ſed etiam mentalis & vocalis neceſſariæ ſunt, & de iis verba Domini, & Apoſtoli intelligi debent.

Quod autem Monhemius dicit, auxilium Dei non defuturum, etiamſi illud minimè petamus, cùm Deus illa det petentibus, quæ non petentibus etiam daturus erat: repugnat manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis. Nam quod legimus in Pſal. 105. *Et dixit, ut diſperderet eos, ſi non Moyſes electus ejus ſtetiſſet in confractione, in conſpectu ejus*; ſatis apertè demonſtrat, ita libera- E tum fuiſſe populum ab ultimo exitio per orationes Moſis, ut ſi Moſes non oraſſet, univerſus populus periturus fuiſſet. Illud etiam quod ait Dominus Matth. 17. *Hoc genus dæmoniorum non ejicitur niſi in oratione & jejunio*; nonne apertè indicat, beneficia quædam impetrari per orationem & jejunium, quæ ſine oratione & jejunio minimè impetrarentur? Quod verò S. Jacobus in epiſtola ſua cap. 4. docet: *Non habetis, propterea quod non poſtulatis: petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis*; certè manifeſtius eſſe non potuit.

Quibus teſtimoniis congruens eſt illud S. Auguſtini, in ſerm. 1. de S. Stephano: *Si S. Stephanus ſic non oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet*. Et illud in lib. 2. de bono perſeverant. cap. 16. *Conſtat Deum alia danda non*

conſtituit id nobis præſtare per humanos labores, quibus agri, vineæque coluntur: nemo eſt qui neget neceſſarium eſſe arare, ac ſerere; plantare, ac fodere, & alia id genus facere, ſi metere, & vindemiare velimus: etiamſi Deus quos fructus, & quantos nobis dare velit, ab æternitate decreverit.

Sic etiam Patriarcha Iſaac, tametſi ſciebat ex divina promiſſione in ſemine ſuo benedicendas omnes gentes, ac per hoc prolem aliquam ſe habiturum dubitare non poſſet: Oravit tamen Deum pro ſterilitate conjugis ſuæ, ut legimus in Geneſ. 25. Quoniam illud etiam ſciebat, multa Deum promittere, quæ per orationes à ſe impetrari velit, ut S. Gregorius annotavit in lib. 1. dialogor. cap. 8.

Et Elias Propheta, cùm Dei nomine pluviam promiſiſſet Regi, & certò ſciret, falſum eſſe non poſſe quod Deus promittit: anxiè tamen Deum precari cœpit pro pluvia impetranda, 3. Reg. 18. quia noverat, pluviam quidem donandam eſſe à Deo, ſed non niſi per orationes ſuas eſſe donandam.

Denique Tobiæ cap. 6. Angelus Raphael dicit, Saram Tobiæ juniori à Deo deſtinatam eſſe uxorem: & tamen eundem Tobiam admonuit, ut Deum precaretur, ne ſe à Dæmonio illo pateretur occidi, à quo necatos fuiſſe conſtabat alios omnes, qui cum eadem Sara conjugio copulari tentaverant. Nimirum indicavit Angelus, conſcius Dei ſecretorum, præordinatum fuiſſe à Deo conjugium Tobiæ & Saræ, ſed non niſi per orationes eorum divinam illam præordinationem fuiſſe complendam.

Poſtremus error circa neceſſitatem orationis eſt hæreticorum hujus temporis, ut Philippi Melanchthonis in Locis communibus, titulo de precatione, ut Joannis Calvini lib. 3. Inſtitut. cap. 20. §. 3. Joannis Brentii, in Confeſſione Wirtembergenſi, cap. de oratione, & aliorum omnium, qui quamvis orationis ſtudium maximi facere ſe jactent, tamen præcipuos ejus fructus negant, immò nihil ferè utilitatis orationi relinquunt.

Tres enim ſunt primarii fructus orationis, Satisfactio, Meritum, Impetratio. Ex quibus duobus priores adverſarii funditus tollunt, ut oſtendimus in quarto libro de pœnitentia, & in libro quinto de juſtificatione. Tertium mutilant, ſi non tollunt. Nam ex iis bonis, quæ precibus impetrantur, præcipuum eſt remiſſio peccatorum, ac juſtificatio. Hunc autem fructum omnes hujus temporis hæretici orationi detrahunt, cùm illam ſoli fidei, quæ orationem præcedit, attribuant.

Reliqua bona fatentur orationibus impetrari, ſi oratio fundatur ex fide: ſed quia per fidem intelligunt fidem illam ſuam ſpecialem, qua unuſquiſque certò credere debet, ſe gratum eſſe Deo, ſibique non imputari peccata, quæ fides re vera haberi non poteſt, inde fit, ut conditionem planè impoſſibilem ad impetrandum requirant, ac per hoc nihil omnino orationi relinquant. Sed quoniam fundamenta hujus erroris alibi ſunt à nobis pro noſtrarum virium tenuitate ſatis diligenter everſa: nunc ſolùm præcipuos fructus orationis indicabimus, & ex divinis literis breviter confirmabimus.

Primus igitur fructus eſt Satisfactio pro peccato,

de

Digitized by Google

eſſe pro peccatis, numquam negabit, quin ſit oratio inter illa opera numeranda, cùm ſatis conſtet, orationem non tantùm bonam, ſed etiam laborioſam eſſe, atque pœnalem. Quæ cauſa eſt, ut ferè ſemper jejunio, & eleemoſynæ adjungatur, cùm de ſatisfactionibus agitur.

Secundus fructus eſt Meritum. Oratio enim ſive impetret quod poſtulat, ſive non impetret, ſemper eſt meritoria majoris gratiæ & gloriæ, quando ab homine juſto, & ſicut oportet, funditur. Cujus rei teſtimonium habemus in Evangelio, Matth. 6. *Cùm oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum ſtantes orare, ut videantur ab* B *hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Quo loco Dominus oſtendit, orationem eſſe opus bonum, cui, ſi bene fiat, debetur merces à Deo; ex quo fit, ut etiam ſit meritoria, cùm merces meritò juſtè proprieque reſpondeat.

Tertius fructus eſt Impetratio, ac primùm oratione impetrari remiſſionem peccatorum, docemur in oratione Dominica: non enim juberet nos Dominus dicere: *Dimitte nobis debita noſtra.* Si remiſſio debitorum per orationem impetrari non poſſet. Quod idem teſtatur parabola Publicani & Phariſæi Luc. 18. C *Publicanus enim orans & dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori, deſcendit in domum ſuam juſtificatus.*

Nec ſolùm remiſſionem peccatorum, ſed multa alia beneficia, imò etiam penè omnia, quæ nobis neceſſaria, vel utilia ſunt, per orationem à Domino impetramus. Nam (ut rectè animadvertit S. Joannes Chryſoſtomus, in duobus libellis de oratione) ſicut in rebus corporalibus homo naſcitur nudus, & egens rebus omnibus, ſed habet manus, quæ ſatis appoſitè organum organorum propterea dici meruerunt, eò quòd per eas reliqua omnia inſtrumenta confici, & cibus, veſtis, domus, arma, & quicquid humanæ vitæ neceſſarium eſt facilè parari queat; ſic etiam in vita ſpirituali nihil omnino poteſt homo ſine ope divina, non ſolùm operari, ſed nec loqui, aut cogitare: ſed habet organum organorum, ideſt, orationem, D qua, ſi bene utatur, omnia ſine dubio obtinebit.

Præter hos tres primarios fructus, ſunt etiam alii permulti, quaſi ſecundarii. Nam oratio frequens mentem illuſtrat; neque enim fieri poteſt, ut aliquis cordis oculos in Deum, qui lux eſt, intentè defigat, quin ab eo aliquantulum illuſtretur. In cujus rei ſignum Moſes rediens à colloquio Domini, frontem gerebat mirifica luce fulgentem, Exod. 34. Et David ait: *Accedite ad eum, & illuminamini,* Pſal. 33.

Deinde, Oratio, ſpem & fiduciam alit; quò enim aliquis cum alio frequentius loquitur, eò fidentius ad eum accedit.

Tertiò, inflammat etiam oratio charitatem, & mentem ad majora dona recipienda capaciorem reddit, E ut S. Auguſtinus docet, in lib. 2. de ſerm. Domini in monte cap. 7.

Quartò, auget humilitatem, & caſtum timorem. Nam qui ad orationem accedit, intelligit, ſe Dei eſſe mendicum, ac per hoc humiliter coram eo apparere ſtudet, & diligentiſſimè cavet ne illum offendat, cujus auxilio in rebus omnibus indiget.

Quintò, gignit oratio frequens in animo orantis contemptum rerum omnium temporalium. Neque enim fieri poteſt, ut non viléſcant, & ſordeant terrena omnia illi, qui cœleſtia, atque æterna aſſiduè ſpeculatur. De qua re vide S. Auguſtinum lib. 9. confeſſ. cap. 1. & 10.

ſuavis ſit Dominus. Quanta autem ſit hæc ſuavitas, vel ex eo poteſt intelligi, quòd nonnullos non ſolùm pernoctare, ſed etiam dies integros cum integris noctibus in oratione conjungere ſine labore potuiſſe novimus.

Denique, præter utilitatem & voluptatem, adfert etiam oratio dignitatem, atque honorem non exiguum oranti. Nam (ut S. Chryſoſtomus docet, in 1. libro de orando Deo) ipſi etiam Angeli animam illam honorant, quam cernunt tam familiariter, & crebro ad colloquium divinæ Majeſtatis admitti.

CAPUT IV.

De excellentia orationis Dominicæ.

JAM verò quid ſit in oratione petendum, quod erat Quartum caput propoſitæ diſputationis, non poſſumus brevius & plenius explicare, quàm ſi Dominicam orationem pleniſſimè exponamus. Nam (ut Sanctus ait Auguſtinus in epiſt. 121. cap. 12.) *Quamlibet alia verba dicamus, nihil aliud dicimus, quàm in iſta Dominica oratione poſitum eſt, ſi rectè & congruenter oramus.* Igitur orationem Dominicam ex Patrum ſententia explanabimus, ſi de excellentia ejus, de numero & ordine petitionum, pauca quædam ſolita brevitate præfati fuerimus.

Quod ad Excellentiam attinet, præſtat oratio Dominica omnibus aliis formis orandi, auctoritate, brevitate, perfectione, ordine, efficacitate, neceſſitate.

Auctoritate, quoniam ab ipſa Dei ſapientia condita eſt: proinde non ſolùm nullus hominum, ſed nec ullus Angelorum melius potuit nos inſtituere in ratione orandi, quàm Chriſtus fecerit.

Brevitate etiam præſtat, quoniam pro magnitudine & multitudine rerum, quas continet, non poterat oratio fieri brevior. Eſt autem utilis hæc ſumma brevitas, Tum ad memoriam adjuvandam, ut notat S. Cyprianus, Tum etiam, ut monuit Tertullianus, ut intelligamus non multis verbis opus eſſe, cùm oramus Deum, qui ſcit quid velimus antequam petamus, ſed ingenti deſiderio & ferventi affectu.

Præſtat quoque Perfectione, quoniam omnia comprehendit, quæ à Deo nos petere vel neceſſarium, vel utile eſt, ut paulò ante ex Auguſtino didicimus. Addit verò Tertullianus, orationem Dominicam eſſe quaſi breviarium Evangelii, quia dum hanc orationem fundimus, ſimul admonemur quid credere, quid ſperare, quid amare, quem colere, quid agere, quid fugere, quid appetere, quid contemnere debeamus, ut hìc maximè locum habeat, quod Celeſtinus ſcribit in epiſtol. ad Gallos cap. 11. *Legem credendi, adde, & operandi, lex ſtatuit ſupplicandi.*

Ordine præſtat, quoniam divina planè methodo poſtulare docemur, Primò quæ ad gloriam; Deinde quæ ad ſalutem noſtram pertinent, & in iis primùm æterna, deinde temporalia.

Efficacitate, ſive utilitate præſtat, quoniam (ut rectè notat S. Cyprianus) nihil poteſt Deum Patrem magis movere, quàm oratio filii ejus. Neque ullus melius novit, quæ ſit oratio efficacior apud Deum, & quibus bonis nos potiſſimum egeamus, quàm is, quem Deus advocatum noſtrum, patronumque conſtituit. Denique ſi quicquid petitur in nomine Chriſti, facilè impetratur, ut dicitur Joan. 16. quantò facilius impetrabitur, quod non ſolùm in nomine Chriſti, ſed etiam verbis Chriſti poſtulabitur?

Præ-

quotidianam vocaverunt. Denique in Concilio Remenſi cap. 2. docemur, non licere homini Chriſtiano Dominicam orationem, aut non tenere memoria, aut non intelligere, aut non frequentare.

Addi poteſt alia excellentia, quòd hanc orationem veteres Patres ſummo ſtudio explicarunt. Vide Tertullianum in libro de oratione, qui eſt poſtremus inter ejus opera. Cyprianum in ſerm. 6. qui eſt de oratione Dominica. Cyrillum Hieroſolymitanum Catecheſi 5. Myſtagogica. Ambroſium lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. Gregorium Nyſſenum, in quinque orationibus de oratione Dominica. Hieronymum in comment. ad cap. 6. Matth. Joan. Chryſoſtomum in commentar. ejuſdem capitis, & in hom. de oratione Dominica. Auguſtinum in epiſtol. 121. ad Probam, cap. 11. In Enchir. cap. 115. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 8. & ſeq. ſerm. 28. de verbis Domini, hom. 42. ex lib. 50. homiliarum ſermon. 126. 135. & 182. de tempore. Joan. Caſſianum collat. 9. cap. 18. & ſequentibus. Petrum Chryſologum ſermon. 67. & ſeq. Bernardum ſerm. 6. de Quadrageſima. Innocentium Papam lib. 5. de myſteriis miſſæ, cap. 17. Denique comment. in cap. 6. Matthæi, vel 11. Lucæ, Theophilacti, Euthymii, Bedæ, Anſelmi, Ruperti, Thomæ, Bonaventuræ, Alberti, & aliorum.

CAPUT V.

De numero & ordine petitionum orationis Dominicæ.

PEtitiones orationis Dominicæ Septem eſſe communis habet ſententia veterum & recentiorum: pauciſſimis tantùm exceptis, in quibus ſunt Tertullianus, in lib. de oratione, & Joannes Calvinus in in lib. 3. Inſtitut. cap. 20. § 35. qui ſex tantùm eſſe contendunt, revocantes ad unam petitionem omnia illa verba: *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo*. Sed Tertulliano, ut ait S. Hilarius can. 5. in Matthæum, conſequens error abſtulit auctoritatem: & Calvinus, quòd ſit hoſtis Eccleſiæ manifeſtus, indignus eſt, cujus ratio habeatur, niſi fortè ſit ejus refellenda ſententia.

Septem igitur eſſe petitiones orationis Dominicæ diſertis verbis docent Auguſtinus, Anſelmus, Rupertus, Innocentius, Thomas, Bonaventura ſupra citati. Reliqui veteres Cyprianus, Cyrillus, Nyſſenus, Chryſoſtomus & alii non laborant de numero; ſed ita tamen orationem tractant, ut ſatis apertè ſignificent in ſeptem petitiones eſſe diviſam.

Quare falſum eſt, niſi mendacium etiam dici poſſit, quod jactat Calvinus, pro ſe facere veteres Patres, & ad marginem ſcribit Auguſtinum & Chryſoſtomum. Nam Chryſoſtomus (ut monui) de numero non laborat: Auguſtinus autem ſic loquitur in Enchiridio cap. 115. *Proinde apud Evangeliſtam Matthæum ſeptem petitiones continere Dominica videtur oratio*. Et in lib. 2. de ſermon. Domini in monte cap. 16. *Ultima*, inquit, *& ſeptima petitio eſt*, *Sed libera nos à malo*. Et cap. 17. *Sed harum ſeptem petitionum conſideranda & commendanda diſtinctio eſt*. Et cap. 18. *Videtur etiam mihi ſeptenarius iſte harum petitionum numerus congruere illi*

[illegible] à ſanctis Patribus [illegible] Non erit, inquam, Breviſſima, quoniam res eadem bis repetetur, videlicet: *Et ne nos inducas in tentationem*, &, *Libera nos à malo*. Non eſt autem credibile, Dominum, qui paulò ante dixerat, *Orantes nolite multum loqui*, nunc

B formam orandi præſcribere, in qua res una & eadem diverſis verbis, ideſt, duabus ſententiis ſignificetur. Neque erit Pleniſſima, quoniam ſi idem prorſus ſint, *Ne nos inducas in tentationem*, &, *Libera nos à malo*: Non petemus liberari à malo præterito, ſed ſolùm à futuro, nec à malo pœnæ, ſed ſolùm à malo culpæ. Tentatio enim, in quam petimus non induci, non eſt malum præteritum, ſed futurum, nec malum pœnæ, ſed culpæ.

Adde Poſtremò, omnino congruere ut tot ſint petitiones Dominicæ orationis, quot ſunt dona *Spiritus* ſancti, quandoquidem his petitionibus illa dona reſpondent, ut S. Auguſtinus demonſtrat in 2. lib. de ſerm. Domini in monte.

C Porrò habet Calvinus argumentum ex particula (*ſed*) non omnino deſpiciendum. Nam ſi duæ petitiones eſſent: *Ne nos inducas in tentationem*, &, *Libera nos à malo*, non conjungerentur per adverſativam (*ſed*) ſed per copulationem *Et*; nunc autem ita dictum eſt, *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo*: Ac ſi dictum eſſet, Ne nos inducas in tentationem, ſed erue nos à tentatione.

Sed eſt præterea alia gravior objectio, quoniam Luc. 11. non habetur illa ſententia, *Sed libera nos à malo*: Et S. Auguſtinus in Enchiridio cap. 116. dicit, ideò non fuiſſe additam à Luca illam ſententiam, quoniam continetur in ſuperiore. Atque hic fortaſſe

D eſt locus Auguſtini, ad quem reſpexit Calvinus, cùm pro numero petitionum ſenario Auguſtinum citavit.

Reſpondeo, quod attinet ad particulam (*ſed*) illam non eſſe poſitam hoc loco ad explicandum quod antea dictum erat: id enim ſupervacaneum videretur, & brevitati orationis repugnaret, ſed ad aliquid majus ſignificandum, & quaſi correctionis cujuſdam ſpeciem præferat, quod clarius eſſet, ſi adderetur vocula (*potiùs*) hoc modo: Et ne nos inducas in tentationem, ſed potiùs libera nos ab omni malo. Quomodo ſi creditori dicat, Ne quæſo repetas nummos, quos mihi dediſti mutuo, ſed adde potiùs aliquot alios.

Quod verò pertinet ad concordiam Matthæi & Lucæ, ſciendum eſt apud Lucam in Latinis codicibus

E duas petitiones deſiderari, *Fiat voluntas tua*; &, *Libera nos à malo*. Proinde non ſex, ut vult Calvinus, ſed quinque tantùm futuras eſſe petitiones, ſi objectio illa locum habere debeat.

Primùm igitur fieri poteſt, ut in Latinis codicibus incuria librariorum deſint duæ illæ petitiones, quæ integræ habentur in codicibus Græcis & Syriacis, & exponuntur ab Euthymio & Theophilacto in commentariis Lucæ.

Deinde fieri etiam poteſt, ut Dominus apud Lucam non integrè tradiderit orationem Dominicam. Conſtat enim alio tempore, & aliis auditoribus dominum docuiſſe formam orandi apud Lucam, quàm apud Matthæum. Et quoniam apud Lucam Dominus inſtituebat diſcipulos minores, quibus omnia brevius & imperfectius tradere ſolebat, ideò fortaſſe

Digitized by Google

Denique Tertio dici poteſt cum S. Auguſtino in Enchirid. cap. 116. duas petitiones apud Lucam omitti, quoniam aliquo modo in præcedentibus continentur. Non quòd ſint omnino eædem cum illis, ſed quòd ſint valdè ſimiles, & ex illis facilè deduci queant. Nam ideò S. Auguſtinus addidit particulas (*Quodammodo*, &, *tamquam*) cùm ait, tertiam eſſe quodammodo repetitionem primæ & ſecundæ, & ſeptimam eſſe tamquam unam cum ſexta. Idem videmus factum eſſe in beatitudinibus. Nam Matthæus cap. 5. numeravit octo, Lucas cap. 6. quatuor, ſed (ut monet S. Ambroſius, *lib.* 5. in Lucam) in illis octo, iſtæ quatuor ſunt, & in iſtis quatuor, B illæ octo. Itaque ſicut verè omnium conſenſu octo ſunt beatitudines Evangelicæ, quamvis Lucas contraxerit eas ad quatuor, ita ſeptem ſunt petitiones orationis Dominicæ, tametſi Lucas revocaverit eas ad quinque.

Jam verò quod attinet ad Ordinem petitionum S. Auguſtinus in Enchiridio, cap. 115. & lib. 2. de ſermon. Domini in monte, cap. 17. docet, quatuor petitionibus prioribus peti res æternas, tribus poſterioribus temporales. Plenius rem totam explicat Cornelius Janſenius in Concordia evangelica. Scribit enim, Primò peti bonorum largitionem. Secundò malorum remotionem; & in bonis, Primò bonum Dei: *Sanctificetur nomen tuum*. Secundò, bonum C noſtrum ſummum: *Adveniat regnum tuum*. Tertiò, bonum noſtrum medium, ideſt, gratiam implendi mandata: *Fiat voluntas tua*. Quartò, bonum noſtrum infimum, ideſt, ſubſidia temporalia: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. In malis, Primò peti remotionem mali præteriti: *Dimitte nobis debita noſtra*. Secundò mali futuri: *Et ne nos inducas in tentationem*. Tertiò mali præſentis: *Sed libera nos à malo*.

Pleniſſimè S. Thomas in 2. 2. quæſt. 83. art. 9. ita petitionum ordinem digerit. Quoniam oratio interpres eſt deſiderii, deſiderium autem actus eſt charitatis, qua diligimus Deum in ſe, & nos in Deo. Ideò Primò petimus gloriam Dei, ut ſanctificetur nomen ipſius; quæ petitio naſcitur ex amore, quo D diligimus Deum in ſe. Secundò, beatitudinem noſtram, quam habebimus, cùm adveniet regnum Dei; & hæc petitio oritur ex amore, quo diligimus nos in Deo. Tertiò medium principale, & per ſe ad beatitudinem: id verò eſt obedientia legis, fiat voluntas tua, nam per obedientiam legis meremur beatitudinem. Quartò medium per ſe, ſed inſtrumentarium, ideſt, panem tum ſpiritalem Verbi, & Sacramentorum, tum etiam corporalem. Quintò medium per accidens, ideſt, remotionem peccati præteriti, quod propriè excludit à regno, & opponitur primo noſtro bono. Sextò aliud medium per accidens, ideſt, remotionem peccati futuri, ne videlicet ſuperemur à tentatione, quæ impedit, ne Dei præ- E cepta ſervemus, quod erat bonum noſtrum ſecundum. Septimò aliud medium per accidens, ideſt, remotionem mali præſentis, omnium videlicet hujus vitæ miſeriarum, quatenus impediunt ſufficientiam temporalium bonorum, quæ ſuo modo ad vitam æternam conſequendam, vel neceſſaria, vel utilia ſunt. Quare mala iſta, quæ in poſtrema petitione removeri cupimus, opponuntur tertio noſtro bono, quod in quarta petitione à Domino poſtulamus.

Exponitur oratio Dominica.

Nunc ad ipſa verba Dominicæ orationis explicanda veniamus, & non tam noſtras, quàm Patrum ſententias in medium adferamus.

Pater noſter qui es in cœlis.

Hæc pauca verba præfationem continent totius orationis, breviſſimam, pulcherrimam atque utiliſſimam. Primùm enim ſimul nos admonent adoptionis divinæ, dum dicimus, *Pater noſter*; & peregrinationis terrenæ, dum addimus, *qui es in cœlis*, ut ſimul intelligamus nos egere auxilio, quia peregrini ſumus, & fiduciam petendi concipiamus, quia filii Dei ſumus. Ita S. Bernardus in ſerm. de Natali B. Mariæ, qui inſcribitur de aquæductu.

Deinde verba illa ſunt quaſi proœmium benevolentiam captans, ut S. Auguſtinus monet lib. 2. de ſermone Domini in Monte, cap. 18. nam cùm dicimus: *Pater noſter*, laudamus bonitatem Dei, qui Pater appellari dignatur à viliſſimis ſervulis; cùm addimus, *qui es in cœlis*, laudamus ejus potentiam & excellentiam qui in cœlo, ideſt, in altiſſimo ſolio præſidet. Quæ duo ſignificari ſolent illis duabus vocibus, Optimus, Maximus.

Tertiò excitant illa verba in orante amorem & timorem, quæ ſunt optimæ ad bene orandum præparationes: accenditur enim ad amorem, qui cogitat ſe patrem adire; ut cum eo de rebus ſibi neceſſariis colloquatur; & ſimul ſancto timore concutitur, qui cogitat Patrem illum in cœlo ſedere, & terrena ſimul, ac cœleſtia moderari.

Quartò miro quodam artificio rationem inſinuamus cur Deus poſſit, & debeat nos audire. Nam ſi Pater eſt, debet certè filiis quod juſtè poſtulant, non negare; ſi in cœlis eſt, ut ſummus rector univerſitatis, in manu ejus ſunt omnia, & poteſt quæcumque voluerit facere.

Quintò nos ipſos (ut Cyprianus docet) admonemus, ut meminerimus nos patri terreno renunciaſſe, & Patrem in cœlis habere cœpiſſe, & ideò deinceps non terrenam, ſed cœleſtem vitam nobis agendam, & non in terris, ſed in cœlis patriam & hæreditatem eſſe quærendam. Sed jam ſeorſim de ſingulis vocibus pauca dicenda ſunt.

Ac Primùm de illa voce, Pater, annotandum eſt, ea voce ſignificari primam perſonam ſanctiſſimæ Trinitatis; atque ad eam dirigi orationem Dominicam, ut docent Tertullianus, Cyprianus, Ambroſius & Auguſtinus, locis ſupra notatis: quamvis (ut idem Tertullianus monet) in Patre invocentur etiam Filius & Spiritus ſanctus, quorum una eſt natura, una poteſtas, una voluntas, una divinitas. Quod idem ſervari videmus in pleriſque collectis, quæ diriguntur ad Patrem, & concluduntur per filium, qui cum eodem Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſæcula ſæculorum.

Solet autem quæri, an hoc loco dicatur Deus eſſe hominum Pater ratione *creationis*, juxta illud Deuteron. 32. *Nonne ipſe eſt Pater tuus, qui fecit & creavit te?* an ratione *adoptionis*, de qua dicit Apoſtolus ad Rom. 8. *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba Pater*. Cæterùm S. Cyprianus, Nyſſenus, Chryſoſtomus, Auguſtinus & alii affirmant, in hac oratione Deum vocari Patrem, præcipuè ratione adoptionis. Eſt enim hæc oratio propria novi Teſtamenti. Judæi ſiquidem (ut Auguſtinus notat in 2. libro

patre Diabolo ſunt. Diabolus autem non eſt in cęlis, ſed in inferis. Ac de tali oratione rectè intelligitur illud Proverbior. 28. *Oratio ejus erit execrabilis*. Et illud cæci nati, Joannis 9. *Scimus quia Deus peccatores*
B *non exaudit*. Tamen ſi peccator pœnitentiam agere incipiat, & jam ſpe, ac deſiderio filius Dei ſit, non abſurdè dicere poterit, *Pater noſter*, ut S. Hieronymus docet in epiſtola ad Damaſum de filio prodigo; & probat ex eo quòd filius prodigus Lucæ 15. nondum reconciliatus, dicit ſe indignum, qui vocetur filius, & tamen patrem appellat, cùm ait: *Pater peccavi in cœlum, & coram te*. Quomodo etiam Iſaias in perſona pœnitentium orat cap. 63. *Tu Domine, Pater noſter es &c.*

Porrò ad vocem Noſter, obſervandum eſt ea voce admoneri divites & nobiles, ut notat S. Auguſtinus loco citato, ut non ſe extollant ſupra cæteros, neque pauperes, obſcuroſque deſpiciant, cùm in hac
C oratione fateantur ſe pro fratribus Chriſtianos omnes agnoſcere. Item admoneri fideles, ut S. Cyprianus docet, unitatis & pacis, quam cum omnibus habere debemus, ſi exaudiri cupimus. Debent enim, qui unum patrem communiter invocant, eſſe cor unum, & anima una, & quaſi uno ore dicere, *Pater noſter*: quod de tribus pueris legimus Daniel. 3. *Tunc hi tres quaſi ex uno ore laudabant Deum*. Denique ex hac voce colligunt Patres, Cyprianus, Ambroſius, Chryſoſtomus, meliorem eſſe orationem generalem, quàm ſpecialem. Ideò enim orare docemur, *Pater noſter*, non Pater mi. Notat autem ſanctus Ambroſius in lib. 1. de Cain cap. 9. orationem generalem non ſolùm utiliorem eſſe aliis, ſed etiam ipſi oranti. Nam dum ſinguli orant pro omnibus, ſequitur, ut omnes orent
D pro ſingulis. Itaque ſi unuſquiſque diceret, Pater mi, nemo pro me oraret, niſi ego ſolus; at ſi dicant omnes *Pater noſter*, omnes omnino, quotquot ſunt in orbe Chriſtiano, pro me orabunt: quæ ſanè eſt utilitas maxima.

Reſtant illæ voces, Qui es in Cęlis, De quibus quæri poteſt, quid hoc loco propriè ſignificent. Siquidem ſancti Patres, Cyrillus, Ambroſius & Auguſtinus, per cœlos intelligunt mentes Sanctorum, in quibus Deus per gratiam inhabitat. Alii verò, ut Gregorius Nyſſenus, Joannes Chryſoſtomus & Caſſianus locis citatis, & Bernardus ſerm. 1. in Pſal. *Qui habitat*, intelligunt cœlos corporales ac propriè di-
E ctos. Quamvis autem utraque expoſitio pia ſit & vera; tamen poſterior magis videtur literæ, ſive ſententiæ Evangelicæ inhærere. Nam in Scripturis paſſim cœlum hoc corporale, quod ſpectamus, ſedes Dei nominatur. Ut Iſaiæ 66. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*. Et Matth. 5. *Nolite jurare per cœlum, quia thronus Dei eſt, neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus.*

Dicitur autem Deus eſſe in cœlo, non quòd ubique non ſit, ſed quoniam in eo gloriam præſentiæ ſuæ maximè manifeſtat. Nam & beati in cœlo Deum facie ad faciem vident, & nos ex cœli conſpectu, quod eſt corporum omnium maximum & pulcherrimum, potentiam & ſapientiam Dei maximè intelligimus: *Cœli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciat firmamentum*, Pſal. 18.

Domine. Clamor autem hic non corporis, ſed cordis, non vocis, ſed deſiderii accipiendus eſt.

PRIMA PETITIO. Sanctificetur nomen tuum.

Hæc eſt petitio Prima: quam quidem nonnulli referunt ad ſanctitatem Dei in nobis vel inchoandam, vel perficiendam, ut videlicet petere intelligamur ut ſancti ſimus, vel in ſanctitate perſeveremus. Ita Tertullianus & Cyprianus. Alii referunt ad gloriam nominis Dei, ſed ex noſtris bonis moribus & operibus conſequentem, juxta illud Matth. 5. *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt*. Ita Cyrillus catecheſi 5. Myſtagogica, Nyſſenus orat. 3. de oratione Dominica, Chryſoſtomus, Hieronymus & Rupertus, in cap. 6. Matth. Sed optimus, & literæ maximè inhærens eſt explicatio S. Auguſtini lib. 2. de ſerm. Domini in monte cap. 10. Caſſiani Collat. 9. cap. 18. S. Bernardi ſerm. 6. in Quadrageſima, & aliorum, qui dicunt ſimpliciter peti gloriam Dei, ideſt, ut innoteſcat omnibus nomen Dei, & ab omnibus ſanctificetur. Quod fit, quando homines relictis Idolis, vel peccatis, agnoſcunt Deum vivum & verum, illi credunt, in eum ſperant, eum toto corde diligunt, laudant, prædicant, venerantur. Atque ita impletur quod Malachias futurum aliquando prædixit: *Ab ortu Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus*. Superiores enim explicationes, & præſertim prima, ideò minus probabiles ſunt, quòd hanc petitionem cum tertia ferè confundunt.

SECUNDA PETITIO. Adveniat regnum tuum.

Hæc eſt Secunda petitio, in qua recto ordine petimus noſtram beatitudinem, cùm in prima petierimus gloriam Dei. Regnum enim Dei in ſacris literis Triplex invenitur, regnum gloriæ, regnum gratiæ, & regnum quod naturæ vel naturale dici poteſt.

Ac ut ab hoc poſtremo incipiamus, regnum Dei Naturale dicitur imperium illud, quod naturaliter Deus habet in omnes res creatas, quas pro arbitrio regit & gubernat; de quo legimus in Pſal. 144. *Regnum tuum, regnum omnium ſæculorum*. De hoc regno nemo eſt qui petionem ſecundam orationis Dominicæ explicandam cenſuerit. Quoniam non eſt opus petere, ut fiant ea, quæ ſemper fiunt, nec poſſunt non fieri. Hoc autem regnum ſemper eſt, ac fuit & erit; & quamvis impii nihil magis moliantur, quàm regnum Dei, ideſt, ordinem divinæ providentiæ perturbare: tamen ſemper fit, quod Deus vult fieri, &, ut Mardochæus ait Heſter 13. *In ditione Dei cuncta ſunt poſita, neque eſt, qui poſſit ejus reſiſtere voluntati*.

Regnum Gratiæ eſt illud, quo Deus regnat in Eccleſia in mentibus fidelium, de quo dicitur Matt. 13. *Colligent de regno ejus omnia ſcandala*. De hoc regno exponunt hanc petitionem nonnulli, ut S. Ambroſius lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. Rupertus in comment. cap. 6. Matth. & alii.

Sed

Digitized by Google

beneplacitum Dei, neque de eo ſubmurmurare, etiamſi nos affligi ac premi velit, ſed ei patienter & libenter etiam acquieſcere. Nam hoc modo Dominus dixit Matth. 26. *Non mea, ſed tua voluntas fiat*. Et Actor. 21. cùm diſcipuli non poſſent Paulum retinere, quo minus in Hieruſalem ad manifeſta pericula carceris & vinculorum pergeret, dixerunt: *Voluntas Domini fiat*.

in noviſſimo die, quando beati accepta gloria etiam corporum cum Deo perfectè, fœliciterque regnabunt. Tunc enim tolletur omnis poteſtas dæmonum, & hominum impiorum, & ſolus Deus, & filii ejus ſine ulla reſiſtentia, ubique regnabunt.

Hanc eſſe expoſitionem optimam perſpicuum eſt. Primò, quoniam in eam conveniunt Tertullianus, Cyprianus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Hieronymus, Auguſtinus, Caſſianus, Bernardus & alii ferè omnes. Secundò, quoniam ſuperior expoſitio confundit hanc petitionem cum ſequenti: hæc autem unam ab alia commodè apteque diſtinguit. Tertiò, quoniam niſi ita dicamus, nuſquam in tota Dominica oratione petetur beatitudo, quæ tamen in primis petenda eſſe videtur. Nam (ut docet. Sanctus Auguſtinus in Pſalm. 118. conc. 20.) quemadmodum ante Chriſti Incarnationem omnia vota piorum in primum Chriſti adventum aſpiciebant: ita nunc par eſt, ut aſpiciant in ſecundum: quod etiam Apoſtolus monet cùm ait: Roman. 8. *Et ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis noſtri*. Et 2. Timoth. 4. *Repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi in illa die juſtus judex, non ſolùm autem mihi, ſed etiam iis, qui diligunt adventum ejus*. Et ad Tit. 3. *Expectantes beatam ſpem & adventum gloriæ magni Dei*. Quartò, quoniam in Scripturis regnum Dei, quod promittitur eſſe venturum, vix uſquam aliter accipitur, quàm pro reſurrectione & gloria cœleſti, ut Luc. 13. *Cùm videritis Abraham, Iſaac & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras*. Et cap. 14. *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*. Et Matth. 5. *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi*.

TERTIA PETITIO. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra.

Rectè diſtingunt Theologi voluntatem Dei in voluntatem ſigni & voluntatem beneplaciti: ac voluntatem Signi appellant præcepta & prohibitiones, quibus Deus ſignificat, quid à nobis agi, vel non agi velit. Voluntatem Beneplaciti nominant eam, qua Deus vult abſolutè aliquid fieri, quæ ſemper impletur, & quam nulla vis externa impedire poteſt.

De Priore intelliguntur ea loca Matth. 12. *Quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ille meus frater, & ſoror, & mater eſt*. Joan. 4. *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me*. 1. Theſſ. 4. *Hæc eſt enim voluntas Dei ſanctificatio veſtra*. Hebr. 10. *Ut voluntatem Dei facientes, reportetis promiſſionem*.

De Poſteriore intelliguntur illa Pſalm. 113. *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra*. Iſaiæ 46. *Omne conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet*. Heſter 13. *Non eſt qui tuæ poſſit reſiſtere voluntati*. In hac autem petitione, *Fiat voluntas tua*, conveniunt ſancti Patres initio citati, accipi voluntatem pro voluntate Signi. Id enim eſt, quod petimus ut gratia & auxilium Dei nobis adſit, quo poſſimus ac velimus divina implere mandata.

Obſervat autem hoc loco auctor operis imperfecti in Matthæum rectè dictum eſſe, *Fiat voluntas tua*, non autem, fac in nobis voluntatem tuam, vel, faciamus voluntatem tuam, ut intelligamus obedientiam legis, quam Dei ope præſtamus, non eſſe opus ſolius Dei, nec ſolius liberi noſtri arbitrii, ſed utriuſque ſimul.

Quamvis autem hæc petitio præcipuè referatur ad obedientiam legis & voluntatem Signi: tamen poteſt etiam aliquo modo referri ad voluntatem Beneplaciti,

Sanctus quoque Cyprianus in ſermone de mortalitate, cùm hortaretur populum, ut æquo animo ferret mortalitatem, quæ tunc in illa provincia graſſabatur: *Meminiſſe*, inquit, *debemus voluntatem nos non noſtram, ſed Dei facere debere, ſecundùm quod nos Dominus quotidie juſſit orare*.

Et S. Auguſtinus in ſerm. 109. de tempore, qui eſt primus in feria 3. poſt Dominicam paſſionis, adducens illud quod paulò ante citavimus ex Actis Apoſtolorum: *Voluntas Domini fiat, Numquid*, inquit, *quia dixerunt, Voluntas Domini fiat, optaverunt Apoſtoli, ut talia pateretur, ac non potiùs mentem ſuam ſublimi, & divino ſtatuto devotiſſimè ſubdiderunt?*

Cæterùm rectè docet idem Auguſtinus in Enchiridio, cap. 101. non ſemper nobis optandum eſſe, ut fiat, quod Deus vult fieri voluntate beneplaciti, tametſi numquam diſplicere debeat conſilium Dei. Sæpè enim aliud convenit Deo, ut velit, aliud nobis. Ex quo etiam fit, ut ſæpè homo bona voluntate non velit quod Deus vult, ut quando Joſeph ab Arimathia nolebat Chiſtum occidi, & ideò non erat conſentiens actibus Judæorum, Lucæ 23. & ſæpè mala voluntate velit quod Deus vult, ut cùm Judæi Chriſtum occidi voluerunt.

Hinc etiam intelligimus, non eſſe malum dolere propter afflictiones Eccleſiæ, aliaque mala, quæ ex beneplacito Dei nobis adveniunt, atque ea etiam deprecari. Sic enim Samuel flevit Saulem Regem, quem ſciebat à Deo reprobatum, & David flevit interitum Abſalonis, & Hieremias amariſſimè luxit devaſtationem Hieroſolymæ, & ipſe Dominus videns civitatem, flevit ſuper eam, & mortem etiam ſuam horrens oravit ad Patrem, ut ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora. Denique omnes Patres in funebribus orationibus deflent mortes eorum, quorum vita Eccleſiæ utilis eſſe videbatur.

Summa igitur ſit, voluntati Beneplaciti non eſſe obmurmurandum, ſed voluntatem Signi à nobis eſſe totis viribus perficiendam. Quamvis enim non ſemper velle debeamus quod Deus vult abſolutè fieri, ſemper tamen velle debemus id, quod Deus vult nos velle, quod ut diximus explicatur nobis per legem & præcepta. 1. Reg. 15. *Numquid vult Deus holocauſta & victimas, & non magis ut obediatur voci Domini?*

Quod autem additur, *ſicut in cœlo, & in terra*, Quatuor modis à Patribus explicatur. Primùm enim per cœlum intelligunt ſpiritum, per terram carnem. Et quoniam caro concupiſcit adverſus ſpiritum, ſpiritus autem adverſus carnem, dicunt, nos petere, ut concordet caro cum ſpiritu, & ſicut ſpiritus ſervit legi Dei, ita & caro non ſerviat amplius legi peccati, ſed legi Dei. Ita Tertullianus, Cyprianus & Auguſtinus.

Rurſus per cœlum intelligunt fideles & juſtos, per terram infideles & peccatores, ut ſenſus petitionis ſit, ut ſicut fideles & juſti Deo ſerviunt, ita infideles & peccatores convertantur ad Deum, eique ſubjiciantur & ſerviant. Ita Cyprianus.

Item per cœlum intelligunt Chriſtum, per terram Eccleſiam, atque id peti dicunt, ut Eccleſia ſponſum ſuum imitetur in obedientia Deo præſtanda. Ille enim obediens fuit uſque ad mortem, mortem autem crucis. Ita Auguſtinus lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 11.

QUARTA PETITIO. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.*

Hæc eſt petitio Quarta, de qua Tres invenio auctorum ſententias. Prima eorum eſt, qui exiſtimant, hoc loco nihil aliud peti niſi panem corporalem. Ita exponunt Chryſoſtomus, & auctor operis imperfecti in cap. 6. Matth. quam ſententiam mordicus defendunt Philippus Melanchthon in locis tit. de invocatione & precatione. Et Joannes Calvinus lib. 3. Inſtitut. cap. 20. §. 44. ſed hoc intereſt inter illos veteres Patres, & hos recentiores hæreticos, quod illi non reprehendunt eos, qui de pane ſpirituali hanc petitionem accipiunt, iſti non ſine convicio excipiunt, ſi quis audeat de ſpirituali pane hunc locum exponere.

Sed notandus eſt puerilis lapſus Philippi Melanchthonis, qui Chryſoſtomum reprehendit, omnino neſciens quid loquatur: *Chryſoſtomus*, inquit, *& alii multi inſulſè depravant precationem, quam tradidit Chriſtus, cum panem quotidianum nolunt intelligi de corporali pane*. Hæc illo loco citato. Itaque Philippus non legit Chryſoſtomum, ſed cùm fureret pro defenſione panis corporalis, illum verbis flagellare cœpit, qui primus animo ejus occurrit.

Hæc prima ſententia minimè nobis probatur, Primò, quoniam omnes Patres initio citati, Chryſoſtomo, & auctore operis imperfecti exceptis, de pane ſpirituali vel ſolo, vel præcipuè hunc locum accipiunt. Secundò, quoniam valdè imperfecta & manca eſſet Oratio Dominica, ſi tam diligenter per eam peteretur cibus corporis, & cibi ſpiritualis nulla mentio fieret. Tertiò, quoniam ut S. Auguſtinus docet lib. 2. de ſerm. Domini in monte, c. 12. non eſt credibile Dominum voluiſſe tam ſollicitè peti panem corporalem, aut ſolum, aut præcipuè, cùm in eodem ſermone præceperit, cavendam eſſe ſollicitudinem rerum corporalium, dicens: *Nolite ſolliciti eſſe, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Ubi propterea videtur dixiſſe Dominus: *Scit Pater veſter, quia his omnibus indigetis*, ut intelligeremus, non eſſe opus iſta ſollicitè & anxiè quærere. Quemadmodum etiam non dixit, Quærite primùm regnum Dei & juſtitiam ejus, deinde hæc temporalia, ſed, *& hæc omnia adjicientur vobis*, videlicet, etiam non quærentibus.

Reſpondent aliqui, hoc ipſum eſſe, non eſſe ſollicitum de temporalibus, ſi quis jactet cogitatum ſuum in Domino, & non aliter iſta quærat, niſi per orationem à Patre cœleſti ea petendo. At reſponſio iſta aſpernanda non eſſet, ſi dicerent, hæc bona peti à Deo debere, ut additamenta, obiter, implicitè, rarò: quod autem ipſi volunt hæc peti in media oratione Dominica, quam debemus quotidie ſumma attentione, ſummoque ſtudio fundere, non rectè vitium nimiæ ſollicitudinis & anxietatis excuſat. Quomodo enim non erimus de cibo corporis nimium ſolliciti, ſi eum tam crebro, & tanta cum attentione flagitemus.

oratione ſapientis Proverb. 30. *Tribue tantùm victui meo neceſſaria*. Et ex voto illo Patriarchæ Jacob Gen. 28. *Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reverſuſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum &c.* Certè debuit in hac oratione aliquo modo peti, ut ſit oratio perfectiſſima, & contineat omnia, quæ peti poſſunt, ut ſupra docuimus ex Auguſtino in epiſt. 121. cap. 12.

Eſt igitur Tertia ſententia ſine dubio recipienda, quæ docet; nomine panis intelligi debere alimenta in genere, ideſt, omnia ſubſidia neceſſaria ad vitam cum animæ, tum corporis conſervandam: & quoniam ſubſidia vitæ ſpiritualis, ut Sacramenta, conciones, & alia id genus, multò magis ſunt, & neceſſaria & nobilia, quàm ſubſidia vitæ corporalis, ideò intentionem orantis ferri debere ad panem ſpiritualem, ut ad id quod primariò petitur, ad panem autem corporalem, ut ad quoddam additamentum.

Hæc ſententia communiſſima eſt apud Patres. Sic enim exponunt hunc locum Tertullianus, Cyprianus, Gregorius Nyſſenus, Theophilactus, Euthymius, Beda & alii, quos initio citavimus: & ſanctus Auguſtinus in Enchiridio, cap. 115. & in epiſtol. 121. cap. 11. proinde quod idem auctor in lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 12. explicat hunc locum de ſolo pane ſpirituali, intelligendum eſt de ſolo pane principaliter, & primaria intentione petendo, non autem abſolutè de ſolo pane ſpirituali, alioqui manifeſtè ſecum ipſe pugnaret. Quo modo etiam exponi poſſunt omnes illi Patres, quos pro ſecunda opinione citavimus.

Una tantùm eſt Objectio adverſus hanc ſententiam tertiam, quòd vox Græca ἐπιούσιος, quæ eſt tam apud Matthæum, quàm apud Lucam, non videatur poſſe convenire pani corporali. Nam vel ſignificat ſuperſubſtantialem, vel certè eximium, peculiarem, excellentem. Idem eſt enim (ut S. Hieronymus dicit) ἐπιούσιος & περιούσιος. Vox autem περιούσιος peculiarem ſignificat, ut perſpicuum ex Deuter. cap. 7. 14. & 26. Et ex epiſt. ad Tit. cap. 2. ubi populus electus, & peculiaris dicitur λαὸς περιούσιος.

Reſpondeo, Vox ἐπιούσιος, ſi ſonum ſpectes, ſuperſubſtantialem ſignificat: tamen ſi rem ſubjectam conſideres pro eodem accipitur, pro quo ſubſtantialis, ſive eſſentialis, ut non tam ad excellentiam, quàm ad neceſſitatem panis, referenda eſſe videatur. Nam Græci Patres, qui vim Græci vocabuli optimè noverant, ut Baſilius in quæſtionibus brevioribus quæſt. 252. Gregorius Nyſſenus orat. 4. de oratione Dominica, Joannes Chryſoſtomus, Theophilactus & Euthymius in commentario ad 6. cap. Matthæi dicunt, ἄρτον ἐπιούσιον eſſe panem ſubſtantialem, ideſt, ſubſtantiæ noſtræ alendæ accommodatum. Quo etiam reſpexit antiquus interpres, qui quotidianum reddidit, ideſt, quo pane quotidie indigemus.

At, Inquies, vulgata editio Matth. 6. habet ſuperſubſtantialem, quæ Latina vox non videtur niſi ad excellentiam poſſe referri. Reſpondeo, Primùm non deſunt multi codices antiqui vulgatæ editionis, qui

non

Digitized by Google

immò & Eccleſiam Latinam univerſam, quæ in oratione Dominica, quam ex Matthæo ſine dubitatione deſumpſit, ſemper oravit & orat, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Deinde ſicut Græci ἐπιούσιον legunt, & tamen non habita ratione præpoſitionis exponunt ſubſtantialem, cur non poſſumus & nos Latini legere ſuperſubſtantialem, ut verbum verbo reſpondeat, & tamen non habita ratione præpoſitionis exponere ſubſtantialem. Adde quòd cùm vulgata Latina editio eandem Græcam vocem ἐπιούσιον reddat apud Lucam quotidianum, apud Matthæum, ſuperſubſtantialem, ita debet exponi vox, ſuperſubſtantialis, ut cum voce, quotidianus, aptè conſentiat. Conſentiet autem aptiſſimè, ſi per illud (ſuperſubſtantialem) ſignificari dicamus panem ſubſtantiæ noſtræ alendæ & conſervandæ quotidie neceſſarium. Denique poteſt etiam ſuperſubſtantialis idem eſſe quod valde ſubſtantialis. Quomodo dicimus, ſuperabundare & ſupereminere, valde abundare & valde eminere. Qua ſignificatione idem omnino erit panis ſuperſubſtantialis, & quotidianus. Ideò enim quotidie neceſſarius eſt, quia valde ſubſtantialis eſt. Sed jam de ſingulis vocibus hujus petitionis pauca dicamus.

PANEM. Rectè panem petimus, poſteaquam gratiam, quæ eſt animæ vita, petivimus. Nihil enim prius appetit, qui vivere cœpit, quàm panem. Rectè etiam nomine panis ſignificantur omnia ſubſidia vitæ ſpirituali & corporali neceſſaria. Nam & Sacramentum altaris, quod eſt unum ex præcipuis animæ ſubſidiis, panis dicitur Joan. 6. & 1. Corinth. 11. & Verbum Dei, cujus prædicatione etiam paſcimur, dici poteſt etiam panis, cùm dicat Apoſtolus 1. Timoth. 4. *Enutritus verbis fidei*. Et Hebr. 6. *Guſtaverunt bonum Dei verbum*. Denique cibum omnem corporalem in Scripturis panis nomine comprehendi notius eſt, quàm ut ſit neceſſe probari.

NOSTRUM. Rectè ad panem additur noſtrum, Tùm ut intelligamus panem Euchariſtiæ eſſe noſtrum, ideſt, proprium filiorum, quem alieni habere non poſſunt, ut ſanctus Cyprianus exponit: Tum quia non cupimus panem alienum, ideſt, Verbum prædicationis hæreticæ, ſed panem noſtrum, ideſt, doctrinam ſanam, Catholicam, Orthodoxam, qualis Eccleſiæ filiis diſpenſatur. Tum denique quoniam etiam panem corporalem non volumus alienum, ideſt, furto, rapina, fraudibus, maliſque artibus acquiſitum, ſed noſtrum, hoc eſt, proprio labore & induſtria: vel ex juſtis legitimiſque redditibus, Deo benedicente, partum: de qua re vide auctorem operis imperfecti.

QUOTIDIANUM. Hanc vocem addere jubemur, Primùm, Cypriano & Chryſoſtomo auctoribus, ut intelligamus non eſſe quærenda ſupervacanea & curioſa, ſed ſubſtantialia, ſimplicia, neceſſaria, ſine quibus nullo die vivere poſſumus. Deinde (ut iidem auctores docent) ne de craſtino ſolliciti ſimus, ſed tamquam hoſpites, & peregrini vivamus in diem. Tertio quotidianum petimus, ut S. Auguſtinus monet in ſermon. 182. ad differentiam panis æterni, quo pane ita fruemur in cœlo, ut ſemel guſtatus æternam adferat ſaturitatem. Quare non erit opus quotidie illum petere, vel accipere.

DA NOBIS. Quamvis non petamus neque expectemus, ut Deus pluat manna de cœlo, vel Sacramenta per Angelos adminiſtret, aut ſapientiam dormientibus infundat: ſed in ſudore vultus noſtri panem noſtrum tum ſpiritualem, tum corporalem manducare velimus: tamen rectè dicimus, *da nobis*. Tum quia ſine Dei providentia & auxilio, inanes eſſent noſtri

accipere, ideſt, ab illo ſanctificatum, temperatum, dimenſum, ut corpori proſit, & animæ non obſit, ſi de corporali agatur: & contra, mentem nutriat, & corpus non deſtruat, ſi de ſpirituali tractetur.

HODIE. Hæc ultima vox Duobus modis accipi poteſt. Uno modo, ut ſignificet, hoc tempore, ideſt, vitæ hujus mortalis: quo modo accipitur ab Apoſtolo ad Hebr. 3. *Adhortamini voſmetipſos, donec hodie cognominatur*. Altero modo, ut ſignificet præciſè hoc die. Prior expoſitio eſt Cyrilli Catecheſi 5. Myſtagogica, & Auguſtini in epiſt. 121. cap. 11. & lib. 2. de ſermone Domini in monte, cap. 12. poſterior eſt Ter-
B tulliani, Cypriani & Chryſoſtomi.

Et quidem ſi Priorem amplectamur, ceſſant multæ quæſtiones, quæ fieri ſolent, cur petamus dari nobis panem ſacramentalem eo die, quo ipſum panem accipere nolumus, aut jam accepimus: & cur petamus panem corporalem ſæpè ſtatim à cœna vel prandio. Orationem enim Dominicam omnibus horis recitare ſolemus. Sed iſtæ, aliæque ſimiles quæſtiones locum nullum habent, ſi vox hodie, non hunc diem, ſed totum tempus noſtræ mortalitatis, peregrinationiſque deſignet.

Si tamen Poſteriorem explicationem ſequamur, ad illas quæſtiones reſpondendum erit, nomine panis ſignificari generatim omnia ſubſidia vitæ neceſſaria.
C Et ideò non ſolùm omni die, ſed etiam omni hora, & omni momento rectè dici poſſe, panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, quoniam nullus eſt dies, nulla hora, nullum momentum, quo aliqua in re ſubſidio Dei non egeamus: etiamſi non omni die, vel hora Sacramento Euchariſtiæ, vel pane corporali indigeamus.

QUINTA PETITIO. *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.*

Nomine Debitorum non intelliguntur hoc loco, niſi peccata, non autem debita ſervandi leges, vota,
D promiſſiones, & alia id genus. Nam Lucæ 11. difertis verbis dicitur: *Et dimitte nobis peccata noſtra*: Et Matth. 6. Explicans Dominus hanc petitionem ait: *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater veſter cæleſtis peccata veſtra*.

Porrò peccata dicuntur debita, Tum, quia omnis qui peccat, injuriam facit Deo, ac per hoc debitor eſt ſatisfactionis; Tum quia omnis qui peccat, legem Dei prævaricatur; lex autem Dei pœnam habet adjunctam, cujus luendæ fit debitor, qui legem ipſam violat. Tum denique quoniam commiſit Deus unicuique noſtrum animam propriam, tamquam vineam excolendam; ex qua fructus expectat temporibus ſuis, deditque nobis talenta natu-
E ræ & gratiæ, ut operaremur in eis, proinde qui negligunt bene operari, debitores fiunt lucri non acquiſiti, & cenſus non redditi. Vide etiam aliam rationem apud Ambroſium libro 5. de Sacramentis cap. 4.

Solent autem Patres ex hac petitione probare Tria dogmata Eccleſiaſtica. Primum eſt, omnes homines, quamvis alioqui juſtos & ſanctos, in hac vita non carere peccatis. Omnes enim dicunt quotidie Deo, *Dimitte nobis debita noſtra*. Id colligunt præter cæteros Tertullianus, Cyprianus & Gregorius Nyſſenus in locis ſupra citatis. Secundum ſequitur ex ſuperiore, eſſe quædam peccata venialia, quæ natura ſua non faciunt hominem inimicum Dei, & cum ipſa charitate conſiſtunt, de quo vide Auguſtinum in Enchiridio, cap. 71. Tertium eſt, poſt Baptiſmum eſſe adhuc

Digitized by Google

derique omnino præclarum condonare injurias, ne fortè ſupplicantibus nobis Deus reſpondeat: Quare tu miſericordiam à me petis, qui miſericordiam odiſti? & cur audes poſtulare, ut tibi parcam, qui turpe tibi ducis conſervis tuis parcere? Vide Nyſſenum oratione quinta, de oratione Dominica hunc locum eleganter & copioſè explicantem. Exiſtunt autem hoc loco Quatuor dubitationes, quæ paucis expediendæ videntur.

Prima dubitatio, *quenam debita proximis noſtris dimittere nobis neceſſe ſit, ſi nobis à Deo debita noſtra dimitti velimus*. Sed facilis eſt Reſponſio. Non enim jubemur dimittere omnia debita, ſed ea ſolùm, quæ ſunt cum offenſione conjuncta; neque ea omni ex parte, ſed tantùm quoad offenſionem animi, ut videlicet non oderimus proximum, qui nos læſit, neque cum eo inimicitiam geramus. Unde etiam fiet, ut non cogamus eum reſarcire damnum nobis illatum, ſi fortè id facere ſine maximo detrimento ſuo non poſſit; quomodo Deus cùm nobis peccata dimittit, condonat injuriam, atque ad amicitiam ſuam nos reconciliat, neque expetit pœnam æternam, quam ſine ſummo exitio luere non poſſemus: requirit tamen ut temporalem ſatisfactionem minimè negligamus.

Secunda dubitatio eſt: *An ſatis ſit dimittere injuriam proximo veniam poſtulanti, an verò neceſſe ſit dimittere etiam non poſtulanti*. Sanctus Auguſtinus in Enchiridio, cap. 73. ſcribit, ſatis eſſe dimittere veniam poſtulanti. Sed ipſe idem in 2. lib. de ſermone Domini in monte, cap. 13. dicit, neceſſe eſſe omnibus dimittere, etiam non petentibus. Et hoc eſt verius. Dominus enim Marci 11. præcipit: *Cùm ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis adverſus alterum, ut & Pater veſter dimittat vobis peccata veſtra*. Ex quo loco intelligimus dimittendam eſſe injuriam homini abſenti, ac per hoc veniam non petenti. Quod autem S. Auguſtinus dixit in Enchiridio, fortaſſe intelligendum de remiſſione, quæ fit per ſigna externa, non de ea, quæ ſolo animo fieri poteſt.

Tertia dubitatio eſt: *An qui ex animo remittit injurias, & tamen in aliquo alio peccato voluntariè perſeverat, poſſit hac oratione aliquid impetrare*. Reſpondeo, vel is, qui in peccato voluntariè perſeverat, cupit ſibi dari gratiam à Deo perfectæ converſionis, eamque ſeriò poſtulat; vel non cupit, nec ſeriò poſtulat: ſi cupit gratiam converſionis, quamvis interim à concupiſcentia victus, peccatum non relinquat, non inutiliter dicit Deo, *Dimitte nobis debita noſtra*, & ſi ex corde dimittat fratri ſuo injuriam, diſponetur ad gratiam perfectæ converſionis adipiſcendam. Nam qui cœpit opus bonum inſpirando illi deſiderium, & petitionem converſionis, & condonationem injuriarum, perficiet ſine dubio, ſi perſeveret ille pulſando & orando, ut Deus adjuvet infirmitatem ipſius, & rebellem ad ſe convertat propitius voluntatem.

Sin autem non cupit gratiam converſionis, neque ex animo illam petit, ſed vel orat ſolis labiis ex conſuetudine, vel (quod gravius eſt) ut videatur ab hominibus; is non ſolum nihil impetrat, ſed etiam oratio ejus fiet in peccatum, cum in ſingulis ferè petinus collat. 9. cap. 22. quos in eodem loco meritò reprehendit. Nam etiam ſi ea verba prætereant, tamen adhuc fruſtra petunt ſibi remitti peccata, cùm Dominus tam apertè dixerit: *Si non remiſeritis hominibus* B *peccata eorum, nec Pater veſter remittet vobis peccata veſtra*.

Adde quòd ii, qui neque condonant injurias, neque cupiunt gratiam à Deo ſibi donari, qua velle incipiant injurias condonare, etiamſi non mentiantur dum non dicunt, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, tamen mentiuntur cùm reliquas partes Dominicæ orationis pronunciant, ut paulò ante diximus.

SEXTA PETITIO. *Et ne nos inducas in tentationem.*

Duæ ſunt hujus petitionis explicationes. Prior Hilarii & Hieronymi in commentario ad cap. 26. Matth. C Ambroſii lib. 5. de Sacramen. cap. 4. Cyrilli catecheſi 5. myſtagogica, Auguſtini in epiſt. 121. cap. 11. & Caſſiani collation. 9. cap. 23. qui docent, his verbis peti à Deo, non quidem ut non tentemur, ſed ne à tentatore vincamur. Poſterior eſt Tertulliani in lib. de oratione, Cypriani in ſerm. de oratione Dominica, Gregorii Nyſſeni oratione 5. de oratione Dominica, Chryſoſtomi & Euthymii in comment. ad cap. 6. Matth. qui volunt id peti, ut ſimpliciter non tentemur. Quæ ſententia poſterior videtur nobis aliquanto probabilior.

Nam ſecundùm modum loquendi Scripturarum, non induci in tentationem, non videtur eſſe, non D vinci à tentatione, ſed in tentationem non incidere. Quod enim legimus in Pſalm. 65. *Induxiſti nos in laqueum*, omnino idem eſt, ac ſi dictum eſſet, induxiſti nos in tentationem: & tamen eo loco non ſignificat Propheta, ſe Dei permiſſione à tentatione fuiſſe devictum, ſed ſolùm tentari, vexarique permiſſum, ut ipſe etiam ſanctus Auguſtinus eum locum exponit, & Pſalmus totus, ſi conſulatur, clamat. Simile eſt illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 10. *Tentatio vos non apprehendat, niſi humana*. Idem enim eſſe videtur, apprehendi à tentatione, & induci in tentationem: & tamen non ſignificat Apoſtolus Corinthios ab humana tentatione fuiſſe ſuperatos, ſed tantùm fuiſſe Deo permittente tentatos.

E Adde quòd cùm tentatio, quamvis interdum ſit utilis, ſemper ſit periculoſa, propter ambiguam, in certamque victoriam, non ſolùm præſumptio eſt illam appetere, ſed etiam humilitas declinare, & à Deo petere, ut nos in certamen ejuſmodi non inducat.

At Jacobus ait cap. 1. *Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis*. Et David in Pſalm. 25. *Proba*, inquit, *me Domine, & tenta me*. Reſpondeo, Tentatio quamvis appetenda non ſit, tamen non ſolùm fortiter, ſed etiam cum gaudio toleranda eſt, ut Jacobus dicit. Tamen quod toleratur, non amatur neque petitur: *Tolerare* (inquit Auguſtinus lib. 10. Confeſſionum, cap. 28.) *eas jubes, non amare. Nemo quod tolerat amat, etſi tolerare amet. Quamvis enim gaudeat ſe tolerare, tamen mavult non eſſe quod toleret*. Porrò Sancti nonnumquam ex revelatione

divina

Digitized by Google

peccati futuri, poſſent duæ illæ ſententiæ Patrum ita conciliari, ut prior reſpexerit finem, atque intentionem orantis, poſterior verba ipſa orationis. Petimus enim non induci in tentationem, ne fortè à tentatione ſuperati legem Domini violemus.

Diſcimus verò ex hac petitione (ut S. Cyprianus monet) duo utiliſſima documenta, nos videlicet ſine Dei auxilio, omnino eſſe infirmos & imbecilles: & Satanam ſine Dei permiſſione non ſolùm non dejicere, ſed ne tentare quidem ſervos Dei poſſe; proinde neque de viribus noſtris gloriari, neque Satanæ potentiam formidare nos oportere, ſi ut ſervi fideles & humiles de Dei ſemper auxilio & protectione ſperemus.

SEPTIMA PETITIO. *Sed libera nos à malo.*

Græci Patres omnes per, *malum*, intelligunt Diabolum, ut Nyſſenus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Euthymius & Theophilactus, locis ſupra citatis. Movet autem eos articulus additus ad nomen; ſic enim legunt ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Eandem ſententiam ſequuntur ex Latinis Ambroſius, Chryſologus, Caſſianus. Verùm Cyprianus, Auguſtinus, Rupertus, Beda, & plerique alii Latini intelligunt per, *malum*, res omnes malas, ac potiſſimùm præſentis vitæ calamitates, in quas incidimus per Adæ peccatum.

Confirmat hanc ſententiam Eccleſiæ auctoritas, quæ in ſacrificio altaris, poſteaquam dictum eſt, *libera nos à malo*, ſubjungi inſtituit hanc veluti explicationem, *Libera nos quæſumus Domine ab omnibus malis, præteritis, præſentibus & futuris, ut ope miſericordiæ tuæ adjuti, & à peccatis ſimus ſemper liberi, & ab omni perturbatione ſecuri.* Ubi illud, *præteritis*, reſpicit petitionem quintam, *futuris*, petitionem ſextam, *præſentibus*, petitionem ſeptimam. Illud autem à *peccatis ſimus ſemper liberi*, pertinet ad petitionem quintam & ſextam: illud verò, *ab omni perturbatione ſecuri*, ad petitionem ſeptimam.

Neque verò articulus Græcus multum adjuvat ſententiam priorem. Nam in Scripturis eadem vox πονηρὸς cum ſuo articulo non tarò accipitur pro re mala, ut ad Roman. 12. *Odientes malum, adhærentes bono*. In Græco pro voce, *malum*, eſt τὸν πονηρόν. Et Matth. 5. *Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt, non, non. Quod enim his amplius eſt, à malo eſt*, ideſt, à corruptione eſt. Græcè habetur ἐκ τοῦ πονηροῦ.

Addunt Græci codices Matth. 6. poſt ſeptem petitiones hæc verba: *Quia tuum eſt regnum, & potentia, & gloria in ſæcula, Amen*. Et explicant clauſulam iſtam Chryſoſtomus, Theophilactus & Euthymius in commentario ejuſdem loci. Sed certum eſt, ea verba non eſſe de textu Evangelico, ſed inſerta fuiſſe à Græcis ex conſuetudine, quam habent ea verba recitandi poſt orationem Dominicam in ſacrificio Miſſæ. Nam Latini etiam antiquiſſimi, & Græcæ linguæ periti, ut Tertullianus, Cyprianus, Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, nullam horum verborum mentionem faciunt. Videtur igitur illa eſſe appendix quædam orationis Dominicæ apud Græcos, ſicut eſt apud Latinos illud, *Libera nos quæſumus Domine &c.* Nam ſicut apud nos non continuantur hæc verba cum oratione Dominica: ita neque apud Græcos continuantur, ut perſpicuum eſt ex Liturgia Chryſoſtomi. Atque hæc de Dominica oratione ſufficiant.

eſſe orare.

SEquitur pars Quinta diſputationis, in qua explicandum eſt, cujus ſit orare. Sed res facilis eſt. Non enim convenit munus orandi, niſi Angelis & hominibus. Eſt enim oratio actus quidam rationis, quo unus alteri ſupplicat, inferior videlicet ſuperiori, & pauper diviti. Ex quo ſequitur ut nec Deo conveniat orare, cùm ipſe nullum habeat ſe ditiorem aut
B ſuperiorem, quippe cui omnes dicunt, *Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*; Neque etiam beſtiis & rebus inanimatis, quæ ſunt rationis & orationis expertes. Quare impia & blaſphema cenſenda eſt deliratio illa Judæorum Thalmudiſtarum, qui dicunt, Deum quotidie certas orationes devoto animo fundere. In Thalmud. ord. 1. tractat. 1. diſt. 1. Item illa Pſeudoprophetæ Mahomethi, qui affirmat Deum & Angelos per ſe orare. In Alcorano, cap. 43.

Illud autem quod dicit Dominus ad Moſem Exodi 32. *Dimitte me, ut iraſcatur furor meus*: non propriè ſed metaphoricè accipiendum eſt, ut ſancti Patres exponunt. Auguſtinus quæſt. 149. in Exodi Cyrillus lib. 5. in Julianum, & Gregorius lib. 9. Mora-
C lium, cap. 12. non enim ſignificat illud, *Dimitte me*, Deum potuiſſe à Moſe impediri, ne faceret quod vellet, cùm ſcriptum ſit in libro Job cap. 9. *Deus, cujus iræ nemo reſiſtere poteſt*: ſed ſignificat, Deum precibus Moſis placatum id feciſſe, quod illi ſolent, qui ab aliquo impediuntur, ne in aliquem alium ſeverè animadvertant Quemadmodum etiam illud, *ut iraſcatur furor meus*, non propriè, ſed per metaphoram accipitur. Dicitur enim Deus iraſci, & furere, cùm id facit ſine ulla perturbatione, quod homines impellente furore faciunt, ideſt, perdit ac deſtruit. Denique ſimilis metaphora eſt in illo Joſue 10. *Stetit Sol in medio cæli obediente Deo voci hominis*. Significatur enim in his verbis, Deum tam promptè feciſſe, quod Joſue
D fieri cupiebat, ac ſi ad nutum ei parere voluiſſet, hoc eſt feciſſe id, quod facere ſolent, qui dominis ſuis libenter obediunt.

Quod autem legimus ad Roman. 8. *Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*: pro eo ſine dubio poſitum eſt, quòd nos poſtulare facit, ut S. Auguſtinus docet in lib. 1. adverſus Maximinum non procul ab initio.

Non diſſimili ratione explicandæ ſunt ſententiæ Scripturarum vel Patrum, quæ mutis animantibus tribuere videntur munus precandi, quale eſt illud Pſ. 103. *Catuli Leonum rugientes ut rapiant & quærant à Deo eſcam ſibi*. Et illud Pſalm. 146. *Qui dat jumentis eſcam ipſorum, & pullis corvorum invocantibus eum*. Et illud S.
E Hieronymi in vita S. Pauli primi eremitæ, ubi refert monſtrum quoddam ſancto Antonio humana voce dixiſſe; *Legatione fungor gregis mei, precamur, ut pro nobis communem Deum deprecèris*. Et in eodem loco cùm dixiſſet duos Leones ſancto Antonio blandiri, ejuſque manus ac pedes lingere, & quaſi oſculari cœpiſſe, ſubjunxit: *Ille animadvertit, benedictionem eos à ſe precari*.

Hæc, inquam, & alia id genus omnia metaphorica ſunt. Dicuntur enim catuli Leonum, & corvorum pulli Deum invocare, dum naturali quodam inſtinctu ſive rugiendo, ſive crocitando exprimunt famem ſuam; cui Deus ſecundùm ordinem providentiæ ſuæ proſpicit, aperiens manum ſuam, & implens omne animal benedictione. Quòd autem Leones ſanctos blandiebantur Antonio, inter miracula numerandum eſt, ſicut

poſtularet.

CAPUT VIII.

Non ſolùm generatim, ſed etiam in ſpecie pro certis hominibus orari potuiſſe.

SExto loco tractandum propoſuimus à quibus, & pro quibus ſit aliquid per orationem petendum. Sed quoniam duæ primariæ controverſiæ de invocatione ſanctorum, & oratione pro defunctis quæ hic tractari potuiſſent, jam ſunt à nobis partim in lib. de cultu Sanctorum, partim in 1. lib. de Purgatorio explicatæ: ſolùm hoc loco dubitationem illam expediemus, liceat ne in ſpecie pro aliquo preces fundere. Siquidem Joannes Wicleffus Duos errores de ſpeciali oratione invexit. Unum, orationes ſpeciales non magis prodeſſe, quàm generales, & ideò non rectè facere eos, qui certos redditus legant Eccleſiis, ut ſingulis diebus, vel hebdomadibus ſacra fiant, ut preces fundantur pro ipſorum anima. Alterum, non licere ſpecialem orationem pro aliquo fundere, ſed omnem orationem debere eſſe generalem, & pro omnibus ſimul, non pro ſingulis ſeorſim. Priorem errorem damnavit Concilium Conſtantienſe ſeſſ. 8. Poſteriorem refert & refellit Thomas Waldenſis tom. 3. de Sacramentalibus, tit. 11. cap. 107.

Poſſumus utrumque errorem exemplis Scripturarum breviter confutare. Legimus enim Patriarchas, Prophetas Apoſtolos, & ipſum etiam Chriſtum ſpeciales orationes fudiſſe: quod numquam feciſſent, ſi vel illicitæ; vel inutiles eſſent ejuſmodi preces. Igitur in Geneſ. cap. 25. Iſaac orat in ſpecie pro conjuge ſua Rebecca. 2. Reg. 12. David orat pro ſalute filii ſui periclitantis. 3. Reg. 17. orat Helias pro filio viduæ. 2. Machab. 3. Onias oravit pro ſalute Heliodori. Luc. 22. Chriſtus oravit pro Petro, ut non deficeret fides ejus. Actor. 12. Oratio fiebat ſine intermiſſione à tota Eccleſia Hieroſolymitana pro S. Petro in carcere conſtituto. Epheſ. 6. Apoſtolus Paulus petit ab Epheſiis, ut orent generatim pro omnibus Sanctis & ſpeciatim pro ſe. Quod etiam in commentario ejus loci obſervavit Hieronymus, & 1. ad Timoth. 2. idem Apoſtolus orari præcipit pro omnibus generatim, & in ſpecie pro Rege, & aliis in ſublimitate conſtitutis. Neque ulla ratio eſt, cur non liceat orare prò ſingulis, ſi licet orare pro omnibus, & cur non ſit utilior oratio ut ſatisfactoria illi, pro quo fit, ſi pro ipſo tantùm fiat, quàm ſi fiat generatim pro omnibus. Quomodo etiam eleemoſyna utilior eſt illi cui datur, ſi tota detur ei ſoli, quàm ſi dividatur in multos.

Sed objicit Wicleffus argumenta Tria. Primum eſt, Oratio non eſt efficax, quæ ex perfecta charitate non prodit, perfecta verò charitas omnes amplectitur, nullum excludit.

Reſpondeo, Perfecta charitas eſt ordinata, & ideò quamvis omnes amplectatur, tamen alios aliis anteponit, & nunc illos, nunc iſtos, nunc omnes, nunc ſingulos juvat, prout magis vel minus omnes, aut ſingulos iſtos, aut illos ope ſua indigere cognoſcit.

Reſpondeo; Non petimus aliud, ſive generatim, ſive ſpeciatim oremus, niſi quod in oratione Dominica continetur, ſed petimus alio modo; vel potius non tam petimus alio modo, quàm ipſam generalem orationem applicamus particularibus perſonis, quod fieri

B poſſe Dominus ipſe exemplo ſuo nos docuit. Alioqui enim non rectè idem Dominus in horto pro ſe ſolo orans dixiſſet: *Pater mi, ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte*. Cur autem Chriſtus orationem Dominicam verbis generalibus pronunciari voluerit, cauſa eſt, quam ſuprà diximus, quia generalis oratio eſt abſolutè melior & utilior: quamvis illi pro quo fit, utilior ſit ſpecialis, ſi non tam impetratio, quàm ſatisfactio ex oratione quæratur.

Tertia objectio, Communitas præferenda eſt ſingularitati; at non poſſumus eodem tempore pro communitate orare, & pro ſingulis in ſpecie.

Reſpondeo, Negari non poteſt, quin ſit communitas præferenda ſingularitati, ſi eodem tempore oc-

C currat neceſſitas utriuſque; ſed ſi fortè, quod ſæpè accidit, unus aliquis verſetur in magno diſcrimine, quod diſcrimen cum ipſa eorum communitate non ſit commune, nihil prohibet, quo minùs tunc omiſſa communitate, pro qua numquam deſunt qui orent, ad ſpeciale illud malum ſpeciali oratione avertendum poſſimus, vel debeamus intentionem noſtram animumque convertere. Quod Patriarchas & Prophetas, Chriſtum quoque & Apoſtolos feciſſe paulò antè docuimus.

CAPUT IX.

D

De conditionibus, quæ requiruntur ad impetrandum.

REſtat pars Ultima de modo orandi, ſive potiùs de conditionibus, quæ requiruntur, ut quis certò impetret quod orando poſtulat.

Sciendum eſt autem Primò, multum intereſſe inter meritum & impetrationem. Nam meritum requirit charitatem, & charitatem viæ, ut Theologi loquuntur, & ideò neque peccatores, neque beati mereri poſſunt, ſed ſolùm juſti, qui peregrinantur in terris, impetratio autem non requirit charitatem viæ; immò nec charitatem quidem, ſi abſolutè de impetra-

E tione ſit ſermo. Proinde non ſolùm viatores, ſed etiam comprehenſores, nec ſolùm juſti, ſed etiam peccatores aliquando impetrant.

Præterea ut oratio ſit meritoria, non requiritur niſi ut ab homine juſto, & ex charitate fiat, ut ſuprà diximus de aliis operibus meritoriis: at verò ut ſit infallibiter impetratoria multæ conditiones requiruntur; quamvis enim Scriptura videatur abſolutè promittere orantibus impetrationem earum rerum, quas poſtulant. Ut Matth. 7. & Luc. 11. *Petite & accipietis*; &c, *omnis qui petit accipit*: tamen promiſſiones iſtæ conditionem includunt, quam expreſſit Jacobus cap. 4. cùm ait; *Petitis, & non accipitis, eò quòd malè petatis*. Itaque interdum oratio eſt meritoria, & non impetratoria, ut cùm homo juſtus ex charitate petit id quod ſibi fortè non expedit, ut cùm Paulus ter rogavit,

Digitized by Google

eſt impetratoria , ſeu non meritoria , ut cùm beati pro nobis , vel cùm peccatores pro ſe ipſis orant , ut cùm Publicanus dixit , Deus propitius eſto mihi peccatori. Interdum eſt meritoria & impetratoria , ut cùm juſti in terris cum omnibus requiſitis conditionibus orant.

Sciendum Secundò , conditiones ad infallibiliter impetrandum à S. Thoma in 2. 2. quæſt. 83. artic. 15. numerari Quatuor , videlicet , ut qui orat , piè , perſeveranter , pro ſe , & neceſſaria ad ſalutem poſtulet ; ſed ipſe idem tum eo loco , tum in 4. ſentent. diſt. 15. quæſt. 4. art. ult. indicat ad piè petendum requiri Quinque conditiones , fidem , ſpem , charitatem , humilitatem & devotionem. Itaque omnes B conditiones ſimul octo erunt , non quatuor. De ſingulis ordine ac breviter diſſeremus.

Prima conditio eſt fides , de hac enim ſcribit Apoſtolus ad Roman. 10. *Quomodo invocabunt , in quem non crediderunt ?* Et ſanctus Jacobus cap. 1. *Poſtulet autem in fide , nihil hæſitans*. Et ipſe Dominus Marci 11. *Quæcumque orantes petitis , credite quia accipietis , & evenient vobis*. De hac fide multa diximus in 1. lib. de Juſtificatione , ubi refutavimus Lutheranorum errorem , qui fiduciam cum fide confundunt , nec volunt veram eſſe fidem , niſi eam , qua quis certò credit ſe gratum eſſe Deo.

Illud eſt proprium hujus loci , ut intelligamus non C requiri in oratione fidem , qua certò credamus Deum abſolutè facturum quod petimus , ſed ſolùm ut certò credamus , Deum eſſe potentiſſimum , ſapientiſſimum , benigniſſimum , fideliſſimum , & proinde poſſe ſcire , & etiam velle facere quod petimus , ſi non ſit ex noſtra parte defectus. Nam hanc fidem quæſivit Dominus Matth. 9. ab illis , quibus dixit : *Creditis quia hoc poſſum facere vobis ?* eadem fide oravit David lib. 2. Regum , cap. 12. pro filio. Nam non certò crediditſe ſe impetraturum , teſtantur illa ejus verba : *Quis ſcit ſi fortè donet eum mihi Dominus ?* Simili fide oraſſe Apoſtolum 2. ad Corinth. 12. ut ſtimulus carnis auferretur à ſe , in dubium revocari non poteſt. Nam oravit ex fide ; neque enim aliud ſentire fas eſt de tanto Apoſtolo ; & tamen non credidit ſe certò impetratu- D rum , alioqui falſa fuiſſet ejus fides. Non enim quod petiit impetravit. Neque alia fide orat Eccleſia univerſa pro infidelibus & peccatoribus , ut ad fidem , vel ad juſtitiam adducantur : neque enim certò credit Eccleſia , omnes infideles & peccatores eſſe convertendos. De qua re vide ſanctum Proſperum lib. 1. de vocatione gentium , cap. 4. Denique nulla eſt abſoluta promiſſio Dei , qua certi efficiamur nos abſolutè quicquid petierimus impetraturos , cùm ſemper intelligatur adjuncta conditio , ſi bene petierimus : igitur falſa eſſet fides , aut certè non eſſet divina & Catholica fides , ſi certò crederemus Deum abſolutè quicquid petierimus eſſe facturum.

Altera conditio , eaque valdè neceſſaria eſt ſpes & fi- E ducia impetrandi. Quamvis enim non oporteat per fidem , quæ eſt actus intellectus certò ſtatuere nos impetraturos quod petimus , oportet tamen per ſpem & fiduciam , quæ eſt actus voluntatis firmiter adhærere benignitati divinæ , & certò confidere , Deum facturum eſſe quod petimus.

Hanc conditionem quæſivit Dominus in Paralytico , cui dixit Matth. 9. *Confide fili , remittuntur tibi peccata tua*. Eandem quærit Apoſtolus ad Hebr. 4. cùm ait : *Accedamus cum fiducia ad thronum gratiæ ejus*. Item 1. ad Timoth. 5. *Quæ verè vidua eſt , ſperet in Deo , & inſtet obſecrationibus & orationibus nocte & die*. Eidem promittit Deus impetrationem in Pſal. 90. *Quoniam in me ſperavit , liberabo eum , invocabit me , & ego exaudiam eum*.

cum requirit fidem in orante , adjungit aliquid pertinens ad fiduciam , ut intelligamus requiri ad impetrandum non quamlibet fidem , ſed perfectam , quæ gignat fiduciam , ut ſimul credamus Deum poſſe facere quod petimus , & ſimul certò confidamus , eum id , quod petimus , pro ſua benignitate facturum.

Hinc legimus Marci 11. *Quicumque dixerit monti huic , tollere & mittere in mare , & non hæſitaverit in corde ſuo , ſed crediderit , quia quodcumque dixerit , fiat , fiet ei*. Hoc eſt , quicumque imperaverit monti ut ſeſe transferat in mare , & non habuerit in corde ſuo ullam diffidentiam , ſed fidem perfectam , quæ maximam etiam gignat fiduciam , impetrabit ſine dubi- B tatione quod petit. De qua perfecta fide gignente fiduciam , intelligitur illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 13. *Si habuero tantam fidem , ita ut montes transferam &c.* Atque hinc ſcribit Joannes Caſſianus Collation. 9. cap. 32. Signum certum impetrationis eſſe cùm quis in oratione magnam fiduciam ſenſit. Deus enim quando non exaudit , non infundit fiduciam , cùm verò exaudire decernit , fiduciam & lætitiam ingentem in corde orantis infundit. Denique hæc ipſa fides magna , gignens , pariensque fiduciam eſt illa fides , quæ operatur miracula , & quæ non omnibus datur , dicente Apoſtolo 1. ad Corinth. 12. *Alteri fides in eodem ſpiritu*.

Tertia conditio eſt Charitas , ſive Juſtitia , chari- C tas enim (ut oſtendimus in 2. lib. de Juſtificatione) ipſa eſt Chriſtianorum vera , perfectaque juſtitia. Requiri autem juſtitiam in orante , ut certò impetret , Scriptura non uno in loco teſtatur Pſalm. 33. *Oculi Domini ſuper juſtos , & aures ejus in preces eorum*. Et contra Pſal. 65. *Si aſpexi iniquitatem in corde meo , non exaudiet Dominus*. Iſaiæ 58. *Frange eſurienti panem tuum &c.* Et mox : *Tunc invocabis , & Dominus exaudiet ; clamabis , & dicet , ecce adſum*. Et contra Iſaiæ 1. *Cùm multiplicaveritis orationem , non exaudiam , manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt*. Item Joan. 15. *Si manſeritis in me , & verba mea in vobis manſerint , quodcumque volueritis , petetis , & fiet vobis*. Et 1. Joan. 3. *Chariſſimi ſi cor noſtrum non reprehenderit nos , fiduciam habemus ad* D *Deum , & quicquid petierimus , accipiemus ab eo , quoniam mandata ejus cuſtodimus , & ea quæ ſunt placita , coram eo facimus*. Denique Joan. 9. *Scimus quia peccatores non exaudit , ſed ſi quis cultor ejus eſt , hunc exaudit*.

Sunt tamen aliqua loca quibus probari videtur , etiam peccatores à Deo exaudiri , Matth. 7. *Omnis qui petit accipit* , ideſt , inquit auctor operis imperfecti homil. 18. *ſive juſtus , ſive peccator ſit*. Item ibidem peccatores quidam , ac reprobi dicunt : *Nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus*. Et Luc. 11. *Dico vobis , & ſi non dabit illi eò quòd amicus ejus ſit , propter improbitatem tamen ejus ſurget , & dabit ei quotquot habet neceſſarios*. Ex quo loco ſanctus Baſilius colligit in Conſtitutionibus Monaſticis , cap. 1. peccatores quoque impetrare quod E petunt , quando perſeveranter petunt. Denique Lucæ 18. Publicanus peccator erat , & tamen indulgentiam meruit dicens : *Deus propitius eſto mihi peccatori*. Quo exemplo adductus ſanctus Auguſtinus tractat. 44. in Joan. dicit cæcum illum non fuiſſe adhuc illuminatum , cùm dixit ; *Scimus quia peccatores Deus non exaudit. Si peccatores* , inquit , *Deus non exaudiret , fruſtra publicanus oculos in terram demittens , & pectus ſuum percutiens diceret , Deus propitius eſto mihi peccatori*.

Reſpondeo , Tribus modis peccatores orare poſſunt. Uno modo ut impetrent à Deo miracula in confirmationem fidei. Et hoc modo fieri poteſt , ut peccatores impetrent , ſi veram fidem confirmare velint , quia tunc non eſt propriè ipſorum vita vel meritum , vel etiam oratio , quæ miraculum impetrat ,

Si quis autem peccator miracula impetrare tentat, ut ſanctitatem ſuam ipſe demonſtret, vel ſolam ſuæ orationis virtutem, non autem nomen Dei, aut crucis ſignum, aut aliam rem ſacram adhibeat, nihil unquam impetrare poterit, quia nec Deus teſtis falſitatis eſſe, nec peccatoris oratio virtutem miracula faciendi habere poteſt. Quare veriſſimum eſt, quod cœcus ille dixit: *Scimus, quòd peccatores Deus non exaudit.* Loquebatur enim de iis, qui propriam ſanctitatem confirmare volunt, & qui oratione ſua, non aliquo ſigno ſacro miracula faciunt. Et quoniam Chriſtus miracula faciebat, ut ſe Meſſiam, ac Deum, ac per hoc ſanctiſſimum eſſe probaret, & non utebatur nomine, aut ſigno aliquo ſacro, ſed ſolo imperio, & voluntate ſua, inde cœcus firmiſſimum argumentum duxit, ut oſtenderet Chriſtum non eſſe peccatorem.

Altero modo peccatores orant, ut impetrent ſibi donum aliquod ſpirituale, vel corporale, & tunc vel in peccato voluntariè permanent, vel incipiunt pœnitentiam agere. Si voluntariè permanent in peccato, ordinariè non exaudiuntur, ut teſtimonia Prophetarum & Apoſtolorum allata demonſtrant. Juſtum enim eſt, ut qui Deum præcipientem & docentem audire contemnunt, eos orantes, & ſupplicantes Deus quoque deſpiciat. Interdum tamen etiam iſti exaudiuntur, vel ad judicium, vel ad miſericordiam. Quoſdam enim Deus audit, ut puniat; quomodo audivit Iſraelitas petentes carnes in deſerto Numeri 11. *Metuendum eſt*, inquit S. Auguſtinus tract. 73. in Joannem, *id quod poſſet non dare propitius, det iratus.* Quædam tamen extraordinaria quadam benignitate concedit etiam peccatoribus, ut eos beneficiis ad amorem ſuum alliciat. Et hoc fortaſſe ſibi voluit auctor operis imperfecti.

Tertio modo peccatores orant, cùm pœnitentiam agere incipiunt, quo modo Ninivitæ & Publicanus orabant: & hi ſæpè impetrant, non ex juſtitia quaſi digni ſint, ſed ex miſericordia Dei, & non omninò infallibiliter. Nam ideò Scripturæ addere ſolent particulam, *fortè*, vel, *quis ſcit*, ut Joelis 2. Jonæ 3. Daniel. 4. & Actor. 8. quando de orationibus peccatorum loquuntur. Ex his explicari poſſunt omnia loca paulò antè adducta.

Quarta conditio eſt humilitas, qua is, qui orat non in ſua juſtitia, ſed in Dei benignitate confidat: *Sed & vitam æternam*, inquit S. Bernardus ſer. 5. de Quadrag. *fortaſſis aliqui non in humilitate quærunt. Sed tamquam in fiducia ſuorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi, ſed non oportet, ut in ea conſtituat quiſquam fiduciam impetrandi.* Et infrà: *Sit*, inquit, *oratio in omni humilitate præſumens de ſola, ut dignum eſt, miſeratione divina.* Igitur ut hujus conditionis neceſſitatem Dominus commendaret, parabolam illam Publicani & Phariſæi narravit, Luc. 18. dixexit enim eam parabolam ad quoſdam, qui in ſe confidebant tamquam juſti, & aſpernabantur cæteros, ut ipſe Evangeliſta teſtatur.

Hinc etiam Dominus per Iſaiam, cap. 66. *Ad quem*, inquit, *aſpiciam niſi ad pauperculum, & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos?* Et ſanctus Dan. cap. 9. *Neque enim*, inquit, *in juſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.*

[illegible]

Quinta conditio Devotio eſt; vocatur autem hoc loco devotio, ſtudium attentè, ſollicitè, diligenter atque ardenter orandi. Reprehendit enim Dominus populum, qui ſolis labiis orat, Iſai. 29. & Matth. 15. & maledictus pronunciatur, qui facit opus Dei negligenter, Hierem. 48.

Oritur autem hæc conditio, ut etiam ſuperiores ex fide. Qui enim attentè, & firmiſſima fide cogitat quanta ſit majeſtas Dei, quanta utilitas noſtra, quàm magna res, quam petimus, vix fieri poteſt, ut non humiliter, reverenter & ardenter ad orandum accedat. Adſcribam hìc teſtimonium ſancti Hieronymi, qui in Dialogo adverſus Luciferianos transfigurans in ſe perſonas hominum indevotorum: *Ad orationem*, inquit, *aſſiſto, non orarem, ſi non crederem: ſed ſi verè crederem, illud cor, quo Deus videtur, mundarem, manibus tunderem pectus; genas lachrymis rigarem; corpore inhorreſcerem, ore pallerem, jacerem ad Domini mei pedes, eoſque fletu perfunderem, crine tergerem, hærerem certo trunco crucis, nec prius amitterem, quàm miſericordiam impetrarem: Nunc verò creberrimè in oratione mea, aut per porticus deambulo, aut de fœnore computo, aut abductus turpi cogitatione, etiam quæ dictu erubeſcenda ſunt, gero. Ubi eſt fides? ſicine putamus oraſſe Jonam? ſic tres pueros? ſic Danielem inter Leones? ſic certè latronem in cruce?*

Vide de eadem conditione ſanctum Bernardum in ſermone de quatuor modis orandi. Ubi inter alia ſic loquitur: *Omnino oportet nos orationis tempore curiam intrare cœleſtem, illam utique curiam: in qua Rex Regum ſtellato ſedet ſolio, circumdante innumerabili, & ineffabili beatorum ſpirituum exercitu. Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illuc humilitate accedere debet à palude ſua procedens, & repens ranuncula vilis? quàm tremebundus, quàm ſupplex, quàm denique humilis & ſollicitus, & toto intentus animo Majeſtati gloriæ, in præſentia Angelorum, in concilio juſtorum, & congregatione aſſiſtere poteris miſer homuncio? In cunctis igitur actionibus noſtris multa eſt opus animi vigilantia, ſed præcipuè in oratione.*

Sexta conditio, perſeverantia eſt. Hanc conditionem Dominus ipſe & verbis & parabolis perſuadere ſtuduit. Nam Luc. 11. parabolam narravit illius, qui ob improbitatem aſſiduè petendi impetravit quod voluit. Et Luc. 18. diſertis verbis ait: *Oportet ſemper orare, & numquam deficere.* Continuò adjecit parabolam viduæ, quæ ſola perſeverantia precum ab Judice quodam inhumano ſententiam, judiciumque extorſit: Et Luc. 21. *Vigilate*, inquit, *omni tempore orantes.* Quam doctrinam legimus etiam apud Eccleſ. cap. 18. *Non impediaris orare ſemper.* Et Apud Apoſtolum 1. ad Theſſ. ult. *Sine intermiſſione orate.*

Sed explicemus breviter quid propriè ſibi velit Scriptura, cùm dicit ſemper eſſe orandum. Quatuor enim hujus ſententiæ expoſitiones invenio. Primò non deſunt, qui dicunt illum ſemper orare qui ſemper bene operatur. Sed quamvis non ineptè dici poſſint opera bona genus quoddam orationis, quoniam Deum ad miſericordiam provocant, quemadmodum & mala opera clamant ad Deum, & iram, ac furorem ejus accendunt, tamen non hoc propriè Dominum voluiſſe cùm ait, oportet ſemper orare, & numquam deficere perſpicuum eſt ex adjunctis parabolis de vidua

& ju-

Digitized by Google

Secundò alii ſunt, qui ſemper orare nihil aliud eſſe volunt, niſi mentem cum Deo per amorem, & deſiderium aſſiduè conjungere. Ita docent S. Auguſtinus in epiſt. 121. ad Probam, cap. 9. & S. Baſilius oratione in Julittam. Quo loco demonſtrat idem auctor non eſſe impoſſibile hoc præceptum, oportet ſemper orare, quoniam impoſſibile non eſt, rem vehementer dilectam ſemper deſiderare. Nam & amatores hujus ſæculi ſive comedant, ſive bibant, rem amatam cum deſiderio cogitant, & etiam inter dormiendum cum eadem ſomniando verſantur. Hæc doctrina veriſſima, atque utiliſſima eſt, ſed non videtur tamen propriè explicare quid Chriſtus ad literam docere voluerit. Parabolæ enim ab ipſo adductæ indicant eo loco de oratione propriè dicta tractari, quæ non eſt ſimplex deſiderium, ſed expreſſio deſiderii per verba, certa quadam forma & ratione concepta.

Tertiò, idem S. Auguſtinus in lib. de hæreſibus, cap. 57. & Beda in comment. ad cap. 18. Luc. necnon Anſelmus, Haymo & alii in comment. ad cap. 5. prioris ad Theſſal. docent ſemper orare, juxta Chriſti & Apoſtoli præceptum, illos omnes qui ſtatas, & certas orandi horas numquam prætermittunt. Quo ſenſu dictum eſt in 2. lib. Reg. cap. 9. *Tu comedes panem in menſa mea ſemper.* Neque enim illud, *ſemper*, ſignificat, totum diei & noctis tempus, ſed illas omnes horas, quibus fit cœna vel prandium.

Hæc quoque ſatis apta & utilis expoſitio eſt. Sed videtur tamen ſimpliciſſima & veriſſima explicatio illa eſſe, quæ etiam Quarta numerari poteſt, quam ſequuntur Chryſoſtomus & Theophilactus in illa verba Apoſtoli, *ſine intermiſſione orate*. Docet hæc ultima ſententia, Dominum & Apoſtolum nihil aliud commendare voluiſſe, niſi perſeverantiam & aſſiduitatem orandi, quantam maximam habere poſſumus. Id enim propriè declarant parabolæ de vidua inſtante apud judicem, & de amico petente tres panes; quorum exemplo non ſolùm certis horis, ſed omni oblata occaſione tum noctu, tum interdiu orationi vacare debemus.

Similes ſunt in divinis literis permultæ aliæ ſententiæ, quæ per vocem, *ſemper*, nihil aliud niſi aſſiduitatem ſignificant, ut Pſalm. 1. *Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Pſalm. 24. *Oculi mei ſemper ad Dominum.* Pſalm. 33. *Semper laus ejus in ore meo.* Luc. 2. *Non diſcedebat de templo, jejuniis & orationibus ſerviens die ac nocte.* Luc. ult. *Erant ſemper in templo laudantes & benedicentes Dominum.*

Sed huic doctrinæ contraria videtur ſententia illa Domini Matth. 6. *Orantes nolite multum loqui, ſicut Ethnici faciunt; putant enim quòd in multiloquio ſuo exaudiantur. Nolite ergo aſſimilari eis, ſcit enim Pater veſter quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.* Reſpondet ſanctus Auguſtinus in epiſt. 121. cap. 10. non prohiberi à Domino longam orationem, ſed inanem verborum multiplicationem: *Abſit*, inquit, *ab oratione multa locutio, ſed non deſit multa precatio, ſi fervens perſeverat intentio.* Nam & Dominus qui prohibuit multum loqui, pernoctabat in oratione Luc. 6. & juſſit nos ſemper orare, Luc. 18. & factus in agonia prolixius orabat, Luc. 22.

Porrò cauſam, cur ita ſit perſeveranter orandum, eſſe docet S. Auguſtinus ſerm. 5. de verbis Domini; quia ſæpè cùm aliquid petimus, nondum ſumus idonei, ut illud accipiamus, ſed perſeverantes petendo extendimus deſiderium, & ad rem petitam accipiendam animum dilatamus, & dilatando præparamus. Vide de perſeverantia in oratione S. Baſilium in conſtit. monaſticis, cap. 1. Chryſoſtomum homil. 30. in Geneſ.

Septima conditio eſt, ut pro ſe quiſque petat, quam conditionem colligit S. Auguſtinus loco citato ex verbis illis Domini Joan. 16. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis. Exaudiuntur*, inquit, *omnes Sancti pro ſe ipſis, non autem pro omnibus exaudiuntur, vel amicis, vel inimicis ſuis, vel quibuslibet aliis, quia non utcumque dictum eſt, dabit, ſed dabit vobis.*

Sed hæc S. Auguſtini doctrina vera quidem eſt, at non videtur ſatis efficaciter probari ex illis ſolis vocibus, *dabit vobis*. Poſſet enim reſponderi, id omne dari nobis quod in gratiam noſtram aliis datur. Sic enim Actor. 27. Angelus Domini dixit beato Paulo: B *Donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.* Quocirca Joan. 14. idem Dominus abſolutè promiſit: *Quodcumque petieritis in nomine meo, hoc faciam.* Ratio igitur, cur homines juſti ſemper exaudiantur pro ſe, & non ſemper exaudiantur pro aliis, illa eſt, quoniam non ſemper iis, pro quibus oramus idonei ſunt, ut accipiant. Quare Dominus Matth. 10. cùm Apoſtolos monuiſſet, ut in quamcumque domum intrarent, primùm dicerent: *Pax huic domui*; quoniam ſciebat non eſſe omnes filios pacis, adjunxit continuò, *& ſi ibi fuerit filius pacis, requieſcet ſuper eum pax veſtra; ſin autem, ad vos revertetur.*

Poſtrema conditio eſt, ut petantur neceſſaria, vel utilia ad ſalutem. Colligit hanc conditionem idem C Auguſtinus tractat. 73. 81. & 102. in Joan. ex verbis illis, *in nomine meo*, quæ habentur Joan. 14. 15. & 16. Nam cùm Chriſtus Salvator ſit, non petit verè in nomine Salvatoris, qui petit ea, quæ non ſunt utilia ad ſalutem.

Efficacius fortaſſe id probari poſſet ex verbis illis 1. Joan. 5. *Hæc eſt fiducia quam habemus ad Deum, quia quodcumque petierimus, ſecundùm voluntatem ejus, audit nos. Hæc eſt autem voluntas ejus ſanctificatio noſtra.* 1. Theſſal. 4. Itaque cùm id petimus, quod non eſt ſecundùm voluntatem ejus, ideſt, quod nobis verè utile non eſt, non exaudit dando quod petimus, ſed potius exaudit negando quod petimus. Tunc enim magis facit quod cupimus, cùm negat ea, quæ nobis inuti- D lia eſſe neſcimus, quàm cùm ea concedit. Siquidem nos etiamſi ſciremus, ea quæ petimus utilia non eſſe, numquam peteremus.

Quare S. Joannes Chryſoſtomus homil. 30. in Geneſ. rectè monet agendas eſſe Deo gratias non minus cùm negat, quàm cùm tribuit id, quod petimus. Et S. Auguſtinus tract. 73. in Joan. dicit, inter alia, quæ petimus, cùm bene petimus, illud etiam eſſe debere, ut petamus nobis non dari quod ignorantes non bene petimus. Atque hæc de oratione in genere dicta ſint; nunc de oratione, quæ ex præſcripto Eccleſiæ, certis canoniciſque horis fundi debet, breviter diſſeremus.

E

CAPUT X.

De nomine & definitione officii divini, ſive Horarum Canonicarum.

DE Officio divino, ſive Horis Canonicis, tum ad Hæreticos confutandos, tum ad Clericos & Monachos inſtruendos, Quinque capita mihi hoc loco tractanda deſumpſi. Primum de nomine & definitione officii divini. Alterum de partitione ejuſdem officii. Tertium de ipſius officii antiqua & rationabili inſtitutione. Quartum de modo ritè officium perſolvendi. Quintum de perſonis, quæ ad hoc officium perſolvendum obligantur.

Quod igitur ad Primum attinet, nomen *officii divini*

extat

Digitized by Google

eorum, qui Clerici, vel Monachi dicuntur. Hinc enim Dominus per Iſai. cap. 56. *Domus mea, domus orationis vocabitur cunctis gentibus*. Quod non ſolùm de materiali domo, ideſt, de templis & oratoriis, ſed etiam de myſtica domo Dei, quæ ſumus nos, intelligendum eſſe videtur. Hoc enim intereſt inter Chriſtianos, & alias omnes gentes, quòd cùm illæ in induſtria & viribus ſuis confidant, quippè quæ peccatum originis, & naturæ humanæ corruptionem & infirmitatem ignorant, Chriſtiani de auxilio Dei in rebus omnibus præſumunt, atque ideò in rebus omnibus ad Deum per orationem confugiunt, atque opem & miſericordiam ipſius implorant; ut non potuerit brevius Eccleſia definiri, quàm domus orationis. Et quamvis officium orandi temporale ſit, nec diutius duraturum quàm peregrinatio ipſa durabit: tamen officium laudandi ſempiternum erit, juxta illud Pſal. 83. *Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te*.

Dicuntur autem eædem laudes & preces, horæ canonicæ, quia certis horis recitari debent juxta canones & regulas ſanctorum Patrum. Quod enim Brentius ait in Confeſſione Wirtembergenſi, cap. de Horis canonicis, dici apud veteres Horas canonicas certa tempora præſcripta à ſacris canonibus, ut in iis ſacræ Scripturæ per totum annum ordine legerentur, non modo falſum, ſed etiam ineptum & puerile eſt. Neque enim canones præſcribunt, quid ſit legendum ſingulis horis, ſed quid ſit legendum ſingulis menſibus, ut perſpicuum eſt ex diſtinct. 15. can. ſancta Romana. Proinde tempora illa non Horæ canonicæ, ſed menſes canonici appellari debuiſſent. Neque ullus auctor antiquus aut recens invenitur, qui notionem Horæ canonicæ ita explicet, ut Brentius facit. Itaque inter alia Sectariorum deliramenta, qui ſæpè neſciunt quid loquantur, cùm de rebus noſtris loquuntur, hoc etiam numerari poterit.

Porrò ſi quis definitionem officii divini fortè deſideret, ita accipiat: *Divinum officium eſt certa ratio publicè laudandi, precandique Deum, mente ſimul & voce, auctoritate Præſulum Eccleſiæ inſtituta*.

Dicitur Primò *certa ratio*, quoniam non quælibet Dei laudatio, vel ad Deum oratio eſt officium divinum, ſed certa quædam forma & ordo pſalmorum, hymnorum & precum, quem omnes ſequi debent, qui divinum officium ex obligatione perſolvunt.

Additur Secundò *publicè*, quoniam officium divinum perſolvitur publico nomine totius Eccleſiæ, pro bono communi & publico, per publicos & ſolemnes miniſtros. Atque ea cauſa eſt, cur etiamſi dicatur interdum ab uno homine, & in privata domo, tamen non omittuntur voces illæ, *Dominus vobiſcum, Oremus, Benedicamus Domino*, & ſimiles. Dicuntur enim toti Eccleſiæ, & nomine ejuſdem Eccleſiæ ipſe ſibi reſpondet: *Et cum ſpiritu tuo, Deo gratias, &c.*

Additur Tertiò *laudandi, precandique*, quoniam hæc duo continet officium, de quo agimus, laudes pro beneficiis acceptis, preces pro accipiendis. In quo differt officium Eccleſiæ militantis ab officio Eccleſiæ triumphantis; Eccleſiæ enim triumphantis officium, quando poſt ultimi judicii diem in omnibus ſuis membris triumphabit, ſolas laudes continebit.

tuis, ſive à quacumque alia re officium nominetur, ſemper Pſalmi, Hymni, Collectæ, & cæteræ divini officii partes diriguntur ad Deum.

Additur Quintò, *mente ſimul & voce*, quoniam hu- B jus officii forma cùm ex præſcripto, & inſtituto hominum ſit, actum externum neceſſario poſtulat. Quare muneri ſuo non ſatisfaceret, qui ſola mente orans & laudans, non etiam voce, verba omnia diſtinctè, integreque proferret.

Additur Poſtremò, *auctoritate Præſulum Eccleſiæ inſtituta*. Nemo enim poteſt certam formam orandi præſcribere, niſi qui præeſt. Itaque in Concilio Milevitano canon. 12. ſic legimus: *Placuit, ut preces, vel orationes, ſeu Miſſæ, quæ probatæ fuerint in Concilio, ab omnibus celebrentur. Nec aliæ omnino dicantur in Eccleſia, niſi quæ à prudentioribus tractatæ, vel comprobatæ in Synodo fuerint*. Et in Concilio Toletano IV. cap. 2. ſtatuitur, ut in tota provincia idem officium C celebretur. Et Gregorius Papa VII. in Concilio generali numerum pſalmorum, & lectionum officii divini præſcripſit, ut habetur can. In die de conſecratione. diſtin. 5.

CAPUT XI.

De partibus officii divini, & de canonico tempore ſingularum partium.

PArtes officii divini aliæ ſunt Majores, aliæ Minores. Majores ſunt Nocturni, Laudes, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, Completorium; D Minores ſunt Pſalmi, Hymni, Lectiones, Cantica, Antiphonæ, Reſponſoria, Litania, Verſus, Capitula, Collectæ. Ex his enim totum officium conſtat. Et quoniam partes majores à tempore nomen accipiunt, ut nominum ratio cognoſcatur, neceſſe erit de tempore ſingularum Horarum breviter diſputare. Scripſit nuper de hac re volumen egregium Marcellus Francolinus, quod mihi totum evolvere per varias occupationes numquam licuit. Quæ enim in lucem nunc edo, multo ante ſcripſi, & auditoribus in ſcholis tradidi, quàm doctiſſimi illius viri laboribus frui potuerim.

Sciendum igitur eſt, nomina canonicarum Horarum propriè ad eas horas accommodatas eſſe, quæ E apud veteres erant in uſu, quæque inæquales, vel planetariæ dici ſolent. Initium earum horarum ducitur ab ortu Solis, ita ut hora prima dicatur, quæ eſt prima ab ortu Solis; ſecunda, quæ eſt ſecunda ab eodem Solis exortu, & ſic deinceps. Dicuntur autem inæquales, quoniam cùm per totum annum in duodecim horas diem artificialem veteres diſtribuerent, & in totidem noctem; neceſſario fiebat, ut in æſtate longiores eſſent horæ diurnæ nocturnis, & contra in hyeme nocturnæ diurnis. Ejuſmodi horas Chriſti tempore Judæis in uſu fuiſſe, teſtatur Evangelium. Nam Joann. 11. legimus: *Nonne duodecim ſunt horæ diei?* Et Matth. 20. mentio fit horæ primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, undecimæ. Item Joan. 1. fit mentio horæ decimæ; & Joan. 4. horæ ſeptimæ.

Sciendum eſt Secundò, duodecim horas noctis di-

vidi

Digitized by Google

tertiam noctis ; Secunda, incipiebat ab hora tertia, & terminabatur in ſextam ; Tertia incipiebat à ſexta, & terminabatur in nonam ; Quarta, quæ propriè dicebatur vigilia matutina, incipiebat à nona, & terminabatur in duodecimam.

Meminit harum vigiliarum Chriſtus Dominus, cùm Marc. 13. ait : *Vigilate ergo, neſcitis enim quando Dominus veniat, ſero, an media nocte, an galli cantu, an manè*. Quod autem hoc loco dixit : *Media nocte, an galli cantu*. Luc. 12. dixit : *Si venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit*. Et quod dixit, *manè*, dixit idem Marcus, cap. 6. *Quartam vigiliam noctis*. Habemus etiam in veteri Teſtamento initium vigiliarum, Thren. 2. Et vigilias noctis mediæ, Judic. 7. Et vigiliam matutinam, Exod. 14.

Denique harum quatuor vigiliarum meminit ſanctus Hieronymus in epiſtola ad Cyprianum, & in cap. 14. Matthæi ; & alii auctores paſſim. Sicut autem ex duodecim horis nocturnis tertia quæque habebatur potiſſima, videlicet tertia, ſexta, nona, duodecima. In quibus (ut diximus) quatuor nocturnæ vigiliæ terminabantur. Sic etiam ex diurnis tertia, ſexta, nona, duodecima, ſive veſpertina, plerumque nominari, & ad celebriora negotia deputari ſolebant, quod inſigniores eſſent, & diem in quatuor partes æquales dividerent, de qua re vide Tertullianum in lib. de jejunio.

His notatis non erit difficile tempus canonicum ſingularum officii divini partium explicare. Ac Primùm quod attinet ad Nocturnos, varia fuit Eccleſiarum conſuetudo. Alicubi apud veteres tres nocturni tribus diſtinctis horis, ideſt, tribus vigiliis nocturnis celebrabantur. Sic enim ſcribit ſanctus Hieronymus in epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, *Noctibus, bis, terque ſurgendum*. Et apertius uſum hunc fuiſſe apud nonnullos ex veteribus, tradunt Rupertus, lib. 1. de officiis divinis ſanctus Thomas lection. 6. in cap. 14. prioris ad Corinth. & Thomas Waldenſis, tom. 3. de Sacramentalibus, cap. 24.

Alibi tamen nocturni omnes ſimul, ſed præcipuè media nocte celebrari ſolebant, juxta illud : *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi*. Pſalm. 118. Hoc enim tempus diſertis verbis præſcribunt ſancti Patres, Athanaſius in libro de virginitate extremo ; Baſilius in quæſtionibus fuſius explicatis, quæſt. 37. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de obitu Paulæ, & alii.

Alibi denique nocturni cum laudibus matutinis junguntur, & in quarta vigilia, quæ & matutina dicitur, celebrantur. Atque hunc eſſe antiquum uſum Eccleſiæ Romanæ, teſtatur Amalarius, qui præfatione libri de ordine antiphonarii ponit reſponſiones Romanorum magiſtrorum ad interrogationes ſuas. Et inter alia dicit, ſe interrogaſſe, an inter nocturnum officium, & matutinum, ideſt, laudes, aliquod interſtitium eſſe deberet : & reſponſum eſſe, nullum, ſed continuo inchoandas laudes per verſiculum, *Deus in adjutorium, &c.*

Obſervat autem Thomas Waldenſis loco notato, divina providentia factum eſſe, ut quamvis nulla jam ſit Eccleſia, quæ ſingulis nocturnis vigiliis Deum laudet, tamen aliqua monaſteria nocturnum officium celebrent in prima vigilia, aliqua in ſecunda, aliqua in tertia, & totus ferè clerus in quarta ; atque ita ſi non ab iiſdem, certè à diverſis hominibus laudes divinæ ſingulis nocturnis vigiliis celebrentur.

Jam verò Laudes matutinæ, cum quibus juxta Breviarii Romani formam nocturni junguntur, ſine ulla dubitatione in aurora celebrari debent, ut tempus canonicum laudum ſit ab initio crepuſculi matutini uſque ad ortum Solis. Probatur primò ex nomine ipſo, Officium enim hoc Laudes matutinæ, vel officium matutinum à veteribus omnibus nominatur : Tum ex hymnis, qui in laudibus decantantur ; in plurimis enim eorum fit mentio auroræ : Tum denique ex communi omnium ſententia ; nulli ſunt enim auctores, qui contra ſentiunt.

Atque hæc eſt cauſa cur Eccleſia in nocte Natalis Domini ſejungat nocturnos à laudibus, & Miſſam celebret ante laudes. Quoniam enim vetere inſtituto Miſſa illa circa mediam noctem celebrari debet, nimium præverteretur tempus Laudum ſi ante mediam noctem Laudes canerentur. Ex quo intelligimus minus abſurdum eſſe nocturnos à Laudibus ſeparare, quàm totum illud officium ante mediam noctem perſolvere.

Neque moveri debemus ex eo, quòd in triduo ante Paſcha Eccleſia ipſa publicè nocturnum officium & Laudes ad veſperam canere ſolet. Nam ratione myſterii, deditaque opera iſta fiunt ; ideò enim tribus illis diebus officium Matutinum Sole occidente celebratur, & in tenebras deſinit, unde & nomen accepit ; Tum ut repræſentetur occaſus Solis juſtitiæ, Tum ut ſignificentur tenebræ gentis Judaicæ, quæ Dominum abnegaverat & crucifixerat. Quod idem extinctio candelarum, & alia ſigna mœſtitiæ, quæ in officio illo exhibentur, ſatis apertè demonſtrant. De quibus myſteriis vide Amalarium lib. 4. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 21. & 22. & Rupertum lib. 5. de officiis divinis, cap. 24. & ſeq.

Officium Primæ prima hora diei celebrandum eſſe, ac per hoc tempus ejus canonicum eſſe ab ortu Solis uſque ad finem primæ horæ, docet nomen ipſum primæ ; docet hymnus ille, *Jam lucis orto ſydere* ; docent collectæ verba illa, *Qui nos ad principium hujus diei venire feciſti* ; docent auctores plurimi, ut Rabanus lib. 2. de Inſtitut. clericorum, cap. 3. Amalarius in libro de ordine Antiphonarii, cap. 6. & in primis Joannes Caſſianus lib. 3. de Inſtitutis cœnobiorum, cap. 4. ubi etiam monet, officium Primæ ſuo primùm tempore inſtitutum fuiſſe, cùm officia aliarum Horarum antiquiſſima ſint. Et verè nec Cyprianus, nec Athanaſius, nec Baſilius, nec Hieronymus, neque alii Caſſiano antiquiores hujus primæ Horæ mentionem faciunt, cùm aliarum Horarum ſæpè meminerint. Extat quidem hymnus ad Primam, qui à S. Ambroſio compoſitus dicitur ; ſed fortaſſe S. Ambroſius ſcripſit hymnum illum pro exortu diei, poſtea Eccleſia officio Primæ hymnum illum inſeruit. Quod autem quidam Doctores canonum exponentes cap. 1. de celebrat. Miſſarum dicunt, officium Primæ eſſe officium nocturnum, & celebrandum ante Solis exortum, manifeſtè falſum eſt, & rectè confutatur à Francolino in tractatu de tempore Horarum canonicarum, cap. 15. & 16.

Officium Horarum trium, videlicet Tertiæ, Sextæ & Nonæ, illis ipſis horis celebrandum eſſe, non dubium eſt. Quoniam autem horæ illæ inæquales, non ſunt jam amplius in uſu, propterea tempora illa accipienda ſunt, quæ Horis illis in noſtra ſupputatione reſpondent. Quod nullo negotio fiet, ſi quis advertat in quas horas Solis ortus & occaſus & meridies incidant. Nam hora Sexta inæqualis, quæ eſt hora orationis ſexta, ſemper incidit in meridiem. Hora Tertia inæqualis ſemper incidit in illud tempus, quod eſt medium inter ortum Solis & meridiem. Hora Nona inæqualis in illud incidit, quòd eſt medium inter meridiem & occaſum.

Itaque in iis regionibus ubi numerantur horæ à meridie, Duodecima hora diei ſemper eſt hora Sexta canonica ; & ab ea reliquæ duæ facilè colliguntur. In iis autem regionibus, ubi horæ numerantur ab occa-

ſu,

Sexta canonica erit hora diei Decimanona; hora Nona canonica erit hora diei Vigeſimaprima cum dimidia.

Si quis autem haberet in tabella deſcriptos quadrantes dierum artificialium per totum annum, ideſt, quot horas contineat quarta pars cujuslibet artificialis diei, is facillimè horas canonicas inveſtigaret. Nam ubi dies incipiunt à meridie, ſi quis detraheret ab hora duodecima quadrantem unum, haberet horam tertiam canonicam, ſi detraheret duos quadrantes, haberet ortum Solis; poſt meridiem verò primus quadrans eſſet hora nona canonica, ſecundus hora veſpertina. Ubi autem horæ numerantur ab occaſu, ſi detraheret quadrantem unum à numero vigintiquatuor horarum, haberet horam nonam, ſi detraheret quadrantes duos, haberet horam ſextam; ſi detraheret tres, haberet horam tertiam; ſi detraheret quatuor, haberet ortum Solis & initium horæ primæ. Deſcripſit ejuſmodi tabulas Francolinus accuratiſſimè, ſed per arcus ſemidiurnos. Cæterùm non erit opus fortaſſe tam accuratè iſta cognoſcere, cùm ſatis ſit ex ortu & occaſu, qui ad ſenſum patent, craſſo modo colligere tempora media, ut jam diximus.

Sed exiſtit dubitatio quædam circa tres has canonicas Horas, Tertiam, Sextam, & Nonam, ſit ne tempus legitimum perſolvendi officium harum Horarum, poſteaquam ipſæ horæ finitæ ſunt, an potius poſteaquam labi cœperunt, & adhuc labuntur; non enim deſunt qui exiſtiment tempus canonicum officii Horæ tertiæ tunc primùm incipere, cùm hora tertia diei jam fluxit, & in horologiis, ut completa ſignatur, quod idem intelligendum eſſe volunt de Sexta & Nona.

Sed contra ſentiendum exiſtimo. Nam certum eſt officium Laudum matutinarum non eſſe celebrandum hora duodecima completa, ideſt, orto jam Sole, ſed hora duodecima labente, ac per hoc in aurora, ut omnes conſentiunt. Pari ratione officium Primæ ſatis conſtat ex auctoribus ſuprà citatis, non eſſe celebrandum hora prima exacta, ſed labente, ideſt, paulò poſt ortum ſolis, cur igitur non idem dicemus de officio Tertiæ, Sextæ & Nonæ, celebrandum eſſe videlicet horis illis labentibus non autem exactis, atque completis?

Sequitur officium Veſpertinum, de quo varias video eſſe ſententias, ſed ego mihi omnino perſuaſi, tempus canonicum veſperarum eſſe horam duodecimam, atque poſtremam totius diei, non quidem exactam, ſed labentem, ut de aliis horis dixi.

Nam omnes ferè veteres ſcribunt, veſpertinum officium celebrandum eſſe in fine diei, ut Iſidorus, Rabanus, Hugo, Rupertus, & alii, & Amalarius, qui lib. 4. de officiis Eccleſ. cap. 7. ſcripſerat veſpertinum officium ad noctem pertinere; in lib. de ordine antiphonarii ſcribit, conſuetudinem habere, ut paulò ante Solis occaſum celebretur, & addit, horam duodecimam eſſe legitimum tempus veſperarum.

Ejuſdem horæ duodecimæ mentionem facit S. Athanaſius in lib. de Virginitate, ubi poſt officium Tertiæ, Sextæ & Nonæ, officium plenius & majus in hora Duodecima celebrandum eſſe dicit. Sanctus ſerm. 6. ſcribit, recedente Sole, & ceſſante die id eſſe faciendum.

Sed quòd maximi momenti eſſe videtur, illud eſt, quòd Caſſianus refert lib. 2. de inſtitutis cœnobiorum, B cap. 4. & 5. non humana inventione, ſed cœlitus angelico magiſterio inſtitutum, ut in Veſperis duodecim Pſalmi canerentur. Concilium autem Tur. II. cap. 19. Veſpertinam horam, in qua duodecim Pſalmi Angelo doctore canuntur, dicit eſſe horam duodecimam. Itaque ex definitione Concilii ante annos mille celebrati, habemus horam Veſpertinam, propriè eſſe duodecimam, quæ diem artificialem claudit.

His accedit ratio ex proportione, quam habet officium Veſpertinum cum matutino, ideſt, cum laudibus, has enim vocant omnes veteres matutinum. Sunt enim hæc duo officia valde ſimilia. Nam habent ſæpè antiphonas eaſdem, eundem hymnum, C idem capitulum, eaſdem commemorationes, eundem numerum & ordinem pſalmorum: igitur par eſt, ut ſicut matutinum celebratur paulò ante ortum Solis, in extrema hora noctis, ita veſpertinum celebretur paulò ante occaſum Solis in extrema hora diei. Quod item confirmatur ex illis verbis hymni veſpertini: *Jam Sol recedit igneus, infunde lumen cordibus*. Et denique ex eo, quòd veteres veſpertinum officium accenſa lucerna celebrandum eſſe dicunt, ut perſpicuum eſt ex illis verbis S. Hieronymi in epiſt. ad Letam de inſtitutione filiæ: *Aſſueſcat accenſa lucerna reddere ſacrificium veſpertinum*. Neque enim lucerna neceſſaria eſt hora decima, vel undecima inchoante, cùm adhuc Sol clariſſimè luceat; ſed hora duodeci- D ma Sole jam occumbente, præſertim in locis obſcurioribus, qualia oratoria eſſe ſolent, omninò lucernæ lumine indigemus.

Quod autem Joannes Caſſianus lib. 3. de inſtitutis cœnobiorum, cap. 3. dicit, lucernarem horam eſſe undecimam, non infirmat, ſed confirmat ſententiam noſtram. Loquitur enim ipſe de hora undecima jam exacta. Nam accommodat laudes officii veſpertini ad opus illorum, qui hora undecima vocantur ad vineam. Illos autem hora undecima exacta operari cœpiſſe, & uſque in finem duodecimæ operatos, teſtatur Evangelium, Matth. 20. *Hi noviſſimi una hora fecerunt, &c.*

Reſtat officium Completorii, quod non eſſe æquè E antiquum, ac officia reliquarum horarum, rectè obſervavit Radulphus de rivo in libro de can. obſervat. propoſ. 14. indicat enim tempus Completorii obſcurè ſanctus Ambroſius lib. 3. de Virginibus. Sed expreſſam mentionem invenio, primùm apud Græcos in quæſt. 37. S. Baſilii ex regulis fuſius explicatis: apud Latinos autem & nomen & tempus Completorii primùm invenio in Regula ſancti Benedicti cap. 16.

Porrò tempus canonicum Completorii eſt initium noctis ante finem crepuſculi veſpertini. Id enim ſatis apertè colligitur ex omnibus antiquis auctoribus. Nam Iſidorus lib. 1. de officiis, cap. 21. Amalarius lib. 4. de officiis Eccleſ. cap. 8. & in lib. de ordine antiphonarii, cap. 7. Hugo de S. Victore lib. 2. de officiis divinis, cap. 7. Rupertus lib. 1. de officiis divinis,

Digitized by Google

pertinere, & poſt cœnam, & omnia alia opera, quæ ſomnum præcedunt, debere perſolvi. S. autem Baſilius loco citato dicit, primis ſe jam noctis intendentibus tenebris Completorium perſolvendum, & in eo Pſalmum 90. recitandum, ut quies, quam ſumus capturi, inoffenſa, & ab omni perturbatione ſit libera.

Unus eſt ex antiquis Rabanus, qui in lib. 2. de inſtitut. cleric. cap. 8. dicit, Completorium hora undecima celebrandum. Sed videndum eſt, ne fortè ſit vitium librariorum. Nam cap. 7. diſertis verbis idem auctor dicit, Veſpertinum officium in fine diei Sole occidente, celebrandum eſſe; & paulò poſt adjungit Veſperam dici à ſydere, quod Sole occidente exoritur. B Quomodo igitur iſta cohærent, ut Completorium, quod omnium conſenſu Veſperas ſequi debet, non præcedere, perſolvendum ſit hora undecima, ſi Veſperæ perſolvuntur in fine diei, Sole occidente & Heſpero oriente?

Quod autem Smaragdus Abbas in comment. ad cap. 16. Regulæ S. Benedicti dicere videtur, horam duodecimam ad Completorium pertinere; non habet difficultatem. Tum quia fortaſſe non loquitur de Completorio, ſed de Veſperis; neque enim Completorium, aut Veſperas nominat cùm horæ duodecimæ mentionem facit, & præterea duodecimam illam horam horæ nonæ immediatè ſubjungit; ac per hoc de Veſpertino officio loqui videtur: Tum quia per horam duodecimam intelligere poſſumus duodecimam C jam exactam, quæ coincidit cum prima hora noctis inchoata.

Ad veterum auctoritatem accedit manifeſta Ratio. Nam officium Primæ, & completorii eam inter ſe proportionem & ſimilitudinem habent, quam Matutinum & Veſpertinum. Sunt enim officia ſimillima, cùm habeant eundem numerum & ordinem pſalmorum & precum, & præterea ſymbolum, confeſſionem, &c. Sicut igitur officium primæ perſolvitur prima hora diei, ſic officium Completorii perſolvi debet prima hora noctis; quemadmodum quia laudes matutinæ celebrantur ultima hora noctis, veſpertinæ laudes celebrari debent, ut jam oſtendimus, ultima hora diei. D Et ſanè totum officium Completorii, ſi quis illud rectè inſpiciat, nihil aliud ſonat, niſi præparationem ad nocturnam requiem.

Quod verò quidam objiciunt, verba illa, *Te lucis ante terminum*, indicare completorium, perſolvendum ante occaſum Solis; item ſepulturam Domini, quæ in officio Completorii recolitur, factam eſſe ante Solis occaſum; facilè diſſolvitur. Nam terminus lucis non eſt occaſus Solis, ſed finis crepuſculi. Ideò enim ad Primam, ut ſignificetur exortus Solis, non autem ſolius lucis, non dicitur, *Jam lucis orto lumine*, ſed, *Jam lucis orto ſydere*, ideſt, Sole. In completorio verò nulla ſit mentio ſyderis, ſive Solis, ſed ſolius lucis, quæ in fine crepuſculi E terminatur.

Porrò ſepultura Domini eadem hora facta eſt, quo depoſitio ex cruce. Non enim inter depoſitionem & ſepulturam aliquod ſpatium temporis interjectum fuit. Quia verò duo myſteria ſunt, quamvis uno tempore peracta, ideò placuit Eccleſiæ unum commemorare ſuo tempore, ideſt, in Veſperis; alterum in hora conſequente, ideſt, in completorio; ut omittam officium Completorii, non propter ſolam memoriam Dominicæ ſepulturæ, ſed propter alias cauſas inſtitutum fuiſſe; ac potiſſimum, ut in eo gratiæ Deo agerentur pro beneficiis diurnis, & indulgentia imploraretur pro peccatis toto illo die commiſſis, ac demum contra nocturna pericula & tentationes, Dei gratia peteretur: atque ita officium punĉto compleretur.

C A P U T XII.

Referuntur Hæretici, qui Horas canonicas reprehendunt.

NON defuerunt unquam Hæretici, qui vel omnino, vel ex parte aliqua officium Eccleſiaſticum reprehenderent. Primùm enim Paulus Samoſatenus circa annum Domini 280. Eccleſiam Catholicam arguebat, quòd hymnos ab hominibus compoſitos, & qui in ſacris literis non haberentur, Chriſto decantaret. Quocirca ipſe eos tamquam neotericos, & nuper inventos ab Eccleſia ſua removit. Refert hanc hæreſim Euſebius lib. 7. hiſt. cap. 26.

Deinde, Vigilantius non totum quidem officium Eccleſiaſticum, ſed nocturnas vigilias reprehendebat, ut refert S. Hieronymus in epiſt. ad Riparium. Atque hæc videtur eſſe hæreſis illorum, quos Iſidorus in lib. 1. de officiis, cap. 22. dicit, vocari ſolitos nyctazontes, ideſt, ſomniculoſos.

Poſt aliquot ſæcula Joannes Wicleffus multa contra Horas canonicas ſcripſit, quæ referuntur & refelluntur à Thoma Waldenſi tom. 3. de ſacramentalibus, cap. 24. Non diù poſt in Boemia Taboritarum hæreſim fuiſſe, fruſtra tempus teri in Horis canonicis perſolvendis, teſtis eſt Æneas Sylvius in lib. de origine Boemorum, cap. 35.

Hoc noſtro ſæculo Martinus Lutherus in lib. de abroganda Miſſa extremo, ritum Eccleſiæ improbat, quem ſervat in Horis canonicis; & re ipſa ſuſtulit in regionibus, quas à fide Catholica alienare potuit. Quamvis poſtea inſtituerit ipſe quoque ſuas quaſdam Horas canonicas, ſed breviſſimas, & ordine perverſo, ut Apoſtolum Satanæ decebat: præcepit enim, ut manè tres dicerentur Pſalmi, & tres ad Veſperam. Cantica quoque, *Te Deum laudamus*, *& Benedictus Dominus Deus Iſrael*; & ſymbolum Athanaſii recitari voluit, non manè, ut in Eccleſia fieri conſuevit, ſed veſpere, ut videlicet nihil ſibi commune eſſe cum Eccleſia Catholica demonſtraret.

Illyricus in Centuriis paſſim reprehendit ſummos Pontifices, quòd officium Eccleſiaſticum inſtituerint, vel auxerint, vel ornarint, ſed inſignis eſt locus Centur. 6. cap. 10. colum. 674. ubi de Pelagio I. loquens, ſic ait: *Notis Antichriſti hic quoque inſignis fuit. Nam conſtituit, ut Clerici quotidie canonicas Horas ſepties cantarent, ut habetur 91. diſtin. can. Eleutherus frater.* Quo loco Tria ſunt breviter obſervanda. Primum, non haberi in canone illo citato, verbum ullum de Horis canonicis ſepties decantandis, ſed ſolùm de vigiliis in quadam particulari Eccleſia celebrandis. Alterum, non ſolùm reliquas Horas, ſed etiam nocturnas, ad quas propriè vigiliæ pertinent, antiquiſſimas eſſe, ut mox oſtendemus ex Patribus, qui Pelagii Pontificatum longè præceſſerunt. Tertium, miram eſſe illam Illyrici conſecutionem, Pelagius Papa inſtituit Horas canonicas, igitur notis Antichriſti inſignis fuit. Quis enim unquam inter Antichriſti notas poſuit, inſtituere Horas canonicas, ideſt, officium ſtatis horis Deum laudandi ac precandi? nonne Antichriſtus juge ſacrificium auferet, Daniele teſte? nonne efferet ſe, teſte Apoſtolo, ſuper omne quod dicitur Deus; quomodo igitur credibile eſt ab illo inſtituendum eſſe juge ſacrificium laudis & precationis Deo noſtro, & Chriſto ejus, cujus ipſe hoſtis acerrimus erit?

Jam verò Joannes Brentius in Confeſſione Wirtenbergenſi cap. de Horis canonicis, Quatuor in uſu cano-

Sed Primum illud de miniſtris tractabitur infra ſuo loco. Alterum de lingua vulgari, tractatum eſt à nobis in 2. lib. de verbo Dei, cap. 15. & 16. neque aliquid novi hoc loco ſcribendum occurrit. De Tertio diſſeremus cap. ſeq. id enim eſt huius loci proprium. Quartum partim eſt falſum, partim commune orationi cum aliis operibus bonis. Falſum eſt enim non decantari à nobis laudes Dei, ut per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus. Hunc enim fructum inter alios, & quærunt & referunt omnes pii, qui ritè divinum officium canunt, vel legunt. Commune verò eſt orationi cum aliis bonis operibus, ut ſit meritoria & ſatisfactoria, ut ſupra oſtendimus.

Similia ſcribunt contra Horas canonicas Tilmanus Heshuſius in lib. de ſexcentis erroribus Pontificiorum tit. 24. num. 7. & alii paſſim.

CAPUT XIII.

Demonſtratur antiqua & rationabilis inſtitutio canonicarum Horarum.

ADverſus prædictos Hæreticorum errores nos breviter oſtendemus antiquam & rationabilem inſtitutionem eſſe canonicarum Horarum, ac primùm de ipſis Horis, deinde de iis, quæ leguntur, aut canuntur in officio Eccleſiaſtico breviter diſſeremus.

Quod igitur ad Horas attinet, habemus exempla Prophetarum & Apoſtolorum; teſtimonia veterum Patrum, & antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem; rationes denique, & cauſas hujus inſtitutionis.

Veniamus ad Exempla, Propheta David ſepties in die laudem dicebat Deo. Pſalm. 118. quòd ſi ille in bellis, & regni adminiſtratione occupatus, ſepties in die, ſine intermiſſione, Deum precabatur & laudabat; quid habet Brentius, quòd queratur, ſi ſacerdotes, quorum proprium munus eſt vacare Deo, ſepties in die ſine intermiſſione orationi & laudibus divinis inſiſtant?

Sed audiamus exempla de ſingulis Horis. De Nocturna Oratione idem David in eodem Pſalm. 118. *Media*, inquit, *nocte ſurgebam ad confitendum tibi*. Dominus quoque non ſolùm media nocte orabat, ſed etiam pernoctabat in oratione Luc. 6. & Apoſtolus Paulus, & Silas in ipſo etiam carcere media nocte orantes laudabant Deum act. 16.

De Laudibus Matutinis habemus illud Pſalm. 5. *Manè exaudies vocem meam, manè aſtabo tibi & videbo*. Et illud Pſalm. 62. *In matutinis meditabor in te*. Et illud Pſalm. 118. *Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua*.

De Prima, Tertia, Sexta & Nona explicat Beda illud 2. Eſdr. 9. *Legerunt in volumine legis Domini Dei ſui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum*. Item illud Daniel. 6. *Tribus temporibus in die flectebat genua, & adorabat, confitebaturque coram Deo*. Exponunt Cyprianus in ſerm. 6. & Hieronymus in comment. Danielis, de Hora Tertia, Sexta & Nona.

Jam ex Patribus plurima teſtimonia adferri poſſunt, numquam enim in Eccleſia Chriſtiana non fuit conſuetudo laudandi, precandique Deum nocturno tempore, præterea Manè, hora Tertia, Sexta, Nona, & ad Veſperam. Proinde qui hunc uſum rejiciunt, quod faciunt omnes hujus temporis Hæretici, vel imperiti ſunt antiquitatis, vel nimium impudentes novatores.

Clemens Romanus lib. 8. Apoſtolicarum conſtitutionum, cap. 40. *Preces*, inquit, *veſtras facite diluculo, hora Tertia, Sexta, Nona, Veſpere, & in galli cantu*.

S. Cyprianus in ſerm. 6. qui eſt de oratione Dominica: *In orationibus*, inquit, *celebrandis invenimus obſervaſſe cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captivitate victores, horam Tertiam, Sextam & Nonam*. Et paulò poſt: *Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſervatas, orandi nunc & ſpatia, & ſacramenta creverunt. Nam & manè orandum eſt, ut reſurrectio Domini matutina oratione celebretur. Recedente item Sole, ac die ceſſante neceſſario rurſus orandum eſt*. Et infrà: *Qui autem in Chriſto, hoc eſt, in lumine ſemper ſumus, ne noctibus ab oratione ceſſemus*.

S. Athanaſius in lib. de Virginitate, ſive de meditatione: *Habeto*, inquit, *pſalterium & Pſalmos ediſce. Sol exoriens videat librum in manu tua; poſt tertiam horam peragito communionem, quoniam hac hora adductum eſt lignum crucis. Sexta hora celebrato preces cum Pſalmis plorationibus & obſecrationibus, quoniam hac hora filius Dei ſublatus eſt in crucem. Hora nona rurſus eſto in hymnis & laudibus Dei cum lachrymis confitens peccata tua. Deo ſupplica, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit ſpiritum*. Et infrà: *Hora duodecima majorem & crebriorem celebra communionem cum virginibus tuis, &c.* Item in eodem lib. *Media*, inquit, *nocte ſurgito, & laudato Dominum Deum tuum*.

Sanctus Ambroſius in Pſalm. 118. ſerm. 8. meminit orationis, quæ fit media nocte, in meridie, & veſpere. Et in lib. 3. de Virginibus notat ſex tempora orandi, cùm ſurgimus manè, cùm eſt prodeundum, ante prandium, poſt prandium, hora incenſi, & cùm pergimus cubitum. Quæ tempora cùm ſolemnium orationum tempora ab ipſo vocentur, videntur omnino ſignificare horam Matutinam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam & Completorii. Extant etiam ſancti Ambroſii hymni pro ſingulis horis canonicis.

Sanctus Baſilius in regulis fuſius explicatis quæſt. 37. earundem Horarum multò apertius meminit; nam cùm dixiſſet, non eſſe negligendas præſcriptas orationes ſtatis temporibus, quas in conventibus obſervari ſolemne eſt & quotidianum; continuò enumerat tempora, & ſingulorum rationes reddit. Tempora verò illa his nominibus appellat: *Matutinum, horam Tertiam, Sextam, Nonam*. Addit præterea *officium Completa diei*, idest, Veſperas & Officium, *initio tenebrarum pro quiete nocturna captanda*, idest, Completorium & officium, *media noctis*, idest, Vigilias nocturnas.

S. Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis: *Horam Tertiam*, inquit, *Sextam, Nonam, diluculum quoque, & Veſperas, nemo eſt qui neſciat*.

Et

epiſt. ad eamdem de obitu Paulæ: *Manè*, inquit, *hora Tertia, Sexta, Nona, Veſpere, noctis medio per ordinem pſalterium cantabant*. Similia habet idem auctor in epiſt. ad Letam de inſtitutione filiæ. S. Joannes Chryſoſtomus homil. 59. ad populum Antiochenum, deſcribens Monachorum conſuetudinem. *Ante lucem*, inquit, *cùm gallus vocem dederit, omnes ſtatim cum reverentia ſomnum deponentes exurgunt, excitante eos Prælato, & conſiſtunt ſanctum conſtituentes chorum, & ſtatim manus extendentes ſacros hymnos decantant*. Et infrà de diurnis precibus: *Tertiam*, inquit, *Sextam, Nonam, & Veſpertinas orationes celebrant, & in quatuor partes diem diſpartiti, dum ſingulæ partes implentur pſalmodiis & hymnis Deum venerantur*.

S. Auguſtinus ſerm. 55. de tempore: *Rogo*, inquit, *vos ad Vigilias maturius ſurgite; ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam, ante omnia convenite*.

Joannes Caſſianus lib. 2. de inſtitutis cœnobiorum diſſerit de officio nocturno, & lib. 3. de diurno, & nominat horam matutinam ante ortum Solis, & rurſum aliam matutinam orto jam Sole, ideſt, Primam, deinde Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas.

S. Benedictus, in Regula cap. 16. *His*, inquit, *horis referamus laudes creatori noſtro, Matutinis, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, Completorio, & nocte ſurgamus ad confitendum ei*.

Præter hos Patres, multi alii graviſſimi, doctiſſimique ſcriptores ſingularum Horarum canonicarum tempora, & myſteria explicant. Iſidorus lib. 1. de officiis divinis, Amalarius lib. 4. de officiis Eccleſiaſticis, Rabanus lib. 2. de inſtitutione clericorum, Hugo de S. Victore in lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis, Rupertus Tuitienſis in lib. 1. de divinis officiis, ex quibus Rabanus lib. 2. de inſtitutione clericorum, cap. 9. uſum hunc toti Eccleſiæ communem eſſe teſtatur, his verbis: *Iſte*, inquit, *eſt Catholicus ordo divinarum celebrationum, qui ab univerſa Eccleſia Chriſti incommutabiliter ſervatur*. Atque hæc de teſtimoniis Patrum.

Porrò rationes variæ adferuntur à Patribus, ſed Tres videntur eſſe præcipuæ. Prima ratio eſt, quam aſſignat ſanctus Cyprianus in ſermon. 6. ut videlicet in honorem ſanctiſſimæ Trinitatis tertia quaque hora Deum laudemus. Nam horæ canonicæ antiquiſſimæ ſunt, ut diximus, tertia, ſexta, nona, duodecima, quæ totum diem in quatuor ternarios horarum dividunt; quibus addebantur quatuor vigiliæ nocturnæ, quæ terminabantur hora tertia, ſexta, nona, duodecima noctis, & noctem totam in alios quatuor horarum ternarios dividebant.

Secunda ratio eſt, ut beneficium creationis commemoremus, & pro eo conditori rerum omnium gratias agamus. Ideò enim ſunt horæ ſeptem diurnæ, quoniam ſeptem diebus creavit Deus cœlum & terram, & omnia quæ in cœlo & in terra continentur. Additur autem hora octava, ideſt, officium nocturnum pro ſpe reſurrectionis, quæ per diem octavam ſignificari ſolet. Noctu autem futuram reſurrectionem, Dominus ipſe admonuit cùm ait Lucæ 17. *In illa nocte erunt duo in lecto, unus aſſumetur, alter relinquetur*. Et Matth. 25. *Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obviam ei*.

Tertia ratio, eaque potiſſima, quam reddunt ſancti Patres Athanaſius, Baſilius, Caſſianus, & alii: eſt ad memoriam Redemptionis conſervandam. Nam præcipua Redemptionis myſteria his horis completa eſſe noſcuntur. Hora Veſpertina (inde enim officium Eccleſiaſticum initium ſumit) Chriſtus cœnam cum diſcipulis fecit, pedes eorum lavit, Sapoſt orationem in horto, & ſudorem ſanguinis comprehenſus ab inimicis, atque ad Annam & Caipham ductus, variis modis illuſus fuit. Hora Matutina in Concilio Pontificum & Phariſæorum, initium eſt conſilium de ratione perdendi Chriſtum. Hora Prima ductus eſt Dominus ad Pilatum, atque inde ad Herodem, & rurſus reductus ad Pilatum. Hora Tertia crucifixus eſt vocibus Hebræorum, flagellis cæſus, & ſpinis coronatus à militibus Pilati. Hora Sexta crucifixus re ipſa, atque à terra (ut ipſe prædixerat) exaltatus, maximum Deo Patri pro totius mundi ſalute ſacrificium immolavit. Hora Nona ſpiritum emiſit, ad inferos deſcendit, regnum Satanæ deſtruxit. B

Rurſus Hora Veſpertina de cruce depoſitus & in ſepulchrum illatus eſt. Hora Completorii dum ipſe quieſceret in tumulo, ſepulchrum ipſum ab inimicis ſignatum fuit, & militum cuſtodiis ſeptum atque munitum. Hora Matutina, ideſt, ſub auroram, reſurrexit, redemptionemque perfecit; in cujus rei figuram in vigilia matutina Deus olim Pharaonem cum exercitu ſuo demerſit in mare, & filios Iſrael liberavit. Hora Prima apparuit ſanctis mulieribus. Hora Tertia deſcendit Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos. Hora Sexta S. Petrus orans mandatum accepit, ut Gentiles admitteret ad Eccleſiam: & eadem hora coapoſtolus ejus Paulus Chriſto ſibi apparente converſus; & C ad prædicandum Gentilibus deſtinatus eſt. Hora Nona primitiæ gentium Cornelius Centurio Angelico miniſterio ad Apoſtolum Petrum audiendum miſſus eſt.

His rationibus addi poteſt confirmatio ex eo, quod ſatis conſtat ex Joanne Caſſiano lib. 2. de inſtitutis Cœnobiorum, cap. 4. & 5. non ſolo humano, ſed etiam Angelico magiſterio canonicarum Horarum ordinem conſtitutum. Item alia confirmatio ex eo, quod narrat Ado Trevirenſis in Martyrologio ad nonum diem Januarii, occiſa magna copia ſacerdotum in perſecutione Diocletiani, auditam fuiſſe circa eorum reliquias cœleſtem pſalmodiam manè & veſperi, & rurſum hora tertia, ſexta & nona. D Quæ ſanè manifeſta ſunt indicia, quòd hæc religio ſtatis horis Deum laudandi, quam ſancti illi Martyres dum viverent ſemper tenuerant, Deo non mediocriter placeat.

Denique illud etiam addi poteſt, uſque adeò antiquis temporibus ſtudium celebrandi canonicas horas in Eccleſia floruiſſe, ut Julianus Apoſtata invidens Chriſtianis hoc ornamentum, juſſerit ſacerdotibus Idolorum, ut ipſi quoque ſimilem formam ſtatis horis precandi & laudandi Deos in ſuis fanis inſtituerent. Vide Sozomenum lib. 5. hiſt. cap. 15.

CAPUT XIV.

E

De antiquitate ſingularum partium officii Eccleſiaſtici.

Diximus de horis canonicis, nunc de iis, quæ in ipſis Horis canuntur aut leguntur, breviter dicendum eſt. Sunt autem hæc, Pſalmi, Cantica, Hymni, Lectiones, Reſponſoria, Antiphonæ, Litania, Capitula, Collectæ, Symbolum & Confeſſio.

Et quidem Pſalmi & Cantica, reprehendi non ſolent, nec poſſunt, cùm habeantur omnia in divinis literis, excepto Cantico, quod incipit: *Te Deum laudamus*. Fuiſſe autem in uſu apud Chriſtianos ab ipſo exordio naſcentis Eccleſiæ, ut in conventibus Eccleſiaſticis pſalmodia primum locum haberet, cognoſci poteſt

Digitized by Google

ternatim, & ex tempore cecinerunt; ut ſcribit S. Dacius Epiſcopus Mediolanenſis lib. 1. Chronici, cap. 10. Floruit autem S. Dacius imperante Juſtino ſeniore, ut S. Gregorius refert lib. 3. Dialogorum, cap. 4. Addit quoque idem Dacius, Canticum illud ab univerſa Eccleſia frequentari cœpiſſe. Quod verum eſſe cognoſci poteſt etiam ex regula S. Benedicti, in qua poſt lectiones præſcribitur Canticum, *Te Deum laudamus*. Denique ipſe etiam Lutherus ab hoc Cantico non abhorruit, ut ſupra diximus. Quare nihil eſt cur in ejus defenſione plura dicamus.

Jam verò de Hymnis ſuperadditis, habemus Primò teſtimonium Apoſtoli Coloſſ. 3. & Epheſ. 5. qui Pſalmis & Canticis, Hymnos adjungit. Videtur enim hymnorum nomine intelligere carmina ſpiritualia, quæ Chriſtiani illius temporis componebant, ut Haymo exponit. Nam & Euſebius in lib. 2. hiſtor. cap. 17. ex Philone refert, primos Chriſtianos non tantùm pſalmos Davidis & Cantica Scripturarum, ſed etiam proprios hymnos canere ſolitos eſſe. Sanctus quoque Dionyſius in lib. de divinis nominibus, cap. 4. non pauca commemorat ex hymnis ſacris à B. Hierotheo compoſitis. Factum etiam illud Pauli Samoſateni, qui Eccleſiaſticos hymnos tamquam neotericos, & nuper inventos rejecit, ſatis teſtatur, uſum ejuſmodi hymnorum eſſe vetuſtiſſimum. Vixit enim Samoſatenus ante annos 1300. Denique Concilium Toletanum IV. ante annos fermè mille canon. 12. præcipit, ut hymni à ſanctis Patribus Hilario & Ambroſio compoſiti in officio Eccleſiaſtico retineantur. Quidam enim jam tunc cœperant eos contemnere, propterea quod in ſacris literis non haberentur.

Lectiones præcipuè leguntur in officio nocturno partim ex Scripturis, partim ex homiliis Patrum, partim ex vitis Sanctorum. Uſum lectionum, antiquiſſimum eſſe in Eccleſia, perſpicuum eſſe poteſt ex Apologia 2. S. Juſtini extrema, ubi dicit, Lectiones ex Prophetis & Apoſtolis in conventu fidelium legi ſolitas. Item ex Concilio Laodiceno, quod ante annos 1200. celebratum fuit; ſtatuit enim c. 17. ut pſalmis lectiones interſererentur. Item ex Concilio Carthaginenſi III. cap. 47. ubi præſcribuntur lectiones non tantùm ex Scripturis, ſed etiam ex vitis ſanctorum Martyrum. De lectionibus quoque ex homiliis Patrum, teſtis eſt S. Hieronymus in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, ubi dicit, ſermones B. Ephrem legi conſueviſſe in Eccleſia poſt lectiones Apoſtolorum & Prophetarum. Joannes etiam Caſſianus lib. 2. de inſtitutis cœnobiorum, cap. 5. refert à majoribus inſtitutum fuiſſe, ut in officio nocturno duodecim pſalmi, & duodecim lectiones pronunciarentur. Denique Gelaſius Papa ante annos mille deſcripſit ordinem lectionum, tum ex Scripturis ſacris, tum ex Patrum homiliis per totum annum, ut eſt apud Gratianum diſtinct. 15. Canon. ſancta Romana. Et Gregorius VII. ante annos quingenteos reſtituit Breviarium Romanum in eam formam, quam habuerat antiquiſſimis temporibus, idque fecit in Concilio generali. Unde extat Canon. In die, de conſecratione diſtinct. 5. quod idem fecit

bit Petrus Damiani in libro de Dominus vobiſcum cap. 2. ubi etiam notat, propter humilitatem non petere lectorem à ſacerdote, vel Pontifice, ut ipſe benedicat, ſed ut jubeat ab alio benedici: ſacerdotem autem vel Pontificem, ut vicem reddat humilitati, nec per ſe, nec per alium benedicere, ſed benedictionem lectori, & cæteris omnibus ab ipſo Deo precari.

Poſt lectiones ſequuntur Reſponſoria, quæ ab Italicis Eccleſiis primùm inventa, ut referunt Iſidorus lib. 1. de officiis divinis, cap. 8. Et Rabanus lib. 2. de inſtitut. clericorum, cap. 51. & fortè à S. Ambroſio, ut cenſet Walfridus in lib. de rebus Eccleſ. cap. 25. inde ad alias Eccleſias dimanarunt. Certè S. Benedicti tempore jam erant in uſu, ut ex ipſius regula intelligi poteſt. Appellantur autem *Reſponſoria* teſte Rabano loco notato, quoniam uno inchoante à cæteris reſpondetur.

Capitula nihil ſunt aliud niſi breviſſimæ lectiones, quæ dicuntur in ſingulis Horis diurnis, & ſemper ex ſacris literis depromuntur. Meminit ejuſmodi capitulorum Concilium Agathenſe, cap. 30.

De Collectis, Litania, Gloria Patri, *Symbolo* & Confeſſione, quæ ſunt communia officia cum Miſſa, diſſeruimus in 2. lib. de ſacrificio Miſſæ, cap. 16.

Antiphonæ reſtant, quæ ut plurimum cum Pſalmis conjunguntur, aliquando etiam ſeorſim canuntur. Significat autem Antiphona vocem reciprocam, & per Antiphonas canere, nihil eſt aliud, niſi alternatim canere, dicitur verò in officio Eccleſiaſtico Antiphona ſententia illa, quæ Pſalmo concinendo præmittitur, quoniam ſecundùm ejus modulationem totus Pſalmus canitur, atque utrumque chorum *in* fine conjungit, ut rectè docet Amalarius lib. 4. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 7.

Porrò uſum Antiphonarum, ideſt, alternatim canendi Pſalmos ex Angelica admonitione atque exemplo Sanctum Ignatium didiciſſe & Antiochenæ Eccleſiæ tradidiſſe, Socrates ſcribit lib. 6. hiſt. cap. 8. Quod igitur ſcribit Theodoretus lib. 2. hiſtor. cap. 24. primos fuiſſe Flavianum & Diodorum, qui Antiochenis Davidicos Pſalmos alternatim canendos tradiderunt, non de prima inſtitutione, ſed vel de inſtauratione, vel de commodiore aliqua ratione alternatim concinendi intelligendum eſſe videtur. Apud Latinos primum fuiſſe Sanctum Ambroſium, qui hanc ipſam conſuetudinem introduxit, ſcribit Iſidorus lib. 1. de officiis divinis, cap. 7. Sed hoc de ſolo officio Eccleſiaſtico accipiendum videtur. Nam in ſacrificio Miſſæ Pſalmum alternatim canendum tradidit Celeſtinus Papa, ut in ejus vita legimus. Abſolutè autem uſum alternatim canendi Pſalmos apud Latinos antiquiſſimum eſſe, perſpicuum eſt ex Tertulliano qui in lib. 2. ad uxorem extremo dicit Pſalmum inter duos ſonare. Sed de his hactenus.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XV.

Antiphona, Salve Regina, ab Hæreticorum calumniis aſſeritur.

EX omnibus officii partibus nihil eſt, quod magis Hæreticis noſtri temporis diſpliceat, quàm Antiphona illa, quæ incipit, Salve Regina. Eam enim Lutherus in ſerm. de Natali B. Mariæ dicit nulla ratione in bonum ſenſum trahi poſſe. Petrus quoque Pſeudomartyr in comment. ad cap. 3. prioris ad Corinth. ſcribit, hanc Antiphonam non poſſe ullo modo ab impietate defendi, cùm illa omnia tribuat Mariæ, quæ ſoli Deo conveniunt.

Ac ut ejus ratiunculas ordine digeramus, ſic ille ratiocinatur: *Deus eſt propriè Pater miſericordiarum*, 2. *Corinth.* 1. *non ergo licet vocare Mariam Matrem miſericordiæ, niſi divinis honoribus eam ornare velimus.* Item *Chriſtus eſt propriè vita, qui de ſe ait*, Joan. 14. *Ego ſum via, veritas & vita. Æquatur igitur Maria Chriſto cùm appellatur vita.* Adhæc: *Deus eſt propriè totius auctor conſolationis*, 2. *Corinth.* 1. *non igitur Maria dulcedo nominari poteſt, niſi Deo aſſeratur æqualis.* Præterea: *In ſolo Deo ſperandum eſſe teſtatur Propheta, qui dicit, Maledictus vir, qui ſperat in homine*, Hierem. 17. *non ergo Maria ſpes noſtra nominanda eſt, niſi fortè jam homo eſſe deſierit.* Denique: *Deus Pater eſt, qui ad filium credentes adducit*, Joan. 6. *& ipſe ſe filius nobis oſtendet cùm beatos faciet*, Joan. 14. *quomodo igitur Maria nobis poſt hoc exilium Jeſum oſtendet, niſi ipſa quoque ſit Deus, & beatos homines facere queat?*

Hæc argumenta nullius ſunt ponderis, ac ut omittamus Eccleſiæ auctoritatem, quæ hanc Antiphonam multis jam ſæculis uſu probavit, neque enim fas eſſe putamus unum, vel duos apoſtatas cum ipſa Eccleſia in comparationem adducere, certè longè nobilior fuit doctrina & pietate, ac per hoc etiam dignior, cui fides habeatur, Hermannus Contractus, qui hanc Antiphonam, & illam, *Alma Redemptoris*, compoſuiſſe fertur, quàm Petrus Martyr aut Lutherus. Sed ad propoſita argumenta veniamus.

Primò rationem illam argumentandi infirmam eſſe, ac nihil omnino efficere demonſtramus ex divinis literis. De Chriſto dicitur Joan. 1. *Plenus gratia.* Proinde non poteſt hoc alteri tribui, ſi bona ſit ratiocinatio Petri Martyris. At Luc. 1. dicitur: *Maria, plena gratia.* Et Act. 6. Stephanus *plenus gratia.* Item Chriſtus *lux mundi* dicitur Joann. 9. & tamen hoc idem Apoſtolis Chriſtus ipſe tribuit cùm ait Matt. 5. *Vos eſtis lux mundi.* Denique nonne in Scripturis Chriſtus dicitur *Apoſtolus*, *Magiſter*, *Pater*, *Paſtor*, *Epiſcopus*? & nonne iſta eadem paſſim in eadem Scriptura tribuuntur Apoſtolis? Non igitur rectè colligit Petrus Martyr, Deus eſt Pater miſericordiarum, ergo impius eſt, qui Mariam ſalutat Matrem miſericordiæ.

Sed oſtendamus præterea ſingulas partes hujus Antiphonæ in B. Mariam rectiſſimè convenire.

Primò dicitur Regina. Nam & omnes beati Reges ſunt, quibus dicitur: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum*, Matth. 5. Et: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum*, Matth. 25. Et ipſa præterea cùm ſit vera Mater Regis Regum, Reginæ appellationem ſingulariter meretur.

Secundò dicitur Mater Miſericordiæ, *tum* quia Chriſti mater eſt, per quem miſericordiam à Deo conſecuti ſumus; *tum* quia nobis quotidie miſericordiam à Deo precatur, & impetrat; *tum* denique Mater valde miſericors. Quomodo etiam illud accipimus, *Pater miſericordiarum*, ideſt, Pater ſummè miſericors.

Tertiò dicitur Vita, non quòd ſit ipſa vita per eſſentiam, quo modo eſt Deus, neque quòd ſit principalis cauſa vitæ, quo modo de Chriſto dicitur Act. 3. *Auctorem verò vitæ interfeciſtis*; ſed quòd Chriſtum pepererit, & per illum facta ſit mater omnium viventium vita ſpirituali. Sic enim Eva dicta eſt vita. Vox enim Hebræa חוה vitam ſignificat, quia mater futura erat omnium viventium vita animali. Obſervat autem Epiphanius hæreſ. 78. Evam appellatam eſſe vitam, non quia ipſa per ſe tam inſigni nomine digna eſſet, ſed B quia typus erat Mariæ, quæ verè vita dici meretur, cùm ſit Mater Chriſti, & per eum etiam omnium fratrum Chriſti, ac per hoc omnium viventium.

Quartò dicitur Dulcedo, quod nomen optimo jure in Deiparam convenire teſtantur innumerabilia beneficia, quibus illa ſemper conſolata eſt, & quotidie conſolatur afflictos. Neque enim eſt angulus orbis terræ, in quo non luceat memoria aliqua beneficiorum ejus. Etſi potuit Apoſtolus dicere Philemoni: *Ita frater ego te fruar in Domino*, cùm tamen frui propriè non quadret, niſi in ſummum bonum, & ipſam dulcedinem, quæ per ſe ipſa expetenda eſt; cur non liceat nobis eodem tropo dulcedinem vocare Matrem Dei, per quam non quorundam ſanctorum, ut per C Philemonem, ſed omnium omnino viſcera requieſcunt?

Quintò dicitur Spes noſtra; quoniam poſt Dominum, in ipſius potiſſimum interceſſione confidimus. Neque enim ſpes in auctore ſolùm boni reponi debet, ſed etiam in interceſſoribus & miniſtris. Itaque Dominus cùm Judæis ait Joan. 5. *Eſt qui vos accuſet Moſes, in quo vos ſperatis*; non illos reprehendit, quòd ſperarent in Moſe, ſed quòd Moſi non crederent.

Quod verò Hieremias ait: *Maledictus vir, qui ſperat in homine.* Intelligendum eſt de iis, qui potiſſimam ſpem ſuam ponunt, quique ita confidunt in homine, ut in Deo nulla ratione confidant. Sic enim ſequitur: *Et à Domino recedit cor ejus.* At qui piè, recteque in D Maria confidunt, potiſſimam ſpem habent in Deo; Denique hæc forma loquendi, ut etiam ſuperiores, inveniuntur paſſim in ſcriptis ſancti Bernardi & S. Ephrem, quos certè impietatis accuſare nemo unquam auderet. Nam in 1. ſerm. de Aſſumpt. vocat S. Bernardus Virginem Mariam, *Reginam & Dominam, Matrem miſericordiæ, totam ſuavem &c.* Et ſerm. 4. addit, convenire ſuo quodam modo in Mariam quod in Pſalmo legitur: *Miſericordia ejus plena eſt terra.* Et in ſermone de Aquæducto: *Filioli*, inquit, *hæc peccatorum ſcala, hæc mea maxima fiducia eſt, hæc tota ratio ſpei meæ.* Sanctus quoque Ephrem in ſerm. de Deipara vocat eam *ſpem ſuam, & omnium Chriſtianorum.*

Sextò rectè additur: *Et Jeſum Benedictum fructum Ventris Tui nobis poſt hoc Exilium oſtende.* Nam certè E non minus eſt ſalvare homines, quàm oſtendere illis ſalvatorem; poſſe autem rectè dici ſalvari homines ab hominibus, perſpicuum eſt ex his locis. Rom. 9. *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos.* 1. Timoth. 4. Et *te ipſum ſalvum facies, & eos, qui te audiunt.* Jacob. 5. *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus à morte.* Et Judas in epiſtola ſua dicit: *Illos verò ſalvate de igne rapientes.*

Jam igitur ſi Apoſtoli non timuerunt dicere, ſalvari homines ab iis, qui verbo, exemplo, orationibus ſtudent animarum ſaluti; cur Eccleſia timeat dicere Virgini cum Chriſto regnanti, & primum locum in cœlo poſt ipſum obtinenti, ut Jeſum nobis poſt hoc exilium oſtendat? id enim ſano modo intelligi debere, ideſt, per interceſſionem, nemo Ca-

Sed explicat ipſe idem tum alibi, tum in ſerm. 4. de Aſſumptione. Quomodo hæc faciat beatiſſima Virgo: *Sit*, inquit, *pietatis tuæ ipſam, quam apud Deum gratiam inveniſti, notam facere mundo, reis veniam, medelam ægris, puſillis corde robur, afflictis conſolationem, periclitantibus adjutorium, & liberationem tuis ſanctis precibus obtinendo. In hac quoque die ſolemnitatis & lætitiæ dulciſſimum Mariæ nomen cum laude invocantibus ſervulis, per te Regina clemens, gratiæ ſua munera largiatur Jeſus Chriſtus filius tuus, Dominus noſter.*

Sed placet adſcribere verba aliqua S. Ephrem, patris omnium conſenſu celeberrimi, ex oratione de laudibus Deiparæ, quæ extat in 8. tom. Aloyſii Lipomani: *Intemerata*, inquit, *prorſuſque pura, Virgo Deipara, Regina omnium, ſpes deſperantium.* Et infrà: *Tu portus procellis vexatorum, ſolatium mundi, carcere clauſorum liberatrix, tu orphanorum ſuſceptio, tu captivorum redemptio, tu ægrotantium exultatio, & omnium ſalus.* Et infrà: *Sub alis tuis cuſtodi me, & protege, miſerere mei, qui luto inquinatus.* Et infrà: *Non mihi alia fiducia, ò Virgo ſincera.* Et infrà: *Ave pax, gaudium & ſalus mundi.* Hæc & alia id genus multa habet S. Ephrem, quæ ſimilia ſunt iis, quæ in Antiphona, quæ incipit, Salve Regina, continentur. Sufficit autem ad hæc omnia ab hæreticorum calumniis aſſerenda, illud unum, quando nihil haberemus aliud, ſanctum hunc virum tantæ claritudinis fuiſſe, ut ejus ſcripta poſt divinas literas in Eccleſiis publicè legerentur, ut ſuprà ex teſtimonio S. Hieronymi demonſtravimus.

CAPUT XVI.

Defenditur cantus, qui in officio divino adhiberi ſolet.

Explicuimus hactenus partes tres diſputationis de officio divino: ſequitur Quarta, quæ eſt de modo ritè officium perſolvendi.

Tres autem quæſtiones de modo inſtitui poſſunt. Una de genere linguæ, Latina ne, an vulgari, & communi lingua ſit officium perſolvendum; Altera de genere vocis, cantuſve, an ſimplex pronunciatio ſit in officio adhibenda; Tertia de conditionibus, ſive circumſtantiis, integritate, ordine, loco, tempore & ſimilibus. Sed quoniam de prima quæſtione ſatis copiosè diſſeruimus in 2. lib. de Verbo Dei c. 15. & 16. ſecundam tantùm, & tertiam hoc loco explicare aggredi emur.

Quæritur igitur ſitne cantus in officio Eccleſiaſtico adhibendus. Fuit enim antiquus error Hilarii cujuſdam, qui cantum omnino ab Eccleſiis excludi volebat. Refert hunc errorem S. Auguſtinus lib. 2. retract. cap. 11. eundem errorem poſtea ſecuti ſunt Henricus & Petrus Bruis. Unde Henriciani & Petrobruſiani quidam Hæretici dicti ſunt, quos refellit Petrus Cluniacenſis in epiſtola ſcripta, ad omnes Epiſcopos cap. ult. Joannes autem Wicleffus non modò cantum, ſed etiam vocem paulò elatiorem in precibus reprehendebat, & ea de cauſa clericos in templis canentes cum ſacerdotibus Baal comparandos eſſe judicabat. Vide Thomam Waldenſem tom. 3. tit. 2. ubi per multa capita hunc errorem confutat.

illud, quod Helias dixit ſacerdotibus Baal, *clamate voce majori*. Sed certè mirum eſt, cur cantum Eccleſiaſticum reprehendat Illyricus, cùm apud Lutheranos & Calviniſtas non ſolùm Miniſtri, ſed etiam populus magno clamore in templis canat. Sed hac B in re Arianos imitantur, qui cantum in Catholicis reprehendebant, ut ſanctus Ambroſius teſtatur in oratione de tradendis baſilicis; & ipſi tamen canendis hymnis operam dabant, ut refert Socrates lib. 6. hiſt. cap. 8.

His igitur omiſſis, nos breviter conſuetudinem Eccleſiæ, quam in canendo ſervat, antiquam, & rationabilem eſſe demonſtrare nitemur. Habemus Primò exemplum Angelorum, qui nato Chriſto magnis vocibus canebant: *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ex quo verba illa Canticum Angelorum nominari cœperunt, ut notat Walfridus Strabo in libro de rebus Eccleſ. cap. 22. & perſpicuum eſt ex Concilio Toletano IV. Can. 12.

C Habemus Secundò exempla Patrum veteris Teſtamenti, ac præſertim Regis & Prophetæ David, qui non ſolùm Pſalmos plurimos compoſuit, & choros cantorum inſtituit, ſed etiam hortatur in Pſalm. 150. ut inſtrumentis muſicis Dominum laudemus.

Neque nos movet, quod Petrus Martyr in comment. ad cap. 14. prioris ad Corinth. dicit, inſtrumenta muſica pertinere ad cæremonias Hebræorum, & ideò non magis convenire Chriſtianis, quàm circumciſio, ſabbatha, neomeniæque conveniunt. Reſpondemus enim, cæremonias Judaicas alias fuiſſe proprias Teſtamenti veteris, eas videlicet, quæ res futuras ſignificabant, ut circumciſionem, ſabbathum, & ſimilia; alias communes utrique Teſtamento, quæ D non ad ſignificandas res futuras, ſed ad colendum ſimpliciter Deum referebantur, ut flectere genua ad orationem, tundere pectus, colere feſtos dies, & alia id genus multa, ac priores quidem cæremonias fatemur Chriſtianis minimè convenire; poſteriores autem non minus ad nos, quàm ad Judæos pertinere contendimus. Hujus generis eſſe muſica inſtrumenta, intelligi poteſt ex eo, quòd Hebræi non utebantur ejuſmodi inſtrumentis ad myſterium aliquod futurum ſignificandum, ſed ad excitandos animos infirmos ad laudes Dei, & tædium removendum, quod ex prolixitate Pſalmorum atque Hymnorum oriri ſolet, quæ ratio locum habet etiam in Eccleſia Teſtamenti novi. Non enim deſunt in Eccleſia multi infirmi & rudes, qui E ejuſmodi fomentis curandi, & ad laudes Dei audiendas alliciendi ſint.

Denique nulla ratio reddi poteſt, cur cantus, quo utebantur Hebræi & quo nunc utuntur etiam Lutherani, non ſit cæremonia propriè Judaica, & ſonus organi alicujus, ſit cæremonia Judæorum propria, atque ideò interdicta Chriſtianis.

Habemus Tertiò exemplum à Chriſto ipſo approbatum, nam cum obviam illi venirent turbæ, & magnis vocibus canerent: *Benedictus qui venit in nomine Domini, hoſanna in excelſis*; non tantùm non eas prohibuit, ſed etiam Phariſæos & Scribas volentes prohibere compeſcuit.

Habemus Quartò exemplum ipſius Domini, & diſcipulorum ejus. Si quidem *poſt cœnam* (ut Matthæus refert cap. 26.) *hymno dicto exierunt in montem Oliveti.*

Non

priſque canticum hymnum illum ſumſiſſe à Chriſto & Apoſtolis, indicat Concilium Toletanum IV. capite 12. ut colligitur ex ipſa Græca voce ὑμνοῦντες, & ex Auguſtino, qui explicans titulum Pſal.72. ſcribit, ita proprium eſſe hymnorum, ut canantur, ut niſi canantur, hymni vocari non poſſint. Et in epiſtol. 119. cap. 18. ad hunc locum aſpiciens dicit, de canendis hymnis nos habere Salvatoris & Apoſtolorum exemplum.

Habemus Quintò exemplum Pauli & Silæ, qui ut Lucas teſtatur Act. 16. media nocte orantes hymnos decantabant; id enim ſignificat illud, *προσευχόμενοι ὕμνουν*. Clara autem, atque elata voce illos ceciniſſe, perſpicuum eſt ex eo, quòd audiebantur ab aliis, qui in cuſtodia erant.

Habemus Sextò præceptum Apoſtoli ad Epheſ. 5. & ad Coloſſenſ. 3. ubi monet Chriſtianos: *Ut in Pſalmis & hymnis & Canticis ſpiritualibus ſe exerceant*. Atque hæc ex divinis literis.

Nunc, ut ad Traditionem Eccleſiæ veniamus, annotabimus Primò teſtimonia Conciliorum ex primariis partibus orbis terræ; Deinde ſingulorum Patrum teſtimonia proferemus.

Igitur ex oriente habemus Concilium Laodicenum Can. 15. ubi ſtatuitur: *Ut nulli alii in Eccleſia pſalmos canant, præter eos qui cantorum funguntur officio*.

Ex Italia habemus decretum Damaſi Pontificis: *Ut Pſalmi in Eccleſia die, noctuque cantentur*. Item decretum Gregorii I. in Concilio Romano: *Ut Diaconi non canant in Eccleſia niſi Evangelium, lectiones cæteras, ut etiam Hymnos & Pſalmos ab inferioribus clericis decantari ſinant*.

Ex Africa habemus Concilium IV. Carthaginenſe Can. 10. ubi ſic legimus: *Cantor poteſt abſque ſcientia Epiſcopi, ſola juſſione Presbyteri, officium cantandi ſuſcipere, dicente ſibi Presbytero, vide, ut quod ore cantas, corde credas, & quod ore cantas, operibus comprobes*.

Ex Hiſpania habemus Concilium Toletanum IV. cap. 12. quod ita loquitur: *De Hymnis & Pſalmis canendis publicè in Eccleſia & Salvatoris, & Apoſtolorum habemus exemplum*.

Ex Gallia habemus Concilium Agathenſe cap. 21. ubi ſtatuitur: *Ut Hymni diebus ſingulis decantentur*.

Ex Germania habemus Concilium Aquiſgranenſe cap. 132. & 133. ubi monentur cantores Eccleſiæ: *Ut ædificationem, non adulationem populi quærant, dum ſacras lectiones & Pſalmos atque Hymnos modulatis vocibus canunt*.

Jam verò ex Patribus ſingulis S. Dionyſius Areopagita in lib. de Eccleſ. hier. cap. 7. part. 2. meminit cantus Eccleſiaſtici, quo utebatur Eccleſia illius temporis in ſepeliendis mortuis.

Tertullianus in Apologetico cap. 2. refert ex epiſt. Plinii ad Trajanum, conſuetudinem primorum Chriſtianorum, qui horis antelucanis conveniebant ad ſacros hymnos Deo canendos. Idem etiam meminit cantus Eccleſiaſtici in eodem Apologetico cap. 39. & in lib. 2. ad uxorem, extremo.

Similia refert ex Philone Euſebius lib. 2. hiſt. c. 17. primi enim Chriſtiani, quos Marcus Evangeliſta in Ægypto docuerat in canendis Deo Pſalmis & Hymnis, die, noctuque ſe exercebant. De quorum vita, ut planè admiranda, ac propè Angelica librum ſcripſit Philo, ut nos in libro de Monachis copioſè probavimus.

Auctor quæſtionum, quæ habentur inter opera S. Juſtini, cantum Eccleſiaſticum utiliſſimum eſſe docet in reſponſione ad quæſt. 107. quem locum paulò infra integrum adſcribemus.

S. Baſilius in epiſt. 63. ad Clerum Neocæſarienſem, purgat ſe diligenter à crimine, quod ei nonnulli objiciebant … Docet verò illum à ſe receptum, optimum, atque Orienti penè toti eſſe communem.

S. Hilarius in comment. Pſ. 65. meminit cantus his verbis: *Audiat*, inquit, *orantis populi, conſiſtens quis extra Eccleſiam, vocem: ſpectet celebres hymnorum ſonitus*.

S. Ambroſius in orat. de tradendis baſilicis, quæ habetur in 5. lib. epiſtolarum, adverſus Arianorum calumnias, cantum Eccleſiaſticum, hymnoſque ſuos defendit.

S. Hieronymus in epiſt. ad Oceanum de obitu Fabiolæ, & in altera ad Euſtochium de obitu Paulæ, meminit cantus Eccleſiaſtici in funere. Et (quod magis eſt admirandum) in vita B. Pauli primi Eremitæ,
B ſcribit, S. Antonium, quamvis ſolus eſſet, Pauli exequias celebrantem, Pſalmos, atque Hymnos de Chriſtiana traditione cantaſſe.

S. Joan. Chryſoſtomus cantus Eccleſiaſtici meminit homil. 56. in Matth. & homil. 59. ad populum Antiochenum. Ipſe quoque cantum Eccleſiaſticum auxit & ornavit, ut ſcribit Socrates lib. 6. cap. 8.

S. Auguſtinus lib. 9. Confeſſ. cap. 7. ſcribit, ab Ambroſio primùm inſtitutum fuiſſe, ut juxta morem Orientalium partium, Pſalmi, atque Hymni in Mediolanenſi Eccleſia canerentur, atque hunc uſum inde ad alias occidentis Eccleſias dimanaſſe, eundem uſum idem Auguſtinus probat, tum loco notato, tum etiam lib. 10. cap. 33.

C Sed quod ait, ab Ambroſio id primùm inſtitutum, non ita videtur accipiendum, quaſi cantus Eccleſiaſticus in occidente ante Ambroſii tempora planè ignotus fuerit. Contrarium enim teſtantur, quæ paulò ante citavimus ex Hilario & Tertulliano. Sed fortaſſe loquitur Auguſtinus non de cantu abſolutè, ſed de cantu totius populi. Antea ſiquidem Pſalmum cantabat unus tantùm, audientibus cæteris. Unde eſt illud Hieronymi in epiſt. ad Ruſticum: *Dicas Pſalmum in ordine tuo*. Fortaſſe etiam ſoli clerici, ut nunc fieri videmus, canebant: Ambroſius autem ad leniendum mœrorem populi in perſecutione Juſtinæ, inſtituit, ut totus populus caneret. Quod etiam fecit Chryſoſtomus in ſimili occaſione apud Conſtantinopolim;
D ut Socrates refert lib. 6. hiſt. cap. 8.

Fortaſſe etiam non loquitur Auguſtinus de toto occidente, ſed ſolùm de locis, in quibus ipſe fuerat. Nam certè teſtimonium ex Hilario adductum, videtur omnino cogere, ut credamus in Gallia fuiſſe conſuetudinem, ut populus in Eccleſia caneret etiam ante Ambroſii tempora. Sed quicquid de hac re ſit, id nobis hoc loco ſufficit, ritum canendi in Eccleſia antiquiſſimum eſſe.

Adferamus poſtremò Rationes ductas ab utilitate eximia, quæ in hoc inſtituto cernitur. Prima utilitas, quæ ex cantu percipitur, illa eſt, quòd accendunt pia cantica non parum audientium animos. Cujus rei vel unum Auguſtinum teſtem adduxiſſe ſat erit. Sic enim
E ipſe loquitur in lib. 9. Confeſſ. cap. 6. *Quantum*, inquit, *flevi in hymnis & canticis tuis, ſuave ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat in eis*. Et lib. 10. cap. 33. *Cùm reminiſcor*, inquit, *lachrymas meas, quas fudi ad cantus Eccleſiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, magnam inſtituti hujus utilitatem agnoſco*. Et in epiſt. 119. cap. 18. *Sine dubitatione*, inquit, *faciendum eſt, maximè illud quod de Scripturis defendi poteſt, ſicut de Hymnis & Pſalmis canendis, cùm & ipſius Domini, & Apoſtolorum habeamus documenta & exempla. Et præcepta de re tam utili ad movendum piè animum & accendendum divinæ lectionis affectum*.

Altera utilitas in eo poſita eſt, quòd facilius & libentius Deo laudes perſolvuntur, quando officium divi-

Digitized by Google

vinis multa ſint admiſta præcepta vitæ ac moribus utiliſſima.

Magnam verò atque honeſtiſſimam percipi voluptatem ex cantu laudum divinarum, docet Lactantius lib. 6. cap. 21. *Si voluptas eſt*, inquit, *audire cantus & carmina, Dei laudes canere & audire jucundum ſit. Hac eſt voluptas vera, quæ comes & ſocia virtutis eſt. Hæc eſt non caduca & brevis, ut illa, quas appetunt, qui corpori, ut pecudes ſerviunt, ſed perpetua, & ſine ulla intermiſſione delectans.*

Tertia utilitas illa eſt, quod hac ratione teſtamur Ethnicis & Hæreticis non erubeſcere nos fidem noſtram, quandoquidem fidei dogmata, quæ ab Ethnicis vel Hæreticis irridentur, nos cantu ac verſibus celebrare non dubitamus. Cujus rei multa exempla in hiſt. Eccleſiaſtica legi poſſunt. Vide S. Ambroſium in oratione de tradendis baſilicis. Ruffinum lib. 1. hiſt. cap. 35. & 36. cùm deſcribit tranſlationem reliquiarum Sancti Babilæ Martyris & Theodoretum lib. 3. hiſtor. cap. 17. ubi narrat res geſtas Publiæ & Virginum, quas illa erudiebat.

Quarta utilitas eſt, ut Chriſtiani teſtentur, ſibi divinam legem non eſſe moleſtam & gravem, ſed jucundam & ſuavem, ſeque eam non ex timore, ſed ex amore ſervare, juxta illud Pſalm. 118. *Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.*

Poſtrema utilitas eſt, ut Deo noſtro perfectum omni ex parte reddamus obſequium, dum & animo ardentiſſimis votis, & corpore clariſſima voce laudes ejus celebrare contendimus.

Sed claudamus hunc locum verbis Juſtini, aut quicumque fuit auctor quæſtionum illarum, quæ inter opera Juſtini leguntur. Sic enim auctor ille loquitur in reſponſione ad quæſt. 107. *Excitat (cantus Eccleſiaſticus) cum voluptate quadam animum ad flagrans ejus, quod carmine celebratur, deſiderium. Affectiones & concupiſcentias carnis ſedat, cogitationes malas inimicorum, quos cernere non eſt, ſuggeſtione oborientes amolitur. Pietatis decertatores generoſos & fortes per conſtantiam in rebus adverſis efficit. Omnium rerum quæ in vita triſtes, & luctuoſæ accidunt, piis adfert medicinam. Mentes ad fructificationem divinorum bonorum rigat. Gladium ſpiritus hoc Paulus appellat in armamentario, ubi contra inviſibiles adverſarios, milites veræ pietatis ſuis inſtruit armis. Verbum namque Dei eſt, & quod animi cogitatione, quod carminis præludio, quod carmine ipſo celebratur, ac dæmones fugat atque depellit. Et in rebus omnibus, quæ piis eveniunt, animus veræ pietatis virtutibus per carmina Eccleſiaſtica perficitur.*

CAPUT XVII.

Solvuntur objectiones adverſariorum.

ADverſus ea, quæ diximus, non deſunt objectiones, quæ diſſolvendæ ſint.

Primò igitur objiciunt, qui cantum Eccleſiæ ferre non poſſunt, irriſionem illam Heliæ Prophetæ ad Sacerdotes Baal: *Clamate voce majori: Deus enim eſt, & forſitan loquitur, aut in diverſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur*, 3. Reg. 18.

clamavit: *Ne ſtatuas illis hoc peccatum*. Itaque ineptè Illyricus, & alii Baaliſmum Sacerdotibus Catholicis propter cantum objiciunt, niſi fortè Chriſtum, cui Catholici laudes canunt, & Baal pro eodem accipi

B velit Illyricus.

Secundo objiciunt exemplum Annæ, quæ 1. Reg. 1. orabat in corde ſuo, ita ut vox penitus non audiretur. Hanc enim ſanctam fœminam figuram Eccleſiæ fuiſſe, ſcribit S. Cyprianus in ſerm. 6. his verbis: *Deus non vocis, ſed cordis auditor eſt, nec admonendus eſt clamoribus, qui cogitationes videt. Quod Anna in 1. Regum lib. Eccleſiæ typum portans cuſtodit & ſervat, quæ Dominum non clamoſa petitione, ſed tacitè & modeſte intra ipſas pectoris latebras precabatur.*

Reſpondeo, Anna privatim orabat in templo, & ideo tacita vel ſubmiſſa voce preces ſuas fundebat, ne alios in eodem loco orantes ſuo clamore turbaret. Sanctus etiam Cyprianus hoc exemplo inſtruit popu-

C lum, ſive Eccleſiam de ratione privatæ orationis. Alia verò ratio eſt orationis publicæ, vel divinarum laudum, quæ communiter celebrari debent. Nam in iiſdem libris Regum legimus, Davidem inſtituiſſe Cantores, qui magnis vocibus Deum laudarent; & Salomon Rex nomine totius populi orans 3. Reg. 8. clara voce oravit, ut ab omnibus audiretur.

Tertiò objiciunt illud Matth. 6. ubi Dominus jubet, ut qui orare volunt: *Intrent in cubiculum ſuum, & clauſo oſtio Patrem cæleſtem in ſilentio orent*. Quem locum exponens Chryſoſtomus hom. 19. in Matth. ſic ait: *Non geſtibus corporis, neque clamoribus vocis, ſed intentione optimæ voluntatis orationum vota reddamus*. Et ſimilia habet auctor operis imperfecti hom. 13.

D Reſpondeo, Eadem eſt ſolutio. Dominus enim inſtruit eo loco fideles ſuos, cùm privatim orare volunt. Quocirca auctor operis imperfecti loco notato, Tres cauſas reddit, cur non ſit magna voce in oratione utendum; quæ omnes cauſæ cogunt, ut intelligamus hunc locum de oratione privata: *Ex clamoſa*, inquit, *oratione multa mala naſcuntur, maximè Tria. Primum, qui clamosè orat, non credit Deum ubique eſſe, & abſconſa audire. Deinde, myſteria ſecretarum petitionum tuarum, quas fortè non oportebat alium ſcire præter te & Deum, in auribus bonorum & malorum hominum audienda committis. Denique, clamosè orans, juxta te alterum non permittis orare*. Hæc ille.

E At qui publicè in Eccleſia Dei laudes, & preceſvè decantant, non ideò hoc faciunt, quia credant Deum non eſſe ubique, vel abſcondita non audire, ſed quia volunt homines ædificare, atque ad Dei laudes & amorem excitare, pari ratione qui publicè canunt, non ſecretas petitiones Deo porrigunt, ſed manifeſtas, & quæ ab omnibus audiri poſſunt. Denique non eſt mirum, ſi qui canunt in templo non permittant alios privatim, niſi difficulter orare, quoniam tempus illud non privatas, ſed publicas preces requirit. Itaque rationes illæ non habent locum, niſi ubi ab omnibus privatim oratur.

Adde quòd præceptum Domini de ingrediendo cubiculo & oſtio claudendo, non tam ad cubiculum materiale, quàm ad cubiculum cordis referendum eſt, ut S. Auguſtinus monet in 2. libro de ſermone Domini in monte, cap. 6. alioqui pugnaret hæc ſententia

Digitized by Google

Volo viros orare in omni loco &c. Hoc igitur eſt, quod præcipit Dominus, ut cùm oramus, & intentio ſit in abſcondito, & aditum vanis cogitationibus præcludamus.

Quartò objiciunt illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. *Pſallentes & cantantes in cordibus veſtris Domino.* In quem locum ſcribens S. Hieronymus ait: *Audiant hæc adoleſcentuli, audiant hi quibus pſallendi in Eccleſia officium eſt, Deo non voce, ſed corde canendum, nec in tragœdorum modum guttur & fauces dulci medicamine colliniendas, ut in Eccleſia theatrales moduli audiantur, & cantica, ſed in timore, & in opere, in ſcientia Scripturarum.*

Reſpondeo, Apoſtolus non meminit hoc loco vocis, ſed tantùm cordis, quoniam non erat neceſſe ho-
B mines admonere, ut voce cantarent (nemo enim propriè ſine voce cantat) admonere autem ut corde canerent, omnino neceſſe erat, quoniam multi ſolis labiis Deum honorant. Et tamen ipſe idem Apoſtolus 1. Corinth. 14. & vocis & cordis mentionem facit, cùm ait, Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.

Porrò S. Hieronymus abuſum reprehendit, non bonum uſum tollit. Et cùm ait: *Deo, non voce, ſed corde cantandum*, non intelligit ſolo corde, ſed non ſola voce eſſe cantandum. Quod enim vocem S. Hieronymus non excludat, perſpicuum eſt ex verbis illis: *Qui pſallendi in Eccleſia officium habent*. Item ex illis: *Et canere & pſallere & laudare Dominum magis animo, quàm voce debemus*. Item ex illis: *Sic cantet ſervus Chriſti, ut non*
C *vox cantantis, ſed verba placeant, quæ leguntur.*

Quintò objiciunt eundem Hieronymum qui præfat. lib. 2. in Habacuc dicit, titulum orationis Habacuc non debuiſſe verti, oratio Habacuc cum cantico (ut ſeptuaginta verterunt) ſed oratio Habacuc pro ignorantiis. Et rationem reddit, quoniam non decet orantem canere. Ex quo videtur poſſe colligi non rectè fieri, quod in Eccleſia non ſolùm Hymni & Pſalmi, ſed etiam Collectæ, & ipſa Dominica oratio cani ſoleat.

Reſpondeo, quæ propriè canuntur in Eccleſia non ſunt puræ preces, ſed Hymni & Pſalmi, quibus Dei laudes continentur. Admiſceri autem laudibus preces & ea ratione cantari, non eſt abſurdum. Alioqui
D David Propheta reprehendi deberet, qui dum Pſalmos canebat, ſimul etiam Deum orabat, ut ex verbis Pſalmorum perſpicuum eſt. Apud nos etiam non cenſetur abſurdum, ſi quis inter canendas laudes Principis, aliquid ab eo modeſtè poſtulet. Quæ autem ſunt puræ preces, ut Collectæ, & oratio Dominica, non tam canuntur, quàm clara voce diſtinctè pronunciantur, & cum aliqua vocis inflexione, quæ indicet ſupplicantis affectum. Vox enim ſupplicantis miſerabilis eſſe debet, ac per hoc inflexionem aliquam vocis, ſed modicam & gravem requirit, qualis omnino illa eſt, quam in precibus ab Eccleſia adhiberi videmus.

Sextò objici poſſet teſtimonium Clementis Alexandrini lib. 2. Pædagog. cap. 4. qui ſic approbare vide-
E tur uſum canendi, ut uſum muſicorum inſtrumentorum penitus improbet. Et in eandem ſententiam deſcendit Juſtinus, vel quicumque auctor eſt earum quæſtionum, in quæſt. 107.

Reſpondeo Clemens Alexandrinus loquitur de conviviis, non de officio Eccleſiaſtico; nec omnino improbat uſum inſtrumentorum muſicorum, quamvis magis probet cantum ſolius vocis humanæ. Nam in eo capite cùm in univerſum improbare viſus eſſet inſtrumenta muſica, addit tamen hæc verba: *Et ſi ad lyram, vel cytharam canere & pſallere noveris, nulla in te cadet reprehenſio. Hebræum juſtum Regem imitaberis, qui Deo eſt gratus, & acceptus &c.*

Juſtinus autem dicit, uſum inſtrumentorum con-

& ideò in Eccleſia locum non habere ejuſmodi inſtrumenta. Nos verò fatemur, uſum inſtrumentorum muſicorum non ita convenire perfectis & imperfectis, & ideò in Eccleſia ſerò admitti cœpiſſe; primùm enim tempore Vitaliani Pontificis circa annum Domini 660. Organorum uſus in Eccleſia eſſe cœpit, ſi Platinæ credimus; ſi verò fidem habere volumus Aimoino in lib. 4. de geſtis Francor. cap. 114. non ante Ludovici Pii tempora, ideſt, poſt annum Domini 820. organa in Eccleſiis audita ſunt.

Ex quibus omnibus illud efficitur, ut organa propter infirmos in Eccleſiis retinenda ſunt, ita non facilè alia inſtrumenta eſſe introducenda; & in ipſis organis nonniſi res ſacras & pias ſobriè, & graviter exprimendas. Neque enim leve peccatum, vel ſacrilegii, vel ſuperſtitionis exiſtimandum eſt, ſi quis inter ſacra celebranda laſcivum aliquid organis laudat, & audientium animos non ad pietatem, ſed ad amorem mundi, & carnis accendat. Vide de ratione rectè canendi in Eccleſia, & de abuſibus vitandis Concilium Romanum ſub S. Gregorio, quod habetur in Regiſtro epiſtolarum ejus lib. 4. cap. 8. Concilium Aquiſgranenſe cap. 130. & 132. & 133. Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. in decreto de obſervandis & vitandis in celebratione Miſſæ. S. Bernardum ſerm. 47. in Cantica; Rabanum lib. 2. de inſtit. clericor. cap. 48. Thomam Cajetanum in commen. ad 2. 2. qu. 91. art. 2.

CAPUT XVIII.

De iis, quæ requiruntur ad officium ritè perſolvendum.

JAM verò de iis, quæ requiruntur ad officium divinum ritè perſolvendum, quæ erat Tertia quæſtio quartæ partis hujus diſputationis, breviter diſſeremus. Accuratam enim harum rerum tractationem relinquimus iis, qui ex inſtituto caſus conſcientiæ ſuſcipiunt explicandos.

Igitur ad Septem capita revocari poſſunt, quæ neceſſaria ſunt ad hoc munus, ut oportet, implendum, videlicet ad integritatem, ordinem, qualitatem, locum, tempus, attentionem, devotionem.

Integritas In primis obſervanda eſt quoad numerum, ut ſeptem Horarum diurnarum, & unius, vel trium nocturnorum officium integrè perſolvatur. Cùm enim hæ ſint partes officii principales, qui vel unam ex his partibus ſciens & prudens, ac non legitimè impeditus omitteret, lethali crimine ſe obſtringeret, ut præter alios docet gravis auctor S. Antoninus in 3. part. Summæ Theologicæ tit. 14. cap. 4. §. 5.

Integritas Deinde ſervanda eſt, quoad partes minores, ut Pſalmos, Hymnos, Lectiones &c. Necnon etiam quoad alia ſingula verba. In qua re non leviter peccant nonnulli, qui prava conſuetudine dimidiata verba pronunciant. Quos officio non ſatisfacere cenſet Navarrus in Enchiridio, cap. 25. numer. 98. Sanctus verò Bernardus in ſermone 47. in Cantica: *Non præcidentes*, inquit, *verba dimidia, non integra tranſilientes, non fractis & remiſſis vocibus, muliebre quiddam balba de nare ſonantes, ſed virili (ut dignum eſt) & ſonitu & affectu voces ſancti Spiritus depromamus.*

Ordo in eo ſitus eſt, ut ſingula ſuo loco ponantur, & officia priorum Horarum prius, poſteriorum poſterius abſolvantur. Quamquam ſi quis fortè ſecus fecerit, non ideò repetere cogetur, quod non ſuo loco recitavit, ut ſanctus Antoninus rectè docet 3. part. titul. 13. cap. 4. §. 4. à quo Doctores cæteri non diſſentiunt.

Digitized by

nona, ut perſpicuum eſt ex Can. Nocte, & ſeq. de conſecr. diſt. 1.

Cæterùm, ſi quis ante ortum Solis, quòd hoc tempore permitti non dubium eſt, Miſſam celebrare velit, rectius faciet, ſi officium Primæ ſacrificio Miſſæ poſtponat, quàm ſi præponat. Quod Eccleſia ipſa Catholica exemplo ſuo nos docet, cùm in nocte Natalis Domini, non alia de cauſa, Miſſas celebrari jubet ante officium, non ſolùm Primæ, ſed etiam Laudum, niſi quoniam media nocte non eſt canonicum tempus Laudum aut Primæ.

Quia tamen communis ſententia & conſuetudo fidelium id habere videtur, ut peccato mortali ſe obſtringere cenſeatur, qui abſque gravi neceſſitate miſſam celebrare præſumit, Matutino officio non expleto. Ut patet ex Antonino par. 3. tit. 13. cap. 6. §. 4. Petro Paludano in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. Hoſtien. in ſum. tit. de conſecr. Eccleſiæ diſt. 2. Gab. ſuper Can. lect. 13. Syl. in verbo Miſſa 1. quæſt. 6. Navarra in Enchir. de orat. cap. 21. num. 30. & aliis plurimis, & quia id expreſsè præſcribitur in Rubricis Miſſalis Romani in principio, & in titulo de defectibus, ſine dubio tutius eſt hoc ſequi, quàm propter probabilem aliquam rationem peccandi periculo ſe exponere.

Qualitas officii tunc obſervatur, cùm & Clerici ſuarum Eccleſiarum, & Monachi ſuorum ordinum formam ſequuntur. Conſtat enim aliam eſſe formam Romani Breviarii, aliam Leodienſis, aliam Salisburgenſis, aliam Mediolanenſis, aliam aliarum quarundam civitatum; & rurſum aliam Monachorum S. Benedicti, aliam Fratrum Prædicatorum, &c.

Et quamvis Cardinalis Cajetanus in ſua ſumma, ubi de Horis canonicis agit, doceat, non peccare lethaliter Clericos, ſive Monachos, qui Romanum Breviarium eligunt, propriæ Eccleſiæ, vel ordinis Breviario prætermiſſo: tamen non eſt id uſque adeo certum vel tutum, ut rectè monet Dominicus à Soto lib. 10. de juſtitia & jure, quæſt. 5. art. 4. niſi id fiat de conſenſu Epiſcopi & totius Capituli, juxta conceſſionem Pii Quinti, in Bulla, quæ habetur ad initium Breviarii Romani.

Cujus rei Duplex eſt ratio. Una, quoniam (ut Sanctus Thomas docet in quodlib. 6. art. 8.) quemadmodum Clericus, quia Eccleſiæ mancipatus, atque addictus eſt, ad officium Eccleſiaſticum obligatur: ſic etiam quia tali Eccleſiæ ratione beneficii addictus eſt, talis Eccleſiæ officium recitare debet.

Altera, quoniam Concilium Viennenſe non indulgeret (hoc enim verbo Concilium utitur, ut patet in Clementina Dignum, de celebr. Miſſ.) Clericis & Monachis, ut officium divinum recitare poſſint juxta formam officii Epiſcoporum vel Cardinalium, cum quibus fortè vivunt; niſi alioqui ex præcepto Eccleſiarum ſuarum, vel ordinum formam divini officii ſequi tenerentur. Porrò qui nec certæ Eccleſiæ, nec alicui ordini religioſo addicti ſunt, ut nonnulli, qui ad ſolum patrimonii titulum ordinantur; iis liberum eſt cujuſcumque Eccleſiæ formam ſequi, ut ex directorio juris docent Sanctus Antoninus 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 2. & Navarrus cap. 25. num. 107. Rectè tamen facerent, ſi uſum illius Eccleſiæ ſequerentur, apud quam ordinariè verſari ſolent, juxta conſilium S. Auguſtini in epiſt. 118. cap. 2.

lib. 10. de juſtitia & jure, quæſt. 5. art. 4. eorum opinio, qui cenſebant non ſatisfacere officio divino eos, qui beneficia Eccleſiaſtica poſſident, niſi in ipſa Eccleſia preces horarias cum ceteris clericis canant.

Tempus canonicas Horas perſolvendi, ut peccatum mortale vitetur, eſt totum illud ſpatium, quod intercedit inter veſperam unius diei, & mediam noctem alterius, ut ſanctus Antoninus, & cæteri ferè omnes docent. Itaque ſi quis intra ſpatium illud preces Horarias legat, non peccat lethaliter, etiamſi alioqui non obſervet tempora ſingularum Horarum.

Solet autem quæri, quid accipiendum ſit hoc loco nomine *Veſpera*, occaſus ne Solis, an tempus illud, quo veſpertinum officium celebrari ſolet. Sed nos cum ſancto Thoma in quodlib. 5. art. 28. in reſponſione ad 3. exiſtimamus, nomine *Veſpera* intelligi debere tempus officii veſpertini, ac per hoc non peccare lethaliter, qui poſt Veſperas & Completorium, continuò recitant officium matutinum ſequentis diei, etiamſi id fiat ante Solis occaſum. Ratio enim, cur Doctores ad integrum officium perſolvendum aſſignent tempus à Veſpera unius diei uſque ad mediam noctem alterius; illa eſt, quoniam officium incipit à primis Veſperis, & terminatur ad Completorium ſequentis diei; Completorium autem celebrari debet ſecundùm veterem ritum poſt occaſum Solis, & uſque ad mediam noctem extendi poteſt, quoniam in media nocte incipit tempus canonicum officii Matutini.

Ut autem peccatum quodcumque etiam veniale vitetur, debent officia ſingularum Horarum illis horis celebrari, unde nomina acceperunt. *De quibus* horis ſatis multa diximus ſupra, cap. 11. Eſſe autem peccatum, ſaltem veniale, à canonico tempore in officio perſolvendo recedere, communis eſt ſententia Theologorum & Canoniſtarum, quorum ingentem numerum citat Marcellus Francolinus in lib. de tempore Horarum canonicarum, cap. 24. num. 4. & cap. 25. num. 7.

Intelligendum eſt autem, tunc ſolùm peccatum eſſe, preces Horarias non ſuo tempore celebrare, quando & longè receditur à tempore canonico, & abſque ulla rationabili cauſa id præſumitur: niſi fortè conſuetudo jam multis in locis recepta, & à piis doctiſque viris tacito quodam conſenſu approbata excuſet. Cenſetur autem longè recedere à legitimo tempore, qui tunc officium alicujus Horæ perſolvit, cùm verba, quæ leguntur, aut canuntur, cum tempore nulla ratione conveniunt, ut ſi quis ante lucem dicat, Jam lucis orto ſydere; vel ſub Veſperam, Aurora lucis rutilat; vel ante meridiem, Jam ſol recedit igneus, vel mox à cœna, ſive etiam ante cœnam, Somno refectis artubus ſpreto cubili ſurgimus.

Sed quidquid ſit de rigore juris, certè dubitari non debet, quin ſit longè perfectius, fructuoſius & facilius officia ſingularum Horarum, ſuis, propriiſque temporibus celebrare, quàm multa ſimul officia ſine ulla horarum, & temporum diſtinctione conjungere. Sic enim ſatisfit Eccleſiaſticæ inſtitutioni, quæ ideò in certas horas diurnas, atque nocturnas officium diſtribuit, ut in iiſdem horis, at-

que

mus: ſic etiam maxima utilitas ex officii recitatione ad nos accedit, dum tam crebro ad nos ipſi redimus, & à tumultibus ſæculi ad pacem Dei, animum revocamus: ſic denique labor precum horariarum in tot partes diviſus ita minuitur, ut leviſſimus, ac penè nullus eſſe videatur.

Denique ita faciendum eſſe tunc etiam, cùm privatim officium divinum perſolvitur, ſancti Patres apertiſſimè docent, quos cap. 11. citavimus. Quibus addi poteſt Petrus Damiani, qui in epiſt. ad Deſiderium, de miraculis ſui temporis, poſt narrationem horribilis exempli ad hanc rem pertinentis ita concludit: *Diſtinguenda ſunt ergo per momenta temporum Eccleſiaſtica inſtitutionis officia.*

Attentio Triplex diſtinguitur à Doctoribus, Una ad verba, Altera ad ſententiam, Tertia ad ipſum Deum, qui oratur, vel laudatur. Quælibet verò harum trium ſufficit; neque neceſſe eſt, ut ſemper ſit actualis, modò ita ſit virtualis, ut voluntariè numquam interrumpatur. Vide S. Thomam in 2. 2. quæſtion. 83. art. 13. Dominicum à Soto lib. 10. de juſtitia & jure, quæſt. 5. artic. 5. & Navarrum in Enchiridio cap. 25. num. 105. Huc pertinet illud Iſaiæ 29. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Et illud Apoſtoli ad Epheſ. 5. *Cantantes & pſallentes in cordibus veſtris Domino.*

Illud quoque S. Cypriani in ſerm. 6. *Ideò & ſacerdos ante orationem præparat fratrum mentes dicendo, Surſum corda, ut dum reſpondet plebs, Habemus ad dominum, admoneatur, nihil aliud ſe quàm Dominum cogitare debere.*

Et illud S. Auguſtini in epiſt. 109. *Pſalmis & Hymnis dum oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in ore.*

Devotio, quam in officio divino ritè perſolvendo exigit generale Concilium Lateranenſe, unde extat cap. Dolentes, de celebrat. Miſſ. partim eſt interna, partim externa; Interna devotio eſt promptitudo quædam animi ad Deum laudandum ac precandum, quam certè non habent, qui cum tædio ad hoc munus accedunt, vel de prolixitate facilè queruntur: devotio Externa eſt promptitudo ad genua flectenda, ad ſtandum, ad canendum, & alia id genus præſtanda.

Proderit autem ad devotionem excitandam, ſi quis dum ad officium perſolvendum accedit, breviter apud animum ſuum revolvat, vel ſe in precibus cum Deo collocuturum, vel in lectionibus Deum ſibi loquentem auditurum, vel in Pſalmis & Hymnis, cum Angelis Deo laudes eſſe dicturum. Sic enim fiet, ut divinum officium non per modum legentis hiſtoriam aliquam, ſed affectu precantis, audientis, & laudantis Deum, devotè, reverenter, humiliterque perſolvat. Sic nimirum illi ſanctiſſimi viri Pſalmos canebant, apud quos, ut Chryſoſtomus ſcribit homil. 59. ad populum Antiochenum, Davidica cantica multos movebant fontes lachrymarum.

Sic etiam S. Auguſtinus, qui de ſe ſcribit lib. 9. Confeſſ. cap. 4. *Quas tibi voces dabam in Pſalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis?*

Sic quoque S. Bernardus, qui ſerm. 7. in Cantica ſcribit: *Uſurpemus officium, quorum ſortimur conſortium, ut in ore infantium & lactentium perficiatur laus. Dicamus Angelis, pſallite Deo noſtro, pſallite. Atque audiamus eos viciſſim reſpondentes, Pſallite Regi noſtro, pſallite. Laudem ergo cum cæli cantoribus in commune ducentes, utpote cives Sanctorum, & domeſtici Dei pſallite ſapienter. Cibus in ore, Pſalmus in corde &c.* Vide eundem ſerm. 47.

Sed placet adſcribere, qui de magno illo Dei ſervo & amatore Franciſco S. Bonaventura tradat in *ctus Horas canonicas non minus timoratè perſolvere, quàm devotè. Nam licèt oculorum, ſtomachi, ſplenis & hepatis ægritudine laboraret: nolebat muro, vel parieti inhærere dum pſalleret. Sed Horas ſemper erectus, & ſine caputio, non gyrovagis oculis, nec cum aliqua ſyncopa perſolvebat. Si quando eſſet in itinere conſtitutus, figebat tunc temporis greſſum; hujuſmodi conſuetudinem reverentem, & ſacram, propter pluviarum inundantiam non omittens. Dicebat enim, ſi quietè comedit corpus cibum ſuum, futurum cum ipſo vermium eſca; cum quanta pace & tranquillitate accipere debet anima cibum vitæ?*

CAPUT XIX.

De iis, qui ex officio tenentur ad Horas canonicas perſolvendas.

Reſtat pars Ultima diſputationis, quæ eſt de iis, quibus incumbit ex proprio munere divinum hoc tributum Domino reddere. Et quidem non dubium eſt apud Catholicos hoc officium ad Clericos & Monachos, atque ad Clericos, vel ratione ordinis ſacri, vel ratione Eccleſiaſtici beneficii propriè pertinere. Extant enim non pauci Conciliorum veterum canones, unde id colligi poteſt; de quibus vide apud Gratianum diſtinct. 92. can. finali, & in epiſtolis decretalibus, cap. Presbyter de celebratione Miſſ. & cap. Dolentes, eodem titulo, & Clementinam primam, eodem etiam titul. Item Concilium Cabilonenſe can. 59. Moguntinum ſub Rabano canone 16. Concilium Lateranenſe poſtremum ſub Leone X. ſeſſ. 9. & alia id genus.

Eſt autem quæſtio, an id rectè fiat, ut ſoli Clerici & Monachi ad hoc officium obligentur. Id enim reprehendi ab adverſariis, ac potiſſimum à Joanne Brentio, notavimus cap. 12. Sed quia res facilis eſt, breviter expediri poterit.

Tribus igitur argumentis probamus id rectè fieri. Primùm enim id probatur exemplo veteris Eccleſiæ utriuſque Teſtamenti. Nam in Teſtamento vetere non totus populus, ſed ſoli Levitæ Pſalmos ex officio publicè decantabant. 1. Paralip. 15. *Dixit David Principibus Levitarum, ut conſtituerent de fratribus ſuis cantores &c.* Et cap. 16. *Conſtituitque coram arca Domini de Levitis, qui miniſtrarent & recordarentur operum ejus, & glorificarent, atque laudarent Dominum Deum Iſrael.* In Teſtamento novo Apoſtoli primi fuerunt, qui relicta cura temporalium rerum munus ſuum proprium eſſe dixerunt. Verbo Dei, & orationi ſine intermiſſione inſtare: *Nos* (inquiunt Act. 6.) *orationi & Verbo Dei inſtantes erimus.* Ex quo intelligimus, omnium quidem fidelium eſſe privatim orare, & alios exhortari; ſed proprium eſſe ſacerdotum publicè populo prædicare, & pro eodem populo aſſiduè orare. Et ſicut reprehendere non poſſunt adverſarii, quòd non omnes in Eccleſia Verbum Dei prædicent, ſed ſoli Miniſtri ad hoc munus electi & ordinati: ita reprehendere non debent, quòd ipſi ſoli publicas preces in Eccleſia fundant, & ex officio Dei laudibus vacent. Exempla iſta Scripturarum ſecutam eſſe antiquam Eccleſiam, & munus Deum laudandi ac precandi publicè, ſolis Clericis & Monachis demandaſſe, perſpicuum eſt ex Conciliis ſuprà citatis, tum in hoc ipſo capite, tum etiam in cap. 16.

Deinde, idem probatur argumento ducto à ſimili: Nam ſi Reſpublica temporalis habet milites ſuos, qui die noctuque excubant ad cuſtodiam civitatis; cur enim non conveniat, ut Reſpubl. ſpiritualis, ideſt Eccleſia, habeat ſuos, qui ſimiliter excubent contra ſpirituales nequitias, eaſque clamando exterreant? *Super*

[illegible] ne unquam in ore veſtro [illegible]

Tertiò, idem probatur alio argumento, ducto item à ſimili. Nam ſi ad cætera omnia munera certi homines deſtinantur, & non omnes ex officio docent, aut judicant, aut hanc, vel illam artem exercent; cur non par ſit ad munus Deum laudandi, atque aſſiduè precandi certos homines deſtinari? præſertim cùm reliquus populus aliis rebus occupatus, neque tam frequenter, neque tanta intentione huic ſummo negotio vacare poſſit, quàm ejus dignitas & neceſſitas poſtulat.

Duæ ſolent hoc loco quæſtiones tractari. Una quo jure teneantur Clerici & Monachi ad Horas canonicas perſolvendas, divinone, an humano: ex qua quæſtione pendet alia, Utrum poſſit in hac re à ſummo Pontifice diſpenſari. Altera quæſtio eſt, Utrum qui ratione beneficii ad hoc officium obligantur, fructibus beneficiorum carere debeant, ſi divinum officium non perſolvant.

Ad Priorem breviter Reſpondemus, jure divino teneri Clericos & Monachos ad vacandum precibus

diſpenſari, non eſt magni ponderis. Illud enim Scripturæ teſtimonium non præceptum, ſed exemplum continet; & exemplum Regis, non Sacerdotis. Proinde ſi quid efficeret, ad Horas canonicas Reges obligaret, non ſacerdotes. Adde quòd Horæ canonicæ in Eccleſia aliquando ſolùm quinque, aliquando ſex, aliquando etiam octo fuiſſe videntur, ut ſupra notavimus. Vide Joan. de Turrecremata in can. Eleutherius, diſtin. 91. & Navarrum in Enchiridio, cap. 25. num. 102.

Ad Poſteriorem quæſtionem Reſpondemus, quicquid olim Doctores aliqui ſenſerint, hoc tempore dubitari non poſſe, quin fructibus beneficiorum carere & ſi eos perceperint reſtituere debeant, ut in eleemoſynis pauperum, vel Eccleſiæ fabricam inſumantur qui divinum officium non perſolvunt. Extat enim de hac re perſpicuum decretum in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſeſſ. 9. §. Statuimus. Et in conſtitution. Pii V. Pontificis, quam vide apud Navarrum cap. 25. num. 122. Atque hæc de Horis canonicis, & oratione hoc loco ſufficere poſſunt.

LIBER

LIBER SECUNDUS,

DE JEJUNIO.

CAPUT PRIMUM.

De nomine, & varia acceptione Jejunii.

DE JEJUNIO, Quod eſt alterum ex bonis operibus, & orationi, atque eleemoſynæ tamquam comes adjungitur, Quinque capita tractanda ſuſcepi. Primùm enim diſſeram breviter de nomine & varia acceptione jejunii. Deinde de iis, quæ ad eſſentiam jejunii requiruntur. Tertiò, de præcepto jejunii, tum divino, tum humano. Quartò, de fine, ideſt, de fructu & utilitate jejunii. Quintò, de temporibus jejuniorum, ut Quadrageſima, Adventu, Vigiliis &c.

Igitur nomen jejunii abſtinentiam à cibo ſignificare videtur; Græcè enim jejunare dicitur *νηστεύειν*, quaſi *νὴ ἐσθίειν*, ideſt, non edere. Unde eſt nomen Latinum inedia. Accipitur autem vox jejunium Quatuor modis, ex quibus oriuntur quatuor quaſi genera jejunii, ſpirituale, morale, naturale & Eccleſiaſticum. Jejunium Spirituale dicitur abſtinentia à vitiis, juxta illud Iſaiæ 58. *Nonne hoc eſt magis jejunium quod elegi, diſſolve colligationes impietatis, ſolve faſciculos deprimentes &c.* *Jejunium magnum*, inquit S. Auguſtinus tract. 17. in Joannem, *& generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus ſæculi*. Et lib. 2. quæſtionum Evangelicarum quæſt. 18. *Scriptura*, inquit, *docet generale jejunium non à concupiſcentia ciborum tantùm, ſed ab omni lætitia temporalium delectationum*. Cæterùm hæc abſtinentia metaphoricè jejunium appellatur, ſicut ipſa delectatio vitioſa cibus non eſt, niſi metaphoricè. Neque de tali jejunio diſputare aggredimur.

Jejunium Morale, eſt parſimonia illa & temperantia cibi & potus, quam Philoſophi quoque duce natura, & ratione approbaverunt, & quam eorum aliqui tenuerunt. De qua vide S. Hieronymum in lib. 2. adverſus Jovinianum. De hoc etiam jejunio nos hoc loco minimè diſputamus.

Jejunium Naturale, vocant Theologi abſtinentiam ab omni prorſus cibo, vel potu, quacumque ratione ſumpto. Dicitur autem ſumptus cibus vel potus, quando jam ad ſtomachum eſt tranſmiſſus. Si quis enim cibum aliquem deguſtatum continuo exſpueret, non ſolveret naturale jejunium. De hoc jejunio diſſeruimus in diſputatione de Sacramento Euchariſtiæ: non enim eſt in præcepto ejuſmodi jejunium, niſi propter communionem corporis Domini: *Placuit enim Spiritui ſancto* (ut loquitur S. Auguſtinus in epiſt. 118.) *ut propter honorem tanti Sacramenti, prius in os Chriſtiani Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi.*

Jejunium Eccleſiaſticum, de quo ſolo diſputare nobis propoſitum eſt, definiri ſolet abſtinentia cibi ſecundùm Eccleſiæ regulam aſſumpta.

Dicitur jejunium Eccleſiaſticum *abſtinentia cibi*: quoniam Tria ſunt, quæ per os trajiciuntur ad ſtomachum. Primùm ea, quæ per ſe referuntur ad corpus alendum, & hi propriè dicuntur cibi, ſive ſumantur per modum cibi, ut panis & caro: ſive per modum potus, ut mel, lac, juſculum, & ſimilia.

Secundò ea, quæ per ſe referuntur non ad corpus alendum, ſed ad juvandam cibi digeſtionem, vel ad reſtinguendam ſitim, qualia ſunt vinum, aqua, ſicera &c. quorum ſumptio propriè dicitur potus. Quamvis enim vinum etiam nutriat, tamen per ſe non ad nutriendum, ſed ad alios effectus (ut diximus) ordinatur.

Tertiò, quæ referuntur per ſe non ad corpus alendum, vel ſitim extinguendam, ſed ad morbos pellendos, vel evitandos; atque hæc non cibi, vel potus, ſed pharmaca nominantur: quamvis enim interdum medicamenta vel carnem nutriant, vel ſitim ſedent, tamen diſtinguuntur à cibo & potu, ratione proprii finis, qui eſt morbos impedire, vel tollere. Jejunium igitur Eccleſiaſticum dicitur abſtinentia cibi, quoniam hoc jejunium, neque potus, neque medicamentorum, ſed ſolius cibi abſtinentiam per ſe requirit.

S. Leo ſerm. 8. de jejunio ſeptimi menſis: *Licèt*, inquit, *jejunium generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem refertur, ut profit nunc voluntate non ſumere, quod ab initio contra vetitum nocuit uſurpaſſe, ut ſicut illic concupiſcentia vulneri, ita hîc abſtinentia ſit ſaluti.* Idem tradit S. Thomas in 2. 2. quæſt. 147. art. 6. & Theologi cæteri in 4. Sententiarum diſt. 15.

Addidimus in explicatione jejunii Eccleſiaſtici, *ſecundùm Eccleſiæ regulam aſſumpta*; quibus verbis, non voluimus ſignificare, nullum eſſe jejunium Eccleſiaſticum, niſi ab Eccleſia indictum: ſcimus enim jejunium Eccleſiaſticum aliud eſſe voluntarium, aliud neceſſitatis, & aliud neceſſitatis ratione voti, aliud ratione præcepti, ſed indicare voluimus, jejunium Eccleſiaſticum eſſe abſtinentiam cibi, non qualemcumque, ſed juxta regulam jejunantibus ab Eccleſia, vel conſuetudine, vel lege præſcriptam.

Tria verò ſunt, quæ ſecundùm regulam Eccleſiaſticam ad jejunium requiruntur. Primum, ut qui jejunat, ſemel tantùm in die cibum ſumat. Secundò, ut una illa refectio ſit cœna, non prandium. Tertiò, ut habeatur ciborum delectus, & præſertim à carnibus ſe abſtineat, qui Eccleſiaſtico more jejunat.

CAPUT II.

Unicam in jejunio refectionem, eamque cœnam eſſe debere, non prandium.

EX Tribus illis, quæ ad jejunium Eccleſiaſticum exigi diximus, duo priora, hoc eſt, unica refectio, & hora tardior, à Kemnitio non negatur, ſed ſolùm tertium, ideſt, ciborum delectus. At Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 12. omnia tria negare videtur, dicit enim jejunium tribus rebus perfici, tempore, qualitate, & quantitate, ſed per tempus non intelligit certam, ac definitam horam, ſed ſolùm, ut jejunium non ſolvatur antequam res illa peracta ſit, cujus gratia jejunium eſt ſuſceptum, ut ſi jejunium ſuſcipiatur propter ſolemnem precationem, non antè capiatur cibus, quàm ſolemnis precatio abſolvatur. Per quantitatem non intelligit unicam refectionem, ſed ut minus ſolito comedatur: per qualitatem non delectum alicujus cibi in ſpecie; ſed abſtinentiam à lautitiis in genere. Nos igitur de duobus prioribus in hoc capite breviter, de tertio in ſequenti capite fuſius diſſeremus.

Unam

Digitized by Google

peram cibum capere, ex qua conſuetudine fluxit ſuperſtitioſa obſervatio Judæorum, & Saracenorum, qui cùm jejunant non ante cibum ſumere audent, quàm ſtellam conſpexerint, ut de Judæis S. Hieronymus refert lib. 2. in Jovinianum, & ante eum Tertullianus in libro contra Pſichicos, extremo. De Saracenis perſpicuum eſt ex cap. 2. Alcorani.

Porrò Chriſtiani veteres non ita ſuperſtitioſè ſtellas obſervabant, ſed tamen jejunia non ſolvebant, niſi hora nona ab ortu Solis, vel etiam hora veſpertina in Quadrageſima. Et unicam illam refectionem, non prandium, ſed cœnam nominabant. Tertullianus in lib. de jejunio contra Pſichicos, ſcribit, Pſichichos ſolitos jejunia protrahere uſque ad horam nonam, ſuos autem, ideſt, Montaniſtas, uſque ad Veſperam, ubi ſcribit quidem adverſus Eccleſiam, & Catholicos vocat Pſichicos, ideſt, animales, propterea quod non admitterent novam diſciplinam Montani de tribus Quadrageſimis, & jejunio ordinario uſque ad Veſperam: tamen ex eo colligimus, antiquiſſimum eſſe uſum Eccleſiæ jejunandi uſque ad nonam.

S. Athanaſius in libro de Virginitate loquens de hora ſolvendi jejunium: *Poſt communionem*; inquit, *hora nona comede panem tuum, gratias agens Deo ſuper menſam tuam.*

S. Baſilius oratione prima de jejunio, de Quadrageſima loquens: *Expectas*, inquit, *veſperam, ut cibum capias &c.*

S. Epiphanius in fine librorum adverſus hæreſes: *Quarta*, inquit, *& pro Sabbatho jejunium ſtatutum eſt uſque ad horam nonam.* Et ibidem dicit, ſex diebus ante Paſcha protrahendum eſſe jejunium uſque ad Veſperam.

S. Ambroſius ſerm. 8. in Pſalm. 118. *Indictum*, inquit, *eſt jejunium, cave ne negligas: & ſi te fames quotidianum cogit ad prandium, ut intemperantia declinet jejunium: tamen cœleſti magis te ſervato convivio, non epulæ paratæ extorqueant, ut cœleſtibus ſis vacuus Sacramentis. Differ aliquantulum, non longè finis eſt diei.*

Sanctus Hieronymus in epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis, dicit, apud Monachos quoſdam jejunium totius anni æquale eſſe, excepta Quadrageſima, in qua ſola conceditur diſtrictius vivere. Dixerat autem paulò ante, Monachos illos poſt horam nonam cibum ſumere ſolitos fuiſſe. Ex quo intelligimus, horam nonam eſſe tempus ſolvendi jejunii ordinarii, in Quadrageſima verò expectandam eſſe horam tardiorem. Ibidem ait, ſenibus & parvulis ſæpè fieri prandium; ſignificare volens, ſenes & parvulos ſæpè excipi à lege jejunii. Et rurſus ibidem: *A Paſcha*, inquit, *uſque ad Pentecoſten cœnæ mutantur in prandia, quo & traditioni Eccleſiaſticæ ſatisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato.* Ex quo loco apertiſſimè colligitur, non ſatis eſſe ad jejunium, ut quis tantùm ſemel capiat cibum niſi etiam tarda hora illum capiat, ut ea refectio cœna non prandium dici poſſit. Siquidem Monachi illi cenſebantur non jejunare à Paſcha uſque ad Pentecoſten, quia prandebant, quamvis alioqui ſemel tantùm, non bis in die cibum ſumerent.

Prudentius in hymno poſt jejunium, deſcribens horam ſolvendi jejunium.

Nona, inquit, *ſubmiſſum rotat hora ſolem.*

timus convivia non horruit.

Sanctus Joannes Chryſoſtomus hom. 4. in Geneſ. de jejunio Quadrageſimæ loquens, apertè indicat, horam ſolvendi jejunium in Quadrageſima eſſe veſperam: *Non exiſtimemus*, inquit, *mediam uſque ad Veſperam ad*
B *ſalutem nobis ſufficere.* Et rurſus homil. 6. *Quæ*, inquit, *utilitas jejunii, dic, obſecro, ſi tota die nihil comedis, ludis autem & nugaris ſæpè etiam pejeras, & blaſphemas, & ita totum perdis diem.*

Sanctus Auguſtinus in epiſt. 86. ad Caſulanum, diſputans de jejunio Sabbathi, paſſim accipit non prandere pro eo quod eſt jejunare, & contra, non jejunare pro eo, quod eſt, prandere. Et in epiſt. 118. ad Januarium, cap. 7. dicit, horam ſolvendi jejunium eſſe nonam.

Joannes Caſſianus Collation. 21. cap. 23. ſcribit, horam capiendi cibi tempore jejunii eſſe horam nonam, tempore autem Quinquageſimæ, ideſt, à Paſcha ad Pentecoſtem eſſe horam ſextam.

C Sanctus Benedictus in regula cap. 41. *Quarta*, inquit, *& ſexta feria jejunent uſque ad nonam.* Et infrà: *Ab initio Quadrageſimæ uſque ad Paſcha ad Veſperam reficiant.*

S. Gregorius lib. 3. Dialogorum, cap. 15. deſcribens vitam Florentii Monachi, dicit, eum cùm non jejunabat, hora ſexta; cum jejunabat, hora nona cibum ſumere conſueviſſe.

Sanctus Bernardus ſerm. 3. de Quadrageſima: *Hactenus*, inquit, *uſque ad nonam jejunavimus ſoli, nunc uſque ad veſperam jejunabunt nobiſcum univerſi Reges & Principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, ſimul in unum dives & pauper.*

Micrologus in lib. de Eccleſiaſticis obſervationibus,
D cap. 49. *In hoc*, inquit, *quadrageſimale jejunium ab aliis differt, quod in aliis poſt nonam, in hoc autem poſt veſperam reficere debemus. Nec juxta canones, quadrageſimaliter jejunare cenſentur, ſi ante Veſperam reficimur.* Canon autem, quem ipſe citat, videtur eſſe ille, quem ex Cabilonenſi Concilio his verbis refert Gratianus de conſecrat. diſtinct. 1. *Solent plures, qui ſe jejunare putant in Quadrageſima, mox ut audierint ſignum ad horam nonam, manducare. Qui nullatenus jejunare credendi ſunt, ſi ante manducaverint, quàm veſpertinum celebretur officium.*

Denique apud veteres, quamvis de tempore Quadrageſimæ nonnulla varietas eſſe videatur, an ad finem diei, an poſt horam nonam jejunium ſolvi
E poſſit; tamen inauditum eſt prorſus, ut ante horam nonam, quæ eſt tertia poſt meridiem jejunium quodcumque ſolvatur. Quemadmodum etiam nulla eſt apud veteres mentio binæ refectionis, cùm de jejuniis agitur.

Porrò S. Thomas in 2. 2. quæſt. 147. artic. 6. & 7. rationem reddidit, cur ad jejunium ritè ſervandum una refectio, & hora nona ex Eccleſiæ lege, vel conſuetudine requiratur. Unius enim refectionis illa eſt cauſa, quòd jejunium ideò ſit inſtitutum, ut natura dometur, non ut deſtruatur. Domatur autem & non deſtruitur, ſi aſſueta bis cibum capere, ſemel tantùm ſumat: deſtrueretur enim ſi nihil ſumeret, & non domaretur ſi nihil amitteret. Horæ autem nonæ ratio eſt quoniam qui jejunant carnem ſuam quodammodo crucifigunt, & Chriſto patienti compatiuntur;

Chriſtus

Digitized by Google

perdurans, illa demum hora à doloribus & laboribus requievit.

Sed opus erit breviter Kemnitio reſpondere, qui in 4. part. examinis Concilii Tridentini pag. 516. & 517. Catholicos reprehendit, quòd non amplius horam nonam, aut veſperam expectent, cùm temporibus jejuniorum cibum capiunt, quodque non ſemel, ſed bis corpus reficiant, dum ſumunt prandium ſub meridiem, cœnulam ſub veſperam.

Primùm Reſpondemus, Uſum jejunia ſolvendi circa meridiem, & cœnulam ſumendi ſub noctem ab Eccleſia non imperari, ſed tolerari; neque deeſſe inter Catholicos, qui unica omnino refectione contenti, nihil omnino cibi deguſtent niſi vel hora nona, vel ſub veſperam. Neque enim ignorant jejunium tantò eſſe perfectius, quantò diutius refectio ſive cœna differtur.

Deinde, addimus determinationes ejuſmodi rerum, quæ non habentur ex divino jure, poſſe per Eccleſiaſticam legem, vel conſuetudinem pro locorum & temporum diverſitate ita variari, ut quod uno loco, vel tempore non licet, alio loco, vel tempore liceat. Nam & apud veteres in Quadrageſima quædam Provinciæ, hora nona ſolvebant jejunium, aliæ non niſi ſub Veſperam. In quibuſdam locis Sabbatho jejunabatur, in aliis prandebatur. Et multa hujuſmodi refert S. Auguſtinus in epiſt. 118. Itaque tametſi noſtro tempore ſeveritas jejuniorum aliquantulum relaxata eſſe videatur, tamen non ideò reprehendi poſſunt populi Chriſtiani, qui morem in Eccleſia introductum, atque à Paſtoribus vel probatum, vel certè permiſſum ſequi volunt.

Addimus poſtremò, non carere probabili ratione mutationem illam horæ nonæ in horam ſextam, quod attinet ad tempus ſolvendi jejunia. Nam quando veteres definierunt horam nonam pro ſolutione jejunii, tempus ordinarium cibum ſumendi ſolebat eſſe Meridies. Satis enim eſſe putaverunt ad carnis afflictionem & caſtigationem, ſi ad ſpatium trium horarum, ideſt, ab hora ſexta uſque ad nonam refectio differretur. Noſtro verò tempore magna pars hominum non hora ſexta, ſed tertia prandere ſolet: ex quo ſequitur, ut ſi tempore jejunii cibum ſumant hora ſexta, hoc eſt, ad meridiem; tribus horis ſerius ad reficiendum corpus accedant, quàm ordinariè ſoleant, ac per hoc ab antiqua conſuetudine non recedant.

Fuiſſe autem apud veteres in more poſitum, ut ad meridiem prandium ſumerent multis teſtimoniis oſtendi poteſt. Ut omittam quod ſcribit Feſtus, prandium dictum eſſe etiam merendam, quod meridie fieret. Et Plutarchus lib. 8. de problematibus convivialibus, problemate ſexto, dicit, prandium nomen habere ab hora meridiana, ut ſit prandium quaſi parendion. Geneſ. 43. Joſeph cum fratribus ad meridiem prandet. Lib. 2. Eſdræ cap. 8. uſque ad meridiem populus audit lectionem legis, inde dimittitur ad capiendum cibum. Daniel. 13. de hora meridiana qua finiebantur judicia, dicunt ſenes, eamus domum, quia hora prandii eſt. Joan. 4. hora dicitur fuiſſe quaſi ſexta cùm diſcipuli cibos paraverunt, ut Dominus prandere poſſet. Actor. 2. B. Petrus, ut probaret, Apoſtolos non fuiſſe ebrios poſt acceptum Spiritum ſanctum, ut turbæ exiſtimabant, ſatis eſſe putavit, ſi diceret, horam tertiam tunc fuiſſe. Actorum 10. idem Apoſtolus hora ſexta ſibi prandium parari jubet. Joannes Caſſianus Collat. 21. cap. 23. Feſtis diebus, quibus non jejunatur, hora ſexta cibum ſumendum eſſe dicit. Quod idem ſtatuit S. Benedictus in Regula cap. 41. S. etiam Gregorius lib. 3. Dialog. cap. 15. tempus cibi capiendi, horam nonam fuiſſe ſcribit. Denique S. Thom. in 2. 2. quæſt. 147. art. 7. ideò dicit, horam nonam aptiſſimam eſſe ſolvendo jejunio, quoniam tribus horis diſtat à meridie, quod eſt tempus prandii, cùm non jejunatur. Sed quamvis hæc ita ſint, & probabilem cauſam ſuæ conſuetudinis habeant, qui jejunium ſolvunt hora ſexta, tamen fatendum eſt, melius illos facere, qui more veteri non ante horam nonam, & in Quadrageſima non ante Veſperam cibum capiunt.

CAPUT III.

De ciborum delectu referuntur ſententiæ Hæreticorum.

DE Tertio, quod ad jejunium pertinere diximus, hoc eſt, de ciborum delectu, Duæ contrariæ hæreſes Eccleſiam vexarunt, & ex parte etiam vexant. Una fuit hæreſis, cibos quoſdam natura ſua eſſe immundos, ac per hoc illicitos atque prohibitos. Et alii quidem omnium animantium carnes immundas eſſe dicebant, ut Ebionitæ apud Epiphanium hær. 30. Encratitæ apud Auguſtinum her. 25. Euſtathiani apud Socratem lib. 2. cap. 33. Priſcillianiſtæ apud Auguſtinum hæreſi 70. Apoſtolici apud Bernardum ſerm. 66. in Cantica. Alii non ſolùm carnes, ſed etiam vinum immundum dixerunt, atque omnino vitandum, ut Manichæi apud Auguſtinum hær. 46. quam hæreſim, quod attinet ad vinum, ſecutus eſt etiam Mahomethus in Alcorano cap. 3. qui rurſus cap. 12. prohibet quoque ſuis ſanguinem, & ſuffocatum, & à lupo tactum.

Adverſus hanc hæreſim pugnant apertiſſima Scripturæ teſtimonia: ac præſertim illud Apoſtoli Pauli, 1. ad Timoth. 4. *Spiritus manifeſtè dicit, quia in noviſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypochriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium ſuam conſcientiam, prohibentium nubere, abſtinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem, quia omnis creatura Dei bona eſt, & nihil rejiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur.* Pugnat etiam adverſus eandem hæreſim exemplum Domini & Apoſtolorum, qui tum aliàs, tum potiſſimùm in ultima cœna Agnum comederunt, & vinum biberunt.

Altera igitur hæreſis priori contraria fuit aliorum, qui nullos omnino cibos, neque in perpetuum, neque ad tempus, neque omnibus, neque quibuſdam, neque abſolutè, neque certa de cauſa interdici patiuntur. Ad hanc hæreticorum claſſem pertinent in primis Nicolaitæ & Valentiniani, qui cibos etiam Idolis immolatos audacter edebant, ut Irenæus refert lib. 1. cap. 1. & 27. ad eandem claſſem pertinet Jovinianus, qui teſte S. Hieronymo in 2. lib. adverſus eundem Jovinianum, & S. Auguſtino in lib. de hæreſ. cap. 82. docebat, Jejunia, & à cibis quibuſdam abſtinentiam nihil prodeſſe.

Ad eandem pertinent omnes hujus temporis hæretici, & eorum præcurſor Eraſmus. Nam in epiſtola ad Epiſcopum Baſileenſem Eraſmus: *Paulatim,* inquit, *irrepſit conſuetudo, quæ diem Veneris piſculentum nobis reddidit. Deinde ubi hoc ſucceſſit, adjuncta eſt & Sabbathi dies: nunc etiam Mercurii periclitatur. Ob idque genus obſervatiuncular, videmus homines affligi, & denique mori, ſibique Chriſtianos videri, cùm ſint Judæi.* Hæc ille, qui librum etiam integrum ſcripſit de interdicto eſu carnium; quem (ut verum fatear) numquam vidi. Porrò ciborum delectum, qui in Eccleſia

Quatuor autem ſunt, quæ illis non placent in noſtro delectu ciborum: Primò, quòd videamur exiſtimare cibos aliquos eſſe per ſe malos & immundos more veterum hæreticorum. Secundò, quòd ad rationem jejunii pertinere dicamus abſtinentiam à carne, & ab ovis & caſeo; cùm ipſi contrà exiſtiment ad jejunium ſolùm pertinere abſtinentiam à lautitiis, & proinde melius jejunare eum, qui carne fumo durata ſobriè veſcitur, quàm qui optimis piſcibus; & variis condimentis gulam irritantibus utitur. Tertiò, quòd delectum ciborum Eccleſia ita imperet, ut in conſcientia peccare judicentur, qui ſecus fecerint. Quartò, quòd delectum ciborum meritorium eſſe velimus, & cultum Dei ex re indifferente faciamus.

Sed tertium & quartum explicantur paulò poſt in tertia & quarta parte hujus diſputationis. De primo & ſecundo tantùm hoc loco agendum erit. Itaque primùm refellemus calumniam illam impudentem de immunditia ciborum. Deinde probabimus ad rationem jejunii pertinere abſtinentiam à certis cibis, ac potiſſimùm à carnibus.

CAPUT IV.

Refellitur impudens calumnia hæreticorum circa ciborum delectum.

MUlti quidem ex adverſariis, Catholicæ Eccleſiæ illud objiciunt, quòd cibos prohibeat, quaſi natura ſua immundi ſint; ſed quia copioſius, quàm cæteri, Kemnitius hoc argumentum tractat in 4. part. examinis Trident. Concilii pag. 460. & ſequent. ideò diſputationem ſolius Kemnitii refellemus. Ac ſi quis fortè miratur, cur nunc demum quartam iſtam partem Kemnitiani examinis attingamus, cujus nullam mentionem fecimus in diſputatione de cœlibatu, de feſtis, de cultu Sanctorum, de reliquiis & imaginibus, ſciat is, nobis, qui procul à Germania degimus, tertiam & quartam partem examinis Kemnitiani prorſus fuiſſe incognitam, cùm illa ſcriberemus.

Sed ad rem: *Laborant*, inquit Kemnitius, *Pontificii magno conatu amoliri ſuſpicionem iſtam, quaſi cibos quoſdam prohibeant, ea opinione, ſicut olim Tatiani, Manichæi & Priſcillianiſtæ, quaſi ſcilicet vel maledicti ſint, vel à Diabolo occupati, ac propterea conſcientiam inquinent; ſed argumenta, quibus ſuam prohibitionem ciborum ante hæc tempora probare, & ſtabilire conati ſunt, & Pontificia conſecrationes creaturarum, ſeu ciborum, prorſus oſtendunt, in eodem ipſos luto cum antiquis iſtis hæreticis hærere.*

At impudentem iſtam calumniam facilè refellit Eccleſiæ conſuetudo. Primùm enim cibos omnes, etiam carnes & ova comedunt Catholici extra Quadrageſimam, & alios dies, jejuniis, vel abſtinentiæ deputatos. At ſi carnes & ova per ſe immunda eſſe crederent, nullo tempore illa contingerent. Quod enim per ſe immundum eſt, ſemper immundum eſt. Quare Tatianiſtæ, Manichæi & Priſcillianiſtæ non certis diebus, ſed omni tempore ſe à carnibus abſtinebant.

Neque repugnat huic noſtro argumento, quod Monachi S. Benedicti, & Carthuſienſes, & alii quidam à carnibus ſe non certis diebus, ſed ſemper abſtineant. Nam Eccleſia neminem cogit Carthuſianum aut Be-

[illegible]

Deinde, in ipſa etiam Quadrageſima, & quibuſcumque aliis jejuniorum diebus, carnes in cibum concedit Eccleſia tum ægrotis, qui judicio Medicorum ejuſmodi cibo egent, tum etiam valentibus, ſi aliud, quod comedant, non habeant; at ſi carnes natura ſua eſſent immundæ, & ideò prohiberentur, quia per ſe malæ eſſent; non autem malum eſſet eas comedere, quoniam ab Eccleſia certo tempore prohiberentur; certè nulla ratione vel ægrotis, vel aliis ullis hominibus permitterentur: quomodo non permittuntur adulteria, & fornicationes, & alia, quæ per ſe mala ſunt, etiamſi mortis periculum propterea ſubeundum eſſet.

Præterea Ebionitæ, Tatianiſtæ, Manichæi, Priſcillianiſtæ, non ſolùm carnes pecorum & avium, ſed etiam piſcium deteſtabantur, ut ex auctoribus ſuprà citatis intelligi poteſt: At Catholica Eccleſia carnes piſcium concedit, pecorum & avium, in diebus Quadrageſimæ prohibet; non igitur errore hæreticorum, ſed alia ratione ciborum delectum Eccleſia ſervat.

Denique Sancti Patres, qui veteres hæreticos reprehendunt propter ciborum delectum, ipſi quoque delectum ciborum in diebus jejuniorum ſanctè obſervabant, ut paulò poſt demonſtrabimus: non igitur ex eo, quòd ciborum delectu in diebus jejuniorum utimur, notari poſſumus tamquam Manichæi, vel Priſcillianiſtæ, niſi veteres Patres eodem crimine teneantur. Sed argumenta Kemnitii videamus.

Primò objicit, quòd ratio, cur Pontificii credant carnes animalium terreſtrium eſſe prohibitas, non autem aquatilium, ſit, quia Deus Geneſ. 3. maledixit terram, & non aquam: item quia Chriſtus non legitur comediſſe carnes, ſed piſces, panem & mel. Ex quibus ita concludit: *Ergo ſentiunt carnes animalium eſſe maledictas, & per ſe immundas. Et contra, piſces panem & mel eſſe cibos per ſe ſanctiores & mundiores quàm carnes.*

Reſpondeo, ratio cur Catholici exiſtiment carnes pecorum & avium certis diebus eſſe illicitas, non alia eſt, niſi quia placuit Eccleſiæ illas prohibere. Cur autem Eccleſiæ id placuerit, varias cauſas Theologi reddunt. Sed illa eſt potiſſima, quoniam jejunium indicitur ad cohibendam carnis concupiſcentiam, quæ circa delectationes gulæ, luxuriæque verſatur. Carnes autem terreſtrium & volatilium animantium magis nutriunt, & delectant ex genere ſuo, quàm cæteri cibi: cùm ſint humanæ carni ſimiliores. Inde enim & libentius appetuntur, & materiam generationis magis augent, unde ſtimuli carnis acriores oriri ſolent. Atque eadem ferè ratio eſt ovorum & lactis: nam ut S. Hieronymus ex ſententia veterum Ægyptiorum refert lib. 2. adverſus Jovinianum, nihil eſſe videntur aliud ovum & lac, niſi caro liquida & ſanguis albus.

Præter hanc rationem, quam Theologi communiter dare ſolent, quærunt aliqui varias congruentias, quaſi topicas rationes, quas omnino ſtultum eſt ad trutinam ſolidorum argumentorum velle revocare. Tales ſunt duæ illæ ratiunculæ, quas Kemnitius exagitandas ſuſcepit; & vel falsò ipſe credidit, vel callidè credi voluit, in illis fundamenta Catholicæ ſententiæ contineri. Itaque negamus, rationes illas, funda-

menta

Digitized by Google

Eccleſia, in qua de dogmatibus fidei omnes idem dicunt, ejuſmodi ratiunculæ, ut à quibuſdam ſimpliciter proferuntur, ſic ab aliis liberè refellantur.

Secundò objicit hoc modo: *Non obſcurè*, inquit, *dicunt, carnium eam eſſe immunditiem, quod in homine pravas carnis concupiſcentias excitent. An hæc procul abſint à Tatianorum & Manichæorum fundamentis, Lector judicet.*

Reſpondeo, carnium eſum ſeminarium eſſe libidinis, teſtantur omnes Patres, ac potiſſimùm S. Hieronymus lib. 2. adverſus Jovinianum: teſtatur ratio, quam ſupra poſuimus: teſtatur experientia, quam nemo negare poteſt. Proinde ſtupidus ſit Kemnitius, neceſſe eſt, ſi id negandum putet. Sed non ideò tamen caro immunda cenſeri debet, neque immunda à Catholicis nominatur, quia concupiſcentias excitet. Non enim ideò creata eſt à Deo, vel conceſſa in cibum, ut concupiſcentias excitet, ſed ut moderatè ſumpta corpus reficiat & ſuſtentet; proinde abuſus immoderatè veſcentium carnibus, non ipſa natura carnium vituperatur: *Non ego* (inquit Auguſtinus lib. 10. Confeſſionum cap. 31.) *immunditiem obſonii timeo, ſed immunditiam cupiditatis.*

Quare ergo, Inquies, non prohibet Eccleſia immoderatum uſum carnium potius, quàm ipſum eſum? Ratio eſt in promptu, nam generatim uſus immoderatus, tum carnium, tum aliarum omnium rerum, jure naturali & divino prohibitus eſt, ut non fuerit opus nova aliqua lege; particulatim autem definire quantum ſit cibi ſumendum, ſive ex carnibus, ſive ex aliis rebus, non potuit Eccleſia ullo modo. Lex enim debet eſſe generalis, & omnibus in commune propoſita; non poteſt autem certa menſura cibi communiter ſtatui, cùm variæ ſint hominum complexiones, & quod uni non eſt ſatis, alteri ſit nimium. Itaque quoniam Eccleſia de quantitate cibi ſumendi, legem ferre non poterat, de ſola qualitate legem tulit, & quamvis qualitas moderatè ſumpta non ſit mala, tamen quia ut plurimum abuſus immoderationis irrepſit, Eccleſia ad carnis petulantiam cohibendam, certis temporibus eſum carnium ſimpliciter interdixit.

Quod verò Kemnitius dicit, hæc non abeſſe à fundamentis Tatianorum & Manichæorum, indicat, cum in hiſtoriis, & in doctrina antiquitatis valde negligenter eſſe verſatum. Sic enim ſcribit S. Epiphanius de Encratitis Tatiani diſcipulis: *Animata abominantes interdicunt, non continentiæ gratia, neque honeſtæ vitæ, ſed ob timorem, & imaginationem: ut non condemnentur ab animatorum eſu.* Ubi vides (Epiphanio teſte) Tatiani diſcipulos non continentiæ gratia, ut nos facimus, ſed metu naturalis immunditiæ carnibus abſtinuiſſe. Quod etiam indicat S. Hieronymus lib. 1. in Jovinianum non longè à principio, ubi dicit, Catholicos non abſtinere à cibis juxta errorem Tatiani, qui cibos à Deo creatos ad utendum ſimpliciter interdixit. Et in ſecundo poſtea libro in eundem Jovinianum, dicit, Catholicos abſtinere à carnibus continentiæ gratia, quia carnis eſus ſeminarium eſt libidinis.

De Manichæis autem teſtatur S. Auguſtinus lib. de hæreſibus cap. 46. carnes ab eis non comedi, quia dum occiduntur, fugit ab eis divina ſubſtantia, ideſt, anima, & ſolùm remanet corpus, quod à malo principio factum, indignum eſt, quod à fidelibus comedatur: *Nec veſcuntur*, inquit, *carnibus, tamquam de mortuis, vel occiſis fugerit divina ſubſtantia, tantumque ac tale inde remanſerit, quod jam dignum non ſit in Electorum ventre purgari. Nec ova ſaltem ſumunt, quaſi & ipſa cùm franguntur expirent, nec oporteat ullis mortuis corporibus veſci.* Et infrà: *Nam & vinum non bibunt, dicentes, fel eſſe principum tenebrarum &c.* Et infrà cap. 70. de Pri- ... *quam immundas eſcas etiam ipſa devitat.*

Judicet ergo Lector, utrum ratio abſtinentiæ Catholicorum à fundamentis Tatianorum & Manichæorum non longè abſit: an potius Kemnitii objectio cum aperto mendacio, & calumniandi libidine ſit conjuncta.

Tertiò objicit ciborum benedictiones, atque inde opinionem immunditiæ naturalis colligere nititur: *Omnium*, inquit, *clariſſime cauſa prohibitionis ciborum quorundam, in Eccleſia Pontificia inde colligitur, quòd in conſecrationibus ſuis expreſſis verbis petunt, ut Diaboli vis, ac poteſtas à creaturis expellatur, & per conſecrationes hoc accipiant, ut ſint ſanitas mentis & corporis. Ergo ſentiunt creaturas per ſe, & prohibitis temporibus quando non conſecrantur, à poteſtate Diaboli infectas inquinare, & corpus & animam, niſi Diabolus Pontificiis execrationibus inde exorcizetur. Hæc certè ſunt ipſiſſima fundamenta Tatianorum & Manichæorum, quos cùm damnare ſe ſimulent, quo modo ſuam prohibitionem iiſdem fundamentis ſubnixam, defendere poſſint, lectoris ſit judicium.*

Reſpondeo, piget profectò tempus terere in ejuſmodi calumniis refellendis. Sed quid faciam, cùm adverſarius hanc objectionem tanti faciat, ut propter eam triumphum canere non vereatur? Primùm, ſi ex benedictione ciborum cognoſci poſſet cauſa, cur Eccleſia Catholica certos cibos jejunantibus interdiceret; non ſolùm à carnibus, ſed etiam à pane, oleribus & aqua in Quadrageſima nos abſtinere, adverſarius exiſtimare deberet. Nam iſta etiam in Eccleſia benedicuntur, & formulas benedictionum ipſe etiam Kemnitius citat. At quis neſcit panis, & olerum, & ipſius aquæ uſum eſſe maximum in Quadrageſima?

Deinde, ſi diebus jejuniorum non veſceremur carnibus, quia tunc deſtituimur his benedictionibus, & ideò carnes ut immundas horreremus: (id enim Kemnitius dicit in ſequenti pagina) certè non ſolùm in Quadrageſima, ſed etiam toto anno carnibus abſtineremus. Rari enim ſunt, qui carnes juxta formulas illas benedici curent, niſi in ipſo die Paſchatis. Plurimi quoque ne illo quidem die benedictionem iſtam expetunt, quippe qui ſciunt ritum hunc eſſe liberæ obſervationis, non alicujus neceſſitatis. Ignorat igitur Kemnitius, & quid loquatur, & de quibus affirmet.

Tertiò, ſi Catholici crederent (ut Kemnitius ſomniat) benedictione mundari carnes pecorum & avium, ac de prohibitis licitas fieri: quis prohiberet in Quadrageſima carnes ejuſmodi benedictione purgare, ac deinde liberè illis veſci? neque enim uſquam interdixit Eccleſia, ne cibi quicumque quolibet tempore benedicantur.

Denique, nullus Catholicorum eſt tam rudis, qui exiſtimet, cibos eſſe vel illicitos, vel immundos niſi certa illa formula benedicantur. Sed ideò peracto jejunio Quadrageſimæ ſolent plerique ipſo die Paſchatis carnes & ova deferre ad ſacerdotes, ut benedicantur: quoniam redituri ad eſum carnium & ovorum, piè cupiunt, novum illum cibum quaſi de manu Domini recipere, & ſacerdotali benedictione juvari, ut eo ſobriè & ſalubriter uti poſſint, atque ita & corpori & animæ proſint.

Porrò exorcizatio dæmonum, quæ in aquæ potiſſimùm benedictione adhibetur, non eo refertur, quaſi putemus, aquam à Diabolo inquinari, ut ea jam uti non liceat, niſi benedicatur. Sed quoniam ſcimus, Diabolum ſæpè uti creaturis Dei bonis in noſtram perniciem, ideò & ſigno crucis munimus creaturas, quibus uti volumus, & Deum precamur, ut non ſinat, res illas à Diabolo converti nobis in malum.

Ad Extremum illud hoc loco addendum eſt, Kemnitium laudare veteris Eccleſiæ morem, quæ ad menſam in prandio utebatur illa benedictione: *Oculi om-*

nium

variis, tum antiquis, tum novis integræ omnino, ut eas Kemnitius quaſi depromptas ex antiquitate deſcribit. Neque enim Eccleſia Catholica ſimilis eſt ſynagogis ipſorum, quæ ſingulis annis, non ſolùm ritus, ſed etiam fidem mutant. Particulares autem illæ benedictiones à paucis (ut diximus) & rarò, & ſine ulla obligatione quæruntur.

CAPUT V.

Ad rationem jejunii abſtinentiam à certis cibis, ac potiſſimùm à carnibus pertinere.

PRobandum nunc ſupereſt, ad rationem jejunii abſtinentiam à certis cibis, atque à carnibus potiſſimùm pertinere. Adverſarii ſiquidem ſolùm in genere abſtinentiam à nimio, & lauto cibo, non autem in particulari ab aliquo genere cibi, ad rationem jejunii pertinere contendunt.

Primùm igitur ſententiam noſtram probant exempla Scripturarum & Patrum. Siquidem piorum conſuetudo optima eſt interpres Eccleſiaſticarum traditionum & legum. Daniel cap. 10. deſcribens formam jejunii ſui: *In diebus illis*, inquit, *ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi: & caro, & vinum non introierunt in os meum.* Hìc videmus non ſolùm abſtinentiam à pane deſiderabili, qui ad lautitias à Kemnitio refertur: ſed etiam in ſpecie à carnibus & vino. S. Joannes Baptiſta, cujus vita perpetuum jejunium fuit, non ſolùm à lautitiis in genere, ſed in ſpecie ab omni cibo & potu abſtinebat, præterquam à locuſtis & melle ſylveſtri, ut habemus Matthæi 3. S. Petrus Apoſtolorum Princeps penè ſemper jejunans, nihil aliud ſumebat in cibum, niſi lupinos minuto aſſe veneuntes, ut ſcribit Gregorius Nazianzenus in oratione de pauperum amore. S. Matthæus Apoſtolus oleribus, baccis & ſeminibus, non autem carnibus veſcebatur, teſte Clemente Alexandrino lib. 2. Pædagogi, cap. 1. S. Jacobus item Apoſtolus à carnibus & vino ſe abſtinebat, ut Euſebius refert lib. 2. hiſtoriar. cap. 22. S. Timotheum à vino ordinariè abſtinere ſolitum fuiſſe, perſpicuum eſt ex verbis illis Apoſtoli Pauli 1. ad Timoth. 5. *Noli adhuc aquam bibere, ſed utere modico vino propter ſtomachum, & frequentes tuas infirmitates.*

Primi illi Chriſtiani, qui apud Alexandriam à S. Marco erudiebantur, ad Veſperam tantùm cibum ſumere, & à carnibus & vino abſtinere ſolebant, ut ex Philone referunt Euſebius lib. 2. hiſtor. cap. 17. S. Epiphanius her. 29. quæ eſt Nazaræorum, & ſanctus Hieronymus in lib. de viris illuſtribus in Philone. S. Epiphanius in compendiaria doctrina, quæ habetur in fine librorum adverſus hæreſes, teſtatur, multos fuiſſe, qui ſponte abſtinerent à carnibus per totum annum: ſed in hebdomada, quæ ſanctum Paſcha præcedit, totam Eccleſiam perſeverare ſolitam in eſu ſiccorum. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 4. dicit, Chriſtianos jejunantes abſtinere à carnibus. S. Baſilius orat. 1. de jejunio. S. Chryſo-[illegible] de moribus Eccleſiæ cap. 31. & 33. & S. Joannes Chryſoſtomus hom. 59. ad populum Antiochenum. Theodoretus in epitome divinorum decretorum extrema, docet, Eccleſiam Catholicam ſæpè abſtinere à carnibus, ſed longè alia opinione quàm hæretici faciant.

Denique, ſi quis legat vitas Sanctorum, & præſertim Eremitarum, ut Antonii, Hilarionis, & ſimilium, videbit uſum abſtinentiæ à carnibus in ſpecie, & non ſolùm à lautitiis in genere, fuiſſe frequentiſſimum & maximè probatum & laudatum.

Deinde, ratio naturalis rem eandem confirmat. Nam finis jejunii eſt corporis concupiſcentias edomare, & in ſervitutem redigere: ut S. Auguſtinus docet lib. 30. contra Fauſtum cap. 5. neque adverſarii id negant: at non poterat certa & communis regula conſtitui circa quantitatem cibi ſumendi, vel circa lautitias & condimenta ciborum: hæc enim infinitis modis variantur, & quod uni eſt multum, alteri eſt parum; quod uni eſt lautum, alteri non eſt lautum; debuit igitur conſtitui regula penes abſtinentiam ab aliquo genere cibi, qui ex genere ſuo & ut plurimum, magis nutrit & magis delectat, qualem eſſe carnem pecorum & avium omnes concedunt.

Sed objicit Kemnitius in 4. part. exam. pag. 442. in Scripturis veteris Teſtamenti, definiri jejunia unica comeſtione, eaque ad Veſperam ſumenda; nihil autem præſcribi de ciborum delectu. Addit Præterea magis pugnare cum fine jejunii, ſi quis ventrem repleat optimis piſcibus, & fructibus lautè præparatis; quàm ſi modicum ſumat ex carnibus fumo *duratis*, arido caſeo, vel rancido butyro. Addit *Denique* non eſſe dubium, quin concupiſcentia carnis magis & facilius irritetur per potum vini, quàm per eſum caſei & ovorum; proinde nullam eſſe cauſam, cur jejunantes potius ab ovis & caſeo, quàm à vino contineant.

Sed facilis eſt Reſponſio. Nam Scripturæ, quæ teſtantur, veteres illos Patres jejunaſſe uſque ad Veſperam, nuſquam dicunt, eos in refectione illa veſpertina ſumpſiſſe carnes in cibum. Neque locum ullum pro hac re Kemnitius proferre potuit. Quare quod illi veteres jejunantes ad Veſperam carnes comederint, non habetur ex teſtimonio Scripturæ, ſed ex ſuſpicione Kemnitii. Nos autem qui contra ſentimus, non nitimur noſtra ſuſpicione, ſed exemplo Danielis, qui cap. 10. ſcribit, ſe jejunaſſe tribus hebdomadis, & toto eo tempore, neque carnes guſtaſſe, neque vinum bibiſſe.

Ad Alteram objectionem Reſpondemus, per accidens fieri, ut magis pugnet cum fine jejunii immoderatus uſus piſcium, atque aliorum ciborum lautè conditorum, quàm moderatus uſus carnium ſimpliciter, vel negligenter conditorum. Quia videlicet cum piſcibus conjungitur immoderatio, cum carnibus moderatio. Præterea ex piſcibus ſumuntur recentes, & optimi, ex carnibus aridæ & deterrimæ; Denique piſcibus adduntur varia condimenta; carnes ſimpliciter parantur. At ſi *juſta* fiat collatio, & carnes cum piſcibus, aridæ cum aridis, recentes cum recentibus comparentur, & moderatè ſumatur utrumque, du-

bium

Digitized by Google

bium eſſe non poterit, quin multo magis ad finem conducat jejunii, carnium, quàm piſcium: ovorum & caſei, quàm olerum & leguminum abſtinentia. Lex autem Eccleſiaſtica (ut ſuprà diximus) non potuit ferri de moderatione, quantitate, lautitiis & ſimilibus, quæ infinitis modis variantur, & de quibus lex naturalis & recta ratio conſulenda eſt: & ideò certum genus cibi prohibuit jejunaturis, illud videlicet, quod ex genere ſuo, & ut plurimum magis nutrit & magis delectat.

Ad illam objectionem de vini potu, Reſpondeo Abſtinentiam vini in iis locis, ubi corporum valetudini potus aquæ non multum nocet, valde congruentem eſſe jejunio, & ideò Eccleſiam orientalem in Quadrageſima non minus à vino, quàm à carnibus abſtinuiſſe, ut teſtantur Baſilius orat. 1. de jejunio, Cyrillus Catecheſi 4. Theophilus lib. 3. Paſchali, & Chryſoſtomus hom. *6.* in Geneſ. In regionibus autem frigidioribus ideò noluiſſe Eccleſiam vini abſtinentiam imperare, quoniam à plurimis ſine magno valetudinis periculo tolerari non potuiſſet. Accedit quoque, quòd carnium eſus, cauſa eſt luxuriæ magis principalis, quàm potus vini. Siquidem carnis alimentum parat materiam generationis, qua exuberante deſpumat corpus in luxuriam, vinum autem non parando materiam, ſed calefaciendo corpus incitat ad libidinem. Sed flamma, quæ ex vino concipitur, ſi materia generationis non ſuppetat, non difficulter extinguitur; materia verò generationis exuberans, etiamſi vinum abſit, ſtimulare non ceſſat ad libidinem.

CAPUT VI.

Jejunium in genere lege divina eſſe præceptum.

SEquitur Tertia pars diſputationis, quæ erat de præcepto jejunii. Sunt autem Duæ quæſtiones de præcepto jejunii. Una, ſitne jejunium divina lege præceptum; Altera, potuerit ne Eccleſia legem in conſcientia obligantem de jejuniis ferre.

De Priore quæſtione ſententia adverſariorum ea eſſe videtur, ut nullum ſit de jejunio divinum præceptum. Nam Joannes Calvinus in Inſtitutione lib. 4. cap. 12. dicit, eſſe pernicioſam ſuperſtitionem confundere jejunium cum operibus à Deo mandatis, cùm ſit res per ſe media, & indifferens. Kemnitius quoque in 4. part. examinis pag. 440. dicit, in Scripturis extare teſtimonia & exempla jejunii; & addit ad imitationem illorum exemplorum liberè nunc fieri poſſe jejunia. Ubi cùm dicit, liberè fieri poſſe, ſatis indicat nullum eſſe præceptum, quod obliget ad jejunium.

Contraria ſententia, quam habet S. Thomas in 2. 2. quæſt. 147. art. 3. & Theologi communiter veriſſima eſt: Jejunium generatim ſumptum habere divinum præceptum; quamvis in particulari ab Eccleſia determinetur tempus, modusque jejunii. Primùm enim ſententia illa Domini, quæ Joelis 2. pœnitentibus imperat jejunium cum fletu & planctu, non eſt propriè cæremonialis, vel judicialis ſed planè moralis, & non magis ad Judæos, quàm ad Eccleſiam pertinet, ut S. Leo monet in ſerm. 4. de jejunio decimi menſis. Item illa Domini ſententia Matth. *6.* *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum &c.* ita tradit modum jejunandi, ut præſupponat aliquando eſſe jejunandum, & quidem ex divino præcepto: nam ideò conjungit jejunium cum oratione & eleemoſyna, & ſimul quomodo ſit orandum, jejunandum & largiendum præcipit: quoniam eadem eſt ratio & neceſſitas horum trium operum.

Quod verò Philippus Melanchthon in hunc locum ſcribit, Duplex jejunii genus in divinis literis inveniri: Unum, quo ſobriè & moderatè cibus & potus ſumitur, & de hoc dictum eſſe: *Tu autem cùm jejunas &c.* Alterum, quo nihil omnino, aut parum admodum cibi ſumitur, vel quia deeſt cibus, quo modo pauperes ſæpè jejunant, vel quia deeſt appetitus, quo modo interdum jejunant ægroti, & qui ob gravem aliquem mœrorem nauſeant ad omnem cibum. Atque hoc propriè dicit eſſe jejunium evangelicum, de quo ſcriptum eſt Matth. 9. *Cùm auferetur ab eis ſponſus, tunc jejunabunt in illis diebus.* Et hoc modo jejunaſſe Ninivitas & Davidem territos ex agnitione peccati, & ipſum etiam Paulum tribus diebus ante baptiſmum.

Hoc, inquam, totum ineptum & vanum eſt. Dominus enim Matth. *6.* cùm ait: *Tu autem cùm jejunas, unge caput tuum*, non loquitur de eo, quod fit quotidie, ſed quod fit aliquo certo tempore, ut patet ex illa particula, *cum*, at ſobrietas & moderatio in cibo ſumendo ſemper adhibenda eſt, ſicut crapula & ebrietas omni tempore fugienda eſt. Et paulò ante idem Dominus dixerat: *Cùm jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminant enim facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes.* Hypocritæ autem non cupiunt oſtentare ſolam ſobrietatem & temperantiam, quæ non reddit homines deformes & horridos, ſed ingentem inediam. Loquitur igitur Dominus de jejunio propriè dicto, quod præter temperantiam & ſobrietatem addit abſtinentiam acriorem, qua corpus extenuatur ultra ſolitum morem.

Quod autem Dominus dicit Matth. *6.* *Cùm auferetur ab eis ſponſus, tunc jejunabunt in illis diebus*; non ſignificat, Apoſtolos poſt Chriſti Aſcenſionem tanto mœrore afficiendos, ut præ triſtitia ad omnem cibum nauſeaturi ſint, ut Philippus ſomniat. Contrà enim ſcribit S. Lucas cap. ult. Chriſto in cœlum ſublato, Apoſtolos cum ingenti gaudio in Hieruſalem rediiſſe, & Act. 2. idem Lucas loquens de tempore illo, quo recens ablatus fuerat ſponſus: *Sumebant*, inquit, *cibum cum exultatione & ſimplicitate cordis.* Et Actor. 14. Paulus, qui & ipſe unus erat de filiis ſponſi, de Deo loquens, ait: *Implet cibo & lætitia corda noſtra.* Non itaque jejunabant filii ſponſi, ſponſo ipſo ablato, quia præ mœrore cordis nauſearent ad cibum, ſed quia ſurſum habentes cor, ubi ſponſus eſt, carnem jejuniis caſtigare ſtudebant, ne concupiſceret adverſus ſpiritum jam ad cœleſtia ſuſpirantem. Atque hæc pauca hoc loco de Scripturis ſufficiant.

Audiamus nunc unum vel alterum ex Patribus, S. Auguſtinus in epiſt. 86. ad Caſulanum: *Ego*, inquit, *in Evangelicis & Apoſtolicis literis, totoque inſtrumento, quod appellatur Teſtamentum novum, animo id revolvens, video præceptum eſſe jejunium. Quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apoſtolorum, non invenio definitum.* Hæc ille. Qui cùm jejunium in ſacris literis Evangelicis & Apoſtolicis dicit eſſe præceptum, ſine dubio non loquitur de temperantia & ſobrietate. Alioqui non diceret, Chriſtum & Apoſtolos non definiviſſe, quibus diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat. Certum enim eſt, ſemper eſſe temperatè veſcendum, & numquam oportere intemperanter cibum ſumere.

Quare in eadem epiſt. idem Auguſtinus diſtinguens jejunium à temperantia: *Aliud eſt*, inquit, *gravare corda in crapula & ebrietate, quod ſemper eſt malum; aliud autem, modeſtia & temperantia cuſtodita, relaxare jejunia.* Et in eadem epiſtola addit, non ſolere à Chriſtianis die Dominica jejunari, neque à Paſcha ad Pentecoſtem per totos quinquaginta dies. Quis autem credat, eum voluiſſe dicere, non ſolere Chriſtianos diebus Dominicis, & per Quinquageſimam paſchalem ſobriè ac temperanter vivere.

Ex quo etiam refellitur altera illa ſpecies jejunii Melan-

Teſtamenti gratia non removit, & continentiam corpori, atque animæ ſemper profuturam pia obſervatione ſuſcepit. Quia ſicut permanet ad intelligentiam Chriſtianam, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies, & cætera talia mandatorum: ita quod in eiſdem libris de jejuniorum ſanctificatione præceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur. Similia repetit in ſerm. 6. de jejunio decimi menſis, & ſerm. 7. de jejunio ſeptimi menſis. Quibus verbis non ſignificat S. Leo jejunandum eſſe à Chriſtianis illis ipſis diebus, quibus jejunabant Judæi; ſed præcepta jejunandi in veteri Teſtamento tradita, ſervanda eſſe à Chriſtianis ſecundùm determinationem Eccleſiæ, quod attinet ad tempus & modum.

Accedat Poſtremò etiam ratio, quæ docet, ad ipſum jus naturæ jejunium aliquod pertinere. Nam pœnitentiam agere pro peccatis admiſſis, & tentatori reſiſtere, ac peccata vitare divini & naturalis juris eſſe nemo negare poteſt, ſæpè autem contingit, ut recta ratio judicet, non poſſe vinci tentationem ſine jejunio, vel non poſſe niſi per jejunium pro culpis commiſſis congruè ſatisfieri, ut ſi quis fortè, nec orationi inſtare, nec eleemoſynas largiri poſſet.

Sed contra objici ſolent Duæ Patrum ſententiæ, Una Eſichii lib. 7. in Leviticum cap. 27. qui docere videtur, jejunium nuſquam à Deo eſſe præceptum. Altera Theodoreti, apud quem in hiſtor. religioſa cap. 3. Martianus affirmat, charitatem præſtantiorem eſſe jejunio, quod lege Dei charitas præcipiatur, jejunium unuſquiſque pro arbitrio ſponte ſuſcipiat.

Sed facilis eſt Solutio, nam Eſichius loquitur de ſolo Decalogo, & rectè dicit, jejunium non contineri in præceptis Decalogi, quoniam præcepta Decalogi pertinent ad juſtitiam, jejunium autem non ad juſtitiam, ſed ad temperantiam pertinet. Martianus verò apud Theodoretum loquitur de voluntariis jejuniis, quæ unuſquiſque ſibi pro arbitrio aſſumit, quæ ſine dubitatione omittenda ſunt, cùm id proximorum charitas poſtulat.

CAPUT VII.

Lege Eccleſiaſtica obligari fideles in conſcientia ad certa quædam jejunia, & ciborum delectum.

NUNC de lege Eccleſiaſtica differendum erit. Hanc enim & olim Euſtathiani & Aeriani oppugnabant, teſte Socrate lib. 2. hiſt. cap. 33. & Epiphanio her. 75. & hoc tempore Sectarii omnes oppugnant. Nam Lutherus de libertate Chriſtiana, Philippus in Confeſſione Auguſtana art. 26. Brentius in Confeſſione Wirtembergenſi capite de jejunio, Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 12. & Kemnitius in 4. parte examin. docent, Eccleſiam non potuiſſe leges ferre de jejuniis & delectu ciborum. Et fideles non obligari in conſcientia ad ejuſmodi præcepta ſervanda, niſi fortè ratione ſcandali, aut contemptus.

Huic hæreſi contraria eſt ſententia communis totius Eccleſiæ Catholicæ, quæ legibus jejuniorum obligari homines in conſcientia docet. Vide S. Thomam in 2. 2. quæſt. 147. art. 3. ad 2. & Thologos cæteros in filiorum obedientia placuit Deo: cur non poterit Mater Eccleſia certos aliquos cibos pro tempore filiis interdicere, ita ut & noſtra obedientia, & Eccleſiæ præceptum Domino placeat?

Alterum exemplum eſt in lib. Heſter cap. 9. ubi ex conſtitutione Mardochæi totus populus ſuſcipit novum jejunium, & feſtum diem celebrandum perpetuò in memoriam liberationis à perſecutione Aman Agagitæ.

Tertium eſt in Zacharia c. 8. ubi mentio fit quatuor jejuniorum, quæ dicebantur jejunia menſium, quarti, quinti, ſeptimi & decimi, quæ non fuerunt ab ipſo Deo præcepta, ſed ab iis, qui Rempub. Judaicam regebant, variis occaſionibus introducta. Ex his enim exemplis intelligimus, in Eccleſia Teſtamenti veteris non ſolùm divinis legibus, ſed etiam Eccleſiaſticis conſueviſſe determinari, ac ſanciri jejunia.

Sed Kemnitius pro ſua cenſoria poteſtate reprehendit hunc morem Hebræorum, & ad κακοζηλίαν pertinere contendit in 4. part. examinis pag. 437. & 438. in quo incredibilem ſuam audaciam & impudentiam manifeſtat. Siquidem Scriptura divina non ſolùm non reprehendit ejuſmodi leges jejuniorum, ſed etiam laudat, dum Mardochæum, & Jonadab vehementer laudat; & dum apud Zachariam dicit, jejunia illa quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis vertenda eſſe aliquando in gaudium & ſolemnitates præclaras.

In novo teſtamento extat aliud exemplum. Conſtat enim Actor. 15. Concilium Apoſtolicum Chriſtianis omnibus interdixiſſe uſum quorundam ciborum, ut ſanguinis & ſuffocati, non quidem continentiæ cauſa, ſed ut facilius Eccleſia ex Gentibus & Judæis coaleſceret, dum ad tempus jubentur Gentes abſtinere ab iis cibis, à quibus Judæi vehementer abhorrebant. Ita enim docet S. Auguſtinus lib. 32. *contra* Fauſtum, cap. 13. Quemadmodum igitur Apoſtoli propter bonum finem certos cibos prohibuerunt, quos alioqui Deus non prohibebat: cur, quæſo, non poſſint, qui Apoſtolis ſuccedunt, jejunia indicere, & certos quoſdam cibos prohibere ob alium bonum finem, nimirum ad carnis petulantiam cohibendam? hunc enim eſſe bonum finem jejunii adverſarii non negant.

Fuiſſe autem verum præceptum, illud Apoſtolorum decretum de certis cibis non comedendis, perſpicuum eſt Tum ex verbis illis Lucæ, Actor. 15. *Perambulabat*, Paulus, *Syriam, & Ciliciam, præcipiens cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorum.* Tum ex eo, quòd præceptum illud per aliquod tempus ita ſeverè cuſtoditum eſt, ut Chriſtiani mori mallent, quàm ſanguinem deguſtare, ut patet ex Apologetico Tertulliani cap. 9.

Eadem ſententia probatur Secundò ex teſtimoniis veterum Conciliorum. In canonibus Apoſtolorum can. 68. jubetur Clericus deponi, & Laicus excommunicari, ſi Quadrageſimam non jejunet. At ejuſmodi pœnæ injuſtæ eſſent, ſi Quadrageſimam non jejunare peccatum non eſſet. Rurſus in Concilio Gangrenſi can. 19. anathema dicitur iis, qui ſine magna neceſſitate jejunia indicta diſſolvunt. Sentiebant igitur Patres illi veteris Eccleſiæ, jejunia rectè indici, & indicta ſine peccato non poſſe diſſolvi. Item in Concilio Laodicæno cap. 50. præcipitur, ut in Quadrageſima eſcis aridis omnes utantur. In Concilio Toleta-

Digitized by Google

Toletano VIII. cap. 9. ita ſevere præceptum jejunii Quadrageſimalis obſervandum eſſe præſcribitur, ut qui ſecus fecerint, tamquam rei Dominicæ Reſurrectionis & ſacra communione priventur in Paſcha, & per integrum annum à carnibus abſtinere cogantur. In Concilio Bracarenſi 2. can. 9. mandatur ſacerdotibus, ut ſuo tempore jejunium Quadrageſimæ populis prædicent, & accuratè obſervari præcipiant. Nec diſſimilia habentur in Concilio Moguntino, tempore Caroli Magni celebrato can. 35. & in canonibus, qui circumferuntur nomine ſextæ Synodi, can. 6.

Accedant Tertiò teſtimonia Patrum de præcepto jejunii. Tertullianus in libro de jejunio: *Bene*, inquit, *quòd & Epiſcopi univerſæ plebi mandare jejunia aſſolent*.

Sanctus Epiphanius in lib. de hæreſibus hæreſi 75. adverſus Aerium diſputans, qui ſtata jejunia contemnebat, teſtatur jejunia quædam ab ipſis Apoſtolis eſſe mandata. Idem etiam in compendiaria doctrina dicit, in Eccleſia alios ritus ex lege ſervari, alios voluntarios, ac liberos eſſe. Atque inter hos ritus, quorum alii neceſſarii, alii liberi ſunt, jejunia in primis refert.

S. Baſilius orat. 2. de jejunio, diſſerens de jejunio Quadrageſimæ: *Omnes*, inquit, *æqualiter & præceptum audiunt, & cum gaudio ſuſcipiunt. Angeli ſunt, qui per ſingulas Eccleſias jejunantes deſcribunt. Vide ne propter parvam eduliorum voluptatem damnum incurras, ut ne ab Angelo in numerum adſcribaris, & te ipſum criminis deſertoris reum, ab exercitus luſtratore ſtatuas.*

S. Ambroſius ſerm. 34. *Quiſquis*, inquit, *Chriſtianus jejunando non impleverit Quadrageſimam prævaricationis, & contumaciæ reus tenebitur*. Et ſerm. 25. non leve peccatum eſſe dicit, indicta jejunia violare.

S. Hieronymus in epiſt. ad Marcellam adverſus errores Montani: *Nos*, inquit, *unam Quadrageſimam ſecundùm traditionem Apoſtolorum tempore nobis congruo jejunamus: Non quo & per totum annum, excepta Pentecoſte, jejunare non liceat; ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre*. Vide hoc loco, quàm apertè S. Hieronymus jejunium Quadrageſimæ neceſſarium vocet, & à jejuniis voluntariis ſeparet.

Theophilus Alexandrinus lib. 3. Paſchali dicit, ſemper in Eccleſia fuiſſe legem abſtinendi à carnibus in Quadrageſima, & criminis reos eſſe, qui carnibus clam veſcuntur. Ex quo loco intelligimus, præceptum Eccleſiæ obligare in conſcientia, etiam citra ſcandalum & contemptum.

S. Joannes Chryſoſtomus hom. 6. ad populum Antiochenum: *Adveniente*, inquit, *jejunio, etſi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid jejunii lege non conceſſum guſtare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum.*

Verum autem eſſe quod Chryſoſtomus dicit, teſtatur illuſtre exemplum Conſtantinopolitanorum, qui, (ut Nicephorus refert lib. 17. hiſt. cap. 32.) cùm Juſtinianus Imperator ob ingentem penuriam rerum cæterarum, quæ ad victum pertinent, in ſecunda hebdomada Quadrageſimæ juſſiſſet carnes publicè in macello proponi, nullus in tanto populo inventus eſt, qui carnes emere, aut guſtare voluerit. Certè autem qui ſic affecti erant, omnino jejunium Quadrageſimæ neceſſarium eſſe, & in conſcientia obligare credebant. Quod etiam apertius ſcribit idem Chryſoſtomus homil. 2. in Geneſ. ubi dicit, Quadrageſimam inflectere omnium conſcientiam, etiam Regum & Imperatorum ad obedientiam.

S. Auguſtinus in ſerm. 62. de tempore: *Aliis*, inquit, *diebus jejunare remedium eſt, aut præmium, in Quadrageſima non jejunare peccatum eſt*. Idem quoque in lib. de hæreſibus, cap. 53. inter errores Aerii numerat, quod is diceret, jejunia ab Eccleſia indicta, non debere ſervari.

Sanctus Leo ſerm. 1. de jejunio ſeptimi menſis: *Res*, inquit, *eſt præcipuum operis, quam ex auctoritate indicimus, & ex charitate ſuademus*. Et ſerm. 3. de jejunio decimi menſis: *Pium*, inquit, *eſt agere non indictum, impium eſt negligere prædicatum*.

Joannes Caſſianus Collat. 21. cap. 29. & 30. diſertis verbis docet, legis neceſſitate teneri Chriſtianos ad jejunium Quadrageſimæ.

Accedat Poſtremò etiam ratio. Nam poſſunt Eccleſiæ præſules veras leges ferre, ut fusè probavimus in lib. 4. de ſummo Pontifice: eſt autem commune omni veræ legi, ut actum virtutis non neceſſarium, faciat eſſe neceſſarium, cùm illum determinat, ac faciendum præcipit: igitur actus jejunandi certis diebus, & abſtinendi à certis cibis, Eccleſiaſtica lege præſcriptus, actus eſt virtutis temperantiæ neceſſarius: etiamſi alioqui neceſſarius non eſſet, niſi lege præſcriberetur. Peccat igitur vitio intemperantiæ, qui non jejunat, quando Eccleſiæ indicit jejunia, & qui ab iis cibis non abſtinet, à quibus Eccleſia præcipit abſtinendum.

Neque reſponderi poteſt, eos qui legem jejunii violant, peccare ſolùm propter ſcandalum, vel contemptum. Nam lex Eccleſiaſtica diſtincta eſt à lege divina & naturali: ſcandalum autem, & contemptus, ſive contumacia prohibetur divina & naturali lege; igitur lex Eccleſiaſtica alio vinculo ſubditos adſtringit.

Præterea lex Eccleſiæ, quæ jejunium certis diebus præſcribit, facit, (ut diximus) actum illum jejunandi eſſe actum temperantiæ neceſſarium: igitur qui legem illam non ſervat, peccat vitio intemperantiæ, etiamſi abſque ſcandalo & contemptu id faciat, ut ſi quis clam aliis in Quadrageſima carnes comedat, idque non ea mente, ut Eccleſiam contemnat, ſed tantùm, ut concupiſcentiæ ſatisfaciat. Quare S. Ambroſius in ſerm. 25. ſcribit, non leve peccatum eſſe indicta jejunia ventris voracitate diſſolvere. Ubi non conſtituit peccatum non jejunantis in contemptu Eccleſiæ aut ſcandalo puſillorum, ſed in intemperantia, quam ventris voracitatem nominat. Sic etiam S. Baſilius orat. 2. de jejunio, cùm reprehendit eos, qui non jejunant, non ſcandali, aut contemptus, ſed intemperantiæ illos arguit. Dicit enim eos ob eduliorum voluptatem jejunia indicta violare. Denique Concilium Toletanum VIII. cap. 9. non contemptores, aut ſcandalizantes, ſed gulæ addictos, & intemperantes reprehendit.

CAPUT VIII.

Solvuntur argumenta ex Scripturis contra præceptum jejunii, & delectum ciborum.

NUNC breviter argumenta proponenda atque ſolvenda ſunt, quæ tum hæretici veteres, tum novi Catholicis objicere ſolent.

Primum argumentum, Deus creavit omnia propter hominem, ut perſpicuum eſt ex cap. 1. & 9. Geneſeos, & ex Pſalm. 8. at nonnulla ſunt quæ nullum uſum homini præbent, niſi comedantur, ut anſeres, gallinæ, & alia id genus. Non igitur debet Eccleſia cibos ullos fidelibus interdicere, ne cum ipſo creatoris beneficio pugnare velle videatur.

Reſpondit jam olim ad hoc Joviniani argumentum Sanctus Hieronymus in 2. lib. adverſus Jovinianum, non eſſe condita ulla animantia ob id ſolum, ut come-

videntur. Adde ex Clemente Alexandrino lib. 2. Pædagogi, cap. 1. eſſe quidem eſcas omnes propter hominem conditas, ſed ut pro loco & tempore ſumantur. Proinde legem Eccleſiæ cum conditoris voluntate minimè pugnare, cùm certis ſolùm diebus cibos quoſdam B prohibeat, alio tempore omnes permittat.

Secundum argumentum: *Quod intrat per os non coinquinat hominem*, ut Dominus ait Matth. 15. at ſi legem Eccleſiæ cibos quoſdam prohibentem ſervare in conſcientia teneremur, certè quod intrat per os, hominem omnino coinquinaret.

Reſpondeo, Negari non poteſt quin id, quod intrat per os, aliquo modo coinquinet hominem; alioqui crapula & ebrietas, quæ per os intrant, hominem non coinquinaret. Loquitur igitur Dominus de cibo & potu, non quocumque modo, ſed ut res ſunt corporales, quæ ex natura ſua non poſſunt animam, quæ ſpiritualis eſt, coinquinare, quamvis ratione adjunctæ concupiſcentiæ, aut inobedientiæ facilè poſſint eandem C animam inquinare, ut S. Auguſtinus docet lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 33. voluit enim Dominus illis verbis ſuperſtitionem Judæorum reprehendere, qui exiſtimabant, cibos illotis manibus ſumptos contrahere neſcio quas ſordes, quibus animæ quoque inficerentur, & cibos quoſdam propterea fuiſſe à Deo prohibitos, quòd natura ſua immundi eſſent, cùm tamen Deus eos prohibuiſſet, non ob naturalem immunditiam, quæ nulla eſt, ſed ob certam ſignificationem rerum vel præſentium, vel futurarum.

Tertium argumentum, juſſit Dominus Lucæ 10. ut manducemus, quæ apponuntur nobis. Et Apoſtolus 1. ad Corinth. 10. *Omne quod in macello venit*, inquit, *manducate*. Non igitur poteſt Eccleſia ſuis legibus hanc D libertatem nobis eripere, quam à Chriſto & Apoſtolo habemus.

Reſpondeo, Verba Domini non libertatem tranſgrediendi leges Eccleſiæ, ſed temperantiam, & modeſtiam docent. Nimirum id jubet Dominus, ut cùm hoſpitio recipimur, non quæramus ſumptuoſos cibos, ſed iis, qui apponuntur, contenti ſimus, etiamſi fortaſſe utiliores ſint, quàm vellemus. Ita hunc locum exponunt S. Ambroſius, Theophilactus & alii. Neque dubitari poteſt, quin Dominus de iis tantùm cibis loquatur, qui pro loco & tempore liciti & utiles ſunt. Neque enim venenum, ſi apponeretur, comedi voluit, aut etiam carnes ſuillas eo tempore, quo E vigebat lex Moſis.

Eodem modo Beatus Paulus quidquid in macello venit, manducari voluit, ut fideles liberaret ſollicitudine inquirendi, Utrum carnes illæ eſſent Idolis immolatæ, vel non eſſent. Nam alioqui idem Apoſtolus Actorum 15. & 16. jubebat ſervari decretum Concilii Hieroſolymitani de ſanguine, & ſuffocato, & idolothytis non edendis; ac per hoc non volebat in macello emi ſanguinem, vel ſuffocata, vel carnes, quas aliquis ſciret eſſe immolatas. Et certè is, qui dixerat, bonum eſſe non comedere carnes, & non bibere vinum, ne frater ſcandalizetur, Rom. 14. multò magis cupiebat jejunia ab Eccleſia indicta ſervari, quæ qui non ſervant, non ſolùm fratres multos ſcandalizant, ſed etiam intemperantiæ & inobedientiæ crimen incurrunt.

conſtitutionum, ne tetigeris, ne guſtaveris, ne contrectaveris. Hæc enim non poſſe de legali, ſeu Moſaico diſcrimine intelligi, inde patet, quia vocat præcepta & doctrinas hominum, cum Moſaicum diſcrimen Verbo, & mandato divino ſit ſancitum. Et argumentatur Paulus à majori ad minus, ſi mortui eſtis cum Chriſto, ab elementis mundi hujus, hoc eſt, ſi in Chriſto à Levitico diſcrimine ciborum, quod mandato divino ſancitum erat, liberati eſtis: cur decretis juxta doctrinas, & mandata hominum tenemini, ne guſtaveris &c.

Reſpondeo, loquitur Apoſtolus in toto iſto loco de legalibus cæremoniis, nec poſſunt ejus verba niſi per ſummam impudentiam detorqueri ad leges Eccleſiæ de ciborum delectu. Primùm enim S. Hieronymus in epiſtol. ad Algaſiam, quæſt. 10. à quo non diſſentiunt ſanctus Auguſtinus in epiſt. 59. ad Paulinum, quæſt. 7. ſanctus Joannes Chryſoſtomus, & alii in commentario hujus loci, diſertis verbis docet, illud, *ne tetigeris, neque contrectaveris*, ſignificare, ne tetigeris cadaver hominis mortui, neque ſedem, aut lectum mulieris menſtruatæ: illud autem, *ne guſtaveris*, referendum eſſe ad carnem ſuillam, leporinam, & alios cibos Levitica lege prohibitos. Quo etiam pertinet id, quod paulò ante idem Apoſtolus ait: *Nemo vos judicet in cibo, aut potu, aut parte diei feſti, aut Neomenia, aut Sabbathorum, quæ ſunt umbra futurorum*. Hæc enim omnia manifeſtè pertinent ad Moſaicam legem.

Ad id verò, quod objicit Kemnitius, hæc non decretis hominum, ſed lege divina ſancita fuiſſe: Reſpondit jamdudum Chryſoſtomus homil. 7. in epiſtol. ad Coloſſenſes: *Etiamſi*, inquit, *legem objicias, et tamen ipſa jam deinceps humana doctrina eſt, elapſo videlicet temporis ſui præſcripto*. Itaque lex ipſa divina de diſcretione ciborum poſt abrogationem ſuam, ſi rurſus in uſum revocetur, ut tum à Pſeudoapoſtolis & Hæreticis Simonianis, & aliis multis revocabatur, jam non lex divina, ſed humana & commentitia traditio dici poterit.

Deinde, ſi conſtaret, Apoſtolum non loqui de cæremoniis Leviticis, quod tamen, ut oſtendi, non conſtat, ſed contrarium potiùs conſtat: dici poſſet cum eodem Chryſoſtomo, Apoſtolum taxare dogmata Græcorum Philoſophorum, de quibus paulò ante dixerat: *Videte ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam*. Conſueviſſe autem varios Philoſophos varios cibos interdicere, teſtatur S. Hieronymus in 2. lib. adverſus Jovinianum. Atque ab his Patriarchis hauſerunt hæreſes ſuas magna ex parte Simoniani, Ebionitæ, Menandriani, Saturniniani & alii, qui tempore Apoſtolorum, vel cibos tamquam immundos, vel nuptias tamquam à Sathana inventas execrabantur.

Cæterùm ſive Judaizantes, ſive Philoſophos, aut hæreticos Apoſtolus reprehendat, illud certum eſt, eum loqui de iis, qui cibos aliquos, ut immundos ita prohibebant, ut numquam eos comedi vellent, quique res aliquas ita natura ſua immundas eſſe judicabant, ut ne tangi quidem ſine contaminatione poſſent. Quæ omnia longiſſimè abſunt ab Eccleſiæ doctrina, quæ res omnes bonas & mundas à Deo conditas eſſe fatetur, & in cibis pro tempore prohi-

Digitized by Google

prohibendis non immunditiam ciborum, ſed immunditiam concupiſcentiæ reſpicit.

Denique illud accedat, quod per doctrinam & præcepta hominum Scriptura ſacra, tum hoc loco, & ad Titum 1. tum Iſaiæ 29. & Matth. 15. non intelligit conſtitutiones humanas quaſcumque, ſed conſtitutiones humanas, quæ vel repugnant divinis, vel certè non ſunt eis conformes, nam alioqui conſtitutiones hominum, qui ſpiritu Dei aguntur, & ſecundùm regulam fidei, & juxta Scripturarum exempla & doctrinam aliquid præcipiunt, non tam hominum, quàm Dei præcepta dici ſolent. Sic enim Dominus ait, Lucæ 10. *Qui vos audit, me audit*. Et Apoſtoli Actorum 15. *Viſum eſt Spiritui ſancto, & nobis*. Et B. Paulus 1. ad Corinth. 14. *Si quis videtur Propheta eſſe, aut ſpiritualis, cognoſcat quæ ſcribo vobis, quia Domini ſunt mandata*. Et 1. ad Theſſalonic. 4. de ſuis præceptis loquens. *Itaque*, inquit, *qui hæc ſpernit, non hominem ſpernit, ſed Deum, qui etiam dedit Spiritum ſuum ſanctum in nobis*. Porrò præcepta Eccleſiæ de jejuniis, & delectu ciborum, dubium eſſe non poteſt, quin ſint conformia Scripturarum doctrinæ & exemplis, cùm Scriptura paſſim hortetur ad jejunia, & exempla plurima narret, Davidis, Danielis, Mardochæi, Joannis Baptiſtæ, Heſter, Judit, Annæ matris Samuelis, & alterius filiæ Phanuel, & aliorum. Neque negari poteſt, quin ſancti illi Patres, qui in Conciliis veteribus jejunia, ciborumque delectum indixerunt, viri fuerint fide & ſpiritu Dei pleni.

Quintum argumentum ſumunt ex verbis illis Apoſtoli 1. ad Timoth. 4. *In noviſſimis diebus diſcedent quidam à fide, prohibentes nubere, & abſtinere à cibis, quos Deus creavit, &c.* Et quoniam ſatis Kemnitius noverat, Catholicos reſponſuros, Apoſtolum loqui de iis, qui cibos prohibent, ut per ſe immundos, ideò ſic locum hunc explicat. *Locus*, inquit, *Pauli non tam de illis, qui cibos craſſa accuſatione, quaſi à Diabolo eſſent, damnant, agit, quàm de illis, qui ob hypocriſin, ſpeciem, ſeu oſtentationem externæ ſanctitatis jubent, à quibuſdam cibis abſtinere. Sicut & ad Coloſſenſ. 2. ſpecioſa decreta de non guſtando rejicit: fundamenta certè, quæ Paulus prohibitioni iſti ciborum, de qua 1. Timoth. 4. loquitur, opponit, generalia ſunt contra quaſvis prohibitiones ciborum, quæ fiunt prætextu ſanctitatis & cultus, ideò enim hypocriſin in textu nominat.*

Reſpondeo, damnat Apoſtolus hæreticos omnes, qui cibos, ut per ſe immundos prohibent, ac præſertim (ut S. Chryſoſtomus, Ambroſius, Theophilactus & Oecumenius in commentario hujus loci, & S. Hieronymus in lib. 2. adverſ. Jovinianum docent) Marcioniſtas, Encratitas & Manichæos. Neque obſtat illud, *in noviſſimis diebus*, quaſi loquatur Apoſtolus de iis, qui longè poſt Apoſtolica tempora futuri erant. Nam per dies noviſſimos intelligit Apoſtolus totum tempus, quod eſt à Chriſti adventu uſque ad finem mundi. Hoc enim tempus vocat etiam fines ſæculorum, 1. Corinth. 10. cùm ait: *Omnia contingebant illis in figuram, facta ſunt autem ad correptionem noſtram in quos fines ſæculorum devenerunt*. Et Apoſtolus Petrus Actorum 2. exponit de ſuo tempore, quod Joel Propheta futurum eſſe prædixerat in noviſſimis diebus. Idem etiam Petrus in priore epiſt. cap. 1. dicit Chriſtum præcognitum quidem fuiſſe ante mundi conſtitutionem: manifeſtatum autem in noviſſimis temporibus. Denique Joannes item Apoſtolus in epiſtola 1. cap. 2. non ſemel repetit: *Filioli noviſſima hora eſt*. Manichæos autem, & Encratitas damnaſſe cibos quoſdam, ut natura immundos, oſtendimus ſuprà cap. 4.

Sed poſſumus addere alia teſtimonia, ut impudentia Kemnitii clarius detegatur.

Tertullianus in libro de jejunio, capite 15. *Prædamnans*, inquit, *jam hæreticos, abſtinentiam perpetuam precepturos, ad deſtruenda, & deſpicienda opera creatoris. Quales inveniam apud Marcionem, apud Tatianum, &c.*

S. Hieronymus in 2. lib. adverſus Jovinianum tractans hunc locum Apoſtoli: *Marcionem*, inquit, *deſignat, & Tatianum, & cæteros hæreticos, qui abſtinentiam indicunt perpetuam, ad deſtruenda & contemnenda, & abominanda opera creatoris.*

S. Auguſtinus in libro 30. contra Fauſtum, cap. 5. *Vos*, inquit, *ipſam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis, quòd carnes Diabolus operetur ſeculentiore materia mali, ac per hoc eas, tamquam immundiora & truculentiora Dei veſtri vincula exhorrentes abjicitis*. Item libro contra Adimantum Manichæum, cap. 14. *In noviſſimis*, inquit, *temporibus futuros dicit quoſdam, prohibentes nubere, abſtinentes à cibis, quos Deus creavit. Hos enim (Manichæos) propriè deſignat, qui non propterea temperant à cibis talibus, ut aut concupiſcentiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: ſed quia ipſas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum eſſe negant.*

Theodoretus in cap. 4. prioris ad Timoth. *Execrabiles*, inquit, *nuptias, & plurimos cibos appellant, ut creatorem injuria afficiant.*

Certè hi Patres manifeſtè docent ab Apoſtolo eos reprehendi, qui cibos quoſdam prohibebant, in injuriam creatoris, quia videlicet exiſtimabant creatorem non eſſe Deum bonum, ſed malum, & non tam Deum, quàm Diabolum, & ideò ejus operibus uti nolebant. Falsò igitur Kemnitius & ſine ullo teſte dicit, Hæreticos, quos Apoſtolus damnat, non ſenſiſſe, cibos quoſdam à Diabolo eſſe.

At (inquit Kemnitius) *dum Apoſtolus nominat hypocriſin, generaliter damnat omnes, qui prætextu ſanctitatis, & cultus cibos prohibent*. Reſpondeo, Callidè Kemnitius confundit hypocriſin, & prætextum ſanctitatis, & cultus cum ipſa vera ſanctitate & cultu. Fatemur enim damnari ab Apoſtolis omnes hypocritas, qui prætextu ſanctitatis, & cultus à cibis abſtinendum eſſe docent, cùm ipſi re vera neque ſanctitatem, neque cultum veri Dei propoſitum habeant. Quales erant Hæretici ſupranominati Marcion, Tatianus, Manichæus, qui abſtineri jubebant à cibis tamquam immundis, ut ipſi mundi, & puritatis amatores eſſe viderentur, cùm tamen vitioſi & immundi eſſent, ut ex Epiphanio, & aliis Patribus conſtat.

At Eccleſia Catholica non ex hypocriſi, neque prætextu ſanctitatis, ſed propter veram ſanctitatem, & cultum Deo præſtandum jejunia, & ciborum delectum aliquando præſcribit, cùm alioqui omnes cibos natura ſua mundos, & à bono Deo creatos eſſe, & cum gratiarum actione pro tempore, & loco percipi poſſe doceat. Quoniam autem adverſarii exiſtimant, non poſſe ſine ſuperſtitione cultum Dei in jejuniis, & ciborum delectu conſtitui. Ideò Kemnitius ad hypocriſin pertinere voluit abſtinentiam à cibis cum opinione cultus. Sed hunc eorum errorem paulò infra refutavimus.

Sextum argumentum ſumit Kemnitius ex Evangelio Matth. 9. Marci 2. & Lucæ 5. ubi Dominus interrogatus à diſcipulis Phariſæorum & Joannis Baptiſtæ, cur non indiceret diſcipulis ſuis ſtata jejunia, quemadmodum Joannes Baptiſta & Phariſæi diſcipulis ſuis indixerant; reſpondit, filios nuptiarum non eſſe hujuſmodi legibus ad jejunia adigendos. Et rationem addit, vetuſtatem, ſive diſciplinæ legalis, ex qua Baptiſta aliquid retinuit, ſive traditionum humanarum, unde Phariſæi jejunabant, non eſſe aſſuendam novitati evangelicæ. Talem enim mixturam non prodeſſe, ſed obeſſe. Ita enim & Hieronymus ſimilitudinem de veſtimento veteri, & aſſu-

ſtatem pœnitentiæ requirat. Cæterum futurum paulo poſt, ut ſponſus ab Apoſtolis auferatur, & tunc eos jejuniis operam daturos. Ubi debemus intelligere, diſcipulos Chriſti poſt ablatum ſponſum, non ſolùm jejunaturos, ſed etiam ex legis præſcripto, certis diebus jejunaturos. Nam ſi quæſtio intelligitur de jejunio ex legis præſcripto, certè etiam reſponſio de jejunio ex legis præſcripto intelligi debet.

Itaque ſicut illa verba, *cur diſcipuli tui non jejunant*, exponuntur à Kemnitio de jejunio legitimo: ſic etiam illa verba, *cùm ablatus fuerit ſponſus tunc jejunabunt*, exponi debent de jejunio legitimo, præſertim cùm illa verba ejuſdem ſententiæ, *non poſſunt filii nuptiarum jejunare, quamdiu cum illis eſt ſponſus*, exponat idem Kemnitius de jejunio legitimo. Habemus igitur ex loco evangelico à Kemnitio contra legem jejuniorum adducto, non everti, ſed ſtabiliri legem jejuniorum.

Deinde fallitur Kemnitius in explicatione ſimilitudinis de veſtimento veteri & novo; Nam per veſtimentum vetus intelligendum eſſe docet præceptum jejunii, atque ita ſimilitudinem illam exponit, quaſi Dominus dixerit, non debere aſſumentum vetus adjungi veſtimento novo, hoc eſt, non debere leges jejuniorum, quæ ſunt propriæ Teſtamenti veteris, adjungi doctrinæ Evangelicæ Teſtamenti novi. At Chriſtus non dixit, aſſumentum vetus non eſſe adjungendum veſtimento novo: ſed contra, non eſſe aſſumentum novum adjungendum veſtimento veteri, ut perſpicuum eſt tum ex verbis Matthæi, Marci & Lucæ: tum ex alia ſimilitudine, in qua Dominus dicit, vinum novum reponendum non eſſe in utribus veteribus: & neminem qui bibit vinum vetus, ſtatim velle novum.

Porrò ſancti Patres, Chryſoſtomus, Hieronymus, Beda, & alii, in commentar. ad cap. 9. Matth. & Auguſtinus lib. 2. quæſtionum Evangelicarum cap. 18. & lib. 8. contra Fauſtum, cap. 2. per veſtimentum vetus non intelligunt præceptum jejunii, ſed ipſos Apoſtolos, qui eo tempore adhuc veteres erant, id eſt, carnales & infirmi: per aſſumentum panni novi intelligunt præcepta evangelica, quorum unum eſſe dicunt de jejunio. Et ſenſum hujus loci hunc eſſe volunt, non eſſe præcepta vitæ auſterioris, ut jejuniorum, abſtinentiæ à certis cibis, & ſimilium rerum injungenda veteribus, & infirmis hominibus, quales tunc erant Apoſtoli, & cæteri Chriſti diſcipuli, ſed renovatis & fortibus, quales Apoſtoli futuri erant poſt adventum Spiritus ſancti: ſicut pannus novus non aſſuitur indumento veteri, nec vinum novum in utribus veteribus ponitur. Itaque ſancti Patres contrario planè modo locum hunc evangelicum expoſuerunt, ac fecerit Kemnitius, & præcepta jejunii magis ad novum Teſtamentum, quàm ad vetus pertinere voluerunt.

Dices, ſi præcepta jejuniorum non conveniunt hominibus veteribus, & ſi magis propria ſunt Teſtamenti novi, quàm veteris; quomodo diſcipuli Joannis & Phariſæorum, qui ſine dubio veteres erant, jejunabant frequenter? Reſpondeo, præceptum evangelicum jejunandi propriè convenit hominibus novis; quoniam Dominus ſuos diſcipulos perfectè jejunare volebat, id eſt, ex amore, non ex timore.

quæ erat [illegible] & utres veteres, & ideo parum capaces doctrinæ evangelicæ, ac propterea non aſſequi myſterium Chriſti, & cur eo tempore diſcipuli ejus minimè jejunarent. Et hoc modo conciliari poſſunt Patres ſupra citati cum aliis Patribus,
B qui per indumenta vetera & utres veteres intelligunt Phariſæos, per pannum novum, & vinum novum doctrinam Evangelii. Vide Epiphanium hæreſ. 42. Hilarium & Hieronymum in cap. 9. Matth.

Tertiò fallitur Kemnitius, dum pro ſententia ſua S. Hieronymum profert. S. enim Hieronymus attingit breviter duas explicationes, quas paulò ante poſuimus; quarum utraque, ſed maximè prima Kemnitium apertiſſimè jugulat. Sic igitur loquitur ſanctus Hieronymus in commentar. ad cap. 9. Matth. *Nemo autem immittit &c. quod dicit, hoc eſt, Donec renatus quis fuerit, & veteri homine depoſito, per paſſionem meam novum hominem induerit: non poteſt ſeveriora jejunii, & continentiæ ſervare præcepta: ne per auſteritatem nimiam,*
C *etiam credulitatem, quam nunc habere videtur, amittat.*

In his certè verbis præcepta jejunii comparantur panno novo, non veteri, & hominibus renovatis, non veteribus convenire dicuntur: cùm Kemnitius contrà jejunii præcepta panno veteri ſimilia eſſe dixerit, & ad vetus Teſtamentum propriè pertinere voluerit.

Attingit deinde S. Hieronymus alteram expoſitionem his verbis: *Veteres utres debemus intelligere Scribas & Phariſæos: plagula veſtimenti novi, & vinum novum præcepta evangelica ſentienda, quæ non poſſunt ſuſtinere Judæi, ne major ſciſſura fiat.* Hic etiam per veterem pannum non legem jejuniorum, ut Kemnitius cupiebat, ſed Scribas & Phariſæos à S. Hiero-
D nymo exponi videmus. Ac de his hactenus.

CAPUT IX.

Solvitur objectio ex hiſtoria antiquitatis.

EX Hiſtoria antiquitatis profert Kemnitius in 4. part. Examin. pag. 589. locum unum ex Irenæo in epiſt. ad Victorem, quam refert Euſebius lib. 5. hiſt. cap. 24. quoniam enim Irenæus ſcribit ad Victorem, non ſolùm quæſtionem eſſe de Paſcha, ſed etiam de jejunio, ita colligit Kemnitius: Ergo de
E jejunio paſchali, quod nunc Quadrageſimale vocatur, voluerunt tunc quidam cum Romano Epiſcopo leges ferre, opinione neceſſitatis ſub pœna excommunicationis, quando, quot diebus, quamdiu, & quomodo jejunandum eſſet. Sed Irenæus reſpondit, liberas, & diſſimiles eſſe illas obſervationes, ad quarum ſimilitudinem Eccleſiæ non ſint adigendæ, nec propter diſſimilitudinem, quaſi ἑτεροδοξίαι damnandæ.

Reſpondeo Primò, Kemnitius non rectè colligit, fuiſſe qui cum Rom. Epiſcopo legem de jejunio ferre vellent. Id enim Irenæus ne inſinuat quidem. Quod verò narrat de jejunio paſchali, eo pertinet, ut Victorem admoneat, tolerandam eſſe diſſimilitudinem in celebratione Paſchæ, ſicut tolerabatur diſſimilitudo in obſervatione jejunii.

Deinde, non erat quæſtio tempore Irenæi, an deberet

Digitized by Google

beret lex aliqua eſſe jejunii, aut Paſchæ, ut Kemnitius fingit; ſed an deberet eadem eſſe lex in Oriente & Occidente. Multa enim ſunt in Eccleſia, quæ ex præcepto, & lege ſervantur, & tamen non eſt eadem lex in omnibus provinciis.

Denique, non erat quæſtio de ſubſtantia jejunii, ſed de quadam accidentaria qualitate, quam ſub legem non erat neceſſe cadere. Nemo enim dubitabat, an ex lege jejunium Paſchæ obſervandum eſſet, ſicut etiam nemo ambigebat, utrum ex lege Paſcha celebrandum eſſet: ſed controverſia erat, quo die lex præſcriberet Paſcha eſſe celebrandum, die ne Dominico tantùm, an quocumque alio die, in quem Luna quartadecima incideret: & ſimiliter quæſtio erat, quale jejunium Quadrageſimæ lex præſcriberet, utrum videlicet ſemel in die cibus ſumi deberet, an poſt biduum, vel triduum. Et quoniam re vera quæſtio iſta de forma jejunii non neceſſariò definienda erat, ita ſentiebat Irenæus, quæſtionem de die Paſchatis, non neceſſariò definiri debuiſſe. Sed contra ſenſit Victor Pontifex, & ejus ſententiam poſtea Synodus Nicæna probavit. De qua re diſſeruimus in lib. de Pontifice, & in lib. de cultu ſanctorum.

Rurſus profert Calvinus Duo loca in præfatione Inſtitutionis, quæ fuſius tractat Kemnitius in 4. part. examinis Concilii Tridentini. Prior locus eſt in hiſtoria Euſebii lib. 5. c. 17. ubi refertur ex Apollonio primum fuiſſe Montanum, qui leges jejunii impoſuerit.

Reſpondeo, Vox illa (*primus*) additio eſt Hæreticorum. Nam nec habetur in textu Græco Euſebii, nec in editionibus Latinis, excepta Baſileenſi. Præterea Tertullianus in libro de jejunio, ubi Montanum acriter defendit, non dicit, accuſatum fuiſſe Montanum, quòd primus leges jejuniorum impoſuerit, ſed quòd novas leges addiderit. Et in eodem loco fatetur Tertullianus, jejunium paſchale fuiſſe ex lege ſervatum in Eccleſia ante tempora Montani. Quod eſt argumentum evidens, non fuiſſe à Montano primùm excogitatas leges jejuniorum. Accedit etiam quòd S. Hieronymus in epiſtol. ad Marcellam de erroribus Montani non reprehendit Montanum, quòd primus leges jejuniorum excogitarit, ſed quòd tres Quadrageſimas obſervari voluerit. Et Theodoretus in lib. 3. de Hæret. fabulis dicit, Montanum novas leges jejunii tuliſſe præter Eccleſiæ conſuetudinem.

Sed objicit Kemnitius, Catholicos apud Tertullianum defendiſſe libertatem Chriſtianam adverſus Montanum, ac pro hæreſi habuiſſe novas leges de jejuniis ferre; & interdicere aliquos cibos in diebus jejunii. Hinc enim ſequitur, ut Eccleſia, quæ nunc leges jejuniorum conſtituit, & certos cibos in diebus jejuniorum prohibet, non ſequatur veſtigia veteris Eccleſiæ Catholicæ, ſed potiùs hæreſim, ac dogma Montani.

Reſpondeo, Tertullianus in eo libro eo modo Catholicorum doctrinam exponit, quo ſolent hoc tempore Lutherani, ideſt, calumnias & mendacia paſſim admiſcendo. Itaque mirum eſt cur Kemnitius malit doctrinam Eccleſiæ Catholicæ colligere ex Tertulliano hoſte Catholicorum, quàm ex Epiphanio, aliiſque Patribus verè Catholicis. Niſi fortè, quia ut ipſe hæreticus eſt, ita mores hæreticorum diligit. Exempli cauſa, dicunt hoc tempore Catholici, Lutheranos non rectè facere, quòd uxores Monachis, Sacerdotibuſque concedant; Illi clamant, Catholicos nuptias prohibere.

Sic etiam dicebant Catholici olim, Montaniſtas non rectè facere, quòd adigerent præcepto omnes Chriſtianos ad plures Quadrageſimas; item quòd tempore jejunii cogerent omnes ad cibos tantùm aridos ſumendos. Item quòd feria quarta & ſexta juberent omnes jejunare uſque ad veſperam. Denique quòd iſta præcepta tamquam divina, ideſt, ab ipſo Spiritu ſancto edita jactarent. Tertullianus autem ut odioſè iſta proponat, dicit à Catholicis prohiberi leges jejuniorum, prohiberi aridos cibos tempore jejunii, prohiberi jejunium uſque ad veſperam, reprehendi ipſum Paracletum &c. Conſtat autem hæc omnia eſſe calumnias atque mendacia. Sicut etiam quòd Tertullianus diſputat de utilitate jejunii, ſatisfactione, ac merito, quaſi Catholici iſta negarent, calumniatur more ſuo. Nam alioqui pleni ſunt libri ſanctorum Patrum ejuſmodi laudibus jejuniorum.

Sed illud addendum eſt, Kemnitium ipſo Tertulliano impudentiorem videri. Quod enim Kemnitius pag. 607. colligit ex Tertulliano, Apoſtolos docuiſſe eſſe jejunandum, ſed non impoſuiſſe jugum, quod ad tempus attinet, certorum, & in commune ex imperio obeundorum jejuniorum; Et, interdictionem certorum eduliorum tempore jejunii, Eccleſiam tunc tamquam hæreſim damnaſſe, nuſquam in Tertulliano inveniuntur. Dicunt enim Catholici apud Tertullianum, Apoſtolos non impoſuiſſe jugum jejunandi, niſi eo tempore, quo ablatus eſt ſponſus, ſed eo tempore planè impoſuiſſe jugum. Vocat autem tempus, quo ablatus eſt ſponſus, ipſam Quadrageſimam, quæ ad paſſionem Domini commemorandam celebratur. Kemnitius autem omiſit illam exceptionem, & ſimpliciter affirmat Apoſtolos docuiſſe jejunium, ſed non impoſuiſſe jugum.

Sic etiam Tertullianus vocat jejunium feriæ quartæ & feriæ ſextæ quo utebantur Catholici, portionale jejunium, aut ſemijejunium; exponit Kemnitius, ita nuncupari illud jejunium, quia ſine ciborum delectu, & tantùm uſque ad nonam jejunabant, & inde colligit, in diebus jejuniorum Catholicos non habuiſſe ciborum delectum. At ipſe Tertullianus portionale jejunium explicat exceptionem ciborum: (*Exceptio*, inquit) *quorundam eduliorum portionale jejunium eſt*. Et ibidem affirmat, Catholicos in ſemijejuniis feriæ quartæ & ſextæ, ſæpè pane tantùm & aqua victitare.

Summa igitur hæc ſit. Catholici in Montano non leges jejuniorum, vel ciborum delectum, vel opinionem meriti, & ſatisfactionis damnant: ſed quòd ipſe privatus homo, Eccleſiam ad ſuas leges obligare vellet, & leges planè indiſcretas, & eas tamen per ſummam impudentiam Spiritui ſancto auctori tribueret.

Locus Poſterior eſt in hiſtoria Sozomeni, lib. 1. c. 11. ubi Spiridion in Quadrageſima carnes edendas hoſpiti ſuo appoſuit. Hinc enim Calvinus & Kemnitius colligunt, delectum ciborum in Quadrageſima non ita eſſe lege præceptum, ut in conſcientia, & coram Deo obliget, cùm vir tam ſanctus in ipſa Quadrageſima carnes edere, & aliis edendas apponere non dubitaverit.

Reſpondeo, ſanctus Epiſcopus Spiridion, carnes quidem hoſpiti ſuo appoſuit in Quadrageſima & eaſdem ipſe guſtavit, ſed cogente neceſſitate & charitate. Quod fieri poſſe nullus Catholicorum negat. Immò extat de hac re decretum Innocentii ſummi Pontificis cap. Conſilium, de obſerv. jejunii.

Sed ut impudentia hæreticorum manifeſtius innoteſcat, pauca quædam ex illa hiſtoria referenda ſunt. Primùm ſcribit Sozomenus, conſueviſſe Spiridionem plures dies ſine cibo tranſmittere; & ideò cùm adveniſſet hoſpes quidam valde feſſus ex itinere, nihil omnino habuiſſe, quod ei poſſet apponere, præter carnes ſalitas, quæ in longum tempus conſervari ſolent. Nam nec panem, nec aliquid aliud paraverat, cùm ſine omni cibo illo die jejunaturus eſſet. Ex quo intelligimus, Spiridionem numquam fuiſſe in Quadrageſima hoſpiti carnes appoſiturum, ſi panem, vel aliquid aliud habuiſſet.

Secundò ſcribit, eumdem Spiridionem non priùs carnes

ti ſcrupulum eximeret, atque oſtenderet, in ejuſmodi ſumma neceſſitate non eſſe illicitum carnibus veſci, dixiſſe, propterea illum carnibus veſci poſſe, quia Chriſtianus eſſet, cùm Chriſtianis dictum ſit: *Omnia munda mundis*.

Sed arripit Kemnitius hoc ultimum verbum, ac dicit, magnos viros, qualis Spiridion erat, quamvis ipſi quoque opinione neceſſitatis interdum faſcinarentur, tamen ad fundamenta Scripturæ tandem reſpicere ſolitos fuiſſe, quibus ſuperſtitioſæ illæ opiniones reprimuntur. At non huc pertinet locus Scripturæ à Spiridione citatus, ut ſuperſtitioſa judicanda ſit Quadrageſimæ obſervatio. Cauſa enim ſcripturæ citandæ illa fuit, ut hoſpes intelligeret, ſe reprehendi poſſe tamquam exiſtimantem, carnes eſſe immundas, ſi urgente neceſſitate illis veſci recuſaret. Nam cùm neceſſitas excuſet à lege, qui non vult in extrema neceſſitate carnibus veſci, indicat, ſe non ideò abſtinere, quia lex prohibet, ſed quia caro ſit res per ſe immunda; quod eſt contra verbum Apoſtoli: *Omnia munda mundis*.

Quod autem Kemnitius dicit, jam tunc (Spiridionis videlicet tempore) cœpiſſe ſuperſtitioſam Opinionem neceſſitatis, eaque magnos etiam viros faſcinari ſolitos, pertinet ad ſolitam ejus impudentiam. Cur enim non potiùs credidit ſe faſcinari potuiſſe, quàm ſanctiſſimum illum ſenem? & cur obſervatio antiquiſſimæ Eccleſiæ ſuperſtitioſa potiùs dici debuit, quam contraria Lutheranorum novitas temeraria, atque hæretica?

Præter hæc duo loca profert Kemnitius alia quædam Auguſtini, Chryſoſtomi, Theodoreti. Ex Auguſtino profert Primò, *epiſt. 86.* ad Caſulanum, ubi S. Auguſtinus dicit, Apoſtolos non conſtituiſſe quibus diebus jejunandum eſſet, aut non jejunandum.

Reſpondeo, loquitur S. Auguſtinus de præceptis Apoſtolorum ſcriptis, non autem de traditis ſine ſcripto. Deinde etiamſi Apoſtoli nihil ſtatuiſſent, num eorum ſucceſſores nihil ſtatuere potuerunt?

Secundò, profert librum 3. contra Fauſtum, c. 5. ubi ſic loquitur Auguſtinus: *Chriſtiani non ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam terræ fructibus abſtinent, vel ſemper ſicut pauci, vel certis diebus, atque temporibus, ſicut per Quadrageſimam ferè omnes, quanto magis quiſque vel minus ſeu voluerit, ſeu potuerit*.

Reſpondeo, Illud, *ferè*, ſignificat, non omnes in Quadrageſima abſtinere à carnibus, quia multi excuſantur, vel ob ætatem, vel ob infirmitatem, ut paulò poſt dicemus. Quod autem ſequitur, *quanto magis quiſque ſeu voluerit, ſeu potuerit*, non refertur ad abſtinentiam à carnibus, ſed ad abſtinentiam à fructibus. Sententia enim ejus eſt, Chriſtianos non ſolùm à carnibus, ſed etiam à fructibus abſtinere: ſed à pluribus, vel paucioribus fructibus prout voluerint, vel potuerint.

Ex Chryſoſtomo adducit potiſſimum locum unum, ex hom. 10. in Geneſ. ubi Chryſoſtomus hortatur eos, qui ob infirmitatem jejunare non poſſunt, ut ad concionem vel pranſi accedant.

Reſpondeo, hic locus, ut multa ſimilia, perperam adducitur à Kemnitio. Non enim negamus, eos jejunii lege non comprehendi, qui jejunare non poſſunt.

Ex Theodoreto producit Epitomem divinorum de-

CAPUT X.

Quinam excipiantur à lege jejunii.

B DEmonſtravimus jejunia ſub legem tum divinam, tum etiam Eccleſiaſticam cadere: ſequitur ut videamus, num aliqui ab his legibus excipi debeant. Non defuerunt Hæretici, qui dicerent, viros perfectos non teneri legibus jejuniorum; cùm ipſi peccare non poſſint, ac per hoc non egeant jejunio, quod ad peccatum cavendum aut delendum inſtitutum eſſe, non dubium eſt. Id enim ſenſiſſe quoſdam, qui Begardi dicti ſunt, teſtis eſt Joannes de Turrecremata, lib. 4. Summæ, de Eccleſia, part. 2. cap. 36. à qua ſententia non abhorruiſſe Joannem Caſſianum, collat. 21. cap. 29. nonnulli exiſtimant.

C Cæterùm, hæc ſententia damnata eſt in Concilio Vienneſi, unde extat Clementina ad noſtram, tit. de Hæreticis. Eandem prius etiam quàm oriretur, damnavit Sanctus Leo, ſermon. 11. de Quadrageſima, his verbis: *Adeſt maximum, ſacratiſſimumque jejunium, quod obſervantiam ſui univerſis fidelibus ſine exceptione denunciat. Quia nemo tam ſanctus eſt, ut non ſanctior, nemo tam devotus, ut non debeat eſſe devotior*.

Eandem refellunt exempla ſanctiſſimorum hominum, qui jejuniis aſſiduè operam dabant. Si quidem Sanctus Joannes Baptiſta, quo major inter natos mulierum non ſurrexit, adeò jejunium coluit, ut diceretur non comedere, neque bibere, Matth. 11. Apoſtolus Paulus, qui raptus fuit in Paradiſum & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui; tamen inter alios ſuos labores numerat jejunia multa, 2. Corinth. 11. & jejunio ſe eguiſſe adverſus carnis

D rebellionem, teſtatur cùm ait, 1. Corinth. 9. *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo*. Omitto Mardochæum, Danielem, Davidem, Judith, Heſter, Annam, & alios innumerabiles tum viros, tum fœminas, qui & perfecti dici poterant, & tamen jejunia ſtudioſè colebant.

Porrò argumentum illud Hæreticorum, quo ſe à lege jejunii excipiendos eſſe probabant, quia jejunio non egerent, nec verum aſſumit, nec rectè concludit, verum non aſſumit, quoniam etiam viri perfecti in hac vita jejunio egent, cùm rebellionem carnis, velint nolint, experiri cogantur, & peccare poſſint

E ac peccent. Perfectorum enim ſunt illæ voces: *Sentio aliam legem in membris meis &c.* Rom. 7. Et: *In multis offendimus omnes*, Jacob 2. Et: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus*. 1. Joan. 1. Rectè autem idem argumentum non concludit, quoniam lex non deſinit obligare ex eo, quòd in uno vel altero non inveniatur finis legis, modò quod præcipitur, non ſit contra finem legis. Exempli cauſa, finis proximus legis jejuniorum eſt edomatio carnis, remotus eſt charitas, quæ finis eſt omnium præceptorum, 1. Timoth. 1. Si quis igitur jejunando ſalutem ſuam, ac per hoc charitatem læderet, is jejunare non deberet, neque legis prævaricator eſſet, quoniam lex obligare non poteſt contra charitatem, cùm ad charitatem fovendam & conſervandam inſtituta ſit. Si quis autem aliunde carnis rebellioni reſiſtat,

Digitized by Google

itat , neque jejunio ad hunc finem obtinendum indigeat , & tamen jejunando ſalutem ſuam vel aliorum , ideſt , charitatem nullo modo lædat , is omnino tenetur communibus jejuniorum legibus: *Lex enim non reſpicit , quid uni , aut alteri , ſed quid communitati , ac multitudini expediat*.

Jam verò quod attinet ad Caſſianum ; longiſſimè abſuit ipſe à Begardorum errore . Tria ſunt autem præcipua , quæ docet in eo capite . Primùm affirmat homines juſtos , ac perfectos , non ſubjacere legi cogenti , cùm ipſi non per Quadrageſimam ſolùm , ſed etiam per totum annum ſponte , alacriterque jejunent . Deinde addit , ejuſmodi perfectos viros , ſi cauſa adſit relaxandi jejunium indictum , tutius id poſſe facere , quàm cæteros , qui non ſervant niſi præſcripta jejunia . Quoniam ipſi certi ſunt & apud ſe , & apud alios , ſe non cauſa intemperantiæ , ſed ſolius charitatis relaxaſſe jejunia . Addit tamen Tertiò , viros illos perfectos , qui per totum annum jejunant , non teneri legibus jejuniorum , quibus cæteri tenentur , cùm ipſi plus offerant Deo , quàm his legibus præcipiatur.

Atque in hoc tertio non exiſtimamus , ſententiam ejus eſſe ſequendam . Tum , quia non oportet propter oblationem voluntariam , prætermittere neceſſariam ; Tum , propter rationem , quam paulò ante tradidimus ; quamvis enim non egeant illi ad carnem edomandam jejunio paucorum dierum , qui per totos menſes jejunare ſolent : tamen lex communis eſt , & omnibus indicta : proinde eos quoque obligare non deſinit.

His igitur omiſſis , qui à lege jejunii non excipiuntur ; Eccleſia ipſa Catholica non paucos liberat à lege communium jejuniorum, Concilium Toletanum VIII. cap. 9. dicit , iis permittendum eſſe , ut in Quadrageſima carnibus veſcantur, quos aut ætas incurvat , aut languor extenuat , aut neceſſitas arctat . Sed Scholaſtici Theologi paulò aliter hæc tradunt . Docent enim tria eſſe , quæ à legibus jejuniorum excuſant , impotentiam , neceſſitatem , pietatem . Vel enim ex jejunio læditur corpus , vel ſpiritus , vel ſubſtantia externa . Si corpus læditur , impedimentum excuſans à jejunio , dicitur impotentia ; ſi læditur ſpiritus , dicitur pietas ; ſi læditur ſubſtantia externa , dicitur neceſſitas.

Ac propter Impotentiam quidem excuſantur à lege jejunii ſenes , & pueri , ut aliorum feſſa ſuſtentetur ætas , aliorum non frangatur incipiens, ut loquitur ſanctus Hieronymus , in epiſtol. ad Euſtochium , de cuſtodia virginitatis ; Item ægroti , debiles , prægnantes , & alii , qui Medicorum judicio , non ſine periculo ſalutis corporalis jejunare queunt ; denique pauperes , qui non habent unde ſumant unam integram refectionem , ſed nunc emendicant unum panis fragmentum , paulò poſt aliud . Propter Pietatem excuſantur concionatores , Lectores , Confeſſarii , qui miniſtrant ægrotis, & alii , ſi fortè non poſſint ſimul jejunare, & pietatis officio ſatisfacere . Denique propter Neceſſitatem excuſantur ii , qui ex officio laborioſis operibus dant operam , quæ vires corporis exhauriunt , ut Fabri murarii , Ferrarii , Lignarii , & ſimiles.

Cæterùm de his ipſis, qui à jejunii legibus excuſantur , multæ regulæ traduntur , quas non exiſtimamus huic noſtro operi inſerendas ; præſertim cùm de his rebus copioſiſſimè ſcribant tum ſcholaſtici Theologi , in quartum ſenten. tum etiam ii , qui ſummas caſuum conſcientiæ confecerunt.

Illud non eſt prætereundum , ſemper in Eccleſia Orientali fuiſſe leges jejunii ſeveriores , quàm in Occidentali . Scribit enim Sanctus Baſilius , in oratione ſecunda de Jejunio , pueros quoque & viatores , & omnes omnino homines edictum jejunii incipere . Nec ſolùm carnibus , & iis , quæ ex lacte conficiuntur , ſed etiam à vino & piſcibus in Quadrageſima Orientalis Eccleſiæ jejunare ſolebant , ut ex eodem Baſilio , in orationibus de jejunio , ex Chryſoſtomo in primis homiliis in Geneſim , ex Catecheſibus Cyrilli , & epiſtolis Paſchalibus Theophili poteſt intelligi.

CAPUT XI.

De fructibus , & utilitate Jejunii.

B SEquitur Quartum caput diſputationis , in quo de fructibus & utilitate jejunii diſſerendum eſſe diximus . Atque adverſarii quidem noſtri Lutherani & Calviniſtæ in magno errore verſantur , ſecuti Patriarcham ſuum Jovinianum . Nam quemadmodum Jovinianus docebat , nihil prodeſſe ad ſalutem jejunia , delectumque ciborum , ut referunt S. Hieronymus , lib. 2. in Jovinianum , & S. Auguſtinus in lib. de hæreſi , cap. 82. Sic etiam Philippus , in confeſſ. Auguſtana , art. 26. Brentius in confeſſ. Vvirtembergenſi , in duobus capitibus de jejunio . Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 12. Et Kemnitius in 4. part. examinis , pag. 420. & ſeq. docent quidem jejunium utile eſſe ad carnis petulantiam coercendam , ad orationis auxi- C lium , ad ſignum humilitatis, & pœnitentiæ ; tamen obſtinatè contendunt , jejunium nihil valere ad placandum Deum , nihil ad ſatisfaciendum pro peccatis , nihil ad impetrandum auxilium , nihil ad cœleſte præmium promerendum.

Nos autem jejunii fructus eſſe contendimus , tum eos , quos adverſarii fatentur , tum etiam eos, quos negant : ac rectiſſimè in Eccleſia cani exiſtimamus : *Qui corporali jejunio vitia comprimis , mentem elevas , virtutem largiris , & præmia*.

Primùm igitur , jejunium utiliſſimum eſt ad carnem edomandam , & hoc nomine placet Deo , cui placet , ut carnem crucifigamus cum vitiis & concupiſcentiis ejus . Quare de jejunio potiſſimum loqui- D tur Apoſtolus , cùm ait 1. Corinth. 9. *Caſtigo corpus meum , & in ſervitutem redigo* . Sic enim hunc locum interpretantur Chryſoſtomus & Theophilactus in Commentario , & ſanctus Ambroſius , in epiſt. 82. ad Eccleſiam Vercellenſem . Hanc utilitatem jejunii prædicant Patres , Cyprianus in ſerm. de Jejunio , & tentatione Chriſti . Baſilius in orat. 1. de jejunio . Chryſoſtomus homil. 2. in Geneſim . Hieronymus in epiſt. ad Euſtochium , de cuſtodia virginitatis . Auguſtinus in lib. 10. Confeſſ. cap. 31. & Eccleſia univerſa ad officium Horæ primæ canit ex hymno S. Ambroſii : *Carnis terat ſuperbiam Potus , cibique parcitas* . Sed hanc utilitatem (ut dixi) adverſarii non negant.

E Secundò , utile jejunium eſt ad animam diſponendam ad orationem , & rerum cœleſtium contemplationem . Sic Moſes quadraginta dierum jejunio animam præparavit , antequam ad Dei colloquium auderet accedere , Exod. 34. Sic Helias quadraginta dies jejunat , ut Deum in monte Horeb , ſub ſpecie auræ tenuis videre poſſet , 3. Reg. 19. Sic Daniel jejunio hebdomadarum trium præparatur ad revelationes Domini recipiendas , Daniel. 10. Sic Eccleſia Catholica in profeſtis magnarum celebritatum jejunia inſtituit , ut animi paratiores ſint ad vacandum rebus divinis , ut S. Bernardus docet , ſerm. in vigilia S. Andreæ : *Jejunium* (inquit Chryſoſtomus homil. 1. in Geneſ.) *animæ noſtræ alimentum eſt , leves ei pennas producit , ut in ſublime feratur , & ſumma contemplari queat* . Vide in eandem ſententiam Athanaſium , in lib. de Virgini-

eſſe cultum Dei, meritum, ſatisfactionem, &c. Nam jejunium per ſe ſumptum, ut ſolam ſignificat abſtinentiam cibi & potus, ſcimus rem eſſe mediam, non virtutem, aut vitium. Poteſt enim fieri, ut quis abſtineat à cibo & potu, quia cupit de vita decedere, vel quia non habet quod comedat, aut bibat; vel quia vitio ſtomachi, aut palati adhorret à cibo & potu. Loquimur igitur ſolùm de abſtinentia, quæ ex electione aſſumitur ad bonum aliquem finem, ſic enim jejunium non eſt res media, ſed actus virtutis.

Et quidem propriè jejunium ad virtutem temperantiæ pertinet, atque actus ejus elicitus eſt, ut ſcholæ loquuntur, cùm verſetur circa delectationes cibi & potus moderandas: tamen ad alias etiam multas virtutes pertinere poterit, ſi ad fines earum ab ipſo jejunante referatur. Qui enim jejunat ut melius oret, vel quia vovit Deo jejunium, facit actum religionis. Qui jejunat, ut hoc ſigno proteſtetur fidem Catholicam adverſus Lutheranos, facit actum fidei. Qui jejunat, ut Eccleſiæ obediat, facit actum obedientiæ. Qui jejunat, ut peccatum admiſſum puniat, facit actum juſtitiæ punitivæ, ſive pœnitentiæ. Qui jejunat, ut Chriſtum jejunantem imitetur, facit actum dilectionis.

Nemo autem noſtrum ſomniavit unquam, jejunium eſſe cultum Dei, vel meritum, aut ſatisfactionem ex opere operato, ut Kemnitius neſciens quid loquatur, nobis affingit. Opus enim operatum vocamus id, quod non pendet ex merito, virtute, vel devotione operantis, ſed ex ſola Dei inſtitutione; quo modo Baptiſmus vim habet ex opere operato, quoniam ex inſtitutione Chriſti ſuſcipientem juſtificat, etiamſi fortè Miniſter, qui baptiſmum præbet, ſit peccator & inimicus Dei, & ſine devotione baptizet. Jejunium autem ut ſit meritorium, vel ſatisfactorium, atque adeo cultus Dei, omnino pendet ex devotione, & virtute jejunantis; proinde non ex opere operato, ſed ex opere operantis vim habet.

Porrò, cùm dicimus, jejunium eſſe cultum Dei, non accipimus nomine cultus ſolum actum religionis propriè dictum, ſed omnem actum, qui Deo placeat. Sic enim de cultu loquuntur adverſarii, cùm jejunium, præcipuè voluntarium, cultum eſſe negant. His igitur præmiſſis probamus, jejunium cultum eſſe Dei, Primò ex ſcripturis. Nam Luc. 2. dicitur, Anna vidua coluiſſe Deum jejuniis, & orationibus *νηςείαις, καὶ δεήσεσι λατρεύουσα*, ubi & ponitur nomen cultus, & diſtinguitur jejunium ab oratione, ut intelligamus non ſolùm orationem, ſed etiam abſtinentiam, propter Deum aſſumptam, eſſe cultum Dei. Nec jejunabat ſancta iſta mulier quotidie ex mandato Dei, ſed planè voluntariè; & tamen hoc jejunio ſpontaneo verè Deum colebat.

Item Apoſtolus ad Roman. 12. cùm dicit: *Obſecro vos per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora veſtra hoſtiam viventem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum*. Loquitur de compreſſione carnalium concupiſcentiarum, quæ fit potiſſimum per jejunium, atque hanc compreſſionem & mortificationem hoſtiam vocat, & *λογικὴν λατρείαν*, idest, rationabilem cultum. Eſt igitur jejunium, ut per ipſum concupiſcentiæ reprimantur, cultus Deo gratus.

ferre Deo quaſi decimas & primitias vitæ noſtræ. Quod etiam ſcribunt Ioannes Caſſianus, Collat. 21. cap. 29. & alii. Denique jejunium eſt ſatisfactorium & meritorium, ut mox probabimus, igitur eſt cultus Dei, ut nunc de cultu verba facimus.

Quartò, Jejunium eſt utile ad ſatisfaciendum Deo, vel ad eum placandum. Id primùm oſtendunt exempla Scripturarum: nam 1. Regum 7. jejunantes filii Iſrael cum Samuele, Deum placarunt, & victoriam de hoſtibus retulerunt. 3. Regum 21. Achab Rex impius cùm Deum ad iracundiam provocaſſet propter vineam Naboth, indutus cilicio jejunavit, & ambulavit demiſſo capite. Et eo facto, iram Domini, ſaltem ex parte, mitigavit. Sic etiam Ninivitæ Jonæ 3. indicto communi jejunio Deum placare ſtuduerunt, & re ipſa placarunt. Idem fecerunt Judæi tempore Heſter, & tempore Judith, & placato Deo liberati ſunt ab excidio imminenti, Heſter 4. & Judith 4. Denique Joel cap. 2. hortatur peccatores, ut convertantur ad Deum in jejunio, & fletu, & planctu.

Item probatur ex Patribus, Tertullianus in lib. de jejunio: *Omnino*, inquit, *erga victus materiam hæc eſt ratio, qua rurſum interdicto cibo, & obſervato præcepto, primordiale jam delictum expiaretur, ut homo per eandem materiam cauſæ Deo ſatisfaciat, per quam offenderat*. Et infra: *Sicut primum uſus cibi perdidit, ita jejunium Deo ſatisfaciat*.

S. Cyprianus, in ſerm. de lapſis propè extremo. *Iram*, inquit, *& offenſam ejus, jejuniis, fletibus, planctibus, ſicut monet ipſe, placemus*. Et infrà: *Daniel*, inquit, *jejuniis promereri Deum nititur, in ſacco, & cinere volutatur, exomologeſin faciens dolenter, & dicens, &c.* Quo loco (*promereri Deum*) pro eo accipit, quod eſt Deum placare, eique ſatisfacere, ut ex toto ſermone perſpicuum eſt.

S. Baſilius orat. 1. de Jejunio: *In morbum*, inquit, *incidimus per peccatum, ſanemur per pœnitentiam. Sed pœnitentia ſine jejunio otioſa & infrugifera eſt, per jejunium ſatisfacito Deo*.

Kemnitius in 4. part. examin. pag. 493. notat hoc loco, vocem *ἀπολόγησαι*, quam interpres reddidit *ſatiſfacito*, non ſignificare ſatisfacere, vel defendere, aut excuſare, ſed reatum agnoſcere, & culpam deprecari. At quis unquam audivit, *ἀπολογεῖσθαι* eſſe reatum agnoſcere? niſi fortè idem ſit excuſare & accuſare; confiteri & negare. An hoc non eſt pro arbitrio vocabulorum ſignificationes invertere. Itaque *ἀπολογεῖσθαι* propriè ſignificat defendere & excuſare; & quia ſatisfactio pœnalis compenſat delictum, & eo modo purgat & aufert, ideò ad eam ſignificandam utuntur ſæpè auctores vocabulo excuſandi, & contra vocabulo ſatisfaciendi ad excuſationem ſignificandam. Hoc autem loco certum eſt ſententiam S. Baſilii eſſe, ut opponamus iræ Dei, tamquam clypeum pro peccato jejunium, quod illud excuſabit non negando, ſed ſatisfaciendo & compenſando.

S. Ambroſius in lib. de Elia, & Jejunio, cap. 3. *Jejunium*, inquit, *culpæ mors, excidium delictorum, remedium ſalutis*. Et cap. 4. dicit jejunio tegi & ablui peccata. Et cap. 9. ipſum jejunium ſacrificium reconciliationis appellat.

S. Epiphanius in compendiaria doctrina, quæ eſt ad fi-

Digitized by Google

ad finem librorum adverſus hæreſes: *Jejunamus*, inquit, *non ut beneficium aliquod ei, qui pro nobis paſſus eſt, exhibeamus, ſed ut Domini paſſionem, quam pro nobis ipſe ſuſcepit, ad ſalutem noſtram confiteamur; & ut pro peccatis noſtris jejunia nobis apud Deum ſupputentur.*

Hoc etiam loco Kemnitius admonet, depravari hanc ſententiam à Jeſuitis, in Græco enim ſic legi, *ὅπως ὑπὲρ τῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν αἱ νηστεῖαι ἡμῖν εὐλόγιστοι Θεῷ γενόνται*, hoc eſt, ut ipſe vertit, *ut pro peccatis jejunia nobis fiant grata & accepta Deo.*

At nonne eſt omnino idem, jejunia pro peccatis ſupputari; & jejunia pro peccatis fieri grata & accepta Deo? Itaque ipſe idem Kemnitius paulò poſt ab Epiphanii ſententia recedere ſe liberè profitetur?

S. Hieronymus, in commentario ad cap. 3. Jonæ: *Saccus*, inquit, *& jejunium arma ſunt pœnitentiæ, auxilia peccatorum.* Et lib. 2. adverſus Jovinianum ſcribit, ipſam etiam Sodomam & Gomorram jejunio Deum potuiſſe placare.

S. Joannes Chryſoſtomus homil. 1. in Geneſ. *Communis*, inquit, *noſtri omnium Dominus, veluti pater filios indulgenter amans, cupiens ea, quæ unquam peccavimus, nos abluere; hanc nobis, quæ per jejunium fit, curationem adinvenit.*

S. Auguſtinus, ſerm. 60. de tempore: *Nemo*, inquit, *pro laude humana, ſed pro peccatorum indulgentia jejunet.* Ac ne dicat Kemnitius, hunc ſermonem fortaſſe non eſſe Auguſtini, idem auctor in ſerm. de utilitate jejunii, quem ipſe etiam Poſſidius nominatim S. Auguſtino tribuit: *Reſponde*, inquit, *tentatori, excrucio me planè, ut ille parcat, do de me pœnas, ut ille ſubveniat, ut placeam oculis ejus.*

S. Leo ſerm. 4. de Quadrageſima: *Magna*, inquit, *divinæ inſtitutionis ſalubritate proviſum eſt, ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & jejunia caſta decoquerent.* Idem ſerm. 4. de jejunio ſeptimi menſis dicit jejunii ſacrificio Deum placari. Ac ſimiles ſententiæ in S. Leone paſſim leguntur.

Sanctus Bernardus ſerm. 66. in Cantica: *Ego*, inquit, *interdum abſtineo, ſed abſtinentia mea ſatisfactio eſt pro peccato, non ſuperſtitio pro impietate.* Item ſerm. 4. de Quadrageſima: *Pro eo*, inquit, *quòd ipſis quoque licitis abſtinemus, ea nobis, quæ prius commiſimus, illicita condonantur &c.*

Quinto, Jejunium utile eſt ad merendum & impetrandum beneficia Dei temporalia, & ſempiterna. Nam ut in lib. 1. Regum cap. 1. legimus, Anna uxor Helcanæ filium Samuelem per jejunium impetravit. *Anna* (inquit ſanctus Hieronymus lib. 2. in Jovinianum) *inanem cibo ventrem filio meruit implere.* David quoque jejunio ſe afflixit, ut periclitanti filio vitam impetraret, 2. Regum 12. Sara item per jejunium à dæmonio liberatur, Tob. 3. atque hoc fortè eſt genus illud dæmoniorum, quod non ejicitur niſi per orationem & jejunium, ut Dominus ait, Matth. 17.

Sed eſt inſignis locus præter cæteros, pro merito jejunii, Matth. 6. *Tu autem cùm jejunas unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans. Et pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi.* At quid quæſo reddet, niſi mercedem? Opponet enim dominus hoc jejunium illi, de quo antea dixerat, *exterminant facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam.*

Calvinus in commentario hujus loci ſcribit, mercedem accipiendam eſſe impropriè, quoniam merces promittitur etiam orationi: & tamen quod oranti datur non eſt merces, ſed donum. Addit non eſſe eandem rationem orationis & jejunii, quoniam oratio eſt cultus Dei, cùm ſit opus à Deo præceptum, jejunium non eſt cultus, cùm non ſit præceptum, ſed res media & indifferens. Ex quo ſequitur, ut orationi per ſe reddatur merces; jejunio autem non per ſe, ſed ut orationi deſervit.

At fallitur Calvinus, nam tametſi orationi, ut oratio eſt, reſpondeat potiùs donum, quàm merces, tamen orationi, ut eſt opus bonum, & ex charitate profectum, omnino debetur merces. Et hoc modo tum ipſi orationi, tum jejunio mercedem reſpondere Salvator affirmat. Falſum eſt autem, jejunium eſſe rem mediam, ſi ſumatur (ut à nobis ſumitur) pro abſtinentia ex electione aſſumpta ad bonum aliquem finem. Sic enim non eſt res media, ſed actus virtutis, & res à Deo præcepta, & illi gratiſſima, non ſolùm ut orationi deſerviens, ſed etiam per ſe ut actus temperantiæ, vel alterius cujuſcumque virtutis.

His teſtimoniis & exemplis Scripturæ ſubjici poſſunt teſtimonia, atque exempla Patrum. Sanctus Joannes Apoſtolus, teſte Clemente Alexandrino, apud Euſebium lib. 3. hiſtor. cap. 17. crebra duxit jejunia, ut gratiam Dei cuidam juveni impetraret. Idem etiam Joannes ſcripturus Evangelium indixit ſolemne jejunium, ut gratiam rectè ſcribendi accipere mereretur, ut S. Hieronymus tradit præfatione commentariorum in Matthæum, & eum ſecutus Venerabilis Beda in primum caput Joannis.

Tertullianus in lib. de jejunio: *Etiam*, inquit, *Sacramentorum agnitionem jejunia de Deo merentur.*

S. Ambroſius in epiſt. 82. ad Eccleſiam Vercellenſem: *Qui ſunt*, inquit, *hi præceptores novi, qui meritum excludunt jejunii?*

S. Gregorius Nazianzenus, oratione de laudibus Cypriani, explicans quibus armis ſancta quædam Virgo diabolum à ſe repulerit: *Jejunii*, inquit, *& humicubationis pharmacum objecit.*

S. Athanaſius in lib. de virginitate, non procul ab initio: *Vides*, inquit, *quid faciat jejunium? morbos ſanat, diſtillationes exiccat, dæmones fugat, pravas cogitationes expellit, cor mundum efficit &c.* Et infrà: *Quiſquis*, inquit, *ab immundo ſpiritu vexatur, certum habere debet, hoc pharmaco jejunio (inquam) ſtatim ſpiritus malos afflictos abſcedere, vim jejunii metuentes.*

Sanctus Baſilius orat. 1. de jejunio; *Jejunium*, inquit, *ad venturi ſæculi mala fugienda & aſſequenda bona utile eſt &c.*

S. Joannes Chryſoſtomus, ſerm. 1. de jejunio: *Jejuna*, inquit, *quia peccaſti; jejuna ut non pecces: jejuna, ut accipias: jejuna, ut permaneant quæ accepiſti.*

S. Hieronymus in 2. lib. adverſus Jovinianum ex propoſito diſputat, meritorium eſſe jejunium.

S. Auguſtinus ſerm. 62. *Jejunium*, inquit, *remedium eſt, aut præmium. Hoc eſt, aut indulgentiam peccatorum, aut præmium regni cœleſtis acquirit.*

Auctor libri de Eccleſiaſticis dogmatibus, qui habetur in 4. tomo S. Auguſtini, ſic loquitur cap. 68. *Pro amore caſtigandi corporis abſtinentibus à vino, vel carnibus, nihil credere meriti accreſcere, non hoc Chriſtiani, ſed Joviniani eſt.*

S. Leo ſerm. 1. de Jejunio ſeptimi menſis: *Ut per humilitatem*, inquit, *jejunii contra omnes hoſtes noſtros divinum mereamur auxilium.*

Ad aliqua teſtimonia Patrum, quæ in toto præſenti capite citavimus, reſpondere nititur Kemnitius, in 4. part. examinis, pag. 490. & ſeq. Primò dicit, Patres ſæpè rhetoricari ſolitos: nam exiſtimarunt, ut ipſe ait, ſe hujuſmodi rhetoricis exagerationibus efficaciùs poſſe homines ad ſuſcipienda & exercenda jejunia promovere. Sicut Chryſoſtomus fatetur in lib. de compunct. cordis, quædam cohortatoriè magis, quàm verè dici.

Secundò addit, poſſe Patrum ſententias ad analogiam fidei explicari, ſi dicamus, eos tribuere jejunio

tam-

Digitized by Google

partum diſceſſiſſe . Et infrà : *Quando contra hanc fidei analogiam Pontificii talia veterum dicta urgent, cogimur ſalva reverentia, quæ tam magnis viris debetur, illa rejicere, ut fundamentum ſalutis ſalvum retineamus*. Et infrà : *Quando Pontificii tales veterum exceſſus ad palliandas & ſtabilienda ſuperſtitioſas de jejuniis opiniones producunt, cogimur contradicere, & à Patrum exorbitantibus veſtigiis aliquantiſper diſcedere, ut juxta canonem Scripturæ recto pede ad veritatem Evangelii ambulare poſſimus*.

Sed hæc omnia facilè refelluntur. Nam quod attinet ad Primum, ſi Kemnitius unum, aut alterum Patrem rhetorica amplificatione uſum eſſe diceret, non videretur omnino ſine ratione loqui : at quis credat, nullum fuiſſe ex tanto numero Patrum, qui non extulerit ſupra veritatem jejunii laudes? Adde quòd multa teſtimonia adduxerimus non excerpta ex ſermonibus, ſed ex libris dogmaticis, vel commentariis Scripturarum, in quibus locum non habent rhetoricæ amplificationes. Quod autem Kemnitius Chryſoſtomum citat ex lib. de compunct. cordis, planè contra ſe citat. Chryſoſtomus enim eo loco non laudat, ſed reprehendit eos, qui ad homines terrendos aliqua cohortatoriè, non verè dicta exiſtimant.

Quod attinet ad Secundum. Non poſſunt teſtimonia Patrum ita exponi, ut ſolùm velint jejunium ſervire orationi & pœnitentiæ, præſertim ſi dicatur, jejunium ſignum eſſe pœnitentiæ, non autem partem, ſive opus, & fructum pœnitentiæ. Patres enim omnia diſtinctè docent, nimirum jejunio juvari orationem, & præterea placari Deum, impetrari beneficia, ſatisfieri pro peccatis, &c.

Porrò non facit ad rem, quod affertur Tertio loco. Fatemur enim parum prodeſſe jejunia à cibis, ſi non abſtineatur à vitiis; ſed ideò jejunia utiliſſima eſſe dicimus, quia juvant, ut purgemur à vitiis, & ut in vitia non labamur. Proinde non pugnant ſententiæ Patrum inter ſe, neque una ſententia impedit, quo minus aliæ ſint veræ, etiamſi propriè & ſine tropo accipiantur.

Quod verò Quarto loco Kemnitius dicit, id planè ſatis eſt ad ipſius & ejus ſimilium novatorum temeritatem coarguendam. Quis enim ſibi perſuadere poſſit, tot ſanctiſſimos & doctiſſimos Patres minus rectè canonem ſacræ Scripturæ intellexiſſe, & fundamentum fidei & ſalutis tenuiſſe, quàm paucos novatores, magis Grammaticos quàm Theologos? Quis non magis credat Kemnitium exorbitaſſe, & à norma, atque analogia fidei receſſiſſe, quàm Baſilium, Chryſoſtomum, Ambroſium, Hieronymum & alios, quos citavimus, quibus injuriam facimus, ſi cum eis novatores iſtos ulla ex parte comparemus.

CAPUT XII.

Solvuntur objectiones.

SED videamus quæ ipſi argumenta habeant, ut probent, jejunium non eſſe cultum, nec ſatisfactorium, vel meritorium.

Primùm objicit Brentius, teſtimonium Iſaiæ, c. 58. *Numquid tale eſt jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam &c. Nonne hoc eſt magis jejunium*, [illegible] gitur omnino contrarium. Nam cùm Dominus dicat, non placere ſibi jejunium eorum, qui non ſtudent mores emendare, ſatis apertè indicat, illud jejunium ſibi placere ac per hoc eſſe cultum, quod eſt conjunctum cum juſtitia & pietate. Itaque cùm dicitur : *Numquid hoc eſt jejunium, quod elegi, affligere hominem per diem animam ſuam?* Subintelligendum eſt, *ſolum*, ut monet S. Hieronymus in commentario, ut ſenſus ſit, non placere Deo jejunium, in quo ſolùm affligitur anima, ſed illud, in quo cum afflictione animæ conjuncta eſt emendatio morum. Placere enim Deo, ut homines jejunando affligant animam, perſpicuum eſt ex cap. 16. & 23. Levitici, & cap. 29. Num. ubi Deus indicit jejunium ſeptimi menſis, & non ſolùm dicit : *Affligetis animas veſtras*, ſed etiam addit, *ſi quis ea die afflictus non fuerit, peribit anima ejus de populo ſuo*.

Secundò, objicit Calvinus illud Joelis 2. *Scindite corda veſtra & non veſtimenta veſtra*. Ideſt, non carnis afflictione, ſed cordis contritione convertimini ad Deum.

Reſpondeo, Per ſciſſionem veſtium non ſignificatur jejunium, aut alia corporalis afflictio, ſed ſignum planè externum doloris, & pœnitentiæ. Jejunium enim conjungitur ab eodem Propheta cum ipſa converſione & contritione cordis ut fructus ejus : *Convertimini ad me in toto corde veſtro in jejunio, & fletu, & planctu*. Deinde non prohibetur ſciſſio veſtium, quidquid tandem illa ſignificet, niſi quando non ei reſpondet cordis contritio. Itaque ſenſus eſt, Nolite ſcindere ſolùm veſtimenta, ſed etiam corda. Sciſſionem enim veſtium in ſignum deteſtationis ac doloris, non diſpliçuiſſe Deo, vel ex eo poteſt intelligi, quòd etiam poſt Chriſti adventum Apoſtoli hac cæremonia uſi fuiſſe inveniuntur, Actor. 14.

Tertiò, objicit Philippus verba illa B. Pauli, 1. ad Timoth. 4. *Exerce te ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum valet : pietas autem ad omnia*. Ubi nomine corporalis exercitationis intelligitur jejunium, ut Ambroſius in commentario exponit. Quare cùm opponatur jejunium pietati, quæ propriè ad cultum Dei pertinet, ſequitur, ut jejunium propriè non ſit cultus.

Reſpondeo, Duæ ſunt hujus loci explicationes. Una eſt commentarii, qui tribuitur Ambroſio, quæ quidem per corporalem exercitationem jejunium intelligit, ſed per pietatem non intelligit cultum Dei propriè dictum, ſed miſericordiam in pauperes. Vult autem hic commentarius, jejunium ad modicum utile eſſe, niſi cum miſericordia, & eleemoſynis conjungatur. Quod idem docet Chryſoſtomus, homil. 78. in Matth. ubi dicit, jejunium ſine eleemoſynis nihil valere. Quod intelligendum eſt, ſi eleemoſynæ faciendæ præceptum occurrat, & is qui jejunat, tam ſit avarus, ut nolit eleemoſynam facere etiam de eo, quod ſibi ſupereſt, & quod aliàs conſumpſiſſet, niſi jejunare inſtituiſſet. Alioqui enim jejunium cum eleemoſyna conjungere non eſt neceſſarium, quamvis ſit utiliſſimum. Quare S. Ambroſius ſerm. 33. S. Auguſtinus ſerm. 56. & S. Leo ſerm. 2. de jejunio decimi menſis, non jubent, ſed hortantur, ut unuſquiſque tempore jejunii prandium, quod ſibi ipſe ſubtrahit, pauperibus erogeet.

Altera

Digitized by Google

Altera expoſitio verior, & planè ad mentem Apoſtoli, eſt Chryſoſtomi, Theodoreti, Theophilacti, Oecumenii & aliorum, qui per corporalem exercitationem non intelligunt jejunium, ſed ſtudium corporis confirmandi, & corroborandi, quod faciunt athletæ, gladiatores, milites, & cæteri, qui viribus corporalibus egent. Sumit enim Apoſtolus ſimilitudinem ab athletis, cùm ait: *Exerce te ipſum ad pietatem*. Nam id ſignificat vox Græca *γύμναζε*. Et ſenſus ejus loci hic eſt, exerce te more boni athletæ ad curſum, vel certamen pietatis. Hoc enim verè utiliſſimum eſt, tum in hac vita, tum in futura. Nam qui vires exercent ad curſum, vel corporale certamen, parum omnino inde lucrantur in hac vita, & in alia prorſus nihil. Similis locus eſt 1. Corinth. 9. *Qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.*

Porrò, Sanctus Joannes Chryſoſtomus non ſolùm docet, Apoſtolum non loqui hoc loco de jejunio, ſed etiam refellit eos, qui contra ſentiunt. Neque enim credibile eſt, Apoſtolum vocaturum fuiſſe jejunium corporalem exercitationem, cùm jejunium ad corpus extenuandum, non ad confirmandum referatur; & cùm ſit verè ſpiritualis & cœleſtis exercitatio. Deinde, quomodo diceret idem Apoſtolus, jejunium ad modicum valere, cùm ipſe idem ad jejunium tam frequenter, & verbo, & exemplo diſcipulos hortaretur? Denique, numquam Apoſtolus jejunio pietatem opponeret, quæ habet promiſſionem vitæ, quæ nunc eſt, & futuræ, cùm id maximè conveniat jejunio, ut in hac vita ſanitatem efficiat & conſervet, ut patet ex cap. 1. Danielis: & in alia mercedem accipiat à Patre cœleſti, juxta promiſſionem Domini, Matth. 6. Itaque rectè S. Leo, ſerm. 1. de jejunio Pentecoſtes: *Sequitur*, inquit, *ſolemne jejunium, quod animis, corporibuſque curandis ſalubriter inſtitutum, devota nobis eſt obſervantia celebrandum.*

Quartò, objicit Kemnitius, quòd Lucæ 18. Phariſæus allegans jejunia ſua juſtificatus non fuerit, & quòd Matth. 9. Chriſtus opinionem, qua Phariſæi jejunabant, comparaverit veſtibus detritis, quibus Evangelii novitas non conveniat. Ex quibus locis manifeſtum eſſe dicit, jejunium improbari & rejici à Deo, ſi ſuſcipiatur opinione Phariſaica, vel ad oſtentationem, vel ad meritum, ſatisfactionem, ſeu juſtificationem.

Reſpondeo, Quod attinet ad priorem locum, Phariſæus non ideò juſtificatus non eſt, quia jejunabat bis in Sabbatho, aut quia jejunium ad juſtificationem aliquid valere exiſtimabat, ſed quia ſuperbè oſtentabat bona opera ſua, & alios contemnebat. Dominus enim antepoſuit Publicanum Phariſæo, quia humilis erat, & Phariſæus ſuperbus, non quia Phariſæus jejunabat, & Publicanus non jejunabat. *Deſcendit*, inquit, *hic juſtificatus ab illo, quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur; & qui ſe humiliat, exaltabitur.*

De Altero teſtimonio ex cap. 9. Matth. diſſeruimus ſupra, ubi oſtendimus, manifeſtè errare Kemnitium dum jejunium detritis veſtibus comparatum eſſe docet, cùm potiùs contra novis ſit veſtibus comparatum.

Quod autem Kemnitius eandem rationem eſſe vult jejunii ad oſtentationem, & ad meritum, ſatisfactionem, & juſtificationem, facit more ſuo, qui ſolet omnia confundere. Nam jejunium ad oſtentationem malum eſſe, & in Scripturis paſſim reprehenſum notum eſt ex cap. 6. Matth. 18. Lucæ, & ex aliis locis. Jejunium autem ad meritum acquirendum, vel ad ſatisfaciendum pro peccatis, in Scripturis non ſolùm non reprehendi, vel etiam probari & laudari, multis teſtimoniis & exemplis ſuperiore capite demonſtravimus.

Quintò, objicit idem Kemnitius, cap. 2. ad Coloſſenſes, ubi (ut ipſe dicit) Paulus reprehendit & damnat factitias, ſeu electitias illas religiones, quæ in cibis, qui ipſo uſu conſumuntur, cultum Dei conſtituunt; & juxta traditiones hominum ſub ſpecie humilitatis, & ſeverioris diſciplinæ corpori non parcunt, ſed illud ita vexant, affligunt & macerant (hoc enim ſignificat *ἀφειδία*) ut debitum honorem neceſſaria ſuſtentatione, & convenienti curatione ei non tribuant. Atque in hac diſciplinæ ſeveritate cultum Dei conſtituunt.

Reſpondeo, Duo quædam Paulus reprehendit. Primùm, cultum Dei in cibi, potuſque abſtinentia ſitum, non quemcumque, ſed ſuperſtitioſum & falſum. Nam vox *ἐθελοθρησκεία*, tametſi ſonet cultum voluntarium, tamen non ſignificat cultum voluntarium, ut diſtinguitur à cultu imperato & neceſſario, ſed ut diſtinguitur à cultu rationabili. Illa enim dicuntur interdum voluntaria, quæ non habent fundamentum rationis, ſed ideò fiunt, quia ſic libet. Reprehendit igitur Apoſtolus abſtinentiam Judæorum, vel Hæreticorum, qui putabant, cibos aliquos per ſe eſſe immundos, & in eo religionem conſtituebant, ſi cibos ejuſmodi numquam guſtarent. Quæ religio voluntaria & falſa, ac ſuperſtitioſa meritò nominatur, quoniam non fundatur in Scripturis, aut in aliqua ſolida ratione, ſed in deliratione & ſomniis, vel potiùs in voluntate quorumdam Hæreſiarcharum. Abſtinentia autem Catholicorum *ἐθελοθρησκεία* dici non poteſt, & multò minus cultus factitius, vel electitius, ut eum Kemnitius vocat, quoniam Catholici non fingunt ex capite ſuo, Deo gratam eſſe ſuam abſtinentiam, ſed ex teſtimoniis & exemplis Scripturæ, & Patrum colligunt, ut ſuperiore capite demonſtravimus.

Secundò, reprehendit Apoſtolus eos, qui ſine moderatione jejunant, ita ut non parcant corpori, neque ei ſuppeditent quæ ſunt ad vitam, vel ad ſanitatem neceſſaria. Ita enim hunc locum interpretatur Chryſoſtomus in Commentario, & ſanctus Hieronymus in epiſt. ad Algaſiam, quæſt. 10. Atque hoc ipſum Catholici omnes libentiſſimè confitentur. Caſtigari enim & affligi volumus carnem, ut Scripturæ faciendum eſſe docent, non autem interimi, aut morbum contrahere.

Sed eſt etiam alia ejuſdem loci expoſitio apud Sanctum Auguſtinum, in epiſtol. 59. ad Paulinum, quæ ſententiam noſtram planè confirmat. Scribit enim Auguſtinus, notari, ac reprehendi ab Apoſtolo illos, qui videntur non ſine ratione jejunare, cùm id videantur referre ad corpus caſtigandum & cor humiliandum; ſed tamen re vera non propter hoc potiſſimùm, ſed propter ſuperſtitionem ſuam jejunant, qua videlicet ſibi perſuaſerunt, cibos aliquos natura ſua eſſe immundos. Itaque ex Auguſtini ſententia non reprehenduntur hoc loco, qui carnem jejuniis affligunt, & in ea re cultum aliquem, ideſt, opus Deo gratum conſtituunt: ſed illi qui videntur ea de cauſa jejuniis operam dare, re autem vera ſuperſtitionem ſuam per abſtinentiam illam alere & augere conantur.

Sextò, objicit idem Kemnitius, quòd meritum, aut ſatisfactionem in jejunio ponerè, ſit fundamentum redemptionis & ſalutis negare.

Sed argumentum eſt commune contra omnia bona opera, & ſatis copioſè à nobis refutatum, in diſputatione de Merito & Satisfactione.

CA-

Digitized by Google

[illegible] dacis undique aſperſa, ut pigeat in iis referendis vel refellendis tempus terere. Pauca quædam attingam, quæ graviora viſa ſunt.

Primùm igitur ex Ignatio Duo loca producit. Primus eſt in epiſtol. ad Heronem, ubi ſic loquitur Ignatius: *Jejuniis & orationibus vacato, ſed non immodicè, ne te ipſum deſtruas, à vino & carnibus non penitus abſtineto, neque enim abominabilia ſunt*. Et infrà: *Quicumque dicit aliquid contra ea, quæ mandata ſunt, etiamſi fide dignus ſit, etiamſi jejunet, etiamſi prophetet, etiamſi ſigna faciat, lupus tibi habeatur ſub ovis pelle, ovium exitium machinans*.

Alter locus eſt in epiſt. ad Philippenſes: *Si quis in reliquis rectè ſentiat, ex cibis autem quoſdam vocet abominabiles, ille inhabitatorem habet draconem Apoſtatam*.

Ex his locis Kemnitius ita colligit: *Fuerunt igitur*, inquit, *Ignatii tempore circa annum* 110. *qui à cibis quibuſdam, maxime à carne & vino ſub ſpecie religionis abſtinuerunt, & immodicis jejuniis corpora læſerunt &c.* Quibus verbis Carthuſienſes, alioſque Catholicos Monachos reprehendit, qui carnibus numquam veſcuntur.

Sed facilis eſt Reſponſio. Nam Ignatii doctrina ſanctiſſima eſt, & ab omnibus Catholicis libenter admittitur. Non enim Sanctus Ignatius illos reprehendit, qui propter continentiæ virtutem ſemper à vino & carnibus abſtinent, ſed eos, quid id faciunt, quòd vinum & carnes res immundas eſſe arbitrentur, quales fuiſſe ipſo Ignatii tempore Ebionitas, ex Epiphanio conſtat.

Id autem ita eſſe, probatur Primò, quoniam alioqui S. Jacobum Apoſtolum, Ignatius reprehendiſſet, qui teſte Egeſippo apud Euſebium, lib. 2. hiſtoriarum, cap. 22. à carnibus & vino perpetuò abſtinebat. Quod idem commune fuit omnibus illis Sanctis Anachoretis, Antonio, Hilarioni, Machario, Simeoni Stilitæ & aliis, quorum laudes Athanaſius, Hieronymus, Palladius, Theodoretus & alii veteres conſcripſerunt.

Præterea, Sanctus Ignatius cùm dicit, non eſſe à vino & carnibus abſtinendum, quia non ſunt abominabilia, apertè docet, tunc eſſe malum à vino & carnibus abſtinere, cùm aliquis propterea illis abſtinet, quòd abominabilia eſſe credat.

Denique, ſicut reprehendit Ignatius prohibentes cibos, ſic reprehendit prohibentes nuptias, ſic enim loquitur in epiſtol. ad Philadelphienſes, in ipſo loco, quem citat Kemnitius: *Si quis in reliquis rectè ſentiat, ſed legitimam commixtionem, & liberorum procreationem, corruptelam & pollutionem appellet, aut cibos quoſdam abominabiles vocet, talis Apoſtatam Draconem inhabitantem habet*. Nam Ignatii tempore ſicut Ebion carnes immundas, ſic Saturninus nuptias à Diabolo eſſe dicebat.

De nuptiis autem non deteſtandis, ita S. Ignatius loquitur, ut perpetuam virginitatem etiam laudet & nuptiis anteponat. Sic enim ſcribit in eadem epiſtol. ad Philadelphienſes: *Virgines Chriſti in puritate, non abominantes nuptias, ſed id quod præſtantius eſt amplectentes &c.* Et in epiſtol. ad Philippenſes: *Si quis*, inquit, *caſtè, ſi quis continenter vivit, non extollatur, ne perdat mercedem*.

Sic igitur Ignatius cibos omnes mundos eſſe docet, & nullum vitandum, quaſi immundum, non tamen hæreſis, quæ prætextu religionis vinum, & carnes deteſtari docebat, utile erat multis, ut Hero, qui perſona erat publica, hæreſim illam exemplo ſuo refelleret. Nec tamen inde ſequitur, ut non debuerit Hero in Quadrageſima, aliiſque jejunii diebus à carnibus abſtinere.

Secundo loco profert Kemnitius hiſtoriam Alcibiadis, quam etiam attingit Philippus, in locis tit. de Scandalo. Summa hiſtoriæ hæc eſt, ut eam refert Euſebius lib. 5. cap. 3. Alcibiades quidam aſſueverat vitæ admodum auſteræ, ut nihil præter panem & aquam in cibum & potum ſumeret. Is propter Chriſti fidem in carcerem conjectus, ubi ſimul aderant Attalus, Maturus, Blandina & alii Confeſſores, in ipſo etiam carcere nihil omnino præter panem & aquam guſtare volebat. Interim Attalo divinitus indicatur, non rectè agere Alcibiadem, quòd creaturis Dei non uteretur, & inde ſcandalum in mentibus aliorum gigneret, quare Alcibiades à fratribus admonitus, omnibus cibis promiſcuè uti cœpit. Hanc hiſtoriam ita Philippus & Kemnitius interpretantur, quaſi Alcibiades à cibis abſtineret opinione cultus & vitæ perfectioris. Et hoc ipſum Attalo divinitus revelatum fuerit, Alcibiadis abſtinentiam ideò non placere Deo, & ſcandalum in aliis gignere, quòd ipſe cenſeret diſcrimen ciborum eſſe cultum Dei præſtantiorem.

Sed nullo negotio res expediri poteſt. Nam in tota illa hiſtoria nulla fit mentio cultus præſtantioris, ſed ſimpliciter narratur, ex divina revelatione cognitum fuiſſe Alcibiadem non rectè facere, quòd creaturis Dei non uteretur, deque ea re cæteros fratres non leve ſcandalum pati. Ex qua narratione colligitur ſatis probabiliter, ſuſpicatos eſſe fratres, qui cum Alcibiade in carcere erant, illum hæreſi damnantium cibos, ut immundos, infectum fuiſſe. Habuerunt autem occaſionem hujus ſuſpicionis, ex eo, quòd cùm prudentia Chriſtiana doceret, homines in carcerem conjectos, & ferè quotidie variis tormentis vexatos ac debilitatos indigere aliqua refectione majori, & ea non deeſſet, ipſe tamen in ſua illa ſeveriſſima abſtinentia perſeverare vellet. Scribit enim Tertullianus in lib. ad Martyres, ſolitos fuiſſe Chriſtianos, ſumma diligentia & charitate miniſtrare cibos etiam delicatos, confeſſoribus in carcere conſtitutis. Hoc igitur eſt, quod ſocios Alcibiadis offendebat, quòd cum viderent refectione indigere, & eam tamen reſpuere. Inde enim ſuſpicabantur, eum aliquo errore circa ciborum munditiem laborare.

At (inquit Kemnitius) *Alcibiades poſt admonitionem illam non cæpit illa opinione à cibis abſtinere, ſed abſque delectu cibis omnibus uti. Non igitur in eo ſolùm errabat quòd abſtinebat, quaſi ab immundis*. Reſpondeo, Poſſet objectio in adverſarium retorqueri; quoniam ſi Alcibiades reprehenſus fuiſſet, quòd abſtineret propter opinionem cultus præſtantioris, potuiſſet mutare opinionem, & ea mutata in abſtinentia ſua perſeverare. Cæterùm vera reſponſio eſt, non potuiſſe Alcibiadem ſe ab erroris ſuſpicione purgare, niſi edendo promiſcuè cibos, quibus alii veſcebantur, tum quia fratres, qui ſcandala paſſi fuerant, non poterant certiores reddi de opinione illius interna, niſi per actionem externam, tum etiam quia prudentia

atque

Digitized by Google

atque diſcretio (ut diximus) eo tempore poſtulabat, ut rigorem illum abſtinentiæ relaxaret.

Omitto lapſum Philippi, qui ſcribit, Attalum & Blandinam conjuges fuiſſe, cujus contrarium ex ipſa hiſtoria manifeſtè colligitur. Blandina enim ancilla erat & virgo; Attalus vir nobiliſſimus & civis Romanus. Omitto item multa, quæ ex capite ſuo Kemnitius commmiſcitur, ut quod fratres ex loco Apoſtoli, 1. ad Timoth. 4. opinionem Alcibiadis refutaverint, & alia, quæ ex ipſo loco Euſebii inſpecto per ſe evaneſcunt.

Tertiò, profert Kemnitius hiſtoriam hæreſis Tatiani, ut probet, ſententiam noſtram de merito jejunii natam eſſe ex errore Tatiani. Sed hoc ſuprà refutatum eſt. Conſtat enim ex communi Patrum conſenſu, Tatianum prohibuiſſe cibos aliquos, propterea quod immundos natura ſua eſſe cenſeret, & ideò numquam eos guſtari voluiſſe. Quod longiſſimè abeſt ab Eccleſiæ doctrina.

Quartò, producit librum Tertulliani de jejunio, in quo Tertullianus Montanum Hæreſiarcham defendens, dicit, jejunium ac delectum ciborum eſſe utilem ad merendum, ad ſatisfaciendum, ad placandum Deum. Et contra objicit ſibi Catholicorum refutationem, qui proferebant Scripturas Iſaiæ: *Non hoc eſt jejunium quod elegi;* Et Evangelii: *Quod intrat in os non coinquinat hominem.* Et Apoſtoli: *Eſca nos non commendat Deo.* Ex quibus colligit Kemnitius, ſententiam noſtram de merito jejunii conſentaneam eſſe doctrinæ Tertulliani & Montani Hæreſiarchæ, & alienam à doctrina veteris Eccleſiæ, quæ Tertullianum Montanumque damnavit.

Reſpondeo, Jam ſuprà diximus, Tertullianum non bona fide recitare doctrinam Catholicorum. Catholici enim non reprehendebant Montaniſtas, quòd jejunia & ciborum delectum ad meritum, & ſatisfactionem valere exiſtimarent, ſed quòd ita ſuperſtitioſè Xirophagias urgerent, ut viderentur ſummam religionis in eo ponere, ſi nihil niſi crudum & aridum comederent. Hæc enim ſunt verba Tertulliani: *Arguunt*, inquit, *nos, quod Xirophagias obſervamus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni virulentia, & vividioribus quibuſque pomis, ne quid vinoſitatis, vel edamus, vel potemus.* Hæc certè ſuperſtitioſam diligentiam demonſtrant, & ideò Catholici non ſine cauſa Scripturas allegabant: *Non hoc eſt jejunium quod elegi. Quod intrat in os non coinquinat hominem. Eſca nos non commendat Deo.* Alioqui fuiſſe in Eccleſia Catholica uſum jejunandi in pane & aqua, fatetur in eodem libro Tertullianus, & jejunium, atque abſtinentiam à certis cibis meritoriam eſſe, patres omnes docent.

Quintò, profert Kemnitius hiſtoriam hæreſis Euſtathii: *Euſtathius enim*, inquit Kemnitius, *à carnium eſu abſtinendum docuit, non quòd cum Manichæis eas immundas & abominandas judicaret, ſed propter exercitationem cultus divini.* Id quod probat ex Sozomeno lib. 3. cap. 13. qui ſcribit, ipſum Euſtathium, in Concilio Gangrenſi ſe declaraſſe, οὐκ αὐθαδείας ἕνεκα, ἀλλὰ τῆς κατὰ θεὸν ἀσκήσεως, ideſt, non contumaciæ gratia, ſed cultus erga Deum abſtinentiam illam inſtituiſſe. Concilium autem Gangrenſe nihilominus Euſtathii ſententiam damnavit; igitur damnavit jejunia & abſtinentiam, quæ ſuſcipitur cum opinione cultus & meriti apud Deum. Colligit etiam ex hoc loco Kemnitius, nondum fuiſſe illo tempore in Eccleſia prohibitionem carnium in diebus jejuniorum, ſed tentatam quidem fuiſſe ab Euſtathio, ſed ab Eccleſia continuò repreſſam.

Reſpondeo, Euſtathii hæreſim non poſſumus melius cognoſcere, quàm ex Gangrenſi Concilio, quod illo ipſo tempore celebratum eſt. Sic igitur loquitur Concilium in ipſa præfatione: *Declaratum*, inquit,

A *eſſe hos* (nimirum Euſtathianos) *nuptias accuſare & docere, quòd nullus in conjugali poſitus gradu ſpem habeat apud Deum.* Et infrà: *Jejunia, quæ in Eccleſia prædicantur contemnenda aſſeruiſſe. Nonnullos eorum etiam cibos carnium tamquam illicitos reputaſſe.* Deinde in canonibus, can. 1. *Si quis vituperat nuptias &c. Anathema ſit.* Et can. 2. *Si quis carnem edentem præter ſanguinem, & Idolis immolatum & ſuffocatum, cum religione & fide, condemnat, velut ſpem propter hujuſmodi perceptionem non habentem, anathema ſit.*

Ex his manifeſtè colligitur, ab Euſtathio, ejuſque diſcipulis nuptias, & carnis eſum abſolutè fuiſſe damnata, ita ut ſalvum eſſe non poſſe crederent, qui nuptias contraheret, aut carnes ullo tempore deguſtaret. B Quæ eſt ipſa hæreſis Manichæi, quoad ſubſtantiam, quamvis fortaſſe non ex eodem fundamento Manichæus & Euſtathius hanc hæreſim fabricaverint.

Manifeſtum quoque eſt, Euſtathium à Concilio damnatum, non quòd à nuptiis, vel carnis eſu propter cultum Dei perfectiorem, abſtinendum eſſe diceret, ſed quòd abſolutè nuptias, carniſque eſum, ut res illicitas Chriſtianis (ut diximus) repudiaret. Nam idem Concilium, Can. 9. & 21. Virginitatem & continentiam recipit & laudat.

At (inquit Kemnitius) *Euſtathius (Sozomeno teſte) dabat operam vitæ ſeveræ, & in Concilio Gangrenſi profeſſus eſt, ſe non contumaciæ gratia, ſed ob cultum Dei abſtinentiam illam introduxiſſe.*

C Reſpondeo, Ita eſt, ſed idem Sozomenus addit, Euſtathium ob amorem vitæ ſeverioris in abſurdas opiniones incidiſſe. Itaque non abſtinentiam ob cultum Dei, ſed abſurdas illas opiniones Concilium damnavit.

Quod verò Kemnitius dicit, nondum eo tempore interdictum fuiſſe carnium eſum in diebus jejuniorum, merum eſt ipſius figmentum. Euſtathius enim non arguitur aut damnatur, quòd carnes comedi noluerit in diebus jejuniorum, ſed quòd abſolutè carnium eſum illicitum eſſe dixerit: interdictum autem illo tempore fuiſſe Chriſtianis carnium eſum, cùm jejunia celebranda erant, ac potiſſimùm in Quadrageſima perſpicuum eſt ex hiſtoria Spiridionis, quam ſuprà tractavimus. D Spiridion enim Euſtathii æqualis fuit, aut etiam paulò antiquior, & tamen eo tempore ſcimus ab homine Chriſtiano repudiatas fuiſſe carnes in Quadrageſima, eo nomine quod Chriſtianus eſſet. Vide eundem Sozomenum lib. 1. cap. 11.

Sextò profert Calvinus lib. 4. Inſtitution. cap. 12. §. 19. locum unum S. Auguſtini, ex lib. 30. contra Fauſtum, ubi dicit, ab Auguſtino refelli delirium Manichæorum, apud quos in magno honore erant, qui abſtinebant à certis cibis, quaſi abſtinentia illa ſit opus Deo gratum.

Reſpondeo, S. Auguſtinus non refellit Manichæos, quòd in magno honore haberent à carnibus abſtinentes; ſed quod putarent, carnes natura ſua eſſe immundas. E Id quod probat, quoniam etiamſi apud Manichæos ſoli ſacerdotes à carnibus abſtinerent, tamen plebi carnium eſus, non tam ut licitus concedebatur, quàm ut illicitus indulgebatur: *Auditoribus*, inquit, *veſtris, quos tamquam diſtinctos à genere ſacerdotum dixiſtis, ſecundùm veniam hæc edenda conceditis. Neque enim conceditur ſecundùm veniam, niſi peccatum.* Et infrà: *Hac animo, hac voluntate, hac opinione ab eſcis hujuſmodi temperatis, quòd non ſignificatione, ſed natura mala & immunda ſint.* Adde quod Fauſtus Manichæus non ſolùm dicit, perfectos apud Manichæos à carnibus abſtinere, quem locum notavit Calvinus, ſed etiam dicit, apud Catholicos in magno pretio haberi, qui carnibus ſemper abſtineant. Sic enim loquitur cap. 3. *De vobis verò quid dicam, ideſt, de Chriſtianioribus apud vos, quorum nonnulli quidem pertina, plerique*

De origine & inſtitutione jejunii Quadrageſimalis.

QUinta reſtat pars diſputationis de jejunio, quæ eſt de variis temporibus, in quibus ab Eccleſia ſunt inſtituta jejunia. Ac primùm de jejunio Quadrageſimæ, quod eſt omnium maximum & celeberrimum, Tria tractanda ſunt, de origine & inſtitutione, de rationibus inſtitutionis, & de varietate.

Quod attinet ad Primum, Tres falſæ opiniones de origine Quadrageſimæ refellendæ ſunt. Prima eſt Hæreticorum omnium hujus temporis, qui docent, Quadrageſimam poſt tempora Apoſtolorum ex quadam ſuperſtitione & perverſa imitatione Chriſti paulatim irrepſiſſe. Ita Joannes Calvinus lib. 4. Inſtitut. cap. 12. §. 20. Magdeburgenſes cent. 1. lib. 2. cap. 10. col. 577. Kemnitius in 4. part. exam. & alii. Probat autem id Kemnitius in 4. part. examin. pag. 581. ex teſtimonio Irenæi, apud Euſebium lib. 5. cap. 24. Sic enim loquitur Irenæus: *Quidam unum diem ante Paſcha jejunant, quidam duos, alii plures, alii quadraginta, diurnas & nocturnas horas ſupputantes pro die. Et hæc diverſitas non jam noſtra ætate primùm cœpit, ſed longè ante, illorum ſcilicet tempore, qui ante nos fuerunt, qui ut conjectura aſſequi licet, non accuratè conſuetudinem eorum, qui vel ſimplicitate quadam, vel privata auctoritate in poſterum aliquid ſtatuiſſent, obſervarunt.*

Ex hoc loco Quinque memorabilia Kemnitius colligi jubet. Primò, tempore virorum Apoſtolicorum fuiſſe diverſas & varias obſervationes, non certas & ſtatas leges de jejuniis. Secundò, Jejunium Quadrageſimæ fuiſſe vulgarem conſuetudinem, non mandatum, aut traditionem Apoſtolicam. Tertiò, conſuetudinem illam introductam privata auctoritate à ſimplicibus hominibus, non ex totius Eccleſiæ, aut Apoſtolorum inſtitutione, & præſcripto. Quartò fuiſſe, qui in poſterum tempus aliquid ſtatuerint de forma jejunii, ſed (ut dictum eſt) ex privata ſententia & devotione. Quintò, Viros Apoſtolicos ejuſmodi conſuetudinem non accuratè obſervaſſe, propterea quòd ſcirent ex quadam ſimplicitate à privatis hominibus introductam.

Sed hoc argumentum Kemnitii Duplici ratione refutari poteſt. Primùm enim ſi verba ipſa Irenæi diligenter excutiantur, facilè apparebit, eum auctorem non loqui de inſtitutione jejunii; Quadrageſimalis, ſed ſolùm de forma jejunandi, ideſt, quamdiu oporteat jejunantes manere impaſtos, unone die, an duobus, an pluribus. Sed verba Græca adſcribamus ex correctiſſima Roberti Stephani editione. οὐδὲ γὰρ μόνον περὶ τῆς ἡμέρας ἐϛὶν ἀμφισβήτησις, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς νηστείας. οἱ μὲν γὰρ οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν. οἱ δὲ, δύο, οἱ δὲ καὶ πλείονας, οἱ δὲ, τεσσαράκοντα ὥρας ἡμερινάς καὶ νυκτερινάς συμμετροῦσι τὴν ἡμέραν αὐτῶν. Hæc verba ſi reddantur ſimpliciter, ita ſonabunt Latinè. *Neque enim ſolùm de die (Paſcha videlicet) eſt dubitatio, ſed etiam de ſpecie ipſius jejunii. Quidam enim exiſtimant unam diem oportere ſe jejunare, quidam duas, quidam etiam plures. Quidam quadraginta horis diurnis & nocturnis metiuntur ſuam diem.* Hoc eſt, alii continuant jejunium, nihil omnino comedenti, quam à nobis reddita ſint.

Secundò, quia non dicit Irenæus, dubitationem eſſe de jejunio Quadrageſimæ, ſed de ſpecie & forma jejunii. Proinde non erat in controverſia apud viros Apoſtolicos, utrum ſervandum eſſet jejunium B quadragmta dierum ante Paſcha; id enim pro comperto omnes habebant: ſed quomodo ſervandum eſſet.

Tertiò, confirmatur à ſimili. Scribit enim Irenæus non ſolùm de die Paſchæ, ſed etiam de forma jejunii controverſiam eſſe. At de die Paſchæ non erat quæſtio, utrum dies Paſchæ celebrandus eſſet, ſed utrum dies Paſchæ eſſe poſſet ſolùm dies Dominicus, an quicumque dies hebdomadæ. Sic igitur de jejunio paſchali, ſive Quadrageſimali non erat quæſtio, an ſervandum eſſet, ſed qua forma ſervandum eſſet.

Quartò, Incredibile videtur tantam fuiſſe aliquando varietatem jejunii paſchalis, ut aliqui putarent, jejunium illud conſtare unico die tantùm, aut duobus, alii quadraginta diebus: & incredibilius eſt C jejunium illud quod Quadrageſimæ nomen ſemper habuit, potuiſſe definiri uno die, vel duobus. Non igitur de diebus Quadrageſimæ, ſed tempore continuandi jejunium ſine omni cibo, loquitur Irenæus.

Quintò, quoniam re vera ſemper fuit apud veteres varia conſuetudo continuandi jejunium. Scribit enim Philo in lib. de vita theorica ſupplicum, viros illos adeo amaſſe jejunium, ut aliqui triduum, aliqui ſex dies ſine cibo tranſmitterent. Sanctus Epiphanius in compendiaria doctrina ſcribit, ſuo tempore fuiſſe adhuc in Eccleſia ejuſmodi varietatem, ut aliqui ad Solis occaſum jejunium ſolverent, alii biduum, aut triduum, aut integram hebdomadam ſine cibo traducerent. Similia referunt S. Hieronymus in epiſt. ad Marcellam, de laudibus Aſcellæ, D & S. Auguſtinus in lib. 1. de moribus Eccleſiæ, cap. 33. neque deſunt etiam hodie, præſertim apud Græcos, qui ad initium & finem Quadrageſimæ tres dies, aut quadraginta horas impaſti tranſigant. Cujus formæ jejunandi habentur exempla in divinis literis, Heſter 4. Tob. 3. & Actor. 9. Hanc autem formam jejunandi ſine ullo cibo plures dies, libenter admittimus, ſemper liberæ fuiſſe conſuetudinis, neque unquam ab Apoſtolis, aut aliis Eccleſiæ præſulibus imperatam. Ex quo ſequitur, ut quinque illa memorabilia Kemnitii ad rem nihil pertineant.

Quamvis autem id quod jam diximus, veriſſimum eſſe credamus: tamen quoniam tum Ruffinus, tum Chriſtophorſonus, tum alii locum hunc Irenæi ad E Quadrageſimæ varietatem retulerunt, adferemus Alteram rationem, cur Kemnitii argumentum nihil probet. Nam quod ſequitur in teſtimonio Irenæi, non ſignificat, conſuetudinem quadrageſimalis jejunii introductam fuiſſe à privatis hominibus, & ex ſimplicitate quadam, & ideò à viris Apoſtolicis non fuiſſe accuratè ſervatam: ſed ſignificat, aliquos ex antiquis non accuratè ſervaſſe conſuetudinem, ut erat tradita à majoribus & Apoſtolicis viris, & ex hac negligentia ortam eſſe varietatem, quæ ipſius tempore cernebatur. Sic enim vertit Ruffinus: *Cœpit hæc diverſitas ab illis (ut opinor) qui non ſimpliciter, quod ab initio traditum eſt, tenentes, in alium morem, vel per negligentiam, vel per imperitiam poſtmodum decidere.*

Sed

Digitized by Google

Sed Kemnitius objicit verſionem Chriſtophorſoni, qui ita vertit, ut ipſe paulò antè citavit. At nos Ruffinum, ut multo antiquiorem & doctiorem, & qui multa vertit in Latinum ſermonem ex Græco, Chriſtophorſono anteponendum cenſemus. Præſertim cùm verba Græca extent, & de utraque verſione à peritis judicium fieri poſſit. Hæc enim ſunt verba Irenæi, quæ proximè ſequuntur poſt ea, quæ paulò antè deſcripſimus: *καὶ τοιαύτη μὲν ποικιλία τῶν ἐπιτηρούντων οὐ νῦν ἐφ' ἡμῶν γεγονυῖα, ἀλλὰ καὶ πολὺ πρότερον ἐπὶ τῶν πρὸ ἡμῶν τῶν παρὰ τὸ ἀκριβὲς ὡς εἰκὸς κρατούντων τὴν καθ' ἁπλότητα καὶ ἰδιωτισμὸν συνήθειαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποιηκότων*. Quæ ad verbum ſic reddi poſſunt, *& talis quidem diverſitas obſervantium, non nunc noſtro tempore facta eſt; ſed & multo antea tempore majorum noſtrorum, qui non accuratè (ut par erat) tenentes ſimplicem, & propriam conſuetudinem, eam ad poſteros tranſmiſerunt*.

Ex quo non ſequitur quod Kemnitius dicit, jejunium Quadrageſimæ ex ſimplicitate quadam & privata quorundam auctoritate introductum; ſed tantùm id ſequitur, aliquos ex veteribus non conſervaſſe conſuetudinem Apoſtolicam, ita ſimpliciter ac propriè ut conſervanda erat, & inde natam eſſe apud aliquos magnam in forma jejunii diverſitatem.

Sed his omiſſis, Altera ſententia eſt Ioannis Caſſiani, qui Collatione 21. cap. 30. docet, in Eccleſia primitiva, per totum annum æquale fuiſſe jejunium; deinde frigeſcente devotione, cùm inciperent apud multos negligi jejunia, placuiſſe omnibus ſacerdotibus, ut Quadrageſimæ jejunium indiceretur, ac fixa lege ſtabiliretur.

Sed hæc ſententia falſo nititur fundamento. Tametſi enim credibile ſit Apoſtolos, alioſque nonnullos, ſicut in commune vivebant, & continentiam perpetuam colebant, ita etiam vel per totum annum, vel certè frequentiſſimè jejunaſſe: tamen neque certum, neque veriſimile eſt, omnes Chriſtianos Apoſtolicis temporibus per totum annum operam dediſſe jejuniis; quemadmodum nulla ratione affirmari debet, omnes ubique Chriſtianos ſub Apoſtolis vitam cœlibem, & communem duxiſſe. Nam certè apud Corinthios, aliaſque civitates Græcorum (ut ex epiſtolis beati Pauli perſpicuum eſt) Chriſtiani permulti liberis operam dabant, & res ſuas proprias retinebant, & per unam Sabbathi collectæ apud eos fiebant. Item 1. Cor. 7. admonet conjugatos Apoſtolus, ut ad tempus intermittant opus conjugale, ut vacent orationi & jejunio. Ex quo ſequitur, ut non per totum annum jejunare ſoliti fuerint. Et 1. ad Corinth. 8. monet, ut comedant quicquid in macello vænit; ex quo intelligimus, eos carnibus veſci ſolitos, à quibus tamen abſtinent jejunantes.

Quid quòd Actor. 13. Apoſtoli Paulus, & Barnabas ordinantur in opus Evangelii cum jejunio, & oratione, & manuum impoſitione. Ubi ſine dubio fit mentio ſpecialis jejunii tempore ordinationis; proinde non ſemper in prima illa Eccleſia jejunabatur. Ipſe etiam Beatus Paulus 2. Corinth. 11. commemorat inter alios ſuos labores, jejunia multa. Et de ſancto Joanne Apoſtolo ſuprà citavimus, illum cum quodam adoleſcente crebra duxiſſe jejunia; & cùm Evangelium ſcribere vellet, ſolemne indixiſſe jejunium. Quæ ſunt argumenta clariſſima, non fuiſſe apud Chriſtianos omnes, Apoſtolicis temporibus, per totum annum æquale jejunium.

Adde quòd nuſquam invenitur lex illa, quam Caſſianus dicit, ab omnibus ſimul Chriſti ſacerdotibus fuiſſe latam de jejunio Quadrageſimæ. Primùm enim generale Concilium omnium ſacerdotum conſtat fuiſſe Nicænum primum: in eo autem Concilio fit mentio Quadrageſimæ tamquam rei notiſſimæ, & multo antea inſtitutæ.

A Tertia ſententia eſt aliorum, qui inſtitutionem Quadrageſimæ referunt ad Teleſphorum Papam. Id enim aliquos ſenſiſſe refert Euſebius in Chronico. Sed fortè inde nata eſt opinio illa, quòd Teleſphorus legatur clericis mandaſſe, ut ſeptem integras hebdomadas à carnibus abſtinerent, cùm laici ſeptem hebdomadas non integras abſtineant. Alioqui enim fieri non poteſt, ut Teleſphorus jejunium Quadrageſimæ inſtituerit, cùm ante ipſius tempora vixerit S. Ignatius, qui Quadrageſimæ apertiſſimè meminit.

Vera igitur ſententia eſt, Quadrageſimale jejunium ab Apoſtolis Domini inſtitutum, atque Eccleſiæ univerſæ traditum fuiſſe. Id enim Primùm conſtat ex canone Apoſtolorum 68. Deinde, ex teſtimonio expreſſo duorum inſignium Patrum Hieronymi & Leo- B nis. Sic enim ſcribit S. Hieronymus in epiſtola ad Marcellam adverſus Montanum, *Nos unam Quadrageſimam, ſecundùm traditionem Apoſtolorum, toto anno, tempore nobis congruo, jejunamus*.

Sanctus verò Leo ſerm. 6. de Quadrageſima ita loquitur. *Quod ergo dilectiſſimi in omni tempore unumquemque convenit facere Chriſtianum, id nunc ſollicitus eſt, & devotius exequendum, ut Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum jejuniis impleatur*: Et ſerm. 9. de Quadrageſima loquens: *A ſanctis*, inquit, *Apoſtolis, per doctrinam Spiritus ſancti majora ſunt inſtituta jejunia, ut per commune conſortium crucis Chriſti, etiam nos aliquid in eo, quod propter nos geſſit, ageremus*.

C Tertiò probatur ex regula illa notiſſima beati Auguſtini, in epiſt. 118. ad Januarium, & lib. 4. de Baptiſmo, cap. 24. quæ habet, illa omnia ſine dubio ex Apoſtolica traditione deſcendere, quæ in univerſa Eccleſia obſervantur, & in nullo Eccleſiæ concilio inſtituta inveniuntur. Ejuſmodi eſſe Quadrageſimale jejunium, nullo negotio demonſtrari poteſt. Nam non eſſe inſtitutum in ullo Concilio perſpicuum eſt Tum ex eo, quòd nuſquam extat tale concilium, in quo primùm Quadrageſima inſtituta eſſe dicatur; Tum ex eo, quòd invenitur mentio Quadrageſimæ in auctoribus, qui omnia Concilia præceſſerunt.

Obſervatum verò jejunium hoc in Eccleſia univerſa ſemper fuiſſe, manifeſtè patet ex Conciliis & Patribus diverſorum temporum & locorum. Fit enim D mentio Quadrageſimæ, ut rei generalis & antiquiſſimæ, in Concilio 1. Nicæno, can. 5. in Concilio Laodicæno, can. 49. & ſeq. Et in canonibus, quæ dicuntur ſextæ Synodi, can. 29. quæ ſunt Concilia in Oriente celebrata. Item in Conciliis occidentalibus Aurelianenſi 1. can. 11. Aurelianenſi 4. can. 2. Agathenſi, can. 8. Antiſiodorenſi, can. 2. Toletano 8. can. 9. & Bracarenſi 2. can. 9.

Porrò, nullus eſt veterum Patrum, qui Quadrageſimæ non meminerit. Ex Græcis, S. Ignatius in epiſt. ad Philippenſes. S. Irenæus in epiſt. ad Victorem, apud Euſebium, lib. 5. Hiſt. cap. 24. Origenes homil. 10. in Leviticum, Cyrillus Hieroſolymitanus, Catecheſi 1. & 18. Epiphanius in compendiaria doctri- E na. Athanaſius in epiſt. ad Orthodoxos de perſecutione. Baſilius orat. 2. de jejunio. Gregorius Nazianzenus oratione in ſanctum lavacrum. Gregorius Nyſſenus, oratione de amandis pauperibus. Ioannes Chryſoſtomus, homil. 1. in Geneſim, & homil. 18. & 73. ad populum Antiochenum. Theophilus Alexandrinus, in epiſtolis tribus Paſchalibus. Denique Dorotheus Abbas, in lib. de vita rectè ac piè inſtituenda, doctrina 15. ubi etiam affirmat, Quadrageſimam ab Apoſtolis inſtitutam. Vide hunc auctorem in tom. 3. bibliothecæ ſanctorum Patrum.

Ex Latinis, Tertullianus in lib. de jejunio, cap. 2. dicit, Jejunium quoddam eſſe in Eccleſia lege præſcriptum. Deinde cap. 13. illud ipſum vocat jejunium Paſcha-

dum. Maximus in ſermonibus de Quadrageſima. Caſſianus Collat. 21. Leo Pontifex in ſermonibus, item de Quadrageſima. Petrus Chryſologus, in ſermonibus de Quadrageſima. Gregorius Magnus, hom. 16. in Evangelia. Iſidorus lib. 1. de officiis divinis, cap. 36. Rabanus lib. 2. de Inſtitut. clericorum. Amalarius lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis. Rupertus lib. 4. de officiis divinis. Bernardus in ſerm. de Quadrageſima.

Ex hac autem tanta nube teſtium, qui omnes Quadrageſimæ, ut rei ſacræ & celeberrimæ, faciunt mentionem, mirum eſt, ſi non opprimatur impudentia Hæreticorum, & præſertim Calvini, qui in lib. 4. Inſtit. cap. 12. §. 20. dicere auſus eſt: *Jam invaluerat ſuperſtitioſa Quadrageſimæ obſervatio*. Quomodo enim ſuperſtitioſa obſervatio dici poteſt, quæ ab Apoſtolis per doctrinam Spiritus ſancti inſtituta, omnibus ſæculis poſt Apoſtolica tempora ſuccedentibus, ab omnibus Conciliis, omnibuſque Patribus Græcis & Latinis celebrata eſt?

Adde quòd non deſunt inſignes Patres, qui ab ipſo Domino indictam Quadrageſimam fuiſſe docent. Sic enim loquuntur, Ambroſius ſermon. 25. Hieronymus in cap. 58. Iſaiæ, & c. 3. Jonæ. Auguſtinus in Pſalmo 110. Et Leo ſerm. 12. de Quadrageſima. Quamvis enim Ambroſius, Hieronymus & Auguſtinus intelligant, Quadrageſimam à Domino indictam, non verbo, ſed exemplo: & Leo divinitus inſtitutam eſſe dicat, quoniam Apoſtoli, non ex proprio capite, ſed ex inſpiratione Dei illam inſtituerunt: tamen hoc ipſum, quòd Chriſtus exemplo ſuo, & Spiritus ſanctus unctione ſua Quadrageſimam inſtituerit, apertiſſimè docet, planè blaſphemum & ſacrilegum eſſe Calvinum, qui ſuperſtitioſam Quadrageſimæ obſervationem vocare non dubitavit.

Sed objicit Kemnitius teſtimonium ſancti Auguſtini, ex epiſt. 86. ad Caſulanum: *Ego in Evangelicis & Apoſtolicis literis, totoque inſtrumento, quod appellatur teſtamentum novum, animo id revolvens, video præceptum eſſe jejunium. Quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini, vel Apoſtolorum non invenio definitum*. Sed facilis eſt Reſponſio. Loquitur enim S. Auguſtinus de præcepto Domini, vel Apoſtolorum ſcripto in divinis libris. Fatemur autem nullum ejuſmodi in divinis libris extare præceptum. Et ideò non præcepto ſcripto, ſed traditione non ſcripta defendimus Quadrageſimam ab Apoſtolis inſtitutam. Eſſe autem hanc verè Apoſtolicam traditionem, probavimus paulò ante per illam ipſam regulam, quam nobis ad traditiones Apoſtolorum internoſcendas, idem ipſe S. Auguſtinus reliquit.

CAPUT XV.

De Quadrageſimæ varietate.

ADmiranda planè fuiſſe videtur, apud veteres in Quadrageſima obſervanda varietas. Nam S. Irenæus apud Euſebium, lib. 5. cap. 25. ſcribit, alios uno die, alios duobus, alios pluribus, alios quadraginta diebus Paſchale definiviſſe jejunium.

Sanctus Baſilius orat. 2. de jejunio, indicit publicè

Joannes Caſſianus, Collat. 21. c. 27. ſcribit, alios jejunare ſex hebdomadas, alios verò ſeptem.

Socrates lib. 5. hiſtor. cap. 21. dicit, Romanos jejunare ſolitos tres tantùm hebdomadas ante Paſcha, Dominicis & Sabbathis non ſupputatis. Græcos, B Illyricos & Alexandrinos, ſex hebdomadas. Alios quoſdam ſeptem hebdomadas, ſed intervallo poſito poſt quintumdecimum quemque diem. Quem locum non ſolùm Kemnitius in Examine, ſed etiam Calvinus in Inſtitut. lib. 4. cap. 12. obſervari jubet.

Sanctus Leo ſermon. 4. de Quadrageſima indicat, ſuo tempore ſolùm quatuor dies per hebdomadam jejunari conſueviſſe in Quadrageſima. Sic enim loquitur indicens jejunium Quadrageſimæ: *Igitur feria ſecunda, feria quarta, & feria ſexta jejunemus: Sabbatho autem apud ſanctum Petrum vigilias celebremus*. Dixi autem quatuor dies, quia Sabbatho cum vigilia ſemper jejunium jungebatur.

C Cæterùm hæc tanta diverſitas non difficulter tolli poteſt. Verè enim in Eccleſia Catholica omnibus ſæculis, tum apud Græcos, tum apud Latinos jejunium paſchale fuit dierum quadraginta, aut ferè quadraginta, ideſt, triginta ſex. Id verò perſpicuum eſt Primò, quoniam omnia Concilia, & Patres ſuprà citati utuntur nomine Quadrageſimæ, cùm jejunium paſchale commendant. Per Quadrageſimam autem non poteſt intelligi niſi numerus quadragenarius, aut propè quadragenarius. Quis enim Quadrageſimam vocaret jejunium dierum quindecim, aut viginti.

Secundò, Multi Patres dicunt, jejunari Quadrageſimam ad exemplum Chriſti, Moſis & Eliæ, id enim habet ſanctus Baſilius orat. in 40. Martyres, ſanctus D Hieronymus in cap. 58. Iſaiæ, ſanctus Auguſtinus in epiſt. 119. ad Januarium, & alii. At Chriſtus, Moſes & Elias quadraginta dies jejunarunt.

Tertiò, S. Ambroſius ſerm. 23. S. Gregorius homil. 16. & Caſſianus Collat. 21. cap. 27. ſcribunt, Quadrageſimam continere quadraginta duos dies, & detractis Dominicis in quibus non jejunatur, remanere dies jejunii triginta ſex.

Quartò, S. Auguſtinus in epiſt. 119. cap. 17. S. Leo, ſermon. 4. de Quadrageſima, & Petrus Chryſologus, ſerm. 11. diſertis verbis tradunt, jejunium quod ante Paſcha celebratur, eſſe quadraginta dierum.

Sed hæc omnia clariora efficientur ex diſcuſſione eorum, quæ contra objiciebantur. Nam ad loE cum productum ex Irenæo jam reſpondimus capite ſuperiore, non loqui Irenæum de varietate dierum Quadrageſimæ: ſed de varietate continuandi jejunium ſine omni cibo in ipſa Quadrageſima, ideſt, an tempore Quadrageſimæ cibus ſumendus eſſet ſemel in die, aut ſemel poſt biduum, aut triduum &c.

Ad locum ſancti Baſilii Reſpondeo, loqui ſanctum Baſilium de jejunio ſingularum hebdomadarum Quadrageſimæ, ac numerare ſolùm quinque dies, quoniam Græci die Sabbathi & die Dominico non jejunant. Hortatur enim ſanctus Baſilius populum ad jejunium Quadrageſimæ alacriter amplectendum; atque inter alia argumenta, quibus probat, non eſſe difficilem Quadrageſimæ obſervationem, adducit illud, quod numerus dierum, quibus continenter jeju-

Digitized by Google

jejunandum eſt, non ſit niſi quinarius; quinario enim exacto ſuccedere biduum, quibus jejunii ſeveritas relaxetur. Itaque annotatio Kemnitii ex imperitia nata eſt.

Ad locum S. Ambroſii Reſpondeo, Qui jejunare volebant Quinquageſimam pro Quadrageſima, eos voluiſſe ſecundùm ritum Græcorum non jejunare die Sabbathi. Sic enim detractis Sabbathis, & addita una hebdomada, redit numerus dierum, quibus jejunatur, omnino idem cum eo, qui reſultat dempta una hebdomada, & Sabbathis incluſis. Cæterùm hic mos, quamvis in numero dierum cum noſtro conveniat, tamen non placuit Eccleſiis Latinis; & ideò Concilium Agathenſe can. 8. Aurelianenſe I. can. 11. & Aurelianenſe IV. can. 2. mandat, ut omnes jejunent Sabbatha Quadrageſimæ, & veram Quadrageſimam, non Quinquageſimam celebrent.

Hæc eſt igitur Quinquageſima, quam S. Ambroſius reprehendit, ſive quicumque eſt auctor illius ſermonis. Nam certè vix fieri poteſt, ut auctor ſit Ambroſius, cùm ejus tempore Mediolani ſervaretur uſus Græcorum de Sabbatho non jejunando. Sic enim loquitur S. Ambroſius, in lib. de Elia & jejunio cap. 10. *Quadrageſima totis, præter Sabbathum & Dominicum, jejunatur diebus.*

Porrò illi, qui apud eundem auctorem jejunabant alternis ſeptimanis, fortè addebant ad numerum hebdomadarum, ut etiam ipſi complerent eundem numerum dierum jejunii quadrageſimalis. Sed ſive id fecerint, ſive non fecerint, parum refert, quoniam hi non legem aliquam Eccleſiaſticam, ſed cupiditatem & intemperantiam ſuam habebant pro lege, & propterea ab auctore illo graviſſimè caſtigantur.

Ad locum Caſſiani facilis eſt Reſponſio. Ipſe enim fatetur, nullam eſſe diſcrepantiam in numero dierum. Quidam enim, ideſt, Latini jejunabant ſex hebdomadas, quia ſolùm Dominicos dies non jejunabant: quidam, ideſt, Græci jejunabant ſeptem hebdomadas, quia non ſolùm Dominicos dies, ſed etiam Sabbatha non jejunabant, excepto Sabbatho ſancto. Sicut enim in ſex hebdomadis triginta ſex dies jejuniorum inveniuntur, demptis Dominicis: ita quoque in ſeptem hebdomadis triginta ſex dies jejuniorum inveniuntur, detractis Sabbathis & Dominicis, excepto Sabbatho ſancto.

Ad locum Socratis Dico Primò, Socratem non multum fidei mereri, cùm & Novatianus & Aerianus fuerit. Cupiebat enim (ut ipſe apertè in hoc ipſo loco indicat) feſta & jejunia omnino eſſe libera. Deinde, aut manifeſtè falſa ſcribit, aut codicem ejus corruptum habemus. Scribit enim apud Romanos non jejunari niſi tribus hebdomadibus ante Paſcha, detractis Sabbathis & Dominicis. At Romæ potiſſimùm jejunabatur Sabbatho, non ſolùm in Quadrageſima, ſed etiam per totum annum, ut S. Auguſtinus docet in epiſtol. 86. ad Caſulanum. Immò ipſi Græci in canon. 55. eorum, qui ſextæ Synodo tribuuntur, Romanos reprehendunt, quòd Sabbatho in Quadrageſima jejunent.

Itaque exploratus eſt error Socratis, quòd Romani Sabbatha excipiant à jejunio Quadrageſimæ. Nec minus exploratus eſt error, quòd non jejunent, niſi tres hebdomadas. Nam Caſſianus, qui vixit eodem tempore quo Socrates, ſcribit, Latinos jejunare ſex hebdomadas. Et ſanctus Leo, qui fuit Epiſcopus Romanus tempore Socratis, in ſerm. 5. de Quadrageſima dicit, Romæ jejunium ante Paſcha eſſe omnino quadraginta dierum.

Sed probabile eſt, codicem Socratis eſſe corruptum, & pro tribus ſeptimanis ſcribendum eſſe quinque, ut numeri, quos ipſe ponit, ſe conſequantur, videlicet quinque, ſex, ſeptem; & nomen Sabbathi irrepſerit in codicem Socratis ex conſuetudine Græcorum, qui Sabbathis non jejunant.

At (inquies) Romani non quinque ſeptimanas jejunant, ſed ſex; & Græci non ſex, ſed ſeptem ut ex Caſſiano didicimus. Verum eſt, ſed Socrates diſtinguit Quadrageſimam ab hebdomada ſancta, & ideò dicit, jejunari quinque hebdomadas à Romanis, & ſex à Græcis: Caſſianus includit in Quadrageſima ſanctam hebdomadam, & ideò jejunio Latinorum tribuit hebdomadas ſex, jejunio Græcorum ſeptem. Morem autem eſſe Græcorum diſtinguere jejunium Quadrageſimæ à jejunio hebdomadæ Paſchalis, ideſt, quæ ipſum Paſcha proximè præcedit, perſpicuum eſt ex Ignatio, in epiſtola ad Philippenſes, ex Clemente lib. 5. conſtitutionum Apoſtolicarum, cap. 13. & 19. & ex Epiphanio, in compendiaria doctrina.

Itaque ſi corrigamus textum Socratis, & pro tribus ſeptimanis ponamus quinque, nulla erit diſcordia inter Socratem & Caſſianum de jejunio tum Latinorum, tum Græcorum. Illi autem qui apud Socratem dicuntur, præter regulam cæterorum jejunare ſeptem hebdomadas, ſed intervallo interpoſito poſt quindecim dies: conveniunt etiam cum cæteris in numero dierum. Nam jejunabant primas duas hebdomadas integrè, deinde in tertia hebdomada ceſſabant à jejunio. Rurſus jejunabant quartam & quintam hebdomadam etiam integrè; tum ceſſabant in hebdomada ſexta. Denique jejunabant hebdomadam ſeptimam, eique addebant hebdomadam ſanctam. Proinde jejunabant integrè ſex hebdomadas, quæ ut ſuprà diximus, continent dies jejuniorum ſex & triginta.

Ad locum ſancti Leonis Reſpondeo, ſanctum Leonem loqui de jejunio quatuor dierum, qui adduntur ante primam Dominicam Quadrageſimæ, ut numerus quadragenarius compleatur. Nam ſi loqueretur de jejunio ipſius Quadrageſimæ, & vellet eximi in ſingulis hebdomadis feriam tertiam & feriam quintam, ſequeretur, ut vel dies jejunii Quadrageſimalis non eſſent triginta ſex, ſed pauciores, vel certè hebdomadæ Quadrageſimales non eſſent ſex, ſed plures. Utrumque autem repugnat Caſſiano, qui tempore S. Leonis vixit, & apertiſſimè tradit apud Latinos ſex eſſe hebdomadas Quadrageſimales, & in iis jejunari dies ſex & triginta. Quod idem tradit S. Gregorius, hom. 16.

Adde, quòd ſanctus Leo in ſingulis ferè ſermonibus de Quadrageſima repetit, dies jejunii Quadrageſimalis non eſſe triginta ſex, ſed planè quadraginta; ex quo intelligimus, jam tunc addi cœpiſſe quatuor dies ante primam Dominicam Quadrageſimæ. Sic enim loquitur ſerm. 4. *Proviſum eſt, ut ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur.* Et ſerm. 5. *Saluberrimè nos quadraginta dierum jejunio præparamus.* Et ſerm. 6. *Apoſtolica inſtitutio quadraginta dierum jejuniis impleatur.* Et ſerm. 8. *In iſtis quadraginta dierum jejuniis, vos pietatis operibus expolite.* Et ſermon. 10. *Meritò nos quadraginta dierum jejunio præparamus.* Et ſermone 12. *Sic eſt præcurrenda conſuetudo jejunii, ut nos quadraginta dierum numerus exerceat.*

Ex quo poſtremo loco intelligimus, ſermonem eſſe habitum non in ipſa prima Dominica Quadrageſimæ, ſed in præcedente. Ideò enim dicit, præcurrendam eſſe jejunii conſuetudinem, ut quadraginta dierum numerus nos exerceat, quia niſi præcurreremus conſuetudinem jejunii addendo quatuor dies, non eſſet numerus quadraginta dierum, ſed tantùm triginta ſex. Et ideò etiam in ſerm. illo 4. ubi denunciatur jejunium feriæ 2. & 4. & 6. & vigilia, ac per hoc etiam jejunium in Sabbatho, dicit: *Ingreſſuri myſticos dies &c.* Ex quo intelligimus, ſermonem eſſe habitum in Do-

gitized by Google

ſticis, cap. 49. ex Ruperto lib. 4. de officiis divinis, cap. 9. ex Ivone in ſerm. de capite jejunii, ex Gratiano, de conſecrat. diſtinct. 5. can. Quadrageſima. Denique ex ſacramentario S. Gregorii, in quo annotatur initium jejunii feria quarta, ante primam Dominicam Quadrageſimæ.

Nec ſolùm in Latina Eccleſia, ſed etiam in Græca receptam fuiſſe hanc conſuetudinem complendi numerum quadragenarium, cognoſci poteſt ex Dorotheo Abbate, quem ſuprà citavimus, in libro de vita rectè inſtituenda, doctrina 15. qui dicit, Quadrageſimam conſtare triginta ſex diebus jejuniorum, ſed additam eſſe unam hebdomadam à majoribus, ut numerus quadragenarius compleretur.

Illud tamen fatendum eſt, additionem horum quatuor dierum aliquo modo variatam eſſe. Nam tempore ſancti Leonis quatuor dies erant, feria ſecunda, quarta, ſexta, & Sabbathum: tempore autem ſancti Gregorii, feria quarta, quinta, ſexta & Sabbathum. Quod autem in ſermone quodam ſancti Auguſtini, titulus extat feria quarta, in capite jejunii, nos movere non debet. Nam neque certum eſt, utrum ſermo ille ſit B. Auguſtini, neque an titulus ille ab Auguſtino ſit additus. Videntur enim ſermones illi de tempore, ab aliquo poſteriore collecti & ad ordinem Gregorianum accommodati.

CAPUT XVI.

De ratione inſtituendæ Quadrageſimæ.

QUÆ fuerit ratio quadrageſimalis jejunii inſtituendi, breviter explicandum eſt, tum propter Calvinum, qui non aliam rationem agnoſcit, quàm κακοζηλίαν, tum propter Kemnitium, qui rationes, quas Theologi adferunt, ita ineptas judicat, ut ſolam earum recitationem dicat ſatis eſſe ad confutationem.

Igitur Septem videntur eſſe præcipuæ cauſæ hujus inſtitutionis. Prima, ut Chriſtiani omnes pro negligentiis toto anno commiſſis agant, quaſi communem & publicam pœnitentiam, & Deum conjunctis ſtudiis, precibus & lachrymis placare nitantur. Sic enim loquitur ſanctus Leo ſerm. 4. de Quadrageſima: *Dum per varias actiones vitæ hujus ſollicitudo diſtenditur, neceſſe eſt de mundano pulvere etiam religioſa corda ſordeſcere: ideò magna divinæ inſtitutionis ſalubritate proviſum eſt, ut ad reparandam mentium puritatem quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas & pia opera redimerent, & jejunia caſta decoquerent.* Quadragenarium autem numerum pœnitentiæ convenire, docent ſancti Patres, Hieronymus in cap. 3. Jonæ, & Gregorius hom. 16. in Evangelia.

Secunda ratio, ut ad ſacram communionem, quam in Paſchate Chriſtianorum nullus debet omittere, ſimul omnes per hoc publicum ac ſolemne jejunium præparemur. Reddunt hanc rationem Chryſoſtomus, hom. 1. in Geneſim & Hieronymus in cap. 3. Jonæ; quo loco ſic ait: *Ipſe Dominus verus Jonas jejunavit quadraginta dies, & hæreditatem nobis jejunii derelinquens*

dragesimam jejuniorum poſt Aſcenſionem Domini, interpretantes per ablationem ſponſi ipſam Aſcenſionem. Sed Eccleſia Catholica à Spiritu ſancto, melius edocta, per ablationem ſponſi paſſionem ejus &
B mortem interpretatur. Et ideò tunc majora jejunia inſtituit, cùm ipſam Dominicam paſſionem commemorare aggreditur.

Quarta, ut non ſolùm verba Domini impleantur, ſed etiam ut ad celebrationem paſſionis & reſurrectionis Domini, quæ ſunt myſteria noſtræ redemptionis omnium maxima, per hoc ſolemne jejunium præparemur. Reddunt hanc rationem paſſim ſancti Patres, ſed præcipuè ſanctus Leo, qui in ſerm. 9. de Quadrageſima ſic ait: *In omnibus dilectiſſimi, ſolemnitatibus Chriſtianis non ignoramus, paſchale Sacramentum eſſe præcipuum, cui condignè & congruè ſuſcipiendo, totius quidem nos temporis inſtituta reformant, ſed devotionem noſtram præſentes, vel maximè dies exigunt, quod illo*
C *ſublimiſſimo divinæ miſericordiæ Sacramento, ſcimus eſſe contiguos.* Et ſerm. 10. *Cognoſcimus*, inquit, *ad celebrandum Paſcha diem meritò nos quadraginta dierum jejunio præparari, ut digni poſſimus divinis intereſſe myſteriis.* Et ſerm. 12. *Suſcepturi feſtorum omnium maximum feſtum, ea nos debemus obſervantia præparare, ut in cujus ſumus reſurrectione conreſuſcitati, in ipſius inveniamur paſſione commortui.*

Quinta, ut Chriſtiani non ſolùm pro ſe, ſed etiam pro Catechumenis in Paſchate regenerandis jejunent & orent. Pulchrè ſanctus Ambroſius, ſermon. 27. *Sic*, inquit, *Elias quadraginta dierum curriculo continuato jejunio, totius mundi longam ac nimiam ſiccitatem, meruit imbrium rore reſtinguere, & ardentem*
D *terrarum ſitim cœleſtis pluviæ largitate perfundere. Quod quidem in figuram noſtri factum eſſe cognoſcimus, ut nos quoque horum quadraginta circulo dierum jejunantes ſpiritualem Baptiſmatis pluviam mereamur, noſtramque jam diu aridam terram cœleſtis deſuper imber infundat, & longam gentilium ſiccitatem lavacri inundatio ſalutaris irroret. Siccitatem enim, & ardorem animæ ſuæ patitur, quiſquis Baptiſmi gratia non rigatur.* Vide etiam ſerm. 38.

Sexta ut quaſi decimas vitæ noſtræ per abſtinentiam quadrageſimalem Domino conſecremus. Nam dierum totius anni decima pars ſunt dies triginta ſex. Tot autem ſunt dies jejunii quadrageſimalis propriè dicti. Quadrageſima enim propriè incipit in prima
E Dominica Quadrageſimæ, ut perſpicuum eſt tum ex officio Eccleſiaſtico, tum ex eo, quòd jejunium Quadrageſimæ ſolvitur ad veſperam, jejunium autem dierum præcedentium primam Dominicam Quadrageſimæ ſolvitur ad nonam. Et hæc eſt ratio cur ſanctus Gregorius hom. 16. dicat, jejunium Quadrageſimæ conſtare triginta ſex diebus. Tametſi enim ipſe ignorare non poſſet, addi ſolere quatuor dies ad numerum quadragenarium perficiendum: tamen ſciebat etiam Quadrageſimam propriè dictam non ultra triginta ſex dies extendi. Vide hanc rationem de decimis per jejunium Deo ſolvendis apud Caſſianum, collation. 21. cap. 27. Gregorium homil. 16. Iſidorum lib. 1. de officiis divinis, cap. 36. & Dorotheum Abbatem, loco ſuprà citato.

Septima, ut Chriſtum, qui caput noſtrum eſt, eo

modo,

Digitized by Google

modo, quo poſſumus, imitemur. Imitamur autem per hoc jejunium, tum paſſionem Chriſti, quam hoc tempore ipſe pro nobis pertulit, tum etiam illud ipſum jejunium, quod noſtri cauſa ſuſcipere dignatus eſt. Atque hanc rationem, quam Hæretici præcipuè rident, ſancti Patres ſuprà citati maximi faciunt. Et verè non poteſt reddi certior ratio, cur hoc paſchale jejunium, Quadrageſima nominetur, niſi quia ſuſcipitur ad imitandum Chriſtum, qui quadraginta diebus legitur jejunaſſe.

Sic Ignatius ad Philippenſes monet: *Jejunandum eſſe à fidelibus Quadrageſimam, quia imitationem continet converſationis Domini*. Scribit quidem Kemnitius hanc ſententiam videri aſſutam in epiſt. S. Ignatii, ex conſtitutionibus Clementis. Sed cur fieri non potuit, ut Ignatius Clementem imitaretur, & verba illius ſua etiam verba faceret?

Deinde, præter Ignatium omnes ferè Patres hoc ipſum repetunt. Baſilius orat. 1. de jejunio: *Caput*, inquit, *omnium relatorum Dominus noſter cùm per jejunium carnem, quam pro nobis aſſumpſit, munivisset, ſic in ipſo Diaboli inſultus ſuſtinuit, quo & nos erudiret, ut per jejunia ungamus, ac exerceamus nos ipſos ad certamina in tentationibus*.

Gregorius Nazianzenus, oratione in ſanctum Lavacrum: *Chriſtus*, inquit, *paulò ante tentationem jejunavit, nos ante Paſcha. Jejunium —— idem eſt, at utriuſque temporis non parva eſt differentia. Ille totos quadraginta dies à cibo abſtinuit, utpote Deus: nos autem ad virium noſtrarum modulum jejunium attemperavimus*.

Hieronymus in cap. 58. Iſaiæ: *Dominus*, inquit, *quadraginta diebus in ſolitudine jejunavit, ut nobis ſolemnes jejuniorum dies relinqueret*.

Chryſoſtomus hom. 1. in Geneſ. *Dominus noſter*, inquit, *Jeſus Chriſtus & ipſe quadraginta dierum jejunio declarato, ſic certamen contra diabolum aggreſſus eſt, omnibus nobis exemplar dans, ut per illud armemur &c.*

Auguſtinus in epiſtol. 119. cap. 15. *Quadrageſima*, inquit, *jejuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris ex jejunio Moyſis & Eliæ, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit*.

Ambroſius ſerm. 26. *Ubi eſt*, inquit, *ſimilis cum Chriſto devotio, ſimilis eſt & cum Chriſto tentatio*. Et ſerm. 34. *Quadrageſimam*, inquit, *nobis Dominus ſuo jejunio conſecravit*. Et ſerm. 37. *Hoc fecit*, inquit, *cauſa ſalutis noſtræ, ut rem utilem non ſolùm doceret verbis, ſed etiam exemplis inſtrueret, ut iiſdem veſtigiis, quibus ad fidem currimus, ad abſtinentiam graderemur*.

Hæc loca paulò fuſius adſcribere volui, ut adverſarii intelligant, quos auctores reprehendant, cùm Quadrageſimam ex prava Chriſti imitatione natam eſſe dicunt. Sed habet Calvinus Tria argumenta, ut probet, Chriſtum non jejunaſſe ut ſe nobis imitandum præberet. Primum eſt, Quoniam ſi Chriſtus id facere voluiſſet, debuiſſet ſingulis annis Quadrageſimam jejunare. Secundum, Quia debuiſſet non omnino à cibo abſtinere, ſed una tantùm refectione eſſe contentus. Tertium, Quoniam Moſes jejunavit quadraginta diebus, & tamen non fuit in teſtamento veteri inſtitutum, ut ad Moſis imitationem Quadrageſima jejunaretur. Addit Kemnitius Quartum argumentum ex Chryſoſtomo, hom. 47. in Matthæo: *Non enim*, inquit, *dicit Chriſtus, jejunium ſuum eſſe imitandum, quamvis quadraginta illos dies poſſet proponere; ſed diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Immò verò contra, omne quod apponitur vobis manducate*, inquit.

Ad Primum Reſpondeo, Chriſtum jejunaſſe unam Quadrageſimam ſolùm, & una tantùm die palam tentari voluiſſe. Quoniam id ſatis erat ad exemplum nobis præbendum, ut ad reſiſtendum tentationibus per jejunium armaremur. Nos autem, qui non ſemel, ſed annis ſingulis cùm tentatore pugnaturi ſumus, annis ſingulis jejunare debemus.

Ad Secundum Dico, nos non ita velle Chriſtum imitari, ut non ſimul eum admirari velimus. Imitamur enim eum, ut diſcipuli magiſtrum, ut ſervi dominum, ut homines Deum, non perfectè, ſed pro modulo noſtro, ut Nazianzenus admonuit.

Ad Tertium Dico, non eſſe eandem rationem Moſis & Chriſti, Synagogæ & Eccleſiæ. Nam & Chriſtus dignior eſt, quem imitemur, quàm fuerit Moſes; & Eccleſiæ convenit major promptitudo, & amor ad ipſum Dominum imitandum, quàm Synagogæ ad imitandum ſervum. Adde quòd nuſquam legitur, Moſes datus Hebræis in exemplum. Nobis autem Chriſtus, Joan. 13. ait: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis*. Et beatus Petrus in priore epiſtola, cap. 2. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut ſequamini veſtigia ejus*. Et Apoſtolus Paulus ad Ephel. 5. *Eſtote imitatores Dei, ſicut Filii cariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos*.

Ad Quartum, Fateor, Chriſtum non dixiſſe verbo, ut imitaremur jejunium ejus, ſicut dixit: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde*: Tamen quod non dixit verbo, dixit exemplo, ut tot ſancti Patres, & ipſe etiam Chryſoſtomus, monuerunt. Cur autem Chriſtus non dixerit verbo, ut jejunium ejus imitaremus, ſicut dixit, ut humilitatem & manſuetudinem diſceremus; ratio eſt quam reddit Chryſoſtomus, quia jejunium ſine humilitate nihil prodeſt, humilitas ſine jejunio multum prodeſt: *Hæc dixi*, inquit Chryſoſtomus, *non quia jejunium mihi non placet, quod magnis ſoleo efferre laudibus: ſed quia doleo, ſi cæteris neglectis ſatis ad ſalutem vobis jejunium exiſtimetis*.

Quærunt aliqui, ſi Quadrageſima jejunii Chriſti imitatio eſt, cur non jejunemus illo ipſo tempore, quo Dominus jejunavit. Sed facilis eſt reſponſio. Primùm enim maluit Eccleſia poſt Dominum, quàm cum ipſo Domino jejunare, ut verè ejus veſtigia ſequeretur. Itaque jejunavit Dominus à ſexta die Januarii, uſque ad quartamdecimam Februarii: nos autem ut plurimum ibi incipimus ubi ipſe deſiit.

Deinde, par erat, ut jejunium celeberrimum cum feſto celeberrimo jungeretur: *In qua parte anni* (inquit S. Auguſtinus, in epiſt. 119. cap. 15.) *congruentius obſervatio Quadrageſimæ conſtitueretur, niſi confini atque contigua Dominicæ paſſioni?*

Adhæc, numquam magis ſunt neceſſaria arma jejunii, quàm ineunte vere; quo tempore creſcentibus humoribus, acriores tentationes exiſtere ſolent.

Denique, nullum eſt aptius tempus, quo facilius ab omnibus jejunari poſſit. Nam in hyeme nimium frigus exigit multum alimenti; piſces natura ſua frigidi, non multum eo tempore conferunt valetudini, olera, quibus in Quadrageſima magnus eſt uſus, vix uſquam in hyeme reperiuntur. In æſtate nimius calor exigit cibum modicum, ſed frequentem: piſces quoque vix à putrefactione conſervari queunt. Denique tum in æſtate, tum in autumno multi ſunt labores agricolarum, multæ ægritudines, multa incommoda. In vere autem tempus eſt temperatum, piſces ſalubres, copia olerum ingens, opera in agris rara, ac penè nulla. Quare S. Hieronymus, rectiſſimè dixit in epiſt. ad Marcellam: *Nos unam Quadrageſimam tempore nobis congruo jejunamus*.

junii canon Apoſtolorum 68. Ignatius in epiſt. ad Philippenſes, Tertullianus in libro de jejunio, Clemens Alexandrinus lib. 7. Strom. ultra medium, Origenes hom. 10. in Leviticum, Epiphanius in compendiaria doctrina, Hieronymus in cap. 4. ad Galat. Auguſtinus in epiſt. 86. ad Caſulanum. Palladius in hiſtoria Lauſiaca cap. 52. & alii paſſim.

Cauſam hujus jejunii callidè, ſed falsò reddit Kemnitius in 4. part. examin. pag. 578. dicit enim veterem Eccleſiam jejunare ſolitam feria quarta, & feria ſexta, quia duobus illis diebus conveniebant populi in Eccleſiam ad audiendum verbum Dei, & ſumendam cœnam. Et inde colligit pag. 584. hoc tempore debuiſſe hæc jejunia ceſſare, cùm cauſa ipſa ceſſaverit. Et ibidem addit, Quadrageſimam fuiſſe inſtitutam, quoniam apud veteres in Paſchate catechumeni baptizabantur, & pœnitentes abſolvebantur, & ideò cum eis totus populus jejunabat. Proinde hoc tempore ſupervacaneam eſſe Quadrageſimam, cùm ritus illi, propter quos fuerat inſtituta, ceſſaverint.

At ſi verum eſſet, quod Kemnitius dicit de cauſa jejunii feriæ quartæ & ſextæ oportuiſſet Chriſtianos ſemper in Dominica jejunare. Nullo enim die ſolemnior atque celebrior populi conventus in Eccleſia eſſe ſolet ad concionem audiendam, & ſacram communionem percipiendam, quàm die Dominico. Et hanc fuiſſe conſuetudinem antiquiſſimam, cognoſci poteſt ex Apologia S. Juſtini ad Antoninum. Neque adverſarii id negant. Die verò Dominica non eſſe jejunandum, teſtantur multi veteres, atque in primis ſanctus Auguſtinus, in epiſt. 86. & 119. Falſum igitur eſt, quod Kemnitius dicit, Feria quarta & ſexta jejunium indici ſolitum, quia diebus illis conveniebat populus ad verbum Dei audiendum, & cœnam Domini participandam.

Quod autem addit, abolitam eſſe conſuetudinem baptizandi catechumenos, & abſolvendi pœnitentes in Paſchate, verum eſt apud Lutheranos: cæterùm apud Catholicos, ac præſertim in urbe Romana nullus eſt annus, quo non multi Catechumeni in Paſchate baptizentur. Pœnitentes autem non ſolùm Romæ, ſed in tota planè Catholica Eccleſia maximo numero in Paſchate præmiſſa abſolutione, Chriſti corpus accipiunt.

His igitur omiſſis vera cauſa jejunii quartæ & ſextæ feriæ eſt ipſa Dominica paſſio, quam per totum annum his potiſſimùm diebus commemoramus, quod feria quarta Dominus proditus ac venditus fuerit, feria ſexta crucifixus & mortuus. Hanc enim cauſam reddunt Clemens lib. 5. Apoſtol. conſtit. cap. 16. & Auguſtinus epiſtol. 86. S. autem Epiphanius dicit quidem feria ſexta jejunari, quia Dominus ea die crucifixus fuit: ſed feria quarta jejunari dicit, quia illuceſcente quarta, Dominus fuit aſſumptus. Quod non ſatis convenit cum traditione Aſcenſionis Domini.

Addit autem Epiphanius loco notato, per hoc jejunium impleri, quod Dominus ait, Matth. 9. *Cùm ablatus fuerit ſponſus, tunc jejunabunt in illis diebus.* Nam etiamſi hoc dictum impleatur per quadrageſimale jejunium, ut ſuprà ex Tertulliano notavimus: non eſt tamen abſurdum, ſi per jejunium quoque feriæ quartæ & ſextæ impleri dicatur, cùm tam jejunium Quadrageſimæ, quàm feriæ quartæ & ſextæ ad paſſionem

Extant autem de jejunio feriæ quartæ & ſextæ quæſtiones Duæ. Prior eſt, ſitne hoc jejunium lege ſancitum, an potius in arbitrio fidelium poſitum. Nam can. 68. Apoſtolorum, & Epiphanius hæreſi 75. & in compendiaria doctrina indicant, Jejunium feriæ quartæ & ſextæ per totum annum Apoſtolica eſſe lege ſancitum.

Contrà autem Tertullianus in libro de jejunio, refert Catholicos dicentes, jejunium feriæ quartæ & ſextæ paſſivè currere, non ſub lege præcepti, ideſt, permitti, non imperari. Item ſanctus Auguſtinus in epiſt. 86. ſcribit, Romæ frequenter jejunari feria quarta & ſexta, & Sabbatho, ubi cùm dicit, frequenter, indicat non ſemper id fieri. Sic etiam Iſidorus lib. 1. de Officiis divinis cap. 42. cùm ſcribit, nonnullos feria ſexta, per totum annum jejunare, apertè ſignificat id non ab omnibus fieri.

Adhæc, ſi per totum annum fideles omnes feria quarta & ſexta jejunarent ex lege: quorſum opus fuiſſet jejunio quatuor temporum, quod, ut poſtea demonſtrabimus, feriæ quartæ & ſextæ, & Sabbathi jejunium continet?

Denique, pœnitentibus apud veteres injungi ſolebat, ut feria quarta & ſexta, per totum annum jejunarent, ut cognoſci poteſt ex *Burchardo*, lib. 6. & 19. Decretorum. Non igitur fideles cæteri feria quarta & ſexta, per totum annum ad jejunia cogebantur.

Propoſita quæſtio ita ſolvenda eſſe videtur, ut dicamus feria quarta & ſexta, per totum annum ex legis præcepto jejunari, quoad abſtinentiam à carnibus, & de hac lege intelligendum eſſe canonem Apoſtolicum, & teſtimonium Epiphanii. Quod autem pertinet ad abſtinentiam à prandio, quo modo jejunium nominare ſolet Auguſtinus, epiſt. 86. non ex præcepto legis, ſed paſſivè, ut Tertullianus *loquitur*, hoc jejunium cucurriſſe. Quamvis ipſe etiam Tertullianus meminiſſe videatur jejunii per abſtinentiam ſolùm à carne, cùm in libro de jejunio dicit, exceptionem quorundam ciborum portionale eſſe jejunium; & rurſus feria quarta & ſexta, à Catholicis ſemijejunium plerumque ſervari.

Poſterior quæſtio eſt, cur in Latina Eccleſia non ſervetur lex, quæ feria quarta abſtinentiam à carnibus imperat. Reſpondendum videtur in occidentali Eccleſia, magna ex parte mutatum fuiſſe jejunium feriæ quartæ in jejunium Sabbathi. Scribit enim Ambroſius, ſive quicumque eſt auctor, qui certè antiquiſſimus eſt, in comment. ad cap. 14. ad Roman. Alios feria quarta, alios die Sabbathi carnibus abſtinere. Innocentius quoque Pontifex ejus nominis primus, in epiſt. 1. ſæpè repetit, feria ſexta, & Sabbatho jejunandum; feriæ autem quartæ non meminit. Quod idem faciunt auctores Latini poſteriores, ſcribit quidem S. Auguſtinus in epiſt. 86. Romæ ſæpè jejunari feria quarta & ſexta & Sabbatho, ſed nec dicit id ſemper fieri, nec loquitur de portionali, ſed de integro, perfectoque jejunio.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XVIII.

De jejunio Sabbathi.

DE Jejunio Sabbathi magna quæſtio apud veteres fuit. Et quidem nonnulli exiſtimarunt nefas eſſe die Sabbathi jejunari excepto Sabbatho Paſchali. Quam ſententiam ſecuti ſunt Græci in Concilio, quod ipſi ſextum, vel quiniſextum vocant, can. 55. Contrà autem quidam Urbicus nefas eſſe docuit, Sabbatho non jejunare, cujus ſententiam refellit S. Auguſtinus, in epiſt. 86. ad Caſulanum.

Præter has extremas ſententias ſunt aliæ duæ mediæ. Nam S. Innocentius I. in epiſtol. 1. contendit, Sabbatho convenientiſſimè jejunari; quod idem ſenſiſſe videtur Epiphanius in compendiaria doctrina, ubi ſolùm excipit Dominicos dies à jejunio Quadrageſimæ. Necnon S. Hieronymus ad Lucinium Beticum, qui ad quæſtionem ſibi propoſitam, utrum jejunandum eſſet die Sabbathi, ut Romæ, & in Hiſpania fieri ſolebat, reſpondit, quidem ſervandam eſſe propriæ Eccleſiæ conſuetudinem; tamen addidit, *utinam per totum annum jejunare poſſemus.* Quibus verbis indicaſſe videtur, probari ſibi ut etiam die Sabbathi jejunetur.

Contrà autem S. Ambroſius & S. Auguſtinus congruentius eſſe putabant, ut non jejunaretur Sabbatho, ſed tamen hortabantur omnes, ut Provinciæ ſuæ conſuetudinem obſervarent. Vide Auguſtinum in epiſt. 86. & 118.

Cæterùm ſententia ſancti Innocentii tandem prævaluit, & ab Eccleſia Occidentali univerſa recepta eſt, ut patet ex Concilio Agathenſi, can. 12. & Aurelianenſi 4. can. 2. In Hiſpania verò etiam ante tempora Innocentii admiſſa fuerat, ut perſpicuum eſt ex Concilio Elibertino, can. 21. Et certè ratio Innocentii ſolidiſſima eſt. Nam quemadmodum Græci cùm Latinis jejunant in Sabbatho majoris hebdomadæ, propter Chriſti ſepulturam, & Apoſtolorum mœrorem: ſic etiam par eſſet, ut jejunarent in omnibus Sabbathis per totum annum propter eandem cauſam, alioqui non deberent jejunare feria ſexta propter Chriſti paſſionem, niſi in majori hebdomada; nec deberent non jejunare die Dominico per totum annum, ſed ſolùm in ipſo die Dominicæ Reſurrectionis. Nulla enim ratio reddi poteſt, cur in omni feria ſexta liceat imitari jejunium feriæ ſextæ Paſchalis, & non liceat in omni Sabbatho imitari jejunium Sabbathi Paſchalis. Præſertim cùm in omni Dominica die imitemur gaudium Dominicæ Paſchalis, & ideò numquam in Dominica jejunemus.

Sed reſpondendum eſt ad objectionem, quæ fieri ſolet ex canon. 65. Apoſtolorum, & ex epiſt. S. Ignatii ad Philipp. ubi prohibetur jejunium Sabbathi & Dominicæ, & Chriſti dicitur interfector, qui Sabbatho, aut Dominica jejunaverit. Reſpondeo Clemens in Apoſtolico illo canone, & Ignatius in epiſtol. ad Philipp. non ſine magna ratione prohibent jejunium Sabbathi: exorti ſunt enim illo tempore Hæretici varii, qui negabant Deum verum eſſe illum, qui mundum condidit ſex diebus, & in ſeptimo requievit. Ut de Simonianis refert Epiphanius, hær. 21. & de Marcioniſtis, hæreſi 42. ubi etiam expreſsè addit, Marcioniſtas propterea die Sabbathi jejunare ſolitos fuiſſe, ne viderentur gaudere de quiete, & operibus Creatoris. Itaque in odium & deteſtationem horum Hæreticorum, placuit veteribus per orientem prohibere jejunium die Sabbathi.

Poſſet etiam fieri, ut tam in canone Apoſtolico, quàm in epiſtola Ignatii ſolùm prohiberetur jejunium diei Dominicæ; ſed poſtea à Græcis poſterioribus inſertum fuerit nomen Sabbathi. Nam S. Epiphanius optimè noverat canones Apoſtolicos; quos etiam ſæpè citare ſolet; & tamen (ut ſuprà diximus) non excipit à jejunio, niſi dies Dominicos.

Sed quicquid de hoc ſit, Romana Eccleſia, & Occidens univerſus longè alia de cauſa jejunat Sabbatho, quàm Hæretici illi facerent. Primùm enim Sabbatho jejunamus, vel à carnibus abſtinemus, ut longiſſimè à Judaiſmo recedamus. Judæi ſiquidem non jejunant, ſed epulantur in Sabbatho. Deinde, in memoriam humilitatis Domini, qui die Sabbathi jacuit mortuus, & clauſus in ſepulchro. Tum, ut imitemur Apoſtolos, alioſque diſcipulos Domini, qui cum ipſa Deipara, & ſanctis mulieribus, non ſolùm feria ſexta, ſed etiam die Sabbathi in luctu & mœrore fuerunt. Denique, ut ad celebritatem Dominicæ diei per hoc jejunium præparemur.

Refert ſanctus Auguſtinus, in epiſt. 86. aliam cauſam, quòd videlicet S. Petrus, cum Simone Mago decertaturus die Dominico, pridie cum tota Eccleſia, quæ in Urbe erat, jejunaverit, & conſecuto tam proſpero eventu, eundem morem poſtea tenuerit. *Sed hanc cauſam falſam eſſe*, inquit Auguſtinus, *perhibent plerique Romani.*

CAPUT XIX.

De jejunio quatuor temporum.

DE Jejunio quatuor temporum Tria ſunt explicanda, origo, varietas & cauſa.

Originem ab Apoſtolica traditione deducimus. Primùm enim id confirmat expreſsè S. Leo in ſerm. 2. de jejunio Pentecoſtes, & in ſerm. 8. de jejunio ſeptimi menſis. Idem etiam auctor in ſerm. 7. de jejunio decimi menſis, teſtatur hæc jejunia quatuor temporum in univerſa Eccleſia celebrari.

Quod verum eſſe etiam de orientali colligitur ex ſancto Athanaſio, qui in Apologia pro fuga ſua meminit jejunii Pentecoſtes, quod eſt unum ex quatuor. Cùm autem in nullo Concilio Oecumenico inſtituta reperiantur, ſequitur ut ex Apoſtolica traditione deſcendere credenda ſint, juxta regulam ſancti Auguſtini, ſuprà citatam, ex lib. 4. de Baptiſmo cap. 24.

His accedit, quòd Calliſtus Papa vicinus Apoſtolorum temporibus in epiſtola ad Benedictum affirmat jam ante ſua tempora conſueviſſe in Eccleſia ſervari trium temporum jejunia, à ſe verò additum quartum jejunium, ſive quarti temporis jejunium. Ex quo ſequitur, ut jejunia quatuor temporum ſaltem per figuram intellectionis, ideſt, maxima ex parte ab Apoſtolis ſint inſtituta.

Denique de jejunio decimi menſis, quod eſt unum ac præcipuum ex quatuor, videtur mentio fieri in Actis Apoſtolorum, cap. 27. in illis verbis: *Incipiebat enim periculoſa eſſe navigatio, quia jejunium jam præterierat.* Neque enim exponi poteſt hic locus de inedia navigantium, ut ſenſus ſit, incipiebat periculoſa eſſe navigatio, quoniam qui erant in navi ob longam inediam, viribus jam deſtituti erant. Nam ſi ſanctus Lucas id ſignificare voluiſſet, non dixiſſet, quia jejunium jam præterierat, ſed quia magnum jujunium jam præceſſerat. Cùm autem abſolutè dicat, quia jejunium jam præterierat, loquitur de aliquo ſtato, & ſolemni jejunio, ex quo tempus anni deſcribit, ut Chryſoſtomus & Oecumenius in commentario hujus loci affirmant.

Et confirmari poteſt hæc expoſitio ex collatione cum alio loco in eodem capite, ubi deſcribitur jeju-

illis noto, deſcripſit tempus hibernum, in quo periculoſa navigatio eſſe ſolet. Videtur igitur loqui de jejunio decimi menſis, quod ſemper apud Chriſtianos celeberrimum fuit propter ordinationes clericorum. Apud veteres enim non fiebant ordinationes niſi in menſe Decembri, ut Amalarius teſtatur lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 1. & perſpicuum eſt ex Pontificali Damaſi, ubi ſolùm menſe Decembri leguntur antiquiſſimi Pontifices ordinaſſe Presbyteros, vel Diaconos. Tempore autem ordinationis ſolitam fuiſſe Eccleſiam jejunare, docemur in Actis Apoſtolorum, cap. 13. & Hæretici quoque id fatentur.

Jam verò varietas Duplex in hoc jejunio invenitur. Primùm enim trium temporum obſervabatur jejunium. Deinde, ex decreto Calliſti quartum eſt additum. Præterea, nonnulli hæc jejunia ita diſtribuebant, út Primum celebrarent prima hebdomada primi menſis, ideſt, Martii. Secundum, ſecunda hebdomada quarti menſis. Tertium, tertia hebdomada ſeptimi menſis. Quartum, quarta hebdomada decimi menſis. Ita legimus in Concilio Moguntino can. 34. & apud Rabanum, lib. 2. de inſtitutione clericorum, cap. 24.

Alii verò, idque magis communiter, Primum tempus conſtituebant in prima hebdomada Quadrageſimæ, Secundum, in hebdomada Pentecoſtes, Tertium, in tertia hebdomada Septembris, Quartum, in tertia hebdomada Decembris. Sic enim hæc tempora deſcribunt ſummi Pontifices, Leo I. in ſerm. 8. de jejunio decimi menſis, & Gelaſius I. in epiſt. 1. cap. 13. quamvis non expreſsè notent hebdomadas ſeptimi & decimi menſis, ſed ſolùm ipſos menſes.

Porrò cauſæ præcipuæ inſtitutionis quatuor temporum Quatuor aſſignari poſſunt. Prima cauſa fuit, ne Chriſtiani Judæis in hac parte remiſſiores viderentur, Conſtat enim ex cap. 8. Zachariæ, fuiſſe apud Hebræos ſolemne jejunium quater in anno, ideſt, menſe quarto, quinto, ſeptimo & decimo. Æquum igitur fuit, ut Chriſtiani, qui perfectiores Hebræis eſſe debent, haberent etiam ſua quatuor tempora, quibus ſolemniter jejunarent. Reddunt hanc rationem ſancti Pontifices, Calliſtus in epiſt. ad Benedictum. Et Leo ſerm. 7. de jejunio ſeptimi menſis, & ſerm. 4. & 6. de jejunio decimi menſis.

Altera cauſa fuit propter ordinationes clericorum. Nam etiamſi primi ſummi Pontifices ſacros ordines non conferrent, niſi menſe Decembri, poſtea tamen creſcente numero ordinandorum, inſtitutum eſt, ut aliis etiam tribus temporibus ſacri ordines conferrentur, ut ex epiſtol. 1. Gelaſii jam citata intelligi poteſt.

Tertia, ut his temporibus Deo ſupplicaremus pro frugibus & fructibus terræ, & pro iiſdem jam perceptis gratias ageremus. Nam in iis quatuor temporibus aeris temperies maximè variatur, & fructus omnes, ac fruges vel feruntur, vel naſcuntur, vel maturantur, vel colliguntur. Adfert hanc rationem S. Leo ſerm. 2. 5. & 8. de jejunio decimi menſis.

Quarta, ut ſicut habemus ſolemne jejunium ſingulis annis, quod eſt jejunium Quadrageſimæ, & jejunium ſtatum ſingulis hebdomadibus, quod eſt jejunium feriæ quartæ & ſextæ, vel feriæ ſextæ, & pro menſe decimo, undecimo & duodecimo. Sic Leo nos docet ſerm. 9. de jejunio ſeptimi menſis, & ſerm. 8. decimi menſis, & Amalarius lib. 2. de officiis Eccleſiaſticis, cap. 2.

Sed objectiones Kemnitii breviter diluendæ ſunt, quas habet in 4. part. exam. pag. 645. 646. & 686. Primùm objicit, quod in lib. Tertulliani de jejunio Catholici dicant, nullum eſſe impoſitum ab Apoſtolis jugum jejuniorum, excepto jejunio Paſchali.

Reſpondeo, Fieri poteſt, ut Apoſtoli jejunium quatuor temporum inſtituerint quidem, ſed non ſub lege præcepti: deinde devotione fidelium frigeſcente, vel à Calliſto Pontifice, vel ab alio præceptum ſit additum. Quamquam (ut ſuprà monui) non ſatis magna fides haberi poteſt Tertulliano in iis libris, quos dedita opera contra Eccleſiam ſcripſit.

Objicit Secundò, Quod S. Hieronymus in epiſtola ad Marcellam ſcribit, Montaniſtas tres Quadrageſimas jejunare, nos autem unam tantùm, ſecundùm traditionem Apoſtolorum; per reliquum autem annum jejunare non neceſſitate, ſed voluntate. Ex quo loco ita Kemnitius colligit: *Hieronymi ergo tempore, illa neceſſitas jejuniorum quatuor temporum adhuc fuit ignota Eccleſiæ, ſicut hæc ipſius ſententia manifeſtè oſtendit.* Et infrà: *Lex igitur, quæ in Montaniſtis antea damnata fuerat, poſtea in jejuniis quatuor temporum per metamorphoſim in cultum Dei converſa, & canonizata eſt.* Hæc ille.

Reſpondeo, Non jejunabant Montaniſtæ quatuor tempora, ſed tres Quadrageſimas, vel duas hebdomadas, ut Tertullianus indicare videtur. Proinde nihil habet ſimile jejunium quatuor temporum cum jejuniis Montaniſtarum. Sed Kemnitio licet non ſolùm ex diſſimilibus ſimilia, ſed etiam ex diverſis eadem facere, ſicut ex quolibet antecedente quodlibet conſequens pro arbitratu colligere. Sanctus enim Hieronymus non dicit, per reliquum annum nulla eſſe jejunia per legem Eccleſiaſticam conſtituta, ſed dicit, licitum eſſe unicuique per totum annum, ſi voluerit, jejunare. Nam cùm dixiſſet, Montaniſtas tres Quadrageſimas habere ex præcepto Montani, ne videretur improbare frequentia jejunia, ſubjungit: *Non quòd per totum annum (excepta Pentecoſte) jejunare non liceat; ſed quod aliud ſit neceſſitate, aliud voluntate munus offerre.*

Ubi Duo dicit, Primò licitum eſſe per totum annum (excepta Pentecoſte) ideſt, præter quinquaginta dies qui ſunt à Paſcha ad Pentecoſtem, jejunare. Deinde addit, non eſſe tamen Eccleſiam cogendam ad jejunium totius anni; vel trium Quadrageſimarum, quod eſſet multis planè intolerabile. Alioqui enim ſanctus Franciſcus, & alii, non tres, ſed quinque, vel ſex Quadrageſimas jejunabant, ſed voluntate, ut ſanctus Hieronymus monet eſſe faciendum, non neceſſitate.

Objicit Tertiò, Quod jejunium quatuor temporum natum ſit ex prava æmulatione Judæorum, qui jejunium in quatuor menſibus obſervabant. Duo ſunt autem, quæ in hac imitatione Kemnitius reprehendit. Primò, quòd jejunia illa quatuor temporum Judæi non ex præſcripto Domini, ſed ex proprio capite inſtituerint, & ideò Zachar. 8. ab ipſo Domino per Prophetam reprehenſa fuerint. Secundò, quòd non liceat

Digitized by Google

ceat Chriſtianis ritus Judaicos imitari, etiam à Domino inſtitutos & imperatos, ut ait Apoſtolus ad Galat. cap. 4.

Reſpondeo, falſum eſt, jejunia quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis à Deo per Prophetam reprehenſa fuiſſe. Nam ut etiam ſuprà oſtendimus, quod Dominus ait Zachar. 8. jejunia illa convertenda eſſe in ſolemnitates præclaras, ad laudem eorum jejuniorum pertinet. Significat enim Dominus, ſi jejunia illa piè ſerventur, fore ut aliquando id præmii accipiant, ut convertantur in ſolemnitates præclaras, atque in hunc ſenſum hunc locum exponunt Hieronymus, Theodoretus & Rupertus in commentario, & S. Leo ſerm. 7. de jejunio ſeptimi menſis, & ſerm. 4 de jejunio decimi menſis.

Porrò jejunia quatuor temporum ex pia & ſancta Judæorum veterum imitatione orta eſſe, cum S. Leone aſſerere non veremur, nam etiamſi cæremonias Judæorum, quæ ſignificationis cauſa inſtitutæ fuerant, imitari non poſſumus, tamen exercitia virtutum communia ſunt utrique Teſtamento, & magis conveniunt Chriſtianis, quàm Judæis, & ideò pati non debemus, ut in ejuſmodi rebus ab illis ſuperemur.

S. Auguſtinus in epiſt. 86. ad Caſulanum, ſcribit, jejunare bis in Sabbatho, ut Phariſæus Lucæ 18. bonum eſſe Chriſtiano, modò ſine ſuperbiæ tumore id faciat. Sicut etiam decimas fructuum omnium dare, quod Judæi faciebant, optandum eſſe dicit, ut à Chriſtianis omnibus impleatur. Itaque Aeriani apud Epiphanium ſic ratiocinabantur: Hebræi ſtata jejunia habuerunt, igitur nefas eſt, ſtata jejunia habere Chriſtianos. Contra ſanctus Auguſtinus, & ſanctus Leo: Hebræi jejunabant bis in Sabbatho, & rurſus in quatuor menſibus certa jejunia obſervabant, igitur æquum eſt, ut Chriſtiani jejunent feria quarta, & ſexta, & jejunia quatuor temporum religioſè cuſtodiant. Cùm igitur ex eodem antecedente contrarias concluſiones Hæretici veteres, & veteres Patres collegerint, Dialecticam Hæreticorum Lutheranis relinquentes, nos Patrum ſanctorum Dialecticam amplectemur.

At (inquit Kemnitius) beatus Joannes Chryſoſtomus notat, Apoſtolum ad Galat. 4. reprehendiſſe Chriſtianos, qui non ſolùm integros Judaicos ritus, ſed etiam partem aliquam eorum rituum ſervant. Non igitur licet Chriſtianis ullo modo ſervare Judaicum ritum de jejunio quatuor temporum. Reſpondeo, Loquitur Beatus Paulus, & cum eo ſanctus Joannes Chryſoſtomus, de cæremonialibus præceptis, quæ nec ex toto, nec ex parte ſarvanda ſunt: qualia ſunt circumciſio, ſacrificia pecorum, neomeniæ, Sabbatha & alia id genus: at jejunia, eleemoſynæ, preces, planè moralia ſunt. Præterea non eodem ritu, neque eodem tempore, neque ob eandem cauſam jejunia quatuor temporum à nobis, & à Judæis ſervantur.

CAPUT XX.

De jejunio Adventus.

ADventum Domini jejunio celebrari conſueviſſe in Romana Eccleſia, perſpicuum eſt: Tum ex Innocentio III. capite Conſilium, de obſervatione jejuniorum: Tum ex ipſo ritu Romani Breviarii, in quo preces illæ ad ſingulas Horas ponuntur legendæ in feriis Adventus, quæ propriæ ſunt eorum dierum, quibus jejunatur. Cæterùm, hoc jejunium non tam ex præcepto, quàm ex Conſilio, aut voto, à multis ſervari, Eccleſiæ uſus ſatis apertè teſtatur. Vide Radulphum de Rivo in lib. de Canonum obſervantia cap. 16.

CAPUT XXI.

De jejunio Rogationum.

JEjunium tridui ante aſcenſionem, unà cum Litaniis, inſtituiſſe fertur S. Mamertus, Viennæ Epiſcopus, ut ſcribit Gregorius Turonicus lib. 2. hiſtoriæ Francorum cap. 34. propter multa incommoda, quæ à terræ motibus, & luporum incurſionibus, eo tempore Gallia patiebatur. Deinde, idem jejunium receptum legimus in Concilio Aurelianenſi I. cap. 29. Romæ quoque olim idem jejunium ita ſervabatur, ut cibis ſolùm quadrageſimalibus populus veſceretur, ut intelligi poteſt ex Ord. Romano, ubi agitur de rogationibus.

Videtur tamen non tam præcepti, quàm conſilii fuiſſe ejuſmodi obſervatio, cùm ſatis conſtet, inter Paſcha, & Pentecoſtem, ex antiquiſſima conſuetudine nulla jejunia imperari. Sicubi tamen hoc ipſum jejunium præcepti lege ſervatur, non eſt improbandum. Servanda eſt enim in ejuſmodi rebus Eccleſiæ conſuetudo, ut Hieronymus in epiſt. ad Lucinium, & Auguſtinus in epiſt. ad Caſulanum monent. Extat de inſtitutione rogationum inſignis ſermo S. Alchimi Aviti, qui fuit tertius à Sancto Mamerto, Viennenſis Epiſcopus.

CAPUT XXII.

De jejuniis Vigiliarum, & Stationibus.

PRidie magnorum feſtorum non ſolùm vigilias agi per noctem, ſed etiam interdiu jejunari, teſtis eſſe poteſt Sanctus Bernardus in ſerm. de vigilia ſancti Andreæ. Item Burchardus lib. 13. decret. cap. 16. & Innocentius III. cap. 1. & 2. de obſervatione jejuniorum.

Quoniam autem ſtationis nomen, cujus frequens eſt mentio apud veteres, partim cum vigilia, partim cum jejunio convenit, ita ut ſæpè pro alterutro accipi videatur, operæpretium eſſe duxi breviter explicare, quid propriè ſtatio ſit.

Igitur non deſunt, qui ſtationem exiſtiment dictam eſſe à ſtando, quòd fieret diebus Dominicis, quibus diebus Chriſtiani non niſi ſtantes orabant, juxta illud Tertulliani in lib. de corona militis, die Dominico jejunare nefas ducimus, & de geniculis adorare. Sed falſam eſſe hanc opinionem ex illo ipſo libro de corona militis intelligi poteſt. Docet enim Tertullianus, numquam fieri ſtationem die Dominico: *Jam*, inquit, *& ſtationes, aut alii magis faciet, quàm Chriſto, aut die Dominico, quando nec Chriſto.*

Igitur ſtatio propriè nihil aliud erat, niſi vigilia diurna tempore ſolemnis jejunii. Cùm enim publicè, & ſolemniter jejunabatur, vigilabant in orationibus, & ejuſmodi vigiliæ, & quaſi excubiæ orantium, & jejunantium ſtationes dicebantur, vocabulo deſumpto ex militia, ut Tertullianus monet in lib. de oratione.

Hoc autem intererat inter ſtationem, vigiliam, & jejunium, propriè loquendo, quòd Jejunium fieri poterat noctu & interdiu, Vigilia ſolùm de nocte, Statio ſolùm de die. Atque idcircò diximus, ſtationem non eſſe vigiliam ſimpliciter, ſed vigiliam diurnam. Item ante omnem vigiliam, nocturnam videlicet, præcedebat ſtatio & jejunium: non autem poſt omnem ſtationem, & jejunium ſequebatur vigilia.

Digitized by Google

rem : *Si ſtatio*, inquit, *facienda ſit*, *maritus de die conducat ad balnea*. Item in lib. de jejunio dicit, ſtationem finiri hora nona, aut ad veſperam. Simul enim jejunium ſolvebatur & ſtatio.

Fieri autem ſolitam ſtationem in diebus ſolemnium jejuniorum, docent Iſidorus lib. 6. Ethymolog. cap. ultim. & Rabanus lib. 2. de Inſtitut. Clericorum cap. 18. & ante hos omnes Tertullianus in libro de jejunio, ubi dicit, ſtationes fieri feria 4. & 6. & tamdiu ſtationem durare, quamdiu non ſolvitur jejunium. Immò propter hanc conjunctionem ſtationis cum jejunio, jejunium ipſum aliquando ſtatio nominatur. Sic enim accipit ſtationem Tertullianus in libro de oratione, extremo, ubi quærit, utrum per ſumptionem Euchariſtiæ ſolvatur ſtatio; cùm quærere vellet, utrum Euchariſtia ſit talis cibus, ut eo ſumpto, dicatur ſolutum eſſe jejunium. Sic etiam accipit Caſſianus Collation. 21. cap. 29. cùm dicit, ſtationem jejunii relaxari.

Porrò S. Gregorius ſtationibus certa loca attribuit in urbe Romana, & ipſe ad ea loca veniens, tempore ſtationum viginti homilias in variis Eccleſiis declamavit, ut ſcribit Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib. 2. cap. 18. & lib. 4. cap. 74. Fortè etiam ipſe primus fuit, qui ſtationes à jejunio ſeparavit, & in Dominicis Adventus, & Quadrageſimæ, & in ipſa etiam Dominica Reſurrectionis ſtationes fieri voluit, cùm antea ſolùm in diebus jejuniorum fieri ſolerent. Legimus enim in Antiphonario, & Sacramentario ſancti Gregorii annotatam ſtationem ad Lateranum prima Dominica Quadrageſimæ, & in ordine Romano in ipſo principio, mentio fit ſtationis in die feſto.

Uſus autem, qui nunc viget, Eccleſias, ubi ſtatio celebratur, inviſendi, ac breviter orandi, ex neceſſitate ortus videtur. Quoniam enim Baſilica illa, ad quam ſtatio fortè indicitur, tantam populi multitudinem capere non poteſt, & omnes tamen ſtationis participes eſſe cupiunt, ideò conſuetudo introducta eſt, ut nunc iſti, nunc illi locum ſtationis adirent.

Itaque Duabus in rebus differt ſtatio hujus temporis ab antiqua. Primùm enim iidem homines tunc in oratione perſeverabant à ſummo manè, uſque ad horam nonam, aut veſperas: nunc autem alii, atque alii vigilant in orationibus, ſic tamen, ut à ſummo manè, uſque ad veſperam numquam deſint, qui in Eccleſia Deum precentur, aut laudent. Denique, tunc ſtationem ſemper cum jejunio, & oratione jungebant: nec antè ſtatio, quàm jejunium ſolvebatur: nunc autem non ſolùm diebus jejuniorum, ſed etiam in feſtis, & Dominicis, nec ſolùm ante cibum, ſed etiam poſt cibum ſtatio celebratur.

CAPUT XXIII.

De diebus, quibus jejunari non debet.

PER Omnes Dominicas, & ſpatium illud, quod eſt inter Paſcha & Pentecoſten, & in die Natalis Domini jejunandum non eſſe, communi conſenſu Patres docent.

ſtrato corpore adoraret, *neque jejunio feſtivitatem ſpiritualis hujus beatitudinis impediret*. *Quod id ipſum extrinſecus etiam in diebus Dominicis eſt conſtitutum.*

S. Epiphanius in compendiaria doctrina: *Per totum*, inquit, *annum hoc ſervatur in eadem ſancta Catholica Eccleſia*, *quarta*, *inquam*, *& proſabbatho uſque ad horam nonam*, *excepta ſola Pentecoſte*, *per totos quinquaginta dies*, *in quibus neque genua flectuntur*, *neque jejunium eſt imperatum*. Et infrà: *At verò Dominicas omnes delicatas ducit ſancta hæc Catholica Eccleſia*, *& communiones manè perficit*, *& non jejunat*: *Inconſentaneum enim eſt in Dominica jejunare*. Et ibidem: *Neque*, inquit, *in die Epiphaniorum*, *hoc eſt*, *Apparitionis*, *& Adventus*, *quando natus eſt in carne Dominus*, *jejunare licet*, *etiamſi contingat*, *ut ſit quarta*, *aut proſabbathum*. Quo loco nomine Epiphaniorum, more Græco, non intelligit, niſi ipſum diem Natalis Domini.

Vide ſimilia apud Hieronymum in epiſtol. ad Licinium Beticum, in epiſt. ad Marcellam contra Montanum, & in Epiſt. ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, apud Auguſtinum in epiſt. 86. ad Caſulanum, & in epiſt. 119. ad Januarium cap. 15. apud Leonem in epiſt. 91. ad Turbium. Item in Concilio Gangrenſi canon. 18. Carthaginen. IV. can. 64. Bracarenſi I. canon. 4. & aliis.

Cauſa hujus prohibitionis fuit, tum ob lætitiam, & celebritatem horum dierum: tum maximè in odium Hæreticorum, qui his potiſſimùm diebus, dedita opera, jejunabant. Montaniſtæ enim unam Quadrageſimam, ſive unam hebdomadam (variæ ſunt enim de hac re ſententiæ) poſt Aſcenſionem Domini, & aliam poſt Pentecoſtem jejunabant, ut ſanctus Hieronymus refert in commentario ad cap. 9. Matth. Manichæi jejunabant ordinariè die Dominico, ne viderentur de Chriſti reſurrectione gaudere, quam falſam fuiſſe ſibi perſuaſerant, ut ex Ambroſio in epiſtol. 83. & ex Auguſtino in epiſt. 86. cognoſci poteſt. Euſtathius & Aerius, atque eorum diſcipuli, diem Dominicum ad jejunium potiſſimùm deputabant; & contrà iidem Aeriani hebdomadam ſanctam conviviis & potationibus celebrabant, ut Epiphanius hereſi 75. & Socrates lib. 2. hiſtor. cap. 33. teſtes ſunt. Denique Priſcillianiſtæ die Dominico, & in Natali Domini jejunare ſolebant, ut S. Leo teſtatur in epiſt. ad Turbium, jam citata.

Sed illud hoc loco non eſt omittendum, jejunium in his diebus non ſimpliciter eſſe prohibitum, ſed ſolùm ſi quis Vel ex ſuperſtitione jejunet, ut Montaniſtæ faciebant, Vel ex errore, ut Manichæi & Priſcillianiſtæ, Vel ex contemptu Eccleſiæ, ut Euſtathiani, Aeriani, Vel denique cum ſcandalo aliorum, ut ſi quis unam hebdomadam jejunaturus, eligat ſine ulla rationabili cauſa hebdomadam paſchalem; aut unum diem jejunaturus, eligat diem Natalis Domini, aut Dominicam. Alioqui enim ſi quis vel ad tentationem carnis ſuperandam, vel cauſa morbi corporalis curandi, vel quia vovit jejunium totius anni, aut integri menſis, non peccabit, ſi paſchali tempore, vel in Dominica die, aut etiam in Natali Domini jejunaverit. Atque hoc ipſum Epiphanius, Hieronymus & Auguſtinus locis notatis docent.

Ex quo intelligimus, non debere conſuetudinem

corum

Digitized by Google

eorum reprehendi, qui (ut ſuprà diximus) in diebus Rogationis jejunant: Et multò minus conſuetudinem Eccleſiæ univerſæ, quæ vigiliam Pentecoſtes ſimiliter jejunat. Cujus jejunii meminit Ordo Romanus ubi deſcribit officium vigiliæ Pentecoſtes. Ordinem autem Romanum antiquiſſimum eſſe, vel ex eo perſpici poteſt, quod ab Alcuino & Amalario paſſim citatur.

Quod autem in Concilio Saleguſtano apud Gratianum diſt. 76. can. de jejunio, dicitur, Jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecoſtem, quia jejunium, & vigilia ſimul celebrari non debent: non ſignificat, in vigilia Pentecoſtes non eſſe jejunandum, ſed non debere in unum diem concurrere duo jejunia, jejunium videlicet vigiliæ, & jejunium quatuor temporum. Sicut etiam paulò infrà monet, ut jejunium decimi menſis celebretur in Sabbatho præcedente vigiliam Natalis, ne jejunium illud concurrat cum Vigilia, ideſt, cum jejunio vigiliæ Natalis.

CAPUT XXIV.

De fraudibus, & corruptelis Kemnitii in hiſtoria antiquitatis.

IN Extrema diſputatione de jejunio, mira calliditate Kemnitius per modum ſimplicis hiſtoriæ ſe demonſtraturum profitetur, numquam defuiſſe, qui leges jejuniorum, aut opinionem meriti, & ſatisfactionis in jejuniis ſuſcipiendis obtrudere voluerint: ſed numquam etiam defuiſſe ſanctos viros, qui magno zelo contra ejuſmodi ſuperſtitioſas opiniones, & leges pro Evangelica libertate & ſinceritate pugnaverint.

Hanc ejus hiſtoricam obſervationem duabus de cauſis non exiſtimavi mihi eſſe accuratè refellendam. Nam hoc ipſo tempore, magno Eccleſiæ bono, Cæſar Baronius, vir optimus, & ſine controverſia eruditiſſimus, annales ſuos Eccleſiaſticos partim edidit, partim jam edit, ex quibus omnes omnium hæreticorum fraudes & corruptelæ, quæ ad hiſtorias pertinent, nullo negotio deprehendi & profligari poterunt. Et ego in ſuperioribus capitibus ad omnia illa reſpondi, quæ ſpeciem aliquam difficultatis habere poſſe videbantur, ut de Montano, de Alcibiade, de Spiridione, & ſimilibus. Solùm igitur hoc loco ſummam hiſtoricæ obſervationis ipſius perſtringam, & fraudes, atque calumnias in ea obſervatione inſertas patefaciam, ac refellam.

Igitur in 4. part. Exam. pag. 542. & ſequentibus, ſeptemdecim capita proponit. In Primo capite expoſiturum ſe dicit, quales ſuperſtitioſas opiniones de jejunio Scriptura taxet & refutet. Deinde, adducit loca Iſaiæ 58. & Zachar. 7. & 8. Item Matth. 9. ad Coloſſenſ. 2. & 1. ad Timoth. 4. ad quæ omnia ſuprà reſponſum eſt. Addit etiam locum Evangelii Matth. 6. *Cùm jejunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes &c.* Et Luc. 18. *Jejuno bis in Sabbatho.* Ubi reprehendi dicit opinionem Phariſæorum, qui ſanctitatem & pietatem putabant ſitam eſſe in externa obſervatione traditionum de jejuniis, & opinionem habebant meriti, & juſtitiæ coram Deo ex jejuniis à Deo non præceptis.

At more ſuo Scripturas depravat. Dominus enim Matth. 6. non negat ſanctitatem aliquam, & pietatem ſitam eſſe in externa obſervatione jejunii à Deo non imperati, ſed à majoribus traditi: nec enim ignorabat laudatos à Deo Rechabitas, qui ex traditione patris ſui à vino perpetuò abſtinebant, & Nazaræos, qui abſtinentiam a Deo non imperatam

A ſponte vovebant: Sed vituperat hypocritas, qui gloriæ humanæ cauſa videri volunt magis jejunare & abſtinere, quàm faciant. Ideò enim, ut Dominus ait: *Exterminant facies ſuas, ut appareant hominibus jejunantes.* Lucæ autem 18. non reprehenditur Phariſæus, quòd jejunaret bis in Sabbatho, neque etiam quòd jejunium non imperatum, meritorium eſſe crederet, ut re vera meritorium erat jejunium eorum, qui Num. 30. illud ſponte ſuſcipiebant, & Deo, ut rem illi gratam, promittebant; ſed quòd ex bono opere in ſuperbiam efferretur, alioſque contemneret, ut ex ipſius parabolæ concluſione colligitur.

In Secundo capite narrat ritus Gentilium circa jejunia, ex Hieronymo contra Jovinianum ex Volaterano lib. 13. Anthropologiæ cap. 4. ex Alexandro
B ab Alexandro lib. 6. cap. 2. & lib. 4. cap. 7. & 17. ex Raviſio & Polidoro. Ex quibus ritibus colligit, à ſpiritu dæmoniorum, profectam eſſe opinionem, quòd ipſum opus operatum jejunii, præcipuè verò abſtinentia à quibuſdam cibis, ſit cultus Dei.

Sed hic multa ſunt errata Kemnitii. Primùm aut ignorat, quid ſit opus operatum, aut opus operatum jejunii apud Catholicos cultum Dei eſſe mentitur. Nullum enim Catholicorum protulit, aut proferet, qui ita deſipiat.

Deinde, ſocium ſe Joviniano Hæreſiarchæ adjungit, dum nobis Gentilium abſtinentiam objicit, ut meritum jejunii oppugnet. Sic enim & Jovinianus
C apud S. Hieronymum lib. 2. objiciebat: *De ciborum ſibi placent abſtinentia, quaſi non & ſuperſtitio Gentilium Caſſum matris Deum obſervet & Iſidis.*

Tertiò, non intelligit, cur à S. Hieronymo Gentilium exempla in cauſa jejunii adſerantur. Rectiſſimè enim probat S. Hieronymus exemplis Gentilium naturali lumine rationis cognoſci poſſe, utile eſſe jejunium ad ſapientiam acquirendam, & paſſiones animi cohibendas.

Quartò, non rectè colligit jejunium & abſtinentiam à certis cibis non eſſe cultum Dei, quia Gentiles res eaſdem cultum Dei eſſe cenſebant. Nam ſi licet ita ratiocinari, probabimus etiam ratione, ſacrificiis, templis, votis, Deum non poſſe coli,
D quia Gentiles his omnibus rebus Deum coli exiſtimabant. Errabant igitur Ethnici, quòd jejunia propter falſos Deos ſuſcipiebant, ut etiam quòd falſos Deos invocarent, eiſque templa & aras erigerent: At non errabant, quòd Deo non ſolùm orationes, templa, altaria, ſacrificia, ſed etiam jejunia placere arbitrabantur.

Denique, cum Scriptura divina manifeſtè Kemnitius pugnat, cùm à ſpiritu dæmoniorum opinionem illam profectam eſſe affirmat, quæ abſtinentiam à certis cibis cultum Dei facit. Nam (ut ſuprà oſtendimus) Spiritus Dei abſtinentiam à certis cibis, aut à vino cultum Dei eſſe teſtatur, cùm dicit, placere Deo vota Nazaræorum, qui à vino ſe ab-
E ſtinebant. Item vota aliorum, qui abſtinentiam aliquam Deo pollicebantur, & cùm Annam viduam orationibus, & jejuniis Deo ſerviſſe confirmat. Vide Num. 6. & 30. & Luc. 2.

In Tertio capite diſſerit de abſtinentia Eſſæorum, ac Primùm S. Hieronymum redarguit, quòd ſcripſerit in 2. lib. adverſ. Jovinian. Eſſæos, teſte Joſepho, à vino & carnibus abſtinere ſolitos. Id enim Joſephum nuſquam teſtari Kemnitius dicit.

At Joſephus lib. 2. de bello Judaico, cap. 7. deſcribens prandium Eſſæorum, ſive (ut ipſe loquitur) Eſſænorum, ſcribit, Eſſænis in cibum nihil aliud apponi, niſi panem & vaſculum unum cum edulio. Et paſſim laudat in eis continentiam, ſobrietatem, & victus, ac vitæ ſimplicitatem. Itaque non malè ſanctus Hieronymus ex verbis Joſephi collegit, Eſſænos

Digitized by Google

veteris fermenti Eſſænorum, quod ipſis etiam ad fidem Chriſti converſis adhæſit. Id autem probat, quia Sozomenus lib. 1. cap. 12. Nicephorus lib. 2. cap. 15. & Sophronius in vita Marci dicunt, eos, quos Philo laudat, Hebræos fuiſſe ad Chriſtum converſos, & adhuc judaizare ſolitos. Addit Præterea, ſi quis conferat cap. 2. epiſt. ad Coloſſ. cum vita, & inſtitutis Eſſæorum, eum planè perſpecturum, ab Apoſtolo Paulo notari, ac reprehendi ejuſmodi vitam & inſtituta.

At Kemnitius Primùm ſecum ipſe pugnat, cùm velit inſtitutum abſtinendi à carnibus, & vino eſſe reliquias fermenti Eſſænorum, & tamen paulò ante ſcripſerit, non colligi ex Joſepho, quòd Eſſæni à vino & carnibus abſtinuerint. Non enim Eſſænorum inſtituta aliunde melius, quàm ex Joſepho diſcere poſſumus.

Deinde Sozomenus, Nicephorus & Sophronius, quibus auctoribus Kemnitius nititur, contra ipſum manifeſtè pugnant. Nam Sozomenus & Nicephorus miris laudibus efferunt inſtitutum eorum, de quibus loquitur Philo, & ſanctum ſine dubitatione appellant. Proinde cùm dicunt, eos judaizaſſe, non loquuntur de jejunio & abſtinentia, quæ ſunt communia Judæis cum Chriſtianis, ſed de ritibus propriis Judæorum, ut de cuſtodia Sabbathi, circumciſione, & ſimilibus rebus. Sophronius autem tum in vita Marci, tum in vita Philonis & Nicephorus loco notato, diſertis verbis docent, eos, quos Philo tantoperè laudat, diſcipulos fuiſſe S. Marci Evangeliſtæ, & ab ipſo inſtitutum illud vitæ, jejunia & abſtinentiam didiciſſe. Quare non reliquiæ fermenti Eſſænorum, ſed Apoſtolica doctrina erat, ſi Sophronio & Nicephoro credimus, illa, quam Philo commendat.

Sed in eo potiſſimum ſtultitia Kemnitii ſe prodit, quòd Sozomenum, Nicephorum & Sophronium, Euſebio & Hieronymo, quaſi opponit, cùm tamen Sozomenus & Nicephorus Euſebium ſequantur, & Sophronius idipſum ſcribat Græcè, quod Hieronymus ſcripſit Latinè.

Quod attinet ad collat. capitis 2. ad Coloſſ. cum libro Philonis de vita contemplativa ſupplicum, nemo unquam judicabit, ab Apoſtolo reprehendi vitam illorum, quos laudat Philo, niſi ſenſum judicandi corruptum, ac depravatum habeat, niſi fortè probabile ſit ab Apoſtolo Paulo Marcum Evangeliſtam reprehendi. Marci enim ſectatores fuiſſe, quos Philo laudibus celebrat, non ſolùm Sophronius & Nicephorus, ſed etiam Hieronymus, Epiphanius, Caſſianus, Beda & alii docent. Vide quæ ſcripſimus in libro de Monachis cap. 5.

In capite Quarto probat, audulterinos libros eſſe conſtitutiones & canones Apoſtolicos, librum Paſtoris, & Abdiam de vitis Apoſtolorum, in quibus multa leguntur de jejunio, & abſtinentia à certis cibis.

Sed laborem diſſerendi de his libris Kemnitius omittere potuiſſet. Non enim deſunt Eccleſiæ Catholicæ plurimi alii libri ſanctorum Patrum certi & indubitati, unde traditiones Apoſtolicæ probari poſſint. De conſtitutionibus, & canonibus Apoſtolorum multa ſcripſit noſter Turrianus. S. Epiphanius in hæreſi Audianorum dicit quidem, conſtitutiones Apoſtolicas non ab omnibus recipi, tamen addit, nihil in eis, niſi

[illegible] Quare temerè Kemnitius hunc librum ut contrarium literis Apoſtolicis improbat. Librum Abdiæ ſuppoſititium eſſe, viri docti etiam apud nos cenſent. Ego certè nullum ab eo teſtimonium petii, ut nec ex libro Paſtoris.

In Quinto capite diſputat de cauſa, cur vetus Eccleſia paſchale jejunium, & feriæ 4. & 6. aliquando ſervaverit, ſalva Evangelica libertate. Sed reſpondimus ſuprà, tum in capite de origine Quadrageſimæ, tum in capite de jejunio feriæ 4. & 6. ubi demonſtravimus falſas & ineptas cauſas Kemnitium reddidiſſe.

In Sexto capite profert teſtimonia Ignatii & Irenæi, & hiſtoriam Attali, & Alcibiadis contra meritum & neceſſitatem jejunii. Sed hæc omnia excuſſimus ſuprà in propriis locis, ubi diſſeruimus de lege jejunii, & de utilitate jejunii.

In Septimo & Octavo capite tractat *hiſtoriam* Tatiani & Montani, & multa ex Tertulliano adducit, ad quæ omnia ſuprà reſpondimus. Unum eſt hoc loco Notandum, graviter, & non ſemel S. Epiphanium à Kemnitio reprehendi, pag. 596. & 605. quòd ſcripſerit, Montaniſtas abſtinere à cibis, non diſciplinæ gratia, non majoris virtutis, non præmiorum & coronarum, ſed quòd ea, quæ à Domino facta ſunt, abominabilia judicent. Sed certè non Epiphanius Montano, ſed Kemnitius Epiphanio falſum affingit. Epiphanius enim illa, quæ citat Kemnitius, non de Montaniſtis, ſed de aliis hæreticis ſcribit, ut perſpicuum erit, ſi quis locum Epiphanii diligenter inſpiciat.

In Nono, Decimo & Undecimo capite, producit in medium loca quædam Origenis, hiſtoriam Euſtathii & Spiridionis, quæ ſunt à nobis tractata ſuis locis.

In Duodecimo & Decimotertio capite docet, circa annum Domini 400. cœpiſſe in *Eccleſiam* invehi leges jejuniorum, cùm opinione neceſſitatis & meriti, per Baſilium, Ambroſium, *Epiphanium* & Hieronymum, & ſimul Aerium & *Jovinianum* excuſat, Epiphanium & Hieronymum accuſat. Hic verò gratias agimus Kemnitio, quòd lumina illa Eccleſiæ, tam occidentalis, quàm Orientalis nobis tam promptè liberaliterque concedat. Exiſtimamus enim neminem eſſe debere tam ſtultum, qui non magis fidem habere velit ſanctiſſimis illis viris, Baſilio, Ambroſio, Epiphanio & Hieronymo, quàm Luthero, Calvino, Philippo, Kemnitio. Neque miramur, ſi Kemnitius, cùm planè ſit Aerianus & Joviniāniſta, parentes ſuos defendere utcumque voluerit.

Sed illud malè haberet fortaſſe ipſum etiam Aerium, quòd falſo commento eum defendere conatus ſit. Dicit enim Kemnitius, Aerium, cùm improbavit ſtata jejunia, non tam Eccleſiæ Catholicæ, quàm Euſtathii leges jejuniorum improbare voluiſſe. At quamvis Aerius & Euſtathius quibuſdam in rebus diſſenſerint, tamen in hac re mirificè conſentiebant. Nam ipſe etiam Euſtathius ſtata jejunia ferre non poterat, ut ex Concilio Gangrenſi, & hiſtoria Socratis ſuprà probavimus.

Denique quanta temeritas eſt, ut velit Kemnitius, qui heri natus eſt, majorem ſibi fidem haberi in intelligentia hæreſis Aerianæ, quàm S. Epiphanio, qui primus hanc hæreſim expoſuit, & ipſo Aerio vivente ſcripſit? quemadmodum etiam valdè ineptè fingit, du-

bium

Digitized by Google

bium eſſe, quid Jovinianus ſenſerit, quaſi non ſatis apertè id S. Hieronymus expoſuerit in libris adverſus Jovinianum, quos S. Auguſtinus in epiſt. 29. lucidiſſimos, ſuaviſſimos & præclariſſimos vocat.

In Decimoquarto, Decimoquinto & Decimoſexto capite producit, tamquam defenſores libertatis Chriſtianæ in uſu ciborum, Auguſtinum, Proſperum & Primaſium Latinos; Chryſoſtomum, Cyrillum, Theodoretum & Socratem Græcos; eoſque cum Baſilio, Epiphanio, Ambroſio & Hieronymo adverſa fronte committit. Quaſi credibile ſit S. Auguſtinum, Proſperum & Primaſium à S. Ambroſio & Hieronymo; Chryſoſtomum, Cyrillum, & Theodoretum à S. Baſilio & Epiphanio tam apertè, ut Kemnitius fingit, diſſentire potuiſſe. Expertus erat Kemnitius, ſummos principes novatorum, Lutherum, Zuvinglium, & alios inter ſe de primariis fidei noſtræ capitibus digladiari ſolitos: Itaque idem cenſuit ſanctis Patribus accidiſſe.

Sed longè aliud ſcribit de Concordia Catholicorum Patrum in dogmatibus fidei, S. Auguſtinus in 1. & 2. lib. adverſus Julianum. Et ea quæ nos ſuprà ex Auguſtino & Chryſoſtomo citavimus, ſatis oſtendunt, eos cum Baſilio, Ambroſio, Epiphanio & Hieronymo mirificè conſenſiſſe. Si quid autem obſcuritatis erat in auctoribus, quos Kemnitius citat, ſuprà in locis propriis explicatum eſt: multa verò de induſtria prætermiſi, quòd nihil omnino difficultatis haberent.

In Decimoſeptimo capite ſcribit Kemnitius ab anno Domini 460. cùm non eſſent, qui contradicerent, extinctis videlicet luminaribus Eccleſiæ, ſuperſtitioſas leges & opiniones de jejunio per Pontificum, & Conciliorum decreta cumulatas fuiſſe, donec Scholaſtica Theologia inde extructa eſt. Profert autem S. Leonis Magni multa loca pro jejunio, item S. Gregorii, S. Bernardi, & aliorum.

At ſi divina providentia per annos 460. ſemper aliquos excitavit, qui ſuperſtitiones reprimerent: cur non etiam poſtea id fecit? Defuit ne Spiritui ſancto ſapientia, aut potentia? An verò Eccleſiam ſuam omnino deſeruit? Aut fortè impedire non potuit, quo minus portæ inferorum adverſus Eccleſiam prævalerent? Et, ſi luminaria quædam extincta ſunt, non poterat alia rurſus accendere? Cur igitur non potiùs dicimus, S. Leonem, S. Gregorium, S. Bernardum fuiſſe quoque magna Eccleſiæ luminaria, & nihil diverſum ab antiquioribus Patribus docuiſſe. Nec fuiſſe alios, qui legem & meritum jejunii oppugnare tentaverint, niſi manifeſtos hæreticos, Euſtathium, Aerium, Jovinianum? Nam ſi defenſores illi, quos Kemnitius fingit, libertatis evangelicæ à Deo excitati fuiſſent, continuaſſet ſine dubio Deus opus ſuum. Nec permiſiſſet luminaria omnia Eccleſiæ ita extingui, ut per annos mille & centum, portæ inferi adverſus Eccleſiam prævalerent.

Quare maximum præjudicium cauſæ ſuæ Kemnitius fecit, cùm tam apertè confeſſus eſt, ab anno 460. S. Leonem, S. Gregorium, & quotquot fuere deinceps Eccleſiæ Doctores & paſtores, leges jejunii, & opinionem cultus, ac meriti, nemine contradicente tradidiſſe.

LIBER

Quid ſit eleemoſyna.

DE ELEEMOSYNA Vix ullæ ſunt controverſiæ cum hæreticis noſtri temporis, tamen de ipſa quoque nobis diſſerendum eſſe cenſuimus, ne videlicet eam à jejunio & oratione disjungeremus. Sequemur autem in hac tota diſputatione veſtigia Sancti Thomæ, & ea quæ ipſe docet, in 2.2. quæſt. 32. vel pleniora efficere conabimur, vel clariora.

Igitur de eleemoſyna Octo capita tractanda eſſe videntur. Quid ſit eleemoſyna. Quæ ſint, & quot genera eleemoſynæ. Quis ſit ejus fructus & finis. Sitne præceptum aliquod de eleemoſyna facienda. Quibus ex rebus corporalis eleemoſyna fieri debeat, ubi de malè partis, de ſupervacaneis, de neceſſariis operibus diſſeretur. À quo ſit eleemoſyna facienda. Cui ſit facienda. Qua ratione & modo ſit facienda.

Ac ut à definitione incipiamus, Eleemoſyna definiri poteſt. *Opus quo datur aliquid indigenti ex miſericordia.* Eſt enim eleemoſyna propriè actus miſericordiæ, quæ virtus miſeriam reſpicit, ut eam tollat, ac per hoc relationem habet ad indigentem & miſerum. Id perſpicuum eſt Primùm ex nomine. Dicitur enim eleemoſyna à verbo Græco ἐλεέω, quod eſt miſereor. Deinde ex Scripturis, quæ per miſericordiam eleemoſynam deſcribunt. Proverbior. 19. *Fœneratur Deo, qui miſeretur pauperis.* Et Daniel. 4. *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum.* Tertiò, ex S. Auguſtino, qui in Enchirid. cap. 76. *Eſt enim,* inquit, *eleemoſyna opus miſericordiæ.* Denique ex communi ſenſu omnium gentium. Nemo enim eleemoſynam vocat id, quod datur non egenti, & omnes eleemoſynam vocant, quam pauperes à divitibus petunt, & quam divites pauperibus erogant.

Quamvis autem eleemoſyna ſit actus elicitus miſericordiæ, tamen imperatur à charitate, & adjuvatur à liberalitate: *Charitas enim benigna eſt.* 1. ad Cor. 13. *Et qui viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* 1. Joan. 3. Liberalitas autem removet avaritiam, quæ ſæpè impedit eleemoſynam, & promptum facit ad dandum, quæ promptitudo facit hilarem datorem, qualem diligit Deus. Denique S. Ambroſius, in 2. lib. de officiis, cap. 15. liberalitatis effectum eleemoſynam eſſe docet, quoniam vix fieri poteſt, ut aut avarus eleemoſynas faciat, aut liberalis eas non faciat.

Illud autem hoc loco non eſt omittendum, eleemoſynam ſine charitate factam, atque ut eſt actus ſolius miſericordiæ, quæ eſt virtus moralis, verè proprieque eleemoſynam dici poſſe: cùm in Scripturis & Patrum libris abſolutè, ac ſimpliciter eleemoſynæ dicantur, quas peccatores faciunt, ut perſpicuum eſt ex cap. 4. Danielis, ex cap. 6. Matth. ex cap. 11. Lucæ, & ex Auguſtino in Enchirid. cap. 75. & 76. & lib. 21. de Civit. Dei, cap. 22. & ſequentibus. Quia tamen virtutes morales ſine charitate non ſunt omnino perfectæ virtutes, quamvis veræ virtutes eſſe poſſint, ut actu miſericordiæ [illegible] eleemoſynas facere, niſi materialiter, qui ſine charitate eleemoſynas faciet.

CAPUT II.

De partitione eleemoſynæ.

PArtiuntur eleemoſynam Theologi in Duo genera: alias enim corporales, alias ſpirituales eſſe do-
B cent; utrumque autem genus in Septem quaſi formas & ſpecies dividunt. Et quidem S. Thomas elegantem hujus numeri rationem reddit. Sed nos paulò fortaſſe brevius & planius rem eandem exponemus.

Primùm igitur omnis humana miſeria, aut ad corpus, aut ad animam pertinet; Quæ pertinet ad corpus, aut in vita toleratur, aut poſt mortem; Quæ toleratur in vita, vel eſt carentia earum rerum, quibus omnes egent, vel eſt aliquorum ſpecialis ærumna. Carentia earum rerum, quibus omnes egent, aut eſt interior, ut carentia cibi & potus: aut exterior, ut carentia veſtium & domicilii. Atque his quatuor corporalibus miſeriis reſpondent quatuor genera eleemo-
C ſynæ, paſcere eſurientem, potare ſitientem, veſtire nudum, excipere hoſpitio peregrinum.

Ærumnæ ſpeciales Duæ ſunt. Altera interior, morbus. Altera exterior, captivitas: quibus reſpondent duo alia genera eleemoſynæ, viſitare ægrotum, redimere captivum. Atque ad ejuſmodi eleemoſynas revocantur omnia ſimilia officia, quæ proximis exhibemus, ſive propter internas miſerias depellendas, ut dirigere cæcos, ſuſtentare claudos, regere paraliticos; ſive propter externas, ut protegere viduas, ac pupillos, ſolvere debita pauperum, dotem providere virginibus, & alia id genus. Miſeria *poſt* mortem eſt carentia ſepulturæ, cui reſpondet ultimum genus elee-
D moſynæ corporalis, quod eſt ſepelire defunctos; cui poſſunt adjungi pompa funebris, executio teſtamenti, & alia, quæ fieri ſolent ab amicis in gratiam defunctorum.

Jam verò miſeria, quæ pertinet ad animam, aut culpa eſt, aut pœna: ſi culpa, non poteſt ea ſimpliciter à nobis tolli, poteſt tamen juvari, qui in eam incidit, Tribus modis. Primò, oratione ad Deum. Secundò, remiſſione injuriæ. Tertiò, correptione fraterna. Si pœna eſt, aut intellectum ledit, ut ignorantia, tum theorica, tum practica, aut affectum, ut triſtitia, ac dolor: aut conſuetudine cum aliis, ut moroſitas, ideſt, incommoditas & difficultas morum.
E Et quidem ignorantiæ theoricæ mederi poſſumus per doctrinam, practicæ per conſilium, triſtitiæ per conſolationem, moroſitatis per patientiam. Atque hæc ſunt Septem genera eleemoſynæ ſpiritualis, orare pro peccatoribus, condonare injurias, corripere delinquentes, docere imperitos, conſilium imprudentibus dare, conſolari afflictos, tolerare alienam infirmitatem.

Neque deſunt teſtimonia Scripturæ divinæ, quibus hæc omnia genera eleemoſynæ vel imperantur, vel laudantur. Prima ſex genera eleemoſynæ corporalis habentur Matth. 25. Septimum genus Tobiæ 12. Primum genus eleemoſynæ ſpiritualis habetur Matth. 5.

Orate

Digitized by Google

A *Orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos*. Secundum, Matth. 6. *Si non dimiſeritis hominibus peccata eorum, nec Pater veſter dimittet vobis*. Tertium, Matt. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum &c.* Quartum, Matth. 5. *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum*. Quintum, ad Galat. 6. *Si praoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis*. Sextum, *Conſolamini puſillanimes*, 1. ad Theſſal. 5. Septimum, *ſupportantes invicem*, ad Epheſios 4. & ad Roman. 15. *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum ſuſtinere*.

Ex his omnibus nihil eſt, quod ab hæreticis in controverſiam revocetur, excepta ſepultura, præſertim
B cùm Dominus Matthæi 25. cùm opera miſericordiæ corporalis enumeraret & commendaret, non ſine ratione ſolùm omiſerit officium ſepulturæ. Sed de hac re diſſeruimus in 2. lib. de Purgatorio, extremo.

CAPUT III.

Eleemoſynas non ſufficere ad ſalutem ſine fide, ſpe, dilectione, pœnitentia, aliiſque ad ſalutem præſidiis.

DE Fructu eleemoſynæ, quod erat Tertium caput initio propoſitum, Duo ſunt errores contrarii. Unus quorundam veterum, qui nimis multum
C eleemoſynæ tribuebant: Alter recentiorum, qui nimis parum tribuunt. Scribit igitur S. Auguſtinus in libro 21. de Civit. Dei, cap. 22. de prioribus hoc modo: *Comperi etiam quoſdam putare, eos tantummodò arſuros illius æternitate ſupplicii, qui pro peccatis ſuis facere dignas eleemoſynas negligunt: juxta illud Jacobi, Judicium autem ſine miſericordia ei, qui non facit miſericordiam. Qui ergo fecerit, inquiunt, quamvis mores in melius non mutaverit, ſed inter ipſas ſuas eleemoſynas nefariè, ac nequiter vixerit, judicium illi cum miſericordia futurum eſt: ut aut nulla damnatione plectatur, aut poſt aliquod tempus, ſive parvum, ſive prolixum, ab illa damnatione liberetur*. Hæc ille.

Quamvis autem hæc ſententia, quæ peccatoribus
D ſine pœnitentia de hac vita migrantibus per eleemoſynas aditum ad ſalutem aperit, non careat argumentis in ſpeciem magnis & difficilibus; tamen ſine dubio falſa eſt, & Scripturæ divinæ manifeſtè repugnat. Primùm enim Iſaiæ 1. deſcribens Dominus diſpoſitiones ad juſtificationem, primo loco ponit internam converſionem: *Lavamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere perversè, diſcite benefacere*. Deinde ultimo loco collocat eleemoſynam; *Subvenite oppreſſo, judicate pupillo, defendite viduam*.

Deinde Joannes Baptiſta, Matth. 3. cùm dixiſſet: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, exſcindetur,*
E *& in ignem mittetur*, explicat quis ſit fructus bonus, dicens: *Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ*. Ex quo loco docemur, non ſufficere opera bona, qualis eſt eleemoſynarum largitio ad placandum Deum, niſi ex vera pœnitentia oriantur, & hominem ex animo reſipuiſſe teſtentur.

Præterea Luc. 13. Dominus ipſe ait: *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis*. Cui ſententiæ ſimile eſt quod Apoſtolus ait 1. ad Corinth. 6. *Neque fornicarii, neque Idolis ſervientes, neque adulteri, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque fures, neque ebrioſi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei poſſidebunt*. Quod idem repetit ad Galat. 5. ad Epheſ. 5. & alibi. At ſi eleemoſyna ſine innocentia, vel pœnitentia ſalutem adferre poſſet, Chriſti & Apoſtoli verba falſa eſſe poſſent.

Ac (ut alia multa prætercam) certè illud Apoſtoli 1. ad Cor. 13. ſententiam eorum qui eleemoſynas plus quàm oportet efferunt, non obſcurè refellit: *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*. Quomodo enim charitatem habet, qui nec Deum timet, nec hominem revetetur? & qui non ſolùm Deum & proximum offendere non veretur, ſed neque animum tam ſceleratum exuere, neque per veram pœnitentiam Deo reconciliari ſatagit? Adde quod hanc ſententiam accuratè refellit S. Auguſtinus in Enchirid. cap. 76. & lib. 21. de Civitate Dei, cap. 27. & eum ſecutus S. Gregorius lib. 12. Moralium, cap. 24. Sed objectiones ſolvendæ ſunt.

Prima objectio ſumitur ex cap. 11. Lucæ, ubi Dominus ait: *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis*.

Reſpondeo, Locus Evangelicus variis modis explicari ſolet. Aliqui docent, non commendari in his verbis eleemoſynam, ſed redargui Phariſæos, qui exiſtimabant, per eleemoſynam mox expiari furta & rapinas, & omnia omnino peccata. Quocirca verbum Græcum, δότε, non reddunt *date*, ſed, *datis*. Vel ſi reddatur, *date*, dicunt, accipiendum eſſe ironicè, non propriè. Hæc ſententia, quam indicat in commentario hujus loci Cardin. Cajetanus, non videtur recipienda, quoniam omnes alii interpretes, tum Latini, tum Græci, quos paulò infrà citabimus, agnoſcunt hoc loco commendationem eleemoſynæ.

Alia eſt expoſitio S. Auguſtini in Enchir. cap. 76. & ſerm. 30. de verbis Domini, qui docet, Chriſtum his verbis generatim eleemoſynæ ſtudium commendaſſe, non ſolùm erga alios, ſed etiam erga ſe. Et quoniam qui à ſe incipit ſecundùm ordinem charitatis; is primùm animæ ſuæ eleemoſynam facit, eam purgando à vitiis per converſionem & pœnitentiam: deinde proximos per eleemoſynam, ſive corporalem, ſive ſpiritualem juvat: ideò verè dictum eſſe ſcribit Auguſtinus, Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis.

Hæc explicatio veram atque utilem doctrinam continet, ſed non videtur tamen propria, & literæ inhærens explicatio eſſe. Nam nomine eleemoſynæ, cùm hoc nomen abſolutè ponitur, omnes intelligunt opus miſericordiæ erga alios. Deinde verba illa, quæ proximè præcedunt. *Verumtamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, &c.* ſatis apertè indicant, locutum eſſe Dominum de eleemoſyna, quæ fit erogando pauperibus facultates. Nam etiamſi Beda in commentar. hujus loci, illud, *quod ſupereſt*, ita exponat, ac ſi dictum eſſet, de cætero, vel quod reſtat agendum, tamen Græca vox, τὰ ἐνόντα, perſpicuè ſignificat, facultates, quæ ſuperſunt, aut quæ adſunt, ut ſit ſenſus, Date eleemoſynam de eo quod habetis, & omnia munda ſunt vobis.

Tertia expoſitio eſt S. Baſilii in quæſtionibus brevioribus, quæſt. 271. qui docet, non loqui Dominum de expiatione omnium peccatorum, ſed eorum tantùm, quæ naſcuntur ex avaritia, ut furti, rapinæ, uſuræ & ſimilium. Ut ſenſus ſit, Vos Phariſæi habetis cor plenum rapinis & furtis, ſed, Date eleemoſynas ex iis facultatibus, quas habetis, & omnia veſtra furta, & rapinæ expiabuntur. Ubi addit Baſilius, peccata per avaritiam contracta mundari per largam eleemoſynarum largitionem, non quidem principaliter, ſed ut per fructus dignos pœnitentiæ, cauſam enim principalem purgationis peccatorum eſſe gratiam Dei, & ſanguinem Jeſu Chriſti.

Quarta expoſitio, quæ videtur omnium optima, eſt Euthymii & Theophilacti in hunc locum, & fortaſſe etiam Ambroſii in eundem locum, & S. Maximi ſermon. 1. de eleemoſyna. Docet hæc ſententia, Dominum

num

Phariſæis, avaritia eſſet, ſi ea per virtutem contrariam evulſa fuiſſet facilè illi ad fidem & pœnitentiam, ac per hoc ad plenam ſalutem animi perveniſſent.

Secunda objectio, Dominus promiſit Matth. 5. miſericordiam miſericordibus: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Et Matth. 6. *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis Pater veſter peccata veſtra*. Et contrà, Jacobi 2. dicitur: *Judicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam*. Videntur igitur homines miſericordes, etiamſi alioqui perditè vivant, ſecuri de ſua ſalute, propter apertam Domini promiſſionem.

Reſpondeo, Cùm Dominus ait: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*; oſtendit miſericordiam eſſe rem Deo gratam & ingenti præmio remunerandam: non tamen ſolam ſufficere ad ſalutem. Singulæ enim virtutes per ſe ducunt ad regnum, niſi aliunde ſit impedimentum, hoc eſt, niſi deſint aliæ virtutes.

Illud: *Si dimiſeritis hominibus peccata eorum &c.* non tam docet quid ſufficiat, quàm quid neceſſariò requiratur ad peccati expiationem. Ideò enim dicitur Deus remiſſurus nobis peccata noſtra, ſi nos fratribus noſtris dimiſerimus peccata eorum, quoniam niſi nos dimiſerimus, nec nobis dimittetur, ut notat S. Auguſtinus in lib. 21. de civitate Dei, cap. ult. ubi etiam monet, poſſe hunc totum locum referri ad peccata venialia, ideò enim dictum eſſe: *Pater dimittet vobis*, ideſt, vobis juſtis, qui patrem habetis Deum. Et, *peccata veſtra*, ideſt, qualia juſti habere poſſunt, quotidiana ac levia, quæ per eleemoſynam remiſſionis injuriæ facilè condonantur.

Denique S. Jacobus rectè dixit, Judicium ſine miſericordia ei, qui non fecerit miſericordiam: quoniam vel unum crimen non deletum, ſufficit ad damnationem, dicente eodem Apoſtolo: *Qui offendit in uno, factus eſt omnium reus*. At non dixit Jacobus, miſericordia ſine judicio ei qui fecerit miſericordiam, quia non ſufficit unum opus bonum ad ſalutem, ſicut ſufficit unum crimen ad damnationem. Dixit tamen, ſuperexaltat autem miſericordia judicium, quia miſericordia, qua Deus cum bonis, juſtis & miſericordibus utetur, ipſum judicium, quo damnabuntur immiſericordes, magis eminere faciet. Vel juxta Græcos codices, miſericordia ſuperexaltat κατακαυχᾶται judicio, ideſt, exultat & gloriatur ſuprà judicium, illudque vincit & ſuperat. Et ideò judicium ſine miſericordia immiſericordibus fiet; ne ſi cum miſericordia fieret, cogeret ipſa miſericordia judicium aliquid remittere de rigore ſententiæ adverſus immiſericordes.

Tertia objectio, Scriptura divina Tobiæ 4. manifeſtè pronunciat, non poſſe perire eos, qui eleemoſynas faciunt. Sic enim ait: *Eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras*; Cui ſimile eſt illud Eccleſiaſt. 3. *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna extinguit peccatum*. Et confirmari poteſt hæc objectio teſtimoniis Patrum, qui eleemoſynam comparant cum Baptiſmo, quia ſicut non poteſt baptizatus perire, ſi gratiam Baptiſmi conſervet uſque in finem: Sic etiam non poteſt miſericors homo perire, qui uſque ad finem in eleemoſynæ ſtudio perſeveret. Cyprianus in ſermone de eleemoſyna, ...

... ſtomus homil. 25. in Acta Apoſtolorum: *Non eſt*, inquit, *peccatum, quod non poſſit purgare eleemoſyna, quodve non poſſit extinguere. Omne peccatum infra illam ſtat*. Leo ſermon. 5. de collectis: *Eleemoſynæ*, inquit, *peccata delent, mortem perimunt, & pœnam perpetui ignis extinguunt*.

Reſpondeo, Loquuntur Eccleſiaſticus & Tobias de eleemoſynis, quæ ſunt fructus pœnitentiæ. Verè enim ejuſmodi eleemoſynæ partim ut diſpoſitiones ad juſtificationem, peccatum etiam quoad culpam, ſuo modo delent, dum gratiam impetrant juſtificationis: partim poſt acceptam remiſſionem culpæ ſatisfaciunt pro pœna temporali, & ſuo quodam modo peccatum extinguunt. Et eodem modo ſancti Patres comparant eleemoſynas ex pœnitentia procedentes cum Baptiſmo. Sicut enim Baptiſmus culpam, & pœnam tollit, ita ut ſi quis mox à Baptiſmo decedat, nihil ſit ei periculi vel à gehenna, vel à Purgatorio: Sic etiam eleemoſynæ, culpa jam remiſſa per pœnitentiam, ſatisfaciunt pro pœna temporali. Atque ita eleemoſyna conjuncta cum pœnitentia, eſt alter Baptiſmus, & in eo excellit, ut Ambroſius ait, quòd Baptiſmus ſemel tantùm, eleemoſyna ſæpiùs peccata dimittit.

Objectio Quarta, Dominus Matth. 25. cap. totum examen futuri judicii circa eleemoſynas conſtituiſſe videtur, non igitur damnantur, niſi qui eleemoſynas non fecerunt, neque ſalvantur, niſi qui eas fecerunt. Quare ſanctus Auguſtinus ſerm. 1. in Septuageſimâ, qui eſt 50. de tempore, inducit Chriſtum in judicio ſic loquentem: *Difficile eſt, ut ſi examinem vos, & appendam vos, & ſcruter diligentiſſimè facta veſtra, non inveniam unde vos damnem; ſed ite in regnum: Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare &c.*

Reſpondeo, In die Judicii non ſolùm de eleemoſyna, ſed etiam de aliis omnibus rebus, ex quibus benè, vel malè meriti fuerimus, rationem Deo reddituri ſumus. Alioqui non diceret Dominus Matth. 12. *Omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die judicii*. Cur autem exemplum examinis Dominus poſuerit in eleemoſyna, illa cauſa fuit, ut ex ea de rebus gravioribus judicium faceremus. Nam ſi damnabitur qui res ſuas non dederit, quid fiet de eo, qui rapuerit alienas? & coronabitur, qui res viliſſimas cum pauperibus communicaverit: quo præmio dignus erit qui vitam ipſam pro Dei honore poſuerit?

Ad locum ſancti Auguſtini Reſpondeo, non ſignificari illis verbis, in die judicii invenienda eſſe peccata in hominibus juſtis, ob quæ damnari poſſint, ſed ob quæ damnari potuiſſent, niſi ea per dignam pœnitentiam, & pœnitentiæ fructus, inter quos eleemoſynæ ſunt, delere ſtuduiſſent. Sic enim explicat idem Auguſtinus cùm ſubjungit: *Non ergo itis in regnum, quia non peccaſtis, ſed quia veſtra peccata eleemoſynis redemiſtis*.

Porrò S. Auguſtinum non loqui de eleemoſynis ſine pœnitentia, perſpicuum eſt ex verbis ſequentibus, ubi reprehendit S. Auguſtinus ſterilem pœnitentiam, quæ nomen pœnitentiæ non meretur, ac docet, illam pœnitentiam eſſe neceſſariam, quæ parit fructus eleemoſynæ, & citat illud Matth. 3. *Facite fructus*

dignos

dignos pœnitentia. Itaque cùm dicit, peccata eleemoſynis redimi, intelligit de eleemoſynis, quæ ſunt veræ pœnitentiæ fructus. Quod etiam clarius docet in Enchirid. cap. 69. & 70.

CAPUT IV.

Eleemoſynas eſſe opera meritoria, & ſatisfactoria, ac multos præterea fructus habere.

ALter error eſt recentium omnium hæreticorum, qui tametſi eleemoſynas utiles eſſe non negant, tamen negant eas ad merendam vitam æternam, aut ad ſatisfaciendum pro peccatis, aliquam vim habere. Sed hic eorum error ſatis refutatus eſt, tum in 4. lib. de Pœnitentia, tum in 5. de Juſtificatione. His igitur omiſſis, nos hic breviter attingemus eleemoſynæ fructus, quos Catholici confitentur, qui ſex numerari poſſe videntur.

Primùm enim eleemoſyna, ſi ab homine juſto, & ex vera charitate fiat, meretur vitam æternam, quod verbis diſertis Dominus docet, cùm ait Matth. 25. *Percipite regnum, quod vobis paratum eſt à conſtitutione mundi. Eſurivi enim & dediſtis mihi manducare &c.* Idem docent S. Cyprianus in ſerm. de eleemoſyna, & alii Patres paſſim.

Neque videtur contemnendum, quod quidam obſervant, non ſine myſterio portas tabernaculi, quod Sancta Sanctorum dicebatur, ex ligno olivæ fieri debuiſſe 3. Reg. 6. Nam per Sancta Sanctorum vitam æternam ſignificari, docet Apoſtolus ad Hebr. 6. per olivam autem ſignificari miſericordiam, paſſim docent Patres, ac præſertim S. Jo. Chryſoſtomus hom. 79. in Matthæum, contra autem portæ inferorum ferreæ deſcribuntur in Pſal. 106. ut intelligamus per miſericordiam aditum patefieri ad vitam æternam, per inhumanitatem ad gehennam.

Secundò, eleemoſyna ſatisfactio eſt pro peccatis. Id quod ſatis probant teſtimonia Scripturæ & Patrum, quæ paulò ante allata ſunt, videlicet in tertia objectione capitis ſuperioris.

Tertiò, auget fiduciam apud Deum, & gaudium ſpirituale. Quamvis enim id commune ſit cum omni opere bono: tamen præcipuè convenit eleemoſynæ, cùm per eam Deo ſimul, & proximo gratum præſtemus obſequium, & ſit opus, quod facilè cognoſcitur eſſe bonum. Tobiæ 4. *Fiducia magna erit coram ſummo Deo eleemoſyna, omnibus facientibus eam.* Ad Hebr. 10. *Vinctis* (inquit Apoſtolus) *compaſſi eſtis, nolite itaque amittere confidentiam veſtram.* S. Cyprianus eleemoſynam appellat *ſolatium grande credentium, ſecuritatis noſtræ ſalutare præſidium.* Similia vide apud Chryſoſtomum hom. 34. in Geneſ. & alibi.

Quartò, conciliat benevolentiam multorum, qui pro benefactoribus Deum precantur, eiſque vel gratiam converſionis, vel donum perſeverantiæ, vel incrementum gratiæ, & gloriæ, impetrant. Nam his omnibus modis intelligi poteſt, quod Dominus ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* Luc. 16. Huc etiam illud pertinet: *Qui recipit juſtum, in nomine juſti, mercedem juſti accipiet.* Matth. 10. hoc eſt, qui juſtum eleemoſynis ſuis fovet, particeps erit meritorum ipſius. Et quemadmodum S. Petrus Tabitham, corporaliter mortuam, ad preces viduarum, quæ ab ea eleemoſynas acceperant, excitavit: ita ſæpè Deus, ſpiritualiter mortuos, excitat ad preces ſanctorum pauperum, qui pro benefactoribus ſuis orant.

Quintò, eleemoſyna diſpoſitio eſt ad gratiam juſtificationis, ſi fiat ab eo, qui pœnitentiam agere incipit, & ex Dei motione, & auxilio ſpeciali. De hoc fructu loquitur Salomon Proverb. 15. *Eleemoſynis, & fide, delicta purgantur.* Et Dominus Luc. 11. ut ſuprà expoſuimus; *Date eleemoſynam, & omnia munda ſunt vobis.* Et Luc. 19. cùm dixiſſet Zachæus; *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus, &c.* adjunxit Dominus: *Hodie ſalus huic domui facta eſt.* Denique Actor. 10. *Eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei. Et nunc mitte in Joppem, & accerſe Simonem, &c.* Ex quo loco probat S. Auguſtinus in 1. lib. de prædeſtinat. Sanctorum cap. 7. Cornelium per eleemoſynas impetraſſe a Deo gratiam fidei Chriſtianæ, & perfectæ juſtificationis.

Sextò, eleemoſyna ſæpè cauſa eſt majoris abundantiæ temporalium bonorum. Id enim ut plurimum divina providentia ordinare ſolet, ut qui ſunt eleemoſynæ ſtudioſi, quò magis erogant, eò magis abundent. Id quod affirmat Sapiens Proverb. 19. cùm ait: *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.* Et apertius cap. 28. *Qui dat pauperibus, nunquam egebit.* Idem exemplo ſuo Dominus docere voluit, cum diſcipulis juſſit, ut quinque panes, quos ſolos habebant, turbis egentibus apponerent. Nam turbis ſatiatis, pro quinque panibus duodecim cophinos, panibus plenos, diſcipuli retulerunt. Tobias quoque, qui bona ſua cum pauperibus benignè communicabat, ingentes divitias brevi conſecutus eſt. Vidua etiam Sareptana, quæ modicum farinæ, & olei in uſum Prophetæ libenter inſumpſit, id à Deo obtinuit, ut farina, & oleum, longo tempore nunquam ei deficerit. Exempla prætera plurima & digniſſima, quæ legantur, extant apud Gregorium Turonicum lib. 5. hiſtor. Francor. cap. 19. apud Leontium, in vita S. Joannis Eleemoſynarii, & apud Sophronium in Prato ſpirituali cap. 185. & 201. Idem denique S. Patres affirmant, ac præſertim S. Cyprianus in ſerm. de eleemoſyna, & S. Baſilius in orat. ad divites, explicans illud: *Deſtruam horrea mea, &c.* Ubi etiam eleganti ſimilitudine divitias comparat aquis puteorum, quæ ſi frequenter hauriantur, ſemper meliores, & copioſiores ſcaturire ſolent, ſi verò immotæ conſerventur, putreſcunt, atque decreſcunt.

CAPUT V.

Unde ſumatur eleemoſynæ magnitudo.

QUæri ſolet poſt enumeratos eleemoſynæ fructus, unde ſumatur eleemoſynæ magnitudo. Quam quæſtionem, quia facilis eſt, paucis abſolvemus. Igitur Tria ſunt quæ majorem eleemoſynam reddunt, magnitudo rei, quæ datur, promptitudo voluntatis ad dandum, & dignitas perſonæ, quæ eleemoſynam facit. Nam, cæteris paribus, ſemper major eleemoſyna eſſe cenſetur, & Deo gratior, quo plura, vel pretioſiora dantur, quia donum ipſum eſt abſolutè, & ſimpliciter majus. Sic etiam, cæteris paribus, ſemper eleemoſyna major exiſtimatur, quo majori promptitudine, & fervore tribuitur. Siquidem in ea promptitudine includitur voluntas plura, & majora tribuendi, ſi facultas ſuppeteret. Denique, cæteris paribus, eleemoſyna illa pluris à Deo fit, quæ proficiſcitur ab eo, qui juſtior, ſanctior, & ipſi Deo gratior eſt: *Reſpexit enim Deus ad Abel primum, deinde ad munera ejus,* Geneſ. 4. Verùm ſi hæc tria inter ſe conferantur, primum locum obtinebit fervor & promptitudo voluntatis actualis; ſecundum bonitas perſonæ, ſive magnitudo gratiæ habitualis; poſtremum rerum, quæ donantur, magnitudo, vel pretium.

Hinc videlicet Dominus Lucæ 21. antepoſuit eleemoſynam duorum minutorum viduæ cujuſdam egentis, ingentibus donariis divitum, quia cùm illa dederit totum

non cumulo patrimonii, ſed largitatis definitur affectu. Idem repetit in lib. 1. de officiis cap. 30.

S. Jo. Chryſoſtomus hom. 34. ad populum Antiochen. *Eleemoſynæ*, inquit, *magnitudo non in pecuniarum multitudine judicatur, ſed in dantium promptitudine.*

S. Auguſtinus in Pſal. 125. in illud: *Tunc impletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione, Si manum*, inquit, *porrigas, nec in corde miſerearis, nihil feciſti. Si autem in corde miſerearis, etiamſi non habeas quod porrigas manu, acceptat Deus eleemoſynam tuam.*

S. Leo ſerm. 4. de Quadrageſima: *Ex affectibus*, inquit, *piorum benignitatis menſura taxatur.*

S. Gregorius homil. 5. in Evangelia: *Exteriora*, inquit, *noſtra Domino, quamlibet parva ſufficiunt. Cor namque, & non ſubſtantiam penſat.*

CAPUT VI.

Eſſe præceptum aliquod de eleemoſyna facienda, idque ad quartum præceptum Decalogi revocari.

PRæceptum eſſe aliquod in divinis literis de eleemoſyna facienda, in dubium revocari non poteſt. Non enim in judicio damnarentur, qui eleemoſynas non fecerunt, niſi præceptum aliquod violarent, qui eleemoſynas non faciunt. Damnari autem perſpicuum eſt ex Evangelio, Matth. 25. Deinde unum ex primariis præceptis eſſe: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*, notum eſt ex Lev. 19. Matth. 22. & ad Roman. 13. proximum autem non verbo, & lingua diligere debemus, ſed opere & veritate, ut S. Joannes in epiſt. 1. cap. 3. ſcribit. Quid eſt autem opere & veritate diligere, niſi proximo indigenti ſuccurrere, quod fit per eleemoſynæ largitionem?

Quamvis autem præceptum eleemoſynæ propriè ad Decalogum non pertineat, cùm in Decalogo non ponantur niſi præcepta juſtitiæ, eleemoſynæ autem præceptum charitatis ſit, non juſtitiæ: tamen ſolent Theologi omnia præcepta moralia aliquo modo ad Decalogum revocare. Et alii quidem, in quibus eſt Albertus in 4. diſt. 15. artic. 16. reducunt eleemoſynæ præceptum ad illud Decalogi: *Non furaberis*, quoniam genus furti eſſe videtur, non tribuere pauperibus quod debemus.

Alii verò, in quibus eſt S. Thomas in 2. 2. qu. 32. artic. 5. ad 4. revocant ad præceptum: *Honora patrem & matrem.* Quæ ſententia probabilior eſt. Nam Apoſtolus 1. ad Timoth. 4. ait: *Pietas ad omnia utilis eſt, promiſſionem habens vitæ, quæ nunc eſt & futuræ.* Ubi commendans opera pietatis, quibus proximis ſubvenimus, indicat ad illud præceptum ejuſmodi officia pertinere, quod habet promiſſionem vitæ. In nullo autem præcepto Decalogi annexa eſt promiſſio vitæ, niſi in illo: *Honora patrem & matrem, ut ſis longævus ſuper terram.*

Deinde, præceptum eleemoſynæ ſine dubio eſt affirmativum, non negativum. Includitur enim in illo: *Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.* At in ſecunda tabula Decalogi nullum eſt affirmativum præceptum, niſi unum illud: *Honora patrem & matrem.* Cætera e-

quod alii cuicumque debemus.

Denique, ſi præceptum eleemoſynæ faciendæ, non ad quartum, ſed ad ſeptimum præceptum Decalogi, quod eſt, *Non furaberis*, revocaremus, id ſequeretur, ut ad reſtitutionem obligandus eſſet, qui eleemoſynam non feciſſet. Quod certè à communi ſententia Scholarum abhorret.

CAPUT VII.

Divino præcepto divites obligari ad ea pauperibus eroganda, quæ ſibi ſupervacanea ſunt.

PRæceptum eſſe aliquod eleemoſynæ faciendæ capite ſuperiore docuimus. Sed quibus ex rebus eleemoſyna facienda ſit, ſupereſt ut quæramus. Ac Prima quæſtio eſt, Utrum ſuperfluas opes præcepti neceſſitate, divites pauperibus erogare cogantur. Ut autem ſtatus quæſtionis proprius explicetur, pauca quædam præmittenda ſunt.

Sciendum eſt Primò, Duobus modis poſſe dici opes ſuperfluas. Uno modo, ſi ſint ſuperfluæ naturæ, non tamen perſonæ; Altero modo, ſi ſuperfluæ ſint, tam naturæ, quàm perſonæ. Superfluum naturæ dicitur id, ſine quo vivere poſſet tum is, qui ſuperfluum habere dicitur, tum etiam familia, quam ipſe alere, ac ſuſtentare debet. Superfluum Perſonæ appellatur id, ſine quo non ſolùm vivere, & familiam alere, ſed etiam ſtatum, conditionem, ac dignitatem propriam conſervare poſſet. Quæſtio igitur de ſuperfluo abſolutè, ideſt, quod tam naturæ, quàm perſonæ ſuperfluum eſt, intelligi debet.

Secundò conſiderandum eſt, neceſſitatem naturæ, vel perſonæ, non eſſe accipiendam mathematicè, ſed moraliter, ac ſecundùm judicium pii, prudentiſque Chriſtiani. Neque enim id ſolum neceſſarium dici debet, ſine quo nullo modo naturæ, aut perſonæ ſtatus conſervari poteſt: ſed etiam id, ſine quo non bene conſervari poteſt. Contra quoque non ideò debent opes neceſſariæ, aut non ſuperfluæ judicari, quoniam non ſervantur otioſæ, ſed in veſtibus, aut hortis, aut ædificiis inſumuntur. Nam hæc ipſa dicuntur ſupervacanea, & ſunt, quando non ſunt neceſſaria naturæ, vel perſonæ. De qua re diligenter legi deberent, quæ ſcribit S. Baſilius in oratione ad divites.

Tertiò addendum eſt, non tantùm id poſſe dici non ſuperfluum, ſed neceſſarium, quo in præſenti opus habemus, ſed etiam id, quo paulò poſt opus habebimus. Si quis enim filias habeat parvulas, non dicetur retinere ſuperfluum, ſi pecunias conſervet, quæ pro earum dotibus neceſſariæ erunt, quamvis in præſenti neceſſariæ non eſſe videantur. Ex quo intelligimus, minus excuſari poſſe Eccleſiaſticos, quàm Laicos, ſi opes ſupervacaneas habeant, cùm ipſi ab onere uxorum, & filiarum, liberi ſint, & exemplo temperantiæ, moderationis, & omnium virtutum aliis prælucere debeant.

Quamvis autem non cenſeatur eſſe ſuperfluum id, quod paulò poſt neceſſarium erit, tamen non ſunt opes conſervandæ propter omnes caſus, qui aliquando acci-

accidere poſſent, ſed propter eos tantùm, qui probabiliter, & quaſi certò ita imminent, ut niſi nunc iis proſpiciamus, poſtea provideri non poterit. Alioqui peccatur contra præceptum Domini, prohibentis ſollicitum eſſe de craſtino, Matth. *6.* Is enim dicitur ſollicitus eſſe de craſtino, qui hodie pro ea re ſollicitus eſt, de qua ſatis tempeſtivè cras cogitare inciperet.

Quartò eſt obſervandum, convenire inter Theologos, tunc ſaltem præcepti neceſſitate ſuperfluum eſſe pauperibus erogandum, quando occurrunt pauperes, qui extrema, vel gravi admodum neceſſitate premuntur: ſed quæſtionem eſſe de ſuperfluis opibus, ratione ſuperfluitatis, ideſt, An divites teneantur ſuperflua erogare, quia ſuperflua ſunt, quicquid ſit de neceſſitate extrema, vel gravi egenorum. Et quamvis non deſint graves Theologi, qui contra ſentiant, nos tamen tutiorem & veriorem eam ſententiam arbitramur, quæ docet, ſuperfluas opes ſine peccato retineri non poſſe. Quam ſententiam ſequitur S. Thomas in 2. 2. quæſt. *66.* art. 7. & quæſt. 87. artic. 1. ad 4. & quæſt. 118. art. 4. ad 2. & Quodlibeto 6. artic. 12. & præterea Albertus, Richardus, Paludanus, & alii in 4. Sentent. diſtinct. 15. Quo loco S. Thomas quæſt. 2. art. 1. quæſtiuncula 4. ſcribit, hanc eſſe communem Theologorum ſententiam.

Probatur igitur hæc ſententia, Primò ex divinis literis, Matth. *6. Nemo poteſt duobus dominis ſervire. Non poteſtis Deo ſervire & Mammonæ.* Servire Mammonæ nihil eſſe aliud docent Chryſoſtomus & Hieronymus in hunc locum, niſi ſupervacaneas divitias congregare. Qui enim opes ſuas diſtribuit indigentibus, is non ſervit, ſed dominatur Mammonæ: qui autem congregat, & cuſtodit otioſas pecunias, aut veſtes, aut alia id genus, ſine dubio ſervit. Item Luc. 3. *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet eſcas ſimiliter faciat.* Quo loco per duas tunicas, & duplices eſcas apertè ſuperfluum indicatur. Nam ut S. Hieronymus rectè explicat in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 1. una tunica dicitur veſtimentum unicuique neceſſarium & ſi alicui tres, aut quatuor veſtes per hyemem neceſſariæ ſint, illæ omnes una tunica ſunt. Sed ſi plures fortè habeat, illæ dicuntur altera tunica, & ex præcepto à Joanne declarato pauperibus diſtribuendæ ſunt. Neque dicit B. Joannes, qui habet duas tunicas, des alteram frigore morienti, ſed *non habenti*; neque eſt hoc conſilium, ſed præceptum. Nam cùm dixiſſet: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excindetur, & in ignem mittetur*: Quærentibus turbis, quid ergo faciemus? reſpondit: *Qui habet duas tunicas &c.*

Adhæc Lucæ 12. dives quidam cùm haberet bona plurima, cogitare cœpit, ubi nam ea recondere poſſet, dictum autem illi eſt: *Stulte, hac nocte repetunt à te animam tuam, & quæ paraſti, cujus erunt?* Quem locum tractans B. Auguſtinus hom. 7. in lib. 50. homiliarum, ſcribit, divitem illum non ob aliud peccatum fuiſſe damnatum, niſi quia ſuperflua retinebat. Illud enim: *Stulte, hac nocte repetunt à te animam tuam*, dicit, non eſſe ſimplicem reprobationem, ſed damnationis judicium. Sicut etiam quod ſequitur: *Sic eſt omnis, qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives*, nihil ſignificat aliud, niſi ſic perituros omnes, qui ſtudent augendis opibus non neceſſariis, cùm potiùs ſtudere deberent, ut divites fierent apud Deum meritis operum bonorum.

Similis locus eſt Luc. 16. ubi deſcribitur alius dives, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè, & cùm aleret etiam canes, tamen ulceroſo pauperi non miſerebatur. Nam iſte quoque, ut S. Auguſtinus monet loco notato, non alia de cauſa damnatus eſt, niſi quia ſuperfluas opes in ſuperfluo cultu, & deliciis inſumebat, cùm eas pauperibus diſtribuere debuiſſet. Neque Lazarus in-

A troducitur in extrema neceſſitate, ſed planè talis, quales in plateis, vel ante fores divitum videmus quotidie.

Addi ſolet alius locus ex cap. 11. Lucæ; *Quod ſupereſt, date eleemoſynam.* Et quamvis Græca vox, τὰ ἐνόντα ſignificet, quæ adſunt; tamen interpres rectè expoſuit ſententiam Domini, & vertit, quod ſupereſt, ideſt, quod vobis adeſt ultra neceſſitatem.

Probatur Secundò eadem ſententia teſtimoniis Patrum. S. Baſilius orat. in illud: *Deſtruam horrea mea*, propè finem, *At tu*, inquit, *nonnè ſpoliator es, qui quæ diſpenſanda accepiſti propria reputas? eſt panis famelici, quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi conſervas: diſcalceati calceus, qui apud te marceſcit, indi-* B *gentis argentum quod poſſides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quot dare valeres.*

S. Jo. Chryſoſtomus hom. 34. ad populum Antioch. *Numquid*, inquit, *grave quippiam, & oneroſum à nobis requirit? neceſſitatem excedentia vult nos facere neceſſaria, & quæ ne quicquam, & inutiliter repoſita ſunt, hæc vult bene diſtribui, ut hinc occaſione ſumpta, nos coronet.* Et infrà diſputans de ſuperfluis: *Tuarum*, inquit, *rerum es, ò homo, diſpenſator, non minus quàm qui Eccleſiæ bona diſpenſat.* Et infrà: *Non ad hoc accepiſti, ut in delicias abſumeres, ſed ut in eleemoſynam erogares. Numquid enim tua poſſides? res pauperum tibi ſunt creditæ, ſive ex laboribus juſtis, ſive ex hæreditate paterna poſſideas.*

S. Ambroſius ſerm. 81. *Sed ais*, inquit, *quid inju-* C *ſtum eſt, ſi cùm aliena non invadam, propria diligentius ſervem? ò impudens dictum, propria dicis! quæ? ex quibus reconditis in hunc modum detuliſti?* Et infrà: *Non minus eſt criminis, habenti tollere, quàm cùm poſſis, & abundes indigentibus denegare.*

S. Hieronymus in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 1. *Si plus*, inquit, *habes, quàm tibi ad victum, veſtitumque neceſſarium eſt, illud eroga, & in illo debitricem eſſe te noveris.* Citatur etiam illud ex Hieronymo: *Aliena rapere convincitur, qui ultra ſibi neceſſaria retinere probatur.* Vide Gratianum diſt. 42. can. Hoſpitale.

S. Auguſtinus in Pſal. 147. in illud: *Confortavit ſeras portarum tuarum, Superflua*, inquit, *divitis neceſſaria ſunt pauperi, aliena retinet, qui iſta tenet.* Item hom. 8. D in lib. 50. homiliarum: *Defert*, inquit, *tibi Deus honorem, & quaſi dicit tibi, prior de communi tolle, quod ſufficit neceſſitatibus domus tuæ: quod reliquum eſt, da Chriſto.* Item tract. 50. in Joan. *Tibi*, inquit, *ſuperflua ſunt, ſed Domini pedibus neceſſaria ſunt.*

S. Leo ſerm. 5. de collectis: *Etiam terrena*, inquit, *& corporea facultates ex Dei largitate proveniunt, ut meritò rationem eorum quæſiturus ſit, quæ non magis poſſidenda, quàm diſpenſanda commiſit.*

S. Gregorius 3. part. paſtoralis admonit. 22. *Admonendi ſunt*, inquit, *qui nec aliena appetunt, nec ſua largiuntur, ut ſciant ſollicitè, quòd ea, de qua ſumpti ſunt, cunctis hominibus terra communis eſt, & idcircò alimenta quoque omnibus communiter profert, & idcircò in-* E *caſſum ſe innocentes putant, qui commune Dei munus ſibi privatum vendicant.*

S. Bernardus in epiſt. 42. ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum: *Noſtrum eſt*, inquit, *pauperes clamant, quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis.*

Probatur Ultimò rationibus. Prima ratio, Debet unuſquiſque diligere proximum ſicut ſeipſum, ut omnes concedunt: At fieri non poteſt, ut quis verè diligat proximum ſicut ſe ipſum, ſi ne ſuperflua quidem cum illo egente communicare velit, immò qui ejuſmodi eſt, in utroque extremo verſatur, nam non ſolùm non diligit proximum, quantum oportet, ſed etiam ſe ipſe diligit plus quàm oportet.

Secunda ratio; Qui divitias habent, quamvis re vera Domini ſint opum ſuarum juſtè acquiſitarum, ſi com-

ter eſt omnium, & qui mundum creavit in commu-nem omnium utilitatem, ut alii ſint ita divites, ut abundent ſuperfluis, alii ita pauperes, ut careant neceſſariis: Sed vult alios eſſe divites, alios pauperes, ut illi per miſericordiam, iſti per patientiam in regnum cœlorum ingrediantur. Quare contra Dei voluntatem agunt, & ſine dubio peccant, qui ſuperflua retinent. Atque hæc eſt potiſſima ratio, quam ſancti Patres in ſuis ad populum concionibus adferre ſolent.

At contra noſtram hanc ſententiam objici poteſt, quod Apoſtolus 2. ad Corinth. 8. cùm hortaretur ad eleemoſynam, ait: *Non imperans dico, ſed conſilium do*. Et loquebatur de eleemoſyna ex ſuperfluo: *In præſenti*, inquit, *veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat*.

Reſpondeo, vel Apoſtolus nomine abundantiæ, non intellexit ſuperfluum, ſed id, quod commodè ſufficiebat Corinthiis. Nam & illi abundare dicuntur, qui commodè vivunt. Vel certè ſi de ſuperfluo loquebatur, non dixit, conſilium do, quia non tenerentur Corinthii donare ſuperfluum pauperibus, ſed quia non tenebantur donare iis, qui erant in Hieruſalem, ut Apoſtolus cupiebat, ſed poterant, quod eis ſupererat, diſtribuere in cives ſuos Corinthios. Quamvis enim divites non poſſint ſine peccato retinere ſuperflua: non tamen coguntur cuicumque pauperi petenti, eleemoſynam facere, ſed poſſunt uni potius, quàm alteri dare, dummodo bona fide ea diſpenſent, quibus, quando, quomodo prudentia & charitas docent, ut S. Thomas monet in Quodlibeto 6. art. 12. ad 1. & 2.

CAPUT VIII.

Non ſolùm ſuperflua, ſed etiam neceſſaria interdum erogare, vel præceptum, vel conſilium eſt.

DE Neceſſariis naturæ, vel perſonæ, an ſit eleemoſyna facienda, multa diſputant Theologi, ſed quoniam hæc ſatis accuratè traduntur à multis, ac præſertim ab iis, qui caſus conſcientiæ tractant, attingam hoc loco ſolùm capita rerum.

Primùm igitur de neceſſario naturæ propriæ non videtur eleemoſyna fieri debere, niſi fortè publica aliqua perſona, ex qua ſalus Reipublicæ pendet, in extrema neceſſitate verſetur. Id enim exigit ordo charitatis, ut non diligamus proximum magis quàm nos ipſos, niſi fortè ex proximi alicujus ſalute, ut diximus, ſalus penderet Reipub. univerſæ.

Secundò, de neceſſario perſonæ, vel ſtatui, ſed ſuperfluo naturæ, eleemoſyna fieri debet pauperibus neceſſitatem naturæ patientibus. Nam & id poſtulat ordo charitatis, ut pluris faciamus vitam proximi noſtri, quàm ſtatum & conditionem noſtram.

Tertiò, non ſemper eſt neceſſe donare, ſed tunc ſolùm, cùm egenti neque per mutuum, neque per venditionem, neque alia ratione ſuccurri poteſt. Nam ſi quis fortè uno in loco pecuniis egeat, quibus in alio abundet, ſatis erit ei pecunias mutuo dare: & hoc ipſum genus eſt eleemoſynæ, juxta illud Pſal. 111. *Jucundus homo qui miſeretur, & commodat*. Et Eccleſ. 29. *Fænerare proximo tuo in tempore neceſſitatis illius*. Ubi

[illegible] ut non poſſit quis deinceps vivere ſecundùm dignitatem proprii ſtatus, vitium eſt, niſi velit is mutare ſtatum, aut occurrat extrema neceſſitas proximi, aut gravis neceſſitas Reipub. Debet enim unuſquiſque pro conditione ſua honeſtè vivere, & famæ, atque honori ſuo conſulere. Neque ullo modo decet, ceſſante neceſſitate (ut diximus) extrema proximorum, aut gravi Reipub. ut qui Doctoris munere fungitur, neque libros, neque veſtes, neque alia convenientia proprio gradui ſibi retineat: & qui militiam profitetur, arma omnia, & equos, ac cætera inſtrumenta bellica pauperibus tribuat. Si quis tamen ſtatum mutare velit, & ſæculo valedicens ordinem monaſticum profiteri incipiat, is poterit, ac debebit juxta verbum Domini, Matth. 19. vendere omnia, & pauperibus dare.

Quamvis autem hæc doctrina vera ſit, & non ſolùm à S. Thoma in 2. 2. quæſt. 32. artic. 6. Sed etiam ab aliis Theologis communiter tradi ſoleat: tamen quoniam proni ſunt homines ad retinendum magis, quàm ad largiendum, & plerumque amplificant neceſſitates ſuas, & extenuant alienas: ideò ſententia iſta communis reſtringenda videtur ex parte divitum, & dilatanda ex parte pauperum.

Itaque tunc ſolùm vitium cenſeri deberet, nimis multum de rebus ſuis proximo largiri, quando valdè magnum detrimentum pateretur perſona largientis, & non occurreret proximi neceſſitas, niſi communis & levis. Contra autem non vitium, ſed virtus exiſtimari deberet, liberaliter ſua profundere, etiam cum detrimento proprii ſtatus, quando vel gravis occurreret neceſſitas proximi, vel non adeò grave detrimentum perſona dantis pateretur. Certè enim exempla Scripturæ & Patrum id nobis apertiſſimè perſuadent. Nam vidua illa, quæ totum victum ſuum miſit in donaria Dei, non reprehenditur, ſed laudatur à Chriſto, Lucæ 21. & Apoſtolus 2. ad Corinth. 8. Macedones laudat, quòd non ſolùm ſecundùm virtutem, ſed etiam ſuprà virtutem eleemoſynas fecerint.

Neque repugnat huic ſententiæ, quod in eodem loco adjungitur: *Non ut aliis ſit remiſſio, vobis autem tribulatio*. Non enim ſignificatur his verbis, non licere aliquid pati, ut ſuccurratur neceſſitatibus aliorum, ſed non debere ita fieri eleemoſynam, ut is, qui accipit, fiat ditior, quàm is, qui dat; & incipiat, qui pauper erat, habere ſuperflua; qui dives erat, carere etiam neceſſariis. Ipſe etiam B. Apoſtolus non ſine aliquo detrimento non ſolùm perſonæ, ſed etiam naturæ donabat populis id, quod jure exigere potuiſſet, & labore manuum ſe, ac ſuos, ut poterat, ſuſtentabat. Actor. 20. & 1. ad Corinth. 9.

S. Martinus cum pauperi occurrenti dimidium chlamidis dedit, non ſuperfluum, ſed planè neceſſarium dedit. Nam, ut Sulpitius in ejus vita, cap. 2. ſcribit, nihil præter chlamidem, qua indutus erat, habebat; jam enim reliqua in opus ſimile conſumpſerat. Quàm autem id fuerit Chriſto gratum, teſtatur idem Sulpitius in eodem loco.

S. Gregorius Nazianzenus, in orat. de obitu Gregorii patris ſui, parentem valdè commendat, quòd non tantùm ſuperflua, ſed etiam quæ neceſſaria ſibi erant, pauperibus largiri ſolitus eſſet.

S. Ambroſius, cùm non ſolùm omnia ſua, ſed etiam

Digitized by Google

iam Eccleſiæ ſacra vaſa conflari, ac pauperibus dari juſſiſſet: de hoc facto ſuo ita ſcripſit in 1. lib. de officiis, cap. 28. *Hoc*, inquit, *maximum incentivum miſericordiæ, ut compatiamur alienis calamitatibus, neceſſitates aliorum, quantum poſſumus, juvemus, & plus interdum quàm poſſumus. Melius eſt enim pro miſericordia cauſas præſtare, vel invidiam perpeti, quàm prætendere inclementiam.*

S. Hieronymus in vita Paulæ Romanæ refert, eam cùm eſſet alioqui ditiſſima, ita omnia pauperibus erogaſſe, ut ne quidem nummum filiæ dereliquerit.

S. Paulinus Epiſcopus Nolæ, cùm omnia quæ habebat, in captivorum redemptione, & egentium neceſſitatibus conſumpſiſſet; ad extremum ſe ipſe dedit in ſervum, ut alium quendam à ſervitute liberaret. Neque hoc ejus factum reprehenſum fuiſſe legimus, ſed egregiè laudatum à S. Gregorio lib. 3. Dialog. c. 1.

S. Benedictus, eodem Gregorio teſte lib. 2. Dialogorum cap. 28. cùm videret Provinciam, in qua erat, fame graviter laborare, omnia, quæ in monaſterio reperire potuit, pauperibus erogavit.

Ipſe quoque S. Gregorius, cùm aliquando pecunias omnes, & veſtes, quas domi habebat, pauperibus dono dediſſet, argenteum etiam vas, quod unum remanſerat, pauperi petenti dari juſſit, dicens, malle ſe nihil habere, quàm pauperes ſine conſolatione dimittere. Vide Jo. Diaconum in vita S. Gregorii lib. 1. c. 10.

S. Joannes eleemoſynarius, ut in ejus vita ſcribit Leontius, ita liberaliter omnia prorſus, quæ habere poſſet, pauperibus erogabat, ut ſæpè mirarentur tam effuſam liberalitatem ipſi etiam qui eleemoſynam accipiebant. Quibus ille reſpondere ſolitus erat, Frater, nondum pro te ſanguinem fudi, ſicut mandavit mihi Dominus meus Chriſtus.

CAPUT IX.

Quando ex malè partis eleemoſyna fieri poſſit.

Reſtant opes malè partæ, de quibus etiam quæri ſolet, Utrum ex iis eleemoſyna fieri poſſit, aut debeat. Sed facilis erit reſponſio, ſi illud teneamus, Tria eſſe genera malè partorum. Sæpè enim ita ſunt malè parta, ut injuſtitia ſit tantùm ejus qui acquiſivit, non ejus, qui amiſit, ut cùm ex furto, rapina, uſura, lucrum accedit. Interdum verò injuſtitia communis eſt, tum ei, qui accepit, tum ei, qui dedit; ut cùm per ſimoniam, vel judicii ſubverſionem, vel patriæ proditionem aliquid acquiritur. Denique, aliquando, nec in dante, nec in accipiente injuſtitia eſt, & ideò lucrum ejuſmodi non injuſtum, ſed turpe, ac ſordidum appellatur, quale eſt lenonum, meretricum, & hiſtrionum.

Igitur ex rebus malè partis Primo modo eleemoſyna fieri non poteſt niſi in extrema pauperum neceſſitate, quoniam eleemoſyna ex propriis fieri debet. Res autem malè partæ primo illo modo alienæ ſunt, ac reſtitutioni obnoxiæ. Job 4. *Ex ſubſtantia tua fac eleemoſynam.* Proverb. 3. *Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus.* Eccleſiaſt. 34. *Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata.* Iſa. 58. *Frange eſurienti panem tuum.* S. Ambroſius lib. 1. de officiis, cap. 30. *Non probatur largitas, ſi quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: ſi injuſtè quæras, & juſtè diſpenſandum putes.* S. Auguſtinus ſerm. 35. de verbis Domini: *De juſtis laboribus facite eleemoſynam.* Et hom. 47. *De juſtis laboribus juſſit (Deus) dari: de rapinis verò prohibuit dari.* S. Gregorius lib. 7. epiſtolarum epiſtol. 110. *Eleemoſyna Redemptoris noſtri oculis illa placet, quæ non de illicitis rebus, & iniquitate congeritur; ſed quæ de rebus*
A *conceſſis, & bene acquiſitis, impenditur.* Vide eundem lib. 12. Moral. cap. 24. & Theologos in 4. Sentent. diſt. 15. & 16. Quod autem contrà objici ſolet ex verbis Domini Luc. 16. *Facite vobis amicos ex mammona iniquitatis*; in 11. cap. exponetur.

Jam verò ex rebus malè partis Secundo modo, hoc eſt, cùm lucrum eſt injuſtum, tam ex parte dantis, quàm ex parte accipientis: eleemoſyna quidem fieri poteſt, ac debet, quia lucrum illud ad pauperes pertinet; cùm illud neque poſſit retinere, qui injuſtè accepit, nec mereatur recipere, qui injuſtè dedit: tamen ea propriè non tam eleemoſyna, quàm reſtitutio dici debet, ut S. Gregorius affirmat loco citato in epiſtol. 110. lib. 7. ubi diſſerens de eleemoſyna ex lucro
B Simoniaco. *Neque enim*, inquit, *eleemoſyna reputanda eſt, ſi pauperibus diſpenſetur, quod ex illicitis rebus accipitur.* Et infrà: *Unde etiam illud certum eſt, quia etſi monaſteria, ac xenodochia, vel quid aliud de pecunia, quæ pro ſacris ordinibus datur conſtruatur, mercedi non proficit &c.*

Eſt Obſervandum hoc loco, Simoniacum lucrum non ſemper pauperibus erogandum eſſe. Sed interdum illi Eccleſiæ conferendum, in cujus injuriam Simonia commiſſa eſt, de qua re vide titulum de Simonia in epiſt. Decretalibus.

Poſtremò, de lucro non tam injuſto, quàm turpi, eleemoſyna fieri poteſt; quamvis Eccleſia juſtis de cauſis oblationes non admittat Hiſtrionum, Leno-
C num, Meretricum, & ſimilium perſonarum. Id enim facit, Tum ob reverentiam rerum ſacrarum; Tum, ut ejuſmodi homines confundantur, & reſipiſcant; Tum, ne videatur eorum facta approbare; Tum denique, ad imitationem teſtamenti veteris, in quo lege ſancitum erat, ut non offerretur merces proſtibuli in domo Domini. Deuteron. 23. Rectiſſimè tamen facient iſti omnes, ſi fructus dignos pœnitentiæ facere cupientes, peccata ſua eleemoſynis redimant, & iniquitates ſuas miſericordiis pauperum, Daniel. 4.

CAPUT X.

D
Divitias non eſſe Chriſtianis illicitas.

Expoſuimus hactenus quatuor partes diſputationis de eleemoſyna. Nunc, ut Quintam & Sextam, ideſt, quis facere debeat eleemoſynam, & cui facienda ſit, explicemus: neceſſarium eſſe duximus, paucis demonſtrare, licitum eſſe Chriſtianis poſſidere divitias. Nam cùm divitis ſit eleemoſynas facere, pauperis recipere: ſi nulli poſſint eſſe in Eccleſia divites, ſed omnia ſint communia omnibus; nulli quoque pauperes eſſe poterunt. Ita fundamentum eleemoſynæ dandæ & accipiendæ nullum erit.

Igitur nemo, quod ſciam, in quæſtionem vocavit unquam, an jure naturæ & gentium licitum eſſet habere proprias opes. Tametſi enim Plato in Timæo &
E in lib. 5. de Repub. conatus eſt introducere communionem omnium rerum, etiam uxorum: tamen non docuit, illicitam eſſe proprietatem, ſed communionem utiliorem eſſe judicavit. Quem egregiè refutavit ex Ethnicis Ariſtoteles lib. 2. Politic. ex Chriſtianis Tertullianus in Apologet. cap. 39.

Cæterùm, non defuerunt, qui lege Evangelica divitias, ac rerum proprietatem Chriſtianis interdictas eſſe contenderent. Ita enim ſenſit quondam Julianus Apoſtata, teſte S. Gregorio Nazianzeno orat. 1. in Julianum. Ita etiam hæretici, qui Apoſtolici nominari volebant, teſte Epiphanio hæreſ. 61. & Auguſtino hæreſ. 40. Ita quoque Manichæi, teſte Auguſtino lib. 1. de moribus Eccleſiæ Catholicæ cap. ultim. Ita denique Pelagiani, teſte Auguſtino in epiſtol. 89. ad Hila-

Digitized by Google

… quæ habes, & da pauperibus &c.

Secundò, B. Petrus Actor. 5. cùm Ananiæ dixit: *Nonne manens tibi manebat, & venundatus in tua erat poteſtate?* Satis apertè ſignificavit, liberum fuiſſe Ananiæ, quamvis Chriſtiano, agrum ſuum non vendere, & pretium agri jam venundati, non offerre Apoſtolis, neque in commune conferre. Ex quo intelligimus id, quod narratur Actor. 4. de primis Chriſtianis, qui in Hieruſalem habitabant, quod nemo ſuum aliquid diceret, ſed omnia eſſent illis communia; non præcepti, ſed conſilii fuiſſe.

Tertiò, B. Paulus in priore ad Timoth. cap. 6. de divitibus ita loquitur: *Divitibus hujus ſæculi præcipe non ſuperbè ſapere, facilè tribuere, &c.* At certè non decipiebat Apoſtolus divites, & tamen non eis dicebat, renunciate divitiis.

Quartò, Scriptura paſſim prohibet furta, imperat reddi debita, jubet ſolvi tributa, commendat eleemoſynas, & laudat mutuantes: quæ certè omnia manifeſtè clamant, à Spiritu ſancto non improbari proprietatem, & rerum poſſeſſionem.

Quintò, Semper in Eccleſia fuit uſus collectarum, hoc eſt, ut Dominicis diebus in conventu Eccleſiæ à divitibus colligeretur, quod pauperibus erogaretur, idque pro arbitrio, & voluntate divitum, ut notum eſt ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 16. & 2. ad Corinth. 8. & 9. ex Juſtino in Apologia ad Antoninum extrema, & ex Apologetico Tertulliani cap. 39. Quod autem in eo loco idem Tertullianus dicit, omnia indiſcreta eſſe apud Chriſtianos, præter uxores: nihil aliud ſignificat, niſi omnia facilè, & libenter communicari cum cæteris, præter uxores.

Sextò, Patres communi conſenſu docent, conſilium eſſe, non præceptum, abdicare à ſe proprietatem, & dominium rerum ſuarum. Vide præter cæteros, Euſebium in 1. lib. Demonſtrat. Evangel. cap. 8. Chryſoſtomum hom. 8. de pœnitentia, Ambroſium in lib. de viduis ultra medium, Hieronymum in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 1. Auguſtinum in epiſt. 89. qu. 4. & Bedam in comment. cap. 14. Lucæ.

Poſtremò, accedat ratio ducta ab utilitate, vel potius neceſſitate diviſionis rerum, ex qua proprietas orta eſt. Siquidem fieri non poteſt poſita corruptione generis humani, ut pacificè, ordinatè, ac diligenter res adminiſtrentur, niſi unuſquiſque rerum ſuarum curam ſuſcipiat. Nam ſi omnia eſſent communia, multi vellent rebus melioribus uti, atque inde rixæ, contentiones, & prælia orirentur, quæ cauſa fuit, cur Abraham ſeparari coactus fuerit à nepote ſuo Loth. Geneſ. 13. Item ſi eſſent omnia communia, qui eſſent robuſtiores cæteris, illi ſine dubio prævalerent, minus laborarent, & plura conſumerent.

Denique ſi eſſent omnia communia, vix inveniretur, qui diligentiam adhiberet in agris colendis, & rebus cæteris procurandis. Quod ſi non ſolùm facultates, ſed etiam uxores eſſent communes, periret virtus pudicitiæ conjugalis; inceſtus plurimi inter fratres & ſorores, parentes ac filias ſequerentur; liberi denique rectè inſtitui nullo modo poſſent, cùm nec parentes agnoſcerent proprias proles, nec proles agnoſcerent ſuos parentes, ac per hoc nulla eſſet providentia parentum erga filios, nulla obedientia filiorum erga parentes. Quis autem credat, legem evangeli-

Adverſus doctrinam capitis ſuperioris multa fieri poſſunt argumenta, quæ breviter ſolvenda ſunt.

Primum Argumentum, Matth. 19. Dominus ait, facilius eſſe camelum tranſire per foramen acus, quàm divitem intrare in regnum cœlorum.

Reſpondeo, difficile, vel etiam impoſſibile eſſe divitem intrare in regnum cœlorum, niſi magna Dei gratia adjuvetur. Nam ut plurimum divites ſuperbi ſunt, voluptuarii, avari, crudeles, & nimium in ipſis divitiis confidentes. Quocirca Marci 10. dicitur: *Filioli, quàm difficile eſt confidentes in pecuniis in regnum Dei introire. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire &c.* Sed quoniam per gratiam Dei fieri poteſt, ut dives affectum inordinatum erga divitias exuat, & iis bene & ſapienter utatur: ideò ſubjungit Dominus: *Apud homines hoc impoſſibile eſt, ſed non apud Deum.*

Secundum argumentum, Marci 10. Adoleſcenti, qui omnia mandata ſervaverat dicitur à Domino: *Adhuc unum tibi deeſt, vade, & quæcumque habes da pauperibus.*

Reſpondeo, Adhuc unum illi deerat, non ad vitam æternam parandam, ſed ad perfectionem adipiſcendam. Id quod ex Evangelio Matthæi, qui pluribus verbis rem eandem deſcripſit, intelligi poteſt. Sic enim legimus Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.* Et paulò poſt: *Si vis perfectus eſſe, vade vende omnia &c.*

Tertium argumentum, Lucæ 14. *Niſi quis renunciaverit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.*

Reſpondeo, Præceptum hoc Dominicum in præparatione animi ſervandum eſt ſemper, re autem ipſa, cùm articulus neceſſitatis advenerit, ut aut Chriſto, aut opibus renunciandum ſit. Sic enim docent S. Auguſtinus, in epiſt. 5. ad Marcellinum, & Beda in hunc locum, & colligitur hæc explicatio ex eodem loco Evangelii, ubi Dominus dicit: *Qui non odit patrem & matrem, & filios, & uxorem, &c.* Et tamen conſtat, parentes, & filios, & conjuges, nec averſandos, nec deſerendos eſſe, niſi quando cauſa fidei & honoris Dei tale aliquid poſtulat.

Quartum argumentum, Luc. 16. *Facite vobis amicos de Mammonna iniquitatis &c.* Quem locum ita explicant Chryſoſtomus hom. 10. in priorem ad Timot. & Hieronymus in epiſt. ad Hedibiam, quæſt. 1. ut dicant, divitias appellari Mammonam iniquitatis, quia primi qui fecerunt ſibi propria, quæ erant communia, iniquitatem commiſerint. *Neceſſe eſt* (inquit Chryſoſtomus) *opum initium, ac radicem ex aliqua iniquitate manaſſe. Unde id conſtat? Ex eo ſcilicet, quòd Deus ab initio non fecit alium divitem, alium pauperem, ſed eandem omnibus humum aperuit. Quo pacto igitur cum illa communis ſit, tu illius permulta jugera poſſides, proximus verò nec unius glebæ poſſeſſione lætatur? Pater (inquies) mihi iſta reliquit. Ille autem à quo ea ſuſcepit? A majoribus ſcilicet. Sed neceſſe profectò eſt per ſucceſſionis lineam aſcendendo invenire principium. Id autem injuſtitiæ vacare non potuit.* S. autem Hieronymus in epiſt. ad Hedibiam quæſt. 1. dicit, verum eſſe proverbium: *Omnem divitem, aut eſſe iniquum, aut iniqui hæredem.* Et in epiſt. ad Algaſiam quæſt. 6. dicit: *Mammonam vocabulum eſſe Syriacum, & eo ſignificari divitias quòd ex iniquitate collectæ ſint.*

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondeo, Cur divitiæ ab iniquitate nomen acceperint, & iniquæ à Domino appellentur, non ea cauſa eſt quòd ſemper injuſtè poſſideantur, ſed, Vel quia valdè inæqualiter poſſidentur, cùm alii ditiſſimi, alii pauperrimi ſint. Vel quia materiam præbent multarum iniquitatum, imò incitamenta ſunt ad omnes iniquitates, ut S. Ambroſius exponit in comment. cap. 16. Lucæ. Vel quia injuſtè ſibi nomen divitiarum uſurpant, cùm verè divitiæ non ſint, ut S. Auguſtinus docet, ſerm. 35. de verbis Domini. Et lib. 2. quæſtionum Evangelii cap. 34. quæ expoſitio confirmatur ex verbis ſequentibus: *Si in iniquo Mammona fideles non fuiſtis, quod verum eſt quis credet vobis?* Ubi verum opponitur iniquo, quia divitiæ corporales falsò vocantur divitiæ, & ideò injuſtè nomen divitiarum gerunt, quod propriè ſolis divitiis ſpiritualibus convenit. Vel denique quia re vera vix fieri poteſt, ut aliquis ſine iniquitate diteſcat, ut Chryſoſtomus & Hieronymus docent: *Qui enim volunt divites fieri, incidunt in tentationes, & laqueum diaboli, & deſideria multa noxia & inutilia, quæ mergunt hominem in interitum & in perditionem.* Ut ait Apoſtolus in 1. ad Timoth. cap. 6.

Nec tamen ſignificant Chryſoſtomus & Hieronymus terræ poſſeſſionem dividere & proprietatem inducere iniquum fuiſſe, ſed in modo diviſionis indicant eſſe peccatum, quod aliqui multò plus terræ occupaverint quàm æquum eſſet, & eo modo alios excluſerint. Quo tendit ſimilitudo theatri, qua utitur S. Baſilius oratione in illud: *Deſtruam horrea mea.* Non enim peccatum eſt occupare in theatro locum unum, eumque ſatis commodum, ſed occupare plus loci, quàm ſibi neceſſe ſit; ex quo ſequitur, ut alius excludatur. Porrò S. Jo. Chryſoſtomus in eadem homilia 12. in priorem ad Timoth. fatetur, multos eſſe, qui juſtè divitias poſſideant, & ponit exempla Patriarcharum, qui ditiſſimi ſimul & juſtiſſimi erant.

Quintum argumentum, S. Clemens Papa I. in epiſtol. 5. diſertis verbis communionem omnium rerum neceſſariam eſſe docet: *Communis*, inquit, *vita omnibus neceſſaria eſt, & maximè his qui Deo irreprehenſibiliter militare cupiunt.* Et infrà: *Communis uſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo, omnibus eſſe hominibus debuit, ſed per iniquitatem alius dixit hoc eſſe ſuum, alius iſtud, & ſic inter mortales facta diviſio eſt.*

Reſpondeo, Poſſent verba citata in bonam partem accipi, ut nimirum intelligamus vitam communem eſſe neceſſariam non ſimpliciter ad ſalutem, ſed ad melius & facilius Domino ſerviendum. Et per iniquitatem factam eſſe diviſionem rerum, ideſt, occaſione peccati originalis, & communis depravationis generis humani.

Cæterùm non eſt opus in hac re multum laborare; conſtat enim eam epiſtolam aut non eſſe Clementis, aut ab aliquo valdè corruptam ac depravatam. Primùm enim initio epiſtolæ fingitur Clemens Romanus epiſcopus ſcribere fratribus habitantibus in Hieruſalem cum Jacobo. At Jacobus obiit ſeptem annis ante Petrum, & Clemens non fuit Romanus Epiſcopus niſi poſt Petrum, ut colligitur ex lib. S. Hieronymi de viris illuſtribus, & ex omnibus hiſtoricis, qui res Eccleſiæ conſcripſerunt. Deinde, laudat fictitius iſte Clemens communionem uxorum, quod Nicolai potius Hæreſiarchæ, quàm S. Clementis dogma fuiſſe extra controverſiam eſt. Denique, totus hic locus de communione rerum & uxorum translatus eſt in hanc epiſtolam ex lib. 10. Recognit. ubi iſta ſecundùm philoſophiam Platonis dicuntur à Fauſtiniano ethnico, & ab ipſo S. Clemente refelluntur. Quis igitur credat ea ipſa nunc à S. Clemente tradi Chriſtianis, quæ ipſe idem alibi ab ethnico diſputata refutavit?

Sextum argumentum, S. Athanaſius in vita B. Antonii, & S. Baſilius in oratione ad divites, præceptum Dominicum vocant illa verba: *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus.* Et rurſus idem Baſilius ibidem, & Ambroſius ſerm. 81. & alii Patres non rarò docent, divites non eſſe Dominos, ſed diſpenſatores rerum ſuarum.

Reſpondeo, Athanaſius & Baſilius rectè vocant præceptum Dominicum illa verba: *Vade, vende omnia &c.* Sed intelligunt præceptum eſſe conditionatum, non abſolutum, ideſt, non omnibus datum, ſed iis tantùm qui cupiunt eſſe perfecti. Porrò, qui dicunt divites non eſſe dominos, ſed diſpenſatores, nihil aliud ſibi volunt, niſi reddituros eſſe divites rationem Deo, à quo divitias acceperunt, ut non ipſi ſolùm inde viverent, ſed etiam alios ſuſtentarent.

Septimum argumentum, communio rerum in uſu fuit apud Apoſtolos, Actor. 4. & ſancti Patres miris eam laudibus efferunt, & præſertim Chryſoſtomus homil. 12. in 1. ad Timoth. & Auguſtinus in lib. 1. de moribus Eccleſiæ cap. 31. & ſeq. Non igitur neceſſaria eſt rerum diviſio, ut nos capite ſuperiore docuimus.

Reſpondeo, Sæpè accidit, ut unum ex ſe præſtet aliis, & tamen ratione alicujus circumſtantiæ eligi non debeat. Exempli cauſa, dare operam literis per ſe melius eſt, quàm artem aliquam mechanicam exercere; tamen non pauci ſunt, quibus vel ob ingentem inopiam, vel ob ingenii tarditatem magis expediat artem ſutoriam, quàm bonas literas diſcere. Sic igitur communio rerum externarum per ſe melior eſt, quàm diviſio: & tamen ob corruptionem generis humani pernicioſa eſſet, ſi omnibus hominibus imponeretur. Nam ſi homines paucis indigerent, ut animantia cætera, vel terra ubique ſponte produceret omnia neceſſaria, vel nulli eſſent cupidi, nulli avari, nulli pigri, ac deſides, optima eſſet vita communis, qualis erat in ſtatu innocentiæ: ſed quoniam nunc propter peccatum originis omnia ſunt contraria, non expedit vitæ communio, niſi paucis illis, qui feriò animum abſtrahunt à rebus temporalibus & paucis contenti Deo ſoli ſervire ſtudent, quales ſunt Cœnobitæ, quos Auguſtinus & Chryſoſtomus laudant.

Octavum argumentum, Jure naturæ omnia ſunt communia, ut perſpicuum eſt ex cap. 1. & 9. Geneſ. ubi datur hominibus commune imperium in animantia, & in ea omnia quæ naſcuntur ex terra. Et ex canon. Jus naturale, diſtinct. 1. non autem potuit jure gentium, quo dicitur introducta eſſe diviſio, abrogari jus naturæ: iniqua igitur fuit diviſio rerum, jure gentium introducta.

Reſpondeo, Jure naturæ ſunt omnia communia, ſed aliter quoad uſum neceſſarium, aliter quoad dominium & proprietatem. Nam quoad uſum neceſſarium ſunt omnia communia poſitivè; ita ut per nullum aliud jus poſſit quicumque homo prohiberi, quo minus vivat de rebus à Deo creatis. Atque hinc eſt quòd in articulo neceſſitatis non dicitur, neque eſt fur, qui ex quocumque loco accipit, unde vivat. At quoad proprietatem, & dominium jure naturæ ſunt omnia communia negativè, ideſt, non ſunt diviſa jure naturæ, ſed tamen permiſſum eſt, ut dividerentur, ſi id ipſi generi humano videretur expediens. Quemadmodum cùm paterfamilias moritur, & filios in commune relinquit hæredes: hæreditas quidem eſt eis ex teſtamento communis, ſed negativè, non poſitivè, & ideò nihil prohibet, quo minus eam inter ſe dividant, & una pars unius, altera alterius efficiatur propria. Itaque diviſio rerum jure gentium introducta, juri naturæ nullo modo repugnat.

nam facere divitum, accipere pauperum ſit: id ſequitur, ut illi ſoli poſſint & debeant eleemoſynam facere, qui verè divites ſunt, ideſt, qui proprietatem & dominium divitiarum habent. Qui verò proprietatem & dominium non habent, ut uxores, quæ ſunt in poteſtate virorum, filii, qui ſunt in poteſtate parentum, ſervi, qui ſunt in poteſtate dominorum, & regulares, qui ſunt ſub poteſtate Præpoſitorum, non debent, nec poſſunt eleemoſynas facere, niſi vel in extrema pauperum neceſſitate, vel ex conſenſu tacito, vel expreſſo ſuperiorum; vel in certis aliis caſibus, de quibus diſſerunt, qui caſus conſcientiæ tradunt.

Quod verò attinet ad eos, quibus eleemoſyna fieri debet, una ſolùm occurrit dubitatio, Utrum videlicet peccatori ſit eleemoſyna facienda, cùm ſcriptum ſit Eccleſiaſt. 12. *Da bono, & ne receperis peccatorem; prohibe panes illi dare &c.* Sed facilis eſt Reſponſio, nam peccatoribus, ea ratione, qua peccatores ſunt, non eſt eleemoſyna facienda; iiſdem tamen, quia homines miſeri ſunt, facienda eſt; ſemper tamen cæteris paribus, anteponendi ſunt boni malis; quando utriſque ſuccurri non poteſt. Et quidem non eſſe peccatoribus, qua peccatores ſunt, eleemoſynam faciendam, probat S. Auguſtinus in Pſalm. 102. quia hoc nihil aliud eſſet, niſi diligere iniquitatem: & ſicut qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet, ideſt, vitam æternam: Sic etiam qui recipit peccatorem in nomine peccatoris, mercedem peccatoris accipiet, ideſt, mortem ſempiternam. Nam ſtipendium peccati mors eſt.

Peccatoribus verò, non ut peccatores, ſed ut homines ſunt, non eſſe eleemoſynam denegandam, probant illa verba Salomonis Proverb. 25. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.* Et illa Domini Matth. 5. *Benefacite his, qui vos oderunt.* Et Luc. 6. *Omni petenti tribue.* Et illa B. Pauli ad Galat. 6. *Operemur bonum ad omnes.* Idem ſancti Patres Gregorius Nazianzenus in orat. de obitu patris ſui; Chryſoſtomus hom. 21. in epiſt. ad Rom. Hieronymus in lib. adverſ. Vigilantium extremo, Auguſtinus in Pſalm. 102. Et Gregorius in 3. part. paſtoralis, admonitione 21.

Anteponendos autem eſſe juſtos injuſtis, facilè probari poteſt, Tum quia juſti ſunt digniores, qui juventur; Tum etiam, quia id utilius eſt iis, qui eleemoſynam faciunt, ut copioſè docet S. Hieronymus in lib. adverſus Vigilantium. Monent tamen Gregorius Nazianzenus, loco notato, & Chryſoſtomus in oratione, quæ inſcribitur, ne curioſè pauperes ſcrutemur, non oportere nimis accuratè pauperes interrogare, ſed ſimpliciter propter Chriſtum eſſe illis eleemoſynam faciendam.

Sed occurrunt objectiones aliquæ breviter diſſolvendæ. Prima eſt, quam initio poſuimus ex cap. 12. Eccleſiaſt. *Da juſto, & ne receperis peccatorem, prohibe panes illi dare.* Reſpondeo, videtur eo loco Eccleſiaſticus non loqui de eleemoſyna, quæ datur pauperi, ſed de beneficio, quod in amicum confertur, etiamſi fortè non egeat. Sic enim ait: *Si bene feceris, ſcito cui feceris, da bono, & ne receperis peccatorem; benefac humili, & ne dederis impio. Prohibe panes illi dare, ne in ipſis potentior te ſit.* Itaque prohibet Eccleſiaſticus, ne benefaciamus impiis, quando non egent, quomodo eleemoſynas pauperibus quibuſcumque propter Deum facimus. Sed ſi nomine amicorum intelligantur ipſi pauperes, ut S. Hieronymus in lib. adverſus Vigilantium, & S. Auguſtinus ſerm. 35. de verbis Domini, docent: Reſpondendum erit, moneri nos à Domino, ut potiſſimum eleemoſynas faciamus ſanctis pauperibus, atque iis præcipuè, qui voluntariè ſunt pauperes, ideſt, qui relictis omnibus ſecuti ſunt Chriſtum. Ipſorum enim eſt regnum cœlorum, Matth. 5. & ipſi habent theſaurum in cœlo, & cum Chriſto judices futuri ſunt in noviſſimo die, Matth. 19.

Sed non ideò prohibemur peccatoribus quoque eleemoſynam dare, quamvis moneamur ſolliciti eſſe, ut juſtis & ſanctis pauperibus præcipuè benefaciamus. Nam ut ait Apoſtolus ad Galatas 6. operari debemus bonum ad omnes, ſed maximè ad domeſticos fidei. Et quamvis pauperes peccatores non habeant in cęlo æterna tabernacula, neque nos poſſint apud Deum ſua interceſſione juvare; tamen eleemoſyna ipſa propter Deum facta, non poterit eſſe inanis, dicente Eccleſiaſt. cap. 29. *Conclude eleemoſynam in corde pauperis, & hæc* (videlicet eleemoſyna) *pro te exorabit ab omni malo.*

Tertia objectio, Dominus Matth. 25. dicit: *Quamdiu feciſtis uni ex fratribus meis minimis, mihi feciſtis.* At peccatores non poſſunt rectè fratres Chriſti nominari. Reſpondeo, Eadem eſt ſolutio: Dominus enim laudat eos, qui piis pauperibus bona ſua diſtribuunt, ſed non reprehendit alios, qui non ſolùm piis, ſed etiam peccatoribus benefaciunt, modò propter ipſum faciant, præſertim cùm Matth. 5. juſſerit nos imitari Patrem noſtrum cœleſtem, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & *injuſtos*.

Quarta objectio, Sæpè accidit, ut pauperes propter peccata ſua inopiam patiantur: non igitur debemus eis opem ferre, ne cum Deo pugnare velle videamur.

Reſpondeo, Hoc argumentum proponit, & ſolvit S. Gregorius Nazianzenus in orat. de cura pauperum habenda. Summa reſponſionis hæc eſt, Primò, non facilè cognoſci poſſe, utrum aliquis prematur inopia propter peccata ſua, an propter aliam cauſam; cùm ſciamus, divitias & paupertatem bonis & malis poſſe eſſe communes.

Secundò, etiamſi certò ſciremus aliquem hominem, juſto Dei judicio propter ſua peccata, ad extremam inopiam eſſe redactum: tamen non propterea non eſſe illi eleemoſynam faciendam. Hæc enim eſt pœna ſatis magna, ſi quis cogatur, ex mendicatione vivere, quamvis mendicando inveniat unde vivat.

Tertiò, ſi conſtaret velle Deum, ut aliquis fame moriatur, non tamen debere illum à nobis deſeri niſi ſpeciali mandato id ipſum Deus imperaret, cùm contra generale mandatum acceperimus operandi bonum ad omnes. Sæpè enim vult Deus aliquem per inediam interficere, & non vult tamen uti noſtra inhumanitate ad eum interimendum. Quare ſi quis indigentibus ea de cauſa non ſuccurreret, quòd exiſtimaret, velle Deum, ut in pœnam peccatorum fame enecarentur; is officium ſibi tortoris aſſumeret, judice non ſolùm id non jubente, ſed etiam prohibente.

CA-

Digitized by Google

CAPUT XIII.

Quomodo ſit eleemoſyna facienda.

QUinque potiſſimum conditiones bonæ eleemoſynæ ex Scripturis & Patribus colliguntur. Prima, ut fiat intentione placendi Deo, non autem ad captandam auram popularem. Matth. 6. *Cùm facis eleemoſynam, noli tuba canere, &c.* Et: *Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.* Quo loco per dexteram intelligit S. Auguſtinus tract. 6. in epiſt. Joannis, intentionem operandi propter vitam æternam: & intentionem operandi propter honorem temporalem, intelligit per ſiniſtram, ut ſententia Domini hæc ſit, cùm facis eleemoſynam, cave ne intentio favoris humani ſe admiſceat intentioni vitæ æternæ.

Secunda, ut eleemoſyna fiat promptè, & non extorqueatur precibus, nec differatur de die in diem. Proverb. 3. *Ne dicas amico tuo, vade & revertere, cras enim dabo tibi, cùm ſtatim poſſis dare.* Sic Abraham Geneſis 18. hoſpites rogat, ut ad ſe divertant, non expectat, ut ab eis rogetur, quod idem facit Loth, Geneſis 19. Tobias quoque, ut in ejus hiſtoria cap. 1. legitur, per ſingulos dies diſcurrebat pauperes quærens, quibus eleemoſynam faceret. Denique hoc faciendum monet S. Gregorius hom. 23. in Evangelia, explicans illud: *Et coegerunt eum.*

Tertia, ut fiat hilariter; Eccleſiaſt. 35. *In omni dato hilarem fac vultum tuum.* 2. ad Corinth. 9. *Non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus.* Vide S. Ambroſium lib. 1. de officiis cap. 30.

Quarta, ut fiat humiliter, & exiſtimet, qui dat eleemoſynam, non tam ſe dare, quàm accipere beneficium. De qua re pulchrè ſcribit ſanctus Gregorius lib. 21. Moral. cap. 14. *Multum*, inquit, *ad edomandam dantis ſuperbiam valet, ſi cùm terrena tribuit, verba ſollicitè Magiſtri cœleſtis penſet, qui ait, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Si enim eorum amicitiis æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio penſare debemus, quia patronis potiùs munera offerimus, quàm egenis dona largimur.*

A Quinta, ut abundanter fiat pro modo facultatum. Tobiæ 4. *Quomodo potueris, ita eſto miſericors; ſi multum tibi fuerit, abundanter tribue: Si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri ſtude.* Apoſtolus 2. ad Corinth. 8. dicit, eleemoſynam dandam eſſe ut benedictionem, non ut avaritiam. Quoniam *qui parcè ſeminat, parcè & metet.* S. Jo. Chryſoſtomus homil. 37. ad populum Antiochenum: *Non dare*, inquit, *ſed cum copia dare, eleemoſyna eſt.* Et ibidem addit, eos qui audiri volunt cùm dicunt Deo: *Miſerere mei Deus ſecundùm magnam miſericordiam tuam.* Debere etiam B miſereri pauperum *ſecundùm magnam eleemoſynam ſuam.*

Hîc tamen illud eſt Obſervandum, eleemoſynæ largitatem magis in eo conſtitui debere, ut multis aliquid, quàm ut paucis multum detur. Id enim ſignificat Scriptura, cùm dicit Pſalm. 111. *Diſperſit, dedit pauperibus.* Et Iſaiæ 58. *Frange eſurienti panem tuum.* Frangere enim diſtribuere ſignificat. Et 1. ad Cor. 13. *Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas &c.* Tobias (ut dicitur cap. 1.) *quotidie pergebat per omnem cognationem ſuam, dividebatque ſingulis, prout poterat, ex facultatibus ſuis.* S. Ambroſius lib. 1. de officiis cap. 30. C *Non ſunt*, inquit, *profundendæ opes, ſed diſpenſandæ.* S. Hieronymus in vita Paulæ Romanæ: *Solent*, inquit, *pleræque matronarum in paucos largitate profuſa, manum à cæteris retrahere, quo Paula omnino carebat vitio. Ita enim ſingulis ſuam pecuniam dividebat, ut ſingulis neceſſarium erat, non ad luxuriam, ſed ad neceſſitatem.*

Accedit etiam ad hoc probandum manifeſta ratio; ſic enim pluribus ſubvenitur: plures orant pro eo, qui eleemoſynam facit: & ipſe facilius inanem gloriam vitat.

Cæterùm per ea, quæ diximus, non excluditur, D quin aliquando contra etiam fieri poſſit, ut ſi virgo matrimonio collocanda ſit, vel captivus redimendus, vel ſacræ ædes, aut cæmiterium exſtruendum. Nulla enim eſt in hac re certior regula, quàm pia charitas cum vera prudentia, & vera prudentia cum pia charitate conjuncta. Vide S. Gregorium 3. part. paſtoralis admonit. 21. qui quod ipſe egregiè præſtabat opere, ut eleemoſynas non minori largitate, quàm prudenti charitate profunderet: idem etiam ut alii facerent, literis ad poſteritatem ſcriptis non minus piè, quàm ſapienter admonuit.

LAUS DEO.

Finis Ultimæ Controverſiæ Principalis.

Digitized by Google

quia utitur ejus verbis; proinde poſt annum 1053. quo anno ſanctus Bernardus obiit.

Pag. 235. col. 2. lin. 29. Apoſtolus 1. Corinth. 12. Alteri datur fides in eodem ſpiritu. *Corr.* Apoſtolus ad Epheſ. 1. Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc tum ex vobis, Dei enim donum eſt.

Pag. 240. col. 2. lin. 16. arbitrio. Ideò. *Corr.* arbitrio cap. 16. Ideò.

Pag. 341. col. 2. lin. 11. egebat, ſed poterat viribus liberi arbitrii, quod ſanum & forte acceperat, utrumque &c.

Pag. 351. col. 1. lin. 53. humana fide credere, ut etiam exiſtimemus, cœlum & terram &c. *Corr.* humana fide credere, ut etiam exiſtimemus falſas eſſe poſſe; at res divinas longè alia fide credi oportere, ut videlicet exiſtimemus, cœlum & terram &c.

Pag. 354. col. 2. lin. 37. corda noſtra præparari voluntatem à Domino. *Corr.* corda noſtra præpararemus, falſum eſſet, præparari voluntatem à Domino.

INDEX LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,

Quæ in quarto Tomo controverſiarum explicantur.

Numerus Primus capita Bibliorum, Secundus verò paginas indicat.

Ex Veteri Teſtamento.

GENESIS.

Cap. Pag.
1. PRODUCANT aquæ reptile animæ viventis, & volatile ſuper terram. 123. a
1. Producat terra animam viventem in genere ſuo jumenta, & reptilia, & beſtias ibid.
1. Creavit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. 2. e 122. e & ſeq
1. Maſculum & fœminam creavit eos, & dixit, creſcite & multiplicamini. 14. a 98. b & 122. b e
1. Dominamini piſcibus maris & volatilibus coeli. 15. e
1. Vidit Deus cunctaquæ fecerat, & erant valde bona. 61. a 85. a & 87. c
1. Quomodo Deus omnia finiverit ſex diebus. 122. c cum ſeq.
7. Quo die creatus ſit homo. 122. e a
2. Inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ. 4. e 120. e 123. b c
2. Plantaverat autem Dominus Deus paradiſum voluptatis à principio, & in eo poſuit hominem quem formaverat. 17. c 18. b
2. Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita, nomen uni Phiſon &c. 17. c 19. e 21. b
2. Flumina paradiſi. 17. c 18. d
2. De omni ligno comede. 16. a 24. b
2. Quacumque die comederis, morte morieris. 15. a 36. b 89. a 93. a 95. c 99. a 105. b & 112. b
2. Dixit Deus, non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adjutorium ſimile ſibi. 98. b c
2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea, propter hoc relinquet homo patrem &c. 99. b c
2. Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. ibid. c & 98. c
2. Erant autem ambo nudi, & non erubeſcebant. 3. b
3. Cur præcepit vobis Deus &c. 92. e
3. Nequaquam moriemini, ſcit enim Deus quia quacumque die comederitis, aperientur oculi veſtri &c. ibid. e
3. Eritis ſicut Dii. 86. c 90. a 71. b c 92. a b e
3. Vidit lignum quod eſſet pulchrum viſu & ad veſcendum ſuave. 96. c
3. Sumpſit de fructu, & manducavit. ibi.
3. Attulit viro, qui & ipſe comedit. ibi. c
3. Quomodo Adam & Eva abſconderunt ſe in paradiſo. 17. e
3. Comediſti de ligno, de quo præceperam ne comederes. 96. c
3. Mulier quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi. 96. c e
3. Dicitur Evæ, quare hoc feciſti; ſerpenti, quia hoc feciſti. 96. c
3. Serpens decepit me. 93. a 96. c e a
3. Quia feciſti hoc, maledictus es inter omnia animantia & beſtias terræ, ſuper pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus. 88. d e & 99. a b
3. Mulieri quoque dixit, multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, in dolore paries filios, & ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. 97. c d 98. c
3. Quia audiſti vocem uxoris tuæ, &c. 96. b
3. Maledicta terra in opere tuo, in labore comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; Spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in ſudore vultus tui veſceris pane tuo. 98. c d 117. c 359. a
3. Pulvis es, & in pulverem reverteris. 9. a b 15. e 16. b. 90 b. 94 a 96. e & 99 a
3. Ecce Adam ſicut unus ex nobis factus eſt. 93. a 96. c
3. Ne forte ſumat de ligno vitæ. 23. e cum ſeq.
3. Et vivat in æternum. 23. b
4. Adam non cognovit Evam, niſi poſt ejectionem ex paradiſo. 89. a b
4. Reſpexit Deus ad Abel & munera ejus. 508. b
4. Quare iratus es, & quare concidit facies tua, nonne ſi bene egeris, recipies? ſin autem malè, ſtatim in foribus peccatum tuum aderit? Sed ſub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius. 332. b c d
4. Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius. 311. a 313. b 332. d cum ſeq. & 340. a
4. Egreſſuſque Cain à facie Domini, habitavit profugus in terra ad Orientalem plagan Eden. 21. a
6. Figmentum cordis eſſe malum, 140. e 160. a 316. a
6. Noë vir juſtus, atque perfectus fuit. 34. d e
6. Omnis caro corruperat viam ſuam. 140. d 305. b 316. b
7. Aquæ diluvii coopenierunt omnes montes. 21. a e d
7. Mortui ſunt univerſi homines, remanſitque ſolus Noë, & qui cum eo erant in arca. 21. b c
8. Figmentum cordis humani malum eſt ab adoleſcentia ſua. 140. c
9. Terror veſter ac tremor ſit ſuper omnia animantia terræ, & ſuper omnes volucres coeli, & cuncta quæ moventur in terra. 196. c
15. Credidit Abraham Deo & reputatum eſt ei ad juſtitiam. 406. a 488. c
17. Ambula coram me & eſto perfectus. 34 a
17. Patrem multarum gentium poſui te. 114. d 184. d
17. Ero Deus tuus, & ſeminis tui. 129. b d
17. Maſculus, cujus caro præputii circumciſa non fuerit, peribit anima illa de populo ſuo, quia teſtamentum meum diſſipavit. 176. b
21. Cur Abraham non celebraverit filii ſui diem natalem, ſed diem ablactationis. 113. d
22. Tentavit Deus Abraham ad probandum eum. 61. c
22. Nunc cognovi quòd timeas Dominum. 451. c
22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. 114. d 185. c
40. Pharao celebrat convivium in die natalitiorum ſuorum. 113. b
43. Det vobis Deus invenire miſericordiam coram viro. 394. b
45. Nolite pavere, neque durum vobis videatur, quòd me vendidiſtis in his regionibus. Pro ſalute enim veſtra miſit me Dominus ante vos. 65. d
45. Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum. 65. b e
46. Omnes animæ quæ egreſſæ ſunt de femore Jacob, fuere ſexaginta ſex. 124. d
50. Nolite timere, num Dei poſſumus reſiſtere voluntati. 65. b 66. b
50. Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, & ſalvos faceret multos populos. 65. d

EXODUS.

1. Quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificavit illis domos. 315. d
7. Induravit Dominus cor Pharaonis. 71. d 72. c 73. c d
8. Quare puniantur indurati & excæcati. 72. c
8. Videns Pharao quòd data eſſet requies, ingravavit cor ſuum, & non audivit eos ſicut præceperat Dominus. 73. d e
9. Idcirco autem poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. 66. d e 68 c
9. Videns Pharao quòd ceſſaſſet pluvia & grando, & tonitrua, auxit peccatum & ingravatum eſt cor ejus, & ſervorum illius, & induratum eſt nimis. 73. c
12. Dominus dedit gratiam populo coram Ægyptiis &c. 395. d
14. Vigilia matutina quid? 542. e
20. Non mœchaberis, non occides, non furaberis. 30. b. 46 c 358. e
20. Honora parentes. 30. b
20. Non mœchaberis, & non concupiſces uxorem proximi tui, ſunt duo mandata. 41. d
20. Ego ſum Dominus Deus tuus fortis, Zelotes, viſitans peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem. 142. d. 136. e.

20. Non

17. Alia ſacrificia conſtituuntur pro peccatis, alia pro delictis.

N U M E R I.

13. Ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac de genere Gigantæo, quibus comparati quaſi locuſtæ videbamur. 100. c d
22. Quomodo Balaam Aſina locuta ſit. 88. a b
30. In arbitrio viri erit, ut faciat, vel non faciat. 190. c e

DEUTERONOMIUM.

1. Filii tui, qui hodie ignorant diſtantiam boni & mali. 146. b
2. Induraverat Dominus ſpiritum Sehon. 71. d
9. Peccatum veſtrum quod feceratis, id eſt vitulum, igne combuſſi, & in fruſta comminuens, in pulverem redegi. 156. e
18. Tu autem perfectus eris coram Domino Deo tuo. 34. a d
27. Maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis hujus. 44 a 45. a b
30. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum. 309. d e 330 a 331. a b
30. Conſidera, quòd hodie poſuerim in conſpectu tuo vitam & bonum, & econtrariò mortem & malum: & infrà, teſtes invoco cœlum & terram, quòd propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem; Elige ergo vitam ut & tu vivas, & ſemen tuum. 333. b
30. Circumcidet Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua. 484. c
32. Dei perfecta ſunt opera. 10. e
32. Deus fidelis, & abſque ulla iniquitate. 61. a

J O S U E.

10. Stetit Sol in medio cœli, obediente Deo voci hominis. 533. 534.
11. Domini ſententia fuerat ut indurarentur. 71. e
14. Hebron ante vocabatur Cariath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt. 100. d e
24. Optio vobis datur, cui ſervire potiſſimùm debeatis. 333. d

LIBER JUDICUM.

7. Vigiliæ noctis mediæ quid ſignificant. 539. a

LIBER I. REGUM.

2. Dominus mortificat & vivificat. 71. a
2. Non audierunt vocem patris ſui, quia voluit Dominus occidere eos. 71. d e
10. Certe videtis quem elegit Dominus, quoniam non eſt illi ſimilis in omni populo. 71. b
10. Abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. 294. d 295. e
11. Irruit ſuper eum ſpiritus Domini. 194. b
12. David correptus à Nathan propheta. 36. e
12. Hæc dicit Dominus, ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus. Tu enim feciſti abſconditè, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis hujus. 74. b c
16. Dominus præcepit Semei ut malediceret David. 69. d
17. Quomodo Abſalon Dei providentia deceptus. 71. b
24. Addidit iraſci furor Domini contra Iſrael, commovitque David in eis dicentem, vade, numera Iſrael. 68. e 69. a

LIBER III. REGUM.

3. Quia poſtulaſti verbum hoc, & non poſtulaſti divitias, aut animas inimicorum tuorum, ſed poſtulaſti ſapientiam &c. 190 a
4. De Eliſeo revocante mortuum puerum ad vitam. 11. e
8. Inclinet cor noſtrum ad ſe Dominus, ut ſervemus mandata ejus. 345. d
11. A Deo fuiſſe rebellionem Hieroboam contra Roboam. 69. a 70. a
11. Si audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaveris in viis meis, & feceris quod rectum eſt coram me, cuſtodiens mandata mea, & præcepta mea, ſicut fecit David ſervus meus, ero tecum & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David domum. 70 b
12. Semei juſſus a Deo dixit ad Roboam, non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros, filios Iſrael. A me enim factum eſt verbum hoc. 70. c
12. Non acquievit Rex populo, quoniam averſatus eum fuerat Dominus. 71. c
14. David in toto corde ſuo ſecutus eſt Deum. 46 b
17. De puero revocato ad vitam ab Helia. 11. c
17. Quid mihi & tibi vir Dei? intraſti ad me ut interficeres filium meum. 329 d
22. De deceptione Achab, dixit Dominus ſpiritui malo, decipies & prævalebis, vade, & fac ita. 68. d 69. e. 70. d

LIBER IV. REGUM.

9. Rebellio Hiehu contra Achab legitimum regem dicitur fuiſſe à Deo & quomodo. 68. e 70. c d e
10. Quia ſtudioſè egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab, filii tui uſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael. 70. d
19. Numquid liberaverunt Dii gentium ſingulos, quos vaſtaverunt patres mei, Goran videlicet, & Charan, & Reſeph, & filios Eden, qui erant in Thalaſſar. 20. c
23. Joſias Rex ambulavit poſt Dominum cum populo ſuo, & percuſſit fœdus, ut ambularent poſt Dominum, & cuſtodirent præcepta ejus, & teſtimonia, & Cæremonias in omni corde, & in tota anima. 46. c d

[illegible] ma opera inventa ſunt in te. 520. b
20. Credite in Dominum Deum veſtrum, & ſecuri eritis. 385. a

LIBER II. ESDRÆ.

9. Legerunt in volumine legis Domini Dei ſui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum. 542. c

T O B I A S.

4. Superbiam numquam in tuo ſenſu, aut in tuo verbo dominari permittas. In illa enim initium ſumpſit omnis perditio 8 9. c

H E S T E R.

13. Non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati, ſi decreveris ſalvare nos, continuò liberabimur. 280. a

J O B.

1. Dominus dedit, Dominus abſtulit. 69. a
1. Ecce univerſa quæ habet, in manu tua ſunt, tantùm in eum non extendas manum tuam. 69. a
1. Extende manum tuam, & tange cuncta quæ poſſidet, niſi in faciem benedixerit tibi. 69. b
2. Tu autem commoviſti me, ut affligerem eum fruſtra. ibid.
3. Pereat dies, in qua natus ſum. 113. d
4. Quis unquam innocens periit? aut quando recti deleti ſunt? 113. a
5. Homo natus ad laborem ut avis ad volandum. 195. e
9. Si juſtus fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. 139. e a b 161. e
9. Si venerit ad me non videbo eum: ſi abierit non intelligam. Si juſtificare me voluero, os meum condemnabit me, ſi innocentem me oſtendero, pravum me comprobabit, etiamſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti. 439. e
9. Verè ſcio quòd ita ſit & quòd non juſtificabitur homo compoſitus Deo. 491. c
12. Qui commutat labium veracium, & doctrinam ſenum aufert, qui immutat cor principum, & decipit eos ut fruſtra incedant per invium, palpabunt quaſi in tenebris & non in luce, & errare eos faciet quaſi ebrios, 71. e 73 e
14. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis, qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet. 3. b
14. Nemo mundus à ſorde, nec infans, cujus eſt unius diei vita ſuper terram, 108. d 110. b 116. a 120 b 153. b 179. b
14. Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es? 135 e 437 e
15. Bibunt ſicut aquam iniquitatem. 103 e
31. Quid faciam cùm ſurrexerit ad judicandum Dominus? & cùm quæſierit, quid reſpondebo illi. 439 d
36. Omnes homines vident Deum, ſed unuſquiſque intuetur procul. [illegible]

PSAL-

Cap. Pag.

P S A L M I.

1. Novit Dominus viam juſtorum. 152. e
2. Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus, prædicans præceptum ejus. 348. d
4. Multi dicunt quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. 303. d 304. b c
4. Iraſcimini & nolite peccare. 153. b
5. Non Deus volens iniquitatem tu es, 61. a 75. e
8. Quid eſt homo, quia memor es ejus, aut filius hominis, quia viſitas eum? minuiſti eum paulò minus ab angelis, gloria & honore coronaſti eum, & conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. 5. e d
13. Omnes declinaverunt ſimul inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum, 316. c
14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? qui ingreditur ſine macula, & operatur juſtitiam. 35. e
15. Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus. 113. d
17. Ero immaculatus cum eo, & obſervabo me ab iniquitate mea. 34. e
18. Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſervo tuo. 161. e 193. b 439. a
18. Viam iniquitatis amove à me. 152. e
18. Non eſt qui ſe abſcondat à calore ejus. 237. b
22. Miſericordia tua ſubſequetur me. 213. b
24. Omnes viæ ejus miſericordia & veritas. 64. e 237. b
31. Dixi confitebor adverſum me injuſtitiam meam, & tu remiſiſti impietatem peccati mei, pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno. 33. b
31. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. 424. b & ſeq.
32. Diligit miſericordiam & juſtitiam, miſericordia Domini plena eſt terra. 110 b
32. Qui fingit ſingillatim corda eorum, 123. a
33. Diverte à malo, & fac bonum. 63. c
33. Timorem Domini docebo vos. 389. a
36. Lex Dei ejus in corde ipſius. 86 c & ſeq.
37. A Domino greſſus hominis diriguntur, & viam ejus volet. 239. c
37. Ne derelinquas me Domine Deus meus. 312. e
41. Abyſſus abyſſum invocat. 440. b & ſeq.
41. Ad me ipſum anima mea turbata eſt. 441. e
43. Declinaſti ſemitas noſtras à via tua. 69. b c 51. c
43. Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te, & iniquè non egimus in teſtamento tuo. Et declinaſti, &c. Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis. 71. c
44. Diffuſa eſt gratia in labiis tuis. 212. a
45. Vita æterna eſt flumen lætificans civitatem Dei. 517. b
48. Homo cùm in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. 9. b 197. d
50. Propheta Spiritum ſanctum, Spiritum rectum, & Spiritum principalem à Deo petebat. 30. e d 36. a b
50. Tibi ſoli peccavi, & malum coram te feci. 36. b
50. Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectum innova in viſceribus meis. 36.b 143.b 160.e 363.e 418. c
50. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui. 36 b
50. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata. ibid.
50. Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. ibid.
50. Libera me de ſanguinibus. 36. c

Cap. Pag.

50. Miſerere mei Deus, ſecundum magnam miſericordiam tuam. ibid & ſeq.
50. Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. 108. b 110. d 116.a 130.a 132.a 134. e d 135.d
50. Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. 440 a
54. Veſpere, & mane, & meridie, narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam. 542. a
57. Si verè utique juſtitiam loquimini, recte judicate filii hominum. 303. c
58. Miſericordia ejus præveniet me. 213. b
61. Mendaces filii hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de vanitate in idipſum. 314. c cum ſequent. 336. b c
64. Induti ſunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento. 427. c
65. Induxiſti nos in laqueum. 532. c
67. Pluviam voluntariam ſegregabis, &c. 337. c
68. Quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt. 23. c
68. Quæ non rapui, tunc exolvebam. 92. b 94. b
68. Operuit confuſio faciem meam. 140 b
72. Odiſti omnes qui fornicantur abs te. 61. a
76. Dixi nunc cæpi, hæc mutatio dexteræ excelſi. 353. a
77. Deduxit eos in nube diei. 130. b
77. Cum occideret eos quærebant eum, & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum. 388. d
81. Ego dixi, dii eſtis, & filii excelſi omnes. 224 a
82. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. 388. d
84. Converte nos Deus ſalutaris noſter. 353. e 354 c
85. Eruiſti animam meam de inferno inferiori. 134. b & ſeq.
88. Avertit adjutorium gladii ſui, & non eſt auxiliatus ei in bello. 69. c
88. Juravi David ſervo meo, uſque in æternum præparabo ſemen tuum. 448. d
90. Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis. 16. a
92. Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis. 350. c
93. Beatus homo quem tu erudieris Domine. 228. c 305 d
94. Hodie ſi vocem meam audieritis, nolite obdurare corda veſtra. 62. c d 235. e cum ſeq.
98. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus ejus, & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus, &c. 33. b 37. e
98. Juſtitiam & judicium in Iacob tu feciſti; exaltate Dominum Deum noſtrum. 422. c
99. Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. 364. a
101. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. 120 c
101. Dominus de cœlo in terram aſpexit. 131. d
102. Qui coronat te in miſericordia & miſerationibus. 499. d
104. Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus. 69. b 70. b
106. Miſit verbum ſuum, & ſanavit eos. 141. a b
108. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus. 112. d
109. Sede a dextris meis. 90. b
110. Opera Domini exquiſita in omnes voluntates ejus. 75. a b
110. Timor Domini initium ſapientiæ. 388 b
111. Potens in terra erit ſemen ejus. 477. b
111. Diſperſit dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in ſæculum ſæculi. 489. c
113. Cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum. 186 a
114. Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni invenerunt me. 33. e 34 a
114. Convertere anima mea in requiem tuam. 121. a
118. Fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam tuam. 31. a
118. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. 34 c

Cap. Pag.

118. Inclina cor meum Deus in teſtimonia tua, & non in avaritiam. 69. b 345. d
118. Vivet anima mea, & laudabit te. 110. d
118. Priuſquam humiliarer ego deliqui. 121. a
118. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ. 176. c
118. Miſericordia Domini plena eſt terra. 238. c
118. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam. 306. c
118. Feci juſtitiam, & judicium. 218. c 50. a 372. a 430. e
118. Principium verborum tuorum veritas. 197. c
118. Amputa opprobrium meum, quod ſuſpicatus ſum. 441. a
118. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum. 479. d
118. Latum mandatum tuum nimis. 480. e
120. Dominus cuſtodiat te ab omni malo. 161. a
138. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt & non potero ad eam. 300. c
140. Non declines cor meum in verba malitiæ. 69. b
141. Educ de cuſtodia animam meam. 121. b
141. In veritate tua exaudi me in tua juſtitia. Et non intres in judicium cum ſervo tuo, quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. 490. a
142. Anima mea ſicut terra ſine aqua tibi. 353. d
143. Redemiſti ſervum tuum de gladio maligno. 134. b cum ſeq.
144. Et juſtitia tua exaltavit me. 211. a

PROVERBIA SALOMONIS.

1. Timor Domini eſt initium ſapientiæ 388. b
2. Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis, 193. d
3. Sapientia dicitur lignum vitæ. 17. e
4. Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit & creſcit uſque ad perfectum diem. 462. b
8. Præparatur voluntas à Domino, id eſt, hauriet ſalutem à Domino. 234. c 353. b 354. c & 361 b
14. Errant qui operantur malum. 65. d & 269. e
15. Sacrificium impiorum abominatio. 316. a
16. Omnia propter ſemetipſum operatus eſt Dominus, impium quoque ad diem malum. 66. e a c d e
16. Cor hominis cogitat viam ſuam, & Dominus dirigit greſſus ejus. 394. a
16. Hominis eſt præparare animam, & Domini gubernare linguam 354. c
20. Quis poteſt dicere mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato? 436. d & ſeq. 449. d e
21. Cor Regis in manu Domini, quocumque voluerit, inclinabit illud. 394. d e
24. Septies in die cadet juſtus & reſurget. 33. d 34 c 490. d

E C C L E S I A S T E S.

2. Feci mihi hortos & pomaria. In Hebræo, hortos & paradiſos. 18. c
3. Quis novit utrum ſpiritus filiorum Adam aſcendat ſurſum, & ſpiritus jumentorum deſcendat deorſum? 438. d e
7. Creavit Deus initio hominem rectum. 31. d e 63. c & 197. e
7. Conſidera opera Dei, quòd nemo poteſt corrigere, quem Deus deſpexerit. 72. c 238. c
7. Non eſt homo juſtus, qui faciat bonum & non peccet. 490. d
9. Sunt juſti atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei. Et tamen neſcit homo utrum odio vel amore dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta. 437. b 442. b
11. Ubicumque ceciderit lignum, ſive ad

Au-

4. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. 35. b 130. a
4. Hortus concluſus, ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus. 130. a
4. Lampades ejus lampades ignis atque flammarum. 354. d e
6. Per unicam columbam intelligitur Beata Maria Virgo. 135. c
8. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam. 460. b & ſeq.

SAPIENTIA.

1. Deus mortem non fecit. 15. b 71. a
2. Fecit Deus hominem inexterminabilem. 3 c
2. Invidia diaboli mors intravit in orbem terrarum. 85. b. 88. e
4. Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum illius, aut ne fictio deciperet animam ejus. 234. d
5. Quomodo pugnat cum Deo orbis terrarum contra inſenſatos. 198. a
6. Æqualiter eſt illi cura de omnibus. 235. b
8. Quomodo Deus diſponit omnia ſuaviter. 291. b
8. Ut ſcivi quoniam aliter non poſſem eſſe continens, niſi Deus det & hoc ipſum erat ſapientia, ſcire cujus erat hoc donum, adii Dominum & deprecatus ſum. 308. c 311. d
9. Corpus quod corrumpitur aggravat animam. 121. d & 122 d e
9. Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, ut mecum ſit, & mecum laboret. 360. c d
10. Hæc illum qui primus factus eſt Patrem orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodivit & eduxit illum à delicto ſuo, & dedit illi virtutem continendi omnia. 99. d
11. Nihil odiſti eorum, quæ feciſti. 61. a 75. a 237. d
11. Diſſimulat Deus peccata hominum propter pœnitentiam. 73. b c 237 d e
12. Cùm ergo ſis juſtus, juſtè omnia diſponas, ipſum quoque qui non debet puniri, condemnare exterum æſtimas à tua virtute. 113. a
12. Quis ſtabit contra juſtitiam tuam, aut quis tibi imputabit, ſi perierint nationes, quas tu feciſti? 236. d
13. Si tantum potuerunt ſcire, ut poſſent æſtimare ſæculum, quomodo hujus Dominum non facilius invenerunt. 285. a
13. A magnitudine ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit horum creator videri. 286. d
14. Odio eſt Deo impius, & impietas ejus. 61. a 167. e
14. Creaturæ dantur in muſcipulam pedibus inſipientum. 95. a
16. Omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deſerviebant. 211. a

ECCLESIASTICUS.

Liber hic fuit olim dubiæ fidei. 333. d
Nunc de eo dubitare nefas eſt. ibid.
2. Nullus ſperavit in Domino, & confuſus eſt. 405. d e
5. De propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adjicias peccatum ſuper peccatum, & ne dicas miſeratio Domini magna eſt, multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. 435. c
10. Initium ſuperbiæ hominis apoſtatare à Deo, quoniam ab eo, qui fecit eum, receſſit cor ejus. 89. b c
10. Initium omnis peccati ſuperbia. ibid.
15. Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te. ibid.
17. Secundùm ſe veſtivit illum virtute. 3. e 9. c
18. Poſt concupiſcentias tuas non eas. 158. e
18. Non impediaris orare ſemper, & ne verearis uſque ad mortem juſtificari. 489. c
19. Qui ſpernit modica, paulatim decidet. 48. c
19. Vinum & mulieres faciunt apoſtatare ſapientes. 73. b
19. Qui cito credit, levis eſt corde. 348. a
20. Munera excæcant oculos ſapientum. 73. a
21. Fili peccaſti, ne adjicias iterum, ſed & de priſtinis deprecare, ut dimittantur. 438. e
24. Qui adimplet quaſi phiſon ſapientiam, & ſicut Tygris in diebus novorum. Qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum, qui multiplicat quaſi Jordanis in tempore meſſis, qui mittit diſciplinam ſicut lucem, & aſſiſtens quaſi Geon in die vindemiæ.
25. A muliere initium peccati, & per illam morimur omnes. 85. d 96. d 114. a 127. d
29. Fœnerare proximo tuo in tempore neceſſitatis illius. 595. c
31. Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere mala & non fecit, ideò ſtabilita ſunt bona illius. 333. d
40. Grave jugum ſuper filios Adæ, à die exitus de ventre matris eorum uſque in diem ſepulturæ in matrem omnium. 3. b
44. Henoch placuit Deo, & translatus eſt in paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam. 20. d

ISAIAS.

1. Incenſum abominatio eſt mihi, & ſolemnitates veſtras odit anima mea. 315. e
1. Benè agite, ac male ſi poteſtis. 345. a
5. Quid eſt quod ultra debui facere vineæ meæ, & non feci ei? An quòd exſpectavi ut faceret uvas, & fecit labruſcas? 226. b & 330. a
6. Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum. 71. a 73. e
8. Dominum exercituum ipſum ſanctificate, ipſe pavor veſter, & ipſe terror veſter, & erit vobis in ſanctificationem, in lapidem autem offenſionis, & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum & in ruinam habitantibus in Hieruſalem, & offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur. 74. d e
10. Sennacherib dicitur ſerra in manu Domini, item virga furoris, & baculus iræ ejus. 69. a b c & ſeq.
26. Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine. 294. d
26. Murus & antemurale ponetur in ea. 477. d
28. Ecce mittam in Sion lapidem angularem, probatum, electum &c. 74. d
53. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum. 113. a
53. In ſcientia juſtificabit ipſe juſtus ſervus meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. 412. a & ſeq.
54. Erunt omnes docibiles Dei. 229. c 249. c
55. Venite, emite abſque argento, & abſque ulla commutatione vinum & lac. 499. b
56. Domus mea domus orationis vocabitur. 522 b
57. Flatum omnem ego feci. 123. e
58. Numquid tale eſt jejunium quod elegi, affligere hominem per diem animam ſuam. 571. a & ſeq.
65. Inventus ſum a non quærentibus me, palam apparui his qui me non interrogabant. 351. e
66. Qui immolat bovem quaſi qui interficit virum. 315. e

JEREMIAS.

2. Quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam. 20. a
2. Dicitur homini: à ſæculo confregiſti jugum meum, rupiſti vincula, dixiſti non ſerviam. 89. e
7. Loqueris ad eos omnia verba hæc, & non audient te. 330. e
17. Pravum eſt cor hominis. 260. e 316. b
19. Ædificaverunt excelſa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor meum. 61. d e
20. Seduxiſti me Domine, & ſeductus ſum. 71. e 73. d
20. Maledicta dies in qua natus ſum. 113. b
23. Et hoc eſt nomen quod vocabunt eum Dominus juſtitia noſtra. 425. a
26. Forſitan audient & convertentur. 292. d
31. In diebus illis non dicent patres manducaverunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Sed unuſquiſque in ſuo peccato morietur &c. 113. e & ſeq.
50. Rex Babylonis malleus univerſæ terræ. 69. b
51. Excitavit Dominus ſpiritum Regum Medorum: quoniam cogitatio ejus eſt contra Babel. ibid.

THRENI.

2. Initium vigiliarum quid ſignificet. 539. a
4. Completa eſt iniquitas tua filia Sion, non addet ultra Dominus ut tranſmigret te. 156. e
5. Converte nos Domine & convertemur. 353. e

EZECHIEL.

12. Rex Babylonis rete Dei ad capiendos Iſraelitas. 69. b c
18. Tu ſignaculum ſimilitudinis. 2. c
18. Hic juſtus eſt, vita vivet. 33. e
18. Si averterit ſe juſtus à juſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundùm omnes abominationes, quas operari ſolet impius, numquid vivet? 57. d 341. d
18. Anima quæ peccaverit, ipſa morietur. 44. a 45. b 62. b c 105. a b 118. a b c
18. Numquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit Dominus. 61. a
18. Filius non portabit iniquitatem patris. 112. c 113. b
18. Facite vobis cor novum & ſpiritum novum. 345. e 363. b
18. Ipſe animam ſuam vivificabit. 364. a
27. Charan & Chene, & Eden negotiatores tui. 21. a
28. In deliciis paradiſi fuiſti. 18. b
36. Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, Spiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam ut in præceptis meis ambuletis. 227. d 345. b 353. a 363. d
36. Non propter vos faciam, domus Iſrael, ſed propter nomen meum ſanctum, quod polluiſtis in gentibus, 353. a

DA-

Digitized by Google

Cap. Pag.

DANIEL.

3. Potens eſt Deus, nos de manibus tuis, ò rex, liberare: quod ſi noluerit, ſtatuam tamen quam feciſti non adorabimus. 279. e
6. Tribus temporibus in die flectebant genua, & adorabant, confitebanturque coram Deo. 543. e cum ſeq.
10. Die autem viceſima & quarta menſis primi eram juxta fluvium magnum qui eſt Tigris. 18. b
12. Multi ex iis qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt, alii in vitam æternam, alii in opprobrium. 184. d
12. Qui ad juſtitiam erudiunt multos, fulgebunt ſicut ſtellæ in perpetuas æternitates. 412. d
13. Species decepit te, & concupiſcentia ſubvertit cor tuum. 94. e

OSEÆ.

2. Sponſabo te mihi in juſtitia, & judicio, & in miſericordia, & miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide. 406. a
4. Quomodo Sacerdotes comedunt peccata populi. 156. a
8. Ipſi regnaverunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognovi. 70. d e
13. Perditio tua ex te Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum. 61. e 62. a & ſequent.

JOEL.

2. Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem. 236. d 441. c & ſeq.
2. Scindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. 571. b

JONAS.

3. Quis ſcit ſi convertatur & ignoſcat Deus. 441. e & ſeq.
4. Quomodo fuerint in Ninive pluſquam centum viginti millia hominum qui ignorabant quid eſſet inter dextram, & ſiniſtram &c. 146. b

HABACUC.

1. Mundi ſunt oculi tui, ne videant malum, & reſpicere ad iniquitatem non poteris. 60. e 61. a
2. Juſtus ex fide vivit. 394. e 402. e

ZACHARIAS.

1. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. 354 a b
3. Auferte veſtimenta ſordida ab eo, & dixit ad eum, ecce abſtuli à te iniquitatem tuam. 108. b
9. Ecce Rex tuus venit tibi. 451. d
14. Hoc erit præceptum Ægypti. 156. d

LIBER II. MACHABÆORUM.

7. Neſcio qualiter in utero meo apparuiſtis, neque enim ego ſpiritum & animam donavi vobis, & vitam, &c. 108. e 109. a
7. Filii novem menſibus in uteris matrum geſtantur. 132. a

Cap. Pag.

EX NOVO Teſtamento.

MATTHÆUS.

1. QUOD in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. 135. d
3. Cujus ventilabrum in manu ejus, & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum ſuum, paleas autem comburet igni inextinguibili. 187. e 188. a
3. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur & in ignem mittetur. ibid. c
3. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. 280. a
5. Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. 34 a 35. a
5. Qui dixerit fratri ſuo fatue, reus erit gehennæ ignis. 39. b 40. e & ſeq.
5. Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio, qui dixerit raca, reus erit concilio &c. 41. c d 46. e d 47. e
5. Qui viderit mulierem, ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo. 41. d 42. d 45. b c. 149. e 150. b & 155. e d
5. Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, minimus vocabitur in regno cœlorum. 44. a 45. b
5. Non veni legem ſolvere, ſed adimplere. 45. d e & 474. c
5. Herodes celebrat diem ſuum natalem. 113.
5. Qui Solem oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. 237. e a
5. Si ſalutaveritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis, nonne & Ethnici hoc faciunt? eſtote ergo vos perfecti. 313. a
5. Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. 372. b 456. e
5. Explicatur ſermo Domini in monte. 468. e & ſeq.
5. Jota unum aut unus Apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. 479. a b
5. Non exibis inde, donec reddas noviſſimum quadrantem. 42. d 510. e
6. Dimitte nobis debita noſtra. 32. c 33. c 37. b c 38. b 41. e 42. a 45. e 50. e 153. a b 166. a 167. d 346. c 347. a 429. c 491. d e
6. Si enim remiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra. 50. b
6. Et ne nos inducas in tentationem. 69. b 70. c & ſeq.
6. Tota ferè oratio dominica explicatur. 160. a 491. c d. 525. b 490 b
6. Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum &c. 250. d 349. a 359. a 486. d e
6. Si oculus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. 479. b
6. Pater noſter qui es in cœlis: eſt præfatio & prœmium totius orationis dominicæ. 527. b
6. Tota oratio Dominica quoad ſingulas petitiones, & ſingula verò vocabula pulcherrimè explicatur. 528. d
6. Orantes intrent in cubiculum ſuum, & clauſo oſtio Patrem cœleſtem in ſilentio orent. 548. d e
6. Quid ſit ſervire Mammonæ. 593. d
6. Cum facis eleemoſynam, noli tuba canere &c. Neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua. 599. b
7. Quid vides feſtucam in oculo fratris tui. 42. e
7. Si vos cùm ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris &c. 163. a & ſeq.
7. Non poteſt arbor mala bonos fructus facere. 266. e
7. Erat docens ſicut poteſtatem habens, non ſicut Scribæ & Phariſæi. 465. e

Cap. Pag.

8. Quid timidi eſtis modicæ fidei. 385. b
9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. 389. d
9. Cùm auferetur ab eis ſponſus, tunc jejunabunt in illis diebus. 559. b e
9. Nemo immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus &c. 564. c d e
10. Timete eum qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. 40. c d
10. Quicumque dederit uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem ſuam. 47. e 48. a
10. Qui recipit juſtum in nomine juſti, mercedem juſti accipiet. 514. c 591. a
11. Venite ad me omnes. 62 d 235. e 237. a
11. Jugum meum ſuave eſt & onus meum leve. 155. c 479. b
11. Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent. 80. b 233. d
11. Quomodo à Chriſto vocati ſunt Galilæi. 231. e 252. c d
11. Confiteor tibi pater &c. Revelaſti ea parvulis &c. 249. c & ſeq.
11. Omnes Prophetæ & lex uſque ad Joannem prophetaverunt. 475. d
12. De omni verbo otioſo, quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die judicii. 42. b
13. Incraſſatum eſt cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem eos. 71. d & ſeq.
13. Sic erit in conſummatione ſæculi, exibunt angeli, & ſeparabunt malos &c 188 b
13. Explicatur parabola ſeminantis. 369. d
15. De corde exeunt cogitationes malæ, &c. 141. e d 215. d
15. Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem non eſt datum. 233. d
15. Quod intrat per os, non coinquinat hominem. 562. b
16. Chriſtus Petrum beatum appellavit. 36. e
18. Quæ dicunt, facite, ſecundùm autem opera illorum nolite facere. 317. b
19. Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me. 34. b 415 b & 330. c
19. De matrimonio. 98. a b
19. Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm divitem intrare in regnum cœlorum. 597. a b
19. Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata. 455. b 596. c d a
19. Omnis qui reliquerit patrem vel matrem, &c. propter me, centuplum accipiet & vitam æternam poſſidebit. 514. c
20. Voca operarios & redde illis mercedem. 252. e 359. e 495. b c
20. Denarius diurnus quam æqualitatem ſignificet. 467. b
20. Quid ſignificet murmur operariorum. 461. b c
20. Vita æterna dicitur denarius diurnus. 495. b 502. d e 517. e & 518. a
22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. 34. c 46. e & ſeq.
22. Per veſtem nuptialem intelligitur charitas. 392. a 394. c
22. Amice quomodo huc intraſti. 477. b
23. Duces cæci excolantes culicem, camelum autem glutientes. 40. a
23. Jeruſalem, Jeruſalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. 226. e 335. e a 360. c d 226. e 330. a
24. Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Qui autem perſeveraverit uſque in finem, hic ſalvus erit. 458. c
25. Ite maledicti in ignem æternum: Eſurivi enim & non dediſtis mihi manducare; 39 a 41. e a 188. c
25. Quid intelligatur per dexteram & ſiniſtram. 183. a b
25. Non novi vos. 252. b c
25. Diſtribuit unicuique talenta ſecundùm propriam virtutem. 254.

25. Per-

1. Domine ſi vis, potes me mundare. 379. a
6. Quid ſit quarta vigilia noctis. 538. b
10. Solus Deus dicitur bonus. 133. b
11. Credite quia accipietis. 384. b
13. Vigilate ergo, neſcitis enim quando Dominus veniet, serò an media nocte, an galli cantu, an manè. 539. a
14. Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hunc à me. 280. a
16. Illi verò profecti, prædicaverunt ubique Domino cooperante. 359. c
16. Domino confirmante ſermonem ſequentibus ſignis. ibid.
16. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur &c. Signa autem eos, qui crediderint &c. 380. b 391. a

L U C A S.

1. Erant autem juſti ambo, incedentes in omnibus mandatis, & juſtificationibus Domini ſine querela. 35. d e 44. d
2. Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael. 74. c d 78. b
3. Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. 593. c
4. Imperavit Dominus febri &, febris ceſſavit. 140. c
6. Quid vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo eſt, non conſideras. 40. b 41. b
6. Non poteſt arbor mala bonos fructus facere. 317. e
6. Menſuram bonam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinus veſtros. 518. a
6. Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis. 510. b c
7. Fides tua te ſalvum fecit. 397. a
7. Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium à filia tua. ibid. d
8. Crede tantùm, & ſalva erit. 401. a
9 Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur. 186. d
10. De eo qui incidit in latrones, & ſpoliatus, & plagis impoſitis ſemivivus relictus eſt. 10. d
10. Deſcendens ab Hieruſalem in Hiericho. 113. e
10. De legis perito. 466. d
11. Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebroſum erit. 140. a
11. Comparat Chriſtus Satanam forti armato cuſtodienti atrium ſuum. 182. a
11. Petite & dabitur vobis &c. Dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. 235. c d
11. Omnis qui petit accipit. 405. b
11. Si ergo corpus tuum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te. 484. e a
11. Quod ſupereſt, date Eleemoſynam & omnia munda ſunt vobis. 589. b c
12. Dico tibi non exies inde, donec etiam noviſſimum minutum reddas. 40. c 41. a
12. Servus qui cognovit voluntatem Domini ſui, & non præparavit, & non fecit ſecundùm voluntatem ejus, vapulabit multis, qui autem non cognovit & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omnis autem cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo. 42. b
12. Quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum. 246. b 251. a 566. & 451. e cum ſeq.
12. Ignem veni mittere in terram. 313. e
597. b
14. Qui non odit patrem & matrem, & filios & uxorem &c. ibid. & ſeq.
15. Quid per centeſimam ovem aberrantem à grege, & dragmam perditam intelligitur 113. a & ſeq.
15. Portio ſubſtantiæ data filio prodigo eſt liberum arbitrium. 337. a 339. a
15. Quanti Mercenarii &c. 505. d e
16. Lex & Prophetæ uſque ad Joannem. 475. d
16. Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. 591. e 597. d e 599. a
16. De divite epulone. 592. b
17. Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, diceretis huic arbori moro, eradicare & tranſplantare in mare, obediet vobis. 391. a
17. Cum feceritis hæc omnia, dicite, ſervi inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus. 443. d 499. e 504. d & ſeq.
18. Mortuus erat, & revixit. 353. d
18. Publicanus orat cum fide pro remiſſione peccatorum. 307. b 428. d 443. e cum ſeq.
18. Gratias tibi ago Domine, quia non ſum ſicut cæteri homines &c. 380. a
18. Omnis qui ſe humiliat exaltabitur. 405. b 428. c d
18. Fides tua te ſalvum fecit. 476. a
18. Oportet ſemper orare. 524. b 536. e
19. Venit filius hominis quærere, & ſalvum facere quod perierat. 352. a
19. De præmio fidelis ſervi qui lucratus erat decem mnas. 588. a b
23. Hodie mecum eris in paradiſo. 18. b

J O A N N E S.

1. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. 81. e 138. b
1. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. 143. a
1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 121. e 237. a & 238. c 235. d
1. Quotquot receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. 235. a 364. c d 388. b 406. c
1. Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Item: in mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. 186. e
1. Lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt. 469. e
1. Vita æterna dicitur gratia pro gratia. 517. b
2. Solvite templum hoc & ego in triduo reædificabo illud. 74. a b
3. Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum. 109. a 114. e & 181. d
3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei. 111. b
3 Qui credit in filium habet vitam æternam. 382. a e 377. c 381. e
3. Ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. 405. c & ſeq.
3. Qui facit veritatem, venit ad lucem ut manifeſtentur opera ejus, quia in Deo ſunt facta. 443. e
4. Aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 214. d & ſeq.
4. Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei non ſitiet in æternum, ſed fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 460. b 517. b
& 300. d
6. Vultis & vos abire? 337. a 360. c d
6. Sunt quidam ex vobis qui non credunt, ipſe enim ſciebat, qui eſſent credentes, & quis eum traditurus eſſet. 394. c
7. Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit de ſpiritu &c. 214. a & ſeq.
8. Cùm loquitur mendacium ex propriis loquitur, quia mendax eſt, & pater ejus. 61. a
8. Diabolus homicida eſt ab initio. 86. c d & 88. e
8. Qui facit peccatum, ſervus eſt peccati. 345. a
8. Vos ex patre diabolo eſtis. 142. a
8. Si vos filius liberaverit, verè liberi eſtis. 155. c
9. Ego in judicium veni, ut qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant. 74. a
9. Si eſſetis cæci, non haberetis peccatum, nunc autem dicitis, quia videmus, peccatum ergo veſtrum manet. 241. d 239. a
10. Non rapiet eas quiſquam de manu mea. 237. c
10. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oves meas. 252. a b
10. Alias oves habeo, quæ non ſunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audient. 254. a b
11. De reſurrectione Lazari. 11. d e 36. e
11. Nonne duodecim horæ ſunt in die. 538. e
12. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Iſaias, excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum. 71. e 72. a 73. a b 239. c 243. d & 349. d
12. Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras. 182. d
12. Cùm tanta ſigna feciſſet, non credebant in eum. 239. c
12. Veruntamen multi ex principibus credebant in eum, ſed non confitebantur. Dilexerunt enim magis gloriam hominum quàm gloriam Dei, &c. 390. a b 391. e a
13. Dixit Chriſtus S. Petro: qui lotus eſt, non indiget, niſi ut pedes lavet. Et vos mundi eſtis, ſed non omnes. 36. a b 37. e 46. e a
13. Si non lavero te, non habebis partem mecum. 46. e & ſeq.
13. Quod facis, fac citius. 74. c
13. Ego poſui vos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat. 250. b
13. In hoc cognoſcent omnes, quòd diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem. 444. d
13. Mandatum novum do vobis. 471. d e
14. Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. In illa die cognoſcetis, quia ego ſum in patre, & vos in me, & ego in vobis. 459. a & ſeq.
14. Qui diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum. 401. d
15. Excuſationem non habent de peccato ſuo. 72. a
15. Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos. 246. d 254. a
15. Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem. 315. e
15. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. 316. e a 317. e
15. Sine me nihil poteſtis facere. 317. e 321. c 351. a 353. e
15. Sicut palmes non poteſt à ſemetipſo ferre fructum, niſi manſerit in vite: ita & vos niſi in me manſeritis. 345. b
15. Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum. 458. b
21. Cùm ſeneris alius cinget te, & ducet quò
III

Cap. Pag.

tu non vis, hoc autem dixit ſignificans qua morte clarificaturus erat Deum. 37. a

ACTA APOSTOLORUM.

2. Hunc definito conſilio, & præſcientia Dei traditum, per manus iniquorum affigentes interemiſtis. 65. b
4. Convenerunt verè in civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri. 65. b
5. Nonne manens tibi manebat? & venundatum erat in tua poteſtate. 290. b
7. Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis. 360. d
8. Nondum Spiritus ſanctus in quemquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jeſu. 407. d
10. De eleemoſynis & oratione Cornelii. 355. e
10. Remiſſionem peccatorum accipere omnes qui credunt in eum. 405. c
13. Suſcitavit illis David Regem, cui teſtimonium perhibens dixit, inveni David filium Jeſſe virum ſecundùm cor meum. 36. e
13. Cur ex multis audientibus verbum Dei, alii convertuntur, alii non? 249. c
13. In hoc omnis qui credit juſtificatur. 405. c & ſeq.
13. Per hunc annunciatur vobis remiſſio peccatorum, ab omnibus à quibus non potuiſtis in lege Moyſis juſtificari. In hoc omnis qui credit juſtificatur. 427. b c
15. Fide purificans corda eorum. 495. e & ſequent.
15. Quid tentatis imponere jugum ſuper cervices diſcipulorum, quod nec nos, nec patres noſtri portare potuimus. 486. e a 487. e a
16. Tranſeuntes autem Phrygiæ & Galatiæ regionem, vetati ſunt à Spiritu ſancto loqui verbum Dei in Aſia. Cùm veniſſent autem in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam, & non permiſit eos Spiritus Jeſu. 76. a b 243. b
16. Aperuit Dominus ejus cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo. 249. d
17 Quærere Deum, ſi fortè attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longè ſit ab unoquoque noſtrum. 285. b
17. In ipſo vivimus, movemur, & ſumus. 287. e
22. Ablue peccata tua invocato nomine ipſius. 112. c
26. Paulus mittitur ad gentes & populos, ut aperiat oculos eorum, & convertantur de tenebris ad lucem, & de poteſtate ſathanæ ad Deum. 182. a
27. Incipiebat enim periculoſa eſſe navigatio, quia jejunium jam præterierat. 581. d e

EPIST. AD ROMANOS.

In epiſt. ad Romanos refutantur duo Judaizantium errores. 488. d e
1. Sicut non probaverunt, Deum habere in notitia, tradidit illos in reprobum ſenſum. Item: Quia commutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, ac ſervierunt creaturæ potius quam creatori: propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. 71. a 72. b 77. a
1. Nolo autem vos ignorare fratres, quia ſæpè propoſui venire ad vos, & prohibitus ſum uſque adhuc. 76. a
1. Chriſtus prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute. 251. b
1. Revelatur ira Dei de cœlo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injuſtitia detinent, quia quod notum eſt Dei manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtavit. Inviſibilia enim ipſius à creatura mundi per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas, ita ut ſint inexcuſabiles, quia cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt. 284. b 285. 286. b 402. c

Cap. Pag.

1. Evangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti quia revelatur in eo Dei juſtitia ex fide in fidem. 402. a 409. b
2. Gentes quæ legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt. 7. b. 143. a 303. a 304. a b c 305. b c 306. b c
2. Quomodo patientia Dei homines indurat. 73. b
2. Qui ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt. 116.
2. Factores legis juſtificabuntur. 431. d e
3. Non ſunt facienda mala, ut bona eveniant. 56. c 76. e 80. d e 81. a & 86. b
3. Numquid iniquus eſt Deus? abſit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? 60. a
3. Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei. 108. b
3. Juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu. 163. e 413. c
3. Excluſa eſt gloriatio tua. Per quam legem? factorum? non, ſed per legem fidei. 394. a 398. a 400. c 500. e cum ſeq.
3. Arbitramur hominem juſtificari per fidem, ſine operibus. 396. a 407. a b & 477. e a 398. 399. 404. a b
3. Unus eſt Deus, qui juſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. 396. e
4. Ubi non eſt lex, nec prævaricatio eſſe poteſt. 85. b 114. e
4. Lex circumciſionis ſignaculum juſtitiæ fidei. 86. b
4. Non infirmatus eſt fide, nec conſideravit corpus ſuum emortuum, & emortuam vulvam Saræ, in repromiſſione etiam Dei non hæſitavit diffidentia, ſed confortatus eſt fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcumque promiſit Deus, potens eſt facere. Ideò & reputatum eſt ei ad juſtitiam. 377. d 384. e 385. e d 397. e & 420. c
4. Ideò ex fide, ut ſecundùm gratiam firma ſit promiſſio. 385. e
4. Credenti in eum, qui juſtificat impium, reputatur fides ejus ad juſtitiam. 486. e 396. a
4. Et qui operatur, merces imputatur ſecundùm debitum, non ſecundùm gratiam. 399. a b
4. Si Abraham ex operibus juſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non apud Deum. 400. d
4. Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter juſtificationem noſtram. 416. e & ſeq.
4. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata, beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum. 434. b & ſeq.
5. Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors. 15. b 36. b 85. d 104. c 106. e 108. b 111. a 114. e 119. e a 127. b 155. b
5. Ubi abundavit delictum, ſuperabundavit & gratia. 87. d
5. Non ſicut delictum ita & donum. ibid.
5. Sicut per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita per obedientiam unius hominis juſti conſtituentur multi. 89. d 96. e a. & fuſè à pagina. 135. & ſeq præſertim. 107. a 114. c 155. e 184. e 214. d e & 420. a
5. Per unius hominis delictum peccatum in mundum intravit, in quo omnes peccaverunt. 89. d 114. a 119. c d 126 a 127. b 132. a 175. a
5. Fere totum caput quintum ad Romanos explicatur à pagina 104. a uſque ad 108. c
5. Chriſtus ſecundùm tempus pro impiis mortuus eſt. 113. e
5. Quomodo gratia Dei per Chriſtum abundavit in plures, quàm peccatum abundaverit per Adam. 114. d & ſeq.
5. Uſque ad legem peccatum erat in mundo, Peccatum autem non imputabatur, cùm lex non eſſet. 115. e cum ſeq.
5. Adam quomodo forma futuri. 135. d 137. d
5. Judicium quidem ex uno in omnes homines in condemnationem, gratia verò ex

Cap. Pag.

multis delictis in juſtificationem. 184. e
5. Per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificatione vitæ. 184. e
5. Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis. 216. a 356. e 413. c d
5. Legem datam eſſe, ut peccatum ſuperabundet, quomodo intelligendum? 314. e
5. Juſtificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum. 396. e & ſeq.
5. Sicut regnavit peccatum per mortem, ita & gratia regnet per juſtitiam in vitam æternam. 416. d
6. Non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia. 86. d 473. e 474. d
6. Ut in novitate vitæ ambulet. 112. c
6. Mori peccato, ut reſurgamus juſtitiæ. ibid. c
6. Stipendium peccati mors. 15. a b 40. e 44. c 45. a 85. d 105. a 115. b 212. d & 500. d
6. Vetus homo noſter, crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati. 140. e cum ſeq.
6. Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, ad obediendum concupiſcentiis ejus. 140. a 141. a 154. 156. b 161. c 167. b
6. Quid intelligatur per corpus peccati. 140. b e
6. Gratia Dei vita æterna. 143. e 212. d 256. e d 476. c
6. Liberati à peccato, ſervi facti eſtis juſtitiæ. 263. e d
6. Neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato, ſed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, & membra veſtra arma juſtitiæ Deo. 156. c
6. Quòd enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel. 425. a b
6. Exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem. 489. d
7. Jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum. 3. e 138. e 150. b 154. a
7. Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? 3. a 12. e c 13. a 122. c. 150. b c 159. e 195. a
7. Sentio aliam legem in membris meis, &c. 10. e 13. b 138. c 150. a 159. a 142. a 347. a
7. Quare leges in tabulis ſcribuntur? 86. d
7. Peccatum per mandatum ſeduxit me, & per illud occidit. 94. e
7. Abſque lege peccatum mortuum erat. 115. a
7. Scio quòd non habitet in me, hoc eſt in carne mea, bonum. Non enim quod volo bonum hoc ago, ſed quod odi malum hoc facio. 138. b 151. 156. b 347. b 158. e 368. a
7. Peccatum operatum eſt in me omnem concupiſcentiam. 141. e 157. d
7. Quid ergo, lex peccatum eſt? abſit. 141. e 156. e a 157. b c d
7. Lex dicitur mors. 156. e a
7. Peccatum non cognovi niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, non concupiſces. 156. b e 157. d e
7. Scio enim quia lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum, venundatus ſub peccato. 157. e 158. c a 159. a & ſeq.
7. Quod odi facio, & mente ſervio legi Dei. 270. d e
7. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam malum mihi adjacet. 158. e 196. c
7. Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio. 159. e 355. b
7. Omnia cooperantur in bonum his, qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti 228. c
7. Libertas à peccato explicatur ſimilitudine mulieris liberatæ à ſervitute viri morte intercedente. 473. c d
8. Si autem Chriſtus in vobis eſt, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum &c. 15. b 85. e 133. e
8. Expectamus redemptionem corporis noſtri. 128. b 150. a b
8. Nihil ergo damnationis eſt iis, qui ſunt in Chriſto Jeſu. 151. a c 157. c 159. a 484. c e

8. Et

216. c
8. Ut conformes efficiamur imagini filii Dei. 251. b c 373. d e
8. Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui. 252. b 256. b
8. Tunc & ipſa creatura liberabitur à ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. 263. d
8. Quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum, ut juſtificatio legis impleretur in nobis. 425. a 481. a & ſeq.
8. Lex divina quomodo lex mortis & peccati. 308. a b
8. Ipſe ſpiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. 533. c
8. Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. 359. c d & 445. e a
8. Spiritus adjuvat infirmitatem noſtram. 360. d e
8. Spiritus vivit propter juſtificationem. 416. a
8. Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filii Dei. 445. b c 447. e
8. Certus ſum, quia neque mors, neque vita poterit nos ſeparare à charitate Dei. 445. e 460. d e
8. Si tamen compatimur ut & conglorificemur. Exiſtimo enim quia non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam. 476. d 500. a 511. e 518. e
8. Lex ſpiritus vitæ liberavit me à lege peccati & mortis. 486. a b
9. Nunquid iniquitas apud Deum? abſit. 60. e 67. e a & 69. d
9. An non habet poteſtatem figulus facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam. 63. e 66. d e
9. In hoc ipſum excitavi te, ut oſtendam in te virtutem meam. 66. a & 68. e a
9. O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quare ſic me feciſti. 66. a 68. c 87. b 246. c
9. Si Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apta in interitum, ut oſtenderet divitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ præparavit in gloriam. 67. a 68. a 78. b 251. c d
9. Cur Deus unius miſeretur non alterius, Jacob dilexit, Eſau odio habuit antequam quidquam mali vel boni egerant, non eſt ratio niſi voluntas Dei. 67. d e 246. d e 256. d a 258. c
9. Cujus vult miſeretur, & quem vult indurat. 70. c 78. è 72. e 81. a 234. e & 258. e
9. Ecce ponam in Sion lapidem offenſionis, & petram ſcandali. 75.
9. Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei eſt. 250. c
9. Ut ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret. 255. c 256. b
9. Jacob dilexi, Eſau odio habui. 246. a 256. a b 258. d
9. Gentes quæ non ſectabantur juſtitiam apprehenderunt juſtitiam. Juſtitiam autem quæ ex fide eſt &c. 247. b
10. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti. 219 b c
10. Quæ ex fide eſt juſtitia, ſic dicit, ne dixeris in corde tuo, quis aſcendet in cœlum, id eſt, Chriſtum deducere? aut quis deſcendet in abyſſum, id eſt, Chriſtum à mortuis revocare? ſed quid dicit? propè eſt verbum in ore tuo, & in
subjecit. 399. c 425. c
10. Omnis qui credit in eum, non confundetur. 405. c & ſeq.
10. Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 476. e
11. O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. 67. b 68. c 454. b
11. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit. 252 b c
11. Reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt. 246. c & 456. b
11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? 353. e
13. Qui autem diligit, legem implevit. 44. e 45. d 356. e
13. Induimini Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. 355. a b
14. Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt. 318. c
14. Qui diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt, quia non ex fide. 319. c

I. AD CORINTHIOS.

1. Qui gloriatur, in Domino glorietur. 306. a
1. Qui factus eſt nobis à Deo, ſapientia, & juſtitia, & redemptio. 425. a
2. Sapientiam loquimur inter perfectos. 34. d
2. Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus, quæ donata ſunt nobis. 445. a & ſeq.
3. Si quis ſuperædificat ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam, uniuſcujuſque opus manifeſtum erit. Dies enim declarabit &c. 40. e & ſeq.
3. Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit. 359. e
3. Unuſquiſque mercedem accipiet ſecundùm ſuum laborem, Dei enim ſumus coadjutores. ibid.
3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus. 397. b c
4. Quomodo Apoſtolus Corinthios filios ſuos vocet? 142. c
4. Tunc illuminabuntur abſcondita tenebrarum, & manifeſta erunt conſilia cordium. 190. c
4. Quis enim te diſcernit? Quid habes quod non accepiſti? 228. c 254. a 352. a 353. e 369. e
4. Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum. 439. c d & 441. e
4. Mihi autem pro minimo eſt, ut à vobis judicer, aut ab humano die, ſed neque me ipſum judico. Qui autem judicat me, Dominus eſt: itaque nolite ante tempus judicare &c. 438. d 439. e
6. An neſcitis, quia iniqui regnum Dei non poſſidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis ſervientes, neque adulteri, &c. 33. e a 39. a 41. a
6. Et hæc quidem fuiſtis, & abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri. 413. c 422. a 423. c
7. Qui non ſe continent, nubant, melius enim eſt nubere quàm uri. 196. b
7. Non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis. 263. d
7. Quod vult faciat, non peccat, ſi nubat. 314. b
7. Qui ſtatuit in corde ſuo firmus, non habens neceſſitatem, ſed poteſtatem habens ſuæ voluntatis, & hoc judicavit in corde ſuo &c. 333. e
9. Apoſtolus dicit ſe ſub lege non eſſe, &
10. Omne quod in macello venit, manducate. 582. d
11. Mulier ex viro, non vir ex muliere, & mulier propter virum, non vir propter mulierem formatus eſt. 94. d e
11. Probet ſe unuſquiſque & ſic de pane illo edat. 445. c
12. Diviſiones gratiarum. 211. a
12. Unicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem. 216. c
12. Hæc autem operatur unus & idem ſpiritus dividens ſingulis prout vult. 279. a 280. b
12. Qui operatur omnia in omnibus. 364. d e
13. Charitas patiens eſt, benigna, &c. 356. e
13. Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, major autem horum eſt charitas. 377. a
13. Charitas numquam excidit. 460. d
13. Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. 391. b
15. Primum hominem factum eſſe in animam viventem, ſecundum in ſpiritum vivificantem. 4. e 5. a b
15. In Adam omnes moriuntur. 15. c 19. d 96. b c 127. c
15. Per hominem mors. 15. e d
15. Stimulus mortis peccatum. ibid. & 112. e
15. Primus homo forma futuri. 51. b & ſeq.
15. Sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cœleſtis. 140. b 314. b & ſeq.
15. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificabuntur. 235. c d e
15. Lex virtus peccati. 316. e 329. a
15. Plus omnibus laboravi, non autem ego ſolus, ſed gratia Dei mecum. 360. a
16. Spero me aliquantulum temporis manere apud vos ſi Dominus permiſerit. 75. d e 76. e & ſeq.

II. AD CORINTHIOS.

1. Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. 445. d e 450. b
3. Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, tamquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt. 305. e 349. a 352. d 364. d
3. Litera occidit. 308. b 329. a 470. b
3. Moyſes ponebat velamen ſuper faciem ſuam, ut non intenderent filii Iſrael in faciem ejus, nos autem revelata facie &c. 467. d
4. Sed licèt is qui foris eſt noſter homo corrumpitur: tamen is qui intus eſt renovatur de die in diem. 4. a
4. Leves & momentaneæ paſſiones æternum gloriæ pondus operantur. 497. e
5. Si unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, & pro omnibus mortuus eſt Chriſtus. 109. c d 103. e 131. e & 232. d
5. Qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit. 109. a 143. a 156. d & ſeq.
5. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, ut referat unuſquiſque propria corporis, ſicut geſſit, ſive bonum, ſive malum. 114. b 189 b
5. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi non reputans illis delicta ipſorum. 425. a
7. Emundemus nos ab omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Domini. 30 a 489. e

8. Non

Digitized by Google

Cap. Pag.

8. Non imperans dico, ſed conſilium do: in præſenti veſtra abundantia illorum inopiam ſuppleat. 594. 595
9. Unuſquiſque prout deſtinavit in corde, non ex triſtitia, aut ex neceſſitate, hilarem enim datorem diligit Deus. 334. a b
9. Multiplicabit ſemen veſtrum, & augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ. 489 c
10. Captivandum eſſe intellectum in obſequium fidei. 332 a b
11. Timeo ne ſicut ſerpens Hevam ſeduxit aſtutia ſua, ita corrumpantur ſenſus veſtri. 93 c
12. Paulus raptus in tertium cœlum, & in paradiſum. 18 a & ſeq.
12. Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. 168 d 212 b
13. Voſmetipſos tentate, ſi eſtis in fide, an non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus in vobis eſt, niſi fortè reprobi eſtis? 445 c a
13. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus, qui in vobis non infirmatur, ſed potens eſt in vobis? nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed vivit ex virtute Dei. 445 c & ſeq.
13. Nam & nos infirmi ſumus cum illo, ſed vivimus cum eo ex virtute Dei in vobis, &c. ibid. d e

AD GALATAS.

In epiſtola ad Galatas duplex quæſtio tractatur.
Item in eadem refutantur duo Judaizantium errores. 488.
1. Paulus quomodo dicitur natura Hebræus. 219 b
2. Si per legem juſtitia, ergo Chriſtus gratis mortuus eſt. 400 c d
3. Concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, ut remiſſio per Chriſtum daretur credentibus. 109 a
3. Omnes filii Dei eſtis per fidem. 219 b
3. Si ex lege hæreditas, ergo non ex promiſſione. 400 b c
3. Si data eſſet lex, quæ poſſet vivificare, verè ex lege eſſet juſtitia. 419 b
3. Lex propter tranſgreſſionem poſita eſt. 474 d
3. Qui ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt. 497 c cum ſeq.
3. Chriſtus nos liberavit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. 487. c a
5. Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. 38 a
5. Si Spiritu ducimini, non eſtis ſub lege. 86 d
5. Evacuati eſtis à Chriſto, qui in lege juſtificamini, à gratia excidiſtis. 400. b c
5. Fructus Spiritus eſt charitas &c. 356 c
5. Nos autem ſpiritum ex fide, ſpem juſtitiæ expectamus. Nam in Chriſto Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur. 315 c 454 b cum ſeq.
6. Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ſeipſum ſeducit. 94 c

AD EPHESIOS.

1. Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati. 34 c a 245. b 246 b & 446 d
1. Qui omnia operatur ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ. 60. c d 74 c
1. Chriſtus inſtauravit quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt. 186 b & ſeq.
1. Prædeſtinavit nos in laudem gloriæ gratiæ ſuæ. 212 a 245 a b
1. In quo nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundùm propoſitum ejus. 246 b
1. Deus nos acceptos ſive gratioſos habuit in dilecto filio ſuo. 426 c
2. Eramus & nos natura filii iræ. 3 c b a 12. e a 80 a 109 a b 115 b 120 d 129 a b 143 a 195. e & 197 d
2. Gratia eſtis ſalvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt. 235 b
2. Cùm eſſetis mortui peccatis & delictis. 353 d
3. Chriſtus per fidem habitat in cordibus. 216 a
3. Per quem habemus fiduciam, & acceſſum in confidentia per fidem ejus. 446 c
4. Renovamini ſpiritu mentis veſtræ, & induite novum hominem, qui ſecundùm Deum creatus eſt in juſtitia, & ſanctitate veritatis. 30 c d 141 b c 142 c d 160 c 419 a & 427. b
4. Deponite vos, ſecundùm priſtinam converſationem, veterem hominem. 161 c
5. Fornicatio, & omnis immunditia aut avaritia nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium. 41 b
5. Eccleſiam omnino eſſe ſine macula & ruga. 31 c d
5. Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. 312 c
6. Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo patre. 356. d
19. De matrimonio. 98 d

AD PHILIPPENSES.

1. Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet uſque in diem Chriſti. 333 b
2. Deus eſt qui operatur in vobis velle & perficere pro bona voluntate. 232. a 234 c 236 b 355. c 364 a
2. Cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini. Deus enim eſt &c. 249 d 257 c 352 b 364 a
3. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus ſim, ſequor autem ſi comprehendam. 34 c
3. Quicumque perfecti ſumus, hoc ſentiamus. 484 d
3. Ut inveniar in illo non habens meam juſtitiam: quæ ex lege eſt, ſed illam, quæ ex fide eſt Chriſti, quæ ex Deo eſt juſtitia in fide. 372. d 399 b c e 500 b c
4. In omni oratione & obſecratione, cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum. 522 c & ſeq. fuſius explicatur.

AD COLOSSENSES.

1. Nos per Chriſtum eripi de poteſtate tenebrarum. 182 d
1. Pacificans per ſanguinem crucis ejus, ſive quæ in terris, ſive quæ in cœlis ſunt. 186 c
2. Cùm mortui eſſetis in delictis. 351 a
2. Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi hujus, quid adhuc decernitis, ne tetigeritis, ne guſtaveritis, ne contrectaveritis? quæ ſunt omnia in interitum ipſo uſu, ſecundùm præcepta, & doctrinas hominum. 562 a 572 a
3. Quid ſit exuere veterem hominem, & induere novum. 140. c 161 b
3. Mortificate membra veſtra, quæ ſunt ſuper terram. 161 b
Ferè totum tertium caput explicatur. 140. b

II. AD THESSALONICENS.

2. Eò quòd charitatem veritatis non receperunt, ut ſalvi fierent, ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. 72 b

I. AD TIMOTHEUM.

1. Fui blaſphemus & contumelioſus, & perſecutor, ſed miſericordiam conſecutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate. 31 a & 41. d e
1. Lex juſto non eſt poſita. 84 85 86. diffuſe, & 474. c
1. Habens fidem & bonam conſcientiam quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt. 90 a
1. Finis præcepti, charitas de corde puro. 122 c
2. Vult omnes homines ſalvos fieri. 236. 237 per totum. 244. a & 405 d
2. Vir non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in prævaricatione fuit. 93 c uſque ad 94 fuſè explicatur.
2. Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, ſed eſſe in ſilentio. 94 d e
2. Quia prior Adam formatus eſt, deinde Heva. ibid. & ſeq.
2. Dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus. 113 b 138 b
2. Obſecro igitur primum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. 522. c
4. Deus ſolus immortalis. 133 b
4. Omnis creatura Dei bona eſt.
4. Qui eſt ſalvator omnium hominum, maximè fidelium. 236 c d 237 a b
4. In noviſſimis diebus diſcedent quidam à fide prohibentes nubere & abſtinere à cibis &c. 563 c
4. Exerce te ad pietatem. Corporalis enim exercitatio ad modicum valet, pietas autem ad omnia. 570 571 a b
5. Qui ſuorum maximè domeſticorum curam non habet, fidem negavit, & eſt infideli deterior.
6. Radix omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt à fide. 90 a d 141. a

II. AD TIMOTHEUM.

1. Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem juſtus judex. 452 c
2. Ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem & reſipiſcant à laqueis diaboli. 236 a b & 239. a 367. d
2. Cognovit Dominus qui ſunt ejus. 251. b c
2. In magna domo ſunt vaſa aurea & fictilia, alia in honorem, alia in contumeliam, &c. 252 a
2. Diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini. ibid.
2. Erit vas in honorem. 253 b
2. A quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem. 319 c a
4. Quam reddet mihi in illa die juſtus judex. 515 d e

AD TITUM.

1. Omnia munda mundis, inquinatis autem, & infidelibus nihil eſt mundum, ſed inquinatæ ſunt eorum, & mens, & conſcientia. 319 a
2. Sobriè, juſtè & piè vivamus in hoc ſæculo. 30 b c
3. Per lavacrum regenerationis & renovationis. 312 b
3. Apparuit benignitas & humanitas ſalvatoris noſtri Dei, non ex operibus quæ fecimus nos, ſed ſecundùm ſuam miſericordiam ſalvos nos fecit per lavacrum, &c. 413 b & ſeq.

AD HEBRÆOS.

1. Qui cùm ſit ſplendor patris & figura ſubſtantiæ ejus. 384 d
2. Initium ſubſtantiæ ejus. ibid.
4. Feſtinemus ingredi in illam requiem. 477 b
5. Factus eſt omnibus obedientibus ſibi cauſa ſalutis æternæ. 405 b
6. Hoc faciemus ſiquidem permiſerit Deus. 76 a 77 a
7. Melchiſedech dicitur ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, nec finem vitæ habens. 94 c
7. Chriſtus & Levi in lumbis Abrahæ. 124 a & ſeq.
10. Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum

11. Fide intelligimus aptata eſſe ſæcula verbo Dei. 376. c 378. a b e
11. Fide Noe reſponſo accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in ſalutem domus ſuæ, per quam damnavit mundum, & juſtitiæ, quæ per fidem eſt, hæres eſt conſtitutus. 314. a b 377. b 384. b e
11. Accedentem ad Deum, oportet credere quia eſt &c. 388. a
11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturaverunt ora leonum. 376. d e 396. d 410.
11. Abel plurimam hoſtiam fide obtulit. Noe aptavit arcam. Abraham obedivit Deo. 396. e a
11. Abel conſecutus eſt teſtimonium, quòd eſſet juſtus. 314. b 416. a
12. Deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum. 161 c & ſeq.
13. Beneficentiæ & communionis nolite oblivviſci, talibus enim hoſtiis promeretur Deus. 494 a & ſeq.

EPISTOLA JACOBI.

Fuit olim hæc epiſtola dubiæ fidei, modò non. 333. c
Scopus Epiſtolæ eſt, ut probet opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem. 476. b 487 a
1. Neminem à Deo tentari, ſed à concupiſcentia ſua. 10 a 41. c 61. c 62. c 144. b c & ſeq.
1. Concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm conſummatum fuerit generat mortem. 41. b 105. e 106. c 141. a 149. a b & 144. c d
1. Apud quem non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis obumbratio. 120 d e
1. Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. 150. c
1. Ut ſimus initium aliquod creaturæ ejus. 160 a
1. Poſtulet in fide nihil hæſitans. 384 c
2. Qui offendit in uno, factus eſt omnium reus. 44. d e 45. c 47. e 48. e a & ſeq.
2. Qui enim dixit, non mœchaberis, dixit non occides. Quòd ſi non mœchaberis, occides autem, factus es tranſgreſſor legis. 45. d
2. Dæmones credunt & contremiſcunt. 392 d
3. In multis offendimus omnes. 33 ... 44 a c d 45 a b 47 b 48 a b & 161. c d

EPISTOLA I. PETRI.

Scopus epiſtolæ eſt ut probet opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem. 476. b 487. e
1. Renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbum Dei 370. b c
2. Qui peccatum non fecit, nec inventus eſt dolus in ore ejus. 35 b & ſeq
3. Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, juſtus pro injuſtis. 113. a b

EPISTOLA II. PETRI.

Scopus epiſtolæ eſt, ut probet opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem. 476 b c 487 e
1. Efficimur conſortes divinæ naturæ. 417 c
1. Satagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis. 446 b
2. A quo quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt. 77. a b 99 a 112. a 197. d & 345. a
3. Deus neminem vult perire. 60. a 86 b & 235 236 237. diffusè.

I. EPIST. JOANNIS.

Scopus epiſtolæ eſt, ut probet opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem. 476. b c 487 d
1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus. 33 c d 34 e 35. c 37 d 38 a 41 c 44 a c d 45 a 47 c & 161 d e
1. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt, & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. 37. d 38. e a 404 c
1. Deus lux eſt, & in eo tenebræ non ſunt ullæ. 61. e
2. Concupiſcentia non eſt ex Deo, ſed ex mundo. 10 c & 11 e
2. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis totius mundi. 176. b e
2. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. Nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique nobiſcum. 250 a
2. Quidquid eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ. 320 a b
3. Qui facit juſtitiam, juſtus eſt. 431 e & ſeq.
3. Scimus quoniam tranſlati ſumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. 446 e a
4. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. 217 b
4. Deus charitas eſt. 214 a b
4. Charitas ex Deo eſt. 355. c
4. Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt. 356 e
4. In hoc cognovimus, quoniam in ipſo manemus, & ipſe in nobis, quoniam de ſpiritu ſuo dedit nobis. 446 e
5. Et mandata ejus gravia non ſunt 155 c d
5. Omnis iniquitas eſt peccatum. 170 b
5. Hæc ſcribo vobis qui creditis in filium Dei, ut ſciatis quia habetis vitam æternam. 386. b c
5. Omnis qui credit, quoniam Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. 394 d & 405. e
5. Scimus quoniam ex Deo ſumus. 440 d e
5. Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. 446. e

EPIST. JUDÆ.

Hæc epiſtola olim fuit dubiæ fidei, nunc autem non ita.
Scopus epiſtolæ eſt, ut probet opera bona eſſe neceſſaria ad ſalutem. 476 a b & ſeq.

APOCALYPSIS.

2. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod eſt in paradiſo Dei mei. 18 a
3. Ego ſto ad oſtium, & pulſo, ſi quis aperuerit mihi, intrabo ad eum. 62 d 213 d e 227 b 239 b 258. e
3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. 253 d
14. Beati mortui, qui in Domino moriuntur. 213 d
18. Quantum ſe glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. 186 e & 510 c
20. Diabolus ſerpens antiquus. 88 a
20. Qui non eſt inventus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis. 189 a b
21. Nihil coinquinatum intrabit in regnum cœlorum. 47 a
22. Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, & qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc. 489. b

INDEX

Digitized by Google

INDEX RERUM NOTABILIUM.

A

Abailardi error de peccato originali. 102. c d
Ejus error de Chriſti incarnatione & paſſione. ibid.
Infantes nec in Adamo periiſſe, nec in Chriſto ſalvari. ib. c d
Negat Deo liberum arbitrium. 279. c
Negat hominibus liberum arbitrium. 302.
Abel ante Adamum mortuus eſt. 105. e
Primus bene vivendo cæteris præluxit. 107. d
Ejus fides erat cauſa religioſi operis. 396. d e & 397. d. Erat perfectè juſtus juſtitia inhærente. 314. e & 415. b
Probatur juſtus ab effectu operum ſuorum. 314. e
Abraham potuit licitè, Deo jubente, occidere filium ſuum. 82. c
Non celebravit diem natalem filii ſui. 113. d
Celebravit diem ablactationis filii. ibid.
Quomodo decimatus. 124. e & ſeq.
Illi & ſemini ejus facta eſt repromiſſio. 129. d
Ejus filii non carne, ſed fide. 246. c d & ſeq.
Ejus fides commendatur. 380. d 396 e 397. a
Reputata eſt ei ad juſtitiam. 423. d e
Per charitatem operabatur. 406. a
Operibus conſummata eſt. 483. a b
Quomodo juſtificatus. 400 d e
Ejus juſtificatio explicatur. 487. d e & ſeq.
Revelatum fuit ei, quòd eſſet juſtus. 451. b
An fuerit prius juſtificatus, quam de eo dictum ſit: credidit Abraham Deo. 488. b
Meruit promiſſam poſteritatis multiplicationem. 497. b
Acceptio perſonarum non eſt apud Deum. 235. d 236. e 237 b 253. d e 497. d & 500 b c
Eſt vitium contra juſtitiam. 235. c d 236. e 497. d & 500. b c
Non habet locum in donis gratiæ. 235. d e
Prohibetur ut grave peccatum. 487. c d
Quid ſit accipere perſonam. 500. c
Achab Deo permittente deceptus à ſpiritu malo. 68. c 69. b c & 70. d
Actionum inſtrumenta generalia tria, cor, lingua, manus. 29. b
Actionum tria ſunt genera, deſideria, facta, verba. 29. b 30. a
Actiones ſumunt ſpecies ab objectis. 30. e
Actio aliquando eſt mala, ubi paſſio eſt bona. 65. d e cum ſeq.
Actiones malæ, quoad entitatem ſunt à Deo. 75. b 81. b 83. d e 84. c d
Aliquæ intrinſecè malæ. 81. d 82. b & 84. d
Aliquæ prohibitæ, quia malæ, non malæ, quia prohibitæ. 81. c
Quæ nullo modo bene fieri poſſunt. ibid.
Actionis malæ non eſt quærenda cauſa efficiens, ſed deficiens. 82. e
Actio mala non eſt effectio ſed defectio. ibid.
Actionis defectus ſoli cauſæ deficienti tribuitur. ibid. & ſeq.
Actus peccati debet eſſe neceſſariò à libero arbitrio. 83. a
Actus moralis per ſe non eſt, niſi elicitus à libera voluntate. 83. a 84. b
Actus aliarum potentiarum ſecundùm ſe non ſunt morales, ſed ſolùm ut imperantur à voluntate. 83. a
Actus morales debent eſſe certi & particulares ib.
Actio mala eſt à Deo, ut à cauſa univerſali præbente vim communem, & indifferentem ad illam actionem vel contrariam. 84. c d 85. e 86 b c d
Actio mala non eſt talis in ſpecie, ut eſt à Deo, ſed ut eſt à particulari cauſa. 84. e & ſeq.
Actio particularis eſt à Deo, ſed non ideò talis quia à Deo, ſed quia à noſtra voluntate. 84. a 85. d e
Actiones bonæ & malæ, quomodo differunt in ordine ad cauſas. 85. c
Bonæ ſupernaturales ſunt à Deo per auxilium ſpeciale, & à Deo habent ut ſint tales. ibi. & ſeq.
Bonæ moraliter ſunt à Deo per auxilium generale. ibid.
Duas ob cauſas tribuuntur Deo ut tales in ſpecie. ibid. c d
Actiones bonas Deus intendit, Suadet, Imperat, Laudat. 86. d. Contrarium dicendum de actionibus malis. ibid.
Actio mala non poteſt Deo tribui. 86. d
Turpitudinem & actiones ipſas turpes Deus averſatur. ibid. e
Actiones intrinſecè malæ nullæ ſunt, niſi ut determinatæ & tales in ſpecie. 84. d
Actuum malorum priores ſunt interiores, quàm exteriores. 90. c
Actuum interiorum circa bonum intelligibile prior eſt actus circa finem, quàm circa media. ibid. d
In omni actione requiri quatuor cauſas. 274 a
Actio immanens idem habet efficiens & ſubjectum. ibid. & 275. a
Naturalis eundem finem, & formam. 274. & ſeq.
Actus voluntatis ſubjectum, & efficiens eſt voluntas. 275. a b
Actio voluntatis à quo ſpecificatur? 275. b
Actus voluntatis ſunt diverſarum ſpecierum, quia diverſa ſunt objecta. ibid. c
Actiones aliquæ incipiunt, & deſinunt in eodem inſtanti. 277. d
Humanæ ſunt triplicis generis. 283. d
Hominum naturales neceſſariò ſunt bonæ vel malæ in individuo, ex genere tamen ſuo indifferentes. ibid. b c
Actionum ſuarum homo cur ſit Dominus. 297. a 298. d e
Actiones ſingulares ſunt, non univerſales. 304. d
Actiones internæ noſtræ ſunt, divitiæ alienæ. 339. c
Actiones peccatorum bonæ moraliter non habent ullum ordinem ad gratiam. 355. c
Actiones, ideſt, opera mala quærunt tenebras. 444. a & ſeq.
Bona lucem. ibid.
Adam ſecundùm Pelagianos ſine donis naturalibus creatus. 1. e 2
Lapſu nihil amiſiſſe. ibid. c d
Adæ integritatem ſecundùm Lutherum & Calvinum fuiſſe naturalem. 1. d 2. b
Suo lapſu aliquid naturale, ſcilicet liberum arbitrium perdidiſſe. 1. e a
Adam non erat creatus, ut modò naſcimur, pronus ad malum, ſed rectus, juſtus & ſapiens. 2 e 12. c & ſeq.
Fœlix in paradiſo. 3. c 2 13. a b 14. c & 15. a
Accepit in creatione gratiam gratum facientem. 3. b 4 d
Ornamenta ejus in paradiſo. 5. a b
Ejus rectitudo erat donum ſupernaturale. 6. c
Ejus caro ante lapſum non potuit rebellare ſpiritui, ſed Spiritus potuit rebellare Deo. 6. c 12. c 13. d
Ejus juſtitia originalis quomodo poteſt dici naturalis. 6. e 11 e 12. c
Ejus rectitudo etiam partis inferioris, fuit donum ſupernaturale per ſe. 7. d
Refutantur argumenta quæ probant ejus integritatem fuiſſe naturalem. 11. e & ſeq.
Adæ & angelorum ante lapſum qualis gratia. 12. d
In ſtatu innocentiæ quomodo Chriſti morte non eguerit? 13. a
Ejus gratia lætior, noſtra potentior. 12. 13. vide per totum:
Habuit in paradiſo angelum cuſtodem. 15. e
Adæ corpus natura fuit mortale, gratia immortale. 16. d e
Adam & Eva quo die creati. 18. b
Adam non eſt creatus in paradiſo, ſed poſtea ibi poſitus. 19. e
Adam de paradiſo expulſus, ne lignum vitæ attingeret. 23. d e
Adamo imperatum fuit, ut de omni ligno paradiſi comederet, excepto tantùm ligno ſcientiæ boni & mali. 24. e
Nec Adamum, nec dæmonem ſciviſſe, ubi erat arbor vitæ in paradiſo. ibid. a & ſeq.
Adam poſt peccatum ejectus eſt de paradiſo, ne ſi manſiſſet in æternam incidiſſet miſeriam. 23. c 24. a
An ſi Adam non peccaſſet transferendus fuiſſet ſimul ad beatitudinem totus electorum numerus, an ſucceſſivè. 24 c
Adamum prædeſtinatum fuiſſe & nunc in cœlis eſſe. 36. a 99. c
Adamum peccando fidem amiſiſſe & hæreticum fuiſſe. 36. b d 92. b & 94. b cum ſeq.
Adam fuit vas in honorem factum. 68. c
Adami lapſum fuiſſe à Deo decretum & definitum, & volitum ſecundùm Calvinum & Bezam. 75. a b & 78. e
Adam per liberum arbitrium potuit cadere vel non cadere. 79. b
Adam lapſum potuit Deus vel juſtè punire, vel miſericorditer liberare. ibid.
Adamus naturam in ſe vitiavit. 80. a
Adamum non peccaſſe, nec peccare, vel ad peccatum tentari potuiſſe, error. 85. b
Adamum tantùm admonitum, non aliqua lege prohibitum ne comederet de ligno ſcientiæ boni & mali. ibid. & ſeq.
Adamum fuiſſe vera lege prohibitum ne comederet de ligno ſcientiæ boni & mali. 85. c
Guſtando graviter peccaſſe. ibid.
Graviter punitum fuiſſe. ibid.
Adam in paradiſo non erat ſub lege. 86. e
Non erat ſine lege. ibid.
Erat in lege. ibid.
Adæ tentatio in paradiſo, vide tentatio. ibi.
Adam in paradiſo, qualibus Dei præſidiis inſtructus. 86. e
Adam fuit à Diabolo tentatus, ut ſi (quod potuit) ſuperaſſet hoſtem, glorioſius triumphaſſet. ibid & 87. b 89. c
Adam non cognovit Evam, niſi poſtquam ejectus eſt ex paradiſo. 88. c
Adam & Eva perfecti in ſtatura creati ſunt. ibi.
Statim gignere potuiſſent. 89. b
Adam habuit ſcientiam infuſam à Deo. 91. e
Adam videns Evam comedentem de pomo vetito & non morientem, ipſe etiam comedit perſuadens ſibi quòd non moreretur. 93. e b c & 94. b
Adam non fuit ſeductus, ſed alia ratione erravit. 93 d & 95. b c cum ſeq.
Adam quomodo dici poteſt ſeductus. 93. d 94. e & ſeq.
Adam in tribus erravit, & quare? 94. b c
Adam habuit hoſtem debiliorem. 96. d
Adam præceptum ab ipſo Deo immediatè accepit, Eva ab Adamo audivit. 93. b & 96. d
Adam non agnovit culpam ſuam. 96. d
Adam gravius reprehenſus à Deo, quàm Eva; ibid.
Adam, & Eva pœna mulctati. ibid.
Adam & Evam damnatos eſſe, hæreſis Tatiani; 99 d cum ſeq.
Non eſſe damnatos probatur ex traditione; 99. d
Adæ & Evæ Deus non maledixit, at ſerpenti. ibid. e
Adam ibi ſepultus, ubi Chriſtus paſſus. 100. b
Adam Chriſti ſanguine ſalvatus. ibid. b
Adæ cadaver Chriſti ſanguine aſperſum, anima ſalvata. ibid. b c
Nomen Adam variè accipitur. 100. d
Adam tales genuit, qualis ipſe poſt peccatum fuit. 117. b
Adam quoad animam fuit juſtificatus à peccato antequam filios generaret. 126. a
Adam factus ex terra nondum maledicta. 130 d
Adam quomodo forma Chriſti. 130. d & 136 c

Adam peccando, Deus judicando nos condemnat. 412. b
Adamum liberare à Dæmone valdè conſentaneum fuit. 99. e & ſeq.
Per Adæ peccatum totum hominem factum eſſe deteriorem. 3. d e 12. e & 192. e
Adam non amiſit peccando liberum arbitrium. 1. d
Amiſit tantùm dona ſupernaturalia. 1. d 2. c 7. c
Nihil amiſit ſecundùm Pelagianos, liberum arbitrium ſecundùm Lutheranos. 1. b c
Non amiſit imaginem Dei, ſed ſimilitudinem. 3. b
Adæ peccatum eſt cauſa cur erubeſcimus nudi. 3. b c
Dici poteſt naturale. 12 e
Naturam in ſe vitiavit. 80. a
Adæ fuit voluntarium, nobis naturale. ibid. a
Adæ primum peccatum non fuit quod antevertit eſum ligni ſcientiæ. 88. c
Non fuit intemperantia, nec immoderatus amor conjugis. 88 c & 96. e
Fuit infidelitas ſecundùm Lutherum & Calvinum. 89. d 90. c d cum ſeq.
Fuit ſuperbia. 89. b e
Probatur ex Patribus. 90 d
Primi etiam angeli fuit ſuperbia. 89. c
Adam per primum peccatum amiſit originalem juſtitiam. ibid. d & ſeq.
Adæ primum peccatum fuit ſuperbia occulta. 91. d
Fuit ſuperbia qua voluit eſſe Deo ſimilis. 90. c b 91 b & 94. c cum ſeq.
Hæc ſuperbia habuit initium à nullo errore, ſed à ſola inconſideratione. 91 d
Adam paulatim ſeductus eſt, ut per amorem ſui perveniret ad contemptum Dei. ibid. e
Ejus primum peccatum non potuit eſſe veniale. 95. b & ſeq.
Fuit gravius peccato Evæ abſolutè. 95. c d 96. a
Secundùm aliquos fuit æquale. 95. d
Continuit ſeptem actus malos. 96. a b
Gravius læſit humanum genus, quàm Eva. 96. e 97. d e
Adam cauſa, Eva occaſio perditionis noſtræ. 96. e
Adam non audire, ſed docere Evam debuit. ibid. b
Adæ peccatum quomodo graviſſimum, quomodo non? 96. d & ſeq.
Non fuit abſolutè omnium graviſſimum. 96. d e
Non fuit odium Dei. ibid. e
Fuit ex triplici capite graviſſimum, ex facilitate magna non peccandi, ex eo quòd habuit tantùm unum facile præceptum, & quod facile erat illi non peccare. 96. c & ſeq.
Quàm magna & manifeſta beneficia à Deo acceperit, quam ingratus extitit. 97. b
In eo omnes in initio peccaverunt, 97. e 119. a b
Adæ peccatum non nocuit poſteris ſecundùm Pelagium propagatione, ſed exemplo. 101. d & 102. a
Refutatur ex quinto capite ad Romanos. 104. b cum ſeq.
Adæ peccatum propagatum cum natura. 106. d
Poteſt dici unum & plura. 108. c
Adam peccans in ſe, omnium perſonam gerebat. 107. d 119. a & 128. a
Adam non Hevæ cauſa primaria originalis peccati. 116. b & 127. c
Adæ peccatum non Hevæ traducitur in poſteros. 114. d 119. a & ſeq.
Adæ anima prius vitio infecta quàm caro. 126. b
Adæ peccatum ſolum, non etiam proximorum parentum, tranſmitti ad poſteros. 136. b
Adæ peccatum omnibus commune. 175. c
Perfectiſſimè voluntarium. 316. c d & ſeq.
Pœna nullius peccati. 342. a

frequentem. ibid.
Tum piſces facilè putreſcunt, multi tum labores, multæ ægritudines. ibid.
Agricolarum triplex labor. 44. b
Agricultura neceſſaria eſt. 524. c & ſeq.
Albigenſium error circa peccatum originale. 102. c
Amicitia inter homines non debet, nec ſolet diſſolvi pro levi qualibet offenſione. 43. c
Amicitia oritur ex ſimilitudine non naturæ, ſed morum. 220. a
Ejus fundamentum inter nos, & Deum. 219. c
Amor ſui radix & cauſa omnium malorum. 193. a
Amor Dei oritur ex ordinato amore ſui. 357. d
Amor ſui inordinatus eſt cupiditas. 358. b
Parit contemptum Dei. ibid.
Amor ſui ordinatus eſt Dei donum. ibid.
Amor ſui facilis. 358. c
Anabaptiſtæ cum Pelagianis dicunt, mortem quidem corporis trahi per generationem ex Adamo, non tamen peccatum quod eſt mors animæ. 102. b
Docet infantes non baptizandos, quia carent peccato originali. ibid. b c
Anabaptiſtæ ex Lutheranis promanarunt. 51. d
Angeli quomodo Deo adhæreant. 12. a
In Angelis Deus ſimul condidit naturam, & largitus eſt gratiam. 12. b & ſeq.
Nec angeli, nec homines ſine gratia meritum habere potuerunt. 13 d
Angeli & primus homo qualem gratiam habuerunt ante lapſum. 12. a
Angelorum cuſtodia. 16. a
Angeli cuſtodierunt paradiſum, ne homines intrarent poſt peccatum Adæ. 19. e 34. a
Angelos modò non cuſtodire paradiſum, ne homines intrent. 19 c
Angeli veri, & ſancti cuſtodierunt paradiſum. 22. e
Angelorum tempus, viæ, & meriti fuit breviſſimum. 34. d
Angeli & animæ fiunt malæ, cùm à Dei bonis deficiant. 62. e
Angelos & homines ſimiliter relictos ſibi cum libero arbitrio in creatione. 78. e & 80. c
Angelus malus in paradiſo bonum hominem tentavit. 86. e
Devicit. 87. a
Angeli boni, vel mali loqui poſſunt per ora animalium brutorum. 88. a
Angelorum primum peccatum ſuperbia. 89. c & 90 b
Angelus commiſit primum omnium peccatum. 105. a & 106 c
Angeli non ſunt formæ cœli. 122. d
Eodem inſtanti creati & gratia imbuti. 131 e
Immortales per participationem. 133. a
Naturaliter incorruptibiles. 138. d e
Sunt ſubſtantialiter immutabiles. 138. e
Angelorum voluntates, quàm immutabiles? 194. e
Angeli præpoſiti ſingulis gentibus. 139. e & 237. d
Juvant & promovent bonas hominum voluntates. 242 d
Angeli & homines diverſa ratione prædeſtinati. 245. c
Angelorum major pars ad vitam prædeſtinata fuit. 283. e cum ſeq.
Angelos gratis eſſe, & electos, & prædeſtinatos. 259. a c
Angelorum & hominum electio, ſive reprobatio, quomodo differunt? 259. a
Angeli mali partim ex Dei voluntate, partim ob prævisa peccata reprobati. ibid.
Angeli prius ad gloriam prædeſtinati, quàm eorum opera prævisa. 259. b c
Angelorum reprobatio negativa non pendebat ex prævisione peccati. 259. d
Reprobatio poſitiva, vel damnatio fuit ex peccatis prævisis. ibid. d e
Angelorum beatitudo ex beneficio gratiæ. 260. c

Angeli beati quale habeant liberum arbitrium, reſpectu finis ultimi? 324. d
Quale, reſpectu mediorum. ibid.
Angeli boni benefaciunt, non tamen augetur eorum præmium eſſentiale. 314. e
Anima hominis ſedes peccati. 110. d 116. d 127. b 143. d 148. e 156. d & 160 d
Animæ rationalis origo. 120. b & ſeq.
De origine animæ ſententiæ ſex. 120 c
Animas humanas eſſe particulas ſubſtantiæ Dei. ibid.
Quos habuerit ſectatores. ibid.
Refutatur & damnatur ut hæreſis. 120. c d
Anima humana mutabilis in malum per peccatum: In bonum per gratiam. ibid.
Anima tribus modis poteſt à Deo produci. 120. e
Animæ beſtiarum ſpiritus vocantur tertio capite Eccleſiaſtæ. ibid.
Animæ humanæ ex nihilo creatæ. 120. e & 123. e
Animæ humanæ omnes ſimul à Deo creatæ, & quomodo in corpora detruſa, error originis ex Platone decerptus. 121 b
Rejicitur & condemnatur hic error. 121. d & ſequent.
Animas non eſſe detruſas in corpora tamquam in carceres, probatur multis rationibus. 121. c & ſeq.
Anima quomodo in corpore tamquam in carcere. 121. c
Animæ humanæ quomodo creatæ omnes ſimul. 121. d
Non prius factæ quàm in corpore infuſæ. ibid. d e
Anima eſt natura imperfecta, pars ac forma hominis. 122. a d
Naturaliter conjungitur cum corpore. 122. b 183. d e
In corpore non intelligit ſine phantaſmatibus. 122. d
Ejus conditiones in corpore. ibid.
Animam ut corpus à patre generari vel traduci, error Tertulliani & Apollinaris. 122. d
Refutatur & condemnatur. ibid. e
Animæ beſtiarum materiales ex materia eductæ. 123. a 124. b & 127. d
Animæ hominum immateriales à Deo creatæ. 122. e
Anima, vitæ principium. 123. c
Anima primi hominis non educta ex materia, ſed a Deo creata ex nihilo. 123. d
Animæ non propagantur ex parentibus, ſed creantur à Deo. Probatur ex Patribus. 123. e & ſeq. Rationibus. 124. a & ſeq.
Anima advenit perfecto jam corpore. 123. c
Animas hominum eſſe immortales, eſt principium fidei. 124. c
Per ſe ſubſiſtunt. ibid.
Animæ pecudum per ſe non ſubſiſtunt, ſed à corpore pendent, quo pereunte pereunt. ibid. c d
Anima humana eſt forma corporis. 122. a c 124. b & 195. e
Sæpè accipitur pro toto homine. 124 d
Tum creatur & infunditur, cùm fœtus in utero præparatur ad animationem. 125. e & ſeq.
Non inficitur à carne. 126 b
Inficitur per conjunctionem cum carne ex Adamo tracta. 127. b
Non trahitur ex Adamo. ibid.
Poteſt eodem inſtanti creari, & gratia repleri. 131. b
Animæ primorum parentum ſimul creatæ & gratia imbutæ, ſicut & anima Chriſti. ibid. b c
Anima beatæ Virginis fuit in primo inſtanti creationis ſine peccato. 132. c
Anima rationalis non eſt naturaliter corruptibilis, nec ſubſtantialiter mutabilis: eſt una & impartibilis: varios habens gradus. 138. d
Anima Chriſti ejuſdem ſpeciei cum animabus noſtris. ibid. e
Animæ non carni dantur præcepta. 152 e & 158 e

Anima

Digitized by Google

Anima in corpore tanquam in vaſe vitiato corrumpitur. 173.e
Animæ ſeparatæ imperfectè intelligunt. 184.d
Poſt reſurrectionem corpora ſequentur animas, non contrà. 186.b
Animam eſſe immortalem naturaliter cognoſcimus. 193.e
Animæ pars inferior læſa ab originali peccato. 194.b
Animæ inferioris partes & potentiæ. 194.c
Anima immortalis corpus immortale deſiderat. 195. c
Animæ peccatricis deſcriptio. 215.e
Anima quomodo trahitur & allicitur ad Deum. 230. a
Anima hominis imago Trinitatis. 267.c 270.b
Habet liberum arbitrium. 336. b 340.b c 341. b
Animam ſibi, corpus animæ ſubjecit Deus. 340. b
Anima noſtra ſeparata naturaliter propendet ad corpus, neque tamen naturæ viribus poteſt cum corpore conjungi. 357.c
Anima rationalis differt ab omnibus aliis formis, vi gratiæ excitantis & adjuvantis diſponitur, ut ei gratia juſtificationis divino munere infundatur. 370.b
Anima juſti ſponſa Chriſti pulcherrima. 421. d
Animantia rationis expertia fuiſſent cum homine in paradiſo, ſi non peccaſſet. 22.a
Bruta non ſumpſiſſent de fructibus arboris vitæ. ibid. b
Bruta non habuiſſent immortalitatem ſi de ligno vitæ guſtaſſent. 22. d
Animantia bruta per ſe loqui non poſſe. 88.e & 533. e
Per animantium brutorum ora angeli boni vel mali, loqui poſſunt. 88.e
In animantibus cor primum incipit vivere, & ultimum deſinit vivere. 91.e
Animantia bruta quare peccare non poſſunt. 83.b 163.e 266. d & 362. e
Omnia homini obedire debent. 163.e 196.b
Bruta quot gradibus inferiora hominibus. 172. a
Nulla erunt amplius poſt diem judicii. 183.d
Bruta multa mala patiuntur ex conditione naturæ. 189 e
In qua re homines ſuperant. 192.b
Nulla tam inconſtantiora, quàm homo. 194. d
Cur non obediunt homini. 196.a 197.e
Iis homo ad commodum ſuum utitur. 196. b
Non timebant Adamum, nec contra ante peccatum. 143.b
Cur quibuſdam ſanctis viris manſuetè obedierunt. 198.a & 533.e
Animantium brutorum appetitus cur ad unum determinatur. 269. a
Animantia bruta habere quid ſimile libero arbitrio, videntur habere rationem. 278.b
Quænam ſit ſuprema animantium potentia 278. d
Habent conditionalem libertatem abſolutam neceſſitatem, homines contra. ibid. e
Omnia ejuſdem generis eaſdem habent operationes. ibid.
Animantia bruta habent libertatem à coactione. 323.b 337.e & 338.e
Nihil poſſunt mereri. 340. c
Animantia bruta in quem finem creata. 562. a
Non ſolebant comedi, niſi poſt diluvium. ibid.
Aliqua ad nihil utilia videntur. ibid.
Animorum diſpoſitiones ſequuntur corporum complexionem. 173.a
Animi dolor & pœna ſenſus quomodo differunt? 191. e
Antichriſti ſigna. 541.e
Apoſtaſia non fuit prior, quàm ſuperbia in Angelis & Adamo peccantibus. 89. e
Apoſtolos habuiſſe omnia dona. 225.c
Apoſtoli obſervabant eaſdem orationis horas, quas nunc obſervamus. 551.c
Primi fuerunt, qui in lege nova, relicta cura ſæcularium rerum orationi vacarunt. 551.c d
Apoſtolorum jejunium & abſtinentia. 558.d & ſeq.
Apoſtoli in ſuo concilio quoſdam cibos prohibuerunt. 560. c d 562.e a b
Apoſtoli quædam jejunia inſtituerunt. 561. b & ſeq.
Apoſtolica traditio eſt, quadrageſimam jejunare. ibid. c d
Apoſtoli quando infirmi, quando fortes? 563. c 564. e
Ab Apoſtolica traditione ſunt illa quæ in univerſa Eccleſia ſervantur, & in nullo Eccleſiæ concilio inſtituta inveniuntur. 575. e 581. e
Apoſtolos non præcepiſſe jejunium quatuor temporum. 582. b
Apoſtolicas conſtitutiones nihil niſi verum continere, non tamen ab omnibus recipi. 586. d
Apoſtolici quidam hæretici negarunt licere Chriſtianis divitias poſſidere. 595. d
Appetitus inferior in Adam ante lapſum fuit ſubditus rationi & parti ſuperiori, ut etiam ratio & pars ſuperior Deo. 3. d 5. a cum ſeq. 6.e & 13.e
Appetitus inferior, & ſuperior ſibi mutuò repugnant in homine poſt lapſum Adæ. 2. a 3.d 6. b. d 7. e c 13.b & 197.b
Carnis obedientia ad ſpiritum non fuit in primo homine naturalis, ſed ſupernaturalis & gratuita. 6.b e 7.b & 10. d e
Appetitus inferior in primis parentibus non potuit repugnare rationi, niſi prius repugnaret ratio Deo. 89.b 90.b & 95.e
Appetitus carnis ſæpe prævenit rationem. 95. d
Iraſcibilis in homine qualis ſit? & qualis eſſe debeat? 194.d e
Concupiſcibilis quantum imperium habet in rationem? 195.a
Inferior peccato debilitatus. 221.b
Rationalis eſt voluntas. 269. a 270.d
In beſtiis ad unum determinatus. 269. a 270. b
Sua natura eſt capax libertatis. 270. e
Appetitivæ & apprehenſivæ potentiæ diſcrimen. 275. d
Appetitus animalis, rationalis & inanimis quomodo differunt in ordine ad acquiſitionem finis. 278. c
Appetitus ſemper ſequitur cognitionem. 391. b
Appetitus inferior natura apta eſt obedire, ſuperior imperare, inferior tamen poteſt reluctari. 313.a
Superior imperat inferiori non deſpotico, ſed politico imperio. ibid. & ſeq.
Appetitus inferior ſuperat ſuperiorem, quatuor de cauſis. 312.c
Appetitus inferior multis annis viget ante ſuperiorem. ibid. e
Inferioris objecta ſunt præſentia, ſuperioris futura. ibid.
Illa viciniora, hæc remotiora. 313. a
Aqua poſt diem judicii cooperiet totam faciem terræ. 183. d e & 186. d
Aqua initio totam terram ambiebat. 183.e
Aqua quare Dei juſſu in unum locum congregata? ibid.
Arbor vitæ, vide lignum vitæ.
Arbor ſcientiæ boni & mali. 23.e
Arbores in paradiſo duæ mirabiles. ibid.
Arbor ſcientiæ arbor mortis. 23. a
Arbor ſcientiæ natura ſua non poterat tollere ab Adamo immortalitatem. 85. c
Arbor ſcientiæ quid myſticè poſſit ſignificare. 88. e
Arbor ſcientiæ erat quoddam bonum. 85. a 172.d & 338.b
Arboris ſcientiæ eius non ad tempus, ſed in perpetuum erat prohibitus. 88.e
Arnobius præceptor Lactantii. 116.e
Quo tempore floruerit? 339.c
Arnobii fuerunt duo. ibid.
Aſina Balaam, ut habetur Num. 22. loquuta eſt Deo volente. 534. a
Attentio in horis canonicis recitandis eſt triplex. 551. a & ſeq.
Alia ad verba, alia ad ſententias, tertia ad Deum qui oratur, & qualibet ſufficit, nec requiritur ut ſit ſemper actualis, ſed ſatis eſt ſi ſit virtualis. 527. d
Ex avaritia quæ vitia oriuntur. 589. e
Avaritia radix omnium malorum. 590. a
Auguſtinus non erat author quæſtionum novi & veteris Teſtamenti. 4. e
Compoſuit Canones Concilii Milevitani. 41. d
Oravit pro matre defuncta. 49. b
Quare ſcripſit tres libros de libero arbitrio? 63. e
Probat ex traditione Adamum eſſe ſalvatum? 99. d
Purgat Chryſoſtomum Pelagianiſmi ſuſpicione. 48. e 197. c & ſeq.
Senex ſcripſit quatuor libros de origine animæ. 125. c
Poſt libros in Geneſim, & epiſt. ad Optatum. 125.e
Quod ſtudens non intellexit, Deum oravit, ut intelligeret. 125.b
Ordo librorum S. Auguſtini. 154. d
Laudatur a Papa cœleſtino. 248.b
Ejus doctrina de prædeſtinatione approbatur. 248. c
Ejus doctrina de gratia & libero arbitrio commendatur à Leone Papa, recipitur in Concilio Arauſicano. ibid. d e
Omnia ejus ſcripta approbantur à Gelaſio Papa in Concilio LXX. Epiſcoporum, & damnantur contra ſentientes. 249. a
Non ſcripſit librum de prædeſtinatione, & gratia. 255.b
Juvenis ſcripſit libros ad Simplicianum. 256. d
Senex ad Sixtum & Paulinum. 256. a
Auguſtinus poſt Chryſoſtomum, & ante Proſperum ſcripſit. 327.c
Eodem tempore ſcripſit librum de correptione & gratia, & librum de gratia & libero arbitrio, & epiſt. 46. ad Valentinum. 328. c
Laudat Chryſoſtomum. 339. a
Enumerat errores Tertulliani. 337.d
Commendat S. Hilarium. 338. e
Innocentium Papam I. 339.d
Enumerat errores Pelagii. 344. d
Quos libros ſcripſerit antequam factus ſit Epiſcopus? quos poſtea? 36[illegible]. e
Autumnus non eſt aptus jejuniis propter plurimos labores agricolarum, & varias ægritudines. 579. e

B

BAlaam aſina loquuta eſt. 88. a
Balaam multa de Chriſto verè prophetavit. 225. b c
Baptiſmus neceſſarius infantibus. 110. c 131. e d & ſeq.
Omnibus omnino neceſſarius. 111. e b & 131. e
Baptiſmi exſufflatio, exorciſmus & cæremoniæ. 111. b 112.e 130.a & 182.c
Datur in remiſſionem peccati. 112.a
Eſt regeneratio ex aqua, & Spiritu ſancto. ibi.
Baptiſmi forma. 112. c
Honores. 116. e
Eſt fornax decoquens ſordes peccati. 117. d
Baptiſmo non ſolùm condonantur peccata, ſed etiam infunditur gratia, ornatur anima. 118. b 151.e 215. d
Eſt Sacramentum fidei. 129. d
Ejus effectus, vel fructus. 152. b
Omnia tollit peccata, non tamen omnes infirmitates. 150. e cum ſeq. 160. b c 161. b 163. c d 165.e d 166. e 167. b c
Baptiſmus adultorum, & parvulorum inter ſe comparantur. 165. b
Baptiſmatis unda ſigno crucis conſecratur? 178. c
Quomodo reſtituit originalem juſtitiam? 179. b
A laico aliquando debet conferri. 181. d
Aufert homines de poteſtate diaboli. 182. c
Eſt unicum inſtrumentum, quo parvulis applicatur redemptio Chriſti. 184. b 171. a
Sine Baptiſmo moriuntur tria genera hominum. 187. a
Baptiſmo Chriſtus induitur. 1[illegible]. c
Infunditur habitus, gratiæ, & virtutum. 214. e
Eſt nativitas ſecunda. 215. a 216. a 220. a
Infantes, amentes, dormientes quandoque juſtificat. 216. b
Non confert actualem, ſed habitualem juſtitiam. ibid. b c
Eſt renovatio & regeneratio. ibid.
Baptiſmus ſanguinis. 257.e
Baptiſmus in voto. 351. a
Non juſtificat ſine fide. 408. c
Immerſio & emerſio quid ſignificent. 418. e
Invalidus quando. 450. a & ſeq.
Recenter baptizati ſtatim morientes ſalvantur. 475. c
Baptiſmi cæremoniæ antiquæ. 499. e

Digitized by Google

appetimus? 265. c & 269. a cum ſeq.
Beati non ſunt liberi circa viſionem divinam. 297. a & 369. e
Confirmantur in actuali amore Dei & proximi. 312. e & ſeq.
Quomodo habent arbitrium, à neceſſitate liberum, vel coactione reſpectu finis & mediorum. 324. e
Beatorum præmia non ſunt æqualia. 461. a b & 462. d
Beatitudo merces meriti tribuitur miſericordiæ. 499. a
Beatitudinis amor ſpem omnem præcedit. 503. b
Beatitudo longè ſuperat actionem noſtram meritoriam. 518. b
Beatitudo objectiva eſt ipſe Deus. ibid. c
Beatitudines Evangelicæ. 527. a
Benedictio Dei dat fœcunditatem. 98. d 120. e 524. b
Quantam vim habuit in Virgine Maria. 130. b c 131. d
Benedictiones ciborum & menſæ. 557. c & ſeq.
Beneficia Dei in nos non ſunt tam perfecta quàm ea, quæ dedit Adæ. 97. d
Sunt gratiæ. 211. e
Communia ſunt juſtis, & impiis. 437. e
Non ſunt amoris aut odii Dei certa indicia. 438. a
Deus aliquando ea dat peccatoribus ad miſericordiam, aliquando ad judicium. 536. c
S. Bernardus omnia ſua ſcripta ſubjicit auctoritati & examini Romanæ Eccleſiæ. 134. c
Bona noſtra, & Dei ſunt & noſtra 64. c
Bonum, eſt in nullo deficere. 64. e 65. a
Bonum ex integra cauſa. 56. d 480. a
Eſt ſolum objectum voluntatis. 57. b 65. c 90. e 269. d & 275. a
Bona quædam ſimul expeti non poſſunt. 270. c
Bonum incognitum, eſt cauſa finalis moris. 274. b
Bonum morale, eſt melius obſervatione præcepti ſecundùm ſubſtantiam operis. 313. e
Non poteſt cum peccato fieri. ibid.
Eſt congruum naturæ. 315. d
Naturaliter appetitur & cognoſcitur. 316. c
Boni homines inter opera bona habent aliqua mala. 317. e & 320. e
Bonum opus propriè tantùm eſt illud, quod eſt meritorium gratiæ & gloriæ. 321. d
Bonum morale eſt quidquid non eſt peccatum. 321. a
Bona omnia ſunt à Deo. ibid. c
Bonum moraliter præcipit & conſulit Deus. 322. c
Bonum meritorium gratiæ & gloriæ majus habet auxilium à Deo quàm bonum morale. 322. d

C

CAin à Deo derelictus converti non potuit. 239. b
Excuſando ſe auxit peccatum. 337. c
Calvaria à Cranio Adæ nomen accepit. 100. b
Cantus ſecundùm errorem cujuſdam Hilarii ab Eccleſia excludendus. 546. e
Cantus approbatur exemplo Angelorum & David. ibid. b
Item exemplo Chriſti, & diſcipulorum Pauli & Silæ. 546. e
Cantus finis. ibid. e
Cantus probatur ex Conciliis. ibid. c d ex Patribus. 547. c ratione. 548. c
Cantus funebris probatur. 547. e
Cantus in orientalibus Eccleſiis primùm, tum in Mediolanenſi Eccleſia, deinde in aliis. ibid. c
Totus populus quomodo ſolebat in Eccleſia cantare. ibid. d
Cantus in Eccleſiis Galliæ ante Ambroſii tempora. ibid. d
Charitatem qui violat, totam legem violat 45. e
Dilectio Dei ex toto corde duplex. 34. b c & 46. e
Amori Dei nihil præferendum. 97. a
Charitas virtus excellentiſſima. ibid.
Ejus habitus à ſolo Deo infunditur & conſervatur. 179. c
Expellitur ab actu peccati mortalis. ibid. e a
Charitas noſtra non facit nos aliis caros, ſed alios nobis. 218. d & 222.
Eſt virtus qua diligimus, non qua diligimur. ibid.
Poteſt eſſe ratio cur ab aliis diligamur. 218. 221. 222. 223. & ſeq.
Charitate Deum habemus carum, gratia grati ſumus Deo 218. d e 220. e & 221. e
Charitatis laudes enumerantur. 219. a 220. c 221. e a
Prodeſt ſine cæteris virtutibus, cæteræ ſine ea nihil. 219. a
Charitate maritatur anima Deo. 219. b 220. c
Charitas eſt veſtis nuptialis. 219. c 393. d e & 394. b
Maximè nos evehit ad participationem eſſe divini. 220. a
Dat animæ eſſe quoddam ſupernaturale. 220. a 221. b
Eſt regina virtutum. 220. e
Eſt effectus benevolentiæ Dei. 221. d
Eſt fructus Spiritus ſancti. ibid. c d
Charitatis effectus qui? 222. a b
Quomodo eſt donum univerſale. ibid. c d
Eſt radix omnis meriti. ibid. d & 224. b
Nullum ſecum patitur peccatum mortale. 223. a
Non eſt ipſe Spiritus ſanctus, ſed habitus nobis inhærens. ibid. b
Eſt qualitas creata. ibid.
Actualis & habitualis diſcrimen. Probatur ex Scripturis. 223. c d Ex Patribus. 224. d Ratione. ibid. e
Charitate nihil magis voluntarium & jucundum. 224. e 225. a b
Charitate efficimur filii Dei. ibid. c & 347. d
Charitas qua nos Deus diligit, eſt ipſe Deus. 225. d
Charitas actualis eſt effectus noſtri liberi arbitrii. 226. c
Charitas omnibus donis gratuitis eſt præſtantior. 227. c d
Charitatis officia omnibus in hac vita exhibenda. 236. e
Charitas in beatis ex neceſſitate determinat voluntatem. 295. b
Naturæ viribus acquiri non poteſt. 309. a
Non ſolet eſſe otioſa. 363. b
Eſt conſummatio juſtificationis. 388. d & 415. e
Differt à fide, oritur ex fide. 393. b
Aſſimilatur igni. 393. e
Eſt finis vitæ. 397. d
Eſt forma fidei. 415. d
Inchoata inchoat juſtitiam, perfecta perficit. 415. b & 420. e
Eſt forma intrinſeca fidei, non extrinſeca. 416. a
Eſt ſumma religionis Chriſtianæ. 416. d
Summum Chriſti beneficium. ibid. e
Charitatis & fidei præcepta ad legem pertinent. 416. a
Charitatis & fidei Spiritus ad Evangelium. 416. b
Charitas Martyrum eſt maxima. 420. e
Charitatis perfectio in hac vita quanta? 420. d
Charitatis habitus continet eminenter in ſe omnes virtutes. 432. a
Charitas petit mutuam charitatem. 432. d
Dilectio inimicorum maximum divinæ gratiæ ſignum. 450. a
Charitatis fructus. 455. e 462. c
Efficacia. 460. c
Charitas ordinata, licèt omnes amet, tamen alios magis, alios minus. 534. e
Charitas requiritur ut quis impetret quod orat. 535. c
Charitas qua diligimus Deum, & ab eo diligimur, ſe mutuo conſequuntur. 224. e a b
Dilectio Dei ex toto corde eſt duplex. 34. c 46. c
Dilectio Dei quot modis accipitur. 355. d
Dilectio Dei quomodo non eſt ſine gratia & fide præcedente. 355. d e
Dilectio Dei duplex. ibid. e
Dilectio Dei ſuper omnia, quotuplex. 355. e
Dilectio perfecta vel imperfecta tribus modis accipitur. ibid. e
Dilectio Dei eſt donum Dei, probatur ex Scripturis. 356. b & ſeq.
Ex conciliis. 356. c d. Ex Patribus. ibid. e & ſeq. Ratione. 357. b & ſeq. Solvuntur argumenta contraria. 357. b & ſeq.
Dilectio plenitudo legis. 356. c
Dilectio proximi, charitas Dei. 356. d 357. c
Dilectio etiam imperfecta eſt donum Dei, & ipſum initium charitatis. 356. b 357. d
Dilectio Dei ſuper omnia, ut eſt auctor naturæ. 357. b
Dilectio Dei ſuper omnia quomodo eſt naturalis. 357. c
Amor Dei quomodo oritur ex amore ſui. ib. d
Quomodo eſt diſpoſitio ad juſtificationem? & prior remiſſione peccatorum. 389. e
Dilectio perfecta non eſt ſine Spiritu ſancto inhabitante, contra verò imperfecta. 487. e
Dilectionis actus quo diligitur Deus ſuper omnia, quomodo opponitur peccato? 433. c
Dilectio Dei eſt efficax. 216 d
Diligere nihil eſt, niſi bonum velle. ibid. d e
Dilectio vult nobis optimum. 220. b
Diligit Deus ſui ſimiles. 220. c
Dilectio Dei eſt duplex. 221. c d
Diligimur à Deo, ut ſimus boni, vel quia ſumus boni. ibid. e & 223. c d
Dilectio Dei eſt ipſe Deus. 224. d e
Diligimur à Deo ſi Deum diligamus. ibid. e a
Charitas Dei ignis accendens: noſtra, ignis accenſus. ibid. c
Dilectio Dei nos paulatim juſtos facit. 389. b
Caro quomodo ſignificat totum hominem; quomodo alteram tantùm partem. 150. e 171. d
Carnis affectus ſunt naturales. 152. a
Comparantur equo indomito. 152. a 163. c & 165. a
Carni non dantur præcepta, ſed animæ. 152. e
Caro non eſt ſedes juſtitiæ, vel injuſtitiæ, ſed anima. 156. b
Carnis delectatio quomodo peccatum, quomodo non. 164. a
Carnis opera quæ. 171. d
Caro infecta non inficit animam. 172. e
Carnis contra ſpiritum rebellio. 179. d
Caro non eſt ſedes peccati. 120. a 126. d 127. b 143. a 148. e 156. b 160. e cum ſeq.
Caro in ſacris literis ſumitur pro homine carnali. 318. c d
Carnis effectus mors. 318. c
Carnis fructus. ibid.
Caro accipitur pro parte inferiore. 319. b
Carni in omnibus acquieſcere, eſt peccatum mortale. ibid.
Carnes animalium terreſtrium, & volatilium, ova etiam & lac magis delectant, & nutriunt. 556. d & 558. b
Carnium eſus ſeminarium libidinis. 556. e
Carnes quare à Deo creatæ. 557. a
Carnes quare omnino certis temporibus prohibitæ potiùs quàm moderatæ. ibid. b c
Carnium eſus magis eſt cauſa luxuriæ, quàm potus vini. 559. b
Carnium eſus non fuit ante diluvium. 561. a

Cate-

Digitized by Google

Catechumenis ab ipſo initio traditur decalogus, & ſymbolum fidei. 304. b 380. c & 381. a
Catechumeni credunt ſanctam Eccleſiam, cujus tamen non ſunt adhuc partes. 381. b
Ante Baptiſmum ſymbolum recitant. ibid. c d
Romæ ſingulis annis aliqui in Paſchate baptizantur. 380. c
Cauſa cauſæ, & cauſa cauſati. 81. c 84. b & ſequent.
Cauſa alia efficiens, alia deficiens. 82. c
Cauſæ multæ concurrunt ad unum effectum. ibid. e a & 83. a
Cauſa monſtri ſola materia, quia illa ſola deficit. 82. a & 83. a
Claudicationis eſt ſola tibia. 82. a
Univerſalis, præſertim indifferens, licèt ſit cauſa cauſæ, non tamen eſt cauſa cauſati. 84. b c
Secunda abutens bono influxu cauſæ univerſalis, detorquet ad malum. ibid.
Qui ſciens, & volens cauſa eſt actionis, cum qua eſt annexa deformitas, peccat; quomodo hoc intelligendum? ibid. d
Cauſæ particulares verè concurrunt ad actionem malam. ibid. e
Univerſales concurrunt ad actionem indifferentem. ibid.
Secundæ vere & propriè operantur. 287. c
Habent ideò virtutem operatricem. ibid.
Cauſæ ſecundæ nihil poſſunt operari ſine concurſu Dei. ibid d & ſeq.
Primæ & ſecundæ ordo in operando. 299. d
Principalis, & inſtrumentalis ordo in operando. 299. e
Cauſæ rerum omnium ſunt quatuor. 373. b
Cauſa formalis deſignatur voce Per. 410. a & 413. e
Finalis deſignatur voce Propter. 410. a b
Formalis eſt effectus cauſæ efficientis. 427. d
Cæremoniæ veteris legis quare tollendæ. 487. a
Quæ tollendæ, quæ non. 546. b
Cæremonias Judæorum imitari non licet, virtutes licet. 583. a & ſeq.
Certitudo eſt firmitas, & immutabilitas veritatis. 434. d
Certitudo objecti, eſt immutabilitas rei, quæ aliter ſe habere non poteſt, quàm cognoſcitur. 434. e
Subjecti, eſt firmitas aſſenſus noſtri ad rem. ibid.
Objecti oritur à neceſſitate ipſius rei. ibid a
Subjecti pendet partim à medio, partim à diſpoſitione noſtra. ibid. a
Certitudo vera ex parte ſubjecti, propriè nunquam ſeparatur à certitudine ex parte objecti. ibid. b c
Ex parte objecti poteſt ſeparari à certitudine ex parte ſubjecti. ibid.
Alia eſt evidens, alia obſcura. ibid. d
Utraque habet tres gradus. ibid. & ſeq.
Certitudo evidens eſt eorum, quæ aliquo modo videntur. ibid. d e
Hìc primum gradum habent prima principia. ibid. e
Dicitur certitudo intellectus vel principiorum. ibid. & 435. a
Secundum gradum habent concluſiones ex principiis evidenter deductæ, & dicitur certitudo ſcientiæ. 435. a
Tertium gradum habent, qui ſenſibus percipiuntur, & dicitur certitudo experientiæ. ibid.
Certitudo obſcura eſt eorum, quæ ſola fide vel opinione nituntur. ibid. a
Primus ejus certitudinis gradus eſt propter divinam auctoritatem, quæ eſt certitudo fidei, & dicitur abſoluta. ibid. a b
Secundus gradus eſt eorum, quæ creduntur propter humanam, celebrem & confirmatam auctoritatem. ibid. a
Tertius eſt eorum quæ ſignis nituntur, quæ dicitur certitudo conjecturalis. ibid. b c
Certitudo fidei, & certitudo fiduciæ quomodo differunt. 435. e
Certitudinem fidei de juſtitia noſtra non poſſumus habere niſi per revelationem, probatur ex Scholaſticis & Academiis. 436. b
Certitudo fidei non Eccleſiæ, ſed Dei Auctoritate nititur. 436. b c
Certitudo ſalutis pendet à bonis operibus. 441. e
Poteſt juſto revelari. 438. e & 443. c
Certitudo fidei vel in verbo Dei continetur, vel ex verbo Dei evidenter deducitur. 442. d
Certitudo aliquando accipitur pro perſuaſione & confidentia. 445. c
Gignit audaciam. 446. d
Certitudo religionis Chriſtianæ. 446. d e
Certitudo conjecturalis propriæ juſtitiæ ſatis eſt ad animæ tranquillitatem. ibid. e
Certitudo remiſſionis peccatorum in Sacramentis. 449. b & 450. b
Quomodo ſumus certi, quomodo incerti de noſtra juſtitia. 449. b c 452. d e
Certitudo ex ſignis etiam evidentiſſimis non poteſt eſſe niſi conjecturalis. 450. d e
Certitudo ſpei, vide ſpes.
Chriſtiani non naſcuntur, ſed fiunt. 129. b
Chriſtiani alii boni, alii mali. 188. e
Boni ovibus, mali hœdis aſſimilantur. ibid.
Chriſtiani non ſunt tantùm una gens ut Hebræi. 468. c
Chriſtianus populus cur non poteſt iiſdem particularibus ritibus regi. ibid. d
A Chriſtianis exiguntur plura quàm antiquitus à Judæis. 468. d
Chriſtiani quàm liberi à lege Moſis. 474. e
Quomodo non liberi. ibid.
Chriſtiani omnes debent memoria tenere, intelligere, & quotidie recitare orationem Dominicam. 525. c
Omnes inter ſeſe fratres eſſe agnoſcunt, dicendo, *Pater noſter*. 528. b c
Omnes pro ſe mutuò orant dicendo, *Pater noſter*. ibid. b & ſeq.
Horum proprium eſt officium divinum recitare. 537. e
Quomodo differunt ab omnibus gentibus. ibid. & ſeq.
Poſſunt imitari Judæorum virtutes, non autem cæremonias. 583. a & ſeq.
Poſſunt divitias poſſidere. 589. c
Probatur. ibid. c & 590. a
Contra aliqui ſenſerunt. 598. c d
Solvuntur eorum argumenta. 590. e & ſeq.
Chriſtus filius Dei per naturam. 11. d
Miſſus in mundum, ut eſſet cauſa ſalutis, non occaſio ruinæ. 74. c d
Hominum malitia erat petra ſcandali. 74. c
Erat lapis ab ædificantibus reprobatus. 74. a b
Lapis angularis, caput anguli, probatus, electus &c. 74 b d e
Quomodo elegit Judam. 78. c
Quare non venit ſtatim poſt lapſum Adæ. 80. b
Occaſione peccati Adæ nobis datus eſt. 87. c
In eo majora dona recuperavimus, quam in Adamo amiſimus. 87. d
Non prodeſt, niſi quibus per inſtrumentum aliquod applicatur. 103. e
Comparatur cum Adamo. 105. c e 107. b c 118. b 130. a b e & 136. e
Nos Deo reconciliavit. 106. b c 107. c & 109. c
Pro omnibus mortuus eſt. 109 d 113. a 132. c & 134. e
Factus eſt pro nobis peccatum. 109. c 143. d e 196 a 421. c 425. e 426. a e & 426. a cum ſeq.
Pro actuali & originali peccato paſſus eſt. 110. b 111. d & 189. e
Non fuit in Adamo injuſtus. 115. b c
Ejus juſtitia quibus nihil prodeſt. 119. b
Quomodo in lumbis Abrahæ. 124. d
Quomodo non eſt decimatus in lumbis Abrahæ. 125. a
Ejus Sacerdotium præſtantius Levitico. ibid.
Erat ſecundùm ordinem Melchiſedech. 124. e & ſeq.
Non patrem ſed matrem habuit ex progenie Abrahæ. 125. b
Ex virgine conceptus & natus per virtutem Spiritus ſancti. 125. b 128. c 130. e 132. e 134. a 135. b c cum ſeq.
Cur non contraxit peccatum originis. 125. b 128. c & 133. a
Chriſti ad Belial nulla conventio. 132. a
Chriſtus quomodo ſolus immunis à peccato originis, quomodo non ſolus. 132. c 135. a b
Solus ex vi generationis peccatum originis non contraxit. 134. a b d & 135. a
Quomodo fuit ejus caro in ſimilitudinem peccati. 134. a c
Aſſumpſit naturam humanam ejuſdem ſpeciei cum noſtra. 138. c
Quare concupiſcentiam & ignorantiam noluit habere. 169. e
Quare, quomodo, & qualem ſenſus pœnam paſſus eſt. 189. c
Dupliciter homines diligit. 211. d & 507. e
Singulare privilegium, ut humanitas ejus in divina perſona ſuſtentaretur. 224. d e
Quomodo ſimilis, quomodo diſſimilis Soli. 235. c 237. e
Caput electorum. 251. b
Chriſtus homo non potuit mereri ſuam prædeſtinationem. ibid. b c
Non habet gloriam ex meritis. 282. c
Cauſa eſt meritoria noſtræ juſtificationis. 373. a
Ut homo verè & propriè juſtus erat, juſtitia creata inhærente. 314. c 417. a
Creata hac juſtitia pro nobis ſatisfecit. 419. b
Quomodo dicitur maledictus. 421. c
Sponſus animæ noſtræ. ibid. d
Juſtitia noſtra eſt, quia cauſa efficiens noſtræ juſtitiæ. 425. a 427. c
Item quia noſtra ſatisfactio. ibid. b & a
Item quia ſumus membra Chriſti capitis noſtri. 436. b c
Chriſtum induere quid ſignificet. 429. c d
Chriſti juſtitiam participamus per regenerationem. 429 c
Chriſtus eſt verus legiſlator. 471. e
Confertur cum Moſe. ibid. d
Rex noſter ex Scripturis. ibid. e
Judex totius mundi. 472. b
Semper mediator. 478. c
Debita ipſi erat gloria corporis duplici titulo. 495. c
Simul viator & comprehenſor. 507. c
Eſt magis impeccabilis, quàm confirmati in gratia. 508. a b
Solus poteſt gratiam mereri de condigno. 520. b
Chriſti jejunium, & tentatio ad exemplum noſtrum ſemel. 578. d e
Chriſtum admiramur magis, quàm imitamur. ibid e
Chriſtus feria quarta traditus, feria ſexta crucifixus. 580. d e
Circumciſio erat inſtituta ad tollendum peccatum originis. 118 a 129. b
Vel ad ſignificandam purgationem peccati originis. ibid. b
Circumciſio quare in membro genitali facta. ibid. b c
Circumciſio Dei mandato filiis fidelium adhibenda erat. 129. c
Clerici vel Sacerdotes magis orare debent, quàm alii. 523. a 552. b
Magis obligantur ad officium divinum recitandum. 537. e 538. a
Idque vel ratione ordinis ſacri, vel Eccleſiaſtici beneficii. 551. b
Clerici & Monachi ſoli obligantur ad officium divinum, ut in antiqua lege ſoli Levitæ. ibid. c
Clerici ſunt Eccleſiæ milites ſpirituales. ibid. e
Horum proprium eſt publicè populo prædicare, pro populo aſſiduè orare. ibid. d
Antiquitus ſolebant ordinari tantùm in ſolemni jejunio decimi menſis. 582. a d
Nunc in quatuor jejuniis ſolemnibus ordinari ſolent. ibid. d e
Cœlum natura ſua eſt corpus incorruptibile. 183. d
Cœlum novum quid. 186. d
Cœlum aliud ſyderium, aliud aerium. ibid.
Cœli mentes ſanctorum hominum. 528. d
Cœlum propriè ſedes Dei. ibid.
Cœlum, id eſt, ſpiritus. 529. d
Per cœlum intelliguntur juſti, & fideles. ibid. e
Cœlum, id eſt, Chriſtus. ibid. e
Cœlum eſt Eccleſia triumphans. ibid. e
Columba & ovis natura ſua animalia ſimpliciſſima. 88. b
Columbæ aſſimilatur Maria in Canticis. 131. d
Communitatem rerum omnium introducere voluit Plato. 596. c 597. d e
Refutatur ab Ariſtotele & Tertulliano. 596. d
Communitas rerum omnium magnas introduceret confuſiones. 597. b
Non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem, ſed commodior ad ſerviendum Deo. 597. d e a.
Laudatur. 597. a
Eſſet melior ſimpliciter, non autem ſuppoſita naturæ corruptione. ibid. b
Expedit iis paucis, qui ſeriò abſtrahunt ſe à rebus temporalibus. ibid. d e
Quomodo communia ſunt omnia jure naturæ, quomodo non. ibid. d
Concilia condemnantia eos, qui negant peccatum originale. 111. b

Non potuiſſet in ſtatu innocentiæ repugnare, rationi, niſi prius ratio rebellaſſet Deo. 141.b 143.a & 147. d
Concupiſcentia proximorum parentum non transfundit peccatum originis in filios. 126 c
Quando dicitur regnare & imperare. 140 e
Eſt vis appetendi immoderata. ibid. e 171. a
Poteſt dici animi potentia, ſed vitiata. 144. b & ſeq.
Eſt languor naturæ. ibid. d 146. b 153. a 155. c 160. d 166. b 168. d 173. a & ſeq.
Eſt materialiter peccatum originis. 152. c
Non eſſe peccatum originis, probatur ex Scripturis. 149. b & ſeq.
Ex Patribus. 152. c & ſeq.
Ratione. 154. d & ſeq.
Solvuntur hæreticorum objectiones. 156. b & ſeq.
Concupiſcentia in nobis relicta eſt ad agonem. 152 d 155. ea 162. c 166. d & 169. c
Aſſimilatur canibus rabioſis. 152. e
Ejus principium à natura, malè tamen concupiſcere, eſt à voluntate. ibid. b
Eſt via ad peccatum. 153. a 156. e
Non eſſe peccatum, probatur ex omnibus tomis operum S. Auguſtini. 157. a & ſeq.
Vocatur tamen peccatum, quia ex peccato ortum habet. 3. c 140. e 141. d 147. c 153. cd 155. c 197. e
Eſt una pars corruptionis humanæ naturæ. 155. b 157. b
Concupiſcentiæ primi motus involuntarii non ſunt peccata. 149. e 155. b 167. d 168. b & ſeq.
Ejus pronitas non eſt peccatum. ibid. b 155. a 160. b
Dicitur peccatum, quia cauſa eſt peccati. 156. c 162. bd & ſeq.
In juſtificatione non tollitur. ibid. d
Quot modis dicitur mala. 156. e
Duobus modis accipitur. ibid. & ſeq.
Concupiſcentia non carnis, ſed cordis eſt voluntaria & prohibita. 156. d 163. b
Quomodo dicitur lex. 159. d
Superata prodeſt ad mercedem gloriæ. 163. a
Eſt civile bellum. 163. b 169. d
Quomodo dicitur iniquitas. ibid. e 163. e & ſeq.
Ejus actus duplex. 164. e
Remanet in renatis quoad actum, non tamen facit reos. 164. a cum ſeq.
Ejus reatus triplex. ibid. d
Quomodo dicitur remitti in Baptiſmo. ibid. c & ſeq.
In carne materialiter, in mente formaliter eſt peccatum. 165. d 166. a
Aſſimilatur habitui, non actui. 166. a
Quomodo repugnat virtuti. 166. c d
Poſt Baptiſmum non eſt peccatum, ſed vitium. ibid. c & 170. b
Eſt ſub animi poteſtate. 166. e
Odio habetur à Deo. 168. d 169. e
Eſt illicita. ibid. e
Quomodo à Deo, quomodo non. 63. b
Repugnat legi mentis & Dei. 170. d & ſeq.
Quomodo ſit bona. 171. a b
Variis modis accipitur. ibid. d e
Reſidet in parte hominis inferiore. 171. b
Concupiſcentia honorum, & vanitatum eſt in ſuperiori animi parte. ibid. d
Non ſolùm in carne, ſed etiam in mente ſedem habet. ibid. e
Magis apparet in ſenſualitate. ibid.
Non eſt poſitiva qualitas. 172. a
Repugnat rationi ex carentia juſtitiæ originalis. ibid. & ſeq.
Per Baptiſmum non tollitur, ſed ligatur. 173. b

mines caſti pati nollent. 483. c cum ſeq.
Non exercetur opus conjugii ſine ardore libidinis etiam à ſanctiſſimis conjugibus. 127. c & 153. c
Conjugium concupiſcentiæ remedium. 196. b
Conjugii opus exercetur non amore poſteritatis, ſed ardore libidinis. ibid.
Cur exercetur in tenebris. 197. a
Quando, & quomodo eſt peccatum, quando & quomodo non. 484. d & ſeq.
Saturninus & quidam alii Hæretici dixerunt, nuptias malas eſſe, & à diabolo. 572. e 573. a
Conſcientia etiam erronea ſemper obligat. 319. e
Conſcientiæ diſcuſſio ante Euchariſtiam. 445. c
Conſcientia bona conſolationem, non omnimodam ſecuritatem affert. ibid. a b 503. e
Conſcientiæ bonæ triplex teſtimonium. 450. b
Conſcientia bona quos habeat effectus. 452. b & 454. b cum ſeq
Conſuetudinis Eccleſiaſticæ vis & efficacia. 129. d & ſeq.
Continentia eſt virtus moralis. 308. d
Non poteſt ſervari ſine gratia Dei. ibid. & ſequent.
Continentia eſt virginum, viduarum & conjugatorum. ibid b
Convicium manifeſtum eſt peccatum mortale. 39. b 40. d 46 d
Convicium in bonum à Deo converſum. 75. e
Cooperatio Dei non excluditur per liberum arbitrium. 297. c & 361 b
Non tollit, aut deſtruit, ſed adjuvat & perficit naturam. ibid. b
Cooperatio divina concordat cum libero arbitrio. 296. e 365 e & ſeq.
Non eſt ante, ſed ſimul cum voluntate humana. 298. d
In unoquoque eſt ſecundùm naturam uniuſcujuſque. ibid. d e
Non tenet ſe ex parte cauſæ, ſed ex parte effectus. 251. d
Concurrit cum cauſis ſecundis. 299. b & ſeq.
Sumus cooperatores & coadjutores Dei. 38. c 39. e cum ſeq.
Cooperatio hominum cum Deo, in quibus operibus eſt, in quibus non. 359. e
Bonis omnia cooperantur in bonum. ibid. b c
Cooperatio hominum cum Deo probatur ex Scripturis. ibid. e 360 b
Ex S. Auguſtino. 362 d & ſeq.
Poſſunt homines cooperari, vel non cooperari Deo. 361. a
Cooperatio gratiæ cum libero arbitrio probatur. 366. a & ſeq.
Cooperatio gratiæ adjuvantis quomodo concurrit. 368. c
Cor eſt fons peccatorum per modum principii activi & interni. 141 c
Cor peccato obduratum aſſimilatur lapidi. 143. b
Cordis non carnis concupiſcentia voluntaria eſt, & lege prohibita. 156 c
Cor hominis fons & origo malorum. 317 d
Cor in ſacris literis accipitur pro toto homine interiore. 378. b
Cornelius quomodo ad fidem converſus. 243. a 348. b & 355 d
Cornelii eleemoſynæ & orationes. 355. e
Eleemoſynis obtinuit gratiam. 591 a b
Curioſitas vulnus mentis humanæ. 193 a
Curioſus libentius aliena obſervat, quàm ſua. ibid. c
Curioſa alienorum vitiorum inquiſitio pernicioſa. ibid. c & ſeq.

proximi. 322. e a
David cum omnibus Prophetis in cœlis regnat. 36. e & ſeq.
Davidis magnum peccatum. 36 bd 82. c
Publica ejus pœnitentia. 36. d
David voce Domini per Nathan revixit, ut Lazarus ex ſepulchro voce Chriſti. 47 c
In toto corde ſecutus eſt Deum. 46. b
Peccavit graviter numerando Iſrael. 69. c 70 c
Occidit Uriam. 72. b 82 d
A Deo punitur. 74. d
Confitetur & deplorat peccata ſua. 108. c e 110. e & ſeq.
Natus eſt ex honeſto conjugio. 108. e 110. d & 129. e
Fugit perſecutionem Saulis. 121. b
Erat filius viri fidelis & juſti. 123. e
Conceptus & natus in peccato originis. ibid. & ſeq.
A concupiſcentia victus. 162. a
Non audet ſe juſtum pronunciare. 179. e 439 c
Semel juſtus excidit à juſtitia. 458 c
Confidebat opera ſua in judicio Dei poſſe conſiſtere. 484. c d & ſeq.
Septies in die laudem dicebat Deo. 542 d
Media nocte ſurgebat ad confitendum Domino. ibid. de
Veſperè & manè, & meridie orabat. 542. b
Decalogum ad ſe non pertinere, dicunt hæretici. 471 c
Decalogus à Chriſto & Apoſtolis commendatur fidelibus. 471. d & ſeq.
Excepta Sabbathi obſervatione. 472. a
Defectus eſt neceſſariò à cauſa deficiente. 82. e
Defectus eſt cauſa peccati. 82. b
Eſt triplex. ibid.
Defectus proximus eſt, non attendere ad regulam rationis. 82. b
Eſt voluntarius, non quia elicitus à voluntate, ſed quia in poteſtate voluntatis. ibid. b
Non eſt actus poſitivus. ibid.
Ut præcedit actum peccati, non eſt malum aliquod naturale, vel voluntarium. ibid.
Eſt ſimplex negatio. ibid. c
Quomodo induit rationem mali, quomodo non. ibid. b c
Quomodo eſt cauſa mali. ibid. c
Defectus in infinitum non datur. ibid. b
Defectus remotus eſt, quia voluntas non eſt ſummum bonum. ibid. c
Remotiſſimus, quia voluntas humana eſt creata ex nihilo. ibid. c d
Defectus in ſummum bonum cadere non poteſt. ibid. c & 83. a
Referri debet in cauſam proximam. 83 a
Sepè eſt in cauſa ſecunda, & non in prima. 84 b c
Devotio interna eſt promptitudo animi ad Deum laudandum. 551 c
Externa eſt promptitudo ad opera exteriora, ut ad genuflexionem &c. ibid.
Qua collectione animi excitanda. ibid. b c
Devota oratio exprimit lachrymas. ibid. e
Devotio S. Franciſci in horis recitandis. ibid. d e
Deus neminem tentat. 61. d e
Deus non eſt cauſa mali. 10. c
Non eſt auctor peccati. 14. b c & 58. a
Non punit antequam peccent homines. 18. b
Promptior eſt ad præmiandum, quàm ad puniendum. 49. d e
Non poteſt punire ſine malis meritis, quia juſtus eſt. 49 e & 258. e
Deum eſſe auctorem primum peccati, primus omnium dixit Simon Magus. 53. b c
Deos duos poſuerant quidam hæretici, malum & bonum. ibid. a b & 63. a
Deo repugnante nihil fieri poteſt. 55. b

Deo

Digitized by Google

Deo non ponitur lex ab aliquo ſuperiore. 57. c d e & 82. b
Dei ſapientia lex Dei eſt. 57. c 65. e 81. a 82. b c
Deus non poteſt ſeipſum negare. 57. e 82. b
Non eſt auctor peccati, probatur ex Scripturis. 60. d & 61. per totum. Ex Patribus. 62. e 70. b & 179. c
Deus non novit practicè malum. 63. a b
Eſt mali permiſſor, non effector. ibid. c a 66. a b
Eſt auctor naturæ non culpæ. 64. c
Eſt cauſa eſſendi, non deficiendi. 65. a 75. b & 82. c
Eſt ſummum bonum & tantùm cauſa boni. 65. b 82. e
Convertit malum in bonum. 65. d 66. b 70. b 75. d & 78. d e
Quomodo Deus creat impios. 66. e
Dei judicia profunda & inſcrutabilia. 68. b c 87. a 66. b 117. e 118. d 133. e 258. e 355. e 455. e
Deus prævidet & ordinat peccatum in bonum. 68. e
Quatuor modis dici poteſt cauſa, cur homines malè agant. 69. c
Non poſitivè, ſed permiſſivè. 69. d 71. e & 75. b
Nullum deſerit, niſi deſeratur. 71. e 90. b 227. e 250. d & 327. a
Facit malum pœnæ, non culpæ. 74. c
Facit entitatem, non defectum peccati. 75. a
Deo invito nihil fit. 75. c 76. b
Deus reſpectu peccati habet tantùm non velle. ibid. a
Non habet velle aut nolle. ibid.
Non impedit concurſum rerum etiam defectibilium. 76 e
Volens permittit mala. 75. c 76. b c
Deus voluntate ſua omnia facit, quæ fieri vult. ibid. d
Si vellet fieri mala, ipſe faceret mala. ibid. d
Bene facit ſinendo, quæ malè fiunt. 76. c
Numquam vult mala per ſe. ibid. c
Prius ſcit neceſſaria quàm libera. 79. c 259. b
Scit qua quiſque vocatione vocatus veniet, qua non. ibid. b 228. b 230. c & 257. b
Liberè, non neceſſariò mundum creavit. 81. d
Seipſo eſt beatus. ibid. d
Multa facere poteſt, quæ hominibus ſunt prohibita. 82. b
Eſt omnium Dominus. ibid. b
Licitè potuit jubere Abrahamum occidere filium ſuum. ibid.
Non potuit juvare David, ut occideret Uriam. ibid. b
Licitè potuit Uriam, vel quemvis hominem occidere, non tamen cum homine occidente alium injuſtè, concurrere. ibid.
Ita agit cum ſecundis cauſis liberis, ut relinquat determinationem in poteſtatem liberi arbitrii. 83. e
Non tenetur mala ventura impedire. 83. b
Ejus concurſus ex ſe eſt unus, communis, & indifferens. 83 b c
Dei concurſus limitatur à voluntate humana. 83. e d e
Deus quomodo videtur cauſa peccati. 84. e
Numquam alloquitur inanimata. 99. b
In odium peccati quodvis ejus inſtrumentum punit. ibid.
Eſt auctor naturæ. 120. b
Eſt immutabilis, ſolus bonus, ſolus ſapiens &c. 120. d 133. a 138. e 142. e
Non jubet impoſſibile. 155. b
Fecit omnia præter peccatum. 169. c
Deus quomodo eſt auctor mortis, quomodo non. 169. a
Parum de Deo intelligimus. 192. e
Deus ab æternitate nos dilexit. 212. e
Nec fato premitur, nec perſonarum acceptione corrumpitur. 217. b 235. a
Dupliciter nos diligit. 221. d
Nos prius diligit. ibid. d e
Dei natura non poteſt alteri communicari. 223 a
Quomodo eſt charitas, quomodo non, quomodo ſapientia & juſtitia. 223. b c
Vocat aliquos ita, ut ſciat non venturos. 231. d
Bona operatur in nobis, ſed non ſine nobis. 233. b
Aliquando benevolentior adultis ſceleratiſſimis, quàm parvulis minus malis. 270. c
Quomodo prius velit electis gloriam, quomodo prius bona opera. 255. a
Amando facit bonos. 256. d
Quomodo agit liberè, quomodo neceſſariò. 265. c e
Semper vivere, & tamen liberè quid. 266. a
Dei præſcientia & potentia quomodo libera. ibid. d
Deum eſſe liberi arbitrii probatur ex Scripturis. 266. c Ex Patribus. 280. e Ratione. 280. c Solvuntur objectiones. 281. d & ſeq.
Deus auctor neceſſitatis, non ſervit neceſſitati. 280. e
Cauſa efficiente & ſubjecto caret. 281. a
Deum invocare in miſeriis naturale eſt. 281. b 282. b 285. e
Deus & ſibi & omnibus aliis eſt finis. 281. c
Dei velle duobus modis conſideratur. 281. b
Non eſt omni modo neceſſarium. ibid. e
Deus & Chriſtus homo non habent gloriam ex meritis. 282. e
Deus poteſt naturali lumine cognoſci & demonſtrari; item quòd ſit unus & bonus. 284. d e. Probatur ex Scripturis. 284. e. Ex Patribus. 285. c Ratione. 286. c Solvuntur objectiones. 286. e & ſeq.
Manifeſtavit ſe ex rebus creatis mundi ſapientibus & Philophis. 285. b
Ejus unitas eſt objectum naturale. 286. c
Deum non concurrere ad opera noſtra ſecundùm Pelagianos. 287. a
Omnia immediatè operari Deum, cauſas verò ſecundas nihil, ſecundùm Mahometanos. ibid. a
Refutatur uterque error ex Scripturis. 287. d Ex Patribus. 287. d Ratione. 288. a
Deus operatur omnia in omnibus. 287. b
Quomodo facit bona & mala. 288. c
Dat & continuat omnium rerum eſſe. ibid. c d
Quomodo eſt determinatus ad unum. 297. c
Eſt Dominus actionum ſuarum ad extra. 297. c d
Ideò operatur, quia voluntas noſtra operatur, non contra. 299. b c a
Dei concurſus generalis, & indifferens modificatur à cauſa ſecunda, quoad ſpecificationem. 299. d
Quomodo ab æterno determinavit omnes effectus. 300. a
Quomodo futura præcognoſcat. 300. a b
Eſſet colendus licet beatitudinem dare nollet. 357. e
Nos condemnat ut judex. 412. a
Quomodo nos modò juſtificat, quomodo in die judicii juſtificabit. ibid. b c
Declarando juſtum, facit juſtum. 412. b 413. a
Condemnat & juſtificat longe aliter atque homines. 413 a
Quomodo omnia inhabitat. 417. a
In Baptiſmo juſtificat & juſtificatur. 423. b
Quomodo eſt totus in omnibus & ſingulis. 461. c
Nemini eſt debitor, niſi ex promiſſione. 511. d 518. b
Fit debitor bene operantibus ex ſua promiſſione. 515. a
Eſt juſtus judex in remuneratione. 515. c d
Dat mercedem ex juſtitia diſtributiva, non commutativa. 516. a
Quomodo objectum beatitudinis, quomodo meriti. 518. d
Præmiat ſupra condignum. 518. e
Punit citra condignum. 519. b
Cur dicitur eſſe in cœlis, cùm ſit in terris, & ubique. 528. c
Dicitur iraſci ad ſimilitudinem hominum. 533. c
Diabolus non poteſt cogere ad peccatum. 79. c 336. b
Permiſſus eſt Adamum vincere, ut poſtea majore cum Sanctorum gloria vinceretur. 87. d
Per verum ſerpentem locutus eſt, & tentavit Hevam. ibid. e
Vocatur ſerpens, quia ſerpentem induit. 88. e
Quare potius ſerpentem quàm aliam beſtiam aſſumpſit ad tentandam Hevam. 88. a b
Non fuit illi permiſſum aliud animal ad hoc aſſumere. ibid.
Ejus aſtutia & calliditas. ibid. c d
Ut Hevam ſeduceret, finxit ſe amicum Dei. ibid. a
Per mulierem ſeduxit Adamum. 93. d
Eſt obduratus in malo. 99. d e
Eſt miſerrima beſtia. 99. e a
Quomodo gaudet de malo. ibid.
Poteſtatem aliquando habet in homines etiam ſanctos quoad corpus. ibid. e 195. d
Illi accommodatur maledictio ſerpentis. 99. d
Diabolum imitantur qui peccant. 106. a 142. c
Eſt fons peccatorum. 141. b
Quam habet poteſtatem producendi res. 172. a b
Ejus poteſtas in corpora & mentes hominum. 195. e
Dæmones credunt & contremiſcunt. 168. d
Dæmon negat liberum arbitrium. 191. a
Varias habet nocendi artes per concupiſcentiam noſtram. 313. a
Dæmones ſunt obfirmati in actuali odio Dei & proximi. 322. e a
Reſpectu ultimi finis non habent liberum arbitrium à neceſſitate, ſed tantùm à coactione. 324. d
Reſpectu mediorum habent utroque modo liberum arbitrium. 324. d
Quomodo ſemper neceſſariò malè agunt, quomodo non. ibid.
Eorum pœna creſcere non poteſt, quia ſunt in termino. ibid. d
Diabolum invocant, qui in peccato perſiſtentes, dicunt, *Pater noſter*. 527. e
Diabolus neminem vincere, immò nec tentare poteſt, niſi Deo permittente. 533. a
Dæmonia qua ratione ejiciuntur ab improbis. 536. a
Poſt diem judicii nulla erunt corpora mixta. 183. d
In univerſali judicio omnes aderunt. 188. d
Hujus judicii forma non omnibus eadem. ib.
Judicium adultorum ſecundùm opera eorum. 188. d
Idem quomodo dicitur de infantibus. 189. a
Poſt diem judicii rerum vis & natura mutabitur. 189. c d
In univerſali judicio omnibus omnia manifeſtabuntur. 190. d
Dies judicii magis horrendus magnatibus & regibus, quàm aliis. 235. b
Diluvium deformaſſe locum paradiſi. 19. e 20. e
Non abſtuliſſe inde temperiem aëris. 20. d
Non penetraſſe paradiſum. 21. a
Non abſtuliſſe arbores. ibid. d e
Detrimentum aliquod paradiſo intuliſſe. ibid. e
Divitias poſſidere licet Chriſtianis. 596. c
Contra ſenſerunt aliqui. ibid. d
Refutantur & probatur rerum proprietas ex Scripturis & Patribus. ibid. d Ratione. 596. c d & ſeq.
Divitibus quare difficile intrare in cœlum. 597. a
Divitiæ quomodo relinquendæ, ut ſimus Chriſti diſcipuli. ibid. b c
Quomodo ſunt iniquæ. ibid. d
Divites Deus non fecit. ibid. e
Vel ſunt iniqui, vel iniquorum hæredes. ibid. d e
Divitiæ vocantur mammona, ideſt, iniquitas, quod ex iniquitate collectæ ſint. ibid. e
Non ſemper iniquè poſſidentur, licèt valdè inæqualiter. ibid. d e
Præbent cauſas & incitamenta ad iniquitatem. ibid. e
Corporales falsò vocantur divitiæ, ſpirituales verè & propriè. ibid.
Divites vix ſiunt ſine iniquitate. ibid.
Non ſunt Domini, ſed diſpenſatores rerum, quia Deo rationem reddere debent. ibid. c
Soli eleemoſynam facere poſſunt, qui proprietatem & dominium rerum habent. 598. b
Divitiæ & paupertas poſſunt eſſe bonis & malis communes. ibid. e
Dominicis diebus numquam jejunatur, 576. c 580. b 581. a
Maxime cùm ſit conventus Chriſtianorum ad verbum Dei audiendum, & communionem percipiendam. 580. b
Lætandum propter reſurrectionem Chriſti. 581. b
Dominica jejunare eſt reſurrectionem Chriſti non credere. 584. a
Tum non orandum ſtrato corpore. ibid. c d
Dominicis qui hæretici jejunabant. ibid. e 584. d
Dominicis nec quovis tempore eſt illicitum jejunare, niſi indebitè fiat. 584. d e
Dona Dei poſſunt eſſe quatuor in quolibet homine. 5. e a

Dona

Digitized by Google

cta, & cum charitate. ibid. c 226. a
Non ſunt tantùm novem, ſed multò plura. 226. a
Dona ſeptem Spiritus ſancti, ſeptem petitionibus orationis Dominicæ reſpondent. 526. b

E

Eccleſia grex unius paſtoris. 188 c
Petit Theologicarum virtutum augmentum. 138. b
Orat pro infidelibus. 244. c 349. c & ſeq.
Occaſione hæreſum novas voces cogitur admittere. 590. d
Eccleſiæ judicio acquieſcendum. 308. a
Ejus orationes in Paraſceve. 350. a
Judicium innumeris ſignis confirmatum. 351. c
Eccleſia quomodo dicitur ſancta, cùm habeat in ſe bonos & malos. 381. a
Eccleſiæ ex parabolis Evangelicis probatur habere in ſe bonos & malos. 381. a 392. d 443. c
Sponſa Chriſti pulcherrima. 421. d
Facit ut innoteſcat quid revelatum ſit à Deo. 436. d
Ædificatur ſupra fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum. 436. e
Per Baptiſmum remittit peccata. 442. e
Eſt in Chriſto ut corpus in capite. 449. c
Quibus rebus comparatur. 461 c
Deflet mortem piorum. 529. c
Quæ fide orat pro hominibus convertendis. 535. c
Perquàm aptè dicitur domus orationis. 538. a b & 550. e a
Eccleſiæ triumphantis, & militantis officium differt. 538. a
Eccleſiarum diverſæ conſuetudines in horis recitandis. 539. b & ſeq.
Eccleſia habet poteſtatem inſtituendi jejunia, quæ obligent in conſcientia. 560. a
Eden multis modis accipitur. 21. d
Eden non eſſe paradiſum. ibid. e
Eden ſignificare voluptatem, & non eſſe nomen loci. ibid.
Paradiſum eſſe in Eden. ibid. d
Electio eſt voluntatis, Probatur ex Scripturis. 246. b
Electos ad regnum Dei infallibiliter ſalvandos. ibid. a
Electos eſſe ex mera Dei gratia. ibid. d 254. e & 256. b
Electio eſt fortuita reſpectu electorum, certa reſpectu Dei. 246. e
Eſt ſine ulla prævisione operum. ibid.
Aliquando accipitur pro vocatione, quæ eſt effectus prædeſtinationis. 254. d
Electio Dei æterna dupliciter accipitur. ibid. e
Aliquando accipitur pro voluntate dandi gloriam propter merita. ibid. e 255. d
Eſt concluſio conſultationis, & proprius actus liberi arbitrii. 263. a 265. b 272. c
Eſt de mediis, non de fine. 263. a
Dupliciter fieri poteſt. ibid. & ſeq.
Variis nominibus appellatur. 272. b c
Continet in ſe & actum ultimi judicii practici, & actum approbationis voluntatis. ibid. c
Electio requiſita ad liberum arbitrium, debet fieri cum pleno rationis judicio. 288. e
Electio mali eſt imperfectio libertatis. ibid. d
Electio tantùm humana requirit præcedentem conſultationem. ibid. e
Electio libera, non autem executio libera requiritur ad liberum arbitrium. 294. d
Divina ut faciat homines bonos, requirit in eis liberum arbitrium. 317. d
Divitiæ non faciunt, ſed ſinunt eſſe malos. ibidem b c
eleemoſyna, vel ſaltem materialiter dici poteſt. ibid. d e
Alia eſt corporalis, alia ſpiritualis, & utriuſque ſeptem ſunt ſpecies. ibid.
Laudatur & jubetur in Scripturis. 589. d e
De ejus fructu duo errores. ibid. b
Non ſufficit ad ſalutem ſine aliis virtutibus. ibid. b
Solvuntur objectiones contrariæ ſententiæ. ibid. a b
Eleemoſynam dare eſt ſuam & aliorum animas vitiis purgare. ibid. c d
Eſt propriè opus miſericordiæ erga alios. ibid. d
Ut eſt fructus pœnitentiæ tollit peccatum, impetrat juſtificationem. 590. a b 591. a
Nec meretur, nec ſatisfacit ſecundùm hæreticos. ibid. & ſeq.
In homine juſto meretur vitam æternam, ſatisfacit pro peccatis, auget fiduciam apud Deum, & gaudium ſpirituale. Deo & proximo gratum facit, conciliat benevolentiam & orationes multorum. ibid. b & ſeq.
Impetravit Cornelio gratiam fidei Chriſtianæ. 591. a
Cauſa eſt augmenti divitiarum temporalium. ibid. b
Ejus magnitudo ex tribus ſumitur. ibid. d e
Eleemoſyna parva viduæ præfertur divitum magnis donariis. 592. c d
Præceptum de danda eleemoſyna non eſt juſtitiæ, ſed charitatis. ibid. d e
Reducitur ad non furaberis, vel honora patrem & matrem. ibid. b c
Eſt præceptum affirmativum, non negativum. ibid. a b
Magis obligat eccleſiaſticos, quàm laicos. ibid. c
Eleemoſynam dare, eſt imperare, non ſervire divitiis. ibid. d
Quando danda ex neceſſariis naturæ. 594 c
Quando ex neceſſariis perſonæ, vel ſtatui. ibid. b c
Quando ex ſuperfluis: Vide ſuperfluum.
Non eſt neceſſariò danda, quando per mutuum, vel venditionem, vel alio modo proximo ſubveniri poteſt. ibid. b c
Non eſt facienda in magnum præjudicium proprii ſtatus, & dignitatis, niſi in raris cauſis. ibid. d
Multi Sancti etiam ex neceſſariis ad ſtatum dederunt pauperibus. 595. d
De malè partis quando fieri poteſt, quando non. 597. a b c
Debet eſſe ex propriis. ibid. c
Eleemoſynas dare eſt divitum, recipere pauperum, & hic habet ſuum fundamentum eleemoſyna. 597. d e
Eleemoſynas dare eſt tantùm eorum, qui dominium & proprietatem divitiarum habent, non eorum, qui obedire debent. 598. b
Eleemoſyna non eſt danda peccatori ut talis eſt, ſed ut eſt miſer, & potius bono quàm malo danda. ibid. b c
Eleemoſyna facit nobis amicos Angelos. ibidem a b
Malis data propter Deum, non eſt inanis. ibid. b c
Ut ſit bona, quinque conditiones requirit. 599. a b
Largitas pluris æſtimatur, cùm multis aliquid, quàm cùm paucis multum datur, aliquando tamen contrarium experit. 599. a b
Eleemoſynas non minore largitate, quàm prudenti charitate eſſe faciendas. ibid.
Elementa quomodo à natura ſunt incorruptibilia. 183. e & ſeq.
Omnia pugnant contra hominem. 195. d 196. d 198. b
14. c
Crediderunt equos & fluvios loqui. 88. e
Ignorabant peccatum originis. 113. b 198. d & 585. c
Celebrare ſolebant dies ſuos natales. 60. c
Varia ſenſerunt de origine animæ rationalis. 67. c
De brevitate vitæ. 165. a
De miſeriis vitæ. 198. d
Quomodo dicuntur à Deo derelicti. 242. d
Quomodo habent ſufficiens auxilium ad ſalutem. ibid. c d
Hi electi, Judæi rejecti. 247. c
Vocat eos Chriſtus ſuas oves. 254. a
Multi illorum defenderunt liberum arbitrium. 293. b
Per cognitionem unius Dei ex creaturis collectam potuerunt abſtinere ab idolis. 303. c 304. a
Gentes in Scripturis ferè ſemper infideles ſignificant. 304. a
Eorum opera nonnulla à Deo præmiata. 313. b
Ab iis bona opera fieri poſſunt, ſive cum ſpeciali Dei auxilio, ſive ſolis naturæ viribus. ibid. b c
Sine fide Deum & ejus providentiam cognoſcere potuerunt. 315. b c
Quantum rationis naturalis lumen oſtenderint. 317. b
Omnia ferè eorum opera vitiantur ex malo fine. 314. c 321. c & 428. c
Eorum famoſiſſimi verè fuerunt improbi. 355. d
Moriendo pro patria nihil præter gloriam ſuam quærebant. 358. c
Aliqui eorum putarunt orationibus hominum mutari providentiam Dei. 583. a
Evangelium continere doctrinam operum, & leges varias. 100. b & ſeq.
Duobus modis accipi poteſt. 464. e
Ferè ſemper accipitur in ſacris literis pro doctrina Chriſti, & Apoſtolorum, & Evangeliſtarum. ibid. a b
Quomodo differt à lege. ibid. b. 466. b & 467. a
Secundùm hæreticos dicitur prædicatio Chriſti & Apoſtolorum. 465. a
Evangelium continet in ſe tria. ibid.
Continet leges. ibid. c d
Continet commnationes. 465. e
Promiſſiones conditionales, non abſolutas. 466. c
Evangelium quot modis dicitur. ibid. a
Evangelii & legis duo præcipua diſcrimina. 467. b
Evangelium eſt in lege, ut arbor in ſemine. ibid. d
Evangelica doctrina ſuperat doctrinam legis & Prophetarum. ibid. e & ſeq.
Evangelium ferè convenit cum lege in legibus moralibus. 468. c d
Quomodo ſuperat legem veterem. ibid. e
Evangelium per Chriſtum, lex per Moſem. 469. d
Evangelium toti mundo, lex vetus tantùm Judæis data eſt. ibid. d e
Evangelium corpus & veritas, lex umbra & figura. ibid. e
Succeſſit legi Moſis, Evangelio verò nulla lex ſuccedet. ibid. b & ſeq.
Evangelium vel Chriſti legem non habituram finem probatur. ibid. c
Quomodo dicitur ſempiternum. ibid. d
Quomodo habet vim juſtificandi. 470. d
Evangelium lex amoris & libertatis. ibid. b c
Evangelium Chriſti jugum ſuave, onus leve, & quare. ibid. d e
Eſt lex quædam, cui debetur obedientia. 471. e a d
Euchariſtia ut ritè percipiatur, quam requirit conſcientiæ diſcuſſionem. 445. c

Eucha-

Digitized by Google

Euchariſtia ritè percepta mirabiliter operatur. 447. a
Euchariſtiæ perceptio requirit jejunium naturale. 553. c
Excuſatio peccati eſt aliud peccatum. 96. c e
Auget delictum. 337. d
Qui excuſat delictum negando, juſtificatur apud homines, ſed condemnatur apud Deum. 412. c
Exemplum bonum prælati amputat excuſationem ſubditi. 338. b
Exempla Sanctorum ſunt ab omnibus veneranda, non ſemper imitanda. 532. d
Exul & relegatus quomodo differunt? 185. c

F

FAmes quàm intolerabilis, & ad quàm horrenda homines adigit? 195. d
Fames quàm gravi labore prævenitur vel pellitur? ibid. e
Fidem ſola infidelitas excludit. 38. b c
Quot modis accipitur. ibid. d
Fidem amittens, eſt hæreticus. 38. d
Fidelis tenetur magis ſtudere perfectioni, quàm infidelis. 43 a d e
Ad fidem pertinent quæ evidenter deducuntur ex articulis fidei. 124 c
Fides ſine ſpe & charitate non unit perfectè cum Chriſto. 218 d e
Fidem vivam ab Eccleſia petunt Catechumeni. 218 b
Fides viva & vera eſt Chriſtiana juſtitia. ibid.
Fides ex auditu. 219 a c
Fides viva eſt cum charitate. 218 a 219 a
Infuſa non perit gratia recedente. 219 c
Fides imperfecta & informis poteſt eſſe ſine gratia. ibid b c
Eſt habitus ſupernaturalis, habens operationes ſupernaturales. ibid. b
Fidei lumen in ſupernaturalibus quomodo ſe habet. 221 c
Ex fide manant ſpes & charitas. ibid. e a
Fidei confeſſio. 223 c d
Fides donum Dei. 225. c, 335. b 249. d & 349 e cum ſeq.
Requirit pium voluntatis affectum, quia rationem ſuperat. 269 a
Fides eſt vera, ſine operibus tamen mortua. 314 d
Probatur eſſe donum Dei ex Scripturis. 349 a
Ex Conciliis. ibid.
Ex Patribus. ibid. b
Ratione. ibid. d e & ſeq.
Ejus initium & augmentum eſt etiam donum Dei. 331. c 349. d 356. c 362. b & 364 e
Eſt fundamentum prædeſtinationis. 350 e
Fides ut ſit certa, duas cauſas infallibiles requirit. 351 a & ſeq.
Catholica quàm certa. ibid. c
Hæreticorum & Turcarum non eſt donum Dei. 350 a
Fide humana hiſtorias humanas credimus. 351 d
Divina divinas. ibid.
Fides facilius & citius adhibetur falſis quàm veris. ibid. e
Fides noſtra quàm multis miraculis confirmata? 348 c & 350 c
Fides Catholica & vera tria requirit. 351 d
Fides, fideique principium eſt in poteſtate noſtra. 361 c 362 a & 367 c
Fidem triplicem diſtinguunt hæretici hujus ſæculi. 374 b & ſeq.
Refutatur hoc. 376 c
Fides in divinis literis multis modis accipitur. 375 c & ſeq
Pro fidelitate & conſtantia in ſervanda promiſſione. ibid. e
Pro ipſa promiſſione & voto. Pro conſtantia. Pro ipſo fidei objecto. ibid.
Fides hiſtorica ſacrarum literarum dicitur Catholica, vel dogmatica. ib. d 385 c d
In tribus differunt Catholici ab hæreticis circa fidem juſtificantem. 375 e
Fidem juſtificantem non eſſe fiduciam miſericordiæ, probatur ex cap. 11. ad Hebræos. ibid. b
Fidei juſtificantis definitio. ibid. b c
Fides eſt vita, & anima rerum ſperandarum. ibid. d
Fides quomodo ſubſtantia ſperantium, & ſperatorum. ibid. & 376 b
Fidei definitio duas continet fidei proprietates. 376 c
Fides Chriſtiana diſtinguitur ab omnibus habitibus intellectus. ibid.
Diſtinguitur à fide humana. ibid.
Fides humana poteſt eſſe fallax. ibid. b
Fides diſtinguitur ab opinione, ſuſpicione dubitatione. ibid. c
A ſcientia & intellectu. ibid.
Non eſt fiducia. ibid. d 376 a 377 c d e
Fidei officium eſt credere quæ non apparent. 376 a
Fides idem facit quod argumentum, vel demonſtratio, ſed non eodem modo. ibid.
Fides facit intellectum aſſentiri propter authoritatem dicentis. ibid. b 379 c
Non eſt notitia, ſed aſſenſus in rem incognitam. ibid. a b & 378 c a
Fidei objectum ſunt omnia quæ Deus revelavit. ibid. c & 377 b
Fides juſtificans non eſt ſola fides promiſſionum. 376 b c
Fides una & eadem eſt hiſtorica miraculorum, promiſſionum. ibid. d
Fidei multa objecta materialia. ibid. e
Fides una eſt propter unam rationem formalem, qua creduntur omnia. ibid.
Fidei duodecim articuli. 377 a
Fidei objectum non eſſe miſericordiam ſpecialem. 376 e
Fides quomodo juſtificat. 377 b
Fides Noë. ibid.
Fides eſt cauſa fiduciæ. ibid.
Poteſt ſine fiducia eſſe. ibid. c d
Fidei actus eſt credere. ibid. d e
Eſt autem credere cum aſſenſu cogitare. 378 b
Fides eſt ſpecialis virtus, & ad unam potentiam ſpecialem pertinet. ibid. c
Non eſt ſapientium ſecundùm mundum. ibidem c
Credendo, non intelligendo ſalvantur ſimplices. ibid. d e
Fides eſt credere quod non vides. 379 a
Non eſt ex intellectu, ſed contra. ibid.
Credere includit duo. ibid. b
Fides melius per ignorantiam, quàm per ſcientiam definitur. ibid. c
Fidei juſtificantis objectum non eſt ſpecialis miſericordia ſed omnia quæ Deus revelavit, probatur ex Scripturis. 379 c & ſeq.
Ex traditione Eccleſiæ. 380 b & ſeq.
Rationibus. 382 b & ſequent.
Solvuntur objectiones. 384 a & ſeq.
Fides quam Chriſtus exigebat, & miraculis confirmabat, erat juſtificans. 379 a
Fides Abrahæ commendatur. 380 b & 384 d
Fides bona, eſt rerum bonarum & malarum. 381 b c
Eſt præteritorum, præſentium, futurorum. ibid. 382 b
Eſt rerum ſuarum & alienarum. 381 b
Bonorum omnium fundamentum. 382. a 388 b c 397 b
Salutis initium. 383 a 388 d
Credere in filium Dei quid. 382 a
Quomodo oportet credere. ibid. d e
Eſt cauſa juſtificationis. 383 a
Fides primò ſubjugat animam Deo. ibid.
Fides miraculorum debet eſſe magna. 384 b 392 a & 396 d
Eſt fides Catholica. 384 d 392 a
Eſt fundamentum religionis & ſalutis. 384 c
Eſt genus armorum ſpiritualium. 385 d
Fides ſola quomodo juſtificat ſecundùm hæreticos. 386 d e & ſeq.
Quomodo diſſentiunt inter ſe hæretici circa ſuam ſolam fidem juſtificantem. 387 d
Fides eſt prima radix juſtificationis. 387. e 388 a b 391 a 401 c d e 403 a 404 e & 408 b
Pulchrè habent hoc plurimi antiqui Patres. 388 a & ſeq.
Fides juſtificat, quia per eam quærimus & accedimus Deum. ibid.
Fidei timoriſque juſtificatio comparatur. 388. b & ſeq.
Fides ſola non poteſt juſtificare. 397 b & ſeq.
Vera poteſt eſſe ſine aliis virtutibus. 391 c & ſeq.
Fides eadem eſt incipiens & proficiens. 391 a & ſeq.
Sine charitate poteſt eſſe, ſed non prodeſſe. 391. d 393. e a 374. a b 406. e a 416 a
Fides miraculorum ſæpè eſt etiam ſine charitate? 391. d
Fides ut juſtificet requirit opera charitatis. 391. e 394. c
Fides improborum hominum ac Dæmonum, quomodo differt, quomodo convenit. 392. c
Dæmonum eſt vera fides ex parte objecti. ibid.
Fides mortua quomodo intelligitur. ibid.
Fidei & charitatis diſcrimen multiplex. 393. b
Fides diſpoſitivè gignit charitatem. 393. d 394. c
Non operatur niſi per charitatem. 393 a
Fides impetrat charitatem. 393. c 397. e & ſequent.
Fidei actus, opus Dei. 394. e
Fides non eſt propriè apprehenſio. 395 d
Fides quibus modis juſtificat. 396. c & ſeq.
Fides cauſa bonorum operum. 396. d
Fides Abel, Noë, Abrahæ, 396. d e 397. b e
Principium vitæ. 397. d
Fides, Spes, & Charitas comparantur. ibid.
Fides impetrat ſanitatem. ibid. b
Fides per invocationem impetrat juſtificationem. ibid. c d & ſeq.
Solvuntur argumenta hæreticorum adducta pro ſola fide juſtificante. 398. c
Fides ſine operibus nihil prodeſt. 399 b
Fides ſola interdum ſufficit ad miracula impetranda. 401. a & ſeq.
Non cedit veniente juſtitia. 401. e 402 a b
Sola incipit cum charitate, continuat juſtitiam. ibid. e & a
Fides quomodo meretur juſtificationem. 403 d
Impetrat remiſſionem peccatorum. ibid. e
Gratiam benè operandi. ibid. e 404. e
Fides non poteſt eſſe merces. 405. a & ſeq.
Nulla omnino merita eam præcedunt. ibid. a b
Sola enim juſtificat. 405. a 407. b
Aliquo tamen modo dicitur ſola juſtificare. 407. 408. diffuſe.
Parit opera bona non contrà. 407. e
Quomodo juſtificat ſine baptiſmo? 408. c d
Tantùm inchoat, charitas conſummat juſtitiam. 315. e a & 416. e
Impetrat juſtitiam. 315. a
Non poteſt eſſe in Deo, nec Chriſto, nec beatis. ibid. c & 410 b
Eſt imperfectior juſtitia. 315. c & ſeq.
Fidei formatæ & informis diſtinctio irridetur ab hæreticis. 415. c
Probatur ex Scripturis hæc diſtinctio. 416 a
Informis poteſt fieri formata, & contrà. ibid. b
Fides in hac vita ſuam perfectionem conſequi poteſt. 420. b
Fidei certitudo quare omnem dubitationem excludit. 435. e
Fides Catholica eſt neceſſaria omnibus, ſpecialis non item. ibid. a b
Eſt unus & idem habitus. ibid.
Fides non eſt, niſi verbi divini authoritate nitatur. 442. e
Debet eſſe certiſſima & omnem dubitationem de divinis promiſſionibus tollere. 447. d 451. c
Fidem & juſtitiam ſemel habitam poſſe amitti, probatur ex Scripturis. 457 c
Exemplis ſanctorum hominum. 458 b & ſeq.
Rationibus. 459. e & ſeq.
Solvuntur objectiones. 459. c & ſeq.
Fides amittitur per unum actum infidelitatis. 459 c
Fides & ſpes non manent in futura vita. 462 e
Sine operibus non juſtificat. 487. d & ſeq.
Fides perfecta eſt neceſſaria, ut impetremus quod petimus. 535. b c d & ſeq.
Fiducia eſt ſpes roborata. 375. a 377. a 452. a 503. b
Fiducia eſt in voluntate, fides in intellectu. 376 d 377. e & 456. c
Fiducia eſt cauſa metus. 376. e
Ex fide oritur. 377. a b c 385. b 388. d & 535. a
Tantùm bona futura reſpicit. 377. c
Ex charitate procedit. 383. b
Illi opponitur timiditas. 385. b
Ejus certitudo aliquo modo omnem formidinem excludit, aliquo modo non. 435. e
Fiduciæ & fidei opponitur hæſitatio. 456. b
Ut ſit ſine hæſitatione quid requirit. ibid. c d
Fiduciam nullam in meritis habendam, ſecundùm Calvinum. 501. e

Fidu-

Digitized by G

nere tutiſſimum eſſe, probatur ex Scripturis. ibid. c Ex Patribus. ibid. c & ſeq.
Ex ratione. 505. a
In fiducia bonorum operum mediocritas ſervanda eſt. 504 c cum ſeq.
Fiducia firmiter adhæreſcimus divinæ benignitati. 535. e
Chriſtus eſt filius Dei per naturam. 11 e
Homines ſunt filii Dei per gratiam & adoptionem. ibid. & ſeq.
Filii debent amare parentes. 77 c
Filius in quo caſu poteſt jure occidere patrem. ibid. d
Quomodo non portant filii iniquitatem patris. 44 a 45 c 62 b 105 a 112 c cum ſeq. 113 c & 135 c
Filii fidelium neceſſario ſunt baptizandi. 128 d
Quomodo novem menſibus in uteris matrum geſtantur. 132 c & 139 a
Sepe ſunt omnino diſſimiles parentibus. 136 d
Filius poteſt dici per naturam, per doctrinam, per imitationem. 140 a & ſeq.
Filii Dei jus habent ad hæreditatem æternam. 508 d cum ſeq. & 513 c
Et quo merito. 516 c
Filio, jure adoptionis, ante omnia bona opera debetur hæreditas. ibid. d
Filius Dei adoptivus quo vitam æternam obtineat, ut mercedem, requirit, neceſſariò promiſſionem. ibid. d e
Finis in præcepto indicari, non proprie imperata poteſt. 157 d 158 c
Finem, tum naturalem, tum ſupernaturalem naturaliter ignorant homines. 192 c
Finis hominis naturalis quantum ad voluntatem eſt vivere ſecundùm rationem. 193 c
Finis eſt primus intentione, ultimus executione. 255 b & 257 d
Quomodo pertinet ad liberum arbitrium. 277 a
Quomodo induit rationem medii. ibid. b
Finis amor primus an ſit liber, an neceſſarius, tres ſententiæ. ibid. c
Fit efficienter a voluntate. ibid.
Deo tribuitur, quia ſequitur ex inclinatione naturali impreſſa à Deo. ibid. 278 a
Finis ultimus duplex. 283 c
Circa finem, & neceſſariò conjuncta cum fine non ſumus liberi. 297 b
Omnis bonus finis movet in virtute ultimi finis. 315 c
Quomodo referenda ſunt opera in finem, ut ſint bona. ibid. & ſeq.
Finis malus vitiat totum opus. 314 c
Finis ultimus principium, & fundamentum totius doctrinæ moralis. 468 c
Finis dicit relationem ad media. 496 a
Inter operandum ſpectandus eſt. 505 c
Ad finem ſupernaturalem requiruntur opera ſupernaturalia. 509 c c

G

GAllorum error de prædeſtinatione. 248. b c 356 e
Galliæ Rex, ad libitum curat morbum ſtrumæ. 217 b
Gloria non erit habitus in eſſentia animæ. 220 c
Gloria eſt conjunctio cum Deo per viſionem & amorem. ibid.
Gloria corona hominibus duplici titulo debita. 253 c & 519 b
Quomodo poteſt amitti, quomodo non. 253 c
Gloria ut eſt finis eſt prior bonis operibus. 255 a
In genere autem cauſæ efficientis gloria eſt poſterior. ibid. & ſeq.
Gloriam habere ex ſe, quot modis. 282. c
Gloriæ gradus idem qui debetur jure meritorio, tribuitur jure mercedis. ibid. b
Gloria adultorum major infantium in cœlo. 495 d 519 c
Gloria Dei primum omnium petenda eſt. 527 d
Gratia gratum faciens eſt habitus naturam perficiens. 3. c 5. e & ſeq. 6. c 213. c d 214 b c c & ſeq.
Gratia ſanat naturam. 7 b
Eſt neceſſaria ad meritum. 12 c d e
Non tollit liberum arbitrium. ibid. b 13 c
Sufficit non modo ad velle, ſed etiam ad perficere. 13 c
Eſt lux & vita animæ. 50 a 177 a 178 c & 219 d
Eſt habitus in anima inhærens. 50 b
Accipitur pro liberali condonatione pœnæ. ibidem.
Eſt efficacior peccato. 114 c
Gratia perſonalis proximorum parentum in filios non transfunditur. 126 c e
Gratia Dei vita æterna. 143 e 212 c 500 c & 501 d
Gratia B. Mariæ quanta & quotuplex. 133 c
Gratiæ privatio mors animæ. 177 a 178 d
Gratia dicitur quia gratis data. 211 c
Opponitur debito. ibid. e 212 e
Tribus modis in ſacris literis accipitur. 211 e a
Gratia humanitatis Chriſti quæ & qualis. 212 a b
Gratia accipitur pro ſolis Dei beneficiis naturæ ſuperadditis. 211. e
Gratiæ nomine intelliguntur quævis ſupernaturalia beneficia. ibid. e 212 a
Gratia Dei maximè propria quæ. ibid. b c
Alia æterna, alia temporaria, & quid utraque. ibid. c
Temporaria duplex. ibid. a
Gratia eſt finis ultimus, ſanitas animæ ſempiterna. ibid. b & 226 d
Gratiæ gratis data & gratum faciens ad diverſum finem dantur. 212. c 226. d
Gratum faciens eſt duplex. 212 d.
Gratiæ nomen magis proprie convenit auxilio ſpeciali, quàm generali. 213 c
Gratia ſpecialis eſt duplex. ibid. d
Efficax & ſufficiens quid. 213 c a 216 c
Efficax duplex. 213 c
Præveniens & ſubſequens quid. ibid. c
Gratia eſt virtus nobis à Deo infuſa. 214 c
Eſt fons unde fluunt rivi bonorum operum. ibid. c & 215 b
Multis rebus comparatur in ſacris literis. 215 d
Regit liberum arbitrium, ut jumentum. 216 c
In nobis augetur & perficitur. 217 a
An gratia gratum faciens re diſtinguatur ab habitu charitatis, quatuor ſententiæ. 217 e & ſeq.
Tantùm ratione diſtingui, & quomodo. 218 a & ſeq.
Gratia grati ſumus Deo, charitate Deum habemus carum. ibid. c & ſeq.
Gratia juſtificans non diſtinguitur ab habitibus Theologicarum virtutum. ibid. b
Dat homini quoddam eſſe ſupernaturale. 216 c 219 b 220 a c
Gratiæ & charitati eadem tribuuntur. 218 c 219 d & ſeq.
Per gratiam Spiritus ſanctus in nobis habitat. 214. c 215 a 219 d
A peccato juſtificamur. 219 e
Gratia fons, & radix omnium virtutum. ibid.
Separat filios regni à filiis damnationis. ib. e a
Eſt donum Dei omnium maximum. ibid. a
Eſt & habitus & actus in voluntate. 220 c
Reſpondet gloriæ. ibid.
Non eſt habitus in eſſentia animæ, ſed in potentiis. ibid. & ſeq.
Datur efficax electis, ut certiſſimè perſeverent. ibid. a
Eſt fundamentum prædeſtinationis. ibid. c & 228 a
Sufficiens eſt communis reprobis. ibid. c
Gratiæ efficacia in quo conſiſtat, tres opiniones. 227 e
Pendet à propoſito Dei, non à voluntate hominis. 228 c 229 c d
Efficax quàm præſtans, & quibus nominibus vocetur. ibid. c & ſeq.
Non eſt actio phyſica voluntatem determinans ibid. b & ſeq.
Quomodo trahit voluntatem. 230 c & ſeq.
Gratia inſpirationis internę differt à concione externa. 230 e
Gratia operans & cooperans variè explicantur. 232 b & ſeq.
Gratia operans quomodo nos prævenit. 233 a
Convertit D. Paulum. ibid. c
Operans & cooperans quid. ibid. a
Sufficiens nulli deeſt. 235 c & ſeq.
Sine gratia præveniente nemo poteſt gratiam deſiderare & accipere. 234 c & ſeq.
Gratia non expectat, ſed prævenit voluntates noſtras. 234 a & ſeq.
Non datur omnibus æqualiter. 235 a
Solvuntur objectiones. ibid. & ſeq.
Gratia nemini eſt debita. 236 c
Gratiam ſufficientem ad ſalutem omnibus dari, probatur ex Scripturis. 237 b & ſeq.
Ex Patribus. ibid. c & ſeq.
Solvuntur objectiones. 242 d cum ſequent. & 256 c
Gratia ſufficiens non adeſt peccatoribus omnibus momentis, probatur ex Scripturis. 239 a & ſequent.
Ex Patribus. ibid. c & ſeq. Ratione. ibidem c & ſequent.
Gratia præveniens illuminat cor. ibid. b c
Gratia vitandi peccatum ſemper adeſt, probatur ex Scripturis. ibid c & ſeq.
Ex Patribus. 240 b
Ratione. ibid. d & ſeq.
Solvuntur objectiones. 242 a & ſeq.
Gratia Dei parcius antiquis, quàm nobis communicata. ibid. d
Efficax ita ſuadet, ut perſuadeat. 243 d
Gratiæ gratis datæ ſunt talenta, Matth. 25. diſtributa. 253 d
Gratia Dei prævenit omnia noſtra opera. 254 a & 352 b
Gratiæ juſtitiæque divinæ opes magis oſtenduntur in electione, & reprobatione hominum, quàm angelorum. 259 d 260 c & ſeq.
Qualis gratia nunc requiritur ad perſeverandum. 347 c d
Gratia ſi ex merito, non eſt gratia. 350 a 353 c & 367 e & ſeq.
Gratiam prævenientem in orationibus petit Eccleſia. 353 a & ſeq
Gratia non eſt ex meritis, ſed merita ex gratia. ibidem c
Gratia præveniens non excludit liberi arbitrii cooperationem. 354 b
Gratia Dei quot modis operatur ad juſtificationem hominum. 362 a
Gratiæ divinæ cooperatur voluntas humana. ibid. a c & 363 a
Gratia efficax eſt effectus prædeſtinationis, & habet infallibilitatem non neceſſitatem conjunctam. 365 c & 368 a
Gratiæ efficaci abſolute poteſt quis reſiſtere. 365 c & 368 a
Gratiæ donis nemo poteſt abuti. 366 d
Gratia perficit, non deſtruit naturam. ibid. c e & 370 c
Gratia excitans interna neceſſariò præcedere debet hominis converſionem. 366 b
Excitantis & adjuvantis diſcrimen. ibid. c
Prævenientis neceſſitas. 367 a

Adiu-

Digitized by Google

Adjuvans & excitans diverſo modo requiruntur. 367 e
Excitans datur ſine ullis meritis vel præparatione. ibid.
Excitans duo complectitur. 368 a
Adjuvans eſt neceſſaria ad aſſentiendum excitanti. ibid. b
Neutra imponit homini neceſſitatem. ibid. a & ſequent.
Gratia efficax quid. ibid. b
Adjuvans tribus in rebus conſiſtit. ibid.
Adjuvans datur, ut excitans non reſpuatur. 369 a
Gratia eadem inſpirationis internæ duobus hominibus propoſita, poteſt ab uno eorum recipi, ab altero rejici. ibid. e
Gratiæ juſtificantis habitus à ſolo Deo infunditur. 370 a
Gratis duobus modis accipitur. 402 c & ſeq.
Gratis juſtificari quid. ibid. c d & 403 b
Eſt ſemen gloriæ, & fons aquæ ſalientis in vitam æternam. 517 b & ſeq.
Gratia humano generi in primo parente collata. 1 a b 4 5 diffuse.
Per peccatum amiſſa. 1 a b 4 a
Per Jeſum Chriſtum reparata. ibid. d
Hæc gratia fuit triplex, animæ ut originalis juſtitia, corporis immortalitas loci paradiſus. 1 a b
Gratia quam accepit Adam in creatione, erat gratia gratum faciens. 3 e
Gratia Adæ qualis? 329 d

H

HAbitus vitioſus, & peccatum habituale multis modis differunt. 178 c
Habitus acquiſiti non dant, ſed ſupponunt operari. 221 b
Habitus ſupernaturales & infuſi non exigunt naturalem diſpoſitionem in ſubjecto. ib. c d
Habitibus utimur pro arbitrio. 226 d 268 a 325 a
Habitus naturalis inclinat nos ad unum. 268 a
Ab habitibus non à potentiis dicimur boni vel mali. ibid. b c
Habitus virtutis non ponit neceſſitatem, nec tollit liberum arbitrium voluntatis. 295 b
Idem dicitur de habitu vitii. 325 a
Habitus non poteſt tolli niſi per privationem, nec privatio niſi per habitum. 433 e
Habitus non impedit neceſſariò actum contrarium. 459 e
Hæreſis una nota eſt novitas. 113 d
Hæreſes ex philoſophis ortæ. 120 b
Hæretici de rebus fidei inter ſe contendunt, & ſe mutuò condemnant. 38 e 100 b
Hæretici & mali Catholici inter ſe comparantur. 38 d
Sathanam imitantur in ſeducendis fidelibus. 93 c d
Hæreticorum Patriarchæ philoſophi. 120 b
Hæreſis inter opera carnis numeratur. 150 e
Hæreſes cogunt Eccleſiam examinare res & voces. 290 b
Hæreticorum notæ. 317 d & ſeq.
Quomodo differunt a Paganis. 459 e
Hæretici & Mahometani quomodo credunt. 351 b
Ob vanam gloriam mortem patiuntur. 358 c
Separantur ab Eccleſia. 443 b
Henoch & Helias tranſlati & conſervati. 16 e & 21 d
Habitant nunc in paradiſo terreſtri ubi habitavit Adam. 18 c 21 a e 22 d
Henoch non eſt in cœleſti paradiſo. 21 b
Venient ut reſiſtant Antichriſto. ibid. e
Henoch non eſt ſubmerſus diluvio. 22 e
Fide tranſlatus eſt. 397 d
Helias petit à Deo pluviam promiſſam. 524 e
Cur irriſit ſacerdotes Baal. 548 e
Hiehu rebellis contra Achab regem ſuum. 69 a
Regnum non ambivit. 70 c
In nomine Domini unctus eſt ſuper Iſrael, ut occideret regem Achab, & Reginam Jezabel. ibid. d
Hieroboam non peccavit rebellando contra Roboam. ibid. a
Fuit verus rex. ibid. & ſeq.
Hieroboam poſtea fuit Schiſmaticus. ibid. c
Quomodo ex Deo non regnavit. 70 e
Heva ignorabat diabolum locutum per ſerpentem. 89 c & ſeq.
Ejus infidelitas qualis. 96 d
Per mendacium decepta à diabolo. 93 b c
Seducta per ſerpentem. ibid. b
Non audivit præceptum immediatè à Deo, ſed ab Adamo. ibid. 96 b
Dubitavit utrum præceptum daretur à Deo necne. 93 b
Heva ſeducta per ſerpentem, non Adam. ibid. a b & ſeq.
Heva prior decepta, decepit virum. 94 b
Propriè non ſeduxit Adamum. ibid. d
Hevæ peccatum fuit gravius, quàm Adæ. 95 c d
Ejus infidelitas major Adæ infidelitate. 95. d
Ejuſque ſuperbia major Adæ ſuperbia. ibid.
Heva voluit invito Deo fieri ſimilis Deo. ibid.
Hevæ infidelitas conjuncta cum blaſphemia. 95 e & ſeq.
Hevæ peccatum continuit ſeptem actus malos. 96 a
Heva non cauſa, ſed occaſio tantùm noſtræ perditionis fuit. ibid. e 127 e
Habuit hoſtem potentiorem, Adam debiliorem. 96 b
Heva magis agnovit culpam, quàm vir. ib. c
Heva ante Adamum peccavit. 105 b
Heva in Adamo non fuit injuſta conſtituta. 114 a
Non tranſmiſiſſet peccatum in poſteros, ſi illa peccante Adam innocens remanſiſſet. 114 e 127 d
Heva figura Mariæ. 130 e 545 e
Quomodo dicta vita. 545 e
Homines fuiſſent in hac vita fœlices, niſi Adam peccaſſet.
Homo poſt lapſum indiget multiplici auxilio Dei. 5 d cum ſeq.
Homo carne cum beſtiis, ſpiritu cum angelis naturam communicat. 6 d
Unde habeant homines difficultatem bene operandi. ibid. e
Hominis ſtatus poſt lapſum Adæ, & in puris naturalibus differunt, ut ſpoliatus & nudus. 7 e 8 c & ſeq.
Homo in puris naturalibus habuiſſet rebellionem carnis contra ſpiritum. 7 b 11 b & 176 c
Hominis creatio & lapſus deſcribitur. 8 e
Nec homines, nec angeli ſine gratia meritum habere potuerunt. 12 a & ſeq.
Homines ſancti nunc habent gratiam, ut actu perſeverent. ibid.
Hominem alii ex philoſophis miſerum, alii fœlicem prædicarunt, & quare. 14 e
Homines & angelos ſibi ipſis eſſe cauſas ſuorum malorum. 61 c & ſeq.
Homines non poſſunt malis bene uti. 76 e
Homo ad gloriam Dei conditus. 79 c
Quare Deus hominem ſic facit, quem caſurum præſcivit. 79 c 83 b
Homo tenetur cùm poſſit mala eventura impedire. 83 c
Homo generat hominem ſibi ſimilem in ſpecie, non in individuo. 120 a
Homo quo die creatus. 122, a
Factus eſt ad imaginem Dei. 122. b
Productus eſt à Deo, cætera ab aqua aut terra. 123. a
Quomodo animalis, quomodo ſpiritualis. ibid.
Homo generat ut cætera animantia. 124. c
Generat hominem verè & propriè, licèt animam non generet. 127. d
Hominis excellentia ſupra belluas. 119. b
Homo ſi crearetur in puris naturalibus, haberet rebellionem carnis contra ſpiritum, non tamen eſſet propriè peccator. 176. e
Homines recenter nati qualibet beſtia ſunt infirmiores & miſeriores. 191. a
Homo ſolus contra naturam, omnia alia ſecundùm naturam agunt. 193. c
Hominum gravis negligentia in procuranda ſalute æterna. 194. a
Sunt omnium rerum inconſtantiſſimi. 194. c d
Omnium miſerrimi quoad corpus. 195. c & ſeq.
Quot & quibus indiget ad corporis ſuſtentationem. 185. a 195. d
Hominum in hac vita quanti labores, & quàm brevis vita. 195. e 197. b
Homo homini quàm inimicus. 196. a b 197. d
Homo omnibus aliis animantibus præpoſitus. 196. a b
Quomodo in beſtias principatum retinet, quomodo amiſit. 196. a b 197. e
Homo facile imperaſſet beſtiis in ſtatu innocentiæ, nunc difficulter. ibid.
Hominem infeſtant coelum, terra, mare. 195. e 196. c
Homo non angelorum ſervus, ſed conſervus 197. e
Quomodo poteſt legem implere, quomodo non. 198. e 313. a
Per peccatum fit debilior ad bene operandum. 212. e
Homo perfectus tribus conſtat. 215. a
Ad ſupernaturalem finem creatus, debet facere opera ſupernaturalia. 216 e
Quomodo imago Dei. 3. a 122. b 142. e cum ſeq. 143. a 218. c
Quomodo ſimilitudo Dei. 3. a 10. a 218. c 221. e
Cur hominum minor, Angelorum major pars ad vitam æternam prædeſtinata. 257. d 260. c 283. d & ſeq.
Hominum & angelorum comparatio in gratia & gloria. 260. c & ſeq.
Hominum & angelorum caput Deus & homo Chriſtus. 260. b
Hominum gratia major quàm angelorum. ibid.
Homines habent conditionalem neceſſitatem, & abſolutam libertatem. 278. e
Homines & angeli æternam Dei providentiam, velint nolint, liberè ſequuntur. 282. b
Homo ſolis naturæ viribus quæ præſtare poteſt, quæ non. 308. c d
Homo tentatus, Dei deſtitutus auxilio, comparatur jactatæ navi fracto gubernaculo. 312. b
Homo ſine fide, & ſpeciali Dei auxilio nulla urgente tentatione poteſt aliquod bonum morale perficere. 313. c & ſeq.
Homo ſine gratia Dei opera bona vitæ æternæ meritoria facere non poteſt. 317. b 318. b 319. b 320. a & 320. c
Homo renatus totam legem Dei implere poteſt. 323. a
Homo non poteſt ſine gratia Dei ſpeciali velle, aut facere aliquid ad pietatem aut ſalutem pertinens, probatur ex ſacris literis. 352. a Ex Conciliis. ibid. a b cum ſeq. Ex ſummis Pontificibus. ibid. e Ex antiquis Patribus. ibid. a b Ex Eccleſiæ orationibus. 353. a Ex condemnatione contrariorum errorum. 353. a b
Homo non poteſt ſolis naturæ viribus ad gratiam recipiendam ullo modo ſe diſponere. 353. c & ſequent. Probatur ex Scripturis. ibid. a & ſeq. Ex Conciliis & Patribus. 354. b & ſeq. Ratione ibid. e & ſequent. Solvuntur objectiones. ibid. c & ſeq.
Homo ante gratiam habet liberum arbitrium ad opera naturalia, moralia, & pietatis ſupernaturalia. 366. c
Ante omnem gratiam habet potentiam remotam ad opera pietatis. ibid. e
Non habet potentiam proximam. ibid. e a
Hominis converſio quomodo à gratia & libero arbitrio ſimul, quomodo à gratia tantùm, quomodo à libero arbitrio tantùm. 370. a
Homo juſtus poteſt bona opera facere, & præcepta divina ſervare, neque eget ordinariè nova gratia excitante, ſed ſolùm adjuvante. 370. c
Honor & gloria ſunt extrinſeca & ſuperaddita naturæ. 9. c
Humana gloria eſt impedimentum gloriæ Dei. 74. a
Gloria Dei relucet & in præmio juſtorum, & in pœna malorum. 80. e
Honor & ignominia matris redundat in filium. 131. e
Honoris concupiſcentia eſt in parte animi ſuperiore. 133. a
Honori proprio & ſtatui conſulendum. 592. e
Nomen horarum canonicarum ſive divini officii, quàm antiquum, & unde ſumptum. 537. e & ſeq.
Quinam præ cæteris hoc officium perſolvere tenentur. 537. e 538. b
Horæ canonicæ unde dictæ. ibid. e
Deliramentum Brentii hac de re. ibid.
Officii divini definitio ponitur & explicatur. ibid. d & ſeq.
Omnis oratio non dicitur propriè divinum officium. ibid. d
Officium divinum quot modis publicum dicitur. ibid.
Ut dicatur publicum non requiritur fieri in loco publico, vel in præſentia multorum. ibid. e

Conti-

Digitized by Google

nores. ibid. b
Majores à tempore nomen accipiunt. ibid.
Horæ canonicæ ad horas diei accommodantur. ibid. c
Horæ diei & noctis quales tempore Chriſti. ibid. d e
Duodecim horæ noctis dividuntur in quatuor vigilias. ibid. c & ſeq.
Hora quælibet tertia diei & noctis deputatur ad aliquod officium divinum. 539. a d e
Horæ canonicæ nocturnæ quomodo celebrabantur apud veteres. ibid. c
Horæ nocturnæ & laudes ſecundùm uſum Romanum ſimul dicendæ ſunt, vigilia quarta, id eſt, mane. ibid. d
In natali Domini quomodo officium & Miſſa celebrari debent. 539. a
Quomodo in triduo ante Paſcha ſub veſperam, & unde vocantur tenebræ. ibid. a b
Omnia triſtitiæ ſigna in illo officio oſtenduntur. ibid. b
Hora prima diei prima hora celebranda. ibid.
Inſtituta eſt recentius quàm aliæ horæ. ibid.
De hymno, *Jam lucis orto ſydere*. ibid. b c
Horæ inæquales ſive Planetariæ quid ſignificent, & unde dicantur. 538. d & ſeq. 539. e
Horæ quando recitandæ in quibuſcumque regionibus 539. e 540. a
Veſperarum tempus canonicum ſecundùm ſanctos Patres. 540. d a
Horæ diei ad divinas laudes deputatæ quatuor. 540. a
In veſperis angelo docente, ſolebant duodecim pſalmi hora duodecima cantari. ibid. d
Laudes à veteribus vocantur matutinum, ſunt in multis ſimiles veſperis. ibid. b c & 541. b
Veſperæ antiquitus dici ſolebant accenſa candela. 540. b & ſeq.
Completorium non eſt æquè antiquum, atque aliæ horæ. ibid. d
Completorii dicendi tempus. ibid. e
Completorii nomen & tempus apud Latinos primùm invenitur in regula S. Benedicti. ibid.
Veſperæ dicuntur à ſydere, quod oritur Sole occidente. 541. a b
Completorium veſperas ſequi debet. ibid. b
Hora prima & completorium, quàm inter ſe habent proportionem. ibid. c d
Completorium agit gratias Deo de beneficiis diurnis. Significat Chriſti ſepulturam, præparat nos ad nocturnam requiem &c. ibid. d e
Horarum canonicarum inſtitutio quàm antiqua & laudabilis. 542. d e
Commendatur nobis officium diurnum & nocturnum exemplo David, Pauli, Silæ & aliorum. ibid. d e 542. a b
Omnes horæ diurnæ antiquis exemplis & teſtimoniis commendantur. 542 e
Probantur ex antiquis Patribus. ibid. a b
Tertia quaque hora, tum diei, tum noctis oratur in Eccleſia in honorem Ss. Trinitatis. 543 d
Horæ ſeptem inſtituuntur ad gratias Deo agendas de creatione rerum in ſeptem diebus. ibid. e
Additur octava hora, nempe officium nocturnum pro ſpe reſurrectionis octavo die deſignatæ. ibid.
Cur ab hora veſpertina officium Eccleſiaſticum incipit. ibid.
Horæ ſingulæ canonicæ pulchrè ſignificant aliquod myſterium paſſionis Chriſti, & redemptionis noſtræ. ibid. a b
Horæ canonicæ evangelico magiſterio & miraculis confirmantur. ibid. c d
Horarum ſingulæ partes vindicantur à reprehenſione. ibid. c
Te Deum laudamus. ibid. e
nis. Quàm ſint antiqua. ibid. b
Antiphona quid & quis ejus uſus ab angelica admonitione & exemplo initium habuit. ibidem.
Alternatim canere quid, & à quo ortum habeat & quantæ antiquitatis ſit in Eccleſia. ibid. e
Antiphona, *Salve Regina*, liberatur à calumniis hæreticorum. 545 a & ſeq.
Singulæ ejus partes approbantur. ibid. e
Ad officium ritè perſolvendum ſeptem requiruntur. 549 c & ſeq.
Horæ omnes quoad partes majores quotidie dicendæ ſunt ſub pœna peccati mortalis, ſi quis obligatur. ibid. d e
Quoad partes minores graviter peccant, nec officii ſatisfaciunt, qui dimidiata verba pronunciant. ibid. d
Ordinem officii mutans, non tenetur iterum repetere. ibid. & ſeq.
Inter horas & miſſam nullus eſt ordo eſſentialis. ibid. e
Laudes & prima cur ante miſſam dici debent. 550 a
Breviarii & officii divini diverſitas in diverſis Eccleſiis. ibid. b
Officium Eccleſiæ ſuæ quiſque tenetur dicere niſi ex conſenſu Epiſcopi & Capituli diſpenſetur. ibid. d
Officii obligatio inducitur ex beneficio vel ordine, & tale officium ex tali beneficio vel ordine. ibid. d e
Officii divini locus Eccleſia. 537. b cum ſeq. & 550. e
Tempus eſt à veſpera unius diei ad mediam noctem alterius, ut vitetur mortale peccatum. ibid. a
Non peccat mortaliter, qui continuò poſt veſperas & completorium dicit matutinum ſequentis diei. ibid. b
Officium incipit à primis veſperis, & terminatur ad completorium diei ſequentis. ibid.
Completorium dici poteſt uſque ad mediam noctem. ibid. e & ſeq.
Matutini tempus canonicum incipit poſt mediam noctem. ibid. c
Horæ canonicæ temporibus ſuis canonicis dici debent, ut vitetur peccatum veniale. ibid.
A tempore canonico longè recedere quid. ibid. c d
Officium canonicum eſt tributum divinum. 551. b
Eſt Monachorum & Clericorum. ibid.
Officii forma quæ nunc eſt in uſu, non eſt à jure divino, ſed ab Eccleſiæ determinatione. 552. a b
Horarum canonicarum numerus aliquando fuit alius quàm nunc eſt. ibid. a
Officium divinum non perſolventes fructibus carere debent, vel ſi percipiant, reſtituere. ibid. b
Humilitas accipitur pro obedientia. 89. d e
Quomodo latius pateat, quàm obedientia. 90. b
Humilitas exaltatur. 405. b 428. c
Humilis de ſe cogitatio commendatur. 504. a & ſeq.
Humilitas eſt, tentationes declinare. 532. e
Eſt neceſſaria, ut orans quod petit impetret. 536. d

I

JEjunium, orationis & eleemoſynæ comes. 553. a 559. d 570. c d
Jejunii nomen græcè abſtinentiam à cibo ſignificat. 553. a
Jejunium quadruplex. ibid.
Spirituale eſt abſtinentia à vitiis. ibid. b
Jejunium generali nomine quid ſignificet. ibid.
Eccleſiaſticum eſt aliud voluntarium, aliud neceſſarium, aliud neceſſitate voti, aliud neceſſitate præcepti. 553. b 561. c
Eccleſiaſticum tria requirit. 553. c
Jejunans tantùm ſemel in die cibum ſumere debet. ibid. c & quare. 554. d e
Illa una refectio debet eſſe cœna, non prandium. 553. c e & 554. a
Ut ſit à carnibus abſtinendum. 553 c
Calvini error circa jejunium. ibidem d & ſequent.
Jejunium ſuperſtitioſum Judæorum. ibidem e 554 a
Jejunium non ſolvebant veteres Chriſtiani ante horam nonam vel veſpertinam. 554 b & ſeq. probatur ex ſanctis Patribus. ibid. b & ſequent.
Jejunandum in Quadrageſima uſque ad veſperam. ibid. e
Jejunium quorundam Monachorum per totum annum, arctius tamen in quadrageſima. 561 c 554 c
Jejunium non obligat ſenes & parvulos. 554 c
Quare debet uſque ad horam nonam protrahi. ibidem.
Nunc ſolvi circa meridiem & veſperi comulam ſumi ab Eccleſia toleratur. 555 a
Etiam nunc obſervant multi uſque ad veſperam. ibid.
Jejunium & alia quæ non ſunt de jure divino, poſſunt determinari ad arbitrium Eccleſiæ. ibid. b c
Etiam antiquitus non ſimiliter in omnibus locis obſervabatur. ibid.
Jejunii ſeveritas aliquantulum nunc relaxata eſt. ibid. e & ſeq.
Merenda dicitur à meridie. ibid. e
Jejunium antiquitus ſolebat ſolvi ad meridiem. ibid. d e a
Jejunare diutius & tardius melius eſt, & laudabilius. ibid. b e a
Hæreſes & hæretici circa jejunium. ibid. a & ſeq.
Refelluntur circa ciborum delectum. 556 e
Jejunantes non dicimus carnes immundas. ibidem e a
Jejuniorum temporibus permittuntur carnes ex cauſa legitima. ibid. a
In jejuniis quare prohibentur carnes. ibid. d e
Jejunium indicitur ad domandam carnem. 554 e 556 e 562 e 566 e 567 c 568 d e
Jejunium conſiſtere in abſtinentia à certis cibis, præſertim carnibus. 558 c & ſeq.
Probatur exemplo *Danielis* & *Joannis* Baptiſtæ, S. Petri, &c. ibid. b c & 563 b 566 c 567 e
Jejunium Chriſtianorum Alexandrinorum. 558 d
Jejunium hebdomadæ ſanctæ ante Paſcha. ib. a
Eremitarum. ibid.
Jejunantes in orientali Eccleſia abſtinuerunt etiam à vino, cur non in occidentali. 559 a 564 a
Jejunium nullum ſecundùm Calvinum & Kemnitium, eſſe jure divino præceptum. 559 e
In genere lege divina eſſe præceptum, ab Eccleſia determinatum, probatur ex Scripturis. ibid. d & ſeq.
Ex Patribus. 560 b & ſequent. Ratione. ibid. b c
Eſt duplex ſecundùm Melanchthonem. 559 e
Refutatur. ibid.
Plus eſt quàm moderatio vel ſobrietas. ib. b d
Jejunantes non debent aſſimilari Hypocritis. ibidem b
Jejunium nullum eſt inter Chriſtianos in die Dominica, nec à Paſcha ad Pentecoſten. ibidem c d
Jejunium aliquod ad ipſum jus naturæ pertinet, 560 b

Neceſ-

Digitized by Google

Neceſſarium ad tentationes ſuperandas, & ad pœnitentiam. ibid.
Non præcipitur in decalogo. ibid. c
Pertinet ad temperantiam. ibid. c & 568 a
Jejunii præcepta obligare fideles in conſcientia, probatur teſtimoniis & exemplis Scripturæ ſacræ. 560 d a Et ex Conciliis. ibid. e
Ex ſanctis Patribus. 561 b & ſeq. Ratione. 561 a Solvuntur objectiones ex Scriptura. ibid. d & ſequent. Ex hiſtoria. 564 d & ſequent.
Jejunium publicum. 560. b
Jejunium menſium non à Deo, ſed à Repub. Judæorum obligabat populum in conſcientia. ibid. b
Jejunia & jejunantes valde laudantur in Scripturis. ibid. c
Jejunium violare eſt peccatum mortale. ibid. d e & 561 c
Violantibus dicitur anathema. 560 e
Actus jejunandi præſcriptus à lege Eccleſiaſtica, eſt actus temperantiæ neceſſarius. 561 b
Violans jejunium peccat contra virtutem temperantiæ. ibid. b c
Jejunia antiqua hæretica rejiciuntur. 562 c
Ab Eccleſia inſtituta ſunt ſanctitatis & divini cultus cauſa. 563 c
Jejunium Evangelicum perfectius jejunio Phariſæorum. 564 a
Non pertinere ad viros perfectos ſecundùm Begardos. 566 b
Refutatur hic error. ibid. c d
Jejunium pertinere etiam ad perfectiſſimos. ib. c
Jejunare nemo tenetur cum præjudicio ſalutis corporalis. ibid. e 567 d
A jejunio eos excuſant, pueritia, ſenectus, ægritudo. 567 c
Propter pietatem excuſantur concionatores, &c. Propter neceſſitatem omnes qui verſantur in laborioſis operibus. ibid. d e
Jejunium in orientali Eccleſia ſemper fuit ſtrictius quàm in occidentali. ibid. e
Jejunium diſponit animum ad orationem, & rerum cœleſtium contemplationem. 567 c
Moyſem præparavit ad colloquium Dei. ibidem c d
Quare inſtituitur in profeſtis magnarum celebritatum. ibid. d
Ex ſe eſt res mediocris. 568 a 569 a
Eſt actus elicitus temperantiæ. 568 a 570 e
Verſatur circa moderandas delectationes cibi & potus. 567 c 568 a
Ad alias virtutes pertinere poterit. 568 b 569 a
Ut ſit meritorium, requirit devotionem jejunantis. 568 b c
Iejunium eſſe cultum Dei. ibid. c d
Solvuntur objectiones ex Scripturis. 570. d & ſeq. Ex Patribus. 572 a & ſeq.
Placare Deum iratum. 568. a Probatur ex Patribus. ibid. b & ſeq.
Eſſe impetratorium beneficiorum Dei. 569 c
Probatur exemplis ſacræ Scripturæ. ibid. d e
Illi reſpondet merces. ibid. e a
Multi ejus fructus enumerantur. 569 b & ſeq.
Iejunium a cibis parum prodeſt niſi abſtineatur à vitiis. 570 c d
Cum eleemoſyna conjungere non eſt neceſſarium. 170 d
Iejunium Sanctorum eremitarum. 572 c
Iejunium in pane & aqua in Eccleſia antiquitus fuiſſe, teſtatur Tertullianus. 573 d
Jejunii apud veteres ſemper varia fuit conſuetudo. 59 c & ſeq.
Nonnullos aliquando biduum, vel triduum, vel ſex dies egiſſe jejunos. 574 c
Iejunium feriæ quartæ & ſextæ. ibid. e & ſeq.
Non jejunandum die Dominica. 580 c
Iejunii feriæ quartæ & ſextæ cauſa. ibid. c d
Propter abſentiam ſponſi. ibid. d e
Non debet obſervari hoc jejunium, quando natalis Domini contingit feria quarta vel ſexta. ibid. e & ſeq.
Hoc jejunium eſt ex traditione Apoſtolica. 580 a
Secundùm alios permittitur tantùm, non imperatur. ibid. a b
Romæ omnes non obſervabant. ibid. a
Jejunium quatuor temporum addit etiam Sabbathum. ibid. a b
Iejunium feriæ quartæ & ſextæ ſolebant pœnitentibus injungi. ibid. b
Abſtinentia à carnibus fuit ex præcepto per totum annum. ibid. b c
Iejunium feriæ quartæ ferè mutatur in Sabbathum in occidentali Eccleſia. ibid. c d
Jejunare Sabbatho Græci nefas putarunt, quod tamen maximè convenit, ut fit Romæ & in Hiſpania. ibid. e 581 a
Iejunandum ſecundùm morem Eccleſiarum. ibidem a b
Semper jejunandum & ubique Sabbatho ſancto & omnibus Sabbathis propter Chriſti ſepulturam & Apoſtolorum mœrorem. Die Veneris propter Chriſti paſſionem. 580 e & ſequent.
Iejunium Sabbathi quare olim prohibitum nunc præceptum. 581 d
Iejunium quatuor temporum eſt à traditione Apoſtolica. ibid. b
Iejunium decimi menſis eſt præcipuum ex quatuor. ibid. d 582 a
Hujus jejunii varietas apud veteres. 582 b
Quos ob fines obſervari ſolebat. ibid. b & ſeq.
Pro ſingulis anni menſibus unum diem jejunamus. ibid. a b cum ſeq.
Iejunium quomodo prohibitum in Pentecoſte. 582 e 584 c & ſeq.
Licet imitari jejunia Judæorum. 583 b
Iejunium Adventus ex conſilio, non ex præcepto. ibid. e
Rogationum quomodo obſervatur, eſt conſilii potiùs quàm præcepti. ibid. a b
Iejunium vigiliarum antiquitus ſtatio dicebatur. ibid. c d e & ſeq.
Quibus temporibus jejunium numquàm celebrari debet. 584 c & ſeq.
Licet jejunare in Rogationibus, & in vigilia Pentecoſtes. ibid. e
Iejunium & jejunantes laudantur. 585 e
Iejunium utile eſt ad ſapientiam acquirendam, & ad paſſiones animi cohibendas. ibid. b
Ignis poſt diem judicii non habebit vim urendi, niſi ut inſtrumentum divinæ juſtitiæ. 189 a b
Ignis gehennæ urit, ſed non ſplendet. 391 a
Ignorantia fons erroris. 192 c d
Vulnus mentis. ibid d 197 d
Ignorantia rerum neceſſariarum in infantibus major quàm in ipſis beſtiis. 192 a
Ignoratio finis tum naturalis, tum ſupernaturalis. ibid. c
Ignorantia quomodo non fuiſſet in paradiſo. 197 d
Antecedens facit involuntarium. Et excuſat à peccato. 241 c
Concomitans relinquit liberum voluntatis actum. Et non excuſat à peccato. ibidem & ſequent.
Imago & ſimilitudo Dei quomodo differunt. 3. a 10. c 218. d
Imago Dei in homine ſignificat liberum arbitrium. 3. a cum ſeq. 297. d 335. ab
Propriè eſt in anima hominis. 122. b 142. d & ſeq.
Eſt totus homo. 122. & ſeq.
Tribus modis in nobis conſideratur. 142. d
In nobis eſt obſcurata, non deleta, & quomodo renovatur. 142. b 143. a 335. a
Imago picta tribus modis conſideratur. 142. d
Imago Dei eſt ornamentum originalis juſtitiæ. 142. c
Ad hanc primus homo factus eſt. 143. a
Læditur ut eſt in potentiis, non ut in ſubſtantia. 222. a & 223. a
Immortalitatem Adæ fuiſſe ei naturalem, error. 15. d
Damnatur in Concilio Milevitano, & Arauſicano, & Tridentino, & à Pio V. & Gregorio XIII. 15. d & ſeq.
Immortalitatem Adæ fuiſſe donum ſupernaturale. 15. d 16. b 85. b
Immortalitatem animæ noſtræ naturaliter cognoſcimus. 178. b
Immortalitas fuiſſet præmium obedientiæ in paradiſo. 338. b
Impetratio & meritum differunt. 534. d
Impetratio non requirit charitatem. ibid.
Impetrare poſſunt & peccatores in via, & beati in patria. ibid.
Impetratio multas requirit conditiones. ibid. c d
Impetratio orationibus promittitur. ibid. e
Impetratoria poteſt eſſe oratio non meritoria, vel contra. ibid. & ſeq.
Ad impetrationem requiſitæ conditiones enumerantur. 535. a & ſeq.
Impetrationis magnum ſignum eſt cùm quis in orando magnam habet fiduciam. 535. b
Impotentia vel impoſſibilitas quæ, quando, & quomodo excuſat à peccato, vel non. 241. c
Quæ impotentia tollendo liberum arbitrium excuſat a peccato, quæ non. 144. a
Incertitudo propriæ gratiæ & juſtitiæ, probatur ex Salomone. 437 b & ſeq. Probatur ex teſtimonio & exemplo Job, Davidis & Pauli. 439. b De Paulo ex Patribus. 440. e a b & ſeq. Ex Prophetis & Apoſtolis. ibid. d & ſeq. Ex Sanctis Patribus. 441. b & ſeq. Rationibus. 442 d & ſeq Solvuntur objectiones ex Scripturis. 443. d & ſeq.
Ex Patribus. 446 c & ſequent. Ex ratione. 451. e & ſeq
Incertitudo juſtitiæ præſentis & prædeſtinationis non pugnant inter ſe. 438. c
Incertitudo remiſſionis peccatorum non facit dubias promiſſiones Dei. 441. c
Incertitudo gratiæ propriè ex eo provenit, quòd opera noſtra nos ipſos latent. 441. d
Incertitudo hæc conſervat in fidelibus humilitatem. 443 b
Satis manifeſta eſt ex timore quem habent ſanctiſſimi homines in hora mortis. ibid. d
Quomodo dicitur Deus obduraſſe cor. Pharaonis. 68. c 71. d & ſeq.
Quomodo dicitur excœcare vel obdurare corda hominum. 71. a b
Deus non eſt cauſa indurationis & excœcationis poſitivè, ſed negativè, permittendo, deſerendo, non miſerendo. 71. a 80. d
Cœcitas mentis, & cordis obduratio eſt peccatum. 71. c
Eſt cauſa peccati. ibid. c d
Eſt effectus vel pena peccati. 71. d 72. a
Cœcitas cordis non eſt ſolùm carentia luminis, ſed affectus pravus, quo quis impedimentum ponit illuſtrationibus divinis. 71. c
Cœci corde dicuntur Matth. 13. videntes videre & non videre. ibid.
Cœcos corde excœcat malitia eorum. 71 e 73 b
Obduratio cordis eſt pravus affectus, quo quis admonitiones divinas internas vel externas contemnit, & eis reſiſtit, donec eas amplius non ſentiat. 71 e
Cor dicitur durum, lapideum, craſſum, grave, quod non movetur ad correptiones divinas. ibid e & ſeq.
Econtrariò cor tenerum, molle, carneum dicitur, quod facile acquieſcit Deo. 72 a
Excœcatio vel obduratio eſt injuſtorum, non autem juſtorum. ibid.
Ad excœcationem requiritur, ut quis nec videat, nec videre poſſit. ibid. b
Ad obdurationem requiritur, ut quis nec cedat, nec cedere poſſit. ibid. b c
Quænam permiſſio Dei & deſertio ſit excœcatio & obduratio. ibid. c & ſeq.
Excœcati & obdurati ſemper habent vires à Deo, ut ſi velint poſſint obdurationem & cœcitatem amovere, petendo Dei auxilium. 72 e 74 a
Obdurati in Scripturis reprehenduntur meritò & puniuntur, quia culpa ſua indurationem incurrunt & in ea perſeverant. 72 e
Excœcandi & obdurandi actio tribuitur interdum rebus, quæ ſunt occaſiones actionum. 73 a
Patientia Dei quomodo indurat homines. ibidem.
Obdurationis finis eſt, ut oſtendatur juſtitia & potentia Dei. 78 c
Obduratio à Deo permittitur propter demerita hominum. ibid.
Obduratio peccatorum aſſimilatur duritiei lapidis. 143 b
Excœcati durante excœcatione videre non poſſunt. 239. a 241. b e 144. a
Poſſunt removere excœcationem ſi gratiæ prævenienti cooperentur, ſed hanc gratiam non ſemper habent. 239. b c & ſeq.
Obdurati & excœcati poſt obdurationem peccare poſſunt. 240. e cum ſeq.
Obduratio & excœcatio non excuſat à peccato, non tollit liberum arbitrium, ſed facit peccantes inexcuſabiles. ibid. e 241 a
Obdurati & excœcati quomodo habent gratiam reſiſtendi tentationibus. 241 e & ſeq.
Obdurati & excœcati poſſunt deponere obdurationem & excœcationem. 144. a

Indu-

Sunt morti obnoxii antequam quicquam boni vel mali fecerint propria voluntate. 104 c 105 c 107 b 108 b 109 b 110 bc 112 b d 115 b c
Infantes eſſe baptizandos. 110. d 111. c & 112 d
Cum omni feſtinatione baptizandos eſſe, ſi periculum mortis inſtet. 110. d e 111. b 128 d 181 c
Infantes ante baptiſmum poſſidentur à diabolo. 111 c 128 c 182 b & ſeq.
Non poſſunt imitari peccata parentum. 112 c
Quomodo puniantur pro peccatis parentum, quomodo non. Vide filius.
Per baptiſmum habent meritum fidei. 114 c
Quomodo ſiſtentur in die judicii ante Chriſti tribunal. ibid. b
Nullam habent actionem malam, ſed tantùm reatum & maculam. 119 c 120 d
Contrahunt peccatum originis non propria, ſed aliena voluntate. 119 e 176 c
Infantes juſtorum parentum quomodo naſcuntur in peccato. 119 c
Fidelium quam primùm baptizandos eſſe ex Patrum traditione. 128 a
Infantes in primo inſtanti animationis habent peccatum originis. 146 a
In infantibus non eſt ullum peccatum actuale, ne omiſſionis quidem. ibid. c d
Infantes recenter baptizati comparantur munditie cum Chriſto. 153 b
Sine baptiſmo morientes quomodo puniantur, quinque ſententiæ. 180 a cum ſequent. & 251 b
Puniri pœna damni non ſenſus. 180 a
Cœleſti & naturali beatitudine perpetuò carituros. 181 b & ſeq.
Probatur ex Scripturis. ibid. c d & ſeq.
Ex Conciliis. ib. b Ex Pontificibus. ib. b c
Ex ſanctis Patribus. ibidem d
Ex rationibus. 182 b & ſeq.
Infantium ſine baptiſmo decedentium locus eſt ipſe infernus. ibid. d
Infantes ſine baptiſmo decedentes nec acquiſitas, nec infuſas habent ſcientias. 183 a 185 c
Horum infantium animæ ſeparatæ nihil diſcunt. 183 b
Nec habent virtutes, nec vitia. ibid. d
Habent averſionem habitualem à Deo. ibid.
Horum infantium fœlicitas, ſecundùm Pighium & Catharinum. ibid.
Infantibus non applicatur redemptio Chriſti niſi per baptiſmum. 184 a
Infantes illi patiuntur pœnam damni, non autem ſenſibilem ignis infernalis. 185 c
Infantes ſine baptiſmo decedentes, in inferno mitiore pœna puniuntur. ibid. e
Sine baptiſmo morientes non puniri pœna ſenſus, ſed tantùm damni, probatur ex Scripturis. 186 d
Ex Patribus. 187 a & ſequent.
Probatur ratione. ibid. d
Infantium damnatio omnium leviſſima. ibid. e 190 a
Infantibus ſic damnatis non fuiſſet melius non fuiſſe. 187 e
Infantes ſine baptiſmo decedentes, quomodo erunt in loco ignis, non tamen urentur igne? 189 b e
Infantium miſeriæ non ſunt propriè pœnæ originalis peccati. ibid. e a
Sine baptiſmo decedentes quibus corporibus reſurgent. ibid. c d
Infantes ſine baptiſmo decedentes interdum patientur animi dolorem. 190 b
Intelligent quid amiſerint. ibid.
Quot ſunt eorum pœnæ. ibid.
Dolor eorum internus cur erit leviſſimus. ibidem b & ſeq.
Cur verme conſcientiæ carebunt. 190 b c 191 a c
nec diligunt Deum. 214 c
In infantibus habitat Spiritus ſanctus per habitum aliquem. ibid.
In infantibus non poteſt eſſe juſtitia actualis, ſed tantùm habitualis. 216 c
Cur permittit Deus infantes aliquos non alios mori ſine baptiſmo. 217 c
Infantes ſunt ſub arbitrio voluntatis alienæ. 238 a
Aliena confeſſione credunt, aliena infidelitate non credunt. ibid. & ſeq.
Infantium diverſa mors ſatis oſtendit prædeſtinationem, non eſſe ex prævíſis bonis operibus. 244 c 251 b
Infantes morientes ſtatim poſt baptiſmum quomodo merentur hæreditatem cœleſtem. 516 c
Infideles non hœdis, ſed lupis & canibus aſſimilantur. 188 c & 254 a
Infideles quomodo judicabuntur. 188 b
Infideles aliqua bona opera, ſive cum auxilio ſpeciali, ſive ſolis naturæ viribus facere poſſe. 313 c d & ſeq.
Infidelium & fidelium bona opera non eodem modo utriſque proſunt. 314 c d
Infidelium opera pleraque ob pravum finem ſunt mala. ibid. c & 321 c
Infidelitatis unico actu amittitur fides. 459 c
Infidelitatem non fuiſſe ante Adæ peccatum. 89 e 90 b & ſeq.
Infidelitatis actus eſt, non velle Deo credere. 90 c
Infidelitas conſequitur ex aliis malis operibus. ibidem.
Infidelitas Adæ fuit hæreſis. 92 c 93 a
Infidelitate amiſit Adam fidem. 92 d
Infidelitas Hevæ quænam fuerit. ibid. e cum ſeq. 95 c & ſeq. Adæ qualis. 93. a
Infidelitatis motus poteſt prævenire perfectam rationis deliberationem. 95. d
Infidelitas Hevæ gravior infidelitate Adæ. ibid. d
Infidelitas maxima quæ. ibid.
Infidelitas Hevæ conjuncta cum blaſphemia. ibid. e & ſeq.
Infidelitas Hevæ & Adæ parum differt. 96. e
Innocentia in quo conſiſtit. 177. d
Semel amiſſa numquam recuperari poteſt. ibid. e
In infantibus apparet amiſſa. 195. a
Innocentia parvulorum baptizatorum quanta. 195. e 196. a
Inobedientia eſt, nolle ſubjici alterius imperio. 89. d & ſeq.
Inobedientia eſt primus actus ſuperbiæ. 89. d
Inobedientia eſt quædam ſuperbia. 90. a
Inobedientia Adæ & Hevæ eadem. 96. e
Inobedientia Adæ quomodo conſtituit omnes peccatores. 107. e 117. d 420. a
Inobedientiam Adæ & noſtram ſanavit obedientia Chriſti. 214. d 420. a
Inobedientia Adæ efficienter nos peccatores conſtituit. 425. b
Inobedientiæ malum. 486. d & ſeq.
Inſpiratio Dei plus valet exhortatione hominis. 230. d & ſeq. 367. b
Inſpiratio interna eſt neceſſaria, ut quis à peccato reſurgat, non ut quis peccatum fugiat. 240. d
Inſpiratio interna quot, & quales motus efficit in homine. 368. e
Intellectus & ratio quomodo differunt. 263. a 268. a d
Intellectus objectum eſt veritatis. 276. a 305. b
Intellectus humanus cum ſolo auxilio generali verum morale etiam in particulari cognoſcere poteſt. 305. b c
Peccato primi hominis læſus, non extinctus eſt. 316. e
Injuſtitia nobis verè inhæret per modum habitus. 214. d 411. e 414. b
tus. 132. b e
Ejus jejunium. 558. d
Job afflictio quare tribuitur Deo. 69. a
Ejus afflictio nec major, nec longior, nec planè alia fuit, quàm ut Deus permiſit. ibid.
Non vicit tentationes niſi auxilio divino. 312. c
Quare à Deo tentatus. 331. d
Job non audet ſe juſtum pronunciare. 439. e
In graviſſimis tentationibus innocens perſeveravit. 484. c d & ſeq.
Joſeph venditio, & Chriſti paſſio quomodo bona, quomodo mala. 65. c
Iracundiæ tres gradus. 39. b c 40. b c
Iracundia interior aliquando graviſſima. ibid.
Iracundiam mitigare non mediocre eſt. 153. a
Iracundia mala beſtia. 164. a
Ira quare homini data. 194. d e
Ejus officium quale. ibid.
Ira quomodo hominem in belluam convertit. ibid.
Ira nobiſcum nata in ipſa infantia apparet. ib.
Iracundia vitioſa animi pars. 197. b
Ira Dei ſuper homines malos. ibid. b
Ira Dei præter naturam ejus eſt. 447. b
Tribuitur Deo ad ſimilitudinem iræ hominum. 533. b c
Ira divina jejuniis placatur. 568. a b
Jubilæum apud Hebræos quid. 24. b c
Judæi verum Deum per innumera prodigia noverunt, & tamen Deos alienos ſæpè coluerunt. 194. d
Judæi cur olim ſoli verum Deum coluerint. 238. d & ſeq.
Judæi etiam obdurati & excæcati adhuc peccaverunt. 248. b
Judæi rejecti, Gentiles electi. 247 a 252 a
Judæi cur non crediderunt in Chriſtum. 249 b
Quæ auxilia habuerunt. ibid.
Judæi quidam dicunt Deum quotidie orare. 533 a
Judæ avaritia. 78 c d
Judas electus ad opus, cui congruebat. ibid.
Judæ mala voluntas in bonum verſa. ibid.
Judas liberè & nulla neceſſitate compulſus, Chriſtum prodidit. 291. c
Judas amiſit fidem, & erat infidelis. 394 b c.
Aliquando juſtus, poſtea peccavit, & factus eſt reprobus & damnatus. 459 b
Judex & arbiter quomodo differunt. 162 a
Juſtificationis cauſa formalis eſt gratia à Deo infuſa. 177 a 413 d 414 c
Juſtificatio poſt lapſum Adæ non modò gratis, ſed etiam peccatoribus. 211 b
Juſtificationem non eſſe ſolùm remiſſionem peccatorum, ſed etiam gratiæ ſuſceptionem. 214 a 220. e 373. d e 411. d e 413. e 417 a 418 d 419 b 422 d 424 e 425 c 426 a 427 e 428 e & 430 b c
Cum juſtificatione infunditur ſpes, fides, charitas. 214 a
Juſtificationis gratia diſtinguitur ab actibus virtutum. ibid. cum ſeq.
Non eſt tantùm externus Dei favor, ſed charitas in corde diffuſa. ibid.
Juſtificatio à juſtitia derivata. 215 c
Juſtificatio impii deſcribitur. 216 b c
Juſtificationis inſtrumenta ſunt Sacramenta. ibidem b
Juſtificationis unica cauſa formalis in ſpe, fide & charitate conſiſtens. 218. c 219. c 410. b c 419 c 420 a
Juſtificationem noſtram antiqui Patres in virtute præſertim in charitate conſtituunt. 218 c
Juſtificatio gratis per gratiam. ibid.
Juſtificationis effectus glorificatio. 253. d e 419. e
Juſtificatio effectus vocationis. 253 d
Juſtificationis principium eſt à Deo vocante. 366 c

Juſti-

Juſtificatis, gratiæ habitus à ſolo Deo infunditur. 374 a
Juſtificationis nomen multis modis accipitur in ſacris literis. 372 b
Accipitur pro ipſa lege quæ juſtitiam docet. ib.
Pro acquiſitione juſtitiæ. ibid.
Pro incremento juſtitiæ. ibid.
Pro declaratione juſtitiæ. 372 b c & 423 b
Nomen habet à juſtitia. 372 d
Juſtificationis finis quis. 373 a & ſeq.
Juſtificationis cauſa efficiens quotuplex. 373 d 413 d 414 c & 427 d
Cauſa meritoria. 373 e 411 b 413 c e cum ſeq.
Cauſa inſtrumentalis. 373 d 414 c
Cauſa materialis animus hominis. 373 d
Diſpoſitionis quæ, & quot, pertinent ad materialem cauſam. ibid.
Intrinſeca cauſa formalis eſt habitus gratiæ vel charitatis infuſus. ibid.
Extrinſeca, ſeu exemplaris eſt ipſa Chriſti juſtitia. ibid.
Juſtificationis actus quem ordinem habent. 338 b
Diſpoſitiones ad juſtificationem, quot & quæ. 387 d 399 b 407 b 430 c cum ſeq.
Juſtificationis prima radix fides. 388 a & ſeq.
Juſtificationis ordo deſcribitur. 388 a b e 397 d 398 e 503 c cum ſeq.
Juſtificatio ſanitas animæ à morbo peccati. 388 b
Juſtificationis cauſa formalis non eſt juſtitia, quę eſt in Chriſto. 398 e
Eſt juſtitia in nobis realiter inhærens. ibid.
Juſtificatio gratuita quomodo excludit merita, quomodo non. 402 c & ſeq.
Non excludit fidem, & cæteras virtutes, 402 a
Juſtificationis initium eſt à gratia præveniente. ibid.
Juſtificatio ſemper vocatur miſericordia vel gratia. 404 a b
Juſtificationis cauſam formalem quam ſtatuunt hæretici. 408 a & ſeq.
Enumerat Oſiander viginti diſcrepantes eorum de hac re ſententias. 409 d e
Quinque hæreticorum ſententiæ numerantur de cauſa juſtificationis. 410 d
Refutantur. 315 a & ſeq.
Juſtificationis unica cauſa formalis eſt Dei juſtitia, non qua ipſe juſtus eſt, ſed qua nos juſtos facit. 218 c 406 b 410 a 411 a b 416 c 427 d e cum ſeq.
Juſtificatio quid. 411 e 419 e d 412 a
Opponitur damnationi. 411 b
Eſt actus judicis, eſt actus gratiæ. ibid. b c
Juſtificari intrinſece & extrinſece quid. 412 c
Juſtificatio multis modis dicitur. ibid.
Erat vocabulum ignotum Ciceroni & Terentio ibid. e
Idem eſt quod juſtum facere. 413 a & 423 b
Juſtificantem gratiam non eſſe ſolùm Dei favorem. 413 d e
Juſtificatio quibus nominibus vocetur, & quibus rebus comparetur. ibid. a b
Ejus cauſam formalem non eſſe ſolam fidem, probatur. 414 e & ſeq.
Juſtificatio à fide incipitur, à charitate conſummatur. 415 c 416 c
Juſtificatio præcedit inhabitationem Dei. 417 a
Juſtificationem non conſiſtere in ſola remiſſion. peccatorum, ſed etiam in interna renovatione, probatur ex ſacris literis. 418 d & ſequent.
Ex S. Auguſtino. 419 b Ratione. ibid. c
Juſtificatio non tantum datur ut gehennæ pœnas evadamus, ſed etiam ut præmia vitæ acquiramus. ibid. c
Quot, & quam magna nobis tribuit. ibid. e
Eam non conſiſtere in imputatione juſtitiæ Chriſti. 419 b & ſeq.
Juſtificatione vere peccata noſtra tolli, probatur ex Scripturis. 420 b
Juſtificatio mundat cor, & præparat ad viſionem Dei. 422 a
Juſtificari eſt ex impio pium fieri. 423 c b 427 c & 430 c
Solvuntur argumenta hæreticorum contra Catholicam ſententiam de juſtificatione. 423 a & ſeq.
Juſtificationis effectus ſunt opera juſta. 430 d
Juſtificatio prima non habet opera perfectè juſta. ibid.
Secunda habet opera perfectè juſta. ibid.
Secunda per opera juſta augeri poteſt. 432 a & ſeq.
Circa juſtificationem quatuor errores. 434 a
Explicantur & refutantur. ibid. d & ſeq.
Juſtificati habent Spiritum ſanctum. 486 c
Per Spiritum, quem accipiunt, legem implent. ibid. a
Ex Deo nati ſunt. ibid. b c
Juſtificatio eſt duplex. 488 d
Quænam ex operibus, quæ non. ibid. e a
Juſtificationem pro declaratione juſtitiæ vult Calvinus accipi. ibid. d e
Primam explicat S. Paulus. ibid. b c d
Prima eſt, qua quis ex impio fit juſtus. ibi. e & 486 c
Secunda, qua quis ex juſto fit juſtior. 488 e
Juſtificatio prima non eſt ex noſtro merito, ſed ex Dei miſericordia. 486 c 511 c
Non ipſa juſtificatio, ſed ejus incrementum cadit ſub meritum de condigno. 492 c
Juſtitia eſt qualitas animæ noſtræ inhærens. 214 c 410 a b 418 b 413 b cum ſeq.
Eſt actualis & habitualis. 216 b
Eſt in multis, in quibus non eſſe poteſt, niſi habitualis. ibid. c
Juſtitia Baptiſmatis non eſt actualis, ſed habitualis. ibid. b
Juſtitia Dei, qua nos juſtos facit, noſtræ juſtificationis eſt cauſa. 218 a 406 b 410 a 413 a
Juſtitiæ laus. 218 c
Juſtitia juſtificans quæ. ibid. c d
Eſt virtus in voluntate, non in eſſentia animę 220 e
Juſtitia Dei lumen illuminans, noſtra illuminatum. 225 a & ſeq.
Juſtitia quid. 372 c d
Ejus multæ acceptiones in ſacris literis. ibi. e & ſeq.
Eſt idem quod jus. ibid.
Accipitur pro rectitudine ſcripta. 372 e & ſeq
Pro rectitudine operum externorum. 372 a
Pro juſtitia politica, quæ eſt duplex. ibid.
Politica univerſalis, vel legalis eſt aggregatio quædam virtutum. ibid. b
Particularis eſt ſpecialis virtus, & dividitur in commutativam & diſtributivam ibid.
Accipitur pro rectitudine interna. ibid.
Et hæc dicitur juſtitia fidei, quia à fide incipit. ibid. c & ſeq.
Et juſtitia Dei, quòd à Deo datur. ibid. c
Juſtitia legis eſt in libris. ibid. d e
Operum in manibus. ibid.
Juſtitia fidei, ſive Dei, in animo & corde. ib. e & 373 c
Juſtitia interna, alia habitualis, alia actualis. 372 c 373 a
Juſtitia legis, & juſtitia in lege, vel ex lege quomodo differunt. 398 d & ſeq.
Juſtitia nobis a Deo infunditur, ſecundùm diſpoſitionem & cooperationem uniuſcujuſque. 403 c
Quare numquam vocatur merces. 405 a
Juſtitia Chriſti, quomodo vocatur noſtra. 406 b 416 a b & ſeq.
Quando perfectior fide. 415 b
Juſtitia adjunctione aliarum virtutum, ſemper fit perfectior. ibid. & 419 c
Juſtitia facit nos ſimiles Chriſto. 415 c
Eſt plenitudo legis divinæ. ibid. d
Juſtitia non poteſt eſſe informis & mortua. 416 b
Eſt animæ vita. ibid.
Juſtitia Dei eſſentialis non eſt formalis cauſa juſtificationis. 417 a & ſeq.
Juſtitia Chriſti hominis erat verè creata inhærens. 414 b c & 417 a
Fuit infiniti valoris. 418 b
Fuit infinitæ perſonæ. ibid.
Juſtitia nobis inhærens probatur ex S. Auguſtino. 422 b & ſeq.
Ex aliis ſanctis Patribus. 423 b & ſeq.
Juſtitia Dei dicitur, quæ ineſt nobis ex dono Dei, pag. 425 c
Noſtra, quæ propriis viribus, ſine gratia Dei acquiri creditur. ibid.
Vel eſt præſumptio legis implendæ ſolis naturæ viribus, pag. 425 d
Juſtitia nobis inhæres comparatur aptè indumento. 427 b
Juſtitia noſtra vera ex fine. 428 c
Iuſtitia noſtra in hac vita, cur magis conſiſtit in remiſſione peccati, quam in perfectione virtutis. 429 b
Iuſti ſæpe committunt peccata venialia. ibid. c
Iuſtitiam Chriſti participamus per regenerationem. ibid. e
Iuſtitia Chriſti opponitur peccato Adæ. ibid.
Actualis non eſt, quæ nos formaliter juſtificat. ibid. e
Actualis quomodo perfecta, quomodo imperfecta. ibid.
Habituali formaliter juſti ſumus. ibid. & ſeq.
Iuſtitia noſtra omnino pendet à meritis Chriſti, pag. 430 a
Actualis meritoriè juſtificat, non formaliter, pag. ibid. c d e
Quæ nos juſtificat, debet in nobis permanenter inhærere, nec debet eſſe actus tranſiens, ſed qualitas permanens. 430 b 431 e
Iuſtitia infuſa opus gratiæ. 430 c
Iuſtitia, qua formaliter juſtificamur, eſt in parvulis baptizatis, in quibus nulla poteſt eſſe actualis, ſed tantùm habitualis. 431 b
Iuſtus & injuſtus dicitur ab habitu, non ab actu. ibid. d. Solvuntur objectiones, adductæ contra hanc doctrinam. 431 d & ſeq.
Juſtitia habitualis quatuor habet formales effectus. 432 e
Habitualis opponitur peccato privativè. 433. a
Juſtitia & peccatum ſunt contraria immediata. 433 e
Juſtitiam & fidem ſemel habitam poſſe amitti, probatur ex ſacris literis. 458 b & ſeq.
Exemplis Sanctorum. 458 b & ſeq
Rationibus. 459 e & ſeq.
Iuſtos omnes non eſſe inter ſe pares probatur ex Scripturis. 461 e Ex Patribus. 462. d e
Iuſtitiæ progreſſus deſcribitur. 462 a
Iuſtitia Scribarum & Phariſæorum. ibid. c
Triplex cogitari poteſt. 488 d
Nec prima, nec ſecunda poteſt operibus ſine fide obtineri. ibid.
Secunda eſt augmentum juſtitiæ. 489 d Solvuntur objectiones ſumptæ ex Scripturis, contra juſtitiam actualem. ibid. b & ſeq.
Ex Patribus. 491 b & ſeq.
Iuſtitia humana, ſi cum divina comparetur, videtur injuſtitia. 490 b cum ſeq. 491. d
Iuſtitiæ aliquando vocantur opera ad cultum divinum inſtituta. 491 a
Iuſtitia in futura, quanto perfectior quàm in præſenti vita. 492 a
Iuſtitia humana, remotis donis divinis, nulla eſt. ibid. c
Iuſtitia triplex. 493 b
Iuſtitia recta, pura & firma eſt in Angelis & Beatis. ibid. b
In primis parentibus ante peccatum recta & pura, non firma, in nobis recta, non pura, nec firma. ibid.
Iuſtitia recta quid. ibid.
Iuſtitia Iudaiſmi detrimentum in comparatione ad juſtitiam Chriſtianorum. 500. b
Iuſtitia commutativa & diſtributiva. 511 e
Utriuſque officium. 512 c
Quomodo inter ſe differunt. ibid. d
Iuſtitia quomodo poteſt eſſe inter Deum & homines. 517 e cum ſeq.

L

LEx mentis repugnat legi membrorum. 10 c 91 b c 138 c 141 c 150 a 151 a 156 a & 159 b
Lex æterna legum omnium radix. 24 d
Lex quotuplex. 29 c 57 c
Propriè tantùm iis datur, qui habent liberum arbitrium. 30 b 83 b 324 c
Æterna eſt ipſa Dei ſapientia. 81 a 82 b
Lex non eſt niſi de actibus particularibus & certis. 83 b
Lex juſto quomodo poſita. 84 85 per totum.
Quomodo non. 84. e 85. diffuſe & 474. e & 567 a
Lex circumciſionis. 86 b
Naturalis ab ipſa hominis creatione cœpit. ib. a
Scripta in hominum cordibus. ibid.
Juſtos & peccatores obligat. ibid. a b
Leges quare ſcribuntur in tabulis. ibid. c 474 c
Juſti etiam legibus carere non debent. ibid. c
Legem non habent ſupra ſe. ibid.
Sunt in lege, non ſub lege. ibid. d & 474 c
Legis ignari dicuntur ſine lege. 115 a 474 c
Lex Moyſis peccatum prohibendo, peccatum manifeſtavit. 115 e & ſeq.
Lex non cauſa, ſed occaſio peccati. 141 d
Lex Domini non ſolùm poſſibilis, ſed etiam ſuavis & facilis. 155 b
Lex quomodo dicitur peccatum. 141 d 156 e & 157 b
Quomodò dicitur ſpiritualis. 158 c
Lex naturæ bifariam conſideratur. 170 e
Lex naturæ, & ſyndereſis quomodo differunt. 313 e & ſeq.
Lex eſt regula dirigens actiones. 315 b

466 a & 467 d
Legiſperiti. 466 c
Leges veteris Teſtamenti ſunt cæremoniales, judiciales & morales. 467 e
Leges judiciales Chriſtus non tulit, ſed Rerumpublicarum moderatoribus ferendas reliquit. 468 b
Lex & Evangelium ferè conveniunt in legibus moralibus. ibid. c
Lex talionis non propter vindictam, ſed propter juſtitiam inſtituta eſt. 468 c
Legis & Evangelii alterum diſcrimen. 469 b
Lex per Moyſem, Evangelium per Chriſtum. ibidem e
Lex Moyſis tantùm Judæis, lex Evangelica omni populo data eſt, probatur ex literis ſacris. 469. c & ſeq.
Lex Moyſis umbra Evangelii. 469 e
Lex Moyſis, adveniente Chriſti lege, mutanda erat, Chriſti legi nulla alia ſuccedere debet. ibidem e
Lex Moyſis quoad cæremonialia & judicialia abrogata, quoad moralia in perfectius mutata. ibid. e 471 d 472 b e & ſeq.
Lex Moyſis non juſtificabat, at lex Chriſti. 470 d
Lex Moyſis, lex timoris & ſervitutis, Evangelium lex amoris & libertatis. ibid. a b
Lex Moyſis graviſſima, Evangelium Chriſti jugum ſuave, & onus leve. ibid.
Legem deſtruere quid. 472 c 484 a
Lex Moyſis quomodo ad Chriſtianos non pertinet. 474 c Quomodo pertinet. ibid. a b
Legis Moſaicæ laus. 329 b
Legem Dei ſecundùm hæreticos eſſe impoſſibilem. 478 a
Legem Dei implere non eſt impoſſibile bonis & juſtis. 227 b
Probatur ex Scripturis. 479 a & ſeq.
Ex Patribus. 485 e & ſeq. Rationibus. ibid.
Solvuntur objectiones. 486 d & ſeq.
Lex quomodo importabilis. 487 d & ſeq.
Lex nulla ſine fide & gratia juſtificare poteſt. 487 e
Lex debet eſſe generalis, & omnibus in commune propoſita. 557 b
Lex Eccleſiaſtica obligat fideles in conſcientia, & ad certa jejunia, & ad delectum ciborum, probatur exemplis & teſtimoniis ſacrarum literarum. 560 e & ſeq. Ex Conciliis. ib. e
Ex Patribus. ibid. Ratione. 561 a
Legum omnium commune eſt, facere actum virtutis neceſſarium, qui alioquin non eſt neceſſarius. ibid.
Lex Eccleſiaſtica diſtincta eſt à divina & naturali. 527 e
Leges eædem non obligant eodem modo in omnibus locis. 564 e
Lex nulla obligat contra charitatem. 566 e
Lex communis eſt, & reſpicit omnes. ibid.
Liberum arbitrium debilitatum Adæ lapſu. 6 d 198 e 212 d 262 e 267 c 270 e a 296 a 339 e 345 e 362 b & 366 e
Liberum arbitrium poſt lapſum Adæ, quomodo non ſufficit, ut perſeveremus in bono. 6 a
Gratia quæ facit nos velle, non tollit liberum arbitrium. 12 b
Deus non impedit, quo minus liberum arbitrium poſſit eligere quod vult. 62 b 63 a
Liberum arbitrium eſſe in obduratis & excæcatis. 72 a
Liberi arbitrii nulla ſunt bona merita ſine Dei gratia. 212 d
Liberum arbitrium quomodo ut inſtrumentum regitur à gratia. 216 d
Dividitur tota materia de libero arbitrio in multas difficiles quæſtiones. 261 e
Qui hæretici ſcripſerint contra liberum arbitrium. ib. a & ſeq. Qui Catholici. ib. b c
De nomine liberi arbitrii. 262 b Eſſe judicium cum electione, vel electionẽ cũ judicio. ib. d
Eſſe rationis judicium & liberum, duas ob cauſis. ibid. & ſeq.
Eſſe ſolius voluntatis actum. ibid. e
Ejus objectum, ſubjectum, & actus. ibid.
Verſatur circa media, non circa finem. ibid.
Quomodo differt à voluntate. 263 a
Liberum arbitrium eſt voluntas, ut eſt principium electionis. 264 a
Liberum arbitrium non tollitur per neceſſitatem non peccandi. 265 d
Liberi arbitrii poteſtas ad malum non eſt virtus, ſed defectus ejus. ibid. b
Liberum arbitrium quomodo poteſt eſſe ſimul cum neceſſitate. ibid. c d cum ſeq.
Liberum arbitrium conſiſtere in actu, non in potentia, vel habitu, ſententia Hervei. 266 e Refutatur. 267 e & 270 e
Eſſe habitum naturalem ratione & voluntate conſiſtentem, docet Bonavent. 267 e Refutatur. 268 a 270 b
Eſſe potentiam perfectam per habitum naturalem ſuperadditum, ſententia Alberti. 267 b
Eſſe potentiam univerſalem continentem omnes alias animæ potentias, incerti auctores. ibid. c Refutatur. 268 e & ſeq.
Eſſe particularem, diſtinctam à ratione & voluntate, ſententia Alenſis. 267 d Refutatur. 268 e 270 c
Eſſe ipſas potentias rationis & voluntatis, & magis rationis, eſt Durandi. 267 d Refutatur. 268 a Rationibus. ibid. & 270 e
Eſſe ipſam voluntatem, eſt Scoti, & Henrici. 267 c
Eſſe ipſam voluntatem determinatam à judicio ultimo practicæ rationis, ſententia communis eſt & vera. ibid. d & ſeq. & probatur. 269 b & ſeq.
Liberum arbitrium habemus à natura. 268 b
Eſt poteſtas eligendi. ibid. a b
Liberum arbitrium eſſe potentiam ſimpliciter activam. 272 e & ſeq.
Liberum arbitrium habet in poteſtate actiones, tum præſentes, tum futuras. 276 e
Liberum arbitrium non eſt ſolùm eorum, quorum eſt conſultatio, ſed etiam quorum fuit conſultatio. 277 a
Quomodo non eſt ſolùm mediorum, ſed etiam ipſius finis. ibid. c
Liberi arbitrii ſimilitudo in beſtiis. 278 c
Liberum arbitrium hæretici negant Deo. 279 e
Liberum arbitrium eſſe in Deo. ibid. & ſeq.
Probatur ex Scripturis. ibid. b & ſeq.
Ex Patribus. 280. e & ſeq. Ratione. ibid. e & ſeq. Solvuntur objectiones. 281 a
Ad liberum arbitrium quid requiratur. ibid. e
Liberum quomodo nobilius neceſſario. 282. a
Liberum arbitrium cur datum Angelis & hominibus rationes. ibid. e & ſeq.
Datum ad augmentum meriti & gloriæ. 283 a
Liberum arbitrium Angelorum & hominum, quare non fuit confirmatum in bono. 283 d
Non datum ad peccandum, ſed ad peccata liberè deteſtandum. ibid. e
Quomodo majore ex parte in bonum converſum. ibid. c d
Sitne in homine? tres ſententiæ. 288 d
Semper ferè fuiſſe impugnatum. 289 e
Liberi arbitrii nomen quomodo in ſacris literis habeatur. ibid.
Liberum arbitrium eſſe in homine quoad actiones indifferentes & civiles, probatur ex Scripturis. 290 e cum ſeq.
Ex traditione & Conciliis. 291 c & ſeq.
Ex Patribus. ib. d Rationibus. 293 b
Ad objectiones reſpondetur. 294 a & ſeq.
Liberum arbitrium impugnantes, ſemper habiti ſunt hæretici. 291 d & ſeq.
Liberum arbitrium non pugnare cum providentia. ibid. b e
Liberum arbitrium hominis non tollit providentiam, nec præſcientiam Dei. 292 d
Liberum arbitrium tres ex quatuor ſcholis Ethnicorum Philoſophorum, & Sapientes Ægypti approbant. 293 d Probatur ex conſenſu totius univerſi. ibid. d Experientia. ib b
Quomodo reſpectu mediorum. ibid.
Liberum arbitrium probatur ex præmiis, & pœnis. 325. d e 326. c 334 d 335. d 336 a b cum ſeq. 337. c 338. c 339. e 342 e & 344 c d
Liberum arbitrium & gratia non pugnant inter ſe. 326 a
Liberum arbitrium ex eo probatur, quòd alii ſint boni, alii mali. 327 b
Si non eſſet liberum arbitrium, fruſtra exhortationes, reprehenſiones, &c. ibid. b cum ſeq. 344 c 363 a
Liberum arbitrium revelavit nobis Deus per Scripturas ſacras. 329 e & 343 e
Liberum arbitrium in moralibus contra hæreticos, probatur ex Scripturis ſacris. 329. e & ſeq. Ex Patribus Græcis. 334. b & ſeq. Ex Latinis. 337 b & ſeq. Ex libris S. Auguſtini ante hæreſim Pelagii ſcriptis. 340 e Ex libris ejus poſt hæreſim Pelagii ſcriptis. 343 e Solvuntur argumenta hæreticorum, ex verbo Dei petita. 345 a & ſeq. Solvuntur argumenta petita ex D. Auguſtino. 345 e & ſeq.
Liberum arbitrium aſſimilatur ſtateræ, liberè & æqualiter ſe habenti in utramque partem. 336 d
Liberum arbitrium vocatur portio filii prodigi. 337 a & 339 a
Quot modis poteſt accipi. ibid. e
Liberi arbitrii defenſores eximii, omnis ordinis recenſentur. 340 c
Liberum arbitrium Adami quomodo differt à noſtro. 341 e cum ſeq.
Liberum arbitrium requirit auxilium gratiæ Dei. 345 a 346 c e 347 e 351 b
Liberum arbitrium in paradiſo quale fuerit. 346 a d
Liberum arbitrium quomodo à libertate gratiæ, quomodo à libertate naturæ denominatur. 347 b
Liberum arbitrium actionibus piis, probatur ex divinis literis. 359 c & ſeq.
Ex Patribus. 360 d & ſeq. Rationibus. 362 e & ſeq.
Solvuntur objectiones. 363 c & ſeq.
Solvuntur objectiones ex S. Auguſtino. 364 d
Liberum arbitrium ſemper in Eccleſia Dei. 361 b
Liberum arbitrium habemus in ipſa prima converſione. ibid. e & 362 b
Liberum arbitrium in ſtatu innocentiæ, & ſtatu corrupto comparantur. 362 d
Liberum arbitrium non ex eo operatur, ſed per gratiam prævenientem cooperatur ad converſionem peccatorum. 363 b
Liberum arbitrium eſt vis materialis, & media, quæ ad fidem, vel infidelitatem inclinare poteſt. 366 c
Non poteſt dari, nec tolli per gratiam, nec per peccatum. 366 e
Quando & quomodo ligatum, quando & quomodo liberum. 366 c
Libertas alia ſpecificationis, alia exercitii. 263 b 264 a
Libertas triplex. 263 e 264 c 295 e
Libertas naturæ vel à neceſſitate requiritur ad liberum arbitrium. 263 d
Libertas naturæ duplex. ibid.
Libertas à coactione quæ. 263 e
A neceſſitate quæ. ibid.
Libertatem à coactione tantùm requirunt hæretici liberum arbitrium. 263 e 264 c
Libertas à neceſſitate requiritur ad liberum arbitrium, probatur ex Scripturis. 263 e Ex Conciliis. 264 b c Ex Patribus. 264 d Ratione. ibid. e Solvuntur argumenta, quæ pro contrario adducuntur. 265 b
Libertas quomodo conſtat ſimul cum neceſſitate. 265 c d & ſeq.
Libertas ad utrumlibet, requiritur ad liberum arbitrium. 266 b
Libertatis cauſa & radix eſt ratio 267 e 271 b 297 b

Liber-

Libertas arbitrii formaliter conſiſtit in ſola voluntate. 268 c 271 b
Libertas voluntatis in quo conſiſtit. 273 b c
Libertas ad malum nec Deo, nec Apoſtolis nec hominibus beatis convenit. 281 d
Libertas à coactione eſt etiam in beſtiis. 323 b c 334 a 337 e 338 a
Libertas à coactione non repugnat fato. 338 a
Libertas à neceſſitate repugnat fato. ibidem 344 e
Libertas in anima, tamquam gemma in auro. 340 b
Libertas & ſervitus quomodo opponuntur. 345 e
Libertas naturæ propriè eſt liberum arbitrium. ibid. 347 b
Libertas peccandi duplex. 346 a
Libertas peccati & ſervitus peccati, quomodo idem ſignificant. ibid.
Libertas gratiæ eſt à Chriſto. ibid. e
Libertas Chriſtiana ſecundùm Lutherum. 464 e
Libertas Chriſtiana in tribus conſiſtit ſecundùm Calvinum. ibid. a b
Libertas Chriſtiana, quam ponunt hæretici, refutatur. 471 b cum ſeq.
Libertas eorum definitur quid ſit. 471 b c
  Qualis ſit. 473 a
Libertas à peccato explicatur. ibid. b
Libertas ab oneribus legis probatur. 474 a
Libertas à timore ſervili legis. ibid. b
Libido parentum generantium, non eſt cauſa peccati originis. 126 c
  Si quis ſine libidine generaret, tamen peccatum originis transfunderet. ibid.
Libidinis ardor eſt etiam in ſanctiſſimis conjugibus generantibus. 127 b 153 c & ſeq.
Libido generantium eſt ſignum corruptæ naturæ. 135 e
Libido quare mala eſt in hominibus, & non in belluis. 172 a b
Libido quomodo vitioſa animi pars. 197 b
Libido non fuiſſet in paradiſo. ibid. a
Lignum ſcientiæ. Vide arbor.
Lignum vitæ confortaſſet vim nutrientem, niſi Adam peccaſſet. 16 b 23 d
  Quomodo Adam fuiſſet immortalis propter lignum vitæ. 16 c d 22 a
  Fuiſſe in paradiſo corporali. 17 e
Lignum vitæ Proverbiorum cap. 3. accipitur pro ſapientia. ibid. a
Lignum vitæ ſpiritualiter. 18 b
  Perfectam immortalitatem afferre potuiſſe. 23 a cum ſeq.
  Inſtitutum ad arcendam mortem, quæ eſt ex ſenio. 23 a b
  Semel guſtatum, perfectam dediſſet immortalitatem. ibid. b 24 a
  Tum ſolùm ſumendum fuiſſet, cùm transferendi fuiſſent homines de ſtatu gratiæ, ad ſtatum gloriæ. 23 b c 24 c
  Præmium fuiſſet obedientiæ. 23 d
  Poſt peccatum guſtatum feciſſet homines perpetuò miſeros. 23 d e 24 b c
  Fuit Adæ interdictum. 24 e
  Fuiſſet remedium contra ſenium. 16. d & ſeq. 23 b 24 e
Lignum vitæ Adamum & dæmonem in paradiſo latuiſſe. 24 a & ſeq.
Lingua inſtrumentum actionum. 29 b
  Mentis & deſiderii interpres. 125. e
Loth inceſtus, quomodo voluntarius, quomodo non. 242 a
Loth ebrietas punienda, non inceſtus. 244 b

M

MAchabæi laudantur. 338 c
  Conferuntur, & præferuntur Adæ & Evæ. ibid.
Mahometani recipiunt ex levitate credendi doctrinam abſurdam, nullis miraculis confirmatam. 348 a 351 a b
Mahometani quare credunt Deum eſſe trinum & unum. 350 a
  Chriſtum eſſe filium virginis, Chriſtum non eſſe Dei filium. ibid.
Mahometus dicit, Deum & Angelos pro ſe orare. 533 b
Maledictio ſterilitatem ſignificat. 98 c 99 b
Maledictio ſerpentis, Geneſ. 3. quomodo applicatur diabolo. 99 d
  Nulla Adæ & Evæ inflicta. 99 e
Maledictio diei natalitiorum. 113 d
Mala bonis præſtant quod vocabulis magis abundant. 28 e
Malum culpæ non committendum, ut fugias malum pœnæ. 49 d & ſeq.
Malum culpæ malum ſimpliciter. 49 e
Malum pœnæ, malum tantùm patiendi, non ſimpliciter. ibid. a
Malum non faciendum, ut bonum eveniat. ibidem b 76 e 81 e d a
  Nemo vult malum ſub ratione mali. 57 a
Malum eſt extra objectum voluntatis. 57 b c 65 d 91 a
Mala à Deo præſciuntur, non prædeſtinantur. 63 b & 66 e
Mala noſtra ſolummodo noſtra ſunt. 64 e
Malum eſt ex quolibet defectu. 56 d 65 a
Mala permittuntur à Deo, ut bona inde eliciantur. 65 d 66 b 75 c 80 b
Mali jam ſumus ex conditione materiæ. 66 c
Malis Deus poteſt bene uti. 66 b 68 e
Malis & malitia Deus utitur ad exercitium bonorum. 68 e cum ſeq.
Mala eſſe, bonum eſt. 76 d e
Mala per ſe nihil ornamenti adferunt rebus. 76 c
Mala ut ordinantur à Deo, faciunt ut bona magis eluceſcant. 76 b c
Mala per ſe numquam vult Deus. 77 b
  In malis per ſe, numquam vult Deus id, quod homines volunt. ibid.
  In iis quæ ſunt mala ratione præcepti poſitivi prohibentis, poteſt fieri, ut Deus bona voluntate velit, quod mala voluntate volunt homines mali. 77 b c 82 b
Malum per ſe & intrinſecè eſt, juvare aliquem ut peccet. 82 e
Malum eſt non attendere rationis regulam dum quis operatur. 82 e
Malum non eſt aliquid ſubſiſtens. 139 e
Malum non eſt res aliqua, ſed rei privatio. 169 d
Malum idem quomodo & a Deo poteſt eſſe, & à Diabolo. ibid. a
Malorum fontes in nobis, qui. 192 c
Mala hujus vitæ alia interna, alia externa. ib. d
  Interna alia in parte animæ ſuperiore, alia in inferiore, alia in corpore. ibid. e
Malum quomodo poteſt eſſe objectum voluntatis. 275 a & ſeq.
Malum eſt arduum & contra naturam. 315 e
Mali homines inter opera mala habent aliqua bona. 318 d 319 a 320 e
Mali ut operantur ex cupiditate, non poſſunt niſi malum agere. 318 c a 324 e
Mali quæ opera bona facere poſſunt, quæ non. 318 a
Mali non poſſunt opera gratiæ & gloriæ meritoria facere. 318 b 319 c e 320 e
Malum poteſt dici omne id, quod ad regnum cœlorum non perducit. 321 e
Malum moraliter nullo modo eſt à Deo. 322 d
Mala ab hominibus faciliùs fiunt, quàm bona. 351 e
Mala quæ à Deo infliguntur, deflere licet. 530 a
Mandata Dei quomodo impoſſibilia. 240 b 308 a 310 b
Mandata Dei ſunt poſſibilia. 240. d e 308. a 310 b 330 a 331 b Vide lex.
Mandata omnia moralia ſolis naturæ viribus homo non poteſt implere ſecundùm ſubſtantiam operis. 308 b e & ſeq.
  Brevi tamen aliquo tempore poteſt homo hæc præſtare. 308 d 310 b 311 a
Mandatorum obſervatio tribuitur gratiæ Dei. 308 e
  Aliqua non poſſunt ſervari ſine gratia Dei. ibidem d
Mandatum dilectionis Dei ſuper omnia, quomodo morale & naturale. ibid. e
Mandatorum obſervatio certiſſimum charitatis ſignum. 309 b c e
Mandata omnia non ſunt paria, ſed unum gravius altero. 310 d
  Plura nonnumquam ſimul occurrunt ſervanda. ibidem.
Mandatum ſervare ſecundùm ſubſtantiam operis, & facere bonum morale differunt. 313 e
Mandati obſervatio ſecundùm ſubſtantiam operis non excludit neceſſariò peccatum. ibid.
Mandatum vel præceptum eſt regula bene vivendi. 329 d e a
Mandata divina nihil prodeſſent, niſi homines haberent liberum voluntatis arbitrium. 329 e
  Veteris legis ferè omnia manent in nova lege. 472 b
Moralia data Judæis obligant Chriſtianos. 474 e
Mandata Dei eſſe ſuavia & facilia. 484 a & ſeq.
  Ea multi ſervarunt. 484 e
  Omnia vel mediatè, vel immediatè eſſe poſſibilia. 485 e
Manus inſtrumentum actionum. 29 b
  Organum organorum. 525 b
S. Maria virgo immunis ab omni peccato. 35 a & ſeq. Semper virgo. 111 d
  Non eſt de fide, Mariam virginem fuiſſe ſine peccato originis conceptam. 129 e
  Eſt tamen probabile, & conſonum cultui Eccleſiaſtico, fidei Catholicæ, Scripturis & rationi. 129 b e
  Hæreticorum calumniæ in hac materia. ibi. c
B. Mariam fuiſſe immunem à peccato originis, non eſt contra Scripturas, vel Eccleſiam. ibidem e
B. Mariam ſingulari privilegio à communi lege excipi poſſe. 130 b 135 c e
  Fuiſſe ſingulari privilegio ab omni omnino peccato immunem, probabiliter oſtenditur ex Scripturis. 130 b & ſeq. Probatur ex ſanctis Eccleſiæ Patribus. ibid. a & ſeq.
  Ex Eccleſiæ conſenſu. 131 e & ſeq.
  Ratione. ibid. a & ſeq.
  Cur benedicta inter mulieres ab Angelo eſt ſalutata. 130 e
Maria figurata in Heva. ibid.
Miſſa & cætera Eccleſiaſtica officia de B. Virgine ſumi ex Canticis. ibid. a
Maria ſemper excipitur, cùm de peccatis eſt ſermo. ibid. e 131 c & ſeq.
Maria vas electionis. 130 e
  In Maria natura gratiam non antevertit. 131 a
Maria altiore modo quàm Joannes Baptiſta, vel Hieremias, in utero matris ſanctificata. ib. b
Mariæ puritate nulla ſub Deo major. ibid. d
Maria in Canticis columba unica, quia Cherubin & Seraphin puritate ſuperat. ibid.
Mariæ conceptio ferè ubique ſolemniter celebratur. ibid.
  Ejus conceptionem præcipuæ Academiæ immaculatam eſſe contendunt. ibid.
Maria ſaltem ante nativitatem ſecundùm omnes Catholicos in utero matris fuit ſanctificata. ibid. e & 134 c
Debuit eſſe omnis peccati actualis expers. 132 a
Maria cum Chriſto, ut quælibet mater cum filio, ſingularem habet affinitatem. ibid.
Maria dignitate ſuperare debuit omnes creatas naturas, etiam angelicas. ibid. b
  Argumenta contra immaculatam Mariæ conconceptionem ſolvuntur. ibid. e
Maria quodammodo originis peccatum contraxit in lumbis Adæ. 132 b 133 a b
S. Maria ſanguine Chriſti redempta. 132 c 133 e 134 b 135 c Ejus anima in primo inſtanti creationis fuit ſine peccato. 132 e 133 b
  Ejus perſona numquam actu extitit in peccato. 132 d
Mariæ liberatio à peccato originis quomodo differt ab aliorum liberatione. ibid.
Maria natura filia iræ. 133 d
  Gratia ſemper filia miſericordiæ. ibid.
Maria vi generationis fuit ſubdita peccato & morti. 132 e 133 e Fuit præventa in benedictionibus gratiæ. 132 e 133 e b 134 b
Maria tribus temporibus fuit peccato obnoxia. 133 a
Maria in peccato concepta, in prima conceptione ante animationem. ibid. b
  Non fuit natura ſua impeccabilis. 133 c 134 b
  Quanta & quotuplex ejus gratia. 133 c
Maria liberata à peccato, quia præventa, ne in peccatum incideret. ibid. a
Maria ſi filios ex viro ſuſcepiſſet, in eos peccatum originis transfudiſſet. 134 c
Mariæ caro, caro peccati. ibid.
Mariæ nativitas ab Eccleſia celebratur. ibid. d
Maria ſola vixit ſine ullo peccato actuali. ib. d e
  De Spiritu ſancto concepit, non concepta eſt. 135 a
Mariæ anima ab omni peccato præſervata. 133 b
  Ejus corpus poſt mortem ſtatim glorificatum. ibid. Conceptionis ejus, quàm antiqua feſtivitas. ibidem e
  Filium Dei unicum concepit. 251 b
Maria virgo rectè dicitur regina. 545 d e
Mater miſericordiæ. ibid. e c d Vita. ibid. e
  Dulcedo. ibid. a Spes noſtra. ibid. a b 546 b
  Quomodo ſalvat homines. 545 e a 546 a b
Martyrum ſumma eſt charitas. 421 a
Martyrium tollit peccata. 425 a
Martyres pro teſtimonio Chriſti mortem patiuntur. 446 e
Martyrium Sanctorum innocentium. 308 e a
S. Matthæus efficaciter vocatus. 154 d & ſeq.

Mendacium in orando quomodo committitur. 532 e
Mentis humanæ vulnera quot ex peccato originis. 192 a & ſeq.
Mens humana ſua ignorat, & ſeipſam. 193 a
Mentes angelicæ ſeſe perfecte norunt. ibid.
Mens humana à ſcientia impeditur per corpus. 193 b
Mens eſt æterna. ibid. e
Mens perpetuam habet operationem. ibid.
Mens in corpore, quàm ſæpè multumque impediatur à ſuis operationibus. 193. e a
Mercenarius propriè quis. 506 e
Mercenarius amor. ibid. e
Merces & meritum ſunt relativa. 404 c 495. c 496 a 507 c d
Mercedem ſolam vel præcipuè in operibus intueri non debemus. 506. c
Mercedem intuendo operari quomodo ſervile & ſordidum, quomodo non. ibid. d
Merces temporalis ipſo opere eſt vilior. ibid. c
Mercedis temporalis amor impedit amorem Dei. ibid. e
Mercedis æternæ amor conjungit cum Deo. ib.
Merces in die judicii reſtituetur ne ſecundum juſtitiam commutativam, an diſtributivam. 512 b
Mercedem operum noſtrorum à Deo exigere poſſumus. 515. e
Mercedem dat Deus benè operantibus ex juſtitia diſtributiva. 516 a
Meritum non poteſt eſſe ſine gratia. 12. e 212. b
Meriti juſtitiæ ſtipendium vita æterna. ibid.
Meritis juſtorum hominum miſericordia reddenda. 50 e 66 e
Merita noſtra ſunt Dei munera. 212 d 254 b 326. d 370. a 498. e 500. e 501. c b
Meritum nullum ſine libero arbitrio. 266 c 326 c 506 d & ſeq.
Meritum eſſe ex gratia, non contra. 326 d
Meritum ex gratia merces eſt ex meritis. ibid. d
Meritum poteſt intelligi aliud ex nobis, aliud ex dono Dei. 395 b 402 e
Merita quæ ex nobis ſunt ex Deo non pugnant cum gratia. 403 a
Meritum ex duplicis generis operibus. ibid. a
Meritum eſſe in operibus pœnitentiæ ex gratia factis. ibid. b c
Meritum juſtificationis quibus virtutibus tribuitur. 404 b
Merito reſpondet merces. ibid. c & 507. e
Merito ex congruo debetur merces magis ex gratia, quam ex juſtitia. 404 c
Merita de congruo fundantur in aliqua dignitate operis. ibid. e b c
Meritum juſtorum fundatur in promiſſione vitæ æternæ. 404. b 497. b 500. b 506. b 517. c
Meritum de congruo & condigno quomodo differunt. 404. c & ſeq.
De condigno neceſſariò requirit pactum. 404. c 516. e
Meriti nomen omnino tollendum cenſet Calvinus. 494. c a
Meriti nomen probatur ex ſacris literis. ibid. d
Mereri quid. 495 b 497 a
Meritis operum datur gradus æternæ gloriæ, ad quem non pervenitur ſolo hæreditatis jure. 495 e
Meritum acquiri ex tolerantia tribulationum. 497. e
Pro meritorum diverſitate vitæ æternæ manſiones aſſignat Deus. 497 e 498. b & ſeq.
Meritis redditur præmium vitæ, vel mortis ſempiternæ. 498. a cum ſeq.
Merita ſunt juſtorum, poſtquam gratis fiunt juſti. ibid b & 499. a
Meritum hominis non tollitur per miſericordiam Dei. 499 b
Merita juſtorum naſcuntur ex meritis Chriſti. 501. a cum ſeq. 517. e
Merita hominum non requiruntur quòd ſint inſufficientia merita Chriſti. 501. b
c d
Meritum requirit ſeptem conditiones. 506. b & ſeq.
Debet eſſe opus bonum, in obſequium Dei factum. ibid. b
Item ibidem viatoris, liberum, ut operans ſit amicus Dei, ut intercedat promiſſio, ut ſit opus ex charitate procedens. Debere eſſe liberum probatur ex ſacris literis. 506 d e Ex Patribus. ibid. e & ſequent. Ratione. 507 e Solvuntur objectiones. ibid. a
Meritum pendet ab acceptatione Dei. ibid. a
Ad meritum quomodo requiritur ſtatus gratiæ. 508 d & ſeq.
Probatur ex ſacris literis. ibid. e & ſeq. Ex S. Auguſtino. 509 b Ratione. ibid. d & ſeq. Solvuntur objectiones. ibid. d
Neceſſarium fuit hoc etiam in ſtatu naturæ integræ. 508 e 509 b
Meritum fundatur in amicitia cum Deo. 508 e
Merita amittuntur per offenſam Dei. ibid.
Meritum inter homines non fundatur in amicitia, ſed in ſolo opere & labore. ibid. e
Merita Chriſti quare infiniti pretii. 509 a
Meritum accipit vim à dignitate perſonæ. ibid.
Ad meritum vitæ æternæ requiri promiſſionem Dei. 511. b cum ſeq.
Merita an præmiabuntur, ſecundùm juſtitiam commutativam, an diſtributivam. 512. b
Meriti tempus eſt definitum. ibid. c
Meritum debet eſſe bonum opus ex charitate procedens. 513. b
Meritum principalius à fide, quàm à charitate pendere, ſecundùm Altiſiodorenſem. ib. b
Meritum principaliter ex charitate pendere. ib. a
Meritum debet eſſe bonum opus actu imperatum à charitate. ibid. e
Meritum de condigno variis modis dici poteſt. 514 b 516 c
Meritum ex condigno ratione pacti quid. ibid. b
Ratione operis quid. ibid. c
Ratione utriuſque quid. ibid. e
Meritum pœnæ ex condigno ratione operis tantùm dari poteſt. ibid. d
Meritum perſonæ, & meritum operis differunt. ibid. c
Meritum quàm pulchram habet proportionem ad vitam æternam. 517. c
Duplici ratione conſiderari poteſt. ibid. a b
Meritum ex condigno non requirit abſolutam æqualitatem inter meritum & præmium. ibid. b 518. b
Meriti objectum Deus quomodo. ibid. d
Meritis filiorum Dei redditur vita æterna, tum quoad primum gradum, tum quoad cæteros. 519 a
Mereri non poſſumus ex condigno gratiam juſtificationis, ſed ejus incrementum. ibid. e
Mereri gratiam aliis, nemo hominum poteſt de condigno. 520. a
Ex congruo tamen id fit. ibid. b
Reparationem poſt lapſum de condigno nemo poteſt, nec finalem perſeverantiam. ibid. e & ſeq.
De congruo poteſt quis juſtus reparationem poſt lapſum mereri. ibid. a
Poteſt impius de congruo mereri juſtificationis gratiam. ibid. b & ſeq.
Merita amittuntur per peccatum, tamen juvant ad reparationem. ibid.
Meritum differt ab impetratione. 534. d
Meritum requirit charitatem viæ. ibid.
Meretrix Raab juſtificata recipiendo nuncios. 487. d & ſeq.
Meretricum, lenonum, & ſimilium lucra non injuſta ſunt, ſed turpia, & ſordida. 595 c
Ex iis eleemoſyna fieri poteſt, non tamen oblationes in Eccleſia multis de cauſis. ibid. c
Miracula non fiunt ad voluntatem hominum, ſed Dei. 359 c 363 c
Non fiunt ex virtute creata, ſed Dei. 227 a 280 c
Miracula faciunt doctrinam divinam credibilem. 348 a 350 c 384 b 421 a 457 e 536 a
Miſeriæ quæ humanæ naturæ extrinſecus accedunt. ibid. d & ſeq.
Miſeriæ humanæ naturæ ſunt pœnæ peccati. 197 c
Miſeriæ fuiſſent naturales homini in puris naturalibus creato. 198 c
Miſerias humanæ vitæ quomodo Ethnici deplorarunt. ibid. d
Miſeria magna eſt, quòd nemo ſciat, utrum amore dignus ſit, an odio. 438 e
Miſeria omnis humana, aut ad corpus pertinet, aut ad animam. 588 a
Corporis in hac vita, vel in futura. ibid.
Hujus vita eſt vel carentia rerum, quibus omnes egent, vel aliquorum ſpecialis ærumna. ibid. a b
Carentia rerum quibus omnes egent, vel eſt exterior, vel interior. ibid.
Miſeriis ſeptem corporalibus reſpondent ſeptem eleemoſynæ. ibid. b c
Miſeriæ ſpecialibus, aliæ ſeptem eleemoſynæ. ibid. c d
Miſeria ſpecialis alia interna, ut morbus, alia externa, ut [illegible]. ibid. b c
Miſeria poſt mortem eſt carentia ſepulturæ. 589 a
Quibus modis Deus miſericordiam ſemper manifeſtavit, & manifeſtat quotidie. 11e
Deus potuiſſet omnes Angelorum & hominum injurias miſericorditer condonare. ibid. e
Miſericordiæ locus nullus poſt hanc vitam. 183 a
Miſericordia accipitur pro propoſito juſtificationis. 255 d
Miſericordia ſola ſeparat vaſa in honorem à vaſis contumeliæ. 256 c
Miſericordia Dei ſuper omnia opera ejus. 257. b
Eſt ſecundùm naturam ejus, ira præter naturam. 447 a
Non tollit hominum merita. 499 a
Reſpicit peccata remittenda. ibid. a b
Reſpicit miſeriam. 588 b
Deo grata. 590 b
Per olivam ſignificatur. 591 a
Miſſæ partes & orationes quæ & quales. 528 a
Miſſa in nocte Natalis Domini cantatur inter matutinum & laudes. 529 a 550 a
Miſſa ſecundùm aliquos canones celebrari non poterat, niſi hora tertia, ſexta, vel nona. ibid. a b
Miſſa nunc dici poteſt ante ortum Solis, & tum rectius dicitur prima hora poſt miſſam. ibid. b
Miſſam celebrare ante expletum officium matutinum eſt peccatum mortale, niſi gravis ſit neceſſitas. ibid. b & ſeq.
S. Auguſtini converſionem precibus ſuis promeruit. 520 b
Monſtri cauſa eſt ſola materia. 82 e
Monſtra non tribuuntur cauſis univerſalibus. ibid. a 84 c & ſeq.
Tribuuntur ſolis cauſis propriis & particularibus. ibid.
Monſtra ſunt peccata naturæ. 84 e 120 c d 168 b 170 b & 287. e
Monſtrum quoddam allocutum eſt S. Paulum primum eremitam. 133 d
Morbi non fuiſſent in ſtatu innocentiæ. 162 a 23 a
Morbi mentis, voluntatis, totius hominis. 192 c & ſeq.
Morbi corporis quot & quàm graves. 195 c
Morbi vix graviores ipſis remediis morborum. 195 d e
Morborum ſanatio non conceditur ordinariè per modum habitus. 226. e
Morbum ſtrumæ quomodo ad libitum ſanant reges Galliæ. ibid. & ſeq.
Mors pœna peccati. 12 e 15 b 36 b 85 e 105 b cum ſeq. 111 d 112 b 115 b
Mors triplex. 15 b
Mors animæ eſt per amiſſionem gratiæ. 15 b 102 b 177 a
Mors corporis per amiſſionem animæ. 15. b 102. b

Mors

Mors noviſſima per amiſſionem gloriæ. 15 b
Mors venit quatuor modis. ibid. c
Mors ex morbo non potuit eſſe in ſtatu innocentiæ. 16. a & ſeq.
Poſt peccatum mortis eſt inevitabilis neceſſitas. 15 d 16 d 85. c & ſeq. 97 c 98. e 117. c
Mors ſtipendium peccati. 12 e 15 b 16 c 85 e
Mors Adæ ab inobedientia. 18 d
Mors potiùs ſubeunda, quàm aliquod vel leve peccatum committendum. 49 d
Mors Adæ tantùm, non Hevæ ſignificata eſt. 96 c 99 a
Mortem corporis, non animæ, vel peccatum per generationem ex Adamo trahi, docuerunt Pelagiani. 102 b
Condemnantur. 111. e & ſeq.
Idem nunc tuentur Anabaptiſtæ. 102. b
Mors ab Adam invaluit uſque ad Chriſtum. 110 c
Ut quis actu non moriatur, poteſt Deus ex ſingulari privilegio efficere. 131. b
Mortuus accipitur pro morti obnoxio. 131. d
Mors eſt accidens. 143 a
Eſt una pars corruptionis humanæ naturæ. 155. b
Mors quomodo à Deo, quomodo à diabolo. 169. b
Mors prima & ſecunda quid. 188. d e
Mortis timor continuus. 195. d
Morte nihil acerbius. ibid.
Mors inimica naturæ, & omnium horribilium extremum. ibid.
Mors Chriſti exemplar mortis, id eſt, remiſſionis peccatorum. 418 e
Idem de immerſione baptiſmali dicitur, nam ſignificat mortem Chriſti, & emerſio ejus reſurrectionem. 418 e & ſeq.
Mors Chriſti & cauſa eſt renovationis peccatorum & æternæ renovationis. ibid. e b
Mors Chriſti ſola non ſatisfacit, ſed neceſſaria etiam fuit reſurrectio. ibid. b
Mortem bonorum deflere licet. 519 e
Homo natura eſt mortalis, quia ex contrariis elementis conſtat. 16 d e
Quia generabilis, etiam corruptibilis. ibid.
Item Adam egint cibo & alimento, ne periret, quare mortalis erat. ibid.
Mortales omnes efficiuntur per comeſtionem ex ligno vetito in Adam. 116 c
Mortales quot rebus ad vitam ſuſtentandam indigent. 118 e & ſeq.
Moyſe orante ceſſant flagella Ægypti. 73 e
Moyſis ſerpens quid erat. 88 b
Moyſes oratione populum ab extremo exitio liberavit. 124 d 533 b
Mulier fuit à diabolo ſeducta. 93 c 476 a
Mulier dignitate inferior viro. 94 c
Mulier in Eccleſia cum ſilentio diſcere debet, non docere. ibid.
Non debet dominari in virum. ibid.
Ex viro, & propter virum, non contra. ibid.
Mulieres quia facilius ſeducuntur, ineptiores ſunt ad docendum. ibid. e
Mulieris pœna. 97 b e & ſeq.
Mulier ideò facta, ut virum juvaret in propagatione filiorum. 98 b
Quomodo & quantum viro ſubdita. ibid. b
Mulier cauſa paſſiva generationis. 124 b 127 d
Mulier quid faciendo ſalvabitur. 475 e
Myſteria ſupernaturalia ut cognoſcantur, tria requiruntur. 348 a
Myſteria fidei non poſſe ab homine credi ſine ſpeciali Dei illuſtratione, probatur ex ſacris literis. 349 a & ſeq. Ex Conciliis. ibid. a Ex Patribus. ibid. Ratione. ib. d & ſeq. Refutantur objectiones. 350. e
Myſteria ab iis credi debent, à quibus intelligi non poſſunt. 378 d & ſeq.
Myſteria fidei docentur in veteri Teſtamento. 467. d
Alia manifeſtè, alia obſcurè. ibid.
Omnia manifeſtè docentur in Teſtamento novo. ibid.

N

NAtalitiorum ſuorum dies celebres Ethnicis. 113 b
Lugubris Sanctis. ibid. b e
Natalitia Sanctorum Eccleſia Chriſtiana vocat diem exitus ex hac vita. ibid. e
Hos dies celebrat Eccleſia natales. ibid.
Nativitas B. Mariæ ab Eccleſia celebratur. 134 c 135 b d
Nativitas duplex. 135 a
Nativitas ſecunda dicitur Baptiſmus. 215 a
Natura ſumus filii iræ, ad Epheſ. 2. cap. 3 e 7 a 109 e 115 b 120 c
Naturale à nativitate. 7 a 12 e 109 c cum ſequent. 128 a 144 a
Naturale à nativitate non opponitur ſupernaturali. 7 a
Naturale quotuplex. ibid. & ſeq.
Naturale naturæ conſentaneum. ibid. a b
Naturaliter quæ legis ſunt, faciunt, quomodo intelligendum. ibid. b
Naturale naturæ conſentaneum, non opponitur ſupernaturali. ibid.
Naturale quod perficit naturam in operibus naturalibus. ibid. b c
Naturale vel eſt pars naturæ, vel fluit à principiis naturæ, & hoc modo opponitur propriè ſupernaturali. ibid. c d
Naturæ humanæ corruptio non eſt ex doni naturalis carentia, ſed ex ſupernaturalis amiſſione. ibid. a
Naturalia in hominibus & dæmonibus poſt peccatum manent. ibid. b 9 c
Natura corrupta hominis, & natura ejus in puris naturalibus differunt, ut nudus & ſpoliatus. 7 c 8 b c cum ſeq.
Natura hominum & dæmonum poſt peccatum, quomodo corrupta, quomodo integra. 9 b
Naturæ humanæ corruptio quomodo à Deo. 10 11 diffusè.
Naturæ corruptio quomodo à conditione materiæ. ibid.
Naturæ corruptio ab Adamo, ut à cauſa dementoria. 11 b
Pura naturalia habuiſſent quandam rectitudinem. ibid. e 14 b
Naturam Ethnici vocaverunt novercam. 14 c 198 c
Naturæ humanæ eſt magna dignitas, quòd ad altiorem finem ordinata ſit, quàm naturæ viribus conſequi poſſit. 14 c
Natura eſt à Deo, non culpa. 64 c 66 e
Naturaliter totum genus humanum cadit, cadente primo homine. 80 c a
Naturam in ſe primus homo vitiavit. 80 a b 110 b 120 e 179 d
Naturæ omnes bonæ ſunt, quoniam naturam omnium conditor ſummè bonus eſt. 82 d
Non ſunt incommutabiliter bonæ, quia non ſunt ſummum bonum. ibid.
Natura quomodo per peccatum mutata, quomodo non. 98 b 113 b
Naturæ & peccati eadem propagatio. 106 d 119 c
Natura mortalis quot indiget ad ſui conſervationem. 118 e 195 d
Naturale non poteſt eſſe peccatum. ibid. c
Naturæ auctor Deus, corruptor homo. ibidem c d
Naturæ divinæ proprium eſt, ob ejus infinitatem, ut una numero ſit in pluribus perſonis. 124 e
Natura corrupta naturaliter carnem vitioſam generat, & concipit. 135 a
Natura humana ejuſdem ſpeciei cum noſtra aſſumpta eſt à Chriſto. 138 e
Naturæ quatuor vulnera ex peccato originis. 192 d
Naturæ convenienter agunt omnia, ſolus homo contra naturam. 193 c
Natura noſtra non eſt modò ſana, tum propter defectum juſtitiæ originalis, tum propter concupiſcentiam. 310 d
Natura infirma, ſed non ſola, poteſt omnia, quæ poſſet ſana. ibid. e
Natura nunc non eſt infirmior, quàm fuiſſet in puris naturalibus. 316 c
Naturalia manent integra poſt peccatum. 322 e
Neceſſitas differt à coactione. 263 e a
Neceſſitas duplex. 265 e 266 e 276 c
Neceſſitas quæ maximè ponit libertatem. 266 d
Neceſſitas non repugnans libertati. ibid. e
Neceſſitatis conditor Deus, non ſervit neceſſitati. 280 a
Quæ ex naturæ neceſſitate agunt, agunt ſecundùm totam ſuam virtutem. ibid. d
Neceſſarium quomodo nobilius libero. 282 a
Ubi neceſſitas, nec corona eſt, nec damnatio. 342 d
Neceſſitas peccandi quotuplex. 347 c & ſeq.
Neceſſitas patiendi motus carnales non repugnat libero arbitrio. ibid.
Etiam neceſſitas peccandi ex ignorantia non repugnat libero arbitrio. ibid.
Neceſſitas divinæ gratiæ non tollit liberum arbitrium. ibid. d & ſeq.
Neque etiam neceſſitas habendi peccata venialia. ibidem.
Neceſſitas faciendi actus malos, poſita mala & efficaci voluntate, eſt tantùm conditionalis & ideò non repugnat libero arbitrio. ibi. a
Neceſſitas abſolutè faciens hominem non Dominum ſuarum actionum, in homine non poteſt eſſe, quæ ſola repugnat libero arbitrio. ibid. & ſeq.
Neceſſitas non cadit in voluntatem noſtram. 361 d
Neceſſitas interna & externa quid. 507 e
Interna tollit liberum arbitrium, non autem externa. ibid. & ſeq.
Neceſſitas non peccandi, quomodo Chriſto intrinſeca, quomodo extrinſeca. 508 b
Neceſſitas excuſat à lege. 566 b
Neceſſitas naturæ & perſonæ moraliter æſtimari debet. 592 d
Neceſſarium eſt aliquid pro præſenti vel futuro. 592 e
De neceſſariis naturæ propriæ quando facienda eleemoſyna. 594 d
Quando de neceſſario perſonæ vel ſtatui. ib. e
Neceſſitate gravi Reipublicæ, vel extrema proximi cogente dandum de neceſſariis ad ſtatum. ibid. b
Nox artificialis apud antiquos per totum annum ſemper fuit duodecim horarum. 538 e
Inde in æſtate nocturnæ horæ erant breviores diurnis, in hyeme contra. ibid. & ſeq.
Noctibus bis, terve ſurgendum ad laudes divinas cantandas. 539 b c
Nuditas poſt peccatum Adæ cauſa ruboris propter pudendam membrorum rebellionem. 3 b c 10 a c 91 e 97 a 172 e 197 a e
Nudus & maximè egens naſcitur homo ex omnibus animantibus. 525 e
Nuptiæ. Vide conjugium.

O

OBedientia eſt ſubjici imperio, vel præceptis alterius. 89 d
Non eſt niſi humilium. ibid. e
Per obedientiam ſummo bono cohærentes. ib.
Obedientia & ſuperbia ſunt contraria. 90 a
Obedientia Chriſti nos reconciliabit Deo. 214 d
Obedientiæ præmium in paradiſo, fuiſſet immortalitas. 338 b
Obedientia fidei. 378 c
Obedientia Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ redemptionis. 425 a b
Obedientia debetur regi & legiſlatori. 471 d
Obedientiæ bonum. 486 c & ſeq.
Obedientiæ gradus. ibid.
Obedientia legi Dei non eſt opus ſolius Dei, nec ſolius liberi arbitrii, ſed utriuſque ſimul. 529 c
Obedientia melior, quàm victima. ibid. d
Odium Dei omnium peccatorum eſt graviſſimum. 97 a
Non eſt effectus peccati originalis niſi remotus. 198 a
Odium proximi cavendum & fugiendum. 532 b
Opera bona non eſſe neceſſaria ad ſalutem, ſecundùm hæreticos. 462. c cum ſeq. 473. b 475 e
Fuit etiam hæc hæreſis tempore Apoſtolorum. 476 d
Fuit etiam error Simonis Magi & Eunomii. ibidem e
Opera bona ſecundùm Lutherum non faciunt virum bonum, nec mala malum. 463 a
Opera bona obeſſe. ibid. c & ſeq.
Opera omnia juſtorum eſſe peccata mortalia natura ſua. 464 a 478 c a & ſeq.
Opera mala quærunt tenebras, bona lucem. 443 e & ſeq.
Operum bonorum neceſſitas oſtenditur ex diſcrimine legis & Evangelii. 467 b 474 e a
Opera bona non ſunt ideò facienda, ut videantur ab hominibus. 468 e
Opera bona ſunt magis neceſſaria tempore Evangelii, quàm tempore veteris legis. 469 b
Secundùm opera ſunt omnes judicandi. 472 d
Operum bonorum neceſſitas probatur ex Scripturis. 475 e & ſeq.
Ex ſanctis Patribus. 477 a & ſeq.
Rationibus. ibid. d & ſeq.
Opera bona efficienter concurrere ad ſalutem. 475 d cum ſeq.

Goog

Opera infidelium ſunt mala, ex defectu bonæ intentionis. 490 b & ſeq.
Opera bona aliquando fieri ſalia ſine admiſtione cupiditatis. 486. d
Opera bona juſtiorem ex juſto faciunt, probatur ex ſecundo capite Jacobi. 487. d & ſeq. ex aliis Scripturæ teſtimoniis. 489. b
Opera bona & mala in hac vita miſcentur. 490 a 491 d 492 c 501. c
Opera juſtorum laudantur in Scripturis. 490. b
Opera moraliter bona poſſunt fieri ab impiis. 490 c
Opera ad cultum divinum inſtituta, vocantur juſtitia. 491. a & ſeq.
Opera bona quomodo ſunt meritoria præmiorum, quomodo non, ſecundùm hæreticos. 494. b & ſeq.
Opera juſtorum rectè vocari merita, probatur ex Scripturis. ibid. d & ſeq.
Eſſe meritoria vitæ æternæ, probatur ex Scripturis. 495 c Ex Patribus. 498 b Ex Conciliis. 499. a b Solvuntur objectiones ex Scripturis. ibid. c Ex Patribus. 502. c
Operibus ſecundum proportionem laborum datur præmium cœleſte. 495 c
Malis datur mors æterna, bonis vita æterna. 496 b
Opera ſemini, vita æterna frugibus comparatur. ibid. d
Opera bona ſunt ratio, cur reddatur vita æterna. ibid. b
Salutem ipſam efficiunt. 497 a
Operibus bonis præmium ex juſtitia eſt reddendum. 497. b a 498 b
Operibus bonis vita æterna promittitur. 497. a
Opera bona ſunt mercatura regni cœleſtis. 498 b
Operum diſcretio facit diſcretionem dignitatum & præmiorum. 498. c 499 a
Opera ſua bona legitimè enumerare poſſunt juſti. 503. d
Operari bona intuitu mercedis æternæ licitum eſſe, probatur ex Scripturis. 505 c Ex Patribus. ib. c Ratione. ib. c Solvuntur objectiones. 506. b & ſeq.
Opera bona nec tantùm, nec præcipuè debent fieri intuitu mercedis, ſed ad gloriam Dei primò referri. 506 b
Opera bona ſequuntur hominem juſtificatum, non præcedunt juſtificandum. 509 c
Opera bona ſanctorum, tum hominum, tum Angelorum, cur non merentur. 512 d
Opera meritoria vitæ æternæ quæ. 513 a
Opera charitatis a Deo ad vitam æternam requiri. ibid. b
Opera virtute in Deum relata, quæ 514 a
Opera tantùm illa Deo placent, quorum ipſe eſt auctor. ibid. b c
Illa tantùm meritoria ſunt vitæ æternæ, quæ ex natura ſua charitatem augent. ibid. d
Opera vitæ æternæ meritoria debent referri in Deum, ut in finem ſupernaturalem. ibid.
Opera aliarum virtutum non referuntur in Deum, ut finem ſupernaturalem, niſi imperata a charitate. ibid. c
Ex charitate facta ſunt meritoria vitæ æternæ ex condigno. ibid. b & ſeq.
Opera bona juſtorum meritoria eſſe vitæ æternæ, ex condigno, ratione partis & operis ſimul. 516. a & ſeq. Solvuntur objectiones. 517 a & ſeq.
Opera bona quomodo requiruntur ad hæreditatem acquirendam. 516. d
A Deo præmiantur ſupra condignum, probatur ex Scripturis. 518 c & ſeq. Ex Patribus. ibid. c & ſeq.
Operibus malis datur à Deo pœna citra condignum. 519 a
Opera noſtra non merentur de condigno reparationem poſt lapſum, nec finalem perſeverantiam. 520. c & ſeq.
Juſtus de condigno mereri poteſt reparationem poſt lapſum. ibid. & ſeq.
Ophitæ hæretici, qui pro Chriſto ſerpentem co-

Oratione impetratur fides. ibid. b
Orationes Eccleſiæ pro infidelibus. 244 d 349 d 350 a b
Orandum ſemper pro perſeverantia. 250 d
Orationes Eccleſiæ in Paraſceve. 350 a
Oratio eſt actio maximè pia & ſalutaris. 360 c
Orationem noſtram Deus adjuvat. ibid. e
Oratio Publicani & Phariſæi. 428 d
Oratio Ezechiæ Regis exaudita. ibid.
Oratio eſt efficax pro juſtis, non pro injuſtis. 429 c
Oratio debet eſſe cum fide & fiducia. 456 b
Oratio non eſt ita facienda, ut laudem quæramus ab hominibus. 468 c
Orationis meritum & virtus. 520 b
Oratio eſt actus rationis practicæ, voluntatis deſiderium explicantis, & ab alio aliquid poſtulantis. ibid. c
Oratio eſt petitio, intimatio & locutio. ibid.
Eſt converſatio, ſermocinatio, colloquium cum Deo. ibid. c & 522 a
Eſt aſcenſio mentis in Deum. 521 a 522 d
Ordinatur ad impetrationem. ibid.
Quomodo ad orandum intellectus & affectus concurrunt. 521 a
Oratio alia eſt publica, alia privata. 522 a
Alia mentalis tantùm, alia mentalis ſimul & vocalis. ibid. a b
Mentalis aliquando utilior vocali. ibid.
Vocalis aliquando utilis, aliquando neceſſaria. ibid. c
Orationis quatuor ſunt genera, partes explicantur. ibid. c & ſeq.
Oratio debet à laudibus Dei incipere, & in iiſdem finire. ibid. a
Tria neceſſariò requirit. ibid.
Oratio pro feſtivitate ſanctiſſimæ Trinitatis explicatur. ibid. e
Orationis materia. 523 b
Quid orandum & petendum à Deo. ibid.
In oratione ſemper petitio cum gratiarum actione conjungenda eſt. ibid.
Orationes ſunt, vel petitiones bonorum, vel deprecationes malorum. ibid. c & ſeq.
Orationis fiducia augetur per votum. ibid.
Oratione mutari poſſe providentiam Dei, ſecundùm aliquorum errorem. ibid. b
Orationes juſtificare ſine Sacramentis ſecundùm Euchitas. ibid.
Alii orationes omnino inutiles exiſtimarunt. ibid. d e
Orationem nobis eſſe neceſſariam, probatur ex Scripturis. 524 a
Orationibus auxilium à Deo ſemper petendum. ibid. c
Orationibus Moſis populus ab ultimo exitio liberatus. ibid. & 533 b
Oratione & jejunio dæmonia ejiciuntur. 524. e
Oratio Iſaac Patriarchæ pro ſemine promiſſo. ibid. a b
Heliæ ad petendam pluviam à Deo promiſſam. ibid. b
Tobiæ ut Sara liberaretur à dæmonio. ibid. c
Per orationes complendæ ſunt ordinationes divinæ. ibid.
Orationis fructus præcipuos hæretici hujus temporis negant. ibid. d & ſeq.
Orationis tres fructus primarii. ibid.
Oratione impetratur remiſſio peccatorum, & juſtificatio. 524 d 525. b
Oratio eſt opus bonum, laborioſum, & ſatisfactorium pro peccatis. 525 a
Semper eſt meritoria majoris gratię & glorię. ib.
In ſpirituali vita, eſt manus, ideſt, organum organorum. ibid. d
Orationis fructus ſecundarii. ibid.
Oratio mentem illuſtrat, ſpem & fiduciam alit, inflammat charitatem, auget humilitatem & timorem, facit contemptum rerum corporalium, gignit delectationem in Deo, parit homini magnum honorem. ibid.
Orationes Dominicæ excellentia. ibid. a & ſeq.
Sex habet dignitates. ibid. & ſeq.

apud Lucam traditur. ibid.
Hæ petitiones à ſe mutuo pendent. 527. a cum ſeq.
Ordo harum petitionum. ibid. & ſeq.
Oratio interpres deſiderii. ibid. c
Oratione Dominica, petitur, ut vel concedatur bonum, vel removeatur malum. ib. b & ſeq.
Oratio Dominica ex profeſſo fusè explicatur. ibid. e & ſeq.
Pater noſter qui es in cœlis, eſt præfatio & procœmium totius hujus orationis. ibid.
Melior eſt oratio generalis, quam ſpecialis. 528 c
In mortali peccato perſiſtentes, mendaciter dicunt, Pater noſter. ibid.
Invocant Diabolum, non Deum. ibid.
Oratio peccatorum quare execrabilis, niſi quando pœnitere incipiunt. ibid. a
In oratione nihil cogitandum præter cœleſtia. ibid. c
Orandum magis mente, quàm voce. ibid. a
Singulæ petitiones Orationis Dominicæ explicantur. ibid. cum ſeq.
Oratio Dominica ſingulis boris dicenda. ib. c a
Eſt propria baptizatorum. 532 a
Quare potiſſimum inſtituta. ibid.
In quinta petitione multa moventur dubia. ib. a
Oraturi debent dimittere proximis debita. ibid. c d
Quomodo qui in peccato perſeverat, utiliter hanc orationem recitat, quomodo non. 532 d 536 b 537 c & ſeq.
Cujus oratio fit ei in peccatum. 532. c
Cujus mendax. ibid. c a
Orare proprium eſt ſolius creaturæ rationalis. 533 a & ſeq.
Oratio eſt actus quidam rationis, quo inferior ſupplicat ſuperiori. ibid.
Orare non convenit Deo. ibid.
Oratio Joſue fecit Deum illi obedientem. ib. c
Oratio metaphoricè tribuitur mutis animantibus. ibid.
Orari & generatim & ſpeciatim pro certis hominibus poteſt. 534 a
Orationes particulares pro certis hominibus non prodeſſe eis, per VVicleffum. 534 b Idem dixit non licere orare pro ſingulis ſeorſim, ſed totum pro omnibus ſimul. ibid. c
Orationes ſpeciales, & licere, & utiles eſſe, exemplis omnium ferè ſanctorum, quorum mentio fit in ſacris literis. ibid. & ſeq.
Oratio Dominica eſt oratio generalis. ibid. b
Orantes nihil petimus, niſi quod in oratione Dominica continetur. ibid.
Orationem generalem poſſumus applicare ad perſonas particulares. ibid. e
Oratio Dominica quare præpoſita eſt in generali. ibid. a b
Oratio generalis abſolutè melior & utilior. ib. c & ſeq.
Specialis utilior illi pro quo fit. ibid. b & ſeq.
Orationes numquam deſunt recitanti. ibid. c
Oratio ut ſit meritoria ſufficit, ut ſit ab homine juſto. ibid. d
Ut ſit impetratoria multa requiruntur. ib. c
Poteſt eſſe meritoria quæ non ſit impetratoria ibid. e
Oramus ſæpè pro eo, quod non expedit nobis dari. ibid. e
Oratio aliquando eſt ſimul meritoria & impetratoria. ibid. c
Orant peccatores tribus modis. 535 c
Oratio improborum non habet virtutem miracula faciendi. 536. a
Quomodo exauditur à Deo, quomodo non. ibid. a b
Qui Deum non audiunt præcipientem, orantes ab eo non exaudiuntur. ibid. c
Orans peccator & pœnitentiam incipiens ſæpè impetrat quod petit. ibid. d
In oratione perſeverandum. 524 b 536 d & ſeq.

Orare

Digitized by Google

Orare ſemper quomodo non impoſſibile. 524. b 536. b c
Quid ſit ſemper orare. ibid.
Non oratio longa, ſed nimia loquacitas in orando prohibetur. 537. c
Juſti orantes pro ſe quare ſemper exaudiantur & non ſemper orantes pro aliis. ibid. b
Orationis & diurnæ & nocturnæ exemplum David. 542. d & ſeq.
Oratio clamoſa non reprehendenda. 548. c
Oratio privata debet fieri ſubmiſſa voce, & quare. ibid. b
Orationes publicæ debent fieri magnis & altis vocibus ibid. b & ſeq.
Oratio vocis tantùm parum vel nihil prodeſt. 549. a
Oratio clara & alta cum vocis inflexione ſupplicantis affectum indicat. ibid. c
Oratio privata ubique fieri poteſt, & ab omnibus publica in Eccleſia. 550. c 551. c
In oratione vel ſemper loquimur ad Deum, vel Deus ad nos. ibid. c
Oratio movet lachrymas. ibid.
Orationi quomodo reſpondet donum, quomodo merces. 569. d
Originalis peccati effectus, vel pœnæ. 9. b & ſeq. 13. b 14. c 97. b 110. d 117. d 118 c
Originale peccatum trahitur à primo parente, & eſt voluntarium voluntate aliena. 30. a
Eſt privatio originalis juſtitiæ. 89. d 97. b 104. c 141. b 143. b 144. c 145. c & 172. a
Originalis peccati tota materia dividitur. 101. a & ſeq.
Eſt diſputatio graviſſima. ibid. b
Quot & quàm præclari Catholici ſcripſerint de originali peccato. ibid.
Quot hæretici de eadem materia egerint. ibid b
Peccatum originis eſt, quod per generationem à parentibus trahitur. ibid. d 104. c
Nullum fuiſſe aſſeruit Pelagius & Cœleſtius. 103. c
Hunc errorem damnavit Synodus Paleſtina. 102. a
Eſt averſio quædam habitualis à Deo. 104. d 118. d
Eſt macula reatus, qui hominem verè peccatorem conſtituit. 104. d
Propagatur cum natura. 106. d & 109. d
Non imitatione. 107. a b d
Originis peccata quomodo plura. 108. d
Originis peccatum probatur ex antiquis Patribus, qui ante Pelagium ſcripſerunt. 109. d
Originale & actuale peccatum ſublatum paſſione Chriſti. 110. b
Peccatum originis vocatur antiqua impietas. 110. a 136. a b
Contagium mortis antiquæ. 110. b 118. b 136. b 189. c
Inquinamentum naturæ. 110. c & ſeq.
Probatur ex Conciliis. 111. b & ſeq.
Ignorabatur ab Ethnicis, negabatur à Pelagio. 113. b & ſeq.
Non eſt Adami, ſed noſtrum ex Adamo. 113. c 118. c 119. a
Originalis peccati primaria cauſa Adam non Eva. 114. a
Solvuntur argumenta ſumpta ex Patribus contra originale peccatum. 116. a & ſeq.
Originale peccatum ex inobedientia Adæ. 117. c 120. c
Dicitur radicale peccatum. 117. c 136. b
Dicitur peccatum quod naſcendo trahimus. 136. a b 154. c
Chirographum quod ſcripſit Adam. 136. a & ſeq.
Fuit in Adamo per modum habitus. 171. b
Non tam eſt offenſa quàm macula. 120. a
Solvuntur rationes adductæ contra originale peccatum. 119. a & ſeq.
Originis peccatum, quomodo proprium, quomodo alienum. 119. b 175. c 342. d
Cui & quomodo voluntarium, cui & quomodo non. 119. b c
Eſt voluntarium voluntate primi parentis. 119. c 175. c 342. b
Eſt peccatum minimum, quia minus voluntarium. 119. c 342. b
Maximum, quia privat hominem maximo bono. 119. c & ſeq.
Eſt vitium naturæ non perſonæ. 120. b 136. d
Non eſt naturale, ſed defectus naturæ. 120 b
Quomodo traducatur difficile eſt intelligere. 126 b
Eſt hæreditas peccati, in omnibus æqualiter. 147 b
Trahitur à ſolo Adamo, non ab Heva. 127 b & ſeq.
Tam fidelium, quàm infidelium filios pertinet. 128 b cum ſeq.
Hoc peccatum habemus, antequam naſcamur. ibid. b
Eſt neceſſariò mortale. 130 d
Magis inquinat quàm actuale. 133 b
Contrahitur tribus modis. ibid. c
Licèt ſit unum tantùm, aliquando tamen dicitur in plurali, quia multa in ſe continet. 136 b
Non eſt fons & origo omnis actualis peccati. 141 d b
Eſt habitus corruptus & languor totius naturæ. 146 b
Continet privationem juſtitiæ, perverſionem omnium potentiarum. ibid. c d
Eſt averſio à Deo, in qua formaliter conſiſtit peccatum originis. ibid. c
Eſt rebellio partis inferioris contra ſuperiorem, in qua conſiſtit peccatum originis materialiter. ibid.
Errores circa peccatum originis in Concilio Tridentino damnantur. 148. d
Originis peccatum, quomodo unum, quomodo non. ibid. d e
Cujus rebellionis ſit cauſa in homine. 155. b
Aſſimilatur febri. 144 d 146 b 153. a 155. c
Perfectè tollitur baptiſmo. 180 b & ſeq.
Refelluntur opiniones aliquorum Catholicorum de peccato originis. 170. c 173 d & ſeq.
Sententia Concilii Tridentini de peccato originali. 173 & ſeq.
Auctoris ſententia de peccato originali explicata. 174 c & ſeq.
Quomodo eſt carentia juſtitiæ originalis debitæ ineſſe. 175 c à 177 a
Quid ſit propriè peccatum originale, & quid ejus formale. 175 a 179 c
Dupliciter accipitur. 175 c
Refutantur variæ ſententiæ de peccato originali. 177 a cum ſeq.
Originalis peccati idem diverſo reſpectu dicitur materiale & formale. 179 c
Originale peccatum numquam dimittitur iis, qui in eo moriuntur. 186 a
Ejus pœna poſt hanc vitam. ibid. c
Non delet in homine ordinem naturalem, ſed ſupernaturalem. 187 c
Ejus æterna pœna, eſt tantùm damni non ſenſus. 116. d 187 d 242. b
Probatur ex Scripturis. 186 c Ex Patribus. 187 a & ſeq. Ratione. ibid d
Originalis culpa eſt tantùm habitualis. ib. a b
Originalis peccati diverſæ pœnæ in hac vita. 191 c
Originale peccatum læſit omnes hominis potentias, & animæ vires. 192 c
Idem corpus & totum hominem. ibid.
Eſt cauſa cur multi naſcantur cum variis corporalibus defectibus. 194 c
Originalis juſtitia fecit perfectam tranquillitatem in anima, & omnibus ejus potentiis. 8 c c 13 b 16 a 95 a 179 c & 191 c
Non poterat amitti niſi mortali peccato. 95. b c
Quando primùm dicitur amitti. 132. a
In Adam toti naturæ data fuit. 136 d
Ejus privatio quomodo voluntaria, quomodo non, quomodo pœna, quomodo non. 179 c
Hanc juſtitiam Deus non abſtulit, ſed homo abjecit. ibid. d
Quare nunc non infunditur animis hominum. ibid.
Quomodo à Deo, quomodo ab homine tollitur. ibid. c
Originalis juſtitiæ privatio quomodo eſt cauſa originalis peccati, quomodo ipſum originale peccatum. ibid. c
Originalis juſtitia quomodo reſtituitur baptiſmo, quomodo non. ibid.
Quomodo dicitur gratia. 212. a
Ovis & columba animalia ſimpliciſſima. 88. d
Ovis perdita apud S. Lucam quid. 113. b
Ovibus boni Chriſtiani aſſimilantur. 188. a 254. b

P

Panis omne genus cibi ſignificat. 98 d 527. d 531. c
Panis ſpiritualis verbi & Sacramentorum. 527. d
Accipitur aliquando pro corporali, aliquando pro ſpirituali, aliquando pro utroque. 530 a
Significat omnia neceſſaria ad vitam animæ & corporis. 530. d & ſeq. 531. b
Panis quotidianus, vel ſuperſubſtantialis, quare ſic dictus in oratione Dominica. 530. d cum ſeq.
Panis eſt Euchariſtia. 531. b c d
Eſt verbum Dei prædicatum. ibid. b
Paradiſum non fuiſſe verum corporalem locum, ſed figurativè dictum, error aliquorum. 17 b
Fuiſſe verum locum corporeum. ibid. d 18. b
Paradiſus quomodo corporalis, & quomodo ſpiritualis. 17. c 18 b & ſeq.
Quo die creatus. 18 a & ſeq.
Non fruſtra conditus, licèt Adam breviſſimo tempore ibi manſerit. 18 b
Henoch & Eliam in Paradiſo nunc habitare. 18 d 22 a & ſeq. 22. d
Paradiſus ille etiam nunc nobis utilis. 23. c
Quomodo poteſt dici ante cœlum & terram creatus. 18 c b
Paradiſus in quem raptus eſt D. Paulus, quomodo intelligendus. ibid. b c
Paradiſus ſignificat hortum vel locum deliciarum. 18 b 21 b
Interdum accipitur pro Paradiſo ſpirituali. 17. c d 18 b & ſeq.
De Paradiſi quatuor fluminibus. 17. c 18. c 19. b c 21. c & ſeq.
Per Paradiſum aliqui intellexerunt totum terrarum orbem. 19. d
Per fluvium Paradiſi intellexerunt Oceanum. ibid. c
Paradiſum non eſſe totum orbem. ibid.
Putant alii eſſe locum extra terram, quam nos incolimus. ibid.
Eſſe in Oriente. ibid. b
Non eſſe locum ſublimem circa Lunam, ut quidam putant. ibid. b c
Quomodo dicitur locus ſublimis, & propè cœlum. ibid. d
Fuiſſe in Meſopotamia. ibid c
Paradiſi omne veſtigium diluvio ſublatum. 19 c 20 d 21 b
Paradiſum modò non cuſtodiri ab angelis, ne homines intrent. 19. c
Non eſſe in Meſopotamia. 20. b & ſeq.
Paradiſi quatuor flumina, ubi habent originem. ibid. cum ſeq. 21. c
Quas terras ambiunt. 20. b c
Quid nominibus eorum intelligatur. ibid. c b
In Paradiſo ſemper fuiſſet ver, & ſumma aeris temperies. 21 d 95 b
Diluvium non abſtulit temperiem Paradiſi. 20 d 22 c
Difficile eſt cognoſcere ubi fuit Paradiſus. 19. 20. 21. per totum.
Paradiſum adhuc ſupereſſe. 21. b & ſeq.
Non eſſe vaſtatum diluvio. 21 b & ſeq.
Non eſt locus peccatorum, ſed eorum qui liberi ſunt ab omnibus mundi malis, quales fuerunt Adam & Heva, ante peccatum, & nunc ſunt Henoch, & Elias. ibid. d
Aliquod detrimentum accepit à diluvio. ibid. c
Neceſſariò debuit eſſe vacuus omni timore & dolore. 95. c
In Paradiſo fuiſſet propagatio ſobolis per officium conjugale. 97 c & ſeq. 119. d 127 b
Non fuiſſet opus fœmina, niſi propter generationem. 98 b
In Paradiſo fœminæ peperiſſent ſine dolore. ibid. d
Paradiſus poſt Adæ peccatum clauſus. 19. c 110. d b
In Paradiſo nullus fuiſſet error, nulla deceptio, nulla ignorantia, nullum malum, nulla malitia voluntatis, niſi Adam peccaſſet. 197. d
Parentum eſt filiis ſuis baptiſmum procurare. 245. c cum ſeq.
Paſchalis celebritatis qualis fuit olim controverſia... 521. d 574. d

Patientia opus bonum & perfectum. 475. d
Neceſſaria ad ſalutem. ibid.
Patientia Job tentationibus à Deo probatur. 484. d
Pro patria Romani præcipuè ſæpè occiſi ſunt, ſtimulante vana gloria. 358 c
Pro patria mori patriæ potiſſimùm ſalutem non ſuam gloriam quærendo, ne infidelis quidem ſine ſpeciali Dei auxilio poteſt. ib. d e
Pro patria mori eſt opus morale, ſed arduum, & difficile. ibid. & ſeq.
Paulus raptus in tertium cœlum & in Paradiſum, quomodo intelligitur. 18 b
Paulus ad Galat. 2. natura Hebræus. 128. a 247. e
Paulus efficaciter vocatus. 227. a 229 c 230 b 369. e cum ſeq.
Quomodo à ſancto Spiritu prohibitus prædicare in Aſia. 243 b
Semper ſe ponit in numero electorum. 248. a
Non audet ſe juſtum affirmare. 439 c 455 c
Converſus eſt precibus S. Stephani. 520 c
Orat ut auferatur à ſe ſtimulus carnis. 535. a c
Peccatum Adæ, vide Adæ peccatum, peccatum originale, vide originale peccatum.
Peccatum ſignificat rebellionem carnis ex peccato ortam. 3 c d. vide concupiſcentia.
Privat hominem donis ſupernaturalibus. 8. b 11 a
Quomodo diminuit bonum naturale. ibid.
Eſt pœna peccati. 10 d 77 c e
Peccatum Adæ fuit actuale, ut cætera hominum peccata. 11 b
Peccati ſtipendium mors. 12. e 15 b 16. e & ſequent.
Peccatum introduxit vitæ brevitatem, & inevitabilem moriendi neceſſitatem. 15 c 16 d
Peccatum eſt nomen operationis malæ. 29. a 166 e
Peccati quàm multa ſint nomina. 29. b c
Peccati definitiones. 29. c 30. a 110. e 142 d 174 c 178. a b
Peccati materiale. 29 e 142 d
Peccati formale. 29 e 83 b 142 d 177. a
Peccata eſſe contra legem æternam. 29 e 58. d 65 c 81 a & 82 c
Peccatum neceſſariò debere eſſe voluntarium. 30. a 39 d e 43 a d 59. d c 80 d 242. a 268. b c 342. b
Peccatum aliud carnale, aliud ſpirituale. 30. a
Per converſionem ad quæ fiunt peccata carnalia. ibid.
Per converſionem ad quæ fiunt peccata ſpiritualia. ibid.
Peccata carnalia nos faciunt ſimiles beſtiis, ſpiritualia dæmonibus. 30. a
Spiritualia dicuntur ſcelera vel facinora. ibi.
Peccatum aliud actuale, aliud originale. ibid.
Peccata actualia fiunt propria voluntate. 30. a
Originalia trahuntur à primo parente, & ſunt voluntaria, voluntate aliena. 30 a
Peccatum aliud commiſſionis, aliud omiſſionis. ibid. a
Commiſſionis repugnat legi prohibenti aliquid. ibid.
Omiſſionis violat leges imperantes aliquid. ibid. b
Commiſſionis vocatur propriè peccatum. ibid.
Omiſſionis dicitur propriè delictum. ibid.
Peccatum aliud contra Deum, aliud contra nos, aliud contra proximum. ibid. b c
Peccata quædam mortalia, quædam venialia. 30 c 33 b 34 d c 36 a b 43 b & ſeq.
Mortalia planè hominem avertunt à Deo. 30 c 39 c 42 b c & 49. c
Merentur mortem æternam. 30. c 39 d 49 c 149 d cum ſeq.
Venialia non nos avertunt à Deo, ſed impe- & ſeq.
Veniale ex imperfectione operis, Aliud ex ſubreptione, Aliud ex materiæ parvitate. 31. d
Errores hæreticorum de peccatorum æqualitate. 31 e & ſeq. uſque ad 33.
Refutantur ex ſacris Scripturis. 33. e
Ex Conciliis. 34 b. Ex ſanctis Patribus. ibid. & ſeq.
Peccatum veniale natura ſua diſtingui à mortali. 39. a cum ſeq.
Peccatorum gradus diverſi. 39. b 45 e 46. a 47. c 149 c 163 c
Peccata venialia cum feſtuca & culice comparat Chriſtus: Mortalia cum camelo, & trabe. 40. b
Peccatum conſummatum, 1. cap. Jacobi, quid 40 d e 149 e & ſeq.
Quædam eſſe peccata venialia natura ſua, probatur ex Conciliis, & antiquis Eccleſiæ Patribus. 41. d & ſeq.
Peccata venialia, qualia nominantur. 41. d 42 c cum ſeq.
Quædam eſſe natura ſua venialia, probatur ratione naturali, 43. a
Peccatum veniale, id eſt, venia dignum. 43 e
Peccatum dicitur analogicè de mortali & veniali. 43 e 44. d e & ſeq.
Peccatum duo conſtituunt. 43 e
Veniale eſt peccatum imperfectè. ibid. & ſeq.
Et quomodo. 44. a b
Peccata omnia venialia, vel ſunt non perfectè voluntaria, vel non perfectè contra, ſed præter legem. 44 b d & ſeq.
Peccatum fit cogitatione, verbo, vel opere. 46 b 48 c 149 b & ſeq.
Peccata venialia aſſimilantur ſordibus pedum. 47 a
Venialia multa quomodo æquivalent uni mortali. 48 b d & ſeq.
Quotidiana quotidianis remediis expiantur. 48 a & ſeq
Peccatum eſt malum ſimpliciter, pœna eſt mala tantùm patienti. 49 c
Peccati deformitas eſt macula in anima ex peccato relicta. 50 a b
Reatus pœnæ ob injuriam Deo factam. ibid. b
Peccatum veniale eſt irremiſſibile, quamdiu eſt cum mortali. ibid. c & ſeq.
Simul cum mortali in æternum punitur. ibid.
Remittitur propter actum charitatis elicitum ab habitu manente. ibid.
Peccatum nihil eſſe præter inanem, & falſam opinionem, error Libertinorum. Item: Peccatores non debere reprehendi, quia hoc eſt Deum reprehendere. 52 a & ſeq.
Ad peccatum tria requiruntur. 57. d
Peccatum eſt prævaricatio legis. ibid.
Eſt in voluntate. 59. e 82 b
Eſt proprium creaturæ non creatoris. 61. e 63 d b
Non debet referri in creatorem. 62 a & ſeq.
Fit Deo permittente, non jubente. 63. c a
Peccare eſt deficere & errare. 65. d 75 b
Peccatum à Deo prævidetur, & in bonum ordinatur. 68. c
Peccatum facere non eſt facere, ſed deficere. 75. b
Non eſt res ſed corruptio rei, vel privatio. 75. b 82. e
Peccata eſſe non eſt bonum s 76 c
Peccata cùm fiant, bonum eſt ut à Deo ordinentur. ibid.
Peccati ſervitus quanta. 98. a 100. a
Peccata Deus præſcit, non facit. 79. c
Peccatum bifariam accipitur. 80. c
Ad peccatum impellere eſt malum, à lege æterna abhorrens. 81 a
Peccati deformitas à quo eſt. ibid. b
Peccatum non eſt effectio, ſed defectio. 82 c
Effectus à libera voluntate. 83. a
Particularis. ibid. a b
Peccata & peccatores non ſunt Deo neceſſaria. 61 a 64 c 86. b & 87 a
Peccatum eſt converſio ad bonum creatum. 91 a
Eſt averſio à bono increato. ibid.
Prius eſt in peccato converſio, quàm averſio ibid.
Peccatum veniale, aut ex ſubreptione, aut ex genere ſuo. 95. d
Peccatum veniale ex ſubreptione, aut oritur ex appetitu carnis præveniente rationem, aut ex voluntate præveniente perfectam rationis deliberationem. ibid. & ſeq.
Peccati gravitas ſumitur ab oppoſitione ad majus bonum. 97 a
Peccati inſtrumenta etiam irrationalia punit Deus. 99. d & ſeq.
Peccatum actuale initium habuit ab Angelo. 99. d
Ab Hæva. 105. a b
Peccatum interdum accipitur pro pœna peccati. ibid. b
Ipſum peccare, vix poteſt accipi pro pœna peccati. ibid & ſeq.
Peccatum, mortis meritum. ibid. d
Propagatur cum natura. 106 d
Ante legem incognitum. 107 b
Peccatum tum actuale, tum originale ſuſtulit Chriſtus paſſione ſua. 110. a 111 d
Peccatum Adæ quomodo non conſtituat omnes ſimpliciter peccatores. 114. a b
Peccati actualis, & originalis diſtinctio. 117 b
Peccatum actuale eſt legis tranſgreſſio. ibid. d
Peccatum bifariam conſideratur. 119 e
Peccatum, reatus, macula, quomodo differunt. 119. e 120 e
Peccatum non in carne, ſed in anima eſt. 119 c 126. d 127. e
Peccatum fuiſſet tantum perſonale quocumque peccante præter Adamum. 128 a
Non eſſe naturam aliquam, ſed privationem aut defectum. 138 b
Peccati tres fontes. 141 b
Peccatum non tam contrarium legi, quàm legis contrarietas dicitur. ibid. d e
Peccati ſedes quomodo anima, quomodo caro. 148. a
Vide anima.
Peccatum ſublato reatu non eſt peccatum. 154 a
Peccatum quot modis in ſacris literis accipiatur. 156 e 157. d e
Peccatum propriè dictum tollitur in juſtificatione. 156. d
Repugnat legi privativè. 159 a
Peccatum largo modo accipitur pro omni corruptione & vitio. 167 c
Peccata naturæ quænam dicantur. 168. b
Peccatum omne vel à cupiditate, vel à timore ortum habet. 171 d
Peccatum bifariam accipitur. 174 d 178. b
Non eſt res poſitiva, ſed privatio. 177. b c 178 c
Peccati actu tranſeunte octo mala remanent in anima. 177. d 179 a
peccatum actuale & habituale. 178 b
Habituale quomodo differt ab habitu vitioſo acquiſito. ibid.
Habituale quomodo eſt voluntarium. ibid. d
peccatum habituale cur poteſt eſſe in dormiente, amente, infante. ibid.
peccatum quomodo tranſit, quomodo manet. ibid. b & ſeq.
peccati actualis pœna, eſt pœna ſenſus. 186 c
peccata propria quibus modis. 189 e
peccata ſua homines non norunt. 193. a
peccata omnia mortalia vitare quis poteſt per gratiam. 194. a
Venialia non poteſt omnia vitare niſi ex privilegio ſingulari. ibid.

Peccare

peccare humanum eſt. ibid. b
peccatum totum hominem, & omnes ejus potentias debilitavit. 206. a
peccatum vitare & à peccato reſurgere, quomodo differunt. 240. d
peccata ſingula vitari poſſunt non omnia. 244 c
peccandi neceſſitas potuiſſet eſſe Adamo naturalis, nobis verò pœna peccati. ibid. e
peccatum non poteſt eſſe in voluntate, niſi præcedat error, vel defectus in intellectu vel ratione. 269 c
peccatores mortui ſunt, morte gratiæ non naturæ. 322. ab 353. e 364 c
peccati neceſſitas quomodo nobis incumbit, & quomodo peccatum poteſt eſſe, ubi eſt hæc neceſſitas. 324 b
peccata ſingula vitari poſſunt, non omnia. 324 b 547. d
peccati definitio virtute continet in ſe liberum arbitrium. 325. a
peccati quatuor genera. 342. c
peccatum ex ignorantia quomodo voluntarium, quomodo non. ibid. d
peccata ex cupiditate ſunt abſolutè voluntaria. 342 c 343. d 346 d
peccatores comparantur rebus mortuis & ſenibil juvare valentibus. 353. d 364 a
Quando dicuntur in momento converti. 367 a
peccatores non ab actu, ſed ab habitu dicuntur. 431 d 432. c 483 b
peccato actu tranſacto, quæ & quot mala remanent in peccatore. 432. c
peccatum habituale in quo maximè conſiſtit. ibid.
Quomodo tollatur peccati averſio & declinatio, macula peccati, dignitas, & reatus pœnæ. ibid. & ſeq.
peccatum ex natura ſua juſtitiam expellit ubi invenit. 433. c
peccati actus opponitur gratiæ habitualis, & non privativè, ſed contrariè, & gratiam expellit efficienter. ibid.
peccatum & juſtitia ſunt contraria immediata. ibid. d
Circa peccatorum remiſſionem certam & indubitatam, tres errores. 435 c & ſeq.
peccatum eſt opus noſtrum, juſtitia donum Dei occultum. 438 a
peccata noſtra eſſe ſemper lugenda. 448 a
peccatores facilius ſcire poſſunt ſe odio dignos, quam juſti ſe amore dignos. 438 a
Venialia non ſunt contra, ſed præter mandata. 485. c
Non poſſunt ſemper omnia vitari in hac vita. ibid.
peccare nemo poteſt in eo, quod vitare non poteſt. 486. a
peccatum accipitur pro victima peccati. 426. b 486. d
peccatum veniale non impedit veram juſtitiam. 486. a 532 a
peccare facilius eſt quàm bene agere. 511 a
per peccatum mortale amittuntur omnia merita præcedentia. 520 c
peccata religioſorum, quomodo graviora, quomodo leviora peccatis ſæcularium hominum. ibid. c d
peccata ſunt debita & peccatores debitores. 531. c
peccant omnes dum ſunt in hac vita. ibid. d e
peccata quædam ſunt natura ſua venialia. ibid.
perfectio beatorum eſt ſine ullo peccato. 34. b 46. a b 48 e
perfectio hujus vitæ. 34. b c 48 e
perfectio non imperatur, ſed conſulitur. 34. c
perfectio quæ imperatur, qualis eſt. 34. c d 46. a
perfectionis gradus. ibid.
perfectio beatorum in hac vita nec imperatur nobis, nec conſulitur, ſed tantùm indicatur. 46. a
perfectio major in Chriſtianis, quàm in infidelibus requiritur. 43 a d & 47 b
perfectio major in religioſis viris requiritur. 47. a
permiſſione divina, non juſſu fiunt peccata & mala. 63. b 64 diffusè.
permiſſio Dei eſt, quòd homines malum poſſunt. 64. c
permiſit Deus vendi Joſeph, & crucifigi Chriſtum. 65. c
permittit Deus mala ut inde eliciat bona. 65 d e 66. b 70 b 75 e 76 b 78 c d e
permiſſio Dei dicitur eſſe cauſa, cur malè agant homines. 69 d & ſeq.
Deus conceſſit Diabolo facultatem vexandi Job. 69. e 74 a
permiſſor quodammodo dicitur auctor. 69. e 74 a cum ſeq.
permittit Deus homines mala facere tribus modis. 69 d e & ſeq.
Non quælibet permiſſio vel deſertio eſt excæcatio, vel induratio. 71. c
permiſſio peccati Adæ, & peccati juſtorum hominum, non eſt obduratio vel excæcatio. 72. a
Quænam permiſſio & deſertio Dei dicitur excæcatio & obduratio. ibid. c
Illa permiſſio, & deſertio, quia homo auxilio divino prorſus deſtituitur eſt graviſſima punitio. 72 c & 77. c
Deus numquam ita hominem ſibi relinquit & deſerit, quin vires det, ut poſſit ſi velit, impetrare Dei gratiam, & removere cæcitatem & obdurationem. 72 e
perfectio licèt nominetur actio, tamen eſt actionis omiſſio. ibid. c
permiſit Deus Job affligi quantum, quamdiu, & quomodo illi placuit. 69. b
permittit Deus mala ita loco, tempore, perſona, modo, ut in bonum convertere poſſit. 75. c & ſeq.
Deus volens permittit mala, quia de malo poteſt facere bene. ibid. e 76 b a
permittere non includit velle, ſed non nolle, ſive non impedire. 76 d
Deum non velle, ſed permittere mala. ibid. a
permiſſio diſtinguitur ab opere. ibid. e d & ſequent.
Deus bene facit permittendo, ut mala fiant. ibid. c
permittere in ſacris Scripturis ſignificat non impedire. ibid. d
Deus permittit homines tradere eos deſerendo. 77. e
Deus propter dementiam permittit homines ſeduci & obdurari. 78 e
Quare & quomodo Deus permiſit proditionem Judæ. ibid. d & ſeq.
Deus voluit ex malis potius bene facere, quàm mala eſſe non ſinere. 79. b 87 b cum ſeq.
Deus ita omnia adminiſtrat, ut ipſa proprios motus exercere & agere ſinat. 87 b c
Quare permiſit Deus hominem tentari, quem ſciebat caſurum. ibid. b c & ſeq.
permiſit Deus hominem tentari, ut ita ſi voluiſſet, de hoſte potuiſſet glorioſius triumphare. ibid. a d
permiſſio peccati Adæ quomodo utilis humano generi. ibid. d
Diabolus eſt permiſſus Adamum vincere, ut majore cum ſanctorum gloria poſtea vinceretur. ibid. e
permiſſio peccati pertinet ad pulchritudinem univerſi. 86. e 87 c & ſeq.
perſeverantia datur electis. 227 b
Quam gratiam requirit. ibid.
perſeverantia in finem. 228. e 250 a
Sine perſeverantia nemo ſalvari poteſt. 250 a
perſeverantia eſt donum Dei, quod non datur ex meritis. 250 a e 350. c
perſeverantiam nobis promittere non poſſumus. 250 e
pendet à manu Dei. ibid.
perſeverantiæ donum continuis precibus petendum. 250. d 456 c & 520 e
perſeverantia fundamentum prædeſtinationis. 350. b
perſeverantia eſt effectus maximè proprius prædeſtinationis. 455. c
perſeverantiæ incertitudo. 455. e 456. b cum ſequent.
perſeverantiæ præmium certiſſimum. 455. e
perſeverantia in fide neceſſaria ad vitam æternam. 456. e
perſeverantia eſt neceſſaria ut impetres quod petis. 524. c 536 c 537 d & ſeq.
petrus prædeſtinatus, nunc in cœlis. 37 a
petri peccatum quàm grave. ibid.
petri pœnitentia. ibid. & 458. e & ſeq.
petrus juſtus lapſus eſt in grave peccatum. 458 c
pharao quomodo à Deo dicitur induratus. 68. e 71. d 73 d
Ad quid à Deo ſervatus. 68. e
Abutitur patientia Dei. 73. e
Deus oſtendit potentiam ſuam in flagellis & ſubmerſione Pharaonis. 78. b
pharao celebravit ſuum diem natalem. 113. b
Antequam induraretur, vocabatur à Deo. 227. c
Meruit obdurationem, quia vocatus venire noluit. ibid. & ſeq.
An peccavit poſtquam fuit obduratus. 241. a b c
pharao vir nequam, cognovit aliquid verum morale in particulari. 305 c
philoſophi vocant naturam novercam. 14 c
philoſophi vario dixerunt & ſenſerunt de homine & ejus natura. ibid.
philoſophi excellentiores ſtrenuè contenderunt, Deum non fuiſſe cauſam mali. 64 d
philoſophi patriarchæ hæreticorum. 120 b
philoſophorum diverſæ de ultimo fine ſententiæ, teſtes ſunt humanæ ignorantiæ. 192 e
philoſophi verum Deum noverunt, ſed non coluerunt. 194 b
philoſophorum dicta de brevitate vitæ. 195 b
De miſeriis hujus vitæ quid dixerint. 198 d
Duo genera virtutum in vita neceſſaria dixerunt. 212 c
Quid ſenſerint de libero arbitrio. 262. c 263 e 264 d 267. d e
philoſophos ex rebus creatis verum Deum cognoviſſe. 285 d e
philoſophorum tres ex quatuor ſcholis, & ſapientes Ægypti tenent liberum arbitrium. 293 a
philoſophi habiti ſapientiſſimi, fuerunt ſceleratiſſimi. 304 d
philoſophi dicunt rationem imperare appetitui inferiori non deſpotico imperio, ſed politico. 312. d e
philoſophorum opera non erant bona ex defectu boni finis. 314. c 321. c & 429. a
philoſophorum jejunium quale. 553 b c 562 e & ſeq.
platonem noviſſe verum Deum. 286. b
Tenuit liberum arbitrium. 293 e
Voluit omnium rerum communionem, etiam uxorum. 595. c 597. c
Refutatur ab Ariſtotele & Tertulliano. 595 d
pœna æterna non debetur peccato, niſi ratione averſionis à bono æterno ſcilicet Deo. 43. b
pœna æterna eſt ſimpliciter pœna & omnium graviſſima. ibid. e
pœna potius ſubeunda, quàm culpa committenda. 49 e & ſeq.
Debet reſpondere culpæ. 49 e 95 c
peccatum pœna peccati. 10 d 77 c e 180. c d
pœna hujus vitæ omnium graviſſima, à Deo deſeri. 72. d & 77 c
pœna propriè debet eſſe involuntaria. 82. d
pœna biſariam accipitur. ibid.
pœnæ peccati Adæ enumerantur. ibid. b & ſeq.
pœna mortis tantùm Adæ poſt peccatum ſignificata eſt. 96 c
pœna prima peccati Adæ jactura originalis juſtitiæ, & ſupernaturalium donorum. 97 e
Ex hac pœna ſequuntur omnes aliæ pœnæ. ibid.
pœna illa prima non deſcribitur Geneſis tertio cap. ibid. a
pœnæ conſequentes deſcribuntur 3. Geneſis. ibid b
pœnæ iſtæ ſunt ferè innumerabiles. ibid. c
pœnæ corporis tres ibid.
pœna mulierum. ibid. & 98 c & ſeq.
Virorum. 97 c
Utriuſque ſexus. ibid. e & 98 b
Serpentis. 88 c 99. a
pœna uni poteſt dici infortunium vel miſeria alteri. 112 b
pœna omnis ſi juſta eſt, pœna peccati eſt. 113. a
pœna alia damni, alia ſenſus. 116 e
pœna ſemper eſt involuntaria, culpa autem voluntaria. 179 e
pœna originis peccati pœna tantùm damni. 116. e 187 c d
pęna omnis juſta eſt à Deo. 179 a
pęnæ infernales, aliæ graviores, aliæ leviores. 181 a 183 a 185 c 187 a & 189 a
pęna damni & ſenſus. 186 c
pęna originalis peccati eſt privatio boni ſupernaturalis. 187 d e
pęnæ ſenſibilis inflictio ipſam naturam lædit. 188 d
pęnæ infantium ſine baptiſmo decedentium. 190 a
pęna ſenſus & animi dolor quomodo differunt. 191 e
pęna adultorum, & damni, & ſenſus, & vermis conſcientiæ. ibid. b & ſeq.
pęna peccati originalis in hac vita, quot & quæ. 192 b cum ſeq.

ibid. b c
pœnitentiæ Sacramento reparari ſemper homines poſſunt. 239. e 367. a
pœnitentia eſt dolor, & deteſtatio peccati. 389. d e 476. a
ponitur quinta diſpoſitio ad juſtificationem. 389. d e 395. c
Salutem ſtabilem operatur. 476. b
pœnitentiæ locum eſſe lapſis poſt baptiſmum. 538. d e
pœnitentia ut non ſit ſterilis requirit adjunctos eleemoſynæ fructus. 590. c d & ſeq.
prædeſtinatio non poteſt eſſe ſine præſcientia. 63. b
præſcientia poteſt eſſe ſine prædeſtinatione. ibid. b c
prædeſtinatio eſt tantùm bonorum. 63. b c 64. c 65. e 66 e
Quos prædeſtinat ad gloriam, prædeſtinat ad juſtitiam. 64 a b
Quos prædeſtinat ad pœnas, non ad culpam prædeſtinat. ibid.
prædeſtinatio hominis eſt præparatio operum ejus. ibid.
prædeſtinatio eſt præſcientia & præparatio beneficiorum Dei. 228. a
prædeſtinatio eſt gratiæ præparatio. ibid.
prædeſtinationis infallibilitas conſiſtit in efficaci gratia. ibid. b
prædeſtinati qui ſint, & qui non, in hac vita nos latet. 236 e cum ſeq.
prædeſtinationis ratio ex parte noſtri aſſignari non poteſt. 245 e 259 b
prædeſtinationis variæ definitiones explicantur. 245 d cum ſeq.
prædeſtinatio eſt ſpecies providentiæ. ibid.
prædeſtinatio pertinet ad ſolos homines. ibid.
prædeſtinatio non præceſſit, ſed ſecuta eſt præviſionem peccati originis. ibid. c
prædeſtinatio eſt certiſſima. 246 a
prædeſtinare quid. ibid. e
prædeſtinatio partim ad intellectum, partim ad voluntatem pertinet. ibid. b
Magis ad intellectum. ibid. b c
prædeſtinationis ordo in mente divina. 246. e & 253 d
prædeſtinationis ratio in quo potiſſimùm conſiſtit. 246. e & ſeq.
prædeſtinationis nullam eſſe cauſam in nobis, probatur ex divinis literis. ibid.
Ex traditione Eccleſiæ & Patribus. 248. a & ſequent.
Rationibus ex Scriptura & traditione ſumptis. 249. b cum ſeq.
Solvuntur argumenta, quæ objici poſſunt ex Scripturis. 252 a cum ſeq.
Ex Patribus. 253. e & ſeq.
Ex rationibus. 255. e & ſeq.
prædeſtinatio ex non præviſis, probatur rationibus. 251 a
prædeſtinatus eſt Chriſtus gratis. ibid. e
prædeſtinationis finis quis. ibid.
prædeſtinatio non pendet ab operibus, ſed contra. 253. b
prædeſtinatis omnia cooperantur in bonum. ibid. a
prædeſtinatio radix & origo omnium bonorum. ibid. & ſeq.
prædeſtinationis & executionis non eſt eadem ratio. 253. b e & 254 a
prædeſtinationis materia numquam bene agitata eſt, ante tempus Pelagianæ hæreſis. 254 a
prædeſtinationis effectus eſt, quod vocante Chriſto homines convertuntur. ibid. a
prædeſtinationis effectus vocatio. 253 e 254. e & 419 e a
prædeſtinatio accipitur pro voluntate, dante vitam æternam propter merita. 255. b & ſequent.
prædeſtinatio gratuita non ſolùm eſt ad gratiam, ſed etiam ad gloriam. 256 b c
prædeſtinatione non acquiri electis jus ad beatitudinem. ibid. d
Refutantur ex Scripturis. [illegible]
Ex patribus. 455 b & ſeq.
Ratione. 456. c
prædeſtinationis certitudo non poteſt haberi ſine certitudine perſeverantiæ. 451 c
prædeſtinatio ſecretum Dei inſcrutabile. 456. b c
prædeſtinationis incertitudo. ibid.
prædeſtinatio pendet ex Dei voluntate. ibid.
prædeſtinati quomodo dicuntur non poſſe peccare. 460 b
prædicatio neceſſaria ad manifeſtanda myſteria Dei. 348 a b
Neceſſaria ad fidem. ibid. c d & 397 d
prædicatione verbi Chriſtus collegit ſibi regnum. 348. c
prædicationem & doctrinam divinam credibilem faciunt miracula. ibid. d cum ſeq.
prædicatio externa nihil prodeſt ſine interna Dei inſpiratione. 367. d b & ſeq.
prædicationem eſſe congruam meritis audientium, eſt gratia Dei. ibid. e 368. a
prædicatio aperit viam ad juſtificationem. 412. e
Concionatores in qua perſona loqui debent ad populum. 457. c
Aliter fidelibus, aliter infidelibus prædicandum. 509 c cum ſeq.
prædicatio verbi Dei, eſt panis quo paſcimur. 531 c d
præſcientia poteſt eſſe ſine prædeſtinatione, non contra. 63 b & 79. d
præſcientia eſt & bonorum, & malorum. 63. b c 64 c 65 b 66. c d e 69 c d & 79 d
præſcientia & prædicatio non imponit rebus futuris neceſſitatem. 74 a
Eſt malorum & bonorum, quæ ex malis ſequuntur. 73 e & ſeq.
præſcivit Deus ſcientia ſimplicis intelligentiæ, hominem caſurum ſi conderetur, antequam eum condiderat, vel condere decreverat. 79 c
Sciuntur prius a Deo neceſſaria quam libera. ibid. & ſeq.
Deus præſcit quæ eſſent, ſi tales, vel tales cauſæ ponerentur, licet reipſa numquam futura ſint. 80 b & ſeq.
præſcivit Deus Adam peccaturum, at non coegit ad peccatum. ibid. b c
præſcire ſcientia approbationis. 252 b 256 c
præſcientia Dei non tollit ab hominibus liberum arbitrium. 292 c d 296 d & ſeq.
præſcita certò, eveniunt contingenter. 296. e c d
præſcientia Dei non eſt cauſa rerum. 296. e a 297 e
Res non ſunt futuræ, quia Deus præſcit, ſed contra, Deus præſcit, quia res ſunt futuræ. ibid.
præſcientia Dei quam neceſſitatem ponit in rebus. ibid. cum ſeq.
præſcientia non eſt ſimplex intelligentia, ſed ſcientia viſionis, quæ præſupponit ſuum objectum. ibid. c
præſcientia non eſt cauſa rerum, ſed decretum voluntatis divinæ. ibid. d e
præſcit omnia, non autem prædefinit, & prædeſtinat omnia. 298. b
præſumptio de divina miſericordia quàm periculoſa. 477 c
præſumptio eſt tentatione petere. 532 c
promiſſiones veniæ quomodo differunt à promiſſionibus vitæ æternæ. 404 b
promiſſiones vitæ æternæ ſunt vera pacta, in quibus fundatur meritum juſtorum. ib. b c
promiſſiones conditionatas, non abſolutas contineri in Evangelio. 466 c
promiſſiones remiſſionis peccatorum, quæ in Prophetis ſunt, ad Evangelium pertinent. 467 c
promiſſio Evangelica conditionem fidei requirit. ibid. a
promiſſio gratuita poteſt eſſe conditionalis. ibidem & ſeq.
promiſſio implenda, quia adfert obligationem. 515 c
promiſſio vitæ æternæ bene operantibus. ibid. a
prophetia non ſemper adeſt prophetis. 226 d e
prophetiæ ſpiritus excitatur per Pſaltem. ibid.
prophetia poteſt eſſe ſine charitate. 227 a b 391 d
prophetæ multi mali ſæpè prædicunt veritatem. 227 a b
prophetia non imponit neceſſitatem rebus futuris. 291 e 292 a b
S. Proſper, diſcipulus S. Auguſtini. 314 b e
Ejus ſcripta approbantur à Gelaſio Papa, in Concilio LXX. Epiſcoporum. 249 a
providentia divina malum permittit, ut bonum inde eliciat. 65 d 66 b
providentia divina res omnes gubernantur. 235 a b 245 d 251 e
providentia eſt genus ad prædeſtinationem. 245 c
providentia Dei quàm admirabilis. 282 c
providentia divina, licet omnia etiam in particulari diſponat, tamen neceſſitatem hominibus non imponit, ſed illis liberum arbitrium relinquit. 291 b 292 a b cum ſeq.
providentia includit præſcientiam, & prædeterminationem. 296 b d
providentia divina non prædeterminavit in particulari ſingula individua. 300 b
pueri quàm reprimendi & coercendi. 393 d
pueri mercibus magis alliciuntur. 229 d 230 a
pro minutis peccatis ſatisfaciendum eſt in purgatorio. 40 c d 42 d & ſeq.
perpauci purgatorium evadunt. 49 c
purgatorii pœnas graviores eſſe omnibus hujus vitæ. ibid. & ſeq.
purgatorium evadunt, qui nihil expiandum habent. 499 b c

Q

IN Quadrageſima non ſolvendum jejunium ante veſperam. 554 b & ſeq.
In Quadrageſima carnis eſus ceſſat. 558 e
In Quadrageſima cur orientales abſtinent à vino, non autem occidentales Eccleſiæ. 559 a
Quadrageſimam eſſe obſervandam ſub pœna excommunicationis. 560 c
Pro Quadrageſima eſcæ aridæ præſcribuntur. ibid. c
Quadrageſimale jejunium violantes, privantur communione Paſchatis. Et integro anno carnibus abſtinere jubentur. ibidem d e & ſequent.
Quadrageſimale jejunium populis prædicari debet à ſacerdotibus, ut accuratè ſervetur. 561 a
Quadrageſimam non ſervare, eſt gravis prævaricatio. 560 c 561 b
Violantibus dicitur anathema. 560 e
Quadrageſimam jejunare, eſt traditio Apoſtolica. 561 c
Eſt jejunium neceſſarium. ibid. d a
In conſcientia obligat. ibid. c d
Fuit in uſu in Eccleſia ante tempora Montani. 565 c d
Quadrageſimas tres voluit Montanus. 554 b c 565 a
In Quadrageſima carnes neceſſitate cogente, comedi poſſunt & debent. 565 c
In Orientali Eccleſia in Quadrageſima abſtinuerunt à carnibus, lacticiniis, vino, & piſcibus. 567 c
Quadraginta dierum jejunium præparavit Moſen & Heliam ad aſpectum & colloquium Dei. ibid. d
Quadrageſimæ jejunium eſt cultus Deo gratus. 568 e a & ſeq.
Quadrageſimæ jejunio offerimus Deo decimas, & primitias vitæ noſtræ. 569 a 578 c
Eſt jejunium omnium maximum. 574 b

De

Digitized by Google

De Quadrageſimæ origine tres falſæ opiniones. ibid. b cum ſeq.
Quadrageſimæ primos & ultimos duos, aut tres dies, omnino ſine paſtu adhuc agunt Græci. ibid. d
Sed hujuſmodi jejunium ſemper fuit liberum numquam præceptum. ibid.
Quadrageſima ſervabatur per totum annum, ſecundùm Caſſianum. 575 b
Per ſeptem integras hebdomadas à clericis olim. ibid. e
Inſtitutum fuiſſe probatur ab ipſis Apoſtolis Chriſti. ibid. e & ſeq. 582 b
Fuit ante omnia Concilia. 575 c
De ea fit mentio tamquam rei antiquioris in primis omnino Conciliis, item in antiquis Patribus. ibid. d e
Aliqui vocant jejunium Paſchale. ibid. c & 576 e
Aliqui putant à Chriſto inſtitutam. 576 c
Mira fuit olim hujus jejunii varietas. ibid. d cum ſeq.
Sine omni cibo alii uno, alii duobus, alii tribus, alii quadraginta diebus jejunabant. ibidem.
Alii Quadrageſimam, alii etiam quinquageſimam, alii alteris tantùm hebdomadis jejunantes, vix vigeſimam, vel trigeſimam complent. ibid. a
Secundùm Socratem Romanos jejunaſſe tres tantùm hebdomadas. ibid. a b & 577 c
Græcos alios ſex, alios ſeptem. 576 b 577 b & ſeq.
Alii jejunarunt tantùm quatuor dies in hebdomada. 576 b
Fuit ſemper & ubique hoc jejunium quadraginta vel triginta ſex dierum. 576 c 577 c 578 c
Obſervatur ad exemplum Chriſti, Moſis & Eliæ. 576 c 579 a e
Dominicis Quadrageſimæ non jejunatur. 576 c
Græci Sabbatho & Dominica non jejunant. 576 d e 577 e
Sabbathis Quadrageſimæ jejunare jubetur. 577 a
Alii in Quadrageſima includebant hebdomadam ſanctam, alii non. ibid. a & ſeq.
Quatuor dies ante primam Dominicam adduntur pro Dominicis, quibus non jejunatur, ut compleatur numerus dierum quadragenarius. ibid. c & ſeq.
Hi quatuor dies non ſemper fuerunt iidem qui nunc ſunt, ſed aliquando alii feria ſecunda, quarta, ſexta, & Sabbatho jejunabant. 578 c
Quadrageſimæ cauſæ præcipuæ ſeptem numerantur. ibid. e cum ſeq.
Quadrageſima propriè incipit Dominica prima, ut patet ex officio Eccleſiaſtico. ibid. c
Solvuntur objectiones Calvini & Kemnitii. 579 c
Chriſtus unam Quadrageſimam obſervavit, ut reſiſteret uni tentationi ad noſtrum exemplum, nos quia multis tentationibus reſiſtere debemus multis jejuniis armari debemus. ibid.
Quadrageſima Moſis non erat exemplum propoſitum Judæis, Chriſti nobis. ibid. b
Quadrageſima Chriſti fuit à ſexto die Januarii, uſque ad decimam quartam Februarii, noſtra non ſemper eodem tempore. ibid. c d
Quadrageſimæ jejunium conſtitutum eſt commodiſſimo anni tempore. ibid. c & ſeq.

R

Ratio & intellectus quomodo differunt. 263 a 267 e
Ratio quomodo libera, quomodo non. 267 e
Ratio eſt, quæ poſt deliberationem concludit quid faciendum. ibid. e a
Rationem eſſe magis liberam, quàm voluntatem, probat Durandus. ibid. a
Ratio eſt libera & cauſa libertatis voluntatis. ib. b & ſeq.
Dicitur radix libertatis. ibid. c d e & 269 e 272 b
Ratio non eſt libera, nec radicaliter, nec formaliter, ſecundùm Henricum & Scotum. 267 c
Ratio quomodo non omnino libera. 269 e
Non eſt libera à coactione, ut voluntas. 268 e
Ratio poteſt cogi ad judicandum, & credendum contra inclinationem totius ſuppoſiti. ibidem d
Ratio non eſt libera à neceſſitate quoad ſpecificationem. ibid. e & ſeq.
Nec quoad exercitium. 269 b
Ratio eſt regula humanarum actionum. ibid.
Sua natura non eſt capax libertatis. 270 b
Ratio quomodo facit objectum voluntatis. 272 e 274 a
Quomodo imperat appetitui inferiori. 312 d
Quatuor de cauſis ſuperatur ab appetitu inferiore. ibid. e & ſeq.
Rationis & ſenſus multæ differentiæ. ibid. e
Ratio quomodo poteſt à paſſione abſorberi. 313 b
Ratio in univerſali dictat Deum ſuper omnia diligendum. 358 a
Ratio imperat vitiis, ſubigendo vel reſiſtendo. 321 b 419 a
Reatus eſt inſeparabilis à merito pœnæ. 151 e
Reatus eſt relatio, cujus proximum fundamentum eſt actus malus. ibid.
Eſt dignitas, vel meritum pœnæ. 151. a 177 b
Eſt inſeparabilis à peccato. 164 a
Reatus concupiſcentiæ tribus modis accipitur. ibid. d
Reatu ſublato manet infirmitas. 165 a
Reatus Adæ quis fuerit. ibid. c d
Reatus culpæ quid. 177 d
Reatu non amiſſo, peccatum non eſt plenè remiſſum. 179 b & ſeq.
Regnum Dei triplex in ſacris literis. 538 d
Regnum Dei naturale quid. ibid. d e
Regnum gratiæ quid. ibid. e
Regnum gloriæ. ibid. & ſeq.
Religioſi debent eſſe cæteris perfectiores. 47 b
Religioſorum peccata quomodo graviora, quomodo leviora peccatis aliorum. 520 d & ſequent.
Religioſi magis ad divinum officium perſolvendum obligantur quàm reliqui Chriſtiani. 538 a b
Reprobatio pertinet ad juſtitiam. 157 a b
Quomodo reprobat Deus ante prævifionem operum, quomodo poſt. ibid.
Reprobationis, & prædeſtinationis diverſa ratio. ibid. & 159 c
Reprobationis cauſa partim Dei voluntas, partim præviſa peccata. 158 b & ſeq.
Reprobationem vocat D. Auguſtinus prædeſtinationem ad interitum. ibid. b c
Reprobi vocantur communi nomine præſciti. ibid. c d
Opponuntur electis contradictoriè & contrariè. ibid. d
Reprobatio continet duos actus. ibid.
Reprobationis negativæ non datur cauſa ex parte hominis. ibid. d e & 159 b
Reprobationis poſitivæ cauſa peccata hominum. 159 b
Reprobationis cauſa eſt præviſio peccati originis, vel actualis, vel utriuſque ſimul. ibid. d
Reprobis plurimis dimittitur originis peccatum per gratiam baptiſmi. ibid.
Reproborum omnium damnatio incipit à peccato originis. ibid. e a
Reſurrectio alia vitæ, alia judicii. 184 c 185 a c cum ſeq.
Corpora damnatorum qualia reſurgent. 185 b c 189 b & ſeq.
Reſurrectio Chriſti eſt exemplar regenerationis noſtræ internæ. 418 a
Reſurrectio Chriſti ſignificatur emerſione ex aqua baptiſmatis. ibid.
Reſurrectionem certiſſimè eſſe ſperandam. 448 c
Reſurrectio noſtra media nocte futura eſt. 543 d
Revelatio divina duplex. 348 a
Poſt revelatam divinitus victoriam, peti poteſt tentatio. 532 d e
Reus judicio. } 39 b 40 a & ſeq.
Reus conſilio. }
Reus gehennæ ignis. }
Rex Galliæ quomodo dicitur curare morbum ſtrumæ. 235 b cum ſeq.
Regum & principum perſonas non accipiet Deus in die judicii. ibid. b c
Reges & Prælati ſpecialiter orationibus populi commendantur. 534 d e

S

Sacerdos, vide clerici.
Sacerdotium Chriſti eſt præſtantius Levitico. 124 e 125 a
Sacerdotium Chriſti ſecundùm ordinem Melchiſedech. 124 c & ſeq.
Sacramenta corporalia gratiam ſpiritualem operantur. 22 b & ſeq.
Sacramenta ſunt inſtrumenta juſtificationis. 216 b 373 b 424 c & 430 a
Sacramenta gratiam conferunt, ut inſtrumenta Dei, non actualem, ſed habitualem. 216 c
Sacramenta ſunt omnibus communia. 236 c
Sacramentorum deſiderium ponitur ſexta diſpoſitio ad juſtificationem. 390 a 395 c
Sacramentum magis propriè juſtificat, quàm fides. 395 d
Sacramentum ſine intentione miniſtri non conficitur. 442 d 450 a 453 d
Sacramentorum præcipua inſtitutio eſt, ut ſint inſtrumenta juſtificationis. 453 a
Sacramenta ſunt, & cauſæ, & ſigna juſtificationis. 452 a b
Sacramenta ſuccedunt ceremoniis veteris legis. 468 a
Durabunt uſque ad finem mundi. 470 e
Sacramenta veteris & novæ legis non ſunt eadem. 472 b & ſeq.
Sacrificia alia conſtituuntur, Levitici 7. pro peccatis, alia pro delictis. 30 b c
Sacrificia & opera moralia quomodo differunt. 316 a
Sacrificium offerens debet deteſtari peccatum. ibi.
Sacrificii finis placare Deum. ibid. a
Salomon per concupiſcentiam perdidit ſapientiam. 195 c
Salomon ſemel juſtus, poſtea lapſus, utrum damnatus, dubitatur. 458 e
Samſon per concupiſcentiam mirabili fortitudine privatus. 195 b
Sancti diem ſuam natalem non deplorant. 123 b
Sanctorum natalitia vocantur dies mortis. ibid.
Dies egreſſionis è mundo, non ingreſſionis celebratur ab Eccleſia Chriſtiana. ibid.
Sanctorum mors Domino pretioſa. ibid. a
Sancti omnes ſe negligentiæ ſolent accuſare. 226 d
Sancti viri ex revelatione divina tentationes petere poſſunt. 532 d
Sanctorum exempla omnia ſunt veneranda omnibus, non imitanda. ibid. e
Sanguis menſtruus ſuperfluum alimenti. 127 e
Non eſt pars animantis. ibid.
Satisfactio pro peccato primus fructus orationis. 524 e
Opera bona laborioſa ſunt ſatisfactoria pro peccatis. ibid.
Satisfactio debetur, ubi facta eſt injuria. 531 e
Satisfactionem temporalem à nobis requirit Deus. 532 b e
Scandalum aliud datum, aliud ex hominum malitia acceptum. 74 e cum ſeq.
Scientiæ magnum deſiderium à natura hominibus inſitum. 190 e
Scientia hominum quàm tenuis & exigua. 192 e
Scientia longo tempore, & magno labore acquiritur. 195 a & ſeq.
Scientiæ donum poteſt eſſe ſine charitate. 227 a
Scientiæ & ſapientiæ ſermo, & ſpiritus ſcientiæ & ſapientiæ non diſtinguuntur. ibid. d
Scientia & ſapientia quomodo differunt. ibid.
Scientiæ & ſapientiæ ſermo quid. 225 a
Scientia in Deo eſt duplex. 296 a
Scientia viſionis præſupponit rerum exiſtentiam. ibid. b c
Scientia ſimplicis intelligentiæ ſupponit rerum poſſibilitatem. ibid. d
Scripturæ ſenſus myſticus non fundat argumentum de fide. 247 b
Literalis fundat argumentum de fide. ibid.
Literalis quomodo fit myſticus. ibid.
Scriptura ſacra poteſt voces à Poëtis, vel Philoſophis accipere. 290 c
Tria in ſe continet. 467 b
Seductio Hevæ. 93 b & ſeq.
Seductio Corinthiorum per Pſeudoapoſtolos. ibi.
Seductio eſt, cùm falſum alicui perſuadetur ſub ſpecie veri. ibid. c b & 94 e
Seductio fidelium per hæreticos. 93 c
Seductio Adæ nulla eſt in comparatione ad ſeductionem Hevæ. 93 e

Sedu-

Senſus exteriores & interiores quare dati. ibid. d
Quomodo non præſtent officium ſuum. ibid.
Senſus multis annis viget ante rationem. 313 a
Senſus bona ſunt præſentia, rationis futura. ibi.
Senſus & rationis variæ differentiæ. ibid. & ſeq.
Servitus peccati quàm grandis. 77 e 87 a 99 a 112 c 197 d & 345 a
Servitus & libertas quomodo opponuntur. 345 a
Servitus peccati opponitur libertati à peccato. ibid.
Non opponitur libertati naturæ. ibid.
Servitus naturæ quid. ibid. a
Opponitur libertati naturæ. ibid.
Servitus peccati, & libertas peccati: item ſervitus juſtitiæ, & libertas juſtitiæ quomodo idem ſignificant. 346 a 473 b
Servitus etiam mille annorum non meretur hæreditatem. 508 e & ſeq.
Serpens qui tentavit Adamum in paradiſo, qualis erat, errores aliquorum. 88 a
Serpentem Moyſis fuiſſe fictum & fabuloſum, error. 88 c a b
Serpens fuit verus & naturalis, per quem diabolus locutus, tentavit Hevam. 88 d 99 a
Serpentis pœna, ut ſit maledictus ſuper omnia animantia. ibid. a
Serpens per ſe loqui non potuit, nec ullum animal brutum poteſt. ibid. c
Serpens, quare potius quàm aliud animal aſſumptus eſt à diabolo ad tentandum Hevam. ibid. d
Serpentem fuiſſe aptiſſimum ad tentandum propter ſuam naturalem calliditatem. ibid. c & ſeq.
Serpentem ſolum fuiſſe permiſſum diabolo, per cujus os loqueretur ad tentandum Hevam. ibid. c d
Heva ignorabat diabolum ei locutum per ſerpentem. 89 c
Serpentis aſtutia in muliere ſeducenda. 93 c
Serpens ſeduxit Hevam non Adamum, ut Geneſ. 3. habetur, & 1. ad Timoth. 2. cap. 93 c 94 e
Serpens quomodo Adamum ſeduxit. 94 a e
Serpens peccare non potuit, & tamen punitur in odium peccati, cujus erat inſtrumentum. 99 b
Serpens non potuit intelligere, licèt Deus eum alloqueretur. ibid. b e
Serpens animal abjectiſſimum, inviſum, execrabile. ibid. b cum ſeq.
Serpens initio rectus corpore incedebat, nunc ſuper pectus & ventrem repit. ibid. c
Serpens prius herbas, nunc terram comedit. ibid. c d
Serpentis inimicitia cum hominibus. ibid. d e
Serpens maledictus à Deo, non Adam & Heva. ibid. e
Serpens non timuit Hevam, nec illa ſerpentem ante peccatum. 197 e
Simonia eſt injuſtitia communis, danti & accipienti. 595 d
Simoniaca lucra non dantur propriè in eleemoſynam. ibid. a b
Interdum non danda pauperibus, ſed reſtituenda Eccleſiæ cui facta eſt injuria. ibid. b & ſeq.
Sitis quàm intolerabilis, & ad quàm horrenda hominem adigit. 195 d
Somnus à natura ad quietem capiendam datus & conceſſus. 194 c
Somnus quomodo ſomniorum viſis reddatur inquietus. ibid. c d
Spes quoad certitudinem pertinet ad voluntatem. 378 d
Spei certitudo eſt in intellectu cauſaliter. ibid.
Spes eſt tantùm rerum bonarum & futurarum. 381 c d
Eſt tantùm pertinentium ad ſperantem. ibi. d
Spes naſcitur ex fide. 389 b
Spes obtinendæ veniæ eſt diſpoſitio ad juſtitiam. ibid. d
Spes ſæpè ponitur pro re ſperata. 415 c
Spei fundamentum primarium promiſſio Dei. ibid. c
Spes non expellit omnem timorem. ibid.
Spei certitudo ex parte intellectus, quæ oritur ex charitate, eſt tantùm juſtorum. ibid. d
Spes Chriſtianorum quomodo eſt certiſſima. ib. d e
Spei forma eſt charitas. ibid. e
Spes oritur ex charitate, & charitas ex ſpe. 503 b
Spes eſt neceſſaria ad impetrandum id quod petimus. 535 d
Spes non ſolùm in ipſo boni auctore, ſed etiam in interceſſoribus ponenda eſt. 545 b
Spiritus ſanctus per fontem aquæ vivæ ſignificatur. 214 c
Spiritus ſanctus quomodo abundè in nos effunditur. 215 c & ſeq.
Per gratiam in nobis habitat. 214 c 215 a b 219 c
Poteſt duobus modis in nobis habitare. 444 a
Spiritus ſanctus habitat in juſtificatis. 441 a
Spiritus ſancti fructus. ibid.
Ejuſdem ſeptem dona reſpondent ſeptem petitionibus orationis Dominicæ. 526 b
Statio partim cum vigilia, partim cum jejunio convenit. 583 c & ſeq.
Statio à ſtando juxta aliquos, quia Chriſtiani in Dominicis ſtantes orabant. 583 d e
Eſt vigilia diurna, tempore ſolemnis jejunii. ibid. e & ſeq.
Stationes excubiæ orantium & jejunantium. ibi.
Statio differt à vigilia, & jejunio. ibid. a
Solùm fit de die. ibid. a b
Statio & jejunium ante omnem vigiliam præcedebat. ibid. a & ſeq.
Finiri ſolebat hora nona, vel ad veſperam, ut jejunium. 584 a
Fieri ſolebat feria quarta & ſexta. ibid. b
Stationum loca Romæ conſtituta a S. Gregorio. ibid. c
Stationes à jejunio forte is primus ſeparavit. ib.
In ipſis Dominicis fieri noluit. ibid.
In ſtationibus parum nunc ſinguli orant, & dant locum aliis. ibid. d
Stationes noſtræ duabus in rebus differunt ab antiquis. ibid.
Tunc iidem toto die orabant, nunc aliis alii ſuccedunt, ut ſemper orent aliqui uſque ad veſperam. ibid. e
Tunc ſtatio cum oratione & jejunio durabat, nunc & poſt cibum, & cùm omnino non jejunatur, fit ſtatio. ibid. e
Suggeſtio quid. 149 c e
Suggeſtio non poteſt dici peccatum originis. ibidem e
Eſt actio quædam. ibid.
Suggeſtio diſtinguitur à delectatione. 150. b & ſequent.
Superbia vitium maximè deteſtabile. 89 b
Initium eſt omnis peccati, ut Eccleſiaſtici cap. 10. habetur. 89 c & 91 d
Superbia primum primi Angeli peccatum. 89 c
Fuit primum primi hominis peccatum. 89 c 96 a
Superbiæ primus actus eſt, nolle ſubjici imperio alterius. 89 c 91 c 94 b & ſeq.
Superbia & inobedientia pro eodem accipi. 89 d e
Superbia & obedientia contraria. ibid. e
Superbia latius patet, quàm inobedientia. 90 a
Superbia qua quis contemnit præceptum ſuperioris, eſt inobedientia. ibid. b e
Omnis ſuperbia non eſt inobedientia, ſed contra. 89 d
Superbiam fuiſſe primum primi hominis peccatum, probatur ex Patribus. 90 d & ſeq.
Superbia primi hominis fuit, quod voluit eſſe Deo ſimilis. 90 d e 91 b c 94 c d & 96 d cum ſeq.
Superbia malæ voluntatis initium. 90 a b
Superbiæ vulnera humilitatis remediis curantur. ibid. cum ſeq.
Superbia Hevæ major ſuperbia Adæ. 95 e
Superbia Adæ & Hevæ, quomodo eadem. 96 d
Superbia humiliatur. 428 d & ſeq.
Superfluum, vel opes ſuperfluæ dupliciter dici poſſunt naturæ & perſonæ. 592 c
Superfluum perſonæ dicitur, ſine quo quis & vivere, & familiam alere, & ſtatum ac dignitatem tueri poteſt. ibid. & ſeq.
Naturæ, ſine quo quis cum familia ſua vivere poteſt. ibid. c
Superfluum in præſenti poteſt eſſe ſimpliciter neceſſarium pro futuro. ibid. e
Superflua præcepti neceſſitate danda eſſe etiam, ut gravi neceſſitate laborantibus. 593 a
Immò ſine peccato retineri non poſſunt. ibi. a & 594 a cum ſeq.
Superflua congregare, eſt ſervire Mammonæ. 593 b
Superflua congregantes damnantur. ibid. d e
Probatur ex D. Lucæ Evangelio. ibi. d & ſeq.
Ex Patribus. ibid. a b & ſeq.
Ratione. ibid. e & ſeq.
Superflua non ſunt noſtra, ſed pauperum. ibid. a b
Horum diſpenſatores ſumus, non poſſeſſores. ibid. a & ſeq.
In eleemoſynis, non in deliciis ſunt conſumenda. 589 e
Superflua retinere, eſt aliena rapere. 593 c d
Superflua diviti ſunt Domini pedibus, id eſt, pauperibus neceſſaria. 593 d
Superfluis abundant divites, neceſſariis indigent pauperes. ibid. e & ſeq.
Superflua retinentes contra Dei voluntatem agunt. 594 a
Superflua dare cuique petenti, non tenentur divites, ſed uni potius quàm alteri poſſunt ſecundùm charitatem. ibid. b c
Supernaturale aliud per ſe, aliud per accidens, & quid ſit utrumque. 7 e
Symbolum Apoſtolicum quare conditum. 380 c
Symbolum hoc ſummatim continet totum fidei objectum. ibid. d
Definitur à S. Auguſtino. ibid.
Habet quatuor explicationes, quæ vocantur etiam Symbola. ibid. e 442 e
Symbolum Apoſtolorum nihil habet de fiducia, quam hæretici prædicant. 380 d
Credo remiſſionem peccatorum, quid ſignificat. 442 e
Symbolum Apoſtolicum Evangelii ſumma. 465 d
Synderesis eſt inclinatio ad bonum. 323 e a
Non extinguitur in Dæmonibus. ibid. a
Quomodo differt à lege naturæ. ibid. b
Eſt ipſum lumen intellectus per modum habitus in nobis manens. ibid. a
In Cain non fuit deleta poſt peccatum. ibid.
Eſt ſcintilla & vermis conſcientiæ. ibid.

T

Tentatio duplex, alia ad probandum. 61 d 70 b
Alia ad ſeducendum. 61 d
Tentavit Deus Abraham Geneſ. 22. ad probandum. 61 c 331 d
Tentatio non eſt à Deo. 10 c 41 b & 61 e cum ſequent.
Tentatio Jobi. 69 b 331 d
Tentatio Adæ in paradiſo. 85 a & ſeq.
Tentatio Adæ juſte a Deo permiſſa. 86 c
Tentationis hujus cauſa ſoli Deo nota. ibid.
Tentationis cauſæ quæ probabiliter aſſignari poſſunt. ibid. c cum ſeq.
Tentatio mali Angeli vicit bonum hominem in paradiſo. ibid. e & 87 a
Cur permiſit Deus Adamum tentari, quem ſciebat caſurum. 87 a d
Tentatio Adæ fuiſſet glorioſior ad triumphum, ſi hoſtem ſuperaſſet. ibid.
Tentationes quomodo ſuperandæ. 240 a b

Tentatio

Digitized by Google

Tentatio vera non poteſt ſolis naturæ viribus ſuperari. 311 a cum ſeq.
Tentatio poteſt tribus modis ſuperari. ibid. a
Tentationi reſiſtendum ex charitate Dei, ut acquiratur meritum. ibid. b
Tentatio vinci poteſt ita, ut meritum inde non acquiratur. ibid. c
Tentationes, quæ per ſe non ſuperant vires humanas, Deo deſtituente, ſiunt graviſſimæ. ibid. d
Tentationes poſſunt creſcere ſuper vires noſtras, ſi Deus permittat, ibid. a
Tentationum victoria Deo tribuitur. ibid a b
Quid eſt, Deum tentare aliquem. ibid. a b
In tentationibus apparet liberum arbitrium. ibid. a b
Tentationes ſunt virtutum probationes. ibid. b c
Tentatio legiſperiti, Luc. 10. cap. 466. d e
Tentationes Chriſti à Phariſæis, Saducæis & Legiſperitis. 467 a
Tentatio eſt vita hominis. 491 a
Interdum utilis, ſemper periculoſa. 532 d
Tentatio non appetenda, ſed fortiter toleranda. ibid.
Tentatio petenda, ſi reveletur victoria. ibi. d e
Terra manebit in æternum. 186 d
Terra, ideſt, caro. 529 d
Per terram intelliguntur infideles & peccatores. ibid.
Terra, ideſt, Eccleſia. ibid. e
Eſt Eccleſia militans. ibid.
Terra, ex qua ſumpti ſumus, omnibus communis eſt. 593 c d 596 d
Timor gehennæ qualis, donum Spiritus ſancti. 355 b
Timor eſt ſecunda diſpoſitio ad juſtificationem. 388 b
Timor qui eſt initium ſapientiæ, eſt timor ſervilis, quæ eſt in peccatore. ibid.
Timor quomodo juſtificat. ibid. d
Timoris & fidei juſtificatio comparantur inter ſe. ibid. e & ſeq.
Timor medicamentum, charitas, ſanitas. 389 a
Timoris laus. ibid. & ſeq.
Traditiones defenduntur à S. Baſilio Magno. 47 e 62 e & ſeq.
Ex traditione probat D. Auguſtinus Adamum eſſe beatum, non damnatum. 99 c d

V

VAſa in honorem quæ. 67 a 87 a b 247 c d 252 a 253 b & ſeq.
Vaſa in contumeliam quæ. 66 c 87 a cum ſeq.
Vaſa iræ facta in perditionem, ut Deus oſtendat potentiam ſuam. 67 a 78 a
Vaſa miſericordiæ facta in honorem, ut oſtendat Deus divitias gloriæ ſuæ. 67 a c
Vaſa contumeliæ, Deus odit. ibid. a
Vaſa contumeliæ Deus ſuſtinet in multa patientia. 67 a 68 a 78 a
Talia ſunt exigente conditione materiæ. 67 a 68 a
Adam vas in honorem. 68 c
Vaſa iræ & miſericordiæ. 182 a b 247 c
Vaſa in honorem habent duo ſignacula. 252 e
Vaſa hæc diſtinguuntur ſola miſericordia, non meritis. 256 c 259 c
Vaſa in contumeliam duobus modis fieri poſſunt. 258 c
Velle eſt Dei vocando, noſtrum ſequendo. 227 e 229 b d 230 b 363 d 365 a
Velle, & poſſe velle, à Deo ſunt. 228 b
Velle credere, Deus operatur in homine. 229 b
Velle quomodo in nobis, ſine nobis operatur Deus. 230 b c & ſeq.
Velle quomodo dat Deus uni, & non alteri. 231 b & ſeq.
Velle quomodo Dei, quomodo noſtrum. 232 b
Velle non poſſumus, niſi eo volente & ſubveniente, à quo præparatur voluntas. 244 a
Velle Dei duobus modis conſideratur. 281 a
Velle & non velle quid in Deo ſignificent. ibi. d
Velle Dei eſt neceſſarium quoad cultum volendi, non quoad ordinem ad creaturam. 282 a
Ver eſt aptum jejunio quadrageſimali. 532 a
Vere incunte humores creſcunt & calent in animalibus. ibid. a
Opus eſt jejunio contra tentationes. ibid b
Vere optima aeris temperies, piſces ſalubres, olerum abundantia. ibid. b
Opera in agris fere nulla. ibid. & ſeq.
Veritas eſt per ſe cognoſcibilis, ſine reſpectu ad mendacium. 81 a b
Veritatem celare nonnumquam licet, at numquam falſitatem dicere. 154 e
Veritas omnis Deum veritatem increatam repræſentat. 226 b
Veritate nihil deſiderabilius. 229 d
Veritas eſt objectum intellectus. 276 b
Veritates multas theoricas, & mechanicas ſolo lumine naturæ cognoſci. 284 a
Veritates morales aliæ plus, aliæ minus diſtant à principiis per ſe notis. 306 e
Vera aliqua naturalia, moralia, & ſupernaturalia poſſunt etiam ab hominibus malis cognoſci. 303 b
Verum morale quot modis accipitur. ibid.
Verum nullum morale poteſt ab intellectu humano in ſtatu naturæ corruptæ, ſine ſpeciali Dei auxilio, cognoſci, ſecundùm aliquorum opinionem. ibid. d & ſeq.
Contra habet communis Theologorum ſententia. ibid. e a b
Verum aliquod morale ſolo Dei auxilio generali poteſt modò ab hominibus cognoſci. ibi. a b
Probatur ex Scripturis. ibid. & ſeq Ex Patribus. 305 a b. Ex ratione. 305 b. Solvuntur objectiones. ibid. e & ſeq.
Verum morale eſt objectum intellectus humani. ibid. b
Verum morale in univerſum poteſt ab homine cognoſci, ſine auxilio Dei ſpeciali. ibid. b c
Vigiliæ noctis quatuor. 538 e 539 a
Vigilia prima, & reliquæ, quibus horis. 538 e cum ſeq.
Vigilia erat nocturna, cum diuturno jejunio pridie magnorum feſtorum. 583 c
Vir non eſt ſeductus, ſed mulier. 93 e & ſeq.
Viri dignitas & privilegia ſupra mulierem. 94 b c
Viri naturaliter ſunt prudentiores & judicii maturiores, quàm fœminæ. 94 b 96 b & ſeq.
Vir caput mulieris. 96 b 99 a
Vir debet docere, & non diſcere à muliere. 96 b
Viri officium eſt cura familiæ nutriendæ. 97 c 98 b c
Vir à viro melius quàm à muliere juvatur, niſi in propagatione ſobolis. 98 b
Vir & mulier in matrimonio, non ſunt duo, ſed una caro. 114 d & ſeq.
Vir cauſa activa generationis. 114 a 127 c d
Virtus dicitur bonum naturæ. 8 b
Nomen virtus & actionem & habitum ſignificat. 29 a b
Eſt ſecundùm naturam, quia virtute natura perficitur. 144 a 193 c & 304 b
Virtuti & actus & habitus malus, & paſſio opponitur. 166 c
Virtutum moralium perfectio eſt neceſſaria ad naturæ fœlicitatem. 184 d
In virtutum acquiſitione cur tanta difficultas. 193 c e
Virtuti pauci ſtudent. ibid. e 194 a
Virtus eſt bona qualitas animi. 214 d
Virtus una perfecta non poteſt eſſe ſine omnibus aliis. 306 c
Virtus una imperfecta poteſt eſſe ſine aliis. ibid. d e
Virtutes aliquæ ſunt naturales. 314 b 315 a
Virtutes antiquorum Romanorum à Deo remuneratæ. 315 a
Virtutes etiam infidelium ſunt dona Dei. 321 e
Virtutum ſemina quid. 322 a
Virtutum ſemina aboleri non poſſunt. ibid. a b
Virtutum ſemina malè intellexit Caſſianus. ibid. b c
Virtus eſt ex voluntate, non ex neceſſitate. 366 d e & ſeq.
Virtutes & vitia ſunt in noſtro libero arbitrio. ibid. a
Virtus eſt interioris hominis pulchritudo. 412 a
Virtus & actus virtutis diſtinguuntur. 430 c
Virtus poteſt augeri de perfecta in perfectiorem. 462 a b
Virtutes omnes per amorem ſunt definiendæ, & inde formantur. 513 c
Virtutes morales non referuntur ex natura ſua in Deum, niſi ut in finem naturalem. 514 d
Theologicæ reſpiciunt quidem Deum, ut finem ſupernaturalem, ſed non ſic in eum referuntur, niſi per charitatem. ibid. e
Virtutes morales ſine charitate ſunt veræ virtutes, ſed imperfectæ. 588 d & ſeq.
Vita æterna eſt & munus gratiæ, & merces meriti. 12 c d & 212 d
Vita æterna ſtipendium meriti. 12 e 33 b
Sitne finis hominis naturalis, an ſupernaturalis. 14 c d & ſeq.
Eſt naturalis hominis finis quoad appetitum; non quoad conſecutionem. 14 e
Vita animæ æterna gloria. 118 a
Vita animæ gratia. 177 a
Vita æterna gratia Dei. 212 d & 508 a
Sola dicenda eſt vita. 235 e
Verè & propriè eſt merces operum bonorum. 236 c d 495 e
Eſt piorum præmium. 316 b & ſeq.
Quomodo corona miſericordiæ, quomodo juſtitiæ. ibid. d
Quibus nominibus vocetur. 404 a
Eſt denarius diurnus in parabola Matt. 20. cap. 495 a 502 d 517 c
Habet rationem & mercedis & hæreditatis. 495 b 516 c e 519 b & ſeq.
Debetur juſtis adultis, utroque titulo. 495 d 519 b
Datur ſecundùm proportionem operum. 496 a
Multis nominibus vocatur in ſacris literis. ibi. b
Quomodo merces fidei. ibid. a b
Quomodo merces, quomodo gratia. 499 a 518 e
Eſt finis fidei, & bonorum operum. 505 e
Hereditas filiorum. 508 c
In viſione Dei conſiſtit. 509 c
Quibus rebus aſſimiletur. 515 e
Ut hæreditas perſonæ debetur jure adoptionis ſine pacto. 517 a
Ut bravium debetur operibus ex pacto. ibid.
Gratia pro gratia. ibid. a b
Flumen lætificans civitatem Dei. ibid. b
Redditur meritis filiorum Dei, tum quoad primum gradum, tum quoad cæteros. 519 b
Vitium contra naturam. 12 a 144 a b 168 b 193 c 304 b
Vitium quomodo differt à peccato. 29 a b 41 e 163 b
Eſt habitus oppoſitus virtuti. 29 a 166 c
Vitium unde accidit humanæ naturæ. 120 e
Significat quamcumque corruptionem, vel languorem naturæ. 163 c
Quomodo dicitur peccatum. 227 b 170 b
Vitium hominis, natura eſt pecoris. 172 a
Voluntarium eſt neceſſarium ad peccatum. 30 a 39 d e
Voluntarium eſſe de natura peccati. 43 a 44 a
Quomodo eſt in peccato, quomodo non. 119 e
Voluntarii parum eſt in peccato originis. ibid. e
Voluntarium habituale non ſufficit ad peccatum. 176 c
Voluntarium poteſt accipi pro ſpontaneo & libero, à ſola coactione. 323 b 338 e
Tale voluntarium eſt in pecoribus, & non pugnat cum neceſſario. 323 b 334 b 337 e 338 e
Propriè accipitur pro libero à neceſſitate. 323 e
Voluntarium ſpontaneum eſt genus ad liberum & non liberum. 326 b
Voluntarium liberum eſt proprium rationalis, vel intelligentis naturæ. 334 a
Voluntarie ſumus vel Chriſti milites, vel ſervi diaboli. 338 d e
Voluntarium ut opponitur coacto, non ſufficit ad peccandum. ibid. e
Voluntas ſigni eſt ipſum præceptum, vel prohibitio. 61 d 75 e
Voluntates malæ non ſunt à Deo, quia contra naturam ſunt. 63 a 78 d
Voluntas mala eſt peccatum, licèt deſit poteſtas. 68 b 69 c d
Voluntas Dei numquam vult niſi bona. 63 b 64 c & ſeq.
Juſta voluntas hominis eſt ea, quæ vult id, quod Deus vult cum velle. 64 a
Injuſta eſt ea, quæ vult id, quod Deus non vult cum velle. ibid. a b
Voluntas non poteſt appetere malum. 57 b 65 d 91 a 269 d 275 a
Voluntati Dei nemo poteſt reſiſtere. 65 b 75 e & 77 a
Voluntates malas, quomodo Deus regit, flectit, inclinat. 69 d e 78 b e
Voluntas mala, quomodo inclinatur à Deo potius ad unum malum quàm ad aliud. 69 d e 78 c d & ſeq.
Voluntas Dei, quomodo ſe habeat ad peccatum. 75 c
Non habet Deus nolle, aut velle, reſpectu peccati. ibid.
Habet non velle reſpectu peccati. ibid.
Deus non vult peccata. ibid. d
Vult non impedire. ibid.
Vult permittere. ibid. 76 c d
Vult ordinare, vult punire. 75 d

Non

Dei, ut voluntas Dei. ibid. b c
Non ſiunt peccata præter voluntatem Dei, quia non fierent, ſi non ſineret. ibid. e d
Velle fieri mala, eſt malæ voluntatis. ibid. b
Velle permittere mala, poteſt eſſe bonæ voluntatis in Deo. 75 a 76 c a
Deus voluntate agit, & quidquid vult fieri, facit. 76 a b 413 c
Si Deus vellet fieri mala, ipſe faceret mala. 76 a
Deus non vult mala per ſe. In malis numquam Deus vult, quod homines volunt. 77 b
Quæ mala poteſt Deus bona voluntate velle, homines autem mala. 77 b 529 b
Voluntas hominis aliquando magis congrueret cum bona voluntate Dei, ſi nollet quod vult Deus, quàm quando vult, quod Deus. 77 b c 529 a b
Voluntate mala Judæ uſus eſt Deus ad maxima bona. 78 d e
Voluntas propria eſt cauſa peccati. 79 d e 83 b c
Voluntatis malæ non eſt cauſa efficiens, ſed deficiens. 81 e
Voluntas producit actum non conformem rationi, quia non reſpicit regulam rationis, dum operatur. 82 b 83 c d
Voluntas liberè operatur, vel non operatur. 82 c
Voluntas Dei eſt regula omnis bonæ actionis. ib. e
Voluntas non peccat, ut eſt à Deo, ſed ut deflectit à Deo. 84 e
Voluntas propria quomodo ruina hominis. 90. a b
Voluntatis objectum eſt ſolum bonum. 91 a
Voluntas ſæpe prævenit perfectam rationis deliberationem. 95 e
Voluntatis vulnus difficultas, ex qua oritur dolor. 192 d
Voluntatis vulnera ex peccato originis. 193 a 197 e cum ſeq.
Voluntatis humanæ perverſitas in negligendo cultum veri Dei, & colendo Deos falſos. 194 c
Magna inconſtantia. ibid. d
Magna ægritudo. ibid. a
Voluntatis malitia non fuit in primis parentibus ante peccatum. 197 e
quomodo mota. ibid. e
Voluntas præparatur à Domino. 234 a
Voluntate antecedente Deus vult omnes ſalvos fieri. 236 c 245 b
Voluntate abſoluta Deus vult aliquos ſalvare, alios non. ibid.
Voluntas glorificandi prior eſt prædeſtinatione. 256 c
Voluntas & liberum arbitrium, quomodo differunt. 263 a & ſeq.
Voluntas ſimplex & voluntas ut eſt principium electionis. 265 b 268 e
Voluntas ſimplex poteſt intelligi cum libertate à ſola coactione, non autem ut eſt principium electionis. 265 b 266 b
Voluntas noſtra quomodo libera, quomodo non in petenda beatitudine. 265 e
Quomodo libera poſt hanc vitam. ibid.
Voluntas ſe & alias potentias movet. 268 e 269 a b
Voluntas ſimplex eſt impoſſibilium. 268 e & ſequent.
Voluntas quomodo libera à coactione. 268 e
Voluntas eſt appetitus rationalis. 269 a b 270 b c
Eſt principium liberarum actionum. 270 e
Voluntatis objectum non eſt bonum in ſe, ſed ut a ratione tale indicatur. 272 e
Voluntas quomodo poteſt dici potentia activa & paſſiva. 274 e
Quomodo ſe movet, quomodo ab intellectu movetur. ibid. & ſeq.
Quomodo movetur neceſſariò, & habet ſe per modum cauſæ naturalis. ibid e
Voluntatis objectum eſt bonum. 57 c 65 d e 91 a 269 d & 275 a Probatur rationibus. 275 b. Et ſolvuntur objectiones. ibid. d e
Voluntas movet ſe ex appetitione finis. 278 b
Voluntas ſapientiæ, & ſapientia voluntati in Deo ſemper conformis. 281 e
Voluntas Dei ad res creatas habet ordinem contingentem. 282 b
Voluntatis divinæ actus quoad ſubſtantiam & entitatem, ab æterno fuit determinatus, non tamen reſpectu rei creatæ. ibid. b
Voluntas poteſt a Deo quatuor modis inclinari ad aliquid petendum vel fugiendum. 294 c
[illegible]. ibid. d e
Voluntate humana operante, cooperatur Deus, non contra. 299 b a
In voluntate tria conſiderantur, quando determinat ſe ad opus. ibid. b
Voluntas noſtra Dei motione liberè movetur. 301 e
Voluntatis determinatio negativa quid. ibid. b
Voluntas divina eſt cauſa rerum omnium, ſed in liberis particularibus nihil decernit, niſi præcognita determinatione ſecundarum cauſarum. 302 a
Voluntas non neceſſitatur à paſſione phyſicè, ſed moraliter. 313 b
Voluntas ſine charitate eſt vitioſa cupiditas. 320 c
Voluntas mala quomodo poteſt operari aliquid boni, & bona aliquid mali. ibid. d e
Voluntas non cogitur, ſed ſuadetur. 339 b e
Voluntas noſtra comitatur, non ducit, pediſſequa eſt, non prævia. 361 e
Voluntates noſtræ non ſunt ſub neceſſitate. ibi. e
Voluntatis eſt credere, & non credere, conſentire vel non. 361 c d 362 b
Voluntas noſtra quomodo præparatur à Deo, quomodo à nobis. 365 b & ſeq.
Voluntas Dei alia ſigni, alia beneplaciti. 529 c
Voluntas ſigni ſunt præcepta & prohibitiones, quibus Deus nobis ſignificat, quid agi, quid non agi à nobis velit. ibid. c d
Beneplaciti eſt, qua Deus vult abſolutè aliquid fieri, quæ ſemper impletur. ibid. e & ſeq.
Voluntas hominis non debet ſemper velle id, quod Deus vult fieri voluntate beneplaciti. ibid. c e
Voluntati beneplaciti Dei non obmurmurandum. ibid d
Voluntas ſigni totis viribus nobis perficienda. ibid. d
Voluptas quædam ante omne peccatum præcurrit. 150 a 152 e
Adoleſcentes ad inſaniam redigit. 195 b
Voluptas corporis domina ſæviſſima. 197 b
Sapientiæ repugnat. ibid.
Peſtis omnium capitaliſſima. ibid. e

FINIS QUARTI TOMI.

Digitized by Google

Errata Typographorum.

Pag.	*Col.*	*Lin.*	*Error.*	*Correct.*
2	2	27	ſimulitudinem	ſimilitudinem
6	1	11	divinutus	divinitus
	2	9	egenus	egemus
10	2	20	ſenſibilem	ſenſibile
13	1	72	juſtitæ	juſtitiæ
21	2	70	ſtatuti	ſtatui
24	1	19	propabile	probabile
33	1	[illegible]	comminis	communis
36	1	47	Genuenſium	Genevenſium
	2	16	innona	innova
		29	expactaret	expectaret
47	2	54	ſuperexultat	ſuperexaltat
54	1	61	Genuenſem	Genevenſem
		72	proſteros	poſteros
55	1	53	ulciſciſci	ulciſci
			eadem	eædem
	2	4	Namque	Nam quæ
58	1	1	eſſe	eſt
61	1	53	Dum	Deum
63	2	6	creatorem	creator
76	2	5	Auguſtino	Auguſtinus
83	2	38	homine	hominem
92	2	40	Genuenſium	Genevenſium
95	1	57	homine	hominem
[illegible]	2	63	ſalvus	ſalus
100	2	31	partem	patrem
101	1	50	Genuenſium	Genevenſium
106	2	28	mutare	mutare
125	1	55	adhunc	adhuc
143	1	37	pas	pars
149	1	55	adulteri	adulterii
593	1	45	des	det

In Primo Tomo Bellarmini.

Pagina 245. linea 37. eadem ineptè. *Corrige.* eadem non ineptè.

ANT 1791328

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google